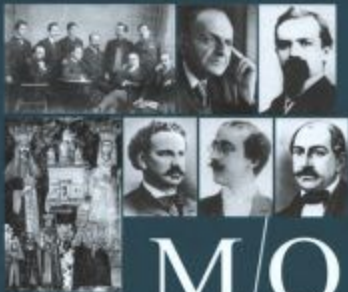

D Academia Română D ICTIONARUL G ENERAL AL L ITERATURII R OMÂNE

*Ediția a II-a revizuită
adăugând și actualizând*

*Ediția
Muzeul Literaturii Române*

M/O

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMANE

M/O

Coperta: Mircia DUMITRESCU

Design grafic: Nicu ILIE

Tehnoredactare computerizată și pregătire pentru tipar: Carmen CORBU și Nicu ILIE

Iconografia dicționarului a folosit fotografii din fototecile Bibliotecii Academiei Române, Muzeului Național al Literaturii Române, precum și din fototeca Ion Cucu; de asemenea, fotografii trimise de scriitori. Le mulțumim tuturor. Mulțumim în mod special dnei Gabriela Dumitrescu, șef al serviciului *Manuscrise–Carte rară* al Academiei Române, pentru ajutorul acordat.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Academia Română (București)

Dicționarul general al literaturii române / Academia Română.-
Ed. a 2-a, rev. - București : Editura Muzeul Literaturii Române, 2016-
8 vol.

ISBN 978-973-167-380-6

Vol. 5. : M-O. - ISBN 978-606-555-273-9

82.09

DAcademia Română ICTIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMANE

*Ediția a II-a revizuită
adăugită și adusă la zi*

*Editura
Muzeul Literaturii Române
București / 2019*

M/O

COORDONATOR GENERAL
Eugen SIMION

COORDONARE ȘI REVIZIE
Gabriela DANȚIȘ
Gabriela DRĂGOI
Teodora DUMITRU
Victor DURNEA
Laurențiu HANGANU
Mihai IOVĂNEL
Remus ZĂSTROIU

Autori

A. C.	Alexandra CIOCÂRLIE	L. H.	Laurențiu HANGANU
A. Sm.	Algeria SIMOTA	L. Td.	Ligia TUDURACHI
A. T.	Andrei TERIAN	L. V.	Leon VOLOVICI
A. Td.	Adrian TUDURACHI	Lr. B.	Laura BĂDESCU
B. B.-C.	Bianca BURȚA-CERNAT	M. C.	Mihai CIMPOI
B. C.	Bogdan CREȚU	M. Dg.	Mihail DOLGAN
C. C.	Constantin CIOPRAGA	M. I.	Mihai IOVĂNEL
C. H.	Constantin HÂRLAV	M. Pp.	Mircea POPA
C. M. B.	Cristina Martha BALINTE	M. P.-C.	Mihaela PODOCEA-CONSTANTINESCU
C. T.	Constantin TEODOROVICI	M. S.	Monica SPIRIDON
Cs. B.	Cosmin BORZA	M. W.	Magda WÄCHTER
D. G.	Dan GRIGORESCU	N. Br.	Nicolae BÂRNA
D. Gr.	Dorina GRĂSOIU	N. M.	Nicolae MECU
D. H. M.	Dan Horia MAZILU	O. K.	OLOSZ Katalin
D. M.	Dan MĂNUCĂ	O. S.	Oana SOARE
D. Mc.	Dumitru MICU	P. C.	Paul CERNAT
D. Mn.	Doris MIRONESCU	R. D.	Raluca DUNĂ
E. P.	Eugen PAVEL	R. S.	Roxana SORESCU
E. S.	Eugen SIMION	R. T.	Răzvan THEODORESCU
F. F.	Florin FAIFER	R. Z.	Remus ZĂSTROIU
G. D.	Gabriela DRĂGOI	S. An.	Silviu ANGELESCU
G. Dn.	Gabriela DANȚIȘ	S. C.	Stănuța CREȚU
G. O.	Gabriela OMĂȚ	S. I.	Stancu ILIN
I. D.	Iordan DATCU	S. V.	Stan VELEA
I. O.	Ionel OPRIȘAN	T. D.	Teodora DUMITRU
I.-A. P.	Ioan-Aurel POP	T. V.	Teodor VÂRGOLICI
Il. M.	Ileana MIHĂILĂ	V. Cr.	Valeriu CRISTEA
J. W.	Joachim WITTSTOCK	V. D.	Victor DURNEA
L. C.	Lucian CHIȘU		

Au mai colaborat

A. Bn.	Ana BANTOȘ	I. Ms.	Ilie MOISE
A. Cb.	Alina CIOBANU	I. Pp.	Ion POP
A.Ct.	Alina CONSTĂNCEANU	I. R.	Ilie RAD
A. Ml.	Andrei MILCA	I. Rp.	Ioana REPCIUC
A.-M. B.	Ana-Maria BREZULEANU	I. Ș.	Ion ȘEULEANU
A. N.	Andrei NESTORESCU	I. T.	Ioana TĂMĂIAN
A. S.	Aurel SASU	Il. C.	Ileana CIOCÂRLIE
Al. F.	Alexandru FARCAȘ	L. A.	Lucian ALEXIU
Al. G.	Alex. GOLDIȘ	L. B.	Leon BACONSKY
Al. H.	Alec. HANȚĂ	L. Bc.	Liliana BURLACU
Al. R.	Alexandru RUJA	L. Bd.	Lucia BERDAN
Al. S.	Alexandru SÂNDULESCU	L. Bz.	Liliana BOTEZ
C. A.	Carmen ANDRAȘ	L. Cr.	Liliana COROBICA
C. Bz.	Constanța BUZATU	L. Cș.	Lucia CIREȘ
C. D.	Crișu DASCĂLU	L. P.	Laura PAVEL
C. Dt.	Cristina DEUTSCH	L. P. B.	Liviu P. BERCEA
C. Pp.	Corina POPESCU	M. Dn.	Marin DIACONU
C. R. B.	Constantina Raveca BULEU	M. Dr.	Magda DRAGU
C. Tt.	Călin TEUTIȘAN	M. Md.	Mihaela MUDURE
C. V.	Cătălina VELCULESCU	M. Mg.	Mariana MANGIULEA
Ct. C.	Constantin CUBLEȘAN	M. Ș.	Michaela ȘCHIOPU
Ct. P.	Catrinel POPA	M. V.	Mariana VARTIC
D. B.	Doru BURLACU	M. Vs.	Marian VASILE
D. Bd.	Delia BADEA	Mr. M.	Maricica MUNTEANU
D. C.-E.	Daniel CRISTEA-ENACHE	N. Bc.	Nicoleta BORCEA
D. Md.	Doina MODOLA	N. Bl.	Nicolae BILEȚCHI
D. Mr.	Dana MARINESCU	N. Cr.	Nicolae CREȚU
D. V.	Dumitru VLĂDUȚ	N. F.	Nicolae FLORESCU
E. H.	Elena HOTINEANU	N. I.	Nicolae ILIESCU
E. I.	Emanuela ILIE	N. S.	Nicoleta SĂLCUDEANU
E. M.	Emil MOANGĂ	O. I.	Ofelia ICHIM
E. O.	Eugen ONU	P. Ct.	Petruș COSTEA
E.-E. T.	Elena-Esther TACCIU	P. P.	Petru POANTĂ
F. B.	Fănuș BĂILEȘTEANU	R. P.	Rodica PANDELE
G. B.	Grigore BOSTAN	S. G.	Simona GALAȚCHI
G. E.	Georgeta ENE	S. I.-J.	Sorina IANOVICI-JECZA
Gh. C.	Gheorghe CHIVU	S. P.	Sava PÂNZARU
Gr. B.	Grigore BOTEZATU	Ș. A.	Șerban AXINTE
Hr. C.	Hristu CÂNDROVEANU	T. Dn.	Teodor DUNĂ
I. C.	Ion CIOCANU	T. R.	Tania RADU
I. Ct.	Ioana COSTA	T. T.	Teodor TIHAN
I. Dg.	Irina DIGODI	V. P.	Virginia POPOVICI
I. H.	Ion HANGIU	V. T.	Valentin TAȘCU
I. H. C.	Ion H. CIUBOTARU	V. Tț.	Vasile TĂRĂȚEANU
I. I.	Ion ISTRATE	Vs. C.	Vasile CIOCANU
I. L.	Ion LĂZĂRESCU	***	În redacție
I. M.	Ioan MILEA		

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Dicționarul general al literaturii române (DGLR) este o lucrare de tip enciclopedic, care include următoarele tipuri de articole: autor (scriitor, cronicar, autor de scrieri bisericești, folclorist, publicist, traducător, editor ș.a.), scriere cultă anonimă sau cu paternitate controversată (text cu caracter religios, cronică istorică etc.), carte populară, specie folclorică, publicație periodică (revistă literară sau culturală, gazetă cu rubrică sau pagină literară), concept literar, curent literar, societate/asociație literară sau culturală, instituție cu specific literar (uniune de consacrare sau profesională, institut de cercetare etc.).

Fiecare articol are caracter monografic. Dimensiunile unui articol corespund în general locului ocupat de autor, publicație periodică etc. în ansamblul literaturii noastre. Articolul dedicat autorilor are următoarea structură: titlul articolului (nume și prenume, paranteză care conține eventualele schimbări de nume și date biografice limită) urmat de trei secțiuni – biografie, comentariul operei, bibliografie. Secțiunile articolelor sunt corelate în funcție de ponderea activității autorului respectiv. În general, partea biografică selectează elementele relevante pentru activitatea literară a unui autor (informații despre familie, studii, formație intelectuală, debut, participare la cenacluri, prezența în publicații periodice, pseudonime, colegi de generație, implicare socială, premii, distincții românești și străine). Comentariul operei urmărește, de obicei cronologic, domeniile și genurile literare abordate de scriitor și se bazează pe o medie a receptării critice, fără a exclude punctele de vedere proprii ale semnatarului fișei. Secțiunea bibliografică este compusă din două capitole. Primul, intitulat **SCRIERI**, înregistrează cronologic volumele originale, antume și postume, precum și principalele ediții; tot aici sunt incluse, atunci când sunt relevante, traducerile din opera autorului în discuție și, selectiv, traducerile din scriitori străini și români efectuate de acesta. Nu au fost menționate lucrările fără caracter literar sau cultural într-un sens apropiat literarului (de exemplu, cărți de matematică, medicină, drept etc.). Cel de-al doilea capitol, intitulat **Repere bibliografice**, înregistrează cronologic referințe din periodice (se indică autorul, titlul articolului, denumirea periodicului – în întregime sau siglată –, anul calendaristic și numărul ori, în unele cazuri, ziua și luna) și din volume (se indică autorul, titlul cărții – în întregime sau siglat –, locul și anul apariției

– atunci când nu există siglă –, paginația). Informațiile bibliografice se opresc la sfârșitul anului 2012 (cu excepția datelor care consemnează decesul autorului). Articolele consacrate autorilor reprezentativi sunt însoțite de citate critice sau memorialistice semnificative. În cazul marilor scriitori (dar nu și pentru cei în viață) se adaugă un tabel cronologic privind biografia și opera lor. Celelalte tipuri de articole, cu excepția fișelor dedicate publicațiilor periodice, sunt, de regulă, însoțite de un capitol bibliografic în care se menționează edițiile ori sursele și de un capitol de repere bibliografice.

Corpul de articole al fiecărui volum este precedat de lista autorilor de articole, întocmită în ordinea alfabetică a inițialelor cu care aceștia semnează, de indicații pentru utilizarea DGLR (prezente în **NOTA** de față) și de o listă cu abrevieri. Urmează **BIBLIOGRAFIA**, alcătuită din două capitole: A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, EDIȚII; B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII. Volumele citate frecvent sunt menționate într-o formă abreviată transparent, iar pentru publicațiile periodice, culegeri și antologii s-au utilizat sigle formate din majuscule.

Au fost preluate și adaptate la specificul lucrării normele lexicografice redactate de Corneliu Morariu pentru *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*.

**

Ediția a doua din *Dicționarul general al literaturii române*, care va apărea în opt volume (față de cele șapte ale celei dintâi, apărute între 2004 și 2009), prezintă, pe lângă actualizarea și/sau rescrierea multor articole inițiale, câteva sute de intrări noi. Acestea încearcă să acopere atât absențele din prima ediție, cât și evoluțiile ulterioare ale literaturii și metaliteraturii române.

Actualizările articolelor din ediția întâi ai căror autori, din diverse cauze, nu au putut continua colaborarea la DGLR au fost realizate, în cea mai mare parte, în cadrul colectivului de coordonare și revizie, care își asumă de altfel, din rațiuni de omogenizare stilistică și calitativ-cantitativă, versiunea finală a tuturor articolelor. În funcție de alegerea celor care au participat la această activitate, contribuția lor a fost marcată sau nu prin dublarea semnăturii de la sfârșitul articolelor.

ABREVIERI

BAR	– Biblioteca Academiei Române
ed.	– ediție; ediția
edit.	– editor(~ului); editori(~lor)
f.a.	– fără an de apariție
fasc.	– fasciculă(~e)
f.l.	– fără localitate de apariție
fragm.	– fragment(~e); fragmentar
introd.	– introducere
îngr.	– (ediție, traducere) îngrijită de...
j.	– județul
ms.	– manuscris
ms. rom.	– manuscris românesc
ms. sl.	– manuscris slavon
n.	– născută
pref.	– prefață
publ.	– publicat de...
reed.	– reeditat
republ.	– republicat
sec.	– secol(~e)
supl.	– supliment
t.	– tom(~uri)
tr.	– traducere de...
trad.	– traducător(~ului); traducători(~lor)
vol.	– volum(~e)

BIBLIOGRAFIE

A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, CRITICĂ LITERARĂ, EDIȚII

- Acterian, *Privilegiați* = Arșavir Acterian, *Privilegiați și năpăstuiți*, pref. Mircea Zăciu, Iași, 1992
- Aczél, *Scriitori rom. Israel* = Emanuel Aczél, *Scriitori de limba română din Israel. Generația contemporană*, pref. Shaul Carmel, București, 2003
- Adam, *Inelele* = Ioan Adam, *Inelele lui Saturn*, București, 1998
- Adam, *Planetariu* = Ioan Adam, *Planetariu*, București, 1984
- Adamescu, *Contribuțiune* = Gh. Adamescu, *Contribuțiune la bibliografia românească*, I–III, București, 1921–1928
- Adamescu, *Ist. lit.* = Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, București, 1913
- Aderca, *Contribuții* = F. Aderca, *Contribuții critice*, I–II, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1983–1988
- Agache, *Lit. rom. țările vecine* = Catinca Agache, *Literatura română în țările vecine. 1945–2000*, Iași, 2005
- Alboiu, *Un poet* = George Alboiu, *Un poet printre critici*, București, 1979
- Alexandrescu, *Confesiuni* = Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare*, București, 1971
- Alexiu, *Ideografii* = Lucian Alexiu, *Ideografii lirice contemporane*, Timișoara, 1977
- Al-George, *Arhaic* = Sergiu Al-George, *Arhaic și universal. India în conștiința culturală românească*, București, 1981
- Anania, *Rotonda* = Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinși*, București, 1995
- Andriescu, *Disocieri* = Al. Andriescu, *Disocieri*, Iași, 1973
- Andriescu, *Relief* = Al. Andriescu, *Relief contemporan*, Iași, 1974
- Andriescu, *Stil* = Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iași, 1977
- Andriescu, *Studii* = Al. Andriescu, *Studii de filologie și istorie literară*, Iași, 1997
- Anestin, *Schiță* = Ion Anestin, *Schiță pentru istoria teatrului românesc*, București, 1938
- Anghel-Iosif, *Portrete* = D. Anghel, St. O. Iosif, *Portrete*, București, 1910
- Angheliescu, *Creație* = Adrian Angheliescu, *Creație și viață*, București, 1978
- Angheliescu, *Vedere* = Adrian Angheliescu, *Vedere dinspre Eyub*, București, 1986
- Angheliescu, *Clasicii* = Mircea Angheliescu, *Clasicii noștri*, București, 1996
- Angheliescu, *Lectura* = Mircea Angheliescu, *Lectura operei*, București, 1986
- Angheliescu, *Mistificațiuni* = Mircea Angheliescu, *Mistificațiuni. Falsuri, farse, apocrife, pastise, pseudonime și alte mistificații în literatură*, București, 2008
- Angheliescu, *Preromant. rom.* = Mircea Angheliescu, *Preromantismul românesc*, București, 1971
- Angheliescu, *Scriitori* = Mircea Angheliescu, *Scriitori și curente*, București, 1982
- Angheliescu, *Textul* = Mircea Angheliescu, *Textul și realitatea*, București, 1988
- Antonescu, *Scriitori* = Nae Antonescu, *Scriitori uitați*, Cluj-Napoca, 1980
- Antonescu, *Scriitori și reviste* = Nae Antonescu, *Scriitori și reviste din perioada interbelică*, Iași, 2001
- Apetri, *Atitudini* = Dumitru Apetri, *Atitudini și opinii*, Chișinău, 2010
- Apetroaie, *Lit. rom.* = Ion Apetroaie, *Literatura română a secolului al XX-lea*, I, Iași, 1978
- Apolzan, *Aspecte* = Mioara Apolzan, *Aspecte de istorie literară*, București, 1983
- Apolzan, *Casa* = Mioara Apolzan, *Casa ficțiunii*, Cluj-Napoca, 1979
- Apostolescu, *Infl. romant.* = N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909
- Ardeleanu, „A urî” = Virgil Ardeleanu, „A urî”... „A iubi”. *Puncte de reper în proza actuală*, Cluj, 1971
- Ardeleanu, *Însemnări* = Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză*, București, 1966
- Ardeleanu, *Mențiuni* = Virgil Ardeleanu, *Mențiuni*, Cluj-Napoca, 1978
- Ardeleanu, *Opinii* = Virgil Ardeleanu, *Opinii. Prozatori și critici*, Cluj-Napoca, 1975
- Ardeleanu, *Proza* = Virgil Ardeleanu, *Proza poezilor*, București, 1969
- Arghezi, *Scrieri* = Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. I–XXXIII, București, 1962–1983, vol. XXXIV–XXXVIII, îngr. Mitzura Arghezi, București, 1985–1988, vol. XXXIX–XLVI, îngr. Mitzura Arghezi și Traian Radu, cuvânt de încheiere Eugen Simion, București, 1994–2006
- Baba, *Compendiu* = Ioan Baba, *Compendiu bibliografic*, Novi Sad, 1997
- Baconsky, *Colocvii* = A.E. Baconsky, *Colocvii critic*, București, 1957
- Baconsky, *Poeți* = A.E. Baconsky, *Poeți și poezie*, București, 1963
- Baconsky, *Marginalii* = Leon Baconsky, *Marginalii critice și istorico-literare*, București, 1968
- Balacciu-Chiriacescu, *Dicționar* = Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978
- Balotă, *Absurdul* = Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, București, 1971
- Balotă, *Arte* = Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX*, București, 1976
- Balotă, *Euphorion* = Nicolae Balotă, *Euphorion*, București, 1969

- Balotă, *Ion* = Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, București, 1974
- Balotă, *Labirint* = Nicolae Balotă, *Labirint*, București, 1970
- Balotă, *Scriitori maghiari* = Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România. 1920–1980*, București, 1981
- Balotă, *Umanități* = Nicolae Balotă, *Umanități*, București, 1973
- Balotă, *Universul* = Nicolae Balotă, *Universul prozei*, București, 1976
- Baltag, *Polemos* = Nicolae Baltag, *Polemos*, București, 1978
- Baltazar, *Evocări* = Camil Baltazar, *Evocări și dialoguri literare*, București, 1974
- Barbu, *O ist.* = Eugen Barbu, *O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, vol. I: *Poezia contemporană*, București, 1975
- Barbu, *Opere* = Ion Barbu, *Opere*, II, îngr. Mircea Colosenco, București, 2000
- Barbu, *Romanul* = Marian Barbu, *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981
- Barbu, *Momente* = N. Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1977
- Bădăuță, *Note* = A. Bădăuță, *Note literare*, București, 1928
- Băileșteanu, *Abside* = Fănuș Băileșteanu, *Abside*, București, 1979
- Băileșteanu, *Aorist* = Fănuș Băileșteanu, *Aorist*, București, 1988
- Băileșteanu, *Refracții* = Fănuș Băileșteanu, *Refracții. Prozatori români contemporani*, București, 1980
- Bălan, *Artă* = Ion Dodu Bălan, *Artă și ideal*, București, 1975
- Bălan, *Condiția* = Ion Dodu Bălan, *Condiția creației*, București, 1968
- Bălan, *Ethos* = Ion Dodu Bălan, *Ethos și cultură sau Vocația tinereții*, București, 1972
- Bălan, *Repere* = Ion Dodu Bălan, *Repere critice*, București, 1988
- Băncilă, *Portrete* = Vasile Băncilă, *Portrete și semnificații*, îngr. Ileana Băncilă, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, București, 1987
- Bărbulescu, *Comentarii* = Simion Bărbulescu, *Comentarii critice*, București, 1969
- Bârlea, *Efigii* = Ovidiu Bârlea, *Efigii*, București, 1987
- Bârlea, *Ist. folc.* = Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974
- Bârna, *Comentarii* = Nicolae Bârna, *Comentarii critice*, București, 2001
- Bârna, *Prozastice* = Nicolae Bârna, *Prozastice*, București, 2004
- Bârna, *Capșa-Corso* = Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, ed. 2, București, 2005
- Bărsănescu, *Medalioane* = Ștefan Bărsănescu, *Medalioane. Pentru o pedagogie a modelelor*, Iași, 1983
- Behring, *Scriit. rom. exil* = Eva Behring, *Scriitori români din exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache și Lucia Nicolau, București, 2001
- Bejenaru, *Dicț. botoșănenilor* = Ionel Bejenaru, *Dicționarul botoșănenilor*, Iași, 1994
- Beke, *Fără interpret* = Beke György, *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relațiile literare româno-maghiare*, București, 1972
- Berca, *Dicț. scriit. bănățeni* = Olimpia Berca, *Dicționar al scriitorilor bănățeni (1940–1996)*, Timișoara, 1996
- Bezviconi, *Profiluri* = Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri și de azi*, București, 1943
- Biberi, *Eseuri* = Ion Biberi, *Ultime eseuri*, București, 1985
- Biberi, *Études* = Ion Biberi, *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1937
- Biberi, *Lumea* = Ion Biberi, *Lumea de azi*, Iași, 1980
- Bitte-Chiș-Sârbu, *Dicț. scriit. Caraș* = Victoria I. Bitte, Tiberiu Chiș, Nicolae Sârbu, *Dicționarul scriitorilor din Caraș-Severin*, Reșița, 1998
- Bodiu, *Evadarea* = Andrei Bodiu, *Evadarea din vid. Studii despre poezia românească de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI*, Pitești, 2008
- Bogdan, *Scrieri* = Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. și introd. G. Mihăilă, București, 1968
- Bogdan-Duică, *Ist. lit.* = G. Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne. Întâii poeți munteni*, Cluj, 1923
- Bogdan-Duică, *Studii* = G. Bogdan-Duică, *Studii și articole*, îngr. și pref. Dumitru Petrescu, București, 1975
- Boldea, *Vârstele* = Iulian Boldea, *Vârstele criticii*, Pitești, 2005
- Borbély, *Cercul* = Ștefan Borbély, *Cercul de grație*, Pitești, 2003
- Borbély, *Existența* = Ștefan Borbély, *Existența diafană*, București, 2011
- Borbély, *Grădina* = Ștefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*, București, 1995
- Borbély, *O carte* = Ștefan Borbély, *O carte pe săptămână*, București, 2007
- Borbély, *Xenograme* = Ștefan Borbély, *Xenograme*, Oradea, 1997
- Bote, *Simbolismul* = Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, București, 1966
- Botez, *Memorii* = Demostene Botez, *Memorii*, I–II, București, 1970–1973
- Botez, *Figuri* = Octav Botez, *Figuri și note istorico-literare*, București, 1944
- Botez, *Pe marginea cărților* = Octav Botez, *Pe marginea cărților*, Iași, 1923
- Botez, *Scrieri* = Octav Botez, *Scrieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Zaharia Sângeorzan, Iași, 1977
- Boz, *Anii* = Lucian Boz, *Anii literari '30*, Sydney, 1981
- Boz, *Cartea* = Lucian Boz, *Cartea cu poeți*, București, 1935
- Bradu, *Poeții* = Ioan Bradu, *Poeții și prozatorii bihoreni*, Beiuș, 1948
- Braga, *Destinul* = Mircea Braga, *Destinul unor structuri literare*, Cluj-Napoca, 1979
- Braga, *Ist. lit.* = Mircea Braga, *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, 1982
- Braga, *Sensul* = Mircea Braga, *Când sensul acoperă semnul*, București, 1985
- Braga, *Sincronism* = Mircea Braga, *Sincronism și tradiție*, Cluj, 1972
- Braga, *Tradiție* = Mircea Braga, *Recursul la tradiție. O propunere hermeneutică*, Cluj-Napoca, 1987
- Brateș, *Aspecte* = Radu Brateș, *Aspecte din viața Blajului*, Blaj, 1942
- Brateș, *Oameni* = Radu Brateș, *Oameni din Ardeal*, București, 1973
- Bratu, *Cronici* = Savin Bratu, *Cronici*, I–II, București, 1957–1958
- Bratu, *Ipoteze* = Savin Bratu, *Ipoteze și ipostaze. Pentru o teorie a istoriei literare*, București, 1973
- Bratu-Dumitrescu, *Contemporanul* = Savin Bratu, Zoe Dumitrescu, *Contemporanul și vremea lui*, București, 1959
- Brădățeanu, *Comedia* = Virgil Brădățeanu, *Comedia în dramaturgia românească*, București, 1970

- Brădăţeanu, *Drama* = Virgil Brădăţeanu, *Drama istorică naţională (Perioada clasică)*, Bucureşti, 1966
- Brădăţeanu, *Istoria* = Virgil Brădăţeanu, *Istoria literaturii dramatice româneşti şi a artei spectacolului*, I–III, Bucureşti, 1966–1982
- Brădăţeanu, *Viziune* = Virgil Brădăţeanu, *Viziune şi univers în noua dramaturgie românească*, Bucureşti, 1977
- Breazu, *Studii* = Ion Breazu, *Studii de literatură română şi comparată*, I–II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, 1970–1973
- Buciu, *Panorama* = Marian Victor Buciu, *Panorama literaturii române în secolul XX*, vol. I–III, Craiova, 2003–2010.
- Buculei, *Prezenţe* = Toader Buculei, *Prezenţe brăilene în spiritualitatea românească*, Brăila, 1993
- Bucur, *Istoriografia* = Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, Bucureşti, 1973
- Bucur, *Poezie* = Marin Bucur, *Poezie–destin–dramă*, Bucureşti, 1982
- Bucur, *Poeţi optzecişti* = Romulus Bucur, *Poeţi optzecişti (şi nu numai) în anii '90*, Piteşti, 2000
- Bucuţa, *Scrieri* = Emanoil Bucuţa, *Scrieri*, I–II, îngr. Lucia Borş-Bucuţa şi Violeta Mihăilă, Bucureşti, introd. Perpessicius, 1971–1977
- Budău, *Bacăul lit.* = Eugen Budău, *Bacăul literar*, Bacău, 2004
- Bugariu, *Incursiuni* = Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, Bucureşti, 1971
- Bulgăr, *Cultură* = Gh. Bulgăr, *Cultură şi limbaj*, Bucureşti, 1986
- Bulgăr, *Problemele* = Gh. Bulgăr, *Problemele limbii literare în concepţia scriitorilor români*, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1966
- Burada, *Ist. teatr.* = Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I–II, Iaşi, 1915–1922
- Burlacu, *Critica* = Alexandru Burlacu, *Critica în labirint*, Chişinău, 1997
- Burlacu, *Lit. rom. Basarabia* = Alexandru Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii '20 – '30*, Chişinău, 2002
- Burlacu, *Texistenţe* = Alexandru Burlacu, *Texistenţe*, I–III, Chişinău, 2007–2012
- Burţa-Cernat, *Fotografie* = Bianca Burţa-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*, Bucureşti, 2011
- Busuioc, *Scriitori ieşeni* = Nicolae Busuioc, Florin Busuioc, *Scriitori şi publicişti ieşeni contemporani*, ed. 2, Iaşi, 2002
- Busuiocanu, *Figuri* = Al. Busuiocanu, *Figuri şi cărţi*, Bucureşti, 1922
- Buteanu, *Teatrul* = [Aurel Buteanu], *Teatrul românesc în Ardeal şi Banat*, Timişoara, [1944]
- Caracostea, *Scrieri* = D. Caracostea, *Scrieri alese*, I–III, îngr. şi pref. Mircea Angheliescu, Bucureşti, 1986–1992
- Caragiale, *Opere* = I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I–III, îngr. Paul Zarifopol, Bucureşti, 1930–1932, vol. IV–VII, îngr. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1938–1942
- Caraion, *Duelul* = Ion Caraion, *Duelul cu crinii*, Bucureşti, 1972
- Caraion, *Pălărierul* = Ion Caraion, *Pălărierul silabelor*, Bucureşti, 1976
- Caraion, *Tristeţe* = Ion Caraion, *Tristeţe şi cărţi*, Bucureşti, 1995
- Carandino, *De la o zi* = N. Carandino, *De la o zi la alta*, I, Bucureşti, 1979
- Carianopol, *Scriitori* = Virgil Carianopol, *Scriitori care au devenit amintiri*, vol. I, Bucureşti, 1973, vol. II, Craiova, 1982
- Cartoian, *Cărţile pop.* = Nicolae Cartoian, *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, Bucureşti, 1929–1938
- Cartoian, *Ist. lit.* = Nicolae Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1940–1945; ed. îngr. Rodica Rotaru şi Andrei Rusu, pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1996
- Călin, *Clasici* = Liviu Călin, *Pornind de la clasici*, Bucureşti, 1957
- Călinescu, *Biblioteci* = Al. Călinescu, *Biblioteci deschise*, Bucureşti, 1986
- Călinescu, *Perspective* = Al. Călinescu, *Perspective critice*, Iaşi, 1978
- Călinescu, *Cronici* = G. Călinescu, *Cronici literare şi recenzii*, I–II, îngr. Andrei Rusu şi Ion Bălu, Bucureşti, 1991–1992
- Călinescu, *Gâlceava* = G. Călinescu, *Gâlceava înţeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, I–II, îngr. Geo Şerban, Bucureşti, 1973–1974
- Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982) = G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, 1941; ed. 2, îngr. şi pref. Al. Piru, Bucureşti, 1982
- Călinescu, *Literatura* = G. Călinescu, *Literatura nouă*, îngr. şi pref. Al. Piru, Craiova, 1972
- Călinescu, *Opere* = G. Călinescu, *Opere. Publicistica*, I–XII, coordonator Nicolae Mecu, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2006–2012
- Călinescu, *Principii* = G. Călinescu, *Principii de estetică*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1968
- Călinescu, *Scrisori* = G. Călinescu, *Scrisori şi documente*, îngr. N. Scurtu, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1979
- Călinescu, *Studii* = G. Călinescu, *Studii şi cercetări de istorie literară*, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1966
- Călinescu, *şi contemporanii* = G. Călinescu, *şi contemporanii săi (Corespondenţă primită)*, I–II, îngr. Nicolae Mecu, Bucureşti, 1984–1987.
- Călinescu, *Ulysse* = G. Călinescu, *Ulysse*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1967
- Călinescu, *Universul* = G. Călinescu, *Universul poeziei*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1971
- Călinescu, *Aspecte* = Matei Călinescu, *Aspecte literare*, Bucureşti, 1965
- Călinescu, *Conceptul* = Matei Călinescu, *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, Bucureşti, 1972
- Călinescu, *Eseuri* = Matei Călinescu, *Eseuri critice*, Bucureşti, 1967
- Călinescu, *Eseuri lit. modernă* = Matei Călinescu, *Eseuri despre literatura modernă*, Bucureşti, 1970
- Călinescu, *Fragmentarium* = Matei Călinescu, *Fragmentarium*, Cluj, 1973
- Căprariu, *Jurnal* = Al. Căprariu, *Jurnal literar*, Bucureşti, 1967
- Cărtărescu, *Postmodernismul* = Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfaţă Paul Cornea, Bucureşti, 1999
- Cărturari braşoveni = Cărturari braşoveni (Sec. XV–XX). *Ghid biobibliografic*, Braşov, 1972
- Cândroveanu, *Alfabet* = Hristu Cândroveanu, *Alfabet liric*, Bucureşti, 1974

- Cândroveanu, *Aromânii* = Hristu Cândroveanu, *Aromânii ieri și azi*, Craiova, 1995
- Cândroveanu, *Lit. rom.* = Hristu Cândroveanu, *Literatura română pentru copii*, București, 1988
- Cândroveanu, *Poeți* = Hristu Cândroveanu, *Poeți și poezie*, 1980
- Cândroveanu, *Printre poeți* = Hristu Cândroveanu, *Printre poeți*, Cluj-Napoca, 1983
- Cernat, *Avangarda* = Paul Cernat, *Avangarda românească și complexul periferiei: primul val*, București, 2007
- Cernat, *Modernismul* = Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, București, 2009
- Cesereanu, *Ipostaze* = Domițian Cesereanu, *Ipostaze*, Cluj, 1970
- Cesereanu, *Permanențe* = Domițian Cesereanu, *Permanențe ale criticii*, București, 1968
- Ceuca, *Teatrologia* = Justin Ceuca, *Teatrologia românească interbelică*, București, 1990
- Cheie-Pantea, *Palingeneza* = Iosif Cheie-Pantea, *Palingeneza valorilor*, Timișoara, 1982
- Chendi, *Foiletoane* = Ilarie Chendi, *Foiletoane*, ed. 2, București, 1925
- Chendi, *Fragmente* = Ilarie Chendi, *Fragmente*, București, 1905
- Chendi, *Impresii* = Ilarie Chendi, *Impresii*, ed. 2, București, 1924
- Chendi, *Pagini* = Ilarie Chendi, *Pagini de critică*, îngr. și introd. Vasile Netea, București, 1969
- Chendi, *Schițe* = Ilarie Chendi, *Schițe de critică literară*, București, 1924
- Chendi, *Scrieri* = Ilarie Chendi, *Scrieri*, vol. I–IV, îngr. și pref. Dumitru Bălăeț, București, 1988–1995, vol. V–X, îngr. Dumitru Bălăeț și Ioan Spătan, București, 2001–2007
- Chihaia, *Mărturisiri* = Pavel Chihaia, *Mărturisiri din exil*, Iași, 1994
- Chinez, *Pagini* = Ion Chinez, *Pagini de critică*, îngr. și pref. I. Negoțescu, București, 1969
- Chioaru, *Noi dezvoltări* = Dumitru Chioaru, *Noi dezvoltări în perspectivă*, Cluj-Napoca, 2010
- Chioaru, *Poetica* = Dumitru Chioaru, *Poetica temporalității*, Cluj-Napoca, 2000
- Chiorean-Kocziány-Nițu-Ploșteanu, *Profiluri* = Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Nițu, Grigore Ploșteanu, *Profiluri mureșene*, Târgu Mureș, 1971
- Chițimia, *Folcloriști* = I. C. Chițimia, *Folcloriști și folcloristică românească*, București, 1968
- Chițimia, *Probleme* = I. C. Chițimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, București, 1972
- Cimpoi, *Alte disocieri* = Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chișinău, 1971
- Cimpoi, *Critice* = Mihai Cimpoi, *Critice*, I–IX, Craiova, 2001–2011
- Cimpoi, *Disocieri* = Mihai Cimpoi, *Disocieri*, Chișinău, 1969
- Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia* = Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ed. 2, Chișinău, 1997
- Ciobanu, *Critica* = Nicolae Ciobanu, *Critica în primă instanță*, București, 1974
- Ciobanu, *Imaginar* = Nicolae Ciobanu, *Între imaginar și fantastic în proza românească*, București, 1987
- Ciobanu, *Incursiuni* = Nicolae Ciobanu, *Incursiuni critice*, Timișoara, 1975
- Ciobanu, *Însemne* = Nicolae Ciobanu, *Însemne ale modernității*, I–II, București, 1977–1979
- Ciobanu, *Nuvela* = Nicolae Ciobanu, *Nuvela și povestirea contemporană*, București, 1967
- Ciobanu, *Opera* = Nicolae Ciobanu, *Întâlnire cu opera*, București, 1982
- Ciobanu, *Panoramic* = Nicolae Ciobanu, *Panoramic*, București, 1972
- Ciobanu, *Cultura* = Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, 1923
- Ciobanu, *Ist. lit.* = Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, I, București, 1947; ed. îngr. și pref. Dan Horia Mazilu, București, 1989
- Ciobanu, *Poporanismul* = Valeriu Ciobanu, *Poporanismul. Geneză, evoluție, ideologie*, București, 1946
- Ciocan, *Incursiuni* = Iulian Ciocan, *Incursiuni în proza basarabească*, Chișinău, 2004
- Ciocanu, *Critică* = Ion Ciocanu, *Dreptul la critică*, Chișinău, 1990
- Ciocanu, *Itinerar* = Ion Ciocanu, *Itinerar critic*, Chișinău, 1973
- Ciocanu, *Lit. rom.* = Ion Ciocanu, *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, Chișinău, 1998
- Ciocanu, *Vase comunicante* = Ion Ciocanu, *Nevoia de vase comunicante sau Cartea între scriitor și cititor*, Chișinău, 2006
- Ciocârlie, *Fals tratat* = Corina Ciocârlie, *Fals tratat de disperare*, Timișoara, 1995
- Ciocârlie, *Eseuri* = Livius Ciocârlie, *Eseuri critice*, Timișoara, 1983
- Ciocârlie, *Mari corespondențe* = Livius Ciocârlie, *Mari corespondențe*, București, 1981
- Cioculescu, *Lecturi* = Barbu Cioculescu, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, I–II, București, 2003–2004.
- Cioculescu, *Amintiri* = Șerban Cioculescu, *Amintiri*, București, 1981
- Cioculescu, *Aspecte* = Șerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane (1932–1947)*, București, 1972
- Cioculescu, *Itinerar* = Șerban Cioculescu, *Itinerar critic*, I–V, București, 1973–1989
- Cioculescu, *Poeți* = Șerban Cioculescu, *Poeți români*, București, 1982
- Cioculescu, *Prozatori* = Șerban Cioculescu, *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, București, 1977
- Cioculescu, *Varietăți* = Șerban Cioculescu, *Varietăți critice*, București, 1966
- Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.* = Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, ed. 2, București, 1971
- Ciompec, *Motivul* = Gh. Ciompec, *Motivul creației în literatura română*, București, 1979
- Ciopruga, *Amfiteatru* = Const. Ciopruga, *Amfiteatru cu poeți*, Iași, 1995
- Ciopruga, *Efigii* = Const. Ciopruga, *Efigii în frescă. Poeți ai acestui timp*, București, 2008
- Ciopruga, *Lit. rom.* = Const. Ciopruga, *Literatura română între 1900 și 1918*, Iași, 1970
- Ciopruga, *Partituri* = Const. Ciopruga, *Partituri și voci. Poeți ai acestui timp*, Iași, 2004
- Ciopruga, *Personalitatea* = Const. Ciopruga, *Personalitatea literaturii române*, Iași, 1973
- Ciopruga, *Portrete* = Const. Ciopruga, *Portrete și reflecții literare*, București, 1967
- Ciopruga, *Propilee* = Const. Ciopruga, *Propilee. Cărți și destine*, Iași, 1984
- Ciopruga, *Ulysse* = Const. Ciopruga, *Între Ulysse și Don Quijote*, Iași, 1978

- Ciorănescu, *Lit. comp.* = Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată*, Craiova, 1944
- Ciorănescu, *Teatr. rom.* = Alexandru Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui*, București, 1943
- Cistelean, *Al doilea top* = Al. Cistelean, *Al doilea top*, Brașov, 2004
- Cistelean, *Diacritice* = Al. Cistelean, *Diacritice*, vol. I, București, 2007, vol. II: *Magna cum laude*, București, 2012
- Cistelean, *Poezie* = Al. Cistelean, *Poezie și livresc*, București, 1987
- Cistelean, *Top ten* = Al. Cistelean, *Top ten (recenzii rapide)*, Cluj-Napoca, 2000
- Cocora, *Privitor* = Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I–IV, Cluj-Napoca, 1975–2003
- Colesnic, *Basarabia* = Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I–IX, Chișinău, 1993–2012
- Comșa-Seiceanu, *Dascălii* = Nicolae Comșa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului. 1754–1948*, București, 1994
- Condurache, *Portret* = Val Condurache, *Portret al criticului în tinerețe*, București, 1984
- Constantin, *A doua carte* = Ilie Constantin, *A doua carte despre poeți*, București, 1973
- Constantin, *Complicitatea* = Ilie Constantin, *Complicitatea fertilă (Poeți români. 1950–1973)*, tr. Liliana și Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, 1994
- Constantin, *Despre poeți* = Ilie Constantin, *Despre poeți*, București, 1971
- Constantin, *Prozatori-critici* = Ilie Constantin, *Despre prozatori și critici*, Cluj, 1973
- Constantinescu, *Studii* = Emilian I. Constantinescu, *Studii literare*, îngr. și pref. Cristian Popescu, postfață Șerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983
- Constantinescu, *Mișcarea* = Pompiliu Constantinescu, *Mișcarea literară*, București, [1927]
- Constantinescu, *Opere* = Pompiliu Constantinescu, *Opere și autori*, București, 1928
- Constantinescu, *Scrieri* = Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I–VI, îngr. Constanța Constantinescu, pref. Victor Felea, București, 1967–1972
- Corbea-Florescu, *Biografii* = Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Biografii posibile*, vol. I–III, București, 1973–1984
- Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu* = Paul Cornea, *De la Alecsandrescu la Eminescu*, București, 1966
- Cornea, *Aproapele* = Paul Cornea, *Aproapele și departele*, București, 1990
- Cornea, *Itinerar* = Paul Cornea, *Itinerar printre clasici*, București, 1984
- Cornea, *Oamenii* = Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, București, 1974
- Cornea, *Originile* = Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, 1972
- Cornea, *Regula* = Paul Cornea, *Regula jocului*, București, 1980
- Cornea, *Semnele* = Paul Cornea, *Semnele vremii*, București, 1995
- Cornea, *Studii* = Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, București, 1962
- Cornea–Păcurariu, *Ist. lit.* = Paul Cornea și D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne*, București, 1962
- Cornel, *Figuri* = Theodor Cornel, *Figuri contemporane din România – Figures contemporaines de Roumanie* (în colaborare), I–III, București, 1909–[1914]
- Cosco, *Bunica* = C. Cosco, *Când era bunica fată*, București, 1942
- Cosma, *Geneza* = Anton Cosma, *Geneza romanului românesc*, București, 1985
- Cosma, *Romanul* = Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan. 1945–1985*, vol. I, București, 1988, vol. II, Cluj-Napoca, 1998
- Cosma, *Bănățeni* = Aurel Cosma, *Bănățeni de altădată*, Timișoara, 1933
- Costin, *Viața* = Lucian Costin, *Din viața scriitorilor*, I–II, București, [1937]
- Coșovei, *Pornind* = Traian T. Coșovei, *Pornind de la un vers*, București, 1990
- Cotruș, *Meditații* = Ovidiu Cotruș, *Meditații critice*, îngr. și introd. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1983
- Cozea, *Prozatoare* = Liana Cozea, *Prozatoare ale literaturii române moderne*, Oradea, 1994
- Craia, *Fețele* = Sultana Craia, *Fețele orașului*, București, 1988
- Craia, *Orizontul* = Sultana Craia, *Orizontul rustic în literatură română*, București, 1985
- Crainic, *Memorii* = Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. I, îngr. Nedic Lemnaru, pref. Alexandru Cojan, București, 1991, vol. II, îngr. Alexandru Condeescu, București, 1996
- Crăciun, *Cu garda* = Gheorghe Crăciun, *Cu garda deschisă*, Iași, 1997
- Crăciun, *Confesiuni* = Victor Crăciun, *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon*, București, 1980
- Crețu, *Constructori* = Nicolae Crețu, *Constructori ai romanului*, București, 1982
- Cristea, *Arcadia* = Dan Cristea, *Arcadia imaginară*, București, 1977
- Cristea, *Faptul* = Dan Cristea, *Faptul de a scrie*, București, 1980
- Cristea, *Un an* = Dan Cristea, *Un an de poezie*, București, 1974
- Cristea, *Teleorman* = Stan V. Cristea, *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor teleormăneni*, Alexandria, 2005
- Cristea, *Alianțe* = Valeriu Cristea, *Alianțe literare*, București, 1977
- Cristea, *A scrie* = Valeriu Cristea, *A scrie, a citi*, Cluj-Napoca, 1992
- Cristea, *Domeniul* = Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, București, 1975
- Cristea, *Fereastra* = Valeriu Cristea, *Fereastra criticului*, București, 1987
- Cristea, *Interpretări* = Valeriu Cristea, *Interpretări critice*, București, 1970
- Cristea, *Modestie* = Valeriu Cristea, *Modestie și orgoliu*, București, 1984
- Cristea-Enache, *București* = Daniel Cristea-Enache, *București Far West*, București, 2005
- Cristea-Enache, *Concert* = Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, pref. C. Stănescu, București, 2001
- Cristea-Enache, *Timpuri noi* = Daniel Cristea-Enache, *Timpuri noi*, București, 2009
- Cristofor, *Țara Sfântă* = Ion Cristofor, *Scriitori din Țara Sfântă*, I–III, Cluj-Napoca, 2000–2004
- Crișan, *Confesiuni* = Constantin Crișan, *Confesiuni esențiale*, București, 1977
- Crișan–Crăciun, *Literatura* = Constantin Crișan, Victor Crăciun, *Literatura română în lume*, pref. Pierre de Boisseffre, București, 1969
- Crohmălniceanu, *Al doilea suflu* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, București, 1989

- Crohmălniceanu, *Amintiri* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, București, 1994
- Crohmălniceanu, *Cinci prozatori* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, București, 1984
- Crohmălniceanu, *Cronici* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici literare. 1954–1956*, București, 1957
- Crohmălniceanu, *Cronici și articole* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici și articole*, București, 1953
- Crohmălniceanu, *Evreii* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mișcarea de avangardă românească*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 2001
- Crohmălniceanu, *Literatura* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I–III, București, 1972–1975; vol. I, ed. 1, București, 1967
- Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română și expresionismul*, București, 1971
- Crohmălniceanu, *Pâinea noastră* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, București, 1981
- Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar* = Ov. S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, *Cercul Literar de la Sibiu și influența catalitică a culturii germane*, București, 2000
- Cronologia* = *Cronologia vieții literare românești. 1944–1964*, I–X, coordonator Eugen Simion, București, 2010–2012
- Cubleșan, *Civic-etic* = Constantin Cubleșan, *Teatrul între civic și etic*, Cluj-Napoca, 1983
- Cubleșan, *Miniaturi* = Constantin Cubleșan, *Miniaturi critice*, București, 1969.
- Cubleșan, *Teatrul* = Constantin Cubleșan, *Teatrul. Istorie și actualitate*, Cluj-Napoca, 1979
- Culcer, *Citind* = Dan Culcer, *Citind sau trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976
- Culcer, *Serii* = Dan Culcer, *Serii și grupuri*, București, 1981
- Culianu, *Studii rom.* = Ioan Petru Culianu, *Studii românești*, I–II, îngr. Tereza Culianu-Petrescu, tr. Corina Popescu, Dan Petrescu și Maria-Magdalena Anghelescu, Iași, 2006–2009
- Curticăpeanu, *Orizonturile* = Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520–1743)*, București, 1975
- Curticăpeanu, *Mișc. cult.* = Vasile Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, București, 1968
- Dafin, *Figuri* = Ioan Dafin, *Figuri ieșene*, I–IV, Iași, [1927]; ed. 2, Iași, 1928
- Dafin, *Iașul* = Ioan Dafin, *Iașul cultural și social*, I–II, Iași, 1928–1929
- Damaschin, *Cercul Literar* = Dan Damaschin, *Cercul Literar de la Sibiu/ Cluj. Deschidere spre europeism și universalitate*, Cluj-Napoca, 2009
- Damian, *Direcții* = S. Damian, *Direcții și tendințe în proza nouă*, București, 1963
- Damian, *Intrarea* = S. Damian, *Intrarea în castel. Încercări de analiză a prozei*, București, 1970
- Damian, *Mănușa* = S. Damian, *Aruncând mănușa*, București, 1999
- Damian, *Replici* = S. Damian, *Replici din burta lupului*, București, 1997
- Dan, *Contribuții* = Ilie Dan, *Contribuții*, București, 1978
- Dan, *Proza* = Sergiu Pavel Dan, *Proza fantastică românească*, București, 1975
- Danțiș, *Bucolica* = Gabriela Danțiș, *Poezia bucolică românească*, București, 2000
- Dascal, *Aventuri* = Mihai Dascal, *Aventuri în Țara Imanenței*, București, 2003
- Dascal, *Fascinația* = Mihai Dascal, *Fascinația exegezei. Exerciții de hermeneutică literară*, București, 1998
- Dascălu, *Germanitatea* = Bogdan Mihai Dascălu, *Germanitatea și literele române*, București, 2006
- Datcu, *Dicț. etnolog.* = Iordan Datcu, *Dicționarul etnologicilor români*, ed. 3, București, 2006
- Datcu, *Miscellanea* = Iordan Datcu, *Miscellanea etnologica*, București, 2010
- Datcu, *Pagini* = Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară și etnologie*, Târgoviște, 2011
- Datcu, *Repere* = Iordan Datcu, *Repere în etnologia românească*, București, 2002
- Davidescu, *Aspecte* = N. Davidescu, *Aspecte și direcții literare*, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1975
- Dărăbuș-Popović, *Lit. rom. Serbia* = Carmen Dărăbuș, Virginia Popović, *Literatura de limbă română din Serbia și antropologia culturală*, Cluj-Napoca, Novi Sad, 2012
- Demetrescu, *Însemnări* = Romulus Demetrescu, *Însemnări critice*, îngr. Nae Antonescu și Dimitrie Danciu, Cluj-Napoca, 1979
- Demetrescu, *Profile* = Traian Demetrescu, *Profile literare*, Craiova, 1891
- Densusianu, *Ist. lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române*, București, 1898
- Densusianu, *Lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, I–III, București, 1920–1933
- Densusianu, *Opere* = Ovid Densusianu, *Opere*, I–VI, îngr. Boris Cazacu, Valeriu Rusu, Ioan Șerb și Florica Șerb, pref. Boris Cazacu, București, 1968–1985
- Diaconescu, *Condiția* = Romulus Diaconescu, *Condiția umană în dramaturgia postbelică*, Craiova, 2001
- Diaconescu, *Dramaturgi* = Romulus Diaconescu, *Dramaturgi români contemporani*, Craiova, 1983
- Diaconu, *Fețele* = Mircea A. Diaconu, *Fețele poeziei*, Iași, 1999
- Diaconu, *Instantanee* = Mircea A. Diaconu, *Instantanee critice*, Iași, 1998
- Diaconu, *Poezia* = Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Brașov, 2002
- Diaconu, *Studii* = Mircea A. Diaconu, *Studii bucovinene*, Iași, 2011
- Dicț. analitic* = *Dicționar analitic de opere literare românești*, I–IV, coordonator Ion Pop, București, Cluj-Napoca, 1998–2003
- Dicț. Banat* = *Dicționar al scriitorilor din Banat*, coordonator Alexandru Ruja, Timișoara, 2005
- Dicț. biografic* = *Dicționarul biografic al literaturii române*, I–II, coordonator Aurel Sasu, Pitești, 2006
- Dicț. Chișinău* = *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2010*, ed. 2, coordonator Valeriu Nazar, Chișinău, 2010
- Dicț. Echinox* = *Dicționar Echinox*, coordonator Horea Poenar, Cluj-Napoca, 2004
- Dicț. esențial* = *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, București, 2000
- Dicț. lit. 1900* = *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, coordonatori Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănuță, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici și Remus Zăstroiu, București, 1979

- Dicț. scriit. rom.* = *Dicționarul scriitorilor români*, I–IV, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, București, 1995–2002
- Dima, *Aspecte* = Al. Dima, *Aspecte și atitudini ideologice*, Turnu Severin, 1933
- Dima, *Dezbateri* = Al. Dima, *Dezbateri critice*, București, 1977
- Dima, *Gândirea* = Al. Dima, *Gândirea românească în estetică*, Sibiu, 1943
- Dima, *Studii* = Al. Dima, *Studii de istorie a teoriei literare românești*, București, 1962
- Dima, *Viziunea* = Al. Dima, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Iași, 1982
- Dimisianu, *Amintiri* = Gabriel Dimisianu, *Amintiri și portrete literare*, București, 2003
- Dimisianu, *Fragmente* = Gabriel Dimisianu, *Fragmente contemporane*, București, 2004
- Dimisianu, *Lecturi* = Gabriel Dimisianu, *Lecturi libere*, București, 1983
- Dimisianu, *Lumea* = Gabriel Dimisianu, *Lumea criticului*, București, 2000
- Dimisianu, *Nouă prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Nouă prozatori*, București, 1977
- Dimisianu, *Oameni* = Gabriel Dimisianu, *Oameni și cărți*, București, 2008
- Dimisianu, *Opinii* = Gabriel Dimisianu, *Opinii literare*, București, 1978
- Dimisianu, *Prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Prozatori de azi*, București, 1970
- Dimisianu, *Repere* = Gabriel Dimisianu, *Repere*, București, 1990
- Dimisianu, *Schițe* = Gabriel Dimisianu, *Schițe de critică*, București, 1966
- Dimisianu, *Subiecte* = Gabriel Dimisianu, *Subiecte*, București, 1987
- Dimisianu, *Valori* = Gabriel Dimisianu, *Valori actuale*, București, 1974
- Dimitriu, *Ares* = Daniel Dimitriu, *Ares și Eros*, Iași, 1978
- Dimitriu, *Singurătatea* = Daniel Dimitriu, *Singurătatea lecturii*, București, 1980
- Dobrescu, *Foiletoane* = Alexandru Dobrescu, *Foiletoane*, vol. I, București, 1979, vol. II–III, Iași, 1981–1984
- Dobrogeanu-Gherea, *Opere* = C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, I–VIII, București, 1976–1983
- Doinaș, *Diogene* = Ștefan Aug. Doinaș, *Lampa lui Diogene*, București, 1970
- Doinaș, *Lectura* = Ștefan Aug. Doinaș, *Lectura poeziei, urmată de Tragic și demonic*, București, 1980
- Doinaș, *Măștile* = Ștefan Aug. Doinaș, *Măștile adevărului poetic*, București, 1992
- Doinaș, *Orfeu* = Ștefan Aug. Doinaș, *Orfeu și tentația realului*, București, 1974
- Doinaș, *Poezie* = Ștefan Aug. Doinaș, *Poezie și modă poetică*, București, 1972
- Doinaș, *Scriit. rom.* = Ștefan Aug. Doinaș, *Scriitori români*, București, 2000
- Dolgan, *Crez* = Mihail Dolgan, *Crez și măiestrie artistică*, Chișinău, 1982
- Dolgan, *Poezia* = Mihail Dolgan, *Poezia contemporană, mod de existență în metaforă și idee*, Chișinău, 2007
- Dorcescu, *Embleme* = Eugen Dorcescu, *Embleme ale realității*, București, 1978
- Dorcescu, *Metafora* = Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, București, 1975
- Dragomirescu, *Sămănătorism* = Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism*, București, 1934
- Dragomirescu, *Scrieri* = Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice și estetice*, îngr. Z. Ornea și Gh. Stroia, introd. Z. Ornea, București, 1969
- Drăgan, *Ist. lit.* = Gabriel Drăgan, *Istoria literaturii române*, ed. 3, București, 1943
- Drăgan, *Aproximații* = Mihai Drăgan, *Aproximații critice*, Iași, 1970
- Drăgan, *Clasici* = Mihai Drăgan, *Clasici și moderni*, București, 1987
- Drăgan, *Lecturi* = Mihai Drăgan, *Lecturi posibile*, Iași, 1978
- Drăgan, *Reacții* = Mihai Drăgan, *Reacții critice*, Iași, 1973
- Drăganu, *Hist. litt.* = N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIIIe siècle*, București, 1938
- Drouhet, *Studii* = Charles Drouhet, *Studii de literatură română și comparată*, București, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, 1983
- Dumitrescu-Bușulenga, *Itinerarii* = Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Itinerarii prin cultură*, București, 1982
- Dumitrescu-Bușulenga, *Valori* = Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Valori și echivalențe umanistice*, București, 1973
- Dumitriu, „*Ambasadorii*” = Dana Dumitriu, „*Ambasadorii*” sau *Despre realismul psihologic*, București, 1976
- Dunăreanu-Apostoleanu-Corcheș, *Scriit. Tomis* = Ovidiu Dunăreanu, Corina Apostoleanu, Victor Corcheș, *Scriitori de la Tomis. Catalog biobibliografic*, Constanța, 1997
- Durnea, *Noi propuneri* = Victor Durnea, *Noi propuneri de recurs*, Iași, 2011
- Durnea, *Orizonturi* = Victor Durnea, *Orizonturi regăsite*, Iași, 1999
- Durnea, *Propuneri* = Victor Durnea, *Propuneri de recurs*, Iași, 2011
- Duțu, *Cărțile* = Alexandru Duțu, *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, București, 1972
- Duțu, *Coordonate* = Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul al XVIII-lea*, București, 1968
- Duțu, *Explorări* = Alexandru Duțu, *Explorări în istoria literaturii române*, București, 1969
- Duțu, *Modele* = Alexandru Duțu, *Modele, imagini, privilegii*, Cluj-Napoca, 1979
- Duțu, *Sinteză* = Alexandru Duțu, *Sinteză și originalitate în cultura română (1650–1848)*, București, 1972
- Duțu, *Umaniștii* = Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, 1974
- Eftimiu, *Amintiri* = Victor Eftimiu, *Amintiri și polemici*, București, 1942
- Eftimiu, *Portrete* = Victor Eftimiu, *Portrete și amintiri*, București, 1965
- Eliade, *Fragmentarium* = Mircea Eliade, *Fragmentarium*, București, 1939
- Eliade, *Împotriva* = Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii. Publicistica exilului*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, București, 1992
- Eliade, *Scrieri* = Mircea Eliade, *Scrieri de tinerețe*, I–IV, îngr. Mircea Handoca, pref. Constantin Noica, București, 1996–2008
- Eliade și corespondenții = Mircea Eliade și corespondenții săi, I–V, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1993–2007
- Encicl. istoriografiei rom.* = *Enciclopedia istoriografiei românești*, coordonator Ștefan Ștefănescu, București, 1978

- Encicl. rom.* = *Enciclopedia română*, I–III, publ. C. Diaconovici, Sibiu, 1898–1904
- Encycl. jud.* = *Encyclopaedia judaica*, I–XVI, Ierusalim, 1972–1978
- Faifer, *Cordonul* = Florin Faifer, *Cordonul de argint*, pref. Liviu Leonte, Iași, 1997
- Faifer, *Dramaturgia* = Florin Faifer, *Dramaturgia între clipă și durată*, Iași, 1983
- Faifer, *Faldurile* = Florin Faifer, *Faldurile Mnemosynei*, Iași, 1999
- Faifer, *Incursiuni* = Florin Faifer, *Incursiuni în istoria literaturii dramatice românești*, ed. 3, Iași, 2010
- Faifer, *Pluta* = Florin Faifer, *Pluta de naufragiu*, pref. Paul Cornea, Iași, 2002
- Faifer, *Semnele* = Florin Faifer, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar*, București, 1993
- Fanache, *Întâlniri* = V. Fanache, *Întâlniri...*, Cluj-Napoca, 1976
- Fanache, *Vârstele poeziei* = V. Fanache, *Eseuri despre vârstele poeziei*, București, 1990
- Felea, *Aspecte* = Victor Felea, *Aspecte ale poeziei de azi*, I–III, Cluj-Napoca, 1977–1984
- Felea, *Dialoguri* = Victor Felea, *Dialoguri despre poezie*, București, 1965
- Felea, *Poezie* = Victor Felea, *Poezie și critică*, Cluj, 1971
- Felea, *Prezența* = Victor Felea, *Prezența criticii*, București, 1982
- Felea, *Reflexii* = Victor Felea, *Reflexii critice*, București, 1968
- Felea, *Secțiuni* = Victor Felea, *Secțiuni*, București, 1974
- Firan, *Macedonski-Arghezi* = Florea Firan, *De la Macedonski la Argezi*, pref. Ovidiu Papadima, Craiova, 1975
- Firan, *Profiluri* = Florea Firan, *Profiluri și structuri literare*, I–II, pref. Liviu Călin, introd. Const. M. Popa, Craiova, 1986–2003
- Flămând, *Intimitatea* = Dinu Flămând, *Intimitatea textului*, București, 1985
- Flora, *Lit. rom. Voivodina* = Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Pančevo, 1971
- Florescu, *Aristarc* = Nicolae Florescu, *Înapoi la Aristarc*, I–II, București, 2009–2010
- Florescu, *Itinerarii* = Nicolae Florescu, *Itinerarii mirabile*, București, 1991
- Florescu, *Întoarcerea* = Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrisilor*, București, 1998
- Florescu, *Menirea* = Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, București, 2003
- Florescu, *Profitabila* = Nicolae Florescu, *Profitabila condiție*, București, 1983
- Fornade, *Personalități clujene* = Dan Fornade, *Personalități clujene (1800–2007)*, Cluj-Napoca, 2007
- Fundoianu, *Imagini* = B. Fundoianu, *Imagini și cărți*, îngr. Virgil Teodorescu, tr. Sorin Mărculescu, introd. Mircea Martin, București, 1980
- Gafița, *Fața lunii* = Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii. Studii de istorie literară. Epoca 1870–1900*, București, 1974
- Galaicu-Păun, *Poezia* = Emilian Galaicu-Păun, *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*, pref. Al. Cistelean, Chișinău, 1999
- Gáldi, *Introducere* = Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, București, 1971
- Gaster, *Lit. pop.* = Moses Gaster, *Literatura populară română*, București, 1883.
- Gavril, *Cercul Literar* = Gabriela Gavril, *De la „Manifest” la „Adio, Europa”*. *Cercul Literar de la Sibiu*, Iași, 2003
- Gavrilov, *Reflecții* = Anatol Gavrilov, *Reflecții asupra romanului*, Chișinău, 1984
- George, *Alte întâlniri* = Alexandru George, *Alte întâlniri*, București, 2000
- George, *Alte reveniri* = Alexandru George, *Alte reveniri, restituiri, revizuri*, București, 2003
- George, *Întâlniri* = Alexandru George, *Întâlniri*, București, 1997
- George, *Litere* = Alexandru George, *Litere și clipe*, Târgoviște, 2007
- George, *Petrecheri* = Alexandru George, *Petrecheri cu gândul și inducții sentimentale*, București, 1986
- George, *Reveniri* = Alexandru George, *Reveniri, restituiri, revizuri*, București, 1999
- George, *Semne* = Alexandru George, *Semne și repere*, București, 1971
- George, *Sfârșitul* = Alexandru George, *La sfârșitul lecturii*, I–IV, București, 1973–1993
- Georgescu, *Încercări* = Paul Georgescu, *Încercări critice*, I–II, București, 1957–1958
- Georgescu, *Părerii* = Paul Georgescu, *Părerii literare*, București, 1964
- Georgescu, *Polivalența* = Paul Georgescu, *Polivalența necesară*, București, 1967
- Georgescu, *Printre cărți* = Paul Georgescu, *Printre cărți*, București, 1973
- Georgescu, *Volume* = Paul Georgescu, *Volume*, București, 1978
- Georgescu, *Ideile politice* = Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române. 1750–1831*, București, 1972
- Gheorghiu, *Reflexe* = Mihai Dinu Gheorghiu, *Reflexe condiționate*, București, 1983
- Ghidirmic, *Proza* = Ovidiu Ghidirmic, *Proza românească și vocația originalității*, Craiova, 1988
- Ghițulescu, *Istoria* = Mircea Ghițulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, București, 2000
- Ghițulescu, *O panoramă* = Mircea Ghițulescu, *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Cluj-Napoca, 1984
- Giurescu, *Contribuțiuni* = Constantin Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicilor muntene*, București, 1906
- Giurescu, *Noi contribuțiuni* = Constantin Giurescu, *Noi contribuțiuni la studiul cronicilor moldovene*, București, 1908
- Glodeanu, *Dimensiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, 1998
- Glodeanu, *Incursiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței*, București, 1999
- Glodeanu, *Poetica* = Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului românesc interbelic*, București, 1998
- Goga, *Precursori* = Octavian Goga, *Precursori*, București, 1930
- Goldiș, *Critica* = Alex Goldiș, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, București, 2011
- Gorcea, *Nesomnul* = Petru Mihai Gorcea, *Nesomnul capodoperelor*, București, 1977
- Gorcea, *Structură* = Petru Mihai Gorcea, *Structură și mit în proza contemporană. Eseu despre destinul literar al „generației șaizeci”*, București, 1982
- Grigor, *Moromete* = Andrei Grigor, *Căruța lui Moromete*, București, 2001

- Grigurcu, *A doua viață* = Gheorghe Grigurcu, *A doua viață*, București, 1997
- Grigurcu, *Amurgul* = Gheorghe Grigurcu, *Amurgul idolilor*, București, 1999
- Grigurcu, *Critici* = Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi*, București, 1981
- Grigurcu, *De la un critic* = Gheorghe Grigurcu, *De la un critic la altul*, Iași, 2005
- Grigurcu, *Eminescu-Labiș* = Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiș*, București, 1989
- Grigurcu, *Existența* = Gheorghe Grigurcu, *Existența poeziei*, București, 1986
- Grigurcu, *Idei* = Gheorghe Grigurcu, *Idei și forme critice*, București, 1973
- Grigurcu, *Imposibila* = Gheorghe Grigurcu, *Imposibila neutralitate*, Iași, 1998
- Grigurcu, *În pădurea* = Gheorghe Grigurcu, *În pădurea de metafore*, Pitești, 2003
- Grigurcu, *Între critici* = Gheorghe Grigurcu, *Între critici*, Cluj-Napoca, 1983
- Grigurcu, *Peisaj* = Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic*, București, I–III, 1993–1999
- Grigurcu, *Poeți* = Gheorghe Grigurcu, *Poeți români de azi*, București, 1979
- Grigurcu, *Poezie* = Gheorghe Grigurcu, *Poezie română contemporană*, I–II, Iași, 2000
- Grigurcu, *Teritoriu* = Gheorghe Grigurcu, *Teritoriu liric*, București, 1972
- Guțan, *Cercul Literar* = Ilie Guțan, *Cercul Literar de la Sibiu. Semnificație și destin*, Sibiu, 1995
- Haneș, *Scriitorii* = Petre V. Haneș, *Scriitorii basarabeni*, ed. 2, București, 1942
- Haneș, *Stud. cercet.* = Petre V. Haneș, *Studii și cercetări*, București, 1928
- Haneș, *Studii* = Petre V. Haneș, *Studii de literatură română*, București, 1910
- Haneș, *Studii ist. lit.* = Petre V. Haneș, *Studii de istorie literară*, pref. Mihai Gafița, București, 1970
- Hangiu, *Dicț. presei lit.* = Ion Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790–2000)*, ed. 3, București, 2004
- Hinescu, *Oamenii* = Ana Hinescu, Arcadie Hinescu, *Oamenii de ieri și de azi ai Blajului. Mic dicționar*, Blaj, 1994
- Holban, *Opere* = Anton Holban, *Opere*, I–III, îngr. și introd. Elena Beram, București, 1970–1975
- Holban, *Ist. lit.* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române contemporane*, I–III, Iași, 2006.
- Holban, *Literatura* = Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, București, 1989
- Holban, *Portrete* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iași, 2003
- Holban, *Profiluri* = Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, București, 1987
- Holban, *Proza* = Ioan Holban, *Proza criticilor*, București, 1983
- Holban, *Salonul* = Ioan Holban, *Salonul refuzaților*, Iași, 1995
- Horodincă, *Structuri* = Georgeta Horodincă, *Structuri libere*, București, 1970
- Horodincă, *Studii* = Georgeta Horodincă, *Studii literare*, București, 1978
- Hostiuc, *Scriitori* = Ștefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, I, București, 2005
- Hrimiuc-Toporaș, *Atelier* = Gheorghe Hrimiuc-Toporaș, *Atelier de istorie literară*, Iași, 1999
- Husar, *Întoarcerea* = Al. Husar, *Întoarcerea la literatură*, Iași, 2000
- Ianoși, *Romanul* = Ion Ianoși, *Romanul monumental și secolul XX*, București, 1963
- Ibrăileanu, *Note* = G. Ibrăileanu, *Note și impresii*, Iași, 1920
- Ibrăileanu, *Opere* = G. Ibrăileanu, *Opere*, I–X, îngr. Rodica Rotaru și Al. Piru, pref. Al. Piru, București, 1974–1981
- Ibrăileanu, *Scriitori* = G. Ibrăileanu, *Scriitori români și străini*, București, 1968
- Ibrăileanu, *Scriit. și curente* = G. Ibrăileanu, *Scriitori și curente*, Iași, 1909
- Ibrăileanu, *Spiritul* = G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iași, 1909
- Ibrăileanu, *Studii* = G. Ibrăileanu, *Studii literare*, București, 1930
- Ideologia 1848* = George Em. Marica, Iosif Hajós, Călina Mare, Constantin Rusu, *Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania*, București, 1968
- Ierunca, *Dimpotrivă* = Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, București, 1994
- Ierunca, *Românește* = Virgil Ierunca, *Românește*, București, 1991
- Ierunca, *Semnul* = Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, București, 1995
- Ierunca, *Subiect* = Virgil Ierunca, *Subiect și predicat*, București, 1993
- Ilea, *Mărturisirile* = Ion Th. Ilea, *Mărturisirile unui anonim*, postfață Mihai Gafița, București, 1974
- Ilie, *Dicț. poeziei ieșene* = Emanuela Ilie, *Dicționarul critic al poeziei ieșene contemporane*, Iași, 2011
- Iliescu, *Poezia* = Adriana Iliescu, *Poezia simbolistă românească*, București, 1985
- Iliescu, *Rev. lit.* = Adriana Iliescu, *Reviste literare la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, 1972
- Indrieș, *Polifonia* = Alexandra Indrieș, *Polifonia persoanei*, Timișoara, 1986
- Indrieș, *Dimensiuni* = Elena Indrieș, *Dimensiuni ale poeziei române moderne*, București, 1989
- Ionescu, *Palimpseste* = Cornel Mihai Ionescu, *Palimpseste*, București, 1979
- Ionescu, *Note* = Eugen Ionescu, *Note și contranote*, tr. Ion Pop, București, 1992
- Ionescu, *Nu* = Eugen Ionescu, *Nu*, București, 1934
- Ionescu, *Război* = Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea. Publicistica românească*, I–II, îngr. Mariana Vartic și Aurel Sasu, București, 1992
- Ionescu, *Romanul* = Gelu Ionescu, *Romanul lecturii*, București, 1976
- Ionescu, *Artă* = Mariana Ionescu, *Artă și aspirație*, Cluj-Napoca, 1977
- Iorga, *Ist. Bis.* = Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, I–II, Vălenii de Munte, 1908–1909; ed. 2, I–II, București, 1928–1930
- Iorga, *Ist. lit.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești*, ed. 2, I–III, București, 1925–1933
- Iorga, *Ist. lit. cont.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, I–II, București, 1934; ed. I–II, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, București, 1985–1986
- Iorga, *Ist. lit. relig.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, București, 1904
- Iorga, *Ist. lit. XVIII* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, ed. 2, I–II, îngr. Barbu Theodorescu, București, 1969
- Iorga, *Ist. lit. XIX* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte*, vol.

- I-II, București, 1907-1908, vol. III, Vălenii de Munte, 1909
- Iorga, *Ist. presei* = Nicolae Iorga, *Istoria presei românești de la primele începuturi până la 1916*, București, 1922
- Iorga, *Oameni* = Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I-IV, București, 1934-1939
- Iorga, *O luptă* = Nicolae Iorga, *O luptă literară*, I-II, Vălenii de Munte, 1914-1916; ed. I-II, îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1979
- Iorga, *Pagini* = Nicolae Iorga, *Pagini de tinerețe*, I-II, îngr. și pref. Barbu Theodorescu, București, 1968
- Iorgulescu, *Al doilea rond* = Mircea Iorgulescu, *Al doilea rond*, București, 1976
- Iorgulescu, *Ceara* = Mircea Iorgulescu, *Ceara și sigiliul*, București, 1982
- Iorgulescu, *Critică* = Mircea Iorgulescu, *Critică și angajare*, București, 1981
- Iorgulescu, *Firescul* = Mircea Iorgulescu, *Firescul ca excepție*, București, 1979
- Iorgulescu, *Prezent* = Mircea Iorgulescu, *Prezent*, București, 1985
- Iorgulescu, *Rondul* = Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, București, 1974
- Iorgulescu, *Scriitori* = Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, București, 1978
- Iosifescu, *De-a lungul* = Silviu Iosifescu, *De-a lungul unui secol*, București, 1983
- Iosifescu, *Drumuri* = Silviu Iosifescu, *Drumuri literare*, București, 1957
- Iosifescu, *Proză* = Silviu Iosifescu, *Proză și luciditate*, București, 1974
- Iovănel, *Evreul* = Mihai Iovănel, *Evreul improbabil. Mihai Sebastian: o monografie ideologică*, București, 2012
- Ist. comp. Rom.* = *Istoria și teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima și Ovidiu Papadima, București, 1972
- Ist. filos. rom.* = *Istoria filosofiei românești*, I-II, București, 1972-1980
- Ist. lit.* = *Istoria literaturii române*, București, vol. I, ed. 1, 1964, ed. 2, 1970, vol. II, 1968, vol. III, 1973
- Ist. teatr. Rom.* = *Istoria teatrului în România*, I-III, București, 1965-1973
- Istrate, *Barocul* = Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, București, 1982
- Istrate, *Portrete* = Gavril Istrate, *Studii și portrete*, I-V, Iași, 2001-2005
- Ivașcu, *Confruntări* = G. Ivașcu, *Confruntări literare*, I-III, București, 1966-1988
- Ivașcu, *Ist. lit.* = G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, București, 1969
- Kalustian, *Simple note* = L. Kalustian, *Simple note*, I-IV, București, 1980-1985
- Lascu, *Clasicii* = Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974
- Lația, *Cărturari* = Trandafir Lația, *Cărturari din Banat*, București, 1939
- Laurențiu, *Eseuri* = Dan Laurențiu, *Eseuri asupra stării de grație*, București, 1976
- Lazarovici, *Dicț. scriit. botoșăneni* = Silvia Lazarovici, *Dicționarul scriitorilor botoșăneni. 1945-2000*, [Botoșani], 2000
- Lăudat, *Ist. lit.* = I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, I-III, București, 1962-1968
- Lăzăreanu, *Glose* = Barbu Lăzăreanu, *Glose și comentarii de istoriografie literară*, îngr. Ion Crișan și George Baiculescu, București, 1958
- Lăzărescu, *Prezențe* = George Lăzărescu, *Prezențe românești în Italia*, București, 1995
- Lăzărescu, *Romanul* = Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, București, 1983
- Lefter, *Critica* = Ion Bogdan Lefter, *Anii '60-'90. Critica literară*, Pitești, 2002
- Lefter, *Flashback* = Ion Bogdan Lefter, *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii”*, Pitești, 2005
- Lefter, *Primii postmoderni* = Ion Bogdan Lefter, *Primii postmoderni: „Școala de la Târgoviște”*, Pitești, 2003
- Lefter, *Scriit. rom.* '80-'90 = Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii '80-'90. Dicționar biobibliografic*, I-III, Pitești-Brașov-București-Cluj-Napoca, 2000-2001
- Lefter, *5 poeți* = Ion Bogdan Lefter, *5 poeți*, Pitești, 2003
- Leon, *Umbre* = Aurel Leon, *Umbre*, I-VI, Iași, 1970-1991
- Leonte, *Prozatori* = Liviu Leonte, *Prozatori contemporani*, I-II, Iași, 1984-1989
- Literatura* = *Literatura română. Dicționar cronologic*, coordonatori I. C. Chițimia și Al. Dima, București, 1979
- Lit. rom. cont.* = *Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia*, coordonator Marin Bucur, București, 1980
- Livescu, *Scene* = Cristian Livescu, *Scene din viața imaginară*, București, 1982
- Loghin, *Ist. lit. Bucov.* = C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775-1918), în legătură cu evoluția culturală și politică*, Cernăuți, 1926
- Lovinescu, *Critice* = E. Lovinescu, *Critice*, ed. definitivă, I-VII, București, 1925-1929
- Lovinescu, *Ist. civ. rom.* = E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, I-III, București, 1924-1925
- Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.* = E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I-VI, București, 1926-1929; *Istoria literaturii române contemporane. 1900-1937*, București, 1937
- Lovinescu, *Maiorescu post.* = E. Lovinescu, *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, București, 1943
- Lovinescu, *Memorii* = E. Lovinescu, *Memorii*, vol. I, București, 1930, vol. II, Craiova, 1932, vol. III, București, 1937
- Lovinescu, *Opere* = E. Lovinescu, *Opere*, I-IX, îngr. Maria Simionescu și Alexandru George, București, 1982-1992
- Lovinescu, *Portrete* = E. Lovinescu, *Portrete literare*, București, 1921
- Lovinescu, *Sburătorul* = E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, vol. I-VI, îngr. Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Alexandru George și, de la vol. III, Margareta Feraru, pref. Alexandru George, București, 1993-2002
- Lovinescu, *Scrieri* = E. Lovinescu, *Scrieri*, I-IX, îngr. și introd. Eugen Simion, București, 1969-1982
- Lovinescu, *Întrevederi* = Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler*, București, 1992
- Lovinescu, *Unde scurte* = Monica Lovinescu, *Unde scurte*, I-VI, București, 1990-1996
- Lungu, *Itinerar* = Ion Lungu, *Itinerar critic*, București, 1965
- Lungu, *Școala Ardeleană* = Ion Lungu, *Școala Ardeleană*, București, 1978
- Lupaș, *Cronicari* = I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania*, I-II, Craiova, 1941

- Lupi, *Storia* = Gino Lupi, *Storia della letteratura romana*, Firenze, 1955
- Lupi, *Umorismo* = Gino Lupi, *Umorismo romano*, Milano, 1939
- Macedonski, *Opere* = Alexandru Macedonski, *Opere*, I–IV, îngr. și introd. Tudor Vianu, București, 1939–1946
- Macrea, *Contribuții* = Dimitrie Macrea, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, 1978
- Macrea, *Lingviști* = Dimitrie Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959
- Maftai, *Personalități* = Ionel Maftai, *Personalități ieșene*, vol. I–VIII, Iași, 1972–2000, Ioan Timofte, *Personalități ieșene*, vol. IX–XII, Iași, 2001–2012
- Maioreescu, *Critice* = Titu Maioreescu, *Critice*, I–III, îngr. I. Rădulescu-Pogoneanu, București, 1926–1930
- Maioreescu, *Opere* = Titu Maioreescu, *Opere*, I–IV, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, București, 1978–1988
- Mancaș, *Teatrul* = Mircea Mancaș, *Trecut și prezent în teatrul românesc*, București, 1979
- Manea, *Contur* = Norman Manea, *Pe contur*, București, 1984
- Manolescu, *Enciclopedia* = Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, ed. 2, București, 2010
- Manolescu, *Literatura SF* = Florin Manolescu, *Literatura SF*, București, 1980
- Manolescu, *Litere* = Florin Manolescu, *Litere în tranziție*, București, 1998
- Manolescu, *Poezia* = Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, București, 1971
- Manolescu, *Benzile desenate* = Ion Manolescu, *Benzile desenate și canonul postmodern*, București, 2011
- Manolescu, *Arca* = Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, I–III, București, 1980–1983
- Manolescu, *Istoria* = Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, București, 1990; *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Pitești, 2008
- Manolescu, *Lecturi* = Nicolae Manolescu, *Lecturi infidele*, București, 1966
- Manolescu, *Lista* = Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, I–III, Brașov, 2001
- Manolescu, *Metamorfozele* = Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, București, 1968
- Manolescu, *Poeți* = Nicolae Manolescu, *Poeți romantici*, București, 1999
- Manolescu, *Teme* = Nicolae Manolescu, *Teme*, I–VII, București, 1971–1988
- Manu, *Eseu* = Emil Manu, *Eseu despre generația războiului*, București, 1978
- Manu, *Reviste* = Emil Manu, *Reviste românești de poezie*, București, 1972
- Manu, *Sensuri* = Emil Manu, *Sensuri moderne și contemporane*, București, 1982
- Manu, *Sinteze* = Emil Manu, *Sinteze și antisinteze literare*, Cluj-Napoca, 1975
- Marcea, *Atitudini* = Pompiliu Marcea, *Atitudini critice*, București, 1985
- Marcea, *Concordanțe* = Pompiliu Marcea, *Concordanțe și controverse*, București, 1983
- Marcea, „Convorbiri” = Pompiliu Marcea, „Convorbiri literare” și *spiritul critic*, București, 1972
- Marcea, *Varietăți* = Pompiliu Marcea, *Varietăți literare*, Craiova, 1982
- Marcus, *Paradigme* = Solomon Marcus, *Paradigme universale*, Pitești, 2011
- Marino, *Biografia* = Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, I–VI, Cluj-Napoca, 1991–2000
- Marino, *Dicționar* = Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*, I, București, 1973
- Marino, *Hermeneutică* = Adrian Marino, *Hermeneutică ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987
- Marino, *Introducere* = Adrian Marino, *Introducere în critica literară*, București, 1968
- Martin, *Acolade* = Aurel Martin, *Acolade*, București, 1977
- Martin, *Metonimii* = Aurel Martin, *Metonimii*, București, 1974
- Martin, *Paranteze* = Aurel Martin, *Paranteze*, București, 1981
- Martin, *Poeți* = Aurel Martin, *Poeți contemporani*, București, I–II, 1967–1971
- Martin, *Dicțiunea* = Mircea Martin, *Dicțiunea ideilor*, București, 1981
- Martin, *Generație* = Mircea Martin, *Generație și creație*, București, 1969
- Martin, *Identificări* = Mircea Martin, *Identificări*, București, 1977
- Martin, *Singura critică* = Mircea Martin, *Singura critică*, București, 1986
- Martinescu, *Cronicari* = D. Martinescu, *Cronicari și cronici din țările române*, București, 1967
- Martinescu, *Umbre* = Pericle Martinescu, *Umbre pe pânza vremii*, București, 1985
- Masoff, *Despre ei* = Ioan Masoff, *Despre ei și despre alții*, București, 1973
- Masoff, *Teatr. rom.* = Ioan Masoff, *Teatrul românesc*, I–VIII, București, 1961–1981
- Mazilu, *Barocul* = Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, 1976
- Mazilu, *Lit. rom.* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renașterii*, București, 1984
- Mazilu, *Lit. rom. barocă* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, București, 1996
- Mazilu, *Noi* = Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie*, Iași, 1999
- Mazilu, *Noi printre ceilalți* = Dan Horia Mazilu, *Noi printre ceilalți sau Despre literatura peregrinilor*, București, 2003
- Mazilu, *Proza* = Dan Horia Mazilu, *Proza oratorică în literatura română veche*, I–II, București, 1986–1987
- Mazilu, *Recitind* = Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche*, I–III, București, 1994–2000
- Mazilu, *Studii* = Dan Horia Mazilu, *Studii de literatură română veche*, București, 2005
- Mazilu, *Vocația* = Dan Horia Mazilu, *Vocația europeană a literaturii române vechi*, București, 1991
- Măciucă, *Motive* = Constantin Măciucă, *Motive și structuri dramatice*, București, 1986
- Mănuță, *Analogii* = Dan Mănuță, *Analogii. Constante ale istoriei literare românești*, Iași, 1995
- Mănuță, *Argumente* = Dan Mănuță, *Argumente de istorie literară*, Iași, 1978
- Mănuță, *Lectură* = Dan Mănuță, *Lectură și interpretare. Un model epic*, București, 1988
- Mănuță, *Perspective* = Dan Mănuță, *Perspective critice*, Iași, 1998
- Mănuță, *Principiile* = Dan Mănuță, *Principiile criticii literare junimiste*, Iași, 2000
- Mănuță, *Scriit. jun.* = Dan Mănuță, *Scriitori junimiști*, Iași, 1971

- Mărcuș, *Thalia* = Ștefan Mărcuș, *Thalia română. Contribuții la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat și părțile ungurene*, postfață Petru Comarnescu, Timișoara, 1945
- Mecu, *Fapte-sens* = Nicolae Mecu, *Între fapte și sens*, București, 2004
- Metzulescu, *Literile* = Stelian Metzulescu, *Literile în Țara Banilor*, I-II, pref. Paul I. Papadopol, Craiova, 1936
- Mică encicl. = *Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova*, București-Chișinău, 2005
- Micu, *Critici prozatori* = Dumitru Micu, *Critici prozatori*, București, 2010
- Micu, „Gândirea” = Dumitru Micu, „Gândirea” și gândirismul, București, 1975
- Micu, *Ist. lit.* = Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, București, 2000
- Micu, *În căutarea* = Dumitru Micu, *În căutarea autenticității*, I-II, București, 1992–1994
- Micu, *Început* = Dumitru Micu, *Început de secol. 1900–1916*, București, 1970
- Micu, *Lecturi* = Dumitru Micu, *Lecturi și păreri*, Cluj-Napoca, 1978
- Micu, *Limbaje* = Dumitru Micu, *Limbaje lirice contemporane*, București, 1988
- Micu, *Literatura* = Dumitru Micu, *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900–1916*, București, 1964
- Micu, *Mileniu* = Dumitru Micu, *Sfârșit și început de mileniu*, București, 2010
- Micu, *Modernismul* = Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I-II, București, 1984–1985
- Micu, *Romanul* = Dumitru Micu, *Romanul românesc contemporan*, București, 1959
- Micu, *Scriitori* = Dumitru Micu, *Scriitori, cărți, reviste*, București, 1980
- Micu, *Scurtă ist.* = Dumitru Micu, *Scurtă istorie a literaturii române*, I-IV, București, 1994–1997
- Micu-Manolescu, *Literatura* = Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, *Literatura română de azi. 1944–1964*, București, 1965
- Mihăescu, *Timp* = Valentin F. Mihăescu, *Timp și mod*, București, 1983
- Mihăilă, *Contribuții* = G. Mihăilă, *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972
- Mihăilă, *Scriitori* = G. Mihăilă, *Scriitori și filologi români (secolele XVI–XX)*, București, 2005
- Mihăilescu, *Întrebările* = Dan C. Mihăilescu, *Întrebările poeziei*, București, 1988
- Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism* = Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceaușism*, I-III, Iași, 2004–2007
- Mihăilescu, *Conceptul* = Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, I-II, București, 1976–1979
- Milea, *Sub semnul* = Ioan Milea, *Sub semnul poeziei*, Pitești, 1999
- Miller-Săndulescu, *Evoluția* = Mărgărita Miller-Verghi, Ecaterina Săndulescu, *Evoluția scrisului feminin în România*, pref. E. Lovinescu, București, 1935
- Mincu, *Critice* = Marin Mincu, *Critice*, I-II, București, 1969–1971
- Mincu, *Eseu* = Marin Mincu, *Eseu despre textul poetic*, București, 1986
- Mincu, *Poeticitate* = Marin Mincu, *Poeticitate română postbelică*, Constanța, 2000
- Mincu, *Poezie* = Marin Mincu, *Poezie și generație*, București, 1975
- Mincu, *Repere* = Marin Mincu, *Repere*, București, 1977
- Minea, *Letopisețele* = Ilie Minea, *Letopisețele moldovenești scrise slavonește*, Iași, 1925
- Mioc, *Curs* = Simion Mioc, *Curs de istoria literaturii române. 1900–1918*, II, Timișoara, 1972
- Mirodan, *Dicționar* = Al. Mirodan, *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I-II, Tel Aviv, 1986–1997, vol. III, Cfar Habad, 2008
- Mîndra, *Clasicism* = V. Mîndra, *Clasicism și romantism în dramaturgia românească (1816–1918)*, București, 1973
- Mîndra, *Incursiuni* = V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, București, 1971
- Mîndra, *Ist. lit. dram.* = V. Mîndra, *Istoria literaturii dramatice românești*, I, București, 1985
- Mîndra, *Jocul* = V. Mîndra, *Jocul situațiilor dramatice*, București, 1978
- Modola, *Dramaturgia* = Doina Modola, *Dramaturgia românească între 1900–1918*, Cluj-Napoca, 1983
- Morar, *Avangarda rom.* = Ovidiu Morar, *Avangarda românească în context european*, Suceava, 2003
- Morar, *Avatarurile* = Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc*, București, 2003
- Morar, *Scriitori evrei* = Ovidiu Morar, *Scriitori evrei din România*, București, 2006
- Moraru, *Obsesia* = Cornel Moraru, *Obsesia credibilității*, București, 1996
- Moraru, *Semnele* = Cornel Moraru, *Semnele realului*, București, 1981
- Moraru, *Textul* = Cornel Moraru, *Textul și realitatea*, București, 1984
- Moraru, *Ceremonia* = Cristian Moraru, *Ceremonia textului*, București, 1985
- Moraru-Velculescu, *Bibliografia* = Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I: *Cărțile populare laice*, partea I-II, București, 1976–1978
- Mugur, *Profesiunea* = Florin Mugur, *Profesiunea de scriitor*, București, 1979
- Munteano, *Panorama* = Basile Munteano, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1938
- Munteanu, *Opera* = Aurel Dragoș Munteanu, *Opera și destinul scriitorului*, București, 1972
- Munteanu, *Românii din Ungaria (1951–2008)*, vol. I, Gyula, 2006, vol. II, Cluj-Napoca, 2009
- Munteanu, *Aristarc* = George Munteanu, *Sub semnul lui Aristarc*, București, 1975
- Munteanu, *Atitudini* = George Munteanu, *Atitudini*, București, 1966
- Munteanu, *Jurnal* = Romul Munteanu, *Jurnal de cărți*, I-VII, București, 1973–1998
- Murărașu, *Ist. lit.* = D. Murărașu, *Istoria literaturii române*, ed. 4, București, 1946
- Muscalu, *Dicț. scriit. vrânceni* = Florin Muscalu, *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor vrânceni. De la origini până în anul 2000*, Focșani, 1999
- Mușat, *Strategiile* = Carmen Mușat, *Strategiile subversiunii*, postfață Mircea Martin, Pitești, 2002
- Muthu, *Balkanismul* = Mircea Muthu, *Balkanismul literar românesc*, I-III, Cluj-Napoca, 2002; ed. Pitești, 2008
- Muthu, *Cântecul* = Mircea Muthu, *Cântecul lui Leonardo*, Cluj-Napoca, 1995
- Muthu, *Lit. rom.* = Mircea Muthu, *Literatura română și spiritul sud-est european*, București, 1976

- Muthu, *Orientări* = Mircea Muthu, *Orientări critice*, Cluj, 1972
- Muthu, *Permanențe* = Mircea Muthu, *Permanențe literare românești din perspectivă comparată*, București, 1986
- Neagu Basarab, *Conferințe* = Mihai Neagu Basarab, *Conferințe freiburgheze și alte scrieri*, I, Onești, 2012
- Nedelcovici-Popescu-Protopopescu, *Cartea* = Viorica Nedelcovici, Elvira Popescu, Constanța Protopopescu, *Cartea românească în lume. 1945–1972*, introd. Mihnea Gheorghiu, București, 1975
- Negoieșcu, *Alte însemnări* = I. Negoieșcu, *Alte însemnări critice*, București, 1980
- Negoieșcu, *Analize* = I. Negoieșcu, *Analize și sinteze*, București, 1976
- Negoieșcu, *Engrame* = I. Negoieșcu, *Engrame*, București, 1975
- Negoieșcu, *Ist. lit.* = I. Negoieșcu, *Istoria literaturii române*, I, București, 1991
- Negoieșcu, *Însemnări* = I. Negoieșcu, *Însemnări critice*, Cluj, 1970
- Negoieșcu, *Lampa* = I. Negoieșcu, *Lampa lui Aladin*, București, 1971
- Negoieșcu, *Scriitori* = I. Negoieșcu, *Scriitori moderni*, București, 1966
- Negoieșcu, *Scriitori contemporani* = I. Negoieșcu, *Scriitori contemporani*, îngr. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1994
- Negrici, *Comunism* = Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. Proza*, București, 2002, *Poezia I*, București, 2003
- Negrici, *Expresivitatea* = Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, 1977
- Negrici, *Figura* = Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, București, 1978
- Negrici, *Imanența* = Eugen Negrici, *Imanența literaturii*, București, 1981
- Negrici, *Introducere* = Eugen Negrici, *Introducere în poezia contemporană*, București, 1985
- Negrilă, *Dicț. scriit. arădeni* = Iulian Negrilă, *Dicționarul scriitorilor arădeni de azi*, Arad, 1997
- Negrilă, *Însemnări* = Iulian Negrilă, *Însemnări despre scriitori*, Timișoara, 1987
- Negrilă, *Scriitori* = Iulian Negrilă, *Scriitori tribuniști din perioada arădeană*, Timișoara, 1983
- Negruzzi, *Junimea* = Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, București, 1921
- Nemoianu, *Utilul* = Virgil Nemoianu, *Utilul și plăcutul*, București, 1973
- Netea, *Maior-Goga* = Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, București, 1944
- Nicola, *Valori* = Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene. Biobibliografii*, I–VI, Bârlad, 1999–2004
- Nicolescu, *Șc. Ardeleană* = Aurel Nicolescu, *Școala Ardeleană și limba română*, București, 1971
- Nicolescu, *Contemporanul* = G.C. Nicolescu, *Curentul literar de la „Contemporanul”*, București, 1966
- Nicolescu, *Buzău-Râmnicu Sărat* = Valeriu Nicolescu, *Buzău-Râmnicu Sărat. Oameni de ieri, oameni de azi*, I (în colaborare cu Goerge Petcu), Buzău, 1999, vol. II, partea 1–2, București, 2001
- Nicolescu, *Starea* = Vasile Nicolescu, *Starea lirică*, I–II, București, 1975–1984
- Nițescu, *Atitudini* = M. Nițescu, *Atitudini critice*, București, 1983
- Nițescu, *Poeți* = M. Nițescu, *Poeți contemporani*, București, 1978
- Nițescu, *Proletcultismul* = M. Nițescu, *Sub zodia proletcultismului: o carte cu domiciliu forțat (1979–1995). Dialectica puterii: eseu politologic*, îngr. M. Ciurdariu, București, 1995
- Nițescu, *Repere* = M. Nițescu, *Repere critice*, București, 1974
- Nițescu, *Scylla* = M. Nițescu, *Între Scylla și Charybda*, București, 1972
- Noica, *Istoricitate* = Constantin Noica, *Istoricitate și eternitate. Repere pentru o istorie a culturii românești*, îngr. și introd. Mircea Handoca, București, 1989
- Noica, *Publicistică* = Constantin Noica, *Publicistică*, I–III, îngr. Marin Diaconu, București, 1994–2004
- Oarcăsu, *Destine* = Ion Oarcăsu, *Destine și valori*, Cluj-Napoca, 1974
- Oarcăsu, *Oglinzi* = Ion Oarcăsu, *Oglinzi paralele*, București, 1967
- Oarcăsu, *Opinii* = Ion Oarcăsu, *Opinii despre poezie*, București, 1965
- Odangiu, *Romanul* = Marian Odangiu, *Romanul politic*, Timișoara, 1984
- Omăt, *Modernismul* = Gabriela Omăt, *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) și texte (1880–1949)*, I–II, București, 2008
- Onu, *Critica* = Liviu Onu, *Critica textuală și editarea literaturii române vechi*, București, 1973
- Oprea, *Fața* = Al. Oprea, *Fața nevăzută a literaturii*, București, 1980
- Oprea, *Incidențe* = Al. Oprea, *Incidențe critice*, București, 1975
- Oprea, *Mișcarea* = Al. Oprea, *Mișcarea prozei*, București, 1967
- Oprea, *5 prozatori* = Al. Oprea, *5 prozatori iluștri, 5 procese literare*, București, 1971
- Oprea, *Opera* = Nicolae Oprea, *Opera și autorul*, Pitești, 2001
- Oprea, *Provinciile* = Nicolae Oprea, *Provinciile imaginare*, Pitești, 1993
- Oprea, *Timpul* = Nicolae Oprea, *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002
- Oprescu, *Scriitori* = Horia Oprescu, *Scriitori în lumina documentelor*, București, 1968
- Oprîș, *Reviste* = Tudor Oprîș, *Reviste literare ale elevilor. 1834–1974. Istoria presei școlare românești*, București, 1977
- Oprîș, *500 debuturi* = Tudor Oprîș, *500 debuturi literare*, Galați, 1991
- Oprîș, *Anticipația* = Mircea Oprîș, *Anticipația românească*, ed. 2, București, 2003
- Oprîș, *Cronici* = Mircea Oprîș, *Cronici de familie*, Cluj-Napoca, 2008
- Oprîș, *Istoria* = Mircea Oprîș, *Istoria anticipației românești*, Iași, 2007
- Ornea, *Actualitatea* = Z. Ornea, *Actualitatea clasicilor*, București, 1985
- Ornea, *Comentarii* = Z. Ornea, *Comentarii*, București, 1981
- Ornea, *Confluențe* = Z. Ornea, *Confluențe*, București, 1976
- Ornea, *Contemporanul* = Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul”*, București, 1977
- Ornea, *Interpretări* = Z. Ornea, *Interpretări*, București, 1988
- Ornea, *Înțelesuri* = Z. Ornea, *Înțelesuri. Medalioane de istorie literară*, București, 1994
- Ornea, *Junimea* = Z. Ornea, *Junimea și junimismul*, București, 1975

- Ornea, *Medalioane* = Z. Ornea, *Medalioane*, Iași, 1997
- Ornea, *Medalioane ist. lit.* = Z. Ornea, *Medalioane de istorie literară (1999–2001)*, îngr. Tiberiu Avramescu, București, 2004
- Ornea, *Poporanismul* = Z. Ornea, *Poporanismul*, București, 1972
- Ornea, *Portrete* = Z. Ornea, *Portrete*, București, 1999
- Ornea, *Tradiționalism* = Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, 1980
- Oțoiu, *Proza* = Adrian Oțoiu, *Proza generației '80. Strategii transgresive*, I–II, Pitești, 2000–2003
- Paleologu, *Alchimia* = Alexandru Paleologu, *Alchimia existenței*, București, 1983
- Paleologu, *Bunul simț* = Alexandru Paleologu, *Bunul simț ca paradox*, București, 1972
- Paleologu, *Ipoteze* = Alexandru Paleologu, *Ipoteze de lucru*, București, 1980
- Paleologu, *Simțul practic* = Alexandru Paleologu, *Simțul practic*, București, 1974
- Paleologu, *Spiritul* = Alexandru Paleologu, *Spiritul și litera*, București, 1970
- Pamfil, *Spațialitate* = Alina Pamfil, *Spațialitate și temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj-Napoca, 1993
- Panaiteescu, *Contribuții* = P.P. Panaiteescu, *Contribuții la istoria culturii românești*, îngr. Silvia Panaiteescu, pref. Dan Zamfirescu, București, 1971
- Panaiteescu, *Începuturile* = P.P. Panaiteescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965
- Panu, *Junimea* = G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iași*, I–II, București, 1943; ed. I–II, îngr. și pref. Z. Ornea, București, 1971
- Papadima, *Creatorii* = Ovidiu Papadima, *Creatorii și lumea lor*, București, 1943
- Papadima, *Ipostaze* = Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, 1975
- Papadima, *Scriitorii* = Ovidiu Papadima, *Scriitorii și înțeleșurile vieții*, București, 1971
- Papahagi, *Critica* = Marian Papahagi, *Critica de atelier*, București, 1983
- Papahagi, *Cumpănă* = Marian Papahagi, *Cumpănă și semn*, București, 1990
- Papahagi, *Eros* = Marian Papahagi, *Eros și utopie*, București, 1980
- Papahagi, *Exerciții* = Marian Papahagi, *Exerciții de lectură*, Cluj-Napoca, 1976
- Papahagi, *Fragmente* = Marian Papahagi, *Fragmente despre critică*, Cluj-Napoca, 1994
- Papahagi, *Interpretări* = Marian Papahagi, *Interpretări pe teme date*, Cluj-Napoca, 1995
- Papu, *Apolo* = Edgar Papu, *Apolo sau Ontologia clasicismului*, București, 1985
- Papu, *Clasicii* = Edgar Papu, *Din clasicii noștri. Contribuție la ideea unui protocronism românesc*, București, 1977
- Papu, *Despre stiluri* = Edgar Papu, *Despre stiluri*, București, 1986
- Papu, *Lumini* = Edgar Papu, *Lumini perene. Retrospecții asupra unor clasici români*, București, 1989
- Papu, *Luminile* = Edgar Papu, *Din luminile veacului*, București, 1967
- Papu, *Motive* = Edgar Papu, *Motive literare românești*, București, 1983
- Papu, *Scriitori-filosoși* = Edgar Papu, *Scriitori-filosoși în cultura română*, Craiova, 1994
- Pascu, *Ist. lit.* = George Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVIII*, I–III, București, Iași, 1924–1927
- Pavel, *Arheologia* = Eugen Pavel, *Arheologia textului*, Cluj-Napoca, 2012
- Păcurariu, *Clas. rom.* = D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, București, 1971
- Păcurariu, *Scriitori* = D. Păcurariu, *Scriitori și direcții literare*, I–II, București, 1981–1984
- Păcurariu, *Teme* = D. Păcurariu, *Teme, motive, mituri și metamorfoza lor*, București, 1990
- Păcurariu, *Dicț. teolog.* = Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, 1996
- Păcurariu, *Ist. Bis.* = Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I–III, București, 1991–1994
- Pârvolescu, *Alfabetul* = Ioana Pârvolescu, *Alfabetul doamnelor. De la Doamna B. la Doamna T.*, București, 1999
- Pecie, *Romancierul* = Ion Pecie, *Romancierul în fața oglinzii*, București, 1989
- Perian, *A doua tradiție* = Gheorghe Perian, *A doua tradiție. Poezia naivă românească de la origini până la Anton Pann*, Cluj-Napoca, 2003
- Perian, *Pagini* = Gheorghe Perian, *Pagini de critică și de istorie literară*, Târgu Mureș, 1998
- Perian, *Scriitori* = Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni*, București, 1996
- Perpessicius, *Alte mențiuni* = Perpessicius, *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, I–III, București, 1961–1967
- Perpessicius, *Jurnal* = Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, București, 1944
- Perpessicius, *Lecturi* = Perpessicius, *Lecturi intermitente*, Cluj, 1971
- Perpessicius, *Mențiuni* = Perpessicius, *Mențiuni critice*, I–V, București, 1928–1946
- Perpessicius, *Mențiuni ist.* = Perpessicius, *Mențiuni de istoriografie literară și folclor (1948–1956)*, București, 1957
- Perpessicius, *Opere* = Perpessicius, *Opere*, vol. I–IV, București, 1966–1971, vol. V–XII, îngr. Dumitru D. Panaiteescu, București, 1972–1983
- Pervain, *Studii* = Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971
- Petraș, *Cărțile* = Irina Petraș, *Cărțile deceniului 10*, Cluj-Napoca, 2003
- Petraș, *Lit. rom.* = Irina Petraș, *Literatură română contemporană*, București, 1994
- Petraș, *Panorama* = Irina Petraș, *Panorama criticii literare românești. 1950–2000*, Cluj-Napoca, 2001
- Petrașcu, *Figuri* = Nicolae Petrașcu, *Figuri literare contemporane*, București, 1893
- Petrașcu, *Icoane* = Nicolae Petrașcu, *Icoane de lumină*, I–IV, București, 1935–1941
- Petrașcu, *Scriitori* = Nicolae Petrașcu, *Scriitori români contemporani*, București, 1898
- Petrescu, *Teze* = Camil Petrescu, *Teze și antiteze*, București, 1936
- Petrescu, *Configurații* = Ioana Em. Petrescu, *Configurații*, Cluj-Napoca, 1981
- Petrescu, *Eminescu* = Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj-Napoca, 1989
- Petrescu, *Studii* = Ioana Em. Petrescu, *Studii de literatură română și comparată*, Cluj-Napoca, 2005
- Petrescu, *Realitate* = Liviu Petrescu, *Realitate și romanes*, București, 1969
- Petrescu, *Romanul* = Liviu Petrescu, *Romanul condiției umane*, București, 1979
- Petrescu, *Scriitori* = Liviu Petrescu, *Scriitori români și străini*, Cluj, 1973

- Petrescu, *Studii transilvane* = Liviu Petrescu, *Studii transilvane. Coduri etice și estetice la scriitori transilvăneni*, București, 1997
- Petrescu, *Vârstele* = Liviu Petrescu, *Vârstele romanului*, București, 1992
- Petrescu, *Scriitori dâmbovițeni* = Victor Petrescu, *Scriitori și publiciști dâmbovițeni. 1900-2004*, Târgoviște, 2005
- Petrescu-Paraschiva, *Dicț. lit. Dâmbovița* = Victor Petrescu, Serghie Paraschiva, *Dicționar de literatură al județului Dâmbovița. 1508-1998*, Târgoviște, 1999
- Petreu, *Jocurile* = Marta Petreu, *Jocurile manierismului logic*, București, 1995
- Petreu, *Teze* = Marta Petreu, *Teze neterminate*, București, 1991
- Petria, *Vâlcea* = Petre Petria, *Vâlcea. Oameni de știință, cultură și artă. Dicționar*, Râmnicu Vâlcea, 1997
- Petroveanu, *Pagini* = Mihail Petroveanu, *Pagini critice*, București, 1958
- Petroveanu, *Profiluri* = Mihail Petroveanu, *Profiluri lirice contemporane*, București, 1963
- Petroveanu, *Studii* = Mihail Petroveanu, *Studii literare*, București, 1966
- Petroveanu, *Traectorii* = Mihail Petroveanu, *Traectorii lirice*, București, 1974
- Philippide, *Considerații* = Alexandru Philippide, *Considerații confortabile*, I-II, București, 1970-1972
- Philippide, *Scrieri* = Alexandru Philippide, *Scrieri*, I-IV, București, 1976-1978
- Pillat, *Itinerarii* = Dinu Pillat, *Itinerarii istorico-literare*, îngr. și pref. George Muntean, București, 1978
- Pillat, *Mozaic* = Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*, București, 1969
- Pillat, *Tradiție* = Ion Pillat, *Tradiție și literatură*, București, 1943
- Piru, *Analize* = Al. Piru, *Analize și sinteze critice*, Craiova, 1973
- Piru, *Critici* = Al. Piru, *Critici și metode*, București, 1989
- Piru, *Debuturi* = Al. Piru, *Debuturi*, București, 1981
- Piru, *Discursul* = Al. Piru, *Discursul critic*, București, 1987
- Piru, *Ist. lit.* = Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I-II, București, 1970; *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, 1981
- Piru, *Panorama* = Al. Piru, *Panorama deceniului literar românesc 1940-1950*, București, 1968
- Piru, *Permanențe* = Al. Piru, *Permanențe românești*, București, 1978
- Piru, *Poezia* = Al. Piru, *Poezia românească contemporană. 1950-1975*, I-II, București, 1975
- Piru, *Reflexe* = Al. Piru, *Reflexe și interferențe*, Craiova, 1974
- Piru, *Valori* = Al. Piru, *Valori clasice*, București, 1978
- Piru, *Varia* = Al. Piru, *Varia*, I-II, București, 1972-1973
- Poantă, *Cercul Literar* = Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Cluj-Napoca, 1997
- Poantă, *Dicț. poeți* = Petru Poantă, *Dicționar de poeți. Clujul contemporan*, Cluj-Napoca, 1998
- Poantă, *Modalități* = Petru Poantă, *Modalități lirice contemporane*, Cluj, 1973
- Poantă, *Radiografii* = Petru Poantă, *Radiografii*, I-II, Cluj-Napoca, 1978-1983
- Poantă, *Scriitori* = Petru Poantă, *Scriitori contemporani. Radiografii*, Cluj-Napoca, 1994
- Podoleanu, *60 scriitori* = S. Podoleanu, *60 scriitori români de origină evrească*, I-II, București, [1935-1936]
- Pop, *Mărturia* = Augustin Z. N. Pop, *Mărturia documentelor de la vechile tiparnițe românești la Nicolae Labiș*, București, 1985
- Pop, *Avangarda* = Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, București, 1990
- Pop, *Avangardismul* = Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, București, 1969
- Pop, *Jocul* = Ion Pop, *Jocul poeziei*, București, 1985
- Pop, *Lecturi* = Ion Pop, *Lecturi fragmentare*, București, 1983
- Pop, *Pagini* = Ion Pop, *Pagini transparente*, Cluj-Napoca, 1997
- Pop, *Poezia* = Ion Pop, *Poezia unei generații*, Cluj, 1973
- Pop, *Recapitulări* = Ion Pop, *Recapitulări*, Cluj-Napoca, 1995
- Pop, *Transcrieri* = Ion Pop, *Transcrieri*, Cluj-Napoca, 1976
- Pop, *Viață* = Ion Pop, *Viață și texte*, Cluj-Napoca, 2001
- Pop, *Vocile poeziei* = Ion Pop, *Echinocțiu. Vocile poeziei*, Cluj-Napoca, 2008
- Pop, *Conspect* = Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturii române și literaturilor ei de la început și până astăzi, în ordine cronologică*, I-II, București, 1875-1876
- Popa, *Clasici* = Const. M. Popa, *Clasici și contemporani*, Craiova, 1987
- Popa, *Comilogia* = Marian Popa, *Comilogia*, București, 1975
- Popa, *Competență* = Marian Popa, *Competență și performanță*, București, 1982
- Popa, *Dicț. lit.* = Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, București, 1971; ed. 2, București, 1977
- Popa, *Forma* = Marian Popa, *Forma ca deformare*, București, 1975
- Popa, *Ist. lit.* = Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, I-II, București, 2009
- Popa, *Modele* = Marian Popa, *Modele și exemple*, București, 1971
- Popa, *Convergențe* = Mircea Popa, *Convergențe europene*, Oradea, 1995
- Popa, *De la est* = Mircea Popa, *De la est spre vest*, Cluj-Napoca, 2010
- Popa, *De la iluminism* = Mircea Popa, *De la iluminism la pașoptism*, Cluj-Napoca, 2004
- Popa, *Estuar* = Mircea Popa, *Estuar*, București, 1995
- Popa, *Insertii* = Mircea Popa, *Insertii*, Cluj-Napoca, 2003
- Popa, *Pagini* = Mircea Popa, *Pagini bihorene*, Oradea, 2003
- Popa, *Penumbre* = Mircea Popa, *Penumbre*, Cluj-Napoca, 2004
- Popa, *Prezențe* = Mircea Popa, *Prezențe literare*, Cluj-Napoca, 2011
- Popa, *Reîntoarcerea* = Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca*, București, 1998
- Popa, *Semnul Franței* = Mircea Popa, *Sub semnul Franței*, Cluj-Napoca, 2006
- Popa, *Spații* = Mircea Popa, *Spații literare*, Cluj-Napoca, 1974
- Popa, *Tectonica* = Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, București, 1980
- Popa, *Uleiul* = Mircea Popa, *Uleiul din candelă*, Blaj, 2009
- Popa, *Lit. rom. Voivodina* = Ștefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Pancevo, 1997
- Popescu, *Teatrul* = Marian Popescu, *Teatrul ca literatură*, București, 1987
- Popescu, *Cărți* = Titu Popescu, *Cărți cu ieșire la mare. Critică, memorialistică, literatură de călătorie*, Cluj-Napoca, 1980

- Popovici, *Cercetări* = D. Popovici, *Cercetări de literatură română*, Sibiu, 1944
- Popovici, *La Littérature* = D. Popovici, *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945
- Popovici, *Romant. rom.* = D. Popovici, *Romantismul românesc (1829–1840)*, îngr. Ioana Em. Petrescu, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, București, 1969
- Popovici, *Studii* = D. Popovici, *Studii literare*, I–VI, îngr. Ioana Em. Petrescu, postfață Aurel Martin, Cluj, 1972–1989
- Popovici, *Eu, personajul* = Vasile Popovici, *Eu, personajul*, București, 1988
- Popovici, *Lumea* = Vasile Popovici, *Lumea personajului*, București, 1997
- Prangati, *Dicț. oamenilor din Neamț* = Constantin Prangati, *Dicționarul oamenilor de seamă din județul Neamț. De la Grigore Ureche până în zilele noastre*, Piatra Neamț, 1999
- Predescu, *Encicl.* = Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugețarea”*, București, 1940
- Prelipceanu, *Dialoguri* = Nicolae Prelipceanu, *Dialoguri fără Platon*, Cluj-Napoca, 1976
- Profiluri* = *Profiluri literare*, îngr. Raisa Suveică și Simion Cibotaru, Chișinău, 1972
- Protopopescu, *Romanul* = Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, București, 1978
- Protopopescu, *Volumul* = Al. Protopopescu, *Volumul și esența*, București, 1972.
- Pușcariu, *Călare* = Sextil Pușcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895–1906)*, București, 1968
- Pușcariu, *Cinci ani* = Sextil Pușcariu, *Cinci ani de mișcare literară (1902–1906)*, București, 1909
- Pușcariu, *Ist. lit.* = Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. 2, Sibiu, 1930
- Rachieru, *Poeți Basarabia* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Basarabia*, București – Chișinău, 2010
- Rachieru, *Poeți Bucovina* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Bucovina*, Timișoara, 1996
- Radian, *Portrete* = Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, București, 1986
- Radu, *Pagini* = Olimpia Radu, *Pagini de critică*, îngr. și pref. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 1988
- Raicu, *Calea de acces* = Lucian Raicu, *Calea de acces*, București, 1982
- Raicu, *Contemporani* = Lucian Raicu, *Printre contemporani*, București, 1980
- Raicu, *Critica* = Lucian Raicu, *Critica – formă de viață*, București, 1976
- Raicu, *Fragmente* = Lucian Raicu, *Fragmente de timp*, București, 1984
- Raicu, *Practica scrisului* = Lucian Raicu, *Practica scrisului și experiența lecturii*, București, 1978
- Raicu, *Structuri* = Lucian Raicu, *Structuri literare*, București, 1973
- Ralea, *Scrieri* = Mihai Ralea, *Scrieri*, vol. I–III, îngr. și pref. N. Tertulian, București, 1972–1981, vol. IV–VII, îngr. și pref. Florin Mihăilescu, București, 1988–1989
- Rașcu, *Amintiri* = I. M. Rașcu, *Amintiri și medalioane literare*, București, 1967.
- Razba, *Personalități hunedorene* = Maria Razba, *Personalități hunedorene (sec. XV–XX). Dicționar*, Deva, 2000
- Răduică, *Calendare* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Calendare și almanahuri românești. 1731–1918. Dicționar bibliografic*, București, 1981
- Răduică, *Dicț. presei* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicționarul presei românești. 1731–1918*, București, 1995
- Rău, *Efigii* = Aurel Rău, *Efigii*, București, 1989
- Râpeanu, *Cultură* = Valeriu Râpeanu, *Cultură și istorie*, I–III, București, 1979–1989
- Râpeanu, *Interferențe* = Valeriu Râpeanu, *Interferențe spirituale*, București, 1970
- Râpeanu, *Memoria* = Valeriu Râpeanu, *Memoria și fețele timpului*, București, 1983
- Râpeanu, *Noi* = Valeriu Râpeanu, *Noi și cei dinaintea noastră*, București, 1966.
- Râpeanu, *Pe drumurile* = Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiției*, Cluj, 1973
- Râpeanu, *Scriitori* = Valeriu Râpeanu, *Scriitori dintre cele două războaie mondiale*, București, 1986
- Rebreanu, *Opere* = Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. I–III, îngr. Nicolae Gheran și Nicolae Liu, introd. Al. Piru, București, 1968, vol. IV–XXIII, îngr. Nicolae Gheran, 1970–2005
- Regman, *Cărți* = Cornel Regman, *Cărți, autori, tendințe*, București, 1967
- Regman, *Colocvial* = Cornel Regman, *Colocvial*, București, 1976
- Regman, *Confluente* = Cornel Regman, *Confluente literare*, București, 1966
- Regman, *Cronicari* = Cornel Regman, *Cică niște cronici...*, București, 1970
- Regman, *De la imperfect* = Cornel Regman, *De la imperfect la mai puțin ca perfect*, București, 1987
- Regman, *Dinspre Cercul Literar* = Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar” spre „optzeciști”*, București, 1997
- Regman, *Explorări* = Cornel Regman, *Explorări în actualitatea imediată*, București, 1978
- Regman, *Noi explorări* = Cornel Regman, *Noi explorări critice*, București, 1982
- Regman, *Nu numai* = Cornel Regman, *Nu numai despre critici*, București, 1990
- Regman, *Selecție* = Cornel Regman, *Selecție din selecție*, București, 1972
- Regman, *Ultime explorări* = Cornel Regman, *Ultime explorări critice*, București, 2000
- Robu, *Science-fiction* = Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Cluj-Napoca, 2008
- Români* = *Români în știința și cultura occidentală*, Davis (SUA), 1992
- Rom. magy. ir. lex.* = *Români magy. irodalmi lexikon*, I–III, îngr. Balogh Edgar, București, 1981–1994
- Rosetti, *Dicț. cont.* = Dimitrie R. Rosetti, *Dicționarul contemporanilor din România (1800–1898)*, București, 1898
- Rosetti-Cazacu-Onu, *Ist. lb. lit.* = Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, ed. 2, București, 1971
- Roșu, *Dicț. lit. Iugoslavia* = Costa Roșu, *Dicționarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, 1989
- Roșu, *Personalități Voivodina* = Costa Roșu, *Personalități românești din Voivodina (1734–2004)*, Pančevo, 2004
- Rotaru, *O ist.* = Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I–III, București, 1971–1987; ed. I–VI, Galați, București, 1994–2001
- Rotaru, *Valori* = Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, I–II, București, 1976–1983
- Ruja, *Parte* = Alexandru Ruja, *Parte din întreg*, I–II, Timișoara, 1994–1999

- Ruja, *Prin ani* = Alexandru Ruja, *Printre cărți – prin ani*, Timișoara, 2009
- Ruja, *Printre cărți* = Alexandru Ruja, *Printre cărți*, Timișoara, 2006
- Ruja, *Valori* = Alexandru Ruja, *Valori lirice actuale*, Timișoara, 1979
- Russo, *Studii istorice* = Demostene Russo, *Studii istorice greco-române*, I–II, îngr. Constantin C. Giurescu, Ariadna Camariano și Nestor Camariano, București, 1939
- Rusu, *Membrii Academiei* = Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866–2003. Dicționar*, ed. 3, pref. Eugen Simion, București, 2003
- Rusu, *Eminescu–Blaga* = Liviu Rusu, *De la Eminescu la Lucian Blaga și alte studii literare și estetice*, București, 1981
- Rusu, *Utopica* = M. N. Rusu, *Utopica*, București, 1969
- Sadoveanu, *Scrieri* = Ion Marin Sadoveanu, *Scrieri*, I–VIII, îngr. și introd. I. Opreșan, București, 1969–1985
- Sadoveanu, *Cărți* = Izabela Sadoveanu, *Cărți și idei*, I–II, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 2001
- Sadoveanu, *Opere* = Mihail Sadoveanu, *Opere*, I–XXII, București, 1954–1973
- Sanielevici, *Cercetări* = H. Sanielevici, *Cercetări critice și filosofice*, îngr. Z. Ornea și Cornelia Botez, introd. Z. Ornea, București, 1968
- Sanielevici, *Încercări* = H. Sanielevici, *Încercări critice*, pref. C. Rădulescu-Motru, București, 1903
- Sanielevici, *Noi studii* = H. Sanielevici, *Noi studii critice*, București, 1920
- Sanielevici, *Poporanismul* = H. Sanielevici, *Poporanismul reacționar*, București, 1921
- Sasu, *Dicț. scriit. SUA* = Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada*, București, 2001
- Sasu, *În căutarea* = Aurel Sasu, *În căutarea formei*, Cluj-Napoca, 1979
- Sasu, *Progresii* = Aurel Sasu, *Progresii*, Cluj, 1972
- Sasu, *Retorica* = Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, București, 1976
- Satco, *Encicl. Bucovinei* = Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, I–II, Suceava, 2004
- Satco–Pânzar, *Dicționar* = Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicționar de literatură. Bucovina*, Suceava, 1993
- Săndulescu, *Citind* = Al. Săndulescu, *Citind, recitind...*, București, 1973
- Săndulescu, *Constelații* = Al. Săndulescu, *Constelații literare*, București, 1998
- Săndulescu, *Continuități* = Al. Săndulescu, *Continuități*, București, 1976
- Săndulescu, *Lit. epistolară* = Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, București, 1972
- Săndulescu, *Memorialiști* = Al. Săndulescu, *Memorialiști români*, București, 2003
- Săndulescu, *Pagini* = Al. Săndulescu, *Pagini de istorie literară*, București, 1966
- Săndulescu, *Portrete* = Al. Săndulescu, *Portrete și analize literare*, București, 1982
- Sângeorzan, *Anotimpurile* = Zaharia Sângeorzan, *Anotimpurile criticii*, București, 1983
- Sângeorzan, *Conversații* = Zaharia Sângeorzan, *Conversații critice*, Cluj-Napoca, 1980
- Sân-Giorgiu, *Cercetări* = Ion Sân-Giorgiu, *Cercetări critice*, I, București, 1923
- Scarlat, *Ist. poeziei* = Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*, I–IV, București, 1982–1990
- Scriitori – Camil Petrescu = *Scriitori către Camil Petrescu*, I–II, îngr. și pref. Florica Ichim, București, 1981
- Scriitori – Densusianu = *Scriitori către Ovid Densusianu*, I–IV, București, 1979–1989
- Scriitori – Ibrăileanu = *Scriitori către G. Ibrăileanu*, I–IV, îngr. Mihai Bordeianu, Grigore Botez, Viorica Botez, Ion Lăzărescu, Dan Mănuță și Al. Teodorescu, pref. Al. Dima și N. I. Popa, București, 1966–1973
- Scriitori rom. – lit. străine = *Scriitori români și în literaturile străine*, coordonator Alexandru Ruja, Timișoara, 2010
- Scurtu, *Cercetări* = Nicolae Scurtu, *Cercetări literare. Scriitori dâmbovițeni*, I–III, Târgoviște, 2007–2010
- Scurtu, *Contribuții* = Nicolae Scurtu, *Contribuții de istorie literară*, I–II, pref. Ilie Rad și Mircea Popa, București, 2011–2012.
- Sebastian, *Eseuri* = Mihail Sebastian, *Eseuri. Cronici. Memorial*, îngr. și pref. Cornelia Ștefănescu, București, 1972
- Sebastian, *Jurnal* = Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*, îngr. și introd. Cornelia Ștefănescu, București, 2002
- Seche, *Schiță* = Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexico-grafiei române*, I–II, București, 1966–1969
- Sevastos, *Amintiri* = Mihail Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească”*, București, 1966
- Silvestru, *Jurnal* = Valentin Silvestru, *Jurnal de drum al unui critic teatral (1944–1984)*, I, București, 1992
- Silvestru, *Un deceniu* = Valentin Silvestru, *Un deceniu teatral*, București, 1984
- Simion, *Dimineața* = Eugen Simion, *Dimineața poezilor*, București, 1980
- Simion, *Ficțiunea* = Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, I–III, București, 2001
- Simion, *Fragmente* = Eugen Simion, *Fragmente critice*, vol. I–II, Craiova, 1997–1998, vol. III–VI, București, 1999–2009; vol. I, ed. 2, București, 1998
- Simion, *Genurile* = Eugen Simion, *Genurile biograficului*, București, 2002; ed. I–II, București, 2008
- Simion, *Întoarcerea autorului* = Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator–operă*, București, 1981; ed. 2, București, 1993
- Simion, *Mercușio* = Eugen Simion, *Moartea lui Mercurio*, București, 1993
- Simion, *Orientări* = Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, București, 1965
- Simion, *Scriitori* = Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I–IV, București, 1974–1989; vol. I, ed. 2, București, 1978
- Simion, *Sfidarea* = Eugen Simion, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, București, 1985
- Simuț, *Arena* = Ion Simuț, *Arena actualității. Confidențe*, Iași, 2000
- Simuț, *Critica* = Ion Simuț, *Critica de tranziție*, Cluj-Napoca, 1996
- Simuț, *Diferența* = Ion Simuț, *Diferența specifică*, Cluj-Napoca, 1982
- Simuț, *Incursiuni* = Ion Simuț, *Incursiuni în literatura actuală*, Oradea, 1994
- Simuț, *Reabilitarea* = Ion Simuț, *Reabilitarea ficțiunii*, București, 2004
- Simuț, *Revizuire* = Ion Simuț, *Revizuire*, I, București, 1995
- Simuț, *Vămile* = Ion Simuț, *Vămile posterității*, București, 2012
- Solomon, *Dialog* = Dumitru Solomon, *Dialog interior*, București, 1987

- Sorescu, *Biblioteca* = Marin Sorescu, *Biblioteca de poezie românească*, îngr. Mihaela Constantinescu și Virginia Sorescu, București, 1997
- Sorescu, *Teoria sferelor* = Marin Sorescu, *Teoria sferelor de influență*, București, 1969
- Sorescu, *Ușor cu pianul* = Marin Sorescu, *Ușor cu pianul pe scări*, București, 1985
- Sorescu, *Interpretări* = Roxana Sorescu, *Interpretări*, București, 1979
- Sorescu, *Liricul* = Roxana Sorescu, *Liricul și tragicul*, București, 1983
- Sorescu, *Lumea* = Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*, București, 2000
- Sorianu, *Contrapunct* = Vlad Sorianu, *Contrapunct critic*, Iași, 1971
- Sorianu, *Glose* = Vlad Sorianu, *Glose critice*, București, 1968
- Sorohan, *Introducere* = Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, Iași, 1997
- Soviany, *Apocaliptica* = Octavian Soviany, *Apocaliptica textului*, București, 2008
- Soviany, *Cinci decenii* = Octavian Soviany, *Cinci decenii de experimentalism*, I–II, București, 2011
- Soviany, *Textualism* = Octavian Soviany, *Textualism, post-modernism, apocaliptic*, I–II, Constanța, 2000–2001
- Spiridon, *Aparența* = Monica Spiridon, *Despre „aparență” și „realitatea” literaturii*, București, 1984
- Spiridon, *Apărarea* = Monica Spiridon, *Apărarea și ilustrarea criticii*, București, 1996
- Spiridon, *Interpretarea* = Monica Spiridon, *Interpretarea fără frontiere*, Cluj-Napoca, 1998
- Spiridon, *Melancolia* = Monica Spiridon, *Melancolia descendenței*, București, 1989
- Spiridon, *Cuprinderi* = Vasile Spiridon, *Cuprinderi*, București, 1993
- Stănescu, *Cronici* = C. Stănescu, *Cronici literare*, 1971
- Stănescu, *Jurnal* = C. Stănescu, *Jurnal de lectură*, I–III, București, 1978–1988
- Stănescu, *Poeți și critici* = C. Stănescu, *Poeți și critici*, București, 1972
- Steinhardt, *Critică* = N. Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, Cluj-Napoca, 1983
- Steinhardt, *Incertitudini* = N. Steinhardt, *Incertitudini literare*, Cluj-Napoca, 1980
- Steinhardt, *Între viață* = N. Steinhardt, *Între viață și cărți*, București, 1976
- Steinhardt, *Monologul* = N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991
- Stere, *Scrieri* = C. Stere, *Scrieri*, îngr. și introd. Z. Ornea, București, 1979
- Stoica, *Caligrafie* = Petre Stoica, *Caligrafie și culori*, București, 1984
- Stolnicu, *Printre scriitori* = Simion Stolnicu, *Printre scriitori și artiști*, îngr. și pref. Simion Bărbulescu, București, 1988
- Straje, *Dict. pseud.* = Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, 1973
- Streinu, *Clasicii* = Vladimir Streinu, *Clasicii noștri*, București, 1969
- Streinu, *Pagini* = Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I–II, București, 1968, vol. III–V, îngr. George Muntean, București, 1974–1977
- Streinu, *Versificația* = Vladimir Streinu, *Versificația modernă*, București, 1966
- Sturdza, *Familiile* = *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească*, I–II, coordonator Mihai Dim. Sturdza, București, 2004–2011
- Suceveanu, *Emisferele* = Arcadie Suceveanu, *Emisferele de Magdeburg*, Chișinău, 2005
- Suchianu, *Aspecte* = D. I. Suchianu, *Aspecte literare*, București, 1928
- Suciu, *Lit. băn.* = I. D. Suciu, *Literatura bănățeană de la început până la Unire (1582–1918)*, Timișoara, 1940
- Suțu, *Iașii* = Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, I–II, Iași, 1923–1928
- Șchiau, *Cărturari* = Octavian Șchiau, *Cărturari și cărți în spațiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978
- Șerban, *Exegeze* = Geo Șerban, *Exegeze*, București, 1968
- Șerban, *Ispita* = Geo Șerban, *Ispita istoriei*, București, 1980
- Șiadbei, *Cercetări* = I. Șiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene*, Iași, 1939
- Șiulea, *Retori* = Ciprian Șiulea, *Retori, simulacre, imposuri*, București, 2003
- Șleahțițchi, *Cerc* = Maria Șleahțițchi, *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism*, Iași, 2007
- Ștefănescu, *Dialog* = Alex. Ștefănescu, *Dialog în bibliotecă*, București, 1984
- Ștefănescu, *Istoria* = Alex. Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1941–2000*, București, 2005
- Ștefănescu, *Jurnal* = Alex. Ștefănescu, *Jurnal de critic*, București, 1980
- Ștefănescu, *Preludiu* = Alex. Ștefănescu, *Preludiu*, București, 1977
- Ștefănescu, *Prim-plan* = Alex. Ștefănescu, *Prim-plan*, București, 1987
- Ștefănescu, *Momente* = Cornelia Ștefănescu, *Momente ale romanului*, București, 1973
- Șuluțiu, *Scriitori* = Octav Șuluțiu, *Scriitori și cărți*, îngr. și pref. Nicolae Florescu, București, 1974
- Tacciu, *Romant. rom.* = Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, I–III, București, 1982–1987
- Tanco, *Dict. lit. Bistrița* = Teodor Tanco, *Dicționar literar (1639–1997) al județului Bistrița-Năsăud. Autori-publicații-societăți*, Cluj-Napoca, 1998
- Tartler, *Melopoetica* = Grete Tartler, *Melopoetica*, București, 1984
- Tașcu, *Incidențe* = Valentin Tașcu, *Incidențe*, Cluj-Napoca, 1975
- Tașcu, *Poezia* = Valentin Tașcu, *Poezia poeziei de azi*, Iași, 1985
- Teodorescu-Braniște, *Presă și lit.* = T. Teodorescu-Braniște, *Între presă și literatură*, I–II, București, 1989
- Teodorescu-Sadoveanu, *Amintiri* = Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri (Din lumea umbrelor. Sufletul altor generații)*, îngr. Aristița Avramescu și Tiberiu Avramescu, introd. Tiberiu Avramescu, București, 1980
- Terian, *A cincea esență* = Andrei Terian, G. Călinescu, *A cincea esență*, București, 2009
- Tertulian, *Eseuri* = N. Tertulian, *Eseuri*, București, 1968
- Theodorescu, *Ist. bibl.* = Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, ed. 2, București, 1972
- Tihan, *Apropierea* = Teodor Tihan, *Apropierea de imaginar*, Cluj-Napoca, 1988
- Tihan, *Umanități* = Teodor Tihan, *Umanități și valori*, Cluj-Napoca, 2000
- Titel, *Cehov* = Sorin Titel, *În căutarea lui Cehov și alte eseuri*, București, 1984

- Titel, *Pasiunea* = Sorin Titel, *Pasiunea lecturii*, Timișoara, 1976
- Todor, *Confluente* = Avram P. Todor, *Confluente literare româno-maghiare*, îngr. și pref. Dávid Gyula, București, 1983
- Todoran, *Secțiuni* = Eugen Todoran, *Secțiuni literare*, Timișoara, 1973
- Tomescu, *Calendarele* = Mircea Tomescu, *Calendarele românești. 1733–1830*, București, 1957
- Tomescu, *Ist. cărții rom.* = Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești. De la începuturi până la 1918*, București, 1968
- Tomuș, *Carnet* = Mircea Tomuș, *Carnet critic*, București, 1969
- Tomuș, *Istorie* = Mircea Tomuș, *Istorie literară și poezie*, Timișoara, 1974
- Tomuș, *Mișcarea* = Mircea Tomuș, *Mișcarea literară*, București, 1981
- Tomuș, *Răsfrângerii* = Mircea Tomuș, *Răsfrângerii*, Cluj, 1973
- Tomuș, *Romanul* = Mircea Tomuș, *Romanul romanului românesc*, I–II, București, 1999–2000
- Tomuș, *15 poezi* = Mircea Tomuș, *Cincisprezece poezi*, București, 1968
- Trandafir, *Dinamica* = Constantin Trandafir, *Dinamica valorilor literare*, București, 1983
- Trifu, *Cronica* = Constanța Trifu, *Cronica dramatică și începuturile teatrului românesc*, București, 1970
- Trifu, *Presa* = Constanța Trifu, *Presa umoristică de altădată*, I–II, București, 1974–1980
- Trivale, *Cronici* = Ion Trivale, *Cronici literare*, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1971
- Tuchilă, *Cetățile* = Costin Tuchilă, *Cetățile poeziei*, București, 1983
- Tuchilă, *Privirea* = Costin Tuchilă, *Privirea și cadrul*, București, 1988
- Tudor, *Pretexte* = Eugenia Tudor, *Pretexte critice*, București, 1973
- Tudor, *Mișcarea* = Iorgu Tudor, *Mișcarea culturală-socială în Basarabia după Unire*, București, 1976
- Tudor-Anton, *Ipostaze* = Eugenia Tudor-Anton, *Ipostaze ale prozei*, București, 1977
- Tupan, *Scenarii* = Ana-Maria Tupan, *Scenarii și limbaje poetice*, București, 1989
- Țărcovnicu, *Contribuții* = V. Țărcovnicu, *Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat (1780–1918)*, București, 1970
- Țepelea, *Amintiri* = Gabriel Țepelea, *Amintiri și evocări*, București, 1994
- Țepelea, *Opțiuni* = Gabriel Țepelea, *Opțiuni și retrospective*, București, 1989
- Țepelea, *Rememorări* = Gabriel Țepelea, *Rememorări de istorie, literatură și cultură națională*, București, 1994
- Țepelea, *Studii* = Gabriel Țepelea, *Studii de istorie și limbă literară*, București, 1970
- Țepelea-Bulgăr, *Momente* = G. Țepelea, Gh. Bulgăr, *Momente din evoluția limbii române literare*, București, 1973
- Țeposu, *Istoria* = Radu G. Țeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, București, 1993
- Țeposu, *Viața* = Radu G. Țeposu, *Viața și opiniile personajelor*, București, 1983
- Țirioi, *Premise* = Nicolae Țirioi, *Premise literare*, Timișoara, 1976
- Ulici, *Confort Procust* = Laurențiu Ulici, *Confort Procust*, București, 1983
- Ulici, *Lit. rom.* = Laurențiu Ulici, *Literatura română contemporană*, vol. I: *Promoția '70*, București, 1995
- Ulici, *Prima verba* = Laurențiu Ulici, *Prima verba*, vol. I–II, București, 1975–1978, vol. III, Timișoara, 1991, vol. IV, îngr. Aurelia Ulici, pref. Eugen Negrici, postfață Ioan Es. Pop, București, 2004
- Ulici, *Recurs* = Laurențiu Ulici, *Recurs*, București, 1971
- Ungheanu, *Arhipelag* = Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, București, 1975
- Ungheanu, *Fiii* = Mihai Ungheanu, *Fiii risipitori (Noi și secolul XIX)*, București, 1988
- Ungheanu, *Lecturi* = Mihai Ungheanu, *Lecturi și rocade*, București, 1978
- Ungheanu, *Pădurea* = Mihai Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, București, 1973
- Ungheanu, *Scriitorii* = Mihai Ungheanu, *Scriitorii de la miezul nopții*, Galați, 1996
- Ungureanu, *Contextul* = Cornel Ungureanu, *Contextul operei*, București, 1978
- Ungureanu, *Geografia lit.* = Cornel Ungureanu, *Geografia literaturii române, azi*, vol. I: *Muntenia*, Pitești, 2003, vol. IV: *Banatul*, Pitești, 2005
- Ungureanu, *Imediata* = Cornel Ungureanu, *Imediata noastră apropiere*, I–II, Timișoara, 1980–1990
- Ungureanu, *Istoria secretă* = Cornel Ungureanu, *Istoria secretă a literaturii române*, Brașov, 2007
- Ungureanu, *La umbra cărților* = Cornel Ungureanu, *La umbra cărților în floare*, Timișoara, 1975
- Ungureanu, *La vest* = Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timișoara, 1995–2000
- Ungureanu, *Mitteleuropa* = Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*, Iași, 2002
- Ungureanu, *Proza rom.* = Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, I, București, 1985
- Ungureanu, *Proză* = Cornel Ungureanu, *Proză și reflexivitate*, București, 1977.
- Urechia, *Ist. șc.* = V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800–1864*, I–IV, București, 1892–1901
- Uricariu, *Ecorșeuri* = Doina Uricariu, *Ecorșeuri*, București, 1989
- Ursu, *Memorialistica* = G.G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, București, 1972
- Ursu, *Alte contribuții* = N. A. Ursu, *Alte contribuții de istoria culturii românești*, Iași, 2012
- Ursu, *Contribuții ist. culturii* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești*, Iași, 2002
- Ursu, *Contribuții ist. lit.* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria literaturii române*, Iași, 1997
- Ursu, *Contribuții sec. XVII* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești în secolul al XVII-lea*, Iași, 2003
- Vaida, *Mitologii* = Mircea Vaida, *Mitologii critice*, București, 1978
- Vakulovski, *Portret* = Mihail Vakulovski, *Portret de grup cu generația „optzeci”*, Poezia, București, 2010
- Valmarin, *Studii* = Luiza Valmarin, *Studii de literatură română modernă și comparată*, București, 1987
- Vartic, *Modelul* = Ion Vartic, *Modelul și oglinda*, București, 1982
- Vartic, *Spectacol* = Ion Vartic, *Spectacol interior*, Cluj-Napoca, 1977
- Vasile, *Lumea* = Geo Vasile, *Lumea în optzeci de cărți*, București, 2003

- Vasile, *Mărci* = Geo Vasile, *Poezie română contemporană. Mărci stilistice*, Iași, 2010
- Vasile, *Poezia* = Geo Vasile, *Poezia română între milenii. Dicționar de autori*, Cluj-Napoca, 2002
- Vasile, *Proza* = Geo Vasile, *Proza românească între milenii. Dicționar de autori*, București, 2001
- Vărgolici, *Comentarii* = Teodor Vărgolici, *Comentarii literare*, București, 1971
- Vărgolici, *Începuturile* = Teodor Vărgolici, *Începuturile romanului românesc*, București, 1963
- Vărgolici, *Portrete* = Teodor Vărgolici, *Portrete și analize literare*, București, 2001
- Vărgolici, *Retrospective* = Teodor Vărgolici, *Retrospective literare*, București, 1970
- Vărgolici, *Scriitori* = Teodor Vărgolici, *Scriitori și opere*, București, 1978
- Velculescu, *Scriere* = Cătălina Velculescu, *Între scriere și oralitate*, București, 1988
- Velea, *Interferențe* = Stan Velea, *Interferențe literare româno-polone*, București, 1989
- Velea, *Paralelisme* = Stan Velea, *Paralelisme și retrospective literare*, București, 1974
- Velea, *Plămada* = Stan Velea, *Plămada cărților*, București, 1997
- Velea, *Universalisti* = Stan Velea, *Universalisti și comparațiști români contemporani*, București, 1996
- Vianu, *Arta* = Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I-II, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 1966
- Vianu, *Figuri* = Tudor Vianu, *Figuri și forme literare*, București, 1946
- Vianu, *Opere* = Tudor Vianu, *Opere*, I-XIV, îngr. Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Gelu Ionescu, Cornelia Botez, George Gană și Vlad Alexandrescu, prefețe și postfețe Gelu Ionescu, Sorin Alexandrescu și George Gană, București, 1971-1990
- Vianu, *Scriitori români* = Tudor Vianu, *Scriitori români*, I-III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, București, 1970
- Vianu, *Studii* = Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, București, 1965
- Vintilescu, *Istoria* = Virgil Vintilescu, *Istoria literaturii române*, vol. II: *Epoca modernă*, Timișoara, 2011, vol. III: *Epoca „Junimii”*, Timișoara, 2008
- Vintilescu, *Secvențe* = Virgil Vintilescu, *Secvențe literare. Repere literare bănățene (1880-1917)*, Timișoara, 1987
- Vișan, *Semnături* = Constantin Vișan, *Semnături în contemporaneitate*, București, 1986
- Vitner, *Semnele* = Ion Vitner, *Semnele romanului*, București, 1971
- Vlad, *Analiză-sinteză* = Ion Vlad, *Între analiză și sinteză*, Cluj, 1970
- Vlad, *Convergențe* = Ion Vlad, *Convergențe. Concepte și alternative ale lecturii*, Cluj, 1972
- Vlad, *Descoperirea* = Ion Vlad, *Descoperirea operei*, Cluj, 1970
- Vlad, *Lect. prozei* = Ion Vlad, *Lectura prozei*, București, 1991
- Vlad, *Lectura* = Ion Vlad, *Lectura – un eveniment al cunoașterii*, București, 1977
- Vlad, *Lectura rom.* = Ion Vlad, *Lectura romanului*, Cluj-Napoca, 1983
- Vlad, *Lecturi* = Ion Vlad, *Lecturi constructive*, București, 1975
- Vlad, *Orizonturile* = Ion Vlad, *Orizonturile lecturii*, Cluj-Napoca, 2007
- Vlad, *Povestirea* = Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, București, 1972
- Vodă-Căpușan, *Accente* = Maria Vodă-Căpușan, *Accente*, Cluj-Napoca, 1991
- Vodă-Căpușan, *Teatru* = Maria Vodă-Căpușan, *Teatru și actualitate*, București, 1984
- Voica, *Etape* = Adrian Voica, *Etape în afirmarea sonetului românesc*, Iași, 1996
- Voncu, *Secvențe* = Răzvan Voncu, *Secvențe literare contemporane*, I-II, București, 2001-2002
- Vrabie, *Folcloristica* = Gh. Vrabie, *Folcloristica română*, București, 1968
- Vrabie, *Gândirismul* = Gh. Vrabie, *Gândirismul*, București, 1940
- Vuia, *Studii* = Romulus Vuia, *Studii de etnografie și folclor*, I, îngr. Mihai Pop și Ioan Șerb, pref. Mihai Pop, București, 1975
- Vulcan, *Panteonul* = Iosif Vulcan, *Panteonul român*, Pesta, 1869
- Vulturescu, *Cultură* = George Vulturescu, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmăruului. Dicționar. 1700-2000*, Satu Mare, 2000
- Zaciu, *Alte lecturi* = Mircea Zaciu, *Alte lecturi și alte zile*, București, 1978
- Zaciu, *Bivuac* = Mircea Zaciu, *Bivuac*, Cluj-Napoca, 1974
- Zaciu, *Clasici* = Mircea Zaciu, *Clasici și contemporani*, București, 1994
- Zaciu, *Colaje* = Mircea Zaciu, *Colaje*, Cluj, 1972
- Zaciu, *Cu cărțile* = Mircea Zaciu, *Cu cărțile pe masă*, București, 1981
- Zaciu, *Depart* = Mircea Zaciu, *Depart / aproape*, București, 1998
- Zaciu, *Glose* = Mircea Zaciu, *Glose*, Cluj, 1970
- Zaciu, *Lancea* = Mircea Zaciu, *Lancea lui Ahile*, București, 1980
- Zaciu, *Lecturi* = Mircea Zaciu, *Lecturi și zile*, București, 1975
- Zaciu, *Masca* = Mircea Zaciu, *Masca geniului*, București, 1967
- Zaciu, *Ordinea* = Mircea Zaciu, *Ordinea și aventura*, Cluj, 1973
- Zaciu, *Viaticum* = Mircea Zaciu, *Viaticum*, București, 1983
- Zaciu, *O scenă, Transilvania* = Mircea Zaciu, *Ca o imensă scenă, Transilvania ...*, București, 1996
- Zaharia-Filipaș, *Retică* = Elena Zaharia-Filipaș, *Retică și semnificație*, București, 1993
- Zaharia-Filipaș, *Studii* = Elena Zaharia-Filipaș, *Studii de literatură feminină*, București, 2004
- Zalis, *Aspecte* = H. Zalis, *Aspecte și structuri neoromantice*, București, 1971;
- Zalis, *Estetica* = H. Zalis, *Estetica imperfecției. Contribuții la studiul naturalismului românesc*, Timișoara, 1979
- Zalis, *Scriitori* = H. Zalis, *Scriitori pelerini*, București, 1973
- Zalis, *Tensiuni* = H. Zalis, *Tensiuni lirice contemporane*, București, 1975
- Zalis, *Valori* = H. Zalis, *Valori de referință în critica și istoria literară românească*, București, 1991
- Zamfir, *Cealaltă față* = Mihai Zamfir, *Cealaltă față a prozei*, București, 1988; ed. București, 2006
- Zamfir, *Panorama* = Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, I, București-Iași, 2012
- Zamfir, *Poemul* = Mihai Zamfir, *Poemul românesc în proză*, București, 1981
- Zamfir, *Proza poetică* = Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, București, 1971

- Zamfir, *Secolul* = Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, București, 1989
 Zamfirescu, *Istorie* = Dan Zamfirescu, *Istorie și cultură*, I-II, București, 2003
 Zamfirescu, *Studii* = Dan Zamfirescu, *Studii și articole de literatură română veche*, București, 1967
 Zamfirescu, *Căutarea* = Vasile Dem. Zamfirescu, *În căutarea sinelui*, București, 1994
 Zarifopol, *Eseuri* = Paul Zarifopol, *Eseuri*, I-II, îngr. Al. Săndulescu și Radu Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, București, 1988
 Zarifopol, *Pagini* = Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, îngr. și postfață Al. Săndulescu, București, 1984
 Zarifopol, *Pentru arta lit.* = Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, I-II, îngr. și introd. Al. Săndulescu, București, 1971

B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII

- AA = „Ardealul”, București, 1941 ș.u.
 AAF = „Anuarul Arhivei de Folclor”, Cluj, 1932 ș. u; din 1980 „Anuarul de folclor”; din 1991 „Anuarul Arhivei de Folclor”
 AAR = „Analele Societății Academice Române”, București, 1867 ș.u.; din 1879 „Analele Academiei Române”
 AC = „Academica”, București, 1990 ș.u.
 ADLTR = Arhiva *Dicționarului literaturii române*, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
 ADV = „Adevărul”, București, 1888 ș.u.; 1990 ș.u.
 ADZ = „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”, București, 1993 ș.u.
 AFT = „Amfiteatru”, București, 1966 ș.u.
 AIN = „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, Cluj, 1921 ș.u.
 AIX = „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol»”, Iași, 1964 ș.u.
 ALA = „Adevărul literar și artistic”, București, 1920 ș.u.; 1990 ș.u.
 ALIL = „Studii și cercetări științifice”, filologie, Iași, 1950 ș.u.; din 1965 „Anuar de lingvistică și istorie literară”
 ALR = Sasa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, București, 1969
 AMET = „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, Cluj, 1958 ș.u.
 AMI = *Arborele memoriei. Antologia poezilor de limbă română din Israel*, îngr. Radu Cârnelci, pref. Roxana Sorescu, București, 1997
 ANB = „Analele Banatului”, Timișoara, 1928 ș.u.
 AO = „Arhivele Olteniei”, Craiova, 1922 ș.u.
 APF = „Apostrof”, Cluj-Napoca, 1990 ș.u.
 ARG = „Argeș”, Pitești, 1966 ș.u.
 ASO = *Antologia scriitorilor ocazionali*, îngr. E. Lovinescu, București, 1941
 AST = „Astra”, Brașov, 1966 ș.u.
 ATN = „Ateneu”, Bacău, 1964 ș.u.
 AUB = „Revista Universității «C. I. Parhon»”, București, 1952 ș.u.; din 1956 „Analele Universității București”
 AUC = „Analele Universității din Craiova”, Craiova, 1972 ș.u.
 AUI = „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, Iași, 1955 ș.u.
 AUT = „Analele Universității din Timișoara”, Timișoara, 1956 ș.u.; din 2000 „Analele Universității de Vest din Timișoara”
 BOR = „Biserica Ortodoxă Română”, București, 1874 ș.u.
 BRLR = *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice 1859–1918*, I-III, București, 1980–1985; *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944*, I-X, București, 1997–2009
 BRM = *Bibliografia românească modernă (1831–1918)*, I-IV, București, 1984–1996
 BRV = *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, I-IV, întocmită de Ioan Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu, București, 1903–1944
 BSS = „Buletinul Societății Scriitorilor Români”, București, 1916 ș.u.
 BUC = „Buletinul cărții”, București, 1923 ș.u.
 BVS = „Buna Vestire”, București, 1837 ș.u.
 CAP = „Capitala”, București, 1936 ș.u.
 CC = „Caiete critice”, București, 1982 ș.u.
 CEL = „Cercetări literare”, București, 1934 ș.u.
 CF = „Contrafort”, Chișinău, 1994 ș.u.
 CFL = „Cercetări folclorice”, București, 1947.
 CGM = „Cuget moldovenesc”, Bălți, Iași, 1932 ș.u.
 CHRM = *Chrestomație română*, I-II, îngr. M. Gaster, Leipzig-București, 1891
 CI = „Cercetări istorice”, Iași, 1925 ș.u.
 CIL = *Contribuții de istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I-III, publ. Tudor Vianu, București, 1956–1962
 CL = „Convorbiri literare”, Iași, București, 1867 ș.u.; Iași, 1970 ș.u.
 CLG = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, 1956 ș.u.
 CLI = „Cuvântul liber”, București, 1919 ș.u.
 CLT = „Cultura”, București, 2004 ș.u.
 CML = „Curentul magazin”, București, 1939 ș.u.; din 1940 „Curentul magazin literar”; din 1941 „Curentul literar”
 CN = „Contimporanul”, București, 1922 ș.u.
 CNP = „Contrapunct”, București, 1990 ș.u.
 CNT = „Contemporanul”, București, 1946 ș.u.; din 1990 „Contemporanul – Ideea europeană”
 CPL = *Cărțile populare în literatura românească*, I-II, îngr. și introd. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, București, 1963
 CPV = *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII–XVIII)*, îngr. și introd. Dan Simonescu, București, 1967
 CRC = „Cronica”, Iași, 1966 ș.u.
 CRE = „Curentul”, București, 1928 ș.u.
 CREL = „Cahiers roumains d'études littéraires”, București, 1973 ș.u.
 CTC = „Cele trei Crișuri”, Oradea, București, 1920; Oradea, 1990 ș.u.
 CU = „Cuvântul”, București, 1924 ș. u; București, 1990 ș.u.
 CVC = „Convorbiri”, București, 1907; din 1908 „Convorbiri critice”
 CZ = „Cosinzeana”, Orăștie, 1911 ș.u.
 D = „Datina”, Turnu Severin, 1920 ș.u.
 DAA = „Dacia”, București, 1941 ș.u.
 DCL = *Documente literare*, I-II, îngr. Gh. Cardaș, București, 1971–1973
 DCM = *Documente*, vol. I, îngr. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu și Virginia Isac, București, 1973, vol. II: *Documente din arhive ieșene*, București, 1976
 DCS = *De ce scrieți? Anchete literare din anii '30*, îngr. Gheorghe Hrimiuc-Toporaș și Victor Durnea, pref. Victor Durnea, Iași, 1999
 DEP = „Dreptatea”, București, 1927 ș.u.; 1944 ș.u.; 1990 ș.u.

- DFC = *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc*, introd. Paul Cornea, București, 1982
- DIF = *Din istoria filosofiei în România*, I–III, București, 1955–1960
- DIPR = *Din istoria pedagogiei românești*, I–IV, București, 1956–1960
- DL = „Dacia literară”, Iași, 1840; 1990 ș.u.
- DM = „Dilema”, București, 1993 ș.u.; din 2004 „Dilema veche”
- DML = *Documente și manuscrise literare*, vol. I–II, publ. Paul Cornea și Elena Piru, pref. Al. Dima, București, 1967–1969, vol. III, publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, București, 1976, vol. IV–V, publ. Paul Cornea, Andrei Nestorescu, Petre Costinescu, pref. Paul Cornea, București, 1981–1986, vol. VI, publ. și pref. Andrei Nestorescu, București, 1993
- DMN = „Dimineața”, București, 1904 ș.u.
- DMT = „Dilemateca”, București, 2006 ș.u.
- DR = „Dacoromania”, Cluj, 1920 ș.u.; Cluj–Napoca, 1994 ș.u.
- DRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri*, I–V, București, 1995–1997
- DRO = „Dacoromania”, Freiburg, 1973 ș.u.
- E = „Euphorion”, Sibiu, 1990 ș.u.
- ECD = „Echidistance”, Iași, 1991 ș.u.
- ECH = „Echinox”, Cluj, 1969 ș.u.
- EL = „Előre”, București, 1953 ș.u.
- F = „Familia”, Pesta, Oradea, 1865 ș.u.; Oradea, 1926 ș.u.; 1934 ș.u.; 1944 ș.u.; 1965 ș.u.
- FCI = „Facla literară”, București, 1923 ș.u.
- FCL = „Facla”, București, 1910 ș.u.
- FDZ = „Foaia diecezană”, Caransebeș, 1886 ș.u.
- FF = „Făt-Frumos”, Cernăuți, Suceava, Râmnicu Vâlcea, 1926 ș.u.
- FK = „Filológiai Közlöny”, Cluj, 1961 ș.u.
- FLC = „Flacăra”, București, 1948 ș.u.
- FLR = „Flacăra”, București, 1911 ș.u.
- FMIL = „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, Brașov, 1838 ș.u.
- FON = „Foaia noastră”, Budapesta, 1957 ș.u.
- FRZ = „Frize”, Brașov, 1934 ș.u.
- G = „Gândirea”, Cluj, București, 1921 ș.u.
- GBV = „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1918 ș.u.; București, Cernăuți, 1994 ș.u.
- GL = „Gazeta literară”, București, 1954 ș.u.
- GR = „Gând românesc”, Cluj, 1933 ș.u.
- GT = „Gazeta de Transilvania”, Brașov, 1938 ș.u.
- HT = „A Hét”, București, 1970 ș.u.
- IB = *Lui Ion Bianu. Amintire*, București, 1916
- IGZ = „Igaz Szó”, Târgu Mureș, 1953 ș.u.
- IIS = „Însemnări ieșene”, Iași, 1936 ș.u.; 2004 ș.u.
- IL = „Iașul literar”, Iași, 1955 ș.u.
- JL = „Jurnalul literar”, Iași, 1939; București, 1947 ș.u.; 1990 ș.u.
- KOR = „Korunk”, Cluj, 1926 ș.u.; 1957 ș.u.
- KR = „Karpstenrundschau”, Brașov, 1958 ș.u.
- L = „Literaturul”, București, 1880 ș.u.; 1991 ș.u.
- LA = „Literatură și artă”, Chișinău, 1977 ș.u.
- LAI = „Litere, arte & idei”, supliment al ziarului „Cotidianul”, București, 1991 ș.u.
- LAR = „Literatură și artă română”, București, 1896 ș.u.
- LCF = „Luceafărul”, București, 1958 ș.u.; din 2009 „Luceafărul de dimineață”
- LL = „Limbă și literatură”, București, 1955 ș.u.
- LR = „Limba română”, București, 1952 ș.u.
- LRC = „Limba română”, Chișinău, 1991 ș.u.
- LRM = *Literatura română medievală*, coordonator și pref. Dan Horia Mazilu, București, 2003
- LRP = *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, coordonator Mihail Dolgan, Chișinău, 1998
- LRV = *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, îngr. și introd. G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, București, 1969
- LU = „Luceafărul”, Budapesta, Sibiu, București, 1902 ș.u.; Sibiu, 1941 ș.u.
- LUP = „Lupta”, Iași, București, 1884 ș.u.
- LUT = „Lupta”, București, 1921 ș.u.
- MA = „Mitropolia Ardealului”, Sibiu, 1956 ș.u.
- MB = „Mitropolia Banatului”, Timișoara, 1951 ș.u.
- MCF = „Memoriile Comisiei de Folclor”, București, 1987 ș.u.
- ME = „Buletinul «Mihai Eminescu»”, Cernăuți, Piatra Neamț, Râmnicu Vâlcea, 1930 ș.u.
- MLI = „Minerva literară ilustrată”, București, 1909 ș.u.
- MM = „Mitropolia Moldovei”, Iași, 1925 ș.u.
- MMN = „Meșterul Manole”, București, 1939 ș.u.
- MO = „Mitropolia Olteniei”, Râmnicu Vâlcea, 1950 ș.u.
- MOM = „Le Moment”, București, 1935 ș.u.
- MOT = „Momentul”, București, 1945 ș.u.
- MS = „Manuscriptum”, București, 1970 ș.u.
- NL = „Neue Literatur”, Timișoara–București, 1956 ș.u.
- NRL = „Neamul românesc literar”, Vălenii de Munte, 1908 ș.u.
- NRR = „Noua revistă română”, București, 1900 ș.u.
- NW = „Neuer Weg”, București, 1949 ș.u. (din 1993 supliment al ziarului „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”)
- NYRK = „Nyelv-és Irodalomtudományi közlömények”, Cluj, 1957 ș.u.
- O = „Scrișul bănățean”, Timișoara, 1949 ș.u.; din 1964 „Orizont”
- OC = „Observator cultural”, București, 2000 ș.u.
- ORT = „Orizont”, București, 1944 ș.u.; în 1947 „Revista literară”
- PAU = *Poezii și prozatorii Ardealului până la Unire (1800–1918)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, 1936
- PBU = *Poezii și prozatorii Basarabiei până la Unire (1812–1918)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, 1937
- PE = „Presa”, București, 1939 ș.u.
- PIL = „Prietenii istoriei literare”, București, 1931 ș.u.
- PL = „Preocupări literare”, București, 1936 ș.u.
- PLI = „Pagini literare”, Turda, 1934 ș.u.
- PND = *Primii noștri dramaturgi*, îngr. Al. Niculescu, introd. Florin Törnea, București, 1960
- POS = *Poezi de la „Sămănătorul”*, îngr. Petru Homoceanul, pref. Al. Piru, București, 1978
- PPR = *Publicațiile periodice românești*, introd. Ioan Bianu, t. I–IV, București, 1913–2003, t. V, partea 1–2, București, 2009–2012
- PRA = Marin Mincu, *Poezia română actuală*, I–III, Constanța, 1998–1999
- PRL = „Propilee literare”, 1926 ș.u.
- PRP = Constantin Abăluță, *Poezia română după proletcultism*, vol. I–II, cuvânt înainte Eugen Negrici, pref. edit., Constanța, 2000
- PRR = *Pionierii romanului românesc*, îngr. și pref. Șt. Cazimir, București, 1962
- PRS = „Presa”, Craiova, 1930 ș.u.; din 1934 „Presa Olteniei”
- PRV = „Porunca vremii”, București, 1932 ș.u.
- PSS = „Poesis”, Satu Mare, 1990 ș.u.
- R = „Ramuri”, Craiova, 1905 ș.u.; 1964 ș.u.
- RA = „Revista arhivelor”, București, 1924 ș.u.
- RAZ = „Raza literară”, București, 1932 ș.u.
- RC = „Revista clasică”, București, 1910 ș.u.
- RCM = „Revista cultului mozaic”, București, 1956 ș.u.

- RCR = „Revista Cercului Literar”, Sibiu, 1945.
 REF = „Revista de folclor”, București, 1956 ș.u.; din 1964 „Revista de etnografie și folclor”
 REVR = „Revue roumaine”, București, 1946 ș.u.
 RFR = „Revista Fundațiilor Regale”, București, 1934 ș.u.
 RI = „Revista istorică”, Vălenii de Munte, București, Iași, 1915 ș.u.
 RIAF = „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, București, 1882 ș.u.
 RIR = „Revista istorică română”, București, 1931 ș.u.
 RITL = „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, București, 1952 ș.u.; din 1964 „Revista de istorie și teorie literară”
 RL = „România literară”, București, 1968 ș.u.
 RLRO = *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1974
 RLSL = „Limba și literatura moldovenească”, Chișinău, 1958 ș.u.; din 1989 „Revista de lingvistică și știință literară”; din 2009, „Philologia”
 RMB = „România liberă”, București, 1943 ș.u.
 RML = „România literară”, București, 1939 ș.u.
 RMZ = „Revista muzeelor”, București, 1964 ș.u.
 RP = „Rampa”, București, 1911 ș.u.; din 1915 „Rampa nouă ilustrată”
 RR = „Revista română”, Iași, 1995 ș.u.
 RRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Romanul românesc în interviuri*, vol. I–IV, București, 1985–1991
 RSE = „Revue des études sud-est européennes”, București, 1963 ș.u.
 RSL = „Romanoslavica”, București, 1953 ș.u.
 RVM = „Revista vremii”, Galați, 1934 ș.u.
 RVS = „Revista scriitoarei”, București, 1926 ș.u.; din 1929 „Revista scriitorilor și scriitorilor români”
 RVTR = *Reviste literare românești din secolul al XIX-lea*, îngr. și pref. Paul Cornea, București, 1970
 RVVR = „Revista vremii”, București, 1921 ș.u.
 SBR = „Sburătorul”, București, 1919 ș.u.
 SBZ = „Siebenbürgische Zeitung”, München, 1950 ș.u.
 SC = „Studii clasice”, București, 1959 ș.u.
 SCB = „Studii și cercetări de bibliologie”, București, 1955 ș.u.
 SCD = „Studii și cercetări de documentare și bibliologie”, București, 1964 ș.u.
 SCIA = „Studii și cercetări de istoria artei”, București, 1954 ș.u.
 SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, București, 1950 ș.u.
 SDC = „Suplimentul de cultură”, Iași, 2004
 SDIR = *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, I–XXV, publ. N. Iorga, București, 1901–1913
 SDL = *Studii și documente literare*, vol. I, publ. I. E. Toroușiu și Gh. Cardaș, vol. II–XIII, publ. I. E. Toroușiu, București, 1931–1946
 SDM = „Societatea de mâine”, București, 1924 ș.u.
 SE = „Seara”, București, 1937 ș.u.
 SI = „Studii italiene”, București, 1934 ș.u.
 SIL = *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, coordonator Ovidiu Papadima, București, 1968
 SILF = „Studii de istorie literară și folclor”, Cluj, 1951 ș.u.
 SILL = *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX*, I–II, București, 1969
 SL = „Studii literare”, Cluj, Sibiu, 1942 ș.u.
 SLAST = „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tinere-tului»”, București, 1981 ș.u.
 SLC = *Studii de literatură comparată*, București, 1968
 SLF = *Studii de limbă literară și filologie*, I–III, București, 1969–1974
 SLS = *Studii de limbă și stil*, îngr. G. I. Tohăneanu și Sergiu Drincu, Timișoara, 1968
 SLU = „Studii de literatură universală”, București, 1956 ș.u.
 SPM = „Săptămâna culturală a Capitalei”, București, 1962 ș.u.
 SPS = *Studii de poetică și stilistică*, îngr. Tudor Vianu, Al. Rosetti și Mihai Pop, București, 1966
 ST = „Steaua”, Cluj, 1954 ș.u.
 STD = „Studii. Revistă de istorie”, București, 1948 ș.u.; din 1974 „Revista de istorie”
 STRS = *Structuri tematice și retorico-stilistice în roman-tismul românesc (1830–1870)*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1976
 SUB = „Buletinul Universităților «V. Babeș» și «Bolyai»”, Cluj, 1956 ș.u.; din 1959 „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”,
 SV = „Südostdeutsche Vierteljahresblätter”, München, 1958 ș.u.
 SXX = „Secolul 20”, București, 1957 ș.u.; din 2000 „Secolul 21”
 SZ = „Südostdeutsche Zeitung”, München, 1945 ș.u.
 T = „Transilvania”, Brașov, Sibiu, 1868 ș.u.; Sibiu, 1972 ș.u.
 TBR = „Tribuna României”, București, 1972 ș.u.
 TF = *Temelii folclorice și orizont european în literatura română*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1971
 TIA = „Tribuna”, Cluj, Brașov, 1937 ș.u.
 TIL = „Timpul”, București, 1937 ș.u.
 TM = „Timpul”, București, 1876 ș.u.
 TMS = „Tomis”, Constanța, 1966 ș.u.
 TP = „Timpul”, Iași, 1990 ș.u.
 TR = „Tribuna”, Sibiu, 1884 ș.u.; Cluj, 1957 ș.u.
 TTR = „Teatrul”, București, 1956 ș.u.; din 1990 „Teatrul azi”
 ȚA = „Țara noastră”, Sibiu, Cluj, 1907 ș.u.
 U = „Universul”, București, 1884 ș.u.
 UTK = „Utunk”, Cluj, 1946 ș.u.
 UR = „Unirea”, Blaj, 1891 ș.u.; Alba Iulia, 1968 ș.u.
 UVPA = *Un veac de poezie aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu și Kira Iorgoveanu, introd. Hristu Cândroveanu, București, 1985
 UVR = „Universul literar”, București, 1888 ș.u.
 VAA = „Viața”, București, 1941 ș.u.
 VAN = „Vieța nouă”, București, 1905 ș.u.
 VBA = „Viața Basarabiei”, București, 1932 ș.u.; Chișinău, 2002 ș.u.
 VK = „Volk und Kultur”, București, 1956–1993
 VL = „Viața literară”, București, 1926 ș.u.
 VLT = „Viața literară”, București, 1906; din 1907 „Viața literară și artistică”
 VR = „Viața românească”, Iași, 1906 ș.u.; București, 1930 ș.u.; 1948 ș.u.
 VRA = „Vremea”, București, 1928 ș.u.
 VRP = „Versuri”, „Versuri și proză”, Iași, 1911 ș.u.
 VS = „Vestul”, Timișoara, 1930 ș.u.
 VSD = *De la Varlaam la Sadoveanu (Studii despre limba și stilul scriitorilor)*, București, 1958
 VST = „Viața studentească”, București, 1956 ș.u.
 VTRA = „Vatra”, Târgu Mureș, 1971 ș.u.
 ZGR = „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens”, București, 1992 ș.u.
 ZSL = „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde”, Gundsheim, 1978 ș.u.

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE

M

MACARIE, dascălul (c. 1730 – c. 1810, Mănăstirea Căldărușani, j. Ilfov), filolog, stihuitor, traducător. Originar din Muntenia sau, după alți autori, din Transilvania, ieromonahul a studiat, în jurul anului 1750, la Academia Domnească din București, unde și-a însușit limba elină, probabil și latina, și și-a perfecționat limba slavonă. Pleacă apoi la Muntele Athos și intră în obștea starețului Paisie Velickovski, care revine în Moldova în 1763, împreună cu ucenicii săi, printre care și **M.**, și se stabilește la mănăstirea Dragomirna până în 1773, apoi la Secu și la Neamț. Dascălul, care îl ajutase și pe Paisie să-și perfecționeze cunoștințele de limba greacă, se va remarca printr-o asiduă muncă de traducător, de autor de versuri și de „diortositor” al unor tipărituri, precum *Octoiul* din 1774 și *Psaltirea* din 1775, ambele apărute la București, dar, mai ales, ca autor al unei gramatici românești și al unui lexicon slavo-român, rămase în manuscris. Devine arhimandrit, predicator al Mitropoliei din București și „dascăl al Evangheliei”, iar în ultimii ani se retrage la mănăstirile Cernica și Căldărușani.

Scrisă în 1772 la mănăstirea Sihla, *Gramatica rumânească* a lui **M.**, care își atribuie și supranumele de Paisescul Dragomirneanul, îi succedă aceleia a lui Dimitrie Eustatievici, din 1757. Ca și predecesorul său, ieromonahul a urmat modelul gramaticilor grecești, latine și slavone care circulau în epocă, între care s-a numărat *Gramatica greacă completă* a lui Antonios Catiforos, publicată la Veneția, în 1734, după cum s-a inspirat și din *Gramatica slavonă* a lui Meletie Smotrițki (Smotrycky), editată la Snagov în 1697 și la Râmnic în 1755. Gramatica lui **M.** debutează cu un îndemn către cititor din partea „făcătorului cărții”, scris în „stihuri adonicești”, naive și stângace: „Rodit-am țiia/ O, fiice, dăduiu/ Scriere, pârgă/ A gramaticii/ Gustă-o, o ia”. Lucrarea are un caracter practic și este compusă din trei părți: prima cuprinde o „tăiere a celor opt părți ale cuvântului”, cu adăugiri „poeticești”; a doua este axată pe „pravilelele și canoanele scrierii ceii dreapte, adică a ortografiei”; a treia este consacrată „meșteșugului celui făcătoriu de stihuri a poeticii”. Este vizibilă preocuparea pentru crearea unei nomenclaturi gramaticale, prin calchierea terminologiei grecești, care s-a interferat cu termeni rezultați din contactul cu gramatica slavonă. În multe situații, există o concordanță între terminologia anterioară adoptată de Eustatievici și cea avansată de **M.** În continuare, filologul ieromonah dezbate unele „canoane ale

ortografiei”, despre care crede că nu sunt „orându-ite” suficient, iar în ultima parte sunt expuse principalele elemente de poetică și de versificație, la fel ca în gramaticile vremii. Autorul descrie „pasurile” versurilor, lungimile „glasnicelor” și clasifică tipurile de stihuri inadecvat, luând ca bază a prozodiei cantitatea silabelor. În schimb, unitățile ritmice sunt desemnate cu termeni care s-au păstrat până în metrica actuală: dactilul, iambul, troheul. Tot în manuscris a rămas și o lucrare de lexicografie bilingvă, redactată de **M.**, potrivit însemnărilor, între 29 martie și 22 septembrie 1778, intitulată *Lexicon, adecă Cuvintearnicul sau vistierii limbii slovenești și a ceii rumânești*, care, așa cum indică foaia de titlu, era pregătită pentru tipar. Pe foaia de gardă poartă subtitlul *Păcurariul sau Lexiconul păcurariului*, iar înaintea textului propriu-zis, după prefețe, apare un titlu puțin modificat, care subliniază destinația didactică a dicționarului: *Lexicon, adecă Cuvintearnic slovenesc și rumânesc spre folosința înțelegerii ceii iubitoare de înțelepciune a celor ce învață carte*. Lexiconul slavo-român este voluminos, de 798 file, având un inventar de aproximativ 20 000 de articole. Câteva cuvinte-titlu au fost fructificate de B.P. Hasdeu în *Etymologicum Magnum Romaniae* și de Grigore Crețu în ediția *Lexiconului* lui Mardarie. În prima predoslovie, închinată patronului cărții, viitorul grămatic Ienache Văcărescu, în calitatea sa de mare vistier, **M.** insistă asupra necesității însușirii limbii slave, exagerând însă ponderea acesteia în structura limbii române. Ideile privind utilitatea lexiconului pentru lucrul „tălmăcitului” sunt reluate și în *Predosloviea către cetitoriu*, opera sa fiind considerată „trebuincioasă și folositoare limbii rumânești”, dar în același timp „o cheaie cu carea o poți cu lesnire a o descuia pecetluită prea adâncă și de puțâni cunoscută” limbă a „sloveanilor”. Corespondențele în limba română pe care le oferă cuprind un mare număr de sinonime, de termeni regionali și populari, cu variante, expresii și locuțiuni, unele forme putând prezenta interes și pentru lexicografia actuală. Insuficient cunoscute sunt preocupările de versificator ale lui **M.**, acesta compunând, asemenea altor cărturari, stihuri encomiastice la stemă sau predoslovii în versuri, plasate la începutul cărților pe care le corectează sau le traduce, multe lăsate în manuscris. Versuri închinătoare, originale sau compilații, se află în cărți precum *Octoiul* din 1774 și *Psaltirea* din 1775, în *Omiliile* lui Macarie Egipteanul din 1775, precum și

în manuscrisele *Bucoavnei* din 1779, în traducerea scrierilor hagiografice ale lui Dimitrie al Rostovului sau în *Viața precuviosului părintelui nostru Ioanului Damaschinului*, transpusă în 1782. De remarcat faptul că în această ultimă lucrare traducătorul alcătuiește la sfârșit un *Mic lexiconăș după az buche al cuvintelor celor neînțelese care să află întru viața aceasta*. Asemenea glosare în care sunt explicate unele cuvinte folosite de traducător sunt adăugate și altor traduceri ale sale. Pe lângă cultivarea poeziei emblematice, **M.** este și autorul unui volum de versuri românești și grecești, manuscris semnalat de N. Iorga în 1904, în biblioteca mănăstirii Argeș, fără a se mai reveni asupra lui. Transpunerile dascălului din elină și slavonă în română sunt numeroase, unele dintre ele, precum *Logica* și *Fizica* bizantinului Nichifor Vlemidis, menționate în catalogul bibliotecii mănăstirii Neamț de la începutul secolului al XIX-lea, fiind considerate pierdute. Una din ultimele sale traduceri cunoscute este aceea a manualului clasic de erminie a picturii bizantine al lui Dionisie din Furna, pe care a realizat-o, între 15 ianuarie și 22 octombrie 1805, la mănăstirea Căldărușani.

Traduceri: Macarie Egipteanul, *Omilii*, București, 1775; Isaac Sirul, *Cuvinte și învățăături*, Mănăstirea Neamț, 1819; Dionisie de Furna, *Carte numită gramatică ori ustav sau erminie, adecă Închipuire și tâlcuire ori alcătuire a tot meșteșugului zugrăviei, acum scoasă și tâlmăcită de pre elino-greacă limba întru cea rumânească*, îngr. Vasile Grecu, Cernăuți, 1936.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII* (1901), II, 275–276, 279, 391, 394; N.I. Apostolescu, *L'Ancienne versification roumaine (XVIIe et XVIIIe siècles)*, Paris, 1909, 69–75; Ion Peretz, *Poetica lui Macarie*, CVC, 1910, 2; Popovici, *Studii*, 169–170, 178–179; Mariana Costinescu, *Normă și dialect în primele gramatici românești*, SLE, II, 9–12, 19–24; Gh. Chivu, *Stilul celor mai vechi texte științifice românești (1640–1780)*. II. *Stilul textelor lingvistice*, LR, 1981, 1; Magdalena Georgescu, *Cultura lingvistică în secolul al XVIII-lea, în Contribuții la istoria limbii române literare. Secolul al XVIII (1688–1780)*, coordonatori Ion Gheție și Gh. Chivu, Cluj-Napoca, 2000, 69–74, 84–87; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, 155–164. **E.P.**

MACARIE, episcopul (? – 1.I.1558), cronicar. S-a format în mediul mănăstirii Neamț, sub oblăduirea unui distins cărturar, Teoctist al II-lea (sau al III-lea în numerotarea lui N. Iorga), viitor mitropolit al Moldovei. Știa limba greacă în chip desăvârșit, de vreme ce a tradus în slavonă *Sintagma* lui Matei Vlastaris. A ajuns, probabil înainte de 1523, egumen al mănăstirii Neamț, unde a întreținut o

atmosferă de lucru cărturăresc și a format discipoli. A fost hirotonit episcop de Roman la 23 aprilie 1531. Iliș Rareș, fiul lui Petru Rareș, îl dă jos în 1550 din jilțul episcopal, dar celălalt fiu al lui Rareș, Ștefan, îi redă demnitatea ecleziastică în 1551.

M. s-a așezat la lucru din porunca lui Petru Rareș, povestind, în limba slavonă, evenimentele scurse în Moldova de la moartea lui Ștefan cel Mare și până în 1542 – într-o primă redacție, continuată de Eftimie, întinse apoi până în anul 1551 – în cea de-a doua versiune, dusă mai departe de Azarie. În cronicar literatura română din secolul al XVI-lea a întâlnit, în chip fericit, pe primul mare narator și în același timp un scriitor cu o veritabilă vocație de întemeietor. În textul său, împodobit cu „împletituri rituricești”, meșteșug învățat de la bizantinul Constantin Manasses, poziția privilegiată este rezervată panegiricului, cu un „obiect” selectat, de data aceasta, din spațiul nontranscendent. Petru Rareș, patronul, transformat în model de umanitate, venit pe tron prin revelație divină, va fi împodobit cu toate virtuțile posibile de imaginat pe un traseu în care nimic nu este imprevizibil: ascendență ilustră („odraslă a veșnic pomenitului Ștefan”), vitejie fără seamăn, neîncovoiat în vremuri de restriște, drept și generos cu cei ce își recunosc greșelile, neîndurător cu uneltitorii (îi dă „hrană sabiei”), arbitru ascultat al treburilor de pîmînt, cărmuitor înțelept, ctitor pios și părinte grijuliu. În zugrăvirea chipului „celui cu pieptul tare” **M.** nu ostenește a scotoci în depozitele de ornamente pe care le frecventa în mod obișnuit. Eroul depășește obstacolele – construcțiile în cronică fiind fundamentale antitactice, toate niște „încercări”, numeroase, dar lovite cumva de monotonie – și avansează spre cucerirea unei glorii irevocabile. Campaniile militare (cele „transilvănene”, mai ales), cu preparative ce dau impresia că e vorba de pregătirea unei cruciade, se bucură de atenția cronicarului. La fel adversarii (inamicul etern al bunelor alcătuirii, diavolul, lipsește surprinzător), uneltitorii, conspiratorii (un oarecare Mihul, discreditat ca alogen, înșelător, diseminator de turburări, duplicitar), dușmanii istoriei – „marele împărat al turcilor”, nimeni altul decât Soliman Magnificul, care „s-a sculat urlând cumplit ca leul”, aducând cu sine mulțime de fiare „păgânești” (funcționează în continuare vechea cristalizare „creștini–păgâni”), ce îi dau prilej lui **M.** să construiască niște (foarte europene) povestiri care pot fi intitulate „Decrementa atque incrementa

Domini Petri” și să facă din domnul Moldovei un personaj tragic, părăsit de prieteni, nevoit să se refugieze. Astfel, repliindu-se către Ardeal, Petru Rareș străbate un peisaj alpestru, a cărui descriere e împrumutată de la Manasses, și se mișcă într-un tablou gigantic, imagine a jalei omenesti și a durerii cosmice. **M.** știe să întrețină constant ritmul unei povestiri complicate, cu destule ramificații ce ar fi putut frânge sau întrerupe pe alocuri tensiunea epică. El cunoaște destule taine ale compunerii povestirii, căci, chiar atunci când face o pauză, umple acest interval cu fapte ce participă direct la menținerea unui tonus ridicat: nenorocirile pe care le provoacă „oastea barbarilor” ce invadase „Moldovlahia”, jefuirea cruntă a țării, pasagerile domnii ale unui Ștefan Lăcustă, în vremea căruia țara a fost bântuită de o „foamete cumplită” ș.a. Specia de „publicistică politică” practică implică deslușit prezența portretelor. În fixarea, pentru viitorime, a trăsăturilor cutărui sau cutărui personaj pana cronicarului nu șovăie. Nu se simte nici o timorare pricinuită de responsabilitatea, imensă, a judecății formulate pentru istorie. **M.** îmbracă rar haina de sacerdot investit cu puteri supreme, cum va face Miron Costin. Îi convine ipostaza de scriitor, de cărturar (inventator al unor sisteme complicate de datare și utilizator al unui nomenclator de demnități bizantine) ce nutrește simpatii și antipatii. Nu îi lipsește însă măsura. Cheltuieste multă osteneală pentru edificarea elogiului, dar nu transformă istoria vieții și întâmplărilor lui Petru Rareș într-o hagiografie. El face din Rareș o figură exemplară, dar îl păstrează în rândul oamenilor, nu îl suie, forțând, pe o platformă unde insul să comunice cu divinitatea. Ceilalți sunt apreciați prin raportare la un sistem de norme morale sau la un antecesor-model, spre pildă, Iliș Rareș față de tatăl său ori față de Ștefan, alăturat damnatului său frate. În schimb, portretul mitropolitului Teoctist nu uzează de corelație, ci înmănușează doar faptele personajului. Cu gratitudinea discipolului, **M.** elogiază fapta unui mare cărturar, „învățător al Moldovei” (sintagmă vest-europeană ca structură), „vrednic de cunună”. Este lauda unui cărturar făcută de alt cărturar, căci cronicarul, beneficiar al instrucției („eu, care m-am hrănit cu cuvintele lui duhovnicești ca și cu lapte și am fost învățat de dânsul cu dragoste părintească”), face din necesitatea acestei glorificări o importantă problemă de conștiință și meditează la responsabilitățile ce îi

incumbă. În felul acesta, la nivelul retoricii textului, lângă chipul cavalerului apare – potrivit dispozițiilor vechiului topos *fortitudo et sapientia* – și cel al învățatului, semn al unei înțelegeri profunde a rostului omului de carte în fața semenilor. **M.** nu mai are nimic din smerita umilință a unui medieval.

SCRIERI: *Cronica lui Macarie*, în Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldovenești până la Ureche*, București, 1891, 149–162, 198–312, în *Cronicle slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, București, 1959, 77–105, în Bogdan, *Scrieri*, 320–335, în LRV, 172–190.

Repere bibliografice: Bogdan, *Scrieri*, 340–348, 360–363, 431–438; Iorga, *Ist. lit.* XVIII, I, 75, II, 438–440, 447–448; Iorga, *Ist. Bis.*, I, 155–158; D. Russo, *Elenizmul în România*, București, 1912, 36–39; Iorga, *Ist. lit.*, I, 151–156; Ilie Minea, *Letopisețele moldovenești scrise slavonește*, Iași, 1925, 66–98; Pușcariu, *Ist. lit.*, 46; Cartoian, *Ist. lit.*, I (1940), 38–39, 41–42; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 19–20, *Ist. lit.* (1982), 14–15; Scariat Porcescu, *Episcopul Macarie al Romanului (1531–1558)*, MM, 1960, 5–6; Piru, *Ist. lit.*, I, 33–35; *Ist. lit.*, I, 261–264; Mihăilă, *Contribuții*, 104–163; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 83–85; G. Mihăilă, *Cronica episcopului Macarie*, LRV, I, 168–171; G. Mihăilă, *Sintagma (Pravila) lui Matei Vlastaris și începuturile lexicografiei românești (secolele XV–XVII)*, „Studii de slavistică”, 1969; *Dicț. lit.* 1900, 525–526; Mazilu, *Lit. rom.*, 280–304; Mazilu, *Proza*, 266–288; Mazilu, *Recitind*, I, 120–122, 165–168, 210–218, III, 23–28; *Dicț. scriit. rom.*, III, 3–5. **D.H.M.**

MACARIE, ieromonahul (a doua jumătate a sec. XV – 1533, Mănăstirea Hilandar, Muntele Athos), tipograf. Călugăr de origine muntenegreană, acesta a lucrat la început la Cetinje, unde a imprimat, între 1493 și 1496, mai multe cărți slavone (*Octoihul*, în două părți, *Psaltirea*, *Molitvenicul*, *Triodul* înflorat și *Tetraevanghelul*), sub patronajul voievodului sârb Gheorghe Cernoievici (Đurađ Crnojević). Materialul tiparniței muntenegrene pare-se că fusese procurat de la Veneția, **M.** deprinzând, probabil, meșteșugul tot acolo, în oficina lui Andrea Torresano. După căderea Muntenegrului sub turci, în 1496, el se refugiază la Veneția, fiind chemat, după aceea, în Țara Românească, se pare de mitropolitul sârb de aici, Maximian, dar în mod cert la invitația domnitorului Radu cel Mare. Fiind cel dintâi tipograf care a activat pe acest teritoriu, va scoate, într-o localitate neprecizată, trei cărți slavone, în redacție mediobulgară: *Liturghierul* în 1508, *Octoihul* în 1510, și *Tetraevanghelul* în 1512. După încheierea activității de tipărire, se presupune (N. Iorga ș.a.) că, în timpul domniei lui Neagoe Basarab, ar fi ajuns mitropolit al Țării

Românești, unde a păstorit până în 1521. Între 1525 și 1533 este atestat ca egumen al mănăstirii atonite Hilandar, ctitorie a despoților sârbi. Va scrie aici o scurtă „tâlcuire” despre „țara dacilor” și granițele ei și va efectua călătorii în Valahia și în Moldova în vederea obținerii unor danii pentru mănăstire.

Locul de apariție a primelor noastre tipărituri, realizate de M., nu este specificat, fiind plasat cu aproximație într-o localitate din Țara Românească, cel mai frecvent la Târgoviște sau Mănăstirea Dealu, dar și la București sau la o mănăstire din jur, eventual la Snagov, la mănăstirea Bistrița sau la Râmnic. Călugărul muntenegrean ar fi poposit în aceste locuri în jurul anului 1506, aducând cu sine „un săculeț de buchii frumos tăiate, de inițiale înflorite și de frontispicii dibaciu împletite” (N. Iorga), în care s-ar resimți influența venețiană. Nu au lipsit nici partizanii localizării acestor tipărituri chiar la Veneția, unde ar fi fost executate la comanda domnilor Țării Românești (Alexandru Odobescu, Virgil Molin). Nici presupunerile privind aducerea materialului tipografic chirilic de la Veneția, Cracovia sau Cetinje nu s-au dovedit viabile, câștigând teren opiniile unor istorici (B.P. Hasdeu, P.P. Panaitescu) potrivit cărora tiparul macarian este un produs intern. Nu este exclusă confecționarea literelor în cadrul tipografiei domnești nou înființate. Sub raportul artei tipografice, cărțile apărute aici se disting prin eleganța și finețea execuției, având similitudini cu ornamentica manuscriselor moldovenești din epoca lui Ștefan cel Mare. Configurația materialului decorativ, în special în *Liturghier* și în *Tetraevanghel*, compus din inițiale ornate și frontispicii xilografate, formate din antrelacuri geometrice ingenios concepute, în care figurează stema Țării Românești, constituie un indiciu al acestei filiații locale. Unele clișee săpate în lemn vor fi preluate în deceniile următoare în tipăriturile sârbești de la Goražde. În pofida aspectului grafic, se constată erori de culegere și omisiuni de text, mai evidente în cazul *Liturghierului*, ceea ce denotă apartenența cărților la o tipografie improvizată, fără tradiție. Postfețele celor trei tipărituri, cele din *Octoih* și *Tetraevanghel* reluând, în cea mai mare parte, epilogul unui *Octoih* muntenegrean din 1493–1494, aduc elemente suplimentare doar în privința patronilor cărților și a anului de apariție, redat după computul occidental și nu după cel bizantin, cu precizarea datei exacte, fără a se specifica și locul publicării. Astfel, *Liturghierul* a

*Tetraevangheliarul lui Macarie, 1512.
Pagină ornamentată cu stema Țării Românești*

fost încheiat în 10 noiembrie 1508, sub domnia lui Mihnea cel Rău (1508–1510), *Octoihul* în 26 august 1510, în timpul lui Vlad al V-lea cel Tânăr (1510–1512), iar *Tetraevanghelul* în 25 iunie 1512, având ca patron pe „domnul însuși stăpânitor”, Neagoe Basarab (1512–1521). Titulatura acestora cuprinde și un adaos mai puțin uzitat, acela de domn al „Podunaviei”, cu referire la partea de la sau de peste Dunăre. Curios este faptul că nu se menționează în nici un loc persoana mitropolitului Țării Românești, așa cum se întâlnește, de regulă, în tipăriturile care vor urma. Fie că autoritatea bisericească era în schimbare, fie că jurisdicția domnească făcea abstracție de ea ar putea fi motivele acestei omisiuni. Epilogurile ultimelor două cărți conțin, în plus față de cel din *Liturghier*, afirmarea

scopului acestor lucrări scoase la lumină „spre slăvirea și folosul cititorilor”, precum și rugămintea de îndreptare a greșelilor de tipar. Influența tipăriturilor lui **M.** s-a exercitat asupra unor ediții slavone ulterioare, atât din spațiul românesc, cât și din cel sud-dunărean. *Liturghierul* din 1508 va fi retipărit de Șerban Coresi la Brașov în 1587. Textul *Tetraevangelului* va fi reprodus în ediția slavonă scoasă de Filip Maler la Sibiu în 1546, ca și în cele sârbești de la Belgrad (1552) și de la mănăstirea Mrkšina (1562). Unele cărți coresiene în limba română, precum *Tetraevangelul* din 1561 și *Liturghierul* din 1570, nu au însă la bază, așa cum s-a afirmat uneori, versiunea lui **M.** În schimb, modelul inițialelor și al frontispiciilor sale specifice, cu arabescuri, s-a perpetuat în grafica primelor tipărituri slavone realizate de diaconul Coresi, ca și în aceea a tiparului chirilic sud-slav din secolul al XVI-lea.

Tipărituri: *Liturghier* slavon, [f.l.], 1508; ed. (*Liturghierul lui Macarie*), îngr. și introd. P.P. Panaitescu, București, 1961; ed. I–II, tr. și postfață Alexandru I. Stan, pref. Nifon Mihăiță, Târgoviște, 2008; *Octoih* slavon, [s.l.], 1510; ed. (*Octoihul lui Macarie*), I–II, pref. Nifon Mihăiță, Târgoviște, 2009; *Tetraevangel* slavon, [f.l.], 1512; ed. îngr. Heinz Miklas, Ștefan Godorogea și Christian Hannick, Paderborn, 1999.

Repere bibliografice: A.I. Odobescu, *Opere*, II, îngr. Marta Anineanu și Virgil Cândea, pref. Al. Dima, București, 1967, 142–163; Iorga, *Ist. lit. relig.*, 49–51; Iorga, *Ist. lit.*, I, 138–141; Pușcariu, *Ist. lit.*, 50–52; Barbu Teodorescu, *Prima tipografie a Țării Românești (Macarie, 1508–1512)*, BOR, 1958, 10–11; Virgil Molin, Dan Simonescu, *Tipăriturile ieromonahului Macarie pentru Țara Românească*, BOR, 1958, 10–11; Damaschin Mioc, *Date cu privire la Macarie tipograful*, STD, 1963, 2; *Ist. lit.*, I, 250–254; Virgil Molin, *Observații și opinii noi în legătură cu tipăriturile ieromonahului Macarie (1508–1512)*, MM, 1967, 5–6; Tit Simedrea, *Epilogul din Octoihul slavon (M. Dealu, 1510) și identitatea de tipograf a lui Macarie din Țara Românească (1508–1512) cu Macarie din Muntenegru (1493–1496)*, MO, 1970, 7–8; Panaitescu, *Contribuții*, 274–339; *Dicț. lit. 1900*, 526–527; Demény Lajos, Lidia A. Demény, *Carte, tipar și societate la români în secolul al XVI-lea*, București, 1986, 34–55, 170–176; *Dicț. scriit. rom.*, III, 3–5; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, 155–164; Veniamin Micle, *Ieromonahul Macarie, tipograf român (1508–1512)*, Mănăstirea Bistrița Olteană, 2008. **E.P.**

MACARIE, Gheorghe (25.IV.1940, Sadova, j. Suceava – 9.I.2018, Iași), istoric literar, editor. Este fiul Zenoviei (n. Dumitraș) și al plutonierului Gheorghe Macarie. A urmat liceul la Dorohoi și

Facultatea de Filologie a Universității din Iași (1957–1962). Devine profesor la liceul din Siret (1962–1963), asistent la Institutul Pedagogic din Iași (1963–1968), cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza”. A mai predat cursuri de estetică și istoria artei la Facultatea de Teologie a aceleiași universități și la Academia de Artă „George Enescu” din Iași. Este doctor în filologie din 1976. Debutază în 1965 la „Iașul literar” și colaborează cu articole de teorie literară și comentarii de artă la „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Studii și cercetări de istoria artei”, „Arta plastică”, „Ateneu”, „Moldova” ș.a. A folosit uneori pseudonimul George Perfir.

Preocupat de delimitarea conceptului de sentiment al naturii în opera literară, **M.** i-a consacrat o substanțială monografie, *Sentimentul naturii în proza românească a secolului al XIX-lea* (1978), punctele de referință fiind romanticii pașoptiști („o viziune unitară a naturii”), A.I. Odobescu („între clasicism și romantism”), M. Eminescu („magia naturii”), B. Delavrancea („picturalitatea naturii”), Calistrat Hogaș („evaziunea alpestră”) și Al. Macedonski (în special „cromatică”). Același aspect, conceput pe un plan extins, face și obiectul volumului *Geografie literară. Orizonturi spirituale în proza românească* (1980), în care se conturează, prin intermediul unei selecții de texte comentate, o viziune a naturii în sensibilitatea românească, analiza mergând de la „cadrul fizic” până la „sentimentul timpului”. Examinarea interferențelor dintre literatura română și alte literaturi i-a ocazionat criticului, de pildă, o lectură a operei lui Ion Creangă din perspectiva primului său monograf, Jean Boutière, ori o expunere a dialogului cultural italo-român. Critic și istoric de artă, **M.** a fost interesat deopotrivă de realizările contemporane în domeniu, fiind semnat al unor cronici prilejuite de expoziții, vernisaje etc., ca și de momente din istoria artei românești; s-a concentrat îndeosebi asupra barocului în Moldova secolului al XVII-lea, căruia îi dedică, în 2005 și în 2008, două lucrări. Dintr-o dublă specializare s-a ivit și alt tip de investigații. Analizând confluența dintre literatură și artele plastice, **M.** a urmărit locul și rolul acestora din urmă în creația unor scriitori români și străini. Ca editor, a republicat scrieri ale lui Dumitru Furtună și din cele ale lui Tiberiu Crudu, readucând în circulație, alături de Petruța Spânu și Dumitru Scorțanu, și *Amintiri de călătorie: 1839–1847* de Nicolae Suțu.

SCRIERI: *Sentimentul naturii în proza românească a secolului al XIX-lea*, București, 1978; *Geografie literară. Orizonturi spirituale în proza românească*, București, 1980; Dimitrie Hârlescu, București, 1986; *Mănăstirea Horaița. Repere în istoria și viața ei spirituală* (în colaborare cu Partenie Petric), Iași, 1997; *Între literatură și arte plastice*, Iași, 1998; *Interferențe spirituale italo-române*, Iași, 2002; *Barocul – artă și mentalitate în Moldova epocii lui Vasile Lupu*, I, Iași, 2005; *Trăire și reprezentare: barocul în artele vizuale ale Moldovei secolului al XVII-lea*, pref. Răzvan Theodorescu, Iași, 2008. **Ediții:** Dumitru Furtună, *Izvodiri din bătrâni*, pref. edit., București, 1973, *Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă*, pref. edit., Iași, 1990 (în colaborare cu Manuela Macarie); *L-au cunoscut pe Dumitru Furtună*, pref. edit., Botoșani, 1996 (în colaborare cu Filaret Furtună, Ionel Bejenaru și Filaret Aprotosoiaie); Tiberiu Crudu, [Scrieri], vol. I: *De pe la noi ce-a fost odată*, vol. II: *Cum s-a măritat Măriuca Mândiței*, Botoșani, 1997 (în colaborare cu Manuela Macarie); Nicoale Suțu, *Amintiri de călătorie: 1839–1847*, ed. 2, tr. Petruța Spănu, postfața edit., Iași, 2001 (în colaborare cu Dumitru Scorțanu).

Repere bibliografice: L. Volovici, *Sentimentul naturii*, CRC, 1978, 38; Mihai Zamfir, *Sentimentul naturii în proza românească*, LL, 1978, 4; George Bădărău, [Gheorghe Macarie], CL, 1981, 7, 1999, 10; Florin Faifer, *Un pelerinaj desfătător*, CRC, 2002, 2; Busuioc, *Scritori ieșeni*, 267–268; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, 3; Marius Manta, [Gheorghe Macarie], ATN, 2006, 5, 2008, 11–12; Livia Drăgoi, *Pledoarie pentru un baroc românesc*, RR, 2007, 1; Silvia Lazarovici, *Scritori și publiciști botoșăneni*, Botoșani, 2012, 298–299. **A.N.**

MACEDONIA, publicație apărută la București, lunar, între februarie 1932 și 1944. Începând cu numărul 12/1936, revista are subtitlul „Organ de luptă naționalistă și spirituală a românilor de pretutindeni”. De la numărul 17/1936, subtitlul devine „Tribună de luptă național-economică a românilor de pretutindeni”, iar în noiembrie 1936 este operată a treia schimbare: „Făclie și organ de propagandă naționalistă”. Director fondator: Naum Nance. Secretar de redacție și administrator este până în septembrie 1932 C. Ionescu, iar C. Nicolau Stroescu apare ca prim-redactor între mai și octombrie 1933, urmat de Petre Florescu. În *Cuvânt-înainte*, articol-program apărut în primul număr al revistei, C. Ionescu propune o sinteză a obiectivelor publicației, care ar urma să conțină „monografiile de sate și orașe românești din Balcani, studii de limbă, literatură și folclor românesc, date asupra stărilor culturale și economice, dări de seamă asupra mișcării literare, artistice și culturale a popoarelor balcanice, studii de limbă

și folclor comparat”, acestora adăugându-li-se chestiuni legate de politică, precum și „îndrumări pentru cunoașterea limbilor balcanice”. Idealul politic al revistei este „independența Macedoniei transformată într-un stat federativ”, înfăptuită sub protectoratul României, „cea mai mare putere balcanică”, după cum se afirmă într-un *Comunicat* semnat de Naum Nance în 1933. **M.** este o continuare a ziarului cu același nume, apărut între 1927–1929, și conține în primul rând materiale de informație și de promovare privind problemele aromânilor. Cultura și literatura vor fi prezente, așadar, în măsura în care sunt relevante pentru această comunitate. Favorizate sunt studiile dialectale (structura dialectului, influențe, lexic, onomastică etc.), de obicei reproduse din volume sau din presă. De exemplu, în martie 1932 **M.** reproduce după revista „Grai și suflet” din 1925–1926 un articol al lui Ovid Densusianu intitulat *Termeni culturali, în românește*. Apoi, sunt publicate două fragmente din volumul *Românii nomazi* de Theodor Capidan, apărut la Cluj în 1926. Mai este tipărit și poemul *Tricolorul*, din 1906, al lui George Coșbuc, precum și un articol de M. Eminescu, publicat inițial în „Timpul”, fără titlu, în 1880. **M.** găzduiește, de asemenea, portrete, culegeri de folclor și texte dialectale, corespondență (a unor personalități politice, spre exemplu un schimb epistolar între redacția **M.** și I.G. Duca), note și informații. O parte din texte, atât literare, cât și științifice (studii dialectale, antropologice, istorice etc.) apar nesemnate, fie în românește, fie în aromână. Treptat, publicația își extinde interesul asupra limbii și a culturii mai multor popoare sau națiuni balcanice, operând cu o accepțiune foarte largită a conceptului cultural și geopolitic „balcanitate”, care-i include pe greci, pe bulgari, pe italieni, pe sârbi, pe albanezi, pe turci etc. Apar comentarii despre raporturile aromânilor (istorice, lingvistice, mentale) cu aceste comunități, dar și gesturi de dialog cultural. Spre exemplu, Pande Olteanu semnează un medalion Hristo Botev și traduce câteva poeme ale scriitorului bulgar. Atitudinea antisemită a revistei reiese dintr-un articol nesemnat, intitulat *Evreii în Macedonia* (1932); un alt articol, *Zece ani de fascism*, îi conturează un portret entuziast lui Mussolini. Din 1935 antisemitismul publicației devine strident, iar vocabularul îi relevă extremismul naționalist. Revista se orientează tot mai mult către propagandă, în detrimentul literaturii, care apare sporadic, într-o cadență tot mai rarefiată. **M.** nu mai are de-acum o direcție

ideologică literară sau culturală, ci doar una politică, naționalistă și etnicistă, iar contextul pe care-l prezintă este al unui ziar de informație generală. Colaborează cu versuri Victor Eftimiu (*Veste rea*, 1932), Vasile Muși, George Murnu, R.M. Nicolau, Petre Florescu, Gabriel Drăgan, Nicolae Dobre. Lui Tudor Arghezi i se tipărește o proză poetică intitulată *Târla*. Se publică un scurt fragment, transpus în aromână, din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă, precum și două texte (sub titlul *Orientale*) de I.L. Caragiale. În sumar mai intră studii și articole de Dimitrie Gusti sau de Gr. L. Trancu-Iași. În 1932 Ion Goschin semnează studiul *Despre literatura macedo-română*, constituind o sumară istorie literară orientată tematic, cuprinzând scriitori aromâni precum Tașcu Iliescu, C.T. Belimace, George Murnu, N. Bazară, Nuși Tulliu, Zicu Araia, Toli Hagi-Gogu, Marcu Beza, Nicolae Velo, Ion Foti sau, la capitolul „mențiuni”, M. Samarineanu, Toli Carafoli, G. Zuca, Adam Coe; apoi, din generația tânără, Emanoil Papazis, Virgil Vașotti, D. Anastasescu, V. Muși, Vasile Cristu. O parte din aceste nume publică texte literare sau fragmente în revistă, constituind o grupare în jurul acesteia. În 1932 este tipărită replica favorabilă a lui E. Lovinescu la poziția **M.** în problema literaturii dialectale. Alți colaboratori: Toma N. Riconti, Ion Exarhu, Mihail Negru, N. Mihuțiu-Bănățanu. **C.T.**

**MACEDONSKI,
Alexandru**

(14.III.1854, București –
24.XI.1920, București),
poet, prozator,
dramaturg, traducător.

Este fiul Mariei (n. Fisența), fiică prin adopție a pitarului Dimitrie Pârâianu, dintr-o veche familie boierească din Oltenia, și al lui Alexandru D. Macedonski, general și ministru de război în timpul lui Al. I. Cuza, care se declara descendent al casei Biberstein-Rogala, familie princiară polonă domnitoare în Lituania, dar tatăl său, Dimitrie, sârb din Macedonia, venise în țară după înfrângerea răscoalei împotriva turcilor, condusă de Gheorghe

Petrovici, supranumit Cel Negru sau Karagheorghe. Moartea neașteptată a generalului, în 1869 (s-a presupus că a fost otrăvit), aruncă familia, care până atunci dusesse o existență seniorială, în dificultate și lasă să se instaleze la adolescentul **M.** ideea persecuției, a ostilității mediului. El a primit, acasă, de la un preceptor, învățătură în limba franceză, apoi în limba română, la Liceul/ Gimnaziul Mare din Craiova, certificându-i-se absolvirea clasei a IV-a (1867–1868). Având sănătatea șubredă, este trimis pentru tratament și studiu în străinătate. La șaisprezece ani străbate singur Austria, Italia, Elveția, din nou Italia. Cu *Dorința poetului*, apărută în „Telegraful român” din Sibiu în 26 noiembrie / 8 decembrie 1870, debutează în literatură. Din mai 1872 e în București, pentru a pregăti volumul de poezii *Prima verba*, apărut în același an, în septembrie. Fusese înscris – mai mult de formă – la Institutul Schewitz-Thierrin și chiar la Facultatea de Litere. Situația tot mai precară a averii familiale, „personalismul său acut” (Adrian Marino) și complexul genialoid, legat, de acum, indestructibil, de o conștiință a misiunii poetului (dar grefat pe mândria sa aristocrată), îl determină să se arunce în politică, în care vedea o cale directă către reușită și succes. Intră în Partidul Liberal, editează ziarul „Oltul” (1873–1874) și se lansează, aici, în atacuri antidinastice, soldate în martie 1875 cu condamnarea și apoi încarcerarea pe trei luni la Văcărești, dar și cu un proces a cărui vâlvă, aducându-i popularitate, i-a dat mari satisfacții. Reia atacurile în „Telegraful” (1875) lui N. Flea, coleg de celulă în închisoare. Dezamăgit de a nu se afla pe listele liberale ale candidaților pentru Cameră, intră în disidența condusă de N. Blaremburg și – împreună cu Pantazi Ghica, Bonifaciu Florescu și G. Fălcoianu – scoate „Stindardul” (1876), apoi „Vestea” (1877–1878). Solicită un post de atașat de legăție. După ce în 1876 fusese prefect interimar al județului Bolgrad – Bugeac (a demisionat după câteva luni), este numit director al Prefecturii județului Silistra Nouă (1877–1879) și administrator al plasei Sulina (1879), funcții pe care nu le socotea pe măsura posibilităților sale. Prin revista satirică „Tarara” (1880) continuă să lovească în liberali și în rege. Pornit să cucerească gloria literară, concepe „Literatorul” – apărut în ianuarie 1880 – ca publicație antijunimistă. Citește în decembrie 1881 *Noaptea de noiembrie* la Junimea, dar cum pentru junimiști rămâne o figură ciudată, un iremediabil ratat, el izbucnește în atacuri pline de venin împotriva lui

V. Alecsandri (acestuia i se acorda Premiul Academiei Române, în timp ce **M.** concurase fără succes în 1878 cu o traducere din Byron, *Parisina*) și împotriva poeziei eminesciene („imperfectă” formal). Petre Th. Missir dă o recenzie distrugătoare la volumul *Poezii* (1882), Eminescu îl atacă în „Timpul” (*Naționalitate și cosmopolitism*). În iulie 1883 se publică o epigramă care îl ridiculizează pe Eminescu, atunci bolnav. Agitația din jurul autorului anonim este îndreptată de Grigore Ventura împotriva lui **M.**, provocând un val de indignare („Ziarele lor m-au anatemitizat, m-au excomunicat”). Caută să se disculpe, însă toate gazetele îi refuză cuvântul. Abonații returnează „Literatorul”, cenaclul din jurul revistei se destramă. Pe stradă e arătat cu degetul, devine obiect al oprobiului public. Hotărăște să plece la Paris; se căsătorise între timp cu Ana Rallet Slătineanu, care-i adusese o dotă substanțială. Apare în „L'Élan littéraire” (Liège), în „Bulletin officiel de l'Académie des Muses Santonnes”. La întoarcerea în țară încearcă, fără succes, să ducă mai departe „Literatorul”. Dezaprobarea publică îl va urmări multă vreme. „Ghimpele”, „Moftul român” fac din **M.** un trist personaj de comedie. Refugii îi vor fi poezia, cenaclul, colaborarea la revista simbolistă „La Wallonie” (Liège), la „Revue française” și la „Revue du monde latin”. Reapar „Literatorul” (doar câteva numere, 1886–1887) și „Revista independentă” (un număr, 1887). Încercări de a se salva de sărăcie sunt efemerele „Stindardul țarei” (1888) și „Straja țarei” (1889). Cu „Literatorul” din 1890 începe lupta pentru impunerea simbolismului. Articolul *Poezia viitorului* (1892) este primul manifest simbolist la noi. Poetul trece prin grele lipsuri materiale și nu o dată recurge la gesturi de cerșetorie deghizată. Tragedia *Saul*, scrisă în colaborare cu Cincinat Pavelescu, i se joacă la 28 decembrie 1893, dar volumul *Excelsior*, din 1895, nu se bucură de nici o semnalare favorabilă. „Am fost izbit pentru această epigramă mai mult decât poate îndura un om”, crede **M.** Este amestecat în scandalul stârnit de caterisirea mitropolitului-primat Ghenadie Petrescu, prin „Liga ortodoxă” (1896), gazetă scoasă de el și de care se leagă debuturile lui Gala Galaction și Tudor Arghezi, poet prezentat elogios, ca un deschizător de drum. Tot aici lovea vehement în Carol I, acuzat de persecutarea lui Ghenadie și de subminarea Bisericii naționale (publicația apărarea cu subvențiile mitropolitului caterisit). La Paris, în 1897, i se tipărește culegerea de versuri în limba

franceză *Bronzes*, prefătată de Al. Bogdan-Pitești. Ziarul „Forța morală”, pe care îl editează în 1901–1902, îl acuză pe I.L. Caragiale de plagiat, acordându-i credit lui C. Al. Ionescu-Caion. **M.**, dezlănțuindu-se împotriva dramaturgului într-o conferință la Ateneul Român, este fluierat, dar răspunde fluierând și el. *Cartea de aur* (1902), însumând producția sa nuvelistică, nu trezește nici un ecou. Poetul se interesează de ezoterism și magie, pune la punct invenții fanteziste (un perpetuum mobile). Consolatoare e buna primire făcută la Paris romanului său *Le Calvaire de feu*, tipărit aici în 1906 și prezentat în „Mercure de France”, „Revue illustrée”, „L'Instantané”, „Gil Blas” ș.a. Frecventează boema pariziană, cafenelele Vachette, Closerie des Lilas. Prezintă un memoriu despre propagarea luminii în vid. În iunie 1907, la recomandarea lui Camille Flammarion și a lui Émile Touchet, este ales membru al Societății Astronomice a Franței. În 1910–1912 locuiește la Paris la fiul său Alexis. Prin strădaniile discipolilor, începe să fie recunoscut în țară. Volumul *Flori sacre* (1912), apărut prin grija lui Ion Pillat și a lui Horia Furtună, este prezentat de E. Lovinescu în „Convorbiri literare”. Cenaclul macedonskian va fi frecventat de tânăra generație de scriitori impusă în preajma Primului Război Mondial sau imediat după: Ștefan Petică, Ion Pillat, Gala Galaction, G. Bacovia, Adrian Maniu, Tudor Vianu, Ion Barbu ș.a. Salonul era dominat de tronul de pe care oficia poetul, iar cititorii erau răsplătiți cu nestemate... false. Ceremonialul îi frapa pe contemporani prin insolit. **M.** lucrează la *Thalassa*, versiunea românească a romanului *Le Calvaire de feu*, „Marea Epopee”, cum îl numea. Publică în „Flacăra” din 1916 fragmente ale scrierii și rondeluri. În ultima serie a „Literaturii” (1918–1919) se pronunță pentru alianța cu germanii. Ovid Densusianu, care tocmai propusese candidatura lui **M.** la Academie, își retrage propunerea. Este pensionat de la Comisia Monumentelor Istorice; pensia fiind derizorie, va face apel la caritatea publică. Îi atacă pe Ovid Densusianu, E. Lovinescu, Oct. C. Tăslăuanu în pamfletul *Zacherlina în continuare* (1918). Este prezent în presa literară cu noi cicluri de rondeluri (strânse postum în volumul *Poema rondelurilor. 1916–1920*, 1927). Din ce în ce mai bolnav, se stinge, făcând un ultim, și simbolic, gest: pe patul de moarte, șoptește „rozele”, iar apropiații îi dau să inspire parfum de trandafiri. **S.C.**

Diferența dintre *Prima verba*, volumul de debut al turbulentului M., și *Excelsior*, cartea care definește stilul liric și fantasmalele sale simboliste, este enormă din punct de vedere estetic. Versurile de început nu se remarcă prin nimic față de producția curentă a epocii: îndemnuri patriotice, indignări împotriva „călcătorilor legii”, răzbunări teribile, dispreț față de generațiunea ce trăiește în orgii și, din alt spațiu tematic, un șir lung de „vergine” suave, grațioase (Isabela, Celestina, Margareta, Elisabeta) cu care poetul va fi gustat cândva amorul sacru. O temă veche în poezie (tinerețea ce se duce, fericirea ce-a apus, fantomele ce se jeluiesc și ceartă pe risipitorul june seducător de altădată, azi îmbătrânit și obosit), tratată fără originalitate. Retorica lui amoroasă este încă în stilul Bolintineanu. Cu două generații mai înainte și cu o limbă încă nefixată, Conachi era cu mult mai proaspăt, liric vorbind, decât contemporanul lui Eminescu, care se lasă insultat în nefericirea lui de verginele de altădată într-un limbaj liric atât de inexpressiv: „S-au dus acele timpuri, și tu, deși ești june, / Ai fața veștejită și ești îmbătrânit! / Din zilele trecute, răspunde, ce-ți rămâne / Din zilele acelea ce iute-ai cheltuit?”. Nici volumul *Poezii*, publicat peste zece ani de la debut, nu schimbă prea mult temele, limbajul și nici calitatea acestei poezii demonstrative. Este vorba, în continuare, de „scârba lumii”, de „societatea crudă”, de Fatalitatea (scrisă cu majusculă) care, „de mic – zice poetul – în cartea ei m-a-nscris”, de sentimentul damnațiunii care urmărește pe poet („urgisit de cer și oameni”), de timpuri nenorocite, de sumbre furtuni și de artiștii care trăiesc „în valea cea de plângeri”. O fantasmă se configurează în aceste versuri care se jeluiesc într-un limbaj răstit, revendicativ: fantasma artistului urmărit de „destinul inamic” și hăituit, refuzat de mizerabila lume a birtașilor și hăinarilor. Impresia la lectura acestor versuri obstinat demonstrative este, în continuare, de insatisfacție. La data când ele apăreau, Eminescu scrisese marile lui poeme și, în genere, poezia românească depășise, prin el, faza improvizației. M. încearcă să aducă motive inedite (*Ocnele*), însă retorica sa este năvalnică și dezordonată, acoperind totul. În poem sunt invocate „haosul neguros”, chipurile „sigilate de o suferință adâncă” ale ocnașilor (temă reluată de Arghezi) și vuitul lung al bolților de sare. Apare în volumul din 1882 și prima noapte macedonskiană (*Noaptea de aprilie*) și, odată cu ea, intră în poem numele lui Musset. Vor fi, în total, douăsprezece nopți, risipite în mai toate

cărțile ulterioare; două dintre ele (*Noaptea de august* și *Noaptea de octombrie*) au apărut postum. Ele au fost des citate, câteva (de pildă, *Noaptea de decembrie*) au intrat în manualele școlare și au dat o idee generațiilor de elevi despre talentul scriitorului. De remarcat că în *Noaptea de aprilie* autorul ridică într-o oarecare măsură nivelul liric al reveriei și arată o mai mare disciplină a limbajului. O poveste de dragoste cu poemele lui Musset pe masă, o idilă, „un capriciu molatic” în ritmul frazelor armonioase. Procedeu relativ nou în lirica românească: referința livrescă explicită, invocarea personajelor-simbol (Rolla, Marion), tehnica repetiției, versurile emblematice care marchează cronologia acestei reverii romantice: „Mai ții oare încă minte noaptea-n care ne-am iubit?... / Un moment! ... Și-n el o viață de un secol am trăit”; în fine, încercarea poetului de a curma curgerea elegiei sentimentale prin versuri mai prozaice: „E ciudat, și n-am ce zice, dar ciudat așa cum este, / Face parte integrantă din a dragostei poveste: / Inima este-o enigmă și iubirea un mister /

Le urmez, și iată totul: să le înțeleg nu cer!". Versul din urmă pare ridicol în banalitatea lui, dar această banalitate cade bine în desfășurarea monotonă a poemului, rupe reveria și tulbură clișeele ei lirice. Aceste inserții nepoetice („E ciudat, și n-am ce zice”) în discursul liric anunță limbajul sacadat, rupt al lui Bacovia și muzicalitatea bizară a poemelor sale. Un poem tipic pentru această curioasă alianță este *La harpă*, construit pe ideea romantică a supremației creatorului într-o epocă de nimic. Pamfletul (mai bine stăpânit aici și mai expresiv) alternează cu reveria sublimă în care se îngrămădesc cascadele armonioase, pârlăurile molatice, somnoroase, colanurile de opal ale zilei, crinii plini de mărgăritare de rouă și se aude cântecul privighetorii. Un univers de suavități pregătit să primească și să amplifice cântecul sublim al poetului scârbit de secolul său. El planează „mai sus de lume”, mândru și neînfrânt, ca Hiperion, într-un cer de arome și culori divine, mai sus de Eternitate. Retragera poetului din lume este, cu toate acestea, efemeră. Abia instalat în nori de atlas, mai sus de Eternitate, el cade în lumea realului și, deci, revine la tema damnațiunii sale. Aceasta înseamnă, din nou, „sumbre furtune”, „simțiri mici și înguste din epocile noastre”, timpuri fatale, „haos de inimă în ruine” și, a câta oară?, sentimentul omului proscris (*Accente intime*). Proscris, dar orgolios, neînfrânt în nenorocirile care-i țin calea. „Banchetează”, în continuare, cu Musset, se simte urgisit de cer și de oameni, elogiază amorul divin și, citind cu evlavie pe autorul lui Rolla, promite (*Noaptea de iunie*) să țeasă și el „o nouă pânză de rime zdruncinate” și să amestece în lirică idealul cu realul. Formula se potrivește discursului macedonskian și stilului său de a fugi, din când în când, din mecanismul retoric care-i sugrumă de multe ori poezia de început. „O nouă pânză de rime zdruncinate” și un limbaj mai provocator, mai direct și, prin aceasta, mai surprinzător liric, mai înnoitor, într-un discurs care riscă să moară de prea multă poezie și de un invariabil narcisism. Într-un rând (*Dezastru*) poetul promite, eminescian, să contemple totul de sus, „cu niște ochi seci”, dar contemplația trece rapid spre indignare sau reflecție amară. „Pânzele Speranței”, cum zice el, nu-l protejează prea mult în fața sentimentului stăruitor al pustiirii și in justiției omenеști. „Cruda soartă”, iată laitmotivul versurilor lui **M.** din această perioadă în care el încearcă temele romantice fără să-și dea seama că experiențele sale (cu efecte estetice de mai multe feluri) stau în umbra

lui Eminescu. Două nuanțe se mai pot desprinde din volumul *Poezii* din 1882: sensibilitatea lui **M.** față de frumosul monumental (calitate ce devine mai vizibilă ulterior) și interesul lui pentru „armonia imitativă”, adică pentru tehnicile poetice introduse de simbolisti. Amândouă vin din altă direcție decât aceea a romantismului dominant până atunci, chestiune analizată cu multă atenție de Adrian Marino. Un poem de opt versuri (*Templul bogăției*) evocă cele zece porți înalte ale unui colos de piatră „maiestos, splendid” și, apoi, porțile și scările solemne care duc spre camera morții. La acest punct, tema parnasiană incipientă este întoarsă spre o fabulă nebuloasă. În alt poem (*Providență*), cu o intrigă socială total neinteresantă, se află câteva versuri descriptive foarte bine articulate care trimit imaginația spre poemele de mai târziu ale lui Leonid Dimov. Acesta din urmă putea scrie un splendid poem despre un ciucur roz sau despre stâlpii unui pridvor din Obor. Cu o sută de ani înainte, **M.** are percepția lirismului obiectelor și pune o fantezie remarcabilă în a aduna, într-un spațiu concentrat, atâtea detalii încât să dea sugestia unui univers fabulos în care măregele de safir se armonizează cu negurile și cu îngerii ce rătăcesc printre crucile din cimitir. O reverie, desigur, dar în reverie pătrund în chip mai agresiv lucrurile în materialitatea lor plină, compactă: „Crivățul să ridicase ascuțit pe țuțuroaie/ Ce-atărnau cristalizate în fantastice figuri/ Pe subt strașinile sure încheștate-n crăpături”. Această abilitate își va dovedi efectul deplin în versurile de mai târziu. Cât despre „armonia imitativă” exersată în poemul, deseori citat (mai mult negativ), *Înmormântarea și toate sunetele clopotului*, este vorba de un simplu exercițiu de abilitate tehnică, în acord cu principiul simbolist care consideră că poezia este, înainte de orice, o muzică a cuvintelor. **M.** scrie, primul la noi, despre această nouă poetică europeană și, în câteva rânduri, vrea să dovedească faptul că limba română este aptă să exprime asemenea corespondențe. Compune versuri în care, întocmai ca sonurile clopotului, silabele se succedă, sacadat sau prelung, zăngănitor: „Un an, -dând d-ani, leag-an, d-un, -d-ani vani”. Poezie fonetică, va zice mai târziu Nichita Stănescu într-o *Respirare* în care încearcă să delimiteze formele modernității în funcție de categoriile gramaticii („poezie fonetică”, „poezie morfologică”, „poezie sintactică” etc.). El, postmodernul, mizează pe poezia metalingvistică, ale cărei rădăcini le află în

Odă (în metru antic) și în poemele bacoviene. Versurile lui pur fonetice n-au decât o valoare demonstrativă. În alte cazuri efectele estetice sunt mai pregnante. Volumul din 1882 încheie faza pregătitoare a poeziei lui **M.**, fiind dublată de încercarea de a defini teoretic lirismul nou spre care se îndreaptă acest poet atipic în multe privințe în literatura română. El „a fost partizanul unei concepții anti-intelectualiste, sensualiste și simboliste a poeziei”, scrie în 1946 editorul și comentatorul său Tudor Vianu. Definiție corectă, mai puțin noțiunea de antiintelectualism, nu suficient de clară în sine, nici ușor de depistat în articolele lui **M.**, nici chiar în poezia sa. Antiintelectualism în lirică ar fi o respingere, în primul rând, a ideii că originalitatea poeziei poate fi măsurată după numărul conceptelor pe care le cuprinde și în funcție de noutatea și organizarea lor în discursul liric. **M.** nu este preocupat în chip expres de această problemă, deși aduce idei în poem și, din când în când, notează judecățile sale morale și filosofice. Nu-i, în mod sigur, un „poet de idei” sau un „poet de concepție”, deși în însemnările sale lămurește câteva date privitoare la particularitățile logicii poetice, dar acesta nu este un motiv pentru a spune că face o poezie „anti-intelectualistă”. Se poate respinge, în fond, poziția intelectualistă în artă cu mijloace intelectuale. Formula, oricum, nu este lămuritoare. Într-adevăr, celelalte note (senzualiste, simboliste) se văd de îndată în poeme și le revendică autorul însuși în însemnările sale: „poezia este senzațiune directă”. Și Heliade-Rădulescu vorbea de „simțualism” în poezie. **M.** face un pas înainte și vrea să surprindă „poeticitatea” poeziei, adică ceea ce este propriu și ireductibil în poezie. Ceva ce ar trebui să definească poezia în specificitatea ei profundă, așa cum „literaritatea” numește identitatea literaturii chiar și într-o operă neliterară. Sigur este că, în jurul anului 1880, poetul care se considera urmărit de fatalitate și logodit, în eternitate, cu dușmănia contemporanilor, încearcă să definească esența lirică și formula pe care mizează. Îi citește pe simbolistii francezi și este la curent cu experimentele lor formale. E curios că nu citează, în demonstrațiile sale, pe Baudelaire și pe Rimbaud, adevărații fondatori ai modernității. Se referă, în schimb la parnasieni și la poeții instrumentalști și, în genere, la post-baudelairieni. Într-o conferință din 1878 (*Mișcarea literară în cei din urmă zece ani*) aduce mari laude Heliadilor, Bolintinenilor, Bălceștilor, Cârlovilor și

lui Alecsandri („nemuritorul cântăreț al lui Peneș Curcanul”) și chiar lui G. Sion („inspiratul al limbei românești”) într-un stil mai puțin mesianic decât acela din *Epigonii*, poemul lui Eminescu. Toată retorica patriotardă a momentului este pusă în mișcare („urmași ai Romei”, „s-a stins vechea pleiadă”, „să fie cu puțință ca dintr-o generațiune puternică, plină de viață, de patriotism și de cugetări înalte, să nască o generațiune născută moartă?” etc.) și, ca să se separe de decepționiști, aduce dovezi de talent poetic „din epoca de tranzițiune, de indiferentism chiar”, adică din epoca în care trăiește. Cel dintâi exemplu este „un mic cap de operă” de Viorica [sic!] Micle, *Legenda Rozei*, care, citită azi, nu lasă deloc impresia că-i o capodoperă. Dimpotrivă. **M.** este însă entuziasmat de „asemenea încântate simțiri, asemenea frumoase cugetări” și continuă inspecția estetică prin teritoriile poeziei contemporane, citând „gingașe și suave strofe” din poetul Paraschiv Georgescu, din junele brăilean V., autorul versurilor *Medicul și aprinzătorul de lampe*, din alt june, Simion Miculescu, „însuflețit de focul sacru”, din dna Christi Arsenescu. Printre atâtea „talente” ce mulțumesc pe nemulțumitul, în genere, **M.** figurează și Eminescu cu *Epigonii* („poezie ce va rămâne!”). Iată o previziune ce se va împlini; în celelalte, autorul n-a fost deloc inspirat. În *Arta versurilor* (1880) scrie despre eliziune, rimele în i, în a și u, despre „ciocnirea vocalelor și consoanelor”, despre „impietare” (*enjambement*), cu exemple din Heliade și Depărățeanu. Părerea lui este că „pentru ca un vers să fie bun, el trebuie să posedă un număr de silabe egal cu cel cu care rimează, să nu conțină *umpluturi* sau *calificative*, să fie *eufonice*, monosilabele să nu se ție de mână și cezura să-l despartă în două emistihuri egale, căzând imediat după o silabă *plană*”. Sfaturi bune. Preocuparea lui pentru tehnica poetică este de luat în seamă, chiar dacă nu depășește, în această fază, ideile unui bun manual de versificație. Are un proiect educativ în sfera literaturii și, în acest sens, începe în „Literatorul” „un curs de analiză critică”. Deploră, bineînțeles, nepriceperea criticii literare. Începe cursul de analiză cu poema lui Duiliu Zamfirescu *Levante și Calavryta*, cu observații de acest fel: „expresiunea *tânjitoare* mi se pare cam disgrațioasă”, „*ajunge* nu rimează bine cu *fuge*” sau „versul al doilea însă e cu desăvârșire defectuos” etc. Trimițând la modelul Byron, **M.** prodigă însă „elogiuri” pentru Duiliu Zamfirescu și, când îi place un vers, renunță să-l mai analizeze

pentru a nu-i tulbura „desăvârșirea”. Îi reproșează autorului faptul că, uneori, a tratat nemțește un subiect grecesc. Nu-i place „misticismul german”, iubește luminozitatea latină și este de părere că „nu trebuie să mințim origini noastre”: „Suntem latini și mărturisesc că nici o poezie nu-mi place mai mult ca poezia latină, luminoasă, plină de flăcări în loc de raze, fără enigme de deslegat, fără zăbranicul misticismului, energică și francă, și mergând totdeauna drept la țintă”. Până aici concepția poetică a lui **M.** nu iese din rând. În articolul *Logica poeziei* (1880) și, mai târziu, în *Poezia viitorului* (1892), *Despre poezie* (1895) și *Simțurile în poezie* (1895) formulează propoziții mai originale. În primul face remarcă pertinentă că logica poeziei nu este totuna cu logica obișnuită și că ea poate părea neștiutorilor o expresie a absurdului. Demonstrația poetului lămurește acest paradox: „logica poeziei este o ne-logică față de proză, și tot ce nu e logic, fiind absurd, logica poeziei este prin urmare însăși absurd”. Și, mai departe, pentru a dovedi relația dintre neînțeles, nelogic, absurd, poezie (ca „schinteie a Divinității”) face următorul raționament: „Și fiindcă un lucru neînțeles, după toate regulile logice din lume, se numește absurd, deoarece tot ce nu poate fi înțeles cade sub această denotațiune, mi-am zis că Neînțelesul este Absurdul, și prin urmare, Dumnezeu fiind Neînțelesul și Neînțelesul Absurdul, am răspuns la întrebare că Dumnezeu este o absurditate sublimă”. În *Poezia viitorului* vorbește direct de poezia simbolistă și de instrumentalism citând, acum, pe Baudelaire, Mallarmé, Maeterlinck, Joséphin Péladan și Moréas. Simbolismul este, după el, muzică și imagine și, unit cu instrumentalismul, „este ultimul cuvânt al geniului omenesc”... **M.** este la curent și cu termenul „decadentism” și încearcă să-l traducă în limbajul său estetic. În *Despre poezie* repudiază „sforăria patriotică”, „decepționismul social” și socotește că „imaginațiunea”, „coloarea” și „armonia” sunt elementele esențiale ale lirismului. O propoziție de aici („poezia e datoare să deștepte cugetarea, ci nu să devină ea însăși cugetare”) poate lămuri problema antiintellectualismului de care amintea Tudor Vianu. Cu nuanța pe care **M.** o lămurește el însuși: „poezia este senzațiunea directă; cugetarea nu este decât produsul ei [...]. Cuget – sunt om, simț – sunt poet”. Întrebarea este dacă acela ce simte (poetul) nu poate să și cugete sau, mai bine zis, dacă felul și volumul cugetării sunt așa de separate de simțire. Se poate reține

ca sigură definirea poeziei ca „acuitate simțuală” și, totodată, ideea lui **M.** că arta, în genere, are o natură aristocrată. O formulează în acest chip: „În artă, mai cu seamă, minoritățile singure au dreptate”. Nu este totdeauna sigur că au întotdeauna dreptate, dar trebuie acceptată ideea că votul majorității nu decide valoarea artei. În fine, **M.** lansează, în pragul secolului al XX-lea, acest program idealist, neoromantic, bazat pe ideea de „aristocratizare” a artei: „abstragerea de viața reală, reîntoarcere și urcare nouă către frumos, triumf al poemei simțurilor, fantaziei și cugetării, iată nevoia ce, în stare manifestă sau încă latentă, trăește azi în toți. Simple consecințe ale acestei nevoi sunt: aristocratizarea poeziei; ascensionarea spre ideal; regravitarea împrejurul a ce se va numi neoromantism, idealism sau altfel, în fine toată mișcarea intelectuală a timpului. Cu ochi schinteietori se poate privi viitorul”. *Excelsior* și *Flori sacre* dau adevărata măsură a talentului liric al lui **M.** Se poate spune fără multe ezitări: a marelui și inegalului său talent poetic. G. Călinescu intuiește bine acest fapt: „romantismul de tip Byron–Musset se amestecă cu un parnasianism mult mai pictoric și cu ecouri de simbolism, și în *Noapți*, cu foarte multă discursivitate eminesciană”. E drept că notele romantice și parnasiane puteau fi depistate și în poemele anterioare. Noi, cu adevărat, sunt aici „jalnicele nevroze”, amestecul de decadentism (în sensul poeziei post-baudelairiene) și exultanța în fața decorativului, exotismului, strălucitorului, în genere. În *Noaptea de mai* nevrozele se asociază cu invocarea ametistelor și opalelor, muzicalitatea („superbe note de pian”) cu soarele etiopian, „mușcăitul smârc al văii” cu parfumul de roze și „câmpenești virginități”. Asemenea alianțe oximoronică plac lui **M.** și le cultivă cu rafinament liric. O formulă din *Noaptea de mai* sugerează mai bine decât altele această accentuată sensibilitate pentru naturile eterogene, scăldate în lumină: „poleieli mângâietoare”. Sau – în continuarea smârcului putrezit – „mușcăitul smârc al văii cu poezie se veștmântă” ori acest vers emblematic care îi sintetizează arta poetică: „Cu clarobscur mască urâtul și șterse formele prea bruște”. Versurile sunt bine construite, au chiar o desfășurare epică mai bine controlată, în fine, retorica lor – remarcabilă – se desfășoară printre imaginile „poleite” și „imnele pline de misteruri”. Din când în când apar versuri care rup această vrajă retorică și provoacă în chip plăcut simțul estetic, ca de pildă: „Liberat de-orășenismul

subțiatelor simțiri”, „Și se uită, și se uită mizerabilul destin”, „Cuprinde-mă, răstriște, în umbra ta fatală.../ Mi-a fost întreaga viață injurie mortală”, „Armonie! Limbă sănătă, care e ș-a ta putere”, „Domnea Satan în mine, magnific înger pal”, „În ochii mei adânci, pe brânci un faun priveghează”. Aceste versuri surprind prin caracterul lor nepoetic, în sens tradițional, adică prin frumusețea lor neconvențională. În altă poemă (*Cu morții*) este rupt versul: „Poema cea nepricepută/ Tresar”. **M.** invocă în *Noaptea de februarie* „un ce scârbos și crud” și „bestialitatea unei reci înflăcăări”, introduce în vers un termen mai abstract, dintre aceia care destramă orice notă de muzicalitate și măreție poetică, anunțând, încă o dată, limbajul descârnat al lui Bacovia: „fantasmagorie de color”. Esențial rămâne și în *Excelsior* și în *Flori sacre* sentimentul damnării

artistului, asociat – în plan filosofic – cu ideea opoziției ireconciliabile dintre real și ideal. Poetul creează o adevărată mitologie lirică în jurul acestei teme epuizate deja de romantici. Nota originală este sentimentul puternic de mândrie în suferință. La început acest orgoliu nemăsurat trezește neîncredere, apoi, repetat, susținut de atâtea fantasmе lirice, orgoliul devine emblematic și cel care îl manifestă – poetul de geniu, poetul în care arde un foc sacru, creatorul lovit de fatalitatea neînțelegerii și, prin aceasta, sortit nenorocului și durerii, creatorul care într-o lume dominată de „tâmpita burghezime” apără valoarea supremă a artei – reușește să-și impună fantasmеle. Unele, precum *Noaptea de martie*, ating viziunea eminesciană a neantului: viața creatorului este un lung calvar, lupta lui cu nenorocul este crâncenă, sentimentul urgisirii trece devastator prin versurile în care curge veninul amărăciunii. Vehemența capătă, aici, un suport filosofic. **M.** încearcă să cuprindă, în stilul *Scrisorilor* lui Eminescu, problemele mari ale universului și să sugereze dramele existențiale ale individului din perspectiva neființei. Retorica lui, de multe ori neconvingătoare prin acumulări prea mari de clișee, este, aici, mai bine controlată, reușind să dea profunditate meditației. Gândul destrămării lente și al destinului mizerabil care pândește de peste tot în univers capătă pregnanță în versuri străbătute de o exaltată vehemență negatoare: „Poate vream să fiu de toate sau nimica să fiu poate,/ Poate chiar că niciodată să fiu om nu m-am gândit,/ Să m-adun de pe tot locul, să fiu *unul* strâns în toate/ Și să-mi las nemărginirea ca să intru-n mărginit”. Unele imagini, de o materialitate puternică, prefigurează poezia lui Arghezi din *Flori de mucigai*: ocașii care târăsc zilnic ghiulele obositoare (*Noaptea de martie*), în alt loc (*Vaporul morții*) se invocă „vântul argăsitor” și spectacolul matrozilor și călătorilor putreziți pe puntea vaporului eșuat. O viziune neptunică nouă în poezia română. Eminescu cântase măreția oceanului, mai înainte Bolintineanu evoca „tărâmele lichide” fermecătoare și Bosforul ca leagăn al marilor iubiri tragice, **M.** vine cu fantasma mării putrezite și a urlelor grozave. El vorbește chiar de „o îndârjită ironie” în acest spectacol în care măreția și moartea se țin de mână: „Noaptea neagră de pe valuri îl vedea ca o nălucă/ Punct mai negru pe cerneala orizontului rotund,/ Fără om ca să-i dea suflet, fără minte să-l conducă/ Peste unda lătrătoare de la creștet pân-la fund”. Surpriza vine, ca și în alte poeme, din inserția

în discursul solemn declamatoriu, plin de suavități și de imagini de preț, a unor nuclee lirice disonante care împrăștie vraja muzicală a versurilor și ceremonia scriiturii. Prin aceasta poetul este, cu o moștenire romantică atât de grea în imaginarul său, un spirit modern. Modern nu numai prin îndrăznelile formale, ci mai ales prin deschiderea spiritului său și îndrăzneala, cum ar fi spus Rimbaud, de a inspecta straniul, prozaicul, impurul din real, dar și himele imaginăției. În *Noaptea de mai* inspectează grațiosul, diafanul, virginitățile câmpenești, fiorul împreunării dintre Veșnicie (cu majusculă) și natură, în fine, desenează în versuri bine articulate candorile de crin și parfumurile de roze. Chiar dacă vine vorba, în splendida feerie a renașterii cosmosului, de jalnice nevroze și de „zbârnâirea adunăturilor de muște”, tonul liric este înalt și extazul liric în fața sublimelor metamorfoze ale materiei nu cunoaște limite: „Veniți: privighetoarea cântă, și liliacul e-nflorit;/ Cântați: nimic din ce e nobil, suav și dulce n-a murit./ Simțirea, ca și bunătatea, deopotrivă pot să piară/ Din inima îmbătrânită, din omul reajuns o fiară,/ Dar dintre flori și dintre stele nimica nu va fi clintit,/ Veniți: privighetoarea cântă și liliacul e-nflorit”. *Noaptea de mai*, cel mai cunoscut poem al lui **M.**, la concurență cu *Noaptea de decembrie*, deschide seria marilor mituri lirice macedonskiene, care ar putea fi sistematizate și definite. 1. Cel dintâi ar fi acel sugerat de feeria văzduhului parfumat și a virginităților agreste: mitul lumii materiale care renaște și trezește, în spiritul amar al poetului, pasiunile și vedeniile idilei clasice. În această reverie fastuoasă apar fauni și naiade, feți-frumoși se hârjonesc și se bat cu portocale, fecioarele sunt îmbrăcate în cămăși de in și poartă în mâini amfore, privighetoarea cântă în aerul îmbătat de roze, în fine, natura este în „împăciuire” și pe dealurile clasice ale românității Anacreon dialoghează cu Theocrit. O feerie cu un rol terapeutic: „vindecătoare de nevroze”. Mitul naturii miraculoase este reluat, sub diverse nuanțe, în alte poeme din *Excelsior* și din *Flori sacre*. Într-un loc este invocată „albeața [...] de trandafiri” și „balta de lumină”, mai departe sunt închipuite „ceruri roze”, crini suavi și, din nou, balta clară, apoi o bucolică undă care „adoarme în tihna de sălcii pletoase”, o vâlcea înmiresmată, răsărit de soare cu lacrimi de topaze. În acest univers auroral (**M.** este, cu precădere, un poet al primăverii) e peste tot „armonie și verdeață”, ceruri aromitoare, pe scurt, o logodnă mistică de

culori și parfumuri... Chiar atunci când natura este lovită de „spăimântoasa vijelie” și cerul devine opac, cântecul privighetorii dezleagă lumina și aduce pacea cosmică: „În arcanse de pădure întuneric ce spăimântă./ Frunza tace lângă frunză și copac lângă copac;/ Noapte tristă, noapte mută, noapte moartă, cer opac/ Dar privighetoarea cântă, dar privighetoarea cântă”. G. Călinescu a remarcat, în legătură cu repetiția acestor feerii agreste, o viziune preraphaelită și dantescă. Sensibilitatea preraphaelită se observă, într-adevăr, în abundența acestor fantasmе ale grațiosului, suavității și luminosului, orchestrate într-un discurs înalt, sublim, plin de referințe poetice ilustrate. Stilul dantesc, dacă există, nu poate fi decât în poemele care pun în discuție armonia lumii sociale și vituperează răul fatal și mizeriile „tâmpitei burghezimi”. Alt mit, alte fantasmе, repetate viziuni negatoare și, în toate, o intensă vehemență lirică. Figura Madonei, pe care o invocă G. Călinescu, nu apare în versuri. Mai pregnantă este aceea a lui Satan astuțiosul și puternicul, creator în sfera răului. E, așadar, mitul feericului într-o natură copleșită de lumini și de parfumuri, vegheată de un Dumnezeu blând ca „un mister albastru”. Față de poezia anterioară, obosită de idile câmpenești și de pasteluri fermecătoare **M.** aduce ceva nou. Față de Eminescu, de pildă, el aduce nota de senzualitate și o clară sensibilitate față de ceea ce este scilicet în lumea din afară. El caută corespondențe, în linia poeticii simboliste, între universurile naturale și creează un spațiu al policromiei florale și al parfumurilor, un spațiu pe care îl transpune, apoi, într-o simfonie măreață. 2. Al doilea mit în această lirică în care ceremonia scriiturii estompează într-o oarecare măsură metafora răului lumesc este acela pe care reușește să-l proiecteze, prin acumulări succesive, sentimentul de damnațiune. **M.** îl formulează încă de la debut și, pe măsură ce arta lui poetică se purifică, tema proliferază și creează o veritabilă mitologie lirică în care intră toate simbolurile destrămării universale și ale fatalității ce urmărește individul de excepție. Cu alte vorbe, de la Turnul Babel la teijhetarul care, în ochii poetului atins de aripa geniului, reprezintă expresia mediocrității compacte a existenței sociale. Peste tot un stil bazat pe ardoarea negației și, realmente, o imaginație dezlănțuită. Imaginația caută și descoperă în lumea realului dovezi ale răului productiv și, în consecință, ale urâtului pe care **M.** începe să le cultive cu fervoare. Ca un fel de compensație față de euforia

VIAȚA

OPERA

1854 **martie 14** Se naște la București, în casa de pe proprietatea familiei din Ulița Herăstrăului (Calea Dorobanților), Alexandru Macedonski, al treilea copil din cei patru ai Mariei (n. Fisența, prin adopție Pârâianu) și ai maiorului Alexandru D. Macedonski.

1858–1863 Își petrece prima parte a copilăriei în sud-vestul Olteniei, la Pometești, moșia de dotă a mamei.

1859 **mai 4** Tatăl este înaintat la gradul de general, desemnat ministru de război al Principatelor Unite.

1863 **octombrie–decembrie** În conflict din ce în ce mai extins cu Alexandru Ioan Cuza, generalul Macedonski, ajuns comandant al garnizoanei București, se retrage la pensie.

1867–1868 Un certificat școlar atestă absolvirea de către copilul Alessandro Macedonschi a clasei a IV-a, în cadrul Liceului/ Gimnaziului Mare din Craiova.

1869 **septembrie 24** După o suferință care debutează brusc și durează trei zile, generalul Macedonski moare, iar familia se consideră îndreptățită să acuze o posibilă otrăvire.

1870 **iulie–decembrie** Tânărul Macedonski ajunge la Viena. Frecventează boema, fără să se mai înscrie la Facultatea de Litere.

1871 **ianuarie–aprilie** Călătorește în nordul Italiei. Vizitează Lacul Garda și Torino.

aprilie Este nevoit să se întoarcă la București, unde plătește înscrierea la Facultatea de Litere, pe care însă nu o frecventează.

august Încearcă să studieze la Geneva. Nu are nici un succes, astfel că se înscrie la Institutul Schewitz-Thierrin din București.

1872 **februarie–aprilie** Revine în Italia. Locuiește la Florența și se dedică scrisului, boemei, turismului cultural.

mai Este obligat, încă o dată, să se întoarcă în țară, din cauza epuizării resurselor financiare. Se oprește, totuși, la Veneția și la Trieste.

noiembrie 26/decembrie 8 Debutează cu versurile intitulate *Dorința poetului* în ziarul „Telegraful român” din Sibiu. Poezia poartă datarea „Viena, 3 dec. 1870, stil nou”.

septembrie Debutează editorial la București cu placheta *Prima verba*, pe care o semnează „Al. A.

1873

mai–august Spre a nu fi acuzat de ultraj față de domnitorul Carol I, este trimis de mama sa în străinătate. Călătorește în Austria, ajunge din nou în Italia, oprindu-se la Veneția, Roma și Napoli.

1874

iunie 29–iulie 15 Atacă în „Oltul” guvernul conservator al lui Lascăr Catargiu. Este chemat în justiție, anchetat.

1875

martie Este condamnat pentru delict de presă.
aprilie–iunie Se află în detenție la închisoarea Văcărești.

iunie 7 În urma unei campanii de susținere, desfășurată mai ales în „Telegraful”, Curtea de Jurați a Tribunalului Ilfov îi cere achitarea. Este eliberat și, în euforia succesului, participă cu discursuri la întruniri ale Partidului Liberal.

1876

martie Trece de partea grupării liberal-conservatoare a lui N. Blaremburg. Redactează în colaborare cu Pantazi Ghica, Bonifaciu Florescu și George Fălcoianu programul Junei Drepte, publicat de oficiosul „Stindardul”.

iulie 21 Este numit prefect interimar al Bugeacului.

1877

Macedonski, student în Litere”. Cartea cuprinde 32 de poezii compuse între 1865 și 1872.

mai 23 În „Telegraful român” îi apare poezia *10 Mai*, împotriva domnitorului Carol I.

noiembrie 14 Apare la București cel dintâi număr al unei publicații conduse de Alexandru Macedonski: „Oltul”, „ziar liberal cu pagină literară” care iese până în decembrie 1874.

februarie, aprilie Colaborează cu versuri în paginile revistei „Familia”.

martie Constituie societatea literară Junimea, la care participă mai ales colaboratori ai „Oltului”.

ianuarie 15 Este chemat director la „Revista Junimei”. Acceptă, însă după un an se răzgândește.

ianuarie–aprilie Reia colaborarea la „Familia”. Trimite spre publicare „Telegrafului” satire antidinastice.

martie 25 Apare „Stindardul”, foaie a disidenței liberale, la care va fi redactor timp de o lună.

noiembrie Colaborează la „Revista contimporană”, publicație antijunimistă.

aprilie 4 Iese ziarul „Vestea”, al cărui director și proprietar va fi din septembrie (publicația își încetează apariția în martie 1878).

iunie 14 Președintele Camerei, liberalul C. A. Rosetti, îl numește controlor financiar al județului Putna, funcție pe care o refuză.

octombrie 14 Solicită lui M. Kogălniceanu, ministru de Externe, să fie trimis în diplomație, ca atașat de legatie, în baza stăpânirii unor limbi de circulație (franceza, germana, italiana).

noiembrie 14 Este numit director al Prefecturii județului Silistra Nouă. Până la 1 aprilie 1879 stă la Cernavodă, unde își descoperă pasiunea pentru arheologie.

1878

martie 8 Ține la Ateneul Român conferința *Mișcarea literară din cei din urmă zece ani*, de tendință antijunimistă.

iulie–august Mai întâi în „Dunărea”, publicație pe care o conduce, apoi în broșură, tipărește poemul *Ithalo*.

1879

aprilie Îndeplinește funcția de administrator al plasei Sulina, apoi va fi inspector financiar.

1880

ianuarie 6–aprilie 6 Scoate zece numere din gazeta satirică, antidinastică și antiliberală „Tarara”.

ianuarie 20 Înființează „Literatorul”, revistă lunară a cărei deviză va fi „Luptă pentru lumină, lumină prin luptă, control de stil, libertate de idei”. Publicația are nouă serii: 1880–1885, 1886–1887, 1890, 1892–1894, 1895, 1899, 1900, 1904 și 1918–1919. În prima serie se editează regulat, dar ulterior în unii ani ies numere unice, două sau trei numere etc. În intervalele dintre serii alte reviste continuă explicit „Literatorul” sau spiritul lui: „Revista literară” (1885–1888), „Revista independentă” (1887), „Liga ortodoxă” (1896–1897), „Revista modernă” (1897–1898) ș.a. Poetul întemeiază și un cenaclu ale cărui întâlniri au loc la sediul redacției din casa lui de pe Calea Dorobanților nr. 75.

noiembrie Îi sunt reprezentate cu succes, pe scena Teatrului Național din București, piesele *Iadeș!* și *Unchiașul Sărăcie*.

iulie I se reprezintă piesa *3 decembrie*.

noiembrie Apare volumul *Poezii* (pe copertă este datat 1882), dedicat lui Titu Maiorescu.

decembrie Citește demonstrativ la Junimea, la a cărei ideologie nu aderă, *Noaptea de noiembrie*.

1881

decembrie 23 Primește Medalia Bene Merenti pentru poezie.

1882 **mai 12** V. A. Urechia, ministrul Cultelor și al Instrucțiunii Publice, îl numește inspector în Comisia Monumentelor Istorice.

iunie 15 Se constituie statutar, prin vot, societatea Literatorul, al cărei președinte de onoare este desemnat V.A. Urechia.

1883 **februarie 10** Se căsătorește cu Ana Rallet Slătineanu, sora lui George Slătineanu, președintele Consiliului Legislativ, și a avocatului Manolache Slătineanu. Vor avea șase copii, dintre care vor trăi Alexandru (Alexis), Nikita, Nina, viitoarea soție a scriitorului Mihail Celarianu, Pavel și Constantin-Hyacint.

Considerat detractorul lui Eminescu, este atacat la cafeneaua Fialkowski. Incidentul se sfârșește printr-o bătaie generalizată. Discipolii îl părăsesc și îl blamează, oponenții caută să îl linșeze prin gazete, abonații îi restituie revista, societatea înființată trebuie să se închidă. Se vede nevoit, spre a-și asigura subzistența, să vândă din mobilier, cărți sau să se împrumute.

1884 **vara** Pleacă, împreună cu soția sa, la Paris. Compune versuri în limba franceză, își face relații în cercurile literare. Locuiește într-un apartament de pe Rue Bonaparte, pe care, după cum povestește Cincinat Pavelescu, „îl împodobise cu numeroase scoarțe oltenești”.

1884–1886 Se ambiționează să devină un scriitor cunoscut în Europa. La Paris îl cunoaște pe scriitorul provensal Paul Mariéton, prin care încearcă să fie recomandat poetului Frédéric Mistral.

1885 **ianuarie** Revine în țară.

1887 În articolul *O dată și bine* îl numește pe Titu Maiorescu „Philosophul Barbișon”.

1887–1889

iulie Apare în presă, nesemnată, o epigramă despre „un X pretins poet-acum”. Grigore Ventura are impresia că formularea se referă la M. Eminescu, ale cărui semne de boală începeau să fie vizibile. Într-un articol din „L'Indépendance roumaine” îl consideră pe mentorul „Literaturului” „un homme mort”.

Colaborează cu versuri (*Le Vaisseau fantôme*, *La Valse des Eglantines*) la buletinul lunar al cercului literar de la Universitatea din Liège, „L'Élan littéraire”, condus de poetul Albert Mockel.

Colaborează la revista simbolistă „La Wallonie” (Liège), inițiată de Albert Mockel.

1888

martie 6–aprilie 10 Scoate zece numere din „Stindardul țarei”, bisăptămânal de atitudine antimonarhică.

1889

aprilie–mai Împreună cu Bonifaciu Florescu preia până în august revista „România literară”.
mai 21 Iese primul număr al ziarului liberal-conservator „Straja țarei”, pe care îl editează alături de Ștefan Vlădescu.

1890

Întâlnirile cenaclului Literatorul se stabilesc la cafeneaua Fialkowski.

decembrie Ține în gazeta „Românul” o rubrică intitulată „Viața bucureșteană”, pe care o va continua și în anul următor.

1892

mai 1 Publică la Paris, în revista „L'Indépendance littéraire et artistique”, poezia *La Steppe*, reluată în țară de „L'Indépendance roumaine” și de „Literatorul”.

mai 20 Pentru a strânge banii necesari tipăririi celor zece volume anunțate ale operei proprii, face o „citire literară [...] în sala vechiului Atheneu”.

august În „Literatorul”, purtătorul pseudonimului Censor semnalează, în articolul *Un act de dreptate*, publicarea traducerii în proză (*Sur la Nuit de ma naissance*), în „La Nouvelle revue”, a poeziei *Noaptea de martie*.

1893

iulie 15 Publică în „Literatorul” manifestul simbolist *Poezia viitorului*. Mai târziu va fi ironizat de I. L. Caragiale în „Moftul român”.

decembrie 28 La Teatrul Național din București are loc premiera piesei *Saul*, scrisă în colaborare cu Cincinat Pavelescu. Fac parte din distribuție actorii C. I. Nottara și Aristizza Romanescu.

1894

octombrie Însoțit de Const. Cantilli, parcurge pe bicicletă, în cadrul unui maraton cursier, distanța tur–retur dintre București și Brașov.

aprilie 5 Scoate ziarul „Lumina” (până la 12 iulie), căruia i se interzice difuzarea în Ungaria.

1895

Îi apare volumul de poezii *Excelsior*, având ca motto câteva versuri din *Noaptea de ianuarie*. Cartea îi este dedicată lui Grigore M. Sturdza.
noiembrie Este din nou ținta ironiilor lui Caragiale în recenzia pe care dramaturgul o face la volumul *Excelsior*.

1896

În suplimentul literar pe care „Liga ortodoxă” îl include în 1896 vor debuta Grigore Pișculescu (Gala Galaction) și Ion Theo (Tudor Arghezi).

mai Caterisirea mitropolitului-primat Ghenadie Petrescu, care subvenționa revista „Liga ortodoxă”, îi prilejuiește noi manifestări antidinastice.

1897

lese de sub tipar, la Paris, volumul de versuri *Bronzes*, cu prefața lui Alexandru Bogdan-Pitești. Cartea este dedicată „Franței, singura patrie a intelectualilor”.

Scoate la București o nouă ediție din *Excelsior*, cu „poezii ce nu se află în edițiile precedente”.

1897–1898 Cenaclul macedonskian își reia întrunirile, dar la Café Boulevard din București.

1898

mai În „Mercure de France” Pierre Quillard prezintă *Bronzes*. Cartea se va mai bucura de semnalări în „La Nouvelle revue internationale”, „Le Journal des débats”, în „La Revue des revues”.

1900 Prezintă la Ateneu conferința *Sufletul și viața viitoare*, fiind din ce în ce mai preocupat de experimentări în telepatie, hipnoză ș.a.

1900–1901 Își mută întrunirile cenaclului la cafeneaua Kübler, luând drept ținte de atac gruparea de la revista „Sămănătorul” și pe poetul Al. Vlahuță, în care vede un concurent.

1901

octombrie 28 Conduce, până la 17 februarie 1902, săptămânalul „Forța morală”, unde, folosind pseudonimul Luciliu, îl susține pe C. Al. Ionescu-Caion în acuzația de plagiat care îl viza pe I. L. Caragiale și piesa acestuia, „Năpasta”. lese de sub tipar culegerea de nuvele și schițe *Cartea de aur*, finanțată de fostul său discipol Jean Th. Florescu.

1902 Împreună cu Gr. G. Tocilescu, Mircea C. Demetriade, N. I. Apostolescu și C. Al. Ionescu-Caion, fondează Societatea Oamenilor de Litere din România, devenită ulterior Societatea Oamenilor de Litere și Științe din România.

iunie 12 Cotidianul parizian „Comœdia” anunță că „un mare poet român, Alexandru Macedonski, tocmai a terminat de scris o piesă de teatru intitulată *Le Fou?*”. Este lăudată folosirea limbii franceze, scriitorul român fiind comparat pentru acest merit cu Gabriele D’Annunzio.

septembrie Publică în revista „Carmen” articole despre simbolism și decadentism.

1904 **octombrie** Trece în tabăra Partidului Conservator; colaborează la „Liga conservatoare”.

1906

februarie Apare la Paris romanul *Le Calvaire de feu*, scris la început în română (1890) și definitiv în franceză (1905). Beneficiază de semnalări, cronici de întâmpinare în „Mercure

1907

martie 6 Prezintă la Paris comunicarea unei experiențe prin care dorește să demonstreze că „lumina nu există, în vid, în starea de fenomen luminos”. Rezultatele îi sunt infirmate de francezi.

iunie Recomandat de Camille Flammarion și de Émile Touchet, este ales membru al Societății Astronomice a Franței.

1908

de France”, „Revue illustrée”, „L’Instantané”, „Gil Blas” ș.a.

aprilie 25 La aniversarea celor 40 de ani de domnie a lui Carol I, ministrul Instrucțiunii și Cultelor, M. Vlădescu, îi solicită o comunicare despre mănăstirea Curtea de Argeș.

1908–1910

Continuă să experimenteze. Reușește, în colaborare cu Cristea A. Simionescu, să inventeze un aparat de stins coșurile. Își exprimă deschis dorința de a părăsi România.

1909

septembrie 1 Scoate împreună cu Nikita Macedonski, fiul său, un număr al „Revistei de critică și literatură”.

1910

Locuiește la Paris, la fiul său Alexis.

august–noiembrie Colaborează la „Vocea dreptății”, finanțată de Mauriciu Schwartz. Din septembrie i se încredințează conducerea publicației.

1911

Apare singurul număr din „Revista clasică”, pe care o conduce.

1912

Scrie scenariul de film *Cum să devii bogat și influent*.

La inițiativa lui Ion Pillat și a lui Horia Furtună, i se editează volumul de versuri *Flori sacre*, în deschiderea seriei „Cărți albe”.

iulie Revine în țară.

octombrie Îi susține pe tinerii S. Samyro (Tristan Tzara), Marcel Iancu și I. Iovanaki (Ion Vineanu) în editarea revistei „Simbolul”.

noiembrie Ajunge în Italia, la Milano.

1913

iunie–septembrie Trece din nou printr-un sejur parizian, căutând asiduu să își promoveze piesa *Le Fou*?. Își organizează cenaclul în casa de pe Dorobanți, într-o cameră drapată în catifea de culoare roșie, ca un spațiu de oficiere a misterelor. Alexis Macedonski îi pictează tronul de pe care săvârșește ritualul în onoarea poeziei. La reuniuni participă Al. T. Stamatiad, Horia Furtună, Ion Pillat, Gala Galaction, G. Bacovia, Tudor Vianu, Adrian Maniu, I. Peltz, Ion Barbu ș.a.

1915 iarna Trece printr-o criză severă de angină pectorală.

1916

august Începe să țină un jurnal (*Războiul Țării*), în care notează evenimentele de după intrarea României în război.

1918

Este propus de Ovid Densusianu să devină membru al Academiei Române.

iulie 14 Mulțumit de încheierea Păcii de la Buftea-București, îi aduce un omagiu, în „Literatorul”, feldmareșalului Mackensen. În urma acestui articol, i se retrage sprijinul pentru alegerea ca academician.

1919

1920

martie Aflat într-o situație materială precară, este pensionat, pentru limită de vârstă, de la Comisia Monumentelor Istorice. Se revine însă asupra deciziei după ce mai mulți scriitori protestează în „Presa Capitalei”.

noiembrie 24 Bolnav de inimă, se stinge din viață la București.

noiembrie 27 Este înmormântat în cimitirul Bellu. Țin discursuri Horia Furtună, Octavian Goga, ministrul Cultelor și Artelor, și Ion Pillat.

septembrie 27–noiembrie 29 Scoate, ca director și proprietar, „Cuvântul meu”, „organ al intelectualilor”; aici susține păstrarea neutralității României.

Revista „Flacăra” include în sumar fragmente din *Thalassa*, versiunea română a romanului *Le Calvaire de feu*.

mai Începe câteva serii de rondeluri, pe care le va scrie până în preajma morții.

decembrie Definitivează, în Bucureștiul bombardat de germani, versiunea în limba franceză a piesei de teatru *Moartea lui Dante*.

mai Îi apare pamfletul *Zacherlina în continuare*, împotriva lui E. Lovinescu, Oct. C. Tăslăuanu și Ovid Densusianu, care îi criticaseră scrierile.

septembrie 7 Publică în „Literatorul” câteva file intitulate *Din carnetul unui dezertor*, pseudojurnal cu evenimente de pe frontul Războiului pentru Independență, dar îndreptat împotriva imoralității generale a războiului. Redactează *Mustrări postume către o generație neînțelegătoare*, scriere lăsată în manuscris.

noiembrie 14 În „Universul literar” îi apare ultima poezie, *Rondelul apei din ograda japonezului*, din seria *Rondeluri de porțelan*, definitivată, conform datei înscrise la finalul versurilor, în februarie 1920.

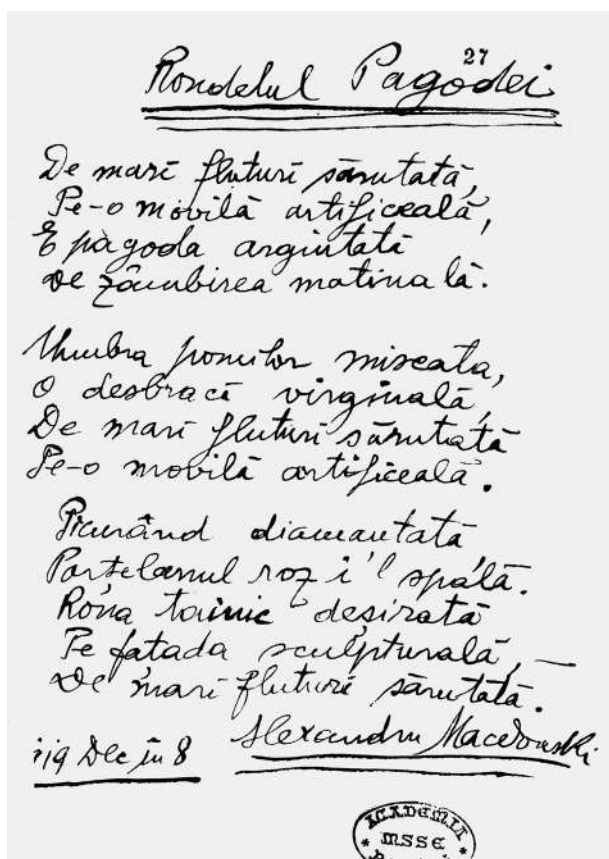
sclipitorului și a diafanului parfumat. Așa se face că în poem apare din ce în ce mai des, lângă „parfumul de veșnicie”, imaginea „morților frumoși”, a iadului „căzând în faliment”, a corbilor și a craniilor hidoase. Macabrul pătrunde în poem și el nu este separat de sentimentul, mai general, că civilizația distruge armonia naturală și ultragiază geniul liric. Sentiment ciudat la un poet modern care, prin definiție, ar trebui să primească progresul și să cânte mașinăriile lumii civilizate. **M.** vede în oraș (și aici se întâlnește din nou cu Eminescu) o prăpastie, o Gomoră a neamului românesc: „Oraș în care zilnic, Dreptatea, în genunchi,/ De corbii sugrumării e roasă la rărunchi;/ Prăpastie în care virtutea este-o crimă,/ Și crima cea mai neagră, virtute mai sublimă,/ Gomoră renăscută, ce poartă-n al ei sân/ Pe lângă-a ei pieire pe-a neamului român!”. Sunt versuri din poemul *Noaptea de noiembrie*, care sugerează un amplu coșmar unde, pe lângă „corbii sugrumării”, apar „craniuri hidoase” și saci de oase, simboluri ale zădărniciiei și ale urâtului care domină acest Babel groaznic care este lumea, versuri încercând să valorifice, în stilul decadenților, ceea ce Hugo Friedrich numește „valorile negativității”, cu alte cuvinte detritus-urile, universurile excluse, lucrurile nepoetice, oribilul și grotescul tragic. **M.** este cel dintâi poet care explorează, la noi, acest univers, în continuare în imagini ceremonioase, împodobite: „Gândind aceste vorbe, vederile-mi senine/ Zăreau din fundul groapei, târându-se spre mine,/ Un șir de viermi oribili cu corpul cenușiu;/ Cu toții, pe coșciugu-mi, se urcă sau s-agață... [...] Deodată, doi dintr-înșii de buze mi se prinse,/ Înfîg trei alții-n pulpele mandibulele lor,/ Pleoapele la urmă de-un roi îmi sunt atinse.../ În ochi îmi intră zece... – Era îngrozitor”. Meditația lirică nu-i atât de profundă, ca la Eminescu, dar versurile sale excesiv decorative reușesc să impună o imagine pregnantă a morții. În alt loc apare „un șir grozav de iasme”, revin corbii și ciorile – păsări rău prevestitoare –, în fine, poemul nu ezită să primească în pântecul lui de balenă dizgrațiosul, oribilul din natură. De pildă, „hoitul” pe care l-a evocat, într-un poem celebru, Baudelaire, apoi oasele ce se descompun, cimitirele în care se răzvrătesc morții. Poemul se cheamă *Răzmerița morților* și, fără a fi o capodoperă de artă, sugerează, într-adevăr, o viziune dantescă pe care, mai târziu, a reluat-o Arghezi și i-a dat o mai mare expresivitate lirică. Imaginea oaselor care ies de sub pământ și pornesc, urlând,

într-un galop nebun este impresionantă: „Domnea-n locașul vecinic o noapte-ntunecoasă,/ Și unul după altul, falangă fioroasă,/ Ieșeau de prin morminte scheletele de morți...”. Să se observe că, față de neomodernul Nichita Stănescu, care a cântat în poemele lui de început femurul, coastele, umerii și mâinile îndrăgostite, **M.** este, aici, un premergător. Într-o viziune decorativ-macabră, el populează discursul liric cu țeste, gâtlejuri, coaste, degete despecheate, cu femurul și tibia, cu metatarsul, clavicula și cubitusul, sternul și coloana vertebrală. 3. Legat de acest mit, cu puternice rădăcini romantice, trecut de **M.** prin recuzita poetică a decadenților, este mitul unei suferințe greu de definit. Născut pentru durere, hărăzit să piardă mereu în competiția vieții, geniul este, cum va sugera poetul în repetate rânduri, lovit de fatalitate, dar neînfrânt. Pe această idee comună în literatura secolului al XIX-lea, el va construi o mitologie cu două brațe: unul războinic, răzbunător, exprimat în versurile politice și, în genere, în poemele care pun în discuție mașinăriile lumii, și altul, mai reflexiv, în care e vorba de o boală nouă, indeterminată: nevroza. O boală proprie spiritului modern. **M.**, temperament, altfel, robust, bătaios, cu mari orgolii și închipuiri romantice, o sugerează în câteva versuri, fără a face din ea o temă fundamentală, cum procedează Bacovia. În *Noaptea de mai* o opune feericului rustic, cu valori tămăduitoare. Reia antiteza, fără a insista pe sugestia acestei „maladii albe”, cum îi spun unii psihologi, specifică modernității. În mica poemă *Dor zadarnic* „trista [lui] nevroză” întâlnește fantasma copilăriei, „sorgintea [...] cristalină”, dominată de cântece semețe. O comparație comună, fără mari efecte lirice. Doar strofa finală aduce un element de surpriză: „Dar ce e vis, e o nălucă.../ Rămân cu trista mea nevroză,/ Cu dorul meu nespun de ducă,/ Spre râul blond, spre ziua roză”. Este limpede că mai puternică e indignarea decât deprimarea. Suferința naște împotrivirea spiritului și spiritul, pregătit de lectura din marii autori romantici, știe să comunice sentimentul damnațiunii în versuri semețe. Învingutul de profesie se transformă, prin conjurația dintre poezie și natura renăscută, într-un învingător măreț: „Străvezie palpitare de noblețe sufletească,/ Scump copil furat de moarte printr-un gest fermecător,/ Barca soartei, când te duse peste granița lumească,/ A schimbat pe-nvinsul jalnic în măreț învingător”. Jalea ia forme energice în poemele lui **M.** El nu-i un

spirit elegiac. Chiar atunci când se plânge de injustițiile lumii și de ofensa adusă geniului său poetic, mânia este nemaipomenită și fantezia naște monștri: monștrii negației. Sunt convocate în poem toate smârcurile și spurcăciunile lumii reale pentru a susține această indignare cosmică. Un singur exemplu dintr-o mie posibile: *Noaptea de ianuarie*. Poemul începe cu o definiție care nu mai lasă nici o îndoială asupra mâniei ce cuprinse pe acest Ahile din antichitatea modernității românești: „Deznădejde fioroasă, strălucitu-mi-ai pe frunte,/ Și încinsu-m-ai cu flăcări care-ntreg m-au mistuit,/ Nu mi-ai pus pe piept o stâncă, mi-apăsași pe el un munte,/ Dar mi-ai dat și-a ta putere spre a nu fi de el strivit./ Îmi formaseși o coroană ce ca pietre nestemate/ Avea lacrimile mele licărind la focul tău;/ M-ai ținut în orice clipă cu simțirile-ncordate,/ Mi-ai fost soră preaiubită și mi-ai fost și crud călău”. Ce urmează este o spumegătoare negare a sortii crude și, mai ales, a contingentului mărunț, mercantil, nesimțitor și, prin toate acestea, infam, care nu înțelege suferințele înalte ale geniului și solemnitățile divine ale artei. **M.** reface, cu stilul său, discursul eminescian din *Epigonii* și *Scrisori*, folosind mai puțină metafizică și mai multe prozaisme: „M-am născut în niște zile când tâmpita burghezime,/ Din tejghea făcând tribună, legiune de coțcari,/ Pune-o talpă noroioasă pe popor și boierime”. 4. Se poate observa cum se profilează alt mit, poate cel mai puternic dintre toate: mitul poeziei și al geniului poetic încolțit de fatalitățile vieții și de destin. Ofensat în viața de toate zilele, urmărit de soartă, geniul supraviețuiește și se răzbună prin creația lui nemuritoare. Autorul *Noptii de decembrie* găsește o sută de moduri de a sugera această sublimitate în nenoroc și în umilință socială. De pildă, în *Avânt* poetul este comparat cu matrozul care veghează corabia oprită în mijlocul oceanului, apoi cu un nou Moise care se urcă pe munte pentru a crea legi noi: „Deși în urmă-i urlă a urei aiurare,/ Zâmbind, când să-l sfășie cei răi se învrăjdesc,/ Așa de sus țintește și-atâta e de mare,/ Încât coprinde totul: ceresc și pământesc!// El vede armonia din lumile eterne,/ Pricepe nesfârșitul și-al totului mister;/ Materia în față-i se fierbe și se cerne,/ Urmează în adâncuri cometele ce pier...”. Alteori, înfrăgezit de suferință, poetul alege mitul leului bătrân care agonizează înconjurat de hiene și pantere. Animalele prădătoare respectă însă agonia acestui monarh al pustiului. Numai omul („această fiară cea mai crudă printre fiare”) îl atacă. Parabola

străvezie despre sfârșitul unui patriarh al poeziei cărui vârstă i-a supt puterea uriașă: „Însă vârsta nimicise uriașa lui putere,/ Și înfrânt de greutatea unor ani de patriarh,/ Pe pleoapele lui lânzezi cu solară mângâiere/ S-afunda în maiestatea morții sale de monarh”. Aceeași idee, sub latură accentuat morală și cu o clară trimitere la vechiul și neînduplecatul său dușman – destinul –, se află în *Noaptea de decembrie*. Parabola are 227 de versuri și a fost extrem de des comentată. De spus doar că fabula omului însetat de absolut care pierie în jarul pustiei cu gândul la visul lui – „Meka cerească” –, în timp ce drumetul pocit și searbăd ajunge pe căi întortocheate în Cetatea Sfântă este plastă într-un decor exotic. Una din fugile poetului dintr-un spațiu liric determinat și o sensibilitate specială pentru lumile reputate pentru sălbăticia și pitorescul lor. Citit azi, cu gustul estetic educat de modernitate și postmodernitate, poemul continuă să placă prin această acumulare lentă de fantasmе, miraje. **M.** concentrează aici priceperea lui de a construi un discurs care să adune toate vedeniile cromatice (rozele Bagdadului, cerul galben și roz, zborul petalelor de roze, săli de alabastru, formele albe de silfi) și să reliefeze enormul lui simț pentru spațiile vaste, accidentate, decorative. Iese la iveală și gustul lui pentru monumental și preferința, mai veche, pentru dezastrele naturii. Aici este pustiul de foc plin de năluci pe care îl străbate, purtat de un vis înalt, emirul care e, în fapt, geniul logodit cu mitul: „Iar geniu-i mare e-aproape un mit...”. Stăpân – în sferă materială – peste toate în rozul Bagdad, emirul este furat de o visare: aceea de a ajunge la „Meka cerească”, „Meka cea mare”. După o lungă și fastuoasă prezentare a Bagdadului în care havuzurile cântă și petalele de roze plutesc prin aerul parfumat, **M.** trece în chip mai direct la tema poemului său: emirul, purtat de năluci albe, devorat de visul său, merge neînfricat de zarea de flăcări a pustiului spre cetatea sfântă și moare înainte de a o atinge. Aceasta-i partea epică a parabolei. Înțelesul ei nu-i greu de descifrat: geniul, drept și inspirat, sacrifică totul pentru idealul său, în timp ce „iasma” intră în Meka cea sfântă pe căi cotite. Morală simplă, previzibilă, căreia versurile – inspirate, de multe ori memorabile – îi dau un fel de maiestuoasă pregnanță. Simbolul ei profund, oricum, nu scapă la lectură. Chiar dacă pare ușor învechită prin retorismul ei accentuat și acumularea de detalii („prădalnice zboruri de paseri”, nisipuri încinse, leșuri, aerul în flăcări și o sumedenie de năluci de toate culorile), sugestia

deșertului care stă pe un uriaș incendiu este nouă și puternică în poezia românească. Și, totodată, simbolul geniului în drum spre inaccesibilul său vis este memorabil: „Iar el, el emirul, de-asemena pleacă –/ Pustia l-așteaptă în largu-i s-o treacă.../ Prin prafu-i se-nșiră cămile și cai,/ Se mistuie-n soare Bagdadul, și piere,/ Mai șters decât rozul de flori efemere,/ Mai stins decât visul pierdutului rai”. 5. **M.** este și un liric, când delicat, când grandios retoric al decorativului, monumentalului și exoticiului. E vizibilă sensibilitatea lui cromatică și reala apetență pentru locurile și lumile îndepărtate de spațiul românesc. Imaginația se întinde de la Archangel la soarele etiopian și mai departe la minaretele cu arcade ale lumii islamice. Nu se oprește nici aici: evadează spre lumea niponă și, pe acest traseu imprevizibil, coboară adânc în istorie, aducând în poem, de pildă, imaginea Romei în flăcări, pe aceea a lui Neron sau pe marele Pentaur, poet și preot din lumea egiptiană, evocat într-un poem (*Ospățul lui Pentaur*) care, în felul lui, este o capodoperă de lirism obiectiv (în felul parnasienilor) și fastuos. Aici simțul monumentalului și al decorativului delirează pur și simplu în versuri de o mare rigoare formală: „Sfincși pe socluri de-alabastru așezați pe două rânduri,/ De la scara care duce pe platforma de porfir,/ Roși de vânturi, arși de soare, dar senini de orice gânduri,/ S-odihnesc cu moliciune printre flori de trandafir”. De la templul înalt și inscripții hieratice **M.** trece la prezentarea bucatelor: o orgie de raci de mare și stridii cu mărgăritare, de pești cu cărnuri delicate, de vânaturi care se „îmbrăncesc” spre lăcomiile mesenilor, în timp ce pe trepiede metalice ard „parfumuri arăpești”. Blonda Lewki, stânca semeță, nelocuită, adăpostește un veritabil paradis de nuferi candizi, flori albastre de cicoare, zambile și narcise, în timp ce la poalele ei se mișcă leneș undele oceanului: „Oh! și visul meu e tocmai c-ale undeii legănări.../ Sidefat e cu nuanțe, ghirlandat de roze albe.../ Alabastrul frunței sale întrunește crini cu nalbe/ Ce-n potire hieratici poartă mistice-mbătări”. Insula Lewki este, în imaginarul lui **M.**, ceea ce este insula lui Euthanasius la Eminescu: imaginea unui paradis terestru, loc de refugiu, în cazul autorului *Cezarei*, pentru ceremonia erotică și reîntoarcerea spiritului în circuitul cosmic. La **M.** „spațiul fără legi și grănițare”, ocrotit de Apollo și vizitat de Diana, este spațiul de securitate pentru poetul care, fugind de cotidianul nedemn, aduce cu sine în acest paradis singuratic

un corp în zdrențe și un spirit sfâșiat, clădit din „culme și abise”. Soluție întâlnită în mai toate scenariile romantice. Autorul poemului *Lewki* transformă drama geniului refugiat în locuri sălbatice într-o reverie lirică în care cântecul de orgă al oceanului întâlnește explozia universului floral. Cu alte vorbe, o poezie, în continuare, a feericului grandios și a muzicalității undelor verzi, catifelate și strălucitoare ca „o țesătură de brocart muiată-n fir”. Ce mai rămâne în acest univers stăpânit de voluptăți cromatice, muzicale și olfactive, îndrăgit de zeii mitologiei clasice, din drama geniului fugar? Specialitatea poetului e să îmbrace în haina fastuoasă a poeziei marile și micile tragedii ale geniului. Ca păianjenul, el își întinde pânza fină în locurile cele mai accidentate și mai întunecoase. Cu observația că pânza este construită din fire strălucitoare și, printr-un sistem de corespondențe, captează parfumurile sublime din natură și muzica valurilor. 6. Poet remarcabil al monumentalului (în varianta monumentalului arhitectonic și a monumentalului din natură) și, de la început până la sfârșitul

carierei sale literare, poet al feericului, strălucitorului, luminosului, **M.** nu ocolește universul mic, spațiile intime, pietrele prețioase, bijuteriile, pe scurt miniaturalul, grațiosul din existență, diafanul. S-a vorbit mult, în legătură cu biografia sa, de ceremonia din salonul său literar și de pietrele zise prețioase pe care le oferea, cu gesturi sacerdotale, tinerilor adepți. Prețuirea pentru pietre (autentice sau false) se vede și în poezie. În *Stuful de liliac* observă norul „subțire ca o dantelă” ce se ridică din lacul fabulos și desenează cu grație „plăpânde ramuri înmugurite” ale liliacului. Este delicatul, grațiosul din sfera naturii. În altă parte contemplă safirul sau: „vasul e de aur virgin schinteiat cu plăci de nacru/ Incrustat cu pietre scumpe, zvelt, dar trainic ca de bronz”. Numai că spre sfârșit (*Vasul*), poezia cade într-un moralism greoi, fără haz. Un rondel este dedicat cupei de Murano și, fără a fi o capodoperă, sugerează inefabilele incrustate pe o cupă: „E arta pură, fără fraze,/ E cerul tot de soare plin./ Talaze largi, după talaze,/ E sufleteșcu-avânt deplin,/ Nu e de aur: e de raze”. Arghezi va scrie, o generație mai târziu, o mare poezie a universului mic. **M.** îl precedă și aici. În seria *Rondelurilor* există un compartiment numit *Rondeluri de porțelan*. Poezia universului mic se asociază acum cu poezia exoticului. Mandarinii, poduri de onix, chinezarii, apa din ograda japonezului, „muzmeia” mică, îmbrăcată în kimono și purtată într-o jinrikșă ușorică, chinezul Fo-hi care fumează tihnit opiul uitării așezat pe rogojini de pai de orez, păpușile cu veșmintele lor înzorzonate, așezate în vitrinele din Ioshwara, sfiala chinezilor care vizitează Parisul, stârnind un sentiment de contrarietate, sunt subiectele din aceste rondeluri în care dorul de ducă al poetului întâlnește pitorescul și grația lumilor îndepărtate de universul său originar. Există, firește, în aceste versuri și o pronunțată notă livrescă. **M.** l-a citit, în mod sigur, pe Théophile Gautier și a înțeles de timpuriu că poezia poate sta ascunsă până și în obiectele comune pentru că, în fapt, ele au atâta poezie cât reușește cel care le contemplă să le inducă. Lirismul, cu alte cuvinte, este al subiectului care observă, nu al obiectului. 7. O curiozitate: **M.** este prea puțin poet al erosului, fapt remarcat de E. Lovinescu („Macedonski prezintă cazul rar al unui poet liric ce n-a cântat amorul”) și contestat mai târziu, vehement, de Adrian Marino. Acesta din urmă citează referințele erotice (nu puține, într-adevăr) din versuri și din scrierile epice (*Thalassa*) și, ilustrând originalitatea lor, conchide că **M.** cântă himera

femeii perfecte („formă a ipostazei erotice a idealului”) și stilizează ușor hieratic senzualitatea, de unde ar ieși caracterul ambivalent al vitalismului macedonskian: „elevat și instinctual, incitat de spectacolul inocenței și al candorii, care-l fascinează și-i repugnă deopotrivă”. Dovezile sunt luate mai ales din proză unde, într-adevăr, încalcă sistematic pudoarea proverbială a scriitorului român, prezentând, fără mari rețineri, scene de violență sexuală. În poezie e însă mai reticent și, la drept vorbind, iubirea nu pare a fi pentru el o temă esențială, cum este, de pildă, la Eminescu și cum e, în genere, la romanticii care, după o sugestie venită de la Dante, socotesc că amorul mișcă totul în univers. În afara unor versuri în care deplânge căderea femeii sau laudă virilitatea năvalnică, posesivă a bărbatului, sunt foarte puține poeme de dragoste scrise de **M.** Ceea ce este o surpriză pentru cineva care se formează citind pe Byron și Musset. Când se întâmplă să vorbească de dragoste, el se referă, cu precădere la condiția femeii și, de câteva ori, la dragostea conjugală. Se aseamănă, la acest punct, cu Heliade-Rădulescu, care laudă căminul sacru și deliciile conjugalității responsabile. Într-un poem (*Porunci verlainiane*) recomandă bărbăția, nu amorul, adică sfidarea moralei publice și petrecerea: „Cu femeia fii bărbat,/ Însă nu și-amorezat:/ Cine inima-și păstrează/ Nu oftează.// Cupa umple-ți-o cu vin/ Și îmbată-te deplin:/ Numai cine aiurează/ Nu oftează.// Facă lumea orice vrea,/ Nu zvoni că este rea:/ Cine gândul nu-și trădează/ Nu oftează”, însoțind aceste versuri ușurate cu mici reflecții boeme. Face, în mai multe rânduri, portretul Naiadei și, în genere, nu ezită să deseneze zeitățile goale și concupiscente, dar îndrăznelile poetului nu merg prea departe: naiada râului răsare „goală până-n brâu/ cu sânuri albe și-mpietrite” și se lasă mângaiată șăgalnic de vânt (*Naiada*). Uneori trăneste în mijlocul reveriilor sale agreste câte un vers mai scandalos: „amorul singur e mai frumos în pielea goală” sau scrie un vers splendid, memorabil, despre pasiunea erotică: „în ochii mei pe brânci un faun priveghează”. Cântă și efebul „cu ochi palizi”, în stilul romanticilor suavi, iar în mai multe rânduri invocă „bestialele voluptăți ale naturii nesățioase”. Dar reflecția erotică rămâne, mai totdeauna, în acest plan livresc poetic. Idilele, mai numeroase în primele cărți, sunt decente și chiar naive de multe ori. Nici atunci când se laudă cu victoriile sale virile (Marișele june și concupiscente pe care le-a iubit) poetul nu este convingător.

Desen de Iser

Mai sugestiv și, în fond, mai profund liric este când vorbește de o „gentilă inocență, idilă costelivă” sau atunci când face portretul unei misterioase fete din Archangel, demon și înger totodată: „În Archangel e o fată/ Cu ochi lungi, cu gene lungi,/ Nu poți chipul să-i alungi,/ Însă astfel de ciudată/ Ca-n Archangel nu e fată. [...] E și drac, dar e și sfântă.../ Zilnic râde, zilnic cântă”. În legătură cu erosul și, în genere, cu poezia sentimentală trebuie observat că **M.** n-a ocolit bucuriile intimității. Laudă într-un loc „delicata procreare, cuib de visuri feminin” și, din alt unghi, bucuriile paternității. Nu-i, totuși, un poet al spațiului închis, ca Bacovia, și nici un poet al universului gospodăresc, cum va fi Arghezi. Are nevoie de mari întinderi pentru imaginația lui slobodă, spațiul lui de securitate este universul întreg și, ca să cânte „visul clar al poeziei”, caută puncte de referință peste tot în cosmos. Într-o poemă rămasă în perio-dice laudă „audacia mare” a lui Byron. Formula, stângace, i se potrivește și lui. Este un poet care îndrăznește, este un poet al vastității, spațialității, evocă stepa, cavalcada nebună, universul în delir, freamătul misterios al oceanului și paradisul floral și muzical de pe singuratica insulă Lewki. Miniatura-lul, grațiosul reprezintă doar un moment de odihnă

a spiritului său bântuit, cum singur spune, de bestialitățile voluptuoase ale naturii. O natură cosmică, plină de ispite și cruzimi deopotrivă de mărețe. Cel puțin așa le percepe acest liric care deschide enorm poezia românească și încearcă posibilitățile limbii de a prinde corespondențele subtile dintre universurile senzoriale. 8. De semnalat o obsesie a gândirii sale și anume obsesia formelor, mai bine zis: mobilitatea structurilor. E greu de spus în ce măsură această fantasmă, repetată cu îndârjire, poate configura un mit poetic, dar în mod sigur **M.** este ceea ce se cheamă un fecund poet de laborator. A voit să verifice, de pildă, tehnica simbolistă a corespondențelor și, în bună parte, a reușit. A frânt versul când a simțit nevoia s-o facă, a tulburat muzicalitatea discursului și a întrerupt feeria lirică pentru a introduce un cuvânt brutal prozaic sau un termen abstract care risipește pentru o clipă muzicalitatea leneșă a versului. *Poema rondelurilor* (scrisă în 1916 și în 1919–1920) reprezintă, din acest punct de vedere, o performanță prozodică și, totodată, o sinteză a temelor sale lirice. Ele atestă un simț fin al formelor, un meșteșug prozodic remarcabil, putere de a concentra un subiect vast și de a disciplina o imaginație rebarbativă. Câteva sunt admirabile: *Rondelul lucrurilor*, *Rondelul orașului mic*, *Rondelul meu*, *Rondelul rozelor ce mor*, mici bijuterii poetice, lucrate cu migală, la foc mic, desene pe delicate cupe de cristal. Silită de forma fixă a rondelului, fantezia debordantă, risipitoare și anarhică a poetului este nevoită să se supra-vegheze și să se purifice până ce nu mai rămâne decât un vers clar și pur, cum visa odată. Iată farmecul discret și melancolic al rozelor ce agonizează: „E vremea rozelor ce mor./ Mor în grădini, și mor și-n mine –/ Ș-au fost atât de viață pline,/ Și azi se sting așa ușor.// În tot se simte un fior./ O jale e în orișicine./ E vremea rozelor ce mor,/ Mor în grădini, și mor și-n mine.// Pe sub amurgu-ntristător,/ Curg vălmășaguri de suspine,/ Și-n marea noapte care vine/ Duioase-și pleacă fruntea lor.../ E vremea rozelor ce mor”. Chiar dacă nu ating totdeauna performanțe lirice deosebite, mitul perfecțiunii, mitul artei desăvârșite și înnoitoare funcționează în chip curent, marcând – și pe această cale – concepția estetizantă a poetului asupra lumii și încrederea lui, neistovită, în forța recuperatoare, izbăvitoare a poeziei.

Proza lui **M.** este departe de a atinge valoarea poeziei. Din ea este de reținut digresiunea lirică. Vladimir Streinu o găsește uneori fantastică, ceea ce este adevărat, de multe ori fantasmagorică, ceea

ce este, iarăși, adevărat, marcând dorința poetului de a cuprinde marile teme ale artei și de a se confrunța, estetic, cu marii maeștri. Va încerca același lucru, cu emfaza de rigoare și cu retorismul lui programatic estetizant, și în piesele de teatru pe care le-a lăsat (opere de atelier). **M.** face, întâi, o proză poetică, din care se remarcă un număr de peisaje urbane, iar atunci când coboară în cronică socială, acolo unde se află, de regulă, materia primă a epicii obiective, talentul lui eșuează. Ici portretul unui cămătar, colo un portret de femeie stranie din societatea bucureșteană, ce trece în amurgul serii pe șoseaua Kiseleff pe un cal sălbatic și iute. Tudor Vianu remarcă, pe drept, în *Arta prozatorilor români*, calitățile de „pictor al naturilor moarte, liric al lucrurilor și scenelor mute de interior”. Sigur este că, dincolo de ficțiunea descripției, remarcabilă, trebuie reținută preferința pentru situațiile stranii care bat, dacă nu spre fantasticul propriu-zis, oricum spre închipuirile ce depășesc verosimilitatea realului. Pandelescu (personajul asaltat de himere din proza *Între cotețe*) își duce viața printre păsările de curte și de la o vreme intră într-un proces de metamorfoză: pe corpul lui apar pene de găină. În *Maestrul din oglindă* este tratată tema poescă a dedublării (*William Welton*), în altă nuvelă un boem visător este obsedat de mișcarea perpetuă, iar un fost poet (Odobescu) devine astronom și întâmpină cu greu maliția contemporanilor săi. O temă ce urmărește pe poet. Dincolo de acest gust pentru bizare (ce poate veni la autorul *Nopților* prin lectura prozei lui Villiers de L'Isle-Adam), trebuie prețuită cât de cât substanța liric-descriptivă, în stilul estetizant al lui D'Annunzio, în narațiunile impresioniste, fragmentare, redactate parcă în goana condeiului sedus de artificii ale artei. A fost citată, pe drept, o bună descriere a Bucureștiului de sfârșit de veac, văzut într-o noapte de vară de pe Dealul Spirei, așa cum Ion Ghica contempla orașul de pe Dealul Mitropoliei. Poetul *Nopților* îl observă cuprins de un morman de negură și de năluci: „Încet încă de întuneric, orașul își lăbărta sub deal deșirările lui de uliți, urca spre înălțimile Pieței Teatrului, se cocoța pe Dealul Spirei, pe urcușurile Mitropoliei și curgea, de la apus la răsărit, cu aceiași năvală uriașă. Casă cu casă, și uliță cu uliță, Bucureștii păreau că se îmbrâncesc pentru a-și face loc să intre mai iute în lumina zilei. Clădirile, cu unghiurile șterse, cu coperișurile vâlmășite, luau înfățișări ciudate, și se

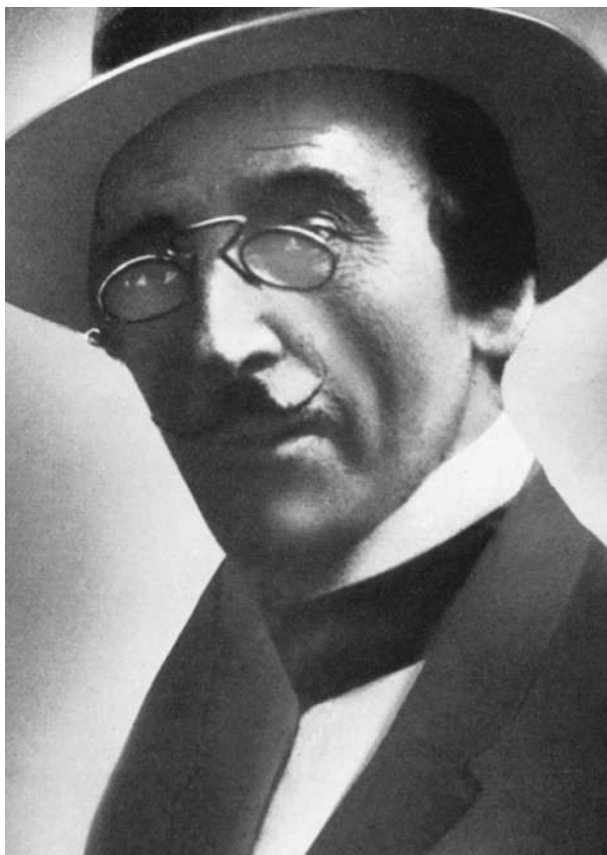
Al. Macedonski împreună cu poeții Oreste și Ion I. Pavelescu

îndreptau spre depărtări ca niște mari talazuri de beznă. Teatrul într-o parte și Spitalul Militar într-alta pluteau deasupra lor ca niște mari și negre vapoare. Unul după altul, felinarele se stingeau și, apropiind nălucă de nălucă, le amesteca într-un singur morman de negură pe care îl culcau peste Bucureștii mistuiți din fața pământului”. Iată și imaginea unei vechi case boierești (*Casa cu no. 10*, „*Literatorul*”, 1883) din seria acestor naturi moarte lucrate într-un mod în care descripția realistă este concurată de ceea ce criticii literari au numit „metaforism artificios”. Metaforismul se vede mai puțin aici, dar domină alte scrieri ale lui **M.**: „Cât de veselă era sub vechiul ei acoperiș de șindrilă înnegrită, în susul ei cu un cer albastru muiat în soare ca un smalt de aceeași față peste care ar trece un strat subțire de aur topit! Cu două caturi, rândul de jos era întocmit din beciuri, cam umede, cam întunecoase, dar curate. Jos nu avea decât o singură ușă de intrare, în dreapta. Foarte groasă, ea era lucrată

din mai multe rânduri de scânduri de stejar, așa încât ele formau pe din afară o serie de pătrate vopsite pe margini cu albastu și în mijloc cu roșu. Acea ușă singură era o poemă a trecutului, un cântec bătrânesc, o doină mișcătoare făcută din câteva scânduri de stejar și din puțină vopsea”. **M.** este, așadar, un bun peisagist urban, primul peisagist de acest gen la noi, consideră Tudor Vianu. Nu-i primul, înaintea lui sunt N. Filimon și I. Ghica, și odată cu ei romancierii minori din epocă preocupați de dramele sentimentale ale lui Don Juan bucureștean. **M.** intuiește, într-adevăr, poezia, culoarea și expresivitatea urbei valahe, dar performanța lui în genul descriptiv pare să se arate în *Thalassa*, redactată prin 1890 și tipărită în „Literaturul” în 1893, iar în franțuzește în 1906 (*Le Calvaire de feu*). Ea a fost reluată mai târziu în țară sub un titlu hiperbolic: *Marea epopee*. Scriitorul are, aici, mari ambiții, vrea să dea, cum mărturisește în *Cuvinte despre Thalassa*, o mare operă, comparabilă cu capodoperele literare ale lumii. Iritat de critica zeflemitoare cu care fusese primit în țară cântul său de slavă adus iubirii, poetul nu-și precupește vorbele: „Acest superb cânt de slavă, închinat dragostei, e cea mai adâncă, mai nețărmită și mai subtilă din operele ce s-au scris cândva sub soare pentru proslăvirea simțurilor, menite a perpetua omenirea. Nicăieri, nicicând în literatura universală, apropierea sfântă dintre om și femeie n-a fost cântată mai puternic, mai simțit și mai deschis ca în *Marea epopee*”. Printre cei care ironizează *Thalassa* se află și I.L. Caragiale. Autorul se apără, aducând argumente din critica franceză care i-ar fi pus *Le Calvaire de feu* în rând cu marile epopei universale („această operă este alăturată aici cu *Divina comedie*, aici cu *Paradisul pierdut* al lui Milton, și, din punctul de vedere al înălțimii cugetărilor filologice, numele autorului este pus alături cu al lui Nietzsche”). Lăsând deoparte acest delir venit din partea unui mare poet nenorocos, *Marea epopee* trebuie citită din unghi estetic, urmărind idiotopul imaginației lui **M.**, adică alcătuirile și virtuțile imaginarului său. Iată, mai întâi, câteva extrase din acest cânt al iubirii în care evoluează, simbolic, un cuplu (*Thalassa* și *Caliope*) ce re trăiește, ca Ieronim cu Cezara la Eminescu, experiența cuplului primordial. O proză complexă, cu referințe de ordin științific, care sunt sau nu exacte. Ce-i sigur este că *Thalassa* are calități estetice, figurând un anumit tip de peisaj, și anume peisajul

estetic și extatic. Narațiunea are douăsprezece secvențe (cânturi) și cel dintâi, intitulat *Noaptea de argint*, începe cu prezentarea, din afară, a insulei, spațiul în care se va desfășura „marea epopee” a iubirii: „Insula, pisc de munte vărsat deasupra valurilor de iadul flăcărilor lăuntrice ale prefacerilor pământeste, sângera sub izbucnirile solare ale apusului. Suprafața șeasă a ei, largă cât o bătătură de curte și înecată de ierburi uriașe printre care se târa o mulțime de șerpi de apă, se uita de sus – cliptoare de străluciri – peste nemărginirea pustie a valurilor. Farul din mijloc, alb între clădiri mărunte, cazărmi de odinioară ale garnizoanei musulmane, răsfrângea în lumina ochiului său de ciclop discul de aur fulgerător ce se prăvălea în mare”. Este vorba de Ostrovul Șerpilor (mai vechea Lewki), loc exotic și singuratic în care descinde noul Adam al idilei ce urmează, pe numele lui *Thalassa*, un tânăr grec din Smirna, devenit slujbaş al Comisiunii Europene pentru îngrijirea farului. Insula este un spațiu predilect pentru asemenea ceremonii ale singurătății extatice, de care vorbește Chateaubriand și pe care le exultă Eminescu în *Cezara*. Ceremoniile iubirii romantice caută, de regulă, asemenea paradisuri terestre în locuri izolate, acolo unde natura își cultivă, nestingherit, frumusețile ei sălbătice, primordiale. Un asemenea loc caută și **M.**, un loc nu tocmai sălbatic din moment ce aici funcționează un far și se ridică un altar. O natură exuberantă, în delir, o natură extatică înfățișată de un artist ce caută să sugereze complicitatea și expresivitatea corespondențelor de care vorbesc simbolistii. **M.** experimentează acum ceea ce făcuse deja în versuri: o proză a culorilor, parfumurilor, sunetelor etc. Peisajul corespondențelor n-ar fi o formulă nepotrivită. În el se acumulează metaforele rare, cu un mare grad de poeticitate și culoare, grandios retorice, excesive, muzicale, sugerând – puse la un loc – nu numai o natură estetizată, dar și o natură erotizată. Autorul îi spune *Epopeea simțurilor* și nu exagerează prea mult, cel puțin în intențiile sale. În limbaj critic, formula s-ar traduce mai bine prin epopeea corespondențelor: „Văzută de pe nave, ea părea un stei de topaz încoronat cu orbitoare grămadire de castel prismatic, pe care răurau lumini și culori. Scăldat de ele, feldspatul descojit pâlăia ca diamantul. Ici-colo fluturau schinteieri de chrisocal. Abia jos de tot, alcătuirea geologică a stânței lărga peste un petec de mare o ușoară penumbră blondă. În acel loc azurul apei era împetrișat de

fundul de nesip roșcat și auriu din care scăpărau licăriri ca ale aventurinei. Suprafața ei, adesea mișcătoare – cristal în care s-ar fi turnat bronz topit –, înfățișa, în acele momente ale anotimpului, luciul neted al oglindei. La adăpostul unui semicerc granitic vântul n-o bătea în adevăr decât în anumite epoci”. Se poate constata că **M.** introduce, fără rețineră, teoria simțurilor și a corespondențelor în textul epic, ilustrând-o prin mici tablete picturale. În alt loc vorbește de „Idea absolută” din care s-au desfăcut toate universurile materiale. Prozatorul deschide, astfel, peisajul la care lucrează, acum, cu o răbdare și pricepere de meșter datat cu toate vicisugurile artei, spre metafizică și știință, în același stil îndelung elaborat și emfatic strălucitor. Când în peisaj apare Caliope, Eva modernă cu simțurile în flăcări, peisajul capătă conotații erotice din ce în ce mai pregnante, cotropitoare, încât paradisul din Ostrovul șerpilor devine un veritabil rug erotizat. Punctul culminant al acestei epopei, de care autorul era foarte mândru, este acela din capitolul *Cimpoi și Tibicine*, în care inocenta Eva (Caliope) descoperă misterul sexului și-l descrie în limbaj erotic abia ocultat, reclamând „năprazanica ciudățenie”, „junghiul plăcerii” etc. Ce urmează este o cronologie a „păgâneștilor tibicine ale neronianelor izbânzi”, în stil subversiv erotic, prozatorul făcând în același timp reflecții despre psihologia femeii și semeția, barbaria simțurilor virile. Ideea, pe care o dezvoltă pe față sau prin aluzii în text, este că arta poate prezenta orice subiect și numai lipsa de artă este pornografică. Este teza predilectă a literaturii estetice. La urmă, atunci când raiul de pământ se destramă pentru că eroii cad din ideal în real în scenariul narațiunii această cădere se traduce prin faptul că, într-o clipă de ură demențială, Thalassa o ucide pe Caliope și el piere înghițit de mare, iar prozatorul face elogiul morții frumoase. Încheie triumfal peisajul său estetizant, reunind într-o sinteză forțele seducătoare ale naturii. Rezumând: **M.** încheie, în felul lui, cronologia peisajului în proza din secolul naturii, dominat de romantism, printr-un peisaj sintetic, estetizant, în care orgia vegetală se asociază programatic cu meditația despre frumosul artistic și frumosul natural și cu închipuirile, ficțiunile artei, ca atare. Prin peisajul artistic, ca expresie a corespondențelor simboliste și al comuniunii simțurilor, el încheie, în literatura noastră, un mod de a privi și înfățișa natura și deschide alt mod estetic, propriu sensibilității moderne

de a o reprezenta (D. Anghel, Arghezi). N-ar fi greșit a spune că prin el se trece de la geocentrism la egocentrism în geografia noastră literară. Scrierile teatrale ale lui **M.** (*Iadeș*, *Uncheșul Sărăcie*, *Saul*, *Le Fou?*, *Moartea lui Dante Alighieri* etc.) n-au originalitate, sunt, cum au remarcat toți comentatorii săi, improvizații, adaptări și chiar traduceri directe – a dovedit Frédéric Damé – după Émile Augier, Ernest d'Hervilly și Alfred Grévin, cu ecouri din Shakespeare și Alfieri sau din Biblie. O notă aparte merită *Saul* și *Dante Alighieri* unde reapar mai limpede fantasmalele ce îl obsedează pe scriitor în toată opera lui: tema, de pildă, a geniului damnat în lume și, zice Vladimir Streinu, a dimensiunii „extatice și sublime” a naturii sale. Adulat de adepții săi, **M.** n-a fost un poet răsfățat de critica literară. Oricum, nu în măsura în care talentul său ar fi meritat. Titu Maiorescu nu l-a băgat în seamă, critica sămănătoristă și poporanistă l-a ignorat total sau l-a citat totdeauna pentru a-l ridiculiza. I.L. Caragiale parodiază macabru și tehnica simbolistă etc. Nici E. Lovinescu, animator și teoretician al modernismului, nu acordă

prea mari șanse, nici operei, nici omului care a scris-o. Omul îi pare lipsit de măsură și disciplină sufletească, un cabotin literar, în fine, un poet nu lipsit de talent, dar minat de gongorismul stilistic și de inconsecvențele sale morale. „Un personaj de operetă”, conchide într-un rând criticul, vizibil iritat de agitația publică a scriitorului. Iritat și, evident, injust. Mai târziu însă E. Lovinescu îndulcește într-o oarecare măsură judecata sa estetică, dar, în esență, ea rămâne negativă: „Lirismul lui Macedonski, insensibil la sublimul și tragicul vieții, este lipsit de noblețe, inactual și de o valoare mediocră”. Concluzie nedreaptă și inexactă din punct de vedere estetic. Lirismul lui **M.** nu-i deloc insensibil la sublim, este, dimpotrivă, obsedat, prea obsedat, de el, și nici la tragicul existenței. Tânărul Tudor Vianu dă în 1916 o replică fermă acestei judecăți critice negative și ulterior definește în studiile sale universul integral al operei macedonskiene și dovedește profunditatea și bogăția lirismului. G. Călinescu este, și în acest caz, mai obiectiv și are intuiții mai bune, văzând în **M.** un mare poet inegal. Dintre criticii mai noi, Adrian Marino este cel care reconstituie biografia verosimilă a poetului și risipește prejudecățile ce înconjură, de o sută de ani, opera sa. Este limpede că **M.** este un poet special în literatura română. El ilustrează, înainte de orice, un mod de a fi poet în lumea românească, din altă familie spirituală și morală decât Alecsandri și Eminescu. Este boemul înfumurat și estetizant, plin de sine și, în același timp, vulnerabil, capabil de mari gesturi de generozitate și, totodată, nedrept până la cruzime. Poezia este, cum au recunoscut toți, violent inegală, cu mari căderi, dar și cu uriașe izbânzi estetice. A încercat, în modul lui gălăgios și retoric, să înnoiască lirismul românesc, inclusiv în structurile lui formale, și a reușit. Modernitatea românească îi datorează mult. În fond, **M.** este cel care o pregătește și, într-o măsură, o ilustrează prin vocația lui de animator și, desigur, prin geniul său – atât cât este – nestatornic, iritat, inegal și nu de puține ori profund și scilpitor. **E.S.**

Fără îndoială că Macedonski e un poet inegal. Luat în toată dimensiunea, el nu suportă comparația cu Eminescu, poet profund și mai ales poet național. Dar pesimismului eminescian, nimeni ca el nu i-a adus o replică mai trăită de încredere în absolut. Câte strofe din opera lui Macedonski rezistă sunt ale unui poet mare, tot așa de mare ca și Eminescu, în punctul cel mai înalt atins. Macedonski nu putea fi înțeles decât după formația limbii și după ce o

satisfăcătoare evoluție poetică scotea opinia publică din prejudecățile curente despre poezie.

G. CĂLINESCU

Macedonski este poetul dematerializărilor succesive, al transfigurărilor graduale, care introduc în univers organizări și modificări calitativ noi, cu tendința convertirii la regimul spiritual a întregii materii și existențe. Aceasta este și marea sa vocație, atributul suprem al originalității sale literare. Cu nota – particulară și ea – că întreaga ascensiune macedonskiană nu se consumă lin, aerian și impasibil. Multă vreme desfășurarea se produce în tensiune, efervescență, cu sentimentul unor profunde contrarietăți interioare. Ea trece printr-o serie întreagă de puncte nodale, de alternanță și ambiguitate, în care „materia” începe să fie contrabalansată, anihilată și în cele din urmă total absorbită de „spirit”.

ADRIAN MARINO

SCRIERI: *Prima verba*, București, 1872; *Ithalo*, București, 1878; *Poezii*, București, 1882; *Dramă banală*, București, 1886; *Excelsior*, București, 1895; *Bronzes*, pref. Al. Bogdan-Pitești, [Paris], 1897; ed. (*Bronzuri*), tr. Eugen Tănase, îngr. Ion Iliescu, Timișoara, 1997; *Cartea de aur*, București, 1902; *Le Calvaire de feu*, Paris, 1906; *Flori sacre*, București, 1912; ed. îngr. Mihail Celarianu, București, 1920; *Cartea nestematelor*, pref. Gala Galaction, București, 1923; *Poema rondelurilor. 1916–1920*, București, 1927; *Poezii*, îngr. Ion Pillat, București, 1939; *Albine de aur*, București, f.a.; *Năluci din vechime*, București, f.a.; *Opere*, I–IV, îngr. și introd. Tudor Vianu, București, 1939–1946; *Poezii*, îngr. și pref. Mihai Dragomir, București, 1958; *Poezie și proză*, îngr. și pref. Mircea Zăciu, București, 1965; *Opere*, vol. I–V, îngr. și introd. Adrian Marino, București, 1966–1969, vol. VI–VII, îngr. Elisabeta Brâncuș și Adrian Marino, București, 1973–1980; *Cartea de aur*, îngr. și pref. Mihai Zamfir, București, 1986; *Versuri și proză*, îngr. și pref. Mircea Angheliescu, București, 1996; *Opere*, I–III, îngr. Mircea Coloșenco, introd. Eugen Simion, București, 2004–2007. **Traduceri:** Byron, *Parisina*, București, 1878; [*Traduceri*], în *Opere*, III, București, 1967.

Reper bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, I, 267–283; Davidescu, *Aspecte*, 333–337; Vianu, *Opere*, I, 204–217, II, 472–584, 675–678, IV, 485–488, V, 203–209; Constantinescu, *Scrieri*, III, 463–477; Perpessicius, *Opere*, VIII, 217–231, XI, 13–34, XII, 160–179; Călinescu, *Opere*, II, 959–966, IV, 281–296, 301–316, VI, 728–732, VII, 379–381, 936–937, 1035–1047; Munteanu, *Panorama*, 138–145; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 456–468, *Ist. lit.* (1982), 517–529; Vianu, *Arta*, II, 65–74; Pillat, *Tradiție*, 230–244; V.G. Paleolog, *Viziunea și audiția colorată sinestezică la Alexandru Macedonski*, București, 1944; Baconsky, *Poeți*, 57–76; Bote, *Simbolismul*, *passim*; Adrian Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski*, București, 1966; Negoitescu, *Scriitori*, 65–90; Streinu, *Versificația*, *passim*; Adrian Marino, *Opera lui Alexandru Macedonski*, București,

1967; Manolescu, *Metamorfozele*, 7–12; Adriana Iliescu, „*Literatorul*”, București, 1968, *passim*; Mincu, *Critice*, I, 58–75; Gâldi, *Introducere*, 249–279; Zamfir, *Proza poetică*, 249–288; Călinescu, *Conceptul*, 239–245; Mihai Zamfir, *Introducere în opera lui Al. Macedonski*, București, 1972; *Ist. lit.*, III, 449–523; Alexandru Macedonski interpretat de..., îngr. și pref. Fănuș Băileșteanu, București, 1975; Cioculescu, *Itinerar*, II, 219–225, V, 236–252; *Dicț. lit.* 1900, 527–534; Petrescu, *Configurații*, 151–155; Modola, *Dramaturgia*, 115–133; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 146–155, 211–221, 249–261; Marin Beștelu, *Alexandru Macedonski și complexul modernității*, Craiova, 1984; Daniel Dimitriu, *Grădinile suspendate. Poezia lui Alexandru Macedonski*, Iași, 1988; Grigurcu, *Eminescu-Labiș*, 35–46; Negoșescu, *Ist. lit.*, I, 154–160; Simuț, *Revi-zuiri*, 64–74; *Dicț. analitic*, I, 145–146, II, 34–36, III, 83–84, 146–148, IV, 226–228; Nicolae Oprea, *Alexandru Macedonski între romantism și simbolism*, Cluj-Napoca, 1999; Chioaru, *Poetica*, 65–85; *Dicț. esențial*, 468–474; Lucian Pricop, *Macedonski. Dicționar*, București, 2003; Manolescu, *Istoria*, 530–537; Nicolae Oprea, *Poetul trivalent*, București, 2011; Zamfir, *Panorama*, I, 488–503. **S.C.**

MACHINA, revistă apărută la Râmnicu Sărat, lunar, între octombrie 1924 și mai 1925, sub direcția lui Octavian Moșescu. Publică literatură, semnale editoriale, portrete, informații, articole economice și politice. Articolul *Boabe și pleavă*, asumat de Octavian Moșescu (care semnează și articolele de fond), argumentează lipsa unui program, întrucât „nu vrem să subordonăm unuia dintre noi vederile colegilor noștri din comitet, prietenilor și colaboratorilor revistei”; de asemenea: „nu vrem [...] să le ucidem gândurile lor în sicriile înguste ale unui program întocmit și călcat – în același timp – de stăpâni, dar respectat întotdeauna de slugi”. Într-o notă ulterioară din rubrica „La Machină”, sub inițialele N.P. (Nicu Protopopescu) apar câteva precizări suplimentare, din care se poate deduce interesul pentru democra-tism social, materialism cultural și idealism (în termenii autorului, „aristocratism”) estetic. Cu versuri mai mult sau mai puțin încadrabile în simbolism colaborează Ion I. Pavelescu (*Conștiința, Clopotul, Poetul*), Victor Dimitriu (*Copilăria mea, Frumoasa marmură-a vorbit...*, *La casa veche cu vitralii*), Ion Gane (*Pe drumuri de țară*), George Baiculescu (*Patri-arhală*). Epigrame semnează Ion I. Pavelescu, Victor Dimitriu. Publică schițe și portrete Const. Anastasiu (*Pisicile regimentului*) și Nicu Protopopescu. În mai 1925 Ion Gane colaborează cu un mic studiu biografic și tematic dedicat lui Alexandru Sihleanu. Tot în 1925 sunt reproduse din „Gazeta săteanului” două

scrisori aparținând lui I.L. Caragiale și lui Al. Vlahuță, adresate lui C.C. Datculescu. De asemenea, **M.** preia din „Adevărul literar și artistic” un articol al lui Cezar Petrescu, intitulat *Revistele de provincie*. Alți colaboratori: G. Lazăr Demetrescu, Virgil T. Sotirescu. **C.Tr.**

MACOVESCU, George (28.V.1913, Joseni, j. Buzău – 20.III.2002, București), prozator, critic literar, publicist. Este fiul Mariei Macovescu (n. Trestioreanu) și al lui Nicolae Macovescu, învățători. Urmează primele clase în comuna natală și își continuă învățătura la București, unde frecventează Liceul „Sf. Sava” (1925–1932). Debutează în 1929 cu un articol în revista liceului. În 1939 va absolvi cursurile Facultății de Drept a Universității bucureștene. Desfășoară încă din tinerețe o susținută activitate ziaristică, îndeosebi în publicațiile de stânga. Numele său poate fi întâlnit în „Adevărul” și „Dimineața”, dar și în „Cuvântul liber”, „Bluze albastre”, „Veac nou”, „Reporter”, „Era nouă”, „Clopotul”, „Manifest”, **M.** autodeclarându-se mai târziu „soldat al Partidului”. Se împrietenește cu Șt. Roll și cu Al. Sahia, iar în 1936 se înrolează în rândurile Partidului Comunist, care funcționa, în acea perioadă, în ilegalitate (de altfel, experiențele lui **M.** și cele ale primei sale soții, Tereza, și ea comunistă, au servit ca sursă de inspirație lui Petru Dumitriu în ale sale *Biografii contemporane*). În 1944 face parte din conducerea Sindicatului Unic al Ziariștilor, alături de N.D. Cocea, Tudor Teodorescu-Braniște, Eugen Jebeleanu, Octav Livezeanu ș.a. Va parcurge o lungă carieră diplomatică și universitară. Astfel, între 1945 și 1947 este secretar general în Ministerul Propagandei (ulterior al Informațiilor), între 1947 și 1949 este însărcinat cu afaceri ad-interim al României în Marea Britanie, între 1949 și 1952 e director în Ministerul Afacerilor Externe. Marginalizat pentru o perioadă (1952–1959), un posibil motiv fiind implicarea sa în procesul devierii de dreapta, ulterior va fi ministru plenipotențiar al României în SUA (1959–1961), ministru adjunct (1961–1967), prim-adjunct (1967–1972) și titular (1972–1978) al Ministerului de Externe. Între timp, în 1950, își publică primele volume: *Contradicții în Imperiul Britanic* (semnat cu pseudonimul Victor Duran) și încercarea monografică *Viața și opera lui Al. Sahia*. În paralel, între 1949 și 1980 va fi șeful Catedrei de teoria literaturii la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, în 1954 și 1955 redactor-șef adjunct la „Gazeta literară”, între 1955 și 1959 director general al Cinematografiei, între 1977

și 1981 președinte al Uniunii Scriitorilor, în această din urmă funcție remarcându-se solidaritatea lui **M.** cu breasla, în fața atacurilor ideologilor de tipul Dumitru Popescu (Dumnezeu) sau ale protocroniștilor din cercul lui Eugen Barbu.

Cele două monografii ale lui **M.**, *Viața și opera lui Al. Sahia și Gheorghe Lazăr* (1954), respiră aerul comun al studiilor literare din anii '50 ai secolului trecut, deformând biografiile prin exploatarea sau inventarea unei așa-zise psihologii revoluționare și reducând opera scriitorului analizat la caracterul ei militant. *Unele probleme ale reportajului literar* (1956) reprezintă o scriere de promovare a unui gen cultivat din imperative ideologice, cuprinzând și un set de sfaturi practice cu privire la redactarea unui reportaj în „lumina” liniei oficiale, dar și o denunțare, pe poziții teziste, a revistelor și scriitorilor care nu se conformează acestui tip de gazetărie. În aceeași categorie se încadrează toată publicistica lui **M.**, desfășurată timp de câteva decenii și reunită în volumele *Oameni și fapte* (1957) și *Vârstele timpului* (1971), cărora li se adaugă o carte de „învățăture” pentru tineri, *Catargele înalte* (1972), colecție de pseudoeseuri politice, alternând tonul sfătos cu prezentarea liricizantă a realităților comuniste. Mai interesantă este culegerea *Farmecul pământului* (1977), revizuită și retipărită în 1982 cu titlul *Parfumul amar al pelinului verde*. Subintitulată *Jurnal la marginea dintre vis și viață*, scrierea este hibridă: amestec de memorialistică (idealizând satul natal și începuturile publicistice ale autorului), însemnări cotidiene, jurnal de călătorie cu numeroase intruziuni eseistice pe teme de artă și literatură, încheindu-se cu o succintă filosofare metaforică asupra vieții. Se reține în special „dosarul de existențe” pe care îl înglobează scrierea, **M.** făcând portrete reușite unor contemporani, printre care Al. Sahia, Șt. Roll, Miron Radu Paraschivescu, Zaharia Stancu, Mihail Sadoveanu, Tudor Vianu. De asemenea, i se datorează și una din puținele evocări ale lui Marin Preda, surprins în anii debutului în presă, la ziarul „Timpul”. Fără a constitui o revelație, paginile din *Jurnal* (I–II, 2006–2007), apărute postum și cuprinzând perioada 1952–1985, prezintă un oarecare interes de ordin documentar prin evocarea anilor când **M.** s-a aflat la conducerea Uniunii Scriitorilor, prin portretele unor aparatnici ca Ghizela Vass sau prin detalii privind cariera sa diplomatică (întâlniri cu Georges Pompidou, Leonid Brejnev, Valéry Giscard d'Estaing ș.a.). Ca document sufletesc, privind

dezicerea treptată de comunism a unui „comunist onest” (Ion Simuț), jurnalul e însă elocvent, putând fi citit prin contrast cu cel al lui Dumitru Popescu, spre exemplu. Un merit este și acela de a oferi și alte portrete de „comuniști onești”, cel mai semnificativ fiind cel al lui Valter Roman.

SCRIERI: *Contradicții în Imperiul Britanic*, București, 1950; *Viața și opera lui Al. Sahia*, București, 1950; *Gheorghe Lazăr*, București, 1954; *Unele probleme ale reportajului literar*, București, 1956; *Oameni și fapte*, București, 1957; *Introducere în știința literaturii*, București, 1962; *Vârstele timpului*, București, 1971; *Catargele înalte*, București, 1972; *Farmecul pământului. Jurnal la marginea dintre vis și viață*, București, 1977; ed. (*Parfumul amar al pelinului verde*), București, 1982; *Semnul dintre ochi*, București, 1983; *Undeva, toamna, cândva*, București, 1985; *Trecânde anotimpuri*, București, 1988; *Jurnal*, I–II, îngr. Mioara Anton, București, 2006–2007.

Repere bibliografice: Sasu, *Progresii*, 165–167; Tomuș, *Răsfrângerii*, 256–260; Stănescu, *Jurnal*, I, 271–275; Cristea, *Faptul*, 208–212; Raicu, *Fragmente*, 411–415; Raicu, *Descoperirea*, 179–189; *Dict. scriit. rom.*, III, 13–15; Alexandru George, *Nași Molotov*, LCF, 2007, 6, 8; Popa, *Ist. lit.*, I, *passim*, II, 191–192, *passim*; Simuț, *Vămile*, 329–332. **O.S.**

MADAN, Gheorghe C. (16.VIII.1938, Trușeni–Chișinău), prozator. Este fiul Efimiei și al lui Constantin Madan, țărani. În 1960 își încheie studiile la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Chișinău. Va fi profesor și director de școală, redactor la „Tinerimea Moldovei”, unde și debutase în 1955, și la „Zorile Moldovei”, director al Muzeului de Literatură „Dimitrie Cantemir” (1975–1986), iar din 1994 lucrează în cadrul unei comisii parlamentare de cultură. I s-au decernat Ordinul Gloria Muncii (1998) și titlul Om Emerit (2003).

Cartea de debut a lui **M.**, culegerea *Povestiri*, apărută în 1962, include o suită de nuvele pe teme rurale, situate la hotarul dintre crochiul publicistic și povestirea propriu-zisă. Romanele *Semne bune anul are* (1965), *Piatra de temelie* (1980), nuvelele din *Botezul* (1984) ș.a., construite simplist, sunt afectate de excese sociologice. Pe de altă parte, romanele *Spicul visului* (1973) și *Cruciș de săbii* (1977), ce evocă personalitatea lui Dimitrie Cantemir, povestirea *Calea lupilor* (1989), consacrată figurii spătarului Nicolae Milescu, romanul *Constantin Vodă cel Tânăr* (2002), încercări de evocare a unor momente istorice și a unor figuri legendare, folosesc, spre a susține culoarea și atmosfera epocii, un limbaj ușor arhaizat, alimentat de

maniera stilistică prezentă în proza tradițională de gen, cu deosebire în narațiunile sadoveniene, a căror înrâurire este evidentă.

SCRIERI: *Povestiri*, Chișinău, 1962; *Semne bune anul are*, Chișinău, 1965; *La gura grădinilor*, Chișinău, 1969; *Spicul visului*, pref. Vasile Badiu, Chișinău, 1973; *Cruciș de săbii*, Chișinău, 1977; *Piatra de temelie*, Chișinău, 1980; *Botezul*, Chișinău, 1984; *Ape subterane*, Chișinău, 1985; *Calea lupilor*, Chișinău, 1989; *Lumina umbrelor*, Chișinău, 1989; *Grădina cu cereșe coapte*, Chișinău, 2001; *Caii albi ai împăratului negru*, Chișinău, 2002; *Constantin Vodă cel Tânăr*, Chișinău, 2002; *Lebăda neagră*, Chișinău, 2008.

Repere bibliografice: George Meniuc, *Povestiri multicolore*, „Nistru”, 1963, 2; Ion Șpac, *Gheorghe Madan*, în *Profiluri*, 386–388; Vasile Badiu, *Din perspectiva actualității*, Chișinău, 1975, 156–176; Eugen Russev, *Pivotul documentar-cronicăresc al romanului istoric*, „Nistru”, 1979, 7; Ion Ciocanu, *Clipa de grație*, Chișinău, 1980, 232–239; Andrei Hropotinschi, *Reflecții critice*, Chișinău, 1986, 263–282; Ciocanu, *Critică*, 135–145; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 214; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 146–151; Ion Ciocanu, *Literatura română*, Chișinău, 2003, 310–315; *Diț. Chișinău*, 337. **N.BI.**

MADAN, Gheorghe V. (5.X.1872, Trușeni-Lăpușna – 21.XI.1944, Pitești), folclorist, prozator, publicist. Fiu de țărani (tatăl se numea Vasile), **M.** face, până în 1891, studii teologice la Chișinău. La vârsta de nouăsprezece ani trece clandestin Prutul și ajunge la București, unde ia legătura cu B.P. Hasdeu și cu românii basarabeni. Urmează Conservatorul de Artă Dramatică și este doi ani actor la Teatrul Național. Prieten cu C. Dobrogeanu-Gherea, îl însoțește la Ploiești și devine un fel de director al restaurantului acestuia. Începe să scrie la „Viața” (1895), figurează în redacția revistei „Floare-albastră” (1898–1899), condusă de Al. Antemireanu. Întors în Basarabia, scoate la Chișinău, cu sprijinul nobilimii basarabene, ziarul „Moldovanul” (14 ianuarie 1907–15 octombrie 1908) și conduce, între 1908 și 1912, prima trupă de teatru românesc din această parte a țării. Din 1909 este și cenzor al presei scrise în limba română. În anii Primului Război Mondial a fost translator al armatei ruse pe frontul românesc. Din 1938 e consilier comunal al Chișinăului, refugiindu-se în România în 1940. A fost prezent îndeosebi cu proză și texte folclorice în „Literatură și artă română”, „Epoca”, „Cuvânt moldovenesc”, „Viața Basarabiei”, „Poetul”, „Gazeta Basarabiei”, „Almanahul ziarelor «Basarabia» și «Bucovina»”,

„Argeșul”, „Noua revistă română”, „Universul”, „Viața”, „Adevărul ilustrat”, „Mărgăritare basarabene”, „Solia satelor”, „Soarele” ș.a. A tradus pagini din scrierile lui Shakespeare, Herder, M.I. Lermontov, N.A. Nekrasov, F.M. Dostoievski ș.a., publicate la rubrica „Din carnetul meu”, pe care o semna în revista „Floare-albastră”.

În 1897 **M.** tipărește, la îndemnul lui C. Dobrogeanu-Gherea, culegerea de poezii populare *Suspine*, care conține texte de cântece lirice și balade din ținuturile Chișinău, Orhei, Bălți și Bender. Tematica lor este aceeași cu a întregului folclor românesc, cum remarcă și George Coșbuc în prefața volumului: „Multe din poeziile basarabene sunt tocmai pe tocmai așa cum știam eu de mic copil de-acasă, din nordul Ardealului, și cum le-am citit și în Banat, și în Crișana etc. Explicarea acestui fapt e un lucru așa de mângâietor și însuflețitor în ce privește cestiunea unității de limbă și de sentimente la toți românii”. Deși în alte două cărți – *Răsunete din Basarabia* (1935) și *De la noi din Basarabia* (1938) – există și pagini de proză precum *Ciuboșelele lui Ionel*, unele aducându-i faima, exagerată, de Creangă al Basarabiei, nota generală o dau articolele de etnografie (despre obiceiurile la naștere, nuntă, înmormântare, datinile calendaristice) și în mod special cele despre satul natal: *Un sat răzășesc din Basarabia. Trușenii, Trușenii pe vremea turcilor și tătarilor, Trușenii tinerețelor mele*. De altfel, autorul avea să scrie o monografie despre Trușeni, lăsată în manuscris.

SCRIERI: *Răsunete din Basarabia*, cu desene de Victor Ion Popa, București, 1935; *De la noi din Basarabia*, București, 1938; *Văzute și trăite*, îngr. și pref. Vasile Badiu, Chișinău, 1989; *Scrieri*, I–II, îngr. Mihai Papuc, Tamara Apostol-Macovei și Grigore Botezatu, introd. Iordan Datcu, Chișinău, 2011. **Culegeri:** *Suspine. Poezii populare din Basarabia*, pref. George Coșbuc, București, 1897; *Folclor*, îngr. și pref. Tamara Macovei și Virgil Vasilescu, Chișinău, 1998. **Antologii:** *Cântece și versuri alese din cei mai buni scriitori români*, București, 1904.

Repere bibliografice: C. Stere, *Publicistică*, II, îngr. Victor Durnea, Iași, 2012, 674, *passim*; Bogdan Istru, „*Răsunete din Basarabia*”, VBA, 1937, 5–6; Gheorghe Cardaș, *Gheorghe V. Madan*, PBU, 462–489; Petre V. Ștefănuță, „*De la noi din Basarabia*”, VBA, 1939, 6; George Mărgărit, *Basarabia în literatură*, „Curier ieșan”, 1941, 7–9; Haneș, *Scriitorii*, 293, 295; Bezviconi, *Profiluri*, 314; Vasile Badiu, [Gheorghe V. Madan], „Nistru”, 1988, 6, LA, 1988, 26 mai, „Basarabia”, 1991, 5, RLSL, 1992, 6; Ciocanu, *Critică*, 135–141; Iordan Datcu, [Gheorghe V. Madan], JL, 1991, 21–22,

ST, 1991, 12; Nicolae Băieșu, *Gheorghe V. Madan*, „Revista de etnologie”, 1995, 1; Mihai Cimpoi, *Un romantic tradiționalist*, L, 1995, 13; *Un om, un destin*, îngr. Grigore Botezatu, Vasile Ciocanu și Tamara Macovei, pref. Hara-lambie Corbu, Chișinău–Trușeni, 1997; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 115–116; Colesnic, *Basarabia*, III, 238–269; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 547–548; *Dicț. Chișinău*, 338–339; Datcu, *Pagini*, 136–140.

I.D.

MAFTEI, Ionel (12.IX.1932, Dănești, j. Vaslui – 18.I.2015, Iași), lexicograf. Este fiul Măndiței (n. Guruianu) și al lui Neculai Maftei. A urmat școala primară în comuna natală (1939–1945), liceul la Vaslui (1945–1948), după care a făcut studii pedagogice la Iași (1948–1952). Lucrează în învățământ la Românești, județul Iași (1952–1955), apoi ca bibliotecar în Codăești (1955–1959) și Iași (1959–1968), iar din 1968 până în 1990 în calitate de consilier la Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Iași.

M. a elaborat integral primele opt volume din dicționarul *Personalități ieșene* (1972–2000), dintre care primele cinci au fost distinse cu Premiul „Vasile Conta” al Academiei R.S.R. (1987); se vor adăuga alte patru volume (2001–2012), realizarea lor revenind lui Ioan Timofte. Lucrarea este consacrată prezentării vieții și activității unui număr impresionant de personalități științifice și culturale, între care numeroși scriitori. Mulți oameni de cultură fac pentru prima dată obiectul unei astfel de lucrări, căreia stilul sobru, portretele schițate cu siguranță, informația bogată, bine selectată îi conferă un caracter de referință. Aceleași trăsături se regăsesc și în alte lucrări, unele realizate în colaborare, toate având ca tematică fie istoria culturală a Iașului (*O istorie a culturii ieșene în date: 1400–2000*, 2004), fie activitatea unor scriitori și a altor oameni de cultură care au marcat evoluția vieții culturale și a literaturii ieșene: *Trăitori sau trecători prin Târgu’ Ieșilor* (I–III, 2005–2008), *Personalități universitare ieșene din Basarabia* (2006), *1000 personalități ale Iașului* (2008), *File de calendar* (I–III, 2010).

SCRIERI: *Personalități ieșene*, I–IX, Iași, 1972–2001; *O istorie a culturii ieșene în date: 1400–2000* (în colaborare cu Elena Leonte), Iași, 2004; *Trăitori sau trecători prin Târgu’ Ieșilor* (în colaborare cu Constantin Ostap), I–III, 2005–2008; *Personalități universitare ieșene din Basarabia* (în colaborare cu Vlad Bejan), Iași, 2006; *1000 personalități ale Iașului*, Iași, 2008; *File de calendar*, I–III, Iași, 2010. **EDIȚII:** C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, I–II, Chișinău, 1991.

Repere bibliografice: Al. Husar, *O carte la timp*, „Îndrumătorul cultural”, 1972, 11; I.D. Lăudat, „*Personalități ieșene*”, CRC, 1978, 28; Mircea Popa, *Un dicționar al personalităților ieșene*, ST, 1978, 9; Paul Balahur, „*Personalități ieșene*”, CRC, 1982, 31; Nicolae Turtureanu, *Personalități și oportunități ieșene*, CRC, 1997, 11; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 270; Constantin Ostap, *Despre Iași numai cu dragoste*, Iași, 2005, 210–221; Emilian Marcu, „*Trăitori sau trecători prin Târgu’ Ieșilor*”, CL, 2006, 1, 2007, 8, 2009, 1; Ilie Dan, [*Ionel Maftei*], CL, 2006, 8, RR, 2009, 11; Constantin Ostap, *Cele 1000 de personalități ale Iașului*, DL, 2009, 2.

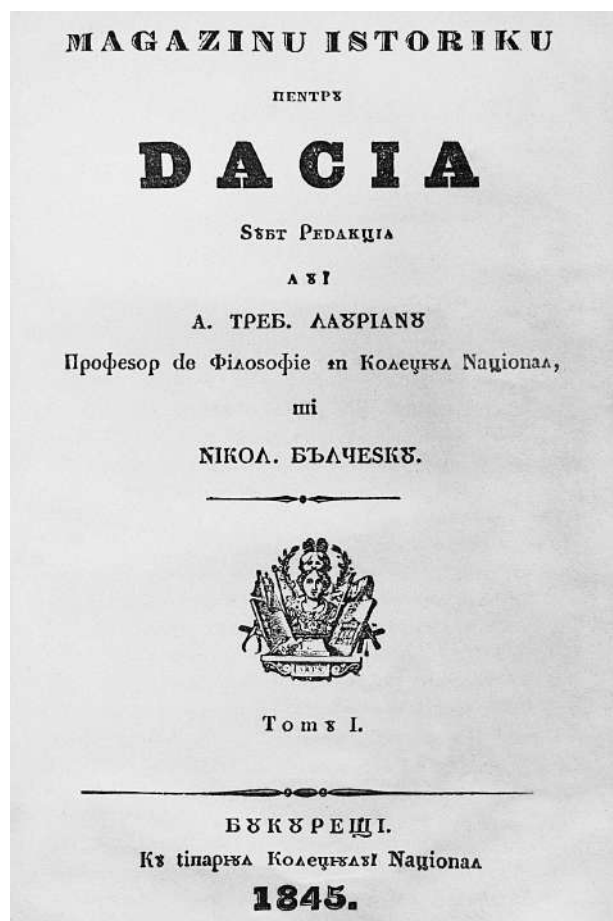
I.D.

MAGAZIN, revistă apărută la București, săptămânal, începând din 12 octombrie 1957; din 1974 apare cu subtitlul „Revistă săptămânală editată de Frontul Unității Socialiste”. Publicație de informație generală, **M.** se ocupă de fenomenul cultural în măsura în care acesta reprezintă o „știre”. Abundă, așadar, în primii ani, informațiile, reportajele și interviurile cu privire la teatru și film. Se manifestă cu insistență aici și cultura benzii desenate, revista realizând cicluri după Arthur Conan Doyle, Jack London, Victor Hugo sau chiar după Cervantes (în 1960). Dimensiunea umoristică a publicației e susținută inclusiv prin contribuții originale autohtone, dovadă un foileton de proză umoristică, *Misiunea lui John O’Lea*, semnat de Nicolae Minei în 1961. Apar câteva povestiri științifico-fantastice de Radu Nor (în 1959 și 1960), o schiță realistă de Ion Pavelescu (*Fană*, în 1965) și poeme de Eugen Frunză în 1964 (*Chemare în seară*, *Dar nici un cântec*). În 1959 H. Zalis publică articolul *Condiția de existență a scriitorilor noștri în trecut*, invocând biografiile lui Camil Petrescu, Anton Holban, B. Fundoianu și A. Sahia pentru a demonstra superioritatea condiției materiale a scriitorului în comunism față de cea din defunctul regim burghezo-moșieresc. Ioan Massoff semnează articole despre I.L. Caragiale, Mihail Sebastian și A. Sahia, iar N. Sandu publică un interviu cu Tudor Arghezi despre producția teatrală a epocii (*Maestrul Arghezi la ora... teatrală*). Li se adaugă Radu Popescu cu medalionul omagial *Victor Eftimiu la 75 de ani* în 1964. Pe parcursul mai multor numere dintre 1972 și 1974 sunt tipărite poeme de Constanța Buzea. Mai colaborează cu poezie Olga Brateș. Proza este semnată de Ana Cristea, Simion Săveanu, Radu Dinescu, Traian Coșovei, Petre Sălcudeanu (autor al câtorva seriale de aventuri, între 1970–1971). Romulus Bărbulescu publică povestiri SF în serial. În această perioadă

M. găzduiește uneori și interviuri, realizate cu respectarea restricțiilor cenzurii de partid. Sunt de reținut, astfel, câteva scurte convorbiri cu Marin Preda, cu Nina Cassian, cu Cezar Petrescu sau cu Valeriu Râpeanu. Studii apar rareori în cuprinsul publicației, de pildă *Literatura memorialistică* de H. Zalis. Scriu cronici literare Vasile Nicolescu, Victor Ernest Mașek, Mariana Pârvulescu (la rubrica „Vitrina cu cărți” în 1961, unde mai semnează și Dana Mușat în 1962), Boris Buzilă ș.a. Între 1973 și 1974 Eugen Barbu deține rubrica „Spirale”, unde publică recenzii incisive la volume de Ileana Mălăncioiu, Mircea Ivănescu, Ioan Alexandru, Nichita Stănescu, George Țârnea, Emil Brumaru ș.a. Cronicile teatrale și cinematografice sunt realizate de Silvia Kerim, Eugen Atanasiu, Mariana Pârvulescu. Ulterior, impunându-i-se reducerea formatului, **M.** renunță aproape în totalitate la evenimentul cultural, favorizând materialele pe teme economice și de divertisment, într-o selecție atent supravegheată politic. Începând din 1974, revista păstrează doar eclectismul unui almanah de curiozități și de popularizare a științei. În paralel, propaganda ideologică este tot mai vizibilă, la fel și limbajul de lemn specific acesteia. După 1989, subtitlul revistei devine „Săptămânal cultural-științific independent”. Sunt menționați acum, pentru prima dată, membrii care compun, în acest moment, echipa redacțională. Printre redactori se numără Dumitru Filip, George Cușnarencu, Dorel Dorian, Alex. Ștefănescu, Ion Țugui, Mirela Roznoveanu, Paul Ioan. În 2004 George Cușnarencu figurează ca redactor-șef. Alături de el, după 2000, pe tot parcursul deceniului, se mai găsesc Ecaterina Bătrâneanu, Adrian Hoajă, Dorel Dorian, Paul Ioan, Ion Țugui. În perioada postdecembristă **M.** încearcă să-și recupereze profilul inițial, sfârșind însă destul de repede, din 1991–1992, prin a se fixa în formula consacrată după 1974, de magazin pseudoștiințific de popularizare (publicat, de la un punct încolo, și în ediție online). În 1990 Alex. Ștefănescu se ocupă de rubrica „Amintiri despre literatura de azi”, unde semnează microeseuri despre condiția creației artistice. La rubrica ocazională „Antologie” apare, printre altele, un poem de Mircea Dinescu din *La dispoziția dumneavoastră* (1979). De cronica literară este responsabil Tudor Cristea, care scrie despre Mircea Cărtărescu (*Visul*), Mircea Nedelciu (*Și ieri va fi o zi*), Ana Blandiana (*Poezii*), Adriana Bittel (*Fototeca*), Eugen Simion (*Scriitori români de azi*), Mihai Sin, Horia Bădescu ș.a. În anii '90, traduceri din proza

comercială SF și polițistă par să fie ultimele bastioane literare care mai supraviețuiesc în cuprinsul **M.**, și acelea limitate cantitativ la spațiul redus al rubricii „Biblioteca magazin de proză scurtă”, ocupând mai puțin de o jumătate de pagină în interiorul săptămânalului. Câteva contribuții autohtone din aceeași categorie tematică mai completează peisajul, prin colaborările lui Dorel Dorian, Aurel Cărășel, Dan Văiteanu sau George Cușnarencu. Rubrica dispare apoi și ea, fiind recuperată aproximativ, în 1998, de rubrica sporadică „Biblioteca SF”, tributară aceluiași concept. În deceniul de după 2000 **M.** îi datorează câteva proiecte de revitalizare culturală, critică și istorico-literară lui George Cușnarencu. El semnează articolele din rubrica „Divanul galben”, devenită „Patul lui Procust” din aprilie 2004, apoi „Carte, cinste cui te-a scris” din 2006. Apar aici cronici ale unor târguri de carte, ale vizitelor unor scriitori străini în România, ale unor evenimente culturale de natură muzicală, cinematografică, plastică etc., dar și recenzii ale cărților unor autori precum J.K. Huysmans (*Liturghia neagră*), Ismail Kadare (*Florile înghețate din martie*), Răzvan Voncu (*Despre Preda*), Ioan Es. Pop (*Pe trecere de pietoni*), Hanny Alders (*Amurgul Templierilor*), Peter James (*Viu sau mort*), Nicolae Iliescu (*De la Nicolae Filimon la Dinu Păturică*) etc. Rubrica se întrerupe în aprilie 2007. Același George Cușnarencu, după 2010, continuă să ia în discuție, când și când, volume de literatură, mai ales romane, în paralel cu o susținută cronică de film contemporan. Alți colaboratori: Toma George Maiorescu, Al. Mirodan, Ioana Tudor, Horia Medrea. **C.Tt.**

MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA, revistă editată la București între iulie 1845 și iunie 1848 de August Treboniu Laurian și Nicolae Bălcescu. Prospec-tul-program, scris de Bălcescu și difuzat cu șase luni înainte, arată intenția redactorilor, realizată în mare parte în cele cinci tomuri apărute, de a scoate o publicație pentru românii din toate provinciile, care să stimuleze cunoașterea și studierea istoriei naționale. Reflectând concepția lui Bălcescu despre istorie, precum și preocupările filologice și arheologice ale lui A.T. Laurian, fiecare tom e alcătuit din mai multe secțiuni. Acestea cuprind cronici din Țara Românească și Moldova (ale lui Radu Greceanu, Radu Popescu, cronici anonime), editate aici pentru prima dată cu o atentă grijă filologică, acte, hrisoave și scrisori oficiale, traduceri din cronici sau lucrări istorice străine referitoare la români, inscripții de pe

monumente vechi, ca și prezentări critice ale celor mai însemnate cărți sau colecții de documente referitoare la istoria noastră. Revista îmbină editarea izvoarelor cu publicarea unor studii parțiale sau de sinteză asupra istoriei românilor de pe întreg teritoriul vechii Dacii. Bălcescu tipărește câteva din scrierile care îl vor impune ca istoric de mare profunzime și rigoare: *Cuvânt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*, *Românii și fanarioții*, *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri*, biografii istorice ș.a., iar A.T. Laurian dă *Discurs introductiv la istoria românilor*. O secțiune rezervată publicării de poezii și tradiții populare cu interes istoric, anunțată în prospect, nu a mai fost realizată. După plecarea lui Bălcescu în străinătate (1846), de editarea revistei se ocupă Laurian, ceea ce se resimte în ortografia latinizantă cu care sunt reproduse textele în ultimele două tomuri. Tot el a încercat, la Viena, în 1851, să continue tipărirea revistei într-o formă

schimbată, dar nu a editat decât un volum și o fasciculă, cu circulație foarte restrânsă, cuprinzând petiții ale ardelenilor. Salutată cu entuziasm încă de la apariție de fruntașii intelectualității din Moldova, Muntenia și Transilvania, publicația a cunoscut o răspândire neobișnuită, contribuind hotărâtor la sporirea interesului pentru istoria națională manifestat de cărturarii și scriitorii pașoptiști și îndeosebi la nașterea istoriografiei române moderne. **L.V.**

MAGAZINUL, revistă apărută la București, lunar, din decembrie 1930 până în 1946. Director: Adrian Maniu, urmat de Nic. Constantin, apoi de Tudor Teodorescu-Braniște (din 1938); redactor responsabil: G.[George I.] Ionescu (din 1941), Șt. Ionescu (din 1944). Publicație „pentru literatură, artă și turism”, **M.** anunță un profil construit după modelul magazinului de curiozități, pe măsura interesului unui public divers: „un magazin tipărit dorește să îndeestuleze cerințele lumii de azi, dând în cuprinsul fiecărei apariții tot ce dorește gândul omenesc – cum în imaginație Lampa lui Aladin împlinea orice dorință” (Adrian Maniu, 1/1930). Se promovează, în mod asumat, o cultură a informației și a fotografiei, specifică publicațiilor de gen din străinătate, subiecte precum modă, frumusețe, literatură, artă sau curiozități fiind tratate în diferite forme jurnalistice. Revista găzduiește reportaje și foto-reportaje, documentare de popularizare a științei, medalioane, cronici de expoziție, fantezii, cozerii, tablete, schițe, satire, anecdote, note și impresii de călătorie, studii psihologice și observații sociale, dar și pagini de literatură. Rubricile constante sunt puține la număr: „Ieri... azi... mâine”, semnată de Victor Eftimiu, „Film și cinema”, semnată cu pseudonimul Joseph de Saxa, „Pagina de șah” și „Jocurile Magazinului”. Demnă de interes este cronica de artă plastică susținută de H. Blazian, care discută frecvent arta nouă, precum și cronica de teatru realizată de Ioan Massoff. Ca formulă editorială, viața publicației înregistrează câteva perioade distincte. În primii ani de apariție **M.** cultivă, în doze perfect egale, o varietate de specii jurnalistice, dominant fiind interesul pentru aspecte socioculturale ale vieții moderne. În acest sens, situarea unor colaboratori în vecinătatea mișcării de avangardă întărește caracterul modernist al revistei. Reportajele, redactate într-o manieră inedită – consemnări burlești, fotografice, filosofice, literare ori sub forma notelor de călătorie –, sunt realizate în primul rând

de F. Brunea-Fox și apoi de Alex F. Mihail, Joseph de Saxa, Sandu Vornea, L. Miron, Margareta Nicolau, Nic. Constantin ș.a. Cozeriile semnate de Ion Pas și uneori de Tudor Arghezi (*Toamna*, 10/1931), precum și satirele (*Impresii de purice*, 9/1931) și tabletele acestuia din urmă (*Omul de după război*, 2/1931, *Poveste de Paști*, 29/33, *Muzica poporului*, 33/1933, *Clipe de vacanță*, 34/1933 etc.) pornesc adesea de la faptul divers pentru a creiona un profil al omului modern. Apar fotografii realizate de Iosef Berman sau reproduse după albume pariziene, precum și desene de I. Ross. Paginile de literatură conțin preponderent proză scurtă: texte comice și sentimentale, nuvele istorice, fanteziste sau grotești, schițe umoristice, „documente pentru un roman senzațional” – potrivite pentru o cultură a bunei dispoziții și în consonanță cu gustul deja format al cititorului interbelic. Pot fi citite aici proze de Gh. Brăescu, V. Demetrius, Ion Pribeagu, Șt. Roll, F. Aderca, Victor Eftimiu, N. Gane, Al. O. Teodoreanu, Al. A. Philippide, Scarlat Callimachi ș.a. Se publică, de asemenea, poezie, printre semnatori figurând Adrian Maniu, Ion Minulescu, Tudor Arghezi (*Creion*, 32/1932), G. Topîrceanu, Al. T. Stamatiad, Al. O. Teodoreanu, Al. A. Philippide, C. Tonegaru, P. Ioanid (Ion Pas), Ion Pribeagu. Începând cu numărul din aprilie 1934, revista conține, în secțiuni masive, „pagini de literatură pură”: un fel de supliment literar alcătuit din nuvele, romane și piese de teatru date în versiune integrală. Din dramaturgia străină este preferat Bernard Shaw, dar și Shakespeare, John Galsworthy, Somerset Maugham sau Avery Hopwood ori Alfred Hennequin. Din dramaturgia românească sunt selectate, cu precădere, comedii de succes reprezentate pe scena Teatrului Național, precum *Escu...* de Tudor Mușatescu, *Cimpoiul dracului* de Eugeniu Carada, *Bursa neagră* de Isaiia Răcăciuni, *Dridri* de Ion I. Cantacuzino, *Gură de leu* de Ticu Archip, *Porumbița fără aripi* și *Ciracul din Hegesias* de Ion Minulescu, *Vreau să trăiesc* de Claudia Millian, *Ministru fără portofoliu* de Arcadie Baculea, *Trică* de G. Cruțescu. Apar, de asemenea, nuvele de Victor Eftimiu (*Monoclul Negru*, *Leibu Aronovici*), Victor Ion Popa (seria *Tăchiță Cantemir*) sau F. Aderca (*Nuntă la Sinaia*, *Nunta Mesalinei*, *Teroristul* etc.). În sumar intră și traduceri din literatura străină contemporană, într-o selecție ce permite încă o dată sesizarea interesului manifestat de cititorul interbelic pentru nuvele polițiste, exotice sau sentimentale,

spre romane senzaționale sau de actualitate. Calitatea selecției o dau numele traduse: H.G. Wells, Agatha Christie, Octav Mirbeau, Claude Farrère, Selma Lagerlöf, Knut Hamsun, Aldous Huxley, Arthur Schnitzler ș.a. Tot din această perioadă este de reținut și articolul *De la doamna Bovary la lady Chatterley*, semnat de F. Aderca, el însuși autorul unui roman intitulat *Al doilea amant al Doamnei Chatterley*, precum și o colaborare a lui Camil Baltazar cu articolul *Amorul dintre Mihail Eminescu și Veronica Micle*. După 1938, sub presiunea efectelor economice ale războiului care începea, **M.** renunță la suplimentul literar și își simplifică formula jurnalistică, orientată acum doar spre reportaj și articole enciclopedice. Paginile de literatură conțin proză scurtă și doar sporadic poezie, frecvent republicată (Al. T. Stamatiad, Ion Pribeagu). Printre autorii traduși se numără Katherine Mansfield, Georges Simenon, Aleksei Tolstoi, Dana Burnet, Stephen Leacock, Axel Munthe, Alessandro Varaldo. Este de remarcat că după 1940 **M.** acordă spațiu extins literaturii feminine românești, ilustrată de Mărgărita Miller-Verghy, Alice Gabrielescu, Natalia Crassu sau Eufrosina Palla Arion. Tot acum apare o povestire de Mihail Sadoveanu, *Filosofie* – cunoscută și sub titlul *Poveste la o masă vânătoarească*. **I.T.**

MAGAZINUL ARDEALULUI ȘI BANATULUI, publicație anuală apărută la Timișoara între 1937 și 1939, redactori fiind Teodor Baloș și Carol Iacob. Primul număr are titlul „Magazinul Banatului”, iar subtitlul este „Contribuțiuni noi la dezvoltarea vieții culturale, sociale și economice naționale bănățene”. Începând cu numărul al doilea, subtitlul devine „Ediție de propagandă pentru dezvoltarea vieții culturale, sociale și economice naționale”. În afara articolelor sociale, politice și economice, apar articole de istorie, de folcloristică, literatură, eseuri, precum și o revistă a revistelor. Articolul-program, intitulat *Cuvânt la urmă* și tipărit în finalul numărului din 1937, asumă o privire generală orientată către „promovarea intereselor românești bănățene din toate punctele de vedere”, mai ales din perspectivă națională și socială. Textele publicate aici sunt caracterizate de un ton sec și de o ținută pseudoștiințifică, ceea ce face din **M.A.B.** mai mult decât o foaie de informație culturală generală, dar mai puțin decât o revistă academică în sensul propriu. Eforturile redacției sunt laudabile, dar rezultatele se arată mai puțin convingătoare, întrucât textele

selectate nu impresionează printr-o acuratețe academică autentică (cele științifice) sau printr-o valoare estetică notabilă (cele literare). Colaborează cu poezii retoric postromantice, cu tematică țărănească, Grigore Popiți (*Cântecele lui*), Grigore Bugarin (*Zbucium, Dezrobire*), Constantin Jaleș (*Închinare*, dedicată lui Nichifor Crainic). Publică proză Dorel Drăgulescu (*O noapte de groază*, schiță realistă cu elemente fantastice, amintind întrucâtva de Gala Galaction), Teodor Baloș (*O fată bună*, schiță cu subiect din mediul rural), Lya Baloș (*Toamna*, proză poematică). Semnează studii Aurel Contrea („*Altarul cărții*” și *promovarea scrișului bănățean*, privind problema cenaclurilor și a editurilor ca medii și instrumente de promovare a producției literare), Aurel Bugariu (*Astra și realizările sale pe tărâmul culturii naționale*), Mircea T. Bandu (*Pentru literatura bănățeană*, o pledoarie împotriva noțiunii de „provincialism cultural”), Ioachim Miloia (*Portul național*) sau Traian Topliceanu (*Starea culturală a Banatului până la 1800*, un scurt eseu de istorie generală și culturală a provinciei, publicat în 1938). Alți colaboratori: Gh. Atanasiu, Romulus Fabian.

C.Tt.

MAGDU, Lia (2.XII.1930, Nicolinț, Serbia – 9.VI.2010, Novi Sad, Serbia), stilisticiană, memorialistă. Este fiica Paraschevei (n. Ruja) și a lui Teodor Ciobanu, preot. A urmat liceul la Vârșeț, apoi Școala Superioară de Pedagogie din Zrenjanin (1955–1958), Facultatea de Filologie la Universitatea din Belgrad (1967–1970), precum și la Universitatea din Timișoara, unde și-a dat și doctoratul (1979). A fost profesoară de limba română la Ecica (1958–1966), lector ziarist la postul de radio Novi Sad, redacția programului în limba română (1966–1974). În învățământul superior a activat la Universitatea din Novi Sad, unde, din 1974 până în 1996, a urcat treptele până la gradul de profesor la Catedra de limba și literatura română din cadrul Facultății de Filosofie. A colaborat la publicațiile românești din Voivodina – „Lumina”, unde și debutează, „Analele Societății de Limba Română”, „Libertatea”, „Cuvântul românesc”, „Tribuna tineretului”, în care semnează rubrica permanentă „Limba noastră”, ș.a. A participat la realizarea a numeroase lucrări colective privind limba literară, graiul bănățean, bilingvismul etc. Este membră a Societății de Limba Română din Voivodina, a Societății

de Științe Filologice din România și a Asociației Folcloriștilor din Voivodina.

Despre limba scriitorilor bănățeni **M.** a scris încă din teza de doctorat, intitulată *Normă și dialect în limba scriitorilor bănățeni de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*. Specializată în studierea particularităților lingvistice ale scriitorilor din Banatul sârbesc, în *Proza scriitorilor români din Voivodina (1945–1985)* (1986) **M.** abordează zece autori care au publicat într-un interval de patru decenii. Întreprinsă dintr-o perspectivă lingvistică și stilistică, lucrarea acordă atenție îndeosebi lexicului (regionalismelor), procedeele stilistice și structurii frazei. Concluziile arată că în sintaxa scriitorilor cercetați tinde să se reflecte cât mai autentic limba vorbită, iar particularitățile lor lexicale poartă amprenta „confruntării permanente cu graiul bănățean local și puternicei influențe sârbo-croate”. **M.** a mai colaborat la alcătuirea unui ghid de conversație sârbo-român, a antologat proverbe, zicători și citate celebre, ca în volumul *Un grăunte de înțelepciune* (2006). Interes literar propriu-zis prezintă însă culegerea *Cugetări* (1996), care însumează reflecțiile autoarei asupra celor mai diverse teme, și îndeosebi *În amurg* (2002), carte unde, așa cum precizează subtitlul, sunt reunite „memorii, confesiuni, însemnări de călătorie” ce vizează un interval de șapte decenii. Străbătute de un suflu cu neașteptat de rare accente subiective și *parti-pris*-uri, paginile configurează în esență un context familiar pentru **M.**: mișcarea culturală a românilor din Voivodina, a cărei istorie vie e scrisă aici. Exactă, egală ca tonalitate, niciodată patetică, exprimarea are în sprijin o bună limbă românească.

SCRIERI: *Aspecte ale cultivării limbii române în Voivodina*, Pančevo, 1980; *Normă și dialect în limba scriitorilor bănățeni de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Novi Sad, 1980; *Proza scriitorilor români din Voivodina (1945–1985)*, Pančevo, 1986; *Cugetări*, Pančevo, 1996; *În amurg: memorii, confesiuni, însemnări de călătorie*, Timișoara – Pančevo, 2002.

Repere bibliografice: Costa Roșu, *Catedra de limba română fără studenți*, „Libertatea” (Pančevo), 1993, 17 iulie; Baba, *Compendiu*, 47–49; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 287–290; Cătălin Bordeianu, Ioan Baba, *Antologia literaturii și artei din comunitățile românești*, vol. I: *Banatul iugoslav*, Iași, 1998, 323–336; Catinca Agache, *Fenomenul literar românesc din Banatul sârbesc – Voivodina*, Iași, 2008, 65–66; Vasa Barbu, Nicu Ciobanu, Costa Roșu, *Pe aripile inspirației*, Pančevo, 2008, 115–116. **C.D., V.P.**

MAGHERU, Darie (pseudonim al lui Aurel Zaharia Moldoveanu; 25.X.1923, Lunca Călnicului, j. Brașov – 25.X.1983, Brașov), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Valeriei (n. Niculescu) și al lui Simion Moldoveanu, funcționar. Face școala primară la Săcele, apoi frecventează Liceul „Dr. Ioan Meșotă” din Brașov, absolvit în 1943. Liceean fiind, publică o plachetă de versuri intitulată *Cu barda-n porți de veac* (1941). În 1942 urmează cursuri de artă dramatică la Conservatorul din Brașov și la Academia Regală din București. Începând cu anul 1948, face studii de actorie la Institutul de Teatru din Iași, încheiate, și pe baza studiilor anterioare, în 1950. În același an este arestat și întemnițat, din motive politice, timp de un an și jumătate la Suceava, de unde este eliberat în septembrie 1951. Ia parte la activitățile cenaclului scriitorilor din Iași, înființat în 1945, și este prezent cu versuri în almanahul „Pentru pace și cultură luptăm!” (1949). Va fi actor la teatrele din Brașov, Ploiești și Arad; între 1956 și 1958 lucrează ca inspector pentru artă la Sfatul Popular al Regiunii Brașov. În 1957 publică poemul dramatic *Eu, Meșterul Manole*, pe care îl consideră adevăratul său debut. Își continuă cariera de actor la teatrele din Brașov și Botoșani, iar între 1964 și 1966 predă „măiestria actorului” la Școala Populară de Artă din Brașov. Împreună cu Radu Theodoru, Ștefan Stătescu, M. N. Rusu, George Boitor ș.a., scoate la Brașov publicația trimestrială „Caiete de literatură” (1968–1969). În 1978 i se pune în scenă la Brașov piesa *Tragicul domn Ion al cămilelor*. Mai colaborează cu versuri, proză, teatru la „Lupta Moldovei”, „Astra”, „România literară”, „Tribuna”, „Lucefărul”, „Vatra”, „Familia”, „Iașul literar” ș.a. Aproape jumătate din scrierile sale sunt publicate postum, după 1989, între ele fiind și multe inedite.

La debut, în anii '40, **M.** era un tradiționalist emfatic, folosindu-se de o paletă verbală bogată. Imitându-l pe V. Voiculescu, el cultiva uneori un limbaj prețios, plin de neoașisme rare precum „săvai”, „decindea”, „smidă”, „neștine”. Textele despre luptele de la Don și ciclul poetic *Răvaș din Sucedava*, alcătuit în timpul detenției politice de la începutul anilor '50, vor fi publicate postum. Poeziile carcerale ocolesc referința directă și mizează pe atmosferă, ajungând astfel să poată fi chiar publicate, fragmentar, în 1968: „ochii mei – vezi? – nu mai pot să plângă!/ ai s-adormi și fără cântec! ai s-adormi!/ lângă noaptea ce te-a strâns în menghini, lângă/ brazii ce se clatină diformi”.

Modul baladesc ce caracterizează unele poeme de început ar fi fost deprins, cum sugerează Octavian Soviany, de la Radu Gyr. Este curajoasă utilizarea ca resursă lirică a baladei moderniste, metaforică și incantatorie, într-o perioadă a orientării impuse de ideologia oficială. Începând cu volumul *Caprichos* (1970), **M.** publică poeme lirice cu aspect grafic sincopat, apăsător modernist: „scriu/ pentru că/ de sub fruntea mea/ – oricât de boltită –/ inefabilul/ rămâne cu picioarele-afară!// scriu/ pentru că/ oasele craniului/ – în ciuda unor suturi abile –/ apasă/ gândul!”. Cu toate acestea, el nu abandonează epicul. Multe texte de mici dimensiuni care apar în volumele sale în anii 1960–1970 se dovedesc adesea, din perspectiva operei restituite postum, a face parte din proiecte epice sau dramatice ample, în versuri, care amintesc de Lucian Blaga sau de M. Eminescu. Poemele *Eu, Meșterul Manole* sau *Pygmalion* (1960, publicat în 1996) au drept temă mitologia creației, efortul de a însufleți prin artă obiectul, de a-l transmuta în spirit, versul fiind de o accentuată modernitate formală. În alte cicluri **M.** se oprește la figuri ale istoriei naționale, Vlad Țepeș sau Decebal, în poeme scrise în maniera hie-ratic-abstractă a lui Dan Botta, așa cum se întâmplă în volumul *Schițe iconografice* (1973). Ilustrativ este poemul *Ion al cămilelor*: „barba/ începe/ de la mână/ trecând/ spre/ maxilarul/ care/ se termină cu paloș/ monedă/ cetatea de scaun/ secularizările/ sunt/ pe/ această diagonală/ dar/ la pândă/ lui i o/ și fără milă/ – îi stă-în sprânceana dreaptă o cămilă/ – îi stă-în sprânceana stângă o cămilă!”. Există o anumită prețiozitate în dispunerea prozodică a versurilor și în opțiunile ortografice, proclamându-se cu orgoliu drepturile artei; cu toate acestea, poezia preocupată de teme istorice nu pare să prețuiască autonomia esteticului, incongruență care va caracteriza și alte texte. Vor mai apărea poemul antirăzboinic *Guernica* (1974), transformat ulterior în *Caii de la Ioan*. Este vorba de improvizații melodice (autorul le intitulează „simfonii”) construite prin tehnica refrenului. Poemul dramatic *Exclusiv tauri*, publicat postum, în 1992, amintește de *Zoosophia* lui Ion Gheorghe prin scenografia preistorică, de trib cu credințe animiste, sugerând însă un ceșos orizont metafizic (magul ține într-o cupă „sângele ideii”). Alt ciclu, *Pământul vechi al dragostei*, publicat în același volum, îi evocă pe „Ștefan vojevoda”, „oasele lui Horea”, pe Bălcescu sau pe „tragicul meșter” Manole. Teatrul

lui **M.** este o variantă a dramaturgiei pe teme istorice din anii 1970–1980 a lui Marin Sorescu, minus umorul acesteia. Sunt aproape toate monologuri dramatice, mișcarea scenică fiind rareori una care să includă mai mult de un rol „vorbit”. Piese au un mesaj naționalist și se folosesc de instrumentele ficțiunii pentru a opera o revanșă simbolică asupra istoriei „nedrepte”, fiind compuse într-o manieră modernistă informată uneori de inovațiile lui Samuel Beckett sau de cele ale lui Eugen Ionescu, în care sugestia metaforică este utilizată în detrimentul coerenței reprezentării scenice. Caracterul pledant al pieselor este explicit: astfel, *Nicola Ursu din Albac* este numită „suplică în trei părți”, în timp ce *Forum Traiani* (postum, 1998) este subtintitulată „sindrom patriotic”. Interpretarea istoriei este pătimașă până la sarcasm, chiar până la invectivă, pierzând astfel necesara distanță față de alegoriile propuse. Un antiroman este *Cărămida cu mâner* (2006), scris de **M.** în 1968 și apărut fragmentar, tot atunci, în revista „Astra”. Textul *Cărămida cu mâner sau Moartea personală a tovarășului State Broajbă*, subintitulat „neoroman povestit”, este, de fapt, o poveste de false mistere despre moartea inexplicabilă a unui personaj de la crâșma „La jegosu”. Narațiunea, intersectată de numeroase referințe mitologice, literare, istorice, sugerează că istoria crimei de cartier ar putea avea o semnificație mult mai înaltă. Pot fi detectate în această carte contaminări dinspre proza „neorealistă” română a anilor '60, cu eroi marginali și pitorești, ca și inspirația joyceană de a deghiza mitologic niște pățanii banale. Cele câteva proze scurte care completează volumul conțin întâmplări anodine cu sfârșit surprinzător, sângeros, ceea ce indică „morală” atroce a unei lumi dominate de legea absurdului. Romanul *Nemuritorul în solitudine și durerea* a apărut tot postum, în 1995. E un text experimental, trădând, poate, influența Noului Roman francez. Sunt propuse trei narațiuni plasate în lumi diferite: una într-o odaie boemă, alta pe malul Dunării, în preajma cuceririi romane a Daciei, cea de-a treia într-un spațiu rural neprecizat. În fiecare scriitor folosește un descriptivism repetitiv, „filmând” îndelung, de aproape, gesturi anodine care capătă, prin insistență, un halou misterios. Prozele conțin disertații asupra relativității ideii de realitate, încețoșând conturul obiectelor descrise prea amănunțit, producând o confuzie deliberată între trecutul istoric și un prezent modern, deconstruind o

ficțiune aparent coerentă, ce atinge, astfel, un nivel metafictional.

SCRIERI: *Cu barda-n porți de veac*, București, 1941; *Eu, Meșterul Manole*, București, 1957; *Poeme*, București, 1968; *Caprichos*, București, 1970; *Schițe iconografice*, București, 1973; *Guernica*, București, 1974; *Zeu orb cu flori*, București, 1982; *Exclusiv tauri*, Brașov, 1992; *Nemuritorul în solitudine și durerea*, postfață Olga Lascu și Adrian Hamzea, Brașov, 1995; *Pygmalion și alte poeme*, pref. A. I. Brumar, Brașov, 1996; *Forum Traiani*, îngr. Olga Lascu, pref. Miruna Runcan, postfață George Mihăilă Gridănușu, Brașov, 1998; *Cărămida cu mâner*, îngr. Olga Lascu, pref. Mona Mamulea, Brașov, 2006.

Repere bibliografice: D. Florea-Rariște, „*Eu, Meșterul Manole*”, ST, 1957, 6; Voicu Bugnariu, „*Caprichos*”, AST, 1970, 12; Constantin, *A doua carte*, 203–206; Adrian Popescu, „*Schițe iconografice*”, ST, 1973, 16; Constantin Hârlav, „*Guernica*”, AST, 1975, 3; Lit. rom. cont., I, 488–489; Regman, *Noi explorări*, 174–181; M.N. Rusu, *Darie Magheru*, AST, 1985, 10; [*Darie Magheru*], AST, 1995, 2–3 (grupaj special); Munteanu, *Jurnal*, VI, 185–190; Octavian Soviany, [*Darie Magheru*], CNT, 1999, 12, RL, 2008, 46; Grigore Cojan, *Amintiri cu scriitori brașoveni*, I, Brașov, 2000, 94–103; *Dict. scriit. rom.*, III, 15–16; Mihaela Malea Stroe, *Darie Magheru. Trasee tragice de la Sisif la Pygmalion*, Brașov, 2002; Ion Bălu, *Darie Magheru*, JL, 2004, 7–12; Popa, *Ist. lit.*, I, 1068–1073.

D.Mn.

MAGHERU, George (17.XII.1892, Craiova – 17.VIII.1952, București), poet, dramaturg. Este fiul Anei, fiica lui Ion Ghica, și al lui Romulus Magheru, colonel, fiul generalului Gheorghe Magheru, participant la Revoluția de la 1848. La patru ani rămâne orfan de tată și este crescut de rudele dinspre mamă, la moșia Ghergani. La contact de timpuriu cu universul artelor, mama sa fiind absolventă de Belle-Arte la Paris, iar bunica, Alexandrina Ghica, având studii de pian la Londra, unde îl întâlnește pe Franz Liszt; în acest cadru propice, **M.** deprinde gustul pentru versuri. Urmează la București Școala „Sf. Gheorghe” și Liceul „Gh. Lazăr”, iar din 1911 optează pentru Facultatea de Medicină din Capitală, în specialitatea microbiologie; în 1920 își dă și doctoratul. La izbucnirea Primului Război Mondial pleacă pe front ca medic sublocotenent de rezervă; aici se îmbolnăvește de tifos exantematic și febră recurentă. Funcționează ca medic cercetător la Institutul de Seruri și Vaccinuri condus de Ioan Cantacuzino, de la înființarea acestuia până la pensionare, mediu în care mai contactează o maladie care-l va marca, difteria. Între 1923 și 1925 se retrage la Sinaia, unde compune versuri și primele piese de

teatru. Ca și contemporanul său Ion Barbu, **M.** practică o interesantă pendulare între artă și știință. Dedicat laboratorului și studiilor de specialitate (multe apărute și în reviste internaționale), el intră și în cercurile marilor artiști contemporani, de la George Enescu la pictorii J. Al. Steriadi, Theodor Pallady ș.a.

M. debutează editorial ca „dramaturg al fatalității cu aplicare socială” (Marian Popa), în 1926 apărându-i *Tudor Ardeleanu* – prima piesă din ciclul *Latinii la Dunăre*, încheiat în anul următor cu publicarea dramei *O legendă*. După o pauză de aproape un deceniu în care se va consacra poeziei, revine la teatru în 1937, cu feeria *Piele de cerb*, „poem dramatic pentru meditațiune”, iar în 1939 tipărește *Domnul decan*, comedie în patru acte care aruncă un ochi critic asupra vieții universitare, și dramatizează, în *Egoistul*, romanul lui George Meredith. Opera lui dramatică se încheie în 1944 cu „feeria filosofică” *Oglinda fermecată sau Divina re-creațiune*. Cariera literară a lui **M.** e legată însă de poezie, gen în care debutează cu volumul *Capricii* (1929) – spațiu al unor influențe eteroclite, care-l orientează totuși spre categoria modernistilor. El constată aici invazia naturii asupra artei sau a artefactului de sursă clasică (de altfel, referințele din mitologia și arta Greciei – antice, dar și în genere, ca topos balcanic – sunt și vor fi mereu prezente în poezia lui): „Din acest gând cuprins în suprafețe/ și ros de ploi, de geruri și de gârle,/ ies gușteri, scolopendre și șopârle” (*Statuie antică în ruine*). Grețată și pe profesia pozitivistă, de biolog, atitudinea poetică a lui **M.** este echivocă, indecis plasată între gustul romantic pentru natura frustă care biruie artefactul uman și pulsivitatea clasică și igienistă a medicului obligat să condamne ruina, decadența, dezintegrarea, să instituie ordinea și geometria. Influențat, nu întotdeauna la modul benefic, de tradiția posteminesciană (ar fi „ultimul mare eminescian”, în opinia lui Marin Sorescu) și simbolistă, **M.** perorează, în același poem, când în stil baco-vian („Se scurge ziua ca o proastă știre.../ Mă doare peisagiul în privire...”), când în stil eminescian: „când luna printre nori, fără repaos,/ aleargă ca un ochi dement în haos/ [...] atunci ospiciul meu se incendiază,/ ideile nebune evadează// atunci stelele își ies din osii,/ îmbrac ideile în steaguri roșii// fac revoluția vorbelor să crească/ și las trecutul să se prăbușească// Port într-un plan Ninive, Sparta, Lațitul:/ un timp imens desfășurat în spațiu”

(*Bolnavul II*). Morala poemului îi combină inexpert pe Eminescu și Blaga: „Dar omul nu-i făcut pentru minuni./ Creat pentru micimea strâmtei lumi,/ când iar pe voia mea sunt domnitor/ fug de splendori în care mă ador”. Acid în privința mentalităților și neputințelor de „la noi” (un „noi” generic, incluzând spațiul balcanic), dar și sensibilizat de meseria lui, microbiologia, **M.** se lansează deseori în satire pline de nerv: „Din deal, castelul pune lustru/ peste acest pământ palustru/ [...] Columb a pescuit America/ într-o vacanță; și acum himerica/ ei metropolă urcă fruntea-n cer// La noi, în bălți crește podagra.../ Foșnește-n porumbiști pelagra/ Sterilitatea ca un șoarece roade arta...”; „Numai la noi, orașe vechi în forma turții/ sunt pe de-a-n-treg clădite după pofta burții” (*Viziuni balcanice*). Chiar un episod primăvărat-diafan are un contrapunct ironic, care înfierează urbanitatea/ civilizația precară, lipsa „temeliilor” ferme: „izbucnirea mugurilor, doldora de veselie,/ Face să trosnească tot orașul meu din temelie” (*Ceața Dâmboviței*). Eficientă când nu trădează un model vizibil, satira practică de **M.** își pierde valoarea îndeosebi când tinde spre modelul eminescian: „Egalitatea fonilor pe talentat îl strânge.../ Homericele lupte se câștigă fără sânge/ [...] Moderna Parcă toarce colosala vreme/ și depănând-o pe bobine mari de inducție,/ apropie timpul nou de o revoluție./ [...] La teatru, -n loja creatorilor, apar în proprie mască/ cinocefali, hidrocefali, rahitici, fonfi și gură-cască./ Pe scenă, negrul joacă: melodiile-i electrizate,/ trec în bătrâna Europă cu picioarele paralizate” (*Europa decadentă*). Se vede treaba că omul de știință **M.**, dornic să aducă civilizația Vestului în locul pelagrei naționale, nu vede cu ochi buni și înnoirea limbajelor artistice, pe care le traduce mai curând ca „degenerare”, à la Max Nordau. *Poezii antipoetice* (1933), cu un titlu influențat de Adrian Maniu, sunt o suită de „imagini pentru gândurile unui îndrăgostit”. Tonul moralist-satiric pierde teren în favoarea unui (fals?) bucolic-erotic („Sunt fericit ca un curmal în floare”) și a epigonism eminescian din seria romanțelor („Lacrima pe geam se-atinge,/ se prelinge și se stinge./ Tu n-ai mai venit” – *Cântec*). Merită semnalat, din acest volum, un modernist *Desen cubist – Mecca*, creionat parcă de un Ion Barbu sau de un Paul Gauguin mai puțin atacați de geniu: „Acoperișurile, jumătăți de pepene,/ rotunde, împărțite în segmente țepene,/ sunt așezate pe un hexadecagon;/ acestea, lângă forme

mari de zahăr/ sau conice, sau ca segmente mari de con./ De pe aceste planuri înmuiate-n lapte/, înfipite în nisip, fără relief, abstracte,/ se decupează cactusul exuberant și gras/ și, cu inele în urechi, în degete, în nas,/ o față de aramă, grasă și nudă,/ cu voluptatea coaptă în lumina crudă". Cele mai bune poeme ale lui **M.** sunt, de altfel, cele care tratează filonul balcanic, el fiind adăugat seriei ilustre începute de Anton Pann și culminate cu Ion Barbu și Mateiu I. Caragiale (Marin Sorescu). *Poeme în limba păsărească* (1936) vine cu o prozodie schimbată, cu poeme lungi, filante. Reapar totemurile clasice (Prometeu, Gheea etc.), însă încadrarea lor e sensibil diferită. **M.** e mult mai atent aici la forma (la muzica) poemului: aliterațiile, eufoniile, rima par să conteze mai mult decât sensul, să cultive o viață proprie, ca în experimentele avangardiste: „Plin de osândă/ Sta la pândă;/ Vine *Frica*/ și se zgâie:/ El o taie [...] Vine *Trândăvia*/ El pocnește/ În ocne/ Pe acest cobuz/ Obez/ Și urât;/ Vine și *Orgoliul*/ Ce în trapăt/ Reapare;/ El îi fărâmă/ Arama,/ Mohorât" (*Noul Prometeu*). Și eminescian, și simbolist, și modernist, **M.** nu combină întotdeauna fericit rețetele. Cauza eșecului estetic stă, în bună măsură, în asimilarea insuficientă a modelelor și în combinația lor nu mereu abilă, fapt care explică și rezervele marilor critici față de arta lui. **M.** a fost totuși prețuit pentru fantezismul și bizareria care l-ar învecina cu Urmuz și cu ludicul combinator al moderniștilor. Antologia din 1966, îngrijită de Romulus Vulpescu, conține și o serie de poeme inedite.

SCRIERI: Tudor Ardeleanu, București, 1926; *O legendă*, București, 1927; *Capricii*, București, 1929; *Poezii antipoetice*, București, 1933; *Coarde vechi și noi*, București, 1936; *Poeme în limba păsărească*, București, 1936; *Poeme balcanice*, București, 1936; *Piele de cerb*, București, 1937; *Domnul decan*, București, 1939; *Egoistul*, București, 1939; *Oglinda fermecată sau Divina re-creațiune*, Craiova, 1944; *Poezii antipoetice*, îngr. Romulus Vulpescu, pref. Perspessicius, București, 1966; *Teatru*, pref. B. Elvin, București, 1972; *Cântece la marginea nopții*, îngr. și pref. Marin Sorescu, Craiova, 1982; *Poezii antipoetice*, București, 2002.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IV, 259–264, VI, 116–118, VII, 217–219, 229, 270–271, VIII, 286–289, XI, 106–112; Călinescu, *Opere*, II, 48–49, III, 176–178, 613–617; Constantinescu, *Scieri*, III, 472–483; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 142–143; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 930, *Ist. lit.* (1982), 1032; Mircea Ciobanu, „*Poezii antipoetice*”, LCE, 1967, 8; I. Negoșescu, „*Poezii antipoetice*”, GL, 1967,

11; Ovidiu Ghidirmic, *Poemele balcanice ale lui George Magheru*, R, 1968, 11; Piru, *Varia*, I, 430–438; Sorescu, *Ușor cu pianul*, 319–330; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, 113–115; Negoșescu, *Ist. lit.*, I, 318–319; Micu, *Ist. lit.*, 241–242; *Dicț. analitic*, III, 384–386; *Dicț. scriit. rom.*, III, 17–19; Constantin Ciopraga, *Printre poezii din trecut*, CL, 2003, 3; Simona Vasilache, [George Magheru], RL, 2009, 7, 35; Popa, *Ist. lit.*, I, 278. **T.D.**

MAILAT, Maria (17.IV.1953, Târgu Mureș), prozatoare, poetă, publicistă. Este fiica Elisabetei Mailat (n. Miklos), învățătoare, și a lui Dumitru Mailat, inginer constructor. Școala elementară și liceală (Liceul „Bolyai Farkas”) le face la Târgu Mureș, absolvind în 1972. Ulterior urmează cursurile Facultății de Sociologie și Psihologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1972–1976), pe care le va completa cu un doctorat în antropologie în Franța, unde emigrează în 1986. În țară este pedagogă la o școală ajutoare, funcționară, apoi redactor, până în 1984, la revista „Vatra”, unde își face și debutul publicistic (1972). Editorial, debutează în 1985 cu volumul de proze scurte *Intrare liberă*, după ce un grupaj de poeme (*Stop-cadru*) apăruse în 1981 în volumul colectiv *Unsprezece poeți*. După emigrarea în Franța, **M.** devine autoare de expresie franceză, fără ca vreunul din textele sale din exil să fie tradus în română. A fost căsătorită cu scriitorul ieșean Constantin Pricop, apoi cu criticul literar Dan Culcer.

Proza scrisă de **M.** în perioada ei românească (*Intrare liberă*) e una de notație a cotidianului comunist. Formula nu e însă cea optzecistă. Dincolo de cenușiul, mizeria și uniformitatea exasperantă, ochiul prozatoarei reține mai ales formele de cruzime ale realității. Spațiul de predilecție e cel al spitalului, unde suferința, monotonia și lipsa de orizont a existenței umane pot fi integrate într-o ordine naturală a lucrurilor, fără a se îndrepta explicit împotriva regimului politic. Alegerea unui cadru în care viața se află permanent în vecinătatea neantului și a condiției „bolnave” a indivizilor și în care stările de inconștiență abundă, irizează oniric o proză altminteri riguros realistă. Elaborat în aceeași epocă cu schițele și povestirile din cartea de debut, romanul *Neputința* a fost finalizat ca manuscris în România. Scriitoarea va reuși să îl scoată clandestin din țară la emigrarea sa în Franța și prima ediție a textului, în traducerea lui Alain Paruit, va apărea la Paris, în 1988, sub titlul *S'il est défendu de pleurer*. Intriga polițistă desfășurată

într-o fabrică de îngrășămintă chimice nu e decât pretext pentru realizarea unei cronici întunecate a regimului ceaușist. Tonul devine acid și acuzator, oferind, uneori cu mijloace de pamflet, o critică a moravurilor sub comunism. Se vorbește despre penurie și foamete, despre cozile interminabile, despre construcția faraonică a Casei Poporului, despre dezastrul de la Cernobîl și despre felul în care a fost ascuns populației, despre interdicții, arestări, bătăi etc. În acest tablou sumbru nu e loc pentru nuanțe etice: societatea românească apare în întregul său coruptă și lipsită de empatie, dominată de instinctul de supraviețuire, avidă de putere, agresivă și, în fond, impregnată de tarele sistemului care o guvernează. După emigrare **M.** își va scrie literatura exclusiv în limba franceză. La această decizie pare să fi contribuit și o întâlnire la Paris, relatată în *La Cuisse de Kafka* (2003), cu Paul Goma, prezentat ca „disident expert” care fixează exigențe morale severe pentru autorii diasporei. În spațiul francez prozatoarea va explora două filoane narative, unul de inspirație autobiografică, celălalt de factură politică și socială, având ca subiect central emigrația. *Sainte Perpétuité* (1998), *Quitte-moi* (2001), *La Cuisse de Kafka* sunt construite în jurul unui personaj feminin numit pe rând Léa Léviath (*Sainte Perpétuité*), Mina Băilar (*La Cuisse de Kafka*) ori Vera (*Quitte-moi*), al cărui destin evocă transparent biografia autoarei, de la începuturile transilvane până în anii de exil. Accentul cade mai puțin pe fresca regimului totalitar, cât pe condiția sufletului „rătăcitor”, marcat de originea iudeo-maghiară într-un spațiu dominat de puritate rasială. Stigmatizate de comunitate și oprite de regimul politic, aceste femei nu sunt totuși capabile să își schimbe viața, fiind urmărite de același destin și în nou-descoperita lume occidentală. În viziunea scriitoarei emigrarea nu e o soluție salvatoare, asigurând numai supraviețuirea, fără să acorde șansa unei integrări sociale reale. Cea de-a doua direcție a prozei lui **M.** implică o reflecție mai largă în marginea condiției de azilant, sub multiplele ei forme, bine ancorată în preocupările sociale ale literaturii franceze contemporane. Detașându-se de experiența diasporei românești, autoarea face o cronică sensibilă a populațiilor migrante care se întâlnesc în spațiul parizian. Rând pe rând, în prozele sale apar evrei, ruși, chinezi sau romi, suferind aceeași traumă, nevindecabilă, a înstrăinării. Romanul *La Grâce de l'ennemi* (1999) și volumul de nuvele

Avant de mourir en paix (2001) proiectează figuri generice de „rătăcitori”, în care spațiul totalitar și cel occidental contemporan se amestecă într-un „où-topos”, cum îl va numi în *Silences de Bourgogne* (2004). Dezrădăcinarea personajelor se pierde într-un trecut fără memorie, din care s-a șters, până la limita dezumanizării, orice urmă a unei origini, a identității și a limbii materne. Îmbinând registrul realist cu cel oniric și alegoric, **M.** simbolizează drama migrației printr-o neconținută vânătoare, văzută ca unică interacțiune posibilă între aceste personaje și comunitatea care le găzduiește. Pentru localnici, migranții sunt o specie hibridă, între animal și ființă malefică nepământeană, duhuri rele care incită, în toate cazurile, la acte de cruzime: în *Saint-Germain-des-Près* chelnerul gonește o cerșetoare prin agitarea unui șervet, ca și cum ar alunga o insectă. **M.** e și autoarea câtorva volume de poezie în limba franceză. *Cailles en sarcophage* (1997), *Trans-sylvania* (1998), *Klothô* (1999), *Graine d'Antigone* (2000) transcriu în limbaj liric aceeași dramă a rătăcirii și a unui raport irecuperabil cu trecutul. Ca un laitmotiv, apare imaginea benjaminină a îngerului progresului, *Angelus Novus*, iar figurile tragediei grecești, Klothô sau Antigona, sunt mobilizate în reprezentarea destinului unei femei exilate, al cărei corp poartă însemnele istoriei ca pe o decorație ce face parte din frumusețea ei și în același timp o mutilează: „une étoile sans lumière sagnait/ au milieu de mon front/ entre le marteau et la faucille” (*Klothô*).

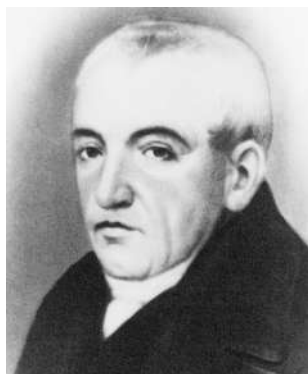
SCRIERI: *Intrare liberă*, București, 1985; *S'il est défendu de pleurer*, tr. Alain Paruit, Paris, 1988; *Cailles en sarcophage*, Soisy-sur-Seine, 1997; *Sainte Perpétuité*, Paris, 1998; *Trans-sylvania*, Paris, 1998; *Klothô*, Paris, 1999; *La Grâce de l'ennemi*, Paris, 1999; *Graine d'Antigone*, Soisy-sur-Seine, 2000; *Quitte-moi*, Paris, 2001; *Avant de mourir en paix*, Paris, 2001; *La Cuisse de Kafka*, Paris, 2003; *Silences de Bourgogne*, Paris, 2004.

Repere bibliografice: Ion Horea, *Tineri poeți din Târgu Mureș*, RL, 1981, 29; Cristian Livescu, „*Stop-cadru*”, CRC, 1982, 20; Gabriel Dimisianu, *Proză scurtă*, RL, 1986, 7; George Eliade, „*Intrare liberă*”, VTRA, 1986, 2; Ștefan Borbély, „*Intrare liberă*”, F, 1986, 5; Ioan Holban, *Două debuturi*, CRC, 1986, 30; Cornel Ungureanu, [Maria Mailat], O, 1986, 37, TR, 1991, 42; Silvia Urdea, *Reportaj și istorisire*, TR, 1986, 26; Doina Jela, *Dacă să plângi este interzis*, VTRA, 1996, 8; Robert Adam, *Traversarea limbii române*, ALA, 1999, 496; Felicia Antip, „*Sainte Perpétuité*”, ALA, 2000, 542; Dicț. scriit. rom., III, 19–20; Manolescu, *Enciclopedia*, 486–487.

L.Td.

MAIOR, Petru

(c. 1760, Târgu Mureș
– 14.II.1821, Buda, azi
Budapesta),
istoric, filolog,
scriitor bisericesc.

Este fiul Anei (n. Munteanu) și al lui Gheorghe Maior, protopop unit, nepot al unor preoți și „nobili de Diciosânmărtin”. Învăță la gimnaziile din Târgu Mureș și Blaj (1769–1774), însușindu-și limbile latină și maghiară, retorica și poetica. Remarcat, **M.** este călugărit și trimis, împreună cu Gheorghe Șincai, profesorul său, la Colegiul De Propaganda Fide din Roma (1774), pentru a studia filosofia și teologia. La întoarcere se oprește la Viena, unde în 1779–1780 va audia și cursuri de drept canonic și natural la Universitate, dar mai cu seamă va intra în contact direct cu ideile și atitudinile iluministe. Revenit la Blaj, intră în monahism primind numele Paul și este numit profesor de logică, metafizică și drept la Seminarul Teologic. Între 1785 și 1808, renunțând la călugărie, este paroh la Reghin și protopop al ținutului Gurghiu și are prilejul să acționeze direct în sensul educării și instruirii sătenilor și copiilor prin predici și lecții sub cerul liber, să realizeze câteva obiective în favoarea obștii românești. Din 1809, după ce obține postul de cenzor la Tipografia Universității din Buda, pentru poliglotul și eruditul **M.** începe cea mai fecundă perioadă a vieții, când scrie și publică, colaborează la o amplă lucrare cunoscută mai târziu sub numele *Lexiconul de la Buda*, face traduceri și îngrijește calendarele românești ale tipografiei. Toate se constituie într-o operă complexă, care răspundea principalelor deziderate ale iluminismului transilvan, dând substanță Școlii Ardelene.

Prima scriere a lui **M.**, *Procanonul* (alcătuită în 1783, dar publicată postum, abia în 1894), este și cea dintâi atestare a alinierii sale la spiritul timpului. Urmărind îndeaproape argumentele unei lucrări a lui Justinus Febronius, el propune limitarea prerogativelor Bisericii Catolice, în special ale papei, denunțând imixtiunile laice și abuzurile clerului. Spirit critic și talent polemic, înarmat cu

argumente derivate din dreptul natural, din interpretarea rațională a *Bibliei* și a istoriei creștinismului, el militează, în fond, pentru liberalizarea și democratizarea vieții sociale. Asemenea precepte și sensuri iluministe sunt prezente în opera omiletică – *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți* (1809), *Didahii adecă Învățăături pentru creșterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morți* (1809), *Prediche sau Învățăături la toate duminicile și sărbătorile anului* (I–III, 1810–1811) –, integral apărută în tipografia de la Buda. Rezultat direct al practicii preoțești, cuvântările revelează totodată reperele gândirii lui **M.**: încrederea în rațiune, în eficiența educației, în posibilitatea perfecționării omului prin instrucție și norme morale adecvate. Pentru a completa învățăturile, el traduce din maghiară și germană câteva cărți de popularizare a unor cunoștințe din domeniul economiei agrare, apărute între 1812 și 1816, urmărind și lărgirea capacității de exprimare a limbii române. Stăpânit de ideea obținerii de drepturi politice pentru români (în 1791 participase la elaborarea documentului *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae*), **M.** a lucrat cu febrilitate pentru fundamentarea acestui deziderat. Incitat de afirmațiile tendențioase și nefondate ale unor istorici străini, el scrie *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* (1812), operă polemică și demonstrativă. Materialul istoric devine argument perpetuu, nuanțat și interpretat în sensul tezelor emise: originea pur romană, continuitatea neîntreruptă pe teritoriul vechii Dacii, unitatea etnică a tuturor românilor. În prima parte din *Istoria Beseariceii românilor, atât acestor din coace, precum și a celor dincolo de Dunăre* (1813) cercetarea răspândirii creștinismului în Transilvania furnizează noi dovezi despre vechimea românilor și despre permanența existenței lor pe acest teritoriu în perioada imediat următoare cuceririi romane. A doua parte este o analiză critică a împrejurărilor și efectelor unirii Bisericii Ortodoxe cu Biserica Catolică, autorul militând pentru restabilirea autonomiei religioase a românilor, pentru respectarea drepturilor stipulate inițial. Înrudită îndeaproape cu *Istoria Beseariceii...* este *Protopapadichia* (publicată abia în 1865–1866, în revista „Sionul românesc” din Viena, și editată ca volum în 1997), o pledoarie la fel de vie pentru apărarea prerogativelor funcției de protopop după canoanele ortodoxe. În spiritul acelorași imperative și al convingerii iluministe

conform căreia un important mijloc de ridicare a unui popor este cultivarea limbii, **M.** a fost preocupat de formarea și istoria limbii române, revenind cu observații și teorii care se constituie în argumente și concluzii ale dezbaterii despre originea și continuitatea poporului. Ideea că româna este urmașa nealterată de influențe străine a latinei populare este insistent susținută în câteva texte speciale: *Disertație pentru începutul limbei românești*, *Disertație pentru literatura cea vechie a românilor* (ambele publicate ca anexe la *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*) și *Dialog pentru începutul limbei române între nepot și unchi* (tipărit împreună cu *Orthographia romana sive latino-valachica*, 1819). Necesitatea revenirii la scrierea cu caractere latine, a elaborării unui dicționar făcea acută problema ortografiei, abordată sistematic în lucrarea *Orthographia romana...*, unde **M.** propune norme care să evidențieze prototipul latin al cuvintelor, folosind unele sugestii de notare a sunetelor în italiană. Ideile și criteriile

sale în acest domeniu au servit și ca norme în alcătuirea unei lucrări lexicografice colective începute de Samuil Micu, apărută postum sub titlul *Lexicon românesc-latinesc-unguresc-nemțesc* (1825) și denumită frecvent *Lexiconul de la Buda*, a cărei revizie finală **M.** o începuse cu puțin înainte de moarte. Pe lângă contribuțiile teoretice, scrierile sale au dus la dezvoltarea limbii literare, îmbogățind lexicul, definind și nuanțând sensuri, activând sintaxa. Participarea afectivă dă, în general, un aspect subiectiv, de scriere beletristică operei. În special în cazul predicilor, deși respectă regulile genului omiletic, conținutul este plin de consemnări ale unor realități și de observații din viața rurală a vremii, pentru că, în dorința de a îndrepta, autorul descrie o mulțime de obiceiuri, relatează fapte și atitudini. Fondul sentențios este ilustrat și cu numeroase pilde, proverbe, comparații, apelându-se totodată la regionalisme expresive și familiare auditoriului. Spiritul polemic imprimă stilului o tensiune permanentă. Dar deosebit de elocvent devine **M.** în *Răspunsul la cârtirea care s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior...* (tipărit în 1814 într-o broșură nesemnată) – un patetic fragment autobiografic – sau în trei luări de poziție împotriva unui critic vienez al *Istoriei pentru începutul...*, toate publicate în limba latină între 1814 și 1816, traduse și retipărite de Damaschin T. Bojincă în ediția din 1834 a *Istoriei...*, sub titlul general *Disputațiile asupra Istoriei...* Aceste texte configurează imaginea unui polemist redutabil, iscusit în mânuirea cuvântului și a argumentelor, cu o subtilă știință a minimalizării adversarilor și a impunerii propriului adevăr. Indiferent de domeniu (inclusiv în corespondența cu congregația De Propaganda Fide sau cu episcopul Ioan Bob), **M.** scrie pagini vii, convingătoare, în care stringența logicii, inteligența inventivă, orizontul asociativ, subtilitatea deducțiilor, efervescența spirituală sunt dublate de o ironie ce incendiază discursul până la pamflet și invectivă. Un ingenios joc al aluziilor și insinuărilor, al disimulării, urmat brusc de revelarea adevărului, folosirea doctă a figurilor de stil, dar și a expresiilor de coloratură populară definesc și concretizează atitudini, idei, intenții. Devenit memorialist în ultima parte a *Istoriei Besearicei...*, **M.** conturează un tablou afectiv al epocii, cu personaje prinse cu umor sau cu sarcasm. În fine, în postura de traducător, folosind o versiune italiană a scrierii lui Fénelon, dă în 1818 *Întâmplările*

Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*,
Buda, 1812

lui *Telemah*, fiului lui *Ulise* (*Odisseus*), tălmăcire considerată o realizare la nivelul expresiei, poetice, fluentă. Grație împrejurărilor, dar și abilității sale, cărturarul a izbutit să-și publice cea mai mare parte a operei, făcând-o astfel mult mai cunoscută și mai eficientă decât lucrările celorlalți mari reprezentanți ai Școlii Ardelene. Îndeo-sebi *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* i-a entuziasmat pe tinerii intelectuali, având un rol decisiv în formarea spiritului generației pașoptiste. Ion Heliade-Rădulescu, Timotei Cipariu, George Barițiu, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu se declară, cu pietate, fii spirituali ai lui **M.**, iar în Transilvania este întreținut un adevărat cult pentru opera și memoria sa.

Petru Maior [...] *dă nume unei însemnate epoci nu numai pentru că s-a integrat total spiritului ei, ci și pentru că i-a putut întrezări devenirea, proeminențele activei sale gândiri urcând până în pragul mișcării pașoptiste, spre a se înscrie apoi ca permanențe în patrimoniul valorilor culturii românești. În succesiunea generațiilor, aceste permanențe au fost receptate ca atare, deși fiecare din ele a redimensionat în maniera ei semnificațiile scrisului lui Maior, în funcție de fluctuația idealurilor și a gustului propriu, în funcție de modificarea raportului dintre operă – mereu aceeași – și lector – mereu altul. Constantă și definitivă a rămas însă imaginea cărturarului erudit și a patriotului militant, încadrat unei generații eroice.*

MARIA PROTASE

SCRIERI: *Didahii adecă Învățăture pentru creșterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morți*, Buda, 1809; *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți*, Buda, 1809; ed. îngr. Elie Dăianu, Cluj, 1906; *Prediche sau Învățăture la toate duminicile și sărbătorile anului*, I–III, Buda, 1810–1811; *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1812; ed. îngr. Iordachi Mălinescu și Damaschin T. Bojincă, Buda, 1834; ed. I–II, îngr. Florea Fugariu, introd. Manole Neagoe, București, 1970; ed. pref. Gavril Istrate, Iași, 1990; *Istoria Besearicea românilor, atât acestor din coace, precum și a celor din colo de Dunăre*, Buda, 1813; ed. îngr. și introd. Ioan Chindriș, București, 1995; *Răspunsul la cărtirea care s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior, autorului Istoriei ceii pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1814; ed. îngr. G. Bogdan-Duică, Cluj, 1923; *Animadversiones in recensionem Historiae de origine Valachorum in Dacia...*, Buda, 1814; *Reflexiones in responsum domini recensentis Viennensis...*, Buda, 1815; *Contemplatio recensensis in valachicam anticriticam...*, Buda, 1816; *Orthographia romana sive latino-valachica*, Buda, 1819; *Dialog pentru începutul limbei române între nepot și unchi*, îngr. Alex. I. Stoicescu, București, f.a.; *Pro-canonul*, îngr. C. Erbiceanu, București, 1894; *Scrisori și*

documente inedite, îngr. și pref. Nicolae Albu, București, 1968; *Scrieri*, I–II, îngr. Florea Fugariu, pref. Maria Protase, București, 1976; *Protopapadichia*, îngr. și introd. Ioan Chindriș, Cluj-Napoca, 1997; *Scripta minora (Ars literaria. Animadversiones. Epistolarium. Ultima)*, tr., îngr. și pref. Ioan Chindriș, București, 1997. **Traduceri:** Fénelon, *Întâmplările lui Telemah, fiului lui Ulise (Odisseus)*, Buda, 1818.

Repere bibliografice: At. M. Marienescu, *Viața și operele lui Petru Maior*, București, 1883; G. Bogdan-Duică, *Petru Maior*, Cernăuți, 1893; Iorga, *Ist. lit.*, III, 237–265, 310–314; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 68–69, *Ist. lit.* (1982), 62–63; Popovici, *Studii*, I, 111–114, 227–246, 252–260; Lucian Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. George Ivașcu, București, 1966, 128–133, 187–207; *Ist. lit.*, II, 57–66; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 312–316, 590–591; Cornea, *Originile*, 475–476; Maria Protase, *Petru Maior – un ctitor de conștiințe*, București, 1973; I. Dumitriu-Snagov, *Românii în arhivele Romei*, București, 1973, *passim*; Macrea, *Contribuții*, 31–47; *Dicț. lit.* 1900, 535–538; Serafim Duicu, *Pe urmele lui Petru Maior*, București, 1990; Mazilu, *Vocația*, 131–139; *Dicț. esențial*, 474–477; Istrate, *Portrete*, III, 134–154; Laura Stanciu, *Biografia unei atitudini: Petru Maior (1760–1821)*, pref. Iacob Mărza, Cluj-Napoca, 2003; *Petru Maior și iluminismul Europei Centrale*, coordonatori Corina Teodor și Cornel Sigmirean, Târgu Mureș, 2011; Ursu, *Alte contribuții*, 108–125.

C.T.

MAIORESCU, Ioan (28.I.1811, Bucerdea Grânoasă, j. Alba – 2.VIII.1864, București), filolog. Este fiul unui țăran care se numea Trifu, **M.** purtând acest nume până în 1837. După ce a semnat o vreme și Maioreanu, pentru a sublinia înrudirea, prin mamă, cu Petru Maior, a adoptat definitiv numele Maiorescu. A urmat școala primară în satul natal, fiind înscris apoi la gimnaziul din Blaj, unde va absolvi în 1829 cursul de filosofie. Din anul următor devine student în filosofie la Cluj, apoi la Seminarul Central din Pesta, pe care îl termină în 1835. Din același an, primind o bursă, încearcă să obțină doctoratul în teologie la Colegiul „Sf. Barbara” din Viena, dar peste un an, nedorind să se dedice carierei preoțești, părăsește orașul. În 1836, trecând munții, primește postul de profesor la școala din Cerneți, în Mehedinți. Căsătorit cu Maria Popasu, **M.** este numit din 1837 inspector școlar și profesor de istorie și de „stilul național” la Școala Centrală din Craiova. Fire întrucâtva rigidă, greu adaptabilă, **M.** se distinge prin sinceritatea și promptitudinea opiniilor, dar stârnește și multe antipatii. În 1838 tipărește în „Foaie pentru minte, inimă și

literatură” o violentă critică a vieții culturale din Țara Românească și își atrage cu acest prilej numeroase inimizități. În 1842 va fi destituit din învățământ. Chemat în Moldova, acceptă un post de profesor la Seminarul din Iași. Părăsindu-l însă în 1843, în urma unui conflict cu direcția, se întoarce la Craiova, unde este repus în drepturi. În 1847 devine inspector al școlilor din Oltenia. Izbucnind Revoluția, **M.**, care întreținea de mai multă vreme relații de prietenie cu unii dintre viitorii conducători ai mișcării, participă la evenimente. Trimis în Transilvania pentru a stabili legături între revoluționarii din Țara Românească și cei de acolo, primește însărcinarea de agent al Guvernului Provizoriu pe lângă Dieta din Frankfurt, unde rămâne până la înfrângerea Revoluției din Principate, desfășurând o intensă activitate diplomatică. Se stabilește după aceea la Viena, hotărât să continue lupta pentru afirmarea și susținerea drepturilor românilor din toate provinciile la independență

națională. Este angajat translator la Ministerul de Justiție din Viena, post din care e îndepărtat prin pensionare în 1857, din cauza activității politice, dusă prin memorii și numeroase articole. În iunie-iulie 1857 întreprinde o călătorie la românii din Istria, pe care o va repeta în 1861. Despre această călătorie scrie *Itinerar în Istria și vocabular istriano-român*, lucrare editată postum de Titu Maiorescu, în 1874. În 1859 vine la București. Profesor la Școala de la „Sf. Sava” și director al Eforiei Instrucțiunii Publice, demisionar în 1861, iar din 1863 profesor la Școala Superioară de Litere din București, alcătuiește, împreună cu Florian Aaron, A.I. Odobescu, August Treboniu Laurian și P.I. Cernătescu, proiectul de statut al Societății Literare Române (Academia Română).

M. a privit problemele de limbă și de literatură pe care le-a luat în discuție într-un larg ansamblu de factori culturali. Era adversar al imitării manifestărilor sociale specifice altor popoare, cerând adaptarea lor la condițiile particulare ale societății românești. Prin energica afirmare a acestei opinii, el a fost unul dintre cei care au anticipat teoria junimistă a „formelor fără fond”, impusă chiar de fiul său, Titu Maiorescu. Intervențiile sale, apărute, cea mai mare parte, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (1838–1850), urmăresc să combată formarea unei „culturi superficiale”, ai cărei germeni considera că au și început să se manifeste în literatură, în limbă și, în genere, în întreaga viață socială a vremii. Era de părere că o mare parte din literatura română imită literatura franceză mediocră, ceea ce denotă gustul rătăcit al publicului, judecata alterată a criticii, și constată că sporirea numărului scriitorilor și traducătorilor, al ziarelor și revistelor, precum și extinderea gustului pentru lectură sunt subminate de superficialitate și de neadaptare la specificul național. A condamnat aspectele minore ale romantismului, pentru motivul că îndepărtează pe cititor de problemele vieții practice, și a recomandat studierea clasicilor Antichității greco-latine. Atras și de problemele limbii literare, a adus câteva argumente în demonstrarea latinității limbii române și în stabilirea unor premise pentru formarea limbii artistice. A dedicat o cercetare specială dialectului românesc din Istria, contribuind la întemeierea dialectologiei noastre.

SCRIERI: *Itinerar în Istria și vocabular istriano-român*, îngr. și pref. Titu Maiorescu, Iași, 1874; ed. 2, București, 1900; ed. îngr. și pref. Nicolae A. Andrei, Craiova, 2001.

Repere bibliografice: George Barițiu, *Ioan Maiorescu*, T, 1877, 14; V.A. Urechia, *Un episod din istoria culturii noastre*, CL, 1891, 6; I. G. Ionescu-Gion, *Portrete istorice*, București, 1894, 67–104; Vasile Mihăilescu, *O încercare de „Junime” a lui Ioan Maiorescu la Craiova*, București, 1911; Nicolae Bănescu, Vasile Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, 1912; N.A. Ursu, *Preocupările lingvistice ale lui Ioan Maiorescu*, ALIL, t. XII, 1961, fasc. 2; Marin Stoica, *Ioan Maiorescu*, București, 1967; Cornea, *Originile*, 514–515; I. Maiorescu, [Scrisori către G. Barițiu. 1838–1863], în *George Bariț și contemporanii săi*, I, București, 1973, 203–419; *Dicț. lit.* 1900, 539–540; Mănuță, *Analogii*, 266–276; *Dicț. scriit. rom.*, III, 24–27; Nicolae A. Andrei, Paul-Emanoil Barbu, *Ioan Maiorescu (1811–1864)*, Craiova, 2003; Alina-Maria Dulău, Mihai C. Szilagy, *Ioan Maiorescu, ilustru fiu al satului Bucerdea Grânoasă*, pref. Ion Buzași, București, 2008. **D.M.**

MAIORESCU, Titu
(15.II.1840, Craiova –
18.VI.1917, București),
critic literar, estetician.

Numit la naștere Titu Liviu, este fiul Mariei (n. Popasu) și al filologului Ioan Maiorescu. Tatăl, fiu de țaran transilvănean, se înrudea pe linie maternă cu Petru Maior și era văr cu Timotei Cipariu. Mama era sora episcopului Ioan Popasu, cu origini aromâne, întemeietor al gimnaziului românesc din Brașov, reformator școlar, participant la Revoluția pașoptistă din Transilvania. Primele clase **M.** le urmează la Craiova (1846–1848), după care se mută împreună cu sora sa mai mare, Emilia, de care va fi foarte legat toată viața, la București, Brașov și Sibiu. După înăbușirea Revoluției, în care Ioan Maiorescu fusese puternic implicat, familia se refugiază la Blaj, sub protecția lui Avram Iancu, apoi la Brașov, unde rămâne câțiva ani. Înscriș, în 1849, la clasa protodiaconului Iosif Barac, **M.** devine, un an mai târziu, elev al gimnaziului înființat chiar atunci de unchiul său, pe atunci paroh al Bisericii Sf. Nicolae din Șchei; aici îl cunoaște și pe Anton Pann. După numai un an pleacă împreună cu familia la Viena, unde Ioan Maiorescu – fost

agent diplomatic al Guvernului Provizoriu pe lângă Dieta de la Frankfurt am Main – lucra acum în calitate de traducător în Ministerul Justiției. În „Foaie pentru minte, inimă și literatură” din 2 august 1851 apare nesemnat cuvântul rostit de **M.** la împărțirea premiilor la școlile românești. În octombrie 1851 tatăl său îl înscrie la Academia Theresiană din Viena, școală de elită pentru copiii de nobili și înalți demnitari. Meditat doar la matematică și latină, copilul învață singur limba germană până când, după numai un an, ajunge s-o stăpânească „eminent”; mai mult, va deveni limba intimității sale în jurnalul pe care-l ține din noiembrie 1855, cu unele întreruperi (suplinate din 1857 de *Epistolarium*, numit și *Korrespondenz*), până în mai 1917, însumând 44 de caiete. Tot în germană vor fi redactate și primele încercări literare: poezii sentimentale, efuzive, traduse din română în germană, comedii – *Die Blödsinnige* (1855), *Ein Lustspiel ohne Namen* (1856), *Das Becher...*, „o umorescă cu ilustrațiuni”, alte texte comice în germană; scrise cu acuratețe, ele vor fi adunate pentru prima dată în volum mult după moartea criticului; alte încercări poetice, scrise la maturitate, au o notă meditativ-resemnată. Direcția preocupărilor i se schimbă definitiv prin întâlnirea cu filosofia („o știință *divină*”) și, mai ales, cu logica: „Ea m-a adus să năzuiesc spre cea mai bună formulare a cugetării, spre o exprimare fără greșeli, scurtă, *adevărată*, spre o ferire de acele cuvinte umflate și goale, pe care tinerii sunt așa de aplecați să le întrebuințeze; ea mi-a insuflat întâi într-adevăr iubirea pentru o direcție de gândire de care *niciodată* nu mă voi despărți”. Transcrie, în acest timp, pentru tatăl său memorandele redactate de acesta, ca „plenipotent al Principatelor”, despre românii din Imperiul Habsburgic și articolele germane despre situația Principatelor în timpul războiului Crimeei. Între 1855 și 1858 beneficiază de o bursă acordată, prin unchiul său, de Episcopia Blajului, pentru a-și continua studiile; grație rezultatelor excelente, i se echivalase într-o lună anul de gimnaziu de la Brașov, fiind trecut direct în clasa a II-a. Studiază limbile franceză, engleză, italiană, latină și greacă, îi citește pe clasicii francezi, pe Shakespeare, pe scriitorii și filosofilor clasici și romantici germani, formându-și astfel o solidă cultură umanistă; merge des la spectacole de teatru și învață să cânte din flaut. Își cultivă, de asemenea, sociabilitatea și își exersează talentul oratoric, care-l va impune mai târziu. Ambițios, cu

o impresionantă disciplină a voinței, adolescentul dornic să se afirme în fața colegilor aroganți („o să le arăt eu măgarilor de austrieci ce înseamnă un român”), luptă – o va face toată viața – cu propriile slăbiciuni, construindu-și o personalitate puternică; însemnările zilnice fixează elocvent procesul formării. Din perioada vieneză datează și primele traduceri: un fragment din Charles Dickens și o povestire de Jean Paul – *Noapte de Anul Nou*, trimise în ianuarie 1857, sub numele Aureliu, lui Iacob Mureșianu la „Gazeta de Transilvania”, însoțite de un text impetuos în care, pe lângă propuneri de îmbunătățire a ortografiei latinizante, îi elogiază pe clasicii antici, germani și englezi („spiritul cel adânc și fundamentale”), veștejind „ușurătatea și superficialitatea francilor”; a mai tradus din Lessing și Klopstock. În iulie 1858 va absolvi școala ca șef de promoție, apoi, după o scurtă vacanță în România, se înscrie, în noiembrie, la Universitatea din Berlin. Predă, o vreme, în diverse pensioane, acum dând și lecții particulare, după ce în 1856 dăduse lecții de desen în casa conților Coronini, unde se îndrăgostise de tânăra lor fiică Olga; ajunge apoi preparator în casa consilierului juridic Georg Kremnitz. Predă limba franceză Clarei, care îi va deveni soție, surorii ei Elena (care-l atrage mai mult) și fraților celor două, Hermann și Wilhelm (viitor medic al Casei Regale a României, căsătorit cu Mite/Marie Charlotte von Bardeleben). Pentru a-și scurta șederea la Berlin, se transferă la Universitatea din Giessen, unde i se acordă scutire de frecvență. Își susține aici doctoratul în filosofie în iunie 1859 („povestea asta cu doctoratul este o jucărie”), obținând *magna cum laude*; s-ar fi prezentat cu teza *Das Verhältnis*, de inspirație herbertiană. Herbertian e și *Fragment din tinerețea mea* (1858), unde **M.** își expune preferința pentru monarhia constituțională în defavoarea celei absolute și a republicanismului; textul, combinație reușită de eseu și epistolar filosofic adresat Olgăi Coronini, aparține unui autor deja format, care se mișcă dezinvolt în sfera ideilor generale, printre marile repere ale filosofiei și literaturii. Discursul are un caracter reflexiv-problematizant, iar dimensiunea moralistă, pe care nu o va părăsi niciodată, e mereu prezentă. În septembrie 1859 prezintă cu succes la Colegiul „Sf. Sava” din București prima sa lucrare amplă în limba română – conferința *Socialismul și comunismul din punct de vedere critic*, dezvoltată după *Socialismul și comunismul în Franța de azi*,

text al sociologului și economistului Lorenz von Stein. O lucrare unde, dincolo de perspectiva rezervată, **M.** evidențiază și „partea luminoasă” a socialismului premarxist. În octombrie 1859 pleacă la Paris, continuându-și studiile cu o bursă obținută, sub Al. I. Cuza, prin intervenția tatălui său, numit director al Eforiei Instrucțiunii Publice. În august debutase publicistic sub nume propriu în revista de popularizare a lui Iuliu Barasch, „Isis sau Natura”, cu articolul *Măsurarea înălțimii prin barometru*. În capitala Franței îl va cunoaște pe Theodor Rosetti, cumnat al lui Cuza, viitor junimist fondator și prieten de cursă lungă; îl cunoaște și pe Ferdinand Lassalle, care încearcă să-l atragă, fără succes, spre socialism; fără succes va fi și propunerea care i se face în vederea redactării unei reviste liberale la Hanovra. În decembrie 1860 își susține „briliant” licența în litere la Sorbona cu lucrarea *Einiges*

Philosophische in gemeinfasslicher Form, debitoare lui Feuerbach și lui Herbart, cu capitole despre psihologie, teism și ateism, moarte și nemurire, chestiuni sociale și trimiteri la Goethe, Schiller, Herder. Trei luni mai târziu prezintă, în cadrul Societății Filosofice din Berlin – al cărei membru corespondent era și la a cărei revistă („Der Gedanke”) trimisese câteva articole –, o conferință despre vechea tragedie franceză și muzica lui Wagner, reluată în aprilie la Paris, în Cercle des Sociétés Savantes. În noiembrie 1861 obține diploma de licențiat în drept cu teza *De jure dotium – Du régime dotal*. Din motive neclare, nu-și mai ia și teza de doctorat la Sorbona. Întors în țară, unde activitatea sa fusese bine receptată, **M.** începe la București, în decembrie, un ciclu de prelegeri publice, *Despre educațiunea în familie*, alcătuit „în lumina principiilor psihologice și estetice”, conferințe susținute până în primăvara lui 1862 și ironizate în „Lumina” de tânărul său adversar B. P. Hasdeu. Primește, după unele tribulații, la intervenția domnitorului Al. I. Cuza, un post de supleant la Tribunalul Ilfov, fiind numit peste un timp procuror; va păși, curând, și pe „marele făgaș al țelului vieții” pedagogice, în acord cu pregătirea sa. În noiembrie 1862 e numit director al Gimnaziului Central și al internatului din Iași, tot atunci fiind numit profesor la Universitatea ieșeană. Predă istorie universală, istoria filosofiei și logică, primul curs fiind intitulat *Despre istoria republicei romane, de la introducerea tribunilor plebei până la moartea lui Iuliu Cezar, cu privire specială la dezvoltarea economico-politică*. Nu va preda decât o lună, până la venirea lui Christian Tell ca ministru la Instrucțiunea Publică, fiind invitat de acesta să țină cursul de filosofie suplinit de Simion Bărnuțiu de la Catedra de drept public. În februarie 1863 i se ratifică însă titlul de profesor titular definitiv. Mai mult, tot acum e ales decan al Facultății de Filosofie a Universității din Iași, funcție pe care o va deține până în septembrie, când devine, la 23 de ani, rector al Universității ieșene pentru patru ani; în această calitate va ține înaintea domnitorului Carol I, în iulie 1867, un raport despre starea învățământului, în care constată că, deși din 1864 s-a mărit numărul școlilor, cel al școlarilor s-a împușinat. Redactează „Anuariul gimnaziului și internatului din Iași pe anul școlar 1862–1863”, unde include disertația *Pentru ce limba latină este chiar în privința educației morale studiul fundamental în gimnaziu*. Se căsătorește în

vara lui 1862 cu Clara Kremnitz (mai întâi în rit protestant la Berlin, apoi în cel ortodox la București), iar în 28 martie 1863 se născuse fiica lor, Livia, care va ajunge domnișoară de onoare a reginei Elisabeta; **M.** are și un fiu, Liviu, născut în 1869, mort în 1872 de difterie; un fiu nelegitim – Georg Titus, conceput cu Mite Kremnitz – se va naște în 1876. În octombrie 1863 fusese numit de ministrul A. I. Odobescu și director al Școlii Preparandale „Vasile Lupu” de la Trei Ierarhi din Iași, în vederea reorganizării acesteia. Aici predă pedagogia, gramatica română, psihologia și compunerea, inițiind – prima oară în România – practica pedagogică a elevilor; printre cursanți s-a numărat și Ion Creangă. Intens preocupat de problemele lingvistice și de reforma lor de la nivelul școlar cel mai de jos, **M.** publică manualul *Regulele limbei române pentru începători*, retipărit cu acordul său de Ion Creangă în 1879. Pe 10 februarie 1863, împreună cu Petre P. Carp și Vasile Pogor, inițiază, în sala Băncii Moldova, un ciclu de „prelecțiuni populare”, având în program conferințe despre „religia în popor”, „sunete și colori”, „aplicări la tragedia *Moartea lui Wallenstein*”, „individualitatea poporului și cosmopolitismul”, „socialismul și comunismul în Franța”, „mintea și inima”. În vara lui 1864, chiar atunci când murise tatăl său, **M.**, care fusese acuzator al lui B.P. Hasdeu pentru „imoralitatea” nuvelei *Duduca Mamuca*, devine el însuși victima unei campanii conduse de un adversar politic (Nicolae Ionescu, lider al „fracțiunii libere și independente”, atacat ca universitar impostor de **M.**), fiind acuzat de relații imorale cu o guvernantă a Școlii Centrale de Fete. La proces depun mărturie împotriva sa moașa Ana Câmpan și fiica ei, Veronica, fostă bursieră a școlii și proaspătă soție a viitorului rector al Universității ieșene, Ștefan Micle. Suspendat în octombrie din învățământ, **M.** e reintegrat în mai 1865, după achitarea pronunțată în februarie 1865. Între timp, în toamna lui 1863, pusese bazele, împreună cu Iacob Negruzzi, Theodor Rosetti, Petre P. Carp și Vasile Pogor, societății Junimea, al cărei lider va deveni în chip firesc. În ianuarie 1866 reușește să intre în Baroul de Iași, iar în noiembrie același an intră alături de alți junimiști în loja masonică Steaua României, „pepinieră pentru conservatori” (G. Călinescu). Va primi curând – în februarie 1867 – titulatura Companion și Maestru. După detronarea lui Cuza, pe care o întâmpină cu rezerve, susține, în paginile ziarului „Vocea națională”, unitatea tânărului stat

român și sprijină aducerea pe tron a prințului Carol, al cărui apropiat va fi până la sfârșit. Ca urmare a unui articol polemic (*Ce s-a întâmplat la Iași*), în care denunța amestecul Rusiei țariste, e provocat la duel de un separatist (N. Ceaur Aslan). Fraționiștii vor încerca, inutil, să obțină chiar eliminarea sa din listele electorale, prin contestarea cetățeniei române a „supusului transilvănean”. Pe 1 martie 1867 **M.** scrie cea mai mare parte a cuvântului introductiv la revista „Convorbiri literare”, oficiosul Junimii, iar în iulie, la doar 27 de ani, „tânărul bătrân” devine membru fondator al Societății Academice Române (viitoarea Academie Română). Demisionează însă destul de repede, în 1868, în urma disensiunilor cu reprezentanții orientării latiniste. Anterior înființase alături de mai mulți junimiști un institut particular, care va fuziona în 1879 cu Liceul Nou din Iași („una dintre gloriile învățământului particular al Moldovei, care n-a dispărut decât în 1907”, scrie E. Lovinescu). Acuzat de vicii procedurale ca avocat, va fi destituit de la catedră de ministrul Cristian Tell, în urma unor intervenții ale adversarilor, dar e reîncadrat după ce P.P. Carp devine ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. În aprilie 1870 are loc prima intrare oficială în politică a junimiștilor alături de guvernul conservator al lui Manolache Costache-Epureanu, care-i include însă doar pe Carp și pe Pogor, nu și pe **M.**, care va fi cooptat totuși un an mai târziu. Intrarea în Parlament, în mai 1871, ca deputat conservator precipită demisia din învățământ a criticului, ultima prelegere la Universitatea ieșeană datând din 15 noiembrie 1871. În 1874 **M.** se stabilește definitiv la București. Întrunirile Junimii vor fi găzduite în noua sa locuință de pe strada Mercur nr. 1, în care se va muta abia în 1879. Tot în 1874 (în aprilie) este numit Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în cabinetul Lascăr Catargiu, funcție din care își dă demisia în ianuarie 1876, după respingerea unui proiect de lege privind dezvoltarea învățământului științific. Ca ministru, s-a ocupat de reorganizarea învățământului rural și a celui universitar politehnic; a încurajat, de asemenea, învățământul real și școlile de meserii, a subvenționat școlile românești din Brașov, a sprijinit restaurarea bisericii de la Curtea de Argeș, a organizat publicarea documentelor din arhiva lui Eudoxiu Hurmuzachi (numindu-l secretar pe Ioan Slavici) și a introdus studierea limbii române în licee. E propus ca membru al asociației România Jună din

Viena. În mai 1876 va fi numit agent diplomatic al României la Berlin; renunță la funcție în iulie, imediat după ce parafează, spre satisfacția prințului Carol și a ministrului Mihail Kogălniceanu, acordul comercial cu Germania. Întors în țară, publică un manual de logică și, din ianuarie până în aprilie 1877, preia conducerea ziarului „Timpul”. În momentul declanșării Războiului pentru Independență, se declară, ca și P.P. Carp, nefavorabil unei alianțe cu Rusia. Dificultățile nu-l ocolesc. E acuzat de liberali pentru acordarea, prin deturnare de fonduri și trafic de influență, a unor burse de studiu în străinătate (între alții, lui M. Eminescu și I. Slavici, dar și lui A. Lambrior, Spiru Haret, G. Panu, G. Dem. Teodorescu), scăpând de proces după alegerea sa ca deputat al Colegiului I Iași în ianuarie 1878. Pe fondul unei relații intime tensionate cu Mite Kremnitz, dar și al unei legături incipiente cu Ana Rosetti, apar neînțelegeri grave cu soția sa și crize de disperare, jurnalul consemnând intenția lui **M.** de a se sinucide sau de a emigra în America. Acuzat de A. D. Holban și de C. A. Rosetti pentru propagarea de idei filosofice „dăunătoare” (Schopenhauer), se apără însă eficient și ține, în septembrie 1878, un discurs de mare impact cu privire la Tratatul de Pace de la Berlin, tratat în urma căruia era consfințită cedarea Basarabiei de sud către Rusia și dobândirea Dobrogei. Momentul marchează un punct favorabil de cotitură în viața sa publică. În mai 1879, după o vacanță la Viena unde îl ia cu sine pe I.L. Caragiale, e ales, în concurență cu Vasile Alecsandri, membru în Adunarea Constituantă. În această calitate se poziționează ambiguu în disputele privind acordarea cetățeniei române locuitorilor necreștini, în special evrei. Revine, tot în mai, în Academia Română, iar în 1880 face parte, alături de B.P. Hasdeu, Alecsandri și N. Quintescu, dintr-o comisie pentru reforma ortografiei limbii române (al cărei raport îl citește în aprilie). Tot acum e ales vicepreședinte al forului academic, funcție pe care o va păstra până în 1884, fiind vicepreședinte încă un an, în 1886–1887. Și în plan politic poziția i se fortifică. Semnează, în februarie 1880, statutul Partidului Conservator; în martie e ales în Comitetul Central al partidului. În 1881 publică în „Deutsche Revue” un articol în care susține necesitatea unei alianțe între România și Puterile Centrale, pentru a bloca amenințările expansioniste ale Rusiei în drum spre Constantinopol. Mișcare strategică abilă, permițând apropierea

junimiștilor de liberalii lui Ion C. Brătianu (în 1883 **M.** va fi ales deputat cu ajutorul acestora). După proclamarea Regatului României junimiștii primesc trei posturi de ministru. Pe 30 martie P.P. Carp devine *de facto* lider politic al junimiștilor, rostind în Adunarea Deputaților discursul-program al noilor conservatori, intitulat *Era nouă*. În schimb, **M.** „revine în lumea literară după opt ani de catalepsie” (expresia îi aparține lui Iacob Negruzzi, folosită într-o scrisoare către Alecsandri). Pe baza scrierilor românești recent traduse în spațiul german, schițează, în articolul *Literatura română și străinătatea* (1882), prima teorie a specificului național în literatură. Viața personală rămâne în schimb tensionată, marcată și de boala Clarei (cancer ovarian). Prevăzând orientarea spre liberali a junimiștilor, se retrage din Partidul Conservator, constituind o grupare disidentă alături de P. P. Carp (numit agent diplomatic la Viena). În aprilie 1882 asistă, entuziasmat, la lectura în cenaclu a „frumoasei legende *Luceafărul*”, iar un an mai târziu publică – în „Almanahul Societății Social-Literare România Jună” – un eseu esențial: *Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare*. În același număr al revistei apare și *Luceafărul* eminescian. După doar câteva

luni (august 1883) se vede însă nevoit să lanseze o subscripție pentru internarea într-un spital vienez a lui Eminescu, grav lovit de prima criză psihică; în decembrie îi va edita la Socec singurul volum antum (*Poesii*). Încurajează, politic, apropierea Regatului României de Puterile Centrale, iar în septembrie 1883 semnează în mare secret, împreună cu Carol I, I. C. Brătianu, P.P. Carp, D. A. Sturdza și Al. Beldiman, actul aderării României la Tripla Alianță. În noiembrie 1884, după o lectură de efect la Junimea, îl prezintă pe I. L. Caragiale la Palatul Regal, în prezența reginei, care va asista și la premiера piesei *O scrisoare pierdută*. În octombrie 1884 **M.** fusese reintegrat profesor de logică și istoria filosofiei la Universitatea din București. Ține, cu mare audiență, un curs de istorie a filosofiei germane, franceze și engleze în secolul al XIX-lea, centrat asupra pozitivismului francez, empirismului englez și idealismului german. Divorțează oficial în 1887 de Clara; aceasta va muri la Berlin în 1892. Se recăsătorește cu Ana Rosetti, sora soției lui Iacob Negruzzi; mai tânără decât el cu 14 ani, aceasta îi devenise inseparabilă încă din 1879. Numit din nou ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în martie 1888, în cabinetul junimist prezidat de Theodor Rosetti, demisionează din funcție pe 29 martie 1889. Sub ministeriatul său, se opusese expulzării adversarului socialist C. Dobrogeanu-Gherea, care va primi și cetățenia română în 1890. La șase luni după moartea lui Eminescu, pentru a cărui înmormântare își suspendă cursul de la Universitate, locuința lui **M.** găzduiește una dintre ultimele lecturi importante ale Junimii – drama *Năpasta* a lui I.L. Caragiale. Acesta se va îndepărta însă de fostul mentor, după ce-l acuză de intervenții nepermise în textele eminesciene și de partizanat excesiv în privința autorilor junimiști. Apogeul influenței academice maioresciene coincide cu declinul progresiv al Junimii și al „Convorbirilor literare”, abandonate în 1895 de „secretarul perpetuu” Iacob Negruzzi. După polemica indecisă cu Dobrogeanu-Gherea (începută în 1885 și încheiată în 1894), în care unii au văzut o victorie *à la Pyrrhus*, se va dedica formării unei noi generații universitare de discipoli – esteticieni, filosofi, istorici și oameni de știință, între care Mihail Dragomirescu, P.P. Negulescu, D. Evolceanu, Simion Mehedinți, Pompiliu Eliade ș.a. Lor le va încredința „Convorbirile...”, care devin astfel tot mai puțin relevante literar, deși găzduiesc la început nume ca Duiliu

Zamfirescu sau George Coșbuc. În 1890 liderul junimist este desemnat, prima oară, președinte al Secției literare a Academiei Române, funcție în care rămâne până în 1891, când proiectul său de lege a învățământului e respins de Senat; funcția o va mai ocupa în 1893–1894, 1902–1904, 1907–1909. În această calitate, se preocupă, între altele, de redactarea unor rapoarte de premiere a scriitorilor debutanți. Printre ei, Octavian Goga, Mihail Sadoveanu și I. Al. Brătescu-Voinești. Pe Sadoveanu, apreciat la debut, îl va urmări îndeaproape, iar tânărului poet Panait Cerna îi intermediază în 1907 o bursă doctorală la Berlin. În această fază târzie a activității **M.** își nuanțează perspectiva asupra raporturilor dintre estetic și specificul național, insistând mai mult decât altădată asupra consubstanțialității lor. Ultima descoperire a criticului este Ion Pillat, pe care îl va publica în 1911 în „Convorbiri...”. În ianuarie 1902 donase Academiei, prin intermediul lui I.A. Rădulescu-Pogoneanu, lada cu manuscrisele eminesciene (de care unii i-au reproșat că nu s-a atins deloc). În martie 1904, la insistențele corpului profesoral din învățământul mediu, prezintă raportul asupra ortografiei revizuite – un compromis între fonetismul pur și etimologismul pur, cu introducerea semnelor diacritice în grafia latină. Prin această decizie cardinală, la care participă B.P. Hasdeu, Ovid Densusianu și Ioan Bianu, era consfințit un efort de o viață. Anterior, ales rector al Universității bucureștene în octombrie 1892 și reales în 1895, demisionase în scurt timp din motive politice. În martie 1901 încearcă să renunțe la profesorat, dar continuă, la rugămintea ministerului, să predea până în martie 1909, când va fi pensionat la cerere; ulterior este sărbătorit la București, Iași și Viena. Tot în 1909, dezamăgit de „trădarea” protejatului și colaboratorului său Duiliu Zamfirescu, proaspăt ales în Academie, îi răspunde acid într-o ultimă intervenție critică semnificativă. Momente importante îi marcaseră cariera și pe tărâmul politicii. Numit, din nou, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în noiembrie 1890 (și ad-interim la Lucrări Publice), renunță la portofoliu în anul următor. Între iulie 1900 și februarie 1901 devine însă ministru de Justiție în cabinetul P.P. Carp, iar la sfârșitul lui decembrie 1910 ministru de Externe. Apogeul are loc pe 29 martie 1912, când **M.** primește de la Carol I conducerea Consiliului de Miniștri. Devenit premier și ministru de Externe, reușește să mențină neutralitatea României în

timpul conflictului dintre Imperiul Otoman și Alianța Balcanică. După ce însă în iunie 1913 Bulgaria își atacă foștii aliați, România îi declară război, **M.** solicitându-i regelui mobilizarea generală. Trupele românești ajung până în apropiere de Sofia fără a întâmpina rezistență, iar în iulie **M.**, după încheierea celui de-al doilea război balcanic, prezidează la București, ca mediator, Conferința de Pace: o premieră în diplomația europeană, fără participarea marilor puteri. Conform înțelegerii cu I.I.C. Brătianu, epuizat, dar în culmea gloriei, se retrage din funcție în ianuarie 1914. Renunță și la șefia Partidului Conservator, pe care o căpătase în anul precedent. În 1914 moare, într-un sanatoriu din Heidelberg, soția sa, bolnavă de un cancer la sân pe care **M.**, prevenitor, i-l tănuise. În 1916 moare la Berlin și Mite Kremnitz. Însingurarea din ultimii ani ai vieții, după ce își pierduse mai toți prietenii, indică un eșec existențial. Rămas în Bucureștiul ocupat de inamici, **M.** refuză ferm contactul cu oficialitățile. Grav bolnav de cord, își vinde casa din strada Mercur și se mută la nepoții Anei, Nicolae și Maria Racotă, fiind îngrijit de secretara sa, Olga Neuman. Însoțit de ea, pleacă pentru tratament în Elveția și la Viena (unde încă locuia sora sa, Emilia Humpel). Se stinge la București; va fi înmormântat în cimitirul Bellu, alături de tatăl său. La ceremonie a participat și fiul său natural, Georg-Titus Kremnitz, ofițer în armata germană de ocupație.

De la Ion Petrovici și E. Lovinescu s-a pus, contrafactual, întrebarea ce-ar fi fost cariera filosofică și general-culturală a lui **M.** dacă rămânea în Germania. În prima monografie importantă dedicată criticului, E. Lovinescu a dat un răspuns plauzibil despre ce-ar fi putut deveni: un foarte onorabil profesor de filosofie. I s-a reproșat lui **M.** lipsa unui sistem filosofic personal; unii adversari l-au acuzat chiar de plagiat. Însă, deși nu a fost creatorul unui sistem filosofic original, el a asimilat ideile timpului său trecându-le prin filtrul critic al propriei personalități. Legitim precoc de studiile la Berlin, a devenit, la întoarcerea în România, liderul și ideologul Junimii, făcând din ea nu doar o societate literar-culturală, ci și un „grup de presiune” politică de orientare neoconservatoare. A fost, în această calitate, un mare constructor de politici culturale, impulsionând decisiv autonomizarea și profesionalizarea disciplinelor umaniste autohtone. Concepută ca o suită de prelegeri pentru un public german, *Einiges Philosophische...*

va stimula ulterior orientarea laică a învățământului filosofic ieșean. Studiile din epoca germană vor sta și la baza cursurilor de la Universitatea din Iași sau a prelecțiunilor populare. Revelator rămâne modul în care criticul se raportează la modelele sale filosofice. Idealismul platonician e fundamental, dar neostentativ. Din Schopenhauer nu preia, precum Eminescu, pesimismul metafizic, ci ideea contemplației dezinteresate. Iar traduceri din acest autor vizează îndeosebi scrieri de plan secund: *Despre filosofia la Universitate* (1870) și *Aforisme asupra înțelepciunii în viață*, tălmăcite fragmentar în 1872, apoi rescrise și publicate integral patru ani mai târziu în „Convorbiri literare”. Influența lui Hegel, deseori invocată de comentatori, rămâne inferioară celei exercitate de Feuerbach sau de Kant, despre a cărui metafizică a ținut un curs la Iași și din a cărui *Estetică transcendentă* a tradus în paralel cu Eminescu. În schimb, impactul lui Herbart rămâne decisiv în perspectivă. Filosofia nu constituie, oricum, un scop în sine, ci un mijloc în vederea unui proiect cultural mai amplu, cu relevanță societală. „Spiritul filosofic”, extins de Tudor Vianu asupra întregii activități a Junimii, e mereu subordonat la **M.** spiritului critic și oratoriei pedagogice. Ultimul cuvânt îl are, invariabil, moralistul public, de expresie sentențioasă și aforistică. Raționalist moderat și senzualist corectat prin pozitivism, liderul junimist a fost prin excelență adeptul unei filosofii practice, mefientă față de excesul de abstracțiuni. Ironizat ca „burghez” de G. Călinescu, pe **M.** idealul căii de mijloc l-a urmărit din prima tinerețe. Vorbea ușor și scria greu, observă E. Lovinescu, care subliniază claritatea „latină” a discursului maiorescian, văzând în el, nu fără îndreptățire, prima noastră mare proză de idei. O claritate elevată, de altitudine critică larg accesibilă, care definește un stil – maiorescianismul. În adolescență iubitorul de idei clare și distincte „prelucra” *Logica* lui Herbart și sistematiza prelegerile de logică ale lui Hermann Suttner, iar după absolvirea liceului începuse (și abandonase repede) un breviar de logică pentru elevii de la Theresianum. *Logica* sa, acuzată de plagiat (după John Stuart Mill) și apărută de Eminescu în presă, va fi un bun manual, cu influență masivă asupra multor generații de studenți. Întors din Germania, **M.** acordă o atenție sporită pozitivistilor, senzualiștilor și empiriștilor (Auguste Comte, John Locke, David Hume, J.S. Mill, Herbert Spencer) și *Poeticii*

lui Aristotel. Ion Ianoși a identificat, în prelegerile maioresciene de istorie a filosofiei din perioada târzie a activității lui universitare, o pondere crescândă a interesului pentru „filosofia științifică”. Din păcate, criticul nu și-a transpus scriptic prelegerile; prea ocupat să explice sistemele altora, nu și-a elaborat un sistem propriu; interesat de psihologie, nu și-a elaborat o teorie psihologică (articolul *Din experiență*, publicat în 1888, constituie o sinteză eseistică a observațiilor în domeniu); iar teoriile literare (impersonalitatea artei, „realismul poporan”) sau sociale („forme fără fond”) sunt deducibile din ansamblul activității critice. Spirit pragmatic, de „terian ardelean” (cum l-a numit G. Călinescu), a subordonat întotdeauna teoreticul praxiului. Construirea și instituționalizarea primului canon critic al literaturii române moderne nu poate fi, în acest sens, separată de normarea limbii literare în acord cu limba „populară” vorbită. Opusă etimologismului scolastic al Școlii Ardelene și exclusivismelor neologizante, reforma ortografică maioresciană (implicând adoptarea grafiei latine în locul celei slavone) merge împreună cu ilustrarea ei literară prin excelența scriitorilor reprezentanți ai „direcției noi”. Acest pragmatism meritocratic, manifestat inclusiv în selecția elitelor junimiste, aparține unui pedagog cultural de vocație, admirabil organizat și excelent organizator. Centrarea juvenilă pe importanța conceptului „relație” se va regăsi în relațiile pe care criticul le va stabili între toate domenii acțiunii sale: instituționale, pedagogice, lingvistice, juridice, politice, literare, culturale. Studiul din 1861 conține de fapt în embrion întreaga sa acțiune viitoare. Când **M.** scrie „Filosofia este știința relației”, „Psihologia este știința relației reciproce dintre reprezentări”, „Știința relației conceptelor între ele se numește logică”, „Metafizica e știința relațiilor dintre gândirea logică și conceptele de întrebuințare curentă”, el enunță o *Weltanschauung* confirmată la maturitate în *Despre progresul adevărului...*: „Nu câte idei felurite ai adunat în memoria ta este lucrul cel mai important, ci importantă este legătura între idei”. Expresie orală a unui sistem personal de gândire și acțiune critică, prelecțiunile populare au reprezentat un model de oratorie publică. **M.** a susținut la Universitate câteva zeci de asemenea conferințe, unele fiind consemnate în paginile „Convorbirilor literare”. Primele tratează despre cărțile sacre ale omenirii – *Pentateuh*-ul lui Moise și *K-hagiur*-ul lui

	VIAȚA	OPERA
1840	februarie 15 La Craiova se naște Titu Liviu Maiorescu, fiul Mariei (n. Popasu) și al lui Ioan Maiorescu, profesor și filolog, fiu de țărani. Numele tatălui este Trifu, dar, fiind înrudit pe linie maternă cu Petru Maior, își schimbă numele, derivându-l de la ilustrul său înaintaș.	
1842–1843	Se mută cu familia la Brașov, apoi la Iași și din nou la Craiova, urmând locul de muncă al tatălui, determinat să se perinde prin mai multe școli din Muntenia și Moldova.	
1846–1848	Urmează școala primară la Craiova.	
1848–1849	Tatăl său ia parte la revoluția din Muntenia, citind la Craiova <i>Proclamația de la Izlaz</i> ; e numit de Guvernul Provizoriu agent pe lângă Dieta din Frankfurt. În timpul revoluției familia Maiorescu trece prin momente de restriște, obligată să se refugieze în Transilvania (Blaj, Sibiu, Brașov).	
1850	Intră la gimnaziul românesc din Brașov, înființat de protopopul Ion Popasu, unchiul său.	
1851	octombrie Este înscris elev la gimnaziul Academiei Theresiane din Viena, un colegiu de elită din Imperiu, pe care îl urmează mai întâi ca extern, iar din 1856 ca intern.	
1855	Primește burse din partea Episcopiei Blajului și a Fundației Ramonței pentru a-și continua studiile la Viena.	noiembrie Face primele însemnări în jurnalul său intim. Scrie o piesă de teatru și versuri în germană.
1857		Începe <i>Epistolarium</i> , o serie de scrisori adresate unor personaje importante din viața sa. Trimite la „Gazeta de Transilvania”, sub numele Aureliu, două traduceri, din Charles Dickens și din Jean Paul.
1858	iulie Termină, primul din promoție, studiile la Academia Theresiană, unde reușise să se impună prin rezultate și atitudine. noiembrie 9 Se înscrie la Universitatea din Berlin pentru studii de filosofie, dar și pentru a urma dreptul.	
1859	Intră în legătură cu familia consilierului de justiție Georg Kremnitz, fiind angajat să predea lecții de franceză copiilor acestuia, între care Clara, viitoarea sa soție, și Wilhelm, ulterior medicul regelui Carol I, căsătorit cu Mite von Bardeleben.	Ține la Colegiul „Sf. Sava” din București conferința <i>Socialismul și comunismul din punct de vedere critic</i> , text care atestă primele sale opțiuni în direcția conservatorismului.

iunie 25 Cu teza *Das Verhältnis* obține doctoratul în filosofie *magna cum laude* la Universitatea din Giessen.

octombrie Cu o bursă acordată de Eforia Instrucțiunii Publice, ajunge la Paris, unde se înscrie la Sorbona pentru a studia dreptul. Aici se împrietenește cu Theodor Rosetti, frate al Elenei Cuza, soția domnitorului Alexandru Ioan Cuza, și mai târziu membru fondator al Junimii.

1860

august Debutează cu articolul *Măsurarea înălțimii prin barometru* în revista „Isis sau Natura”, apărută la București.

Începe corespondența cu Theodor Rosetti. Îi apare la Berlin lucrarea *Einiges Philosophische in gemeinfaßlicher Form* (deși pe copertă anul apariției este 1861, cartea a apărut cu un an mai devreme).

1860–1861

Grație unor manevre de dispense și echivalări ale diplomei sale din Germania cu cele cerute de sistemul francez, obține titlul de licențiat în litere, acordat de Sorbona. Încearcă, fără succes, și obținerea unui doctorat în litere la Paris. Devine membru corespondent al Societății Filosofice din Berlin.

1861

Ține două conferințe, la Berlin și la Paris, subiectul fiind tragedia franceză și muzica lui Richard Wagner.

noiembrie 2 Își susține la Sorbona licența în drept cu teza *De jure dotium – Du régime dotal*. Se întoarce în țară, la București.

decembrie 10 Deschide la București un ciclu de prelegeri publice, *Despre educațiunea în familie*.

1862

iunie 2 I se acordă un post de supleant la Tribunalul Ilfov, unde în scurtă vreme va fi avansat procuror.

Se căsătorește cu Clara Kremnitz.

noiembrie–decembrie Își începe cariera în învățământ, fiind numit director al Gimnaziului Central din Iași și profesor de istorie universală la Universitatea din același oraș, unde va mai preda istoria filosofiei și logica.

Publică în anuarul gimnaziului ieșean studiul *Pentru ce limba latină este chiar în privința educațiunii morale studiul fundamental în gimnaziu*.

1863

februarie Funcționează ca decan al Facultății de Filosofie din Iași.

februarie 10 Inaugurează la Iași un ciclu de „prelecțiuni populare” care prefațează înființarea, peste un an, a societății Junimea.

Începe disocierea lui tot mai evidentă de exponenții Școlii Ardelene, între care Simion Bărnuțiu.

Este numit membru în Comitetul de inspecție școlară.

martie 28 Se naște fiica sa, Livia Maiorescu.

Prinde contur conflictul cu B.P. Hasdeu, profesor la gimnaziul ieșean, pe fondul scandalului în care acesta era acuzat de incompatibilitatea dintre demnitatea morală cerută unui cadru didactic și licențiozitatea nuvelei *Duduca Mamuca*.

octombrie Este ales rector al Universității ieșene în locul lui Nicolae Ionescu, lider al viitoarei „fracțiuni libere și independente” și adversar politic de durată al criticului. Tot atunci este numit director al Școlii Normale (sau Preparandale) „Vasile Lupu”, unde va predă pedagogia, gramatica română, psihologia și compunerea (printre elevii săi de aici s-a numărat Ion Creangă).

Peste câteva săptămâni pleacă în Germania pentru a studia sistemul școlilor normale.

1864

februarie 9 Se coagulează comunitatea intelectuală care va sta la baza societății Junimea, printr-un nou ciclu de conferințe, unde îl însoțesc, în calitate de conferențieri, Vasile Pogor și P.P. Carp. Li se alătură Iacob Negruzzi și Theodor Rosetti; concomitent se inițiază mai multe reuniuni duminicale animate de discuții pe teme culturale.

primăvara Sub un nume dat de Th. Rosetti, se decide înființarea societății Junimea. Societatea își propune să continue seria „prelecțiilor populare”, să patronizeze un cenaclu, să scoată o revistă care să reflecte judicios cultura literară și științifică a vremii, să modeleze și să atragă personalități culturale de prim rang în epocă.

În vară începe împotriva sa o campanie de calomniere orchestrată de Nicolae Ionescu, urmată de un proces în care e acuzat de acte imorale săvârșite în incinta Școlii Centrale de Fete, unde funcționa ca profesor. Ca martor al acuzării a apărut și fosta elevă Veronica Câmpan, viitoarea poetă Veronica Micle.

august Încetează din viață tatăl său și, câteva luni mai târziu, mama sa.

octombrie 9 Urmare a calomniilor, este suspendat din toate funcțiile deținute în învățământ.

1865 **mai 27** Achitat în procesul care i se intentase, este reintegrat în învățământul universitar, ca profesor și rector; își revine și postul de director la Școala Normală; totodată, e președinte al Comitetului de inspecție școlară.

1866 **ianuarie** Este admis în Baroul de Iași. Va deveni un avocat de frunte în dreptul civil și comercial. După detronarea lui Cuza începe să se implice activ în politică în favoarea conservării Unirii; este și de partea aducerii pe tron a unui principe străin. În acest scop, scoate jurnalul „Vocea națională” (apărut în doar opt numere, în aprilie și mai). Un articol apărut aici îi atrage o provocare la duel, neconsumat însă. Devine, alături de alți junimiști notorii, membru al lojei masonice L'Étoile de la Roumanie, filieră care va facilita apropierea lui de conservatori. Întemeiază, împreună cu alți profesori, Institutul Academic (Liceul Nou).

1867

iulie 20 Este membru fondator al Societății Academice Române.

1868

ianuarie 16 Este înlăturat de la conducerea Școlii Normale.

1869

august 9 Se naște fiul său, Liviu Maiorescu, care va trăi doar trei ani.

octombrie Demisionează din Societatea Academică Română, pe care o vede ca redută a

Publică, la Iași, *Regulele limbei române pentru începători*.

leze de sub tipar, la Iași, lucrarea *Despre scrierea limbei române*, unde atacă etimologismul ardelean.

martie 1 Apare la Iași, bilunar, revista „Convorbiri literare”, director fiind Iacob Negruzzi; participă la elaborarea cuvântului introductiv. Aici îi vor apărea mai toate articolele, studiile și traducerile.

Publică articolul *Despre poezia română*, reluat în același an în volum cu titlul *Poezia română. Cercetare critică*, menit să acompanieze o antologie din poezii români realizată în cadrul Junimii.

Îi apar în „Convorbiri literare” articolele *Limba română în jurnalele din Austria* și *În contra direcției de astăzi în cultura română*, actul de naștere a teoriei formelor fără fond.

leze de sub tipar lucrarea *Contra școalei Barnuțiu*, etalon al permanentului conflict cu ardelenii și cu „fracționiștii”.

Publică articolul *Observări polemice*, unde ironizează „megalografia” unor autori care exagerau valoarea scrierilor românești în raport cu marile opere ale culturii universale.

etimologismului ardelean și a „formelor fără fond”. Va reveni în rândurile academicienilor abia peste zece ani.

1871

mai Este ales deputat în Parlamentul României pe listele conservatorilor, intrând astfel și în viața politică, unde se va remarca în calitate de excepțional orator. Ca ideolog al Junimii, nu se identifică întotdeauna cu politica Partidului Conservator, atitudinea sa fiind punctată de distanțe oportune, atitudine pe care, cu alte ocazii, o va manifesta și față de politica liberalilor.

În „Convorbiri literare” apare prima parte din articolul *Direcția nouă în poezia și proza română*, continuat în 1872. După V. Alecsandri, „cap al poeziei noastre literare în generația trecută” și deschizător de drum pentru noua generație, este remarcat, dintre poeții noi, M. Eminescu, „om al timpului modern” și „poet, poet în toată puterea cuvântului”, căruia i se discută trei poezii, *Venere și Madonă*, *Epigonii* și *Mortua est*.

noiembrie 15 Ține ultima prelegere la Universitatea din Iași, de unde este demis în urma unor tensiuni avute cu ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Christian Tell.

1872

Rostește în Cameră un discurs unde se pronunță pentru suplimentarea bugetului școlilor normale, reale și de meserii în dauna bugetului pentru învățământul superior, pe care, în lipsa unui învățământ elementar de calitate, îl consideră o „formă fără fond”.

Îl întâlnește, pentru prima dată, pe M. Eminescu, pe care îl invită să participe la seratele Junimii.

1873

Publică un prim „studiu de patologie literară”, *Beția de cuvinte* (în volum *Beția de cuvinte în „Revista contemporană”*), urmat de al doilea, *Răspunsurile „Revistei contemporane”*, unde supune criticii scrieri de V.A. Urechia, G. Sion, Pantazi Ghica ș.a.

1874

aprilie 7 Este desemnat ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în guvernul condus de Lascăr Catargiu.

Se stabilește la București.

Apare la București volumul antologic *Critice*.

1875

Inițiază proiectul pentru restaurarea bisericii episcopale de la Curtea de Argeș, operă încredințată arhitectului francez Lecomte de Nouy. Printre succesele lui ca ministru

1876

se remarcă aducerea în țară a documentelor din fondul Eudoxiu Hurmuzachi și adoptarea unei legi care mărea bugetul școlilor românești din Brașov. Și din postura de ministru l-a sprijinit pe Eminescu, acordându-i burse de studiu și posturi finanțate de stat (director al Bibliotecii Centrale din Iași, revizor școlar).

ianuarie 28 Înaintează un complex proiect de reformă a învățământului care, nefiind votat în Senat, duce la demisia sa din postul de ministru.

mai Este numit agent diplomatic la Berlin.

iulie Odată cu venirea liberalilor lui Ion C. Brătianu la guvernare, renunță la funcție. Miniștrii conservatori fiind acționați în judecată de noua putere, el este acuzat, între altele, de a fi deturnat bani publici prin bursele și ajutoarele bănești acordate lui Eminescu și lui Ioan Slavici. Peste doi ani liberalii vor renunța la procesul deschis miniștrilor conservatori.

În viața de familie apar tensiuni tot mai adânci, marcate de distanțarea de soție și apropierea de cumnata sa Mite Kremnitz, cu care are și un copil nelegitim, Georg-Titus. Cade într-o depresie traversată de gânduri suicidare sau de exil în America.

Reia, la București, ședințele Junimii, aici stabilindu-se între timp Eminescu, Slavici, I.L. Caragiale.

1877

ianuarie–aprilie Conduce ziarul conservator „*Timpul*”, unde publică editoriale până la izbucnirea războiului ruso-turc și intrarea trupelor rusești pe teritoriul românesc, moment în care opțiunile lui politice antirusești intră în conflict cu cele ale conservatorilor, unii rușofili, alții doar spirite pragmatice.

1878

Este ales deputat de Iași din partea opoziției conservatoare.

1879

Se declară pentru revizuirea articolului 7 din Constituție așa încât să fie acordate drepturi civile și politice tuturor locuitorilor țării, indiferent de religie. Parlamentul a votat, în cele din urmă, nu pentru încetățenirea în masă a străinilor, ci pentru una condiționată, spre care a virat și opinia liderului junimist.

Călătorește cu familia la Viena, luându-l, pe spezele lui, și pe I.L. Caragiale.

1880

Inițiază la Ateneul bucureștean un prim ciclu de conferințe publice.

lese de sub tipar *Logica* – lucrare de tip manual pentru care G. Zota îl va acuza în presă de plagiat după Kant, J.S. Mill ș.a., acuzații respinse de M. Eminescu.

Publică în „*Convorbiri literare*” traduceri din aforismele lui Schopenhauer.

Reia, în noua sa locuință din București, pe strada Mercur nr. 1, ședințele Junimii.

Citește la Academia Română proiectul pentru o nouă ortografie.

aprilie Reintrat în Academie, este ales vicepreședinte al forului academic (până în aprilie 1884); va mai fi vicepreședinte între aprilie 1886 și martie 1887.

Situația familială se complică iarăși, în scenă intrând Ana Rosetti, cumnată a lui Iacob Negruzzi, care îi va deveni, mai târziu, soție.

1881

Ca membru al Partidului Conservator condus de Lascăr Catargiu, pledează în publicația germană „Deutsche Revue” pentru apropierea statului român de Puterile Centrale.

Se distanțează de conservatori în momentul în care, sub autoritatea lui P.P. Carp, se lansează programul politic junimist *Era nouă*, aceasta marcând disocierea junimiștilor de vederile partidului condus de Catargiu. Junimiștii se vor constitui într-o grupare politică distinctă, care nu va ezita să se apropie de liberalii lui Ion C. Brătianu.

1881–1882

În „Convorbiri literare” se tipăresc articolele *Neologismele și Literatura română și străină-tatea*, considerat textul care deschide discuția despre specificul național în artă și literatură. La ședințele Junimii ajung să participe nu doar scriitorii de frunte promovați aici (Eminescu, Alecsandri, Slavici, Caragiale, Creangă ș.a.), ci și foști adversari, ca Hasdeu, George Barițiu ori Al. Macedonski. Acest eclectism ajunge să fie perceput atât ca o lăudabilă convergență a valorilor naționale, cât și ca o degradare a spiritului critic promovat de junimiști.

1882

aprilie Asistă entuziasmat la lectura „Lucea-fărului” eminescian.

Demisionează oficial din Partidul Conservator. Merge la Londra pentru a fi alături de soție, operată de cancer.

1883

Este ales deputat.

Publică în „România liberă” o scrisoare în care reia pledoaria sa pentru apropierea României de Puterile Centrale, în condițiile în care regele Carol I și prim-ministrul I.C. Brătianu făcuseră demersuri concrete pentru aderarea statului român la Tripla Alianță.

De la primele semne de boală ale lui Eminescu, se ocupă de tratarea acestuia atât în țară, cât și la Viena, și de reintegrarea sa în viața socială și culturală (îi editează poeziile, îi găsește un post de subbibliotecar al Universității din Iași).

În almanahul societății România Jună din Viena și apoi în „Convorbiri literare” îi apare articolul *Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare*.

1884 Eșuează tentativele de formare a unui guvern liberalo-junimist.

Reintră în învățământ, la Universitatea din București, unde va predă logica și istoria filosofiei.

1885 Se distanțează de politicile liberale, criticând de mai multe ori guvernul lui Brătianu.

1886

1887 Se desparte oficial de soția sa, Clara, care se stabilește, împreună cu fiica lor, Livia, în Germania.

Se căsătorește cu Ana Rosetti.

1888 **martie** Este numit ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în guvernul condus de Theodor Rosetti, funcție din care va demisiona peste un an.

1889

1890 Este desemnat președinte al Secțiunii literare a Academiei Române (până în 1891); va mai avea această funcție în 1893–1894, 1902–1904, 1907–1909.

noiembrie 16 Este din nou ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în guvernul condus de generalul Gh. Manu (va renunța la portofoliu în februarie 1891).

Lucrează în continuare pentru legea instrucțiunii publice, proiect de reformă inițiat în 1875. Unele soluții propuse acum sunt calificate reacționare și discriminatorii, altele au ecouri pozitive. Proiectul său de reformă cade în Parlament și, odată cu el, guvernul din care face parte. E momentul în care abandonează „orice gând de legiferare în materie de școli”.

1892

Fiica sa se căsătorește cu Eugen Dymcza, inginer lituanian de origine poloneză.

decembrie Publică și prefătează *Poezii*, singura ediție antumă din scrierile lui M. Eminescu.

În „Convorbiri literare” apare articolul *Comediile d-lui I.L. Caragiale*, unde ia apărarea scriitorului împotriva acuzațiilor de imoralitate aduse pieselor sale.

Revista „Convorbiri literare” este mutată la București.

Tipărește articolul *Poeți și critici*.

În articolul *În lături!* polemizează cu Aron Densușianu, ostil „direcției noi” patronate de criticul junimist.

Publică în „Convorbiri literare” articolul *Eminescu și poeziile lui*.

Apare în traducerea sa volumul *Aforisme asupra înțelepciunii în viață* de Arthur Schopenhauer.

Începe să pregătească succesiunea spirituale a Junimii și a „Convorbirilor literare” către noua generație de literați și filosofi considerați afini: Mihail Dragomirescu, Pompiliu Eliade, Simion Mehedinți, P.P. Negulescu ș.a.

les de sub tipar două volume intitulate *Critice* (volumul al treilea este editat în 1893).

octombrie Este ales rector al Universității din București (reales în 1895); va fi ales și senator al aceleiași instituții.

1895 Vizitează Rusia cu ocazia botezului nepotei sale, fiica Liviei.

1897 Demisionează din funcția de rector pe fondul mișcărilor studențești antisemite, încurajate de guvernul liberal al lui D.A. Sturdza.

1898 Sprijină în Senat legile reformiste ale lui Spiru Haret, ministrul liberal al Cultelor și Instrucțiunii Publice.

1900 **iulie 7** Funcționează ca ministru de Justiție în guvernul P.P. Carp (până în februarie 1901, când guvernul demisionează).

1901 **martie** Face o cerere de pensionare din învățământ, dar continuă să-și țină cursurile.

1902 Donează Academiei Române manuscrisele lui Eminescu.

1904

1906

1907

1908

1909 Este pensionat definitiv la cerere.

1910 Este sărbătorit la vârsta de șaptezeci de ani. **decembrie 29** Este numit ministru de Externe în guvernul P.P. Carp.

1912 **martie 29** După retragerea lui Carp, ia conducerea Consiliului de Miniștri în două guverne de „colaborare” (în octombrie guvernul e

O polemică importantă este aceea din *Contraziceri? Mic studiu de strategie literară și din Asupra personalității și impersonalității poetului*. Adversarii săi, pe de o parte „Voința națională”, organ al liberalilor, iar pe de alta, socialistul C. Dobrogeanu-Gherea, sesizaseră o serie de „contradicții” între opțiunile politice și viziunile literar-estetice ale criticului. Conflictul de idei cu Dobrogeanu-Gherea, dus mai departe de discipolii celor doi critici, va avea o posteritate de anvergură în cultura română.

Tipărește *Copilul Eyolf*, traducere din teatrul lui Henrik Ibsen.

Publică primele două volume de *Discursuri parlamentare* (alte trei apar în 1899, 1904 și 1915).

Apare articolul-pamflet *Oratori, retori și limbuți*.

Înaintea Academiei un raport pentru modificarea ortografiei, care va fi acceptat.

Prezintă la Academia Română și publică raportul de premiere a volumului *Poezii* de Octavian Goga.

Semnează rapoartele de premiere pentru *Povestiri* de Mihail Sadoveanu și *În lumea dreptății* de I. Al. Brătescu-Voinești.

Este tipărită în trei volume ediția completă *Critice*.

Rostește răspunsul la discursul de recepție în Academie al lui Duiliu Zamfirescu, care, vorbind despre creația populară, dezvoltă ideea lipsei de valoare estetică a acesteia. Poziția criticului este contrară celei a prozatorului și va marca ruptura dintre ei.

	schimbat, însă rămâne sub conducerea sa, el deținând și portofoliul Externelor), soluție care reunește facțiunile conservatoare ale momentului.
1913	iulie La finele celui de-al doilea război balcanic prezidează Conferința de Pace de la București.
1914	ianuarie Își încheie cariera politică prin demisia guvernului său. aprilie 28 Moare la Heidelberg soția sa, Ana Maiorescu. La izbucnirea Primului Război Mondial, pledează pentru neutralitate.
1916–1917	Rămâne în București și refuză orice legătură cu armata germană de ocupație.
1917	iulie 18 Titu Maiorescu se stinge din viață la București. Este înmormântat în cimitirul Bellu.

Buddha; nu întâmplător toiagul lui Moise, care separă apele de uscat, e o metaforă a criticii maioresciene, iar serenitatea buddhistă, preluată via Schopenhauer, definește ideea contemplației estetice ca „înălțare impersonală”. Urmează prelegeri despre *Critica rațiunii* (Kant), seria *Cercetări psihologice* din 1868 și 1869 (despre inteligență și pasiune, individualitate și egoism, importanța lumii interioare, frenologie și fiziognomie, moarte și imortalitate, progres, genialitate, elementul psihologic în politică, necesitatea ș.a.). Apoi, în 1871, ciclul *Semnele de cultură între popoare*, cu prelegeri despre religie și învățământul elementar, în care M. expune ideile evoluționismului englez și ale pedagogiei lui Pestalozzi. Despre religie are o concepție laică, apreciind utilitatea moralei creștine, dar considerând-o inferioară filosofiei și rezultat al spaimelor iraționale. Spirit secular, nu neapărat ateu, discipolul lui Feuerbach e un antropocentrist pentru care sediul sentimentului religios se află în interiorul eului, în psihologia individuală; cercetările sale frenologice, hipnotice și spiritiste au caracter experimental, pozitivist. Revine, în 1872, cu conferințe publice despre educație, viața practică și importanța jocurilor, iar în 1873 cu prelegeri din seria *Omul și natura*. Cea intitulată *Morală și știință* s-a păstrat în rezumat și a fost reprodusă în „Convorbiri...”. Prelecțiunile se răresc

mult în anii următori, *Deosebiriile adevărului* (1879) și *Dezvoltarea pasiunilor* (1880) fiind printre ultimele. O conferință la Ateneul Român (*Darwinismul în progresul intelectual*), unde susține limitarea drepturilor femeilor în treburile obștești pe motivul inferiorității cerebrale, va fi combătută incisiv în revista „Contemporanul” din Iași de tânăra Sofia Nădejde. Atitudinea criticului nu era întemeiată doar pe datele unei antropologii pseudoștiințifice, ci și pe misoginismul schopenhauerian, foarte influent în critica de autoritate autohtonă. Elocința discursurilor parlamentare, reunite în cinci volume între 1897 și 1915, îl situează pe M. printre maeștrii autohtoni ai genului, alături de Mihail Kogălniceanu și de P.P. Carp. Introducerile mai importante vor fi reunite postum în volumul *Istoria contemporană a României (1866–1900)*, cu un titlu deloc maiorescian. Oratorul parlamentar are o elocință atică, impecabil servită de limezi-me silogistică și de disciplina concisă. Ea înfruntă timpul chiar atunci când ideile s-au fanat. Dacă discursurile sunt indispensabile pentru evaluarea omului public, scrisorile (*Epistolarium*) și prodigioasele *Însemnări zilnice* rămân indispensabile pentru cunoașterea omului privat. Lacunare în câteva momente de criză existențială, ele sunt, înainte de orice, opera unui observator moral. Inspirat probabil de goetheenele *Die Tagebücher*, jurnalul e

ulterior celui al adversarului său pașoptist C.A. Rosetti, dar anterior diaristicii berlineze a lui Iacob Negruzzi. Deși evită introspecția în favoarea consemnărilor exterioare, supravegheate, diaristul lasă totuși să se întrevadă natura sa pasională, slăbiciunile și exasperările care-l aduc, la un moment dat, în pragul sinuciderii. „Masca olimpiantă” se vedește a fi, privită din acest unghi, o construcție dificilă, rezultat al luptei cu propriii demoni. Seducător, dar nu boem, sociabil, dar fără familiarități, cu o atitudine de *pater familias* imun la spiritul debutonat impus de Vasile Pogor la Junimea („anecdota primează”, bătaile cu perne etc.), **M.** a fost – cum s-a observat – un spirit „victorian”. Epoca domnitorului Carol I, suprapusă de G. Călinescu celei a afirmării spiritului junimist, e în definitiv compatibilă cu cea a reginei Victoria, iar influența conservatorismului anglo-saxon, cu evoluționismul și organicismul aferent, definește junimismul într-o măsură la fel de mare cu istorismul și filosofia clasică germană. Inclusiv Tocqueville, Comte, Hegel și Schopenhauer sunt citați de Maiorescu în cheie antirevoluționară, iar *Istoria civilizațiunii în Anglterra* a lui H.T. Buckle, *Originea speciilor* a lui Darwin, teoriile lui Mill și ale lui Herbert Spencer sunt lecturi-reper la Junimea.

Literar, **M.** a fost un admirator constant al romanelor lui Oliver Goldsmith și al celor scrise de Charles Dickens, ca și al prozei americanilor Mark Twain și Bret Harte, iar în poezie Edgar Allan Poe îi era o referință familiară. Prețuirea criticului merge preponderent către fondul clasic, armonice și echilibrat al romantismului și realismului, nu către „dezechilibrul” modern. În corespondența cu discipolul Mihail Dragomirescu criticul expune un punct de vedere format din tinerețe, în *Vechea tragedie franceză și muzica lui R. Wagner*. „Wagner se raportă la Beethoven ca Ibsen la Shakespeare sau ca Byron la Goethe. Minunată orchestrație, picanterie și efecte scenice, dar ideea fundamentală a unității poeziei cu muzica în operă e demonstrabil falsă. Lăitmotivele și sărăcia de melodii sunt deplorabile. E un epigon-pigmeu pe lângă Beethoven. Byron, Ibsen și Wagner sunt moderni, Shakespeare, Goethe și Beethoven sunt eterni”. Autonomia (și specificitatea) valorilor, separarea între frumos, adevăr și bine, între arta literară și politică, istorie, știință sau morală îi vin de fapt dinspre criticismul kantian. Separând arta de știință, **M.** separă estetica de epistemologie, artei fiindu-i atribuită intuirea directă,

subiectivă, a naturii, iar științei abstractizarea generalizatoare. Obiectul artei este dat de pasiuni și sentimente, care sunt (precum ideile platonice) „eternă”, iar influența ei asupra cititorului e morală în măsura în care îl face să se înalțe în lumea „ficțiunii ideale”, înfrângându-și interesele egoiste. Sinceritatea recomandată artistului are în vedere evitarea imitației mecanice, privită ca expresie individuală a neadevărului. Ideea va fi extrapolată și în plan colectiv. Impersonalitatea, uitarea de sine sunt de sorginte schopenhaueriană și de filiație platonice. Paradoxul face ca acest spirit clasicizant să fie întemeietorul instituției criticii românești moderne, iar teoreticianul „formelor fără fond” să fie un importator al conservatismului evoluționist anglo-saxon. În *Aforisme etice, estetice și critice*, redactate între 1859 și 1862, se întâlnesc idei surprinzătoare de coerente despre „tehnica poeziei”, dezvoltate în 1867 în articolul *Despre poezia română*, intrat în ediția *Critice* din 1892 sub titlul *Poezia română. Cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*, prin distincția, mediată de F.T. Vischer, între „condițiunea materială” și „condițiunea ideală” a poeziei (Aron Densușianu îl va acuza, neavenit, de plagiat). Când, reproșându-i lui Lamartine obscuritatea stilistică și „mania” hegeliană a triadei, notează că „trebuie să-ți compari, în diverse timpuri, stilul pentru a remarcă nebulănit de marea ta preschimbare”, **M.** sună lovinescian *avant la lettre*. Ca și în cazul latinismului Școlii Ardelene, criticul constată degenerarea liberalismului pașoptist, care și-a îndeplinit rolul istoric. Epuizarea pașoptismului se manifestă deopotrivă în plan politic (prin frazeologie demagogică) și estetic (prin subproducții literare). Cu câteva excepții, între care *Asupra poeziei noastre populare* (unde elogiază, prin filtru clasic, antologia proaspătului aliat Vasile Alecsandri), primele articole maioreștiene din „Convorbiri...” au un caracter polemic. După articolul inaugural *Despre scrierea limbei române* (1866; două părți vor mai apărea în 1873), în care enunță, pentru prima oară, intențiile de reformă a ortografiei și demontează, de pe pozițiile fonetismului militant, poziția filologică a „pedanților” Școlii Ardelene, publică în 1867 textul critic fondator *Despre poezia română*. În ediția din 1874, apoi în 1892, va apărea și cu prefețe adaptate momentului (de notat, în ediția 1892, formula „studiu elementar asupra poeziei române”, cu o fină distanță autocritică). S-a observat paradoxul

Titu Maiorescu, Petre P. Carp și Alexandru Marghiloman

(„contradicția”) acestui conservator modern, care face *tabula rasa* din tradiția literară (și, prin extensie, din tradiția cultă autohtonă), pentru a întemeia, în jurul „direcției noi”, o nouă cultură și un nou proiect societal. În articolul *Observări polemice* (1869) combate nu doar concepția fonetică a lui Aron Pumnul, ci și lipsa de criterii axiologice a *Lepturariului rumânesc*, în care subproducțiile unor poeți minori sau nuli din trecut coexistă cu texte pașoptiste de valori diferite. Student la Viena, Eminescu îi va da lui M., în 1870, o replică tăioasă, taxându-l drept „nihilist modern” și – semnificativ – își va începe colaborarea la „Convorbiri...” cu poemul *Epigonii*, în care celebrează canonul lui Aron Pumnul ca tradiție lirică autohtonă. Mefiența maioresciană la adresa tradiției va merge o vreme alături de relativa neglijare a istoriei în fața filosofiei, dreptului și filologiei; o atare atitudine poate explica în parte dezertarea unor tineri istorici valoroși (A. D.

Xenopol, G. Panu) în direcția școlii istoriografice liberale. După 1880, prin apropierea de vechiul adversar B. P. Hasdeu, împreună cu care inițiază editarea arhivei Hurmuzachi, situația se schimbă totuși. Preocupările în materie se înmulțesc, pe măsură ce școala istoriografică pozitivistă a Junimii se îmbogățește cu reprezentanți notabili, precum D. Onciul sau Ioan Bogdan. Articole din 1868, precum *Limba română în jurnalele din Austria*, *Dreptul public al românilor și școala lui Barnuțiu* (reluat în volum sub titlul *Contra școalei Barnuțiu*), *În contra direcției de astăzi în cultura română* sau, un an mai târziu, *Observări polemice*, sunt modele ale genului polemic, atinse ulterior doar de replicile la adresa „Revistei contemporane” din *Beția de cuvinte* în „*Revista contemporană*” și din *Răspunsurile „Revistei contemporane”* (1873) sau, în 1886, de execuția la adresa lui Aron Densușianu și Andrei Mureșanu din articolul *În lături!*.

Lovinescu a subliniat, cel dintâi, marea artă a polemistului: artă cerebrală, apolinică, opusă afecțiunii lirice, dionisiace, a pamfletului. Iar G. Călinescu i-a urmărit, sagace, etapele: de la examenul „logic și gramatical” al gândirii adversarilor, cu care – va observa Nicolae Manolescu – nu intră nicio dată cu adevărat în dialog, la încadrarea acestora „într-un lanț de necesități”, cazurile individuale fiind combătute de la înălțimea unei obiectivități și impersonalități științifice, de valabilitate universală. Cu o limpezime silogistică robustă, precisă, concisă, **M.** identifică punctele vulnerabile, le izolează cu cruzime, mărindu-le, apoi le execută cu o artă infailibilă a citatului compromițător și cu o altitudine ironică distrugătoare. Pe de altă parte, trece sub tăcere meritele, când ele există, atacând doar atunci când e sigur că are dreptate. „Nu e în chestie” – formulă intrată în folclor – desemnează flagrantul inadecvării și ridicolul oricărui subterfugii parazitare. Combătând „școala Bărnăușu”, adică identificarea dreptului românesc cu dreptul roman, cu toate consecințele politice și economice, taxează necruțător viciile de logică ale

preopinientului, inadecvarea, ignorarea evoluției istorice. Ostilă șovinismului xenofob, demagogiei și exceselor de orice fel, încurajând, în spiritul iluminismului liberal, „progresul societății românești prin toleranță și știință”, critica maioreșciană respinge deopotrivă revoluționarismul ori nostalgiile reacționare în favoarea progresului gradual. Sinteză de organicism estetic, evoluționism social-istoric și relativism pragmatic, ea își extrage principiile din realitatea concretă, nu din scheme și formule prestabilite, ceea ce a inaugurat o „posteritate” prodigioasă și un canon literar național. Este o critică de întemeiere și îndrumare; democratismul „artei cu tendință” și populismul ruralist de la 1900, iraționalismul existențial și mistic al naționaliștilor interbelici, realismul socialist, metodologiile structuraliste și poststructuraliste nu au reușit s-o discrediteze. Originalitatea ei e, desigur, discutabilă. Elemente criticiste, prejnimisme au existat și la „Dacia literară”, și la „Propășirea”, iar câteva idei estetice fuseseră deja expuse de Radu Ionescu în serialul *Principiile critice* din 1862. Meritul lui **M.** constă însă în a le da o coerență programatică

Filă din Jurnalul lui Titu Maiorescu

Handwritten text in German, likely a page from Titu Maiorescu's diary. The text is written in cursive and includes several corrections and annotations. The main text reads:

Handwritten notes at the top left:
 Dankes
 Briefe
 Burau...
 1862.

Main text:
 Theodor Schott's Brief.
 Mittwoch, 11. April 1862. Ich habe den Brief
 von ~~dem~~ Freund Schott. ~~dem~~ Schott's Brief
 Inhalt: Er hat eine, an die ich mich
 schon vor einiger Zeit in der Zeitung
 geschrieben, und die heute da ist, und
 eine Petition in der Expedition steht, und
 die für den 1. Mai kommen soll. Ich habe
 das mit Interesse gelesen, und ich habe
 das dem Bruder ich die Petition
 geben. - Also schreibe abzugeben.
 Eine der Sache freude hatte ich schon
 schon und aktiv in der Schreiben und ich
 die weitere Arbeit kann ich die...

inexistentă anterior. Încercarea junimiștilor de a alcătui o antologie a poeziei române anterioare s-a soldat cu un eșec, concretizat în articolul-reper *Poezia română. Cercetare critică*, ocazie pentru autorul lui de a-și stabili propria „listă” canonică limitativă. Se află aici, condensată, o estetică maioreșciană a poeziei, al cărei „adevăr” are un caracter eminamente subiectiv (centrarea pe subiect definind și sentimentul religios). Pornind de la definiția hegeliană a artei („frumosul cuprinde idei manifestate în materie sensibilă”), „condițiunea materială” a poeziei e asociată cu „imaginile sensibile”, a căror „frumusețe primitivă” o diferențiază de proză. Este invocată, de asemenea, „justețea comparărilor”. La rândul ei, „condițiunea ideală” va fi asociată fanteziei și, pe urmele doamnei de Staël, „nobilei inutilități” a artei, criteriile aferente fiind date de „mișcarea rapidă a gândirii” de la o idee la alta, de transfigurarea ideii prin exagerare subiectivă (implicând separarea ideii poetice de ideile ordinare), de gradația spre culminare a compoziției, în fine, de evitarea redundanțelor și a abstractizării. Exemplele din folclor, ca și considerațiile despre echilibrul organic al creațiilor populare, par să indice ideea unui clasicism sui generis. Diferența dintre „logica poeziei” și cea a prozei (sau a științei) se va întâlni și la antimaiorescianul Al. Macedonski, reformulată în altă cheie. Dacă însă obiectul poeziei – consideră **M.** – îl reprezintă pasiunile, rolul rațiunii e acela de a le domina. De combătut sunt excesul diminutival sau bombastic (asociate trivializării și declasării plebeie), delirul verbal, inadecvarea, redundanța prolixă. Spre deosebire de Pogor, pentru care *ridendo castigat mores*, criticul ridiculizează impostura din perspectiva unui *spiritus rector*, cu o ironie severă, glacială. Va încuraja, și el, producțiile unor scriitori mediocri, dar numai în măsura în care aceștia nu se abat de la norma echilibrului clasic; sunt menționați N. Scellitti, Th. Șerbănescu, Matilda Cugler-Poni, Samson Bodnărescu, Anton Naum, C. Ollănescu-Ascanio, Lucreția Suciu, D. Petrino ș.a. Considerațiile estetice maioreșciene – observă E. Lovinescu – „cad în domeniul bunului-simț comun; ele nu constituie principii absolute, ci sunt dominate de problema însăși a talentului”. În aceasta stă de fapt valabilitatea lor, literatura nefiind o știință tare. Criteriile criticului au valoare preponderent relațională; ele ilustrează un etos al rigorii, clarității, elevației substanțiale și stăpânirii de sine, cu implicații nu doar

literare. „Sinteza generală în atac” începe, în literatură, prin *Poezia română. O cercetare critică...*, text anticanonic, dar care anunță noul canon. Sesizând epuizarea estetică și uzura morală a pașoptismului, **M.** exagerează polemic, pentru a-și pune în valoare alternativa. Printre victimele colaterale se numără și nume de pondere, ca Ion Heliade-Rădulescu (față de care mentorul Junimii a manifestat o aversiune intratabilă). În *Direcția nouă în poezia și proza română* (1871–1872) bilanțul devine însă pozitiv, ilustrat prin destule nume: A. D. Xenopol, G. Panu, A. I. Odobescu, Ioan Slavici, A. Lambrior, N. Gane, Iacob Negruzzi (li se va adăuga și Ion Ghica). Prin intermediul familiei Negruzzi, Alexandri se alăturase din 1867 Junimii, girând, cu autoritatea sa de poet național, gruparea și publicând în „Convorbiri literare” cele mai valoroase compoziții poetice, începând cu *Pasteluri*. În 1870 se alătură și Eminescu, principala achiziție din rândul noii generații de scriitori. **M.** îi taxează, pedagogic, „dezechilibrul” modern, evaluându-l însă elogios („...dar poet, poet în toată puterea cuvântului”) și omologându-l astfel definitiv. Vii-toarele vârful artistic al Junimii – Slavici, Creangă, Caragiale – vor fi însă descoperite și aduse în cenaclu de Eminescu, critica maioreșciană acționând ca instanță de acreditare. Generos cu apropiatii, **M.** e în schimb drastic cu adversarii. În cele două „studii de patologie literară”, *Beția de cuvinte în „Revista contemporană”* și *Răspunsurile „Revistei contemporane”*, sunt ridiculizați Petre Grădișteanu și V. A. Urechia. Mai târziu, în *Oratori, retori și limburi* (1902), veștejește patologia discursurilor parlamentare, executându-și vechi inamici; semnificativă e, acum, citarea oratoriei lui Cicero prin Dimitrie Cantemir și Nicolae Costin, autori premoderni ignorați anterior. Pe linia aceeași apropierei de tradițiile premoderne, în adaosul din 1908 la *Literatura română și străinătatea* vor fi repertoriate, elogios, „Arhiva istorică a României” și *Cuvente den bătrâni* de B. P. Hasdeu, *Crestomația...* lui Timotei Cipariu, studiile de slavistică ale lui Ioan Bogdan, cercetările documentare ale lui N. Iorga, *Bibliografia românească veche* a lui Ioan Bianu și Nerva Hodoș, contribuțiile filologice ale lui Ovid Densusianu, A. Philippide, Sextil Pușcariu, Moses Gaster ș.a. Criticul identifică în „beția de cuvinte” o maladie și a discursului public, simptomele unei curențe de caracter manifestate prin lipsa autocontrolului, a continenței intelectuale și a discernământului.

Tributară evoluționismului conservator, teoria „formelor fără fond” e legată de faza afirmării polemice a Junimii. Formularea ei explicită apare în articolul *În contra direcției de astăzi în cultura română*, dar se regăsește la toate nivelurile concepției maioresciene. Sinonim al inautenticității instituțiilor moderne imitate fără discernământ după cele apusene, „forma fără fond” e asociată unor „iluzii fără adevăr”; ea implică, așadar, lipsa de substanță, dezacordul între abstracțiunile importate superficial și emfatic și impostura celor care le deservește. Afirmății precum „Nu numai că nu aduce un folos, dar este de-a dreptul stricăcioasă, fiindcă nimicește un fond mai puternic de cultură. Și prin urmare vom zice mai bine să nu facem o școală deloc, decât să facem o școală rea...” au rămas, din fericire, netraduse în practică, deși proiectele maioresciene de reformă a învățământului public vizau desființarea unor instituții universitare, secții ale Academiei, conservatoare și școli de belle-arte. Totuși, a vedea aici un refuz al modernizării ar fi excesiv. **M.** e un liberal-conservator moderat, nu un tradiționalist reacționar. Diferența față de programul liberalilor nu vizează necesitatea reformelor, ci doar ritmul și substanța

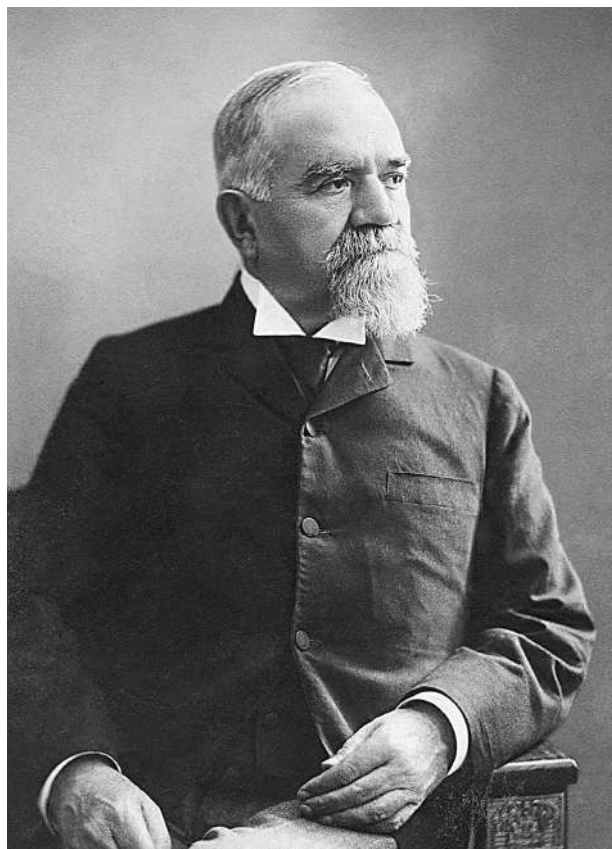
lor. Strategia graduală maioresciană, neviabilă politic, și-a vădit din plin valabilitatea în plan literar și lingvistic. Atât mania neologizantă, cât și pedantismul Școlii Ardelene sunt taxate drept „forme fără fond” în raport cu evoluția organică a limbii literare. Antilatinismul nu indică defel un antiardelenism. Dimpotrivă: articolul *Limba română în jurnalele din Austria* apără identitatea limbii române vorbite în Transilvania, Banat și Bucovina, combătând „germanizarea limbii prin traduceri literale”. Fiul lui Ioan Maiorescu s-a ocupat de difuzarea „Convorbirilor...” la românii de peste munți, a încurajat producția literară din Transilvania, a sprijinit revista „Tribuna” din Sibiu și a fost primit cu onoruri în societatea România Jună din Viena. Nepotul episcopului de Caransebeș a fost, în plus, un sprijinitor al bănățeanului Slavici și a dedicat singurele sale comentarii literare ample unor poeți dialectali bănățeni, precum Ioan Popovici-Bănățeanul și Victor Vlad Delamarina. O direcție semnificativă a proiectului său literar a constituit-o promovarea externă a literaturii junimiste de vârf. Numeroși scriitori au fost, astfel, traduși și antologați în Austria și în Germania, unde lobby-ul junimist funcționa; doamnele din

apropierea criticului (Mite Kremnitz, Ana Rosetti, Emilia Humpel și Livia Maiorescu) îi vor fi alături ca traducătoare. Preocuparea pentru formarea (sub umbrela Junimii) a unor elite cu pregătire superioară s-a tradus prin sprijinirea materială a multor tineri colaboratori. Eminescu, Slavici, Caragiale, Coșbuc, A. D. Xenopol, Samson Bodnărescu, Spiru Haret, Eduard Gruber, Jan Urban Jarník, Duiliu Zamfirescu, Mihail Dragomirescu, C. Rădulescu-Motru ș.a. au primit burse în străinătate și au fost sprijiniți în carieră. Unii au fost promovați în Universitate sau în diplomatie. Familiaritatea cu literaturile germană și anglo-saxonă, mai ales pe latura comunitar-idilică și moral-pedagogică, îl face pe **M.** să schițeze în *Literatura română și străinătatea* o mică teorie a specificului literar național. O va ilustra, după 1900, și în raportul academic asupra poeziei lui Octavian Goga, dar mai ales în răspunsul adresat în 1909 lui Duiliu Zamfirescu în chestiunea „poporanismului în literatură”, unde susține legitimitatea folosirii adecvate a materialului etnofolcloric ca inspirație pentru poezii și prozatorii culti. Autonomia esteticului se desparte aici, manifest, de „arta pentru artă”, valoarea operei nefiind considerată „în sine”, ci relațional. Materialul de inspirație (patriotic, social, politic) este secundar; contează doar valorificarea lui superioară și asimilarea la nivelul publicului educat. Acuzat de naționaliști ca antipatriot și cosmopolit germanofil, de fapt **M.** a fost întotdeauna un apărător al naționalității „în marginile adevărului”. Ideea organicist-romantică potrivit căreia principala clasă productivă autohtonă o constituie țărănimea îl face să pledeze, la 1882, cauza „realismului poporan”, ilustrat de proza semnată de Slavici și de Creangă. E. Lovinescu a identificat corect limitele acestui particularism, pe care nu se poate construi o teorie general-valabilă a romanului. Numai că **M.** nu acordă atenție romanului autohton, deși revista junimistă a găzduit, în etapa bucureșteană, publicarea principalelor romane ale lui Slavici și ale lui Duiliu Zamfirescu (*Mara*, *Viața la țară* ș.a.). Producția romanească de până la 1890, urbană ca inspirație și în mare parte minoră, trece sub radarul exigenței sale. Un alt moment important în critica maioresciană îl constituie apariția articolului *Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare*, unde e dezvoltată ideea schopenhaueriană a contemplației dezinteresate, idee regăsită doi ani mai târziu, în 1885, în apărarea dramaturgiei lui Caragiale (*Comediile d-lui*

Caragiale), unde sunt combătute opiniile adversarilor privind „imoralitatea” autorului (moralitatea personajelor dramatice stând exclusiv în capacitatea lor de a ne transpune, dezinteresat, în lumea operei), iar opera caragialiană e considerată „cea mai puternică expresie a criticii sociale junimiste”, cu o valoare ce transcende politicii și vizează universalitatea pasiunilor umane. Pe acest schopenhauerism clasicizat se grefează în 1889 efigia olimpică a geniului din necrologul *Eminescu și poeziile lui*. Aici **M.** atinge, ca niciodată, un ton profetic: „Pe cât se poate omeneste prevedea, literatura poetică română va începe secolul al XX-lea sub auspiciile geniului lui și forma limbei naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a veșmântului cugetării românești”. Se poate vedea în această evaluare finală o revizuire tacită în raport cu textul în care Eminescu era încă plasat în urma lui Alecsandri. Pe de altă parte, indicarea lui Eminescu drept far al literaturii viitoare implică istoricizarea lui Alecsandri. Dincolo de orice alte considerații, *Poezii și critici* (1886) rămâne important prin distincția între ceea ce Albert Thibaudet va numi „critica artiștilor” și critica instituționalizată. Poetul, opinează **M.**, e „părtinitor”, autocentrat, capabil să accepte doar operele în care se regăsește; în schimb, criticul e „nepărtinitor”, disponibil pentru o pluralitate de formule care nu-l implică. Viitorul a arătat însă că nu criticul profesionist, ci poezii, emulii eminescieni au văzut mai bine. Identificarea obiectivității critice cu „nepărtinirea” trimite la o metaforă juridică, ceea ce l-a făcut pe Gherea și pe emulii săi să acrediteze, ironic, ideea unei critici „judecătorești”, mai târziu Lovinescu vorbind adesea despre „magistratură critică”. A fost deseori acuzată, în cazul lui **M.**, evitarea analizei. Deliberarea analitică are loc în culise, iar procesul ei rămâne inaccesibil; mefiența față de *close reading* este însă o caracteristică a epocii, criticul mizând pe comprehensiunea cititorului. Dacă Eminescu și Caragiale beneficiază de comentarii speciale în momente-cheie ale afirmării și impunerii lor, despre Creangă și Slavici sunt emise doar considerații fugare. E drept: elogioase și relevante în context. Criticul este un specialist al citatului edificator și al judecății ferme, sentențioase. El nu „atacă” decât atunci când e sigur de victorie și se abține sau (în cazul lui Dobrogeanu-Gherea) își trimite în luptă discipolii când nu se simte

stăpân pe situație. Execuțiile la adresa lui V. A. Urechia din *Beția de cuvinte...*, a lui Aron Densușianu din *În lături!*, a lui Nicolae Ionescu și Giorgio Brătianu din *Oratori, retori și limbuși* au caracterul flagrantului delict, de natură să compromită o reputație. Excelența criticii maioresciene trebuie căutată mai ales în excelența retorică a polemicii de idei, în pregnanța retorico-argumentativă și în eficiența criticii de direcție („sinteză generală în atac”), urmând marile priorități ale câmpului literar și cultural. Sub acest aspect, **M.** rămâne – cu formula lui Paul Cornea – un „om al începutului de drum”, iar analiza, fie de context ideologic și sociobiografic, fie de text, e considerată inefficientă, un balast dispensabil; analiza poate fi recuperată, eventual, din implicitul judecăților. În cenaclul Junimii au fost citite scrierile majore ale lui Eminescu, comedii și *Năpasta* lui Caragiale, „novelele din popor” ale lui Slavici, proze de Duiliu Zamfirescu și N. Gane, baladele și idilele lui Coșbuc etc. Filtrul evaluărilor maioresciene a fost însă mereu decisiv. Apetitul analitic al criticului e mai mare în scrierile de tinerete, prejunimiste, care vădesc pe alocuri un semiotician *en herbe* al limbajului. Însemnările zilnice, relatările memorialiștilor, prelegerile și cursurile, corespondența pot da o idee suplimentară despre critica sa informală. *Eminescu și poeziile lui* oferă, de pildă, o imagine clasicizată apolinic a geniului romantic, o maiorescianizare a poetului, amendată de G. Călinescu prin examenul complet al operei și contestată mai târziu de „dionisiacul” I. Negoțescu. Însă evaluările din cenaclu, intervențiile pe textele eminesciene și mai ales scenariul cuprinsului din singurul volum antum al poetului spun mai mult despre interpretarea de substrat decât considerațiile critice anterioare. **M.** nu evită în articolele sale portretul moral (elogios sau satiric) și, acolo unde e cazul, elementul biografic. Importanța criticii sale stă, altminteri, în forjarea unor criterii nenegociabile de evaluare. „Întemeietorul” acordă atenție limitelor disciplinei, autonomia judecății de valoare ținând de etosul modern al specializării. Ca reprezentant al raționalismului postkantian, el a fost un creator de școală nu doar în critica literară (prin E. Lovinescu și post-lovinescieni) sau în estetică (de la Mihail Dragomirescu la Tudor Vianu), ci și în filosofie și logică (P.P. Negulescu, Ion Petrovici) sau în psihologie (C. Rădulescu-Motru), cu influență asupra disciplinelor juridice, istorice și lingvistice. Etosul junimist a avut un rol determinant inclusiv în

normarea științelor exacte din România. Nu s-a subliniat îndeajuns faptul că **M.** a fost, în primul rând, un critic de sistem, un constructor dublat de un strateg. Iar tăcerile sale sunt la fel de importante ca și intervențiile. Când recunoaște în adversari valori autentice, imposibil de negat și, măcar în parte, compatibile cu propriul demers (ca în cazul lui Hasdeu), nu ezită să și-i facă aliați. Când se desparte însă de discipoli care îl „trădează” (de la A. D. Xenopol și G. Panu la Caragiale), rupturile devin ireconciliabile. În asemenea situații „conspirația tăcerii” (o strategie junimistă predilectă) este preferată intervențiilor polemice riscante. Doar Duiliu Zamfirescu, sprijinit decenii de-a rândul în carieră, îi prilejuiește o intervenție polemică de substanță după discursul de recepție al acestuia la Academia Română. Rigiditatea și partizanatul cenaclier i-au fost pe drept reproșate ideologului Junimii. Ele erau totuși inevitabile în gestionarea unei societăți cu asemenea personalități și obiective majore. Caracterul unificator se cere însă mereu evidențiat: **M.** a deschis Junimea către toate provinciile locuite de români, către formule literare dintre cele mai diverse; în rândurile ei se vor regăsi oameni din toate disciplinele, din pătri sociale foarte diferite (inclusiv fii de țărani, precum Creangă și Slavici). După 1870 apar, tot mai mult, femeile scriitoare (Mite Kremnitz, Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni, Lucreția Suciu ș.a.). Modificările în timp ale gândirii maioresciene au loc, de regulă, nu prin (auto)revizuri tranșante, prin rupturi asumate, ca la liberalul Lovinescu, ci prin adaptări, precizări, adaosuri și replieri tacite. Între replica adresată lui Duiliu Zamfirescu – care nega nu atât valoarea estetică a poeziei populare, cât autenticitatea valorificării ei în operele unor scriitori culti – și articolul din 1868 despre culegerea de folclor a lui Alecsandri diferențele sunt concludente. Ele vor fi argumentate, în 1909, prin exemple culese din alte literaturi: „Că nu poate fi vorba de fireasca atribuire a unui romantism exotic la figurile poporului românesc rezultă din analoaga înzestrare a sătenilor cu simțimintele cele mai înalte și delicate tocmai în schițele, nuvelele și romanele țărănești din acele literaturi occidentale, unde introducerea unei culturi străine la elementele autohtone este exclusă. Absolut aceeași notă vibrează în *Petite Fadette*, în *François le Champi*, în *La Mare au Diable* de George Sand, în figurile de pe țărmurile Rinului descrise de Auerbach, în țăranii lui Ganghofer din munții

Tirolului și chiar în vagabonzii lui Bret Harte din California”. Adecvarea formei la fond va fi invocată atât pentru legitimarea estetică a liricii populare, cât și a literaturii culte care o valorifică. Alteori însă tăcerea se dovedește o soluție mai prudentă. După ce, în 1892, Caragiale îl acuză de intervenții abuzive asupra manuscriselor eminesciene (în *Două note*) și de spirit partizan (în conferința *Gaște și găște literare*, ținută la Ateneul Român), criticul nu se mai pronunță deloc public asupra lui. Ceea ce nu înseamnă că nu-l urmărește în continuare. În *Anii de ucenicie* (1944) M. Sadoveanu evocă, malițios, o întâlnire acasă la bătrânul critic, care ținuse să-l cunoască după ce în 1907 îi scrisese raportul de premiere la Academie; cu această ocazie **M.** îi mărturisește rezervele privind „negativismul” excesiv al lui Caragiale. Critica maioresciană diminuează însă sensibil odată cu oficializarea politică și academică a criticului – sau, altfel spus, pe măsură ce Academia și Universitatea devin tot mai dominate de influența lui. Generată de considerațiile maioresciene din *Comediile d-lui Caragiale* și din *Poeți și*

critici, polemica cu Dobrogeanu-Gherea, amorsată de acesta prin articolul *Către d-nul Maiorescu* (1886), reluat în volum cu titlul *Personalitatea în artă*, și închisă printr-o replică maioresciană întârziată în *Contraziceri?* (1892), urmată de intervenția lui Gherea din *Asupra esteticei metafizice și științifice* (1894), rămâne indecisă. Combătând idealismul platonician al preopinentului, potrivit căruia arta e un colț al naturii văzut impersonal printr-un temperament individual, Gherea identifică o contradicție între afirmația din *Poeți și critici* potrivit căreia poetul trebuia să fie personal și ideea schopenhaueriană a emoțiunii impersonale care-l înalță în lumea ideală. Criticul junimist îl va combate, oțios, cu argumente logice. Problema centrală este însă dată de conflictul dintre idealismul autonomist-estetic și materialismul științific, heteronomist. Gherea nu neagă, totuși, importanța esteticului, ci pledează în favoarea caracterului său social și a „tendinței” ideologice inevitabile. La rândul său, **M.** nu neagă importanța inspirației sociale, politice sau patriotice, ci o subordonează transfigurării artistice și contemplației dezinteresate. Cu toate deficiențele sale, Gherea este însă, la 1890, omul momentului. Critica lui analitică indică o etapă nouă în evoluția disciplinei. Dacă pe Eminescu, Caragiale, Coșbuc i-a omologat **M.**, Gherea i-a impus în conștiința publică prin studiile sale sociologice; a sprijinit, de asemenea, literatura naturalistă a lui Caragiale & Co, în timp ce criticul de la „Convorbiri...” s-a arătat, pe ansamblu, defavorabil naturalismului, cu al cărui „dezechilibru” demofil nu consuna defel. Lăsând la o parte traduceri din Goethe (partea I din *Faust* în 1870), Byron (1884) și Ibsen (*Copilul Eyolf*, 1895), tălmăcirile lui **M.** din nuvelele lui Bret Harte și Pedro Antonio de Alarcón (1881) sau din suedezul Harold Selmer Greth (*Vechiul moșiei Sialka*), însemnările de lectură din jurnal spun multe despre opțiunile realiste ale liderului Junimii. Adversar, deopotrivă, al estetismului simbolist, acesta îl aprecia totuși pe Maurice Maeterlinck, din care a tradus povestirea *La moartea unui câțeluș*. Un lucru e cert: așa cum poeții moderniști vor prelua descoperirile a doi rivali – Eminescu și Macedonski, critica de după 1900 va reuni, în combinații variabile, experiența maioresciană și cea gheristă. Rămâne deschisă chestiunea relativei indiferențe a autorului față de propria operă. Într-adevăr, **M.** n-a acordat prea multă importanță publicării de lucrări sistematice. El s-a dedicat însă

– admirabil – unui obiectiv mai important în context: construirea unei culturi mature și competitive. A intervenit prin texte doar în momente-cheie, pentru a îndruma, sancționa, corecta și legitima. Opera maioreseană constă, de fapt, în totalitatea acțiunii publice a criticului.

Natura însăși a stilului maioresean e clasică; elaborat prin eliminări și nu prin adaosuri successive, el pare de o extremă simplitate; scos după multe operații de filtrare, se prezintă sub o formă de perfectă solubilitate și limpiditate. Apropiind orice idee de cetitor, el pare la îndemâna oricui; stil clasic de clarificator. Cu toate că formația lui intelectuală era aproape exclusiv germană, cu toate că teoriile lui sociale și estetice îi veneau din aceeași sursă, arta lui nu-i datorește nimic influenței germane. Maiorescu a fost un mediteranean, un greco-latin, un simplifactor al metafizicei germane, într-un stil analitic mai apropiat de moralistii francezi decât de metafizicienii germani. Marea lui admirație pentru Schopenhauer se explică și prin faptul că, prin specia talentului său, Schopenhauer a fost cel mai latin dintre filosofi germani... Latină, arta lui Maiorescu converge înainte de toate spre claritate; cu riscul oricărei simplificări și deci al unei pauperizări a substanței, ea reprezintă harta schematică dar definitivă a chestiunilor tratate fără nici o încărcare de incidente, fără digresiuni. E poate cel mai bun stil științific din câte avem, mântuit însă de un scriitor clasic, care nu se servește de un vocabular profesional, ci se folosește de limba oricui.

E. LOVINESCU

La originea lucrurilor unde, subiectiv, se găsește Maiorescu, teoria nu poate fi despărțită de practică. El însuși le acordă un interes egal, derutant pentru noi, care avem superstiții scrisului. Pentru Maiorescu însă, Discursurile parlamentare stau pe același plan cu Criticele, reorganizarea învățământului național cu Istoria contemporană, editarea de manuale și anuare cu articolele polemice. Un discurs în Parlament și Beția de cuvinte sunt laturi ale unei opera unice, indivizibile; ministrul proceda la înființarea (sau desființarea) unei catedre determinat de același impuls adânc de creație care mișca imaginația vorbitorului politic sau pe a criticului; căci, în definitiv, traducerea unui aforism de Schopenhauer și rezumarea opiniilor unor pedagogi străini încetează a mai reprezenta la Maiorescu un simplu act cultural, devenind caracteristic pentru acela care se află în spatele lor.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form*, Berlin, 1861; *Despre scrierea limbei române*, Iași, 1866; *Poezia română. Cercetare critică. Urmată de o alegere de poezii*, Iași, 1867; *Contra școalei Barnuțiu*, Iași, 1868; *Beția de cuvinte în „Revista contemporană”*. *Studiu de patologie literară*, Iași, 1873; *Răspunsurile „Revistei*

contemporane”. *Al doilea studiu de patologie literară*, Iași, 1873; *Critice*, București, 1874; *Critice*, I–III, București, 1892–1893; ed. I–III, București, 1908; ed. I–III, îngr. și pref. I.A. Rădulescu-Pogoneanu, București, 1926–1930; *Discursuri parlamentare cu privire asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*, I–V, București, 1897–1915; ed. I–V, îngr. și pref. Constantin Schifirneț, București, 2001–2003; *Istoria contemporană a României (1866–1900)*, îngr. și pref. I.A. Rădulescu-Pogoneanu, București, 1925; ed. *(Istoria politică a României sub domnia lui Carol I)*, îngr. Stelian Neagoe, București, 1994; *Însemnări zilnice*, I–III, îngr. și introd. I.A. Rădulescu-Pogoneanu, București, 1937–1943; *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori. 1884–1913*, îngr. și pref. Emanoil Bucuța, București, 1937; *Gedichte*, îngr. și pref. I.E. Torouțiu, București, 1940; *Jurnal și Epistolar*, I–IX, îngr. și pref. Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, introd. Liviu Rusu, București, 1975–1989; *Opere*, I–IV, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, București, 1978–1988; *Prelegeri de filosofie*, îngr. Grigore Traian Pop și Alexandru Surdu, pref. Grigore Traian Pop, Craiova, 1980; *Scrieri din tinerețe*, tr. Alex. Ionescu, Radu Stoichiță, Ion Herdan, Tudor Vianu și I.E. Torouțiu, îngr. și pref. Simion Ghiță, Cluj-Napoca, 1981; *Scrieri de logică*, tr. și introd. Alexandru Surdu, pref. Sorin Vieru, București, 1988; *Opere*, I–IV, îngr. D. Vatamaniuc, introd. Eugen Simion, București, 2005–2006. **Traduceri:** Arthur Schopenhauer, *Aforisme asupra înțelepciunii în viață*, București, 1890; ed. îngr. Domnica Filimon-Stoicescu, pref. Liviu Rusu, București, 1969; *Patru nuvele*, pref. trad., Craiova, 1882; Henrik Ibsen, *Copilul Eyolf*, pref. trad., București, 1895.

Repere bibliografice: Dobrogeanu-Gherea, *Studii*, I–II, *passim*; Ibrăileanu, *Spiritul*, 59–87; Panu, *Junimea* (1943), I–II, *passim*; G. Bogdan-Duică, *Titu Liviu Maiorescu*, București, 1921; Negruzzi, *Junimea, passim*; Soveja [Simion Mehedinți], *Titu Maiorescu*, București, 1925; Mircea Florian, *Începuturile filosofice ale lui Titu Maiorescu*, CL, 1937, 1–5; Vianu, *Opere*, II, 142–183, 318–366, III, 373–374, 387–403, V, 75–82; Constantinescu, *Scrieri*, III, 379–383, 412–453, 484–546; Călinescu, *Opere*, III, 545–551, 630–636, IV, 193–207, V, 43–55, 669–672, VI, 626–628, VII, 356–370, 550–552, XI, 96–108, 246–253, 259–262, 327–330, 560–569; Munteanu, *Panorama*, 38–45; D. Caracostea, *Semnificația lui Titu Maiorescu*, București, 1940; Al. Dima, *Afinități electice: Titu Maiorescu și Goethe*, București, 1940; E. Lovinescu, *T. Maiorescu*, I–II, București, 1940; Ion Petrovici, *T. Maiorescu*, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 343–365, *Ist. lit.* (1982), 397–419; E. Lovinescu, *T. Maiorescu și contemporanii lui*, I–II, București, 1943–1944; E. Lovinescu, *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, București, 1943; Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.*, 149–178; Nicolae Manolescu, *Contradicția lui Maiorescu*, București, 1970; George Ivașcu, *Titu Maiorescu*, București, 1972;

Domnica Filimon, *Tânărul Maiorescu*, București, 1974; Gafița, *Fața lunii*, 65–147; Simion Ghiță, *Titu Maiorescu filosof și teoretician al culturii*, București, 1974; Mihăilescu, *Conceptul*, I, *passim*; Ornea, *Junimea*, *passim*; Eugen Todoran, *Maiorescu*, București, 1977; *Titu Maiorescu și prima generație de maiorescieni*, îngr. Z. Ornea, Filofteia Mihai și Rodica Bichis, pref. Z. Ornea, București, 1978; Drăgan, *Lecturi*, 9–176; Mănuță, *Argumente*, 101–158; Liviu Rusu, *Scrieri despre Titu Maiorescu*, București, 1979; *Dicț. lit.* 1900, 540–547; Virgil Vintilescu, *Polemica Maiorescu–Gherea*, Timișoara, 1980; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 20–30; Z. Ornea, *Viața lui Titu Maiorescu*, I–II, București, 1986–1987; Petru Ursache, *Titu Maiorescu esteticianul*, Iași, 1987; Al. Dobrescu, *Introducere în opera lui Titu Maiorescu*, București, 1988; Holban, *Literatura*, I, 27–53; Papu, *Scriitori filosofi*, 18–24; Adrian Marino, *Pentru Europa: integrarea României*, Iași, 1995, *passim*; Nicolae Mecu, *Titu Maiorescu*, București, 1996; Ovidiu Cotruș, *Titu Maiorescu și cultura română*, îngr. și pref. Cornel Ungureanu, Pitești, 2000; *Dicț. esențial*, 477–482; Mănuță, *Principiile*, *passim*; Simion, *Ficțiunea*, III, 103–151, 209–211; Cornel Moraru, *Titu Maiorescu*, Brașov, 2003; Șiulea, *Retori*, 69–130; C. Popescu-Cadem, *Titu Maiorescu în fața instanței documentelor*, ed. 2, București, 2004; Dascălu, *Germanitatea*, 75–113; Constantin Schifirneț, *Formele fără fond, un brand românesc*, București, 2007; Simion, *Fragmente*, V, 489–492; Manolescu, *Istoria*, 359–376; Liviu Papuc, *Societari junimiști în documente*, ed. 2, Iași, 2008, 167–184; Terian, *A cincea esență*, 469–477; Zamfir, *Panorama*, I, 302–316. **P.C.**

MAIORESCU, Toma George (8.XII.1928, Reșița – 6.VII.2019, București), poet, prozator, eseist, publicist. Este fiul Boriskăi (n. Marosy) și al lui Ștefan Mayer, funcționar de bancă. Urmează școala primară la Reșița, gimnaziul și liceul la Caransebeș și Timișoara, luându-și bacalaureatul în 1947, apoi Facultatea de Litere și Filosofie la Cluj (1947–1948) și București (1948–1949), iar ulterior, ca bursier al statului român, Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1949–1954). După terminarea studiilor lucrează ca redactor la „Contemporanul” (1954–1971) și ca redactor-șef adjunct la „România pitorească” (1971–1982). În 1990 devine președinte-fondator al Mișcării Ecologice din România, membru în Consiliul Provizoriu al Unității Naționale, iar mai târziu deputat. Editează, din 1990, în calitate de director, săptămânalele „Eco” și „Eco magazin”, după aceea lunarul „Ecosofia”. Preocupat de problemele ecologismului, aspiră să fundamenteze o disciplină nouă, desemnată ca „ecosofie”. Desfășoară activitate didactică în cadrul Universității Ecologice din București, ca titular al Catedrei de ecosofie. A debutat în

presă în 1945, iar prima carte, placheta *Lespezi pe un veac apus*, i-a apărut în 1947. A colaborat la „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Orizont”, „Flacăra”, „România liberă”, „România pitorească”, „Viața militară” ș.a. A publicat poezie, proză, reportaj, publicistică, eseu, multe scrieri fiindu-i traduse (uneori de scriitori ca Evgheni Evtușenko sau Pablo Neruda) și editate în rusă, portugheză, germană, suedeză, hindi, franceză, neogreacă, turcă, spaniolă, ivrit, cehă, maghiară, bulgară și esperanto, în România și peste hotare. I s-au acordat numeroase distincții, între care Premiul Asociației Scriitorilor din București (1983), Ordinul Național Rio Branco în grad de Comandor (Brazilia, 2002), Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler (2003).

Ca poet, **M.** s-a exprimat în primele două decenii de activitate pe coordonatele liricii angajate politic, cu mesaj explicit antifascist, anticapitalist și procomunist, conform ideologiei epocii. Pe lângă temele oficiale – lupta antifascistă ilegală, instituirea și construcția socialismului, glorificarea dezvoltării industriale, înfierarea imperialismului, dezarmarea etc. –, sunt „cântate” și dragostea, peisaje evocatoare, locurile copilăriei. În anii ’60, odată cu relativa relaxare a presiunilor ideologice, poetul se regăsește pe sine și procedează la o primenire a emisiei lirice. Momentul este marcat de apariția volumului *Timp răstignit* (1969), prin care **M.** se manifestă ca modernist radical, neofuturist îndrăzneț în idee, exprimare și chiar în grafie, recurgând la artificii tipografice de inspirație avangardistă. Cultivă versul alb, imaginea frapantă, uneori arborescentă și contrariant bizară, un anumit pitoresc sau „exotism” al juxtapunerilor neașteptate. Asemănarea cu avangarda rezidă mai ales într-o relativă truculență caleidoscopică, în ebuliția imaginației, în culoare, în zeflemeaua cumpătată, blândă, de fapt în recursul la bizarerie, la alăturări ciudate. Cu trecerea anilor, poetul își mai temperează întrucâtva avangardismul, abandonează îndrăzelile prea căutate, adoptând treptat o perspectivă melancolică, cu toate că dă expresie în continuare exasperării existențiale și nu renunță la starea de căutare febrilă. Caracterizat de o mobilitate uimitoare, el are capacitatea de a recurge ocazional la gestul pastişei nobile, scriind poezii izbutite în maniera câte unui mare poet. Bunăoară, textul intitulat *Cu Nichita despre Nichita* e într-adevăr un poem „ca de Nichita” despre Nichita. Se poate spune că scrierile se articulează ca un lung poem,

prin care **M.** se străduiește să-și împărtășească trăirile afectiv-intelectuale și reflecțiile în marginea existentului. Cu șansa de a fi ascultat. Fiindcă, fără a fi un mare reformator în literatură, în știință sau în reflecția moral-filosofică, el este un bun difuzor, un excelent tălmăci, raportor, comentator, *raisonneur* și rezonator. Un reporter nu numai al peisajului fizic sau social și istoric din ținuturile îndepărtate străbătute cu diferite prilejuri, ci și un „reporter” al propriei interiorități, ca și al peisajului teoriilor și doctrinelor științifice sau religioase etc. Contribuția lui ca publicist, prin volumele de convorbiri, reportaje și însemnări de călătorie, rămâne notabilă, cu observația că, la fel ca în poezie, textele din anii '50–'60 sunt marcate de scăderile decurgând din compromisurile specifice epocii. După eliberarea definitivă de acele compromisuri, scriitorul se manifestă – și în proza, eseistica, publicistica sa – ca un promotor febril al procedurilor literare novatoare, hipermoderniste, menite constant acreditării unei viziuni și unui mesaj de un umanism generos. Zborul imaginației și ingeniozitatea observării lumii din unghiuri mai puțin convenționale se îmbină cu altitudinea meditației morale. O mențiune specială merită *Ucișul și floarea* (1970), un „antiroman aleatoriu și polișt în urmărirea ideii”, un fel de parabolă ambiguă, cu instrumentar radical modernist. După cum semnala Mircea Iorgulescu, e o narațiune de aparență absurdă, urmuziană, etalând, „o zeflemea sarcastică în marginea unor lucruri foarte grave: războiul, umilirea individului, tehnocrația și esența umană” ca expresie a „unei exasperări existențiale, transpuse cu mijloacele grotescului și ale absurdului”. Eseistica lui **M.**, cultivată cu precădere în ultimele două decenii, nu e propriu-zis literatură, dar nici discurs științific sau filosofic în sens strict, și nici publicistică obișnuită. Întrunind trăsături proprii fiecăruia dintre cele trei domenii, ea învederează în primul rând marca distinctivă a personalității care o enunță și de aceea se cere considerată în relație cu restul scrierilor.

SCRIERI: *Lespezi pe un veac apus*, Reșița, 1947; *Întoarcerea în patrie*, București, 1955; *Călătorie prin vreme*, București, 1956; *Ritmuri contemporane*, București, 1960; *Unde se întorc cosmonauții*, București, 1962; *Ochii Danielei*, București, 1963; *Pași peste ape*, București, 1965; *Zei desculți*, București, 1966; *Dialog... cu secolul și oamenii lui*, I–II, București, 1967–1972; *Timp răstignit*, București, 1969; *Ucișul și floarea*, București, 1970; *Operațiunea 0,17. Escalade mediteraneene*, București, 1972; *Insula cu orhidee*

mov, București, 1973; *Jurnalul unei pasiuni*, București, 1975; *Călărețul albastru*, București, 1975; *Hoinar pe meridiene*, București, 1976; *La echinox de toamnă*, București, 1977; *Fata din Piața Sfârșitului*, București, 1980; *Singur cu îngerul*, București, 1982; *O invitație romantică*, București, 1983; *Răstimp între cuvinte*, București, 1984; *Poeme*, București, 1985; *Noapte bună, Săgetătorule!*, București, 1989; ed. postfețe Ion Biberi, Constantin Crișan, Platon Pardău, București, 2005; *Strategie și supraviețuire*, Chișinău, 1992; *Poezii – Poèmes*, ed. bilingvă, tr. Radu Cretzeanu, Andrée Fleury, Ion Matei și Paul Miclău, București, 1997; *Proze*, București, 1998; *Îmblânzirea fiarei din om sau Ecosofia*, ed. 2, pref. Dan Grigorescu, București, 2001; *Sub 50 de stele*, București, 2002; *Convorbiri în amurg*, București, 2002; *Cinci jurnale de bord și coroana de spini*, București, 2003; *Între kilometrul zero și Golgota*, București, 2005; *Postdefinitive*, București, 2005; *Prințul metaforei la curțile metafizicii*, București, 2008; ed. (*The Prince of Metaphor at the Metaphysics Court*), tr. George Anca, Charleston (Carolina de Sud, SUA), 2010.

Repere bibliografice: Dumitru Solomon, *Elogiul pământului natal*, GL, 1955, 39; Dumitru Micu, [*Toma George Maiorescu*], CNT, 1960, 15, 1976, 13, RL, 1969, 28, LCF, 2005, 23, CLT, 2008, 49; Mircea Iorgulescu, [*Toma George Maiorescu*], RL, 1971, 4, LCF, 1972, 23; Valentin Tașcu, „*Ucișul și floarea*”, TR, 1971, 16; Lucian Alexiu, „*Insula cu orhidee mov*”, O, 1974, 1; Dana Dumitriu, *Interpretări lirice*, RL, 1976, 13; Adrian Popescu, „*La echinox de toamnă*”, ST, 1978, 7; Cornel Ungureanu, „*Fata din Piața Sfârșitului*”, O, 1980, 5; Doina Uricariu, *Jurnalul unei demitizări*, LCF, 1980, 23; Adrian Popescu, *Sub semnul elegiei*, ST, 1983, 6; Ștefan Aug. Doinaș, *Cele șase cercuri ale lui Toma George Maiorescu*, RL, 1988, 52; Paul Miclău, [*Toma George Maiorescu*], LCF, 1998, 45, 2002, 16; Aurelian Titu Dumitrescu, *Când memoria devine iluzie*, VR, 1999, 1–2; *Dict. scriit. rom.*, III, 34–36; Boris Marian Mehr, *Dificultatea de a fi om*, „Realitatea evreiască”, 2001, 150–151; Henri Zalis, *Solidaritatea implicațiilor poetice*, CNT, 2005, 11; Popa, *Ist. lit.*, II, 442–443. **N.Br.**

MAJTÉNYI Erik (19.IX.1922, Timișoara – 22.I.1982, București), traducător. După terminarea a patru clase de liceu în orașul natal, lucrează ca muncitor (1939–1940). În timpul dictaturii antonesciene este internat la Târgu Jiu pentru activitate antifascistă, iar în toamna anului 1944 va fi întemnițat din cauza originii sale pe jumătate germane. După eliberarea din închisoarea de la Jilava își începe cariera de ziarist la „Drapelul roșu” din Timișoara (1946–1948), apoi se mută la București, ca redactor la săptămânalul „Ifjúmunkás” (1949–1954), la Editura Tineretului (1952–1953) și la ziarul „Előre” (1953–1954). În anii 1955 și 1956 este secretar al

Uniunii Scriitorilor din România, după care devine colaborator intern al revistelor „Igaz Szó” (1957), „Művelődés” (1958–1959), „Utunk” (1963) și din nou la „Előre” (1964–1982).

Din literatura română **M.** transpune în limba maghiară din clasici precum Al. Vlahuță (versuri, dar și romanul *Dan*), B.P. Hasdeu (piesa *Răzvan și Vidra*), autori moderni (B. Fundoianu, Emil Isac, Magda Isanos) și din poeți contemporani (Eugen Jebeleanu, Maria Banuș, Mișu Dragomir, Radu Boureanu, Virgil Teodorescu). El însuși scriitor pentru copii, a dat versiuni la texte consacrate din literatura română a genului (G. Coșbuc, Petre Ispirescu, Tudor Arghezi, Gellu Naum, Nina Cassian ș.a.). A alcătuit, în colaborare, o cuprinzătoare antologie a literaturii maghiare până în pragul celui de-al Doilea Război Mondial, facilitând accesul cititorilor români la cunoașterea tezaurului clasic maghiar.

Traduceri: Eugen Jebeleanu, *Bălcescu*, București, 1954, *Válogatott versek* [Versuri alese], Târgu Mureș, 1958 (în colaborare); Gellu Naum, *Kicsi Sári* [Așa-i lumea], București, 1956, *Zebegény, a Pingvin* [Cartea cu Apolodor], București, 1963, *Zebegény újabb kalandjai* [A doua carte cu Apolodor], București, 1964; Maria Banuș, *Válogatott versek* [Versuri alese], București, 1956; Al. Vlahuță, *Költemények* [Poezii], București, 1957, *Hideg tűzhely mellett. Válogatott versek és próza. Dan* [Lângă vatra rece. Versuri alese și proză. Dan], Târgu Mureș, 1959 (în colaborare cu Kakassy Endre); Nina Cassian, *Nyávvogó herceg* [Prințul Miorlău], București, 1958; Magda Isanos, *Versek* [Versuri], București, 1959; Emil Isac, *Őszi ének. Válogatott versek* [Cântec de toamnă. Versuri alese], București, 1962; Petre Ispirescu, *Ifjúságnak ifjúsága, élet, amely nem ér véget* [Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte], București, 1962; Radu Boureanu, *Legszebb versei* [Cele mai frumoase poezii], București, 1964; Mișu Dragomir, *Egyedül az űrben* [Omul planetar], București, 1964; B.P. Hasdeu, *Răzvan és Vidra* [Răzvan și Vidra], pref. Al. Piru, București, 1967; B. Fundoianu, *A költő és árnyéka* [Poetul și umbra], București, 1972 (în colaborare cu Éltető József și Lőrinczi László); Virgil Teodorescu, *Messziről messzire* [Cât vezi cu ochii], București, 1975. **Antologii:** *Antologia literaturii maghiare*, II–IV, București, 1966–1969 (în colaborare cu Lőrinczi László și Szász János).

Repere bibliografice: Szemlér Ferenc, *Eugen Jebeleanu, „Bălcescu”-ja Majtényi Erik fordításában*, UTK, 1954, 44; Antal Péter, *Magda Isanos, „Versek”*, IGZ, 1959, 11; Kis Gábor, *Alexandru Vlahuță, „Hideg tűzhely mellett”*, IGZ, 1959, 11; Korda István, *Theodor Constantin, „Osztlik a sötétség”*, IGZ, 1962, 7; Máté Gábor, *Emil Isac magyarul*, KOR, 1963, 9; Kovács János, *Majtényi Erik*, LCE, 1964, 22; Popa, *Dicț. lit.* (1971), 355–356; Balotă,

Scriitori maghiari, 309–313; *Rom. magy. ir. lex.*, III, 451–453; Fodor Sándor, *Majtényi Erik*, „Helikon”, 2002, 2. **O.K.**

MALAI, Toader (pseudonim al lui Toader Păunel; 5.XI.1890, Nădușita–Soroca – 20.X.1938, Tiraspol), poet. Este fiul lui Calistrat Păunel, țăran. A urmat școala primară în satul natal, Școala Pedagogică din Chișinău și o școală pomicolă în Odessa. Arestat un timp pentru legături cu studenții revoluționari, lucrează după eliberare în sectorul agricol. În 1918 pleacă în Rusia, unde e angajat în administrația locală. Participă la războiul civil. Ulterior este redactor la gazete raionale din Slobozia și Râbnita, redactor literar la „Plugarul roșu” și „Moldova socialistă”, traducător la Editura de Stat din Tiraspol ș.a. Duce o viață zbuciumată, marcată de numeroase privațiuni, ostilitate și amenințări. Acuzat de colaboraționism cu naționaliștii, cade jertfă represaliilor staliniste, la 8 octombrie 1938 fiind condamnat la moarte prin împușcare, hotărâre executată câteva zile mai târziu.

Două culegeri ale lui **M.** – *Oțelul viu* (1929) și *Versuri alese* (1936) – conțin versificări ocazionale, cu caracter agitatoric bolșevic. Un anume interes prezintă doar amplul poem *Stejar Văluță* (1931), în care autorul, valorificând modalități folclorice, evocă lupta haiducilor pentru dobândirea dreptății și libertății. **M.** a mai publicat o carte pentru copii, *Ștefan Senin* (1930), și mai multe traduceri din versurile lui Vladimir Maiakovski și Demian Bednii.

SCRIERI: *Oțelul viu*, Balta, 1929; *Ștefan Senin*, Tiraspol, 1930; *Stejar Văluță*, Tiraspol, 1931; *Versuri alese*, Tiraspol, 1936; *Versuri alese*, pref. Petru Zadnipru, Chișinău, 1957; *Oțelul viu*, pref. Mihai Dolgan, Chișinău, 1978.

Repere bibliografice: Vasile Tolocenco, *Toader Malai*, în *Profiluri*, 389–393; Mihai Dolgan, *Poezia sovietică moldovenească din anii '20–'30*, Chișinău, 1979, *passim*; Isac Grecul, *Din iureșul vieții*, Chișinău, 1981, 135–143; Anton Moraru, Nicolae Movileanu, *Calvarul sau Pagini inedite din viața lui Toader Malai*, „Nistru”, 1989, 1; *Dicț. Chișinău*, 339–340. **M.Dg.**

MALAMEN, Iolanda (28.IV.1948, București), poetă, prozatoare. Este fiica Ștefaniei (n. Dumitrescu) și a lui Gheorghe Malamen, medic. Urmează la Ploiești Școala Medie nr. 3 și Liceul „Mihai Viteazul”, absolvit în 1965, și studiază trei ani (1967–1970) medicina veterinară la Iași. Debutază cu poezii la revista „Cronica” în 1967, iar editorial în 1971 cu volumul

de versuri *Starea de grație*. A avut mai multe expoziții personale de pictură.

Poezia scrisă de **M.** începe prin a fi naivă și sentimentală. Primele cărți – *Starea de grație, Călătorie în natură* (1973), *Pământ sub zăpadă* (1976) – revelează resursele inervării lirice în decoruri naturale, solicitate pentru puritatea lor necomplicată și facil de trecut în regim poetic: „Era ca o izvorâre, ca un semn de lumină/ ca o frunză plutind peste oricare altă frunză,/ iar suflatu-mi/ cânta auzindu-se până departe./ O, nici linia simplă nu te desfată,/ plângi cu fruntea atinsă de fragi,/ dar îți cânt: era ca o dimineață/ aerul bun, respirat în patria bună”. Apărut după o mare pauză editorială, de căutări, *Îngerul coborât în stradă* (1997) aduce o schimbare radicală, măcar în ceea ce privește construirea discursului. Din exclamativ, acesta devine mai interiorizat, mai puțin transparent, se narativizează, caută să semifice într-o simbolistică mai opacă și, tematic vorbind, revelează dispoziții tanatice. Poezia arborează doliul și se deschide către zone crispate, sumbre ale emoționalului, autosugestionându-se în același timp în sensul fervorii onirice de tip *dark*: „El va veni și ne va pregăti pentru Dincolo;/ s-au pregătit muribunzii extraordinari ce-și dezveleau/ dinții mărunți și încă sunau din dulcele corn, dar era/ cu puțință să-mi povestească desfătarea din groapa cu vinișoare/ de cârțiță – sărisem prin fereastra deschisă și trebuia/ să intru în pielea lor, dar fără măsură desfătarea mea,/ iubirea mea acoperită de măslinul roditor mi-ai închis/ ochii pe jumătate; ți-am strivit mila,/ rătăcirea mea a început odată cu rana”. Formula este similară în *Triumful dantelei* (1997), doar că își pierde semnele de punctuație: „Întotdeauna spre ziuă uruie jucăria de gheață/ cu roțile bolnave/ de-acum am să frământ dantele potcovite cu mătase de carne/ vine pe urmele noastre Întunericul Libertății/adică rămășițele degetelor Oferta”. Proza publicată de **M.** – *Eu, meseria de călău și melancolica regină* (1998), *Felipe și Margherita* (2000), *Casa Verdi* (2001), *Măcelul cămătarilor* (2002), *Scrisoarea lui Lavoisier* (2003), *Trilogia răului* (2011) –, poematică, precar sangvinizată epic, poate fi descrisă ca un flux discursiv fărămițat, cultivând bizareria sau fantasticul și neevitând prolixitatea, chiar pe spații mici. Romanul *Antoniou și Kawabata* (2007) urmărește relația dintre doi oameni ai străzii – unul intelectual, transformat în cloșard din proprie voință, celălalt un oropsit al sorții – și poveștile pe care primul le urzește pentru cel de-al doilea.

Autoarea ambiționează să dubleze tema livrescă printr-o miză socială, documentând aproape jurnalistice lumea cerșetorilor. A realizat și câteva volume de interviuri, meritorii informațional, cu scriitorul româno-albanez Ardian-Christian Kuciuc – *Vremea locțiitorilor* (2003), cu Șerban Foarță – *Cozerii în lila* (2009), cu Tudor Țopa – *Literatura e un om fără milă* (2008), cu Péter Esterházy – *La început eram încă un om normal. Dialog cyberspațial* (2010), cu mai toată suflarea scriitoricească – *Scris și de scris* (I–V, 2005–2008).

SCRIERI: *Starea de grație*, București, 1971; *Călătorie în natură*, București, 1973; *Pământ sub zăpadă*, București, 1976; *O piatră albă pe o piatră neagră*, București, 1978; *Floarea care merge*, București, 1983; *Îngerul coborât în stradă*, București, 1997; *Triumful dantelei*, București, 1997; *Eu, meseria de călău și melancolica regină*, București, 1998; *A doua Islandă*, București, 1999; *Felipe și Margherita*, București, 2000; *Casa Verdi*, București, 2001; *Măcelul cămătarilor*, București, 2002; ed. (*Alice în țara crimei*), Bistrița, 2006; *Scrisoarea lui Lavoisier*, București, 2003; *Vremea locțiitorilor. Ardian-Christian Kuciuc în dialog cu Iolanda Malamen*, București, 2003; *Triumful dantelei*, pref. Bogdan-Alexandru Stănescu, București, 2004; *Scris și de scris*, vol. I–IV, București, vol. V, București–Bistrița, 2005–2008; *Antoniou și Kawabata*, București, 2007; *Cozerii în lila* (dialog cu Șerban Foarță), Iași, 2008; ed. București, 2009; *Literatura e un om fără milă. Tudor Țopa în dialog cu Iolanda Malamen*, București, 2008; *Ironiada*, București, 2009; *La început eram încă un om normal. Dialog cyberspațial cu Péter Esterházy*, tr. Anamaria Pop, București, 2010; *Trilogia răului*, București, 2011.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „*Călătorie în natură*”, LCF, 1973, 22; Barbu, *O ist.*, I, 405–406; Raicu, *Practica scrisului*, 375–377; Dana Dumitriu, *Visare, imaginație, melancolie*, RL, 1984, 5; Ioan Moldovan, *Deznădejde*, F, 1998, 3; Octavian Soviany, [*Iolanda Malamen*], CNT, 1999, 4, 36; Cistelecan, *Top ten*, 126–128; Grigurcu, *Poezie*, II, 29–33; *Dicț. scriit. rom.*, III, 36–37; Bianca Burța, [*Iolanda Malamen*], OC, 2003, 157, 164, 2007, 389; Ion Bogdan Lefter, *Panorama scriitorimii române la început de secol XXI*, APF, 2009, 11.

M.I.

MALARCIUC, Gheorghe (6.VI.1934, Bursuc–Sorocea – 30.XI.1992, Chișinău), prozator, dramaturg. Este fiul lui Pavel Malarciuc, țaran. După ce termină Facultatea de Filologie a Universității din Chișinău (1956), lucrează ca redactor-șef al publicației „Scântea leninistă”, șef de secție și redactor la Studioul Moldova-Film (1963–1969), iar din 1970 până la sfârșitul vieții este corespondent pentru RSS Moldovenească (Republica Moldova) al săptămânalului

„Literaturnaia gazeta” din Moscova. Activist ecologist, fondează o mișcare și un partid cu acest profil. În 1984 i s-a conferit titlul Maestru Emerit al Artei.

M. debutează cu volumul de nuvele *Revedere* (1957). Caracteristica scrisului din anii de început este evocarea istorică de sugestie sadoveniană, având în centru personalități precum mitropolitul Varlaam sau Ion Creangă. Mihai Cimpoi crede că **M.** este „povestitorul agreabil care reactualizează blândețea sadoveniană cu o degajare în stil și o deosebită culoare de epocă în descriere”. Începând cu anii '60, în pofida câtorva texte remanente, prozatorul își modifică radical tematica, aplecându-se, servil ideologiei oficiale, asupra figurilor de revoluționari, cu precădere bolșevici, personaje configurate tezig: *Victoria Haei Lifșiț* (1963), *Eroica* (1964), *Zile de foc, de apă și de pământ* (1974), *Marsilieza* (1984). Procedează la fel și în scenariile de film *Serghei Lazo* (1967), *Viscolul roșu* (1971) ș.a. Piese *Nu mai vreau să-mi faceți bine* (1963), *Evadarea din rai* (1964), *Cel mai bun om* (1974) ș.a. au fost puse în scenă la teatrele din Chișinău. Retorismul grandilocvent, caracteristic atât prozatorului, cât și scenaristului sau dramaturgului, este atenuat doar în cărțile pentru copii.

SCRIERI: *Revedere*, Chișinău, 1957; *Firicel de iarbă verde*, Chișinău, 1959; *Graiul cifrelor*, Chișinău, 1959; *Din moși-strămoși*, Chișinău, 1959; *Copilul și luna*, Chișinău, 1963; *La Piatra Cucului*, Chișinău, 1963; *Victoria Haei Lifșiț*, Chișinău, 1963; *Ce mai minge grozavă*, Chișinău, 1964; *Eroica*, Chișinău, 1964; *Debut în teatru*, pref. Constantin Condrea, Chișinău, 1967; *Legende despre Lazo*, Chișinău, 1971; *Patru pași pe harta Americii*, Chișinău, 1972; *Badea Cozma*, Chișinău, 1974; *Zile de foc, de apă și de pământ*, Chișinău, 1974; *Scriori din casa părintească*, Chișinău, 1980; *Lazo: Întâlnire cu eroul*, Chișinău, 1981; *Marsilieza*, Chișinău, 1984; *Scrieri alese*, pref. Andrei Hropotinschi, Chișinău, 1985; *Din moși-strămoși*, Chișinău, 1990.

Repere bibliografice: Vasile Badiu, *Gheorghe Malarciuc*, în *Profiluri*, 394–397; Andrei Hropotinschi, *Evoluția prozei contemporane*, Chișinău, 1978, 271–303; Ion Ciocanu, [Gheorghe Malarciuc], „Nistru”, 1984, 2, „Moldova suverană”, 1993, 20 ianuarie; I.C. Ciobanu, *Modelări artistice*, Chișinău, 1986, 57–64; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 202–203; Ciocanu, *Vase comunicante*, 381–382; *Dicț. Chișinău*, 340–341.

N.BI.

MALEV, Vera (5.X.1926, Chișinău – 28.I.1995, Chișinău), prozatoare. Este fiica Ecaterinei și a lui Ion Malev. A urmat liceul „Regina Maria” din Chișinău și a absolvit Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1961). Din 1966 este secretară a

Comitetului Republican pentru acordarea Premiilor de Stat în domeniile literaturii și artei. Este Maestru Emerit al Artei (1982), laureată a Premiului Național al Republicii Moldova (1996, post-mortem).

M. publică din 1947, când îi apar primele scrieri în revista „Octombrie”, iar editorial debutează în 1956 cu volumul *Meleag nesupus*, scris în litera și spiritul epocii, glorificând momente din cel de-al Doilea Război Mondial. Tematica aceasta o va preocupa și mai târziu, fiind prezentă în povestirile *Zile de arșiță* (1966) și *Tăcere și strigăt* (1977). Tendința de a renunța la clișee și de a găsi alte soluții artistice este vizibilă încă din romanul *Cântecul își face cale* (1961), unde, în dorința de a evita discursivitatea demonstrativă, autoarea imprimă epicului un elan romantic, dar și în *Cumpăna* (1970). Totuși, romanul *Vârsta de argint* (1979) marchează o involuție, coborând la nivelul unei publicistici fade. Izbutit e romanul *Recviem pentru Maria* (1986), în care, bazându-se concomitent pe date arhivistice și pe amintirile contemporanilor, pe intuiție și invenție, pe real și imaginar, prozatoarea reconstituie destinul cântăreței de operă Maria Cebotari. **M.** și-a exersat cu succes pana și în domeniul literaturii pentru copii: *Prietenii mei* (1959), *Revedere* (1964), *Flori de dumitriță* (1967) ș.a. Publicistica și-a adunat-o în volumul *Pașii vremii* (1975).

SCRIERI: *Meleag nesupus*, Chișinău, 1956; *Prietenii mei*, Chișinău, 1959; *Cântecul își face cale*, Chișinău, 1961; *Zi de vară până-n seară*, Chișinău, 1962; *Revedere*, Chișinău, 1964; *Taina vechiului conac*, Chișinău, 1966; *Zile de arșiță*, Chișinău, 1966; *Flori de dumitriță*, Chișinău, 1967; *Cumpăna*, Chișinău, 1970; *Taina vechiului conac*, Chișinău, 1972; *Tăcere și strigăt. Zile de arșiță. Pașii vremii*, Chișinău, 1975; *Cumpăna. Cântecul își face cale*, Chișinău, 1976; *Tăcere și strigăt*, postfață Andrei Hropotinschi, Chișinău, 1977; *Vârsta de argint*, Chișinău, 1979; *Scrieri alese*, I–II, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1984; *Recviem pentru Maria*, Chișinău, 1986; *Noi, cei vii*, îngr. Nadejda Malev, pref. Nicolae Rusu, Chișinău, 2006.

Repere bibliografice: Nicolae Bilețchi, *Vera Malev*, în *Profiluri*, 399–406; Andrei Hropotinschi, *Evoluția prozei contemporane*, Chișinău, 1978, 249–271; Mihai Cimpoi, *Pasiunea reconstituirii*, „Moldova socialistă”, 1986, 4 octombrie; V. Gherman, „*Recviem pentru Maria*”, LA, 1988, 15 septembrie; Ciocanu, *Critică*, 344–361; *Femei din Moldova*, îngr. Iurie Colesnic, Chișinău, 2000, 184; *Dicț. Chișinău*, 341–342.

N.BI.

MALIȚA, Liviu (27.III.1959, Apatu, j. Arad), istoric literar, eseist. Este fiul Floarei Malița (n. Nicoară),

muncitoare, și al lui Traian Malița, agricultor. Urmează clasele elementare și liceale la Arad, iar între 1983 și 1986 cursurile Facultății de Filologie a Universității clujene, secția română–latină. A fost profesor de limba și literatura română la Liceul Industrial nr. 2 din Deva, iar în 1990 și 1991 secretar general de redacție la revista „Apostrof” din Cluj-Napoca. Din 1991 este cercetător științific la Centrul de Studii Transilvane din același oraș, iar din 1994 cadru didactic universitar, ajungând profesor și decan la Facultatea de Teatru și Televiziune a Universității „Babeș-Bolyai”. Între 1996 și 2000 a fost consilier-șef la Inspectoratul pentru Cultură al județului Cluj. În timpul studenției a făcut parte din gruparea echinoxistă. Este doctor în filologie cu teza *Poetica romanului rebrenian. O lectură psiho-critică* (1998). Debutează în almanahul „Aradul literar” (1982), iar editorial cu volumul *Eu, scriitorul. Condiția omului de litere din Ardeal între cele două războaie* (1997). Publică studii, eseuri și cronici literare în „Echinox”, „Tribuna”, „Apostrof”, „Caietele Echinox”, „Steaua”, „Contemporanul–Ideea europeană”, „Teatrul azi”, „Theater” (Duke University Press), „Ekphrasis” etc. Participă la realizarea unor lucrări colective: *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (2000), *Dicționarul scriitorilor români* (IV, 2002) și *Dictionnaire des relations franco-roumaines. Culture et francophonie* (2003), antologiile *Ionesco după Ionesco – Ionesco après Ionesco* (2000), *Viața teatrală în și după comunism* (2006). A fost distins cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2006).

Studiile de istorie literară, eseurile monografice și lucrările de estetică ale lui M. îmbină cercetarea istoriografică a literaturii, caracterizată de acribie și de acuratețe documentară, cu o amplă perspectivă sociologică, antropologică și de mentalitate culturală asupra subiectelor alese: fenomene literare și teatrale, culturale în general, marcate de imperatiile ideologice ale unei anume epoci (cenzura comunistă exercitată asupra teatrului românesc), scriitori radiografați ca „personaje” ale unei analize critice când empatice, când detașate (Liviu Rebreanu, Nicolae Breban), condiția omului de litere ardelean în perioada interbelică, condiția artei și destinul esteticii în postmodernitate. Cartea de debut, *Eu, scriitorul*, având subtitlul *Condiția omului de litere din Ardeal între cele două războaie*, este reprezentativă pentru un tip de critică antropologică comprehensivă, atentă atât la definirea și documentarea fenomenului din unghiul sociologiei

literare, cât și la fluctuațiile subtile, și cu atât mai fascinante, ale constituirii unei identități intelectuale și profesionale. Este de apreciat direcția novatoare a cercetării, de vreme ce nici o istorie literară nu a surprins scrisul românesc interbelic din această perspectivă, văzut într-un „context atât de contradictoriu” (Mircea Zăciu). M. analizează rolurile culturale succesive ale scriitorului ardelean, condiția sa socială și profesională adeseori ambiguă, mergând de la postura de „tribun” al neamului, de dinainte de Unire, până la noul statut, de „profesionist al cuvântului”, dar care nu reușește să îl impună printre elite și nici să îi asigure o situație financiară confortabilă. Din perspectivă psihocritică, s-ar putea afirma că opțiunea tematică a lui M. corespunde propriei înclinații ori obsesii cu privire la definirea identității intelectuale prin identificarea unor trăsături spiritual-geografice (rigoarea și echilibrul „ardelenesc”, dublate de scepticism și de refuzul extremelor), a unor afinități electivă. O carte tot despre odiseea căutării identității este și monografia *Alt Rebreanu* (2000). Exegetul revelează, cu instrumentele psihaanalizei și psihocriticii, modul în care, în construcția unor personaje precum Ion, Apostol Bologa sau Puiu Faranga, sunt ficționalizate câteva identificări simbolice ale romancierului cu imaginea Mamei și cu aceea a Tatălui, precum și momentul legat de eliberarea sa de modelul matern și intrarea în „lumea bărbaților”. Avantajele acestei abordări se întrevăd și în tenta de romanesc a interpretării lui M., în care „cercetarea critică imită costumația ficțiunii” (Irina Petraș). Micromonografia dedicată în 2001 lui Nicolae Breban se apleacă asupra construcției romanești care îl individualizează pe autor, investigând potențialul epic al „fisurilor” apărute, în chip programatic, la nivelul tipologiilor și al acțiunii propriu-zise. Vocația europeană a prozatorului este aflată, paradoxal, nu atât în afinitățile cu alți autori considerați canonici (Thomas Mann, F.M. Dostoievski, Sören Kierkegaard), cât în unicitatea vizionară a discursului romanesc, precum și în opțiunea brebaniană, repetat mărturisită, pentru romanul total. Perspectiva hermeneutică conjugă de cele mai multe ori interpretarea estetică cu aceea transestetică, aliindu-și fie metoda psihaanalitică, fie pe aceea sociologică, antropologică, de analiză cultural-identitară. Este și cazul cărții intitulată *Teatrul românesc sub cenzura comunistă* (2009), unde, în viziunea amar-ironică a criticului, cenzorii autorității comuniste coercitive devin „îndrumători” și teoreticieni ai artei teatrale,

iar „pacienții cenzurii” (scriitori interziși sau doar tolerați) manifestă simptomatic o „disponibilitate spre compromis” sau, dimpotrivă – fenomen rar –, au curajul atitudinii disidente sau opozante. În contextul totalitarismului comunist nu lipsesc totuși formele de rezistență la cenzură, la tentativele de „remodelare politică” practicate de aparatul de propagandă, subliniindu-se că această rezistență se dovedește mai curând involuntară, concretizată fiind prin atitudini nonconformiste, prin nonimplicare sau pur și simplu prin duplicitatea adaptării, prin conviețuirea cu cenzura. În alte două studii, complementare ca problematică, dedicate fenomenului artistic modern și contemporan, *Paradoxuri ale esteticii* (2009) și *Extremele artei* (2010), se regăsește abordarea deopotrivă estetică și transesetică specifică lui M., asociată de astă dată unei mai pregnante deschideri înspre fenomenologia artei avangardiste și neoavangardiste. Analizând cazul, simptomatic pentru istoria modernismului, privind doi „piromani” ai artei secolului al XX-lea (Constantin Brâncuși și Marcel Duchamp), eseistul rescrie polemic istoria artei ultimului secol, cu principalele sale curente și evenimente – de la arta considerată esențialistă la pop-art, de la acționismul vienez la arta conceptuală, de la *ready-made* la fenomenul *performance* și la experimentele multimedia –, care au modificat substanțial statutul și ontologia obiectului artistic, precum și postura tradițional pasivă a receptorului/spectatorului. Capitolul final al volumului *Extremele artei*, incitant intitulat „Moartea artei”?, constituie o analiză polemică în raport cu teza hegeliană, precum și cu alte teorii estetice pe aceeași temă – cea a lui Arthur Danto, de pildă, cu a sa *The End of Art*. „Chestiunea controversată a «sfârșitului artei» – susține eseistul – are, totuși, un epilog: ideea improbabilității unui verdict pertinent despre starea actuală a artei. Godot se lasă în continuare așteptat.” M. pledează, prin urmare, pentru un scepticism echilibrat în privința oricăror verdicte apocaliptice legate de statutul contemporan al artei și al esteticii deopotrivă.

SCRIERI: *Eu, scriitorul. Condiția omului de litere din Ardeal între cele două războaie*, pref. Mircea Zăciu, Cluj-Napoca, 1997; *Alt Rebreanu*, Cluj-Napoca, 2000; *Nicolae Breban*, Brașov, 2001; *Teatrul românesc sub cenzura comunistă*, Cluj-Napoca, 2009; *Paradoxuri ale esteticii*, Cluj-Napoca, 2009; *Extremele artei*, Cluj-Napoca, 2010. **Ediții, antologii:** Liviu Rebreanu, *Crășorul Horia*, Cluj-Napoca, 1998; Ludovica Rebreanu, *Adio până la a*

doua Venire. Epistolar matern, Cluj-Napoca, 1998; Ionesco *după Ionesco – Ionesco après Ionesco*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2000 (în colaborare); *Cenzura în teatru. Documente. 1948–1989*, Cluj-Napoca, 2006; *Viața teatrală în și după comunism*, Cluj-Napoca, 2006 (în colaborare); *Ceașescu, critic literar*, introd. edit., București, 2007.

Repere bibliografice: Mircea Zăciu, *O carte care pune pe gânduri*, F, 1995, 10–11; Z. Ornea, [Liviu Malița], RL, 1997, 34, 2001, 11; Gheorghe Grigurcu, *Epoca interbelică*, RL, 1997, 35; Mihaela Ursa, *Scriitorul – o figură orgolioasă*, ST, 1997, 9–10; Florin Mihăilescu, *Literatură și sociologie*, VR, 1998, 1–2; Ion Simuț, *Correspondența Ludovicăi Rebreanu. Scrisorile mamei*, CU, 1999, 1; Horea Poenar, *Ispita unui alt Rebreanu*, ST, 2001, 1; Petraș, *Cărțile*, 303–307; Boldea, *Vârstele*, 235–255; Al. Călinescu, *Cenzura în teatru*, DM, 2007, 200; Bogdan Ulmu, *Cenzura în comunism. Cenzura... după comunism*, CL, 2007, 11, 12; Marius Chivu, *Semidoctul și șoarecii*, DM, 2008, 213; Iulian Boldea, *Cenzura și teatrul*, APF, 2009, 10; Mircea Moraru, *Teatrul și cărțile lui*, Oradea, 2009, 165–187; Doru Pop, *Paradoxurile extreme ale artei*, APF, 2011, 8.

L.P.

MALIȚA, Mircea (20.II.1927, Oradea – 21.V.2018, București), eseist, memorialist. Este fiul Veturiei (n. Chirilă) și al lui Pavel Malița, avocat. Urmează școala primară în orașul natal, apoi cursuri medii la Oradea, Beiuș și Făgăraș, absolvite la București în 1945. Este licențiat al Facultății de Matematică a Universității din București (1949). Urmează în paralel cursuri la Facultatea de Litere (1945–1949). În facultate intră în mișcarea comunistă și devine președinte al Frontului Democratic al Studenților (ulterior Uniunea Națională a Studenților Comuniști din România). Ajunge, imediat după absolvire, cadru universitar la Catedra de analiză matematică (doctoratul și-l va lua în 1972 cu teza *Modele matematice pentru negocieri*). În 1950, la propunerea lui Mihail Sadoveanu (pe care-l însoțise la Paris la Congresul Mondial al Păcii), e numit director al Bibliotecii Academiei Române până în 1955. După o scurtă dizgrație (1952–1954), revine alături de Sadoveanu ca angajat la Consiliul Mondial al Păcii, iar ministrul Athanase Joja îl lansează pe orbita unei cariere diplomatice lungi și prestigioase. Va fi din 1955 consilier al Misiunii Permanente a României pe lângă Organizația Națiunilor Unite, apoi, între 1961 și 1962, director al Direcției Culturale din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, iar din 1962 ministru adjunct la Ministerul de Externe, pentru ONU și relații multilaterale. Rolul de negociator jucat, cu abilitate și discreție, în culisele politicii externe românești, ca artizan al destinderii poststaliniste,

va fi evocat pe larg în volumele sale memorialistice postdecembriste. Între 23 februarie 1970 (când părăsește Ministerul de Externe) și 13 octombrie 1972 este Ministru al Educației și Învățământului, calitate în care inițiază o serie de măsuri reformatoare: printre altele, o mai mare pondere a studiul limbilor străine occidentale și a claselor bilingve, dezvoltarea departamentelor de informatică, introducerea conceptului de management, susține programele de specializare în Occident etc. Din 1972 este membru al Consiliului de Stat, membru în Comitetul Central al PCR, membru al consiliilor pregătitoare ale ONU pe teme de știință, tehnologie, dezvoltare ș.a.m.d. Revine din 1980 în diplomatie ca ambasador la Berna, Geneva și Washington, dar e rechemat în țară în 1984 și îndepărtat din toate funcțiile politice. În calitate de membru al Academiei (corespondent din 1974 al Academiei RSR, titular din 1991 al Academiei Române în cadrul secției de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie), a fost președinte al Comisiei de Studii Prospective de pe lângă această instituție. A fost, de asemenea, fondator și membru de onoare al Clubului de la Roma (primul român membru al acestui for), președinte fondator al Fundației Universitatea Mării Negre (de pe lângă Academia Română), profesor de relații internaționale la Școala Națională de Științe Politice și Administrative etc. A primit două premii ale Academiei Române (pentru matematici și eseu) și Premiul Uniunii Scriitorilor (1975). Debutază în revista „Țara visurilor noastre” a Liceului „Emanuil Gojdu” din Oradea, iar în volum cu *Pagini din trecutul diplomației românești* (1966, în colaborare cu Virgil Cândea și Dinu C. Giurescu). În domeniul lingvisticii matematice a publicat în 1987, împreună cu Mihaela Malița, un volum despre bazele inteligenței artificiale și logicele propoziționale. Ca istoric și teoretician al diplomației autohtone, va publica, în anii următori, și alte volume de profil, cu deschideri geopolitice care fac din el unul dintre cei mai avizați comentatori autohtoni ai Războiului Rece: *Diplomația. Școli și instituții* (1970), *Diplomatie roumaine* (trilingv, 1970), *Teoria și practica negocierilor* (1972), *Jocuri pe scena lumii. Conflicte, negocieri, diplomație, Între război și pace* (ambele din 2007) ș.a. A colaborat la numeroase reviste literare, între care „Familia”, „Viața românească”, „Secolul 20”, „Contemporanul”, „Ramuri”. Preocupările de viitorologie și analiză prospectivă a istoriei, economiei, culturii, educației și politicii se traduc prin mai

multe volume, cum ar fi *Cronica anului 2000* (1969), trilogia „eseurilor rostite” din *Aurul cenușiu* (1971), *Hrana, problemă vitală a omenirii* (1976) și se subsumează conceptului „geomodernitate”, identificat cu „prima revoluție globală” de experții Clubului de la Roma (ale cărui rapoarte traduse în limbi de circulație internațională le coredactează în câteva rânduri). *Idei în mers* (I–II, 1975–1981) urmărește două paradigme majore: „paradigmele viitorului” (având în centru existența și dezvoltarea) și „paradigmele formației umane” (despre educație și învățământ).

Eseistul **M.** e un umanist multidisciplinar. Analiza experienței proprii ghidează și volumele sale de istorie diplomatică, viitorologie etc. Inspirare de călătorii pe diverse meridiane, *Repere* (1967), *Sfinxul* (1969), *Pietre vii* (1973), *Fire și noduri* (1975) evită pitorescul descriptiv în favoarea reflecției comparatiste, cu deschideri de filosofia culturii. Traseele, monumentele și personalitățile istorice evocate oferă prilejul unor considerații despre corespondențele și clivajele dintre diferitele civilizații, despre sensurile devenirii istorice ale acestora. Bine receptată, reeditată și după 2000, *Zidul și iedera* (1977) este o apariție-reper în care jurnalul de călătorie se transformă într-o carte de idei și într-o reflecție complexă, profundă asupra istoriei, politicii, științei și culturii. *Cronica anului 2000* a constituit, la apariție, o premieră în țările socialiste; a și fost tradusă rapid în cinci limbi ale zonei. Rezultat al vastei experiențe în domeniul „centrelor internaționale de reflecție”, *Zece mii de culturi, o singură civilizație* (1998) reproblematicizează raportul dintre plurivalența intrinsecă a culturilor și unicitatea globalizabilă a civilizației (tehnologiei). Confruntat cu avansul, pericolele și excesele utopic-nivelatoare ale globalizării în anii noii ordini liberale de după Războiul Rece, **M.** devine, tot mai mult, un critic al acesteia și un apărător al creativității statelor naționale. Problemele educației și învățământului vor fi reluate în *Homo Fraudens* (2012), conceput sub forma unui dialog socratic între un maestru și două discipole. Cele două mari secvențe ale cărții, *Homo Fraudens* și *Homo Praedator*, dezvoltă persuasiv, cu exemple edificatoare și erudiție neostentativă, o antropologie a fraudei, a înșelării Celuilalt de-a lungul istoriei omenirii și, în particular, a celei românești. Un credo al diplomatului e *Cumințenia pământului: strategii de supraviețuire în istoria poporului român* (2010), în care **M.** combate demitizările agendei naționale din volumele lui Lucian Boia, insistând

asupra importanței liantului național în momentele-cheie ale istoriei românești moderne și asupra felului în care „diplomația asimetrică” și matricea bizantin-ortodoxă au servit, după colonizarea romană, supraviețuirii identității poporului român în fața marilor imperii din zonă. După 2000 istoricul diplomației lasă, tot mai mult, locul memorialistului și moralistului. *Tablouri din timpul Războiului Rece: memorii ale unui diplomat român* (2007) examinează, inclusiv din unghiul experienței personale, conflictul Est-Vest. Apărut în același an, eseu *Între război și pace* prezintă cvasinarativ scenariul unei confruntări mitologice între două școli de gândire – cea a războiului (sub semnul lui Marte) și cea a păcii (sub semnul Irinei, zeița justiției și a bunei rânduieli), dezvoltând o teorie a păcii în relațiile internaționale actuale, confruntate cu noi și multiple provocări. În răspăr declarat cu narațiunea oficială dominantă după 1989, centrată obsesiv pe represiunea anilor '50 și pe falimentul generalizat al anilor '80, **M.** „revizitează” istoria României comuniste și a contextelor ei internaționale dinspre „deceniul destinderii” liberalizante și al „convergenței sistemelor”, introducând necesare nuanțe de „gri” în tabloul alb-negru definit de logica maniheistă a Războiului Rece. Cu un titlu inspirat de Dosoftei, *Zid de pace, turnuri de frăție. Deceniul deschiderii: 1962–1972* (2011, în colaborare cu Dinu C. Giurescu) încheie simbolic un „cerc” deschis în 1966 prin volumul realizat împreună cu același Dinu C. Giurescu și cu Virgil Cândea. Cartea contrazice teza comunismului ca paranteză a istoriei românești, insistând pe ideea continuității și a supraviețuirii în istorie prin strategiile unor elite diplomatice care au știut, jucând abil, să valorifice în beneficiul propriei națiuni conjuncturile externe și să creeze punți, contribuind la dezvoltarea internă și la afirmarea internațională. „Deceniul gri” e reevaluat ca un deceniu al incluziunii și al construcției din unghiul performanțelor diplomatice, economice și culturale. **M.** demonstrează miturile post-Război Rece cu luciditatea și moderația unui protagonist avizat, plasând „destinderea” într-o perspectivă amplă a istoriei autohtone, sub semnul unei morale active.

SCRIERI: *Repere*, București, 1967; *Sfinxul*, București, 1969; *Cronica anului 2000*, București, 1969; *Aurul cenușiu*, I–III, Cluj, 1971–1973; *Pietre vii*, București, 1973; *Fire și noduri*, București, 1975; *Ideii în mers*, I–II, București, 1975–1981; *Zidul și iedera*, București, 1977; *Zece mii de culturi, o singură civilizație*, București, 1998; *Între război și pace*,

București, 2007; *Jocuri pe scena lumii*, București, 2007; *Tablouri din Războiul Rece: memorii ale unui diplomat român*, București, pref. Florin Constantiniu, 2007; *Mintea cea socotitoare*, București, 2009; *Minți senine, minți involburate*, București, 2009; *Cumințenia pământului: strategii de supraviețuire în istoria poporului român*, București, 2010; ed. (*Strategii de supraviețuire în istoria poporului român: cumințenia pământului*), pref. Dan Berindei, București, 2012; *Zid de pace, turnuri de frăție. Deceniul deschiderii: 1962–1972* (în colaborare cu Dinu C. Giurescu), București, 2011; *Homo Fraudens*, București, 2012.

Repere bibliografice: Marin Sorescu, „*Repere*”, AST, 1968, 9; Șerban Cioculescu, *Semnele timpului nostru*, RL, 1971, 27; Nicolae Balotă, *Lauda inteligenței*, LCF, 1971, 31; Grigore C. Moisil, *Metalurgia aurului cenușiu*, CNT, 1971, 35; Virgil Nemoianu, *Iluminism și spirit modern*, F, 1972, 10; Sorin Stati, „*Pietre vii*”, RL, 1974, 14; George Arion, *Călătoriile unui cărturar*, FLC, 1975, 46; Constantin Țoiu, *Forța comunicării*, RL, 1975, 51; Voicu Bugariu, *Vibrații și argument*, LCF, 1976, 9; Paul Alexandru Georgescu, *Mircea Malița – investigator al lumii hispanice*, ST, 1976, 9; Martin, *Acolade, 184–187*; Constantin Crișan, *Nostalgia comunicării*, Cluj-Napoca, 1978, 52–57; Baltag, *Polemos*, 86–87; Regman, *Explorări*, 97–105; Ioniță Olteanu, *Speranța în om*, București, 1987, 225–246; Mariana Șora, *Despre, despre, despre...*, București, 1995, 101–109; *Dicț. scriit. rom.*, III, 37–39; Dinu C. Giurescu, *Diplomație românească*, „Scrișul românesc”, 2008, 3; Doru Pop, *Cum se formează iraționalul public*, OC, 2011, 606; *Mircea Malița: biobibliografie*, îngr. Lucian Pricop, pref. Lucian Pricop și Remus Pricopie, București, 2012. **P.C.**

MALLA, Ioan D. (16.III.1854, București – 13.V.1924, București), autor dramatic, critic teatral. Este fiul Alexandrinei (n. Brătescu) și al lui Dumitru Malla și se trage dintr-o veche familie boierească. A învățat în București, la „Sf. Sava”. Își ia licența în drept la Toulouse (1875), iar doctoratul la Paris (1876). La înapoierea în țară este numit procuror la Tribunalul Ilfov; concomitent avea o catedră de franceză la Gimnaziul „Cantemir Vodă” din București. În 1880 se înscrie în Baroul Capitalei; în 1882 era consilier județean de Argeș. În urma alegerilor din 1895 reușește să intre în Camera Deputaților, din partea Partidului Liberal. În 1896 este ales în Comitetul de conducere al Teatrului Național din București. A mai fost președinte la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică, prim-președinte al Societății Lyra Română. A condus gazeta literară „Curierul duminicii” (1879–1880), colaborând și la alte publicații, precum „Ghimpele”, „L'Orient”, „Stindardul țarei”, „La Liberté roumaine”, „Globul”, „La Patrie”, „Naționalul”, „Liberalul”, „Secolul”, „Gazeta poporului”.

Semnând, în „Curierul duminiceii”, cu pseudonimele Alma și Strapontin, **M.** face, cu destulă pricepere, cronică dramatică. Ca autor, debutează în 1874 cu vodevilul *Le Cid d'antichambre*, interpretat în Franța la o serbare studențească. În 1877 i se pun în scenă la Teatrul Național din București un vodevil, *Limba portarului*, cu muzica de Ecaterina Malla, și comedia *Plouă*, o traducere. Un vodevil e și *Hangiu* (după Albin Valabrègue), scris împreună cu Sever Moschuna. A semnat și alte traduceri și localizări după Georges Feydeau, Edouard Pailleron ș.a. Vodevilurile și farsele sale (*Din glumă*, *Nevasta dracului*, *Furiile tinereței* ș.a.) e greu de spus cât sunt de originale. Un mare succes de public a cunoscut comedia 423, care s-a jucat, din 1892, unsprezece stagioni la rând. Vodevilul *În pragul scenei* (publicat în 1894) își ia subiectul din viața intimă a actorilor. Alegoria 1848–1898 încearcă să reconstituie momente ale Revoluției din Țara Românească. **M.** a scris și drame, cum e *Castel istoric*. În colaborare cu Frédéric Damé produce o „dramă națională”, *Hatmanul Drăgan* (1880), a cărei muzică e compusă de George Stephănescu. Cu o acțiune desfășurată la voia întâmplării, cu personaje parazitare, textul, în care se amestecă și elemente de comedie sau de melodramă, a fost ridiculizat, într-o cronică, de Pantazi Ghica. Altfel, **M.** era, se pare, un bun orator, cultivat, pledoariile sale vădind un talent care în compunerile dramatice e mult mai discret.

SCRIERI: *Furiile tinereței*, București, 1880; *Hatmanul Drăgan* (în colaborare cu Frédéric Damé), București, 1880; *În pragul scenei*, București, 1894.

Repere bibliografice: Arutnev [Grigore Ventura], „*Hatmanul Drăgan*”, „L'Indépendance roumaine”, 1880, 999; Pantazi Ghica, „*Hatmanul Drăgan*”, „Portofoliul român”, 1881, 1; George D. Nicolescu, Albert Hermely, *Deputații noștri*, București, 1896, 94; Ioan D. Malla, „Ilustrațiunea națională”, 1924, 100; Nicolae I. Malla, *Ioan Dimitrie Malla*, f.l., 1957; *Dicț. lit.* 1900, 548–549.

E.F.

MAMA ROMÂNĂ, revistă apărută la Iași în aprilie și în iulie 1930, purtând subtitlul „Artă, literatură, educație”. Publicația nu are un articol-program propriu-zis, însă din sumar reiese că tematica reflectă ambiția redacției de a se adresa „tuturor mamelor din România”, ca o componentă a unui proces educativ. Educația (privită de pe pozițiile unui sămănătorism moderat) se bazează pe respectarea preceptelor creștine, tinzând a-și asocia și idealul național. Rubricile se conturează abia în al doilea număr:

„Revizuire literare”, „Traduceri”, „Din galeria maeștrilor dispăruți”, „Cronica socială”, „Critica literară”, „Cronica cinematografică”. Genurile abordate sunt diverse și bine reprezentate: poezie, proză, dramaturgie, publicistică, critică, traduceri și adaptări din literatura străină. Colaboratori prestigioși, precum Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Demostene Botez, Victor Eftimiu, se alătură unor nume semnificative pentru specificul revistei, ca Elena C. Meissner, de pildă, aflată în conducerea organizației Reuniunea Femeilor Române din Iași, sau altor publiciști entuziaști. Printre realizări se află două texte ale lui Sadoveanu – unul de publicistică, *Manole și cucul*, altul de proză, *Caliacra* –, prezența lui Victor Eftimiu și republicarea unor pagini de Duiliu Zamfirescu, precum și articolele Elenei C. Meissner, din care se degajă un anumit pragmatism.

D.C.-E.

MAMA ȘI COPILUL, revistă editată la București, săptămânal, între 4 iulie 1865 și 24 aprilie 1866, sub direcția Mariei Rosetti, soția lui C.A. Rosetti. Publicația se adresează, așa cum notează în articolul-program *Către mame* directoarea periodicului, printre primele în istoria presei românești, deopotrivă femeilor, promovând articole cu caracter de popularizare din domeniul educației morale, și copiilor, pentru care se tipăresc scrieri ușoare, istorice și literare. Colaborează C.A. Rosetti (*O știucă recunoscătoare*), Mircea C.A. Rosetti (cu mici povestiri – *O zi ploioasă sau o zână adevărată*, *Câinii și oamenii*, narațiuni moralizatoare cu note autobiografice), Dimitrie Bolintineanu (*Mircea la bătaie*), Pantazi Ghica (povestirea *Comedia pe părete*), Iulian Grozescu, V.A. Urechia (*Tata Hora și micul Vlad. Vorba despre Dacia și colonizare*). Traducerile, făcute mai ales de directoarea revistei, sunt din Chateaubriand, Erckmann-Chatrian, J.-P. Stahl; Lucreția Nenovici oferă în versiune românească *Ploaia de aur*, „povestire morală” de Bourguin. Maria Bălcescu semnează câteva articole referitoare la istoria Principatelor Române. **R.Z.**

MANASIA, Ștefan (18.V.1977, Pitești), poet. Este fiul Elenei Manasia (n. Jianu), economist, și al lui Nicolae Manasia, subinginer. A urmat Colegiul Național „Alexandru Lahovari” din Râmnicu Vâlcea (1992–1996), apoi Facultatea de Litere, secția română-engleză, în cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1996–2000); tot aici a absolvit în 2002 studiile masterale de literatură română în context european. În timpul facultății a fost redactor

la revista „Echinox” (1996–2002), apoi a lucrat ca profesor de română la școala generală din comuna Călărași, județul Cluj (2002–2003) și ca redactor la revista „Tribuna” (din 2003). A debutat în 1996 cu poezii în „Echinox” și „Tribuna”, iar editorial cu volumul *Amazon și alte poeme* (2003; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj). A mai colaborat la publicațiile „Vatra”, „Familia”, „Interval”, „Transilvania”, „Observator cultural”, „Apostrof”, „România literară”, „Ramuri”, „Bucovina literară”, „Poesis internațional”, „Astra”, „Dilemateca”, „Dilema veche” etc.

Prin *Amazon și alte poeme* M. a devenit unul dintre numele de referință ale generației 2000. Poetul are în comun cu aceasta autobiografismul, pe care însă-l manevrează într-un mod mai accentuat metafizic și mai obscur decât media congenerilor săi. Metaforele în serie – „cursul negru al sângelui”, „ayatollahul viziunii”, „lâna memoriei”, „feromonul înțelepciunii” – amintesc, uneori oboșitor, de Ilarie Voronca, prezent printr-un motto la începutul volumului. Cea mai bună secvență este amplul poem *Ostroveni. Viața și contactele*, autobiografie modulară care extrage dintr-o serie de amintiri de adolescență un maxim de „vedenii”. Escapade la ștranduri și alte secvențe narative banale sunt descompuse și recompuse până când decorul devine panoramic ca într-un western sau într-un scenariu SF (romanul *Dune* e citat la un moment dat), până când banalul capătă reflexe mitice, iar narațiunea se umple de elipse și bulboane. Părțile cele mai abstracte sunt și cele mai percutante: „gândacule, fii înghițit de înserare/ pierde-te pe aeroportul florii ultraviolet:/ uită bizantinismul defuncțiilor pe care/-i mixez în baletul ăsta înfiorător de încet”. Restul volumului este inegal. Nu lipsesc profesiunile de credință în stil *grunge* (o altă sursă de imaginar pentru M., pe lângă cocktailul de praf provincial și de repertoriu tehnologic de proveniență livrescă sau cinefilă), tipice generației 2000: „Să te sinucizi pentru că au vrut să-ți fure sufletul și/ să te facă om pentru că Mari Procesiuni ți-au instalat/ în creier hormonul imaginii și dezgustul/ și supunerea dinaintea Buzelor Bătrâne care hăpăie tot” (*tourette* 2). După *Cartea micilor invazii* (2008), recapitulare a temelor anterioare, apare *Motocicleta de lemn* (2011), cel mai important salt calitativ al lui M. și volumul lui cel mai echilibrat. Este reluat aici poemul *Ostroveni. Viața și contactele*, într-o variantă ușor adăugită. În rest, autorul își maximizează filonul

abstract. Acum, inspirat poate și de *lyrics*-urile lui Jim Morrison, surprinde din câteva tușe „omenirea reciclată-n umanitate, umanitatea – în biți” (*Alevin*). O călătorie la Antwerpen îi prilejuiește o serie de crochiuri în care oamenii arată ca niște *aliens*, iar recuzita pare ieșită din „grădinile viitorului” sau, și mai sigur, din filme. Sentimentul de alienare este exploatat cu o măiestrie de autor de haiku-uri: „picioare de egretă/ înfipite-n cizmulite/ impermeabile;/ în spinare,/ deasupra pelerinei/ din celofan/ ghiozdanul/ e o glumă burgheză./ Și totuși codițele ei/ îndărătnic urmează/ bicicleta băiatului/ anorexic: pot oare/ jambierele aspre să-nșele/ ochiul samsarului de fotbaliști?/ În ceața care a uitat să coboare/ dispar pelerină, codițe,/ bicicletă, psihanalist” (*Rememorează:*).

SCRIERI: *Amazon și alte poeme*, București, 2003; ed. București, 2005; *Cartea micilor invazii*, București, 2008; *Motocicleta de lemn*, Bistrița, 2011.

Repere bibliografice: Andrei Terian, [Ștefan Manasia], ALA, 2005, 752, CLT, 2008, 178; Daniel Cristea-Enache, [Ștefan Manasia], RL, 2006, 31, 2008, 15; Ioan Moldovan, *Poesia lui Manasia*, F, 2008, 6; Adriana Stan, *Contrabandă cu senzații*, VTRA, 2008, 6–7; Alex. Ștefănescu, *Un ortodoxism neortodox*, CNT, 2010, 5; Alex. Goldiș, *Apocalipsa à la Manasia*, CLT, 2011, 37; Soviany, *Cinci decenii*, II, 178–182; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Prea târziu pentru Ashbery*, OC, 2012, 612; Ștefan Baghiu, *Ruleta biometrică*, CLT, 2012, 14. **M.I.**

MANCAȘ, Mircea (2.III.1905, Iași – 2.VII.1995, București), estetician, cronicar literar, istoric al teatrului. Este fiul Anei Mancaș (n. Gavrilescu), institutoare, și al lui Ion Mancaș, jurist. La Iași, după absolvirea cursului primar, frecventează Liceul Internat și Facultatea de Litere și Filosofie, obținând licența în 1929. Devine asistent, apoi șef de lucrări și conferențiar la Universitatea ieșeană. Beneficiază de un stagiu de câțiva ani la Paris, ca doctorand. Își susține doctoratul în 1940 cu teza *Condiționarea psihologică a artei*, iar în 1946 este numit profesor de estetică la Conservatorul Dramatic din Iași. În 1951 se transferă la Institutul de Artă Teatrală din Cluj și în 1955 la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București, unde continuă să predea până în 1971, când se pensionează. A colaborat la „Opinia” (1925), „Complex”, „Viața românească”, „Gândul nostru”, „Gândul vremii”, „Adevărul literar și artistic”, „Manifest”, „Revista de filosofie”, „Dreptatea nouă” („organ de luptă național-țărănistă”, la care mai târziu, în

1947, va fi director), „Însemnări ieșene”, „Convorbiri literare”, „Jurnalul literar”, „Apărarea”, iar după război la „Teatrul”, „Contemporanul”, „Gazeta literară” („România literară”), „Tribuna” și din nou la „Viața românească”, „Convorbiri literare” ș.a.

Odată cu volumul de debut, *Gânditori și aspecte* (1933), M. optează pentru o abordare psihologizantă a experienței estetice, prefigurând astfel principala perspectivă de interpretare din sintezele sale teoretice. În *Condiționarea psihologică a artei* (1940) valorile estetice și procesul creației artistice sunt analizate preponderent prin prisma psihologiei individuale a artistului. Pe de altă parte, teoria artei nu trebuie să eludeze, în concepția lui M., componenta morală și pe cea socială a fenomenului estetic. Prin urmare, esteticianul își asumă o atitudine interpretativă echilibrată, pe care o numește, inspirat, „idealism-critică” – o poziționare diferită atât față de „idealismul speculativ”, cât și față de „conformismul concret și materialist” sau față de „realismul fotografic al faptelor brute”. Interpretarea mentalității primitive și a artei primitive, analiza elementelor „an-estetice” ale artei și studiile dedicate „psihologiei urâtului” sunt teme predilecte de cercetare pentru el. Preocupările de estetică și de filosofia artei se îmbină constant cu teorii psihologice și cu abordări specifice antropologiei culturale. Într-un stil deopotrivă erudit și accesibil, M. intră în dialog cu tezele unor autori de referință în domeniul esteticii (Benedetto Croce, Charles Lalo, care i-a fost profesor la Paris, Liviu Rusu, Tudor Vianu), cu teoriile psihologice ale lui Henri Delacroix, dar nu mai puțin cu interpretările sociologice ale lui Émile Durkheim sau ale rivalului acestuia, Gabriel Tarde. Nici rolul lui Mihai Ralea, căruia i-a fost asistent și discipol, nu e de ignorat. Iar atunci când analizează fenomenul primitivismului în artă, în studiul *Mentalitatea primitivă în arta primitivă* („Revista de filosofie”, 1936) și, ulterior, în volumul *Contribuții la psihologia fenomenului estetic* (1941), teoreticianul român se situează în descendența perspectivei socio-etnologice a lui Lucien Lévy-Bruhl. După război M. se vede obligat să-și părăsească domeniul de elecție și, volens-nolens, limitându-se la cerințele carierei didactice în învățământul teatral universitar, se preocupă cu precădere de estetica și de istoria teatrului românesc. În 1957 îi apare o monografie, presărată cu elemente de biografie romanțată, dedicată artei interpretative a actriței Aristizza

Romanescu, în 1976 include în volumul *Orientări în cultura contemporană* idei referitoare la modalitățile și individualitatea artei teatrale, iar în 1979 publică lucrarea de sinteză *Trecut și prezent în teatrul românesc*, în care radiografiază un veac și jumătate de cultură artistico-teatrală românească, începând cu studierea repertoriului românesc din prima jumătate a secolului al XIX-lea și ajungând până la dramaturgia și la creațiile scenice din perioada contemporană scrierii cărții – anii '70 ai secolului trecut. În fine, M. a practicat frecvent în perioada interbelică și după război cronică sau comentariul literar, lăsând în pagini de revistă, îndeosebi în „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic” și „Jurnalul literar”, nu numai texte care se află în interiorul sau în prelungirea preocupărilor sale de teoretician, precum articolele despre C. Stere, C. Rădulescu-Motru, Mihai Ralea, Liviu Rusu ș.a., ci și interpretări aplicate, elaborate în respectul adevărului valoric, privind, de pildă, proza contemporană (G. Ibrăileanu, Ion Vineanu, Mircea Eliade, Cezar Petrescu ș.a.), poezia română (Tudor Arghezi, G. Topîrceanu, Demostene Botez ș.a.), dar și literatura, cultura europeană. A fost totodată autor al unor substanțiale capitole în două tratate de referință: *Istoria filosofiei moderne* (I–IV, 1937–1939) și *Istoria teatrului în România* (I, 1965).

SCRIERI: *Gânditori și aspecte*, Iași, 1933; *Condiționarea psihologică a artei*, București, 1940; *Contribuții la psihologia fenomenului estetic*, București, 1941; *Studii și cercetări de estetică*, Iași, 1943; *Opinii estetice și literare*, București, 1945; *Aristizza Romanescu*, București, 1957; *Orientări în cultura contemporană*, Iași, 1976; *Trecut și prezent în teatrul românesc*, București, 1979. **Traduceri:** Margaret Kennedy, *Nebunul familiei*, București, 1946; Leonid Leonov, *Cucerirea Velikoșumskului*, București, 1947 (în colaborare cu E. Hariton).

Repere bibliografice: Al. Dimitriu-Păușești, „*Gânditori și aspecte*”, „Lumea”, 1933, 4534; N. I. Popa, „*Condiționarea psihologică a artei*”, II, 1940, 10; Constantin Stelian, „*Studii și cercetări de estetică*”, „Ardealul”, 1945, 386; Ecaterina Țarălungă, „*Orientări în cultura contemporană*”, RL, 1976, 35; Titu Popescu, „*Critică și estetică*”, T, 1976, 10; Cristina Dumitrescu, „*Trecut și prezent în teatrul românesc*”, TTR, 1979, 5; Ioan Groșan, „*Trecut și prezent în teatrul românesc*”, RL, 1979, 28; Romulus Diaconescu, *Antologii și sinteze*, R, 1979, 7; N. Barbu, „*Trecut și prezent în teatrul românesc*”, CL, 1979, 8; Constantin Cubleşan, „*Trecut și prezent în teatrul românesc*”, T, 1979, 9; Dicț. scriit. rom., III, 39–41; A. C., *Centenar Mircea Mancaș*, RL, 2005, 8; Popa, *Ist. lit.*, I, 296.

MANEA, Norman
(19.VII.1936,
Burdujeni, j. Suceava),
prozator, eseist.

Este fiul Janetei (n. Braunstein) și al lui Marcu Manea, contabil. În 1941 este deportat cu familia în Transnistria, repatriindu-se în 1945. Urmează școala primară în Briceni (Basarabia) și Rădăuți, apoi Liceul Evreiesc și Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava, absolvit în 1954, și Facultatea de Hidrotehnică a Institutului de Construcții din București (1954–1959). Este inginer la Suceava (1959–1961), Ploiești (1961–1965) și București (1965–1969), cercetător la Institutul de Studii, Cercetări și Proiectări pentru Gospodărirea Apelor (1969–1973). Debutează în 1966 la „Povestea vorbii”, supliment al revistei „Ramuri”, cu povestirea *Fierul de călcat dragostea*, fiind prezentat de Miron Radu Paraschivescu. Mai colaborează la „Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul”, „Vatra”, „Steaua”, „Tribuna”, „Familia”, „Echinox”, „Secolul 20” ș.a., precum și la publicații din SUA, Germania, Franța, Anglia, Italia etc. În 1981, un interviu acordat revistei „Familia”, în care critică transparent direcția ultranaționalistă de la „Săptămâna”, îi atrage atacuri violente din partea publicației lui Eugen Barbu, dar și a săptămânalelor „Flacăra” și „Luceafărul”. În 1986 alege să se exileze. Inițial trăiește în Germania, iar din 1988 în Statele Unite ale Americii, unde ajunge ca bursier Fulbright, recomandat de Virgil Nemoianu. Între 1989 și 1992 este bursier la Bard College (New York), unde din 1994 devine *writer in residence* și titular al Catedrei „Francis Fournoy Professor in European Culture and Studies”. În 1992 a beneficiat de o bursă Guggenheim. În 1999 primește cetățenia americană. A fost distins cu Premiul Fundației MacArthur (1992), cu Premiul Internațional Nonino pentru Opera Omnia (Italia, 2002), cu Premiul Médicis Étranger pentru *Întoarcerea huliganului* (2006), în 2010 a primit distincția Commandeur de l'Ordre des Arts et des Lettres din partea Guvernului francez, iar în 2011, în Germania, Premiul „Nelly Sachs”.

Dincolo de dezbaterile de natură ideologică provocate de-a lungul timpului, pe teme precum naționalismul românesc radical sau gestionarea trecutului, literatura lui **M.** a polarizat de la început critica, fiind contestat și admirat cu o fervoare simetrică. Pe de o parte, Dana Dumitriu nota lipsa „vocației stilistice” și găsea romanul *Captivi* (1970) „delirant și istoritor”, Nicolae Manolescu și Alex. Ștefănescu au vorbit de un „scriitor lipsit de talent”, iar Marian Popa aprecia că „scrie foarte prost, cel puțin românește”. De cealaltă parte, Mircea Iorgulescu, Liviu Petrescu, Valeriu Cristea, Paul Georgescu, Lucian Raicu, Ov. S. Crohmălniceanu ș.a. au semnat exegeze minuțioase și foarte pozitive. Ambele abordări își găsesc justificări în tipul de proză scrisă de **M.**, aceasta înfățișându-se cel mai adesea ca un flux descriptiv în cheie contras-eliptică, surprinzând simultan planuri eterogene – discursiv, evenimential și cronologic. Vocile narative își dispută transmisia, planul psihic interior se confundă cu cel exterior, trecutul reverberează în prezent, frazele sunt dominate de substantive și se dispensează de verbe, lirismul răbufnește și confiscă proza în favoarea poemului în proză, exprimarea ultraconcentrată alternează cu verbiajul debutonat, monologul se confundă cu dialogul, descrierea înecă narațiunea. Este o literatură încifrată stilistic și simbolic, solicitând un cititor foarte atent și mai multe lecturi. Polarizarea criticii decurge din răspunsul la întrebarea în ce măsură scriitorul merită un astfel de efort. Cei care îl contestă vor vorbi despre ilizibilitate, refuzând travaliul interpretării și chiar al lecturii, ceilalți, dimpotrivă, se vor referi la decodarea unei literaturi dense, care oferă răsplata unei hermeneutici laborioase. Autorul însuși a vorbit despre „ilizibilitatea” propriilor cărți, invocând încifrarea la care a recurs pentru a evita înserierea într-o literatură convenabilă Partidului Comunist. Acest argument este implauzibil. În primul rând, în perioada în care **M.** începe să scrie, presiunea partinică asupra literaturii se află într-un punct minim. În al doilea rând, după plecarea în exil literatura sa nu se modifică nici în sensul dificultății, nici în cel al convenției esopice (dovadă stilul eseului *Despre clovni: dictatorul și artistul*, critică la adresa lui Nicolae Ceaușescu scrisă în 1989, după stabilirea în SUA). De fapt, stilul autorului vine dintr-o afinitate electivă față de formula Noului Roman francez, influența cea mai importantă asimilând-o prin George Perec, Alain Robbe-Grillet, Michel Butor, J.M.G. Le Clézio ș.a., simpatizanți marxiști tradiși considerabil în anii '60–'70 ai secolului trecut. **M.**

are în comun cu aceștia gustul pentru proza netransparentă, ascendentul descrierii asupra narațiunii, complicarea relațiilor dintre timpuri, planuri și instanțe narative, preferința pentru personaje marginale, excentrice în raport cu sistemul. Mai nimic din partea tehnică a personalității sale literare nu este original în raport cu Noul Roman. În prefața la cartea de debut, *Noaptea pe latura lungă* (1969), Miron Radu Paraschivescu nota că vocea prozatorului nu era „nici singulară, nici unică”, reducând-o la stilistica unei „achiziții globale în spiritul culturii și al epocii noastre”, și anume cinematograful, artă a „subsumării, condensării și a [...] reconvertibilității timpului”. Ceea ce dă originalitate scrisului lui M. este substanța materiei autobiografice pe care o prelucrează prin intermediul formulei alese. Mai toate cărțile publicate în deceniul al optulea fac parte dintr-un ciclu numit *Variante la un autoportret*. Autoportretul este fidel mai mult în spirit decât în literă, deși nu lipsesc incidente strict autobiografice. Povestirile și nuvelele din *Noaptea pe latura lungă*, *Primele porți* (1975) și *Octombrie, ora opt* (1981) acoperă un arc de timp între deportarea în Transnistria și perioada târzie a comunismului. În *Puloverul*, text de referință, oroarea lagărului este sugerată prin obiectul vestimentar invocat în titlu. Puloverul ține de cald, fiind astfel un lucru râvnit și rar, și în același timp transmite tifosul și moartea. *Ceaiul lui Proust* este o variație pe motivul madlenei din ciclul *În căutarea timpului pierdut*: prizonierii își imaginează că beau ceai îndulcit uitându-se la un cub de zahăr, rămasă fetișizată a vieții de dinainte de deportare. Proza *Nunțile* ar fi o critică a standardizării limbajului prin care este descris retrospectiv Holocaustul. Un copil supraviețuitor este obligat de adulți să învețe pe dinafară și să recite în cadru festiv un discurs despre experiența traumatică pe care o trăise. Numai că discursul, redactat într-o limbă de lemn, corupe trauma originală transformând-o într-o caricatură. Ironia autorului e cu atât mai apăsătoare cu cât discursul se bucură de succes și ajunge să fie recitat pe la nunți, în cadrul programului distractiv. Nuvela *Trenciul*, publicată în culegerea *Fericirea obligatorie* (1999), poate fi citită în pandant cu *Puloverul*. De data aceasta, obiectul de vestimentație figurează intruziunea Securității în spațiul privat: a doua zi după o petrecere opulentă ce are loc în plina austeritate alimentară a anilor '80, soția ziaristului-amfizion descoperă în cuier un trenci care nu aparținuse nici unui dintre invitați. Este vizată practica Securității de a folosi locuințe private pentru

activități specifice. Romanele *Captivi*, *Atrium* (1974), *Cartea fiului* (1976) și *Zilele și jocul* (1977) ar putea fi supraintitulate, cu expresia lui Petru Dumitriu, „biografii contemporane”. Personajul lor caracteristic, purtând nume diverse, este un inginer care într-un moment oarecare al vieții se sustrage confiscării de către sistem, deși finalmente nu refuză autoîmplinirea în cadrul lui. Tema ar fi a „inadaptatului superior” (Paul Georgescu). În *Atrium* el se numește Rafael Banu. Deși s-ar putea înscrie la orice facultate, Banu preferă să se ducă la munca de jos (șofer de camion, muncitor pe un șantier etc.), după care face totuși studii universitare și ajunge un inginer de succes. Acțiunea fiind plasată în anii '50, trimiterea la formula romanului realist-socialist „de șantier” este transparentă, fără a fi în vreun fel subversivă. Textul este complicat printr-un simbolism acvatic urmărit insistent și prin multiplicarea perspectivelor narative. Și în *Captivi*, situat tot în „obsedantul deceniu”, protagonistul sfârșește recuperat după ce își consumă criza (filosofică în raport cu sine și cu sistemul, dar și familială). Prima parte din *Cartea fiului* surprinde o altă secvență tipică a anilor '50, și anume ancheta. După cum s-a remarcat, aici apar sedimente ale procesului Lucrețiu Pătrășcanu. Capitolul cel mai puternic – ulterior publicat independent în *Fericirea obligatorie* – se concentrează asupra interogatoriului la care este supusă o femeie de către un anchetator neconvențional și, ca multe din personajele autorului, logoreic. Cât privește romanul, cel mai important este însă *Plicul negru* (1986), în centrul lui fiind ancheta ratată a lui Anatol Dominic Vancea Voinov, zis Tolea, pe urmele unei scrisori misterioase care cu mult timp în urmă, în 1940, îl împinsese pe tatăl lui la sinucidere. Pista detectivistă are un echivalent în compoziția multistratificată a romanului, în care indicațiile utile și referințele transparente (la *Despre eroi și morminte* de Ernesto Sábato, la I.L. Caragiale din *O scrisoare pierdută* etc.) coexistă cu secvențe aproape opace semantic. Altă simetrie abil orchestrată este cea dintre România anului 1940, în care evreul Marcu Vancea se sinucide din cauza unei simple scrisori de amenințare, și România anului 1980, în care Tolea, fiul lui Vancea, înnebunește. Romanul a apărut cu dificultăți valorificate ulterior în eseul *Referatul cenzorului*. Ca urmare a presiunilor și a compromisurilor consecutive, versiunea tipărită diferea semnificativ de varianta originală. Ediția din 1996, rescrisă, încearcă să reconstruiască versiunea inițială, între timp pierdută. Sunt practic două cărți

diferite și ca arhitectură, și la nivel de detaliu. Prima este un metaroman, în stilul *Ficțiune și infanterie* de Costache Olăreanu, pentru ca a doua să renunțe cu totul la rama metanarativă care făcea ca textul să fie atribuit scriitorului Mynheer. De asemenea, în a doua versiune referirile anticomuniste capătă nuanțe imposibile în 1986. În *Anii de ucenicie ai lui August Proștul* (1979; Premiul Asociației Scriitorilor din București), paginile din secțiunea care dă titlul volumului pot fi considerate un „jurnal de scriitor” (Nicolae Manolescu), întrucât notațiile de tip diaristic nu lipsesc. Totuși, cartea este mai ambițioasă, aspirând să fie o autobiografie compusă din fișe de lectură și de dicționar, în stilul *Bibliografiei generale* a lui Mircea Horia Simionescu, doar că fără a inventa citatele și cărțile (sunt reproduse, fără comentarii, numeroase fragmente din presa anilor '50). Un personaj predilect este August Proștul, „omul ce primește palmele”, „intrusul care intră mereu când nu trebuie”, prin care este alegorizată, autobiografic și în bună măsură premonitoriu, figura intrusului. Volumul mai cuprinde eseuri/recenzii empaticе despre Geo Bogza, Marin Preda, Paul Georgescu, Radu Petrescu, Ștefan Bănuțescu, Camil Petrescu, Mario Vargas Llosa, Italo Svevo, Saul Bellow ș.a., grupate sub titlul *Racord*. Culegerea *Pe contur* (1984) reunește eseuri repartizate în mai multe secvențe. *Colegiale* e dedicată unor scriitori precum Gabriela Adameșteanu, Mircea Horia Simionescu, Augustin Buzura, Radu Cosașu, Mihai Sin, Virgil Duda, *Nume noi* dă seama despre Ștefan Agopian, Mircea Nedelciu, Ion Iovan, Gheorghe Crăciun, iar în *Interferențe M.* glosează despre Robert Musil, Elias Canetti, filmele lui Ingmar Bergman, despre Șalom Alehem, Franz Kafka, Thomas Mann, Ernesto Sábato ș.a. Textele din *Despre clovni: dictatorul și artistul* (1997), continuare, s-ar putea spune, la *Anii de ucenicie...*, vorbesc despre formare ca deformare, despre scriitor în societatea totalitară, despre premiul ce i-a fost retras autorului la apariția volumului *Pe contur*, despre cenzură, despre exil și limbă, despre demitizarea trecutului. Câteva intervenții ale lui M. în presa americană, reluate în țară, au suscitat discuții în care chiar și comentatori liberali ai fenomenului aderenței oamenilor de cultură la forme de extremism au replicat prompt și nu totdeauna civilizat. În 1991 scriitorul publică în „The New Republic” din Washington DC eseu *Happy Guilt (Felix culpa)*, unde analizează echilibrat simpatiile de extremă dreapta ale lui Mircea Eliade; în aceeași revistă, în 1997, pe marginea recenziilor din țară la *Jurnalul* lui Mihail

Sebastian, accentuează ideea unor reflexe antisemite în spațiul cultural românesc contemporan. Cea mai bună carte a lui M., *Întoarcerea huliganului* (2003), reia și prelungește materia din *Variante la un autoportret* sub forma unor memorii propriu-zise. Titlul unifică două „întoarceri” diferite: a adultului în trecutul îndepărtat și a exilatului în România. În prima sunt rememorate „inițierea” din Transnistria, o scurtă experiență de utemist, închiderea tatălui în colonia penitenciară din Periprava, detaliile unei cariere apatice de inginer constructor, câteva amoruri, începuturile carierei literare, intrarea în vizorul Securității, plecarea în Europa și după aceea în SUA, plecare parțială, întrucât scriitorul rămâne captivul limbii române, „casă a melcului” de care exilatul nu se poate desprinde; își scrie cărțile în românește, multe apar mai întâi în traducere. A doua întoarcere o reprezintă călătoria de douăsprezece zile în România anulului 1997. Psihologia celui care revine în țară este a unui vizitator care revelează cu neplăcere niște locuri cândva familiare, dar care acum nu îi trezesc decât o combinație alienantă de sentimente din zona nevrozei, a umoralului și chiar a paranoiei. Simptomatic, caietul de notații făcute în această călătorie e uitat în avion: astfel, umbra celei de-a doua întoarceri a dispărut, spre deosebire de spectrul trecutului. Și acum M. scrie proză autoficțională într-un fel apropiat de eseistică. Nu încearcă să dea un ritm coerent narațiunii, pe care o împrăstie în secvențe și în fotograme. Liantul îl aduc punctele de discontinuitate – digresiunile, elipsele, șotronul jucat între planuri. Proza prezintă o neclaritate de lichid amniotic. Trecutul se naște, și chinurile acestei nașteri, „inventată” și trăită în prezentul narativ, construiesc efectul empatic al romanului. *Vizuina* (2009) reprezintă o întoarcere la ficțiunea „pură”, deși afluenți autobiografici se varsă și aici. Intertextualitatea e la fel de marcată și de importantă pentru construcția cărții ca în *Plicul negru*. De data aceasta sunt valorificați Borges, a cărui nuvelă *Moartea și busola* oferă unul dintre clouurile cărții, dar și Vladimir Nabokov cu *Pnin* (de unde M. preia, printre altele, trucul naratorului care trece de la persoana a III-a la persoana I, introducându-se ca personaj), Mihail Sebastian (al cărui personaj din *De două mii de ani*, Marga Stern, apare ca amantă de tinerețe a lui Cosmin Dima, reflectare „cu cheie” a lui Mircea Eliade), Thomas Mann etc. O zonă relevantă de intertextualitate privește revizitarea figurii lui Mircea Eliade și afacerea neelucidată a asasinării lui Ioan Petru Culianu. Atât Eliade cât și Culianu apar ca

„personaje”. Deși numele sunt schimbate, transferul se face transparent. Minus câteva retușuri superficiale, toate propozițiile principale din enciclopedia reală care-i descriu pe Eliade și pe Culianu trec în personajele Cosmin Dima și Mihnea Palade. Ar fi vorba deci de o reluare, cu instrumentele ficțiunii, a dezbaterei din eseu *Felix culpa*. Totuși, tema de adâncime a romanului stă în surprinderea morfologiei tulburi a identității exilatului. Este încă o constantă a prozei lui M.. Dacă pentru inginerii săi din romanele anilor '70 exilul era interior, în *Vizuina* spațiul exilului nu mai este subiectiv, ci obiectiv, fiind localizat în Statele Unite ale Americii. Un corelativ al condiției de exilat – dar și un corectiv al fanteziilor legate de utopia americană – este vulnerabilitatea: în fața vârstei și a bolii (secvența cea mai consistentă literar fiind aceea a unui coșmar medical), în fața agresiunilor exterioare (atacul asupra Turnurilor Gemene din 11 septembrie 2001, care a avut parte de un număr considerabil de evocări artistice în cultura americană, ia notă și de contribuția lui M.). Privită ca obiect singular, *Vizuina* e o carte mediocră. Ca argumente pot fi enumerate incapacitatea sau inapetența narativă a autorului, performanțele sale monocorde în redactarea de dialoguri (mai toate personajele par clonate după stilul derivatei monologal-clovneresti-aluvionare în care excela Tolea Vancea), ratarea romanului cu cheie (personajul Eliade din eseu *Felix culpa* era sensibil mai romanesc decât reușește să fie Cosmin Dima). Văzut în ansamblul scrierilor lui M., romanul este unul tipic: interesant ca rebus prin filonul său intertextual și prin opacitățile voluntare sau necăutate ce stimulează interpretarea, el poate fi descris alternativ ca bun sau ca rău, în funcție de interpreți.

Cu greu s-ar fi putut prevedea în primele sale povestiri ulterioara îndreptare a lui Norman Manea către o proză ce, abandonând ca insuficientă narația, coboară în instabilitatea fluxului psihic, urmându-i mersul sinuos și imaginile mobile, dinamice, în schimbare neconținută a cursului și aspectului; lirică prin material și reflexivă prin atitudine, vizualizând cu pregnanță și memorabil tensiunile secrete ale vieții interioare, luminând obscuritatea profundelor vârtejuri pe care, departe de a le conține, exprima sau rezuma, evenimentele înregistrabile obiectiv mai mult le ascund, existența vie și complexă prefăcându-se astfel într-o sumară biografie, această proză și-a găsit în romanul cu numeroase registre, amplu orchestrat, posibilitatea firească de împlinire.

MIRCEA IORGULESCU

Manea s-a afirmat pe scena literară mondială, americană și – încă mai înainte – europeană, rapid și impetuos precum prea puțini alți scriitori români. Practic nu există publicație de respectabilitate literară din Italia, Franța, din Germania, din țările anglo-saxone care să nu fi dedicat eseuri și recenzii lungi, elogioase, inteligente, semnate de condeie de vârf, operelor lui Norman Manea. [...] S-au pronunțat comparativ numele lui Kafka, Bruno Schulz, Musil; eu unul le-aș mai adăuga pe cel al lui Blecher și mai ales al lui Bacovia. S-a vorbit despre Manea (în astfel de cazuri nu dispunem nicidecum de certitudini, cel mult de plauzibilități!) ca de un posibil candidat la Premiul Nobel pentru Literatură.

VIRGIL NEMOIANU

SCRIERI: *Noaptea pe latura lungă*, pref. Miron Radu Paraschivescu, București, 1969; *Captivi*, București, 1970; ed. Iași, 2011; *Atrium*, București, 1974; ed. Iași, 2008; *Primele porți*, București, 1975; *Cartea fiului*, București, 1976; ed. Iași, 2012; *Zilele și jocul*, București, 1977; *Anii de ucenicie ai lui August Prostul*, București, 1979; *Octombrie, ora opt*, Cluj-Napoca, 1981; ed. Cluj-Napoca, 1997; *Pe contur*, București, 1984; *Plicul negru*, București, 1986; ed. București, 1996; ed. post-față Matei Călinescu, București, 2003; *Roboterbiographie und andere Erzählungen*, tr. Gerhardt Csejka, Ernest Wichner, Dieter Schlesak și Paul Schuster, Göttingen, 1987; *Fenster zur Arbeiterklasse*, tr. Paul Schuster, Göttingen, 1989; *Leergeld*, Menlenhoff (Olanda), 1989; *Le Thé de Proust et autres nouvelles*, tr. Alain Paruit, André Vornic și Marie-France Ionesco, Paris, 1990; *Der Trenchcoat*, tr. Ernest Michner, Göttingen, 1990; *Le Bonheur obligatoire*, tr. Alain Paruit și André Vornic, Paris, 1991; ed. (*Compulsory Happiness*), tr. Lynda Coverdale, New York, 1993; ed. (*Fericirea obligatorie*), Cluj-Napoca, 1999; *On Clowns: The Dictator and the Artist*, tr. Irina Livezeanu, Joel Agee, Anselm Hollo și Alexandra Bley-Vroman, New York, 1992; ed. (*Despre clovni: dictatorul și artistul*), Cluj-Napoca, 1997; *Casa melcului (Dialoguri)*, București, 1999; *Întoarcerea huliganului*, Iași, 2003; *Plicuri și portrete*, Iași, 2004; *Textul nomad*, București, 2006; *Înainte de despărțiri. Convorbire cu Saul Bellow*, tr. Nadina Vișan, Iași, 2008; *Sertarele exilului. Dialog cu Leon Volovici*, Iași, 2008; *Vorbind pietrei*, Iași, 2008; *Variante la un autoportret*, Iași, 2008; *Vizuina*, Iași, 2009; *Laptele negru*, București, 2010; *Curierul de Est. Dialog cu Edward Kántarian*, Iași, 2010; *Cuvinte din exil* (în colaborare cu Hannes Stein), tr. Orlando Balaș, București-Iași, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [Norman Manea], CNT, 1969, 44, RL, 1980, 3; Dana Dumitriu, „Captivi”, ARG, 1971, 2; Radu Enescu, „Captivi”, F, 1971, 5; Petrescu, *Scriitori*, 112–117; Cristea, *Domeniul*, 283–286; Georgescu, *Volume*, 62–71; Raicu, *Practica scrisului*, 255–263; Iorgulescu, *Scriitori*, 210–214; Raicu, *Fragmente*, 364–370; Iorgulescu, *Prezent*, 230–234; Ov. S. Crohmălniceanu, *Un tur de forță al vocii autorului în roman*, RL, 1986, 37; Holban, *Profiluri*, 248–258; Ștefan Borbély, *Artistul și*

dictatorul. *Trei trepte pentru un dezacord admirativ*, APE, 1993, 9; Liviu Petrescu, *Univers carceral*, ST, 1994, 1–2; Negoșescu, *Scriitori contemporani*, 254–256; Simuț, *Incursiuni*, 145, 164–167; Papahagi, *Interpretări*, 125–128; *Dicț. esențial*, 482–484; Virgil Nemoianu, *România și liberalismele ei*, București, 2000, 308–309; Simuț, *Arena*, 182–196; *Dicț. analitic*, III, 193–194, 346–350; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 169–175; Ion Bogdan Lefter, *Prima cartel prima întoarcere din exil*, OC, 2003, 185; Borbély, *Cercul*, 109–112; Petraș, *Cărțile*, 166–170, 221–224; Simuț, *Reabilitarea*, 209–226, 446–459; Manolescu, *Istoria*, 1441–1443; Popa, *Ist. lit.*, II, 822–823; Aurica Stan, *Exilul ca traumă, trauma ca exil în opera lui Norman Manea*, Iași, 2009; Morar, *Scriitori evrei*, 208–225; Manolescu, *Enciclopedia*, 487–490; *Obsesia incertitudinii – The Obsession of uncertainty. In Honorem Norman Manea*, ed. bilingvă, îngr. Cella Manea și George Onofrei, Iași, 2011; [Norman Manea], VTRA, 2011, 5–6 (grupaj special); Claudiu Turcuș, *Estetica lui Norman Manea*, București, 2012. **M.I.**

MANGIUCA, Simion (2.IX.1831, Broșteni, j. Caraș-Severin – 4.XII.1890, Oravița), folclorist. Este fiul Călinei (n. Bercean) și al lui Ioachim Manguica, preot. Studiază la Oravița, Seghedin, Lugoj și Oradea. În 1855 își ia doctoratul în drept la Universitatea din Pesta, iar din 1858, după ce termină și teologia la Vârșet, va fi profesor de limba și literatura română la gimnaziul german din Timișoara. Intrând în administrație, e numit prim-pretor la Crașova, Iam și Sasca Montană, iar din 1861 la Satu Nou. Nu se înțelege cu superiorii și în 1869 se stabilește ca avocat în Oravița. Aici **M.**, om cu o întinsă cultură, are prilejul de a impulsiona viața intelectuală a românilor. A redactat un „Călimdriu iulian, gregorian și poporal român” (1882, 1883), a publicat numeroase lucrări de etnografie și folclor în „Albina”, „Luminătorul” și „Familia”, precum și în „Romänische Revue”. În 1890 a fost ales membru de onoare al Academiei Române.

Prieten cu At. M. Marienescu, **M.** a cules folclor literar și a elaborat studii privind cultura populară românească. Dar activitatea sa este, în mare măsură, influențată de latinism, el susținând că poporul român a conservat intactă mitologia greco-romană (*Martirii, un cult al zeului Marte*). Încearcă să afle corespondentele unor sărbători, datini și obiceiuri românești în mitologia latină. Astfel, el vede în colindă urme ale unui vechi cult al soarelui, trecut de la romani direct în folclorul românesc, care l-ar fi păstrat fără modificări. Cu toate acestea, studiile sale, depășind orientarea latinistă, reușesc să aducă numeroase date și fapte noi. **M.** este cel dintâi care, înaintea lui S. Fl. Marian, s-a ocupat pe larg de obiceiurile de înmormântare la români, în studii precum *Strigarea zorilor la mort*,

Petrecerea mortului, Moșii sau Sacrificiul morților. Cu această ocazie publică unul dintre primele texte de „zori”. S-a ocupat și de colinde, făcând o clasificare a lor (colinda colindătorilor, a plugușorului, a pițărărilor, a colindeților, a junilor) și insistând asupra asemănărilor cu „calendele” romane. Lucrarea *Păcală de origine din Italia* este una dintre cele dintâi cercetări de folclor comparat în România. Dar cea mai de seamă contribuție adusă la cunoașterea culturii populare românești este *De însemnătatea botanice românești*, primul studiu românesc de etnobotanică mai amplu, apărut în „Familia” (1874). Materialul a fost cules dintr-o regiune care avea drept centru Oravița, uneori **M.** notând fie numele culegătorului, fie data culegerii. El împarte numele de plante în mai multe categorii, studiate separat: mitologice, poetice, de descânțece și vrăji, de leacuri, mitologice-poetice. Preocupat permanent să aducă date noi în sprijinul dovedirii romanității limbii și poporului român, **M.** a scris și diverse lucrări de istorie și lingvistică, pe care le-a strâns în volumul *Dacoromanische Sprach- und Geschichtsforschung* (I, 1890). El discută aici chestiuni privind fonologia și morfologia limbii române, dă un studiu despre așa-numita cronică a lui Huru, altul despre colindă și se referă la semnificațiile istorice ale cuvintelor „valah” și „vlah”.

SCRIERI: *Dacoromanische Sprach- und Geschichtsforschung*, I, Oravița, 1890.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 182–183; At. M. Marienescu, *Simeon Manguica*, F, 1889, 51; Ilie Rusmir, *Viața și operele lui Simeon Manguica*, Oravița, 1931; Ion Taloș, *Activitatea folclorică și etnografică a lui Simion Manguica*, AMET, 1962–1964; Bârlea, *Ist. folc.*, 205–208; Doina Babeu, *Activitatea lingvistică a lui Simion Manguica*, Timișoara, 1978; *Dicț. lit.* 1900, 549; Ioan Viorel Boldureanu, *Cultura românească în Banat (secolul al XIX-lea)*, Timișoara, 1994, 76–83, 100–108, 112–117, 150–159, 166–168; Doina Babeu, *Cărturarul bănățean Simion Manguica*, Timișoara, 1997; *Dicț. scriit. rom.*, III, 44–45; Marcu Mihail Deleanu, *Academicianul Simeon Manguica (1831–1890)*, Reșița, 2002; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 555–557; Simona Vasilache, *Cronica anului 1882*, RL, 2008, 21. **I.L.**

MANI, Iosif I. (1816, Aiud – 30.IV.1851, Blaj), traducător, poet, prozator. A urmat liceul în orașul natal, apoi la Blaj, unde a studiat și teologia, devenind, după călugărire (1840), profesor de „principie”. Un timp preceptor în familia contelui Nemeș (1843–1847), e din nou profesor la Blaj (1847–1848, 1850–1851). În timpul Revoluției a fost închis la Alba Iulia.

Din 1838 **M.** este unul dintre cei mai activi colaboratori la publicațiile lui Timotei Cipariu și la cele ale lui G. Barițiu, cu care era și bun prieten. Debutase însă în foaia manuscrisă „Aurora”. Articolele pe teme educative sau politice și încercările literare sunt fie semnate cu numele său (uneori scris Many), fie cu pseudonimul Aurelie Ardeleanu, fie cu diverse abrevieri ale numelui sau ale pseudonimului. A publicat îndeosebi la „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (1838–1848), la „Organul luminărei” (1847–1848) și „Învățătorii poporului” (1848), la ultimele două fiind și redactor împreună cu Aron Pumnul. Într-o perioadă când preocupările pentru literatură erau sporadice printre cărturarii și publiciștii ardeleni, **M.** are meritul de a fi cultivat poezia, meditația în proză, povestirea și nuvela, chiar dacă valoarea scrierilor sale este modestă. A scris elegii stângace, meditații în proză despre viață și moarte, despre trecerea timpului, uneori într-o limbă surprinzător de fluentă, precum și câteva povestiri și nuvele (*Tatiana, Avesalom, Tetera Cazacul* ș.a.). Sub semnătura lui, dar fără a fi originale, au apărut numeroase aforisme și cugetări, alegorii în proză, anecdote. A pus în circulație, prin scurte traduceri sau prelucrări din franceză, germană, maghiară, poate și din engleză, alături de producții literare de foileton, numeroase fragmente din scrierile lui La Rochefoucauld, J.-J. Rousseau, Voltaire, Lessing, Klopstock, Schiller, Uhland, Herder, Heine, Dickens. Din literatura maghiară, pe care o cunoștea bine, a tradus scrieri de Kisfaludy Sándor, Vörösmarty Mihály ș.a. Din 1843 circula în manuscris traducerea lui după *Paroles d'un croyant*, scrierea lui Lamennais, iar în 1848, după înlăturarea cenzurii, câteva fragmente au putut apărea în „Învățătorii poporului”, sub titlul *Cuvintele unui credincios frânc*. De asemenea, *Frăgmințe din cărțile pribegirei a lui Mickiewicz* sunt transpuse de **M.** în limba română, desigur pentru înrudirea lor cu opera lui Lamennais.

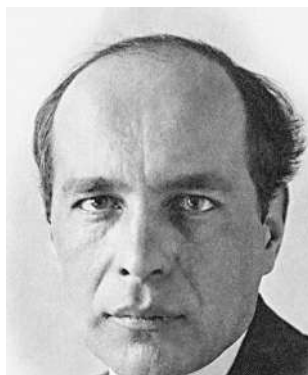
Repere bibliografice: Ilarie Chendi, *Preludii*, București, 1903, 137–138; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, 237–238, 242–243; Predescu, *Encicl.*, 518; Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, 76; Ion Breazu, *Lamennais la românii din Transilvania*, SL, 1948; *Ideologia 1848*, 100, 211; George M. Marica, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, București, 1969, *passim*; Zamfir, *Proza poetică*, 101, 110–113, 121; *Dicț. lit. 1900*, 549–550. **L.V.**

MANIFEST, revistă apărută la Iași, mai întâi neregulat între 5 octombrie și decembrie 1934, apoi lunar între ianuarie 1935 și 25 ianuarie 1936, având subtitlul „Literar, social, artistic”. Inițial, director este

Mihail Fridan, redactor – Iosif Ion Balu, redactor responsabil – George Moroșanu. Din 1935 ca redactor figurează George Ivașcu. Publicație de stânga, **M.** tipărește un articol-program (*Pornim la drum*) ce reprezintă mai curând un discurs de tribună decât o declarație de intenții. Într-un stil polemico-patetic, se afirmă înrolarea ziarului în sfera ideologiei socialiste. Literatura și studiile critice incluse în sumar sunt selectate prin excelență după criteriul orientării explicite de stânga. Polemicile vizează în exclusivitate dreapta politică și culturală, în speță mișcarea legionară, aflată în plină ascensiune, precum și fenomenele culturale pe care aceasta le-a generat sau influențat. Versurile promovate se revendică, în general, de la trei direcții literare: pe de-o parte, o lirică romantic-elegiacă, cu secvențe de pastel, aparținând unui fond poetic posteminescian încă viu și activ în epoca interbelică; pe de altă parte, o scriitură de nuanță avangardistă și simbolistă; dar, în primul rând, revista cultivă versificația de orientare socialistă, în care mesajul social și simplismul estetic prefigurează cu claritate producțiile realist-socialiste din anii '50. Proza oscilează între memorialistică sau ficțiunea romantic meditativă și textul de implicație socială, care, din necesități propagandistice, tinde către un soi de neonaturalism zolist. Începând cu anul al doilea de apariție, **M.** renunță treptat la ambițiile culturale și devine mai degrabă o tribună de lansare a ideologiei socialiste și un instrument de polemică la adresa orientărilor de dreapta. Materialele publicate vor miza pe chestiuni politice și sociale, în detrimentul fenomenului cultural. Evenimentul artistic devine simplă informație și conțenează doar în măsura în care se pliază pe sfera de interes ideologic. Publică poezie George Moroșanu, Victor Măgură (Ion Purece), Ștefan Baciș, Ion Sofia Manolescu (sub semnătura Ion Manolescu, E. Zaharia, Al. Voitinovici (Al. Voitin), Neagu Zamfir, Teodor Scarlat, George Lesnea, Ștefan Ciobotărașu. Proză semnează Aurel Lambrino, G.M. Zamfirescu, Profira Sadoveanu, Ionel Teodoreanu (un scurt fragment de roman, intitulat *Liceenii*), Mihai Popa. George Lesnea traduce din Serghei Esenin, iar George Ivașcu din romanul *Le Temps du mépris* de André Malraux. Tot el dă transpuneri din Rainer Maria Rilke, sub pseudonimele Raluca Rodan și Mania Comșa. Studiile critice și de istorie literară debutează, oarecum insolit, cu articolul lui Mihail Fridan despre H.G. Wells, un scriitor în care criticul descoperă paradigma romanului „științific modern”. Mircea Ceașu

semnează articolul *Influența franceză în literatura egipteană*, Iorgu Iordan e prezent cu două studii de factură monografică (*Unamuno și ideea de progres și Alexandru Philippide*), iar Gherasim Luca publică articolul *Aragon, scriitorul generației istorice*, în care insistă asupra mutației dinspre suprarealism („mișcare intelectuală lipsită de orice valoare, având pronunțate atitudini reacționare, ascunse într-o frazeologie fals revoluționară”, după cum afirmă o notă a redacției) înspre o literatură ce se revendică de la ideologia socialistă. În direcția studiilor biografice se înscrie și articolul *Panait Istrati*, datorat lui Mircea Mancaș. Cronicile literare îi aparțin lui George Ivașcu, autorul făcându-și astfel debutul în publicistică. Radu Paul susține cronică revistelor, George Pascu, Petre Pascaru și Mihai Popa asigură cronică plastică și pe cea muzicală, iar Profira Sadoveanu cronică cinematografică. Alți colaboratori: Gh. Agavriloaiei, Al. Claudian, Al. Dimitriu-Păușești, George Macovescu, Costache Popa, Emilian Băcov. **C.Tt.**

MANIU, Adrian
(6.II.1891, București –
20.IV.1968, București),
poet, prozator,
dramaturg, eseist,
traducător.

Este fiul Mariei (n. Călinescu) și al lui Grigore Maniu, profesor la Facultatea de Drept a Universității din București; pictorița Rodica Maniu e sora lui. A urmat la București școala primară, apoi studii secundare la liceele „Gh. Lazăr” și „Matei Basarab”, obținând bacalaureatul în 1910. În 1913 își ia tot aici licența în drept, dar fără să o valorifice vreodată. Debutează cu poezia *Lăsat de sec* la revista școlară „Răsăritul” în februarie 1906. Mai colaborează, în 1912, la „Insula”, „Simbolul”, apoi la „Noua revistă română”, la „Cronica” (1915–1916) și „Seara”, intră în redacția revistei „Flacăra”. A rămas în Capitala ocupată de inamici, semnând rar în „Gazeta Bucureștiului”, „Lumina”, apoi în „Scena”. Prima carte, *Figurile de ceară*, îi apare în 1912. Instalat provizoriu la Cluj, se află între cei care lansează în 1921 „Gândirea”. Întors în București, desfășoară o bogată activitate publicistică. Rămâne în

redacția revistei „Gândirea”, la „Universul” ține ani în șir o rubrică de însemnări cu caracter literar. Publică, de asemenea, la „Chemarea”, „Fapta”, „Hiena”, „Rampa”, „Viața românească”, „Adevărul”, „Adevărul literar și artistic”, „Universul literar”, „Bilete de papagal”, „Boabe de grâu”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a. Este redactor la „Urzica” (1918), „Voința” (Cluj, 1920–1922), „Cuvântul” (din 1924), un timp, din 1931, la „Dimineața”, director la „Magazinul” (apărută în 1930), iar între 1930 și 1933 conduce programul Societății Române de Radio. Atracția pentru teatru se materializează în mai multe adaptări (unele făcute împreună cu Scarlat Froda, Ion Pillat sau cu Al. O. Teodoreanu); în stagiunea 1926–1927 este angajat ca regizor la Teatrul Național din Craiova. În anii ’30 încredințează tiparului cărțile care îl definesc ca poet: *Drumul spre stele* (1930), *Cartea Țării* (1934), *Cântece de dragoste și moarte* (1935), urmate de o ediție definitivă, *Versuri* (1938); li se adaugă două volume în care proza fantastică se alătură celei poetice: *Jupânul care făcea aur* (1930) și *Focurile primăverii și flăcări de toamnă* (1935). Rafinat colecționar de artă, grafician și cronicar plastic, a fost mult timp (1928–1946) inspector, apoi inspector general în Ministerul Artelor. În 1933 Academia Română îl cooptează ca membru corespondent. A fost distins în 1938 cu Marele Premiu Național de Literatură, iar în 1965 cu Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei.

Angajat în campania inovatoare dusă de Ion Vinea, mai târziu și în cea a lui Tristan Tzara, marcat de Charles Baudelaire și de Oscar Wilde, la douăzeci și unu de ani semnatar al plachetei de proze poetice *Figurile de ceară*, **M.** se mișcă inițial în paradox și insolit. Poza dezabuzat ironică și-o va păstra, de altfel, tot timpul. Micile lui snobisme, reacții destinate să epateze, se traduc în inocente veleități nobiliare. Bunăoară, fragmente din poemul *Salomeea* (1915) apăruseră întâi în periodice, sub semnătura Adrian de Maniu. Nonconformistul, fostul colaborator la revistele de frondă literară „Insula” și „Simbolul” crede că un scriitor e „un bolnav care nu își poate stăpâni artezianismul gândurilor și revarsă ediții de dureri prostituate întru hrănirea publicului”. Chiar dacă acestea sunt înscrise într-o ficțiune, ca opinii ale unui schelet (figurând într-un tablou straniu, cumpărat de la un anticar parizian), îndărătul lor se profilează, lângă paharul cu otravă, poetul. Pretextul e detectabil în *Portretul lui Dorian Gray* de Oscar Wilde. Vizualizarea, plastica imaginii relevă în alte pagini nostalgii de vechi „zugrav” – cu trimiteri

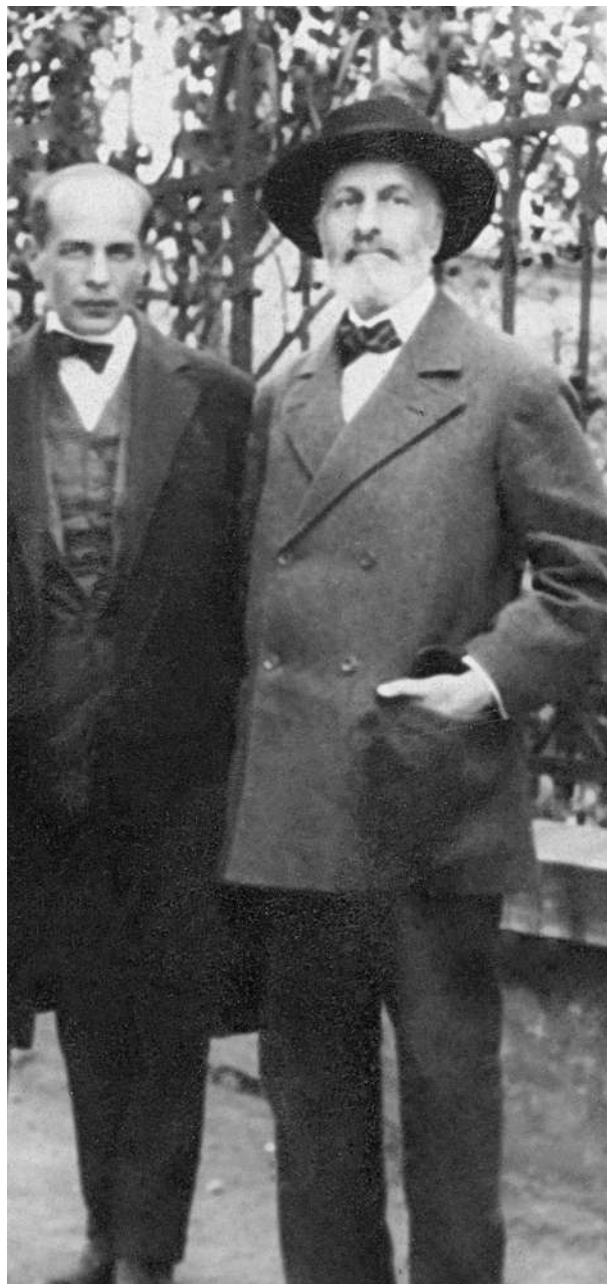
la Rembrandt și El Greco. Într-o fântână părăsită foiesc salamandre: niște „balauri mici, cu ochi de drac roșu, cu pielea umedă, pătată de armonia monotonă a bălțăturilor galben-roșcate pe fond de smoală neagră” (*Primăvara sălbatică*). Icoane șterse „îmbracă pereții cu nuanțe de aur rece”, turnurile unui castel se desenează în brun pe albastrul cerului (*Alba*). Că insurgentul modernist e dublat, la început discret, de un explorator în arhaic, iată semnul unei mobilități *in nuce*. Metafore ostentativ prozaice, un senzualism multiform, etalări de pietre prețioase în manieră simbolistă, o retorică minulesciană, o gestică apropiată farsei alternează, în *Poeemele trupești*, cu manifestări afective bătuite de trecut. În momentul publicării, *Salomeea*, poem în opt părți, cu fragmente dialogate, a părut unora isprava unui excentric. Asta și urmarea autorul: să șocheze. Liniile grave se clatină, făcând ca tragicul să cedeze grotescului, artificialului ori parodicului; se ajunge la *Galgenhumor* – la „umorul de spânzurătoare”. Pare limpede că *Herodiada* lui Stéphane Mallarmé a dictat împărțirea în cântece, inclusiv apelul la secvențe dialogate. Propensiunea spre grotesc stă însă și sub influența *Salomeei* lui Jules Laforgue, de unde resorturi funambulești, tentația de a descompune un profil, o scenă consacrată, pentru a le reface apoi parodic. De la autorul *Moralităților legendare* provine ideea subtitlării, încât modelul Hamlet sau urmările pietății filiale înlesnesc formula: *Salomeea sau Urmările unei proaste educațiuni*. La o radiografie atentă se mai văd în dramoleta lui **M.** urme din *Salomeea* lui Oscar Wilde, poem de intensă vibrație dramatică (scris în franceză pentru truediana Sarah Bernhardt), percutante fiind detaliile de ordin vizual cromatic ale ambientului oriental. Când, aproape octogenar, **M.** își marginaliza poemul, plasându-l la sfârșitul volumului secund din seria *Scrieri* (1968), autorul își situa *Salomeea* în categoria unor *juvenilia*. Pământul, ancestralul, cultura populară – acestea acționează sinergetic în tot ce întreprinde poetul după Primul Război Mondial. Titlul volumului din 1924, *Lângă pământ*, anunță un program. Semantic vorbind, gravitarea spre pământ nu e, în fapt, o întoarcere la mentalități arhaice, la tipare consacrate, ci o reinterpretare a noimelor milenare în eterna lor devenire. Dramatizările semnate acum de poet – *Fata din dafin* (1918, în colaborare cu Scarlat Froda), *Meșterul* (1922), *Tinerețe fără bătrânețe* și altele –, impregnate de mitologie și legendă, implică, vizibil ori estompat, contacte cu spiritualitatea

abisală. Faza de început a construcției fusese îndeosebi una sfărâmatoare de clișee; la maturitate spiritul de ordine al autorului se traduce printr-o ceremonialitate consonantă ființei etnice, prin mirări și căderi în rutină, prin sondaje și partituri ținând spre organicitatea de substanță. E momentul fast în care Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Constantin Brâncuși, George Enescu, fiecare din alt unghi, operează sinteze, topind, stilizând, eliminând și potențând, revitalizând și interogând, cu aspirații spre totalitate. Ca poet al timpului în mers, **M.** se vrea deopotrivă un explorator al efemerului și al eternității. Totuși, el e mai puțin un meditativ, cât un constator, în ochii căruia ideea de tradiție pare mai degrabă o sumă a experiențelor succesive, lăsând drum deschis progreselor viitoare. Nu sunt de găsit acuitatea filosofică a lui Blaga, dubiile, anxietățile, convulsiile și paroxisme ale acestuia, dar în textura tradiție-modernitate el aduce anumite sunete particulare, contribuind la impunerea unui nou profil de scriitor. Ironia sa, cu efecte în remodelarea limbajului, nu e numai o frână a emoției și un mod al defilosofării. Ilustrând ortodoxismul gândirist într-o manieră proprie, se orientează spre forme oculte, spre apocrif, în conotații sinuoase de magie tulbure. Pentru elegiacul excedat, chinuit de a fi „singur în singurătate”, o biserică în ruină, „inimă moartă”, devine – ca în *Melancolie*, poezia eminesciană – o oglindă a sinelui lănced: „E cântec sau rugăciune ce simt acum?/ E cântec sau rugăciune faptul că trec pe lângă zidurile dărâmate?...”. De îndată ce văluri de întuneric împiedică vederea, fantezia se complace în mister; la malul apelor focuri nocturne „vestesc comori” (*Cântec sau rugăciune*), jos, „lângă pământ”, paznici și câini dormitează, pe când „focuri blestemate scot limba pe comori”. Poetul e interesat de arhetipuri, dar nu în măsura în care ele îi acaparează pe Blaga și pe V. Voiculescu. Aproape despuiate de aura vechimii, aici funcția lor e mai curând de nuanță decorativă, fără tentații de cunoaștere mitico-magică. La Blaga și la Voiculescu fluidul poetic vine din adâncuri tectonice străvechi, la **M.** vine mai mult dinspre superstiții decât dinspre mituri. Despre relațiile poetului cu „artele-surori”, revelatoare este această frază-credo: „Poezia trebuie să oglindească în vers adevăruri pe care le cucerește deopotrivă muzica, pictura, arhitectura” (*Revăzând manuscrisul*). Lui G. Călinescu poetul i se pare manierist, „mai puțin preocupat de a reprezenta”, cât de a avea „paleta, anatomia, contururile lui”, pe scurt „a găsi o

deformațiune nouă a realității e pentru el a crea". Imputarea surprinde, căci ce altceva decât deformații și îngroșări practică Modigliani, Braque ori Matisse în faza lor analitică, preexpresioniștii Van Gogh și Munch ori arbitrarul Chagall. Mostre de pictură „naivă” se găsesc, bunăoară, în *Grădini de zarzavat* (din *Drumul spre stele*), unde deformarea dezinvoltă, neașteptată răstoarnă sensurile consacrate. Lucrurile intră în raporturi noi, generatoare de surprize: „Între răzoare de spanac,/ varză roșie și ardei,/ pică un cântec de pitpalac// [...] cerul, stropit cu stele, s-a îmborsădit,/ luna, fostă floare-a-soarelui, se pleacă./ Pe urmă un fluier se îngână cu pitpalacul,/ dar un greier îi întrece întruna.../ Ce e mai frumos e spanacul./ Și pe urmă luna...”. Anticipând pictura lui Ion Țuculescu, poetul se entuziasma de simbolistica și cromatica scoarțelor țărănești, diversificate după provincii și relief, în scrisul lor intrând „un văz gândit”, „basm sau cântec” (*Covorul românesc*). Plastic vorbind, citadinul M. știa să piardă o nuanță, un detaliu, pentru a face loc altora, în percepții fluid vibratile, sintetizatoare, apte să sugereze răsărirea, înverzirea, inserarea, înnoptarea, desfrunzirea, să capteze stările vapoase, vedeniile, nelămuritul. În reprezentarea fenomenelor lumii materiale și psihice românii au putut împrumuta sugestii de la alții, însă „arta bizantină o simți că e numai altoi într-o mai veche înfăptuire” – nota eseistul, interesat de izvoade, într-o pagină din *Focurile primăverii și flăcări de toamnă*, mutându-și privirea de la gramatica poeziei moderne spre arhetipuri și practicând stilizarea în frescă. Ia naștere o pictură narativă cu rădăcini în basme, legende și balade, în magic. Nu s-ar putea spune că *Drumul spre stele*, lansat odată cu *Joc secund* de Ion Barbu, cu *Stânci fulgerate* de Al. A. Philippide, ar fi o replică la orizonturile din *Lângă pământ*. Deși include câteva piese excelente, volumul nu aduce sunete noi, iar o poezie, *Rugăciune*, de fapt un mic psalm introductiv, nu relevă tendințe verticalizante, învăpăieri arheziene, nici mari neliniști metafizice. Discursul liric – observa Perpessicius – se desfășoară „sub zodia morții, și culegerea întreagă se organizează, crește și se înalță sub cerul de safir al nopții de-a pururi, ca un mausoleu luminat cu aștri, ca un balet funebru, grav și solemn pentru însoțirea Proserpinei pe drumurile ei spre Hades”. De remarcat, ca la Blaga, duhuri nocturne „urnind pământul”, fluturi cap-de-mort, vestitori de drame. O căprioară, „făptură cu ochi de fecioară”, urmărită de gonaci, sare peste un

altar căzut (*Elegie*), prin măracini și scorburi se văd „piei de șarpe lepădate”, în ziduri „sfredește cuib pasărea neagră”, lângă trepte măcinate nechează „telegari aripați”, iar din „potcoava Necuratei” sar scânteii. Totuși, în pofida prezențelor întunecate, totul se petrece mai degrabă în basm decât în orizont metafizic. În fond, chiar dacă are aspirația

Adrian Maniu și Theodor Pallady

drumului spre stele, **M.** se complăce în terestru, uneori ascultând adâncurile. Lângă vechi ctitorii, motiv în *Poveste tănuită*, lângă bolți de mănăstire în „lumină străvezie”, mișună „crați negri prin adâncul verde”, foșnesc trestii, bubuie pușca nevăzută. Astfel de detalii senzoriale plasează lucrurile pe o axă a timpului veșnic. Ca în *Mănăstirea din adânc*, poem antologic, locurile sunt bânuite de duhuri diavolești și de puteri pângăritoare ale sacrului, iar fantezia liberă, tentată de bizantin, se nutrește din eresuri. Acolo unde altădată „clopote sunau, răsunau” de „clocotea și vuia cuprinsul”, acolo unde veneau „ologi în cărje, târgoveți în butci” – pretext de f., rescă feudală – „starețul roșu” bea vin din potirul făcător de miracole, sacrilegiu urmat de scufundarea mănăstirii în Ostrov. După o lungă etapă de contemplare în peisaj, odată cu *Cântece de dragoste și moarte*, titlul amintind de *Cânt despre dragostea și moartea stegarului Christoph Rilke*, recitativul devine psalmodic, de unde *Cântec sau rugăciune*, *Cântecul de pe drum* ori *Cântecul întâiului domnitor*, toate cu infiltrări elegiace. Noutatea e de a descoperi la pictorul suprafețelor clare un discret mister, ecouri ale spațiului în lumini vapoase, difuze. Senzația de ambiguitate din *Cântec de jale* cheamă în memorie acel „parcă sunt și nu mai sunt” dintr-o confesiune arghezie. Întrebările metafizice și reculegerea merg împreună, într-o legănare muzicală. Este, oare, **M.** un poet al tragicului? Un devorat de spectrul morții? Pașii lui spre infinit nu merg prea departe. Un greier al cărui cânt se oprește brusc îi amplifică subit starea de vid existențial: „Sunt singur, bat cu pumnul în pământ, / De ce-ai tăcut? Mai singur-singur sunt...”. E asaltat poetul de vedenii negre? Neliniștile lui se convertesc de regulă în mâhniri, similare uneori celor sadoveniene (*Viața asta trece*, *Planeta moartă*, *Semne în noapte*, *Noapte nebună*), în reflecții despre ineluctabil: „Viața asta trece, ca o zi, / peste cireși în rod sângerați, / peste câmpuri cu miei aurii, / peste munții albi și curați...”. Variante la primul vers reiau ritmic ideea: „Viața asta cade ca un zbor...”, „Viața asta piere ca un foc...”. Performanțe în sintetizarea liniilor de forță relevă, fragmentar, *Cartea Țării*, suită de poeme-definiții deschizând drum viitoarelor *Imne* ale lui Ioan Alexandru. Țara e un spațiu de explorări pluriperspectiviste, punct de sprijin în concretul fizic, în etnos și mitologic, dar mai ales tărâm afectiv. Mult mai târziu, vârstnic, traducând și scrieri importante din literatura lumii (*Cântecul Nibelungilor*, de pildă),

Portret de Jean Steriadi

dar și texte din limba rusă, după „programul” impus al anilor '50, se întoarce și asupra poeziei proprii, unde se voia un perfecționist. Curată eroare a fost ideea de a întreprinde restaurarea la rece a textelor de odinioară, cu argumentul că arta e o „îndeletnicire în devenire”, perpetuă nostalgie a desăvârșirii. Remaniindu-și operele, în 1965 restauratorul lucid din *Cântece tăcute* nu se mai identifica emoțional cu cel care altădată vorbea de partea hipnotică a poeziei, adică de starea de grație, irepetabilă, echivalând cu arătarea sau cu revelarea. Autenticul **M.**, deschizătorul de perspective noi în care Basil Munteanu vedea un primitiv rafinat, e de descoperit în primele ediții.

Poezia lui Adrian Maniu [...] e triumful stilistice și al manierei. Aci nu există un conținut și un stil, ci maniera însăși este cuprinsul și scopul operei de artă. Trăit în cercuri artistice, poetul e înrăurit profund de mediul de atelier [...]. Deși nu în teme, Adrian Maniu este spiritual primul poet bizantinizant, precursor cu un deceniu al lui Lucian Blaga. De la început, el are preferință pentru poemul-panou ori gravură și o poezie nu-i decât comentariul unei icoane

primitive în tonuri tari, galben, albastru, roșu, negru [...]. Ca și Th. Gautier, Adrian Maniu e un artist plastic refulat care se consolează în poezie. Dar de ar fi ales paleta, n-ar fi fost un Delacroix, ca poetul francez, ci un pictor din secolul XIV ori un iconar bizantin, însetat de aurărie, coloare focoasă și hieratism liniar.

G. CĂLINESCU

Înșușirea fundamentală a poeziei lui – varietatea, spiritul ei orientat, în orice moment, spre ceea ce este nou și valabil – devine de la un punct înainte și defectul ei major. Prea a fost de toate Adrian Maniu: simbolist, postsimbolist, parnasian, prerafaelit, modernist, tradiționalist, ortodoxist, autor de poezie în vers clasic și în vers liber [...]. O anumită dificultate de fixare psihologică și artistică face din Adrian Maniu în poezie un amator superior.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Figurile de ceară*, București, 1912; *Salomeea*, București, 1915; *Din paharul cu otravă*, București, 1919; *Fata din dafin* (în colaborare cu Scarlat Froda), București, 1918; *Meșterul*, București, 1922; *Lângă pământ*, București, 1924; *La Gravure sur bois en Roumanie*, București, 1929; *Drumul spre stele*, București, 1930; *Jupânul care făcea aur*, București, 1930; ed. îngr. și pref. G. Gheorghită, București, 1975; *Cartea Țării*, București, 1934; *Focurile primăverii și flăcări de toamnă*, București, 1935; *Cântece de dragoste și moarte*, București, 1935; *Th. Aman*, București, f.a.; *Pictorul Alexandru Satmary*, București, 1935; *Versuri*, București, 1938; *Cântece tăcute*, introd. Mihail Petroveanu, București, 1965; *Versuri în proză*, București, 1965; *Scrieri*, I–II, București, 1968; *Lupii de aramă*, îngr. și pref. Doina Modola-Prunea, Cluj-Napoca, 1975; *Versuri*, îngr. și postfață G. Gheorghită, București, 1979. **Traduceri:** Henrik Ibsen, *Peer Gynt*, București, 1925, *Casa cu păpuși* (Nora), pref. Vera Călin, București, 1957, *Pretendenții coroanei* (Os domnesc), București, 1958; Carmen Sylva, *Poezii*, cu desene de Rodica Maniu, București, 1936; Gerhart Hauptmann, *Clopotul scufundat*, București, 1939; A.S. Pușkin, *Basme*, București, 1953, *Micile tragedii*, București, 1957 (în colaborare); Katona József, *Bánk Bán*, București, 1953; *Balade populare ruse*, pref. Fl. Caloianu, București, 1954; Molière, *Nechibzuitul sau Boroboazele*, în Molière, *Opere*, I, București, 1955; M.I. Lermontov, *Cântecul despre țarul Ivan Vasiliievici, despre tânărul opricinic și despre vrednicul neguțător Kalașnikov*, București, 1957; A.S. Griboedov, *Prea multă minte strică*, București, 1957; Li-Tai-Pe, *Din cântecele lui...*, București, 1957; *Cântecul Nibelungilor*, pref. Edgar Papu, București, 1958; *Cântece bătrâne și povești în versuri. Din limba rusă*, cu ilustrații de A. Demian, București, [1967].

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, I, 322–325; Perpessicius, *Opere*, II, 132–135, III, 32–33, IV, 210–213, 346–350, VII, 28–31, 227–228, XII, 248, 296, 529–530; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, 610–615, II, 169–170; Constantinescu, *Scrieri*, IV, 5–19; Streinu, *Pagini*, I, 52–56, II, 50–70, IV, 45–48; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, 37–40, 42–43;

Călinescu, *Opere*, II, 1032–1038, 1128–1135, III, 222–223; Șuluțiu, *Scritori*, 144–149; Șerban Cioculescu, *Despre poezia d-lui Adrian Maniu*, RFR, 1936, I; Munteanu, *Panorama*, 296–299; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 739–743, *Ist. lit.* (1982), 822–826; Vianu, *Arta*, II, 220–225; Negoïtescu, *Scritori*, 154–162; Petroveanu, *Studii*, 11–72; Baconsky, *Marginalii*, 313–349; Tomuș, 15 poeți, 165–192; Zamfir, *Poemul* 338–342, *passim*; Ciopraga, *Personalitatea*, 86–111; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 124–149; Micu, „Gândirea”, *passim*; Muthu, *Lit. rom.*, 216–228; Pop, *Transcrieri*, 42–46; Pillat, *Itinerarii*, 3–62; Mihail Iordache, *Adrian Maniu*, Iași, 1979; Ornea, *Tradiționalism*, 585–596; Gheorghe Lăzărescu, *Adrian Maniu*, București, 1985; Micu, *Modernismul*, II, 147–152, *passim*; Pop, *Jocul*, 57–79; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, 5–7, 80–94; Daniel Dimitriu, *O experiență poetică irepetabilă*, CRC, 1991, 7; Negoïtescu, *Ist. lit.*, I, 286–291; Popa, *Estuar*, 91–97; Georgeta Oniscu, *Adrian Maniu* (1891–1968). *Biobibliografie*, Iași, 1996; *Dict. analitic*, I, 78–79, 197–199, II, 71–72, 78–80, 353–355, 394–395, IV, 70–73, 599–601; *Dict. esențial*, 484–488; Cernat, *Avangarda*, 51–54; Manolescu, *Istoria*, 767–768. **C.C.**

MANIU, Leonida (2.V.1939, Pricaz, j. Hunedoara – 14.III.2019, Iași), critic literar, traducător. Este fiul Elenei (n. Doroga) și al lui Ludovic Maniu, mic funcționar la percepție. Școala primară, începută în localitatea natală, va fi continuată în Alba Iulia, unde urmează și ciclul mediu. Din 1956 devine student al Facultății de Filologie a Universității din Iași. După absolvire va fi asistent la Institutul Pedagogic din Iași, transferându-se ulterior la Catedra de literatură universală și teoria literaturii din Universitatea ieșeană. În 1980 obține titlul doctor în filologie cu o teză despre Mihail Dragomirescu. A parcurs toate treptele ierarhiei universitare până la gradul de profesor; a funcționat ca profesor asociat și la Universitatea de Litere și Științe din Bacău, unde a predat cursuri de literatură universală, literatură comparată și estetică (1996–2005) și la Academia de Arte „George Enescu” din Iași cu un curs de istoria dramaturgiei universale. Debutază la „Iașul literar” în 1965, iar editorial cu volumul *Introducere în opera lui Mihail Dragomirescu* (1983). A mai colaborat la „Convorbiri literare”, „Cronica” (unde susține rubrica „Sinteze europene”), „Collegium”, „Neamul românesc”, „Ateneu”, „Deșteptarea”, „Poezia”, „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Studii eminescologice”, „Acta Iassyensis Comparationis” ș.a.

În *Introducere în opera lui Mihail Dragomirescu* M. are ca obiect de cercetare concepția estetică a criticului, cu reliefaarea fundamentului ei filosofic.

Lucrarea relevă o foarte aplicată pregătire teoretică a exegetului, ceea ce îi permite să „jongleze” cu multă ușurință în spațiul esteticii dragomiresciene (și universale). Conducându-se după o butadă a esteticianului („Oricât de abstractă ar fi o teorie, dacă o iei pe firul ei, nu se poate să n-o înțelegi”), **M.** argumentează cu sistemă, așezând „autonomismul artistic” dragomirescian în continuarea „moștenirii maioresciene” și în virtutea ideii că arta este „existență de sine stătătoare în lumea ideală”. Devenind „potrivnic” metodei istorice de cercetare, Dragomirescu considera că aceasta apare ca o „falsificare fundamentală a operei de artă”, pierzând din „originalitatea ei adâncă”, „din farmecul ei nepătruns”. Plasat pe o poziție echilibrată, autorul studiului scoate în evidență exagerările esteticianului în susținerea principiului autonomiei artei și a necesității clasificărilor, dar nu trece cu vederea că receptarea internațională a operei acestuia se încadrează în categoria succesului. Prețul plătit de teoretician ar fi, după părerea lui **M.**, faptul că a rămas fără discipoli, cu tot progresul înregistrat de spiritul critic. Alt domeniu aflat între preocupările cercetătorului ieșean este eminescologia, cum se observă din comunicările grupate în volumul *Dor și armonie eminesciană* (2000), iar cu mai mulți ani înainte din ediția critică *Eminescu* a lui Mihail Dragomirescu (1976). În interpretarea dată, deschisă analizei comparatiste, poetul este în permanență introdus în context european. Și Antichitatea greco-latină ocupă în aria de interes a lui **M.** un spațiu considerabil, în discuție intrând segmente literare și culturale semnificative, ca în volumele *Poezia lirică a Antichității greco-latine* (2000) și *Tragedia greacă. Înflorirea și declinul conștiinței tragice eline* (2003). În cel din urmă studiu, de pildă, exegetul, axat pe o abordare rezonantă cu modernitatea, pledează pentru depășirea interpretărilor prin prisma primilor comentatori ai tragediei eline. Eschil, Sofocle, Euripide se află în centrul unei cercetări pertinente, care situează în prim-plan „conștiința tragică” a acestor autori. Pieseile lor ilustrează nu numai momente de strălucire, ci intră la un moment dat pe o pantă descendentă, explicabilă – crede criticul – prin faptul că problemele majore ale cetății sunt abandonate, lăsând loc unor chestiuni de mai mic interes. Pe de altă parte, **M.** traduce, în special în colaborare cu Andreas Rados, poezie neogreacă în volumele *Un cântec despre România. Poezie contemporană greacă* (1980), *Surâsul Afroditei. Poeți ciprioți contemporani* (1995), *Soarele Verghinei. Poeți contemporani din Salonic* (2003), *Zăvorăște, Grecia, în*

inima ta! Poeți greci contemporani (2005). Realizează, de asemenea, traducerea sonetelor lui Dante (1999), precum și transpunerea liberă în proză a *Epopiei lui Ghilgameș* (1999) și a capodoperei goetheene *Faust* (2007), întreprinderi îndrăznețe, nu lipsite de reușite.

SCRIERI: *Introducere în opera lui Mihail Dragomirescu*, București, 1983; *Poezia lirică a Antichității greco-latine*, Iași, 2000; *Dor și armonie eminesciană*, Iași, 2000; *Coordonate literare universale*, Iași, 2001; *Între estetică și critică literară*, Iași, 2001; *Tragedia greacă. Înflorirea și declinul conștiinței tragice eline*, Iași, 2003. **Ediții:** Mihail Dragomirescu, *Eminescu*, pref. edit., Iași, 1976. **Traduceri:** Rita Boumi-Pappa, *Înflorire în pustiu*, București, 1974 (în colaborare); *Un cântec despre România. Poezie contemporană greacă*, 1980 (în colaborare cu Andreas Rados); *Surâsul Afroditei. Poeți ciprioți contemporani*, îngr. și pref. Andreas Rados, Iași, 1995 (în colaborare cu Andreas Rados și Leonidas Rados); Dante, *Sonetti*, îngr. și introd. trad., Iași, 1999; *Soarele Verghinei. Poeți contemporani din Salonic*, îngr. Andreas Rados, postfață Valeriu Stanca, Iași, 2003 (în colaborare cu Andreas Rados); *Zăvorăște, Grecia, în inima ta! Poeți greci contemporani*, îngr. Andreas Rados, Iași, 2005 (în colaborare).

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *Eminesciana*, RL, 1977, 10; Șerban Cioculescu, *Eminescu văzut de Mihail Dragomirescu*, RL, 1977, 23; Mihai Zamfir, *A doua viață a lui Mihail Dragomirescu*, LCE, 1977, 24; Nae Antonescu, „Introducere în opera lui Mihail Dragomirescu”, ATN, 1984, 9; Toma Pavel, „Dor și armonie eminesciană”, „Studii eminescologice”, 2001, 3; Adrian Voica, *Bun venit în eminescologie*, „Poezia”, 2002, 2; Marius Chelaru, „Soarele Verghinei” sau „Secreta germinare a frumuseții”, CL, 2004, 9. **N.Bc.**

MANIU, Vasile (29.XII.1824, Lugoj – 10.III.1901, București), publicist, autor dramatic. Este fiul Elenei (n. Costin) și al lui Alexandru Popovici Maniu, comerciant. Face clasele primare la Lugoj, trecând apoi la Școala Normală Germană din Caransebeș. Urmează gimnaziul la Lugoj și Arad, liceul la Timișoara și Facultatea de Drept și Filosofie la Pesta (1844–1846). După absolvire e numit subprefect la Orăștie. În 1847 se mută la București, unde, în anul următor, va lua parte la Revoluție. După înfrângerea mișcării se refugiază în Transilvania, îndeplinind aici mai multe funcții administrative, și în Banat. Stabilite definitiv din 1858 la București, **M.**, care își câștigă o bună reputație cu avocatura (a fost în 1868–1869 și președinte al Curții Apelative din Iași), face politică liberală, fiind ales deputat în perioada 1876–1888. În 1876 este primit în Societatea Academică Română (secția istorică).

M. nu e, de fapt, un istoric. El este un gazetar cu o temeinică informație, gata oricând să susțină, împotriva unor aserțiuni tendențioase, originea latină

a neamului nostru, vechimea și continuitatea lui. „Disertațiunile” sale, risipite prin diferite publicații („Columna lui Traian”, „Românul”, „Trompeta Carpaților”, „Buciumul român”) sau adunate în broșuri, nu sunt demonstrații de erudiție ale unui savant, ci impetuoase pledoarii politice. O idee care iese în relief este aceea a unirii tuturor românilor sub oblăduirea națiunilor de stirpe latină. În pasiunea pe care o investește în susținerea „cauzei române”, el are ceva de tribun. Prin vehemență și sarcasm, unele articole par scrise cu pana unui pamfletar, autorul lor fiind un spirit emnamente polemic. Actor mai întâi în Banat, în trupa lugojeană a lui Iosif Farcaș, apoi la București, sub conducerea lui Costache Caragiali, **M.** promitea, se pare, și o bună carieră pe scenă. Renunță însă la actorie în 1848, apucându-se să scrie piese de teatru. Dar pe acest tărâm argumentele lui sunt destul de îndoielnice. *Amelia sau Victima amorului* (1849) este o melodramă aservită tuturor clișeelelor genului. *Monumentul de la Călugăreni* (1871), unde se preamăresc virtuțile străbune, învederează, în artificiozitatea ei, un simț artistic deficitar. Maniera e bombastică și prețioasă, exprimarea firească fiind mai degrabă întâmplătoare. Tot o piesă istorică, mizând pe o anume pedanterie a reconstituirii, este *Congiurațiunea lui Catilina* („Columna lui Traian”, 1872). Apreciată entuziast în „Literatorul”, drama *Proscrisul* (1880) îndispune prin stilul sentențios și grandilocvent. Unele pasaje, de aridă dezbatere pe teme politice, sunt curat gazetărești. **M.** a tradus piese de Angeli și Szigligeti Ede.

SCRIERI: *Amelia sau Victima amorului*, București, 1849; *Disertațiune istorico-critică și literară tractândă despre originea românilor din Dacia Traiană*, Timișoara, 1857; *Unitatea latină sau Cauza română în procesul naționalităților din punctul de vedere istoric, juridic și politic*, București, 1867; *Misiunea Occidentului latin în Orientele Europei*, București, 1869; *Monumentul de la Călugăreni*, București, 1871; *Studii asupra scrierei profesorului dr. I. Jung intitulată „Romanii și românii din Țările Dunărene”*, București, 1878; *Proscrisul*, București, 1880; *Mișcarea literaturii istorice în România și în străinătate cu referință la români în anul 1879*, București, 1880; *Românii în literatura străină*, București, 1883; *Șapte scrisori deschise către Majestatea Sa Carol I, regele României*, București, 1888.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 170–172; Lația, *Cărturari*, 22–24; Suciu, *Lit. băn.*, 296–297; Lupaș, *Croniciari*, I, 198–202; Breazu, *Studii*, I, 144–146; *Dicț. lit.* 1900, 550–551; Victor Neumann, *Vasile Maniu*, pref. Paul Cornea, Timișoara, 1984; Rusu, *Membrii Academiei*, 316; Tiberiu Ciobanu, *Vasile Maniu (1824–1901)*, „Columna 2000”, 2009, 39–40.

FF.

MANOLACHE, Constantin (14.II.1883, Iași – 21.I.1954, București), prozator, dramaturg. Este fiul Ecaterinei (n. Hristea) și al căpitanului Gavril Manolache. Începe cursurile secundare la Liceul Internat și le continuă la Liceul Militar din Iași, apoi urmează Școala de Ofițeri la București, absolvind-o în 1904. Participă la campania din Balcani (1913) și la Primul Război Mondial, fiind decorat cu Steaua României în grad de Cavaler și Coroana României. Licențiat în drept la Universitatea din Iași (1920), se înscrie în barou, profesând avocatura. Mutat la București cu gradul de general și cu misiunea de a reorganiza justiția militară (1928–1938), funcționează în paralel ca profesor (1932–1936) la Institutul Superior de Științe Penale al Universității, fiind și autorul unor lucrări de drept militar. Fondează și conduce „Lumea militară ilustrată” (1935–1939) și e în colegiul revistei „Pandectele militare” (1937–1938). Își încheie cariera militară la începutul anului 1940. A debutat cu traduceri din Victor Hugo în „Floarea darurilor” (1907), iar editorial cu piesa de teatru *Rândunica* (1914), reprezentată anterior la Teatrul Național din Iași. A colaborat cu poezii, proză, articole și traduceri (din Alfred de Musset, Victor Hugo, Sully Prudhomme) la revistele sămănătoriste „Sămănătorul”, „Ramuri”, „Neamul românesc literar”, „Floarea darurilor”, „Freamătul”, „Arta românească”, apoi și la „Daruri”, „Orașul nostru”, „Viitorul”, „Unirea”, „Adevărul literar și artistic”, „Viața românească”, „Însemnări ieșene” ș.a., semnând uneori cu pseudonimul Măceș. A fost membru al Societății Scriitorilor Români, al Societății Autorilor Dramatici Români și al Societății Publiciștilor Români.

Începuturile literare ale lui **M.** stau sub semnul poeziei (a lăsat și un manuscris cu titlul *Din caier*, datat 1904–1905), influențată vădit de sămănătorism, cu reminiscențe romantice, ale cărei teme sunt exaltarea trecutului glorios, liniștea vieții patriarhale, frumusețea naturii, scurgerea nemiloasă a timpului. Dintre numeroasele piese, unele reprezentate pe scenele teatrelor din Iași, Craiova, București (*Rândunica*, *Nebunul*, *Camaradul Vâltoare*, *Datorii uitate*, *Dragoste cu contract*, *Când reînfloresc salcâmi*, *Migrena asiatică*, *S-a stins candela*), altele lăsate în manuscris, mai încheată, cu nerv dramatic și replici pline de miez ar fi drama *Nebunul* (1926), tributară și ea viziunii simplist antinomice a autorului: înfruntarea dintre idealismul protagonistului (aparținând speciei „oamenilor din lună” sadovenieni) și vulgaritatea vieții din jurul său, subsumată „răului”. Bine primită

a fost *S-a stins candela*, dramatizare a povestirii *Răz-bunarea lui Eremia Runcu* din volumul *Destăinuirile colonelului Miha* (1934). Tot pentru scenă **M.** a tradus din Edmond Rostand (*Puiul vulturului*, 1924) și din Henry Bataille (*Făcliile*, rămasă în manuscris). Proza – secțiunea mai rezistentă – a fost abordată relativ târziu de autor. Mai întâi cu *Iconița Zorinei* (1931), o poveste pentru copii, cu infuziuni poematice, având atingere cu motivul tinerețe fără bătrânețe, apoi cu povestiri din lumea satului, a cazarmii și a războiului, reunite în volumele *Destăinuirile colonelului Miha* și *Camaradul Spiruș* (1939). Se adaugă romanele *Sfânta dreptate* (1936; Premiul Academiei Române), *Catrinel* (1937), *Târgul mausului* (1940), intitulat, la ediția a doua, *Maioreasa* (1945), *Povara recunoștinței* (1944), *Poezia trupului* (1947) și *Frații Valbudea* (nepublicat). *Sfânta dreptate*, cel mai important dintre romane, merge, în notă sămănătoristă, pe tema revoltei țărănești împotriva arendașilor spoliatori. Însetat de dreptate, Petre Leahu, tânăr din Prigoreni, sare în ajutorul unui țăran bătut de fiul arendașului, apoi încearcă să strângă întreaga obște împotriva acestuia. Părăsit de toți, e judecat și condamnat la închisoare, unde se împriete-nește cu un socialist. După împlinirea pedepsei, intră în mișcarea muncitorească ieșeană, prilej pentru studierea psihologiei mediului urban. Trimis, în timpul revoluției din Rusia, la Odessa spre a cunoaște realitățile revoluționare, e șocat de abuzurile și nedreptățile săvârșite în numele idealului socialist. Dezvăluindu-le într-o adunare, e închis fără judecată. Lecuit de revoluție, evadează și trece în țară, dar, învinuit de spionaj și acțiuni împotriva statului, e trimis la ocnă, unde își găsește sfârșitul. Pentru realismul înfățișării scenelor barbare ale revoluției ruse, romanul avea să fie interzis în 1946. Compus sub forma unui jurnal pe care preotul ocnei îl citește după moartea tânărului, *Sfânta dreptate* e deopotrivă un roman al iubirii (dintre Petre Leahu și Profira) și de analiză psihologică, unde se îmbină epicul, liricul și introspecția analitică. Sub semnul aceleiași simpatii față de viața de la țară stă și romanul *Catrinel*, aducând în mediul mahalalei provinciale un personaj pe care autorul îl vrea exemplar ca frumusețe, puritate morală și candoare sufletească. Încercarea nu reușește, și romanul suferă de tezism, nefiresc și caricatural. **M.** recurge și la experiența sa cazonă, iar lumea rurală este părăsită în favoarea orașului de provincie. În *Târgul mausului*, de pildă, frământările mărunte și luptele politice, orgoliile și aspirațiile unui „loc în care nu se întâmplă nimic” sunt concepute ca fundal al confruntării dintre doi ofițeri

ai batalionului de curând adus în localitate, întrupări ale binelui și răului (primul fiind un alter ego al autorului). Farmecul cărții e dat mai ales de cele două prezențe feminine care stăpânesc gândurile și preocupările protagonistului: Maioreasa, o frumoasă și orgolioasă văduvă, și Irinel Grecescu, o serafică poetă, pictoriță și compozitoare, în creionarea căreia autorul a pornit de la datele biografice ale Iuliei Hasdeu. Iubirea pentru ele închipuie forme diferite ale aspirației către ideal. De altfel, femeia, obiect de idealizare și adorație, e înzestrată cu o aură de mister, ceea ce poate trimite la personajele lui Gib I. Mihăescu. Situația se repetă chiar și în cazul aparițiilor feminine duplicitare (Nina Plaiu din *Povara recunoștinței*). Din păcate, proza e minată nu o dată de stilul diluat, de lipsa de inventivitate narativă, de utilizarea unui limbaj căutat arhaic, neaoș, în maniera lui Ion Creangă, ca și de folosirea unor tehnici ale romanului foileton și a procedeeleor romanțioase de înrămare a narațiunii. Un loc cu totul aparte în scrisul lui **M.** îl ocupă două biografii așa-zis romanțate, *Scânteietoarea viață a Iuliei Hasdeu* (1939) și *Tragedia lui Petru Cercel* (1941), scrise cu nerv și fan-tezie interpretativă pe baza unui material documentar vast. Cel puțin *Scânteietoarea viață a Iuliei Hasdeu* e, în sine, un veritabil document datorită preluării multor informații și mărturii orale de la cei care au cunoscut-o pe poetă.

SCRIERI: *Rândunica*, Iași, 1914; *Nebunul*, Iași, 1926; *Iconița Zorinei*, București, 1931; *Destăinuirile colonelului Miha*, București, 1934; *Sfânta dreptate*, București, 1936; *Catrinel*, București, 1937; *Scânteietoarea viață a Iuliei Hasdeu*, București, 1939; ed. îngr. și pref. I. Opreșan, București, 2000; *Camaradul Spiruș*, București, 1939; *Târgul mausului*, București, 1940; ed. 2 (*Maioreasa*), București, 1945; *Tragedia lui Petru Cercel*, București, 1941; *Critică și onestitate (răspuns d-nului Ș. Cioculescu)*, București, 1941; *S-a stins candela*, București, 1942; *Povara recunoștinței*, București, 1944; *Poezia trupului*, București, 1947.

Repere bibliografice: Mihail Sorbul, „*Rândunica*”, „Scenă”, 1914, 4; Emil Serghie, „*Când reînfloresc salcâmiile*”, „Lumea”, 1928, 3087; Ovidiu Papadima, „*Sfânta dreptate*”, G, 1936, 2; Erasm [Petru Manoliu], „*Catrinel*”, „Lumea românească”, 1937, 187; Izabela Sadoveanu, „*Catrinel*”, ALA, 1937, 887; N. Iorga, „*Scânteietoarea viață a Iuliei Hasdeu*”, „Gazeta cărților”, 1940, 1–2; Octav Șuluțiu, „*Tragedia lui Petru Cercel*”, G, 1941, 3–4; Cioculescu, *Aspecte*, 426–432; Alexandru Raicu, „*S-a stins candela*”, SE, 1942, 1284; Al. C. Ionescu, *Autori, actori și regizori*, București, 1943, 119–122; Perpessicius, XII, 214–217, 549; *Dicț. scriit. rom.*, III, 51–53; Constantin Teodorovici, C. [Constantin] Manolache, ALIL, t. XLIV – XLVI, 2004–2006. **I.O.**

MANOLESCU, Florin

(11.I.1943, București –
13.XII.2015, București),
critic și istoric literar,
prozator.

Este fiul Herminei (n. Jochemko) și al lui Dragoș Manolescu, avocat. Învăță în Capitală, unde urmează și școala generală (1950–1957), liceul (1957–1961) și Facultatea de Filologie, secția română–germană (1963–1968). După absolvire e asistent la Catedra de literatură română a Facultății de Filologie din București, iar din 1990 conferențiar. În perioada 1972–1974 este lector la Universitatea din Dortmund. În 1978 devine doctor în filologie. Începând din 1993 funcționează ca lector, iar din 1995 până în 2008 ca profesor la Seminarul de romanistică al Universității Ruhr din Bochum, Germania. A debutat publicistic în 1964, în „Contemporanul”. A ținut rubrici permanente la „Amfiteatru” (1967–1968), „România literară” (1969), „Argeș” (1969–1971), „Flacăra” (1976–1977), „Contemporanul” (1982–1983) și „Luceafărul” (1990–1993), fiind prezent și în alte reviste.

M. debutează editorial cu *Poezia criticilor* (1971; Premiul Uniunii Scriitorilor), mic studiu ilustrat amplu de o antologie din obiectul cercetării. Criticul se răsfață călinescian, întrucât textul său conchide prin formula „Totul este atât de limpede, încât nici nu ar fi trebuit să facem atâta discuție”. Discuția este de fapt mai mult o reflecție pe marginea criticii: „problema pe care mi-am pus-o nu a fost aceea de a descoperi câți critici au scris poezie, ci de a încerca să scot din această împrejurare o idee în legătură cu, chiar, critica”. Autorii cercetați fiind în bună parte poeți rizibili, **M.** îi expediază repede și își expune idei precum „în critică totul depinde de fidelitatea față de obiect” (cu varianta „Împotriva textului, noi nu putem lucra!”) sau „în legătură cu o operă, nu putem da oricâte judecăți de valoare dorim”. Observându-se că „în toată literatura noastră nu există un singur critic care să poată intra, prin activitatea sa lirică, în primele rânduri ale istoriei poeziei românești”, se apreciază că toți acești autori de

„meta-poezie” – mediocră ca poezie, dar bună sau măcar utilă prin cantitatea de observație critică încorporată – compun involuntar un soi de istorie critică din versuri tocmită a poeziei autohtone. Nu se înțelege însă dacă neputința lirică a criticilor este apriorică și universală sau o calitate ținând de specificul național (fie esențialist-atemporal, fie de epocă). Se poate observa că, neavând un Maiorescu legiferator în chestiunea diferenței de specie între poeți și critici, alte popoare au avut câte un T.S. Eliot, și mare poet, și mare critic. Proiectul critic al lui **M.** poate fi aproximat prin trei trăsături principale. În primul rând, între practicarea foiletonului și activitatea editorială nu există o cauzalitate. Criticul a ales să scrie cărți, nu să le compună din articole (deși acestea nu lipseau), iar distanța mare dintre volume sugerează un autor liber de complexul actualității și al prezenței. Singura excepție de la regulă, *Litere în tranziție* (1998), rezumând activitatea de cronicar la „Luceafărul”, este mult mai compactă decât o culegere obișnuită, urmând o problematică omogenă: schimbarea de sistem odată cu trecerea de la comunism la liberalizarea consumului cultural, recuperarea literaturii exilului și a celei de sertar, reformarea conceptului literar prin integrarea literaturii de consum ș.a. A doua trăsătură, solidară cu prima, stă în situarea zonelor de interes într-un raport aparent excentric cu *mainstream*-ul criticii autohtone. *Poezia criticilor* exploatează un teren practic ignorat, *Literatura S.F.* (1980), prima lucrare de gen publicată în România, dă proporții monografice interesului constant pentru literatura „trivială”, iar *Caragiale și Caragiale* (1983) se plasează într-un pionierat metodologic. Efect caracteristic pentru reputația lui **M.**, până și preocuparea lui pentru exilul literar, concretizat într-o amplă sinteză lexicografică, i-a dat de bănuț lui Mircea Iorgulescu că „va fi avut la origine perceperea acestuia ca un spațiu de extravagante”. Cea de-a treia trăsătură stă în relația criticului cu scientismul, teoretizată în eseu *Eroarea gnoseologică*, publicat în 1987 în „Revista de istorie și teorie literară” și reluat în *Litere în tranziție*. Preluând de la Habermas distincția între atitudinea „nomologică” a științei, interesată de descoperirea unor legi, și atitudinea „hermeneutică” a literaturii, care caută sensul și valoarea, **M.** respinge aripa scientistă a criticii ca vinovată de „eroare gnoseologică”, constând în confiscarea literaturii de către metodă („a considera un obiect de studiu, indiferent de natura lui, ca

făcând parte din clasa metodei, și nu invers”). Criticilor de această factură (linia C. Dobrogeanu-Gherea – Mihail Dragomirescu – D. Caracostea) li se reproșează, în plus, că „au voce, dar nu au stil”, spre deosebire de criticii impresionisti care au făcut de facto canonul și „au jucat rolul cel mai important în acțiunea de delimitare exactă a obiectului de cercetare, distingând valoarea autentică de impostură, capodopera de lucrarea de serie, esteticul de valorile care se află dincolo de el”. Respingând totuși și simplul impresionism, culpabil de „eroarea afectivă” (disimularea prin stil și „călinescianizare” a lipsei reale de priză la text), **M.** pledează pentru calea de mijloc, a „compromisului” criticii literare cu scientismul, oferind ca modele formalismul rus și estetica receptării, metode care s-au adaptat obiectului de studiu într-un eclecticism fertil. În opera criticului, cartea care se apropie cel mai bine de acest deziderat este cea despre I.L. Caragiale. Subintitulat *Jocuri cu mai multe strategii, Caragiale și Caragiale* apelează la o combinație între teoria jocurilor și sociologie, ipoteza de lucru fiind caracterul negenuin, autoprogramat, al carierei clasicului. Departe de a-și fi lăsat scrierile la voia accidentului și a inspirației ingenue, Caragiale ar fi jucat un complex joc literar cu epoca sa (instituții, public, prejudecăți critice, așteptări, convenții) pentru realizarea unui program subsumat democratizării literaturii prin tulburarea ierarhiilor între genuri, specii, tipuri de public și prin fuziunea între „paraliteratura formelor simple” – „anecdota, foiletonul sau cazul de jurnal” – și „literatura acreditată” sau înaltă, între comic și tragic, între registrul frivol și cel moral-filosofic sau între stilul livresc și cel oral. Fără să utilizeze propriu-zis conceptul, **M.** propune un Caragiale postmodern. Bucurându-se de o primire foarte favorabilă din partea criticii, cartea a avut parte de două tipuri de critici. Alexandru George i-a reproșat că oferă o „raționalizare a posteriori, dată drept plan aprioric”, conchizând că e vorba de o „fantezie zadarnică”. Solomon Marcus a observat că terminologia importată din matematică este folosită diletant și neriguros, într-un sens metaforic lipsit de înțelegerea denotativă a vocabularului de specialitate (de pildă, „jocuri cu mai multe strategii” ar fi un pleonasm similar sintagmei „cărți cu mai mulți cititori”). Critica lui Marcus, care recunoștea totuși „viziunea strategică intuitivă” asupra lui Caragiale, a dus la începutul unei „querelle” între autorul *Poeticii matematice* și critica literară a momentului,

ceartă simptomatică pentru relația celei din urmă cu scientismul. Eseul menționat despre *Eroarea gnoseologică* poate fi citit și ca o apărare sau autojustificare metodologică, cu atât mai mult cu cât în cadrul lui **M.** apreciază că rezultatele poeticii matematice i-ar impresiona mai mult pe contabili, fără să reușească să vorbească despre „sensul, valoarea și ierarhia” operei literare. O a doua ediție „revăzută și adăugită” nu a intrat în dialog cu criticile. În schimb, se observă cu ingeniozitate, pentru prima oară în istoria criticii literare, că în *Două loturi* biletele lui Lefter Popescu erau de fapt câștigătoare. Receptarea a fost unanim pozitivă în cazul volumului *Literatura S.F.*, operă de cartezianism critic în care obiectul este descris aproape exhaustiv din mai multe unghiuri: conceptul (cercetat istoric și definițional), specificul în relațiile cu știința, fantasticul, basmul și literatura *mainstream*, speciile (opera spațială, contra-utopia, fantezia eroică, ucronia și ficțiunea politică, romanul polițist), tematica (călătoria interplanetară, invazia extraterestră, apocalipticul, Atlantida/ lumile ascunse, universurile paralele, călătoria în timp), spațiile extraterestre clasice (Luna, Marte, Venus), personajele tematice (savantul, geniul rău, supereroul și antieroul, omul viitorului, roboți, androizi, mutanți, extraterestri) și obiectele SF (clasificate în „obiecte de transport”, „obiecte de distrugere” și „obiecte ajutătoare”). Un amplu capitol este dedicat istoriei SF-ului românesc, începând o minuțioasă repertoriere cu notele lui Ion Heliade-Rădulescu din „Curierul românesc” despre submarinul lui Villeroi ori despre „câinele automat” al lui Maelzel și traducerile din Jules Verne. Sunt identificate „cele mai importante texte din proto-S.F.-ul românesc”, „nuvela lui Al. N. Darius, *Finis Rumaniae*, și anticipația lui Demetriu G. Ionnescu, *Spiritele anului 3000. Impresiuni de călătorie*”. Informația avea să fie depășită doar de minuțioasa panoramă a lui Mircea Opriță *Anticipația românească* (1994; ediția a doua 2003), dar nu pentru partea de secol al XIX-lea. În ce privește definirea conceptului, sunt trecute în revistă treisprezece definiții cărora autorul o adaugă pe a sa, „literatura SF este o progresie silogistică minus sau plus, cu baza într-o secvență de tip realist, care a luat forma unei narațiuni capabile să exprime o dorință sau o temere, cu ajutorul unor elemente împrumutate din (pseudo)știință sau (pseudo)tehnică”. Reproșul cel mai la îndemână e că se potrivește și unei schițe de Caragiale, de pildă *C.F.R.* Cercetarea

avea o miză personală mai profundă decât simpla investigație academică, dovadă că autorul a publicat un volum de „nouă povestiri incredibile”, *Misterul camerei închise* (2002). Critici care se încercaseră în literatura de gen sunt Alexandru George, Mircea Opriță, Voicu Bugariu și Ov. S. Crohmălniceanu. **M.** se apropie de performanța literară a ultimului. Povestirile pot fi descrise ca „ficțiuni speculative” (concept impus de Cristian Tudor Popescu) în care prin insolitarea unor premise oarecare capătă efect de realitate și coerență logică secvențe ne-realiste (fantastice, incredibile, extrem-livrești etc.). Proza-tor introduce o serie de teme clasice (paradoxurile călătoriei temporale, istorii alternative) printr-un truc textual foarte eficient care deghizează insolitul sub o țesătură perfect „realistă”. De exemplu, în ucronia *O conferință de pomină* scriitorul recurge la modalitatea minuțioasă, tipică prozei secolului al XIX-lea, de a efectua descrieri. Istorisirea se bazează pe premisa contrafactuală că generalul roman Varus ar fi înfrânt în anul 9 d.Hr. „triburile barbare ale germanilor”, în loc să fie înfrânt lamentabil. Ca atare, autorul se joacă făcând schimb de calități între Franța și Germania: francezii sunt ca nemții și invers. Așadar francezii beau bere, bucătăria germană excelează în icre moi și șampanie, nemții sunt nepunctuali, Alexandre Dumas s-a transformat în Alexander Dumas, autorul german al *Baronului de Monte Cristo*, iar Turnul Eiffel a fost mutat de asemenea în Germania. Plăcerea textului vine din felul tactic și tactic prin care scriitorul construiește enciclopedia insolită, contrazicând enciclopedia cu care cititorul său este familiarizat. Totul este văzut prin ochii profesorului francez Jacques Bigot, membru al „Comisiei Internaționale a Mașinilor cu Aburi”, care vine la Berlin pentru a spulbera basnele colegului său berlinez Otto Flamm privind posibilitatea ca un motor cu ardere internă să funcționeze. În *Califat* premisa ucronică este că principele Carol I ar fi abdicat în 1871 în urma unui complot organizat de Ion Ghica, lăsând „Principatele Dunărene la chere-mul Rusiei și al Austriei, dar mai ales la cheremul Turciei, inamicul cel mai primejdios al Țărilor Românești”. Drept consecință, la sfârșitul secolului al XX-lea Bucureștiul se numește Bukreș și este capitala unui pașalâc în toată regula, altfel bine pus la punct tehnologic (computere, „dischete cu memorie genetică”, baterii atomice pentru ceasuri, ba chiar și un „tempotron” ce face posibilă călătoria în timp). Atmosfera generală este însă proiectată, în

răspăr cu aceste facilități, pe ecranul unui fundamentalism pliat în falduri molatic-orientale, totalitar și reductibil în esență la decrepitudine și corupție. O speculație agilă și ironică, valorificând un complex național pe care criticul **M.** îl cunoaște bine, oferă *Nobel contra Nobel* – titlul îi aparține lui Laurențiu Ulici, introdus ca personaj – pornind de la întrebarea ce ar trebui să facă România pentru a primi râvnitul premiu pentru literatură. *Mentaliștii* (2009) este mai legat decât volumul anterior, în sensul că majoritatea povestirilor au o enciclopedie și personaje comune. Printre acestea se numără Arsène Lupin, împrumutat de la Maurice Leblanc, și Sherlock Holmes, detectivul lui Arthur Conan Doyle. Povestirea *Revanșa* continuă *O conferință de pomină*. De data asta Otto Flamm ajunge la Paris, călătorind cu zepelinul, pentru a-i umili la rândul-i pe francezi într-o chestiune de teorie a jocului și pentru a recupera un artefact prețios pentru suveranul său. O bună parte a textului e dată de descrierea contextului parizian: evident, Parisul e nemțesc, iar autorul se achită cu măiestrie de sarcina de a-l întoarce pe dos ca pe o mânășă și de a construi operațiunea de resetare a informațiilor cititorului său. Punctul de plecare și principala tehnică a

povestirilor lui **M.** stau deci în procedeul de insolitare (Franța dintr-o istorie alternativă, un motan care vorbește, o călătorie în timp, îndreptarea unei povestiri cu Sherlock Holmes care ascunde adevărul, spectacole paranormale la circ ș.a.). Însă prozele autorului nu se epuizează odată cu găsirea unui unghi norocos de refractare a familiarului în nefamiliar. Conflictul și anecdotică pot trece chiar în secundar; calitatea vine mai ales din textura subtilă a acestei literaturi, acordul fin între referințele, apropourile, coincidențele, reluările, racordurile, simetriile, ironiile sau pur și simplu zgomotul aparent al informației fără rol direct. *Opus magnum* al lui **M.** rămâne însă *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989* (2003; ediția a doua 2010, distinsă cu Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române), sintetizând un efort individual care are rival doar în *Istoria literaturii române de azi pe mâine* a lui Marian Popa. Lexiconul acoperă, „pe lângă scriitori, principalele reviste și instituții literare ale exilului (edituri, biblioteci, fundații etc.)”, dar și personalități (de exemplu, regele Mihai), instituții (de exemplu, Biserica Ortodoxă Română din Paris) sau realități românești (de exemplu, Fondul Național Român) care, după cel de-al Doilea Război Mondial, au influențat în mod nemijlocit activitatea culturală a românilor din afara granițelor țării. Fișele scriitorilor sunt preponderent biobibliografice, autorul delegând comentariul critic unor terți. Montarea opiniilor și a citatelor se realizează de regulă pe structura teză-antiteză. Informațiile incerte și neverificabile, citate ca simptomatice pentru un anumit climat, beneficiază de modalizarea condițional-optativă. Proiectul *Enciclopediei...* s-a născut dintr-un curs despre literatura exilului pe care **M.** l-a ținut în Germania. Experiența germană constituie subiectul singurei secvențe publicate – *Cu ochii pe mine. Jurnal româno-german 1995* (2010) – dintr-un jurnal mai întins. Interesul scrierii privește doar latura documentară a întâlnirii dintre un profesor român cu lumea academică occidentală în prima parte a anilor '90. Diaristul este cenzurat de caracterul său introvertit și de o mare politețe manifestată inclusiv în fața oglinzii. Rezultatul este corect, placid, didactic (autorul își notează conștiincios „reperele culturale, istorice sau politice ale zilei”), fără nici o adâncime. Ținând jurnal, **M.** este un Hergot care scrie și despre oameni.

Florin Manolescu pune problema talentului său critic în relație de sinonimie cu inteligența [...]. Sub aparența unui excurs într-un teritoriu istorico-literar, se formulează, de fapt, un program critic, o idee despre critică impregnată de sentimentul implicării personale, nu fără orgoliu abil deghizat în exprimarea printr-un „noi” care nu e aici un plural al maiestății, ci o marcă impersonală; propozițiile programatice sunt risipite înșelător în contexte descriptive și analitice, dar nu sunt îndeajuns de ascunse pentru a nu fi, până la urmă, depistate.

LAURENȚIU ULICI

SCRIERI: *Poezia criticilor*, București, 1971; *Literatura S.E.*, București, 1980; *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, București, 1983; ed. București, 2002; *Litere în tranziție*, București, 1998; *Misterul camerei închise*, București, 2002; *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, București, 2003; ed. 2, București, 2010; *Mentaliștii*, București, 2009; *Cu ochii pe mine. Jurnal româno-german 1995*, București, 2010. **Antologii:** *Drumuri și zări. Antologie a prozei românești de călătorie*, București, 1982 (în colaborare cu Șt. Cazimir, Viorica Diaconescu, Alexandru Melian și Petre Nicolau); *The Phantom Church and Other Stories from Romania*, tr. Sharon King și Georgiana Fărnoagă, pref. edit., Pittsburgh, 1996. **Traduceri:** Günter Krupkat, *Nabou*, București, 1979; Klaus Heitmann, *Oglinzi paralele. Studii de imagologie româno-germană*, postfață trad., București, 1996.

Repere bibliografice: Grigurcu, *Idei*, 275–279; Constanțin, *Prozatori – critici*, 142–145; Ungheanu, *Arhipelag*, 376–379; Iorgulescu, *Scriitori*, 304–305; Iorgulescu, *Prezent*, 290–292; Solomon Marcus, *Artă și știință*, București, 1986, 247–257; George, *Sfârșitul*, IV, 60–69; Negoiescu, *Scriitori contemporani*, 74–76; Cornea, *Semnele*, 155–159; Micu, *Ist. lit.*, 778–779; Manolescu, *Lista*, III, 343–346; *Dicț. scriit. rom.*, III, 53–56; Cornel Robu, *Science-fiction „adevărat”, „Piața literară”*, 2002, 10; Mihai Iovănel, [Florin Manolescu], ALA, 2002, 612, 2003, 697, CLT, 2009, 21, 2011, 41; Oprea, *Anticipația*, 506–510, *passim*; Mircea Angheliescu, *Diaspora culturală*, RL, 2003, 18; Oprea, *Cronici*, 15–23; Carmen Mușat, *Suprafața romanescă a realității și construcția intelectuală a lumii*, OC, 2009, 480; Popa, *Ist. lit.*, II, 1041; Paul Cernat, *Enciclopedia exilului literar românesc: „revizuirii” și „noutăți” (I–II)*, OC, 2010, 547, 548; Doris Mironescu, *Criza fericirii*, OC, 2010, 555. **M.I.**

MANOLESCU, Grigore (28.III.1857, București – 14.VII.1892, Paris), traducător. Fără a mai termina cursurile secundare la Școala de la „Sf. Sava” din București, **M.**, care studia concomitent și arta dramatică la Conservator, se dedică, în pofida împotrivirii părinților, carierei actoricești. Înzestrat cu excepționale aptitudini, este cooptat în Societatea

Dramatică Română. După desființarea societății, joacă un timp în trupa cupletistului I.D. Ionescu, apoi își alcătuiește, cu Mihail Mateescu și Nicolae Hagiescu, o formație proprie. La Iași, unde pleacă în 1875, interpretarea lui va fi apreciată de M. Eminescu. În 1878 își face debutul la Teatrul Național din București, în stagiunea 1881–1882 fiind înaintat societar clasa I. Beneficiar al unei burse, în 1878 fusese trimis, împreună cu Aristizza Romanescu, la Paris, pentru studii. Întors acasă, este numit, în locul defunctului Mihail Pascaly, director de scenă. Plecând mai târziu de la Teatrul Național, își înjghebează o trupă cu care colindă prin țară. După o călătorie în Apus, joacă din nou pe scena din București. În 1891, cu trupa Naționalului, el efectuează un temerar turneu la Viena. Bolnav de cancer, e trimis la Paris pentru a fi operat. După moartea sa, în ziarul ieșean „Noutatea” (1897) i se publică o povestire (*Sorcova*), precum și o parte din cele peste o sută de scrisori trimise preietenului său Gh. Al. Cârjă.

Cu jocul său cerebral și pasionat deopotrivă, susținut de o mare combustie lăuntrică, **M.** – care și-a încununat cariera cu o magistrală creație în *Hamlet* – a fost unul dintre cei mai de seamă actori ai teatrului românesc. Pentru repertoriul trupei pe care le-a condus, a transpus din franceză și italiană comedii, cum ar fi *Căsătoria silită* și *Don Juan* de Molière, dar mai ales farse și vodeviluri. S-a încumetat să traducă piese ca *Hamlet* (împreună cu State Dragomir) și *Romeo și Julieta* de Shakespeare, e adevărat că apelând la un text franțuzesc, sau *Intrigă și iubire* de Schiller, folosind versiunea lui Al. Dumas-fiul; din scriitorul francez tălmăcește și piesa *Dama cu camelii*. A mai tradus, într-o bună limbă românească, din Victor Hugo, François Coppée, Victorien Sardou, Henri Monnier, Frédéric Soulié, Émile Erckmann și Alexandre Chatrian, Octave Feuillet ș.a. Versurile lui **M.**, ca și numeroasele lui traduceri, au rămas în manuscris, păstrate în arhivele unor teatre.

Repere bibliografice: Nicolae Petrașcu, *Manolescu*, LAR, 1899, 2; Virgil Brădățeanu, *Grigore Manolescu*, București, 1959; Tudor Șoimaru, *Grigore Manolescu*, București, 1960; *Ist. teatr. Rom.*, II, 326–328, *passim*; *Dicț. lit.* 1900, 551.

E.F.

MANOLESCU, Ion (15.IV.1968, București), prozator, eseist. Este fiul Ioanei Manolescu, profesoară, și al lui Florin Manolescu, critic și istoric literar.

Urmează la București Școala Centrală, terminată în 1986, și Facultatea de Filologie, secția română–engleză, absolvită în 1991. După o perioadă în care este profesor de română la Liceul „I.L. Caragiale” din Capitală, devine asistent, apoi conferențiar în cadrul Facultății de Litere, la Catedra de literatură română. În timpul studiilor universitare frecventează cenaclul Junimea, condus de Ov. S. Crohmălniceanu, și fondează Clubul literar, alături de Fevronia Novac, Vlad Pavlovici, Alexandru Pleșcan, Ara Șeptilici și Andrei Zlătescu. Împreună cu aceștia debutează editorial în 1992, în volumul colectiv *Ficțiuni*, scos în regie proprie. Debutul publicistic se produsese în 1987, la „Amfiteatru”, cu proză. Prima carte personală, *Întâmplări din orașelul nostru*, îi apare în 1993. Mai colaborează cu proză și eseuri la revistele „România literară”, „Contrapunct”, „Dilema” și la suplimentul acesteia, „Vineri” (la care este redactor), „Luceafărul”, „Echinoc”, „Secolul 20”, „Agora” (SUA), „Observator cultural” ș.a.

La începutul anului 1996 **M.** publică în „România literară” *Un manifest postmodernist*, unde schițează, raportându-l la „noua sensibilitate” culturală pe care încearcă să o servească redescoperind „lectura participativă”, conceptul programatic numit „textualism mediatic” (distins de „textualismul scriptic” practicat anacronic, via „Tel-Quel”, de optzeciști). În spațiul primitiv al acestuia ar urma să se întâlnească „sinesteziile simboliste, onirismul supraréalist și fantezmele pop-art”, „mijloacele artei cibernetice (imagerie virtuală, simulări tridimensionale, ilustrație fractală, jocuri interactive, compresie digitală etc.)”. În același timp sunt criticate atât prejudecata șaizecistă a „modelului unic”, practicând „bronzificarea canonică” și punând scriitori ca Marin Preda sau Nichita Stănescu în roluri de statui, cât și prejudecata optzecistă a „modelului în dispersie”, potrivit căreia „toți prozatorii optzeciști [...] ar fi la fel de importanți [...] pentru simplul fapt că aparțin postmodernismului”. Romanului politic din anii '70 i se reproșează „stilistica eschivei”, considerată „insuficientă estetic și incompletă ideologic”, prozei optzeciste i se impută lipsa de suflu și complacerea în „micile drame cotidiene”, în textualismul iritant și în „cuvinte încrucișate”. Ca modele de urmat sunt indicați Thomas Pynchon, John Barth, Salman Rushdie și Milan Kundera, iar dintre români Mircea Cărtărescu și Sebastian A. Corn, discutați mai pe larg într-un eseu ulterior,

Literatura de mâine. Manifestul a fost inclus și în sumarul culegerii *Benzile desenate și canonul post-modern* (2011). Volumul mai cuprinde pledoarii atât pentru dinamitarea axiologiei convenționale a canonului, prin încorporarea culturii populare, cât și pentru deschiderea conceptului de literatură față de genuri precum benzile desenate. Într-un articol de sinteză despre istoria literaturii noastre, scris pentru un public din afara României, spațiul acordat benzilor desenate îl depășește demonstrativ pe acela al marilor clasici (*Voci literare*). De asemenea, se sugerează lecturi alternative pentru reconversia postmodernă a unor autori canonici supuși stereotipurilor, precum Liviu Rebreanu (recitit în grila „iradierilor ideologice tehnoculturale presupuse de perspectiva auctorială asupra proprietăților și funcționalității corpului uman în condiții de război”), Ion Barbu (socotindu-se că premisa ininteligibilității poetului este un bun punct de plecare pentru revitalizarea sa) ș.a. Altfel, **M.** este unul dintre cei mai avizați cercetători români ai segmentului de teorie literară privind postmodernismul și ideologiile tehnoculturale apărute pe suportul fluid al acestuia. *Noțiuni pentru studiul textualității virtuale* (2002) este o introducere densă în hyper-text. În *Videologia. O teorie tehnoculturală a imaginii globale* (2003) este documentată și chestionată „relația dintre structurile iconice ale prozei postmoderne și posibilele lor modele bio-tehno-științifice ale postmodernității, de la cele mentale/ logice la cele mediatice”. Cu toată sofisticarea teoretică a autorului, povestirile din primul său volum de ficțiune, *Întâmplări din orașelul nostru*, cu excepția unui exotism relativ și neutru și a realizării profesioniste, nu au bruscat candoarea prozei curente. Decorul unui mic oraș american, Gas-City, în care Ov. S. Crohmălniceanu se grăbea să vadă transpusă „experiența de viață a anilor trăiți în universul «socialismului real»”, îi oferă autorului rama necesară unor ficțiuni care proporționează corect banalul, fantasticul și ironicul. Ca eventuală tehnică se remarcă indistinctul tempourilor narative, „discursul ironico-blazat” (Ov. S. Crohmălniceanu), cu efectul că suspansul este aplatizat, iar monotonia substituie, fie și parțial, subiectele. Gas-City e totuși departe de a fi locul unde nu se întâmplă nimic, oferindu-și scena unor reverberări ale miraculosului ori doar rutinelor cotidiene. Romanul *Alexandru* (1998) aduce o schimbare relevantă de procesare a

narațiunii. Formula de aici fusese schițată într-un text mai vechi, *Ultima casă a orașului*, publicat în volumul colectiv *Ficțiuni*. Lăsând la o parte asemănarea cu *Ruletistul* lui Mircea Cărtărescu, schița din *Ultima casă...* livrează o lume cu contururile moi, construită pe nisipul mișcător al unei instanțe auctoriale discreționare. Consecutiv acestui tip de viziune, *Alexandru* (în intenție primul roman fractalic din literatura română) mimează la nivel morfologic-anecdotic convenția bildungsromanului, pulverizând-o însă la nivelul articulațiilor sintactice. Efectul de realitate romanescă este construit și deconstruit în același timp, prin ridiculizarea ideii de progresie rectilinie și uniformă a narațiunii. Sub controlul explicit al instanței auctoriale, protagonistul, Alexandru Robe, se naște, merge la școală, în armată, la facultate, cunoaște primele amoruri, trece prin evenimentele din decembrie '89, pentru a fi în cele din urmă abandonat purei virtualități ficționale: „Buclele poveștii s-au întrerupt în aer, memoria-i amnezică; tabloul se umple de pete albe”. Alexandru Robe reapare în amplul roman *Derapaj* (2006), scrierea cea mai ambițioasă a autorului, care își joacă pe direcția a două fronturi cărțile: unul autoficțional, celălalt al paraliteraturii recondiționate postmodern. De-a lungul primului, naratorul e aproximativ același din volumul nonficțional *O lume dispărută* (2004), reprezentând tipul flegmaticului care își execută amintirile cu o ironie casantă și detașată. Urmând principiul relativ al derapajului la viteză mică, **M.** narativizează inventarul de clișee, obiecte și subrutine care au alcătuit programul vieții în comunism și postcomunism. Reverii memorialistice ale lui Alexandru Robe își găsesc pe parcursul celui de-al doilea front al romanului cașeta energizantă. Autorul construiește un complot demențial care mobilizează istoria planetară. Dintre franjele acestuia pot fi enumerate: un aparat misterios, ținând de nanotehnologie, la care Camil Petrescu (care l-ar fi avut în posesie) s-ar fi referit într-un exemplar unic al *Patului lui Procust* (filonul *steampunk*); ghildele malefice, subterane ale Blocatarilor, Anticarilor, Bloteriei etc., plus rețeaua Globalmind, implicată în manipularea și traficea amintirilor (filonul conspiraționist, șarjat sarcastic pe ample secvențe); un exemplar unic al revistei „Pif”, conținând o informație ce ar putea descâlci cabala universală în care Alexandru Robe se trezește târât (filonul detectivist-paranoid); pasaje secrete în Facultatea

de Litere (filonul gotic); mesaje ultracriptate care circulă în rețelele de computere, un cowboy de consolă, extras parcă din textele lui William Gibson sau Neal Stephenson (filonul *cyberpunk*); un atentat prin care Ceaușescu ar fi urmărit eliminarea lui Maurer, „cârțiță” a francezilor – ingeniosul canal de transmitere a informațiilor fiind aceeași obsedantă revistă „Pif” (filonul thrillerului politic). În cele din urmă, toate acestea nu fac priză în marele roman care ar fi putut fi *Derapaj*.

SCRIERI: *Ficțiuni* (volum colectiv), București, 1992 ; *Întâmplări din orașul nostru*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1993; *Alexandru*, pref. Mircea Martin, București, 1998; *În căutarea comunismului pierdut* (în colaborare), Pitești, 2001; *Noțiuni pentru studiul textualității virtuale*, București, 2002; *Videologia. O teorie tehnoculturală a imaginii globale*, Iași, 2003; *O lume dispărută. Patru istorii personale urmate de un dialog cu H.-R. Patapievici* (în colaborare), Iași, 2004; *Explorări în comunismul românesc* (în colaborare), I-II, Iași, 2004-2005; *Derapaj*, pref. Luminița Marcu, Iași, 2006; *Benzile desenate și canonul postmodern*, București, 2011. **Antologii:** *Literatura memorialistică. Radu Petrescu, Ion D. Sîrbu, N. Steinhardt*, îngr. și pref. edit., București, 1996.

Repere bibliografice: Andrei Grigor, *Colectivismul literar*, L, 1992, 43; Andreea Deciu, *Un orașel de carton*, RL, 1994, 10; Ioan Stanomir, *Demiurgul din ordinator*, LCF, 1998, 15; Vasile, *Proza*, 165–168; Ștefan Borbély, [Ion Manolescu], APE, 2004, 7–8, VR, 2007, 2–7; Cristea-Enache, *București*, 406–414; Andrei Terian, *Cu Porsche-ul în gard*, CLT, 2006, 52; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, 300–309; C. Rogozanu, *Agresiuni, digresiuni*, Iași, 2006, 309–314; Nicolae Bârna, *„Neocărtărescianismul” dezamăgitor sau Marele Roman absent*, CLT, 2007, 4; Răzvan Voncu, *Teoria literară ca provocare (și critică) a canonului*, CNT, 2011, 9; Borbély, *Existența*, 136–141. **M.I.**

MANOLESCU, Ion Sofia (24.XI.1909, Doamna, j. Neamț – 31.V.1993, București), poet. Este fiul natural al Sofiei Manolescu, muncitoare. Face școala primară în localitatea natală. După gimnaziu urmează Școala de Agricultură din Râmnicu Sărat, Școala Medie Agricolă din Roman și Școala Națională de Viticultură din Chișinău, terminată în 1938. În 1940 trece bacalaureatul și devine student la Facultatea de Agronomie din București. În perioada școlarității, neobișnuit de lungă (începe cursurile secundare târziu), lucrează ca ucenic brutar, acrobat, salahor, paznic, zidar, impiegat, electrician, pedagog, în interval luptând pe front, iar după licență (1946) este angajat agronom la Camera Agricolă a județului Roman. Între 1948 și

1960 funcționează ca profesor la Liceul Agricol din Alexandria și la Liceul Horticol din Turnu Măgurele, iar între 1960 și 1962 este inginer la Institutul de Cercetări Hortiviticele din București. Revine în învățământ ca profesor la liceele agricole din Drăgănești-Vlașca, Turnu Măgurele, Roșiori de Vede, Alexandria și la Școala de Mecanici Agricoli din Brânceni (județul Teleorman) până în 1969, când se pensionează. A debutat cu versuri în 1932 la revista „Carnet literar” din Buzău. În 1934 a redactat împreună cu Silviu Roda revista „Foc tânăr”, apărută la Roman. Tot acum îl frecventează pe M. Blecher, care îl pune în legătură cu Sașa Pană. Se apropie mai mult de grupul de la publicațiile literare brașovene „Frize” și „Front literar”. A mai colaborat la „Bilete de papagal”, „Convorbiri literare”, „Almanahul ziarului «Curentul»”, „Curentul magazin literar”, „Floare de foc”, „Munca literară”, „Universul literar”, „Vremea”, „Familia”, „Însemnări ieșene”, „Cuvântul liber”, „Jurnalul literar”, „Abece-dar”, „Manifest”, „Meridian”, „Teatrul Național”, „Claviaturi”, „Acțiunea literară”, „Afirmarea”, „Flori de câmp”, „Pan”, „Veac nou”, „Viața românească”, „România literară”, „Luceafărul”, „Tomis”, „Cronica”, „Argeș”, „Ateneu”, „Orizont”, „Ramuri”, „Teleormanul”. A semnat, la începutul carierei, Ion Manolescu. Prima sa carte de versuri, *Odiha neagră*, a apărut la editura revistei „unu” în 1936, iar cea de-a doua, *Muntele ascuns* (1938), în colecția editorială „Frize”, inițiată de Mihail Chirnoagă la Iași. După a treia culegere de versuri, *Întâlnirea cu focul* (1944), devine membru al Societății Scriitorilor Români la recomandarea lui Tudor Arghezi și Gala Galaction. După 1945 are interdicție de semnătură și revine în presă abia în 1957, publicând poezii în „Tribuna”, grație lui Ioanichie Olteanu. A lăsat în manuscris volumul de memorialistică *Întâmplări de când eram pe pământ*.

Traectoria cărților lui **M.** înregistrează evenimentele unei biografii spectaculoase în felul ei. „Băiatul Sofiei – din flori”, cum s-a autodefinit într-un vers, asumă poetic condiția de marginal, de anonim și umilitate, iar poemele sale poartă o vizibilă amprentă autobiografică. Practicând „o poezie grefată pe ipostaze ale existenței” (Romul Munteanu), se manifestă de la început ca un „elegiac confesional” (G. Călinescu), marcat, cu intensitate variabilă, de momente succesive ale sensibilității lirice contemporane. Poetul revine mereu la un fond afectiv inițial („sufletul meu rămas la

debut”), în cicluri de cântece, elegii, notații de jurnal liric, în a căror dicțiune preia și ecoul modelelor poetice consacrate (eminescian, arghezian, pillatian, voiculescian etc.). Desincronizat față de poezia de aceeași vârstă (Mihai Beniuc, Cicerone Theodorescu, Virgil Carianopol ș.a.), se afirmă alături de generația lui Gellu Naum, debutant (cu *Drumețul incendiar*) tot în 1936, și în aceeași colecție „unu”. *Odihna neagră* apare cu sprijinul lui M. Blecher și al lui Sașa Pană. Medicul poet și animator al grupului de la „unu” îl vizita des la Roman și, cu ocazia acestor întâlniri „lângă patul marelui suferind”, fixându-se cuprinsul plachetei, se vor fi reformulat și unele versuri, ceea ce ar explica vaga amprentă suprarealistă a celor douăzeci și cinci de poeme. Primii comentatori nu trec neobservate lipsa de coeziune și unele „reziduuri din poezia lui Sașa Pană” (Tiberiu Iliescu), identificând totuși sensibilitatea inedită din poeme ca *Rugă nouă* și *Baladă* („Din cântecul lumii nimic nu rămâne, / Căci sorbi deopotrivă: otravă și cer; / Pieziș îți alunecă inima-n taină / Și sufletu-n stele rămâne stingher”), concepute în versuri „de accent direct, liniar”, confesiv. Profilul de „contemplativ resemnat” se vedește mai clar în poemele din *Muntele ascuns*, care atestă desprinderea de „maniera care nu era a sa”. Cum observă Mihail Chirnoagă, poezia lui M. configurează „mai mult un fel de a reacționa la atingerea vieții” al unui „poet sincer, cald și-ndurerat”, decât fidelitatea față de un program liric. Dicțiunea elegiacă se individualizează pe o dimensiune cursivă, cantabilă. *Elegie fragilă*, *Elegie*, *Cântec de toamnă*, *Cântec peste umăr*, *Sfârșit de poem* ș.a. cristalizează blândețea franciscană a impresiei și o muzicalitate subtextuală: „Și dac-ar fi mai liniște în mine, / Tristețea ar putea să se audă” (*Liniște grea*). Spiritul acestei poezii, care mizează pe simplitatea nu lipsită de o nuanță de frondă a expresiei, continuă în culegerea *Întâlnirea cu focul*. Tema morții, prezentă și anterior, este contextualizată aici prin experiența războiului. „Mai mult poet decât ostaș” (*Cântec la Odesa*), cel ce scrie în carnetul său de front practică un lirism sobru, condensat. Poemele se structurează în notații lapidare, consemnând momente și stări de tensiune și spaimă: „Din vârtoarea marelui măcel / Zvârle moartea grauri de oțel. / Proiectilele rup ceru-n bot / (De n-aș muri cu poezii cu tot)” (*Atac în zori*). Târziu, după mai bine de două decenii, volumul *Soare scufundat* (1966) deschide alte experiențe

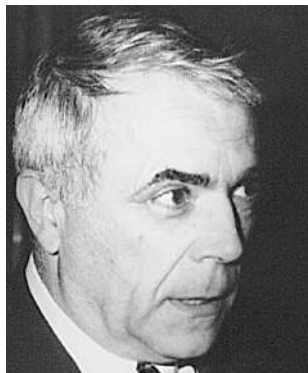
lirice, însă este astfel conceput încât să facă vizibilă încercarea de refacere a punților cu primele vârste ale poetului. Ciclul intitulat programatic *Cântece neauzite* conține, alături de versuri reluate din vechile plachete sau dintre cele rămase în publicațiile interbelice, un număr de poeme din perioada cât M. tăcuse, „blocat la lumina zilei”. Întoarcerea parțială „la uneltele dintâi” (M.N. Rusu) este vizibilă și în fragmentele mai vechi ale amplului poem autobiografic *Între mine omul și voi cartofii*, publicat cu substanțiale completări și în volum separat în 1975. Ciclurile noi – *Soare scufundat* și *Pământ așteptat* – păstrează amprenta autobiografică. Formula de jurnal liric alcătuit din scurte poeme de notație, cântece, madrigale și crochiuri spontane în ton elegiac este continuat în altă arie tematică: ipostaza poetului ostaș din *Întâlnirea cu focul* este aproape uitată și înlocuită de aceea a „poetului agronom”. M. evoluează, în nota specifică sensibilității sale, ca „poet al unei noi georgice”, „glas original, mai ales în cântecele dedicate pământului și plantelor” (Emil Manu). Dicțiunea poetică păstrează discret legătura cu modernismul, însă vizează mereu, dincolo de asociația contrastivă și imaginea epatantă, densitatea senină, transparentă și simplitatea spontană, muzicală. În acest sens, reprezentative pentru efigia poetului sunt și versurile din *Ultima pălărie* (1984).

SCRIERI: *Odihna neagră*, cu un portret de M.H. Maxy, București, 1936; *Muntele ascuns*, Iași, 1938; *Întâlnirea cu focul*, cu un portret de Eugen Drăguțescu, București, 1944; *Soare scufundat*, București, 1966; *Până unde pot muri*, București, 1969; *Involveru*, București, 1970; *Între mine omul și voi cartofii*, București, 1975; *Așa i-a fost dat Romei*, București, 1976; *Colivia cu lacrimi*, București, 1979; *Ultima pălărie*, București, 1984.

Repere bibliografice: Vasile Spiridonici, *Cartea (Note asupra poeziei)*, „Front literar”, 1936, 8–10; Tiberiu Iliescu, *Poezie*, „Meridian”, 1936, 10; Mihail Chirnoagă, „*Muntele ascuns*”, „Front literar”, 1938, 2–3; G. Ivașcu, „*Muntele ascuns*”, JL, 1939, 13; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 881, 927, *Ist. lit.* (1982), 944; Tudor Arghezi, *Universitatea și soldatul*, „Informația zilei”, 1943, 470; M.N. Rusu, *Ion Sofia Manolescu*, LCF, 1968, 17; Florin Manolescu, „*Până unde pot muri*”, RL, 1969, 52; Caraion, *Duelul*, 78–80; Grigurcu, *Teritoriu*, 154–157; Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1973, 530–531, 535, 538–540; Ilarie Hinoveanu, *Convorbiri cu...*, Craiova, 1974, 44–54; Piru, *Poezia*, I, 162–166; Dumitru Micu, *Țărâna fierbinte a patriei*, CNT, 1975, 48; Popa, *Dicț. lit.* (1977), 329–330; Raicu, *Practica scrisului*, 300–302; *Lit. rom. cont.*, I, 323–325; Gheorghe

Suciu, *Fiul Sofiei*, LCF, 1984, 49; Grigurcu, *Existența*, 95–98; Romul Munteanu, *Un latifundiar al poeziei*, I, 1992, 34, 35; Gheorghe Grigurcu, *Ion Sofia Manolescu*, RL, 1993, 23; Emil Manu, *Generația literară a războiului*, București, 2000, 46–49, 70–87, 395, 399, 420; *Dicț. scriit. rom.*, III, 56–57; Cristea, *Teleorman*, 260–261; Popa, *Ist. lit.*, II, 342–343.

C.H.

MANOLESCU, Nicolae
(27.XI.1939,
Râmnicu Vâlcea),
critic și istoric literar.

Este fiul Sabinei Apolzan (n. Manolescu), profesoară de franceză, și al lui Petru Apolzan, profesor de filosofie (coleg, în timpul unui mandat la Inspectoratul Școlar, cu Șerban Cioculescu). **M.** urmează gimnaziul la Sibiu. În perioada 1952–1954 părinții sunt arestați de autoritățile socialiste, iar copilul trece în grija bunicilor materni; din rațiuni de protecție ideologică, adoptă numele de familie al bunicului. Își începe liceul la Râmnicu Vâlcea, însă îl absolvă la Sibiu. Urmează, din 1955, cursurile Facultății de Filologie a Universității din București, cu o întrerupere în 1958–1959, când este exmatriculat din cauza dosarului politic al părinților. Debutază cu un text în 1961 la „Viața românească”, iar în 1962, anul susținerii licenței, i se oferă, de către G. Ivașcu, o rubrică în „Contemporanul”. În 1963 este angajat preparator la Catedra de istoria literaturii române a Facultății de Filologie din București, ulterior devenind asistent (1964–1968) și lector (1968–1989), iar după 1990 profesor. Lucrarea de doctorat *Contradicția lui Maiorescu*, respinsă de comisie în 1970, este admisă abia în 1974. **M.** este cel mai longeviv cronicar literar român, semnând săptămânal timp de trei decenii (1962–1992) la „Contemporanul” și ulterior la „România literară” (începând cu 1972). Din 1977 coordonează lucrările Cenaclului de Luni, unde au debutat majoritatea poezilor optzeciști. În 1983, cenaclul, considerat subversiv, este interzis de secretariatul PCR al Universității București. Din 1990 **M.** este directorul revistei „România literară” și semnează

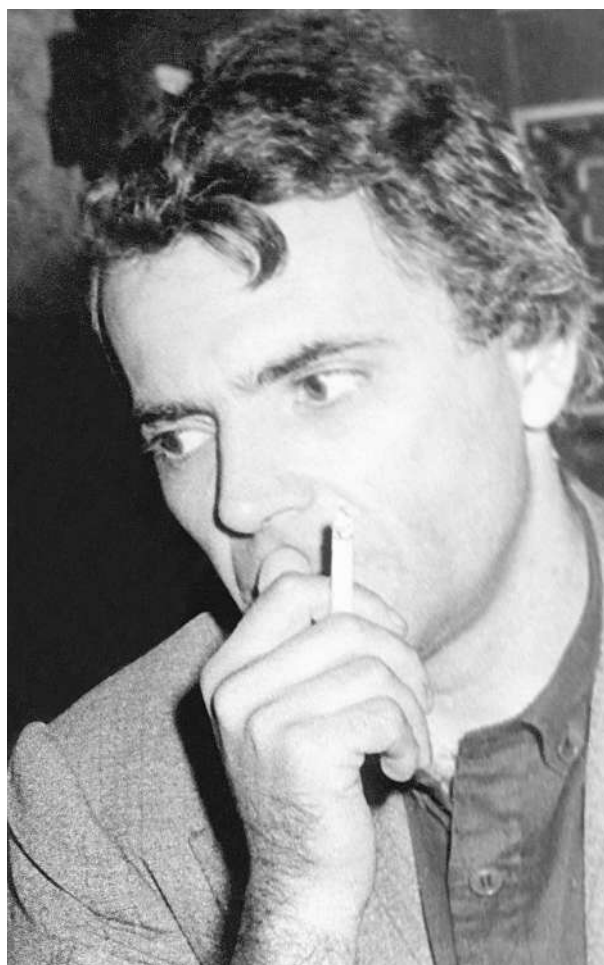
editorialul săptămânal, dedicat comentariului cultural sau social-politic. Tot în 1990 criticul devine fondator și președinte al Partidului Alianța Civică, partid membru al Convenției Democratice Române. Obține un mandat de senator PAC, ales la Sibiu (1992–1996), și este candidat la alegerile prezidențiale în 1996, pentru ca în 2000 să se retragă din viața politică. Este membru corespondent al Academiei Române din 2007, președinte al Uniunii Scriitorilor din România din 2005, ambasador al României la UNESCO din 2006. A fost distins în mai multe rânduri cu Premiul Uniunii Scriitorilor, precum și cu Ordinul Serviciul Credincios în rang de Mare Cruce, cu Ordinul Steaua României în grad de Mare Cruce, iar din partea statului francez cu titlul Officier de l'Ordre des Arts et des Lettres.

Critica lui **M.** s-a remarcat, încă de la primele încercări din anii '60, prin naturalețea discursului, prin nonconformismul ce trăda intenția de a lua o întreagă literatură pe cont propriu. Este, în fond, primul care ridiculizează limbajul realist-socialist, activ încă la începutul anilor '60, atrăgând atenția asupra stilului în critică. De asemenea, este inițiatorul dezbaterii din 1965–1966 despre importanța unei metode critice, deși trece după 1970 în tabăra potrivnică teoreticienilor („Astăzi lucrurile s-au schimbat în așa măsură încât, uneori, regret că n-a triumfat bunul simț, ci vanitatea”), postulând reînțoarcerea la Sainte-Beuve. Este, apoi, cel care a formulat în primul deceniu de după destalinizare cea mai discutată sintagmă critică („lecturi infidele”), dar și cel dintâi care i-a tratat ireverențios pe criticii interbelici. Articole polemice la adresa unor critici importanți precum Perpessicius sau Tudor Vianu (se deplânge „tristețea erudiției”) i-au atras antipatiile „vechii gărzi”. Nu în ultimul rând, **M.** e cronicarul proaspăt și receptiv, imprevizibil și personal, privit ca autoritate și citat în studii critice încă de la finele anilor '60. De la debut până în 1990, prestigiul criticului crește exponențial, el devenind una dintre principalele instanțe la care se raportează scriitorul român postbelic, personalitate care poate să facă și să desfacă destine literare. O selecție în trei volume a cronicilor sale dispuse pe genuri, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu* (2001), dă seama de calitățile care au contribuit la prestigiul foiletonistului. Printre ele, îmbinarea dintre expresivitatea tranșantă, de multe ori apodictică – conform principiului „canonul se face, nu se discută” – și mobilitatea judecăților de gust.

„Listele” lui **M.** sunt simptomatice pentru receptivitatea cronicarului față de toate generațiile active în literatura română postbelică, de la scriitorii interbelici până la șaizeciști sau optzeciști. Nu în ultimul rând, cronicile conving prin mobilitatea unghiurilor de interpretare și prin aspectul de confesiune abia reținută: foiletonistul sacrifică dările de seamă factuale sau contextualizările operei în favoarea momentelor vii de interes estetic sau a punctelor vulnerabile. În volum criticul a debutat cu o încercare de panoramă – *Literatura română de azi 1944–1964* (1965), scrisă împreună cu Dumitru Micu. Răspunzând exigențelor festive ale epocii, cartea e tributară încă steoreotipiilor de limbaj ale literaturii realist-socialiste. Printre rânduri se citește însă intenția de a înlătura deprinderile schematice de înțelegere a literaturii. Enunțarea unor criterii de bun-simț precum „poezia are alte mijloace de investigație și alt obiect”, „operele literare nu trebuie judecate după concluziile filosofice care se degajă din ele” trădează intenția de realfabetizare în estetică. Miza importantă a cărții e legată, însă, de postularea continuității dintre literatura strict contemporană și fenomenul interbelic. Efervescența literaturii tinere, cu nume precum Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Gabriela Melinescu sau Ana Blandiana, e în mod deschis pusă pe seama literaturii interbelice, iar Tudor Arghezi, Lucian Blaga sau G. Călinescu sunt tratați monografic. Debutul editorial individual al lui **M.** se produce însă abia în 1966, cu *Lecturi infidele*. O „pseudopostfață” cu valoare de manifest indică ruptura programatică față de clișeele realismului socialist prin plasarea deschisă în siajul concepțiilor lui G. Călinescu din *Istoria literară ca sinteză epică și știință inefabilă*. Teza „lecturilor infidele” preia, sub interfața călinesciană, câteva precepte ale Noii Critici franceze, postulând imposibilitatea de a reduce opera literară la un sens conștient, fie că e vorba de intenționalitatea autorului, de așteptările cititorului sau de codurile istoriei literare. Afirmând că „o operă nu este neapărat ceea ce vrea autorul ei” sau că „o operă nu este întotdeauna ceea ce așteptăm de la ea”, **M.** nu face decât să reformuleze teza „obscurității” ireductibile a creației. Concepția elimină determinismul dogmatic din actul lecturii, făcând ca interpretarea să devină, prin excelență, întâlnirea unică și irepetabilă a criticului cu opera, o „experiență” ce transformă atât obiectul, cât mai ales subiectul. Când atribuie criticii o atare

misiune, **M.** înlătură din condei orice atribuție ideologică sau documentaristică: „Sunt cu puțință orice considerații în legătură cu o operă literară [...], cu condiția să putem spune mai întâi că această operă există cu adevărat. Unii eludează cu totul criteriul, privindu-l din puncte de vedere care nu implică neapărat ideea de valoare. Ei fac psihologie, sociologie, istorie și le e de obicei indiferent dacă au de a face cu o capodoperă sau cu o scriere de duzină”. Afirmția poate fi considerată punctul zero al reticenței generației criticilor proaspăt ieșiți din realismul socialist față de abordările istoriciste ale literaturii, dar și o profesiune de credință care permite interpretarea, din unghiuri noi, a unor autori și a unor opere clasice. Volumul *Lecturi infidele* îl recomandă deja pe critic drept un comentator prin excelență polemic, care-și construiește argumentația pe ruinele interpretărilor anterioare. Impulsul e de a înlătura clișeele de receptare. Ion Creangă, Duiliu Zamfirescu, Liviu Rebreanu sau G. Călinescu-romancierul sunt scoși din zona de influență a realismului, devenită un loc comun al receptării marxiste, în favoarea identificării unor mecanisme livești: primul e, de pildă, „un povestitor-actor” „și-și joacă personajele”, în timp ce în romanele lui Călinescu ar prima experimentalismul, jocul de-a formulele literare. Mai originală e culegerea de studii *Metamorfozele poeziei* (1968), întrucât în filigranul micromonografiilor se întrevede o reflecție sistematică asupra evoluției poeziei autohtone. Cartea se naște din meditația asupra antologiei *Poezia română modernă. De la G. Bacovia la Emil Botta* (I–II, 1968), topită de oficialitățile comuniste îndată după apariție pentru includerea unor nume interbelice „fasciste”. Poezia românească modernă, sugerează **M.**, nu debutează decât odată cu ruptura esențială între practica și conștiința ei. Dacă la V. Alecsandri, D. Bolintineanu sau Grigore Alexandrescu „conștiință și poezie fac una”, Alexandru Macedonski e primul poet român sfâșiat între tendințe contrare, marcând momentul nașterii lirismului românesc modern. În mod vizibil, conceptul de poezie modernă e tributary distincției simboliste între literatură și poezie. Aceasta din urmă există doar în măsura în care se purifică de orice alt tip de discurs, dobândind autonomie completă. De aici și cele două căi de evoluție sugerate de carte: o poezie a cunoașterii, manifestă în opera lui Blaga sau Arghezi, și o poezie a poeziei, consacrată de Ion Barbu. **M.** descrie procesul de

purificare a lirismului românesc așa cum Marcel Raymond studia, în *De la Baudelaire la suprarealism*, „dialectica internă” a poeziei franceze. Și mai evidente sunt modelele critice în *Contradicția lui Maiorescu* (1970; ediția a doua 1973), primul volum de construcție al criticului, care deschide seria reinterpretărilor eseistice, în dezacord total față de monografiile marxist-leniniste curente în deceniile anterioare. Construcția își ia drept reper monografia spiritualizată, cu valențe psihanalitice, dedicată de Jean-Paul Sartre lui Baudelaire. Intenția principală a cărții e de a da contur unui portret maiorescian totalizator, cu obsesiile și temele sale principale. Scrierile critice, discursurile parlamentare sau fragmentele memorialistice sunt subsumate „personalității” așa-zis inefabile a lui Maiorescu. Gestul original al maiorescianismului, cel care-i dă de fapt consistență, s-ar naște din obsesia întâietății absolute. Procesul de construcție a limbii, a literaturii și a criticii românești devine, astfel, în lectura tânărului **M.**, prelungirea „fantasmei” edificării de sine. Evitarea specializării lui Maiorescu nu trădează lipsă de personalitate sau de imaginație creatoare, așa cum acuză Călinescu, ci depune mărturie pentru impulsul creației totalizatoare: „El n-a renunțat la poezie, la filosofie originală pentru o modestă activitate culturală: a renunțat la a compune poezii spre a putea descoperi Poezia, la a scrie cărți spre a putea crea Cultura”. Că fața impersonală a criticului se funda pe un puternic substrat psihanalitic o demonstrează **M.** și prin identificarea „conștiinței dublei utilizări a lecturii”. Căci critica generalizatoare, culturală, aparent neatentă la individual sau la specific, e susținută din umbră – așa cum reiese din *Însemnări zilnice* și din *Correspondență* – de o critică latentă, virtuală, aplicată la text, gata să intervină creator în fiecare pasaj. Monografiei i s-a reproșat lipsa rigorii științifice și actualizarea forțată a operei celui dintâi critic român prin apelul la un limbaj strident, tributar Noii Critici franceze. Volumul *Contradicția lui Maiorescu* rămâne, cu toate acestea, un reper pentru efortul, unanim în critica anilor '60 – '70, de reevaluare a clasicii prin adoptarea unei perspective contemporane. Sub semnul acestor actualizări stau și următoarele două volume ale lui **M.** Laconicul eseu monografic *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu* (1976) polemizează cu viziunea dihotomică asupra scriitorului, acreditând continuumul stilistic dintre artist și erudit. Bariera

literar–nonliterar nu i se mai pare de netrecut criticului, care detectează în fragmente memorialistice simptome ale operei odobesciene de maturitate. Tot vocația reformatoare a lui **M.** stă la baza concluziei că, departe de a fi un autor de sinteză pașoptist–junimistă (așa cum îl fixaseră tipologic G. Ibrăileanu sau Vladimir Streinu), Odobescu ilustrează mai degrabă tranziția dintre cele două vârste literare. Volumul *Sadoveanu sau Utopia cărții* (1976) se recomandă, în schimb, drept cea mai convingătoare monografie a criticului. Cartea nu beneficiază de o documentare contextuală exhaustivă și este departe de a epuiza opera prolificului prozator. Pornind, însă, de la eșantioane reprezentative, **M.** distinge trei „modele filosofice” ale imaginarului sadovenian: universul natural și idealul țărănesc în proza de tinerețe, precum și geografia livrescă în cărțile de după *Hanu-Ancuței*. În construcția totalizatoare a criticului, vârstelor imaginarului le

corespund, simetric, cele trei vârste ale romanului: naturalist, realist și autoreferențial. Traseul evolutiv astfel descris face din Sadoveanu un autor complex și original, a cărui experiență e considerată complementară, nu doar contemporană, cu cea a reformatorilor prozei occidentale. **M.** scoate proza lui Sadoveanu din sfera de influență a secolului al XIX-lea (Émile Zola și Alphonse Daudet), plasând-o, prin anvergura proiectului existențial și estetic, în vecinătatea romanelor lui André Malraux, Thomas Mann sau William Faulkner. Preocuparea pentru paradigmele prozei din *Sadoveanu sau Utopia cărții* constituie un preambul pentru *Arca lui Noe* (I–III, 1980–1983), cel mai amplu proiect al criticii lui **M.** După reactualizările eseistice din volumele anterioare, demersul în trei volume ilustrează o etapă de căutări teoretice. *Arca lui Noe* reprezintă, pe de o parte, o sinteză superioară a mișcărilor tradiționale și a limbajului specializat practicat de critica occidentală a anilor '60–'70. În acest eseu teoretic, Theodor Adorno, Claude Lévi-Strauss, Lucien Goldmann, Roland Barthes, Gérard Genette sau Jean Starobinski se așază firesc în prelungirea reflecțiilor despre roman ale lui Albert Thibaudet sau ale lui Ferdinand Brunetiere. Sursa de inspirație cea mai evidentă a criticului o constituie, totuși, discursul lui Erich Auerbach. Din *Mimesis* autorul își extrage atât metoda de lucru, cât și unghiul interpretării. **M.** scrie o istorie tipologică a romanului românesc, apelând la eșantioane restrânse de text (tehnica e cea a decupajului stilistic). Cele trei faze de evoluție a romanului românesc – dorică, ionică și corintică – corespund unor etape diferite de mentalitate socială, de la ascensiunea optimismului burghez până la epuizarea lui. *Arca lui Noe* nu vizează însă relația deterministă dinspre structurile sociale către cele literare, ci un mai subtil raport de omologie și de reciprocitate: „Realul și arta nu stau față în față ca două evenimente univoc determinate, ci ca două structuri reciproc motivate”. Se propune, practic, o poetică a romanului românesc pornind de la distincții teoretice precum autor/narator, martor creditabil/martor necreditabil, narațiune/descriere. Pregnanța celor trei modele și acuratețea disocierilor teoretice sunt depășite, în *Arca lui Noe*, doar de mostrele de *close-reading* menite să le probeze. Romane precum *Mara*, *Ion*, *Baltagul*, *Rusoaica* sau *Enigma Otiliei*, dar și postbelicul *Moromeții* îi servesc lui **M.** pentru edificarea paradigmei dorice

Nicolae Manolescu și Eugen Simion

– „realist obiectivă” și „omniscientă”. Nu mai puțin convingătoare e ilustrarea spulberării imparțialității narative în favoarea subiectivismului, generalizat în interbelic de programul autenticist al lui Camil Petrescu, Mircea Eliade sau Anton Holban – așa-numita etapă ionică a romanului românesc. În schimb, neconvingătoare e tipologia prozei corintice din ultimul volum al trilogiei din cauza părăsirii tramei naratologice în favoarea unui conglomerat de criterii. Legitimarea artefactului și a livrescului, aplecarea spre parodic, bizar sau absurd, „sacrificarea cronologiei” sunt categorii flotante, aplicabile în parte și celor două modele anterioare. La fel de eteroclită e și selecția numelor, căci Urmuz și M. Blecher stau alături de Mateiu I. Caragiale sau de Mihail Sadoveanu. Doar prin abuz interpretativ pot trece drept metaliteratură romane precum *Creanga de aur* sau *Craii de Curtea-Veche*. Natura discutabilă a conceptelor propuse de **M.** nu știrbește valoarea cărții, rămasă până azi un reper al poeziei romanului românesc. Mai puțin amplă, însă la fel de ambițioasă, e altă încercare teoretică,

Despre poezie (1987). Deși pornește, programatic, de la interogații elementare („Ce este poezia” și „Câte feluri de poezie există”), sinteza realizează, de fapt, un tur de forță printre ipotezele de secol XX asupra naturii poeziei. Clarificarea distincțiilor dintre limbajul poetic și poezie, dar și dintre dimensiunea poetică și stilistică, trece prin dialogul cu Benedetto Croce, G. Călinescu, André Breton, William Empson, Gérard Genette, Jean Cohen sau Tzvetan Todorov. **M.** nu îmbracă armura teoretică a structuralismului, care i se pare constrângătoare „ca un costum de-a gata”, însă îi preia, în variație liberă, cuceririle conceptuale. Criticul e astfel în măsură să constate că natura poeziei nu e de regăsit nici în intuiție sau fantezie, ca la Croce, nici în defamiliarizarea formalistă a limbajului uzual, ci în intenționalitatea intrinsecă: „poezia nu este *un efect* al poetizării limbii naturale, ci, din contra, *cauza* care determină un aspect particular al acestei limbi”. În ce privește tipologiile poetice ale modernității, **M.** resemantizează, prin distincția modernism–avangardism, opoziția lui Marcel Raymond între tendința mallarmeană a lirismului pur și cea antiliteraturizantă a lui Arthur Rimbaud. Cealaltă direcție majoră a liricii de secol al XX-lea i se pare criticului postmodernismul, asimilabil însă în mare măsură curentelor anterioare. Construcția lui **M.** acutizează dihotomia dintre modernism și avangardism, diminuând în același timp mutația paradigmatică a postmodernismului. Diferența de accent redistribuie criteriile obișnuite de încadrare a poezilor români: Nichita Stănescu și Marin Sorescu sunt priviți în mod discutabil ca postmoderni, în timp ce lirica generației optzeciste – din care nu se citează nici un nume – e privită ca o resurrecție a tipologiei avangardiste. Meritorie rămâne însă, în cel mai dens și mai avizat volum al autorului, actualizarea normelor de interpretare a poeziei românești. Pe lângă valențele de critic și de teoretician, ambițiile de istoric literar ale lui **M.** au ieșit la iveală abia după 1989, când a devenit posibilă redactarea unei istorii literare complet dezideologizate. Primul volum al *Istoriei critice a literaturii române* (1990) se încheie cu romanul postpașoptist, pentru ca ediția completă, însumând „5 secole de literatură”, să apară în 2008. Ca intenție, cartea nu părăsește concepția tradițională a istoriei literare ca ansamblu de valori estetice. Noutatea de concepție, sintagma de „istorie critică”, ancorează totuși demersul în estetica receptării. **M.**

valorifică viziunea lui Hans Georg Gadamer și Hans Robert Jauss conform căroră orice judecată de gust e mediată cultural, reproșând în același timp istoriilor lui E. Lovinescu și G. Călinescu absența reflecției metacritice. În ce privește însă canonul propriu-zis, în tratarea materiei de până în deceniul al cincilea al secolului trecut, **M.** urmează consecvent ordinea și valorile impuse deja de Călinescu. Istoricul literar se rezumă la a corecta canonul înaintașului prin reevaluări înfăptuite deja de critica postbelică, parcimonios citată: introduce la capitolul *Mari scriitori* nume precum Mateiu I. Caragiale, M. Blecher sau Anton Holban sau trimite la index altele, precum Al. Vlahuță, I. Al. Brătescu-Voinești, Demostene Botez ș.a. Un minus considerabil pentru o istorie „critică” constă în ignorarea totală a câmpului în care se mișcă operele valabile estetice. Întrucât nu se acordă atenție grupărilor și curentelor decât tangențial, în portretele scriitorilor, astfel încât sensul ideologic al evoluției istorice e greu de întrevăzut. În schimb, de la cei mai vechi autori până la interbelici, se realizează permanent în fundal o istorie a formelor. Dacă G. Călinescu îi reactualiza pe scriitorii de până în secolul al XIX-lea oarecum intuitiv, prin compararea cu autori contemporani, **M.** reface mai clar sensul istoric al modernizării, folosindu-se de o mai acută conștiință a convențiilor literare, orizont încă inaccesibil criticului interbelic. Autorul *Istoriei critice...* este capabil, astfel, să repună în drepturi contribuția lui Titu Maiorescu sau a lui Al. Macedonski la schimbarea canonului poetic românesc ori să reflecteze asupra sensului modern al gândirii lui Duiliu Zamfirescu, „întâiul nostru teoretician în roman”. Cele mai consistente sunt capitolele despre marii scriitori, atât din secolul al XX-lea (Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Tudor Arghezi, George Bacovia, Mateiu I. Caragiale, Ion Pillat, Camil Petrescu), cât și din secolul al XIX-lea (M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Ioan Slavici). **M.** reușește, într-adevăr, să înlăture stereotipii și să propună o imagine pe cât de nouă, pe atât de clasică a autorilor aduși în această galerie. Fără a egala frumusețea epică sau risipa de sugestii din pagina călinesciană, *Istoria critică a literaturii române* impresionează prin contrastul dintre prospețimea ingenuă a interpretărilor și stilistica retro. Aici, mai mult decât în cronici, remarcabilă este fraza grea și sentențioasă a istoricului literar de modă veche. El respinge orice mistificare

erudită, rămânând același artizan al simplității și al directetei, priceput în a ajunge pe scurtătură la inima operei. Îl redescoperă pe Creangă cel profund în *Amintiri...* sau în *Povestea lui Stan Pățitul* mai degrabă decât în „stufosul” *Harap-Alb*, provocator de „delir hermeneutic”, pe Caragiale din *Momente și schițe* contra celui din nuvelele naturaliste, pe Bacovia din *Plumb* ca mare poet simbolist în defavoarea minorului tranzitiv supralicitat de criticii optzeciști. Ion Barbu n-ar fi, nici el, abstract-ermeticul postulat de critica tradițională, ci un pictural și un confesiv manierist. Admirabilă în *Istoria critică...* nu e atât reconstituirea receptării critice, cât tocmai curajul de a face din critică *tabula rasa*. În același timp, cele mai acute deficiențe ale cărții se leagă de tratarea fenomenului contemporan. Lipsa perspectivei istorice și a viziunii unitare asupra literaturii postbelice, dese omisiuni și erorile factuale au drept consecință ca setul de valori impuse de **M.** să devină neconvingător. În fond, redactarea capitolelor la vârste diferite creează probleme de criterii. Multe capitole monografice sunt, în fond, cronici rămase neschimbate din anii 1960–1980, actualizate de judecăți de valoare lipsite de specificitate. Dimov ar fi „unul dintre cei mai interesanți poeți contemporani”, Ileana Mălăncioiu „o poetă inconfundabilă”, Șerban Foarță „un poet extraordinar și inventiv”, Nicolae Prelipeanu tot „un poet valoros și original”. Călin Vlasie e un poet de statura lui Ion Mureșan, în timp ce Alexandru Mușina e tratat, ca Bacovia, pe patru pagini. În afară de Mircea Cărtărescu, declarat judicios cel mai important scriitor postbelic (dar criticat și chiar desființat în detalii), sau de Nichita Stănescu, considerat „cel mai original poet”, celelalte etichetări nu sugerează nici direcții, nici ierarhii. Stridente sunt absențele criticilor postbelici, mai ales din seria teoreticienilor, dar nu numai: Adrian Marino, Mircea Iorgulescu, Ioana Em. Petrescu, Liviu Petrescu, Marin Mincu, Ovidiu Cotruș ș.a. E greu de stabilit dacă nenumăratele omisiuni de autori și de opere importante provin din devalorizarea intenționată – opțiune acceptabilă într-o istorie fatalmente subiectivă – sau pur și simplu din eroare. *Istoria critică a literaturii române* ratează, prin permanenta schimbare de optică și de mize, tocmai perioada contemporană, pe care **M.** a consacrat-o în calitate de cronicar literar. Cele șapte volume de *Teme* apărute între 1971 și 1988 compun un segment aparte. Ele cuprind un mozaic de eseuri

Nicolae Manolescu și Laurențiu Ulici

scrise în pauza exercițiului critic, dar care îl mențin în fundal. Multe fragmente debutează cu formula „Mi-a căzut în mână o carte/un articol”, semn că interpretul se lasă, pentru o clipă, pradă hazardului și că actul său critic nu mai funcționează într-un scenariu prestabilit, ci își creează ocazii speciale de reflecție. Criticul pornește de obicei de la un nivel foarte modest al reflecției, mărturisindu-și, cu disimulată naivitate, neștiința. Subiectele microeseurilor sunt extrase din zona „curiozităților”, a bric-à-brac-urilor și a excentricităților istoriei literare, nu străine de nevoia „senzaționalistă” a interpretului eliberat de constrângeri. Poziția din care își concepe **M.** eseurile o contrazice pas cu pas pe cea a criticului care a oficiat săptămânal timp de decenii: esteticul e pus în umbră de etic, urgența verdictului cedează teren lentorii interpretării, nevoia încadrării într-o tipologie e minată de plăcerea răsturnării paradigmelor pornind de la o frază. În toate aceste savuroase teme de autor, care lasă să se întrevadă talentul scriitoricesc al criticului, literarul fuzionează cu biograficul, anecdoticul cu livrescul, ludicul cu meditația hermeneutică serioasă. De aceea, cele mai personale cărți ale lui **M.**, acolo unde utopia „infidelității” autenticiste se află la ea acasă, rămân *Temele*. De altfel, ele reprezintă placa turnantă către volumele autobiografice, începând cu *Cititul și scrisul* (2002), reluat și amplificat în *Viață și cărți. Amintirile unui cititor de cursă lungă* (2009). În ambele criticul își rememorează episoade biografice mediate de experiențe

livrești. Istoria familiei se confundă cu istoria textelor citite sau scrise de membrii ei, de vreme ce sunt reconstituite bibliotecile personale sau bruioanele literare ale membrilor ei. Copilul însuși e un mare devorator de genuri dintre cele mai diverse, de la basme și folclor, la literatură SF, tratate de astronomie sau lucrări de popularizare. Miza de substrat a cărților memorialistice semnate de M. constă, în fond, în a descoperi „talmeș-balmeșul” cărților de adolescență ca paradis pierdut al lecturii libere de constrângeri pedagogice. Fie că sunt cronici de întâmpinare, eseuri teoretice sau sinteze de istorie literară, toate scrierile lui rămân, de altfel, pledoarii indirecte pentru debirocratizarea criticii, cu atât mai pregnante cu cât au circulat în cea mai birocratică epocă a literaturii române.

Eseurile lui N. Manolescu amestecă în chip voit temele literare cu temele morale, livrescul cu biograficul, analizează ideile cu fuga în narațiune și confesiune. Remarcabilă este tocmai această libertate a spiritului care trece fără dificultate de la un subiect la altul și se implică, totdeauna, pe sine în ceea ce citește și ceea ce vede. N. Manolescu și-a construit un stil în această privință și, în Desenul din covor, stilul este, am impresia, mai apropiat de acela al moralistilor. Lecturile mai noi din Cioran (pe care îl și comentează în câteva pagini strălucite) i-au dat gustul pentru a pune, cum se zice, lumea în paradox și a dezlega paradoxul ideilor comune. Eliberat de obligația de a justifica estetic opera (operație ce rămâne în seama cronicarului literar), eseistul caută în operele pe care le citește și, mai ales, le recitește, temele sale. Ele acoperă un spațiu întins de probleme, de la discursul îndrăgostit al Marianei Alcoforado la discursul epic neîncheiat al Sufletelor moarte. [...] Mi-au plăcut enorm aceste notații care-l dezvăluie pe N. Manolescu ca om, mai mult decât crede el. În timp ce scriam Sfidarea retoricii, am trecut printr-o experiență asemănătoare, dar n-am avut curajul să introduc în carte decât o singură pagină despre tragedia din care nu aveam să ies multă vreme și pe care, în fapt, n-am uitat-o nici azi: dispariția tatălui. N. Manolescu notează mai sistematic stările prin care trece, și jurnalul său este, repet, admirabil, dacă poate fi admirabil ceva ce este atât de aproape de durere.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Literatura română de azi. 1944–1964* (în colaborare cu Dumitru Micu), București, 1965; *Lecturi infidele*, București, 1966; *Metamorfozele poeziei*, București, 1968; *Contradicția lui Maiorescu*, București, 1970; ed. 2, București, 1973; *Teme, I–VII*, București, 1971–1988; *Prelegeri de literatură română contemporană. Autori și opere. 1944–1974* (în colaborare cu Dumitru Micu), București, 1974; *Introducere în opera lui Alexandru*

Odobescu, București, 1976; *Sadoveanu sau Utopia cărții*, București, 1976; *Arca lui Noe, I–III*, București, 1980–1983; *Despre poezie*, București, 1987; *Istoria critică a literaturii române, I*, București, 1990; *Dreptul la normalitate. Discursul politic și realitatea*, București, 1991; *Cărțile au suflet*, Iași, 1995; *Arhivele Paradisului. Un dialog cu Mircea Mihăieș*, Timișoara, 1999; *Metamorfozele poeziei. Metamorfozele romanului*, îngr. Mircea Mihăieș, Iași, 1999; *Poeți romantici*, București, 1999; *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu, I–III*, Brașov, 2001; *Cititul și scrisul*, Iași, 2002; *Inutile silogisme de morală practică*, București, 2003; *Poeți moderni*, Brașov, 2003; *Lectura pe înțelesul tuturor*, Brașov, 2003; *Istoria critică a literaturii române*, Pitești, 2008; *Viață și cărți. Amintirile unui cititor de cursă lungă*, Pitești, 2009. **Antologii:** *Poezia română modernă. De la G. Bacovia la Emil Botta, I–II*, pref. edit., București, 1968.

Repere bibliografice: Regman, *Cărți*, 116–120; Stănescu, *Poeți și critici*, 128–141; Grigurcu, *Ideii*, 165–173; Constantin, *Prozatori–critici*, 120–124; Petrescu, *Scriitori* (1978), 23–30; Ungureanu, *La umbra cărților*, 39–44; Ungheanu, *Arhipelag*, 385–388; Raicu, *Critica*, 469–472; Ștefănescu, *Preludiu*, 285–292; Vlad, *Lectura*, 116–124; Regman, *Explorări*, 211–214; Dimisianu, *Opinii*, 261–266; Georgescu, *Volume*, 124–134; Iorgulescu, *Scriitori*, 306–312; Simion, *Scriitori*, I (1978), 727–732; Mihăilescu, *Conceptul*, II, 151–158; Zăciu, *Cu cărțile*, 181–186; Culcer, *Serii*, 16–20; Grigurcu, *Critici*, 255–271; Paleologu, *Alchimia*, 88–95; Grigurcu, *Între critici*, 178–194; Pop, *Lecturi*, 119–124; Gheorghiu, *Reflexe*, 153–159; Cristea, *Modestie*, 232–239; Ștefănescu, *Dialog*, 178–185; Iorgulescu, *Prezent*, 151–169; Martin, *Singura critică*, 181–202; Ștefănescu, *Prim-plan*, 279–285; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 243–249; Andrei Pleșu, *Un mare creator de climat*, JL, 1990, 1; Lovinescu, *Unde scurte*, I, 443–446, III, 174–178, IV, 300–305, VI, 280–286; Paul Cornea, *A-l prinde într-o definiție*, JL, 1991, 9–12; Simion, *Mercutio*, 92–98; Grigurcu, *Peisaj*, I, 306–337, III, 294–320; Valentin F. Mihăescu, *Viciul nepedepsit*, București, 1994, 139–164; Simuț, *Incursiuni*, 181–186; Papahagi, *Fragmente*, 25–30, 61–70, 177–188; Spiridon, *Apărarea*, 49–55, 63–67, 76–83, 87–90; Borbély, *Xenograme*, 48–52; Dicț. esențial, 488–492; Mihai Vakulovski, *Nicolae Manolescu*, București, 2000; Mircea Mihăieș, *Scutul lui Perseu. Nicolae Manolescu între oglinzi paralele*, București, 2003; Petraș, *Cărțile*, 307–312; Laszlo Alexandru, *Criticul literar Nicolae Manolescu*, Cluj-Napoca, 2003; Simuț, *Reabilitarea*, 49–54, 94–97, 422–445; Boldea, *Vârstele*, 17–24; Cristea-Enache, *București*, 466–472; Grigurcu, *De la un critic*, 146–158; Ștefănescu, *Istoria*, 741–752; Cistelean, *Diacritice*, 35–52; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, 468–478; Dimisianu, *Oameni*, 265–269; Mihai Iovănel, *Manolescu: (auto)biografia oficială*, CLT, 2009, 49; Nicolae Manolescu – 70, îngr. Ion Bogdan Lefter și Călin Vlasie, Pitești, 2009; Terian, *A cincea esență*, 598–615; Micu, *Mileniu*,

424–435; Popa, *Ist. lit.*, II, 1028–1030; Paul Cernat, *Istoria critică și capriciile memoriei canonice*, CU, 2009, 3–5; Goldiș, *Critica*, 136–146, 255–260, 265–269. **A.L.G.**

MANOLIU, Petru (28.VI.1903, Mihăileni, j. Botoșani – 29.I.1976, București), gazetar, prozator, traducător. Este fiul Victoriei (n. Stavrat) și al lui Ion Manoliu, institutor. **M.** a primit o educație solidă la Liceul „A. T. Laurian” din Botoșani. În timpul studiilor la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București a fost angajat de P.P. Negulescu la Biblioteca Academiei Române. Licența și-a susținut-o târziu, în 1940. Eferescenta sa activitate publicistică s-a frânt în 1945, când i s-a luat dreptul de semnătură pe o perioadă de cinci ani, fiind acuzat că a scris „articole cu caracter antedemocratic”. Arestat și condamnat, suportând apoi și restricțiile domiciliului obligatoriu la Costișa, în județul Bacău, **M.** se refugiază în pagini de jurnal, de eseu ori aparținând genului dramatic, lăsate, cele mai multe, în manuscris. După acești ani de privațiuni, se va dedica traducerilor. Ultimii trei ani de viață i-a petrecut la Mogoșoaia, într-o izolare voită față de familie și de semnele trecutului, consecință a impactului emoțional suferit în urma sinuciderii soției sale. În paginile revistelor și ale ziarelor interbelice prezența foarte activă a lui **M.** se recunoaște și sub pseudonimele Ahriman, Pet. Man, Erasm, Dr. Nicolai Flamel, Petru M. Debutul lui în „Revista Moldovei” (1922) stă sub semnul poeziei, deși ulterior abordarea liricii va fi sporadică. A făcut parte din generația care a impulsionat viața culturală românească, sincronizând-o tot mai mult cu spiritul european, dar, în același timp, conturându-i cu mână sigură identitatea. La Botoșani, în 1928, editează publicația „Pământul”. Scrie în „Revista tinerimii” (Mihăileni), iar la „Credința” deține rubrica „Țintar” (1933–1937). De multe ori, sub semnături diferite, redacta în același număr de ziar sau de revistă o suită de articole. A mai publicat în „Bilete de papagal”, „Caiet”, „Viața de azi”, „Bis”, „Vestea”, „Știrea”, „Informatorul”, „Convorbiri literare”, „Litere”, „Pământ bănațean”, „Azi” (unde a fost redactor), „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Revista dobrogeană”, „Comuna”, „Floarea de foc”, „Răboj”, „Viața literară”, „Lumea românească”, „Cuvântul”, „România satelor”, „România literară”, „Familia”, „Meridian”, „România”, „Teatrul Național”, „Biruina noastră”, „Arta nouă”, „Dumineca”, „Vremea” (unde, peste ani, își mută rubrica

„Țintar”), „Revista Fundațiilor Regale”, „Rampa teatrală și cinematografică”, „Spectator”, „Ramuri”, „Viața românească” ș.a. Îl preocupă o varietate de subiecte, afirmându-se prin calitățile de eseist și pamfletar, ca și de avizat observator al evenimentelor culturale (spectacole, apariții editoriale, expoziții etc.) din Capitală și din provincie. A luat pulsul vieții politice românești și internaționale, semnalând situațiile tensionate și consecințele lor grave. El lansează în aceste articole numeroase aforisme și cugetări, care dau seama atitudinii sale față de cursul unor vremuri supuse amenințărilor tot mai violente. În *Barbari!* sunt acuzate intrigile politicianiste („După paravanul civilizației și al culturii se pun la cale cele mai uriașe asasinat, cele mai fioroase furturi, cele mai îngrozitoare ipocrizii”), în *Mizeria noastră* se găsește un ardent rechizitoriu împotriva meschinelor interese care duc la declanșarea războiului, iar *Suntem aici și rămânem!* este o pledoarie pentru menținerea integrității statale, în contextul spinoasei probleme a revizuirii tratatelor politice.

M. este un eseist percutant atât în articole, cât și în nenumăratele scrisori către Camil Petrescu, Emil Cioran și alți prieteni, cărora le împărtășea entuziasmul lecturii unei cărți ori cu care a polemizat. Este semnificativă replica dată lui Mircea Eliade, sub titlul *Alte „Soliloquii”*, în fapt un dialog de idei. Comentariul are în vedere chiar fraza de început a cărții lui Eliade, socotită vulnerabilă: „Singurul sens al existenței este de a-i găsi un sens”. Însă eseul învederează calitățile de vizionar ale autorului, care intuiește valoarea operei ce urma să fie scrisă de Eliade. Ca romancier, **M.** debutează în 1935 cu *Rabbi Haies Reful*, urmat de *Tezaur bolnav* (1936), *Moartea nimănui* (1939) și *Domnița Ralu Caragea* (1939). Dualitatea conștiinței, luciditatea interogațiilor, adâncind prăpastia dintre eurile care locuiesc ființa umană, sunt tot atâtea „fapte” care structurează subiectul romanelor, înscriindu-se între coordonatele experimentalismului, ale autenticismului din anii '30–'40 ai secolului trecut. În *Rabbi Haies Reful* personalitatea protagonistului se reflectă dual prin perspectiva din care este percepută: cea a discipolului său și cea a faptelor săvârșite de el însuși într-un târg prăfuit din Moldova. Este un bun prilej de a crea personaje și situații groțeste, anunțând parcă literatura absurdului. Apetența pentru dilemele existențiale își află apogeul în *Tezaur*

bolnav. Căutarea, aspirația către cunoașterea de sine este plasată într-un mediu intelectual, ceea ce amplifică neliniștile, zbuciumul unei conștiințe dornice să-și înțeleagă propriile limite și să le depășească. Manuel Darie, tânăr profesor de liceu, devine însă mai cu seamă un personaj-reflector care preia laitmoivele prezente în eseurile autorului. Roman-eseu, *Tezaur bolnav* adună întrebări despre viață și moarte, despre destin, despre cunoaștere, îndoială, singurătate etc. Dedublarea personalității este aici un dat inevitabil: Manuel își vede chipul înaintând pe alee, prezență stranie și obosită, trădând paloarea și sfârșeala unui mort. Își găsește un loc privilegiat în roman o idee enunțată în *Alte „Soliloquii”*: „Suntem o actualizare a străbunilor – a nomazilor din sânge – plus ceva: *conștiința*. Suntem o realizare a tuturor refulărilor celor dinaintea noastră: ceea ce nu a putut fi consumat nici de viciu, nici de vis, nici de virtute, dar a scăpat și țărânei. Iar conștiința e bilanțul tuturor lipsurilor: o sinteză a unei erori inițiale: *a exista*”. Obsesia cu privire la continuitatea strămoșilor prin urmașii lor, cărora le transmit eșecuri și frustrări, pe când cei ce vin sunt destinați să le accepte, planează asupra tânărului. Câteva întâmplări devin pretext pentru apariția motivului dublului, a conflictului dintre aparență și realitate și a unei întrebări fără răspuns: care dintre cei doi este adevărul Manuel Darie? Teribila încheștare finală pentru supremația uneia dintre cele două voințe lasă cale liberă spre o posibilă alunecare dostoevskiană în nebunie sau într-o realitate a fantasmelor. Personajele adevărate ale romanelor lui **M.** sunt ideile. De altfel, el își recunoaște apetența pentru lumea artei, despre care crede că potențează vitalitatea romanelor. Simte că iubește „cu o durere pur mentală” segmente ale trecerii sale prin lume. Romanul *Moartea nimănui* explorează aceeași temă a căutării identității în dualitatea oferită de intelectualii aleși ca personaje, Andrei și Anton, meniți să se completeze unul pe altul. Destinul face ca drumurile celor doi să se întâlnească fără putința de a se mai despărți altfel decât prin moarte. Andrei și Anton sunt eurile care alcătuiesc, vizibil, o singură identitate. Ei sunt dublurile care au nevoie unul de altul pentru a se completa, precum trăiesc gemenii unul prin altul, dar pot fi văzuți și ca un cuplu antitetic față de cele două euri din conștiința lui Manuel Darie. Moartea neprevăzută a lui Anton îl dezechilibrează într-atât pe Andrei, încât nu mai

găsește un sens vieții și își află izbăvirea în moarte: „Dacă aş putea să mor în mine pentru a scăpa de mine”. Dacă în *Moartea nimănui* se aduce în fundal mediul sordid al mahalalelor, cu oameni declasați, supuși unor patimi morbide, *Domnița Ralu Caragea* reconstituie altă lume, vremuri demult apuse, trădând interesul scriitorului pentru trecut și amănuntul istoric, ce se regăsește și în piesa de teatru *Io, Ștefan Voievod*, editată în 2005, postum. În 1957 scriitorul a publicat în „Viața românească” un fragment din piesa de teatru în versuri *Ovidiu la Tomis*, în care încearcă să contureze destinul poetului antic, destin mai presus de gloria efemeră a cezarului din a cărui voință Ovidiu fusese exilat la Pontul Euxin. **M.** a tradus în românește scrieri aparținând lui Adelbert von Chamisso, Jack London, Thomas Mann ș.a. În 1967 a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traducerea romanului *Muntele vrăjit* de Thomas Mann.

SCRIERI: *Rabbi Haies Reful*, București, [1935]; *Tezaur bolnav*, București, [1936]; *Domnița Ralu Caragea*, București, [1939]; *Moartea nimănui*, București, [1939]; *Creangă*, București, 1944; *Io, Ștefan Voievod*, București, 2005. **Traduceri:** Jacques Bainville, *Istoria Franței*, I–II, București, 1939; E.E. Sillanpää, *Silja sau Tristețea unei vieți neîmplinite*, București, 1942; Adelbert von Chamisso, *Extraordinara poveste a lui Peter Schlemihl*, București, 1956; Molière, *Amphitryon*, în Molière, *Teatru*, III, București, 1956 (în colaborare cu Victor Eftimiu); Jean Racine, *Teatru*, pref. Elena Vianu, București, 1959 (în colaborare); Thomas Mann, *Muntele vrăjit*, pref. Ion Ianoși, București, 1967, *Iosif și frații săi*, I–II, pref. Marian Popa, București, 1977–1978; Johannes Linnankoski, *Cântec despre învăpăiata floare roșie*, pref. George Sbârcea, București, 1969; Francisc Körmendi, *Generație jertfită. Aventura la Budapesta*, pref. trad., București, f.a.; Jack London, *Rebeliune pe Atlantic*, București, f.a.

Repere bibliografice: Ilariu Dobridor, *Gramatica, stilul și cultura d-lui Erasm Manoliu*, DEP, 1934, 2141; Lovinescu, *Scrieri*, VI, 262–263; Pericle Martinescu, [*Petru Manoliu*], SDM, 1936, 1, 5; Biberi, *Études*, 187–189; Streinu, *Pagini*, V, 246–249; Horia Stanca, „*Domnița Ralu Caragea*”, TIA, 1939, 175; Alexandru Raicu, „*Moartea nimănui*”, „Tribuna tineretului”, 1939, 30–31; Theodor Rășcanu, *Pentru Petru Manoliu*, „Gazeta refugiaților”, 1941, 41; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 880, *Ist. lit.* (1982), 966; Ivașcu, *Confruntări*, II, 463–465; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 498; Acterian, *Privilegiați*, 84–86; Valentin Chifor, *Caleidoscop critic*, Oradea, 1996, 173–177; *Diç. scriit. rom.*, III, 62–64; [*Petru Manoliu*], JL, 2002, 11–12 (grupaj special); Nicolae Gheran, *Arlechinul (I–II)*, CLT, 2006, 26, 27; Florescu, *Aristarc*, I, 177–189. **O.I.**

MANTU, Lucia (pseudonim al Cameliei Nădejde; 9.IX.1888, Iași – 22.XI.1971, București), prozatoare. Este fiica Ecaterinei (n. Băncilă) și a lui Gheorghe Nădejde, profesor și literat. Familia, care număra între membrii săi pe Ioan Nădejde (fratele tatălui), Sofia Nădejde și Octav Băncilă (frații mamei), are o înrăurire specială asupra formării și profesiei alese de **M.** Absolvind în 1907 secția modernă a Liceului Internat din Iași, urmează, în același oraș, Facultatea de Științe Naturale și Seminarul Pedagogic, pe care le va absolvi în 1912. Va predă din 1914 până în 1945 la Liceul „Oltea Doamna” din Iași, de unde, până în 1947, când se pensionează, va fi detașată la Institutul de Zoologie al Facultății de Științe din București. Prezență discretă, ușor enigmatică, semănând mereu și fără efort doar sieși, **M.** își leagă debutul, produs în 1921, cu schița *La vie*, dar și o bună parte a activității de revista „Viața românească” și de ambianța literară de aici. În afara câtorva colaborări sporadice la alte periodice, mai semnează frecvent în paginile revistei „Însemnări ieșene”. Cărțile de proză publicate – *Miniaturi* (1923), *Cucoana Olimpia* (1924), *Umbre chinezești* (1930) și *Instantanee* (1945) – s-au aflat în atenția criticii. Volumul de debut este premiat de Societatea Scriitorilor Români, iar manuscrisul „romanului” *Cucoana Olimpia* primește un controversat premiu la un concurs al ziarului „Dimineața”. În anii '50 **M.** se îndeletnicește, ca mulți alți scriitori din generațiile interbelice, cu stilizarea unor traduceri din rusă (*Serile în sat la Dikanka* de N.V. Gogol, *O poveste obișnuită* de I.A. Goncharov, *Jurnalul unui om de prisos*, *Fum* și *Deștelenire* de I.S. Turgheniev) și din cehă (*Oameni la răscruce* și *Jocul cu focul* de Marie Pujmanová).

Lumea și timbrul care definesc proza scrisă de **M.** tind către arta dificilă a miniaturii, exercată îndelung. Într-o suită de crochiuri, secvențe, scene, instantanee, serie deschisă monoton adăosurilor, multiplicării, din păcate din ce în ce mai șterse și neselective de la o carte la alta, până la antologia *Miniaturi* din 1969, este surprins „pe viu” spectacolul mozaicat al vieții obișnuite într-un oraș de provincie. E o agitație obscură, previzibilă, reluată la nesfârșit, transpusă în notații rapide, în încercarea de a da substanță imaginii unui mediu. În fiecare moment, pe stradă, în tramvai, dar mai cu seamă în lăuntru curților, în case, în odăi, se întâmplă ceva. Viețuirea în formele ei cele mai banale, fapțurile insignifiante cu porniri primare

ori cu agresivitate calculată și mai ales cu tabieturi, rutină, stereotipii domestice caracterizează o lume mărunță, vădit grijulie în a-și conserva mărginirea și imobilismul. Ca într-un album de epocă, Iașii, spre exemplu, își arată chipul crepuscular, vetust, trasat în tușe migăloase, precise. Orașul apare ca o așezare hibridă, mai mult rurală, străbătută de uliți strâmte și abrupte, invadate, după anotimp, de verdeață, colb sau de noroaie, cu tramvaie jalnice și trăsuri hârbuite, cu cinematograf, periferii mizere, cu orătării, cu tot felul de mahalagii, dar și cu așa-zisa lume bună. În genul acesta de proză, ilustrat și de I. Al. Brătescu-Voinești sau de I.A. Bassarabescu, invenția aproape că lipsește, iar compunerea riscă nu o dată să devină ternă și reductivă, cu elemente de minorat literar. În timp ce o categorie, „bieții oameni”, cărora viața fără orizont le-a fost hărăzită, este văzută de autoare când indulgent, blajin, când cu bunăvoință ironică, ariviștii, ignoranții cu ifose sunt lăsați pe seama vorbelor pe care le scot, vorbe înscenate în savuroase dialoguri inepte, trimțând ici și colo spre lecția lui I.L. Caragiale. Cu toate că inflexiunile în cheie idilizantă răzbat din multe pagini, **M.** știe uneori să-și controleze emoțiile, să ia o oarecare distanță și să domine faptele ca un observator prevenit, lucid. Pare interesată mai degrabă de minuția reconstituirii, de concretețea unei senzații, de precizia unui gest, a unei vocabule și nu pune mare preț pe comentariu. În aviditatea privirii se ascunde totuși o frustrare, o vitalitate reprimată, căutându-și drum spre exteriorizare. Doar în fața naturii, a viețuitoarelor și a copiilor, ca miracole intacte, neperversitate încă, atitudinea autoarei se schimbă, din exuberanță și fascinație nedisimulată născându-se poeme în proză cu o imagistică barocă, înscrisă în zona candorii.

SCRIERI: *Miniaturi*, Iași, 1923; *Cucoana Olimpia*, București, [1924]; *Umbre chinezești*, București, 1930; *Gente Moldova*, tr. M. Bulciolu, introd. Octav Botez, Lanciano (Italia), 1932; *Instantanee*, București, 1945; *Miniaturi*, București, 1969.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, II, 33–35, IV, 89, 213–214, 215, XII, 262, 496–497; Ibrăileanu, *Opere*, III, 404–406; Aderca, *Contribuții*, I, 549–554; Lovinescu, *Scrieri*, V, 98–100, 107, VI, 207; Ralea, *Scrieri*, II, 212–218; Botez, *Scrieri*, 233–237; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 695–696, *Ist. lit.* (1982), 779–780; Sevastos, *Amintiri*, 379–381; Piru, *Panorama*, 283–285; Micu, *Început*, 391–392; Leon Baconsky, *Lucia Mantu*, ST, 1972, 7; Leon, *Umbre*, II, 235–239; Constantin Ciopraga, *Feminități: Lucia Mantu*, CRC, 1973, 38; *Dicț. scriit. rom.*, III, 64–66. **G.D.**

MANU, Emil (pseudonim al lui Emil Cismărescu; 9.X.1922, Manu, j. Mehedinți – 19.IX.2005, București), poet, prozator, critic și istoric literar. Este fiul Ioanei (n. Popescu) și al lui Ion Cismărescu. Învăță între 1934 și 1942 la Liceul „Traian” din Turnu Severin. Din 1942 este student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, în paralel frecventând și cursurile Facultății de Drept. În 1945 e înmatriculat la Școala de Ofițeri de Rezervă din Slănic Prahova, luând parte la bătălia de la Păuliș. Își ia licența în litere în 1946, și din anul următor până în 1953 funcționează ca profesor secundar la Baia de Aramă și Turnu Severin. Ulterior devine cercetător la Societatea de Științe Filologice din București. În 1958 va fi arestat, înscenându-i-se un proces politic. Este condamnat pentru închipuite delict de „huliganism politic” și „uneltire contra orânduirii socialiste”; își execută pedeapsa la Jilava și la Canal. Eliberat în 1962, va lucra câțiva ani ca muncitor pe un șantier de construcții. În 1964 se angajează ca redactor-documentarist la Editura Muzicală, iar din 1967 devine cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București. Obține în 1973 titlul de doctor în filologie cu teza *Ion Minulescu și conștiința simbolismului românesc*. Primele versuri îi apar în timpul liceului, în ziarul „Nădejdea” din Turnu Severin (1940). Elevul Cismărescu trimite „poeme” și la „Revista literară a Liceului «Sf. Sava»”, la „Ramuri” din Craiova, la „Albatros”. În studenție colaborările mențin același ritm: în „Curentul magazin literar”, „Universul literar”, „Dacia rediviva”, „Claviaturi”, „Slovar” (Râmnicu Vâlcea), „Caiet de poezie”, „Fapta”, „Studentul român”. În „Națiunea” G. Călinescu îi publică aproape o întreagă plachetă de versuri, iar **M.** își alcătuieste un volum intitulat *Ferestrele orașului*, care va rămâne în corecturi. După 1948 prezența în presă e mai rară. De abia din 1955 poetul revine la uneltele sale și numele îi re apare în „Contemporanul”, „Flacăra”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Tânărul scriitor”, „Tribuna” ș.a. Debutază în volum ca istoric literar, cu monografia *Traian Demetrescu*, apărută în 1956. I s-au acordat Premiul Academiei Române (2001) și Premiul Uniunii Scriitorilor (2002).

Prima carte de versuri a lui **M.**, intitulată *Incunabule*, este editată târziu, în 1969. Urmează *Ceremonia faianțelor* (1971), *Ora magnoliilor* (1976), *Vesperalia* (1980), *Ora reveriilor* (1989), antologiile de autor *Utopia nopții* (1998) și *Vesperalia* (1999).

Versurile târzii sunt percepute de autorul însuși „ca niște flori suferinde”, în care critica sesiza un tragism livresc, augmentat de vârsta adolescentină a eului liric. Totul este imaginar și reverie de sorginte romantică, filtrate în retortele moderniştilor simbolisto-decadenți, suprapunându-se unui alt imaginar, al cărților, al muzicii, al picturii și arhitecturii de burg. Interferența celor două zone ale fanteziei nu duce la o intensificare a sentimentelor, ci la volatilizarea lor, subțiind „mușchii și nervii” expresiei poetice. În *Incunabule* sunt proiectate amintirile unui intelectual care nu aderă direct la realitate, ci mediat, prin cultură. Primăvara este parnasiană, noiembrie e muzical sau preclasic, cu frunze căzând „decorativ”. Iubitei i se declamă „poeme sublimate”, iar mâinile „bibliotecarei din orașul gotic” desenează „sonate-n re minor”. **M.** scrie un *Madrigal pentru Solveig*, un *Poem pentru femeile de jos pe care le-a cântat Villon*. O tristețe difuză plutește peste toată această lirică, deși o dată poetul publică textul *Decret împotriva tristeții*. El evadează uneori în bucolic și se refugiază în ambianța domestică, securizantă, cântând mobilele vechi, cristalurile, porțelanurile și tabieturile, ceremonialul meselor intime, alteori evocă boema de odinioară, cu o umbră de ironie în căutarea nostalgică a bucuriilor elementare. Senzualitatea, bine temperată, se infuzează în substanța versurilor ca o atracție spre lumină și viață. Cărticica de versuri pentru copii *Ultima corabie cu pânze* (1976), un jurnal de front în proză – *Mica „Eroică”* (1971), câteva volume cu itinerarii de călătorie, un jurnal de detenție intitulat *Infernurile noastre* (1993) ori un roman autobiografic, *Galaxia Eros* (1997), vin să întregescă portretul de scriitor al lui **M.** Între cărțile sale de istorie literară se află lucrări despre poeți români moderni și contemporani, despre generația războiului, căreia îi aparținea, despre sensurile simbolismului și ale avangardismului românesc: *Prolegomene argheziene* (1968), *Reviste românești de poezie* (1972), Tudor Arghezi. *Cadențe* (1977), *Eseu despre generația războiului* (1978), *Ion Minulescu și conștiința simbolismului românesc* (1981), *Dimitrie Stelaru* (1984), *Ion Caraion* (1999) ș.a., precum și o carte despre viața lui Marin Preda (2003). Se adaugă ediții care întregesc cunoașterea câtorva autori studiați (Ion Minulescu, Dimitrie Stelaru și îndeosebi Ion Caraion), în 2002 o antologie în două ediții, cuprinzătoare și bine sistematizată, care reface în texte semnificative istoria poeziei

românești de la Miron Costin la Ioan Alexandru, iar în 2004 *Istoria poeziei românești moderne și moderniste*, incluzând în cele două volume o panoramare de la simbolism la postmodernism. Nu din orgoliu s-a afirmat **M.** ca istoric și critic literar, ci din penitență, având de străbătut o perioadă dominată de răsturnarea valorilor, ceea ce i-a anihilat idealurile poetice din tinerețe. Demersul său este unul pozitivist, bazat pe cercetări tematice, pe reluarea, cu informație nouă, a unor rezultate deja cunoscute, și excelează prin exactitate, prin evocarea adesea inspirată a epocii și a scriitorilor la care se referă.

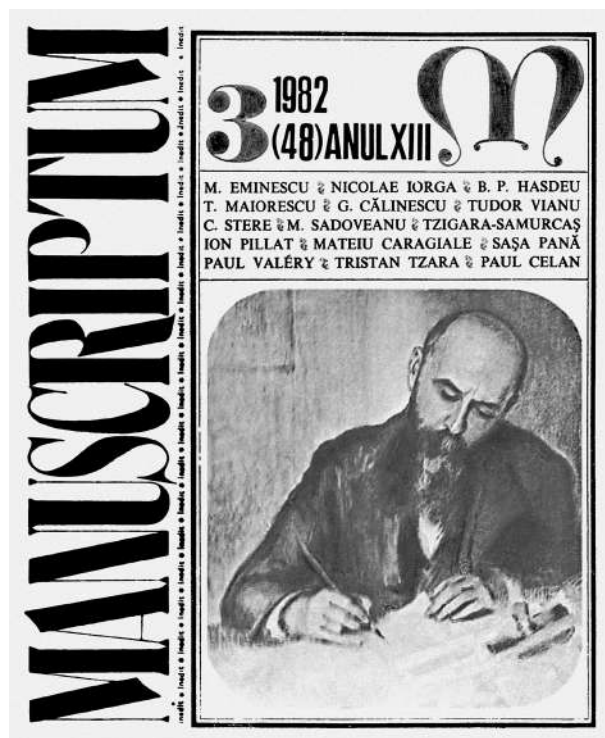
SCRIERI: Traian Demetrescu, București, 1956; *Prolegomene argheziene*, București 1968; *Incunabule*, București, 1969; *Ceremonia faianțelor*, București, 1971; *Mica „Eroică”*, București, 1971; *Reviste românești de poezie*, București, 1972; ed. 2, București, 2001; *Sinteze și antisinteze literare*, Cluj-Napoca, 1975; *Ora magnoliilor*, București, 1976; *Ultima corabie cu pânze*, București, 1976; *Tudor Arghezi. Cadențe*, București, 1977; *Eseu despre generația războiului*, București, 1978; ed. (*Generația literară a războiului*), București, 2000; *Roza vânturilor*, București, 1980; *Vesperalia*, București, 1980; *Ion Minulescu și conștiința simbolismului românesc*, București, 1981; ed. 2, București, 2001; *Sensuri moderne și contemporane*, București, 1982; *Poveștile de la ora șapte*, București, 1983; *Dimitrie Stelaru*, București, 1984; ed. 2, București, 2003; *Spațiu etern*, București, 1985; *Ora reveriilor*, București, 1989; *Infernurile noastre*, București, 1993; *Versurile românești ale lui C. W. Schenk*, în Gh. Bulgăr, Emil Manu, C. W. Schenk. *O prezență poetică în literatura română*, București, 1993, 72–96; *Galaxia Eros*, Galați, 1997; *Cafeneaua literară*, București, 1997; *Utopia nopții*, cu o scrisoare a lui G. Călinescu, București, 1998; *Ion Caraion*, București, 1999; *Vesperalia*, postfață Dumitru Micu, București, 1999; *Eminescu în timp și spațiu*, București, 2000; *Viața lui Marin Preda*, București, 2003; *Istoria poeziei românești moderne și moderniste*, I–II, București, 2004. **Ediții, antologii:** Traian Chelariu, *Scrieri lirice*, pref. edit., cu o prezentare de Al. Dima, București, 1970; *Eugen Barbu*, introd. edit., București, 1974; *Ion Minulescu, Opere*, I–IV, pref. Mihai Gafița, București, 1974–1983; *Ion Caraion, Jurnal*, I–III, pref. edit., București, 1980–1998, *Apa de apoi*, postfața edit., București, 1991, *Omul profilat pe cer*, București, 1992, *Cimitirul din stele*, pref. edit., București, 1995, *Postume*, pref. edit., București, 1995, *Tristețe și cărți*, pref. edit., București, 1995, *Exil interior*, București, 1997; *Dimitrie Stelaru, Opera poetică*, pref. edit., București, 2002; *Dicționar de poeți contemporani*, București, 2002; ed. 2 (*Arta poetică la români*), introd. edit., București, 2002.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „*Incunabule*”, RL, 1969, 14; Caraion, *Duelul*, 85; Daniel Dimitriu,

„*Ceremonia faianțelor*”, CL, 1972, 17; Barbu, *O ist.*, I, 223–225; Al. Andriescu, „*Ora magnoliilor*”, CRC, 1976, 43; Caraion, *Pălărierul*, 168; Poantă, *Radiografii*, I, 205–207; Mihai Ungheanu, „*Eseu despre generația războiului*”, LCF, 1979, 5; George, *Sfârșitul*, III, 215–221; Cioculescu, *Itinerar*, IV, 433–438; Piru, *Critici*, 217–219; Teodor Vărgolici, *Jurnalul de detenție al unui poet*, ALA, 1994, 208; Barbu Cioculescu, „*Infernurile noastre*”, JL, 1994, 9–12; Simion, *Fragmente*, II, 315–318; *Dicț. scriit. rom.*, III, 65–67; *Emil Manu. 80 de ani. În onoare*, coordonator Lucian Pricop, București, 2002; *Firan, Profiluri*, II, 32–35; Ion Simuț, *Biografismul minimalist*, RL, 2004, 18; Popa, *Ist. lit.*, II, 1016–1017; Cornel Bodeanu, *Emil Manu în orizontul natal*, ed. 2, Turnu Severin, 2009. **S.I.**

MANUSCRIPTUM, revistă trimestrială editată, începând din 1970, de Muzeul Literaturii Române. În **M.** sunt publicate, comentate, explicate și interpretate în context istorico-literar manuscrise inedite sau alte tipuri de documente (corespondență, memorii, iconografie), fiind introduse în circuit în scopul valorificării operei postume a scriitorilor și cunoașterii aprofundate a vieții și activității lor. Primul director al publicației a fost D. Panaitescu-Perpessicius. Prin tradiție, conducătorul instituției devine și redactor-șef/director al publicației. La conducerea **M.** s-au aflat Al. Oprea (1972–1983), Nicolae Ciobanu (1984–1987), Adriana Daia (1988) și Pavel Pereș (1989); de la numărul 1/1990 Petru Creția devine redactor-șef, apoi director onorific, începând cu numărul 3–4/1990 redactor-șef este Alexandru Condeescu, devenit director (1992–2007), ulterior la conducerea editorială se succede Radu Călin Cristea, care îi delegă această sarcină criticului Livius Ciocârlie, apoi, din 2009 Lucian Chișu. De-a lungul anilor din colectivul de redacție au făcut parte Fănuș Băileșteanu, Adrian Botta, Constandina Brezu, Nicolae Ciobanu, Ofelia Creția, Ioan Cristescu, Diana Cristev, Nicolae Florescu, Corin Grosu, Eugen Mihaiciuc, Ruxandra Mihăilă, Manuela Tănăsescu, Florea Vlad, Romulus Vulpescu ș.a. Dintre cei din redacție și din muzeu au mai semnat Oxana Busuioceanu, Simona Cioculescu, Anca Costa-Foru, Emil Ciulei, Aurelia Dumitrașcu, Elena Fluierașu, Aureliu Goci, Rodica Marian, Dora Mezdrea, Eugenia Oprescu, Valentina Pituț, Flavius Sabău, Dimitrie Vatamaniuc, Teodor Vărgolici ș.a. Și lista comentatorilor externi ai revistei este amplă: Marta Anineanu, Arșavir Acterian, Ion Bălu, Nicolae Bărna, Ileana Berlogea, Barbu Brezianu, Radu Boureanu, Marin Bucur, Gh.

Bulgăr, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ștefan Cazimir, Liviu Călin, Al. Călinescu, Mircea Cărtărescu, Virgil Cândea, Ioan Chindriș, Gheorghe Chivu, Mircea Ciobanu, Livius Ciocârlie, Barbu Cioculescu, Constantin Ciopraga, Mircea Coloșenco, Paul Cornea, Ov. S. Crohmălniceanu, Iordan Datcu, Al. Dima, Ștefan Aug. Doinaș, Victor Eftimiu, Virgiliu Ene, Mircea Handoca, Alexandru George, Octavian O. Ghibu, Stancu Ilin, Iorgu Iordan, Gabriel Liiceanu, George Macovescu, Florin Manolescu, Nicolae Manolescu, Emil Manu, Mircea Martin, Irina Mavrodin, Dan Horia Mazilu, Nicolae Mecu, Dumitru Micu, Gheorghe Mihăilă, George Munteanu, Romul Munteanu, George Neagoe, Fănuș Neagu, Vasile Netea, Viorica Nișcov, I. Oprișan, Z. Ornea, Dumitru D. Panaitescu, Ovidiu Papadima, Adrian Păunescu, Ioana EM. Petrescu, Cornelia Pillat, Al. Piru, Elena Piru, Andrei Pleșu, Mircea Popa, C. Popescu-Cadem, Cornel Regman, Ion Rotaru, M. N. Rusu, Aurel Sasu, Al. Săndulescu, Zaharia Sângeorzan, Nicolae Scurtu, Dan Simonescu, Dan Smântânescu, Marin Sorescu, Elvira Sorohan, Ioan Șerb, Geo Șerban, Cornelia Ștefănescu, Gabriel Ștrempel, Pavel Țugui, Lurențiu Ulici, Doina Uricariu, Vasile Vetișanu, Mircea Zăciu, Ion Zamfirescu, C. D. Zeletin ș.a. Graficianul Victor Mașek a conceput coperta și grafica revistei, care au rămas neschimbate de la prima apariție. **M.** a funcționat oficial între 1970 și 2005, când se află sub autoritatea Ministerului Culturii și Cultelor, dar este scoasă din exercițiul bugetar anual. Alături de alte publicații, este desființată în 2008, an din care statutul revistei devine incert. Continuă să apară, fără a avea un colectiv redacțional și personalitate juridică, la inițiativa conducerilor succesive ale Muzeului Național al Literaturii Române, prin efortul conjugat al personalului științific și, uneori, prin subvenții. În *Programul nostru*, articol apărut în primul număr al revistei, D. Panaitescu-Perpessicius trasa liniile de forță ale **M.**, insistând asupra caracterului inedit al tuturor tipurilor de documente prezente în paginile ei: „Sub raportul importanței, colecțiile dețin întreaga gamă a documentelor privitoare la viața scriitorilor: manuscrite, acte biografice, corespondență, iconografie, obiecte rămase de la scriitori, lucrări plastice înfățișând diferiți oameni de litere etc. [...] În primul rând, revista noastră va acorda tot interesul laboratorului intim al literatului, înțelegând prin aceasta întreg procesul de filtrare, de la

formele primare până la forma definitivă, variațiile de titlu ale poemelor sau culegerilor etc. [...] Corespondența scriitorilor [...] acordă un larg spațiu acestui gen de confesiuni revelatorii sub toate raporturile, biografice și de creație. [...] O rubrică, la care revista noastră ține cu osebire și căreia îi va acorda întreaga atenție, este aceea rezervată unor mărturii literare [...]. Dorința revistei noastre ar fi ca aceste «mărturii literare» să devină sursa primordială în relatările biografice ale scriitorilor. [...] Relațiile scriitorilor noștri cu celelalte culturi europene va fi încă una din preocupările revistei [...]. În aceeași măsură, vom dezgropa, întâi din arhiva noastră, și apoi din alte fonduri, scrisori sau alte documente, în care personalități de prestigiu mondial ale culturii europene au vorbit despre țara noastră și despre oamenii ei. [...] Deși consacrată, în majoritatea cazurilor, documentului, revista noastră nu va nesocoti nici beletristica propriu-zisă; versuri, proză, teatru, sau comentarii critice – pagini rămase, bineînțeles, inedite. [...] Sub raportul iconografic, revista va tipări portrete inedite, facsimile de pe pagini, autografe, caricaturi și desene, opera scriitorilor sau extrase din colecțiile celebre pe vremuri”. Apariția **M.** a fost întâmpinată

în presa culturală cu aprecieri favorabile, dar și cu unele atitudini mai rezervate, cum a fost cea a „cârtitorului” Șerban Cioculescu. Criticul indica și un posibil model: publicația franceză „Le Manuscrit autographe”, ale cărei pagini le găsea mai degrabă monotone. Dacă la început se arătase neîncredător, în 1971 Șerban Cioculescu își sfârșea admirativ comentariile publicate în „Tribuna”: „Când s-a anunțat apariția revistei «Manuscriptum», deși numele mult regretatului academician Perpessicius era un gir, am fost sceptic asupra înfățișării pe care trebuie să o aibă această publicație, fără precedent la noi. [...]. Lipsea preocuparea pentru acest gen de tipăritură care valorificând manuscrite să ne ofere imaginea psihică a omului: temperamentul, stilul de viață și de gândire; ba chiar, la nevoie, impaciența lui, în sfârșit, toate simptomele creației. Și cum tradițiile se formează foarte încet, scepticismul meu față de inițiativa ilustrului dispărut era oarecum îndreptățit. De la primul număr, însă, mi-am dat seama că aveam sub ochi o revistă competentă în materie, deosebit de atractivă – un instrument de lucru indispensabil –, a cărei multitudine de preocupări în jurul manuscrisului inedit nici n-ai fi bănuț-o”. Față de rezervele formulate în presă și de reproșurile primite la adresa redacțională, noul redactor-șef al revistei, Al. Oprea, aducea unele clarificări, în evaluarea făcută la un an de la prima apariție: „S-au auzit... voci care deplângeau caracterul prea «publicistic» etalat de «Manuscriptum». Dacă asta voia să însemne un apel la o mai mare rigoare științifică, modificările operate de la număr la număr sunt o dovadă că noi veneam în întâmpinarea unor asemenea deziderate. [...] Nu vedem cum ar putea fi o istorie literară adevărată fără a exista deplina libertate a cercetătorului în studierea tuturor documentelor ce țin de un scriitor sau de altul. Cum ar putea fi altfel înlăturate viziunile fetișizante și făcută știință adevărată? A-i prezenta pe autori «așa cum sunt!» [...] S-a observat, credem, că în transcrierea documentelor încercăm să folosim principiul lecturii palimpsestice în locul celei uniplane, înfățișând varii straturi de variante, ca și, marcând diferențierile grafice, nuanțele de cerneluri etc., totul în vederea unei reproduceri cât mai fidele, neuitând avertismentul marelui Eminescu: «în critica documentelor nu e permis a visa». Într-un moment când, în critică, unele tendințe impresioniste fac să fie încă depreciate eforturile de determinare concretă a

*Perpessicius și Ecaterina Logadi
la primirea manuscrisului Titircă, Sotirescu & C-ia*

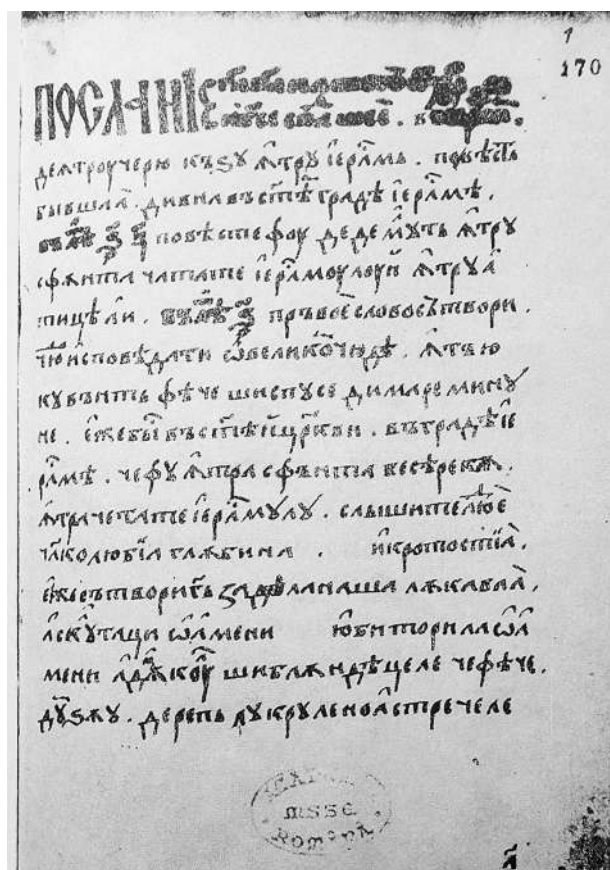
destinului scriitorilor și al operelor, ca și, în general, evidențierea relațiilor semnificative dintre istorie și literatură, reabilitarea documentului (cu poezia lui specifică) ne apare sarcina noastră de căpetenie. [...] «Manuscriptum» își propune să adopte o atitudine mai activă în dezbaterile legate de istoria literară, fără a depăși, desigur, granițele fixate publicației noastre de profilul ei. Vom analiza, astfel, cu ochi critic, sub raport documentar, ediții, monografii, studii etc.”. Cele două articole-program au conturat profilul filologic al *M.*, alcătuit pe rubrici tematice relativ stabile, cu mici variații de titlu, nu de temă. Publicația s-a aflat permanent și în atenția specialiștilor de peste hotare, între altele și datorită rubricilor „Scriitori români în arhive străine”, „Scriitori străini în arhive românești”, în cadrul cărora erau etalate numeroasele mărturii ale schimburilor culturale dintre scriitori și editori autohtoni și între scriitori și editori străini, argument peremptoriu al prezenței literaturii române în spațiul cultural european. După un parcurs de mai bine de un deceniu, se impunea realizarea unui auxiliar informativ: Muzeul a editat indexul intitulat „*Manuscriptum*” în 50 de numere (1983) unde, alături de articolele-program și ecouri din țară ale oamenilor de cultură și ale scriitorilor

din țară, sunt reproduse aprecieri din străinătate: Henri Béhar (Franța), Rosa Del Conte (Italia), Iuri Kojevnikov (URSS), Radu Flora (Iugoslavia), Mircea Eliade („...«Manuscriptum», o excelentă revistă, a cărei colecție o posed aproape în întregime...”). Erau prezentate sumarele revistei grupate în patru sfere de interes: cronologie, rubrici, autori și iconografie, ceea ce oferea un acces util, rapid și divers. Au urmat indexul, ce cuprinde intervalul 1970–2000 și se intitulează „*Manuscriptum*” în 65 de numere, și o „integrală” atingând anul 2012. Acestea respectă principiile urmate la elaborarea din 1983, în ceea ce privește componența autorilor de texte inedite și pe aceea a cercetătorilor. Faptul cel mai important în aceste ultime lucrări este că sunt restituite numele celor interziși, scoși din primul index din cauza solicitărilor de azil politic și rămănerii lor în străinătate. După 1989, în pofida așteptărilor de optimizare calitativă prin sporirea numărului de pagini și completarea redacției cu noi specialiști, publicația și-a pierdut ritmicitatea, dar și-a păstrat, bine conservată, structura tematică. Totuși, *M.* intră în declin (2005), consecințele fiind marcate de sacrificii și deziceri de la programul inițial. Revista și-a modificat formatul periodic, ieșirile de la tipar devenind dezordonate, cu greu stabilizate anual, într-un număr restrâns de pagini, dar cu numerotarea după vechiul sistem, cu patru apariții pe an. Aceste vicisitudini se vor repercuta asupra calității serviciilor culturale, deoarece, odată cu desființarea cenzurii comuniste, presa de toate categoriile a început să publice documente inedite, paginile acestora fiind literalmente invadate de manuscrise, jurnale, corespondență și tot felul de înscrisuri-mărturii inedite, încredințate lecturii publice fără respectarea cu acribie a normelor filologice, perpetuându-se bizarerii de genul confundării copiei cu originalul, fără precizarea provenienței sau a fondului aparținător, oferindu-se cititorilor comentarii lacunare (sau deloc) asupra contextului istorico-literar, într-un cuvânt „restituiri” neprofesioniste. Într-un editorial al lui Petru Creția, intitulat *În pragul altei vremi* (1/1990), se reafirmă linia care a consacrat revista, „întoarsă spre trecut” și restituind prezentului relicve documentare când acestea sunt inedite. Rubricile consacrate sunt „Scriitori români în arhive străine”, „Scriitori străini în arhive românești”, „Interferențe”/, „Confluente”, „Afinități electivă”, „Cronica edițiilor”, „Curier”, „Restituiri”, „Spicui”, „Fișier

bibliografic”, „Iconografie”/, „File de album”, „Proză, teatru, critică” ș.a. Treptat, rubricile își extind sfera de cuprindere, adăugându-se „Centenar”, „Arhiva contemporană”, „Măștile prozei”, „Prima verba – Ultima verba”, „Scriitorul și epoca sa”, „Caiete de creație”, „Revelația documentului”, „În dezbatere”, „Epistolar”, „Dosar”, „File de album”, „Grădina lui Akademos”, „Eseu” etc. Desfășurate permanent pe aceleași coordonate, cercetarea și comentariile istorico-literare evidențiază de-a lungul primelor decenii de apariție preocuparea specială pentru creația eminesciană, cele mai multe din „noutățile” privitoare la cunoașterea în amănunt a vieții și operei poetului fiind prezentate în directă legătură cu elaborarea ediției Eminescu, *Opere*, începută de Perpessicius și definitivată de un colectiv în 1989, în preajma centenarului morții, prilej cu care cele patru apariții anuale ale *M.* sunt consacrate majoritar comemorării poetului (împreună cu el și comemorării lui Ion Creangă). Unul dintre cele mai spectaculoase numere este 1/1991, intitulat „număr special Eminescu”, realizat integral de Petru Creția, cuprinzând, în cele o sută cincizeci de pagini, prezentarea intitulată *Un nou dar al manuscriselor eminesciene*, însoțită de *Poezii inedite*, cu douăzeci și patru de inedite propriu-zise, *Poezii recent publicate ca inedite*, conținând șaisprezece poeme imprimate ca inedite în 1989–1990, din periodice, *Reconstituiri și autonomizări*, constând în douăsprezece reconstituiri și autonomizări, dintre care cinci inedite, precum și *Tehnica prezentării textului*, conformă aceluiași criteriu de selecție. Din foarte generoasa ofertă de acest tip atrage atenția prezența în *M.* a unor poezii inedite de Mihail Sadoveanu (1/1971), Tudor Arghezi (1/1972), Lucian Blaga (1/1974), Ion Barbu (1/1978), V. Voiculescu (1–4/1992), G. Bacovia (1–4/2001) ș.a. De asemenea, sunt publicate eșantioane inedite de proză: Anton Holban (3/1971), Panait Istrati (4/1971), Liviu Rebreanu (4/1972), Gib I. Mihăescu (1/1978), Ion Agârbiceanu (1/1983), Marin Preda (3/1984) Hortensia Papadat-Bengescu (varianta definitivă a nuvelei *Rochia miresei*, 4/1989), Ion Vinea (povestirea *Mireasmă pe calvar*, 1/1990), Mircea Vulcănescu (prozele *Rada*, *Spre casă*, *Prin miriște*, 1–2/1996), G. Bacovia (poemele în proză *Tăcere de savant* și *Oameni civilizați*, 1–4/2001) ș.a. *M.* oferă tiparului și texte dramatice inedite având ca autori pe I.L. Caragiale (*Titircă*, *Sotirescu & C-ia* – caietul berlinez cu schițele pentru piesă, rămasă ca

proiect, 2/1971), Radu Stanca (1–4/2012), G. Ciprian, Dimitrie Stelaru, G.M. Zamfirescu. Numărul notat 3–4/1996–1/1997 este dedicat teatrului, mai ales celui tradus în românește după autori străini. Ilustrată de nume sonore din cultura română și universală, și secvența epistolară are pondere în **M.**, fiind avute în vedere două aspecte interferente: se configurează, pe de-o parte, un laborator de creație, iar pe de altă parte, sunt puse în circulație aspecte necunoscute din existența epistolierilor sau a personajelor culturale evocate: G. Ibrăileanu–Paul Zarifopol (1/1970), Benedetto Croce–Mihail Dragomirescu (2/1971), Mihai Eminescu–Veronica Micle (două scrisori, 4/1971), E. Lovinescu–Hortensia Papadat-Bengescu (zece scrisori, 4/1971), I.L. Caragiale (epistole berlineze, 3/1984), Petru Comarnescu–Pavel Țugui (4/1989), Constantin Noica–Mircea Eliade, Sașa Pană–Ionel Jianu (1–4/1993), Mihail Sebastian–Martha Bibescu (1–4/2001), Mircea Eliade–Dumitru Micu (4/2008), Constantin Noica–Petru Comarnescu (1–4/2009), I. Negoieșcu–Ion Vartic (1–4/2012). De-a lungul timpului publicația consacră numere speciale evocării unor personalități ale culturii și literaturii române: Tudor Vianu (4/1972, 2–4/1997), N. Iorga (4/1971), E. Lovinescu (1/1974), G. Călinescu (2/1974), Ioan Slavici (3/1974), Mihail Sadoveanu (4/1980), Liviu Rebreanu (3/1985), Mihail Sorbul (1/1986), Nichita Stănescu (1–4/1993, 1–2/2003, 3–4/2003), Nichifor Crainic (1–4/1995; alcătuit din versuri, memorii, corespondență și publicistică, majoritatea fiind documente din arhivele Securității), Mircea Vulcănescu (1–4/1996), Vasile Băncilă (1–4/1998), Cristian Popescu (1–4/1999; însoțit de volumul *Arta Popescu* al autorului omagiat), I.L. Caragiale (1–4/2002), Cercul Literar de la Sibiu (1–4/2012). Alte numere se referă prioritar fie la evenimente cu ecou național, cum au fost cel dedicat prezenței în literatură a Războiului pentru Independență (2/1977), fie aduc în prim-plan scriitori diplomați, de la Al. Duiliu Zamfirescu la Oscar Walter Cisek, Aron Cotruș, Lucian Blaga, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Grigore Cugler–Apunake, ori pagini de corespondență și evocări ale avangardiștilor Tristan Tzara, Urmuz, Sașa Pană, Ștefan Roll, Ilarie Voronca, B. Fundoianu. Susținut de o iconografie și de o punere în pagină cu totul deosebite, caracterul inedit al textelor prezente număr de număr în **M.** vorbește prin el însuși despre „farmecul manuscriselor”. **L.C.**

MANUSCRISUL DE LA IEUD, miscelaneu religios din secolul al XVII-lea. Sbornicul, descoperit de Andrei Bârseanu în anul 1921, în cadrul expoziției organizate de Astra la Sighetu Marmăției, ajuns foarte curând în fondurile Bibliotecii Academiei Române, era „un volum afumat”, găsit de preotul Artemiu Anderco în podul bisericii vechi de lemn din Ieud (Maramureș). Miscelaneul, cu o structură aparte între textele vechi românești deja cunoscute, grupa, împreună cu câteva copii manuscrise ale unor texte slavone, slavo-române și românești, două fragmente, singurele păstrate, din două foarte importante tipărituri coresiene, *Întrebarea creștinească* (1559) și *Pravila* (1560–1562). Intrat, în primul rând pentru aceste două componente ale sale, în atenția cercetătorilor, volumul a fost ulterior dezmembrat și restructurat, în componența sa fiind păstrate exclusiv scrierile manuscrise slavo-române și românești. (Cele două tipărituri coresiene au primit cote specifice cărții vechi românești, iar scrierile integral slavone formează acum un manuscris distinct). **M.I.**, numit pentru prima dată astfel de Ioan Bianu în 1925, atunci când a publicat în facsimil textele manuscrise românești și slavo-române din miscelaneu, este alcătuit, în forma sa actuală (numărând 24 de file de format în -4°), din trei texte: *Trimiterea Domnului nostru, Isus Hristos* – copie slavo-română cu titlu integral slavon a unei variante a apocrifului numit în mod curent *Legenda Duminicii*, diferită de aceea păstrată în *Codex Sturzanus* –, *Învățătură întru sfânta și marea duminică Paștilor și Învățătură despre sfânta cuminecătură*, două cazanii, prima cu titlu bilingv, slavon și românesc, a doua doar cu titlu slavon, transcrieri ale textelor corespunzătoare cuprinse în *Evangelhia cu învățătură*, tipăritura coresiană din 1581. Respectând normele variantei literare pe care o ilustra, sau / și lăsându-se influențat totodată de forma copiei intermediare pe care o prelucra lingvistic și încerca să o adapteze stilistic, copistul anonim, foarte probabil un ucrainean cunoscător și utilizator al limbii române, călugăr la una din mănăstirile maramureșene ale vremii, a introdus constant în forma ultimelor două cazanii, alături de alte fapte de limbă nordice, rotacismul. Nu există însemnări care să indice momentul executării, în Maramureș, a acestor trei copii manuscrise. Prezența în fraza de început a *Legendei Duminicii* a informației privitoare la „căderea pietrei din cer”, piatră în care s-a aflat, la a treia sa trimitere, „poslaniia” lui Isus Hristos „în

Filă din Manuscrisul de la Ieud

anul 6000” de la facerea lumii, adică în 1491–1492, nu are nici o legătură cu data reală a transcrierii primului text din manuscris. Iar prezența unei însemnări făcute în anul 1695–1696 pe fosta filă 109 a sbornicului poate proba cel mult faptul că *Pravila* slavonă căreia îi aparține această filă se afla la acea dată în Maramureș. Analiza hârtiei pe care au fost transcrise cele trei texte (slavo-)românești trimite însă spre intervalul 1621–1633 (Al. Mareș), datarea actualului **M.I.** în jurul anului 1630 (iar nu la finele veacului al XV-lea, cum încă se mai susține în mod fantezist) fiind argumentată și de constatarea provenienței celor două omilii de Paști din cea de-a doua *Cazanie* brașoveană, intrată la tipar în anul 1580 și utilizând o traducere făcută special pentru imprimare de Coresî, ajutat de popii Iane și Mihai, de pe omiliarul imprimat la Zabludov în 1569.

Ediții: Ioan Bianu, *Texte de limbă din secolul XVI*, III. *Manuscrisul de la Ieud*: 1. *Scriptura Domnului Hristos către oameni căzută în piatra din ceriu*, 2. *Învățătură*

la Paști, 3. *Învățătură la cuminecătură*, București, 1925; *Manuscrisul de la Ieud*, îngr. și introd. Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București, 1977, 153–171.

Repere bibliografice: Margareta Ștefănescu, *Un produs al Școlii lui Ion Exarhul la noi: Manuscrisul al III-lea din Sbornicul de la Ieud*, „Arhiva”, 1928; Pandele Olteanu, *Contribuții la studiul unor omilii izolate traduse în limba română*, AUB, limbi slave, t. XVIII, 1969; Maria Zdrenghia, *Legenda Duminicii din Codicele de la Ieud*, SUB, Philologia, t. VIII, 1963, fasc. 2; Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografia filologică românească: secolul al XVI-lea*, București, 1974, 172–174; Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, 316–318; Al. Mareș, [*Manuscrisul de la Ieud*], LR, 1975, 4, TR, 1977, 23; D. Șerbu, *Manuscrisul românesc din Codicele de la Ieud, mărturie documentară a vechii limbi române*, TR, 1977, 8, 9; Mirela Teodorescu, Ion Gheție, *Studiu filologic*, în *Manuscrisul de la Ieud*, București, 1977, 7–58; G. Mihăilă, *În legătură cu vechimea „Manuscrisului românesc din Codicele de la Ieud”*, RL, X, 1977, 26; Gh. Chivu, *Localizarea și filiația textelor din Codicele Sturdezan, în Cele mai vechi texte românești. Contribuții filologice și lingvistice*, București, 1982, 61–67; I. C. Chițimia, *Legenda Duminicii*, în *Crestomație de literatură română veche*, I, Cluj-Napoca, 1984, 209–211; Ion Gheție, Mirela Teodorescu, *Opinii recente asupra „Legendei Duminicii” din Manuscrisul de la Ieud*, LR, 1985, 2; Emanuela Timotin, *Legenda Duminicii*, București, 2005, 44–51. **Gh.C.**

MANZATTI, J. N. (Nello) (5.II.1905, București – 5.II.1986, Milano, Italia), prozator, memorialist. Este fiul Mariei (n. Pop) și al lui Anton Mânzatu, industriaș; prenumele la naștere: Ion. Urmează studii muzicale în particular, cu profesorul german Henne. Încă din liceu debutează cu romane și cu schițe umoristice în presa vremii (1925); ulterior înregistrează sau tipărește muzică. Nu își încheie studiile la Facultatea de Drept din Iași, rămânând fără licență. În 1926, după moartea subită a tatălui său, devine proprietarul unei fabrici de țesături. Colaborează la „Vremea” cu încercări literare și cronici muzicale, iar în revista „Gluma” a lui Ion Anestin îl lansează pe Gâgă, personaj căruia avea să îi dea o anumită faimă. În 1927 debutează ca dramaturg pe scena Teatrului Comedia din București cu piesa *Colacul de salvare*. În 1940, sub regimul legionar, devine director general al Societății Regale de Radiodifuziune. Părăsește definitiv țara în 1947, trecând frontiera clandestin. Se stabilește un timp, după o seamă de peripeții pe care le va relata mai târziu cu haz, la Paris. Emigrează în Argentina (1949), unde înființează și conduce ca redactor-șef, scurtă

vreme, revista „România”. Colaborează la revista canadiană „Unirea”, la ziarul „Românul” din New York și la alte publicații românești din exil („Înșir’te mărgărite”, „Cuvântul în exil”, „Patria”). În 1951, la Buenos Aires, Editura Cartea Pribegiei, coordonată de Grigore Manolescu, îi șapirografiază în o sută de exemplare volumul memorialistic *Îți mai aduci aminte, Doamnă?*, cu o prefață semnată de Mircea Eliade. Deși cu o circulație restrânsă, cartea s-a bucurat de succes în exilul românesc, punând în valoare un spirit stenic, plin de vervă, textul fiind dublat de un timbru nostalgic capabil să refacă atmosfera și să restituie evocator personalități literare și boema artistică bucureșteană a perioadei interbelice. Același succes l-a înregistrat Nello (prenumele sub care era cunoscut în interbelic) și cu un caiet cu zece cântece „de inimă albastră” intitulat *Nostalgie* (1952). Întors în Europa la mijlocul anilor ’50 și stabilit ca profesor în învățământul secundar la Milano, M. colaborează la „Revista scriitorilor români”, „Stindardul”, „Vatra”, „Vers”, „Carpații”, „Vocea libertății”, „Cuvântul românesc” ș.a. Publică, la Editura Carpații din Madrid, a doua carte de amintiri, *Frumoasa cu ochi verzi* (1957). Consolidând imaginea memorialistului, dar nu mai puțin pe aceea a umoristului, volumul readuce toată disponibilitatea spre comic a unui personaj cum e Gâgă, model al anecdotelor de mai târziu cu Bulă, filtrând același filon al mahalalei. Autorul are o deosebită aplecare spre miticismul bucureștean, din buna tradiție anecdotică a lui Anton Bacalbașa sau din substanța dulce-amăruie a epigramei lui Cincinat Pavelescu, personalitate mereu evocată. Lumea pe care o descriu aceste schițe de mediu nu trece însă dincolo de o anumită candoare sentimentală, ceea ce antrenează uneori un aer vetust peste un cadru de târg de mult depășit. Nici măcar referințele la un Gâgă al tembelismului comunist, intuit de la distanță, nu modifică suflul ușor obosit al narațiunii, G. Călinescu având dreptate când amenda, indirect, în „Contemporanul” valențele minore ale demersului epic întreprins de M. Nu e mai puțin adevărat că – așa cum observa Mircea Eliade – proza lui umoristică se leagă și de alinarea unei disperări a pierderii în exil nu numai a timbrului lingvistic, ci și a universului de acasă invocat și evocat în mai multe amintiri recuperate și publicate după 2000 în „Jurnalul literar”.

SCRIERI: *Îți mai aduci aminte, Doamnă?*, pref. Mircea Eliade, Buenos Aires, 1951; *Nostalgie*, f.l., 1952; *Frumoasa cu ochi verzi*, cu ilustrații de Emilio De Silva, Madrid, 1957; *Alte schițe și amintiri*, Buenos Aires, f.a.

Repere bibliografice: Mircea Eliade, *Navigare necesse est...*, „România” (New York), 1951, iulie; Doru Cordun, „Nostalgie”, „America” (Cleveland), 1952, 24; G. Călinescu, *Divinul rătăcitor*, CNT, 1956, 11; Nello Manzatti *câștigă premiul I la Festivalul Cântecului Italian*, „America”, 1959, 26; N.S.G. [N.S. Govora], „Frumoasa cu ochi verzi”, „Carpații” (Madrid), 1960, 34–35; Horațiu Comănicu, Nello Manzatti, „Cuvântul românesc” (Hamilton), 1986, 119; Viorel Cosma, *Muzicieni din România*, București, 2002, 272–274; Florescu, *Menirea*, 247–258; Popa, *Ist. lit.*, I, 653–654, 691–693; Manolescu, *Enciclopedia*, 491–493; Mihai Neagu Basarab, *Conferințe freiburgeze și alte scrieri*, I, Onești, 2012, 40–45. **N.F.**

MARCEA, Pompiliu
(20.X.1928, Colibași,
j. Gorj – 27.III.1985,
București),
critic și istoric literar.

Este fiul Mariei (n. Andronic) și al lui Ion Marcea, țărani. Învață mai întâi în satul natal, urmează Școala Normală de Învățători din Târgu Jiu (1942–1950) și Facultatea de Filologie a Universității din București, pe care o va absolvi în 1954. Rămâne preparator la Catedra de istoria literaturii române și urcă toate treptele carierei didactice până la cea de profesor universitar, în 1979. În 1967 obținuse titlul de doctor în filologie cu o teză despre Ioan Slavici. Este trimis lector de limba română la Paris (1963), Köln, Bonn, Aachen și Düsseldorf (1970–1973). Un an este director al Editurii pentru Literatură Universală, iar din 1964 până în 1968 este activist al Comitetului Central al PCR, răspunzând de sectorul editorial. Omul de cultură rătăcit printre activiști ideologici a contribuit la publicarea operelor unor scriitori de-abia ieșiți din închisoare, printre care Vladimir Streinu, pe care îl și recomandă pentru funcția de director al Editurii Univers. A debutat în 1958 la „Luceafărul”, pentru ca în 1961 să-i apară primul volum, monografia *Alexandru*

Sahia. Mai colaborează la „Gazeta literară”, „România literară”, „Viața românească”, „Săptămâna”, „Amfiteatru”, „Contemporanul”, „Ramuri”, „Flacăra”, „Scrisul bănățean”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Zeit und Kultur”, „Kurier der Bochum Universität” (Germania), „Slovenske Pohľady” (Cehoslovacia) ș.a. A participat la câteva controverse literare interne și internaționale dure, ceea ce i-a marcat viața, apărând dreptul editorilor de a tipări publicistica politică a lui M. Eminescu în integralitatea ei și pledând pentru specificul transpunerii artistice a fenomenelor istorice („cazul” romanului *Delirul* de Marin Preda, a cărui apariție a stârnit reacții vehemente la Moscova și Berlin). Cartea care l-a consacrat este monografia *Ioan Slavici* (1965; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR). În 1976 îi apare lucrarea *Lumea operei lui Sadoveanu* (Premiul Asociației Scriitorilor din București), urmată de un dicționar intitulat *Umanitatea sadoveniană de la A la Z* (1977). Alte cărți adună contribuțiile publicistice ale criticului: *Lecturi fidele* (1979), *Varietăți literare* (1982), *Concordanțe și controverse* (1983) și *Atitudini critice* (1985). În manuscris a lăsat un roman intitulat *Arhipelagul Galapagos*.

Abordând o temă agreată în epocă – relațiile scriitorilor cu mișcarea muncitorească –, **M.** realizează în monografia *Alexandru Sahia* un studiu amplu despre un autor mort prematur, după abia un deceniu de publicistică literară. Se observă efortul criticului de a scăpa de tarele sociologizante ale vremii printr-o cercetare riguroasă a izvoarelor biografice, multe necunoscute (despre Al. Sahia, Tudor Arghezi ș.a.) și prin analiza textului. Astfel, nu lipsesc formulări de sorginte ideologică („esența școlii burgheze” – „caracterul de clasă”, religia creștină – „dimensiune otrăvitoare” ș.a.). Comentatorul deplasează, totuși, accentul de pe nuvela *Uzina vie*, cu tematică proletară, către povestirea *Ploaia din iunie*, înfățișând viața țăranilor din Bărăgan; drept consecință, viziunea realistă a lui Sahia este considerată de „coloratură umanist-socială”, și nu o prefigurare a realismului socialist. Cartea de căpătâi a lui **M.** este însă *Ioan Slavici*, prima monografie dedicată marelui clasic. Exegetul procedează metodic, având în vedere în capitole speciale opiniile estetice ale lui Slavici și trăgând concluzia, exagerată, că acesta ar fi un teoretician al fenomenului artistic. Sunt analizate nuvelele, romanele și piesele de teatru, scriitorul

fiind definit drept cel mai reprezentativ pentru realismul etic ardelean. Un loc aparte este rezervat preocupărilor folclorice, fiind comentată cu o atenție deosebită povestea *Zâna Zorilor*, o reușită a basmului cult românesc. În alte capitole este abordată biografia lui Slavici, cu citate copioase din evocările consacrate acestuia, procedeu utilizat și în punerea în discuție cu delicate implicații a activității sale de gazetar în timpul Primului Război Mondial, care i-a adus condamnarea la închisoare. **M.** reține și interpretează acuza lui N. Iorga de colaboraționism cu autoritățile de ocupație, dar îmbrățișează fără rezerve opiniile lui Slavici din volumul *Închisorile mele*. Interesul pentru epoca marilor clasici este vizibil și în studiul „*Convorbiri literare*” și *spiritul critic* (1972), o radiografiere a revistei Junimii în prima ei perioadă, demers realizat prin prisma ideilor critice ale lui Titu Maiorescu, ceea ce este lăudabil în anii '70, când se fac eforturi pentru reinstaurarea criteriului estetic în judecata de valoare. Confirmând înclinația pentru proză, istoricul literar elaborează studiul *Lumea operei lui Mihail Sadoveanu*, cercetare tematică motivată – în *Argument* – ca o reacție la tehnicismul unei părți a criticii timpului. **M.** este interesat de varietatea tipologică a personajelor lui Mihail Sadoveanu – „o adevărată comedie umană” (un capitol se ocupă de „numele proprii”) –, de larga înțelegere a sufletului omenesc, de echilibrul operei, caracterizată prin „obiectivitate și comprehensiune etnică”, de finețea metaforei și de caracterul ceremonial și ritualic al stilului. Materialul documentar al lucrării este reordonat în *Umanitatea sadoveniană de la A la Z*, în fapt un dicționar de personaje. **M.** s-a manifestat activ în dezbaterile literare ale epocii (sincronism, protocronism ș.a.). Pe tema specificului național în literatura română a realizat o antologie cuprinzătoare, *Național și universal* (1975). Opiniile echilibrate despre autori mai vechi (C. Dobrogeanu-Gherea, N. Iorga) sau mai noi (Mircea Eliade, Vladimir Streinu, Al. Piru, Eugen Simion ș.a.) au fost apreciate în epocă. **M.** a alcătuit manuale și culegeri de texte necenzurate, însoțite de prefețe și de aparatul critic necesar profesorilor, elevilor și studenților, din operele lui Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, I.L. Caragiale, Ioan Slavici, Alexandru Vlahuță, Al. Sahia, Mihail Sadoveanu, Calistrat Hogaș ș.a.

SCRIERI: *Alexandru Sahia*, București, 1961; *Ioan Slavici*, București, 1965; „*Convorbiri literare*” și *spiritul critic*, București, 1972; *Lumea operei lui Sadoveanu*, București, 1976; *Umanitatea sadoveniană de la A la Z*, București, 1977; *Lecturi fidele*, București, 1979; *Mihail Sadoveanu. 100 de ani de la naștere*, București, 1980; *Varietăți literare*, Craiova, 1982; *Concordanțe și controverse*, București, 1983; *Atitudini critice*, București, 1985.

Repere bibliografice: Vasile Netea, *Note pe marginea monografiei „Ioan Slavici”*, LCF, 1966, 11; Piru, *Varia*, II, 104–107, 172–175; Ion Maxim, „*Lumea operei lui Sadoveanu*”, O, 1977, 4; Constantin Ciopraga, *Repertoriu de personaje sadoveniene*, CL, 1978, 4; George, *Sfârșitul*, II, 67–85; Ungheanu, *Lecturi*, 233–238; Cioculescu, *Itinerar*, III, 161–165; Băileșteanu, *Refracții*, 39–43; Ștefănescu, *Jurnal*, 149–151; Stănescu, *Jurnal*, II, 191–195; Elena Roată, *Pompiliu Marcea sau Despre vocația muceniciei literelor românești*, Târgu Jiu, 1998; *Dicț. scriit. rom.*, III, 67–68; Firan, *Profiluri*, II, 35–37; Popa, *Ist. lit.*, II, 1052; Micu, *Mileniu*, 345–347. **S.I.**

MARCIAN, Marcel (pseudonim al lui Moritz Marcus; 25.IX.1914, Bacău – 9.V.2007, București), prozator, eseist. Este fiul Simeliei (n. Herșcovici) și al lui Alter Gherșin Marcus, croitor; Marius Mircu și Solomon Marcus sunt frații săi. Urmează clasele primare la Bacău (1921–1924), apoi Școala Superioară de Comerț din același oraș (1925–1931), unde l-a avut profesor pe G. Bacovia, și doi ani la Academia de Înalte Studii Comerciale din București (1932–1934). Contabil la moara Aurora din Bacău (1936–1945), va pleca la București, unde va lucra ca bibliotecar la Comunitatea Evreiască (1946–1949), funcționar la Uniunea Scriitorilor (până la pensionare, în 1973) și ca secretar al Biroului Uniunii Scriitorilor (1950–1969). Colaborează la „Adam”, „Națiunea”, „Flacăra”, „Viața românească”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Tribuna”, „Ramuri”, „Ateneu”, „Contemporanul”, „Literaturul” ș.a. Debutază cu o povestire în „Dimineața copiilor” (1934), iar primul volum, *Povestire*, îi este tipărit în 1942. A mai semnat M. Băcăuanu, Marcel Marcus, Marin Mureș, Marcel Mircu.

Cărțile lui **M.** cuprind povestiri moralizatoare, scrise cu predilecție la persoana întâi, discrete, pline de vervă, aducând în scenă personaje anonime cu drame mărunte. Prozatorul își cultivă experiența de bibliotecar, de „arhivar” modest al epocii parcurse, exploatată în scris cu bonomie, cu delicatețe și umor. El are stofă de memorialist delectabil, atent la gesturi, atmosferă și la modificările vremurilor. A scris și proză pentru copii cu

intenții pedagogice neostentative, în formule stilistice pline de haz.

SCRIERI: *Povestire*, Bacău, 1942; *Dănel cu căciulă de miel*, București, 1947; *În primăvara 1944*, București, 1948; *Cinci piese pentru teatrul de păpuși* (volum colectiv), București, 1957; *Despre o conștiință*, București, 1960; *Aproape de lună*, București, 1964; *Teatrul operațiunilor*, București, 1970; *Povestindu-vă*, București, 1977; *Petreceri*, București, 1980; *Și cum vă spuneam...*, Tel Aviv, 1980; *Pagini de carte*, Tel Aviv, 1984; *Ochiul diavolului*, Așkelon (Israel), 1985; *Sodoma și Caorsa*, Tel Aviv, 1986; *Avadică Abadică*, București, 1995; *Cu Dumnezeu înainte și îndărăt pe Strada Peca*, București, 1996; *Soarele umbrei* (*Romanul lui Pafnută Nunteș Patrat-Sfânt de democrație popularistă*). *Dosarul „Soarele umbrei”*, București, 1997; *Proza mea cu Bacovia*, București, 2001; *Între DA și NU*, pref. Doina Uricariu, București, 2002.

Repere bibliografice: Sonia Larian, „*Teatrul operațiunilor*”, VR, 1971, 4; Dumitru Micu, „*Povestindu-vă*”, CNT, 1978, 26; Eugen Budău, *De la povestire la nuvelă. Marcel Marcian*, ATN, 1986, 7; *Dicț. scriit. rom.*, III, 70–71; Budău, *Bacăul lit.*, 287–291; Popa, *Ist. lit.*, I, 951. **N.I.**

MARCOVICEANU, Ion (21.VII.1922, Seleuș, Serbia – 8.I.2012, Novi Sad, Serbia), prozator, jurnalist, poet. Este fiul Zinei și al lui Iovan Marcoviceanu, țărani. A urmat Școala Normală pentru Învățători la Vârșeț (1942). În anul următor a fost internat în lagăr, iar după război reușește să-și încheie studiile. A funcționat ca redactor la „Libertatea literară”, redactor-șef al săptămânalului „Libertatea” (1946–1949), redactor-șef și responsabil al programului în limba română al postului de radio Novi Sad (1949–1982), redactor-șef și responsabil al periodicului „Cuvântul românesc”. **M.** a debutat în „Libertatea literară” (1946) și a mai colaborat cu articole, comentarii despre teatru și film, eseuri etc. la „Letopis Matice Srpske”, „Lumina”, „Polja”, „Vorba noastră”. Este membru al Societății Scriitorilor din Voivodina, membru fondator al Societății de Limba Română din Voivodina (1962), vicepreședinte al Comunității Românilor din Voivodina (1990–1994), membru fondator (apoi vicepreședinte și președinte de onoare) al Mișcării Vlahilor (Românilor) din Iugoslavia. A fost distins cu Medalia Muncii (1960), Ordinul Frăție și Unitate cu Coroană de Argint (1965), Ordinul Merite pentru Popor cu Raze de Argint (1979) ș.a.

Scriitor legat spiritual și prin destin de creația literară românească din Banatul Sârbesc, **M.** se înscrie în categoria scriitorilor tradiționaliști încă de la începuturile sale – nuvela *Iarna*, apărută în

„Junimea bănețeană” (1943), și volumul de proză *Așa le-a fost ursita* (1969), care constituie debutul lui editorial. Schițele și povestirile incluse în *Frunze uitate de vânt* (1983), iar după câteva decenii și romanul autobiografic *Cronologia unei vieți* (2003) păstrează aceeași linie. În *Frunze uitate de vânt* realitatea filtrată prin memoria autorului se combină cu ficțiunea – o lume întrucâtva străină, dar care amintește de traseul unor destine cunoscute. Schițele de aici, transpuse în medii urbane din Voivodina, evocă întâmplări „autentice”. *Ca în film* tratează, de pildă, despre o dragoste imposibilă în peisajul voivodinean postbelic (armată, mitinguri, acțiuni de muncă ale tineretului), iar *Cine a fost ucis?* pune în cadru o încercare de emigrare ilegală. Alte proze au ca temă războiul: *Acțiunea „Destroy”* și *O cruce lângă drum*. Nu lipsesc nici dezbatările pe teme legate de etnie, imaginate a fi purtate într-o cafenea din centrul orașului. De altfel, pentru personajele lui **M.** cafeneaua simbolizează locul unde se dezbate probleme cotidiene: „cafenelele mici înseamnă mult în viața unor oameni”, aici vin feroviarul după zile întregi „de înghițit fum”, șoferii „care nu pot bea peste zi, fiindcă fac cursa”, bețivii care „nu au unde dormi”; aici „ți se deschid ochii” și „se lasă supusă vivisechției rasa umană”. La cafenea se pot întâlni produse gastronomice voivodinene sârbești și românești, un rafinat amalgam al bucătăriei sârbești, ungurești și românești, și tot aici se poartă discuții în legătură cu vremea petrecută în lagăr (*Merit*), debateri politice sau privind chestiuni familiale. Conviețuirea mai multor naționalități în timpul anilor '80 ai secolului trecut aduce scriitorului mereu noi surse pentru subiectele prozei sale. Locul unde se întâlnesc reprezentanții naționalităților este spitalul (*Alb, alb*). În acest spațiu, unde se simte mirosul morții, pe bolnavi „i-a adunat durerea”, i-a „legat durerea” – un limbaj comun ce estompează diferențele etnice. Prin tipologiile, bine conturate, prin micile instantanee de viață, proza lui **M.** oferă un mozaic realist și satiric al mediului multinațional din Voivodina sfârșitului de secol XX. Se adaugă la bibliografia acestui autor volumul de poezie *Defileul arborilor* (1990), alte două cărți, de comentarii reflexive (1999) și de notații memorialistice (2003).

SCRIERI: *Așa le-a fost ursita*, Pančevo, 1969; *Frunze uitate de vânt*, Pančevo, 1983; *Defileul arborilor*, Pančevo, 1990; *Posibilitate și hedonism*, Pančevo, 1999; *Cronologia unei vieți*, Pančevo, 2003.

Repere bibliografice: Lia Magdu, *Procedee stilistice de natură sintactică în volumul de proză „Așa le-a fost ursita”*, „Analele Societății de Limba Română”, 1983; Costa Roșu, Ioța Bulic, Simeon Lăzăreanu, *Libertatea 1945–1995. Ani de memorie jurnalistică*, Pančevo, 1995; Dumitru Micu, *Scurtă ist.*, 428–429; Sima Petrovici, *O viață închinată etniei și scrisului*, „Libertatea”, 1997, 13 decembrie; Baba, *Compendiu*, 49–50; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 117–121; Ion Marcoviceanu la 75 de ani. *Probitate și hedonism*, Pančevo, 1998; Catinca Agache, *Fenomenul literar românesc din Banatul sârbesc–Voivodina*, Iași, 2008, 34–35; Virginia Popovici, *Tema și viziunea despre lume în nuvelele și schițele lui Ion Marcoviceanu*, „Piramida”, 2011, 3. **V.P.**

MARCOVICI, Bianca (22.VI.1952, Iași), poetă, prozatoare. Este fiica Anei (n. Blemovici) și a lui Shaul Grimberg, maestru electrician. Urmează în orașul natal Liceul „Dimitrie Cantemir”, Liceul de Artă „Octav Băncilă”, secția de muzică, și Facultatea de Construcții Civile și Industriale a Institutului Politehnic „Gh. Asachi”, luându-și licența în 1976. Colaborează cu poezie la „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „România literară”, „Ateneu”, „Revista cultului mozaic”, „Ramuri”, „Dacia literară”, „Poesis”, „Contrapunct” ș.a. Frecventează cenaclul ieșean Junimea (1981–1991). Între 1990 și 1991 lucrează ca redactor la Editura Omnia din Iași. Emigrată în Israel în 1991, este inginer constructor la Societatea de Electricitate din Haifa. Debutează la „Cronica” în 1981, iar prima carte de versuri, *Marii anonimi*, îi apare în 1985. Publică în numeroase periodice de limba română din Tel Aviv, Ierusalim, Haifa ș.a. și deține mai multe premii literare: Premiul „Sara și Haim Ianculovici” (1991), Premiul „Nicu Palt” (1999), Premiul Internațional (Uzdin, 2000), Premiul „Benjamin Fondane”, decernat de Asociația Scriitorilor Israelieni de Limbă Română (2006). A mai semnat cu pseudonimele Blanca și Levana.

După primele două cărți de versuri – *Marii anonimi* și *Ochiul cuvântului* (1987) –, **M.** se face remarcată prin culegerea lirică *Dincolo de Paradis* (1989). Apar aici temele sale esențiale, precum transfigurarea prin poezie spre a ajunge pe „planeta lui Novalis” sau iubirea, văzută ca altă cale de acces spre esențe, trecând lumii „transparențele poetului”. Impactul psihologic al strămutării în Israel adâncește și conferă textului poetic noi valențe. Volumele *Intermezzo* (1992) și *Revolta sângelui* (1992) o situează pe **M.** în câmpul stilistic al postmodernismului. Autoarea renunță la accentele

romantice în favoarea autoironiei și a distanțării de civilizația ce alienează. Deși mai crede că „fiecare literă are sunet și culoare”, poeta se descoperă ca entitate aberantă în noua ei lume. Restructurarea interioară propune și alte echivalențe ironice, eul liric simțindu-se „în renovare”, ca o clădire împresurată de schele „de zidărie”. Erotica sună și ea mai puțin extatic în *Intermezzo*, metaforele sugerează stingeri printre „frunzele remușcării” sau transformă arghezian miera în venin. Decupajele lirice ale realității israeliene se mențin totuși la nivelul consemnării. Abia versurile din *Revolta sângelui* fixează temele într-o stilistică personală. Discursul are acum ritmul strangulat, răsuflarea tăiată. Realitatea – sechelele dictaturii comuniste, descoperirea traumatică a legii banului și a inechității, eroziunea erosului – se proiectează într-o frazare sobră, puternică și laconică. Focul și sângele, simboluri convergente, pătrund în miezul dramei istorice israeliene, ca și în inima trăirilor incandescente ale celei care scrie. „Ochii poetului ard”, literele carbonizate devin „semne negre încercuite”, îmbrățișarea iubitului lasă în urmă o „arsură”. Poeta se identifică firesc cu o mitologică întrupare chineză: „Dragon am fost, fantastic și rar”. Metafora ironică închipuie o lume a fragmentelor dezarticulate, spre a sugera absurdul civilizației contemporane: corsete, capete de păpuși, măști de bufon compunând un colaj suprarealist alegoric. *Magia pietrei* (1995) se organizează în jurul mineralului ca simbol al eternității condensate. Piatra clădește temple, nu neapărat reale, concrete, ziduri cu „crăpături”, „morminte”, „răni”, „scuturi”, pătrunzând în simbolul istoriei înseși. Astfel, umbra tatălui priveghează templul de sub o lespede mortuară. Dar pietrele pot fi și palme cu linii misterioase, cerând, ca niște „pietre-ghicitori”, cititul chiromanților. Viața secretă a pietrei pulsează de forța expresiei, e „bolnavă de poezie”. Culegerea *Țara extremelor* (1994) probează un echilibru artistic matur. Tensiunea „știrilor” dramatice e urmată de pacea saba-tului, „o zi virgină și veșnică”, când pacea dilematică și fragilă se aseamănă hainei „cu stofa întoarsă pe dos”. Cartea de proză *Schițe pe portativ* (1995) are un aer comun cu lirica, cel puțin tematic. Evocarea terorii kafkiene din ultimii ani de regim ceaușist stă alături de instantanee din cotidianul israelian. Autoarea le-a numit „eșantioane”, „flacoane” de „viață concentrată”, sugerându-le astfel esența. Dincolo de cheia oximoronică, volumele

ulterioare, fie ele de poeme sau (și) proză confesivă – *Mămăligă și caviar* (1998), *Haifa zidurilor mele de sprijin* (2000), *Cireșe amare sub katiușe* (2006), *Impactul virtualului* (2007) – împing tot mai mult problematica identității subiective pe aceleași coordonate ale istoriei contemporane israeliene și a dramelor sale. *Espresso dublu la Ierusalim* (2008) pune acut în oglindă dubla apartenență – română și israeliană – a autoarei, ca și, într-o notă mai apăsător afectivă, *Poeme de pe cele două maluri ale sufletului* (2011).

SCRIERI: *Marii anonimi*, Iași, 1985; *Ochiul cuvântului*, București, 1987; *Dincolo de Paradis*, București, 1989; *Intermezzo*, Rehovot (Israel), 1992; *Revolta sângelui*, Tel Aviv, 1992; ed. Iași, 1993; *Casa din noi*, Haifa, 1993; *Dincoace de Paradis*, Haifa, 1994; *Țara extremelor*, Haifa, 1994; ed. (*Land der Extreme – Țara extremelor*), ed. bilingvă, tr. Radu Bărbulescu, München, 1997; *Magia pietrei*, Petah Tikva, 1995; *Schițe pe portativ*, Rehovot – Haifa, 1995; *Gânduri de dimineață*, Haifa, 1996; *18 poeme – 18 Poems*, ed. bilingvă, tr. Luiza Carol, Petah Tikva, 1996; *Mămăligă și caviar*, Haifa, 1998; *Amprente*, Tel Aviv, 1999; ed. Cluj-Napoca, 1999; *Haifa zidurilor mele de sprijin*, Iași, 2000; *Puterea cuvintelor*, pref. Alexandru Mirodan, Tel Aviv, 2001; *Întoarcerea cuvintelor*, Iași, 2001; *Aburi de femeie*, Haifa, 2004; *Puțin blond cu mult farmec*, pref. Paul Cernat, București, 2004; *Cireșe amare sub katiușe*, Haifa, 2006; *Impactul virtualului*, pref. Carol Isac, Haifa, 2007; *Espresso dublu la Ierusalim*, ed. bilingvă, Haifa, 2008; *Poeme de pe cele două maluri ale sufletului*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Cezar Ivănescu, *Numele poetului: Bianca Marcovici*, LCF, 1984, 6; Solo Har, *Generația confruntărilor*, Tel Aviv, 1994, 177–180; Laurențiu Ulici, *Scriitori români din afara granițelor țării*, București, 1996, 56; Titu Popescu, *O țară poetică și bilingvă. „Țara extremelor”*, „Observator” (München), 1997, 1–2; Cristofor, *Țara Sfântă*, I, 136–139; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, 100–104; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 474–476; Codrin Liviu Cuțitaru, *Anatomia textuală*, DMT, 2008, 22; Grete Tartler, *Cele opt note ale gamei*, RL, 2009, 5.

E-E.T., P. Ct.

MARCOVICI, Simeon (25.I.1802 – 1.VII.1877, București), traducător, teoretician literar. Român macedonean, absolvent al Academiei Domnești din București, dar format hotărâtor la școala lui Gheorghe Lazăr, **M.**, cunoscut la început și sub numele de Simeon Marcu, a devenit un susținător al lui Ion Heliade-Rădulescu și al inițiativelor sale culturale. După studii de filosofie, filologie și matematică, urmate între 1820 și 1827 la Pisa și la Paris, unde a fost trimis ca bursier al Eforiei Școalelor, se

consacră învățământului, mai întâi ca profesor de matematică, apoi de franceză și, pentru mai mulți ani, de retorică, la Colegiul „Sf. Sava” din București. A fost un profesor de prestigiu printre contemporani, convins de însemnătatea școlii pentru progresul și luminarea unei nații. Vel serdar, apoi paharnic, clucer și agă, mai târziu bucurându-se de favorurile cârmuirii (nu a participat la Revoluția de la 1848), deține ranguri și funcții importante: secretar intim al domnitorului Gheorghe Bibescu, membru și prezident al Consiliului Orășenesc al Capitalei (1855–1857), a fost din 1850, pentru mai mult timp, și efor al școlilor. Preocupările sale de îndrumător cultural sunt, după exemplul lui Heliade, în spiritul ideilor iluministe și se fac simțite în cuvântările festive, în prefețele traducerilor sau în articolele publicate în „Gazeta Teatrului Național”, „Muzeu național”, „Curierul românesc”. Redactor al „Buletinului oficial al Țării Românești” (din 1853), va conduce, din 1859, pentru scurt timp, împreună cu C.N. Brăiloiu, ziarul „Conservatorul progresist”.

Activitatea profesorului **M.** s-a concretizat în *Curs de retorică*, tipărit în 1834, util ca punct de reper în aprecierea începuturilor teoriei literare românești. Natura operei de artă, talentul și geniul, imitația, calitățile și defectele stilului sunt definite cu ponderea și claritatea unui pedagog, conform normelor clasice dominante în epocă. Regulile poetice au menirea, după el, de a ajuta talentul să-și găsească drumul spre desăvârșire, iar literatura se definește, înainte de toate, printr-o funcție moralizatoare. Teza, împărtășită de cărturarii generației sale, este reluată de nenumărate ori. „Frumoasă” și „folositoare” sunt, invariabil, termenii de caracterizare a unei opere literare. Contrast caracteristic pentru primele arte poetice românești, regulile clasiciste sunt exemplificate cu versuri din lirica preromantică europeană, la care adaugă, fapt relevant, numeroase pasaje din poezia autohtonă, cu predominarea numelui lui Heliade, însoțit de epitețe superlative. **M.** s-a întors de la studii familiarizat cu literaturile italiană și franceză și hotărât să le răspândească prin traduceri. A ales, în genere, opere aparținând preromantismului sentimental și moralizator, cu nuanțe religioase, îndeosebi din literatura franceză, pe care o apără într-o polemică purtată cu Ioan Maiorescu în „Foaie literară” (1838), revendicând și dreptul scriitorilor români de a imita o literatură evoluată. Cu *Viața contelui de Comminj sau Triumful virtuții asupra patimii*

amorului, „romanț moral” de M-me de Tencin, **M.** își începe, la 1830, seria tălmăcirilor, convins de utilitatea lor pentru literatura națională. Urmează, la intervale scurte, o culegere (1831) din *Nopțile* lui Young, după versiunea liberă a francezului Le Tourneur (reluată în 1835, într-o ediție îmbogățită, foarte citită în epocă și folosită la „Sf. Sava” pentru compuneri și analize stilistice), din nou un „romanț” de succes, *Istoria lui Gil Blas* de Lesage (1837), „scrierea morală” *Velisarie* a lui Marmontel (1843), *Dialogurile...* lui Focion, după versiunea raționalistului Gabriel de Mably (1844). Din literatura romantică italiană, alegerea numelor arată un gust oscilant: Vittorio Alfieri (tragediile *Filip* și *Orest*, 1847), dar și obscurii Olivo Bucchi (*Francesca de la Rimini*, 1846) și G. Compagnoni. Cărțile sunt însoțite de precuvântări ample, în care se simte darul oratoric al lui **M.** După cum o și mărturisește aproape de fiecare dată, el traduce „slobod”, mergând până la omiterea unor pasaje, intercalarea altora sau accentuarea „moralei” operei transpuse. Cu toate libertățile pe care și le-a îngăduit față de original, are meritul de a fi fost unul dintre primii noștri tălmăcitori care au avut în vedere transpunerea unei opere în spiritul autorului. A „întra” în „duhul” scriitorului e o preocupare enunțată încă de la prima tipărire a *Nopților* lui Young. Calitatea traducerilor sub aspectul limbii, remarcată și de M. Eminescu, a asigurat răspândirea lor. Ca și în cuvântări și prefețe, fraza e bine echilibrată, cu o anumită fluentă, într-o limbă ușor arhaizantă, viguroasă și plastică. Sârguincios discipol al lui Heliade, **M.** era conștient că tot ceea ce realizează cărturarii vremii sale și, într-o modestă măsură, și el, nu este decât pregătirea unui „căpital bun de idei alese și limba oarecum formată” pentru generația imediat următoare, care va da pe autenticii scriitori naționali. Este și autorul unor relatări privind călătoriile peste hotare și prin țară făcute de domnitorul Gheorghe Bibescu, al cărui însoțitor **M.** era.

SCRIERI: *Curs de retorică*, București, 1834; *Datoriile omului creștin*, București, 1839; ed. pref. Nicolae Isar, București, 2006. **Traduceri:** M-me de Tencin, *Viața contelui de Comminj sau Triumful virtuții asupra patimii amorului*, pref. trad., [Sibiu], 1830; Young, *Culegere din cele mai frumoase Nopți*, pref. trad., București, 1831; ed. București, 1835; Volney, *Invocație*, în *Curs de retorică*, București, 1834, XI–XVI; Lesage, *Istoria lui Gil Blas*, I, partea I, pref. trad., București, 1837; Marmontel, *Velisarie*, pref. trad., București, 1843; Focion, *Dialogurile*

asupra închinării moralului cu politica (după traducerea lui Gabriel de Mably), București, 1844; Olivo Bucchi, *Francesca de la Rimini*, București, 1846; Vittorio Alfieri, *Filip și Orest*, București, 1847.

Repere bibliografice: M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*, îngr. și introd. Ion Scurtu, București, 1905, 329–330; Ioan Bianu, *Întâii bursieri români în străinătate*, „Revista nouă”, 1888, 11; Petre Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, 1922–1923; Alexandru Marcu, *Un student român la Pisa și Paris către 1820: Simion Marcovici*, Vălenii de Munte, 1929; Alexandru Marcu, *Torquato Tasso în romantica românească*, I, București, 1937; Ciorănescu, *Lit. comp.*, 154–155; I. Verbină [Iosif Pervain], *Simeon Marcovici, traducător și teoretician al problemelor sociale și literare*, SL, 1948; Cornea, *Originile*, 250–251, 559–561; Mihai Vornicu, *Despre poezia ruinelor*, STRS, 66–67; Sasu, *Retorica*, 150–163; Mircea Frânculescu, *Cursul de retorică al lui Simeon Marcovici*, RITL, 1977, 1; *Dicț. lit.* 1900, 552–553; *Dicț. scriit. rom.*, III, 71–72; Nicolae Isar, *Sub semnul romantismului: de la domnitorul Gheorghe Bibescu la scriitorul Simeon Marcovici*, București, 2003; Nicolae Isar, *Educație și morală creștină. Viața și opera lui Simeon Marcovici (1802–1877)*, București, 2010. **L.V.**

MARCU, Alexandru
(31.XII.1894, Burdujeni,
j. Suceava – 27.II.1955,
București), italianist,
traducător.

Este fiul Agripinei și al lui Dumitru Marcu, lucrător feroviar. Începe școala primară în comuna natală, continuând-o la Craiova, unde urmează gimnaziul (1906–1911) și Colegiul Național „Carol I”, iar studiile universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din București, unde își ia licența în 1919 cu teza *Dante și spiritul latin*, publicată apoi în „Viața nouă”. După un stagiul la Universitatea din Florența, unde își susține doctoratul (1922) cu o lucrare despre Ippolito Nievo, va fi bursier al Școlii Române de la Roma (1922–1924). Întors în țară, avea să fie mai întâi profesor de italiană și franceză la Liceul „Gheorghe Șincai” din Capitală, apoi docent (1925), conferențiar suplinitor (1926), profesor titular (1933) la Catedra de limba și literatura

italiană a Universității din București și, concomitent, profesor suplinitor la Academia de Înalte Studii Comerciale. În 1931 e ales deputat de Soroca din partea Partidului Național Democrat, condus N. Iorga. Implicat în politică, a fost subdirector al Direcției Presei și Propagandei de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri (1927–1930), apoi secretar general în Ministerul Educației Naționale (1940), decan al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1940–1941), ministru subsecretar de stat al Propagandei Naționale (1941–1944). Arestat în mai 1946, după venirea la putere a noului regim politic, este judecat și condamnat la doisprezece ani de temniță, închis la Aiud și Craiova, sfârșind în spitalul închisorii Văcărești. Debutează cu traduceri din franceză în revista „Biblioteca «Războiul»” din Roman (1918), iar editorial cu traducerea (în colaborare cu Giovanni Cecchini) a unor nuvele de Mihail Sadoveanu, publicate în Italia. Colaborează cu recenzii, studii și traduceri la „Ephemeris dacoromana” (Roma), „Diplomatarium italicum” (Roma), „Viața românească”, „Gândirea”, „Lamura”, „Adevărul literar și artistic”, „România literară”, „Convorbiri literare”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Universul literar”, „Revista istorică”, „Viața literară”, ca și la alte numeroase publicații editate în Italia. Redactor la revista „Roma” (1921–1931), înființează și conduce anuarul „Studii italiene” (1934–1943), elaborează articole pentru Enciclopedia Italiana Treccani, iar în 1923 devine secretar general al societății „Cultura Italo-Romana”. A tradus și adaptat piese pentru Radio București (Carlo Goldoni, *Familia anticarului*, 1938, *Hangița*, 1940) și pentru teatre din București (Teatrul Național, Teatrul Mic, Teatrul Municipal ș.a.) sau din țară, oprindu-se la numeroși autori italieni, printre care Giovanni Verga și Luigi Pirandello, multe tălmăciri nefiind publicate. A fost distins în 1931 cu Premiul „Gheorghe Asachi” al Academiei Române pentru lucrarea *Conspiratori și conspirații în epoca renașterii politice a României (1848–1877)*, cu Premiul Societății Scriitorilor Români (1936) pentru traducerea *Divinei Comedii* de Dante Alighieri și cu Premiul San Remo pentru autori străini (1940).

Continuând opera de pionierat a lui Ramiro Ortiz, **M.** a conferit studiilor românești de istoria culturii și civilizației italiene un statut academic. Cercetările sale cuprind și operele unor scriitori importanți din secolul al XX-lea – Luigi Pirandello,

Gabriele D'Annunzio, Giovanni Papini sau Massimo Bontempelli. El tinde să realizeze o secțiune în literatura italiană, de la Dante și Petrarca la renascentiști, romantici și până la Benedetto Croce și contemporanii săi mai tineri. Intenția de a înfățișa o imagine integrală a creației literare din Italia se vădește și în cursul pe care îl predă la Universitate, din care a publicat, din cauza împrejurărilor politice, doar unul (*Istoria literaturii italiene. I. Origine. Dante, Petrarca*, 1944), într-un moment când colegii săi de la celelalte catedre de literaturi străine se concentrau îndeobște asupra analizei unei perioade distincte sau chiar asupra operei unui singur scriitor. Cursurile au fost însoțite de antologii cuprinzătoare din literatura italiană de la începuturi până în pragul secolului al XX-lea, precum și de una intitulată *Critica italiană de la Vico la Croce* (1941). Contribuția cea mai însemnată la cunoașterea culturii și istoriei sociale a Italiei o aduce suita de studii consacrate Renașterii: *Epica Renașterii* (1938), *Figuri feminine din Renaștere* (1939), *Realitate și artă în Renaștere* (1941) și, mai ales, *Valoarea artei în Renaștere* (1942). Concepția exegetului român era vizibil înrăuită de aceea a unor mari istorici ai artei italiene, îndeosebi de a lui Corrado Ricci, la rândul lui influențat de clasicismul școlii lui Giambattista Cavalcaselle. Dar **M.** realiza o sinteză, adăugând orientarea fenomenologică a lui Roberto Pane și Lionello Venturi, discipoli ai școlii vieneze și ai lui Benedetto Croce. Renașterea este privită ca un fenomen ce interesează deopotrivă istoria mentalităților, insistându-se asupra polimorfismului Renașterii (idee nouă pe atunci), ceea ce îl îndreptățește pe autor să descopere semne ale viziunii renascentiste în poezia și în arta quattrocentistă. Volumul beneficiază de o bibliografie amplă, cuprinzând contribuții recente ale exegezei europene, și constituie, împreună cu sinteza mai veche a lui P.P. Negulescu și cu studiile din deceniile următoare ale lui Tudor Vianu și ale lui Andrei Oțetea, o contribuție importantă a istoriografiei românești la luminarea unui fenomen complex, ce stârnește încă multe discuții în contradictoriu. Însă problemele generale ale culturii europene din secolul al XVI-lea par a-i fi mai puțin clare exegetului; de altminteri, în acel moment erau puțini istorici literari și ai artei familiarizați cu noile perspective introduse de Eugenio d'Ors în definirea barocului. Studiile privitoare la relațiile italo-române dovedesc, în schimb, că **M.**

cunoștea evoluția ideilor în comparatismul european. A început sub semnul concepțiilor de la „Revue de littérature comparée”, dar după 1930 a reușit să se depărteze de principiile rigide ale Școlii de la Sorbona și să urmărească nu numai problemele influenței și ale agenților ei, ci și pe cele ale paralelismelor și coincidențelor, impunându-se astfel ca unul dintre cei mai de seamă comparatiști români. Concomitent, evoluează și stilul său, de la ceea ce a fost caracterizat cândva ca „un ton prezumțios academic” spre o formă tot mai atrăgătoare, sobră și de mare claritate. Operei italianistului i se adaugă și apariția (uneori pentru întâia oară) în versiune românească a unor scrieri reprezentative pentru spiritul italian, începând cu *Divina Comedie* de Dante și *Decameronul* de Boccaccio, continuând cu opere dramatice ale lui Machiavelli, Carlo Goldoni și Vittorio Alfieri sau Luigi Pirandello, până la *Viața lui Isus* și *Un om sfârșit* de Giovanni Papini. **M.** s-a impus ca un adevărat fondator de școală și, cu siguranță, dacă nu ar fi fost doborât înainte de a fi împlinit cincizeci de ani, și-ar fi pus pe deplin în valoare marile calități de istoric literar, eseist și profesor. Este una din multele victime ale generației sale, frângerea carierei lui înscriindu-se între exemplele tragice ale atacului din anii '50 împotriva intelectualității române.

SCRIERI: *La Spagna ed il Portogallo nella visione dei romantici italiani* (Appunti), Roma, 1924; *Romanticii italieni și românii*, București, 1924; *V. Alecsandri și Italia*, București, 1927; *Un prieten uitat: G.V. Ruscalla*, București, 1927; *Romantismul italian*, București, 1929; *Un student român la Pisa și Paris către 1820: Simion Marcovici*, Vălenii de Munte, 1929; *Conspiratori și conspirații în epoca renașterii politice a României (1848–1877)*, București, 1930; *Tattarescu*, Craiova, 1931; *Simion Bărnuțiu, Al. Papiu-Ilarian și Iosif Hodoș la studii în Italia. Cu documente inedite*, București, 1935; *Itinerar adriatic*, Craiova, 1937; *Un pedagog din Renaștere: Vittorino da Feltre*, București, 1937; *Torquato Tasso în romantica românească*, I, București, 1937; *Dante în „Țiganiada” lui Budai-Deleanu*, București, 1938; *Epica Renașterii*, București, 1938; *Figuri feminine din Renaștere*, București, 1939; *În Dalmația*, Craiova, 1939; *Ugo Foscolo*, București, 1939; *Il Rinascimento romeno e l'Italia in cerca della latinità dei Romeni*, București, 1940; *Arquà – Petrarca*, București, 1940; *Realitate și artă în Renaștere*, București, 1941; *Aspecte italiene*, București, 1942; *Valoarea artei în Renaștere*, Craiova–București, 1942; ed. introd. Al. Balaci, pref. Manole Neagoe, București, 1984; *Momente de artă și cultură în România*, Timișoara, 1943; *Istoria literaturii*

italiene, vol. I: *Originile. Dante. Petrarca*, București, 1944. **Antologii, ediții:** Vasile Alecsandri, *Proza. Amintiri, povestiri romantice*, Craiova, 1930, *Călătorii – misiuni diplomatice*, Craiova, 1931; *Critica italiană de la Vico la Croce*, București, 1941; *Corso di storia della letteratura italiana. Letture scelte del secolo XIX*, București, 1934; *Letture scelte del secolo XVIII*, București, 1936; *Letture scelte dei secoli XVI–XVII*, București, 1939; *Letture scelte dalle origini ai giorni nostri*, București, 1943. **Traduceri:** Mihail Sadoveanu, *Novelle romene*, pref. trad., Foligno, 1922 (în colaborare cu Giovanni Cecchini); Ionel Teodoreanu, *In vacanze*, Verona, 1925 (în colaborare cu Giovanni Cecchini); Gabriele D'Annunzio, *Cetatea moartă*, București, [1922]; *Fata lui Iorio*, București, 1943; Luigi Pirandello, *Nuiele alese*, București, [1926], *Henric IV*, București, [1926], *Răposatul Matei Pascal*, București, 1934, *Astă seară se joacă fără piesă*, București, 1941; Ernesto Buonaiuti, *Sfântul Augustin. Profil*, București, [1928]; Giovanni Papini, *Viața lui Isus*, București, 1928, *Un om sfârșit*, București, 1943; Boccaccio, *Decameronul*, I–III, București, 1932–1935; Dante, *Infernul*, cu ilustrații de Mac Constantinescu, Craiova, 1932, *Purgatoriul*, cu ilustrații de Mac Constantinescu, Craiova, 1933, *Paradisul*, cu ilustrații de Mac Constantinescu, Craiova, 1934; Massimo Bontempelli, *De-a noastră*, București, 1943; Vittorio Alfieri, *Mirra*, București, 1942; Carlo Goldoni, *Mincinosul*, București, 1943; Emilio De Marchi, *Romanul unui om necăjit (Demetrio Pianelli)*, Craiova, 1943; Niccolò Machiavelli, *Mătrăguna*, București, 1943; Philippe Bouhler, *Napoleon. Zbuciumul neînțeleș al unui geniu*, Craiova, 1943.

Repere bibliografice: Al. A. Philippide, V. Alecsandri – *Călătorii și misiuni diplomatice*, ALA, 1931, 533; Petre Constantinescu-Iași, „Tattarescu”, VR, 1931, 11–12; Andrei Oțetea, „Conspiratori și conspirații în epoca renașterii politice a României (1848–1877)”, VR, 1932, 5–6; Perpessicius, *Opere*, III, 28, 146, 148, 230, IV, 75, 76, V, 127–134, VI, 195–199, VII, 69–70, 151–153, 273–278, VIII, 174–176, 367–371, IX, 117–130; Mihnea Gheorghiu, „Ugo Foscolo”, VR, 1940, 5; Al. Dima, [Alexandru Marcu], RFR, 1942, 1; Petronela Negoșanu, „Valoarea artei în Renaștere”, RFR, 1942, 8; L. Kallustian, *Alexandru Marcu*, FLC, 1982, 43; Al. Balaci, *În fluxul spiritualității*, București, 1987, 194–199; Michaela Șchiopu, *Relații literare româno-italiene. Literatura italiană interbelică în receptarea presei literare românești a vremii*, RITL, 1992, 3–4; George Lăzărescu, *Prezențe românești în Italia*, București, 1995, 149–166; Veronica Turcuș, *Alexandru Marcu și cultura italiană în România interbelică. Profil biobibliografic*, Cluj-Napoca, 1999; *Dict. scriit. rom.*, III, 72–75; Rusu, *Membrii Academiei*, 505; Veronica Turcuș, *Alexandru Marcu (1894–1955). Viața și opera*, îngr. G. Matei Albastru, București, 2004; Ioan Lăcustă, *1948–1952. Republica Populară și România*, București, 2005, 24–30; *Un secol de italianistică la București*, vol. I: *Ctitorii*, coordonatori

Doina Condrea Derer și Hanibal Stănculescu, București, 2009, 109–199; Ioana Diaconescu, *Deținutul condamnat 82/1949: Alexandru Marcu*, RL, 2011, 1. **D.G.**

MARCU, Emilian (28.IX.1950, Heleșteni, j. Iași), poet, prozator, critic literar. Este fiul Ortansei (n. Fluieraru) și al lui Ilie Marcu, țărani. Urmează școala elementară în comuna natală, Liceul „Ion Neculce” din Târgu Frumos (1964–1969) și Institutul de Biblioteconomie din București (1970–1973). Funcționează ca bibliotecar și redactor la Casa de Cultură a Studenților din Iași. Debutează cu versuri în 1974, aproape concomitent, în revistele „Familia” și „Amfiteatru”, fiind prezentat de Ștefan Aug. Doinaș, iar în a doua revistă de Constanța Buzea. Între 1979 și 1982 ocupă funcția de secretar general de redacție la „Opinia studentescă”, mai târziu e redactor-șef la „Iașul” (1990–1993), secretar general de redacție la „Neamul românesc” (1994–1996) ș.a. Mai colaborează la „Ateneu”, „Argeș”, „Cronica”, *Convorbiri literare*, „Luceafărul”, „România literară” ș.a., unde publică nu numai poezie și fragmente în proză, ci și numeroase comentarii și cronici literare, fiind chiar distins de revista „Convorbiri literare” cu un premiu pentru critică (2006). Prima plachetă de versuri, *Nunta în sâmbure* (1975), apare în caseta *Zece poeți tineri* și se bucură de o bună primire. De altfel, anul următor obține Premiul „Nicolae Labiș”. *Amiaza câmpiei* (1977) este cartea prin care poetul își stabilește coordonatele esențiale, liniile de forță pe care le reia și le amplifică în volumele următoare, de la *Sub zodia Traciei* (1979) la *Arta grădinarului și Sfera de apă*, ambele publicate în 2011. I s-au acordat mai multe premii, între care Premiul CC al UTC (1980, 1985), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2000, 2007), Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Bacău (2005), Filiala Iași (2009) ș.a.

Scrierile lui **M.** sunt organizate tematic și fiecare carte se distinge printr-o idee sau printr-o imagine poetică-nucleu, care devine din ce în ce mai pregnantă pe măsură ce se înaintează în lectură. Cu toate că este vizibilă intenția de inovare a limbajului, autorul rămâne tradiționalist atât în expresie, cât și în opțiunea pentru un anumit spațiu al proiecției poetice. Tonul este solemn, apropiat incantației. Propunând elogiul lucrurilor simple, primare, poetul crede că poate contura profilul unei lumi conservate în puritatea ei inițială: „De îngeri într-o noapte e luna scufundată/ În ciutură și dusă

spre tainicul izvor/ O floare-nveșnicește imaginea-i curată:/ Prin muzici ireale simt rănile cum dor". Poeziile evocă scene din viața satului românesc, temelor sociale, abordate dintr-o perspectivă livrescă, adăugându-li-se o doză de misticism neogândirist. Mitologia românească este o importantă sursă de inspirație, figuri ale istoriei aflate „sub zodia Traciei” găsimu-și reprezentarea în versul lui **M.** El cultivă și poezia cu formă fixă în culegerea *Îngândurat ca muntele de sare* (1996), subintitulată *Ultimele sonete închipuite ale lui V. Voiculescu în traducere imaginată*: „Cine, oare cine, va purta veșminte/ ca-ntr-o raclă nouă, ca-ntr-un leagăn viu/ ale noastre nume din cuvânt zidite:/ sta-vor implantate ca-ntr-un nou sicriu” (CCXCIV). În contextul generației sale scriitorul face o figură aparte prin opoziția declarată față de mijloacele de înnoire proprii poeziei actuale. Romanul *Iadul de lux* (2004) reprezintă un contrapunct în economia scrierilor lui **M.** Foarte atent la formula stilistică la care recurge, autorul reușește să realizeze și o arhitectură narativă bine proiectată și controlată. Șarjele lirice nu îngreunează narațiunea, ci o fluidizează. Se adaugă o serie de patru romane intitulate *Suburbii municipale* (2005–2010), reluată în anul 2012 într-o o ediție integrală. Proza pare să poarte amprenta realismului magic adaptat mediului autohton. Lumea ficțională de aici se dorește a întrupa câteva parabole ce vorbesc, sub măștile înșelătoare ale unui timp nedefinit, despre idealități contemporane. Din punctul de vedere al realizării, prozatorul se dovedește superior poetului.

SCRIERI: *Nunta în sâmbure*, Iași, 1975; *Amiaza câmpiei*, Iași, 1977; *Sub zodia Traciei*, Iași, 1979; *Neliște singurătății*, Iași, 1982; *Sigiliul toamnei*, Iași, 1987; *Lecție pe Ostrov*, Iași, 1995; *Îngândurat ca muntele de sare*. *Ultimele sonete închipuite ale lui V. Voiculescu în traducere imaginată*, Timișoara, 1996; *La porțile singurătății*, Iași, 1997; *Flori pentru Augusta*, Timișoara, 1999; *Scoica sonoră*, Iași, 2000; *Umbra și îngerul*, Timișoara, 2000; *Fetele insomniei*, Timișoara, 2001; *Muzeu de sate*, Iași, 2001; *Atlet moldav*, Timișoara, 2003; *Coroanele împărătești*, Iași, 2004; *Melancolia șarpelui*, Iași, 2004; *Iadul de lux*, Iași, 2004; *Privilegiul giulgiului*, Iași, 2005; *Suburbii municipale*, vol. I–III, Timișoara, 2005–2008, vol. IV, Iași, 2010; ed. integrală, Iași, 2012; *Mormânt în metaforă*, Iași, 2007; *Foșnetul mătăsii în manuscrise*, Iași, 2007; *Cartea celor optzeci și opt de taine*, Iași, 2008; *Zăpada timpurie*, Iași, 2010; *Arta grădinarului*, Iași, 2011; *Sfera de apă*, Ploiești, 2011.

Repere bibliografice: Ștefan Aug. Doinaș, *Un nume nou – Emilian Marcu*, F, 1974, 4; Constanța Buzea, [Emilian

Marcu], AFT, 1974, 5; Mihai Dinu Gheorghiu, „Zece poeți tineri”, CL, 1976, 6; Al. Piru, „Nunta în sâmbure”, LCF, 1976, 28; George Bădărău, „Amiaza câmpiei”, „Dialog”, 1978, 61; Ioan Holban, „Sigiliul toamnei”, CRC, 1987, 31; Horia Zilieru, *Emilian Marcu*, CRC, 1993, 18; Liviu Leonte, *Cititorul de semne*, CRC, 1996, 7–9; Constantin Hușanu, *Imagini mitice*, CL, 1999, 2; Tudor Ghiddeanu, *Resurecția sonetului*, CL, 2001, 33; Adrian Dinu Rachieru, [Emilian Marcu], CNT, 2002, 7, 2007, 12; Valentin Tălpălaru, „Atlet moldav”, CRC, 2004, 4; Theodor Codreanu, „Iadul de lux”, CL, 2004, 5; Marius Manta, *Emilian Marcu*, ATN, 2006, 7; Constantin Dram, [Emilian Marcu], CL, 2007, 7, 2011, 8; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, 178–183. **Ș.A.**

MARCUS, Solomon
(1.III.1925, Bacău –
17.III.2016, București),
semiotician, eseist.

Este fiul Simeliei (n. Herșcovici) și al lui Alter Gherșin Marcus, croitor; Marcel Marcian și Marius Mircu sunt frații săi. După ce frecventează școala primară și cursurile secundare la Bacău, urmează Facultatea de Matematică a Universității din București (1944–1949). Cariera universitară, începută la Institutul Politehnic (1950–1953), e continuată la Facultatea de Matematică a Universității din București, unde devine lector (1955), conferențiar (1961), profesor (1966). Este doctor în matematică (1956), doctor docent în științe (1968), membru corespondent (1993) și apoi membru titular (2001) al Academiei Române. De asemenea, este profesor invitat la numeroase universități din lume, membru în comitetul editorial al unor prestigioase publicații și asociații din domeniul matematicii, informaticii, lingvisticii, poeziei, semioticii, din țară și străinătate, printre care Societatea Română de Lingvistică, New York Academy of Sciences, American Mathematical Society; funcționează ca vicepreședinte al Societății Române de Semiotică, vicepreședinte al Asociației Internaționale de Studii Semiotice. A colaborat la „Computational Linguistics” (Budapesta), „Current Trends in Linguistics” (Haga), „Degrés” (Bruxelles), „Langages”,

(Paris), „Pragmatic Aspects of Human Communication” (Olanda), „Semiotica” (Olanda), „Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik” (Germania), „Limits” (Barcelona), „European Journal for Semiotic Studies”, precum și la „Cahiers de linguistique théorique et appliquée”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Studii și cercetări lingvistice”, „Secolul 20”, „Revue roumaine de linguistique”, „Viața românească”, „România literară”, „Revista de etnografie și folclor” ș.a. Debutează în domeniul studiilor aplicate literaturii în 1965, la „Studii și cercetări lingvistice”, iar editorial cu lucrarea *Poetica matematică*, apărută în 1970, după ce anterior se exercisase în apropierea matematicii de lingvistică (*Lingvistica matematică*, 1963). A fost distins cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR. pentru *Gramatici și automate finite* (1963), prima monografie de lingvistică algebrică pe plan mondial, și cu Premiul „Gheorghe Lazăr”, oferit tot de Academie, pentru lucrarea *Introduction mathématique à la linguistique structurale* (1967). I s-au conferit Ordinul Național în grad de Comandor în 2000 și în grad de Mare Ofițer în 2011.

M. este unul dintre inițiatorii cercetărilor românești și mondiale de semiotică, lingvistică și poetică matematică, și în general al matematicii aplicate la științele naturii și la cele sociale, tratând, în numeroase cărți și în sute de articole, o serie de teme: modele analitice ale limbajului, modelarea matematică a unor categorii lingvistice, analogii și diferențe între limbajele naturale și limbajele de programare, modelul topologic al limbajului poetic și modelul algebric al limbajului științific, modelarea matematică a strategiei în teatru, noi tipuri de mecanisme generative (îndeosebi gramaticile contextuale), modele matematice în folcloristică, mecanismul generativ în basmul fantastic, interacțiunea datelor înnăscute și a celor dobândite în unele modele topologice ale procesului de învățare, modele matematico-lingvistice în domeniul artelor vizuale, semiotica diagnosticului medical, metaforele și metonimiile în limbajul matematic, metaforele în componenta artificială a limbajului științific, comunicarea om-calculator, comunicarea diplomatică, abordarea matematică a studiului nevoilor umane, o nouă perspectivă în studiul paradoxului (de la patologie la normalitate), perspectiva semiotică în studiul indicatorilor sociali, dialogul confruntat cu simularea, calculul influențelor și al

interacțiunilor în tendințele globalizante din lume, metaforele teatrale în știința contemporană, relevanța culturală și socială a timpului fizic, biologic și psihologic, interacțiunea crizelor globale și a celor individuale, aspectul conflictual al comunicării umane, gramatici formale sugerate de probleme combinatorii, istoria opozițiilor lingvistice, simbolurile ca spațiu multidimensional, convergența aspectelor artistice și științifice în semiotica vizuală, statutul logic și semiotic al formulei canonice a mitului, tendința autoreferențială în comunicarea umană, metafora ca dictatură ș.a. În această multitudine de probleme se află și cele privind limbajul poetic, narativitatea folclorică, statutul metaforei, strategia teatrală, structura miturilor, cât și eseurile culturale și filosofice cu implicații în mai toate domeniile cunoașterii. Limbajul poetic este conceput într-o manieră intrinsecă și numai *a posteriori* opus celui științific. Plecându-se de la ideea lui Pius Servien de a asocia liricul unui continuum, în contrast cu ceea ce este caracteristic limbajului științific, se dezvoltă o analiză a limbajului poetic ca structură topologică, pur calitativă, în care se distinge între constructul teoretic și manifestările sale, între starea ideală de poeticitate și diferitele ei aproximări textuale. Se regăsesc aici idei disparate, cum ar fi cele privind teoria reprezentării (*Gestalttheorie*), din Umberto Eco („opera deschisă”), din Roland Barthes (pentru care „cuvintele produc un fel de continuum formal”), din formalistii ruși (în modul de concepere a structurilor ritmice). Dacă într-o primă etapă teoria limbajului poetic este dezvoltată într-un sistem de opoziții – o variantă a acestora va fi prezentată în *Artă și știință* (1986) –, luându-se distanță critică față de reprezentarea distincției științific-poetic prin unele opoziții tradiționale, precum rațional-emoțional, într-o a doua etapă va fi abordată analogia dintre limbajul poetic și cel științific, amândouă privesc ca manifestări ale limbajelor de creație, opuse celor de rutină. Numitorul comun al poeticului și al științificului este dat de tendința lor comună spre o densitate cât mai mare (atât sub aspectul *game*, cât și sub cel de *play*, pentru a folosi distincția operată în engleză), de depășire a logicii clasice (de pildă, importanța crescută a paradoxului), de inevitabilă criză lingvistică (lupta cu limbajul este esențială în știință, unde limbajul uman devine neputincios dincolo de universul microscopic), de valorificare esențială a metaforei ș.a. Teoria limbajului poetic

conceput astfel evită capcanele teoriilor tradiționale, unde raportarea poeticului la limbajul cotidian, neutru sau literar impune un statut cât de cât riguros pentru acesta din urmă, statut încă foarte controversat. Ecoul acestei cercetări poate fi urmărit în sute de exegeze, în multe țări. **M.** a dezvoltat o teorie a mecanismelor generative ale basmului fantastic, având ca punct de plecare morfologia basmului elaborată de V.I. Propp și dezvoltată ulterior de A.J. Greimas, Claude Brémond ș.a. În acest sens, sunt exploatate structurile la diferite niveluri, mult mai pronunțate în narativitatea populară decât în cea cultă. Gramatica generativă (de tip Noam Chomsky), obținută prin detectarea recurențelor ce definesc tendințele de regularitate a textului este construită pe un alfabet finit de mărci semantice, mărci în a căror alegere teoriile anterioare ale lui Propp și ale continuatorilor săi au un rol important. Prezentarea cea mai completă a acestei strategii se găsește în lucrarea *Semiotica folclorului* (1975), pe care **M.** o coordonează. El a susținut încă din 1969 un punct de vedere confirmat de dezvoltarea mai nouă a științelor cognitive, conform căruia procesele metaforice sunt esențiale și în știință, nu numai în literatură. Pornind de la ideile lui I.A. Richards (1936) și Max Black (1962), **M.** dezvoltă ideea de metaforă cognitivă (creatoare), în opoziție cu cea expresivă, nu lipsite de interes fiind posibilele analogii cu teoria metaforei la Lucian Blaga. Se demonstrează că metafora cognitivă este izomorfă cu modelul cognitiv și că în știință este tot mai importantă metafora care se constituie nu plecând de la un concept existent, ci tocmai în vederea constituirii unui concept (deci o metaforă de natură autoreferențială). Cele mai multe discipline informaționale (inteligenta artificială, teoria informației, cibernetica, informatica, teoria comunicării ș.a.) s-au constituit beneficiind de „metafore fondatoare”. O situație asemănătoare se prezintă în domeniul metaforei poetice: de la afirmarea expresivă a unei lumi existente se trece la instaurarea unor lumi noi, metafora fiind principala modalitate de constituire a sensurilor. În strategia personajelor teatrale premisa e asocierea la o piesă de teatru a unei matrici bidimensionale, unde liniile corespund diferitelor personaje, iar coloanele diferitelor scene. Prelucrarea acestei informații primare conduce la o viziune a operei dramatice care eludează dialogul, testându-i relevanța tocmai prin absență. Se constată că numeroase informații privind

conflictul teatral și relațiile dintre personaje pot fi obținute pe această cale, fapt care obligă la revizuirea ideii tradiționale cu privire la importanța dialogului în teatru, mai puțin important decât s-a crezut. Sunt apoi elaborate criterii privind statutul personajului teatral (statut foarte controversat în istoria exegezei teatrale), metode de evaluare a interacțiilor diferitelor personaje, a gradului de tensiune conflictuală (dramatică), a echilibrului dramatic, a conflictului teatral ca joc de strategie, a teatrului ca limbaj, aplicațiile vizând teatrul antic (în special tragediile lui Sofocle), teatrul clasic (Corneille, Racine, Molière), teatrul lui Shakespeare, teatrul modern și contemporan. Școala românească de teatrologie matematică s-a constituit pe baza ideilor lui **M.**, la care se fac referințe în numeroase monografii, dicționare, articole de specialitate din SUA, Germania, Rusia, Cehia, Belgia, Brazilia, Canada, Spania, Italia, Olanda, Ungaria, Polonia, Franța etc. Formula canonică a mitului care, în ipoteza autorului ei, Claude Lévi-Strauss, dă numitorul comun al tuturor miturilor, a rămas ca o provocare intrată în atenția sistematică a cercetătorilor abia în ultimele decenii. **M.** îi consacră monografia *The Logical and Semiotic Status of the Canonic Formula of Myth* (1993), în care arată că narativitatea mitică se sustrage logicii clasice și se constituie ca un tip de antinomie. Contrar ipotezei lui Lévi-Strauss și contrar cu ceea ce se întâmplă în folclor, unde are loc o „rezolvare” a conflictului, în mit conflictul este perpetuat. Cercetarea interdisciplinară, cea pluridisciplinară și cea transdisciplinară sunt proprii lucrărilor cu caracter eseistic și filosofic ale lui **M.** Realitatea profundă a lumii este considerată ca un flux, a cărui delimitare în părți componente reprezintă numai o modalitate de descriere, de ordonare, care nu ține de natura lucrurilor. Abordând conceptele cele mai generale din unghiuri diferite (timpul astronomic comparat cu cel atomic, timpul lingvisticii istorice comparat cu cel geologic, timpul fizic cu cel psihic, timpul biologic cu cel al calculatoarelor), urmărind transgresarea logicii clasice și demonstrând că paradoxul a devenit mai degrabă starea normală decât cea patologică a gândirii și a comportamentului uman, acceptând „provocarea științei” (în dublu sens: știința provoacă filosofia și este provocată de aceasta), **M.** tinde să ofere o descriere desfășurată a universului, care să corespundă în cât mai mare măsură ordinii ascunse. În concepția sa, tendința de atenuare a

unor opoziții fundamentale precum adevărat-fals, subiect-obiect, inert-viu, continuu-discret, știință-umanism corespunde caracterului tot mai sincretic al culturii, care dă măsură ordinii universale. Seria *Paradigme universale* (I–IV, 2005–2010, reluată și adăugită într-o ediție integrală apărută în 2011), reconfigurează sintetic complexitatea preocupărilor lui **M.**, iar *Răni deschise* (I, 2012), o colecție de texte de format eteroclit, memorii, eseuri etc., este o radiografie întinsă pe patru decenii a peisajului politic, social, cultural. Între valențele practice ale gândirii lui **M.** se înscrie și interesul acordat reformării învățământului românesc după 1989. Demersul euristic al lui **M.** pornește întotdeauna de la clarificarea conceptelor, de la descrierea limpede a stadiului în care se află cercetarea în chestiunea abordată (cu o vastă erudiție, o precizie a ideilor și o putere de sinteză ieșite din comun) și ajunge la lămurirea propriei poziții printr-o demonstrație logică fără cusur.

SCRIERI: *Lingvistica matematică: modele matematice în lingvistică*, București, 1963; ed. 2, București, 1966; *Introducere în lingvistica matematică* (în colaborare cu Edmond Nicolau și Sorin Stati), București, 1966; *Poetica matematică*, București, 1970; ed. (*Mathematische Poetik*), Frankfurt am Main, 1973; *Din gândirea matematică românească*, București, 1975; *Semne despre semne*, București, 1979; *Paradoxul*, București, 1984; *Timpul*, București, 1985; *Artă și știință*, București, 1986; *Moduri de gândire*, București, 1987; *Provocarea științei*, București, 1988; *Invenție și descoperire*, București, 1989; *The Logical and Semiotic Status of the Canonic Formula of Myth*, Québec, 1993; *Jocul ca libertate*, București, 2003; *Întâlnirea extremelor. Scriitori – în orizontul științei*, Pitești, 2005; *Paradigme universale*, I–IV, Pitești, 2005–2010; ed. Pitești, 2011; *Răni deschise*, I, pref. Sanda Golopenția, București, 2012. **Antologii:** *Semiotica folclorului*, București, 1975; ed. (*La Sémiotique formelle du folklore*), București–Paris, 1978; *Semiotica matematică a artelor vizuale*, București, 1982.

Repere bibliografice: Matei Călinescu, [*Solomon Marcus*], RL, 1970, 35, 36; Nicolae Manolescu, „*Poetica matematică*”, CNT, 1970, 37; Ov. S. Crohmălniceanu, „*Poetica matematică*”, RL, 1970, 42; Sorin Stati, *Un record dublu: „Poetica matematică”*, RMB, 1970, 8086; Lucian Raicu, „*Poetica matematică*”, FLC, 1970, 803; Alexandra Indrieș, *Rîgușul inefabil*, O, 1970, 11; Dumitru Irimia, „*Poetica matematică*”, CL, 1970, 8; Nichita Stănescu, *Matematica poetică*, ARG, 1971, 1; Vasile Florescu, *Poetica matematică?*, VR, 1971, 2; Carmen Vlad, „*Poetica matematică*”, CLG, 1971, 1; Cezar Radu, „*Poetica matematică*”, „*Progresele științei*”, 1972, 1; Dinu Flămând, „*Timpul*”,

ST, 1985, 12; Simion, *Sfidarea*, 266–269; Simion, *Mercutio*, 112–117; *Dicț. scriit. rom.*, III, 76–79; Irina Mavrodin, *Solomon Marcus și întâlnirea extremelor*, SXX, 2004–2005, 11–12; Mihai Zamfir, *Cel care știe totul și încă ceva pe deasupra*, RL, 2005, 12; Bianca Burța, *Literatura lui Solomon Marcus*, OC, 2005, 27; Monica Spiridon, *Un intelectual „nedisciplinat”*, OC, 2006, 48; Liviu Ornea, [*Solomon Marcus*], OC, 2006, 48, 2010, 258, 270; Popa, *Ist. lit.*, II, 1084; *Întâlniri cu Solomon Marcus*, ed. 2, I–II, îngr. Lavinia Spandonide și Gheorghe Păun, București, 2011. **R.S.**

M. AR. DAN (22.IV.1886, Ploiești – 9.V.1965, București), epigramist. De profesie inginer, **M.** a ocupat o serie de funcții importante care l-au purtat în diferite colțuri de țară. A fost pe rând inginer de control al regiunii petrolifere Câmpina, subinspector CFR, inspector al navigației fluviale, apoi, trecând după Primul Război Mondial în Transilvania, devine primul director român al fabricilor de tutun din Cluj și Sfântu Gheorghe. Aflat în 1922 la Timișoara, conduce Manufactura de Tutun, fiind în același timp profesor la Institutul Politehnic. Din 1939 este transferat pe postul de inspector general tehnic la Casa Autonomă a Monopolurilor din București, din cadrul Ministerului de Finanțe, unde rămâne până se pensionează (1946).

Acest autor, care se afirmă în viața culturală a Banatului în primul rând ca epigramist, a întemeiat în 1936, împreună cu poetul Volbură Poiană-Năsturaș, și a condus Asociația Altarul Cărții, ale cărei ședințe le-a patronat mult timp în casa sa. A luat parte la numeroase șezători literare ținute la Cluj, Oradea, Brașov, București. Era cunoscut și apreciat de scriitori și epigramaști de frunte, precum Cincinat Pavelescu, Radu D. Rosetti, Ion Minulescu, I. C. Popescu-Polyclet, cu unii dintre ei purtând incitante dueluri epigramatice. Și-a adunat catrenele din periodice – „România”, „Flacăra”, „Societatea de mâine”, „Dacia”, „Graiul românesc”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Vestul”, „Vremea”, „Unirea română” ș.a., unde semnează și Dion Mardan, Mugur Mardan – în trei volume: *Drăcovenii* (1933), *Epigrame* (1935) și *Epigrame* (1939). Om de duh, autorul lor cultivă o satiră ușoară, binevoitoare, plină de vervă și umor bonom. Dornic de amuzament și de bună dispoziție, el folosește abil ascuțișul ironiei, dezvăluind cu menajamente slăbiciuni, defecte sau tare cotidiene. Improvizațiile sale au adeseori scăpărări malițioase, dar foarte rar sunt caustice sau brutale. De regulă se mențin în limita unei ținute demne, indicând un spirit pe cât de echilibrat, pe atât de

vioi și pătrunzător. Prozodia lasă pe alocuri de dorit, din cauza neglijențelor de ritm. Se întâlnesc totuși câteva catrene antologice, precum epigrama *Unor parveniți* sau „epitafurile” închinată lui Cincinat Pavelescu și lui Al. Calotescu-Neicu. A mai publicat o monografie a insulei Ada-Kaleh (1936), în care surprinde cu sensibilitate poezia unui colț de Orient neatins de modernismul occidental, iar în colaborare cu Cesar Pruteanu a scris broșura *Carol al II-lea, Rex Dacorum* (1939) și feeria în versuri *Legenda lăcrămioarei* (1941).

SCRIERI: *Drăcovenii*, Timișoara, [1933]; *Epigrame*, Timișoara, 1935; *Adakaleh*, Timișoara, 1936; *Epigrame*, Timișoara, 1939; *Carol al II-lea, Rex Dacorum* (în colaborare cu Cesar Pruteanu), Timișoara, 1939; *Legenda lăcrămioarei* (în colaborare cu Cesar Pruteanu), București, [1941].

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, 934–935; Țirioi, *Premise*, 33, *passim*; Grigore Popiți, *Pe cărările tinereții*, Timișoara, 1979, 48, *passim*; Ion I. Mîioc, *Precursorul epigramei bănățene*, „Merci. Pardon. Scuzați”, 1990, 4. **C.Bz.**

MARDARE, Valeriu (15.II.1903, Vlădeni, j. Iași – ?), dramaturg, prozator, publicist. Despre familia și studiile lui **M.** nu se cunosc prea multe. Va fi urmat câțiva ani de Conservator, căci între 1925 și 1929 este actor la Teatrul Național din Cluj și la cel din Iași, apoi bibliotecar la Teatrul Național din București. Debutază ca poet în 1923 la „Lumea literară și artistică”, dar abia în 1928–1929 colaborează mai asiduu, cu versuri și proză umoristică, la „Universul literar” și „Dimineața copiilor”. O piesă în trei acte, intitulată *Nu zice vorbă mare*, i se joacă în 1928 pe scena Teatrului Național clujean și tot atunci, la București, comitetul de lectură îi examinează comedia *Omul fără identitate*, citită și în cenaclul Sburătorul. Considerată inițial nerepresentabilă, piesa e pusă în scenă în 1931 de compania teatrală Masca a lui G.M. Zamfirescu, apoi la Teatrul „Regina Maria” în 1933, ulterior fiind reprezentată la Iași și la Craiova. Se pare că s-a turnat și un film după ea. Între timp altă piesă într-un act, *Haidem la teatru*, e premiată de Societatea Autorilor Dramatici și jucată de Naționalul din Capitală în 1933, iar în 1934 de cel clujean. Ajuns ziarist, **M.** semnează în „Gazeta noastră ilustrată” și în „Săptămâna CFR” și în fine intră în redacția „Universului”, ziar în care, până în 1945, publică reportaje diverse, cronici, însemnări de călătorie ș.a. Mai utilizează și pseudonimul Valmar. În stagiunea 1940–1941 la Teatrul Național din București i se joacă piesa

Cameleonii (Fără căpătâi). Mobilizat cu gradul de locotenent, este în primul an de război reporter pe front, activitate al cărei rod este volumul *Pe urmele bolșevicilor* (1941). În 1945, denunțat ca legionar și „răspânditor de otravă antisovietică”, este suspendat din presă pentru cinci ani, dar probabil va fi suportat și alte pedepse, întrucât dispare cu totul din viața culturală. A murit la București.

Versurile și schițele de început ale lui **M.** sunt mai mult exerciții cu partiturile maeștrilor I.L. Caragiale și G. Topîrceanu în față. Abia mai târziu prozatorul, căruia nu îi lipseau spiritul de observație și capacitatea de a prinde dialogul viu și nervos, izbutește să fixeze în culegerea *D-aia am divorțat* (1942) ceva din fizionomia omului de pe stradă din anii '30 ai veacului trecut. Roadele exersării se văd însă mai bine în piese. După *Nu zice vorbă mare*, modestă tragicomedie a donjuanului care se sinucide din dragoste pentru o femeie ce nu se lasă sedusă, comedia *Omul fără identitate* atrage atenția criticii și a publicului. Subiectul, pierderea identității, se preta unor dezvoltări pirandelliene, dar autorul preferă satira mecanicității la care ajung instituții și categorii sociale, în al căror angrenaj absurd individul e cât pe ce să sucumbe. Demonstrației i se sacrifică întrucâtva verosimilitatea și concizia, dar multe scene relevă o vervă aparte, iar unele tipuri (medicul psihiatru și polițistul) sunt bine conturate, chiar cu mijloace puse în valoare de expresionism. Concesiile făcute gustului comun sunt mai mari în actul *Haidem la teatru*, pe care nu îl salvează nici ritmul alert, nici câteva replici spirituale. Prin *Cameleonii M.* încearcă să revină la comedia de moravuri, atacând oportunismul, dezumanizarea, fuga după un câștig fie și derizoriu. Unele scene sunt grotești, precum aceea în care o familie înscenează un accident feroviar, pentru ca CFR-ul să preia cheltuielile de înmormântare ale fiului „fără căpătâi”. În ansamblu, se constată un deficit de inventivitate în ce privește situațiile și tipologia. Cu toate că nu era lipsit de unele însușiri, **M.** nu s-a putut impune ca un profesionist al comediei.

SCRIERI: *Haidem la teatru*, București, 1936; *Pe urmele bolșevicilor*, București, 1941; *D-aia am divorțat*, București, 1942.

Repere bibliografice: I. Constantinescu, *Un spectacol la periferie, un autor și... criza teatrului*, „Ordinea”, 1931, 685; Vasile Timuș, „*Omul fără identitate*”, RP, 1933, 4540; Ival [Ion Anestin], „*Omul fără identitate*”, VRA, 1933,

278; Petre Pandrea, *Atitudini și controverse*, îngr. și pref. Gh. Epure, București, 1982, 576–578; Camil Petrescu, „Omul fără identitate”, „Argus”, 1933, 5976; Matei Alexandrescu, „Haidem la teatru”, FCL, 1934, 581; Tudor Teodorescu-Braniște, *Teatru*, RFR, 1934, 1; Jack Berariu, „Omul fără identitate”. *Comedia d-lui Valeriu Mardare va fi turnată în film românesc. De vorbă cu regizorul Jean Mihail*, RP, 1935, 572; George Mihail Zamfirescu, *Măturii în contemporaneitate*, îngr. și pref. Valeriu Râpeanu, București, 1983, 86–87, *passim*; Brădățeanu, *Comedia*, 298–299; Valeriu Mardare, DRI, III, 228–231. **V.D.**

MARDARE, Valeriu (1.V.1958, Berești, j. Galați), traducător. Este fiul Nadejdei Mardare (n. Șveț), ceferistă, și al lui Gheorghe Mardare, țesător. Studiază la liceele „Dimitrie Cantemir” (1973–1974) și „Emil Racoviță” (1974–1977) din Iași și la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza”, secția franceză–rusă (1981–1985), urmând în tot acest timp și cursuri de greacă modernă la Seminarul de neogreacă. A lucrat ca profesor de limba franceză la școli din Hadâmbu-Mogoșești (1985–1988) și Budăi (1988–1989), apoi la câteva licee ieșene, ultimul fiind Liceul „Grigore Moisil” (din 2005). Concomitent, colaborează ca lector de neogreacă la universitățile „Al. I. Cuza” și „George Enescu”. În 2005 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Modurile nepersonale în limba română*. După începuturi publicistice în revista liceală „Primii pași” din Iași (1976), își face debutul ca traducător din neogreacă în revista universitară „Dialog”, în 1985, cu o traducere din Gheorghios Vafopoulos, *Balada dragostei*. Mai colaborează cu traduceri, studii și articole la „Cronica”, „Cronica veche”, „Convorbiri literare”, „Dacia literară”, „Tomis” ș.a. Publică mai multe dicționare, vocabulare și ghiduri de conversație pentru limba neogreacă și, de asemenea, un manual de limba neogreacă.

M. s-a specializat în traduceri din limba neogreacă, în special din poeți și prozatori moderni, afirmați în secolul al XX-lea, uneori ajungând până în pragul secolului următor. După prezența cu traduceri în câteva antologii de poezie și eseu, el se oprește asupra neoromanticului Kostis Palamas, „poet național” al Greciei moderne, asupra baudelairianului Kostas Uranis, căruia îi traduce o selecție de poezii și un memorial de călătorie din anii '30, cuprinzând și pagini despre România, și asupra modernistului Gheorghios Vafopoulos. Traducătorul respectă rigorile prozodice ale poemelor atât din veacul al XIX-lea, cât și din prima jumătate

a secolului al XX-lea, de la imnurile celebratorii ale debutului la sonetele maturității la Palamas, restituie accentele intimiste ale lui Uranis sau elanurile metafizice ale lui Vafopoulos. Dintre poeții celei de-a doua jumătăți a secolului trecut el îi selectează pe Prodromos H. Markoglou, reprezentant al modernismului anilor '60, și pe Nasos Vayenas, important poet al generației '70 și teoretician literar atenian, căruia îi transpune poemele, dar și reflecțiile aforistice pe tema poeziei, a formelor acesteia, a traductibilității ei etc. **M.** s-a îndreptat și spre proza contemporană, tălmăcind, de pildă, romanul istoric din 1999 al lui Kostas Asimakopulos *Râul ciocârlilor*, o poveste a deșteptării unui soldat turcit la identitatea sa, odată cu mișcarea eteristă din 1820. Mai important este romanul *Mediterrana de răsărit* al scriitoarei cipriote Ivi Meleagrou. Apărut în original în 1969, romanul reflectă puternicele tensiuni politice din insula mediteraneană în anii '60, fructificând în acest sens experimentele Noului Roman francez. Traducătorul transpune în mod inspirat anxietatea care domnește în Nicosia printre supraviețuitorii unor măceluri din anii '50, păstrând în versiunea românească tehnica fluxului de conștiință și focalizarea surprinzătoare a narațiunii, uneori doar vizuală, alteori doar auditivă. În 2001 i-a apărut o plachetă bilingvă intitulată *Poezii ianniotie – Ianniotika i poiimata*.

SCRIERI: *Poezii ianniotie – Ianniotika i poiimata*, ed. bilingvă, București, 2001; *Literatura neolenă în România (1837–2005). O bibliografie* (în colaborare), București, 2005. **Antologii:** *Spiritul elen – Sinteze europene la revista „Cronica” din Iași*, coordonare împreună cu Andreas Rados, pref. Traian Diaconescu, Iași, 2008 (în colaborare). **Traduceri:** Margarita Fronimadi-Matatsi, *Aleșii*, ed. bilingvă, Atena, 1996; *Suflet cipriot. Antologia nuvelei cipriote*, pref. Yannis Katsouris, București, 1997 (în colaborare); *Eseul elen. Antologie*, îngr. și pref. Kostas Asimakopulos, București, 1998 (în colaborare); Kostas Uranis, *De la Atlantic la Marea Neagră. Note de călătorie*, pref. Evangelos N. Moshos, București, 1999, *Poeme – Poiimata*, ed. bilingvă, pref. Elena Lazăr, București, 2003; Nasos Vayenas, *Despre poezie*, pref. Victor Ivanovici, Iași, 1999, *Barbare odes – Ode barbare*, ed. bilingvă, îngr. și pref. trad., București, 2001; Evangelos N. Moshos, *Neli-niștea metafizică la Kostis Palamas*, București, 2001 (în colaborare cu Mihai Țipău); Kostis Palamas, *Opere alese*, pref. Evangelos N. Moshos, București, 2001 (în colaborare cu Elena Lazăr); Ivi Meleagrou, *Mediterrana de răsărit*, pref. Lefteris Papaleontiou, București, 2002; Kostas Asimakopulos, *Râul ciocârlilor*, București, 2003; Gheorghios Vafopoulos, *Poiimata – Poeme*, ed. bilingvă, pref.

trad., București, 2004; *Zăvorăște, Grecia, în inima ta! Poeți greci contemporani*, îngr. Andreas Rados, Iași, 2005 (în colaborare); *Haemus. O antologie de poezie balcanică*, Atena, 2007 (în colaborare); Prodromos H. Markoglou, *Versuri și proze*, pref. Dimitrios Kokoris, Iași, 2011 (în colaborare cu Andreas Rados).

Repere bibliografice: Marius Alexianu, *O antologie a eseului elen*, CRC, 1998, 9; Elena Lazăr, *Călător prin România*, ADV, 1999, 17; Daniil Stavăr, *Kostas Uranis, „De la Atlantic la Marea Neagră”*, CRC, 1999, 11; Busu-ioc, *Scriitori ieșeni, 278–279*; Elisabeta Lăsconi, *Aproape de Elada... și mai aproape de Grecia modernă*, ALA, 2003, 1 iulie; Gheorghe Badea, *Un nou roman de Kostas Asimakopoulou: „Râul ciocârlilor”*, CRC, 2004, 2; Marius Chelaru, [Valeriu Mardare], CL, 2004, 7, 8; Paula Scalcău, *Elenismul în România*, București, 2006, 203, 208. **D.Mn.**

MAREȘ, Nicolae (18.IV.1938, Măgurele, j. Prahova), polonist, traducător. Este fiul Elisabetei (n. Țenea) și al lui Dumitru Mareș, muncitor ceferist. Se înscrie la Universitatea din București (1959–1960) și își continuă studiile la Facultatea de Limba și Literatura Polonă în cadrul Universității din Varșovia (1961–1966), unde își va susține și doctoratul în 1971. A îmbrățișat cariera diplomatică, îndeplinind diferite funcții în cadrul Ministerului Afacerilor Externe: în Departamentul de relații cu românii din străinătate (1966–1967), atașat cultural la Ambasadă Română din Varșovia (1967–1971), secretar la Departamentul pentru problemele Europei Centrale (1972–1974), director al Departamentului Central European (1981–1984), consilier (1989). A mai fost director al Centrului Cultural Român din Paris (1987–1988). Din 1994 este însărcinat cu afaceri ad-interim la Ambasadă Română din Macedonia, iar după încheierea carierei diplomatice va fi profesor consultant la Fundația România de Măine. Colaborează la „Steaua”, „Tribuna”, „România literară”, „Contemporanul”, „Familia”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Poezia”, „Luceafărul” ș.a. Debutează ca traducător în 1970. A alcătuit, împreună cu Anda Mareș, *Dicționar polon-român* (1980).

Aflându-se în contact direct cu literatura polonă, **M.** a tradus îndeosebi poezie, contribuția sa situându-se mai ales în perimetrul liricii contemporane. Din patrimoniul clasic selectează din versurile lui Adam Mickiewicz. Alte traduceri – *Poeme* (1973) de Tadeusz Różewicz, *Bucuria scrierii* (1977) de Wisława Szymborska și *Zece poeți polonezi contemporani* (1978) – prefigurează antologia *Poezia poloneză contemporană* (1981). Eșantioanele alese

din cei peste optzeci de poeți antologați creionează reliefuri poetice interesante și personalități de talent indiscutabil. Sensibilitatea față de simțăminte delicate și compatibilitatea tălmăcitorului cu prozodia modernă vor fi confirmate și de transpunerea cărții *Neliniște* de Tadeusz Różewicz, ca și de versiunile din poeziile Papei Ioan Paul al II-lea (Karol Józef Wojtyła). În proză **M.** traduce, singur sau în colaborare, din Michał Rusinek, Tadeusz Żeleniński-Boy, Zenon Kosidowski ș.a. Diplomat de carieră, **M.** și-a consacrat o parte a activității, mai ales în ultimii ani, unor teme de mare interes: relațiile dintre cele două țări, culminând în 2010 cu masivul tom, însoțit de un corpus consistent de documente, *Alianța româno-polonă între destrămare și solidaritate (1938–1939)*; evocarea personalității Papei Ioan Paul al II-lea; cercetarea misiunii diplomatice a unor scriitori români. În cartea *Lucian Blaga – diplomat la Varșovia* (2011) evidențiază atitudinea de intransigență și dezmințire a poetului față de orice defăimare la adresa României, în scurta sa ședere în capitala Poloniei ca atașat de presă (1926–1927), perioadă când va scrie piesa *Meșterul Manole*, reprezentarea ei în 1934 la Teatrul Național din Lwow „fiind un triumf”, după cum se va exprima însuși dramaturgul.

SCRIERI: *Republica Populară Polonă* (în colaborare cu Lucia Badea), București, 1972; *Wyspiański*, București, 1981; *Ioan Paul al II-lea, papă pentru mileniul al III-lea*, pref. Ioan Robu, București, 2000; *Receptarea Papei Ioan Paul al II-lea în România sau Despre intrarea Pontifului în conștiința românilor*, București, 2004; *David și Păstor*, București, 2005; *Încă Polonia...*, Chișinău, 2008; *Alianța româno-polonă între destrămare și solidaritate (1938–1939)*, București, 2010; *Diplomație, politică, spiritualitate, cultură*, Chișinău, 2010; *Lucian Blaga – diplomat la Varșovia*, București, 2011; *Lucian Blaga. Epistolarul de la Academia Română*, Alba Iulia, 2012. **Traduceri:** Zenon Kosidowski, *Povestiri biblice*, București, 1970 (în colaborare cu Anda Mareș); Stanisław Jerzy Lec, *Gânduri nepieptănate*, pref. trad. Iași, 1971, *Aforisme, versuri, epigrame*, pref. trad., Iași, 1980; Tadeusz Różewicz, *Poeme*, pref. trad., Iași, 1973, *Neliniște*, pref. trad., București, 1984; Wisława Szymborska, *Bucuria scrierii*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1977, *Poezii alese*, Chișinău, 2006; Adam Mickiewicz, *Versuri alese*, pref. trad., București, 1978 (în colaborare cu Miron Radu Paraschivescu, Virgil Teodorescu și Vlaicu Bârna); *Zece poeți polonezi contemporani*, pref. Ion Petrică, București, 1978; *Cântece vorbite, lirică primitivă*, pref. Aurel Rău, postfața trad., Iași, 1979; *Poezia poloneză contemporană*, pref. Vasile Igna, Cluj-Napoca, 1981; *Gânduri nemuritoare. Proverbe*

și *cugetări poloneze*, îngr. și pref. trad., București, 1986; Karol [Józef] Wojtyła [Papa Ioan Paul II], *Poeme*, pref. Ioan Alexandru, București, 1992, *Poezii alese*, îngr. și pref. Maria Roșca, postfață trad., București, 1999, *Triptic roman*, București, 2003, *Cugetări*, îngr. și pref. trad., București, 2003; *Antologia poeziei poloneze*, îngr. trad., Nădlac, 2007.

Repere bibliografice: Velea, *Interferențe*, 209–211; Stan Velea, *Ioan Paul al II-lea – un papă poet*, AUI, t. XLI, 1995; *Dicț. scriit. rom.*, III, 79–80; Stan Velea, *Literatura polonă în România*, București, 2001, 366–371; Geo Vasile, *Ioan Paul al II-lea*, CNT, 2002, 144; Iovan Poiană, *Poezia – comunicare cu Dumnezeu*, „Crai nou”, 2003, 3474; Marius Chelaru, *Ochii versului polonez în limba română*, CL, 2008, 2; Aurel Rău, „Antologia poeziei poloneze”, ST, 2008, 4.

S.V., G.Dn.

MAREȘ, Radu

(3.III.1941, Frasin,
j. Suceava – 26.III.2016,
Cluj-Napoca),
prozator.

Este fiul Franciscăi Mareș (n. Suhoveschi), învățătoare, și al lui Gavril Mareș, agronom; la naștere a primit prenumele Radu-Mihai. Învăță la liceul din Rădăuți (1954–1957), urmând ulterior Facultatea de Filologie la Cluj (1959–1964). A lucrat ca electrician (la Bicaz, Argeș), profesor (în județul Constanța, 1965), activist cultural și ziarist (Suceava, 1966–1971). Stabilizat în 1971 la Cluj, funcționează peste două decenii ca redactor la revista „Tribuna”. Între anii 1997 și 2001 este director al Editurii Dacia, iar din 2001 consilier la aceeași editură. Debutază în 1959 la „Tribuna”, iar editorial, în 1972 cu volumul de proză *Anna sau Pasărea paradisului*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor; este, în același an, coautor la volumul colectiv de reportaje *Vine istoria* (alături de Vasile Sălăjan și Nicolae Prelipceanu). Mai colaborează cu proză, reportaje, critică literară, eseuri la „Steaua”, „Ateneu”, „Convorbiri literare”, „Lucefărul”, „România literară”, „Vatra” ș.a. Romanelor *Cel iubit* (1976) și *Caii sălbatici* (1981; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj), *Ecluza* (2006; Premiul Cartea

Anului, decernat de Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor), *Când ne vom întoarce* (2010; Premiul Uniunii Scriitorilor) și *Deplasarea spre roșu* (2012) li se adaugă o carte de însemnări, pagini de jurnal și note de lectură intitulată *Pe cont propriu* (1986), alta care ezită între reportaj, eseu și jurnal de călătorie, *Anul trecut în Calabria* (2002), ori memorialistica din *Manual de sinucidere* (2003).

Stilist remarcabil, excelent observator al vizibilității, adevărat maestru al descriției sugestive și simpatetice, subtil iscoditor al percepțiilor și senzațiilor – îmbogățite prin revelarea haloului lor de conotații subiective, asociativ-biografice ori culturale –, M. vădește în primele cărți înclinația către construcții rafinate, uneori aparent inutil abstruse, aproape enigmatice, cu deficit de epică și aventură. Există aici multă observație, descriție minuțioasă, vizualitate pe îndelete cercetată, cât și consemnări pregnant-sugestive ale altor percepții privind mirosuri, mișcări de aer, schimbări de temperatură, atmosferă, freamăt, sunete ori impresii misterios semantizate, „tălmăcite” parțial, multă interpretare subiectivă (presupuneri, aluzii etc.), pentru o cantitate de epic firavă, minimă. Rezultă o proză opacă, misterioasă, vagă, extrem de densă conotativ. O proză cumva nonfigurativă, care încântă în sine, prin savoarea frazelor și complicația construcției, fără să impună ori să strecoare vreun mesaj sau „sens adânc” explicitabil, parafrazabil, rezumabil. Cititorului îi sunt prezentate tablouri stranii și trăiri bogat-înghețate, fascinante ori tulburătoare, uneori ca niște pânze de Magritte sau de De Chirico. Prozatorul se raliază la ceea ce s-a numit școala privirii, dar nu o face într-o modalitate tehnicistă, ci într-una succulentă, având carnația omenescului, cele mai bune pagini amintind de Claude Simon. Un fel de artă poetică e formulată în *Anna sau Pasărea paradisului*. E vorba „de un artificiu al gândirii, o cale mai comodă care ți se oferă: nu există evenimente mari și mici [...], ci e vorba de acea istovitoare concentrare a gândirii asupra unui detaliu – care este sau pare sau poate fi considerat superfluu –, dar efortul tău îi va da nebănuite proporții: iată ideea de spectator dusă spre ultime consecințe”. Proza lui M. din anii '70 ai secolului trecut este una de calitate, chiar dacă minoră – într-un context dominat de epic, analitic, de istorie și tipologie etc. *Anna sau Pasărea paradisului* și *Cel iubit* nu sunt propriu-zis romane, ci cărți de scriitură artistă și de atmosferă, din care se reține un anumit

exotism, atmosfera orașelor mici de tradiție central-europeană, referirea la situația confuză imediat postbelică (în *Cel iubit*), recursul la scenarii pseudopolițiste extrem de discrete și complet opacizate în elementul lor anecdotic. Odată cu *Caii sălbatici*, prozatorul își ajustează strategia, abandonează vidul anecdotic și (în parte) aspirația spre perfecțiune stilistică în beneficiul unui existențialism susținut de un relief narativ mai accentuat. Modalitatea prozastică practică de aici înainte este una care a fost identificată cu un „realism” modern, rafinat și vigoos totodată, deloc desuet. *Caii sălbatici* este un bildungsroman care încearcă să ofere, cum s-a remarcat, „radiografia unei generații”, fiind prezente numeroase elemente autobiografice, amendate și topite în ficțiune. Firul narativ urmărește traseele biografice ale câtorva tineri, studenți la Cluj în anii '60, considerate retrospectiv de unul dintre protagoniști, care e și narator-*raisonneur*. Sunt investigate idealurile și frustrările, succesele și înfrângerile acestor tineri, în contextul istoric dat și în încercarea de a-și găsi drumul în viață fără a sacrifica atașamentul față de adevăr. Romanul are o construcție complexă, cu dislocări de cronologie, cu alternări de stiluri, cu fragmente scrise într-o manieră proprie jurnalului. Cam stufos și fastidios pe alocuri, *Caii sălbatici* excelează tot prin însușirile caracteristice autorului: talentul de stilist, capacitatea de a investiga trăirile, în mod obișnuit discursivizate, comentate lăuntric. Scenele din viața universitară clujeană au culoarea autenticității și valoare de document. *Pe cont propriu* este o carte de autoficțiune cu statut incert, în ultimă analiză un fel de jurnal neconvențional, dar jurnal totuși, destinat publicării și lucrat literar. Statutul ambiguu al acestui volum – care a dat prozatorului prilejul unei controverse cu Adrian Marino – este indicat explicit: nici roman, nici jurnal, nici antijurnal. S-ar putea spune că este mai degrabă un eseu cu pretext diaristic. Cronologia notațiilor nu este menționată, nici riguros respectată. Cartea e construită pe mai multe niveluri: există un jurnal al cititorului și al criticului (M. a practicat, în paginile „Tribunei”, critica literară), extrem de interesant, bogat în considerații posibile într-un jurnal de lectură neîncorsetat de exigențele genurilor publicistice, dar și un jurnal al reporterului, al călătorului. Se mai cuvine menționat că pasiunea de călător și înzestrarea de observator sunt învederate de pagini de reportaj în care M. s-a străduit să evite fasonul găunos, lozincard,

confectionat-patetic ori convențional omenesc, impus în epocă unor astfel de producții jurnalistice. *Anul trecut în Calabria* este o scriere nonficțională, cronică a unui sejur de câteva luni în sudul Italiei, în 1990. Nu e un jurnal propriu-zis, ci un reportaj literar, cu scriitură decalată (în timp), combinând notația cu eseu și confesiunea. Cu privirea scormonitoare și înțelegerea largă, călătorul e tolerant și acid totodată, epicureu distins și meditativ, iubitor de pățanii inedite și preocupat de chestiuni general-omenești, colorându-și paginile cu un umor de finețe. Revenind la roman în anii 2000, scriitorul își confirmă poziția de important prozator contemporan. Însușirile caracteristice și, poate într-o măsură mai mare decât în cărțile anterioare, vigoarea epică, precum și chemarea către asumarea unei „mari mize” sunt armonizate admirabil în romanele sale mai recente, remarcate, dar și controversate într-o oarecare măsură. *Ecluza* se înfățișează ca o substanțială și elaborată frescă a marasmului existențial al unor personaje din lumea intelectuală și artistică a Clujului (orașul nu e numit, dar e perfect recognoscibil) în ultimii ani ai regimului ceaușist, reconstituind cu atenție și simț al echilibrului o tematică puțin abordată în proza postdecembristă. *Când ne vom întoarce* a fost salutat ca un „mare roman al Bucovinei”, în care Adrian Dinu Rachieru a identificat nu numai „o posibilă monografie a Bucovinei interbelice”, ci și „o meditație – deloc ostentativă – asupra sensului Istoriei, recompunând o epocă bântuită de turbulențe și elan constructiv, cu frământări, ferve, vitalism și un final imprevizibil, pe rețetă polițistă: o castă poveste erotică încheiată dramatic, ca tragedie existențială, asortată însă vremurilor tulburi: derută, eroism, implicare, visătorie, eșecul Istoriei”. Pe de altă parte, romanului i-au fost reproșate carențe relative la perspectiva naratorială, un tezism perceptibil în pofida eforturilor de control și un presupus mesaj ideologic discutabil. Cu prezentul narațiunii situat în România postdecembristă, romanul epistolar *Deplasarea spre roșu* propune, prin recurs la memorii și anticipări sofisticat administrate, reconstituirea unor trasee biografice sinuoase și dramatice, pe fondul istoriei în desfășurare, cu aceeași știință a construcției în planuri mari și în detaliu.

SCRIERI: *Anna sau Pasărea paradisului*, Cluj, 1972; *Vine istoria* (volum colectiv), Cluj, 1972; *Cel iubit*, Cluj-Napoca, 1976; *Caii sălbatici*, Cluj-Napoca, 1981; *Pe cont propriu*, Cluj-Napoca, 1986; *Anul trecut în Calabria*,

Cluj-Napoca, 2002; *Manual de sinucidere*, Timișoara, 2003; *Ecluză*, Brașov, 2006; *Când ne vom întoarce*, Cluj-Napoca, 2010; *Deplasarea spre roșu*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Culcer, *Citind*, 231–233; Titel, *Pasiunea*, 166–168; Vlad, *Lectura rom.*, 187–192; Moraru, *Textul*, 194–196; Iorgulescu, *Prezent*, 238–241; Petru Poantă, „*Pe cont propriu*”, TR, 1987, 5; Adrian Marino, *Jurnal provincial*, TR, 1987, 18; Ioan Holban, [Radu Mareș], CRC, 1987, 20, „Bucovina literară”, 2003, 6; Nicolae Prelipceanu, *Calea literară*, VR, 1987, 6; *Dicț. scriit. rom.*, III, 80–82; Raluca Dună, „*Anul trecut în Calabria*”, LCE, 2002, 40; Sanda Cordoș, *Angoasele unui străin fericit*, VTRA, 2003, 1; *Dicț. analitic*, IV, 463–465; Ruxandra Cesereanu, „*Manual de sinucidere*”, ST, 2004, 3; Luca Pițu, *Radu Mareș, cardinalul memorialisticii clujene*, F, 2004, 4; Cornel Moraru, *Simptome ale rinocerizării*, CLT, 2004, 17; Holban, *Ist. lit.*, II, 140–145; Popa, *Ist. lit.*, II, 823; Irina Petraș, *Radu Mareș se întoarce*, APE, 2010, 12; Liviu Antonesei, *Radu Mareș apasă accelerația*, OC, 2011, 306; Daniel Cristea-Enache, *Good old times*, OC, 2011, 308, 309; Titu Popescu, *Un roman monografic despre Bucovina*, ST, 2011, 1–2; Paul Cernat, *Un roman la periferia istoriei*, OC, 2011, 322; Alex Goldiș, *Un roman excepțional*, CLT, 2011, 21; Adrian Dinu Rachieru, [Radu Mareș], „Bucovina literară”, 2011, 7–8, CNT, 2012, 6; Teodora Dumitru, *Condeiful și pistolul*, CLT, 2011, 46; Borbély, *Existența*, 194–197; Marius Chivu, *Un roman alunecos*, DM, 2012, 405; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Nuntă spagirică*, SDC, 2012, 359.

N.Br.

MARGUL-SPERBER,

Alfred (23.IX.1898,

Storoiineț, azi în

Ucraina – 3.I.1967,

București), traducător.

Mama, Margula, de la care își va deriva numele după moartea ei, avea înclinații muzicale și preda ore de pian, iar tatăl era contabil la moșia Flondoreni a lui Iancu Flondor. Învăță mai întâi în satul natal, apoi frecventează liceul la Cernăuți, iar la izbucnirea Primului Război Mondial familia mutându-se la Viena, va absolvi acolo, în 1916, Liceul Piarist. E încorporat în armata austro-ungară și participă ca sublocotenent la acțiuni militare în Galiția și Ucraina, angajându-se totodată în mișcarea socialistă. Demobilizat în 1918, începe la

Cernăuți Facultatea de Drept, la care renunță însă curând. Tot acum scrie la publicații germane din Cernăuți (expresionista „Der Nerv”) și Brașov (avangardista „Der Ziel”). Urmează ani de pibegie, cu îndeletniciri ocazionale la Paris (1920) și New York (1921–1924), unde colaborează mai ales la ziarul „New Yorker Volkszeitung”. Bolnav de plămâni, se întoarce în Bucovina (1925) și se consacră ziaristicii (redactor la gazeta liberal-conservatoare „Czernowitzer Morgenblatt”, 1927–1933), folosind multe pseudonime, și literaturii. Mai lucrează ca funcționar la o fabrică din Burdujeni (1933–1940), apoi se mută la București pentru a se sustrage prigoanei antievreiești. Protecția unor scriitori ca Ion Pillat, E. Lovinescu, Oscar Walter Cisek îl ferește de deportare în Transnistria, iar mijloacele de subzistență pentru traiul său în penumbră și le câștigă din meditații. Între 1945 și 1947 se înscrie la secția engleză-germană a Facultății de Litere a Universității din București, fără a-și finaliza studiile. În 1946 e numit traducător-șef la publicația „Rumanian Review”, din 1947 lucrează la Departamentul emisiunilor pentru străinătate de la Radiodifuziunea Română. Colaborează la presa germană din țară, iar din 1952 se dedică exclusiv proiectelor literare, publicând poezie de orientare realist-socialistă. Tălmăcește în limba germană din versurile poezilor români și străini, pregătind pentru tipar o culegere substanțială din lirica lumii, mai ales din poezi americani contemporani, dar și din idiș, chineză și rusă – *Weltstimmen*, apărută postum, în 1968. Întocmește două antologii pentru cititorul tânăr și îngrijește două volume din creația lui Heinrich Heine. Pentru traducerile sale din poezia populară românească i s-a decernat Premiul de Stat (1954).

De cântecul popular românesc **M.-S.** se apropiase încă din perioada bucovineană a vieții sale, publicând în versiune germană câteva grupaje de texte în „Czernowitzer Morgenblatt” și, în urma unei reușite acțiuni de „contrabandă literară” în Germania nazistă, chiar o „mică antologie” de folclor în revista müncheneză „Das Innere Reich”. Textele culegerii *Im Wandel der Zeiten* (1953) sunt reluate și completate cu altele în antologia *Rumänische Volksdichtungen* (1954). Capitolul baladelor cuprinde piesele cele mai cunoscute (*Miorița*, *Toma Alimoș*, *Bujor* ș.a.), oferite în variante germane foarte prețuite, un admirator al acestora fiind Ion Barbu. **M.-S.** s-a încercat și în transpunerea capodoperelor lui M. Eminescu, reușind

versiuni comparabile cu cele ale lui Franyó Zoltán. A promovat cunoașterea poezilor români contemporani în rândurile cititorilor germani, mai ales prin revista „Rumänische Rundschau”, unde a publicat din lirica anilor '50 și '60. Meritorii sunt și tălmăcirile din Tudor Arghezi, din opera căruia a alcătuit antologii consistente, editate la București și la Viena. În afara unor tălmăciri din Eminescu și Arghezi, precum și din poezia populară românească, au mai apărut postum un volum bilingv al iconarului Teofil Lianu (Teofil Dumbrăveanu), poet distins în 1937 cu Premiul Societății Scriitorilor Români, și o cuprinzătoare antologie, *Die Buche*, conținând lirica poezilor de origine evreiască din Bucovina, editată la München abia în 2009.

Antologii: *Die Buche. Eine Anthologie deutschsprachiger Judendichtung aus der Bukovina*, îngr. George Guțu, Peter Motzan și Stefan Sienerth, postfață George Guțu și Peter Motzan, München, 2009. **Traduceri:** *Im Wandel der Zeiten*, București, 1953; *Rumänische Volksdichtungen*, București, 1954; Vladimir Colin, *Märchen*, București, 1956, *Der kupferne Reiter*, Berlin, 1958; Mihai Beniuc, *Der Apfelbaum am Weg*, Berlin, 1957 (în colaborare), *Gedichte*, București, 1958 (în colaborare), *Gedichte*, pref. Paul Georgescu, București, 1965 (în colaborare), *Gedichte*, pref. Franz Theodor Csokor, Viena, 1965; Marcel Breslașu, *Gedichte*, București, 1958 (în colaborare); Ion Creangă, *Der Flachs und das Hemd*, București, 1960; Tudor Arghezi, *Gedichte*, pref. Mihai Beniuc, București, 1961, *Ausgewählte Gedichte*, pref. Mihai Ralea, Viena, 1961, *Gedichte*, București, 1964; Maria Banuș, *Gedichte*, București, 1967, *Schau, die Zypressen dort*, București, 1986 (în colaborare); *Weltstimmen*, București, 1968; *In einem einzigen Leben. Zeitgenössische rumänische Lyrik*, Cluj-Napoca, 1975 (în colaborare); *Lyrik aus Rumänien*, Leipzig, 1980 (în colaborare); Teofil Lianu Dumbrăveanu, *Curcubeu peste țară – Regenbogen überm Land*, ed. bilingvă, îngr. și postfață Mircea A. Diaconu, Iași, 2007.

Repe bibliografice: Heinz Stănescu, *Alfred Margul-Sperber*, VK, 1970, 8; A. Ga. [Anneli Gabanyi], *Rumänische Literatur in deutscher Übersetzung*, în *Rumänisch-deutsche Interferenzen*, coordonator Klaus Heitmann, Heidelberg, 1986, 274–306; Alfred Kittner, *Alfred Margul-Sperber*, în *Neue Deutsche Biographie*, XVI, Berlin, 1990, 171–172; Gert Ungureanu, *Alfred Margul-Sperber*, în *Die rumäniendeutsche Literatur in den Jahren 1918–1944*, București, 1992, 399–406; *Lexikon deutschsprachiger Schriftsteller. 20. Jahrhundert*, Hildesheim–Zürich–New York, 1993, 498; Horst Schuller Anger, *Der Übersetzer Alfred Margul-Sperber. Vermitteln als literarischer Selbstauftrag*, în *Germanistische Beiträge des Lehrstuhls für Germanistik*, Sibiu, 1993, 63–70; Peter Motzan, *Alfred Margul-Sperber (1898–1967). Eine*

Porträtskizze, în *Stundenwechsel. Neue Perspektiven zu Alfred Margul-Sperber, Rose Ausländer, Paul Celan, Immanuel Weissglas*, coordonatori Andrei Corbea-Hoisie, George Guțu și Martin A. Heinz, București–Iași–Konstanz, 2002, 10–42; Ioana Rostoș, *Alfred Margul-Sperber als Mitarbeiter am „Czernowitzer Morgenblatt”*, Suceava, 2006; Grete Tartler, *Poezia de limbă germană a evreilor din Bucovina*, RL, 2009, 27. **J.W., G.Dn.**

MARIAN, Boris (pseudonim al lui Boris Mehr; 19.XI.1941, Soldatko Aleksandrovsk, Rusia), poet, publicist. Este fiul Mariei Mehr (n. Șerf), corectoare, și al lui Iacob Mehr, ziarist. Familia, originară din Herța, revenind în România în 1945, **M.** urmează la București cursurile Liceului „N. Bălcescu” (1955–1959), apoi Facultatea de Chimie Industrială din cadrul Institutului Politehnic (1959–1961), continuându-le la Moscova (1961–1965). Lucrează mai întâi ca inginer, apoi în calitate de cercetător științific la Institutul Central de Cercetări Chimice din București (1968–1978) și din nou ca inginer la Zalău și în București. Din 1997 este redactor la „Realitatea evreiască”. Debutează cu poezie, simultan, la „România literară” și la „Luceafărul” (1968). Prima carte, *Numele profesorului*, îi apare în 1986. Mai colaborează la „Adevărul literar și artistic”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Flacăra”, „Poesis”, „Poezia”, „Oglinda literară”, „Semnal” (Toronto), „Viața noastră”, „Ultima oră” (Tel Aviv) ș.a. Semnează și Boris Marian Mehr sau B. Mehr. În 1985 i se acordă Premiul Cenaclului „Nichita Stănescu”.

Poezia lui **M.** cultivă un umor discret, reținut, asociat acidității asumate, într-un stil direct, ca într-o radiografie a trăirilor. „Figura” centrală din plachetele sale este profesorul, mască auctorială ce dezvoltă aserțiuni filosofice. Poemele au o structură dialogică: se deschid cu maximele expuse de profesor, urmează interpretarea în registru parodic și se încheie cu adevărurile expuse *ex cathedra* tot de profesor. Umorul vine din manevrarea ingenioasă a acestui scenariu care opune absolutul prozaismului cotidian: „Progresul este intrarea în absolut/ a valorilor morale, prin repetiție, însă,/ valorile se înjumătățesc”; „Profesorul tăia cu cuțitul bucata/ din farfurie, șervetul îi stătea strâmb,/ am vrut să i-l îndrept”. Genericul profesor are păreri despre toate stările lumii, vorbește despre război, plictis, banalitate, libertate. Dedublarea eului poetic este fertilă, reprezentând tocmai scrierea poeziei înseși. Versurile din *Viață de profesor* (2002)

reflectă alte stări lăuntrice, într-un stil sec și aducând în prim-plan actul scrierii: „Suntem legați de rădăcini,/ suntem fragili,/ alimentați de răuri, aer, soare,/ noi nu respingem mila, dar umili/ noi nu putem să fim,/ n-avem chemare” (*Poezii*); „Poetul simte mirosul/ cernelii/ și al abisului/ la marginea scrisului” (*Abis*). Îmbinând buna dispoziție, manifestă îndeosebi sub forma ironiei, autoironiei sau a asociației de rime cantabile, cu notația rece, amară, poemele se nutresc dintr-o imaginație livrescă. Versurile târzii sunt rodul unei dispoziții lirice diferite, cultivând acum mai ales stările lipsite de iluzii, tristețea vremelnice, însingurarea și căutarea unor răspunsuri la interogațiile eterne. Ca publicist, legat cu preponderență de revista „Realitatea evreiască”, **M.** și-a adunat intervențiile în volumele *File de calendar profan* (2007) și *Bazar oriental* (I–II, 2009–2010), unde sunt mixate „tablete” despre oameni de origine evreiască (scriitori, artiști, filosofi, politicieni, oameni de afaceri ș.a.) de ieri și de azi, reflecții despre fascism, comunism, Holocaust, Gulag etc., amintiri, colaje de citate, versuri ș.a. –, mărturii ale unui spirit care trece prin „momente de tihnă intelectuală” sau prin „chinuitoare insomnii”, transpuse însă într-o manieră fără relief expresiv.

SCRIERI: *Numele profesorului*, București, 1986; *Profesorul de fericire*, București, 1989; *Vocea profesorului*, București, 1993; *Evreii. Istorie, valori*, București, 2000; *Viață de profesor*, București, 2002; *Mers în pustiu sau Căutarea lui Dumnezeu*, București, 2005; *Dicționar sentimental*, București, 2006; *Adesea, printre ore solitare*, București, 2007; *File de calendar profan*, pref. Tiberiu Avramescu, București, 2007; *A bis sau A șaptea poartă*, București, 2008; *154 sunete*, București, 2009; *Bazar oriental*, I–II, București, 2009–2010; *Infernul de toate zilele*, București, 2011.

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, *Pedagogie lirică*, ST, 1990, 3; Aurel Pantea, *Apoftegma și învățăcelul*, VTRA, 1990, 8; Mihaela Ursa, „Vocea profesorului”, ST, 1994, 1–2; Țicu Goldstein, *Valori iudaice*, „Realitatea evreiască”, 2000, 119; Aura Christi, *Ex libris*, CNT, 2000, 47; H. Zalis, *Semn de carte*, CNT, 2002, 36; Horia Gârbea, [Boris Marian], LCE, 2009, 29–30, 45–46, 2010, 50; Alex. Ștefănescu, *Tragism direct*, RL, 2010, 2. **M.Dr.**

MARIAN, Eugen B. (21.VI.1921, București – 17.I.2012, București), traducător, prozator. Este fiul Charlottei (n. Löbel) și al lui Barbu Marian (1876–1942), ziarist la „Universul”; este fratele lui Paul B. Marian. Urmează la București Liceul „Matei Basarab” (1931–1939), după absolvirea căruia se înscrie la

Facultatea de Drept, luându-și licența în 1947. Lucrează ca ziarist la „Timpul” și „Rampa”, apoi ca redactor la secția de scenarii a Studioului Cinematografic „Al. Sahia” și la secția de limbă spaniolă a Redacției emisiunilor pentru străinătate a Radiodifuziunii (1954–1989). Debutază în „Tribuna poporului” (1944). După câteva traduceri realizate în colaborare cu Paul B. Marian, publică singur traducerea romanului *Serenada* de James Cain (1945). Colaborează cu povestiri, schițe umoristice, recenzii, interviuri, traduceri la „Contemporanul”, „Flacăra”, „La Roumanie d’aujourd’hui”, „Tribuna României”, „Cinema”, „Luceafărul”, „România literară”, „Licurici”, „Urzica” ș.a.

Multe cărți ale lui **M.** sunt repovestiri ale unor povești, basme, legende, mituri, snoave aparținând unor zone lingvistice și culturale dintre cele mai diverse. Astfel, în *Basmele isteților* (1957) și în *Legendele munților* (1980) sunt reunite, după criteriul tematic, atât povești românești, cât și din Hawaii, Madagascar, Auvergne (Franța), Cornwall (Marea Britanie), insulele Celebes, Birmania, China, India, Serbia, Japonia etc. **M.** a recurs la culegeri de folclor editate în diferite limbi, dar nu a dat simple traduceri, ci a repovestit expresiv, într-o formă accesibilă, menită să fie familiară publicului căruia i s-a adresat, motivele și temele folclorice selectate. Este și autorul unor piese de teatru – *Sperietoarea veselă* (1947), *Sfânta Jane* (1949) – reprezentate, dar needitate în volum. A scris și câteva scenarii de film documentar: *Centenarul Teatrului Național „I.L. Caragiale”* (1952), *Bogății ascunse* (1953), *Cantemiriștii* (1958). Împreună cu Paul B. Marian a îngrijit o ediție revizuită și amplificată a dicționarului *Citate și locuțiuni străine* al tatălui lor, Barbu Marian. După modelul acestuia, realizează – prin selecție și traduceri – o culegere de citate și maxime, intitulată *Trei secole de paradox* (1983). A făcut numeroase transpuneri, unele de bună calitate, din operele unor scriitori importanți din literaturile engleză, americană, spaniolă și a realizat scenarii și dramatizări pentru teatrul radiofonic prin adaptarea unor scrieri de García Lorca, Buero Vallejo, Ben Jonson, Marivaux, Bernard Shaw, Dickens, Conan Doyle ș.a. Cărțile pentru cei mici – *Pățania pițigoiului* (1954), *Corabia tainelor* (1963) ș.a. – se adaugă unei susținute activități publicistice.

SCRIERI: *Pățania pițigoiului*, București, 1954; *Basmele isteților*, București, 1957; *Zidul nepieritor al lui Ticatlún*, București, 1962; *Corabia tainelor*, București,

1963; *Mocasini fermecați*, București, 1968; *Legende de munți*, București, 1980. **Traduceri:** Hans Fallada, *Banii nu fac nici două parale*, București, 1942 (în colaborare cu Paul B. Marian); John Steinbeck, *Tortilla*, București, 1945 (în colaborare cu Paul B. Marian); Lewis Carroll, *Alice în țara minunilor*, București, 1946; Graham Greene, *Destine încrucișate*, București, 1946; James Hilton, *Nu suntem singuri*, București, 1946; Erskine Caldwell, *Pământ tragic*, București, 1948 (în colaborare cu Vintilă Russu-Șirianu); Mark Twain, *Opere*, II–IV, București, 1954–1958 (în colaborare cu Petre Solomon și Petru Comarnescu); Charles Lamb, Mary Lamb, *Povestiri după piesele lui Shakespeare*, București, 1956; H. M. Stanley, *Călătorie prin Africa*, București, 1960, *În căutarea lui Livingstone*, I–II, București, 1982; Samuel Butler, *Erewhon. Întoarcerea în Erewhon*, I–II, București, 1968; Albert Camus, *Starea de asediu*, București, 1969 (în colaborare cu V. Bercescu); P.B. Rubens, *Pictor și diplomat (Scrisori)*, București, 1970; Federico García Lorca, *Doña Rosita*, București, 1971; Antonio Buero Vallejo, *Somnul rațiunii*, București, 1971; Katherine Anne Porter, *Corabia nebunilor*, București, 1975; George Eliot, *Middlemarch*, I–IV, pref. trad., București, 1977; Jerome K. Jerome, *Vacanță cu copiii mei*, București, 1981; *Trei secole de paradox*, pref. Silviu Iosifescu, București, 1983.

Repere bibliografice: *Bloc-Notes*, „Fapta”, 1947, 788; Radu Naumescu, „Sfânta Jane”, „Drum drept”, 1949, 777; Șerban Cioculescu, *Paradoxul*, RL, 1986, 6; *Dicț. scriit. rom.*, III, 82–83. **N.Br.**

MARIAN, Liviu (25.V.1883, Siret – 25.XI.1942, Craiova), prozator, istoric literar, publicist. Este fiul Leontinei (n. Piotrovski) și al folcloristului Simion Florea Marian. Urmează la Suceava Liceul Greco-Ortodox și la Cernăuți, între 1901 și 1905, Facultatea de Litere și Filosofie. Student fiind, se numără printre întemeietorii gazetei „Junimea literară”, în care publică proză, versuri, traduceri, diverse articole și comentarii îndeobște pe teme literare, iscăbind și cu pseudonimele Lili și Titus Livius. După absolvirea facultății predă la Gimnaziul Superior Greco-Oriental din Suceava până în 1913. Între timp colaborează la „Gazeta Bucovinei”, „Ramuri”, „Cosinzeana” și „Luceafărul”, tipărește broșura *Simeon Florea Marian* (1910) și volumele de proză *Suflete stinghere* (1910) și *Printre stropi* (1912). În preajma Primului Război Mondial va fi trecut în România, căci în 1917 se găsește în Basarabia, implicându-se în organizarea învățământului în limba română. Deputat de Cahul din 1920, între 1922 și 1939 este profesor și director al Liceului „B.P. Hasdeu” din Chișinău. În 1926 concurează

la un post de profesor universitar, susținându-și în prealabil doctoratul, cu lucrarea *Contribuțiuni la istoria literaturii românești din veacul al XIX-lea*, însă îi va fi preferat Ștefan Ciobanu. Desfășoară o bogată activitate publicistică în „Glasul moldovenesc”, „Răsăritul”, „Curentul nou”, „Sburătorul”, „Adevărul literar și artistic”, „Deșteptarea”, „Renașterea Moldovei” (1920–1921; e director împreună cu Nicolae Dumbrăveanu), „Floarea soarelui”, „Viața Basarabiei” ș.a. Întocmește, împreună cu Nicolae Dunăreanu, antologia *Prozatorii noștri* (I–II, 1921), tradusă și în rusește, și dă la iveală, sub formă de extrase și broșuri, mai multe studii: *Proza noastră estetică* (1921), *B.P. Hasdeu și Rusia* (1925), *Civilizație și poezie* (1927), *B.P. Hasdeu și M. Eminescu* (1927), *Bogdan Petriceicu Hasdeu* (1928), *I. Creangă* (1930), *Alexandru Hasdeu și Academia Română* (1932), *Activitatea publicistică a lui B.P. Hasdeu* (1932).

„Sufletele stinghere” din nuvelele și schițele adunate în cartea de debut a lui M. se disting întrucâtva de inadaptabili din proza sămănătoristă, în parte și datorită unei influențe venite dinspre scriitori germani și ruși. Personajele nu au însă un relief pregnant, prozatorului lipsindu-i atât puterea imaginativă, cât și acuitatea observației. Cu totul rar câte o notație relevă ceva din polimorfismul mediu bucovinean. Lirismul, prezent aici, devine preponderent în *Printre stropi*, volum ce adună un fel de poeme în proză în registru minor. Câteva poezii, publicate târziu, vădesc o bună stăpânire a versului, pe o tematică insuficient personalizată. Destul de bogata publicistică literară face loc cu timpul unor studii mai aplicate, vizându-l îndeosebi pe B.P. Hasdeu. În *Contribuțiuni la istoria literaturii române în veacul al XIX-lea* (1927) sunt incluse și alte cercetări, cum ar fi cele privind istoria presei românești, literatura comparată (*Pușkin în românește*), sociologia literară (*Ideea proprietății literare la scriitorii noștri*).

SCRIERI: Simeon Florea Marian, București, 1910; *Suflete stinghere*, București, 1910; *Printre stropi*, Suceava, 1912; *Coloniștii nemți din Basarabia*, București, 1920; *Proza noastră estetică*, Chișinău, 1921; *B.P. Hasdeu și Rusia*, Chișinău, 1925; *Civilizație și poezie*, București, 1927; *B.P. Hasdeu și M. Eminescu*, Chișinău, 1927; *Activitatea mea publicistică. 1908–1927*, Chișinău, 1927; *Contribuțiuni la istoria literaturii românești din veacul al XIX-lea*, Chișinău, 1927; *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, București, 1928; *I. Creangă*, Chișinău, 1930; *Alexandru Hasdeu și*

Academia Română, București, 1932; *Activitatea publicistică a lui B.P. Hasdeu*, Chișinău, 1932. **Antologii:** *Prozatorii noștri*, I-II, Chișinău, 1921 (în colaborare cu Nicolae Dunăreanu).

Repere bibliografice: Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 225; Predescu, *Encicl.*, 525–526; [Liviu Marian], „Revista Bucovinei”, 1943, 1 (grupaj special); Eugen Dimitriu, Petru Froicu, *Liviu Marian. 1883–1942*, „Buletinul Societății de Științe Filologice”, 1983, Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română, Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775–2000*, Cernăuți, 2000, 197–200; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, 25–26. **V.D.**

MARIAN, Maria (24.III.1930, Câmpulung), prozatoare. Este fiica Elisabetei (n. Solomon) și a lui Iosif Marian, mecanic. Urmează liceul la Ploiești și Facultatea de Economia Muncii din cadrul Institutului de Științe Economice din București (1949–1953). După absolvire ocupă funcții didactice până la treapta de conferențiar, activând succesiv în Catedra de științe sociale a Școlii Superioare de Partid, la Facultatea de Medicină și Farmacie și la cea de Construcții din București. Pentru că fiul său părăsise țara, este obligată să renunțe la postul de cadru didactic și să lucreze ca bibliotecară (1981–1985), precum și ca funcționară, ziaristă și artist plastic. În 1992 înființează Editura Universal Dalsi. A colaborat la „România literară”, „Contemporanul”, „Apostrof”, „Memoria” ș.a. Proza i-a fost tradusă în sârbă, cehă, germană, franceză, engleză.

M. debutează editorial târziu, cu *Lasă asta!* (1982), carte de povestiri scurte, cu narator obiectiv, verva, ca și ironia benignă vizând personaje și situații din viața cotidiană, dar întorcându-se și asupra autoarei înseși. Date personale și fantezii trec într-o scriitură fără ornamente, care înregistrează traiul unei familii obișnuite, așa cum arată în fața neamurilor (din casă și de aiurea), toți și toate găsind înțelegerea ironică și bonomă a unei naratoare cu o privire acută, intuitivă. *Eu și tata facem sport* (1986) continuă poveștile de familie în aceeași tonalitate, autoarea realizând un fel de fotografii-instantanee, conturate cu ironie simpatcă și tehnici fără pretenții. Un jurnal, pe care **M.** îl ține încă de la vârsta de doisprezece ani, îi oferă materia ce va fi prelucrată imaginativ în cărțile sale. Dacă umorul sec al primelor proze reprezenta reacția unei priviri lucide la cenușiul lumii, volumul intitulat sugestiv *Schițe de roman* (1989) își schimbă tonul, adaptându-l fiecărei situații și lăsând să pătrundă noi personaje, fiecare cu o

istorie distinctă. Funcționează în continuare autoironia și ironia bine cumpănite, își fac simțite prezența și comprehensiunea, și compasiunea față de oameni în vremuri de restriște. *Regina încurcăturilor* (1993) reia texte mai vechi, dar abordează teme sau situații mai noi, integrate în aceeași viziune ironic-înțelegătoare. *Optimiștii înfrânți* (1994), o povestire-jurnal, marchează o schimbare de ton: balansul ironie-grotesc este echilibrat de simplitatea uneori extremă cu care naratoarea se înfățișează pe sine într-o lume aflată în schimbare și degradare. Este confesiunea unei femei care a traversat în același secol trei epoci istorice (de la încă binele din '44 până la bulversarea postdecembristă), vorbind despre câte a trăit în tonuri umoristice, dar și grave, uneori cu o sinceritate de spovedanie. Cohorte de activiști (**M.** însăși a aparținut câțva timp acestei tagme) alcătuiesc o societate de carieriști, demagogi, grandomani, pe care personajul narator/autor îi privește acum cu un umor critic alternând cu expresia unor reflexe retractile și frustrări generatoare de regrete. Alte două volume completează trilogia confesivă, tonul rămânând același, grav și simplu. „Concepută ca o rememorare post-mortem a propriei vieți” (Alex. Ștefănescu), *Scrisoare din eternitate* (1998) are tot naturalețe și putere de înțelegere, într-o consemnare laconică. O reușită o reprezintă romanul-cronică de familie *Fetele lui Solomon* (1999), mixaj de monografie a unei comunități rurale din Muscel, ai cărei reprezentanți de seamă, familia Solomon, se înalță și decad odată cu prăbușirea civilizației rurale sub comunism, și de frescă istorico-sentimentală. Apar aici personaje izbutite, influențate poate de diverse modele (Slavici, Rebreanu, Preda), lăsate să evolueze în simplitatea lor complexă: Solomon, Vinița, femeia care nu și-a iubit soțul niciodată și care își revarsă întreaga dragoste asupra copiilor, murind în cele din urmă, ca și bărbatul ei, înfrântă, neîmplinită; copiii lor ajung să fie covârșiți de reacții sufletești ce îi surprind pe părinți. Luciditatea observației urmărește personajele în relațiile lor de fiecare zi, descrise într-o frazare cadențată, de o oarecare solemnitate. Prozele din *Arlechinul* (2006), mici povești de viață vag melodramatice, se concentrează prioritar asupra dilemelor morale ale personajelor, același tipar al invenției narative afându-se în romanul *Adulterul* (2012). **M.** a scris, de asemenea, încă două cărți de amintiri (*Cum a fost posibil*, 2006, *Shiky*, 2011), schițe umoristice

(*Vând loc de veci!*, 2010) ș.a. A mai îngrijit în 2005 o culegere intitulată *Totuși n-au fost singuri. Solidaritatea intelectualității române și evreiești în anii 1900–1940*.

SCRIERI: *Lasă asta!*, București, 1982; *Eu și tata facem sport*, București, 1986; *Schițe de roman*, București, 1989; *Regina încurcăturilor*, București, 1993; *Optimiștii înfrânți*, postfață George Pruteanu, București, 1994; *Scrisoare din eternitate*, pref. Domnița Ștefănescu, București, 1998; *Fetele lui Solomon*, București, 1999; *Cu familia la circ*, București, 1999; *Castelul englezesc*, București, 2000; *Ouăle și bibliografia*, București, 2002; *Cum a fost posibil?*, pref. Domnița Ștefănescu, București, 2006; *Arlechinul*, București, 2006; *Vând loc de veci!*, București, 2010; *Shiky*, București, 2011; *Adulterul*, București, 2012.

Repere bibliografice: Dumitru Dinulescu, *Cartea vieții de fiecare zi*, RL, 1982, 35; Răzvan Bărbulescu, *Un Jerome K. Jerome feminin*, FLC, 1982, 36; Gabriela Eftimie, *Jumătatea plină a... destinului*, „Azi”, 1993, 48; Alex. Ștefănescu, [Maria Marian], RL, 1993, 28, 1998, 48, 2000, 21; Lorena Păvălan, [Maria Marian], CNP, 1997, 6, „Meridianul românesc”, 1998, 2; Elena-Esther Tacciu, „Optimiștii înfrânți”, „Minimum”, 1998, 6; Mariana Șora, *Americile după Columb...*, ALA, 2000, 520; H. Zalis, *La rampă, familia țărănească*, CNT, 2003, 3; Petraș, *Cărțile*, 111–112, 312–314; Eugenia Țărălungă, „Cum a fost posibil?”, VR, 2007, 1–2; Tiberiu Stamate, *O reverie*, RL, 2007, 27; Popa, *Ist. lit.*, II, 932.

E.M.

MARIAN, Paul B. (3.V.1906, București – 8.II.1997, București), traducător, publicist. Este fiul Charlottei (n. Löbel) și al lui Barbu Marian, ziarist; Eugen B. Marian este fratele său. La București urmează Liceul „Gh. Lazăr” (1917–1925) și va absolvi Facultatea de Drept. Debutază la „Universul” (1925) și scrie la „Bilete de papagal”. A fost unul dintre primii cronicari cinematografici cu rubrică permanentă, ținută în revista „Cinema”, și a înființat în 1932 revista „Ecranul”. Este prezent după 1950 în „Gazeta literară”, „Viața românească”, „Amfiteatru”, „Colocvii”, „România literară”, „Cronica”, „Ateneu”, „Tomis”, „Lumea”, „Magazin istoric” ș.a. Între 1934 și 1944 a folosit pseudonimul Ion Albotă; a mai semnat Const. Apostol sau Pavel Mureșanu.

Traducător talentat și harnic, cultivat, poliglot, **M.** a dat numeroase transpuneri din literaturile franceză, engleză și germană. Selectează îndeosebi romane, dar și piese de teatru, cărți de istorie, reportaje, memorialistică, știință popularizată, relatări de călătorie etc., unele aparținând unor autori iluștri (Charlotte Brontë, André Maurois, Antoine de Saint-Exupéry, Max Frisch, William

Saroyan, Louis Bromfield, Upton Sinclair, H. Troyat, Maurice Druon, Marguerite Duras ș.a.). A scris și câteva cărți pentru copii. Împreună cu fratele său Eugen B. Marian a îngrijit în 1973 o ediție revizuită și augmentată a dicționarului *Citate și locuțiuni străine* al tatălui lor, Barbu Marian.

SCRIERI: *Toto premiant*, București, 1934; *S-a născut un copil*, București, 1941; *Cristofor Columb*, București, 1942. **Traduceri:** E.R. Burroughs, *Tarzan*, București, 1941; Daphne du Maurier, *Rebecca*, București, 1941, *Verișoara mea*, *Rachel*, București, 1974; Upton Sinclair, *Metropole*, București, 1941, *În căutarea adevărului*, București, 1945; Hans Fallada, *Banii nu fac nici două parale*, București, 1942 (în colaborare cu Eugen B. Marian); John Steinbeck, *Tortilla*, București, 1945 (în colaborare cu Eugen B. Marian); Antoine de Saint-Exupéry, *Pilot de război*, București, [1946]; André Maurois, *Jurnal din Statele Unite*, București, 1946; Charlotte Brontë, *Jane Eyre*, București, 1956 (în colaborare cu Dumitru Mazilu); J.B. Priestley, *Ziua mamei*, București, 1965; Max Frisch, *Biedermann și incendiarii*, București, 1966; Karel Čapek, *Boala albă*, București, 1967 (în colaborare cu Tanți Economu), *Mama*, București, 1967 (în colaborare cu Tudor Mușatescu); Gerhart Hauptmann, *Țesătorii*, București, 1967 (în colaborare cu Isăia Răcăciuni), *Oameni singuratici*, București, 1967; Oliver Goldsmith, *Vicarul din Wakefield*, pref. Virgil Nemoianu, București, 1967; William Saroyan, *Stridia și perla*, București, 1967; Henri Troyat, *Viața lui Tolstoi*, I–III, pref. Tatiana Nicolescu, București, 1973; Toulouse-Lautrec, *Scrisori*, București, 1975.

Reperbibliografice: Emil Manu, *Paul B. Marian*, LCF, 1968, 19; Al. Raicu, *La masa de lucru*, RL, 1986, 17; *Dicț. scriit. rom.*, III, 84–86; Iulia Deleanu, *Cu sufletul deschis*, București, 2000, 122–125, 267; Tehila Ofer, *Om de cultură Paul B. Marian*, „Realitatea evreiască”, 2006, 252–253. **N.Br.**

MARIAN, Rodica (1.VI.1944, Beiuș), poeticiană, poetă. Este fiica Anei (n. Abrudan) și a lui Dumitru Marian, funcționar. A absolvit Facultatea de Filologie din Cluj (1967), fiind apoi redactor la Radio Turda, secretar științific la Institutul de Perfecționare a Cadrelor Didactice din Cluj, timp în care semnează articole, cronici literare și teatrale, mai ales cu pseudonimul Draga Milian, în ziare și reviste clujene. Din 1973 este redactor și revizor la *Dicționarul limbii române*, în cadrul Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca, iar mai târziu cercetător științific. Este doctor în filologie (1998) cu o teză despre reinterpretarea poemului eminescian *Luceafărul*. Are contribuții științifice în domeniile semanticii, stilisticii, poeticii și semioticii, publicate în reviste

științifice (inclusiv străine) și literare (unele semnate Rodica Popescu), precum și în volume colective. Colaborează cu poezie la „Tribuna”, „Steaua”, „Familia”, „Orizont” ș.a. Ca poetă, debutează editorial în volumul colectiv *Alfa '87*. A fost distinsă cu Premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu” al Academiei Române (1996), Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (1999, 2011), Diploma Meritul Academic oferită de Academia Română (2010) ș.a.

Conceptul de text poetic integral, aplicat exegezei poemului *Luceafărul* de M. Eminescu în volumul *Lumile „Luceafărului”* (1999), urmărește configurarea procesului poetic luând în considerare și variantele. Lucrarea propune o analiză semantică sui-generis prin teoria lumilor posibile; astfel, opoziția Luceafăr–Hyperion configurează două lumi textuale ale omului, în care fiecare ipostază a eroului se încadrează armonic. În anul următor **M.** va publica în colaborare și *Dicționarul „Luceafărului” eminescian* (2000), însoțit de comentarii poetico-analitice asupra fondului lexical și ideatic. Metoda este aplicată și în *Luna și sunetul cornului. Metafore obsedante la Eminescu* (2003). Alcătuirea corpusului de lucru este acum mult mai dificilă din cauza faptului că motivele „obsedante” alese apar în întreaga creație poetică eminesciană. *Identitate și alteritate. Eminescu și Blaga* (2005) indică deschiderea unor orizonturi noi în studiile sale de poetică, prin aprofundarea ideii de specificitate spirituală. Debutul poetic târziu, cel puțin sub aspect editorial, cu volumul *Chipul și asemănarea* (2011), denotă o sensibilitate marcată de simboluri recesive, fără spontaneități evidente, apărută de morga unei verbalizări expansive.

SCRIERI: *Lumile „Luceafărului”*, Cluj-Napoca, 1999; *Mihai Eminescu, „Luceafărul” – text poetic integral*, Cluj-Napoca, 1999; *Dicționarul „Luceafărului” eminescian* (în colaborare cu Felicia Șerban), Cluj, 2000; ed. București, 2007; *Subterane și clopote*, pref. Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2001; *Luna și sunetul cornului. Metafore obsedante la Eminescu*, Pitești, 2003; *Hermeneutica sensului. Eminescu și Blaga*, Cluj-Napoca, 2003; *Identitate și alteritate. Eminescu și Blaga*, București, 2005; *Chipul și asemănarea*, Cluj-Napoca, 2011. **Ediții:** Augustin Pop, *Telejurnalul de Cluj*, Cluj-Napoca, 2000.

Repere bibliografice: Mircea Borcilă, [*Rodica Marian*], DR, 1998–1999, 3–4, TR, 1999, 37–52; Mariana Neț, [*Rodica Marian*], LL, 2000, 1–2, JL, 2001, 5–10; Carmen Vlad, *Textul poetic și „monadele magice”*, ST, 2001, 12; Cristina Florescu, *Un „infern” exegetic*, TP, 2002, 10; Ion Mureșan, *Eminescu și computerul*, TR, 2003, 9; Petraș, *Cărțile*,

111–112, 312–315; Elena Faur, *„Identitate și alteritate. Eminescu și Blaga”*, DR, 2006–2007; Flavia Teoc, *Semne într-o carte*, ST, 2011, 4; Constantin Cubleşan, *Eminescologi clujeni*, Cluj-Napoca, 2011, 157–171; Ion Pop, *Între chip și asemănare*, TR, 2012, 226; Irina Petraș, *Rodica Marian sau Chipul și asemănările*, APE, 2012, 3. **I.I.**

MARIAN, Simion Florea

(1.IX.1847, Ilișești,
j. Suceava – 11.IV.1907,
Suceava), folclorist,
etnolog.

Este fiul Ruxandrei (n. Stanovici) și al lui Grigore Marian Flore, țaran. Învăță în satul natal, apoi la „școala populară” din Suceava și la gimnaziul din același oraș (1859–1869). Ultimele clase le urmează la Năsăud și la Beiuș, unde își trece și bacalaureatul (1871). Între timp străbătuse meleagurile transilvane cu dorința, neîmplinită, de a-l întâlni pe Avram Iancu. În această călătorie a adunat un apreciabil număr de cântece populare în care sunt glorificate faptele tribunului ardelean. Debutul lui **M.** are loc în revista „Familia”, care îi publică în câteva numere din 1866 și 1867 culegerea de folclor *O nuntă în Ilișești*. Tot în această perioadă adună doine și balade – o parte apar în „Familia” din 1868 – ce vor alcătui volumul *Poezii populare din Bucovina. Balade române culese și corese* (1869). După absolvirea studiilor secundare se înscrie la Facultatea de Teologie din Cernăuți, pe care o termină în 1875. După un an este hirotonit, slujind pe rând în Poiana Stampei (județul Suceava) și în Voloca-Siret, de unde strânge un bogat material folcloric și etnografic. În 1877 este numit preot în orașul Siret, unde va ajunge peste doi ani profesor de religie la „școala populară”, precum și la școala reală inferioară, la care va preda și limba română. În 1881, când este primit în Academia Română, avea proiecte impresionante. Cu ajutorul material al Academiei, el a reușit să le împlinească în mare măsură. Cea mai bogată activitate o desfășoară la Suceava, unde se stabilește în 1883, mai întâi ca învățător, iar începând din 1894 ca profesor definitiv la gimnaziu. Aici a fost o prezență în cadrul mai multor societăți științifice, literare și didactice și

a făcut să apară, între 1886 și 1891, „Revista politică”. S-a interesat și de alte laturi ale vieții culturale, lăsând o serie de lucrări cu caracter istoric și câteva privind literatura veche. A scris și poezii, facile, realizate după modele folclorice, de care se îndepărtează foarte puțin, a prelucrat snoave populare și a încercat, sub înrâurirea lui Ion Creangă, genul amintirilor.

În activitatea folcloristică a lui **M.** se disting trei etape. La început, în perioada studiilor gimnaziale, este puternic influențat de exemplul lui V. Alecsandri. El culege la întâmplare, manifestă preferințe pentru doine și balade, prelucrează textele culese și creează balade în manieră folclorică. Colecția din 1869 reține doar prin câteva piese a căror autenticitate nu este îndoielnică. Aproximarea de cercul folcloristic al lui B. P. Hasdeu delimitează începutul celei de-a doua etape, care ține din ultima clasă de liceu până în anul 1882, când se pregătea să plece la Suceava. Este perioada în care renunță la intervenția în textele culese și își lărgeste simțitor sfera investigațiilor, interesându-se de cultura populară în totalitatea ei. Sub raport geografic, culegerile sale nu depășesc încă aria regională. Publică acum balade, snoave și legende (în „Columna lui Traian”), plugușoare și colinde (în „Foaia Societății Românismul”), doine, hore, anecdote și păcălituri din Bucovina (în „Convorbiri literare”), datini și credințe (în „Albina Carpaților”), cântece epice (în „Aurora română”), descântece și vrăji (în „Traian”), proverbe, zicători și cimilituri (în „Cărțile săteanului român”), mitologie populară (în „Amicul familiei”) ș.a. Credincios principiilor trasate de B. P. Hasdeu, scoate colecția *Poezii populare române* (I–II, 1873–1875), care marchează un moment important în evoluția ideilor sale folcloristice. În prefață precizează că a adunat aceste creații așa cum le-a auzit și că le-a publicat în forma lor originală. Cele două volume de balade și doine, în care pe alocuri se mai simte intervenția culegătorului, cuprind piese de o incontestabilă ținută artistică. Notele explicative ce însoțesc unele texte, indicarea localităților de unde au fost culese și notarea, câteodată, a numelui informatorilor, precum și glosarul dialectal conferă caracter științific acestei colecții, care ocupă un loc însemnat în istoria folcloristicii românești. O contribuție notabilă o aduce și culegerea *Tradiții populare române din Bucovina* (1895). Legende, publicate într-o broșură apărută la Sibiu (*Tradițiuni populare române*, 1878), reluate parțial în volumul din 1895,

atrag atenția prin forma lor autentic populară, relevând o valoare artistică și documentară deosebită. După venirea la Suceava **M.** încearcă să surprindă în studiile lui principalele trăsături ale creației populare românești, înscriindu-și numele printre deschizătorii de drumuri în acest domeniu. Pentru cunoașterea realității folclorice din celelalte provincii locuite de români, a inițiat și întreținut o intensă corespondență cu un mare număr de învățători, preoți, precum și cu V. Alecsandri, Petre Ispirescu, Ion Pop-Reteganul, At. M. Marienescu, Teodor Bălășel ș.a., de la care a primit un sprijin substanțial. De asemenea, folosind metoda indirectă de cercetare, a difuzat și două chestionare (apeluri) prin revistele ardelene „Familia”, „Amicul familiei”, „Șezătoarea”, „Tribuna”, „Luminătorul” ș.a. În această ultimă etapă a activității sale tinde – și în bună parte reușește – să întocmească lucrări care să cuprindă aspecte esențiale ale culturii populare de pe întreg spațiul dacoromân. Se ocupă, aproape exclusiv, de punerea în ordine și redactarea imensului material etnofolcloric adunat de-a lungul a peste două decenii. Ies acum de sub tipar *Ornitologia poporană română* (I–II, 1883; Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române) și *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor* (1903), ca și colecțiile *Descântece populare române* (1886) și *Vrăji, farmece și desfaceri* (1893). Tot acum folcloristul dă la iveală culegerile *Satire populare române* (1893) și *Poezii populare despre Avram Iancu* (1900), ilustrative pentru sfera largă a preocupărilor sale. Reușite remarcabile înregistrează **M.** mai ales în domeniul etnologiei. El are meritul de a fi studiat fenomenul etnografic într-o firească interdependență cu folclorul și arta populară. Scrierile consacrate sărbătorilor calendaristice (*Sărbătorile la români*, I–III, 1898–1901) și o monumentală trilogie asupra obiceiurilor din ciclul familial – *Nunta la români* (1890), *Nașterea la români* (1892), *Înmormântarea la români* (1892) – sunt contribuții științifice fundamentale. Reeditate după un secol, dar și mai târziu, aceste studii își dovedesc actualitatea. Proza populară pe care **M.** a adunat-o a făcut obiectul lucrării *Legendele Maicii Domnului* (1904), precum și al colecțiilor postume *Legendele ciocârliei* și *Legendele rândunicii* (1923), *Basme din Țara de Sus* (1975), *Basme populare românești* (I–IV, 1986–1998) ș.a. Tot postum a apărut și volumul *Hore și chiuțuri din Bucovina* (1911). Lucrările *Botanică românească* și *Mitologie românească* au fost editate abia în 2000.

Au mai fost lăsate în manuscris doine și balade din Bucovina și Ardeal, cântece ostășești, obiceiuri din ciclul familial (*Junețea la români*), datini legate de sărbători, colinde, snoave, cimilituri ș.a. Bun cunoscător al creației populare românești, **M.** a realizat o operă de referință, neegalată încă în literatura românească de specialitate.

Marian este autorul unei impresionante opere folclorice și etnografice, în care cultura populară este cercetată – monografic, analitic-descriptiv și morfologic – pentru prima dată în aproape toate compartimentele ei: poezie lirică, descântece, colinde, vrăji, cimilituri, proverbe, snoave, legende istorice, datini, credințe, mitologie, moravuri, cromatică, zoologie, botanică. Prin exemplul său, el pune bazele cercetării științifice a folclorului și stimulează culegerea amplă a creațiilor poporului, contribuție pentru care este considerat de B.P. Hasdeu, în 1881, „singurul etnograf român [...], dar un etnograf în adevăratul sens al cuvântului”.

IODAN DATCU

SCRIERI: *Chromatica poporului român*, București, 1882; ed. îngr. și pref. Petre Florea, București, 2002; *Ornitologia poporană română*, I–II, Cernăuți, 1883; *Tolpa și Ștefan Vodă*, Brașov, 1886; *Biserica din Părâuți în Bucovina*, București, 1887; *Nunta la români*, București, 1890; ed. îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 2000; *Nașterea la români*, București, 1892; ed. îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 2000; *Înmormântarea la români*, București, 1892; ed. îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 2000; *Paserile noastre și legendele lor*, București, 1895; *Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava*, București, 1895; *Sărbătorile la români*, I–III, București, 1898–1901; ed. I–II, îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 1994; *Portretul lui Miron Costin, mare logofăt și cronicar al Moldovei*, București, 1900; *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor*, București, 1903; *Legende de Maicii Domnului*, București, 1904; ed. îngr. Ileana Benga și Bogdan Neagotă, Cluj-Napoca, 2003; *Scrisori către Artur Gorovei*, îngr. și introd. Maria Luiza Ungureanu, București, 1970, *passim*; *Nuvele și amintiri*, îngr. și pref. Paul Leu, Suceava, 1994; *Trilogia vieții*, I–III, îngr. Teofil Teaha, Ioan Șerb și Ioan Ilișiu, București, 1995; *Botanică românească*, îngr. și pref. Antoaneta Olteanu, București, 2000; *Mitologie românească*, îngr. și pref. Antoaneta Olteanu, București, 2000; *Trilogia vieții*, I–III, îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 2000; *Istoria literaturii române din Bucovina*, îngr. și pref. Nicolae Cârlan, Suceava, 2007; *Botanică poporană română*, I–III, îngr. Aura Brădățan, pref. Ioan Opriș, Dumitru Murariu, Suceava, 2008–2010. **Culegeri:** *Poezii populare din Bucovina. Balade române culese și corese*, Botoșani, 1869; *Poezii populare române*, I–II, Cernăuți, 1873–1875; *Tradițiuni populare române*, Sibiu, 1878; *Descântece populare române*, Suceava, 1886; *Bârnușca*.

Istorie populară, Brașov, 1887; *Satire populare române*, București, 1893; *Vrăji, farmece și desfaceri*, București, 1893; ed. București, 1996; *Tradiții populare române din Bucovina*, București, 1895; ed. îngr. și pref. Iordan Datcu, București, 2000; *Răsplata. Povești din Bucovina*, Suceava, 1897; *Inscripțiuni de pe manuscripte și cărți vechi din Bucovina*, I, Suceava, 1900; *Poezii populare despre Avram Iancu*, Suceava, 1900; *Hore și chiuituri din Bucovina*, București, 1911; *Legende de ciocârlie*, București, 1923; *Legende de rândunicii*, București, 1923; *Basmă din Țara de Sus*, îngr. M. Căraușu și Paul Leu, Iași, 1975; *Legende istorice din Bucovina*, îngr. și pref. Paul Leu, Iași, 1981; *Basmă populare românești*, I–IV, îngr. și pref. Paul Leu, București, Suceava, 1986–1998; *Poezii populare din Bucovina*, îngr. Aura Brădățan, Suceava, 2007. **Ediții:** Vartolomei Măzăreanu, *Condica mănăstirii Voronețului*, Suceava, 1900, *Condica mănăstirii Solca*, Suceava, 1902, *Domnia lui Ștefan cel Mare și cea a lui Ștefan Tomșa*, Suceava, 1904.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, „*Nunta la români*”, AAR, dezbateri și administrație, t.x, 1887–1888; Iorga, *Oameni*, I, 196–200; Chendi, *Foiletoane*, 33–38; Liviu Marian, *Simeon Florea Marian*, București, 1910; Adrian Fochi, N. Al. Mironescu, *Contribuții la cunoașterea vieții și operei lui S.Fl. Marian*, REF, 1960, 1–2; Chițimia, *Folcloriști*, 159–191; *Ist. lit.*, III, 835–846; Bârlea, *Ist. folc.*, 232–244; *Dicț. lit.* 1900, 553–555; Mircea Fotea, *Simion Florea Marian, folclorist și etnograf*, București, 1987; *Simion Florea Marian și corespondenții săi*, îngr. Eugen Dimitriu și Petru Froicu, pref. Iordan Datcu, București, 1991; Ion Șeuleanu, *Viața ca sărbătoare*, ST, 1995, 4–5; Ilie Moise, *S. Fl. Marian sau Viziunea etnologică asupra culturii tradiționale românești*, REF, 1995; *Simeon Florea Marian în amintiri, mărturii, evocări*, îngr. Petru Froicu și Eugen Dimitriu, introd. Ion Popescu-Sireteanu, postfață Nicolae Cârlan, Suceava, 1997; Paul Leu, *Cititorul etnografiei române*, ed. 2, I–II, Suceava, 1999; *Dicț. scriit. rom.*, III, 86–89; Ion H. Ciubotaru, *Trilogiile lui Simion Florea Marian*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, 2002; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 562–565; *Simion Florea Marian: 100 de ani de la moarte*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, 2007 (grupaj special); Ioana Repciuc, *Simeon Florea Marian și cercetarea sărbătorilor tradiționale*, ALIL, t. XLVII–XLVIII, 2007–2008. **I.H.C.**

MARIENESCU, Atanasie M. [Marian] (20.III.1830, Lipova – 20.I.1915, Sibiu), folclorist, etnograf. Este fiul Persidei (n. Șandor) și al lui Ion Mărian, comerciant. Face primele clase în Lipova, după care urmează gimnaziul la Arad, Timișoara și Pesta. Începe dreptul la Pesta, dar îl termină la Viena (1856), devenind în scurt timp și doctor în drept. Este numit vîcenotar al județului Caraș, apoi asesor la Tribunalul din Lugoj, de unde se mută la Oravița și, în 1876, la Timișoara. Din 1880 funcționează

ca judecător supleant la Tribunalul Suprem din Budapesta, până în 1885, când este transferat la Oradea. După pensionare, în 1900, se stabilește la Sibiu. În 1877 a fost ales membru corespondent al Societății Academice Române, iar în 1881 membru activ al secției istorice. **M.** a fost un cărturar cu preocupări multiple, manifestându-se ca istoric, filolog, scriitor, dar mai ales ca folclorist și etnograf. Lucrările sale istorice și filologice au fost însuflite de ideea latinității limbii și poporului român. A debutat cu versuri în „Amicul poporului” (Pesta, 1848). Prin colaborările foarte numeroase la „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Telegraful român”, „Amicul școalei”, „Concordia”, „Aurora română” (Pesta), „Albina”, „Transilvania”, „Familia” ș.a., el a dobândit o audiență specială între contemporani. A scris despre cucerirea Daciei de către romani, despre Aurelian și retragerea romanilor, despre formarea limbii române, despre migrațiile hunilor. După un manual de istorie alcătuit de el s-a predat vreo cincisprezece ani în Transilvania și Banat.

Poeziile lui **M.**, răspândite în periodice, au, majoritatea, subiecte istorice, glorificându-i pe strămoși, militând pentru emancipare națională. Sunt scrise însă într-o limbă greoaie, înțesată de latinisme. Câteva încercări în proză, fade evocări istorice, și piesa de inspirație folclorică *Peștorii* (1905) – semnată A. L. Ipan – sunt tot atâtea eșecuri literare. În vremea studenției la Pesta și câțiva ani mai târziu **M.** a ținut și un jurnal, care aduce „date importante despre râvna activistă și culturală care l-a animat, în mod persuasiv, pe tânărul student, jurist și învățător privat înainte de a împlini măcar treizeci de ani” (Ovidiu Pecican). Folclorul a constituit însă pentru **M.** în primul rând un domeniu ce îi oferea argumente pentru susținerea crezului său național. Astfel se explică și interesul inegal pentru speciile folclorice, dintre care doina a fost complet ignorată. În spiritul Școlii Ardelene, el luptă pentru stărpirea superstițiilor și practicilor magice, dar nu înainte de a le consemna, recunoscând valoarea documentară a vrăjilor și farmecelor. Se ralia și la principiile „Daciei literare”, potrivit cărora o literatură națională trebuie să plece de la tradiția populară. Primul apel pentru a i se trimite material folcloric îl lansează în 1857 (*Ceva de luare aminte*), cerând culegătorilor să noteze textele exact, să indice provincia, numele informatorului și al culegătorului. Revine cu alte numeroase apeluri către

intelectualii satelor și către personalități ca Andrei Șaguna și Iosif Vulcan. În privința metodologiei, **M.** a fost primul care s-a preocupat consecvent de informatori, de diferențierea lor în funcție de talent, și totodată cel dintâi care a scris biografia unui informator, Mărcea Giuca din Ticvaniu Mic („Familia”, 1866). Într-un apel formulează și un scurt chestionar pentru culegerea obiceiurilor. Pe baza materialului cules, cerea, în spiritul epocii, să se facă „reconstituirea”, din mai multe variante, a unui prototip, considerând, eronat, că forma primară, perfectă, s-a degradat cu timpul. Aceasta este metoda la care a recurs și în alcătuirea epopeii *Novăceștii*, a cărei publicare a fost tergiversată și în cele din urmă refuzată de Academia Română, textele fiind editate postum, după mai bine de un secol. Din materialele primite publică în 1859 două broșuri, una cu balade și alta cu colinde, care sunt cele dintâi colecții de folclor tipărite în Transilvania. În prefața primei culegeri încearcă o periodizare a literaturii populare în funcție de evoluția istorică (balada, de pildă, ar data din antichitate), constată unitatea culturală a românilor, identificând motive comune tuturor provinciilor. Colindele sunt considerate tot de origine romană, clasificate în religioase și lumești și deosebite de cântecele de stea. **M.** a cules și multe informații despre datini, pe care le-a publicat în „Familia” și în volumul *Cultul păgân și creștin* (I, 1884). Datinile, ca și basmele, publicate și comentate sub titlul *Descoperiri mari în poveștile (basmele) românilor* în „Albina” (1871–1874), sunt interpretate în sensul stabilirii a cât mai multor corespondențe între mitologia română și cea romană. Tot pentru afirmarea specificului național etnograful a preconizat ideea înființării unui muzeu al portului popular românesc. A redactat pentru *Enciclopedia română*, publicată de C. Diaconovici (I–III, 1898–1904), articolele *Basme*, *Bradul mortului*, *Buzdugan*, *Dumnezeu după basmele române*, *Grădina în poveștile românești*, *Iorgovan*, *Mitologia*. Prin colaborările sale la revistele din Ungaria, cu texte, studii și recenzii la lucrările de folclor românesc, el a făcut cunoscut stadiul cercetărilor de la noi. În ciuda faptului că a „cores” textele folclorice, culegerile lui **M.** sunt însemnate pentru rolul lor documentar și pentru valoarea unor piese care nu au mai fost atestate ulterior, cum sunt baladele *Vizercan și porumbul*, *Ștefan Vodă și Vlădica Ion*, *Ileana din Ardeal*, texte

din ciclul Novăceștilor, colindele *Soarele și porumbii*, *Mireasa*, *Dorul murgului*.

SCRIERI: *Învățătorii și poporul*, Sibiu, 1858; ed. îngr. și pref. Eugen Blăjan, București, 2001; *Istoria română națională pentru tinerețea română*, Sibiu, 1861; *Petru Rareș, principele Moldaviei*, Sibiu, 1862; *Datorințele noastre*, Viena, 1868; *Epistolă deschisă către d-nii protopopi, preoți, învățători și către literații români*, Pesta, 1870; *Seran și Zoran. Serilă, Mezilă și Zorilă*, Pesta, 1873; *Steaua maghilor sau Cântecul la Nașterea Domnului Isus Cristos*, Biserica Albă, 1875; *Viața și operele lui Petru Maior*, București, 1883; *Cultul păgân și creștin*, vol. I: *Sărbătorile și datințele romane vechi*, București, 1884; ed. 2, îngr. I. Oprișan, București, 2005; *Novăceștii. Cinci ani înaintea Academiei Române*, Timișoara, 1886; *Dialectul român-bănățean*, Lugoj, 1902; *Ilirii, macedoromânii și albanezii*, București, 1904; *Întru memoria lui George Barițiu*, Sibiu, 1904; *Peștorii*, Sibiu, 1905; *Sara, Miază-Noapte și Zorile*, Sibiu, 1908; *Negru Vodă și epoca lui*, București, 1909; *Țara Severinului sau Oltenia*, București, 1910; *Dioariu. Jurnal intim*, îngr. Nicolae Nicoară-Horia, Arad, 2008; *Marienescu – inedit: file de jurnal*, îngr. Nicolae Nicoară-Horia, Arad, 2012. **Culegeri:** *Poezia populară. Balade culese și corese*, vol. I, Pesta, 1859, vol. II, Viena, 1867; *Poezia populară. Colinde culese și corese*, Pesta, 1859; ed. București, 1861; *Doi feți cotofeți sau Doi copii cu părul de aur*, Pesta, 1871; *Arghir și Ileana Cosânzeana*, Pesta, 1872; ed. 2, îngr. și pref. Eugen Blăjan, București, 1994; *Novăceștii*, îngr. și pref. Eugen Blăjan, București, 1970; ed. 2, București, 1994; *Poezii populare din Transilvania*, îngr. Eugen Blăjan, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1971.

Repere bibliografice: Aron Densușianu, *Cercetări literare*, Iași, 1887, 166–218; Breazu, *Studii*, I, 47–51; Ovidiu Bârlea, *Atanasie Marienescu folclorist*, AUT, științe filologice, t. I, 1963; Ion Mușlea, *Cercetări etnografice și de folclor*, I, îngr. și introd. Ion Taloș, București, 1971, 145–156; *Ist. lit.*, III, 821–822; Bârlea, *Ist. folc.*, 134–154; *Dict. lit. 1900*, 555–556; *Dict. scriit. rom.*, III, 89–93; Ion Buzași, *Un urmaș al Școlii Ardelene*, RL, 2002, 6; Ioan-Viorel Boldureanu, *Atanasie Marienescu și Simeon Manguia – antemergători ai etnologiei moderne*, în *Oameni de seamă ai Banatului*, Timișoara, 2004, 126–129; Datcu, *Dict. etnolog.*, 566–567; Ovidiu Pecican, *Tinerețea studioasă a folcloristului*, OC, 2012, 619. **L. Cș.**

MARIN, Aurel (25.IV. 1909, București – 16.V.1944, Roman), poet. Este fiul Mariei (n. Spiroiu) și al lui Apostol Marin, tâmplar. Urmează cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr” din București. Imediat după absolvire (1928) devine student al Facultății de Litere și Filosofie din aceeași localitate, pentru ca doi ani mai târziu să se retragă din motive financiare; frecventează Școala Militară de Ofițeri de

Infanterie. În 1932 este repartizat la o unitate de vânători de munte din Brașov. Se reînscris la facultate și își ia licența în 1938. Începe să-și pregătească teza de doctorat, *Influența lui M. Eminescu în poezia ardeleană*. În 1940 este mutat la Piatra Neamț, în 1941 pleacă pe Frontul de Răsărit și este grav rănit; mărturia acestui timp o lasă într-un manuscris (*Sevastopol. Note de front*), publicat postum. După șase luni de convalescență se întoarce pe front. În 1942 este trimis la Școala Superioară de Război din București, pe care o termină în martie 1944. Pleacă din nou pe front, dar după puțin timp încetează din viață. Traseul militar este dublat de o activitate literară remarcabilă. Debutează foarte devreme, în „Gazeta copiilor” (1924). Mai este prezent în „Frize” (unde un timp face parte din redacție), „Gazeta Transilvaniei”, „Brașovul literar”, „Țara Bârsei”, „Gând românesc”, „Lanuri”, „Pagini literare”, „Convorbiri literare”, „Meșterul Manole”, „Vremea”, „Gândirea”, „Jurnalul literar”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a. Semnează și Marin Negrea sau Luciu Marin. Primul volum de versuri, *Lumini*, i-a fost tipărit în 1933.

Cărțile lui **M.**, numeroase, sunt inegale din punct de vedere valoric, dar acest aspect, remarcat de critică, nu este de natură să infirmе o calitate a poeziei sale, și anume transpunerea cu rafinement și sensibilitate a unui filon liric de esență elegiacă. Începuturile poetului trădează o puternică influență eminesciană. Viziunea romantică asupra lumii este complinită de un anumit descriptivism care pe alocuri denunță inconsistența imaginativă și imperfecțiunile formale. În această primă fază, ilustrată de volumele *Lumini* și *Yodler* (1935), **M.** urmărește să comunice idei bine definite, în detrimentul emoției estetice, diluată până la dispariție. *Intrarea în pădure* (1936) aduce o schimbare, o mai bună decantare a motivelor poetice și o personalizare a manierei de a scrie. Elemente specifice basmului vin să dea contur unei atmosfere exotice, încărcate de mister. Peisajul devine un personaj, un spațiu adecvat inițierii spirituale de sorginte folclorică. În următoarea carte, *Versuri* (1937), autorul reușește să creeze o stare de echilibru între expresie și idee, astfel încât trăirea poetică nu mai cunoaște acele sincope de tranzitivitate specifice scrierilor anterioare. Începe să devină perceptibil sentimentul morții, care cunoaște o mai bună reprezentare în *Poezii* (1938). După o ușoară scădere în *Însemnări de vacanță* (1939), o plachetă ce nu înregistrează

prea multe reușite estetice, **M.** publică volumul care l-a impus în atenția criticilor, *Însemnări despre lume, prieteni și moarte* (1940; Premiul Academiei Române). Aici predomină meditația existențială, iar marile întrebări primesc răspunsuri ce sporesc neliniștea și amplifică dimensiunea tragică a ființei umane. Publicându-și versurile într-un interval de timp scurt, în ciuda acestor vibrații de esență elegiacă, poetul nu ajunge să depășească zona unui lirism de suprafață.

SCRIERI: *Lumini*, București, 1933; *Yodler*, Brașov, 1935; *Intrarea în pădure*, Cernăuți, 1936; *Versuri*, Brașov, 1937; *Poezii*, Brașov, 1938; *Însemnări de vacanță*, Brașov, 1939; *Însemnări despre lume, prieteni și moarte*, București, 1940; *Viața în munți. A doua carte de însemnări despre lume, prieteni și moarte*, Brașov, 1940; *Moartea lui Pan*, Brașov, 1941; *Comentarii critice*, Brașov, 1942; *Manual de poezie*, Brașov, 1942; *Sonete*, Brașov, 1942.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, [Aurel Marin], VRA, 1933, 284, 1938, 527; Octav Șuluțiu, [Aurel Marin], F, 1936, 1, 1938, 3–4; Perpessicius, *Opere*, VIII, 290, 292–293, XII, 451–452, 456–468; Ovidiu Papadima, „Yodler”, G, 1936, 4; Romulus Demetrescu, „Intrarea în pădure”, PLI, 1937, 5; Mihail Chirnoagă, *Medalion liric: Aurel Marin*, „Pământul”, 1937, 159; Călinescu, *Opere*, III, 1116, 1121–1124, 1686; Mircea Pavelescu, „Poezii”, JL, 1939, 7; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 859, *Ist. lit.* (1982), 945; M. Niculescu, „Sonete”, UVR, 1942, 17; Papadima, *Creației*, 547–550; Dimitrie Danciu, *Poetul Aurel Marin*, LU, 1944, 7; Antonescu, *Scritori*, 93–110; Ileana Ene, [Aurel Marin], MS, 2001, 1–4; *Dicț. scr. rom.*, III, 94–95. **Ș.A.**

MARIN, Mariana (10.II.1956, București – 31.III.2003, București), poetă. Este fiica Ioanei (n. Iscru) și a lui Anghel Marin, tehnician. Urmează la București Liceul „Ion Neculce” (1971–1975) și Facultatea de Limba și Literatura Română, secția română-engleză (1976–1980). În timpul facultății frecventează Cenaclul de Luni, condus de Nicolae Manolescu. Este profesoară în diverse localități din județul Călărași, apoi în București (1983–1988) și bibliotecară la Biblioteca Centrală Universitară din Capitală (1986–1988). După 1989 beneficiază de o bursă la Paris, unde va reveni în mai multe rânduri, și va lucra la Muzeul Literaturii Române din București. Debutează cu poezie în „Convingeri comuniste” (1976), iar editorial cu volumul *Un război de o sută de ani* (1981). Un an mai târziu publică, în volumul colectiv *Cinci* (alături de Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter și Alexandru Mușina), ciclul *La întretăierea drumurilor comerciale*. A colaborat la

revistele „Echinox”, „Dialog”, „Amfiteatru”, „România literară”, „Vatra”, „Transilvania”, „Viața românească”, „Contrapunct”, „Adevărul literar și artistic”, „Euphorion” ș.a. Selecții din poemele sale au fost traduse în limbile franceză, engleză, germană, spaniolă, italiană și polonă.

M. este o optzecistă atipică, care își asumă, programatic vorbind, o poziție marginală în cadrul generației. E drept că meditația asupra scriiturii și intertextualitatea nu lipsesc din poezia sa, numai că acestea sunt mai degrabă indicii ale unei angoase duse până la autocombustie decât desene din covorul pestriț al unui discurs optzecist. În plus, visceralitatea, vizionarismul, dominantă parabolică și convertirea jovialității în sarcasm o detașează pe poetă de plutonul postmodern, apropiind-o de neoexpresionismul lui Ion Mureșan. Ce o individualizează față de congenerul clujean este proiecția panoramică a viziunii pe scara istoriei – o istorie văzută nu ca un carnaval obscen, ci mai curând ca un sabat în care o coregrafie fragilă abia maschează carnagiul general. În fond, impactul istoriei asupra conștiinței este tema centrală a poeziei scrise de **M.** În versurile din *Un război de o sută de ani* aceasta se mulează după o figurație alegorică ce consemnează depozedarea progresivă de memorie. Nu altceva decât un antidot la uitare se dorește toată cartea („Auzi: sufletele noastre nu pot fi salvate,/ dar cea mai bolnavă,/ cea mai murdară,/ cea mai șireată,/ cea mai veselă amintire/ e mai adevărată decât războiul de o sută de ani” – *Apel în sala de disecție*), care își ia adesea ca pretext recuzita istorică, semnalată prin titluri ca *Întâmplare cu regina Victoria*, *Ad usum delphini*, *Blocadă continentală*, *Istorie murdară*, *Campanie de miazănoapte*. Se încearcă aici o devaloare a tragismului unui secol dominat de totalitarisme, un nou Ev Mediu în care abundă masacrele și uzurpările, vânătorile de vrăjitoare și arderile pe rug, ignoranța și nebunia. Câteva poeme de dragoste nu trebuie să înșele, pentru că nici măcar acestea nu fardează realitatea atroce și timpul ieșit din țâțâni: „Ziua în care descoperi/ nesfârșita bunătate a morții/ și valul de sânge începe să inunde o parte a lumii./ O, tinerii morți știu desigur mai mult./ Sub pielea de trandafir se află răspunsuri./ Amintește-ți:/ pe o plajă murdară,/ trupul unei femei adus de ape/ și sufletul ei sălbăticit lovindu-ne fața./ Amintește-ți:/ ziua în care am descoperi nesfârșita bunătate/ și valul de sânge din care tinerii morți/ fac

semne celor de pe țărni” (*Poem de dragoste*). Simbolurile tutelare ale imaginarului sunt trandafirul și ciuma, care se distribuie alternativ în economia volumului. Deși ele amintesc, la o primă lectură, de cunoscuta sciziune baudelairiană, **M.** nu acceptă edulcorarea estetizantă ca răspuns viabil dat cataclismelor istorice. Mai mult, scriitura se autode-nunță, dezvăluindu-și adesea fondul vitriolant: „Dar ce ascunzi tu, îngerașule,/ sub cuvintele ciuruite pe care ni le tot arăți?/ Putreziciunea – am spus –/ și oribila spaimă de moarte/ pentru care am închipuit cele mai frumoase minciuni/ și cel mai bine organizat furt de mărgel –/ spânzurându-mă apoi cu bună știință/ de-a lungul deceniilor de toate culorile,/ și de toate tranzițiile. /[...] / Putreziciunea, iubire,/ cu miros dulce de măr,/ – pentru care (în extaz) ficțiuni suave am fost inventați” (*Bruta*). Referentul imediat este parțial camuflat în *Aripa secretă* (1986), unde virulența se îmblânzește printr-o retorică superficial pacifistă, iar sensul e deturnat către atrocitățile nazismului. Poeta glosează acum pe marginea jurnalului Annei Frank, fetița care s-a adăpostit timp de doi ani în „aripa secretă” a unei clădiri din Amsterdam pentru a sfârși în lagărul de la Bergen-Belsen. Procedul a fost în bună măsură rezultatul unui compromis cu cenzura, care a respins versiunea inițială a volumului *Atelierele* (1980–1984), apărut abia în 1990. Dar, deși configurația cărții este oarecum circumstanțială (o dovedesc poeme ca *Ramură de măsline*, *Definiție* sau *Anul acesta cireșele*), *Aripa secretă* nu e o scriere conjuncturală, de vreme ce situația micii diariste constituie pentru poetă prilejul unei identificări explicite. Toate temele definitorii pentru **M.** – condiția poetului, tumultul istoriei, moartea, cruzimea și violența, solitudinea insurmontabilă etc. – se întâlnesc în aceste versuri sub forma notației organice, a reveriei funebre și a confesiunii jugulate: „Tenebroasele afaceri ale istoriei./ Pumnul băgat în gură/ și imposibilitatea de a mai fi altfel liber/ decât atunci când ești gata să-ți dai singur moartea./ O amenințare surdă până și în cearceaful care m-acoperă,/ până și în lumina lumânării la care scriu./ Deși n-am făcut nimic/ care să merite atâta ură,/ atâta hidoasă voință de a strivi” (*Mesajul Annei*). Cu toate acestea, *Atelierele*... e poate cea mai bună carte a autoarei, cu o structură de ansamblu atent studiată; astfel, cele trei secțiuni componente (*La întretăierea drumurilor comerciale*, *Elegii* și *Atelierele*) ar putea fi asociate cu inserția istorică

a „ciumei” totalitare, interiorizarea traumei și „analiza” detaliată a sistemului. Primul ciclu pare desprins din volumul de debut, cu care manifestă vădite afinități, inedite fiind doar aglutinarea lamentației istorice într-un spațiu textual definit și direcțea aluziilor: „La întretăierea drumurilor comerciale/ se poate muri prin utopie sau uitare de sine./ O lume brutală, ai spune,/ dacă anumite previziuni nu te-ar mai fi dus cu vorba/ din epoca ming și te-ar fi părăsit în epoca tao./ [...] La întretăierea drumurilor comerciale/ memoria scapă esențialul, ca într-un fel/ de uriașă măcelărie unde mirosurile/ se destind și pe cer e numai fum” (*Pumaho*). În schimb, elegiile dezvăluie o visceralizare a angoasei, care atinge tonuri paroxistice; într-o sintaxă sacadată, pe un timbru exasperant, care conjugă expresionismul negru cu imagistica litografiilor medievale, revolta scoate la iveală resorturi spasmatice ale ființei: „O, vinovăția și spaima/ în fața adevărilor sugrumate!/ Cine va depune mărturie/ pentru crimele făcute împotriva noastră?/ Cuvintele simple de-acum,/ înșurubate în singurul trup/ pe care îl pot da morții,/ vă vor face oare mai buni?/ Nu sunt o ființă morală./ Cine trăind ar putea rămâne/ curat și integru?/ Dar uneori, în nopțile de vară toridă,/ când încep să cobor scara evoluției acestei specii,/ gândesc și văd cu ochiul din frunte/ însingurat și zdrobit.// Se aud atunci cântări și blesteme/ într-o limbă în care altădată visam” (*Elegie IX*). Contrastul de atitudine e cu atât mai vizibil cu cât, în ultima secțiune, eul liric își supraveghează atent răbufnirile, poeta alternând asumarea perspectivei colective („noi”)

cu ipostazierea unui „tu” generic, cobai al experimentelor sadice în care se lansează păpușarii demenți ai regimului. Ambele procedee trădează o depersonalizare programată, ce poate fi citită deopotrivă ca încercare de obiectivare și ca efect al captivității eului în celula totalitară. Căci semnele reificării traversează acest ciclu, începând cu „mecanismele cu chip uman” (*Hohotul manechinelor*) și sfârșind cu „scălămbăiala în spatele oglinzilor putrede” (*Atelierele*), în timp ce, renunțând la pavăza alegorică, discursul capătă o mai mare limpiditate: „Împărați proletari din toate țările,/ în sfârșit uniți-vă!/ Și veți da atunci lumii/ cea mai solidă dictatură dinastică/ pentru minte, inimă și literatură!” (*Dictatură pentru minte, inimă și literatură*). Această fervoare a compoziției se lasă mai greu ghicită în *Mutilarea artistului la tinerețe* (1999), carte mult mai eterogenă, marcând o prelungire a meditațiilor etice (*Despărțirea, Conspirația tăcerii, Nastratinul colectiv*), o radicalizare a crizei interiorității (*Dihanii azurii și litanii, Dark Ages, Casa*), dar și o surprinzătoare pactizare cu prozaicul și cu anecdoticul, în poeme ca *Recviem, Peștișorul de aur* sau *Artiștii patriei mele*. În general, poeta oscilează aici între invazia unei senectuți precoce și amintirea unei tinereți traumatizante: „Voi mai putea scrie poemele/ pe care nu le-am scris/ în toți acești ani de cenușă și fum?/ Voi mai găsi un fir de tinerețe/ ascuns între cuvintele lumii/ fără ca nopți de smoală să nu îl înece,/ fără ca lacăte groase să nu-mi ținuiască/ până și furnicile desenate de boală în gând?” (*Complexul Karenina*). Același sentiment al eșecului articulează și poemele noi din antologia *Zestrea de aur* (2002), ultimul act al unei poezii autentice, în care eticul și esteticul au devenit aproape inseparabile: „Trăiesc în afara vieții mele/ și, de la o vreme,/ găsesc mai mereu pe pragul casei/ o pasăre cu ochi vinovați./ Trăiesc într-o lume paralelă/ care mustește de boală/ un spiral cu aripi rozalii/ mușcate parcă de armă,/ zdrobite într-un aer în care/ nu bate nici o cătare,/ nici o mătase./ Vai, mamă,/ trăiesc în spitalul cu aripi fără de aripi/ și singură-mi țin ligheanul/ până când nu mai curge nimic/ cu ochi vinovați din mine.// Am învins.” (*Spitalul cu aripi*).

Poezia Marianeii Marin este oglinda unei conștiințe neconcesive, care, pusă în dificultate de asaltul necruțător al istoriei (individuale și colective), secretează, spre a se apăra, roiuri de imagini disperat-patetice. Este la mijloc acea stare de inconfort [...] pe care ți-o induc neputința

de a refuza compromisul, scaldă în apele măloase ale vieții, și care se preschimbă într-o furibundă batjocorire a iluziilor și a speranțelor nobile și deșarte. Iar revelarea coșmarului vesel al cotidianului, a grotescului, a mizeriei existențiale, a urâtului grohăitor din jur (ca metonimii ale unei disperări copleșitoare) devine calea piezișe a autoflagelării.

EUGEN NEGRICI

SCRIERI: *Un război de o sută de ani*, București, 1981; *Cinci* (volum colectiv), pref. Nicolae Manolescu, București, 1982; *Aripa secretă*, București, 1986; *Atelierele* (1980–1984), București, 1990; *Les Ateliers*, tr. Alain Paruit, Paris, 1992; *Au Carrefour des grandes routes commerciales*, tr. Sebastian Reichmann, Paris, 1990; *Ia-ți boarfele și mișcă!* (interviu cu Oana Orlea), București, 1991; ed. (*Les Années volées. Dans le goulag roumain à 16 ans*), Paris, 1991; *Mutilarea artistului la tinerețe*, București, 1999; *Zestrea de aur*, pref. C. Rogozanu, București, 2002; *Paper Children*, tr. Adam J. Sorkin, New York, 2007; *The Factory of the Past*, tr. Adam J. Sorkin și Daniela Hurezeanu, Clarendon, 2008.

Repere bibliografice: Steinhardt, *Critică*, 253; Nițescu, *Atitudini*, 170; Tartler, *Melopoetica*, 16–19; Simion, *Sfidarea*, 300–301; Mincu, *Eseu*, 99–100; Grigurcu, *Existența*, 690; Ioana Bot, „*Aripa secretă*”, TR, 1987, 37; Țeposu, *Istoria*, 83–85; *Dicț. analitic*, I, 60–62; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 157, 370, 389, 392; Luminița Marcu, *Un volum câștigător*, OC, 2000, 15; Bucur, *Poeți optzeciști*, 118–122; Grigurcu, *Poezie*, II, 34–48; *Dicț. scriit. rom.*, III, 96–99; Manolescu, *Lista*, I, 381–389; Lefter, *Scriit. rom.* '80–'90, II, 156–159; Pop, *Viață*, 212–217; Simion, *Genurile*, 139–144; [Mariana Marin], RL, 2003, 14 (grupaj special); Bogdan-Alexandru Stănescu, *Zestrea de pe urmă*, ALA, 2003, 661; Ion Bogdan Lefter, *Poezia Marianeii Marin*, OC, 2003, 159; Pat Nolan, *Langue under the Eyelids*, „American Book Review”, 2007, 5; Harold B. Segel, „*Paper Children*”, „World Literature Today”, 2007, 6; Manolescu, *Istoria*, 1329–1331; [Mariana Marin], OC, 2009, 236 (grupaj special); Vasile, *Mărci*, 114–117; Cosmin Ciotloș, *Sfidarea retoricii*, RL, 2011, 23; Iulian Boldea, *De la modernism la postmodernism*, Târgu Mureș, 2011, 221–223; Soviany, *Cinci decenii*, I, 225–229. **A.T.**

MARINAT, Alexei (24.V.1924, Valea Hoțului–Cetea Albă – 17.V.2009, Chișinău), prozator, dramaturg. Este fiul lui Roman Marinat, țaran. A fost pe front în anii celui de-al Doilea Război Mondial, ulterior fiind deținut politic timp de zece ani, condamnat pentru scrierea unui jurnal intim (*Eu și lumea*). Târziu a absolvit Institutul Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău (1959). I s-au acordat câteva distincții, între care Ordinul Republicii (1996), Premiul Național (2000). Debutează editorial cu volumul de schițe *Zările ne cheamă* (1959).

Activitatea de reporter a lui **M.**, prezent în mai multe publicații, a determinat maniera preponderent gazetărească din culegerile de proză scurtă *Dragoste* (1963) și *Vânturi albastre* (1969). O anumită profunzime a personajelor, plasate în circumstanțe neobișnuite, se observă în nuvelele despre război *Catrina Loitre*, *Zona „Ze”*, *Gabriela* ș.a. Protagonistii sunt prezentați cu individualitatea lor psihologică și morală, narațiunea având în fundal o realitate surprinsă preponderent nonsubiectiv. Dar nuvelistul s-a afirmat mai ales în scrierile satirico-umoristice. Aici se dovedește un maestru al detaliului concret și concludent, al dialogului antrenant, al poantei umoristice. În *Drob de sare* (1968), în *De luni până sâmbătă* (1978), *Căutătorii de noroc* (1983), în *La doi pași de fericire* (1989) sau în alte texte din antologia cu acest ultim titlu, apărută în 2006, prozatorul dezvăluie psihologii și mentalități, pornind de la fapte și întâmplări obișnuite, banale chiar, cărora le intuiește neașteptate semnificații și valori etice. El exagerează, hiperbolizează, șarjează, obținând imagini notabile, ca în *Sfârâiacul*, *Interviu cu moșneagul*, *Adunarea părinților*, *Patul* ș.a. **M.** cultivă și genul romanesc. În *Fata cu harțag* (1962), *Mesagerii* (1977), *Grădina dragostei* (1980) se accentuează sondajul etic. Cel mai reușit roman este *Urme pe prag* (1966), dezvoltând narativ o confruntare acerbă într-un grup de intelectuali care pun în discuție probleme de onoare și omenie. Ca dramaturg, **M.** este autor al comediiilor *Opriți planeta* (1966), *Dragostea din mai* (1970), *Curajul bărbaților* (1981), în care dovedește simț al replicii și o bună știință a mecanismului dramaturgic. De prin 1985, în urma schimbărilor social-politice, scriitorul revine la jurnalul *Eu și lumea*, pe care îl începuse în 1944, acesta fiind motivul arestării și trimerii sale în închisoare. Publicat inițial abia în 1991, reluat și completat sub titlul *Călătorii în jurul omului* (2004; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), textul include narațiuni ce denotă o deosebită forță de evocare a lagărelor de concentrare comuniste, a suferinței, a calvarului prin care trec cei închiși, unele secvențe, precum *Prânzul anchetatorului*, *Damenvals*, *Taina primei nopți*, dovedindu-se subtile nuvele psihologice.

SCRIERI: *Zările ne cheamă*, Chișinău, 1959; *Venea un om pe drum de țară*, Chișinău, 1962; *Fata cu harțag*, Chișinău, 1962; *Dragoste*, Chișinău, 1963; *Opriți planeta*, Chișinău, 1966; *Urme pe prag*, Chișinău, 1966; *Drob de sare*, Chișinău, 1968; *Vânturi albastre*, Chișinău, 1969; *Dragostea din mai*, Chișinău, 1970; *Izvoare fierbinți*,

Chișinău, 1973; *Întoarce-te cu fața spre soare*, Chișinău, 1976; *Mesagerii*, Chișinău, 1977; *De luni până sâmbătă*, Chișinău, 1978; *Înălțimea dominantă*, Chișinău, 1979; *Grădina dragostei*, Chișinău, 1980; *Curajul bărbaților*, Chișinău, 1981; *Căutătorii de noroc*, Chișinău, 1983; *Comedii*, Chișinău, 1985; *Ploile baștinei*, Chișinău, 1985; *La doi pași de fericire*, Chișinău, 1989; *Eu și lumea*, Chișinău, 1991; ed. (*Călătorii în jurul omului*), Chișinău, 2004; *Scrieri alese*, Chișinău, 1991; *La doi pași de fericire*, Chișinău, 2006.

Repere bibliografice: Gheorghe Chira, *Alexei Marinat*, în *Profiluri*, 406–414; Ion Ciocanu, [Alexei Marinat], LA, 1991, 28 noiembrie, LRC, 1992, 4; Nicolae Dabija, *Biografia generației de sacrificiu*, LA, 1994, 1 ianuarie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 215; Ciocanu, *Lit. rom.*, 317–324; Efimia Țopa, *Pe drumul cunoașterii și al iluminării*, LA, 2005, 15 decembrie; Ciocanu, *Vase comunicante*, 211–233; Diana Vrabie, *Călătorii în jurul propriului eu*, „Semn”, 2007, 1; Nicolae Bilețchi, *Analize și sinteze critice*, Chișinău, 2007, 212–235; Eugen Lungu, *O literatură fără jurnal*, „Sud-Est cultural”, 2009, 4; Vlad Zbârciog, *Meridiane ale verbului matern*, Iași, 2009, 24–30. **I.C.**

MARINCA, Felicia (17.XII.1928, Bicazu Ardelean, j. Neamț – 6.II.2012), poetă, prozatoare. Este fiica Ecaterinei (n. Rogin) și a lui Aurel Crișan, inginer geometru; sora criticului Constantin Crișan și soția scriitorului Ion Marinca. Face școala primară în Vânători-Neamț și Bucșoaia, iar liceul la Piatra Neamț, Câmpulung Moldovenesc și Vatra Dornei, absolvind în 1951. Urmează succesiv cursurile Facultății de Filosofie, secția ziaristică (1951–1955), și ale Facultății de Filologie (1958–1963) la Universitatea din București. O carieră de redactor, începută la „Gazeta învățământului” (1955–1956), continuată la ziarul „Înainte” din Craiova, la Editura pentru Literatură (1960–1969) și încheiată la Editura Albatros (1970–1975), e întreruptă de o scurtă perioadă de activitate didactică la un liceu din Craiova (1958–1960). În 1975, postul de la Editura Albatros i se desființează, în urma lecturii publice, la Conferința Scriitorilor, a poemului *Belîți-mă, tovarăși!*, atac explicit la adresa regimului politic. Timp de doisprezece ani, până la pensionare, își va câștiga existența ca liber profesionistă în domeniul artei vestimentare tradiționale. Debutază publicistic în 1952 în „Scânteia tineretului” și editorial în 1967, cu volumul *Freamăt*. După 1989 mai colaborează la „Azi”, „Cotidianul”, „Libertatea”, „Poesis”, „Viața românească” ș.a. A fost distinsă cu Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR (1985).

Gesturile de frondă la adresa regimului comunist alternează la **M.** cu micile concesii făcute literaturii oficiale. Fără să asume condiția disidentă, fără măcar să exploateze registrul esopic al scriiturii aluzive, profilul autoarei se definește în specia unei contestări politice viscerele, paradoxal compatibile cu conformismul plat al propagandei. Alinierea ideologică e de altfel o constantă a volumelor publicate înainte de 1989. Chiar placheta de debut, *Freamăt*, în cazul căreia Al. A. Philippide remarca o sensibilitate robustă și exuberanța orientării spre natură, conține o serie de poezii care glorifică „voluptatea muncii” și măreția Partidului. După schimbarea regimului politic, **M.** a reținut atenția criticii prin dezvăluirea a două manuscrise refuzate în epocă, veritabilă „literatură de sertar” cu un mesaj explicit subversiv. Astfel, o culegere de poezii, *Lacrima incașului*, predată Editurii Eminescu în 1981, nu avea să apară decât în 1993, în vreme ce romanul *Jurnal absurd (1953–1987)*, depus la Editura Albatros în 1987, va fi publicat abia în 2001, însoțit de „referatul de acceptare” semnat de Ion Bălu. Poemele din *Lacrima incașului* conturează o radiografie morală a societății românești din ultimul deceniu comunist, marcată de „ghinion”, de foamete (*Măinile Sarei*) și „răbdări prăjite”, pe fundalul unei propagande care promovează în gol idealul „fericirii generale”. Versurile îi evocă pe frații care se vând unul pe altul (*Pe... 30 de arginți*), patrulele de stradă ale Securității (*Frumosul securist prin fața „Giocondei”*), demolarea bisericilor sau viața ordonată și înregimentată, ce își urmează ritmurile mecanice chiar și dincolo de moarte: „Ce ordine-am găsit în cimitir! / Iarba sta cuminte, pe morminte, fir cu fir. // Nici să mai crească n-a cutezat / Până discursul s-a terminat. // Corbii și-au oprit circulația. / Toți au venit la ședință: / Chiar cei ce n-aveau conștiință” (*Discurs în cimitir*). În general, consemnarea e prozaică și directă, reținându-se doar violența contestării, cu sonorități de invectivă („la mâna de pe mine, prezent!”), transfigurată pe alocuri de un lamento biblic, ce amintește de tonalitatea poemului *Belîți-mă, tovarăși!*. Romanul *Jurnal absurd (1953–1987)* a fost conceput ca al doilea volum la *O fată imposibilă* (1985), prelungind povestea, transparent autobiografică, a Floricăi Rogin. Construită ca un bildungsroman, narațiunea ilustrează traseul tipic de formare al unei fete de la țară la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, care își trăiește copilăria și adolescența la internat, profitând de șansele de emancipare pe care le oferă

noua societate comunistă. Prin contrast, cea de-a doua parte, urmărind anii studenției și ai maturității, pune în evidență dificultatea de integrare a protagonistei într-o lume haotică și absurdă, dominată de constrângerile regimului totalitar. Referatul de acceptare al lui Ion Bălu subliniază virtuozitatea tehnică și alternanța de ritm narativ între cele două volume, distingând tempoul lent al evocării anilor '50 de trăirea trepidantă a unei vieți în devălmășie, specifică anilor '80. Nu efortul de construcție susține însă aici efectul subversiv al narațiunii, ci notația eterogenă, fracturată și fragmentată, care aglutinează frânturi de realitate transpuse în cheie ironică. Sensul politic al romanului e atributul unui observator care își consemnează în trăsături acide frustrarea cotidiană în raport cu o realitate inumană, ceea ce dă scrierilor „de sertar” ale autoarei o relevanță mai degrabă documentară.

SCRIERI: *Freamăt*, pref. Al. A. Philippide, București, 1967; *Poveste neauzită*, București, 1968; *Fiica lui Janus*, București, 1975; *Bună ziua, istorie*, București, 1978; *O fată imposibilă*, București, 1985; *Lacrima incașului*, București, 1993; *Jurnal absurd (1953–1987)*, postfață Ion Bălu, București, 2001; *Periplu liric*, București, 2006; *Dimensiunea Timp*, București, 2007; *Prietenii mei*, București, 2010.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „*Freamăt*”, GL, 1968, 12; Emil Manu, „*Freamăt*”, F, 1968, 8; Aura Pană, *Discuții*, IL, 1969, 5; Nichita Stănescu, *De Felicia*, O, 1981, 2; Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Felicia Marinca. Poetă*, F, 1981, 1; Virgil Nistor, „*O fată imposibilă*”, ST, 1985, 8; Mihaela Ursa, „*Lacrima incașului*”, ST, 1994, 10–11; Rodica Draghinescu, *Intimități colectivizate*, „Minerva”, 1994, 39–40; Bianca Burța-Cernat, „*Jurnal absurd*”, OC, 2001, 69; Tatiana Rădulescu, *În ritmul nervurilor de culoare*, VR, 2005, 5.

L.Td.

MARIN CURTICEANU, Valentina (17.IX.1939, Târgu Mureș), critic și istoric literar. Este fiica Olimpiei Marin (n. Nicola), funcționară, și a lui Toma Marin, ofițer. Urmează școala primară și liceul la Turda, absolvit în 1955, și se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, specialitatea limba și literatura română, luându-și licența în 1959. Devine asistentă la Universitatea din Cluj (1964–1971), iar în 1972 se transferă la Catedra de literatură română a Facultății de Filologie din București. Devine lector (1980), conferențiar (1991) și profesor (2001). Își ia doctoratul în filologie cu teza *Geneza conștiinței critice, a ideilor, conceptelor și a terminologiei literare în cultura românească* (1980).

Între 1996 și 1997 a fost conferențiar la Universitatea Jagiellonă (Cracovia), unde a predat literatura română și a făcut cercetări de arhivă privind imaginea literaturii române în spațiul cultural polonez. Debutază în „Buletinul cercurilor științifice studențești” (Cluj, 1958) cu un studiu dedicat lui V. Alecsandri, iar editorial cu volumul *Permanență și modernitate* (1977). Mai colaborează la „Limbă și literatură”, „Analele Universității București”, „Tribuna”, „România literară”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Roumanie d'aujourd'hui”, „Caiete critice” ș.a. A îngrijit ediții din scrierile lui Al. Sahia și D.D. Patrașcanu și a colaborat la *Dicționar de literatură* (1979).

Adoptând încă din studiile incluse în *Permanență și modernitate* o atitudine echilibrată, **M.C.** propune puncte de vedere noi asupra scrierilor unor autori foarte diferiți, cum sunt Radu Ionescu, Mihail Dragomirescu, G. Călinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, F. Aderca, V. Voiculescu, Sextil Pușcariu, Al. Sahia ș.a. Ceea ce atrage cu precădere atenția este modul în care autoarea izolează și (re)interpretează acele elemente care conferă actualitate operelor. Din *Principiile critice* ale lui Radu Ionescu și din teoriile despre capodoperă ale lui Mihail Dragomirescu sunt reținute aspectele care prefigurează o viziune structuralistă *avant la lettre*, bazată pe identificarea unor reguli raționale de creație. Sextil Pușcariu este privit din perspectiva calităților sale de portretist și prozator, Al. Sahia e caracterizat printr-o adecvată formulă de sinteză: „realism expresionist”. În același spirit se face diagnosticarea critică în cazul unui prozator ca D.D. Patrașcanu, comparat cu Mihail Sadoveanu și plasat sub categoria „umorului duios”. În *Originile conștiinței critice în cultura română* (1981), plecând de la Georges Poulet, cercetătoarea își propune să contrazică prejudecata curentă conform căreia literatura română nu ar fi avut o conștiință critică înainte de momentul marcat de revista „Dacia literară”. Îmbinând viziunea diacronică cu cea sistemică, demonstrează că rudimente ale unei asemenea conștiințe pot fi descoperite în producțiile medievalității târzii sau chiar în cele folclorice. În *Critica și modelul* (1986), punctele de rezistență sunt eseul titular, care pornește de la *Arca lui Noe* de Nicolae Manolescu – încercând să (re)definească romanescul, și *Momentul actual al criticii*, despre reconsiderarea statutului criticii. *E. Lovinescu. Critic și istoric literar* (1998) plasează

opera cercetată sub semnul unei reevaluări lucide, care trimite la o reconsiderare a prezentului nostru cultural prin prisma teoriilor lovinesciene. E o mișcare dublu direcționată, care pune față în față experiența literară acumulată de scriitorii din două perioade, înlesnind o percepție corectă nu numai a sistemului teoretic lovinescian, ci și a modului în care conceptele sunt modelate de fluctuațiile contextuale. În antologia *Poetica romanului românesc interbelic în texte reprezentative* (2005), alcătuită în colaborare, textele și comentariul privesc perioada interbelică din perspectiva diversificării și sincronizării cu modele europene. *Configurări ale prozei românești în secolul XX* (2008) urmărește notele distinctive ale evoluției epicului în spațiul autohton în relație cu mișcarea genului în literatura universală.

SCRIERI: *Permanență și modernitate*, București, 1977; *Originile conștiinței critice în cultura română*, București, 1981; *Critica și modelul*, București, 1986; *E. Lovinescu. Critic și istoric literar*, București, 1998; *Configurări ale prozei românești în secolul XX*, București, 2008. **Antologii:** *Poetica romanului românesc interbelic în texte reprezentative*, București, introd. edit., 2005 (în colaborare).

Repere bibliografice: Piru, *Debuturi*, 47; Ion Vlad, *Studii filologice*, TR, 1978, 35; Mircea Braga, „*Permanență și modernitate*”, T, 1979, 1; Maria Vodă-Căpușan, *Criticon*, RL, 1982, 36; Al. Piru, *Critica și modelul*, FLC, 1984, 38; Al. Călinescu, *Interpretări și disocieri*, CRC, 1986, 31; Dan-Silviu Boerescu, *Un model actual*, AFT, 1986, 10; Catrinel Popa, *E. Lovinescu – un critic mereu actual*, RL, 1999, 45; Livius Bercea, *Actualitatea lui E. Lovinescu*, „Redeșteptarea”, 2001, 23; *Dicț. scriit. rom.*, III, 95–96. **Ct.P.**

MARINEASA, Viorel (2.IX.1944, Țipari, j. Timiș), prozator, eseist, publicist. Este fiul Liviei și al lui Vasile Marineasa, notar comunal. După ce a absolvit Facultatea de Filologie din Timișoara, secția română-germană, a lucrat ca profesor la o școală generală, apoi ca referent la Casa de Cultură a Studenților din Timișoara. Din 1990 este redactor la revista „Orizont”, redactor-șef și director al Editurii de Vest (până în 1993), lector, apoi conferențiar la Facultatea de Științe Politice, Filosofie și Științe ale Comunicării, specializarea jurnalism, din cadrul Universității din Timișoara (1997–2010). Se numără printre fondatorii ziarului „Timișoara” (1990), e redactor-șef al departamentului de cultură al cotidianului „Realitatea bănățeană”, consilier editorial la Editura Marineasa din Timișoara. A adunat o parte din eseuri și din publicistică în

volumele *Despre Banat, în registru normal* (2009) și *Vederi din Timișoara* (2010).

Întregind echipa timișoreană a optzeciștilor, **M.** vine cu un mare atașament față de valorile promoției și ale grupului local. Mai în vârstă decât ceilalți comilitoni, el debutează cu o poezie semnată Voilav Vidu în „Tribuna” (1972), publicând peste ani într-unul din volumele de grup ale decadei a noua, *Drumul cel mare* (1985), un grupaj de proză scurtă cu titlul *Unchiul*. După o perioadă de evoluție în sferile cenaclurilor timișorene și ale revistei „Orizont”, revine cu romanul *Litera albă* (1988). Urmează alt roman, *În pasaj* (1990), și o culegere de proză scurtă, *Unelte, arme, instrumente* (1992). Împreună cu Daniel Vighi publică *Rusalii '51. Fragmente din deportarea în Bărăgan* (1994), dar și volumul de „stereoproze” (proze compuse pe modelul unor „ecouri stereofonice”) *Plânsul bătrânului tenor dramatic sovietic. Memorator pentru tanchiști* (2011). Un loc aparte între scrierile de ficțiune ale lui **M.** trebuie rezervat culegerii *Dicasterial* (1995). Într-un anume fel, în prozele sale există o grifă a lui Sorin Titel, creatorul unui spațiu cvasimitic al Banatului. Pe de altă parte, în romanul *Litera albă*, de pildă, Banatul are o „irealitate imediată” ce îl înrudește cu Vladia imaginară a lui Eugen Uricaru. Exercițiile de cizelare epică ale autorului sfârșesc, printre altele, prin a reduce autoritatea narativă la o simplă voce din *off*. Tărâmul epic pare a se naște din nimic, istorisindu-se singur pe sine și producând personaje ca Beca, Tavi, Vulpeș, Trăgulă ș.a. Insolitul de substanță se conjugă cu excentricitatea limbajului, nu lipsită, totuși, de un fior poetic. Romanul *În pasaj* are un program teoretic clar, dezvăluit chiar de autor: „Predilecția pentru oamenii vechi – cărturari, politicieni, fotbaliști păguboși, săriți, pierde-vară – având aer interbelic și părând a poseda un secret”. Tandemul de protagoniști ai cărții, Iulian Hampu și Romulus-Lăpădat Unip, are, fiecare în parte, o rețetă proprie de a pune în practică acest program. Din atelierul lor de lucru, incluzând amintiri, excursuri arhivistice, fișe biografice, **M.** trece adeseori în propriul laborator de creație, dublându-și ficțiunea cu un text metanarativ discret. Comparativ cu ceilalți prozatori ai generației, el își permite cu parcimonie licențe metatextuale. În *Litera albă* există una singură: identitatea sugerată între autor și un personaj – scriitorul țăran Achim Beca. Stă dovadă, între altele, și o traducere din Trakl, aparținându-i lui **M.** și atribuită eroului său. În prozele scurte din *Unelte,*

arme, instrumente există o supraetajare metatextuală, de care lectura genuină se poate dispensa fără pierderi importante. În prozele de după 1989, odată cu *Dicasterial*, în prim-plan se instalează Banatul, ca o paradigmă de ordine socială și de civilizație și ca o punte între Orient și Occident. Circulația Est-Vest are întotdeauna dublu sens, urmând două fire: Partoș-Europa sau Teregoa-Kentucky, tur și retur. Cel care istorisește caută, cu ingeniozitate și metodă, punctele de convergență, genurile proximale ale unei civilizații central-europene generice, care să integreze Banatul chesaro-craiesc. Scriitorul e înzestrat cu o privire categorială, fascinată de clase, de tipuri, stimulând încremenirea insului în tiparul cazului în speță. Cea mai mare parte a personajelor provine din sfera ordinii sociale nemțești, adaptate la specificul locului, unde *der Bauer* (țăranul, adică) devine paorele („paorii și beamtării îi zdromatică pe maistorii de la oraș”). Deși uneori creaturile fictive au nume (ca doamna Elena Duran sau Uica Ghiță) sau porecle (Bunamică, Băiatul sau Dede), ele rămân figuri ilustrative, privite sub incidența generalității lor savuroase. Căci la **M.** nu accidentalul, ci generalul este pitoresc, iar recunoașterea lui produce efecte savant calculate. În anumite ocazii, de la identitatea generică personajul se poate ridica la universalitatea subiectului gramatical implicit, ca în schița *Spre gard*, o pură acumulare de predicate trimițând la acțiuni și gesturi intrate în rutină. Rețeaua corespondențelor din care face parte Banatul dă naștere unui spațiu intertextual polifonic. Uneori este vorba despre produsele unei voci colective, pe care naratorii o citează, grăbindu-se apoi să o contrazică (*Parfumul de usturoi*). Diverse replici – reproduse în stil direct sau indirect liber – sunt subliniate emfatic și astfel înălțate la rangul de transcrieri dintr-un text memorabil. O serie de vocabule – beamtă, paore, boconer, bumbi (pentru pilule), scrietor, metaxa ș.a. – sunt tipărite cu aldine, ca eșantioane selecționate din intertextul public. Referirile exprese la literatură au o pondere moderată în economia întregului și își ating ținta pe trasee deturnate, de cele mai multe ori prin trimiteri oblice. Imitând stângaci pasaje din romane de succes, epistolele unchiului Ghiță amintesc de Charles Dickens. Ioan Ciucurel, personaj-autor (protagonist al romanului anterior, *Litera albă*), compune un roman în care sunt făcute trimiteri explicite la proza lui Sorin Titel sau la Franz Kafka. Cu acesta din urmă, Ciucurel are lecturi comune

din antropozoful Rudolf Steiner. **M.** se prenumără printre intelectualii bănățeni care păstrează deschise vămile Banatului spre un dincolo integrator, al Europei (Centrale) și al tropismelor ei. În toate ipostazele în care el o proiectează, lumea exemplară a Banatului se naște și există numai pe măsură ce este racordată la rețeaua, virtual infinită, a spuselor și a scriselor, reducându-se în ultimă instanță la modul inconfundabil de rostire al povestitorului său. Aici trebuie căutată modernitatea simptomatică a prozei lui **M.**, după cum tot astfel se atestă și apartenența sa la vârsta optzecistă a prozei postbelice românești. A mai publicat o cercetare asupra publicisticii lui Nichifor Crainic și a lui Nae Ionescu din punctul de vedere al raportului tradiției cu modernitatea – *Tradiție supralicitată, modernitate diortosită. Publicistica lui Nichifor Crainic și a lui Nae Ionescu la o nouă citire* (2004).

SCRIERI: *Drumul cel mare* (volum colectiv), Timișoara, 1985; *Litera albă*, Timișoara, 1988; *În pasaj*, București, 1990; *Unelte, arme, instrumente*, București, 1992; *Rusali '51. Fragmente din deportarea în Bărăgan* (în colaborare cu Daniel Vighi), Timișoara, 1994; *Dicasterial*, Târgu Mureș, 1995; *Deportarea în Bărăgan. Destine, documente, reportaje* (în colaborare cu Valentin Sămânță și Daniel Vighi), Timișoara, 1996; *O cedare în anii '20*, Pitești, 1998; *Fahrplan für die Sixties* (în colaborare Daniel Vighi), ediție bilingvă română-germană, tr. Gerhardt Csejka, Stuttgart, 2003; *Tradiție supralicitată, modernitate diortosită. Publicistica lui Nichifor Crainic și a lui Nae Ionescu la o nouă citire*, Timișoara, 2004; *Despre Banat, în registru normal*, Reșița, 2009; *Vederi din Timișoara*, Iași, 2010; *Plânsul bătrânului tenor dramatic sovietic. Memorator pentru tanchiști (stereoproze)* (în colaborare cu Daniel Vighi), Timișoara, 2011. **Antologii:** *Zona. Prozatori și poeți timișoreni din anii '80 și '90*, Timișoara, 1997 (în colaborare cu Gabriel Marineasa); *Ariergarda. Subterana literară*, Timișoara, 1998 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Mihăieș, *Pași în bibliotecă*, O, 1985, 13; Monica Spiridon, *O figură a discursului critic – textualismul*, CRC, 1987, 4; Mircea Mihăieș, *Anchetatorul apatic*, O, 1988, 23; Cristian Moraru, *Un Macondo bănățean*, T, 1988, 10; Cornel Ungureanu, *Co-lecțiile lui Viorel Marineasa*, O, 1992, 14; Eugenia Tudor-Anton, *Infernul deportării în Bărăgan*, LCF, 1995, 23; Dan Silviu Boerescu, *Recuperările prozei*, LCF, 1996, 4; Berca, *Dicț. scriit. bănățeni*, 86–89; Constantin Dram, *Lumi narative*, Iași, 1998, 7–10; Oțoiu, *Proza*, I, *passim*, II, 48–53, 93–95, *passim*; Doris Mironescu, *Intervenția matusii Tanța*, TP, 2004, octombrie; Cistelean, *Al doilea top*, 131–135; Gheorghe Mocuța, *Sistemul modei optzeciste. Primul val*, București, 2004, 201–205; *Dicț. Banat*, 465–469; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 155–157; Popa, *Ist. lit.*, II, 726;

Carmen Mușat, *Un diptic stereofonic*, OC, 2012, 623; Radu Pavel Gheo, *Stereoproze de toamnă*, O, 2012, 1; Cistelean, *Diacritice*, II, 104–108. **M.S.**

MARINESCU, Angela

(pseudonim al
Basarabei-Angela
Marcovici;
8.VII.1941, Arad),
poetă, eseistă.

Este fiica Mariei Marcovici (n. Martiș), profesoară și sportivă, și a lui Marius Marcovici, funcționar, descendent al lui Simion Marcovici; a fost căsătorită cu scriitorul Gavril Matei, iar eseistul Alexandru Matei este fiul lor. Învăță la Liceul „Moise Nicoară” din Arad (1955–1962) și se înscrie la Institutul de Medicină și Farmacie din Timișoara (1964–1968). Își întrerupe studiile de medicină și urmează, la București, Facultatea de Filosofie, secția psihologie (1968–1972). Lucrează ca psiholog la Spitalul CFR din București (1973), asistentă medicală la Spitalul de Oncologie (1979–1981) și apoi ca redactor corespondent la revista „Vatra” (1990–1996). Suferind încă de la vârsta de 14 ani de tuberculoză pulmonară, este pensionată medical în mai multe rânduri. Debutază în „Tribuna” (1965), iar editorial cu volumul *Sânge albastru* (1969). A mai colaborat la „România literară”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Adevărul literar și artistic”, „Suplimentul de cultură”, „Familia”, „Tomis”, „Viața românească” ș.a. În perioada 1981–1989 a avut interdicție totală de semnătură, atât în reviste, cât și în edituri. A mai semnat Basaraba Matei. În 1981 a refuzat un premiu al Asociației Scriitorilor din București. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1996, 2000, 2006), Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” (2003) ș.a.

Ca orice artă poetică, eseurile reunite în *Satul prin care mă plimbam rasă în cap* (1997) cuprind o vizibilă pledoarie pro domo, **M.** situând poezia în punctul de incidență dintre trăire și limbaj: „Poezia există în spațiul în care cuvintele se intersectează cu viața, provocând-o, iar viața vine să întâmpine semnul, asimilându-l” (*Linii de forță*). Sesizând

tensiunea pe care această fuziune o camuflează, critica a accentuat, în timp, cei doi termeni implicați în ecuație: pe de o parte, o „ardență senzorială” (Gheorghe Grigurcu) sau o „visceralizare a poeticității” (Marin Mincu), pe de altă parte, „puritatea spirituală a actului poetic” (Nicolae Manolescu), pentru care asumarea realului devine „o simplă problemă textuală” (I. Negoîtescu). Ambele direcții de lectură își găsesc un suport textual, cu condiția să fie proiectate în diacronie. Astfel, primele volume ale poetei – *Sânge albastru*, *Ceară* (1970), *Poezii* (1974) – se mențin în matca modernismului târziu, lirica avansând pe un culoar deja străbătut de congeneri, ceea ce explică validarea sa tardivă în cadrul promoției '70. Tentativele de fisurare a acestei formule, vizibile în *Poeme albe* (1978) și *Structura nopții* (1979), conduc spre un paradox remarcat de I. Negoîtescu: senzorialul se blochează în noțional, iar trăirile pe care eul liric le etalează rămân captive în crusta conceptelor. Desprinderea se realizează odată cu *Blindajul final* (1981), unde poeta abolește cenzura estetizantă și eliberează viziunile dictate sub imperiul traumei. Pe aceeași linie neoexpresionistă, de confesiune deturnată în pansexualism și tanatic, se desfășoară și lirismul din *Var* (1989), *Parcul* (1991) și *Cocoșul s-a ascuns în tăietură* (1996), pentru ca *Fugi postmoderne* (2000) și *Îmi mănânc versurile* (2003) să releve o atracție către postmodernismul în variantă biografistă. Îndeosebi prin aceste ultime cărți, **M.** devine o figură tutelară a poeziei douămiiste feminine (și nu numai), după cum prin versurile din *Blindajul final* fascinașe o cohortă de reprezentante ale optzecismului. În pofida acestor modulații, universul imaginar al autoarei rămâne extrem de coerent, continuând să reverbereze aceleași obsesii, accentuate și apoi acutizate odată cu trecerea timpului. **M.** scrie o tragică poezie a existenței, cu rădăcini în experiența bacoviană, din care răzbat inițial câteva reminiscențe intertextuale: „Vecinii, colegii, bârfa și îndrăzneala de a ți se spune că trăiești/ La periferia societății./ Dar seara-i adâncă și ploaia violetă, amurgul violet,/ Cerul violet, boala și groaza viorii violete, marea violetă...” (*Provincie veche*). Aidoma precursorului său, poeta își păstrează inițial un timbru monocord, influențat doar întâmplător de diverse mode lirice, de care s-a dezis cu aceeași nonșalanță cu care le-a adoptat. Ca și în cazul lui Bacovia, scriitura ei provine din revelația

neantului, iar declicul îl constituie tocmai momentul unei agresiuni inițiale, care amenință integritatea lumii și a eului: „Cu părul ras mă plimbam prin sat/ în timpul când poezia nu mai avea nici o putere./ [...] era timpul să vină întunericul cu pielea jupuită/ era timpul să vină noaptea plină de plăceri de fier înroșit/ pe mâini ca niște solzi/ era timpul să vină câinii și pisicile, arzând de vii printre alte animale” (*Satul*). Aceasta este „tema” – poate unică – a poeziei pe care autoarea o acordează obsesiv și insistent, uneori împotriva amatorilor de „scamatorii [...] orientale”: „se înalță, din întuneric, o umbră./ pe treptele mele roșii se ascund niște umbre./ pe ușa de piatră din cameră se adâncește o umbră” (*De ce să vorbim*). Numai că asumarea modelului echivalează cu trădarea lui și, spre deosebire de Bacovia, **M.** rezistă tentațiilor „plumbului”, obligând neantul ca, înainte de a-i lua în posesie ființa, să ducă un lung război de uzură. O luptă inegală, firește, pentru că în cele din urmă „abisul” cucerește iremediabil existența: „începutul cuvintelor mele este întotdeauna o triadă:/ realitate abis realitate; sfârșitul lor ar putea fi inversat,/ acum, seara? pe pielea mâinii urcă o umbră pe care nu o/ pot descifra; din înaltul respirației plămânilor tăi alungiți coboară numai/ inițialele: RAR” (*Inițialele adevărului*). Dar o luptă purtată până la capăt cu o superbie nedomolită, de vreme ce, pentru a cuprinde ființa, neantul trebuie să asedieze fiecare cetate pe care poeta o abandonează în fuga sa neconținută. Refuzând evadarea iluzorie într-un univers compensator, **M.** știe că singura soluție de care mai dispune e să amâne sfârșitul iminent. Prin urmare, eul liric își construiește o mică fortăreață de cuvinte, încercând să izoleze spațiul care îl mai separă de neant printr-o barcadă de obiecte. Mai mult decât altor experiențe poetice, acesteia i se potrivește un adevăr aflat pe punctul de a deveni clișeu: ea reprezintă o tentativă de a institui o lume, de a smulge neantului fiecare petec de realitate; o lume/realitate aflată, e drept, în continuă surprare, deoarece ofensiva „umbrelor” înlătură orice obstacol, configurând un sfârșit previzibil. De altfel, frecvența imaginilor sexual-viscerale se explică tocmai prin tentativa de a delimita un hinterland protector. Încercând să împiedice disiparea cosmosului, poeta densifică aglomerările de materie, împrăștiind sânge și înmulțind numărul sexelor: „menirea mea-i să strâng masiv în pântec/ o tragică risipă./

și ca să uit coșmarul acestei vieți/ aș vrea să-mi fie sexul o aripă” (*Și ca să uit*). Versurile rezumă exemplar condiția ontopoetică a eului liric: zborul autoarei nu are nimic de-a face cu elevațiile „puriștilor”, fiind o levitație de-abia sesizabilă, o plutire la joasă altitudine, amenințată mereu cu prăbușirea. Iar dacă sexul poate fi o aripă e pentru că, printr-un cabotinism tragic, subiectul încearcă să se convingă că viziunile sale coșmarești ar fi așa-zicând benigne, suportabile. Căci, chiar dacă și aceste halucinații sunt terifiante în sine, ele nu fac decât să disimuleze un rău cosmic: teama de a nu (mai) fi. Tocmai de aceea, singurele momente de beatitudine care apar sunt cele în care baia de sânge a corpurilor acoperă chipul – mult mai hidos – al morții: „nu mai văd moartea întunericul este plin de sânge” (*Picături de ploaie*). Ce nu acceptă însă poeta e regresivitatea în turnul de fildeş al propriului eu, de vreme ce sursa răului nu se află doar în lume, ci și în sine: „neant, tu îmi amintești de noaptea ce sângerează/ în ochii mei./ [...] creierul meu este sângele tău” (*Cerul este strigățul*). Neantului din exterior îi corespunde vidul interior, astfel încât ființa este supusă unui dublu asediu, disputată de două vârtejuri cu putere de aspirație egală. Acceptând că „numai superficialitatea are sens” (*Fuga postmodernă IV*), M. mută astfel teatrul de luptă pe terenul reprezentărilor, hrănind voracitatea abisului cu imaginile cadaverice ale obiectelor. De altfel, multe simboluri definitorii (oglinza, umbra, focul, orbirea) sunt preluate direct din scenografia psihanalitică, unele (șobolanii și lupii) trimițând în mod direct la două cazuri celebre tratate de Freud. E ca și cum, multiplicând la nesfârșit simulacrele lucrurilor și ale ființelor, eul liric ar vrea să se convingă că semnele au o existență palpabilă și că lumea poate dobândi un sens. În aceste condiții, poezia încetează să mai fie un vehicul al cunoașterii sau al transcenderii, fără ca o asemenea reducere să diminueze întrucâtva importanța scrisului: „scriu ca să mă aflu în treabă, dar treaba mea este mare și pute a moarte din prima zi de viață” (*Fuga postmodernă XXIV*). Scrisul nu generează ființa, dar întârzie înaintarea neființei, e cea mai eficace stratagemă care se poate interpune înaintării abisului. Retorica resimte și ea efectele acestei stări, refuzul artei venind ca o consecință firească a gravității existenței. Instrumentele poeziei încetează a mai fi metafora sau simbolul; tropii sunt niște figuri atrofiate,

care nu deschid perspectiva către transcendență, ci către imanență. Acționând ciclotimic, în funcție de ritmurile interioare ale lirismului, mijloacele predilecte ale poetei sunt definiția și paradoxul. Definind lucrurile, M. sugerează că relațiile dintre cuvinte sunt atât de imobile, încât ar putea fi creditate chiar cu consistența realului: „am o singură lege: credința în umbra și/ lumina care ard împreună pe zidul descoperit până la/ temelie. temelia este un dușman care s-a predat/ după ce a luptat până la ultima picătură de sânge./ un zid descoperit până la temelie este un cuvânt” (*Parcul III*). În schimb, paradoxul („îmi place ce îmi place sau îmi place ce nu îmi place? sau, poate,/ nu îmi place ce îmi place?” – *Îl iau de mână pe Sergiu*) revelează nu numai granița fragilă dintre cuvinte, ci și inconsistența lor flagrantă. Oricare ar fi nuanțele care le separă, umbra și sângele, întunericul și sexul, ființa și lucrul sunt totuna și trimit la un semnificat unic: neantul. În comparație cu *Fugi postmoderne*, ultimele volume – *Limbajul dispariției* (2006), *Întâmplări derizorii de sfârșit* (2006) și *Probleme personale* (2009) – indică o serie de mutații, atât în planul viziunii, cât și al imaginarului și al discursului poetic. Convinsă că „sângele a fost împins înspre margini”, autoarea practică acum un maximalism agresiv, care denunță orice tip de simulacre din unghiul unei noi autenticități, ce tinde să se reveleze prin asumarea unei marginalități programatice, ca și prin căutarea unui limbaj esențializat, care denunță celelalte forme expresive drept corupte, dar care nu trebuie confundat cu discursul abstract al anilor '70. Bolnavul, handicapatul, fanaticul, obsedatul (sexual), exclusul, criminalul, „apucatul” și ceilalți *eiusdem farinae* sunt figuri mult mai credibile decât diversele tipuri de conformiști, întrucât izolarea socială le dezvoltă acuitatea existențială. Iar poeta nu pare să facă în vreun fel excepție: „sunt handicapată, am un stern pleșuv/ și o măduvă osoasă de vultur bolnav și iradiat,/ apropo, am fost violată mulți ani de koch,/ am fost tuberculostatică cu zvastică/ am fost o fascistă într-un sanatoriu/ ce mi-a mâncat zile și auditoriu./ scriu despre mine, dar am pădurea de smarald/ în cap și, mirosind-o,/ mi-am ascuțit simțurile și așa dereglate/ de la terapii ratate” (*despre tristețe și trădare*). Aceasta este perspectiva ce guvernează *Limbajul dispariției* și *Întâmplări derizorii de sfârșit*, chiar dacă ea se materializează în primul volum prin ample poeme confesive, ce

amplifică prin rostogolire aceleași fixații, iar în celălalt prin fulgurații ce captează stări care definesc condiția dereglată a ființei umane: „mă învârt pe un scaun de biserică/ înfipt în pământul plin de rumegușul aspru/ al rataților/ deoarece mă aflu din greșeală/ la biserică/ mă învârt până înnebunesc/ ca un șurub/ de lemn/ și-mi scot scaunul/ din picior/ cu picior cu tot/ de parcă mi-aș scoate mințile/ din mâinile celui ce nu se mai/ roagă/ decât/ atârnat/ cu capul/ în jos” (*mă învârt pe un scaun de biserică*). Sintetizând cumva tendințele anterioare, *Probleme personale* constituie un tur de forță în care poemele sunt dispuse pe două linii alternative: una oficială, autoritaristă, unde sunt mimate și discreditate limbajele dominante în plan artistic și social (dadaism, suprarealism, postmodernism, optzecism, „formalism”, discursul politic, discursul clinic, discursul erotic etc.), alta în care se asumă perspectiva marginalității, în „poeme maidaneze” precum *Nu putem judeca realitatea cu bun-simț, Oligofrenie, Toxicomanie, Poemul cel mai de jos* ș.a. În sfârșit, există și o a treia categorie de poeme (intitulate stereotip XXX), care cuplează ambele direcții: „îi sun pe cei zdrobiți/ care îmi răspund/ cei puternici/ și indiferenți/ au robot/ sunt grăbiți/ și vomită sânge/ prin firul de telefon/ ca prin gât/ cruzimea nu are margini/ când este vorba/ despre vocea cuplată cu tehnica/ cea mai recentă/ mie îmi place să observ/ diferența/ așa cum îmi place// erotismul întins pe suprafețe din ce în ce mai distruse”. Tot în aria de iradiere a poeziei se plasează și *Jurnal scris în a treia parte a zilei* (2003), care dovedește aptitudini pronunțate de autopsiere a „eului profund”, dar o slabă racordare la cotidian.

Angela Marinescu rămâne [...] aceeași fanatică a inclemenței, mânănd poemul spre vituperanța autodenunțării și spre extaza deriziunii. O patetică a exhibiției, ea răstoarnă mistica sublimului într-o valpurie a fetidului, sfidând idealitatea detracată printr-o etică provocatoare în gesturi, dar disperată ca substanță.

AL. CISTELECAN

SCRIERI: *Sânge albastru*, București, 1969; ed. 2, București, 2012; *Ceară*, București, 1970; *Poezii*, București, 1974; *Poeme albe*, București, 1978; *Structura nopții*, București, 1979; *Blindajul final*, București, 1981; *Var*, București, 1989; *Parcul*, Constanța, 1991; *Cocoșul s-a ascuns în tăietură*, București, 1996; *Satul prin care mă plimbam rasă în cap*, București, 1997; *O interpretare posibilă la Evangelia după Toma*, București, 1997;

Blues. Parcul, București, 1997; *Skanderbeg*, pref. Nicolae Manolescu, postfață Octavian Soviany și Ioan Buduca, București, 1998; *Fugi postmoderne*, București, 2000; *Îmi mânănc versurile*, București, 2003; *Jurnal scris în a treia parte a zilei*, București, 2003; *Poeme de sus în jos*, postfață Dan-Silviu Boerescu, București, 2003; *Limbajul dispariției*, București, 2006; *Întâmplări derizorii de sfârșit*, București, 2006; *Probleme personale*, București, 2009; *Probleme personale*, postfață Mircea Martin, Pitești, 2010; *Opere*, vol. I.: *Blindajul final*, București, 2010.

Repere bibliografice: Grigurcu, *Poeți*, 299–302; Cristea, *Faptul*, 145–149; Tartler, *Melopoetica*, 141–145; Mincu, *Eseu*, 163–169; Negoiescu, *Scriptori contemporani*, 259–262; Ulici, *Lit. rom.*, I, 148–150; Pop, *Pagini*, 136–141; *Dict. analitic*, I, 100–101, IV, 339–340; Cistelean, *Top ten*, 76–78; *Dict. esențial*, 492–495; Grigurcu, *Poezie*, II, 49–62; Soviany, *Textualism*, I, 22–41; Manolescu, *Lista*, I, 225–230; Cristea-Enache, *Concert*, 78–80; Raluca Dună, [Angela Marinescu], LCF, 2004, 4, RL, 2011, 3; Ioan Moldovan, [Angela Marinescu], F, 2004, 4, 2010, 1; Mircea A. Diaconu, *Neantul, postmodernista și monstrul*, F, 2004, 4; Teodora Dumitru, *Dama underground*, ALA, 2004, 746; Cistelean, *Al doilea top*, 40–42; Cristea-Enache, *București*, 176–187; Ștefănescu, *Istoria*, 1066–1067; Manolescu, *Istoria*, 1079–1082; Soviany, *Apocaliptica*, 340–342; Cosmin Ciotloș, *Un volum necesar*, RL, 2009, 44; Paul Cernat, *Forța vulnerabilității*, OC, 2010, 513; Marius Chivu, *Perfecțiunea neputinței*, DM, 2010, 310; Constantin Coroiu, *Jurnalul ca autopoortret (I–II)*, CLT, 2011, 332, 333; Soviany, *Cinci decenii*, I, 151–159; Angela Marinescu '70, coordonator un cristian, Pitești, 2011. **A.T.**

MARINESCU, I.M. [Ion M.] (21.IX.1880, Craiova – 25.IX.1965, Iași), clasicist. Este fiul Ecaterinei (n. Brănescu) și al lui Marin Marinescu, institutor și preot. Urmează cursurile școlii primare și ale Liceului „Carol I” la Craiova, luând bacalaureatul în 1899, iar pe cele universitare la București, unde în 1903 va absolvi Facultatea de Litere și Filosofie, secția limbi clasice. După susținerea examenului de capacitate la latină și franceză (1904), lucrează ca profesor de liceu la Craiova, până în 1914, și la București. Între 1914 și 1915 predă cursuri de latină și seminarii de elină la Universitatea din București. Face studii de specialitate în Germania, la Leipzig, Berlin și München, unde frecventează cursurile lui Eduard Norden, Leo Frobenius și Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff. Obține doctoratul în 1910 cu o teză despre elementele stoice în pedagogia lui Seneca, lucrare publicată ulterior la München (*Die stoischen Elemente in der Pädagogik Senecas*, 1911). Din 1918 până în 1946 activează ca profesor de literatură latină la Universitatea din

Iași, în 1920 fiind numit profesor agregat, iar în 1922 profesor titular. Între 1926 și 1929 este director general al învățământului superior. După un debut precoce în timpul școlii cu versuri umoristice în revista „Moș Teacă”, colaborează cu poezii de factură horatiană, traduceri și studii de istorie literară la „Sămănătorul”, „Ramuri”, „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic”, „Convorbiri literare”, „Favonius”, „Orpheus”, „Revista clasică”, „Jurnalul literar” ș.a. Alcătuiește cursuri de istoria literaturii latine pentru uzul studenților, traduce opera lui Petronius (1923) și a lui Juvenal (1928). După pensionare își continuă preocupările literare cu transpuneri din Tucidide (*Războiul peloponesiac*) și Seneca (*Cercetări privitoare la natură*), iar volumul memorialistic *Vin amintirile. Frânturi dintr-o viață* va fi publicat postum, sub titlul *O viață supusă destinului* (2005).

În lucrarea sa de referință, *Figuri din Antichitatea clasică* (I–II, 1929–1930), ca și în cartea postumă *Străini vestiți în luptele din Roma* (1983), **M.** reconstituie douăsprezece portrete ale unor personalități care au intrat în scena cultural-politică a lumii greco-latine, de la Porsenna, regele etruscilor, până la Zenobia, regina Palmyrei. Scopul declarat al autorului este promovarea clasicismului în România și familiarizarea marelui public cu universul Antichității. Bun cunoscător al epocii evocate, înzestrat cu intuiție istorică, cercetătorul preferă să confere un colorit viu expunerii, să întrebuițeze resursele fanteziei, nu să redacteze monografii erudite și aride, încărcate de aparat critic. Sunt înfățișate, ca într-o peliculă cinematografică, strategii militare, lupte politice, antagonisme secrete, ipostaze culturale, mentalități diferite, dintr-o perspectivă modernă, cultivată cu deosebire în istoriografia europeană. Un adevărat cult pentru clasicism impune transfigurarea personalităților istorice în personaje literare viabile, precum în cazul lui Lucretius, Ennius, Cicero, Caesar, Vergilius, Cato cel Bătrân, Horatius, Seneca, Persius, Apuleius ș.a. Este memorabil, de exemplu, chipul dezabuzat al lui Lucretius, filosof materialist și epicureic, care își ia viața din pricina unei curtezane, aflat în antiteză (procedeu clasic prin excelență) cu Persius, gânditorul provenind din Asia Mică, lume cu mai puține rigori morale, care, în schimb, devine adept al virtuții și, în oarecare măsură, propovăduitor al unor valori similare celor creștine. Însuși scriitorul menționează, cu o undă de nostalgie – „Am

amestecat în evocarea figurilor fantezia – care nu depășește însă cadrul istoric cu caracterizările cele mai pregnante. Aceste caracterizări, alterând poate armonia ansamblului, au tocmai scopul de a ne da o imagine cât mai completă a personajilor descrise.” Fără a falsifica cadrul istoric, el dramatizează relatarea, ornamentând-o cu descrieri plastice și ipostazieri pregnante. Convins că apropierea de lumea veche este mereu profitabilă, elaborează, de asemenea, și volumul *Răsfoind scriitorii clasici* (1942), folositoare introducere în civilizația antică. Evidențiază astfel actualitatea creațiilor clasice prin anumite studii privitoare fie la eternul omenesc al eroilor homerici ori la elementele de continuitate între dramaturgia lui Euripide și cea a lui Ibsen, fie la argumentele detractorilor lui Vergilius ori la lupta cu sine a lui Marcus Aurelius. Pătruns de adevărurile antice, autorul revine mereu asupra propriilor idei, vizând o finalitate pedagogică, aducând în atenție chestiuni esențiale: cea mai mare descoperire a anticilor este „umanitatea ideală”, deoarece deținea echilibrul perfect între om și natură, libertatea absolută a gândirii, și democrația vieții sociale. Apărând abia după cincizeci de ani de la elaborare, cartea *O viață supusă destinului* reprezintă o incisivă radiografie a epocii și oamenilor cunoscuți de către scriitor: lumea în schimbare, cu moravurile și înfăptuirile sale, din prima jumătate a secolului al XX-lea este judecată, pe cât posibil, fără părtinire. În scrierile sale, adeseori înnoitoare, **M.** se arată mereu preocupat de accesibilizarea unor judecăți de valoare menite să înlesnească propagarea valorilor antice în spațiul românesc.

SCRIERI: *Germania lui P. C. Tacitus. Cercetare asupra izvoarelor, tendințelor și stilului ei*, Craiova, 1914; *Istoria literaturii latine. Epoca lui August*, Iași, 1920; *Figuri din Antichitatea clasică*, I–II, București, 1929–1930; ed. pref. Traian Diaconescu, Iași, 2003; *Curs de istoria literaturii latine. Epoca ciceroniană*, Iași, 1931; *Răsfoind scriitorii clasici*, București, 1942; *Străini iluștri din trecutul Romei*, Deva, 1948; *Străini vestiți în luptele cu Roma*, Iași, 1983; ed. 2, pref. Traian Diaconescu, București, 2010; *O viață supusă destinului*, îngr. și pref. I. Oprea, București, 2005. **Traduceri:** Petronius, *Satyricon*, București, 1923; Juvenal, *Satire*, București, 1928.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, 57, 68; Nichifor Crainic, „*Figuri din Antichitatea clasică*”, „Gândul nostru”, 1930, 5; Sergiu Al-Gheorghe, „*Figuri din Antichitatea clasică*”, CL, 1930, 2; C. Balmuş, „*Figuri din Antichitatea clasică*”, VR, 1930, 4–5; Călinescu, *Ist.*

lit. (1941), 859, *Ist. lit.* (1982), 946; Th. Simenschy, „Răsfoind scriitorii clasici”, „Camenae”, 1943–1944, 1–2; Firan, *Macedonski–Arghezi*, 289–290; Maftai, *Personalități*, II, 164–165; Traian Diaconescu, *I.M. Marinescu. Omul și opera*, în *Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași (1865–1985)*, Iași, 1986, 210–215; Firan, *Profiluri*, II, 38–39; Istrate, *Portrete*, I, 137–144. **A.C.**

MARINESCU, Marina (18.X.1942, București), etnograf, istoric literar, traducătoare. Este fiica clasicistei Maria Marinescu-Himu (n. Himos) și a lui Constantin Marinescu, ofițer de cavalerie. A absolvit Facultatea de Limbi Clasice a Universității din București, luându-și doctoratul în 1972. După 1982 își continuă studiile la München și Stuttgart: cultură populară, sociologie, marketing, traduceri. Funcționează în calitate de cercetător științific la Institutul de Istoria Artei și la Institutul de Etnografie și Folclor din București, muzeograf la Muzeul de Artă Populară Greacă din Atena, colaborator științific la Institut für Deutsche und Vergleichende Volkskunde și la Museum für Völkerkunde din München. Colaborează la publicații precum „Revista de etnografie și folclor”, „Zeitschrift für Volkskunde”, „Österreichische Zeitung für Volkskunde”, „Südost-Europa” ș.a. Este membră a unor societăți naționale și internaționale din domeniul culturilor și literaturilor antice, al culturilor orientale, artei populare, antropologiei, culturii grecești moderne.

În literatura populară **M.** s-a preocupat mai ales de sociologia lecturii. Cercetând soarta cărților populare *Sindipa*, Bertoldo, Genoveva, reînvie rețeaua de relații pe plan balcanic și european în promovarea traducerilor, a copiilor de carte și mai ales a tiparului și pune în lumină rolul comerțului și al drumurilor comerciale în menținerea continuității culturale, între altele și prin circulația cărților. În etnografie și artă populară a urmărit circulația motivelor decorative prin intermediul obiectelor comercializate la mari distanțe. În colaborările la reviste științifice **M.** s-a mai oprit asupra unor aspecte ale umanismului transilvănean (*Neue Erkenntnisse über den siebenbürgischen Humanisten Stephan Bergler. 1680–1783*, 1989), precum și asupra unei teme mai puțin investigate din cultura noastră: contribuția femeilor ca intermediari în circulația culturală. Un alt centru de interes al activității sale este cercetarea modelelor de comportament în emigrația grecilor din Balcani, așa cum reies din manifestările lor culturale. De reținut sunt

și contribuțiile la dicționarul *Scriitori greci și latini* (1978), unde a redactat *Supplementum*-ul autorilor secundari ai acestor literaturi, și mai multe articole privind literatura română publicate în dicționare străine (*Harenberg Lexikon der Weltliteratur*, 1989, *Kindlers Neues Literatur Lexikon*, 1988–1992). Alte studii aparțin cercetării artei și mentalității populare românești, grecești, albaneze, turcești, văzute în contextul spațiului cultural balcanic. **M.** a tradus în limba română capodopere ale literaturii grecești antice și bizantine: Heliodor, *Teagene și Haricleea* (1970), Ana Comnena, *Alexiada* (1977).

SCRIERI: *Frauen als Vermittlerinnen des westeuropäischen Einflusses in Rumänien um die Jahrhundertwende*, în *Die Stellung der Frau auf dem Balkan*, îngr. N. Reiter, Berlin, 1987; *Wir werden sehen... Das Leben der Griechen in und zwischen zwei Ländern* (în colaborare cu Walter Kiefl), Frankfurt am Main, 1991; *Mythologikon Syntipas, Bertoldo, Genoveva zur Geschichte der Volksbücher und ihre Leserschaft in Südosteuropa* (în colaborare cu Monika Skowronski), Frankfurt am Main, 1992; *Drumuri și călători în Balcani*, București, 2000. **Ediții:** Maria Marinescu-Himu, *Dialoguri culturale româno-grecești*, pref. edit., București, 2004. **Traduceri:** Heliodor, *Teagene și Haricleea*, pref. Maria Marinescu-Himu, București, 1970; Ana Comnena, *Alexiada*, I–II, pref. Nicolae Șerban Tanașoca, București, 1977; Ilias Venezis, *Numărul 31238. Cartea robiei*, București, 2004.

Repere bibliografice: Cătălina Velculescu, „*Mythologikon Syntipas, Bertoldo, Genoveva zur Geschichte der Volksbücher und ihre Leserschaft in Südosteuropa*”, „Synthesis”, 1993; Viorel Boldureanu, „*Drumuri și călători în Balcani*”, O, 2001, 4; Cătălin Constantin, *La vreo Dunăre turcească*, RL, 2001, 46. **C.V.**

MARINESCU, Ștefan Vida (22.VI.1951, Uiești, j. Giurgiu), poet, eseist. Este fiul Aureliei (n. Popescu) și al lui Aurel Marinescu, funcționar; numele la naștere: Ștefan Marinescu. Își ia licența în filologie la Universitatea din Timișoara, secția limba și literatura română (1973) și la cea din Craiova, secția română–franceză (1980). Funcționează ca profesor și ulterior (2003) ca director adjunct la liceul din Videle, oraș în care, între 1982 și 1988, conduce și Casa de Cultură. A întemeiat cenaclul „Al. Depărațeanu”, revista „Placebo” (1990) și Societatea de Litere și Arte cu același nume, revista-magazin pentru tineret „Singular” (1995), ziarul „Observatorul de Teleorman” (2002), revista „Lyceum V” (2003) și alte periodice, Casa de Editură Euro-Vida M (1996), Euro-Generation Club. Este doctor al Facultății de Litere a Universității din București (1998) și

al Universității de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București (2002). Debutează cu versuri la „Teleormanul” în 1982, iar editorial în 1984 cu volumul *Sala oglinzilor*. Colaborează cu precădere în presa regională, dar și la „Familia”, „Argeș”, „Vatra”, „Poesis”, „Cuvântul”, „Calende”, „Azi” ș.a. A mai semnat Șt. Vida, A. Vlăsceanu, A. C. Silișteanu, P. L. Ștefanski, Șt. A. Obedeni. E laureat al câtorva premii obținute în țară și peste hotare.

În antologia *Purtătorul de cuvinte* (1996) sunt selectate versuri din volumele anterioare și inedite în ciclul titular. Facultatea dominantă a lui **M.** este dexteritatea de a compune în mai toate stilurile deja istoricizate, de la cele tradiționale la cele moderniste. Arsenalul uneltelor sale de expresie alătură cobza străbună („La noi, obiceiul trudei, din veacuri moștenit,/ De-a culege, de-a frânge fructul rar,/ E slăvit când toamna-i ștergar împodobit/ Cu legănatul rod pe loitre de car”) telegrafiei fără fir și telefoniei mobile („Parfumi, unduire, ocheade și teroare,/ plutiri și goli-ciune, sex, răcnete, demență,/ farduri și fumigene, vădită regulare,/ fani, isterii, delir, transparență”). Atât extrema diversitate, cât și extrema cantitate caracterizează o producție în care intră cărți (sau cărțulii) de istorie și critică literară, de teatologie, publicistică, monografia *Lirica lui Constant Tonegaru* (1997), studii de sinteză, culegeri de articole, recenzii, note de lectură, treceri în revistă privind mitul popular și cult, pagini despre folclorul și folcloriștii teleormăneni, relatări privind activități didactice și larg culturale etc. *Feminism și feminitate în proza românească interbelică* (1998), text subintitulat „ipostaze românești moderne ale complexului feminității”, este o lucrare semnificativă pentru modalitatea abordării critice a lui **M.** Scrisă avântat, cartea încearcă, diletant, un discurs teoretic și un demers analitic. În tentativa de a-și valida aserțiunile, autorul invocă, emfatic, opinii din toate culturile și din toate timpurile. Ceea ce îl dezavantajează, aici, ca și altundeva, este mediocritatea, superfetăția, prolixitatea.

SCRIERI: *Sala oglinzilor*, București, 1984; *Atac la persoană*, postfață Călin Vlasie, Pitești, 1991; *Aventura dimineților cuminiți*, Pitești, 1993; *Gloria memoriei*, Pitești, 1995; *Colecția de zvonuri*, Pitești, 1995; *Purtătorul de cuvinte*, București, 1996; *Lirica lui Constant Tonegaru*, București, 1997; *Ordinea mirabilă sau Viața și cărțile*, București, 1997; *Proba transparenței*, Videle, 1998; *Feminism și feminitate în proza românească interbelică*.

Ipostaze românești moderne ale complexului feminității, București, 1998; *Moderator la îngeri*, Videle, 1998; *Școala și folclorul*, Videle, 2000; *Ordalia & artificierul*, București, 2000; *O geografie spirituală a Sudului*, Videle, 2000; *Acreditări / empatii / consonanțe*, București, 2000; *Avatarurile transcendenței. Om și Dumnezeu în opera eminesciană*, Videle, 2001; *Măreția viciilor ascunse*, Videle, 2001; *Parteneriate educaționale comunitare. Itinerar italian*, Videle, 2001; *Caragiale și „eternul feminin”*, pref. Emil Manu, Videle, 2002; *O filieră educațională neolatină. În Dublin*, Videle, 2003; *Romanul adolescentului clar-văzător*, Videle, 2003; *Comedia românească în spectacologia contemporană*, I-II, București, 2004; *Domnul Camil între Realia și Transcendentalia*, București, 2004; *Natură vie cu filme și cărți*, București, 2004; *Narcis, străinul din oglinzi*, pref. Dumitru Micu, București, 2005; *Blaga – erosul liricii și ființa tragică a dramaturgiei sale*, București, 2007; *Eminescu – supraTemă cu variațiuni*, București, 2007; *Stările de grație ale Poesiei. 11 conspecte critice la Nichita Stănescu*, București, 2008; *Etnofolclor și tradiții românești*, București, 2009; *Eugen Simion sau Excelența spiritului critic*, I-II, București, 2009; *Mythos românesc și cultură populară*, București, 2009; *Reîntregirea familiei*, Videle, 2009; *Scritori români contemporani*, Videle, 2010; *Astaloș: spirit și creație*, București, 2011; *Semne particulare, necesare primejdii*, București, 2011. **Antologii:** *Arca împlânzitorilor de fantasmă*, Videle, 2000 (în colaborare).

Repere bibliografice: Ion Bogdan Lefter, *Vitrina „Contrapunct”*, CNP, 1992, 7; Traian T. Coșovei, *Reverii sinucigașe*, CNT, 1992, 8; Nicolae Prelipceanu, „*Purtătorul de cuvinte*”, RMB, 1997, 2123; Nicoleta Sălcudeanu, *Monografomania*, VTRA, 2002, 8-9; Ana Dobre, *Omul orchestră*, LCF, 2005, 20; Cristea, *Teleorman*, 267-268; Ecaterina Țarălungă, „*Narcis, străinul din oglinzi*”, VR, 2006, 3; Cristina Roxana Olteanu, *Ștefan Vida Marinescu sau Fascinația polivalenței creatoare*, București, 2007; Stelian Ceampuru, *Două cărți de etnologie*, „Meandre” (Alexandria), 2009, 1-2; Nicolae Dima, *Un pater familiae pentru scriitorii sudiști*, „Meandre”, 2010, 1-2. **D.Mc.**

MARINESCU-HIMU, Maria (6.VIII.1907, București – 4.VII.1995, Atena), clasicistă. Este fiica Sinioriței (n. Perissi), originară din Grecia, și a lui Giorgios Himos, comerciant în Grecia și în România. A urmat Facultatea de Litere și Filosofie, secția clasică, a Universității din București, absolvind în 1931. Bibliotecară (1933-1934), devine cadru didactic în aceeași facultate (1934-1972). Își susține doctoratul cu teza *Viața și opera umanistului român Ștefan Bergler* (1941). Predă limbile greacă și latină la mai multe licee bucureștene și organizează cursuri de greacă pentru cercetători. Publică mai ales în „Revista istorică română”, „Hrisovul”,

„Studii clasice”, „Balkan Studies”, „Analele Universității București”, „Studii de literatură comparată”, „Revista de istorie și teorie literară” ș.a. Din 1978 se stabilește la Atena.

Contribuția adusă de **M.-H.** la dezvoltarea filologiei clasice românești cuprinde, pe lângă redactarea unor manuale, mai multe aspecte privind îndeosebi istoria literaturii și domeniul traducerilor. Ivită din necesități didactice, *Istoria literaturii eline* (1972), scrisă în colaborare cu Adelina Piatkowski (fără specificarea contribuției individuale a autoarelor), este o amplă lucrare panoramică referitoare la literatura greacă de la perioada arhaică până la edictul lui Iustinian din 529 d. Hr., când încetează școala ateniană de filosofie, marcând sfârșitul Antichității păgâne. Conform conceptului de literatură din acea vreme, care include și istoriografia, filosofia, elocința și alte discipline, se analizează genurile predominante și caracteristicile esențiale manifestate pe întinsul teritoriu locuit sau influențat de greci. Între istorie literară și tratat despre scrisul antic, cartea sistematizează o vastă informație, de la începuturi până la constituirea și impunerea formelor de expresie ce stau la fundamentul literaturilor europene în toată diversitatea lor. **M.-H.** a participat și la elaborarea unor lucrări lexicografice precum *Scriitori greci și latini* (1978), în care s-a ocupat de personalități din varii domenii. Ca traducătoare, a dat versiuni la opere din Xenofon și Pausanias și a contribuit la articularea unei lucrări de referință precum *Filosofia greacă până la Platon* (I-II, ambele volume având două părți, 1979–1984), care pune în valoare gândirea greacă timpurie. De menționat că în primul volum (1974) al seriei Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, a îngrijit textul grecesc în ediția bilingvă la *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul*. După stabilirea la Atena, **M.-H.** și-a îndreptat atenția către relațiile culturale româno-elene, urmărite într-o serie de articole și studii publicate în periodice. A tălmăcit în română o serie de scriitori greci contemporani (printre care Kostas Valetas ori I. M. Panayotopoulos ș.a.) și a transpus în greacă din lirica lui Ion Pillat (în colaborare) și din proza lui Mircea Eliade (*Secretul doctorului Honigberger*, *Pe strada Mântuleasa*, *Domnișoara Cristina*), activitate încununată cu Premiul Uniunii Traducătorilor din Grecia (1994).

SCRIERI: *Umanistul Ștefan Bergler (1680–1738). Viața și activitatea sa*, București, 1943; *Bibliografia clasică în România. 1928–1939* (în colaborare cu N. I. Herescu și Constanța Elena Stoenescu), București, 1943; *Istoria literaturii eline* (în colaborare cu Adelina Piatkowski), București, 1972; *Elino-roumanikes pneumatikes scheseis [Relații spirituale româno-elene]*, Atena, 1995; *Dialoguri culturale româno-grecești*, îngr. și pref. Marina Marinescu, București, 2004. **Traduceri:** Xenofon, *Statul spartan*. *Statul atenian*, București, 1958, *Anabasis*, îngr. și introd. trad., București, 1964, *Viața lui Cyrus cel Bătrân*, îngr. și pref. trad., București, 1967; *Moartea palicarului*. *Antologia nuvelei neogrecești*, îngr. și pref. trad., București, 1967; *Anthusa, fata cu plete de aur*. *Basme populare grecești culese de G.A. Megas*, București, 1971; *Viteazul Dighenis Acritas*. *Epopoe medievală bizantină*, postfața trad., București, 1974 (în colaborare cu Gheorghia Delighiani-Anastasiadi); Pausanias, *Călătorie în Grecia*, I-II, îngr. și introd. trad., București, 1974–1982; I.M. Panayotopoulos, *Inelul cu povești*, îngr. trad., București, 1975, *Fereastră deschisă spre univers*, pref. trad., București, 1981; *Cugetări grecești*, pref. trad., București, 1981 (în colaborare cu Ioan Micu); Kostas Valetas, *Emigranții*, București, 1976, *La cafeneaua lui Tabaki*, București, 1984; Odysseas Elytis, *Miraculosul pretinde doar un strop de inimă curată*, București 1981 (în colaborare cu Ioan Micu); Ion Pillat, *Poemata – Poezii*, ed. bilingvă, pref. Aurel Rău, București, 1981 (în colaborare cu Gheorghia Delighiani-Anastasiadi); [Poezie greacă], în *Simbolismul european*, II, îngr. Zina Molcuț, București, 1983, 590–654; *Filosofia greacă până la Platon*, I-II, București, 1979–1984 (în colaborare); Mircea Eliade, *To mistirio tou doktoros Honichmperger [Secretul doctorului Honigberger]*, Atena, 1989, *O geros kai oi anakrites [Pe strada Mântuleasa]*, Atena, 1991, *I despoinis Christina [Domnișoara Cristina]*, îngr. Victor Ivanovici, Atena, 2004.

Repere bibliografice: Cătălina Velculescu, *Maria Marinescu-Himu*, „Buletinul Societății de Științe Filologice din România”, 1995–1996; Popa, *Ist. lit.*, II, 1067. **C.V., G.Dn.**

MARINESCU-MARION, D. [Dumitru] (27.V.1860, București – 1.V.1909, București), versificator, prozator, ziarist. După absolvirea liceului intră în gazetărie, fiind mai întâi corector la câteva ziare, apoi înființând periodicele „Zorile” (1884), „Foarfeca” (1888, împreună cu Dem. Rocco), dar mai cu seamă ca redactor la „Ciulinul” (1884), „Universul” (1884–1909) și „Curierul Olteniei”.

M.-M. a debutat cu versuri la „Portofoliul român” (1881) și a continuat să publice în diverse gazete, însă cele mai substanțiale colaborări i-au apărut în periodicele al căror redactor a fost, semnate, în afară de Marion, și cu pseudonimele Dumitru

Câmpulungeanu, Marino Marinelli, Mitică, Nicodem, Nitză Delamilcov, Orion ș.a. În „Ciulinul” publică satire violente ce vizau guvernarea liberală, elocventă fiind „epopeea” *Bratianida*. În „Universul”, în suplimentele acestuia – „Universul literar”, „Universul ilustrat”, „Veselia” –, ca și în almanahul ziarului, susține numeroase rubrici fixe („Viața la mahala”, „Cronica”, „Viața veselă”, „Carnetul meu”, „Povești” ș.a.), scriind versuri, schițe, povestiri, articole. Acestea cuprind critici politice acide sau evocă tristeți de mahala, provocate de sărăcie, de nedreptate, de lipsa unui orizont. Pentru revista „Veselia” (din 1891) sau pentru periodicele speciale „Biblioteca Marion”, „Marion la expoziție”, pe care le alcătuiește aproape singur, prolificul autor pătrunde într-o realitate pitorească, de bălci, unde se râde fără răutate, iar dramele pasionale se consumă, într-un patetism ridicol, pe străzi și la baluri. După ce publică facila comedie *Talmeș-balmeș* (1885), el reunește un număr de proze mai întinse în *Viața la mahala. D-avalma* (1893). Concurând pentru Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române, volumul este respins și criticat pentru superficialitate, monotonie și „schimonosirea” cuvintelor. Totuși, povestirile de aici sunt mai elaborate, urmărind o oarecare tehnică a efectului și conținând unele realizări tipologice. Versurile umoristice din *Cartea soacrelor* sunt o înșiruire uniformă de conflicte casnice, rezolvate prin procedee stereotipe. Lui **M.-M.** i se mai atribuie romanul *Pustnicul Carpaților* (1882) și comedia *Taman la pont* (1909), jucată cu succes de multe teatre din țară. Alături de Ioan Moșoi, semnează libretul operetei *Panglicarii* (1903). Talentat, dar scriind în grabă, pentru o categorie de cititori nepretențioși, „poetul soacrelor”, cum a fost supranumit, a avut o notorietate care nu i-a supraviețuit.

SCRIERI: *Talmeș-balmeș*, București, 1885; *Viața la mahala. D-a valma*, București, 1893; *Cartea soacrelor*, București, f.a.; *Panglicarii* (în colaborare), București, 1903.

Repere bibliografice: C.B. Stamatina-Nazone, *Profiluri (Gazetarii noștri)*, București, 1894, 59–60; Al. Antemireanu, „*Viața la mahala*”, „Epoca”, 1899, 1245; Iacob Negruzzi, „*Viața la mahala. D-avalma*”, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899–1900; Constantin Caliga, *Marion s-a dus!...*, „Minerva”, 1909, 136; Constantin Caliga, *Almanahul dicționar al presei din România*, București, 1926, 94–95; Predescu, *Encicl.*, 528; Cosco, *Bunica*, 293–297; *Dicț. lit.* 1900, 556–557. **C.T.**

MARINO, Adrian

(5.IX.1921, Iași –
17.III.2005,
Cluj-Napoca),
critic și teoretician
literar, comparatist,
eseist, editor.

Este fiul Ecaterinei (n. Zadig) și al lui Nicolae Marino, inginer. Urmează la Iași Liceul Militar (1933–1937), Liceul Internat (1938), apoi Seminarul Pedagogic (1939–1941) și Facultatea de Litere (1941–1943). Se transferă la București (1943–1945), unde după absolvire va fi asistent al lui G. Călinescu (1945–1947). Obține titlul de doctor în litere în 1947 cu teza *Viața lui Alexandru Macedonski*, iar mai târziu, în 1970, devine doctor docent. În 1949 e arestat și suportă până în 1963 paisprezece ani de detenție politică și de deportare forțată în satul Lătești din Bărăgan. Motivul invocat este participarea la cercul ilegal de studii al Tineretului Universitar Național Țărănist, care editase o serie de texte privind doctrina creștin-democrată. Din 1965 își reia activitatea în publicistică, iar în 1966 debutează editorial cu *Viața lui Alexandru Macedonski*. Îi urmează *Opera lui Alexandru Macedonski* (1967). În 1969 a fost reabilitat juridic. După reintrarea în viața civilă, n-a mai fost niciodată salariat al vreunei instituții culturale sau de alt tip. Academia RSR l-a distins cu Premiul „B. P. Hasdeu”, Uniunea Scriitorilor i-a premiat două cărți, *Introducere în critica literară* (1968) și *Hermeneutica lui Mircea Eliade* (1980; publicată concomitent la Paris de Editura Gallimard), iar în 1995 i-a decernat Premiul Opera Omnia. E membru al Asociației Scriitorilor Profesioniști din România – care îi acordă în 1995 un premiu pentru volumul al treilea din *Biografia ideii de literatură* –, membru al Asociației Internaționale a Criticilor Literari și al Asociației Internaționale pentru Studiul Secolului al XVI–II-lea. Între 1977 și 1983 a fost membru al Biroului Executiv la International Comparative Literature Association. În 1985 i s-a decernat la Viena Premiul Herder pentru întreaga activitate. Începând din 1971–1972, când este bursier al Fundației Pro Helvetia la Geneva, participă la numeroase congrese

organizate de International Comparative Literature Association, la alte întâlniri dedicate studiului literaturii și întreprinde călătorii de documentare în Europa (Franța, Anglia, Portugalia, Germania, Elveția, Spania) sau peste ocean, adunându-și impresiile de voiaj în câteva volume care, privite în ansamblu, schițează un itinerar spiritual sui-generis. A debutat cu note de critică literară în „Jurnalul literar” (1939) și a colaborat la „Curier ieșan”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Lumea”, „Națiunea”, „Dreptatea”, iar după 1960 la „Limba română”, „Contemporanul”, „Steaua”, „Tribuna”, „Cronica”, „România literară”, „Synthesis” sau la „Diogene”, „Neohelicon”, „New Literary History”, „Comparative Literature Studies” ș.a.; a semnat și M. Adrian. Eficientă apare activitatea lui M. de inspirator, animator și editor al publicației plurilingve „Cahiers roumains d'études littéraires”, pe care a înființat-o în 1973. După 1989 scriitorul își depășește rezerva autoimpusă, manifestându-se ca personalitate publică și mai ales ca militant civic. Se înscrie în Partidul Național Țărănesc Creștin și Democrat, colaborând la ziarul acestuia, „Dreptatea”, se numără printre membrii fondatori ai Forumului Democratic Antitotalitar, semnează articole de angajament politic în favoarea liberalismului și a democrației în „22”, „Dilema”, „Sfera politicii”, „Cotidianul”, „Românul liber”, „Polis” ș.a. Ia atitudine în favoarea angajării civico-politice scriitoricești, împotriva apolitismului și a recuperării birocratice a profesiei de scriitor. Devine unul dintre cei mai atenți cronicari și comentatori ai politologiei românești *in statu nascendi*. În tot ce întreprinde în această perioadă se distinge un „neopașoptism” care concordă perfect cu orientarea anterioară – enciclopedică, în esență ideologică, proeuropeană – a scrierilor sale, dincolo de orice distincții de gen. Din 1997 și până la sfârșitul vieții a fost președinte de onoare al Asociației de Literatură Generală și Comparată din România. A fost căsătorit cu comparatista Lidia Bote.

Așa cum a admis M. în repetate rânduri, textele sale pot fi ordonate în câteva momente sau etape, fiecare corespunzând câte unui chip al unui autor polimorf ce a reușit să se împartă fără să se risipească. Critica și eseistica publicate până la instaurarea regimului comunist, parțial editate în volum în 2010 de Aurel Sasu, nu lasă prea mult să se întrevadă evoluțiile viitoare: tânărul comentator e un spirit elegant-speculativ, al cărui conservatorism (clasicism) moderat nu exclude interesul pentru

fenomenul literar actual. Debutul critic editorial stă sub semnul lui G. Călinescu, spirit tutelar pentru monografiile *Viața lui Alexandru Macedonski* și *Opera lui Alexandru Macedonski*. Ambele cărți au avut o gestație prelungită artificial, fiind concepute înainte de perioada detenției și publicate aproape douăzeci de ani mai târziu. Lucrările rămân însă exemple de sinteze istorico-literare construite pe solide baze documentare și empirice, riguros argumentate și articulate demonstrativ. După publicarea lor, obiectul de studiu, decupajul problematic și metodele criticului se schimbă, iar direcția în care virează s-ar putea numi hermeneutică și comparatistă. În *Hermeneutica lui Mircea Eliade* M. articulează într-un convingător studiu de caz datele intelectuale eteroclite ale unui personaj proteic și controversat, reușind (după propriile-i afirmații) să își exporte astfel și propria metodă teoretică sub acoperirea celei eliadești. Ceea ce îl interesează pe critic sunt tehnicile de investigație brevetate de el, desemnate prin sintagma generică „hermeneutică militantă”. Îi apare, de asemenea, în Franța o carte simptomatică, *Étiemble ou Le Comparatisme militant* (1982). Textul a contribuit la reanimarea comparatisticii într-un moment în care disciplina se urnea cu greu dintr-o letargie prelungită. Prin această lucrare, în chiar termenii autorului, comparatismul însuși dobândește un sens militant, de spargere a unei blocaje, de ieșire din izolarea totalitară, de evadare în lumea liberă. Sinteza despre René Étiemble este prelungită de alta, având același statut (de circulație externă exclusivă), *Comparatisme et théorie de la littérature* (1988), unde autorul propune insistent o reformă radicală a domeniului. Contraoferta sa presupune substituirea pozitivismului miop tradițional cu o orientare teoretică de nuanță nominalistă, abandonarea vânătorii de influențe în beneficiul identificării universalilor, a topoilor speculativi de mare circulație. Teoreticianul pledează pentru un ecumenism apt să răstoarne sensul polarității frustrante central/periferic și să transforme cultura într-o piață de valori cu liberă circulație în toate direcțiile. E primul proiect coerent de proporții în care se angajează M. În jurul lui gravitează o masă compactă de studii-satelit – editate înăuntrul sau în afara țării – și tot lui i se integrează munca de concepție tematică și metodologică de la „Cahiers roumains d'études littéraires”. O propensiune raționalist-universalistă marchează opțiunile intelectuale, ca și discursul lui M.

Tendința de reducere la invariant există în studiile monografice consacrate lui Macedonski, Mircea Eliade, Étiemble. Exegetul se lasă fascinat de elevarea potențială a fiecărui caz la plafonul unor categorii nominale. Sintagma este folosită pentru universalizarea experienței macedonskiene, dar poate fi extinsă profitabil și la Mircea Eliade sau la Étiemble. Reducția categorială presupune frecvent proiecția universaliiilor în sfera morală. E cazul categoriilor macedonskianism, hermeneutică militantă a lui Eliade sau comparatism militant al lui Étiemble, dar și cel al conceptului provincialism, a cărui veritabilă anatomie o întreprinde **M.** în toate cărțile sale. Coloana vertebrală a lucrărilor este însă ideologia culturală care ia în primul rând înfățișarea criticii de idei, concretizându-se în proiectul de proporții consacrat ideii de literatură. Elanul categorial care îi animă subteran scrisul iese aici în evidență mai mult decât oriunde, iar metoda originală pune în lumină istoria unor universalii conceptuale însemnate ale culturii occidentale: literatura. Metoda se bizuie pe analiza sistemelor de termeni gravitând în jurul unor noțiuni-pivot – litere, cultură, educație, scriere, oralitate, sacru și laic etc. – și a tensiunilor dintre variante care, în timp, au transformat astfel de configurații în câmpuri de forță. Ansamblul a fost inaugurat cu *Hermeneutica ideii de literatură* (1987), e continuat cu *Biografia ideii de literatură* (I–VI, 1991–2000) și urma să se încheie cu *Dicționar de idei literare* (din care a apărut volumul I, A–G, 1973); volumul *Modern, modernism, modernitate* din 1969 – contribuție semnificativă la bibliografia autohtonă a fenomenului – urma să facă parte din același proiect. Dincolo de diferențele de construcție și de demonstrație, proiectul are aceleași premise. Mai întâi apriorismul ontologic dominant în modelul literaturii. Conform acestui model, literatura este o matrice de universalii sau de disponibilități genetice, coexistente *ab initio* și preexistente tuturor actualizărilor istorice selective. Un principiu al tensiunii polare ordonează matca originară astfel încât antinomiile de bază ale structurii lexicale portante opun periodic în cursul istoriei literaturilor sacru și profanul, scrisul și oralitatea, autonomia și heteronomia ș.a.m.d. Opțiunile fundamentale ale lui **M.** sunt nominaliste, literale și culturale. Mai exact, autorul se ocupă exclusiv de realitatea termenilor care acoperă sfera literaturii, demonstrează că literalitatea predetermină originar literaritatea și insistă asupra legăturii genetice dintre literatură și

cultură: aceasta din urmă impunându-se drept valoare primordială care investește câmpul literiei. În acest fel se reduc la justele proporții o serie de rupturi dramatice ce au survenit periodic în câmpul literaturii – nou și vechi, sincron și diacron – **M.** dând câștig de cauză în modelul său normei lui și/și în locul exclusivismelor. Acest decupaj problematic are o serie de avantaje. Reușește să fixeze într-o ecuație clară raporturile efective dintre practica literaturii și numele cu care a fost desemnată vreme de secole. Se infirmă astfel falsa impresie de coincidență absolută sau, dimpotrivă, de divergență totală, dintre realitatea creației și realitatea terminologică a domeniului, care a întreținut dispute aprige în teoriile literaturii. Se redimensionează și orgoliul noutății absolute, renăscut ciclic cu agresivitate rituală în domeniu. Nici antiliteratura, asupra căreia modernitatea revendică priorități absolute, nu face excepție. Se justifică astfel insistența

Dinu Flămând și Adrian Marino

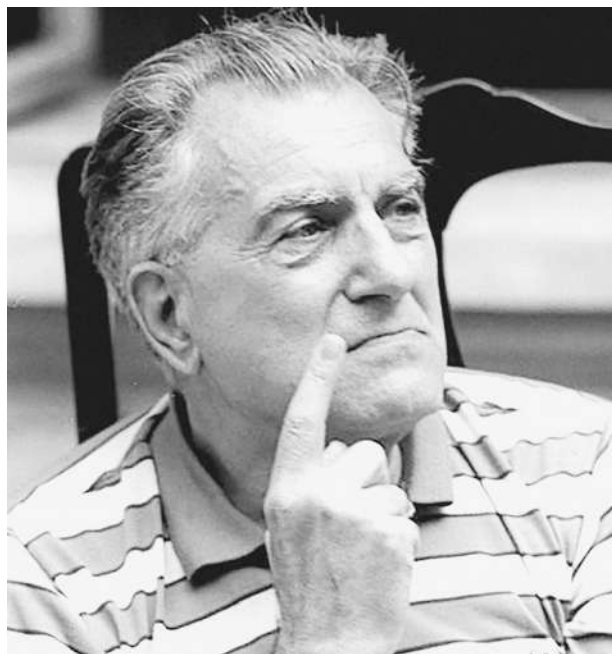

teoreticianului asupra apriorismului ontologic, principiu suveran în matrița originară, unde toate sensurile esențiale sunt coexistente și date, așteptând să fie scoase din latență și să dobândească un destin istoric. În sfârșit, clădit pe baze documentare solide, modelul lexical al lui **M.** echilibrează raportul de forțe dintre vocația autonomă și cea heteronomă a literaturii – obiect al unui contencios milenar. Căci literatura reprezintă un „în-sine” care întotdeauna a dispus de mijloace ca să se prezinte cititorului drept un „pentru-altul”. Abandonând semnalmentele și constanțele, *Biografia ideii de literatură* urmărește ce s-a petrecut pe verticala istoriei. Cele două tipuri de abordare se completează reciproc, cea de-a doua fiind o proiecție istorică a grilei conceptuale și a postulatelor metodologice sistematizate în prima. Calmul plat al sensurilor se tulbură, matricea acronă se denivelează, dând naștere unei dinamici semantice. Anumite accepții ale literaturii le surclasează pe altele pentru răstimpuri limitate, urmând la rândul lor să fie învinse și eliminate din scenă. Vârstele ideii de literatură sunt tot atâtea configurații particulare, în interiorul cărora diversele sensuri sunt angrenate în raporturi de forță inconfundabile. Primul volum al seriei merge până la baroc. Antichitatea este perioada în care se anunță și parțial se stabilizează aproape toate dimensiunile de bază ale machetei semantice. De aici decurg o anume indeterminare congenitală a ideii de literatură, dar și posibilitatea consecutivă a schematizării și modelării ei. Fără să fie încă explozive, o serie de tensiuni fondatoare – care vor zgudui periodic tectonica terminologică a literaturii – se anunță acum. Printre altele, conflictul dintre poezie și literatură, reputat ca fiind relativ târziu și mai ales modern. E de reținut din aceeași perioadă prestigiul simbolic al literaturii – rar atins mai târziu în sistemul sociocultural – de valoare-pilot a unei mentalități predominant umaniste și mizând pe paideia. Evul Mediu și, în prelungirea lui, Renașterea lucrează cu accepții mult mai diferențiate de literatură. Raportul de forțe din interiorul configurațiilor conceptuale se schimbă constant, făcând mai evidentă dinamica sensurilor. Două fisuri esențiale devin net vizibile acum în matricea universalilor. Una este antinomia dintre normă și originalitate, cealaltă produce denivelări cronologice ce își vor afla debușeul în polaritatea vechi-nou. Prin breșa formată conștiința istoricității pătrunde în câmpul literelor, antrenându-l în

mecanismul dialecticii actual-perimat și supunându-l mareelor ciclice ale revizuirii valorilor. Față de momentele anterioare, clasicismul și barocul nu aduc mișcări spectaculoase. Spiritul pasional care animase anterior viața ideii se stinge. Câmpul noțional al literaturii se clasicizează în toate accepțiile posibile. Expresie fidelă a unei instituții culturale oficializate și laice, literatura se disciplinează, capătă demnitate administrativ-didactică. În cel de-al doilea volum al *Biografiei... M.* se ocupă de veacurile al XVIII-lea și al XIX-lea. În veacul Luminilor matricea literaturii suportă presiunea unei tensiuni progresive între sensibilitate și cunoaștere. Pe fundalul unui proces de stabilizare, de extensie în suprafață și de nuanțare a ideii de literatură, tensiunea se adâncește și capătă aspecte multiple. Printre ele, opozițiile dintre civilizație și poezie sau dintre literă și spirit evoluează semnificativ. Luminile sunt, pe de o parte, epoca enciclopedismului triumfal, a erudiției, a scientismului, iar pe de alta, veacul unui interes acut pentru autenticitate și pentru omul natural rousseauist, neperversit de cultură. Într-o atmosferă de panideologism, de enciclopedism și de militantism febril, se fixează marile valori heteronome ale literaturii. Iar la antipodi, sensul autonom, specific se angajează decis pe calea estetismului, întrupându-se în etalonul ideal al poeziei. Secolul al XIX-lea are un statut cu totul aparte și pune în cauză pentru prima oară însăși norma structurală a matricei: coexistența, cumulul în beneficiul exclusivismului și al reducționismului. Și/și tinde să fie surclasat de sau/sau. Se anunță intoleranțele ce vor domina literarul până în ultimele decade ale secolului al XX-lea, temperându-se abia odată cu postmodernismul. Veacul istorism-pozitivismului, al marilor legi și al sistemelor impunătoare de gândire absoarbe literatura într-un continuum de valori heteronome, concatenate și de determinisme rigide. În partea opusă termenii sunt la fel de tranșanți: arta pură sau frumosul pur etc. Survine ruptura dintre rațional și poetic. Sâmbure incandescent cu potențial seismic al stratului specific, periclitând periodic stabilitatea rețelei de sensuri a matricei, poezia își proclamă brutal incompatibilitatea cu literatura. Cel de-al treilea volum al *Biografiei... M.* este primul dintre cele consacrate veacului al XX-lea – epocă a marilor reducționisme, a opțiunilor-limită, marcate de o retorică a excesului. Spiritul vremii își lasă amprenta asupra destinului ideii de literatură. Reflex literar

al intoleranței și al totalitarismului, radicalismul agresiv ia locul relativismului, contrazicând în aparență logica internă a matricei. Ca și în epocile precedente, ideea de literatură face joc dublu pe cele două planuri principale de referință: specificul și heteronomia. Sub presiunile contextuale enorme ale epistemei contemporane, polarizarea opune formalismul agresiv de o parte, ideologizarea ofensivă de cealaltă. Din motive explicabile, teoreticianul se ocupă cu predilecție de polul heteronom. Înstrăinarea totală a literaturii de menirea ei – în special în versiunea doctrinară autointitulată estetică marxistă – fusese anterior marcată de tabuuri. Autorul profită de dispariția cenzurii ca să încerce prima tratare sistematică și de anvergură a chestiunii. Demonstrația urmează două direcții esențiale: una vizează relațiile literaturii cu societatea, aducând în prim-plan axioma determinismului, iar cealaltă pune în ecuație literarul și politicul, atingând chestiunea litigioasă a militantismului literaturii și a producătorilor ei. Privit astfel, marxismul devine cazul-limită al procesului de birocratizare propagandistică a ideii de literatură. Iar heteronomia literaturii se erijează într-un veritabil mesianism ideologic și într-un principiu de bază al politicii culturale, la adăpostul unui camuflaj scientist emfatic. Convertită în armă politică de partid și de stat, literatura se depărtează radical de polul specific, estetic și autonomist până într-atât încât nu mai subzistă decât înțelesul său prim și ultim de text tipărit. Metodologic se verifică astfel încă o dată că acest etimon – cel literal – constituie elementul fundamental, permanent și inatacabil al literaturii. Și totuși, reducăționismul scăpat din frâu și împins la limită are un antidot cu rădăcini în aria matricială: continuitatea prin clasicizare. Acestea îi este consacrat volumul următor al *Biografiei...*. În perioada reducăționismelor radicale – nota dominantă a ideii de literatură în secolul al XX-lea – se constată și o evidentă continuitate a definițiilor tradiționale, explică M. Ea intervine sub forma unor definiții unanim acceptate, adesea însă doar subînțelese – pe de o parte, și atrofiere, clasicizare, academizare – pe de alta. Este, într-un sens, stratul arheologic al ideii bimilenare de literatură. Cuvântul cheie este arheologie. Pe întreg parcursul exegezei de aici M. excavează sistematic și meticulos. În fundațiile edificiilor avangardiste și al zgârie-norilor speculativi contemporani se ascund vestigii milenare. Showurile epatante, cu focuri de artificii

orbitoare, ale teoriilor de ultimă oră se desfășoară după indicații de regie străvechi. În ultimă instanță, se întreprinde o arheologie a noutății, dacă se poate spune așa, dovedindu-se că perspectivarea istorică redimensionează orice absolutism și dezumflă excesele spectaculoase. Ultimele volume cartografiază noțiuni transeстетice – literatură națională, literatură populară, literatură de masă, subliteratură, paraliteratură –, examinează implicațiile crizei definițiilor ideii de literatură în modernitate și post-modernitate, dar și provocările „antiliteraturii”, pentru a lăsa, la capătul unui demers impresionant prin erudiție participativă, sistematică, chestiunea definirii deschisă: biografia continuă, iar invariantul (în afara constituentului „litere”) rămâne imposibil de găsit. Dar nu răspunsul, oricare ar fi el, este relevant, ci fenomenul, procesul, cu eterogenitatea și proteismul său. Ansamblul de lucrări consacrat ideii de literatură testează și patentează o metodă specifică de lucru: un du-te-vino alert, pe spirala hermeneutică, între cercetarea filologică și elanul sintetic-conceptual, între speculativ și empiric. Dincolo de capacitatea aplicativă, o astfel de soluție are și virtuți demonstrative. Întregul proiect are o deschidere didactică și o ținută de lecție. Din unghiul în care se situează autorul în vasta sa sinteză ideologică se văd foarte clar drumurile care se deschid în fața unor discipline cum sunt critica, literatura comparată sau teoria literaturii. În matricea ideologică pe care o schițează comparatismul are o pistă de decolare spre un nou ecumenism și pentru depășirea teoretofobiei. Critica se vede impulsionată în efortul de a integra și a sili la cooperare tehnici preluate din cele mai eclectice direcții. Iar teoriile literaturii își descoperă rațiuni legitime pentru a ieși din izolare, căutând căi de comunicare cu discursul intelectual (științific, filosofic, religios, moral, politic) al unei vremi anume. O altă direcție net conturată a scrisului lui M. vizează relațiile culturalului cu politicul, și în acest context, căutând o linie modernă de reflecție intelectuală românească, sunt asumate chestiunile integrării în lumea spirituală europeană. Elementele preliminare ale acestui proiect se dovedesc mai vechi. În forme adaptate circumstanțelor autorul și-a strecurat ipotezele sub cenzura comunistă în pseudoînsemnările de călătorie *!Olé! España* (1974), *Carnete europene* (1976) sau le-a enunțat în jurnalele intelectuale și morale *Prezențe românești și realități europene* (1978) și *Evadări în lumea liberă*

(1993). O sinteză finală a literaturii subiective apare în memoriile intitulate *Viața unui om singur* (2010), răfuială postumă cu lumea prin care autorul a trecut, programată să apară la cinci ani după moartea lui. Autobiografie intelectuală traumatică, vehementă, uneori redundantă, plină de idiosincrazii și de frustrări egolare care nu cruță pe (aproape) nimeni, cartea este și un document psihanalitic revelator: emblematică pentru psihologia inversată a savantului și determinantă pentru evoluția sa viitoare rămâne mai ales aversiunea față de fostul mentor G. Călinescu după ce, întors din lunga detenție și deportare, M. va fi respins de acesta. Anticălănescianismul, antiimpresionismul, antifoiletonismul și celelalte marote își au, măcar în parte, explicația într-o astfel de ruptură, ca și opțiunile politice și ideologice ale polemistului incomod chiar față de sine însuși. Adversitatea se va extinde, în postcomunism, și față de discipolii lui, generând o serie de „scandaluri” intelectuale cu bătaie lungă, prelungite și de apariția volumului de memorii. Dincolo de toate aceste aspecte, liniile directoare ale sistemului său de gândire sunt expuse însă aici cu aceeași elocvență. Prefațat de o „schiță istorică introductivă” intitulată *Cenzura în România* (2000), volumul *Libertate și cenzură în România. Începuturi* (2005) reprezintă doar prima parte dintr-o nouă și ambițioasă sinteză (rămasă, din păcate, neterminată), la care M. a lucrat în ultimul deceniu de viață.

Ea are în vedere istoria și fizionomia diferitelor forme de cenzură din Țările Române în perioada premodernă și modernă, ajungând până în pașoptism; alte volume urmau să aducă la zi proiectul, într-o tentativă (programatică, militantă) de monografiere a tradiției ideii de libertate, antiabsolutistă și antiautoritară de-a lungul istoriei românești, redând astfel criticului exilat în literatură dimensiunea ideologică, liberal-iluministă, de la care s-a revendicat în mod constant. În mod explicit, programul apare încă din cartea *Pentru Europa: integrarea României. Aspecte ideologice și culturale* (1995), tentativă a unui intelectual din Est de a găsi o soluție de echilibru între două zone culturale opuse și ostile. La o extremă se află provincia culturală românească (o noțiune în primul rând morală), naționalistă, rezistentă la spiritul de sistem și de construcție ideologică, la erudiție și la efortul speculativ, iar la cealaltă europocentrismul vestic, marcat de inapetența față de ideologic, de eroziunea reperelor ferme, de dezabuzare, când nu de demisia intelectuală de-a dreptul. Pentru M. europenizarea presupune opțiunea decisă și acțiunea energică în orizontul unui șir de alternative care au jalonat destinul economic, politic și cultural românesc. Foarte succint, între o țărănime cvasimitologizată și o burghezie națională activă și prosperă, între rural și citadin, între maniheismul politic de tip stânga/dreapta și liberalismul centrist devotat standardelor europene de democrație, între etatizare și privatizare, între propaganda culturală dirijată de la centru și inițiativa individuală, personalizată. Programul are, așadar, ca piloni liberalismul, pluralismul, umanismul, convergența și sinteza între valorile naționale și universale, echilibrul axiologic, raționalismul și spiritul critic, implicarea și responsabilitatea individuală. Altă lucrare, *Politică și cultură. Pentru o nouă cultură română* (1996), prelungește în mod convergent opțiunile unui teoretician al ideilor pentru care rațiunea ultimă a literaturii se află totdeauna dincolo de ea, în cultural și ideologic. Este simptomatică ecuația postulatată între cultural și politic. O alternativă obsedantă la români – cultură sau politică? – e substituită de o complementaritate alternativă între cultural și politic, ceea ce ar presupune o reformă concertată a ambilor termeni. Incompatibilitatea între cultură și politică ar putea fi anulată prin ridicarea abstracției la rangul de faptă, în ambele sfere. În acest fel, cultura poate deveni un ghid și un instrument al

politicului, iar a ști ar putea fi o ipostază a lui a face. Reversul atitudinii iluminist-liberale a lui **M.** îl constituie deprecierea nejustificată a esteticului (reduc, caricatural, la un impresionism frivol) și, în alt plan, a ruralului, în numele unui dogmatism citadin care face din el, deconcertant, o emblemă a subdezvoltării și un rezervor al autarhiei totalitare. Nexul formator care dă coerență opțiunilor hermeneutului, comparatistului, teoreticianului, eseistului politic, într-un cuvânt ale intelectualului **M.** e încrederea în demnitatea pragmatică a teoriei și în fuziunea fertilă dintre idealism și militantism. Este singurul intelectual român de formație literară autor al unui proiect cultural provocator, de amplă deschidere ideologică, apt să prelungească în contemporaneitate eforturile unor antecesorii, printre care se numără Titu Maiorescu sau E. Lovinescu. În același timp, sintezele lui se oferă programatic drept premise pentru efortul constructiv al generațiilor tinere de cercetători.

Într-o cultură care a trăit – și încă mai trăiește – în mirajul subiectivității, care este în continuare obsedată de specificitate și îmbătută de unicitate, Adrian Marino a căutat mereu generalul, conceptualul, tipologicul, invariantul. Gustul particularului este înlocuit la el cu propensiunea ideologizantă, savorii stilistice și plasticității expresiei le este preferată ariditatea discursului teoretic, efectele carismatice, „farmecul” sunt refuzate în favoarea tenacității constructive. Este în cel mai înalt grad semnificativ pentru el faptul că studiul unei opere literare – cea a lui Alexandru Macedonski – se încheie cu neașteptate considerații asupra unui macedonskianism ridicat la o categorie morală, așa cum, mai târziu, în Critica ideilor literare, impersonalitatea unei metode este împinsă până la anonimul. Campaniile neobosite ale lui Adrian Marino împotriva „mentalității fragmentariste și jurnalistice” din cultura română, împotriva impresionismului din critica literară se explică prin această opțiune fundamentală, ca și pledoaria constantă pentru erudiție și sistem.

MIRCEA MARTIN

SCRIERI: *Viața lui Alexandru Macedonski*, București, 1966; *Opera lui Alexandru Macedonski*, București, 1967; *Introducere în critica literară*, București, 1968; *Modern, modernism, modernitate*, București, 1969; *Clasicism, baroc, romantism* (în colaborare), Cluj, 1971; *Rumänische Erzähler der Gegenwart*, Berna, 1972; *Dicționar de idei literare*, vol. I (A–G), București, 1973; *Critica ideilor literare*, Cluj-Napoca, 1974; ed. (*Kritik der literarischen Begriffe*), tr. Bernd Kolf, Cluj-Napoca, 1976; ed. (*La Critique des idées littéraires*), tr. Manole Friedman, Bruxelles, 1977; *¡Olé! España*, București, 1974; ed. 2, pref. Constantin M. Popa, Craiova, 1995; *Carnete europene*,

Cluj-Napoca, 1976; ed. București, 2003; *Prezențe românești și realități europene. Jurnal intelectual*, București, 1978; ed. 2, Iași, 2004; *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, Cluj-Napoca, 1980; ed. (*L'Herméneutique de Mircea Eliade*), tr. Jean Gouillard, Paris, 1980; *Littérature roumaine – littératures occidentales. Rencontres*, tr. Annie Bontoiu, București, 1982; *Étiemble ou Le Comparatisme militant*, Paris, 1982; *Tendances esthétiques*, în *Les Avantgardes littéraires au XX-ième siècle*, vol. II: *Théorie*, Budapesta, 1984; *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987; *Comparatisme et théorie de la littérature*, tr. autorului, Paris, 1988; ed. (*Comparatism și teoria literaturii*), tr. Mihai Ungurean, Iași, 1998; *Biografia ideii de literatură*, I–VI, Cluj-Napoca, 1991–2000; ed. Cluj-Napoca, 2006; *Evadări în lumea liberă*, Iași, 1993; *Teoria della letteratura*, tr. și îngr. Marco Cugno, Bologna, 1994; *Pentru Europa: integrarea României. Aspecte ideologice și culturale*, Iași, 1995; ed. 2, pref. Silviu Lupescu, Iași, 2005; *Politică și cultură. Pentru o nouă cultură română*, Iași, 1996; *The Biography of the Idea of Literature. From the Antiquity to the Baroque*, tr. Virgil Stanciu și Charles M. Carlton, Albany (SUA), 1996; *Cenzura în România. Schiță istorică introductivă*, Craiova, 2000; *Al treilea discurs. Cultură, ideologie și politică în România (Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi)*, Iași, 2001; *Libertate și cenzură în România. Începuturi*, Iași, 2005; *Descoperirea Europei*, pref. Constantin M. Popa, Craiova, 2006; *Scrisori din cetatea cu trei turnuri*, pref. Paul Aretzu, Craiova, 2006; *Cultură și creație*, îngr. și pref. Aurel Sasu, Cluj-Napoca, 2010; *Dintr-un dicționar de idei literare*, îngr. Florina Ilis și Rodica Frentiu, Cluj-Napoca, 2010; *Viața unui om singur*, Iași, 2010. **Ediții:** Al. Macedonski, *Opere*, vol. I–V, introd. edit., București, 1966–1969, vol. VI–VII, București, 1973–1980 (în colaborare cu Elisabeta Brâncuș); G. Călinescu, *Scriitori străini*, București, 1967 (în colaborare cu Vasile Nicolescu). **Antologii:** *Rumänische Erzähler der Gegenwart*, Berna, 1972; *Revenirea în Europa. Idei și controverse românești (1990–1995)*, pref. edit., Craiova, 1996.

Repere bibliografice: Vladimir Streinu, *Monografii istorico-literare*, LCF, 1966, 15; Călinescu, *Eseuri lit. modernă*, 213–218; Lucian Raicu, *Vitalitate polemică*, RL, 1973, 17; Mircea Iorgulescu, *O critică nouă*, RL, 1975, 8; Alexandru Paleologu, *Adrian Marino călătorind în Europa*, VR, 1977, 1; Simion, *Scriitori*, I (1978), 714–722; Al. Dușu, *Dialogul real al culturilor*, LCF, 1979, 6; Sorin Alexandrescu, *Taking a View of Europe*, „International Journal of Romanian Studies” (Tübingen), 1980, 3–4; Mihai Zamfir, *L'Honnête homme al secolului XXI*, RL, 1983, 25; Călinescu, *Bibliotecă*, 148–152; Marcel Corniș-Pop, „L'Herméneutique de Mircea Eliade”, „Canadian Review of Comparative Literature”, 1987, 2; Constantin Noica, *Hermeneutica după Adrian Marino*, TR, 1987, 32; Marian Papahagi, *O teorie comparată a literaturii*, TR, 1988, 41; Al. Călinescu, *Comparatism și poetică*, CL, 1988, 11; Andrei Corbea, *Poetică și comparatism*, CL, 1989, 5; Matei Călinescu, *Însemnări*

despre evadările... lui Adrian Marino, VTRA, 1993, 12; Grigurcu, *Peisaj*, I, 34–48, III, 168–183; Gheorghe Crăciun, *Modelul Marino*, VTRA, 1997, 2; Sorin Antohi, *Exercițiul distanței. Discursuri, societăți, metode*, București, 1997, 31–38, 92–113; Borbély, *Xenograme*, 33–37; Spiridon, *Interpretarea*, 73–129; *Dicț. esențial*, 495–498; Paul Cornea, „Proiectul major” al lui Adrian Marino, OC, 2001, 61; Manolescu, *Lista*, III, 140–147; Constantin M. Popa, *Adrian Marino*, Brașov, 2001; Gheorghe Grigurcu, *În jurul libertății*, București, 2002, 141–144, 163–174, 255–256; Adrian Dinu Rachieru, *Alternativa Marino*, Iași, 2002; Borbély, *Cercul*, 55–60; Holban, *Portrete*, I, 349–352; Șiulea, *Retori*, 147–151; Grigurcu, *De la un critic*, 99–114; Ștefănescu, *Istoria*, 713–720; Libuša Vajdová, *Încă o dată despre Adrian Marino*, RL, 2006, 10; Holban, *Ist. lit.*, III, 49–53; Ion Bogdan Lefter, *Adrian Marino: un proiect pentru cultura română*, Craiova, 2006; Cistelean, *Diacritice*, I, 7–16; Constantin M. Popa, *Adrian Marino, ideocriticul impenitent*, Craiova, 2008; Culianu, *Studii rom.*, II, 209–216; Popa, *Ist. lit.*, II, 1078–1079; Terian, *A cincea esență*, 556, 582–588, *passim*; [Adrian Marino], OC, 2010, 519 (grupaj special); Barbu Cioculescu, *Darul mizantropului*, „Acolada”, 2010, 5, 6; *Viața, opera și activitatea lui Adrian Marino: cercetare bibliografică și de referință*, coordonator Florina Ilis, Cluj-Napoca, 2010; Borbély, *Existența*, 102–114; Goldiș, *Critica*, 227–234, *passim*; Florina Ilis, *Adrian Marino. În căutarea ideii de libertate și cenzură*, pref. Doru Radoslav, Cluj-Napoca, 2011. **M.S., P.C.**

MARINOIU, Costea (16.VII.1937, Valea Răii, azi în Râmnicu Vâlcea – 18.XII.2011, Râmnicu Vâlcea), istoric literar. Este fiul Paulinei (n. Grigore) și al lui Constantin Marinoiu, țărani. Termină liceul la Râmnicu Vâlcea în 1955 și Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași în 1963. Funcționează ca profesor de limba și literatura română și director la Școala Generală din comuna Racovița, județul Vâlcea. În 1975 este numit director al Centrului de Bibliarii Vâlcea, continuându-și activitatea în aceeași funcție și după 1989, la SC Ex Libris SA. Debutază în presă în 1957 cu articole pe teme etnologice. În 1974 îi apare prima carte, *Folclor din Țara Loviștei*. A colaborat la „Viața studentescă”, „Argeș”, „Ramuri”, „Orizont”, „Contemporanul”, „Buridava”, „Studii vâlcene”, „Transilvania” ș.a.

M. este un împătimit scormonitor al mărturiilor legate de valorile culturale vâlcene. Contribuția sa cea mai importantă este lucrarea *Istoria cărții vâlcene (sec. XVII–XVIII)*, publicată în 1981. Cu aplecare spre domeniul literaturii române vechi, pe urmele profesorului său ieșean I. D. Lăudat, istoricul literar cercetează vechile centre de cultură (Cozia, Govora, Bistrița, Horezu, Râmnic), cu meșterii tipografi,

manuscrisele și cărțile ieșite din tiparnițele vâlcene, Antim Ivireanul, episcopul Damaschin, Chesarie de Râmnic, Grigore și Naum Râmniceanu fiind nume care au dat strălucire „școlii de la Râmnic”. Cercetarea depășește cadrul local, interesând pe specialiști prin informația pe care o oferă, dar și marele public prin pasiunea cu care se urmărește răspândirea vechilor cărți vâlcene. Preocuparea pentru cărturarii și istoria cărții din Vâlcea, întemeiată pe o documentare solidă, este caracteristică și pentru altă lucrare, editată în 2008 și dedicată „școlii de la Râmnic” în intervalul 1705–1830, după cum temeinice sunt și cele câteva minimonografii ale unor localități aparținând aceluiași spațiu geografic și cultural. Altundeva **M.** își etalează disponibilitățile de reporter (*Drumuri pe Olt*, 1983), produce informații utile de ordin istoric sau cultural (*Itinerare vâlcene*, 1987) sau consemnează popasurile vâlcene ale unor mari scriitori, precum I.L. Caragiale, Grigore Alexandrescu, M. Eminescu, A.I. Odobescu, Al. Vlahuță, Octavian Goga, Gala Galaction. Într-o lucrare aparte, *Eminescu și literatura veche* (2003), adună și sistematizează toate știrile și documentele privind relația poetului cu „scripturile bătrâne”, dar și trecerea lui prin zona Vâlcei. Cercetarea din *Toponomia Țării Loviștei* (2001) se află la confluența istoriei cu lingvistica și etnologia. Autorul pune statornic în evidență contribuția locală la formarea, perpetuarea, îmbogățirea și înnoirea tezaurului lexical al limbii române.

SCRIERI: *Tipografi și tipografii* (în colaborare), Râmnicu Vâlcea, 1973; *Istoria cărții vâlcene (sec. XVII–XVIII)*, Craiova, 1981; *Drumuri pe Olt*, București, 1983; *Inscripții în cărbune*, București, 1985; *Itinerare vâlcene*, București, 1987; *Oameni și locuri vâlcene*, București, 1989; *Liceul „Alexandru Lahovari”* (în colaborare), Râmnicu Vâlcea, 1991; *Istorie și continuitate* (în colaborare), Râmnicu Vâlcea, 2000; *Catalogul preliminar al colecțiilor de carte veche din județul Vâlcea* (în colaborare), Râmnicu Vâlcea, 2001; *Toponimia Țării Loviștei*, București, 2001; *File din cronică Berevoeștiului* (în colaborare), Râmnicu Vâlcea, 2002; *Eminescu și literatura veche*, București, 2003; *Liturghierul (1508), prima carte tipărită în spațiul românesc (ipoteza vâlceană)*, Râmnicu Vâlcea, 2004; *Cernișoara, vatră de istorie și cultură românească*, Râmnicu Vâlcea, 2005; *Pesceana – file de cronică*, Râmnicu Vâlcea, 2006; *Cozia: istorie și continuitate* (în colaborare cu Vartolomeu Androni), Râmnicu Vâlcea, 2008; *Istoria cărții vâlcene. Școala de la Râmnic. 1705–1830*, Râmnicu Vâlcea, 2008; *Patriarhul Iustinian*, Râmnicu Vâlcea,

2011. **Ediții:** *Folclor din Țara Loviștei*, pref. Mihai Pop, Râmnicu Vâlcea, 1974.

Repere bibliografice: Vasile Lucaciu, „*Istoria cărții vâlcene*”, TR, 1981, 10; Voicu Bugariu, „*Istoria cărții vâlcene*”, LCF, 1982, 5; Dan Mutașcu, *File din istoria cărții*, SPM, 1982, 5; Traian Cantemir, „*Istoria cărții vâlcene*”, ATN, 1982, 5; Ion Gheorghe, *Elogiu cărții românești*, LCF, 1981, 23; George Niță, „*Drumuri pe Olt*”, R, 1983, 8; Mircea Filip, „*Drumuri pe Olt*”, ATN, 1984, 10; Ilie Purcaru, *Librarul scriitor*, FLC, 1984, 43; Vasile Lucaciu, „*Inscripții în cărbune*”, TR, 1985, 44; Ion Topolog, „*Oameni și locuri vâlcene*”, AST, 1989, 10; Ion Măldărescu, Emilian Frâncu, *Râmnicu Vâlcea. Mică enciclopedie*, II, Râmnicu Vâlcea, 2002, 95–96; Firan, *Profiluri*, II, 41–43; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 569; Florin Al. Țene, „*Istoria cărții vâlcene. Școala de la Râmnic. 1705–1830*”, „*Caietele Columna*”, 2009, 4. **S.I.**

MARINO-MOSCU, Constanța (17.IV.1875, Fili-oara, j. Neamț – 20.IX.1940, București), prozatoare. Este fiica naturală a Anei Popovici, fiind adoptată de soțul de mai târziu al acesteia, Panait Marino. Face școala primară la Pașcani, apoi este, pe rând, elevă la pensioanele Gallet și Dodun des Perrières din Iași. Studiază pianul, dar cam târziu și în condiții vitrege, și abia în 1898 are prilejul să-și perfecționeze pregătirea la Viena. Deși foarte dotată, nu va avea o carieră muzicală, fiind deja căsătorită și mamă a trei copii, dar mulți ani va da lecții de pian. Stabilită pentru o perioadă mai lungă la Buzău, cultivă relații din ce în ce mai întinse, în special în lumea literară și muzicală. În ultimul deceniu al vieții este directoarea unui azil la Vălenii de Munte, unde predă și limba franceză. Debutează în 1908, cu povestirea *Natalița*, la „*Viața românească*”, iar în 1911 îi apare primul volum de proză scurtă, *Ada Lazu*, un an mai târziu fiind admisă în Societatea Scriitorilor Români. Își extinde colaborările și la periodice din București: „*Rampa*” (în care semnează și comentarii muzicale), „*Lectura pentru toți*”, „*Sburătorul*”, „*Adevărul literar și artistic*”. Hipersensibilă, arsă de dorința de „a face ceva care să iasă din nivelul comun”, conștientă că are „aptitudini pentru lucruri mai alese”, suferind de „acea asfixie a tot ce-i frumos, bun, sfânt în suflet” resimțită în căsnicie, **M.-M.** și-a căutat salvarea în jurnal, în literatură, în corespondență. Scrisorile către G. Ibrăileanu, G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, Hortensia Papadat-Bengescu vibrează de pasiunea comunicării și dau măsura adevărată a talentului său. Totodată, autoarea face aici numeroase precizări și comentarii cu privire la intențiile și credințele

ei literare, apărându-și cu tenacitate atitudinea, fidelitatea față de realitatea recuperată în scrierile proprii.

Dăruită cu o capacitate de percepție a faptelor vieții ieșită din comun, **M.-M.** a acumulat numeroase trăiri, amplificate de mai multe traume biografice. Principalul și cel mai valoros filon al prozei sale este constituit din *Amintirile Caterinei State* – cărora li se pot atașa și alte secvențe publicate cu titluri diferite de-a lungul anilor –, apărute din 1920 în „*Viața românească*” și în „*Adevărul literar și artistic*”. Reconstituirea unei copilării marcate de o sensibilitate febrilă reține vioiciunea, curiozitatea, candoarea vârstei, cu bucuriile și spaimele ei, menționabile fiind îndeosebi secvențele despre prietenii din școala primară sau despre „descoperirile” mișcătoare ale psihologiei infantile. Ultimele episoade ale acestui roman autobiografic (pregătit pentru tipar în 1927) urmăresc altă etapă, concentrându-se asupra dramei tinerei care își caută un drum, dar este puternic contrariată de opoziția mamei, de încercările acesteia de a scăpa de ea căsătorind-o. O personalitate formată în condiții deosebite – copilăria în cadru mănăstiresc, aproape paradisiac, întreruptă brutal de mutarea în noua familie a mamei (cunoscută târziu și devenită cea mai mare spaimă a tinereții ei) și „în lume”, un loc plin de amenințări și de mari ciudățenii – simte nevoia de a da glas unei experiențe traumatizante, de a-și reface și reconstrui viața după valorile în care credea. Relatarea este lipsită de artificii, într-o rostire alertă, puțin interesată de literaritatea textului și aproape total preocupată de derularea tensionată, vie a evocării, a dialogurilor. Un laitmotiv al întregii proze memorialistice (multe secvențe poartă titlul *Scrisori de la Varatic*) este „punerea în scenă” a figurilor din mănăstirea în care autoarea însăși a trăit ani în șir. „*Nuvela*” *Ada Lazu*, cea mai consistentă proză scurtă publicată de **M.-M.**, i-a fixat într-o bună măsură fizionomia literară. Aflată în fața sfârșitului, protagonistă își derulează viața într-un racurs marcat de presiunea stării prezente. Orfană de mamă, izolată, ruptă de realitate, cu năzuințe artistice, ea cunoaște un scurt moment luminos în compania unui tânăr cu care va petrece un timp pictând și conversând despre artă. Momentul devine paradigma unei dorite existențe, pe când căsătoria silită cu un bărbat necunoscut este insuportabilă,

ca o condamnare fără drept de apel. Șocată, derutată de insuficiența și falsitatea vieții, nutriend un permanent sentiment de ultragiure, Ada Lazu crede că trăiește „un vis urât” care se va termina doar în moarte. Prozatoarea reușește să evidențieze discrepanța dintre aspirațiile Adei și realitatea pe care este obligată să o accepte; alternează imaginile diafane ale amintirilor ei din tinerețe cu descrierea unor aspecte brutale ale existenței imediate, având grijă să fixeze ambianța fiecărui moment. Proza din volumele *Natalița* (1916), *Tulburea* (1922) și *Făclii în noapte* (1930) continuă în bună măsură acest tip de proză. Povestiri ca *Natalița*, *Purim* aparțin *Amintirilor...*, iar *Datorie*, *Larghetto*, *în re*, *de Mozart*, *Mai bine...* sunt episoade ale dramei ilustrate în *Ada Lazu*. În proza ficțională **M.-M.** pare mereu conștientă de exigențele construirii unui text literar. Discursul său e sincopeat, selectiv, compus din elemente considerate semnificative, exprimarea e ușor literaturizată, căutând efectul, uneori și prin inserarea unor regionalisme sau particularități de vorbire. Un episod deosebit în traseul scriitoricesc al autoarei îl reprezintă apariția în „Rampa” a romanului *Tovărășie* (în cincizeci de numere consecutive din 1912), despre care nici **M.-M.**, nici altcineva nu va pomeni ulterior. Subiectul este banal: un vechil boieresc se autodistruge cedând ambițiilor de mărire ale soției sale și întovărășindu-se cu un escroc gen Dinu Păturică. Se urmăresc prea îndepărate amănuntele întâmplării, dar povestirea, dialogurile au un ritm antrenant. Ultimul capitol al romanului, *Moștenirea*, reluat, cu modificări, ca nuvelă, în volumul *Tulburea*, a impresionat pe E. Lovinescu (dramă a unei „umanități lipsite de poezie”, „puternic zugrăvită” și potențată de un „stil ferm și mat”). Critica vremii, apoi istoricii literari au apreciat atât aportul tematic – contribuția la cunoașterea psihologiei infantile și feminine, în „admirabile pagini de introspecție” –, cât și capacitatea prozatoarei de a pătrunde realitatea, talentul de a evoca într-o narațiune animată de dialogul nervos, cu putere de caracterizare. Aproape necunoscut și necomentat este și alt roman, *Din zilele și gândurile mele*, publicat în „Adevărul literar și artistic” (1937–1938), conceput sub formă de jurnal al unei fete de boier de prin anul 1855. Aici este consemnată o altă dramă – dragostea abia înmugurită dintre tânără și un baron german este curmată de îmbolnăvirea și

moartea acestuia. Autoarea se străduiește să scrie în limbajul moldovenesc al epocii, să reconstituie mediul boieresc, menținând în prim-plan trăirile fetei. Formula epică aleasă face însă concesie gustului pentru senzaționalul romanțios, iar **M.-M.** pare să uite propria pledoarie pentru autenticitate.

SCRIERI: *Ada Lazu*, București, 1911; ed. București, 1919; *Natalița*, București, [1916]; *Tulburea*, București, 1922; *Făclii în noapte*, București, 1930.

Repere bibliografice: C. A. [G. Ibrăileanu], „*Ada Lazu*”, VR, 1911, 7; Chendi, *Schițe*, 175–177; Lovinescu, *Scrieri*, II, 332–333, V, 97–98; H. Sanielevici, „*Tulburea*”, ALA, 1923, 120; N.N., *Note despre o carte neapărută: „Amintirile Caterinei State”*, „Junimea literară”, 1927, 11–12; Iza-bela Sadoveanu, *Constanța Marino-Moscu*, ALA, 1930, 492; Miller-Săndulescu, *Evoluția*, 330–339; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 599, *Ist. lit.* (1982), 676; N. Papatanasiu, *Constanța Marino-Moscu*, RVS, 1942, 4; Otilia Cazimir, *Prietenii mei scriitorii*, București, 1960, 53–64; Sevastos, *Amintiri*, 396–397; Ciopraga, *Lit. rom.*, 586–589; *Scri-sori-Ibrăileanu*, II, 189–262; *Dicț. scriit. rom.*, III, 107–108; *Dosarul unei existențe: Constanța Marino-Moscu (1875–1940)*, MS, 2001, 1–4 (grupaj special). **C.T.**

MARMELIUC, Dimitrie (20.X.1886, Liteni, j. Suceava – 1.XI.1970, București), clasicist, folclorist. Este fiul Floarei (n. Paveliuc) și al lui Nistor Marmeliuc, țărani. Urmează școala primară și liceul la Suceava (1898–1906), apoi secția de studii clasice a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Viena, unde obține titlul de doctor în 1913 cu o teză despre funcțiile genitivului partitiv în opera lui Cicero. Lucrează ca profesor secundar la Câmpulung Moldovenesc și Cernăuți. În 1915 este angajat pentru scurt timp cercetător la Cabinetul de manuscrise al Academiei Române. După ce obține cetățenia română, pleacă pe front ca voluntar în 1916, fiind rănit în luptă la Mărășești și decorat cu Ordinul Coroana României. Militează pentru unirea Bucovinei cu România. Din 1919 predă cursuri de limba și literatura elină la Facultatea de Litere a Universității din Cernăuți, unde ajunge profesor titular (1925) și decan (1929–1931). Concomitent activează ca director al Teatrului Național din Cernăuți (1925–1926). Este secretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, deputat, senator și primar al Cernăuțiului. Din 1940 este profesor de elină la Universitatea din București, de unde se pensionează în 1947, ulterior lucrează în calitate de cercetător asociat la Institutul de Lingvistică

al Academiei RSR (1952–1966). Este președinte al unor asociații socio-culturale: societatea România Jună din Viena, Liga Culturală din Bucovina, Liga Antirevizionistă din Bucovina. Colaborează la „Codrul Cosminului”, „Drum drept”, „Epoca”, „Floarea soarelui”, „Glasul Bucovinei”, „Junimea literară”, „Lamura”, „Limba română”, „Orpheus”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Studii clasice”, „Timpul” ș.a.

Autor al mai multor cursuri universitare lito-grafiate – *Tragedia greacă* (1941), *Începuturile literaturii elene: Homer. Ciclul epic* (1942), *Metrica greacă* (1942), *Compoziția poetică a „Iliadei” și „Odiseii”* (1943) –, clasicistul M. este atras îndeosebi de cercetarea epopeilor homerice și a tragediilor eline. De-a lungul întregii vieți consacră studii riguroase și docte, unele păstrate numai ca extrase din presă, operei lui Sofocle: *Sofocles. Cercetări cronologice* (I–II, 1920–1925), *Sofocles. Aias–Trachiniile–Antigona, studiu istoric-literar* (1939), *Tragicul la Sofocles* (1939), *Reflectări ale contemporaneității în tragediile lui Sofocle* (1966), *Drama satirică la Sofocle și Euripide* (1970). Evidențiază raportul specific dintre oameni, zei și destin în evoluția dramaturgiei grecești: dacă la Eschil divinitatea era atotputernică într-o ordine cosmică statică, iar individul se pierdea în unitatea statului, la Sofocle omul înfruntă singur vicisitudinile sorții, cu un început de trezire a conștiinței desăvârșit ulterior la Euripide, care creează eul individual, acordă autonomie omului și interiorizează tragicul deducând acțiunea din mișcările sufletului omenesc. Pe urmele lui Maiorescu, M. pledează pentru aprofundarea limbilor clasice în învățământul românesc și pune în lumină reverberațiile clasicismului greco-latin în cultura română în *Studiul limbilor clasice și cultura românească* (1920–1921), *Studiul limbilor clasice în România* (1927), *Clasicismul greco-roman și cultura românească* (1937). Cu preocupări de situare a creațiilor folclorice autohtone în context sud-est european, atrage atenția specialiștilor prin studiul timpuriu *Figuri istorice românești în cântecul popular al românilor* (1915), în care susține, asemenea lui Iorga, ideea că unele balade păstrează într-o formă literară amintirea unor figuri din istoria națională considerate drept tipuri reprezentative. Bogata experiență publicistică a autorului, militant pentru cauza românească în Bucovina, transpare din cartea *Pe drumul idealului:*

făuritorilor României Mari (1919), grupaj de articole de chemare la luptă pentru reîntregirea țării. Evocările de război (*Mărășești*, 1918, *Eroului de la Cireșoaia: Ion Grămadă*, 1936) stau alături de numeroase pagini consacrate vieții politice și culturale a Bucovinei înainte și după Unire: *Contribuții ardelenesti la cultura românească din Bucovina* (1916), *Viața politică și presa românilor bucovineni după Unire* (1928), *Aspecte din viața culturală a Bucovinei* (1941), *Bucovina în cultura neamului* (1944).

SCRIERI: *Figuri istorice românești în cântecul popular al românilor*, București, 1915; *Mărășești*, București, 1918; *Pe drumul idealului: făuritorilor României Mari*, Cernăuți, 1919; *Sofocles. Cercetări cronologice*, I–II, Cernăuți, 1920–1925; *Eroului de la Cireșoaia: Ion Grămadă* (în colaborare cu I. Andrieșescu), Cernăuți, 1936; *Un veac de la moartea lui Petre Liciu*, Cernăuți, 1937; *Clasicismul greco-roman și cultura românească*, Cernăuți, 1937; *Frumusețea poeziei homerice*, Cernăuți 1938; *Sofocles. Aias–Trachiniile–Antigona*, 1939; *Tragicul la Sofocles*, Cernăuți, 1939; *Aspecte din viața culturală a Bucovinei*, București, 1941; *Bucovina în cultura neamului*, București, 1944. **Traduceri:** Horațiu, *Scrisoare către Pisoni*, București, 1916.

Repere bibliografice: *Lui D. Marmeliuc. 20 octomvrie 1936*, Cernăuți, 1936; Predescu, *Encicl.*, 528–529; Adelina Piatkowski, *Dimitrie Marmeliuc*, SC, 1971, 13; Bârlea, *Ist. folc.*, 463–464; *Dicț. scriit. rom.*, III, 108–110; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, 30; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 571. **A.C.**

MARTIN, Angela (20.V.1948, Arad), traducătoare, publicistă. Este fiica Teodorei (n. Ștefan) și a lui Nicolae Teodorescu, contabil. A absolvit Facultatea de Limbi Romanice, Clasice și Orientale, secția limba și literatura spaniolă, a Universității din București. Între 1987 și 1989, în 1990 și 1991, apoi, cu întreruperi, până în 1997, a fost redactor la Editura Cartea Românească, iar între 1991 și 1993 director general în Ministerul Culturii – Direcția de Dialog Cultural Internațional și delegat al României la Consiliul Europei. Din 1990 e membră a PEN-Clubului Român, iar din 2000 membră a Academiei Braziliene de Litere. A îndeplinit și funcția de vicepreședinte al Institutului Cultural Român. Din 2005 a fost redactor-șef adjunct al revistei „Cultura”. În anul 2000 primește Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler. Este căsătorită cu criticul Mircea Martin.

M. debutează editorial în 1975 cu traducerea romanului *Bat clopotele pentru Rancas* de Manuel

Scorza. Preferința pentru acest autor, din literatura căruia mai traduce și alte cărți, reiese atât din formația intelectuală a traducătoarei, cât și din gustul, aproape nedisimulat, pentru scrisul aflat în proximitatea tensională a nuanței, ca spirit interior și ca atitudine publică. Pentru **M.**, actul traducerii înseamnă o pendulare între capacitatea de adecvare lingvistică și empatia necesară reconstruirii textului. Claritatea, limpezimea, rafinamentul prind contur în realizări textuale ce captează atenția cititorului. Lipsite de stridențe, de echivalări care ar măcina și litera și spiritul cărților se dovedesc mai cu seamă traduceri din Eduardo Mendoza (*Orașul minunilor*, 1988, *Anul Potopului*, 1997). Spațiului cultural ibero-american îi sunt urmărite consecvent aspectele esențiale și îi sunt făcute vizibile reliefurile. Acest spațiu, devenit un topos identitar, lume aflată tipologic la granițele, câteodată imperceptibile, dintre Orient și Occident, determină marca stilistică a traducătoare. Cu totul speciale prin relevanța echivalărilor conceptuale sunt și transpunerile de cărți teoretice, de la subiectivismul de tip Georges Poulet la formalismul naratologic al lui Jaap Lintvelt. Ca redactor-șef al revistei „Cultura”, **M.** a realizat o serie de interviuri cu personalități din România și din străinătate, între care Jean Starobinski, Thierry de Montbrial, Vintilă Horia, Florin Constantiniu, Jean Askenasy, Jaap Lintvelt, Augustin Buzura ș.a., antologate ulterior în volumul *Privilegii* (2008). Împreună cu Kjell Espmark – din a cărui operă a tradus trei romane – a compus cartea de convorbiri *Confidențe* (2011). De asemenea, a îngrijit câteva romane care alcătuiesc ediția definitivă a scrierilor lui Augustin Buzura.

SCRIERI: *Privilegii*, București, 2008; *Confidențe. 42 de convorbiri cu Kjell Espmark*, București, 2011. **Traduceri:** Manuel Scorza, *Bat clopotele pentru Rancas*, pref. trad., București, 1975, *Garabombo invizibilul*, București, 1976, *Călărețul fără somn*, București, 1981, *Cântecul lui Agopito Robles*, București, 1983; Amado Alonso, *Materie și formă în poezie*, pref. Mihai Zamfir, București, 1982; Georges Poulet, *Metamorfozele cercului*, introd. Mircea Martin, București, 1987 (în colaborare cu Irina Bădescu); Juan Valera, *Juanita*, București, 1988; Eduardo Mendoza, *Orașul minunilor*, București, 1988, *Anul Potopului*, București, 1997; Jean Starobinski, *Melancolie, nostalgie, ironie*, pref. Mircea Martin, București, 1993; Jaap Lintvelt, *Punctul de vedere. Încercare de tipologie narativă*, București, 1994; Denis de Rougemont, *Elveția sau Istoria unui popor fericit*, București,

1996 (în colaborare cu Luminița Brăileanu); Maurice Pinguet, *Moartea voluntară în Japonia*, București, 1997 (în colaborare); Ernesto Sábato, *Despre eroi și morminte*, pref. Paul Alexandru Georgescu, București, 1997 (în colaborare cu Aurel Covaci); Jean Rousset, *Mitul lui Don Juan*, București, 1999 (în colaborare cu Ana Meri Antonescu); Kjell Espmark, *Uitarea*, pref. trad., București, 2003, *Călătoria lui Voltaire*, București, 2006, *Béla Bartók contra celui de-al Treilea Reich*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *Arta de a întreba*, RL, 2009, 39; Răzvan Voncu, *Un spirit european*, CNT, 2012, 7; Elisabeta Lăsconi, *Traectoria unui traducător este discretă, silențioasă* (interviu cu Angela Martin), ALA, 2004, 732. ***

MARTIN, Aurel (15.V.1926, Jibou – 15.V.1993, București), critic și istoric literar. Este fiul Anei (n. Bora) și al lui Teodor Martin, plutonier-major de jandarmi. După ce absolvă Școala Normală din Blaj (1945) și e un an învățător în județul Sălaj, studiază la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj (1946–1950), unde audiază cursurile lui D. Popovici, D.D. Roșca, Liviu Rusu, Iosif Pervain, Lucian Blaga. Debutază în 1949 la ziarul „Lupta Ardealului”, apoi publică în „Almanahul literar”, fiind primit, din toamna lui 1950, în colegiul redacțional al revistei conduse de Miron Radu Paraschivescu. Este trimis la Școala de Literatură „M. Eminescu” din București (1951–1952), a cărei absolvire îi facilitează angajarea ca preparator la Institutul de Istorie Literară și Folclor (1952–1954), unde lucrează sub coordonarea lui G. Călinescu și a lui Perpessicius. Concomitent, funcționează ca redactor la revista „Viața militară”, ulterior devenind lector la Institutul Pedagogic din București (1954–1958) și redactor-șef adjunct la „Tânărul scriitor” (1954–1957). În 1958 se angajează la revista „Luceafărul”, dar în toamnă este arestat și închis pentru un an și jumătate, acuzat că ar fi deținut materiale subversive pentru regim. După eliberare își reia activitatea la „Luceafărul” (1960–1967), obține un loc în redacția „Gazetei literare” (1963–1967), dar și diverse funcții în sistemul editorial al epocii: redactor principal la Editura Politică (1963–1968), redactor-șef la Editura Enciclopedică (1968–1969), director al Editurii Minerva (1969–1989). A mai colaborat la „România literară”, „Viața românească”, „Steaua”, „Cronica”, „Tribuna” ș.a. A fost membru în colectivul de coordonare a lucrării *Micul dicționar enciclopedic* (1972), a îngrijit și/sau a prefăcut ediții din scrierile lui N. Filimon, Dimitrie Bolintineanu,

M. Eminescu, Barbu Delavrancea, Tudor Arghezi, Mihai Dragomir ș.a. Câteva traduceri din anii 1950–1960, făcute în spiritul epocii (Mihail Alekseev, Sütő András ș.a.), nu au o relevanță specială. Pentru volumul *Metonimii* (1974) a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

Simptomatic pentru activitatea de istoric și critic literar a lui **M.** rămâne *Schiță diacronică*, text inclus în volumul *Paranteze* (1981) și înrudit cu broșurile de promovare a literaturii române publicate la începutul anilor '70: *Aspects de la littérature roumaine* (1970), *Romanian Literature* (1972). Adoptând un stil discursiv aproape telegrafic, ceea ce conferă textelor sale o retorică vădit sentențioasă, **M.** recompune panorame ale evoluției literaturii române prin sintetizarea și esențializarea opiniilor critice de autoritate. Spirit cumpătat și condescendent, criticul nu se arată interesat de revizuirile canonice ori de răsturnările interpretative, nu mizează nici pe descoperirea sau pe lansarea a noi talente și direcții literare, convins – după cum recunoaște într-un articol din *Acolade* (1977) – că rolul primordial al criticii este de a recrea atmosfera generală a unui moment istoric important pentru metamorfozele literaturii, de a „desena harta unei epoci”. Acest principiu metodologic, prin care își legitimează teoretic abordările tematice și comparatiste, fundamentează toate microstudiile de istorie literară ale lui **M.**: și cele care compun volume individuale, precum *Introducere în opera lui N. Filimon* (1973), *Pro Patria* (1974), *Mihail Sebastian, romancierul* (1993), și cele incluse în culegeri de articole, cea mai substanțială de acest tip fiind *Metonimii*. De pildă, scrierile lui Nicolae Filimon sunt analizate amănunțit ca să li se reliefeze nu atât valoarea estetică sau inovațiile stilistico-retorice, cât caracterul reprezentativ pentru mentalitatea mijlocului de secol XIX. Cu toate că nu se formează și nu se comportă aidoma unui preromantic veritabil, „marginalul” și „autodidacul” Filimon, constată criticul, scrie ca un pașoptist care anticipează junismul, surprinzând nuanțat și memorabil „criza spirituală postrevoluționară” a vremii. La fel, cartea de „considerații aproximative” dedicate romanelor lui Sebastian cumulează necritic idei-șablon („panlirism”, „trăirism”, „proustianism”, „gidianism”), cu scopul de a accentua faptul că spiritualitatea interbelică autohtonă găsește în *Accidentul* sau în *De două mii de ani...* o reflectare la fel de consistentă ca în

prozele lui Camil Petrescu sau ca în cele scrise de Mircea Eliade. Nici Eminescu, nici Arghezi, nici Pillat (poetii cărora **M.** le oferă o atenție constantă) nu se sustrag acestei grile interpretative, imaginarul lor poetic fiind scrutat analitic mai ales pentru a delimita câteva particularități ale „filonului național”: vizionarismul, proteismul, tradiționalismul. Din păcate, în destule articole tentația sintezei și pasiunea extrapolărilor degenerază în prelucrări sociologizante și reduționiste. **M.** identifică astfel nu mai puțin de unsprezece „constante” sau „tendențe” ale literaturii române, majoritatea servind explicit ideologiei totalitare: „literatura de semnificație”, „scriitorul angajat”, „ancorarea în actualitate”, „afirmarea sentimentului trecutului”, „interesul pentru patrimoniul popular”, „patriotismul”, „demofilia (iubirea pentru mase)”, „unghiul etic”, „interesul pentru social”, „umanismul (socialist)”, „neobișnuita receptivitate la experiențe încercate și verificate de alte literaturi”. Mai ferite de compromisuri ideologice sunt cronicile și recenziile antologate în *Poeți contemporani* (I–II, 1967–1971), unde atitudinea critică judicioasă se manifestă în mod vizibil. Sunt aici comentarii și evaluări pertinente, inspirate din exegezele predecesorilor sau din cele datorate congenerilor, evitându-se polemicile fățișe ori relecturile revizioniste. Coexistă și beneficiază de tratament critic cvasiegal (inclusiv cantitativ) autori din generații și de valori dintre cele mai variate: de la Octavian Goga, V. Voiculescu, Geo Dumitrescu, Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș, Nichita Stănescu, Marin Sorescu și Ioan Alexandru până la George Lesnea, Radu Boureanu, Mihai Dragomir, Ion Bănuță, Nicolae Tăutu, Violeta Zamfirescu. Fără a-și depăși statutul de panoramă foiletonistică, *Poeți contemporani*, asemenea celorlalte cărți ale lui **M.**, oferă o imagine destul de corectă a stadiului receptării literaturii române în deceniile al șaptelea și al optulea din secolul al XX-lea.

SCRIERI: *Poeți contemporani*, București, I–II, 1967–1971; *Aspects de la littérature roumaine*, Geneva–Paris, 1970; *Romanian Literature*, New York, 1972; *Introducere în opera lui N. Filimon*, București, 1973; *Metonimii*, București, 1974; *Pro Patria*, București, 1974; *Acolade*, București, 1977; *Paranteze*, București, 1981; *Mihail Sebastian, romancierul*, București, 1993.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, „*Poeți contemporani*”, CNT, 1967, 43; Emil Manu, *Aurel Martin*, LCE, 1968, 1; Felea, *Poezie*, 210–213; Piru, *Varia*, II,

476–477; Ungureanu, *La umbra cărților*, 77–80; Ornea, *Confluente*, 274–278; Mircea Iorgulescu, *Acolade critice*, RL, 1977, 52; Mihăilescu, *Conceptul*, II, 176–179; Popescu, *Cărți*, 30–34; Emil Manu, *Portrete critice*, RL, 1981, 3; Mircea Zăciu, „*Paranteze*”, ST, 1981, 11; Regman, *Noi explorări*, 34–37; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, București, 2000, 154–159; Micu, *Ist. lit.*, 728–729; *Dicț. scriit. rom.*, III, 110–112; Romul Munteanu, *Aurel Martin*, LCF, 2004, 38.

Cs.B.

MARTIN, Mircea
(12.IV.1940, Reșița),
teoretician, critic și
istoric literar.

Este fiul Aureliei Martin (n. Pop) și al lui Ion Martin, funcționari. Urmează școala generală în localitatea natală, tot aici liceul (1954–1957) și apoi Facultatea de Filologie a Universității din București, secția teoria literaturii, critică literară și folclor (1957–1962). Întrucât tatăl său a îndeplinit și rolul de dirigor al corului Catedralei Ortodoxe din Reșița, **M.** a fost exmatriculat din facultate în 1958, dar a fost reprimat ulterior. După încheierea studiilor este asistent, apoi lector la Catedra de teorie literară și literatură comparată a facultății absolvite, unde, în 1990, devine profesor și șef al acestei catedre, pe care o conduce până în 2006. A beneficiat de burse și stagii de specializare la universitățile din Geneva (Elveția, 1973, sub coordonarea lui Marcel Raymond), California – Irvine (SUA, 1995) și Konstanz (Germania, 2001). Debutează în „Contemporanul” (1960) cu o recenzie la *Ideile lui Stendhal* de Tudor Vianu, iar editorial cu volumul *Generație și creație* (1969). Este doctor în filologie al Universității din București cu o teză intitulată *G. Călinescu, critic și istoric literar. Privire teoretică* (1980). **M.** a fost director al Editurii Univers (1990–2000), director editorial la Editura Paralela 45 (2002–2004) și director editorial la Editura Art (2006–2012). În aceste ipostaze a avut un merit substanțial în traducerea și diseminarea în spațiul cultural românesc a unor opere semnate de nume definitorii în teoria literaturii și a culturii pe plan

mondial. De asemenea, a inițiat un amplu demers de recuperare a teoreticienilor și comparatiștilor români din exil/diaspora, prin publicarea unor volume de Matei Călinescu, Toma Pavel, Virgil Nemoianu, Sorin Alexandrescu ș.a. În paralel, în perioada 1983–1990 a condus cenaclul Universitas, în cadrul căruia au citit și s-au format cele mai importante nume ale literaturii române nouăzece. În 2003 a condus pentru o scurtă perioadă și Cenaclul Uniunii Scriitorilor. Între 2004 și 2006 a fost director al revistei „Cuvântul”, iar în această calitate a inițiat și coordonat și seria de conferințe publice *Identitate românească – Identitate europeană*. În 1990 a preluat conducerea publicației „Cahiers roumains d’études littéraires” (CREL), pe care a redenumit-o în 1993 „Euresis – Cahiers roumains d’études littéraires”, iar în 2004 – „Euresis – Cahiers roumains d’études littéraires et culturelles”. În calitate de director al revistei, **M.** a atras colaboratori străini de prestigiu și a lansat în dezbatere teme de pionierat pentru studiile literare și culturale românești, precum exilul, postmodernismul, poststructuralismul, canonul, globalizarea, postcomunismul/ postcolonialismul ș.a. A mai colaborat la „Amfiteatru”, „Luceafărul”, „România literară”, „Viața românească”, „Cronica”, „Steaua”, „Argeș”, „Vatra”, „22”, „Observator cultural”, „Cultura” ș.a. A activat ca membru al Asociației Internaționale a Criticilor Literari (din 1990), membru al Academiei Latinității (Paris/Rio de Janeiro, din 2005), fondator (1991) și președinte (1991–2000) al Asociației Editorilor Români, vicepreședinte al PEN-Clubului Român (1990–2000), vicepreședinte (2004–2010) și președinte (din 2010) al Asociației de Literatură Generală și Comparată din România (ALGCR). A fost distins în câteva rânduri (1969, 1977, 1981 ș.a.) cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Este căsătorit cu traducătoarea Angela Martin.

Definitorii pentru scrierile lui **M.** par a fi trei trăsături. În primul rând, opțiunea pentru „critica de identificare”, pe care, influențat de practicile interpretative ale Școlii de la Geneva, autorul român și-a asumat-o încă din prefața volumului de debut, *Generație și creație* (1969); aici actul critic este caracterizat ca „o încercare de *identificare* infinit repetată”, menită „a întâlni conștiința unei opere” și a-i conferi acesteia „o coerență semnificativă”. În acest sens, deși aproximată ca „participare” și „experiență”, critica nu poate fi redusă la simpla

empatie: ea nu constituie o problemă de psihologie, ci una de hermeneutică, întrucât ceea ce individualizează experiența în cauză este tocmai „efortul interpretativ”. Prin urmare, în viziunea lui **M.**, „identificarea” depășește convergențele conjuncturale și vizează o sistematicitate superioară – care, la rigoare, îi permite criticului, în numele unui normativism discret, să cenzureze derapajele autorului comentat ori, dimpotrivă, să-i stimuleze latențele în direcția autorealizării proprii. În al doilea rând, conexă acestui demers este predispoziția pentru „teorie”, înțeleasă nu atât în sensul curent al termenului (ca atracție față de discursul critic și ideologic), deși nici acesta nu este exclus, cât în sensul său etimologic (ca „privire” esențializantă, capabilă să intuiască miezul fenomenelor), pe care exegetul îl explicitează, bunăoară, atunci când descoperă în poezia lui Nichita Stănescu o „esență teoretică”. În această ultimă accepțiune cele două dimensiuni ale criticii („identificarea” și „teoria”) nu doar că nu se exclud și nu se anulează printr-o eventuală reducere a literarului la filosofie și ideologie, ci se susțin reciproc prin aceea că „identificările” fac posibilă revelarea „teoriei” unei opere, iar „teoria” constituie baza cea mai solidă pentru „identificările” infinit repetate. Cea de-a treia componentă a concepției lui **M.**, care, alături de „lecturile infidele” ale lui Nicolae Manolescu și de „critica totală” a lui Eugen Simion, reprezintă unul dintre cele mai ambițioase programe lansate de tinerii generației '60, o reprezintă ideea unității de substanță a criticii: „Critica e *una*, indiferent de pre-texte”. Dezvoltată pe larg prin conceptul „singura critică” din volumul omonim (1986), o atare poziție sugerează atât existența unor parametri constitutivi ai actului critic (dincolo de diversitatea de metode și genuri interpretative), cât și necesitatea unor „minima moralia” care să reglementeze deontologia criticului (dincolo de variile circumstanțe ce pot genera o popularitate efemeră). În definitiv, aceste precepte se regăsesc și în structura textelor lui **M.**: concentrate febricitant asupra obiectului lor, ele vizează doar tangențial elementele de context extraliterar sau opiniile altor critici, întrucât ceea ce urmărește exegetul este, înainte de toate, „fidelitatea fundamentală față de operă”. În afara acestor note comune, se observă, totuși, în critica lui **M.** modulații determinate de tema și construcția fiecărui volum. Astfel, singura culegere de cronici propriu-zise a autorului, *Generație și creație*,

cuprinde o panoramă veridică a primului val șaizecist, în care sunt radiografiati aproape toți autorii de prim-plan: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Nicolae Breban, Al. Ivăsiuc, Fănuș Neagu, Constantin Țoiu, Dumitru Țepeneag, Lucian Raicu, Matei Călinescu, Nicolae Manolescu ș.a. În fiecare caz criticul își propune nu doar să observe, ci și să încurajeze desăvârșirea formulei fiecărui scriitor în limitele posibilităților sale creatoare, așa cum se întâmplă în analiza romanului *Interval*: „Nu îi pretindem lui Al. Ivăsiuc ciocniri spectaculoase sau rupturi neapărat tragice, dar am dori să *actualizeze* conflictul de idei, să producă acel gest definitoriu care să însemne asumarea unei răspunderi, riscul unei opțiuni”. Însă „colaborarea” dintre critic și autor nu atinge niciodată cote dragomiresciene, din moment ce paginile critice constituie și un prilej de disocieri nete: „Lui Adrian Păunescu îi lipsește în prea mare măsură conștiința artistică, pentru ca orice exegeză să nu se întoarcă de la altarul său și cu un gând de zădărnici în care renunțarea și concesiile sunt la un loc cuprinse”. Același protocol critic se întâlnește în *Identificări* (1977), unde, deși rămâne în perimetrul literaturii române, **M.** iese din actualitatea imediată și își rezervă contemplării operelor spații mai ample. Cel mai reprezentativ pentru această este eseul despre Lucian Blaga, privit ca „poet anticipat” care „nu se contrazice, însă nici nu se repetă”, în sensul că primele sale două volume de versuri sugerează „capacitatea de a evolua fără contraziceri, de a ne surprinde cu toate că ni se anunță”. Alte figuri proeminente ale cărții sunt B. Fundoianu, G. Călinescu, Tudor Vianu și Geo Bogza. Eseul consacrat ultimului indică, de altfel, o schimbare de perspectivă în evoluția criticii lui **M.**: analizând raportul dintre „ordine” și „justiție” în poetica scriitorului, exegetul sugerează că simpla coerență – fie ea înțeleasă drept consecvență cu sine, fie drept adecvare la obiect – este insuficientă în spațiul valorilor, iar fragmentele pe care le apreciază cel mai mult în opera de reporter a lui Bogza sunt acelea în care „hiperbola însăși primește o acoperire morală”. O atare manieră de lectură se observă și mai clar în *Singura critică*, în ciuda constituției aparent eterogene a cărții, compusă din intervenții polemice în actualitate, reflecții teoretice asupra conceptului titular, șapte „figurine” critice (Edgar Papu, Adrian Marino, Lucian Raicu, Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Liviu Petrescu, Al. Călinescu), răspunsuri la anchete și interviuri. Noutatea

de ansamblu a volumului constă nu atât în originalitatea răspunsurilor oferite problemelor curente ale criticii, cât în introducerea în spațiul românesc a unui întreg set de probleme noi, precum funcționarea literaturii ca „instituție”, solidaritatea profesioniștilor disciplinei, raportul dintre „elitarism” și „democrație”, acumularea, utilizarea și deturnarea autorității critice. De altfel, în acest sens pledează cu precădere și conceptul titular al cărții, care acuză „euforia «puterii»” unor critici ce practică „un dogmatism al subiectivității”; or, pentru autorul volumului, „singura critică acceptabilă e cea care nu se consideră pe sine *singura*”. În afară de literatura română, **M.** a comentat asiduu și critica occidentală modernă. Astfel, *Critică și profunzime* (1974) se ocupă de șase dintre cei mai reprezentativi exponenți francezi ai eseisticii pe teme literare (Sainte-Beuve, Ferdinand Brunetière, Paul Valéry, Marcel Raymond, Jean-Pierre Richard și Gaëtan Picon), cărora, în versiunea din 2004 a cărții, reeditată cu titlul *Geometrie și finețe*, li se adaugă Georges Poulet și Jean Starobinski. Dincolo de identitatea etnoculturală a protagoniștilor și de tensiunea dintre

„spiritul de geometrie” (reflexivitate, distanțare, luciditate) și „spiritul de finețe” (spontaneitate, intimitate, sensibilitate) care le subîntinde operele, numitorul comun constă în faptul că „fiecare dintre acești critici este și un moralist, respingând aproape instinctiv un tratament strict tehnic al literaturii”. Aceasta nu înseamnă că **M.** ar respinge critica formalistă și, cu atât mai puțin, importanța formei în literatură. Dimpotrivă, *Dicțiunea ideilor* (1981) ar putea fi citită retrospectiv ca o „corectare” a cărții anterioare, în condițiile în care conceptul titular își propune să reactiveze ideea „criticii artistice”, dar, în același timp, să și depășească o anumită înțelegere restrictivă a acesteia: „Critica este artistică nu numai când evocă universul unui poem sau al unui roman, ci și atunci când recompoze o arhitectură de idei”. De altfel, dintre cei nouă critici comentați (Paul Valéry, Marcel Raymond, Tudor Vianu, B. Fundoianu, G. Călinescu, Roland Barthes și Carlos Bousoño, cărora li se adaugă la ediția a doua (2010) Jaap Lintvelt și Matei Călinescu), nu doar că majoritatea s-au arătat fascinați de „limbaj”, „stil”, „expresie” sau

Eugen Simion și Mircea Martin

„discurs”, dar primii doi apar ca autori ilustrativi și în *Critică și profunzime*, confirmând astfel artificialitatea unei eventuale opoziții între „formă” și „fond”. Cel mai ambițios și, probabil, cel mai bun studiu al lui **M.** îl reprezintă *G. Călinescu și „complexele” literaturii române* (I, 1981), în ciuda faptului că el rămâne un proiect neterminat. Și totuși, cartea convinge atât pe latura teoretică, cât și pe aceea analitică. În ceea ce privește teoria, **M.** pornește de la conceptul „complex de inferioritate” al psihiatristului Alfred Adler, pe care îl reconstituie, îl proiectează și îl explorează apoi în dimensiunea sa colectivă, în special din unghiul raportărilor literaturii române la literaturile occidentale de-a lungul celor două secole ale epocii moderne. De altfel, pentru **M.**, un complex se revelează nu atât printr-o simptomatologie fenomenală, cât prin încercarea de a refula, camufla, distorsiona sau răsturna manifestările – proces care îi exhibă natura ideologică. Dincolo de originile sale psihiatristice, o atare optică rezonază cu numeroase teorii contemporane, de la conceptul „inventare a tradiției”, propus de Eric Hobsbawm și Terence Ranger în 1983, până la acela de „complex culturale”, elaborat de Thomas Singer și Samuel Kimbles în 2004, și, mai departe, către conceperea „spațiului literar mondial” ca o luptă între diversele sisteme literare naționale, în viziunea propusă de Pascale Casanova. Pe baza unor asemenea premise, criticul își proiectează istoric teoria, identificând nouă complexe constitutive ale literaturii române: originea umilă, existența periferică, întârzierea, discontinuitatea, ruralitatea, începutul continuu, imitația, absența „capilor de serie” și lipsa de audiență. Ele sunt ilustrate convingător prin varii incursiuni în ideologiile culturale românești din secolele XVIII–XX, de la Ion Neculce și Dinicu Golescu până la B. Fundoianu și Eugen Ionescu. În ceea ce-l privește pe Călinescu, teza principală a cărții lui **M.** este că, mai ales în contextul politic defavorabil care a guvernat scrierea și publicarea *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent*, marele critic și-a conceput sinteza ca un demers de atenuare și, uneori, chiar de răsturnare a acestor complexe: ele „îl mobilizează, nu îl inhibă, și ambiția sa majoră va fi să le depășească”. În acest sens, autorul cărții examinează minuțios modul în care G. Călinescu concepe, succesiv, vechimea poporului român, potențialitățile expresive ale limbii, ruralismul, valoarea literară a

miturilor și a folclorului, raportul dintre cultură și literatură, organicitatea tradiției autohtone. Concluzia exegetului este că „în viziunea lui Călinescu, o bună parte a tradiției noastre literare este *inventată*”, cu scopul de a remedia complexele menționate, și că acest proces condensează în mare parte și originalitatea demersului critic călinescian. Prin comparații și disocieri succesive **M.** evidențiază, pe de o parte, caracterul inovator al gestului istoricului literar, pe care unii comentatori din epocă îl reduceau la un simplu melanj între viziunile lui E. Lovinescu și N. Iorga, iar, pe de altă parte, cu un vădit gest polemic, se opune tentativelor de anexare a lui Călinescu la ideologia protocronistă. Un demers aparent opus celui călinescian stă la baza monografiei *Introducere în opera lui B. Fundoianu* (1984), consacrată unui autor care, între „clasici”, reprezintă principalul pariu exegetic – dar și canonicizant – al lui **M.** Un prim pas îl constituie delimitarea netă a obiectului, întrucât monograful

postulează că între „faza” românească și cea franceză a autorului *Priveștiștilor* există o vădită cezură, care justifică limitarea analizei la primul segment. În continuare, **M.** reconstituie sistemul de afinități electivă ale lui Fundoianu, insistând asupra prefeței la *Imagini și cărți din Franța*, care a grevat decisiv asupra posterității eseistului, dar pe care monograful o citește antifraștic, ca pe „o formă de sarcasm”, care în „radicalismul ei aberant denigrator” e menită „să incite, să provoace, să stimuleze pe oricine s-a identificat cu destinul literaturii române”. Mai mult decât atât, exegetul subliniază meritul catalitic major al lui Fundoianu în (re)crystalizarea câmpului ideologic al vieții literare românești de la începutul perioadei interbelice, în condițiile în care frondele sale i-au determinat pe principalii actori ai epocii să-și definească ori să-și explice mai bine poziționările teoretice. În capitolele dedicate poeziei **M.** polemizează cu încadrările în spirit tradiționalist ale lui Fundoianu, precizând că lirica acestuia „ruinează conceptul tradițional de natură și, implicit, conceptul tradițional de poezie”, recomandându-l pe autor drept „un poet important al modernității noastre”, aflat în imediata proximitate a lui Arghezi, Bacovia și Blaga.

Fără un efort vizibil, autorul [...] găsește măsura corectă pentru ambele forme de critică literară, practicând el însuși mai curând una de relație decât de identificare, bazată pe distanță intelectuală față de text, dar izbutind, la rigoare, să-și însușească și o parte din virtuțile fundamentale artistice ale celeilalte, într-un remarcabil echilibru ideologic și stilistic.

NICOLAE MANOLESCU

Martin propune un model inedit de cronicar, care să ia poziție în actualitate doar când situații literare concrete i se înfățișează ca probleme. Prin urmare, recenzentului de volume i se opune cronicarul de idei actuale, un cronicar, ce-i drept, mai capricios și mai infidel decât primul. În această concepție, nu fragmentul literar comentat face actualitatea, ci tema criticului și discursul său. [...] Pentru Martin, orice critic bun e un potențial cronicar, în sensul raportului cu actualitatea pe care o presupune interpretarea autentică.

ALEX GOLDIȘ

SCRIERI: *Generație și creație*, București, 1969; ed. Reșița, 2000; *Critică și profunzime*, București, 1974; ed. (*Geometrie și finețe*), București, 2004; *Identificări*, București, 1977; *G. Călinescu și „complexele” literaturii române*, I, București, 1981; ed. postfață Nicolae Manolescu, Pitești, 2002; *Dicțiunea ideilor*, București, 1981; ed. 2, București, 2010; *Introducere în opera lui B. Fundoianu*, București,

1984; *Singura critică*, București, 1986; ed. București, 2006. **Ediții, antologii:** *Explorări în trecutul și în prezentul teoriei literare românești*, București, 2006; *Universitas. A fost odată un ceneclu...*, București, 2008; *Conferințele „Cuvântul”: identitate românească – identitate europeană*, I–II, București, 2008; Benjamin Fondane, *Opere*, I, pref. edit., postfață Ion Pop, București, 2011 (în colaborare cu Paul Daniel și George Zarafu).

Repere bibliografice: Grigurcu, *Ideii*, 281–285; Adrian Marino, [*Mircea Martin*], CL, 1975, 7, TR, 1982, 7, 1986, 46; Radu G. Țeposu, *Identificare și distanțare*, ST, 1978, 4; Simion, *Scriitori*, I (1978), 750–752; Mihăilescu, *Conceptul*, II, 211–215; Zăciu, *Lancea*, 207–213; Liviu Petrescu, *Sensul tradiției*, TR, 1981, 17; Zăciu, *Cu cărțile*, 192–198; Liviu Ciocârlie, *Pregnanța dicțiunii*, O, 1982, 14; Marin Mincu, *Dicțiunea metodei*, RL, 1982, 35; Pop, *Lecturi*, 125–129; Gheorghiu, *Reflexe*, 172–180; Grigurcu, *Între critici*, 203–211; Gabriel Dimisianu, *Scrisul – un eveniment*, RL, 1986, 51; Călinescu, *Biblioteci*, 156–161; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 294–300; Negoțescu, *Scriitori contemporani*, 262–267; Papahagi, *Fragmente*, 147–152; Grigurcu, *Peisaj*, II, 5–28, III, 325–329; *Dicț. esențial*, 498–500; Manolescu, *Lista*, III, 288–300; Dan C. Mihăilescu, „G. Călinescu și «complexele» literaturii române”, LAI, 2003, 18; Boldea, *Vârstele*, 69–72; Cristea-Enache, *București*, 271–275; Andrei Terian, *Instituția criticii*, CLT, 2006, 31; Gelu Ionescu, *De ce singura critică e... singură*, APE, 2007, 2; Cistelean, *Diacritice*, I, 61–76; Manolescu, *Istoria*, 1239–1243; Popa, *Ist. lit.*, II, 1035; Virgil Podoabă, *Secvența inflamată. Critică și creație conceptuală la Mircea Martin*, Pitești, 2010; *Mircea Martin – 70*, coordonator Călin Vlasie, Pitești, 2010; [*Mircea Martin*], CLT, 2010, 12; OC, 2010, 40 (grupaje speciale); Al. Cistelean, *Mircea Martin*, CLT, 2010, 43; Goldiș, *Critica*, 117–119, *passim*. **A.T.**

MARTINESCU, Pericle (11.II.1911, Viișoara, j. Constanța – 21.XII.2005, București), prozator, poet, publicist, traducător. Este fiul Gherghinei (n. Neagu) și al lui Lică Martinescu. Face școala primară în satul natal, liceul la Constanța (primele patru clase) și Brașov (bacalaureat în 1931), Facultatea de Litere și Filosofie la București (1935). Devine referent la Mișcarea Culturală a Primăriei Municipiului București (din 1931) și la Biblioteca Municipală (din 1937), secretar de presă la Direcția Presei din Ministerul Propagandei Naționale (1942–1944) și la Direcția Presei din Ministerul Informațiilor (1944–1952). A fost membru al Societății Scriitorilor Români (din 1941) și face parte din Uniunea Scriitorilor (din 1949). Debutează în 1932 cu versuri și cu note critice la rubrica „Pancronica” din „Ulise”. Este redactor la revista „Dacia rediviva”

(1942–1944), în care semnează cronica literară, pagina de însemnări „Aquaforte” și diverse note. La Câmpulung, împreună cu Ernest Bernea, scoate, în două numere, revista „1944”. Colaborează la „Adevărul literar și artistic”, „Ateneu”, „Bobi”, „Bulgarie nouvelle” (Sofia), „Cristalul”, „Discobolul”, „Familia”, „Floarea de foc”, „Gazeta literară”, „La rassegna romana”, „Litere”, „Lumea”, „Mele” (Hawaii), „Meridian”, „Meșterul Manole”, „Nea Estea” (Atena), „Reporter”, „Revista Fundațiilor Regale”, „România literară” (condusă de Liviu Rebreanu), „România literară” (condusă de Cezar Petrescu), „România literară” (seria nouă), „Secolul 20”, „Serdika” (Sofia), „Solidaridad nacional” (Barcelona), „Steaua”, „Tomis”, „Tribuna”, „Universul literar”, „Viața literară”, „Viața românească”, „Vremea” ș.a.

Înainte de apariția romanului *Adolescenții de la Brașov* (1936) M. desfășurase o întinsă activitate publicistică. Romanul său nu este nici confesiune, nici document, nici autobiografie, deși reperele unei realități circumstanțiale (timpul, spațiul) sunt numeroase. Autorul a intenționat un melanj de realitate și mit, cartea în ansamblu fiind un joc al imaginației, o proiecție lirică a vieții miraculoase a adolescenților pe care i-a cunoscut. Raportându-se la literatura despre adolescenți scrisă de alții, el se declară „antimedelenist” și anticalofil. Scriitorul, care publicase eseu *Superstiția stilului* („Vremea”, 1934), prefera literatura lui André Malraux, Céline, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu. Avea să abandoneze mai târziu accepțiunea pe care o dădea acum stilului. Receptarea scrierii a fost contradictorie. Eugen Ionescu declară că nu a citit o carte „mai rău scrisă”, „carte ilizibilă”, „roman inautentic și neoriginal”. De fapt, atacul lui Eugen Ionescu era îndreptat în primul rând împotriva literaturii „autenticității”, a „experiențialismului” (termenul îl folosea Petru Comarnescu), a literaturii lui Mircea Eliade și a altora. În schimb, Dan Petrașincu afirmă că romanul „este o carte revelantă aparținând unui gen nefamiliar literaturii noastre”, iar G. Călinescu opinează că „realitatea talentului său mi se pare a se găsi în poetica sa, adică în putința de a ritma, universalizând emoțiile”. În *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* criticul observă că prozatorul vădește în evocarea sufletului adolescent „vibrație și simțul situațiilor lirice”. Reeditându-și mai târziu romanul, prozatorul reneagă prima ediție, dând una nouă, definitivă (în 1991). M. este unul dintre publiciștii de cursă lungă. Încă din 1936 Dan Petrașincu era de părere

că publicistica lui este „însăși marca unei specificități moderne”. Și-a strâns o parte din texte în *Retro-proiecții literare* (1973), volum în care intră studii, cronici, articole literare din perioada 1933–1944. Între meritele acestor pagini, și cu deosebire ale secțiunii *Efigii și profiluri*, este acela că tot ceea ce a scris despre Malraux, Faulkner, Montherlant, Amiel, Camões, Drieu La Rochelle era în epocă o noutate. *Umbre pe pânza vremii* (1985) este o carte de mărturie despre generația de scriitori care băteau la porțile afirmării înaintea celui de-al Doilea Război Mondial, despre scriitori din „corabia cu ratați” (după expresia lui Emil Botta). Sunt revelatoare paginile despre Emil Botta, Simion Stolnicu, Matei Alexandrescu, Neagu Rădulescu, Corneliu Temensky, cele despre cercul de colaboratori ai revistei „Vremea”. Ceea ce îl reprezintă cel mai bine este însă jurnalul, întins de-a lungul a patru decenii (1936–1984), din care a încredințat tiparului două volume: *7 ani cât 70. Pagini de jurnal (1948–1954)* în 1997 și *Jurnal intermitent (1945–1947. 1964–1984)* în 2001. Obiectul însemnărilor lui M., care se socotește un „memorialist al Apocalipsului”, îl constituie unii dintre cei mai duri ani ai terorii comuniste, când au avut loc evenimente devastatoare: depozarea oamenilor de proprietatea lor, „deschiaburirea”, abolirea libertăților democratice, rusificarea țării, escalada cultului tiranului de la Răsărit, dar și a tiranilor autohtoni, Canalul, cenzura, falsificarea istoriei, falsificarea prin trunchiere și comentarii aberante a literaturii clasice, isteria propagandei comuniste, lichidarea intelectualilor incomozi. Toate acestea sunt consemnate în jurnal, „un document deosebit de important” (Monica Lovinescu), pentru a lăsa o mărturie care să „constituie cândva pentru cineva un ajutor pentru explicarea condițiilor tragice în care e silit să trăiască un intelectual” în comunism, un intelectual care „și-a făcut din libertate un țel și o pasiune ireductibilă”. În atare condiții, scriitorul își socotește viața încheiată, ceea ce mai trăiește fiind pentru el o viață „suplimentară”, o „anticameră a morții”. În *Jurnal intermitent* tonul incisiv cu care sunt denunțate tarele epocii comuniste, revoltele și indignările se atenuează cumva. Diaristul fusese constrâns să nu mai pună mâna pe condei timp de un deceniu (1954–1964) pentru că, pe de o parte, sperase ca după moartea lui Stalin să se producă un „dezgheț”, ceea ce nu s-a întâmplat, și pe de alta, pentru că îi intrase frica în oase. Avea motive întemeiate să fie înfricoșat, deoarece în câteva rânduri

este invitat la Miliție sau la Securitate ca să fie descusut în legătură cu biografia sa. Mai târziu, spre sfârșitul anului 1981, se ivește alt motiv de părăsire a însemnărilor din jurnal, și anume ideea că, oricât ar fi de sistematic în consemnarea realității, diaristul nu va putea să dea seama decât în mică măsură asupra epocii, când totul devenise „monstruos și absurd”. Își notează totuși gânduri, reflecții, experiențe, dar nu mai face din aceasta un oficiu zilnic. Acum lecturile sale preferate sunt jurnalele, memoriile și volumele de corespondență românești și străine: jurnalul lui C.A. Rosetti, al lui Gala Galaction, al lui André Gide, al lui Mircea Eliade, amintirile lui Iacob Negruzzi, I.G. Duca, Mircea Ștefănescu, Iorgu Iordan, Marin Preda. În *Existențe și creații literare* (2001) preferința pentru literatura memorialistică este de asemenea prezentă prin articole și recenzii despre jurnale și cărți de corespondență. Se adaugă eseuri despre Jean-Jacques Rousseau și Gustave Flaubert, care sunt, într-o formă ușor deghizată, tot o automărturisire, așa cum fusese, la vremea ei, în 1966, și monografia pe care **M.** i-a închinat-o lui Costache Negri. Ca mulți alți confracți, după război scriitorul trăiește din traducerea și stilizarea unui număr apreciabil de scrieri din literatura universală. *Confesiunile* lui Rousseau le-a transpus – remarcă Edgar Papu – „într-o frumoasă limbă românească”, iar *Stol de păsări* și *Vuietul muntelui*, versiuni, prin intermediar, ale romanelor lui Yasunari Kawabata sunt realizate, potrivit aprecierii lui Nicolae Balotă, cu „o pană atentă și delicată”.

SCRIERI: *Adolescenții de la Brașov*, București, 1936; ed. Brașov, 1991; *Sunt frate cu un fir de iarbă*, București, 1941; *Costache Negri*, București, 1966; *Retroproiecții literare*, București, 1973; *Umbre pe pânza vremii*, București, 1985; *Excursie în Ciclade*, Constanța, 1996; *7 ani cât 70. Pagini de jurnal (1948–1954)*, București, 1997; *Visul cavalerului*, Constanța, 1998; *Figuri în filigran*, București, 1999; *Odiseea editării „Poeziilor” lui Eminescu în prima sută de ani (1884–1984)*, Constanța, 2000; *Jurnal intermitent (1945–1947. 1964–1984)*, Constanța, 2001; *Existențe și creații literare*, Constanța, 2001; *Balada morții lui Edgar Poe*, Constanța, 2003. **Traduceri:** Oscar Wilde, *Portretul lui Dorian Gray*, București, 1942 (în colaborare cu Viorica Hanagic); Erskine Caldwell, *Pogonul lui Dumnezeu*, București, 1946, *Răzmeriță în Sud*, București, 1948; Theodore Dreiser, *O tragedie americană*, I–II, pref. Radu Lupan, București, 1954 (în colaborare cu Leon Levițchi); Honoré de Balzac, *Opere*, I, București, 1956 (în colaborare cu Petre Solomon), *Opere*, V, București, 1959 (în colaborare cu Theodosia Ioachimescu și Emma Beniuc);

Nikos Kazantzakis, *Libertate sau moarte (Căpitan Mihaelis)*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1962, *Hristos răstignit a doua oară*, I–II, pref. Romul Munteanu, București, 1968 (în colaborare cu Ioan Halianis); Artur Lundkvist, *Continental vulcanic. O călătorie prin America de Sud*, București, 1963 (în colaborare cu Constantin Gădei); Stanisław Lem, *Astronauții*, București, 1964 (în colaborare cu Iadwiga Georgian); Alexandre Dumas, *Viconte de Bragelonne sau Zece ani mai târziu*, I–IV, București, 1966; Jean-Jacques Rousseau, *Confesiuni*, I–III, pref. trad., București, 1969; Yasunari Kawabata, *Stol de păsări albe. Vuietul muntelui*, pref. Stanca Cionca, București, 1973.

Repere bibliografice: D.P. [Dan Petrașincu], *Un scriitor tânăr vorbește despre emoțiile debutului*, RP, 1936, 5457; Eugen Ionescu, „Adolescenții de la Brașov”, FCL, 1936, 1546; Călinescu, *Opere*, III, 138–142; Ovidiu Papadima, „Adolescenții de la Brașov”, G, 1936, 4; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 880, *Ist. lit.* (1982), 967; Maria Platon, „Costache Negri”, CRC, 1966, 13; Edgar Papu, *Rousseau sau „Simfonia pură”*, RL, 1969, 47; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 355; Nicolae Balotă, *Introducere la Yasunari Kawabata*, RL, 1973, 27; Mircea Iorgulescu, *Eseu și popularizare*, RL, 1973, 31; Felea, *Secțiuni*, 337–344; Al. Raicu, *Autografe*, București, 1983, 98–119; Nicolae Scurtu, *André Malraux și Henry de Montherlant în dialog cu Pericle Martinescu*, MS, 1984, 3; Cornelia Ștefănescu, [Pericle Martinescu], JL, 1998, 1–2, 2002, 1–2; Monica Lovinescu, *Memorialist al Apocalipsului*, RL, 1998, 28; Z. Ornea, *Fili-granul amintirii*, RL, 2000, 14; Ioana Părvulescu, [Pericle Martinescu], RL, 2001, 8, 9; Georgeta Drăghici, *Utopia autenticității*, RL, 2002, 14; *Dicț. scriit. rom.*, III, 115–116; Săndulescu, *Memorialiști*, 51–57; Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară*, București, 2011, 241–244, 248–250, 266–268, 300–303, 307–309, 349–352, 392–394. **I.D.**

MARTINESCU, Victor Valeriu (16.IX.1910, Craiova – 12.XII.1994, București), poet, prozator.

Este fiul Anei (n. Grigorescu) și al lui Nicolae Martinescu. Un anticonformist refuz de a vorbi despre sine altfel decât prin poezie („Nu sunt decât poet...”, „Istoria e una singură: propria noastră prezență”), o lungă și dramatică perioadă de

detenție (cincisprezece ani), ce l-a scos din viața publică, fac ca traseele biografiei lui **M.** să rămână aproximative. „Cu sânge muncitoresc”, fiul „celui mai nerecunoscut marxist din Craiova”, cum vag mărturisea, a copilarit pe strada unde locuise Traian Demetrescu și a învățat la colegiul iezuit din Bănie. Sfidând constrângerile educației stricte din școală, în 1923 scoate o revistă provocator intitulată „Pubis”, iar în 1924 debutează cu poezia *Pubertate* în „Revista învățătorilor și învățătoarelor” din Caracal. În același an, sub pseudonimul Dellombra, publică în ziarul craiovean „Democratul”. Familia se mută în București pentru ca tânărul să poată frecventa o facultate, dar, după moartea mamei, de durere, tatăl lui **M.** se spânzură. Rămas singur la șaptesprezece ani, viitorul poet își transcrie în versuri angoasele și schițează un insolit roman, *Cocktail*. Urmează Facultatea de Drept a Universității din București și, fără o susținută consecvență, apare în publicațiile vremii cu surprinzătoare (întrucât nu a frecventat cercurile literare) texte programatic avangardiste. În „Limba română” din 1929 și 1930 (la care colaborează Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Mircea Vulcănescu), semnând Victor = Valeriu Martinescu și Dellombra, va face comentarii asupra futurismului (*F. T. Marinetti*), înscriind între predecesorii mișcării, de care se simțea apropiat prin „impulsul pentru libertate”, pe Walt Whitman, Gabriele D’Annunzio, Émile Verhaeren și exprimându-și regretul că revoluția produsă de marinettism s-a limitat „numai la sunet, la suprafață, la formă, la ecou”. Tot acum este prezent în publicația modernistă „Zodiac”, în „Revista scriitoarelor și scriitorilor români” (1934) și în „Litere” (1935), unde publicau Gellu Naum, Eugen Ionescu, Emil Botta. **M.**, iscăind Victor Valeriu sau V.V.M., proclamă viața „agramaticală și profund subiectivă” și „sinceritatea inconștientului” ca valori supreme („Numai și numai sinceritatea inconștientului e rana deschisă a fructului pur spiritual” – *Scrisoare fără mărci, Scriitorii noștri cu fustă și cercei*). Între 1930 și 1935, în câteva numere șapirografiate, redactează o revistă personală, pe care o intitulează „Șiș”, cu trimiteri la condiția de marginalizat, dar și la agresiunile „de corecție” prin care, în numele suprarealității construite, literatura de sușă anvangardistă urmărea să submineze cotidianul și pe om. În caietele din 1934 și 1935 de la „Meridian”, revistă care, prin Sașa Pană, Geo

Bogza și Marcel Iancu, ducea mai departe atmosfera de la „unu”, publicația-etalon a avangardismului românesc, și în „Observatorul” (1935), cu manifestele *Către generația mea de ambele sexe, Meșteșugul de a scrie, Lupta pentru existența spirituală*, **M.** reface teribilist aceleași deziderate: câștigarea unei autonomii absolute a „gândului”, dezlegarea lui de actul de prezență (starea civilă, biografia, moravurile autorului) și înlocuirea livrescului (desuet) printr-o spontaneitate adevărită de atracția „sexologică” a cuvintelor. În „Reporter” (1934–1935), la rubrica „Zigzag”, **M.** îi prezintă pe poetul simbolist belgian Karel van de Woestijne (din care și traduce), pe expresionistul Erich Kästner, pe esoteristul René Guénon și pe E.A. Poe, spirit tutelar și scriitor îndrăgit în asemenea măsură, încât, pentru a se caracteriza, în portretul *Victor Valeriu Martinescu*, semnat E.T. Florian, din „România agricolă” (1937), el va relua unele din trăsăturile care îl distingeau pe scriitorul american. După *Răvaș către generația anului 2000*, din 1930 (text pierdut), scriitorul, care se vedea ca „un imens strigăt din mulțime către omenesc”, lansează în „Cruciada românismului” (1935) *Scrisoare deschisă Omenirii*, urmată de *Pentru cea mai tânără generație*, un pamflet îndreptat împotriva „culturalului” confiscat și sufocat de spiritul social și academic. Numele lui mai poate fi întâlnit în „Sfarmă-Piatră”, „Porunca vremii”, „Progresul”, „Munca literară și artistică”, „Fapta”, „Vremea”. Debutase deja editorial în 1933 cu *Cele dintâi știri despre Victor Valeriu Martinescu (Curriculum vitae sau Lupta cromozomică dintre inspirație și realitate)*. Grupajul de treizeci și șapte de poeme și, alături de el, romanul *Cocktail*, ce ar fi apărut tot în 1933 într-un tiraj restrâns, se voiau începutul unei dificile călătorii spre sine. O plachetă, *7 țâțe pergamute* (1934), trasă în șapte exemplare și, tocmai pentru titlul ei scandalos, expusă în vitrina Editurii Cartea Românească, alte „știri”, volumul de versuri *Am un pătrar de veac* (1935) sunt urmate de romanul *Cocktail*, reimprimat cu un tiraj mai larg în 1943 (după ce o ediție din 1942 fusese confiscată de cenzură), de *Astăzi V.V.M. la 33 de ani* (1943) și de *România mea* (1945), un poem-anamneză, recapitulare a fundamentelor prin care ideea de patrie străbate, vie, timpurile. Avocat, respingând noul regim politic, **M.** va avea de suportat ani cutremurători de închisoare. Între 1947 și 1952, la Aiud,

apoi cu domiciliu forțat lângă București, ispășește vina de a fi fost găsit pe o listă de persoane ce intenționau să părăsească țara clandestin. Douăsprezece poeme denunțând teroarea bolșevică trimise, sub pseudonimul Haiduc, lui Virgil Ierunca, publicate la Paris în „Caete de dor”, au fost socotite „uneltire contra ordinii sociale” și, în 1958, **M.** primea pedeapsa capitală. După patru săptămâni de suferință în celula condamnaților la moarte din penitenciarul Jilava, pedeapsa îi este comutată în muncă silnică pe viață. Grațiat în 1964, **M.** se autoizolează. Are extrem de rare apariții, în „Gazeta literară”, „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic”. Volumul *Cartea duioșilor*, încredințat în 1972 Editurii Cartea Românească, nu apare. În 1980 poetul Ștefan Baciuc consacră acestui „avangardist de unul singur” un număr al revistei „Mele”, pe care o scotea la Honolulu. În țară „Familia” încearcă să-l aducă în atenția publicului pe Marele Contemporan (este, acesta, unul din numele pe care **M.** și le dădea în roman), reluând grupajul din „Caete de dor” alături de inedite, iar sub îngrijirea lui Ion Pop, la Oradea, apare în 1995 o selecție din scrierile sale.

Centrată pe motivul luptei „cromozomice” dintre inspirație (emoție și intelect) și realitate (trup), reluare în alte dimensiuni a pateticei înfruntări romantice dintre idealitate și terestru, dar și figură a neliniștilor modernității – așa cum le conturează *Cânturile lui Maldoror* sau, la Nichita Stănescu, *Lupta inimii cu sângele* –, poeziei lui **M.** îi este caracteristică revărsarea unei spunerii aluvionare ce nu ținea seama de limitări prozodice. Ea răspunde însă trăirii dionisiace („dreptul la viață difuză și violentă”) și idealului deschiderii către toate nivelurile de existență, într-o respirație whitmaniană. „Pereche” cu sufletul pământului, eul liric își asumă o „mare religiozitate” („suntem veșnicia vieții”) și se situează pe același plan cu „Dumnezeul prebiblic” – Dumnezeuul plămădirii nediferențiate de dinaintea Creației – într-un preambul al „știrilor”, căruia i se dă înțelesul de *mot de passe* inițiativ: „fără acest tichet călătoria prin mine însumi strict oprită”. Înfruntarea din adânc între inconștient, numit prin Celălalt, și Eu face ca, repetitiv, versul să fie expresia unei opresiuni interioare, cu obsesii ale descompunerii și ale înstrăinării de sine – uneori în tiparele prin care ele au fost înrădăcinate în poezia noastră de G. Bacovia. Totul – într-un balans al rarefierii transfigurate

de vis și al brutalității („Stăpânii ... și-au înfipt cângile în carnea noastră/ ... de-atâta îmbrățișare carnea ni s-a făcut albastră”, „robilor cerului și ai pământului Steaua, încă, nu le-au pus-o la murat”). Această scindare ontologică a omului este concretizată de simbolul „rânii odioase”, „eva multicellulara”, trimitere tulburătoare la jungiana *anima*, elementul „femelă”, dat structural al întocmirii bărbătești, respins și infamat atâta timp cât întunericul există și înspăimântă: „Sângele tău de muiere în mine urcă și coboară./ Până și în oglinda fără vedere țâțele tale îmbobocite își arată ochii”, „oricare trup e un clește”. Andy Anna Sângeorzana, Magda Kiriakowsky, Coca Paraschiva Obadă, Efemerida sunt, „în bătaia directă a înțelegerii lucrurilor” de la treizeci și trei de ani, tot chipuri ale femininului original („univers cuprins în Mine/ și de mine necuprins”), acum într-o proiecție alternând respingerea cu participarea întregitoare prin iubire a bărbatului la misterul „autocrat”, și „muzical”. Într-o înțelegere care a existat, cu mult înainte ca Charles Baudelaire să se regăsească întreg și în „rană”, și în „cuțit”, în mitologicul *apokatastasis* (nume al indistinctului totalității, citat de **M.**) și care se va întâlni în acel „entrelancement de contraires et de toutes les contradictions” clamat, în numele vieții ca sens ultim, de primul manifest Dada al lui Tristan Tzara, poetul va fi deopotrivă atras de „vocile” urâte și rele („În fiecare din noi,/ bestia milenară,/ masivă și incorigibilă,/ face hau-hau”) ca și de magia „albă” a inimii și a spiritului. El acceptă „numai împreună viața și moartea.../ ulciorul cu apa lui,/ sabia cu teaca ei” (*Eu și Victor Valeriu Martinescu*). Paginile sale rămân prețioase tocmai prin „sinceritatea subiectivă” cu care expune „veninurile”, adâncindu-se până la percepția straturilor obscure. Totuși, urmărită „prezență de intensitate” a sufletului, ca și vivacitatea revoltei împotriva tuturor formelor care îl încorsetează și îl oprimă pe om, cu greu își păstrează forța în angrenajul eteroclit al comunicării fără frontiere, cu atât mai mult cu cât aceasta se combină cu o arguție ce îl definește (sensibilitatea ideatică a poeziei-eseu, îi spune **M.**) și sfârșește în prolixitate. În schimb, *Cocktail*, „superromanul” în cinci sute de pagini, și el polifonic, se salvează de împotmolirea ideatică prin intervenția unei regii comic-parodice. Aceasta sparge convenția genului și, odată cu infiltrarea elementului oniric și grotesc, creează cadrul unei neobișnuite confruntări a autorului cu

umbrele sale, reificate și adunate în carte. Disprețuitor al cerințelor poeticii (al logicii chiar), **M.** își manevrează avaturile, ce tind către o independență pirandelliană, ca pe niște paiate de circ și, cu toate că își definește scrierea drept „drumul cel mai scurt dintre două inimi”, nu o dată se manifestă ireverențios și persiflant atât față de ele, cât și față de cititor: „A venit peste noi. A și apărut scriitorul. Stai așa, nu te mișca. Altfel se repede ca o cobră. Dacă te mușcă rămâi orb și cu creierul mâncat de molii”. Personajul, Victor Valeriu Martinescu (Marele Contemporan, „omul care știe să greșească la timp”, totdeodată, Dellombra, Salvum Ossyn, mare prinț de Kalmym, lord Megaphallos sau Nebunul viitoric) și complementarul său feminin cu „minte sedentară” și atractive înfățișări (Ninușka, Justina Graber, Stephania B. Ramowici, Dulssy, Ileana Nadia Tarasov) se conformează jocului ascuns și „pervers” al inconștientului cu eul („asta exercită o influență magnetică asupra ăluia și-l atrage de oriunde s-ar afla”), răsfrânt în măștile unui autor căruia „experimentul direct al propriei biografii” îi rămâne străin. Și cum nu înțelege să cedeze puterea auctorială („personajele sunt personale, aparțin scriitorului”), el va domina scena prin comic. Umbrele din *Banchetul* lui Platon sunt „angajate” să lucreze pentru el, „fură” scenele unei enigmatice crime dintr-un roman polițist englez, își întrerupe „curentul liric” din inimă, își face harakiri ori, nemaivrând să locuiască în *Cocktail*, își rezervă rolul de prim amoretz într-o nuvelă „cu muzicuță internă”, interzice fumatul, avertizând asupra substanței „inflamabile” a romanului, lansează numeroase alte avertismente, dă indicații, amestecă timpurile. Bufoneria și veselia nepăsătoare alternează în roman cu secvențe ale comicului. **M.** insistă cu cruzime asupra „devorării” copulatorii, în cvasiexpresioniste ilustrații pentru o viziune a omului „în pielea goală” („gol și secătuit între formele sale”), plonjează în coșmareasc (e memorabilă scena în care autorul, asaltat de gloata furibundă a cititorilor, se vede înghițit de o enormă gură) și, aproape de modelul arghezian al Țării de Kutu, montează tablourile caricate și înfricoșătoare prin derizoriu ale țării Kalup și ale cetății F.B.K., dominate de stupizii Ocves (Omul cu creierul vesel) și Gip (Genialul intens pozitiv). Amestecul de pamflet, parodie, farsă și umor, privilegierea jocului până la punctul în care limita dintre artă și antiartă se șterge, insulele de lirism adevărat fac din acest insolit și

aproape necunoscut roman sau antiroman – cum l-a definit Ion Pop – o scriere a cărei originalitate nu poate fi contestată. Aici, ca și în poezia lui **M.**, sinceritatea ofensivei față de întreaga organizare culturală și socială – trăgându-se din spiritul, înăscut, de opoziție al unei persoane „neîngăduit” de certată cu sine și mereu în „contraavânt” – conturează imaginea unui autentic, sui-generis, avangardist. În contrast cu începuturile sale, întemeiate pe dilatarea și distorsiunea realului în numele unui eu hipertrofic, pe negarea mimesisului, versurile chemate să retrăiască patriotismul celui ce părea îndeobște a întoarce spatele socialului impresionează prin simplitatea, nu lipsită de accente patetice, cu care iubirea, ura, speranța sunt adevărate drept puteri ale omenescului. Versul-fluviu, cu excepția poemului *România mea* (1945), edificat pe largi dimensiuni de mit și de odă, este abandonat și înlocuit de un „cântec șoptit la ureche”, de rugăciune, de îndemnul direct la lepădarea formelor inautentice, comuniste: „Se-ndeasă negura din Răsărit”, „Nimicnicia până-n Neam s-a-ntins”, „Să nu uităm și să nu iertăm!”. Sunt fețele complementare ale unei personalități rămase, în ciuda vitregiilor vremii, cu o demnitate neștirbită de opresiune, izolare și sărăcie, în apărarea – chiar dacă uneori *à rebours* – a autenticității și a omenescului.

SCRIERI: *Cele dintâi știri despre Victor Valeriu Martinescu (Curriculum vitae sau Lupta cromozomică dintre inspirație și realitate)*, București, 1933; *Cocktail*, București, [1933]; ed. (*Cocktail. Care este drumul cel mai scurt între două inimi*), București, 1943; *7 țate pergamute*, București, 1934; *Am un pătrar de veac*, București, 1935; *Dragostea la oameni*, București, 1936; *Imanența și primatul adevărului absolut*, București, 1937; *Țara reală și țara legală*, București, 1938; *Astăzi V.V.M. la 33 de ani*, București, 1943; *România mea*, București, 1945; *Români din România, uniți-vă*, București, 1946; *Rânduri pentru tinerețea lui Theodor Hodoșan*, București, 1946; *Știri despre Victor Valeriu Martinescu*, îngr. și pref. Ion Pop, Oradea, 1995.

Repere bibliografice: „*Cocktail*”, „Dacia rediviva”, 1943, 1, 2; Neagu Rădulescu, *Jurnalul unui caricaturist*, SPM, 1970, 45; *Avangarda literară românească*, îngr. și introd. Marin Mincu, București, 1983, 329–340; George Sbârcea, *Cafeneaua cu poeți și amintiri*, Cluj–Napoca, 1989, 61; Pop, *Avangarda*, 374–384; Simuț, *Incursiuni*, 317–320; Ștefan Baciuc, *Praful de pe tobă*, București, 1995, 568–570; Simuț, *Critica*, 46–54; *Dosar Victor Valeriu Martinescu*, APF, 1996, 6; Gheorghe Dumitrescu, *Victor Valeriu Martinescu și noi*, APF, 1996, 6; *Literatura românească de avangardă*, îngr. și pref. Gabriela Duda, București, 1997,

188–190; Mircea A. Diaconu, *Avangardiștii la răscruce*, CL, 1997, 8; Pop, *Pagini*, 26–36; Grigurcu, *Poezie*, II, 63–67; *Dicț. scriit. rom.*, III, 117–118; *Dicț. analitic*, IV, 203–205; Firan, *Profiluri*, II, 43–44; Constantin M. Popa, *Epuizarea ca atitudine avangardistă*, „Mozaicul”, 2011, 3; Simuț, *Vămile*, 409–417. S.C.

MARTINOVICI, Iv (10.V.1924, Ploiești–24.VI.2005, Hunedoara), poet, traducător, prozator. Este fiul Elisabetei (n. Eftimiu) și al lui Victor Martinovici, funcționar; prenumele la naștere: Iuliu Victor. Învăță la Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești (1935–1941), apoi la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov (1941–1943). Ulterior urmează cursurile Facultății de Drept la București, terminate în 1948, audiind, în paralel, cursuri de filosofie și literatură universală la aceeași universitate. Stabilizat la Hunedoara în 1942, este arestat politic în 1948. Mai târziu funcționează ca profesor de limba română și limba franceză la un liceu din Hunedoara, iar în anii '60 ca jurist la Combinatul Siderurgic din același oraș. Stabilizat pentru o vreme în Germania, continuă să publice poezie în limba română. În 1990 devine redactor al revistei „Observator” din München, iar din 1998 redactor-responsabil la revista „Arhipelag” (Deva). În 1990 și 1991 este director al revistei de cultură și artă „Cariatide” din Hunedoara. Debutează cu versuri în 1942 la „Gazeta de Transilvania” și editorial în 1961, ca traducător al lui Rabindranath Tagore. Primul volum de autor, *Cercul de aur*, îi apare în 1966. Mai colaborează cu versuri și traduceri la „Steaua”, „Tribuna”, „Orizont”, „Argeș”, „Secolul 20”, „România literară” ș.a. Traduce, singur sau în colaborare, din mai multe literaturi: franceză (Friedrich de la Motte-Fouqué și Pierre Reverdy), rusă (Cinghiz Aitmatov), chineză (Qu Yuan, Cao Xue-Qin). A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Brașov pentru volumele *Ochii și ploile* (1972) și *Euridice* (1976), cu Premiul Opera Omnia (1999) ș.a.

M. scrie o poezie predominant erotică, în registrul înalt al modernismului practicat de generația '70. Inițial solară, alcătuită ca un discurs al admirației care exaltă imnific virtuțile și grația corpului feminin, lirica devine sumbră și abisală la sfârșitul anilor '80, consemnând un sentiment al pierderii erotice. Versurile primei etape, incluse în *Ochii și ploile*, dar și în *Interviu liric* (1998), care restituie poezii din anii 1946–1962, nu reușesc să iasă din

convenția unei poezii ceremonioase și sacralizante. Ele revelează „natura amoroasă” a lumii printr-o recuzită bucolică, nu foarte bogată, de semințe, fecioare, lire etc. (Ion Pop). Viziunea e aceea a unui panerotism, o iubire pe care poetul o numește „atotiubire”. Volumele ulterioare, *Eterna auroră* (1981), *Spre Delfi* (1986), *Eupalinos* (1996), *Avatar* (1998), nu fac decât să invoce dispariția idolului feminin, introducând tema morții în miezul acestei lumi paradisiace. Cu o expresie ce mizează pe ezitare și nesiguranță, poezia celei de-a doua etape construiește reprezentări ale unei lumi rămase fără centru, care își multiplică formele („născând din sine netulburat chip după chip”), reperele („soarele dublu”) și se sălbățește („din barbă/ smulg lichenii”). E o lume dezvrăjită, care, odată ce și-a descoperit condiția mortală, nu se mai hrănește decât din contemplarea propriei destrămări. Cuvântului cu virtuți magice din prima perioadă, în stare să provoace prin formula descântecului transformarea realității și să asigure nemurirea ființelor și a lucrurilor, îi corespunde acum bocetul: discursul imnic se transformă în discurs funerar, rostit la un „priveghi apocaliptic”. Totuși, în ansamblu, dincolo de această trecere a eroticului în tanatic, poemele lui **M.** rămân ancorate în aceleași constante de imaginar: fiul risipitor, focul sacru, preotese în alb, fecioare nude, zeițe misterioase, „forme virginale” etc. Notabilă e însă descoperirea naturii: într-un moment de pierdere a sensurilor **M.** face o „poezie de natură”, ca și cum sălbăticia și animalicul ca teme lirice nu ar fi posibile decât în urma unui proces de „urățire” a lumii, când „lumina se îndoiește și se rupe”. E vorba de figurarea unei „căderi” în natură, asociată disoluției materiei și evanescenței erotice. Generalizat într-un decor în care reptilele ar fi o ultimă etapă într-un proces de „regresiune a regnurilor”, verdele ierburilor și el „crud”, iar marmura e „solzoasă” („Templele fugind înspre cer, zvâcnind/ cu halucinate săgeți, înverzite de/ ploi, nedesprinse de greul pământului – aburite de vegetații marmora a devenit/ solzoasă – salamandre foșnesc pe sfintele/ suple linii”). Proza lui **M.**, fără nici o afinitate tematică cu poezia sa, face parte din genul de consum: romanele de spionaj *Pe sub arcada porții negre* (1972) și *Am lăsat grauri să zboare* (1976) și un volum de proză scurtă despre viața aviatorilor, intitulat *Albastrul flamingo* (1979).

SCRIERI: *Cercul de aur*, București, 1966; *Ca să fii stea*, București, 1969; *Ochii și ploile*, București, 1972; *Pe sub arcada porții negre*, București, 1972; *Euridice*, București, 1976; *Am lăsat graurii să zboare*, București, 1976; *Fluierul lui Pan*, Deva, 1978; *Albastrul flamingo*, București, 1979; *Întoarcerea la Nausicaa*, București, 1979; *Eterna auroră*, București, 1981; *Spre Delphi*, București, 1986; *Eupalinos*, München, 1996; ed. București, 1998; *Avatar*, Timișoara, 1998; *Interviu liric*, București, 1998; *Cântecul de dragoste și de moarte al pășării Iv*, București, 1999; *Arhivele iubirii* (în colaborare cu Carmen Demea), Deva, 2001. **Traduceri:** Rabindranath Tagore, *Grădinarul*, București, 1961; Cinghiz Aitmatov, *Primul învățător*, București, 1964; Friedrich de la Motte-Fouqué, *Undine*, București, 1968; *Păsărea fericirii. Basme populare din China*, București, 1973 (în colaborare cu Ileana Hoge-Velișcu); Qu Yuan, *Poeme*, București, 1974 (în colaborare cu Ileana Hoge-Velișcu); Cao Xue-qin, *Visul din pavilionul roșu*, I–III, București, 1975 (în colaborare cu Ileana Hoge-Velișcu); Pierre Reverdy, *Pietre albe*, pref. trad., București, 1979.

Repere bibliografice: I. Negoitescu, „*Cercul de aur*”, F, 1966, 8; Florin Manolescu, „*Ca să fii stea*”, RL, 1969, 50; Petru Poantă, „*Ca să fii stea*”, ST, 1970, 1; Mircea Iorgulescu, „*Ochii și ploile*”, LCF, 1973, 8; Nicolae Balotă, *Farmecele poeziei chineze*, RL, 1974, 25; Piru, *Poezia*, I, 390–391; Al. Covaci, „*Întoarcerea la Nausicaa*”, F, 1980, 1; Ion Arieșanu, [Iv Martinovici], O, 1981, 43, 1987, 44; Valentin Tașcu, „*Eterna auroră*”, TR, 1982, 5; Regman, *Noi explorări*, 154–160; Regman, *Nu numai*, 266–267; Radu Ciobanu, *Singur printre mituri*, TR, 1994, 25–28; *Dict. scriit. rom.*, III, 118–120; Valeriu Bârgău, *Iv Martinovici*, RL, 2005, 27.

L.Td.

MARTIRIUL SÂNTULUI, SLĂVITULUI MARTIR IOAN CEL NOU CARELE S-A MARTIRIZAT ÎN CETATEA ALBĂ, traducere a unei scrieri slavone din prima jumătate a secolului al XV-lea, cunoscută și sub titlurile *Viața Sf. Ioan cel Nou de la Suceava*, *Măcenia svântului și slăvitului marelui măcenic Ioan Novâi de la Soceavă* ori *Mucenicia sfântului și slăvitului mucenic Ioan cel Nou, care a fost chinuit la Cetatea Albă*. Autorul, „Grigorie monahul și prezbiterul de la Marea Biserică a Moldovlahiei”, a fost mult timp identificat cu Grigorie Țamblac, scriitor și orator al culturii ortodoxe, de origine bulgară, ajuns în 1415 mitropolit al Kievului. Legenda unui Țamblac dascăl și predicator în Suceava, egumen al mănăstirii Neamț, autor al *Vieții Sf. Ioan cel Nou* etc. avea o tradiție puternică atunci când episcopul Melchisedec a „autentificat-o” prin lucrarea *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac* (1884). Dar imaginea a fost contestată și până la urmă destrămată pe baza unor argumente care fac cu totul improbabilă

legătura lui Țamblac cu acest text. Rămâne mai credibilă ipoteza paternității unui autor autohton care ar fi scris după moartea lui Alexandru cel Bun (1432). Cea mai veche versiune s-a păstrat într-o copie a lui Gavril Uric de la Neamț (1439), după care mitropolitul Varlaam a făcut o traducere-prelucrare pe care a inclus-o în *Cazania* din 1643. Varianta completă a traducerii românești a fost refăcută de episcopul Melchisedec și publicată în *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*. Este o hagiografie obișnuită în cultura ortodoxă, dar care are unele particularități, începând cu încercarea de a descrie Trapezuntul (Cetatea Albă), oraș bogat și slăvit, bine așezat. Tălmăcirea păstrează liniile generale ale genului și ale retoricii bizantine, cu dialoguri de un patetism convențional, dar dincolo de care se ghicește participarea afectivă, aproape ca o retrăire a faptelor. Finalul prezintă un deosebit interes istoric și chiar literar, deoarece cuprinde consemnări de martor ocular al unor întâmplări din timpul domniei lui Alexandru cel Bun. Creștin și patriot, voievodul trimite un alai fastuos să aducă moaștele făcătoare de minuni ale sfântului Ioan cel Nou de la malul mării, iar sosirea acestora e relatată ca fiind un eveniment al întregii comunități. Se dau și amănunte care ajută la vizualizarea scenei: domnitorul se prostornează pios lângă raclă și, cu lacrimi în ochi, îl proclamă pe martir drept ocrotitor al Moldovei. Prin locul în care a fost scris, prin subiect, prin autor și finalitate, se consideră că *Martiriul...* este prima scriere a literaturii române, traducerea și includerea ei în *Cazania* lui Varlaam asigurându-i circulația și asimilarea în cultura noastră.

Ediții: *Măcenia svântului și slăvitului marelui măcenic Ioan Novâi de la Soceavă*, în Varlaam, *Cazania*. 1643, îngr. J. Byck, București, 1966, 451–460; *Martiriul sântului, slăvitului martir Ioan cel Nou carele s-a martirizat în Cetatea Albă*, în Episcopul Melchisedec, *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, 1884, 85–100.

Repere bibliografice: Episcopul Melchisedec, *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, 1884; George Aramă, *Grigorie Țamblac*, Iași, 1892; Iorga, *Ist. lit.*, I, 98–100; Emil Turdeanu, *Grégoire Camblak: faux arguments d'une biographie*, „Revue des études slaves”, 1946; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), 38–40; Djordje Sp. Radović, *Nicodim de Tismana et Grégoire Camblak*, RSL, 1966; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 69–70; G. Mihăilă, *Grigorie Țamblac*, LRV, I, 21–25; Paul Mihail, *Geneza studiului întocmit de episcopul Melchisedec despre Grigorie Țamblac*, MM, 1969, 7–9; Dan Zamfirescu, *Întâiul scriitor român*, LCF, 1983, 19; Alexandru V. Diță, *În legătură cu*

paternitatea primei scrieri în proză a literaturii române, LCF, 1983, 44, 1984, 10; Dan Zamfirescu, *Grigore Țamblac. Legenda lui în cultura română*, MS, 1986, 4. **C.T.**

MASCA, revistă apărută la Craiova la 1 și la 7 noiembrie 1911. În numărul 2 figurează ca director Ajax, iar secretar de redacție este Const. Barbu. Prin titlu și prin virulență, articolul-program se revendică de la maioreșcianul *În lături!*: „În mijlocul turpitudinii, al mediocrității și al lașității generale, apariția noastră e menită să stârnească ura tuturor acelor care au crescut și trăiesc în putoarea și lenea atmosferei de provincie; pentru că noi nu vom înțelege să cruțăm nici pe cabotinel care sub fardul tragedia-nului își ascunde setea de glorie ieftină, nici pe simbriașul de ieri, care, fascinat un moment de lumina scenei, a socotit că arta poate fi menirea spiritelor mici și nevolnice, sortite să-și târască o viață de iluziuni greșite de-a lungul rampei, pe care trebuie să strălucească doar firile în care se petrec fenomenele acelea complexe și nedefinite ce reduc viața adevărată și mare la o iluziune, la un simbol sau la un fior”. F. Aderca publică sub pseudonimul Willy o recenzie sarcastică la *Înșir-te mărgărite* de Victor Eftimiu („Chipul d-lui Eftimiu nu-i al unui erou sau martir psihic, ci un drăguț chip copiat de pe pachetele de ciocolată”), iar ca Oliver Willy semnează articolul *Dramaturgii români*, în care apreciază că „dramaturgia română actuală e un miragiu schimonosit al lucrurilor viitoare; căci desigur, dramaturgul român trebuie de-abia să se nască”, nu înainte de a-l fi neutralizat pe Delavrancea, ale cărui drame istorice „n-au uimit decât ochiul și urechea – sufletul a rămas ingrât față de acele mozaicuri de vorbe”. I.L. Dorna evaluează pozitiv directoratul lui Emil Gârleanu la Teatrul Național din Craiova. Din Anatole France se traduce o tabletă (*Cartea și teatrul*). **M.** dezvăluie numele unor colaboratori tocmai atunci când anunță – laconic – că a renunțat la serviciile lor: H. Bacher, A.M. Panijel și F. Aderca. **D.C.-E.**

MASCA, revistă apărută la București, săptămânal, în două numere, la 7 august și la 14 august 1916, având subtitlul „Teatru, literatură, arte”. Director: D. Karnabatt; prim-redactor: Emanoil Cerbu. Articolul-program *Teatrele noastre*, semnat de D. Karnabatt, constituie un rechizitoriu șfichiuitor la adresa instituțiilor teatrale ghidate doar de mercantilism și de preocuparea pentru „un simplu amuzament”. Autorul deplânge lipsa unui repertoriu

teatral valoros, care ar fi fost menit să cultive gustul estetic al publicului. Adesea, tonul polemic al articolului dobândește accente caustice: „Repertoriul celor mai multe din aceste teatre este alcătuit din ciocolată și cantaridă distribuită într-o etichetă puțin spirituală. Cu un asemenea teatru se pot făuri antreprenori de artă plutocrați, gloriole false, insolent de scandaloase și provocatoare, scena servind uneori pentru lansarea de curtezane în stil mare sau de cuceritori de inimi, juvenile sau venerabile, întotdeauna însă foarte bine înzestrate”. Semnificativ pentru orientarea programatică și, totodată, pentru virulența pamfletară a directorului revistei este și articolul de fond din numărul următor, intitulat *Histrionismul*, text simptomatic pentru tonul critic acid, adeseori sarcastic, al cronicilor prezente în întreaga revistă. Autorul său vede în fenomenul histrionic, specific „epocii lui Tănase”, semnul unui cabotinism și al unei decaderi morale și estetice care pare să fi cuprins, ca o urgie de dimensiuni grotesc-apocaliptice, întreaga mișcare artistică și intelectuală autohtonă: „Într-o asemenea epocă, Tănase, prin simplul fapt că este o ființă teratologică, devine un idol gentil pe care publicul îl mângâie cu gesturi feminine și cu epitele Tănăsică și Tănăsel; hârjeliile vocale ale lui Leonard fac din posesorul lor un triumf pentru ambele sexe; hilaritatea vulgară a lui Ciucurete încarnează masca clasică a clovnului; dansul de pachiderm al d-nei Marioara Cinschy și obezitatea ei constituie cuceritoare grații de nimfă; impecabilitatea fracului lui Tony Bulandra, ținând locul talentului, face din această figurină de ceară un Făt-Frumos căruia pubertatea vânzătoarelor din Lipsani îi așterne, în visuri, paturi poluate de lacrimile senzualității nesatisfăcute”. Se publică poezii de factură simbolistă de Al. Macedonski (*Romanța frunzei de chiparos*), Alexandru Obedenaru (*Avatar*), D. Karnabatt (*Poetul*), articole de N. Davidescu (*Trăiască-ne cabotini!*), N.I. Porfiriu (*Aspectul măștilor*) și Ion Foti (*Revizuirea valorilor*). La rubrica „Portrete ovale” D. Karnabatt îl evocă cu căldură pe Ștefan Luchian, care tocmai se stinsese din viață, alăturând câteva reproduceri. Știri din lumea teatrală apar la rubrica „Culisele”. Ion Peretz publică un fragment din drama istorică *Bimbașa Sava* (cu acțiunea plasată în epoca lui Tudor Vladimirescu), iar Al. Macedonski acordă un interviu în legătură cu o piesă de teatru pe care tocmai o terminase de scris, tragedia *Moartea lui Dante Alighieri*. **L.P.**

MASSOFF, Ioan (4.VI.1904, București – 27.I.1985, București), teatrolog, memorialist. Este fiul Rachel-iei (n. Adania) și al lui Henry Massoff, mic industriaș. Învață mai întâi „carte nemțească” la un institut particular catolic și va urma și absolvi, la insistența tatălui său, Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale, audiind în paralel cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București. Atras de teatru încă de pe băncile școlii, a intrat din studenție ca redactor la „Rampa”, unde a și debutat în 1924, cu un interviu acordat de N. Iorga, funcționând aici până în 1938. A mai colaborat la „Adevărul literar și artistic” – interviurile și reportajele publicate în această revistă și în „Rampa” le va aduna în cartea *Despre ei și despre alții...* (1973) –, la „Jurnalul literar”, „Teatrul” ș.a. În calitate de secretar al Teatrului Național din București (1934–1964), de mai multe ori inspector general (delegat) al teatrelor, consilier în Ministerul Artelor (1946), **M.** s-a aflat întreaga viață în miezul vieții teatrale.

Debutul editorial al lui **M.** îl constituie însemnările de călătorie din *Londra 1933* (1934), în care curiozitatea jurnalistului este atrasă, în mod firesc, de specificul englezesc, relatat uneori cu umor, cu preocupare vădită pentru alteritate. Va urma un roman, de fapt o scriere despre moravurile din mediul teatral interbelic, *Fard...* (1935), fără adâncime psihologică, unde apar destul de transparent, pe fundalul dramei conjugale și existențiale a unei tinere familii de actori, și figuri reale din lumea scenei. Ca biograf, **M.** s-a oprit asupra personalității unor actori – *Matei Millo și timpul său* (1939), *Viața lui Tănase* (1947), *Viața lui Tony Bulandra* (1949), *Petre Liciu și vremea lui* (1971), *Ion Iancovescu sau Neliniștea unui actor* (1979) – și interpreți lirici de seamă – *Tenorul Ion Băjenaru și vremea lui* (1970), *Glorioasa existență a tenorului Gabriel Gabrielsescu* (1974). Evocările sunt susținute de apelul la document, rememorare și chiar de anecdotică, evitându-se, în general, romanțarea. Vastă panoramă a fenomenului teatral de pe tot cuprinsul țării, de la începuturi până în 1950, *Teatrul românesc* (I–VIII, 1961–1981), opera principală a lui **M.**, adună o bogată informație referitoare nu numai la arta spectacolului (teatral și liric-muzical), ci și la autori, repertoriu, interpreți, locații, instituții, evenimente și la tot ce ține de culisele activității scenice. S-a remarcat „fervoarea cronicărească” (Ileana Berlogea) cu care exegetul înregistrează

toate documentele, cu mare grijă pentru relatarea exactă a faptelor, cu numeroase și prețioase digresiuni și extensiuni ce colorează textul, altminteri prea dens, pe alocuri fastidios prin înșiruirea de titluri și nume de autori și interpreți ai repertoriilor din toate stagiunile. Organizată diacronic, în succesiunea strictă a evenimentelor, „privirea istorică” a lui **M.** se sprijină pe fapte selectate din presa vremii ori relatate uneori direct, prin intermediul citatului amplu, spre care afluează din toate direcțiile adaosuri, note suplimentare de subsol, paranteze, precum și pe mărturii ale celor mai mult ori mai puțin implicați în viața teatrului, nu lipsite de anecdotic, în intenția de reconstituire cât mai fidelă a atmosferei de epocă. Dacă sub raportul frescei istorice informația este într-adevăr copleșitoare, s-ar spune „excepțională” (Mircea Mancaș), **M.** nu-și propune însă nici un fel de sinteză ori ierarhizare a acesteia, după cum evită orice discuție ori polemică în planul ideilor teoretice, mulțumindu-se exclusiv cu rolul de cronicar. „Oameni și întâmplări”, „portrete, mărturii, profiluri” ale unor personalități din teatru, literatură și arte, configurate între anecdotică și memorialistică, sunt consemnate în *Actorul de la miezul nopții* (1974), precum și în ultima sa carte, *Între viață și teatru* (1985), cu un titlu simbolic pentru destinul asumat de **M.**, acela de biograf complet al vieții teatrale (și, tangențial, culturale) românești. Complementar, el este și autorul unei comedii în patru acte, *Belferii*, scrisă în colaborare cu Vasile Stoicovici și publicată în 2010, în „Manuscriptum”.

SCRIERI: *Londra 1933*, București, 1934; *Fard...*, București, 1935; *Teatrul românesc acum o sută de ani* (în colaborare cu G. Baiculescu), pref. Paul I. Prodan, București, 1935; *Amintirile din teatru ale lui Const. I. Nottara* (în colaborare cu Tatiana Nottara), București, 1936; *Istoria Teatrului Național din București. 1877–1937*, București, 1937; *Davicion Bally – revoluționarul de la '48*, București, 1938; *Matei Millo și timpul său*, București, 1939; *Strădania a cinci generații. Monografia familiei Șaraga*, București, 1941; *Viața lui Tănase*, București, 1947; *Viața lui Tony Bulandra*, București, 1949; *Teatrul românesc. Privire istorică*, I–VIII, București, 1961–1981; *Constantin Tănase* (în colaborare cu Radu Tănase), București, 1964; *Eminescu și teatrul*, București, 1964; *I. D. Ionescu de la „Junion”*, București, 1965; *Maria Ventura* (în colaborare cu Gh. Nenișor), pref. J. Paul-Boncour, București, 1966; *Tenorul Ion Băjenaru și vremea lui*, București, 1970; *Petre Liciu și vremea lui*, București, 1971; *Despre ei și despre alții...*, București, 1973; *Actorul de la miezul nopții*.

Oameni și întâmplări din lumea teatrului de altădată, București, 1974; *Glorioasa existență a tenorului Gabriel Gabrielescu*, București, 1974; *Ion Iancovescu sau Neliniștea unui actor*, București, 1979; ed. 2 (*Ion Iancovescu, artist nepereche*), îngr. Florica Ichim, București, 2009; *Între viață și teatru. Portrete, mărturii, profiluri*, București, 1985.

Repere bibliografice: Emil Manu, *Ion Massoff*, LCE, 1968, 11; Aurel Baranga, *Istoria teatrului românesc*, SPM, 1972, 73; Eugen Onu, „*Teatrul românesc*”, T, 1972, 2; Șerban Cioculescu, [*Ioan Massoff*], RL, 1972, 25, 1974, 19, 1975, 10, 1985, 24; N. Barbu, *A iubi teatrul*, CRC, 1972, 37; N. Sandu, „*Despre ei și despre alții...*”, CNT, 1973, 21; Ileana Berlogea, [*Ioan Massoff*], RL, 1974, 46, 1977, 6; ; Antoneta C. Iordache, „*Teatrul românesc*”, F, 1976, 11; Mircea Mancaș, „*Teatrul românesc*”, CREL, 1980, 1; Ionuț Niculescu, „*Ion Iancovescu sau Neliniștea unui actor*”, TTR, 1980, 7–8; Pavel Țugui, *Ioan Massoff și istoria teatrului românesc*, ALA, 1999, 480; *Dicț. scriit. rom.*, III, 120–122; Valeriu Răpeanu, *Ioan Massoff și Vasile Stoicovici – o comedie regăsită*, MS, 2010, 1–4. **G.Dn.**

MAȘEK, Victor Ernest (13.I.1937, București – 19.IX.2002, București), estetician, traducător. Este fiul Hedwigăi (n. Ekhardt) și al lui Carol Mașek, economist. Urmează cursurile primare și secundare la București și tot aici Facultatea de Filosofie, absolvită în 1965; și-a susținut doctoratul în 1971, cu teza *Introducere în estetica informațională*, publicată în 1972 sub titlul *Artă și matematică*. Lucrează în calitate de cercetător la sectorul de estetică al Institutului de Filosofie (până în 1975), ca șef al sectorului de cercetare la Muzeul Literaturii Române (1975–1980), expert principal la Centrul de Perfecționare a Cadrelor din Domeniul Culturii și ca redactor la Editura Științifică și Enciclopedică (din 1983). După 1989 a fost directorul Teatrului „C.I. Nottara” din București. A debutat cu versuri în 1959 la „Gazeta literară”.

Cea dintâi carte a lui **M.** este *Mărturia artei* (1972), eseu construit pe o sinteză tradițională a esteticii lui John Dewey („artă înseamnă tot ce atinge perfecțiunea”) și a celei a lui Georg Lukács („diferența dintre artă și nonartă constă în diferența dintre cunoașterea integrală dialectică și cunoașterea unilaterală ideologică”). Rezultatul este un demers teoretic în care opera de artă este considerată în raport cu scopurile sale și, prin urmare, în raport cu mijloacele și cu modurile de a le înfăptui. Concluzia, nu nouă, ci doar confirmată, e aceea că omul se află în centrul creației artistice, că el e scopul și justificarea supremă a artei. De

aceea a putut să pară paradoxală ideea directoare prezentă în altă lucrare, editată după numai câteva luni, *Artă și matematică*, cu un subtitlu elocvent: *Introducere în estetica informațională*. E primul text scris în românește în care teoriile estetice ale lui Max Bense sunt aplicate la semiotica artelor vizuale. Dar **M.** nu renunță la teza fundamentală din prima sa carte, ci reia aici ideea potrivit căreia decisiv este antropocentrismul, componenta umană fiind esențială deopotrivă în crearea și în receptarea operei de artă. Astfel încât arta e privită ca o modalitate specifică majoră de definire a lumii lăuntrice a artistului, generatoare a unor impulsuri spre comunicarea propriei experiențe către o lume capabilă să participe la procesele existențiale ale creatorului. Termenul „supersemn”, care revine adesea în text, are rolul de a sugera interacțiunea între operă și receptor. Din această perspectivă estetica promovată de **M.** poate fi considerată ca o teorie fenomenologică, doctrină a spectatorului și a judecății estetice. Ceea ce la Bense era *Mitrealităț* devine la esteticianul român „orizont de așteptare”: în timp ce matematicile oferă mijloace de „co-necesitate”, arta – și numai arta – oferă un mijloc de „co-realitate”. O construcție și mai solidă e *Arta – o ipostază a libertății* (1977), studiu care stabilește funcțiile ce transcend esteticul pentru a cuprinde, în sensul umanist pus în lumină de Giulio Carlo Argan, realitatea psihică a creatorului. **M.** a fost și unul dintre cei dintâi esteticieni români care au sesizat pericolele industrializării operei de artă și a stăruit asupra apariției și proliferării kitschului. A colaborat la câteva lucrări colective importante – *Artă și comunicare* (1971), *Creație și idee* (1971), *Estetica filosofică și științele artei* (1972), *Dicționar de estetică generală* (1972), *Artă și realitate* (1972). Comentatorii au subliniat valoarea unor antologii pe care le-a alcătuit, cum sunt *Estetică-informație-programare* (1971), *De la Apollo la Faust. Dialog între civilizații, dialog între generații* (1978), în aceasta din urmă publicând și o traducere integrală din *Nașterea tragediei* a lui Nietzsche, sau *Arta viitorului* (1979).

SCRIERI: *Mărturia artei*, București, 1972; *Artă și matematică. Introducere în estetica informațională*, București, 1972; *Arta – o ipostază a libertății*, București, 1977; *Arta de a fi spectator. Contribuții la estetica receptării*, București, 1986; *Arta naivă*, București, 1989; *Pariul cu teatrul. Idei la rampă*, București, 1998. **Antologii:** *Estetică-informație-programare*, București, 1971; *De la Apollo la Faust. Dialog*

între civilizații, dialog între generații, tr. și pref. edit., București, 1978; *Arta viitorului*, tr. și pref. edit., București, 1979.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, *Critica și știința*, LCE, 1972, 48; Andrei Pleșu, „Mărturia artei”, „Arta”, 1972, 12; Ion Ianoși, „Artă și matematică”, CREL, 1974, 1; Florin Mihăilescu, *Libertate, responsabilitate, valoare*, VR, 1977, 7; Doina Uricariu, *O monografie a libertății în artă*, LCE, 1977, 33; Titu Popescu, *Arta ca o ipostază a libertății*, T, 1977, 8; Al. Tănase, *Apolinismul artei grecești*, RL, 1978, 25; *Dicț. scriit. rom.*, III, 122–123. **D. G.**

MATALĂ, Dumitru (30.VIII.1936, Turnu Severin), prozator. Este fiul Milevei Matală (n. Stanilovici), soră medicală, și al lui Constantin Matală, comerciant. După ce a urmat liceul în orașul natal (1950–1954) și Facultatea de Filologie, secția literatură și critică literară, a Universității din București (1955–1960), este profesor la Școala Generală din comuna Munteni, raionul Tecuci, iar între 1962 și 1965 director al Bibliotecii Raionale din Tecuci. În 1965 este corespondent al „Scânteii tineretului”, între 1966 și 1976 șef de secție și redactor-șef adjunct la același ziar, iar până în 1989 e instructor la Consiliul Culturii și Educației Socialiste, cu o întrerupere de trei ani (1982–1985), perioadă în care activează ca director al Casei de Filme nr. 3. În 1990 intră în redacția Editurii Eminescu, iar între 1992 și 1994 ocupă un post de publicist comentator la revista „Parlamentul”, devenind ulterior consultant la compartimentul pentru presă al Senatului; în 2000–2002 e director al Editurii Eminescu. Debutază cu o fabulă, *Amănuntul principal*, în culegerea *Oltenia literară* (1955), iar în proză cu povestirea *Înainte de plecare* în antologia *Pagini dunărene* (1964). Prima carte personală, *Locul*, îi apare în 1973. Colaborează cu povestiri, reportaje, articole propagandistice la „Luceafărul”, „România literară”, „Contemporanul”, „Tribuna”, „Steaua”, „Vatra”, „Familia”, „Ramuri”, „Cinema”, „Adevărul literar și artistic”, „Oglinda literară”, „Nord literar” ș.a.

Nuwelele din volumul *Locul* propun o formulă pe care M. o va păstra în mai toate scrierile sale – proză de analiză în maniera lui Anton Holban, însă cu un rezultat nu tocmai fericit, din cauza inconsistenței narative și verbiajului interior al personajelor. Critica a remarcat că „subiectele sunt ca și inexistente, resursele epice izvorăsc din prodigioasa memorie afectivă a eroului, din autoexaminarea stărilor sufletești” (C. Stănescu), dar expresia acestora este

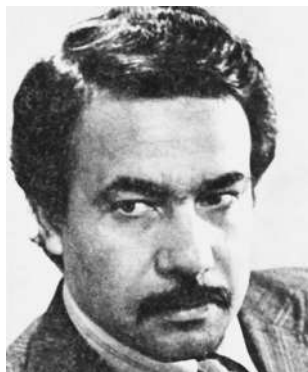
seacă, abstractă, demonstrativă. *Cele patru puncte cardinale* (1974), primul roman al lui M., de factură socială, consemnează „existențe mediocre” (Mihai Ungheanu). Discursul narativ este la fel de tern ca și personajele, la care se adaugă un șir de monologuri interminabile incluse într-un implacabil stil indirect liber. Cronica de întâmpinare a observat aspectul de „ciornă” al romanului, aspect care poate fi imputat majorității cărților acestui autor. Cam aceleași tipuri de personaje (din lumea intelectualilor mediocri, inspectori, profesori și profesoare din provincie etc.), aceleași trame și discursuri revin în volumele ulterioare, multe purtând titluri în care se regăsește cuvântul „loc”, sugestiv pentru tema căutării unui spațiu în care personajele să se regăsească: *Locul al doilea* (1976), *Locul de la răscruce* (1980), *Locul posibil* (1991), *Locul de trecere* (2001). În general, conflictele, sunt de natură profesională sau morală, specifice lumii comuniste sufocante, dar dramele și incertitudinile sunt analizate minuțios în cele mai ne semnificative detalii. *Efecte secundare* (1979), considerat de critică mai reușit decât celelalte, e un fel de fabulă morală și are în centru un savant apropiat ca tipologie de figuri din proza lui Al. Ivasiuc sau din *Bietul Ioanide* de G. Călinescu. Personajele din *Octombrie sau niciodată* (2005) sunt „tovarăși” care activează în cultură (Manoliu, Purdelea, Antohi ș.a.), caracterizați prin excesul justificativ și nehotărâre, substanța romanului fiind alcătuită din argumentațiile prolixă și explicațiile acestora legate de acțiuni din trecut sau prezent și placate pe un fir narativ firav (conflictul de putere). Tema concurenței între prieteni sau apropiați, tema eșecului sau a destrămării (prieteniei, iubirii, destinului etc.) iau forme diverse în romanele postdecembriste *Împărțirea la trei* (1996), istorie a unei crime pasionale, suprapuse fiind evenimente politice, sau *Trecere pentru pietoni* (2000), cu al doilea volum intitulat *Locul de trecere*, un fel de cronică de familie cu un ritm ceva mai alert, dar la fel de stufoasă în expunerea detaliilor psihologice și până la urmă indigestă prin lipsa unei mize.

SCRIERI: *Locul*, București, 1973; *Cele patru puncte cardinale*, București, 1974; *Locul al doilea*, București, 1976; *Rostogolirea*, București, 1978; *Efecte secundare*, București, 1979; *Locul de la răscruce*, București, 1980; *Durata partidei*, București, 1984; *Trei călătorii*, București, 1985; *Legea căderii frunzelor*, București, 1987; *Locul posibil*, București, 1991; *Împărțirea la trei*, București, 1996;

Trecere pentru pietoni, București, 2000, vol. II: *Locul de trecere*, București, 2001; *Casa părintească*, București, 2003; *Octombrie sau niciodată*, București, 2005; *Profesorii mei, scriitorii*, București, 2010.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, „*Cele patru puncte cardinale*”, LCF, 1974, 32; Ulici, *Prima verba*, I, 31–34; Nicolae Manolescu, *Un analist*, RL, 1977, 7; Valentin F. Mihăescu, *Talent analitic*, LCF, 1977, 16; Valentin Tașcu, *Dinamica personajului*, TR, 1978, 52; Iorgulescu, *Scriitori*, 214–215; Stănescu, *Jurnal*, I, 145–148; Mircea Iorgulescu, *Eșecul prin succes*, RL, 1979, 38; Dana Dumitriu, *Psihologie și tipologie*, RL, 1981, 4; Cosma, *Romanul*, I, 194–196; Ulici, *Lit. rom.*, I, 402–403; Adrian Dinu Rachieru, *Așteptându-l pe Dominic*, LCF, 1997, 38; Mariana Ionescu, *Trecere pentru cititori*, „Universul cărții”, 2001, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, III, 123–125; Firan, *Profiluri*, II, 869–870; Popa, *Ist. lit.*, II, 791.

M.Vs., R.D.

MATCOVSCHI, Dumitru (20.X.1939, Vadul Rașcov–Soroca – 26.VII.2013, Chișinău), poet, prozator, dramaturg, publicist.

Este fiul Eudochiei și al lui Leonte Matcovschi, țărani. A urmat Facultatea de Istorie și Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă”, integrat la un moment dat în Universitatea de Stat din Chișinău (1956–1961). A fost redactor la „Moldova socialistă” (după absolvire), la săptămânalul „Cultura” (1966–1970), la Editura Lumina (1970–1972) și la revista „Nistru” (1972–1980). Între 1988 și 1997 este redactor-șef al revistei „Basarabia”, impunându-i ca program recuperarea valorilor clasice și a celor cenzurate, reintegrarea literaturii basarabene în contextul cultural românesc. În mai 1989 este strivit de un autobuz, accident probabil provocat ca urmare a climatului politic. În același an a fost distins cu titlul Scriitor al Poporului din Republica Moldova. Este laureat al Premiului de Stat din Republica Moldova (1990) și al Premiului „Nichita Stănescu” (1997), i se acordă Ordinul Republicii (1995), Ordinul Steaua României în grad de Comandor (2000) și este ales membru titular al Academiei de Științe a Republicii Moldova (1996).

În primele volume de versuri, *Maci în rouă* (1963) și *Univers intim* (1966), **M.** exploatează anecdoticul, relatarea frustă, dar și parabola. Formula poetică este contaminată de clișeele timpului, conținând totuși în subsidiar un refuz al idilicului. O poezie despre tăcerea pământului cutureiat de fiorii creației, despre duritatea și gravitatea comunicării, despre dramatismul înstrăinării resimțite pe pământ basarabean („Poate osul, de-a fost os,/ Avea-n loc de rădăcini/ Inimă de Făt-Frumos/ Îngropată de străini”). În majoritatea poeziilor din culegerile ulterioare se intonează o cântare a pătimirii românilor, în ritmuri accentuat folclorice, mesianice, peste care se varsă lacrima unui colț de țară vitregit, bătut de vânturile istoriei. Tonalitatea elegiacă și sentimentală, ca și cea blasfematorie, încruntată, care se infiltrează pretutindeni, vădesc un dramatism sau chiar un suflu tragic ardent. Poetul se situează între un „dincoace” și un „dincolo” de hotarul existențial, apărându-se de amenințarea neantului printr-un sentiment necontrafăcut al valorilor vieții. Lirica denotă patos etic, justițiar, iar lumea se desface – maniheic – în antinomii bine delimitate. Legătura cu folclorul e consangvină, precum la cei mai reprezentativi poeți basarabeni, configurând un program etic și estetic care presupune cultul rădăcinilor, al casei, al pragului și al vetrei. Satul se conturează ca o cetate morală, *axis mundi*, care sacralizează totul. O astfel de poezie se opune programatic „mievrărilor moderne” (după expresia veche a lui Titu Maiorescu). **M.** preferă balada din raționamente limpezi: prin baladesc obține dramatism și miracol, întâmplările fiind puse sub semnul trecerii timpului și al destinului. Figura centrală a baladelor e Păcală, simbol al spiritului popular dominat de jovialitate, bun-simț și stoicism. Caracterul predominant poetic, rapsodic se observă și în proza lui **M.**, impregnată de candorile adolescenței, naratorii fiind, de regulă, tineri care își trăiesc viața patetic, la hotarul dintre realitate și vis, ca în romanele *Duda* (1973), *Bătuta* (1975), *Toamna porumbeilor albi* (1979), *Focul din vatră* (1982), *Roman teatral* (1984), *Piesă pentru un teatru provincial* (1988). Este o proză poemă, autoreferențială, de atmosferă, adesea afectată de idilism și sentimentalism. Formula, afină parțial cu povestirea lui Ion Creangă și a lui Mihail Sadoveanu, evidentă și în tonalitatea narativă, stimulează lirismul, confesiunea, autobiografismul. Sentimentul valorilor vieții, concentrat

în simbolul-cheie al pomului vieții, rămâne axul structurant al poeziei și prozei lui **M.**, ca și al dramaturgiei pe care o cultivă de la începutul anilor '70. Pieseile lui sunt, în majoritate, poeme dramatice, preluând simbolistica permanenței și a continuității, a trăirii demne, în spiritul firescului și al unui cod axiologic străvechi. Deficitul de substanță dramatică și stângăciile bat însă la ochi. Având o structură și o atmosferă baladescă și mizând pe naturalismul scenelor și al evenimentelor care aduc unele accente polemice, în contratimp cu scenele ideologizante, aceste piese au reprezentat un moment important în viața teatrală basarabeană, cu deosebire prin montările lui Veniamin Apostol. În scenă era adus un material de viață frust, crud, „imediat” și personaje jucate „pe viu”, credibile din punct de vedere caracterologic și psihologic – *Președintele, Cântec de leagăn pentru bunici, Tata, Pomul vieții, Abecedarul, Ion Vodă cel Viteaz, Troița* ș.a. –, majoritatea jucate de Teatrul Academic „A. S. Pușkin” din Chișinău. Cultul vieții autentice are ca pandant cultul valorilor clasice, al tradiției. Materializat în poetica baladescă a lui **M.**, acest cult a determinat numeroase luări de atitudine polemice împotriva postmoderniștilor. Tradiția – M. Eminescu („zeul poeziei noastre, poate chiar Dumnezeu ei”), Ion Creangă („sublimul povestitor”), căroră le-a dedicat plachete aparte (*Măria Sa, Poetul, Năzdrăvanul Creangă, „Moșul...”*, ambele din 1992), Alexie Mateevici („părinte al limbii noastre”) – i-a impus o viziune asupra lumii hrănită din miturile românești, o expresie folclorică limpede și adâncă, dar i-a indus și o anumită discursivitate retorică. Prin versurile sale de „om al Cetății”, ca și prin atitudinile publicistice tranșante, cu un puternic ecou, **M.** este un animator al renașterii naționale basarabene.

SCRIERI: *Maci în rouă*, Chișinău, 1963; *Univers intim*, Chișinău, 1966; *Casă părintească*, Chișinău, 1968; *Descânțec de alb și negru*, Chișinău, 1969; *Numai eu și numai cerul*, Chișinău, 1970; *Clopoțel*, Chișinău, 1971; *Melodica*, Chișinău, 1971; *Duda*, Chișinău, 1973; *Greierașul Puiu*, Chișinău, 1974; *Grâul*, Chișinău, 1974; *Bătuta*, Chișinău, 1975; *Axă*, Chișinău, 1977; *Hora mare*, Chișinău, 1979; *Toamna porumbeilor albi*, Chișinău, 1979; *Jurământul*, Chișinău, 1980; *Patria, poetul și balada*, Chișinău, 1981; *Focul din vatră*, Chișinău, 1982; *Roman teatral*, Chișinău, 1984; *Armonii*, Chișinău, 1985; *Tata*, Chișinău, 1985; *Tu, dragostea mea*, Chișinău, 1987; *Piesă pentru un teatru provincial*, Chișinău, 1988; *Soarele cel mare*, Chișinău, 1990; *Imne și blesteme*, Chișinău, 1991;

Floare Basarabie. Poeme după întâia moarte, București, 1992; *Măria Sa, Poetul*, Chișinău, 1992; *Năzdrăvanul Creangă, „Moșul...”*, Chișinău, 1992; *Părinte al limbii noastre*, Chișinău, 1992; *Al țării fiu... a fost badea Gheorghe Coșbuc...*, Chișinău, 1993; *Capul și sabia*, București, 1993; *Ofl*, Chișinău, 1993; *Pomul materiei*, Chișinău, 1996; *Aici departe*, Chișinău, 1997; *Vad*, Chișinău, 1998; *Crucea*, Chișinău, 1999; *Vremea pârgului... frântă, inima*, Chișinău, 1999; *Veșnica teamă*, Chișinău, 2001; *Pasărea nopții pe casă*, Chișinău, 2003; *Să mă iubești*, Chișinău, 2003; *Teatru*, Chișinău, 2004; *Neamul Cain*, Chișinău, 2008; *Amarele confesiuni*, Chișinău, 2011; *Morților, vă iubesc*, Chișinău, 2011. **Traduceri:** Guillaume Apollinaire, *Versuri*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1972.

Repere bibliografice: Gheorghe Chira, *Dumitru Matcovschi*, în *Profiluri*, 419–425; Anatol Gavrilov, *Valoarea etică a dramelor intime*, „Nistru”, 1978, 10; Ciocanu, *Critică*, 317–339; Leo Butnaru, *Umbra ca martor*, Chișinău, 1991, 146–160; Ion Ciocanu, *Dumitru Matcovschi*, LRC, 1992, 2–3; Adrian Păunescu, *Marele român Matcovschi*, „Totuși iubirea”, 1993, 9; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 205–206; Ion Ciocanu, *Literatura română*, Chișinău, 2003, 466–474; Mică encicl., 453–464; Ciocanu, *Vase comunicante*, 372–375; Dolgan, *Poezia*, 436–444; Al. Burlacu, *Dimitrie Matcovschi – un poet „condamnat”*, „Metaliteratură”, 2009, 5–6; Popa, *Ist. lit.*, II, 1102–1103; *Dumitru Matcovschi – poet și om al cetății*, Chișinău, 2009; Eliza Botezatu, *Dumitru Matcovschi: itinerar liric*, Chișinău, 2012. **M.C.**

MATEESCU, Constantin (31.I.1929, Râmnicu Vâlcea), prozator, eseist. Este fiul Olimpiei (n. Georgescu) și al lui Iulian Mateescu, ofițer. În orașul natal frecventează Școala „Take Ionescu” și Liceul „Alexandru Lahovary” (1939–1947). Din 1947 este student la Facultatea de Medicină din București, dar după un an, restanțier la anatomie, este transferat din oficiu la Cluj. În 1949, din motive legate de sănătate, renunță la studiile de medicină, înscriindu-se la Facultatea de Filosofie a Universității din București, pe care o va absolvi în 1953. Lucrează în paralel ca referent științific la Institutul de Istorie și Filosofie al Academiei R.P.R. (1950–1952), iar după licență va fi redactor la Institutul Român pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea (1954–1958). Din 1959 funcționează ca profesor la Școala Generală din comuna Nucet (județul Dâmbovița), iar între 1961 și 1987 la Liceul Economic „Dumitru Moțoc” din București, unde, în anii '70, coordonează și apariția revistei școlare „Aurora”. După câteva reportaje ocazionale în publicația „Industria alimentară” (1955), debutează cu proză la „Flacăra” (1965), iar prima carte, culegerea de schițe și povestiri *Rochia cu anemone*,

îi apare în 1966. Colaborează sporadic la „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Clopotul” (Botoșani), „La Roumanie d’aujourd’hui”, „Ramuri”, „România literară”, „Amfiteatru”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Jurnalul literar”, „Viața românească”, „Manuscriptum”, „Acolada” ș.a., precum și la reviste străine: „Innstrannaia literatura” (Moscova), „Indian Literature” (New Delhi). Din 1969 este colaborator permanent al ziarului „Orizont” din Râmnicu Vâlcea, o parte a cronicilor literare semnate aici fiind adunate în *Memorial de lectură* (1972). După 1989 scrie constant în publicațiile vâlcene „Curierul de Vâlcea” și „Informația zilei”. Atașat până la devoțiune spațiului în care a văzut lumina zilei, îi dedică atât scrieri de ficțiune, cât și lucrări de evocare documentară – *Memoria Râmnicului* (1979), *Râmnicul de odinioară* (1993), *Râmnicul, Râmnicul...* (1994), *Cartea Râmnicului* (1999), *Râmnicul uitat* (2003).

Prezent an de an în librării cu cel puțin o carte, **M.** este autorul unei proze consistente tematic și expresive. Continuitatea formelor epice pe care le-a cultivat (schița, povestirea, nuvela, romanul), de la *Rochia cu anemone* până la memorialistica romanescă din *Cuibul de barză* (2003) ori cea din *Tablouri dintr-o expoziție sau Nașterea unei ficțiuni* (2011), denotă existența unei perspective organice în scrisul său. Fapt semnificativ, comentarii substanțiale și nuanțate vin din partea unui coleg de breaslă, prozatorul Sorin Titel, observator atent al metamorfozelor parcurse de proza lui **M.** în anii ’70–’80. Dacă în câteva culegeri – *Auroaica* (1967), *Minciuna* (1967), *Umbrele timpului* (1969), *Fumul bunicului* (1971) – preferința pentru formele scurte ale prozei este evidentă, îndeosebi sub „specia sentimentală a povestirii-evocare” (Nicolae Balotă), în *Zborul de probă* (1968), *Noaptea și ziua* (1970), *Walhalla* (1973) și *O partidă de bile* (1973) ori în *Fantezie pentru trompetă solo* (1976) **M.** își arată disponibilitatea pentru construcția amplă, tinzând spre dimensiunea romanului. Specia în care se exprimă deplin este narațiunea amplă, atent articulată, ca în *Walhalla*, macronuvelă sau micro-roman, proză emblematică tematic, stilistic și ca tipologie. Procedul predilect rămâne suprapunerea/ interferența perspectivelor temporale, jocul de optică între momentul evocat și cel al evocării, din tratarea contrapunctică rezultând o proză ce „interpretează oarecum «muzical» stări de conștiință subtile, momente sufletești gingașe” (Dumitru

Micu), cu frecvente inflexiuni lirice și imixtiuni ale fantasticului. „Prozator al orașului” (Eugen Negrici), autorul cultivă – într-un text care mizează pe notație și pe atmosferă, dar nu ignoră nici perspectiva analitică, nici dicțiunea poetică, nici realismul reprezentării – „farmecul vetust” al unui trecut circumscris lumii vâlcene și bucureștene interbelice. O însemnare a diaristului („atmosfera «retro» mă fascinează”) și romanul *Autoportret cu bască* (1981) sunt edificatoare în acest sens. Aici protagonistul, bătrânul pictor Șerban Milescu, „pare că vine din alt secol, uitat de oameni și uitat de multă vreme în legendă”. Întâlnirile lui cu naratorul instituie de fiecare dată un dialog, al lumilor și al timpurilor, în imagini suprapuse: cea din prezentul evocării, cu „maestrul” tot mai bătrân, și cea cristalizată din mozaicul amintirilor/ confesiunilor înregistrate și comentate de narator. Ca majoritatea personajelor lui **M.**, Șerban Milescu este o fire delicată, confiscată de câte un moment paradisiac din trecut, de obicei din adolescență sau tinerețe. În fond, romanul pune în ecuație incompatibilitatea dintre două lumi, opuse prin valorile pe care se întemeiază. Evaziunea în trecut a personajului transcrie modul prozatorului însuși de a se situa față de prezent, de a-și apăra libertatea de creație, de a se sustrage tiparului oficial din anii ’70–’80 ai secolului trecut. **M.** a continuat și după 1989 să semneze proză de diferite facturi (proză scurtă, roman, jurnal, memorii etc.), într-un ritm la fel de alert, ca în etapa anterioară. Dimensiunea autobiografică e abordată, de exemplu, direct în *Cuibul de barză*, „roman memorialistic” în care reconstituirea propriei vieți interferează atât universul scrierilor de ficțiune, cât și cronica subiectivă a anilor 1966–1989, transpusă anterior în paginile a cinci tomuri de *Jurnal* (1997–2001). Diaristul consemnează momente ale scrisului, demersuri editoriale, impactul cu cenzura, secvențe din intimitatea familiei, reflecții asupra oamenilor, climatului literar și asupra propriei opere. Fără să fie o agendă strictă de laborator scriitoricesc, *Jurnalul* confirmă înclinația către retrospecție. **M.** alege calea unei mărturii care contează, ca document personal, în reconstituirea unei epoci frământate. Se adaugă în 2002 *Jurnal în libertate* (1990–1993) și în 2005 *Jurnal de tranziție* (1994–1996). Romanul *Tablouri dintr-o expoziție sau Nașterea unei ficțiuni* caută să reconstituie, pe fundalul unui oraș de provincie

identificabil cu Râmnicu Vâlcea, instaurarea comunismului în România.

SCRIERI: *Rochia cu anemone*, pref. Ion Lăncrănjan, București, 1966; *Auroaica*, București, 1967; *Minciuna*, București, 1967; *Zborul de probă*, București, 1968; *Umbrele timpului*, București, 1969; *Noaptea și ziua*, București 1970; *Avionul de Cluj* (în colaborare cu Alexandru Mitru), București, 1970; *Fumul bunicului*, București, 1971; *Memorial de lectură*, București, 1972; *Walhallă*, București, 1973; *O partidă de bile*, București, 1973; *Toamna, păsările...*, București, 1975; *Fantezie pentru trompetă solo*, București, 1976; *Povestiri de la Rond*, București, 1977; *După-amiaza unui faun*, București, 1978; *Memoria Râmnicului*, București, 1979; *Căinele andaluz*, București, 1980; *Autoportret cu bască*, București, 1981; *Drumurile lui Anton Pann*, București, 1981; *Marele șlem*, Craiova, 1981; *Anonim flamand*, București, 1983; *Bal la Casa Ofițerilor*, Craiova, 1983; *Pe urmele lui Nicolae Filimon*, București, 1985; *Coline în soare*, București, 1989; *Râmnicul de odinioară*, Râmnicu Vâlcea, 1993; *Povestiri de adormit Ancuța*, București, 1994; *Râmnicul, Râmnicul... Jurnal indian*, Râmnicu Vâlcea, 1994; *Jurnal*, I–V, Râmnicu Vâlcea, 1997–2001; *Cartea Râmnicului*, Râmnicu Vâlcea, 1999; *Jurnal în libertate (1990–1993)*, Râmnicu Vâlcea, 2002; *Cuibul de barză*, Râmnicu Vâlcea, 2003; *Râmnicul uitat*, Râmnicu Vâlcea, 2003; *Fals exercițiu de memorie*, Râmnicu Vâlcea, 2004; *Jurnal de tranziție (1994–1996)*, Râmnicu Vâlcea, 2005; *Plecarea generalului*, Râmnicu Vâlcea, 2006; *Marea hăituială*, Râmnicu Vâlcea, 2007; *M-am însurat cu o comunistă*, pref. Eugen Negrici, Râmnicu Vâlcea, 2008; *Drumul spre Alaska*, postfață Eugen Negrici, Râmnicu Vâlcea, 2009; *Gambitul doamnei*, Râmnicu Vâlcea, 2009; *Ramona-Vals. Povestiri din Epoca de Fier*, București, 2010; *Tablouri dintr-o expoziție sau Nașterea unei ficțiuni*, Râmnicu Vâlcea, 2011; *Cu papagalii la șosea*, Râmnicu Vâlcea, 2012; *Ninsoarea albastră*, București, 2012; *Scrieri*, vol. I: *Sub observația cenzurii purpurii*, pref. Eugen Negrici, Râmnicu Vâlcea, 2012. **Ediții:** *Cella Delavrancea, Scrisori către Filip Lahovari*, ed. bilingvă, tr. Dan Mateescu, pref. edit., București, 1998.

Repere bibliografice: Sânziana Pop, „*Rochia cu anemone*”, LCF, 1966, 25; Valeriu Cristea, „*Rochia cu anemone*”, GL, 1966, 25; Nicolae Manolescu, *Constantin Mateescu*, CNT, 1966, 25; Cornel Ungureanu, *Căutări creatoare și inerție în epica scurtă*, O, 1967, 4; Magdalena Popescu, „*Zborul de probă*”, GL, 1968, 28; Mihai Ungheanu, „*Zborul de probă*”, LCF, 1968, 32; Mircea Iorgulescu, „*Noaptea și ziua*”, RL, 1970, 32; Nicolae Balotă, „*Avionul de Cluj*”, RL, 1971, 24; Sorin Titel, [*Constantin Mateescu*], RL, 1974, 33, 1975, 38, 1976, 36, 1978, 38, 1980, 36, 1982, 40; Șerban Cioculescu, „*Pe urmele lui Nicolae Filimon*”, RL, 1985, 50; Eugen Negrici, [*Constantin Mateescu*], RL, 1989, 5, 2000, 46; Gheorghe Grigurcu, [*Constantin Mateescu*], RL, 1999, 22, 2003, 18, 19, 2005, 47, 2006, 23, „*Acolada*”, 2008, 1; Micu, *Ist. lit.*, 325; *Dicț. scriit.*

rom., III, 125–127; Cioculescu, *Lecturi*, I, 187–191, II, 106–116; Firan, *Profiluri*, II, 46–48; Mihăilescu, *Lit. rom. post-ceaușism*, I, 96–98, 338; Barbu Cioculescu, *Portret de tânăr la bătrânețe*, RL, 2008, 50; Constantin Trandafir, *Povestiri cu spaime și comedii*, „*Acolada*”, 2009, 1; Dan Cristea, *Un fantastic al fricii și al delațiunii*, LCF, 2010, 27. **C.H.**

MATEESCU, Nicolae (22.XI.1945, Ploiești), prozator, dramaturg. Este fiul Eugeniei (n. Gürtler) și al lui Nicolae Mateescu, inginer. Frecventează școala primară în orașul Victoria și la Valea Călugărească și este elev la Liceul „Mihai Viteazul” din Ploiești, absolvit în 1963. Student la Facultatea de Filologie, secția biblioteconomie, a Institutului Pedagogic din București (1963–1966), este repartizat după absolvire la Biblioteca Academiei Române, unde lucrează până în 1968. Revine ca student (până în 1972, când renunță) la Facultatea de Filosofie, secția psihologie, la Universitatea București. Va fi angajat temporar redactor la „*Luceafărul*” (în 1981) și din 1988 lucrează ca metodist la Casa de Cultură din Cernavodă, unde se ocupă de teatrul de amatori. În 1990 revine în București și editează împreună cu Eugen Chirovici și cu Denis Dinulescu un număr al revistei „*Secunda*”. Debutează cu schița *Bocet în grâu* la „*Tomis*” (1966), iar editorial, în 1968, cu volumul de schițe, povestiri și nuvele *Vedere de pe balustradă*, în colecția „*Luceafărul*” a Editurii pentru Literatură, la recomandarea lui Ștefan Bănuțescu. Mai colaborează cu proză, articole, eseuri, reportaje, cronici de spectacol și de film la „*Gazeta literară*”, „*Luceafărul*” (între 1976 și 1986 asigură „*Cronica de film*”) și sporadic la ziarele „*România liberă*”, „*Scânteia*”, „*Scânteia tineretului*”. În 1970 debutează ca dramaturg cu *Pâlnia și Stamate*, dramatizare după Urmuz. Prima piesă originală jucată este *Regina balului*, în 1981 la Teatrul „Ion Vasilescu”, reprezentată ulterior și de alte teatre. În 1982, la Teatrul TV, i se montează *Dragul meu anonim*. Piesa *Dacă dă Dumnezeu și plouă*, scrisă în colaborare cu Denis Dinulescu, este pusă în scenă în 1994 la Teatrul Mic din București. După 1989 se dedică teatrului, dând piese precum *Boabe de rouă pe o frunză de lotus în bătaia lunii* (montată în 1999 la Teatrul Național din București) și *Ultima zi din mileniu*.

Alternarea prozei de ficțiune cu reportajul și reconstituirea documentar-istorică jalonează traseul căutărilor tematice și narrative ale lui M. Schiștele și povestirile din prima sa carte, *Vedere de pe balustradă*, disimulează într-o atmosferă lirică un punct

de plecare biografic. Cu o maturitate compozițională remarcată de la început de comentatori, aceste scrieri poartă încă amprenta unor modele literare, cea mai vizibilă fiind, ca psihologie a personajelor, influența nuvelor lui Ștefan Bănulescu. Textele sunt, cu predilecție, explorări în realitatea lumii țărănești. Adevărate exerciții „de scriere «pe viu»”, ele vădesc „un acut spirit de observație” (Mircea Iorgulescu), centrat pe elemente care sugerează transformarea ireversibilă a unei lumi supuse traumatismelor istoriei. Autorul surprinde cu aparentă detașare dramatica dispariție a unor mentalități vechi, modificarea relațiilor țăranului cu pământul, fractura între generații. Parte din recolta de fapte, de gesturi, de replici obținută pe calea observației reportericești este valorificată în povestiri, nuvele, roman, piese de teatru. Scriitorul posedă capacitatea de a reprezenta, printr-un montaj impasibil de fapte, prin succinte notații de atmosferă, prin replici anodine, tensiunea unor situații, întâmplări sau stări obișnuite, dar importante în ordinea umanului. Confesiunea soldatului din nuvela *Vinovații* (în volumul *Stația de salvare*, 1975), punctată de accentele unei agresivități deturnate, relevă, de fapt, adâncul derutant al unei sensibilități rănite, într-o lume în care valorile sunt destrămate. Tot așa, personajul în jurul căruia se coagulează acțiunea romanului *Sărbătoare legală* (1990) întrupează stingerea unui mod de a fi, acela al lumii vechi, țărănești, dislocată din rosturile ei prin colectivizare, prin intruziunea brutală a istoriei.

SCRIERI: *Vedere de pe balustradă*, București, 1968; *Războiul pâinii*, București, 1974; *Stația de salvare*, București, 1975; *Oamenii pământului*, București, 1978; *Puterea unui sat în fața lumii*, București, 1985; *Sărbătoare legală*, București, 1990; *Conspirația sau Ismail și Turnavitu*. După *Urmuz*, București, 2002; *Teatru* (în colaborare), București, 2003.

Repere bibliografice: Magdalena Popescu, „*Vedere de pe balustradă*”, GL, 1968, 40; Constantin Hârlav, „*Vedere de pe balustradă*”, AST, 1969, 3; Nicolae Baltag, „*Războiul pâinii*”, LCF, 1974, 35; Mircea Constantinescu, *Între reportaj și roman*, VR, 1974, 11; Cristea, *Domeniul*, 320–324; Titel, *Pasiunea*, 173–175; Val Condurache, *Istorie și actualitate*, CL, 1976, 5; Valentin F. Mihăescu, *Literatura contemplației active*, LCF, 1977, 46; Iorgulescu, *Scriitori*, 215–217; Ștefănescu, *Jurnal*, 165; Radu Anton Roman, *Recursul la metodă*, LCF, 1981, 24; Nicolae Manolescu, *Tot despre proza scurtă*, RL, 1981, 26; Vasile Chifor, „*Dați-i o șansă prozei scurte!*...”, VR, 1982, 1; Popescu, *Teatrul*, 224–227; Mariana Sipoș, *Proza țărănească*, RL, 1991, 32; Nicolae Mateescu, DRI, III, 234–235. **C.H.**

MATEESCU, Olga Delia (6.XI.1949, Bistrița-Năsăud), autoare dramatică, prozatoare. Este fiica Aurei Râmniceanu, actriță, și a lui I. Volosievici, medic. În 1968 termină liceul la Reșița. Urmează la București Facultatea de Filologie, secția limbi romanice și clasice (1968–1969), apoi Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” (1969–1973). În 1999 obține doctoratul în istoria teatrului cu teza *Medeea. Ieri și azi*. Este actriță, regizoare și profesor la Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”.

Piesa *Capricii* (1997), prima verigă din *Trilogia înșelării*, care mai include *Fantoma de la Coventry* și *Casa de înșelăciuni* – focalizează „măști ale femeii”, nu întotdeauna măgulitoare – „Femeia cu picioare groase”, „Femeia cu sacoșe”, „Femeia care clocește” etc. –, pe un tipar grotesc deversat în societatea contemporană, și se recomandă ca o meditație cătuși de puțin feministă asupra condiției femeii. Din volumul *Statuia Libertății* (1999) se remarcă piesa omonimă, o comedie-satiră având ca motiv macheta originală, franțuzească, a Statuii Libertății din New York, ajunsă în muzeul personajului Hebdomadar și prinsă într-un carusel de replici cu personaje de o locvacitate absurd-carnavalescă, iar *Grenada* imaginează o comedie polițistă cu schimbări de identitate aiuritoare, în care hoțul devine victimă a victimei sale, într-o reflexie fără sfârșit. Volumul *Medeea în război cu timpul* (2000) propune, lângă documentarea istorico-teoretică a subiectului, piesa *Audiție pentru Medeea* – o revizitare a mitului Medeei și totodată o meditație asupra teatrului și a actorului, ca și *Ferma de struți* (2002; Premiul Uniunii Scriitorilor), un text care pornește tot de la universul teatral, pentru a surprinde nenumărate aspecte ale parcului uman în ansamblu. Piesa *Căderea* (2005) se dorește a fi o reflecție asupra umanității expuse alienării moderne, unde corupția joacă un rol masiv, cu concluzia decăderii omului contemporan. Li se adaugă *Miere și canapea* (2009; Premiul Asociației Scriitorilor din București) și *Teatru* (I–II, 2012). Miraculosul, derizoriul, ironia, umorul și, pe de altă parte, tragismul, contradictoriul condiției umane participă, într-o partitură eteroclită, la conturarea universului dramatic al autoarei. **M.** s-a manifestat și cu proză scurtă în culegerea *Șampanie în lanul de grâu* (2004), precum și cu romanele *Manuscrisul* (2003) și *Câinele doctorului* (2008). Subintitulat „roman spart”, acesta din urmă intersectează

patru narațiuni aparent autonome, reunite prin tema căutării identității, într-o societate marcată de traumele exilării din lagărul comunist („suntem marionete ale căror sfori sunt încă trase de fantomele de acum șaizeci de ani”) sau ale emigrației dintr-o Românie postcomunistă aflată într-o tranziție prelungită.

SCRIERI: *Capricii*, București, 1997; *Urme*, București, 1997; *Statuia Libertății*, București, 1999; *Medeea în război cu timpul*, București, 2000; *Ferma de struți*, București, 2002; *Manuscrisul*, București, 2003; *Șampanie în lanul de grâu*, București, 2004; *Căderea*, București, 2005; *E...*, București, 2007; *Căinele doctorului*, București, 2008; *Miere și canapea*, București, 2009; *Vorbirea, joc al identității*, București, 2009; *Manuscrisul din ape*, București, 2012; *Teatru*, I–II, București, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Ghițulescu, [Olga Delia Mateescu], CNT, 2000, 7, TTR, 2000, 7–9, 2008, 3–4; Claudiu Groza, *Înșelătoarele fețe ale realității*, CL, 2000, 7; Constantin Dram, *Roman și istorie*, CL, 2003, 9; Liviu Grăsoiu, *Datorii parțial onorate (II)*, LCF, 2004, 4. **T.D.**

MATEESCU, Stelian (1903, Craiova – 4.VII.1978, București), eseist. Dintr-o familie de oameni simpli, **M.** a manifestat încă din adolescență o teribilă voință de afirmare intelectuală. A urmat la București Facultatea de Litere și Filosofie, secția filosofie, plecând apoi la studii în capitala Franței. Citea enorm, în mai multe limbi, cu o încordare și o meticulozitate ce l-au speriat până și pe Mircea Eliade. I se dusesse buhul că știe multă carte (era poreclit „micul Kant”). Colegii vorbeau despre dânsul ca despre „un fenomen”, „un al doilea Pico della Mirandola”. Își intimida profesorii (Mihail Dragomirescu fiind „victima” predilectă) sau îi scotea din sărite cu insolențele-i nu lipsite de substanță, emise pe un ton ascuțit, cu inflexiuni ciudate. Părinții lui **M.** priveau la el ca la un geniu, și cam tot așa aveau să-l socotească Mircea Eliade și Mircea Vulcănescu, care i-a fost prieten. A întemeiat Societatea de Estetică (1925–1928), de ale cărei activități s-a ocupat împreună cu Lucian Blaga și O.W. Cisek. Înălțat pe coturnii unei megalomanii în proces, conferența adesea la Fundația „Regele Carol I”, la Asociația Studenților Creștini din România și în alte locuri, intrigând auditoriul cu înfățișarea lui stranie și mimica răvășită, sugerând o insuportabilă combustie lăuntrică, de om mistuit de idei. De la o vreme, apelul la divinitate devine obsesiv în expunerile lui, trădând o fatală alunecare în manie religioasă, cu imprevizibile

manifestări agresive. Deriva e sesizabilă și în proza, de naive exaltări, *Lacul negru*, publicată în „Gândirea”. A compus, în duh blagian, și versuri, fără a dovedi cine știe ce chemare spre poezie. La Sburătorul, oricum, ele nu au trezit entuziasm, de unde răca împotriva cenaclului și a lui E. Lovinescu, pe care îl va și ataca sfidător, atrăgându-și sancțiunea maestrului. De prin 1933 **M.** se eclipsează din peisajul cultural al Bucureștilor. A suportat și o serie de internări, tensiunea nefirească, aproape paroxistică, în care se silea să-și țină intelectul, biciuit spre performanțe de neatin, frângându-i echilibrul nervos. Mentea aceasta „excepțională” (Mircea Vulcănescu) clachează și, în jurul lui, treptat, se așterne tăcerea. Ani de zile după aceea, acest fruntaș al generației sale (cum îl socoteau mulți dintre camarazii de aceeași vârstă) putea fi văzut, cu o înfățișare mizeră, parcă absent, strecurându-se neștiut de nimeni printre trecătorii grăbiți.

Cu articole, studii, cronici, reportaje și interviuri, **M.** a colaborat la „Revista vremii”, „Gândirea”, „Revista universitară”, „Viața literară”, „Cuvântul”, „Vremea”. O parte din aceste texte, cărora li se adaugă și câteva conferințe, sunt reunite în singurul său volum, *Directiva absolutului* (1933). Cu un orgoliu aproape paranoic, autorul își revendică profund convins înțâietatea unor afirmații în domeniul estetic, în acela sociologic sau sub orizont metafizic. Se considera, cu teribilismu-i obișnuit, un căutător de esențe. Mișcându-se cu dezinvoltură în climatul rarefiat al noțiunilor, eseistul plasează conceptele de național („particularismul etnic”) și universal „sub unghiul valorilor maxime”. Valori pe care înțelege să le trăiască, în propulsia spre absolut, cu o neslăbită intensitate. Combătându-l pe Nichifor Crainic, esteticianul nu o ia deloc razna atunci când accentuează că nu specificul național asigură perenitatea unei opere, ci – luând ca exemplu romanele lui Dostoievski – forța iradiantă și profunzimea cu care un scriitor sau altul exprimă trăirile întregii umanități. Departe de a fi înclinat spre tradiționalism, **M.** nu-i persecutat nici de sugestia noutății, argumentând cu un bun-simț ireproșabil că inovația nu este fatalmente generatoare de capodopere. El replică, de pildă, la teoriile lui Henri Bergson, formulând un judicios punct de vedere: „funcționarea reală a gândirii nu-i un automatism psihic pur”. Cât despre „marafeturile” și „scrântelile” dadaismului, i se pare că exhibă ceva caricatural. Chiar punctată de ciudățenii, e vădită

aplecarea către filosofia religiilor și a culturii. Era convins că, în această sferă, are un cuvânt definitiv de spus. Nici o inhibiție nu îl încercă când lansează provocarea că studiul *Metafizica laică și metafizica sfinților* ar fi o „sinteză extremă” cum altele nu s-au întreprins. Își propusese să urmărească „filonul” mistic în artă și în literatură, însă până la urmă totul a rămas în stadiul de schiță. Plecând de la operă (product folcloric sau izvodire cultă), și nu de la preconcept, emite, cu o superbie în care intră o bună doză de prezumțiozitate, o seamă de considerații asupra „sufletului românesc”. Un articol se intitulează *Sufletul românesc în poezie*. În lirica autohtonă, a cărei evoluție o delimitează în cinci etape, trăsăturile caracteristice i se par a fi predispoziția pentru contemplație (cu un balans spre „transcendent”), un sentiment aparte al naturii, discreția, pornirea spre joc, umorul. Totul – exceptându-l pe Titu Maiorescu – îl nemulțumește pe **M.** la criticii români, pe care îi supune unor judecăți incisive. El acuză lipsa de criterii, absența unui simț al ierarhiei valorice, partizanatul cu iz provincial. De unde, o gravă „criză de autoritate”. De-a dreptul rizibile i se par sentințele gonfate ale lui Mihail Dragomirescu, care descoperă la tot pasul, în literatura noastră, „giganți”. Lui G. Ibrăileanu nu îi pune la îndoială bunele intenții, reproșurile vizând cantonarea în perimetrul urbei Iașilor. La H. Sanielevici îl irită furia negativistă, trădând un eu hipertrofic. Și Paul Zarifopol, cu toată inteligența-i ascuțită, ar avea câteodată opțiuni care descumpănesc. Nici E. Lovinescu nu scapă de aciditățile necruțătorului cenzor. Ironiile trec, nu rareori, în sarcasm sau de-a dreptul în batjocură. Sunt și reprize de ilaritate oarecum neașteptate la acest spirit tulburat, aflat într-o tensiune continuă, dar și într-un fragil echilibru, la întretărirea dintre puseul genialoid și iminenta prăbușire în întuneric.

SCRIERI: *Directiva absolutului*, București, 1933.

Repere bibliografice: Nicolae Roșu, „*Directiva absolutului*”, CRE, 1933, 2035; Constantin Noica, *Între suflet și spirit*, II, îngr. Marin Diaconu, București, 1996, 186–188; Micu, „*Gândirea*”, 72–73, *passim*; Mircea Eliade, *Memorii*, I, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1991, 116–118, 239–240; Arșavir Acterian, *Jurnalul unui pseudo-filosof*, București, 1992, 219–221; Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu. Așa cum l-am cunoscut*, București, 1992, 38–39, *passim*; Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței*, III, îngr. Marin Diaconu și Zaharia Balinca, București, 1996, 296; Florin Faifer, *Genialoidul*, CL, 2001, 12. **F.F.**

MATEEVICI, Alexie (16.III.1888, Căinari–Tighina – 13.VIII.1917, Chișinău), poet, traducător, eseist. Este fiul Nadejdei (n. Neaga, făcând parte dintr-o familie de preoți) și al lui Mihail Mateevici, preot. Își petrece copilăria în satul Zaim. Studiază la școala duhovnicească (1897–1902), la Seminarul Teologic din Chișinău (1902–1910) și la Academia Teologică din Kiev (1910–1914), unde își ia licența. Va fi profesor de limba greacă la Seminarul Teologic din Chișinău. În 1915 este înrolat ca preot militar pe frontul din Galiția, iar în 1916 pe cel românesc, unde contractează un tifos exantematic care îi va măcina sănătatea. La începutul secolului a publicat o serie de articole de atitudine politică (*Ce ne trebuie nouă, Lupta moldovenilor pentru drepturi*), în care revendică autonomia națională pentru basarabeni, dreptul de a studia și a folosi limba română. Preocupările etnologice se concretizează în studiile *Obiceiurile și rânduieile nunții la moldovenii basarabeni*, *Colindele Crăciunului*, *Anul Nou la moldoveni*, *Bocetele de înmormântare moldovenești* ș.a. A debutat în „Basarabia” (iulie 1906) cu articolul *Cumătriile*, semnat A. Lamprion. În aceeași revistă apar povestirea *Toamna*, iscălită Alecu Mateescu, nume folosit și pentru câteva traduceri din Cehov, pentru versuri (februarie 1907), dar și pentru diverse articole, unele fiind iscălite și cu pseudonimele A. Mihăilescu și Fl. Măgureanu; alte semnături: Al. M-ci, Al. Mat-ci. Poezii a mai publicat în „Viața Basarabiei”, „Luminătorul” și în „Kișiniovskie eparhialnie vedomosti”. În iunie 1917 prezintă la cursurile de limba română pentru învățătorii moldoveni poezia-manifest *Limba noastră*, apărută tot atunci în „Cuvânt moldovenesc”. Versurile lui vor fi editate abia postum, în 1926. De menționat că **M.** a și tradus îndeobște din literatura rusă: Pușkin, Lermontov, Cehov, Maxim Gorki ș.a.

M. impune prin opera sa nu doar un om creștin doctrinar, ci și un *homo christianus* genuin, organic. Acordul dintre Hristos și popor, asemenea aceluia dintre sămânță și arătură, cum zicea Nichifor Crainic, este intuit și exprimat ca marea temă, ca toposul fundamental al poeziei sale mesianice. Poetul, ca preot, o înalță în tonuri psalmodiate, de rugăciune pământească spre cerurile pline de taină ale lui Dumnezeu. El se închide în cercul credinței ca un nou Ioan Damaschin, spre a se lepăda de lumeasca deșertăciune și a se pătrunde de duhul mântuirii: „Chemarea mea-i Ființa sfântă,/ Viața

Desen de Marcel Iancu

mea-i cerescul cântec”. Nu poate concepe lumea decât prin Iisus, măsura universală vie cu care sunt măsuțați oamenii. **M.** îl împământenește, făcându-l să semene cu păstorul cel bun, cu semănătorul și plugarul. Mitul cristic crește, ca la Crainic, „din vlaga pământului românesc”, Iisus este mereu cu cei mulți și necăjiți: „Când crucea vieții te doboară/ Pe tine la pământ, creștine,/ Grozava soartă te-nfioară/ Fă-ți pace: Domnu-i cu tine” (*Mângâiere*). Se valorifică în cheia folclorului de inspirație religioasă toposul luminii cerești și acela al răsăririi stelei ce vestește marea minune : „Lumini lucesc la gura mormântului deschis,/ Întunecimea piere o clipă-n toată firea.../ Hristos învie!.../ Paznici, să fie vouă vis,/ Lumina vă vorbește, v-au înlemnit uimirea!// Lumină din lumina cerescului cuprins/ Lucește-acum pe chipuri, îl-înălță biruința” (*Hristos a înviat*). Poetul însuși se crede un apostol al lui Hristos, profetizând în „versuri cu foc arzătoare”, pe linia lui Octavian Goga, aprinderea unor zări noi: „Vezi?! În zarea depărtării/ Zorile s-aprind,/ Sfânta zi a învierii/ Vine strălucind”. Dintr-un misionar creștin se transformă într-un vizionar social, într-un mesia al începutului „nou” de eră, care aduce nu doar mântuirea de păcatul originar, ci cheamă la luptă „pentru-nfrângerea robiei/ Bietului plugar”: „Eu cânt, căci văd necazul frânt/ Ș-aud plugari în zori cântând./ Nu doine de amar, de dor – / Înviorarea țării lor...// Și glasul vieții ascultând,/ Venirea zorilor eu cânt”. **M.** scrie cel mai inspirat

poem consacrat limbii române, care conține „imagini superioare de mare poezie” (G. Călinescu). Definițiile metaforice, dispuse conform unei reacții în lanț, sunt foarte sugestive. Limba este fundamentul etern al neamului, aurul sufletului lui, valoarea supremă („Limba noastră-i o comoară/ În adâncuri înfundată,/ Un șirag de piatră rară/ Pe moșie revărsată”). Ca foc latent al istoriei naționale, ea trezește neamul din somnul de moarte, trezire simbolizată de imaginea deșteptării „viteazului din poveste”. Limba înseamnă cântecul originar, „doina dorurilor noastre”. E logos, principiu ultim al existenței unui popor, mijlocind comuniunea cu Dumnezeu: „Limba noastră îi aleasă/ Să ridice slavă-n ceruri/ Să ne spuie-n hram ș-acasă/ Veșnicele adevăruri.// Limba noastră-i limbă sfântă,/ Limba vechilor cazanii,/ Care-o plâng și care-o cântă/ Pe la vatra lor țărani”. Dominanta mistică a avut în poezia și în publicistica lui **M.** atât aspect de doctrină creștină și socială, cât și de manifest estetic.

A devenit un loc comun să se vorbească, cu diferite prilejuri, mai ales aniversare sau comemorative, despre actualitatea unui scriitor, a ideilor, a creației lui etc. Dar poate că niciodată nu s-a potrivit mai bine această sintagmă „actualitatea lui...” ca în cazul lui Mateevici, omul îndurerat de soartă, preotul crezând în destinul neamului său, încărcat de speranțe în viitorul lui, poetul care a văzut în limbă spațiul sacru al identității naționale și făclia din care neamul să-și tragă izbânzile sale.

DUMITRU IRIMIA

SCRIERI: *Poezii*, pref. Petre V. Haneș, București, 1926; *Poezii*, pref. L.T. Boga, Chișinău, 1937; *Opere alese*, îngr. Efim Levit, Chișinău, 1954; *Scrieri alese*, îngr. și pref. I. Vartician și Efim Levit, Chișinău, 1966; *Pagini alese*, îngr. V. Nazar, pref. Andrei Hropotinschi, Chișinău, 1985; *Pentru feciorii gliei*, Chișinău, 1988; *Scrieri*, îngr. și introd. Ion Nuță, Iași, 1989; *Opere*, I–II, îngr. Ion Nuță, Efim Levit și Sava Pânzaru, pref. Efim Levit și Sava Pânzaru, Chișinău, 1993; *În zarea anilor*, Chișinău, 1998.

Repere bibliografice: Petre V. Haneș, *Istoria literaturii românești*, București, 1924, 277–279; Vasile Țepordei, *Preotul-poet Alexie Mateevici*, Chișinău, 1937; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 855–856, *Ist. lit.* (1982), 941; Haneș, *Scriitorii*, 301–327; Ciopraga, *Lit. rom.*, 213–214; Andrei Ciurunga, „*Limba noastră-i graiul pâinii*”, LCF, 1983, 11; Petre Balmuș, [Alexie Mateevici], LA, 1984, 13 septembrie, 1985, 15 august, „*Orizontul*”, 1988, 3; *Cântărețul limbii noastre. Omagiu lui Al. Mateevici*, Chișinău, 1988; Z. Ornea, A. Mateevici, RL, 1990, 9; Ciocanu, *Critică*, 146–153; Iurie Colesnic, *Doina dorurilor noastre. Itinerar-memorial liric*, Chișinău, 1990; Nicolae Dabija, *Pe urmele lui Orfeu*, Chișinău, 1990, *passim*; Colesnic, *Basarabia*,

I, 238–253; Dumitru Irimia, A. Mateevici–autorul celui mai profund poem închinat limbii române, DL, 1996, 4; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 85–89; *Dicț. scriit. rom.*, III, 127–128; Constantin Ciopraga, *Alexie Mateevici*, DL, 2003, 1; *Alexie Mateevici. Genealogii. Iconografie. Evocări*, îngr. Vlad Chiriac, Chișinău, 2003; Ana Bantoș, *Doi poeți mărturisitori: Alexei Mateevici și Grigore Vieru*, LRC, 2007, 10–12; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 23–26. **M.C.**

MATEI, Alexandru (11.IV.1975, București), eseist, traducător. Este fiul Angelei Marinescu, poetă, și al lui Gavril Matei, scriitor. Urmează școala primară (cu o pauză de un an), gimnaziul și liceul la Târgu Mureș, apoi studiază un an la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai”, secția franceză–engleză. Începând cu anul al doilea, trece la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine din București, secția franceză–engleză, pe care o va absolvi în 1997; face studii aprofundate în antropologie culturală franceză, finalizate în 1998. Devine doctor în literatură franceză contemporană la Universitatea din București și la École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS) din Paris (2007) cu o teză apărută în 2012 la editura pariziană L'Harmattan sub titlul *Jean Echenoz et la distance intérieure*. A fost redactor la „Observator cultural” (2005–2007) și la „Cuvântul” (2008). Din 2003 a predat literatură franceză la Universitatea „Spiru Haret”, ulterior fiind lector la Departamentul de limbi moderne aplicate din cadrul Universității Europei de Sud-Est Lumina. A debutat în 1984, cu versuri, în revistele „Steaua” și „Almanahul copiilor”. A mai colaborat cu studii, eseuri și recenzii la „Litere nouă”, „România literară”, „22”, „Bucureștiul cultural”, „Idei în dialog”, „Dilema”, „Vatra”, „Astra”, „Cultura”, „CriticAtac” ș.a.

Debutul editorial al lui **M.** are loc cu volumul de poezie *Tractir* (2000), unde provocarea politică și erotică vădește mai ales calități metadiscursive. Relevant este autoportretul literar, definit de auto-deriziune și autoironie. **M.** va abandona poezia în favoarea metadiscursurilor, impunându-se drept unul dintre cei mai vizibili esești și intelectuali critici din generația 2000. S-a ilustrat inițial ca un promotor avizat și vizibil al actualității literare franceze în spațiul cultural românesc, publicând comentarii incitante despre figurile, tendințele și polemicile ei reprezentative; este și unul dintre primii analiști, în spațiul românesc, ai conceptului de autoficțiune, lansat de Serge Doubrovsky. Discursul său mixează dezinvolt speculația teoretico-filosofică

și pop-filosofia, estetismul și colocvialismul, frivolitatea malițioasă și gravitatea de substrat. Pornind de la tema apocaliptică a „morții literaturii” înalte, vehiculată în Franța ca răspuns la emergența globală a consumerismului și la pierderea statutului de superputere culturală, volumul de eseuri *Ultimele zile din viața Literaturii. Enorm și insignifiant în literatura franceză contemporană* (2008) sintetizează aceste preocupări într-o panoramă critică modulară. Sunt investigate mai multe direcții productive: autoficțiunea – îndeosebi cea feminină, minimalismul, noul libertinaj, comercialismul, literatura angajată, estetismul antimodern, și scriitorii ilustrativi (Michel Houellebecq – „ultimul mare scriitor”, Jean Echenoz, Anna Gavalda, Amélie Nothomb, Marie Redonnet, Catherine Millet, Marie Darrieusseq ș.a.). Interesul lui **M.** pentru istoria recentă și fenomenul politic autohton, interpretat în cheie culturală, se manifestă din plin în *Mormântul comunismului românesc. „Romantismul revoluționar” înainte și după 1989* (2011), unde se resimte atât insatisfacția față de „insuficiența literaturii”, cât și dependența de modelele ei. Elaborat după actul de condamnare oficială a regimului comunist (**M.** face parte din rândul criticilor „raportului Tismăneanu”), volumul depășește maniheismele morale ale „anticomunismului postcomunist” și clișeele Războiului Rece. Din nou, filosofia pop îi servește lui **M.** drept suport pentru deconstrucții speculative, cu asocieri riscante și inserturi confesive provocatoare. Dincolo de considerațiile despre supraviețuitorii elitelor ceaușiste, critica intelectualilor dezvoltată de **M.** în aceste pagini (în prelungirea criticii intelectualilor francezi din volumul precedent) vizează cu precădere inteligența de dreapta, adică intelectualii din jurul Grupului pentru Dialog Social (Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, H.-R. Patapievici, Andrei Cornea, Mircea Cărtărescu, Traian Ungureanu, Mihail Neamțu), fără a menaja însă nici noua stângă grupată în jurul platformei CriticAtac (Alex. Cistelean, Ciprian Șiulea, C. Rogozanu). Mai apropiat de aceasta din urmă, **M.** nu ezită să sancționeze nici tendințele „dogmatice” ale unor reprezentanți ai ei, propunând o perspectivă echilibrată asupra trecutului comunist și, deopotrivă, o critică a capitalismului și consumerismului. Idealul critic al autorului pare a fi acela al unei neutralități care se sustrage în permanență cantonării într-un discurs de putere, autosubminându-se la nevoie. Este

ceea ce explică întrucâtva predilecția sa recentă pentru exegeza lui Roland Barthes, atras el însuși de ideea „neutrului”. **M.** a mai tradus din Jean Baudrillard, William Marx, Jean-Philippe Toussaint ș.a.

SCRIERI: *Tractir*, Cluj-Napoca, 2000; *Ultimele zile din viața Literaturii. Enorm și insignifiant în literatura franceză contemporană*, București, 2008; *Mormântul comunismului românesc. „Romantismul revoluționar” înainte și după 1989*, pref. Adrian Cioroianu, București, 2011; *Jean Echenoz et la distance intérieure*, Paris, 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *Confesiune necruțătoare, dusă până la ultimele consecințe*, RL, 2001, 1; Cristea-Enache, *București*, 562–565; Paul Cernat, *Literatura franceză, de la gradul zero la 20 de grade*, OC, 2008, 435; Petru Vaida, *Literatura franceză în pericol?*, „Bucureștii culturale”, 2008, 10; Claudiu Turcuș, *Ce s-a întâmplat în ultimii 10 ani cu literatura tânără. Note pe marginea unor cărți*, VTRA, 2009, 3; Alex Goldiș, *Societatea spectacolului la români*, CLT, 2011, 321; C. Rogozanu, *Eseul optimist*, SDC, 2012, 328.

P.C.

MATEI, Gavril (3.X.1943, Săliștea Nouă, j. Cluj – 22.V.2008, București), poet, prozator, editor, traducător. Este fiul Irinei (n. Goga) și al lui Ioan Matei, țărani. După terminarea liceului la Cluj (1962), urmează Facultatea de Filologie a Universității din București, absolvită în 1967. Debutează cu versuri în „Tribuna” (1962) și editorial cu volumul de poezii *Un copil lovește cerul* (1968). A mai fost prezent în „Luceafărul”, unde este redactor din 1974 până în 1991, „Astra”, „România literară”, „Steaua” ș.a. A folosit și pseudonimele Matei Albastru și Matei Gavril Albastru. Sub îngrijirea sa, în special la Editura România Press, pe care o conduce din 1995, au apărut numeroase cărți de literatură română (de la folclor și clasicii secolului al XIX-lea la contemporani), adesea în ediții bilingve, precum și volume de critică literară, monografii, traduceri din literatura contemporană de expresie germană. Poeta Angela Marinescu a fost soția sa, iar eseistul Alexandru Matei este fiul lor.

Sugestiv este titlul cărții cu care debuta **M.** – *Un copil lovește cerul*. „Lovirea” era de tradus atunci mai degrabă ca o atingere decât ca o agresiune de nonconformist, poezia era dominată de un fel de euforie paradisiacă a vârstei candide, copilărești. Lumea lui Ioan Alexandru sau cea a lui Gheorghe Pituț (prietenii clujeni ai poetului) se afla prin vecinătăți, dar mai curând în sensul unei anumite prospețimi a îmbrățișării concretelor, sub înfățișări de natură frustă, elementară, de decor rural, fără

tensiunile și convulsiile din viziunea confrăților. Sunt, în majoritate, descripții ordonate în jurul unor elemente-reper precum izvorul, pădurea, iarba, turmele, cireada de bivoli, cireșul, stejarul, ploaia, curcubeul; o poezie a senzației proaspete, mai degrabă tandre, ce propune o lume a miracolului continuu : „Iarba mi se topește sub tălpi cu freamăt blând. / Râd păsările-n arbori viu colorat crescute. / Izvorul sfarmă stele tăcute sub pământ/ și-n gușa ciocârlilor le-asmute. / Tăiem din flori călcăie de miros/ și ne-adăpăm la scocuri de miere de albine. / Coboară turme limpezi pe fulgere de os/ spărgând tăcerea-adâncă de alune. / Soarele la amiază ține cântarul drept...” (*Prima oară*). Versul ultim e evident blagian. Dar acest volum vorbește și despre desprinderea de starea primară, edenică, de „inconștienta vreme” și de ieșirea în largul lumii. Ceva din tematica tradiționalistă a rupturii de spațiul matricial face ecou în aceste versuri – păcatul distanțării de el prin cuvânt, din nou blagian, e mărturisit direct : „Zeul primordial, el, eul acestei lumi,/ s-a omorât în mine prin cuvânt”, sau, cu un procent de retorică naivă : „singur în lume, trist și scriitor”. Izvorul seacă, o stea urlă sfâșietor în cerul singur, „cărutele cu îngeri” dispar, „soarele stă singur în găoace,/ fumează, râde strâmb și-njură”, copilăria începe să apară la timpul trecut : „Eram copilul stărilor barbare,/ Am fost și cel mai tânăr Dumnezeu”. „Zgomotul orașului absurd” e și el o urmă „tradiționalistă”, ca și „concretul mecanic” – în versuri al căror accent prea subliniat „tezist” a putut fi amendat de critică. În *Glorie* (1969), cartea următoare, ruptura e deja evidentă. Subiectul se declară definitiv însingurat, bolnav de o tristețe fără nume, amintind de cea „metafizică” a lui Blaga, dar e o suferință în prag de transfigurare, căci un paradoxal „vis de glorie (ii) stăpânește minunea de a exista” – o viață în care se aspiră la ipostaza de jucător cu divinitatea însăși – „această sărbătoare a materiei”. O luminozitate ambiguă a ființei învăluie un univers cu figuri stilizate traklian, estetizând cumva și trecând în emblemă fiorul expresionist al viziunii : „Nemuritor în lung și-n lat. / Luminez să se vadă/ cum păsări rănite-și iau zborul/ însângărând apele reci”. O *Invocare nopții* dezvoltă figurația cvasiexpresionistă, halucinatorie („halucinez cu ochii dilatați de vid și spaimă”), un „dor de moarte (care) chipu-mi îmbălsămează”; asocierea durerii cu voluptatea, decorul de „stele negre”, „tragica armonie” țin de un regim oximoronic al imaginarului,

constrâns de cadrul conceptual ilustrat. Poza de trubadur delirant convenționalizează această viziune ce acceptă și ceva din vocabularul „poetic” căzut în desuetudine : „Albastru zac eu în lumină/ cu irizări stranii de nebunie,/ vag cavalier cu liră ce deliră/ și buzele albite halucinând zefirul./ Nu există decât moarte,/ nu există decât vid”. În acest moment al scrisului său **M.**, devenit Matei Albastru, se întâlnește în planul viziunii cu Angela Marinescu, care debuta în același an cu placheta *Sânge albastru*.... „Sângele albastru” e prezent și într-un poem intitulat *Spațiu și timp*. Simbioza celor două discursuri lirice e evidențiable mai ales la nivelul comunicării dintre senzual și spiritual, o senzualitate ușor maladivă, ce asociază extazul nocturn-novalisian cu proiecții venind dinspre Trakl, cu invocarea iubitei-surori, ori din teritoriul blagian al „țării fără de nume” : „doar timpul tulbur mă desparte/ de acea țară fără nume/ unde m-așteaptă frații nenăscuți”. Un filon de voluptate îndrăzneț și expresiv comunicată străbate acest discurs ce împinge, de exemplu, cunoscuta obsesie a traumatismului natal și nostalgia (din nou blagiană) a întoarcerii în pânțele matern spre limitele expresiei „naturaliste”, ca în poezia intitulată chiar *Nostalgie* : „O, mamă, calmul pântecului tău pierdut./ Ce orb eram și fericit./ Ce bun și-ascultător acolo, în adânc. [...] Apoi a venit ziua când cu gura/ gustatu-ți-am eu sexul/ și laptele țâșnit/ pe fața mea aprinsă./ Acum mă înconjoară seara rece,/ iar cerul ca un anus fantastic mă desfide/ oceanelor din burta lui albastre”. (Se poate nota, în treacăt, aici și o interferență cu Cezar Ivănescu.) Alte asocieri sugerând o senzualitate exacerbată, ca în *Senzație* („Tânăr copil,/ hermafrodit cu pielea turgescență,/ cu sexul dop de aur umflat/ ca un caimac de sânge”), dar și un titlu ca *Masturbare* ori ipostaza visată de „zeu priapic” au putut provoca, la vremea apariției, reacții vehemente din partea câtorva critici conformiști, care condamnau apariția ei din pricini de vulgaritate și „pornografie”. Acest imaginar articulat la confluența dintre o senzorialitate tensionată și stilizarea în figuri decantate ale gesticii erotice se stabilizează oarecum în cărți precum *Pur* (1971) și *Între floare și fruct* (1974), unde se impune un soi de „prerafaelism” al figurației, reciclând ceva din sensibilitatea lirică „fin de siècle”. Întoarse spre experiențe mai vechi ale poeziei, versurile din această etapă sună totuși autentic și se integrează, în orice caz, „logicii” viziunii conturate

până acum. „Instinctul de moarte” e afișat mai peste tot cu un fel de voluptate senzual-crepusculară, un tânăr mort în floare traversează decoruri florale ca de grafică Art Nouveau, în cutare poem se plânge „de atâta frumusețe”, mișcarea în spațiul stilizat capătă lentori de agonie caligrafică, nefiind decât o „repetiție supremă a morții”. Se suferă mult de frumusețe în aceste versuri, în așa măsură încât apelul la sonorități pure, fără referent real, apare ca semnal al acestei revărsări a trăirii suspendate, a abandonului în fluxul verbal muzical, „delirant” : „Eoric, parimer, rurira,/ Habaian, onire venalir”... (Din tradiția românească nu lipsește nici acest filon, ilustrat de limba „leopardă” a lui Virgil Teodorescu, de cea „spargă” a Ninei Cassian, de unele experiențe ale lui Romulus Vulpescu.) „Semnificații liberi”, ar zice, încântați, semioticienii flămânzi de „text”. Nu e de mirare că se atribuie o sursă angelică acestui limbaj incantatoriu („Un înger coborât în strană/ Cuvinte magice mi-a zis:/ lavaladolada, lavaladolid/ Suflexodimero,/ Uburumabara”...) cu intruziuni în multe alte poeme în care se cedează „inițiativa cuvintelor”. E firesc, în consecință, ca autorul acestor versuri să declare în ultimul text din carte : „Mă simt poetul pur”. Un ciudat dezechilibru formal și de atitudine lirică afectează cărțile ce vor urma. În *Patria libertății* (1979), apoi în *Steaua nebunului* (1982) și în *Un spațiu mai curat* (1991) coexistă surprinzător reflecția plată și ponciful lingvistic („De rostul nepătrunsei veșniciei/ Nu scapă nimeni”) cu „elemente de poezie concretă” – cum se intitulează ultimul ciclu al volumului din 1991. Sunt, în majoritate, „aliterații” vizând încă o dată muzica pură, câte un text e compus din cuvinte care încep cu aceeași literă (ca în *Alfabetul* de pe vremuri avangardiste al lui Sașa Pană și Moldov ori în exercițiile de atelier franțuzesc OuLiPo), cu melodioase, ce-i drept, efecte de „ars combinatoria” : „Aiurind alerga Alighieri/ Albăstrind arca anului alb”.... Un *Omagiu lui Brâncuși* aliniază de douăzeci de ori majuscula „O” încheiată cu „M”-ul din ultimul, care-i dezvăluie sensul, o *toamnă (poem vizual)* reia experiența caligramelor lui Apollinaire scriind sintagma „cârd de cocori” sub formă de triunghi. Se deschide astfel calea spre alte experiențe similare, de ordinul aceleiași „poezii concrete” pe care poetul, bursier în acei ani prin Germania, o descoperă, în sfârșit, într-o antologie, glosând apoi, defazat, pe marginea ei. O va exploata cu o oarecare dexteritate, argumentându-i universalitatea prin

accesul nemediat la sens, datorat dispunerii ingenioase a literelor ce devin „figuri” plastice sui-generis. Deși vedea în poezia concretă o „yală universală”, ea nu deschide decât mici uși destul de înguste; oferă, în schimb, o senzație de eliberare din frâiele altor frământări existențiale ce angajează scrisul lui **M.** Ele fac ecou unei biografii accidentate, mai ales pe plan afectiv, de unde și versurile, când sarcastice la adresa unei iubiri trădate, când pătrunse de nostalgia unei armonii familiale, dar nu numai atât. Fapt e că discursul poetic oscilează între stări de spirit și limbaje contrastante, cu căderi în convențional, dar și cu momente de prospețime a confesiunii simple, între repere de viață cotidiană surprinse expresiv. Inconfortul acesta se simte mai peste tot – este al unui spirit nemulțumit de sine și de lume, conștient că nu și-a găsit și nu-și poate găsi nici echilibrul existențial râvnit, nici armoniile poetice visate.

SCRIERI: *Un copil lovește cerul*, București, 1968; *Glorie*, București, 1969; *Pur*, București, 1971; *Împărăția*, București, 1972; *Între floare și fruct*, București, 1974; *Noaptea definitivă*, București, 1978; *Patria libertății*, București, 1979; *Steaua nebunului*, București, 1982; *Povești auzite de la bunicul meu*, București, 1983; *Un spațiu mai curat*, Cluj-Napoca, 1991; *Pur și alte poezii & alte referințe critice*, București, 2001; *Omnia 60 – Inedit 1*, București, 2003; *Lebăda oarbă*, București, 2004; *Povești alese*, București, 2004; *Structuri lirice și motive romantice la Novalis și Eminescu*, București, 2005; *Alte povești alese*, București, 2007; *Păcat original: etica rațiunii*, pref. Alexandru Matei, București, 2008. **Traduceri:** *Antologia lirică a Uniunii Scriitorilor din Carinthia*, București, 1993; Zarko Petan, *Minunata viață a lui Iosip B. Tito*, București, 1993; Lev Detela, Wolfgang Mayer König, *Oglinda în care ne privim*, București, 1996; Frank Geerk, *Trandafirii dictatorului*, București, 1999 (în colaborare cu Nora Iuga); Lev Detela, *Dincolo de Feuerwald*, București, 2000; Kurt Marti, *Necrologuri*, pref. Peter Bichsel, București, 2001; Beat Brechbühl, *Despre retezarea munților*, București, 2002; Jürg Acklin, *Defekt – Defect*, ed. bilingvă, București, 2005; *Poezie concretă. Autori de limbă germană – Konkrete Poesie. Deutschsprachige Autoren*, ed. bilingvă, îngr. Eugen Gomringer, București, 2005.

Repere bibliografice: Elena Guga, *Cronică de librărie*, LCE, 1968, 38; Valeriu Cristea, *Accente într-o discuție necesară*, RL, 1970, 27; Mircea Iorgulescu, „*Împărăția*”, LCE, 1972, 37; Valentin Tașcu, „*Împărăția*”, F, 1972, 9; Dan Culcer, „*Împărăția*”, VTRA, 1972, 11; Poantă, *Modalități*, 119–120; Cristea, *Un an*, 211–213; Barbu, *O ist.*, I, 423; Piru, *Poezia*, I, 359, II, 427–431; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 296–299; Dana Dumitriu, *Confesiunea ca revanșă*, RL, 1979, 2; Valentin Tașcu, „*Noaptea definitivă*”, F, 1979, 2; Mircea Popa, *Cazuistica anormalității*, TR, 1979, 18; Alboiu, *Un poet*,

57–59; Cristea, *Faptul*, 283–287; *Lit. rom. cont.*, I, 709–710; Cosma, *Romanul*, I, 247; Popa, *Ist. lit.*, II, 430–431. **I.Pp.**

MATEI, Valeriu

(31.III.1959,

Cazangic-Lăpușna),
poet.

Este fiul Sevastiței (n. Cătană) și al lui Nicolae Matei, țărani. Frecventează școala medie în comuna natală și la Leova. Un timp student la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Chișinău (1976–1978), va urma apoi Facultatea de Istorie, secția etnologie, la Universitatea „M. V. Lomonosov” din Moscova (1979–1983), unde își începe și pregătirea pentru doctorat, teza la care lucra referindu-se la valoarea istorico-etnografică a operei spătarului Nicolae Milescu; va fi însă exmatriculat ca antisovietic și naționalist. În 1984 se angajează cercetător științific inferior la Muzeul Etnografic din Istra, regiunea Moscova. Din 1987 până în 1990 a fost reprezentant al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească la Uniunea Scriitorilor din URSS. Este autor al *Declarației de Independență a Republicii Moldova*, adoptată de Parlament în august 1991; în 1990 fusese ales deputat, membru în Preziul Legislativului de la Chișinău (1990–1993). Din 1994 reprezintă, ca parlamentar, Blocul Intelectualilor și Țăranilor, ulterior Partidul Forțelor Democratice, al cărui președinte va deveni (1994–2002). Este vicepreședinte al Parlamentului (1998–1999), președinte al Comitetului de Cooperare Republica Moldova – Uniunea Europeană (1998–2001), de la început implicându-se în multe acțiuni politice, în țară și peste hotare, vizând recunoașterea și consolidarea independenței Republicii. În 1993 și 1994 a fost și director al Editurii Hyperion din Chișinău, redactor-șef al gazetei „Mesagerul”. Director de proiecte la Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova (din 2006), va mai funcționa ca director al Institutului Cultural „Mihai Eminescu” din Chișinău și ca director adjunct al Institutului de Filologie (până în 2009). Este membru al Academiei de

Științe a Republicii Moldova și din 2011 membru de onoare al Academiei Române. În 1973 începe să scrie în presa pentru copii din RSS Moldovenească, debutul semnificativ producându-se în revista „Tineretul Moldovei” din Chișinău (1980). Din motive politice i se interzice să publice până în 1985. Colaborează în schimb, din 1981, susținut de poezii Ioan Alexandru și Ștefan Aug. Doinaș, cu versuri în reviste literare din România: „Orizont”, „Luceafărul”, „Cronica”, „Transilvania”, „Convorbiri literare”, „Ramuri”, „Tribuna”, „Steaua”, „Familia” ș.a. Prima carte de poezie, *Stâlpul de foc*, îi apare în 1988. A compus și o piesă de teatru (*Prologul*, reprezentată din 1987 la Chișinău). Este coautor al unei nuvele romanțate, *Peregrinările și suferințele spătarului Neculai din Milești* (1988, în colaborare cu Serafim Saka). A transpus în română din poezia franceză, rusă, spaniolă. Este prezent la rândul lui în mai multe antologii, versurile traducându-i-se în engleză, franceză, germană, spaniolă, rusă, greacă, suedeză, letonă, slovacă, maghiară, macedoneană, turcă ș.a. A fost distins cu numeroase premii, între care Marele Premiu „Nichita Stănescu” (1995), Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române (1996), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2008, 2010) ș.a.; i s-au acordat Ordinul Steaua României în grad de Comandor (2004), iar la Chișinău Ordinul Republicii (2010).

De la o poezie a fervorii adolescente, cultivată în *Stâlpul de foc*, **M.** se înscrie cu scurgerea timpului într-o formulă mai directă. El face de fapt trecerea dinspre lirismul mesianic al generației lui Grigore Vieru, de care e mai apropiat, spre realismul poetic al generației lui Emilian Galaicu-Păun. În *Somn de lup* (1990) predominantă devine tema „durerea străbună” a dacismului ancestral, proiectată în fantasmеle agresive ale lupilor și marcată de un sentiment apăsător al pustiului, poetul făcând mai multe incursiuni în istoria românească. „Poet substanțial în descendență nichitiană” (Eugen Simion), **M.** scrie preponderent în două mari registre. Unul urmează linia tradiționalismului agrest, trecut prin filtre moderne: „În goana hăitașilor zăpada scânteie,/ port la gât lanț sclipitor de lună/ și visez sânul tău alb, femeie,/ eu, lupul de jertfă,/ lupul de sânge dat prăzii/ când cu tâmpla rănită mai sânger pe-ntinsul zăpezii”, dar de un profetism sumbru, amenințător: „Bat clopotele, mamă, în schitul Sfintei Vineri,/ bat clopotele toamnei și noi

suntem azi triști,/ de-atâtea lacrimi urcă fântânile la ceruri/ și văduvită-i casa în care mai ești/ [...] Prin sat pustiul umblă. Cu degete de gheață/ crucifică deliruri în case de bătrâni/ și fructe-n destrămare aruncă-n aer greață,/ iar câinii urlă jalnic pe dealuri, pe la stâni”. Altul – treptat tot mai prezent – are un caracter citadin, cu disperări trase în imagini brutale, apocaliptice: „Ziduri cenușii, mirosuri care provoacă-amețeală,/ zdrențe fluturând la balcoane,/ arborii ca niște cruci în putrezire/ și tramvaiele alunecând/ pe lângă morminte – acesta-i orașul în care locuiesc/ [...] piatră fără memorie,/ inscripții șterse de ploi și de vânturi,/ păsări care au uitat zborul/ și vitrine în care/ foamea face apel la opinia publică”. Viziunea devine sumbră, lumea își pierde suflul, se frânge, împietrește, moare. Și în *Dimineața marelui oraș* (2003) secvențele se încarcă de un dramatism aspru, un ochi necruțător reflectă o realitate ieșită din țătâni: „Deodată/ orașul mi-aruncă în față rănilor lui/ ascunse după înalte pancarte./ Orașu-i orfan, el e al nimănui./ Un Nero-l pudrează, alt Nero îl aude”. Accentele subversive, culorile întunecate, răzvrătirea, imprecizia, frica, singurătatea, spaima de vid, neputința în fața destrămării revin în versul din *Grecia imaginară* (2003), ca și în volumele ce vor urma, cu o tematică diversă, o recuzită livrescă, mitologică sau exotica, și cu o permanentă și intensă vibrație afectivă. **M.** oscilează între ipostaza unui *poeta vates* și o sensibilitate de elegiac modern, cuprins de angoasa neantului sau de tristețea împăcată a „lupului de jertfă”, nefiindu-i străină, ca în *Ziliada* (2008), paradigma actului poetic sinonim cu actul auroral al genezei.

SCRIERI: *Stâlpul de foc*, pref. Grigore Vieru, Chișinău, 1988; *Peregrinările și suferințele spătarului Neculai din Milești* (în colaborare cu Serafim Saka), Chișinău, 1988; *Somn de lup*, Chișinău, 1990; ed. postfață Victor Crăciun, București, 2006; *Moartea lui Zenon*, cu ilustrații de Ion Irimescu, Iași, 1994; *Dimineața marelui oraș*, Chișinău, 2003; *Grecia imaginară*, Chișinău, 2003; *Orpheu și singurătatea*, Chișinău, 2003; *Basarabia – schiță istorică și culturală* (în colaborare), f.l., 2008; *Basarabia literară* (în colaborare), pref. Mihai Cimpoi, Alba Iulia, 2008; *Ziliada*, Iași, 2008; *101 poeme*, București, 2009; *Somn de lup și alte poeme*, Chișinău, 2010; *Elegiile fiului risipitor*, pref. Mihai Cimpoi, postfață Theodor Codreanu, Iași, 2010; *Cafeaua din paharul iubirii*, Râmnicu Sărat, 2011; *Itinerar. O figură emblematică a culturii românești – Mihai Cimpoi*, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Ioan Alexandru, *Tânărul poet*, LCE, 1988, 28; Val Condurache, *De la Nistru pân-la Tisa*, RL, 1991, 26; Petru Poantă, *Ceremonialul începutului*, TR, 1991, 32; Ion Pop, *Între nufăr și spadă*, VTRA, 1995, 6; Alex. Ștefănescu, [Valeriu Matei], RL, 1995, 21, 22, 2012, 29; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 248; Simion, *Scriitori*, IV, 293–297; Galaicu-Păun, *Poezia*, 128–132; Viorel Dinescu, [Valeriu Matei], LA, 2003, 48, 2004, 8, 2009, 12, 2010, 13, 21, VBA, 2004, 3; Cimpoi, *Critice*, IV, 234–237, IX, 179–194; *Mică encicl.*, 465–474; Ciopraga, *Efigii*, 181–184; Nicolae Dabija, *Un spartan*, LA, 2009, 26 martie; Rachieru, *Poezii Basarabia*, 455–461. **M.C.**

MATEI AL MIRELOR (c.1550, Pogoniani, Grecia – 1624, Târgoviște), cronicar. Ca protosinghel la Patriarhia din Constantinopol, **M.** a avut ocazia să-și formeze o solidă cultură teologică și istorică. Între 1595 și 1600 îndeplinește misiuni religioase la Moscova și Lvov, învățând slavona, din care va și traduce. Este silit să plece din Constantinopol (poate din cauza stăpânirii turcești) și vine în Țara Românească (prin 1603–1605), unde va fi numit egumen al mănăstirii Dealu. În 1605 primește și titlul onorific de mitropolit al Mirelor. Participă activ la viața politică, învățatul egumen, minte lucidă și dreaptă, bucurându-se de aprecierea domnitorilor români.

M. a scris numai în limba greacă, limbă de circulație în mediile culte din Țara Românească. *Viața și petrecerea cuvioasei maicii noastre Parascheva cea Nouă din Epivates* este o hagiografie, având ca model opera cu același titlu a patriarhului Eftimie din Târnovo. Urmează *Slujbă pentru Grigorie cel Mare Decapolitul*, în prefața căreia cronicarul face o primă referință la întâmplările sângeroase din timpul domniei lui Radu Șerban. Între 1616 și 1618 compune o scriere parenetică în versuri, după modelul *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (pe care se presupune că le-a tradus în grecește), intitulată *Sfaturi către Alexandru Iliaș*, unde face și o critică aspră a stării sociale a țării. *Istoria celor petrecute în Țara Românească. Începând de la Șerban Voievod până la Gavriil Voievod* este o povestire versificată a evenimentelor din perioada 1602–1618 și a fost tipărită (împreună cu poemul lui Stavrinos despre Mihai Viteazul) de mai multe ori la Veneția în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Printre alte întâmplări, sunt descrise luptele lui Radu Șerban cu voievodul Ardealului, prilej pentru autor să înfiereze războiul. Este inserat și un capitol de istorie a Moldovei, din timpul lui Ștefan Tomșa. Tradusă, prescurtată sau adăugită,

Istoria... a fost inclusă în principalele cronici ale Țării Românești, fiind unica sursă internă pentru perioada relatată. Scrierile lui **M.**, cu un pronunțat caracter moralizator, dezvăluie un spirit lucid care, fiind slujit de retorica vremii, dar și de calități literare, reușește să se impună atenției prin relatări veridice, ritmate dramatic.

SCRIERI: *Istoria celor petrecute în Țara Românească. Începând de la Șerban Voievod până la Gavriil Voievod. Aici scriem oarecare sfaturi ce am dat prea luminatului domn Ion Alexandru, când se afla în scaunul domnesc, în Tezaur de monumente istorice pentru România*, I, publ. Al. Papiu-Ilarian, București, 1862, 327–384; *Istoria celor săvârșite în Ungrovlahia începând de la Șerban Voievod*, LRV, II, 234–249.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria românilor*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898–1899; Russo, *Studii istorice*, I, 157–179; Iulian Ștefănescu, *Opere istorice*, București, 1942, 47–75; Zamfirescu, *Studii*, 184–204; *Matei al Mirelor*, LRV, II, 226–233; *Dicț. lit.* 1900, 557; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 254–255; *Dicț. scriit. rom.*, III, 128–129. **C.T.**

MAVROCORDAT, Nicolae (3.V.1680, Constantinopol – 3.IX.1730, București), cărturar.

Este fiul Sultanei Hrisoscoleu, coborâtore din viața domnească a lui Ștefan cel Mare, și al lui Alexandru Mavrocordat Exaporitul, mare dragoman. A primit o educație aleasă, supravegheat îndeaproape de părintele său, care îl alegea pe Iakovos Manos din Argos ca preceptor pentru fiii lui, iar ca profesori, pentru deprinderea latinei și a francezei, pe Jacques Pipéri din Chios și pe Aubry de La Motraye. A devenit, încă de tânăr, faimos prin erudiția și talentul de poliglot, căci putea rosti pe de rost fragmente impresionante din diferite literaturi. La maturitate stăpânea turca, latina, araba, greaca veche și nouă, italiana, persana, ebraica și româna. Înainte de 18 ani a obținut rangul de dragoman al Curții Otomane, înlocuindu-l în această funcție pe tatăl său. Nicolae Costin l-a descris pe **M.** ca „om prea învățat

în toate învățăturile, așa filosofești, astronomești, cum și teologești, care se arată din cărțile ce au făcut și se află tipărite”. La 6 noiembrie 1709 a fost numit, pentru prima dată, domn al Moldovei, deschizând șirul domniilor fanariote în istoria românilor. După această primă domnie de doar un an, a revenit la conducerea aceluiași principat pentru răstimpul 25 septembrie 1711–5 ianuarie 1716. În Țara Românească a urcat pe tron tot de două ori: 21 ianuarie 1716–25 noiembrie 1716, martie 1719–3 septembrie 1730. Activitatea politică i-a fost apreciată în paradigma absolutismului luminat, chiar dacă domniile sale au stat sub semnul instabilității, dat de conflictele deschise sau mocnite cu boierii pământeni sau cu reprezentanți ai puterii din țările vecine. Episoade dramatice, în consonanță cu timpurile alunecoase, însă în dezacord cu noblețea lui spirituală, au marcat cariera politică a acestui domnitor considerat de unii istorici drept necruțător și tiran (Antonio Maria del Chiaro ș.a.). Una din cele mai nefericite circumstanțe face ca doi oameni de cultură străluciți, Antim Ivireanul și **M.**, să fie adversari politici, iar cel dintâi să plătească cu viața partizanatul cu boierii pământeni grupați în jurul Cantacuzinilor. Antim luase parte la conspirația ce urma să ducă la îndepărtarea lui **M.** de pe tronul Țării Românești. Abil, domnitorul a reușit, cu eforturi demne de un roman de aventuri, să întoarcă situația politică în favoarea lui. Totodată, în august 1716, cu ajutorul patriarhului Ieremia, l-a condamnat pe „urgisitul de Dzeu”, pe „răul Antim”, la surghiun, la mănăstirea Sfânta Ecaterina de pe muntele Sinai. Pe drum, spun cronicarii, ar fi fost ucis din ordin domnesc, iar trupul i-ar fi fost aruncat într-un afluent al Mariței. Diplomat remarcabil, **M.** a reușit să înfăptuiască schimbări majore în plan politic, administrativ, social, cultural, pregătind astfel societatea românească pentru impactul cu ideologia Luminilor și epoca modernă. De numele lui se leagă redresarea activității tipografiei și Academiei Domnești din Iași. Pe cea din urmă o așeza sub protecția patriarhului, în speranța unei longevități care să se sustragă perturbațiilor politice. **M.** a prezentat rolul pe care școala trebuie să îl dețină în societate, etapele necesare permiterii accesului și asimilării scrierilor literare, istorice, științifice ș.a. în *Despre studiul literelor și lectura cărților*. Textul, inspirat parțial din *Of Studies* al lui Francis Bacon, este adaptat nevoițelor învățământului moldovenesc, cărora **M.** le oferă rezolvare prin

soluții practice adresate, în egală măsură, profesorilor și învățăceilor. În Țara Românească a fondat mănăstirea Văcărești (1716), unde a adunat „cea mai mare bibliotecă din Europa de Sud-Est, cu bogate colecții de lucrări juridice, medicale, științifice” (Jacques Bouchard), întocmită și așezată printre alții de Ștefan Bergler, Ioan Scarlat, Daniel de Fonseca și, după unele surse, de Antonio Maria Del Chiaro. Această bibliotecă a fost atestată atât prin izvoare interne (cataloage contemporane concepute și date 1723, 1725 etc; file de inventar târzii, din 1865, ș.a.), cât și prin izvoare externe, mărturii ale contemporanilor conaționali sau străini, cum a documentat Corneliu Dima-Drăgan. Atras la Curte oameni de cultură, a întreținut o corespondență bogată cu oameni de vază ai timpului său (arhiepiscopul de Canterbury, Hrisant Nottaras, Jean Le Clerc), informându-se constant despre mersul literelor europene ș.a. Asemeni lui Constantin Brâncoveanu, avea o cancelarie impresionantă, cu numeroși pisari pentru limbi străine și cu secretari iscusiți. Prins în vârtejul îndatoririlor politice, **M.** a scris relativ puțin, mai mereu atent la evenimentele din jurul lui, cărora înțelege să le răspundă și prin consemnări de tipul *Discursului împotriva tutunului*. Această diatribă (nedată), parte a unei polemici literare în epocă, fusese concepută ca replică la un text pierdut azi, *Elogiul prafului de tutun* al lui Mitrofanis Grigoras din Dodona. **M.** își completase diatriba printr-o epistolă extrem de virulentă cu titlul *Contra securii nebune care cu învoirea lui Dumnezeu îi conduce pe trântorii din Constantinopol*. Textul acesta impresionează prin modul în care autorul a înțeles să îmbine extrasele din prestigioasa literatură greacă și pamfletul violent, demolator, adresat aceluiași Mitrofanis Grigoras, ironizat fără măsură. Conflictul se va fi stins însă prin 1719, când **M.** l-ar fi rugat pe vechiul său adversar literar să îi prefățeze tratatul *Peri ton kathekonton biblos*, prilej ce îl determină pe acesta din urmă să îi dedice domnitorului stihuri în greaca homerică. Tratatul a contribuit decisiv la afirmarea autorului ca literat strălucit și s-a bucurat de două ediții, prima apărută la București (1719), iar cea de-a doua, în variantă bilingvă, la Leipzig (1722). De traducerea în latină s-a îngrijit Stephan Bergler, cel care i-a închinat domnitorului și un scurt elogiu în latină. O cu totul altă soartă a avut textul *Philotheou parerga* (*Răgazurile lui Filotheos*). Început, ca și tratatul *Despre*

îndatoriri, în perioada surghiunului transilvan, acest prim roman neogrecesc (K. Th. Dimaras) este marcat de subtilități stilistice ce-i evidențiază deopotrivă dimensiunea moralistă și iluministă. Se știe că domnitorul a trimis un manuscris al acestei opere, în 1719, la biblioteca regelui Franței, iar un altul, în 1721, lui Jean Le Clerc, la Amsterdam, cu rugămintea traducerii textului în franceză și a publicării în ediție bilingvă. Totuși, **M.** a renunțat la publicare, se pare, din dorința de a da o continuare textului, ceea ce nu a împiedicat însă circulația lui în „cam o duzină de manuscrise”, în cercuri restrânse, la București, Muntele Athos, Constantinopol, Amsterdam, Paris sau Londra, cum menționează Jacques Bouchard. Textul va fi publicat la Viena în anul 1800, iar târziu, în 1989, va fi tradus în franceză. Scris în greaca atică, romanul era destinat unui public elevat, deprins atât cu lecturi din Aristotel, Platon, Demostene, Cicero sau din Homer, Pindar, Herodot, Euripide și Xenophon ș.a., cât și din Francis Bacon, Ficino, Machiavelli, La Rochefoucauld, Montaigne ș.a. Proiectat ca o suită de discursuri erudite (*Despre moravuri, pasiuni și caractere, Împotriva ateilor și a superstițioșilor, Despre nebunie, Despre blândețe și severitate, Despre interpretarea corectă a mobilurilor și acțiunilor omului*), textul se caracterizează prin polifonie (temele sunt dezbătute dialectic din unghiuri multiple) și poliglosie (autorul înțelege să introducă personaje etnonime care vorbesc în limba lor, adică în italiană, turcă sau în greaca simplă). Apelând la scheme narative utilizate în operele antice sau ale Antichității târzii, în dialogurile platonice ș.a., **M.** alege ca acțiunea să aibă loc în vara anului 1715 la Constantinopol. Este perioada de glorie a marelui vizir Silhadar Damat Ali Pașa și a sultanului Ahmet III, prilej inițial de dialog și discuții între mai mulți bărbați, mai întâi în piața publică, iar apoi în spațiu privat (case sau grădini somptuoase). Traseul narativ este unul discursiv: personajele își însoțesc apariția cu destăinuri personale sau cu intervenții erudite. În fapt, are loc „înfruntarea Orientului cu Occidentul” (Jacques Bouchard) pe chestiuni din cele mai variate ce ating spațiul politic, juridic, cultural, cel al mentalităților și prejudecăților de tot felul. Firul epic, nu lipsit de ingeniozitate, căci produce acumulări succesive de alte narațiuni, este fragmentat și lipsit de un deznodământ ferm, ceea ce nu aduce însă un prejudiciu major materiei. Filotheos, unicul

povestitor al acestui „banchet”, este și un personaj interesant structurat, cu intervenții erudite, dar și ironice, cu judecată limpede și logică imperturbabilă. Sub masca grecului erudit ar sta însuși autorul. Discursul acestui personaj ocupă un spațiu important în economia textului, atât prin opinii inedite asupra unor opere ce au marcat destinul cultural al umanității, cât și prin deschiderea spre moderni (între favoriți aflându-se Francis Bacon). Fără să facă abstracție de ipostaza autorului ca reprezentant timpuriu al despotismului luminat, Jacques Bouchard a evidențiat ambivalența romanului, ce poate fi interpretat, în egală măsură, ca o critică adusă otomanilor și ca un elogiu inoportun prezentat sultanului.

Lr.B.

Merită a fi semnalate și „părerile și cugetările cu privire la moravuri și purtări”, în număr de peste 800, scrise de **M.** prin 1726 în grecește, traduse în românește și tipărite târziu, în 1914, de G. Murnu. Este vorba de un manual de bună purtare creștină și, în parte, de o operă parenetică în tradiția bizantină și a filosofiei grecești. **M.** l-a citit pe Platon din moment ce vorbește, chiar de la început, despre cunoașterea de sine și își relativizează știința de a citi sufletul omului zicând că „omul e o ființă schimbătoare, deșartă, felurită, așa încât e foarte anevoie să te pronunți în chip sigur asupra firii lui [și] să-ți faci o idee cu totul dreaptă asupra lui”. Termenul ce se repetă în această culegere de pilde, sentențe, proverbe – scoase de peste tot – este „înțelepciune”. Perfecțiunea omului se încheie, așadar, cu înțelepciunea sau înțelepciunea (noțiuni cu multe și adânci înțelesuri) este începutul perfecțiunii morale. Prima ei însușire este știința de a se acomoda cu împrejurările „fără răutate, a-ți înfrâna limba, a ierta pe cei greșiți”, dar și „a te supune celor mai mari, a apuca pe dinainte prin binefaceri pe rivali [...], a rumega bine vorbele”. Sunt și recomandări mai subtile, cum ar fi aceea ca omul înțelept „să se mântuie prin tăcere” sau „să aibă rușine de el însuși” ori „să aibă gust fraged și să se cerceteze pe sine cu cruzime”. Sunt și alte nuanțe ce vin de departe, din timpurile vechi, și privesc firea armonioasă pe care ar trebui s-o aibă omul chibzuit și potrivit în toate, de pildă, că el „nu trebuie să ducă o viață pripită, să-și cinstească tăcerea, căci ea este pecetea înțelepciunii, să creadă inimei și să unească sinceritatea cu rușinea”. Sunt însă și îndemnuri la obediență, cum ar fi acelea de a săruta mâna pe care n-o poți tăia sau,

cu privire la politică, ideea că în politică nu este exclusă necredința ca mijloc de apărare. Ca bun creștin, **M.** nu poate ignora în manualul său de morală pe Dumnezeu. Îl invocă de multe ori, dar nu la tot pasul, cum fac înaintașii săi, prelații care povățuiesc pe principe sau chiar pe domnitor. El înțelege că omul are nevoie, pentru a fi un om desăvârșit, nu numai de evlavie. De aceea lărgeste considerabil aria de cuprindere a învățăturilor sale. Admite că „religiozitatea este temelia înțelepciunii” și că „înțelepciunea lipsită de cucernicie e umbra neputincioasă a înțelepciunii”, dar, pe lângă înțelepciune, este nevoie și de alte virtuți, mai modeste. Puterea, de pildă, de a nu abuza de putere. Domnitorul, scrie el într-un rând, să nu abuzeze de „duhul său profetic” și de mândria lui de stăpânitor, căci mândria fără frâu este o mare nesocotință. La orice lucru trebuie „să ai înaintea ochilor pe Dumnezeu”, adaugă el. Și, în alt punct al programului său pedagogic, avertizează: „înțeleptul chiar prin tăcere slăvește pe Dumnezeu”. Mai numeroase și, uneori, mai originale sunt lecțiile de

morală practică. **M.** a cules de pe unde a găsit sfaturi și reguli de bună rânduială și de bună purtare a omului, indiferent de condiția lui. Ele privesc nu numai morala, filosofia de viață, dar și închipuirile omului și modul de a privi unele fenomene. Omul să nu-și împrăstie, de exemplu, mintea peste tot, ci numai unde trebuie. Să pună, altfel zis, frâu închipuirilor sale. Să învețe „a simula neștiința” când este nevoie și de a trăi după cum sunt împrejurările. Apoi, să știe că: „Egoismul e mare lingușitor.” / „Puterea minții ascultă adeseori de îndemnurile inimii.” / „Podoaba evlaviei e blândețea.” / „În fiecare om e o scânteie de virtute.” / „Cel ce cu încetinelă umblă după un lucru, abia apucă umbrele acestuia.” / „Oricare om prea inteligent e lingușitorul său propriu.” / „Sănătatea limbii e mântuirea capului.” / „Teme-te de mânia celui blând.” / „Limba poporului este condeiul mâniei divine.” / „Mântuirea stă în dreptate.” / „Mântuirea se naște uneori din frică.” / „Stăruința firii e mai tare decât povața înțelepciunii.” / „Dragostea de sine e poate luminosul vehicul al sufletului.” / „Cei ce nesocotesc moartea nesocotesc totul.” / „Virtutea tânără și neînfrântă e lipsită de prefacere.” / „Să nu ai încredere nici în fiarele, nici în relele domolite.” / „Când părțile dau zor, mișcarea întregului e mai înceată.” / „Smulgându-te din lumea de afară, strânge-te, pe cât e cu putință, în tine.” / „Sfârșitul răbdării e începutul fericirii.” Și încă multe alte propoziții concentrate sau mai dezvoltate, însoțite de pilde care, fapt curios, nu vorbesc aproape deloc de viața de dincolo (acolo unde stăpânește ordinea divină), ci de înțelepciunile și nesocotințele lumii de pe pământ. Sau, mai exact, de virtuțile, patimile, viciile, nestatorniciile omului. În afară de înțelepciune, văzută ca o fiică a adevărului, de chibzuință, modestie, cumpătate, **M.** meditează direct sau prin poveștile filosofice pe care le culege din scrierile altora la însușirile firii omenești și la anxietățile ei. Fapt nou este că el pune accent nu numai pe virtuțile generale (cinstea, credința, înțelepciunea, modestia), dar și pe ascuțimea și pătrunderea minții și chiar pe modestia modestiei, respingând abuzurile, exagerările, mândriile nesocotite. Înțelept este ca toate să aibă margini, spiritul „să aibă rușine”, zice el, adică să aibă măsura și marginile lui de cutezanță. Virtutea, în genere, „să stea pe calea mijlocie”, înțelepciunea poate învăța „a se folosi de la dușmani” și tot ea trebuie „să creadă inimei”, să fie, totuși, prudentă, pentru că „după

suiș [urmează] coborâș” și că „gura poporului e un oracol”. În ceea ce privește politica și atitudinea principelui (căpătenia, stăpânitorul, îi zice **M.**), autorul afirmă că „necredința în relațiile politice e mama siguranței”. O idee (o credință) pe care o repetă toți când este vorba de politică. După necredință, în canonul domnitorului chibzuit și înțelept intră și opinia că el trebuie să se ferească de „mâniile necuvincioase”, să cultive „virtuțile mijlocii”, căci virtuțile în exces sunt păgubitoare, în fine, să nu uite că „dragostea de neam începe de la căminul propriu” și că reformele, în politică, nu trebuie făcute decât „încetul cu încetul și pe nesimțite”. El este, așadar, un organicist, un precursor al reformelor fără pripeală, pe care le va recomanda și le va înfăptui, peste un secol și ceva, Mihail Kogălniceanu în Principatele Unite. Ce-ar mai fi în sarcina și puterea domnitorului? Să nu împileze pe supușii lui cu biruri dese, să nu scape din vedere că scopul de căpetenie al legilor este „fericirea celor ce alcătuiesc statul” și că „temelia singură a fericirii e evlavie, stâlpii ei cinstea și cuviința moravurilor”. Păzitorii legilor și ai statului trebuie să aibă grijă să ocrotească toate acestea și să învețe supunerea către stăpânitor. Se poate observa că moralistul nu pune accent pe autoritatea și perfecțiunea principelui, luat generic, ci pe puterea și curătenia legilor. Nu pare să se afle, în cugetările sale, ideea că principele reprezintă pe Dumnezeu și nici că el poate să folosească legile după dorința lui și să le impună prin forță. O noutate, un progres, un prim semn de despărțire de mentalitățile orientale. Articolul 824 din acest cod de înțelepciune și de bună folosință a legilor lămurește clar lucrurile: „În alcătuirea politică domnește sau legea sau forța. Căci de multe ori forța imitează legea, și unele legi cuprind mai mult forța decât dreptatea. Iar nedreptatea are trei izvoare: forța nețărnută, înșelăciunea haină ce se ascunde sub forma legii, neîngăduirea și severitatea înnăscute legii”. Și totuși, **M.** nu este până la capăt un spirit sincron, vrea doar respectul legilor și vrea ca statul să se conducă după legi drepte pentru toți, dar notează (sau citează din cineva fără a da sursa) într-un fragment că „nu se cuvine ca stăpânirea să se modeleze după exemplele timpului, căci ele sunt bastarzii timpului și aduc multă nenorocire”. Cere prințului virtual paciență și, din nou, cunoaștere de sine, „amar” (obiectivitate, stăpânire de sine) și cruzime când se cercetează. Îi mai cere ceea ce, înaintea lui, nici un alt moralist legat de

religie și putere n-a notat în codul de conduită al principelui, și anume grija față de frumos, căci „din tot ce-i frumos, răsar de cele mai multe ori grațiile”. Recomandă, de asemenea, tactica răbdării cu un argument nou: „Sfârșitul răbdării e începutul fericirii”. Sfârșitul sau începutul? Mai notează în fișa comportamentului ideal al celui care conduce: blândețea, mintea sistematică, păzirea tainei și scurtimea vorbei, urbanitatea limbajului, mefiență maximă față de dregătorii lingușitori și de sfătuitoarii nesinceri. Sfatul din urmă este îndelung argumentat, dovadă că **M.** cunoaște deja sau a învățat de la alții și din cărți ce rol nefast pot avea curtenii năpădiți, zice el, de „potopul răutății” și al intrigii în viața unui principe și, fatal, a unei țări: „Cei îndrăgiți de o domnie peste măsură sunt de multe ori pacostea statului, porniți fiind spre cele două extremități, nestatornici, turburători, înșelători și într-un cuvânt făptuitori de toate relele”, și mai departe, lărgind cadrele tabloului: „E, hotărât, o pacoste stăpânitorul ce dă ascultare cuvintelor venite de la oricine; așa fiind el, această boală cumplită bântuie pe toți cei dimprejurul lui; și unii dregători exploatează sficiunea și lașitatea lui, trezind în sufletu-i o năpraznică flacără cu mii și mii de cuvinte ca și cu niște tăciuni, alții îi întăresc pizma ca niște furii, răscolindu-i patimile împotriva celor capabili și talentați, iar alții defăimând pe mai mulți le spală petele de care sunt mânjiți, alții iară încolțind pe rivalii lor își câștigă siguranța și pun mâna pe tot ce răvnesc; mulți pun pe scenă drame jalnice împotriva potrivnicilor; dar și cei care cinstind caracterul potolit se găseau înainte înecați de potopul răutății și se temeau de șerpia cei ascunși se abat și ei de la calea dreaptă trecând de partea celor ce dau goană pe calea răului cel neînfrânat, și când lucrurile ajung la această treaptă de decădere, stăpânirii, bătuți de valuri din toate părțile, numaidecât pier jalnic împreună cu stăpânitorul lor”.

SCRIERI: *Peri ton kathekonton biblos* [Despre îndatoriri], București, 1719; ed. bilingvă, Leipzig, 1722; *Manual în care se cuprind păreri și cugetări cu privire la moravuri și purtări, scrise de prea cucernicul, prea înălțatul și prea învățatul domn și stăpânitor al Moldovei întregi și al Ungro-Vlahiei, kir Ioan Nicolae Alexandru Vodă Mavrocordat, Sfaturi ale răposatului domn Nicolae Vodă către fiul său Constantin vodă date în anul 1726*, tr. G. Murnu, în *Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*, vol. XIII: *Scrieri și documente grecești privitoare la istoria românilor din anii 1592-1837*, publ. și introd. A. Papadopoulos-Kerameus,

București, 1914; *Les Loisirs de Philotée*, tr. și îngr. Jacques Bouchard, pref. K. Th. Dimaras, Atena – Montréal, 1989.

Repere bibliografice: Nicolae Iorga, *Cultura română sub fanarioți*, București, 1898; Nicolae Iorga, *Vechile biblioteci românești sau Ce se citea odinioară în țerile noastre*, „Floarea darurilor”, 1907, 2; Nicolae Iorga, *Pilda bunilor domni români din trecut față de școala românească*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXVII, 1914; Nicolae Iorga, *Știri nouă despre biblioteca Mavrocordatilor și despre viața muntenească în timpul lui Constantin Vodă Mavrocordat*, București, 1926; Iorga, *Ist. lit.*, II, *passim*; Duțu, *Coordonate, passim*; Antim Ivireanul, *Opere*, îngr. și introd. Gabriel Ștrempel, București, 1972, 336; Corneliu Dima-Drăgan, *Biblioteci umaniste românești*, pref. Grigore Cronț, București, 1974; Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia Demény, *Carte și tipar în societatea românească și sud-est europeană (secolele XVII–XIX)*, București, 1985, 117, 119; Jacques Bouchard, *Nicolae Mavrocordat, domn și cărturar al iluminismului timpuriu (1680–1730)*, București, 2006; Eugen Simion, *Modelul grec (I–II)*, CLT, 2010, 301, 302; Adriana Barbu-Chirimbă, *Impactul culturii grecești asupra evoluției culturale a Principatelor Române în perioada fanariotă*, Iași, 2011; Tudor Dinu, *Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat. Rivalități politice și literare la începutul secolului XVIII*, București, 2011; Bogdan Crețu, *Destine în oglindă: Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat*, VR, 2012, 3–4.

E.S.

MAVRODIN, Irina
(12.VI.1929, Oradea –
22.V.2012, București),
poetă, eseistă,
traducătoare.

Este fiica Mariei Mavrodin (n. Popescu), medic, și a lui Anastase Mavrodin, profesor. Înscrișă mai întâi la un liceu de fete, apoi la Liceul Unirea din Focșani, termină aici studiile secundare în 1949, când dă examen de admitere la Facultatea de Filologie din București, pe care o va absolvi în 1954, obținând licența în literatura franceză cu o lucrare despre François Villon. Devine asistentă la Catedra de limba și literatura franceză a Universității din București, de unde va fi pensionată ca lector în 1985. Rechemată în 1990 de Ministerul Învățământului pentru a conduce doctorate, din 1993 va fi profesor

la Facultatea de Litere a Universității din Craiova, ulterior și la Universitatea din Brașov. La Craiova înființează Centrul de poietică și poetică și revista „L'Approche poétique/poétique”. Își susține doctoratul în filologie în 1971, la Iași, cu teza *Nathalie Sarraute et le Nouveau Roman*. Colaborează la „Steaua”, „Gazeta literară”, „Secolul 20”/„Secolul 21”, „Luceafărul”, „Cronica”, „Tribuna”, „România literară”, „Convorbiri literare” (unde va ține rubrica „Cvadratura cercului”), „Observator cultural”, „Scri-sul românesc” ș.a. În mai multe rânduri a beneficiat de burse în Franța (1986–1987, 1989, 1992, 1994, 1996, 2000), coordonând, din 1991, colecția „Lettres roumaines” la Editura „Actes Sud”, pentru care a tradus cărțile lui Mircea Eliade *Romanul adolescentului miop* și *Gaudeamus!*. A fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traduceri – în 1980 pentru *Spațiul literar* de Maurice Blanchot, în 1985 pentru volumul III al *Operele* lui Gustave Flaubert și în 2000 pentru romanul lui Marcel Proust, *În căutarea timpului pierdut*, ca și pentru eseul *Mâna care scrie. Spre o poietică a hazardului* (1994), căruia i se mai decernează Premiul Academiei Române, și pentru volumul de poezie *Vocile* (1998). În 1992 primește titlul Chevalier des Arts et des Lettres, acordat de Republica Franceză, iar în 2000 este decorată cu Steaua României în grad de Cavaler. A fost căsătorită cu poetul Dan Laurențiu.

M. debutează cu versuri în „Steaua” (1960), iar prima carte, placheta *Poeme*, bine primită de critică, îi apare în 1970, fiind urmată de *Reci limpezi cuvinte* (1971). Autoarea cultivă un lirism ușor abscons, pe alocuri livresc, explorând spații de dincolo de obiectualitatea concretă, motive fundamentale ale existenței (viață, moarte, iubire, creație), evanescente stări emoționale, nelămurite măhniri transcendente. Versurile albe, lipsite de semne de punctuație, marchează tăceri și gesturi semnificative, recurgând la cuvântul frust și ingenuu și la o conștientă stăpânire a mijloacelor lirice. Cu placheta *Copac înflorit* (1978), poeta „manifestă o vizibilă nostalgie a elementelor, reevaluând vegetalul și organicul”, „accesul la cifra elementelor” (Adrian Popescu), la „semnele” naturii. Inocența originară, umanitatea edenică accentuează, în *Picătura de ploaie* (1987), într-o dorită simplitate, stratul emotiv primordial, uneori cu o dispoziție ludic-infantilă. Poeta pare să acceadă înlăuntrul Marelui Tot, căutând să-i deslușească rosturile întocmirii. Odată cu volumul *Vocile*, **M.** se îndreaptă

către o lirică gravă, plină de sensuri și interogații, la care răspunsurile se lasă cu greu descifrate. Discursul devine laconic, abrupt, sincopat, încifrând „voci”, miracole, incantații. În ultimele cărți de poezie, mai toate bilingve, *Capcana* (2002), *Centrul de aur* (2003), *Uimire* (2007), *Începutul* (2010), unde **M.** practică adesea autotraducerea în franceză, întrebările se înmulțesc, tot mai frecvent răzbate elegia vârstei, motivele preponderente sunt trecerea, „pasul” spre dincolo, pregătirea pentru intrarea în inocența dintâi; uimirile creaturii se întesesc, lirismul se esențializează, poemului-intervație i se alătură poemul-confesiune și poemul-rugăciune, de mulțumire pentru Creator. Cea dintâi culegere de contribuții istorico-literare, *Spațiul continuu* (1972), reunind eseuri despre literatura franceză, se plasează în sfera metodologiei avansate de noua critică franceză. Deși unele studii, remodelate întrucâtva în vederea publicării, fuseseră concepute după principiile mai vechii metode pozitivistice, atestând elaborări anterioare, cele mai multe intervenții reprezintă încercări de apropiere de opera investigată cu ajutorul unor criterii și procedee aparținând criticii moderne. Autoarea își propune să reactualizeze interpretările clasice, rejudecându-le prin sensibilitatea contemporană, prin habitudinile de gândire proprii secolului al XX-lea, să le afirme, așadar, ca prefigurări ale unei literaturi care nu se recunoaște întotdeauna în înaintași, oricât de iluștri ar fi ei. Paradoxală numai în aparență, formularea, ingenios răsturnată, potrivit căreia noii romancieri francezi trebuie considerați precursori ai clasicilor, indică tocmai citirea și evaluarea creatorilor din secolele trecute prin filiere de explorare impuse de prozatorii moderni. Se demonstrează astfel circulația, nici o clipă întreruptă, a ideilor și tehnicilor literare dinspre clasici spre contemporani și invers. O circulație ascendentă, de vreme ce „rupturile vehement proclamate sunt iluzorii”, „mutațiile” și „metamorfozele” fiind doar momente decisive, oricât de spectaculoase, ale unei transformări necesare, prin urmare ale unui spațiu continuu – literatura. La scriitorii incluși în sumar – Madame de Sévigné, Madame de Staël, Choderlos de Laclos, Alfred de Lamartine, Gustave Flaubert, Alfred de Vigny, Paul Valéry, Jules Romains, André Gide ș.a. – **M.** caută acele filoane, suporturi ideatice și deprinderi de meșteșug care să îi apropie de anii noștri, permițând, pe de o parte, reasimilarea lor

în funcție de exigențele nu o dată sofisticate ale unui secol tehnocrat și realizarea contactului generativ cu proza nouă, pe de alta. Referirile analitice din eseul *Noul Roman francez, un roman poetic* disting, față de conceptul mai larg al Noului Roman de la începutul secolului al XX-lea, poeticitatea prozelor din deceniile următoare: Nathalie Sarraute, Alain Robbe-Grillet, Michel Butor, Claude Simon, François Mauriac ș.a., derivată din specificitatea poeziei moderne care, ca și romanul poetic, nu comunică informații, nu instruieste, nu descrie și nu povestește. Într-o astfel de literatură – afirmă exegeta – deschiderea permanentă este programată, ca și obținerea obscurității prin analogii și simboluri sau tendința autoreflexivă și relativizarea viziunii prin pluralitate spațio-temporală ori fenomenologizarea răsfrângerii esențialiste. Toate, descoperiri mai vechi ale literaturii, radicalizate însă de novatorii contemporani. Această schiță va fi dezvoltată în *Romanul poetic* (1977) pe o plajă extinsă și la alte literaturi: engleză, americană, austriacă. **M.** încheagă astfel una din cele mai compacte imagini, la noi, a Noului Roman francez ca formă literară de sine stătătoare prin poetică și realizări. Cercetat fără prejudecăți și cu mijloace adecvate, Noul Roman, descurajant de echivoc, își dezvoltă „tainele”, plusurile și minusurile, fertilizând, din această perspectivă „poetică”, numeroase posibilități de revitalizare a clasicilor. Este ceea ce va încerca să demonstreze lucrarea *Modernii, precursori ai clasicilor* (1981), revigorând din varii perspective metodologice tot atâtea nume clasice, precum Rimbaud, Tolstoi, Flaubert ș.a. La fel, eseul *Stendhal – scriitură și cunoaștere* (1985). Demersul revalorizator va căpăta noi întemeieri teoretice și poetice în *Punctul central* (1986). Pornind de la ideile lui Maurice Blanchot și ale altor corifei ai noii critici, **M.** așază la baza evaluării clasicilor de către moderni, deveniți astfel precursori ai lor, teoria intertextualității extinse la textul lumii și al istoriei. Tot aceasta facilitează aflarea răspunsului la întrebarea: Încotro se îndreaptă literatura? Către „punctul central”, conceput ca loc de convergență spre care tind deopotrivă acțiunea autorului-cititor, pe cale de a-și instaura opera, și acțiunea cititorului-autor, el însuși instaurator de operă, care se deplasează tot timpul în funcție de mereu înnoite contexte literare. Altfel spus, spre locul de întâlnire al conștiinței empirice – totalitatea lecturilor și influențelor asimilate în trecut – și al celei

subiective – datele intrinseci ale individualității creatoare –, ambele acționând mijlocit sau direct în momentul „facerii”. **M.** își precizează conceptul și modul de a gândi dificila problematică a comportamentelor auctoriale în *Poietică și poetică* (1982), în eseu *Mâna care scrie*, dar și în alte cărți având ca temă propria activitate de traducătoare. Poietica, procesul de facere a operei (originale ori traduse) are în vedere un corpus de texte metaliterare (jurnale, corespondență, însemnări privind munca autorului, interviuri, eseuri), adică observații directe asupra experienței imediate, concrete a subiectului implicat în actul de creație și pe care dorește să-l descrie, asumându-și-l. De asemenea, și opera arată astfel de indicii. **M.** se îndepărtează radical de mitul spontaneității și al originalității, demonstrând cum este alcătuit textul și inițiind astfel o lectură poietică modernă, pe baza cuceririlor noii critici (îndeosebi a lui René Passeron și Jean Ricardou). În *Mâna care scrie* a formulat o teorie a hazardului în artă, inclusiv dacă e vorba de o „teorie pentru unul” (pentru că ea ține de practică, e reală), ajungând la concluzia că hazardul impune totdeauna autorului o decizie, chiar atunci când acesta nu e pe deplin conștient de ea, opera ivindu-se ca un „accident fericit” al jocului dintre necesitate și hazard. Traducătoare redutabilă din critica, istoria artei și literatura franceză, **M.** este și o teoreticiană pentru care traducerea e un act controlabil, perfectibil, datorită unei „practico-teorii elaborate sau asumate” de cel care traduce, iar acesta e un „strateg al receptării”, conștient de „jocul posibilităților interpretative” și de „instabilitatea sensurilor”, care își alege pas cu pas „opțiunea creatoare”, păstrând ambiguitatea și plurisemantismul textului, într-un act hermeneutic ce ține seama și de structura diferită a limbilor. Act creator conștient, traducerea trebuie așadar „gândită”, pentru a fi cât mai fidelă față de operă, dar și față de timpul când a fost compusă, față de limba scrisă și cea vorbită a epocii, presupunând, totodată, un deosebit tact lingvistic din partea tălmăcitorului. De aceea, simplificarea frazei sau „înfrumusețarea” ei sunt erori fundamentale în actul traducerii (*Despre traducere: literal și în toate sensurile*, 2006). **M.** a insistat de nenumărate ori asupra modului în care i-a transpus pe marii scriitori (Gustave Flaubert, Stendhal, Marcel Proust), oprindu-se asupra cazului Emil Cioran, românul care a devenit, conform unui clișeu curent, „cel mai mare

stilist francez al secolului XX” (*Cioran sau Marele Joc: o poietică/poetică a ambiguității*, 2007). Cioran ar fi un „virtuoz la nivel lexical”, construind o „țesătură de paradoxuri foarte calculat realizată”, conducând la sensuri noi, ca în marea poezie. Metaforizarea, când intensă, când discretă, realizează corespondențe fine și exacte, uneori depărtate între ele, putând fi ușor scăpate din vedere. Paradoxul vine din faptul că prin această scriitură a ambiguității, discontinuității, a fragmentului „sub acoperirea” scriiturii celei mai clasice a marilor moralisti francezi din secolul al XVII-lea, Cioran a creat un „efect de ambiguizare intens generator de uimire”, într-un discurs intens plurivoc.

Textele și analizele produse de Irina Mavrodin duc la trei posibilități de recepție, instructive și pentru scriitorul român, preocupat – ca oricare altul – de succes: 1. A scrie voit pentru succesul unui anumit public; este cazul cel mai banal. 2. A scrie liber, deschis și natural, urmând ca publicul viitor să selecteze ce va voi: scriitorul îi oferă câteva posibilități la carte. 3. A scrie indiferent de orice public, fie și în ipostaza sa de „orizont” neutru, conștient că publicul va selecta ceva, oricum.

ADRIAN MARINO

SCRIERI: *Poeme*, București, 1970; *Reci limpezi cuvinte*, București, 1971; *Spațiul continuu*, București, 1972; *Romanul poetic*, București, 1977; *Copac înflorit*, București, 1978; *Modernii, precursori ai clasicii*, Cluj-Napoca, 1981; *Poussin, praxis și metodă*, București, 1981; *Poietică și poetică*, București, 1982; *Stendhal – scriitură și cunoaștere*, București, 1985; *Punctul central*, București, 1986; *Picătura de ploaie*, București, 1987; *Mâna care scrie. Spre o poietică a hazardului*, București, 1994; *Vocile*, București, 1998; *Uimire și poiesis*, Craiova, 1999; *Punere în abis*, București, 2000; *Cvadratura cercului*, București, 2001; *Capcana – Le Piège*, ed. bilingvă, București, 2002; *Centrul de aur*, București, 2003; *Convorbiri cu Alexandru Deșliu*, Focșani, 2004; *Operă și monotonie și alte eseuri din perspectivă poietică – poetică*, Craiova, 2004; *Despre traducere: literal și în toate sensurile*, Craiova, 2006; *Cioran sau Marele Joc: o poietică/poetică a ambiguității – Cioran ou Le Grand Jeu: une poétique/poétique de l'ambiguïté*, ed. bilingvă, București, 2007; *Uimire – Étonnement*, ed. bilingvă, București, 2007; *Partea și întregul. Eseuri sau observații fragmentate*, Craiova, 2009; *Începutul – Le Commencement*, ed. bilingvă, București, 2007; *Șapte zile cu Alexandru Vona*, ed. 2, tr. Alina Ioniță, Iași, 2011 (în colaborare cu Irina Izverna-Tarabac). **Ediții, antologii:** *Proza fantastică franceză*, I–III, tr. în colaborare, pref. edit., București, 1982; Gustave Flaubert, *Opere*, I–IV, tr. în colaborare, introd. edit., București, 1979–1985; Dan Laurențiu, *Călătoria mea ca erou și martir al timpului*, postfața edit., București, 1999. **Traduceri:** Madame de Staël,

Scrieri alese, îngr. și introd. trad., București, 1967, *Zece ani de exil. Memorii și note de călătorie*, București, 1993; Albert Camus, *Exilul și împărăția*, pref. trad., București, 1968, *Mitul lui Sisif*, pref. trad., București, 1969, *Fața și reversul*, București, 2002 (în colaborare); Doamna de Sévigné, *Scrisori*, pref. trad., București, 1971; André Gide, *Amintiri de la Curtea cu Juri. Sechestrata din Poitiers*, pref. trad., București, 1972; Henry de Montherlant, *Cazul Exupère*, pref. trad., București, 1975; ed. (*Un asasin îmi e stăpân*), postfața trad., Iași, 2005, *Micuța infantă de Castilia*, Iași, 2005, *Carnete. Joacă-te cu această țărână. Cu toate focurile stinse*, București, 2011 (în colaborare cu Ileana Cantuniari); Aloysius Bertrand, *Gaspard de la Nuit*, pref. trad., București, 1977 (în colaborare cu Pan Izverna); Eugène Delacroix, *Jurnal*, I-II, pref. trad., București, 1977; Gerard Genette, *Figuri*, pref. trad., București, 1978 (în colaborare cu Angela Ion); Maurice Blanchot, *Spațiul literar*, pref. trad., București, 1980; Marcel Proust, *Eseuri*, pref. trad., București, 1981, *În căutarea timpului pierdut*, I-VI, 1987–2000, *Indiferentul*, îngr. și pref. trad., Paris–București, 2001, *Carnete*, îngr. Florence Callu și Antoine Compagnon, postfața trad., București, 2010; Paul Ricœur, *Metafora vie*, pref. trad., București, 1984; Emil Cioran, *Tratat de descompunere*, București, 1992, *Căderea în timp*, București, 1994; Gaston Bachelard, *Apa și visele*, București, 1995, *Aerul și visele*, București, 1997, *Pământul și reveriile voinței*, București, 1998, *Pământul și reveriile odihnei*, îngr. și postfața trad., București, 1999; Nina Berberova, *Acompaniatoarea. Boala neagră. Trestia revoltată*, București, 1996; André Pieyre de Mandiargues, *Marginea*, București, 1998; Victor Valgard, *Teatru – Théâtre*, ed. bilingvă, București, 2000 (în colaborare cu Petru Creția); Jean Cocteau, *Scrisoare către americani*, Paris–București, 2001; Paul-Louis Courier, *Pamphlet des pamphlets – Pamfletul pamfletelor*, ed. bilingvă, îngr. Gérard Lecha, Paris–București, 2002, *Lettres de France et d'Italie – Scrisori din Franța și din Italia*, ed. bilingvă, îngr. Jean-Pierre Lautran, pref. Gérard Lecha, București, 2004; Alexandra Laiguel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionescu – uitarea fascismului. Trei intelectuali români în vâltoarea secolului*, București, 2004; Amélie Nothomb, *Dicționar Robert de nume proprii*, Iași, 2005; Giacomo Girolamo Casanova, *Povestea vieții mele*, pref. Dan-Silviu Boerescu, postfața trad., București, 2006; Pablo Picasso, *Poeme*, pref. trad., București, 2007; Marguerite Duras, *Maladia morții*, București, 2009.

Repere bibliografice: Eugen Simion, „Poeme”, LCE, 1970, 4; Sorin Titel, „Spațiul continuu”, RL, 1973, 1; Aurel Sasu, *Poeticitatea romanului*, ST, 1977, 8; Adrian Popescu, „Copac înflorit”, ST, 1978, 11; Adrian Marino, [Irina Mavrodin], TR, 1983, 10, 1986, 32; Marian Papahagi, [Irina Mavrodin], TR, 1985, 43, 1988, 12; Grigurcu, *Peisaj*, I, 273–285, III, 369–374; Monica Spiridon, *Jocul ordinii și al întâmplării*, RL, 1995, 13; Nicolae Bârna, *Despre buna relație cu hazardul*, CC, 1995, 8–9; Gheorghe Grigurcu,

[Irina Mavrodin], RL, 1996, 41, 2001, 39; Velea, *Universaliști*, 206–214; Marian Mincu, „Vocile” poetei, CNT, 1999, 9; *Dicț. scriit. rom.*, III, 130–132; Tudorel Urian, *Scrisul ca rugăciune*, RL, 2007, 28; Bodiu, *Evadarea*, 12–14; Mircea A. Diaconu, *Irina Mavrodin sau Marele Joc*, CL, 2009, 7; Bogdan Ghiu, *Cum să (nu) prinzi niște „ființe care fug”*. Traducătorul-pacificator, SXX, 2009, 1–6; Livius Ciocârlie, *O operă împlinită*, SXX, 2009, 1–6; [Irina Mavrodin – 80], RL, 2009, 24; Doina Ioanid, „Poezia, eseul, studiul și traducerea s-au alimentat reciproc” (interviu cu Irina Mavrodin), OC, 2011, 336.

S.V., G.Dn.

MAXIM, Ion (1.VII.1925, Tihău, j. Sălaj – 16.XII.1980, Timișoara), prozator, poet, eseist. Este fiul Mariei-Ana (n. Vaida) și al lui Augustin Maxim, învățător. Face liceul la Zalău, Teiuș și Blaj (1932–1944), apoi Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, secția filosofie (1944–1948). În timpul studenției a lucrat ca redactor la „România viitoare” (Sibiu, 1944–1945), „Tribuna” și „Lupta Ardealului” (Cluj, 1946–1948), iar după licență a fost profesor de liceu în Zalău (1948–1949). Între 1949 și 1964 suportă o lungă detenție politică. Ulterior se stabilește la Timișoara, unde lucrează ca economist la OCL Alimentara (1964–1967), apoi ca psiholog. Este doctor în filosofie (1972). A colaborat la „Orizont”, „România literară”, „Viața românească”, „Familia”, „Steaua”, „Ateneu”, „Revista de filosofie”, „Luceafărul”. A mai semnat cu pseudonimele Doctor Coppelius și Iosif Mirescu.

M. a debutat ca elev, la revista „Mlădițe” a Liceului din Blaj (1941), iar editorial cu volumul de povestiri fantastice *Simfonia neterminată* (1942). Urmează *Cântecul stelelor* (1945), un poem dramatic de aceeași factură. Dar emblematic pentru întreaga lui creație rămâne volumul *Interferențe*, apărut în 1968, după mai bine de două decenii de la primul. E o carte de versuri clasice, consacrate biografiei unei iubiri aparent epuizate. Suportul textelor este conflictul dintre indecizia trăirilor și limpezimea tiparului formal. Erosul parcurge o scală variată, de la melancolia blândă a iubirii pierdute la jubilația regăsirii. Căutarea esențelor dincolo de eveniment și sentimente este o constantă. Trăită pe frontul din Transilvania și Ungaria la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, experiența războiului, cuprinsă în notațiile sincopate din placheta de poezii *Însemnări pe scut* (1968) ori în paginile reportericești din jurnalul de campanie *Oameni în alb* (1970), se convertește în literatură în spiritul aceluiași program. *Frumusețe amară* (1969)

cuprinde câteva nuvele izbutite, ilustrând o mare varietate tehnică, dar și subiecte diverse. În postura de comentator literar, **M.** își propune în *Atitudini critice* (1973) o panoramă a criticii contemporane dintr-un unghi personal, ce relevă un bovarism clasicizant care pornește de la o ironică relativizare a criteriilor. E o carte interesantă prin atmosferă, unde autorul discută metodele critice ale confrăților, arătându-se mult prea îngăduitor cu unii și necruțător cu alții. Opțiunea pentru valorile clasicismului și ale filosofiei se afirmă în *Orfeu, bucuria cunoașterii* (1976), un elogiu dedicat Eladei, pusă sub semnul unui Orfeu univoc, un Orfeu ce refuză vanitatea gândirii. Afinitățile cu un mod de a investiga filosofia îl motivează și atunci când editează câteva scrieri ale lui Lucian Blaga (1974, 1976). Prozatorul revine, acompaniat de eseist și de psiholog, în *Popas în Afrodizia* (1978), carte construită ca un mozaic, ilustrând aceeași diversitate tematică. Romanul *Umbra de la Cozia* (1980) e, de asemenea, un spațiu de interferență a mai multor formule de discurs și a unora din preocupările autorului (istorie, antropologie, folclor, filosofie etc.). Reconstituire documentată a timpului lui Mircea cel Bătrân, meditație asupra istoriei, a balansului între etern și efemer, romanul îmbină narațiunea obiectivă cu eseul în încercarea de a configura o inițiere pe tărâm filosofic a personajului principal. Influența sadoveniană e, pe alocuri, prea evidentă. Ultimul volum antum, *Pe malul Styxului* (1980), este un bildungsroman cu același substrat filosofic, o carte autobiografică devenită testament.

SCRIERI: *Simfonia neterminată*, Blaj, 1942; *Cântecul stelelor*, Blaj, 1945; *Însemnări pe scut*, București, 1968; *Interferențe*, București, 1968; *Frumusețe amară*, București, 1969; *Oameni în alb*, București, 1970; *Atitudini critice*, Timișoara, 1973; *Orfeu, bucuria cunoașterii*, București, 1976; *Popas în Afrodizia*, București, 1978; *Umbra de la Cozia*, Timișoara, 1980; *Pe malul Styxului*, București, 1980. **Ediții:** Lucian Blaga, *Despre conștiința filosofică*, pref. edit., Timișoara, 1974, *Aspecte antropologice*, pref. edit., postfață Al. Tănase, Timișoara, 1976; V. Beneș, *Hanul Roșu*, pref. edit., Craiova, 1983.

Repere bibliografice: Octav Șuluțiu, „*Simfonia neterminată*”, RFR, 1943, 12; Valeriu Cristea, „*Frumusețe amară*”, RL, 1969, 41; Cornel Ungureanu, [Ion Maxim], O, 1977, 6, 2004, 12, LCF, 1998, 17; Nicolae Balotă, „*Orfeu, bucuria cunoașterii*”, ST, 1977, 4; Livius Ciocârlie, *Carte de înțelepciune*, O, 1980, 48; Marcel Corniș-Pop, [Ion Maxim], O, 1980, 48, 1981, 4; Eugen Todoran, *Ion Maxim*, ST, 1980, 12; Grigurcu, *Critici*, 309–312; Dumitru Velea, *Banchetul*,

București, 1984, 183–187; Corneliu Marcea, *Jertfa din fiece potir*, LCF, 1995, 27; *Dicț. scriit. rom.*, III, 132–134; Ungureanu, *Geografia lit*, IV, 275.

A.Ct.

MAXIMOVICI, Doru (23.IX.1944, Ciclova, j.Ca-raș-Severin), poet. Este fiul Mariei-Antoaneta (n. Calinca) și al lui Iuliu Maximovici, strungar. După studii elementare la Iași (1954–1962), urmează tot aici Liceul de Arte „Octav Băncilă” (1962–1966) și Facultatea de Drept a Universității „Al.I. Cuza” (1966–1971). După absolvire lucrează la Procuratura Pașcani (1971–1974), la Procuratura Iași (1974–1993) și la Parchetul de pe lângă Curtea de Apel din Iași (1993–2005). După pensionare se dedică exclusiv scrisului, dar și picturii, pe care o cultivase încă din timpul studenției, când semna grafică în „Alma mater”. Debutează direct în volum, cu *Doamne, desenează-mi un om!* (2003). Colaborează cu versuri și articole la „Cronica”, „Poezia” ș.a.

Intrând târziu în circuitul literar, ca poet din „arca lui Cezar Ivănescu”, **M.** trăiește ceea ce el însuși numește „furia penei de scris”, o febrilitate care-l determină să publice, fără preget și oarecum fără autocenzură, carte după carte. Fiecare volum apare ca o amară dare de seamă asupra unei interiorități vulnerate nu atât de propriile angoase, cât de excesul de violență pe care îl vede într-o lume aproape dezaxată. Programatic însă, **M.** se declară interesat de reflecțiile pe marginea temelor lirice de largă rezonanță. Nașterea, dragostea și moartea, aventura de a trăi și de a crea, destinul ș.a. rămân, în fiecare op, teme constante ale poetului. Cel mai intens el pare că se străduiește să trăiască relația anthropos–logos–cosmos, în jurul căreia își articulează cu emfază toate volumele: „strigătul patimei/ de culoarea răsăritului/ rătăcește în suferința/ unei mărturisiri de dragoste/ lungile toamne/ prea bogatele toamne/ în care am renăscut/ își scutură frunzele/ de aur/ de foc/ ale cuvintelor/ nerostite încă/ de bătăile inimii”. Adesea rama apăsător meditativ-melancolică a poemului de dragoste ori de cunoaștere este ruptă, pentru a include în vers stridente trimiteri sociopolitice sau reflecții cotidiene apăsător nepoetice. Motivația deplasării de accent și atitudine lirică este simplă. Atunci când privirea scriitorului coboară asupra prezentului, perceput ca un loc al mortificării lente („lumea aceasta/ cu șerpi/ ce mă-ndeamnă/ la moarte/ la moarte de vise/ la morți de cuvânt/ la morți de lumină”), îndrăgostitul se scutură de visări idealiste și de

nostalgii, erijându-se într-un cronicar al actualității, dublat de un *legis peritus* ce se simte dator să sancționeze tarele unei lumi lipsite de orice aură salvatoare.

SCRIERI: *Doamne, desenează-mi un om!*, Iași, 2003; *Veșnica împotrivire*, Iași, 2004; *Poema mâinilor înroșite de hohot*, Iași, 2005; *Galeriile amare*, Iași, 2006; *Clepsidra cu pulbere de vise*, Iași, 2007; *Dealurile cu îngeri plângeau*, Iași, 2008; *Dublu portret*, Iași, 2009; *Omul cu un singur inger*, Iași, 2009; *Mărul mușcat*, Iași, 2010; *Pășarea amintirilor*, Iași, 2010; *Șoaptele merelor mușcate*, Iași, 2010; *A douăsprezecea dimensiune*, Iași, 2011; *Călcâiul cu săgeată*, Iași, 2012; *O liniște... Cuvinte*, Iași, 2012; *Soliditudine*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Stelian Baboi, *Atemporalitatea creației autentice*, CRC, 2004, 4; Valentin Ciucă, *Artă și vocație. Propilee estetice*, Iași, 2008; Valentin Ciucă, [Doru Maximovic], DL, 2008, 80, „Baadul literar”, 2009, 1, „Poezia”, 2012, 1; Ion Hurjui, [Doru Maximovic], CRC, 2009, 4, „Plumb”, 2010, 37, 38; Marius Chelaru, [Doru Maximovic], CL, 2009, 6, 8, 2010, 5; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, 207–217.

E.I.

MAXY, Liana (11.II.1923, Berlin–Charlottenburg, Germania – 25.VII.2002, Tel Aviv), prozatoare, poetă. Este fiica Melei și a lui Max Hermann Maxy, pictor. A absolvit Colegiul Onescu pentru studenți evrei, secția litere și filosofie (1944) și Facultatea de Teatologie a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București (1962). Intră devreme în jurnalistică, fiind redactor la „România liberă” (1945–1971), ulterior ca secretar de redacție la „Secolul 20”, șef de rubrică la „Cultura poporului” și la „Îndrumătorul cultural”. Un timp lucrează ca redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă. Colaborează cu scenarii la posturile de radio și televiziune, face traduceri, practică rar critica de artă sau de teatru, publică versuri și proză. Din 1974, când se stabilește în Israel, continuă să fie prezentă în paginile revistelor și gazetelor de limba română: „Viața noastră”, „Ultima oră”, „Adevărul”, „Minimum”, „Izvoare”, „Orient Express”, „Tribuna”. Începând cu *Ora severă* (1982), eseu poetic despre întâlnirea cu Israelul, îi apar, tot în românește, mai multe cărți de memorialistică, proză și versuri. Face parte din Confederația Scriitorilor din Israel și din Organizația Internațională a Ziariștilor.

Interesul scriitoarei se îndreaptă spre proza memorialistică, în care creionează îndeosebi portrete de artiști, dar și spre proza de ficțiune. *Nucleul*

magic (1986) este conceput ca o evocare a avangardei românești interbelice de sorginte evreiască. În centrul acesteia se află privirea cercetătoare a lui **M.**, născută pe când tatăl său, M.H. Maxy, era la studii în Germania. Coeziunea familiei este aceea care motivează titlul cărții. În plus, familia Maxy își are magnetismul ei. Cei ce le frecventează casa din Calea Victoriei se numesc F. Brunea-Fox, Sașa Pană, Ilarie Voronca, Victor Brauner, Ion Călugăru, Mihail Sebastian, iar Gheorghe Dinu (Ștefan Roll) va proteja familia Maxy în lunile rebeliunii legionare, stabilind o solidaritate deasupra hotarelor etnice. Cultura europeană și românească nutrește căutările artistice ale grupului, în timp ce ideologia îl împarte între socialism și tendința de asimilare. Țesătura epică a cărții privilegiază această epocă, spre a se restrânge mult atunci când sunt evocate deceniile realismului socialist. M.H. Maxy trece de la avangardă, totdeauna solidară cu stânga antifascistă, la acceptarea realismului socialist, iar de aici la marea deziluzie. Narațiunea, structurată ca o rememorare autobiografică, urmărește însă și criza de identitate a școlăriței, care se descoperă refuzată din motive etnice de colege și de profesoare. Memorialista își amintește de spaima părinților la încheierea pactului german cu Moscova, apoi de pogromul din Calea Văcărești. Mai multă pregnanță au chipurile de femei, tatăl fiind mai puțin izbutit ca personaj. Volumul următor, *Punctele mele cardinale* (1994), cuprinde atât versuri, proză și interviuri, cât și evocări ale unor personalități (Geo Bogza, Emil Cioran, Nina Cassian). Poezia orașelor extinde portretele spre un univers spiritual precum Parisul ori Bucureștiul, dar și Ramat Gan, spațiul israelian al prozatoarei. Povestirile schițează tipologii de activiști culturali ai anilor '60, aflați în confruntare cu artiștii și intelectualii autentici și cu platitudinea dogmatică, opusă libertății de expresie și gândire. Romanul *Bătrânul Ieri și nenăscutul Măine* (1997) construiește un fel de puzzle cu personaje ce nu se cunosc, dar se întâlnesc în timpul unei călătorii cu avionul, când își relatează unul altuia povestea vieții. Dar **M.** sondează și altă epocă, timpul catastrofei și destinul evreului francez Simon, prizonier în Germania, care își pierde tânăra soție rusoaică într-un bombardament. Evenimentul istoric polarizează întotdeauna spectaculos destinele. Ideea unui univers dramatic, guvernat de legea atracției electivă și de încrederea în valorile umane domină proza autoarei. Poeziile, unele risipite în cărțile de

proză, concentrează momente de meditație lirică. Aventura existenței e comunicată în formule grave (*Maturitate, Peștera furtunii*). Alteori intervine soluția dialogului naiv, mai puțin inspirată.

SCRIERI: *Ora severă*, Tel Aviv, 1982; *Nucleul magic*, pref. Ionel Jianu, Tel Aviv, 1986; *Punctele mele cardinale*, Tel Aviv, 1994; *Bătrânul Ieri și nenăscutul Măine*, pref. Doina Uricariu, București, 1997. **Traduceri:** Marivaux, *Teatru*, pref. Modest Morariu, București, 1958 (în colaborare cu Dinu Albulescu).

Repere bibliografice: Elena-Esther Tacciu, *Evocări și portrete, „Viața noastră”*, 1994, 3 iunie; Solo Har, *Generația confruntărilor*, București, 1997, 387–397; Cristofor, *Țara Sfântă*, I, 140–143; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, 105–107.

E.-E.T.

MAZILESCU, Virgil
(11.IV.1942, Corabia –
10.VIII.1984, București),
poet, traducător.

Este fiul Aurei-Lili (n. Rădulescu) și al lui Sabin Mazilescu, contabil. Învață la Cujmir (1949–1950), Turnu Severin (1950–1951), Târgu Jiu (1951–1952), Drăgășani (1952–1957) și București (1957–1959), unde va absolvi Liceul „Spiru Haret”. Frecventează Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității bucureștene (1959–1964), iar după terminarea studiilor este numit profesor la Greaca, județul Giurgiu. Între 1966 și 1968 e bibliotecar la Biblioteca Orășenească din Ploiești, iar între 1968 și 1970 este secretar al cenaclului literar al Uniunii Scriitorilor, condus în acea perioadă de Miron Radu Paraschivescu. Din 1970 până la sfârșitul vieții lucrează ca redactor la „România literară”. Din studenție M. începe să scrie versuri și să frecventeze cercurile tinerilor aspiranți la literatură. A mai participat la cenaclul „Mihai Eminescu” condus de Marin Sorescu, precum și la cenaclul „Nicolae Labiș” al revistei „Luceafărul”. Debutează în 1966, cu poemul *mâncau la o masă lungă și bogată*, apărut în „Povestea vorbii”, supliment al revistei „Ramuri” coordonat de M. R. Paraschivescu. În aceeași epocă se constituie „grupul

oniric”, în care lui Leonid Dimov și Dumitru Țepeneag li se alătură M., Vintilă Ivănceanu, Daniel Turcea, Florin Gabrea, Iulian Neacșu, Emil Brumaru, Virgil Tănase, Sorin Titel. Tentativa onirică irită oficialitatea și factorii de „îndrumare” a culturii. Simpla idee a existenței unui „grup” care funcționa în afara cadrelor instituționalizate era inacceptabilă pentru optica dirijistă a forurilor culturale oficiale. Grupul oniric avea să-și mențină coerența până prin 1971, destrămându-se treptat, dar foștii lui componenți aveau să rămână, în ochii oficialităților comuniste, cu o reputație de personaje recalcitrante, de frondeuri sau rebeli. În cazul lui M., reputația nu va fi infirmată: deloc dispus să menajeze dezideratele opresive ale autorităților, mișcându-se și comunicând liber, cultivând prietenii literare, înconjurat, admirat și urmat de scriitori din toate generațiile, el are o prezență pregnantă în cadrul reuniunilor și al contactelor neoficiale, devenind „cap de serie al boemei și noncoformismului scriitoricesc din acei ani tot mai întunecați și mai apăsători” (Dan Alexandru Condeescu). Îngăduindu-i-se, în 1980, să participe la Festivalul de la Liège, pleacă de acolo la Paris, unde petrece o lună în compania prietenului său Dumitru Țepeneag și se întâlnește cu numeroase personalități ale exilului românesc, nepăsător față de posibilele consecințe ale acestui gest. Automarginalizat prin evitarea compromisurilor favorizante pentru vreo ascensiune socioprofesională, oripilat de marasmul moral al epocii, bântuit de obsesia morții pretimpurii și împins de angoasă și exasperare către autodistrugere, cu sănătatea ruinată, poetul s-a stins la o vârstă încă tânără. Debutul editorial a avut loc în 1968, cu *Versuri*, distins cu Premiul revistei „Luceafărul”. În 1970 îi apare culegerea *Fragmente din regiunea de odinioară* (poeme în proză), în 1979 e publicat volumul antologic *Va fi liniște va fi seară*, cuprinzând numeroase poeme inedite, iar în 1983 iese de sub tipar *Guillaume poetul și administratorul*. A mai colaborat la „Amfiteatru”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Tribuna”. A tradus – de regulă în colaborare – mai multe cărți, printre care *Psihologia artei* de Henri Delacroix (1983).

Cantitativ deloc amplă, lirica lui M., de o originalitate ireductibilă, a produs o puternică impresie și i-a rezervat poetului un loc cu totul aparte în tabloul literaturii contemporane. Prizată direct de publicul avizat, examinată cu diligență de exegezi, ea rămâne

oarecum greu de clasat sub raportul identității. Tocmai această relativă dificultate pare să o caracterizeze în primul rând. Poetul a putut fi considerat un continuator al suprarealismului, un neosuprrealist sau, în sens mai larg, un reprezentant al neoavangardei postbelice, emergentă de prin anii '60 ai secolului trecut. Așezarea lui în descendența suprarealistă a fost legitimată și de apartenența la grupul oniric, onirismul înnodându-se într-un fel cu suprarealismul, chiar dacă prin negare. Totuși, diagnozele de acest gen erau de regulă însoțite de precizări atenuatoare: poetul utiliza doar procedee suprarealiste, fără radicalism, mai mult ca stratagemă de disimulare a unui subtext confesiv, melancolic și sentimental. S-a mai opinat, pe de altă parte, că **M.** ar fi un „poet de limbaj”, cu discursul poetic extrem de elaborat, înclinat către exacerbarea artificului, dar nu pentru obținerea unor efecte zgomotoase, prin afișarea unei retorici a emfazei sau a stridenței, ci dimpotrivă, prin administrarea atent supravegheată a unui minimalism al mijloacelor, prin destructurări ale sintaxei, prin recursul la pauze, suspendări, întreruperi, omisiuni generatoare de straniețe. În legătură cu retorica specifică poetului, este memorabilă formula utilizată de Eugen Negrici: „o stilistică a eschivei”. **M.** este văzut tot mai mult ca un „poet existențial”, un poet „de carne și de sânge”, congener – în pofida particularităților retoricii sale – cu neoexpresioniștii patetici ai generației '70, autor care cultivă cu fervoare „marile teme” ale modernității: moartea, nebunia, suferința, Poezia cu majusculă” și înțelege „mistica poeziei ca instrument de mântuire, gravitatea rostirii” (Mircea Cărtărescu). Fără îndoială că dramatismul biografiei poetului, condiția lui boemă și rebelă, suferința și dispariția prematură contribuie la legitimarea acestei receptări, însă ea e autorizată în primul rând de texte. Mai vechile încercări de a-l recupera integral pe poet în cadrele modernismului șaptezecist au dat rezultate limitate. Gheorghe Grigurcu semna la filiația suprarealistă, consemna ispita transcendenței, înregistra patetizarea amintirii – impersonalizată tactic prin învestirea ei în ancestral și geologic – și releva imageria onirică, reproșându-i poetului un „cinism” exagerat (inclusiv față de poezie) și recurgera la „divagații de gust îndoielnic” și opinând, concludiv, după ce-l comparase cu Ion Vinea, Gellu Naum, Nichita Stănescu, că, „fără să fi fost un «mare poet», **M.** „rămâne prin melodramatismul său obscur, lucrat cu o îndârjire ce i-a eliminat în bună

Virgil Mazilescu și Leonid Dimov

parte confuzia și, mai presus, ca un personaj memorabil al boemei noastre literare”. Cornel Regman îi reproșă, între altele, o anumită propensiune spre „hartă” (probabil în lumina unor elemente extratextuale, pe care le va fi cunoscut), un exces de încifrare, reținea înclinarea spre parabolă (oarecum în descendența lui Eugen Jebeleanu) și credea că „mișcarea favorită este cea esopică”. Lecturi critice comprehensive și empactice ale poeziei lui **M.** sunt acelea ale lui Lucian Raicu și Valeriu Cristea, primul remarcând că „poemele acestea au strania putere de a se impune, de a deveni *familiale* în toate detaliile lor aparent hazardate, încât după ce le-ai parcurs de două sau de trei ori le regăsești încadrate într-un contur de intimitate cordială chiar și atunci, și mai ales atunci, când vorbesc despre lucruri întru totul neîmbietoare, despre (să zicem) moarte”, iar al doilea relevând că „o ciudată *comuniune* se realizează aici pe deasupra *comunicării*, dincolo de sensul imediat, care poate scăpa, al cuvintelor înlănțuite adesea într-o frazare ininteligibilă”. De regulă, criticii convin că sub masca cinismului și sub „bruiatul” procedărilor de sorginte avangardistă **M.** ar fi fost, în fond, un confesiv și un sentimental. Frecventă este și înregistrarea poetului drept creator de tablouri de atmosferă, enigmatice, luminate de un lirism criptat, obiectivat, investit în „obiecte”, în „decor”. De aceste tablouri ține și imageria onirică a poetului, aceasta fiind marca de onirism cea mai vizibilă a liricii sale. Faptul că a putut fi raportat la poeți cât se poate de diferiți între ei – Eugen

Jebeleanu, Gellu Naum, Geo Dumitrescu – demonstrează diversitatea componentelor structurii intime a liricii sale. Nicolae Oprea a văzut aici o mixtură între modalitățile parnasiană, romantică, simbolistă și suprarealistă, iar criticul Marin Mincu, care inițial respinsese discursul poetului considerându-l aparținător unui „manierism ermetizant și steril”, îl redescoperă din alt unghi și îl proclamă „mare poet”, deschizător de drum al textualiștilor cu miză existențială, semnalând drept caracteristice pentru demersul lui poetic „expirarea în text”, „o alunecare lentă și încăpățânată dinspre textul vieții spre existența textuală” și „încercarea tragică de a trece dincolo de pragul limbajului”. Mulți poeți ai generației 2000 îl adoptă pe **M.** ca precursor, pornind tocmai de la această perspectivă interpretativă, atitudinea acestora nefiind un lucru inedit ca atare, de vreme ce lirica lui s-a bucurat de audiență în toate generațiile. Probabil că una din lecturile cele mai ponderate ale poeziei lui **M.** ar fi cea a lui Eugen Simion, critic care, contestând etichetarea „neosuprerealistă” aplicată poetului, îi deslușește cu atenție expresia „fără figurație”, avară în metafore, cuprinzând „denivelări sintactice” și „pauze supravegheate”, constată relativa raritate a ocurenței registrelui propriu-zis oniric și puternica deschidere către real; se declară de acord cu observația lui Valeriu Cristea privind ermetismul, caracterul inițiativ – „ermetismul acestei poezii, în măsura în care există, este [...] nepremeditat, natural” – , înregistrează două maniere aparent contrastante, și anume una a exprimării simple și limpezi, în care discursul poetic e adus la „gradul zero” prin desolemnizare, și alta, unde discursul e enigmatic și eliptic, conchizând că atunci când se exprimă cu autenticitate, „netrăvestit”, poetul se arată a fi un spirit elegiac, tulburat de „trecerea omului”. Altă lectură îi aparține lui I. Negoitescu, care accentuează lirisul și sentimentalismul manifestate indirect, atribuindu-le „mai degrabă lucrurilor dimprejur decât fiorului lăuntric”, și relevă că exemplul suprarealismului i-a dat poetului acea „libertate emotivă și expresivă necesară sondajelor speciale în zona de obscurități a sufletului uman”. În fine, Al. Cistelean crede că la **M.** nu există vreo originalitate fundamentală, frapant „revoluționară”, semnalează importanța retoricii, o retorică a ironiei, „al cărei precipitat – angoasa – pare o achiziție involuntară”, și o retorică a omisiunii, menită să blocheze confesiunea și să disimuleze sentimentul, îi demontează

migălos ceea ce numește o „inginerie ironică a confesiunii”, o „nouă linie tehnologică de asamblare a unor substructuri” ale poeziei, cu „o producție în regim depresiv-convențional și înclinat spre gratuitate”, afirmă că poetul a fost, în cele din urmă, un sentimental, un maestru al liricii de atmosferă. Criticul semnalează și radicalizarea treptată a dramatismului, creșterea mizei existențiale, faptul că „reveria blazată” se desfășoară la un moment dat „pe liniile unui scenariu al extincției în care patetismul e immanent sugestivității” și, după o seamă de nuanțări hermeneutice, conchide că „poemele lui Virgil Mazilescu sunt o capcană: ele vorbesc despre disperare și spaimă, despre alienare și moarte cu afectată plictiseală și dezinteres, cu sarcasm și oboseală, într-o aparență familiară și colocvială. Cu asemenea șoșele și momele el își ademenește cititorul la marginea prăpastiei, lăsându-l acolo în pragul vertijului”. Toate aceste interpretări sunt validate, în proporții diferite, de textele lui **M.**, un corpus restrâns, dar pregnant, manifestând o indubitabilă radicalizare în timp, de la așa-zisul manierism al debutului la angajarea existențială dramatică din ineditele incluse în *Va fi liniște va fi seară* și din versurile prezente în *Guillaume poetul și administratorul*. Lirica se particularizează, într-adevăr, printr-o exprimare frustă și totodată „aleasă”, foarte „lucrată”, destructurată productiv prin lacunaritate calculată și printr-un minimalism ortografic radical. Poetul nu utilizează niciodată în text, inclusiv în titluri, majusculele, iar la semnele de punctuație recurge foarte rar, și nu după regulile curente. Pe de altă parte, asociază recursul la parabola modernistă (în regim ludic) cu discreția extremă a metaforei, universul casnic sau familiar cu zbuciumul sfâșierii existențiale, peisagistica de atmosferă – de factură onirică deseori – cu fronda, cu vaticinarea obscură ori cu chestionarea ontologică – obosită, suspendată, desolemnizată de autoironie, dar deloc privată de tragism – și cu „expirarea în text”. Iată, de pildă, cum dintr-un tablou vag alegoric se degajă o neliștitoare senzație de profunzime, de gravitate și urgență: „pe unde plutiră cetăți vâslește și lacrima/ ochiului nostru care este al doisprezecelea/ iar dincolo (tânără tânără) o pisică a norilor/ pipăie ghiozdanul penarului și călimara/ din ghiozdan – în drumul spre școală/ drum de frunză veche noapte bună// noapte bună aici șezum și plânsem/ și dacă unei patrii imaculate/ pasărea i-a spus din când în când la revedere // de ce trebuie să ne oprim tocmai noi/

și brusc să ne înălțăm la cer// cu oboseală multă, cu oboseala din cenușa/ acelei industrii dintre cuvinte// pe unde plutiră cetăți ar mai fi oare posibilă/ întoarcerea absenței în ambalaje (inimă ochi) de aur” (*cronică*). Un poem, poate dintre cele mai caracteristice pentru (pseudo)neoavangardismul primei perioade de creație a poetului, e *balada lunii într-o noapte veche*: „aud: automobile în cimitir. și trec: eu însumi în fruntea femurelor, a detașamentului. și văd: înger prin fața ușii precum îngerul prin fața ușii.// (să descoperi la început intimitatea marelui șurub de aur. o viață cu voce joasă cu plantele putrezite în voce. și din nou viață – prin gaura cheii)// *.// luna ucide oh ucide oh ucide soarele. ea pândește după colț un câine intră sub fruntea lui și acolo plângând naște: 1. rostogoliții zece pe mesele de șah 2. sferturile și jumătățile de cuvinte întorcându-se acasă 3. în această noapte cu pași îngrozitori pe gheață 4. la stânga liniștii mele definitive se scufunda o corabie 5. luna”. Iată și un poem încadrabil în categoria parabolilor cu intenții esopice, a cărui adresă protestatară precisă nu îi compromește poeticitatea: „asocierea frigului cu întunericul este o operă măreață – și în asemenea condiții/ ce caută ce mai caută vorbele mici și grase pe câmpul de luptă ce caută/ purceii mici și grași în cocina din trecutul fiecărei existențe / și sub degetele mele fragile părul celui care afirmă ritos că asocierea / frigului cu întunericul constituie o operă într-adevăr măreață// dorești tu cumva să-mi mângâi fruntea vrei tu să îngân repede un marș războinic/ o guillaume ! apune și soarele mi-a fost dragă ziua de ieri/ se încheie și veacul – ziua de ieri mi-a fost dragă” (*margareta îl înțelege într-o foarte mică măsură pe guillaume*). Titlurile atribuite de **M.** poemelor sale – atunci când sunt prezente și nu sunt suplinite de un grup de asteriscuri – sunt fie simple (*oameni, legendă, visul, coline verzi*), ironice, rezumative (*mâncau la o masă lungă și bogată, copilul își vinde jucăriile și în depărtare un cor etc.*), uneori narative sau anecdotice (*margareta îl înțelege într-o foarte mică măsură pe guillaume, administratorul întocmește o listă de câteva delațiuni și trădări posibile, administratorul poate s-o sfectească în orice moment*), fie amplificate burlesc, rivalizând ca lungime cu înseși poemele, ca acest titlu cu tâlc poetice: *poetul plagiază, adică fură de stinge din leonard cohen – lars gustafsson – ion mureșan – virgil mazilescu – și dintr-un foarte abil cântăreț de pe meleagurile Italiei. folosește prea mult diminutivele.*

se află în același timp sub influența muzicii de toate felurile. În chip de fragment de „artă poetică” a unui autor care – cu excepția recenziilor „de serviciu” scrise pentru revista la care lucra – evita să se pronunțe despre literatură, și cu atât mai mult se abținea de la orice autocomentariu, pot fi citate următoarele rânduri din *prefața* – de fapt, tot un poem – așezată în deschiderea volumului *Va fi liniște va fi seară*: „și altceva în afară de faptul că m-am născut și că trăiesc și că probabil voi muri cutremurându-mă (ceea ce de altfel am vrut să spun și acum doi ani și acum trei ani de zile) deocamdată vai nu pot spune”. Cu o operă greu clasabilă, **M.** este considerat unul dintre cei mai importanți poeți postbelici.

Nu știu ce spune poetul în cutare sau cutare poezie, și nici nu mă interesează pentru că el vorbește pentru sine, dar dincolo de cântecul lexical e un cântec fără cuvinte, cu care mă înfrățesc spontan, un supra-limbaj de efluvii, pe care-l înțeleg dintr-o dată ca pe o revelație.

VALERIU CRISTEA

Pornind de la o sfidare retorică, poezia lui Virgil Mazilescu a intrat tot mai adânc în ontologic, atingând substratul de spaimă al existenței poetice.

AL. CISTELECAN

SCRIERI: *Versuri*, București, 1968; *Fragmente din regiunea de odinioară*, București, 1970; *Va fi liniște va fi seară*, postfață Eugen Negrici, București, 1979; *Guillaume poetul și administratorul*, București, 1983; *Asketische Zeichen*, tr. Rolf-Frieder Marmont, Cluj-Napoca, 1988; ed. (*Semne ascetice*), Cluj-Napoca, 2001; *Întoarcerea lui Immanuel*, pref. Gheorghe Grigurcu, București, 1991; *Little Bones in Winter*, tr. Thomas C. Carlson și Dumitru Radu Popa, București, 1996; *Poezii*, îngr. Mircea Ciobanu, București, 1996; *Opere*, îngr. și pref. Dan Alexandru Condeescu, București, 2003; *Il se fera silence, il se fera soir*, tr. Pierre Drogi, Chambéry, 2005. **Traduceri:** Willa Cather, *Cazul din Grover Station*, București, 1978 (în colaborare cu Ștefania Deleanu); Henri Delacroix, *Psihologia artei. Eșeu asupra activității artistice*, pref. Octavian Barbossa, București, 1983 (în colaborare cu Victor Ivanovici); Michel Deguy, *Poeme*, București, 1995 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș, Aurel Rău și Dumitru Țepeneag).

Repere bibliografice: Rusu, *Utopica*, 208–213; Cristea, *Interpretări*, 180–181; Constantin, *Despre poeți*, 214–217; Caraion, *Duelul*, 89–90; Poantă, *Modalități*, 223–226; Piru, *Poezia*, II, 424–427; Mincu, *Poezie*, 206–208; Iorgulescu, *Scriptori*, 96–97; Raicu, *Contemporani*, 141–148; Regman, *Noi explorări*, 90–100; Gheorghiu, *Reflexe*, 97–99; Tuchilă, *Cetățile*, 94–98; Nicolae Oprea, *Din propria-i cenușă*, VR, 1984, 11; Simion, *Scriptori*, III, 298–306; Negrici, *Introducere*, 123–128; Flămând, *Intimitatea*, 162–176; Grigurcu, *Existența*, 303–310; Mincu, *Eșeu*, 191–197; Cistelecan,

Poezie, 76–82; Ierunca, *Subiect*, 93–98; Negoîtescu, *Scriitori contemporani*, 267–270; Ulici, *Lit. rom.*, I, 96–99; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 388–389; Grigurcu, *Poezie*, II, 68–73; *Dicț. esențial*, 500–503; Ion Buzera, *Virgil Mazilescu*, Brașov, 2000; Manolescu, *Lista*, I, 279–288; Aurelian Dumitrașcu, *Poezia lui Virgil Mazilescu*, CL, 2002, 3; *Dicț. analitic*, IV, 336–339; Ion Pop, *Virgil Mazilescu în ediție completă*, CLT, 2004, 8; Andrei Terian, *Un homerid în Alexandria*, CU, 2005, 5; Ștefănescu, *Istoria*, 809–811; Daniel Cristea-Enache, *Pagini de dicționar*, CLT, 2007, 47; Nichita Danilov, *Despre o întâlnire cu Guillaume*, VTRA, 2007, 4–5; Ciopraga, *Efigii*, 103–110; Manolescu, *Istoria*, 1076–1079; Popa, *Ist. lit.*, II, 461–462; Ioan Holban, *Măruntă iluzie din ștreangul zilei*, CL, 2010, 7; Vasile, *Mărci*, 84–88; Soviany, *Cinci decenii*, I, 110–118. **N.Br.**

MAZILU, Dan Horia
(20.IV.1943, Pitești –
16.IX.2008, București),
istoric literar.

Este fiul Ioanei Mazilu (n. Nicolescu) și al lui Constantin Mazilu, funcționari în domeniul financiar. Urmează cursurile liceale la Pitești (1957–1961), apoi pe cele ale Facultății de Limbi Slave a Universității din București, luându-și licența în 1966. În 1972 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Opera umanistului Udriște Năsturel în contextul relațiilor româno-slave*. Cariera universitară o începe mai întâi în cadrul Catedrei de filologie slavă a Facultății de Limbi Străine a Universității din București (preparator în 1967–1970, asistent în 1970–1975, lector în 1975–1982), unde conduce seminarii și predă cursuri de gramatică descriptivă și istorică a limbii ucrainene, slavă veche și slavonă românească, paleografie, relații literare și lingvistice româno-slave ș.a. În 1982 devine conferențiar, iar din 1991 predă ca profesor în cadrul Facultății de Litere, Catedra de istoria literaturii române (cursuri de literatură română veche, modele mentale și culturale, istoria mentalităților ș.a.). Între anii 1990 și 1996 este prodecan, apoi, până în 2004, decan al Facultății de Litere. A predat și în străinătate: la Lectoratul de limba și literatura română de la

Universitatea „Kliment Ohridski” din Sofia (1972–1974) și, ca *visiting professor*, la Institutul de Romanistică al Universității din Viena (1993). A adus o contribuție substanțială la înființarea, în 1999, a Institutului Limbii Române, pe care în 2000–2006 îl conduce ca director. Membru corespondent al Academiei Române din 2001, în perioada 2006–2008 este director general al Bibliotecii Academiei Române. Debutează publicistic în revista „Argeș” (1969) cu *Dicționar toponimic argeșean. Bratia*, iar în volum cu monografia *Udriște Năsturel* (1974). Colaborează la publicații de specialitate („Revista de istorie și teorie literară”, „Limba română”, „Studii și cercetări lingvistice”, „Romanoslavica”, „Analele Universității București”, „Fonetică și dialectologie”, „Limbă și literatură” ș.a.) și literare („România literară”, „Luceafărul” ș.a.). Îi sunt decernate mai multe premii, între care Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române (1994), Premiul „Nicolae Iorga” al Centrului Național Ecumenic pentru Dialog Spiritual (1996), Premiul Asociației Scriitorilor din București (2001).

Prin scrierile sale **M.** produce un reviriment al studiilor de literatură română veche. Volumele de autor destinate domeniului cuprind monografii și sinteze pe teme de referință. Cărțile se dezvoltă firesc, una din alta, în acord cu o cronologie proprie. Această mișcare interioară – de amplificare a unor nuclee germinative și de întoarcere la teme mai vechi pentru o nouă citire – asigură operei caracterul de sistem și totodată permite racordarea scrisului medieval românesc la marile desfășurări culturale europene. Raportarea la schimbările metodologice presupuse de aceste recitiri face posibilă identificarea câtorva etape ale demersului exegetic. Placa turnantă a studiilor lui **M.** o constituie etapa slavistă. Caracterizată prin finalitatea ei didactică (studii lingvistice, manuale de limbă ucraineană ș.a.), această etapă asigură accesul nemediat spre literatura română de expresie slavonă, dar și spre literatura medievală ucraineană, bulgară, rusă ș.a. Adiacent, pot fi incluse aici și traduceri literare din autori precum Evhen Huțalo, Ivan Hrihurko, Vasil Zemljak ș.a. Urmează etapa monografistă, ilustrată de studiile despre personalități ale culturii noastre vechi: Udriște Năsturel, Antim Ivireanul, Dosoftei, Petru Movilă, Dimitrie Cantemir ș.a. sau despre opere de referință (*Varlaam și Ioasaf. Istoria unei cărți*, 1981). În *Udriște Năsturel* demersul probează umanismul de factură

sud-est europeană, urmărit pe traseul epocă-om-operă, cu un instrumentar complex: istorico-literar, filologic și lingvistic. Se înlătură lacune biografice și de sursologie, se clarifică influențe și se certifică ipoteze, sunt delimitate categorial texte, prin raportare atât la limba în care au fost redactate, cât și la statutul lor (originale sau traduceri), determinat în urma cercetării nemijlocite a izvoarelor. În descendența tematică a acestei monografii se situează volumul *Varlaam și Ioasaf. Istoria unei cărți*. Confruntarea textuală a versiunilor sud-slave cu cele românești, productivitatea și ingeniozitatea transpușerilor succesive ale acestui roman popular în literatura română fac din el „un loc de adevărată și particulară sinteză, pe drept comparabilă cu recristalizările petrecute în alte literaturi europene”. Utilizarea structurilor narative ca instrumente de investigație are ca finalitate diferențierea structurii de adâncime de sedimentările ulterioare. Romanul este încadrat scrierilor ce se subsumează schemei „ciclul inițiativ”. Versiunile succesive ale cărții facilitează, prin rețeaua de noduri ale povestirii, „secvențe cu forță de iradiere epică” concretizate prin parabole, pilde, apologuri etc., identificarea elementelor care se schimbă sub presiunea ariilor culturale. Demontată la nivelul organizării narațiunii, *Varlaam și Ioasaf* dezvăluie operațiile prin care legenda primitivă, „lineară transfigurare a unei secvențe mitice” și-a asigurat universalizarea și a pășit spre literatură. Pentru a ajunge la această legendă primitivă, autorul rămâne atent la preluarea ei în diverse literaturi, la adaptabilitatea ei remarcabilă, la tendința spre polifuncționalitate, la capacitatea de autodezvoltare ș.a. Etapizarea procesului prin care această carte populară a intrat în literatura română, unde autorii ei „au eliminat din textul pe care îl prelucrau parabolele și au organizat astfel istoria – neîntreruptă și conform cu mobilurile ce le conducea munca – a unor existențe pilduitoare”, este realizată prin analiza comparativă a manuscriselor românești păstrate în Biblioteca Academiei Române. Aceeași manieră interpretativă, cu surse plasate în aria culturală est-europeană, în perimetrul literaturii române și al creațiilor populare, este utilizată și în explicarea disoluției unui episod al romanului în producție lirică de circulație folclorică: *Cântecul lui Ioasaf*. În cea de-a treia etapă a lucrărilor lui M., paradigmatică, sunt construite ansambluri-cadru în care literatura română veche își află coordonatele taxonomice prin racordare la

marile mișcări culturale europene (Renașterea și barocul), dar și la o fizionomie proprie, tributară influențelor directe sau mediate exercitate de culturile Apusului sau de cele ale Răsăritului. Prefigurate de *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea* (1976), în deceniile următoare apar *Literatura română în epoca Renașterii* (1984), *Vocația europeană a literaturii române vechi* (1991), *Literatura română barocă în context european* (1996). Fără să ignore reprezentările artelor figurative sau operele în alt veșmânt decât cel al limbii vernaculare, M. a susținut existența unei (Pre)Renașteri românești, identificată de el în textele de expresie slavonă începând cu secolul al XV-lea, pe care a numit-o, adaptând conceptul lui Charles Diehl, Renașterea Paleologă. A explicat timpul târziu al acestei Renașteri românești identificând atât obiectivele ei particulare, cât și setul de funcții pe care a fost chemată să le exercite într-o literatură plămădită în cadrul ariei culturale răsăritene, unde contactul cu Antichitatea clasică a fost intermediat, cu precădere, de baroc. Astfel, cercetătorul a argumentat existența unui umanism baroc construit ca o rezultantă a procesului de racordare a culturii noastre la temele, motivele și manierele literare baroce în contextul unor condiții preexistente favorabile și al unui impuls de sincronizare facilitate de transferul de funcții dintre Renaștere și baroc. Pe baza unei analize ample, a susținut că desprinderea culturii române de medievalitate s-a petrecut în prima jumătatea a secolului al XVI-lea, când existau deja forțe capabile să reformeze tiparele de gândire și de creație medievale. Teza barocului românesc, profitabilă pentru literele noastre vechi, a fost pusă în relație cu existența unei literaturi de tip baroc în Europa de Est și Sud-Est. În această demonstrație M. nu a omis izoglosele ce identifică trăsături comune ambelor spații, apusean și răsăritean. A stabilit trei fluxuri majore care au transportat în spațiul nostru cultural motive, teme, forme literare ș.a. ce descindeau din fondul baroc primar: un flux ucraineano-polon, un altul neogrecesc, înfiripat la sfârșitul secolului al XVII-lea prin recursul la cultura bizantină și la literatura italiană, și un ultim flux dinspre barocul apusean. Ulterior a revenit asupra acestor fluxuri, nuanțându-le, amplificându-le ș.a.m.d. Astfel, în *Recitind literatura română veche* (I–III, 1994–2000) a vorbit despre un flux oriental și a întărit recursul la tradiția bizantină, responsabilă, alături de alți factori, de profilul

barocului literar răsăritean și românesc. Alături de etapa paradigmatică a studiilor lui **M.** se află cea sistemică, decurgând în mod firesc și din acumulările anterioare. Raportarea la instituția genului și a speciei literare este axul central al acestei etape în al cărei debut pot fi plasate studiile destinate literaturii istoriografice și prozei oratorice. Direcția istoriografică are două componente majore: cea hermeneutică și cea de editare a vechilor cronici. Unghiul nou de lectură pe care îl instituie încă din *Cronicarii munteni. Câteva modele de retorică a povestirii* (1978) se revendică de la linia retoricii postbizantine. Circumstanțele epicului, ordonate pe palierul negativului, pun în evidență – de exemplu în *Letopiseșul cantacuzinesc* – ansamblul în care pamfletul și panegiricul se constituie ca principale forțe de coagulare narativă. Parcurgând *Letopiseșul cantacuzinesc*, *Cronica Bălenilor*, *Anonimul brâncovenesc*, dar și cronicile lui Radu Greceanu și Radu Popescu, **M.** identifică tehnicile de exersare specifice panegiricului și pamfletului. Discreditarea unor personaje este urmărită în cronici în pliurile insinuării, abundența amănuntelor vădind rafinamentul argumentării într-un text în care istoria se retrage pentru a lăsa loc polemicii erudite, precum în *Cronica Bălenilor*. Encomionul apare decorticat în structurile lui cele mai intime, modelul voievodal propus fiind urmărit în toate fazele elaborării lui, ca la Radu Greceanu. Idiosincraziile lui Radu Popescu devin emblematice pentru construcția cronicii sale, unde memoriile lasă loc jurnalului ce umple textul cu mărunțișuri cotidiene, sustrăgându-se, pe alocuri, unei autonomii a povestirii propriu-zise, fără să ignore regulile retoricii menite să asigure o congruență în interiorul discursului. Este vădită astfel „predilecția spre edificarea retorică între compartimentele de prim nivel ale gustului artistic”. Direcția etapei sistemice are în vedere organizarea literaturii române vechi prin raportare la un gen literar proiectat ca sumă a principiilor dominante ce organizează compoziția unui text fără să ignore circumstanțele redactării lui. În *Proza oratorică în literatura română veche* (I–II, 1986–1987) autorul analizează sistemul radicular comun al textelor oratorice, cărora le precizează descendența bizantină, cum și modulațiile unei retorici hrisostomice. Concentrarea demonstrației pe forma internă a operelor duce la proiecția unei atitudini gnoseologice în acord cu finalitatea comunicării și cu momentul formării simțului estetic. Cel din urmă este aflat la

nivelul elocuției (elocvenței) prin motivarea și identificarea, în termenii retoricii normative, a unor domenii subscrise principiilor stilului (*virtutes elocutionis*), categoriilor stilului (*figurae elocutionis*) și nivelurilor stilului (*genera elocutionis*). Astfel sunt explicate începuturile orației funebre prin Neagoe Basarab, orațiile de nuntă în manieră savantă („cuvântarea la cununie”) prin Petru Movilă, didahiile originale prin Antim Ivireanul și, tot prin el, epistola redactată după „canoanele celei mai autentice retorici judiciare” ș.a. Reprezentativă îndeosebi pentru această etapă rămâne însă sinteza *Recitind literatura română veche*. Cartea se impune prin ambiția sistematizării marilor curente literare ce au străbătut perimetrul cultural românesc, prin delimitarea genurilor și speciilor literare, prin stabilirea rețelei de motive și teme literare funcționale, prin depășirea ariei filologiei și a istoriei literare și prin asumarea unor direcții de cercetare precum stilistica, naratologia, teoria literaturii ș.a., dar și istoria mentalităților, istoria artei și culturii. Atent la toate pârgurile de constituire a literaturii noastre vechi, dinspre veșmântul slav spre naționalizarea scrisului în limba vernaculară, dinspre centrele de cultură spre îndeletnicirile spudeilor din vechile colegii și scriptorii mănăstirești etc., **M.** recitește textele vechi din unghiuri noi, descoperindu-le, pentru cititori, mersul spre literatură, pe care îl jalonează cu semnele conștientizării efortului artistic în împletirile „ritoricești”, cu delimitări ce conduc spre canonul literar, cu reinterpretări ale simbolurilor tradiționale în cheie imagologică ș.a. Autorul demonstrează evoluția genurilor literare urmărind indiciile sistemului genologic și schimbările lui funcționale, departajarea speciilor literare fiind realizată prin investigații retorice subsumate profilului literelor românești afirmate într-un spațiu cultural preponderant – dar nu covârșitor – confesional. El unește traseele cărților românești cu cele europene, fără să ignore mentalitățile, sensibilitățile și gusturile literare locale, naționale, zonale etc. Ultimele ipostaze ale scrisului lui **M.**, cea imagologică și cea a istoriei mentalităților, decurg în mod firesc din cea sistemică, unde își află numeroase manifestări și reprezentări. Turnura spre istoria mentalităților și imagologie fusese anunțată prin articole și studii anterioare, dar și prin volumul *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie* (1999), care poate fi pus în pereche cu *Noi printre ceilalți sau Despre literatura peregrinilor* (2003). Fără să fie un joc gratuit cu

prepozițiile, cele două cărți construiesc, în direcții diferite, alteritatea. Cea dintâi urmărește prezența celuiilalt (a străinului) într-un spațiu românesc traversat de judecăți complexe de ordin confesional, politic și etnic. În baza unei fișe de identitate arhivate în memoria vechilor noastre texte, evaluarea celuiilalt ține seama de o serie de descriptori purtători de conotații pozitive (civilitatea este hotărâtoare aici) sau negative. Imaginea astfel construită se află în relație directă cu toleranța, cu mentalitățile proprii și cu normele codului etic supravegheator exersat la noi vreme de câteva secole. În recepțarea celuiilalt, autorul se vede constrâns să pășească dinspre „lumile cele mari” prinse în cosmografii și mape „gheograficești” spre locurile străine călcate de români (Nicolae Milescu, Ion Neculce ș.a.) și să urmeze tipul de reflecție specific timpului vechi, pe care îl așază într-o nouă grilă de lectură. A doua carte, *Noi printre ceilalți...*, îi are în vedere pe cărturarii români pribegi (Dimitrie Cantemir, Gheorghe Ștefan, Petru Cercel, Teodor Corbea, Vlad Boțulescu, Luca Stroici ș.a.), nevoiți să-și scrie cărțile în alte spații decât cel românesc. Demonstrația apartenenței acestora la o „republică a literelor”, fără a înceta să aparțină spațiului de obârșie ori celui de „adopte”, este una din coordonatele majore ale lucrării. Procesul prin care această căutare a identității culturale este asumată de cel cu „hirea adâncă” și „capu întregu” apare ca fiind unul constrângător, supus percepțiilor și nevoinelor pe care alteritatea le exercită, de data aceasta în sens invers. **M.** consenuează, participativ și documentat, pătrunderea cărturarilor pribegi în spații culturale străine, ceea ce duce la crearea unui dosar de existență, indiciu al identității sociale. Utilizarea instrumentarului de analiză specific istoriei mentalităților devine profitabil pentru cultura noastră veche în studiile din urmă ale lui **M.**: *O istorie a blestemului* (2001), *Voievodul dincolo de sala tronului. Scene din viața privată* (2003), *Lege și fărădelege în lumea românească veche* (2006), *Văduvele sau Despre istorie la feminin* (2008). Formula de abordare este tributară istoriei literaturii române vechi, revendicându-se și continuând, totodată, studiile lui A.D. Xenopol și N. Iorga, cel din urmă un istoric *avant la lettre* al mentalităților. Există între aceste cărți o coeziune remarcabilă, rezultată și din proiecția poliedrică a puterii, căci toate posibilele fără-de-legi, sancționate sau acceptate de voievod, atrag după ele blestemul morții, iar mai departe văduvia. *O istorie a*

blestemului și Lege și fărădelege în lumea românească veche apar dispuse pe un palier al negativului, explorat la noi cu destulă parcimonie. Aflat la convergența dintre magie și credință în acea lume care credea în energiile secrete ale cuvântului, blestemul – fie el popular sau cult, figură de stil sau formă literară – este abordat exhaustiv. **M.** indică zona de contact între maledicția oficială și cea populară, explicând, pe baza unui corpus de documente impresionant, întretărirea normativelor canonice cu cele cutumiare. Totodată, pentru a proba funcționarea blestemului ca instituție, exegetul urmează căi retorice, indică formele și formularul însoțite de ritualuri menite să impresioneze. De aceea, așază imprecizia în șirul figurilor insistenței, dar și ale reflecției, îi urmărește organizarea internă ce seamănă cu cea a conglobației și explică prin acestea de ce „blestemul *aglomerează*, acumulează și *amplifică*, edificând un Negativ inevitabil și irevocabil”. În descrierea imaginarului blestemului sunt parcurse mai toate producțiile pe care acesta le-a avut în cultura noastră, de la blestemul popular la cel cult, în extensia lui arhierescă sau dramatico-lirică, unele filtrând materia biblică, altele experiențele nefaste ce au marcat fundamental individul și au căpătat astfel forța conceptualizării și

universalizării lor. Acest imaginar, proiectat într-un spațiu al damnării și într-un timp al memoriei contorsionat eshatologic și liturgic, este populat cu figurile detestabile ale ucigașilor biblici, ale nescotitorilor lui Dumnezeu, trădătorilor și ereticilor. *Lege și fărădelege în lumea românească veche* este o abordare exhaustivă a marginalilor din timpul nostru vechi și a puterii politice discreționare, care naște violență și dezordine. Sunt istorii particulare angrenate în imaginarea fărădelegii din lumea veche, unde preeminența temeiurilor scripturistice decodează infracțiunea ca păcat. Cum discursul religios este cel care intervine decisiv în organizarea vechii lumi, **M.** alege să contureze o galerie a marginalilor, actori aproape absenți în vechile istorii, fracționând decalogul (*Să nu furi! Să nu ucizi! Să nu fii desfrânat!*) și izvodind tipologii precum falsificatorii (despecetluidorii, imitatorii, făcătorii de bani calpi ș.a.), otrăvitorii, ucigașii, cavalerii jafului (ostașii rebeli, mercenarii, răsculații, hoții de hrisoave), „jăfuitorii” cu arme (tâlhari, bandiți, briganzi, corsari, haiduci) ș.a. Păstrarea și restaurarea ordinii, niciodată atinsă, sunt abordate pentru a efectua altă trecere în revistă: cea a măsurilor represive, a răzbunărilor, a urgiei celor puternici. O adevărată „cronică a istoriei nocturne românești” unde, „de la voievod la delincventul umil, violența se hrănește cu puterea celui care lovește, stigmatizează, ucide, blestemă, se substituie legii sau o încalcă de-a dreptul” (Adrian Majuru). *Voievodul dincolo de sala tronului. Scene din viața privată* este o cuprinzătoare privire aruncată unui anume spațiu privat, cu izbânda racordării la marile desfășurări europene de acest fel. În această carte **M.** își precizează modificarea unghiului de lectură și pășirea în spațiul istoriei cu o suită de tablouri ale vieții private (și nu cu o istorie a ei). El valorifică astfel în spațiul românesc direcții aparținând lui Emanuel Le Roy Ladurie, Georges Duby, Philippe Ariès. Informațiile prin care medievalitatea noastră comunică partea ei privată sunt precare, cu atât mai mult cu cât distincția dintre ce era și ce nu era privat este, uneori, dificil de făcut. Tocmai de aceea, cercetătorul român recurge la un impresionant număr de documente istoriografice, prin care asigură delimitări necesare între preocupările unui monarh ca persoană publică și cele subscrise „stării particulare”. Mai mult, el vizează identificarea stratului aparențelor, prin care individul reușea să (a)pară întocmai cum își dorea în fața unui

public restrâns, adică a unui public oficial. Reconstituirea lungului drum către palat este o reasamblare a efortului voievodal într-o ridicare a unei reședințe care să îl mulțumească estetic și să îi asigure protecție și confort. Trecând dincolo de spațiul de reprezentare publică, autorul înfățișează spațiul interior prin raportare la funcțiunile domestice și la distribuția încăperilor, cu delimitări ferme precum cele între spațiul rezervat Domnului și cel rezervat Doamnei. În umbra tronului viața privată se desfășoară între cei doi poli: cel al preluării și cel al pierderii puterii. Familia și religia, elemente distinctive și necesare consacării voievodale, sunt conturate prin detalii ce relevă comportamente, atitudini, sensibilități. Ultima carte a lui **M.**, *Văduvele sau Despre istorie la feminin*, este scrisă spre „adâncirea” studiului despre viața privată a capetelor încoronate, fiind dedicată marilor văduve ale istoriei noastre. Văduvia apare ca o perspectivă încărcată cu dificultăți de vreme ce „acest grup în negru” era nevoit să se supună cutumelor sociale, juridice și confesionale. Epuizând bibliografic mai tot ce s-a scris despre văduvele din timpurile vechi în spații de investigație străine (cercetarea europeană este covârșitoare prin cea franceză, fără să lipsească trimiterele din zona Renașterii italiene ș.a.) și românești, lucrarea reușește să adune mai tot ceea ce textele noastre vechi au păstrat cu privire la aceste femei. Ipostazele prezenței lor sunt minuțios surprinse, o văduvă purtând pe umerii ei numeroase îndatoriri economice și sociale. **M.** realizează aici și un tratat de vestimentație, alcătuit din informații adunate cu grijă de pe broderii sau miniaturi, din portretele votive sau din foile de zestre. Conștiința că straiile conferă statut social se reflectă nu doar în diplomatica matrimonială, cât, mai cu seamă, în eșuarea aplicării unor legi somptuare. În această cultură a aparențelor văduvele îmbracă uneori cinul monahal – gest rezolut, voluntar sau forțat, de retragere din spațiul public –, iar alteori se ridică, fără putința încoronării, pe tronul domnesc. Între proiectele rămase nefinalizate de **M.** se află cel destinat spațiului: spațiul sacralizat prin prezența celui ce urmează viața lui Hristos. Provizoriu, acest proiect se numea (potrivit mărturiei autorului dintr-un interviu apărut în revista „Calende”, 2005) *Pustia* și încerca să delimiteze și să definească ipostazele românești ale „deșertului” încercărilor.

Dinspre miezul acelei epoci culturale, pe care și Eminescu o socotea cea mai reprezentativă pentru tradiția culturală și politică românească, contribuțiile profesorului Dan Horia Mazilu vor urmări ordonarea, periodizarea și definirea tuturor epocilor, tendințelor și curentelor literaturii „vechi”, ce până atunci fusese văzută doar ca un bloc, fie indefinit, fie definit prin prisma istoriei politice sau a influențelor cultural-lingvistice. Dorința sa trebuie să fi fost chiar aceea de a oferi celor care se apropiau de vechile scrieri românești repere utilizabile comparatistic; dinspre textul literar spre istoria mentalităților, spre imagologie sau spre antropologie culturală, Dan Horia Mazilu a deschis, de această dată fiind el însuși spiritul tutelar, o fertilă direcție de cercetare a trecutului cultural românesc.

MIHAI MORARU

SCRIERI: *Udriște Năsturel*, București, 1974; *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, 1976; *Cronicarii munteni. Câteva modele de retorică a povestirii*, București, 1978; *Varlaam și Ioasaf. Istoria unei cărți*, București, 1981; *Literatura română în epoca Renașterii*, București, 1984; *Proza oratorică în literatura română veche*, I-II, București, 1986–1987; *Vocația europeană a literaturii române vechi*, București, 1991; *Recitind literatura română veche*, I-III, București, 1994–2000; *Literatura română barocă în context european*, București, 1996; *Petru Movilă. Un reper românesc pentru europenizarea Estului*, București, 1996; *Introducere în opera lui Dosoftei*, București, 1997; *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie*, București, 1999; *Introducere în opera lui Antim Ivireanul*, București, 1999; *O istorie a blestemului*, Iași, 2001; *Un „Dracula” pe care Occidentul l-a „ratat”*, București, 2001; *Dimitrie Cantemir, un prinț al literelor*, București, 2001; *Noi printre ceilalți sau Despre literatura peregrinilor*, București, 2003; *Voievodul dincolo de sala tronului. Scene din viața privată*, Iași, 2003; *Studii de literatură română veche*, București, 2005; *Lege și fără-delege în lumea românească veche*, Iași, 2006; *Văduvele sau Despre istorie la feminin*, Iași, 2008. **Ediții:** *Cronici brâncovenești*, postfața edit., București, 1988; Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, pref. edit., București, 1989; *Dimitrie Cantemir în Rusia*, pref. edit., București, 2000; *Cronicarii moldoveni: Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce*, pref. edit., București, 1997; P. P. Panaitescu, *Introducere în istoria culturii românești*, introd. edit., București, 2000; *Literatura română medievală*, pref. edit., București, 2003; *Cronicarii munteni*, București, 2005. **Traduceri:** *Au trecut în goană caii (Nuvele ucrainene contemporane)*, București, 1971 (în colaborare cu Stelian Gruia); Evhen Huțalo, *Viața e amarnică și dulce*, București, 1975; Ivan Hrihurko, *Canalul*, București, 1979; Vasil Zemljak, *Stolul de lebede*, București, 1985.

Repere bibliografice: Ulici, *Primaverba*, I, 238–240; Mihai Zamfir, *Un baroc românesc*, LCF, XX, 1977, 41; Alexandru Duțu, *Cazul Miron Costin*, LCF, 1978, 12; Iorgulescu,

Scriitori, 313–315; Ungheanu, *Lecturi*, 178–182; Cătălina Velculescu, „Varlaam și Ioasaf. Istoria unei cărți”, RITL, 1982, 3; Mihai Ungheanu, „Literatura română în epoca Renașterii”, LCF, 1984, 29; Andrei Pippidi, *Epoca Renașterii în literatura română?*, AIX, t. XXII, 1985; Piru, *Discursul*, 139–142; Violeta Barbu, *Proza oratorică în cultura românească veche: un gen literar?*, AIX, t. XXVIII, 1991; Teodor Vărgolici, „Vocația europeană a literaturii române vechi”, ALA, 1992, 101; Gheorghe Buluță, „Literatura română barocă în context european”, „Universul cărții”, 1996, 8; Răzvan Voncu, *O istorie vie a literaturii vechi*, CC, 1996, 9–10; Doina Curticăpeanu, *Șantierele medievalității. Dan Horia Mazilu, „Recitind literatura română veche”*, vol. II, F, 1999, 3; Iordan Datcu, „O istorie a blestemului”, ALA, 2001, 571; Alexandru Ofrim, „O istorie a blestemului”, LL, 2003, 1–2; Petras, *Panorama*, 404–406; *Dicț. scriit. rom.*, III, 137–140; Mircea Angheliescu, *Ex libris. O literaritate de alt tip*, ALA, 2004, 724; Boldea, *Vârstele*, 102–105; Adrian Majuru, *Cronica istoriei nocturne*, ALA, 2006, 849; Mihăilescu, *Lit. rom. post-ceaușism*, III, 118–123; [Dan Horia Mazilu], OC, 2008, 189 (grupaj special); Popa, *Ist. lit.*, II, 1068–1069. **Lr.B.**

MAZILU, Dumitru (29.XI.1922, Broșteni, j. Vrancea – 11.VII.1981, București), traducător, eseist, editor. Este fiul Matildei (n. Georgescu) și al lui Dionisie Mazilu, învățător. A urmat cursurile școlii primare în comuna natală, pe cele secundare la Liceul „Mihai Viteazul” din București (1933–1941), devenind student la Facultatea de Drept a Universității bucureștene (1941–1945) și, un timp, în paralel, la Facultatea de Litere, pe care nu a încheiat-o. Din anii studenției a fost angajat bibliotecar la Liceul „Mihai Viteazul” (1942–1948), după care a practicat scurtă vreme avocatura (1948–1950). S-a îndreptat apoi spre activitatea editorială, fiind redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1950–1968) și redactor-șef al Editurii Univers (1968–1975). În această calitate a participat la alcătuirea proiectului de traduceri din clasicii literaturii universale și din scriitorii contemporani. Din 1975 până la înțetarea din viață a lucrat în Centrala Editorială.

Debutează cu o transpunere din Howard Fast, *Calvarul lui Sacco și Vanzetti* (1954), desfășurând apoi o intensă activitate de traducător al literaturilor engleză și americană. Editorului **M.** i se datorează, într-o măsură importantă, redactarea unui plan coerent de traducere a cărților celor mai semnificative din literaturile de limbă engleză, în special moderne. A contribuit la materializarea acestui program printr-un număr impresionant de transpuneri, remarcabile prin fidelitatea filologică

față de original și printr-o expresivitate nuanțată. Cu excepția unui volum de însemnări de călătorie – scris în colaborare cu O. Manițiu – întreaga sa activitate a fost consacrată tălmăcirilor și s-a impus, astfel, ca unul dintre cei mai importanți traducători moderni de literatură anglo-saxonă. Preferințele sale se îndreaptă spre romanele lui Jack London și ale lui John Steinbeck. De asemenea, a transpus titluri reprezentative din creația lui Oscar Wilde, Charlotte Brontë și Ernest Hemingway. Activitatea de traducător a lui **M.** a fost completată, în câteva cazuri, de prefețe, scrise cu claritate și dovedind o temeinică informație și un simț sigur al valorii.

SCRIERI: *Spre culmile Carpaților* (în colaborare cu O. Manițiu), București, 1955. **Traduceri:** Howard Fast, *Calvarul lui Sacco și Vanzetti*, București, 1954, *Cina cea de taină*, București, 1956; Charlotte Brontë, *Jane Eyre*, București, 1956 (în colaborare cu Paul B. Marian), *Shirley*, București, 1974; John Steinbeck, *Căluțul roib*, București, 1957, *Fructele mâinii*, pref. trad., București, 1963, *Pășunile raiului*, București, 1975; Jack London, *Martin Eden*, București, 1958, *Călcâiul de fier*, pref. trad., București, 1960; Ernest Hemingway, *Pentru cine bat clopotele*, București, 1965, *Fiesta*, București, 1968; Erskine Caldwell, *Jenny*, pref. trad., București, 1965; Oscar Wilde, *Portretul lui Dorian Gray*, București, 1967; Herbert Read, *Semnificația artei*, București, 1969; G.S. Feves, *Povestiri într-o rezervă indiană*, pref. trad., București, 1970; Richard Llewellyn, *Ce verde era valea mea*, pref. trad., București, 1971; E.H. Gombrich, *Artă și iluzie*, București, 1973; Francis Parkman, *Pe calea Oregonului*, București, 1978; Gordon Landsborough, *Vulpile deșertului*, București, 1979.

Repere bibliografice: Liviu Călin, *Pe tăcute*, RL, 1981, 29; Dan Grigorescu, *Un valoros traducător*, CNT, 1981, 30; *Dicț. scriit. rom.*, III, 140.

D.G.

MAZILU, Teodor

(11.VIII.1930, București – 18.X.1980, București),
dramaturg, prozator,
eseist, poet, traducător.

Este cel de-al patrulea copil al Mariei (n. Mureșanu) și al lui Tudor (Teodor) Mazilu, muncitor la Societatea de Transporturi București. Urmează școala primară din mahalaua Lupeasca. Amână să

se înscrie la liceu, preferând să realizeze pentru revista „Tineretea” (ulterior „Tânărul muncitor”), la care se angajase, mai întâi caricaturi, apoi cronici sportive, articole despre viața tinerilor și schițe umoristice. În 1946 și 1947 frecventează Liceul Comercial. Atras din ce în ce mai mult de activitatea publicistică, se hotărăște să renunțe temporar la școală, devenind redactor al „Scânteii tineretului”. În 1950 reușește totuși să termine liceul, la cursuri fără frecvență, și se înscrie la Facultatea Muncitorească, unde optează pentru aceeași formă de învățământ. Mai târziu se numără printre cursanții Școlii de Literatură „M. Eminescu”. Un *Poem în cinstea Congresului de la Budapesta* îi apare în revista „Flacăra” (1949), iar primul volum, *Insectar de buzunar*, i se editează în 1956. În 1959 lucrează ca redactor la secția de proză a „Gazetei literare”. Colaborează la „Contemporanul” (unde, săptămânal, întocmește rubrica „Sport”), „Luceafărul” (scriind „Jurnalul unui martor ocular”), „Cinema”, „Flacăra”, „România literară”. I s-au decernat Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR pentru romanul *Bariera* (1959), Premiul I la Festivalul Național de Dramaturgie pentru piesa de debut, *Proștii sub clar de lună* (1962), Ordinul Meritul Cultural clasa a IV-a (1969), Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Frumos e în septembrie la Veneția* (1973), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1975).

Indiferent de apartenența la un gen literar sau altul, scrierile lui **M.** pot fi considerate ca o „piesă de teatru” de mari dimensiuni, în care căutarea neobosită a adevărului iese victorioasă din jocul istoriei. Autorul mizează pe firescul observației caracterelor, fără a-și aroga totuși vanitatea de moralist, pe consemnarea cu naturalețe a substanțialului „material didactic” reprezentat de faptele de viață cotidiană, ce se definesc de la sine prin ridicolul lor organic. Depășește determinările strict temporale din succesiunea situațiilor (fatalmente supuse tiparului ideologic), fiind interesat în principal de surprinderea, sub aspectul moralității, a indivizilor, care se vor comporta similar în orice alt context social. Luciditatea împinsă adesea către cinism nu din delectare malițioasă, ci dintr-un profund respect față de realitate, ca și nevoia de înțelegere a mecanismelor imposturii, a falsei imagini și a prostiei, prin care oamenii contribuie decisiv la degradarea idealului de frumusețe a lumii, ori apropierea declarată de metodele investigațiilor medicale, de atitudinea rece și detașată a doctorului atunci când

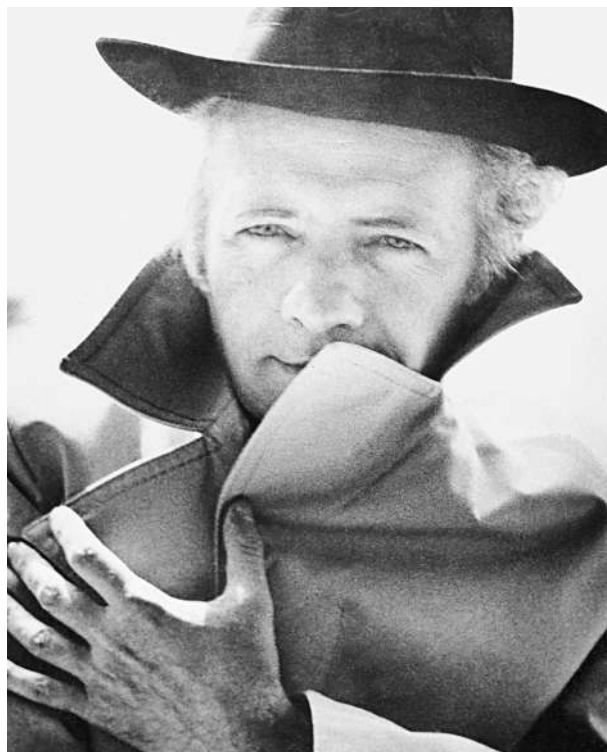
stabilește diagnosticul celor suferinzi devin constante de creație, individualizând scrierile care poartă „marca Mazilu”. Remarcabilă este și coerența ce se discerne din felul în care temele generale și tipologiile personajelor circulă de la un text la altul, într-un sistem de ilustrare mutuală abil construit. În proza scurtă – *Insectar de buzunar*, *Galeria palavragiilor* (1957), *Vara pe verandă* (1966), *Înmormântare pe teren accidentat* (1973), *Iubiri contemporane* (1975), *Elegie la pomana porcului* (1976), *Doamna Voltaire* (1979) și în dramaturgie – *Teatru* (1971), *Frumos e în septembrie la Veneția*, *Mobilă și durere* (1981) –, situațiile și „caracterele” se manevrează de așa natură, încât permit întruparea teoriilor lui M. asupra fenomenelor ce jalonează existența umană, exprimate în eseuri, publicistică, interviuri. Bunăoară, eseurile din *Ipocrizia disperării* (1972), apărute anterior în „Luceafărul”, evidențiază recurențe semnificative la scara întregii opere, variațiile constând doar în trecerea de la concret la abstract și schimbarea modului de expunere, din dialog în monolog. Există, mai întâi, o serie de teme majore, elemente ale unui registru grav, care se reiau cu obstinație, independent de cadrul referențial: iubirea, singurătatea, frica de boală, moartea. Din grupul acestora derivă toate celelalte „obiecte” ale observației și analizei, dezambiguizate de autor prin prezentarea lor sub aspectul unor studii de caz: *Despre păcatul plictiselii*, *Despre vulgaritate*, *Despre sinucidere*, *Despre gustul estetic*, *Despre arta conversației și miracolul tăcerii*, *Despre vanitatea iertării*, *Despre mizantropie*, *Despre gelozie*, *Despre tabieturile noastre*, *Despre fumat*, *Despre sexualitate*, *Despre minciună*, *Despre echilibru*. În ceea ce privește latura aplicativă, comedia *Cine pe cine mântuiește*, de exemplu, inclusă în volumul *Teatru*, dezvoltă într-o structură dialogică problematica sinuciderii, a cărei expresie teoretică se regăsește într-un eseu din *Ipocrizia disperării*. Două personaje, „un candidat la sinucidere... sănătos tun” și „un salvator de meserie... c-un picior în groapă”, aflate în biroul unei instituții filantropice profitabile, din moment ce poate fi ușor confundată cu sediul unei reprezentanțe comerciale, efectuează un exercițiu demonstrativ: sinuciderea nu este decât „soluția comodă” de scăpare, la care apelează toți cei care nu-și asumă povara cunoașterii de sine, este, în egală măsură, un act de vanitate și de frivolitate. Într-un dozaj bine controlat, sistemul de teme și subteme se întâlnește atât în prozele scurte,

cât și în piesele-reper ale lui M. – *Proștii sub clar de lună*, *Somnoroasa aventură*, *Acești nebuni fățarnici*, *Mobilă și durere*. Deși gustul pentru dramaturgie l-a descoperit mai târziu, primatul deținându-l, până la debutul pe scena de teatru (în 1962, cu piesa *Proștii sub clar de lună*, în regia lui Lucian Pintilie), proza scurtă și romanul, scriitorul a avut capacitatea de a-și impune stilul individual, instituind o formulă artistică personală, identificabilă după câteva strategii și procedee: „unitatea dintre aparență și esență”, ca sursă paradoxală a comicului dacă se ține seama de tradiția clasică a genului ce presupune ca efectul de ilaritate să fie obținut prin discrepanța dintre ceea ce este și ceea ce se vrea a fi, „amestecul de dialog administrativ, metafizică de ședință și sublim”, „concretețea împinsă până la pedanterie” (Lucian Raicu), jocul scenic al personajelor-perechi, care acționează printr-o combinatorică amețitoare a apropiierilor și respingerilor. Scopul urmărit consecvent nu ține de asigurarea delectării cu un spectacol umoristic facil, în pofida aparențelor genului proxim (*Somnoroasa aventură* este încadrată de autor ca „divertisment comic”, *Proștii sub clar de lună* primește eticheta de „falsă tragedie”, *Pălăria de pe noptieră* și *Don Juan moare ca toți ceilalți* sunt tragicomedii, iar *Acești nebuni fățarnici*, *Frumos e în septembrie la Veneția* și *Mobilă și durere* sunt comedii) și a dimensiunilor reduse la cel mult trei acte. De fapt, M. caută să-și atragă publicul către spațiul în care el, autorul, se va strădui să îi câștige și complicitatea, la acest nivel producându-se, cel mai frecvent ironic, transferul de idei și efectul de ilaritate stârnit de personaje cu profiluri și funcții, numai teoretic, respectabile. Domnul Gherman din *Somnoroasa aventură*, „membru al cooperativei de traduceri și dactilografiere «Prestarea», atât de serios și cu atât de multe calități, încât vârsta nu mai are nici o importanță”, este în realitate un dezolant brigand sentimental, care adoarme în timp ce încearcă să împlinească visul de a fi răpită al tinerei Gabriela. Alt personaj, Gogu, un delapidator, „șmecher, 40 de ani”, se află în centrul disputelor dintre Ortansa și Clementina, „femeia satanică” și „femeia plângăreață”, ambele căzând de acord să îl blameze pe Emilian, un neverosimil controlor financiar onest (*Proștii sub clar de lună*), în vreme ce Iordache (*Acești nebuni fățarnici*) este „un bărbat care vrea să petreacă bine și să moară în somn”, însă pozează în victima eternă a femeilor și, la birou, nu angajează decât lichele,

iar Sile și Paul, directorii cooperativelor „Avântul mobilei”, respectiv „Progresul mobilei”, se concurează cu îndârjire în plan profesional și sentimental, făcând totodată paradă de integritate (*Mobilă și durere*). Spectacolul devine o ilustrare adesea atroce a unei realități binecunoscute de public: corupția și demagogia funcționarilor din întreprinderile de stat, a complexaților și a proștilor „neînțeleși”, cu sofistica lor specială pe care o cred metafizică, a celor chemați a fi „tovarăși”, când nu sunt decât niște bieți oameni, cu vicii și prejudecăți transistorice. **M.** nu putea să ignore un tip de viziune și procedee dramaturgice proprii teatrului absurd, cultivat în epocă. Intuiția și insistența în a respinge ferm apropierea de vreun model îl conduc însă spre alcătuirea de metafore scenice susținute prin concretețea unor dialoguri cu aspect de pălăvrăgeli ridicole pe teme cu pretenții, din care, brusc, se ivește simbolul purtător de semnificație existențială. În *Pălăria de pe noptieră* Demeter, personajul principal, își condiționează cursul vieții de nerecunoașterea unui act de importanță minoră în sine prin banalitate, dar majoră prin valoarea pe care el i-o atribuie: uitarea pe noptieră a propriei pălării; a mima neștiința echivalează cu posibilitatea de a da sens existenței, iar odată regăsit obiectul, la insistențele Balerinei, o fostă iubită, protagonistul moare. Cu aceeași amprentă personală, scriitorul își folosește sensibilitatea de observator direct, de „martor ocular” al prestației „caracterelor” în registrul prozei scurte. Nici aici el nu acceptă comparația cu alții: ceea ce scrie îi aparține cu totul, nu este consecința vreunei influențe ori a încercării de reluare a modelelor clasice. Nu vrea să fie considerat un „nou Caragiale”, pentru că „vânează” adevăratul chip pe care îl au impostorii, parveniții, poltronii, copiii răsfățați, femeile acaparatoare și necruțătoare, cu iluzorie înfățișare angelică și bune intenții, stupizii ticăloși de tot soiul. Nu are nici măcar impresia de a fi autor de literatură satirică, deoarece nu este interesat de amuzament, ci de viața involuntar comică, căreia nu e nevoie să îi stilizeze sau caricaturizeze faptele și personajele. Este conștient că substanța literară se găsește pretutindeni în jur, autorului revenindu-i doar rolul de a o identifica și de a o face vizibilă celorlalți. La sfârșitul anilor '50, în perioada reportajului conjunctural, care trebuia să reflecte munca „entuziastă” din fabricile nou-înființate, conform politicii de industrializare și urbanizare a Partidului, **M.** nu se

oprește asupra tiparului ideologic, ci asupra experienței umane. Activitatea de reporter la „Scânteia tineretului” îi asigură „piese de colecție”, înregistrate ulterior în nomenclatorul ficțional numit fie „insectar” (*Insectar de buzunar*), fie „galerie” (*Galeria palavragiilor*). Oușor Pasăre, din schița omonimă, folosește apelul autorităților de a pleca în Oltenia „să ajute” la mecanizarea agriculturii ca pe un bun prilej să își abandoneze soția și să își hiperdimensioneze orgoliul de erou local, stupefiat că presa centrală nu-i remarcă viteazul gest și nu se grăbește a-i publica poza cu explicația „Înainte de începerea epopeii”. În *Buricul pământului* se prezintă, cu ironie constatativă, un ins în exercițiul funcțiunii, al cărui comportament îi ilustrează perfect apelativul. Un alt „exponat” e personajul din *Domnul „Nu admit! Protestez!”*, adică demisiomanul, navetistul maniac pe ruta dintre propriul birou și cel al directorului, veșnicul ultragiati de cei din jur. *Schopenhauer, Maria Popescu nu vrea să fie Maria Popescu* sunt consacrate falsificatorilor propriei naturi, celor ce vor să pară altfel decât sunt în realitate și nu își dau seama de ridicolul situației, *Peștișorul* descrie un caz tipic de copil răsfățat ajuns la maturitate nu director, după aspirațiile familiei, ci infractor, iar *Neamul palavragiilor* detaliază asupra subspeciilor descoperite în lumea instructorilor de partid: palavragiul filosof, palavragiul energic, palavragiul ad-interim. Îndepărtându-se din ce în ce mai mult de contextul aflat în contingență cu ideologia, **M.** își limitează observațiile la scene din cotidian, reluând temele predilecte: iubirea eșuată, singurătatea, moartea și boala, ca în *Iubiri contemporane* și *Doamna Voltaire*. Către acest spațiu se concentrează efortul artistic al autorului, celelalte realizări satirice, fără a-și pierde din incisivitate, devenind marginale (*Elegie la pomana porcului*). Intrigile schițelor dobândesc profunzime, încărcându-se de gravitate, ironia lasă loc sarcasmului ori zâmbetului trist. Bătrânul neputincios din *Nescafé*, căruia familia nu îi mai acordă nici o atenție, așteptându-i moartea și strângând, pentru noua viață de după eveniment, cutii cu nescafé, își învinge destinul prin simpla descoperire a stocului; o cană sorbită cu revigoranta băutură echivalează aici cu victoria vieții asupra morții. *Pelerinaj la ruinele unei vechi pasiuni, Ură și singurătate, O divină iubire ridicolă, Soarele și ambianța, Diferența de vârstă, Binecuvântatele chinuri ale iubirii* sunt reconstituiri ale unor sentimente risipite în timp din cauza

intersectării lor cu o sumedenie de pretenții materiale, care le alterează idealismul inițial. Arta construcției și a scrierii se perfecționează, **M.** reușind să controleze cu ingeniozitate substanța narativă: în *Pelerinaj la ruinele unei vechi pasiuni*, schiță des remarcată de critică, un bărbat primește invitația de a ține o conferință despre relația (oximoronică) dintre arheologie și contemporaneitate, tocmai în orașul de provincie unde, cu ani înaintea, iubise o fostă actriță a Teatrului „Constantin Tănase”. Căutând să înțeleagă motivul despărțirii de atunci, el pornește pe urmele vechii relații, re trăiește momentele cheie din trecut, aceasta fiind chiar demonstrația vie a legăturii aparent bizare pe care arheologia o întreține cu lumea actuală, subiect considerat de narator, în partea de început, drept bine cunoscut. Meritul scriitorului constă în a nu exprima explicit acest caracter ilustrativ: el oferă doar rememorarea unei povești de dragoste, iar cititorul e provocat să elucideze rolul și semnificația asocierii arheologie – contemporaneitate în cadrul dat. **M.** nu a pregetat să abordeze și romanul. *Bariera* și *Într-o casă străină* (I, 1975) au caracter autobiografic, pe când *Aceste zile și aceste nopți* (1962) și *O singură noapte eternă* (1975) sunt fie o compoziție de circumstanță în spiritul, nu în litera „producțiilor” despre colectivele muncitorești, fie o construcție epică pe tema imposibilității iubirii. Prin raportare la proza scurtă și la teatru, formula narativă extinsă nu se potrivește stilisticii autorului. Aceasta nu înseamnă totuși că romanele sunt în întregime niște eșecuri, surprinderea atmosferei, acuitatea observației, alcătuirea unor „caractere” remarcându-se din nou. Reușitele în descrierea lumii sărace din mahalaua bucureșteană Lupeasca (*Bariera*), reflectând o realitate trăită (coada la pâine, insalubritatea zonei, bombardamentele repetate, lipsa de mijloace și de viitor a locuitorilor, plecările pe front, ipocrizia autorităților), depășesc comanda ideologică a momentului în care e publicat romanul, cadrul politic ce se cerea blamat (regimul Antonescu) și anemica intrigă cu eroi ilegalști. Din nefericire, moș Vițu, admirabil conturat ca înțelept șugubăț al locului, generosul și mereu săritorul Treișpemii sunt personaje sacrificate în grabă, la finalul narațiunii, conflictului rudimentar, primul devenind dintr-un posibil Moromete (cum remarca Paul Georgescu) un lamentabil Filimon Sârbu. *Într-o casă străină* și *O singură noapte eternă* aparțin altei etape,

contemporană la rândul ei cu noi orientări asupra modului de a scrie literatură, pe care **M.** le depășește cu subtilitate, urmărind ceea ce îl interesează cu precădere: adevărul și viața. Plină de similarități cu biografia proprie, *Într-o casă străină* aduce în prim-plan, în forma unui bildungsroman, drumul existenței lui Matei Alexandru, mereu înconjurat de fauna luxuriantă a meschinilor, ariviștilor și dezechilibraților mintal. *O singură noapte eternă* îl revelează încă o dată, dincolo de consemnarea amorurilor și a traiului boem dus de protagonistul Ștefan Dumitrescu, pe iscusitul narator-păpușar care își manevrează personajele astfel încât acestea să îi illustreze teoriile: zădărniciia frumuseții feminine, înstrăinarea produsă de modificarea sentimentelor, despărțirea ca formă supremă de tandrețe, finalitatea iubirii care stă chiar în deliciul despărțirii. În plus, construcția prozastică denotă o acuratețe geometrică: inițial Ștefan este lucidul, ocazional îndrăgostit, cu măsură, în timp ce Doly, partenera sa, pragmatică în alte privințe, sucumbă sub tentația pasiunii, iar finalul inversează perspectivele: Ștefan este acaparat de sentimente, și noua sa iubită, Valentina Damian, pregătește cu răceală rațională momentul în care îi va anunța intenția de a se despărți. În 1972 **M.** publică

volumul de versuri *Cântece de alchimist*, unde antimetafizica pe care o elaborează în numele poeziei prezentului și a tăcerii („Nu există metafizică,/ Nu există nimic dincolo de sacra materie”; „Nu mă vinde trecutului,/ Nu mă da viitorului”) topește în atănorul creației aceleași obsesii, în speranța deșartă a unei purificări izbăvitoare, menite să înalțe ființa dincolo de determinările imediate, perisabile și chinuitoare, ale existenței. Mereu pregătit a se elibera prin actul scrisului de povara acutei sale receptivități față de lume, de a-și exprima opinia asupra faptelor de viață, **M.** nu exclude nici apropierea de genuri incident literare, ca însemnările de călătorie reunite în cartea *Este corida o luptă cu moartea?* (1973) și articolele pe teme fotbalistice din volumul *Fotbalul n-a fost creat de diavol* (1972). De asemenea, traduce, în colaborare, din franceză, italiană și maghiară, nelăsând să îi scape nici un domeniu din care ar putea extrage o experiență, deopotrivă umană și artistică.

O lume stranie, grotescă și tragică totodată se agită într-o circularitate sufocantă în piesele lui Teodor Mazilu. E un tărâm al „sufletelor moarte”. Personajele sale, în care omenescul mai pâlpâie abia, dacă nu s-a stins pentru totdeauna, sunt, poate, apariții ilare stârnind râsul, cum se întâmplă îndeobște atunci când ceea ce-i mecanic se aplică peste tot ceea ce este viu. Dar este un râs crispat, curentat de fiori de teamă.

FLORIN FAIFER

*Un scriitor ciudat, prețuit enorm de unii și contestat total de alții, este Teodor Mazilu (1930–1980). Admiratorii văd în el un moralist de rasă și un strălucit comedio-graf, adversarii îl trec în rândul foiletoniștilor umoriști, negându-i profunzimea invenției comice. În jurul romanului *Bariera* (1959) s-a dat o veritabilă bătălie, piesa *Proștii sub clar de lună* (1962), pusă în scenă de Lucian Pintilie, a stârnit un val de indignare. Mazilu, care detesta în foiletoanele lui satirice violența, intoleranța, a provocat mereu violența, intoleranța criticii dogmatice și a stârnit împotriva lui pe conștrații iritați de paradoxurile literaturii sale. Când citim, azi, nuvelele și piesele de teatru vedem că motivele unei contestații așa de tenace sunt neîntemeiate. Unele scrieri și-au pierdut, odată cu trecerea timpului, importanța estetică, multe însă rezistă și arată un scriitor original. Teodor Mazilu a creat un stil publicistic și, prin afinități de generație, stilul s-a răspândit. Tot el a construit un gen de tragicomedie în care relațiile umane curente sunt răsturnate și sublimul, pateticul, grandoarea sunt cercetate în zona abjecției și imposturii morale.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Insectar de buzunar*, București, 1956; *Galeria palavrăgiilor*, București, 1957; *Bariera*, București, 1959; *Aceste zile și aceste nopți*, București, 1962; *Acordeonistul*, București, 1964; *O plimbare cu barca*, București, 1964; *Vara pe verandă*, București, 1966; *Necunoscutul și iubirea*, București, 1968; *O sărbătoare princiară*, București, 1969; *Proză satirică*, București, 1969; *Teatru*, București, 1971; *Cântece de alchimist*, București, 1972; *Fotbalul n-a fost creat de diavol*, București, 1972; *Ipocrizia disperării*, București, 1972; *Pălăria de pe noptieră*, București, 1972; *Pâinea la loc fix*, București, 1972; *Este corida o luptă cu moartea?*, București, 1973; *Frumos e în septembrie la Veneția*, București, 1973; *Înmormântare pe teren accidentat*, București, 1973; *Iubiri contemporane*, București, 1975; *Într-o casă străină*, I, București, 1975; *O singură noapte eternă*, București, 1975; *Elegie la pomana porcului*, București, 1976; *Fugiți, vin clienții!*, București, 1979; *Doamna Voltaire*, București, 1979; *Pelerinaj la ruinele unei vechi pasiuni*, București, 1980; *Mobilă și durere*, București, 1981; *Soarele și ambianța*, îngr. și pref. Lucian Raicu, București, 1983; *Acești nebuni fățarnici*, îngr. și pref. Victor Parhon, București, 1986; *Tandrețe și icre negre*, îngr. Gheorghe Zoltan-Gheorghiu și George Mihalache, București, 2000; *Singurătatea și diavolul milos*, îngr. Marius Chivu, București, 2004; *Pe cai, iarăși pe cai, mereu pe cai*, București, 2010. **Traduceri:** Martti Larni, *A patra vertebră sau Șarlatan fără voce*, București, 1963 (în colaborare cu Felicia Dan); Massimo d'Azeglio, *Ettore Fieramosca*, București, 1967 (în colaborare cu Constantin Ionică); Carlo Manzoni, *E acasă domnul Brambilla?*, București, 1969 (în colaborare cu Al. Mircan).

Repere bibliografice: Bratu, *Cronici*, II, 88–93; Petroveanu, *Pagini*, 184–191; Paul Georgescu, „*Bariera*”, GL, 1959, 43, 44; I. Vitner, *Prozatori contemporani*, II, București, 1962, 5–33; Damian, *Direcții*, 116–139; Ardeleanu, *Însemnări*, 244–253; Cristea, *Interpretări*, 69–73; Dimisianu, *Prozatori*, 78–83; Laurențiu Ulici, *Teodor Mazilu – Prozator, eseist, poet*, CNT, 1972, 42; Alexandru Paleologu, *Fantezie și imaginație*, LCF, 1972, 46; Andrei Strihan, *O aventură estetică cu Teodor Mazilu*, București, 1972; Raicu, *Structuri*, 271–277; Raicu, *Critica*, 115–127; Dimisianu, *Nouă prozatori*, 64–89; Brădățeanu, *Viziune*, 290–308; Ungureanu, *Proză*, 201–215; Baltag, *Polemos*, 137–142; Iorgulescu, *Fireșcul*, 194–197; Diaconescu, *Dramaturgi*, 45–61; Faifer, *Dramaturgia*, 80–87; Raicu, *Fragmente*, 135–156; Simion, *Scriitori*, III, 472–497; Ungureanu, *Proza rom.*, I, 626–644; Dicț. esențial, 503–506; Ghițulescu, *Istoria*, 257–267; Dicț. analitic, III, 425–427; Diaconescu, *Condiția*, 71–126; Manolescu, *Lista*, II, 334–337; Șiulea, *Retori*, 48–55; Ștefănescu, *Istoria*, 637–642; Manolescu, *Istoria*, 989–991; Popa, *Ist. lit.*, II, 895–899. **C.M.B.**

MAZZONI, Bruno (12.XII.1946, Napoli, Italia), românist, traducător italian. Este fiul Maddalenei (n. Del Vecchio) și al lui Giovanni Mazzoni, librar-editor. Frecventează în orașul natal Liceul

Clasic „Vittorio Emanuele II” (1960–1964) și limbi moderne la Facultatea de Litere (1965–1969) a Universității „Federico II”, unde îl are profesor de română, printre alții, pe Teodor Onciulescu, cel care îi va îndruma lucrarea de licență cu subiectul *Ideologie și lingvistică în Școala Ardeleană*. Încă de la absolvire vine, ca lector, la Catedra de limba și literatura italiană a Facultății de Limbi Clasice, Romanice și Orientale din cadrul Universității din București (1970–1972), în vara anilor 1971 și 1972 conferențiind și la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj. După ce predă literatura la mai multe licee (1974–1976), din 1977 intră în învățământul superior, mai întâi ca asistent, apoi ca profesor suplinitor (1979–1984) de filologie romanică la Departamentul de lingvistică al Facultății de Litere de la Università di Arcavacata din Cosenza. Din 1985 este profesor asociat de limba și literatura română pe lângă Departamentul de limbi și literaturi romanice al Facultății de Limbi și Literaturi Străine la Universitatea din Pisa, apoi profesor titular (din 2000), unde va fi și decan (2006–2012), funcționând în 1989–1990 și ca locțiitor de limba română la Facultatea de Științe Politice în cadrul Universității La Sapienza din Roma, iar în 1994–1995 la Facultatea de Litere și Filosofie la Università degli Studi din Florența. Membru în diferite comisii de învățământ și cercetare la Universitatea din Pisa, din 2002 devine docent pentru doctoratele în romanistică la Universitatea din Torino. Debutază în 1970 în „Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane”, iar editorial, în 1974, cu lucrarea *Bibliographie de phonologie romane* (elaborată împreună cu Maria Grossmann). Face parte din colegiile revistelor „Studii și cercetări lingvistice” și „Vatra”, colaborează la „România literară”, „Steaua”, „Dilema veche” ș.a. Afiliat la Cercul de poetică și semiotică al Universității din București (coordonat de Alexandru Niculescu, Solomon Marcus și Mihai Nasta), mai este membru la Association Internationale des Études Sud-Est Européennes, secretar pentru Italia, între 1979 și 1982, la Association Internationale d'Études Roumaines (Amsterdam), secretar la Associazione Italiana di Romanistica (două mandate), apoi președinte al acesteia și membru în Associazione di Onomastica & Letteratura din Pisa. Comandor al Ordinului Național Pentru Merit (2002) acordat de Președintele României, *doctor honoris causa* al Universității din București (2003) și al Universității de Vest din Timișoara

(2011), a fost distins și cu Ordine del Cherubino al Universității din Pisa, precum și cu Premiul Național pentru traducere al Ministerului Bunurilor și Activităților Culturale, acordat de președintele Republicii Italiene (2004, 2009), Premiul Literar Internațional „Giuseppe Acerbi” pentru versiunea la *Nostalgia* de Mircea Cărtărescu (2005), cu Premiul Gaudeamus (2012) ș.a.

Contribuția lui **M.** la românistica italiană, în afara însemnatei componente didactice, are în vedere o activitate susținută de propagare a valorilor culturale și literare românești, îndeosebi prin eseistică și traduceri. A publicat, în reviste italiene și românești, eseuri despre Ion Budai-Deleanu, M. Eminescu, B.P. Hasdeu, dar și despre poeți ai secolului al XX-lea precum Tudor Arghezi, Ion Barbu ori Nichita Stănescu. Lucrarea lui **M.** despre cimitirul de la Săpânța demistifică ideea autenticității absolute a meșterului popular Ion Stan Pătraș, arătând că epitafele de pe cruci au o tradiție veche, atestată încă de pe la 1600 (*Le iscrizioni parlanti di Cimitero di Săpânța*, 1999). De interes sunt edițiile sale care prezintă corespondența dintre B.P. Hasdeu și Hugo Schuchardt (1983) ori a lui G.I. Ascoli cu savantul român, importante în privința evoluției cercetărilor de glotologie în acea vreme, sau despre relațiile diplomatice ale țării noastre cu Vaticanul (*La Romania e la Santa Sede*, 2000). Un proiect deosebit este cel intitulat *Geografia e storia della civiltà letteraria romana nel contesto europeo* (I–II, 2004–2010, în colaborare), „conceput deliberat ca un moment de confruntare a metodologiilor și apropiierilor diferitelor discipline”. Aparținând unui grup de cercetători români și italieni, printre care Sorin Alexandrescu, Mircea Anghelescu, Matei Călinescu, Ion Simuț, Florin Manolescu, Marco Cugno, Celestina Fanella, Fulvio Del Fabbro, Angela Tarantino ș.a., studiile incluse urmăresc elementele constitutive în făurirea canonului literar românesc, în înfruntarea unor idei, curente, influențe, acumulate din diverse arii de civilizație cu intenția de a oferi o perspectivă nouă, mai amplă, asupra evoluției culturale, contextualizată și integrată unei viziuni complementare și alterne celei consacrate de istoriografia literară românească. **M.** a mai îngrijit actualizările referitoare la literatura română pentru dicționarul Bompiani de opere și personaje (2005), precum și pentru cel de autori (2006). Ca traducător, s-a dedicat mai cu seamă echivalărilor din scrierile lui Mircea Cărtărescu, pe care îl

apreciază pentru „deschiderea europeană”, prin „crearea unor universuri ficționale perfect coerente și credibile, de mare efect”, prin „vizionarismul de stil baroc” ce trimite la proza postbelică sud-americană, dar și pentru „scriitura inegalabilă”, prin alternanța registrelor înalte și joase, prin folosirea unui metalimbaj științific și metafizic, în care își găsesc loc deopotrivă expresia cotidiană ori argoul, prin intertextualizarea mai mult ori mai puțin evidentă, caracteristici care pun la încercare virtuțile oricărui tălmăcitor. În cazul poeziei Anei Blandiana, pe care a transpus-o împreună cu poeta și literata Biancamaria Frabotta, s-a străduit să se situeze în sintonie cu versurile, să nu „trădeze” timbrul specific, să recupereze lirismul propriu, sensul și densitatea expresivității cuvântului.

SCRIERI: *Le iscrizioni parlanti di Cimitero di Săpânța*, Pisa, 1999. **Ediții:** *Carteggio Hasdeu – Schuchardt*, Napoli, 1983; *La Romania e la Santa Sede. Documenti diplomatici*, tr. Paolo Batelli, Sara De Angelis ș.a., Vatican, 2000 (în colaborare); *Geografia e storia della civiltà letteraria romena nel contesto europeo*, vol. I (coordonator în colaborare cu Florin Manolescu), Pisa, 2004, vol. II (coordonator în colaborare cu Angela Tarantino), Pisa, 2010. **Traduceri:** Mircea Cărtărescu, *Travesti*, Roma, 2000, *Nostalgia*, Roma, 2003, *Quando hai bisogno d'amore*, Roma, 2003, *Abbacinante. L'ala sinistra*, Roma, 2007, *Perché amiamo le donne*, Roma, 2009; Ana Blandiana, *Un tempo gli alberi avevano occhi*, ed. bilingvă, îngr. în colaborare cu Biancamaria Frabotta, Roma, 2004; M. Blecher, *Accadimenti nell'irrealtà immediata*, Rovereto, 2012; Herta Müller, *Essere o non essere Ion*, Massa, 2012.

Repere bibliografice: Doina Condrea Derer, *Cărtărescu tradus de Mazzoni*, RL, 2003, 22; Carmen Burcea, *Bruno Mazzoni îndrăgostit de România* (interviu cu Bruno Mazzoni), RL, 2007, 8; Emilia David Drogoreanu, „Proza cărturesciană emană o incredibilă forță de seducție” (interviu cu Bruno Mazzoni), OC, 2007, 365; Silvia Dumitrache, „Sunt valori ce pot fi explorate” (interviu cu Bruno Mazzoni), OC, 2009, 475; Ioana Baci, [Interviu cu Bruno Mazzoni], ECH, 2010, 3; Miruna Bulumete, *Literatura română în Italia*, OC, 2011, 587; Afrodita Carmen Cionchin, „C'è un nuovo interesse in Italia per la letteratura romena” (interviu cu Bruno Mazzoni), „Orizzonti culturali italo-romeni”, 2012, 1.

G.Dn.

MĂCIUCĂ, Constantin (13.X.1927, Iași, j. Gorj), istoric literar, teatrolog. Este fiul Marinei (n. Negrea) și al lui Sebastian Măciucă, subofiter. Urmează școala primară în satul natal, apoi învață la Sibiu și face liceul la Târgu Jiu, absolvind în 1946. În 1950 termină cursurile Facultății de Filologie

a Universității din București și lucrează un an ca asistent la Catedra de lingvistică. Din 1951 funcționează în sistemul editorial ca redactor la Editura pentru Literatură și Artă, redactor-șef la Editura Tineretului (1955–1964), director al Editurii pentru Literatură Universală (1964–1968), coordonator al difuzării cărților românești în străinătate, director al Centralei Cărții (1970–1972). Între 1972 și 1983 a coordonat Direcția Teatrelor din Ministerul Culturii, pentru a fi apoi transferat ca redactor principal la Editura Eminescu, de unde s-a pensionat în 1987. Din 1989 a lucrat la secretariatul literar al Teatrului Național din București, alături de Andrei Șerban, și ca director artistic între 1990 și 1993. Profesor asociat la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografie „I. L. Caragiale” în anii 1973–1977, va preda și după 1989, tot ca profesor asociat, cursuri de teatrologie la Academia de Teatru și Film și la Universitatea Ecologică din București. Debutează în 1954, cu cronici și recenzii, la „Viața românească”. Mai colaborează la „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „România literară”, „Ramuri”, „Ateneu”, „Teatrul” ș.a. Debutul editorial îl constituie antologia *Patrie și libertate. Din poezia anilor 1840–1880* (I–II, 1958), care reintroduce în circulație autori puțin cunoscuți la începuturile regimului comunist. Îngrijește numeroase ediții de popularizare din operele scriitorilor români ai secolului al XIX-lea (Dimitrie Cantemir, Vasile Alecsandri, Ion Ghica, Ion Heliade-Rădulescu, B.P. Hasdeu, A.I. Odobescu, Ioan Slavici, Victor Eftimiu, I. Al. Brătescu-Voinești ș.a.). Este autorul unei monografii despre Dimitrie Cantemir (1962). După 1983 se dedică teatrologiei și criticii dramatice: publică volume compacte de studii și eseuri – *Viziuni și forme teatrale* (1983), *Motive și structuri dramatice* (1986; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Teatrul și teatrele* (1989; Premiul „I. L. Caragiale” al Academiei RSR) –, prefătează piese ale unor dramaturgi contemporani (Iosif Naghiu, Mircea Bradu, Romulus Guga, Theodor Mănescu), susține mai multe cicluri de emisiuni pe teme teatrale la Radio București, dintre care unul intitulat *Dicționar de estetică teatrală*, iar în 1973 întocmește o antologie în două volume dedicată dramaturgiei românești.

Viziuni și forme teatrale este un studiu de factură academică, atrăgând atenția specialiștilor prin ambiția de a conjuga preocuparea pentru teatrul contemporan cu cerințele cercetării literare. Paginile din *Motive și structuri dramatice*, care ar

confirma că autorul lor este „un teatrolog de prestanță” (Valentin Silvestru), investighează mutațiile dramaturgiei naționale și în special valorificarea mitului în drama poetică, urmărind prezența mitologiei autohtone în piesele autorilor de teatru, de la Lucian Blaga și Mircea Eliade până la Horia Lovinescu și D.R. Popescu. Din culegerea de eseuri *Teatrul și teatrele* se remarcă îndeosebi interesul pentru modalitățile în care avangarda a încercat să reformuleze conceptul de teatralitate pe baza destructurării textului dramatic și a diminuării funcției cuvântului (capitolul *Strategii artistice ale postmodernismului*) și o micromonografie ce readeuce în atenția specialiștilor activitatea omului de teatru Haig Acterian. Notabile pentru istoria literară sunt și edițiile, amplu comentate, din scrierile lui Ronetti-Roman și Mihail Dragomirescu, pe care **M.** le-a realizat, ori participarea, prin selecția textelor, la recuperarea prozei lui Barbu Slătineanu (1993, 2004) și revizuirea lucrării *O sută de ani de teatru evreiesc în România* de Israil Bercovici (1998).

SCRIERI: Dimitrie Cantemir, București, 1962; *Viziuni și forme teatrale*, București, 1983; *Motive și structuri dramatice*, București, 1986; *Teatrul și teatrele*, București, 1989. **Ediții:** Ronetti-Roman, *Manasse și alte scrieri*, pref. edit., București, 1996; Mihail Dragomirescu, *Critica dramatică*, introd. edit., București, 1996; Corneliu Michailescu, *Portretul*, pref. edit., București, 2000. **Antologii:** *Patrie și libertate. Din poezia anilor 1840–1880*, I–II, pref. edit., București, 1958; *Vlaicu Vodă. Dramaturgie românească*, I–II, pref. edit., București, 1973.

Repere bibliografice: Firan, *Macedonski–Arghezi*, 143; Valentin Silvestru, [*Constantin Măciucă*], RL, 1984, 16, TBR, 1989, 397; Doina Modola, „*Viziuni și forme teatrale*”, ST, 1984, 9; Maria Vodă-Căpușan, „*Motive și structuri dramatice*”, CNT, 1986, 48; Mircea Filip, *Contribuțiuni teoretice în teatrologie*, L, 1989, 45; Firan, *Profiluri*, II, 51–53; Onoriu Colăcel, *O recuperare importantă*, „Bucovina literară”, 2005, 4–5.

C.Pp.

MĂDUȚA, Ilie (22.V.1927, Dezna, j. Arad – 23.IX.1989, Arad), poet. Este fiul Rozaliei (n. Palade) și al lui Ilie Măduța, fierar. Învăță mai întâi la Dezna, apoi la Liceul „Moise Nicoară” din Arad (1938–1946) și urmează Facultatea de Filosofie din Cluj (1946–1950). După absolvire a fost inspector școlar în Ministerul Industriei Ușoare (1950–1951), practicând până în 1963 o seamă de profesii aflate departe de pregătirea pe care o avea: referent tehnic și administrativ la Arad și Timișoara, achizitor de

pene la un centru Prodexport din Timișoara, normator la o carieră de piatră. În perioada 1963–1964 este bibliotecar la o școală profesională din Arad, apoi profesor la școlile generale din Dezna (1964–1966) și Mișca (1967–1970) din județul Arad, în fine, profesor de științe sociale și limba latină la liceul din Chișineu-Criș din 1970 până în 1987, când se pensionează. După 1945 fusese condamnat de două ori din motive politice, ceea ce a avut consecințe dramatice asupra vieții sale. A debutat la „Scrisul bănățean” cu un articol de critică literară în 1956, an în care publică și în ziarele locale din Arad și Timișoara, iar prima carte, *Corabia autohtonă*, îi apare în 1969, fiind premiată de Asociația Scriitorilor din Timișoara. A colaborat îndeosebi la „Orizont”, „Familia”, „Tribuna”, „Aradul literar”, „Luceafărul” ș.a. A mai fost distins în 1982 cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru literatură dedicată copiilor și tineretului.

Debutând oarecum târziu, cu o cultură și o conștiință estetică deplin formate, **M.** a rămas în versurile sale, din care a oferit o selecție în 1987 (*Aur și scrum*), un poet relativ constant. Ca student a receptat experiența baladescă a poezilor din Cercul Literar de la Sibiu și, mai târziu, publică o seamă de poeme de această factură, aflate în linia Radu Stanca–Ștefan Aug. Doinaș. Sunt poeme în care se observă capacitatea mișcării narative, desfășurarea înscenării descriptive și simbolice, ca în textul inaugural al volumului de debut, unde „corabia autohtonă” devine metafora creației lirice, fixată într-un topos specific și rămânând mereu în perimetrul țării: „Nu sunt corabia feniciană/ pornind agale din Sidon sau Tyr/ spre insule ce-aprind a lumii geană/ cu jocuri de ivoari și safir./ Și nici cu purpură sau nacru-n pântec/ nu trec spre Finister prin Gibraltar./ [...] Eu sunt corabia autohtonă/ cu grâne încărcată, cu porumb,/ trosnind greoi pe unda monotonă/ cu o culoare mucedă, de plumb;/ și nici embleme, nici zglobii stindarde/ nu-mi flutură la proră-n vânt tăios./ De la Galați, plecându-mă pe-o parte,/ mă duc domol pe Dunăre în jos”. E, de asemenea, o poezie a invocării unor momente istorice, conturată uneori prin evocarea lucrurilor „simple, aparent banale, ce-și pot dezvălui [...] valoarea simbolică” (Al. Ruja). Există și o aplecare spre invocarea cadrului rustic, perceput ca teritoriu existențial. Lirica de acest tip, configurată în notația discretă, se înscrie în descendența tradiționalismului transilvănean, îndeosebi a lui

Lucian Blaga, prin predilecția pentru satul arhetipal, prin frecventarea simbolurilor folclorice, erezurilor și a unor însemne specifice: „O, pe la cântători,/ mi-am vopsit chipul cu nori.// Mi-am întins culori umede, rele,/ cu gheare-nroșite de stele.// Pe la cântatul negru-ntr-o parte/ mi-am cioplit un suflet de moarte,// un cort tremurat în cheaguri sure/ cu duhuri și zei de pădure.// Pe la cântători, pe la cântători/ m-am dedat unei mari vânători:/ dar nu erau zorile, nu apa vântului,/ ci chipul de alt somn al pământului”. În *Privighetoarea albă* (1979) **M.** scrie o lirică a singurătății și absenței, „dominată de senzația glacialului” ca marcă a tanaticului (Al. Ruja), iar în *Albastra putere a lirei* (1984) pune în relief motivul antic al miraculoasei puteri salvatoare a poeziei, precum și rolul ei în cetate, apelul la simbolurile mitologice fiind aici un procedeu caracteristic. Astfel, cum s-a remarcat, lirica lui pendulează între două polarități: „aur” și „scrum”, primul fiind simbol al voluptății de a gusta clipa, iar celălalt al melancoliei de a contempla trecerea. Poetul agreează firescul și simplitatea, expresia armoniei clasice ori folclorice. **M.** a publicat și literatură pentru copii. Bunăoară, *Orarul păstrăvului și al mierlei* (1982) este un roman al mărturisirii autobiografice, care uzează, într-o manieră accesibilă, de liric și poetic. Scriitorul recompune pitorescul localității natale atunci când reconstituie vârsta de aur, așezată sub zodia „păstrăvului și a mierlei”. Prin intensitatea retrăirii și prin infuzia lirică realizează o carte de atmosferă și concomitent o monografie poetică. Pe de altă parte, evocarea se oprește și asupra unor detalii de ordin lexical, folcloric și etnografic.

SCRIERI: *Corabia autohtonă*, București, 1969; *Măști de zăpadă*, Timișoara, 1973; *Vacanță perpetuă*, București, 1975; *Tărâmul de flacără*, Timișoara, 1976; *Paloșul strămoșesc*, București, 1977; *Privighetoarea albă*, București, 1979; *Nălucile de aur*, București, 1980; *Voicu și craiul șerpilor*, Timișoara, 1980; *Orarul păstrăvului și al mierlei*, București, 1982; *Albastra putere a lirei*, Timișoara, 1984; *Aur și scrum*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, Timișoara, 1987.

Repere bibliografice: Nicolae Țirioi, „*Corabia autohtonă*”, O, 1969, 9; Doinaș, *Poezie*, 130–140; Grigurcu, *Teritoriu*, 253–258; Eugen Dorcescu, *Poezia lui Ilie Măduța*, O, 1974, 18; Mircea Iorgulescu, „*Măști de zăpadă*”, LCF, 1974, 19; Virgil Mazilescu, „*Tărâmul de flacără*”, RL, 1976, 42; Alexiu, *Ideografii*, 178–180; Mircea Moț, [Ilie Măduța], O, 1977, 20, 1981, 4; Ruja, *Valori*, 77–78; Lucian Alexiu, [Ilie Măduța], O, 1979, 5, 33, 1987, 21, 37; Al. Cistelean, „*Privighetoarea albă*”, F, 1980, 1; Ion Bogdan Lefter,

„*Nălucile de aur*”, LCF, 1980, 23; Al. Ruja, [Ilie Măduța], O, 1984, 15, 1987, 26, LCF, 1987, 43; Grigurcu, *Existența*, 344–348; Gheorghe Grigurcu, [Ilie Măduța], RL, 1988, 10, 1989, 41; Gheorghe Mocuța, *Ilie Măduța sau Despre bucuriile simple*, O, 1988, 22; Ștefan Aug. Doinaș, *Măștile adevărului poetic*, București, 1992, 146–156; Ruja, *Parte*, I, 267–273; Emil Șimăndan, *Dialoguri la frontieră*, Arad, 1995, 104–110; Florin Bănescu, *Mușchetarii Câmpiei de Vest*, Nădlac, 2000, 110–111; Dicț. Banat, 479–481; Deliu Petroiu, *Cartea prietenilor mei*, Timișoara, 2006, 51–91; Ion Arieșanu, *Printre înțelepți*, Timișoara, 2008, 385–388; Popa, *Ist. lit.*, II, 598.

D.V.

MĂINESCU, Tudor (23.II.1892, Caracal – 15.III.1977, București), poet, prozator, traducător. Este fiul Theoniei (n. Dobrițescu) și al lui Vasile Măinescu, funcționar. Face școala primară și gimnaziul la Craiova, București și Mizil, iar liceul la Ploiești și Galați. Frecventează un an Facultatea de Medicină din București, un an Conservatorul de Artă Dramatică, apoi urmează Facultatea de Drept la București și la Iași, luând licența în 1923. Intră în magistratură la Celaru (județul Dolj), funcționează la Caracal, Călărași, Miercurea Sibiului, ocupă un post de judecător la Tribunalul din Slatina și avansează treptat, până ajunge consilier la Curtea de Apel din București. Debutează cu versuri satirice la revista „Scena” și editorial cu volumul *O picătură de parfum...* (1929). Mai colaborează la „Viața românească”, „Gândul nostru”, „Adevărul literar și artistic”, „Vremea”, „Universul literar”, „Bilete de papagal”, „Curentul literar”, „Universul”, „Veac nou” ș.a.

Versurile din *O picătură de parfum...* îl plasează pe **M.** pe orbita poeziei ocazionale, fără pretenții, de factură liric-umoristică și epigramistă, în descendența lui Cincinat Pavelescu, G. Topîrceanu, dar și, într-o măsură, a lui Ion Minulescu sau chiar a lui G. Bacovia în registru minor. Este un poet al peisajului provincial, cu măruntele sale personaje și moravuri. Melodios, facil, diafan, vag încercat de spleenuri simboliste, „cântă” amoruri pasagere și elogiază galant domnișoare pure, descrie atmosfera sau ironizează bonom lumea provinciei și dramele ei. Al. A. Philippide, într-una din cronicile de întâmpinare, apreciază această „poezie ușoară, grațioasă și senină”, în care sentimentalismul e „temperat” de „ușoara ironie” și „reținut de umor”. Mai târziu autorul afirmă deschis că „limpezimea” versurilor constituie principiul „poeticii” sale, iar scopul lor se limitează la impresiunea „micuțelor” cititoare

reale. Multe poeme din *O fată mică se închină* (1935) au un sunet aparte prin gingășia emoțiilor și nu întâmplător Tudor Arghezi îl așază în descendența lui Ienăchiță Văcărescu. **M.** se dezvăluie cu o spontaneitate netrucată și melancolia imprimă acestor cântece și madrigaluri o melodicitate remarcată în epocă: Eugen Jebeleanu face trimitere la Heine, sonetul *Dimineața* fiind într-adevăr una din cele mai reușite poezii ale sale. În antologiile publicate după 1944 – *Flori și ghimpi* (1956), *Soare cu dinți* (1972) –, obiectul „cântecelor” se schimbă, realitățile lumii noi sunt acum slăvite cu patos confectionat, conjunctural. Totuși, poetul nu abandonează lirica de atmosferă simbolistă a târgului provincial, nici vocația ironist-anecdotică. Va scrie din abundență epigrame, fabule, „cronici rimate” (mai ales ale vieții literare) etc. Titlul *Flori și ghimpi* sintetizează coordonatele poeziei: versul erotic ocazional (cu formele sale predilecte, catrenul și madrigalul) și versul epigramatic, ironist. Proza – *Schițe, oarecum vesele* (1966), *Curățitorii de pete* (1974) – nu e lipsită de nerv, narațiunea are dialoguri vii și câteva personaje cu un contur mai pregnant. Nuvelele și povestirile surprind lumea magistraților, a judecătorilor și oamenilor politici din Capitală și din alte orașe, personaje în fond tipice. Corupția morală și politică este tratată în maniera lui I.L. Caragiale, dintr-o perspectivă comic-ironică, dar, datorită dimensiunii autobiografice, se aude în subtext vocea unui moralist nostalgic, neînțeles de lumea meschină în care trăiește. Uneori apar ecouri din proza urmuziană, cum ar fi în *Alegeri libere*, unde există un savuros portret absurd al unui primar. **M.** a mai scris cărți de versuri pentru copii, a îngrijit o ediție din epigramele lui Cincinat Pavelescu și a tradus din scriitori francezi (La Fontaine, Racine, Victor Hugo, *Mizerabilii*), iar în anii '50 ai secolului trecut îndeosebi din autori sovietici.

SCRIERI: *O picătură de parfum...*, București, 1929; *Surâs*, București, 1931; *O fată mică se închină*, București, 1935; *Întâmplări vesele pentru oameni triști*, București, 1943; *Flori și ghimpi*, București, 1956; *Florile prieteniei*, București, 1959; *Bagaje ușoare*, București, 1961; *Muzică ușoară*, București, 1961; *Florile vieții*, pref. Demostene Botez, București, 1962; *Azi Neptun și Nicușor vor să facă un vapor*, București, 1965; *Pățaniile fraților Chiț-Chiț*, București, 1965; *Versuri clare*, București, 1965; *Schițe, oarecum vesele*, București, 1966; *3 și cu Roșcatu 4*, București, 1968; *Soare cu dinți*, pref. Fănuș Băileșteanu, București, 1972; *Curățitorii de pete*, București, 1974; *Dana, Dan și Roboțel*, București, 1976. **Traduceri:** Victor Hugo,

Mizerabilii, I–V, București, 1954–1955 (în colaborare cu Lucia Demetrius), *Marion Delorme*, București, 1957; Anna Seghers, *Nuntă la Haiti*, București, 1955; Racine, *Teatru. Fedra*, pref. Elena Vianu, București, 1959; S. I. Marșak, *Despre un hipopotam. Cum să te porți. Poveste despre doi pisoi*, București, 1960; Marțial, *Epigrame*, București, 1961; La Fontaine, *Fabule*, pref. N.N. Condeescu, București, 1963; Marcel Aymé, *Omul care trece prin zid*, pref. trad., București, 1965; Stephen Leacock, *Povestiri umoristice*, pref. trad., București, 1965 (în colaborare); Juvenal, *Epigrame*, pref. I. Fischer, București, 1967 (în colaborare cu Al. Hodoș); Marcelle Vêrité, *Călătoria elefanților*, București, 1968.

Repere bibliografice: Al. A. Philippide, „*O picătură de parfum...*”, ALA, 1929, 463; Tudor Arghezi, „*O picătură de parfum...*”, R, 1929, 10–11; Demostene Botez, „*O picătură de parfum...*”, VR, 1929, 11–12; Eugen Jebeleanu, „*O fată mică se închină*”, DMN, 1936, 10 442; Perpessicius, *Opere*, IV, 65–68, V, 146–147, VII, 235; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 852, *Ist. lit.* (1982), 938; D. Costea, „*Flori și ghimpi*”, IL, 1956, 10; Cezar Baltag, „*Florile prieteniei*”, GL, 1959, 28; Laurențiu Ulici, „*Versuri clare*”, CNT, 1965, 51; *Lit. rom. cont.*, I, 77–79; *Dicț. scriit. rom.*, III, 145–147; Firan, *Profiluri*, II, 54–56; Dan Dumitrescu, *Tudor Măinescu în duel cu literați și confrăți*, „Oltul cultural”, 2012, 3. **R.D.**

MĂLAICU-HONDRARI, Marin (29.I.1971, Sângeorș-Băi), poet, prozator, traducător. Este fiul Floarei (n. Șorobetea) și al lui Adrian Petru Constantin Mălaicu, tractorist, paznic, taxator de bilete la autobuz. Între 1986 și 1990 urmează Liceul „Solomon Haliță” din Sângeorș-Băi. A lucrat ca miner, referent pentru literatură la Casa de Cultură din Sângeorș-Băi, paznic la un parc auto și șofer privat în Spania, supraveghetor la Muzeul de Artă Comparată din Sângeorș-Băi; din 2012 este liber profesionist. A debutat cu poezie în 1990 la revista „Minerva” (Bistrița), condusă de Lucian Valea, iar editorial cu *Zborul femeii pe deasupra bărbatului* (2004; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj). A mai publicat în „Dilema veche”, „Tribuna”, „Steaua”, „România literară”, „Timpul”, „Elle”, „Esquire”, „Poesis Internațional”, „Vatra”, „Observator cultural”. A tradus din Mario Vargas Llosa, Luis Landero ș.a.

M.-H. este un scriitor eminent livresc, nu atât prin exces de intertextualitate, cât în sensul predominării în textele sale a discursului amoros față de literatură. Această euforie a influenței este explicit reclamată, tematizată, literaturizată: „Destinul cărților este de a fi adunate la un loc. Cu cât mai multe, cu atât mai bine. O carte solicită prezența alteia. Trebuia să intru în acest lanț, să-i produc o

fisură și, totodată, să-l prelungesc. Cineva îmi va solicita prezența, apoi eu voi solicita o altă prezență”. În microromanul *Cartea tuturor intențiilor* (2006) naratorul plănuiește să scrie o carte despre sinucideri și, cultivând o poză romantică, se epuizează furând o mașină și conducând-o săptămâni în șir pe șoselele Spaniei, bând cafea după cafea și fumând în neștire, pentru a atinge pragul în care va putea scrie dintr-o suflare. Alte episoade îl poartă în Portugalia, unde îngrijește o vilă, sau în locuința plină de câini a unei depresive pe care o sfătuiește cum să se sinucidă eficient. Compensând această dezarticulare narativă, stilul este concis, limpede și poetic. Se observă inflația de referințe (o lungă listă de scriitori menționați sau conspectați) și influența formulei livrești-eclectice a lui Enrique Vila-Matas din *Bartleby & Co.*, precum și a lui Roberto Bolaño. Acesta din urmă, autorul romanului-cult *Detectivii sălbatici*, apare ca influență încă mai marcată în romanul *Apropierea* (2010), integrând parțial cartea anterioară și păstrându-i trăsăturile stilistice. Povestea se plimbă între Spania și România (cu ramificații în Argentina și Berlin), fiind transmisă alternativ de șase naratori ce se caută unul pe altul, uniți de pasiunea pentru poezie. Ițele vor fi pe rând erotice, livrești sau pur și simplu senzaționale (trafic de mașini, de droguri ș.a.). Deși mai complex decât *Cartea tuturor intențiilor*, *Apropierea* îi rămâne inferior prin finalizarea rotund-telenovelistică a tuturor firelor, deceptivă în raport cu o materie care s-ar fi pretat unui plus de indeterminare. Poemele din *Zborul femeii pe deasupra bărbatului*, reluate selectiv în *La două zile distanță* (2011), arată un livresc căutându-și originalitatea între un exercițiu de admirație și altul: „eram singur și nebun după poezie./ nu-mi trebuia familie/ nici să înalț o casă;/ n-am plantat în viața mea un arbore./ eu voiam să scriu poezie”. Textele sunt biografiste în măsura în care biografia este o bibliotecă. Poemele se numesc *Borges pe înțelesul tuturor (variante de concert)*, *Portretul altei doamne*, *Întâlnire cu copilul Poetry pe plaja unde Shelley a murit* sau *Kleist ar fi preferat Corvette*. Pe scurt, „o «poezie a poeziei», care oscilează între zborurile entuziast-romantice ale fantazării și scepticismul unui spirit contaminat cu toxinele postmodernității” (Octavian Soviany).

SCRIERI: *Zborul femeii pe deasupra bărbatului*, Cluj-Napoca, 2004; *Cartea tuturor intențiilor*, București, 2006; ed. 2, cu o prezentare de Mircea Cărtărescu, București,

2008; *Apropierea*, București, 2010; *La două zile distanță*, Bistrița, 2011. **Traduceri:** Mario Vargas Llosa, *Visul celuilui*, București, 2010, *Călătoria către ficțiune. Lumea lui Juan Carlos Onetti*, București, 2012; Luis Landero, *Portretul unui bărbat imatur*, București, 2011.

Repere bibliografice: Paul Cernat, *Sarcină toxică*, OC, 2009, 462; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, 178–181; Adriana Stan, *Sinuciderea, în direct*, VTRA, 2009, 9–10; Doru Pop, *Românul s-a născut căpșunar. Sau poet?!*, APE, 2011, 1; Marius Chivu, *Înapoi la poezie*, DM, 2011, 396; Soviany, *Cinci decenii*, II, 185–186. **M.I.**

MĂLĂNCIOIU, Ileana

(23.I.1940,
Godeni, j. Argeș),
poetă, eseistă,
publicistă.

Este fiica Elenei (n. Dumitrache) și a lui Petre Mălăncioiu, țărani. A absolvit liceul din Câmpulung (1957) și Școala Tehnică Financiară din București (1960). Este licențiată a Facultății de Filosofie a Universității din București (1968). Își ia doctoratul în filosofie în 1977 cu o teză despre „vina tragică”. Din 1980 este redactor la revista „Viața românească”, de unde demisionează în 1988. A mai lucrat la Televiziunea Română, la revista „Argeș” la Studiourile Animafilm, iar după 1989 la revista „22”, la Editura Litera și la „România literară”, unde în anii 2000 semnează rubrica intitulată „Cronica melancoliei”. Debutează în 1965 la „Luceafărul” și editorial în 1967 cu volumul *Pasărea tăiată*. Mai colaborează la „Amfiteatru”, „Steaua”, „Tribuna” ș.a. I s-au acordat Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR (1973), Premiul Uniunii Scriitorilor (1979, 1993), Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” (1995), Marele Premiu Prometheus pentru Opera Omnia (2009) și Ordinul Steaua României în grad de Comandor (2000).

Versurile din *Pasărea tăiată* trădează o maturitate stilistică și o viziune surprinzător de personală pentru un debutant: e o poezie a tainelor simple ale lumii, percepute în concretețea lor nudă, cu spaimă, dar și cu plăcerea detaliului crud (Gheorghe Grigurcu s-a referit chiar la un „satanism rural”

în acest volum). Fie că e vorba de evenimente banale din lumea satului, precum tăierea unui miel sau a unei găini, de potcovirea cailor sau de întâmplări obișnuite din viața unui copil ori a unui adolescent (căutarea unor ouă de pasăre etc.), ele se transformă în misterii ale sângelui și ale cărnii, în ritualuri ale jertfei. Perspectiva nu e feminin-înduioșată, ci mai degrabă masculină, rece, s-ar putea vorbi de o despuiere de afect, atipică pentru poezia anilor '60 din secolul trecut, în orice caz, la antipod față de poetica Anei Blandiana. Emoția neutră, impersonală, provine din zona unei visceralități cerebrale. De aici și lipsa patetismului, a retoricii suferinței; eul percepe corporal realitatea, trupul se transformă, printr-o empatie neagră, într-o materie conducătoare de moarte, intrând într-un fel de circuit electrizant al morții: „M-au ascuns bătrânii, după obicei,/ Să nu uit de frica păsării tăiate/ Și ascult prin ușa încuiată/ Cum se tăvăleşte și se zbate.// Strâmb zăvorul șubrezit de vreme/ Ca să uit ce-am auzit, să scap/ De această zbatere în care/ Trupul mai aleargă după cap.// Și tresar când ochii, împietrind de groază,/ I se-ntorc pe dos ca să albească/ Și părând că-s boabe de porumb/ Alte păsări vin să-i ciugulească.// Iau cu-o mână capul, cu cealaltă restul,/ Și le schimb când mi se pare greu/ Până nu sunt moarte să mai stea legate/ Cel puțin așa, prin trupul meu.// Însă capul moare mai devreme/ Ca și cum n-a fost tăiată bine/ Și să nu se zbată singur/ Stau să treacă moartea-n el prin mine” (*Pasărea tăiată*). Poemele, în linia unui expresionism întunecat, au uneori o expresivitate frustă, alteori o simplitate și o ingenuitate ambiguă, ca un joc de copii. Structura este adesea narativă, dar narațiunea nu este decât veșmântul unei alegorii, al cărei sens rămâne obscur sau poate fi doar unul din semnele neliniștitoare ale absurdului. Al doilea volum, *Către Ieronim* (1970), marchează evoluția spre o paradigmă livrescă, epurată de sensibilitatea expresionismului „elementar” al debutului. Erotismul – imposibil, tragic, funest – devine substanța poeziei. Unele poeme aparțin tot universului rural, dar nota distinctivă o dau poemele cu Ieronim, care se plasează mai degrabă sub semnul unui romantism *maudit*, eminescian (*Strigoii*, *Gemenii*) sau poesc (*Lenore*). O muzicalitate halucinantă, aluzii livrești, jocul ambiguu al „persoanelor” lirice camuflează angoasa erotic-tanatică într-un ceremonial al rostirii. Expresia frustă a emoției este substituită aici de un ritual

verbal straniu, somnolent sau agresiv: „Patul meu, Ieronim, cu stâlpi negri împrejmuit este,/ Din greșeală m-am culcat în el în noaptea aceea / Încet îl trăgeau zece cai,/ Nimeni nu știa încotro mă duceau, / Alătura numai tu plângeai.// Dar eu nu vedeam,/ Ieronim, că tu stai/ lângă mine și plângi,/ Muget de fiară mi se părea c-aud,/ Să vină un om sfânt era marea mea rugă,/ La simpla apropiere a lui/ Haita de animale să fugă” (*O aripă de vrabie*). În spatele formulei de descendență curtenesc-ermetică se insinuează drama expresionistă a trupului și a sexualității conotate malefic. În *Inima reginei* (1971) – aceeași atmosferă gotică, cețoasă, cu tot felul de castele, cetăți, turnuri, scări, ziduri, un spațiu labirintic, în care urcușul și coborâșul, morții și viii se confundă, în care Ieronim-regele, Ierodesa-regina, Nathanael-fiul și „eul poetic” joacă aceeași dramă cu măști a iubirii imposibile, a substituirilor gemelare, la granița incertă dintre lumi. Trupul, unul din elementele-cheie ale dramei – trupul alcătuit din bucăți al iubitului spectral, trupul iubitei vii disputat aprig de moarte, trupul de umbră al reginei moarte –, este locul unde viața și moartea, dorința și spaima se confruntă ca într-o arenă a sfâșierii, dar și a unei posibile vindecări. Unele poeme, mai simple, mai melodioase, anunță impulsul autoarei de a ieși din cercul evident al unei „maniere”: „Prin cătunele cu sfinți/ Trece moartea ochi cumiți/ [...] Trece și cântă/ Cântec curat/ Numai în lumea morților cântat/ [...] Cântă un cântec uitat/ Despre lumea vie/ [...] Ca o păpădie de sorți/ Care se scutură/ În morți” (*Cântec*). Cu versurile din *Crini pentru domnișoara mireasă* (1973) motivele sunt recontextualizate într-un univers de inspirație folclorică. Scenariile morții și ale înmormântării, mioritica moarte-ca-nuntă a celui nenunțat devin pretexte pentru ritualuri ambigue (coborârea în pământ, înghețarea etc.), adesea cu implicații cristice, dar în cheia unui misticism crud: „Să bem vinul de nuntă, mirele a murit,/ Mireasa a murit și ea,/ Nuntașii toți/ Sunt morți și în pământ am simțit/ Cum hora miresei se învârtea.// Taci, mireasă, nu mai plânge/ Că a venit mirele tău cel blând,/ Ca un miel ochiul lui adoarme,/ Ca un crin se luminează visând.// Se prefăce numai că e piatră albă/ Taci, mireasă, nu mai plânge și nu-ți fie frică,/ De pe ochiul tău, ca un voal de nuntă,/ O pojghiță de gheață se ridică” (*Să bem vinul de nuntă*). Poeta regăsește simplitatea și directetea din versurile de debut, acum cu o

În prim-plan: Laurențiu Fulga, Marin Sorescu
și Ileana Mălăncioiu

tendință spre abstractizare și obiectivare, în câteva poeme alegorice ce par tablouri chagalliene. *Ardere de tot* (1976) este un volum de tranziție, mai monoton, în care emoția se convenționalizează, iar expresia, artificial ermetizată, are un „aer” tradiționalist, majoritatea poemelor reducându-se la scheletul unor trame narativ-simbolice. *Peste zona interzisă* (1979), carte oarecum tot de tranziție, revine cu scenariile ambivalente ale vieții și morții, dar cu influențe din Nichita Stănescu și cu o melodicitate simbolistă accentuată. *Sora mea de dincolo* (1980) constituie un moment de ruptură, un salt înapoi, în acea autenticitate a versurilor de debut, într-un soi de realism nud al emoției. Pierzându-și caracterul alegorico-livresc, poemele redevin directe, sunt trăite la nivelul unei realități elementare, despuiate de literatură, se transformă în documente ale unei realități tragice. Suferința e consemnată fără vreun fel de „comentarii” lirice, într-o expresie purificată, cu modulații de bocet. *Linia vieții* (1982) atenuază duritatea și nuditatea

emoției, orientându-se către un bacovianism melodos-morbid (ca în *Pasteluri*), totuși nu fără tresăriri expresioniste. Elementul etic devine din ce în ce mai pregnant, preluând o parte din încărcătura „sentimentului” metafizic. *M.* nu mai pare atât de obsedată de drama propriului trup, de feminitatea imposibilă, funebră, cât de drama unei neputințe și vinovății colective. Moartea, mutilarea trupului sau a sufletului individual devin acum proprii unei mulțimi indistincte, dezumanizate. Tablourile romantice cu gemeni sau strigoi se transformă în imagini dominate de absurd și vid, în care conotațiile politico-sociale sunt mai mult decât evidente: „Pradă visului meu/ Eram luată și dusă pe sus/ Fără greutate,/ Și parcă era aieva,/ Parcă simțeam în spate/ O gheară înfiptă în carnea mea/ Și nimeni nu mă trezea.// Când am deschis ochii/ Era prea târziu,/ Cu pumnii încheștați în pământ / Mă rugam să mai fiu,/ Dar cine să m-audă/ Când nimeni nu mai era viu?// Smerită am început să aștept/ Să trec înapoi în somn/ Cu mâinile adânc înfipite/ În carnea sa,/ Știind că numai acest vis de mort / Mă mai poate salva” (*Pradă visului meu*). Rezistența la rău ca aspirație etică persistă și în *Urcarea muntelui* (1985), unde poemele, pe aceași tramă narativ-parabolică, într-un limbaj cvasioral, exprimă disperarea celui care își găsește unicul refugiu în vis, în „deșertul” din propriul creier, întrucât „țara de-afară” nu e decât un *wasteland* trist: „Exilată în țara din creierul meu/ Unde nu e nici iarnă, nici primăvară,/ Ci numai timpul în care mi-e dat să visez,/ Mi s-a făcut dor de țara de-afară.// Trec granița din nou și mă supun/ Legilor ei de care nu am putut să scap,/ Un ochi perfid sucește pe-o parte și pe alta/ Chiar și ce i se pare că așa avea în cap.// Ofer de bună voie un vis numai al meu/ Știind că nu se poate să răscolești prin vise/ Ce nu-ți sunt la-ndemână și să nu vrei și tu/ Să le mai vezi altfel decât ucise.// Iau zâmbetul complice al celui ce-l primește/ Un semn de bun venit în lumea de afară,/ Colind un timp prin țara de care mi-a fost dor/ Și mă întorc plângând în propria mea țară” (*Exil*). Bacovianismul și romantismul funebru se convertesc în plângeri ale neputinței și agoniei morale; orașul plin de morți, crimele săvârșite pe stradă sau străzile goale pe care defilează doar umbre, oameni scormonind pământul, muntele închis cu sârmă ghimpată sunt imagini ale unei apocalipse absurde, care, treptat, va pierde „tot neamul”: „Liniște. Începutul sfârșitului,/ O groapă

adâncă se sapă încet, încet,/ Și din când în când cade pământul pe cineva/ Care moare înăbușit.// Tot neamul scormonește cu unghiile / După trupul celui îngropat de viu,/ Fără măcar să se fi gândit la moarte,/ Săpând încet în lutul cenușiu.// Săpa demult,/ se povestește apoi,/ Săpa la groapa asta a dumnealui/ Și tocmai atunci s-a surpat pământul/ Pe umerii încovoiați ai lui.// Nu era nimeni aproape, ceilalți săpau și ei/ În altă parte, o groapă foarte adâncă/ Se sapă încet, încet, și din când în când/ Cade pământul pe cineva" (*Începutul sfârșitului*). În intimă congruență cu opera poetică, *Vina tragică* (1978), inițial teză de doctorat, fixează o viziune personală despre viață și literatură. M. îi citește pe tragicii greci, pe Shakespeare, Dostoievski și Kafka într-o grilă intertextuală care până la urmă o exprimă mai cu seamă pe ea însăși, propunând o anumită perspectivă asupra eroului tragic și a vinei, „fără vină”: tragicul e o valoare a vieții și de aceea exclude absurdul. O conferință despre tragic ținută la Teatrul Național bucureștean, inclusă în *Exerciții de supraviețuire* (2010), reia problematica vinei și a raportului dintre tragic și absurd la antici și moderni. Publicistica de după 1989 – *Crimă și moralitate* (1993), *Cronica melancoliei* (1998), *A vorbi într-un pustiu* (2002) – impune o voce fermă, nemiloasă cu sine și cu ceilalți, o conștiință lucidă, morală și socială, căreia nu îi lipsesc tragismul și sarcasmul. Autoarea se dezvăluie, pe sine și pe ceilalți, fără menajamente, fiind angajată într-o nesfârșită călătorie spre „mine însămi”, care nu poate să ignore lumea din jur. Paginile incluse în aceste culegeri, cât și altele mai vechi, din *Călătorie spre mine însămi* (1987), trădează un remarcabil talent în realizarea portretelor unor mari scriitori, unii dispăruți (Emil Botta, Marin Preda, Eugen Jebeleanu ș.a.) sau în conturarea atmosferei strănii, ca, spre exemplu, în câteva proze pseudomemorialistice, simbolice, în care memoria joacă un rol fantasmatic. *Exerciții de supraviețuire*, pe lângă publicistică și eseuri, cuprinde dialoguri, interviuri, pe o tematică similară convorbirilor cu Daniel Cristea-Enache din *Recursul la memorie* (2003), doar că aici este vorba despre convorbiri cu interlocutori diferiți, care pun în lumină, mai ales printr-un efect de perspectivă, fațete variate ale personalității autoarei.

Originalitatea poeziei Ilenei Mălăncioiu [...] pare a veni din modul în care plachează imaginarul (livrescul) pe

o experiență existențială puternică. Imaginația scoate monștrii din cărți, existența interioară îi asumă și-i transformă în cele din urmă în expresiile unei drame personale. Drama pare a fi tot de ordin erotic [...], dar se complică și se abstractizează pe măsură ce se exprimă. Poemele sunt, nici vorbă, profunde, elegia erotică agresează din ce în ce mai mult cosmosul, tinzând spre simboluri fundamentale [...]. Este în poezie și un element de sarcasm, există o fină sensibilitate la grotesc, la tenebrosul și morbidul din viață. Privirea descoperă ușor golurile din lucruri, inconsistența lumii, formele evanescente ale materiei.

EUGEN SIMION

Urcarea muntelui evidențiază o conștiință neliniștită, profund interogativă, sensibilă până la extrema încordare față de diversele variante ale unui nou „mal de siècle”, ce se răsfrânge în egală măsură asupra eului și a colectivității sociale. E o poezie esențialmente elegiacă, clamând în patetice confesiuni, cu o demnitate de personaj tragic, o suferință acută, dar și respingerea fermă a inerției și a nepăsării, mergând până la suspectarea propriei complicități cu răul sau mărturisind, cel puțin, neputința unei vindecări prin cuvânt.

ION POP

SCRIERI: *Pasărea tăiată*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1967; *Către Ieronim*, București, 1970; *Inima regiinei*, București, 1971; *Crini pentru domnișoara mireasă*, București, 1973; *Poezii*, București, 1973; *Ardere de tot*, București, 1976; *Vina tragică*, București, 1978; *Peste zona interzisă*, București, 1979; *Poeme*, pref. Lucian Raicu, București, 1980; *Sora mea de dincolo*, București, 1980; *Linia vieții*, București, 1982; *Urcarea muntelui*, București, 1985; ed. București, 1992; *Călătorie spre mine însămi*, București, 1987; ed. 2, pref. Nicolae Manolescu, Iași, 2000; *Ardere de tot*, București, 1992; ed. 2, postfață Daniel-Cristea Enache, Pitești, 2010; *Crimă și moralitate*, București, 1993; ed. 2, Iași, 2006; *Poezii*, București, 1996; *Cronica melancoliei*, București, 1998; *Linia vieții*, pref. Nicolae Manolescu, Iași, 1999; *A vorbi într-un pustiu*, Iași, 2002; *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, Iași, 2003; *Exerciții de supraviețuire*, Iași, 2010. **Ediții:** Emil Botta, *Trântorul*, București, 1993. **Traduceri:** Hans Magnus Enzensberger, *Sfârșitul bufnîțelor*, București, 1974 (în colaborare cu Aurelian State).

Repere bibliografice: Dimitriu, *Ares*, 165–174; Raicu, *Contemporani*, 127–135; Steinhardt, *Critică*, 82–86; Tuchilă, *Cetățile*, 325–345; Simion, *Scriitori*, III, 376–392; Negrici, *Introducere*, 133–152; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 51–58; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 143–150; Florin Manolescu, *Poezie și ritual*, LCF, 1992, 37; Lovinescu, *Unde scurte*, V, 90–94; Daniel Dimitriu, *Ileana Mălăncioiu sau Despre anonimatul privilegiat*, ALA, 1996, 331; Adrian Popescu, *O Antigona contemporană*, ST, 1997, 11–12; Pop, *Pagini*, 130–136; *Dicț. analitic*, I,

51–52, III, 329–331, IV, 326–328; Grigurcu, *Poezie*, II, 74–92; Dimisianu, *Lumea*, 280–284; *Dicț. esențial*, 506–508; Cristea-Enache, *Concert*, 61–77; Catrinel Popa, *Subversivitatea tragicului*, RL, 2001, 30; Manolescu, *Lista*, I, 194–203; Andrei Terian, *Radiografia indifferenței*, VTRA, 2003, 11–12; C. Stănescu, *O carte nerepresentativă*, ALA, 2003, 697; Mircea Iorgulescu, *Prin pustiul de vorbe*, „22”, 2003, 681; Petraș, *Cărțile*, 75–77, 224–227, 334–336; Marta Petreu, *Femeia care seamănă cu Antigona*, APF, 2004, 1; Ion Vlad, *Ecourile unui „dialog pe hârtie”*, APF, 2004, 1; Ciopraga, *Partituri*, 140–151; Cristea-Enache, *București*, 371–386; Ștefănescu, *Istoria*, 503–508; Manolescu, *Istoria*, 1063–1069; Popa, *Ist. lit.*, II, 474–476; Irina Petraș, *Ileana Mălăncioiu și riscurile verticalității*, APF, 2010, 11; Adrian Dinu Rachieru, *Exerciții de exorcism*, CL, 2011, 12. **R.D.**

MĂNESCU, Theodor (16.X.1930, București – 11.V.1990, București), dramaturg. Este fiul Elisabetei (n. Ionescu) și al lui Virgil-Atanase Mănescu, ziarist. La București urmează școala primară de pe strada Mântuleasa, Liceul „Spiru Haret” (1937–1945) și Liceul „Ion Neculce” (1946–1949) – fiind „licean” peste doisprezece ani –, apoi Facultatea de Filosofie a Universității București, luându-și licența abia în 1972. Intră din tinerețe în publicistică: în 1947 face parte din brigada „Horea, Cloșca și Crișan”, care publică în Iugoslavia ziarul „Borba za omladinski pruz”, este redactor și apoi șef de secție la Editura Tineretului (1949–1952). Ajunge, probabil tot din cauza boemei, muncitor necalificat la Uzinele „23 August” (1952), corector (1952–1953). După ce șomează o vreme va funcționa ca instructor la Casa Centrală a Creației Populare (1955–1972), la Direcția teatrelor din cadrul Consiliului Culturii și Educației Socialiste (1972–1978) și, în fine, ca redactor-șef adjunct la revista „Teatrul” (1978–1990). Debutază în 1953, împreună cu Silvia Andreescu, cu piesa *Simion Albac*. Va semna mai multe piese „pe linie”, conformându-se comenzii ideologice a momentului, cum ar fi *Comoara*, care a luat Premiul II la Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților din 1953. În 1970 piesa *Unde-s marile iubiri?* i-a fost difuzată de Radioteleviziunea Franceză.

Două sunt temele mari ale dramaturgiei lui **M.**: dragostea și politica sau, preluând titlul unui ciclu romanesc al lui Dinu Săraru, se poate spune „dragostea și revoluția”. Dacă prima temă a beneficiat, într-o măsură, de pregătirea filosofică a autorului, cea de-a doua a fost puternic marcată multă vreme de orientarea realist-socialistă, cu

toate consecințele care au decurs de aici. „Abia cu *Excursia* (1977) și *Noaptea pe asfalt* (1980) se poate vorbi cu drept cuvânt de «dramaturgia» lui Theodor Mănescu”, observa Dan C. Mihăilescu. Producția de tinerețe a dramaturgului suferă de toate viciile literaturii „optimiste” create în perioada „obsedantului deceniu”. În plus, autorul a abordat subiecte străine biografiei sale bucureștene, ca, de pildă, viața satului (*Vecinii, Rugul*), ceea ce a accentuat amatorismul și falsitatea conflictului dramatic. Notabile rămân doar ultimele trei-patru piese, scrise după cutremurul din 1977. Caracterul de dezbatere (filosofico-psiho-politică) și obsesia „găsirii” adevărului le conferă, într-un fel, un loc în descendența dramaturgiei lui Camil Petrescu. Nu e o judecată de valoare în ceea ce-l privește pe **M.**, pentru că autorul *Actului venețian* a creat tipul de piesă care, în filosofia teatrului modern, se numește „drama absolutului”. Cu o precauție asemănătoare se poate vorbi în legătură cu alte piese și de o anume influență a teatrului epic al lui Bertolt Brecht. Există, de pildă, în *Politica* (1986), ample monologuri care cu greu pot fi considerate scenice.

SCRIERI: *Elevii utemiști în lupta pentru însușirea culturii și științei*, București, 1951; *Nepotrivire* (în colaborare cu Silvia Andreescu), București, 1956; *Vecinii* (în colaborare cu Silvia Andreescu), București, 1962; *Unde-s marile iubiri? Cine așteaptă flori*, București, 1967; *Epoleții invizibili* (în colaborare cu Silvia Andreescu), București, 1969; *Iubitul meu fără nume*, București, 1969; *Drame și comedii* (în colaborare cu Silvia Andreescu), București, 1972; *Podul sau Curierul special*, București, 1977; *Excursia*, București, 1977; *Noaptea pe asfalt*, București, 1980; *Politica*, pref. Constantin Măciucă, București, 1986.

Repere bibliografice: Constantin Paiu, „*Epoleții invizibili*”, CRC, 1971, 24; Alecu Popovici, „*Casa de mode*”, TTR, 1973, 10; C. Paraschivescu, „*Casa de mode*”, TTR, 1974, 1; Valentin Silvestru, [*Theodor Mănescu*], RL, 1978, 39, 1980, 46; Dinu Kivu, „*Aventura unei arhive*”, CNT, 1986, 23; Virgil Munteanu, „*Aventura unei arhive*”, TTR, 1986, 7–8; C. Stănescu, *Alte „suflete tari”*, RL, 1987, 10; *Theodor Mănescu*, DRI, III, 310–317; Dan C. Mihăilescu, *Theodor Mănescu*, în *Dicț. scriit. rom.*, III, 150–152. **F.B.**

MĂNIUȚIU, Mihai (30.X.1954, Cluj), prozator, eseist. Este fiul Martei Măniuțiu (n. Bărbat), coristă de operă, și al lui Valer Măniuțiu, pilot. A urmat școala elementară și liceul la Cluj-Napoca și a absolvit Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București, secția regie

de teatru (1978). A lucrat ca regizor la Teatrul Național din Cluj-Napoca, ulterior funcționând și ca director; a colaborat și cu alte instituții teatrale din țară sau din străinătate (Belgia, Marea Britanie, Turcia, SUA). Considerat unul din cei mai importanți regizori ai ultimei jumătăți de secol, a montat spectacole cu piese de Sofocle, William Shakespeare, Christopher Marlowe, Georg Büchner, Albert Camus, Jean-Paul Sartre, Eugen Ionescu, Gellu Naum, Radu Stanca ș.a. Este profesor la Departamentul de Teatru al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

În prima carte a lui M., *Un zeu aproape muritor* (1982), tiparul fantastic al ficțiunilor este format. Scrierile ulterioare vor multiplica, prin retușuri, paranteze și variante, modelul inițial, fără a-l modifica esențial. O posibilă referință ar fi literatura lui Dino Buzzati, cu diferența că în narațiunile sau micronarațiunile autorului român fantasticul nu este efectul unui proces lent de dilatare sau distorsionare a realului, ci este acceptat din capul locului, ca anomalie rezonabilă. O povestire se numește, caracteristic, *Adaosuri la o hagiografie*, textele fiind în ansamblu „un fel de *scholii*, de comentarii cvasiepicizate sau cvasipoematice în jurul câte unei «scripturi» adeseori la fel de inventată ca și meditațiile prozatorului mascat în mitograf” (Ion Vartic). Punând în scenă un „panteon eclectic, de la cel elin la cel oriental”, contextualizat în „epoci amestecate, de la un Ev Mediu tenebros la epoci vag protoistorice” (Adrian Oțoiu), prozatorul acționează un mecanism în care trapele livrescului se deschid continuu către surse obscure sau concrete, colate, trunchiate, inventate. Imersiunea în lumea ficțională datorează mult eficienței cu care enigmaticul (chiar și în varianta sa „dezvrăjită”) este sugerat sau impus. Textul cel mai semnificativ este lunga apocrifă *Don Quijote în exil*, în care se imaginează continuarea aventurilor cavalerului pe o corabie care îl poartă către Noua Spanie. Exilat prin voința regelui și a Inchiziției, Don Quijote e însoțit în călătorie de o mână de „dușmani ai Spaniei” și de un echipaj convertit la donquijotism, alături de care își va urma smin-teala nobilă, va fi înghițit în pântecele Leviatanului sau îl va întâlni pe urmașul cavalerului Amadis de Gaula plutind pe un vas fantomă. Ajuns în Lumea Nouă, Cavalerul Tristei Figuri va da semnalul începerii unei noi Reconchiste. Utopia va sfârși înecat în sânge, iar cavalerul se va topi în finalurile

multiple, mișcătoare ale apocrifei. Alte povestiri imaginează finaluri necanonice ale luptei Sfântului Gheorghe cu balaurul sau versiuni ale unui nou potop, corupt, inventează narațiuni de asemenea necanonice în jurul lui Iov sau a lui Cain ori descriu riguros coșmarul nașterii Leviatanului sau al pedepsirii unei cetăți. În *Istorie pe care n-am să le scriu* (1998) circumstanțele (spațiale, temporale, cauzale etc.) continuă să fie minime. Ficțiunile manifestă de regulă paralizia logică întâlnită în vise. *Autoportret cu himere* și *Scene intime. Scene de masă*, ambele din 2001, *Il rauco suon* (2006), *În Balkanya, eu și ceilalți demoni* (2011) sunt alcătuite din fotograme care stilizează liric o mișcare narativă vagă sau absentă, structurarea textelor realizându-se în parametrii unui model mai curând poetic decât epic: „prozopoeme” este de altfel subtitlul uneia dintre aceste cărți. Nici miniromanul *Memoriile hingherului* (2004), cu o structură labirintic-onirică, în tradiția literaturii absurdului, populată de personaje precum gemenii Stan și Bran, Gina Lollobrigida, savantul Bóbbó, coreeanul Kim ș.a., nu este altceva decât o sumă de fragmente. M. a mai publicat volume de teorie teatrală – *Redescoperirea actorului* (1985), *Act și mimare* (1989), *Despre mască și iluzie* (2007), eseuri despre Shakespeare – *Cercul de aur* (1989), *Cursa de șoareci și alte eseuri shakespearlene* (2008), aforisme – *Exorcisme* (1996) ș.a.

SCRIERI: *Un zeu aproape muritor*, pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1982; *Redescoperirea actorului*, București, 1985; *Act și mimare*, București, 1989; *Cercul de aur*, București, 1989; *Exorcisme*, Cluj-Napoca, 1996; *Istorie pe care n-am să le scriu*, București, 1998; *Autoportret cu himere*, București, 2001; *Scene intime. Scene de masă*, București, 2001; *Omphalos*, Cluj-Napoca, 2001; *Spune Scardanelli*, Cluj-Napoca, 2001; *Cercul de aur*, București, 2003; *Memoriile hingherului. Spune Scardanelli*, Cluj-Napoca, 2004; *Il rauco suon*, Cluj-Napoca, 2006; *Povestiri cu umbre*, Cluj-Napoca, 2006; *Despre mască și iluzie*, București, 2007; *Cursa de șoareci și alte eseuri shakespearlene*, Cluj-Napoca, 2008; *În Balkanya, eu și ceilalți demoni*, Cluj-Napoca, 2011; *Opiniile unui călător nedemn de încredere*, Cluj-Napoca, 2011; *Până una-alta*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Justin Ceuca, [Mihai Măniuțiu], ST, 1990, 1, 5; Țeposu, *Istoria*, 147–148; Dan C. Mihăilescu, *Cruzimi de vis*, „22”, 1999, 8; Adrian Oțoiu, *Proza I*, I, 140; Marian Victor Buciu, *Înscrierea la neo-onirici*, CNT, 2000, 11; *Dicț. scriit. rom.*, III, 152–154; Ion Bogdan Lefter, *Mihai Măniuțiu – între teatru și literatură*, OC, 2002, 106; Oana

Cătălina Popescu, „*Cercul de aur*”, ATN, 2003, 7; Ulici, *Prima verba*, IV, 156–159; Irina Petraș, [Mihai Mănuțiu], CNT, 2006, 11, RL, 2012, 5; Romulus Bucur, *Violon d'Ingres*, „Arca”, 2006, 1-12; Mircea Morariu, *Mihai Mănuțiu – ipostaze esențiale*, Cluj-Napoca, 2007; Cristina Modreanu, *Mihai Mănuțiu*, Cluj-Napoca, 2010. **M.I.**

MĂNUȚĂ, Dan
(20.V.1938, Dolhești,
j. Suceava – 7.V.2017,
Iași), critic și istoric
literar.

Este fiul Teodoriei Mănuță (n. Manoliu), învățătoare, și al lui Mihai Mănuță, preot, autor a numeroase studii despre istoria Bisericii Ortodoxe Române. Urmează la Iași școala primară și gimnaziul, apoi Liceul Internat (1948–1955). Între 1955 și 1960 frecventează, tot aici, cursurile Facultății de Filologie. După absolvire a fost zilier la Arhivele Statului, traducător la Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” din Iași, profesor de limba română, zoologie și cunoștințe agricole la școlile din Podu Iloaiei și Prigoreni Mari, județul Iași. În 1963 este angajat cercetător la sectorul de istorie literară al Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Academiei (Filiala Iași), unde a parcurs toate treptele ierarhice. A obținut titlul de doctor în filologie în 1974 la Facultatea de Filologie ieșeană. Între 1990 și 2009 a fost director al instituției de cercetare în care lucra, devenită Institutul de Filologie Română „A. Philippide”. Profesor din 1994, la Catedra de istoria literaturii române a Facultății de Litere a Universității „Al. I. Cuza”, este aici și conducător de doctorat. În presa tipărită publică pentru întâia oară în „Iașul literar” (1959), revistă la care a continuat să scrie în mod curent. Debutează editorial în 1966, când îngrijește secțiunea ce cuprinde scrisorile lui Paul Zarifopol din primul volum al ediției *Scrisori către G. Ibrăileanu*. Mai este prezent cu studii, articole, cronici și recenzii la „Convorbiri literare” (unde din 2001 a fost redactor-șef adjunct și a susținut rubrica „Critica criticii”), „România literară”, „Adevărul literar și artistic”, „Luceafărul”, „Ramuri”,

„Ateneu”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Cronica”, „Dacia literară”, „Revista română”, „Collegium”, „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași”, „Limba română” (Chișinău, a fost membru în colegiul redacțional), „Revista de lingvistică și știință literară” (Chișinău), „Beiträge zur deutschen Kultur” ș.a. În 1999 a participat la alcătuirea prestigioasei exegeze *Patrimoine littéraire européen*, apărută la Bruxelles și Paris, cu articole despre M. Eminescu, Ion Creangă și I.L. Caragiale. A fost distins cu Premiul „B.P. Hasdeu” (1975), cu Premiul „Timotei Cipariu” (*ex aequo*, 1979) și cu Premiul „B.P. Hasdeu” (*ex aequo*, 2006), acordate de Academia Română, cu premiile revistelor „Ateneu” (1993) și „Convorbiri literare” (1998), Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași (1999, 2008), Premiul Fundației Naționale „G. Călinescu” (2008) ș.a. De asemenea, a fost distins, în 2004, cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Comandor și în 2012 cu Medalia „Mihai Eminescu”, acordată de Președintele Republicii Moldova.

La început **M.** a fost atras de critica de întâmpinare, orientându-se mai cu seamă spre poezie (Marin Sorescu, Nichita Stănescu ș.a.). De altfel, a și susținut în „Iașul literar” (1966–1967) o rubrică în care analiza poeziile apărute în presa literară. Treptat s-a desprins de critica foiletonistică, ale cărei procedee nu le-a părăsit însă niciodată: scrisul său este marcat de asociații care se doresc pregnant expresive și de folosirea resurselor conținute în impresia imediată. Îndreptându-se către istoria literară, a ales la început calea unui pozitivism pe care a încercat să îl atenueze prin comentarii detașate. Studiile din *Argumente de istorie literară* (1978) valorifică o sumă de inedite decisive pentru biografia lui Titu Maiorescu, Vasile Alecsandri, Ionică Tăutu, Ion Popovici-Bănățeanul. Un volum intitulat *Scriitori junimiști* (1971) aduce contribuții utile la cunoașterea scriitorilor minori din societatea ieșeană Junimea, precum Ion Pop-Florentin, Leon Negruzzi, Ioan Ianov, Anton Naum, a căror valoare, din necesitățile demonstrației, este uneori supralicitată. Ediția *Documente literare junimiste* (1973) include un număr mare de inedite provenind de la aceiași autori. La *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979), lucrare din a cărei comisie de coordonare și revizie a făcut parte, ca și la *Dicționarul general al*

literaturii române (I–VII, 2004–2009), **M.** a redactat aproape toate articolele referitoare la societatea Junimea și la membrii acesteia, între care medaliale despre Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Vasile Pogor, Theodor Rosetti, revista „Convorbiri literare” ș.a. Preocuparea pentru Junimea provine din necesitatea de a încerca să explice mentalitatea care a determinat opțiunile membrilor societății, considerate hotărâtoare pentru integrarea culturii și a literaturii române în spiritualitatea europeană modernă. Dar contribuția esențială a lui **M.** la cunoașterea aprofundată a junimismului este ilustrată de *Critica literară junimistă (1864–1885)* (1975). Lucrarea studiază structura sistemului critic elaborat de societatea ieșeană, privit atât în contextul epocii, cât și în acela al literaturii române de până la 1900. În viziunea autorului, la Junimea critica literară are un fundament cultural solid, pentru a putea răspunde solicitărilor momentului de criză prin care trecea cultura. Exegetul consideră că accentuarea specificității valorii artistice, insistența asupra principiilor realismului, asupra logicii artistice, a coerenței imaginii și asupra adecvării limbajului sunt principalele elemente promovate de junimism, curent care și-a dovedit eficiența și prin aplicarea consecventă a propriilor reguli. **M.** relevă că Junimea și-a întemeiat școala critică și pe un sistem formal și este de părere că acesta a fost întregit de un corp amplu de elemente de deontologie, proces care a contribuit la dezvoltarea criticii literare române moderne. În 2000 el a reluat și amplificat cercetarea din 1975, prefăcând-o cu o amplă introducere referitoare la critica premergătoare celei junimiste și introducând capitolele excluse anterior de cenzură. Apreciind că pentru literatura română secolul al XIX-lea reprezintă o etapă determinantă în consolidarea orientării către sistemul european modern, **M.** îi consacră alte studii, între care *Lectură și interpretare. Un model epic* (1988), dedicat începuturilor romanului românesc. Modelul epic identificat este *bonus pastor* și s-ar fi constituit dintr-o îmbinare a structurilor epice europene curente cu elemente literare autohtone de mare circulație, precum epistolarietatea, retorica, dramaturgia istorică și baladescul. Demonstrația se întemeiază pe argumente literare, culturale și de istoria mentalităților, plecându-se atât de la paradigme intertextuale, cât și de la posibilitățile oferite de interacțiunea dintre „lectura” textului de bază și „interpretarea” lui. Opera și

viața lui M. Eminescu au constituit o preocupare constantă a exegetului. *Pelerinaj spre ființă* (1999) este un „eseu asupra imaginarului poetic eminescian” condus de principiul diacroniei. Autorul apreciază că opera lui Eminescu reprezintă una dintre cele mai radicale drame ale cunoașterii propuse de cultura română. O idee critică a lui Tudor Vianu, „lirica rolurilor”, este valorizată aici prin stabilirea unui parcurs ontologic alcătuit din trei cercuri: Destinul, Legenda și Ființa. Fiecare este compus, la rândul lui, din protagoniști numiți învățăcei (evoluând, pe rând, în Novice, Discipol și Hyperion), inițiator prohibitiv (numit Călăuză, Mag și Bătrân), feminitate ambivalentă (constituită din Ondina și Marta, Sofia și Poesis, Cătălina și Tomiris), precum și dintr-un spațiu adecvat (numit Sara pe deal, *Locus amoenus* și Sfera). Perspectiva diacronică, dedusă din investigarea antumelor și a postumelor, urmărește să acrediteze ideea că Eminescu s-a desprins de experiența conjuncturală și s-a adâncit în cunoașterea ființei, realizată printr-o recuzare totală a cotidianului. Preluând unele elemente din eminescologia anterioară, studiul le întregeste printr-o interpretare proprie, deseori în contradicție cu locurile comune, deoarece are mereu în vedere gândirea poetică, și nu pe aceea filosofică a artistului. Volumul *Oglinzi paralele* (2008) cuprinde „secvențe” referitoare la existența poetului și a omului Eminescu, la relațiile sale cu societatea timpului, la raporturile cu literatura autohtonă și cu aceea europeană. Un amplu capitol este dedicat cauzelor care au dus la apariția caracterizării lui Eminescu drept „poet național” și la impreciziile rezultate din folosirea abuzivă a acesteia. Polemică, exegeza intitulată *Liviu Rebreanu sau Lumea prezumtivului* (1995) respinge opinii mai vechi, care considerau personajele rebreniene primitive. Pe de altă parte, studiul, articulat pe argumente naratologice și psihanalitice, consideră epicul rebrenian unul impur din punctul de vedere al realismului, întrucât conține accente romantice și de melodramă. **M.** distinge o schemă epică omogenă și coerentă, vizibilă pretutindeni și structurată în jurul relației dintre împlinirea prin eros și pulsuniile suicidare. Din această perspectivă, *Răscoala*, de exemplu, este acreditată drept un discurs despre mitologia personajului, iar dorința de pământ o aspirație spre tanatic. În opoziție cu interpretările tradiționale se situează și *Introducere în opera lui I. Al. Brătescu-Voinești*

(1997), unde nuvelistica acestui scriitor este văzută ca o posibilitate de afirmare a ezitării funciare între claustrare, intimitate și conformism, având ca rezultat însingurarea naratorului în limbaj. Metoda practică de **M.** este îndatorată unor elemente de naratologie, psihanaliză, sociologie, estetica receptării, istoria mentalităților, stilistică. El nu se oprește asupra unei metodologii anume, fiind de părere că nici una nu poate descifra, singură, sensurile multiple ale textului. Principiul va fi aplicat și în *Analogii. Constante ale istoriei literare românești* (1995) și în *Perspective critice* (1998), unde sunt reunite studii despre Varlaam, Costache Negruzzi, Ion Creangă, Eugen Barbu, Marin Preda, Petru Dumitriu, Titus Popovici, Marin Sorescu, despre literatura dialectală sau despre cea din Basarabia, în tentativa de a afla „constante” întemeiate pe procese analogice. Interesat de literatura română din afara granițelor actuale, **M.** a propus includerea acesteia în cuprinsul a ceea ce se numește „literatura română generală”, căreia i-a dedicat volumul *Literatură, identitate și regionalism* (2012). El respinge, ca nefondată, împărțirea literaturii române pe regiuni geografice folosindu-se criteriile geo- și sociopoliticii și ignorându-se trăsăturile comune afirmate și dezvoltate de-a lungul istoriei.

Spirit mai degrabă germanic, exact și limpede în judecăți, aplicat cu persuasiune și metodă la operă (și autor), în care e înclinat să determine „scheme”, „roluri” și „funcții” (și bineînțeles abaterile de la acestea), Dan Mănuță e omul sistemelor bine conturate și având un statut autotelic. Ca să descifreze semnificații și să explice fenomene, exegetul închide și se închide în cercuri, evoluând concentric în demonstrații.

MIHAI CIMPOI

SCRIERI: *Scriitori junimiști*, Iași, 1971; ed.2, Iași, 2005; *Critica literară junimistă (1864–1885)*, Iași, 1975; ed. (*Principiile criticii literare junimiste*), Iași, 2000; *Argumente de istorie literară*, Iași, 1978; *Dicționarul literaturii române de a origini până la 1900* (în colaborare), București, 1979; *Pe urmele lui Mihail Sadoveanu*, București, 1982; *Lectură și interpretare. Un model epic*, București, 1988; *Liviu Rebreanu sau Lumea prezumtivului*, Iași, 1995; *Analogii. Constante ale istoriei literare românești*, Iași, 1995; *Introducere în opera lui I. Al. Brătescu-Voinești*, București, 1997; *Perspective critice*, Iași, 1998; *Pelerinaj spre ființă. Eșeu asupra imaginarului poetic eminescian*, Iași, 1999; *Opinii literare*, București, 2001; *Literatură și ideologie*, Iași, 2005; *Restituiri (Critica criticii)*, Iași, 2007; *Oglinzi paralele (Secvențe eminesciene)*, București, 2008; *Literatură, identitate și regionalism*, Iași, 2012. **Ediții:**

Scrisori către G. Ibrăileanu, I, pref. Al. Dima și N. I. Popa, București, 1966 (în colaborare); *Documente literare junimiste*, pref. edit., Iași, 1973; Iacob Negruzzi, *Jurnal*, tr. Horst Fassel, pref. edit., Cluj-Napoca, 1980; Constantin Sporea, *Memorii (1876–1954)*, pref. edit., Iași, 2001 (în colaborare cu Horst Fassel).

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, „*Scriitori junimiști*”, RL, 1971, 38; Zăciu, *Bivuac*, 119–133; Al. Dobrescu, „*Critica literară junimistă*”, CL, 1975, 10; *Dicționarele literare și locul lor în cadrul culturii românești contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Șerban Cioculescu, *Căile Sfinxului*, RL, 1988, 53; Cornea, *Semnele*, 23–28, 98–105, 267, 310–311; Florin Faifer, *Între neîndoelnic și prezumtiv*, TP, 1996, 1; Mircea Popa, *Virtuțile istoricului literar*, TR, 1996, 14; Al. Săndulescu, „*Pelerinaj spre ființă*”, ALA, 2000, 509–511, 513; *Dicț. scriit. rom.*, III, 154–155; Cimpoi, *Critice*, I, 103–111, III, 44–50, VII, 44–49; Holban, *Portrete*, I, 398–404; Alex. Ștefănescu, „*Dicționarul general al literaturii române*”, RL, 2005, 2; Boldea, *Vârstele*, 140–142; Horst Fassel, „*Scriitori junimiști*” und „*Literatură și ideologie*”, „*Estudios Filológicos Alemanes*” (Sevilla), 2006; Aurelia Rusu, *Eminescu. Orizonturi succesive*, Cluj-Napoca, 2006, p. 113–120; Holban, *Ist. lit.*, III, 130–138; Cassian Maria Spiridon, *101 dialoguri în libertate*, București, 2007, 273–286; Constantin Acoșmei, Catinca Agache, Cătălin Bordeianu, *Dan Mănuță. Bibliografie*, Iași, 2008; [*Dan Mănuță*], LRC, 2008, 3–4, „*Philologica Jassyensis*”, 2008, 1 (grupaje speciale); Manolescu, *Istoria*, 342–343; Daniel Cristea-Enache, *Documente, argumente*, CLT, 2009, 36, 38; Iulian Costache, „*Oglinzi paralele*”, „*Philologica Jassyensis*”, 2009, 1; Ioan Derșidan, *Romanul „Aglaiă”*, F, 2012, 9; Mircea Muthu, *Identitate și regionalism literar*, TR, 2012, 244.

R.Z.

MĂNUCEANU, Vasile (2.X.1928, Ploiești – 13.VI.1992, München, Germania), prozator. Este fiul Mariei și al lui Marin Mănuceanu, contabil. Ucenic, muncitor necalificat la câteva întreprinderi din Prahova, frecventează doi ani o facultate muncitorească la Brăila (1949–1951) și își continuă studiile, fără să le termine, la Facultatea de Ziaristică a Universității din București (1952–1954). Redactor la „Scânteia pionierului” (1953–1959), trece ulterior la redacția pentru copii și tineret a Radiodifuziunii. Se pensionează medical în 1974. Scrie mai ales literatură pentru copii și adolescenți – *Palatul primăverii* (1961), *Jurnal de bord* (1963), *Alarmă la Colțul viu* (1964), romanele *Anul întâi* (1965), *Arca lui Nae* (1968), mai multe narațiuni românești cu subiect istoric –, placheta *Prin fereastră-zărea-albastră* (1966) ș.a. În mai 1982 emigrează în Germania, unde activează ca redactor al postului de radio Europa Liberă, prezent în

programe cu pamflete politice la rubrica „Actualitatea românească” ș.a., precum și cu emisiunea „Tribuna satelor”. Colaborează la „Dialog”, „Săptămâna müncheneză”, „Observator” (Germania), „Alergătorul de la Marathon” (Danemarca).

Proza din *Palatul primăverii* și din celelalte cărți publicate de **M.** până în momentul plecării din țară este caracterizată de o atitudine convențional-educativă, abordând fie subiecte din viața școlii și a școlarilor, fie utilizând schema romanului de aventuri sau a celui istoric. Tributar vremii, *Palatul primăverii* se înscrie în categoria „basmului” prefabricat, simulacru de literatură și de ideologie politică, caracterizat prin reducționismul cerut de acest tip de texte propagandistice. **M.** face istoria „palatului din Cotroceni” punând permanent în antiteză „trecutul întunecat” (săraci versus bogați) cu „viitorul luminos” (falsa egalitate socială preconizată de comunism). În *Jurnal de bord*, chiar dacă narațiunea capătă mai multă substanță, se exemplifică și se demonstrează „idei” impuse: Partidul Comunist ca erou colectiv angajat în lupta clasei muncitoare împotriva „călăilor poporului” etc. Diverse povestiri, prezentând „cazuri” detaliate, sunt construite după același tipar ideologic. Și istoria va fi falsificată, voievozii (Matei Basarab, Mihai Viteazul ș.a.) devenind purtători ai „idealurilor” contemporane. Lipsite de valoare literară, fără a respecta adevărurile documentare, aceste scrieri țintesc îndocrinarea mediată de senzational și acțiune. Bunăoară, *Comoara lui Dromichet* (1970), carte de povestiri istorice în genul benzilor desenate, așază în contrast personajul negativ (regele Lisimah, dornic de bogății materiale) cu cel pozitiv („înțeleptul și mărinimosul Dromichet”). Ilustrativ pentru instrumentarul epocii este și „stilul grafic”, menit să vizualizeze „învățăminte” pentru cititorul copil (ilustrații alb-negru și mai cu seamă color, fiecare început de capitol în roșu, galben sau albastru etc.). Excepție parțială fac doar câteva cărți, un exemplu elocvent fiind romanul *Gorganul* (1980). Anii de după plecarea din țară a lui **M.** vor întări, prin abandonarea ei, caracterul ocazional al acestei producții. În *Șapte vaci slabe* (1984) și în *Foamea de adevăr* (1988) sunt reunite pamfletele scrise pentru Europa Liberă. I s-au reeditat unele adaptări radiofonice după povești și literatură pentru adolescenți.

SCRIERI: *Palatul primăverii*, București, 1961; *Jurnal de bord*, București, 1963; *Alarmă la Colțul viu*, București, 1964; *Vizitați grădina zoologică*, București, 1964; *Anul*

întâi, București, 1965; *Prin fereastră zarea-albastră*, București, 1966; *Arca lui Nae*, București, 1968; *Comoara lui Dromichet*, București, 1970; *Capcana*, București, 1971; *Împăratul Nimeni*, București, 1972; *Efectivul rămâne complet*, București, 1973; *Jungherul de argint*, București, 1973; *Motanul vrăjitor*, București, 1973; *Logofătul Dragu*, București, 1975; *My Book of Animal Stories*, tr. Andreea Gheorghioiu, Londra, 1975; *Perla diavolului*, București, 1976; *Izvorul pajurei*, București, 1978; *Gorganul*, București, 1980; *Uliu Papă-lapte, ce-ai visat azi-noapte*, București, 1980; *Șapte vaci slabe*, Aarhus (Danemarca), 1984; *Foamea de adevăr* (în colaborare cu Cornelia Vissarion Mănuceanu), München, 1988; *Strania Pelicania*, München, 1993.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „Împăratul Nimeni”, LCF, 1973, 2, 1973, 40; L.U. [Laurențiu Ulici], „Logofătul Dragu”, CNT, 1975, 37; Mircea Moga, „Perla diavolului”, CNT, 1976, 51; Titu Popescu, *În memoriam: Vasile Mănuceanu*, ST, 1998, 4–5, JL, 2002, 13–20; Radu Bărbulescu, *Vasile Mănuceanu*, „Observator” (München), 2002, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, 622; Manolescu, *Enciclopedia*, 494–495. **C.Dt.**

MĂRĂȘANU, Nicolae Grigore (7.XII.1937, Mărașu, j. Brăila), poet, publicist. Este fiul Elenei (n. Moraru) și al lui Grigore Chiriță Bunea, țărani. A urmat școala generală în comuna natală (1945–1952), apoi Școala Siderurgică din Brăila (1952–1954) și liceul la Galați (1960–1964). Și-a continuat studiile la Facultatea de Drept a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1964–1969). Este repartizat ca jurist la ziarul „Scânteia”, între 1970 și 1973 funcționând în calitate de corespondent de presă pentru județul Brăila. Lucrează la gazeta „Muncitorul forestier”, iar în 1974 devine redactor și mai târziu redactor-șef adjunct la revista „Flacăra”. În 1990 este director executiv al Fundației Europene de Educație și Cultură Ecologică, contribuind, alături de Toma George Maiorescu, la realizarea revistelor „Eco”, „Eco magazin” și „Ecosofia”. În 1991 conduce ca redactor-șef ziarul „Viitorul românesc”. În perioada 1992–1994 lucrează ca șef de secție în redacția revistei „Parlamentul”, apoi ca expert juridic la Camera Deputaților (1994–1998), după care va practica avocatura în Baroul București. Debutează în ziarul „Viața nouă” din Galați (1963) cu poezia *Simfonia muncii*, semnată N. Grigore. Mai colaborează la „Luceafărul”, „Amfiteatru”, „Tomis”, „Flacăra”, „Ateneu”, „Iașul literar”, „România literară”, „Contemporanul”, „Literatorul”, „Porto-Franco”, „Familia”, „Ramuri” ș.a.

Prima carte de versuri, *Insula* (1973), și multe dintre cele publicate ulterior de **M.** proiectează cu

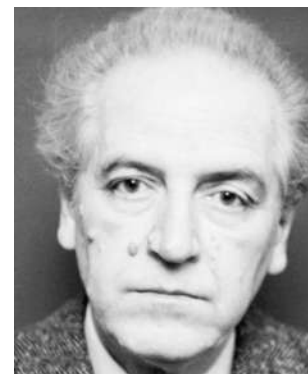
forță de sugestie pitorescul Brăilei, farmecul peisajului dunărean, atmosfera bălților și a Deltei, nostalgia corăbiilor de odinioară (*Romanța corăbiilor vagabonde*) etc. Registrul liric este nuanțat, cu ecouri simboliste, intervenții protestatare și incursiuni în argoul orașului de la porțile Orientului. În volumul *Distanța dintre mine și un iepure* (1983), îndeosebi în ciclurile *Dreptul la aer* și *Invocație în noaptea de Sânziene sau Vocea speranței*, dedicate lui Jacques Cousteau și fiului său Philippe, **M.** tălmăcește cu sobrietate, prin metafore de un cromatism ingenios, preocupările ecologiste, plezând pentru protejarea naturii, cu mitizări emblematice, generatoare de speranțe. Un stil baladesc de factură modernă este prezent în *Îngeri și banjouri* (1998), unde scriitorul închină Brăilei (*Brăilă, lacrimă deasă*) și mahalalelor ei, imortalizate și de Panait Istrati, versuri de insolită transpunere lirică (*Comorofcă, dor bălai, Suntem fanți de Băli-gași*). Se întâlnesc și savuroase expresii de argou, cu reminiscențe și cu rezonanțe împrăștiate din Ion Barbu. **M.** cultivă, mai ales în volumul *Sufletul cântă despre sine* (2002), și poezia meditativă, de concentrare a ideii și imaginii. *Poeme desfrânate* (2009) oferă o antologie de autor. Eseuri și publicistică apar în *Geamandura* (1985) și *De ce Imparul* (2007).

SCRIERI: *Insula*, București, 1973; *Corabia de fosfor*, București, 1976; *Umbra fluviului*, București, 1979; *Enisala*, București, 1980; *Distanța dintre mine și un iepure*, București, 1983; *Geamandura*, București, 1985; *Capriciu pentru cele patru vânturi*, București, 1986; *Îngeri și banjouri*, București, 1998; *Marțea canonului*, București, 2001; *Sufletul cântă despre sine*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Leviathanul*, București, 2004; *De ce Imparul*, București, 2007; *Imparele*, București, 2007; *Poeme desfrânate*, București, 2009; *Fiara impară*, Iași, 2011; *Triumful inocenței*, București, 2011; *Mașinăriile mișcării*, București, 2012.

Repere bibliografice: Daniel Dimitriu, „*Corabia de fosfor*”, CL, 1977, 4; Mirela Roznoveanu, *Poet al spațiului acvatic*, CNT, 1979, 43; Virgil Mazilescu, „*Umbra fluviului*”, RL, 1980, 42; Ion Dodu Bălan, „*Enisala*”, CNT, 1981, 50; Florin Mugur, *Biblioteca în aer liber*, FLC, 1983, 50; Fănuș Neagu, *A doua carte cu prieteni*, București, 1985, 151; Alex. Ștefănescu, *Fragmente de realitate*, FLC, 1987, 9; Ulici, *Lit. rom.*, I, 276; Simona Filip, „*Îngeri și banjouri*”, „Antares”, 2000, 22–24; Marin Mincu, „*Poeme desfrânate*”, LCF, 2002, 39; Tudor Mușat, *Purgatoriul acvatic*, „Porto-Franco”, 2002, 10–12; Ștefania Mincu, „*Imparele*”, *noile forme fixe ale poeziei*, TMS, 2010.

T.V.

MĂRCULESCU, Sorin
(19.XI.1936, București),
poet, traducător, eseist.

Este fiul Elenei (n. Niculescu) și al lui Nicolae Mărculescu, avocat. Urmează Liceul „Mihai Viteazul” din București (1954) și se înscrie tot aici la Facultatea de Filologie, secția franceză, absolvită în 1959. Lucrează câțiva ani ca traducător tehnic, iar din 1964 ca lector la editurile Univers, Albatros, Cartea Românească. Din 1990 până la pensionare va fi redactor la Editura Humanitas. Debutază cu versuri în 1966 la revista „Familia”, iar primul volum, *Cartea nunților*, îi apare în 1968. Mai multe traduceri din Paulo Coelho le-a semnat cu pseudonimul Pavel Cuilă. I s-au decernat Premiul Asociației Scriitorilor din București (1976), Premiul Uniunii Scriitorilor (1977, 1981, 1985, 2004) ș.a.

Poet și traducător de o cultură excepțională, **M.** este un autor singular în peisajul liric românesc, cultivând o modalitate de expresie intens intelectualizată, bogată în aluzii intertextuale, rafinată în simboluri, încărcată de sugestii muzicale. Este unul dintre cei mai subtili reprezentanți ai unui stil concomitent obscur și senzual, întrucât e baroc, stil în care se condensează stări lirice individuale, trimiteri livești, suprapuneri de simboluri, dar și încărcat de un real perceput cu toate simțurile dezmărginite, așa cum îl va caracteriza Ștefan Aug. Doinaș: „Eul liric nu cuprinde și nu explică misterul (diversitatea realului) la care participă, ci îl explorează, îl parcurge, îl transcrie, făcând operă de cronicar al unei geneze”. Volum emblematic, *Carte singură* (1982) organizează poemele în trei mari cicluri: *Urne și nunți*, *Locul sâmburelui*, *Nunți și urne*, sugerând un univers circular, închis, suficient sieși, un microcosmos autonom, oglindă a macrocosmosului, realizare a visului mallarméan al cărții unice. În miezul cărții se află eonul-sâmbure, în jurul lui distribuindu-se simetric, dar în ordine inversă, ca într-o reflectare în oglindă, poeme dedicate nunții ca act generator al lumii și morții ca finalitate necesară. În centru se situează

poemul *Cel ce e* („*Eu sunt cel ce sunt*”), divinul ca energie generatoare a diversității manifestărilor. Inelar, sfârșitul coincide cu începutul, iar lectura textului, din care lipsesc orice semne de punctuație, trebuie să fie făcută ca un continuum, întrerupt doar de pauzele de respirație ale gândului. Totul este simbolic, la limita religiosului ezoteric, inclusiv numerologia (33, poemele cu titlul *Imn* urmat de un număr, după modelul *Psalmilor*), Sâmburele – goethean – al universului poetic construit de **M.** este iubirea, cea care ar trebui să strălucească veșnic, iubire concentrată nu în inimă, nici în sămânța ce moare pentru ca lumea să se reînnoiască. În această poezie incantatorie, realul și imaginarul, livrescul și vizionarul se împerechează într-un cântec ambiguu, de creație și moarte. „Poezia astfel înțeleasă, sub semnul saturnian al adâncimii, densității și obscurității, devine o continuă căutare și întrebare după origini, sym-pathizând cele ce sunt și reunindu-le într-un centru deopotrivă iradiant și absorbitor, a cărui energie este iubirea și a cărui finalitate este el însuși” (Dan C. Mihăilescu). Iubirea anulează separația între regnuri, între sexe, între cuvinte, este condiția nunții ca omniprezență ce anulează singurătatea. O lume senzuală e ridicată la rangul de simbol al perpetuei geneze: „știu mă aflu oricând la punctul cel mai înalt al vieții/ fiecare clipă este înaltă creastă de val ce cade și recade în sine/ numai vibrația veșnică și brațele plută pe ape/ totdeauna sunt sus și în coaste îmi sună tot ape/ nici început nici sfârșit nici iluminare cândva/ unde de mal și de mal oriunde mai aproape”. Logosul integrator și centrul ca perpetuă aspirație organizează subiacent și imnele, și baladele din culegerea *Lumină de seară* (2000), care încorporează și tehnica postmodernă a descrierii circumstanțelor în textul cu valoare simbolică: „recitesc înnoptând convorbirea cu gellu naum/ din *contrapunct* (12 mai 1992) și oarecum în/ stare de vis de altfel unii mai cred că poezii/ scriu într-o stare de vis (sau de grație se spune)/ g.n.”. O împăcare, o împlinire, o lumină interioară calm contemplativă domină febrilitatea și riscurile căutării Unului. Dintre poezii contemporani ai unității mistice (Ștefan Aug. Doinaș, Daniel Turcea, Nicolae Ionel), **M.** împinge rafinamentul cuvântului la limitele tăcerii. Cunoscător al mai multor limbi (franceză, italiană, spaniolă, portugheză, engleză), din care a tradus atât cărți de literatură, cât și studii și eseuri din domenii afine (estetică, teorie și critică literară), dar și complementare (filosofie, religie, mitologie, arte plastice), **M.** s-a consacrat îndeosebi hispanisticii. Realizările

în această direcție, mai ales transpunerile din secolul al XVII-lea (Cervantes, Baltasar Gracián, Calderón de la Barca), dar și din scriitori moderni și contemporani precum Miguel de Unamuno, Ortega y Gasset ori Vicente Aleixandre l-au impus ca unul din specialiștii de renume. De referință rămâne transpunerea integrală a operei narative a lui Cervantes (*Muncile lui Persiles și ale Sigismundei*, *Nuvel exemplare*, *Don Quijote de la Mancha*, romanul pastoral *Galateea*), unde, după propria mărturisire, a folosit formula „literalitate expresivă”, „mănat de aceeași dorință de fidelitate” față de spiritul capodoperelor, ținând pasul cu cele mai importante exegeze din toate timpurile, dar propunând și „unele viziuni interpretative proprii”. A tălmăcit, pentru prima oară la noi, și continuarea apocrifă a lui Alonso Fernández de Avellaneda, un contemporan al cărui pseudonim a rămas neelucidat, care l-a provocat astfel pe Cervantes să-și termine capodopera. Intellectual profund, **M.** s-a dedicat exegezei subtile și plăcerii de a descompune textul în cele mai imperceptibile nuanțe.

SCRIERI: *Cartea nunților*, București, 1968; *Locul sâmburelui*, București, 1973; *Carte singură*, postfață Dan C. Mihăilescu, București, 1982; *Fluviul întâmplător*, București, 1985; *Semne de carte*, București, 1988; *Lumina de seară*, București, 2000. **Traduceri:** *Istoria ilustrată a picturii. De la arta rupestră la arta abstractă*, București, 1968; Boris Vian, *Spuma zilelor*, pref. trad., București, 1969; Calderón de la Barca, *Viața e vis*, București, 1970; Miguel de Cervantes, *Teatru*, pref. Ileana Georgescu, București, 1971 (în colaborare), *Muncile lui Persiles și ale Sigismundei. Istorie septentrională*, pref. trad., București, 1980; ed. îngr. și pref. trad., Pitești, 2002, *Nuvel exemplare*, introd. trad., București, 1981; *Don Quijote de la Mancha*, I–II, îngr. trad., introd. Martin de Riquer, Pitești, 2004, *Opere narative complete*, I–IV, îngr. și introd. trad., Pitești, București, Cluj-Napoca, 2008–2009; T. S. Eliot, *Patru cvartete – Four Quartets*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 1971; Vicente Aleixandre, *Umbra paradisului*, București, 1972; Katharine Everett Gilbert, Helmut Kuhn, *Istoria esteticii*, pref. Titus Mocanu, București, 1972; Erwin Panofsky, *Renaștere și renașteri în arta occidentală*, pref. Grigore Popa, București, 1974; Baltasar Gracián, *Oracolul manual. Criticonul*, I–III, îngr. și pref. trad., București, 1975, *Cărțile omului desăvârșit*, îngr. și pref. trad., București, 1994, *Ascuțimea și arta ingeniozității*, îngr. și pref. trad., București, 1998; *Romancero. Vechi balade spaniole*, pref. trad., București, 1976; Dámaso Alonso, *Poezie spaniolă*, pref. trad., București, 1977; B. Fundoianu, *Imagini și cărți*, introd. Mircea Martin, București, 1978; Władysław Tatarkiewicz, *Istoria esteticii*, I–IV, pref. Titus Mocanu, București, 1978; Heinrich Zimmer, *Introducere în civilizația și arta indiană*, introd. Ion Frunzetti, București,

1983, *Mituri și simboluri în civilizația indiană*, București, 1994, *Regele și cadavrul. Meditație despre biruința sufletului asupra răului*, București, 1994, *Filosofiile Indiei*, București, 1997; Julius Evola, *Metafizica sexului*, pref. Fausto Antonini, București, 1994; José Ortega y Gasset, *Studii despre iubire*, București, 1995, *Spania nevertebrată*, București, 1997, *Tema vremii noastre*, pref. trad., București, 1997, *Ce este filosofia? Ce este cunoașterea?*, București, 1999, *Câteva lecții de metafizică*, București, 1999, *Dezumanizarea artei și alte eseuri de estetică*, pref. trad., București, 2000, *Omul și mulțimea*, București, 2001, *Europa și ideea de națiune și alte eseuri despre unele probleme ale omului contemporan*, București, 2002; Fernando Savater, *Eseu despre Cioran*, București, 1998; Miguel de Unamuno, *Jurnal intim*, Iași, 1999, *Ceață*, introd. trad., Iași, 2007; *Trei texte despre „Ceață”*, îngr. și introd. trad., București, 2007; Giovanni Arpino, *Parfum de femeie*, București, 2000; Paolo Coelho, *Veronika se hotărăște să moară*, București, 2000, *Diavolul și domnișoara Prym*, București, 2002, *La râul Piedra am șezut și-am plâns*, București, 2002, *Manualul războinicului luminii*, București, 2003, *Unsprezece minute*, București, 2003; Umberto Eco, *Minunea Sfântului Baudolino*, București, 2000; Yasunari Kawabata, *Frumusețe și întristare*, București, 2000; Alonso Fernández de Avellaneda, *Falsul Don Quijote de la Mancha*, îngr. și introd. trad., Pitești, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [Sorin Mărculescu], CNT, 1968, 9, RL, 1986, 2; Doinaș, *Lampa*, 86–90; I. Negoitescu, *Sorin Mărculescu*, ARG, 1971, 2; Dana Dumitriu, *Imagomania*, RL, 1973, 40; Daniel Dimitriu, „Locul sâmburelui”, CL, 1973, 23; Mircea Ivănescu, *Sorin Mărculescu, traducător al vechilor poeme medievale spaniole*, T, 1976, 8; Iorgulescu, *Scriitori*, 100–102; Ana-Maria Tupan, *Vameș între două lumi*, RL, 1982, 6; Dimitriu, *Singurătatea*, 210–216; Grigurcu, *Existența*, 196–204; *Dicț. analitic*, I, 141–143; Grigurcu, *Poezie*, II, 100–105; *Dicț. esențial*, 508–510; Cassian Maria Spiridon, [Interviu cu Sorin Mărculescu], CL, 2003, 5; Mihai Cantuniar, *Suișul muntelui*, RL, 2005, 14; Victor Ivanovici, *Un caftan pentru Don Quijote*, ST, 2005, 10–11; Tudora Șandru-Mehedinți, *Lumea cervantină*, RL, 2009, 9; Luminița Marcu, *Galateea și Sorin Mărculescu*, OC, 2009, 213–214; Popa, *Ist. lit.*, II, 467–469; Andra Rotaru, [Interviu cu Sorin Mărculescu], „Ziarul de duminică”, 2011, 21 octombrie; Rodica Grigore, *Avellaneda și adevărul ficțiunii*, OC, 2011, 343.

R.S.

MĂRGĂRIT, George (27.I.1923, Tomești, j. Iași – 29.VIII.1961, Bârnova, j. Iași), poet, publicist. Este fiul lui Gheorghe Mărgărit, învățător, care scosese în Tomești revista „Zorile luminii”. Urmează la Iași Liceul Internat (1937–1941) și Facultatea de Litere, luându-și licența în 1946. Începând cu 1941 se întreține singur. După absolvire este o scurtă perioadă asistentul lui G. Călinescu, care îl menționează în compendiul *Istoria literaturii române*, în paragraful

dedicat revistei „Jurnalul literar”, al cărei colaborator **M.** a fost: „înclinat mai mult spre lirică, pune în articolele critice intuiție fantastică și expresie amănunțit plastică”. Funcționează ca profesor la Liceul Național din Iași până în 1949, apoi la liceul din Botoșani până în 1950. A fost redactor la revistele „Victoria”, „Contemporanul”, „Moldova liberă”, „Lupta Moldovei”. În 1953 devine redactor-șef adjunct al revistei „Iașul nou”, din 1955 lucrând efemer ca profesor la o școală generală din Coarnele Caprei, județul Iași. A publicat articole, poezii originale și traduceri în „Revista Fundațiilor Regale”, „România literară”, „Lumea”, „Tribuna poporului”, „Frontul plugarilor”, „Opinia”, „Națiunea”, „Flacăra”, „Preocupări literare”, „Ethos”, „Clopotul”, „România liberă”, „Glasul patriei” ș.a. Duce o viață boemă, alcoolismul agravându-i sănătatea șubredă: este internat în spitale de neuropsihiatrie, TBC și oncologie. Moare, se pare, de cancer la limbă. Înaintea sfârșitului visa – relatează Lucian Dumbrovă – să își scrie opera capitală, „un roman de analiză psihologică și socială în care trebuiau imortalizate nu atât tipologii și situații, cât caracterele labile ale unor amici și inamici ai săi”. Debutează cu poeziile *Înfini* și *Scrânciob apocaliptic* în septembrie 1943 la „Revista Fundațiilor Regale”. Primul volum al lui **M.**, *Vulturii amiezii* (1970), apare postum și cuprinde patruzeci și două de poeme, ordonate în secțiunile *Cântarea poetului*, *La soarele-n amiază* și *Ca inima de vin*.

Inferioară legendei boeme și insuficientă pentru legitimarea destinului poetic pe care aspira să-l anunțe, lirica lui **M.** are un traseu labil într-o gamă totuși definită. Formula sa era în mare formată de la început – parnasianism tardiv și bucolic, clasicizant prin cultivarea referințelor antice dar și, în variante domoale, a clasicilor Charles Baudelaire sau Arthur Rimbaud, posedând o metrică plină de ecouri și din când în când găngavă: „Harapnice de zei plesneau în nămol și-n turmă/ Boii soarelui pășteau prin beznă fără urmă/ Mânați de ciclopi; trupurile se pierdeau în albi de glod/ Erau crescute ca munții, ciclopu-ntre ele un plod” (*Mitologie*). Versurile scrise către sfârșitul vieții nu sunt diferite, de pildă în poemul *Crepuscul*, care surprinde muzica înfundată pe care o dă reflectarea unui viu apatic într-un mineral mâlos-receptiv: „Pescari de larg cu bărci smolite și sitelci/ Se rânduiesc arar și greu la vâslă,/ Aduc nisetri grași în suc de melci/ În seara asta sub viorile de păslă.// Le suflă briza bărbile de-aramă,/ Pescarii-s osteniți și trag tabac;/ Iar valurile blânde clipocesc sub ramă/ Și marea toată-i leagănă-n hamac”. În versurile

circumstanțial-ideologizante, borhotul acestei maniere nu foarte originale se va limpezi nefericit, acordându-se la lozincile timpului: „Ogorul e unul, imens, bărăgan.../ Pulberi se-ncing din gorgan în gorgan;/ Ca tatăl cel bun îl păzim de jivine/ Baltagele noastre au buze depline”. Lungul poem *Colocviile pădurii* operează o ambițioasă și confuză respingere a unui misticism silvestru-vegetal în favoarea cetății „cu faguri de neon,/ Și clinchet flăcărat în piepturi de beton”. Aici teza ar fi elementară dacă execuția versificatorie nu ar fi prolixă și obscură – paradoxal, defectul devenind în context calitate. Monologul *Mithridate*, scris către apusul vieții, poate fi citit ca o confesiune în care **M.** poetizează în jurul propriei ratări: „Cu aripi frânte vulturii din mine/ S-au mistuit atât de leneș în azur/ Și timpului de soare care vine/ Nu i-am lăsat decât un obosit contur”; la fel, elegia *Anii mei*. Traducerile (bunăoară din *Cimitirul marin* de Paul Valéry) nu sunt prin nimic remarcabile în raport cu alte încercări autohtone.

SCRIERI: *Vulturii amiezii*, îngr. Lucian Dumbrovă și Horia Zilieru, pref. Lucian Dumbrovă, Iași, 1970; *Profeticul vis*, pref. Daniel Corbu, Iași, 2005.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, 1945, 402; Piru, *Varia*, I, 488–491; Florin Mugur, *George Mărgărit*, ST, 1980, 12; *Lit. rom. cont.*, I, 382–383; J. Popper, *Poetul George Mărgărit*, ST, 1993, 10; *Dicț. scriit. rom.*, III, 159–160; Șerban Axinte, *George Mărgărit (fișă de dicționar)*, TP, 2006, 7; Popa, *Ist. lit.*, I, 841–842; Scurtu, *Contribuții*, I, 176–180; Iulian Marcel Ciubotaru, [George Mărgărit], CL, 2011, 9, DL, 2012, 1–2, 9–10, „Poezia”, 2012, 3.

M.I.

MĂRGĂRITARE BASARABENE, revistă apărută la Chișinău, lunar, în septembrie și octombrie 1927, având ca director pe medicul Fr. I. Popu-Delarodna. Ca motto, publicația își alege un citat dintr-o carte a lui Simion Mehedinți, *Poporul*, vibrantă pledoarie pentru înțelegerea mesajului poeziei *Limba noastră* de Alexie Mateevici, reproducă integral în **M.b.** Articolul-program, semnat de director, anunță că se vor consemna obiceiuri, datini, cântece populare, constituite ca „baricade sufletești” în calea programelor de înstrăinare a basarabenilor, intențiile redacției fiind calificate „nici originale, nici strălucitoare, nici ingenioase, ci numai cu desăvârșire sincere”. Condușă de un medic, revista acordă multe pagini medicinei populare, tipărește descănțece și articole cu subiect medical (între ele unul al reputatului specialist Valeriu L. Bologna). O accepție lipsită de prejudecăți este dată cântecelor „buruienoase”, care nu

sunt taxate ca pornografice. O atitudine modernă vedește și aprecierea față de insul talentat din popor, cum era, de exemplu, poetul țăran Tudosă Roman. Revista a solicitat colaborarea unor buni cunosători ai creației populare, ca Gheorghe V. Madan. În genere, **M.b.** s-a revendicat de la ideile lui N. Iorga și de la cele ale lui S. Mehedinți. Deși a avut o viață scurtă, **M.b.** este importantă pentru cunoașterea culturii populare a românilor de peste Prut. **I.D.**

MĂRGĂRITARUL, revistă apărută la București, bilunar, între 1 februarie și 31 martie 1904. La această publicație „pentru arte, litere și științe” colaborează cu poezii D. Karnabatt (D. Karr), Iuliu Cezar Săvescu, N. Țincu, Ilarie I. Deleanu, Al. Macedonski (*Japonul*), G. Bacovia (*Umbre triste*, cu semnătura V.G.-Bacovia), Virgiliu N. Cișman (*Crizantemele*), Al. Obedenaru (*Simfonia mistică*), Al. T. Stamadiad (sub pseudonimul Al. Adrian), C.N. Mihăilescu. Proza e ilustrată de Domenico Caselli, cu legende istorice (*Oprișan din Stoenesti, Radu Calomfirescu, Domnița Florica*). În numărul 2 se reproduc portretul lui M. Eminescu (după revista „Actualitatea”) și un comentariu de Anghel Demetrescu (din „Literatură și artă română”). Notele sunt semnate de Mihai Stăncescu, Iuliu Cezar Săvescu, Al. Macedonski (*Const. Dimitrescu-Iași*), Sofronie Ivanovici.

M.Pp.

MĂRGEANU, Nicolae (pseudonim al lui Nicolae Marghetici; 20.IX.1928, Mehadia, j. Caraș-Severin – 15.IX.1994, București), prozator. Este fiul Adei (n. Emsenco) și al lui Ioan Marghetici, funcționar. Urmează liceul la Timișoara (1939–1947), apoi Facultatea de Filosofie din Cluj, fără a finaliza studiile. Lucrează la redactor la „Banatul” (1946–1947), „Flacăra” (1948–1950), secretar de redacție (1957–1960) și corespondent (din 1965) la „Viața militară”. Debutează în „Vremea”, publicație timișoreană (1945), și editorial cu nuvela realist-socialistă *Focul din pădure* (1949), în care un exploatare forestier pune foc pădurii pentru a încasa asigurarea.

Numele lui **M.**, unul dintre autorii relevanți de literatură polițistă din România prin meșteșugul superior mediei și prin regizarea constantă a unor jocuri intertextuale, se leagă de cel al personajului Mircea Vigu. Vigu este mai întâi ofițer de Securitate în *A treia noapte fără lună* (1955) și în *Bătălia nevăzută* (1958), primele cărți în care apare și în care luptă pe rând împotriva rezistenței din munți și împotriva unei rețele operate din Occident, ce urmărea să pună mâna pe planurile

unor zăcămintе radioactive; în următoarele romane ale ciclului își schimbă identitatea în aceea de ofițer la Miliția Judiciară. Rezolvarea crimelor din *Cercul magic* (1965), întâiul roman notabil al lui **M.**, prelucrează aproximativ tema din *Strangers on a Train*, filmul lui Hitchcock: potențialii suspecți fac schimb de victime, asigurându-și astfel alibiurile prin uciderea unui necunoscut. Tema suportă variațiuni prin introducerea între ițele istoriei a unui maestru „nietzschean”, un nazist membru al Gestapoului, a cărui paidetică criminală se află la rădăcina tuturor dramelor din roman, inclusiv a artei întunecate, antiumaniste, profesată de unul din personaje. *Romanul care ucide* (1970), cea mai bună carte a autorului, exploatează abil trucuri metatextuale à la Școala de la Târgoviște: naratorul, autor de romane polițiste avându-l ca erou pe prietenul său Mircea Vigu, se trezește implicat ca suspect într-o anchetă condusă chiar de Vigu, „ficțiunea” sa. Complicații metatextuale suplimentare apar prin faptul că toate persoanele din grupul restrâns al suspectilor cunosc opera naratorului și personajul anchetatorului. Mai mult, însuși criminalul folosește ca alibi manuscrisul ultimului roman, încă inedit, avându-l ca protagonist pe Vigu. Pe scurt, toată lumea cunoaște convențiile romanului polițist și face trimiteri docte la diverse scrieri de gen, precum romanele Agathe Christie: o feerie intertextuală, autoironică, dar nu într-atât încât să uite să-și livreze mesajul moralizator. În *Reversul medaliei* (1979) este atacată pe mai multe filiere tema – prezentă mai mult sau mai puțin direct și în romanele anterioare – antitezei propagandistice dintre România socialistă și Occidentul corupt, cu metastaze interlope. Pe de o parte apare personajul lui Mihnea Gelep, descendent al unei vechi familii boierești – ceea ce permite împușcarea oportunistă ideologică a încă unui iepure, acela al luptei de clasă –, cibernetician de vârf în România, care se degradează până la limitele inferioare după ce emigrează în Italia și apoi în Statele Unite, devenind omul unei oculte infracționale cu acoperire internațională. Pe de altă parte, Vigu își găsește un *Doppelgänger*, un dublu malefic în persoana unui văr din Ardeal, emigrant la a doua generație, care se întoarce în România încercând să i se substituie lui Vigu, cu care seamănă fizic până la identitate, pentru a pune mâna pe banii *gang*-ului lui Gelep, întors și el pe ascuns în România. Mai toate personajele occidentale, odată ajunse pe teritoriul României comuniste, sunt puse de **M.** să facă figurație rizibilă ca admiratori ai bogățiilor naționale: negativii admiră pe rând blazonul pașaportului

românesc, profesionalismul miliției române, calitatea mașinii Aro, pantele domoale ale dealurilor argeșene și buchetul țuicii învechite. Aceste surse de comic involuntar fac un contrast destul de curios cu mecanismul metanarativ bine uns al romanului, abundând, iarăși, în trimiteri livrești și în scamatorii textuale. *Reversul medaliei* este romanul în care Vigu se apropie cel mai mult de profilul nonconformist, erotico-bahic al lui James Bond (motiv pentru care autorul, într-o notă introductivă, își prezintă scuzele adevăraților polițiști din România comunistă pentru a le fi „denaturat” în ficțiunea sa adevărată etică). **M.** a publicat și cărți cu subiect militar, unele tot cu spioni. A tradus, în colaborare, romane polițiste din Europa de Est (Joe Alex, Bogomil Rainov, Iulian Semionov, Josef Skvorecki).

SCRIERI: *Focul din pădure*, București, 1949; *Campania a treia*, București, 1952; *Noapte înstelată*, București, 1952; *A treia noapte fără lună*, București, 1955; *Umbra pământului*, București, 1956; *Bătălia nevăzută*, București, 1958; *Fuga lui Valeriu*, București, 1962; *Cercul magic*, București, 1965; *Sângele negru*, București, 1965; *Ceasul lucid al amiezii*, București, 1966; *La Ciuta, într-o vară*, București, 1968; *Romanul care ucide*, Cluj, 1970; *Noapte cu visuri și arme*, București, 1973; *Ploaia și cei doi cascadori*, București, 1979; *Reversul medaliei*, București, 1979; *Lumea ca reprezentare*, București, 1982; *Alte aventuri ale căpitanului Vigu*, București, 1983; *Vremea crizantemelor*, București, 1984; *Lebedele negre*, București, 1988; *Scrisul ca ritual. Însemnări despre Eminescu și alte eseuri*, îngr. și pref. Ionel Bota, Reșița, 1999.

Repere bibliografice: Z. Ornea, „*Fuga lui Valeriu*”, GL, 1962, 31; I. Negoieșcu, *Un roman moral?*, LCF, 1972, 26; Sorin Titel, *Două cărți pentru vacanță*, RL, 1980, 52; Voicu Bugariu, *Nicolae Mărgineanu și pretextul detecției*, O, 1981, 38; Cornel Ungureanu, *Nicolae Mărgineanu și înnobilarea romanului popular*, O, 1985, 43; Popa, *Ist. lit.*, I, 927. **M.I.**

MĂRGINEAN, Ion (28.X.1941, Lopadea Veche, j. Alba), poet, prozator, folclorist. Este fiul Palaghiei (n. Popa) și al lui Ioan Mărginean, țărani. A urmat școala elementară la Mirăslău (1951–1954) și liceul la Aiud (1954–1957). Absolvent al secției de limba rusă a Institutului de Limbi Străine din București (1963), funcționează ca profesor la liceul din Sebiș, unde înființează revista „Doina Crișului”. Ulterior îndeplinește mai multe funcții în domeniul culturii: metodist, apoi director la Casa Creației Populare a Județului Arad (1968), ziarist la „Cuvântul nou” din Sfântu Gheorghe (1970), inspector principal, apoi consilier la Inspectoratul pentru Cultură și Educație Socialistă al Județului Alba (din 1971), unde va lucra și după 1989, când

instituția se reformează și își schimbă numele; va fi director al ei (1994–1996, din 2003). Este președinte al societății „Lucian Blaga” din Alba Iulia și promotor al unui festival omonim de poezie. Debutază timpuriu, ca licean, în publicația „Zorile” din Aiud, cu o însemnare despre viața de cnaclu. Prima carte de versuri este *Asfințit de vise*, publicată în 1971. A mai semnat Ion Lopădeanu, Ion Aiudeanu, Ion Amânăreanu ș.a. A fost distins cu premii acordate de câteva reviste literare și de Asociația Scriitorilor din Sibiu.

M. este un poet care își cântă plaiurile natale, invocă icoanele lui Horea și Avram Iancu, evocă duios mediul familial și meditează naiv asupra condiției poetului. Filonul popular ardelenesc se face simțit în tematică și în tonalitatea versului. Suverană este iubirea de țară, expurgată când și când de clamările zgomoase proprii epocii, împrumutând mult din maniera lui Octavian Goga și din cea a lui Aron Cotruș. Nu îi este străin ca poet nici sentimentul iubirii, marcat în exces chiar din titlurile a numeroase volume, de la *Cântecul inimii* (1980) la *Sărut mâna*, *Tanca* (2008), unde sunt recuperate tot versuri de dragoste, alcătuite însă în vremea studenției. Cu trecerea anilor, versul se modulează după o stare de spirit mai discretă, sugerând apropierea de religiozitate („sufletul se aruncă la poala Rugăciunii/ se-ngroapă de viu și cerșește”), durerea dispariției celor dragi, întoarcerea spre propriul rost, spre credința în poezie. Poemele din placheta *Cerneala în doliu* (1999), care pot fi considerate un prag în scrisul lui **M.**, capătă un caracter gnomonic, sensurile fiind concentrate frecvent în sentințe, maxime, uneori aproape naive, alteori bine formulate. Atunci când scrie proză, **M.** evocă poetic istoria ori încearcă, ceva mai târziu, registrul satiric, ca în romanul *Oameni nelocuibili* (I–IV, 1996–2008), unde creionează portretele unor personaje din epoca totalitară, „epave patentate ale unei existențe larvare” (Titu Popescu), ori în narațiunile din volumul *Te rog, trăiește* (I, 2010), care așază sub lupă și tarele postdecembriste, cultivând nu o dată și scenele melodramatice, de un gust îndoielnic. Altă preocupare a lui **M.**, încă din prima tinerețe, este culegerea de folclor din Munții Apuseni, în special a colindelor din satul natal. Câteva piese de teatru, câteva dicționare și antologii de interes documentar se adaugă la bibliografia acestui autor local extrem de prolific.

SCRIERI: *Asfințit de vise*, București, 1971; *Stele în munți*, București, 1976; *Muntele cu făclii*, Timișoara, 1979; *Cântecul inimii*, București, 1980; *Cu fața spre iubire*, București, 1981; *Scrisori din Apuseni*, București, 1982; *Iubire doar*

pentru iubire, București, 1983; *Ca floarea soarelui, iubirea*, București, 1986; *Orașul sub formă de inimă*, București, 1986; *Țara dintre cetăți și râuri*, București, 1986; *Lumea dintre două inimi*, Cluj-Napoca, 1989; *Ia-mă cu tine*, pref. Mircea Tomuș, Sibiu, 1994; *Lancrăm – un sat pentru eternitate*, Alba Iulia, 1994; *Cândoarea speranței*, Sibiu, 1995; *Alba Iulia, cea mai frumoasă poveste*, Alba Iulia, 1995; *Ceasul care nu apune*, Alba Iulia, 1996; *Civilizația are dureri de cap*, Alba Iulia, 1996; *Oameni nelocuibili*, I–IV, Alba Iulia, 1996–2008; *Îngerul de piatră*, Alba Iulia, 1998; *Muntele cu nume de fată*, Alba Iulia, 1998; *Stânca de foc – Detunată*, Alba Iulia, 1998; *Cerneală în doliu*, Alba Iulia, 1999; *Degustător de nuduri*, Alba Iulia, 1999; *Muntele cu nume de fată*, Alba Iulia, 1999; *Păsărea minunilor*, Alba Iulia, 1999; *Prințesa Oașa*, Alba Iulia, 1999; *Castelul roșu*, Alba Iulia, 2000; *Lucian Blaga – amiaza focului*, Alba Iulia, 2000; *Omul, microb de lux*, Alba Iulia, 2000; *Iancu, soarele trudit al românilor*, Alba Iulia, 2001; *Mai văd prin laptele de mumă*, Alba Iulia, 2001; *Doar între cuvinte limba este fiară*, Târgu Mureș, 2002; *Iosif Pervain sau Cultul exactității*, Alba Iulia, 2003; *Moăstele cuvântului*, Târgu Mureș, 2003; *Pe mâini e numai răni cuvântul*, Alba Iulia, 2003; *Și omul – Dumnezeu prescurtat*, Alba Iulia, 2005; *Scoateți colinzile din ladă*, Alba Iulia, 2006; *Eroina de la Blaj*, Alba Iulia, 2007; *Păziți neschimbat adevărul*, Alba Iulia, 2007; *Se-aude frigul frigind*, Alba Iulia, 2007; *Singurătatea se scumpește*, postfață Victor Crăciun, București, 2007; *Doamne! Ce-ai face în locul meu*, Alba Iulia, 2008; *Sărut mâna*, *Tanca*, Alba Iulia, 2008; *Alba – periplu monografic* (în colaborare cu Petru Sechel), Alba Iulia, 2009; *Sufletul mai are de vândut ceva*, Alba Iulia, 2009; *Ochiul orb al morții*, Alba Iulia, 2010; *Horia, Cloșca și Crișan*, Sebeș, 2010; *Te rog, trăiește*, I, Sebeș, 2010; *Moderata ca floare de leac*, Alba Iulia, 2011; ed. pref. Ion Dumitreț, Cluj-Napoca, 2012; *Moartea se bucură de înunitate*, Alba Iulia, 2011; *Se rup vântoase în cuvânt*, Cluj-Napoca, 2011; *Bădia*, Alba Iulia, 2012; *Cuvântul face un pas înapoi*, Cluj-Napoca, 2012. **Culegeri:** *Merge dorul și răsare*, Alba Iulia, 1975; *Cântece și tradiții populare despre Horea și Iancu*, pref. I. D. Bălan, Alba Iulia, 1978 (în colaborare cu Monica Anton); *Legende și povestiri din Munții Apuseni*, I–II, Alba Iulia, 1979 (în colaborare); *Iancule, soare trudit*, pref. edit., Alba Iulia, 1992; *Florile dalbe, flori de măr*, pref. edit., Alba Iulia, 1993; *Horea, munte al vrerilor noastre*, pref. Vasile Lechințan, postfață Corneliu Olar, Alba Iulia, 2000.

Repere bibliografice: Ion Buzași, [Ion Mărginean], TR, 1977, 18, 1986, 47, ST, 1983, 6, RL, 2003, 37, „Astra blăjeană”, 2006, 3; Aurel Sasu, „Stele în munți”, ST, 1977, 11; Laurențiu Ulici, *Imagini în plan îndepărtat*, CNT, 1981, 10; Titu Popescu, [Ion Mărginean], T, 1981, 5, 1982, 12, „Dorul” (Aarhus, Danemarca), 1996, 12, 1997, 11, LCF, 2000, 8; Mircea Popa, [Ion Mărginean], T, 1983, 42, PSS, 2007, 3–5; Eugenia Bârlea, „Iancule, soare trudit”, AAF, 1993; Dicț. scriit. rom., III, 161–163; Datcu, Dicț. etnolog, 578; Cimpoi, Critice, VI, 146–150; Nicolae Dabija, *Îmblânzitorul de frumuseți*, LA, 2011, 44; Gheorghe Grigurcu, *Un poet naivist*, RL, 2012, 12. **S.I.**

MĂRGINEANU, Nicolae (22.VI.1905, Obreja, j. Alba – 13.VI.1980, Cluj-Napoca), eseist, memorialist. Este fiul Rozaliei (n. Ciontea) și al lui Simion Mărgineanu, țărani. Urmează școala primară în sat, liceul la Blaj și universitatea la Cluj. Licențiat (1927) și doctor *magna cum laude* în filosofie–psihologie (1929) la Universitatea clujeană, va rămâne preparator (1926–1928), apoi asistent (1928–1936) la Catedra de psihologie, condusă de Florian Ștefănescu-Goangă, materie pe care o predă la Facultatea de Litere și Filosofie ca docent (1931) și conferențiar titular (1938–1947). În paralel devine șef de lucrări (1936–1938) la Institutul de Psihologie al Universității din Cluj. Este trimis la studii de specializare la universitățile din Leipzig, Berlin și Hamburg (1929), Paris (1935) și Londra (1935). A fost bursier al Fundației Rockefeller la Harvard, Yale, Columbia, Chicago și Duke, SUA (1932–1934). Profesor suplinitor de psihologie și director al Institutului de Psihologie (1938–1942), a îndeplinit și funcția de director al Laboratorului Psihotehnic al Ministerului Muncii din Cluj – Sibiu (1941–1943). A avut o activitate susținută ca membru al Asociației Româno – Americane pentru revenirea Transilvaniei de Nord ocupate la patria-mamă. Acuzat de spionaj în favoarea americanilor, este arestat în 1948 și deținut politic prin diferite închisori (Malmaison-București, Aiud, Jilava, Pitești, Dej și Gherla), deși misiunea de bune oficii pe lângă delegații americani o primise chiar de la Petru Groza. Va fi eliberat în 1964. În 1969 este încadrat cercetător științific la Filiala din Cluj a Institutului de Științe Pedagogice și Sociale al Academiei RSR și însărcinat cu direcția secției. Din 1971 devine profesor suplinitor, cu sarcini de cercetare științifică, la Catedra de psihologie a Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai”, funcționând și ca profesor invitat la universitățile din Bonn (1971) și Hamburg (1972). Anii 1979 și 1980 îi petrece, ca invitat al Fundației Rockefeller, în SUA, unde i se diagnostichează boala de cancer, de pe urma căreia se stinge din viață. Cariera științifică și didactică l-a făcut cunoscut de timpuriu în cercurile de specialitate, prin articolele scrise pe diverse teme mai întâi în ziarul „Națiunea”, apoi în revistele „Societatea de mâine” și „Revista de psihologie”, ca și prin lucrările publicate în țară și peste hotare.

M. s-a numărat printre acei psihologi care au acordat literaturii o importanță deosebită, convins fiind că opera literară transmite în bună măsură

psihologia socială și individuală a persoanei și, în același timp, ea este o expresie a eului adânc al creatorului. Elemente de literatură și mai ales de geneză a operei de artă se interferează mereu în dezbaterile fenomenului psihic în cărți precum *Psihologia persoanei* (1941), *Natura științei* (1968), *Sub semnul omeniei* (1969), *Psihologie și literatură* (1971), *Condiția umană. Aspectul ei bio-psiho-social și cultural* (1973), *Psihologia adâncurilor și înălțimilor*, publicată postum, în 1999. Sunt analizate aici, cu atență aplicare, modul în care tipurile psihologice se reflectă în literatură, dar și modul în care principalele curente privind psihologia persoanei sunt influențate de literatură, căci „meritul de a fi atras atenția asupra factorilor din actualitatea vieții noastre revine și literaturii, filosofiei și psihologiei existențialiste”. Sunt avute în vedere ca factori formativi și de comportament erosul, familia, profesia, căsătoria și cultura. Se vorbește și de repercusiunile biotipului asupra gândirii, caracterului și emotivității, cu exemple din modul de conduită al lui Al. Macedonski, Mateiu I. Caragiale sau Gib I. Mihaescu. Freudismul și psihanaliza însoțesc analiza psihismului creator, cu dese raportări la complexe Oedip și Electra și la fenomene ca isteria, anxietatea, paranoia sau complexe de inferioritate, culpabilitate și frustrare. Sentimentul de persecuție sau cel de agresivitate sunt văzute prin teoriile lui Alfred Adler privind lupta dintre eu și supraeu sau prin cele ale lui Freud despre sexualitatea infantilă, fenomenele de introversiune și extroversiune, cu adaptarea activă sau pasivă la lume. Instinctele vieții și ale morții, mecanismul de apărare sau de agresivitate stau în relație cu știința viselor și cu mecanismele psihice ale defulării, tratate cu numeroase exemple din operele lui Shakespeare, Thomas Mann, André Gide, Eugene O'Neill, Luigi Pirandello, Franz Kafka, F.M. Dostoevski. Psihologia funcțională a lui Franz Brentano, fenomenologia lui Edmund Husserl, psihologia vitalistă a lui Wilhelm Dilthey, teoriile lui C.G. Jung și Ernst Cassirer despre gândirea arhetipală și simbolică își găsesc numeroase ilustrări și interpretări în psihologia conduitei, a celei anormale și patologice, autorul fiind un fin interpret al celor mai subtile mecanisme psihologice. Un loc important în scrierile lui **M.** îl ocupă memorialistica. Cele două cărți pe această temă, *Amfiteatre și închisori* (1991), editând parțial un manuscris, și *Mărturii asupra unui veac zbuciumat* (2002), formă integrală, constituie documente umane și sufletești de primă mână

asupra anilor de formație și, mai ales, asupra epocii comuniste, asupra Gulagului și a detenției. Edificațiile sunt paginile de evocare a atmosferei tradiționale din satul românesc, cu morala lui eternă, ca în sfatul mamei când se desparte de copilul dus la școlile Blajului: „Sufletul să ți-l porți curat, ca și cămașa albă pe care ți-o spăl cu mâinile mele ca să mergi duminică la biserică”, ca și reconstruirea ambianței de emulație spirituală de la școlile din Blaj sau din Clujul universitar. Memorialistul reînvie și perioadele de stagiul din străinătate, mai ales din Statele Unite ale Americii, a căror viață democratică și seriozitate în muncă îl marchează profund. Odată cu anii dictaturii carliste și ai „nebuniei legionare”, existența se schimbă profund, apoi autorul cunoscând de aproape și perfidia vremurilor cărmuite de ocupanții sovietici și teroarea instaurată pretutindeni. Pe bază de probe inventate va sta în detenție șaisprezece ani și jumătate, suportând cu resemnare torturi și vexațiuni de neînchipuit, într-o atmosferă de exterminare. „Un infern adevărat, pe care fantezia lui Dante nu l-a putut imagina”, scrie cel care ajunsese să aibă la eliberare doar puțin peste patruzeci de kilograme. Cu o portretistică vie și un verb plin de plasticitate, memorialistica lui **M.** îl impune printre autorii de mare curaj și putere de convingere.

SCRIERI: *Psihologia persoanei*, Cluj, 1941; ed. îngr. Ion Radu și Mircea Mică, București, 1999; *Natura științei*, București, 1968; *Sub semnul omeniei*, București, 1969; *Psihologie și literatură*, Cluj, 1971; ed. 2, Cluj-Napoca, 2002; *Condiția umană. Aspectul ei bio-psiho-social și cultural*, București, 1973; *Amfiteatre și închisori (Mărturii asupra unui veac zbuciumat)*, îngr. și introd. Voicu Lăscuș, Cluj-Napoca, 1991; *Depth and Height Psychology*, Cluj-Napoca, 1998; ed. (*Psihologia adâncurilor și înălțimilor*), tr. Oana Benga, Cluj-Napoca, 1999; *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, îngr. Daniela Mărgineanu Țăranu, pref. Mircea Mică, București, 2002.

Repere bibliografice: Alexandru Vlad, *Mărturia unui intelectual*, VTRA, 1992, 1; Mircea Popa, *Mărturiile lui Nicolae Mărgineanu*, VR, 1992, 5; Voicu Lăscuș, *Natura umană și condiția ei social-culturală. Dialoguri cu Nicolae Mărgineanu*, Cluj-Napoca, 1997; Andrei Marga, *Despre etica universitară*, APE, 1997, 5; Dumitru Salade, *Universitari clujeni*, Cluj-Napoca, 2002, 79–92; Marta Petreu, *N-am plâns de mult citind o carte*, APE, 2003, 1; Nicolae Mărgineanu, *un psiholog în temnițele comuniste*, îngr. Cristina Anisescu, pref. Adrian Neculau, Iași, 2006; Doina Jela, *Prin temnițele comuniste*, OC, 2007, 97; Popa, *Ist. lit.*, I, 138.

M.Pp.

MĂTASĂ, Elena (6.IV.1903, Bistrița, j. Neamț – 26.II.1989, București), prozatoare. Este fiica Anei (n. Constantiniu) și a lui Constantin Mătasă, preot. Urmează Liceul „Petru Rareș” din Piatra Neamț și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1924–1928). Va fi profesoară la Școala Ortodoxă din București, consilier la Casa Școalelor, redactor la revista „Albina” și, până în 1964, la Editura de Stat pentru Literatură și Artă.

Premiată la concursul „Femina” pentru nuvela *Mama*, **M.** debutează la „Universul literar” în 1934, ulterior colaborând și la „Însemnări ieșene”, „Vremea” etc. Volumul de schițe *Oropsii* îi apare în 1938, prefăcut de Liviu Rebreanu. Marele prozator remarcă limba „pură” și „caldă”, cu o discretă nuanță regională. Atmosfera rurală e încărcată de idilism, atenția scriitoarei îndreptându-se către firile sensibile, înfrânate în lupta cu duritatea vieții. În *Semnele dușmanului* (1947) investigația psihologică devine mai profundă, motivația gestului mai subtil camuflată. Tot din această perioadă datează și începuturile preocupării pentru spațiul literaturii pentru copii – *Soare-Răsare* (1943), *Nodul pământului* (1949) ș.a., precum și traducerea poveștilor lui Hans Christian Andersen (1945). Deceniul al șaselea aduce cu sine înregimentarea autoarei în rândurile slujitorilor realismului dogmatic. În nuvela *Mălina* (1957) se desfășoară o poveste de dragoste dirijată ideologic într-un mod neverosimil pentru cititorul din orice timp, iar *Hora titanilor* (1960) constituie o ilustrare a unui gen extrem de prolific și de „comandat” în acei ani – un reportaj fabricat la Uzina Steagul Roșu din Orașul Stalin. După destinderea politică, **M.** reia registrul care i se potrivește cel mai bine, publicând povești pentru copii și cărți în care repovestește, cu talent și delicatețe, mituri și legende ori aduce în atenția celor mici (și nu numai) figuri exemplare ale istoriei românești, ca în *Lacul Omului* (1975), *Voinic înflorit* (1975) sau în *Femei ale acestui pământ* (I, 1979).

SCRIERI: *Oropsii*, pref. Liviu Rebreanu, București, 1938; *Soare-Răsare*, București, 1943; *Semnele dușmanului*, București, 1947; *Cartea prietenilor mei*, București, 1948; *Nodul pământului*, București, 1949; *Puiul de cerb*, București, 1950; *Raza de lumină*, București, 1950; *Zile de vară*, București, 1951; *Mălina*, București, 1957; *Hora titanilor*, București, 1960; *Cântecul Bistriței*, București, 1961; *Lacul Omului*, București, 1975; *Voinic înflorit. Legende și povestiri despre Ștefan cel Mare*, București, 1975; *Femei*

ale acestui pământ, I, București, 1979; *Muntele de aramă*, București, 1982.

Repere bibliografice: A.G.B. [Agatha Grigorescu-Bacovia], „*Oropsiții*”, RVS, 1939, 1–2; Perpessicius, *Opere*, X, 323–324; Mihail Chirnoagă, „*Oropsiții*”, UVR, 1944, 29; Octav Șuluțiu, „*Cartea prietenilor mei*”, „*Națiunea*”, 1948, 703; Savin Bratu, „*Mălina*”, GL, 1957, 42; Piru, *Panorama*, 361–363; Popa, *Dicț. lit.* (1977), 345; Cosma, *Romanul*, I, 33; *Dicț. scriit. rom.*, III, 163–164. **ALF**

MĂȚAȘ, Nicolae (27.IV.1940, Crihana Veche–Ismail), poet, publicist. Este fiul Anei (n. Boghean) și al lui Gheorghe Mățaș, țărani. A urmat clasele primare și școala medie în satul natal. Este licențiat al Facultății de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1962). Își pregătește doctoratul în domeniul lingvisticii matematice, structurale și aplicate la Universitatea de Stat din Leningrad (1964–1967), sub îndrumarea romanistului Raymond Piotrowski, unul din susținătorii luptei de emancipare a românilor basarabeni în perioada revenirii la grafia latină și la limba română ca limbă de stat. Asistent la Universitatea de Stat din Chișinău (1962–1964), devine profesor în 1987, îndeplinind și funcțiile de decan (1967–1970), șef de catedră (1980–1993) al Facultății de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău. Concomitent a fost cercetător științific la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Chișinău (1979–1985), redactor-șef al ziarului „*Tânărul învățător*” (1980–1990). **M.** a fost și ministru al Științei și Învățământului din Republica Moldova (1990–1994), contribuind esențial la reformarea învățământului, la introducerea cursului integral de literatură română și a celui de istorie a românilor, la renunțarea la caracterul obligatoriu al studierii limbii ruse etc., militând pentru integrarea învățământului din Republica Moldova în învățământul românesc și, prin aceasta, în cel european. În 1991, împreună cu Ion Dumeniuc și cu Alexandru Bantoș, fondează la Chișinău revista „*Limba română*”. A publicat, singur sau în colaborare, numeroase manuale, precum și mai multe volume axate pe probleme de lingvistică și sociolingvistică: *Introducere în lingvistică* (1980), *Lingvistica generală* (1984), *Coloana înfinită a graiului matern* (1990), *Român mi-e neamul, românesc mi-e graiul* (1998), *Elemente de ortografie și ortopedie ale limbii române* (1990) ș.a., fiind o personalitate marcantă a lumii științifice și culturale din Republica Moldova, militant înflăcărat pentru renașterea națională

a românilor basarabeni. Rămas fără mijloace de existență, după ce o scurtă perioadă de timp activează ca redactor la revista „*Limba română*”, în 1995 pleacă la București, unde va ocupa funcția de expert superior la Direcția României de Pretutindeni, funcție pe care o deține până la pensionare (2007). Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași în 1993 și Universitatea din București în 1995 i-au acordat titlul *doctor honoris causa* și, respectiv, *profesor honoris causa*. În Republica Moldova a fost distins cu Ordinul Gloria Muncii (1996) și cu Ordinul Republicii (2010).

De-a lungul timpului **M.** colaborează cu articole și poezii la „*Glasul națiunii*”, „*Patria tânără*”, „*Literatura și arta*”, „*Viața satului*”, „*Limba română*”, „*Arcașul*” (Cernăuți), „*Oglinda literară*”, „*Dacia literară*”, „*Poezia*”, „*Contemporanul–Ideea europeană*”, „*Paradox*”, „*Dacoromania*” ș.a. Târziu editează mai multe volume de versuri, începând cu *Surăsul Giocondei* (1997), cărți ce îi întregesc biografia. Mobilul lirismului poate fi aflat chiar în poezia care deschide primul volum: „De m-a prinde vreun dor de-al cocorilor zbor,/ Îmbrăcat ca ascetu-n târsână,/ Îmi voi pune-n boccea o baladă și-un nai/ Să m-aline limba română”. Dincolo de limbajul marcat de un metaforism oarecum obișnuit la autorii din stânga Prutului, **M.** cultivă o lirică în care versurile curg armonios, poate vetust, dar cu o altă „încărcătură”. În versuri se împletesc spiritul de echilibru, caracterul impetuos și energia bărbătească, poetul, „îmblânzitor de cuvinte”, venind dintr-o lume veche, tradițională. El se descoperă pe sine ca poet în primul rând din perspectiva unei conștiințe care a cunoscut suferința. Dorința de a-și limpezi sufletul și de a trăi descătușat este determinantă în descoperirea târzie a pasiunii pentru vers. Sedus de frumusețile lumii, poetul transformă faptul cotidian, tinde să facă din fiecă clipă trăită o sărbătoare, posedând taina bucuriei de trăi, o taină întrupată în frumoasa valahă sau în Mona Lisa. Parcul, câmpia, livada de vișini și mere domnești, peisajul nocturn în care luna pogoară secerând întunericul nopții se cer „văzute cu inima”. Dincolo de sursa ce ține de cotidian, autorul trimite la mari figuri și modele culturale ale umanității, dar și la cele ale neamului (*Bărbații Moldovei*, *Masa Tăcerii*, *Pasărea măiastră*). Alături de personaje istorice românești stau figuri mitologice emblematice: Prometeu, Zamolxe, Orfeu, Procust, Dedal, Penelopa, Heracle, Artemis, Zeus, Afrodita, Ulise ș.a. **M.** își concepe strategiile în cheie romantică, metaforismul, mitizarea fiind

„instrumente” la îndemână. El vrea să releve minunea vieții, proiectată de cele mai multe ori pe starea de îndrăgostire și pe dorința de regăsire a matricei originare: dragostea este „strop din lumina creată în ziua dintâi”. În linii mari, poezia lui reflectă nu atât dragostea, cât starea de îndrăgostire, omagiază melosul ca stare supremă a vieții, iar impulsul senzual este controlat de o anume solemnitate. Deloc întâmplător, sonetul este ales ca formă privilegiată, ca în *Roată de olar* (2008). Într-o lume ce pare că și-a pierdut sensul, autorul caută resursele mitizării și se întoarce spre ideea de rod sau spre „vernalele ploi” energizând universul.

SCRIERI: *Coloana infinită a graiului matern* (în colaborare cu Ion Dumeniuc), Chișinău, 1990; *Surâsul Giocondei*, București, 1997; *Român mi-e neamul, românesc mi-e graiul*, Chișinău, 1998; *Trenul cu un singur pasager*, București, 1998; *Azur*, pref. Tudor Oprea, Timișoara, 2002; *Câte-s visele, multe...!*, București, 2003; *Coloana infinitului*, pref. Tudor Oprea, București, 2003; *De-a alba-neagra*, București, 2006; *Roată de olar*, București, 2008; *Vernale ploi*, București, 2009; *Un câmp minat, urcușul...!*, București, 2010; *Calvarul limbii române în Basarabia*, îngr. și pref. Alexandru Bantoș, Chișinău, 2011; *101 poeme*, București, 2011.

Repere bibliografice: Constantin Tănase, *Incoruptibilul*, LA, 1989, 30 martie; Anatol Ciocanu, *Floarea de lotus a unei conștiințe neîngenunchiate*, „Glasul națiunii”, 1998, 25 februarie; Leo Bordeianu, *Cuvântul Cuvânt al lui Nicolae Măcaș*, LRC, 1998, 5; Ion Ciocanu, *Zborul frânt al limbii române*, Chișinău, 1999, *passim*; Alexandru Bantoș, *Un incoruptibil avocat al limbii române*, LRC, 2010, 3–4; Larisa Ungureanu, *Un român ancestral*, LRC, 2010, 3–4; Vlad Pâslaru, *Nicolae Măcaș, profesorul, savantul, ministrul*, „Timpul” (Chișinău), 2010, 16 aprilie; Mihail Dolgan, *Un poet de talent și un remarcabil sonetist: Nicolae Măcaș*, LA, 2010, 29 aprilie; *Nicolae Măcaș. Biobibliografie*, Chișinău, 2010; *Dicț. Chișinău*, 358–359. **A.Bn.**

MĂZĂREANU, Vartolomei (c. 1720 – c. 1790), cărturar. Provenit dintr-o familie de clerici din preajma orașului Câmpulung Moldovenesc, **M.** intră de copil la mănăstirea Putna, unde e hirotonit în 1743. Timp de zece ani are posibilitatea să-și completeze pregătirea teologică și să se perfecționeze în limba rusă la Belgorod (Rusia), unde îl urmăse pe mitropolitul Antonie, fostul său stareț, astfel încât la întoarcere este numit arhimandrit la Putna (1755), tot acum începând și o lungă carieră de traducător din slavonă și rusă. Personalitate marcantă și pe plan oficial, face parte dintr-o solie la Petersburg (1769–1770, pe când era egumen la Solca), este

însărcinat cu inspectarea școlilor din Moldova, iar un document din 1778 îl atestă membru al Academiei Duhovnicești din Kiev, pe care o vizitase cu ani în urmă. A murit, probabil, la Putna.

Pe lângă lucrările de ritual și pe lângă cele dogmatice – *Pavecernic*, *Liturghia arhierescă*, *Pana-hidnic*, *Orânduiala chipului celui mare îngeresc*, *Leavțița lui Ioan Scăriașul*, *Azbucoavnă*, *Piatra scandelei/smintirii* de Ilie Miniati ș.a. –, **M.** a tradus scrieri aparținând literaturii hagiografice – *Patimile sfântului mucenic Procopie*, *Viața precuviosului părintelui nostru Macarii Eghiptianul*, *Pătimire* și *Minunile sfântului și marelui mucinic Gheorghe*, toate lăsate în manuscris. El a simțit însă nevoia extinderii și spre culegerile de maxime și învățături morale laice – *Apostegmata* („viața și orânduiala, vorbele și așazăământul a mulți filosofi vechi”), *Ithica ieropolitica* („sau filosofia învățătoare de firea, cu simbolii și cu închipuirii aleasă”), *Învățătură dulce sau Livada înflorită*, ajungând chiar la *Esopia*, pe care a tradus-o din greacă. Tălmăcirile sale nu au fost tipărite, unele s-au pierdut, iar cele mai multe se găsesc în manuscris la Biblioteca Academiei Române. Aproape la fel de vie este la **M.** și preocuparea pentru istorie, ilustrată mai întâi de traducerea a două cronografe rusești, apoi de realizarea (prin copiere, compilare și, uneori, prin prelucrare) a unui mare și foarte important corpus de cronică moldovenești, terminat în 1773, odată cu traducerea lui în limba rusă, la cererea autorității țariste instalate în Moldova în timpul unui război cu turcii (pe la 1770). Varianta românească s-a păstrat aproape integral într-o copie din 1785 a lui Ștefan Țicău, sub titlul *Letopiseșul Țării Moldovei*, asigurând astfel conservarea și transmiterea textelor marilor cronicari, iar cea rusească se află într-un manuscris masiv, semnalat și descris, după ani buni, de Gheorghe Bogaci. S-a presupus că pentru perioada 1741–1769 cărturarul a folosit o scriere a lui Ioan Canta, dar în ediția din 1987 a acestei scurte istorii Aurora Ilieș demonstrează că **M.** este autorul cronicii, concluzie întărită cu argumente lingvistice-stilistice de N.A. Ursu. În acest caz, meritele lui ar fi cu mult mai mari, el alăturându-se, cu o realizare mai modestă, unui ilustru șir de istoriografi. *Istorie pentru sfânta mănăstire Putna*, *Condica mănăstirii Voronețul* (care cuprinde și *Domnia lui Ștefan Voevoda cel Viteaz*) sunt texte cu caracter strict informativ. Scriind *Condica mănăstirii Solca*, el adaugă *Arătare pentru Ștefan Tomșe*

Voevoda, o prelucrare în spirit hagiografic a vieții domnitorului. În timpul călătoriei la Petersburg arhimandritul și-a făcut unele însemnări din care reiese în primul rând preocuparea pentru procurarea de cărți și de obiecte de cult; textul va fi publicat de Mihail Kogălniceanu în 1841, în „Arhiva românească”. Prin amploarea și diversitatea operei sale, prin exersarea perseverentă a limbii scrise, prin lărgirea sferei lexicale și expresive **M.** este o figură de prim rang a culturii românești din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

SCRIERI: *Condica mănăstirii Voronețul*, îngr. S.Fl. Marian, Suceava, 1900; *Condica mănăstirii Solca*, îngr. S.Fl. Marian, Suceava, 1902; *Domnia lui Ștefan cel Mare și cea a lui Ștefan Tomșa*, îngr. S.Fl. Marian, Suceava, 1904.

Repere bibliografice: V.A. Urechia, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu (1720–1780)*, București, 1889; Iorga, *Ist. lit.* XVIII, I, 440–453; Dimitrie Dan, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu*, București, 1911; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), 418–422; Lăudat, *Ist. lit.*, III, 106–114; *Dicț. lit.* 1900, 558–559; Gabriel Ștrempel, [„*Letopisețul*” lui Vartolomei Măzăreanu], în Ion Neculce, *Opere*, București, 1982, 136–140; Gheorghe Bogaci, *Alte pagini de istoriografie literară*, Chișinău, 1984, 33–50; Aurora Ilieș, *Introducere la Pseudo-Enache Kogălniceanu, Letopisețul Țării Moldovei*; Aurora Ilieș, [„*Letopisețul*” lui Vartolomei Măzăreanu], în Ioan Canta, *Letopisețul Țării Moldovei*, îngr. Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, București, 1987, *XLI–LXX, LXXVII–LXXXIII*; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 255–256; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, 227–236; *Dicț. scriit. rom.*, III, 164–165; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, 76–132. **C.T.**

MĂINE, revistă apărută la Călărași, lunar, între 14 mai și 14 iulie 1933. Redactori: V. Oprescu, George Lotru, Numa Carpen. Propunându-și să promoveze viața culturală locală, redacția afirmă, în articolul inaugural intitulat *Pas nou*, că „orice licărire timidă de talent își va găsi adăpost în coloanele noastre”. Se publică versuri de Octav Sargețiu, N. Carpen ș.a., poeme în proză de George Lotru, proză de V. Oprescu. **M.** mai cuprinde cronici literare la romanul *Oraș patriarhal* de Cezar Petrescu și la volumul de versuri *Punct vernal* de Simion Stolnicu, un eseu despre scriitorul Thomas Carlyle (*Marele tăcut*) și necrologul lui Jean Bart. Sunt inserate, de asemenea, o cronică științifică, cugetări, epigrame, anecdote, noutăți radiofonice, poșta redacției. **M.W.**

MĂINE, publicație apărută la Cluj, sporadic, între 15 ianuarie și 5 martie 1935, sub conducerea lui Vladimir Zlătaru și a lui Radu Stanca. Din comitetul

de redacție mai fac parte N. Dragomir (președinte de onoare), I. Nemeș (președinte), Ovid Gherasim, Gh. Tomescu, C. Deva, Ionel Vonica, T. Herman, V. Hodor, St. Mărtinuș, O. Olteanu și E. Roth. Ultimul număr are subtitlul „Caiet bilunar pentru artă și literatură”. În articolul-program tinerii redactori definesc pe scurt țelurile revistei: „Câteva suflete tinere ne-am adunat avântul tineresc în jurul acestor file. Suntem generația de mâine și am pornit de azi pe calea frumosului. Greșelile ne trebuiesc iertate – greutățile și piedicile ne sunt mari și multe. Deschidem coloanele acestei reviste și chemarea noastră – asemeni bătailor de clopot s-adune pe toți acei ce se simt vrednici de pleiada de mâine. Arta și pacea vor stăpâni viitorul și acesta va fi al nostru” (*Primele cuvinte*). Între rubrici se numără „Cronica literară”, „Cronica sportivă”, „Bazar” și „Oameni și fapte”. Se publică poeme de Radu Stanca (*Mi-e dor*, *Bibelou*, *Flori de colilie*, *Solii de iarnă*, ultimul în proză), Ionel Vonica și Dana Lacrimă, precum și povestiri și fragmente memorialistice de Vladimir Zlătaru și Ovid Gherasim. Cronica literară, susținută de Dan Poiană, reprezintă o pledoarie pentru creația generației tinere, în contextul acuzelor de superficialitate și artificialitate ce i se aduc în epocă. Astfel, în cadrul unor *Însemnări pe marginea poeziei actuale românești*, publicistul laudă afluența volumelor de antologii poetice, în ciuda opiniilor „unor domni ca V. Damaschin, Dragoș Vrânceanu, Ilarie Voronca, Gh. Călinescu, care neagă parțial sau total existența poeziei actuale românești”. Este recenzată, printre altele, o carte de însemnări scrisă de un adolescent (M. Vasiliu), criticată în alte publicații, în spiritul disputelor generaționiste, pentru „destrăbălare și completă ignoranță”. De menționat este și recenzia lui Radu Stanca la volumul *Noptile de Sânziene* de Mihail Sadoveanu, „un roman pastel” în care autorul se dovedește „un maestru al stilului”. Eseuri publică și E. Roth (*Shakespeare*), alături de Ovid Gherasim. **M.** mai cuprinde traduceri din opera lui Anatole France (*Pâinele negre*), realizate de Ionel Vonica, și o epigramă de Șt. Gh. Ionescu. **M.W.**

MÂNĂSCURTĂ, Ioan (28.IV.1953, Popeștii de Sus-Soroca), prozator, traducător. Este fiul Alexandrei Mânăscurtă (n. Grosu) și al lui Vladimir Mânăscurtă, pedagogi. A absolvit școala medie în localitatea natală și Facultatea de Filologie, secția ziaristică, la Universitatea de Stat din Chișinău (1975). A funcționat ca redactor la „Tinerimea Moldovei”,

„Femeia Moldovei” ș.a., redactor la Editura Literatura Artistică, redactor-șef la Colegiul pentru traduceri al Uniunii Scriitorilor, apoi ca director al Editurii Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1992) și director al Editurii Princeps; conduce, din 2001, „Gazeta românească”, mai editează revista „Ciber plus”. I s-au acordat numeroase distincții, între care Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1996, 2006), Premiul Ministerului Culturii din Republica Moldova, Ordinul Gloria Muncii ș.a.

M. debutează publicistic în 1967 și editorial cu volumul de interviuri și foiletoane *Noi și gândurile noastre* (1979). Textele scot la iveală un analist perspicace al actualității și al fenomenelor vieții, un bun stilist, caracteristici vizibile și în paginile altor cărți ale sale. Astfel, cum a remarcat critica, prozatorul „știe să gliseze de la formulări lapidare, concise și ascuțite ca lama unui briceag la narațiuni parabolice cu înțeles ambiguu și la poeme în proză sau în vers alb, intrând în dialog direct cu alți autori și alte cărți” (Valeriu Matei). **M.** scrie și proză în siajul literaturii SF, în stânga Prutului fiind printre puținii autori în acest gen: *Bărbații Universului* (1980), *Măine, când ne vom întâlni pe Pământ* (1989), *Tăierea capului* (1995); alcătuiește și o amplă antologie de proză science-fiction, intitulată *În căutarea Atlantidei* (1990). Mai publică nuvele și un roman fantastic pentru copii și adolescenți, *Artefact* (1989), a cărui substanță este predominant autobiografică. *Artefact* a fost publicat inițial în presă ca roman-foleton, bucurându-se ulterior de numeroase ediții. De altfel, câteva scrieri de anticipație ale lui **M.**, lucrute cu o bună cunoaștere a tiparului acestui gen și cu un spirit ludic foarte viu, i-au fost traduse în limbile rusă, ucraineană, franceză, germană, chineză, lituaniană, letonă, estonă, armeană ș.a., figurând și în antologii internaționale. La rândul lui, traduce, de pildă, în 1984 *Cercul terestru* de Serghei Markov și o carte despre „exploratori și călătorii maritime”. Mai transpune în română câteva piese de teatru și scrieri science-fiction. Pe de altă parte, **M.** deține rubrici permanente la mai multe periodice, are colaborări la radio, televiziune etc., publicistica sa abordând teme cu impact în epocă, neconformându-se orientării oficiale, ceea ce i-a atras în trei rânduri interdicția de a mai semna în presă. A alcătuit, singur sau în colaborare, mai multe dicționare și antologii literare, precum și o serie de albume

plurilingve privind patrimoniul cultural al Republicii Moldova.

SCRIERI: *Noi și gândurile noastre*, Chișinău, 1979; *Bărbații Universului*, Chișinău, 1980; *Lecția de suflet*, Chișinău, 1985; *Artefact*, Chișinău, 1989; *Măine, când ne vom întâlni pe Pământ*, Chișinău, 1989; *Tăierea capului*, pref. Serafim Saka, Chișinău, 1995; *Marea vânătoare*, Chișinău, 2004; *Înnodarea lui ceva cu altceva*, Chișinău, 2006.

Repere bibliografice: Iacob Burghiu, *Cetire în stele*, LA, 1981, 14; Haralambie Moraru, *Lumea văzută din pragul Popeștilor*, LA, 1985, 36; Leo Butnaru, *Umbra ca martor*, Chișinău, 1991, 186–193; Ion Ciocanu, „*Tăierea capului*”, „Basarabia”, 1996, 3–4; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 232–233; Anatol Ciocanu, *Un prozator cu garoaafă la butonieră*, LA, 2007, 6; *Dicț. Chișinău*, 360. **I.C.**

MÂNDRESCU, Simion C. (18.VII.1868, Râpa de Jos, j. Mureș – 30.IX.1947, Bușteni), germanist, folclorist. Este fiul Firei și al lui Ion Mândrescu. Își începe învățătura în satul natal, continuând la Monor (j. Bistrița-Năsăud) și Reghin (1879–1881), urmează gimnaziul la Sibiu (1881–1882) și Năsăud (1886–1888), Școala Normală Superioară și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1888–1891), unde audiază cursurile lui B.P. Hasdeu, Grigore C. Tocilescu, V.A. Urechia și A.I. Odobescu. După ce susține licența cu *Elementele ungurești în limba română* (1892), lucrare apreciată în epocă, intră în învățământul secundar, ca profesor de germană la liceul din Bârlad (1892–1898). Obținând o bursă din partea Universității din Iași, își desăvârșește studiile în Germania, susținându-și doctoratul cu teza *Goethes Relativsatz*, publicată în 1903 la Berlin. Întors în țară, va fi scurtă vreme profesor la Liceul Național din Iași, iar după obținerea docenței, numit la Universitatea din București, deschide, la 5 noiembrie 1905, în prezența lui Ovid Densusianu și a lui Nicolae Iorga, cursurile nou-înființatei Catedre de germanistică, fiind pentru o lungă perioadă titularul acesteia (1905–1939). Fondează Societatea Germaniștilor din România (1931), iar în anul următor „Revista germaniștilor români” (1932–1938), inițiază congrese naționale ale profesorilor de germană. Paralel cu activitatea didactică și științifică, desfășoară o amplă activitate politică în favoarea unirii cu țara a provinciilor românești aflate sub stăpânirea austro-ungară: este unul din fondatorii, în 1909, la București, ai societății Cercul Românilor de peste Munți, membru în Comitetul director al Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor (1914), printre ai cărei întemeietori

era încă din 1890, vicepreședinte al Federației Uni-oniste (1915), inițiator al Comitetului de Acțiune al Românilor din Transilvania, Banat și Bucovina, înființat în Italia (1918), și militant pentru cauza românească în Franța și în Italia. În Italia întreprinde acțiuni susținute în vederea organizării unei legiuni române, formate din prizonierii transilvăneni, bănățeni și bucovineni implicați în război pe frontul austro-ungar, care să lupte de partea Italiei și pentru eliberarea tuturor națiunilor oprite din fostul imperiu, reușind să mobilizeze autoritățile. A fost ministru plenipotențiar la Ambasada României din Tirana (1925–1926). A fost membru corespondent al Academiei „Friedrich Schiller” din Berlin și membru de onoare al Academiei Germane din München.

Ca un adevărat ctitor, **M.** pune bazele studierii limbii și literaturii germane la București, obiectivele sale fiind nu numai formarea viitorilor dascăli, ci și crearea unor adevărate „centre de știință”, precum și răspândirea cunoștințelor despre cultura germană în straturi cât mai largi, așa cum precizează încă în lecția inaugurală a cursului său. Acțiunea sa fondatoare are în vedere atât domeniul filologic-lingvistic-didactic, cât și pe cel literar. În lucrarea *Influența culturii germane asupra noastră. Influența germană asupra limbii române* (1904), după o introducere filologică și lingvistică de explicare a particularităților acestei influențe asupra românei și a ariilor lexicale în care s-a manifestat (preponderent în sfera vieții practice), realizează un vocabular extins și adnotat. Masivul manual, de peste șase sute de pagini, *Mittelhochdeutsch. Gramatică, texte, explicări și vocabular* (1906) pune la îndemâna studioșilor fundamentele germanei medievale dintre 1100 și 1500, iar corpul de texte, însoțit de explicații și un apreciazabil dicționar, include poezie lirică (anonimă și cultă), didactică (*Spervogel*) și epică (*Nibelungen, Kudrun*), precum și marile creații ale trubadurilor consacrați (Hartman von Aue, Wolfram von Eschenbach, Gottfried von Straßburg). Convins că influența culturii germane asupra noastră are un caracter modelator, el oferă exemplul lui Herder, subliniind totodată că nu trebuie „să scăpăm nici un moment din vedere condițiunile noastre particulare de dezvoltare și vom crea o literatură care să poată contribui cu ceva la cultura universală, dându-i nota specifică a neamului nostru, pentru ca astfel să ne putem justifica dreptul la existența distinctă în sânul popoarelor civilizate” (*Herder despre limba*

și literatura națională, 1908). Două sunt obiectivele principale pe care și le propune **M.** în programul său de propagare a literaturii germane: accesibilitatea și actualitatea surselor științifice pe care se bazează cercetarea literară. Un exemplu elocvent este monografia *Friedrich Gottlieb Klopstock* (1911), concepută după ultimele studii ale germanisticii de la acea vreme. Foarte documentată, mai ales în partea biografică, cartea pune însă accentele necesare, schițarea portretului spiritual al scriitorului nefiind înecat în factologie. Cu o fină intuiție, folosindu-se de surse variate (fapte, mărturii de epocă ale contemporanilor, scrisori și documente), autorul reconstituie o epocă efervescentă, explică nu numai caracterul bipolar al personalității, ci și al creației lui Klopstock (autor al *Messiadei*, dar și cel care a descătușat lirica, făcând posibil, alături de Herder și de Lessing, clasicismul german), precum și enorma lui fascinație exercitată asupra contemporanilor, inclusiv asupra lui Goethe. Sprijinindu-se pe o amplă bibliografie critică (printre sursele de mare autoritate se află istoria literară a lui Eduard Engel, abia apărută în 1906, în timp devenită clasică), **M.** discerna cu siguranță între plusurile și minusurile unei opere care „mai ales în prima sa parte, a zguduit din temelie principiile poetice dominante” până atunci, apărând ca „revoluționară” prin infuzia de lirism („regeneratorul liricii germane”, cum afirmă exegetul), neuitând însă nici obiecțiile aduse de Lessing ori de Herder sau de tinerii romantici, precum Heine, căruia i se părea desuetă. Unele pagini sunt scrise cu nerv, altele se citesc ca o bună biografie romanțată. În alte contribuții, publicate îndeosebi în „Revista germaniștilor români”, se afirmă ca unul din promotorii includerii în programa de învățământ universitar a studierii istoriei, limbii și literaturii sașilor din Transilvania (curs încredințat lui Bernhard Capesius), după cum îl preocupă și cercetarea imagologică, de pildă, în *Românii și România în oglinda scrisului Carmen Sylvei* (1936). Ca folclorist, a dat una din primele monografii sătești, *Literatură și obiceiuri folclorice din comuna Râpa de Jos, comitatul Mureș-Turda (Transilvania)* (1892), pe care o dedică lui Alexandru Odobescu, cuprinzând doine, strigături și cântece bătrânești din satul natal, în transcriere literară și dialectală, precum și descrieri ale obiceiurilor de nuntă și de Anul Nou.

SCRIERI: *Literatură și obiceiuri poporane din comuna Râpa de Jos, comitatul Mureș-Turda (Transilvania)*, București, 1892; *Influența culturii germane asupra noastră*.

Influența germană asupra limbii române, Iași, 1904; *Lecțiunea de deschidere a cursului de limba și literatura germană ținută la Universitatea București. 5 noiembrie 1905*, București, 1905; *Herder despre limba și literatura națională*, București, 1908; *Din istoria literaturii germane. Friedrich Gottlieb Klopstock*, București, 1911; *În Franța și Italia pentru cauza noastră. 27 septembrie 1917–1 ianuarie 1919*, București, 1919; *Cercetări critice. I. Teoria dramatică a lui Schiller. Fr. Hölderlin. Expresionismul dramatic*, București, 1923; *Aspecte literare*, Sibiu, 1938.

Repere bibliografice: Simion C. Mândrescu, *În serviciul unității noastre naționale*, București, 1928; Karl Kurt Klein, *Simion C. Mândrescu. Germanistul*, „Revista germaniștilor români”, 1938, 2; Ionel Gheorghiu, *Simion C. Mândrescu, personalitate a culturii românești*, O, 1973, 32; Elena Viorel, *Germanistul Simion C. Mândrescu*, SUB, 1974; Dumitru Pop, *Simion Mândrescu și folclorul românesc*, SUB, 1974; Balacciu–Chiriacescu, *Dicționar*, 176–177; Mihai Isbășescu, *Simion C. Mândrescu, întemeietorul germanisticii românești*, în *Momente din istoria învățământului de limbi străine la Universitatea din București*, București, 1980, 57–69; George Guțu, *Simion C. Mândrescu (1868–1947): Bahnbrecher und Wegbereiter der rumänischen Germanistik*, în *Zur Geschichte der Germanistik in Rumänien*, II, coordonatori George Guțu și Doina Sandu, București, 2005, 121–138; Datcu, *Dicț. etnol.*, 600.

G.Dn.

MÂNDRU, A. [Atanasie] (pseudonim al lui Atanasie Gheorghiu; 28.III.1883, Bârlad – 1961, București), poet, prozator. Este fiul lui Ion Gheorghiu, avocat. După încercări nefinalizate de a urma liceul (a absolvit doar cursul inferior al Liceului „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bârlad, apoi o școală militară) **M.** se vadevota statornic scrisului. Debutează cu versuri în „Paloda” (1900), unde continuă să publice masiv, iar mai târziu face parte din grupul care a editat la Bârlad revista „Făt-Frumos”, în care tipărește poezii apreciate de redactorii „Sămănătorului”. În 1905, cu o recomandare a lui Emil Gârleanu către N. Iorga, pleacă la București, unde, în timp ce lucrează ca bibliotecar la Fundația Universitară „Carol I”, apoi ca inspector al bibliotecilor patronate de Casa Școalelor, își continuă activitatea literară. Participă la înființarea revistei „Convorbiri critice” (1907), în care îi apare adesea și semnătura, intră în redacția revistei „Falanga literară și artistică”, își face debutul editorial cu *Zări senine* (1908), iar în 1911 devine membru al Societății Scriitorilor Români. A colaborat, semnând și Silex, cu versuri și proză și la alte periodice, mai susținut la „Sinaia”, „Sămănătorul”, „Literatură și

artă română”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Viața literară”, „Convorbiri literare”, „Steagul”, „Sburătorul”, „România nouă” (Cluj).

Titlul *Zări senine* circumscrie un spațiu liric dominat de aspirația spre edenul florilor și al luminii, transpusă într-o puzderie de imagini campestre și celeste. Totul pare plutire, zbor, cântec, armonie, visare, iar evadarea din teluric, rezonarea cu ritmurile naturii îl fac pe acest poet ingenuu, călcând senin pe căi bătătorite, să declare că e invadat de un „potop de fericire”. Al doilea ciclu al volumului, *Icoane străbune*, conține încercări de evocare a unor scene din trecutul istoric, dar și aici imaginația e stereotipă, tematica monotonă, poezia fiind preponderent descriptivă și narativă, limbajul inexpressiv, în pofida fluenței prozodice. O poveste de dragoste, *Floarea Tibrului* (1916), alcătuită sub forma unui schimb de scrisori în versuri între doi îndrăgostiți – un plebeu și o patriciană din Roma antică –, este ratată din cauza inabilităților și a exagerărilor retorice. Cu totul nereușite sunt versificările pentru copii din volumele *Orizonturi* (1927) și *Brândușa* (1929), ultimul conținând două dramatizări ale unor basme. Culegerile de proză scurtă *Răzbușarea lui moș Antohi* (1921) și *Grădina raiului* (1922), marcate de clișeele sămănătoriste, includ relatări ale unor întâmplări mărunte, de cele mai multe ori puțin semnificative. Este o perindare de oameni comuni, „fără bucurii prea mari și fără dureri prea adânci”, ale căror principale trăsături par să fie resemnarea, seninătatea, bunătatea, situați fiind într-o narațiune ce nu poate evita impresia de artificial. **M.** are intenția de a realiza o frescă a unui târg moldovenesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea, cu boieri minunați, cafenele, baluri, politică, dispute electorale, mișcări sociale etc., dar scrierea se dovedește depășită, nesincronizată cu mersul literaturii din acest moment. Peste două decenii, în masivul și ternul roman *Cumpăna vremii* (1943), ponderea epică o dețin biografia, metamorfoza protagonistului, un inginer a cărui luptă dură cu viața l-a oțelit, dar i-a și împietrit sufletul. Drama lui e complicată și de teama de a-și pierde personalitatea prin „nivelarea” socială, de dorința de a-și păstra detașarea, libertatea prin neimplicare. Câteva modeste traduceri din Balzac, Daudet, Maupassant întregesc o activitate îndelungată, animată nu atât de talent, cât de perseverența de a face literatură.

SCRIERI: *Zări senine*, București, 1908; *Floarea Tibrului*, București, 1916; *Răzbunarea lui moș Antohi*, București, 1921; *Grădina raiului*, București, 1922; *Orizonturi*, București, 1927; *Brândușa*, București, 1929; *Cumpăna vremii*, București, 1943. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Sicilia*, Messina, București, 1909, *Nușele din război*, București, 1909, *Pe coastele Italiei*, București, 1909, *Pe coastele Africe...*, București, 1909, *Dolofana*, București, 1910, *Răzbunarea*, București, 1915, Honoré de Balzac, *Călăul*, București, 1910, Alphonse Daudet, *Tartarin în Alpi*, București, f. a.

Repere bibliografice: Ilarie Chendi, „*Zări senine*”, VLT, 1908, 7; I. S. [Izabela Sadoveanu], „*Zări senine*”, VR, 1908, 3; C. V. Gerota, „*Floarea Tibrului*”, CL, 1916, 1; Ion Marin, „*Grădina raiului*”, „*Clipa*” 1923, 19; Mihail Dragomirescu, *Critică*, I, București, 1927, 327; Dragomirescu, *Scrieri*, 255; Gheorghe Vrabie, *Bârladul cultural*, București, 1937, 231–233; Predescu, *Encicl.*, 513; G.G. Ursu, A. Mândru și Bârladul, „Vocea Tutovei”, 1943, 10; Ciopraga, *Lit. rom.*, 209–211; Traian Nicola, *Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bârlad*, 1971, 232–233; Gh. Bezviconi, *Necropola Capitalei*, București, 1972, 151; Nicola, *Valori*, V, 130–136. **C.T.**

MÂNTUIREA, periodic apărut la București, mai întâi zilnic între 24 ianuarie 1919 și 4 decembrie 1922, apoi bisăptămânal și săptămânal între 2 septembrie 1944 și 24 octombrie 1948. Directori: A.L. Zissu (de la 25 ianuarie 1919 până la 27 iunie 1920, când iese sub direcția unui comitet), B. Weinberg (octombrie 1920) și Abraham Feller (25 august–1 septembrie 1921 și 5 mai 1922). Din comitetul de redacție mai fac parte I. Ludo (secretar de redacție), I. Sternberg, I. Botoșanski, F. Brunea-Fox, Ion Călugăru, Filip Finkelstein, I. Rosen și A. Schonfeld. Organ național evreiesc, **M.** este cel dintâi cotidian sionist din România. În această calitate, obiectivele sale se concentrează pe „recunoașterea naționalității evreilor din România prin acordarea deplinei autonomii politice, culturale, religioase”, așa cum afirmă articolul-program din primul număr (*Cuvânt înainte*). Autonomia politică se referă la reprezentarea în Parlament și în administrația regională, cea culturală la recunoașterea limbii ebraice ca limbă națională a evreilor, precum și a școlilor și a comunităților culturale evreiești, iar cea religioasă are în vedere instituționalizarea religiei mozaice, cu toate drepturile aferente. Din 1944, după o perioadă de apariție clandestină, publicația continuă să militeze pentru drepturile minorității evreiești. Printre rubricile mai importante se numără „Cronica politică”, „Informațiuni”, „Știri și comentarii”, „Parlamentul”, „Telegrame”, „Cronica externă”, „Revista presei” și

„Ultimele știri”. Ca tribună de dezbatere a situației comunităților evreiești din țară și de peste hotare, publicația conține îndeosebi texte cu caracter informativ, știri, campanii de presă, studii și seriale pe tema sionismului, rapoarte și declarații ale diferitelor organizații sioniste, interviuri și comentarii pe teme social-politice și, uneori, culturale. Din 1919 **M.** reproduce și comentează proiectele Federației Sioniste din România, iar din 1944 pe cele ale Organizației Sioniste din România, al cărei președinte este A.L. Zissu, susține crearea unui partid național evreiesc, apoi, în 1947, proclamarea Statului Evreiesc în Palestina. În paralel, contribuie la promovarea valorilor spirituale ale iudaismului, prin texte cu caracter cultural-științific ori artistic. Sporadic apar versuri de B. Fundoianu, colaborator constant al ziarului încă din 1919, Barbu Lăzăreanu, B. Nemțeanu, un fragment de proză memorialistică de I. Botoșanski și traduceri din Heinrich Heine, George Eliot, Honoré de Balzac și Iacob Gropper, în versiunea lui Enric Furtună, B. Nemțeanu și A. Dominic. Cronica literară, dedicată în special unor cărți din literatura iudaică, este iscălită de Eduard Ellenberg și I. Botoșanski. Numeroasele texte publicistice sunt semnate de A.L. Zissu, I. Botoșanski, F. Brunea-Fox, Jean Cohen, E. Müller ș.a. Ziarul întreține polemici cu publicațiile cu caracter antisemit din țară, precum „Porunca vremii” sau „Viitorul”, reproduce un pamflet al lui Tudor Arghezi împotriva lui A.C. Cuza, apărut în „Cronica” (302/1919), iar în 1944 denunță „criminalii scrisului”, „autorii morali ai multor crime și jafuri”, adică scriitorii și ziariștii susținători ai antisemitismului în timpul războiului (*Criminalii scrisului*, 6/1944). Printre aceștia s-ar număra Octavian Goga în calitate de autor al lucrării *Mustul care fierbe*, Brătescu-Voinești ori Radu Gyr, „cântărețul biruințelor legionare, stihutorul înverzit”. Aceeași acuză de antisemitism este adusă, pe un ton mai moderat, și *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu. Un colaborator constant încă de la apariția ziarului este Gala Galaction, susținător al semitismului și al sionismului, în care vede „o prelungire a teologiei creștine, învățate din epistolele Sfântului Pavel” (*Dincolo de norii contemporani*, 21/1945) și, în genere, al valorilor poporului evreiesc, un „excepțional popor”, ce prezintă „un adevărat cosmos sufletesc, un ocean divers și contradictoriu frământat, un labirint de cărări și de direcții” (*Ceasuri de nerăbdare*, 417/1945). Scriitorul pledează constant

împotriva prejudecăților antisemite, pentru apropierea și schimbul sufletesc, realizabile prin poezie și literatură, care „au fost totdeauna, între neamuri, mesagerile cerului și ale zeilor favorabili” (*Zidul Meșterului Manole*, 301/1919). Printre semnatarii de articole teoretice pe teme iudaice, recenzii, traduceri și interviuri se numără și B. Fundoianu, în prima serie a publicației. Din august până în octombrie 1919 scriitorul încredințează tiparului eseurile reunite sub titlul *Iudaism și elenism*, unde întreprinde o analiză a celor două concepte din perspectivă religioasă, morală și artistică. Pornind de la studiul lui Martin Buber *Von Geist des Judentums*, autorul operează o distincție tripartită între spiritul iudaic al Orientului și cel elen al Occidentului, afirmând preeminența celui dintâi. Studii, eseuri și texte publicistice mai semnează F. Aderca, I. Glanz, I. Sternberg, M. Rudich, I. Scarlat, I. Rosman, Leon Itzcar, Kiva Ornstein, G. Millian ș.a. **M.** mai cuprinde medalioane, reportaje, discursuri, anchete, dezbatere parlamentare, memorii, revista presei, precum și, sporadic, o rubrică în ebraică și un curs de limba ebraică, o cronică dramatică de I. Gold și Jean Cohen, una plastică de J. Jindrich și una muzicală de I. Rosman, anunțuri, reclame și ilustrații. **M.W.**

MÂNTUIREA PĂCĂTOȘILOR, carte populară. A fost tradusă în limba română după *Amartolon sotiria*, alcătuită de Agapie (Atanasie ca mirean) Landos, un călugăr cretan de la Muntele Athos, și tipărită în 1641 la Veneția. Cartea lui Landos se compune din trei părți. Primele două au un caracter didactic-moralizator, iar partea a treia cuprinde antologia de narațiuni *Minunile Maicii Domnului*. Autorul a folosit pentru antologie atât izvoare grecești – conform tradiției Muntelui Athos (Metafrast, sinaxare, penticostare, *Viața Sfântului Ioan Damaschin* ș.a.), cât și izvoare occidentale, conform unei bine stabilite tradiții a legăturilor insulei Creta cu centrele de cultură apusene, mai ales cu Veneția. Se pare că Landos a apelat la *Il libro dei cinquanta miracoli della Vergine* (alcătuită în secolul al XIV-lea probabil de un călugăr cistercian) și la *Miracoli della gloriosa Vergine Maria* (secolul al XV-lea). În aceste culegeri, ca și în aceea a pisanului Ducio di Grano, se găsesc multe legende cu o circulație europeană anterioară, notate în scris de autori cunoscuți ai Evului Mediu: Jacques de Vitry, Cesar de Heisterbach, Vincent de Beauvais, Gautier de Coincy, Wilhelm de Malmesbury. Prin traducerea

cărții lui Agapie Landos în câteva limbi slave și în limba română se stabilește un contact direct cu un vechi material literar, deosebit de prețuit în țările apusene. *Mântuirea păcătoșilor* „a cunoscut la români o difuzare cu totul deosebită în comparație cu receptarea sa la popoarele slave ortodoxe din sud-estul Europei” (Liviú Onu). Numai la Biblioteca Academiei Române se păstrează peste o sută de manuscrise cuprinzând variante diferite, cărora li se adaugă alte zeci de manuscrise răspândite prin diferite biblioteci dinăuntru sau din afara granițelor țării. Prezența culegerii lui Landos trebuie judecată în conexiune cu traducerile în românește după *Fiore di virtù* (tot de ordinul zecilor de manuscrise), *Istoria Troiei* a lui Guido delle Colonne, romanul ascetic spaniol *Desiderosus*, *Geografia* lui Giovanni Botero, după cartea lui Thomas a Kempis, și cu existența unor izvoare occidentale pentru lucrări de Miron Costin, Nicolae Milescu, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir. Cartea a fost tălmăcită în limba română în mai multe etape. Se pare că spătarul Nicolae Milescu a tradus partea a treia, cea dedicată minunilor Fecioarei, prin 1661–1670, în vremea șederii sale la Constantinopol, când a transpus și *Vechiul Testament*. Partea întâi și a doua au fost transpuse în românește peste aproape un deceniu de un monah din Țara Românească. Părțile au fost reunite într-un singur manuscris de un cărturar moldovean (prin 1680–1690), care a făcut unele abrevieri și a îndreptat uneori tălmăcirea în urma comparării cu textul original neogrecesc. A existat și o versiune în românește făcută din slavonă, fiind vorba doar de primele două părți. Partea a treia a fost de numeroase ori recopiată integral sau numai pe fragmente, întâlnindu-se atât cu *Minunile...* extrase din *Proloage* sau din alte surse, cât și cu o altă culegere de miracole ale Fecioarei, intitulată *Cer nou*. Aceasta din urmă este versiunea românească a cărții *Nebo novoe* a lui Ioanichie Galeatovski, „cel mai talentat și mai prodigios scriitor din pleiada cărturarilor ieșiți din școala lui Petru Movilă” (Ștefan Ciobanu), carte dedicată în 1665 surorii mitropolitului Petru Movilă, Ana Potocki. În carte Galeatovski adunase *Minuni ale Maicii Domnului*, folosindu-se, ca și Landos, atât de surse apusene, cât și de surse locale. *Nebo novoe* a fost tradusă în românește de două ori: la sfârșitul secolului al XVII-lea și la sfârșitul secolului al XVIII-lea. În afara acestor culegeri, cititorii români mai cunoșteau despre Maica Domnului povestirile

din evangheliile sau apocalipsele apocrife. Aceste surse scrise se întrepătrund cu poveștile orale, unele reprezentând adaptări ale unor subiecte precreștine. În secolul al XIX-lea *Minunile Maicii Domnului din Mântuirea păcătoșilor* au fost tipărite la Râmnic (1820), dar într-o altă traducere decât cele vechi. După această versiune sau după altele, au urmat numeroase alte ediții, știut fiind că încă în prima jumătate a secolului al XIX-lea are loc o „preluare de către edițiile tipărite a funcțiilor tradiției manuscrise a lucrării, tradiție scrisă care, practic, își încetează astfel, treptat, existența” (Liviu Onu). Primele două cărți sunt tipărite (în traducerea lui Chiril Lambrino) în 1893, apoi în 1911 și în 1939. În *Nebo novoe* se găsește în formă scurtă *Povestea Genovevei de Brabant*, a cărei geneză a fost corelată, în lucrările lui N. N. Condeescu, Felix Karlinger și Irmgard Lackner, cu minunea vindecării principesei „cu mâinile tăiate”. Atât minunea „fetei cu mâinile tăiate”, cât și aceea a călugăriței ce și-a scos singură ochii spre a scăpa de urmărirea regelui Richard se găsesc și în *Viețile sfinților (Proloagele)* mitropolitului Dosoftei. Minunea vindecării călugăriței a fost inserată și în *Albinușa*, copiată de popa Ion Românul în 1620, alături de *Alexandria (Codex Neagoeanus)*.

Ediții: *Mântuirea păcătoșilor*, în *Crestomație de literatură română veche*, II, coordonatori I.C. Chițimia și Stela Toma, Cluj-Napoca, 1989, 133–140.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, 431–432, 436; M. Gaster, *Die rumänischen „Miracles de Notre Dame”*, în *Miscellanea di filologia e linguistica. In memoria di N. Caix e Ugo A. Canello*, Florența, 1886, 333–344; Dumitru Stănescu, *Cultul Maicii Domnului la români*, București, 1925; Cartoian, *Cărțile pop.*, II, 20, 117–130; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), 193; Mario Ruffini, *Contributo alla bibliografia dei mss. romeni dei „Miracoli della Madonna”*, în *Studi in onore di A. Monteverdi*, II, Modena, 1959, 641–654; C. Bărbulescu, *Analiza basmului românesc „Fata cu mâinile tăiate”*, RITL, 1966, 1; Paul Mihail, *Manuscrise românești din Biblioteca Mitropoliei Moldovei*, MM, 1975, 1–2, 1976, 1–2; Felix Karlinger, *Der Gang Mariae zu den Qualen*, Salzburg, 1976; Virgil Cândea, *Rățiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, 79–105; Felix Karlinger, *Wundersame Geschichten von Engeln*, Frankfurt, 1982, 28–40, 47–51, 75–78, 133–134; N. A. Ursu, *O traducere necunoscută a lui Nicolae Milescu – „Mântuirea păcătoșilor”*, CRC, 1986, 44; Felix Karlinger, *Legendenforschung. Aufgaben und Ergebnisse*, Darmstadt, 1986; Felix Karlinger, *Heilige Ereignisse – Heilige Zeiten*, Viena, 1988, 18–21, 35–38, 51–54, 66–67, 73–75, 79–83; Liviu Onu, *Tradiția*

manuscrisă a unei sinteze europene la români în secolele al XVII-lea–al XIX-lea. „Mântuirea păcătoșilor” („Amar-tolon sotiria”), București, 2002.

C.V.

MÂRZA, Iacob (18.VIII.1946, Galtiu, j. Alba – 29.XI.2015, Alba Iulia), istoric literar. Este fiul Victoriei (n. Groza) și al lui Partenie Mârza, țărani. A urmat Școala Medie „Horea, Cloșca și Crișan” din Alba Iulia (1960–1964) și Facultatea de Istorie–Filosofie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1964–1969). Debutază cu studiul *Gramatica lui Andrei Șaguna* în „Limba română” (1971). În 1985 și-a susținut doctoratul la Universitatea clujeană cu teza *Școlile superioare de la Blaj și rolul lor în procesul de formare a intelectualității românești din Transilvania (de la momentul Supplexului până în ajunul revoluției de la 1848)*. A activat ca muzeograf la Muzeul Unirii din Alba Iulia (1969–1972), bibliotecar, ulterior șef de birou la Biblioteca Batthyaneum (1972–1993), devenind apoi conferențiar (1993), profesor (1999) la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității „1 Decembrie” din Alba Iulia, unde a funcționat și ca rector (2000–2004). Colaborează cu studii, articole, recenzii la „Apulum”, „Secolul 20”, „Biblioteca și cercetarea” (Cluj), „Revue des études sud-est européennes”, „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, „Revista istorică”, „Revista muzeelor și monumentelor”, „Revue roumaine d’histoire”, „Sargetia” (Deva) ș.a., fiind prezent la numeroase sesiuni de comunicări, simpozioane, conferințe naționale ori internaționale pe teme privind istoria culturii românești feudale și moderne.

M. e interesat mai ales de aspectele culturii românești din Transilvania în epoca Luminilor, cu un accent deosebit asupra istoriei învățământului. Cercetările sale asupra cărții vechi s-au finalizat în studii privind difuzarea cărții și impactul asupra societății între secolele al XVII-lea și al XIX-lea. Este de menționat și colaborarea la realizarea unor ediții critice ale unor lucrări precum *Noul Testament de la Bălgrad* (1648), *Psaltirea de la Bălgrad* (1651) și *Bucoava de la Bălgrad* (1699). Alte studii sunt dedicate cărții străine vechi (manuscrise și tipărituri), cu predilecție codice și volume păstrate la Batthyaneum. Autorul insistă asupra istoriei bibliotecilor particulare și instituțiilor din Transilvania, cu rezultate nu o dată înnoitoare. **M.** a pregătit, în colaborare cu Eva Mârza, și o ediție critică după *Disertația* lui Vasile Popp, prima bibliografie la români, redactată în deceniul al cincilea al secolului al XIX-lea.

SCRIERI: *Cultura și învățământul (sec. XVI–XVIII)*, în *Alba Iulia 2000*, Alba Iulia, 1975; *Psaltirea lui David cu calendar*, București, 1977; *Școală și națiune (Școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale)*, Cluj-Napoca, 1987; *Iluminism și romantism la Vasile Popp. O listă cu cărți din 1842* (în colaborare cu Eva Mârza), în *Cultură și societate în epoca modernă*, îngr. Nicolae Bocșan, Nicolae Edroiu și Aurel Răduțiu, Cluj-Napoca, 1990; *Etape și momente din istoria învățământului în Transilvania (sec. XVIII–XIX)*, Sibiu, 2002. **Ediții:** Vasile Popp, *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări de la începutul lor până la vremile noastre*. Sibiu, 1838, introd. edit., Alba Iulia, 1995 (în colaborare cu Eva Mârza).

Repere bibliografice: Ioan-Aurel Pop, „Școală și națiune”, ECH, 1987, 6–7; Miskolczy Ambrus, *Iskola és nemzet*, „Uj Erdélyi Muzeum” (Budapesta), 1989, 1–2; Octavian Șchiau, [Iacob Mârza], „Universul catedrei”, 1995, 46, ST, 2003, 7–8; Gabriela Ciuchindean, [Iacob Mârza], T, 2003, 3; Ion Buzăși, *Contribuții la istoria învățământului românesc în Transilvania*, ST, 2003, 7–8; Ana Dumitran, *Bibliografia selectivă a operei istoricului Iacob Mârza*, „Apulum. Acta Musei Apulensis”, 2006, 2; *Reconstruiri istorice. Idei, cuvinte, reprezentări. Omagiu profesorului Iacob Mârza*, Alba Iulia, 2006. **C.V.**

MĂȘLEA, Ana (3.II.1938, Suceveni, j. Galați–30.XII.1980, Iași), poetă. Este fiica Ilenei și a lui Nicolae Grigore Mășlea, diriginte de poștă. Își începe învățătura în comuna natală și o continuă la Galați, la Liceul Sanitar. Venirea în Iași, ca studentă a Facultății de Istorie și Filosofie, îi oferă prilejul de a lua un prim contact cu atmosfera culturală a anilor '60. Imediat după absolvire (1966), devine redactor al Studioului de Radio Iași; în această calitate interviuează majoritatea scriitorilor importanți ai timpului, realizează comentarii critice, prezentări de carte, emisiuni cu specific folcloric. Debutează în 1959, cu versuri, la ziarul „Viața nouă” din Galați. Colaborează la „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Orizont”, „Luceafărul”, „Ateneu”, „Viața studentescă” ș.a. Figurează cu un grupaj de poeme în antologia *Poezia ieșeană contemporană* (1968).

Cele trei volume antume ale poetei – *Fructul apei* (1969), *Ziua dragostei* (1972), *În așteptarea zăpezilor* (1978) –, precum și culegerea *Crinul* (1984), apărută postum, dezvăluie o sensibilitate ce își găsește modalitatea optimă de expresie prin întoarcerea la tiparele clasice ale poeziei. **M.** nu experimentează, nu încearcă să mascheze emoția pură prin anumite formule lirice, restrictive din punctul ei de vedere. Poeta prețuiește rostirea simplă, muzicalitatea

limbajului și claritatea viziunii: „E vară-n câmpie, e vară la munte/ simt cum îmi trec prepelițe sub frunte,/ cu-arome de grâu și miresme de faguri./ Greierii-și cântă-nnoptările-n praguri./ Se sparge ulciorul cu vinul toamnătic./ Din vetrele casei vom scoate jăratic/ s-aprindem iar dorul la roata de lut./ Vara începe cu un nou început”. Ea dă foarte des senzația că scrie pentru a se apăra de singurătate, iar ritmurile propriiei ființe intră parcă în rezonanță cu cele ale întregii lumi, cosmice și vegetale. Perfectiunea – ca echilibru al lucrurilor – poate fi considerată motiv al acestei poezii și în același timp ideal al ei. Lirica de început dezvăluie un temperament activ, exuberant, apropiat celui adolescentin, în timp ce versurile din ultima carte sunt scrise sub asediul morții, al lipsei de speranță și al singurătății. **M.** nu se simte pregătită să părăsească această lume: „Hai, mai lasă-mi încă o vară/ să uit iarba rea și-amară,/ să mă-nvăț cu luciul morții/ pe câmpia verde-a sorții”. Din cauza dispariției premature, poeta nu a reușit să se împlinească pe măsura talentului pe care îl avea.

SCRIERI: *Fructul apei*, București, 1969; *Ziua dragostei*, Iași, 1972; *În așteptarea zăpezilor*, Iași, 1978; *Crinul*, Iași, 1984.

Repere bibliografice: Popa, *Dicț. lit.* (1977), 345–346; Daniel Dimitriu, „În așteptarea zăpezilor”, CL, 1978, 10; Valeriu Stancu, „În așteptarea zăpezilor”, CRC, 1979, 39; *Lit. rom. cont.*, I, 726–727; Grigore Ilisei, *Ana Mășlea*, RL, 1982, 3; Maftai, *Personalități*, IV, 169–171; Ioan Holban, „*Crinul*”, CRC, 1984, 37; Zaharia Sângeorzan, „*Crinul*”, CRC, 1984, 37; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 287–288; Cezarina Adamescu, *Undeva, pe planeta poezilor... Ana Mășlea – captivă în dansul vârstelor spre limanul clipei de apoi*, „Dunărea de Jos”, 2007, 61. **Ș.A.**

MECU, Nicolae

(17.V.1945,
Gorganu, j. Argeș),
critic și istoric
literar, editor.

Este fiul Filoteei (n. Ogradă) și al lui Virgil Mecu, croitor. Frecventează școala elementară din localitatea natală (1952–1959) și Școala Pedagogică de Învățători din Câmpulung (1959–1965). Învățător

stagiar (1965–1966) la școli din comunele Cobia de Sus și Vișina, în județul Dâmbovița, devine în 1967 student la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București. După licență (1972) este angajat cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române; între 1994 și 1996 este secretar științific al Institutului. Bursier Fulbright în 1980 și doctor în filologie din 1999, cu teza *Iacob Negruzzi (monografie)*, **M.** se implică și în activitatea didactică, îndeosebi după 1990, ca profesor la Liceul Sanitar din București (1993), lector (din 1994) și conferențiar (2000) la Facultatea de Teologie – Litere de la Institutul Teologic Romano-Catolic, profesor la Catedra de litere a Institutului Adventist din București (2004–2008), funcționând și ca decan. Între 1983 și 1990 este redactor la „Revista de istorie și teorie literară”, iar în perioada 1991–1997 secretar general de redacție. De asemenea, este redactor-șef adjunct al „Caietelor Institutului Romano-Catolic” (din 2001) și redactor responsabil al revistei on-line „Dialog spiritual”. Colaborează la „Ateneu”, „Argeș”, „Cronica”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Familia”, „Limbă și literatură”, „Manuscriptum”, „România literară”, „Viața românească”, precum și la Radio România Cultural și TVR. Debutează editorial în 1996, semnând eseu *Titu Maiorescu comentat de Nicolae Mecu*, dar ca realizator de ediții critice și autor de studii în volume colective este prezent încă din 1975, cu *Manuscrisele eminesciene din ediția „Opere” de Perpessicius*. Se ilustrează ca un înzestrat editor, în echipă sau individual, prin ediții de documente literare și opere: *G. Călinescu și contemporanii săi* (I–II, 1984–1987), *G. Călinescu, Opere* (I–IV, 1992–2002), *G. Călinescu, Opere. Publicistica* (I–XII, 2006–2012, coordonator), *Iacob Negruzzi, Scrieri* (I–II, 1980–1983, în colaborare), *B. P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini* (I–III, 1982–1984, în colaborare).

Întârzierea sau amânarea debutului se datorează la **M.** mai mult autoexigenței decât aspectelor ținând de conjunctură sau oportunitate, căci autorul se afirmase atât în spațiul publicisticii literare, cât și în acela al cercetării de specialitate. Cu articolele, cronicile, comentariile și studiile apărute în reviste academice sau ale Uniunii Scriitorilor, precum și în volume colective (*Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia*, 1980, *Dicționarul scriitorilor români*, I–IV, 1995–2002, ș.a.) cercetătorul avea posibilitatea de a-și alcătui câteva

cărți substanțiale și expresive, iar aparatul critic al edițiilor pe care le-a îngrijit singur sau în colaborare echivalează cu alte câteva tomuri dense. În eseu *Titu Maiorescu comentat...* autorul pleacă de la „constatarea faptului, real, că înțelegerea lui T. Maiorescu în liceu și chiar în facultate este dintre cele mai dificile” (*Argument*), din motive care privesc specificul acțiunii critice în general, dar și complexitatea personalității și operei în discuție. Acestea fac necesară delimitarea și precizarea, ca într-o lecție exemplară de inițiere, a obiectivelor, a temelor și noțiunilor, așezarea și ordonarea limpede și elocventă a materialului, o expunere stringent logică și un limbaj adecvat, precum și cooperarea cu auditoriul/cititorul căruia îi este destinată lucrarea. „Privirea organică asupra omului și a operei”, pe care și-a propus-o **M.**, este un excelent demers de critică literară, seducător prin căldura și claritatea scriiturii, prin finețea observațiilor și coerența ideatică, prin decuparea totdeauna inspirată a citatelor–argument. Eseul se întemeiază pe un scenariu critic dedus din viața și opera mentorului Junimii. Nucleul genetic se află în observația că valoarea exemplară și modelatoare a criticului în spiritualitatea românească este rodul unei angajări existențiale totale. Revelația acestei necesități Maiorescu a avut-o de tânăr și – observă **M.** pe baza jurnalului – acesta „se construiește ca om de mare format”, pentru a se pune „cu o totală dăruire” în serviciul neamului său: acțiunea autoformatoare precedă și însoțește acțiunea formatoare asupra culturii române. Premisele, enunțate în capitolul *Jurnalul sau Arta formării de sine*, sunt riguroși și succint desfășurate în capitole speciale, pe probleme – „*Entuziasmul impersonal*” sau *Secretul creației*, „*În contra direcției de azi în cultura română*” sau *Spiritul critic*, *Arta polemicii*, *Conceptul de literatură*, *Critica literară*, *Stilul de idei*, *Arta portretului*, *Maiorescianismul*. Tabelul biobibliografic, bibliografia selectivă (esențială), referințele critice ale fiecărui capitol, temele de meditație propuse cititorului completează această cercetare critică, cu o dimensiune pedagogică subiacentă. A doua carte, *Iacob Negruzzi sau Vocația comunicării* (1999), la origine teză de doctorat, este o monografie care valorifică o investigație complexă (editorială, critică, istorico-literară). **M.** examinează echilibrat și pertinent viața și opera „secretarului perpetuu” al Junimii. Cunoscător până la detaliu al operei și personalității „conului Jacques”, îl evocă

sub semnul „vocației comunicării”, pe care junimistul a avut-o în mod eminent. Imaginea celui mai tânăr dintre fondatorii Junimii este restituită prin rolul pe care l-a jucat în epocă. Monografia – exemplară prin documentarea exhaustivă, finețea analizelor, plasticitatea evocării, precizia evaluării și a contextualizării istorico-literare – așază într-o dreaptă lumină o personalitate semnificativă prin viața dedicată „unei cauze literare de importanță fundamentală pentru literatura, cultura și spiritul public din țara noastră.” În 2004 M. publică un volum de articole inițial rostite la Radio România Cultural, *Centrul și periferia*, în care însă majoritatea textelor îl pot interesa și pe specialist, precum articolele despre mari autori, ca I. Budai-Deleanu, Gr. Alexandrescu, M. Kogălniceanu, cum și cele despre minori ca I. Prale, D. Scavinschi și B. P. Mumuleanu sau A. Naum, S. Bodnărescu și N. Scurtescu. În același an istoricul literar reia în volum o seamă de studii și eseuri apărute în periodice. Titlul cărții, *Între fapte și sens*, este revelator pentru respectul arătat documentului. Din secțiunea rezervată clasicilor, remarcabil prin ascuțimea observațiilor pe text este studiul *Ion Creangă – între revanșă și seducție*, un grupaj reia densele studii și bibliografia privitoare la naturalismul românesc, publicate inițial în franceză, în „Cahiers roumains d'études littéraires” din epoca Adrian Marino, un altul se ocupă de poezia vaticinară a lui Goga (interpretată prin poetica elementelor) și de cea a lui Cotruș (într-unul din primele studii ce analizează poezia acestuia după 1944, a „deștărării”), iar dipticul *Vârstele creației* pune în oglindă publicistica de tinerețe a lui Steinhardt – cercetată pentru prima oară exhaustiv și cu detașare – cu opera de după ieșirea din închisoare, identificând în publicistica anilor '30–'40 germenii creației postbelice (inclusiv ai *Jurnalului fericirii*). Aproape jumătate din pagini o ocupă secțiunea *Călinesciana*, pe care o va relua adusă la zi în volumul *G. Călinescu față cu totalitarismul* (2011). Acesta a obținut sufragiile tuturor generațiilor de critici, fiind apreciat pentru buna situare deontologică a autorului, ce l-a condus spre judecăți străine de partizanat. Efortului comprehensiv îi vine în sprijin prețiosul aparat documentar rezultat din munca de editare a romanelor (publicate de M. într-o ediție critică, pentru întâia oară în forma lor necoruptă prin intervenția cenzurii), întrebuințat pentru a demonstra metamorfozele prin

care acestea au trecut. „Fapt important, Nicolae Mecu folosește studiul comparat al variantelor nu doar în sens filologic, ci și în sensul unei «arheologii» interpretative. Editorul se transformă în hermeneutul supraeului ideologic al criticului, iar reconstituirea modurilor în care G. Călinescu reacționează la presiunea sistemului apare ca o cale de acces în intimitatea personalității creatoare” (Paul Cernat). Exegetul își exploatează disponibilitatea de înțelegere și documentația de editor și în cazul publicisticii. Aceste atuuri fac posibilă investigarea obiectivă a ultimelor două decenii din activitatea scriitorului, dramatice, contradictorii și extrem de supuse controverselor, mai ales după 1989. Celelalte studii sunt consacrate criticii de tinerețe a „călinescienilor” Al. Piru și Adrian Marino (colaborarea acestora la revistele conduse de mentor) sau analizează resorturile de profunzime ale relației lui G. Călinescu cu E. Lovinescu, ca în pătrunzătoarea analiză din *Testul de paternitate*.

SCRIERI: *Dicționar cronologic. Literatura română* (în colaborare), București, 1979; *Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia* (în colaborare), București, 1980; *Istoriografia literară românească. 1944–1984* (în colaborare), București, 1984; *Titu Maiorescu comentat de Nicolae Mecu*, București, 1996; *Iacob Negruzzi sau Vocația comunicării*, București, 1999; *Bibliografia esențială a literaturii române* (în colaborare), București, 2003; *Centrul și periferia. Itinerar pe orbita clasică a literaturii române*, București, 2004; *Între fapte și sens*, București, 2004; *G. Călinescu față cu totalitarismul*, Cluj-Napoca, 2011. **EDIȚII:** Iacob Negruzzi, *Scrieri*, I–II, pref. edit., București, 1980–1983 (în colaborare cu Andrei Nestorescu); ed. Chișinău, 1993; *B.P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini*, I–III, coordonare, introd. și postfață Al. Săndulescu, 1982–1984 (în colaborare); *G. Călinescu și contemporanii săi*, I–II, București, 1984–1987; G. Călinescu, *Opere*, I–IV, coordonare și introd. Ion Bălu, București, 1993–2002, *Opere*, I–II, pref. Eugen Simion, București, 2004, *Opere. Publicistica*, I–XII, coordonarea edit., introd. Eugen Simion, București, 2006–2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, „G. Călinescu și contemporanii săi”, RL, 1984, 41, 1987, 46–48; Dan Mănuță, *Iacob Negruzzi*, „Scrieri”, LL, 1985, 2; Ion Bălu, „G. Călinescu și contemporanii săi”, RL, 1987, 25; George Muntean, *Correspondență călinesciană*, RL, 1987, 35; Constantin Hârlav, *O inițiere în Maiorescu*, „Azi”, 1997, 13 octombrie; Z. Ornea, *Ediția critică G. Călinescu*, RL, 1998, 37; Al. Săndulescu, [Nicolae Mecu], ALA, 1999, 462, 2000, 516, 2002, 622, 623, 2005, 761, RL, 2005, 7, 38, APE, 2012, 1; Liviu Grăsoiu, *Subiect epuizat*, LCE, 2000, 13;

Cornelia Ștefănescu, [Nicolae Mecu], JL, 2000, 7–8, RL, 2002, 47; Z. Ornea, *Secretarul perpetuu al Junimii*, RL, 2000, 13; Alexandru Ruja, *Între dragoste și senectute*, O, 2000, 11; Florin Faifer, „Cuconul Jacques”, CRC, 2001, 7; Teodor Vârgolici, „Bietul Ioanide” în ediție critică, ALA, 2002, 616; Paul Cernat, G. Călinescu și totalitarismul castrator, OC, 2011, 592; Antonio Patraș, *Intellectualii și puterea. Căzul „bietului” Călinescu*, CL, 2011, 11; Florin Constantiniu, *Omul sub vremi. „Istorie și civilizație”, „Historia”, 2011, 26; Nicolae Oprea, G. Călinescu și probitatea editorului său*, ARG, 2012, 2; Alex Goldiș, *Critica de nevoie*, RL, 2012, 9; Tudorel Urian, *A-l înțelege pe Călinescu*, „Acolada”, 2012, 4; Constantin Coroiu, G. Călinescu față cu totalitarismele, CLT, 2012, 7–10; Florin Mihăilescu, *Cultura sub dictatură*, ST, 2012, 7–8. **C.H.**

MEDIEVALITATEA LITERARĂ. Genealogic, literatura română s-a dezvoltat „la începuturile ei în cadrul ariei culturale răsăritene, spațiu cu multiple delimitări, care se formase pe temeliile tradiției culturale și literare bizantine și utiliza, ca instrumente de comunicare și purtătoare ale valorilor culturale, limbile greacă și slavonă” (Dan Horia Mazilu). Desprinderea de medievalitate a fost receptată drept un proces de durată, complex prin desfășurarea lui istorică. Unii cercetători consideră că, în mersul culturii noastre dinspre medieval spre modernitate, „piatra de hotar” o constituie perioada din jurul anului 1550, alții plasează acest moment în secolul al XVI-lea și în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Totuși, „structurată după conținut, «literatura veche» și-a mărturisit apartenența la o cultură medievală” (Al. Duțu). Constatând existența unor sincronizări ale civilizației românești cu cea europeană, se observă că între ele se disting cele privitoare la viața aulică, la artă, instrucție și lectură. În această cheie au fost explicate notele prerenascentiste ale unui umanism românesc în sensul umanismului Renașterii. Astăzi majoritatea cercetătorilor acceptă teza că umanismul a fost anunțat în cultura română printr-o etapă premergătoare (sfârșitul secolului al XV-lea – prima jumătate a secolului al XVI-lea) caracterizată prin asimilarea modelelor bizantine și sud-slave, ca și prin cultivarea operelor clasice ale Antichității. Inițiativa culturale ale unor domnitori precum Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Neagoe Basarab, Petru Cercel fac ca elemente ale umanismului renașcentist să se regăsească în artele figurative și în literatură. Într-aci literatura umanistă românească de expresie latină, greacă sau slavă care, grație unor autori

precum Nicolaus Olahus, Johannes Sommerus, Christian Schesaeus, Laurentius Toppeltinus ș.a., a fost racordată la formele majore ale spiritualității europene. Afirmarea plenară a acestui curent are loc abia în secolul al XVII-lea, când, sub patronajul cultural al lui Matei Basarab în Țara Românească și al lui Vasile Lupu în Moldova, se întemeiază școli și tipografii, începe o diversificare a traducerilor, adaptate necesităților de lectură (literatura de delectare, literatura sapiențială își află solide începuturi în traduceri efectuate în acest interval), apar texte originale, arondate, în bună măsură, istoriografiei naționale. Perioada de stabilitate politică adusă de domnia lui Constantin Brâncoveanu va fi deosebit de prielnică dezvoltării artelor, iar eferescența intelectuală de la Curtea voievozului se reflectă în râvna cărturarilor Antim Ivireanul, Constantin Cantacuzino, în cărțile tipărite la Snagov, Râmnic, București, Buzău, în constituirea unui stil arhitectural, în renumele Academiei de la Sfântul Sava ș.a. De altfel, destinul acestui așezământ pedagogic, a cărui întemeiere i se datorează, spun cei mai mulți cercetători, lui Șerban Cantacuzino, este emblematic prin anvergura lui pentru epoca brâncovenească. Se știe că, în vederea consolidării acestei școli, Brâncoveanu a adus profesori faimoși (precum Sevastos Kyminitis și, după 1707, Hrisant Notara) și a introdus cursuri de filosofie neoaristotelică, clasicism grec, științele naturii ș.a. În manieră europeană, a asigurat Academiei un venit constant provenit din surse diverse (dobânda generată de suma de 30000 taleri depuși cu acest scop în bănci venețiene, impozite pe anumite proprietăți etc.). Următorii domnitori, Ștefan Cantacuzino, Grigore Ghica, Constantin Mavrocordat, Alexandru Scarlat Ghica, Alexandru Ipsilanti, Ioan Caragea, au susținut activitatea Academiei, continuând reformele lui Constantin Brâncoveanu, convinși de utilitatea acestei instituții și de rolul ei în formarea unei elite culturale capabile să cunoască și să continue strădaniile înaintașilor sau ale contemporanilor – Udriște Năsturel, Daniil Panonianul, Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Milescu, frații Greceanu, Dimitrie Cantemir. Pentru această perioadă se cuvin amintite și scrierile în latină, maghiară ș.a. ale umaniștilor transilvăneni, între care Nicolaus Olahus, Johannes Honterus, Gáspár Heltai, Johannes Sommerus ș.a. Umanismul românesc a fost definit ca un umanism civic (Virgil Cândea) prin centrarea lui asupra afirmării

Codicele Bratul, Muzeul Literaturii Române din Iași

și fundamentării originii romane a poporului român și a latinității limbii („De la Râm ne tragem, și cu ale lor cuvinte[le] ni-s amestecate” – Grigore Ureche), prin conștiința unității românilor din cele trei provincii istorice („Iară noi, rumânii, sîntem adevărați romani și aleși romani în credință și în bărbăție... Însă rumânii înțeleg nu numai ceștea de aici, ce și din Ardeal, carii încă și mai neaoși sînt, și moldovenii, și toți câți și într-altă pare să află și au această limbă [...], că toți aceștea dintr-o fântână au izvorât și cură” – stolnicul Constantin Cantacuzino). S-a vorbit, în legătură cu manifestările culturale ale timpului vechi românesc, de baroc. El a fost identificat în perimetrul spiritualității în ultima parte a secolului al XVII-lea și pe parcursul veacului următor. Răzvan Theodorescu îl numește „barochus orientalis”, „baroc răsăritean” sau „baroc ortodox postbizantin”. Majoritatea cercetătorilor acceptă teza existenței a trei fluxuri majore – ucrainean, (neo)grecesc, mediator pentru cel italian, și

oriental –, care au transferat în cultura noastră, modele, forme literare ș.a., asociindu-le tradiției literare bizantine, dar și legăturilor cu folclorul și cultura populară. Proza oratorică, anumite forme poetice (emblemata, de pildă), romanul, teatrul (școlar) sunt specii care ilustrează, printre altele, barocul românesc. Între cei care au afirmat, cu varii limitări, existența unui baroc românesc, susținându-l prin studii punctuale de autor sau prin studii monografice, pot fi amintiți Adrian Marino, Edgar Papu, Ion Istrate, Manuela Tănăsescu, Doina Curticăpeanu, Gabriel Mihăilescu ș.a., dar mai cu seamă Dan Horia Mazilu, care dedică acestei teme mai multe lucrări – *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea* (1976), *Proza oratorică în literatura română veche* (I–II, 1987), *Literatura română barocă în context european* (1996), *Recitind literatura română veche* (I–III, 1994–2000) ș.a. Prin aceste studii s-a amplificat câmpul de investigație a textelor integrate vechii noastre literaturi. Metodologic, delimitările descriptive și de diagnostică referitoare la ceea ce astăzi numim literatură română veche sau medievală, se pot subsuma domeniului pe care Gérard Genette îl numea câmpul literarității. Receptarea unor texte drept texte literare este înlesnită prin acceptarea operațiilor propuse de Genette în vederea stabilirii celor două regimuri de literaritate: constitutiv și condițional. Diacronic, regimul condițional permite recuperarea estetică a unor texte prin detectarea în cadrul lor a unor structuri asimilate în mod tradițional literaturii, cum ar fi eroul, motivul și tema literară, traseul ș.a. În acest sens pot fi amintite lucrări de referință ale unor autori precum Mihai Moraru, Elvira Sorohan ș.a. Regimul constitutiv implică formulele ce asigură mișcarea textelor, dar și a personajelor, pe trasee prestabilite, în nuclee narative organizate potrivit necesităților etichetei. Intră aici genurile de lungă durată, ce trec în limba vernaculară după un exercițiu slavon, latin sau grecesc: hagiografia, istoriografia, epistolografia, parenetica. Sunt de semnalat numeroase studii dedicate genurilor și speciilor literare practicate în epoca veche, studii care au ca autori pe Nicolae Cartoian, Dan Horia Mazilu, Adriana Babeți, Eugen Negrici, Dan Simonescu, Ion Istrate, Mircea Popa, Lucian Drimba ș.a. Este îndeobște acceptat faptul că, în secolele al XIII-lea – XVI-lea, în evoluția culturii române vechi fenomenul selecției, transferării și asimilării de texte, cu intervenții sporadice, este

covârșitor. Sunt puse în circulație scrieri ale unui universalism ortodox, texte bizantine venite pe filiera literaturilor sud-slave alături de operele unor cărturari ce aparțin acestor culturi. Se consideră că pe lângă finalitatea lecturii, textele au o funcție modelatoare de vreme ce se identifică sistemul radical al genurilor literare în aceste corpusuri alcătuite după norme de retorică și estetică medievală. Secolul al XV-lea înregistrează, prin racordare la acest travaliu de alcătuire a unui depozit autohton, și primele inițiative românești în veșmânt slavon. Între ele sunt frecvente cele care urmează tradiția slavo-bizantină. Jalonat de specii precum hagiografia și istoriografia, acest sistem înregistrează producții subsumabile epistolografiei și oratoriei, fie ea laică sau de amvon. Literatura scripturistică și cea liturgică, textele dogmatice de exegeză și de edificare morală, literatura juridică etc. arată deschideri și interese specifice tipului de umanism răsăritean. Astfel, la începutul secolului al XV-lea Filotei redactează în slavona medio-bulgară treizeci și trei de imnuri religioase, așa numitele pripeale, menite să însoțească „psalmii aleși” ai poetului bizantin Nicephoros Vlemmidis, „atunci când se cântă polieleul începând dintr-a opta zi a lunii septembrie”. Între 1432–1439 Gavriil Uric de la mănăstirea Neamț copiază sau alcătuiește, în medio-bulgară, hagiografia *Pătimirea sfântului și slăvitului mucenic Ioan cel Nou*, acesta fiind primul sfânt autohton recunoscut de Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol. Istoriografia are, în epoca lui Ștefan cel Mare, cele dintâi texte păstrate, precum *Cronica scrisă pe scurt a lui Ștefan, din mila lui Dumnezeu, voievod al Țărilor Moldovei și Valahiei*. Relatând domnia marelui voievod, cronica a fost păstrată într-un codice medieval german și provine, la fel ca alte cinci variante slavone, din proto-graful conceput la curtea lui Ștefan cel Mare. În secolul următor cronicarii călugări Macarie, Eftimie, Azarie vor prelua modelul retoric bizantin de la Constantin Manasses. În ceea ce privește practica epistolară, consistentul tezaur diplomatic alcătuit în slavonă și, mai târziu, în română, probează o deprindere sistematică. Pe acest traseu al constituirii literaturii medievale, jalonul parenetic este, prin racordarea la tradiția europeană și prin complexitatea alcătuirii, unul dintre cele mai importante. Apariția în limba slavonă (circa 1520), ulterior în greacă și în română a *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, scriere de

tipul *Oglinda principilor* (*Specula principum*, *Fürstenspiegel*, *Mirror of Princes*), reprezintă un moment esențial în literatura noastră medievală. O demonstrează traducerea și textele originale ce i-au urmat în secolul al XVII-lea: Matei al Mirelor, *Sfaturi către Alexandru Iliaș*, Petru Movilă, *Sfaturi adresate lui Moise*, fratele său, urcat pe tronul Moldovei în 1631, cuprinse în prefața *Triodului ales*, apoi în veacul al XVIII-lea: Antim Ivireanul, *Sfătuiri creștine politice către [...] domnul domn Ioan Ștefan Cantacuzino*, Nicolae Mavrocordat, *Sfătuirile [...] date fiului său domnului domn Constantin Nicolae voievod, mai înainte de a fi domn, în anul mântuirii 1725* (în grecește), *Ceasornicul domnilor* de Antonio de Guevara, tradus de Nicolae Costin, *Capetele* atribuite lui Vasile I Macedoneanul ș.a. Corpusul literaturii vechi pus în corelație cu evoluția limbii române literare își dezvăluie resorturile cele mai precise de evoluție și permite o înțelegere adecvată a rosturilor exercițiului spiritual. Fără îndoială, analiza limbii artistice este o componentă substanțială a exegezei unui text (Ștefan Munteanu) și, de aceea, urmărirea etapelor ei de constituire (re)pune în discuție legăturile existente între epoci, texte și personalități literare. De altfel, istoriile clasice ale literaturii vechi românești pornesc, atunci când consemnează începutul exercițiului vernacular, de la primele texte (rotacizante) și organizează materialul, fără să ignore problematica evoluției limbii artistice, fie pe epoci arondate unor personalități culturale sau unor domnitori (N. Iorga, N. Cartoian, George Ivașcu), fie pe baza unor clasificări genologice și a unor taxonomii literare (Dan Horia Mazilu). În evoluția limbii române literare, epoca veche – cum o numesc cercetătorii, sau, uneori, epoca medievală – a fost așezată în intervalul 1532–1780. În interiorul acestui interval școala de lingvistică bucureșteană a delimitat două perioade importante: 1532–1640 și 1640–1780. Prima perioadă este cea a formării principalelor variante regionale și culturale ale limbii române literare. Este o perioadă relativ omogenă, departajată, prin raportare la caracteristicile textelor păstrate sau doar menționate în diferite surse, în alte trei perioade: 1532–1550, 1551–1600, 1601–1640. În perioada 1532–1550, cea a începuturilor scrisului în limba română, sunt consemnate texte ce nu au fost păstrate în formă originală: *Evanghelia*, *Apostolul*, *Catehismul*. În cea următoare literatura religioasă înregistrează texte ce apar ca urmare a unor

necesități de cult, dar și sociale, căci predomină textele canonice și de drept ecleziastic (*Tetraevangelul, Apostolul, Psaltirea, Catehismul, Pravila ritorului Lucaci, Cazania, Omilia*). În această etapă contribuția diaconului Coresi este esențială, nu doar pentru difuzarea literaturii religioase, cât mai cu seamă pentru inaugurarea unei tradiții literare. Astfel, odată cu tipărirea la Brașov, înainte de 1560, a *Întrebării creștinești, Coresi își începe activitatea sistematică de imprimare a cărților în limba română*: „Și scoasem sfânta *Evangelie* și *Zeace cuvinte* și *Tatăl nostru* și *Credința apostolilor*, să înțeleagă toți oamenii cine-s rumâni creștini, cum grăiaște și sfântul Pavel apostol către corinteani, 14 capete: «În sfânta besearecă mai bine e a grăi 5 cuvinte cu înțeles, decât 10 mie de cuvinte neînțelease în limba striină». După aceeaia vă rugăm toți sfinți părinți, ore vlădici, oare episcopi, oare popi, în căroră mână va veni aceste cărți creștinești, cum mainte să cetească, necetind să nu judece, nece să săduiască, că nu e într-însele alte nemică, ce numai ce-au propoveduit sfinții apostoli și sfinții părinți”. Tot acum apar textele apocrife (*Apocalipsul Sf. Pavel, Legenda lui Avram, Legenda Sfântului Sisinie*), dar și cele dintâi texte ale literaturii laice: *Floarea darurilor*, un fragment istoric moldovenesc din 1587–1588, niște rețete medicale păstrate în *Codicele Bratul* și, tot în acest miscelaneu, un text de magie populară, *Începătură de nuiale*. Semnificativ este faptul că traducerea românească a culegerii *Floarea darurilor* a fost realizată printr-un intermediar grecesc și a avut o difuzare impresionantă, circulând în toate cele trei țări românești atât în miscelaneu, cât și în ediții. Este important de semnalat că această traducere a fost copiată în zone diferite ale țării: într-un manuscris putnean, în *Codex Neagoeanus*, copiat de Ion din Sâmpetru și în culegerea lui Costea Dascălul din Șcheii Brașovului. Cea dintâi ediție, realizată pe baza traducerii lui Filotei Svetagorețul, *Floarea darurilor. Carte foarte frumoasă și de folos fieștecăruia creștin, carele va vrea să se împodobească pre sine cu bunătăți*, a fost tipărită de Antim Ivireanul, în 1700, la mănăstirea Snagov. Între secolul al XVII-lea și al XIX-lea scrierea a fost consemnată în 36 de manuscrise (dintre care unele slavo-române) și în cinci tipăriri (ultima apărută în 1864). Textele aparținând perioadei 1601–1640 sunt, în cea mai mare parte, tot religioase. Literatura bisericească canonică se îmbogățește prin traducerea *Leastviței*

lui Ioan Sinaitul și prin adaptarea Nomocanului în *Pravila aleasă*, tălmăcită de Eustratie Logofătul, una dintre cele mai importante surse pentru cercetarea istoriei dreptului canonic românesc. În cadrul literaturii populare este tradusă acum *Alexandria*, caz singular în cultura română prin difuzarea ei vreme de trei secole printr-o unică traducere (deși circulase în redacții slavone, latinești, maghiare, bulgare etc.), efectuată probabil în Moldova, supusă neconținut unor varii operații, fie de amplificare și interpolare, fie, dimpotrivă, de reducere. Se cunosc peste 50 de manuscrise ale acestei cărți populare, însă doar trei au fost imprimate. Tot în această perioadă apar copiate primele texte de prevestire: Popa Stanciu din Sărata Oltului transcrie, un gromovnic românesc, unde prezicerile sunt făcute în funcție de zodia în care cade tunetul sau are loc un cutremur. Începe răspândirea codicelor miscelaneu sau a bibliotecilor la purtător, unde sunt copiate texte de mici dimensiuni, de facturi diferite: *Codicele Sturdzan, Codicele de la Ieud, Codicele Neagoeanus* ș.a. În această perioadă apare, prin strădania lui Mihail Moxa, cel dintâi cronograf în limba română (1620), adevărată enciclopedie de texte populare cuprinzând evenimente de la facearea lumii până la anul 1489. Sursele utilizate de autor (*Cronica universală* a lui Constantin Manasses, *Cronica universală* a lui Simeon Metafrastul și Logofătul, *Cronografia pe scurt* a patriarhului Nifon, un *Letopiseț sârbesc nou*, dar și *Letopisețul de la Putna II, Cronica sârbo-moldovenească* ș.a.), maniera de selecție și descriere a evenimentelor denotă o bună cunoaștere și practicare a acestei specii istoriografice cu tradiții bizantine și postbizantine. Conținutul bogat, simplificator de istorie biblică și laică, de legende, supersiții, pilde moralizatoare ș.a. va face ca această specie să fie apreciată în epocă; o dovedește numărul consistent al manuscriselor ce conțin traduceri, prelucrări și redactări de astfel de texte: circa 80. Tot în această perioadă literatura de drept ecleziastic înregistrează patru versiuni ale vechii traduceri a *Pravilei* (semn clar al declinului dreptului cutumiar în societatea românească), iar literatura omiletică este reprezentată prin *Omilia la Paști* copiată în *Manuscrisul de la Ieud* și în *Codicele Todorescu*. Perioada cuprinsă între anii 1640 și 1780 este cea a consolidării variantelor teritoriale ale limbii române. Este etapa celei dintâi unificări a limbii române literare, realizată pe baza influențelor reciproce între aceste

variante. Și această perioadă cunoaște trei intervale distincte: 1640–1673, 1673–1715 și 1715–1780. Primul interval este reprezentativ prin activitatea concomitentă a tiparnițelor în cele trei provincii istorice. Este momentul ieșirii de sub tipar a *Pravilei de la Govora* (1640), a *Evangeliei cu învățătură* (1641) și a *Cazaniei* lui Varlaam (*Carte românească de învățătură*, 1643). Literatura religioasă înregistrează acum câteva opere capitale: prima traducere integrală în limba română a *Noului Testament* (Bălgrad, 1648), *Catehismul calvinesc* (1642) imprimat cu litere latine și ortografie maghiară, *Cazania de la Govora* (1642) – traducere a *Evangeliei învățătoare* a lui Kirill Trankvillion-Stavrovețki, însoțită de o predoslovie a lui Udriște Năsturel, de stema Casei domnitoare a Basarabilor, prezentă și în *Pravila de la Govora* (1640), *Învățăturile preste toate*

zilele, tipărită la Câmpulung de ieromonahul Melchisedec. Literatura juridică este reprezentată prin două cărți fundamentale: *Pravila lui Vasile Lupu* (1646) și *Înd(e)reptarea legii* (Târgoviște, 1652). În această perioadă apar primele texte de polemică religioasă, indiciu ferm al conștiinței de sine a ortodoxiei, dar și al maturizării limbii literare: *Spunerea legiei cu răspuns* (Transilvania, 1640-1644), *Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc* (1645), redactat de Varlaam, mitropolitul Moldovei. În literatura istorică este consemnată redactarea *Letopiseșului Țării Moldovei* de Grigore Ureche, primul text istoriografic păstrat în limba română. El cuprinde alături de riguroasa dispunere eveniment-țială a cursului istoriei și o schiță de tratat de politică externă. Udriște Năsturel traduce acum (c. 1648) unul dintre cele mai cunoscute romane ascectice, cu o descendență ilustră și cu o circulație impresionantă: *Varlaam și Ioasaf*. Aceasta traducere s-a răspândit în numeroase copii, însă nu a fost singura în spațiul românesc, căci i-au urmat și alte transpuneri după originale italiene (Vlad Boțulescu în 1764, Samuil Micu înainte de 1782) sau est-europene (versiunea din *Viețile sfinților* tipărită în 12 volume între 1807 și 1815 sub patronajul lui Venimin Costache). Trebuie semnalată, de asemenea, apariția unei literaturii științifice: lexiconul lui Mardarie Cozianul (1649), lexiconul lui Mihai (1671), *Geografia Ardealului* (1640–1660). Perioada 1673–1715 stă sub semnul unor mari izbânzi culturale. Literatura religioasă este deosebit de bine reprezentată prin opere de primă însemnătate: *Biblia de la București* (1688) – cea dintâi transpunere integrală în limba română, *Chiriadodromionul* (Bălgrad, 1699) ș.a. După un proces îndelungat de șlefuire, după cum dă mărturie *Psaltirea de-nțăles*, apare *Psaltirea în versuri* a mitropolitului Dosoftei (1673), unul dintre cei dintâi poeți români. Ediții importante pentru slujbele bisericești au fost patronate, iar unele traduse, de Antim Ivireanul, mitropolitul ale cărui predici (didahii) depășesc modelul strâmt, stereotip al cazaniilor. Lucrările istorice se dezvoltă prin contribuția cronicarilor Miron Costin, Vasile Damian, Nicolae Costin, Constantin Cantacuzino, Radu Greceanu, Radu Popescu ș.a. Cronici oficiale sau partizane, alcătuite prin raportare la izvoare scrise, la mărturii directe sau indirecte, aceste texte adună sub auspiciile istoriografiei, elemente ale scrisului prosopografic, memorialistic, parenetic, genealogic etc. oferind un cadru substanțial pentru

Biblia de la București, fila 1 v.

Nicolae Costin, De domnia lui Nicolae Alexandru Vodă,
BAR, ms. rom. 58

dezvoltarea genului. Așa-zisa literatură de delectare este ilustrată de noi traduceri, ce reflectă modificări ale gustului de lectură: *Fiziologul*, *Esopia*, *Sindipa*, dar și *Foietul novel*, una dintre puținele traduceri culte din categoria textelor de prevestire. Versificările acoperă teme filosofice (*Viiața lumii*, poema lui Miron Costin), politice, sociale sau istorice: *Oda* lui Mihai Halici junior, epigramele lui Franck von Franckenstein, *Domnii Țării Moldovei* de Dosoftei, *Poveste de jale* în traducerea lui Radu Greceanu ș.a. *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul* (1698), scrierea lui Dimitrie Cantemir, accentuează orientarea spre reflecția morală în cadrul literaturii didactice. Literatura științifică este reprezentată printr-o cosmografie și o geografie a Asiei, copiate de dascălul Costea din Brașov între 1693 și 1703, dar mai cu seamă de câteva cărți

ale lui Dimitrie Cantemir, între care o culegere din textele lui J.B. Van Helmont referitoare la originea naturii, lucrarea cu caracter filosofic *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago* și *Compendiolum universae logices institutionis*, cel dintâi tratat de logică scris de un român. Același erudit este autorul monografiei *Descriptio Moldaviae*, elaborată între 1714 și 1717. În 1705 tot Dimitrie Cantemir încheie romanul alegoric *Istoria ieroglifică*, redactat în limba română. Este cel mai comentat text al vechii noastre literaturi, căci nu există generație de istorici literari care să nu exerseze pe marginea lui, în limitele conceptelor și teoriilor pe care le împărtășesc și care largesc mereu cadrul interpretării. S-a vorbit, pe bună dreptate, de incapacitatea istoriei literare de a fixa acest text în perimetrul unui gen (pamflet, alegorie, memorii, fabulă, eseu, epopee, roman). Este o contribuție epică foarte complexă ce dezvăluie viziuni umaniste, vocații baroce, paliere ale retorismului iezuit și grec-roman, excentrități manieriste ș.a. În domeniul lingvisticii intră dicționarele latin-român de Teodor Corbea (circa 1700), român-latin: *Anonymus Caransebensiensis*, latin-român-maghiar: *Lexicon Marsilianum*. Deplina maturitate a literaturii religioase se afirmă între 1715 și 1780, perioadă în care majoritatea cărților de amvon intră în circulație în limba română. Literatura istoriografică subsumează diferite categorii de texte de această factură, în care devin vizibile, notațiile personale ale unor autori precum Ion Neculce, Radu Popescu, *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae*, lucrarea lui Dimitrie Cantemir, ș.a. Se răspândesc începând din 1750 și cronicile versificate, așa-numitele istorii în stihuri, modele incontestabile pentru versificația cultă, deosebit de apreciate în epocă: *Istoria lui Constantin Vodă Brâncoveanu*, *Istoria lui Iordache Stavrache*, *Cuvinte în versuri a cetății Hotinului*, *Versuri pentru moartea domnului Grigore Ghica* ș.a. Lucrările științifice, păstrate în manuscris, ca multe ale scrieri ale acestei vremi, sau tipărite, sporesc cu câte o cosmografie în Muntenia (1766) și în Transilvania (jumătatea secolului al XVIII-lea), dar și cu gramatici: *Gramatica rumânească* a lui Dimitrie Eustatievici (1757) și gramatica ieromonahului Macarie (1772). Literatura juridico-administrativă este reprezentată prin *Învățătura Ecaterinei a II-a* (1773), *Micul manual de legi sau Pravilniceasca condică* (1780).

Există acumulări succesive în cadrul aceluiași stil al limbii noastre literare care permit să vorbească despre constituirea unor corpusuri ce acreditează fie tematic, fie stilistic, fie retoric ș.a. categorii funcționale pertinente. De altfel, interdisciplinaritatea și regândirea mijloacelor de analiză sunt esențiale pentru receptarea în diacronie a textelor vechi, fapt reflectat și în istoriile literare, unde dispunerea materiei evoluează dinspre mari ansambluri temporale, pe epoci, precum la N. Iorga, N. Cartoian, spre scriitori sau grupări (G. Călinescu, George Ivașcu, iar mai apoi, într-o etapă recentă modernă, spre taxonomii literare (Dan Horia Mazilu: poezia, hagiografia, literatura parenetică, proza oratorică, istoriografia, însemnările de călătorie, cosmografiile, eseul, tratatul, romanul, textul dramatic). Consemnarea debutului unor specii literare în această epocă este utilă, chiar dacă asocierea uneia sau alteia dintre ele cu un singur autor nu este într-un tot profitabilă. Astfel, Dosoftei, cel dintâi mare poet al literaturii noastre (de citat, bunăoară, tabloul mării din *Psaltirea în versuri*: „Și marea, câtu-i de lată,/ De largă și desfătăță,/ Într-însă să țin heri multe/ Jigăanii mari și mărunte./ Preste luciu de genune/ Trec corăbii cu minune”, izvodit din „Marea aceste este mare și largă; în ea se găsesc târătoare fără de număr, vietăți mari și mici. Acolo corăbiile umblă.”), poate sta alături lui Miron Costin, care în poemul *Viața lumii* de la motto („Deșertarea deșertărilor și toate sânt deșarte”) până la ultimul vers („Ceriul de gândurile noastre bate jocurie”), demonstrează valențele poetice ale limbii române, atinsă de aripa reflecției sceptice. Tot astfel, începuturile oratoriei în limba română, fie ea de amvon sau laică, nu pot fi revendicate prin raportare la opera unui singur autor, fie el Varlaam, Antim Ivireanul sau Miron Costin, Petru Movilă ș.a. În acest cadru general se cuvine relevată literatura „deșăraților”, a peregrinilor, în fapt literatură a exilului românesc din epoca veche alcătuită din operele unor autori precum Nicolaus Olahus, Luca Stroici, Nicolae Milescu, Petru Movilă, Gheorghe Ștefan, Petru Cercel, Vlad Boțulescu, Dimitrie Cantemir, Antioh Cantemir, Teodor Corbea ș.a. Între aceștia există cel puțin două personalități a căror operă a intrat în circulație europeană și care, în unele scrieri, prin utilizarea limbii vernaculare, au înlăturat dificultăți de terminologie bisericească ori filosofică: spătarul Nicolae Milescu și Dimitrie Cantemir. Opera lui Nicolae Milescu a

fost difuzată în spațiul european și rusesc prin intermediul tipăriturilor sau al copiilor manuscrise. Scrierile lui reflectă preocupări multiple, între care, rămâne definitorie activitatea lui de traducător (*Aritmologhia*, *Ethica*, *Geografia în chipul jocului de cărți*, *Cartea despre cele nouă muze și despre cele șapte arte liberale*, *Cartea despre sibile*, câte erau – 12 –, cum se numeau și despre *profețiile lor* ș.a.) și de alcătuitor de texte ecleziastice (*Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splenden* (1669), prima lucrare a unui român tipărită la Paris; *Istoria despre sfânta icoană a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu Maria*, primă contribuție într-o mariologie românească; *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinței noastre* etc.), unele de primă importanță pentru ortodoxia românească, cum este traducerea *Vechiului*

Pagină din Divanul... lui Dimitrie Cantemir, Iași, 1698

Testament după *Septuaginta* grecească apărută la Frankfurt în 1597. Prin scrierile sale de călătorie, redactate în limba rusă, *Cartea în care este descrisă călătoria prin ținutul Siberiei, de la orașul Tobolsk până la hotarul împărăției Kitaiei, anul 7183, luna mai, ziua 3, Documentul de stat al soliei lui Nicolae Spătarul în China. 1675–1676 (Stateinii spisok)* și *Descrierea Chinei*, Milescu devine faimos în Apusul Europei și în Levant. Datorită naturii enciclopedice a operei lui, Dimitrie Cantemir este cel dintâi savant al culturii române, având și statutul de membru al Academiei de Științe din Berlin. Profilul renascențist al Principelui se desprinde din numeroasele lui scrieri, între care: *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul*, în variantă bilingvă, greco-română, *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago, Compendiolum universae logices institutiones, Kitâb-ı ilm'ül musikî alâ vejh'ül hurûfât, Istoria ieroglifică, Monarchiarum physica examinatio, Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*, scrierea, cuprinde prima hartă a Moldovei, cu menționarea a peste 900 de toponime, tradusă în germană și tipărită la Hamburg (*Beschreibung der Moldau*, 1769–1770), Frankfurt și Leipzig (1771) și în versiune rusă, în 1789; *Historia incrementorum atque decrementorum Aulæ Othomanicae*, una dintre cele mai cunoscute istorii ale Imperiului otoman, *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae principis, Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* (sau *Hronica a toată Țara Românească, care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenia și Ardealul, din descălecatul ei de la Traian, împăratul Râmului*), lucrare impresionantă atât prin numărul de revizui (se cunosc patru revizii), prin apelul la o bibliografie impresionantă (opere în 11 limbi a peste 150 de autori), cât și prin contribuțiile proprii referitoare la istoria poporului român de la formarea lui prin descendență exclusiv romană până la întemeierea principatelor Țării Românești și Moldovei; *Kratkoe skazanie ob izkorenenii Brankovanovoi i Kantakuzinîh familii, Loca obscura in catechisi, Kniga sistema ili sostoianie muhammedanskiia religii*, redactată inițial în latină sub titlul *De Curanus, De muro caucaseo* ș.a.

În ultimele decenii au fost publicate studii dedicate identificării modalităților prin care s-a constituit literatura noastră veche, astfel încât unghiurile de analiză modernă (identitate, alteritate, textualitate, imagologie, pragmatică, estetica receptării

ș.a.) au fost capabile să valorifice substanțial textele care alcătuiesc **M.L.** românească. În felul acesta plasarea dramatică a literaturii noastre în punctul de intersecție a marilor timpuri ai culturii europene (medievalitate, renașcentism, baroc) a putut fi explicată în mai toate articulațiile ei contextuale, într-o rețea de determinări culturale, lingvistice, ideologice ș.a., reușindu-se scoaterea dintr-o inerție exegetică și demonstrarea posibilităților multiple de interpretare pe care le oferă textele noastre vechi.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I–II; Iorga, *Ist. lit. relig.*; Iorga, *Ist. lit.*, I–III; Cartoian, *Cărțile pop.*, I–II; Nicolae Iorga, *Dimitrie Cantemir*, Cluj, 1929; Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, București, 1939; Cartoian, *Ist. lit.*, I–III; Emil Turdeanu, *La littérature bulgare du XIV siècle et sa diffusion dans les pays roumains*, Paris, 1947; P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, București, 1958; Lucian Drimba, „*Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*”, cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută, *LL*, 1963, 7; Panaitescu, *Începuturile*; Dan Simonescu, *Introducere la Cronici și povestiri românești versificate*, București, 1967; Bogdan, *Scrieri, passim*; Duțu, *Coordonate*; Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești. De la începuturi până la 1918*, București, 1968; Duțu, *Explorări*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 49–353, *passim*; Piru, *Ist. lit.*, I–II; Manuela Tănăsescu, *Despre „Istoria ieroglifică”*, București, 1970; Eugen Negrici, *Antim. Logos și personalitate*, București, 1971; Chițimia, *Probleme*, I–II; Duțu, *Cărțile*; Mihăilă, *Scriitori*, *passim*; Eugen Negrici, *Narațiunea în cronicile lui Gr. Ureche și Miron Costin*, București, 1972; Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir și umanismul*, București, 1972; Al. Alexianu, *Acest Ev Mediu românesc. Însemnări de iconografie și artă veche românească*, București, 1973; Mihai Moraru, *Construcția labirintică și semnificațiile ei în „Istoria ieroglifică”*, *RITL*, 1973, 2; Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab și „Învățăturile” către fiul său Theodosie. Problemele controversate*, București, 1973; Zamfirescu, *Studii*; Duțu, *Umaniștii*; Mircea Angheliescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII–XIX)*, București, 1975; Curticăpeanu, *Orizonturile*, 123–180; Mazilu, *Barocul*; Muthu, *Lit. rom.*, 55–92; Negrici, *Expresivitatea*; Edgar Papu, *Barocul ca tip de existență*, I–II, București, 1977; Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, București, 1977; Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, București, 1978; Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979; Cornel Mihai Ionescu, *Palimpseste*, București, 1979; Popa, *Tectonica*; Ștefan Munteanu, *Limba română artistică*, București, 1981; Istrate, *Barocul*; Andrei Pippidi, *Tradiția politică bizantină în Țările Române în secolele XVI–XVIII*, București, 1983; Mazilu, *Lit. rom.*; Dan Simonescu, *Contribuții: literatura română medievală*, București, 1984;

Mazilu, *Proza*, I-II; Manolescu, *Istoria*, 22-86; Răzvan Theodorescu, *Civilizația românilor între medieval și modern. Orizontul imaginii (1550-1800)*, I-II, București, 1992; G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, [1994], 15-35; Mazilu, *Recitind*, I-III; Piru, *Ist. lit.*; Nicolae Florescu, *Istoriografia literaturii române vechi*, I, București, 1996; Mazilu, *Lit. rom. barocă; Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, coordonator Ion Gheție, București, 1997; Mihai Moraru, *De nuptiis Mercurii et Philologiae*, București, 1997; Sorohan, *Introducere*; Ursu, *Contribuții ist. lit.*; Adriana Babeți, *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir – Strategii de lectură*, Timișoara, 1998; Mazilu, *Noi despre ceilalți; Contribuții la studiul limbii române literare, secolul al XVIII-lea (1688-1780)*, coordonatori Ion Gheție și Gheorghe Chivu, Cluj-Napoca, 2000; Dan Horia Mazilu, *Dimitrie Cantemir – un prinț al literelor*, București, 2001; Ion Istrate, *Primul Occident. Începuturile poeziei și teatrului în cultura română*, Pitești, 2001; Gabriel Mihăilescu, *Universul baroc al „Istoriei ieroglifice”*, București, 2002; Dragoș Moldovanu, *Dimitrie Cantemir între umanism și baroc*, Iași, 2002; Ursu, *Contribuții ist. culturii*; Mazilu, *Noi printre ceilalți*; Ursu, *Contribuții sec. XVII*; Alexandru Mareș, *Scriere și cultură românească veche*, București, 2005; Alexandru Mareș, *Cărți populare din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, București, 2006; Doru Mihăescu, *Cronografele românești*, București, 2006; Mihăilă, *Contribuții*. **Lr.B.**

MEDIEVALITATEA ROMÂNEASCĂ. Inițial lumea europeană și ulterior toată lumea civilizată s-au obișnuit, de la Renaștere încoace, să trateze Evul Mediu cu dispreț, dar și cu multă superficialitate, atitudine care a crescut mereu în timp, pe măsură ce perioada devenea tot mai îndepărtată și părea tot mai obscură. Frecvente sunt expresii de genul „Evul Mediu întunecat”, „barbarie medievală”, „întuneric medieval”, „comportament ca-n Evul Mediu”. Disprețul este conținut chiar în nume: cei doi termeni alăturați înseamnă „perioada mijlocie”, în sensul unei paranteze neimportante, situată între luminoasa Antichitate clasică (greco-romană), care a oferit modelul sau idealul de cultură și civilizație, pe de o parte, și Renaștere, care s-a străduit să reînvie cât mai bine acest model antic, pe de altă parte. „Reînvierea” a însemnat, în fapt, copiere sau imitație, iar atunci când imitația a fost depășită și abandonată, se trecea treptat spre cultura modernă. Deoarece artiștii, savanții, literații din secolele V-XIV, cu foarte rare excepții, nu au imitat operele clasiciste greco-latine, au fost tratați cu desconsiderare și au fost ignorați multă vreme, ei și operele lor. Firește, o biserică gotică

nu seamănă cu un templu grec, dar asta pentru că pe oamenii Evului Mediu nu-i interesa acest lucru, pentru că aveau altă sensibilitate, altă concepție despre divinitate și despre creație. Ideea că între „lumea veche” și „lumea nouă” – imitație a celei vechi – se interpune una „mijlocie”, fără nici o personalitate, una întunecată, ca un fel de accident al istoriei, și-a făcut loc treptat, s-a insinuat în unele scrieri, pentru ca apoi să se generalizeze. Eroarea provenea din judecarea epocilor trecute în funcție de valorile societății contemporane celui sau celor care făceau astfel de observații. Dacă se studiază Evul Mediu în funcție de ideile secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, adică în funcție de libertate, egalitate, frăție, concurență, capital, liberalism, individualism etc., atunci acea lume apare iremediabil înapoiată și neinteligibilă. Dar valorile Evului Mediu erau cu totul altele, ele bazându-se pe ierarhie, supunere, credință, privilegiu, onoare, comunități sau corporații etc. Orice analiză a lumii medievale ar trebui să pornească de la aceste coordonate și nu de la altele. „Evul Mediu întunecat” este, prin urmare, rodul unui clișeu născut din considerente anistorice, nepotrivite investigării trecutului. Lumea modernă, mai ales prin Revoluția Franceză, a aruncat un oprobriu pe care romantismul a încercat, fără prea mare succes, să-l îndepărteze, poate și fiindcă a alunecat spre o imagine idealizată a Evului Mediu, din care proveneau doar ruine fascinante, cavaleri în turnir, onoare cavalierească, romane galante (*l'amour courtois*) sau poezii ale trubadurilor, truverilor sau minnesängerilor. De aceea, în ciuda lucrărilor istoricilor (din ultimul secol, de exemplu), în opinia publică a rămas o imagine deformată a Evului Mediu, în care ar fi trăit oameni stângaci și neîndemânatici, aspri și ignoranți, caracterizați prin barbarie, supuși unei crunte asuprii a feudalilor, perioadă în care o mână de aristocrați (dacă nu doar regele) decideau totul, în care unele femei erau socotite bune numai spre a fi lăudate în poezie, iar altele numai spre perpetuarea speciei, în care Biserica era atotputernică și îi ardea pe rug, prin intermediul Inchiziției, pe opozanți și incoizi etc. Este evident că astăzi unele dintre aceste clișee au fost abolite, dar în prea mică măsură, încât puțină lume știe, de exemplu, câte inovații a adus omenirea Evul Mediu, de la cartea manuscrisă până la notele gamei muzicale și la muzica fondată pe ritm. Cel mai fascinant tablou însă, pentru înțelegerea cadrului lumii de-atunci,

este al vieții sociale medievale. S-a crezut și s-a susținut un timp că această societate era bazată pe anarhie, pe o funcționare aleatorie a vieții, pe rivalități nesfârșite între nobilii mari și mici, între nobili și Biserică, între regi (principi) și vasalii lor. Or, dimpotrivă, lumea medievală, deși nu se structurează pe forme și principii familiare nouă astăzi, nu se reazemă pe anarhie, ci pe ierarhie, înțeleasă ca o rețea de relații structurate pe drepturi și obligații reciproce. Aceste relații sunt numite, de obicei, vasalice sau feudo-vasalice și sunt concretizate în contractul vasalic, care include – în forma ideală – trei gesturi, ceremonii sau secvențe: omagiul, jurământul de credință și investitura. Aspectul palpabil era investitura, adică înzestrarea omului mai slab (numit vasal), din partea omului mai puternic (numit senior) cu o bucată de pământ, de mărime variabilă, numită convențional feudă. În schimbul acestei danii și a protecției, dăruitul era dator cu „ajutor și sfat” (*auxilium et consilium*). Conform unei linii de interpretare, chiar și țărani erau un fel de vasali (situați la baza ierarhiei). Totuși, lumea seniorilor și vasalilor este formată din indivizi liberi, pe când țărani șerbi se aflau în grade diferite de dependență față de stăpâni. Mai circulă credința despre sărăcia lucie a acestor țărani, care s-ar fi târât goi și flămânzi la picioarele stăpânilor lor, când, în fapt, mulți (inclusiv iobagii din Transilvania), aveau o bunăstare reală. Firește, schema teoretică este ideală și nu se întâlnește în forme pure nici măcar în întreaga Franță, dar acolo unde se pot distinge caracteristicile sale de bază, societatea se numește, convențional, feudală (seniorială), denumirea cea mai potrivită, în ciuda controverselor și rezervelor.

În acest context, lumea sau societatea feudală are câteva caracteristici esențiale: este o societate rurală și agrară (orașul este o excepție de la feudalism; reglată de aranjamente personale care dau sens și formă ierarhiei; este o lume cu puternice tendințe comunitare, o lume în care, de regulă, grupul contează mult mai mult decât individul. Astfel, în centrul societății era pământul, organizat sub forma moșiilor (posesiunilor), în mijlocul cărora se afla castelul (cetatea, conacul, locuința întărită a nobilului). În alte zone ale posesiunilor erau satul, sesiile (loturile) date spre folosință țăranilor, locurile de folosință comună, lotul lucrat în regie proprie de stăpân etc. Legat de spiritul comunitar al Evului Mediu, trebuie subliniată structura societății, așa

Biserica „Înălțarea Sfintei Cruci” din Pătrăuți

cum era teoretizată de „ideologii” epocii și cum era percepută de „opinia publică”. Din acest punct de vedere, lumea era împărțită în trei grupuri mari, în trei comunități sau în trei corporații, anume cei care luptă (*bellatores*), cei care se roagă (*oratores*) și cei care lucrează sau produc hrana (*laboratores*). Războinicii erau cavalerii și nobilii, care luptau pentru sine și pentru celelalte două grupuri, rugătorii erau clericii (preoții și călugării), care se rugau pentru mântuirea lor și a întregii societăți, iar lucrătorii erau țăranii și artizanii în genere, care produceau hrana grupului lor și a celorlalte două. Această „diviziune a muncii” în societate era ideală, consemnată pentru un anumit teritoriu al Europei Occidentale și într-o perioadă de timp limitată. În momentul în care aceste comunități au primit consacrare scrisă sub formă de privilegii, ele au început să se numească stări (*status*), adică forme sau componente ale puterii sau ale politicii. În Evul Mediu nu exista principiul separației puterilor în funcție de cei care conduc (conform legilor), cei care fac legile și

cei care sancționează încălcările legilor (judecă), dar exista un principiu al separației și al uniunii, în același timp, în funcție de cei care luptă, care se roagă și care muncesc. Aceste trei stări dădeau esența puterii, adică a funcționării statului. De altfel, în latina medievală, termenul „stare” (*status*) este identic ca formă cu termenul (antic sau modern) „stat”, deși la romani ordinea de stat era numită, vreme de vreo cinci secole, *res publica*. Evul Mediu mai are o caracteristică importantă: atașamentul oamenilor față de credința în Dumnezeu și față de Biserică. Nu este vorba numai de rugăciuni și de respectul de care se bucura clerul, ci de neputința de a imagina viața în afara lui Dumnezeu și în afara Bisericii. Chiar cu unele abateri de la credința oficială, măsura tuturor lucrurilor era Dumnezeu, numai lui i se închinau imnuri de slavă, El trebuia preamărit, ca și viața fericită din Paradis, rezervată dreptcredincioșilor. Această concepție făcea ca viața pământească să fie de mulți disprețuită și, uneori, neglijată, să nu apară în prim-plan individualitățile, să nu se semneze operele artistice etc. Creatorul și atotstăpânitorul era unul singur. Cu alte cuvinte, lumea nu trebuia să aibă chipul și asemănarea omului, ci chipul și asemănarea lui Dumnezeu. De aceea, de exemplu, pronunțarea afuriseniei (sau a excomunicării) asupra unei comunități de către papă sau de către alt prelat, devenea o nenorocire fără egal, lipsindu-i pe oameni de slujbele religioase curente, de botezuri, de căsătorii, de înmormântări etc., ceea ce apărea drept un rău catastrofal. Biserica a avut însă un rol fundamental nu doar în trăirea spirituală, ci și în viața economică și socială, în justiție, asigurând echilibrul social și buna funcționare a tuturor celorlalte instituții. Au fost și derapaje, dar mult mai puține decât cele relatate de obicei. De exemplu, tribunalul Inchiziției nu a avut nici pe departe rolul malefic atribuit de unii. Inchiziția a ordonat și disciplinat cu mijloace obișnuite viața oamenilor medievali, iar când a trecut la excese (faimoasele procese contra vrăjitoarelor și arderile pe rug), Evul Mediu era deja depășit în Occident. Societatea medievală, atunci când a atins un anumit grad de evoluție, a simțit nevoia unor structurări teritorial-politice mai bine articulate, de tipul unor stăpâniri (seniorii), cum erau ducatele, principatele, regatele etc. în Apus sau cnezatele, voievodatele, țările etc. în Răsărit. Deasupra tuturor era imperiul sau mai precis amintirea lui, imperiu care a supraviețuit parțial în partea estică, între 476 și 1453, sub forma Bizanțului

(Imperiul Roman de Răsărit) și s-a refăcut de la anii 800–900 în vest, sub forma Imperiului Carolingian și apoi Romano-German. În pofida unor prejudecăți încă vii, românii și-au construit structuri politice teritoriale în paralel cu toate popoarele din jurul lor, mai întâi anumite entități ivite din tradiția veche romană, pe ruinele fostului imperiu și care au fost numite „Romanii” sau „Valahii”. Apoi, după conviețuirea cu slavii și pe măsura asimilării acestora, au apărut, prin secolele IX–X, cnezatele/ judeciile și voievodatele/ ducatele, influențate mai târziu și de populațiile stepei (pecenegii și cumanii). Aceste structuri politice se numeau încă din vechime țări (*terrae*) și aveau în frunte conducători locali, numiți în izvoare juzi sau cnezi și duci sau voievozi. Asemenea formațiuni din interiorul arcului Carpaților și din părțile vestice au fost surprinse, în secolele X–XIII, înainte de a se unifica, de raziile și apoi de atacurile organizate ale ungurilor. Treptat, până pe la 1200, ele au fost cuprinse în Regatul Ungariei. Conducătorii celorlalte, aflate la sud și la est de Carpați, au fost siliți să intre în raporturi de vasalitate cu regii Ungariei, dar și aceste formațiuni politice au reușit totuși, în secolele XIII–XIV, să se organizeze sub forma unor principate centralizate, numite Țara Românească și Moldova, conduse de domni „din mila lui Dumnezeu”. Astfel, românii au trăit în aceste două state de sine stătătoare (atât cât putea să existe atunci un asemenea statut), conduse de elite ivite din sânul lor, precum și în Transilvania (supusă Ungariei) și în Ungaria propriu-zisă, unde viața lor a urmat reguli distincte, adaptate specificului unui regat catolic, format după modelul Imperiului Romano-German și al Sfântului Scaun. În Europa Centrală și de Sud-Est împărțirea în luptători–rugători–lucrători este mult mai laxă și nu mai respectă formele pure din Occident. În Transilvania, țară cu tradiție separată și cu organizare distinctă, cu o populație românească numeroasă și cu grupuri etnice colonizate, conducerea s-a exercitat prin regimul de stări sau congregațional. Însă stările, neputând îmbrăca forma clasică, s-au adaptat structurilor locale: cavalerii și clerul au format o stare, numită a nobilimii, iar sașii, secuii și românii alte trei stări, denumite în acord cu etnonimele respective. În a doua jumătate a secolului al XIV-lea și la începutul secolului al XV-lea aceste patru stări pe cale de consolidare s-au redus la trei – nobilii, sașii și secuii – prin eliminarea grupului românilor, care nici nu apucase să devină privilegiat în

întregimea sa. Astfel, Transilvania a ajuns să fie condusă de aceste trei stări, care au dat specificul puterii sale și care erau singurele vizibile din perspectivă oficială. De pe la 1450–1500 aceste stări au început să fie numite „națiuni” (*nationes*). Națiunea nobililor a devenit treptat națiunea maghiară, iar celelalte două au continuat să poarte numele popoarelor lor, în dreptul cărora noțiunea de stare fusese înlocuită cu cea de națiune. Li se poate zice însă „națiuni politice”, fiindcă înțelesul lor medieval este acela de grupuri privilegiate care participă la putere. Românii, excluși ca grup distinct după 1350–1366, nu au mai apucat să poată fi numiți și declarați în chip oficial națiune și au rămas astfel în afara regimului „constituțional” al țării lor, devenind din secolul al XVI-lea „răbdați” sau „acceptați” ori „tolerați”. Din acest „moment” istoric (care înseamnă decenii întregi, un secol sau chiar peste un secol), românii au încetat să mai aibă o conducere a lor, o elită în nume românesc. Cu alte cuvinte, nu au mai avut o pătură bogată, acceptată oficial și liberă, ca să poată participa la putere. Au rămas în frunte cu mărunți posesori rurali – cnezi sau cnezi înnobilați –, reduși treptat la starea țăranilor. Românii bogați – cavaleri și posesori de moșii –, pentru a-și păstra condiția, s-au catolicizat treptat și au intrat în rândul mării nobilimi. De pe la 1500 în Transilvania nobilimea devine sinonimă cu maghiarimea.

Evul Mediu românesc este, din multe puncte de vedere, similar celui european. Limitele cronologice fixate pentru Europa Occidentală, mai exact căderea Imperiului Roman de Apus din 476 d. Hr., ca moment de început și cumpănă a secolelor al XV-lea și al XVI-lea, nu au relevanță directă pentru spațiul românesc. Pentru Dacia fondată de împăratul Traian (și reorganizată apoi de mai multe ori), viața statală oficială s-a încheiat în anii 271–274 d. Hr., odată cu retragerea autorităților romane și a unei părți a populației daco-romane la sud de Dunăre, dar revenirea Imperiului Roman de Răsărit pe valea marelui fluviu și chiar la nord de acesta s-a produs ulterior în mai multe rânduri, până în preajma anului 1000. Pe de altă parte, nici Renașterea și umanismul din Occident, nici descoperirea Americii, nici Reconquista spaniolă, nici reforma luterană ori cea calvină nu au avut asupra românilor un impact decisiv. De mai mare importanță, ca limită cronologică, a fost pentru români căderea Constantinopolului sub otomani (1453),

dar aceasta a fost percepută ca o schimbare fundamentală mai târziu și nici nu a schimbat, în timp, specificul societății românești în sensul unui impuls spre modernitate. De aceea, limitele cronologice ale societății medievale românești sunt altele, apropiate de cele occidentale, dar ușor decalate. Cel mai important proces istoric derulat în mileniul I pe teritoriul de azi al României și în vecinătate a fost etnogeneza (și glotogeneza) românilor. Început în perioada primelor cuceriri romane ale unor teritorii locuite de traci și daco-geți (secolul I î. Hr.) și terminat prin secolele VIII–IX, când românii apar menționați în surse străine, procesul a marcat formarea în regiune a unicului moștenitor de astăzi al romanității orientale. Poporul român s-a format, ca orice popor romanic, din câteva elemente etnice principale, elementul care a dat specificul românilor fiind cel roman, care s-a impus până la urmă. Această schemă este valabilă și în cazul formării limbii române: peste substratul traco-daco-getic a venit stratul limbii latine vulgare, iar apoi, când noua limbă romanică era, în linii mari, structurată, s-a adăugat stratul slav. Din această perspectivă, momentul de început al Evului Mediu pentru spațiul românesc poate fi considerat, în mod convențional, anul 602 d. Hr., când s-au petrecut fapte semnificative pentru viitor: răscoala trupelor bizantine de la Dunărea de Jos a lăsat linia fluviului fără apărare și a permis revărsarea triburilor slave din nord în Peninsula Balcanică; la nord de Dunăre, după 602, presiunea slavilor se reduce substanțial, populația slavă se reduce mult numeric, ceea ce permite biruința romanității și afirmarea românilor timpurii; centrul principal al romanității estice se mută la nord de fluviu, unde latinitatea se reafirmă puternic și definitiv, iar slavii rămași sfârșesc prin a fi asimilați de români, nu înainte de a lăsa în limba română urme semnificative ale acestui proces. Românii, ca și multe alte popoare, au două nume etnice, unul intern sau endonim, dat de ei înșiși, acela de român sau rumân, și unul extern sau exonim, dat de străini, acela de vlah sau valah, cu multe variante. Evul Mediu românesc timpuriu, din secolele VII–IX, se caracterizează prin predominarea vieții rurale, agrar-pastorale și prin trecerea unor noi grupuri de migratori prin sud-estul Europei. După retragerea aureliană viața de stat romană s-a perpetuat în forme rudimentare și, treptat, s-a topit în alte forme de organizare. Daco-romanii

s-au grupat în nuclee de viață romană, denumite *Romanii populare (Romaniae)*, continuând să aibă organe de conducere și de ordine, în frunte cu *iudices*, să asculte de „oamenii buni și bătrâni” (*boni et seniores homines*) și de „dregători” (de la latinescul *dirigo, -ere*) și chiar să mai trăiască, pentru un timp, în vechile orașe. Nemaifiind opriți de frontiere, unii latinofoni din vechea provincie romană (în căutare de noi pământuri roditoare și de pășuni) s-au revărsat în vecinătate, spre est, spre nord și spre vest, în viitoare provincii istorice Moldova, Maramureș și Crișana, extinzând romanitatea și apoi românitatea. Primele valuri „barbare” (din secolele IV–VI), formate din goți (vizigoți și ostrogoți), huni, gepizi și avari, au tulburat grav viața locuitorilor daco-romani și i-au determinat să părăsească orașele vechi fortificate și să se adăpostească în regiuni ferite, împădurite, din zone colinare și montane. Dar puțini dintre acești migratori din primul val au rămas statornic printre localnici. Cei care au rămas au fost slavii, meniți să și influențeze în profunzime viața daco-romanilor pe cale de a deveni români.

Cetatea de Scaun a Sucevei

Spre finalul mileniului I și la începutul mileniului următor au mai trecut pe la nordul Dunării de Jos, mergând adesea spre Balcani ori spre vest, bulgarii (protobulgarii), ungurii, pecenegii, uzii și cumanii. Începând cu secolul al IX-lea, românii sunt tot mai des menționați în cancelariile bizantine și în cele occidentale, dar și în unele izvoare orientale, cu numele lor consacrat „blachoi”, „blaci”, „vlachi”, „valachi”, „olachi”, „volohi”, „ulag”, „ilac” etc. Tot acum apar în surse și primele formațiuni politice medievale de pe teritoriul României, unele fondate de conducători români, altele de slavi sau turci, dar și cu participarea românilor. Astfel, în jurul anilor 900, în nordul Transilvaniei, este desemnat ducatul (voievodatul) lui Gelu, „un anumit român” (*quidam Blacus*), care „avea domnia/ stăpânirea” (*dominium habebat*) în țara numită „de dincolo de pădure” (*Ultrasilvam*). În Crișana este desemnat tot atunci un conducător (duce) numit Menumorout, iar în Banat un altul chemat Glad. Viața statală s-a structurat treptat în „două libertăți românești” (Nicolae Iorga), adică în două principate libere (voievodate) numite Țara Românească și Moldova, formate în secolele XIII–XIV, precum și într-o „stăpânire străină”, adică Transilvania, care, până la urmă, în secolele XI–XIII, a ajuns să fie, prin cucerire, un voievodat în cadrul Regatului Ungariei. Cele trei regiuni istorice care aveau să formeze mult mai târziu România sunt numite generic Țările Române, deși Transilvania, fiind înglobată în Regatul Ungariei, nu a avut o conducere românească în Evul Mediu. După terminarea cuceririi Transilvaniei (circa 1200), Regatul Ungariei a încercat să înglobeze prin cucerire și țările românești extracarpătice. S-au instituit între aceste țări raporturi de suzeranitate–vasalitate, în sensul că principii români se recunoșteau vasalii regilor Ungariei. În cazul Moldovei, vasalitatea a fost dublă, fiindcă, de la finele secolului al XIV-lea, s-a instituit și suzeranitatea Poloniei. Aceste relații au permis, în ciuda unor episoade încordate, dezvoltarea de sine stătătoare a Țărilor Române și chiar protecția lor în fața asalturilor otomane, destul de insistente începând cu secolul al XV-lea. S-au mai făcut (de către regalitatea ungară, sub egida Sfântului Scaun) încercări de colonizare în zonele carpatice a cavalerilor teutoni (1211–1225) și a cavalerilor ioaniți (1247), dar acestea au eșuat.

Plasarea geografică a românilor și marea schismă din 1054 i-au determinat pe aceștia să fie

Mănăstirea Curtea de Argeș

creștini de tip răsăritean sau bizantin. Spre deosebire de vecinii lor, românii nu au o dată precisă, simbolică, a creștinării lor, deoarece, nefiind plasați în regiune în timpul invaziilor migratoare, ei nu au fost creștinați prin voința unui conducător, botezat la un moment dat (ca la bulgari, polonezi, ruși, sârbi, unguri etc.). Românii s-au creștinat treptat, pe parcursul câtorva secole, începând cu strămoșii lor daco-romani. Între primii militari și coloniști, veniți în secolele II–III d. Hr. în provincia Dacia *ex toto orbe romano* („din toată lumea romană”), s-au aflat, conform surselor arheologice și epigrafice, și unii creștini. Această creștinare sporadică, secretă și neorganizată, realizată din om în om, în condițiile grele ale persecuțiilor, a primit un impuls deosebit după Edictul de la Mediolanum (313) al împăratului Constantin cel Mare. Atunci, deși Dacia Traiană nu se mai afla între frontierele oficiale ale Imperiului Roman, misionarii de la sud de Dunăre au trecut liberi la nord, între latinofoni și au predicat cuvântul Domnului în limba înțeleasă de aceștia – limba latină. Acest proces a continuat

în secolele următoare. Faptul că protoromânii ori străromânii s-au creștinat în limba latină este dovedit și de limba română – un adevărat document viu. Aproape toți termenii referitori la esența credinței creștine (la conținut sau la dogmă) provin în românește din limba latină: Dumnezeu, domn, împărat, ceresc, creștin, credință, botez, cuminecătură, rugăciune, altar, cruce, închinare, sânt (sfânt), sărbătoare, păcat, iertare, biserică, îndurare, Păresimi, Cășlegi, Paști, Florii, Rusalii, Crăciun, Sângeorz, Sânpetru, Sânziene etc. Însă unii termeni românești referitori la organizarea bisericii, la rit, la anumite sărbători mai târzii, la tradiția bisericească formată treptat etc. își au rădăcinile în slavă: popă, vlădică, slujbă, buche, slovă, prescură, blagoveștenie, vecernie, utrenie, pomană, pomelnic etc. Pentru această dualitate nu există decât o cale de explicare: dacă inițial creștinarea românilor s-a făcut în limba latină, organizarea temeinică a Bisericii, statornicirea tipicului, ierarhia etc. s-au făcut în formă slavă. Marea migrațiune a slavilor în sud-estul Europei a schimbat, în parte, etnicitatea acestei zone, producându-se în secolele VI–VII (mai ales după anul 602), un proces intens de slavizare a Peninsulei Balcanice. Dacia a fost o provincie romană imperială, cu o cultură de tip occidental, latin și nu greco-oriental. Mutarea capitalei la Constantinopol, apoi divizarea oficială a Imperiului și căderea Imperiului Roman de Apus, domnia lui Iustinian, cu extensiunea statului lui până la Dunăre, au fost cauze importante ale orientării romanilor de la Dunărea de Jos și Carpați spre Noua Romă și spre Imperiul Bizantin. Invazia și stabilirea slavilor în Peninsula Balcanică și formarea statelor slave la sud de Dunăre, pe o largă fâșie, de la Marea Neagră la Marea Adriatică, au avut ca efect întreruperea legăturilor directe dintre romanicii carpato-dunăreni și Roma. Ultimul episcop cunoscut, care a avut o corespondență în limba latină cu papa Virgilius al Romei, a fost Valentinian al Tomisului. Tot el a avut și legături directe cu Biserica din Constantinopol. Dar aceste procese istorice, care au dus la slavizarea Balcanilor și la întreruperea raporturilor romanilor dunăreni cu Roma, au însemnat și îngreunarea legăturilor acestora din urmă cu Noua Romă. În aceste condiții de izolare în raport cu cele două mari centre ale creștinismului european, localnicii romanici nord-dunăreni (protoromânii și românii timpurii) au trăit o perioadă îndelungată de „creștinism popular”, fără o ierarhie canonică și fără

putința organizării temeinice a unei/unor Biserici proprii. Firește, tipicul organizării a rămas cel bizantin, dar modelul direct de organizare nu a putut fi decât unul slav, mai precis cel bizantino-slavo-bulgar. Biserica bulgară, legată ierarhic de patriarhul de la Constantinopol, a devenit singurul și cel mai apropiat model pentru făurirea Bisericii canonice a românilor. Dar aici nu este vorba numai de imitarea unui model, ci și de impunerea acestuia. Statul bulgar, extinzându-și temporar dominația politică (în secolele IX–X) și asupra unor regiuni întinse de la nordul Dunării de Jos, inclusiv în sudul Transilvaniei (până spre văile Mureșului și Târnavelor), va fi și impus în aceste zone propriul tip de organizare a Bisericii. Această organizare includea, alături de alte elemente, și limba cultului. Or, în ultimele două decenii ale secolului al IX-lea, grație activității desfășurate de Clement și Naum (discipolii fraților Chiril și Metodie), veniți din Moravia și Pannonia, alfabetul chirilic se generalizează în Bulgaria, ca veșmânt firesc al limbii slave, recunoscută drept limbă canonică de cult, alături de greacă. Modelul bizantino-slav sud-dunărean includea drept element exterior esențial și pentru români limba de cult slavonă și alfabetul chirilic. Elita românească (formată până în secolele XII–XIII din elemente etnice românești, amestecate cu altele slave, pecenego-cumane etc.) a adoptat liturghia slavă, limba de cancelarie slavă, tradiția slavă. În Evul Mediu – deopotrivă în Apus și Răsărit, dar mai pregnant în Răsărit – nu se poate imagina cultura scrisă în afara Bisericii. Biserica era marea patroană a culturii, a tuturor compartimentelor sale. Odată adoptată liturghia slavonă, și celelalte produse scrise s-au adaptat modelului slavon. Așadar, deși slavonismul etnic dispare la nord de Dunăre în secolele XII–XIII, românii au păstrat ca pe o prețioasă tradiție cultura bisericească și politică a slavilor încă vreo patru secole, iar alfabetul chirilic până pe la jumătatea secolului al XIX-lea. Cu alte cuvinte, slavonismul cultural la români nu trebuie confundat cu slavonismul etnic, deoarece clasa superioară din societatea românească, purtătoare a limbii culte slavone și a creațiilor spirituale în această limbă (în secolele XIV–XVII), nu era slavă, ci românească. Tot așa, vectorii limbii latine din Occidentul medieval nu mai erau romani, ci italieni, francezi, germani etc. O mărturie impresionantă a acestui dualism medieval al românilor, cu o limbă cultă scrisă (slava) și o limbă vernaculară

Castelul Corvinilor din Hunedoara

vorbită (româna, de origine latină), datează de dinainte de 1473 și aparține lui Nicolae, episcop de Modruș, un apropiat colaborator al papei Pius al II-lea. Pe când umanistul Enea Silvio Piccolomini (viitorul papă menționat) își redacta vasta sa scriere geografică în care expunea pe larg teoria originii romane a românilor (însoțită și de unele deducții etimologice fanteziste), Nicolae de Modruș, în lucrarea *De bellis Gothorum*, nota: „Românii aduc ca argument al originii lor faptul că, deși se folosesc cu toții [în scris] de limba moesilor, care e ilirică, totuși ei vorbesc din leagăn o limbă populară, care e latina, al cărei uz nu l-au părăsit deloc; și când se întâlnesc cu necunoscuți cu care încearcă să intre în vorbă, îi întreabă dacă nu știu să vorbească romana”. Mărturia lui Nicolae de Modruș (care a călătorit în Europa Central-Orientală, a vorbit personal cu episcopul de Oradea, umanistul Ioan Vitez, și l-a cunoscut la Curtea regelui Matia Corvin, la 1463, pe principele român Vlad Țepeș), este

importantă cel puțin din două motive: 1) arată că unii români aveau conștiința romanității lor în Evul Mediu; 2) că aceștia constatau ei înșiși deosebirea dintre funcția limbii române (latina) folosită de popor și cea a limbii slave (moesice sau ilirice), utilizată ca instrument de exprimare a culturii scrise. Limba slavonă se învăța ca limbă cultă în mănăstirile din Țările Române și era o limbă moartă, cu anumite influențe ale limbilor slave vii (bulgară, sârbă, rusă) și ale limbii române. Limba slavă bisericească la români era limba în care Chiril și Metodiu traduseseră cărțile bisericești cu ocazia creștinării slavilor. Principalele texte bisericești scrise de români și pentru români datează din secolele XIV–XVII, perioadă din care s-au păstrat și texte de cronici (istoriografie), cărți de legi (literatură juridică), povestiri și acte de cancelarie (mai ales documente de proprietate), porunci princiare, corespondență diplomatică și particulară. Existau centre ale scrisului slavon în mănăstiri și pe lângă biserici, dar și în cancelariile de la curțile domnești și din orașe. Slavona se învăța și la Curtea domnească și la unele curți boierești. Ulterior s-au creat și academii princiare în limba slavonă. Există încă din secolul al XVI-lea importante biblioteci, mai ales la mitropolii, episcopii, mănăstiri și biserici. Tiparul, introdus la români în 1508, a fost și el inițial în limba slavonă, trecându-se abia după câteva decenii, prin munca diaconului Coresi, a ucenicilor și urmașilor săi, și la cărți imprimate în românește (dar tot cu litere chirilice). În secolul al XVII-lea se produce o adevărată „renaștere ortodoxă” în Țările Române, însoțită de tipărirea unor valoroase cărți în limba română, dar și în slavonă, prin eforturile principilor Matei Basarab și Vasile Lupu, sprijiniți de Petru Movilă, mitropolitul de origine română al Kievului. Interesant este faptul că și elita românească din Transilvania, Banat și din părțile vestice – formată din mărunți feudali, din clerici și puțini orășeni – avea ca limbă a cultului și a culturii tot slavona. Faptul este evident din cărțile care circulau, din pisaniiile bisericilor și mănăstirilor ortodoxe, din atelierele de copişti, din arhivele și bibliotecile păstrate. În plus, pe versourile unor documente de danie emise în secolele XV–XVI în limba latină de regii Ungariei pentru cnezii și nobilii români din anumite regiuni (Hațeg, Banat) se găsesc însemnări în limba slavonă ale donatarilor, cu nume proprii și cu un fel de explicații în legătură cu ceea ce conțineau înscrisurile. De altminteri, Biserica românilor din Transilvania a

fost în permanentă legătură cu mitropoliile și episcopiiile din Țara Românească și Moldova. Mitropolitul Țării Românești era încă din secolul al XIV-lea „exarh” al Transilvaniei și Ungariei, iar ierarhii transilvăneni și unii preoți și protopopi se hirotoniseau la sud de Carpați. Din secolul al XV-lea se observă un fel de patronaj spiritual al Mitropoliei Moldovei asupra românilor din Transilvania, mai ales asupra celor din regiunile nordice și estice ale provinciei intracarpătice.

Începuturile culturii scrise în limba română se produc în secolul al XVI-lea, prin așa-numitele texte religioase rotacizante elaborate tot în Transilvania, regiunea cu cele mai puternice influențe occidentale. Tot aici apar și primele școli românești, primele traduceri de cărți în românește, aici se trece la primele tipărituri românești, ca și la scrierea cu caractere latine. Din secolul al XVI-lea începând, influența Occidentului latin și neolatin devine tot mai puternică, cu precădere în Transilvania, și odată cu aceasta se restrânge aria slavonismului cultural la români.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. Bis.*, I–II; P. P. Panaitescu, *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, București, 1947; D. Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, București, 1967; P. P. Panaitescu, *Contribuții la istoria culturii românești*, București, 1971; Victor Spinei, *Moldova în secolele XI–XIV*, București, 1983; N. Iorga, *Studii asupra Evului Mediu românesc*, îngr. Șerban Papacostea, București, 1984; Demény Lajos, Lidia A. Demény, *Carte, tipar și societate la români în secolul al XVI-lea*, București, 1986; Șerban Papacostea, *Geneza statului în Evul Mediu românesc*, Cluj-Napoca, 1988; Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ed. 2, București, 1993; Mihai Maxim, *Țările Române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în Evul Mediu*, pref. Halil Inalcik, București, 1993; Mazilu, *Recitind*, I–II; Nelu Zugravu, *Geneza creștinismului popular al românilor*, București, 1997; Ioan Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania între anii 1440–1514*, București, 2000; *Istoria românilor*, II–IV, București, 2001–2012. **I.-A.P.**

MEDUZA, revistă apărută la Focșani în octombrie 1925, sub redacția lui Mihail Steriade, care este de fapt semnatar al tuturor paginilor publicate, dar și machetator, ilustrator etc. Din editorialul *Tâlcul „Meduzei” și gânduri* se deslușește intenția de a „publica numai opere pur beletristice, inedite, și nicidecum opere de polemică sau de interes social ori cultural”, fiecare număr fiind consacrat „unui scriitor român necunoscut sau

ignorat”. Tot aici este deconspirată și semnificația titlului revistei: „Poezia – și în general frumosul – ne ucide [...], pentru că apropierea – sub orice formă – de nemurire înseamnă moarte”. Într-un articol plin de vervă, *Autoimortalizare*, tributar spiritului frondeur al tinerei generații din acești ani, Mihail Steriade își creionează un foarte viu profil anticipând tonul burlesc-duios al autoportretelor literare ale lui Eugen Ionescu. Până și formulele adresării directe sună identic: „Domnilor critici, fiți buni și nu mai tăceți”. Poemele publicate (*Frunză verde*, *Pocăință*, *Imagină*, *Cântec de toamnă*, *Mi-ai surâs*, *Rugă*, *Dezamăgire*, *Primăvară*, *Final*, *Pământ*, *Strigăt*, *Carte poștală*) sunt dedicate Emanuelei, Mariannei, Malviei ș.a., dar și – cu același gest teribilist – lui Dumnezeu, „Mie”. În schimb, capitolul din romanul *Malvia* conține o poveste de dragoste scrisă în manieră tradițională. Nu lipsește din paginile **M.** nici bibliografia scrierilor autorului, unde, pe lângă două volume de poeme (*Pajiștile sufletului* și *Vremelnicii*), este menționată și *Meduza*, culegere de poeme și proză. O spirituală autorecenzie enumeră laturile slabe, dar și reușitele literaturii publicate în revistă. **M.V.**

MEHEDINȚI, Simion

(16.X.1868, Soveja, j. Vrancea – 14.XII.1962, București), prozator, eseist, etnolog.

Este fiul Voicăi (n. Hanță) și al lui Neculai Mehedinți, țărani. Primele trei clase primare le-a absolvit la școala din satul natal, iar clasa a IV-a la școala din Vidra. Face studii secundare la Seminarul Teologic din Roman și la cel din București, ca și la liceul din Focșani, absolvind, în 1888, Liceul „Sf. Sava” din București. Se înscrie ca student la secția matematică a Universității din București, de unde se transferă, ca bursier al Școlii Normale Superioare, la Facultatea de Litere și Filosofie, secția filosofie-istorie. Obține licența în 1892, *magna cum laude*, susținând teza *Ideile lui J.-J. Rousseau asupra educației*, apărută în volum în același an. Din inițiativa

lui Gr. G. Tocilescu și la recomandarea lui A.I. Odobescu i se acordă o bursă pentru a se specializa, în străinătate, în științele geografice, în vederea înființării unei catedre de profil la Universitatea din București. În 1892 și 1893 studiază la Paris, iar între 1893 și 1896 frecventează universitățile din Berlin și Leipzig. Îmbolnăvindându-se, este silit să-și întrerupă studiile și se retrage doi ani la Soveja. Cu sănătatea restabilită, se întoarce la Leipzig, trecându-și în 1899 examenul de doctorat cu teza *Über die kartographische Induction*. Anterior fusese pentru scurtă vreme profesor de geografie și de limba germană la Liceul Internat și la Seminarul Pedagogic Universitar din Iași. În 1900 este numit profesor suplinitor la Catedra de geografie a Facultății de Filosofie și Litere din București, în 1901 devine profesor agregat definitiv, iar în 1904 este numit profesor definitiv. În 1905 și 1906 face parte din comitetul de redacție al „Revistei generale a învățământului”, editată de Spiru Haret. Din 1900 fusese cooptat în colectivul de redacție al revistei „Convorbiri literare” și, recomandat de Titu Maiorescu, devine în 1907 directorul publicației, funcție păstrată până în 1923. A mai colaborat la „Milcovia”, „Sămănătorul”, „Epoca”, „Universul” ș.a. A fost director al revistei „Duminica poporului” (1914–1933). În 1908 devine membru corespondent al Academiei Române și în 1915 membru titular, discursul de recepție intitulându-se *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale*. Face parte în 1918 din guvernul Alexandru Marghiloman, ca ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, sub îndrumarea sa elaborându-se legea pentru organizarea eforiilor școlare și cea privitoare la școala pregătitoare și seminariile normale, votate în Parlament, dar anulate după ce semnatarul Păcii de la București demisionează. În 1919 publică volumul *Altă creștere: școala muncii*, în 1930 i se tipărește cartea *Coordonate etnografice: civilizația și cultura* și tot în acest an, ca o încununare a activității sale științifice, lucrarea în două volume *Terra. Introducere în geografie ca știință*, de referință în domeniu. Demisionează din învățământ în 1938. După ce în 1940 îi apare lucrarea *Trilogii: știința-școala-viața*, i se mai editează în 1946 volumul de însemnări memorialistice și confesiuni *Premise și concluzii la „Terra”*. În 1946 prezintă la Academia Română ultima sa comunicare, *De senectute. Bătrânețea în cadrul muncii pentru cultură*. Doi ani mai târziu, în

urma reorganizării Academiei Române, este eliminat din rândurile acesteia.

Obligațiile didactice și științifice ale disciplinei căreia **M.** i s-a dedicat – geografia – vor pune în umbră preocupările omului de litere, dar nu le vor înlătura. Aceasta în ciuda faptului că, spirit pozitiv, practician și teoretician al științei, cărturarul era împotriva „literaturizării”, a stilului calofil în cercetare. Respinge „geografia pitorească”, foiletonul și eseistica, „stilul făcut”, aderând la atitudinea maioresciană față de stilul „multicolor”. Pe urmele lui Lessing din *Laokoon*, este interesat de aflarea hotărului dintre arte și mai ales dintre științe și arte. Știința nu se poate dizolva în metafore, iar arta nu se poate reduce la descrierea seacă a faptului brut. Știința demonstrează respectând adevărul lucrurilor, pe când arta, literatura sugerează, sunt marcate de subiectivitate, temperament, scopuri artistice sau nu (*Premise și concluzii la „Terra”*). Deosebit de interesantă, cu argumente extrase din domenii variate – economie politică, sociologie, etnologie, etnografie, filosofie, folclor, istoria literaturii și a științelor – este lucrarea *Coordonate etnografice: civilizația și cultura*. Definind cele două concepte și raporturile dintre ele, studiul amendează morfologia istoriei lui Oswald Spengler și încearcă să fundamenteze locul și rolul antropogeografiei și etnografiei printr-o supralicitare a factorului etnic în dauna celui social. Conservator în politică, **M.** este tradiționalist și academizant în gândire, adversar tenace al formelor fără fond, etnicist în sens maiorescian. Adept al evoluționismului organic, aplică tezele pozitivismului și determinismului, insistând asupra principiilor cauzalității și interdependenței. Respinge ideea de influență, recunoscându-i oportunitatea numai în măsura în care este reclamată de nevoia de afirmare a fondului primar, autohton. Progresul poporului român, al spiritualității sale nu este posibil decât prin valorificarea substanței specifice, al cărei prototip îl constituie creația populară, miturile și obiceiurile, experiența vieții materiale, concentrată, perpetuată și valorificată în existența istorică. Drumul spre universalitate are o condiționare națională. Tot ceea ce i se pare teoreticianului un rod al influențelor exterioare (mișcarea de la „Contemporanul”, zolismul, simbolismul și poporanismul) este respins ca element aluvionar, ca atentat la evoluția organică. Preluând câștigurile acțiunii lui Titu Maiorescu pentru întoarea principiului estetic în literatura română, el

dezvoltă, după exemplul maestrului din epoca târzie a activității sale, și interesul pentru conținutul etic al actului literar, ca și pentru componenta etnică, interes pe care îl va extinde și în paginile revistei „Convorbiri literare” din perioada în care a condus-o. Atitudinile sale se afiliază doar aparent doctrinei sămănătoriste și mișcării de la „Sămănătorul”. **M.** este – în opțiunile lui literare – un neoclasic, însetat de armonie și echilibru. Nu respinge civilizația modernă, dar o consideră prost preluată, sursă de dezacorduri cu civilizația și cultura națională. Sunt idei care oferă substanță volumului *Primăvara literară* (1914), reunind câteva din studiile scriitorului, majoritatea apărute în „Convorbiri literare” și în „Sămănătorul”. Sunt abordate aici, cu referințe istorico-literare interesante, momente și personalități ilustrative pentru valoarea și preocupările literaturii române de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea. Publicată sub pseudonimul (frecvent utilizat) Soveja, cartea întrunește date și comentarii privitoare la crearea Junimii și la activitatea „Convorbirilor literare”, opera lui V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coșbuc, I. Creangă, I. Slavici, Duiliu Zamfirescu, I.L. Caragiale, Iacob Negruzzi, I. Al. Brătescu-Voinești, I. A. Bassarabescu, configurând un peisaj literar ce reprezintă în cultura românească o renaștere, o „primăvară” semănătoare de speranțe și atestând emanciparea geniului creator național. Se justifică orientarea „Convorbirilor literare” spre spiritul academizant, scientist, este elogiată personalitatea lui A.I. Odobescu, se exprimă dezacordul față de atitudinea din culisele vieții politice și gazetărești cu privire la interesul național, este deplânsă pierderea independenței de gândire și de acțiune a scriitorilor, cauzată de spiritul mercantil (*Americanism literar*) și se afirmă încrederea față de perspectivele literaturii române sub semnul originalității. Cel mai important studiu inclus în volum este micromonografia *Titu Maiorescu*, text cu o primă formă în 1910, când Maiorescu împlinea șaptezeci de ani, și reluat cu două capitole noi (*În amintirea lui Titu Maiorescu și Atitudinea lui Titu Maiorescu în timpul invaziei*), într-un volum sub titlul *Titu Maiorescu. Cu un portret din tinerețe* (1925); un comentariu-sinteză, *Din viața lui Maiorescu*, încheie seria în 1941, în *Convorbiri literare*. Lucrarea din 1910 este prima încercare de prezentare monografică a personalității și operei lui Titu Maiorescu, interesul ei fiind cu atât mai mare, cu cât, după cât se pare,

a avut nu numai încuviințarea, ci și participarea celui căruia îi era consacrată. Se află aici informații, date și amănunte pe care nu le putea cunoaște decât cineva care trăise în apropierea imediată a lui Maiorescu sau pe care, poate, le oferise Maiorescu însuși. Singura operă de imaginație a lui **M.** (semnată Soveja) este culegerea de nuvele *Oameni de la munte* (1920), dedicată „celor care au luptat în Zboina, pe Răchitaș, la Cocoșilă, Mărăști, Muncel și Oituz pentru apărarea munților” și purtând un motto celebru: „Torna, torna, fratre”. Aparent independente, nuvelele *Moșnegii*, *Buruiană*, *Pribeagul*, *Fagul*, *Învățătorul din Pădureni*, *Un bursuc*, *Ciutacul*, *Hoțul*, *Suflete necăjite*, *Visul Maicii Domnului* sunt unite prin intenția scriitorului de a realiza monografia existenței unei zone umane nealterate de intervenția civilizației și a culturii urbane, prin exploatarea elementului istoric, etnografic și folcloric, utilizarea evocării, descripției, portretului, observației realiste, toate întrunite spre a deștepta „măcar în câțiva cititori interesul pentru minunatele însușiri ale unei lumi ce stă să apună”. Volumul *Premise și concluzii la „Terra”* constituie, în esență, o autobiografie și conține „amintiri și mărturisiri”, pagini care pot fi subsumate jurnalului memorialistic dominat de evocare. Sunt creionate figuri de mari personalități, situații reconstituite în spiritul adevărului, dar nu fără culoare, confesiuni patronate de directețe, mărturii ale unui om cu propensiune spre iscodirea sensurilor vieții.

SCRIERI: *Ideile lui J.-J. Rousseau asupra educației*, București, 1892; *Către noua generație*, București, 1912; *Ofensiva națională*, București, 1913; *Poporul*, 1913, București, 1913; *Primăvara literară*, București, 1914; *Școala poporului*, București, 1918; *Altă creștere: școala muncii*, București, 1919; *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale*, București, 1920; *Oameni de la munte*, București, 1920; *Titu Maiorescu Cu un portret de tinerețe*, București, 1925; *Optimismul lui Eminescu*, București, 1936; *Trilogia științei: cercetător-erudit-savant*, București, 1939; *Trilogii: știința-școala- viața*, București, 1940; *Creștinismul românesc*, București, 1941; ed. îngr. Dora Mezdrea, pref. Dumitru Muster, București, 1995; *Episcopul Melchisedec. Amintiri*, Cernica, f.a.; *Opere complete*, I, partea I-II, București, 1943; *Premise și concluzii la „Terra”*, București, 1946; *Opere alese*, îngr. Vintilă Mihăilescu, București, 1967; *Civilizație și cultură*, îngr. și pref. Gheorghiță Geană, Iași, 1986; *Scrieri despre educație și învățământ*, îngr. Dumitru Muster, București, 1992; *Discursuri, conferințe*, vol. II: *La ceas de taină*, îngr. și pref. Costică Neagu și Ion Gr. Cherciu, Focșani,

2000–2001; *Scrisori către Constantin Brătescu*, îngr. Mircea A. Diaconu, Iași, 2001; *Synopsis*, îngr. și pref. Costică Neagu, Focșani, 2002; *Etnografie*, pref. Gheorghiță Geană, Focșani, 2006; *Caiete*, I, Focșani, 2012.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, IV, 212–217, X, 323–330; Dragomirescu, *Scrieri*, 67–78; Trivale, *Cronici*, 174–177; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 201; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 570–571, *Ist. lit.* (1982), 643; Ornea, *Poporanismul*, 470–477; Victor Tufescu, *Simion Mehedinți*, București, 1994; *Simion Mehedinți*, DCS, 213–216; Dorin-Liviu Bîțoi, *Izvoare dezghețate*, RL, 2000, 11; Al. Melian, *Simion Mehedinți*, VR, 2002, 3–4; *Dicț. scriit. rom.*, III, 165–167; Al. Săndulescu, *Un pedagog național*, RL, 2003, 32; Rusu, *Membrii Academiei*, 332–333; Liviu Papuc, *Simion Mehedinți – perpetuator al spiritului junimist*, CL, 2007, 12; Cassian Maria Spiridon, *Un geograf printre convorbiri*, CL, 2007, 12; Mihăilescu, *Lit. rom. postceașism*, III, 64–66; Costică Neagu, *Simion Mehedinți*, ed. 2, pref. Gheorghiță Geană, Galați, 2007; Costică Neagu, *Simion Mehedinți – prozator și publicist*, Focșani, 2009. **AL.H.**

MÉHES György (pseudonim al lui Nagy Elek; 14.V.1916, Odorheiu Secuiesc – 10.IV.2007, Budapesta), traducător. După studii secundare la Colegiul Reformat din Cluj (1933), urmează Facultatea de Drept a Universității „Ferdinand I” din același oraș, absolvind-o în 1938. Lucrează ca ziarist la cotidianul clujean „Keleti Újság” (1938–1944), apoi ca redactor al publicațiilor „Világosság” (1944–1948), „Falvak Dolgozó Népe” (1948–1950), „Művelődési Útmutató” (1950–1952). Din 1952 devine scriitor liber profesionist. A făcut critică de teatru la „Pásztorház” și „Ellenzék”.

Autor de proză pentru copii și tineret, **M.** este și un dramaturg de limba maghiară din România jucat pe multe scene. De asemenea, a tradus în maghiară din proza și dramaturgia română clasică și contemporană. De remarcat este versiunea din 1949 a comediei *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, preluată în mai toate edițiile maghiare din operele dramaturgului. Activitatea sa a fost recompensată cu Premiul Kossuth (2002) și cu Premiul Academiei Europene (Viena, 2005).

Traduceri: I.L. Caragiale, *Elveszett levél* [O scrisoare pierdută], București, 1949, *Ket sorsjegy* [Două loturi], București, 1949; Eusebiu Camilar, *Fergeteg* [Negura], I–II, București, 1949–1950; Ioan Slavici, *A hajnal tündére* [Zăna Zorilor], București, 1953; Vladimir Colin, *Mesék* [Basmе], București, 1956, *Az üvegszarvas* [Basmеle Omului], București, 1960; Eugen Barbu, *A bakter s a fia* [Oaie și ai săi], București, 1961; Petre Sălcudeanu, *Szembesítés* [Front fără tranșee], București, 1963.

Repere bibliografice: Balla Ernő, *Eusebiu Camilar*, „*Fergeteg*”, UTK, 1949, 6; Kelemen Béla, „*Elveszett levél*”, *Caragiale szinműve új magyar fordításban*, UTK, 1949, 11; Páll Árpád, „*Negura*”, UTK, 1949, 14; Antal Péter, *Petre Sălcudeanu*, „*Szembesítés*”, IGZ, 1964, 6; Constantin Olariu, *Méhes György*, LCF, 1968, 23; *Rom. magy. ir. lex.*, III, 538–540; *Új magyar irodalmi lexikon*, Budapesta, 1994, 353; Irina Petraș, *Clujul literar (1900–2005)*, Cluj-Napoca, 2005, 79; Dan Fornade, *Personalități clujene*, Cluj-Napoca, 2007, 354–355. **O.K.**

MEIȚOIU, Ioan (4.VIII.1927, București – 2.VIII.1997, București), poet, prozator, folclorist. Colaborarea la unele ziare și reviste, precum „*Luptătorul bănățean*”, care îi găzduiește primele versuri în 1947, îi asigură lui M. admiterea la Școala de Literatură „M. Eminescu” și apoi la Facultatea de Filologie din București, absolvită în 1954. Era, totodată, redactor la „*Caietul literar*” (1950–1952) și la „*Pentru patrie*” (1952–1954). Cititorilor obișnuiți ai revistei din urmă li se adresează în primul rând și plachetele *Steaua de pe armă* (1954), cu care debutează editorial, *Stele fără amurg* (1959) și *O mie de cânturi* (1964). În interval mai dă la lumină tălmăcirii din poezia de război sovietică (*Lauri*, 1957, *Cronica de front* de A.T. Tvardovski, 1961). Ulterior M. este activist la Casa Centrală a Creației Populare și la Casa Creației Populare și a Mișcării Artistice de Amatori din cadrul Consiliului Culturii și Educației Socialiste, la aceasta ajungând director pe la sfârșitul deceniului al șaptelea al secolului trecut. În sistemul instituției de „educare a maselor” de sub tipar îi ies numeroase texte de „brigadă artistică”, „montaje literar-muzicale”, „scenarii”, „poeme scenice”, „evocări” etc., multe cu colaborarea unor compozitori de prestigiu, precum Dimitrie Cuclin, Laurențiu Profeta, Marțian Negrea, Gheorghe Dumitrescu ș.a. Se adaugă o suită de antologii din așa-zisul „folclor nou” ori din producțiile noi ale poezilor-țărani ori ale pictorilor naivi bănățeni, precum și „monografia” *Spectacolul nunților* (1969). A mai colaborat îndeosebi cu versuri la „Familia”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „România literară”, „Steaua”, „Viața românească” ș.a. În vitrine M. mai este prezent cu însemnări de călătorie în spațiul scandinav mai ales și cu un nou volum de poezii – *Gravuri rupestre* (1980). După decembrie 1989 numele îi apare pe coperta a peste zece volume cuprinzând poezii și memorialistică.

În *Steaua de pe armă* și în *Stele fără amurg*, precum și în ciclul *Inscripție pe armă* din *O mie de*

cânturi, lipsa de originalitate minează în mare parte atât „cronica de front”, cât și „galeria de tablouri” din revoluția sovietică ori din „lupta antihitleristă a Armatei Roșii”. Secvențe de lirism real se ivesc totuși ici-colo, fie în schițe de peisaj (*Ostașul, Mărturisirea din primăvară*), fie în sugestia unor stări prin care trec „personajele” (*Drum către țară*). În ciclul *Puncte cardinale*, din volumul tipărit în 1964, se încearcă o lărgire a ariei tematice, aici remarcându-se un fel de entuziasm cvasifuturist în fața „podurilor de oțel”, a „marelui bluming” reșițean, a furnalelor hunedorene ori a „digului puternic” din Bărăgan. Subordonate necondiționat iluzoriului scop educativ, numeroasele „evocări”, „poeme scenice” și „poeme dramatice muzicale” eșuează, chiar și cele mai elaborate abundând în declamații emfatice ori în pasaje de factură publicistică. În schimb, volumul *Gravuri rupestre* cuprinde piese ce scapă de servituțile ideologice. „Gravurile” refac un spațiu arhaic, în care se ivesc „drăgaica” și „caloianul”, „sâmbra” și „strigarea peste sat”, „călușul”, „corinda” și „descântecul”, „masa tăcerii” și „coloana infinitului”. Efectul este însă diminuat uneori de explicațiile specialistului. Deși recomandat de Mihai Pop, antologia *Folclor poetic nou* (1965) nu are valoare științifică, cuprinzând piese fabricate de activiști culturali, prelucrări de poezii culte, versuri împrumutate – fără mențiuni bibliografice – din alte colecții de prelucrări. Și *Spectacolul nunților*, prezentat de autor și de prefațatorul D. Panaitescu-Perpessicius drept „monografie”, nu e decât o inventariere a formelor pe care le iau secvențele ceremonialului nupțial în diverse regiuni, iar *Folclorul și educația estetică a maselor* (1968) e în fond un simplu îndreptar metodologic, puternic ideologizat, pentru „cei ce lucrează nemijlocit în sistemul culturii de masă”. În sfârșit, anunțat deseori, studiul „ritualurilor folclorice de trecere” nu a mai apărut. În schimb, foarte liber se mișcă M. în relativ bogatele sale însemnări de călătorie în spațiul nord-european. În cărțile ce se succedă în ritm alert – *Norvegia* (1971), *Scrisori din Scandinavia* (1975), *Porțile Nordului* (1977), *Călătorie în Țara Fiordurilor* (1980), *Soarele alb de la miezul nopții* (1985) – alternează impresiile personale, paginile de reportaj, cu informații enciclopedice asupra țărilor scandinave, consemnarea convorbirilor cu localnici, dintre care unii sunt specialiști în domeniul mitologiei străvechi. Formula aceasta e reluată peste câțiva ani într-un „jurnal mexican” intitulat

La vest de Yucatan (1995), în „călătoria în mitologia nordică” *Am fost în Walhalla* (1996), precum și în incursiunile în mitologia Peninsulei Balcanice – *Pe urmele Călărețului trac* (1996), *În căutarea lui Orfeu* (1996) și *Între columne și zei* (1996). O inovație constituie aici inserția unor „diptice” ori „triptice” poetice. În acestea, ca și în plachetele *Planeta și pasărea* (1992), *Eros prin anotimpuri* (1993), discursul liric devine mai obscur, ermetic, încărcat de simboluri și referințe mitice. Totul, inclusiv poeziile erotice, lasă o impresie de afectare livrescă.

SCRIERI: *Steaua de pe armă*, București, 1954; *Stele fără amurg*, București, 1959; *Brigăzile artistice de agitație, o mișcare de masă*, București, 1960; *Cântă inimă!*, București, 1962; *Flori de lumină pe Argeș*, București, 1964; *O mie de cânturi*, București, 1964; *Folclorul și educația estetică a maselor*, București, 1968; *Suntem argonauții acestor timpuri*, Timișoara, 1969; *Spectacolul nunților*, pref. D. Panaiteșcu-Perpessicius, București, 1969; *Oglindile soarelui*, pref. Victor Eftimiu, București, 1970; *Norvegia*, București, 1971; *Avram Iancu*, Arad, 1972; *Columnele patriei*, pref. Victor Eftimiu, București, 1973; *Scrisori din Scandinavia*, București, 1975; *Balada Lotrului*, Râmnicu Vâlcea, 1975; *Itinerar de glorie* (1877), București, 1977; *Porțile Nordului*, Craiova, 1977; *Bărbați ai acestui pământ*, București, 1979; *Evocări la răsăritul soarelui*, București, 1979; *Proclamația*, Brașov, 1979; *Lăncile din Apuseni*, Alba Iulia, 1979; *Gravuri rupestre*, București, 1980; *Călătorie în Țara Fiordurilor*, București, 1980; *Gorunul lui Horea*, București, 1984; *Soarele alb de la miezul nopții*, București, 1985; *Eroii au purtat acest nume*, București, 1988; *Planeta și pasărea*, București, 1992; *Eros prin anotimpuri*, București, 1993; *Lângă zăpezile înalte*, București, 1993; *Eternul Sisif*, București, 1994; *La vest de Yucatan*, București, 1995; *Privind spre steaua Vega*, București, 1995; *Pe urmele Călărețului trac*, București, 1996; *Am fost în Walhalla*, pref. Romulus Vulcănescu, București, 1996; *În căutarea lui Orfeu*, București, 1996; *Între columne și zei*, București, 1996. **Antologii:** *Priveliști și oameni*, București, 1957; *Patriei*, București, 1958; *Lumină din august*, București, 1959; *Folclor poetic nou*, pref. Mihai Pop, București, 1965; *10 poeți țărani*, pref. Al. A. Philippide, București, 1973; *Stare de dor. Poeți și pictori țărani*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1983; *Flori lângă izvoare*, București, 1985; *Flacăra vieții*, București, 1987.

Repere bibliografice: Popa, *Dicț. lit.* (1977), 346; Romulus Vulcănescu, *Dicționar de etnologie*, București, 1979, 380; *Lit. rom. cont.*, 270–271; C. Alexandru, „Gravuri rupestre”, ARG, 1981, 2; Ion Velican, „Gravuri rupestre”, O, 1981, 16; Vasile Vetișanu, „Gravuri rupestre”, CNT, 1981, 36; Valentin Tașcu, „Gravuri rupestre”, ST, 1981, 9; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 581–582.

V.D.

MELCHISEDEC, episcopul (15.II.1823, Gârcina, j. Neamț – 16.V.1892, Roman), cărturar. Fiu al preotului Petru Ștefănescu, **M.** (al cărui prenume la botez era Mihai) și-a făcut studiile la Seminarul de la Socola din Iași (1834–1843), unde se și călugărește. După absolvirea Academiei Teologice din Kiev (1851), obține titlul „magistru în teologie și litere” și e numit profesor la școala la care fusese elev. Între 1856 și 1864 este director al Seminarului din Huși și locțiitor de episcop. Ulterior va fi episcop al Dunării de Jos (1865–1879) și al Romanului (1879–1892). **M.** era și o personalitate politică a vremii sale, fiind printre fruntașii luptei pentru Unire. Preocupările istorice au determinat alegerea sa, în 1870, ca membru al Societății Academice Române.

Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac (1884) este un studiu foarte documentat, construit de **M.** cu rigoarea omului de știință și scris cu o frază sigură, însuflețită uneori de patosul argumentației sau de căldura caracterizării, dar, așa cum s-a demonstrat mai târziu, fundamentat pe o ipoteză falsă. În acest volum este publicată și traducerea scrierii atribuite lui Țamblac, *Martiriul sântului, slăvitului martir Ioan cel Nou care s-a martirizat în Cetatea Albă*, făcută de **M.** Tot el alcătuiește biografia lui Antim Ivireanul, tipărită ca prefață la prima ediție a predicilor mitropolitului (1886). De interes pentru cultura românească veche este și *Catalog de cărțile sârbești și rusești manuscrise vechi ce se află în biblioteca sântei Mănăstiri Neamțului* (1884). Principalele sale scrieri istorice – *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemene numire* (1869) și *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman* (I–II, 1874–1875) – sunt temeinice lucrări în domeniu. Prima este un studiu complex, care conține și biografiile unor oameni de cultură, precum și capitole independente, între care mai important este *Noțiuni istorice relative la istoria limbii române*. Notele de călătorie (*O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina*, „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, 1883) nu intră în sfera literaturii. Teolog erudit, **M.** a publicat numeroase manuale, exegeze și traduceri de opere religioase, între care și omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur. În toate textele se arată adept al înnoirii lexicului și sintaxei limbii din vechile cărți bisericești.

SCRIERI: *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemene numire*, București, 1869; *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, I–II, București, 1874–1875; ed. îngr. și introd Tudor Ghidăanu, Roman, 2008; *Biografia prea*

sânțitului Dionisie Romano episcopul de Buzău, București, 1882; *Proiect de reglement pentru revizuirea și editarea cărților bisericești*, București, 1882; *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, 1884; *Catalog de cărțile sârbești și rusești manuscrise vechi ce se află în biblioteca sânteii Mănăstiri Neamțului*, Iași, 1884; *Notițe biografice despre mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul*, în Antim Ivireanul, *Predice făcute pe la praznice mari*, îngr. și pref. Ioan Bianu, București, 1886, V–XXII; *Despre ortodoxie, națiune și alte chestiuni de actualitate*, îngr. și pref. Alexandru Jinga, București, 2006; *Cuvinte din cuvânt*, îngr. Pimen Costea, Roman, 2011.

Repere bibliografice: Ioan Kalinderu, *Episcopul Melchisedec*, București, 1894; Constantin C. Diculescu, *Episcopul Melchisedec*, București, 1908; Gheorghe Dincă, *Episcopul Melchisedec (1823–1892). Viața și faptele*, București, 1939; Simion Mehedinți, *Episcopul Melchisedec. Amintiri*, Cernica, s.a.; *Dicț. lit.* 1900, 559–560; Eftimie, episcopul Romanului și al Hușilor, *Episcopul Melchisedec Ștefănescu*, Roman, 1982; Dan Zamfirescu, *Întâiul scriitor român*, LCE, 1983, 19; Alexandru V. Diță, *În legătură cu paternitatea primei scrieri în proză a literaturii române*, LCE, 1983, 44, 1984, 10; Dan Zamfirescu, *Grigore Țamblac. Legenda lui în cultura română*, MS, 1986, 4; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 445–447; Vasile Vasile, *Episcopul Melchisedec Ștefănescu*, Roman, 2010; Tudor Ghideanu, Preda Ghideanu, *Melchisedec al României*, ed. 2, Iași, 2011. C.T.

MELE, revistă apărută la Honolulu, în Hawaii, între 1965 și noiembrie 1992 (mai mult de nouăzeci de numere), avându-l ca editor pe Ștefan Baciuc. Apariție inițial trimestrială, subintitulată „Scrisoare internațională de poezie”, **M.** are începând din 1974 un supliment anual, un „caiet special”, consacrat unui singur poet (străin sau român din exil ori din țară) sau unui loc cu semnificație specială în biografia editorului (Râmnicu Vâlcea, Brașov). Suplimentul, de douăzeci de pagini cu text șapirografiat, este scris în limbile română, spaniolă, portugheză, franceză și engleză. Multe ilustrații, desene și portrete de Hans Mattis-Teutsch, Șt. Eleutheriade, A. Demian, Marcel Iancu, Radu Maier, Ortega Leyton, Marion de Champ, Vintilă Horia (autoportret) ș.a. dezvăluie factura modernistă a acestei publicații pe care – afirmă Mircea Popescu într-o cronică din „Revista scriitorilor români” (München) – „o scrie, o conduce, dar cred că o și bate la mașină «poetul tânăr» de odinioară, adică din țară și de totdeauna, Ștefan Baciuc, căutător și descoperitor de comori lirice”. Într-un *Cuvânt lămuritor din Honolulu* (caietul special din 1974), Ștefan Baciuc mărturisește că rațiunea publicației stă în continuarea

preocupării sale de a descoperi și a lansa tinere talente și a activității începute în anii '40 la „Universul literar”: „În 1953–56 la Rio de Janeiro, pe când conduceam suplimentul literar al cotidianului «Tribuna da imprensa», am avut ocazia să împlinesc un meșteșug asemănător... Același lucru îl încerc din 1965 încoace în Honolulu în paginile «Scriitorii internaționale de poezie Mele» (cuvânt care în limba hawaiană înseamnă *poezie*) și acest efort a însemnat afirmarea celei dintâi generații de poeți tineri într-un stat al Americii, cunoscut mai mult pentru ananas, turism și «hule» din Waikiki. Cam în același timp am risipit în reviste și suplimente literare din America Latină și Europa numeroase traduceri, mai cu seamă din poeți tineri din România [...]. Caietul de față cuprinde o parte din activitatea aceasta și n-are alt scop decât să spună «bună ziua» celor vechi și noi, care au crezut și cred în poezie”. În paginile **M.** se întâlnesc semnăturile unui foarte mare număr de poeți români din toate generațiile: Haig Acterian, G. Arabolu, Ștefan Baciuc, Andrei și Dominic Brezianu, Al. Busuioceanu, Gh. V. Bumbescu, N. Carandino, George Ciorănescu,

Ioana Crăciunescu, Miron Kiropol, Ilie Constantin, Aron Cotruș, Andrei Codrescu, Magdalena Constantinescu, Grigore Cugler, Virgil Ierunca, Dinu Ianculescu, Vintilă Horia, N.I. Herescu, Florica Elena Lorinț, Traian Lalescu, Șt. Munteanu, Valeriu Oişteanu, Petre Pascu, N. Petra, V. Posteuca, Eugen Relgis, Teodor Scarlat, Horia Stamatu, Mira Simian, Margareta Sterian, Marin Sârbulescu, Doina Uriariu ș.a. În caietele speciale dedicate scriitorilor români (Ion Barbu, Grigore Cugler, Urmuz, Marin Sârbulescu, Victor Valeriu Martinescu, Mira Simian, Haig Acterian, Emil Gulian ș.a.), **M.** publică, de asemenea, texte memorialistice și cronici la volume de versuri, semnate de Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Paul Goma, Pericle Martinescu, Emil Cioran, Al. Paleologu, Sanda Stolojan ș.a. În ceea ce privește scriitorii străini, predilecția pentru lirica latino-americană este evidentă. **M.P.-C.**

MELIAN, Alexandru (27.II.1939, Luizi-Călugăra, j. Bacău), istoric literar. Este fiul Alexandrinei Melian (n. Bârză) și al lui Vasile Melian, învățători. Urmează școala elementară în comuna natală, învață la Școala Medie Tehnică de Drumuri și Poduri din Bacău (1952–1953) și la Centrul Școlar de Energie Electrică și Electrotehnică „Iosif Rangheț” din București (1953–1955), absolvind în 1956, la Bacău, prin examen de diferență, și liceul. Funcționează ca profesor suplinitor la școala din Luizi-Călugăra (1956–1958) și ca metodist al Casei de Cultură din Târgu Ocna (1958–1960), apoi urmează Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1960–1965), unde rămâne ca preparator, parcurgând toate treptele până la gradul de profesor (2001). Obține titlul de doctor în filologie în 1973 cu o teză despre Traian Demetrescu. În perioadele 1990–1995 și 2002–2004 funcționează ca lector de limba și civilizația română la Universitatea „Stendhal” din Grenoble (Franța). Debutează în 1956 la „Contemporanul”, iar prima carte, monografia *Traian Demetrescu*, îi apare în 1983. Mai colaborează la „Analele Universității București”, „Limbă și literatură”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Luceafărul”, „Adevărul literar și artistic” ș.a. În anii '80 a pus la cale, de unul singur, câteva acțiuni subversive împotriva regimului: redactează și difuzează manifeste, trimite scrisori de protest Comitetului Central al PCR și al UTC, ziarelor „Scânteia” și „România liberă”, revistei „Flacăra”, precum și ambasadorilor Austriei și SUA, prezentând situația

dezastruoasă a țării și denunțându-i pe principalii vinovați (cuplul ceașist). În august și în noiembrie 1989 postul de radio Europa Liberă îi difuzează un amplu și vehement text venind ca din partea Frontului Salvării Naționale, ceea ce pare o sintagmă fără acoperire, creată spre a conferi autoritate scrisorii sale și a induce în eroare Securitatea. Drept urmare, aceasta îl identifică pe **M.** și îl pune sub urmărire.

Preocupările lui **M.** se axează pe cercetarea istoriei literare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și de la începutului secolului următor. După câteva studii despre presa literară, unele incluse ulterior în volumul colectiv *Reviste literare românești în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea* (1974), publică monografia *Traian Demetrescu*, cea mai completă lucrare de acest gen consacrată scriitorului, după cele datorate lui N. Zaharia, Emil Manu și C. D. Papastate. Partea ei cea mai originală ca interpretare îl plasează pe Tradem între Al. Macedonski și M. Eminescu, adică între poetica simbolismului incipient și poetica romantică, identificând atitudini, teme și cuvinte-cheie care fac din poet un precursor al simbolistilor, dar și un eminescian cu o sensibilitate distinctă, „efeminată și maladivă, lipsită de nota titaniană” a modelului. Monografia îi deschide astfel lui **M.** drumul către opera marelui poet. *Eminescu, univers deschis* (1987) aduce contribuții și sugestii interpretative privind mai ales absolutul („nostalgia nemarginilor”), demiurgia (cu sursele ei – gândirea, somnul, visul și „aducerea-aminte”), visul (cu funcțiile lui – existențială, creatoare și gnoseologică), însă cea mai importantă cercetare se referă la „orizonturile negației”, urmărite la nivelul întregii opere, care e „o expresie a negației”. *Mihai Eminescu – poezia invocației* (1999) e o culegere de studii și eseuri, între care textul anticipat de sintagma din titlu se dovedește și cel mai substanțial: invocația ca gest fundamental, depășind palierul retorico-stilistic și devenind atitudine existențială. Și alte articole cercetează tema negației și a absurdului ori preiau discuția asupra unor mituri, instituie paralele (*Luceafărul* și *Legenda ciocârliei* de V. Alecsandri, poezia filosofică a lui Eminescu și psalmii arghezieni), sondează diferența specifică din scrierile gazetarului, recenzează critic ediții, resuscită sintagme devenite clișeu („poetul nepereche”), intervin în disputa deschisă de revista „Dilema” în 1998 cu privire la Eminescu. Unghiul critic se lărgește în *Polemici implicite* (2003). Prin adjectivul din titlu **M.** își propune discutarea ideii, nu a emitentului ori a

susținătorului ei, altfel spus, o polemică impersonală, cu finalitate exclusiv constructivă. Eminescu ocupă și aici interesul de prim-plan – studiul publicisticii, ideea că poemul *Călin* (*File din poveste*) nu e un basm, reacții la contestatarii mitului Eminescu –, însă culegerea cuprinde și articole, uneori în stil didactic, despre C. Negruzzi nuvelistul, Alecu Russo (valorificarea aspectelor epice și lirice ale operei), Creangă (limbajul „coțcăresc”), I.L. Caragiale ca personaj, Macedonski (prozatorul din *Thalassa* și evoluția teoreticianului de la tradițional la modern), Octavian Goga (despre poezie) ș.a. Interesante documentar sunt cele câteva „fișe de istorie literară” despre reviste puțin cunoscute („Concordia” din Pesta, „Independentul literar” din București ș.a.). Există în sumar și o secțiune autobiografică, în care **M.** încearcă să clarifice gesturile sale de contestare a regimului ceaușist (în altă secțiune a cărții **M.** se ocupă și de strategiile retorice antitotalitare) și de implicare a sa în evenimentele din decembrie 1989. Ediția M. Eminescu, *Icoane vechi și icoane nouă* (*Pagini de ziar*) (1975), alcătuită în colaborare cu Gh. Bulgăr, are meritul de a fi inclus articole ce nu mai fuseseră reeditate în timpul regimului comunist.

SCRIERI: Traian Demetrescu, Craiova, 1983; *Eminescu – univers deschis*, București, 1987; *Mihai Eminescu – poezia invocației*, București, 1999; *Polemici implicite*, București, 2003. **Ediții:** M. Eminescu, *Icoane vechi și icoane nouă* (*Pagini de ziar*), introd. edit., București, 1975 (în colaborare cu Gh. Bulgăr); *Drumuri și zări. Antologie a prozei românești de călătorie*, București, 1982 (în colaborare cu Șt. Cazimir, Viorica Diaconescu, Florin Manolescu și Petre Nicolau).

Repere bibliografice: Dan C. Mihăilescu, „Traian Demetrescu”, CNT, 1983, 32; Ioan Holban, *Descrieri și aforisme*, CRC, 1988, 3; Zenovie Cărlugea, „Eminescu – univers deschis”, LCE, 1988, 3; Valeriu Anghel, *Imperativitatea modelelor*, „Dialog” (Focșani), 2000, 2; Eugen Budău, „Mihai Eminescu – poezia invocației”, ATN, 2000, 5; Teodor Vărgolici, *Poezia invocației la Eminescu*, ALA, 2000, 4; *Dicț. scriit. rom.*, III, 167–168; Liviu Grăsoiu, *Nu doar Profesor*, LCE, 2004, 25; Budău, *Bacăul lit.*, 516–517. **N.M.**

MELIDON, George Radu (13.III.1831, Roman – 11.V.1897, Roman), poet, prozator. Este fiul Ecaterinei și al lui Gheorghe Melidon, dascăl la școala de pe lângă Episcopia Romanului. A învățat la Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană). Din 1856 funcționează ca profesor de mitologie, retorică și poetică la Gimnaziul Central din același oraș. În 1857 e șef de secție în Ministerul Cultelor

și Instrucțiunii Publice din Moldova, iar în 1860 director în același minister. Mutat la București ca director general al învățământului din România (1862–1864), se ocupă îndeaproape de dezvoltarea învățământului sătesc. Revizor, apoi inspector școlar în mai multe județe, este chemat în 1867, când se organizează Școala Normală de Învățători din București, în fruntea instituției. În 1881 se pensionează și, retras la Roman, continuă să activeze ca profesor suplinitor la gimnaziu. Un frate, Grigore, profesor la Academia din Iași, a scris și el versuri.

Preocupările lui **M.** sunt predominant didactice. El scoate, astfel, în mai multe ediții, o „carte de cetire” (tradusă din F. Ph. Wilmsen), o „carte de lectură”, un „manual al învățătorului”, o „istorie națională pentru popor”. În almanahuri, în publicațiile vremii („Zimbrul”, unde a debutat în 1851, „Foiletonul Zimbrului”, „Foița de istorie și literatură”), scrie articole pe teme politice, sociale, comerciale (unele fiind transpuse din franțuzește). Un pedagog rămâne și în chestiunile de literatură. Dedicată lui Dimitrie Gusti, lucrarea *Regule scurte de versificație română* (1858) are trei secțiuni: reguli generale de versificație, licențe poetice și defecte de versificație, prozodia poetică aplicată la versificația modernă. **M.** însuși e un versificator sânguincios și pedestru, înrăurit de poezii vremii, mai ales de Grigore Alexandrescu, cum se observă în poeziile apărute în „Foiletonul Zimbrului”, „Almanah pentru români”, „Almanah de învățătură și petrecere”, „Secolul” ș.a. El caută în trecutul de slavă învățăminte și îndemnuri pentru prezentul decăzut. Lirica patriotică are un caracter militant, uneori cu accente de marș eroic, iar lirica de dragoste, cu supărătoare dulcegării, nu iese din nota convențională. Peisajul predilect e acela nocturn, mângâiat de razele lunii, dar autorul nu are un deosebit simț al naturii. Câte o încercare de alegorie sau de filosofare emană un iz didacticist. Câteva traduceri „imitative” din Schiller (în „Foiletonul Zimbrului”, „Almanah de învățătură și petrecere”, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”) au defecte de rimă și infidelități de sens. O tălmăcire în proză din Lamartine apare în „Zimbrul” (1851), alta, din Plutarh, s-a păstrat în manuscris. Ceva mai interesant este prozatorul, mai ales cel din relatările de voiaj. *Călătorie în Moldova de sus* („Foiletonul Zimbrului”, 1855–1856) e un jurnal instructiv în felul lui, dezvăluind o conștiință politică mereu trează. În *De la Iași la Roman* („Almanah pentru români”,

1857) călătorul încearcă să fixeze fizionomia variată a unei politii. A compus și un *Irod național* (1895), cu evidente implicații politice. Cu *Un vis curios* („Almanah de învățătură și petrecere”, 1857), **M.** poate fi omologat ca primul autor SF român.

SCRIERI: *Regule scurte de versificație română*, Iași, 1858; reed. fragm. în *Poetici românești*, îngr. și introd. Olimpia Berca, Timișoara, 1976, 65–83; *Istoria națională pentru popor*, București, 1876; *Irod național*, Roman, 1895. **Trădători:** F. Ph. Wilmsen, *Prietenul tinereții*, Iași, 1856.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, 221–223; Alex. Epure, *Profesorul Gh. Melidon*, Roman, 1943; *Ist. lit.*, II, 758–759; *Dicț. lit.* 1900, 560–561; Faifer, *Semnele*, 146–147; Mănuță, *Analogii*, 233–237; *Dicț. scriit. rom.*, III, 168–170.

MELINESCU, Gabriela (16.VIII.1942, București), poetă, prozatoare, traducătoare. Este fiica Mariei (n. Crăciun) și a lui Ioan Melinescu, ebenist. Urmează la București școala elementară și Liceul „Gh. Șincai”, apoi Institutul Pedagogic (1960–1963) și Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, luându-și licența în 1967. Este redactor la revistele „Femeia” și „Luceafărul” (1967–1975). În 1975, după încheierea unei relații furtunoase cu Nichita Stănescu, se stabilește în Suedia, căsătorindu-se cu editorul René Coeckelberghs. Debutază cu poezie la „Luceafărul” în 1959 și editorial în 1965 cu *Ceremonie de iarnă*. Mai colaborează la „Viața studentescă”, „România literară”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Steaua”, „Vatra”, „Apostrof”, „Secolul 20” și la diverse reviste de cultură din Suedia. A publicat și literatură pentru copii: *Bobinocarii* (1969), *Catargul cu două corăbii* (1969), „însemnări de scriitor” (memorialistică, ficțiune, reportaj) în *12 revelații* (1974), reluate în *33 de revelații* (1998), un volum de reportaje, în colaborare cu Sânziana Pop, *Viața cere viață* (1974) ș.a. La Stockholm publică în suedeză versuri, romane, culegeri de nuvele și jurnale, majoritatea traduse după 1989 în limba română. Este corespondent al „României literare” în Suedia. A tradus din suedeză în română din Emanuel Swedenborg, August Strindberg, Birgitta Trotzig, Sfânta Birgitta de Vadstena ș.a., iar din română în suedeză versuri de Ileana Mălăncioiu, Alexandru Lungu, Nichita Stănescu ș.a. A fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1972, 2000), Premiul „Nichita Stănescu” al Academiei Române (2001), Premiul Institutului Cultural Român pentru întreaga sa carieră (2004), Premiul Național „Mihai

Eminescu” pentru Opera Omnia (2005), iar în Suedia cu Premiul „De Nio”, acordat de Academia Suedeză (1989, 2003), Premiul Academiei Suedeze pentru promovarea literaturii suedeze în străinătate (2005), Premiul „Albert Bonniers” pentru Opera Omnia (2002) și pentru romanul *Mamma som Gud* (2010) ș.a. Este și artist plastic (pictor, gravor, desenator), cu expoziții personale de pictură și gravură în Elveția și Suedia.

Ceremonie de iarnă este o carte unică în poezia scrisă de **M.** (Mircea Martin), prin spontaneitatea și forța lirismului. Debutul se distinge printr-un limbaj poetic în care simplitatea melodioasă și copilărească se îmbină cu un metaforism neașteptat, uneori spectaculos prin acuitatea percepției concretului, mai ales în imaginile combustiei, ale „arderilor” senzoriale: „arde tot pământul unde trec băieții”, „și pân-la roșu arde viața mea” (*Cântec cu toată gura, Sărbătorile aerului*). Deși Gabriel Dimisianu plasează aceste „cântece” trădând o „sete frenetică de viață” într-o direcție contrară aceleia a generației din care **M.** face parte, se pot identifica mai multe elemente comune cu debutul congenerii Ileana Mălăncioiu. De fapt, după acest moment de vitalitate debordantă, în care poezia se confundă cu emoția și trăirea, **M.** va evolua pe orbita abstractizării și a conceptualizării. În *Ființele abstracte* (1966) și în *Interiorul legii* (1968) se simte dorința de interiorizare, care corespunde unei voințe de a transcende materia, nu dintr-o „greață” de materie – întrucât poeta rămâne fundamental o senzuală –, ci pentru a o atinge în esențialitatea ei primordială, pentru a ajunge la un fel de structură universală, la scheletul lumii și al „sentimentelor”. S-ar putea spune că **M.** suferă de aceeași „boală fără nume”, de același „nenumit”, ca și Nichita Stănescu. E o poezie obsedată de trecerea timpului, de golul dintre lucruri, de ochi, de vedere, de pierderea copilăriei și de așteptarea angoasată a unui alt miracol (al iubirii), de tensiunea dintre realitate și irealitate, dintre moarte și viață, dintre tiparul etern, paradisiac și forma aflată în infernul materiei și al timpului. Poemele se transformă din fluxuri ale emoției, în mozaicuri de imagini dispartate, care, în dezordinea lor uneori cvasionirică, pot surprinde sinestezic intuiții primordiale, o viziune a lumii sau a „sentimentelor”: „Necunoscut îmi e băiatul care este,/ are un vapor tras de un elefant fericit./ I-aș cere hainele cu împrumut/ Și câinii Angliei care l-au ispitit./ Stăm în pădure

deznădăjduiți/ și pâlpâie pe trunchiuri veverițe și apoi/ copacii se deschid și ne înghit/ în lemnul lor pe amândoi./ Și amețită se întunecă realitatea,/ păianjeni taie aerul pe care-l pierzi,/ din pulsul pieptului noi aruncăm cu sunete/ în bronzul clopotelor verzi” (*Desen pe o cămașă de băiat*). Un tragism latent, senin, hrănește această lirică a căutării semnelor (luminoase, dar și malefice) din sine și din lume. Tragismul nu exclude ludicul poeziei „de mahala”, în linia Miron Radu Paraschivescu – Tudor Arghezi – Ion Barbu: inventivitate lingvistică debordantă, plăcerea cuvântului popular, argotic sau arhaic, plăcerea licențiosului, a impudorii, a etalării limbajului, gustat în gratuitatea sa truculentă (*Părintească, Cântăreața Iosefina, Eufemia* ș.a.). Versurile din *Boala de origine divină* (1970) și din *Jurământul de sărăcie, castitate și supunere* (1972) precizează direcția poeziei pe care o scrie **M.**, încă nedesprinsă complet de sub tutela universului stănescian: suferința concretului, feminitatea chinuită de un rău fără nume, presimțirea morții, tensiunea angelic – infernal, vis – real (imaginea recurentă a femeii-pasăre infernale). Simbolurile și semnele abstracte alternează cu un limbaj care transcrie concretul, emoția violentă sau, dimpotrivă, memoria somnolentă, pentru ca *Împotriva celui drag* (1975) să se elibereze mai în profunzime de tentația abstractizării: abundă formulările adresative, întrebările (retorice), universul liric primește o infuzie de concretețe metaforică, renaște vitalitatea primă a poetei, acum o vitalitate întrebătoare, nu a unei descătușări adolescente, ci a unei zeități feminine care își descoperă regatul la granița dintre moarte și viață. Poeta se recunoaște în figura Persefonei, purtătoare de viață și de moarte, care aduce distrugere și rod, înfometată de trupul iubit, dar și dornică de a-l înghiți (22 iunie, *sfârșitul primăverii, Scrisoare I*). Tema iubirii izbucnește cu forță, o forță care provine și dintr-o perpetuă ambivalență și metamorfoză a sentimentului: liniște și neliniște, uniune eternă și despărțire iminentă, destin și blestem, putere și slăbiciune. Iubitul este mai ales fratele geamăn, dublul din cer, „dragul nostru”, „prietenul” și „dușmanul”, „adoratul mort” – acceptat, căutat, respins, pierdut. Deși păstrează adesea un caracter opac, ermetic, poemele își creează o realitate palpabilă a lor, sunt mai dinamice, mai coerente, organizându-se acum în jurul unor trame, mai mult sau mai puțin narrative. Odată cu volumul *Casa de fum* (1982), discursul

poetic, eliberat vizibil de obsesiile stănesciene, surprinde printr-un fel de (auto)referențialitate, poemul coincide cu actul spunerii, al vederii, cu gestică descrisă de el. În textele publicate în limba suedeză, unele transpuse apoi în română, precum *Oglinda femeii* (1986) și *Lumină din lumină* (1993), se discerne influența lui Strindberg sau a lui Swedenborg, pe care **M.** i-a și tradus ulterior. Livrescul se asimilează însă perfect în corpul poemului, autoarea îndreptându-se către un fel de lirism confesiv-simbolic, unde emoția trimite la o realitate-simbol, la o lume în care sensurile pot fi doar întrezărite de un ochi străin: poeme cvasiheraldice (*Legendă medievală*), filosofico-oculte (*Prieteni, Liturghie pe coșul pieptului*) sau descriind un cotidian subțiat până la simbolic sau vis (*Exercițiu, Sub un copac*). Proza poetei este parabolică (și de conotații politice), barocă, debordând de fantezie și de simboluri: soarele, lumina și întunericul, apa, focul (incendiul). Iubirea și moartea, căutarea sinelui și a jumătății mistice – marile teme ale poeziei și prozei ei – sunt de fapt căutări ale unei libertăți interioare, mod al ieșirii din spațiul închis

al propriei vieți și lumi. *Regina străzii* (1988, versiunea în română în 1991), cel mai reușit dintre romanele sale, alcătuit din povestiri plasate în același spațiu (strada Teiul Mare) și ale căror fire narative se întretaie, este o cronică în arabesc, alegorică și fantastică, în genul povestirilor evreiești sau al celor marquesiene, despre o lume care se zbate între real și ireal, între absurdul, cenușiul și misteriosul sens al existenței. Romanul *Acasă printre străini* (2003, editat în românește în 2004) și *Ghetele fericirii* (2006), nuvele scrise inițial în suedeză și traduse de autoare în limba română, propun o scriitură care îmbină autobiograficul, romanescul, poezia și simbolismul, într-o formulă personală, în care se întrezăresc laitmotivele traumatice ale propriei existențe. E o proză matură, bine scrisă, alternând personaje și întâmplări din România comunistă și din țara de adopție, care mizează pe jocul temporal, cultural și narativ, pe proiecția simbolică și culoarea locală. Jurnalul, acoperind fragmentar anii 1976–2008 și publicat în cinci volume (2002–2010), nu doar completează o operă și o biografie, ci împlinește un destin existențial și literar, fiind poate cea mai substanțială și originală parte a creației sale, prin profunzime, vizionarism, simplitate și, nu în ultimul rând, prin forța feminină și misterul pe care îl degajă. Jurnalul plonjează într-o zonă obscură, semireală, semionirică, în care cotidianul este alcătuit și trăit prin semnele sale. Povestea de dragoste, de dimensiuni mitice, cu editorul suedez René Coeckelberghs, fantoma poveștii de iubire cu Nichita Stănescu alcătuiesc nodurile acestei țesături diaristice unice, mărturisind o nestrămutată credință în dragoste și în poezie.

De la timbrul exultant al debutului, prelungit câtăva vreme în volumele succesive, confesiune a candorilor, presimțirilor erotice, tulburărilor de „Bunăvestire” argheziană, uneori în prim-plan verbal, dar încă nepăsătoare la degetul destinului, la revelație și asumare a misterului însuși, iată drumul „ad inferos” al poetei.

MIRCEA ZACIU

SCRIERI: *Ceremonie de iarnă*, pref. Gabriel Dimisianu, București, 1965; *Ființele abstracte*, București, 1966; *Interiorul legii*, București, 1968; *Bobinocarii*, București, 1969; *Catargul cu două corăbii*, București, 1969; *Boala de origine divină*, București, 1970; *Suprabobinocarii*, Pitești, 1970; *Jurământul de sărăcie, castitate și supunere*, București, 1972; *Îngânarea lumii*, București, 1972; *12 revelații*, București, 1974; *Viața cere viață* (în colaborare cu Sânziana Pop), București, 1974; *Împotriva celui drag*,

București, 1975; *Kyskhetslöftet [Jurământul de castitate]*, Stockholm, 1975; *Den befruktande guden [Zeul fecundității]*, Stockholm, 1977; *Lögnens fader [Tatăl minciunii]*, Stockholm, 1977; *Tålmodets barn [Copiii răbdării]*, tr. Inger Johansson, Stockholm, 1979; ed. (*Copiii răbdării*), București, 1998; *Vargarnas himlafärd [Lupii urcă la cer]*, tr. Inger Johansson, Stockholm, 1981; ed. (*Lupii urcă la cer*), București, 1993; *Casa de fum*, Stockholm, 1982; *En solitär egoists dagbok [Jurnalul unui egoist solitar]*, Stockholm, 1982; *Kvinnans spegel [Oglinda femeii]*, Stockholm, 1986; *Trollkarlen från Gallipoli. Dagbok II [Vrăjitorul din Gallipoli. Jurnal 2]*, Stockholm, 1986; *Trädet i blåsten [Arborele în vânt]*, Stockholm, 1987; *Gatans drottning [Regina străzii]*, Stockholm, 1988; ed. (*Regina străzii*), tr. Diana Alexandru, pref. Dan Cristea, București, 1997; *Fågelmannen [Omul pasăre]*, Stockholm, 1991; *Ljus mot ljus [Lumină din lumină]*, Stockholm, 1993; *Jurământul de sărăcie, castitate și supunere*, îngr. Ileana Mălăncioiu, cu serigrafii originale după desenele autoarei, București, 1993; *Poezii*, București, 1997; *Ruggningar [Schimbarea penelor]*, Stockholm, 1998; *33 de revelații*, îngr. Matei Albastru [Gavril Matei], București, 1998; *Recviem pentru neodihna catargelor*, Iași, 1999; *Jurnal suedez*, București, 2000; *Jurnal suedez, I–V*, Iași, 2002–2010; *Ființele abstracte și alte poezii & Bobinocarii*, îngr. Matei Albastru [Gavril Matei], București, 2001; *Cuvinte nou născute*, București, 2002; *Hemma utomlands*, Stockholm, 2003; ed. (*Acasă printre străini*), tr. Elena-Maria Morogan, Iași, 2004; *Puterea morților asupra celor vii*, Iași, 2005; *Ghetele fericirii*, Iași, 2006; *Mamma som Gud [Mama ca Dumnezeu]*, Stockholm, 2010; *Stări de suflet*, postfață Mircea A. Diaconu, Pitești, 2010. **Traduceri:** Emanuel Swedenborg, *Cartea de vise*, București, 1995; Alexandru Lungu, *Zăriștea din timp – En glänta ur tid*, ed. bilingvă, Oradea, 1997 (în colaborare cu Bo Herlin); August Strindberg, *Jurnal ocult*, introd. Tosten Eklund, București, 1997; *Inferno. Legende*, București, 1999; Singur, Iași, 2002; Birgitta Trotzig, *În inima de rubin*, București, 1998; *Vieți duble*, Iași, 2002; Sf. Birgitta de Vadstena, *Învață-mă să iubesc*, București, 2000; Hédi Fried, *Drumul la și de la Auschwitz*, București, 2002; Agneta Pleijel, *Lord Nevermore*, Iași, 2003; Katarina Frostenson, *Ioni*, Iași, 2003; Kjell Espmark, *Scriș în piatră*, București, 2003.

Repere bibliografice: Martin, *Generație*, 83–93; Dana Dumitriu, „Bobinocarii” sau Răsfățul cuvintelor, RL, 1970, 7; Nicolae Manolescu, „Boala de origine divină”, CNT, 1970, 29; Simion, *Scriitori*, I (1974), 237–242; I. Negoitescu, *Despre Gabriela Melinescu*, VR, 1991, 7; Alex. Ștefănescu, [Gabriela Melinescu], RL, 1994, 16, 35; Ruxandra Cesereanu, *Portret al poetei la tinerețe și la maturitate*, ST, 1994, 9; Daniel Cristea-Enache, *Un roman din treizeci de poeme*, ALA, 1997, 369; Adrian Popescu, „Regina frigului”, ST, 1998, 1; Zăciu, *Departee*, 70–74; *Dicț. analitic*, II, 293–296, IV, 574–576; Dimisianu, *Lumea*, 280–284; Grigurcu, *Poezie*, II, 106–111; Ungureanu,

La vest, II, 95–101; *Dict. esențial*, 510–512; Matei Călinescu, [Gabriela Melinescu], „22”, 2001, 585, RL, 2002, 41; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Recuperări*, LCF, 2002, 28; Mircea Iorgulescu, *Anatomia sufletului*, „22”, 2002, 659; Ion Pop, *Exerciții de înseninare*, APF, 2003, 2; Andrei Terian, *Faliile cotidianului*, CLT, 2004, 24; Mihăilescu, *Lit. rom. postceuşism*, I, 458–462; Simona Vasilache, [Gabriela Melinescu], RL, 2005, 8, 29; Ștefănescu, *Istoria*, 807–809; Mircea Martin, *O ceremonie de iarnă*, CU, 2006, 1; Cosmin Ciotloș, [Gabriela Melinescu], RL, 2006, 20, 2008, 41; Eugen Simion, *Jurnalul Gabrielei Melinescu (I–II)*, CLT, 2007, 43, 44; Ciopraga, *Efigii*, 97–102; Popa, *Ist. lit.*, II, 384–385; Manolescu, *Enciclopedia*, 496–498. **R.D.**

MELNIC, Timotei (22.II.1935, Bulboci–Soroca), istoric și teoretician literar. A absolvit Facultatea de Filologie–Istorie a Universității de Stat din Chișinău (1963). A obținut titlul de doctor în cadrul aceleiași instituții de învățământ cu o teză de teorie literară (1967). A fost lector superior și conferențiar la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” (1967–1981), iar ulterior a trecut la Catedra de literatură română a Universității de Stat din Chișinău, deținând un timp funcția de șef al acesteia (1992–1995).

Chiar de la prima sa carte, *Conținut și formă în opera literară* (1972), **M.** manifestă interes pentru investigarea problemelor de estetică și de teorie a literaturii. Marcate substanțial de ideologia oficială, înscrise în limitele unei perspective în cele din urmă caduce, alte lucrări – monografii și scrieri cu caracter didactic – au totuși meritul de a aduce în prim-plan chestiuni teoretice mai puțin frecventate de confrăți: statutul valorii artistice și categoriile estetice, corelația dintre frumos și util, raporturile artei cu realitatea, talentul și specificitatea gândirii artistice, adevărul artistic și idealul estetic, tradiție și inovație ș.a. O permanență a preocupărilor sale este examinarea – diacronică și sincronică – a imaginii artistice sub aspectul proprietăților ontologice și axiologice. **M.** are și câteva contribuții în studierea ideilor cărturarilor români despre artă și literatură, a procesului de înfiripare a gândirii estetice în Moldova medievală.

SCRIERI: *Conținut și formă în opera literară*, Chișinău, 1972; *Frumosul artistic și valoarea lui educativă*, Chișinău, 1972; *Semnificația social-estetică a literaturii*, Chișinău, 1976; *Imaginea artistică și procesul de creație*, Chișinău, 1989; *Teoria literaturii*, Chișinău, 2010.

Repere bibliografice: Ciocanu, *Itinerar*, 1973, 255–261; Mihail Dolgan, „*Conținut și formă în opera literară*”,

RLSL, 1976, 2; Vlad Pâslaru, *Literatura–fenomen social-estetic*, „Învățământul public”, 1978, 17 ianuarie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 275; Ion Hadârcă, *Un dascăl înțelept*, LRC, 2005, 1–3.

M.Dg.

MEMORIA, publicație care apare la București, de patru ori pe an, din noiembrie 1990, editată de Fundația Culturală Memoria sub egida Uniunii Scriitorilor din România, având subtitlul „Revista gândirii arestate”. Din colegiul de redacție inițial fac parte Banu Rădulescu (fondator și redactor-șef), Ernest Bernea, Ana Blandiana, Ștefan Aug. Doinaș, Adrian Marino, I. Negoitescu, Alexandru Paleologu, Dumitru Stăniloae, Petre Țuțea, Ion Vianu, Romulus Vulcănescu, Mircea Dinescu, Eugen Ionescu, Nicolae Balotă, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu. Din 2003 redactor-șef este Micaela Ghițescu, Gheorghe Derevencu este redactor coordonator, iar Claudia-Florentina Dobre secretar general de redacție. Consiliul consultativ este alcătuit din Ana Blandiana, Mircea Carp, Nicolae Constantinescu, Ilie Popa, Romulus Rusan și Dana Țăranu. Principalul țel pe care și-l propune revista este de a reda „memoriei acestui neam funcția ei normală, fiziologică”, având credința că apelul permanent la memorie este însăși condiția libertății gândirii, cum afirmă Banu Rădulescu în articolul-program *Ție, stimate cititorule, îți batem în clipa asta la ușă*. Dintre rubricile mai importante sunt de menționat „Geografia detenției”, „Istoria furată”, „Amintiri din locurile morții”, „Rezistența anticomunistă în România”, „Literatura de după sârma ghimpată”, „Biblioteca Memoria”, „Memoria în prezent”. **M.** găzduiește îndeosebi mărturii despre închisorile comuniste, portrete și eseuri ale disidenților din țară sau de peste hotare. În *Spicuri dintr-o biografie sfântă*, Tertulian Langa se oprește asupra personalității lui Vladimir Ghika (2–3/2004), iar Ion Z. Boilă are în atenție „modelul unic” al lui Iuliu Maniu. În cadrul rubricii „Literatura de după sârma ghimpată” sunt tipărite versuri de Nichifor Crainic, Radu Gyr, Ion Caraion, Constant Tonegaru. Paginile de proză confesivă, uneori însoțite de o scurtă prezentare a autorilor, aparțin lui Ion D. Sîrbu (*În loc de testament*), Mircea Vulcănescu (*Jurnalul de la Arsenal*), Onisifor Ghibu, Adrian Marino, Sorin Dumitrescu, Horia Stanca, Nicole Valéry-Grossu, Silviu Crăciunaș (fragmente din romanul *Urme pierdute*), Ion Constantinescu-Mărăcineanu (*Povestiri din libertate*) ș.a. Cele câteva

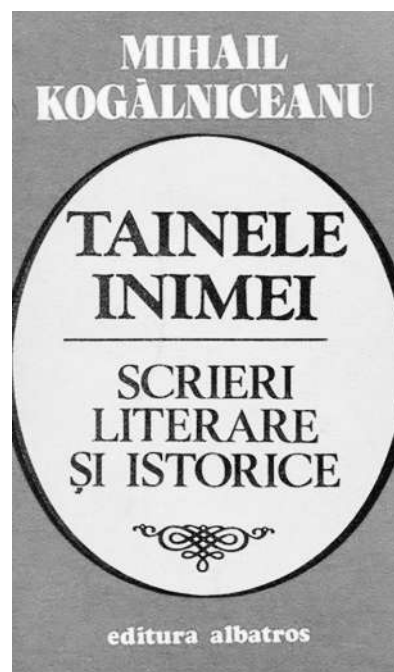
portrete de scriitori și articolele literare sunt seminate de I. Negoieșcu, Cornel Regman, Barbu Cioculescu. Aniversarea a nouă decenii de la nașterea lui Vintilă Horia e consemnată de Marilena Rotaru (4/2005), iar în 2008 Elena Dulgheru redescoperă „dinastia artistică” a familiei Oteteleșanu, în vreme ce Nina Stănculescu schițează profilul Olgăi Greceanu. În acord cu specificul revistei, se republică eseuri ale lui Mircea Eliade (*1918–1921. Istoria se repetă?*), Petre Țuțea (*Gânduri..., Varia*), Anton Dumitriu, Nae Ionescu, Alexandru Paleologu. Consistent este compartimentul publicisticii, unde semnează Ana Blandiana (*Bășcălia*, 2004), Mircea Popa (*Rezistența Bisericii Greco-Catolice și lupta ei pentru supraviețuire și reafirmare*, 2004), Grațian Cormoș (*Imaginea opresorului în memorialistica feminină de detenție*, 2005), Nicu Ioniță (*Experimentul Pitești*, 2006), Ileana Mateescu (*Deportarea în Bărăgan*, 2007), Ion Ștefan (*Căderea în comunism*, 2010) ș.a. Dintre numeroasele interviuri, se reține acela al lui Nicolae Drăgușin cu Alexandru Zub (2004), ca și consistentul material oferit de Gabriel Gherasim în cadrul convorbirilor cu Ion Popescu (*Românii din Ucraina*, 2005). În 2006 Claudia Voiculescu poartă un dialog cu Ioan Macovei, ginerele lui Alexandru Lapedatu, iar în 2012 Marilena Lică-Mașala publică un dialog cu Ivor Porter, diplomatul britanic însărcinat în decembrie 1943 cu organizarea rezistenței antinaziste din România. Sunt tipărite fragmente de proză și eseuri de Vintilă Horia (*Moartea poetului*, tradus de Andrei Ionescu), Aleksandr Soljenițin și Nikolai Berdiaev, în versiunea lui George Iaru și Florea Neagu. În sumar mai intră articole cu caracter documentar, scrisori, un catalog alfabetic al persoanelor ucise în lupta contra comunismului (rubrica „Unde sunt cei care nu mai sunt”), și o listă a celor 188 de scriitori români trecuți prin închisorile comuniste, fișe ale nomenclaturiştilor (la rubrica „Tirani și călăi”, din 1992), comentarii de istorie, eseuri despre arta plastică, ilustrații. Numerele 1–2/2007 reproduc textul discursului de condamnare a regimului comunist din România, rostit în fața Camerelor reunite al Parlamentului, la 18 decembrie 2006, de președintele țării, Traian Băsescu. Alți colaboratori: Arșavir Acterian, Ștefan Rădulescu-Zoner, Teodor Baconsky, Ruxandra Ceseșreanu, Anatolie Paniș, Ștefan Racovitză. **M.V., D.B.**

MEMORIA ETHNOLOGICA, revistă care apare la Baia Mare, bianual, din decembrie 2001. Colegiul redacțional este alcătuit din Dumitru Iuga, coordonator până la 1 iulie 2005, când aceeași responsabilitate îi revine lui Ștefan Mariș, iar membrii redacției sunt Corina Isabella Csiszar, Delia Suiogan, Florin Pop, Carmen Dărăbuș și Pamfil Bîlțiu. În editorialul *Întâmpinare* se precizează că această publicație „de patrimoniu etnologic și memorie culturală” este „o încercare de a relua o tradiție și, în același timp, de a elabora un corpus al tradițiilor, al memoriei culturale, care să confere zonei identitate culturală nu numai în spațiul românesc, ci și în lume, conștienți fiind că «Maramureșul este memoria ancestrală, încă vie, a Europei», cum afirmă mari etnologi români și străini”. Sunt incluse în sumar multe culegeri de folclor, studii și articole, unele fiind traduceri din opera unor specialiști precum Claude Lévi-Strauss și Jean Cuisenier. În planul etnologiei românești publicația este importantă datorită teaurizării unor documente folclorice provenite din culegeri de teren în Maramureșul istoric, unele recuperate din ediții mai vechi, iar altele culese în actualitate. Studiile etnologice sunt dedicate monografierii unor sate, analizei imaginarului și mitologiei populare, obiceiurilor familiale și calendaristice, inventarului de antroponime și toponime. Apar, de asemenea, exegeze care au în centru diverse categorii de producții (povești, snoave, colinde, orații, aforisme), integrate în contextul corpusului folcloric românesc. De interes sunt și articolele despre istoria locală și despre protagoniști ai acesteia, cele despre interferențele multietnice în spațiul maramureșean și textele care pun în valoare elemente regionale de patrimoniu cultural. În **M.e.** se publică frecvent și câte un grupaj de poezii, în genere autori selectați aparținând unor zone geografice diverse, altele decât Maramureșul: Ioan Alexandru, Adrian Alui Gheorghe, Vasile Avram, George Boitor, Leo Butnaru, Daniel Corbu, Nicolae Dabija, Aurel Dumitrașcu, Ioan Flora, Petre Got, Ion Iuga, Valeriu Matei, Ion Mureșan, Viorel Mureșan, Alexandru Pintescu, Gheorghe Pituț, Ioan Es. Pop, Cristian Popescu, Cassian Maria Spiridon, Vasile Tărășeanu, Lucian Vasiliu, George Vulturescu, Ion Zubașcu ș.a. **I.D.**

MEMORIALISTICĂ. Specie a literaturii confesive, **m.** valorifică experiența directă a autorului și presupune calitatea de martor a acestuia. Philippe

Lejeune, în *Le Pacte autobiographique*, identifică mai multe „genuri” care se subscriu „pactului ficțional”, dintre care și autobiografia, memoriile, „romanul personal”, jurnalul intim. Memoriile ar fi discursuri în proză în care se confirmă identitatea dintre autor și narator și identitatea naratorului și a personajului principal, care presupun, de asemenea, o „perspectivă retrospectivă a povestirii”. Ele s-ar deosebi de autobiografie (definită ca „povestire retrospectivă în proză, pe care o persoană reală o face despre propria existență, atunci când pune accent pe viața sa individuală, îndeosebi pe istoria personalității sale”) prin faptul că subiectul tratat nu este atât viața individuală, istoria formării autorului, ci mai ales descrierea epocii, portretele contemporanilor, privirea asupra lumii prin care autorul a trecut. „În memorii, observă Tudor Vianu, scriitorul este martorul timpului său, chiar dacă uneori el este un martor pasionat. Istoria se desfășoară sub ochii memorialistului, dar nu în jurul său. În autobiografii obiectul narațiunii nu este desfășurarea istoriei, ci formația personală, ceea ce îl pune pe autobiograf în situația de a prezenta evenimentele trecutului în acțiunea lor asupra persoanei proprii. Autobiograful stă în centrul istoriei.” În realitate genul memorialistic este proteic, scrierile nu respectă aceste reguli teoretice, ele dovedindu-se strict orientative. Autobiografia și memoriile sunt parte a aceluiași tip de discurs, în cadrul căruia autorul își folosește poziția de martor și înscrie propria viață într-un cadru social, istoric, ideologic, mentalitar mult mai larg. Istoria personală e văzută ca un ingredient al celei mari, după cum epoca devine fundalul pe care se derulează povestea unei vieți. De regulă, autorii sunt personalități care au jucat un rol important, fie politic, fie cultural, aceștia considerând că au ceva de spus și că biografia lor este exemplară pentru epoca pe care au traversat-o, că poziția lor în cadrul societății a fost una cheie, care obligă la depoziție. În plus, este vorba de o reconstrucție a trecutului care mută mărturia în zona ficțiunii, a „literaturii subiective”. Eugen Simion notează și acest aspect intrinsec al discursului memorialistic: pe de o parte, „sinceritatea confesiunii este limitată”, pe de alta, „între timpul trăirii și momentul scrierii este o mai mare sau mai mică distanță. Suficient timp pentru ca memoria să deformeze faptele”. De fapt, susține criticul, cititorul are de-a face cu „reprezentările, invențiile celui care își scrie viața. Acțiunea s-a

încheiat de mult, reprezentarea acțiunii intervine după un timp variabil, uneori după 60–70 de ani”. Dacă în literaturile occidentale discursul memorialistic s-a impus de mult (nume precum Benvenuto Cellini, Saint-Simon, Cardinalul de Retz, Jean-Jacques Rousseau, Goethe, Chateaubriand figurând printre clasicii genului), în literatura română abia secolul al XIX-lea va reprezenta adevărata sa consacrare. E. Lovinescu încearcă să explice întârzierea impunerii **m.** la noi, spre deosebire de alte culturi, precum cea franceză, în care a devenit, spune el, o „adevărată cale regală”. Principala explicație ar ține de instabilitatea istorică, deci și economică, socială și culturală. Nevoia de a fixa în scris, pentru un „cititor postum”, o experiență de viață ar pretinde „sentimentul continuității”, absent la noi. „Vicisitudinile istorice, care au împiedicat crearea unei psihologii necesare economiei naționale, au împiedicat cu atât mai mult precipitarea condițiilor psihologice prielnice formației memorialistice”; în Franța tocmai „conștiința duratei istorice a rasei a dus la acea extraordinar de bogată literatură memorialistică”, pe când la noi lipsa aceleiași conștiințe a împiedicat dezvoltarea genului, care depinde de „convingerea robustă a eternității”. Este interesant de urmărit modul în care a asimilat critica literară, la nivel teoretic sau analitic, provocările acestui discurs amestecat, aflat, indiferent de eforturile de sistematizare, în afara contururilor clasice. Tot E. Lovinescu își deschide primele două volume din *Memorii* (1931, 1932) cu unele considerații privitoare la „primejdiile și limitările memorialisticii contemporane” și la „problema memorialisticii la noi”. „Scopul ultim al oricărei literaturi memorialistice” este, consideră criticul, „interesul documentar”, ceea ce reprezintă o limitare: în comparație cu „literatura de creație”, spectrul său e mult mai restrâns, fiind văduvit de „posibilitățile de transcendere” ale primeia. În plus, **m.** depinde de marginile înguste ale realității la care autorul a avut acces, având o importanță limitată, „întrucât, cu lipsa ei de acțiune socială, viața scriitorilor evoluează într-un cerc de abstracții ideologice, de preocupări profesionale și de mărunțișuri cotidiene destul de neînsemnate pentru a solicita unda unei curiozități publice”. Într-o țară „fără o tradiție intelectuală”, cum ar fi România, genul este din start lipsit de portanță. Criticul are însă mari rețineri față de condiția intrinsecă a discursului memorialistic: bazându-se

pe experiența personală a unui autor, acesta este condamnat să își tragă substanța din „materialul umil al unor împrejurări cotidiene, al unui anecdotism lipsit de semnificație la scara valorilor cosmice, comparativ cu adevărata literatură”. Singura ieșire din imediat, din miza mică a genului o reprezintă, după critic, „purificarea prin depersonalizare și prin acordarea unei demnități literare ce-i lipsește, altfel, din proveniență”. G. Călinescu s-a arătat mereu mefient față de genul autobiografic. Într-un articol din 1931 socotește că portretul este acceptabil în **m.**, dar anecdota e o formă de delațiune care jignește: „Noi dorim să fim caracterizați în idealitatea noastră, în zbuciumul intern, indiscreția acestui gen atrage asupra criticului oarecare discredit și în ordinea vieții mai multă prudență și chiar prefăcătorie din partea subiectului”. După care conchide că numai mutarea genului în literatură îi poate scuza indiscreția și pretenția de a oferi o imagine legitimă asupra contemporanilor: „Numai arta poate fi iertarea cui nu are tăria să-și aștepte moartea pentru a arunca în public judecata sa lăuntrică asupra lumii în care a trăit”. Comentând jurnalul lui Stendhal într-un articol din 1936, criticul afirmă tranșant: „Înseamnă zilnic pe hârtie cine nu poate transforma experiența în ficțiune artistică”, considerând că proiectarea în text a experienței personale nemediate este un

semn de sterilitate. Această atitudine principală, explicabilă prin concepția sa clasică asupra literaturii, și-a păstrat-o Călinescu de fiecare dată. De altfel, a comentat foarte rar scrieri confesive, autobiografice. Nu a pierdut însă ocazia să parodieze genul. Într-un text intitulat *Memorii*, din 1936, în care se referă la alonja memorialistică din literatura franceză, criticul explică interesul pentru astfel de scrieri, pe care le socotește minore, prin plictisul intelectualului de „atâta creațiune”, ceea ce îl face să-și găsească un refugiu în „a contempla efortul pură a oamenilor către creațiune și spectacolul trecerii generațiilor”. Blazare de înțeles în cultura franceză, care are o perioadă clasică uriașă, dar nepotrivită unei culturi tinere, cum e cea română. În orice caz, din toate referirile călinesciene la **m.** și la celelalte specii ale scriiturii confesive, rezultă în mod clar exilarea genului din sfera literaturii: discursul despre sine nu ar însemna creație propriu-zisă. Ulterior, cele mai aplicate studii asupra „literaturii subiective” de până la instaurarea comunismului îi aparțin lui Tudor Vianu: este vorba de *Din psihologia și estetica literaturii subiective* și *Sinceritatea în literatura subiectivă*, incluse în volumul *Figuri și forme literare* (1946). Studiind relația dintre „eul liric”, specific poeziei și „eul empiric”, specific discursului confesiv, relația dintre autor și tipul de public căruia i se adresează

(o intuire a ceea ce avea să fie numit „pactul autobiografic”), teoreticianul consideră că „literatura subiectivă” reprezintă „o unitate deosebită de celelalte forme ale literaturii”. Criticul face apoi deosebirea dintre „timpul trăit” și cel „povestit”, analizează memoriile în relația lor cu istoria (considerându-le foarte aproape de discursul istoriografic de tip clasic), reținând însă nota acut subiectivă, ceea ce explică nevoia de reconstituire a epocii și a experienței proprii și prin diferența „dintre istorie și conștiința individuală și ca o formă nu numai a resentimentului, dar și a protestului individualist”. Vianu consideră că prima calitate a genului intimității, în funcție de care se măsoară „valoarea și interesul” fiecărei scrieri, o reprezintă sinceritatea, definită drept „trecerea fără reticențe a întregului cuprins sufletesc în cuvintele care îl exprimă”. Tudor Vianu este primul critic român care notează faptul că „memoria nu este simplă reproducere”, admitând că „lucrarea fanteziei începe cu actele ei”: trecutul este înscenat din perspectiva prezentului, ceea ce înseamnă că este foarte importantă „influența ulteriorului asupra anteriorului în narațiunea autobiografică”. Singura sinteză din timpul comunismului în care există o dezbatere teoretică asupra subiectului este cea semnată de Silvian Iosifescu, *Literatura de frontieră* (1969, ediția a doua 1971), un amplu capitol fiind dedicat „literaturii mărturisirilor”. Autorul este tributar unei concepții conform căreia există „forme de tranziție” către literatură, cum ar fi eseul, biografiile, publicistica, literatura confesivă. El operează cu o definiție vagă a termenul **m.** – „în sensul lui larg, ce se referă la un tip de comunicare directă, apropiată de confidența făcută posterității (memoriile), unui interlocutor (corespondența) sau de tipul solilocviului transcris (jurnalul intim)”. Ceea ce ar despărți **m.** de celelalte „regiuni ale literaturii” ar fi tocmai „lipsa de finalitate artistică”. Pe de altă parte, în acest tip de discurs se petrece o „transformare a documentului în valoare literară”, ceea ce echivalează cu posibilitatea de a transforma în scriitori „fără voie” autori care au o formație non-literară. După ce analizează înruderirile **m.** cu literatura moralizatoare, cu istoria, cu eseul, criticul ajunge la concluzia că este vorba de „literatură, dar literatură a faptului real”, care ar beneficia de „mai puține mijloace decât beletristica propriu-zisă”. Cu toată privirea prudentă asupra genului, cu toată încadrarea lui la marginea literaturii, studiul lui Silvian Iosifescu este cel mai

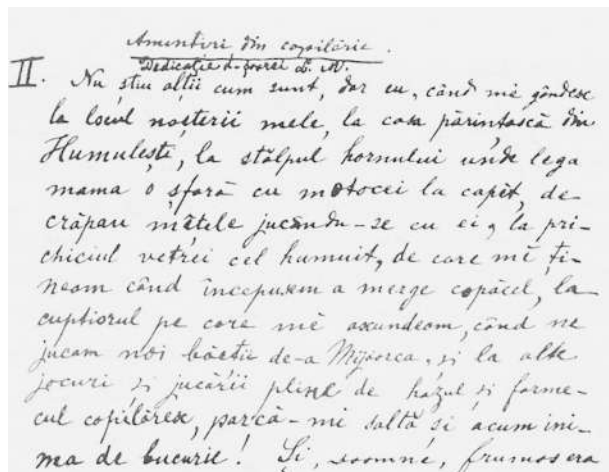
documentat și mai extins din literatura de dinainte de 1989, cu trimiteri la teoria occidentală, cu analize ale operelor clasice, din literatura franceză în special; de precizat că autorul se ferește să facă referințe precise la memorii autohtone. Sinteza cea mai solidă de după 1989, când literatura subiectivă înregistrează cel mai mare succes, împingând în plan secund literatura de ficțiune, îi aparține lui Eugen Simion: *Genurile biograficului* (2002, ediția a doua 2008). Primul capitol se intitulează *Memoriile. Pactul cu istoria*, fiind urmat de altele despre autobiografie, romanul autobiografic, ficțiunea romanului-jurnal, romanul-memorii (cu aplicație pe textele lui C. Stere), eseul biografic/ autobiografic/ memorialistic, memorial, discursul epistolar. În genere, toate tipurile de discurs care au tangență cu reconstituirea (auto)biografică sau cu proiectarea personalității creatoare asupra unei epoci sunt cartate mai întâi din punct de vedere teoretic, apoi prin analize asupra unor opere reprezentative. După ce trasează diferențele dintre memorii și celelalte specii ale discursului confesiv („în memorii prevalează pactul cu istoria, în timp ce în autobiografie, autoportret, jurnal intim esențial este pactul autorului cu sine”), criticul relativizează teoria, considerând că deosebirea ar fi „o problemă de accent, de amplitudine sau, dimpotrivă, puținătatea spațiului acordat istoriei din afară în favoarea istoriei personale, dar toate acestea sunt greu de determinat într-o carte scrisă la persoana întâi”. El dezvoltă și ipoteza ficțiunii intrinsece a discursului memorialistic, după ce demonstrase că discursul diaristic respectă prezumțiile ficțiunii: „O carte de memorii tinde să transforme o viață într-un destin prin intermediul unei povestiri care nu respectă legile ficțiunii. O ficțiune totuși există în orice narațiune memorialistică: aceea care respinge ficțiunea literaturii. Ea nu inventează în sens strict personaje, dar transformă, dacă este suficient de puternică, personajele reale ale unei epoci în personaje care au relevanță, personaje memorabile, proprii literaturii”.

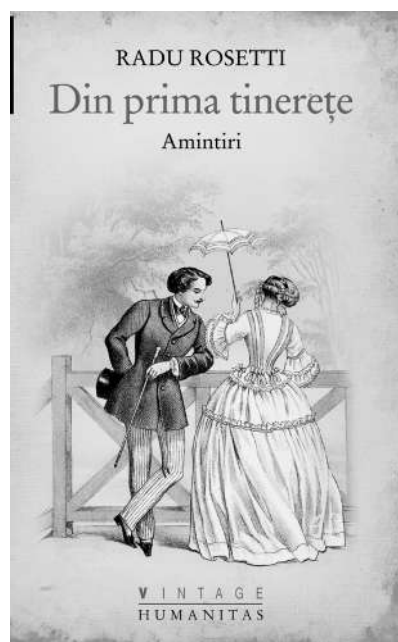
Primele scrieri memorialistice în cultura română apar înainte de secolul al XIX-lea, când modelul este preluat din literatura franceză și asumat ca atare. Se întâlnesc în scrierile medievale și premoderne destule episoade în care subiectivitatea autorului îndrăznește să dea tonul, să organizeze epicul, fie că e vorba de discursul parenetic sau de cel istoriografic. Fie că e vorba de

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, în care discursul moralizator, pedagogic depășește convenția generică, fie că este vorba mai ales de cronici, când se întâmplă uneori ca autorul să iasă din cadrul prudent impersonal și să își asume calitatea de martor și să reconstituie istoria din acest unghi. Miron Costin, de exemplu, este conștient de tensiunea pe care o provoacă în narațiune raportul dintre timpul povestit și timpul povestirii și marchează în letopisețul său trecerea de la evocare la reconstituirea de tip memorialistic printr-un pasaj în care face un elogiu al văzului: „iară vederea singură den toate așază în-adevăr gândul nostru și ce se vede cu ochii nu încap să hie îndoială în cunoștință”. Calitatea de martor este însă o garanție a obiectivității, nu o explicație a subiectivității. Cronicarii se feresc de „basne” și își asumă responsabilitatea scrisului, chiar și atunci când istoria pe care o povestesc se întâlnește cu propria viață. Cel mai accentuat subiectiv este cronica lui Ion Neculce, temperament incisiv, care își confecționează în letopiseț o imagine favorabilă, propunându-se drept model: după ce înșiră rangurile boierimii din timpul celei de-a doua domnii a lui Dimitrie Cantemir, nu pregetă să adauge: „Iar mai de credință și mai ales toate trebile domniei era, după mine, vel-spatar”. După care istoria se scrie la persoana întâi. Povestind înțelegerea domnitorului cu Petru cel Mare și pierderea bătăliei de la Stănilești, cronicarul suspendă narațiunea pentru a se dezvinovăți în fața posterității: „Măcar că mulți dzic că eu l-am îndemnat să să închine la moscali, dar grăiesc cu năpaste și ca

niște oameni ce nu pricep și nu știu”. Narațiunea imparțială devine pledoarie pro domo, iar cronica se apropie de autobiografie. La Neculce se întâlnesc paginile cele mai apăsate subiective din întregul scris românesc vechi. Nici operele lui Dimitrie Cantemir nu sunt lipsite de proiecții autobiografice, fie că este vorba de romanul *Istoria ieroglifică*, în care autorul își răscumpără prin mijloacele alegoriei frustrarea politică, fie de reconstituirile proprii copilării în *Viața lui Constantin Cantemir* sau de apelurile la propria experiență țarigrădeană, de evocarea unor figuri de cărturari sau oameni politici de la Înalta Poartă, ca în *Creșterea și descreșterea Curții Othomane*. Ca gen de sine stătător, **m.** s-a impus însă în literatura română abia în secolul al XIX-lea, ca urmare a adoptării modelului cultural occidental. *Istoria vieții mele* de Teodor Vârnăv a fost considerată „prima carte de amintiri din literatura noastră” (Laurențiu Faifer, Șerban Cioculescu). Autorul, care își povestește placid viața, reținând figuri pitorești ale începutului de veac, îndrăznește în materie de „sinceritate” mai mult decât vor îndrăzni, decenii la rând, scriitorii profesionalizați: mărturisește detalii din intimitatea sa, slăbiciunea pentru femei, evocă ironic „nimfele de la Podul Roșu din orașul Eșului”, se arată conștient că textul său vizează un cititor dedat oțului, cu care flirtează familiar, selectând pentru plăcerea aceluia „priclu-ceniile”, adică aventurile, întâmplările mai deocheate, nu evenimentele comune. Proza pașoptistă are o relație specială cu trecutul, făcând parte din proiectul unei generații care construiește România modernă cu instituțiile ei și care știe că, înainte de a-i desena viitorul, este obligată să îi administreze, într-o formă coerentă, potrivită ideologic, tradiția. De aceea, ea este dominată de memorie, fie una proprie (nu întotdeauna), fie, cel mai adesea, una moștenită, proiectată în memorie culturală, care legitimează efortul construcției de sine al unei națiuni. Din tensiunea dintre memorie (mult mai autoritară) și imaginație a luat naștere proza românească de ficțiune. Mihai Zamfir consideră că ponderea elementului documentar este atât de mare, încât se poate vorbi de o „incapacitate de invenție” a prozatorului de secol XIX, considerat, în privința prozei, unul „al memoriei”: „Toată proza semnificativă de până la 1880–1890 mizează pe literaturizarea faptului trăit și pe respingerea invenției pure”. Criticul explică și faptul că speciile genului epic condiționate de ficțiune, „înalt-imaginative”,

Ion Creangă, pagină de manuscris

precum romanul, sunt cultivate de primii noștri prozatori tot prin dependența acestora de experiența directă sau foarte apropiată. Nuvela ar fi, în această logică, „angrenată în memorie, de preferință în memoria comună și anonimă, din care se detașează un unic exemplar”. Ceea ce se observă este natura hibridă a multor proze sau a așa-ziselor nuvele: cele din *Păcatele tinerețelor* (mai ales *Cum am învățat românește*) sau *Negru pe alb* ale lui C. Negruzzi. Naratorul fie se identifică direct cu autorul, invocând aspecte verificabile din istoria familiei sale, fie își asumă un statut echivoc, de martor al întâmplărilor povestite, departe de imparțialitatea unui narator omniscient, specific ficțiunilor realiste, precum în cazul nuvelor *Zoe* sau *O alergare de cai*, în care prezența naratorului ca personaj este marcată în mod repetat. Cele câteva proze ale lui Mihail Kogălniceanu suferă de aceeași indecizie generică, fiind, în fond, memorii discret deghizate. Deși prelucrează în mod deschis cartea lui Jacques Raphael *Les Soirées dansantes de Paris ou Le livre de cent et un*, textul *Soirées dansantes (Adunări dănțuitoare)* este memorialistic și e pigmentat de portete caricaturizate, satirice, dar și de o neascunsă nostalgie față de Moldova arhetipală, dinaintea secolului al XIX-lea, încă nedeschisă către civilizația occidentală. Tânărul scriitor surprinde exact trecerea de la un model de civilizație la altul, amestecul de tradiții, furia imitației

necritice – teme prezente la majoritatea scriitorilor pașoptiști. Cele mai reușite texte literare ale lui Kogălniceanu, *Iluzii pierdute. Un întâi amor* și romanul neîncheiat *Tainele inimei* aparțin, în ciuda unei bune asimilări a modelului balzacian, tot **m.** deghizate. Naratorul e implicat, e un martor al celor povestite. Atitudinea sa e a unui moralist, mereu gata să sancționeze prin caricatură defectele contemporanilor și să le opună buna conduită a celor vechi. Kogălniceanu privește, ca mai toți scriitorii contemporani lui, cu un ochi către societatea sa, iar cu celălalt către literatura franceză, din care împrumută strategii, subiecte, uneori și fraze. Dar această influență nu afectează structura documentară a textelor. Primele pagini ale romanului *Tainele inimei* reface atmosfera lașilor din 1844, plin de praf, cu dealul Copoului, locul de promenadă predilect al noii protipendade occidentalizate, cu ispititoarea cofetărie a lui Felix Barla. Există însă, ca un simptom al lipsei de experiență a prozei autohtone, un amestec de perspectivă: naratorul omniscient al lui Kogălniceanu este mai curând un memorialist, vocea sa nu e una impersonală, ci mai curând vocea orgolioasă a autorului, care ține, la un moment dat, să-și facă simțită prezența în text. Și mare parte din proza lui Vasile Alecsandri, considerată de G. Călinescu mai viabilă decât poezia sa, e alcătuită fie din memoriale de călătorie (*Călătorie în Africa*, *O primblare la munți*), fie din proiecte

epice mai ample, neîncheiate, care toarnă într-o convenție împrumutată de la romancierii francezi un material autobiografic (*Dridri, Mărgărita*). Cele mai interesante sunt însemnările de călătorie, prozele a căror principală strategie este evocarea, precum *Balta Albă, Vasile Porojan* sau *Iașii la 1844*. Alecu Russo este cel mai melancolic dintre pașoptiști, idealizând trecutul copilăriei în *Amintiri*. În celelalte scrieri memorialistice (*Piatra Teiului*, jurnalul *Soveja*) autorul contemplă prezentul, evocă figuri, locuri demne de o conservare mai pregnantă în memorie. În *Studie moldovană* mărturisește un program care nu e numai al lui, ci al întregii lui generații, care e pusă în fața unei rupturi de trecut. Mai mult decât atât, adoptarea promptă a modelelor occidentale în dauna conservării celor „strămoșești”, formate într-o cultură orientală este considerată o formă de anulare a identității și o amputare a rădăcinilor. Literatura trebuie să devină o arhivă vie, un martor al trecutului, o formă de administrare a tradiției organice: „Avem dar o datorie sfântă, firească și națională a culege viața părintească privată; nenorocirea literaturii, pedantă în silogism, pedantă în condei, pedantă în idei, care ne îneacă și omoară în țările române închipuirea sub o ridicolă ingeniozitate a cuvintelor, nu vine din altă pricină decât din neștiința tradițiilor vieții strămoșești”. Prin urmare, misiunea scriitorului ar fi să fixeze trecutul într-o formă cât

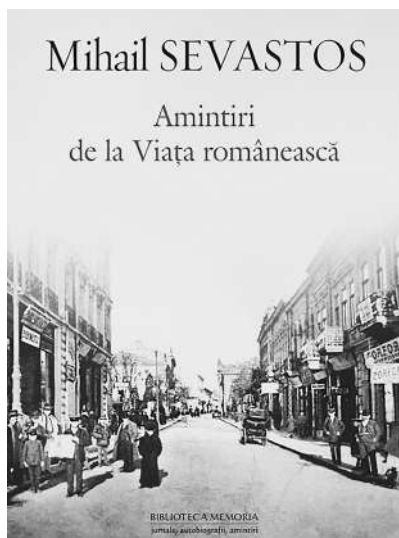
mai frecventabilă a memoriei colective. Dacă o astfel de misiune este asumată, e limpede că principala sa posibilitate discursivă este **m**. Astfel, cultivarea memoriei de către generația pașoptistă are o motivație ideologică, nu se lasă explicată doar prin mijloacele restrânse, firave de a crea literatură de ficțiune sau prin orientarea pragmatică, instinctivă către o sursă de inspirație aflată la îndemână: aceea a experienței directe. Ion Ghica se pune și el chezaș, în scrisorile către amicul Vasile Alecsandri, al unei lumi al cărei crepuscul l-a cunoscut, a cărei evocare pare exotică, semn că civilizația autohtonă s-a modernizat în esență. Memoriile sunt însă cele care mai fac legătura în epocă între un trecut de care pașoptiștii s-au despărțit nu fără nostalgie și un prezent care e rezultatul unui program ideologic de orientare națională, în spirit european. Interesant este că **m**. pașoptiștilor nu este simptomul unui apetit special pentru confesiune, pentru dezgolirea intimității, pentru proiectarea eului în afară. Dimpotrivă, scriitorii secolului al XIX-lea au o reținere principială în această privință. Îi interesează experiențele exemplare, cele care pot fi instrumentalizate într-o cauză comunitară. Își consemnează impresiile de călătorie în țară pentru a educa, descoperind ei înșiși că sunt străini față de o realitate (geografică, dar și mentalitară și, în ultimă instanță, lingvistică) de care s-au rupt odată cu orientarea către Apus și adoptarea unui model

de civilizație care nu a fost metabolizat de cei mulți. Memoriile lor au un resort constructiv, acela de a elabora imaginea coerentă a unui trecut și a unui prezent care ar trebui să alcătuiască un tot. De aceea, înainte de a fi confesive, aceste scrieri sunt ideologice, eul lor nu este unul personal, ci unul „colectiv” (Doris Mironescu). Apărute la 1888, *Suvenirurile contimpurane* ale lui G. Sion sunt altceva, deși se referă la aceeași epocă, deși evocă aceeași societate aflată, înainte de cumpăna veacului, în schimbare febrilă. Domină portretele pitorești, precum cel al Marghioliței (care va migra apoi în prozele umoristice ale lui Al. O. Teodoreanu), întâmplările mondene. Literaturizate în mult mai mare măsură, aceste „suvenire” răspund unui gust pentru melodramă și senzațional deja format. Scopul lor este acela de a delecta, detenta ideologică fiindu-le străină. Asta și pentru că, la câteva decenii după 1848, după Unirea din 1859, lupta pentru descoperirea, definirea și construcția identității naționale, pentru conștientizarea unui patrimoniu spiritual nu mai reprezintă o urgență. Literatura își permite să-și caute un specific estetic. Odată cu scriitorii junimiști, genul memorialistic s-a orientat către literatură, folosindu-se de strategiile și de posibilitățile acesteia și mai ales contemplând un teritoriu cultural, cu specificul său. Realitatea începe să devină preponderent culturală, iar succesul genului se hrănește mai ales din notorietatea autorului. *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă reprezintă una dintre cărțile-cult ale literaturii române, care nu mai e citită în baza unui pact autoficțional. Considerată pe rând autobiografie, (bildungs)roman, autoficțiune, opera lui Creangă a trecut prin toate grilele de lectură posibile și imposibile, de la cele naratologice la cele psihanalitice. Ea s-a fixat în centrul canonului literaturii române, ca, de altfel, și în miezul mitologiei livrești a oricărui cititor, datorită caracterului său generic, autorul povestind în *Amintiri...*, după G. Călinescu, „copilăria copilului universal”. Prezența obligatorie în manualele școlare, de la clasele mici până la cele mari, precum și numeroasele provocări hermeneutice cărora le-a făcut față au scos opera lui Creangă de sub auspiciile **m.** Pe de altă parte, Ioan Slavici oferă, în *Amintiri*, pagini consistente de evocare a principalilor scriitori din grupul junimist: M. Eminescu (multe informații au intrat apoi în biografiile poetului și au alimentat mitologia națională), Ion Creangă, I.L. Caragiale. Odată

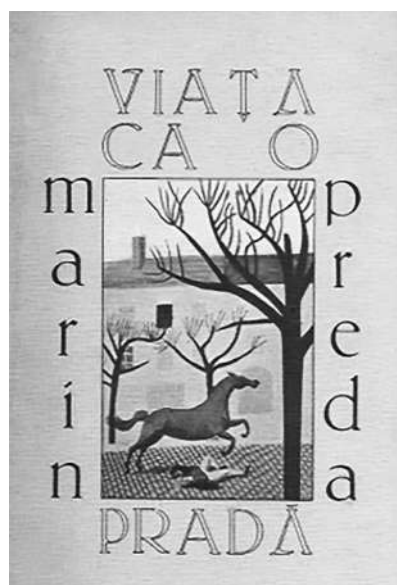
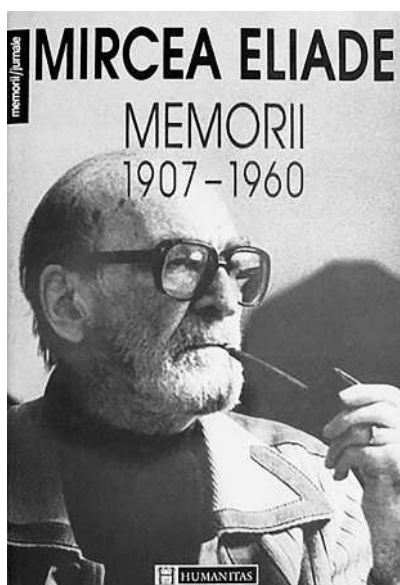
cu Slavici, se deschide un subgen: acela al **m.** grupurilor, al depozițiilor care reafirmă și întăresc activitatea fondatoare a unor grupuri literare. Iacob Negruzzi și G. Panu vor contribui și ei, prin cărțile lor de „amintiri de la Junimea”, la conturarea imaginii grupului de la Iași, care în a doua parte a secolului al XIX-lea și-a impus criteriile și a orientat cultura națională spre modernizare. Cu amestecul lor de pledoarie culturală și anecdotică, memoriile legate de Junimea încep să funcționeze ca instrumente de legitimare a puterii culturale, de legitimare a unei direcții care oricum fixase pentru ani buni canonul.

Începutul secolului al XX-lea stă sub semnul literaturii militante, genul memorialistic nu este cultivat decât rar în sine, dar multe din prozele scurte sămănătoriste sunt amintiri deghizate, care consemnează experiența autorilor proveniți din lumea satului. Primul Război Mondial și, apoi, Marea Unire din 1918 generează un foarte amplu corpus memorialistic, frecventat însă pentru informațiile oferite, nu pentru calitățile sale literare. În perioada interbelică literatura se orientează, din ce în ce mai decis, către formele moderniste. Sub influența lui Marcel Proust și mai ales a lui André Gide, romanul caută cu îndârjire autenticitatea, pe care o poate obține cultivând strategiile scriiturii intimității. Mircea Eliade pune la baza actului creator experiența, afirmând, într-un eseu intitulat *Despre confesiuni*, că scriitura intimă i se pare singura care îi oferă posibilitatea de a suspenda proza bazată pe imaginar. Prima calitate a romanului ar fi, în perspectiva tânărului șef de generație, să înregistreze cu fidelitate adevărul unei personalități: „Scrii așa cum ești tu acum. Nu peste zece ani. Peste zece ani vei fi altul”. Camil Petrescu teoretizează insistent în *Noua structură și opera lui Marcel Proust* nevoia de autenticitate, fixându-și un ideal al anticalofilismului în amintirile colonelului Lăcusteanu, publicate în 1934, pe care le consideră „unicul document scris, autentic, pentru psihologia individuală românească”, principala lor calitate fiind „lipsa oricărei atitudini livrești”. Preocuparea pentru adevărul existențial conferă romanului epocii forma confesiunii deghizate. G. Ibrăileanu, Anton Holban, M. Blecher, Mihail Sebastian, Mircea Eliade, H. Bonciu valorifică în ficțiune convențiile narative ale jurnalului și ale **m.** Dacă literatura consumă aproape exclusiv interesul pentru scriitura confesivă, deschiderea

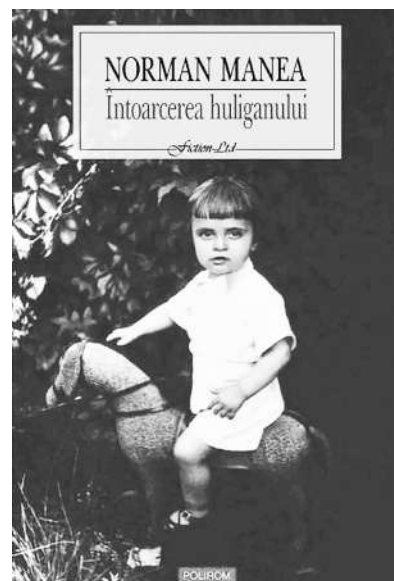
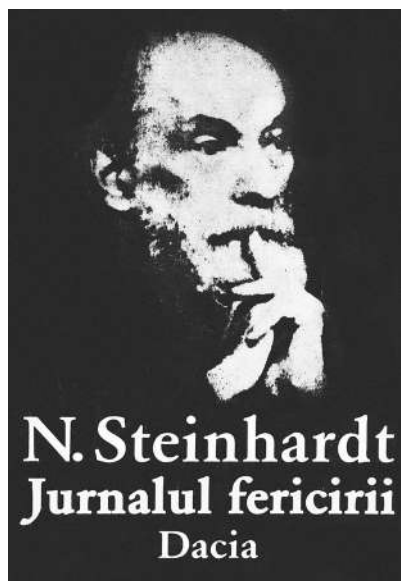
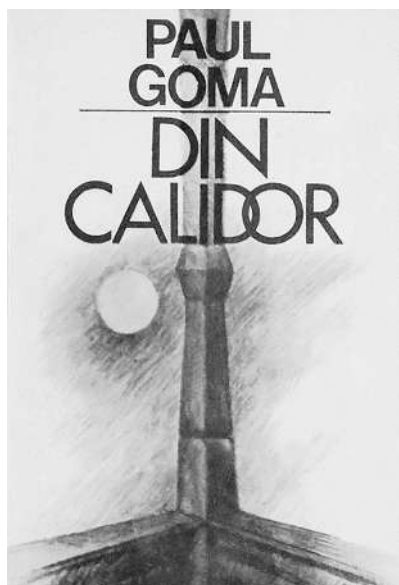
criticii pentru genul memorialistic rămâne sporadic. Puțini scriitori reprezentativi tipăresc opere memorialistice. Radu Rosetti publică, între 1922 și 1927, în trei volume, *Amintiri*, grupate astfel: *Ce-am auzit de la alții*, *Amintiri din copilărie* și *Amintiri din prima tinerețe*. Foarte interesant, în primul volum reconstituie o epocă apusă, cea a secolului al XIX-lea, tradiție de care se simte legat, punând cap la cap povestirile despre trecut ale părinților și bunicilor, folosind, prin urmare, memoria strămoșilor. Capodoperă a m. românești, lucrarea lui Radu Rosetti este foarte apropiată tematic și ca viziune de genul cultivat în veacul anterior, încercând să păstreze nealterată continuitatea cu trecutul dinaintea adoptării modelului de civilizație occidentală și oferind imaginea unei epoci fastuoase, patriarhale, în afara istoriei moderne. Redescoperită după 1990, cartea va avea un mare succes. De asemenea, unul dintre cele mai interesante proiecte îi aparține lui E. Lovinescu, care între 1930 și 1937 publică, în trei volume, *Memorii*, urmate, în 1941, de *Aqua forte*, o carte de portrete, considerată a patra din serie. Deloc întâmplător, ele însoțesc principalele sinteze ale autorului și sunt, înainte de toate, o explicație și o justificare a programului său critic, a direcției pe care a încercat și, la momentul în care își contemplă cariera, sunt semne clare că a și reușit, să o imprime literaturii române de după 1918. Lovinescu nu e preocupat de refacerea autobiografiei, cu toate datele ei civile, ci de reconstrucția formării sale spirituale, a aventurii lui

intelectuale. Perspectiva nu este a unui memorialist care își contemplă veacul, ci a unui critic literar care își evaluează cariera, își descrie teoriile și conceptele, campaniile, portretizează scriitorii pe care i-a lansat, evaluează noutatea și valoarea literaturii moderniste pe care a promovat-o și, mai ales, descrie „natura bovarică” a ideilor sale „revoluționare”, procesul construcției de sine a unui critic care avea toate datele temperamentale, mentalitate, de educație și chiar de gust pentru a se situa în ariergarda criticii de direcție. Cultivând insistent portretistica și anecdotică în cel de-al treilea volum și în *Aqua forte*, Lovinescu are grijă să nu se inflameze, să-și mențină spiritul polemic doar în spațiul aseptice al ideilor, să-și păstreze seninătatea, echilibrul, să-și purifice privirea asupra contemporanilor prin disciplină stilistică și prin „depersonalizare”. Și Nicolae Iorga se dovedește un prozator foarte bun în seria *Memorii* (I–III, 1931–1939) și în *O viață de om așa cum a fost*, apărută în 1934, cele trei volume purtând titlurile *Copilărie și tinerețe*, *Lupta*, *Spre înșeninare*. Tot ce este exces în personalitatea sa accentuată, în opera publicistică, doctrinară, devine patos temperat prin melancolie în aceste pagini. Corpusul memorialistic se remarcă prin portretistică și prin detenta polemică a autorului, nu o dată revărsată asupra epocii și contemporanilor sub formă de pamflet. Iorga își re trăiește, rememorând-o în scris, viața la temperaturi înalte, stilul său este incandescent, angajat, își explică luptele, opțiunile culturale și politice. Cărțile au o mare

tensiune epică, alcătuind, datorită poziției autorului lor în viața politică și culturală, o panoramă asupra unei epoci constructive, febrile, neferite de excese. Modelul memorialisticii lui Iorga pare a se fi fixat în aceea a lui Goethe, autorul însuși considerându-se o personalitate providențială a epocii sale. Cum a și fost, fără doar și poate. În orice caz, **m.** reprezintă opera literară cea mai reușită a lui Iorga, autor nu lipsit de perseverență și ambiții și în acest domeniu. Mihail Sadoveanu oferă în *Anii de ucenicie* (1944) o carte a formării sale. Deloc întâmplător, memoriile se încheie odată cu anul debutului, cu intrarea sa în viața literară. Biografia intimă, a anonimului care visează să devină scriitor, ia locul celei publice, care, consideră scriitorul, nu mai merită reconstituită, pentru că este cunoscută de toată lumea. În plus, redactate într-un moment de mare tensiune politică, când cariera lui Sadoveanu intră în impas și este amenințată, cartea este și o pledoarie pentru o lume patriarhală, mai simplă, mai curată. Ce este interesant este modul în care toate temele sadoveniene se leagă în această carte: înainte de a fi o reconstituire a unei experiențe de viață și a unei epoci accidentate, cartea este o sinteză a sadovenismului: tot ceea ce e cunoscut, brevetat ca temă, stil, figurație umană în proza autorului, există, dă asigurări autorul, în viața sa. Sadoveanu își sadovenizează, de fapt, propria existență, mutând-o din contingent în istoria literaturii. Mai trebuie precizat că unele memorii ale marilor scriitori interbelici apar

postum. După ce este interzis de regimul comunist, lui Lucian Blaga i se tipărește opera de sertar abia în 1965, *Hronicul și cântecul vârstelor* fiind autobiografia impregnată de lirism a unei personalități care își reinventează trecutul din perspectiva marelui scriitor care a devenit: copilăria, care a stat sub semnul muțeniei, a „detașării de logos”, ca prefigurare a teoriilor filosofiei sale și a temelor poeziei de mai târziu, apoi tinerețea, marcată de studii, de iubire, de anii Primului Război Mondial și de momentul Marii Uniri din 1918. Ca și Sadoveanu, scriitorul e interesat de vârsta mitică, cea a formării, dinainte de a deveni personalitate publică. În fine, scrise în limba română pe baza însemnărilor de jurnal publicate în traducere franceză și engleză, memoriile lui Mircea Eliade apar în întregime abia în 1991, în România proaspăt ieșită de sub comunism, stârnind un entuziasm general. Ele sunt valoroase mai ales datorită faptului că reprezintă viziunea uneia dintre marile personalități ale interbelicului, lider al unei generații care a dorit, din idealism, să transforme radical România, aflată însă într-o epocă predispusă la excese ideologice. Descriindu-și copilăria, mansasarda în care a citit nopți la rând, apoi intrarea în viața literară și ascensiunea, descoperirea Indiei, exilul, oprindu-se la anul 1960, cel al maturității și notorietății depline, cartea reprezintă o sursă esențială privitoare la febrilitatea creatoare și ideologică a generației criterioniste. În timpul comunismului genul memorialistic intră în recesiune.

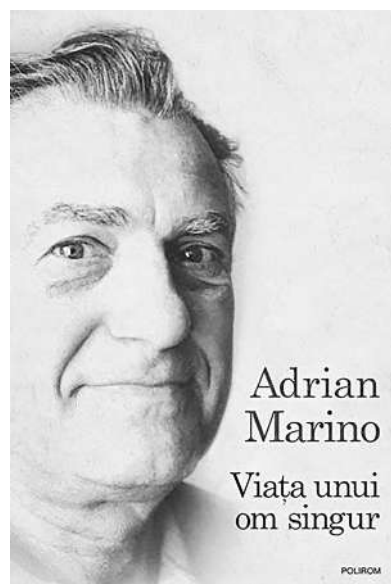
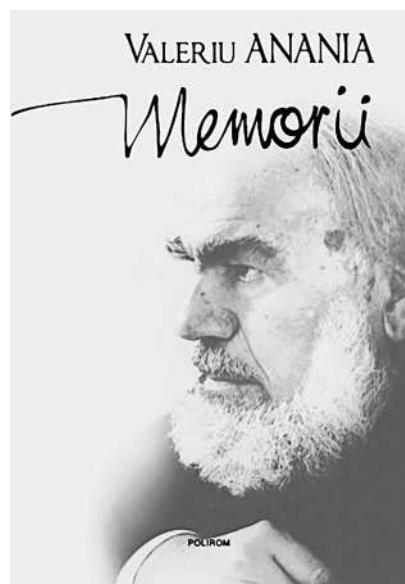
Dacă încearcă posibilitatea reconstituirii unui trecut într-o formă neconformă ideologic, el devine din start suspect. Sunt admise numai retrospectivitatea „pe linie”, pentru ca, la un moment dat, în anii '80, simplul cuvânt „memorii” să atragă eliminarea unei cărți din planul editorial. După „dezghețul” din 1964 apar câteva colecții – seria „Memorialistică” la Editura Minerva sau „Restituiri” la Editura Dacia – care repun în circulație scrierile autobiografice ale clasicilor, dar de obicei cenzurate, cu eliminarea pasajelor neconvenabile. În orice caz, până în anii '80 se editează memorii ale lui Sextil Pușcariu, N. Iorga, Demostene Botez, Valeriu Braniște, Sașa Pană, I. Valerian, Ioan Massof, Henri H. Stahl, Mihail Cruceanu, Ieronim G. Barițiu, Ioachim Botez ș.a. Contemporanii scriu însă foarte rar cărți bazate pe memoria directă, pe de o parte pentru că e foarte dificilă calitatea de martor al trecutului apropiat, pe de alta pentru că, în mod paradoxal, publicul e obișnuit să caute adevărul sau măcar rămășițele acestuia în scrierile ficționale. *Delirul* lui Marin Preda, *Galeria cu viță sălbatică*, cartea lui Constantin Țoiu, ori romanele lui Augustin Buzura sunt citite ca surse mai credibile decât operele testimoniare. Acesta este un fenomen al literaturii din timpul comunismului: ficțiunea devine o arhivă a memoriei mai de încredere decât discursul retrospectiv pentru că are posibilități mai elaborate de strecurare prin sита cenzurii și pentru că profită de un anumit tip de lectură participativă, care se practică împotriva

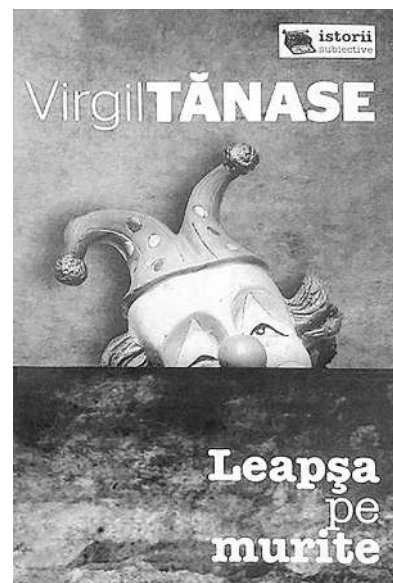
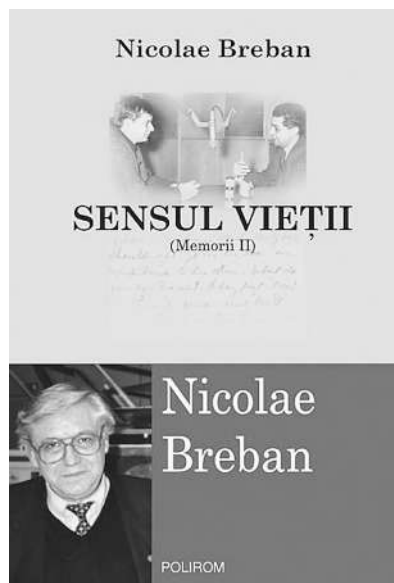
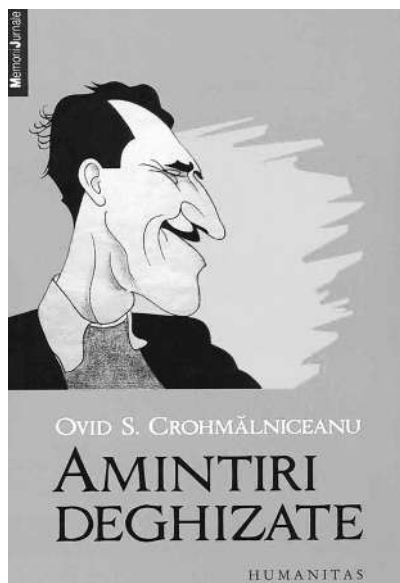
unei interdicții și care și-a rodat metodele de interpretare intensă a subînțelesurilor, a apropourilor, căutând cu încordare elementele subversive. În 1956 apare *Amintiri de la „Viața românească”*, cartea lui Mihail Sevastos. Având în centru figura lui G. Ibrăileanu, dar cuprinzând și portrete ale scriitorilor din cercul revistei ieșene, precum G. Topîrceanu, Mihail Sadoveanu, C. Stere, Calistrat Hogaș, A. Philippide, Jean Bart ș.a., reconstituind atmosfera redacției și manifestând un apetit agreabil pentru anecdotic, cartea suferă, la prima ediție, de o deturnare ideologică referitoare la socialismul grupului, care va fi estompată la retipărirea din 1966. O agreabilă carte de amintiri oferă în 1975 Șerban Cioculescu, personalitate devenită, în epocă, simbol al inteligenței interbelice. Dincolo de evocarea mediului din Turnu Severin la început de secol, loc unde criticul și-a petrecut copilăria, textul reține mai ales prin anecdotică și prin portretistică, mai ales că se perindă prin fața cititorului figuri ilustre precum Tudor Arghezi, Camil Petrescu, E. Lovinescu, Liviu Rebreanu, Ion Barbu, Lucian Blaga, Ionel și Păstorel Teodoreanu, Cezar Petrescu, G. Călinescu. Interbelicul nu își putea găsi un martor mai potrivit în epocă. Dar cea mai importantă carte de memorii din perioada comunistă îi aparține lui Marin Preda: *Viața ca o pradă* (1977). Tocmai pentru că face referire directă la o perioadă extrem de agitată politic și de controversată ideologic, autorul imprimă operei o tentă romanescă. De

altfel, are și o teorie privitoare la incapacitatea scriitorului român de a-și dezvălui sinele: „Mai târziu aveam să aflu că autorul român se teme să fie sincer până la capăt; [...] El trebuie să ne arate că e cult, are acest complex, murdăriile propriului suflet nu le varsă în capul contemporanilor. Bineînțeles că tot nu scapă, vine unul care tot îi schițează adevărata biografie”. Cartea reconstituie nu doar biografia prozatorului, ci și lumea țărănească pe care o părăsește pentru a studia, frământările societății în timpul războiului, sărăcia cumplită, mediul în care a intrat Marin Preda în viața literară – revista „Albatros”, cu figurile sale proeminente, Geo Dumitrescu, Virgil Untaru (Ierunca), Ion Caraion, Sergiu Filerot, Miron Radu Paraschivescu. Scriitorul nu ezită să descrie primii ani de după 1948, cu oprirea ideologică a literaturii. Dar, ca și Sadoveanu și Bлага, curmă firul narațiunii la momentul debutului. Odată ce întrevede în schița *Salcâmul* nucleul *Moromeților*, după apariția volumului de debut „aventura conștiinței” sale se manifestă public, iar perioada tatonărilor, a ezitărilor, a căutării de sine capătă o imagine rotunjită, ca parte a unui proiect împlinit, în care vocația a reușit să se exprime. Carte de memorii prin structură și prin tipul de relație cu propriul trecut, *Viața ca o pradă* intră în dialog stilistic și tematic cu romanele lui Marin Preda. În anii '80 Octavian Paler publică unele texte cu detentă autobiografică, dintre acestea detașându-se *Viața ca o coridă* (1987), în care prima parte

reprezintă o evocare încărcată de melancolie a satului din ținutul Făgărașului, Lisa, paradis terestru al unui călător profesionist, obișnuit să-și consemneze traseele culturale în memoriale de mare succes. Lui Paul Goma i se interzice publicarea în țară a unor cărți care deranjează tocmai prin cantitatea de documentare a ororii din închisorile românești ale anilor '50. Acestea apar în franceză sau în germană, la edituri prestigioase, pentru ca versiunea lor originală, în limba română, să intre în circuit abia după 1989. Autorul se conduce după un program asemănător celui al lui Aleksandr Soljenițin, program pe care îl numește „etica neuitării”: își consemnează în scris experiențele carcerale sau cele din anchetele de la Securitate (*Gherla, Culoare curcubeului '77. Cutremurul oamenilor*) sau publică romane care valorifică experiența altora (*Patimile după Pitești*). Poate cea mai bună scriere a lui, *Din calidor. O copilărie basarabeană* (1990) este o autobiografie, o evocare emoționantă, patetică, nu lipsită de temele anticomuniste specifice acestui autor, dar sensibilizate prin recuperarea perspectivei infantile, a copilăriei din „satul Mana, comuna Vatici, județul Orhei, România”, cum ține să repete Goma.

După 1989 are loc o redescoperire entuziastă a genului: sunt reeditate sau editate pentru prima oară scrierile confesive ale interbelicilor, dar nu numai. Literatura propriu-zisă mai interesează în măsura în care reușește să fie un bun instrument

al memoriei, un martor al trecutului traumatizant. Imediat după căderea comunismului, se practică o lectură revendicativă, preponderent anticomunistă. Cele mai mari succese editoriale ale anilor '90 sunt cărțile autobiografice, memoriile sau jurnalele scriitorilor interbelici, martori ai unei lumi drastic controlate și instrumentalizate ideologic în timpul comunismului – Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Alice Voinescu, Petre Pandrea, Nichifor Crainic, Jeni Acterian, Petru Comarnescu, Maria Cantacuzino, Zoe Cămărășescu, Constantin Virgil Gheorghiu ș.a. Acum se editează și memoriile unor figuri proeminente ale vieții politice interbelice, de la cele ale reginei Maria, ale regelui Carol I la însemnările lui Constantin Argetoianu, intitulate *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, care rețin prin cinismul, foarte expresiv literar, al unui om-cheie în epocă. Acum apare și **m.** recluziunii, se creează un adevărat fenomen editorial și nu numai: așa-numita literatură a spațiului concentraționar aduce în atenția cititorilor experiențe crâncene din închisorile comuniste. Texte semnate de Lena Constante, Ion Ioanid, N. Steinhart, Anița Nandriș-Cudla, Adriana Georgescu, Elisabeta Rizea, Radu Mărculescu, Annie Bentoiu, Aurel State, Nicolae Mărgineanu, Marcel Petrișor, Constantin Pavlovici ș.a. dezvăluie experiențe de viață cutremurătoare, dar și lecții de umanitate exemplară. Apărut în 1991, *Jurnalul fericirii* al lui N. Steinhart aparține, de fapt, **m.**, fiind o reconstituire a fericirii cunoscute în închisoare de evreul

botezat în ortodoxie, cu dispunerea unor pasaje pe structură diaristică. Carte-cult, ea oferă soluții de supraviețuire și de conservare a demnității într-o lume infernală. Tot acum apar volume ale unor autori precum Gh. Jurgă-Negrilești, C. Beldie, Vlaicu Bârna, care sunt reținuți ca memorialiști *par excellence*. Și unii scriitori postbelici care au făcut carieră înainte de 1989 își tipăresc memoriile în acești ani. I. Negoieșcu moare înainte să încheie *Straja dragonilor* (1994), cartea pe care o socotea principalul său pariu cu posteritatea; cele două capitole care s-au păstrat rețin prin sinceritatea gidiană a asumării homosexualității, dar și prin tensiunea unui destin mereu sincopat, tensionat. Ov. S. Crohmălniceanu, critic oficial în anii '50, dar cu o repliere meritorie după „dezghețul” ideologic, publică *Amintiri deghezate* (1994), pagini discutabile în care selectează întâmplări picante, anecdote despre clasici precum Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Ion Barbu, Lucian Blaga, cunoscuți în momente adesea dificile pentru unii dintre ei. Nina Cassian își comentează jurnalul în *Memoria ca zestre* (2010), confecționându-și o imagine de poetă nedreptățită, marginalizată, în cele din urmă chiar amenințată, ceea ce ar fi dus și la exilul său american. Norman Manea scrie în română și editează în străinătate *Întoarcerea huliganului* (2003), textul său cel mai bun. Revenind după mai bine de zece ani de exil, se folosește de prilej pentru a medita asupra ororilor istoriei și asupra identității mereu de negociat: evreu traumatizat de deportarea din

copilărie, dar și de excesele naționaliste din timpul comunismului, scriitorul se află permanent în căutarea unui „acasă”, a Patriei, pe care niciodată nu reușește să o obțină definitiv. Cu toate acestea, reacționează când își găsește numele într-o antologie de „scriitori evrei de limbă română”: „Mă considerasem scriitor român, etnicitatea o vedeam ca o chestie personală”. Un ecou deosebit au stârnit paginile unor intelectuali precum Valeriu Anania (*Memorii*, 2008), Adrian Marino (*Viața unui om singur*, 2010), Ion Ianoși (*eu și el. Însemnări subiective despre Ceaușescu*, 2003). Nicolae Breban oferă în *Sensul vieții* (I–IV, 2003–2007) nu doar o mărturie despre cariera sa și a colegilor de breaslă în timpul comunismului, ci și o meditație profundă asupra temelor de creație. Înainte de a avea o viață personală, prozatorul se simte îndreptățit să dea seama despre temele sale, despre modul în care experiența de viață l-a condus la această operă, pe care o consideră unica justificare a existenței. *Sensul vieții* este, de fapt, romanul vieții lui Nicolae Breban scris de Nicolae Breban. Alt autor, Virgil Tănase, își descrie în *Leapșa pe murite* (2012) aventura exilului, episodul cu tentativa de asasinat ordonat de Nicolae Ceaușescu, dar mai ales consemnează strădaniile sale de a fi și în Franța ceea ce ar răspunde adevăratei sale vocații: scriitor și om de teatru, nu disident. După o perioadă în care **m.** ocupă prim-planul, genul cunoscând o prodigioasă carieră, interesul cititorilor pentru reconstituirea trecutului începe să se estompeze și are loc ceea ce Ion Simuț numește „reabilitarea ficțiunii”. Între timp literatura însăși, poezia, ca și proza de după 1989, va opta pentru autenticitate, pentru consemnarea milimetrică, cu mijloacele literalității, a experienței directe, pagina devenind un fel de fișă clinică. Cum mijloacele genului confesiv vor fi reciclate de literatură, și impactul acestuia se va micșora.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Memorii*, I–III, *passim*; E. Lovinescu, *Memorii. Aqua forte*, îngr. Gabriela Omăt, București, 1998, *passim*; Camil Petrescu, *Teze și anti-teze*, îngr. și pref. Florica Ichim, București, 2002, 33–40; Mircea Eliade, *Oceanografie*, București, 1991, 72–75; Mircea Eliade, *Profetism românesc*, I, București, 1990, 86–88; G. Călinescu, *Fals jurnal*, îngr. și pref. Eugen Simion, București, 1999; Vianu, *Opere*, X, 121–149; Silavian Iosifescu, *Literatura de frontieră*, ed. 2, București, 1971, 69–168; G.G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, București, 1972; Laurențiu Faifer, *Primele*

amintiri din literatura română: Teodor Vârnav, „Istoria vieții mele”(1845), ALIL, t. XXIV, 1973; Zamfir, *Secolul*, 70–105; Holban, *Literatura*, I, *passim*; Faifer, *Faldurile*, *passim*; Iași, 1999; Dan Cristea, *Versiune și sub-versiune. Paradoxul autobiografiei*, București, 1999; Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceaușism*, vol. I: *Memorialistica sau Trecutul ca re-umanizare*, Iași, 2004; Simuț, *Reabilitarea*, *passim*; Ruxandra Cese-reanu, *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste*, ed. 2, Iași, 2005; Liana Cozea, *Confesiuni ale eului feminin*, Pitești, 2005; Al. Cistelean, *Aide-mémoire. Aspecte ale memorialisticii românești*, Brașov, 2007; Eugen Simion, *Genurile biograficului*, ed. 2, I–II, București, 2008; Alina Crihană, *Aspecte ale memorialisticii românești post-totalitare: între pactul autobiografic și pactul cu istoria*, Galați, 2011; Ana Selejan, *Adevăr și mistificare în jurnale și memorii apărute după 1989*, București, 2011; Doris Mironescu, *„Două moduri de a teatraliza ideologicul”*, LRC, 2012, 1–2; Tibor Hergýán, *Confesiunea în romanul românesc interbelic*, București, 2012; Răzvan Voncu, *Labirintul mărturisirii. Strategii autoreferențiale în literatura română medievală*, București, 2012. **B.C.**

MENGHER, Ionela (22.IV.1970, Pančevo, Serbia), poetă, jurnalistă. Este fiică a Corneliiei (n. Rotar) și a lui Păun Mengher, țărani. Urmează Liceul Economic „25 mai” din Alibunar (1985–1987), Liceul Pedagogic „Borislav Petrov – Braca” din Vârșeț (1987–1989), Academia Pedagogică „Živa Jovanović” din Vârșeț (1989–1991), Facultatea de Litere a Universității din Belgrad, secția romanistică (1991–1993), și Facultatea de Litere a Universității din București (1993–1995), unde inițial pregătește un doctorat, specializarea literatura română contemporană, susținut în 1998, ulterior făcând tot aici un masterat, în domeniul etnografiei și folclorului (1998–1999); la aceeași facultate mai frecventează cursurile de comunicare și relații publice (1999–2000). Colaboratoare pentru programul în limba română la postul de radio Novi Sad și la Televiziunea Novi Sad (1986–1993), va fi apoi colaboratoare la Radio România Internațional, secția sârbă (din 1997). Este prezentă în „Anuarul Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina” „Bucuria copiilor”, „Libertatea”, „Lumina de duminică”, „Lumina”, „Piramida”, „Revista ortodoxă”, „Tinerețea”, „Tradiția” ș.a., participă la realizarea unor volume colective. Face parte din Societatea (Fundatia) de Folclor și Etnografie a Românilor din Voivodina.

M. debutează publicistic în „Tribuna tineretului” și editorial cu volumul de versuri *Cuvinte* (1997). În

spațiul de românitate din care provin, vocile unor tinere talente feminine se aud încă timid. În 1974, din inițiativa profesorului Ion Berlovan, care a îndrumat mai multe generații la început de drum, s-a înființat cenaclul literar Tinerele Condeie din Vârșeț, astfel încât, mai târziu, și **M.** a beneficiat de atmosfera de emulație întreținută aici. Începe să publice însă după 1990, în timpul studiilor bucureștene. Ea scrie versuri în care oscilează între modernism și postmodernism, câteodată spre neoromantism prin afinități tematice și prin structura versului. Pe de o parte, trăirile sufletești, bucuria în primul rând, dorința ei ca prin vers să trăiască o a doua viață, ca „o renaștere voită”, sau atingerea miracolului prin creație sunt caracteristici ale acestei poete. Filonul neoromantic are accente existențialiste, cu „obsesia relației abstract-concret”, cuvintele neocolind pulsul lumii și având rolul de a alunga tristețea, neliniștea, noaptea, de a descoperi bucuria de a trăi și zâmbetul din copilărie: „Cuvintele care alungă noaptea/ tăcută și sumbră/ sunt mai proaspete decât fragii de pădure./ Cuvintele care alungă noaptea/ sunt mai dulci decât sărutările amanților/ ce pleacă în zori./ Cuvintele care alungă noaptea/ sunt mai răsunătoare decât clinchetul/ clopoțelilor” (*Cuvinte*). Cercetător literar avizat, **M.** este autoarea unor monografii privind publicații românești din Voivodina, precum *Lumina* (1947–1997) (2000) și *Creații populare în „Nădejdea”*. Poezia (2009). A alcătuit în 2011 și o antologie a prozei românești din Voivodina, sub titlul *Mireasma iluziilor*.

SCRIERI: *Cuvinte*, Pančevo, 1997; *Lumina* (1947–1997), Pančevo, 2000; *Împăcare*, București, 2002; *Creații populare în „Nădejdea”*. Poezia, Novi Sad, 2009. **Antologii:** *Mireasma iluziilor. Antologia prozei românești din Voivodina. 1920–2010*, Zrenjanin, 2011. **Traduceri:** George Zbukea, *Românii timoceni. Scurtă istorie – Rumuni u Timočkoj krajini. Kratka istorija*, ed. bilingvă, Timișoara, 2002.

Reper bibliografice: *Monografia Alibunarului*, Alibunar, 1998, 92, 132, 141; Tudor Opreș, *Un gând despre Ionela Mengher*, „Lumina”, 2003, 44–46; Titus Vișeu, *Scripta manent*, București, 2004, 197; Marina Puia Bădescu, *Pagini de istorie. Ionela Mengher*, „Libertatea”, 2007, 4; Mihai Cimpoi, *(Post)fețele exilului*, „Studii de știință și cultură”, 2009, 3; Simeon Lăzăreanu, *Creația populară în limba maternă în perioada interbelică*, „Libertatea”, 2009, 16; Carmen Dărăbuș, Virginia Popović, *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală*, Cluj-Napoca – Novi Sad, 2012, 9, 79, *passim*. **V.P.**

MENIUC, George
(20.V.1918, Chișinău
– 8.II.1987, Chișinău),
poet, prozator,
dramaturg, eseist,
traducător.

Este fiul Olgăi (n. Dimitriu) și al lui Nicolae Meniuc, muncitor. A absolvit Liceul „M. Eminescu” din Chișinău (1937), după care și-a continuat studiile la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1937–1940). În acești ani și-a sincronizat proiectele literare cu ideea de modernitate promovată de Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Vineanu, Adrian Maniu ș.a. Debutază cu poezia *La țară*, în 1934, la revista școlară a societății „M. Eminescu” din orașul natal, căreia îi va deveni în 1936 redactor-șef, ucenicește câțva timp la „Gazeta Basarabiei” și frecventează, ca student, sălițele cenaclului Cadran. Este prezent cu versuri și proză în publicațiile „Licurici”, „Armonia”, „Revista noastră”, precum și la „Pagini basarabene”, „Poetul”, „Itinerar” ș.a., iar în 1939 își editează prima plachetă, *Interior cosmic*. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial colaborează la emisiuni radiofonice, difuzând texte ale propagandei bolșevice antiromânești (**M.** era membru ilegalist al Uniunii Tineretului Comunist din România). Revenit la Chișinău în toamna lui 1944, lucrează un timp ca redactor-șef la Radio, în 1945 fiind transferat în calitate de cercetător la secția de limbă și literatură a Institutului Moldovenesc de Cercetări Științifice, perioadă în care colectează cu zel și interpretează folclorul. Devine în 1947 șef de secție la „Țăranul sovietic”, în 1951 secretar la revista „Octombrie”, iar în 1957 redactor-șef al revistei „Nistru”, funcție deținută până în 1959, când este destituit pentru „tendențe naționaliste”. Mai târziu a fost adjunct al președintelui Comitetului Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească (1962–1964). Laureat al Premiului de Stat (1972), a primit și titlul Scriitor al Poporului (1982).

În versurile de început ale lui **M.** se simt tonalități coșbuciene și eminesciene. Îi sunt familiare, din anii de studenție, nu numai miturile naționale,

ci și poezia simboलिștiilor francezi Charles Baudelaire, Arthur Rimbaud, Paul Valéry. Treptat căutările sale duc spre formule lirice proprii, bine individualizate, cu găsirea unui stil modern de factură mediativ-intelectuală. În *Interior cosmic* aspirația de a afla tainele lumii se împletește cu evocarea realului dur și sumbru, cu luări de atitudine în plan social. Prin motivele și viziunile accentuat nostalgice, prin substratul mediativ-filosofic, prin sugestii obsedante și tulburătoare, precum și printr-un sistem personal de imagini, metafore, alegorii, cartea dezvăluie aderența la estetica simbolismului, la care se adaugă câteva elemente proprii poeticii expresioniste. Dominanta stilistică este transfigurarea metaforico-simbolică a microcosmosului și a macrocosmosului, sursa asociațiilor fiind îndeosebi folclorul, deși nu lipsesc nici alte repere culturale. Rolul metaforei și al mitului e înțeles în sensul ideilor lui Lucian Blaga, ca în eseurile intitulate *Imaginea în artă* (1940). La **M.** frumosul se identifică mereu cu metafora („o metaforă niciodată nu este urâtă”), iar o creație nu poate să reziste dacă nu își trage rădăcinile din mitologia unui popor. Din păcate, după etapa bucureșteană, în primul deceniu postbelic, poetul s-a conformat dogmelor și stilului uniformizator al epocii, despărțindu-se de modul său liric anterior. Acum cultivă poemul lirico-epic de proporții, lirica encomiastică, balada, basmul versificat, sonetul. Mai târziu, în 1970, când a trebuit să-și selecteze poeziile pentru o ediție de autor, a renunțat la multe din aceste pagini. Cu toate că a adus servicii noii politici sovietizante, a avut mult de suferit de pe urma atacurilor din partea oficialităților comuniste la plenarele din 1946 și 1959, precum și din partea criticii sociologist-vulgare. Pentru unele basme versificate (*Șoltuzul Graur*, *Cerbul de aur*), pentru mai multe intervenții din revista „Nistru” și mai ales pentru volumul de eseuri *Iarba fiarelor* (1959) **M.** a fost acuzat de „naționalism”, „apolitism”, „estetism”, „formalism”, „decadentism”, „simbolism” și de „teoretizări greșite”, „greșeli metodologice”. Până și numele său de botez nu plăcea regimului, căci suna „românește”. Atmosfera întreținută în jurul lui l-a marcat, împiedicându-l mai mulți ani să scrie o poezie conformă orientării estetice de până la 1940. Totuși, volumele *Vremea lerului* (1969), *Florile dalbe* (1979) și *Toamna lui Orfeu* (1983), antologate postum în *Preludiul bucuriei* (1988), scot la lumină o poezie de idei densă și tensionată, de

meditație etică și ontologică, saturată de cultural și livresc, elaborată sub semnul unei mari exigențe artistice. O sursă de inspirație e aflată în mitologia culturii universale, ca în *Gauguin*, *Rembrandt*, *Cântecul lui Roland*, *Sfinx*, *Columb*, *Muntele Fuji*, versurile echivalând cu „un spectacol de candori, purități și luminișuri, stimulat de o deschidere sufletească largă către viața identificată orfic cu cântecul” (Mihai Cimpoi). Vocația pentru eseu a poetului transpare în paginile din *Imaginea în artă*, *Iarba fiarelor*, *Tovarășul nostru de drum*, *Poezia* (1964), *Cadran solar* (1966), *Eseuri* (1967). Căutarea „cheilor” artei autentice și pătrunderea în „misterul” actului de creație sunt constante ale meditațiilor. Interesante sunt ideile despre importanța elementului convențional și a inefabilului în creație, despre metaforă și simbol, despre rolul fanteziei și al inspirației. Forța de atracție a eseurilor rezidă în erudiție și în intuiția artistică, în amănuntul biografic conjugat cu impresiile personale, în însemnările de lectură dublate de reflecții asupra esenței actului de creație. Chiar și atunci când a încetat să mai scrie eseuri propriu-zise, **M.** și-a trecut reflecțiile în poezie, proză, poem, în prefețe la mai tinerii condeieri. Prozele scurte din *Nuvele* (1961), *Ultimul vagon* (1965), *Delfinul* (1969), *Coloana de tandrețe* (1978) și romanul-studiu *Disc* (1968) abordează teme și motive preferate: problema creației și a creatorului, misiunea artei, omul și războiul, dragostea și fericirea, binele și frumosul. Narațiunile au o structură geometrizată, cu frecvente digresiuni și cu o puternică undă de lirism, dominată fie de tonalități elegiace, fie de accente dramatice. Dramaturgia lui **M.** evocă, la rândul ei, personalități din lumea artei, ca în drama-eseu *Floarea soarelui*. *Vernisaj*, despre creația lui Van Gogh și a lui Paul Gauguin, sau satirizează cusururi omenești, inadecvarea vorbelor cu fapta, ca în *Rața și rășuștele* („Nistru”, 1959), și pentru această piesă autorul având de suferit în momentul apariției. **M.** a mai semnat multe povești versificate pentru copii. A tradus cu ingeniozitate bălilele rusești și *Cântec despre oastea lui Igor* (1964, 1987), precum și din A.S. Pușkin (*Călărețul de aramă*), N.V. Gogol (*Revizorul*), F. M. Dostoievski (*Oameni sărmani*), A.N. Tolstoi (*O dimineață posomorâtă*) ș.a.

SCRIERI: *Interior cosmic*, Chișinău, 1939; *Imaginea în artă*, Chișinău, 1940; *Cântecul zorilor*, Chișinău, 1948; *În august*, Chișinău, 1951; *Poezii*, Chișinău, 1954; *Balade și sonete*, Chișinău, 1955; *Povești*, Chișinău, 1955; *La balul*

coțofenei, Chișinău, 1956; *Strofe lirice*, Chișinău, 1956; *Poeme*, Chișinău, 1957; *Povestea vulpii*, Chișinău, 1958; *Versuri alese*, Chișinău, 1958; *Iarba fiarelor*, Chișinău, 1959; *Nuvele*, Chișinău, 1961; *Tovarășul nostru de drum*, *Poezia*, Chișinău, 1964; *Ultimul vagon*, Chișinău, 1965; *Versuri*, Chișinău, 1965; *Cadran solar*, Chișinău, 1966; *Caloian*, Chișinău, 1967; *Eseuri*, Chișinău, 1967; *Disc*, Chișinău, 1968; *Delfinul*, Chișinău, 1969; ed. Chișinău, 1977; *La balul coțofenei*, Chișinău, 1969; *Prichindel*, Chișinău, 1969; *Vremea lerului*, Chișinău, 1969; *Scrituri*, I-II, pref. Simion Cibotaru, Chișinău, 1970; *Micul Icar*, Chișinău, 1971; *Colind de viteaz*, Chișinău, 1972; *Coloana de tandrețe*, Chișinău, 1978; *Florile dalbe*, pref. Liviu Damian, Chișinău, 1979; *Toamna lui Orfeu*, Chișinău, 1983; *Răvașul ploilor*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1986; *Povești*, Chișinău, 1988; *Preludiul bucuriei*, îngr. Arcadie Suceveanu, pref. Eugen Lungu, Chișinău, 1988; *Interior cosmic*, îngr. Arcadie Suceveanu, Chișinău, 1997; ed. București-Chișinău, 2003; *Pagini de corespondență*, îngr. și introd. Elena Țau, Chișinău, 2010.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Disocieri*, 184–202; Vasile Badiu, *George Meniuc*, în *Profiluri*, 426–435; Eliza Botezatu, *Cheile artei. Studii asupra creației literare a lui George Meniuc*, Chișinău, 1980; Dolgan, *Crez*, 121–132; Eugen Lungu, *Poetul armoniilor ascunse*, „Orizontul”, 1988, 4; Eliza Botezatu, *Poezia și dialectica vieții*, Chișinău, 1988, 122–163; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 173–175; Andrei Langa, [George Meniuc], LRP, 219–230; Arcadie Suceveanu, *George Meniuc sau Întoarcerea în Ithaca*, postfață Eugen Lungu, Chișinău, 1999; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 105–107; Ion Ciocanu, *Literatura română*, Chișinău, 2003, 365–376; Ion Simuț, *George Meniuc*, RL, 2005, 15; *Mică encicl.*, 475–494; Suceveanu, *Emisferele*, 45–52, 85–98; Dolgan, *Poezia*, 320–326; Rachieru, *Poezii Basarabia*, 71–77; Popa, *Ist. lit.*, II, 1100.

M.Dg.

MERA, Iuliu Traian (13.X.1861, Șiria, j. Arad – 24.VIII.1909, Reichenau, Austria), prozator, poet. Este fiul Elenei și al lui Atanasie Mera. Familia sa, originară din Moldova, se stabilise la Șiria, unde tatăl era preot ortodox. Urmează liceul la Timișoara și la Brașov, nimerind, în acest al doilea oraș, în perioada în care cultul pentru Junimea era în floare, ceea ce explică adeziunea sa de mai târziu la multe din ideile junimiste. Absolvind liceul (1880), își face studiile universitare la Viena, unde participă la activitatea societății România Jună, fiind o perioadă și președinte, iar după terminarea lor (1886) va profesa mult timp medicina la Karlsbad. Iubitor de călătorii, cunoscător a șapte limbi, **M.** cutreieră Europa, notându-și de multe ori impresiile, care vor fi editate postum în volumul *Din țări străine* (1911). După debutul cu proză la „Telegraful

român” (1881), colaborează cu basme și nuvele la „Familia”, „Convorbiri literare”, „Tribuna” (Arad), „Timpul” ș.a. Cartea *Din lumea basmelor* (1906) a fost distinsă cu Premiul „Năsturel-Herescu” de Academia Română. Bolnav de cancer, se stinge în străinătate, de unde este adus și înmormântat la Șiria. Își lasă averea pentru „scopuri culturale românești”.

Cele câteva nuvele publicate de **M.** în perioadă nu atestă o vocație deosebită. Cu subiecte luate în majoritate din viața satului, cu o tendință de alunecare în melodramatic (*Rada*, *La umbra teilor*), iar altele, în care îi reușesc unele portreți-zări (*Mitru Dascălul*, *Ioan Covrig*, *Gura satului*), pot fi așezate în linia „realismului popular”. Talent descriptiv vădește prozatorul în nuvela *Lumea albă*, unde atenția pentru amănuntul caracteristic dă rezultate notabile. Cât despre poezia lui **M.**, *Scrisoare*, de pildă, publicată în „Familia”, relevă, îndeosebi prin pesimismul ei accentuat, influența lui M. Eminescu. Mai izbutite, *Poezii în proză*, apărute în aceeași revistă, sunt imnuri închinare iubirii și naturii. Dintre acestea se remarcă versurile de evocare a frumuseții locurilor natale (*Ardeal*, *Cătră podgoria Șiriei*), într-un stil apropiat celui din *Cântarea României*. Notele de pesimism și de melancolie care străbat aceste poeme în proză dezvăluie, mai mult decât restul operei, un temperament romantic. Astfel s-ar putea explica și preferința pentru basm, manifestă încă din perioada studiilor la Viena. Un model în această direcție l-a avut **M.** în Ioan Slavici. A deprins în oarecare măsură și maniera povestitorului popular, fapt probat în primul rând de rolul acordat acțiunii și, de asemenea, de folosirea unui limbaj limpede. Proverbele, zicătorile, formulele caracteristice basmului, intervențiile în spiritul narațiunii orale, o oarecare vioiciune a ritmului povestirii fac agreabilă lectura acestor basme. Unele au fost reluate din periodice (majoritatea din „Tribuna”) și incluse în volumul *Din lumea basmelor*. Pentru această orientare spre limba vie și spre o tematică inspirată din viața rurală scriitorul pledase energic în două conferințe ținute în cadrul societății România Jună. Impresiile de călătorie relevă un pelerin sensibil atât la frumusețile naturii, cât și la realizările civilizației. El se oprește mai ales asupra monumentelor de artă, a capodoperelor Renașterii, descriindu-le și interpretându-le cu oarecare finețe.

SCRIERI: *Ce n-a fost și nu va fi*, Sibiu, 1884; *Pipăruș Pătru*, Sibiu, 1884; *Cenușotca*, Sibiu, 1885; *Din lumea basmelor*, București, 1906; *Din țări străine*, Arad, 1911; ed. 2, Arad, 2001.

Repere bibliografice: I. Caragiani, „*Din lumea basmelor*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXX, 1906–1907; I.T. Mera, LU, 1909, 18; Octavian Lupaș, *Dr. Iuliu Traian Mera*, „Hotarul”, 1933, 7; I. Breazu, *Literatura „Tribunei” (1884–1895)*, DR, 1934–1935; *Dicț. lit.* 1900, 561; *Dicț. scriit. rom.*, III, 173–174; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 583. **C.Bz.**

MERIDIAN, revistă apărută la Craiova, lunar, din mai 1934 până în iunie 1938, în 1941 și din aprilie 1943 până în septembrie 1946, în total 38 de numere, purtând denumirea „caiete”. Editorii sunt I. Mihăiescu, Tiberiu Iliescu, Constant I. Manea. De la numărul 8/1935 poartă subtitlul „Caiet literar publicat de Tiberiu Iliescu și I. Mihăiescu”. Cu numărul 13/1944 publicația devine „Caiet lunar de literatură”, avându-l redactor pe Marcel Saraș și secretar de redacție pe D. Marian. Spiritul bătaios și contestatar al revistei – reflex al ideilor Tinerei Generații – transpare atât din literatura cuprinsă în paginile ei, cât și din articolele de atitudine sau din selecția numelor și a cărților reținute spre recenzare. În viziunea lui F. Aderca, T. Iliescu ar ambiționa „să întoarcă roata veacurilor și să îndrepte destinul Craiovei spre Calea Lactee a spiritului pur”, în condițiile în care, în primele trei decenii ale veacului trecut, „viața intelectuală a Craiovei a fost o absență absolută de originalitate, o lipsă perfectă de temperamente artistice” (*Spiritul la Craiova*). Pe tema *Sociologia și metafizica Olteniei* va scrie mai târziu Petre Pandrea (1944). Publică versuri de factură modernistă și avangardistă Virgil Gheorghiu, Ștefan Roll, Geo Dumitrescu, Ion Caraion, Emil Botta, Gherasim Luca, Gellu Naum, Virgil Cărianopol, Ștefan Băciu, Camil Baltazar, Sașa Pană, Mihnea Gheorghiu, Virgil Teodorescu, Victor Brauner, Cicerone Theodorescu, Barbu Brezianu, cărora li se alătură Ion Th. Ilea, Eugen Constant, Teodor Scarlat, Coca Farago, Constantin Salcia, Mircea Pavelescu, Vlaicu Bârna, Constantin Nisipeanu, Andrei Tudor. Proza sparge și ea, cel mai adesea, tiparele tradiționaliste. Colaborează Ion Biberi, George Acsinteanu, Șerban Nedelcu. Fragmente de roman mai semnează M.D. Ioanid, Eugen Constant, Coca Farago (*Sunt fata lui Ion Gheorghe*), Teodor Scarlat (*Viața la-ntâmplare*), Alexandru Calistrat. Eugen Ionescu (*Jurnal*, 3/1934, *Eu*, 7/1935) și Sașa Pană (*Pagini de jurnal*, 8/1935) sunt prezenți cu

memorialistică. Critica literară este bine reprezentată. Tiberiu Iliescu, C. Panaitescu, Lucian Boz, F. Aderca, Al. Robot, Dan Petrașincu, Gherasim Luca, Miron Radu Paraschivescu scriu articole de opinie sau cu un caracter teoretic general. Ultimul intervine în disputa dintre N. Iorga și Tudor Arghezi (*Lupta pentru oficialitate*, 10/1936). Rubrica de cronici și recenzii e susținută îndeosebi de I. Mihăiescu, care se ocupă, printre alții, de Ion Călugăru, N.D. Cocea, Panait Istrati, Emil Cioran, Neagu Rădulescu, Horia Stamatu, Dragoș Vrânceanu, Vladimir Cavarnali, D.V. Barnoschi, C. Stere, Lucian Boz, H. Bonciu. I se alătură Tiberiu Iliescu, acesta recenzând, la rândul lui, cărți ale lui Virgil Gheorghiu, Virgil Cărianopol, Eugen Jebeleanu, F. Aderca, Anton Holban, M. Blecher, Dan Botta. Cei doi croniciari sunt secondăți de Eugen Ionescu, M.D. Ioanid, M. Mihăiescu și, spre final, de Ion Schinteie. În 1944 Horia Lovinescu se ocupă de criza spiritualității contemporane (*Considerații pentru ceasul prezent*), Virgil Ierunca elogiază monumentală operă a lui G. Călinescu (*O istorie literară*). Tot acum Petre Pandrea și V.G. Paleolog scriu despre Brâncuși, ultimul oferind și studiul de literatură comparată *Al. Macedonski și imaginea poetică colorată*, iar Al. Ciorănescu abordează teatrul în versuri. Nu lipsesc nici considerațiile filosofice, printre care se remarcă *Enigma lui Nae Ionescu* de Petre Pandrea și un eseu al lui Petru Manoliu intitulat *Glose pentru o estetică a omului*, precum și articolul lui Al. Vellea despre P.P. Negulescu. De menționat că Miron Radu Paraschivescu abordează chestiunea poziției tragice a omului contemporan în eseu *Rădăcinile omului* (1938). Semnatarii celorlalte genuri de cronici sunt C. Panaitescu, Tiberiu Iliescu – cronica dramatică, M. Mihăiescu, Gheorghe Dima – cronica cinematografică, Matei Stavri – cronica muzicală, Ion Zamfirescu, Ion Orghidan și Petre Pandrea – cronica ideii, I. Ivănescu – cronica economică, Dariu Vrioni, Miron Radu Paraschivescu, Tiberiu Iliescu – cronica plastică, George Moroșanu ș.a. Nu e neglijată nici literatura străină. Astfel, Alexandru Balaci se oprește asupra lui Giovanni Pascoli, Carducci, D’Annunzio, Tiberiu Iliescu glosează pe marginea scrierilor lui Charles Morgan, Edgar Allan Poe, ale Virginiei Woolf, în timp ce Marcel Saraș discută despre Rimbaud, Rainer Maria Rilke, Baudelaire, iar Mihnea Gheorghiu face unele notații despre Céline și despre Władysław Reymont, cazul Montherlant fiind analizat

de Pericle Martinescu; Dimitrie Iamandi dezbate problema traducerilor și opera lui George Bernard Shaw, D. Trost se oprește la *Trădarea intelectualilor* a lui Julien Benda, în fine, Ștefan Roll e preocupat de Vladimir Maiakovski. Secțiunea traducerilor apare mai modestă. Mihnea Gheorghiu transpune în românește poemul *Corabia îmbătătită* al lui Rimbaud, versiunea *Cimitir la mare* a poeziei lui Paul Valéry îi aparține lui Constantin Chioralia, iar Elenei Celac și Ninei Vasiliu li se datorează tălmăcirii din scriitorii ruși Boris Pilniak și Vladimir Maiakovski. Aspectul grafic al revistei vădește aceeași orientare modernistă, cele mai multe ilustrații reprezentând sculpturi de Brâncuși, despre a cărui operă se pronunță elogios în câteva eseuri Petre Pandrea și V.G. Paleolog.

M.V., D.B.

MERIDIANE, almanah de literatură universală apărut la Chișinău, cu intermitențe, între 1967 și 1987, sub egida Secției de traduceri a Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească. A fost alcătuit de Alexandru Cosmescu, Igor Crețu, Pavel Starostin, Ion Gheorghită, redactori fiind Eugenia David, Pavel Darie, Leonida Iorga (Leonida Lari), Ion Vatamanu. Sunt publicate și analizate texte reprezentative din literaturile străine, traduse în limba română. Tălmăcirile din Ovidiu, Horațiu, Petrarca, Boileau, Voltaire, Cervantes, Paul Valéry, Charles Perrault, Anatole France, Paul Éluard, Federico García Lorca, Rafael Alberti, Pablo Neruda, Miguel Ángel Asturias, N.V. Gogol, A.S. Pușkin, M.I. Lermontov, Walt Whitman, Luigi Pirandello, Franz Kafka, Ernest Hemingway, Friedrich Dürrenmatt ș.a. au marcat un moment important în procesul de cunoaștere și valorizare a literaturii universale și de raportare a culturii române din Basarabia postbelică la marile valori ale acesteia. Versiunile în limba română sunt semnate de Aureliu Busuioc, Vasile Vasilașche, Liviu Deleanu, Ion Vatamanu, Al. Cosmescu, Vasile Coroban, Igor Crețu, Andrei Lupan, George Meniuc, I.C. Ciobanu, Mihai Cimpoi, Leonida Lari, Vasile Badiu, Ion Druță, Vitalie Tulnic ș.a. **A.Ch.**

MERIDIANUL TIMIȘOARA, revistă de „opinie, literatură, artă și cultură” care apare la Timișoara, în primul an săptămânal, apoi lunar, între 20 aprilie 1990 și ianuarie 1994. Redactor-șef este Anghel Dumbrăveanu, ca redactor-șef adjunct figurează Adrian Dinu Rachieru, din redacție făcând parte Marian Drumur, Aurel Gheorghe Ardeleanu, Ildiko

Gabos, Petre Stoica, Radu Theodoru, G.I. Tohăneanu, Mircea Tomuș, iar ulterior și Ion Budescu, Laurențiu Cerneț, Stelian Cinca, Eugen Dorcescu, Deliu Petroiu. Colaboratorilor constanți, majoritatea condeie cunoscute pe plan local, li se alătură treptat nume cu largă circulație în publicațiile culturale. Dezideratul, formulat destul de general în articolul-program, potrivit căruia publicația va încerca „să descopere și să sprijine valorile tinere, [...] frustrate până la Revoluție de posibilitățile ieșirii în lume”, se regăsește, după câteva numere, într-o exprimare mai poetică: „«Meridianul Timișoara» nu este o linie geografică imaginară, el se vrea o verticală a sufletului românesc”. Scoasă la scurt timp după decembrie '89, revista reflectă efervescența momentului, multitudinea întrebărilor, cât și orgolioasa conștiință de sine a celui dintâi oraș revoluționar al țării. Editorialele transmit starea de spirit creată de *Proclamația de la Timișoara* (ca în *Revoluția este ținta violenței, În numele Trandafirului, Zile și nopți ale orașului martir*), ecoul dezbaterilor din prima adunare liberă a Uniunii Scriitorilor, dilemele legate de relația scriitorului cu puterea în situația în care are loc „asaltul scriitorilor asupra funcțiilor politice de vârf” (*Putea politica și condiția scriitorului*). La ancheta *Între infern și câmpiile elizee: Ce ați așteptat de la Adunarea Generală a Uniunii Scriitorilor? Vi s-au împlinit speranțele?* răspund Radu Theodoru, Radu Cărneci, Gheorghe Tomozei, Iosif Lupulescu, Ion Marin Almăjan, Viorel Cacoveanu, Lucian Valea, Laurențiu Cerneț, Nicolae Calomfirescu, Titus Suciu, Mircea Șerbănescu, Valentin Tașcu, Ion Budescu, Marcel Mureșeanu. Despre „tranziția convulsivă”, febra politicii, despre „democrația isterică” și despre scriitorii „interesați și confiscați de fenomenul politic” va continua să se scrie în paginile revistei. În contextul dorinței generale de eliminare a fostelor comandamente din cultură, a „versificărilor festive” și a „prozei realiste, extrem de militante” răspunsul la întrebarea „Literatura, încotro?” devine sinonim cu discutarea și aspirația spre impunerea valorilor autentice, mai ales când „un mare val al literaturii senzaționalului” este previzibil, cum se remarcă în textul intitulat *Acreditarea valorilor*. De asemenea, este subliniată importanța diferențierii între disidența unui scriitor și rezistența operei lui, mai ales când „disidența este manevrată ca argument valoric, tulburând grav tabloul axiologic”, iar „politizarea face ravagii

și alungă, polarizând spiritele, discuțiile senine în literatură”. Concluzia este exprimată concis: „rezistența unei cărți [...] înseamnă doar rezistență literară” (*Disidență și rezistență*, 7/1991). Tot pentru primatul creației durabile pledează și editorialul *Revanșa logoului*: în situația în care „asaltul mass-media ne ispitește cu iluzia participării la istorie”, iar „ura, patimile politicești [...], impulsul vindicativ pustiesc”, salvarea se află în „lumea spiritului, singura capabilă, după lecția lui Noica, să convertească răul în bine” (4/1992). Pe parcursul mai multor numere Platon Pardău analizează piața cărții – ce și cum citim, sensul interpretării, „coruperea cititorului de către social”, necesitatea unor măsuri de protecție a culturii –, iar Emil Manu scrie despre relația literatură-istorie, despre modurile în care sunt abordate sensurile istoriei recente în romane și în proza eseistică. În structura revistei se întâlnesc, alături de cronică literară asigurată de Adrian Dinu Rachieru, o rubrică de scurte recenzii sau semnale editoriale, precum și articole de istoria literaturii semnate de Mircea Tomuș. Paginile de beletristică cuprind proză de Mircea Sântimbreanu, Laurențiu Cernet, Aurel Gheorghe Ardeleanu, Ion Dumitru Teodorescu, Mihai Moldovan, Adrian Munțiu, eseuri de Milorad Bențe, Eugen Dorcescu, D.R. Popescu, fragmente de roman și de piese de teatru de Radu Theodoru, Dan Tărchilă și D.R. Popescu. În **M.T.** se publică multă poezie – Traian Coșovei, Mihai Ursachi, Alexandru Ivănescu, Horia Zilieru, Ion Scorobete, Irina Grigorescu, Ion Budescu, Dumitru Velea, Eugen Dorcescu, George Drumur, Adrian Bădescu, Mihai Bărbulescu, Marcel Mureșanu, Vasile Smărăndescu, Adrian Munțiu, Geo Galetari, Gabriela Melinescu, Mihaela Minulescu, Viorel Dogaru, Laura Gheorghiu, Ion Beldeanu, Traian Cepoiu, Olga Dobrescu, Radu Cârneci, Mira Rachici, Octavian Doclin – și uneori grupaje de versuri cu un scurt profil al autorului – Anghel Dumbrăveanu, Vintilă Horia, Gheorghe Tomozei. Prezentă constant din primul număr, rubrica „Inedite” oferă poezii de Nichita Stănescu, Leonid Dimov, Radu Gyr, Ben Corlaci, Ilie Măduța, epistole de Petre Pandrea și Radu Gyr, *Întâlniri cu Goethe* – conferința ținută de Lucian Blaga la Cluj în 1957, cursul de metafizică predat de Nae Ionescu în anul universitar 1925–1926, precum și o traducere de Ion Caraion. Seria de articole intitulate *Emoții* oferă însemnările lui Platon Pardău despre Ion Caraion, Marin Preda, A.E. Baconsky și D.R.

Popescu, iar la rubrica „Interviu” răspund Ștefan Aug. Doinaș, Fănuș Neagu, Adrian Marino, Dumitru Matcovschi, Mihai Cimpoi, Gheorghe Tomozei, Anghel Dumbrăveanu. Strânse sub titlul „Universală”, traduceri, axate pe literatura contemporană, depășesc, din al doilea an al publicației, două pagini. Se traduce mult din lirica contemporană: americană, austriacă, slovenă, peruană, italiană, greacă, sârbă, dar și scrieri de T.S. Eliot, Henri Michaux și Louis Aragon. Cât privește proza, apar texte transpuse din D.H. Lawrence, Albert Camus, Jean Follain, Alain Bosquet, Giovanni Papini, Leonardo Sciascia, William Faulkner, Witold Gombrowicz, Miodrag Bulatovici. Cuprinsul este completat de pagina „Spectacolul artelor” (cuprinzând cronică de film, teatru, tv, artă plastică și muzicală), de articole de istorie, parapsihologie sau lingvistică. De asemenea, revista publică un „Supliment magazin” în care, alături de rubrici umoristice, epigrame, teste, clasamente de „cărți pentru eternitate”, informații despre vedete de film, se întâlnesc numeroase traduceri, unele în serial. **II.C.**

MERLO, Roberto (20.VIII.1975, Grugliasco-Torino, Italia), românist, traducător italian. Este fiul Adrianei Merlo (n. Pocchettino) și al lui Giovanni Mario Merlo, comercianți. Licențiat în 2000 în limbi și literaturi străine moderne și comparate la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Torino, cu teza *La poesia di Marin Sorescu*, își va susține la aceeași universitate și doctoratul în 2004, tot sub îndrumarea lui Marco Cugno, cu lucrarea *La Dacia nella cultura romana: tra mito e storia*. Pe parcursul studiilor a beneficiat de câteva burse oferite de statul român la universitățile din Cluj-Napoca (1996–1997), Iași (1998), București (1998–1999, 2001), precum și de o bursă de traducere acordată de Institutul Cultural Român (2010). Din 2005 lucrează în cadrul aceleiași facultăți torineze, mai întâi la seminarul avansat de istoria limbii române și traducere literară, apoi predă un curs de cultură și civilizație românească pentru imigranți (2005–2007), devine profesor de limba română (2007–2011) și de literatura română (din 2011), paralel cu activitatea de cercetare. Redactor, între 2006 și 2009, apoi curator al seriei „Quaderni di studi italiani e romeni – Caiete de studii italiene și românești”, editat de Universitatea din Torino în colaborare cu Universitatea din Craiova, mai îngrijește și colecția de literatură română contemporană „La

Musa dormiente” (din 2010) a Editurii Bonanno din Acireale–Roma.

M. este autorul unor consistente bibliografii ale traducerilor de poezie și proză românească în italiană, apărute în reviste precum „Philologica Jassyensia” sau în volume colective (de pildă, *Un secolo frammentario: breve storia delle traduzioni di poesia romana in italiano nel Novecento* sau *Liniștea de după „fortună”: o scurtă istorie a traducerilor din proza română în limba italiană în secolul al XX-lea*), dar și al unor eseuri privitoare la scriitori români din secolul trecut (Dan Botta, Mircea Vulcănescu, Marin Sorescu ș.a.). Mai este preocupat de comunicarea interculturală în noile condiții ale Europei unite și de aspecte lingvistice ale migrației românești în Peninsulă. În temeinicul studiu *Il mito dacico nella letteratura romana dell'Ottocento* (2011), printre puținele de acest fel, **M.** propune o analiză dezinhibată a mitului literar-ideologic care a făcut carieră în imaginarul românesc din veacul al XIX-lea, autorul intenționând să continue cercetarea cu încă două volume, unul consacrat postumelor eminesciene, celălalt literaturii și eseisticii interbelice, din care a publicat mai multe capitole. Exegetul discerne între ideologie și utopie în cadrul mitului dacic asumat de scriitori romantici reprezentativi ai perioadei (M. Kogălniceanu, Alecu Russo, Cezar Bolliac, D. Bolintineanu, George Baronzi, Costache Stamati ș.a.), prin implicarea elementului dacic în imaginarul istorico-literar al originilor națiunii române și făurirea unui arhetip genealogic prin Decebal. Acesta ar reprezenta figura centrală a unui mit istoriografic literaturizat, încărcat de valori simbolice identitare, inclusiv ideologico-politice, ca prototip al rezistenței și independenței, păstrător al virtuților dintr-un timp edenic, valorizate pozitiv. Eminamente literar, consideră **M.**, ar fi mitul Dochiei, tot un produs al eterogenului veac romantic, aflat la confluența mai multor straturi culturale: substratului folcloric-arhaic al babei invernale, „moștenitoare a unei divinități senescente precreștine”, în legătură cu simbolistica agro-pastorală a schimbării anului vechi cu cel nou, în preajma echinocțiului de primăvară (de unde rolul său negativ asumat de nenumăratele Babe și Mume din folclorul românesc, păstrat, de pildă, în *Negriada* lui Aron Densușianu), i se adaugă un adstrat semicult, la începutul medievalității, prin suprapunerea figurii sfintei Evdochia peste aceea a babei invernale,

având drept consecință transferul onomastic și o probabilă receptare populară a unor „elaborări culte”, referitoare la războaiele daco-romane, în care Dochia apare ca fiica lui Decebal. În fine, un superstrat modern, de natură livrescă, reprezentat de identificarea „grupului statuar” de pe Ceahlău al divinității păgâne a Dochiei cu un *idolum gentilium* (la Dimitrie Cantemir), cu *genius Daciarum* (divinitate dacă la M. Kogălniceanu) și cu figura regală feminină dacă, „fiica lui Decebal”, reinventată literar de Gheorghe Asachi, fac din Dochia – opinează exegetul – „unul din miturile cele mai populare și mai interesante ale literaturii române din secolul al XIX-lea de inspirație istorico-folclorică, intrat în istoria literaturii române mai ales datorită celebrelor considerații formulate de G. Călinescu asupra miturilor românești fundamentale, dar în realitate neglijat de critică”. Ca traducător, **M.** a fost interesat mai întâi, probabil din necesități didactice, să pună la dispoziția studioșilor italieni lucrări de istorie a poporului și a limbii române. Pe lângă numeroase traduceri de piese (din dramaturgi ca Matei Vișniec, Gianina Cărbunariu, Lia Bugnar, Radu Măcrinici ș.a.), apărute în reviste, a tălmăcit din scrierile unor prozatoare contemporane precum Gabriela Adameșteanu (*Dimineață pierdută, Întâlnirea*) sau Doina Ruști (*Zogru, Omulețul roșu*), dificultățile întâmpinate ținând de realitățile istorico-culturale specifice ori de redarea registrului colocvial, în încercarea de a găsi vocea potrivită a personajelor, ca și de reconstituirea, pe cât posibil, a efectului global al originalului. Prin diversitatea și temeinicia preocupărilor **M.** se înscrie printre româniștii italieni reprezentativi ai generației mijlocii.

SCRIERI: *Liniștea de după „fortună”: o scurtă istorie a traducerilor din proza română în limba italiană în secolul al XX-lea*, în *Comunicare interculturală și integrare europeană*, coordonatori Elena Dănilă, Ofelia Ichim și Florin-Teodor Olariu, Iași, 2006, 169–226; *Literatura italo-fonă a migrației românești – repere și analize*, în *Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară și etnofolclorică românească în contextul european*, coordonatori Luminița Botoșineanu, Elena Dănilă, Cecilia Holban și Ofelia Ichim, Iași, 2009, 469–526; *Il mito dacico nella letteratura romana dell'Ottocento*, Alessandria, 2011. **Traduceri:** Ion Bulei, *Breve storia dei romeni*, pref. Gianni Perona, Alessandria, 1999; ed. 2, îngr. trad., Alessandria, 2006; Marius Sala, *Dal latino al romano. Introduzione a una storia della lingua romana*, Alessandria, 2004; ed. 2, îngr. trad., Alessandria, 2009; Gabriela Adameșteanu, *L'incontro*, Roma, 2008, *Una mattinata persa*, Roma,

2012 (în colaborare cu Cristina Francone); Doina Ruști, *Zogru*, Roma, 2010, *L'omino rosso*, Florența, 2012.

Repere bibliografice: Dan Dana, *Zalmoxis de la Herodot la Mircea Eliade*, Iași, 2008, 135, *passim*. **G.Dn.**

MESAGERUL NAȚIONAL, gazetă politică și literară apărută la București, săptămânal, între 16 septembrie 1895 și 10 octombrie 1896. Cu numărul dublu 51–52 **M.n.** își încetează apariția, transferându-și abonații către ziarul „Liga română”, organul Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor. Între cele două periodice există o similitudine de orientare, cu deosebirea că „Liga română” aborda problema națională la nivelul principiilor, în timp ce **M.n.** se adresa „poporului”, încercând să-i facă accesibilă înțelegerea chestiunilor de interes național și a doleanțelor românilor din Imperiul Habsburgic și din Balcani. În acest scop, directorul, Roberto Fava, s-a străduit să atragă printre colaboratorii gazetei și scriitori din Transilvania (G. Coșbuc, Iosif Vulcan, Septimiu Sever Secula), cărora le publică versuri, schițe, traduceri. Au mai colaborat V.A. Urechia și N. Burlănescu-Alin. Lui G. Coșbuc i se republică *Soarele*, poezie apărută mai întâi în „Tribuna” (1894). Iosif Vulcan este prezent tot cu o poezie, *Adio al Basarabiei*, iar Septimiu Sever Secula cu mai multe încercări în proză (*Sceptic*, *Mizerie* ș.a.). Cu *Amintiri despre Traian Demetrescu* și cu versuri colaborează Petru Vulcan. Sunt traduse din italiană și franceză mai multe nuvele, dar nu se menționează nici autorii, nici traducătorii. „Rubrica literară” include recenzii sumare, între care și una la *Principie de estetică și poetică*, lucrarea lui Mihail Strajanu. **R.Z.**

MESERIAȘUL ROMÂN, revistă apărută la Brașov, bilunar, între 15 februarie 1886 și 15 decembrie 1889. Editor și redactor al acestei foi „pentru învățatură și petrecere” era Bartolomeu Baiulescu. **M.r.** trebuia să fie un buletin profesional și totodată o publicație de literatură națională. Redactorul își propune să publice lucrări literare pe înțelesul cititorilor cărora le este destinată gazeta. Cele mai multe scrieri incluse sunt reproduse din alte jurnale și reviste românești („Convorbiri literare”, „Tribuna”, revistele lui N.T. Orășanu ș.a.). Numele întâlnite în mod obișnuit sunt cele ale lui V. Alecsandri (*Țara*), Anton Pann, Iacob Mureșianu (cu mai multe fabule), N.T. Orășanu (*Vulpea și leul*, *Cele două broaște*), G. Coșbuc, I. Creangă (*Povestea*

unui om leneș), Cilibi Moise. Se traduce din Camille Flammarion. O rubrică intitulată „Spice de aur” prezintă importanți scriitori români: Iancu Văcărescu, Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, G. Barițiu, D. Bolintineanu, B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu. Sunt publicate și poezii populare, cele mai multe din colecția Jarník-Bârseanu. **R.Z.**

MESEȘUL, periodic editat la Zalău, săptămânal, între 31 ianuarie 1925 și 25 decembrie 1931, reapărând cu titlul „Gazeta Sălajului” între 1 decembrie 1936 și 29 octombrie 1938. Revista este editată de despărțământul Sălaj al Astrei. Din 1926 până în 1928 redactor responsabil este Leontin Ghergariu, din 1929 devenind director. Revista își propune „să nu aibă nici un colorit politic”, urmărind să facă „educație cetățenească-națională” (*Programul nostru*) și „propagandă națională și culturală” (*Cuvânt înainte*). Sunt reproduse poezii de O. Goga, St. O. Iosif, D. Anghel, Panait Cerna, Aron Cotruș, Zaharia Bârsan, Th. D. Speranția, Nichifor Crainic, Alfred Moșoiu, Vasile Militaru, Petre Dulfu ș.a. Și la sectorul proză se mizează pe scrieri devenite clasice, aparținând lui B. Delavrancea, Al. Vlahuță, I. Agârbiceanu, Emil Gârleanu, Al. Cazaban, Gh. Brăescu ș.a. Chiar și pentru traduceri se apelează la texte consacrate, cum ar fi versurile din Peter Rosegger (traducător St. O. Iosif) sau o fabulă a lui La Fontaine (traducător Gh. Asachi). Transpușerile din proza lui August Strindberg și din cea a lui Mikszáth Kálmán sunt semnate de Leontin Ghergariu. Se mai publică textul unei conferințe din 1893 a lui Al. Vlahuță (*Onestitatea în artă*, 43/1927). Numerele 34–36 fac retrospectiva vizitei lui N. Iorga în Sălaj, oferind textul conferinței ținute de acesta la Carei (*Hotarele de Apus ale poporului românesc*, 26/1928). Mai pot fi citite articolul lui I. Agârbiceanu *Cine n-a greșit drumul*, diferite materiale pe teme politice, sociale, religioase și agricole, poezii populare, cugetări, anecdote, știri, informații. George Matieșanu publică, în serial, note de călătorie (*Scrișori din Franța*). Alți colaboratori: T. Petrean, Nicodin Cristea, Nicolae Zamfir, Iuliu Achim, Gh. Susman, V. Cărăianu, E. Gavriș, P. Bologa, Grațian Mărcuș, Ioan Toduțiu, V. Radu, Simion Oros, G. Moigrădeanu, I. Păunescu. **M.V.**

MESTUGEAN, Victor Vartan (15.VIII.1869, București – 10.II.1942, București), publicist, prozator, traducător. Era fiul Hulianei și al lui Kevork

Mestugean, institutor, director între 1876 și 1881 al școlii armenie din București. După ce își ia bacalauratul la Liceul „Mihai Bravul”, pleacă împreună cu familia la Constantinopol, unde tatăl său va deschide o școală pentru armeni, Institutul Mestugean. Timp de zece ani **M.** desfășoară aici o activitate de catedră. Bănuind că s-ar deda unor uneltiri cu resort naționalist, se refugiază în Bulgaria, la Varna, acolo începând să se manifeste vocația lui de gazetar. Colaborează la ziarul armenesc „Iravunk” și împreună cu Ervant Sărmakeșhanlian scoate cotidianul „Șarjun”, rezervându-și, sub pseudonimul Kamer-Arșavir, rubrica de comentarii externe. Din 1899, revenit în București, se avântă într-o nouă etapă a vieții lui de publicist. Corector la „Universul”, i se încredințează curând misiuni de reporter, în țară și în străinătate, iar în 1913–1914 e subdirector al cotidianului. În toamna lui 1916 ziarul își încetează apariția și **M.**, dus de vârtejul evenimentelor, ajunge la Odessa, unde, sub semnătura Avion, face cronici privind războiul. În 1917–1918, în condiții ingrate și cu un grad din ce în ce mai mare de risc, e director la ziarul „Depeșa”, prin care caută să le ridice moralul refugiaților români, supuși unor teribile încercări. După încheierea ostilităților, întors în țară, se consacră, fără să-și ofere prea multe clipe de răgaz, promovării culturii armenilor. Conduce, din 1922, școala armeană din Capitală și în același an este ales secretar general al Uniunii Armenilor din România, al cărei dirigitor avea să fie între 1924 și 1937. Din inițiativa sa ia ființă, prin 1926–1928, Biblioteca Centrală Armeană, unde va îndeplini de asemenea funcția de director. Publicist de cursă lungă, gata oricând să se devoteze unei cauze, își consumă energiile unei firi de luptător îndeosebi în spațiul gazetăresc. Încă în 1906 editase „revista literară și istorică” „Aurora”, între 1913 și 1916 dirijează, cu priceperea-i de om gospodăros și întreprinzător, „Universul literar”. Din 1924 e director al mensualului „Ararat”, care își sfârșește existența la puțin timp după moartea, în urma unei congestii pulmonare, a lui **M.** A mai colaborat la foile de limbă armeană „Masis” și „Nor Arșaluis”, iar cu Măgărdici Bodurian conduce hebdomadarul „Paros” (1924), ieșit de sub teascuri pe parcursul unui an și unde folosește și pseudonimul Gamer-Arșavir. În afară de „Universul” și „Universul literar”, articole, reportaje, schițe, însemnări de călătorie, mici cronici teatrale și literare, traduceri, succinte comentarii de politică

externă și internă îi apar lui **M.**, care mai semnează Mes., M., V. M., în „Veselia”, „Cosinzeana”, „Actualitatea”, „Critica”, „Acțiunea română”. În „Ararat” tâlmăcește aproape număr de număr, în versuri și, rar, în proză, din autori armeni: Victoria Aganoor, Avedis Aharonian, Givani (Serope Levonian), A. Harutiunian, Avedis Isahaghian, Kamar-Katiba (Rafael Batganian), Khoren de Lusignan, Misak Medzarentz, Vahan Minassian, Mikael Nalbandian, Hrant Nazariantz, Siamato (Atom Gargeanian), Sybille (Zabel Asadur), Șant (Leon Seghopsosian), Ohanes Timonian, Bedros Turian, Gr. Zohrab ș.a. În *Mica antologie a poezilor armeni* (I, 1934) **M.** schițează pentru fiecare autor selectat câte o prezentare. Mai semnează și o transpunere în românește, prin intermediul unei versiuni armenesti, din Omar Khayyam. A mai tradus din Béranger.

Preocupat, firesc, de civilizația și cultura armeană, **M.** publică *Istoria Bisericii Armene* (1934), după arhiepiscopul Husik Zahrabian, și *Sfânta liturghie a Bisericii Armene* (1937). Lucrare cu o impresionantă densitate de informații, *Istoria armenilor* (I–II, 1923–1926) nu e lipsită de oarecare calități narative, perceptibile mai ales în pasajele de evocare a tragediilor ce au însângerat istoria poporului transcaucazian. Ca publicist, **M.** stăpânește o bună limbă românească, vioaie, clară, fără fiorituri de stil. Intervențiile lui, prompte și de bun-simț, se bazează pe credința în menirea socială a artei scrisului. Multe însemnări, altminteri de aspect anodin, își propun să atragă atenția asupra unor neajunsuri ce fac omului de rând viața amară (un titlu grăitor – *Din dramele mizeriei*). Rubricile susținute în „Ararat” și în „Universul” surprind instantanee care, în ochii gazetarului sufletist, au o anume relevanță. Altele sunt „reminiscențe” (*Din alte vremi*) sau istorioare („pățanii”), uneori nostime, mai adeseori fade, cu palide sclipiri de umor. Mici exerciții narative, ele caută să-și coloreze anecdotică prin conturarea câte unui profil (de pildă, „apașul gazetăresc”). Prozele din *Schițe-filme* (1913), fie glumețe (cu haz sărăcuț), fie duioase ca la carte, se nutresc din întâmplări mărunte, pe care nici surpriza din final, care vrea să spună că aparențele înșală, nu le smulge din sălcii. Rar, schițele acestea se interferează cu literatura (*Frunzele vestei, Gelozie*). Un prinos de nemăsurată admirație, când smerit până la prosternare, când euforic peste poate, se revărsă din „notele biografice”, în ton encomiastic, închinat reginei Carmen Sylva

(*Regina noastră*, 1914). Interes prezintă, ca aport documentar, amintirile din pribegie (*Amintiri din Rusia*, răsfirate în „Ararat”). Ele captează ceva din pulsul violent, haotic al încrâncenatelor evenimente ce au constituit începutul „aventurii bolșeviste”. Martor care știe să vadă, memorialistul derulează alert, într-adevăr ca într-un „film”, secvențe cumplite din „calvarul refugiaților” români într-o Rusie sfâșiată de jafuri și omoruri, apăsată de o teroare de coșmar. „Impresii fugitive” de voiaj așterne **M.** în reportajul *București – Sakkarah* (1913). Vestigii, moschei, muzee, maiestuos-enigmaticele piramide sunt descrise în cuvinte simple de călătorul în drum spre Sahara, ale cărui tresăriri de încântare rămân departe de pragul expresivității. Mai puțin rutinieri ar fi notațiile din *Ierusalim* (1914), cârtică unde autorul reconstituie, fără pretenții de stil, itinerarul său de pelerin la Locurile Sfinte. Minuțios ca îndeobște, atras de detaliul care cât de cât semnifică, evlaviosul („căzui în genunchi și sărutai piatra funerară”) e cotropit, după propria spusă, și de „delicii estetice”. Ce folos, ele își pierd pulsul în exclamațiile calpe („uimitor” ș.a.). Roman sentimental, *Getta* (1916) vădește un anume fler psihologic, manifestat în sugerarea efectelor chinuitoare ale geloziei. Patima crescândă a unui tânăr, Aurel Chiru, pentru o „drăcoaică”, *Getta*, soția plină de frustrări a unui bărbat obtuz, e minată de o suită absurdă de îndoieli torturante, de furii iscate din năzăreli, de disperări răvășitoare, rarele clipe de fericire fiind întunecate de umbrele unei suspiciuni ce nu provoacă decât suferință. Tot acest zbugium duce, într-un final melodramatic, la suicidul protagonistei, abia acum iubitul mefient convingându-se de adevărul sentimentelor ei. De aici, remușcări continue și o jelanie care generează o pasabilă, pe alocuri, narațiune.

SCRIERI: *București – Sakkarah*, București, 1913; *Schițe-filme*, București, 1913; *Ierusalim*, București, 1914; *Regina noastră*, București, 1914; *Getta*, București, 1916; *Istoria armenilor*, I–II, București, 1923–1926. **Traduceri:** Husik Zahrabian, *Istoria Bisericii Armene*, București, 1934; *Mica antologie a poezilor armeni*, I, pref. trad., București, 1934.

Repere bibliografice: Trivale, *Cronici*, 336; T.A. [T. Argezei], *Cotețul cu esteți*, „Seara”, 1913, 1363; G. [I.G. Bunescu], *O figură prețioasă a ziaristicii noastre*, „Critica”, 1913, 27; Al. Macedonski, [Victor Vartan Mestugean], U, 1914, 355, 1916, 121; Victor Anestin, „*Getta*”, UVR, 1916, 17; Liviu Reboreanu, „*Getta*”, RP, 1916, 233; A.,

Viața și moartea lui Victor V. Mestugean, „Ararat”, 1942, 203–204; *Dicț. scriit. rom.*, III, 174–175; Florin Faifer, *Lup-tătorul*, CL, 2004, 10.

FF

MEȘTERUL MANOLE, baladă populară. Este cunoscută și sub numele *Cântecul lui Manole*, *Mănăstirea Argeșului*, *Legenda Mănăstirii Argeșului* și *Zidirea Mănăstirii Argeșului*. Face parte din ciclul baladelor legendare și datează, aproximativ, din ultimele decenii ale secolului al XVII-lea. La originea acestui cântec epic stau legendele despre „jertfa zidirii”, generate la rândul lor de un mit. Mircea Eliade explică jertfa soției Meșterului Manole ca pe o reintegrare în cosmos a ființei umane, iar clădirea construită prin jertfă devine astfel o *imago mundi* construită după modelul cosmic. Potrivit unei credințe străvechi, noile construcții, îndeosebi edificiile mărețe, nu puteau dăinui dacă în temelia lor nu era zidită o ființă omenească. Semnificațiile ritualului erau multiple. Cel mai adesea sacrificiul reprezenta ofranda adusă „spiritului locului”, care urma să devină duhul protector al clădirii. Numeroase legende atestă această largă circulație a mitului. Cunoscut de lumea antică, el era răspândit atât în Europa, cât și în Asia, Africa și chiar în America precolumbiană. Formă poetică a îmbrăcat însă în aria sud-est europeană, unde predomină balada. Versiunile extrabalcanice cunosc o dezvoltare epică restrânsă, rezumându-se de obicei la prezentarea superstiției, și sunt axate pe ideea sacrificiului minim: erau sortiți să asigure trăinicia zidurilor fie copii, fie oameni în vârstă care consimțeau să suporte supliciul. La popoarele sud-est europene aproape întotdeauna este jertfită soția meșterului. Actul capătă înțelesul simbolic al jertfei în slujba creației și afectează în chip direct destinul creatorului. Ideea sacrificiului maxim, abia schițată în variantele sârbești și bulgărești, capătă contur definitiv în versiunea românească, tipul moldo-muntean. Aici acțiunea este dominată de drama creatorului, încheiată printr-un dublu sacrificiu. Locul de obârșie al baladei pare să fie spațiul elin. Pledează pentru aceasta forma incipientă a cântecului neogrecesc, în care se păstrează trăsături rudimentare ce îl apropie de baza etnografică, și numele Manole, Caplea, caracteristice onomasticii grecești. Nu trebuie exclusă însă nici posibilitatea poligenezei, având în vedere că în spațiul românesc au fost identificate forme incipiente ale acestei creații, materializată, printre altele,

Ilustrație de Emil Chendea

într-un bogat repertoriu de colinde. Un rol important în răspândirea baladei la popoarele balcanice l-au avut breslele zidarilor aromâni. Variantele sud-est europene ale *Meșterului Manole* prezintă multe trăsături comune, dar conservă și o serie de particularități distincte. În balada grecească apare „blestemul ființei sacrificate”, în cea sârbească motivul „alăptării după moarte”, iar cea românească adaugă două episoade noi: primul cuprinde întâlnirea voievodului cu ciobănașul care îi indică locul pentru mănăstire, iar celălalt zugrăvește sfârșitul tragic al meșterilor. În evoluția versiunii românești s-a scos în evidență existența a două straturi deosebite: unul arhaic, întâlnit numai în Transilvania – unde mitul zidirii apare întrupat și în legendă, colindă și chiar în cântecul de lume –, și altul mai nou, cuprinzând variantele moldo-muntene. Acestea din urmă se disting printr-o realizare artistică desăvârșită. Balada debutează printr-un ritual – alegerea locului pentru mănăstire. Însoțit de Meșterul Manole și de grupul său de zidari, domnitorul Negru Vodă pornește pe malul Argeșului în căutarea unui zid părăsit pe ruinele căruia urmează să-și înalțe ctitoria. Un ciobănaș întâlnit în cale îl ajută să ajungă la locul căutat, aflat într-o poiană, lângă o mlaștină. Rămășițele zidului par să adăpostească duhuri nefaste: „Câinii cum îl văd,/ La el se repăd/ Și latră a pustiu/ Și urlă-a morțiu”. Meșterii încep să lucreze cu febrilitate, dar munca lor rămâne zadarnică aproape trei ani în șir, deoarece „Ziua ce-mi zidea/ Noaptea se surpa”. Îngrijorat, Manole află dintr-un vis că mănăstirea nu poate fi înălțată decât cu prețul vieții uneia dintre soțiile sau surorile meșterilor. Toți se leagă cu jurământ să împlinescă

jertfa, dar singurul care nu trădează taina este Manole. În ziua sortită soția sa zorește spre locul blestemat. Deznădăduit, Manole imploră sprijinul puterii cerești. Piedici de tot felul o fac pe Caplea să întârzie, dar nu reușesc s-o întoarcă din drum. Și, astfel, zidarii dau curs jurământului. Meșterul însuși participă la săvârșirea crudului ritual, menit să asigure durabilitate zidurilor. Terminată, biserica impresionează prin frumusețea ei, mărink totodată orgoliul domnitorului. Dar pentru năzuința lor de a zidi altă mănăstire „Mult mai luminoasă/ Și mult mai frumoasă”, meșterul și discipolii săi sunt condamnați la pieire. Asemenea legendarului Dedal, Manole plămăiește aripi de șindrilă și încearcă să zboare. El se prăbușește însă la poalele mănăstirii, preschimbându-se într-un izvor „Cu apă curată,/ Trecută prin piatră,/ Cu lacrimi sărate,/ De Caplea vărsate”. Versiunea românească a *Meșterului Manole* se caracterizează printr-o arhitectonică perfectă. Echilibrul compozițional se explică prin aceea că atât în prima, cât și în a doua parte a baladei este urmărit destinul meșterului, fără a se diminua rolul ființei sacrificate. De altfel, soarta lui Manole se împletește cu cea a Caplei într-un tot din care se degajă tragismul și duișia. Sentimentele ce îi animă pe cei doi amintesc de marile iubiri din literatura universală. Implicațiile adânci ale dramei cuprinse în baladă au constituit punctul de plecare al mai multor creații culte. În poezia *Meșterul Manole* Cezar Bolliac prelucrează motivul în spiritul ideilor pașoptiste, pe când N. D. Popescu, în nuvela cu același nume, nu depășește descrierea meticuloasă a faptului brut. *Meșterul Manole*, drama lui Victor Eftimiu, preia întreaga fabulație, subliniind valoarea simbolurilor, în timp ce Adrian Maniu, în *Meșterul*, rămâne fidel narațiunii folclorice, căreia îi imprimă o tentă bizantinizantă, iar Lucian Blaga, în *Meșterul Manole*, încadrează mitul autohton într-o dramă de idei. Motivul este foarte răspândit în lirica dintre cele două războaie mondiale, fiind preferat mai ales de poeții tradiționaliști. Dintre creațiile artistice din a doua jumătate a secolului al XX-lea inspirate de această baladă, *Meșterul* lui Nicolae Labiș surprinde chipul de Prometeu român al eroului legendar.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București 1866, 186–195; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București 1885, 460–470; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, București, 1900, 18–21; C.N. Mateescu, *Balade*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte,

1909, 13–28; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, București, 1910, 188–192; G. Giuglea, G. Vâlsan, *De la românii din Serbia*, București, 1913, 177–182; Tudor Pamfile, *Cântece de țară*, București, 1913, 19–24; Ion Diaconu, *Ținutul Vrancei*, București, 1930, 254–258; C. Sandu-Timoc, *Poezii populare de la românii din Valea Timocului*, Craiova, 135–150; Al. I. Amzulescu, *Cântece bătrânești*, București, 1974, 424–430; Ion Talos, *Meșterul Manole. Contribuție la studiul unei teme de folclor european*, vol. II: *Corpusul variantelor românești*, București, 1997, 3–457.

Repere bibliografice: A. I. Odobescu, *Scrieri literare și istorice*, II, București, 1887, 499–516; Lazăr Șăineanu, *Legenda Meșterului Manole la grecii moderni*, CL, 1888, 8; Tudor Pamfile, *Mitologie românească*, I, București, 1916, 248–258; Petre Caraman, *Considerații critice asupra genezei și răspândirii baladei „Meșterul Manole” în Balcani*, „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»”, 1934; Mircea Eliade, *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*, București, 1943; Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, București, 1944, 235–236, *passim*; Ovidiu Papadima, *Neagoe Basarab, Meșterul Manole și „vânzătorii de umbre”*, REF, 1962, 3–4; Mihai Pop, *Nouvelles variantes roumaines du chant du Maître Manole (Le Sacrifice de l'emmurement)*, RSL, 1963, 1; *Ist. lit.*, I, 125–128; Lucia Djamo, *Tema Meșterului Manole în limba albaneză*, RITL, 1965, 1; Gh. Vrabie, *Balada populară română*, București, 1966, 69–108; Liviu Rusu, *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, București, 1967, 295–306; D. Caracostea, *Poezia tradițională română (Balada populară română și doina)*, II, îngr. Dumitru Șandru, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1969, 185–223; Ion Talos, *Meșterul Manole*, I, București, 1973, 5–392; Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*, București, 1975, 118–122; Ion Rădoi, *Variantele românești ale baladei „Meșterul Manole”*, în *Semiotica folclorului*, coordonator Solomon Marcus, București, 1975, 50–71; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, 1976, 330–337; *Dicț. lit.* 1900, 561–563; Gheorghe Ciompec, *Motivul creației în literatura română*, București, 1979; Horia Bădescu, *Meșterul Manole sau Imanența tragicului*, București, 1986; Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare românești*, București, 2001, 520–529; Ion Talos, *Introducere la Meșterul Manole*, vol. II: *Corpusul variantelor românești*, București, 1997, VII–XXXVI; Muthu, *Balkanismul*, 15–57; Anton Balotă, *Izvoarele baladei populare românești*, București, 2005, 46–60; Petru Caraman, *Asupra modalității de a studia balada populară. Metoda estetizantă*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, 2008; Mircea Eliade, *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, îngr. Magda Ursache și Petru Ursache, pref. Petru Ursache, Cluj-Napoca, 2008; Gheorghică Ciocoi, *Meșterul Manole: portret sud-dunărean*, București, 2012. **I.H.C.**

MEȘTERUL MANOLE, publicație apărută la București din ianuarie 1939 până în aprilie 1942, cu subtitlul „Revistă lunară de literatură și artă”. Redactori sunt Ovid Caledoniu, Vintilă Horia, Miron Suru. Din grupul revistei fac parte Ștefan Baciuc, Mihai Beniuc, M. Camilucci, Virgil Carianopol, Mihail Chirnoagă, Paul Constantinescu, Ion Aurel Manolescu, Aurel Marin, Pericle Martinescu, Ioan I. Mirea, Horia Nițulescu, Grigore Popa, Rudolf Rybiczka, Teodor Scarlat, Ștefan Stănescu, Mircea Streinul, Ion Șugariu, Octav Șuluțiu. De la numărul 3/1939 Ștefan Baciuc se retrage și intră în grupare V. Beneș, Emil Botta, Emil Giurgiuca, de la numărul 5-6/1939 I. Mirea este înlocuit cu Axente Sever Popovici, iar numărul 1-3/1940 marchează retragerea lui Ion Aurel Manolescu și a lui Teodor Scarlat și apariția lui Ion Frunzetti și a lui Constantin Micu. Începând cu numărul 5-6/1941 pleacă Virgil Carianopol, dar vine Laurențiu Fulga, în timp ce colegiul de redacție are următoarea formulă: directori – Ovid Caledoniu și Vintilă Horia, prim-redactor – Ion Șugariu. Rubricile semnificative sunt „Orizonturi”, „Cuvintele vremii”, „Viața cărților”. În articolul-program *Note pentru călătoria noastră* Vintilă Horia invocă ideea sacrificiului care stă la baza oricărui act de cultură, motivând implicit și numele revistei: „E plină de impresionantă certitudine legenda aceea în care un meșter renunță pentru totdeauna la ceva din el însuși [...] pentru a împlini perfectă operă de artă [...]. Gestul lui, reactualizat în miracolul fiecărei capodopere, poate deveni simbol și mitul dinamic al unui întreg ciclu de cultură”. Mai concretă, altă intervenție programatică a aceluiași autor, *Delimitări*, proclamă separarea de „occidentalismul” grupării Criterion („Noi tindem să realizăm fenomenul invers: inocularea Europei cu ser românesc”), respingând în același timp acuzația de spirit închis, de „gașcă”, adus revistei, care – afirmă Vintilă Horia – exprimă tendințele noii generații de a se implica mai adânc în procesul de ridicare a României moderne prin cultură, pornind de la principiul „Prin noi înșine!” și de la dorința de a întruchipa „elanel către frumos al întregii Românii tinere”. Treptat publicația ia o tot mai accentuată tentă prolegionară, convinsă că România s-a angajat „în marea cruciadă spirituală ce se face contra unui crez produs de satanocrația din răsărit” (Ovid Caledoniu, *Justificarea prezenței noastre*). Publică poezie scriitori din generația tânără: Virgil Carianopol, Ștefan Baciuc, Vintilă

Horia, Simion Stolnicu, Ion Șugariu, Ion Frunzetti, Radu Stanca, Ovid Caledoniu, Mihai Beniuc, Madeleine Andronescu, Aurel Chirescu, Vasile Negreanu, Aurel Marin, Ștefan Stănescu, Horia Nițulescu, Grigore Popa, Coca Farago, Vlaicu Bârna. Sub titlul *Sunt frate cu un fir de iarbă*, Pericle Martinescu e prezent cu poeme în proză. Romanul și nuvela sunt ilustrate de Mihail Șerban (*Vedenia, Într-o primăvară*), Vintilă Horia (*Reverie citadină, Zâmbetul lui Enzo Terga, Sufletul pisicii, Dumnezeu adevărat...*), Mircea Streinul (fragmente din romanul *Drama casei Timotei*), Laurențiu Fulga (*Vânt de ianuarie*), Mihail Chirnoagă, V. Beneș. Articolele și eseurile poartă semnătura lui Vintilă Horia (*O nouă înțelegere a fantasticului*), Ion Frunzetti (*Problema tragicului modern*), M. Camilucci (*Nevoia de poezie*). Intervențiile critice aparțin lui Al. Husar („*Luceafărul*” și „*Meșterul Manole*”), Ion Șugariu (*Titu Maiorescu, criticul*), Mihail Isbășescu (*Schiller estetician, Hans Carossa*), Pericle Martinescu (*James Joyce, Portretele lui Eminescu*). „Cronica literară” este susținută de Mihail Chirnoagă, căruia îi va lua locul începând cu numărul 1–3/1940 Vintilă Horia, de Ion Șugariu, preocupat cu predilecție de poezia tânără – Emil Giurgiuca, Virgil Carianopol, Vintilă Horia, Constantin Salcia, Grigore Popa, N. Crevedia, George Drumur, Vlaicu Bârna, Constantin Virgil Gheorghiu, Mihai Beniuc, Ștefan Baciuc – și de Miron Suru. La „Cronica ideilor” sunt prezenți Pericle Martinescu și Constantin Micu. De artele plastice se ocupă Ioan I. Mirea, iar de muzică Paul Constantinescu. Lui Mircea Eliade îi aparține un studiu de folclor comparat, *Piatra șerpilor*. Mai semnează Coriolan Gheție, C.N. Negoită. Cum era de așteptat, conform programului, sectorul traduceri este slab reprezentat. Se publică proza *Fără nici un motiv* a lui Giovanni Papini, în transpunerea lui Giuseppe Sabbarese, și poezia *Zi de toamnă* a lui Rilke, în tălmăcirea lui Aurel Cosmoiu. **M.V.**

METALITERATURĂ, revistă care apare la Chișinău din 2000, cu subtitlul „Analele Facultății de Filologie”. Este inițiată de Catedra de Literatură română și comparată a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, redactor-șef fiind Alexandru Burlacu. Din 2006 este transferată sub auspiciile Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Republicii Moldova, delimitând o „serie nouă”, care caută „crearea unui climat oportun colaborării mai eficiente dintre Academie și Universitate, dintre cercetare și

procesul de predare”. Din 2008 redactor-șef devine Aliona Grati, iar redactori-șefi adjuncți sunt Anatol Gavrilov și Nina Corcinschi. Tot acum se poate observa o colaborare mai strânsă cu critici și istorici literari din România, precum Liviu Antonesei, Dan Mănuță, Adrian Dinu Rachieru, Theodor Codreanu, Al.Cistelean, Mircea Martin ș.a., o parte fiind și membri ai colegiului de redacție. **M.** este subîmpărțită în câteva secțiuni prin care se încearcă acoperirea unui teritoriu extins al studiilor literare: eseu critic, teorie literară, istorie literară, literatură comparată, critică literară, poetică, literatură contemporană, memorialistică, etnologie și folclor, didactică. Într-un articol de bilanț, ce marchează zece ani de la apariția revistei, Aliona Grati afirmă despre **M.** că este „o poveste a rezistenței în Republica Moldova”. Fără a avea un program conturat, publicația reprezintă un mediu fertil și oportun pentru afirmarea și consolidarea unor cercetări și puncte de vedere, conținând subsidiar necesitatea de a înlătura golul creat de plasarea spațiului basarabean sub zodia nefastă a totalitarismului. Se poate observa o constantă preocupare pentru investigarea unui „complex al periferiei”, ca rezultat al dublei marginalizări față de mediul cultural românesc și față de cel european. Raportul „centru–periferie”, defazajul cultural, problema sincronizării, regionalismul cultural sau „teroarea istoriei” sunt teme predilecte, tratate dintr-o perspectivă istorică, autorii respingând excesul de valorizare a literaturii basarabene. Se încearcă o justă apreciere și partajare a literaturii din dreapta și din stânga Prutului, fără a abuza de tezele unui sincronism forțat. Necesitatea de reintegrare în circuitul „literaturii naționale” suscită un demers de configurare a unei identități culturale specifice, dar nu atât tendințele localiste reprezintă imboldul acestei căutări identitare, cât dorința presantă de legitimare în câmpul cultural românesc. Constatarea unei „crize a dimensiunii teoretizante” îi determină pe titularii revistei să dedice un spațiu considerabil pentru delimitarea unor concepte, metode și instrumente de cercetare. Cel mai important nucleu în sfera teoriei literare este reprezentat de sistemul lui Mihail Bahtin, considerat de Aliona Grati „o cale eficientă de integrare în structura lumii contemporane, care este sau se vrea esențialmente dialogică, interactivă, o coexistență a valorilor purtătoare ale unor puncte de vedere, poziții axiologice și gusturi estetice diferite”, ceea ce ajunge, astfel, să însemne nu doar o investigare a conceptelor propuse de teoreticianul

rus, ci și o perspectivă interdisciplinară de analiză a textului literar. O serie de articole discută concepte precum dialogismul, polifonia, plurilingvismul sau cronotopul: Aliona Grati, *Dialogul cronotopilor în romanul lui George Bălăiță*, Hortensia Papadat Bengescu și romanul polifonic, Anatol Gavrilov, *Ibrăileanu și Bahtin despre poetica specifică romanului*, Lucia Bunesco, *Discursul autorului: structuri dialogice* ș.a. Dar bibliografia teoretică se află în decalaj cu tendințele actuale, uzitând, de obicei, de termeni și concepte din critica structuralistă, naratologie, poetică, critica arhetipală. Odată cu „seria nouă” se poate observa totuși o oarecare lărgire a orizontului teoretic, publicându-se, de exemplu, studii despre „teoria polisistemelor” sau „știința empirică a literaturii” (Sergiu Pavlicencu, *Abordări sistematice: știința empirică a literaturii*), despre imaginar (Diana Vrabie, *Delimitări conceptuale în sfera imaginarului*), sau despre critica feministă (Tatiana Ciocoi, *Istoria cum ar fi putut să fie: omul, textul și canonul*). Mai ofertante sunt studiile de istorie literară, care radiografiază particularitățile literaturii din Basarabia. Se întrevide un demers de reconsiderări, ierarhizări, recuperări și deconstrucții, în vederea generării unui canon literar diferit de cel care fusese confiscat ideologic de comunism. Unele articole propun investigații ale unor fenomene culturale și literare complexe sau ale unor fenomene întârziate, precum neosămănătorismul, postmodernismul și optzecismul, fenomene eterogene și de tranziție, precum „tradiționalismul sincronizat” din anii 1920–1930 ai secolului trecut, împletirea sămănătorismului și modernismului, sau fenomene recesive, precum neopașoptismul. De remarcat sunt articolele *Presa literară din Basarabia anilor '30: atitudini și polemici* de Alina Ciobanu, *Literatura basarabească din anii '20 – '30. Ideea sincronizării* de Alexandru Burlacu, *Poeți basarabeni sub presiunea intertextualismului* de Grigore Canțâr. De multe ori, însă, perspectiva culturală, istorico-literară, e limitată, nu face decât să schițeze un context prea general, autorii concentrându-se mai curând către relevarea „virtuților literare” ale textelor (tehnica narativă și poetică, formele intertextualității, interpretarea și „practica” textului). Cele mai multe studii au în vedere scriitori precum Magda Isanos, George Meniuc, Nicolai Costenco, Grigore Vieru, Vladimir Beșleagă, Vasile Vasilache, Liviu Damian, Vlad Ioviță, Nicolae Dabija, Ion Druță, Emilian Galaciu-Păun, Dumitru Crudu ș.a. În ceea ce privește

literatura din dreapta Prutului, atenția se îndreaptă de obicei către scriitorii canonici, încercându-se restabilirea unei continuități atât cu literatura interbelică, cât și cu literatura din timpul separării forțate de către regimul comunist. Se publică numere omagiale, precum cele dedicate lui Mihai Cimpoi, Eugeniu Coșeriu, Paul Goma, sau numere *In memoriam*, precum cel închinat lui Grigore Vieru. Mai semnează articole Mihai Cimpoi, Nicolae Bilețchi, Mihail Dolgan, Andrei Țurcanu, Dumitru Apetri, Dumitrița Smolnițchi, Luminița Bucșăneanu, Viorica Zaharia, Vlad Caraman ș.a. **Mr.M.**

MICHAILESCU, Gaby (14.XII.1910, Craiova – 4.IX.2008, București), cronicar dramatic, memorialist. Este fiul Mariei Michailescu (n. Diculescu), profesoară de gimnastică, și al lui Elie Michailescu, profesor, dirijor și autor de manuale de muzică. După studii liceale la Craiova, frecventează ca audient cursul de estetică ținut de Mihail Dragomirescu la Facultatea de Litere și ca student Conservatorul din București, clasa lui Ion Manolescu. Debutează cu o cronică dramatică în „Rampa” (1926) și editorial cu volumul *Culise și reflectoare* (1935). Este, succesiv, după 1930 corector la „Încotro?”, redactor la ziarele „Naționalul nou”, „Frontul”, „Tempo”, „Informația”, „Libertatea”, „Capitala”. Mai târziu colaborează la „Zorile”, „România de azi”, „România literară”, „Ramuri”, „Cronica”, „Flacăra”, „Facla”, „Aplauze”, „Cortina”, „Galeria”, „Literatorul”.

Istoric al fenomenului teatral și autor de monografii dedicate personalităților scenei românești, **M.** este cunoscut, în primul rând, datorită activității sale în domeniul impresariatului artistic. În cele șapte decenii petrecute ca slujitor al Thaliei, a organizat sute de turnee cu trupe de teatru celebre, fiind îndrumătorul unora dintre actorii români, mai ales al celor din teatrul de revistă. Însemnările impresarului – *Culise și reflectoare*, *Vagonul de turneu* (1986), *Cușca suflerului* (1990), *Cu și fără machiaj* (2001) – descriu o parte din aceste peregrinări, al căror farmec e dat de existența boemă a artiștilor, veritabili trubaduri moderni care se adaptează unui stil de viață improvizat, presărat de întâmplări vesele și triste, devenite prilej de evocare ulterioară. Cu toate că s-a dedicat de timpuriu scrisului, „pritocind”, cum spune, „vinurile” altora, cărțile scoase la senectute sunt mult mai importante datorită conținutului memorialistic extrem de bine conservat. Ocupându-se într-o serie de

biografii de câteva personalități din lumea teatrală și muzicală (Ion Ghica, Nicolae Leonard, Iancu Brezeanu, Maria Tănase), **M.** scrie într-un stil entuziasmat, ornant, din care nu lipsește emfaza specifică oratoriei scenice. Apărător al valorilor tradiției teatrale românești, el stă cu fața întoarsă spre trecut și nu scapă niciodată prilejul de a vitupera excesele din teatrul contemporan. Refuză să creadă în experimentele moderniste pentru că în „noul” teatru actorul e trecut pe un plan secund în raport cu „abaterile” (de la text) regizorale, cu scenografia și efectele de sunet și lumină. Cu prilejul unor conferințe, lansează adevărate filipice la adresa oamenilor de teatru moderni. În cărți cultivă portretul în basorelieu, realizat din cuvinte și expresii pregnante, cu fraze îndelung șlefuite înainte de a fi încredințate hârtiei. Cele mai multe enunțuri sunt fie aforistice, fie apoftegmatice, redactate într-o manieră căutat vetustă, de legendă, spre a se distanța și mai mult de felul de a scrie al contemporanilor. Caracterul memorialistic al miilor de pagini semnate de **M.**, de altfel considerat „arhiva vie a teatrului”, rămâne peste timp o prețioasă (și patetică) mărturie a pasiunii sale pentru arta spectacolului.

SCRIERI: *Culise și reflectoare*, București, 1935; *Ion Brezeanu. Amintiri... Vinurile mele priticite de...*, București, 1939; *Iancu Brezeanu. O mie de ani într-o birjă*, București, 1984; *Leonard, soldatul de ciocolată*, București, 1984; *Leonard, soldatul de ciocolată – Leonard, le soldat en chocolat*, ed. bilingvă, tr. Gelu Stănescu, Cluj-Napoca, 2009; *Însemnările unui impresar*, vol. I: *Vagonul de turneu*, vol. II: *Cușca suflerului*, vol. III: *Cu și fără machiaj*, București, 1986–2001; *Prințul Ion Ghica, ilustrul director al Scenei Naționale*, București, 2000; *Maria cea fără de moarte*, București, 2003; *Giganții teatrului românesc*, Cluj-Napoca, 2004.

Repere bibliografice: C. Fântâneru, *Iancu Brezeanu, „Amintiri... Vinurile mele priticite de... Gaby Michăilescu”*, UVR, 1939, 22; Șerban Cioculescu, *Dialoguri literare*, București, 1987, 260–264; *Dicț. scriit. rom.*, III, 175–176; Firan, *Profiluri*, II, 56–58; Lucian Chișu, *La Capul-Bunei-Speranțe*, L, 2000, 23; Ion Focșă, *A murit ultimul mare impresar: Gaby Michăilescu, la 98 de ani*, ARG, 2009, 5; Irina Budeanu, *Leonard, prințul operetei*, LCE, 2010, 32. **L.C.**

MICHĂILESCU, Ștefan C. (1846, București – 2.VI.1899, București) gazetar. Și-a făcut studiile la Gimnaziul „Matei Basarab” și la Liceul „Sf. Sava” din București. Din 1864 este student la Facultatea de Științe a Universității din București, după absolvirea căreia e numit profesor de științe

fizico-naturale la Gimnaziul „Gh. Lazăr”. A avut o activitate didactică îndelungată, ca profesor de gimnaziu și de liceu, apoi ca inspector general în învățământul primar și secundar sau ca secretar general la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Singur sau în colaborare, a editat numeroase manuale de citire, aritmetică, mineralogie. Fructificându-și experiența pedagogică, a scris *Încercări critice asupra învățământului nostru primar* (1888), analiză documentată și pătrunzătoare a situației școlilor din România la acea dată. **M.** s-a făcut cunoscut mai ales prin studiile și conferințele sale pe teme științifice și filosofice. Articolele publicate în „Societatea pentru Învățătura Poporului Român”, „Columna lui Traian” sau „Tranzacțiuni literare și științifice”, ca și studiile apărute în volum – *Influența luminii asupra vieții* (1871), *Câteva din siluetele epocii* (1874), *Industria și rezebelul* (1878), *Introducere la psihofizică* (1892) ș.a. – dezvăluie un gânditor materialist, adept, într-o măsură, al pozitivismului lui Auguste Comte și al determinismului lui Hippolyte Taine. Era un bun cunoscător al mișcării filosofice și științifice europene, pasionat de fiecare nouă descoperire, pe care urmărea să o integreze într-o explicație materialistă a fenomenelor naturii. S-a sinucis la începutul verii anului 1899.

Gazetar talentat, **M.** s-a impus în publicistica de la sfârșitul secolului al XIX-lea prin cunoștințe variate și spirit de observație, prin arta de a expune limpede și accesibil complicate probleme de fizică, mecanică, științe naturale sau psihologie. A fondat, împreună cu D.A. Laurian, revista „Tranzacțiuni literare și științifice” (1872), a fost redactor al „Revistei contemporane”, iar din 1877 prim-redactor al ziarului „România liberă”. Comentariile sale, spirituale și ironice, semnate Stemi sau Stemill, vizau stări sociale și politice, evenimente sau tendințe din domeniul cultural și artistic. A combătut, alături de A.I. Odobescu, plagiatul și a criticat existența spiritului de grup în mișcarea literară, cu aluzii la exclusivismul junimist. În apărarea comediei *D-ale carnavalului* a lui I.L. Caragiale a scos, împreună cu N.G. Rădulescu-Niger, broșura *Ion Luca Caragiale, autor dramatic*, cu subtitlul *Caragiale fluierat* (1885). **M.** este autorul unui apel patetic pentru tipărirea și răspândirea literaturii naționale, *Dați-ne biblioteci cu cărți românești!* („Revista contemporană”, 1875), cu accente care anunță manifestele culturale ale lui N. Iorga. El alcătuiește un program general, bine

conceput, cu propuneri precise pentru reeditarea selectivă a scriitorilor români din trecut, urmărind valorificarea lor critică, pe etape, și având drept criterii valoarea operei și „adevărul” ei. În domeniul culturii se apropie de orientarea lui Titu Maiorescu, de care se delimitează însă în filosofie. Era, totuși, un audient entuziast al cursurilor acestuia și putea fi văzut uneori și la ședințele Junimii. A arătat interes și aptitudini pentru filosofia culturii și pentru estetică. Arta ar fi, în concepția sa, formulată într-un amplu comentariu asupra picturii lui N. Grigorescu, o fuziune între realitatea obiectivă și subiectivitatea artistului. Evoluția artei „după psihicul fiecărei epoci” este explicată prin evoluția atitudinii față de om. Arta antică ar fi consfințită „zeificarea” omului, iar creștinismul – prezența lui Dumnezeu în artă, făcând din oameni „ființe eterate”. Epoca modernă, afirmă **M.**, este marcată de domnia realității și a experienței, iar în plan artistic de impunerea categorică și salutară a realismului.

SCRIERI: *Câteva din siluetele epocii*, București, 1874; *Ion Luca Caragiali, autor dramatic* (în colaborare cu N.G. Rădulescu-Niger), București, 1885; *Introducere la psihofizică*, București, 1892; *Pagini filosofice alese*, îngr. și introd. S. Ghiță, București, 1955.

Repere bibliografice: Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VII, 267–290; *Sinuciderea lui Ștefan Michăilescu*, „Evenimentul”, 1899, 1835; Anghel Demetrescu, *Opere*, îngr. și pref. Ovidiu Papadima, București, 1937, 375–392; Petrașcu, *Icoane*, IV, 227–234; L. Volovici, *Adversarii Junimii (1867–1880)*, ALIL, t. XIX, 1968; *Ist. filos. rom.*, I, 408–412; *Ist. lit.*, III, 150–151; *Dicț. lit.* 1900, 563. **L.V.**

MICLĂU, Paul
(12.IV.1931, Comorăște,
j. Caraș-Severin –
13.XII.2011, București),
semiotician, poet,
prozator, traducător.

Este fiul Cătălinei (n. Micșa) și al lui Ion Miclău, țărani. Urmează cursurile școlii primare din comuna natală (1938–1942), apoi pe cele ale Liceului „General Dragalina” din Oravița (1942–1950). În anii 1950–1954 este student al secției de franceză a Facultății de Filologie din București, unde rămâne, după susținerea

examenului de licență, preparator (1954), apoi asistent (1955) și lector (1960). După separarea Facultății de Limbi Romanice, Clasice și Orientale, își continuă cariera universitară, fiind avansat conferențiar (1969), apoi profesor (1972). În această perioadă beneficiază de o bursă de specializare la Sorbona (1965–1966), susținându-și doctoratul la Universitatea din Montpellier în 1968, cu teza *Le Signe linguistique*. Între 1966 și 1970 este lector de limba română, apoi conferențiar asociat la Universitatea din Montpellier. Întors în țară, este ales, în 1970 și în 1977, șef de catedră, în 1971 prodecan, iar între 1972 și 1976 decan. După reunificarea facultăților de limbi străine, în 1976, va fi decanul noii instituții din 1977 până în 1986, sub emblema Facultății de Filologie, căreia îi este prodecan (1986–1987). În 1987 este trimis ca lector de limba română la Paris IV – Sorbonne, din 1988 și până în 1991 fiind profesor la L’Institut National des Langues et Civilisations Orientales din Paris. După reîntoarcerea în țară, își asumă conducerea, ca decan (1994–1995), apoi ca rector (1995–1997), a Școlii Superioare de Jurnalism, rămânând profesor, apoi profesor consultant, al Facultății de Limbi Străine. Prin cursurile predate, între care se evidențiază cele de istorie a limbii și literaturii franceze (mai cu seamă a celei moderne), de stilistică și versificație, de poetică, semiotică și pragmatică, a adus o contribuție notabilă la promovarea structuralismului lingvistic și poetic, a semioticii generale și literare, a francofoniei universitare la nivel internațional. În intervalul 1979–1992 a fost președinte al Comitetului pentru Europa Nefrancofonă și membru al Comitetului Mondial al Asociației Universităților parțial sau integral de limbă franceză. Președinte al Grupului Român de Semiotică (1972–1989), membru al Societății Române de Științe Filologice, al Societății de Lingvistică Romanică, al Societății de Lingvistică, al Grupului Român de Lingvistică Aplicată, este totodată membru al Societății de Lingvistică din Paris și al Asociației Scriitorilor de Limbă Franceză. A fost distins, încă din 1985, cu Palmes Académiques, grade d’Officier, iar în 2008 primește titlul Chevalier des Arts et des Lettres, acordat de Guvernul francez. Are și Medalia Eminescu acordată de Președinția României (2000). Devine *doctor honoris causa* al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava în 2009.

Activitatea filologică și literară a lui **M.** se construiește de-a lungul unei jumătăți de veac, privilegiind, pe rând, diferite coordonate. Primul centru de interes, care-i marchează de altfel atât debutul absolut,

cât și pe cel editorial, este lingvistica: publică, în 1955, articolul *Noțiunea și cuvântul* în volumul *Introducere în lingvistică*, iar în 1960 studiul *Scriitorii și evoluția limbii* în volumul *Probleme de lingvistică generală*, ambele coordonate de Al. Graur. Se evidențiază, în primele trei decenii după război, ca un reprezentant al noilor curente în domeniile conexe filosofiei limbajului, principalele sale contribuții fiind în aria structuralismului, dar mai cu seamă a semioticii și a poeziei, în care se dovedește nu doar un deschizător de drum, în lucrări precum *Le Signe linguistique* (1970; Premiul Ministerului Învățământului), *Semiotica lingvistică* (1977; Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR), *Signes poétiques* (1983), ci și un creator de școală, prin activitatea sa de conducător de doctorat, prin coordonarea de lucrări colective, între care *Balzac, sémioticien avant la lettre* (1977), *Les Langues de spécialité* (1982), *Sémiotique roumaine* (1982), sau prin participarea la volume și reviste de specialitate, între care „Analele Universității București”, „L'Année francophone”, „Dialogues” (Canada), „Beiträge zur Romanischen Philologie” (Germania), „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Cahiers roumains de linguistique appliquée”, „Cahiers des Saint-Germain des Près”, „Dialogue”, „Jalons” (Franța), „Cahiers de sémiotique”, „Degrès” (Belgia), „Revue roumaine de linguistique”, dar și la „România literară” ș.a., la unele publicații străine fiind membru în comitetele de redacție. Activitatea s-a concretizat atât în studii dedicate literaturii franceze, mai cu seamă moderne și contemporane (*Poètes français dans la modernité*, 2004), în analiza, pătrunzătoare, privind esența specificității ei și relația cu poezia română (*Le Poème moderne*, 2001), cât și în traduceri. Transpune atât lucrări de specialitate (André Martinet, Tzvetan Todorov), cât și literatură din franceză (Maurice Duverger, Céline Varenne, Balzac), dar mai ales din poezia română, domeniul său de excelență. I se datorează versiuni în franceză din opera poetică a lui Lucian Blaga (1971), V. Voiculescu (1981, 2005), Ion Barbu (1985), M. Eminescu (1985, 1999), Tudor Arghezi (1996) ș.a., acordându-i-se Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traduceri din Voiculescu, Ion Barbu. Ca poet și prozator, **M.** se remarcă prin scrieri elaborate sub pecetea unei duble tentative – a expresiei bilingve, rod al unei francofonii asumate nu doar profesional, ci și sentimental, și a dublei priviri, de scriitor și de critic literar, marcat de plăcerea defacerii textului în fibrele sale cele mai profunde prin instrumente moderne ale analizei de text oferite de

o viziune proprie asupra limbajului poetic. O certă înzestrare poetică transformă însă experiențele sale în creație. Poezia, fie în română (*Punte întru text*, 1985), fie în franceză (*Sonnets*, 1991, *Sous le trésor*, 1997, *Au Bord du temps*, 1999, *Racines écloses*, 2002) se caracterizează deopotrivă prin puritate formală și prin profunzime conceptuală sublimată în imagine verbală. Pentru Mihai Zamfir, ea demonstrează cum „transpunerea teoriei în carnea versurilor, în substanța figurilor de stil, poate asigura acesteia o durată la care tratatul de semiologie nici nu poate visa”. Sonetul se transformă în forma poetică privilegiată, perfect adaptată viziunii lui **M.** despre fumusețea absolută, căutată în infinitele fațete ale caleidoscopului mundan, numărul lor depășind cifra record pentru literatura română (2000), cum mărturisește în *Scribo, ergo sum* (2011). Dar semiologul nu se oprește la experiența versurilor; scrierile sale de memorialistică literară (denumită de el însuși „autoficțiune”, iar de critică „roman politico/poetic”) ating, iarăși în dublă expresie, franceză și română (obținută prin autotraducere, sau, mai exact, prin recompoziție), nivelul literar autentic, prin ștergerea limitelor dintre real și ficțional. Romanul *Roumains déracinés*, apărut în versiunea franceză în 1995 la Paris (premiat de Association des Écrivains de Langue Française), cunoscută o primă variantă în română, *Comoara* (cenzurată în 1989), apoi una completă, *Dislocații* (1994). Va fi urmat de volumele *Universités* (2004) și *Scribo, ergo sum*, precum și de recuperarea corespondenței de tinerețe în *Scrisori din Franța către Elena* (1966–1970) în 2008. Ele recompun, cu mijloacele moderne ale scriiturii, un destin urmărit pe diverse paliere ale experiențelor personale și colective, în care naratorul se simte încheșat ca parte, rescriindu-și memoria cu pana ficțiunii. Personalitate proteiformă, **M.** nu se lasă închis în formule; experimentându-le, le depășește.

SCRIERI: *Signes poétiques*, București, 1983; *Punte întru text*, Timișoara, 1985; *Comoara*, Timișoara, 1989; ed. (*Dislocații*), București, 1994; ed. (*Roumains déracinés*), Paris, 1995; *Sonnets*, Paris, 1991; *Ulysse*, Paris, 1992; *Miorița*, București, 1992; *La Francophonie*, București, 1994; *Paris, ville lumière*, București, 1996; *Sous le trésor*, Timișoara, 1997; *Au Bord du temps*, București, 1999; *Le Poème moderne*, București, 2001; *Racines écloses*, Constanța, 2002; *Universités*, București, 2004; *Poètes français dans la modernité*, București, 2004; *Semence de sens*, București, 2005; *Fugues*, București, 2006; *Din izvor de verb*, Timișoara, 2008; *Curge durată*, Timișoara, 2008; *Puits intérieur*, Cluj-Napoca–Paris, 2008; *Din parfum*

de gând, București, 2009; *Scrisori din Franța către Elena* (1966–1970), București, 2008; *Clipă fără sfârșit – Instant sans fin*, ed. bilingvă, București, 2009; *Comorâștea*, Timișoara, 2009; *Sonetul despre sine*, București, 2009; *Starea de sonet*, București, 2009; *Roata timpului. Sonimagini*, București, 2010; *Eterna prima oară*, București, 2010; *Numele apus*, București, 2011; *Verticale unde*, București, 2011; *La margine de timp*, Cluj-Napoca, 2011; *Scribo, ergo sum*, București, 2011; *Hélène*, București, 2011; *Vocile sonetului*, îngr. Brândușa Bărbat, București, 2012. **Traduceri:** Lucian Blaga, *Poemele luminii – Les Poèmes de la lumière*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 1971; Tzvetan Todorov, *Poetica. Gramatica Decameronului*, introd. trad., București, 1975; V. Voiculescu, *Poezii – Poésies*, ed. bilingvă, îngr. trad., pref. Ștefan Aug. Doinaș București, 1981, *Ultimele sonete ale lui Shakespeare. Traducere imaginară – Les Derniers sonnets de Shakespeare. Traduction imaginaire*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 2005; Ion Barbu, *Nadir latent – Nadir latent*, ed. bilingvă, îngr. și pref. trad., București, 1985; M. Eminescu, *Poésies*, pref. trad., București, 1985, *Poezii – Poésies*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 1999; *Jeunes poètes roumains*, pref. trad., Paris, 1990 (în colaborare cu Dan Ion Nasta); Maurice Duverger, *Europa de la Atlantic la Delta Dunării*, București, 1991; Céline Varenne, *Libertate – Liberté*, ed. bilingvă, București, 1991; Tudor Arghezi, *Poeme alese – Poèmes choisis*, ed. bilingvă, pref. Eugen Simion, București, 1996 (în colaborare); Honoré de Balzac, *Proscrișii și alte povestiri din Comedia Umană*, Iași, 1998 (în colaborare); Ioan Flora, *Poèmes*, Amay (Belgia), 2002 (în colaborare cu Anca Măniuțiu); *Corola de minuni (poeme alese) – Corolle de merveilles (poèmes choisis)*, ed. bilingvă, îngr. și pref. trad., București, 2007.

Repere bibliografice: Balacciu – Chiriacescu, *Dicționar*, 177; Paul Miclău – 70, „Reflex”, 2001, 4–6 (grupaj special); Raymonde Bulger, „Au Bord du temps”, „Dialogues francophones”, 2003, 6; Ion Guțu, „Racines écloses” sau *Dimensiunea modernă a poemului*, CF, 2003, 9; Mihai Zamfir, *Roman în versuri*, RL, 2004, 6; „Faut-il qu'il m'en souvienne?...” *Mélanges Paul Miclău*, coordonator Alexandra Cuniță, București, 2007; George Neagoe, *Exerciții de stil*, CC, 2010, 12; Mihai Dinu, *Un înnoitor contemporan al sonetului românesc*, CC, 2011, 4; Muguraș Constantinescu, *Poetul nebun după sonet*, „Poezia”, 2011, 4. **IL.M.**

MICLE, Veronica (22.IV.1850, Năsăud – 3.VIII.1889, Mănăstirea Văratec, j. Neamț), poetă. Este al doilea copil al Anei și al lui Ilie Câmpan, cizmar, și primește și ea la naștere prenumele Ana. După moartea soțului său (1849), Ana Câmpan trece cu cei doi copii în Moldova, la Târgu Neamț. De aici, în 1853, pleacă la Iași, unde se și stabilește. Începând să urmeze cursurile școlii primare, viitoarea poetă își schimbă numele din Ana în Veronica. A fost bursieră a Școlii

Centrale de Fete din Iași, pe care a absolvit-o în 1863. În anul următor se căsătorește cu profesorul universitar Ștefan Micle. Din această căsătorie s-au născut două fete: Virginia, poetă, căsătorită cu Eduard Gruber, și Valeria, care va deveni o apreciată cântăreață de operă sub pseudonimul artistic Nilda. În 1874, la Iași, îl reîntâlnește pe M. Eminescu, pe care îl cunoscuse cu doi ani înainte la Viena și de care se va atașa printr-o afecțiune ce îi va marca în chip dureros existența. În urma morții lui Ștefan Micle (1879), rămâne cu o situație materială nesigură. Se stabilește în 1887 la București și încearcă să îl sprijine moralicește pe Eminescu. Deprimată după dispariția acestuia, s-a retras la mănăstirea Văratec. Aici a alcătuit un album, intitulat *Dragoste și Poezie*, în care a transcris versuri proprii sau unele din poeziile eminesciene ce i-ar fi fost dedicate, însoțindu-le de comentarii. Substanțiala corespondență purtată cu Eminescu atestă bogate resurse autoscopice, accentuate cu deosebire în prezența

erosului, precum și o apreciabilă diversificare, în aceeași direcție, a literaturii epistolare.

M. debutează în 1872, la „Noul curier român”, cu două schițe de factură romanțioasă. Și-a publicat versurile în „Columna lui Traian” (1874), iar din anul următor în „Convorbiri literare”, revistă care i-a tipărit cele mai izbutite poezii. A colaborat și la „Familia” (din 1879), la „Revista nouă” și „Revista literară”. Deși în lirica ei se simte influența lui Eminescu, cele mai multe versuri păstrează un ton personal, dar fără prea multă profunzime. Adeptă a liricii de tip heinean, poeta versifică frecvent ca urmare a dezamăgirilor în iubire. Sensibilitatea ei ultragiată pare să fie acută, dar nu își găsește totdeauna expresia artistică adecvată. Notabile sunt autenticitatea sentimentului și discreția lirismului. Tonul lamentațiilor este estompat, deși extremele sentimentale se fac simțite deseori. Tânguirea după iubirea pierdută e atenuată de melancolie și de puritatea aspirațiilor. În chip obsedant revine imaginea iubitului plecat, inspirația desfășurându-se în voie numai în absența ființei iubite, asociată, obișnuit, cu o suferință văzută ca un chin binefăcător. O retorică discretă face ca poza și afectarea, prezente uneori, să creeze totuși aparența sincerității. Corectitudinea prozodică, acuratețea limbii și accesibilitatea conținutului au făcut ca versurile scrise de **M.** să cunoască în epocă o relativă răspândire. Alături de Margareta Cugler-Poni și de Maria Suci, **M.** poate fi considerată întemeietoare a liricii feminine românești.

SCRIERI: *Poezii*, București, 1887; *Poezii*, pref. I.S. Mugur, Iași, 1909; *Poezii*, îngr. Iosif Nădejde, București, [1914]; *Poezii*, îngr. și pref. Augustin Z.N. Pop, București, 1969; *Correspondență*, îngr. și pref. Augustin Z.N. Pop, Cluj-Napoca, 1979; *Poezie și corespondență*, îngr. și introd. Lucian Chișu, Galați, 1991; *Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit* (*Scrisori din arhiva familiei Graziella și Vasile Grigorcea*), îngr. și pref. Christina Zarifopol-Illias, Iași, 2000; *Poezii*, îngr. și pref. N. Georgescu, București, 2003.

Repere bibliografice: Augustin Z.N. Pop, *Mărturii. Eminescu-Veronica Micle*, București, 1967; George Sanda, *Veronica Micle*, București, 1972; *Ist. lit.*, III, 46-47; *Dicț. lit.* 1900, 564; Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele Veronicăi Micle*, București, 1981; Irina Petraș, *Un veac de nemurire*, Cluj-Napoca, 1989, 96-107; Ciocanu, *Critică*, 115-123; George Sanda, *Veronica Micle. Destinul unei mari iubiri*, București, 1994; Mănuță, *Perspective*, 14-20; *Dicț. scriit. rom.*, III, 176-177; Dan Mănuță, *Opinii literare*, București, 2001, 55-65; Faifer, *Pluta*, 128-131; Liviu Papuc, *Marginalii junimiste*, Iași, 2003, 165-171; N. Georgescu,

Cu Veronica prin Infern, I-II, București, 2004; Ion Mitican, *Ne întâlnim cu Veronica Micle și distinșii ei contemporani*, Iași, 2006; Ion Iliescu, *Veronica Micle, muza lui Eminescu*, Timișoara, 2010; Elena Vulcănescu, *Veronica Micle, muza dintre Eminescu și Caragiale*, Iași, 2012. **D.M.**

MICLESCU, Dimitrie Scarlat (29.II.1820, Iași – 20.XI.1896, Botoșani), autor dramatic. Este primul fiu al Mariei (n. Beldiman) și al lui Scarlat Miclescu, mare logofăt. Învață acasă cu poetul Daniil Scavinschi și cu profesorul francez Étienne Malgouverné, apoi în diverse școli particulare și la Academia Mihăileană. Călătorise, ca mai toți boierii vremii, în Apus și în 1846 intră în magistratură. La 1848, amestecat în mișcările revoluționare de la Iași, se vede obligat, pentru a scăpa de represalii, să se ascundă, dar în 1849 este din nou judecător și după puțini ani ajunge președinte al Divanului de Apel din Iași (1855) și membru al Divanului Obștesc. La 30 mai 1856 se află printre cei care iscălesc actul de înființare a Comitetului Unirii și după un an e ales în Divanul Ad-hoc. După Unire primește funcții importante în guvernul de la Iași (ministru la Departamentul Lucrărilor Publice, apoi la Finanțe și la Justiție). În 1861 abandonează activitatea politică și se retrage la una din moșiile sale. Mai predă, gratuit, lecții la școala din Cotnari și la liceul din Botoșani, iar în 1864 primește de la Mihail Kogălniceanu însărcinarea de a explica țăranilor legea rurală. Reacția lui **M.** este surprinzătoare, și Kogălniceanu e nevoit să intervină energic pentru a-l determina să renunțe la această activitate, care amenința să devină o campanie de propagandă antiboierască. Detronarea lui Al. I. Cuza l-a afectat profund. Abia după 1875 își va relua acțiunile politice (un an mai târziu e ales deputat) și, după ce conservatorii îl închid pentru un delict de presă (critica violent regimul), liberalii îl destituie din funcția de avocat al statului, tot din cauza atitudinii independente și radicale. **M.** a fost frate cu mitropolitul Calinic Miclescu.

Puțin numeroasele scrieri literare rămase de la acest boier activ, democrat și iubitor de dreptate, nu sunt pe măsura omului. Înainte de 1848 **M.** cunoscuse unele satisfacții ca autor dramatic, jucat în mai multe rânduri pe scena teatrului din Iași, precum și în turneele diverselor trupe care străbăteau țara. Pieseile lui se aflau în repertoriu și către 1870, ba chiar și în 1875, când la Iași i se reprezenta melodrama *Dracul și ciobanul sau Fluierul fermecat*, localizată după un text francez. Debutase în ianuarie 1844 cu *Ionică*,

dragul mamei, de asemenea o melodramă, probabil originală, pornind de la realitățile sociale și preocupările protipendadei moldovenești de atunci. În această piesă, cu replică vie și lovituri de teatru atent pregătite, sunt înfățișate urmările nefaste ale unei educații neîngrijite și relele aduse de jocul de cărți. Pe **M.** îl atrăgeau subiectele actuale, temele sociale. El prefera aspectele vesele ale vieții și critica, în felul lui Vasile Alecsandri, dar într-o manieră mai facilă, predilect comică, nu lipsită totuși de asprimi. Știa să înghebeze o intrigă verosimilă, să alterneze momentele de acalmie ale acțiunii cu schimbări surprinzătoare de situație, să mascheze cât de cât concluziile morale, dar nu construia caractere, personajele, mereu aceleași, fiind conturate cu stângăcie. Îi lipsea și fantezia verbală. În 1845 teatrul din Iași juca *Răzeșii la Iași sau Iașanca la țară*, comedie în două acte. Pe aceeași scenă se reprezenta, în spectacol cuplat cu *Baba Hârca* de Matei Millo, comedia într-un act *Fata cojocariului* (tipărită în 1851), o critică superficială, amuzantă, a cosmopolitismului lingvistic și a ambițiilor de schimbare a stării sociale, pe care autorul le observa la burghezia în formare. Se pare că **M.** a scris sau a adaptat și alte piese, jucate de trupele Tardini-Vlădescu, Luchian, Lupescu. Câteva poezii patriotice, satire și fabule, compuse cu destulă ușurință și pricepere de versificator, a publicat în „Steaua Dunării”, „Curierul”, „Bârladul” și în gazetele redactate de el: „Opiniunea”, „Curierul de Dorohoi”, „Cucoșul în pragul ușii”.

SCRIERI: *Fata cojocariului*, Iași, 1851.

Repere bibliografice: [Dimitrie Scarlat Miclescu], „Constituționarul” (Iași), 1858, 13, 1896, 2164, „Curierul de Dorohoi”, 1874, 1–2; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, 66, 222; Burada, *Ist. teatr.*, I, 283, 312, II, 64, 349; Suțu, *Iașii*, II, 59–62; Victor Slăvescu, *Din vremea lui Cuza Vodă. Un raport al lui Dimitrie Scarlat Miclescu* (1865), RFR, 1942, 8; *Ist. teatr. Rom.*, I, 213; Trifu, *Cronica*, 147–148; *Dicț. lit. 1900*, 565. **R.Z.**

MICLESCU, Horia (1891, Dămideni, azi în Cristinești, j. Botoșani – 1976), prozator. Fiu al Elenei și a lui Vasile Miclescu, **M.** este urmaș al unei familii boierești care a dat și doi mitropoliți. Și-a făcut studiile și ucenicia de artist plastic în Italia, specializându-se în sculptura animalieră. A debutat cu povestiri la „Adevărul literar și artistic” (1933), iar editorial cu volumul de proză scurtă *Mazuru* (1935). A mai colaborat la „Universul”, „Pictura și sculptura” (din al cărei comitet de redacție face parte), „Tribuna” (Ploiești).

Cu o memorie în care a păstrat întâmplări obișnuite, dramatice și chiar tragice din viața boierimii moldovene, dar mai ales sedus de farmecul povestirilor sadoveniene, **M.** își încearcă și el disponibilitatea evocativă. Dacă în *Mazuru* sunt scurte narațiuni (precum cele din *Hanu Ancuței*), având ca punct culminant o crimă sau un alt moment de mare tensiune, următoarele două cărți intenționează să contureze un tablou al declinului clasei boierești. Romanul *Hanul „La urieși”* (1936) este axat pe confruntarea dintre generații. Refractor la orice schimbare, credincios preceptelor și cutumelor tradiționale, un bătrân boier se opune reformelor inițiate de fiul său școlit în Occident și, cu atât mai mult, căsătoriei acestuia cu o fată de răzeș. Siliți să se întâlnească pe ascuns, tinerii sunt uciși de un sătean gelos și astfel dispare o veche familie. În romanul *Trosnesc stejarii* (1937) alți reprezentanți ai boierimii se autodistrug din lipsa simțului realității, din inabilitate practică, dintr-o oarecare megalomanie sau din lipsă de energie, din indolență. Conform unei tradiții a prozei românești, este urmărită în paralel și ascensiunea arivistului, a unui reprezentant al așa-zisei noi elite. Dar autorul pune decăderea boierimii în primul rând pe seama propriilor defecte și nu este excesiv de critic nici cu „ciocoi noi”, cărora le reproșează doar ingratitudea față de cei care i-au ajutat și nu faptul de a-i fi uzurpat. Câteva personaje destul de consistente, descrierea în culori sentimentale a unui mod de viață patriarhal, cu un farmec desuet, dau parțial viață acestor narațiuni. Simplu povestitor, lipsit de abilități tehnice, **M.** este incoerent în *Învinșii* (1941), roman unde își părăsește domeniul predilect și încearcă să reconstituie viața unui om de altă categorie, trăită în alt mediu social. Pentru că a fost un student strălucit, un tânăr așteaptă ca societatea ori soarta să-l recompenseze. El însuși nu mai întreprinde nimic, nu arată de ce e în stare, fiind tot mai apăsător de sentimentul ratării. Felul în care autorul gândește personajul și și modul în care descrie ambianța sunt însă vagi, romanul fiind o încercare ratată de a propune încă un personaj neadaptat plin de calități. Comentatorii scrisului lui **M.** l-au așezat în descendența povestitorilor moldoveni, de la care ar fi moștenit doar tonul molcom, afectuos, exprimarea necăutată, tentația rememorării (poetizate) a unor realități.

SCRIERI: *Mazuru*, București, 1935; *Hanul „La urieși”*, București, 1936; *Trosnesc stejarii*, București, 1937; *Învinșii*, București, 1941.

Repere bibliografice: Paul Daniel, „Mazuru”, „Epoca”, 1935, 1838; Izabela Sadoveanu, [Horia Miclescu], ALA, 1935, 746, 1937, 843; Erasm [Petru Manoliu], „Mazuru”, „Credința”, 1935, 418; Virgil Carianopol, „Hanul «La urieși»”, DEP, 1936, 2715; N. Pora, *O carte a declinului boierimii*, ADV, 1937, 16 377; N.R. [Nicolae Roșu], „Trosnesc stejarii”, CRE, 1937, 3 378; C. Neagu, „Hanul «La urieși»”, IIS, 1937, 24; D. P.[Dan Petrașincu], „Învinșii”, VAA, 1941, 78. **C. T.**

MICLESCU, Ion G. (12.IX.1857, Călinești, j. Botoșani – 1920, Paris), autor dramatic. Om cult, umblat prin lume, **M.** a preferat succeselor mondene, repurtate prin saloane, o energică angajare în politică. Avea o bună pregătire juridică. În 1878 își susține, la Nancy, teza de licență în drept, pe care o va publica întâi în gazeta „Prutul”, apoi în broșura, de vederi democratice, *Cestiunea evreilor e o cestiune morală* (1897). Într-o altă broșură, *Monăstirea liberală și criza morală* (1901), îi atacă pățimaș, cu virulente accente sarcastice, pe liberali. Înscriș în Partidul Conservator, își argumentează cu aplomb ideile în „Epoca”, unde e redactor, în „Protestarea”, cotidian înființat de el în 1906, și în Camera Deputaților, unde, în pofida lucidității luărilor de poziție, excesele de umoare îi mai jucau câte o festă. O vână polemică se simte în pledoariile sale pentru intrarea României în război alături de Aliați, cum și în alte, meșteșugite, intervenții. Inteligența, trecută prin rafinamentele lumii bune, a fost pentru **M.** un eficient atu și în cariera diplomatică, în care s-a afirmat.

În dramaturgie **M.** nu a avut parte de aceleași succese. A rămas, ca și alții, un diletant, cu oarecare calități. Nu îi lipsește simțul replicii, patinată livresc, deși, urmărind efectul melodramatic, pierde măsura, lansându-se – deprindere de orator – în tirade care fac să treneze acțiunea. O melodramă este piesa *Mamă* (1907), prezentată în cercul lui Titu Maiorescu și acceptată pentru tipărire în „Convorbiri literare”. S-a jucat o vreme la Teatrul Național din București. E, într-un decor de salon, o dramă de moravuri, agitănd principii, dar întinzând coarda sentimentală. Subiectul, în felul lui, e provocant. O femeie, Eliza Rareș, pornită spre desfrâu, își părăsește bărbatul, integral Iorgu Talpan, pentru un aventurier care se va descotorosi de ea curând. Destrăbălata s-ar părea că are o tresărire de conștiință, realizând că și-a părăsit, odată cu bărbatul, și fiica, Maria, pe atunci o copilă în vârstă de doi ani. Invocând drepturile ei firești, cere să fie lăsată să o revadă, dar se izbește de refuzul aspru al soțului ultragiāt. După mulți ani de la

plecarea Elizei de acasă, rana lui nu s-a închis, ceea ce îl face să fie cu atât mai neîndurător. Curios, autorul ține partea iresponsabilei frivole, al cărei zbucium târziu i se pare lui că o răscumpără. Muștrările, puse în gura diferitelor personaje, îl vizează aproape numai pe bietul om și în mult mai mică măsură pe păcătoasa lipsită de cenzură morală. El ar fi întruchiparea tiraniei masculine, amalgam de prejudecăți, egoism și abuz de forță. S-ar putea să fie o influență din Henrik Ibsen. Și psihologic, și etic, piesa e alături de adevăr, incriminând persoana lezată și părtinind vinovata, care recurge la eternul șantaj al vărsării de lacrimi. Pentru triumful total al spiritului de melodramă, imorala pocăită, suferindă de inimă, se sfârșește înainte ca Iorgu și Maria să ajungă la căpătâiul ei. Un pigment ironic aduc scenele, șarjate, în care se fandosec ipochimeni din înalta societate. Dialogul, pe lângă sforăitoare patetisme, conține replici inspirate și unele sclipiri de spirit. Decretată de Mihail Dragomirescu, cu argumente exorbitante, o „capodoperă”, piesa într-un act *Jertfă* (editată în 1909) a avut premiera în 1908 la Teatrul Național din București. Cu o gradație psihologică bine strunită, pândită totuși de neverosimil, textul, altfel, e destul de oarecare. Întâmplarea se petrece în timpul Războiului pentru Independență. Logodnicul Tincăi, Ștefan, a pierit pe front, la Rahova, și un apropiat al familiei, Doctorul, nu știe cum să-i aducă fetei la cunoștință îngrozitoarea veste. Îi vine însă ideea salvatoare să istorisească despre un alt flăcău, care, dând dovadă de bravură, își pierduse viața pe câmpul de bătaie. Entuziasmată de faptele eroului căzut și mahnită că iubitul ei nu a arătat, pasămite, aceeași cutezanță și spirit de sacrificiu, Tincă va suporta mai ușor șocul aflării adevărului, podidită de mândrie că Ștefan a avut moarte de erou, o „moarte roditoare”. În ea se trezește, aproape că înăbușind sentimentele firești, „românca”. Finalul, în această piesă ce și-a propus să nu recurgă la surle și trâmbițe, nu-și reprimă emfaza. Nu se putea ca vorbitorul temperamental să nu fie tentat de retorica sunătoare.

SCRIERI: *Mamă*, București, 1907; *Jertfă*, București, 1909.

Repere bibliografice: [Mihail Dragomirescu], „*Mamă*”, CVC, 1907, 12; Corneliu Moldovanu, *Autori și actori*, București, 1920, 222–223; [Mihail Dragomirescu], „*Jertfă*”, CVC, 1909, 4; Chendi, *Pagini*, 574–575; Dragomirescu, *Scieri*, 194–195; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1986), II, 219; Brădățeanu, *Istoria*, I, 65–66; Bejenaru, *Dicț. botoșănenilor*, 162–163; Florin Faifer, *Temperamentalul*, CL, 2002, 2. **FF**

MICU, Dumitru

(8.XI.1928, Bârsa, j. Sălaj
– 17.VI.2018, București),
critic și istoric literar.

Este fiul Anicăi (n. Lazăr) și al lui Gheorghe Chiș, țărani. Învăță la Bârsa și Jibou, frecventând cursurile secundare la Cluj, ca elev la Liceul Regesc Maghiar de Stat cu limba de predare română (1941–1944), la liceele „G. Barițiu” (1944–1945) și „Inochentie Micu-Klein” (1945–1948). Studiile universitare, începute la Cluj, la Facultatea de Filologie (1948–1950), sunt continuate și terminate la București (1950–1952). Urmează și Școala de Literatură „M. Eminescu” (1950–1951), unde va fi scurtă vreme și cadru didactic, concomitent fiind inspector-șef în Comitetul pentru Cultură și Artă de pe lângă Consiliul de Miniștri. A fost redactor la ziarul „Lupta Ardealului” din Cluj (1947 și 1948, în timpul vacanțelor școlare), ulterior la revista clujeană „Almanahul literar” (1949–1950), la „Contemporanul” (1952–1953) și „Scânțea” (1957–1960). Din 1954 este cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universității din București, unde predă literatura română; în 1962 devine conferențiar, iar în 1969 profesor. Din 1956 este doctor în științe filologice cu o teză despre romanul românesc contemporan. În 1990–1991 a funcționat ca director al Editurii Minerva. Din 2000 a activat și în cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, fiind prezent cu un număr mare de articole în *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009; Premiul „B. P. Hasdeu” al Academiei Române pe anul 2004). De-a lungul anilor a ținut prelegeri și conferințe în diverse centre universitare din străinătate, a participat la numeroase colocvii și reuniuni literare, iar în 1970–1971 a fost detașat la Universitatea Lyon II ca lector de limba și literatura română. Debutează în presă ca elev, publicând în „Tribuna Ardealului” din Cluj (1942) o poezie, *Țăranii*. Va mai colabora cu versuri, proză scurtă și folclor cules din satul natal la „Săptămâna” din Bistrița și la „Viața ilustrată” din Cluj. După 1944 publică în „Tribuna nouă” și în „Lupta

Ardealului”. Scrie la majoritatea periodicelor culturale apărute între 1948 și 1989, în special la „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Viața românească”, „Steaua”, „Tribuna”, „Flacăra”, „Iașul literar”, dar și la alte periodice din Capitală sau din alte orașe, inclusiv la „Revista română”, cu ediții în limbi străine, precum și la publicații de specialitate, științifice, academice sau universitare („Limbă și literatură”, „Analele Universității București” ș.a.) și la o seamă de cotidiane. După 1989 e prezent în ziarele „România liberă”, „Adevărul”, „Evenimentul” și în revistele „România literară”, „Literatorul”, „Adevărul literar și artistic”, „Tribuna”, „Steaua”, „Caiete critice”, „Cultura”, „Ramuri”, „Nord literar” ș.a. cu articole, eseuri, recenzii, cronici, articole, studii critice sau istorico-literare. A folosit ocazional pseudonimele Dan Milcu, Duiliu Marcu, Damian Mișu, Dionisie Mirea, D. Meseș ș.a., numele Micu fiind adoptat oficial în 1969. A debutat în volum cu lucrarea *Sensul etic al operei lui Sadoveanu* (1955). Va mai elabora peste treizeci de volume de critică și istorie literară, între care și monumentală lucrare *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism* (2000). A scris și versuri – *Fragmente automitologice* (1974), a consemnat impresii de călătorie – *De la Baikal la Atlantic* (1999), a publicat un roman cvasiautobiografic – *Fata morgana* (2003) și două cărți de memorii – *Timpuri zbuciumate* (2001) și *Sfârșit și început de mileniu* (2011). **M.** a participat la elaborarea unor volume colective (dicționare, enciclopedii, tratate și alte lucrări de referință), a alcătuit numeroase prefețe sau studii introductive la ediții sau volume ale unor scriitori din diferite epoci (Grigore Alexandrescu, Ioan Slavici, Alice Călugăru, Al. Macedonski, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Mihail Sorbul, Lucian Blaga, B. Fundoianu, Damian Stănoiu, Gala Galaction, Mircea Eliade, Cella Delavrancea, Al. Robot, Ana Blandiana, Sorin Titel ș.a.), a întocmit el însuși ediții și antologii. I s-au atribuit mai multe premii, între care Premiul „C. Dobrogeanu-Gherea” al Academiei RPR (1959), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1986, 2010).

În critica și istoria literară românească **M.** s-a impus ca o personalitate de suprafață și de certă importanță. Cultivat și informat, serios fără pedanterie, vădind o probitate intelectuală nedezmănițită și un gust critic remarcabil, a mobilizat aceste însușiri prin avântul propice angajării în întreprinderi temerare. Puterea sa de muncă este puțin obișnuită,

iar entuziasmul față de obiectul analizei rămâne dublat de luciditate și nu generează automat un comentariu elogios. Cedările în fața dogmatismului din vremea realismului socialist au fost mai mult decât „răscumpărate” prin rolul benefic al demersurilor lui ulterioare. Calitățile ar fi trebuit, în principiu, să-i aducă elogii și recunoaștere din partea contemporanilor și, în primul rând, a confrăților. El a fost însă fie ignorat, fie minimalizat ori dezavuat de unii dintre aceștia. I s-au reproșat absența părerilor sau a viziunilor originale, carența caracterului creator al demersului critic, platitudinea judecăților, stilul tern și prolix ș.a. Sunt reproșuri în bună parte nedrepte și nu o dată răuvoitoare. Se poate spune că **M.** practică o istorie critică sau o critică istorizată. Demersul lui învederează de regulă recursul simultan la două perspective complementare: pe de o parte – privirea de ansamblu, sinteza, situarea istorico-literară, pe de alta – examinarea minuțioasă a textelor avute în vedere, cu accent pe interpretare și pe semnalarea calităților estetice. Scriind despre operele unor scriitori contemporani, criticul le raportează – explicit sau implicit – la tabloul de ansamblu al literaturii epocilor anterioare și la contextul ideologiilor culturale și al programelor estetice. Ocupându-se de opere din trecut, le analizează cu o curiozitate proaspătă, cu interesul și lipsa de prejudecăți proprii, de regulă, comentării operelor de actualitate. Istoria literară pe care o practică are drept scop nu inventarierea factologică, ci interpretarea operelor și „explicarea” lor, semnalarea elementelor privind geneza și evoluția unor poziții, estetici, viziuni, relevarea ocurenței și a circulației unor tematici, modalități și tehnici etc. Nu e o istorie anecdotică, pierzându-se în detalii, biografice sau de alt soi, e o istorie a formelor de literatură, a ideilor literare (profesată altfel decât o face Adrian Marino), a practicilor scrisului, observate prin corelare cu substratul ideologic și într-o perspectivă vizând revelarea valorii. Considerat pe porțiuni restrânse, demersul exegetic este deseori unul cu focalizare apropiată, cu stăruință asupra detaliilor, dar întotdeauna există preocuparea pentru ideile generale, cu referiri la imaginea de ansamblu. Traseul carierei critice a lui **M.** începe cu succinte monografii despre scriitori români contemporani (Mihail Sadoveanu, Maria Banuș) și continuă cu un masiv volum de abordări critice, *Romanul românesc contemporan* (1959). În anii următori, deși criticul continuă să arate interes actualității literare, își

deplasează atenția și spre istoria literară. *Poporanismul și „Viața românească”* (1961) e un prim studiu vizând o perioadă – începutul secolului al XX-lea – care va face obiectul unui șir de lucrări convergente și complementare, cu ambiția epuizării domeniului. *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900–1916* (1964) e o lucrare ce tratează mai ales nivelul ideologiilor literare, pornind de la reviste, grupări etc. *Istoria literaturii române (1900–1918)* (I–II, 1964–1965) cuprinde analize critice amănunțite. *Început de secol. 1900–1916* (1970) reia în mare în prima parte volumul din 1964, partea a doua cuprinzând studii despre scriitori grupați pe „ambianțe”: *Ambianța „Sămănătorului” și a „Vieții românești”, Ambianța socialistă, Ambianța simbolistă*. Obiectivul pare să fi fost examinarea ideologiilor literare, a curentelor, a mișcărilor coagulate în jurul unor reviste. Analiza, pertinentă, demonstrează eclectismul diverselor mișcări, faptul că programul ideologic influențează în mică măsură producția literară, factorul „creație” primând asupra teoriei. În 1965 **M.** publică, împreună cu Nicolae Manolescu, o concentrată „panoramă” a literaturii postbelice, *Literatura română de azi. 1944–1964*. O prezentare a aceluiași domeniu, adusă la zi prin examinarea literaturii ivite de-a lungul a încă unui deceniu, cu aplicarea unei grile estetice mai exigente și cu amplificarea demersului analitic, au întreprins, tot împreună, cei doi critici într-o culegere de prelegeri, lucrare de uz didactic, apărută în 1974. Activitatea critică a lui **M.** cuprinde și o serie de eseuri despre mari scriitori contemporani: *Opera lui Tudor Arghezi. Eseu despre vârstele interioare* (1965), *Lirica lui Lucian Blaga* (1967), *G. Călinescu. Între Apollo și Dionysos* (1979) ș.a. De asemenea, monografia *Arghezi* (2004, reeditată în 2011) merită o mențiune specială. Cartea nu reprezintă o reluare a volumului despre Arghezi din 1965, ci este rodul unei noi lecturi critice a operei argheziene, abordată în ansamblul ei, cu instrumente primenite și cu vervă ideatică, constituindu-se într-o piesă de neocolit a bibliografiei în materie. Într-un scurt capitol concludiv, criticul schițează posibilul cuprins al unei antologări selective din opera scriitorului, afirmând: „Însumarea acestor creații ar da ceea ce consider a fi opera argheziană esențială. Cartea. O carte comparabilă, cred, nu doar cu oricare din capodoperele literaturii universale laice, ci cu însăși Cartea cârților. [...] Ca un al treilea testament ar putea fi citită cartea argheziană inedită, cuprinsă în celelalte asemenea

unei statui în marmură încă necioplită: Cartea“. Cumva în continuarea demersului din *Început de secol* se află „*Gândirea*” și *gândirismul* (1975), studiu care impresionează nu atât prin dimensiuni, cât prin acuratețea cercetării. E o minuțioasă prezentare a ideologiei gândiriste, urmărită diacronic, pe etape, plasată în contextul epocii, confruntată cu reacțiile pe care le-a determinat, dar este totodată o laborioasă inventariere comentată a literaturii apărute în revistă, organizată pe genuri literare, iar în cadrul genurilor pe autori. Spirit de stânga, raționalist, atașat sincronismului mai degrabă decât tradiționalismului, favorabil unui „autohtonism deschis, receptiv, asimilator”, M. nu simpatizează cu ideologia gândiristă, dar apreciază uneori superlativ scrierile unor autori de la „*Gândirea*”. Concluzia, judicioasă, este că acestea nu s-au conformat, de fapt, ideologiei gândiriste militante: „*«Gândirea»* trebuie disociată de *«gândirism»*. *Gândirismul* a poluat și infectat spiritualitatea românească. *«Gândirea»* a constituit în epocă – în măsura în care n-a rămas un simplu organ al *gândirismului* – unul dintre focarele culturii românești”. Între 1984 și 1988 criticul dă o lucrare ambițioasă, în patru volume care, deși au titluri diferite – *Modernismul românesc* (I–II), *Limbaje moderne în poezia românească de azi* și *Limbaje lirice contemporane* –, participă la un proiect unitar: o meditație asupra modernismului literar românesc. Nu mai e vorba de investigarea unui curent sau a mișcării din jurul unei reviste, ci de un concept de mare generalitate. Criticul își propune să stabilească dacă literatura – în speță poezia, avută în vedere în mod exclusiv – creată la noi în secolul al XX-lea sub semnul simbolismului, expresionismului, ermetismului, avangardismului etc. are sau nu „semne particulare”, dacă se poate vorbi de un specific al modernismului românesc. Concluziile nu sunt spectaculoase, ci întrucâtva previzibile, dar argumentația și exegeza sunt demne de tot interesul. Ca și în alte rânduri, M. se lansează în cercetare fără prejudecăți, recurge masiv la analiza de text și împărtășește cititorului întreaga dinamică a raționamentelor și emoțiilor estetice pe care își întemeiază concluziile, extrem de nuanțate, de o fermitate prudentă, evitând tranșanța simplificatoare. Sunt semnalate eclectismul, confluentele și convergențele poezilor aparținători, în principiu, unor „curente” diferite, inclusiv tradiționalismului. Autorul precizează că și-a limitat aria la poezia de expresie modernă, dar explică și că termenii „modern”, „modernism”, „modernitate” au fost

întrebuințați *largo sensu*, în înțelesul lor generic, cuprinzător. De fapt, este vorba despre o vastă istorie a poeziei românești din secolul al XX-lea, inclusiv a celei contemporane până în anii '80, reprezentând o contribuție esențială vizând o chestiune atât de însemnată. Referindu-se la „autentismul” – aspirație la autenticitate maximă, în detrimentul perfecțiunii artistice – teoretizat ori cultivat în diferite formule de André Gide, Marcel Proust, Jean-Paul Sartre, André Malraux, de corifeii Noului Roman francez etc., criticul consacră studiul *În căutarea autenticității* (I–II, 1992–1994) manifestărilor similare din proza românească interbelică. Sunt cercetate scrieri de Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Anton Holban, Mihail Sebastian, C. Fântâneru, M. Blecher, Octav Șuluțiu, H. Bonciu, Ion Biberi, Mihail Celarianu și Anișoara Odeanu. Se depistează și comentează omologii și filiații cu demersuri similare din literatura universală. Urmărind diferitele variante ale conceptului, criticul surprinde și transpunerile acestuia într-o scriere ori alta. Era, în bună măsură, de așteptat ca după o asemenea investigație amplă a literaturii naționale M. să încerce o sinteză de ansamblu. În *Scurtă istorie a literaturii române* (I–IV, 1994–1997) o cumpănire optimă între esențializare și aprofundare, între concizie și abundență asigură consistența lucrului bine făcut. Chiar dacă într-o viziune deliberat didactică, *Scurtă istorie...* se înfățișează limpede, prietenoasă, alertă, bine ritmată, persuasivă și agreabilă. Civilizației geto-dacice, influențelor culturale ale coloniilor pontice grecești, prezenței lui Ovidiu la Tomis, activității misionare și culturale a scriitorilor creștini din perioada străromână le sunt consacrate succinte paragrafe. Într-o tratare sintetică, despovărată de tentația recurgerii excesive la taxinomie și la recenzarea corpusurilor, este panoramată creația populară orală. În prezentarea perioadei vechi și în cea a începuturilor perioadei moderne, factorilor culturali le este acordată o atenție specială, dat fiind rolul acestora în configurarea literaturii propriu-zise. Îmbinarea cultural-literară e abandonată începând de la ceea ce e numit „emergența literarului” (capitolul *Primul val romantic – 1830–1840*), considerațiile privind fenomenele extraliterare relevante pentru literatură fiind pentru epocile ulterioare țesute în substanța comentariului istorico-critic. Modalitatea de prezentare e, dincolo de acest punct, aceeași: pe epoci, curente și autori. Criticul nu se angajează în gesturi iconoclaste, nu simte

Tudor Arghezi și Dumitru Micu

imboldul de a-și personaliza viziunea prin frondă programatică sau prin atitudini demolatoare. Aportul lui, prețios, se vedește la nivelul înțelegerii. Întemeiat pe empatie, animat de dorința de elucidare, de revalorificare în perspectiva actualității, comentariul nu e niciodată complezent sau conformist, dar nici malițios fără teme. Parafrizarea simpatetică, recursul la citat, contextualizarea, sugestiile comparatiste sunt utilizate eficient, integrate în discursul critic. Scrisă de un critic, cartea e o istorie estetică, **M.** fiind, fără îndoială, adeptul unei idei formulate de G. Călinescu: „O istorie literară fără scară de valori este un nonsens”. Ca structurare și

ton, lucrarea amintește, mai ales în paginile dedicate perioadei contemporane, de *Istoria literaturii române contemporane* a lui E. Lovinescu din 1937. Trebuie remarcat că, deși conține eseuri și microeseuri, la lectură *Scurtă istorie...* dă senzația că urmează un itinerar (personal), traiectul unei demonstrații. De un interes deosebit sunt paginile consacrate perioadei 1948–1965, care reprezintă prima abordare sintetică a epocii degrevată de servituțile impuse de cenzură până în 1989, cu aspirația obiectivității, fără accente resentimentare. Un capitol final caută să surprindă caracteristicile generale ale literaturii române, ca un pendant la

capitolul *Specificul național din Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu. În ansamblu, această întreprindere e prima sinteză – izbutită și pertinentă – de după 1989, a întregii literaturi române. Reeditată în 2000 într-un singur volum, de 800 de pagini, include adăugiri, revizui, amendări și modificări deloc neglijabile. Critic literar – desigur că și istoric literar, însă unul care s-a preocupat mai mult de istoria ideilor și a formelor în literatură decât de recenzarea și investigarea microscopică a patrimoniului documentar și factologic, deci un istoric al literaturii care examinează diacronia în calitate de critic –, așadar critic literar prin vocație și destin, în pofida unor intenții juvenile de altă natură, M., asemenea atâtor altor autori din aceeași breaslă, s-a încercat și în alte genuri: a publicat și versuri, memorialistică, roman. Sunt scrieri interesante, demne de toată luarea-aminte, cu facultatea, după caz, de a delecta, de a instrui și de a captiva prin dinamica discursului ori prin „administrarea” mărturiilor și comunicarea deliberărilor lăuntrice. Remarcabile sunt volumele de memorialistică, în care autorul se arată a fi „omul liber” prin excelență, ce se poziționează în chip firesc, structural, la antipodul fățărniciei și oportunismului, care scrie ce a văzut și a trăit după o grilă de selecție și un protocol de ecleraj propriu, nu după rețetele furnizate de formatorii de opinie cvasiinstituționalizați. Este un om de opinie, care nu-și cenzurează pusilanim constatările, dar în primul rând este un observator-martor, cu scrupulul obiectivității, inclusiv în ceea ce privește raportarea la propria persoană. Poziția lui poate fi definită ca un amestec productiv de egocentrism și detașare. Persoana întâi, a memorialistului, se transformă treptat într-un personaj, parcă observat, înfățișat și cântărit de altcineva decât de împrișinatul însuși. Din confesiune textul se transformă pe nesimțite, pe ample porțiuni și fără etalare de artificii tehnico-narative savante, în autoficțiune, deși probabil că nu se viza neapărat așa ceva, vădind, astfel, calități literare. În afara oricărui dubiu sunt însă calitățile documentare, venite din mărturia unui om care, timp de atâtea decenii, vremuri cu adevărat zbuciumate, a trăit – și a putut observa – din interior viața literară și universitară de la noi.

Există, în proză, o artă a povestitorului, însușire pe care un autor o are sau nu o are și e singura care nu se poate mima. Chiar și adâncimea se poate mima sau se poate

«învăța», dar plăcerea de a povesti, de a spune o istorie este un dar înăscut, ireductibil. Există în critica literară un echivalent al acestei însușiri și ca și aceasta se localizează într-o structură de creator. D. Micu este în critica noastră printre puținii ei posesori.

LUCIAN RAICU

Claustrat de bunăvoie în universul lecturii, criticul se simte condamnat să amâne mereu adevărata Citire. Construcția operei sale e determinată ea însăși de rigorile profesiei („nu am citit nimic la întâmplare”), plăcerea alegerii fructului oprit e substituită de „lectura obligatorie” impusă de nevoi redacționale ori didactice. Cronicar en titre și reputat universitar, D. Micu e prezent de prin 1955 cu lucrări monografice și de sinteză care au jucat un indenabil rol ideologic în momentul apariției. Ele au luat în discuție romanul românesc din acel moment, opera lui Mihail Sadoveanu, Maria Banuș, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, curente (poporanismul, gândirismul), panorama „începutului de secol” etc. O parte din cronici, comentarii, eseuri [...] au rămas în pagina de revistă, abandonate cu premeditare. Căci condiția ingrată a cronicarului implică mai mult suferința străbaterii cu egală atenție a scrierilor „menite să rămână” alături de „producțiuni caduce, ba chiar maculatură curată”, decât bucurie a descoperirii.

MIRCEA ZACIU

SCRIERI: *Sensul etic al operei lui Sadoveanu*, București, 1955; *Poezia Mariei Banuș*, București, 1956; *Romanul românesc contemporan*, București, 1959; *Poporanismul și „Viața românească”*, București, 1961; *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900–1916*, București, 1964; *Istoria literaturii române (1900–1918)*, I–II, București, 1964–1965; *Opera lui Tudor Arghezi. Eseu despre vârstele interioare*, București, 1965; *Literatura română de azi. 1944–1964* (în colaborare cu Nicolae Manolescu), București, 1965; *George Coșbuc*, București, 1966; *Lirica lui Lucian Blaga*, București, 1967; *Estetica lui Lucian Blaga*, București, 1970; *Început de secol. 1900–1916*, București, 1970; *Tudor Arghezi*, București, 1972; *Fragmente autologice*, București, 1974; *Periplu*, București, 1974; *Prelegeri de literatură română contemporană. Autori și opere. 1944–1974* (în colaborare cu Nicolae Manolescu), București, 1974; *„Gândirea” și gândirismul*, București, 1975; *Lecturi și păreri*, Cluj-Napoca, 1978; *G. Călinescu. Între Apollo și Dionysos*, București, 1979; *Scriitori, cărți, reviste*, București, 1980; *Modernismul românesc*, I–II, București, 1984–1985; *Limbaje moderne în poezia românească de azi*, București, 1986; *Limbaje lirice contemporane*, București, 1988; *În căutarea autenticității*, I–II, București, 1992–1994; *Scurtă istorie a literaturii române*, I–IV, București, 1994–1997; *De la Baikal la Atlantic*, București, 1999; *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, București, 2000; *Literatura română în secolul al XX-lea*, București, 2000; *Timpuri zbuciumate*, București, 2001; *Mircea Eliade. Viața ca operă, opera ca*

viață, București, 2003; *Fata morgana*, București, 2003; *Lucian Blaga – autofăurirea prin logos*, București, 2003; *Arghezi*, București, 2004; ed. Cluj-Napoca, 2011; *Eminescu „în raza gândului etern”*, București, 2005; *Critici prozatori*, București, 2010; *Sfârșit și început de mileniu*, București, 2011.

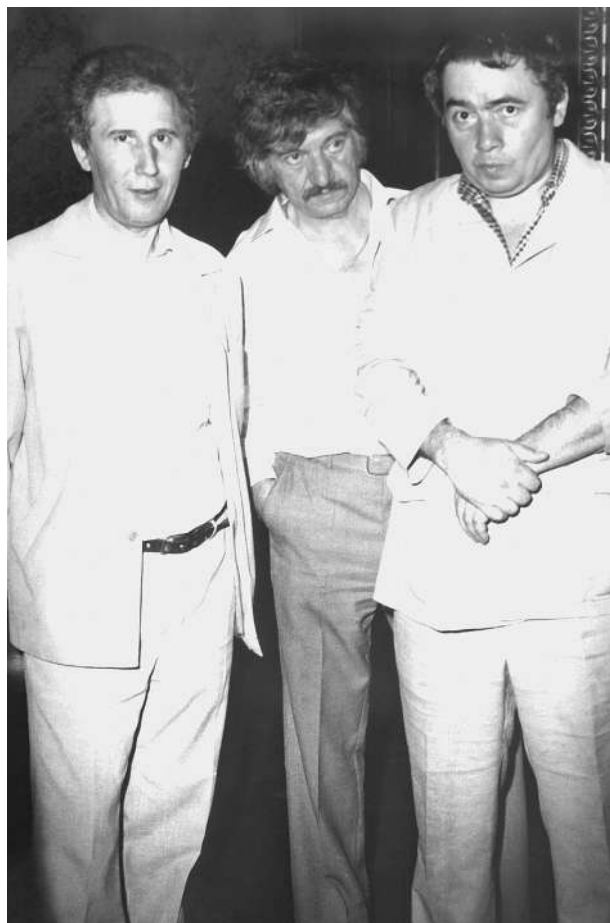
Repere bibliografice: Lucian Raicu, *Probleme ale romanului*, GL, 1959, 44; Matei Călinescu, *Un studiu despre poporanism*, GL, 1961, 41; Ov. S. Crohmăniceanu, „Literatura română la începutul secolului al XX-lea”, GL, 1964, 44; Adrian Marino, *Profilul literaturii române la începutul secolului XX*, ST, 1964, 11; Georgescu, *Părerii*, 363–368; Simion, *Orientări*, 363–372; Perpessicius, *Lecturi*, 325–332; Manolescu, *Poezia*, 64–65, 223–228; Stănescu, *Poeți și critici*, 166–176; Piru, *Varia*, I, 332–335, II, 321–324; Georgescu, *Printre cărți*, 213–219; Grigurcu, *Ideii*, 135–140; Raicu, *Critica*, 434–445; Regman, *Colocvial*, 126–137; Vlad, *Lectura*, 100–107; Dimisianu, *Opinii*, 251–256; Mihăilescu, *Conceptul*, II, 179–184; Zăciu, *Lancea*, 212–223; Iorgulescu, *Critică*, 196–202; Grigurcu, *Critici*, 106–111; Dobrescu, *Foiletoane*, II, 226–233; Regman, *Noi explorări*, 778–779; Crohmăniceanu, *Al doilea suflu*, 200–213; Grigurcu, *Peisaj*, I, 235–244; Ierunca, *Dimpotrivă*, 60–70; Nițescu, *Proletcultismul*, 257–278; Nicolae Bărna, [Dumitru Micu], CC, 1996, 9–10, CLT, 2011, 4; Ion Bălu, [Dumitru Micu], APF, 1998, 3, VR, 2005, 6–7; Mircea Popa, *Dumitru Micu – portret întârziat*, ST, 1999, 5, 6; *Dicț. esențial*, 512–517; Simuț, *Arena*, 43–62; Cristea-Enache, *Concert*, 461–466; Văncu, *Secvențe*, II, 114–117; Simuț, *Reabilitarea*, 45–48; Constantin Cubleșan, „Timpuri zbuciumate”, ST, 2005, 1–2; Paul Cernat, *Arghezi la ora relecturii critice*, OC, 2005, 278; Ion Simuț, *Relectură, revizuire, rescriere*, RL, 2005, 41; Popa, *Ist. lit.*, II, 1018–1019; Simion, *Fragmente*, VI, 246–247; Goldiș, *Critica*, 84–85, *passim*.

N.Br.

MICU, Mircea (31.I.1937, Vârșand, j. Arad – 18.VII.2010, București), poet, prozator. Este fiul Ecaterinei (n. Handra) și al lui Ioan Micu, ofițer de jandarmi. Frecventează cursurile liceale și Școala Pedagogică din Arad (1952–1956) și urmează, la Timișoara, Institutul Pedagogic, funcționând ca profesor suplinitor la școala de surdomuți din Șiria (1957–1967). Este redactor la postul de radio din Arad, funcționar la Fondul Literar (1968–1972) și la Asociația Scriitorilor din București. După 1989 va conduce revista „Viața Capitalei” (1990–1992), va fi inspector-șef la Direcția de Cultură din Primăria Capitalei, iar din 2002 director al cotidianului „Cronica română”. A debutat în 1955 la „Scrisul bănățean”, iar editorial în 1962 cu volumul de versuri pentru copii *Izvorul*. Mai colaborează la „Argeș”, „Convorbiri literare”, „Flacăra”, „Iașul literar”, „Steaua”, „Urzica”, „Moftul român” (serie

nouă) ș.a. I s-a decernat Premiul Asociației Scriitorilor din București (1972, 1975, 1977).

În poezie, dincolo de versificările conjuncturale, aservite unor imperative ideologice, M. ilustrează cu mijloace proprii orientarea ardelenescă, transfigurând universul rural, apoteozând trecutul, strămoșii, părinții, îndeosebi mama, sanctificând eroii neamului, creând un tărâm de lume mitică. Trecând printre crucile din „cimitirul bătrân”, poetul îi salută pe cei duși: „Bună dimineața, Grigorie! / Bună dimineața, Filoftei! / – Bună dimineața, Ieronime”. El aude cum „plouă în munții Carpați peste oasele fraților mei”, cum „leuzele mamelor murmură repede ruga / De amintire nestinsă și dragoste”. Uneori e bântuit de sentimentul, atât de frecvent în lirica ardeleană, al dezrădăcinării, contrapunctat de dorința întoarcerii la vatră: „Eu am uitat cum crește grâul și am uitat să țin un plug, / privirile îmi sunt străine și chipurile fără chip. / De ce se miră ochii voștri la vorbăria ce-o îndrug / când eu mă simt străin și rece ca un grăunte de nisip? [...] // Acum, celulele mă cheamă spre contopirea de pământ, / acum, să nu mă lase pradă cuțitelor înstrăinării”. Asemenea lui G. Coșbuc, autorul *Vânătorii de seară* (1975) se simte „rupt din carnea voastră sfântă în care tace doina zării”. Simțul apartenenței, nu doar la geografia, ci și la geologia satului natal se exprimă adesea prin atracția spre vigoarea telurică, spre seve tari, prin poetizarea cu o figurație rubensiană. În butoaie „bolborosește [...] vinul de piatră acrișor”, la jăratice „se rumenesc berbecii în lungi frigări de măr sălbatic”, în „aerul tăiat de păsări se amestecă miresme tari”, „între spini și verze”, „durerile pândesc [...] ca niște iepuri vii”. În nopțile fără lună, „pășunile au răni: / spinări de cai curbate”. Prin „păduri bătrâne” „trec urșii spre izvoare cu botul sângerând de mure, / un cerb flocos își spală barba în roua ierbilor lăptoasă”. Dominantă în poeme e adesea o atmosferă sobră, de reculegere și cucernicie, solemn melancolică, suav hieratică: „Înconjurat de rude la masă stau sfios / și nu vorbește nimeni. E o tăcere calmă. / Ei mă privesc pe mine și eu privesc în jos / și-mi caut șerpuirea destinului în palmă. / O pâine grea și mare, o lacrimă de grâu / din mijloc ne sfidează iradiind arome”. Se înfiripă un spațiu de taină, învăluit în aer sacral, un tărâm în care lumea celor vii nu e despărțită de cea a morților: „unde, un copac a căzut doborât de furtuni, / greu peste munți se așterne aerul nopții de iarnă”, „sufletul

Marin Sorescu, Mircea Micu și Gheorghe Pituț

morților iese în lume”. Printre cei sculați din morminte se află și Avram Iancu: „Iancule, Măria Ta,/ Când treceam la Baia dealul,/ Priponit de un gorun,/ Ți-am văzut, mărite, calul”. Ipostaza lirică tradiționalistă – *Frumusețile zilnice* (1967), *Noaptele risipitorului* (1969), *Teama de oglinzi* (1971), *Vânătoarea de seară*, *Murind pentru prima oară* (1980), *Cu inima în palmă* (1981), *Poeme pentru mama* (1984) – este însoțită la **M.** de o alta parodică – *Dracul verde* (1972), *Parodii de la „a” la „z”* (1975), *Cetiți-le ziua* (1976), *La munte și la mare...* (1980). Parodiile lui **M.**, ce refac scriitorul stilurile multor poeți contemporani, reliefează particularități care frizează excesul, manierismul. Este, de altfel, cea mai originală parte a poeziei sale, situată într-o descendență ilustră, de la G. Topîrceanu la Marin Sorescu. Spirit ludic prin excelență, parodisul se și autoparodiază, recompunându-și tonalitatea dominantă în notă comică: „Să adormim, e

ceasul înșelător de dulce,/ departe, în mansarde, poezii se-nmulțesc./ E ora zero. Veacul se duce să se culce/ cu tot ce are dânsul urât și nebunesc.// Cât se mai poate încă. Atât cât se mai poate,/ să ne ferim de zgomot, de vin și de mașini./ Reinventa-vom birja de târg cu patru roate/ și când vom fi pe mare, vom înhăma delfini”. Romanul *Patima* (1972), care împreună cu altul, intitulat *Umbra*, alcătuiesc ciclul *Semnul șarpelui* (1974), se așază în linia romanească inaugurată de Ioan Slavici. *Patima* e o povestire țărănească sobră, viguroasă, fuziune de realism aspru și romantism crâncen, de atmosferă baladescă, în tradiția lui Slavici din *Moara cu noroc* și a lui Ion Agârbiceanu din *Popa Man*, având ca eroină o altă Mara, ce își asumă rolul Vitoriei Lipan. Negustoreasa Ecaterina Handrabur, dintr-o localitate vestică de frontieră, pregătește cu tact și meticulozitate, ca un nou Hamlet feminin, pierirea Broscoiului, un contrabandist care, împreună cu vameșul Odoleanu, i-a trimis fiul în război, de unde acesta nu s-a mai înapoiat. Acum Broscoiul insistă să fie acceptat coproprietar al prăvăliei. Refuzând, sub cuvânt că băiatul trăiește, văduva ia contact cu toți cei năpăstuiți de omul infernal și, la momentul oportun, împinge pe unul dintre ei, un fel de duh al pustiei, Alimandru, soț al unei „strigoaice”, să-l împuște. Istorisirea curge sobru, într-un climat de existență ardelenescă patriarhală, fără pitoresc și, în genere, fără descripție, ritmată de patru „întâmplări”, ultima constând în revederea de către narator a lui Alimandru – între timp întemnițat, la cincisprezece ani după moartea bătrânei – în „hodaia” lui din pustă. Piesa *Avram Iancu* (1981) e o apologie a „craului munților”. Câteva cărți de amintiri, în care umorul se asociază fericit cu nota amical-sentimentală, evocă „întâmplări cu scriitori” – *Întâmplări cu scriitori* (I–II, 1979–1982), *Întâmplări cu scriitori și alte năluciri* (1985), *Întâmplări vesele cu scriitori triști* (2003) – periplu amuzant și istorie literară anecdotică și umoristică a timpului contemporan. Și *Dicționar sentimental de poezie* (I, 2002) configurează, într-o modalitate originală, o galerie „de familie”, în care se înșiruie portrete ale confracților din mai multe generații.

SCRIERI: *Izvorul*, București, 1962; *Partid, făuritor al vieții* (în colaborare cu Rusalin Mureșanu), Timișoara, 1966; *Frumusețile zilnice*, București, 1967; *Noaptele risipitorului*, București, 1969; *Șoapte*, București, 1970; *Memoria pergamentelor*, București, 1971; *Teama de oglinzi*, București, 1971; *Dracul verde*, Iași, 1972; *Patima*, București, 1972;

Țară de dor, București, 1973; *Semnul șarpelui*, București, 1974; *Parodii de la „a” la „z”*, Cluj-Napoca, 1975; *Vânătoarea de seară*, București, 1975; *Cetiți-le ziua*, București, 1976; *Întâmplări cu scriitori*, I–II, București, 1979–1982; *La munte și la mare...*, București, 1980; *Murind pentru prima oară*, București, 1980; *Avram Iancu*, București, 1981; *Cu inima în palmă*, București, 1981; *Poeme pentru mama*, București, 1984; *Secretul Doamnei de zăpadă*, București, 1984; *Întâmplări cu scriitori și alte nălciri*, București, 1985; *Miere și fum*, București, 1989; *Singur în Mongolia*, București, 1992; *Viața în pijama*, București, 1999; *Ascuns în lacrimă*, București, 2002; *Dicționar sentimental de poezie*, I, București, 2002; *Fănuș Neagu, frumosul nebun al marilor metafore*, București, 2002; *Întâmplări vesele cu scriitori triști*, București, 2003; *Poeme sentimentale*, București, 2004; *Testament liric*, București, 2007. **Ediții:** 9 pentru eternitate, București, 1977 (în colaborare cu Gheorghe Tomozei).

Repere bibliografice: Ion Vlad, *În căutarea romanului*, TR, 1972, 37; Nicolae Manolescu, „*Patima*”, RL, 1972, 40; Dimisianu, *Valori*, 109–112; Felea, *Secțiuni*, 192–193; Ciobanu, *Critica*, 141–144; Ungheanu, *Arhipelag*, 210–211; Ardeleanu, *Opinii*, 117–119; Eugen Barbu, „*Vânătoarea de seară*”, LCF, 1976, 11; Gheorghe Pituț, *Mircea Micu și edenul copilăriei*, VR, 1976, 8; M.N. Rusu, „*Cetiți-le ziua*”, VST, 1976, 39; Mircea Ivănescu, „*Cetiți-le ziua*”, *Seriozitatea jocului*, T, 1977, 3; Felea, *Aspecte*, I, 88–91; Raicu, *Practica scrisului*, 274–276; Iorgulescu, *Scriitori*, 102–104; Poantă, *Radiografii*, I, 105–107; Alboiu, *Un poet*, 171–172; Sângeorzan, *Conversații*, 256–262; Căndroveanu, *Poeți*, 113–119; Mihai Ungheanu, [Mircea Micu], LCF, 1982, 2, 1984, 39; Cocora, *Privitor*, III, 163–165; Dumitru Dinulescu, *Întâmplări cu „scriitori”*, RL, 1983, 15; Cristian Moraru, „*Secretul Doamnei de zăpadă*”, RL, 1984, 36; Ghițulescu, *O panoramă*, 284–285; Micu, *Scurtă ist.*, III, 361–362; Grigurcu, *Imposibila*, 197–200; *Dicț. scriit. rom.*, III, 183–185; Popa, *Ist. lit.*, II, 927–928.

D.Mc.

MICU, Samuil (1745, Sadu, j. Sibiu – 13.V.1806, Buda, azi Budapesta), istoric, filolog, traducător. Este fiul Anei (n. Neagoe) și al lui Stoaia, protopop unit. Familia Micu a primit numele Klein (Clain) de Sad în urma înnobilării episcopului Ioan Inochentie, frate cu tatăl lui M. Elev excepțional al școlii mănăstirești din Blaj, Maniu, călugărit sub numele Samuil, este trimis în 1766 la Viena pentru a studia filosofia și teologia. Audiază și cursuri de economie, fizică, matematică, formându-și o cultură vastă, conformă cu aspirațiile sale, dar și cu principiile iluministe promovate în primul rând de scrierile lui Christian Wolff. În 1772 revine la Blaj, unde înființează, împreună cu Ștefan Pop, clasa de filosofie la gimnaziu, M. fiind aici și primul profesor de etică și aritmetică. În paralel, inventariază bibliotecile din mai multe

localități transilvane, informându-se, dar și răs-pândind învățătura prin predicile sale. Angajat ca prefect de studii la Colegiul „Sf. Barbara” din Viena (1777), începe să elaboreze, și din rațiuni didactice, primele lucrări. Între 1783 și 1804, la Blaj, s-a dedicat exclusiv preocupărilor cărturărești. Implicat prin întreaga sa activitate în mișcarea de emancipare națională a românilor, el alcătuiește argumentația istorică pentru susținerea drepturilor revendicate în *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae* (1791). Constrâns de condiția de călugăr, persecutat de episcopul Ioan Bob, este silit să se ocupe în special de traduceri religioase și nu își poate valorifica pe deplin posibilitățile. Abia în 1804 reușește să plece la Buda, unde fusese numit cenzor la Tipografia Universității, dar nu mai are timp să împlinească proiectul de tipărire a scrierilor pe care le avea în manuscris și de elaborare a altor lucrări.

Idealul luminării poporului prin răspândirea cunoașterii raționale, prin educație morală și socială devenise propriul ideal al lui M. Integrat prin formație și țeluri mișcării cultural-politice numite ulterior Școala Ardeleană, el va încerca să fundamenteze teoretic necesitatea, criteriile și modalitățile renașterii naționale. În acest scop, va traduce și prelucra sinteza didactică a iluminismului practic wolffian realizată de Fr. Chr. Baumeister în *Elementa philosophiae recentioris usibus iuventutis scholasticae*. Prima parte – *Loghica adecă Partea cea cuvântătoare a filosofiei* – apare la Buda (1799), a doua – *Legile firei, ithica și politica sau Filosofia cea lucrătoare* (I–II) – la Sibiu (1800), iar celelalte – *Învățătura metafizice și Învățătura politicească* – rămân în manuscris până în 1966. Contribuția sa esențială constă în prezentarea într-o formă accesibilă a ideilor, în urmărirea permanentă a scopului explicit de creare a unei baze teoretice pentru scopuri practice. Versiunea lui M. este departe de a fi o simplă traducere. Adaptarea se face prin definiții simplificate sintetic, prin folosirea unui sistem de referințe cunoscut cititorului român, prin numeroase reliefări și concluzii personale în legătură cu sensurile și utilitatea învățăturilor. Elimină pasajele prolixă și intercalează, unde i se pare potrivit, fragmente din alte lucrări. Dar efortul cel mai mare constă în încercarea de a crea un limbaj filosofic și științific românesc. În planul ideilor cărturarul realizează o primă desprindere de concepția strict teologică despre lume, însușindu-și principiile filosofiei raționaliste, care i-a deschis o nouă

viziune asupra fenomenului istoric sau lingvistic. Altă operă de vastă informație, dar și de împotrivire la dominația Bisericii și a papei (punct important în programul iluminist european) era aceea a lui Claude Fleury, pe care **M.** a tradus-o sub titlul *Istorie besericească* (douăsprezece părți, păstrate în manuscris din perioada 1794–1799). Anterior, folosind documentația de aici, el scrisese o *Cunoștință pre scurt a istoriei bisericesti*, tipărită postum, abia în 1993, cu titlul *Istoria bisericească*. Pe de altă parte, răspunzând unor imperative acute, **M.** va elabora una din cele dintâi istorii cu caracter științific în cultura română. Concretizată în mai multe scrieri în latină și română, această activitate urmărea atât informarea străinilor, cât și a conaționalilor asupra adevărurilor despre originea și ființa poporului român. Prima lucrare – *Brevis historica notitia origines et progressu nationis daco-romanae* (1778) – a circulat și este citată de istoricii contemporani lui **M.** După câteva variante succinte și după *Răspuns la critica lui Iosif Carol Eder privind Suplica românilor din Transilvania* (redactat în latină, tradus și publicat abia în 1971), alcătuiește, între 1800 și 1806, marea sa operă, *Istoriia și lucrurile și întâmplările românilor*, rămasă în patru volume manuscrise până în 1995, cu excepția a două fragmente tipărite în „Calendarul de la Buda” pe anii 1806 și 1807. Folosind numeroase izvoare, între care și cronicile moldovene și muntene, el urmărește în primele părți – *Istoriia românilor în Dachia*, *Istoriia domnilor Țerii Românești* și *Istoriia domnilor Țării Moldovei* – principalele evenimente din întreg spațiul locuit de români. Volumul al patrulea – *Istoriia besericească a Episcopiei românești din Ardeal*, până la 1773 – utilizează documente de arhivă, tradiții locale și informația directă. Scriind istoria tuturor românilor, **M.** a avut în vedere demonstrarea tezelor fundamentale ale iluminismului transilvănean – originea, continuitatea și unitatea poporului român, adăugând la informația istorică argumente lingvistice, toponimice, etnografice. Concepția raționalistă asupra istoriei îl deosebește de cronicari, fiind vizibilă în înlănțuirea cauzală a evenimentelor, înlăturarea providenței din determinismul istoric, folosirea exactă a izvoarelor, în caracterul demonstrativ și sensul militant al scrierii. Dar modul de expunere, stilul, tonul preponderent narativ aparțin încă vechii istoriografii. Cultivarea limbii române, necesitatea promovării acesteia ca instrument de cultură, trecerea la scrierea

cu litere latine, susținute implicit în textele sale, au fost abordate și explicit în câteva lucrări. În 1779 el tipărea la Viena, pentru prima dată cu litere latine, *Carte de rogacioni pentru evlavia homului chrestin*, încercând să evidențieze caracterul pur latin al limbii române și prin prezentarea succintă a unui sistem ortografic etimologizant. Demonstrația devine mult mai complexă în *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (Viena, 1780), prima gramatică românească tipărită, scoasă cu colaborarea de ultim moment a lui Gheorghe Șincai. Lucrarea consemnează legile fonetice ale evoluției cuvintelor de la latină la română și sistematizează cunoștințele gramaticale, căpătând valoarea unui manual și a unui model. Tot în spiritul practicilor iluministe, dar și din necesități concrete, **M.** inițiază o mare lucrare lexicografică, concepută întâi ca un dicționar român–latin (publicat postum, în 1944), dar extins ulterior la un *Dictionarium valachico–latino–germanico–hungaricum*, așa cum apărea într-un prospect tipărit la Buda în 1806. Îmbunătățit și amplificat de mai mulți cărturari (între care rolul cel mai important l-a avut Petru Maior), acesta a fost nucleul scrierii cunoscute sub numele *Lexiconul de la Buda* (1825). Cantitativ, principala contribuție a lui **M.** a fost aceea de traducător de texte religioase, așa cum o dovedesc și manuscrisele păstrate, datate între 1769 și 1805. Multe scrieri utile inițierii în cultul creștin i-au fost tipărite la Blaj în perioada 1796–1802, în genere sub titlul *Theologhie dogmatică și moralicească*....

Dintre manuscrise, cele mai multe sunt tălmăciri din sfinții Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, Grigorie Teologul, din Thomas a Kempis ș.a. Dar cea mai importantă este traducerea *Bibliei*, apărută la Blaj în 1795. **M.** a simțit că limbajul traducătorilor *Bibliei de la București* (1688) trebuie îmbogățit și că unele pasaje obscure ar putea fi clarificate și încearcă, bunăoară în *Cântarea Cântărilor*, o exprimare literară, chiar poetică. Conștiința rostirii cu efect, calitățile de narator, vibrația comunicării sunt evidente în mai toate textele elaborate sau doar traduse de **M.** El a avut însă și preocupări literare propriu-zise atunci când a tălmăcit *Viața și pildele lui Esop*, romanul popular *Varlaam și Ioasaf*, romanul *Belizarie* de Marmontel, traduceri care nu s-au păstrat. Utilizând elemente ale limbii populare, realizează în *Istoria cea adevărată*, versiune transpusă din Lucian de Samosata (tipărită în „Cultura creștină”, Blaj, 1942), adevărate pagini de proză literară. Oarecum originală poate fi socotită *Propovedanie sau Învățăături la îngropăciunea oamenilor morți* (1784), cu pasaje înfiorate de sentimentul morții sau altele cu inflexiuni de proză poematică. Între alte priorități, lui **M.** îi revine și meritul de a fi dat o primă schiță de istorie literară românească în două secțiuni din lucrarea *Scurtă cunoștință a istoriei românilor* (editată postum, în 1963), secțiuni intitulate *Scriitorii cei din români* și *Alți scriitori românești*. Precursor în lingvistica, filosofia și istoriografia națională, traducător cu un deosebit simț al limbii, creator de limbaj intelectual, cărturar în spiritul sfârșitului secolului al XVIII-lea european, **M.** este, după Ioan Inochentie Micu-Klein, un inițiator al renașterii românești. Exemplul, sugestiile și ideile sale au fost continuate de cărturarii generației următoare – Gh. Lazăr, Simion Bărnuțiu, A. T. Laurian, Timotei Cipariu.

SCRIERI: *Carte de rogacioni pentru evlaviea homului chrestin*, Viena, 1779; *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (în colaborare cu Gheorghe Șincai), Viena, 1780; ed. tr., îngr. și introd. Mircea Zdrenghea, Cluj-Napoca, 1980; *Dissertatio canonica de matrimonio juxta disciplinam Graecae Orientalis Ecclesiae*, Viena, 1781; *Dissertatio de jejuniis Graecae Orientalis Ecclesiae*, Viena, 1782; *Propovedanie sau Învățăături la îngropăciunea oamenilor morți*, Blaj, 1784; ed. îngr. Ioan Niculescu, Arad, 1907; *Istorie scurtă a românilor*, publ. Gavrilă Laslo, Sibiu, 1848; *Dictionarium valachico-latinum*, publ. Gáldi László, Budapesta, 1944; *Scurtă cunoștință a istoriei românilor*, îngr. și introd. Cornel Câmpeanu, București, 1963; *Scrieri filosofice*, îngr. și introd. Pompiliu

Teodor și Dumitru Ghișe, București, 1966; *Responsum ad Crisim Josephi Caroli Eder in Supplicem Libellum Valachorum Transsilvaniae*, în Pervain, *Studii*, 44–72; [Reeditări fragmentare], în Școala Ardeleană, I, îngr. Florea Fugariu, introd. Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, București, 1983; *Istoria bisericească*, îngr. și introd. Veniamin Micle, București, 1993; *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*, I–II, îngr. și pref. Ioan Chindriș, București, 1995; *Poezii și scrieri religioase*, îngr. și pref. Ion Buzași, Târgu Lăpuș, 2007. **Traduceri:** *Biblia adecă Dumnezeiesca Scriptură a Legii Vechi și a ceii Noao*, Blaj, 1795; ed. (*Biblia de la Blaj*, 1795), coordonatori și postfețe Ioan Chindriș și Eugen Pavel, pref. Camil Mureșanu, Roma, 2000; Fr. Chr. Baumeister, *Loghica adecă Partea cea cuvântătoare a filosofiei*, Buda, 1799, *Legile firei, ithica și politica sau Filosofia cea lucrătoare*, I–II, Sibiu, 1800; Polo Segneri, *Îndreptarea păcătoșului*, îngr. Iacob Radu, Oradea, [1930].

Repere bibliografice: Ioan Bianu, *Viața și activitatea lui Maniu Samuil Micu alias Clain de Sadu*, București, 1876; Iacob Radu, *Manuscriptele Bibliotecii Episcopiei Greco-Catolice Române din Oradea-Mare*, București, 1923; Iacob Radu, *Doi luceferi rătăcitori – Gheorghe Șincai și Samoil Micu Clain*, București, 1924; Iorga, *Ist. lit.*, III, 167–200; Mario Ruffini, *La scuola latinista rumena*, Roma, 1941, 27–51, 89–115; Popovici, *Studii*, I, 197–209; Perpessicius, *Mențiuni ist.*, 502–524; Ion Lungu, *Gândirea social-politică și filosofică a lui Samoil Micu*, DIF, II, 111–156; Lucian Blaga, *Gândirea filosofică în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. G. Ivașcu, București, 1966, 128–170; *Ist. lit.*, II, 37–46; Pervain, *Studii*, 15–44; Dumitru Ghișe, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, 1972, 21–100; *Dicț. lit.* 1900, 565–569; Macrea, *Contribuții*, 9–21; Serafim Duicu, *Pe urmele lui Samuil Micu-Clain*, București, 1986; Mazilu, *Vocația*, 114–121; *Dicț. esențial*, 517–519; Pompiliu Teodor, *Sub semnul Lumii – Samuil Micu*, Cluj-Napoca, 2000; Eugen Pavel, *Un monument de limbă literară*, OC, 2001, 70; Ioan Chindriș, Niculina Iacob, *Samuil Micu în mărturii antologice*, Târgu Lăpuș, 2010; Ursu, *Alte contribuții*, 11–27. **C.T.**

MICU-KLEIN, Ioan Inochentie (1692, Sadu, j. Sibiu – 23.IX.1768, Roma), cărturar. Este descendent al unei familii de țărani liberi din Sadu, localitate care va da ulterior culturii române personalități precum Ioan Piuariu-Molnar și Samuil Micu. Își începe pregătirea intelectuală târziu, după ce împlinise, se pare, șaisprezece ani, fiind mult timp, cum singur scria, „mut ca o lebădă”. Primele studii le face la Sibiu, urmează apoi cursurile colegiilor iezuite din Alba Iulia și, între 1718 și 1724, din Cluj. Beneficiind de una din bursele instituite de cardinalul Leopold Kollonich pentru instrucția copiilor românilor uniți, în 1724 devine

student al seminarului fondat de Nicolaus Olahus în Tyrnavia (Trnava). Părăsește pentru scurt timp seminarul (va fi un an novice la colegiul iezuit din Trenčín), dar revine și termină studiile probabil în decembrie 1726. Datorită calităților intelectuale și a purtării sale deosebite, este propus de un sinod din care făcea parte și Adam Fitter, rectorul colegiului iezuit din Cluj, să ocupe scaunul episcopal de Făgăraș, rămas vacant după moartea lui Ioan Giurgiu Patachi. Pentru a putea ocupa funcția de episcop, devine pentru scurt timp călugăr basilian și este hirotonit preot, primind numele Inocenție. În iunie 1728 Carol al II-lea acceptă propunerea sinodului, iar în februarie 1729 Cancelaria aulică și Clement al XII-lea confirmă numirea. Este instalat oficial vlădică greco-catolic de Făgăraș în septembrie 1732. Rangul ecleziastic obținut îi aduce și demnitățile de consilier imperial, baron de Szad (la numele românesc își adaugă acum forma germanizată Klein) și, din 1733, membru al Dietei Transilvaniei. **M.-K.** luptă de la începutul carierei sale pentru emanciparea națională, politică și socială a românilor ardeleni. Ajuns în fruntea Bisericii Unite cere, în Dieta Transilvaniei și apoi prin repetate memorii adresate Curții de la Viena, respectarea prevederilor celei de-a doua Diplome leopoldine; una dintre suplicele trimise se numea, anticipând actul politic fundamental al Școlii Ardelene, *Supplex libellus*. Memoriile, în care apar constant sintagme, relevante istoric și politic, precum „romano-valachi”, „populus romano-valachicus”, „natio romano-valachica”, solicitau egalitatea în drepturi a populației românești (atât la nivelul păturii nobiliare, cât și la nivelul „plebei”) cu celelalte națiuni recepte din Transilvania, dreptul la instrucție și la liberă mutare și ștergerea iobăgiei pe pământurile crăiești. Erau aceste „gravamine” (revendicări) cereri de tip iluminist, formulate în concordanță cu principiile dreptului natural, dar și o urmare a descoperirii în *Hungaria* lui Nicolaus Olahus și îndeosebi într-o copie a *Hronicului vechimei a romano-moldo-vlahilor*, lucrarea lui Dimitrie Cantemir (achiziționată la Viena, în 1734, de la un negustor rus), a argumentelor privind vechimea și „noblețea” originară a populației românești, majoritară în Transilvania. Este preocupat, între altele, de organizarea învățământului din eparhia sa. Obține aprobarea Curții imperiale pentru schimbarea reședinței episcopale de la Făgăraș la Blaj, schimbă domeniul de la

Gherla și cel de la Sâmbata de Jos, donate episcopiei române unite, pentru domeniul Blajului, unde gândește să ridice, potrivit unor planuri proprii, o autentică citadelă culturală și religioasă românească. Fondează mănăstirea Buna Vestire, iar o parte din veniturile ținutului o va destina înființării de școli și întreținerii elevilor și bursierilor români, inclusiv în instituțiile de învățământ din Viena și Roma. Astfel vor pleca să studieze la Colegiul De Propaganda Fide, în 1740, Petru Pavel Aaron, Grigore Maior și Silvestru Caliani, iar mai târziu va beneficia de o bursă similară Samuil Micu, nepotul său de soră. La 25 iunie 1744, la puțină vreme după începutul domniei Mariei Tereza, **M.-K.** convoacă un sobor în care cere din nou cu fermitate reprezentanților Curții vieneze respectarea prevederilor celei de-a doua Diplome leopoldine. Este chemat însă în capitala imperiului, împărăteasa, mai puțin favorabilă acțiunilor sale decât Carol al VI-lea, încercând să-l intimideze și să-l determine să renunțe la acțiunile sale, privite total nefavorabil în primul rând de reprezentanții politici și religioși ai „națiunilor” privilegiate. Prudent, **M.-K.** lasă să fie reprezentat în fața Comisiei aulice de Petru Pavel Aaron, pe atunci colaborator apropiat, dar bănuit ulterior de trădare. Pentru a nu fi arestat, pleacă pe ascuns, în decembrie, la Roma, sperând fără succes să primească sprijin papal. După îndelungate tratative de menținere a funcției de episcop și după încercări nereușite de a primi permisiunea să revină în țară, unde era așteptat de mulți clerici devotați cauzei românești, papa îi cere demisia în mai 1751. Șederea la Curtea papală devine exil pe viață, după ce, în 1764, și ultima încercare de a reveni în Transilvania eșuează. În acel an, în ciuda votului net favorabil lui, dat de membrii sinodului întrunit la Blaj, va fi ales vlădică greco-catolic al Transilvaniei Atanasie Rednic. Moare într-o chilie a mănăstirii basilianilor ruteni din Roma.

În ciuda activității sale cu relevanță culturală deosebită, încercările literare ale lui **M.-K.** sunt puțin numeroase și în ansamblu puțin cunoscute. Cele peste treizeci de memorii înaintate Curții de la Viena în timpul șederii în țară sau în vremea exilului roman sunt deopotrivă dovadă de talent oratoric și de știință a utilizării argumentelor teologice, juridice și istorice în favoarea cererilor formulate. În 1753 copiază cu modificări de conținut antologia intitulată *Illustrium poetarum flores*,

alcătuită de umanistul italian Octavianus Mirandula (un exemplar al crestomației, cu însemnări și notații autografe, se afla în biblioteca episcopului, rămasă la Blaj), reproducând fragmente din opera a douăzeci și cinci de poeți latini, între care Vergiliu, Ovidiu, Horațiu, Juvenal, Boetius, Catul sau Propertiu, pentru a ilustra concepte morale precum dreptatea, onoarea, fidelitatea, justiția. **M.-K.** îl omite pe Seneca, reține puțin din Plaut și din Terențiu și adaugă, folosind izvoare neidentificate, *De utilitate Graecae linguae*, *Carmina unius Iesuitae*, versuri ale lui Grigore de Nazianz și ale lui Gabriel Antoine (din *Theologia moralis universa*). Peste câțiva ani, în 1762, alcătuește *Liber definiti-onum*, text filosofic astăzi pierdut, existent însă în 1869 la Făgăraș. La începutul perioadei romane, între 1745 și 1748, când încă spera să revină în scaunul de episcop, **M.-K.** a fost însă preocupat de alcătuirea unui *Arhieraticon* românesc, text relevant în primul rând pentru preocupările teologice ale ierarhului și pentru istoria scrisului canonic. Carte

liturgică bazată deopotrivă pe un manuscris slav (găsit, probabil, în biblioteca mănăstirii călugărilor basilieni ruteni din Roma), pe un evhologhion greco-latin (în ediția tipărită de Jacques Goar la Paris în 1647) și pe *Greciae orthodoxae tomi duo*, scos de Leo Allatius la Roma în 1652–1658, manuscrisul, primul de acest tip alcătuit pentru Biserica Unită, cuprinde tipicul slujbelor bisericești oficiate de un ierarh. Personalitate marcantă a primei jumătăți de secol XVIII din Transilvania, **M.-K.** a fost principalul precursor al Școlii Ardelene și inițiatorul celor mai importante acțiuni culturale și politice pe care aceasta le va desăvârși.

Ediții: *Correspondența din exil a episcopului Inochentie Micu Klein, 1746–1768*, îngr. și pref. Zenovie Piclișanu, București, 1924; *Carte de înțelepciune latină. Illustrium poetarum flores – Florile poezilor iluștri*, ed. bilingvă, tr. și îngr. Bogdan Hâncu, introd. Florea Firan, București, 1992; *Arhieraticon*, îngr. Meda-Diana Bârca, Cluj-Napoca, 1999; ed. Florica-Elisabeta Nuțiu și Ioan Chindriș, introd. Ioan Chindriș, Cluj-Napoca, 2000.

Repere bibliografice: Gh. Bogdan-Duică, *Procesul episcopului Ioan Inochentie Clain*, Caransebeș, 1896; Augustin Bunea, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728–1751)*, Blaj, 1900; ed. 2, îngr. Ioan Chindriș și Niculina Iacob, Cluj-Napoca, 2012; Iorga, *Istoria XVIII*, II, 57–60; Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirei religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, I, Sibiu, 1920, 127–136; P. P. Panaitescu, *Ctitorul Blajului, episcopul Inocenție Micu-Klein*, GR, 1936, 8–9; Popovici, *Studii*, I, 94–96; David Prodan, *Supplex libellus valachorum*, București, 1967, 137–199; Ivașcu, *Istoria*, I, 304–306; Pervain, *Studii*, 9–14; Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, București, 1972, 237–239; Lungu, *Școala Ardeleană*, 77–93; *Dicț.* 1900, 568–569; Ștefan Pascu, *Ioan-Inochentie Micu-Klein. De la umanism la luminism*, CC, 1993, 4; Mazilu, *Recitind*, I, 343–345; Ioan Chindriș, *Biblioteca lui Inochentie Micu-Klein*, „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu»”, 1995; Francisc Páll, *Inochentie Micu-Klein. Exilul la Roma (1745–1768)*, I–II, îngr. Ladislau Gyémánt, pref. Pompiliu Teodor, cuvânt înainte Lucian Mureșan, Cluj-Napoca, 1997; Corneliu Abu, *Pe urmele lui Ion-Inocențiu Micu-Klein*, ed. 2, îngr. Valentin Borda, cuvânt înainte Iosif Constantin Drăgan, Târgu Mureș, 1997; Ileana Mihăilă, *Renaștere și modernitate*, București, 1998, 121–155; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, 314–324; Istrate, *Portrete*, III, 160–165; Florica-Elisabeta Nuțiu, *Arhieraticonul lui Inochentie Micu-Klein în cadrul literaturii arhieraticonale a secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea*, Târgu Mureș, 2007; Keith Hitchins, *Perspectives*, în *Despre Biserica românilor din Transilvania. Documente externe (1744–1754)*, îngr. Laura Stanciu, Keith Hitchins și Daniel Dumitran, Cluj-Napoca, 2009, 339–350. **Gh.C.**

MIHADAȘ, Teohar

(9.XI.1918, Turia,
Grecia – 29.XI.1996,
Cluj-Napoca), poet,
prozator.

Este fiul Vasilenei (n. Cunduiani) și al lui Mitri (Dumitru) Mihădaș, păstor aromân din Munții Pindului. Face școala primară în comuna natală și patru clase gimnaziale la Liceul din Grebena, unde se predă în limba română (1932–1935). În 1935, după venirea în țară, se înscrie la Liceul „Timotei Cipariu” din Dumbrăveni, județul Sibiu. După ce își susține bacalaureatul la Blaj (1939), urmează Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Luându-și licența în 1943, intră la Școala de Ofițeri de Rezervă de la Bacău, participând la campania din Vest. După întoarcerea de pe front este numit referent de presă la Departamentul Naționalităților (1944–1945), motiv de acuzații ulterioare. Pentru a scăpa de supravegherea autorităților comuniste din Capitală, pleacă profesor de limbile română și franceză la Bistrița (1945–1947), apoi de română și latină la Năsăud (1947–1948). Este suspectat pentru activitate de subminare a regimului, arestat și închis opt ani la Aiud, Mărgineni, Pitești, la Canal ș.a. Eliberat, trece printr-o grea perioadă de „reintegrare socială”, încercarea de a-și relua locul în învățământ (trei luni, în 1956) fiind sortită eșecului, deoarece intervin evenimentele din Ungaria și este din nou suspectat. Se va întreține ca muncitor sezonier, culegător de fructe de pădure, săpător de fântâni, ajutor de tâmplar, paznic, șef de coloană auto, manipulant de mărfuri, om de serviciu etc., ocupații derizorii pe care le continuă și după stabilirea sa la Cluj, în 1961. Abia în 1964 este primit ca secretar literar la Teatrul Național din Cluj, iar din 1970 până în 1973, când se pensionează, va face parte din redacția revistei „Steaua”. După decembrie 1989 intră în primele structuri democratice ale Clujului, inclusiv în redacția revistei „Atlas. Clujul cultural”, rămânând până în ultimele clipe un apărător al democrației. Ca poet, debutează în 1938 la „Universul literar”;

acum mai scrie la „Gândul nostru”. Prima carte, *Ortodoxie păgână*, îi apare în 1941. După o lungă perioadă de interdicție a semnăturii, revine în presa literară, colaborând mai ales la presa clujeană – „Steaua”, „Tribuna”, iar după 1989, „Clujul liber”, „Nu”. Va publica volumele de versuri *Țărâna serilor* (1967), *Reminiscențe* (1969), *Trecerea prugurilor* (1972), *Elegii* (1975; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj), *Nimburi* (1977), *Pâinile punerii nainte* (1979), *În lumina înserării* (1982), *Înstelatele oglinzi* (1984), *Orfica tăcere* (1988), *Crepuscularele vitralii* (1993), *Chemări spre nicăieri și niciodată* (1996), iar postum apare *Înfrățire* (2004). Se dedică în același timp prozei – *Tărâmul izvoarelor* (1968) – și memorialisticii, concepută sub formă de roman autobiografic: *Frumoasa risipă* (1980), *Pe muntele Ebal* (1990), *Steaua câinelui* (1991), *Pinii de pe Golna* (1993), *Străinul de la miezul nopții* (1996), *În colț lângă fereastră* (2000) ș.a. O carte îi apare și în dialectul aromân (*Botsili di didindi*, 1993).

Exponent al unei comunități străvechi din Munții Pindului, **M.** poartă încrustată în efigia sa noblețea și puterea de rezistență a strămoșilor viforoși. O lume solemnă și gravă, ocrotită de zeii locului domină confesiunea poetului, care se simte chemat, ca altădată Orfeu, să officieze un cult al cuvântului ca pe un ritual cu virtuți sacerdotale: „Poezia pentru mine este o stare orfică a vieții și o stare sacerdotală a cuvântului”. O protoistorie fabuloasă, așezată sub semnul unor zeități antice, purtătoare de puritate și de har, îi populează încă de la debut lirica, aflată în prelungirea lirismului gândirist. *Ortodoxie păgână* e cartea unui poet trecut prin școala lui Lucian Blaga, Ion Barbu și Tudor Arghezi. Un prim strat al poemelor este furnizat de o arhaitate frapantă, creștină și latină totodată, înveșmântată în armonii clasice, de o seducătoare solemnitate: „Străbunii mei dintâi sunt Tamaris și Orfeu/ Și Dionisos, zeul impetuos și trist,/ Ce port pecetea ca pe-un inel cu ametist/ Pe mâna lin depusă în arhetipul meu./ Oroles tenebrosul, leit haiduc de Pind/ Și Pirus taciturnul, întunecat suind/ Fruntariile Romei ... Priam-bătrânul soare;/ Ei sunt statornicia, albastrele-mi ponoare” (*Meteorii*). O arheologie blândă, cu aer de fast și demnitate istorică transpare în aceste versuri corecte, cu trimiteri la peisagistica pillatiană sau la stampele solemne ale lui V. Voiculescu. Respiră din ele un vitalism profund, de tip dionisiac, în care figurile Turiei natale vin să îmbogățească panteonul clasic

al Daciei romane sau al Transilvaniei în care poetul s-a împământănit. El se rebotează orfic, zăcământul original de vitalitate al liricii sale îmbogățindu-se cu noi filoane, cum ar fi militantismul și eticismul, care capătă străluminări incantatorii: „Adie voci de dincolo de noi/ Prin seara ca un giulgiu de fecioară,/ Tărâm străin, fosforescente ploi/ Când amăgirea-ncepe să ne doară” (*Seară depărtată*). E un lirism concentrat, interiorizat, susținut de tehnica sugestiei și a metaforei revelatoare. Un aer de basm hieratic, cu imagini de stampă și „vedenii” ale unui trecut neguros, dar eroic se filtrează în versuri cadențate cu duh balcanic: „Cu-a V-a Macedonica veneam/ Să-ți stăpânesc pământul și pe tine;/ Sfios barbarul de același neam/ Din miazăzi, nemuritor în sine,/ E locul blând și ierburile sfinte/ Tărâna dă miresme de tămâi/ Când cornul mă chema spre legăminte/ Tu încheștai amarnic: «Mai rămâi!»” (*Amintiri spre Someș*). Figura voievodală, de sorginte eminesciană, se preface aici în chip de războinic, luptător, mesager de cultură, liant între epoci și culturi diferite, trimis civilizator. Lumea mitologică, de o arhăitate caldă, cuceritoare, se întrepătrunde cu lumea mirifică a începuturilor originare, pe care poetul o poartă în arhetipul său: „Pământ, din oseminate format și frământat/ Din sângele străbun și din sudoare,/ Ești trupul meu cel viu și-adevărat,/ Fără-nceput, nici margine sub soare.” Prin truda ta trecând – când basm, când foc –/ Timpul te-a-mpodobit cu Putne și Posade,/ Cu alte biruinți din loc în loc,/ Și nu știu ce ascuns, și care arde...” (*Inchinare*). Transcrierea fervorii se face cu scrupuloasă cenzură, născând poeme de un lirism esențializat, ce amintesc de Blaga sau de Barbu prin geometrismul sever al rigorii formale, ilustrată atât de bine prin formula „modernismului tradiționalist”. Dincolo de orice influențe, registrul lui M. se rotunjește continuu sub presiunea unui suflu poetic de veritabilă intensitate a trăirii, contopind elemente diverse, cărora le împrumută pecetea propriei voci, de o simplitate aparentă, dar scoțând la lumină nervurile unei fine cizelări. Semnul eleat al începuturilor atice aruncă din când în când la suprafață mari izbucniri de lavă vulcanică, zgura pietrificată a unor impetuoase trăiri. O aură mitică plutește peste lucruri și ființe, dând strălucire și fosforescență sensurilor cuvintelor, care se deschid spre lumea nevăzută și pe care poetul știe să le capteze în materialitatea sonoră a stanțelor: „Șoptite săbii, recele nețarm!// Memoria nocturnă pietate./ Stinse

surăsuri somnu-i învelesc,/ Îmbălsămat pentru singurătate.” Pe cine am pierdut aici cândva?.../ Genuni tăcerea!... Lacrimă, luceafăr/ Gândului meu și azi neprihănit,/ În infinitul alb, adie teafăr.” Miresme de vestminte netrupești!// Ninsoarea, revelată castitate,/ Nupții sub imnul necuvântător/ Intrărilor, de-un oaspe-nfiorate” (*Mormânt al nimănuî*). În încercarea de a descifra realitatea ascunsă a lucrurilor și de a se apropia de tainele fundamentale, el plonjează în paradisul copilăriei, în lumea satului arhaic, încărcat de eresuri și mistere cețoase. Nume străvechi, Sumer, Azteca, Elada, Roma, Scitia Minor, Tauria sau Pind, se îngemănează cu personaje mitologice, precum Dzadzara, Cadara, Babani, Caracus, cu toponime ca Valea Rece, Apa Bună, Climări etc., figurând o geografie edenică și un teritoriu al amintirilor. Angelic și rafinat, poetul construiește un imperiu heraldic de siluete, dominat de figurile emblematice ale Eroului, Strămoșului și Bărbatului. Transformat nu de puține ori în incantație și delir divinatory, într-o savant-obscură haină sacerdotală a verbului, versul inițiază în misterele unei Grecii atemporale, ca la Ion Barbu. Proza lui M. este memorialistică degheizată. Scriitorul a ținut de-a lungul timpului mai multe jurnale pe care le-a transformat în tot atâtea romane, evocând fiecare câte o etapă din viața sa. *Frumoasa risipă* cuprinde anii adolescenței și ai tinereții, ca elev și student în România. Orele de română, latină, germană, mediul școlar, cea dintâi iubire sunt evocate cu nostalgie și emoție. Autoficțiunea continuă cu altă etapă: odată cu intrarea în învățământ, la Bistrița și Năsăud, începe calvarul profesorului și poetului, care se întâlnește la fiecare pas cu semnele trădării, lingușelii, delațiunii, cu ofensiva proletcultismului și a stalinizării. Romanul *În colț lângă fereastră* narează astfel de întâmplări, pe care spiritul de dreptate al autorului nu le poate oculta, sperând într-un fel de justiție divină a istoriei. Alte două cărți, *Tărâmul izvoarelor* și *Pinii de pe Golna*, rememorează secvențe legate de viața aromânilor din Turia, ciclul continuând cu *Pe muntele Ebal*, *Steaua Căinelui* și *Străinul de la miezul nopții*, dedicate celei mai zbuciumate perioade – detenția și trecerea prin închisorile morții. De mare realism sunt paginile consacrate torționarilor, fiarele cu chip uman. Un amănunt de reținut pentru istoria literară este amestecul lui Constant Tonegaru în întâmplările legate de arestarea și detenția lui M., autoritățile luând drept realitate

ficțiunea unui poem intitulat *Pistolul lui Werther*. Pe de altă parte, *Steaua Căinelui* este romanul fostului deținut politic în detenția mai largă a „lagăru-lui socialist”, cu tribulațiile și umilințele la care este supus de politrucii regimului, care îl tratează ca pe un leproș, refuzându-i și dreptul la muncă. Vibrante pagini sunt închinare înmormântării lui Lucian Blaga, ca și bunei și tandrei Nicanora, care se stinge bolnavă de cancer. Literatura Gulagului și a detenției își găsește în memorialistica lui **M.** o reușită de excepție.

SCRIERI: *Ortodoxie păgână*, București, 1941; *Țărâna serilor*, București, 1967; *Tărâmul izvoarelor*, București, 1968; *Reminiscențe*, București, 1969; *Trecerea pragurilor*, București, 1972; *Elegii*, București, 1975; *Nimburi*, Cluj-Napoca, 1977; *Păinile punerii nainte*, Iași, 1979; *Frumoasa risipă*, Cluj-Napoca, 1980; *În lumina înserării*, București, 1982; *Înstelatele oglinzi*, Cluj-Napoca, 1984; *Înaltele acele vremi*, Cluj-Napoca, 1987; *Orfica tăcere*, Cluj-Napoca, 1988; *Pe muntele Ebal*, Cluj-Napoca, 1990; *Steaua Căinelui*, Cluj-Napoca, 1991; *Pinii de pe Golna*, Cluj-Napoca, 1993; *Botsili di didindi*, Constanța-Syracuse, NY (SUA), 1993; *Crepuscularele vitralii*, Cluj-Napoca, 1993; *Catrene (culese pe dealurile Clujului)*, Cluj-Napoca, 1994; *Chemări spre nicăieri și nicio-dată. Poezii 1985–1995*, București, 1996; *Străinul de la miezul nopții*, Cluj-Napoca, 1996; *În colț lângă fereastră*, Cluj-Napoca, 2000; *Înfrățire*, postfață Nicolae Mocanu, Cluj-Napoca, 2004.

Repere bibliografice: Mircea Tomuș, „Țărâna serilor”, ST, 1967, 9; Adrian Marino, „Țărâna serilor”, VR, 1967, 10; Nicolae Manolescu, [Teohar Mihadaș], CNT, 1968, 2, 1969, 37; Ion Oarcășu, *Prezențe poetice*, București, 1968, 113–119; Lucian Raicu, „Țărâmul izvoarelor”, RL, 1969, 19; Dumitru Micu, *Reminiscențe*, RL, 1969, 28; Mincu, *Critice*, I, 161–164; Mircea Iorgulescu, „Trecerea pragurilor”, LCF, 1972, 47; Adrian Popescu, [Teohar Mihadaș], ST, 1975, 8, 1979, 5, 1990, 9, 1993, 11, 1994, 4–5, RL, 1996, 50; Dana Dumitriu, *Focul lăuntric*, RL, 1977, 43; Eugen Simion, *Doi poeți: Teohar Mihadaș, Dominic Stanca*, LCF, 1977, 47; Cornel Ungureanu, „Nimburi”, O, 1978, 45; Manu, *Eseu*, 136–139; Poantă, *Radiografii*, I, 198–200, II, 85–87, 148–153; N. Steinhardt, [Teohar Mihadaș], ST, 1983, 3, 1986, 1; Raicu, *Fragmente*, 420–422; Tașcu, *Poezia*, 153–165; Laurențiu Ulici, [Teohar Mihadaș], AST, 1986, 5, LCF, 1990, 11, 12; Mircea Popa, [Teohar Mihadaș], ST, 1988, 11, 1990, 9, 1993, 11; Florin Manolescu, *Literatura închisorilor*, LCF, 1991, 4; Monica Lovinescu, *Blestemul de pe muntele Ebal*, F, 1991, 10; Eugen Simion, *Autoficțiunea*, RL, 1993, 31; Cândroveanu, *Aromânii*, 97–104; Papa-hagi, *Interpretări*, 110–116; Teohar Mihadaș. *In memoriam*, îngr. Adrian Mihai Bumb, pref. Nicolae Mocanu,

Cluj-Napoca, 1999; Faifer, *Faldurile*, 83–86; *Dicț. scriit. rom.*, III, 187–190; Popa, *Ist. lit.*, II, 345–346. **M.Pp.**

MIHAI EMINESCU, revistă apărută la București – Chișinău – Cernăuți la 15 iunie 1990 și în 1991 (în total trei numere). Publicația este editată de Ministerul Culturii și Cultelor din România împreună cu Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova și cu Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni. Directori: Victor Crăciun (București), Mihai Cimpoi (Chișinău), Vasile Levițchi (Cernăuți); colegiul redacțional inițial: Vladimir Beșleagă, Grigore C. Bostan, Constantin Ciopraga, Emil Cioran, Eugeniu Coșeriu, Petru Creția, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Rosa Del Conte, Ioan Flora, Adrian Marino, Marin Sorescu ș.a.; secretar de redacție: Viorel Mihai. În *Cuvânt de început* se afirmă că **M.E.**, continuatoarea „Buletinului «Mihai Eminescu»” editat de Leca Morariu între 1930 și 1944, este „o publicație care reapare după 47 de ani de tăcere, în frumosul gând de frățietate și înțelegere”. Colaboratorii își propun să încurajeze „noi descoperiri și interpretări moderne ale creației eminesciene” și să corecteze „neadevăruri”. La rubrica „Omagii” George Uscătescu, Nichita Stănescu, Leonida Lari, Ion Vatamanu, Arcadie Suceveanu ș.a. semnează cu predilecție versuri închinare lui Eminescu. Rubrica „Eseuri. Cercetări. Aprofundări” conține contribuții substanțiale de istorie și critică literară aduse de Al. Piru (*Eminescu – poet național și universal*), George Munteanu (*Doi prieteni: Eminescu și Creangă*), Mihai Cimpoi (*Două cărți fundamentale: „Eminescu sau Despre Absolut” de Rosa Del Conte și „Eminescu și abisul ontologic” de Svetlana Paleologu-Matta, Eminescu în viziunea lui Mircea Eliade*), Al. Husar (*Eminescu și istoria națională*), Valeriu Matei (*Eminescu văzut de poetul necuvintelor*), Radu Negru (*Eminescu – Conta*), Victor Crăciun (*Drumuri eminesciene cu „gene ostenite”*). Preotul Constantin Galeriu publică studiul *Chipul mântuitorului Iisus Hristos în gândirea lui Mihai Eminescu*. Un spațiu generos îl ocupă dialogurile lui Mihai Cimpoi cu Elsa Lüder și cu Paul Miron (*Interferența în lumea spirituală germană prin opera lui Eminescu*) și cu istoricul literar budapestan Domokos Sámuel. În prima pagină a numărului 3/1991, la rubrica „Eminescu inedit”, se tipărește un „fragment dintr-o epopee dacică”. Ultimele pagini sunt ocupate de o iconografie bogată și diversă, în parte inedită. Alți

colaboratori: Ana Blandiana, Simion Gociu, Dumitru Matcovschi, Libuše Vajdová, I. M. Ștefan. **L.Cr.**

MIHAIL, Nicolae-Paul (3.VII.1923, Caracal – 19.III.2013, Sinaia), prozator. Este fiul Anei (n. Kakassy) și al lui Mihail M. Mihail, funcționar. Urmează școala primară în orașul natal, iar între 1934 și 1938, ca bursier al Colegiului „Sf. Sava”, prima parte a gimnaziului la București. Continuă liceul la Caracal (1938–1942), susținându-și bacalaureatul la Râmnicu Vâlcea. Din 1942 devine – în paralel – elev al Școlii Militare de Ofițeri și student la Facultatea de Drept a Universității din București, absolvită în 1946. Este încadrat ofițer la garnizoane din Corabia, Piatra Olt și Craiova, activând până în 1953, când se pensionează pe caz de invaliditate. Între 1959 și 1969 lucrează în domeniul turismului, la Sinaia, apoi se dedică scrisului. Debutează în 1945, când publică în revista „Humorul” schițe satirice. Colaborează la „Săptămâna”, „Luceafărul”, „Ateneu”, „Cronica”, „Viața militară”, „Astra” ș.a. Prima carte, romanul *Femeia cibernetică*, îi apare în 1969. Împreună cu Eugen Barbu este scenarist al producțiilor cinematografice *Haiducii* (1966), *Drumul oaselor* (1980), *Trandafirul galben* (1982) și al serialelor de televiziune *Urmărirea* (1971), *Un august în flăcări* (1974) ș.a. Se numără printre membrii fondatori ai Cenaclului „Lucian Blaga” și al Asociației Culturale „Marius Bunesco” din Caracal. A mai semnat Nicomah.

Autor de romane și povestiri, de versuri și epigrame destinate lecturii ca divertisment, **M.** se străduiește în câteva cărți să-și câștige publicul hibridând intrigi polițiste cu elemente de literatură de anticipație. Efectul reușește să-l amuze, așa încât alege să subintitleze câteva proze „romane satirice de aventuri” – *Potirul Sfântului Pancrațiu* (1971), *Damen-vals* (1975). În alte cazuri, ca în nuvela *Dispariția profesorului* din volumul omonim (1974), umorul nu mai trebuie căutat manifest, ci se produce involuntar, atunci când cititorul se confruntă cu dedicația emfatică „Orașului natal–Caracal și întregii țări a Olteniei”, disonantă și gratuită față de subiectul narațiunii: elucidarea misterioasei plecări, din vila în care locuia, a fostului profesor de muzică Mișu Theodorescu, potențialul creator al unei opere simfonice totale. Aceste garnisiri „la potriveală”, aspirând să treacă drept ingeniozități de concepție, nu lasă în urma lor decât sentimentul mediocrității, prozatorul dovedindu-se în general incapabil să-și

depășească stângăciile. *Femeia cibernetică* este o palidă reluare în context de tehnoficțiune a temei clasice despre intimitatea dintre creator și opera sa: un profesor inventator creează simulacrul robotizat al femeii iubite, iar aceasta se arată nedemnă de o asemenea proiecție în eternitate. Seria *Potirul Sfântului Pancrațiu* și *Damen-vals* abundă în naivități, degringoladă cu alură de aventură, momente de tip „banc cu extraterestri”. Respectând rețeta genului, **M.** își definește recurențele la nivel de personaje (arheologul investigator Nicolae Ionescu, omul de știință Raminagrobis și ajutorul său, inspectorul Mișu) și de spațiu al desfășurării acțiunii principale (comuna Malu Mare de lângă Constanța). Ceea ce urmează – stabilirea naturii intrigii – întrece adeseori limita ridicolului: în lupta cu familia de contrabandiști Brown, arheologul detectiv nu știe să folosească arma automată, dar nimerește perfect, ca un supererou, ținte fixe și mai ales pe cele în mișcare; un rănit declară că a fost ucis și cere să fie dus la spital (*Potirul Sfântului Pancrațiu*); sub pretextul inspectării unui șantier arheologic, protagonistul primește misiunea de a lămuri misterul apariției OZN-urilor în comuna Malu Mare și totodată pe cel al morților care vorbesc (*Damen-vals*). Cărțile pentru copii – *Demascarea lui Turnesol* (1970), *Sub aripa vântului de noapte* (1979), *Aventurile unui soldat de plumb* (1993) – se caracterizează, la rândul lor, prin hiperdimensionarea forțată a ideii de acțiune, clișeistic și superficial prelucrată, prin personaje neconvingătoare. Culegerea *Dispariția profesorului* prezintă totuși, fie și parțial, un oarecare interes literar. Alcătuită dintr-o povestire polițistă, vizibil influențată de modelul scrierilor lui Georges Simenon (amestecul de banal și gravitate a situațiilor, ambiguitatea detaliilor-cheie, atmosfera casnică și pedantă, de apus al unei lumi vechi), dintr-o nuvelă despre viața pe șantierul unui nou oraș (*Plecarea din Baracal*) și o proză de război pe tema culpabilității dominate prin artă (*Apus de soare în unghi mort*), volumul lasă a se întrezări posibilități formale și stilistice reale, nefructificate însă ulterior.

SCRIERI: *Femeia cibernetică*, București, 1969; *Demascarea lui Turnesol*, București, 1970; *Potirul Sfântului Pancrațiu*, București, 1971; *Postul clandestin* (în colaborare cu Eugen Barbu), București, 1972; *Dispariția profesorului*, București, 1974; *Războiul undelor* (în colaborare cu Eugen Barbu), București, 1974; *Damen-vals*, București, 1975; *Sub aripa vântului de noapte*, București, 1979; *Întâmplări ciudate la miezul nopții*, București, 1984;

Aventurile unui soldat de plumb, Galați, 1993; *Endograme*, Caracal, 1998; *La roata norocului* (în colaborare cu Mihai Opriș), București, 2000; *Ce mi-ai pus, fă, nebuno, în cafea?*, București, 2003; *La trântă cu Hercule*, (în colaborare cu Eugen Deutsch), Iași, 2003; *Cupa lui Socrate*, București, 2006; *Mănușa de catifea*, București, 2007; *Haiducii*, ed. 2 (în colaborare cu Eugen Barbu și Mihai Opriș), București, 2007; *Genoveva de Trabant*, 2009; *Allegetto!...*, București, 2010; *Trandafirul galben*, Galați, 2010.

Repere bibliografice: Al. I. Friduș, „*Demascarea lui Turnesol*”, CL, 1971, 4; Sorin Titel, „*Potirul Sfântului Pancrațiu*”, RL, 1971, 49; Nicolae Baltag, „*Războiul undelor*”, LCE, 1974, 32; Emil Manu, [Nicolae-Paul Mihail], SPM, 1974, 188, 1975, 259; Dan Mutașcu, *Ironia ca mod de cunoaștere*, SPM, 1974, 191; Eugen Teodoru, *Talent și fantezie*, SPM, 1985, 24; Cândroveanu, *Lit. rom.*, 166–167; *Dict. scriit. rom.*, III, 190–191; Firan, *Profiluri*, II, 59–61; Marian Barbu, *În dulcele stil clasic*, CC, 2004, 7; Gabriel Bratu, *Umorul la el acasă: Nicomah*, „*Lamura*”, 2005, 10–12; Popa, *Ist. lit.*, II, 944. **C.M.B.**

MIHAIL, Paul (29.VI.1905, Cornova–Orhei – 11.X.1994, București), istoric literar, editor, memorialist. Este fiul Elenei (n. Huzun) și al lui Iustin Mihail (Mihailovici), învățător și dascăl de biserică, trăgându-se dintr-o veche familie de preoți ortodocși. Rămâne orfan de tată la vârsta de trei ani și este crescut la mănăstirea Hârjauca. Urmează la Chișinău Seminarul Teologic (1918–1926) și Facultatea de Teologie (1926–1930), iar la Iași Facultatea de Litere, secția istorie (1929–1932). Debutează în 1928 la revista „Studentul” (organ al Societății „Petru Movilă” a studenților Facultății de Teologie din Chișinău), pe care o fondează și o conduce și unde publică documente bisericești și istorice, evocări literare, profiluri contemporane. În 1931 călătorește, cu o bursă de studii, în Bulgaria și Grecia, voiaj din care rezultă cartea sa de debut, *Mărturii românești din Bulgaria și Grecia. 1468–1866* (1933), unde semnalează aproximativ două mii de documente înstrăinate. Din 1933 activează ca profesor la Școala de Cântăreți Bisericești din Chișinău (e și director între 1942 și 1944). Funcționează în același timp ca director al Muzeului Istoric-Bisericesc din Chișinău (pe care îl restaurează și îl îmbogățește), secretar al Comisiunii Monumentelor Istorice – regionala Basarabia, preot la biserica Sfinții Arhangheli – Soborul Vechi (1933–1944). După cedarea Basarabiei se refugiază la Iași, în august 1941 revine la Chișinău, iar în vara lui 1944 se stabilește definitiv între noile granițe ale României, mai întâi în Oltenia (ca preot la

Râmnicu Vâlcea, 1944–1946), apoi la Iași (ca preot paroh la biserica Banu, 1946–1980). În 1945 obține titlul de doctor în istorie, în 1948 devine asistent la Universitatea din Iași, e numit ulterior conferențiar la Institutul Teologic din București, fără însă a și activa în această funcție. Este colaborator al Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” din Iași și al Institutului de Studii Sud-Est Europene din București. De-a lungul timpului colaborează la principalele reviste teologice și istorice, dar și la „Făt-Frumos”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Romanoslavica”, „Manuscriptum”, „Synthesis”, „Literatura și arta” (Chișinău) ș.a. În 1975 i se conferă Crucea Patriarhală, în 1980 titlul Avva („Mare duhovnic”), iar în iunie 1994 este propus ca membru de onoare al Academiei Române, care îi acordase premiile „Năsturel-Herescu” (1939) și „Eudoxiu Hurmuzachi” (1993).

M. reeditează în chip exemplar tipul cărturarului care, pornind de la o condiție modestă, răzbește printr-o inflexibilă voință și pasiune la lumina învățaturii și izbutește, în contextul unei istorii vrăjmașe, să închege o operă. Vitregiile, uneori extreme, ale copilăriei și adolescenței vor fi evocate cu exemplar dramatism auster în suita de „pagini autobiografice” inserate de Vasile Șoimaru în culegerea *Născut în Cornova* (2006). Se identifică în personalitatea lui suspinul cronicarului suferind „supt vremi” și voluptatea aceluiași în fața citirii și scrierii cărților, aviditatea îndârjită a cărturarilor din secolul al XVIII-lea în a da la iveală documentele identității naționale, pasiunea arhivistică a Hurmuzăcheștilor bucovineni ori a lui Hasdeu și iubirea de trecut a tuturor acelora pentru care prețuirea generațiilor ce i-au precedat este, după vorba lui Fustel de Coulanges, citată de **M.**, un semn obligatoriu al patriotismului. Două jurnale, din 1931 și din 1940–1944, conturează figura unui „erou” epic angajat într-o *questa* a mărturiilor românești (istorice, religioase, literare), exultând la finele fiecărei „aventuri” încununate de succes ori suferind cu amărăciune în urma eșecurilor cauzate de pacte și dictate, dar și de nepăsarea, obtuzitatea, reaua-voință sau invidia conaționalilor, însă niciodată dezarmând. Jurnalul din 1931, prin excelență unul de călătorie culturală și de studii, se constituie într-o fidelă diagramă afectivă și intelectuală a „tânărului de la sat pornit să caute urme ale trecutului românesc”, visând noaptea că a dat „de niște documente de la Ștefan cel Mare”, pe care le și descoperă la Constantinopol,

copiind sute de documente, forțând accesul (și reușind astfel să fie primul român care pătrunde în arhiva bisericii Sfântul Mormânt din Constantinopol), justificându-se spiritual în aerul tare al Muntei Athos, care îi provoacă o adevărată metanoia: jurnal de cărturar descoperitor de lumi noi, jurnal al formării și al ridicării moral-spirituale. Tema se conservă și în celălalt jurnal, însă acesta, prin natura lucrurilor, e mult mai complex. Diagrama faptelor și a trăirilor înregistrează acum evenimentele dramatice din 1940 și 1944, tragedia refugiului și, în contrapunct, realizările cărturarului, zbaterele între ceea ce năzuiește să facă și împrejurările neprielnice, confruntarea – de o dramatică ironie – dintre bucuria creației în cultură și implacabilul „catabasis” al istoriei neamului. Poezia cărții, a istoriei scrise și a gestului întemeietor este astfel mereu flancată de notația vitregiei istoriei trăite: jurnal al faptei culturale, jurnal existențial, jurnal de criză, revelând nu numai o conștiință constructivă în perpetuă stare de alertă, ci și un ochi de moralist perspicace și sever fără malignitate, lapidar și extrem de viu în notație. Apărute târziu și puțin cunoscute, cele două jurnale se înscriu în prim-planul valoric al diaristicii românești. O bogată corespondență le completează: scrisori către și de la, între alții, G. Baiculescu, Geo Bogza, Al. Boldur, G. Breazu, Șt. Ciobanu, C.C. Giurescu, Al. Gonța, mitropolitul Gurie, Pan Halippa, G.T. Kirileanu, Leca Morariu, I. Pelivan, Radu Rosetti, Dan Simonescu, Dumitru Stăniloae, Milan Șesan ș.a. Ca istoric al culturii, **M.** descoperă și editează circa o mie de documente și scrie sute de studii, articole, recenzii, note de lectură. În centrul preocupărilor sale stă trecutul Moldovei, cu accent pe partea ei din stânga Prutului. Pentru istoria literară interesează îndeosebi scrierile despre personalități ale zonei, despre circulația manuscriselor și a cărții vechi românești (cum sună titlul unei serii încredințate Institutului „A.D. Xenopol”), precum și adaosurile substanțiale la bibliografia literaturii române vechi. De un ecou aparte s-a bucurat lucrarea *Tipărituri românești din Basarabia de la 1812 până la 1918* (1941). Împreună cu fiica sa, Zamfira Mihail, a editat un manuscris necunoscut al cronicii lui Ion Neculce, copiat de Ioasaf Luca, descendent al cronicarului. Colaționând textul cu copiile de la Biblioteca Academiei Române (după care Iorgu Iordan și-a întocmit ediția), editorii conchid că această copie a fost făcută direct după manuscrisul lui Neculce, dar

conține și adaosuri (unele dintre acestea putând fi atribuite cronicarului, altele aparținând strict copistului), care corectează și anumite exagerări ale autorului (în genere, cele xenofobe). Ediția, prevăzută cu un studiu și cu un aparat critic complex, luminează atelierul cronicii, revelat acum – afirmă editorii – ca „mai laborios, cu reveniri și reformulări ale judecăților de valoare asupra personalităților și evenimentelor, cu suplimentarea și revizuirea propriei informații, cu o preocupare sporită în ceea ce privește judecata urmașilor asupra paginilor sale”.

SCRIERI: *Fapte trecute și basarabeni uitați. 1799–1918*, Chișinău, 1938; *Tipărituri românești din Basarabia de la 1812 până la 1918*, București, 1941; *Jurnalul călătoriei de studii în sud-estul Europei* (1931), București, 1991; *Acte în limba română tipărite în Basarabia (1812–1830), predate de bibliografia tipăriturilor românești din Basarabia (1812–1830)* (în colaborare cu Zamfira Mihail), București, 1993; *Mărturii de spiritualitate românească în Basarabia*, Chișinău, 1993; *Jurnal (1940–1944)*, îngr. Eugenia Mihail și Zamfira Mihail, București, 1998; *Correspondență*, îngr. Eugenia Mihail și Zamfira Mihail, București, 2001; *Cornova*, Chișinău, 2002 (în colaborare). **EDIȚII:** *Mărturii românești din Bulgaria și Grecia. 1468–1866*, Chișinău, 1933; *Opt documente moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare*, Iași, 1933; *Documente și zapise moldovenești de la Constantinopol (1607–1806)*, Iași, 1948; *Cronica lui Ion Neculce copiată de Ioasaf Luca. Manuscrisul „Mihail”*, pref. edit., cuvânt înainte Ștefan Ștefănescu, București, 1980 (în colaborare cu Zamfira Mihail); *Desiderie sau Cărare către dragostea lui Dumnezeu*, pref. Virgil Cândea, București, 2000 (în colaborare cu Zamfira Mihail); *Viața satului Cornova în corespondența anilor 1957–1994*, îngr. Vasile Șoimaru, Chișinău, 2002; *Ierarhi în corespondență cu un preot de enorie – preot dr. Avva Paul Mihail*, îngr. Calinic Botoșăneanu și Zamfira Mihail, Iași, 2011.

Repere bibliografice: *Encicl. istoriografiei rom.*, 219–220; Virgil Cândea, [Paul Mihail], RA, 1985, 4, LA, 1992, 7; Ștefan S. Gorovei, *Dr. Paul Mihail la 80 ani*, AIX, t. XXII, 1985, 2; Ștefan Lemny, *Pr. dr. Paul Mihail*, MM, 1985, 10–12; Ion Madan, [Paul Mihail], „Magazin bibliologic” (Chișinău), 1992, 1, „Știința” (Chișinău), 1992, 6; Ștefan Ștefănescu, *Paul Mihail, un mare istoric basarabean*, „Opinia națională”, 1993, 13–14; Constantin C. Angelescu, *Bibliografia scrierilor părintelui Paul Mihail*, „Teologie și viață”, 1993, 11–12; Mihai Moraru, *Paul Mihail (1905–1994)*, RITL, 1994, 4; Mihai Mitu, *Paul Mihail*, RSL, 1994; Gheorghe I. Florescu, *Jurnalul părintelui Paul Mihail*, CRC, 1999, 7; Toader Buculei, *Clio încarcerată*, Brăila, 2000, 163–167; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 225–226; *Născut în Cornova. Omagiu lui Paul Mihail*, coordonator Vasile Șoimaru, Chișinău, 2006. **N.M.**

MIHAIL, Viorel (1.VII.1951, Costești-Bălți), prozator. A urmat școala medie la Proscureni și Facultatea de Filologie, secția ziaristică, la Universitatea de Stat din Chișinău (1968–1974). S-a manifestat ca un gazetar activ și incisiv, fiind prezent ca redactor, redactor-șef adjunct sau redactor-șef la mai multe publicații: „Tinerimea Moldovei”, „Învățământul public”, „Tânărul leninist”, „Moldova”, „Literatura și arta”, „Nistru”, „Glasul națiunii”, „Cuvântul”, „Sud-Est cultural”, „Mihai Eminescu”. Din 1992 este director la „Săptămâna” și „Momentul”.

M. a debutat editorial cu volumul de nuvele *Bărbații la mijlocul verii* (1982), caracterizat printr-un tip de narațiune care are drept model pe Ion Creangă și folclorul. I s-au remarcat „talentul și munca sa îngrijită, țărănească la obârșie”, precum și „conștiințiozitatea de artist cinstit” (Vladimir Beșleagă). Nuvelistul evoluează vădit în prozele din *Iubirile pierdute se pot recupera* (1987), unde se observă o trecere spre formulele moderne, spre cultivarea scriiturii tincturate ironic.

SCRIERI: *Bărbații la mijlocul verii*, pref. Vladimir Beșleagă, Chișinău, 1982; *Iubirile pierdute se pot recupera*, Chișinău, 1987.

Repere bibliografice: Nicolae Bătrânu, *Elogiu vredniciei, nobleței...*, LA, 1983, 28 iulie; Vsevolod Ciornei, *Ora vișinei*, „Moldova”, 1984, 1; Ciocanu, *Critică*, 217–218; Nicolae Popa, *În căutarea iubirilor pierdute*, „Tinerimea Moldovei”, 1988, 12 august; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 219; *Dicț. Chișinău*, 366–367.

I.C.

MIHAIL EMINESCU, revistă apărută la Iași, bilunar, între 1 decembrie 1903 și 15 aprilie 1904; la ultimele numere și-a schimbat titlul în „Revista literară «Mihail Eminescu»”. O a doua serie s-a editat la Botoșani între 1 august și 1 octombrie 1905. În 1904 redactor este Const. Cihan. Într-un *Cuvânt înainte*, I. Al. Vasilescu-Valjan explică de ce generația sa stă sub semnul lui Eminescu. În fiecare număr i se consacră poetului un material sau două. În numărul 2 se publică ultima lui fotografie și articolul Mariei Costăchescu *Întâlnire cu Eminescu*. În numărul următor Petru Vulcan începe un amplu studiu intitulat *Poezia română și Eminescu*, publicat alături de amintirile lui State Dragomir, iar G.G. Nădejde semnează articolul *Se cere vreo alegere în amintirile despre M. Eminescu?*, lui Victor Eminescu îi aparțin însemnările apărute sub titlul *Geneza primelor versuri ale lui Mihai Eminescu*, în timp ce Corneliu Botez este

autorul articolului *Unde s-a născut poetul Eminescu?*; Cincinat Pavelescu îi închină poezia *La bustul lui Eminescu*. Versuri semnează N.G. Rădulescu-Niger, Mihail Paleologu, Laurenția Gribincea, Maria Popescu, G. Marinescu. Mai colaborează Smara, Eugen Herovanu, Spiru Prasin. **M.Pp.**

MIHAIU, Virgil (28.VI.1951, Cluj), poet, eseist. Este fiul Lucreției Mihaiu (n. Gaja), profesoară de muzică, și al lui Virgil Mihaiu, medic. Urmează la Cluj cursurile școlii elementare în limba germană, apoi Liceul „Emil Racoviță” și Facultatea de Filologie, secția engleză-germană, absolvită în 1974. Obține titlul de doctor în filologie în 2002 cu o teză despre F. Scott Fitzgerald. S-a specializat, concomitent, în problemele jazzului și ale interferențelor sale cu literarul, urmând o carieră în domeniul teoriei muzicale. Corespondent al României la „Jazz Forum” (revista Federației Internaționale de Jazz, editată la Varșovia) între 1983 și 1993, devine din 1992 cadru didactic la Academia de Muzică „George Dima” din Cluj-Napoca, unde fondează un curs de estetică a jazzului. Este cofondator și membru al grupului Jazzographics. Jazzului îi sunt consacrate și două volume de reflecție teoretică: *Cutia de rezonanță* (1985) și *Jazzorelief* (1993). Între 2006 și 2012 este director al Institutului Cultural Român din Lisabona și ministru consilier pe lângă Ambasada României din Portugalia. A fost redactor la „Echinoc” din 1971 până în 1983 și din 1990 redactor la „Steaua”, revistă la care a și debutat ca poet în 1970. Prima carte de poezie, *Legea conservării adolescenței*, îi apare în 1977. Mai colaborează cu versuri, eseuri, cronici muzicale, traduceri (din engleză, germană, spaniolă, portugheză, franceză, italiană, suedeză, rusă) la „Dialog”, „Contemporanul”, „România literară”, „Tribuna”, „Transylvanian Review”, „Viața românească”, „Cultura”, „Familia”, „Vatra”, „Luceafărul”, „Up & Underground” (Croatia), „Contrafort”, „World Literature Today” (USA), „Wire” (Anglia), „Poesis”, „Kulturas Forums” (Letonia), „Savremenik” (Serbia), „Jazztheetik” (Germania) ș.a. I s-a acordat Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor pentru volumele *Paradis pierdut în memorie* (1993), *Incantări & descântări clujene* (1996) și *Jazzografii pentru împlânzit saxofoniste* (2001).

M. este unul dintre poeții echinoxiști care manifestă sensibilitate față de realitățile cotidianului trecute prin filtrul livresc, într-o combinație care avea să se impună ca definitorie pentru

mișcarea clujeană. Totuși, nu înclinația pentru notația lirică minimală caracterizează această poezie, ci mai degrabă atracția pentru formele sofisticate ale modernismului târziu. Temperament romantic, poetul nu se poate dispensa de trecut, atât ca parte a destinului personal (copilărie, familie, ani de formare, eros), cât și a celui colectiv. Critica a observat că, deși cosmopolit, cu numeroase deschideri spre spațiile centrale ale „vechii Europe”, **M.** are o vanitate a marginii. Cu vocație de erudit, inițiat în culturile romanice, în cele anglo-saxone, ca și în cele germanice, practică în poezie un „autohtonism” vizibil la nivel lexical (Petru Poantă), prin vocabularul forjat dintr-un amestec de neologism și neoașism în tradiția latinismului transilvan (Ion Pop). Importantă nu e în sine imersiunea nostalgică în trecut, ci percepția unei continuități în raport cu prezentul. Poetul nu încearcă să resusciteze limba „moartă”, ci urmărește supraviețuirea ei („transmite-i bebelușului/ feeling-ul/ relicvelor lingvistice proto-indo-europene”), folosind registrul arhaic latinizant pentru a cristaliza experiențe ce țin de realitatea extrem contemporană. Desigur, latina lui **M.** e o limbă imaginară, o limbă „visată”, la fel cum e și „lusoromâna” proiectată într-un volum din 2010 (*Lusoromână punte de vânt*), ca amestec de portugheză, română, dar și de alte idiomuri neolatine. Limbile „vii” sunt ipostaziate ca prelungiri, fragmentare și dispartate, ale unui întreg pierdut, pe care nici un gest al poetului nu-l mai poate recompune („atrofierea cuvântului/ până la amuțirea poetului”). Lirica lui se sprijină pe o relație specială cu memoria, așa cum subliniază și unele titluri ale plachetelor, precum *Paradis pierdut în memorie*: trecutul apare ca o deschidere în raport cu un prezent care se închide; e o lume „închisă în propria-i deschidere”, la fel ca imaginea Lisabonei. Ea ilustrează o poetică a amintirii, în care mersul înainte e condiționat de pierderea a ceea ce a fost. Nu e vorba de paseism, de orientarea exclusivă spre trecut, ci de evocarea unei lumi care continuă să existe în măsura în care dispare. În atonalitatea prezentului, în calitatea „stinsă” a lucrurilor, în starea lor fragilizată, perisabilă, volatila se află însăși sursa frumuseții. Un „efect paradoxal de frumusețe”, spune poetul undeva. În câteva dintre cele mai bune pagini cuprinse în ediția bilingvă *Aur din coama Ariadnei – Gold aus Ariadnes Mähne* (2004), versurile înregistrează fie epuizarea obiectelor

(„parcă toate lucrurile s-ar fi terminat brusc/ până și merele din pivniță”), dizolvarea („vehiculele se topesc/ într-un somptuos/ tunel de parfum”) sau dispariția lor („mai rămâne iluzia/ tactilă a cojilor de struguri”), fie urmele pe care acțiunea corozivă a timpului le lasă asupra locurilor emblematice ale modernității lumii noastre („Aeroporturile cândva atât de fragede/ Au ruginit pe la colțuri”).

SCRIERI: *Legea conservării adolescenței*, Cluj-Napoca, 1977; *Sighișoara, Suedia și alte stări de spirit*, București, 1980; *Indicațiuni pentru balerina din respirație*, București, 1981; *Cutia de rezonanță*, București, 1985; *Russian Jazz. New Identity* (în colaborare), Londra, 1985; *Poeme*, Cluj-Napoca, 1986; *Paradis pierdut în memorie*, București, 1993; *Jazzorelief*, București, 1993; *Incantări & descântări clujene*, Cluj-Napoca, 1996; *Recensământ de epifanii – Census of Epiphanies*, ed. bilingvă, tr. Adam J. Sorkin, Liviu Bleoca, Sergiu Celac în colaborare cu autorul, Pitești, 1999; *Jazz Connections in Portugal*, Cluj-Napoca, 2001; *Jazzografii pentru îmblânzit saxofoniste*, Cluj-Napoca, 2001; *Between the Jazz Age and Postmodernism: F. Scott Fitzgerald*, Timișoara, 2003; *Aur din coama Ariadnei – Gold aus Ariadnes Mähne*, ed. bilingvă, tr. Rolf-Frieder Marmont, Cluj-Napoca, 2004; *Jazz Connections in Romania*, București, 2007; *Lusoromână punte de vânt*, Timișoara, 2010.

Repere bibliografice: Constantin Hârlov, *Debutul editorial și conștiința artistică*, „Napoca universitară”, 1978, 1; Dana Dumitriu, *Blândul făuritor de versuri albe*, RL, 1980, 18; Felea, *Aspecte*, II, 297–281; Piru, *Debuturi*, 157–158; Tașcu, *Poezia*, 166–170; Coșovei, *Pornind*, 192–195; Papahagi, *Cumpănă*, 283–286; Ulici, *Prima verba*, III, 14; Țeposu, *Istoria*, 55–56; Negoșescu, *Scriitori contemporani*, 284–287; George Achim, *Între Biedermeier și jazzificare*, PSS, 1995, 8–11; Ioan Moldovan, *Locus amoenus*, F, 1996, 7–8; Pop, *Pagini*, 213–220; Borbély, *Xenograme*, 131–133; Poantă, *Dicț. poeți*, 122–125; Dimisianu, *Lumea*, 386–392; Grigurcu, *Poezie*, II, 112–116; Lefter, *Scriit. rom.*, '80-'90, II, 170–173; Pop, *Viață*, 261–265; *Dicț. scriit. rom.*, III, 191–192; Gheorghe Grigurcu, *Globalismul poetic*, RL, 2003, 43; *Dicț. analitic*, IV, 644–645; *Dicț. Echinoux*, 205–210; Mihail Vakulovski, *În ritm de jazz*, F, 2005, 3; Pop, *Vocile poeziei*, 131–139; Popa, *Ist. lit.*, II, 443. **L.Td.**

MIHALAȘ, Marcel (15.VIII.1937, Tighina – 13.XII.1987, București), poet, eseist, traducător. Este fiul Valentiniei (n. Hartea) și al lui Antonie Mihalaș, economist. A urmat la București liceul și cursurile Facultății de Chimie Industrială din cadrul Institutului Politehnic (1954–1959). Lucrează ca inginer la Uzinele Chimice din Buciumeni și la Uzina de Anvelope Danubiana din București. Din 1965 până la tragica sa dispariție a fost redactor la revista „Gazeta literară”

(„România literară”, din 1968). Afirmarea în literatură a lui **M.** se datorează ochiului colegial, atent și obiectiv a trei poeți, Geo Dumitrescu, Ștefan Aug. Doinaș și Tiberiu Utan, ultimului dintre ei revenindu-i și meritul de a-l fi angajat, în calitatea sa de atunci de redactor-șef, la principala revistă a Uniunii Scriitorilor. Aici îi apar primele versuri în 1964, debutul editorial producându-se în 1967, cu volumul *Nume* (singurul său volum antum de poezii). Sporadic semnează articole de critică literară și eseuri, consacrate unor scriitori contemporani sau clasici, români ori străini (Bălcescu, Dostoievski, Cehov ș.a.). Este autorul unui studiu mai amplu, *Jurnalul ca specie literară. Cazul românesc*. Pentru traduceri din literatura universală a fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1976) și cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1983). A scris, de asemenea, scenariul pentru filmul de animație *Geneză* (1975).

Din volumul *Nume* și în primul rând din cel mai cunoscut text al lui **M.**, *Întoarcerea soldaților*, se degajă sentimentul unui mare consum de energie, de extremă încordare nervoasă. Impresia e de uriaș efort, de parcă s-ar merge contra curentului în apa unui râu vijelios. Poemul se încheie brusc, făcând explozie: soldații se prăbușesc epuizați, ca după o cursă în salturi între două tranșee. Este nevoie de efort pentru a scrie poezie: „Nu pot spune nimic fără sânge”, este nevoie de efort pentru a domina elementele și pentru a te domina. Poetul pare obsedat de primejdia dispersării lucrurilor, a propriei ființe, și se apără strângând legăturile, ale propriei făpturi, dar și cu ceilalți. Chiar un catren de calambur și subtilitate, cum este *Peisaj vechi*, transmite o senzație de tensiune. Autorul e din spița lui Sisif, făcând însă figură singulară: împinge bolovanul îmbrăcat în redingotă. Înainte de a pleca „la lucru”, și-o perie cu grijă, în răgazuri își tamponează fruntea cu batiste de mătase. Dar, prin aceasta, tragedia nu se diminuează. Din când în când el își „încheie rănile”, își regăsește „ținuta militară” (*Întoarcerea soldaților*), dar rănile plesnesc, sub vestonul militar el poartă mereu o proaspătă cămașă de sânge. Rigiditatea, care nu e nici poză, nici nu ține de aparență, nu îngheață jocul sensibilității, ci îi dă, prin contrast, o mișcare mai vie. În jghebul de piatră, suvoiul tragic răsună mai sonor. Efortul perpetuu cu care autorul se identifică e îndreptat spre un scop etic precis. **M.** are un ideal moral, urmărește o paradigmă a acțiunilor de împlinit. În lumina

severă a unei cauze finale, bilanțul e adesea descurajant. Faptele mărunte, ne semnificative, în care s-a risipit și ale căror urme vrea să le acopere în grabă, ca un răufăcător, par să îi copleșească viața și atunci strigă: „Nu vreau să las urme, nu vreau să las”. Versurile din *Nume*, foarte clare, dar nu simple, dezvoltând imagini îndrăznețe, au un sunet grav, caracteristic, de plinătate interioară. Totul e aici plătit până la ultima monedă – poezia nu e nici joacă, nici joc, ci sentiment profund și rană. A doua culegere de poezii a lui, *Între nume și lucruri*, apărută postum și alcătuită, împreună cu reproducerea aproape integrală a cărții din 1967, prima secțiune din *Întoarcerea la cuvinte* (1989) – cealaltă secțiune fiind constituită din eseuri –, îl confirmă din plin ca poet autentic și profund. Conceput inițial ca o carte pentru copii, cuprinzând „poeme pentru preșcolari și pentru oameni foarte mari”, *Iubitelor lucruri* (precum *Solnița*, *Ghetele*, *Cartea*, *Paharul*, *Oglinda* ș.a.) li s-au adăugat opt poeme grupate în *Nume (II)*. Cu toate că între poezii ca *Triciclul Alinei* sau *Mingea* și poeme dense precum *Bălcescu*, *Hölderlin*, *Herder*, *Hegel*, *Descartes* pare să nu fie nimic comun, volumul *Între nume și lucruri* este profund unitar. Explicit, ca în *Lacrima*, *Cercul*, *Izvorul*, *Clepsidra*, *Luminișul*, sau implicit, dimensiunea filosofică e prezentă și în „lucruri”. Semnificativă în acest sens este *Triciclul Alinei*, una dintre poeziile exclusiv „pentru preșcolari”, dar al cărei final înalt este numai „pentru oameni foarte mari”. De semnalat „capacitatea fidelității”, proprie lui **M.** și în planul valorilor literare (pasiunea sa pentru Cehov sau „obsesia Bălcescu”) și, de asemenea, „corespondențele” între eseistică și poezie; eseul de tinerețe consacrat lui Bălcescu, *Tensiunea către prezent*, anticipează poemul *Bălcescu* din *Nume (II)*, așa cum articolul „*Fragmentele...*” lui Herder se continuă liric în poemul *Herder*.

SCRIERI: *Nume*, București, 1967; *Întoarcerea la cuvinte*, îngr. și pref. Valeriu Cristea, București, 1989. **Traduceri:** Zbigniew Herbert, *Versuri*, București, 1976, *Barbarul în grădină*, București, 1980; Didier Decoin, *John Gheena*, pref. Narcis Zărnescu, București, 1983.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, „*Nume*”, CNT, 1967, 20; Laurențiu Ciobanu, [Dan Laurențiu], „*Nume*”, CRC, 1967, 26; Lucian Raicu, „*Nume*”, GL, 1967, 31; Cristea, *Interpretări*, 174–176; Constantin, *Despre poeți*, 179–182; Raicu, *Critica*, 320–323; Simion, *Scriitori*, I (1978), 353–355; Iorgulescu, *Scriitori*, 104–105; *Dicț. scriit. rom.*,

III, 183–185; Ileana Mălăncioiu, *O scrisoare din neant*, RL, 1999, 26; Dimisianu, *Oameni*, 220–226, 235–240. **V.Cr.**

MIHALCEA, Gheorghe C. (19.IX.1938, Dăieni, j. Tulcea – 26.VII.2005, Horia, j. Tulcea), etnograf. Este fiul Marioarei (n. Matei) și al lui Constantin Tudor Mihalcea. După studii teologice la Buzău (1952–1957) și la București, la Institutul Teologic (1966–1972), este profesor de limba și literatura română și preot în Horia, județul Tulcea (1961–1986), profesor de limbile română, franceză și engleză la Seminarul Teologic din Buzău (1986–1991), de unde revine la Horia. Este doctor în filologie cu teza *Poezia colinde-lor – imagine a vechii culturi românești* (1983). Colaborează la „Peuce” (Tulcea), „Revista de etnografie și folclor”, „Analele Tulcei” ș.a.

M. își aduce contribuția la cunoașterea folclorului tulcean, prezentat în cele mai semnificative componente ale lui: poezia obiceiurilor tradiționale prin culegerea *La fântâna de sub deal* (1971), colindele, doinele, cântecele și jocurile prin textele reunite în *La dalba cetate* (1975) și în *Aho, aho, copii și frați!* (1978), iar folclorul nupțial prin volumul *Pe buhaz de mare* (1980), care nu cuprinde, cum se întâmplă în celelalte culegeri, doar melodii și texte, ci și descrierea obiceiurilor, orânduite după principiul funcționalității. Metoda de culegere și editare a textelor, îndatorată lui Al. I. Amzulescu, și configurarea creațiilor populare în sincretismul lor (text și melodie) fac din aceste colecții lucrări importante. Alte câteva volume care includ colinde, basme, povestiri, snoave etc. din mai multe localități din județele Constanța și Tulcea aduc, după anul 2000, noi contribuții la studierea tradițiilor etnoculturale dobrogene, domeniu asupra căruia s-au concentrat toate preocupările lui **M.**

SCRIERI: *Contribuții la cercetarea etnofolclorică a nordului dobrogean*, Tulcea, 1976. **Culegeri:** *La fântâna de sub deal*, Tulcea, 1971; *Flori dalbe, flori de măr*, Tulcea, 1972 (în colaborare cu Aurel Munteanu); *La dalba cetate*, transcriere muzicală Iosif Herța, pref. Al. I. Amzulescu, Tulcea, 1975; *Aho, aho, copii și frați!*, pref. Stanca Fotino, Tulcea, 1978; *Pe buhaz de mare*, transcriere muzicală Gheorghe Oprea, pref. Al. I. Amzulescu, Tulcea, 1980; *Pe luceaua Dunării. Colinde de ceată de la Măcin*, Măcin, 2000; *Sus în slava cerului. Colinde din satul Oltina*, jud. Constanța, I–II, Constanța, 2000–2001; *Prin pometul raiului. Colinde de ceată din Gârliciu*, jud. Constanța, Constanța, 2001; *Fluierul de izbândă. Basme, povestiri și snoave din satul Nifon*, jud. Tulcea, introd. Narcisa-Alexandra Știucă, Constanța, 2003; *Fata de la izvorul limpede. Basme, povești și snoave*

din Horia, jud. Tulcea, îngr. Olimpiu Vladimirov, pref. Narcisa-Alexandra Știucă, Constanța, 2003; *Văr-Viteaz. Tradiții etnoculturale dobrogene de la clacă, basme și povestiri din Cloșca, județul Tulcea*, introd. Narcisa-Alexandra Știucă, Constanța, 2004; *Voinic la trei castele. Tradiții etnoculturale dobrogene de la clacă, basme și povestiri din Florești, județul Tulcea*, introd. Narcisa-Alexandra Știucă, Constanța, 2004; *Pasărea Măiastră-Albastră. Basme și alte narațiuni din Dobrogea de Nord, județul Tulcea*, introd. Narcisa-Alexandra Știucă, Constanța, 2005.

Repere bibliografice: Iordan Datcu, *Gheorghe C. Mihalcea*, „Răstimp”, 2005, 4; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 590–591. **I.D.**

MIHALE, Aurel (7.VIII.1922, Spanțov, j. Călărași – 12.VI.2007, București), prozator. Este fiul Elenei (n. Mitu) și al lui Ignat Mihale, țărani. După absolvirea liceului la Chișinău (1942), se înscrie la Școala de Ofițeri de Rezervă, iar din 1944 participă la război, luptând și pe frontul din Cehoslovacia. Odată încheiat conflictul mondial, abandonează cariera militară, devenind student al Facultății de Litere și Filosofie și, în paralel, al Facultății de Drept din cadrul Universității din București (1945–1947). Este angajat cadru didactic universitar (1949–1954) și primește numeroase atribuții în domeniul cultural, la Uniunea Sindicatelor de Artiști, Scriitori și Ziariști, la Uniunea Scriitorilor, la Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă Socialistă. Va mai fi redactor-șef adjunct la „Viața românească” (1953–1954), în conducerea revistelor „Luceafărul” (1958–1959) și „Gazeta literară” (1962), director al Editurii pentru Literatură. În 2001 a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate literară.

De o tenacitate rară, materializată cel mai adesea în scrieri cu o întindere impresionantă (romane-frescă, trilogii, cicluri epice), **M.** este posesorul unui discurs narativ perfect corelat tematic cerințelor și tendințelor ideologice ale anilor '50 și nu numai. Deși debutul său din 1943, cu versuri antirăzboinice publicate în „Dacia redi-viva”, prefigura o activitate poetică, după 1948 aceasta va fi lăsată deoparte în favoarea construcțiilor în proză, mult mai adecvate, ca formă, experiențelor de viață ce urmau a fi transpuse: ipostaze ale luptei de clasă și ale impunerii noului sistem politico-social, relatări bazate pe evenimente trăite, ca urmare a participării la conflagrația mondială, episoade ale așa-ziselor bătălii „din umbră” purtate de Securitate cu serviciile de spionaj străine. Se pot, astfel, identifica, odată cu succesiunea

principalelor teme dezvoltate de autor în scrierile sale, chiar etapele definitorii ale literaturii române de după 1950 până la schimbarea regimului, transformările paradigmatelor și ale punctelor de interes propagandistic. O primă serie, incluzând nuvele și povestiri – *Vin apele* (1950), *În pragul primăverii* (1952), *Scrisoarea* (1952), *Judecata* (1952) –, apoi romane – *Ogoare noi* (1953), *Floarea vieții* (1954), devenit, în variantă revizuită, *Destin* (1960) –, sunt concepute în limitele stricte ale șabloanelor ideologice, aplicate conștiincios, în detrimentul oricărei posibilități de manifestare a originalității: săteni eliberați de „exploatare” își găsesc pământurile inundate și recolte distruse de foștii „chiaburi”, care sparg un dig de apărare (*Vin apele*) ș.a.m.d. Pe de altă parte, deținător al experienței frontului și având acces la informații puțin cunoscute, scriitorul deplasează permanent centrul de interes documentar al cărților consacrate acestei arii tematice, respectând, cu mare grijă, limitele impuse de istoria „oficială”. Surprinzător și destul de neobișnuit în practica auctorială, traiectul labirintic al operelor lui M. presupune, în majoritatea cazurilor, schimbări de perspectivă asupra evenimentelor consemnate, substituirii de personaje și de caractere, grupări și regрупări de volume, „revizuirii” și „adăugiri”. Trilogiile *Cronică de război* (I–III, 1966) și *Focurile* (I–III, 1977–1978), culegerile de povestiri *Podul de aur* (1964), *Somnul de veghe* (1969), o parte a scenariilor *Batalionul doi* (1957), *Am fost șaisprezece* (1980) sunt scrise cu intenția evidentă de a oferi cititorilor descrierea completă și detaliată a implicării armate a României în război și a consecințelor ce au decurs, în anii imediat următori, din această participare. Deși structurate după scheme și clișee impuse de propagandă, prozele lui M. reușesc să strecoare și informații inedite, mai ales despre starea de spirit și cea materială a armatei române ori despre bătăliile purtate dincolo de Prut. Bun creator de atmosferă și de ample descrieri, prozatorului îi reușește mai ales marcarea contrastelor sau a asocierii peisaj–stare de spirit. Ultima categorie a epicii lui M. include scrieri centrate pe activitatea serviciilor române de contraspionaj din cadrul Securității – *Acțiunea „Hildebrand”* (1979), *Îngerul negru* (1981), *Alertă în munți* (1982) –, expresii ale unei tendințe vizibile de a trece drept reale patriotismul, onestitatea, eroismul lucrătorilor acestei instituții și de a ține sub tăcere implicările vinovate, de ordin politic.

Romane de acțiune, alcătuite după rețetele genului, ele se străduiesc să impună un fals tip de erou: securistul în luptă cu agenții de spionaj străini, care plănuiesc să aducă prejudicii țării. Evenimentele de la sfârșitul lui 1989 au dat ocazia autorului fie de a-și regândi opera (toate ciclurile narative anterioare trec prin procesul revizuirii), fie de a se putea exprima liber, în registru românesc, asupra unor teme precum colectivizarea – *Pământ, pământ...* (I–III, 2001) – sau rolul real deținut de armata română în cel de-al Doilea Război Mondial – *Lada de campanie* (1997) –, teme care acum, în concepția lui M., ar trebui să ducă la „incriminarea directă a structurilor sistemului totalitar”. De asemenea, ciclul *Argus* (I–III, 2002) îl readuce în prim-plan pe Ștefan Varduca, modelul ofițerului de contrainformații integru, pe nedrept trecut în rezervă înainte de decembrie 1989, „pentru incompetență profesională și abuz în serviciu”, deoarece încercase să contracareze acțiunile de spionaj militar, cazurile Șacalul și Eagles, referitoare la o potențială „atacare a bazelor de rachete din Carpați”. În timpul evenimentelor din decembrie 1989, solicitat să ajute la elucidarea misterului apariției unor „semne luminoase” pe cerul României, ofițerul contribuie prin iscusința lui la combaterea diversionilor. Sub pretextul ficțiunii, se încearcă acreditarea uneia dintre interpretările date evenimentelor care au provocat schimbarea regimului politic în România: conspirația unor puteri străine, disimulată ca revoluție.

SCRIERI: *Vin apele*, București, 1950; *În pragul primăverii*, București, 1952; *Judecata*, București, 1952; *Scrisoarea*, București, 1952; *Ogoare noi*, București, 1953; *Floarea vieții*, București, 1954; ed. (*Destin*), București, 1960; *Ultimul asalt*, București, 1955; *Batalionul doi*, București, 1957; *Nopti înfrigurate*, București, 1957; *Fuga*, București, 1963; *Hotărârea*, București, 1964; *Podul de aur*, București, 1964; *Cronică de război*, I–III, București, 1966; *Primăvară timpurie*, București, 1969; *Somnul de veghe*, București, 1969; *Fiecare moare cum vrea*, București, 1970; *Poartă și drum*, București, 1971; *Focurile*, București, 1972; *Pământ însângerat*, București, 1972; *Flamura purpurie*, București, 1973; *Forța ascunsă*, București, 1973; *Nimeni nu moare singur*, București, 1974; *Vatra*, București, 1974; *Focurile*, I–III, București, 1977–1978; *Un mesaj de dincolo de mormânt*, București, 1977; *Acțiunea „Hildebrand”*, București, 1979; *Am fost șaisprezece*, București, 1980; *Îngerul negru*, București, 1981; *Alertă în munți*, București, 1982; *Pământ, pământ...*, București, 1983; ed. I–III, București, 2001; *Șase nopți și șase zile*, București, 1984; *Sarmiza*, București,

1991; *Lada de campanie*, București, 1997; *Cazul „Hildebrand”*, București, 1998; *Lumini și umbre*, București, 1999; *Valențele ontologiei estetice a literaturii și artei*, București, 2001; *Argus*, I–III, București, 2002.

Repere bibliografice: Georgescu, *Încercări*, II, 158–163; Ov. S. Crohmălniceanu, „*Nopți înfrigurate*”, VR, 1958, 3; Eugen Simion, „*Destin*”, CNT, 1960, 43; Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, 220–227; I. Vitner, *Prozatori contemporani*, I, București, 1961, 224–249; Nicolae Manolescu, „*Fuga*”, CNT, 1963, 20; Ardeleanu, *Însemnări*, 100–104; Mihai Ungheanu, *Focul negru*, LCF, 1977, 13; George Muntean, „*Alertă în munți*”, RL, 1983, 10; Mihai Ungheanu, „*Pământ, pământ...*”, LCF, 1984, 4; Fănuș Neagu, *A doua carte cu prieteni*, București, 1985, 252–255; Nicolae Georgescu, *De la soldat la general*, LCF, 1986, 34; Ana Selejan, *Literatura în totalitarism*, Sibiu, 1995, 50–55; *Dicț. scriit. rom.*, III, 193–195; Negrici, *Comunism, Proza*, 165; Popa, *Ist. lit.*, I, 921–922.

C.M.B.

MIHANJ-STERYU, Vanghea (10.XI.1950, Doliani, Grecia), poetă, prozatoare. Este fiica Palihriei (n. Simanj-Mishanj) și a lui Dimitar Mihanj. După absolvirea liceului la Știp, urmează Facultatea de Economie la Skopje, unde locuiește în continuare. Redactor la câteva publicații în aromână, fondatoare a unor asociații culturale, organizatoare a unor manifestări și simpozioane literare și a unor expoziții de pictură (ea însăși e și pictoriță), **M.-S.** a promovat scrisul aromânesc, alcătuiind totodată mai multe antologii de poezie, și nu numai. I s-au acordat premii la festivaluri de poezie din Voivodina, Republica Moldova, România ș.a.

M.-S., care debutează în 1975, scrie în grai aromân, ca și în slavo-macedoneană. În aromână i-au apărut numeroase culegeri, între care *Lilici* (1988), titlu ce trimite la ideea că poezie înseamnă evanescență, fluiditate, delicatețe florală. Poemele de aici, ca și din alte plachete, le-a publicat mai întâi în revista „Zborlu a nostru” din Freiburg, dar mai cu seamă în „Deșteptarea” și „Dimândarea” din București. Spre deosebire de Dina Cuvata, autor cu un talent mai degrabă folcloric, **M.-S.** are o expresie mai elaborată, este preocupată să pună în metaforă relația ei cu sine și cu lumea, în felul în care o face și Kira Iorgoveanu, dar cu un plus enigmatic, ce sporește farmecul spunerii. Fiorul meditației, nota reflexiv-metaforică sunt caracteristici evidente atunci când poeta abordează dragostea de neam și de limbă, ca în *Grailu armănescu*: „Ți ți, pi orizontlu/ Iu mi feciu unoară armână,/ Mi dișteptu cathi noapti/ Și-ascultu ună vazi,/ – Un grai

di largu, di vecl’iu?...// I vazea pâpânilor,/ I grailu armănescu!”. Fără o grijă excesivă pentru „potrivirea” vorbelor, pentru rimă, ritm, poeta urmărește doar să comunice viu, cu un permanent accent de durere, cum sună și transpunerea acestor versuri în română: „De ce, pe orizontul/ Unde m-am ivit ca aromâncă,/ Mă trezesc noapte de noapte/ Și aud un freamăt – Un grai vechi, din adâncuri?...// E freamătul bunicilor,/ E graiul aromânilor!” sau cele din volumul *Ochiul sufletului* (2004): „O, tu neam al meu!/ [...] Murdărit în panteonul timpului/ Scăldat în lumina bisericilor,/ Te-ai oprit acolo unde erele stau pe loc”. **M.-S.** a semnat și multe cărți de poezie pentru copii și adolescenți. Ca prozatoare, se înscrie în categoria autorilor cu o scriitură supravegheată, care recurg în mod obișnuit la metaforă, la parabolă, definitorie atât pentru subiectul abordat, cât și ca discurs personal, cum se vede, bunăoară, și în romanul *Casi fără pârmatsi* (2001).

SCRIERI: *Lilici*, Skopje, 1988; *Lândurică*, Skopje, 1989; *Vreari fără mardzină*, 1990; *Trâdzeri*, Syracuse (NY, SUA), 1992; *Brojalka*, Skopje, 1996; *Agârshiti chicuti*, Skopje, 1998; *Chindisite mirâch*, Skopje, 1998; *Vârdzâ pi suflit*, Skopje, 2000; *Casi fără pârmatsi*, Skopje, 2001; *Ochiul sufletului*, Târgoviște, 2004; *Cale câtră lunjina (Patot kon svetlinata)* (în colaborare cu Anita Shteryova-Dravovich), Skopje, 2006; *Steali di mârdezeali (Svezdi od monistri)*, Skopje, 2007.

Repere bibliografice: Cândroveanu, *Aromânii*, 122–130; Marius Chelaru, [Vanghea Mihanyi-Steryu], „Poezia”, 2007, 4, CL, 2008, 2, CRC, 2009, 2.

Hr.C.

MIHĂESCU, Gib I.

(23.IV.1894, Drăgășani – 19.X.1935, București),
prozator, dramaturg.

Fiu al Ioanei (n. Ceașescu) și al lui Ion Mihăescu-Stegaru, avocat, viitorul scriitor (al cărui prenume la naștere este Gheorghe) este unul din cei doisprezece copii ai unei familii oltenești cu rădăcini istorice: bunicul dinspre tată, un anume Preda Stegaru, ar fi luptat alături de Tudor Vladimirescu, în vreme ce mama, fire profund religioasă, era fiica

unei boieroaiice călugărite la Mănăstirea dintr-un Lemn – de unde sensibilitatea aparține și educația religioasă ale copilului, reflectate mai târziu în opera literară. Școala primară o urmează în Drăgășani (1901–1905), după care este înscris la Liceul „Carol I” din Craiova; nu se adaptează însă prea bine vieții departe de casă, fiind nevoit să repete anul al doilea (1905–1907). În toamna lui 1907 este mutat la liceul din Slatina, unde, sub supravegherea rudelor, obține rezultate școlare foarte bune, pentru ca, în 1908, să fie transferat la Liceul „Alexandru Lahovary” din Râmnicu Vâlcea și, apoi, iarăși la Craiova (1909), oraș în care își încheie studiile gimnaziale (1911). Este perioada debutului absolut al scriitorului, produs în „Ziarul călătoriilor și al întâmplărilor de pe mare și uscat” cu o încercare în proză intitulată *Pe fluviul amazoanelor*, sub semnătura G.I.M.-Stegaru (6 august 1908). Începând din 1911 urmează secția clasică a aceluiași liceu craiovean „Carol I”, luându-și bacalaureatul în vara lui 1914. În toamnă se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din București, la presiunile tatălui, care, fire pragmatică, și-l dorea urmaș în Baroul de Drăgășani – ceea ce, între 1926 și 1929, s-a și realizat într-o anume măsură; tot acum se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie. Anii 1915–1916 reprezintă epoca lipsită de griji a vieții tânărului, care, stipendiat de tată, își amână mereu examenele și duce o existență boemă, transpusă mai târziu în romanul *Zilele și nopțile unui student întârziat* (1934). Odată cu intrarea României în Primul Război Mondial, este mobilizat și urmează Școala de Ofițeri în Rezervă din Botoșani, la sfârșitul căreia dobândește gradul de plutonier major (mai 1917); trimis pe frontul din Moldova cu un regiment de infanterie, ia parte la luptele de la Mărășești și Muncel, primind o decorație pentru bravură și fiind înaintat la gradul de sublocotenent. Între ianuarie și martie 1918 unitatea sa, dislocată în Basarabia, asigură paza unui sector de graniță de pe Nistru, episod care lasă urme adânci în memoria scriitorului: atât nuvela *Troița*, cât și romanul *Rusoaica* (1933) își au originea în experiența acestei perioade. Demobilizat, își reia, începând din toamnă, studiile în drept la București. Intră în cercul revistei „Luceafărul”, unde, în ianuarie 1919, citește prima variantă a nuvelei *Vedenia*, debutând apoi, oficial, în paginile publicației la 15 februarie cu povestirea *Linia întâi*. În luna iunie a aceluiași an se alătură lui Cezar Petrescu – de a cărui prietenie avea să se bucure

întreaga viață – în redacția revistei „Țara nouă”; însă, în urma unui conflict cu patronii politici ai gazetei, cei doi părăsesc Capitala și se stabilesc la Cluj (1920), unde, după trecerea prin mai multe redacții („Înfrățirea”, „Voința”), M. îl sprijină pe Cezar Petrescu în efortul de înființare a revistei „Gândirea” (1921). Publică, în paralel, atât producții literare, cât și articole, cronici dramatice și recenzii în „Voința”, „Gazeta Ardealului” și „România”. În 1923 își ia licența în drept și pleacă să profeseze ca avocat la Chișinău (decembrie 1923 – martie 1924). După moartea tatălui se întoarce la Drăgășani, unde este angajat profesor suplinitor la o școală de ucenici (decembrie 1924). Căsătorit, în noiembrie 1925, cu Elena Ioana Stănescu, fata unui fost primar al orașului, practică sporadic avocatura în calitate de reprezentant al Primăriei. Anii de relativă stabilitate materială îi îngăduie să scrie și să publice (în „Gândirea”, „Viața românească” și „Scrișul românesc”) povestirile și nuvelele care i-au adus consacrarea, printre care *La „Grandiflora”*, *Urâtul*, *Scuarul* și *Poarta de fier*. În 1929 se mută la București, unde, după apariția în volume a nuvelor, începe să se bucure de recunoaștere literară. Perioada 1930–1935 reprezintă epoca activității de romancier a scriitorului, încununată cu Premiul Societății Scriitorilor Români pentru romanul *Rusoaica*. Moare de ftizie în octombrie 1935, lăsând în stadiu de proiect un roman (*Vămile văzduhului*, din care tipărise un fragment în „Gândirea”) și o nouă culegere de nuvele.

Publicate, cu precădere, în revista „Gândirea” înainte de a fi incluse în volumele *La „Grandiflora”* (1928) și *Vedenia* (1929), nuvelele lui M. convertește în progresie narativă crescendoul halucinației și obsesiei: punând în scenă personaje cu psihologii elementare, a căror existență se desfășoară sub semnul repetitivității și al automatismelor comportamentale, autorul urmărește, cu minuția clinicianului preocupat mai degrabă de „viața” maladiei decât de suferințele victimei, procesele de pierdere a controlului realității și de disoluție a conștiințelor târâte de vertijul ideilor fixe și al închipuirilor morbide. Considerată din perspectiva psihologiei creației, literatura lui M. ilustrează ceea ce G. Călinescu numea, în *Sensul clasicismului*, temperamentul „esențialmente romantic” al scriitorului român, care „recurge la trucuri dimensionale, la acel procedeu de a privi cu telescopul, direct sau întors, văzând uriaș de mic sau nemărginit de mare”. Rezultatul

este „viziunea în diformitate, care e în fond un pathos, o stare de frenezie gratuită, traductibilă în cuvinte abstracte de mărime: imens, uriaș, grandios, cosmic, uluitor”. Respinsă ca lipsită de orizont estetic de E. Lovinescu („destoinicia de a crea obsesii și de a determina stări sufletești morbide, halucinate, incontestabilă de altfel, s-a prefăcut de pe acum, la un scriitor atât de tânăr, în manieră”) și primită cu rezerve, din perspectiva structurării artistice, de Pompiliu Constantinescu („nodul vulnerabil al metodei d-lui Mihăescu se află tocmai în îmbinarea realului cu halucinantul”), explorarea de către **M.** a dimensiunii maligne a imaginației mizează pe fascinația exercitată de mecanica sumbră a amplificării distructive, a cărei paradigmă este constituită, așa cum a remarcat, într-un studiu din 1935, Șerban Cioculescu, de curgera implacabilă a împlinirii destinului: „arbitrare poate, în punctul lor de plecare, povestirile lui Gib I. Mihăescu se susțin printr-o logică interioară ineluctabilă, de domeniul fatalității”. În acest orizont de creație, complexitatea caracterologică și devenirea interioară ale personajelor, esențiale pentru viziunea epică realist-obiectivă, lasă locul schematismului, stereotipurilor, mecanicismului și tușelor grotesc-caricaturale, trimițând la umbrele neliniștitoare ale goticului și la deformările naturaliste, înainte de a deveni, la începutul secolului al XX-lea, procedee ale expresionismului. În același timp creșterea organică a acțiunii, asociată în chip curent cu proiecția în estetic a edificiilor social-relaționale, este convertită în răsucire convulsivă și alunecare precipitată înspre epilogul funest al autismului, schizofreniei și nebuniei. În *Semnele lui Dănuț*, de pildă, șeful gării din Bobeni, personaj abulic, căruia, „nu o dată, din pricina semnelor, i se întâmplase să confunde năzăririle sale cu realitatea”, este absorbit treptat de universul fantastic al nălucirilor, presimțirilor și halucinațiilor. Așteptându-și, în ajunul Crăciunului, singurul vâstar rămas în viață – o fată care trebuie să sosească cu acceleratul de la pensionul din Craiova –, protagonistul rătăcește de pe peronul înghețat în sala telegrafului într-o stare de tulburare anxioasă a cărei tensiune proiectează în „mintea-i halucinantă” imaginea din ce în ce mai dilatată și sinistru detaliată a morții copilei, doborâtă de friguri sub privirile compătimitoare ale pasagerilor: „Și el o așteaptă de Crăciun, bietul om!...”. Desprins definitiv de real și torturat de țâcănitul acelor telegrafului care dublează, „cu aceeași încăpățănată perseverență repede clipeală a ochiului stâng”, personajul greșește ordinele

de liberă trecere și provoacă în realitate catastrofa feroviară imaginată. În *Întâmplarea* moșierul Mihai Glogovan, fire trândavă și indolentă, cade pradă aceleiași hipertrofii a imaginației – închipuirii ca „echivalent al unei demonii laicizate, psihologizate [...], care surpă omul pe dinăuntru” (Nicolae Balotă). Măcinat de jocurile aparent benigne ale unei fantezii sterile, Glogovan transformă speculațiile pe marginea zvonului conform căruia în pădurea care desparte conacul de oraș s-ar fi cuibărit o ceată de tâlhari într-o plăsmuire halucinator-anticipatoare a cărei urzeală delirantă, trecută pe rând prin categoriile posibilului, probabilului și, fatalmente, necesarului, deformează patologic realitatea. Iar întâmplarea închipuită, ivită din curiozitatea morbidă privitoare la posibilele reacții ale soției sale, Fantoșa, într-o situație-limită („Admitem că ne-ar fi atacat, reluă el încăpățânat. Și că le făceai grații, cum spui. Și ei puneau ochii... Și pe mine mă dezarmau, mă imobilizau...”), se petrece întocmai pe drumul întoarcerii către conac – el este tâlhărit, iar nevasta îi este batjorcorită. Finalul nuvelei suprapune faptul și fantasma în noaptea nebuniei: „ochii lui Glogovan clipesc acum străini de orice înțelegere: acolo, *înăuntru*, el bâjbâie neconținut în noaptea înfiorătoare a codrului nesfârșit”. Convingerea scriitorului că imaginația, cultivată sistematic, are capacitatea miraculoasă de a produce realitate în sensul cel mai larg al cuvântului se vedește cvasiprogramatic în nuvelele *Poarta de fier* și *Sfârșitul*, a căror acțiune se desfășoară aproape exclusiv în mintea personajelor, victime ale propriilor temeri și neliniști autodistructive; rezultatul travaliului artefactual este însă o „realitate” echivocă, tulbure și instabilă, care, născută dintr-o sensibilitate de natură obsesională, poartă pecetea unui necruțător proces de deformare, contorsionare și desfigurare. Impresia generală este una de nesiguranță și angoasă, fără ca, totuși, viziunea autorului să poată fi asociată în vreun fel celei freudiene. Astfel, în *Poarta de fier*, Botoran, silit să petreacă o lună de concentrare în cazarmă, transformă o efemeră și nejustificată temere că nevasta l-ar putea înșela într-o desfășurare narativă trăită cu maximă intensitate de dublul său imaginar, care, asemenea unui spectru, își întâmpină consoarta noaptea la gară și o însoțește apoi pe străzile întunecate ale orașului până la împlinirea fatală, în brațele unui „domn spilcuit”, a gândului sumbru. În *Sfârșitul* Grigore Bârnea, proaspăt divorțat de Mada, urmărește în închipuirea-i înfierbântată de gelozie cum

fosta lui soție răspunde, în parcul orașului, avansurilor erotice ale lui Gorăscu – personajul trezindu-se în cele din urmă din delirul imaginar învățat în ușa turnantă a cârciumii din care, buimăcit de efectul coniacului, nu apucase nici măcar să iasă. Ceea ce dislocă personajele lui **M.** din lumea realului – o lume în care, lipsite de adâncime identitară, nu pot tinde nici către statutul de eroi realiști, și nici accede la stadiul de „caractere” în sens clasic, reduse fiind la condiția de „fantoșe” (Pompiliu Constantinescu) – este, de obicei, sentimentul maladiv al proprietății și posesiunii. Atașați de obiectele stăpânirii lor până la identificare și contopire, actanții din nuvelele lui **M.** suferă, confrunțați cu iminența sau doar cu probabilitatea, oricât de îndepărtată, de a fi deposezați de ceea ce le aparține, o traumă majoră, care, debutând printr-o fisură aparent banală (o fantezie ludică a lui Glogovan în *Întâmplarea*, o temere a lui Grigore Bârnea în *Sfârșitul*, o bănuială a lui Rărunc în *Scuarul*), avansează vertiginos către destrutturarea și destrămarea finală a personajului. Iar ipostaza generică a crizei egotice, surprinsă cu acuratețe chirurgicală de un scriitor „fixat asupra unei probleme unice, semn neîndoielnic al personalității” (Șerban Cioculescu), este schisma erotică. Provoacă destabilizarea unității imaginare a eului, erosul evoluează, în prozele lui **M.**, malign-metastatic, în excrescențe și necroze opuse uniunii mitice a sufletelor, căci, pentru personajele sale masculine, iubirea nu înseamnă comuniune sau dăruire, ci luare în posesie, dominare brutală și control absolut. Victime ale sclaviei matrimoniale (a cărei figură emblematică este nevasta infidelă din *Frigul*), femeile apar ca simple obiecte, medii de reverberație ale monologurilor paranoic-autiste ale unor soți tiranici; părți inseparabile ale ființei imaginare a bărbatului, tentativele acestora de desprindere, îndepărtare și separare – reale, sau, cel mai adesea, închipuite – nu pot aduce însă decât năruirea conturului iluzoriu al eului masculin care, edificat narcisic, nu poate subzista în afara ecoului propriului discurs. Este ceea ce se întâmplă în *Vedenia* – termen cu reverberații multiple în opera scriitorului, care acoperă întreaga gamă negativă a imaginarului, de la impresiile neliștitoare și fantezia febrilă din *Întâmplarea* la reprezentările fetișist-obsesive din *Între porțelanuri*, unde personajul central, căpitanul Naicu, ofițer fanfaron, plin de vitejie în discuțiile de cârciumă, însă umilindu-se în fața superiorilor pentru a scăpa de

Pe front

participarea directă la război, îi pregătește mult mai tinerei lui soții o farsă sinistă, trimițându-i o telegramă care o anunță de moartea sa pe front. Gonind apoi spre casă cu satisfacția perversă de a fi conceput și organizat cea mai reușită glumă a vieții, „o păcăleală gigantică, monșer, să i se pară că într-adevăr a văzut pe dracu!”, Naicu se furișează, după miezul nopții, în propria-i curte, decis să joace rolul strigoiului venit să-și bântuie consoarta; femeia, înnebunită de durere și groază, se refugiază în brațele vâjnoase ale ordonanței. Năucit de grotescul situației pe care el însuși a provocat-o, Naicu, rămas cu fața lipită de geamul ferestrei, se metamorfozează în chiar vedenia ale cărei mișcări dezarticulate și rânjet sinistru Aurelia le urmărește paralizată de spaimă și le atribuie „vieții de dincolo de mormânt, de existența căreia nu se îndoie niciodată”. Aceeași criză a eului masculin, manifestată drept „criză a puterii virile” (Al. Andriescu) și drapată în simptomele și ipostazele geloziei, se constituie în

miezul dramatic al celei mai ample nuvele a lui M., *La „Grandiflora”*. Convins că nevasta îl înșală cu prietenul său Ramură, Sava Manaru, proprietar de vii și figură centrală a orașelului de provincie unde, în „grădina” de vară a domnului Alexandru Cocoșel, bărbații cu oarecare stare își petrec serile savurând specialități la grătar și degustând vinuri de soi, declanșează o adevărată vânătoare a răzbunării, căreia îi cad pradă, într-o cursă paranoic-donjuanesca, soțiile tuturor tovarășilor de petreceri. Neîmbălzit până în momentul în care reușește, prin cinism și brutalitate, să o posedă pe singura femeie care îi rezistă, doamna Moraru (care, de rușine, se sinucide), Manaru înfăptuiește, în cele din urmă, unicul gest de răzbunare adecvat – confruntarea și uciderea amantului soției –, încheindu-și parcursul delirant al imoralităților, nelegiuirilor și infamiilor cu privirea fixată pe zidul bisericii pe care este zugrăvită, în nuanțe de roșu întunecat, imaginea pedepsei care le așteaptă în viața de apoi pe femeile adultere. Cu dimensiuni apropiate de cele ale unui roman, nuvela se impune mai cu seamă prin talentul autorului de a crea atmosferă și de a reconstitui realist, din unghiuri selectate cu inteligență regizorală, intrigile mărunte și pasiunile elementare ale vieții de provincie. În acest sens, „personajul” central al scrierii este chiar „Grandiflora” – „grand cinema și teatru de vară [...], zeița nocturnă a atâtor chefuri și-atâtor delicioase măruntaie de berbec sau de vacuță fragedă” –, unde, pe fundalul serbărilor bahice, cu pahare ciocnite des și cuțite „pătrunzând tăioase în mușchiulețele cu sânge”, se derulează scenele caricatural-burlești ale fanfaronadelor erotice, rivalităților, conjurațiilor de paradă și confruntărilor dintre exponenții lumii masculine locale. Remarcabile sunt, în acest sens, episodul explicației încordate dintre Manaru și Ramură, urmărită din spatele gardului de comesenii refugiați la timp dinaintea furtunii, și care, dându-și coate și șușotind, se prăbușesc cu gard cu tot, într-o scenă încărcată de „gestică expresionistă” (Nicolae Balotă); sau sceneta de un comic buf în care, hotărâți să-și răzbune onoarea, bărbați cu nume caragialești (Zambiloiu, Ignătescu, Mărunțache) se angajează prin jurământ, „livizi, cum le șade bine unor conspiratori”, să-i administreze o lecție contondentă lui Manaru. Socotită de majoritatea criticilor nuvela cea mai reprezentativă a lui M., *La „Grandiflora”* se detașează, prin respirație epică și prin calitatea de primă mână a observației mediului social,

de rigiditatea sumbră și schematismul fabulatoriu proprii prozelor anterioare și deschide calea către romanele de mai târziu. De cealaltă parte, amestecul dintre realitate și halucinație, marcă definitorie a scrisului lui M., își găsește expresia estetică desăvârșită în *Troița*. Inspirată din evenimentele războiului, nuvela, emancipată de neajunsurile semnalate de Pompiliu Constantinescu sau de E. Lovinescu, reușește să creeze senzația, specifică literaturii fantastice, de suspensie heterotopică și ezitare a cititorului înaintea perspectivelor ontologice multiple. Efectul este realizat prin intermediul închipuirii naive și predispuse la fantazare a dascălului Pălălaie, care, surprins de furia stihiiilor naturii într-o misiune de patrulare pe câmpia Nistrului, amestecă halucinațiile morții prin îngheț cu nălucirile și viziunile unei minți înspăimântate, populate de evenimente evanghelice, amintiri răscolitoare ale zilelor de sărbătoare de acasă și scene înfățișând încreștarea finală dintre marile împărății ale lumii de dincolo. Delirul mistic al dascălului, declanșat de flăcările unei troițe incendiate de tovarășii săi pentru a se încălzi, îi prilejuiește scriitorului crearea unei „excepționale pagini de prăbușire apocaliptică, folosind elementele naturii răscolite și eresurile populare” (Al. Andriescu).

În romanele lui M., publicate într-un interval de numai cinci ani (din 1930, când este tipărit la editura Națională S. Ciornei *Brațul Andromedei*, până în vara lui 1935, când apare, cu numai câteva luni înainte de moartea scriitorului, *Donna Alba*), conflictul generic din prozele scurte – a cărui desfășurare graduală, ce culminează cu destrămarea fatidică a personajelor masculine, trimite la tiparul tragediei clasice – este reelaborat în sens realist-obiectiv. Integrate mediului conceptual al creației realiste, obsesiile, vedeniile și halucinațiile din opera nuvelistică sunt transmutate simbolic și subsumate, în acord cu resorturile unei inteligențe artistice fascinate de dimensiunea erotică a existenței, idealului femeii inaccesibile. Fie că este vorba de Ragaia, locotenentul impetuos și viril din *Rusoaica*, de Mihnea Băiatu, eternul student în drept din *Zilele și nopțile unui student întârziat*, de Andrei Lazăr, profesorul inocent și timid din *Brațul Andromedei*, sau de Mihai Aspru, plebeul obstinat din *Donna Alba*, eroii narațiunilor romanești ale lui M. sunt angajați cu toții, în contexte dintre cele mai diferite, în urmărirea neobosită a unei himere, a unei plăsmuiți enigmatice a feminității care transcende condiția lor

existențială, orientându-le tiranic gândurile și absorbindu-le energiile cu amăgirea unei împliniri niciodată atinse. În același timp însă, edificată pe temeuri ce singularizează, imaginar și stilistic, scrierile anterioare – obsesia erotică, amplificarea delirant-fantasmatică și propensiunea către caricatural și grotesc –, substanța romanelor reflectă incongruența dintre viziunea autorului și realismul canonic, disonanță tradusă de Pompiliu Constantinescu în formulele paradoxale ale „lucidității onirice” și „halucinației realiste” („n-aș găsi o formulă mai potrivită spre a-i surprinde originalitatea [de romancier], decât aceea de halucinație realistă”), iar de G. Călinescu în observația, subliniată prin reluare în *Istoria literaturii...*, a „naturii poetice” a suflului ce traversează producțiile epice ale scriitorului. *Brațul Andromedei* este, în datele sale structurale, un roman de observație socială: într-un oraș de provincie, modelat după Drăgășanii în care s-a născut și a profesat ca avocat scriitorul, pasiunile politice activate de iminența alegerilor determină

intrarea simultană în scenă, la reuniunea din casa domnului Vucol Cornoiu – șef al celui mai important partid local, deputat și viitor ministru –, a tuturor personajelor cu pondere în economia narațiunii, poziționate în funcție de interese mărunte de afirmare și parvenire. Închegate într-un tablou realist ce reține atenția, ambiția lui Nae Inescu, profesor de geografie și avocat lipsit de clientelă, de a ajunge inspector școlar, siguranța de sine a lui Porumbacu, care se instalează în fruntea listei de senatori invocând „disciplina” de partid și „ascultarea oarbă față de șef”, sau panegiricul pe care avocatul Necșulea i-l face patronului său politic („centrul va trebui să țină în seamă că în viitoarea constelație ministerială șeful nostru mult iubit e necesar să-și aibe locul său bine definit și nu unul din cele secundare”) trimit la *O scrisoare pierdută*, a cărei amprentă comico-satirică marchează, cu sau fără intenția autorului, întregul episod. Desfășurarea cât se poate de previzibilă a adunării patronate de Vucol Cornoiu – tipul clasic al arivistului, „personaj de întinsă suprafață și putere chiar acum în opoziție” – este complicată de apariția, exotică în context și antitetică funcțional, a lui Andrei Lazăr, profesor de matematică și astronom amator. Fire idealistă și timidă, „cu fruntea exagerat de înaltă, cu ochii mari, așternuți de un straniu luciu, intens, negru, neliniștitor”, Lazăr atrage atenția Zinei, aflată, după căsătoria de conveniență cu Cornoiu, în căutarea iubirii romantice. De aici înainte, scenele romanești, elaborate cu instrumente stereotip-realiste, încep să capete reflexele binecunoscute din nuvele, astfel încât dezvoltările obiective ale acțiunii (spectacolul vieții de provincie din salonul Tinei Nedan, unde se declamă versuri romanțioase, cariera de ministru a lui Cornoiu la București și șantajul la care este supus demnitarul de studentul Nenoveanu, care țintește un post de profesor în Capitală) alunecă, încetul cu încetul, pe planul al doilea; totodată, eroii își pierd posibilă complexitate caracterială în favoarea unei structuri interioare monodimensionale, edificată pe temeiul instinctual al atracției erotice. Constituită în unica preocupare a personajelor, goana neîntreruptă după femei – reprezentată caricatural în donjuanismul trivial al lui Nae Inescu (care, râvnind la Zina, nu ezită să profite, într-un act de transfer libidinal, de propria-i servitoare) și transpusă de Grigore Nedan, cu exemple luate din istorie și mitologie, în teoria simplistă a „femeii înalte”,

în spatele căreia se ascunde, uriașă și monstruos-dominatoare, zeita – devine, în cazul lui Andrei Lazăr, atracție obsesivă către femeia ideală. Spirit maniacal ce-și împarte existența între construirea unui *perpetuum mobile* și contemplarea prin ochi a spațiilor infinite ale constelațiilor, Andrei Lazăr, zdruncinat de interesul neașteptat pe care i-l acordă cea mai frumoasă femeie din oraș, trece „de la demența științifică la aceea erotică” (Pompiliu Constantinescu), focalizând asupra Zinei Cornoii intensitățile propriilor fixații și echivalând sublimul dorinței cu prăpastia care îi separă pe cei doi în plan social. Finalul romanului reia, în cheie obiectiv-realistă, deznodământul din *Întâmplarea*: observator involuntar al scenei în care Zina, vindecată de romanțiozitate, îi cedează lui Nae Inescu, Andrei Lazăr se sinucide, justificând astfel teza apartenenței personajului la galeria, bogat reprezentată în literatura română de dinaintea Primului Război Mondial, a inadaptabililor. Izbânda creatoare majoră a lui **M.** este însă *Rusoaica*, scriere epico-lirică în care „vedenia” ce guvernează despotice imaginarul prozelor scurte ia forma frumuseții feminine fantasmatică, îndepărtată și sibilinică – ideal erotic și estetic în aceeași măsură. Remarcată încă de la primele cronici, impresia de soliditate a romanului – răsfântă, deopotrivă, asupra tramei narative și personajelor – provine dintr-o intervenție de planuri și perspective: în contrast cu creațiile precedente, solitudinea interioară și schizoidia, atribute emblematice ale personajelor nuvelistice și, apoi, ale lui Andrei Lazăr, sunt, în *Rusoaica*, transmutate și proiectate în lumea reală în forma izolării unui grup de soldați și ofițeri trimiși, sub comanda locotenentului Ragaiac, să supravegheze un sector de graniță de pe Nistru. Rezultatul este spectaculos: ceea ce înainte dădea impresia de straniu, fantasmagoric, nenatural și, în ultimă instanță, patologic și grotesc, devine, odată cu resubordonarea imaginarului în relația cu realul, într-un tot verosimil, acceptabil și plauzibil; altfel spus, ceea ce într-o lume așezată se traduce drept dereglare, disfuncționalitate și infirmitate ale individului desprins de realitate, în condițiile claustrării dobândite dintr-o dată justificarea – și, în perspectivă estetică, ponderea memorabil-representativă – a atitudinilor și reacțiilor firești ale omului constrâns să trăiască în afara civilizației. Ca urmare, schematismul, adesea supărător, al prozelor scurte se transformă, printr-o vrajă care este aceea a marii

literaturi, în construcție artistică solidă, iar excesul și vertijul trăirilor interioare ajung să dea „o impresie finală de copleșitor, de unic, care depășește analiza parțială” (G. Călinescu). Esența personajelor lui **M.** este însă, ca pretutindeni în scrierile sale, aceeași: evoluând pe lungimea unei singure corzi, în ciuda încercărilor autorului de a-i conferi substanță intelectuală lui Ragaiac (care comandă unei librării din București, în așteptarea ordinului de plecare, „Sfânta Scriptură, Coranul, Iliada și o grămadă de texte latinești și grecești, cu două enorme dicționare”), ele profită de izolarea impusă și o folosesc drept pretext pentru a-și justifica, în fața lumii și a propriilor conștiințe, preocupările sexuale obsesive și erotismul supradimensionat. Căci hotarul Nistrului – teritoriu al neastâmpărului și al forfotei clandestine, un *no man's land* al contrabandiștilor, spionilor și proscrisilor protejat de meandrele leneșe și zăvoaiele fluviului – nu este decât cadrul echivoc, cețos și misterios, pentru proiecții imaginare și vise. Un spațiu lipsit, în fapt, de determinări, un „limb” în care femeile din cătune fără nume, tănuite în vegetație, au disponibilitatea erotică și aura seducător-enigmatică a naiadelor și driadelor, dezlănțuind instinctele primare și provocând energiile masculine să-și desfășoare, în orizontul cvasi-oniric al absenței oricărei cenzuri conștiente, întregul potențial al virilității. În acest sens *Rusoaica* este, pentru a-l parafraza pe G. Călinescu, „un adevărat roman de (psih)analiză”. De cealaltă parte, angajați cu frenezie în vânătoarea erotică, bărbații din romanul lui **M.**, de la simplii soldați la locotenentul Iliad și de la plutonierul Gârneață la caporalul Marinescu (inițiatorul lui Ragaiac în lumea exuberantă a extazelor carnii), trăiesc până la uitarea de sine, asemenea tovarășilor lui Ulise, beția senzualității în brațele unor Măriuca ori Anuța lubrice și nesfârșit multiplicată – nimfe așteptând, încărcate de dorință mereu neistovită, sub sălcii cu „ramurile revărsate”, pe prispe răcoroase sau printre clăi de fân. Între ele, „hamadriada” Niculina Bălan, specie de *femme fatale* cu ochi „negri ca păcura”, strălucind de o „lumină stranie”, exercită asupra locotenentului-narator atracția irezistibilă a nevastei de contrabandist care adaugă însuflețirii patosului dimensiunea enigmatică a conștiinței cu care împacă rolul de amantă cu cel de soție devotată; comportamentul ei provocator îl împinge pe Ragaiac – stăpânit de orgoliul elementar de a-și elimina competitorul – să declanșeze o scotocire

sistematică a sălbăticiilor Nistrului la finele căreia, într-un deznodământ ce urmează unei încordări epice bine conduse, Serghe Bălan este prins și întemnițat. Dincolo de femeile în carne și oase, Ragaiac pândește însă înfrigurat, scrutând fețele supte de oboseală ale refugiaților alungați de teroarea bolșevică, apariția „Rusoaiței”: „Iarna trebuia să vină odată, mă gândeam. Atunci va sosi ea. Alune-când pe vadul de gheață lucioasă, printre tufișurile de chiciură, în cadrul iernatic, în care poate să-i stea bine unei Rusoaice.” Năluca desprinsă din romanele și povestirile lui Dostoievski, Tolstoi și Andreev – împrumutând, pe rând, trăsăturile Annei Filipovna din *Idiotul*, ale Natașei din *Război și pace*, ale Zinei și Dariei din *Posedații* ori ale Grușenkăi din *Frații Karamazov* –, o „studentă anarhistă [...] speriată de realitatea idealului ei social” sau, „dacă ar fi fost ca întâmplarea să se împlinească întocmai, întocmai după gându-mi, [...] o subțire cazacă palidă, cântând și acompaniindu-se din ghitară, așa ca într-una din micile povestiri vânătorești ale lui Turgheniev”, „Rusoaica” este femeia misterioasă și morganatică a imaginației și reveriei, silueta fantasmatică al cărei chip nu se încheagă decât pentru a se destrăma iar și iar, în ritmul neobosit al valurilor și pulsațiilor dorinței. Imaginea ei, învăluită în aura difuză a idealului, nu poate fi întrezărită și reconstituită decât pe fragmente, pentru că, asemenea Diane surprinse de vânătorul Acteon, contemplarea sa directă i-ar copleși și distruge pe muritori: „Când am desăvârșit fragmentul unei tâmpole, îmbinarea sprâncenelor sau vreo bucată de profil, alcătuirea se năruie în partea cealaltă. În totalitate, figura ei e veșnic estompată pentru mine; un vâl înșelător o acoperă. Izbutesc să-l dau la o parte pe-alocuri, dar niciodată de tot. [...] Cel care ar descoperi-o dintr-o dată, ar cădea fulgerat: Iliad a și fost redus la starea de cadavru”. Întrupată efemer în Valia, refugiata plăpândă și plină de păduchi căzută în mâinile locotenentului Iliad – care nu o recunoaște însă ca atare decât atunci când Ragaiac voalează, în lumina difuză a imaginației, tăietura prea limpede a memoriei sale –, „Rusoaica” nu poate trăi în aerul coroziv al realității și, întoarsă din drum din ordinul pragmaticului colonel Tătăranu, dispare înecată în apele Nistrului. Având contururile canonice ale unei proze obiective, romanul lui M. restituie modernității literare viziunea creatoare a liricii trubadurești: acuzat de insistență asupra scenelor explicit erotice, scriitorul nu depășește marginile

de îndrăzneală ale unor Guillaume de Poitiers, Bernard de Ventadour, Raimbaut d'Orange sau Jaufré Rudel, în operele cărora devoțiunea spirituală și idealismul nu exclud dragostea senzuală, voluptatea și impudoria. *Rusoaica* este un „romanț”, în care sublimul și lubricul coexistă fără dificultăți, antinomii sau contradicții în trăirea amorului liber, descătușat de orice îngrădiri sociale sau morale. Ultima scriere românească a lui M., *Donna Alba*, proiectează, cu rezultate mai puțin meritorii, misterul și intangibilitatea idealului feminin în altitudine aristocratică și incompatibilitate socială. Elaborată sub influența succesului obținut, în primii ani ai deceniului al patrulea interbelic, de literatura lui Camil Petrescu, intriga narațiunii îl contrapune, asemenea conflictului din *Suflete tari*, pe Mihai Aspru, studentul în drept de extracție modestă, distanței și misterioasei Donna Alba – Alba Russet Ypsilant, soția prințului Georges Radu Șerban, descendent de domn, acum ruinat și decăzut în postura de avocat al protipendadei bucureștene. Purtat de aceeași fascinație a femeii superioare care îl stăpânește pe Andrei Pietraru, dublată însă de un patetism degradat în retorism bombastic, care o înalță pe Alba pe pedestalul „prototipului”, al „existenței suprareale”, al „minunii totale, indiferent de atributele-i divine contemplate în parte”, Aspru țese în jurul femeii dorite un păienjenis de tactici și strategii născute din febrilitatea unei imaginații adolescente. Iar finalul pueril al cărții – cucerirea trofeului mult râvnit în condițiile în care, în chip cât se poate de convenabil, prințul Georges Radu Șerban se sinucide – îl îndepărtează definitiv pe scriitor nu numai de orizontul intelectual al unui Camil Petrescu, dar și de înălțimile estetice ale propriei sale viziuni românești, ale cărei interes și seducție, transpuse exemplar în *Rusoaica*, constau tocmai în transparența și eterna inaccesibilitate ale idealului. În calitate de dramaturg, M. este autorul unei singure reușite notabile, *Pavilionul cu umbre*, care, pusă în scena Naționalului bucureștean în martie 1928, cu Marioara Ventura în rolul principal, reia ideea antică a predestinării (mama și fiica urmează, în ciuda nesfârșitelor precauții și a împotririi împinse până la crimă ale lui Ilarie, același drum al iubirii interzise) și o drapează într-o recuzită stilistică și caracterială romantică, cu personaje care, asemenea celor din nuvele, trăiesc prea intens în imaginație pentru a mai percepe vocea moderatoare a rațiunii. Turnând în forme literare diferite

aceleași percepții insolite, trăiri fantasmatică și preocupări obsesive, nuvelele, piesele de teatru și romanele lui M. l-au impus pe scriitor, îndeosebi după publicarea, în 1933, a *Rusoaicei*, ca una din figurile marcante ale peisajului cultural interbelic; în ordinea istoriei literare însă, semnificația majoră a scrisului său trebuie căutată în nuvelistică: deși lipsite de aportul unei conștiințe artistice structurate și adesea fiind împovărate de imperfecțiuni compoziționale, nuvelele lui M. – situate între proza naturalistă a lui I.L. Caragiale, pe de o parte, și perspectivismul hiperbolic al expresionismului, absurdului și fantasticului, de cealaltă parte –, ilustrează în chip memorabil, prin febrilitatea stilului și tulburătoarea forță de sugestie a sensibilității plastic-deformatoare, deviza modernității literare formulată de Edgar Allan Poe și consacrată ulterior de Baudelaire: „Le Beau est toujours bizarre”.

Cele două volume de nuvele ale d-lui Gib. Mihăescu, La „Grandiflora” și Vedenia, l-au definit ca pe un analist al cazurilor de sexualitate, un pictor al nevrozelor erotice, în tonuri de cărbune; o umanitate de gesturi grotești stăpânită de hipnoze de somnambuli populează proza acestui clinician al dezastrelor sexuale, care nu se dă în lături chiar în fața situațiilor excepționale, prelungite în fantastic și senzațional. Un realism introspectiv, deformat, și o căutare de coincidențe rare în subconștientul sexelor l-au dus la o adevărată erotologie în forme literare. [...] Eroii săi trec prin fapte ca printr-o nebuloasă, cu nesiguranța călătorului pe margini de prăpastie, ispitit de chemări drăcești din adânc; ei nu cunosc pasiuni și sunt mânați de psihoze ca de un bici nevăzut, dar implacabil. Percepția lor obiectivă se transformă în halucinație, proiectând în spații spectrul unei covârșitoare neliniști interne, pustii-toare și acaparantă.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Gib I. Mihăescu a reprezentat, într-adevăr [...], o putere de creație impresionantă ca elementele oarbe ale firii. De la primele nuvele și până la ultimul roman [...] am asistat la un spectacol unic de creație literară, debărat de orice artificiu formal [...]. Arta lui Gib I. Mihăescu era un fenomen de substanțialitate nativ, robust și generos în principiul lui vital.

ȘERBAN CIOCULESCU

Nota deosebitoare, care este cea mai importantă și atestă o personalitate artistică dintre cele mai interesante, este dată, în proza lui Gib I. Mihăescu, [...] de forțele lăuntrice și misterioase pe care știe să le descătușeze și să le transfere într-un univers halucinatoriu. [...] Acestea răzbat catastrofal la suprafață prin fisura pe care o provoacă „întâmplarea”, faptul revelator, ivit pe neașteptate în cursul celei

mai banale și mai așezate existențe. Toți eroii săi așteaptă această întâmplare, alergând halucinați, din momentul când s-a produs, după himere.

AL. ANDRIESCU

SCRIERI: *La „Grandiflora”,* Craiova, 1928; *Pavilionul cu umbre*, Craiova, 1928; *Vedenia*, București, 1929; *Brațul Andromedei*, București, 1930; *Rusoaica*, București, 1933; *Femeia de ciocolată*, București, 1933; *Zilele și nopțile unui student întârziat*, București, 1934; *Donna Alba*, București, 1935; *Nuvele*, I-II, pref. Nicolae Manolescu, București, 1967; *Vedenia*, îngr. Ion Nistor, postfață Laurențiu Ulici, București, 1973; *Teatru*, îngr. și postfață Leon Baconsky, Cluj, 1973; *Însemnări pentru timpul de azi*, îngr. și pref. Diana Cristev, Cluj-Napoca, 1975; *Opere*, I-V, îngr. și introd. Al. Andriescu, București, 1976–1995; *Linia întâi*, îngr. și pref. Diana Cristev, București, 1983; *Nuvele regăsite*, îngr. și postfață Leon Baconsky, Cluj-Napoca, 2003; *Opere*, I-III, îngr. și introd. Al. Andriescu, București, 2008.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IV, 195–199, V, 191, 247, 249, 295, VI, 138, 204–209, 239, 255, 352, VII, 25–26, 162–165, 183–184, XII, 300–302, 337–340, 418; Constantinescu, *Scieri*, IV, 20–34; Călinescu, *Opere*, II, 251–254, IV, 254–267; Vianu, *Opere*, V, 316–321; Cioculescu, *Aspecte*, 278–280, 309–319; Philippide, *Considerații*, II, 101–103; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 311–313, 318–322; Streinu, *Pagini*, I, 125–129, II, 412–437; Munteanu, *Panorama*, 243–246; Șuluțiu, *Scriitori*, 256–269; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 678–681, *Ist. lit.* (1982), 762–765; Vianu, *Arta*, II, 261–268; Papadima, *Creatorii*, 186–211; Călinescu, *Ulysse*, 59–61; Crohmălniceanu, *Literatura*, I, 548–557, 662–663; Petrescu, *Realitate*, 231–252; Oprea, 5 prozatori, 203–236; Manolescu, *Teme*, I, 121–136; Andriescu, *Disocieri*, 197–222; Mihail Diaconescu, *Gib I. Mihăescu*, București, 1973; Andriescu, *Relief*, 228–271; Balotă, *Ion*, 182–243; Zăciu, *Bivuac*, 69–73; Micu, „Gândirea”, 705, *passim*; Dan, *Proza*, 297–300; Negoîtescu, *Analize*, 224–232; Protopopescu, *Romanul*, 186–205; Papahagi, *Eros*, 121–133; Manolescu, *Arca*, I, 224–246; Mircea Popa, *Structură și funcționalitate în romanul lui Gib I. Mihăescu*, DFC, 190–217; Simuț, *Diferența*, 62–74; Florea Ghiță, *Gib I. Mihăescu*, București, 1984; Craia, *Fețele*, 96–104; Negoîtescu, *Ist. lit.*, I, 250–254; Simuț, *Revizuire*, 138–149; *Dicț. analitic*, I, 324–325, II, 331–334, IV, 63–67, 253–255, 354–356; *Dicț. esențial*, 519–521; Valentin Tașcu, *Studii literare*, Cluj-Napoca, 2002, 124–127; Doina Modola, *Dramaturgia prozatorilor – Gib I. Mihăescu. Seducătorul și umbrele*, Cluj-Napoca, 2003; Stelian Cincă, *Gib I. Mihăescu*, Craiova, 2006; Anca-Andreea Pavel, *Eros și Thanatos în proza lui Gib I. Mihăescu*, Iași, 2009; Florescu, *Aristarc*, II, 277–298; Simuț, *Vămile*, 242–248. **L.H.**

MIHĂESCU, H. [Haralambie] (7.II.1907, Udești, j. Suceava – 28.II.1985, Iași), clasicist, traducător. Este fiul Domnicăi (n. Ciobanu) și al lui Dumitru Mihăescu, țărani. Urmează școala primară în satul

natal, după care devine elev la Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava. Trece bacalaureatul în 1928 și se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, secția filologie clasică și secția filologie modernă cu specializarea în limba și literatura română. Obține licența în 1931 *magna cum laude*, fiind angajat la Biblioteca Centrală Universitară din București. Primind recomandarea Facultății, devine elev la Accademia di Romania din Roma, unde, până în 1933, se specializează în studiul latinei populare și redactează teza de doctorat *La versione latina di Dioscoride. Tradizione manoscritta, critica di testo, cenno linguistico*, pe care o va susține la Iași în 1936. În 1935–1936 își va desăvârși pregătirea didactică la Seminarul Pedagogic Universitar, iar din toamna anului 1936 este încadrat asistent la Catedra de limbi clasice a Facultății de Litere și Filosofie ieșene. Colaborează la „Arhiva”, „Însemnări ieșene”, „Revista clasică”, „Revista critică”, „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»”. În 1938–1939 obține o bursă de studii la Școala Română din Paris. Predă ulterior la universitățile din Frankfurt am Main și Heidelberg (1942–1944), apoi din nou la universitatea ieșeană (1946–1950) și devine, în 1946, șeful Catedrei de limbi clasice, iar în 1948 profesor titular. În 1950 i se ridică dreptul de a semna și de a preda nu doar în învățământul superior, ci și în cel mediu. Radu Vulpe îl ajută să lucreze temporar pe șantier arheologic (1953–1954). În 1955 reușește să publice, în colaborare cu Eusebiu Camilar, un volum de traduceri, *Comedii* de Aristofan. Abia în 1957 are din nou un loc stabil de lucru: cercetător la Institutul de Lingvistică (până în 1963), apoi la Institutul de Studii Sud-Est Europene (1963–1975). În 1965 este ales membru corespondent al Academiei RSR; a fost de asemenea membru al Academiei de Științe și al Institutului de Științe Bizantine din Palermo, al Societății de Lingvistică din Paris și al comitetului internațional al revistei „Philologus”. Este înmormântat la Roman.

La început **M.** și-a îndreptat atenția spre cercetarea, traducerea, editarea și prezentarea unor scriitorii ai Antichității – Epicur, Lucrețiu, Heraclit din Efes, Horațiu și Vergiliu, Tacit, Aristofan. Principala sa lucrare de sinteză, considerată moment de referință pentru studiile clasice românești, este *Istoria literaturii latine* (1947), din care s-a tipărit doar prima parte, *De la origini până la Cicero*. În această carte clasicistul alătură unui bogat aparat de date

istorico-literare numeroase glose critice, pe cât de pertinente, pe atât de agreabile, dezvăluindu-și nu numai apetența pentru valențele estetice, ci și înzestrarea de netăgăduit comentator. După mutarea la București se concentrează mai ales asupra scriitorilor bizantini, pe care îi editează în colecția „Scriptores bizantini” – Procopius din Caesarea, Mauricius, Teofilact din Simocata. O atenție deosebită acordă cercetării limbii latine populare, domeniu în care i-au apărut lucrări fundamentale.

SCRIERI: *Istoria literaturii latine*, Iași, 1947; *De velitatione bellica*, Paris, 1986 (în colaborare cu Gilbert Dagron); *La Romanité dans le sud-est de l'Europe*, tr. Cireașa Grecescu, București, 1993. **Traduceri:** Heraclit, *Gânduri despre lume și viață*, Iași, 1940, *Heraclites Ephesius*, pref. C. Balmuș, Iași, 1943, *Heraclit*, introd. Miron Constantinescu, București, 1950; *Leucip și Democrit*, introd. trad., pref. C. Balmuș, 1941; Epicur, Lucrețiu, *Fragmente*, pref. C. Balmuș, Iași, 1941; Horațiu, *Arta poetică*, Iași, 1943; Tacit, *Dialogul despre oratori*, Iași, 1946; Aristofan, *Comedii*, București, 1955 (în colaborare cu Eusebiu Camilar); Procopius din Caesarea, *Războiul cu goții*, introd. trad., București, 1963, *Istoria secretă*, îngr. și introd. trad., București, 1972; ed. București, 2006; Mauricius, *Arta militară*, București, 1970; Teofilact din Simocata, *Istorie bizantină*, introd. trad., București, 1985.

Repere bibliografice: C. Cojocaru, *Influența grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, ATN, 1968, 2; Gheorghe Cronț, *Procopius din Caesarea*, „Istoria secretă”, CNT, 1972, 32; Constantin Călin, *H. Mihăescu – 75*, ATN, 1982, 1; Emanuela Popescu-Mihuț, *Haralambie Mihăescu*, RSE, 1985, 3; Costică Brădățan, *Istoria universală a plictiselii (I–VIII)*, ALA, 2000, 501–521; Rusu, *Membrii Academiei*, 338; Ionel Savitescu, *Istoria secretă*, ATN, 2007, 11–12.

C.V.

MIHĂESCU, Nicolae (17.I.1910, Râmnicu Sărat – ?), critic literar, editor. Este fiul Marghioalei și al lui Gheorghe Mihăescu, comerciant. Elev la liceul din orașul natal, **M.** debutează cu versuri la „Dimineața copiilor” (1924), continuând să publice numeroase compoziții și în „Universul copiilor” ș.a. sau în cărțile *Îngerii pământului* și *Cucu! Cucu!*, ambele apărute în 1931. Ca student la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (absolvită în 1933), participă la cenaclurile revistelor „Timpul nostru” și „Litere” (unde a și semnat cronici dramatice). În 1936 era redactorul paginii literare a ziarului „Viitorul”, unde scrie articole împotriva literaturii moderniste (republicate de N. Iorga în „Cuget clar”), dar și multe cronici laudative, care constituie cuprinsul cărții *Oameni și idei* (1937).

La „Semnalul” abordează și comentariul politic, iar între 1940 și 1944 publicistica sa atinge un vârf, prin varietatea subiectelor și numărul colaborărilor, în ziarul „Acțiunea”. Comentariile literare – unele în rubrici speciale, ca „Imagini lirice contemporane” – atestă interesul viu, implicarea în evaluarea noilor apariții editoriale. Profesor de liceu (1934–1937), apoi asistent și șef de lucrări la Facultatea de Litere (Filologie) bucureștenă (până în 1952), **M.** se angajează și în elaborarea unei culegeri de texte literare pentru elevi (*Cartea cu minuni*, 1935) sau a unor ediții de scriitori români – N. Filimon, Anton Pann, St. O. Iosif, A.I. Odobescu, Petre Ispirescu –, însoțite de studii cu destinație didactică. În 1943 devine doctor în litere cu lucrarea *Valori literare în opera lui N. Filimon* și membru al Societății Scriitorilor Români. Doi ani mai târziu a fost „apărat de epurarea” din presă, grație atitudinii avute ca redactor la Radio, când s-a opus difuzării propagandei antonesciene în emisiunile de cultură și a refuzat, la 23 august 1944, emiterea unui comunicat care instiga la eliberarea mareșalului arestat. Între 1952 și 1970 a lucrat ca redactor cultural la Radiodifuziune, trecând definitiv la preocupări de lingvistică practică: ține o rubrică permanentă la „Informația Bucureștiului” și publică numeroase studii privitoare la folosirea corectă a limbii și la „dinamica” limbii literare.

În articolele literare sau pe teme mai larg culturale din *Oameni și idei*, ca și în cele din *Fragmente de critică literară* (1939), principala motivație a demersului lui **M.** este revolta, potențial îndreptățită, împotriva scriitorilor care „degradează de-a dreptul sensurile artei”, fiind preocupați „să exploateze, până la epuizare, domeniile instinctuale ale vieții” și, drept consecință, necesitatea de a susține „scrierile autorilor reprezentativi ai sufletului național”. În acest sens, exemplar îi apare V. Voiculescu, „poet delicat” ale cărui versuri „încărcate de imagini” ajută cititorul să-și descopere „nebănuite armonii și frumuseți divine” interioare. „Conștiință lucidă”, „sensibilitate modernă”, poetul „revelă – printr-o tehnică verbală de rară ingenuitate și printr-o mare bogăție de metafore” – o „adâncă concepție asupra destinului uman integrat în complexul de taine” ale naturii. Cam în același fel este admirat Ion Pillat, a cărui poezie, de o „elevată atmosferă sufletească”, plină de muzicalitate, limpezime, puritate, frăgezime, are o esență elegiacă, o „fină tristețe ce dă relief inspirației”. La

mare cinste se află și Elena Farago, a cărei discreție – crede comentatorul – filtrează zbaterile și tristețile sufletești, turnându-le în „minunate podoabe artistice”. Dintre debutanți, cel mai apreciat este Emil Botta, care, cu o atitudine ironică în fața vieții și a morții, „aduce un univers liric cu desăvârșire nou, atât ca viziune, cât și ca expresie”, urzind, „cu o finețe de mare artist”, „vălurile unei tristeți diafane”. Recenzând volume de proză semnate de Mihail Sadoveanu („farmec literar”, „forță epică”, admirabile tablouri din natură, galerie de personaje originale, bonomie, savuros umor), Mateiu I. Caragiale (considerat „printre magicienii verbului literar românesc”, creator al unor „minunate și muzicale evocări”, pline de pitoresc și vrajă) sau făcând o evaluare globală a operei lui Gib I. Mihăescu (profund și original investigator al sufletului omenesc devorat de pasiune), **M.** încearcă neobosit să confirme valorile sigure. Folosește însă un limbaj convențional, restrâns ca terminologie și mai degrabă declarativ, exclamativ. O serie de articole mai generale – *Eseu și esești*, *Literatura copilăriei și a tinereții*, *Împotriva pseudo-culturii*, *Un aspect al spiritului satiric* – sau despre mari personalități – Titu Maiorescu, B. P. Hasdeu, N. Iorga, Mihail Dragomirescu, Tudor Vianu, Perpessicius – exprimă uneori opinii pertinente, dar conțin și considerații superlative, exprimate emfatic. **M.** a editat și a studiat temeinic romanul *Ciocoii vechi și noi*, publicându-și constatările sub titlul *Valori literare în opera lui N. Filimon* (1943). Considerând că scrierea lui Filimon a fost abordată excesiv prin prismă sociologică, criticul vrea să-i demonstreze calitățile intrinseci plecând de la premisa că autorul e „un inspirat și îndemânatic cizelator al frazei, precum și un psiholog dintre cei mai subtili”. Capitolele *Viziunea epică a scriitorului* (viziune realistă, susținută de un ascuțit simț de observație), *Adâncimea psihologică a romanului* (se subliniază că autorul definește ironic, necruțător tipul parvenitului), *Aspectul stilistic* (e avută în vedere folosirea cuvântului „cu bogată sugestivitate”) și *Descendența literară* încearcă să fixeze statura de scriitor a celui cercetat. După ce în versificările sale din adolescență prelucrase și unele basme ale Fraților Grimm, la senectute **M.** dă o bine șlefuită și personală versiune a *Fabulelor* lui La Fontaine (1978).

SCRIERI: *Îngerii pământului* (în colaborare cu Ștefan Stănescu), București, 1931; *Cucu! Cucu!*, București, 1931; *Oameni și idei*, pref. N. Iorga, București, 1937; *Fragmente de*

critică literară, București, 1939; *Valori literare în opera lui N. Filimon*, București, 1943; *Carte despre limba românească*, București, 1972; *Norme gramaticale și valori stilistice*, București, 1973; *Dinamica limbii române literare*, București, 1976; *Aspecte lexicale și gramaticale ale limbii române literare*, București, 1978; *Dezvoltarea limbii române*, București, 1986. **Ediții:** N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*, pref. edit., București, 1941; Anton Pann, *Opere alese*, I-II, pref. edit., București, 1941; St. O. Iosif, *Poezii*, pref. edit., București, 1943; A. I. Odobescu, *Scrieri alese*, I-II, pref. edit., București, 1943; Petre Ispirescu, *Legende sau Basmele românilor*, pref. edit., București, 1943. **Traduceri:** La Fontaine, *Fabule*, București, 1978.

Repere bibliografice: Vlaicu Bârna, „Oameni și idei”, RP, 1937, 5730; Dragoș Vrâncianu, [Nicolae Mihăescu], CRE, 1937, 3271, 1940, 4299; Perpessicius, *Opere*, VIII, 335–337, IX, 182–188; *De vorbă cu tinerii scriitori. D. N. Mihăescu*, RP, 1937, 5820; Vasile Damaschin, [„Fragmente de critică literară”], SE, 1939, 605; Streinu, *Pagini*, V, 317–319; Miron Suru, „Fragmente de critică literară”, MMN, 1939, 7–10; D. Gherghinescu-Vania, „Valori literare în opera lui N. Filimon”, TIA, 1943, 674; Grigore Popa, „Valori literare în opera lui N. Filimon”, „Țara”, 1943, 647; N. Predescu, „Valori literare în opera lui N. Filimon”, „Gazeta cărților”, 1943, 7–8; *Apărat de epurare*, „Monitorul oficial”, 1945, 154; Alex. Oproescu, *Scriitori buzoieni*, Buzău, 1980, 66–67; Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat*, II, 422–423. **C.T.**

MIHĂESCU, Valentin F. (26.XI.1947, București – 14.X.2016, București), critic literar, poet. Este fiul Ștefaniei (n. Brosan) și al lui Zoltan Feuerstein, inginer constructor. După absolvirea Facultății de Filologie a Universității din București (1974), a funcționat ca profesor de română și franceză la Fetești (1974–1977). Debutază în „Luceafărul” (1975) cu un eseu despre poezia lui Gellu Naum. În 1978 intră în redacția revistei, devenind unul din cronicarii ei literari. După 1989 lucrează la revistele pentru străinătate ale Ministerului Culturii. Mai publică în „Convorbiri literare”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Revista română” ș.a.

Editorial, **M.** debutează cu *Timp și mod* (1983; Premiul revistei „Luceafărul”), volum compus dintr-o serie de eseuri ample despre M. Eminescu, G. Bacovia, Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, Marin Preda. Incitantă, cartea lui **M.** stârnește reacții contradictorii: pe de o parte, „articole de nivel școlăresc”, volum „cu desăvârșire neinteresant” (Nicolae Manolescu), pe de alta, „nu este o carte pentru minți leneșe” (Mihai Ungheanu). Cea de-a doua culegere, *Viciul nepedepsit* (1994), conține mai întâi meditații asupra clasicii (Eminescu,

I.L. Caragiale, G. Călinescu), cu accente și interpretări noi, dovedind un spirit critic liber și neînhibat de bibliografia abundentă. Într-o altă secțiune sunt grupate studii despre trei poeți contemporani – Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Traian T. Coșovei –, iar ultima cuprinde articole dedicate unor critici contemporani – Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu, Alex. Ștefănescu –, aici autorul manifestând un spirit polemic pe cât de civilizată, pe atât de insistent. Volumul *Catifea aurie* (1999) îl relevă pe **M.** în ipostaza de poet care cultivă teme preponderent erotice, pline de dramatism, de sfâșieri lăuntrice, exprimate într-un vers contorsionat, încărcat de imagini și tonuri biblice. Tot poezie axată din nou pe tematica erotică include *Vânătorul de molii* (2004). **M.** a mai publicat ediții din opera lui G. Călinescu, Ion Marin Sadoveanu și a tradus o carte semnată de Marie-Françoise Baslez, *Persecuțiile în Antichitate* (2009).

SCRIERI: *Timp și mod*, București, 1983; *Viciul nepedepsit*, București, 1994; *Catifea aurie*, București, 1999; *Vânătorul de molii*, București, 2004. **Ediții:** G. Călinescu, *Poezii. Teatru. Nuvele*, postfața edit., București, 1986; Ion Marin Sadoveanu, *Taurul mării*, pref. edit., București, 1987.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Debuturi în critică*, RL, 1983, 31; Ion Istrate, *Două debuturi în critică*, TR, 1983, 39; Mihai Ungheanu, „*Timp și mod*”, LCF, 1983, 41; Ion Itu, *Orgoliul sintezei*, AST, 1983, 10; Radu G. Țeposu, *Funcția de provocare*, FLC, 1983, 45; Nicolae Ciobanu, *Maturitatea spiritului critic tânăr*, LCF, 1983, 52; Țeposu, *Istoria, 198–199*; Constantin Cubleşan, *Eminescu în perspectivă critică*, Oradea, 1997, 93–95; Traian T. Coșovei, [Valentin F. Mihăescu], ALA, 2000, 503, TMS, 2005, 7; Voncu, *Secvențe*, II, 37–39; Gabriel Rusu, *Natură vie cu hidalgo*, LCF, 2004, 44.

M.Vs.

MIHĂESCU-NIGRIM, Nicolae Gr. (19.III.1871, Gura Sărății, j. Buzău – 11.XI.1950, București), poet, prozator, epigramist. Este fiul Stanei (n. Ilie Cârnat) și al lui Grigore Mihăescu, proprietar agricol; poeta Alexandrina Mihăescu a fost sora lui. Urmează primii ani de școală în comuna natală, după care se mută la București, unde a absolvit liceul și Facultatea de Litere și Filosofie. În 1895 colaborează la „Intim”, debutul său fiind legat de apariția acestei reviste. Își continuă studiile la Bruxelles, unde obține titlul de doctor în litere și filosofie. Se întoarce în țară și, după o scurtă perioadă în care predă istoria la un gimnaziu din Râmnicu Sărat (1897–1898), este numit profesor de literatură franceză la Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești. În 1902, după doar doi

ani de activitate, în ciuda reputației pe care și-o face ca dascăl cu vocație, **M.-N.** „se plictisește de meserie” și solicită un concediu pe termen nelimitat pentru studii în străinătate. Obține titlul de diplomat în științe sociale și politice la Paris; devine membru al Societății de Sociologie din capitala Franței și, concomitent, al Societății Oamenilor de Litere din Londra. Lucrările sale de sociologie, pe care le trimite spre lectură unor importanți specialiști ai domeniului, sunt apreciate, o dovadă fiind și elogiul pe care i-l aduce profesorul Raoul de la Grasserie în „Revue internationale de la sociologie”. Pentru o vreme este inspector domenial delegat în județele Buzău și Râmnicu Sărat. Colaborează la „Carmen Sylva”, „Convorbiri literare”, „Revista idealistă”, „Adevărul ilustrat”, „Universul literar”, „Rampa”, „Lumea nouă”, „Floare-albastră”, „Clipa”, „Dimineața copiilor”, „Ilustrațiunea română”, „Convorbiri critice” ș.a., semnează și numeroase cronică muzicale, cu precădere în „Aurora” și „Îndreptarea”, iar în „Evenimentul” (1899) îi apare un fragment din romanul *Amor ascuns*. În publicistică se folosește de mai multe pseudonime, printre care Raoul de Mont-Doré, Semper, Un Buzoian. Conduce revista „Intim” (1895) și ziarul „Ordinea” din Buzău, din a cărui direcție politică se retrage în 1906. Primul său volum de versuri, *Astrale* (1901), rămâne fără ecou și din cauza tirajului confidențial. Alte două cărți, ambele apărute în 1906, *Londra* și *Constantinopol*, sunt rodul numeroaselor sale peregrinări prin străinătate, iar *Ce zice englezul despre români* (1908) ar fi aproape un tratat de imagologie *avant la lettre*. Eseurile incluse în 1912 în *Doctrina vieții unui... nebun* și în *Teoria supraștiinței*, ultimele fiind propuse la Premiul „Adamachi” al Academiei Române, precum și cele cuprinse în același an în *Beția morții* sau în *Ideal și anarhie* – scrise parcă din același suflu – mărturisesc ambiția autorului de a trasa coordonatele unui sistem filosofic propriu, rezultatul fiind însă o colecție de naivități. În 1915 este admis în Societatea Scriitorilor Români. Încearcă să se afirme, fără prea mare succes, și în domeniul dramaturgiei prin piesele *L'Aveu* (1916) și *Bogdan* (1938, scrisă în colaborare). Mai publică volumele de proză scurtă *Cavalul fermecat* (1912), *Din grozăviile Parisului* (1912) și romanul *În apele oglinzilor* (1940). Câteva traduceri, aproape întâmplătoare, nu adaugă ceva relevant la bibliografia lui.

Disponibilitatea pentru diversitate caracterizează scrisul lui **M.-N.** Poezia sa rămâne tributară

în bună parte celei eminesciene, în vreme ce tezisul unor texte îl apropie mai mult de pașoptiști. Remarcabilă e însă acuratețea versurilor, folosirea cu oarecare rafinament a lexicului. În nuvele autorul reușește să dea contur unor lumi variate și atașante prin caracterul pitoresc al personajelor. Traseele epice clare și conformismul de fond al scriiturii nu diminuează farmecul acestor narațiuni. Prozatorul nu înregistrează aceleași reușite atunci când își propune spații mai ample și un instrument analitic. Romanul *În apele oglinzilor*, cu punctul de plecare din viața studenților români la Paris, e o relatare ștersă, lipsită de consistență narativă, îndatorată clișeeleor romanțioase, melodramatice. Istoria literaturii române îl păstrează însă pe **M.-N.** în calitate de epigramist. A rămas de notorietate duelul epigramistic cu Cincinat Pavelescu, purtat vreme de doi ani (1912–1914) prin revistele „Flacăra”, „Rampa”, „Steagul literar” și care a avut o audiență spectaculoasă. „Aci zace Mihăescu/ L-a pus naiba și-a mâncat/ Pe poetul Pavelescu/ Și-a murit intoxicat” și „Ți-am citit volumul/ Versuri cu duimul/ Prețul, trei lei fix/ Poezie... nix” sunt două dintre numeroasele catrene ironice pe care **M.-N.** i le dedică adversarului său. La gloria modestă a numelui Nigrim a contribuit, desigur, și „parodia originală” scrisă de G. Topîrceanu: „De ce e tristă luna oare/ În seara asta? Da, ghicim:/ A auzit la șezătoare/ O epigramă de Nigrim”.

SCRIERI: *Filosofia socialismului*, Câmpulung, 1900; *Astrale*, București, 1901; *La Roumanie à l'Exposition Universelle de 1900*, Paris, 1901; *Londra*, București, 1906; *Constantinopol*, București, 1906; *Ce zice englezul despre români*, București, 1908; *Șarlatanii științei*, București, 1911; *Doctrina vieții unui... nebun*, București, 1912; *Beția morții*, București, 1912; *Cavalul fermecat*, București, 1912; *Din grozăviile Parisului*, București, 1912; *Humorul englezesc*, București, 1912; *Ideal și anarhie*, București, 1912; *Teoria supraștiinței*, București, 1912; *L'Aveu*, București, 1916; *Războiul*, București, 1916; *Zmeul*, București, 1925; *Cartea cu minuni* (în colaborare cu D.N. Țoni), București, 1935; *Bogdan* (în colaborare cu Petre N. Mihăilescu), Giurgiu, 1938; *În apele oglinzilor*, București, 1940; *Ecce poetae*, îngr. Marcela Chiriță și Mioara Neagu, Buzău, 1996. **Antologii:** *Wit and Humour*, București, 1904.

Repere bibliografice: Mihai G. Holban, „Ce zice englezul despre români”, „Revista idealistă”, 1908, 4; Mihail Dragomirescu, „Londra” și „Constantinopol”, CVC, 1909, 2; Ioan Nădejde, „Beția morții”, ADV, 1912, 8 089; R. Soroceanu, *Un compozitor necunoscut: Mihăescu-Nigrim*, „Clipa”, 1927, 152; Mircea Pavelescu, Yarodara Nigrim, *O*

sută de ani de la nașterea lui Mihăescu-Nigrim, „Urzica”, 1971, 9; Nicolae Mihăescu-Nigrim, DCL, I, 135–138; N. Crevedia, *Epigramaști români de ieri și de azi*, București, 1976, 19–22; L. Kalustian, *Nigrim*, FLC, 1984, 15; Yarodara Nigrim, [Nicolae Mihăescu-Nigrim], „Dimineața”, 1991, 68, 110, 155; *Dicț. scriit. rom.*, III, 198–200; Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat*, II, 423–429. **Ș.A.**

MIHĂIEȘ, Mircea (1.I.1954, Sântana, j. Arad), americanist, prozator, eseist. Este fiul Floarei Mihăieș și al lui Mihai Mihăieș, funcționari. A urmat cursurile elementare și liceale la Arad, apoi Facultatea de Filologie, secția engleză–franceză, a Universității din Timișoara, absolvită în 1980; își ia doctoratul în 1995. Un an e profesor în comuna Vârciorog, județul Bihor, iar în 1981 devine redactor (după ce fusese corector, apoi tehnoredactor) la revista „Orizont”, unde a și debutat în 1979. Mai colaborează la „Familia”, „Amfiteatru”, „Dialog”, „Opinia studentască”, „Secolul 20”, „România literară” (unde din 1993 deține rubrica de opinie „Contrafort”), „Viața românească”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Caiete critice”, „Idei în dialog”, „Evenimentul zilei” (semnează aici editoriale politice) ș.a. Lector universitar din 1992, profesor din 1999, predă studii americane și britanice la Universitatea timișoreană, din 1996 fiind și director executiv al revistei „British and American Studies”. După 1989 beneficiază de câteva burse în SUA, dar și în Olanda, la Universitatea din Tillburg, ș.a. În 1991 a lucrat câțva timp în redacția revistei americane „The New Republic”. A coordonat din 1998, împreună cu Adriana Babeți și Cornel Ungureanu, colecția „A treia Europă”, colaborând la mai multe volume colective despre identitatea central-europeană și multiculturală a Banatului habsburgic și posthabsburgic. De asemenea, participă la realizarea unor proiecte culturale patronate de Fundația pentru o Societate Deschisă. Din 1990 este membru al Consiliului Director al Uniunii Scriitorilor, unde ocupă diferite funcții. Între 2005 și 2012 a fost vicepreședinte al Institutului Cultural Român. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1990, 1995, 2009, 2012) ș.a.

Format în ambianța revistei „Orizont” și afirmat în calitate de cronicar al actualității ca un eseist cultivat și mobil din aripa timișoreană a generației '80, **M.** a debutat cu un volum eseistic unitar: *De veghe în oglindă* (1989). Dedicată literaturii confesive și diaristice, cartea conține 13 eseuri narativizate despre diaristica lui Stendhal, Baudelaire, Paul Valéry, Titu

Maiorescu, L.N. Tolstoi, André Gide, Robert Musil, Virginia Woolf, Franz Kafka, Mateiu I. Caragiale, Witold Gombrowicz, Cesare Pavese, Albert Camus, Radu Petrescu, mixând comparatismul cu tematismul și reconstituirea portretistică, într-un stil dezinvolt, participativ, în căutarea figurii interioare a autorilor investigați. Este, alături de propunerile lui Eugen Simion din anii '80, una din primele tentative autohtone de abordare integratoare a acestei literaturi, care va cunoaște o vogă deosebită în România după Revoluția din decembrie 1989; din păcate, un număr din „Caiete critice” dedicat în 1985 jurnalului ca literatură nu e citat. Inspirat, în plan teoretic, de lucrările publicate de Maurice Blanchot, Jean Rousset, Beatrice Didier ș.a., autorul încearcă să schițeze o „poetică a jurnalului intim” și să propună o acreditare a literarității diarismului, după ce se lasă contaminat de textele comentate, improvizând el însuși, în marginea lor, propriul jurnal de lectură. *Cartea eșecurilor. Eseuri despre rescriere* (1990) dezvoltă, sub forma unui eseu teoretic, idei despre relația dintre autor, cititor și text, având ca miză investigarea fețelor ascunse ale prozei lui William Faulkner, autor față de care **M.** manifestă o preocupare constantă; poetica și naratologia, alianțele cu psihocritica, examinările contextelor istorice, deschiderile comparatiste vizează mai ales strategiile de lucru ale scriitorului (rescrierile, palinodia, camuflajul etc.). Autorul eseului își face loc în text într-un jurnal al „eșecurilor” interpretului în căutarea secretelor operei și a modurilor celor mai potrivite de a le comunica; capitolul final propune un colaj de fragmente faulkneriene în traducere, ilustrativ (ca întregul demers) pentru cochetările lui **M.** cu postmodernismul. Elaborat înainte de căderea regimului comunist (predat la Editura Militară în 1988), dar apărut în 1990, „romanul retro” *Femeia în roșu* îl are drept autor – în ipostaza ficțională a naratorului M1 – alături de congenerii optzeciști Mircea Nedelciu și Adriana Babeți; rolul său în interiorul acestui roman al „frontierei” (deopotrivă americană și bănățeană) este relevant prin competența de americanist și, totodată, de explorator al identității culturale bănățene. Definitiv pentru temperamentul său critic va fi însă volumul *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea* (1995), unde speculația eseistică se desfășoară liber, cu o detentă superioară celei din *De veghe...*. Ambiția demersului nu e una istorică, nici pur teoretică; deși eseistul schițează o istorie și o teorie a jurnalului intim în literatură, tema dominantă e dată de

interferențele jurnalului cu problematica morții și a sinuciderii. Textul avansează printr-o definire în trepte a speciei și, în particular, printr-o tipologie a jurnalelor intime aparținând scriitorilor sinucigași. Raza de selecție este însă mai diversă, fiind convocați, între alții, Seneca, Amiel, François Mauriac, dar și Goethe, Drieu La Rochelle, Virginia Woolf, Kafka, Cesare Pavese, Sylvia Plath, Nerval, Baudelaire, Romain Gary, Stefan Zweig, Ernest Hemingway, Malcolm Lowry, René Crevel, Marina Țvetaeva, Petru Comarnescu, Arșavir Acterian, Liviu Rebreanu, Radu Petrescu, Mihail Sebastian, Miron Radu Paraschivescu. Sinuciderea scriitorilor e subordonată unor categorii culturale definitorii: sinucideri „soft” și sinucideri „hard”, „paradigma Freud” și „paradigma Werther”, corespunzând sinuciderii ca salvare și ieșire din capcană (în cazul romanticilor), ca executare a unei sentințe (în cazul modernilor); literatura jurnalului intim este pusă în relație cu „temele macabre” ale literaturii, cea mai importantă fiind relația scriitorului sinucigaș cu moartea, tradusă fie prin jurnale ale spaimei de moarte, ca la Virginia Woolf, Katherine Mansfield, Kafka, fie prin jurnale ale atracției morții, precum la Amiel, Stendhal, Pavese sau la Sylvia Plath. Referitor la etica jurnalului intim ca derivație a sentimentului creștin al morții, **M.** urmărește implicațiile sale artistice, sancționând, ori de câte ori are ocazia, simptome ale inautenticului sau semnalând treptele patologiei și tentația narcisistă, proiectate în „oglină” jurnalului ca autoportret. Deschiderile culturale sunt numeroase; spre exemplu, considerațiile despre „miopia” jurnalului față de istorie sau despre tipurile de intimitate în relație cu morfologia culturală – nordic-fatalistă la Virginia Woolf, mediteraneană la Cesare Pavese ș.a. Preocupările didactic-universitare de anglist și americanist ale lui **M.** sunt transpuse în volumele *Victorian Fiction* (1998) și *Atlanticul imaginar* (2002). Pe linia afinităților cu colaboratorii grupării A Treia Europă se înscrie, în parte, volumul *Ultimul Judt* (2011), dedicat istoricului britanic, autor, între altele, al unei cărți controversate despre România „la fundul grămezii”. Prima parte e o reconstituire a operei și activității publice a lui Tony Judt (cu exprimarea unor rezerve de tip neoconservator față de opțiunile sale social-democrate); ultima parte, sensibil diferită, recompoze dramatic evoluția bolii și a sfârșitului său, reluând, în alt plan, direcția deschisă prin *Cărțile crude*: intelectualul (scriitorul) în fața morții, ca revelator și limită a propriei identități. *Despre doliu. Un an din*

viața lui Leon W (2009) are ca „temă” cultural-existențială jurnalul de doliu al criticului american de origine evreiască Leon Wieseltier (*Kaddish*), ținut timp de un an după moartea tatălui său, prilej, pentru Wieseltier, de recuperare a unei tradiții spirituale iudaice, iar pentru comentatorul său, șansa unei reflecții asupra sensului recuperării religiosului într-o lume secularizată. Interesul pentru forme considerate, îndeobște, ca aparținând „paraliteraturii”, dar asimilabile, valoric, „culturii înalte” și „inobilate” se manifestă la **M.** prin texte monografice „de plăcere” în care eseu biografic și narativizant se îmbină cu speculația ideatică. Este cazul seducătoarei cărți despre cantautorul și scriitorul canadiano-evreu Leonard Cohen (*Viața, patimile și cântecele lui Leonard Cohen*, cu 32 de poeme traduse de Mircea Cărtărescu, 2005) sau al eseului despre un clasic al genului policier ca Raymond Chandler (*Metafizica detectivului Marlowe*, 2008). Monografia eseistică în căutarea lui Cohen și a „enigmelor” lui a fost declanșată de prietenia cu acesta, un „poet al dragostei și vieții” a cărui muzică l-a sedus pe **M.**, clandestin, în adolescența din anii comunismului. Hermeneutica are un caracter marcat detectivistic și de aventură a ideilor. În *Metafizica...* eroul-detectiv din ciclul romanelor lui Chandler oferă prilejul demantelării unei filosofii morale și chiar a unei metafizici (proprie atât personajului, cât și autorului său), evoluând de la „negarea politicului” la negarea codurilor modernității, în numele unui „cavalerism” asumat desuet. Paralel, eseistul s-a dedicat elaborării unor ample, multistratificate monografii consacrate unor clasici ai modernismului anglo-saxon, precum William Faulkner sau James Joyce. Volumul *Ce rămâne. William Faulkner și misterele ținutului Yoknapatawpha* (2012) sintetizează și reformulează mai vechi preocupări și obsesii legate de opera prozatorului american (un modernist conservator enigmatic) și proiectul ei moral-ficțional („faptul că opera lui Faulkner se ambiționează să fie o saga perfect articulată indică certa preocupare a artistului de a gândi în spiritul filosofiei morale centrate pe unitatea indestructibilă a ființei și a universului ei”). Arhitectura în mișcare a operei faulkneriene e urmărită cu instrumentele naratologiei și filosofiei culturii, dar și prin analize de context (biografic, politic, al receptării). Sunt redimensionate și unele interogații teoretice din *Cartea eșecurilor*. În contrast cu activitatea eseistului este prestația comentatorului politic. Unele

intervenții din deceniul al zecelea au fost reunite în culegerea *Masca de fiere* (2000), titlul trimițând ironic la un film de capă și spadă, *Masca de fier*. În mai multe volume scrise împreună cu Vladimir Tismăneanu (vechi „prieten de idei” al lui **M.** și al grupului A Treia Europă), scrutează vehement peisajul (geo)politic al Europei Centrale și de Sud-Est și identifică, eticist-polemic, sechelele „tranziției” postcomuniste. Ca publicist de atitudine, **M.** este pamfletar (uneori coleric), partizan și umoral în varianta cea mai dură, similară cu neoconservatismul american. În mod ironic, războiul cu „moștenitorii fesenști ai naționalismului și comunismului” atinge nu o dată nivelul pamfletar al adversarilor de la revista „România Mare”. Astfel, Marin Sorescu e taxat drept „bugetofag înrăit” și „parodist de trei parale”, „brusc săltat și la Academie”. O extremă a acestor poziții de tranșee, motivate de comentator prin „exasperare etică” și prin „pasiunea libertății”, o oferă articolele împotriva adversarilor președintelui Traian Băsescu și, în particular, violentul *Matusalem votează*, apărut în „Dilema veche” în preajma alegerilor prezidențiale din 2004, unde aversiunea față de „bătrânii” care amânează viitorul tinerilor, întrucât votează cu „neocomuniștii”, frizează rasismul: „M-am săturat de votul bătrânilor înfricoșăți! M-am săturat ca destinul meu de om activ să fie pecetluit de spaimele, frustrările, hachițele nevrotice ale unei armate în derivă, ale celor care s-au adaptat de minune la situația de cerșetor, după ce, o viață întreagă, au fost simple dispozitive de ventilare a idioțeniilor comuniste”. Împotriva criticilor la adresa inteligenței anticomunist-postcomuniste autohtone (epitomizată prin formula „boierii minții”), **M.** contraatacă prin formula „oierii minții”, denunțând nu doar prezumate remanente ale comunismului și național-comunismului, ci și, mai nou, „progresismul” corectitudinii politice occidentale. Pe de altă parte, atașamentul politico-ideatic față de Nicolae Manolescu, critic care l-a sprijinit de la debut, a avut drept rezultat două cărți de convorbiri: *Arhivele Paradisului* (1999) și *Scutul lui Perseu. Nicolae Manolescu între oglinzi paralele* (2003), în care eseistul timișorean joacă rolul unui discipol radical, ca substanță de contrast. Între „masca de fiere” a publicistului înveninat de toxinele istoriei recente și umanismul eseistului „îmblânzit” de complexitățile literaturii de calitate există o scindare vizibilă.

SCRIERI: *De veghe în oglindă*, București, 1988; ed. 2, București, 2005; *Cartea eșecurilor. Eseu despre rescriere*, București, 1990; *Femeia în roșu* (în colaborare cu Mircea Nedelciu și Adriana Babeți), București, 1990; *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Timișoara, 1995; *Structuri ficționale în jurnalul intim*, București, 1995; *Balul mascat* (interviuri cu Vladimir Tismăneanu), Iași, 1996; *Vecinii lui Franz Kafka – The Neighbours of Franz Kafka* (în colaborare cu Vladimir Tismăneanu), ed. bilingvă, Iași, 1998; *Victorian Fiction*, Timișoara, 1998; *Arhivele Paradisului*, Timișoara, 1999; *Încet, spre Europa. Vladimir Tismăneanu în dialog cu Mircea Mihăieș*, Iași, 2000; *Masca de fiere*, Iași, 2000; *Atlanticul imaginar*, Timișoara, 2002; *Scutul lui Perseu. Nicolae Manolescu între oglinzi paralele*, București, 2003; *Viața, patimile și cântecele lui Leonard Cohen*, cu 32 de poeme traduse de Mircea Cărtărescu, Iași, 2005; *Schelete în dulap. Vladimir Tismăneanu în dialog cu Mircea Mihăieș*, Iași, 2004; *Cortina de ceață. Vladimir Tismăneanu în dialog cu Mircea Mihăieș*, Iași, 2007; *Metafizica detectivului Marlowe*, Iași, 2008; *Despre doliu. Un an din viața lui Leon W.*, Iași, 2009; *Ultimul Judt*, Iași, 2011; *O tranziție mai lungă decât veacul: România după Ceaușescu* (în colaborare cu Vladimir Tismăneanu), București, 2011; *Ce rămâne. William Faulkner și misterele ținutului Yoknapatawpha*, Iași, 2012. **Ediții:** Vladimir Tismăneanu, *Ghilotina de scrum*, pref. edit., Iași, 1992; *Totul despre Nicolae Manolescu*, Timișoara, 1996; Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei. Metamorfozele romanului*, Iași, 1999; Adam Michnik, *Scrisori din închisoare și alte eseuri*, tr. edit. în colaborare cu Adriana Babeți, pref. Vladimir Tismăneanu, Iași, 1997, *Restaurația de catifea*, tr. Daciana Branea, Dana Chetrescu, Cristina Chevereșan, Dana Crăciun și Ioana Copil-Popovici, pref. Andrei Pleșu, Iași, 2001; Tony Judt, *România: la fundul grămezii*, Iași, 2002.

Repere bibliografice: Al. Călinescu, „*De veghe în oglindă*”, CRC, 1989, 16; Val Condurache, *Literatura la mașina de scris*, CL, 1989, 7; Ramona Fotiade, *Arta ficțiunii biografice*, VR, 1990, 1; Florin Manolescu, *Aventura rescrierii*, LCF, 1990, 22; Mircea Țicudean, *Ieșind din garsoniera de fildes*, APF, 1991, 6; Cornel Ungureanu, „*Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*”, O, 1995, 11; Ioana Pârvolescu, *Cei care scriu jurnale*, RL, 1995, 44; Ruxandra Cesereanu, *Între thanatolog și poetician*, ST, 1996, 3; Alexandru George, *A scrie despre ce nu se poate*, LCF, 1996, 36; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 444–456; *Dicț. analitic*, II, 63–65; Manolescu, *Lista*, III, 420–424; Oțoiu, *Proza*, I–II, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, III, 200–202; Daniel Cristea-Enache, *Filosofie și pamflet*, ALA, 2002, 621, 622; Tudorel Gheorghiu, *Contrafort pentru plăcerea textului*, RL, 2003, 1; Gheorghe Crăciun, *Mi(hăieș) bemol diez*, OC, 2003, 153; Simuț, *Reabilitarea*, 301–305; Boldea, *Vârstele*, 184–187; *Dicț. Banat*, 486–490; Ștefănescu, *Istoria*, 1135–1136; Holban, *Ist. lit.*, III, 231–235; Cistelean, *Diacritice*, I, 203–210; Manolescu, *Istoria*, 1385–1387; Bianca Burța-Cernat,

Eseu nostalgic despre romanul polițist, OC, 2008, 451; Raluca Dună, *Ce rămâne?*, RL, 2012, 44; Rareș Moldovan, *Rămăneri. Arheologie și interpretare*, RL, 2012, 47; Claudiu Turcuș, *Ținutul lui Mihăieș*, OC, 2012, 645. **T.R., P.C.**

MIHĂILĂ, Ecaterina (1.I.1942, Roman – 5.V.2014, București), teoretician literar, poetă. Este fiica Eleonorei (n. Mocanu) și a lui Ioan Ioniță, ofițer. Urmează liceul la Roman, absolvit în 1959, și între 1962 și 1967 Facultatea de Filologie a Universității bucureștene, devenind apoi cercetătoare la Institutul de Lingvistică din București. După terminarea facultății a frecventat cursuri de lingvistică matematică, semantică logică, semiotică, filosofie a limbajului și poetică. În 1977 își ia doctoratul în filologie cu teza *Receptarea poetică*. Colaborează la „Cahiers de linguistique théorique et appliquée”, „Limba română”, „Limbă și literatură”, „Revue roumaine de linguistique”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Studii și cercetări lingvistice” ș.a. În 2011 editează volumul *Întâlniri la răscrucea unor destine* de Gabriel Țepelea. I s-a acordat Premiul Academiei Române pentru *Dicționarul toponimic al României. Oltenia* (I, 1993), în calitate de corector responsabil de volum.

M. debutează cu studiul *Metode matematice în analiza operei literare*, inclus în volumul colectiv *Analiză și interpretare* (1972), prezentând aici diferite metode matematice folosite în investigarea unei scrieri literare. Cu ajutorul unor noțiuni de statistică, se ocupă de caracteristicile limbajului poetic: bogăția, varietatea și excentricitatea vocabularului, lungimea frazei, metrul și prozodia ș.a. Sunt analizate posibilitățile oferite de teoria informației: cercetarea anumitor aspecte particulare ale limbajului poetic prin utilizarea noțiunilor de cod, entropie, cantitate de informație, flux informațional și, în același timp, crearea de modele informaționale ale funcționării limbajului liric. Simularea și prelucrarea pe calculator a operelor literare este un alt domeniu luat în considerare. În afara unor operații auxiliare, de bibliografie și colajonare, calculatorul poate fi folosit și în identificarea și descrierea unor sisteme macrosintactice: structuri imaginative, de caracterizare, structuri care exprimă punctul de vedere ș.a. Autoarea insistă și asupra contribuțiilor școlii românești de lingvistică și poetică matematică, formată de Solomon Marcus, recunoscută și apreciată pe plan mondial. În volumul *Receptarea poetică* (1980) perspectiva lingvistică, bazată pe teoria lui Roman Jakobson

despre funcțiile limbii, acceptă și perspectiva axiologică. Punctul de vedere original constă în a considera că nu numai funcția de autovizare a mesajului este responsabilă de poeticitatea lui, așa cum consideră lingvistul american, ci și toate celelalte funcții ale limbii (referențială, expresivă, metalingvistică etc.) se modifică, generând poeticitate. Trecând la receptare, sunt urmărite efectele pe care diferitele modificări ale funcțiilor limbii le produc asupra lectorului: senzorial–perceptive, imaginative, participativ–afective sau de surpriză, tensiune etc. Perspectiva axiologică se sprijină pe paradoxul kantian al judecății de gust: „Judecata de gust este universală fără raportare la concept”. Sunt prezentate diferitele soluții date acestui paradox – apriorică, subiectivistă, naturalistă, logicistă, sociologică –, ca tot atâtea interpretări ale facultății spirituale prin care un obiect, cu o anumită finalitate pentru om, este receptat de subiecți. **M.** ia în discuție și critica literară, considerând-o cea mai avizată dintre toate formele de receptare. În dezbaterile teoretice despre critica literară – se afirmă aici – paradoxul kantian al judecății de gust se regăsește sub forma unor dihotomii de tipul: subiectiv – obiectiv, artă – știință, limbaj al obiectului – metalimbaj. De asemenea, diversele soluții date aceluiași paradox pot fi regăsite în mai multe tipuri de critică literară, în toate cazurile exprimând judecăți de valoare, chiar și atunci când folosește o metodologie științifică. Întemeiată pe o informație impresionantă, *Receptarea poetică* este „o sinteză personală cu numeroase contribuții de indiscutabilă valoare”, care lasă „impresia unei cărți de o rară densitate, utilitate și acuratețe științifică” (Theodor Hristea). Lucrarea *Textul poetic. Perspectivă teoretică și modele generative* (1995) reprezintă o abordare interdisciplinară la care și-au dat concursul lingvistica, semiotica în general și pragmatica în special, semantică logică și metodele matematice de semiformalizare. După o discuție teoretică asupra textului ca „obiect”, „act” și „activitate de limbaj”, **M.** trece la o analiză mai aplicată, descriind perspectiva generativă în gramatica și în teoria textului. Se propune o abordare personală, conform căreia structura de suprafață a textului poetic este structura de suprafață și structura de adâncime a propozițiilor în succesiunea lor liniară, în timp ce structura de adâncime este o mulțime vagă, care apare sub forma unei nebuloase semantice, structurată în două sau

mai multe domenii semantice. Între componentele unui domeniu semantic, ca și între domeniile semantice considerate global, se stabilesc relații de diferite tipuri. Din această perspectivă sunt prezentate ca sublumi posibile ale lumii textului câteva modele generative, ilustrate cu analizele unor poezii de M. Eminescu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Nichita Stănescu. Pentru textul poetic (literar) autoarea adoptă categoria estetică a „autoformativității”, generatoare a unei activități pentru care forma devine scopul însuși al acțiunii formative. Imaginarul, una din categoriile fundamentale ale poeticității, se bucură de o atenție specială, stabilindu-se câteva premise filosofico-estetice pentru o logică a imaginarului. O ultimă problemă discutată este intertextualitatea. Este propus un model al intertextualității, luându-se în considerare atât producerea de texte (relația autor-text) și receptarea lor (relația text-lector), cât și relațiile abstracte, ideale, ce pot fi imaginate între textele existente. Aceste relații sunt reprezentate printr-un graf ce exprimă, asemenea semiozei nelimitate, o intertextualitate în permanență deschisă spre noile texte ce apar continuu. **M.** și-a aplicat concepția teoretică și în *Limbaajul poeziei românești neomoderne* (2001), cu o a doua ediție, îmbunătățită, *Poezia neomodernă, Perspectivă textuală* (2004), ca și în *Semiotica poeziei românești neomoderne* (2003), toate constituindu-se într-o cercetare a poeziei românești dintre 1960 și 1980. Dominată de figura emblematică a lui Nichita Stănescu, această perioadă a produs un adevărat miracol al înnoirii și schimbării modului de a face poezie, mod complet diferit față de „obsedantul deceniu”. În *Limbaajul...* analiza stilistică minuțioasă pune în evidență atât procedee ce se înscriu pe linia tradițiilor poeziei moderne dintre cele două războaie mondiale: metaforismul blagian, ermetismul barbian, simbolismul baco-vian și expresionismul arghegian (motiv pentru care perioada a fost numită neomodernă), cât și procedee preluate de la avangardismul românesc de la începutul secolului al XX-lea sau de la post-modernismul european și american, în mare vogă în anii 60’-’80. *Semiotica...* include în final două micromonografii: prima despre Nichita Stănescu, care a sondat cele mai adânci potențialități ale limbii române, iar a doua despre Marin Sorescu, creatorul unui umor tragic inconfundabil.

SCRIERI: *Receptarea poetică*, București, 1980; *Neguțtorul de vise*, București, 1993; *Textul poetic. Perspectivă teoretică și modele generative*, București, 1995; *Limbaajul poeziei românești neomoderne*, București, 2001; ed. (*Poezia română neomodernă. Perspectivă textuală*), București, 2004; *Semiotica poeziei românești neomoderne*, București, 2003.

Repere bibliografice: Theodor Hristea, „*Receptarea poetică*”, RL, 1980, 28; Mihai Niculescu, „*Receptarea poetică*”, LCF, 1980, 51; Andrei Corbea, *Din nou despre estetica receptării*, VR, 1981, 12; Roxana Sorescu, *Analiza textului poetic*, LCF, 1995, 38; Floarea Vârban, „*Textul poetic*”, LR, 1995, 3-4; Maria Ștefănescu, „*Textul poetic*”, LL, 1997, 3-4; Iulia Cojocariu, „*Limbaajul poeziei românești neomoderne*”, „*Caietele Institutului Catolic*”, 2002, 2 - 2003, 1; Emilia Parpală, „*Semiotica poeziei românești neomoderne*”, AUC, 2004, 1-2; Alex. Ștefănescu, „*Poezia română neomodernă. Perspectivă textuală*”, RL, 2004, 48; Dorica Boltașu, *Limbaajul poeziei românești neomoderne*, OC, 2010, 24. **I.D.**

MIHĂILĂ, Gheorghe
(7.IX.1930, Dăișoara,
j. Brașov - 14.V.2011,
București), slavist, filo-
log, istoric literar.

Este fiul Ilenei (n. Oancea) și al lui Gheorghe Mihăilă, dintr-un neam de mocani. În satul natal frecventează cursurile școlii primare (1937-1943), apoi este elev la Liceul de Băieți din Sighișoara (1943-1949). Absolvă Facultatea de Filologie a Universității din București, urmează un stagiu de specializare de patru ani la Universitatea „M. V. Lomonosov” din Moscova, pe care îl încheie cu un doctorat sub conducerea lui R. A. Budagov. La întoarcerea în țară, cariera universitară a lui **M.** (începută ca preparator încă din 1951, înaintea absolvirii) înregistrează o evoluție rapidă (lector în 1957, conferențiar în 1961, profesor în 1969), obținând titlul de doctor docent în 1971. Din 2000 a fost profesor consultant în cadrul Catedrei de limbi și literaturi slave a Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, iar din 2009 profesor onorific. În 1993 este ales membru corespondent al Academiei Române, iar în 2004 membru titular. A predat la

Universitatea din București (la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Facultatea de Limba și Literatura Română și la Facultatea de Istorie) cursuri de slavistică: slavă veche și slavonă românească, gramatică comparată a limbilor slave, paleografie româno-slavă, istoria slavisticii românești, raporturi culturale și lingvistice bizantino-slavo-române, cultură și literatură română veche, precum și cursuri opționale în cadrul masteratului de filologie slavă. **M.** s-a distins, de asemenea, printr-o îndelungată activitate organizatorică și de conducere: șef al Catedrei de limbi slave sudice (1958–1961) și al Catedrei de limbi slave (1961–1977, 1985–1990), prodecan (1963–1967), apoi decan al Facultății de Limbi Slave (1967–1972), prodecan al nou-createi Facultății de Limbi și Literaturi Străine (1979–1982). Între 1995 și 2004 a fost director general al Editurii Academiei. Membru al Asociației Slaviștilor din România, a îndeplinit, pe rând, funcțiile de secretar (1958–1969), vicepreședinte (1970–1976) și președinte (1990–1998). A fost vicepreședinte al Societății Române de Lingvistică (1973), precum și vicepreședinte al secției de filologie al Academiei Române. Din 1960 face parte din comitetele de redacție ale revistelor „Romanoslavica” (între 1990 și 1998, redactor responsabil), „Studii și cercetări de lingvistică”, „Revue roumaine de linguistique”, „Analele Universității București”. Pe plan internațional **M.** și-a câștigat o reputație solidă, fiind recompensat cu premii și distincții, printre care titlul *doctor honoris causa* al Universității „Kliment Ohridski” din Sofia (1988). Din 1970 **M.** este ales membru în Comitetul Internațional al Slaviștilor, iar în 1998 i se conferă titlul de membru de onoare al acestui comitet.

Contribuția științifică a lui **M.** se remarcă atât prin volum, cât și prin varietate, originalitate și erudiție. Pe parcursul a peste cinci decenii a publicat peste patru sute de lucrări – de la cărți, ediții îngrijite, prefațate și adnotate, studii și articole până la recenzii, cronici, traduceri –, majoritatea în limba română, dar și în limbile rusă, franceză, bulgară, sârbo-croată, polonă. În teza de doctorat, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic* (1960), prin analiza aprofundată a cuvintelor sud-slave împrumutate în limba română de-a lungul timpului (cele de origine slavă veche, termenii cărturărești din slavonă, împrumuturile din limbile slave actuale), prin cercetarea repartizării lor teritoriale și evidențierea

primelor atestări, **M.** demonstrează fără echivoc importanța componentei slave în lexicul românesc. Problematika elementelor lexicale de origine slavă în limba română este reluată într-un context mai larg în volumul *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești* (1973), cu accent pe aspectele referitoare la periodizarea și răspândirea lor geografică și a criteriilor ce diferențiază împrumuturile populare de cele cărturărești. Într-o secțiune a cărții consacrată filologiei slavo-române, sunt abordate diferitele etape din evoluția disciplinei, de la Ioan Bogdan la Emil Petrovici. În numeroase studii de istorie a slavisticii românești, în cărțile *Studii de lingvistică și filologie* (1981) și *Scriitori și filologi români (sec. XVI–XX)* (2005), sunt prezentate și valorificate contribuțiile în domeniu ale savanților români și străini. Din 1965 până în 2009 **M.** a făcut parte din colectivul de etimologie al *Dicționarului limbii române*, serie nouă, fiind redactor responsabil alături de Marius Sala. În aceeași direcție de cercetare se înscrie *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. X – începutul sec. XVI)* (1974), în care, pe lângă cuvintele moștenite din latină și unele împrumuturi din limbile vecine, o atenție deosebită este acordată cuvintelor autohtone, atestate în texte slavone și latine medievale începând cu secolul al X-lea până la 1521. Contribuția lui **M.** la studierea fondului lexical moștenit din limba traco-dacă este importantă, acest subiect constituind un punct de interes special în ultimul timp: *Contribuții la studiul cuvintelor de origine autohtonă în limba română* (2010). Prin natura preocupărilor sale lingvistice și filologice, **M.** se apropie de literatura română veche, studiază varii aspecte legate de începuturile culturii române și interferența acesteia cu cultura altor popoare europene. Astfel, ia naștere masivul volum *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi* (1972). Concluziile sunt revelatoare. Texte narative și juridice bizantino-slave atestă nivelul ridicat de cultură al cărturarilor români din secolele al XV-lea – al XVII-lea, care, la un moment dat, au devenit chiar „furnizori și păstrători” ai unor manuscrise importante pentru popoarele din aria culturală a Europei de Est. **M.** demonstrează totodată, cu argumente noi, că versiunea greacă a *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* a fost tradusă după originalul slavon. Pe aceeași direcție tematică și cu o finalitate declarat comparatistă se înscrie volumul *Cultură și literatură română*

veche în context european (1979). Studiarea surseleor medievale în limbile latină, greacă și slavonă conduce la cunoașterea limbii române cu existență de sine stătătoare între secolele al X-lea și al XII-lea. Cercetarea traducerilor (cum este și tălmăcirea *Cronicii universale* a lui Constantin Manases făcută de Mihail Moxa), precum și circulația lor în Țările Române înlesnesc înțelegerea modului în care s-a construit spiritualitatea română modernă. Considerând scolastică tradiționala împărțire a literaturii române în veche și modernă, pe baza studierii și interpretării textelor existente filologul demonstrează, în cartea *Între Orient și Occident. Studii de cultură și literatură română în secolele al XV-lea – al XVII-lea* (1999), că fenomenul de creație are și în acest spațiu un caracter continuu. Într-o altă apariție editorială, *Langue et culture roumaines dans l'espace sud-est européen* (2001), sunt reunite studii și comunicări susținute la congrese și simpozioane internaționale între 1958 și 1998. Lucrarea *Scriitori și filologi români (sec. XVI–XX)*, cuprinde o serie de studii noi asupra preocupărilor filologico-culturale ale lui Nicolaus Olahus, Dimitrie Cantemir, A. I. Odobescu, B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu, Ioan Slavici, I.L. Caragiale, Emanoil Bucuța. O imagine inedită asupra formației și a contribuției științifice avute de **M.** este oferită de paginile autobiografice *Cum am devenit lingvist și filolog*, apărute postum în *Omagiu academicianului Marius Sala* (2012). Alături de studii, filologul a desfășurat o exigentă activitate de editare a textelor românești vechi: *Scrieri alese* din opera lui Ioan Bogdan (1968), *Literatura română veche (1402–1647)* (I–II, 1969, în colaborare cu Dan Zamfirescu), *Cuvente den bătrâni* ale lui Bogdan Petriceicu Hasdeu (I–III, 1983–1984), *Cronica universală* a lui Mihail Moxa (1989), „*Letopiseșul de când s-a început Țara Moldovei*” – *Letopiseșul lui Ștefan cel Mare* (2005) ș.a. Un loc însemnat în preocupările sale l-au ocupat traducerea, editarea și studiarea *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (versiunea originală, în limba slavonă), asupra căreia revine în edițiile din 1970, 1996 și 2010, ultima fiind îmbogățită cu o nouă versiune românească a *Învățăturii lui Vladimir Monomahul către fiii săi*, spre o mai bună interpretare a operei învățatului domn român. Spirit critic și polemic, **M.** se afirmă și aici în lămurirea unor chestiuni controversate, cum ar fi paternitatea unor texte, filiația și circulația manuscriselor.

Firea lui statornică și decizia lui în tot ce face mă ducă cu gândul la un țăran din vechile generații care, nevoit să urce într-un timp determinat, un munte înalt și dificil, o ia încet, nu se grăbește, pare că, dacă nu va abandona, va ajunge după apusul soarelui, dar, surpriză!, nu se întâmplă acest eșec: țăranul nostru ajunge la timp în vârful muntelui, cum chibzuise, și se odihnește calm și tăcut, ca și când totul ar fi venit de la sine: n-a făcut decât să facă ce trebuie, încet și fără zgomot... Profesorul G. Mihăilă, ieșit din lumea solidă a satului românesc de peste munți, este, cum am mai zis, un veritabil om de carte, un savant – dacă vrei – în tradiția lui Hasdeu și Emil Petrovici, devotat și riguros. Pentru mine, el reprezintă, înainte de orice, bunul simț românesc și statornicia spiritului românesc.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972; *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. X – începutul sec. XVI)*, București, 1974; *Cultură și literatură română veche în context european*, București, 1979; *Studii de lingvistică și filologie*, Timișoara, 1981; *Între Orient și Occident. Studii de cultură și literatură română în secolele al XV-lea – al XVII-lea*, pref. Dan Zamfirescu, București, 1999; *Langue et culture roumaines dans l'espace sud-est européen*, București, 2001; *Scriitori și filologi români (sec. XVI–XX)*, București, 2005. **Ediții, antologii:** Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, pref. Emil Petrovici, introd. edit., București, 1968; *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, îngr. și introd. edit., București, 1969 (în colaborare cu Dan Zamfirescu); B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, I–III, introd. edit., București, 1983–1984; Mihail Moxa, *Cronica universală*, introd. edit., București, 1989; P.P. Panaitescu, *Catalogul manuscriselor slavo-române și slave din Biblioteca Academiei Române*, vol. III, pref. Gabriel Ștrempel, București, 2003 (în colaborare cu Dalila-Lucia Aramă); „*Letopiseșul de când s-a început Țara Moldovei*” – *Letopiseșul lui Ștefan cel Mare*, tr. și introd. edit., București, 2005; *Epilogurile celor trei cărți tipărite de ieromonahul Macarie (1508–1512)*, în *Liturghierul lui Macarie. 1508*, II, tr. și postfață Alexandru I. Stan, pref. Nifon Mihăiță, Târgoviște, 2008. **Traduceri:** R.A. Budagov, *Problemele studierii limbilor literare romanice*, București, 1962; *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, îngr. Florica Moisil și Dan Zamfirescu, introd. Dan Zamfirescu, București, 1970; ed. 2, București, 1984; ed. îngr. și introd. trad., pref. Dan Zamfirescu, București, 1996; ed. (*Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie. Versiunea românească de la Curtea de Argeș*), îngr. și pref. Dan Zamfirescu, 2010.

Repere bibliografice: Dan Horia Mazilu, „*Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*”, RITL, 1973, 2; Balacciu – Chiriacescu, *Dicționar*, 180–181; Mihai Mitu, *Profesorul Gheorghe Mihăilă la a 60-a aniversare*, RSL, 1990; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Gheorghe Mihăilă la*

65 de ani, RLSL, 1995, 6; Kirilo-Metodievskia Enciklopedija, II, Sofia, 1995, 701–702; Velea, *Universalisti*, 215–223; [Gheorghe Mihăilă], SCL, 2000, 2, RSL, 2001 (grupaje speciale); Rusu, *Membrii Academiei*, 339; Mihai Mitu, Constantin Geambașu, *Petite histoire de la slavistique en Roumanie*, în *Contribution à l'histoire de la slavistique dans les pays non-slaves*, coordonatori Giovanna Brogi Bercoff, Pierre Gonneau și Heinz Miklas, Viena, 2005, 407–430; Onufrie Vințeler, *Portrete și cărți*, I, Cluj-Napoca, 2005, 209–218; Marius Sala, *Portrete*, Suceava, 2006, 147–149; Eugen Simion, [Gheorghe Mihăilă], AC, 2006, 47, CC, 2010, 6; Alex. Ștefănescu, *Farmecul discret al vechimii*, RL, 2007, 11; Mariana Mangiulea, *George Mihaila na 80 godini*, „Bălgaristica – Bulgarica”, 2010, 20; *In honorem Gheorghe Mihăilă*, îngr. Mariana Mangiulea, București, 2010. **M.Mg., IL.M.**

MIHĂILĂ, Ileana (1.II.1959, București), istoric literar, editoare. Este fiica Violetei Mihăilă (n. Popescu-Dara), redactor de editură, și a lui Gheorghe Mihăilă, lingvist și istoric literar. Absolvă, în 1982, Facultatea de Limbi Străine a Universității din București, secția franceză-spaniolă. În 1995 își susține doctoratul cu teza *Statutul artistului în epoca barocă. Strălucirea și suferințele magicianului*, conducător științific fiind Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Își definitivează formarea grație unei burse de specializare postdoctorală la Universitatea Paris IV–Sorbona (1998). După terminarea studiilor, funcționează o vreme ca profesoară în învățământul mediu, apoi în cercetare (la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române, începând din 1988) și concomitent la Universitatea din București, ca asistent suplinitor între 1986 și 1988, fiind demisă din motive politice, apoi în calitate de colaborator extern din 1992. Se titularizează în 2002 la Departamentul de limba și literatura franceză, unde parcurge toate treptele până la cea de profesor. A mai colaborat, de-a lungul timpului, la facultățile de profil din universitățile „Spiru Haret” din București, Valahia din Târgoviște, „Ovidius” din Constanța. Debutează cu versuri în 1976 la revista „Limbă și literatură pentru elevi”. Colaborează cu articole de istorie literară, cronici, recenzii la „Contemporanul”, „Caietele Eminescu”, „Analele Universității București”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Synthesis”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Caiete critice”, „Curierul românesc”, „Études balkaniques”, „Dix-huitième siècle” ș.a. Pentru ediția G. Călinescu, *Opera lui M. Eminescu* (I–II, 1999–2000) a fost distinsă cu Premiul „B. P. Hasdeu” al Academiei Române.

Publicată de **M.** în 1998, cartea de debut, *Statutul artistului în epoca barocă. Strălucirea și suferințele magicianului*, are la bază teza de doctorat. Este un studiu de literatură comparată, elaborat cu spirit sistematic, începând cu definirea conceptului de baroc și continuând cu reconstituirea universului acestui concept și cu relevarea simbolurilor proprii barocului până la receptarea lui în domeniul artelor și al literaturii europene. Textul se susține și prin bogatele incursiuni și exemplificări, mai ales din literaturile franceză și spaniolă. În același an **M.** publică volumul *Renaștere și modernitate*, alcătuit în cea mai mare parte din studii și articole publicate în țară și în străinătate. Și aici predomină preocuparea pentru literatura franceză (Montaigne, Voltaire, Lamartine, George Sand) și spaniolă (Calderón de la Barca, Gustavo Adolfo Bécquer). A colaborat la proiecte majore ale Institutului „G. Călinescu”, între care *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009), *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944* (I–X, 1997–2009). A fost implicată în derularea unor proiecte științifice naționale și internaționale, între care proiectul *Enciclopedia culturii române vechi* (2008). Sunt de menționat studiile privind francofonia românească, apărute atât în țară cât și în străinătate, precum și volumul *Ériger une république souveraine, libre et indépendante* (2001) – scris în colaborare cu Alexandre Stroeve –, în care sunt editate și valorificate memoriile baronului de Billestein în contextul politic al secolului al XVIII-lea din Moldova și Valahia. Se adaugă câteva studii care conțin considerații substanțiale despre literatura și cultura română, precum *Neagoe Basarab și procedeele de artă ale Renașterii*, seria de articole dedicate lui Ioan Inochentie Micu-Klein sau *Iluminismul românesc*. Și-a reunit contribuțiile la studierea literaturii franceze în volumul *De la Renaissance à l'âge romantique – Regards sur trois siècles de littérature française* (2010). Ca editor, a contribuit la valorificarea moștenirii lui G. Călinescu, în ipostaza sa de eminescolog (*Opera lui Mihai Eminescu, Viața lui Mihai Eminescu*, 2002), precum și prin editarea amplului manuscris inedit al variantei primare a *Universului poeziei* (2012).

SCRIERI: *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944* (în colaborare), I–X, București, 1997–2009; *Statutul artistului în epoca barocă. Strălucirea și suferințele magicianului*, București, 1998; *Renaștere și modernitate*, București,

1998; *De la Renaissance à l'âge romantique – Regards sur trois siècles de littérature française*, București, 2010. **Ediții:** G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, I–II, București, 1999–2000, *Viața lui Mihai Eminescu*, introd. Eugen Simion, București, 2002, *Universul poeziei*, în Călinescu, *Opere*, XII, 70–313, 1129–1145; *Ériger une république souveraine, libre et indépendante. Mémoires de Charles-Léopold Andreu de Bilstein sur la Moldavie et la Valachie aux XVIII-ème siècle*, introd. edit., București, 2001 (în colaborare cu Alexandr Stroeve). **Traduceri:** Antonio Muñoz Molina, *Iarna la Lisabona*, București, 1994; Juan Eduardo Zúñiga, *Pământul va fi un paradis*, București, 1995.

Repere bibliografice: Victoria Milescu, *Reeditări necesare*, „Universul cărții”, 2000, 7; Nicolae Rotund, „Opera lui Mihai Eminescu” de G. Călinescu, TMS, 2001, 3; Teodor Vârgolici, [Ileana Mihăilă editoare], ALA, 2001, 555, 578, 2002, 611, 2003, 655; Liviu Grăsoiu, *Binemeritat omagiu*, LCF, 2002, 3; Cornelia Ștefănescu, *O carte rescrisă*, RL, 2002, 21; Alex. Ștefănescu, „Nimic fictiv”, RL, 2002, 22; Cristina Balinte, „Ériger une république souveraine, libre et indépendante”, „Synthesis”, 2002; Michel Niqueux, „Ériger une république souveraine, libre et indépendante”, „Revue russe” (Paris), 2003, 3; Al. Săndulescu, *Între bibliotecă și arhivă*, JL, 2004, 7–12; Ion Simuț, G. Călinescu în reeditări, RL, 2007, 17. **AL.S., I.Ct.**

MIHĂILEANU, Ștefan (1821–15.VII.1909, București), autor dramatic. La fel cu frații lui, Costache și Ralița, **M.**, trecut prin școala Societății Filarmonice, a fost actor. S-a angajat, la începutul îndelungatei lui activități, în trupa lui Costache Caragiali. A jucat la București și la Craiova, luând parte și la turneele ce se întreprindeau în Moldova și Transilvania. Interpret de vodeviluri, dar și de drame și comedii, **M.** nu impresiona deloc prin naturalețe, cronicarii vremii reproșându-i „ifosul”.

În cazul lui **M.**, actorul se confundă cu autorul dramatic, ale cărui compuneri sunt de un retorism strident. Urmărind să redeștepte „amorul de patrie și virtutea”, dramele lui istorice și „naționale” sunt, de fapt, niște prolixе melodrame. Tonul e mereu exaltat, fie că se invocă apusele vremuri de mărire ori se deplânge soarta amară a țării, fie că se incriminează, în rechizitorii patetice, decăderea dinlăuntru, corupția politică, trădarea și alte nelegiuiri. În tirade vehemente, surescitate, pline de efuziuni subite sau de mărețe viziuni inspirate de ideea obsesivă a „onoarei și demnității naționale”, se glorifică „martiriul” celor ce se jertfesc pentru patrie și dreptate, împotriva „tiraniei”. Printre alte compuneri dramatice au fost publicate piesa în versuri

Blestemul unui țăran murind sau Timpul vechi și timpul nou (1868), drama – prelucrată după romanul *Aldo și Aminta* al lui Costache Boerescu – *Danubiul și Bosforul sau Martirii se sacrifică ca să trăiască popoarele* (1869), reluate într-un volum din 1893 împreună cu monologul în proză *Martirul libertății*. Nu sunt mai inspirate nici piesele istorice *Dragomir Rucăreanu*, *vulturul munților* (1885) și *Mihai Bravul* (1885). Asupra unora dintre ele, în treacăt, M. Eminescu emisese o judecată aspră în articolul *Repertoriul nostru teatral* (1870). Discursive, turmentate parcă, ele foiesc de inadvertențe, de anacronisme. Nu mai puțin artificială e limba. Chiar sumară, execuția lui Eminescu era cu totul îndreptățită.

SCRIERI: *Blestemul unui țăran murind sau Timpul vechi și timpul nou*, București, [1868]; *Danubiul și Bosforul sau Martirii se sacrifică ca să trăiască popoarele*, București, 1869; *Dragomir Rucăreanu*, *vulturul munților*, București, 1885; *Mihai Bravul*, București, 1885; *Mizeria*, București, 1892; *Blestemul unui bătrân țăran murind sau Timpul vechi și timpul nou*, *Martirul libertății*, *Danubiul și Bosforul sau Martirii se sacrifică ca să trăiască popoarele*, București, 1893; *Ultima lovitură*, București, 1901; *Două logodne*, București, 1905; *Neurastenic*, București, 1907.

Repere bibliografice: M. Eminescu, *Scieri politice și literare*, București, 1905, 57; *Ist. teatr. Rom.*, II, 526; *Dicț. lit.* 1900, 569–570. **EE**

MIHĂILESCU, Dan C. (12.XII.1953, București), eseist, critic și istoric literar, traducător. Este fiul Petruței Mihăilescu (n. Cristea), dactilografă, și al lui Constantin Mihăilescu, funcționar. Urmează la București liceul (1968–1972) și Facultatea de Limba și Literatura Română, secția română–franceză (licențiat în 1976). Activează ca referent de specialitate la Mecanoexportimport din Capitală (1976–1980), intrând apoi în cercetare la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române, de unde demisionează în 2003. Debutează în revista școlară „Pe un picior de plai” în 1969, debutul semnificativ producându-se în 1974 în „România literară”. Mai publică în „Luceafărul”, „Transilvania”, „Revista de istorie și teorie literară” (unde din 1983 până în 1986 este secretar de redacție) ș.a.; după 1989 are rubrici la „Dilema”, „22”, „Ziarul de duminică”, „Jurnalul național”, „Evenimentul zilei”, „Idei în dialog”, „România literară”. Fondează și conduce săptămânalul „Litere, arte & idei” (supliment cultural al ziarului „Cotidianul”) între 1991 și 1996 și între 2001 și 2004. Din

2000 prezintă la Pro TV emisiunea zilnică „Omul care aduce cartea”. Debutază editorial cu *Perspective eminesciene* (1982; Premiul Uniunii Scriitorilor). Traduce integrala teatrului lui Eugen Ionescu (I–V, 1994–1998; Premiul Uniunii Scriitorilor).

Activitatea critică a lui **M.** este distribuită în două secvențe cronologice și tipologice. Prima se consumă înainte de 1990. *Perspective eminesciene*, *Dramaturgia lui Lucian Blaga* (1984) și *Întrebările poeziei* (1988) sunt lucrări de sinteză, la joncțiunea dintre critica fenomenologică a lui Jean-Pierre Richard și Georges Poulet și hermeneutica de filieră germană (Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer) citită în franceză. Rezultatele nu sunt întotdeauna fericite. Stilul criticului este prețios, încărcat de referințe decorative. *Întrebările poeziei*, volum compus din eseuri despre poezia română modernistă (Tudor Arghezi, Ion Barbu, G. Bacovia, Emil Botta), pare astăzi desuet. Superior ar fi *Perspective eminesciene*, continuând explorările de poetică senzorială ale lui Edgar Papu, redactat însă cu o retorică excesivă: „Acestora le vor urma o abordare a Verbului poetic eminescian, *marca* esențială a energiei pe care opera poetului o conține și pe care o propune ca Axă a ființei spiritual-creatoare, și o cercetare a nivelelor concentrării energetice în procesul (poetic) eminescian de cunoaștere”. **M.**, care participă la întocmirea unei antologii a publicisticii interbelice – *Atitudini și polemici în presa literară interbelică* (1984) –, este fascinat de sursele idealiste ale eseisticii lui Mircea Eliade, Emil Cioran ș.a. După căderea comunismului fața criticii lui **M.** se schimbă spectaculos. Pe de o parte, renunță la orice veleități de sinteză și se dedică aproape integral unei publicistici frenetice, care va fi strânsă ulterior în volume. Pe de altă parte, profilul anterior face loc unei *persona* complet dezinhibate, care-și oferă adesea plăcerile unui exhibiționism autobiografic și stilistic. Fără a deveni mai structurat decât înainte, scrisul lui **M.** capătă virtuți de *showman*. În sfârșit, criticul își poate manifesta liber adeziunea la interbelicul românesc, deși îi mai filtrează, din prudență, umorile și excesele. Cum s-a observat, în **M.** se întâlnesc o ideologie profund conservatoare și carisma unui popularizator al criticii și istoriei literare, apt să transforme într-un spectacol prezentarea zilnică a câte unei cărți la o televiziune comercială. Dacă o bună parte a textelor sale sunt dedicate interbelicului, cronicarul se oprește și asupra literaturii postcomuniste. Din trilogia

Dan C. Mihăilescu și Gabriel Liiceanu

Literatura română în postceaușism (2004–2007) se reține mai cu seamă primul volum, dedicat literaturii memorialistice. Spiritul de cozeur al lui **M.** găsește aici solul propice de recoltare a detaliilor picante. Însă volumul al doilea, dedicat prozei, este dezorientat estetic: criticul se declară plictisit de Cehov, William Faulkner, Virginia Woolf, Thomas Mann și deploră în bloc „pornografia” ori „mizabilismul” literaturii douămiiste, în schimb gustă cu plăcere din scrieri mediocre și găsește virtuți unor autori obscuri. Volumul având ca obiect eseistica e minat de *parti-pris*-uri pentru linia neointerbelică. Seria *Viață literară* (I–IV, 2005–2011) este compusă din comentariile de „revistă a presei” publicate în „Idei în dialog”. Anecdota primează: printre bârfe, articole de presă, cancanuri, **M.** se mișcă lejer, sistematizând cu vervă și talent portretistic presa și lumea literară – dincolo de felul tendențios ideologic în care împarte veninul și agheasma între eseisții conservatori „buni” și stângiștii „răi”. Vechea aspirație către sinteza tradițională l-a mai încercat totuși episodic pe critic, dovadă capitolele dintr-o proiectată monografie a literaturii epistolare românești: *Despre omul din scrisori. Mihai Eminescu* (2009), *Despre Cioran și fascinația nebuniei* (2010), *I.L. Caragiale și caligrafia plăcerii* (2012). Însă și acestea sunt mai mult cărți compuse preponderent

din citate. „Omul care aduce cartea” rămâne predilect un autor de fragmente și articole din care se va putea reconstitui ulterior atmosfera unei epoci, dacă nu epoca însăși.

SCRIERI: *Perspective eminesciene*, București, 1982; *Dramaturgia lui Lucian Blaga*, Cluj-Napoca, 1984; *Atitudini și polemici în presa literară interbelică*, București, 1984 (în colaborare); *Întrebările poeziei*, București, 1988; *Bibliografia I.L. Caragiale în periodice (1852–1912)*, I–II, coordonator Marin Bucur, pref. Eugen Simion, București, 1997 (în colaborare); *Stângăcii de dreapta*, Cluj-Napoca, 1999; *Scriitorincul*, Cluj-Napoca, 2001; *București. Carte de bucăți*, București, 2003; *Literatura română în postceașism*, I–III, Iași, 2004–2007; *Scrieri de plăcere*, București, 2004; *Îndreptări de stânga*, București, 2005; *Viață literară*, I–II, București, 2005–2006; *Idei cu zimți. Viață literară III*, București, 2008; *Despre omul din scriitori. Mihai Eminescu*, București, 2009; *Despre Cioran și fascinația nebuniei*, București, 2010; *Și așa mai departe? Viață literară IV*, București, 2011; *Oare chiar m-am întors de la Athos?*, București, 2011; *Ce mi se-ntâmplă. Jurnal pieziș*, București, 2012; *I.L. Caragiale și caligrafia plăcerii*, București, 2012. **EDIȚII:** I.L. Caragiale, *Despre lume, artă și neamul românesc*, pref. edit., București, 1994; E.M. Cioran, *Scrisori către cei de acasă*, tr. Tania Radu, București, 1995 (în colaborare cu Gabriel Liiceanu și Theodor Enescu); *De la coroana regală la Cercul Polar*, Iași, 2007. **Traduceri:** Eugen Ionescu, *Teatru*, I–V, pref. trad., București, 1994–1998.

Repere bibliografice: Mircea Scarlat, *Glose eminesciene*, RL, 1982, 53; Al. Călinescu, „*Perspective eminesciene*”, CL, 1982, 12; Marian Popescu, „*Dramaturgia lui Lucian Blaga*”, CNT, 1984, 43; Țeposu, *Istoria*, 182–184; Grigurcu, *Peisaj*, II, 353–357; *Dict. scriit. rom.*, III, 202–206; Manolescu, *Lista*, III, 415–419; C. Rogozanu, *Un scriitorinc neîmplinit*, RL, 2002, 12; Marin Mincu, *Criticul ornitorinc sau Despre neajunsurile criticii orale*, LCF, 2002, 14; Mircea Iorgulescu, *Cum vă place*, „22”, 2002, 26; Nicoleta Sălcudeanu, [Dan C. Mihăilescu], CU, 2002, 7, VR, 2008, 6–7, CLT, 2009, 3; Andrei Terian, [Dan C. Mihăilescu], E, 2004, 11–12, CLT, 2006, 10, 2007, 24, VTRA, 2006, 10; Ștefan Borbély, [Dan C. Mihăilescu], APF, 2005, 5, 6, 2008, 6, 2012, 5, 10, VR, 2006, 11–12; Cristea-Enache, *București*, 309–314; Ștefănescu, *Istoria*, 1075–1077; Mihai Iovănel, *Scurt prilej de vorbe și de ipoteze*, CLT, 2006, 10; Ciprian Șiualea, *Cum mai stăm cu războiul civil ideatic*, OC, 2006, 68; Alex Goldiș, [Dan C. Mihăilescu], CLT, 2006, 48, 2007, 19; Holban, *Ist. lit.*, III, 239–242; Paul Cernat, [Dan C. Mihăilescu], OC, 2007, 116, 2009, 215; Cistelean, *Diacritice*, I, 190–202; C. Stănescu, *Critică torționară?*, CLT, 2008, 11; Radu Vancu, *Despre Cioran și fascinația melancoliei*, T, 2012, 1; Andreea Răsuceanu, *Ascensiunea pe muntele Athos sau Despre „natura duhovnicească”*, VR, 2012, 7–8.

M.I.

MIHĂILESCU, Florin
(9.VIII.1937, Slatina),
critic și istoric literar,
editor.

Este fiul Josefinei-Elena (n. Ionescu) și al lui Luca Mihăilescu, jurist. Crescut de tatăl său, urmează școala primară și liceul în Slatina. În 1954 intră la Facultatea de Filologie a Universității din București, absolvită în 1959. În 1971 își ia doctoratul cu o teză despre E. Lovinescu. Între 1959 și 1962 este metodist cultural în județul Olt și profesor la Drăgășani. Din 1962 își începe cariera universitară: asistent la Institutul Pedagogic din București (1962–1972), lector la Facultatea de Limba și Literatura Română din București (1973–1979, 1985–1991), lector de limba, cultura și civilizația română la Universitatea Provence (Aix-Marseille I, 1979–1985), conferențiar (1991–1996), profesor (din 1996) la Catedra de istoria literaturii române a Facultății de Litere, Universitatea din București. A colaborat la „Gazeta literară”, „Viața românească”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Ateneu”, „Cinema”, „Steaua”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Caiete critice”, „Orizont”, „Argeș”, „Transilvania”, „Revue roumaine”, „Limba și literatură” ș.a.

M. debutează editorial cu lucrarea *E. Lovinescu și antinomiile criticii* (1972). Prin acest „studiu asupra ideologiei literare” a criticului modernist, exegetul participă la o tendință mai largă în anii 1960–1970 de reabilitare a criticilor antebelici, de la Titu Maiorescu la G. Călinescu, dizgrățiați în faza realismului socialist ofensiv. În cazul lui **M.**, rețeta reabilitării include o componentă de (falsă) compatibilizare a ideologiei și a criticii lui Lovinescu cu ideologia oficială a momentului, cea marxist-leninistă, și o componentă de critică frontală a „limitelor” gândirii lui Lovinescu, care n-ar permite recuperarea lui din unghiul marxismului. Este un joc ambiguu aici, prin care patronul „Sburătorului”, devenit recuperabil în ochii regimului, este fără îndoială scos de sub obroc și reintrodus în discursul public, dar, pe de altă parte, această operație de

cosmetizare/ compatibilizare forțată nu poate ocoli, în unele puncte, falsificarea gândirii lui Lovinescu. **M.** arată, de pildă, că „înțelegerea criticului român în problemele materialismului istoric își are limitele ei” și contestă aplicarea principiilor sincronismului la literatură, ca și „rădăcinile idealist-istorice ale teoriei despre «formația revoluționară» a civilizației române”, fiindcă „nu o anume influență, ci o necesitate interioară a creat literatura română modernă”. Pe de altă parte, simpla apropiere a conceptului de mutație a valorilor estetice de „principiile materialismului dialectic” este discutabilă câtă vreme doxa marxismului a promovat obsesiv ideea de salt – calitativ – în dauna ideii de mutație, pe care a respins-o, asociind-o hazardului anarhic; la fel de discutabilă este și apropierea sincronismului lovinescian de ideea „interdependenței” lumii moderne, vehiculată de C. Dobrogeanu-Gherea via Marx și Engels. Convins că arta și critica reprezintă, ca și știința, o formă de cunoaștere, **M.** speră să „biruie” „relația de inadecvare dintre natura ideologică a criticii și natura emoțională a artei” prin felul în care pune pe tapet „conflictele interioare” din opera lui Lovinescu sub forma a „patru antinomii care-i definesc gândirea și atitudinea critică”: impresionism și dogmatism, sincronism și diferențiere, relativism și permanență a valorii și estetism și militantism. Dincolo de efectele perverse ale operației de reabilitare a lui Lovinescu, cadrul conceptual e bine selectat și condus în cartea pe care i-o dedică **M.**, antinomiile izolate de el devenind personaje recurente și în exegeza lovinesciană ulterioară. De altfel, între criticii anilor '70, **M.** creează impresia unui cap systemic și adus la zi cu bibliografia, apt să-l așeze pe Lovinescu atât în contextul epocii lui (unde e raportat nu doar la uzualii Hippolyte Taine, Ferdinand Brunetière, Émile Faguet, ci și la mai obscurii Émile Hennequin, J.-M. Guyau ș.a.), cât și în contextul anilor '70 (Umberto Eco, Gillo Dorfles ș.a.). După cercetarea aplicată *Introducere în opera Hortensiei Papadat-Bengescu* (1975), în care unii comentatori au întrevăzut o tentativă de completare a unei dimensiuni ce lipsea operei lovinesciene, **M.** se dedică sintezei *Conceptul de critică literară în România* (I–II, 1976–1979), istoric și încercare de valorificare a gândirii critice românești în câteva etape distincte, cele panoramate în prima parte situându-se „înaintea descoperirii de sine”, în perioada „constituirii criticii estetice și științifice”, apoi în epoca postmaioresciană, a criticii aflate „în serviciul ideologiei literare” și mai

ales în epoca de vârf, a autonomiei militantismului criticii. Autorul se preocupă în continuare de „aspectele contemporane” ale criticii literare, de „originile criticii contemporane”, de „direcțiile și concepțiile reprezentative” și sfârșește prin a se opri la aspectele pur teoretice în secțiunea intitulată *Pentru o teorie a criticii literare*. Demersurile teoretice sunt dublate de alcătuirea câtorva antologii cu extrase semnificative din critica literară românească: *Tradiție și inovație. Idei și atitudini literare* (1975), *Semnificațiile criticii contemporane. Perspective ideologice* (1976), *Aesthesis carpato-dunărean* (1981). Un experiment aparte îl reprezintă lucrarea *Introducere în opera lui Mihai Ralea* (1997), realizată la capătul muncii de pregătire a volumelor IV–VII din ediția *Scrieri*. Dominanta preocupărilor lui **M.** a fost aproape în permanență critica literară, atât din punct de vedere istoric, cât și din punct de vedere teoretic. A făcut însă un timp cronică de poezie, iar despre scriitorii clasici sau moderni, de la Gr. Alexandrescu și C. Negruzzi până la Mircea Eliade și Eugen Ionescu, Zaharia Stancu și Nichita Stănescu, s-a exprimat cu variate prilejuri, unele de interes mai cu seamă didactic, dar și atunci dintr-o perspectivă deosebită ori, cel puțin, într-o sinteză proprie. Practicând comentariul critic cu destulă regularitate, din 1960 până în 1989, iar din 1990 fără întrerupere, **M.** se ocupă cu predilecție de contribuțiile exegetice cu oarecare miză teoretică sau căroră el le extrage, în primul rând, semnificațiile generale, volumele de beletristică reținându-l în chip incidental. Aspirația cea mai profundă care îl animă este, în ultimă instanță, sinteza, în sensul unei cuprinderi nu atât documentare, cât esențiale a oricăror probleme literare. Linia o dă ideea priorității perspectivei estetice în orice abordare a unei creații artistice. Adept al criticii autonomiste, el nu desconsideră, totuși, realitatea incontestabilă a determinismului sociocultural, dar nici nu scoate de aici criterii de evaluare estetică. Rezultat al unei transfigurări radicale, al unei autentice mutații ontologice, opera literară este pentru **M.** expresia celei mai semnificative relații de sensibilitate dintre artist și lume, criticii revenindu-i rolul de a căuta nu artistul din lume, ci lumea din artist. Tendința sau măcar dorința unei construcții cât mai cuprinzătoare și mai armonioase, de teorie, dar și de aplicație critică riguroasă, continuă să mobilizeze eforturile acestui spirit eminentemente reflexiv. În *Critica sau Judecata fără sfârșit* (2008) **M.** dă poate cea mai justă și

totodată cea mai inspirată definiție a criticii, între-văzută ca „o formă de judecată, nicidecum însă una asemenea celei juridice, întrucât ea nu ajunge nici-odată la un verdict sau la o sentință definitivă”. „Critică – scrie el în „argumentul” la volumul în care ia în discuție multe dintre chestiunile cele mai acute ale criticii, istoriei literare, esteticii, literaturii și artei în genere – propune, discută, confirmă, reconfirmă sau infirmă; ea se confruntă cu alte opinii și se reînnoiește neîncetat atât în imediata contemporaneitate, cât și pe scara timpului istoric. În aceasta consistă de altminteri nu numai utilitatea, dar și democratismul ei.” Încercarea de definire a criticii, de perspectivare a ei în raport cu filosofia artei, cu teoria și ideologia literară, și mai larg cu „instanțele auxiliare”, cum le numește **M.**, adică „poetica, retorica, stilistica, semiotica, hermeneutica, lingvistica, psihologia, sociologia, istoria literară, istoria culturii, a ideilor etc.” e vizibilă deopotrivă în volumul *Reconstituiri critice* (2007). Rezultatul, întrucâtva similar, e însă formulat mai riguros științific. Critica „rămâne mereu ce este, adică practica relației concrete cu opera concretă, în căutarea calităților și limitelor omenești ale acesteia, în căutarea, altfel zis, a judecății de valoare celei mai temeinice, mai sigure și mai consensuale. Încă o dată, critica își demonstrează vocația caracteristică de autentică sinteză în mișcare, de existență permanent *in actu*, iar nu de disciplină autosuficientă. Ea nu e, deci, realitatea care este, ci, cum am mai notat deja, realitatea ce devine, face și se face, adică o activitate care se identifică mai mult prin dinamicitatea decât prin fundamentul ei”. În pofida caracterului dinamic și aparent schimbător al judecăților critice, **M.** află totuși, în reprezentanții români (și străini) care s-au exersat în domeniu, puncte cruciale în definirea spiritualității naționale și deschideri încă rodnice pentru contemporaneitate. Exemplul cel mai viu i se pare a fi Titu Maiorescu, a cărui contribuție e considerată esențială în dezvoltarea culturii române, încât autorul nu ezită să-l considere la înălțimea marilor clasici: Eminescu, Caragiale, Creangă și să-l plaseze chiar înaintea lor: „Așa cum Eminescu, Caragiale, Creangă sunt și rămân tradiția de aur a literaturii noastre naționale, Maiorescu este și va rămâne tradiția de aur a întregii culturi românești. Însemnătatea lor este perfect comparabilă. Marii noștri clasici nu sunt așadar trei, Eminescu, Caragiale, Creangă, ci patru: în fruntea lor îl așază pe Maiorescu, magistrul

clarificator, legislator și mai ales deschizător al celor mai fecunde orizonturi viitoare”. E o judecată semnificativă, care schimbă perspectivele îndătinat asupra raporturilor creator/interpret, scoțând pentru prima dată în față un critic.

SCRIERI: E. Lovinescu și *antinomiile criticii*, București, 1972; *Analize și interpretări literare*, București, 1975 (în colaborare cu G.G. Ursu); *Introducere în opera Hortensiei Papadat-Bengescu*, București, 1975; *Conceptul de critică literară în România*, I–II, București, 1976–1979; *Introducere în opera lui Mihai Ralea*, București, 1997; *Extemporale critice*, București, 1998; *Critice și metacritice*, București, 1999; *De la proletcultism la postmodernism*, Constanța, 2002; *Reconstituiri critice*, București, 2007; *Critica sau Judecata fără sfârșit*, București, 2008; *Amendamente la ideile critice*, București, 2012. **Antologii:** E. Lovinescu interpretat de..., pref. edit., București, 1973; *Tradiție și inovație. Idei și atitudini literare*, introd. edit., București, 1975; *Semnificațiile criticii contemporane. Perspective ideologice*, introd. edit., București, 1976; *N. Iorga interpretat de...*, pref. edit., București, 1979; *Aesthesis carpato-dunărean*, postfața edit., București, 1981; *Mircea Eliade et les horizons de la culture*, Aix-en-Provence, 1985. **Ediții:** Mihai Ralea, *Scriseri*, IV–VII, București, 1988–1989.

Repere bibliografice: Piru, *Varia*, II, 242–245; Georgescu, *Printre cărți*, 76–80; Ileana Vrancea, *Confruntări în critica deceniilor IV–VII*, București, 1975, 299–300; Georgescu, *Volume*, 119–123; N. Tertulian, *Perspective contemporane*, București, 1981, 43–50; Z. Ornea, *Comentarii*, București, 1981, 220–227; Ornea, *Înțeleșuri*, 190–205; Micu, *Ist. lit.*, 731; Petraș, *Panorama*, 417; *Dict. scriit. rom.*, III, 206–207; Diana Câmpian, *Cartea de recitare*, ST, 2001, 1; Doina Ruști, *Limpeziri critice*, VR, 2001, 3–4; Marius Chivu, *De la un -ism la altul*, RL, 2003, 4; Firan, *Profiluri*, II, 67–69; Paul Cernat, *Ideologii literare și „literare”*, OC, 2004, 242; Popa, *Ist. lit.*, II, 1072. **I.O.**

MIHNEA, Paul (22.VII.1921, Briceni–Hotin – 31.VIII.1994, Chișinău), poet, traducător. Face liceul la Cernăuți, unde în 1940 îi apare prima plachetă, *Preludiu*, influențată deopotrivă de poezia tradiționalistă și de cea simbolistă a timpului. *Bat miezul veacului curanții* (1951) și *Lumina ochilor mei* (1957) sunt evocări idilice, într-un limbaj vetust. În cărțile care îl reprezintă cu adevărat pe **M.**, *Orga codrului* (1966), *Galerie cu autoportret* (1968), *Hîngher și demiurg* (1973), *Grădinar* (1980) și *Coroană de sonete* (1992), predomină interogația general-umană, temele metafizice. De aceea, ideologii literari ai regimului totalitar l-au considerat un poet „apocaliptic”. În fapt, e o lirică meditativ-intelectuală, marcată atât de sobrietatea și muzicalitatea

versului tradițional, cât și de polivalențele și ambiguitățile versului modernist, trădând, cum s-a spus, „o feroare a scrisului și o ardoare culturală aparținând unui spirit rafinat, străin de retorica imnică, magmatic-tumultuoasă” (Adrian Dinu Rachieru). Familiarizat cu lirica modernă europeană (îndeosebi cu cea franceză și cea germană), poetul a impus un foarte personal repertoriu de metafore și simboluri, mai toate gravitând în jurul „grădinarului” și al „arborelui”. Lirica lui se axează pe „metamorfoze” și „altoiri” între microcosmos și macrocosmos, pe raporturi ale eului poetic cu pământul, cerul, timpul, veșnicia, dispariția, precum și pe o continuă suită de „identificări” metaforice cu toate regnurile. Hotărât „să se adune din toate câte sunt”, el tinde „a face grădina din toate cele”, dorind „a fi muzică din creștet până-n tălpi” și autodefinindu-se metaforic în repetate rânduri, cum se vede și în versuri ca acestea: „Sunt doar o coardă nevăzută,/ ce la o boare-abia-nțelesă/ dă zvon, cu limbă de mătăsă,/ ca un ecou de alăută”. Poemele lui de dragoste se caracterizează prin atitudini romantice și subtilitate a trăirii, prin polifonia sentimentelor și arta sugestiei muzicale. **M.** este precumpănitor un maestru al sonetului, a cărui virtuozitate a fost apreciată nu numai în stânga Prutului, fiind selectat, în 2008, în antologia acestui gen la poeții români. Complementar, a tradus din poeți pe care i-a simțit apropiți: Vergiliu, Ovidiu, Rainer Maria Rilke, Paul Verlaine și Paul Valéry, N.A. Nekrasov, M.I. Lermontov, A. A. Blok ș.a.

SCRIERI: *Preludiu*, pref. Mircea Streinul, Cernăuți, 1940; *Bat miezul veacului curanții*, Chișinău, 1951; *Lumina ochilor mei*, Chișinău, 1957; *Orga codrului*, Chișinău, 1966; *Galerie cu autoportret*, Chișinău, 1968; *Hingher și demiurg*, Chișinău, 1973; *Grădinar*, Chișinău, 1980; *Coroană de sonete*, Chișinău, 1992. **Traduceri:** Vergiliu, *Bucolice*. Georgice, pref. trad., Chișinău, 1967; Ovidiu, *Elegii din exil*, Chișinău, 1972; R.M. Rilke, *Elegiile din Duino*, pref. trad., Chișinău, 1977; Paul Valéry, *Vrăji*, Chișinău, 1979; Paul Verlaine, *Poezii*, Chișinău, 1985.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, „*Orga codrului*”, „Moldova”, 1967, 4; Vasile Coroban, „*Galerie cu autoportret*”, „Moldova socialistă”, 1969, 26 octombrie; Petre Comarovschi, *Paul Mihnea*, în *Profiluri*, 449–452; Mihail Dolgan, *Poezia: adevăr artistic și angajare socială*, Chișinău, 1988, 224–234; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 185; Mihail Dolgan, *Un liric al emoțiilor intelectuale*, LRP, 275–280; Galaicu-Păun, *Poezia*, 37–48; Dolgan, *Poezie*, 353–360; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 66–70. **M.Dg.**

MIHULEAC, Cătălin (17.VI.1960, Iași), prozator, autor dramatic, jurnalist. Este fiul Auricăi Mihuleac (n. Crețu), învățătoare, și al lui Ioan Mihuleac, asistent medical. A absolvit la Iași Liceul „G. Ibrăileanu” (1979), Facultatea de Geografie–Geologie–Biologie (1985) și Facultatea de Științe Economice (1992) din cadrul Universității „Al. I. Cuza”. După absolvirea primei facultăți, a profesat ca geolog timp de șase ani. Din 1991 lucrează ca redactor în presa scrisă și audiovizuală. Își susține doctoratul în filologie în 2008. Debutază ca scriitor în 1995, cu povestirea *Universitatea Matilda*, în revista „Timpul”, iar editorial cu volumul de proză scurtă *Garsonieră memorială confort trei*, apărut în 1996. Mai este prezent în numeroase publicații periodice, printre care „România literară”, „Ziarul de duminică”, „Orizont”, „Convorbiri literare” (unde a fost redactor și a coordonat paginile de proză, teatru și jurnal), „Monitorul” (unde semnează rubrica „România lui Mihuleac”, pe care o va susține și în „7 plus” sau în cotidianul „Național”), „Opinia studentescă”, „Dacia literară”, „Luceafărul”, „Cronica” ș.a.

M. scrie o proză ce reușește să surprindă orizontul de așteptare al cititorului. În formula sa paradoxul, oximoronul narativ fac posibilă coabitarea între comic și tragic. Nu sunt luate în răs gratuit aspecte din realitate, ci se configurează în ansamblu o deriziune augmentată. Lucruri aparent neînsemnate sunt privite printr-o lupă ce le modifică nu doar dimensiunile, ci și substanța. De aici se naște un registru dublu al prozei. Dimensiunea ludică – ce include ironia, autoironia, sarcasmul, pamfletul – e doar o formă de a pune în scenă subiectul sau tema, care de regulă sunt marcate de gravitate. Autorul pare a avea convingerea că lucrurile importante nu pot fi prinse în narațiune decât prin bruiatul lor venit chiar dinspre personaje și situații. De multe ori cititorul este implicat de narator în istoria pe care acesta o relatează, având posibilitatea să aleagă o soluție pentru final sau o cheie de înțelegere a sensurilor, ceea ce pare o cale de amplificare a dramatismului. Naratorul ori există și este profund implicat, ficțiunile și autoficțiunile fiind greu de separat, ori nu e prezent aproape deloc și atunci povestirile sunt într-un fel similare genului dramatic, pe care autorul l-a și practicat (*Patru piese de tranziție*, 2003). Deși **M.** are stilul său, ușor recognoscibil, se observă unele variabile în interiorul paradigmei proprii. În povestirea titulară a cărții *Garsonieră memorială confort trei* condiția scriitorului este prinsă într-un

amestec de tragic și derizoriu, în aceeași arie tematică înscriindu-se *Un maidanez estet și o scriitoare celebră cu pseudonim*, unde și instituției criticii literare i se administrează o corecție mizând pe derizoriu. În volumul *Titlu neprecizat* (1999) ironia și, pe alocuri, sarcasmul provin din similitudinea dintre fizionomiile cetățenilor unui orașel și mărcile mașinilor pe care aceștia și le aduc din străinătate (*Efectul dezastruos al cailor-putere asupra fizionomiilor*) sau din „minutul” audiovizualului în mentalitatea românească (*O cravată incredibilă*) ori din ridiculizarea presei în general (*Tulburătoarea și provinciala poveste de iubire dintre un ziar vicios și o candidă emisiune TV sau Și autopsierii au dreptul să citească ziarul*), incapabilă să diferențieze între bine și rău. De altfel, nimic din ceea ce iese din firesc nu scapă comentariului sarcastic și ironic. Și romanele *Dispariția orașului Iași* (1998), *Bar de stepă* (2001) *Noapte bună, tâmpitul!* (2003), *Ratarea unui settter* (2004) sau *Ziua când a descălecat șobolanul* (2006) răspund acelorași trăsături narative și dezvoltă aceeași fantezie rea, cinică și o neistovită vervă parodică. O schimbare de accent se simte în *Zece povestiri multilateral dezvoltate* (2010). Titlul parodic trimite la varietatea manierelor prin care se vede societatea comunistă din perspectiva postcomunistă. Aici dramatismul din spatele comicului e mult mai accentuat. Tema delațiunilor securistice din *Clara de Cotnari* este o fațetă a vieții din comunism, altele sunt creionate în *Povestea primei mele bancnote de o sută de dolari*, narațiunile de aici alcătuind un roman fragmentar despre perioada anterioară anului 1989, privită de la vârste auctoriale diferite, cu o percepție diferită. Romanul *Aventurile unui gentleman bolșevic* (2012) este un corolar al temelor explorate de M. Toate sunt circumscrise supratemei predilecte a autorului: societatea românească din perioada comunistă. Simulacrul realului se conjugă cu o distopie a cărei realizare artistică pare a fi miza acestei cărți. Oximoronul din titlu se răsfrânge asupra întregii narațiuni, construită din scene scurte și ușor clișeistice. Banalității unor secvențe i se opune discursul inteligent, condus cu mână sigură. Dincolo de istoriile relatate, romanul e o mărturie satirică privind ultimii ani ai sistemului totalitar românesc. La origine teză de doctorat, *Pamfletul și tableta. Jurnalism sau literatură?* (2009) este, pe de o parte, o istorie a celor două genuri în publicistica românească și, pe de altă parte, o analiză metodică a ceea ce nu poate să figureze sub umbrela acestor genuri, din secolul al

XIX-lea până în actualitate. „Satira, cu mitocănia pe care o atrage involuntar, își are capcanele ei. Ironia rafinată, argumentația inteligentă și umorul binevoitor o vor putea înlocui cu succes. Aceasta e șansa pamfletului! Aceasta e șansa tabletei!” – formulează concludiv M., adăugând că stilul este cel care poate împinge pamfletul și tableta dinspre jurnalism spre literatură.

SCRIERI: *Garsonieră memorială confort trei*, București, 1996; *Dispariția orașului Iași*, Iași, 1998; *Titlu neprecizat*, Iași, 1999; *Bar de stepă*, Iași, 2001; *Noapte bună, tâmpitul!*, Iași, 2003; *Patru piese de tranziție*, Iași, 2003; *Ratarea unui settter*, Iași, 2004; *Ziua când a descălecat șobolanul*, București, 2006; *Pamfletul și tableta. Jurnalism sau literatură?*, Iași, 2009; *Zece povestiri multilateral dezvoltate*, București, 2010; *Aventurile unui gentleman bolșevic*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *Nume noi*, RL, 8, 1997; Georgeta Drăghici, *Un complex din copilărie*, RL, 1999, 5; Valeriu Stancu, *Bijuteriile literare ale scafandruului de Bahlui*, CRC, 2000, 9; Iulia Alexa, *Iași high quality*, RL, 2002, 22; Marius Miheț, *Filmulețe actuale*, F, 2005, 1; Ștefănescu, *Istoria, 1115–1116*; Petre Fluerașu, *Cătălin Mihuleac despre un anumit settter*, CL, 2006, 11; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, 240–243; Călin Ciobotari, *Mihuleac, acest Cehov al Iașului*, CL, 2007, 1; Ovidiu Șimonca, *Pamfletul nu dăunează*, OC, 2010, 516. **Ș.A.**

MILCOVIA, revistă apărută la Focșani, bianual, între 1930 și 1933, apoi în 1936 (în total șapte volume), sub redacția lui N. Al. Rădulescu, purtând subtitlul „Revistă regională de studii”. Despre noua „publicație culturală în vechiul ținut al Putnei” vorbește Simion Mehedinți (Soveja) în articolul *O socoteală pentru tineri*. Evocând trecutul ca „temei de mare înălțare sufletească”, din care revista trebuie să-și facă o datorie de onoare, semnatarul îndeamnă noua generație de cărturari „să muncească cu ochii spre viitor”. N. Al. Rădulescu confirmă în *Însemnări*, articol ce se dorește un program, necesitatea „ca munca începută să-și ducă firul cât mai departe în timp”, precizând intenția publicației de a reînnoa tradiția și de a populariza valorile locale: „Ne propunem să studiem din toate punctele de vedere ținutul Milcoviei, adică al Putnei și Râmnicului. Incidental, nu ne vom feri nici de regiunile vecine, pentru a arăta influențele”. Ca atare, articolele și studiile publicate descriu ținutul sub varii aspecte: istoric, geografic, economic, social, militar, dar și literar, folcloric, etnografic, toponimic etc. Câteva titluri semnificative: Al. P. Arbore, *Toponimie putneană, Călători străini despre Focșani*, Teodor Rădulescu, *Focșanii. Date asupra*

orașului în legătură cu planul de amenajare, Ion Diaconu, *Aspecte din folclorul vrâncean. O variantă a „Mioriței”*, N. Al. Rădulescu, *Clima Moldovei de sud*, Vasile Popescu, *Podgorii putnene*, Simion Mehedinți, *Vadul moldo-muntean*, Ion M. Gane, *Primele tipografii rămnice*, D. Cantea, *Județul Putna din punct de vedere militar*, Șt. Berechet, *Un document de la Eremia Movilă*, Iorgu Iordan, *Toponimie putneană*. Volumul din 1932 este dedicat comemorării lui Duiliu Zamfirescu. Semnează Marin Simionescu-Râmnicăneanu, Ion Pillat (*Poezia lui Duiliu Zamfirescu*), Ion Diaconu și Pimen Constantinescu (*Opera lui Duiliu Zamfirescu*). În 1933, la rubrica „Însemnări”, N. Al. Rădulescu deplânge „al doilea an de criză” al **M.**, încheiat cu încetarea apariției. După trei ani, în 1936, vor fi tipărite volumele V–VII ale seriei a doua, printre semnatari aflându-se, între alții, Aurel V. Sava, Mih. Popescu, Petre Iosif. Într-o continuitate cel puțin nominală, în 1970 apare ca „supliment social-cultural” al cotidianului „Milcovul”, redactor-șef Ionel Nistor, iar în decembrie 2005 Asociația „Simion Mehedinți” reia editarea publicației. **M.V., D.B.**

MILCU, Nicolae (23.IX.1903, Craiova – 21.IX.1933, Craiova), poet, prozator, autor dramatic. De un destin vitreg a avut parte, de la o fragedă vârstă, fiul țăranilor gorjeni Aneta și Ioan Milcu, morți, amândoi, de tuberculoză. Rămas orfan când încă ar fi avut nevoie de ocrotire, **M.** e crescut de o mătușă, Pefca, nume sub care își va publica cele dintâi încercări. Clasele primare le face la Școala Evanghelică din Craiova, de unde trece, pentru cursul secundar, la Liceul „Carol I” din același oraș. Elev dintre cei răsăriți, **M.** simte de pe acum imboldul scrisului, redactând, împreună cu alți colegi, o foaie satirică intitulată bizar, „Cariops”, trasă la șapirograf. Războiul îi trezește un gust al aventurii, conjugat cu patriotism adolescentin. El cere să fie trimis pe front, îmbrăcând uniformă de cercetaș. Cu o constituție fragilă, contractează un tifos exantematic, boală pe care o învinge, dar care îi șubrezește iremediabil sănătatea. După ce va absolvi, în particular, două clase (a treia și a patra) la Roman, **M.** se întoarce, în 1919, în capitala Olteniei, reînscriindu-se la liceul la care mai fusese elev și unde își va lua, în 1923, bacalaureatul. Student la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1923–1927), participă la ședințele Institutului de Literatură al lui Mihail Dragomirescu, bucurându-se de încurajatoare aprecieri; cu oarecare timiditate își face apariția și

la ședințele ceneclului Sburătorul. În 1927 revine la Craiova, intrând în învățământ. Ca profesor suplinitor, predă la Liceul „Carol I” și la Liceul Militar „D.A. Sturza”. De prin 1929 încep să se manifeste semnele maladiei ce avea să îi aducă sfârșitul. În căutarea unui aer întremător, **M.** se mută la Câmpulung, ținând acolo, din 1930, ore la Seminar și la Școala Comercială. Însă ftizia care îl mistuie ia un curs galopant, așa încât suferindul, revenit în ținutul natal, se vede nevoit să se interneze. Se stinge în sanatoriul pentru ftizici Leanca (în apropiere de Craiova), cu două zile înainte de a împlini treizeci de ani. A debutat cu o schiță inspirată de Războiul pentru Independență în revista liceului, „Tinerimea școlară” (1920). Versuri, dar și articole, însemnări („însemnări leneșe”), cronici dramatice, recenzii îi vor mai apărea în „Ramuri”, unde a lucrat un timp ca redactor, „Năzuința” (Craiova), „Adevărul literar și artistic”, „Clipa”, „Cuvântul literar și artistic”, „Convorbiri literare”, „Omul liber”, „Țara de Jos”, „Tribuna nouă” (Arad), „Mișcarea literară”, „Gândirea”, „Universul copiilor”, „Cetatea literară”, „Universul literar”, „Universul”, „Flamura” (Craiova), „Comedia”, „Viața literară”, „Arhivele Olteniei”, „Curierul Olteniei”, „Bilete de papagal”, „Conștiința națională” (Craiova), „Cuvântul”, „Presa” (Craiova), „Dimineața copiilor”. Traducerile (din Jean Richepin, *Prolog fantezist*, și din Elena Văcărescu, *Norii*) sunt ocazionale. În manuscris s-a păstrat ceea ce ar fi urmat să fie un volum de versuri, *Soare stâns*, și unul de proză, *Cartea cu chipuri*.

Publicistica lui **M.**, prin care adie o boare de lirism, poartă pecetea firii lui contemplative. Ceea ce o caracterizează este bunul-simț, ca și, în comentariul politic, scrupulul moralității, semn de oarecare donquijotism, în pofida unui spirit de observație care ratează rareori. Cronicile literare sunt scrise prietenos, cu o mână de poet gata să-și înflorească textul cu metafore gingașe. Era elev în penultima clasă de liceu când, în 1920, i se tipărea o cârtică de schițe și nuvele, *Din taina sufletului*. Ca autor de proză, **M.** se comportă contradictoriu. Ademenit, la început, de zonele stranii, de fantasmale spăimoase ale subconștientului, cu lunecări în macabru, cultivă, pe de altă parte, în izvodirile lui sămănătoriste, îndatorate mult lui Mihail Sadoveanu, o viziune de un realism crud, cu excese naturaliste. Sentimental, vag disimulat, și într-o atare ipostază **M.** își învâluie „tabletele” într-o pânză de melancolie, străpunsă ici-colo de fine persiflări. E păcat că nu a apucat

să-și valorifice într-o scriere consistentă agerimile de moralist, ce se manifestă în instantaneele lui câteodată surâzătoare, cu miză, ce-i drept, mărunțică. Îi rețin atenția „chipurile” din provincie, ipochimeni întristător-ilari, mișunând într-un perimetru lipsit de orizont. De semnalat apetența pentru jocul onomastic și caricatura de limbaj. Întâlnirea lui **M.** cu teatrul a însemnat o nefericită, chiar penibilă experiență. „Drama modernă” *Chip cioplit* (un fragment, inserat în „Comedia”, 1927, se numește *Amantul de ghips*), reprezentată în 1930 la Teatrul Național din București, proba lipsa oricărei vocații pentru genul dramatic. Ca să exalte iubirea, elan pur, patetic, de sublimă spiritualitate, neinspiratul autor înnădește, în manieră naiv-expresionistă, o tramă bizară, cu situații artificiale căzând în ridicol, de un ilogism agravat de încărcătura de patologic. Spectacolul a stârnit reacții de ilaritate. Norocos s-a arătat a fi, în schimb, parteneriatul cu Radu Gyr. Povestea pentru copii *Căciulița roșie* (1926), în stihuri sprintene, de rostiri încântătoare, s-a pus în scenă la Teatrul Național din Craiova (1925–1926), la cel din Cernăuți (1930–1931) și, mai târziu, la Teatrul Muncă și Voie Bună din București (1939). O versificație fără cusur, melodioasă, străbătută de o undă elegiacă, etalează și poemul dramatic *Floarea lui Sânzien* (1927), elaborat tot împreună cu Radu Gyr. Prețuit peste măsură, printre mulți alții, de Perpessicius și de Petre Pandrea, **M.** se revelează, în versurile lui, ca un melancolic ale cărui stări pendulează între vapoaze euforii de ftizic și neliniștea unor rele presentimente – *Grădina de sidef* (1926), *Fluierul lui Marsyas* (1928), *Versuri* (1934). Însingurat, cu o sfâșietoare nevoie de afecțiune (visul lui de iubire e un „soare stâns”), cuprins în răstimpuri de o sete de viață care e reflexul spaimei de neființă, „ultimul trubadur” (E. Lovinescu) își susură într-un decor sublunar, de irizări simboliste, cantilena. Frapează generozitatea luminii („nămeții de lumină”) în ambianța împânzită de semnele extincției. Întuiericel ce se apropie, lugubru, ațâță părelnicile străluminări. De fapt, senzitivul, împăienjenit de oboseală, agonizează cu o îndurerată resemnare într-un peisaj de umbre, în preajma unui țințirim pe care o rece rază selenară îl face să pară, în contururi eterate, o „grădină de sidef”. Reveriile din amurg, doar aparent senine, trădează un zbucium dincolo de care nu-i decât abisul. În consonanță cu aceste respirări de melopee, natura plânge (salcă-mii, un mesteacăn „ofticos”), dar alteori, ca pentru

a nu speria cu sinistrelle solii funerare, ea îmbie la diafane contopiri. În romanța de înfiorate năluciri îngânata de **M.** reveria este spațiul, de un tragism discret, al prevestirilor funeste.

SCRIERI: *Din taina sufletului*, Craiova, 1920; *Căciulița roșie* (în colaborare cu Radu Gyr), București, 1926; *Grădina de sidef*, București, 1926; *Floarea lui Sânzien* (în colaborare cu Radu Gyr), București, 1927; *Fluierul lui Marsyas*, Craiova, 1928; *Versuri*, Craiova, 1934.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, VI, 115; Perpessicius, *Opere*, II, 206–208, III, 75–77; Vladimir Streinu, „Grădina de sidef”, SBR, 1926, 2; George Dumitrescu, *Opinii literare*, București, 1927, 57–60; Argezi, *Scrieri*, XXVII, 289–290; Petre Pandrea, *Moartea poetului N. Milcu*, DEP, 1933, 1803; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1986), III, 316–317; Metzulescu, *Literile*, I, 100–103; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 845, *Ist. lit.* (1982), 940; C.D. Papastate, *Un poet uitat: N. Milcu*, R, 1945, ianuarie–decembrie; Eugen Constant, *Evocări*, postfață Darie Novăceanu, Craiova, 1980, 92–95; Sina Leonte, *Poezia lui Nicolae Milcu*, Craiova, 1973; Ion Pătrașcu, *Poetul craiovean Nicolae Milcu*, Craiova, 1977; Antonescu, *Scriitori*, 9–19; Constantin Ciopraga, *N. Milcu*, CL, 1987, 12; Al. Cerna-Rădulescu, *Ultima invazie*, București, 1996, 48–52; Radu Gyr, *Calendarul meu*, îngr. și pref. Ion Popișteanu, Constanța, 1996, 73–81; *Dicț. scriit. rom.*, III, 210–212; Florin Faifer, *Melancolicul*, CL, 2002, 1; Firan, *Profiluri*, II, 71–73. **EE**

MILEA, Ioan

(11.III.1958, Turda),
poet, eseist, traducător.

Este fiul Valeriei Milea (n. Ilea) și al lui Gheorghe Milea, muncitori. Învăță la Școala Generală nr. 3, iar din 1973 la Liceul Industrial nr. 1, ambele din Turda, luând bacalaureatul în 1978. Urmează Facultatea de Filologie, secția română-italiană, a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1979–1983), în timpul studenției fiind redactor și cronicar literar la „Echinoc”. Este repartizat ca profesor de literatura română la Liceul Industrial nr. 2 din Oradea, unde lucrează până în 1989. Redactor scurt timp la „Tribuna” (1990) și la „Apostrof” (1990–1991), devine ulterior cercetător la Institutul de Lingvistică și

Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca. Debutază cu versuri în „Tribuna” (1980), colaborând cu poeme, eseuri, cronici literare și traduceri (lirică și eseuri filosofice) și la „Steaua”, „Familia”, „Vatra”, „Interval”, „Poesis”, „Calende” ș.a. Debutul editorial se produce cu volumul *Lecturi bacoviene și alte eseuri* (1995). Colaborează la *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu. Face parte din echipele care redactează *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004), volum distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009), *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005), *Dicționarul cronologic al romanului românesc. 1990–2000* (2011). A primit Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2009).

Asemenea majorității scriitorilor formați în jurul revistei „Echinoc”, **M.** vizează exprimarea polivalentă: poezie, critică, traduceri. Testul dificil al tălmăcirii lucrării *Sacral* a lui Rudolf Otto (1992) este urmat de o culegere de eseuri și de o altă traducere, din Giuseppe Tucci, apoi de un volum de versuri proprii, *Seară cu Dante și alte poeme* (1996), ca să revină la opera lui Rudolf Otto; ulterior, el mai traduce diverși autori din sfera psihanalizei, antropologiei, filosofiei culturale, teologiei ș.a. (Sigmund Freud, Blaise Pascal, Julius Evola ș.a.). În *Lecturi bacoviene și alte eseuri* **M.** îl recitește pe autorul *Plumbului* din perspectiva culegerii *Stanțe burgheze*, identificând elemente și valori ale unei viziuni poetice moderne, care contrazic teza „talentului declinant” al autorului, afirmată de Vladimir Streinu, susținută sau corectată vag de G. Călinescu, Mihail Petroveanu, Gheorghe Grigurcu, Dinu Flămând, Al. Paleologu. Astfel, perspectiva critică promovată de **M.** este afină revizităților postmoderne ale liricii bacoviene și precedă editorial seria de articole și de volume prin care Gheorghe Crăciun – pornind de la „ultimul” Bacovia – teoretizează poezia tranzitivă. Și pentru **M.**, Bacovia rămâne un simbolist „eretic”, un poet „al tragicului degradat modern”, care apelează programatic la distorsiunile/ dezarticulările logice, la o scriitură eliptică/ laconică, pentru a exprima „singurătatea aneantizantă, reificarea, moartea sintactică a lucrurilor”. În schimb, celelalte eseuri din volumul de debut, precum și cronicile de carte care compun *Sub semnul poeziei* (1999) evidențiază o detașare clară față de congenerii optzeciști

adepti ai postmodernismului. Scriind despre *Adela* lui Ibrăileanu și despre poezia lui Tudor Arghezi, a lui Mircea Ivănescu sau a lui Marin Sorescu, **M.** nu vizează răsturnări canonice spectaculoase, ci elaborarea unor analize minuțioase și comprehensive, deschise către lămuriri conceptuale și fixări axiologice cumpătate. Nu întâmplător, preferințele cronicarului înclină spre lirica înalt modernistă (preponderent cea neoermetică și neoexpresionistă). Dintre noutățile editoriale din anii '80 și '90 ai secolului trecut, atenția i se concentrează asupra volumelor semnate de I. Negoieșcu, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Aurel Gurghianu, Petre Stoica, Aurel Rău, Ion Horea, Adrian Popescu, Marius Robescu, Dan Damaschin ș.a., în timp ce cărțile poezilor de la Cenaclul de Luni abia dacă sunt semnalate. Tipic neomoderniste sunt și coordonatele poeziei lui **M.** Cu excepția câtorva cicluri ale exasperării de sorginte expresionistă, precum cel intitulat *Poezii din subterană*, tematizând universul angoasant al ultimului deceniu comunist, versurile poetului clujean rafinează o comuniune „franciscană” cu existentul, „în stare să sesizeze ceva din inefabilul fapturii, să facă din obiectul și faptul comune o revelație” (Ion Pop). Conștiința acută a automatizării, dar și, uneori, a tehnicizării vieții determină atitudinea evlavioasă față de aspectele „minimaliste” ale realului, poetul prelucrând cu o minuțiozitate obsesivă de orfevier „micile iluminări”, „adierile luminescente”, „fulgurațiile de ingenuitate” (Al. Cistelean) ale existenței imediate: vrăbiile flămânde de pe marginea balconului inspiră „muzica fără instrumente a vieții simple/ și singuratică” (*Recviem în mai*), porumbeii care caută „în cadență” fărâme printre șine și traverse „transformă gara în natură” (*Porumbeii din gări*), calele, zorelele, cicoarea, păpădiile, aloea, stânenelul derealizează în aceeași măsură în care rearmonizează un cotidian inert și previzibil (ciclul *Florilegiu* din volumul omonim, apărut în 2008). De altfel, toate cărțile de poeme ale lui **M.** conțin texte care tind către sau respectă cât se poate de fidel structurile eliptic-rafinat de tip haiku, definite în deschiderea *Fulgurațiilor* (I–II, 2010–2012) drept „promisiunea de a putea regăsi, prin sclipătul unei intuiții minimal exprimate, acel profund și tainic echilibru între tăcere și cuvânt, pe care poezia vremii noastre pare a-l fi pierdut”. Nu o dată, în special în poemele din volumul *Despre Brâncuși* (2007) și în ciclul *De artă* din *Florilegiu*, fragilele oaze de puritate camuflate de vacarmul

vieții sunt dobândite pe cale livrescă, decupajul poetic vizând reliefarea superiorității naturalului transfigurat artistic în raport cu acela artificializat al realității cotidiene: „În piața San Pietro marea colonadă/ ne ține tandru-n brațe ca Madona,/ doar ea, dintre făpturi, nicicând de piatră” (Bernini).

SCRIERI: *Lecturi bacoviene și alte eseuri*, București, 1995; ed. Cluj-Napoca, 2010; *Seară cu Dante și alte poeme*, pref. Al. Cistelean, Târgu Mureș, 1996; *Sub semnul poeziei*, Pitești, 1999; *Recviem în mai*, Cluj-Napoca, 2007; *Despre Brâncuși*, Cluj-Napoca, 2007; *Florilegiu*, Cluj-Napoca, 2008; *Aievea*, Cluj-Napoca, 2010; *Fulgurații*, I-II, Cluj-Napoca, 2010–2012. **Ediții:** I. Negoitescu, *Primăvara elvețiană și alte proze*, Pitești, 1999; Wolf von Aichelburg, *Criza sufletului modern în poezie și alte scrieri românești*, pref. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 2010 (în colaborare cu Dan Damaschin); *Magistrul tăcerii în cercul cuvântului. Memorial și exegeze blagiene*, pref. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 2011 (în colaborare cu Dan Damaschin); Ioanichie Olteanu, *Turnul și alte poeme*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2012. **Traduceri:** Rudolf Otto, *Sacralul*, Cluj-Napoca, 1992, *Despre numinos*, Cluj-Napoca, 1996 (în colaborare cu Silvia Irimia); Sigmund Freud, *Scrisori din tinerețe către Eduard Silberstein (1871–1881)*, îngr. Florin V. Vlădescu, introd. Walter Boehlich, New York, 1993; Giuseppe Tucci, *Teoria și practica mandalei*, București, 1995; Blaise Pascal, *Misterul lui Iisus*, Cluj-Napoca, 1998 (în colaborare cu Simona Șuta); Julius Evola, *Tradiția hermetică. Simbolismul ei, doctrina și „Arta regală”*, București, 1999; Romano Guardini, *Sfârșitul modernității*, București, 2004; Antonio Spadaro, *La ce folosește literatura?*, Târgu Lăpuș, 2007.

Repere bibliografice: Ioan Moldovan, [Ioan Milea], F, 1996, 4–5, 2008, 3; Al. Cistelean, *Sfeli și angoase*, LCF, 1996, 24; Aurel Pantea, *Gradul zero al retoricii*, APE, 1996, 6; Iulian Boldea, [Ioan Milea], LCF, 1996, 42, APE, 2007, 10, VTRA, 2011, 9–10; Diana Adamek, *Trasee bacoviene*, TR, 1996, 43; Cornel Vâlcu, *Alte lecturi bacoviene*, ST, 1996, 9–10; Adrian Alui Gheorghe, „*Seară cu Dante și alte poeme*”, CL, 1997, 2; Poantă, *Dict. poeți*, 125–127; Ruxandra Ivănescu, *Frumusețea trăirii în lectura-scriitură*, VTRA, 1999, 11; Dragoș Ivana, „*Sub semnul poeziei*”, OC, 2000, 6; Pop, *Viață*, 286–291; *Dict. Echinox*, 215–218; Pop, *Vocile poeziei*, 274–278; Ovidiu Pecican, *Orizont holderlinian*, APE, 2009, 3; Cistelean, *Diacritice*, II, 109–116. **C.H., Cs.B.**

MILESCU, Nicolae (1636 – 1708, Moscova), cărturar. Viața lui Nicolae, fiul lui Gavril – boier de mijloc, aromân din peninsula Peloponez, pripășit în Moldova la 1630, unde își agonisise o moșie lângă Milești, în ținutul Vasluiului, și se căsătorise cu fiica unor mici boieri de țară –, a fost plină de „drumuri” făcute pe îndelete sau sub semnul precipitării. S-a

numărat întâi printre elevii colegiului ieșean de la „Trei Ierarhi”, înființat de Vasile Lupu, unde profesorii ucraineni (latinofoni) trimiși de Petru Movilă fuseseră înlocuiți cu dascăli greci, dar programul didactic rămăsese cel instaurat la fondare după modelul colegiului din Kiev. Studiile la Constantinopol, la Înalta Școală a Patriarhiei, unde îi va avea colegi pe Dosithei Nottaras (cel care, mai târziu, recomandându-l Moscovei, va spune despre M. că „este ca un cronograf în care sunt adunate toate lucrurile din lume”), viitor patriarh al Ierusalimului, pe Grigore Ghica și pe Ștefăniță, feciorul lui Vasile Lupu, cu un program didactic alcătuit după cele ale universităților din Italia, cu profesori care învățaseră tot acolo, i-au desăvârșit deschiderile spre cultura occidentală a vremii, eminamente barocă. Anii de școală – la Constantinopol a avut profesori celebri, precum Ioannes Kariophiles și Gabriel Blasios, cel pe care îl va evoca mai târziu în *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens* („meus olim professor in urbe imperatoria”), manualele – mai toate prelucrări după tratatele lui Teofil Coridaleu – l-au pus pe M. în posesia principalelor instrumente cu care manevrau intelectualii timpului, făcând din el un cărturar complet, chiar performant („vir pereruditus”, îl va socoti învățatul suedez J.G. Sparwenfeldt). Prin datele fundamentale ale personalității sale M. aparținea noii intelectualități sud-est- (și est-) europene, deschisă către ideile înnoitoare și către mijloacele științelor agreeate în Apus, laicizantă și cu convingeri politice antiotomane. Era un cărturar lipsit de complexe în fața confrăților occidentali, preparat – prin formația sa de tip enciclopedic – să dialogheze liber cu ei și chiar să se impună în lumea savantă a Europei. El acționează și reacționează ca un om al epocii barocului, atitudinile sale – în chestiunile religioase, de pildă – sunt exemplare în acest sens. Chiar dacă nu a scris polemică religioasă în înțelesul strict al speciei, lucrarea *Enchiridion...* îl așază lângă ceilalți cărturari români (și est-europeni), laici și clerici, capabili să distingă pericolele aflate în spatele ofensivelor confesionale îndreptate contra ortodoxiei. Nu este deloc întâmplător că, începându-și cariera de scriitor cu *Istoria despre sfânta icoană a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu Maria*, tradusă probabil după un text bizantin (primă contribuție într-o mariologie românească), M. a rămas toată viața un apropiat al literaturii religioase. Pe seama acestui studios la Stambul și foarte atent cu „ieșirile” sale,

al căror fast (ostentație barocă) îi impresiona pe târgoveți (Ion Neculce descrie alaiurile spectaculoase și atent regizate: „Și era mândru și bogat, și umbla cu povodnici înainte, domnești, cu buzdușane și cu paloșe, cu soltare tot de sârmă la cai”), este pusă și tălmăcirea, prin 1661, a două scrieri catehetice atribuite lui Athanasie, patriarhul Alexandriei, în *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinței noastre*. L-a interesat și „arheologia” creștină – a tradus *Povestea construirii Bisericii Sfânta Sofia din Constantinopol* –, dar și combaterea mișcărilor religioase centrifuge, dovadă fiind tălmăcirea, târzie, în rusește, care i se atribuie lui (dar și mitropolitului Dosoftei), a cărții *Împotriva ereziilor* a lui Simeon, arhiepiscop al Salonicului, apărută în grecește la Iași, sub îngrijirea lui Dosoftei, în 1681. I se mai pun în seamă („concurrent” fiindu-i tot Dosoftei) și versiunea românească a *Mântuirii păcătoșilor* de Agapie Landos, ca și tălmăcirea *Istoriilor* lui Herodot. Întors de la Constantinopol și aflat de câțeva vreme între partizanii Ghiculeștilor, **M.** îl va însoți în 1659 pe Gheorghe Ghica în Țara Românească, primind de la acesta rangul de mare spătar. Se întoarce însă în Moldova, prin 1660, unde Ștefăniță Lupu (colegul lui de la Stambul) l-ar fi acoperit de onoruri și bogății (temei pentru Neculce să construiască o narațiune pe tema „ingratitudei”). Va fi din nou, peste scurtă vreme, în Muntenia, pentru a primi de la Grigore I Ghica, în 1661, funcția de capuchehaie la Înalta Poartă. În 1664 **M.** părăsea în grabă Stambulul, un oraș ce devenise primejdios pentru el, căci voievodul său fusese scos din scaun pentru simpatia față de austrieci. Se va alătura, la Stettin, micii suite a pribeagului Gheorghe Ștefan, care pierduse și el tronul Moldovei și peregrina prin Apus în căutare de sprijin politic. În slujba fostului domn, **M.** a lăsat „urme” cărturărești în codicile de care se îngrijea Antonie de Moldovița și a făcut câteva călătorii: întâi în 1666 la Stockholm, la regele Suediei, unde a rămas vreo câteva luni, și apoi, prin 1667, în Franța la regele Ludovic al XIV-lea. În amândouă capitalele a purtat, fără succes, mesaje de ajutor ale voievodului fugat. În ianuarie 1668 Gheorghe Ștefan murea și **M.** își aduce aminte de Moldova, unde domnea Iliaș Alexandru și unde o încercare neizbutită de a deveni domn îi provoacă, probabil, aventura („însemnarea la nas”) pe care Neculce o va pune pe seama lui Ștefăniță Lupu. Pleacă din nou, în 1669, la Constantinopol. Era încă acolo în 1670–1671, când Dosithe Nottaras

găsea de cuviință să îl recomande Moscovei, capitală aflată în expansiune și în căutare de funcționari învățați. Spătarul a plecat spre Rusia pe o cale ocolită: părăsește Adrianopolul la începutul lui februarie 1671, trece prin Belgrad și traversează Ungaria, în aprilie se află în Polonia, la Curtea regelui, iar la 23 mai trece hotarul spre o Moscova care îl va primi cu toată cinstea. Țarul îl va angaja la Posolskii Prikaz (Departamentul Solilor) și-l va trimite în primăvara lui 1675 în China. S-a întors la Moscova, după călătoria în China, în ziua de 5 ianuarie 1678. Sosea într-o Moscova ostilă, unde amicii și susținătorii i se împuținaseră: țarul Alexei Mihailovici, protectorul său, murise în ianuarie 1676, Departamentul Solilor nu mai era condus de Artemon Matveev. Cercurile din preajma Curții l-au întâmpinat cu dușmănie. Zvonurile, lansate și întreținute cu insistență de

Copertă interioară la Rusia, Mongolia, China, vol. I, Londra, 1919

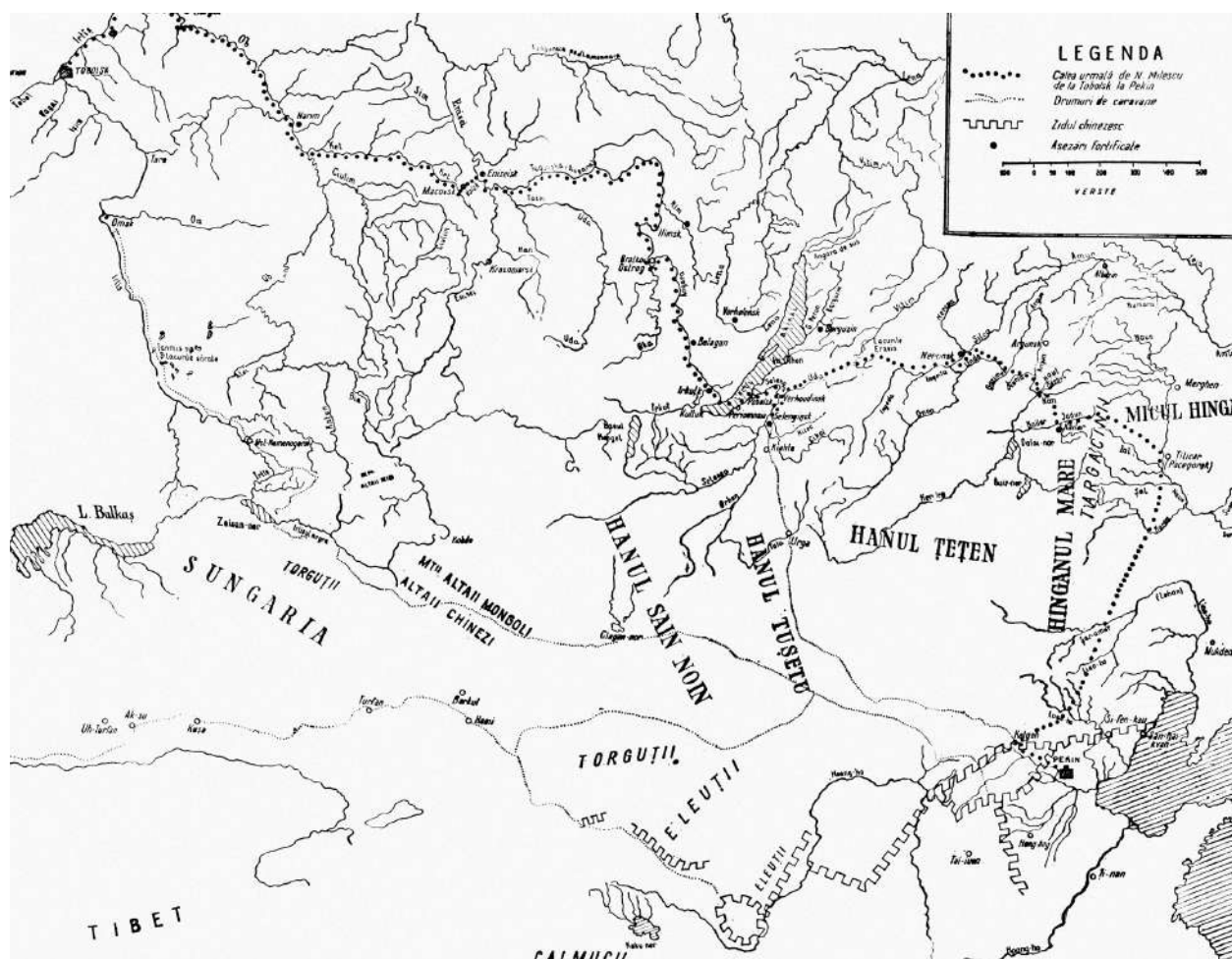
răuvoitori, făcuseră din el un ambasador abuziv și necinstit; la Nercinsk i s-a făcut o primire înjositoare, va fi umilit, percheziționat („au început să-l caute și pe sol prin buzunare, în carâmbul ciubotelor, în pantaloni și în sân, peste tot...”), i se vor citi și înregistra hârtiile și i se vor sechestra lucrurile. **M.** va reuși să-și refacă poziția cu destulă greutate. Își reocupă postul de la Departamentul Solilor și treptat devine un sfătuitor, în chestiuni de cultură cu deosebire, al țarului Petru cel Mare. Despre ultimii săi ani informațiile sunt puține și nesigure. Faima de cărturar, de călător și scriitor i-a mângâiat, se pare, ultima parte a vieții.

Cea mai importantă faptă literară a anilor în care **M.** pendula între Moldova, Țara Românească și Constantinopol a fost traducerea, între 1661 și 1664, a *Vechiului Testament*, realizată în timpul șederii la Constantinopol. Motivele care l-au îndemnat să traducă *Vechiul Testament* par să fi fost pur culturale, românul fiind împins, probabil, și de „pasiunea clasicizantă” (Virgil Cândea), și de interesul față de textul scripturistic, iscat între învățați de disputele confesionale ale protestanților. Lucrează pe *Septuaginta* grecească (variantea aldină), într-o ediție protestantă apărută la Frankfurt pe Main în 1597. Preia în întregime împărțirea conținutului după această ediție (traduce și *Stihurile la dumnezăescul David*, care în *Biblia de la București* vor fi tipărite între psalmii 76 și 77), se străduiește să reproducă și aparatul ei critic. Nu renunță nici la un text, socotit apocrif de ortodoxie, *Cartea a IV-a a Macabeilor*, intitulat – în traducerea cărturarului român – *Pentru sângele țiitoriul gând*, o disertație pentru așezarea rațiunii deasupra simțurilor, care este atribuită lui Josephus Flavius, dar aparținând unui anonim din Alexandria în veacul I d.Hr. Lângă acest „text de bază” al *Vechiului Testament*, **M.** s-a mai adresat doar unui izvor „slovenesc”, care trebuie să fi fost ediția din 1581, apărută la Ostrog, sub protecția cneazului Constantin, și se poate crede că n-a cunoscut și n-a avut la îndemână ediția moscovită din 1663 a *Bibliei* slavone. În acest caz, anul 1663 (și nu 1664) trebuie acceptat ca termen *ante quem* al tălmăcirii lui. „Izvoadele letenești” evocate – tot ca auxiliare – vor fi fost reprezentate de ediții oficiale ale *Vulgatei*, tipărite, probabil, la sfârșitul secolului al XVI-lea sau la începutul celui de-al XVII-lea, iar în celălalt „izvod letenesc ce au fost scos de curând” cercetătorii au văzut „o traducere latină, recentă pentru Milescu, a originalului ebraic al *Vechiului Testament*” (Virgil

Cândea). Editorii *Bibliei de la București* au lucrat pe acest text al *Vechiului Testament* tălmăcit de **M.**, text ce suferise cel puțin o îndreptare însemnată (făcută, poate, de Dosoftei). Vor supune acest text revizuit propriei lor „revizii”, confruntându-l iarăși cu originalul grecesc și, poate, cu versiunea din manuscrisul 4389 de la Biblioteca Academiei Române, renunțând, în bună măsură, la impresionantul aparat critic al manuscrisului 45, păstrat la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, ce venea mai ales dintr-o ediție („sixtină”) pornită din spațiul catolic (și care nu admitea o tipărire grăbită). Cu alte cuvinte, revizorii și editorii bucureșteni – frații Radu și Șerban Greceanu, bănuitul lor „consilier” stolnicul Constantin Cantacuzino, Ghermanos Nyssis, Mitrofan, fostul episcop de Huși, alți „dascăli” – renunță la achizițiile pretențioase și erudite ale manuscrisului 45 (demonstrație magistrală de alcătuire a unui text în acord cu rigori foarte speciale), se „repliază” lângă *Septuaginta* de la Frankfurt și pun sub tipar o versiune vădit mai pauperă în planul rigorilor filologice. „Au îndreptat” însă, pe alocuri, „cuvintele”, au produs o redacție cu mai multă fluentă, au corectat și – cum ei înșiși afirmă în epilog – au lucrat în căutarea limpezirii, a „deslușirii” („și mai mult deslușindu-se pre limba rumânească”). Astfel „s-a născut” *Biblia de la București*, o carte zămislită în bună măsură de cărturarii laici, o carte profund îndatorată „înainte-mergătorului” **M.**, o carte ai cărei „părinți” s-au adunat din toate marile secvențe de cugetare, fie ele profund atașate tradiției spirituale a locului, fie deschise impulsurilor extraortodoxe, din spațiul românesc și din Sud-Estul european. În capitala Suediei **M.** a făcut o foarte bună impresie, fiindcă a fost rugat de ambasadorul Franței, Arnauld de Pomponne, să lămuirească, în calitatea lui de ortodox (căci rușii, interogați în aceeași problemă, întârziiau să răspundă), chestiunea transsubstanțierii, adică a prefacerii pâinii și a vinului de împărtășanie în trupul și sângele lui Hristos. Textul, în greacă și latină, este *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens...*, elaborat la Stockholm în februarie 1667 și tipărit în 1669, la Paris, de Antoine Arnauld și Pierre Nicole în cartea *La Perpétuité de la foy de l'Église Catholique touchant l'Eucharistie, défendue contre le livre du sieur Claude, ministre de Charenton*, cu precizarea „Écrit d'un seigneur moldave sur la croyance des Grecs”. Pe lângă „tema” transsubstanțierii, **M.** prezintă pe scurt toate dogmele și normele

fundamentale ale ortodoxiei, făcând loc și unor mici excursuri în istoria Bisericii Răsăritene și luând parte la o dezbatere religioasă a Apusului, cea dintre janseniști și reformați. A fost chiar învinuit de cel ce conducea „combaterea” din partea reformaților, pastorul calvinist Jean Claude, că ar fi nutrit simpatii catolice, fiind un duplicitar („grec cu grecii și latin cu latinii”), un „grec falsificat”, aflat departe de dogma ortodoxă. Se urmărea, desigur, minimalizarea, aneantizarea chiar a mărturiei lui **M.**, căci nimic din atitudinea sau demersurile lui de până atunci (și nici de după aceea) nu îndreptățește o asemenea afirmație. În jurnalul de călătorie pe care îl va ține **M.** în timpul ambasadei sale spre China, text redactat în rusește – *Cartea în care este descrisă călătoria prin ținutul Siberiei, de la orașul Tobolsk până la hotarul împărăției Chinei, anul 1713, luna mai, ziua 3* – vor fi înscrise liste nesfârșite și plictisitoare de localități cu precizarea distanțelor dintre ele, căci așa îi cereau instrucțiunile primite la plecare. Serii de nume, sate după sate, ostroave, afluenți pe stânga și pe dreapta, gârle, pâraie, grinduri, mlaștini, cataracte, cascade, locuri potrivnice navigatului, bolovani dușmănoși în mijlocul râului, vârtejuri ce trebuie ocolite, strâmtori, bucăți de drum unde se putea pluti cu ajutorul pânzelor, altele unde era nevoie de vâsle, altele unde ambarcațiunea trebuia trasă la edec, serii covârșitor monotone, întrerupte în câteva locuri de mici „monografii” ale marilor bazine hidrografice (*Descrierea minunatului râu Irțiș, Descrierea vestitului și marelui râu Obi chiar de la obârșie și până la sfârșit, la gurile sale de la mare, Descrierea Mării Baikal* – necunoscută „nici de geografii vechi, nici de cei noi” – *împrejur, de la gura râului Angara prin care acesta pornește din Baikal, și până iarăși la ea, Descrierea lacului Dalai și a râului Argun*), fac loc, când și când, unor pete de „culoare literară”, câtorva legende și unor excursuri savante. De pildă, discuția despre hotarul „adevărat” dintre Europa și Asia. Cu o cosmografie în mână, pesemne, și cu multă știință adunată înainte, **M.** cel învățat și călcând cu piciorul locurile descrise și de alții (colportori – în genere – de „năzdrăvănii”, care au pus în cărți „zvonuri din auzite”, fiindcă „nici unul dintre marii cunoscători nu au fost pe acolo”) corijează: „Tot ceea ce au scris atât vechii geografi, cât și cei noi, ne arată că vestitul râu Obi se află între două părți ale lumii, între Asia și Europa”, iar „această împărțire este greșită” și propune: „Mai bine ar fi dacă s-ar arăta hotarul dintre Asia și

Europa pornind de la izvoarele râului Don, apoi să se ducă o linie de la malul stâng al râului Dvina, pe la orașul Arhanghelsk și până la ocean; ar fi mai scurt și mai adevărat”. Vorbind despre samur, **M.** se sprijină (ca și în cazul ostiacilor) pe cei vechi: „Samurul este o vietate foarte frumoasă și puioasă și nicăieri în lume nu se înmulțește ca în ținuturile de miazănoapte ale Siberiei, iar în Siberia cei mai buni trăiesc în jurul mării și unde sunt locurile friguroase. Acolo unde sunt locurile mai calde și de câmpie, samurii sunt mai urâți. Ei fac deodată câte cinci, șase pui vioi și frumoși. Frumusețea lor se desăvârșește odată cu venirea zăpezii și se șterge apoi odată cu topirea ei. Samurul este animalul pe care și grecii și cei din antichitate și latinii îl numeau «lâna de aur» și pentru blana aceea au plecat și argonauții greci pe Marea Neagră și apoi pe râuri în sus, unde au căutat-o și despre care scriu istoricii. Samurii sunt atât de puioși, încât se aseamănă cu un izvor nesecat”. În *Documentul de stat al soliei lui Nicolae Spătarul în China. 1675–1676 (Stateinâi spisok)*, mai cu seamă în acea parte – de a cărei autenticitate englezul J. F. Baddeley era sigur – care se intitulează *Scrisoarea lui Nicolae Spătarul către țarul Alexei Mihailovici...* și e datată „aprilie 1676”, tot un text „comandat”, **M.** nu mai este cel dinainte, nu mai e constrâns să facă „geografie” și „etnografie”, nu mai este zorit, grijuliu să numere verstele dintre două sate, să nu scape vreo populație dintre cele ce se mutau cu iurtele pe malurile fluviilor și să afle dacă plătesc sau nu „bir” țarului, abia având vreme să semnaleze câte un „loc” ignorat de geografii consultați îndeobște. Se mișcă acum mai liber și se „amestecă” mult mai des în text. Îi istorisește țarului drumul său prin China, un drum dificil, o călătorie inițiatică. „Minunarea” nu lipsește, și într-un rând ambasadorul exclamă: „Noi ne simțim ca pe alt țărâm”. Dar parcă ar fi vorba, mai degrabă, de un soi de „încântare”. Călătorul, informat într-o oarecare măsură, notează cele văzute sau auzite („marele lac Sara-nor în care, după cum se spune, s-ar găsi scoici mari cât o farfurie albă și în aceste scoici se găsesc mărgăritare” fosforescente), verifică uneori autenticitatea știrilor, nu lasă să-i scape întruhipările particulare („aici se înalță o kumirniță de piatră a locuitorilor chinezi, în care sunt așezați feluriți zei de ai lor, unii sculptați, alții pictați. În mijlocul acestora este așezat marele idol, care parcă ține globul pământesc în mână, ca un stăpânitor al lumii și se numește Fe sau Fo”). O poftă teribilă de a

Itinerarul Spătarului de la Tobolsk la Beijing

vedea (mai cu seamă atunci când ochiul înregistra „ciudățeni”) și de a cunoaște o altă lume transpare din toate aceste însemnări. Dar această „lume a străinilor”, în rosturile și în resorturile ei intime, i se descoperă cu greu. Este o alteritate de o factură aparte, care nu se dezvăluie, se apără, se ascunde cu obstinație în spatele unor tradiții inamovibile. Zidul (fie că e vorba de Marele Zid, semn orgolios al grandorii, fie de zidurile succesive care protejau palatul imperial din Pekin, fie de incinta reședinței rezervate solilor, și ea un fel de închisoare) și poarta, strașnic păzită, par a fi „mobilele” unei steme a impenetrabilității. Totul în acest univers mândru de arhaicitatea lui pare a fi ritualizat (un ritual ce salvează chiar vechimea): tradiția domină, conservarea ei este lege supremă, o lege apărată mai cu seamă de mandarinii care blocau orice intenție a

hanului de a face concesii. Puțini intruși reușeau să pătrundă în această lume zăvorâtă. Askaniama, mandarinul care l-a însoțit pe M., se dovedește un diplomat abil, răbdător și tenace în îndeplinirea propriei misiuni, competitor pe măsura solului, profesionist autentic al pertractărilor, capabil să execute un balet complicat între refuz, compromis și vorba ultimativă, propunând mereu soluții în care cuvântul nu face altceva decât să disimuleze. În nesfârșita negociere pe care o închipuie întâlnirile dintre sol și diplomatul chinez, cu ofensive și replieri, cu formule care abia ascund suspiciunea, cu manevre care ambalează tot atâtea inabilități vecine (retoric) cu neputința, își găsește loc o interminabilă sfadă cu privire la protocol, o veritabilă „gramatică” a diplomației, subiect ineputabil și care a ocupat cea mai mare parte a tratativelor;

altfel, misiunea lui **M.** a fost o nereușită. Izbânda unuia dintre cele două puncte de vedere însemna superioritate (de pildă, acceptarea unei *intitulatio*: „Marele împărat țar și marele duce Alexei Mihailovici, stăpânitor absolut al întregii Rusii Mari, Mici și Albe, este asemănător unui soare pe lume și asemenea unui soare care prin natura sa este o binecuvântare pentru toți, răspândind lumină și bunătate mai ales lunii și stelelor și atrăgând de la ele tot ce este bun”), chiar suprație. De aceea, cuvinte precum „cinst”, „necinst”, „înjosire”, „înălțare” apar frecvent în cuvântările solului și ale lui Askaniama. Dorind să evite dezechilibrul (ce ar fi fost produs prin ceremonial), cei doi apără, fiecare, onoarea monarhului său. Este vorba, evident, în ciondăneala acestor mijlocitori (rafinăți, abili, diversioniști, capricioși, obstrucționiști) de o dispută între orgolii, traducând niște acumulări importante de istorie și de existență monarhică. **M.** și Askaniama nu se înțeleg, discursul lor mental este diferit. O înțelegere ar fi fost imposibilă, fiindcă semnele din care cele două coduri închipuie conceptele (protocolul este parte a unui ceremonial, iar acesta transpune, în fapt, un ritual ce coboară dintr-un rit) sunt profund deosebite. Rușii îi ceruseră lui **M.** și o carte despre China, o carte care să pună la dispoziția Curții de la Moscova un tablou, sistematic și bogat în informații, al acelei împărății care se ascundea cu obstinație în spatele dificultăților naturale ce obturau căile de acces, în spatele limbii, în spatele unor aparent inamovibile tradiții. Și el s-a achitat de această îndatorire cu aceleași unelte ale învățatului, utilizând lucrări și relatări ale unor călători, precum și propriile sale observații. Două manuscrise precizează că textul a fost realizat „parte din propriile sale cunoștințe [...], parte din unele cărți și povestiri”. *Descrierea Chinei*, cea mai citită dintre scrierile „răsăritene” ale lui **M.** (cele douăzeci și opt de copii atestă cererea), cartea care îl va face faimos în Apusul Europei (exemplarul, cu un soi de dedicație, dăruit de autor, în 1685, la Moscova, lui J. G. Sparwenfeldt, va poposi în rafturile Bibliotecii Naționale din Paris) și în Levant (cercetătorii sunt de părere că la cererea patriarhului Dositheios Nottaras al Ierusalimului **M.** însuși ar fi tradus în grecește *Jurnalul de călătorie prin Siberia. Descrierea Chinei și Cartea despre tătari*, iar această tălmăcire, atribuită uneori lui Hrisant Nottaras, va ajunge la Istanbul, la Sfântul Munte și în Țara Românească, fiind copiată, în 1693, de un călugăr de la mănăstirea

Radu Vodă din București), s-a născut ca o lucrare a unui scriitor savant. Departate de a fi o traducere literală a lucrării *Atlas Sinensis* a iezuitului Martinus Martini, publicată la Amsterdam în 1655, *Descrierea Chinei* s-a nutrit din rapoartele redactate pentru Departamentul Solilor de cei ce l-au precedat în investigarea Orientului Îndepărtat, din însemnările lui Jurii Krijanici, un călugăr sârb ce lucrase la Departamentul Solilor și își consuma acum exilul în Răsărit, și pe care ambasadorul țarului l-a întâlnit la Tobolsk, din cartea unei solii olandeze în China din anii 1656–1657, publicată de J. Nieuhoff în 1665 la Leyda, despre care se știe cu siguranță că solul o avea cu sine, ca și din lucrarea lui Martinus Martini *De bello tartarico historia*, pe care **M.** a tradus-o din latinește în slavona rusă, precum și din alte elaborări tipărite (cum ar fi cartea lui Athanasius Kircher, *China monumentis qua sacris qua profanis nec non variis naturae et artis spectaculis, aliarumque rerum memorabilium argumentis illustrata*, Amsterdam, 1667) ori manuscrise (precum acea „carte latinească” dată ambasadorului la Pekin de iezuitul Verbiest), din sinteze de topografie, chinezești sau făcute de alții (căci, scrie într-un loc, „chinezii își zugrăvesc împărăția lor pe hărți în chip de pătrat, dar iezuiții o înfățișează mai bine, ca o lună nu tocmai plină”), din unele sinteze locale de istorie („pentru o mai bună înțelegere a vechimii împărăției lor, vom scrie pe scurt din condica lor letopiseșul dinastiei împăraților chinezi”), consultate, probabil, cu ajutorul unor traducători. Relația cu cartea lui Martini există, dar **M.** l-a citit pe iezuitul italian în selecția făcută de J. Nieuhoff, autor care și-a adunat știrile din tot ce însemna atunci sinologia europeană, începând cu Marco Polo („Marcu Pavel venețianul”, îl numește solul). Martinus Martini e folosit și prin intermediul compunerilor primite de la Krijanici și, probabil, de la Verbiest. Lângă secvențele împrumutate din cărți sunt așezate – într-o „țesătură” căreia trebuie să i se recunoască originalitatea – știri care proveneau din surse orale (tradiții, legende, „explicări” trecute din generație în generație, un „anecdotic” de bună extracție) închipuite de negustori, de călători, de localnici, precum și constatări rezultate din observații proprii („eu singur am văzut că...”, „eu însămi m-am încredințat despre...”, „mărturisim ca cel mai bun martor, care am văzut cu ochii noștri...”). Se poate spune că dintr-o astfel de „colecție”, cu etaje supravegheate și bine orânduite, în a căror dispunere se

vede limpede o „intenție auctorială” (ce știe, în primul rând, să cearnă), a crescut o carte care nu poate fi socotită doar traducere sau prelucrare. După ce hotărânește Asia și îi evocă bogățiile, **M.** deslușește caracterul ales al acestui continent (reflex al anticei *Laus Asiae*) între celelalte pământuri. Sunt firești aceste supraviețuiri ale unei „geografii biblice”, care desemnau, toate, Asia drept spațiu al sacralității, fiindcă, după ce marii scriitori ai Bisericii, atât cei din Răsărit, cât și cei din Apus, au acceptat paradisul ca realitate „substanțială” și „istorică”, așezarea lui în Asia nu a mai reprezentat decât o chestiune de localizare. Locuitori ai acestui spațiu al primordialității, chinezii, cu impresiionanta lor vechime, au câteva priorități tocmai în alcătuirea unei ordini a bunelor întreprinderi ale umanității: „De la chinezi au învățat toate neamurile de pe pământ cum se lucrează mătasea și nu numai atât; de la ei au deprins și arta de a naviga cu busola ori de a turna tunurile cele mari și flintele, precum și de a tipări cărți”. Adevărate sau nu, aceste semne ale unei „politii” diseminate îmbracă un avertisment cordial: paginile care urmează – cu o sistemă ce pleacă de la istoric și geografic pentru a îmbrățișa toate structurile însemnate ale unei entități constituite (ce este și o alteritate bine înțeleasă) – au a prezenta cititorului, făcând mereu apel la un referent, civilizația europeană, o mare civilizație. Superpopulată și hiperurbanizată („împărăția chineză nu e atât de mare, pe cât este de plină de târguri și înțesată cu oameni”), mândră, orgolioasă în „deosebirea” ei, pe care o conservă printr-o izolare sprijinită și natural („pare o lume despărțită de restul pământului, căci din toate părțile drumurile celorlalte împărății către ea sunt împiedicate parcă de un zăgaz natural”), lumea chinezească nu încetează să se baricadeze prin opreliști nu mai puțin orgolioase în gigantismul lor. Marele Zid, căruia **M.** îi descrie atent structura și funcțiile, s-ar fi putut legitima „alături de cele șapte minuni ale lumii” și să păzească o autarhie ale cărei vechi temeuri păreau că începuseră – dacă nu se scapă din vedere unele remarci din *Jurnalul de călătorie...* – să se clatine. Lumea chinezească este închisă. Se străduiește să rămână închisă și să propună puținilor străini care ajung acolo un chip împietrit, blocat într-o etichetă și un ceremonial inamovibil, un chip riguros ierarhizat („fiecare își cunoaște rangul”) și un mental impenetrabil. De aici, poate, și disimularea pe care chinezii o practică în diferite feluri („sunt

însă șireți, mincinoși, vicleni, înșelători, bănuitori în orice lucru și întotdeauna bucuroși să-i amăgească pe străini, ca să le arate acestora cu cât întrec ei în înțelepciune toate celelalte popoare”), ca armă de apărare, s-ar zice, deși unii par a ajunge în acest plan la veritabile performanțe. Spațiul chinezesc îi rezervă călătorului surprize la tot pasul: construcții filigranate, amenajări ale pământului și ale apelor, meșteșuguri rafinate, vecine cu arta, palate, temple, politețe ajungând până la curtenie și extrem de multă muncă, o lume cu ritmurile ei, foarte riguroase, cu o disciplină severă, cu modalități particulare de a cunoaște și de a stăpâni timpul (privind mersul stelelor, citind „în trăsăturile feței și în liniile din palma oamenilor”), materia („În China se află mulți doctori alchimiști care zic nu numai că ar scoate aur din cositor și altele, dar că ei ar avea și leacuri prin care oamenii pot dobândi nemurirea”) și trupul omenesc („Ei au tipărit multe cărți despre medicină, despre chipul cum se construiesc casele și despre multe alte meșteșuguri, iar cât privește pe cel al tămăduirii, acesta este la ei mai presus decât al doctorilor noștri. Cu toate că doctorii noștri îi întrec în învățătură, căci știu mai multe lucruri și judecă mai bine, totuși chinezii lecuiesc mai repede și mai temeinic orice boală. Ei au multe cărți doctoricești în care sunt descrise și desenate tot felul de ierburi și pietre”). „Minunile” chinezești nu stârnesc minunare. Constatările – ale lui **M.** sau ale „izvorului” său ori și ale unuia, și ale celui alt – au luciditatea necesară. Exagerările sunt amendate drastic (leacul pentru nemurire este calificat drept „minciună sfruntată” și „înșelătorie”) ori măcar puse la îndoială prin câte un optativ („ar avea ei și leacuri”) care zdruncină încrederea cititorului. Prețuirea își face loc acolo unde este cazul. Lumea aceasta veche, care iubește filosofia și „facerea de bine” (deși „se tăvălesc în multe fapte urâte, însă o fac cu grijă mare și nascocesc tot felul de mijloace pentru ca nimeni și niciodată să nu bage de seamă”), în care părinții și dascălii sunt înconjurați cu respect, nu agreează violența și nici actul combatant („cearta și războiul sunt apucături de fiară”). Temeiul stabilirii unei diferențe ar fi aici oferit de Aristotel, care a scris „în vechile sale cărți” despre „asiatici că sunt mai înțelepți decât popoarele europene, iar despre europeni că sunt cu mult mai viteji decât asiaticii. Tot așa și astăzi se poate spune despre chinezi același lucru, deoarece chinezii sunt față de noi, europenii, tot așa de viteji ca și femeile față de bărbați; în ceea ce

Harta Siberiei și a Chinei alcătuită de Philippe Avril după harta lui Nicolae Milescu

privește înțelepciunea sunt cu mult mai presus, pentru că ne întrec prin ascutimea minții”. Știința „este de mare preț”. O știință agonisită prin școală („nu se găsește nici un singur om care să nu știe să citească și să scrie”), o știință care impune statutul celui ce o posedă și îi asigură propensiunea într-o (foarte modernă) aristocrație a meritului: „Pe omul neînvățat și pe cel simplu ei nu-l primesc nici în cea mai mică slujbă și cu cât cineva este mai învățat, cu atâta dobândește mai mare cinstire; la ei orice mărire de la învățătură pornește”. În tot ce întreprinde **M.** acționează ca un om al epocii barocului. Lecturile sale, sistematice, profunde sunt precum-pănitor baroce. Bunăoară, scrierile lui istorice și cele care au o anumită contingentă cu istoria, mai toate din perioada rusească a activității sale, adică *Chresmologhionul*, *Vasiliologhionul*, *Genealogia*

țarilor ruși și încă vreo câteva. Îi mai sunt puse în seamă alcătuirea unui mic encomion, *Alegerea ca țar a țarului Mihail Feodorovici*, și tălmăcirea, din latină în grecește, a cărții lui Pierre Gilles – *Despre topografia și antichitățile Constantinopolului*. Prin idei aparținând, sigur, unui set propriu istoriografiei baroce est-europene, aceste cărți se apropie și de lucrările istoricilor din Țările Române: descrierea genealogică va fi utilizată și de Nicolae Costin, pe când stolnicul Constantin Cantacuzino și Dimitrie Cantemir teoretizează „creșterea și descreșterea”, în circulație la noi fiind conceptul „monarhiilor în succesiune pe cicluri” (cele „patru monarhii” biblice) ș.a.m.d. Mai toate aceste sisteme de analiză includ și o componentă rezervată predicției, în ideea că „întâmplările scurse le prevestesc pe cele viitoare”. Eforturile scriitorilor de istorie și ale celor

ce căutau sensurile și învățămintele ei se vor concentra în preajma „semnelor” ce anunțau iminenta dispariție a Imperiului Otoman, agentul selectat spre îndeplinirea predicției fiind Rusia, marele imperiu creștin de la miazănoapte. Așa va proceda **M.** în *Chresmologhion*, pe care îl compilează sau îl traduce după o carte a profețiilor (*chresmoi*) întocmită de Paisie Ligaridis, sau în *Vasiliologhion*, unde drepturile divine ale monarhului sunt afirmate fără echivoc. Cărturarii vremii nu făceau encomiastică gratuită. Dimpotrivă, colectând „semne”, sistematizându-le și interpretându-le, ei exersau o operă de stimulare politică și de justificare. În *Chresmologhion* **M.** ajunge să formuleze direct sfaturi și recomandări adresate țarului Petru cel Mare. Se supuneau însă presiunii sistemului și ceremonialului baroc, scriind (chiar și istorie) potrivit unei mentalități și venind în întâmpinarea unui gust deja instalat. Între datele ce definesc acest gust, aplecarea spre exerciții de tip hermeneutic, în transcrieri literare, ocupă o poziție de seamă. Într-o lume care iubea încifrările și simbolistica și își îmbrăca teama de necunoscut în hieroglifele redescoperite (**M.** începuse și el redactarea unei *Cărți despre hieroglife*, care este, de fapt, o traducere din latinește), solicitarea ezoterismului propriu emblemelor și emblematicii se asocia, coerent, cu înclinațiile către ocultism și către „manțiile” de tot felul, către ermetism și literatura oraculară, către varii decodări și previziuni ori către astrologie. Literatura care răspundea unor asemenea cerințe era căutată, cercetată, tradusă, adaptată, produsă pe un spațiu întins. Scrierile datorate lui **M.**, mai toate tălmăciri sau prelucrări urmând surse occidentale, sunt exemple pentru ilustrarea mentalității și a gustului literar al barocului. *Aritmologhia*, prelucrare după J. Lauterbach (*Arithmologia miscella*) și Joachimus Camerarius (*Arithmologia ethica, mithologica*), cuprinde aproape trei sute de gnomice numerice mult agreate de literații barociști. Tot o carte de gnomologie este și *Ethica*, datoare și ea enciclopediei lui Alstedius. *Geografia în chipul jocului de cărți* (cu un bănuț original franțuzesc) propune o ingenioasă utilizare a emblematicii în didactică. Emblemele dau originalitate și *Cărții despre cele nouă muze și despre cele șapte arte liberale*, pentru care nu trebuie neapărat căutate surse occidentale, căci tema avea o veche tradiție în poezia panegiristică ucraineană din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Interesul arătat în acest context literaturii

oraculare în genere, oracolelor sibilnice în particular capătă motivări suficiente. Sibilele pătrund, firesc, în texte ce brodează pe marginea unor miracole, profețiile lor se autonomizează, motivul își face un nou statut și, depășind zona literarului, capătă (recapătă, mai bine zis) dreptul de a figura în programele iconografice. Previziunile versificate ale sibilelor din culegerea lui Iannikie Haleatovski, *Cerul nou...* (Lvov, 1665), vor fi utilizate, cu neînsemnate modificări, de **M.** în *Cartea despre sibile, câte erau –12 –, cum se numeau și despre profețiile lor* (1672). Strofe întregi trec din lucrarea *Cerul nou...* în *Cartea despre sibile...*, ansamblu de mare erudiție, veritabil tratat, cu o informație impresionantă, adunată din surse occidentale și grecești, și cu preluarea aceleiași teze politice antimahomedane. Sibilele – care vor pătrunde și în programele iconografice românești în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – sunt douăsprezece, ca în tradiția occidentală. Aici sibila Eritreea prezice că vulturul bicefal din nord (emblemă a țărilor ruși) va învinge, protejat de semnul crucii, împărăția musulmană. Baroc este și enciclopedismul lui **M.**, așezat și la temelia reorganizării, în 1703, a școlii din Moscova, în a cărei programă fuseseră introduse științele pozitive și latina – lui i se atribuie compunerea unui *Dicționar greco-latino-slav*, dar și „luarea de poziție” *Dovadă pe scurt cum că învățătura limbii eline este mai folositoare decât a limbii latine* –, un enciclopedism care l-a îndemnat să traducă lucrări precum *Cartea despre natură*, *Cartea despre animalele lumii* ori *Cele șapte minuni ale lumii*. Duhul baroc aducător de modernitate în această parte a lumii a patronat scrierile marelui cărturar.

SCRIERI: *De la Tobolsk până în China*, tr. G. Sion, București, 1888; *Călătorie în China (1675–1677)*, tr. și pref. Em. C. Grigoraș, București, 1926; *Jurnal de călătorie în China*, tr., îngr. și pref. Corneliu Bărbulescu, București, 1956; *Descrierea Chinei*, tr., îngr. și pref. Corneliu Bărbulescu, București, 1975; *Aritmologhia, etica și originalele lor latine*, tr., îngr. și introd. Pandele Olteanu, București, 1982; *Manual sau Steaua Orientului strălucind Occidentului – Stella Orientalis Occidentali splendens*, ed. bilingvă, tr. și introd. Traian S. Diaconescu, Iași, 1997. **Traduceri:** *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură*, București, 1688 (în colaborare).

Repere bibliografice: P.P. Panaitescu, *Nicolas Spathar Milescu (1636–1708)*, „Mélanges de L'École Roumaine en France”, 1925, 1; ed. (*Nicolae Milescu Spătarul. 1636–1708*), tr. Silvia P. Panaitescu, îngr. și introd. Ștefan S. Gorovei, Iași, 1987; Iorga, *Ist. lit.*, 365–369; N. Iorga,

Œuvres inédites de Nicolas Milescu, București, 1929; I. G. Dimitriu, *Contribuțiuni la opera spătarului Nicolae Milescu*, București, 1940; Cartoian, *Ist. lit.*, II (1942), 129–135; Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, 378–385; Haneș, *Studii ist. lit.*, 7–131; Piru, *Ist. lit.*, I, 198–216; *Ist. lit.*, I, 423–436, 444–445; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 164–179; Virgil Cândea, *Rățiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, 79–223; *Dicț. lit.* 1900, 570–573; Zamfira Mihail, *Nicolae Milescu Le Spathaire, un „encyclopédiste” roumain du XVII-e siècle*, RSE, 1980, 2; Angheliescu, *Scriptori*, 30–43; Faifer, *Semnele*, 46–49; Mazilu, *Recitind*, I, 326–328, 352–354, III, 413–438; Andriescu, *Studii*, 90–208; *Dicț. analitic*, I, 129–131; Radu Ștefan Vergatti, *Nicolae Spătarul Milescu. Viața, călătoriile, opera*, București, 1998; Mazilu, *Noi*, 51–61; *Dicț. esențial*, 521–523; Mazilu, *Noi printre ceilalți*, 22–63; Ursu, *Contribuții sec. XVII*, 223–449; Ileana Hoge-Velișcu, *Un străromân, boierul moldo-vlah Nicolae Milescu spătarul, ambasador la Curtea marelui august Kang Xi*, București, 2007; Zamfira Mihail, *Nicolae le Spathaire Milescu à travers ses manuscrits*, București, 2009.

D.H.M.

MILESCU, Victoria (18.XII.1952, Brăila), poetă. Este fiica Stelei Mocleașă (n. Constantin), soră de ocrotire, și a lui Vasile Mocleașă, ofițer. După ce termină Liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila (1972), se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din București, secția română-engleză, luând licența în 1976. Până în 1980 este profesoară de limba engleză în comuna Spiru Haret din județul Brăila, iar ulterior lucrează ca referent de specialitate la Compania Tarom și la Departamentul Aviației Civile. După 1989 va fi redactor, publicist comentator, redactor-șef adjunct la „Realitatea românească”, „Azi” (suplimentul cultural „Fețele culturii”), „Ecran-magazin”, „Universul cărții”, redactor-șef la „Împreună-magazin” redactor la Editura Nemira. Debutează cu poeme în 1978 la „Luceafărul”. Mai colaborează cu articole și poezii la „Viața românească”, „Poesis”, „Porto-Franco”, „Adevărul literar și artistic”, „Meandre”, „Ex Ponto”, „Sud” ș.a. Un dublu debut editorial se produce în 1988, când **M.** câștigă două concursuri, cu *Prier* la Editura Cartea Românească și cu *Argonauții* la Editura Facla din Timișoara.

În versurile din culegerea *Welcome December! – Bun venit, Decembrie!* (1994) **M.** evocă evenimentele din 1989, apoteozându-i pe cei care s-au jertfit, dar arpegiind și multe întrebări rămase fără răspuns. Autoarea nu este un justițiar, și arma ei e metafora. Poemele sunt un recviem și, ca în *Miorița*, boce-tul se răsfrânge într-o dramatică alegorie. Volumul *Izbânda furată* (1995) se înscrie în aceeași sferă,

numai că acum se vorbește de „glonțul stelar”, de „tristețea rănită”, de singurătate. Piese lirice precum *Burnița zilei*, *Soliloc*, *Vrabia albă*, *Metafore* sugerează destinul poetului, care trebuie să se supună „monstrului” numit poezie. Pare o lume nedefinită, tiranică, cu care „șlefuitorul de lacrimi” nu poate comunica. Dar își poate recrea un microcosmos al lui, colorat de afectivitate. Cu *Inimă de iepure* (1998) **M.** face un pas decisiv în structurarea liricii sale, în care se percep ecouri din poezia europeană, din Eugenio Montale, de pildă. Cu aceeași îndreptățire s-ar putea face referire la T.S. Eliot sau la Giuseppe Ungaretti, pentru anumite tendințe spre ermetism, spre ezoteric. Dincolo de tristeți, de iluzii, de sperări, suverană rămâne iubirea, deși „amore è morte” cum zice Leopardi, citat într-un motto. Poeta își asumă riscul, desfășurând un adevărat ceremonial de trucuri și de subterfugii pentru a limita sfâșierea cuvintelor, cu care vrea să sperie moartea, păstrându-și vigoarea și tinerețea. Are conștiința destinului („tigrii albi”) și a artei sale, ca o pedeapsă pe altarul unui „poem sacrificial”, de unde nu există cale de întoarcere, și își îndreaptă ruga către Dumnezeu, „principiul principiilor”, știind că va fi primită în grădina unde bat zilnic la poartă poeme însângerate. În placheta *Ecoul clipei* (2003) este experimentat și laconismul poeziei haiku, iar în *Conspirații celeste* (2008), în puținele poezii de dragoste își face loc o undă de melancolie, cu ecouri din V. Voiculescu sau din Lucian Blaga. Tematica din *Dreptatea învingătorului* (2010) este similară: o meditație privind „suferința creatoare”, într-o *ars poetica* integrală, ca și în *Fenomene fără cauză* (2011), unde poeta caută, cu „sânge, sudoare și lacrimi”, „crucea cuvântului”, un motto al lui Petre Țuțea: „energii mari pe spații mici”, fiind ales cu o anume semnificație. În fine, *Sub steaua câinelui* (2012) desăvârșește o evoluție spre un lirism demetamorizat: versuri nu lipsite de dramatism, articulând imaginea unei lumi detracate, mizere și încercând totuși un elogiu al trăirii clipei. La maturitate **M.** practică o poezie austeră, mai puțin feminină, în genul celei pe care o scrie Ileana Mălăncioiu. Câteva antologii bilingve, cu transpuneri în limba maghiară, albaneză, georgiană, i-au apărut în timpul din urmă. Mai semnează cărți de versuri pentru copii, care vin să întregască profilul unei poete sensibile.

SCRIERI: *Prier*, București, 1988; *Argonauții*, Timișoara, 1988; *Welcome December! – Bun venit, Decembrie!*, ed. bilingvă, București, 1994; *Șlefuitorul de lacrimi*, București,

1995; *Cartea cu surprize*, București, 1995; *Cine l-a salvat pe Murdărel?*, București, 1995; *Izbânda furată*, București, 1995; *Abecedar-ghicitoare*, București, 1997; *Dicționar-ghicitoare*, (în colaborare cu Lavinia Dima), București, 1997; *Inimă de iepure*, pref. Cezar Ivănescu, București, 1998; *Arleziana*, postfață Sultana Craia, București, 2000; *Găsește rima*, București, 2000; *Lacrima de cristal*, București, 2000; *Zâmbet de tigru*, București, 2001; *Ecoul clipei*, postfață Bogdan Pascu, București, 2003; *Conspirații celeste*, pref. Florentin Popescu, București, 2008; *101 poeme*, București, 2009; *Dreptatea învingătorului*, pref. Gheorghe Istrate, Râmnicu Sărat, 2010; *Fenomene fără cauză*, Iași, 2011; *Din Caucaz în Carpați. Zaira Samhara-dze în dialog cu Victoria Milescu*, București, 2011; *Sub steaua câinelui*, pref. Horia Gârbea, București, 2012.

Repere bibliografice: Dan Stanca, „Welcome December!”, RMB, 1994, 12 327; Andrei Gligor, *Moarte, libertate și uimire*, L, 1995, 3; Romul Munteanu, [Victoria Milescu], „Azi” (suplimentul „Fețele culturii”), 1995, 798, 821; Ioan Es. Pop, *Notații și parabole*, „Cartea”, 1996, 6; Octavian Soviany, [Victoria Milescu], LCF, 1999, 34, 2001, 10; Victor Sterom, *Banca de metafore*, CRC, 2001, 11; Vasile, *Poezia*, 163–165; Lucian Chișu, „Zâmbet de tigru”, VR, 2003, 3–4; Constantin Abăluță, *Flacăra nevăzută*, „Euromuseum”, 2008, 7; Emanuela Ilie, „Conspirații celeste”, „Poezia”, 2008, 3; Gheorghe Istrate, [Victoria Milescu], „Oglinda literară”, 2008, 81, 2011, 111, „Fereastră”, 2012, 6; Ana Dobre, *Poezia – „cota zero a viitorului”*, LCF, 2012, 4; Dan C. Mihăilescu, *Victoria Milescu – poezia ca panaceu la spaimă*, „Oglinda literară”, 2012, 127; Ioana Stuparu, „Sub steaua câinelui”, „Vatra veche”, 2012, 10. **S.I.**

MILICESCU, Emilia Șt. (6.IV.1908, Bechet, j. Dolj – 6.VI.1990, București), istoric literar, editoare. Este fiica Marioarei (n. Stoian) și a lui Paul Sadoveanu, grefier. Urmează școala primară la Bechet și liceul la Craiova, apoi Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1926–1929). Funcționează ca profesor de limba și literatura română la Târgu Jiu, Turnu Severin și București (1930–1955), ulterior este cadru didactic în învățământul universitar la București, Brașov și Sibiu, parcurgând toate treptele profesionale (1955–1972). Își ia doctoratul în științe filologice la Universitatea din Iași (1965) și docența în științe filologice la Universitatea din Cluj (1972). Colaborează la „Adevărul”, „Adevărul literar și artistic”, „Argeșul”, „Astra”, „Basarabia”, „Caiete de literatură”, „Cronica”, „Echinoc”, „Flacăra”, „Iașul literar”, „Limbă și literatură”, „Lumea românească”, „Manuscriptum”, „Preocupări literare”, „Ramuri”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Revista muzeelor”, „România literară”, „Steaua”, „Tânărul scriitor”, „Timpul”, „Tomis”, „Tribuna”, „Viața românească”

ș.a. A folosit pseudonimele Simina Calomfir, Otilia Florin, Tanți Mili. O plachetă, *Dă-mi o fărâamă de lumină* (1942), a trecut neobservată. În 1969 și în 1979 i s-a acordat Premiul Asociației Scriitorilor din Brașov.

M. își face o preocupare de o viață din cercetarea și editarea operei lui Barbu Delavrancea. Primul rezultat al acestei trude în care a pus pasiune, știință și acribie filologică este studiul *Barbu Delavrancea. Om, literat, patriot, avocat* (1940). Au urmat volumele *Barbu Delavrancea. Studiu biobibliografic* (1959) și *Delavrancea* (1975). **M.** a alcătuit seria *Opere* de B. Delavrancea (I–X, 1965–1979); volumul VIII, cuprinzând discursurile parlamentare ale lui Delavrancea, cenzurat grav la apariție, este reeditat integral în 1999. Studiul *Gheorghe Lazăr* (1982), publicat la bicentenarul nașterii cărturarului transilvănean, impune prin documentația bogată, culeasă în arhive din Sibiu, Novi Sad, Budapesta, Viena și Belgrad, cu ajutorul căreia autoarea urmărește să lămurească ruptura dintre autoritățile bisericești și Gheorghe Lazăr. Se conturează astfel mai clar evenimentele care l-au determinat pe tânărul învățat să vină la București și se avansează și o serie de ipoteze, printre care și cea despre *Gramatica românească* (1828) a lui Ion Heliade-Rădulescu ca variantă a cursului ținut de Lazăr la „Sf. Sava”. **M.** a editat și *Cronica de la Bechet. De neamul Ogrinenilor* (1974), cuprinzând memoriile bunicului său, Gh. Nicola Stoian Ogrineanu.

SCRIERI: *Barbu Delavrancea. Om, literat, patriot, avocat*, București, 1940; *Dă-mi o fărâamă de lumină*, București, 1942; *Barbu Delavrancea. Studiu biobibliografic*, București, 1959; *Delavrancea*, Cluj-Napoca, 1975; *Gheorghe Lazăr*, Cluj-Napoca, 1982; *Pe urmele lui Delavrancea*, București, 1986. **Ediții:** Barbu Delavrancea, *Opere*, I–X, introd. edit., București, 1965–1979, *Discursuri parlamentare*, îngr. edit., București, 1999; Gh. Nicola Stoian Ogrineanu, *Cronica de la Bechet. De neamul Ogrinenilor*, Cluj-Napoca, 1974; Horia Lazăr, *Jurnal de front*, pref. edit., București, 1980; *Miorița la dacoromâni și la aromâni*, introd. edit., București 1992 (în colaborare). **Traduceri:** Mărgărita Miller-Verghy, *Blandina*, îngr. și pref. trad., Cluj-Napoca, 1980.

Repere bibliografice: Stelian Segarcea, „Barbu Delavrancea”, „Drapelul” (Arad), 1940, 25; Șerban Cioculescu, *Finis coronat opus*, RL, 1979, 51; Mihai Ungheanu, *Delavrancea*, LCF, 1986, 35; Cella Delavrancea, *Dintr-un secol de viață*, îngr. și introd. Valeriu Râpeanu, București, 1987, 552–554; Teodor Vărgolici, *Omăgiu postum Doamnei Emilia Șt. Milicescu*, ALA, 1999, 475; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*,

București, 2000, 81–83; *Dicț. scriit. rom.*, III, 214–215; Ioan Dănilă, *Centenar Emilia Șt. Milicescu*, ATN, 2008, 9. **I.D.**

MILITARU, Vasile (19.IX.1886, Dobreni, j. Giurgiu – 8.VII.1959, Ocnele Mari), poet. Este fiul Dincăi și al lui Gheorghe Militaru, țărani. **M.** pare să-și fi făcut din această obârșie un însemn de noblețe, fiind tot mai convins, peste ani, că satul exprimă în modul cel mai autentic etosul românesc. Debutază cu versuri în „Literatură și artă română” (1904). Al. Vlahuță și B. Delavrancea îl vor ajuta să treacă peste ezitățile începutului și tot ei îl vor sprijini să ocupe un post de funcționar în Ministerul Lucrărilor Publice. Se va dedica acestei cariere, în 1930 fiind șef de birou clasa I la Direcția învățământului primar din Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Din 1922 este membru al Societății Scriitorilor Români și dobândește o anumită notorietate ca fabulist. Versuri i-au apărut în „Universul”, „Convorbiri literare”, „Curierul artelor”, „Ecoul”, „Flacăra”, „Drum nou”, „Porunca vremii” ș.a. A fost distins cu Premiul Academiei Române pentru volumul *Psaltirea în versuri* (1933). Poezia lui s-a vrut o amplă „cântare a neamului”, însă între „versetele” acesteia se vor strecura, în numele unui naționalism excesiv, și destule accente xenofobe. Omul își va proba, de altminteri, simțămintele patriotice în momentul izbucnirii celei de-a doua conflagrații mondiale, implicându-se fără ezitări în campania pentru dezrobirea Basarabiei și Bucovinei. Fostul combatant pe frontul antisovietic va fi inculpat de autoritățile noului regim instaurat în România și în 1959 Tribunalul Militar din Craiova îl va condamna la ani grei de detenție și la degradare civilă. Ar fi trebuit să stea patruzeci și doi de ani în închisoare, dar, la numai câteva săptămâni după ce fusese întemnițat, se va stinge din viață.

Poetul **M.**, aproape complet ignorat după 1944, n-a avut o priză reală la critică nici în timpul vieții. Comentariile ce i s-au dedicat nu au făcut decât să îl discrediteze. Motivația mai adâncă a unor astfel de reacții este de căutat nu în una sau alta din împrejurările care i-au putut marca, la un moment dat, biografia și scrierile, ci chiar în limitele poeziei sale. Căci, situându-se pe o platformă neosămănătoristă (E. Lovinescu), tradiționalistă, **M.** prelua și păcatele unui anotimp literar stagnant în propriile-i suficiențe și inerții. Acceptând obedient canonul, el făcea totuși dovada că își cunoștea destul de bine disponibilitățile și natura artistică.

Sensibilitatea lui nu își putea afla o expresie pe măsură decât în registrul unei poezii apte să-i preia nu doar ruralismul, ci și să răspundă unui anume spirit mimetic, ce îi era structural. Apropiindu-și motive, ritmuri și imagini caracteristice unui mod de a scrie pe care își puseseră amprenta Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Octavian Goga, St. O. Iosif, **M.** va căuta să le imprime câteva nuanțe ținând de propriile trăiri. Demersul va avea efectul scontat fie în rememorarea unor prezențe tutelare (*Mama*), fie în creionarea unor peisaje care îi pun în evidență calitățile de pictor naiv (*Icoană scumpă*, *Flori de primăvară*, *Cules de vie*). În rest, modelele acțiunează oarecum tiranic asupra-i. Poetul va reveni în ultimii ani ai vieții la o tematică religioasă, fără să aibă puterea de a-și transpune fervoarea creștină în versuri cât de cât memorabile.

SCRIERI: *Ilinca. Harul busuiocului*, București, 1917; *Stropi de rouă*, București, 1919; *Graur cel nesocotit*, București, 1924; *Cântarea neamului*, București, 1925; ed. București, 2002; *Icoane scumpe*, București, 1925; *Doina*, București, 1927; *Un capitol din istoria culturală a țării. Începutul ateneelor populare din Capitală*, București, 1927; *Fabule*, vol. I, București, 1928, vol. II: *Viermi și stele*, București, 1936, vol. III: *Curcubee peste veac*, București, 1937; *Vorbe cu tâlc*, București, 1931; *Psaltirea în versuri*, București, 1933; ed. București, 2000; *Chiot către neamul meu*, București, 1936; *Treziți-vă, români!*, București, 1936; *Cântecile vinului*, București, 1936; *Ben-Hamar cântă. Poeme arabe*, cu desene de Ștefan Constantinescu, București, [1937]; *Iuda*, cu desene de Petre Lazăr, București, 1937; *Temelie de veac nou*, București, 1938; *Fii gata, române!*, București, 1939; *Merele de aur*, București, 1941; *Eroii de la Stalingrad*, București, 1943; *Atacul*, București, f.a.; *Împărăția lui Isus*, București, f.a.; *Stropi de rouă*, îngr. Nicolae Lupan și Grigore Scor, pref. Nicolae Lupan, Bruxelles, 1988; *Divina zidire*, București, 1993; *Poemele nemuririi*, pref. Tudor Nedelcea, Craiova, 1995; *Curcubee peste veac*, I–III, pref. A. Nour, București, 1997; *Șoaptele îngerilor și poemele nemuririi*, București, 2000; *A venit aseară mama*, Craiova, 2000; *Opere postume*, I–II, Iași, 2007.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, „*Trandafirii bătuți de brumă*”, „*Iarnă*”, CVC, 1907, 7; M.G. [G. Ibrăileanu], „*Stropi de rouă*”, VR, 1920, 1; A. Br. [Andrei Brăniște], „*Stropi de rouă*”, „*Cuvântul liber*”, 1920, 26; Paul I. Papadopol, „*Psaltirea în versuri*”, „*Linia nouă*”, 1933, 4–5; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 198; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, 414; Al. Iacobescu, „*Curcubee peste veac*”, CRE, 1937, 3524; Al. Iordan, „*Ben-Hamar cântă*”, „*Miscarea*”, 1938, 1941; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 852, *Ist. lit.* (1982), 937; Perpesicius, *Opere*, V, 82–84; Vasile Levițchi, *Vasile Militaru*, LA, 1991, 52; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 99–100; Teodor Tihan, *Un*

tradiționalist prea puțin mântuit, ST, 2000, 5–6; *Dicț. scriit. rom.*, III, 215–216; *Poetul martir Vasile Militaru (1886–1959)*, îngr. Eugen Petrescu, Râmnicu Vâlcea, 2011. **T.T.**

MILLE, Constantin (20.XII.1861, Iași – 14.II.1927, București), ziarist, prozator, autor de versuri. Era fiul unui mic boier scăpătat, Costache Milea, iar prin mamă, Maria, se trăgea din familia Tăutu, marele vornic Ioan Tăutu fiindu-i străbunic. Înscris în 1869 ca semibursier, apoi ca bursier la Institutul Academic din Iași, rămâne la cincisprezece ani orfan de ambii părinți. În 1878 devenea, tot aici, student la Facultatea de Litere și la Drept. Se apropie de ideile socialiste și, propovăduindu-le între studenții ieșeni, este considerat un nihilist periculos și se vede exclus din universitate în 1881. În toamna aceluiași an își reia studiile la Bruxelles, obținând și diploma de doctor în drept. Un semestru, în 1882, se află la Paris. Împreună cu V.G. Morțun, transferă în aprilie 1883 redacția revistei „Dacia viitoare” de la Paris la Bruxelles. La întoarcerea în țară, în 1884, se stabilește la București și practică avocatura. Ziarist de stânga, **M.** se distinge printr-un radicalism ce-și are obârșia atât în temperament, cât și în formația sa în spiritul ideilor socialiste. Colaborează și este redactor la „Românul” lui C.A. Rosetti, contribuie la înființarea unui cerc de studii sociale la București și la apariția primului ziar socialist, „Drepturile omului” (1885), intră în redacție la „Lupta” lui G. Panu în 1886, publică aici articole politice, sociale, cronică literară, proză (ca și în paginile celei de-a doua serii a gazetei „Drepturile omului”), este redactor la „Munca”, „Lumea nouă”. Ales în două rânduri membru în Consiliul General al Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, va demisiona din partid în 1895. Devine, în același an, proprietarul ziarului „Adevărul”, publicație de care îi vor fi legate cariera politică și truda de gazetar, până în 1920, când o părăsește; va renunța și la „Dimineața”, fondată în 1904, reușind să mai înființeze în 1921 „Lupta”. Crescut la școala lui C.A. Rosetti și la aceea a lui G. Panu, **M.** avea o disponibilitate autentică pentru înnoire și a știut să modeleze la rândul lui numeroși ziariști. Ca literat, își face debutul semnificativ în 1881, la „Contemporanul”, revistă a cărei conducere literară o asigură un timp. Înainte îi mai apăruse o poezie în revista „Femeia română” a Mariei Flechtenmacher. Au fost publicate în „Contemporanul” multe din textele care vor alcătui volumul *Versuri* (1883),

povestiri (*Zoe, Pruncucigașa*), câteva nuvele ce vor intra, alături de altele, în volumul *Feciorul popei* (1887), fragmente, intitulate *Spovedania unui om nou*, din prima parte a romanului *Dinu Milian*, tipărită în 1887, recenzii etc. Scrie și la alte publicații, precum „România liberă” – numărul literar din 1884, „Lupta literară”, „Evenimentul literar”, „Adevărul ilustrat”, „Revista literară”, „Viața socială”, semnând adesea cu pseudonime: Camil, Chițibuș, Dinu, Gheorghe Dinu, Emil, Gheorghe Frunză, T. Al. Maciu, Vântură Țară.

Scrutând literatura dintr-o perspectivă deterministă, **M.** întâlnește și reia idei puse în circulație de critica „normativă” a lui C. Dobrogeanu-Gherea: literatura este, prin origine și finalitate, dependentă de societate, scriitorul trebuie să observe realitatea, să critice relele întocmiri sociale, să fie alături de cei oropsiți și să mobilizeze la acțiune. În acest tipar sunt introduse și evaluate scrierile lui M. Eminescu, I.L. Caragiale, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuță, comentariul, deseori consistent, fiind orientat exclusiv sociologic. Autorul lui *Dinu Milian* pledează, cu oarece ecou, pentru naturalism, văzut drept unicul mod de a scrie modern, așa cum rezultă dintr-o serie de articole polemice din „Lupta” (1887). Grila zolistă, normele conform cărora un scriitor ar trebui „să disece omul, patimile și firea lui” în funcție de „mediul social și cel material” sunt aplicate romanului românesc, începând chiar cu Nicolae Filimon. Și ca poet **M.** proclamă nevoia de primenire: virtuțile versului romantic s-au fanat, autorul se vrea ba poet naturalist, ba socialist, și își face arme din versul dur, aspru, din cuvântul hulit, din asonanța ostentativă. Rămâne totuși îndatorat unei pleiade de poeți, de la Cezar Bolliac la M. Eminescu. Lirica lui e dominată de figura bardului răzvrătit, ateu, iconoclast, dezgustat de ipocrizia și ticăloșia lumii. Versuri energice, incendiare (*Din caietul roșu*) sunt dublate de cadențe estompate, sentimentale, trimițând la umanitarismul lui François Coppée (*Din caietul dragostei*). Roman autobiografic, *Dinu Milian*, cu un model în proza lui Jules Vallès, deapănă amintiri legate de familie, școală, universitate. În carte intră, ori brut ori tendențios, fapte, evenimente, figuri ale unor oameni din urbea natală. Ambianța socială e menită să motiveze comportamentul teribilist, nonconformist al protagonistului și aderarea lui la socialism. Prezent și în *Dinu Milian*, îndeosebi în partea secundă a romanului, *O viață*, publicată în 1914, caracterul de însemnare dispusă cronologic

este propriu celor două volume intitulate *Letopisiți* (1908), unde e inclusă parțial publicistica lui M. din anii 1905 și 1906. În povestiri, în nuvele, multe rămase în periodice, scriitorul, convins de validitatea literară a modelelor „după natură”, practică un naturalism strident, minor: întâmplări mărunte, contraste violente, situații, dialoguri brutale, o ideologie sentimentală ș.a.

SCRIERI: *Versuri*, Iași, 1883; *Dinu Milian*, București, 1887, vol. II: *O viață*, București, 1914; *Feciorul popei*, București, 1887; *Scrisori către iubită*, București, 1897; *Letopisiți*, I–II, București, 1908; *Rochia Catiței*, București, 1910; *Versuri și proză*, îngr. și pref. G.C. Nicolescu, București, 1953; *Scrieri alese*, îngr. Virgiliu Ene, pref. G.C. Nicolescu, București, 1961.

Repere bibliografice: Petrașcu, *Figuri*, 167–191; Chendi, *Fragmente*, 12–13, 186–193; Iorga, *Pagini*, I, 237–240; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 483–484, *Ist. lit.* (1982), 548–549; Al. Nora, *Un om uitat: Const. Mille*, București, 1945; Călinescu, *Opere*, IX, 1072–1073, X, 345–371; Bratu-Dumitrescu, *Contemporanul*, *passim*; *Ist. lit.*, III, 571–574; Tiberiu Avramescu, *Constantin Mille. Tinerețea unui socialist*, București, 1973; Ornea, *Contemporanul*, *passim*; *Dicț. lit.* 1900, 573–575; Tiberiu Avramescu, „*Adevărul*”. *Mișcarea democratică și socialistă. 1895–1920*, București, 1982, *passim*; *Dicț. analitic*, I, 303–305; *Dicț. scriit. rom.*, III, 216–218.

MILLER-VERGHY, Mărgărita (I.I.1865, Iași–31.XII.1953, București), prozatoare, autoare dramatică, traducătoare. Este fiica Elenei (n. Verghy) și a lui Gheorghe Miller, profesor de franceză. Mama, descendentă a unei familii de boieri moldoveni, a fost profesoară și directoare a unui pension la București, din cercul ei făcând parte B. Delavrancea, Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, Spiru Haret ș.a. Tatăl, descendent al conților polonezi Milewski, refugiați în Moldova înainte de 1800, a fost senator și membru al Asociației Transilvania. Retrasă în Elveția după moartea prematură a soțului (1869), Elena Miller-Verghy își ia cu sine cele două fete, cărora le dă o educație aleasă, dar neinstituționalizată. Fiica mai mare, numită asemenea mamei, Elena, s-a căsătorit cu juristul Alexandru Lupașcu, iar fiica celor doi, Marya Lupașcu, va deveni soția lui B. Delavrancea după ce tânărul scriitor avusese o idilă cu M.-V.; Maria-Ștefana Lupașcu, viitoarea soție a lui Ionel Teodoreanu, îi e nepoată. Precoce, poliglotă și cultivată, cititoare în original a lui Homer, Shakespeare, Goethe și a clasicilor francezi, frecventatoare pasionată a istoriei universale, M.-V. a fost

internată o perioadă la Leysin ca urmare a diagnosticării (greșite) cu morbul lui Pott. La doisprezece ani copila-minune, comparată mai târziu cu Iulia Hasdeu, îi scria lui Victor Hugo, ceva mai târziu îl va cunoaște pe M. Eminescu, iar la douăzeci de ani frecventează cercul lui Edmond de Goncourt. Învață însă românește abia după întoarcerea în țară a familiei (1874), își continuă studiile în pensionul bucureștean al mamei sale, luându-și bacalaureatul la Școala Normală „Azilul Elena Doamna” (1877). Urmează studii în litere și filosofie, având o licență în litere și un doctorat în filosofie la Geneva (1895). Revenită în țară, lucrează ca profesoară suplinitoare într-o școală bucureșteană (1897–1898), îndeplinind un timp și funcția de directoare, iar în 1902 devine directoarea pensionului „Azilul Elena Doamna”. Debutează cu o nuvelă în „Națiunea” (1883) sub pseudonimul Marmill, iar în 1884, sub nume personal, cu o proză publicată de B. Delavrancea în „România liberă”, urmare a unui concurs inițiat, pentru amuzament, de scriitor între M.-V. și Marya Lupașcu. În 1892 începe să traducă în franceză, sub semnătura M.M.-V. și la îndemnul lui Al. Vlahuță, fostul ei profesor, poeme eminesciene (*Quelques poésies de Michail Eminesco*), aceasta fiind a doua traducere eminesciană într-o limbă străină, după cea a lui Făt-Frumos din lacrimă din 1890. Traduce, de asemenea, piese de Shakespeare (tălmăcirea ei după *Regele Lear* fiind pusă în scenă la Teatrul Național) și Robert Browning (*Mildred. O pată pe blazon*); în 1912 va transpune în „Flacăra” și din *Sonetele portugheze* ale Elizabethi Barrett-Browning și, mult mai târziu, *Grădinarul* de Rabindranath Tagore. Preocupările constante pentru istoria artelor populare, urmărite cu precădere în latura simbolică a formelor arhaice se concretizează într-o broșură despre artele utilitare (1908), urmată de studiul monografic *Anna Roth-Cobilovici. 40 de ani de activitate artistică* și de albumele de artă populară românească *Izvoade strămoșești* (Premiul Academiei Române) și *Motifs anciens de décorations roumaines* apărută în 1911, an în care M.-V. reprezintă România la Congresul Mondial de Pedagogie de la Bruxelles. Ambele sunt prefăcute prin sinteze elocvente, cu caracter de pionierat în domeniu. Autoarea a funcționat o vreme (la începutul deceniului al treilea) și ca vicepreședintă a Fundației Maison d'Art; de asemenea, a sprijinit școala de pictură de la Balcic. Implicată și în mișcarea feministă, a patronat mai multe comitete

și asociații filantropice. Prietenă cu Carmen Sylva și cu numeroase personalități din protipendada epocii (între care Elena Văcărescu), devine în 1914 traducătoare oficială în limba română a prințesei Mary of Edinburgh (viitoarea regină Maria), ale cărei scrieri le va traduce integral. În perioada ocupației M.-V. va patrona un cerc germanofil bucureștean din care face parte, alături de Cella Delavrancea, și Marica Sion, căreia îi face cunoștință cu viitorul ei soț Mateiu I. Caragiale (există ipoteza că M.-V. ar servi drept prototip pentru personajul Masinca Drânceanu din opera acestuia); după 1916 activează în cadrul Crucii Roșii ca soră de caritate, iar în timpul ocupației Bucureștiului conduce, împreună cu Maruca Cantacuzino, un așezământ pentru orfanii de război. După război publică un ghid turistic (*România în imagini*, 1919) care, tradus în franceză, se bucură de succes și compune, sub pseudonimul Ilie Cambrea, scenariul unui film mut, *Umbrele trecutului*, care n-a mai fost proiectat. Animatoare de prim-plan a scrisului feminin, devine membră a Societății Scriitorilor Români (1922) și a Consiliului Femeilor din România (1921), iar în 1925 înființează, împreună cu Adela Xenopol, Societatea Scriitoarelor Române, instituție polemică la adresa misoginiei celei masculine, și în 1926 publicația acesteia, „Revista scriitoarei” (transformată în „Revista scriitoarelor și scriitorilor români” în 1929); aici M.-V. va ține și o rubrică de cronică literară. În urma unui accident de automobil din 1924, își pierde însă aproape în totalitate vederea și e spitalizată cinci ani într-un sanatoriu din Nantes, apoi se stabilește într-un azil bucureștean, ceea ce n-o împiedică să scrie și să publice asiduu în continuare sau să patroneze diferite manifestări publice. O consecință a accidentului o reprezintă adeziunea la Societatea Teozofică Română, din care făcea parte și Bucura Dumbravă. În cele șapte decenii de activitate M.-V. a fost prezentă în numeroase publicații românești și franceze, între care „Națiunea”, „România liberă”, „Sămănătorul”, „L'Indépendance roumaine”, „La Patrie”, „Le Moment”, „La Roumanie”, „Timpul”, „Viața românească”, „Dreptatea”, „Flacăra”, „Curierul familiei”, „Gospodina”, „Rampa”, „Almanahul teatrului românesc”, „Biblioteca revistei «Catedra»” (Galați), „Teatrul Național” (București). A mai semnat cu pseudonimele Ariel (în rubricile din „La Patrie”), Dionis (la „Sămănătorul”), Marg. M.-V., Mama Lola, Ion Pravilă.

Cele câteva culegeri de povestiri și cărți moralizatoare scrise de M.-V. pentru copii și adolescenți, între care *Copiii lui Răzvan* (1912), *Sanda, Anca și Mihai* (1920) ș.a., au o valoare neglijabilă. Primul roman (mai) încheat, romanțiosul *Théano* (1919), inspirat din mitologia greacă, tradus în franceză de autoare și editat în anul următor la Paris sub pseudonimul Dionis, a beneficiat de recepția favorabilă a unui critic important ca Charles du Bos de la „Nouvelle revue française” și l-a impresionat pe John Galsworthy, cu care M.-V. a avut un interesant schimb epistolar. Cu o gestație îndelungată, explicabilă prin trauma suferită, și cu o substanță net superioară, romanul *Cealaltă lumină* (1944; Premiul Academiei Române), are în centru transfigurarea experienței personale a pierderii vederii, trecută protagonistei, care trăiește conflictul între descoperirea „celeilalte lumini”, a spiritualității și senzualitatea debordantă. Din același material tematic și existențial, cu substrat mai marcat memorialistic și cu o pictură mai densă de medii sociale, se nutrește și dinamicul roman *Une Âme*

s' ouvre à la vie (Blandine), încredințat Emiliei Șt. Milicescu și apărut postum în traducerea și îngrijirea acesteia (1980). În 1935 **M.-V.** își adună o parte a nuvelor – maniheist-morale și prețioase, cu eroi ideali, excepționali – într-un volum cu titlul *Umbre pe ecran*, întâmpinat cu justificate rezerve de E. Lovinescu, al cărui cenaclu scriitoarea îl frecventa de mai multă vreme cu asiduitate. În *Memorii* criticul îi face un portret benign-ironic (centrat pe nevoia domnișoarei bătrâne de a fi mereu prezentă în viața mondenă și socială). Lovinescu îi va prefăța însă amabil antologia *Evoluția scrisului feminin în România* (1935), o premieră autohtonă în materie, realizată împreună cu Ecaterina Săndulescu și proiectată în două volume din care a apărut numai primul. Mentorul sburătorist observă, îndreptățit, faptul că selecția, foarte generoasă (treizeci și patru de nume), are mult balast și că în locul criteriului valoric e preferat adesea criteriul de gen. O agreabilă scriere în proză e romanul detectivist *Prințesa în crinolină* (1946). Concretizare, într-o narațiune imaginativă, a interesului pentru *policiier*-ul anglo-saxon din care a și tradus (Edgar Wallace ș.a.), cartea este prima scriere polițistă a unei autoare române. Narațiunea își poartă personajele (doi detectivi amatori) prin diverse medii sociale din Ardeal și pe la mănăstirile din nordul Moldovei, în căutarea asasinului prințesei Ralu Muzuridi. Alături de volumele pentru copii, **M.-V.** a mai scris un număr mare de piese de teatru, scene, adaptări și traduceri dramatice, naive și cu intrigi pueril-schematice: *Cucoana Zamfira Afînora* (1894), *Love's Great Lesson, Parcă n-a fost...*, *Două dureri* (1909), piesa „în proză” *Papillons*, *Pentru tine – Pour toi* (1919), *Prințul cu două chipuri* (1937, adaptare după o povestire de Eufrosina Pallă), *Garden-Party* (1938), *După bal* (1939), *Afin și Dafin* (1951). *Prințul cu două chipuri* s-a bucurat de oarecare succes, fiind jucată și la Naționalul bucureștean, iar *Derbyul* (1939), *Ramuncio* (1943), *Străinul* (1947) și *Gura lumii* (1949) au fost difuzate și radiofonic. Un jurnal pe care scriitoarea îl ținea în 1897 a fost consultat de Lucia Demetrius și menționat în memoriile acesteia. În anii stalinismului, octogenară, oarbă și sărăcită, ajutată de fostele eleve, prestează activități umile (masaje faciale). Pasionată de muzică, a publicat spre sfârșitul vieții două pseudomonografii, în fapt texte dramatizate despre compozitorii ei favoriți, Frédéric Chopin și Piotr Ilici Ceaikovski, ambele apărute în 1953.

SCRIERI: *Copiii lui Răzvan*, București, 1912; *Théano*, București, 1919; ed. Paris, 1920; *Sanda, Anca și Mihai*, București, 1920; *Umbre pe ecran*, București, 1935; *Anna Roth-Cobilovici. 40 de ani de activitate artistică*, București, f.a.; *Cealaltă lumină*, București, 1944; *Prințesa în crinolină*, București, 1946; *La Dynastie roumaine*, București, f.a.; *Velnițe vechi*, București, f.a.; *Blandina*, tr., îngr. și pref. Emilia Șt. Milicescu, Cluj-Napoca, 1980. **Antologii:** *Evoluția scrisului feminin în România*, pref. E. Lovinescu, București, 1935 (în colaborare cu Ecaterina Săndulescu). **Traduceri:** *Quelques poésies de Michail Eminescu*, Geneva-Paris, 1892; ed. București, 1910, *Poésies*, pref. Titu Maiorescu, București, 1897; Al. Vlahuță, *La Roumanie pittoresque*, București, 1903; Shakespeare, *Regele Lear*, București, 1911; Robert Browning, *Mildred (O pată pe blazon)*, București, 1912; Rabindranath Tagore, *Grădinarul*, București, 1913; Maria, regină a României, *Visătorul de vise*, București, 1914, *Ilderim. Poveste în umbră și lumină*, București, 1915, *Patru anotimpuri din viața unui om*, București, 1915, *Povestea vieții mele*, I–III, București, 1934–1936; Elizabeth Barrett-Browning, *Sonete portugheze*, București, 1915; Edgar Wallace, *Asociația secretă „Broscoiul”*, București, 1933; George Meredith, *Rhoda Fleming*, București, 1944.

Repere bibliografice: D. Nanu, „*Théano*”, SBR, 1920, 52; Gala Galaction, „*Théano*”, VR, 1920, 2; Lovinescu, *Memorii*, II, 205–207; Claudia Millian, [Mărgărita Miller-Verghy], ADV, 1935, 15 789, 15 808; Erastia Perez, *Literatura feminină*, CL, 1935, 6–8; Perpessiciu, *Opere*, VII, 150; Ion Anestin, „*Prințul cu două chipuri*”, VRA, 1937, 471; Lucia Demetrius, Mărgărita Miller-Verghy, TIL, 1937, 9; Predescu, *Encicl.*, 551; Gr. Tăușan, *Antologie de amintiri literare*, București, f.a., 467–476; Mihail Chirnoagă, „*Cealaltă lumină*”, UVR, 1944, 16; Agatha Grigorescu-Bacovia, *Efigii literare feminine*, „Almanahul femeii”, 1968, 110; Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri*, București, 1973, 20, 90; Nicolae Scurtu, *Când a apărut romanul „Théano”*, SLAST, 1986, 10; *Scrisori – Densuianu*, III, 125–129; *Dicț. scriit. rom.*, III, 218–220; Zaharia-Filipaș, *Studii*, 147–156; Lucia Demetrius, *Memorii*, București, 2005, 184–197, 398–400; Popa, *Ist. lit.*, I, 258–259; Burța-Cernat, *Fotografie*, 80–82. **P.C.**

MILLIAN, Claudia (21.II.1887, București – 21.IX.1961, București), poetă, autoare de teatru, memorialistă, publicistă. Este fiica Mariei (n. Georgescu) și a lui Ion Millian, antreprenor petrolist. A absolvit liceul la Ploiești, unde a și debutat cu versuri în ziarul „Ploieștii” (1905), continuând cu alte apariții în „Voința Prahovei”, „Lumina”, „Biruința”. Revine la București pentru a studia, din 1906, la Școala de Belle-Arte. Își extinde colaborările la „Viața literară”, „Falanga”, „Versuri și proză”, „Epoca”, „Insula”, „Flacăra”, „Viitorul”, folosind uneori și pseudonimul Claudia Cridim (împrumutat

de la primul ei soț, poetul Christea N. Dimitrescu). Urmează și Conservatorul de Artă Dramatică (clasa Lucia Sturdza Bulandra). Se căsătorește cu Ion Minulescu. În 1914 debutează pe scena Teatrului Național din București cu piesa *Masca* și în același an i se editează prima plachetă de versuri, *Garoafe roșii*. În perioada interbelică va fi profesoară de desen și istoria artelor, apoi directoare la Școala de Sericicultură și va colabora intens cu versuri, proză, traduceri și articole despre personalități și evenimente din viața culturală a țării și a Europei sau care exprimă adeziunea la mișcarea feministă la „Adevărul literar și artistic”, „Insula”, „Flacăra”, „Adevărul”, „Dimineata”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Rampa”, „Cuvântul femeilor”, „Cuvântul liber” și sporadic la multe altele. Semna (uneori cu pseudonimul Dim. Șerban) rubrici ca „Poezia”, „Cronica literară”, „Mișcarea literară”, „Cronica teatrală”, „Carnetul meu”, „Însemnări”, „Pentru dumneata scriu, doamnă”, „Răstălmăciri”, incluzând sute de texte. Publicistica ei se remarcă prin libertatea de spirit în abordarea unor subiecte dificile, prin distincție și intelectualitate. Mai importante par a fi cronicile dramatice, adunate parțial în volumul postum *Vreau să trăiesc* (1983), în care comentariul insistă asupra necesității educării spectatorilor prin politici repertoriale adecvate sau asupra obligației actorilor de a-și nuanța jocul în funcție de registrul psihologic al fiecărui personaj, **M.** oferind interpretări interesante ale jocului actorilor și ale textelor unor piese. Plecând de la ideea că verosimilitatea unui personaj începe cu aspectul vizual (costumație, machiaj), ea subliniază importanța corelării jocului actricească cu elementele de scenografie, pentru ca imaginea de ansamblu a spectacolului să fie coerentă, armonioasă. Viziunea de plasticiană, gustul, rafinamentul și intuiția o ajută să facă observații incitante. Între 1924 și 1927 își însoțește fiica la Paris, unde contribuie la înființarea Societății Scriitorilor Români din Franța și activează în favoarea amplificării relațiilor dintre oamenii de artă francezi și români, acțiune recunoscută oficial prin acordarea distincției Les Palmes Académiques. Din 1911 membră a Societății Scriitorilor Români, este cooptată mai târziu în Societatea Autorilor Dramatici Români sau în alte asociații ale presei, precum și în comitetele de lectură ale unor teatre naționale din țară. Înzestrată cu o vibrantă elocință, a susținut numeroase conferințe. După al Doilea Război Mondial revine cu o colaborare regulată la „Universul” (1948–1949), iar mai târziu cu apariții sporadice în

revistele literare, semnate și Claudia Minulescu, ori în anii '50 cu traduceri (sau stilizări), realizate în colaborare, din literatura de limbă rusă (*Antologia poezilor decembriști. 1826–1951 ș.a.*).

Plachetele de versuri constituie trepte distincte în evoluția literaturii scrise de **M.**, aflată multă vreme sub semnul lirismului simbolist. În *Garoafe roșii* poeta nu-și etalează, cu mici excepții, propriile stări, ci vorbește despre erotism ca trăire universală. Bunăoară, într-un mic ciclu intitulat *Portrete*, „pictază” o „libelulă efemeră”, învăluită în miresme și gânduri perverse, o vampă „cu gestul și mișcarea subtilei curtizane”, o felină cu ochi „ce-nchid sub gene” „o mare de păcate”, cu un păr negru, greu „ca un parfum de orhidee”, o detracată cu „privirea oarbă” a unor ochi în care „se dilată colori de vitriol”. Pe „terasele cu lume multă”, unde „femei feline” „aruncă tuturora/ Narcotice și fructe rare”, e aceeași torpoare, se instalează o tensiune erotică grea, iar alteori, în imagini macerate de senzualitate, apar chipurile spectrale ale celor posedați de dorință. Erotică sau poetică, transa este specifică artei, „triștilor visători” „nevrozați”. Amintirea, ca și așteptarea împlinirii pasionale se petrec între hipnoză și paralizie, mai degrabă ca un îngheț decât ca o debordare de energie. Astfel, anxietatea erotică se estompează, se distilează în vis, ca în *Simfonia tăcerii*, unde viața pare țesută în singurătate din amintiri, din „gloata albastrelor himere” înfiripate de jocul norilor. În *Cântări pentru pasărea albastră* (1922; Premiul Societății Scriitorilor Români), unde muzicalitatea are alt registru, „nevrozele”, spiritualizate dau „sufletului aripi de pasăre albastră”, ființa se simte absorbită în penajul acestei păsări, muză, alter ego oniric și poetic, evadând, ca într-o „camee”, în zona unei veșnicii spațiale care este opera de artă. *Întregire* (1936) atestă o schimbare de atitudine, poate în urma unei revelații, ceea ce echivalează cu ruperea de lumesc, de anxietate și suferință. În versurile, postume, din *Cartea a patra* (1974) trecutul e rețrăit într-o lungă perindare de secvențe și reflecții. Câteva cicluri, *Lirica veche sau Momente lirice*, *Carnet de război*, *Poeme simple*, adună mai tot ce nu fusese editat, cele mai multe texte fiind simple notații, consemnări poetice ale unor stări. Cum pentru **M.** rememorarea este o rețrăire asemănătoare „cu muzica și cu poezia”, *Cartea mea de aduceri aminte* (1972), de asemenea postumă, vine să completeze cu mijloacele prozei, dar tot în registru liric, preocuparea de a-și înregistra și comenta trecutul, deși

sunt mari porțiuni în care autoarea trece în plan secund, ca biografă a soțului ei. Dintr-o copilărie „trează”, viu imprimată în memorie, apar secvențe pline de farmecul unor trăiri netrucate, iar din tinerețe vin confesiuni despre influența poeziei (în special a celei minulesciene) sau relatări ale experiențelor din timpul școlarității. *Triptic memorial: Omul. Poetul. Vecinicia* – publicat în 1968 sub titlul *Claudia Millian despre Ion Minulescu* – este o focalizare asupra personalității poetului. În *Vecinicia*, capitolul cel mai reușit literar, sunt inserate pagini scrise în aprilie 1944, după bombardamentul asupra Capitalei, urmat de boala și moartea lui Ion Minulescu. Scrise în momente foarte diferite, alternând însemnări ca de jurnal cu reconstituiri târzii, amintirile restituie o viziune destul de convențională despre „Minu”. În teatru, după *Masca*, o satiră a comportamentului desfrânat al unor femei din lumea bună, și după *Rozina* (1919), o dramă stângace a femeii căsătorite fără iubire, apoi înșelată și în iubirea de la care aștepta totul, autoarea încearcă o prezentare în registru comic a existenței dintr-un orașel, fixându-se asupra întâmplărilor din cafeneaua Șapte

gâște potcovite, care dă și titlul unei piese jucate cu succes pe scena Naționalului bucureștean în 1932. *Vreau să trăiesc* (premiată și reprezentată în 1937 de același teatru de peste optzeci de ori, iar în anul următor montată și la Cluj) este un fel de *Fedra* modernă, punând în scenă iubirea dintre o mamă vitregă și fiul soțului ei. Textul și construcția dramei sunt relativ izbutite, însă personajele sunt inconsistente, gândite prin simplificare spre a pune în evidență puterea oarbă, devastatoare a iubirii. *Veronica* (jucată în 1971 la Botoșani, publicată în 1983) aduce la rampă iubirea dintre Veronica Micle și M. Eminescu. Este reliefat sentimentul aproape mistic al dragostei Veronicăi, văzută ca o femeie superioară, desprinsă de contingente, având și meritul de a fi intuit mai bine decât alții genialitatea poetului. *Fericirea mea* (pusă în scenă la Teatrul Național din București în 1939 și la Cluj în 1947) și *Ana Ipătescu* (piesă ocazională, publicată în 1983) sunt alte titluri de piese, alături de traduceri *Ultima nouăte* din Ed. Bourdet, *Montmartre* din Pierre Frondaie sau *Păsărea albastră* din Maurice Maeterlinck (toate intrate în repertoriul unor teatre bucureștene). În special la început unii comentatori ai poeziei scrise de M. i-au reproșat epigonismul, înlocuirea muzicalității interioare cu o „sonoră grandoare de vocabular” ce nu reușește să transfigureze senzualismul, exaltarea simțurilor, de unde o „poezie ușoară”, lipsită de „fiorul creațiunii”. Totuși, cei mai mulți i-au subliniat modernismul, venit din asumarea unei viziuni provocate de o „exaltată intensificare a vieții” specifică nevrozaților, au remarcat „beția de senzații”, „vârtejul patimilor violente”, toate exprimate într-o formulă destul de personală, care „îmbină fastul, bizareria, decorativismul rafinat”, specifice simbolismului, într-o „tentativă de a spiritualiza senzorialul”. Pe de altă parte, cu unele excepții, cronicarii teatrali i-au apreciat piesele, evidențiind efectul de verosimilitate susținut de personaje, ascuțimea observației, dialogul viu, colorat, fără artificii. Au fost semnalate „calități pur teatrale” în construcția dramatică, dar și o ținută literară „îngrijită până la rafinare”, care ar fi fost totuși în detrimentul caracterului scenic, precum și un patetism cam artificial.

SCRIERI: *Garoafe roșii*, București, 1914; *Rozina*, București, 1919; *Cântări pentru pasărea albastră*, București, 1922; *Șapte gâște potcovite*, București, 1932; *Întregire*, București, 1936; *Vreau să trăiesc*, București, 1937; *Claudia Millian despre Ion Minulescu*, București, 1968; *Cartea mea de aduceri aminte*, îngr. și pref. Mihai Gafița, București,

1972; *Cartea a patra*, îngr. și pref. Mihai Gafița, București, 1974; *Cântări pentru pasărea albastră*, îngr. și pref. Elena Piru, București, 1975; *Vreau să trăiesc (Șapte găște potcovite, Veronica, Ana Ipătescu, Cronici dramatice)*, îngr. și pref. Nina Stănculescu, București, 1983. **Traduceri:** La Rochefoucauld, *Filosofia vieții...*, București, 1909.

Repere bibliografice: Rebreanu, *Opere*, XII, 473–474, XIII, 160; Petre Locusteanu, „Masca”, FLR, 1914, 27; Lovinescu, *Opere*, VIII, 162; B. [Lucian Blaga], „Cântări pentru pasărea albastră”, „Patria” (Cluj), 1922, 273; Streinu, *Pagini*, V, 70–71; [Ovid Densusianu], „Cântări pentru pasărea albastră”, VAN, 1922–1923, 10–11; Emil Isac, „Cântări pentru pasărea albastră”, ALA, 1923, 115; A. Bădăuță, Mihail Dragomirescu, „Cântări pentru pasărea albastră”, „Buletinul Institutului de Literatură”, 1923, broșura 1, buletin 31; George Mihail Zamfirescu, „Șapte găște potcovite”, G, 1932, 3; Cioculescu, *Aspecte*, 150–152; Stelian Constantin-Stelian, „Întregire”, CL, 1936, 4–7; Pompiliu Constantinescu, „Întregire”, VRA, 1936, 452; Lovinescu, *Scrieri*, VI, 113–114, 354; Petru Manoliu, „Vreau să trăiesc”, „Credința”, 1937, 1 009; Mihail Ilovici, *Claudia Millian*, București, 1938; Munteano, *Panorama*, 266; Victor Eftimiu, „Fericirea mea”, „Jurnalul”, 1939, 13; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 750, *Ist. lit.* (1982), 835; I. Sîrbu, „Claudia Millian despre Ion Minulescu”, IL, 1968, 9; Vasile Netea, *Interviuri literare*, București, 1972, 193–201; Piru, *Varia*, I, 362–368; Const. Ciopraga, *Un profil modern*, CRC, 1974, 28; Massoff, *Teatr. rom.*, VII, 279–280, 422; Brădățeanu, *Istoria*, III, 372–373; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 352–353; Mioara Minulescu, *Amintiri despre Ion Minulescu*, București, 1985, 40–47, 101–102, *passim*; Iliescu, *Poezia*, 51–52, 98, 154–155, 192–193, 214; Cioculescu, *Itinerar*, V, 458–462; *Dicț. scriit. rom.*, III, 220–221; Ion Cazaban, *Claudia Millian și estetica formelor teatrale*, TTR, 2005, 4–5; Simona Vasilache, *Floare rară*, RL, 2009, 38. **C.T.**

MILLO, Matei (25.XI.1814, Stolniceni-Prăjescu, j. Iași – 9.IX.1896, București), autor dramatic, traducător. Este fiul Zamfirei (n. Prăjescu) și al lui Vasile Milo și nepot al poetului Matei Milu. Învață de mic limbile greacă, franceză și, cu mai puțină aplicație, limba germană. Își continuă studiile la Iași, în pensionul lui Victor Cuénim (1833–1834). Din această epocă datează primele lui apariții pe scenă, precum și cele dintâi texte dramatice, ocazionale, compuse după modelul celor ale lui Gh. Asachi, care îi este profesor la Academia Mihăileană (1835–1836). Între timp tânărul fusese traducător de acte și documente și copist. În 1840 pleacă la Paris pentru a se instrui în economie politică sau în inginerie. Dar odată ajuns acolo, se preocupă mai mult de teatru (a și jucat, se pare, la Teatrul Bobino și în provincie), deși e posibil să fi urmat și cursuri de filosofie. Revenit în țară fără diplomă de inginer, **M.**, spre indignarea familiei, se

dedică scenei. I se încredințează, împreună cu Nicolae Suțu, conducerea teatrului din Iași; acum organizează el o „școală declamatorie”. În martie 1847 își începe cariera de actor profesionist. În mai 1851 pornește într-un turneu, primul din seria numeroaselor deplasări pe care le va face. În 1852 se angajează, în București, la teatrul ce îi va fi concesionat de câteva ori (1855–1866), fiind chemat și la Catedra de mimică și declamație a Conservatorului (1864–1866). Talentul îi este recunoscut de toți, chiar și de neprieteni, cum erau atunci Costache Caragiali și Mihail Pascaly, de care actorul moldovean a fost despărțit prin grave disensiuni. Inițiază, în 1871, Trupa Artiștilor Asociați, iar în 1874 o formație analoagă, Artiștii Asociați. În 1877 devine prim-societar al Societății Dramatice a Teatrului Național din București, unde va îndeplini și funcția de director de scenă. În ultimii ani de viață, slăbit și bolnav, face scurte călătorii în străinătate, la Napoli (1891) și Nisa (1895–1896). Aici se apucă să-și depene amintirile,

încercând să aștearnă pe hârtie niște *Memoare*, pe care, abia începute, nu avea să le mai isprăvească.

Cu o înzestrare histrionică excepțională, **M.** a fost un creator de școală, un reformator care, luând ca model adevărul vieții și natura, s-a impus prin interpretările sale realiste asupra manierei emfatică a rivalilor. Vasile Alecsandri a făurit pentru el scene și tipuri cărora actorul le-a dat viață cu vivacitate și proteism. Susținând ideea unui repertoriu național axat pe comedii satirice și vodeviluri, **M.** a contribuit într-o măsură și la impulsionearea creației dramatice originale. A început să scrie, de timpuriu, piese ușoare – vodeviluri, scenete comice în versuri. Cu feeria *Baba Hârca* (1851), prima operetă românească, cu muzica de A. Flechtenmacher – jucată în premieră în decembrie 1848 –, **M.**, interpret al rolului titular (el este primul actor român care încearcă travestiul), obține un triumf cum nu se mai pomenise pe scena ieșeană. Deși mai puțin atras de teatrul istoric, în preajma Unirii dă la iveală câteva texte cu flamură patriotică (*Ștefan cel Mare* și, cu actorul Ion Anestin, *Jianul căpitan de hoți*). Va reveni la piesa de divertisment („comedia vodevilă” *Apele de la Văcărești*, 1872), amabilă și frivolă la început, scoțând apoi din când în când un ghimpe satiric. Farseele și comediiile lui din această perioadă (cum ar fi, de pildă, *Millo mort*, *Millo viu*) nu sunt chiar inocente. *Haine vechi sau Zdrențele politice*, sugerată probabil de *Vieux habits, vieux galons!* de Béranger, provoacă, astfel, un răsunător scandal în cercurile politice ale vremii. În *Chirița la expoziția de la Viena* și în *Cucoana Chirița la carantină* reappare la **M.**, sărăcit în haz, popularul personaj al lui Alecsandri, de care actorul–autor este influențat covârșitor nu doar în „cânticelele comice” și cu care a colaborat (*Lipitorile satelor în Moldova*, *Nunta țărănească în Moldova*). E greu de spus dacă vodevilul feeric *Zavistia*, comedia *Danga sau Influenza*, satira *Cuconița doarme* sunt scrieri originale. Vor fi fiind localizări, așa cum **M.** – asociindu-se, când și când, cu G. Sion, Grigore Manolescu, Mihail Pascaly – a făcut nenumărate: după Lambert Thiboust (*Prăpastiele Bucureștilor*), Eugène Scribe (*Însurățeii*), Germain Delavigne, Henri Murger și mulți alții. *Domnul Moftureanu sau Politica cea mare* e o adaptare după *Mercadet* de Balzac. A tradus, mai mult sau mai puțin liber, din Molière (*George Dandin sau Bărbatul dat pe bete*, *Bădăranul sau Burghezul gentilom*), Beaumarchais (*Căsătoria lui Figaro*), Bernardin de Saint-Pierre (*Mulatrul*), precum și din Méllenville, Charles Desnoyers, Casimir Délavigne,

Frédéric Soulié, D’Ennery, Eugène Labiche ș.a. Exploatând până la saturație comicul de limbaj, mizând pe firesc și spontaneitate, pe **M.** îl interesează nu realizarea literară, ci argumentele spectaculare ale textelor asupra cărora se oprește.

SCRIERI: *Un poet romantic*, Iași, 1850; *Baba Hârca*, București, 1851; *Masca pe obraz sau Hai să râdem*, București, 1862; *Apele de la Văcărești*, București, [1872]; *Chirița la expoziția de la Viena*, București, [1874].

Repere bibliografice: Ioan Massoff, *Matei Millo și timpul său*, București, [1939]; N. Barbu, *Matei Millo*, București, 1963; Mihai Florea, *Matei Millo*, București, 1966; Mihai Vasiliu, *Matei Millo*, București, 1967; *Ist. lit.*, II, 617–620; *Ist. teatr. Rom.*, II, 281–286, *passim*; Brădățeanu, *Comedia*, 42–44, 115–121; Mîndra, *Clasicism*, 153–168; *Dicț. lit. 1900*, 575–577; *Dicț. scriit. rom.*, III, 222–223; Alina Boboc, [*Matei Millo*], E, 2003, 2, LCF, 2004, 42, „Drama”, 2008, 3–4. **FF**

MILORIAN, Sergiu (pseudonim al lui Sigismund-Sergiu Zwiebel; 6.IX.1901, București – 16.XII.1969, București), gazetar, autor dramatic, traducător. Părinții se numeau Lori și Michel Zwiebel; tatăl e funcționar comercial. Provenind dintr-o familie numeroasă, cu un nivel de viață modest, **M.** urmează clasele primare la Școala „Ronetti-Roman”, apoi patru clase de liceu la Cultura. De la cincisprezece ani are mărunte slujbe în comerț, dar frecventează asiduu teatrele, bibliotecile, așezămintele culturale. Autodidact cu lecturi masive, debutează în 1919 la gazeta „Socialismul”. Din 1920 colaborează cu articole și anchete pe teme sociale la „Dimineața copiilor”, „Curentul literar”, „Clipa”, „Facla”, „Zorile” ș.a. Devine gazetar profesionist, lucrând, pe rând sau simultan, la „Facla”, „Argus”, „Rampa”, „Comedia”, „Mișcarea”, „Țara”, „Gazeta”, „Zorile”. Ține, ani de-a rândul, cronica dramatică la „Rampa” și la alte periodice. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial și-a încetat activitatea în presă, ca urmare a interdicției introduse de legile rasiale. Activ în special la Teatrul „Barașeum”, pentru care scrie piese, scenarii ale unor spectacole de divertisment, face adaptări și localizări, pune în scenă, organizează conferințe și concerte, alimentează și repertoriul altor teatre (companiile Colorado, Grigore Vasiliu-Birlic, Sică Alexandrescu, Bulandra) cu texte care nu vor fi semnate cu numele său. Din toamna anului 1944 își reia scrisul, colaborând la „Fapta” și la „L’Indépendance roumaine”. Scoate singur, fără personal redacțional (dar având colaborarea unor umoriști), revista de satiră și umor „Papa-galul”. În 1947–1948 este consilier la Ministerul Artelor (pentru teatrele din provincie). În ultimii ani e

prezent în „Revista română”, publicație cu difuzare în străinătate. Își reia și activitatea propriu-zis literară, ca dramaturg (e vorba de scrieri modeste, reprezentate în epocă, dar needitate în volume), ca autor de teatru radiofonic, de scenarii, adaptări (*Scandal la trei papuci*, *O afacere cu devize*, *Fetița ta*, *Mic pitic*, *Ai cui sunt pantalonii?* ș.a.) sau de traduceri. De reținut ar fi *Năzdrăvăniile Vulpoiului*, adaptare, sub formă de serial de televiziune, după scrierea eroi-comică medievală *Roman de Renart*, pe când *Furnicel* (1954) și *Vulpișor* (1969) sunt cărți pentru copii, fără mari pretenții, dar cu haz, ingeniozitate, vervă. *Misteriosul Mister Misterfield* (1958) e o parodie cu intenții satirice a romanului polițist occidental. *Aurel Vlaicu* (1962) se înscrie în categoria literaturii de popularizare, destinată tineretului, îmbinând procedee ale biografiei romanțate cu documentarea riguroasă. **M.** a îngrijit și prefăcut ediții școlare din scrierile lui Ion Neculce, Anton Pann, Ioan Slavici, A.I. Odobescu, I.A. Bassarabescu.

SCRIERI: *Furnicel*, București, 1954; *Misteriosul Mister Misterfield*, București, 1958; *Aurel Vlaicu*, București, 1962; *Vulpișor*, București, 1969.

Repere bibliografice: A. Munte, „*Scandal la trei papuci*”, DMN, 1937, 10 945; Victor Popescu, „*Ai cui sunt pantalonii?*”, UVR, 1939, 28; Marin Iorda, „*O afacere cu devize*”, „*Libertatea*”, 1945, 322; Vasile Timuș, „*Fetița ta*”, „*Jurnalul*”, 1947, 631; Tudor Șoimar, „*Mic pitic*”, ADV, 1949, 17 600.

N.Br.

MILOȘ, Ion
(16.II.1930, Sărcia,
azi Sutjeska, Serbia
– 5.XII.2015, Malmö,
Suedia), poet,
traducător.

Este fiul Liviei și al lui Iosif Miloș, țărani. Face școala primară în satul natal, apoi Liceul Român din Vârșeț (1942–1950). Se înscrie la Facultatea de Filosofie din Belgrad, pe care o va absolvi în 1955 cu teza de licență *Estetica irațională a suprarrealismului*. Debutază în 1946 la ziarul „*Libertatea*”, iar editorial în 1953, publicând un volum de versuri în limba română, *Muguri*, după ce se remarcase în cenaclul

liceului și în câteva cercuri studențești. După studii filologice la Paris (1955–1956), se întoarce la Belgrad, unde intră în gazetărie (1956–1959) și începe să traducă din literatura franceză. Din nou la Paris, urmează între 1960 și 1963 cursurile Facultății de Litere de la Sorbona, luându-și a doua licență, iar în 1963 și 1964 este student la École des Hautes Études. Se căsătorește cu o suedeză, pe care o urmează în țara ei de baștină, unde va preda franceza, româna, sârbo-croata și suedeza pentru străini. În 1968 vizitează pentru prima dată România, participând la un Congres Internațional de Romanistică. Între 1973 și 1980 este redactor al revistei „*Candela*”, publicație lunară de cultură și spiritualitate românească editată la Stockholm. Începând din 1970, organizează în Suedia expoziții de artă plastică și de carte, inițiază turnee ale unor trupe de teatru, formațiuni corale și de dansuri populare, promovând cultura din România. A participat, de asemenea, frecvent la acțiuni culturale în România, iar după 1989 a fost prezent la edițiile Festivalului „*Lucian Blaga*” de la Cluj-Napoca și Alba Iulia. Publică la București, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara sau la Stockholm. Este laureat al Premiului Academiei Suedeze pentru activitatea de scriitor și traducător (1998), al Premiului „*Mihai Eminescu*” al Academiei Române (2000), al câtorva premii ale Uniunii Scriitorilor din România, ale Asociației Scriitorilor din Suedia, al Premiului Penița de Aur de la Struga (Macedonia) pentru traduceri (1990 și 1998), i s-a acordat Premiul Opera Omnia (Iași, 2004), decernându-i-se multe alte distincții. **M.** figurează în numeroase antologii, versuri fiindu-i incluse și în manuale școlare din Suedia.

Poezia lui **M.** e una dramatică, cuvintele țâșnind ca un acut rechizitoriu, ca un țipăt, nu atât din deznadejde și singurătate, cât din durerea neputinței de a învinge izolarea la care îl obligă o lume ce uită mereu de oameni. Poetul își caută continuu identitatea, rostul între semeni și mai ales calea ce duce la adevăr într-o atmosferă de incertitudine („*Poeții caută drumul cu bățul*”). Starea lui firească este cea de însingurare („*Mă retrag pe furiș în mine*”), într-un pustiu ce îi poate paraliza existența. Dar poetul este, structural, un spirit robust, angajat în bătălii esențiale cu viața, cu propriul destin, iar filosofia disperării este pentru el mai curând un spațiu în care plonjează polemic, refuzând căderea. Verbul are gravitatea meditației morale, în timp ce concizia exprimării aforistice percutante dă forță expresiei poetice. Constantin Ciopraga spunea că este vorba despre „o poezie de

idei, este energie morală devenită vers. Spectacolul lumii, pretext de glose, pune în mișcare disponibilitățile unui observator la rece, ironic, mușcător, în linia marilor moralisti”. Atitudinea tranșantă, dincolo de sentimente partizane, exprimă credința în om, poetul devenind un simbol al speranței. Lirica erotică a lui **M.** este marcată de semnul înghețului din sufletele trădate, ceea ce îndrumă spre o altfel de iubire, esențializată, îndumnezeită prin puritatea jertfei. Pe lângă opera poetică, scrisă în patru limbi, **M.** are o bogată activitate de traducător din română, franceză, sârbă, croată, macedoneană, slovenă etc., în suedeză și invers. Astfel, din suedeză a tradus în sârbă, croată din operele lui Artur Lundkvist, Lars Gustafsson, Maria Wine, Lasse Söderberg, iar în limba română a dat versiuni din Torgny Lindgren, ș.a. Concomitent, transpune din română în suedeză texte de M. Eminescu, Lucian Blaga, G. Bacovia, Emil Cioran, Geo Bogza, Mircea Dinescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Anghel Dumbrăveanu, Grete Tartler, D.R. Popescu. A mai tradus poeme de George Coșbuc, Tudor Arghezi, Ștefan Aug. Doinaș, Gellu Naum, Ioan Alexandru, Dan Deșliu, Ion Gheorghe ș.a., precum și povestiri, nuvele sau fragmente de roman de Ion Creangă, Urmuz, Mircea Eliade, Marin Preda, Eugen Barbu, Gabriela Adameșteanu, Ion Băieșu, Ștefan Agopian, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Fănuș Neagu, Sorin Titel, Maria-Luiza Cristescu, Radu Cosașu, Mircea Ciobanu ș.a. Cum observa Cornel Ungureanu, aceste versiuni „au cucerit porțiuni importante din piața nordică datorită muncii, erudiției și harului de tălmăcitor” ale celui care le-a realizat.

SCRIERI: *Muguri*, Vârșeț, 1953; *Eterna auroră*, pref. Tudor Olteanu, București, 1977; *Seme – Fröet* [*Semânța*], ed. bilingvă, Stockholm, 1978; *Tauri și melci*, Cluj-Napoca, 1982; *Nunți boreale*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1984; *Raze și fulgi*, Stockholm, 1985; *Vreme umedă*, Stockholm, 1985; *Invitație la o masă de ape*, Cluj-Napoca, 1985; *Ouă căzute din cuib*, Stockholm, 1985; *Od danas do sutra* [*De azi pe mâine*], tr. Florica Ștefan, Kruševac, 1986; *En drömmare med öppna ögon* [*Un visător cu ochii deschiși*], Stockholm, 1986; *Taka umira vremeto* [*Așa moare timpul*], Skopje, 1989; *På fyra språk* [*În patru limbi*], ed. plurilingvă, Stockholm, 1990; *Through the Needle's Eye*, Londra, 1990; *Amurgul frunzelor*, Cluj-Napoca, 1993; *Vad tänker Gud på i detta ögonblick* [*Ce gândește Dumnezeu în această clipă*], Stockholm, 1993; *Iubirea și alte iubiri*, Iași, 1993; *Rădăcinile focului*, pref. Cornel Ungureanu, Novi Sad, 1994; *Pod suncem* [*Sub soare*], Belgrad, 1994; *Ovidije na ledenom bregu* [*Ovidiu pe ghețar*], tr. Adam Puslojić, Belgrad, 1994; *Ären* [*Anii*], Stockholm, 1995; *Imagini de*

rouă, pref. Al. Husar, Cluj-Napoca, 1998; *Cerul iubirii*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 1998; ed. pref. Ioan Holban, București, 2001; *Nemărginiri*, Iași, 1998; *Cerul de sub ierburi*, București, 1998; *Născut în trei țări*, Timișoara, 1999; *Roua și veșnicia*, Craiova, 1999; *Sufletul și Nordul*, pref. Constantin Dram, Timișoara, 1999; *În mâini sigure – In Secure Hands*, ed. bilingvă, tr. Brenda Walker, Oradea, 1999; *O altă lume am visat*, pref. Mihai Cimpoi, postfață Victor Crăciun, Chișinău, 2000; *Între noi, vorbele*, pref. D.R. Popescu, Craiova, 2002; *Aproape de izvoare*, postfață Mihai Cimpoi, București, 2003; *Drumuri*, Iași, 2005; *Gândul alb al cuvântului*, Iași, 2006; *În timp ce stelele cad*, postfață Christian Tămaș, Iași, 2007; *La izvoarele sufletului*, pref. Mircea Tomuș, București, 2009; *Durerea de a fi român* (convorbiri cu Adrian Dinu Rachieru), pref. Victor Crăciun, București, 2010; *Gândirea ce surâde*, pref. D.R. Popescu, Iași, 2010; *Nunta iubirii*, pref. Christian Tămaș, Iași, 2011; *Printre nămeții Nordului*, pref. Christian Tămaș, Iași, 2012. **Traduceri:** Eugen Jebeleanu, *Hannibal*, ed. bilingvă, pref. Aurel Martin, București, 1981; *Soare de zăpadă. Poezie și proză suedeză*, îngr. trad., București, 1987; *Kyssens Port* [*Poarta sărutului*], Malmö, 1987; E.M. Cioran, *Bitterhetens syllogismer* [*Silogisme amărăciunii*], Stockholm, 1989, *Historia och utopi* [*Istorie și utopie*], Stockholm, 1992; M. Eminescu, *Över höjderna* [*Peste vîrfuri*], Stockholm, 1989; *Nio rumänska poeter* [*Nouă poeți români*], Stockholm, 1989; Geo Bogza, *Det symfoniska trådet* [*Copacul simfonic*], Stockholm, 1990; Marin Sorescu, *Ödet och alfabet* [*Destinul și alfabetul*], Stockholm, 1990, *Tre böcker* [*Trei cărți*], Stockholm, 1995; Ana Blandiana, *En Kyrka ful av fjärlar* [*O biserică plină de fluturii*], Stockholm, 1990, *Ofullboardad helhet* [*Întregul neisprăvit*], Stehag, 1997; Mircea Dinescu, *Hur infödingarna i reserveratet förklarade rätten att resa* [*Cum și-au pierdut indigenii din rezervație dreptul de a călători*], Stockholm, 1990; Torgny Lindgren, *Frumoasa Merab*, postfață Valentin Tașcu, Cluj-Napoca, 1993 (în colaborare cu Corina Mărgineanu); G. Bacovia, *Sånger i blygrå tid* [*Cântecele timpului plumburiu*], Eslöv, 1995; Lucian Blaga, *Sömnlös vind* [*Vânt fără somn*], Eslöv, 1995; Anghel Dumbrăveanu, *Trastens sång* [*Cântecul mierlei*], Eslöv, 1995; Gellu Naum, *Den andra sidan* [*Partea a doua*], Eslöv, 1995; Grete Tartler, *Med fyra vingar* [*Cu patru aripi*], Eslöv, 1995; Dumitru Radu Popescu, *Den kungliga jakten* [*Vânătoarea regală*], Eslöv, 1996, *Mullbärsblad i Paradiset: tre pjäser* [*Ca frunza dudului din rai: trei piese de teatru*], Lund, 2005; *Vid tystnadens bord. Panorama över samlida rumänsk poesi* [*La masa tăcerii. Panorama poeziei române contemporane*], pref. trad., Stockholm, 1998; Augustin Buzura, *Askans väg* [*Drumul cenușii*], Eslöv, 2002.

Repere bibliografice: Valentin Tașcu, *Poezia de pretutindenii*, ST, 1985, 11; Virgil Mihaiu, [*Ion Miloș*], LCE, 1990, 15, ST, 1993, 1; Adrian Marino, *Soarta „intermediarului”*, JL, 1990, 41; Brenda Walker, [*În patru limbi*], TR, 1992, 1; Constantin Cubleșan, *Despre singurătate și conștiință*,

ST, 1995, 7–8; Al. Husar, *Ion Miloș – drama alterității*, CL, 1997, 10; Baba, *Compendiu*, 56–60; Adrian Dinu Rachieru, *Ion Miloș: Nordul și sufletul*, LCE, 1998, 16; Lucian Vasiliu, *Dacă Eminescu ar fi fost suedez*, CL, 1998, 8; Romul Munteanu, *Ion Miloș – între biografie și poezie*, LCE, 1998, 40; Valeriu Stancu, „*Nemărginiri*”, CRC, 2000, 4; Cimpoi, *Critice*, II, 137–147; Holban, *Portrete*, 42–45; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 206–210; Holban, *Ist. lit.*, I, 98–103; Ciopraga, *Efigii*, 47–55; Constantin Dram, *Omul mилоșian. 11 metamorfoze urmate de căderea în oglindă*, Iași, 2008; Popa, *Ist. lit.*, II, 1120–1121; Catinca Agache, *Ion Miloș. Viața și opera*, București, 2011. **Ct.C.**

MILOȘ, Miodrag (12.IV.1933, Aleksinaț, Serbia – 18.X.1998, Pančevo, Serbia), poet, prozator, publicist. Părinții se numeau Ana și Solomon Miloș. După cursuri generale la Aleksinaț, Ecica și Vârșeț, urmează, la Vârșeț, Școala Normală, absolvind apoi, în 1965, cursuri de limba și literatura română la Școala Superioară de Pedagogie din Zrenjanin. Profesor la mai multe școli rurale, devine ziarist la Radio Novi Sad, iar din 1970 la săptămânalul „Libertatea” din Pančevo, redactor al rubricii culturale (1971–1978), redactor-șef al revistei „Bucuria copiilor” (1979–1988), apoi redactor la revista „Lumina”, până în 1992, când se pensionează. De-a lungul vieții colaborează la numeroase publicații românești și sârbești. Debutăază cu versuri în 1953 la „Lumina”, iar editorial în 1962 în volumul colectiv *Versuri*.

Prima plachetă lirică autonomă a lui **M.**, intitulată *Moștenire* (1970), cuprinde o serie de poeme tradiționale, înrăurite de folclorul și obiceiurile Banatului câmpenesc, precum și versuri intimiste, pe ton de romanță. Registrul se schimbă în *Nefire* (1977), poezie confesivă ce cultivă o mitologie personală, de nuanță elegiacă și anume discursivitate, punând în valoare tensiuni emoționale exprimate cu dezinvoltură. După cum s-a observat (Slavco Almăjan), o violentare a versului, o tăietură mai modernă a poemului se produce în *Vitralii* (1987), unde „observația poetică este tăioasă, neterminată, oprită din mers”, accentuând „deliteraturizarea” poeziei (Ștefan N. Popa). Versurile pentru copii, adunate în mai multe plachete (*De vorbă cu melcul*, 1972, *Prietenii mei*, 1975, *Pretutindeni eu*, 1982, încununat cu prestigiosul premiu iugoslav Neven, *Hai, hui, pe cărări*, 1990), dispun de o anumită prospețime a zicerii, de o naivitate întoarsă pe nota ludic-parodică a logicii infantile. În ciclul romanesc al *Râulenilor*, compus din *Încercarea de a zbura* (1988), *Calea Scorpionilor* (1989) și *Vânt de răsărit* (1995), **M.** a inserat

evenimente și fapte istorice ancorate în spațiul Voivodinei, la care a fost martor în preajma și în timpul ultimei conflagrații mondiale și a perioadei colectivizării ce a urmat, evitând mistificările și sociologizarea forțată. Cea de-a treia piesă a ciclului se distinge printr-un realism nuanțat, plin de autenticitate istorică și socială. **M.** a dat și volume de memorialistică (*Pe când creșteam*, 1985, *Tăcerile mele*, 1999), în care elementul autobiografic deține un rol preponderent. Ca publicist, a scris reportaje, note de călătorie, recenzii și cronici, portrete și interviuri cu oameni de cultură. A alcătuit antologii de folclor literar bănățean, publicate de „Analele Societății de Limba Română” din Voivodina (*Foaie verde, spic de grâu*, 1979, și *Foaie verde, lămâiță*, 1982).

SCRIERI: *Moștenire*, Pančevo, 1970; *De vorbă cu melcul*, Pančevo, 1972; *Prietenii mei*, Pančevo, 1975; *Nefire*, Pančevo, 1977; *Pretutindeni eu*, Pančevo, 1982; *Medali-oane*, Pančevo, 1984; *Pe când creșteam*, Pančevo, 1985; *Vitralii*, Pančevo, 1988; *Încercarea de a zbura*, Pančevo, 1988; *Calea Scorpionilor*, Pančevo, 1989; *Hai, hui, pe cărări*, Pančevo, 1990; *Vânt de răsărit*, Pančevo, 1995; *Carnavalul cuvintelor*, pref. Romanța Iovanovici, Pančevo, 1995; *Cuibul din inimă*, Pančevo, 1997; *Tăcerile mele*, Pančevo, 1999; *Fascinația scenei*, Pančevo, 1999.

Repere bibliografice: Teodor Munteanu, *Miodrag Miloș și Petru Cârdu*, „Analele Societății de Limba Română” (Zrenjanin), 1971, 2; Slavco Almăjan, *Versiunea posibilă*, Pančevo, 1987; Costa Roșu, *Dicționarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, 1989, 146–148; Costa Roșu, *De vorbă cu scriitorul și publicistul Miodrag Miloș*, „Libertatea”, 1996, 26 decembrie; Baba, *Compendiu*, 61–62; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 269–281, 335; *Metonimia Râulenilor (Omagiul lui Miodrag Miloș)*, Pančevo, 1998; Catinca Agache, *Fenomenul literar românesc din Banatul sârbesc-Voivodina*, Iași, 2008, 61–63. **C.D., V.P.**

MILU, Matei (1756, Spătărești, j. Suceava – 3.X.1801, Spătărești, j. Suceava), poet. Fiu al unei Safta din familia Roset și al lui Enacachi Milu (Milo sau Mile), staroste de Cernăuți, **M.** este bunicul marelui actor Matei Millo. Avea oarecare cultură, deprinzând acasă franceza și greaca modernă (în care și compune o poezie). Nici limba rusă nu îi era străină, de vreme ce fusese la Școala de paji, la Sankt Petersburg (1769–1775). Nutrea interes pentru matematici, dovadă o aritmetică din 1795, probabil o copie după manualul lui Amfilohie Hotiniul. Boier velit, stihui-torul fu mai întâi vâtaf de aprozi, apoi vel sluger, vel stolnic, ispravnic, vel ban, vel spătar.

Preocuparea pentru poezie a lui **M.** a fost statornică, dar versurile lui elegiace sunt naive și convenționale. Ele anticipă totuși – dacă nu cumva îi vor fi servit chiar de model – lirica erotică a lui Costache Conachi. Tânguitoare, întretăiate de suspinuri și de oftaturi grele, aceste stihuri se resimt de înrâurirea manierei anacreontice, cum și de aceea a liricii galante franceze. **M.** citea și pe Voltaire, din care traduce o scurtă cugetare. În epocă nu apare ca o figură veche, anacronică, câteodată el arătându-se receptiv la înnoiri, curios de prefacerile aduse de civilizația apuseană. Pe plan literar e sensibil la turnura de gândire a moraliștilor francezi, mai apropiată structurii și formației sale. Nota originală a scrierilor lui se vedește în genul satiric. Înaintea lui Barbu Paris Mumuleanu, **M.** concepe, în forma populară a cimiliturii, o serie de schițe caracterologice, sumare portrete caricaturale, în care surprinde defecte de ordin moral îndeosebi, precum și moravuri de-ale contemporanilor. Un ascuțit simț al ridicolului dă „caracterelor” sale accentul de expresivitate. Portretul creionat avarului paharnic Iordache Lazu a fost socotit primul pamflet românesc în versuri. Malițioasă, verva satiricului dă la iveală șarje izbutite, cu o oarecare inventivitate verbală. Expresia, cu iz popular, e încă nefiltrată de greco-turcisme, dar are pe alocuri culoare. Cu ocazia încheierii păcii între Rusia și Turcia, **M.** compune o odă închinată lui Alexandru Moruzi (1792), una dintre primele în limba română.

SCRIERI: [Poezii], în I. Tanoviceanu, *Un poet moldovean din veacul XVIII: Matei Milu*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XX, 1897–1898, în *Primii noștri poeți*, pref. Nicolae Manolescu, București, 1964, 73–80, în *Poezia română clasică (De la Dosoftei la Octavian Goga)*, I, îngr. Al. Piru și I. Șerb, introd. Al. Piru, București, 1970, 25–27.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 400–401; Popovici, *Studii*, 398–402; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 75–76, *Ist. lit.* (1982), 70–71; Piru, *Ist. lit.*, II, 258–262; *Ist. lit.*, II, 177–180; *Dicț. lit.* 1900, 577; I.C. Miculescu-Prăjescu, *Contribuții la biografia poetului Matei Milo (1756–1801)*, AIX, 1992, 529–536; *Dicț. scriit. rom.*, III, 223–224; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, 67. **F.F.**

MINAR, Octav (pseudonim al lui Octav Popovici; 8.XI.1886 – 1967), istoric literar, prozator. Și-a luat licența în drept la Iași. Cu teza *Metoda istorică și estetică în cercetarea operelor literare*, susținută la Universitatea din București, a obținut doctoratul în litere și filosofie. A funcționat ca profesor și ca avocat. A colaborat la numeroase periodice, între care „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Tribuna”,

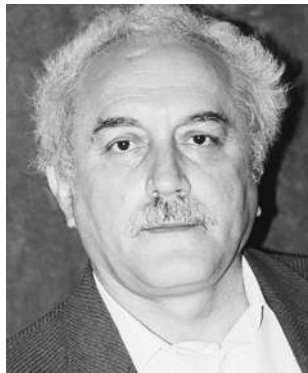
„Rampa”, „Universul”, „Revista idealistă”, „Adevărul literar”, „Flacăra”, „Dimineața”, „Facla”, „Viața literară și artistică”. A mai semnat și O.M. sau Omin.

M. este recunoscut ca unul din „maestrii” falsului documentar introdus în câmpul cercetării literare. A plastografiat abundent, a inventat documente, a pus în circulație texte apocrife, a lansat scrisori și manuscrise contrafăcute. Obiectul predilect este viața și opera lui M. Eminescu, pe seama căruia tipărește câteva cărți conținând elemente senzaționale, cele mai multe născocite, de genul *Cum a iubit Eminescu. Pagini intime* (1911), precum și un roman intitulat *Simfonia venețiană. Romanul unei mari iubiri: Eminescu – Veronica Micle* (1936), biografie romanțată, în fapt un monument de prost gust, scris pe bază de așa-zise „documente postume: scrisori, manuscrise și memorii”, dubioase, multe fabricate. **M.** a avut și ambiții de editor: Vasile Conta, *Opere complete* (1914), *Teatru inedit* de I.L. Caragiale (1926) ș.a. Toate aceste lucrări abundă în biografism simplist, comentarii anoste, vădind lipsă de gust. În afara câtorva documente a căror autenticitate trebuie și ea verificată, activitatea lui **M.** este considerată fără valoare, judecata criticii fiind adesea necruțătoare: „Individul își are cazierul în poliția moravurilor literare. I se cunoaște amprenta digitală, de antropoid nefamiliarizat cu rudimentele gramaticii. [...] Fire de calpuzan, Minar a privit literatura noastră ca pe o vistierie cu valori incerte, în care nu se deosibește prea bine banul bun de moneda calpă” (Șerban Cioculescu). La sugestia lui G. Călinescu, care îl încondeiază în fel și chip pe acest „necrofor eminescian”, de stabilirea exactă a falsurilor s-a ocupat Sorin Alexandrescu pe vremea când era cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor din București. În pofida rezervelor, meritorie este, cel puțin sub aspectul întâietății, inițiativa lui **M.** de a face, în 1914, un film documentar ce poartă titlul *Eminescu–Veronica–Creangă*, realizat de Casa de Filme Pathé (imaginea: Victor de Bon) și a cărui premieră a avut loc în 31 ianuarie 1915 la Ateneul Român. El mai este autorul unor dramatizări pe subiecte biblice: *Umbra lui Christ* (1914), *Quo vadis* (1915), ambele după Henryk Sienkiewicz, și al unor prelucrări după Molière.

SCRIERI: *Eminescu comemorativ*, Iași, 1909; *Filosoful Conta. Viața și opera*, Iași, 1910; *Caragiale. Omul și opera*, Iași, 1912; ed. 2, București, 1916; *Artistul reginei (Grigore Manolescu)*, Iași, [1913]; *Eminescu în fața justiției*, București, 1914; *Umbra lui Christ*, București, 1914;

Veronica Micle, *muza lui Eminescu*, București, 1914; *Quo vadis*, București, 1915; *Delavrancea apărând pe Caragiale*, București, [1923]; *Critica literară în secolul al XIX-lea*, București, [1929]; *Molière povestind copiilor*, București, 1930; *George Coșbuc*, București, 1933; *Simfonia venețiană. Romanul unei mari iubiri: Eminescu – Veronica Micle*, București, 1936; *Eminescu. Aspecte din viața și opera poetului*, București, f.a.; *Patriotismul lui Eminescu (Geneza)*, București, f.a. **Ediții:** *Cum a iubit Eminescu. Pagini intime*, Iași, [1911]; Vasile Conta, *Opere complete*, București, [1914]; Veronica Micle, *Dragoste și poezie, ale lui pentru mine și ale mele pentru dânsul*, București, [1923]; I.L. Caragiale, *Teatru*, I–II, București, 1924, *Teatru inedit*, București, 1926; M. Eminescu, *Probleme și analize filosofice*, București, 1924; G. Coșbuc, *Poeme și povești*, București, 1932. **Antologii:** *Iașii în lumina vremurilor de altădată*, Iași, [1911]; *Idei și gândiri*, București, f.a. **Traduceri:** F.M. Dos-toievski, *Romanul unui necunoscut*, București, f.a.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, 186; Călinescu, *Opere*, I, 897–901, 1165, III, 971–972, IV, 552–553; Cioculescu, *Aspecte*, 624–626; Sorin Alexandrescu, *Probleme de autenticitate în corespondența Eminescu publicată de Octav Minar*, RITL, 1964, 2; Marta Anineanu, *Corespondența lui Eminescu cu Veronica Micle*, RITL, 1967, 4; Bucur, *Istoriografia*, 228–229; Augustin Z.N. Pop, *Prefață la Veronica Micle, Corespondență*, Cluj-Napoca, 1979, 19–23; Constantin Cubleşan, „*Romanțări*” *biografice*, ST, 1992, 2; Irina Grădinaru, *E... bătut în „cuiele” soclului*, LCF, 2001, 3; *Dicț. scriit. rom.*, III, 224–225. **S.I.-J.**

MINCU, Marin
(28.VIII.1944, Slatina –
4.XII.2009, București),
critic și teoretician
literar, poet, prozator,
traducător.

Este fiul Anicăi (n. Voica) și al lui Duță Mincu, muncitor. Urmează în Slatina școala primară și liceul, apoi Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității din București (1962–1967). Frecventează cenaclul Junimea, fiind unul dintre studenții care militează pentru înființarea revistei „Amfiteatru” (1966), la care va avea o rubrică permanentă de critică. Din 1968 va funcționa la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic din Constanța. În 1971 își ia doctoratul la Universitatea din București cu teza *Opera literară a*

lui Ion Barbu. În 1974 obține postul de lector la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Torino și la instituția similară din Milano. În aceeași perioadă face o specializare în semiotică literară cu profesorul D’Arco Silvio Avalle. Din 1978 până în 1994 este profesor asociat la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Florența. Experiența formatoare a acestor stagii este fructificată în volumul *Semiotica literară italiană* (ediția în italiană în 1982, iar în română în 1983), dar și în *Ion Barbu. Eșeu despre textualizarea poetică* (1981; Premiul Asociației Scriitorilor din București), în care propune o nouă metodă de abordare a textului literar. Metoda textualist-semiotică e aprofundată în *Eșeu despre textul poetic* (1986, republicat în 2006, cu titlul *Experimentalismul poetic românesc*), care susține și ideea unei „promoții textualiste” în anii ’80 ai secolului trecut. Din 1990 este profesor la Facultatea de Litere din Constanța. Este membru fondator al Universității „Ovidius” din Constanța (al cărei prim rector este) și decan al Facultății de Litere, Istorie, Teologie și Drept (1990–1998). În 1991 înființează Editura Pontica, în cadrul căreia coordonează colecția „Biblioteca italiană” (unde apar autori italieni de prim rang, precum Umberto Eco sau Gianni Vattimo) și colecția de poezie „Euridice” (care promovează poezia tânără). În 1993 fondează revista culturală „Paradigma”. În 2002–2003 conduce cenaclul „Euridice” al Uniunii Scriitorilor, ulterior transferat la Muzeul Literaturii Române. Debutează în 1964, la „Gazeta literară”, cu un articol de critică, iar ca poet la „Amfiteatru” în 1966. Editorial, debutează cu placheta *Cumpănă* (1968) și cu o culegere de eseuri, *Critice* (I, 1969). Ca romancier, publică primul volum din ciclul *Intermezzo* în 1984. Colaborează la mai toate revistele literare din țară – deține rubrici permanente în „Amfiteatru”, „Luceafărul”, „România literară”, „Viața românească” ș.a., la pagina culturală a ziarului „Cotidianul”, din 1999 – și la reviste italiene, precum „Alfabeta” (Milano), „La fiera letteraria” (Roma), „Strumenti critici” (Torino), „Uomo e cultura” (Palermo), „Inventario” (Florența), „L’Indice” (Torino), „La nuova rivista europea” (Milano) etc. A alcătuit antologii importante din poezia italiană sau din lirica română contemporană: *Poeți italieni din secolul XX. De la Giovanni Pascoli la Valerio Magrelli* (1988), *Avangarda literară românească* (1983, ediția 3, 2006), *Poezia română actuală* (I–III, 1998–1999), *Poezia română în secolul XX* (I, 2003),

O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea (2007), a îngrijit ediții din scriitori italieni și români. În Italia M. desfășoară o eficientă activitate de traducere și de promovare a literaturii române, editând și comentând pe M. Eminescu, Lucian Blaga, Nichita Stănescu sau Paul Celan, întocmind o antologie a poeziei de avangardă (în colaborare cu Marco Cugno) și o culegere de descântece populare. Folclorul (cu precădere balada) beneficiază de o explorare semiotică în volumele *I canti narrativi romeni. Analisi semiologica* (1977), *I mondi sovrapposti. La modellizzazione spaziale nella fiaba romena* (1978) și *Mito-fiaba-canto narrativo. La trasformazione dei generi letterari* (1986). Redactează articolele referitoare la literatura română din *Dizionario degli autori* (Milano, 1987). Publică în Italia două romane scrise direct în italiană, *Il diario di Dracula* (1992), foarte bine primit de critică și de public, și *Il diario di Ovidio* (1997; Prix Union Latine), ulterior traduse de autor și în limba română. Ca italianist, a fost răsplătit cu mai multe premii, printre care Premiul „Eugenio Montale” (1989). Pentru activitatea culturală polivalentă i s-a atribuit, în 1996, Premiul Herder.

Situat pe o poziție de forță mai puțin acută decât criticul, poetul M. este totuși autorul unei producții considerabile. Creatorul pare a fi încercat să redescopere pe cont propriu gesturile și posturile poetice fundamentale, trecând de la un registru lexical și imagistic la altul, schimbând cu dexteritate instrumentele. Obsesia centrală a liricii lui este localizabilă în modelul instabil compus de interfețele realului, înțelegându-se prin aceasta atât existentul, cât și realitatea poetică, surprinse în contiguitatea lor esențială. Publicat în 1980, volumul *Pradă realului* marchează un viraj decisiv în direcția metatextualului. Ca prozator, M. este autorul unui ciclu de romane numit generic *Intermezzo* (I–IV, 1984–2001). Cărțile seriei pun în dispozitiv, din perspectiva unei conștiințe românești bine articulate și armate teoretic, o provocare adresată tradiției literare intimiste și mimetice, ținând redefinirea unor concepte ca sinceritate, autenticitate sau experiență. Paralel cu ambiguizarea relației dintre viață și scris, romanele se remarcă prin ineditul tehnicii de dramatizare a scriiturii. Rezultatul e un text cu identitate incertă, greu de atribuit fără rezerve fie ficțiunii, fie comentariului ei. În cărțile de critică M. s-a ocupat intermitent de diferitele momente ale devenirii poetice. Un pivot important al demonstrațiilor sale îl reprezintă

studiile eminesciene – cel din *Repere* (1977), dar și comentariile succesive la *Luceafărul*, care mizează pe dimensiunea „neoonirică” a poemului. Altul e reprezentat de analiza modelelor semiotice ale baladei, conform axiomei enunțate, după care evoluția formelor românești de expresie poetică începe, ca punct de maximă realizare, cu poezia populară. Odată stabilite premisele, criticul survolează literatura română de la Anton Pann la Tristan Tzara și de la Ion Heliade-Rădulescu la Mircea Cărtărescu, trecând prin momentele-cheie ale epocii interbelice și prin autori de formație diversă – Camil Petrescu și Anton Holban, Lucian Blaga și Mircea Eliade, Al. A. Philippide și Ion Barbu – și urmărind acele momente când actul de a scrie începe să fie regândit și analizat profund. În sistemul de referință al lui M. Ion Barbu ilustrează – la fel ca Lautréamont, Mallarmé sau Rimbaud – un caz, sărind peste etape în înțelegerea și practicarea poeziei. Opera este abordată dintr-un unghi gnoseologic, analiza concentrându-se asupra modurilor în care funcționează actul cunoașterii poetice. Secțiunile fundamentale ale cărții sugerează convergent imaginea unui poet-pelerin, angajat în explorarea resurselor poeziei. Logica speculativă nu coincide însă cu cronologia reală a scrierilor barbiene, unde ermetismul este etapa ultimă, după care Ion Barbu se refugiază definitiv între meterezele geometriei. Preocupat să găsească un ax central al poeziei acestuia, criticul îl află în obsesia metapoetică. Ca argument de unitate al unui univers poetic, metareflexia este și puntea de comunicare între cele două cărți ale lui M., aparent atât de diferite între ele. Barbu inițiatul și Barbu textualistul devin cele două fețe ale lui Ianus, dimensiuni complementare ale aceluiași tot. De altfel, cărțile de critică ale lui M. pot fi grupate sub două zodii diferite: cele anterioare și cele posterioare studiului *Ion Barbu. Eșeu despre textualizarea poetică*, releu de transmisie în producția sa. Primele două volume de *Critice* (1969–1971), *Poezie și generație* (1975) și *Repere* formează un ciclu de sine stătător ca sferă de interes și ca mijloace. Scopul pare să fie acela de a fixa pe harta literaturii române jaloanele esențiale, care vor reprezenta sistemul stabil de coordonate al criticului. A doua serie ar include ciclul *Ion Barbu. Eșeu despre textualizarea poetică*, *Eșeu despre textul poetic*, *Textualism & autenticitate* (1993), precum și sateliți ca antologia *Avangarda literară românească*. În *Eșeu despre textul poetic* se acreditează ideea unei „promoții textualiste”, suprapusă în mare parte generației optzeciste,

Mircea Martin și Marin Mincu

dar cuprinzând și autori din afara acestei generații, care scriu o „literatură a experimentului” și exaltă „conștiința de sine a Textului”. Printre textualiști, pentru care scrisul se reduce în mod esențial la o „aventură semiotică”, **M.** îi numără pe poeții Mircea Ivănescu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Florin Iaru, Cristian Popescu, Aurel Pantea, pe prozatorii Alexandru George, Costache Olăreanu, Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu, Gellu Naum (cu *Zenobia*), pe dramaturgul Matei Vișniec sau pe eselistul Petru Creția din *Norii* ș.a. Odată cu volumul *Textualism & autenticitate*, concepția textualistă a criticului depășește nivelul tehnicist al anilor '80 (sub influența modelului tel-quelist): va miza acum pe ideea de autenticitate și pe dimensiunea existențială a actului scriptural. *Poeticitate românească postbelică* (2000; Premiul Uniunii Scriitorilor) continuă acest demers, oferind o încercare de sinteză asupra poeziei românești postbelice, văzută din punctul de vedere al succesiunii „generațiilor de creație” și urmărind „momentele de ruptură” în evoluția ideii de poeticitate. Și romanele-jurnal din ciclul *Intermezzo* pot fi revendicate de acest sistem filotextualist. Romanele *Moartea la Tomis* și *Jurnalul lui Dracula* experimentează același hibrid diaristico-romanesc, exploatând resursele persoanei întâi și jocul dintre istorie, jurnal și ficțiune. Deși ideea de a scrie un rafinat jurnal renașcentist al crudului principe valah, printr-o continuă alunecare și dislocare a perspectivelor temporale și narative pare

mai mult decât promițătoare cel puțin în prima jumătate a romanului, totuși amprenta textualistă devine tot mai pregnantă și transformă romanul, până la urmă, într-un jurnal al autorului deghizat în Dracula. Și volumele de versuri de după 2000, dintre care cel mai apreciat de critică este *Pacient la spitalul Fundeni* (2007), constituie varianta poetică a teoriilor sale critice, un jurnal autenticist în care eul, cu toate pulsuniile sale, se transpune corporal în scriitură. **M.** se numără printre cei care au limpezit la noi semnificațiile și filiațiile textualismului, intervenind într-un spațiu al echivocului și al improvizațiilor. Pentru critic, în perspectivă sincronică textul devine o alternativă esențială a creației, pe când dintr-un unghi diacronic el funcționează ca reper în istoria internă a expresivității literare. Aplicat poeziei românești, etalonul textual servește pentru evaluarea unor autori postbarbieni, de la Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Marin Sorescu sau Mircea Ivănescu la Daniel Turcea și Virgil Mazilescu sau la optzeciștii Mircea Cărtărescu, Elena Ștefoi, Liviu Ioan Stoiciu ș.a. Comparat uneori cu Heliade-Rădulescu prin pasiunea întemeietoare, cu Ion Barbu și Al. Macedonski prin plăcerea de a-și confecționa un mit propriu în jurul operei și biografiei, **M.** rămâne unul dintre criticii români inovatori, conectați la teoriile europene contemporane, cu un rol stimulator pentru mediul literar autohton al anilor 1980–2000. Chiar dacă ideile sale nu au fost îmbrățișate în mod direct nici de optzeciști, nici de douămiiști, cărțile și inițiativele sale, importul de critică semiotică italiană și promovarea conceptelor textualism, experimentalism și autenticitate au jucat un rol important în înnoirea literaturii române și a paradigmelor sale canonice după 1989.

Scriitorul înnoiește împotriva curentului, are neobișnuitul talent de a se face campion al tuturor cauzelor controversate și de a stârni sentimente paroxistice, se manifestă imprevizibil și excesiv, e faustic și donjuanesch, erudit și aventurier, dominând arena confruntărilor literare cu alura unui personaj nietzschean pătruns de miturile virilității eroice, cărora le adaugă o cătime din gustul pentru fanfaronadă al unui gascon.

OCTAVIAN SOVIANY

SCRIERI: *Cumpănă*, București, 1968; *Critice*, I–II, București, 1969–1971; *Calea robilor*, București, 1970; *Eterica noapte*, București, 1972; *Văile vegherii*, București, 1974; *Ion Barbu comentat*, București, 1975; *Poezie și generație*, București, 1975; *Discurs împotriva morții*, București, 1977; *Repere*, București, 1977; *I canti narrativi romeni. Analisi*

semiologica, Torino, 1977; *I mondi sovrapposti. La modellizzazione spaziale nella fiaba romena*, Torino, 1978; „Luceafărul” comentat, București, 1978; *Pradă realului*, București, 1980; *Ion Barbu. Eșeu despre textualizarea poetică*, București, 1981; ed. București, 2000; *Proba de gimnastică*, București, 1982; *La semiotica letteraria italiana*, Milano, 1982; ed. (*Semiotica literară italiană*), București, 1983; *Lucian Blaga comentat*, București, 1983; *Intermezzo*, I–IV, postfață Octavian Soviany, București, Constanța, 1984–2001; ed. Iași, 2007–2008; *Pradă realului*, postfață Laurențiu Ulici, București, 1985; *Eșeu despre textul poetic*, București, 1986; ed. (*Experimentalismul poetic românesc*, Constanța 2006); *In agguato*, tr. și îngr. Alfredo Giuliani în colaborare cu autorul, pref. Mario Luzi, Milano, 1986; *Mito-fiaba-canto narrativo. La trasformazione dei generi letterari*, Roma, 1986; *Despre fragilitatea vieții*, București, 1987; *Opera literară a lui Ion Barbu*, București, 1990; *Il diario di Dracula*, pref. Cesare Segre, postfață Piero Bigongiari, Milano, 1992; ed. (*Jurnalul lui Dracula*), Iași, 2004; *Textualism & autenticitate*, Constanța, 1993; *Mihai Eminescu*, Constanța, 1996; *Il diario di Ovidio*, pref. Umberto Eco, Milano, 1997; ed. (*Moartea la Tomis. Jurnalul lui Ovidiu*), Iași, 2005; *Despre fragilitatea vieții*, postfață Valentin F. Mihăescu, București, 1997; *I poezi davanti all'apocalisse*, postfață Giovanni Rotiroti, Pasian di Prato (Udine), 1997; *Am visat că visez că sunt înger*, București, 1998; *Paradigma eminesciană*, Constanța, 2000; *Poeticitate românească postbelică*, Constanța, 2000; *Vine frigul*, pref. Gheorghe Grigurcu, postfață Irina Mavrodin, București, 2000; *Vis fragil*, București, 2000; *A fi mereu în miezul realului*, introd. Octavian Soviany, Constanța, 2001; *Cum mi-am înscenat un accident de mașină*, București, 2002; *Avataruri de tranziție*, Craiova, 2004; *Fărâme critice*, Craiova, 2006; *Pacient la spitalul Fundeni*, București, 2007; *Cvasitratat despre literatură (A fi mereu în miezul realului)*, pref. Bogdan Crețu, postfață Ștefan Borbély, Pitești, 2009; *Polemos*, îngr. și pref. Bogdan Crețu, București, 2011; *Dulce vorbi în somn*, îngr. Ștefania Mincu, București, 2011.

Ediții, antologii: Ion Barbu, *Poezii*, pref. edit., București, 1975; *Avangarda literară românească*, introd. edit., București, 1983; ed. 3, Constanța, 2006; *Nuovi poeti romeni*, ed. bilingvă, tr. și introd. Marco Cugno, Florența, 1986 (în colaborare cu Marco Cugno); *Mircea Eliade e l'Italia*, Milano, 1987 (în colaborare cu Roberto Scagno); Nichita Stănescu, *11 elegii – Undici elegie*, ed. bilingvă, tr. Claudio Parenti și Fulvio Del Fabbro, Milano, 1987; Lucian Blaga, *I poemi della luce*, ed. bilingvă, tr. Sauro Albisani, Milano, 1989 (în colaborare cu Sauro Albisani); M. Eminescu, *Lucifero*, ed. bilingvă, Milano, 1989 (în colaborare cu Sauro Albisani); *Genio desolato*, tr. Silvia Mattesini și Monica Farnetti, pref. edit., Bergamo, 1989, *La mia ombra e altri racconti*, introd. edit., Milano, 2000, *Poesie – Poezii*, ed. bilingvă, tr. Sauro Albisani, Constanța, 2000; *Fiabe romene di magia*, tr. Fulvio Del Fabbro și Carlo Molinaro, introd. edit., Milano, 1989; *Mihai Eminescu e il romanticismo europeo*, Roma,

1990 (în colaborare cu Sauro Albisani); Paul Celan, *Scritti romeni*, ed. bilingvă, tr. Fulvio Del Fabbro, pref. edit., Udine, 1994; *Convorbiri cu poeți italieni*, Constanța, 1995; *De ce scriu poezie...*, Constanța, 1996; *Poezia română actuală*, I–III, Constanța, 1998–1999; *Poezia română în secolul XX*, I, Constanța, 2003; *Canon și canonizare*, Constanța, 2003; *Dosarul Cenaclului „Euridice”*, I–VI, București–Constanța, 2003–2008; *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea*, Constanța, 2007. **Traduceri:** D'Arco Silvio Avalle, *Modele semiologice în „Commedia” lui Dante*, pref. trad., București, 1979 (în colaborare cu Ștefania Mincu); *Poesia romena d'avanguardia. Testi e manifesti da Urmuz a Ion Caraion*, introd. trad., Milano, 1980 (în colaborare cu Marco Cugno); *Poeți italieni din secolul XX. De la Giovanni Pascoli la Valerio Magrelli*, îngr. și pref. trad., București, 1988.

Repere bibliografice: Doinaș, *Diogene*, 249–250; Cornel Ungureanu, *Legile meseriei*, O, 1975, 12; Iorgulescu, *Scriptori*, 315–318; Al. Paleologu, *Regula și tactica jocului*, LCF, 1979, 9; Grigurcu, *Poeți*, 281–284; Negoîtescu, *Alte însemnări*, 167–171; Marcel Pop-Corniș, *Metodă și esprit de finesse*, LCF, 1983, 12; Mihai Zamfir, *Colores semiotice*, RL, 1984, 6; Raicu, *Fragmente*, 288–292; Monica Spiridon, *Drumul spre Meka sau Aventura textuală*, RL, 1989, 23; Mircea Muthu, *Text și textualizare*, TR, 1995, 3; Grigurcu, *Peisaj*, II, 212–217; Mircea A. Diaconu, [*Marin Mincu*], CL, 1998, 2, VR, 2004, 11–12; Dimisianu, *Lumea*, 334–338; Grigurcu, *Poezie*, II, 117–132; *Dicț. esențial*, 523–528; Soviany, *Textualism*, I, 94–105, II, 183–214; Mihaela Ursa, *Recunoașterea „celuilalt” în sine*, ST, 2000, 5–6; George Popescu, *Marin Mincu. Eșeu despre autenticitatea scriiturii*, București, 2000; Manolescu, *Lista*, III, 359–363; Solomon Marcus, *A fi mereu în miezul vieții literare românești*, VR, 2002, 5–6; Octavian Soviany, *Experiment și angajare ontologică. Eșeu despre opera lui Marin Mincu*, București, 2002; *Dicț. analitic*, IV, 399–401, 558–559; Marius Chivu, *Îmbrânceaala canonică*, RL, 2004, 8; Cornel Ungureanu, [*Marin Mincu*], O, 2004, 9, 2007, 4; Ion Pop, *O personalitate accentuată*, VR, 2004, 11–12; Constantin Ciopraga, *O remarcabilă antologie*, CL, 2005, 7; Cristea-Enache, *București*, 105–109; Grigurcu, *De la un critic*, 177–182; Bogdan Crețu, [*Marin Mincu*], CLT, 2006, 26, CL, 2007, 3, OC, 2008, 416; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Summa experimentalismului românesc*, ALA, 2006, 850; Bogdan Ghiu, *O carte mozartiană*, CNT, 2007, 7; Mircea Martin, „*Pururi tânăr, înfășurat în manta-i*”, CNT, 2007, 7; Paul Cernat, *Un exercițiu de legitimare teoretică*, OC, 2007, 362; Andrei Terian, *Monoplanul lui Mincu*, E, 2007, 9–10; Ion Simuț, *Cum înaintează poezia*, RL, 2008, 13; Florin Mihăilescu, *Critica și fețele poeziei*, ST, 2008, 10; Popa, *Ist. lit.*, II, 523–524; Geo Vasile, *Marin Mincu sau Mitul scriitorului total*, LCF, 2010, 3; Micu, *Critici prozatori*, 450–466; Adrian G. Romila, *Manual de polemică culturală*, LCF, 2011, 31; Borbély, *Existența*, 49–80; Soviany, *Cinci decenii*, I, 170–183. **M.S., R.D.**

MINCULESCU, Mihai (3.XI.1949, Focșani – 28.IV.2011, București), poet, publicist, traducător. Este fiul Mariei Minculescu (n. Postolache), funcționară, și al lui Constantin Minculescu, avocat. Absolvă școala generală și Liceul „Ioan Slavici” din Panciu (1956–1967), apoi Facultatea de Limba și Literatura Română, secția română-italiană, a Universității din București (licența în 1972). Frecventează cenacul lui Miron Radu Paraschivescu și pe cel studențesc al Junimii bucureștene. După terminarea facultății lucrează ca redactor la „România literară” în diferite compartimente ale revistei (secretariat de redacție, pagină externă, publicistică etc.), gestionând mai multe rubrici permanente, până în octombrie 2008, când se pensionează medical. Debutază în 1967 la „Viața studențească”, de-a lungul timpului colaborând și la „Amfiteatru”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Ramuri”, „Convorbiri literare”, „Contemporanul”, „Ateneu”, „Familia”, „Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului”, „Milcovul”, „România liberă” ș.a., unde publică versuri, proză, cronică literară, interviuri, reportaje, traduceri (îndeosebi din literatura italiană). Editorial va debuta în volumul colectiv *Caietul debutanților 1979* de la Albatros. În manuscris a lăsat poeme, traduceri din poezia italiană și fragmente dintr-un roman, *Insula*.

Debutul relativ târziu al lui **M.** (alături de optzeciști ulterior consacrați, precum Alexandru Mușina), cu *Poemele truverului*, în acrostih, – a cărui amplă parte secundă, *Poemul unei oarecare cruciade sau Drumul sau Deșteptarea conștiinței poetice*, avea să fie continuată în eufemistic intitulatelor *Poemele cumiți* din 1985 –, dezvăluie preocuparea pentru conturarea unei *ars* proprii, în linia livrescă a șaptezecismului. Distinctive par să fie ironia, parodia, pastişarea eroticii trubadurești, predispoziția ludică preoptzecistă și o anume notă încifrată, nu străină de ermetismul barbian. „Necumințenia” definește și celelalte piese ale primului său volum autonom, cu frecvente schimbări de registru, care „indică un ironist sentimental, apt a răsturna convențiile și a lua în răspăr diverse atitudini grave, fără a le trăda substanța” (George Muntean). Motivul erotic, dominant când de aspirația spre puritate, când de deziluzie (*Ca de iască, Oare*), i se alătură, încă de acum, cel al solitudinii și al efemerului, dar se menține și interesul pentru scriitura cizelată îndelung, nu în direcție clasicizantă, ci întoarsă către un manierism modern, avid de rima rară și de cuvântul căutat sau

chiar inventat (*Hulumbu, Lecție de dictare, În jocul acesta*), cu disponibilitate însă pentru formele de versificație, inclusiv pentru versul liber. Condiția „scribului” stă în cumpănă între forță și fragilitate încă din primul text: „Încă vom mai scrie, poate, / câteva poeme pentru nemurire, / cu degete putrede, descărnate, / de preapură, multă iubire; // vom pune atunci, tremurânde, / înghesuite-n de aur ferpăre, / rimele-mbrâncite, zălude, / aripi dospite prin vechi călimare. // Mai departe vom merge pe apă / în luntri lânzezi de-amintire: // una-i de purpură, tandră și coaptă, / afet de tun pe-un dom în prăbușire; // Cea-laltă-i spumă, vis, celestă scoică – / eternul clipei, ghemuită doică” (*Luciditate*). Formula lirică este radical schimbată în *Cafeaua turcească de pe Everest* (2006), poezie a stărilor trăite intens, pe marginea depresiei, sub spectrul sfârșitului: „Încă o foaie... / N-am să dăruie nicicui / Să bată ultimul cui / Îl păstrez pentru mine / Pentru capacul de la sicriu / Bătut pe dinlăuntru / Ultimul cui / Înmormântat de viu / Iubito, te cam du, / Chiar acu!” (*Alt, te du!*). Strâmbătatea, estetica urâtului, putreziciunea, durerea, tortura, distrugerea, nimicnicia sunt temele predilecte ale unui poet pentru care plăcerea jocului a dispărut cu totul. Pierderea frumuseții din om cedează locul vidului existențial: „Nu numai dinozaurii dispar, mamă, / Tată, / Ci și sentimentele umane, / Specii întregi de sentimente / Se duc, una câte una, pentru totdeauna / În apropiatele ere geologice de ura / Cucutei și de curara / Ori aiurea, / Ori din prostia nemută / (Din prostia cea rea / A timpului ce-nainte minune stătea)” (*Despre unii brontozăuri*). Gravitatea trăirilor tensionate, dezamăgirile, neîmplinirile, frustrările, mediocritatea și eșecul existenței, de la iubire la mașinăria divină a poeziei, clamate insistent (cum s-a remarcat), în poeme scurte, concentrate, uneori cu imagini juxtapuse șocant, cu versuri pe alocuri sentențioase, caracterizează ultima plachetă, *În caravana deșertului de cerneală* (2008). Atitudinea marcat meditativă, în pragul iminentei extincții, despre rosturile condiției umane și scriitoricești (de pildă, în *Călătorul suflet*) e întreruptă de câte o izbucnire solitară, orgolioasă, precum în acest autoportret: „Am șters-o în goană / din dragostea asta cumplită / ca și din dragostea de sine, de altfel. / Dar de când lumea-i lume / n-am jucat cum mi s-a cântat / și hohotu-mi de plâns / plin de trufie era / și mersul meu din rău în mai rău / mă făcea nebun de bucurie / sub bolta cerului pur” (*Altceva ne trebuie*). Bun cunoscător al literaturii italiene, **M.** a transpus

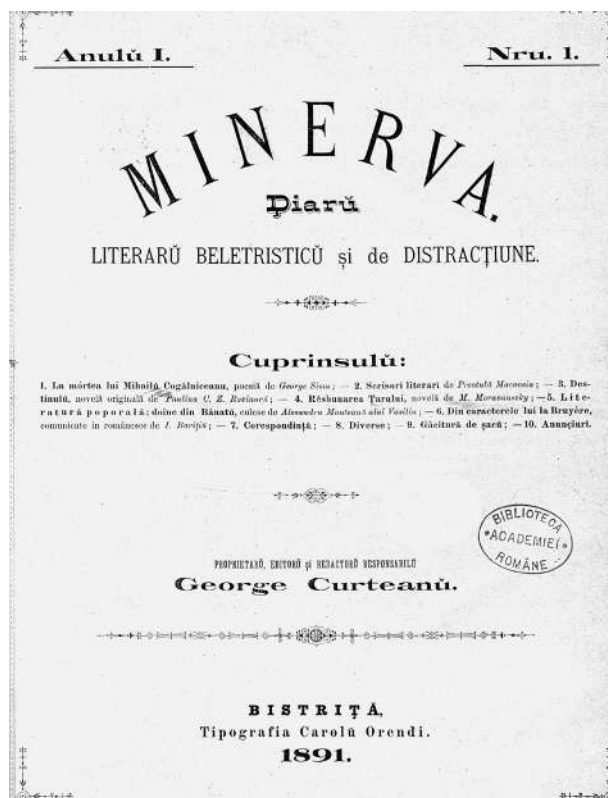
din proza lui Antonio Tabucchi, versiunea la romanul *Se face tot mai târziu* reușind să păstreze ritmul și, în bună parte, subtilitățile de expresie ale scrișorilor de dragoste adresate de mereu alt epistolist iubitei sale, precum și intensitatea lirică a textului.

SCRIERI: *Poemele cuminți*, București, 1985; *Cafeaua turcească de pe Everest*, București, 2006; *În caravana deșertului de cerneală*, Târgoviște, 2008. **Traduceri:** Antonio Tabucchi, *Capul pierdut al lui Damasceno Monteiro*, pref. trad., Iași, 2002, *Se face tot mai târziu*, Iași, 2003.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Poeți tineri de la „Albatros”*, RL, 1981, 42; M.N. Rusu, *O anexă: „Caie-tul debutanților”*, VST, 1981, 46–47; Doina Diaconu, *Ars poetica*, SLAST, 1986, 9; Adriana Iliescu, *Forme și culori*, RL, 1986, 20; George Muntean, „*Poemele cuminți*”, CNT, 1986, 26; Grete Tartler, *Capul regăsit al omului de rând*, RL, 2002, 10; Alina Boboc, *Scrisori de dragoste*, LCE, 2003, 11; Doina Condrea Derer, *Un roman paradoxal*, RL, 2003, 19; Mariana Ionescu, „*Cântecul caută zeul pierdut*”, „*Fereastră*” (Mizil), 2011, 1; Rodica Grigore, *Măști, caligrafie, literatură*, Cluj-Napoca, 2011, 165–170. **S.G.**

MINERVA, revistă apărută la Brăila, bilunar, între 1 martie și 15 octombrie 1889, cu o întrerupere între 1 iunie și 1 septembrie. Director: H. Theodoroff. Editorialul primului număr semnalează primejdia pe care o ascunde avalanșa traducerilor făcute doar pentru profit material. **M.** anunță că va publica tălmăciri de calitate din literatura străină, „orice scriere originală”, precum și contribuții de istorie sau informații culturale. Beletristica tipărită este însă cu mult sub nivelul promisiunilor. Colaborează Christu Șt. Reveneanu, Wladimir Barca-Karbotti, I. Christescu și I. Theodoroff. Se traduc pagini din Georges Ohnet (*Piatra scandalului*) și câteva romane senzaționale (*Misterele crimei* ș.a.). W. Barca-Karbotti se vedește a fi preocupat și de mitologie în articolele *Câteva cuvinte asupra divinității Krichna la indieni*, *Mitul lui Prometeu*, *Feele și literatura lor*. Sub semnătura Marcel & Marsilius se dă un fragment din *Infernul* de Dante în italiană și în traducere, însoțit de un comentariu. **R.Z.**

MINERVA, revistă apărută la Bistrița, bilunar, între 1 august 1891 și 15 decembrie 1894. Proprietar, editor și redactor responsabil este George Curteanu. **M.** își întrerupe apariția din cauza „persecuțiilor și a piedicilor” pe care le întâmpina redactorul, provocate de atitudinea manifestată în problema națională. Publicația își propune să reflecte viața socială și culturală a românilor din întreaga Transilvanie și acordă o atenție

deosebită poeziei populare. Apar, totodată, note și știri în legătură cu principalele periodice românești din Imperiul Habsburgic și din România, precum și informații culturale, literare, politice despre românii de pretutindeni. **M.** a fost unul dintre puținele periodice românești în care atacurile îndreptate de Al. Grama împotriva lui M. Eminescu au avut o primire favorabilă. Aici a apărut și un articol intitulat *Un poet din școalele Blajului*, în care Eminescu este comparat cu obscurul V.B. Muntenescu, preferințele criticului de ocazie îndreptându-se către versurile acestuia din urmă. Publicația are însă și merite în ceea ce privește propagarea unei literaturi de bună calitate. În paginile ei G. Coșbuc a tipărit pentru prima dată *Noapte de vară*, precum și alte poezii originale și traduceri (*Păstorița*, *Gazel*, *Popasul țigănilor*, prelucrare după germanul E. Geibel). Tot aici debuta, dacă nu se iau în considerare versurile din revista școlară „Muza”, viitorul critic Ilarie Chendi, cu poezia *Nu-mi pasă* (1893). Colaborează cu versuri și George Simu, Petre Dulfu, Zaharia Boiu, iar cu proză V. Ranta-Buticescu, C. Szatmary, T. Simtion. Un grup de intelectuali transilvăneni (Anton Pop, Iacob Onea, Marioara Bosga ș.a.) trimite culegeri de folclor din jurul Năsăudului, din Bihor, din zona Aradului. Se

publică și tălmăcirii din Byron, Lenau (*Cântece din trestie*), Schiller, La Bruyère (fragmente din *Caractere*, traduse de Ieronim G. Barițiu), Maupassant și Jókay Mór. Predomină însă traduceri și adaptările din autori germani, maghiari și francezi mai puțin sau deloc cunoscuți (Theo Seelmann, E. Kulcsár, H. Berlis), ceea ce semnalează orientarea redacției către o literatură considerată accesibilă, aptă de a trezi interesul unei categorii mai largi de cititori. **R.Z.**

MINERVA, cotidian care apare la București între 13 decembrie 1908 și 19 octombrie 1916. Editată de foarte influentul Institut de Arte Grafice cu același nume, în cadrul căruia funcționează o editură și o tipografie, publicația beneficiază de contribuția unei echipe redacționale experimentate, compusă din Ioan Slavici, precum și din ziariști care activaseră la „Dimineața” (C. Demetrescu, V. Anestin, N. Țimiraș, G. Bruthl), „Dreptatea” (Ion Scurtu), „Universul” (Paul Boțan, George Caliga), „Voința națională” (Al. G. Doinaru) etc. Chiar dacă nici un redactor nu-și asumă explicit conducerea gazetei, rolul de lider este îndeplinit de Ioan Slavici care, prin numeroasele editoriale publicate, îi imprimă **M.** atât un caracter cvasisocialist, cât și unul naționalist. Cele două direcții, fidel urmate până la începutul Primului Război Mondial, sunt schițate chiar din articolul-program *Cuvântul nostru*. Cotidianul este numit „organ popular și național în cel mai larg înțeles”, cel dintâi calificativ vizând „ridicarea nivelului economic și cultural” al meseriașilor, neguțătorilor și țăranilor, iar cel de-al doilea punând accentul pe nevoia de a dezvolta „mișcarea culturală” și „buna rânduială socială” ale „întregului neam românesc”. Pe de o parte, Slavici pledează pentru reformarea instituțională profundă a statului, astfel încât eradicarea sărăciei sau îmbunătățirea condițiilor de muncă să nu mai depindă de „caritatea” celor înstăriți, ci să constituie priorități naționale. Titluri de articole precum *Cartelurile și scumpirea traiului*, *Mortalitatea copiilor*, *Ieftinirea traiului*, *Boala reformei sanitare*, *Traiul țăranilor*, *Populațiunea și scumpetea*, *Pâine caldă*, *Sănătatea săteanului* denotă intensitatea preocupărilor pentru situația „lucrătorilor de la orașe și sate”. Nu întâmplător, una din cele mai longevive rubrici ale **M.** este „Din lumea muncitoare”. Pe de altă parte, și mai amplu se dovedește proiectul naționalist al ziarului. Alături de elogii închinare familiei regale și Bisericii Ortodoxe, ziarul apără susținut cauza românilor din Ardeal prin editoriale vădit polemice la adresa

administrației maghiare, implicând constat critici dure – deloc tipice pentru loialistul filohabsburgic Slavici – la adresa Curții de la Viena (*Mișcarea națională*, *Conspirăm*, *Școlile românești din Ungaria*, *Situațiunea actuală a românilor din Regatul Ungar*, *Germanii din Ungaria*, *Provocările maghiarilor* etc.). Tot astfel, mai multe dosare culturale sunt consacrate figurilor-simbol ale Transilvaniei: Avram Iancu, Andrei Șaguna, Andrei Mureșanu, George Barițiu etc. Deloc în ultimul rând, la **M.** colaborează adeseori scriitori ardeleni promovând tematici și atitudini moraliste și patriotice: Octavian Goga (poezia *De demult* deschizând chiar primul număr), St. O. Iosif, Zaharia Bârsan, Ion Scurtu (titularul rubricii de cronică literară), Ion Gorun (pseudonimul lui Al. I. Hodoș, editorialist din vara lui 1914, când Slavici devine directorul ziarului progerman „Ziua”). Celelalte secțiuni literare ale publicației se caracterizează, în schimb, printr-o vădită eterogenitate și ideologică, și stilistică, și valorică. Ioan Slavici publică în foileton (peste cincizeci de episoade) „romanul inedit și original” *Din două lumi* (1/1908 – 64/1909), nuvela *O lipitoare* sau îi evocă pe M. Eminescu și pe Ion Creangă. Semnează aproape

săptămânal A. Mirea (pseudonimul lui D. Anghel și St. O. Iosif) , St. O. Iosif o elogiază pe Carmen Sylva, D. Anghel scrie recenzii, dar și proze pe cât de gotice, pe atât de moralizatoare (*Mortul recalcitrant*), Al. T. Stamatiad contribuie cu poezii și traduce din Charles Baudelaire (*Darurile ursitoarelor*), Mihail Sadoveanu colaborează cu nuvela *Un dușman*, Vasile Savel informează abundant despre înființarea Societății Scriitorilor Români și coordonează o anchetă întinsă pe mai multe numere (252–263/1909), D. Karnabatt aproape că monopolizează rubricile „Cronica literară și fantezistă” și „Însemnări”, N. Pora, N.N. Beldiceanu, Vasile Pop, D.N. Ciotori sunt prezențe obișnuite în paginile de proză, iar Natalia Iosif, Andrei Naum ori Al. Anestin participă cu traduceri din Albert Samain, Lenau, Victor Hugo, Leconte de Lisle. Odată cu creșterea tirajului (tot mai apropiat de titratele „Universul” și „Adevărul”), **M.** găzduiește seriale de „romane senzaționale”: *Crimele amantului statornic*, *Maestrul crimeilor*, *Dramele stațiunilor balneare din România*. După 1914 publicația susține un discurs pacifist, pledează pentru neutralitatea țării, însă popularizează mai ales reușitele Puterilor Centrale. În această perioadă apar ancheta *Scriitorii noștri și războiul* (2407/1915), respondenții invalidând avantajele înfruntării armate, articolul de atitudine al lui Mihail Sadoveanu, *O tristă aniversară*, în care sunt condamnate ororile conflagrației, dar și pamfletul lui E. Lovinescu, *Soldatul Ion și Hans Schmidt*, ce opune mașinizării nemțești umanitatea românilor. Proporția articolelor cu tematică literară este, între 1914 și 1916, tot mai mică, consistența rubricilor culturale scăzând la rândul ei. **Cs.B.**

MINERVA, periodic apărut la Iași, de trei ori pe an, între 1927 și 1930, ca organ al Societății de Filosofie și Științe Sociale din localitate, cu subtitlul „Revistă de sinteză culturală”. În *Cuvânt înainte*, Ion Petrovici subliniază necesitatea și utilitatea publicației: „Răspunde [...] la o nevoie a timpului apariția unei reviste de idei, cu încercări de sinteză. Aș zice a unei reviste filosofice – dacă nu m-aș teme de false interpretări”. În fapt, aria preocupărilor e mai extinsă, îmbrățișând și alte domenii în afara celui filosofic. Colaborează cu studii D.D. Roșca (*Note pentru o introducere în filosofia lui Hegel*), Dan A. Bădărău (*Virtualitățile noțiunilor, Schopenhauer influențat de pozitivism*), Ion Petrovici (*Comemorarea lui Spinoza, Metafizica în filosofia contemporană*), Petre Andrei (*Marx și Durkheim*), Nicolae Bagdasar, Gh. I. Brătianu, C.I. Botez, Cicerone Iordăchescu.

Teme sociopolitice sunt abordate mai ales de Petre Andrei (*Problema claselor sociale, Fascismul, Raporturile dintre politică și morală, Mișcările sociale și politice ale tinerimii*) și Alexandru Claudian (*Rolul socialismului marxist în prefacerile sociale din Rusia și Germania*), cărora li se adaugă D.I. Suchianu (*Ideea de timp în economia politică*) și Gheorghe I. Brătianu. De psihologie se ocupă Mihai Ralea (*Asupra saturației fenomenelor sufletești, Câteva observații asupra psihologiei simbolului, Filosofia seriozității*) și Ioan D. Gherea (*Analiza psihologică a cauzalității*). Paginile consacrate esteticii, istoriei culturale și literaturii sunt semnate de Tudor Vianu (*Eternitatea și vremelnicia artei, Psihanaliza și teoria artei*), Petre Andrei (*Considerațiuni asupra romantismului*), Nicolae Bagdasar (*Asupra culturii europene*). În mai multe numere Andrei Oțetea se ocupă de problemele Renașterii, iar Cezar Papacostea studiază Antichitatea, făcând și trimitere la literatura română (*Filosofia antică în opera lui Eminescu*). Șt. Zeletin e preocupat de comparatism: *Romantismul german și cultura critică română*, iar În jurul teoriei genurilor literare se numește cercetarea lui Octav Botez. Nu absentează nici domeniul lingvistic, ilustrat prin studiul *Fonetica istorică, fonetica generală și fonetica experimentală*, semnat de Al. Rosetti. Recenziile și notele sunt repartizate pe specialități: metafizică și istoria filosofiei (Sorin Pavel, Ștefan George, Vasile Harea, M. Bantaș, Liviu Sirca, Traian Gheorghiu, Victor Savin, Alexandru Claudian, Mihail Uță), sociologie și științe sociale (Laurențiu I. Preuțescu, Petre Andrei, Sorin Pavel, Emil Diaconescu, Vasile Harea, Mircea Mancaș, Traian Gheorghiu, Radu I. Luca, I. Hudică, Traian Ionașcu), psihologie, estetică, pedagogie (Mihai Ralea, Șt. Bârsănescu, Octav Botez, C.I. Radu, Sterie Diamandi, S. Grigorovici). Colaboratorii străini sunt profesori la prestigioase universități europene: Othmar Spann (Viena), H.L. Stoltenbeg (Gießen), Werner Sombart și Goetz Briefs (Berlin). **M.V.**

MINERVA, revistă publicată la Bistrița lunar, apoi trimestrial, din ianuarie 1990 până în 1999, cu subtitlul „Literatură, artă, cultură”; de la numerele 66–67/1997 se subintitulează doar „Literatură-artă”. Comitetul de redacție inițial este format din Cornel Cotuțiu, Ion Moise, Andrei Moldovan, Ion Negru, Ioan Pinte, Lucian Valea. De la numărul 4/1990 Valentin Raus îl înlocuiește pe Ioan Pinte. Considerându-se continuatoarea „Minervei” de la 1891,

deschisă „tuturor atitudinilor și orizonturilor estetice” (*Sub semnul Minervei*), revista mobilizează forțele locale și valorifică, în general, informații legate de istoria și cultura ținutului Bistrița-Năsăud. Contribuțiile documentare sunt, prin urmare, limitate la o arie restrânsă, văzută în relație cu importante evenimente sociale sau cu mari valori ale literaturii românești: Pompei Boca (*Ilva Mare, vatră a strămoșilor lui Ion Creangă, Teatrul lui Vasile Alecsandri în județul Bistrița-Năsăud*), Icu Crăciun (*Liviu Rebreanu și alegerea de deputat de la Năsăud din 5 mai 1906*), Radu Telceanu (*Terminologia locală din Maieru în nuvelele lui Liviu Rebreanu*), Valentin Raus (*Viața culturală în Bistrița anilor 1940–1944*). Un Dicționar „Minerva” prezintă personalități culturale din zonă (Gavril Istrate, Valentin Raus, Lucian Valea, Lidia Bote, Teodor Tanco, Ion Oarcăsu, Aurel Rău, Zaharia Sângeorzan, Vasile Rebreanu, Dumitru Mircea, Olimpiu Nușfelean, Dinu Flămând, Ioan Pinte). Un lung serial intitulat *Literatura română în Transilvania nordică* semnează Dumitru Micu. Publică poezie Horia Bădescu, Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Mihai Gavril, Luca Onul, Marcel Săsărman, Lucian Valea, proză dau Corin Braga (*Fuga*, fragment din romanul *Claustrofobul*), Cornel Cotuțiu, Valentin Raus, Dumitru Munteanu, iar teatru Radu Țuculescu și Ion Moise. Domițian Cesereanu semnează articolul *Lucian Blaga și criticul Ion Breazu*. Rubrica intitulată „Convorbirile Minervei” găzduiește interviuri de Ioan Pinte (cu Dumitru Stăniloae) și Lucian Valea (cu arhiepiscopul Alexandru Todea), dar și altele, cu Vasile Igna, Cornel Moraru, Mircea Zăciu, Cornel Cotuțiu, Horia Bădescu, Gavril Scridon, Alexandru Vlad, Mircea Opriță, Corneliu Ștefanache, Ioan Alexandru, Bedros Horasangian, Liviu Antonesei ș.a. Cronica literară e semnată de Andrei Moldovan, Olimpiu Nușfelean și Ion Moise. Un studiu de istorie literară este cel al lui Alin-Mihai Gherman, *Eminescu și lecturile sale biblice*. Alte contribuții documentare: *Manuscrisul lui Leon Coșbuc* (3/1990), interviul acordat în 1971 de Nichifor Crainic ziaristului botoșănean Nicolae Cântec și corespondența inedită Grigore Silași–G. Barițiu. Trei numere (71–73/1997) sunt rezervate memoriei lui Pavel Dan. Se publică documente și corespondență de la Ion Agârbiceanu, Sergiu Al-George. Nu lipsesc traduceri selectate mai cu seamă din literatura modernă și contemporană. Alți colaboratori: Nicolae Scheianu, Adrian Suci, David Dorian, Daniel Drăgan, Dorel Șora, Diana Ilieș.

A.S.

MINERVA LITERARĂ, revistă apărută la Galați într-un singur număr, la 12 noiembrie 1933, sub direcția lui D. Țiridis. Într-un *Cuvânt înainte* semnat Direcțiunea, se precizează că atunci „când evenimentele sunt atât de complicate, când spiritele sunt atât de dezorientate [...], un mănunchi de câțiva scriitori, fără deosebire de națiune, de rit și religie”, și-au propus să scoată această revistă spre „purificarea sufletelor și înviorarea inimilor”. Se publică poezia *Pribeag* de Const. Spirescu, poet căzut în 1917 la Oituz, însoțită de un medalion biografic, precum și versuri de N. Georgescu; un Movileanu colaborează cu fragmente din romanul *Sânge nobil*, având subtitlul *Scene din viața Țiganilor ursari*. Nicolae Ursu scrie un articol polemic, *Contra artei de standard*, lui Radu Gyr i se republică versiunea *Cântecul iubitelor*, un poem de Goethe, iar D. Țiridis, responsabil cu sectorul de popularizare a științei, scrie despre Einstein și teoriile sale.

M.V.

MINERVA LITERARĂ ILUSTRATĂ, revistă apărută la București, săptămânal, între 15 noiembrie 1909 și 3 august 1914, ca supliment al cotidianului „Minerva” (1908–1916). Se menționează că publicația este realizată „cu colaborarea domnilor Adam I., Anghel D., Bârseanu I., Bârsan Z., Cazaban Al., Chendi Il., Demetrescu C., Doinaru Al., Dunăreanu N., Gârleanu Em., Karnabatt D., Iosif St. O., Locustean P., Rosetti Radu, Sadoveanu M., Sandu-Aldea C., Slavici I., Savel V., Scurtu I., Silvan Gh., Țimiraș N. și alții”. De la numărul 44/1910 caseta redacțională dispăre. Revista e menită să întărească, prin literatură, efortul lui Ioan Slavici, redactorul gazetei „Minerva”, de a crea un curent tradițional, adică atașat la tradițiile populare. „Pe lângă literatura cea mai captivantă [...], pe lângă articole și desene din cele mai artistice, mai de gust, menite să descrețească toate frunțile”, periodicul își propune să publice „un foarte variat material de sfaturi, o cronică a modei cu un model în ilustrație și orice alte rubrici interesante și utile”. Promisiunile sunt onorate, de vreme ce materialele alese și numeroasele rubrici inițiate – „Săptămâna teatrală”, semnată Barbu Lăutarul (Nicolae Pora), „Cronica plastică” de Nicolae Pora, „Cronica astronomică” de Victor Anestin, „Cronica medicală” de C. Ocășanu ș.a. – acoperă o arie de preocupări dintre cele mai diverse. Literatura originală se înscrie, în general, pe două direcții principale, urmărind fie aspectul moralizator, fie cel amuzant-umoristic. Sunt prezenți cu poezii G. Tutoveanu, Petre

Dulcu, D. Anghel, St. O. Iosif, Al. Gh. Doinaru, I. Al. Sân-Giorgiu, Th. D. Speranția, Oreste, D. Karnabatt, Zaharia Bârsan, D. Teleor (ține „Rubrica lui Mitică”; semnează și Roelet), Const. A. Giulescu, Gr. Braniște, Mihail Procopiu, Liviu Coman, Al. T. Stamatia, Claudia Cridim (Claudia Millian), Aurel Iancu, I. Botez, I.M. Vântureanu, Victor Eftimiu, Mircea Dem. Rădulescu, B. Nemțeanu. Ioan Slavici publică în foileton povestirea *Nuța*, precum și schițele *Leu paralel*, *O încurcătură*, *O noapte fioroasă*. Semnează proză Emil Gârleanu, Delabârșu (St. O. Iosif), N. Țimiraș, M. Sadoveanu, Vasile Savel, Ioan Adam, D. Teleor, N. Dunăreanu, Al. Cazaban, C. Sandu-Aldea, I. Răduț, N. Pora, D. Constant, Vasile Pop, Const. A. Giulescu, V. Neacșu, G. Atanasiu, Petru Gh. Savin, Barbu Călin, Constanța S. Economu. Critica literară este slab reprezentată. Ilarie Chendi realizează un medalion despre Ioan Popovici-Bănățeanu, iar I. Scurtu se ocupă de Veronica Micle, Ecaterina Pitiș, Ion Creangă. În schimb, traduceri abundă, acoperind o arie geografică întinsă. Ludovic Leist traduce din August Strindberg, H. Sudermann, Bret Harte, L.N. Tolstoi, Vsevolod Garșin, Jókai Mór, Alphonse Daudet, Grazia Deledda ș.a. Are căutare literatura umoristică (Mark Twain, Jerome K. Jerome, M.G. Saphir), precum și romanul foileton „emoțional”, „pasional” sau „de mare senzație” (*Marchiza de Orandini*, *Banul și noblețea*, *Mister și tragedie*, *Romanul unei femei* de J.J. Kraszewsky). Nu lipsesc nici Dostoievski, Maupassant, V. Korolenko, Bjørnstjerne Bjørnson, Selma Lagerlöf, Jules Lemaitre. Ilustrațiile reproduc opere de Rubens, N. Vermont, Arthur Verona, Frederic Storck, Kimon Loghi. **M.V.**

MINIATURİ, revistă apărută la București, lunar, în trei serii: aprilie – 20 septembrie 1933, 10 februarie – 10 octombrie 1936, 15 noiembrie 1937 – 15 aprilie 1938, sub conducerea unui comitet. Subtitlul este, mai întâi, „Publicație lunară de critică și informație literară și artistică”, apoi, de la numărul 1/1937, „Literatură, artă, știință”, iar la ultimul număr, scos sub forma unei broșuri și avându-l drept unic autor pe Ion Goschin, acesta devine „Cronici de artă literară și plastice”. **M.** e lipsită inițial de program. Mai târziu, în numărul 8/1936, este formulată totuși intenția de a oferi „o prezentare și o sinteză cât mai justă a operelor reprezentative din literatura și arta românească” (*După trei ani*), sferă în care vor intra și teatrul, cinematograful, muzica, dansul. La început **M.** are un caracter precumpănitor literar, pentru ca ulterior să

câștige teren artele plastice; începând cu numărul 9/1936 se introduce rubrica „Evenimente în artele plastice”, iar cea intitulată „Pictori și expoziții” ia amploare. Se publică poeziile *Doina*, *Vrut-am*, *Peste creste ude*, *Rănitul*, *Zare de plumb*, *Horia*, *Țară de Aron Cotruș*, în sumar intrând și versuri de G. Murnu (*Înstrăinare*), I. Minulescu (*Primăvară rurală*), Tudor Arghezi (*Despărțire*), Coca Farago ș.a. Cronica literară e susținută de Ion Goschin (*Un roman de mare valoare: „Patul lui Procust” de Camil Petrescu*, *Un nou mare poet român: Aron Cotruș*, *Despre opera lui Gib Mihăescu*, „*Velerim și Veler Doamne*” de V.I. Popa, *Două romane remarcabile: „Arsenic” de Sergiu Dan și „Polca pe furate” de Mihail Celarianu*, *Ion Biberi*, „*Étude sur la littérature roumaine contemporaine*”). Folosind pseudonimele Ilie Gălănescu, Gh. Nicodim, N. Sachelarie, Ana Săbăreanu, V. Săbăreanu, Ilie Văraru, Mache A. Velicu ș.a., același Ion Goschin scrie și articole cu un pretins caracter teoretic (*Criteriu și critică*, *Despre titlul operei de artă*, *Despre geneza și fundamentele esteticii*, *Tradiție și creație*) și semnează recenzii etc. Rubricile dedicate artelor plastice sunt terenul unde se exersează tot Ion Goschin. Seria a doua a revistei este ilustrată cu reproduceri din opera lui N. Grigorescu, S. Mütznier, Gh. Petrașcu, C. Baraschi, I. Papazoglu, N. Tempeanu, Adam Bălțatu, Micaela Eleutheriade ș.a. **M.V.**

MINULESCU, Ion
(6.I.1881, București –
11.IV.1944, București),
poet, prozator,
dramaturg, gazetar.

Este fiul Alexandrinei (n. Ciucă) și al lui Tudor Minulescu, negustor în Slatina, decedat cu o săptămână înainte de nașterea băiatului. Numele de familie al predecesorilor ar fi fost Minculescu. **M.** a copilărit în Slatina. Școala primară și următoarele șase clase le-a urmat la Pitești. Învăță apoi la un liceu particular din București, unde își trece și bacalaureatul în 1899. Înscriș la Facultatea de Drept, o abandonează după un semestru și pleacă la Paris, unde stă patru ani, însă nu se arată

interesat de continuarea studiilor, ci de familiarezarea cu literatura și lumea literară franceză, citind poezia simbolistă, frecventând cafenelele literare, făcându-și cunoștințe în rândul poezilor. Debutase în 1897, la „Povestea vorbei”, cu versuri semnate I.M. Nirvan și I.M., colaborase, până în 1900, la „Foaia interesantă”, „Foaia pentru toți”, „Moda ilustrată”, „Carmen”, „Evenimentul”, „Adevărul de joi”. În 1905 colaborează la „Vieța nouă”, în 1906–1907 la „Viața românească”, „Viața literară” și „Convorbiri critice”. O poezie apărută în această din urmă revistă stârnește interesul admirativ al lui I. L. Caragiale. Editorial debutează în 1908 cu volumul de versuri *Romanțe pentru mai târziu* și cu proza scurtă din *Casa cu geamuri portocalii*. Tot în 1908 scoate „Revista celorlalți” (trei numere), care, asemenea volumului de poezii, exprimă chiar din titlu o situație polemică față de literatura română contemporană ostilă înnoirii, modernizării, instalată în inerția tradiționalistă, proprie curentului sămănătorist. O atitudine de singularizare afișează și revista „Insula” (1912) și tot astfel, deși mai puțin direct, cea de-a doua carte de versuri, *De vorbă cu mine însumi* (1913). S-ar putea spune că, prin tot ce a scris și prin întreaga sa acțiune în viața literară, M. a fost, înainte de Primul Război Mondial, cel mai dinamic și eficace factor al înnoirii poeziei. Dedicându-i volumul *Privești* (1930), B. Fundoianu îl va numi „primul clopotar al revoltei lirice românești”. Stâlp al cafenelei Kübler și al Terasii Oteteleșteanu, M. a fost, din 1906 până în 1919, în plan profesional, redactor al ziarului liberal „Viitorul”, funcționar la Constanța, șef al Biroului de Presă și director de cabinet în Ministerul de Interne. Se căsătorește cu Claudia Millian. Refugiat în 1916 la Iași, a desfășurat, tot timpul războiului, o intensă activitate publicistică, a organizat șezători literare în beneficiul răniților etc. Din 1922 exercită, până în 1940, funcțiile de director al Teatrului Național din București, director general și inspector general în Ministerul Cultelor și Artelor, pe care le-a punctat prin înfăptuiri precum înființarea Premiului Național de Poezie și a Salonului Oficial de Pictură. Călătorește mult, mai cu seamă în Franța. Conduce, împreună cu Liviu Rebreanu, magazinul literar „Cetiți-mă” (1921–1922), colaborează la numeroase periodice, printre care „Letopiseți”, „Contemporanul”, „Cuget românesc”, „Sburătorul”, „Falanga literară”, „Gândirea”, „Integral”, „Luceafărul”, „Lumea”,

Portret de Camil Rădulescu

„Rampa”, „Universul literar”, „Cuvântul liber”, „România literară”, „Dimineața”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a., e director al cotidianului „București” (1941). Îi apar noi volume, precum culegerile de poezii *Spovedanii...* (1927), *Nu sunt ce par a fi...* (1936), volumele de proză scurtă *Măști de bronz și lămpioane de porțelan* (1920), *Cetiți-le noaptea* (1930), *3 și cu Rezeda* 4 (1933), romanele *Roșu, galben și albastru* (1924), *Corigent la limba română* (1928), *Bărbierul regelui Midas* (1931), *Cine-i autorul acestui roman senzațional?* (1943), piesele de teatru *Pleacă berzele* (1921), *Lulu Popescu* (1921), *Manechinul sentimental* (1926), *Allegro ma non troppo* (1927), *Amantul anonim* (1928) ș.a. Cărțile de poezie și le-a reunit, în 1939, în culegerea *Versuri*, reeditată în 1943. În 1928 a fost distins cu Premiul Național de Poezie.

O primă constatare a celui care parcurge poezia lui M. cunoscând biografia autorului e asemănarea dintre om și operă. Spontan, cordial, boem cu eleganță, extravagant cu distincție, autorul *Romanțelor pentru mai târziu*, e, înainte de orice, altfel decât „cei-lalți”. „Nou venit”, cum spune în aut prezentația

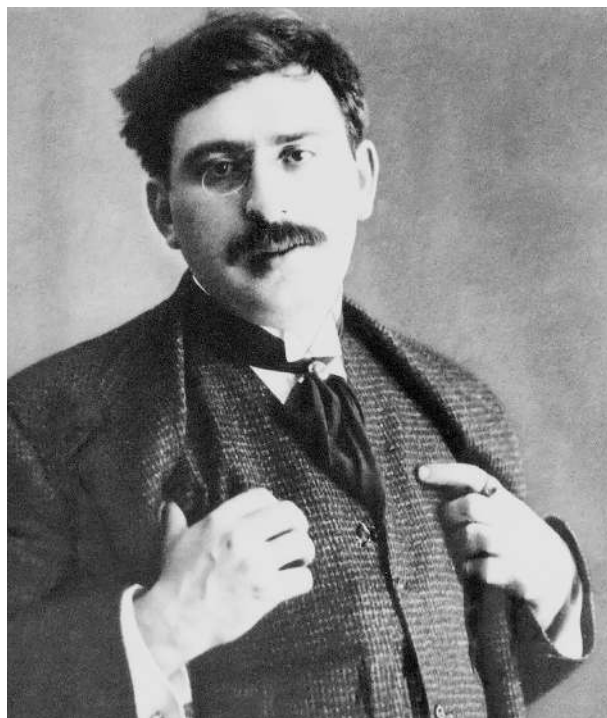
poetică, „din lumea creată dincolo de zare”, lume în care „nu-i ceru-albastru și copacii nu-s verzi”, el bate, ca vestitor al „artei viitoare”, la o poartă ce nu i se deschide. Pare să fi sosit prea devreme, căci este doar „anul una mie și nouă sute opt”. Limbajul poetic, figurația, melosul, timbrul sufletesc, prozodia diferă, în versurile sale, de conținuturile și modalitățile expresive ale poeziei românești de până atunci. Căutător obstinat, cum însuși o precizează, al originalității, tânărul **M.** mizează pe factorul surpriză, pe provocarea impresiei de straniu. Pentru atingerea acestui scop, el compune în vers liber și construiește (potrivit precizărilor din confesiunea intitulată *Nu sunt ce par a fi*) „imagini surprinzătoare”, face uz de „repetiții obsedante”, de „efecte onomatopeice”, răsucesce fraza discursului liric cât mai imprevizibil. Poeziile se umplu de peisaje exotice, de figuri mitologice, apar în ele senzații erotice de un estetism pervers, reprezentări macabre, de asemenea bizar estetizate. Toponimii de o muzicalitate insolită compun un mozaic sonor străbătut de chemarea depărtărilor: Xeres, Estremadura, Alicante, Golgota, Antile, San Salvador, Sahara, Nil, Babylon, Ninive, Boston, Bassana,

Marea Marmara. Aceeași chemare vine de la trenuri, de la „gări cu firme-albastre”, nave, iahturi, bricuri, albatroși, faruri, insule, arhipelaguri. Registrul vocabulelor cu sonorități încă neauzite sau auzite rar în lirica românească e completat cu nume celebre: Beethoven, Berlioz, Wagner, Chopin, Villiers de l'Isle-Adam, Gauguin, Cézanne, cu titluri de opere și nume de personaje: Manon Lescaut, Des Grieux, Hamlet, Polonius, *Les Fleurs du mal*, cu citate în limbi străine: „Guerlain a botezat parfumul/ Voilà pourquoi j'aime Rosine”. Obişnuit astăzi, procedeul putea impresiona și chiar scandaliza la începutul secolului al XX-lea. În gustul lui Charles Baudelaire și al „decadenților”, poetul imaginează ceremonialuri erotice învăluite în „miresme otrăvitoare”, răspândite de pe „trepieduri de argint”. În patul stropit cu „parfum de brad” sunt presărate „garoafe/ și maci,/ Tot flori însângerate”, iar „covorul din perete” e ornat cu „Trei ramuri verzi de lămâiță/ Și-un ram uscat d-eucalipt”. Iubitei i se cer „buzele”, „ochii” și poeziile lui Baudelaire: „Dă-mi și buzele și ochii și.../ Les fleurs du mal la fila/ trei sute treizeci și nouă: La mort des amants...”. De același gust decadent țin sicriele,

Ion Minulescu împreună cu D. Anghel, Grigore Tofan, Caton Theodorian, A. de Herz, L. Mubian, Mihail Sadoveanu, Sextil Pușcariu, Emil Gârleanu și Cincinat Pavelescu

coșciugele, catafalcurile, cioclii, morții ambulanți. Nu lipsesc „misterele” facile, precum acela al cifrei trei, preluat de la Maurice Maeterlinck („trei corăbii”, „trei drumeți”, „trei lacrimi reci de călătoare”, „trei ode, trei romanțe, trei elegii și trei sonete” etc.) sau cel ce se vrea sugerat prin scrierea cu majusculă a unor substantive comune, adjective substantivale și adverbe: Trecutul, Durerea, Iubirea, Nimicul, Eternul, Albastrul, Cuminții, Nebunii, stindardul Credinței, tricolorul Nebuniei, Ieri, Mâine ș.a. Parada de cinism și teribilism („Eu știu c-ai să mă-nșeli chiar mâine” etc.) sau prozaismul voit nu mai impresionează mai târziu pe nimeni, iar „audiția colorată” („De ce-ți sunt ochii verzi, culoarea wagnerianelor motive?”; „Într-un amurg de toamnă orchestrată/ În violet,/ În alb,/ În roz/ Și-n bleu”) era o „noutate” veche chiar la data când o folosea la noi **M.** Nu originalitățile excentrice, căutate conferă valoare poeziei sale, ci tocmai ceea ce, în aparență, e mai puțin original în cuprinsul ei. De altfel, până la urmă, poetul însuși a mărturisit a nu fi ceea ce pare. După Primul Război Mondial, el a renunțat la alura de proroc enigmatic, la excesul de exotism, la felurite trucuri, comunicându-și simțămintele mai direct, fără abuz de artificii. În *Nu sunt ce par a fi...*, poezia cuprinsă în volumul cu același titlu din 1936, poetul se declară „cel din urmă strop de vin/ Din rustica ulcică de pământ,/ Pe care l-au sorbit pe rând/ Cinci generații de olteni –/ Cei mai de seamă podgoreni”. În autenticitatea sa adâncă, e un mare sentimental. Un sentimental balcanic. „Romanțele” sale sunt „cântece de lume” pannești în expresie modernă. În ele vibrează sensibilitatea meridională în variantă românească, sensibilitatea „bucureșteanului par excellence”, și I. L. Caragiale avea de ce să le aprecieze. După G. Călinescu, **M.** este „în bună măsură un Mitică, un Cațavencu și un Eleutheriu Popescu, deveniți lirici”. Ar trebui, poate, adăugat: un Mitică și un Eleutheriu Popescu conștienți de ei înșiși, dotați cu inteligență artistică; e, simultan, personaj și actor: trăiește și joacă în același timp; se mimează pe sine însuși. În aceasta și constă deosebirea față de G. Topîrceanu, la care autoironia vine de afară, e un produs cerebral, rece, suprapus efuziunii sentimentale anterioare. El se dă în spectacol cu candoare. Se spovedește și se autopersiflează concomitent. Sunetul autentic, nou, al liricii sale e în nota sentimentală bufă, în melodia de romanță ostentativ modernizată, spre a-i camufla articulațiile de

fapt demodate. E o ingenuitate, în versuri, travestită în fanfaronadă, o năvală de duioșii și melancolii ce învederează reale afinități cu Paul Verlaine și Jules Laforgue. S-ar putea zice că este aproape eminescian în simțire, de nu i-ar lipsi adâncimea. În proză **M.** aduce cu primul volum, *Casa cu geamuri portocalii*, ecouri din Barbey d'Aureville, Huysmans, Villiers de l'Isle-Adam, din Oscar Wilde. Nuvela ce împrumută titlul volumului e o „fantezie” în genul celor ale lui D. Anghel, pe fundal de parabolă. Un străin ciudat, misterios, cumpără într-o mahala o casă cu grădină, pe care le transformă radical, dându-le o înfățișare bizară, spre uluirea vecinilor. Toamna străinul pleacă, nu însă înainte de a oferi o splendidă serbare, cu muzici și vinuri exotice. Episodul serbării e de basm, în decor modern. În balcon apare „o femeie frumoasă, înaltă și blondă, îmbrăcată într-un peignoir portocaliu”, care, dintr-o baniță, aruncă în grădină bani de argint. Învălmășeală, bătaie, omor: *auri sacra fames!* Străinul pleacă, dând foc casei. A doua nuvelă, *Spovedania unui om putred*, înfățișează un Des Esseintes valah, devorat de sentimentul propriei inutilități, pe care caută să și-l adoarmă ducând o viață excentrică, bătându-și joc de toți și de el însuși. Mai mult declarație de adeziune la simbolism decât narațiune, *Grădina prietenului*

meu conține pasaje descriptive și reflexive notabile. Volumul *Cetiți-le noaptea* însumează istorisiri fantastice sau numai stranii, încântătoare mai ales prin perfecta încorporare a extraordinarului în real. Trecând peste scrieri ce nu rezistă în ansamblu, cu toate meritele parțiale, așa cum se întâmplă cu *Măști de bronz și lampioane de porțelan*, 3 și cu *Rezeda* 4, *Cine-i autorul acestui roman senzațional?*, se impune atenției, dintre romane, îndeosebi *Corigent la limba română*, carte străbătută de nostalgia anilor adolescenței și ai primei tinereți. Optând pentru persoana întâi, naratorul își rememorează vârstele revolute cum ar povesti un basm: „A fost odată ca niciodată...”. Atmosfera orașului copilăriei, ambiția familială și școlară, primele experiențe erotice, cu candorile și vicleniile lor, apoi despărțirea de locurile natale, anii visurilor și aventurilor pariziene, reîntoarcerea în țară și ancorarea în viața literară, toate sunt evocate cu aparentă detașare, nu însă fără o înfiorare subtextuală. Scris tot la prima persoană, romanul *Roșu, galben și albastru* e un fals jurnal al experiențelor lui Mircea Văleanu, scriitor și ziarist, în timpul Primului Război Mondial. Se află aici atmosfera bucureșteană a zilelor imediat pregătitoare evacuării, ca și atmosfera Iașilor din timpul refugiului. Patriotismul de paradă și de bălci este luat în zeflemea. Unele episoade introduc în intimitatea unui „învârtit”, profitor de pe urma războiului. În *Bărbierul regelui Midas* relatarea e trecută la persoana a treia și pătaniile unui onest funcționar în Ministerul Artelor, acostat într-o zi pe stradă de un ins straniu care se dă drept bărbierul legendarului rege din Frigia, oferă naratorului prilej de a trimite săgeți spre diferite instituții culturale. Dintre piesele de teatru ale lui M., *Manechinul sentimental*, pe care autorul o voia montată „în felul teatrului de păpuși”, merită o mențiune prioritară. Ea semnalează câteva „manechine”, „expuse în zilele noastre în cele două mari vitrine sociale din România”. Spectacolul trebuia să sugereze așadar ideea de joc, de artificiu. Însă, în piesă, viața reală sparge convenția, se substituie ficțiunii. Dornic să creeze un tip de femeie din high-life, autorul dramatic Radu Cartianu intră în casa doamnei Jeana Ionescu-Potopeni, soție de milionar, căreia îi cere să-i înlesnească „documentarea”. Aceasta acceptă jocul, mimând la început rolul de îndrăgostită, dar până la urmă se îndrăgostește cu adevărat de dramaturg. Momentul e bine marcat. Dragostea o

preschimbe pe Jeana din manechin în om viu, și revolta ei conferă piesei, în actul penultim, un real accent dramatic: „Dar nu-nțelegeți că nu mai vreau să fiu manechin de vitrină?... Vreau să ies măcar o dată și eu din închisoarea mea de sticlă...”. Departe de a ocupa în ierarhia valorilor epice și dramatice românești un loc analog celui deținut de versuri în cuprinsul liricii, proza și teatrul lui M. cuprind suficiente pagini ce au un zvâcnit cald, o reală savoare.

Ion Minulescu (de fapt Minculescu) a fost de la început primit ca exponentul cel mai integral al simbolismului românesc [...]. Lirica lui Minulescu e în marginea celui mai autentic simbolism și dacă ea a plăcut vulgului, acest fenomen urmează a se lămurii și explicația nu va fi nicidecum în câmpul versificației [...]. Și, de altfel, poezia lui Minulescu place și omului fin, cu toată grandilocvența ei, și după treizeci de ani ea e încă proaspătă [...]. Eminescu, păstrând liniile simple sentimentale, întorsese cântecul spre mitologie și meditația universalului; Minulescu, mai terestru, îl tratează ca estet, de altminteri așa cum va proceda în genere poezia modernă (pe urmele lui Eminescu) cu folclorul, punând mai multă culoare și stingând claritățile. El pune în acțiunea de fascinare prin sentimentalism o grijă excesivă, la modul misterios, care, cu toată teatralitatea și cu un ușor comic, inclus în orice mistificație, încântă prin ineditul contrastului.

G. CĂLINESCU

Adevăratul stegar al mișcării simboliste a fost Ion Minulescu. Fără a fi ermetic, prin fond, și, mai ales, prin formă, întrucât e o artă de relativă inițiere și, oricum, de rafinare estetică, simbolismul nu poate fi popular. I. Minulescu e în situația paradoxală de a-l fi făcut pe înțelesul tuturor și de a-i fi popularizat metodele [...]. De un simbolism mai mult exterior și mecanic, poezia lui I. Minulescu conține, totuși, pe alocuri, o gândire muzicală [...]. Succesul poeziei minulesciene nu vine însă de la fondul ei muzical, ci de la muzicalitatea ei exterioară; ea e cea mai sonoră și declamatoare poezie din literatura noastră actuală.

E. LOVINESCU

SCRIERI: *Romante pentru mai târziu*, București, 1908; *Casa cu geamurile portocalii*, București, 1908; *De vorbă cu mine însumi*, cu ilustrații de Iser, București, 1913; *Măști de bronz și lampioane de porțelan*, București, 1920; *Pleacă berzele*, București, 1921; *Lulu Popescu*, București, 1921; *Roșu, galben și albastru*, București, 1924; *Manechinul sentimental*, București, 1926; *Allegro ma non troppo*, București, 1927; *Spovedanii...*, București, 1927; *Aman-tul anonim*, Craiova, 1928; *Corigent la limba română*, cu ilustrații de Lucia Dem. Bălăcescu, București, 1928; *Cetiți-le noaptea*, București, 1930; *Strofe pentru toată lumea*, București, 1930; *Bărbierul regelui Midas*, București, 1931; *Porumbița fără aripi*, București, 1931; 3 și cu

Rezeda 4, București, 1933; *Nu sunt ce par a fi...*, București, 1936; *Nevasta lui Moș Zaharia*, Oradea, 1937; *Ciracul lui Hegesias*, București, 1939; *Versuri*, București, 1939; ed. 2, București, 1943; *Când doi se ceartă*, București, 1940; *Cine-i autorul acestui roman senzațional?*, București, 1943; *Scrieri*, I–II, îngr. și pref. Matei Călinescu, București, 1966; *Opere*, I–IV, îngr. Emil Manu, pref. Mihai Gafița, București, 1974–1983. **Traduceri:** Octave Mirbeau, *Pogromul*, București, 1910; Maurice Maeterlinck, *Sora Beatrice*, București, 1913; Victor Hugo, Albert Samain, Charles Guérin, Henri Bataille, Henri de Régnier, [*Versuri*], București, [1935] (în colaborare cu D. Anghel).

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, I, 378–396, IV, 574–580; Davidescu, *Aspecte*, 31–34, 242–246, 488–490; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, 392–400; Aderca, *Contribuții*, I, 111–121, 253–254, 357–360, II, 137–138; Perpessicius, *Opere*, II, 83–84, 111–114, 136–139, 278–281, IV, 200–204, VII, 251–252, VIII, 295–299, XII, 498, 530; Călinescu, *Opere*, I, 1382–1383, II, 77, III, 213–215, V, 6–21; Constantinescu, *Scrieri*, IV, 35–48; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), 245–249, *passim*; Șuluțiu, *Scriitori*, 150–157; Cioculescu, *Aspecte*, 141–143; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 151–153, 269, 355–357; Munteano, *Panorama*, 259–262; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 613–618, *Ist. lit.* (1982), 691–697; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, I, 209–218; Streinu, *Pagini*, V, 29–41; Vianu, *Figuri*, 118–125; Bote, *Simbolismul*, 382–395; Piru, *Panorama*, 33–36; Călinescu, *Eseuri*, 105–109; Manolescu, *Metamorfozele*, 23–24; Tomuș, 15 *poefi*, 98–111; Ciopraga, *Lit. rom.*, 387–406; Micu, *Început*, 435–448; Vartic, *Spectacol*, 33–42; Emil Manu, *Ion Minulescu și conștiința simbolismului românesc*, București, 1981; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, 140–148; Daniel Dimitriu, *Introducere în opera lui Ion Minulescu*, București, 1984; Micu, *Modernismul*, I, 203–223; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 334–342; Pop, *Jocul*, 42–56; Sina Dănciulescu, *Poetica minulesciană*, Craiova, 1986; Cioculescu, *Itinerar*, V, 382–394; Popa, *Estuar*, 110–123; *Dicț. analitic*, I, 164–166, III, 172–176, IV, 48–50, 592–593; *Dicț. esențial*, 528–531; Anca Andreescu, *Ion Minulescu*, București, 2006; Cernat, *Avangarda*, 87–88; Manolescu, *Istoria*, 544–548; Oana Iuliana Ștefănescu, *Ion Minulescu*, Craiova, 2012. **D.Mc.**

MIOC, Simion (4.II.1931, Giulvăz, j. Timiș – 24.XI.2000, Timișoara), critic și istoric literar. Este fiul Sofiei (n. Periatu) și al lui Simion Mioc. A urmat Liceul Comercial la Timișoara (1943–1951) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1951–1955). A funcționat ca profesor la școli din Sănnicolau Mare, Liebling, Peciu Nou, Periam, în județul Timiș. Și-a luat doctoratul cu o teză despre Ion Vinea, la Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași (1971). Asistent la Institutul Pedagogic al Universității din Timișoara (1962–1964), apoi la Facultatea

de Filologie (Litere), parcurge toate treptele până la gradul de profesor (1990), fiind și decan (1990–1996). Câțiva ani a fost lector la Universitatea din Dijon (1974–1977). Debutază în 1963 la revista „Scrișul bănățean”, iar editorial cu volumul *Opera lui Ion Vinea* (1972). A mai colaborat la „Orizont”, „Steaua”, „Tribuna”, „Analele Universității din Timișoara”, „Caiete critice”, „Studii de literatură română și comparată” ș.a. A murit în împrejurări neelucidate până în prezent.

Cu aplecare spre interpretările necanonice, atras de opera scriitorilor esteți și înclinat spre lecturile deschise, **M.** dă mai întâi o carte despre opera lui Ion Vinea, cu analize inedite și perspective noi. Este o carte cu o viziune integratoare și o bună lectură a literaturii de avangardă, cu o contextualizare nuanțată și o poziționare a operei lui Vinea în structurile avangardei. Concomitent, autorul documentează apropierea sau chiar integrarea în expresionism a unor poeți ca Tudor Arghezi, G. Bacovia, Aron Cotruș, Adrian Maniu. În cazul lui Vinea găsește chiar o formulă pe care o crede mai exactă, aceea de „expresionism romantic”. În celelalte cărți ale lui **M.** discursul critic se subordonează, de cele mai multe ori, unui demers didactic. Explicația și motivația ocupă o parte însemnată a textului, iar sprijinul pe surse bibliografice intră în modul de structurare al studiilor. „Intenția noastră este să zăbovim în preajma marilor voci lirice, pentru a le sesiza *relieful și muzica*”, notează autorul, care crede că ar putea să realizeze o istorie a poeziei românești interbelice (*Modalități lirice interbelice*, I, 1995). Despre unii poeți a reușit să scrie (Tudor Arghezi, Lucian Blaga), despre alții nu, bună parte din program rămânând la nivel de deziderat. Mereu preocupat de o altfel de interpretare a textului poetic, **M.** înțelege și conceptul „anamorfoză” ca o nouă lectură, ca o sinteză între resursele, sugestiile textului și aportul lectorului, al receptorului. *Lecturi (ne)canonice* (1999) cuprinde interpretări despre opera unor scriitori din perioade diferite. Autorul precizează sensul demersului chiar din titlu; este sugestia unei reacții „de împotrivire, adică de provocare a unei *crize* în obișnuințele și sclerozele de receptare și interpretare”. În secțiunile cărții se află studii despre V. Alecsandri, M. Eminescu, Lucian Blaga, Aron Cotruș, G. Bacovia, Duiliu Zamfirescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Vintilă Horia, N. Iorga, Tudor Vianu, G. Călinescu. Lectura deschisă, asociativă,

provocatoare tensionează adesea fraza critică, făcând-o percutantă. Volumul de versuri *Telecordii și ludisme* (1998) cuprinde reflecții lirice din perspectivă dublă: una care vizează orizontul lecturii și alta existența ei imediată, deseori pe o tonalitate ludică, fie și atunci când trimiterile livrești se referă la nume celebre.

SCRIERI: *Opera lui Ion Vineă*, București, 1972; *Structuri literare*, Timișoara, 1981; *Anamorfoză și poetică*, Timișoara, 1981; *Modalități lirice interbelice*, I, Timișoara, 1995; *Telecordii și ludisme*, Timișoara, 1998; *Lecturi (ne)canonice*, Timișoara, 1999. **EDIȚII:** Mihail Sebastian, *Orașul cu salcâmi. Accidentul*, pref. edit., București, 1968; Octavian Goga, *Poezii*, postfața edit., Timișoara, 1984; Ion Minulescu, *Versuri*, postfața edit., Timișoara, 1985; Gh. Brăescu, *Toasturi cazone*, Timișoara, 1985.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „*Opera lui Ion Vineă*”, RL, 1972, 40; Cornel Ungureanu, *Vineă*, O, 1972, 27; Ion Marcoș, *Exegeză Ion Vineă*, TR, 1972, 46; M. Nițescu, *Opera lui Ion Vineă*, VR, 1972, 12; Emil Manu, *Ion Vineă în posteritate*, RL, 1973, 8; Vasile Popovici, [Simion Mioc], O, 1981, 27, 1988, 49; Sorina Ianoș, *Simion Mioc și critica în ecou*, O, 1983, 17; Mihai Zamfir, *Critică și filosofare*, RL, 1989, 25; Doina Curticăpeanu, *Floarea lucrurilor*, F, 1999, 5; Ruja, *Parte*, II, 279–283; Adrian Alui Gheorghe, „*Telecordii și ludisme*”, CL, 1999, 10; *Dicț. scriit. rom.*, III, 236–238; *Dicț. Banat*, 494–497; Popa, *Ist. lit.*, II, 1040.

A.L.R.

MIORIȚA, baladă populară. S-au făcut diverse supoziții în legătură cu timpul în care *Miorița* a fost creată. În general, se admite că motivul mioritic își are originea în relațiile păstorești de transhumanță, fenomen caracteristic începuturilor orânduirii feudale. Unii cercetători consideră că nucleul a fost conceput în secolul al XVI-lea, alții indică o dată mai recentă, cu aproximație începutul secolului al XVIII-lea. Cea mai veche variantă înregistrată cunoscută până astăzi este cea notată de căpitanul Ioan Șincai, fratele cărturarului ardelean Gheorghe Șincai într-o culegere de versuri din anii 1792–1794 aparținând zonei Bistrița-Năsăud (publicată în 1991 de Elena Mihu). Un indiciu asupra primei versiuni este dat de episodul judecării ciobanului, episod ce ar fi putut fi inspirat de anumite obiceiuri juridice străvechi, semnalate în Transilvania. Conform unui asemenea cod păstoresc, ciobanul acuzat că și-a neglijat îndatoririle era condamnat. Se pare că aici, în acest *jus valachicum*, trebuie căutată baza istorico-etnografică a epicului din baladă. Prezența elementului justițiar a dus la

ipoteza că prima versiune s-a născut în zona de nord-est a Ardealului, în regiunea dintre Munții Rodnei și Munții Căliman. Colinda transilvăneană, considerată ca fiind prima etapă în geneza *Mioriței*, cuprinde numai acest motiv. Ulterior, în mediul folcloric moldovenesc, firul epic s-ar fi îmbogățit cu episodul „oii năzdrăvane”. Se pare că într-o fază următoare, în versiunea moldo-munteană este introdus episodul „maicii bătrâne”. Ultima etapă în procesul de închegare a temei ar constitui-o includerea motivului „moartea-nuntă”, preluat din bocetele cântate la înmormântările tinerilor necăsătoriți. Meritul de a fi publicat pentru prima oară o variantă a *Mioriței* îi revine lui Vasile Alecsandri. În ceea ce privește proveniența acestei variante, indicațiile lui Alecsandri sunt contradictorii. Într-o scrisoare adresată lui Al. Hurmuzachi, cel care a tipărit pentru prima oară textul în revista „Bucovina”, la 18 februarie 1850, el afirmă că balada a fost culeasă de Alecu Russo în vremea exilului la Soveja, iar într-o notă la balada *Dolca*, apărută în volumul *Poezii populare ale românilor* (1866), susține că ar fi cules-o personal în timpul unei excursii pe Ceahlău. Problema locului de origine al baladei culese de Russo și Alecsandri, considerată și varianta clasică, nu a fost încă deplin elucidată. Marea ei circulație, realizarea artistică excepțională, precum și multitudinea temelor și motivelor i-au determinat pe mai toți specialiștii să o considere drept variantă-arhetip. De aceea, în cercetarea motivului mioritic se pornește întotdeauna de la versiunea Alecsandri. Balada debutează cu prezentarea cadrului natural, ce constituie fundalul acțiunii. Imaginile sugerează un spațiu cosmic etern stăpânit de liniște: „Pe-un picior de plai,/ Pe-o gură de rai”. Ideea plaiului este prezentă în cadrul variantelor de tip moldovenesc, în cele transilvănene fiind substituită de cea a spațiului muntos. Odată cu prezentarea turmelor care coboară, își fac apariția și „personajele”. Cei trei ciobani, din varianta Alecsandri, se întâlnesc întâmplător. Spre deosebire de alte variante, păstorii nu sunt frați de cruce și nici nu provin din aceeași zonă geografică: „Unu-i moldovean,/ Unu-i ungurean/ Și unu-i vrâncean”. Se pare că denumirea „vrâncean” a fost introdusă de Alecsandri, substituind-o pe aceea de muntean, deoarece în cercurile unioniste înfățișarea în acest fel a fraților din Muntenia ar fi stârnit eventuale animozități. În baladă conflictul este declanșat de hotărârea luată de ungurean și de vrâncean de a-și

ucide tovarășul de drum. Ciobanul moldovean trebuie să moară fiindcă e „mai ortoman/ Și-are oi mai multe,/ Mândre și cornute”. Astfel, în varianta Alecsandri cauza omorului o constituie invidia celor doi păstori, provocată de averea celui de-al treilea. Variantele presupuse a fi arhaice cuprind ideea judecării ciobanului pentru abateri de la îndatoririle păstorești. O categorie aparte o alcătuiesc variantele de dată mai recentă, în care cauzele crimei sunt rivalitatea în dragoste sau jaful. Firul baladei continuă cu motivul „mioarei năzdrăvane”, ce trebuie pus în legătură cu o credință străveche, răspândită și la alte popoare balcanice, potrivit căreia oaia poate prevesti apropierea morții. Mioara năzdrăvană află planul pe care îl urzesc baciul ungurean și cel vrâncean și îl destăinuie tânărului său stăpân, sfătuindu-l să se apere: „Stăpâne, stăpâne,/ Îți cheamă și-un câne,/ Cel mai bărbătesc/ Și cel mai frățesc,/ Că l-apus de soare/ Vreau să mi te-omoare”. Acceptând gândul morții, ciobanul moldovean își exprimă dorința ca ritualul înmormântării să fie îndeplinit după rânduielile

străvechi. În dorința ciobanului ceremonialul înmormântării este transpus într-o metaforă a nunții. Motivul „morții-nuntă” oglindește un anumit tip de ritual funerar. Ca și în bocet, de unde provine motivul, transfigurarea înmormântării are, pe lângă scopul magic, de îndepărtare a acțiunii malefice pe care ar putea-o avea mortul nelumit asupra celorlalți membri ai colectivității, și menirea de a alina durerea celor dragi. De aceea, mioara năzdrăvană trebuie să vestească numai sub formă alegorică faptul că păstorul a murit. Cadrul și personajele nunții din *Miorița* sunt elementele naturii. Nașii sunt soarele și luna, nuntașii sunt brazii și paltinii, păsările țin loc de lăutari, iar mireasa este, în unele variante, „un luceferel”. Frecvența elementelor de bocet în structura unor variante moldovenești evidențiază faptul că elementul funerar prevalează asupra celui nupțial: „Și el mi-o luat/ Pe negrul pământ/ – [...] Nevastă mi-o luat,/ Sfântă bătrână,/ Cu mușchi pe bărnă”. Finalul nunții mioritice proiectează alegoric, la dimensiuni cosmice, durerea în fața morții: „Și la nunta mea/ A căzut o stea”. *Miorița* este rugată să o consoleze pe bătrâna măicuță a păstorului, vorbindu-i de aceeași înșelătoare nuntă. Cununia este acum prezentată mai succint, pentru că măicuța cunoaște sensul limbajului figurat din testament. Ea trebuie să afle numai că feciorul ei s-a însurat „C-o fată de crai,/ Pe-o gură de rai”. Testamentul ciobanului constituie nucleul tematic principal al baladei, episodul care îi susține osatura. Aproape de sfârșitul versiunii Alecsandri, portretul ciobanului este completat cu invocarea chipului acestuia. Tinerețea și frumusețea păstorului accentuează sentimentul de durere pentru dispariția lui timpurie. Ceea ce impresionează în testamentul ciobanului, cu care se încheie varianta Alecsandri, este împletirea dintre dragostea de viață și sentimentele sugerate de contemplarea morții. În versiunea moldovenească, răspândită și în Muntenia, Oltenia și Dobrogea, schema metrică a versului este de 5–6 silabe. Aceași măsură o au și versurile provenite din sudul și estul Transilvaniei, ca și cele bănățene. Doar în nordul Transilvaniei variantele sunt organizate după măsura de 7–8 silabe. În cele mai multe cazuri schema metrică de 5–6 silabe este cea originară. De remarcat că variantele transilvănene ale baladei se caracterizează prin prezența frecventă a rimelor interne. Un procedeu stilistic folosit este aliterația, construită pe baza repetiției aceluiași cuvinte sau a

unor derivate flexionare ale acestora. Mai des întâlnite sunt situații ca „ori din pușcă să-l împuște” sau „din drugă-ndrugând”. Frecvent folosite sunt conjuncțiile adversative, menite să sublinieze anumite opoziții („Să nu mă-ngroape/ În dosul stânii,/ Unde latră câinii,/ Ci în strunga oilor”). Diminutiivele, numeroase, pun în valoare tonalitatea afectivă a legăturilor dintre mioară și stăpân sau dintre mamă și fiu. Antepunerea adjectivului, asupra căruia cade accentul emoțional, apare cel mai adesea în cazul vocativelor „dalbă mioriță”, „mândră mioriță”, „mândru ciobănel”. În portretistica din versiunile moldo-muntene accentele sunt predominant lirice, ca în descrierea ochilor tânărului cioban: „Ochișorii lui,/ Mura câmpului,/ Coaptă pe sub foi,/ Ne-ajunsă de ploi,/ Coaptă la răcoare,/ Ne-ajunsă de soare,/ Coaptă la pământ,/ Ne-ajunsă de vânt”. În opoziție cu portretul static al ciobanului, imaginea mamei exprimă zbuciumul sufletesc al femeii care își caută zadarnic fiul: „Măicuță bătrână,/ Cu brăul de lână,/ Pe câmpi alergând,/ Din ochi lăcrămând”. În baladă un loc deosebit îl are mioara, care este personificată, atribuindu-i-se și însușiri supranaturale. Într-o variantă culeasă din Teleorman, descrierea mioarei pune în evidență elemente ornamentale de basm: „Cu patru cornițe/ Cu câte-o piatră nestemată/ De-mi lumină noaptea toată”. Cadrul nupțial este realizat magistral. Primele elemente ale tabloului desfășoară o adevărată feerie cosmică. Într-un spațiu imens „nunta” este vegheată de soare și lună, de stele și luceferi, de lumină, umbră, ploaie, ninsoare, negură și cer. Apoi cadrul este limitat la peisajul caracteristic, unde munții, plaiurile, dealurile, vârfurile, văile, prapoarele, câmpurile străjuiesc o stână. La ceremonia funerară participă și vietățile pădurii (lupul, ursul, vulturul, cerboanca), dar mai ales animalele domestice (oaia, câinele, calul, vaca, vițelul), după cum apar și câteva insecte (fluturi, greieri, lăcuste). În Moldova textul tinde mai mult spre dialog, în timp ce în variantele transilvănene există tendința către monolog. În funcție de deosebiri de nivel artistic, se poate face o sistematizare a variantelor mai importante. Până astăzi se cunosc peste două mii de variante și fragmente de variante. Nici una din creațiile folclorice românești nu are o circulație atât de largă. Spre deosebire de celelalte balade, *Miorița* este cântată atât de bărbați, cât și de femei. S-au descoperit peste cinci sute de localități în care se cântă balada.

Varianțe ale baladei au fost semnalate în Macedonia, în Banatul sârbesc, pe valea Timocului. Din Serbia se cunosc șapte variante, cinci timocene și două bănățene, toate influențate de balada moldovenească. De asemenea, s-a descoperit o variantă și în Ungaria. Odată cu răspândirea culturii, penetrația baladei (în special a variantei culese de Alecsandri) este din ce în ce mai mare. Fenomenul indică viabilitatea acestei creații folclorice. Comparat cu majoritatea variantelor, textul publicat de Alecsandri este cel mai valoros din punct de vedere estetic, are cea mai largă răspândire teritorială, a dat naștere celor mai numeroase interpretări și se dovedește a fi cel mai rezistent în timp. Alături de varianta-arhetip, au circulat și alte variante de mare valoare artistică. De la vestitul lăutar brăilean Petrea Crețul Șolcanu, G. Dem. Teodorescu a cules în 1884 varianta cunoscută sub numele *Oaia năzdrăvană*. Această baladă, ce se distinge printr-un viguros patos epic, este considerată reprezentativă pentru tipul muntenesc al *Mioriței*. În cadrul tipului transilvănean au fost înglobate un număr mare de balade, de cântece lirico-narative și de colinde. Versiunea ardelenescă este redusă ca întindere epică, schema fiind simplificată la două elemente: cadrul nupțial și testamentul ciobanului. Tema transumanței este mai slab reprezentată în variantele transilvănene. Nucleul tematic comun pentru toate zonele în care se cunoaște balada este testamentul ciobanului. Variantele moldovenești au o notă de pronunțat lirism, fapt ce le diferențiază de variantele ardelenesti, în care se tinde către epicizare. În Transilvania și în Banat, concomitent cu formarea versiunii-baladă, s-a constituit și o versiune-colindă. Între baladă și colindă a existat un schimb reciproc de valențe artistice, însă versiunea-baladă a exercitat o influență mai puternică asupra versiunii-colindă decât invers. *Miorița*-colindă are două tipuri principale. În nordul și estul Transilvaniei, adică în Crișana și Maramureș, există colinda cunoscută sub denumirile *Corinda păcurarului*, *Străienelul* sau *Cei trei păcurari*, cântată în genere între Crăciun și Anul Nou, dar mai ales în cele trei zile ale Crăciunului. Celălalt tip de colindă, cuprinzând motivul „fata de maior”, circulă îndeosebi în zona Jiboului. Tematic, ceea ce deosebește versiunea-colindă de versiunea-baladă este episodul „oii năzdrăvane”, caracteristic numai baladei. Asupra baladei s-au făcut numeroase cercetări, cu metode diferite. Există o

interpretare în sens ritualist și mitologic, ai cărei adepți au fost A.I. Odobescu, G. Coșbuc, Th. D. Speranția și H. Sanielevici. Astfel, Coșbuc considera balada ca fiind un bocet solar, ciobanul reprezentând soarele, iar maica bătrână întruchipând pământul. H. Sanielevici mergea mai departe, atribuind omorului un caracter ritual, ciobanul fiind jertfit unei divinități. N. Iorga a folosit o prismă istoricistă, încercând să stabilească o datare riguroasă a momentului apariției baladei. La rândul lor, Duiliu Zamfirescu și D. Caracostea au adoptat un punct de vedere estetizant. D. Caracostea a alcătuit și o schiță generică a *Mioriței*. Alți cercetători, cum au fost Petru Caraman, Ion Taloș, au analizat balada dintr-o perspectivă etnografică. Ovid Densusianu considera că împrejurarea tipică pentru nașterea baladei a fost rivalitatea frecventă pe drumurile de transumanță. Glosări etnografice au mai oferit Ion Mușlea, Romulus Vulcănescu, Adrian Fochi și chiar, la începuturi, V. Alecsandri. Cercetarea filosofiei mioritice a dat naștere la o vie dispută. În viziunea lui Lucian Blaga, moartea transfigurată metaforic în nuntă nu ar fi decât o „unire sacramentală cu o stihie cosmică”, iar Mircea Eliade, care face o lectură etnologică, afirmă că *Miorița* este capodopera ce proiectează o moarte ritualică, trecând existența în mit. O astfel de lectură face în 1946 și Constantin Brăiloiu, dar punând în evidență ideea morții controlate prin ritual. Interpretări estetico-filosofice vor mai da Mircea Vulcănescu, Constantin Noica ș.a.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, 1866, 1–4; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885, 435–437; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folcloristice*, I, partea I, București, 1900, 3–4; Al. Vasiliu, *Cântece, urături și bocete de-ale poporului*, București, 1909, 24; Tudor Pamfile, *Cântece de țară*, București, 1913, 70; Ovid Densusianu, *Flori alese din cântecele poporului*, București, 1920, 107–109; Take Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*, București, 1925, 120–121; Ion Diaconu, *Ținutul Vrancei*, București, 1930, 3–159; ed. vol. III–IV, îngr. și introd. Paula Diaconu Bălan, București, 1989; Al. I. Amzulescu, *Balade populare românești*, introd. edit., București, 1964, 463–486; Adrian Fochi, *Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte*, pref. Pavel Apostol, București, 1964, 555–1074; *Miorița. Balade populare românești*, îngr. și pref. Iordan Datcu, București, 1966, 45–47; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I, București, 1967, 597–600; Ion Bârlea, *Literatură populară din Maramureș*, I, îngr. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, București, 1968, 29–32; *Folclor din Moldova*, București, 1969, I, 81–90, II, 90–92; Petru

Caraman, *Literatură populară*, îngr. și pref. Ion H. Ciubotaru, Iași, 1982, 345–351; Elena Miha, *Miorița – varianta transilvană din secolul XVIII*, MS, 1991, 2–4; *Miorița la dacoromâni și aromâni*, îngr. Tatiana Gălușcă-Cârșmariu, Emilia Șt. Milicescu, Nicolae Saramandu și Tudor Nae, introd. Emilia Șt. Milicescu, București, 1992, 5–289; *Miorița străbate lumea sau 123 de traduceri ale colindei și baladei*, îngr. și introd. Ion Filipciuc, Câmpulung Moldovenesc, 2001; *Colinde mioritice din zonele Codrului și Sălajului*, îngr. Augustin Mocanu, Baia Mare, 2008.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, 477–479; A.I. Odobescu, *Scriseri literare și istorice*, I, București, 1887, 208–219; N. Iorga, *Balada populară românească*, Vălenii de Munte, 1910, 35; Th. D. Speranția, *Miorița și călușarii: urme de la daci și alte studii de folclor*, București, 1914; H. Sanielevici, „*Miorița*” sau *Patimile unui Zamolxis*, ALA, 1931, 552–554; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 62–65, *Ist. lit.* (1982), 57–60; Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, București, 1944, 119–131; Constantin Brăiloiu, *Sur une ballade roumaine (La Mioritza)*, Geneva, 1946; Al. I. Amzulescu, *Introducere la Balade populare românești*, București, 1964, 178–179; Adrian Fochi, *Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte*, pref. Pavel Apostol, București, 1964; *Ist. lit.*, I, 118–121; Dumitru Pop, *Pe marginea „Mioriței”*, SUB, Philologia, 1965, fasc. 1; I.C. Chițimia, *V. Alecsandri și problemele folclorului românesc la jumătatea veacului al XIX-lea*, RITL, 1966, 1; Gheorghe Vrabie, *Balada populară română*, București, 1966, 217–282; Ovid Densusianu, *Flori alese din cântecele poporului. Viața păstoraască în poezia noastră populară*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, 1966, 359–416; D. Caracostea, *Poezia tradițională română (Balada poporană și doina)*, îngr. Dumitru Șandru, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1969, I, 5–309, II, 224–320; Gh. Ivănescu, „*Miorița*”. *Tipologia variantelor, geneza*, Craiova, 1970; D. Caracostea, Ovidiu Bârlea, *Problemele tipologiei folclorice*, București, 1971, 105–160; Ion Mușlea, *Cercetări etnografice și de folclor*, II, îngr. și pref. Ion Taloș, București, 1972, 29–36; Al. I. Amzulescu, *Observații istorico-filologice despre „Miorița” lui Alecsandri*, REF, 1975, 2; Mihai Pop, Pavel Ruxândoiu, *Folclor literar românesc*, București, 1976, 320–329; *Dicț. lit.* 1900, 578–580; Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, tr. Maria și Cezar Ivănescu, pref. Emil Condurachi, București, 1980, 223–250; Ion Taloș, *Miorița și vechile rituri funerare la români*, I, AAF, 1983; Gheorghe Vrabie, *Poetica „Mioriței”*, București, 1984; Nicolae Boboc, *Motivul premioritic în lumea colindelor*, Timișoara, 1985, 5–247; Petru Caraman, *Alegoria morții în poezia populară, la poloni și la români*, îngr. Viorica Săvulescu, introd. Iordan Datcu, București, 1988, 54–89; Radu Niculescu, *Folclorul. Sens, valoare*, îngr. Viorica Nișcov, postfață Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1991, 201–229; Al. Husar, *Miorița (De la motiv la mit)*, Iași, 1999; Pavel Ruxândoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare românești*, București, 2001, 492–519; Boriana Ganeva,

Eléments d'initiation dans la ballade populaire roumaine „Miorița”, „Synthesis”, 2002; Ion Filipciuc, „Miorița” și alte semne poetice, Câmpulung Moldovenesc, 2002; Ștefania Mincu, Miorița – o hermeneutică ontologică, Constanța, 2002; Dorin Ștef, Miorița s-a născut în Maramureș, Cluj-Napoca, 2005, 7–207; Al. I. Amzulescu, Miorița, ed. 2, București, 2005; Petru Ursache, Miorița – un dosar mitologic, postfață Ștefan Arteni, Iași, 2010; Alexandru Bulandra, Miorița, București, 2011. **I.H.C.**

MIORIȚA, publicație apărută la Cernăuți, bilunar, între 15 octombrie 1939 și 15 aprilie 1940, sub direcția unui comitet compus din T. Bănățeanu (conducerea revistei), Florin Deculescu (rubrica jocurilor), Nicolae Neagu (proza literară) și Neculai Tăutu (poezia). Subtitlul este „Revistă literară a străjerilor din Cernăuți”. Redactorii își propun să încurajeze talentele din școli, să promoveze „idei sănătoase, camaraderia, dragostea de țară și tron”, să poarte discuții „în jurul problemelor tineretului și a educației străjerești” (T. Bănățeanu, *Drept cuvânt înainte: povestea revistei noastre*). Poezie semnează Neculai Tăutu, Dragoș Vicol, Petre Bucșa, Ion Rotaru, Victor Săhleanu, Tamara Șatran, M.A. Raul, Lucia Ionescu, T. Vlad, Mircea Ropceanu, Radu Scraba, Ștefan Marinescu, Ioan Cunțan. Proză publică V. Stanca, Radu Ignătescu, Gh. Ionașcu, Dragoș Vicol, Florin Deculescu, Neculai Tăutu, E. Boteanu. Articolele de critică literară sunt iscălite de Nicolae Neagu și Gh. Ionașcu. Revista mai include articole științifice, actualități din viața străjerească, umor, jocuri. Informații referitoare la zona Bucovinei pot fi aflate din rubrica „Culturale”. **M.V.**

MIORIȚA NOASTRĂ, revistă apărută la New York, lunar, de la 1 martie 1988, având subtitlul „Pentru întreaga familie”. Din anul 2000 devine publicația Academiei de Artă și Știință Miorița. Este fondată și condusă de profesoara și scriitoarea Elisabeta Păunescu. Revista încearcă să răspundă cititorilor prin rubrici diverse precum „Comorile României”, „Muzică”, „Poezie”, „Artă”, „Medicină”, „Știință”, „Tehnică”, „Prelegeri de filosofie”, „Humor”, „Știați că...”, „Sport”, „Curiozități”, „Moda”, „Bucătăria Marioarei”, „Poșta redacției – Să stăm de vorbă”, „Copiii noștri”, „Viața religioasă” ș.a. Prin deschiderea promovată, **M.n.** se vrea un mijloc de unire a românilor de pe toate meridianele, dar în primul rând a celor din America de Nord. „Revista noastră – se susține – vine cu simțăminte profunde ale mirificului nostru spațiu mioritic să umple golul anilor

de exil pe alte meleaguri: America, Canada sau de pretutindeni. Coloanele ei se vor deschide curatele sentimente românești, evitându-se polemici de orice natură.” Pentru cultivarea mândriei de a fi român se apelează la valorile clasice ale artei și literaturii naționale. Se publică texte din M. Eminescu, I. Creangă, I.L. Caragiale, V. Alecsandri, A.I. Odobescu, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, O. Goga, I.A. Bassarabescu, V. Voiculescu, Al. Mateevici, D. Iov, I. Minulescu, G. Topîrceanu, St. O. Iosif, Emil Gârleanu, I. Pillat ș.a. Încursiunile în arta populară tind să creioneze imaginea frumuseților tezaurului folcloric, iar evocările aduc în prim-plan figuri reprezentative ale istoriei și culturii naționale. Mai puțin prezentă în primele numere, literatura originală a diasporei ocupă cu timpul un loc din ce în ce mai însemnat. Alături de versurile și proza Elisabetei Păunescu, se întâlnesc colaborări semnate de Nicolae Novac, Vasile Posteuca, Ovidiu Vuia, Vasile Vasilache, Ștefan G. Teodoru, Eugen A. Giurgiu, D. Paulescu, Radu Cosmin, Iosefina Ciobanu, Vasile Preda, Ion Brătianu. Interesante sunt îndeosebi grupajele realizate de Nicolae Novac în câteva numere. Revista editează în 1988 o publicație congeneră, „Ecolul României”, și un almanah pe 1989. Alte colaborări: Ion Almăjan, Constantin Ioța, Ionel Ciobanu, Ioana Dinu, Traian Andreescu, Ion Mănescu, Alex. Pop, Veturia Manuilă, C. Aronescu, Aurel Manolescu, Mihai Mihăilă, Z. Albulescu, Teofil Lianu, Mihai D. Dutchevici, Victor Opreșiu, Ovidiu Caprifolios. **I.O.**

MIRAN, Alexandru (pseudonim al lui Mircea Alexandru Pop; 1.X.1926, Deda, j. Mureș – 4.VII.2019, București), poet, traducător. Este fiul Hortensiei (n. Suciu) și al lui Traian Pop, medic. Învăță la Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș (1937–1940) și la Colegiul Național „Sf. Sava” din București, absolvit în 1945, apoi urmează Facultatea de Medicină bucureșteană, specializarea pediatrie, luându-și licența în 1951, iar mai târziu doctoratul în științe medicale. Funcționează ca medic la Spitalul de Copii din Tecuci (1951–1956), ca asistent și ulterior șef de lucrări la Institutul de Medicină și Farmacie din Capitală și ca medic la Clinica de Pediatrie a Spitalului „Emilia Irza”. Debutază ca traducător în 1958, semnând Alexandru Pop două traduceri din Euripide, incluse în antologia *Tragicii greci*. Primele poezii îi sunt publicate în 1968, în revista „Ramuri”, iar cea dintâi plachetă, *Adevărata întoarcere*, îi apare în 1969.

Experiența de traducător din elină a lui **M.** – a transpus în limba română integrala pieselor lui Eschil și Euripide, precum și o comedie de Aristofan – nu a rămas fără consecințe în lirica personală, deși relația poate fi citită și invers: afinitatea scriitorului cu spiritul clasic l-a transformat în traducător al tragicilor greci. Preeminența fondului clasicist, manifestă prin trimiteri neîntrerupte la cultura Greciei vechi, e vizibilă inclusiv la nivelul poeziei, care în câteva rânduri scoate programul la vedere; așa se întâmplă în volumul *Năvodul* (1986), compus din improvizații, broderii, dezvoltări sau pretexte în marginea unor versuri din *Orestia* lui Eschil. Rezultatul nu este de tipul „Eschil, contemporanul nostru” și nici în genul „Miran, contemporanul lui Eschil”, ci un discurs de contaminație, orchestrată optim în regim simbolic și expresiv prin identificarea unui nex în care coexistă „dinaștii focurilor din tărie”, prorocița Casandra, Zeus, Zeul, Paracelsus, „Preafrumoasa zeiță”, Hamlet, Da Vinci, Darwin, Ghilgameș, Simon Petru, Hristos, Eriniile și chiar, metaforă vehiculată nostalgic a anihilării prin despiritualizare și hiperarhivare a memoriei și tradiției, ordinatorul: „acum, după milenii, Casandra nu e decât numele unui ordinator, o încălceală bine potrivită de fire, sfori, plăcuțe, lipituri, cristale; rostește da și nu, fără greșală, de mii și mii de ori într-o secundă; «da, viața la-nceput a fost un fel de supă», «nu, pasărea nu-și alăptează puii», «da, Platon și gorila se trag dintr-o tulpină», «nu, cine nu muncește nu mănâncă», «da, omul e un animal politic», «nu, fericirea n-are casă-n turn de fildeș», «da, somnul rațiunii naște monștri», un milion de-nvățături într-o secundă!”. Prin urmare, Antichitatea nu ar fi frecventată pentru repertoriul ezoteric de învățături, ci pentru felul pretehnic, „magic”, în care învățăturile sunt conectate; poate fi identificată aici o prelucrare a temei dialogului platonician *Phaidros* privind ravagiile aduse de inventarea scrisului. În rest, ca trăsături generale ale poeziei lui **M.** s-ar distinge stăpânirea sigură și subtilă a mecanismelor de sugestie simbolică, coexistența bucolicului și a ermeticului modernist (de regulă, poemele sunt dacă nu etanșeizate semantic, oricum structuri închise, frecvent fără poantă, deși nu și fără anecdotă), ponderea marcată a elegiacului dar și a ludicului, prezența decorurilor de natură stilizată. Primul volum, *Adevărata întoarcere*, lipsit de stângăciile unui debut, este și cel mai amestecat și

colorat. Nicolae Manolescu a notat ecouri din Mateiu I. Caragiale (*Pajere*), Ștefan Aug. Doinaș, Radu Stanca, Ion Barbu, Dan Botta, Mircea Ciobanu. Aici apare ciclul *Pastil*, reluat și completat în antologia de autor *Casa de lemn* (1983), unde poetul se află în cea mai baladescă dispoziție a sa, înscenând anecdote rimate pseudomedievale cu aer de farsă și butaforie, a căror finalitate stă adesea în lipsa finalului. *Amfora* poate fi citită ca artă poetică ce vorbește despre tehnica scriitorului de a specula amestecul de contexte. *Pastil* se trezește transportat în rolul lui Daphnis și, din greșală, o săgetează pe Chloe: „Pastil, bucolic, mângâia rotundul pur/ al unei amfore pictate cu azur,/ când, magic, fu mutat în altă lume,/ păstor de oi țigăi, Daphnis pe nume”. Cu tot sfârșitul dramatic pentru Chloe, aerul poeziei este mai mult de joacă ironică printre convenții. O baladă caracteristică atât pentru influențele prezente la debut, cât și pentru poetica de preservare a misterului desfășurată și de acum înainte este *Caleașca*: „Gonea ferecată caleașca,/ cineva înăuntru cânta./ Caleașca gonea spre departe,/ străina cânta și plângea.// [...] Cu creieru-n flăcări, o lună/ am fost așteptat-o, năuc,/ privind la trăsuri și la roate/ prin galben cum vin și se duc.// Dar, iată, că-n zi blestemată/ de toamnă, cum stam la uluc,/ sosi până-n seară caleașca/ prin roșu cu caii clăbuc.// Și nu era nimeni pe capră,/ de mint, să mă leagă în ștreang,/ și băncile goale-năuntru,/ și ușa balanga-balang,// și băncile goale-năuntru,/ și ușa balanga-balang”. Altă direcție anunțată la debut apare în poemul ce dă titlul volumului. Este vorba de aspirația către discursul sapiențial de tip Tao-Zen, care își va atinge punctul de vârf în ciclul *Catrene* din *Casa de lemn*. Deocamdată **M.** îl practică mai mult în stilul Ion Barbu din ciclul parnassian („Sărbătorim pe coarde triada trecătoare:/ trăim sub cer, ne căutăm, murim,/ murind, ne pregătim plecarea viitoare;/ catarge-nalte se vor legăna, și răsări-vor alte insule din sânul mării,/ din lăudatele polifonii înalte/ suna-vor alte voci ale uitării”), dar ulterior va ajunge la variante mai apropiate, inclusiv în formă, de spiritul ascetic al originalelor. În *Moartea Penelopei* (1971), poem dramatic, deși tema este limpede (Penelopa, care îl așteaptă douăzeci de ani pe Odiseu, este o sacrificată a capriciului zeilor, o simplă funcție a așteptării care simbolizează feminitatea), scenariul, mai mult sugerat prin dialogurile purtate între cele

câteva personaje, este sibilinic. Melanthios, cântăreț din kithara, ajunge cu o „corabie neagră” în Ithaka în același timp în care se întoarce răătăcitorul Odysseus și când au loc evenimentele cunoscute (uciderea peșitorilor, reîntâlnirea cu Penelope). O idilă neconsumată se leagă între Melanthios și Penelope, care, părăsită din nou de Odysseus, „pentru o lună”, moare (probabil aruncându-se de pe stânci). Dincolo de această „reconstituire”, totul este defocalizat și deschis către ambiguu. Un Melanthios, păstor de capre, fusese ucis în *Odissea* alături de peșitori. Dar acest Melanthios, omofon cu pictorul grec din secolul IV î.Hr., are mai curând datele unui artist. O interpretare ar fi că Melanthios-artistul își încearcă puterile plecând de la motivul sau de la convenția Penelopei, recreând-o. Altă interpretare își află cheia în dialogurile de început și sfârșit dintre Melanthios și Naiade, a căror menire de călăuzitoare a sufletelor către Hades este sugerată în mai multe rânduri. Dialogurile înrămate între incipit și sfârșit ar fi prin urmare simple ecouri derulate într-un limb infernal post-mortem de către Melanthios. În *Locul soarelui* (1970) poezia lui M. experimentează o combinație de sonuri folclorice („Blândă pajură albastră/ Suie din ograda noastră,/ N-are pene, umbră n-are,/ nu își caută cărare” – *Blândă pajură albastră*) și eminesciene („Istovită-mi cade pleoapa,/ șubreda perdeă de sânge,/ și mă regăsesc în groapa/ fără vise ce mă strânge” – *Istovită-mi cade pleoapa*), cu precizarea că acestea sunt convenții reprezentate mai mult eufonic decât substanțial. Experiențe asemănătoare sunt, de altfel, curente în neomodernismul postbelic, de la Nichita Stănescu la Nicolae Ionel. *Alegerea lemnului* (1974) avansează, poetic vorbind, până la vârsta Lucian Blaga, a unui neoortodoxism panteist în vers liber: „M-am odihnit în văzduh pe cearcăne supte./ Daimoni bolnavi mă priveau de departe,/ mame-fecioare torceau fuioare de lapte./ Dintr-o dată lumina cetății pierdute/ se năluci pentru mine, cu ziduri și străzi calcinate” (*Popasuri*). Pe o cale apropiată merg versurile din ciclul *Cronică* (I–II, 1977–1979), care poetizează intens și mai personal o natură stilizată pe coordonate autohtone (în primul volum) și orientale (în al doilea). *Sub semnul Capricornului* (1985) revine la maniera glumeață, anecdotică, rimată săltăreț, similibaladescă a ciclului *Pastil*; referințele se întind de la Antichitate până la Weimarul

lui Goethe, cu escală în medievalul occidental și în Orientul mai mult sau mai puțin în afara timpului. Antologiei *Poezii* (1998) îi urmează placheta originală *Focul și apa* (2000), construită pe teme ale căutării mistice: „Primejdios e mersul fără călăuză/ în căutarea-nvățăturilor pierdute,/ prin grohotiș, prin sihle și prin nori,/ adesea cu pași de cărbuș,/ mai rar cu pas de cerb împărătesc.../ Lung drumul de la peștera de foc la cea de gheață!”. Timbrul personal al poetului e de căutat mai cu seamă în consecvența față de tradiție, în speță față de repertoriul clasic, decât într-un sunet personal, ceea ce ar fi impropriu: nu modularea discursului este relevantă aici (din moment ce lirica recurge fără mari erezii la structuri metrice sau de gen oferite de tradiție), ci inventarul de combinații între motive, teme și rezolvări formale. M. e un clasic adaptat modernismului, căruia îi aduce obolul fără a se lăsa confiscat nici într-o parte, nici în alta.

SCRIERI: *Adevărata întoarcere*, București, 1969; *Locul soarelui*, București, 1970; *Moartea Penelopei*, București, 1971; *Alegerea lemnului*, București, 1974; *Cronică*, I–II, București, 1977–1979; *Casa de lemn*, postfață Nicolae Manolescu, București, 1983; *Sub semnul Capricornului*, București, 1985; *Năvodul (glose la Orestia)*, București, 1986; *Poezii*, București, 1998; *Focul și apa*, București, 2000; *Versuri*, I–II, București, 2007. **Traduceri:** Euripide, *Medeea*. *Ciclopul*, în *Tragicii greci*, îngr. și introd. D.M. Pippidi, București, 1958, *Baccantele*, București, 1965, *Ifigenia în Aulis*, București, 1975, *Hecuba*. *Electra*. *Ifigenia în Taurida*. *Hipolit*, pref. trad., București, 1976, *Herakles*. *Fenicienele*. *Rugătoarele*. *Ion*, pref. trad., București, 1992; Euripide – Pseudo-Euripide, *Rhesos*. *Troienele*. *Andromache*. *Helena*. *Orestes*. *Heraklizii*, îngr. și pref. trad., București, 1996; Aristofan, *Adunarea femeilor*, București, 1974, *Trei comedii utopice*, București, 2010; Eschil, *Orestia*, îngr. și pref. trad., București, 1979, *Rugătoarele*. *Perșii*. *Șapte contra Thebei*. *Prometeu înălțuit*, îngr. și pref. trad., București, 1982, *Tragedii*, îngr. și pref. trad., București, 2000; *Traduceri pentru scenă* (Eschil, *Orestia*, Euripide, *Ifigenia la Aulis*, Shakespeare, *Un vis din noaptea miezului de vară*, *Hamlet*, *prințul Danemarcei*), București, 2010; *Traduceri pentru Prințesa Albastră*, București, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [Alexandru Miran], CTN, 1969, 51, RL, 1979, 41, 1985, 24; Popa, *Dicț. lit.* (1977), 354–355; Poantă, *Radiografii*, I, 305–306; Tuchilă, *Cetățile*, 255–266; Simion, *Scritori*, III, 346–352; Grigurcu, *Existența*, 391–394; *Dicț. scriit. rom.*, III, 238–239; Ștefănescu, *Istoria*, 1051–1052; Manolescu, *Istoria*, 1073–1074; Popa, *Ist. lit.*, II, 529–532. **M.I.**

MIRCEA, Dumitru (20.IX.1924, Țagu, j. Bistrița-Năsăud – 15.XI.1998, Cluj-Napoca), prozator, publicist. Este fiul Susanei (n. Sărmășan) și al lui Petru Mircea, țărani. Urmează școala primară în satul natal, apoi Școala Normală de Învățători din Blaj, luându-și diploma în 1945. Își completează studiile liceale și își ia bacalaureatul la Liceul „Inocențiu Micu” din Cluj (1946). Începe în paralel teologia la Blaj. Face studii universitare la Cluj, absolvind Facultatea de Filologie (1950), cu specializarea română – franceză. Lucrează la Cluj, la Muzeul Limbii Române și la Facultatea de Filologie, ca preparator (1948–1950). Frecventează Școala de Literatură „M. Eminescu” din București (1950–1951), unde concomitent e și cadru didactic. Va funcționa ca redactor la „Viața românească” (1951–1953), corespondent special la „Scânteia tineretului” (1953–1954), redactor la „Gazeta literară” (1954–1957). În 1957 se întoarce la Cluj, unde va fi redactor-șef adjunct (câteva luni) și redactor-șef al revistei „Tribuna” (1959–1970), președinte al Comitetului de Cultură și Educație Socialistă al Județului Cluj (1970–1972), corespondent special al ziarului „Satul socialist” (1972–1974), director artistic la Filarmonica din oraș (1974–1984). După 1989 organizează și conduce editura și revista „Viața creștină” a Bisericii Greco-Catolice. Un fel de „antedebut” are loc în 1943, când textul cu care **M.** participă la un concurs pe teme patriotice, organizat de Oficiul Educației Tineretului, e premiat și tipărit în „Revista tineretului”, apoi în „Unirea poporului” din Blaj și în broșură (1944). Următoarea scriere e nuvela *Întoarcerea lui Nicolae Coșoiu*, publicată în „Lupta Ardealului” (1949). Primul volum de proză, romanul *Pâine albă* (1952; Premiul de Stat), va fi tradus în limbile maghiară, germană, bulgară și albaneză. A mai colaborat la „Almanahul literar”, „Tânărul scriitor”, „Steaua” ș.a. Poetul Ion Mircea este nepotul său.

Scrierile lui **M.** din anii '50 – *Pâine albă*, *Sfat prețios* (1952, în colaborare cu E. Jianu), *Matca* (1953), *Un flăcău pe plac* (1953), *Povestiri* (1955) ș.a. – sunt puternic afectate de obediența față de exigențele propagandistice impuse literaturii de oficialitățile din epocă. Sufocate de tezism, calitățile scriitoricești, ținând de talentul narării și de finețea observației, depistabile pe alocuri, nu conving. Astfel, se poate spune că *Pâine albă* e un prototip al literaturii realismului socialist. Romanul echivalează cu o colecție de documente de partid, de indicații, instrucțiuni, norme, teze, obiective și sloganuri politice

sumar romanțate, literaturizate rudimentar, conform schemelor doctrinare. Personajele sunt monoculare, configurate maniheist: se înfruntă „bunii” și „răii”, iar cele câteva figuri aparent mai complexe ori „intermediare” sunt creionate tot urmând scheme previzibile. Scena narațiunii e lumea rurală a vremii (în speță un sat transilvan), conflictul se țese în jurul colectivizării agriculturii, iar textul vehiculează toate clișeele ideologice despre chiaburi, ascuțirea luptei de clasă, mijlocașii nehotărâți, puterea persuasivă a dialogului și a exemplului etc. Ulterior, în anii '60, tezismul scrierilor lui **M.** se atenuează ori dispare, însă valoarea estetică și interesul literar nu sporesc pe măsură. Scriitorul continuă să publice romane și povestiri, iar în anii '70 reportaje și publicistică. Apărută mai târziu, *Inocenții* (1987), carte de povestiri, echivalează cu al doilea debut și este scrierea cea mai valoroasă a lui **M.**, vădind, în absența oricărui conformism, structura sufletească autentică a scriitorului și modalitatea proprie, nu lipsită de originalitate, a abordării, marcată de afilierea la o anumită tradiție (nord) ardeleană. Povestirile amintesc de proza lui Pavel Dan și de memorialistica lui Ion Vlasiu, iar afinitățile țin nu numai de determinarea strict geografică, de similitudinea materialului de viață (universul rural al câmpiei transilvane în perioada interbelică), ci și de împărtășirea unei anumite viziuni asupra existenței, de adeziunea la un „spirit al locului”. Sub forma unor amintiri din copilărie ordonate cronologic, narațiunile au un caracter unitar. Atmosfera satului de altădată și haloul de fabulos care înconjoară imaginile reținute de memoria infantilă sunt surprinse într-o proză colorată de un umor discret, scrisă în dispoziție deopotrivă melancolic-nostalgică și hâtră. Discursul narativ e agreabil, cultivând o oralitate dirijată cu meșteșug, recurgând – cu moderație – la particularități lexicale și sintactice regionale, la ironie și autoironie, dar și la gravitate. Hazul sfătos al autorului îngăduie uneori analogii cu registrul stilistic al basmului, astfel încât nu distonează deloc prezența în text a unui basm propriu-zis, parcă extras din colecția *Povești ardelenesti* a lui Ion Pop-Reteganul. Prozele componente pun în scenă mici pozne, pățanii diverse (unele cu valoare de pildă), personaje pitorești. Superstiții și eresuri sunt „recuperate” cu farmec în cadrele realului. Privirea povestitorului zăbovește asupra unor mici ritualuri casnice sau asupra unor gesturi cotidiene, consemnate cu acuratețe, procedeul vorbind despre o fascinație a

detaliului alcătuitor de viață, ce amintește uneori de viziunea lui Sorin Titel. Cum se întâmplă frecvent în literatura de acest fel, conștiința naratorului e duală, reunind ipostaza, fixată de memorie, a copilului care percepe și pe cea a adultului care scrie și interpretează faptele, atent la psihologie. Asemănător sub aspectul recursului la substratul biografic e romanul *Rădăcini* (1990).

SCRIERI: *Care ar fi hotarele țării noastre pe baza tradiției istorice și a etnicului românesc?*, Blaj, 1944; *Pâine albă*, București, 1952; *Sfat prețios* (în colaborare cu E. Jianu), București, 1952; *Matca*, București, 1953; *Un flăcău pe plac*, București, 1953; *Examenul*, București, 1955; *Foloasele muncii unite*, București, 1955; *Muncim pentru culturalizarea maselor*, București, 1955; *Povestiri*, București, 1955; *Întoarcerea lui Nicolae Coșoiu*, București, 1956; *Oameni și pământuri*, București, 1960; *Această parte a pământului*, București, 1966; *Ana lui Manole și alte povestiri*, București, 1966; *În zilele mari*, București, 1969; *Mărturii contemporane*, Cluj, 1972; *Urme pe apă*, Cluj-Napoca, 1976; *Inocenții*, Cluj-Napoca, 1987; *Rădăcini*, Cluj-Napoca, 1990.

Repere bibliografice: S. Damian, *Un roman valoros al unui tânăr scriitor*, CNT, 1952, 16; Dumitru Drumaru [D. Vatamaniuc], *Despre romanul „Pâine albă” al lui Dumitru Mircea*, ST, 1952, 6; Eugen Luca, „Pâine albă”, CNT, 1953, 1; Ion Hobana, *O prezentare viguroasă a chipului tânărului comunist*, „Scânteia tineretului”, 1953, 5; Paul Georgescu, *Un roman al construirii vieții noi la sate*, „Lupta de clasă”, 1953, 10; Silvia Iosifescu, *Probleme și opere contemporane*, București, 1954, 245–262; Aurel Martin, *Dumitru Mircea, povestitor*, „Tânărul scriitor”, 1956, 5; Lucian Raicu, „Întoarcerea lui Nicolae Coșoiu”, ST, 1956, 28; Constantin Cubleşan, *Dumitru Mircea – 60*, ST, 1984, 11; *Dicț. scriit. rom.*, III, 239–241; Popa, *Ist. lit.*, I, 923. **N.Br.**

MIRCEA, Ion
(I.IX.1947, Sărmașu,
j. Mureș), poet.

Este fiul Susanei (n. Mureșean) și al lui Ioan Mircea, maestru. Urmează școala generală și liceul în Sărmașu (1954–1965) și Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, secția română-italiană, absolvită în 1971. Este unul din fondatorii

grupului și ai revistei studențești „Echinoc”. În 1971–1972 este profesor-îndrumător la Muzeul „Octavian Goga” din Ciucea, din 1973 e redactor la revista „Transilvania” din Sibiu, iar din 1990 până în 2000 funcționează ca redactor-șef al aceleiași reviste și ca secretar al Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor. Este desemnat tot acum vicepreședinte, apoi președinte al Centrului European de Poezie și Dialog Cultural Est-Vest „Constantin Noica” din Sibiu. Între 1998 și 2002 e membru al Consiliului Uniunii Scriitorilor. Din 1999 se mută în București, devine membru în Consiliul de administrație al Copyro, director pentru câțiva ani la Departamentul României din Afara Țării (până în 2012). Debutează la „Tribuna”, în 1965, cu poemul *Pescuitorul de perle*, iar primul volum de versuri, *Istm*, îi apare în 1971. Mai colaborează la „Steaua”, „Amfiteatru”, „România literară”, „Luceafărul”, „Viața românească” ș.a. I s-au decernat Premiul Asociației Scriitorilor din Sibiu (1978, 2002), Premiul Uniunii Scriitorilor (1984, 1996), Premiul UNITER (1998), Premiul Asociației Scriitorilor din București (2003), Premiul Național „Mihai Eminescu” pentru Opera Omnia (2012) ș.a.

Cartea de debut a lui **M.**, *Istm*, bine primită de critică, propune o lirică abstractă, de semne, cu imagini diafane, aspirând la spiritualizarea și descărnaarea expresiei: „Dacă dorm, nu eu// dorm.// Iată, ne amintim/ o pasăre.// Zborul ei nu/ se întrerupe.// O, craniul perfect// al florii” (*Dublul*). Influența lui Lucian Blaga sau a lui Nichita Stănescu, programul unei ambițioase poetici inovatoare nu sunt decantate în corpuri poetice unitare. Deși, majoritatea, scurte, poemele sunt cel mai adesea eteroclitice și inconsistente la nivelul semnificației, ca și la nivel stilistic; de altfel, în antologia *Poezii* (1996) autorul nu va reține din versurile de acum decât poemul *Cu vremea și ochii tăi*. Volumul *Tobele fragede* (1978) continuă aceeași linie, **M.** perseverând la nivelul inovației stilistice: discurs fragmentar, un amalgam de imagini, metafore, registre, tonalități diferite – uneori un melanj de versuri și proză –, ritm sacadat, alert, notație lapidară, imagism ermetizant. Prin acumularea de elemente dispartate se mizează în fond pe un efect de sugestie, hipnotic, care să unifice poemul și să comunice acel inefabil de dincolo de cuvânt. **M.** pare că dorește să refacă aventura alchimică a lui Arthur Rimbaud, în orice caz aspiră la o resacralizare a discursului poetic – întreprindere modernistă –, dar cu mijloace proprii, post-moderniste (se recunoaște aici și modelul lui T. S.

Eliot). Are conștiința textului și voința construcției totale, de tipul unei geneze (și autogeneze) textuale, cu alte cuvinte, aspirații moderniste desfășurate în largi falduri postmoderne, în care tragicul și ludicul, poezia și proza, emoția și livrescul, simbolicul și cotidianul, oracularul și colocvialul sunt peticele din care se coase veșmântul poemului. În contextul anilor '70 din secolul trecut inovațiile sale la nivel tehnic merită să rețină atenția, dar arareori această străduință atinge performanța propusă, de a comunica „fața secretă a lucrurilor”. Scriitura din *Copacul cu 10 000 de imagini* (1984), de asemenea eteroclită, se concentrează totuși în jurul unor teme, motive și simboluri: moartea, trecerea timpului, memoria (individuală și universală), tăcerea, lumina, ochiul (orb). Un fel de Blaga – Stănescu – Barbu postmodern transpare în poeme unde cuvinte tehnice, neologisme din sfera biologiei, fizicii, filosofiei etc., aluzii livrești, ironice, ludicul etc. se altoiesc pe un imaginar („înalt”) modernist, încercând să se articuleze într-o tramă pseudoepică, care să producă o epifanie a inefabilului: „Jucam cu iubita mea șah/ sub razele Roentgen: în întinericul lor anatomic/ organele noastre erau piesele șahului./ Mai ales serile mi-aduc aminte de mine. Cum spune Char:/ «frunza trece prin copac»./ Mă vedeam copil cum înțarcam vițeei/ punându-le pe frunte coronițe de spini/ sau scânduri din care creștea o pajiște de cuie [...] Cât de inexplicabili și monstruoși/ sunt totuși în dragoste multipli lui unu./ Din corpul meu vid și verzui/ sub razele Roentgen/ O priveam fără glas/ unduitor și transparent ca un vierme marin” (*Jocul de șah*). În *Piramida împădurită* (1989), mai epurată de manierismul imagist-ermetic, mai coerentă, inclusiv la nivel formal, **M.** cultivă o lirică a spectacolului exterior, rece, al lumii, în care eul reface în imaginație (uneori de tip anamnetic) experiențe grave ori minore, alternând tragicul (obsesia morții), exotical oniric, registrul grav și notația cotidiană, în registru ironic-jucăuș: „În rocile de vârstă înaltă/ ne-am întâlnit: două pulberi magnetice./ lumile și-au pierdut uverturile,/ și-au pierdut geneza și odată cu ea seninul/ și iată-ne venind cu amintirea unei lumi senine” (*Două pulberi magnetice*). În ciclul *Scrisori către Mircea Ivănescu*, alcătuit din „fragmente” eclectice de realitate („reală” și textuală), poate fi aflată influența, parțială (ca atmosferă, frazare), a poeziei ivănesciene. În *Șocul oxigenului* (2002), cel mai valoros volum al lui **M.**, marile teme sunt iubirea și întoarcerea la

origini, la „increat”, oglindirea în matricea feminină preformală. Aici se atinge nivelul maxim al unei formule poetice neomoderniste ca substanță și postmoderne ca structură, în poeme cosmogonice și (pseudo)autobiografice mozaicate, livrești (*Șocul oxigenului*, *Veneția*, *Terra ballerina*), unde este proiectată, cu aceeași tehnică a sugestiei sau a construcției oximoronice (Ion Pop), viziunea metamorfodelor lumii, interioare și exterioare. **M.** publică în 2004 antologia de autor *Pororoca*, cu un bun ecou critic, apoi alcătuiește o antologie de poezie românească, *Ocolul României în 80 de poeme* (2005). Unul din volumele mai noi, *Manuscrisul din Insula Elefantina* (2012), cuprinzând poeme și proze poetice inedite, încearcă, fără mare succes, să placheze ermetismul elevat, livresc, tipic poeticii sale, pe un limbaj mai simplu, cotidian, colocvial.

SCRIERI: *Istm*, Cluj, 1971; *Tobele fragede*, Cluj-Napoca, 1978; *Copacul cu 10 000 de imagini*, București, 1984; *Piramida împădurită*, București, 1989; *Poezii*, București, 1996; *Noe care ne străbate memoria e o femeie*, București, 1999; *Șocul oxigenului*, București, 2002; *Pororoca*, postfață Dan Cristea, București, 2004; *Manuscrisul din Insula Elefantina*, București, 2012; *Terra ballerina*, postfață Ioan Holban, Pitești, 2012; *Versuri*, Oradea, 2012; *Visul unui pământean*, Oradea, 2012. **Antologii:** *Ocolul României în 80 de poeme*, pref. edit., București, 2005. **Traduceri:** *Omul bizantin*, coordonator Giuglielmo Cavallo, postfață Claudia Tița-Mircea, Iași, 2000; *Omul secolului al nouăsprezecelea*, coordonatori Ute Frevert și H.G. Haupt, Iași, 2002.

Repere bibliografice: Ion Pop, [*Ion Mircea*], ECH, 1971, 3, ST, 2007, 9; Iorgulescu, *Rondul*, 96–97; Regman, *Explorări*, 9–10; Grigurcu, *Poeți*, 490–493; Poantă, *Radiografii*, II, 87–90; Tartler, *Melopoetica*, 91–95; Mircea Iorgulescu, *Poezia în mișcare*, RL, 1989, 23; Simion, *Scriitori*, IV, 376–383; Ilie Constantin, *Poeți români*, VR, 1993, 10–11; Negoșescu, *Scriitori contemporani*, 288–292; Ulici, *Lit. rom.*, I, 102–107; Dumitru Chioaru, *Ion Mircea*, APF, 1997, 4; Grigurcu, *Poezie*, II, 133–141; Dicț. esențial, 531–533; Manolescu, *Lista*, I, 309–310; Dicț. analitic, III, 334–337, IV, 200–203; Alexandra Crăciun, *Poetul este cuvântul care vede*, CC, 2003, 3–5; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Tăcerea și țipetele lui Ouroboros*, ALA, 2005, 765; Octavain Soviany, *Timpul oglindit*, CU, 2005, 3; Daniel Cristea-Enache, [*Ion Mircea*], RL, 2005, 17, 2006, 32; Ștefănescu, *Istoria*, 1065–1066; Holban, *Ist. lit.*, I, 124–128; Popa, *Ist. lit.*, II, 524–525; Mircea Martin, *Laudatio pentru Ion Mircea*, CL, 2012, 2; Dan Cristea, *Sub semnul misterului*, LCF, 2012, 4. **R.D.**

MIRCEȘTI, revistă apărută la București, săptămânal, între 15 decembrie 1892 și 28 februarie 1893. Prim-redactor este G. Russe-Admirescu, gazetar

activ în cercurile și redacțiile literare de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Colaborează versificatorii Eliza Mustea, Corneliu Botez, Ion Catina, V. Gri-gorescu-Elvir, Ilie Ighel-Deleanu, D. Nicolescu, B. Theodorescu, autori de proză sumbră, plictisitoare, precum Gr. Mărunțeanu, G. Lungu și Toma Florescu, în timp ce Ion Catina e prezent cu drama *Amalafrida*. Se mai publică articole despre obiceiurile de Anul Nou, despre jurnalism etc., un portret al lui H. Taine, scris cu pătrundere și o bună cunoaștere a operei criticului francez, traduceri din versurile lui Jean Richepin și Catulle Mendès. Lui Al. Macedonski i se retipărește poezia *Precum...*, apărută mai întâi în „Literatorul” din 1880. **R.Z.**

MIRCU, Marius (pseudonim al lui Israel Marcus; 9.VI.1909, Bacău – 4.IX.2008, Tel Aviv), gazetar, prozator. Este fiul Simeliei Marcus (n. Herșcovici) și al lui Alter Gherșin Marcus, croitori; matematicianul Solomon Marcus și scriitorul Marcel Marcian sunt frații săi. A urmat Liceul „Regele Ferdinand I” din Bacău (1922–1929), apoi cursuri de medicină la Rouen și Paris, pe care le-a întrerupt în 1931. Va fi funcționar la Editura Ancora (1932–1935), continuându-și studiile la Facultatea de Drept a Universității din București (1935–1939). Scrie la diverse ziare și reviste, între 1936 și 1938 lucrând, de pildă, ca secretar de redacție și reporter la cotidianul „Gazeta”; devine membru în ilegalitate al Partidului Comunist, în 1940 este exclus din Asociația Publiciștilor Români; în perioada celei de-a doua conflagrații mondiale va fi bibliotecar la Comunitatea Evreilor din București (1942–1945), iar între 1946 și 1949 e din nou reporter și secretar general de redacție la „Națiunea” și reporter la „Victoria”. Între 1938 și 1941 este președintele Asociației Tinerilor Scriitori, Publiciști și Artiști Evrei din România. Din 1947 până în 1949 figurează în redacția revistei „Licurici”, apoi este redactor la „Pionierul”, concomitent fiind redactor-șef la „Jurnalul copiilor”, pe care îl înființează, în 1950–1951 e angajat la „Viața Capitalei”, de unde este concediat ca „necorespunzător politic”, iar între 1956 și 1969 lucrează ca redactor-șef la revista „Filatelica”. Din 1942 până în 1986 funcționează ca secretar al secției de documentare a Federației Comunităților Evreiești din România, apoi ca director (din 1978) al Muzeului Evreiesc din București. Emigrează în Israel în 1987. Aici a colaborat la postul de radio Kol Israel. Debutază cu articolul *Scurtă privire asupra presei*

și întemeietorilor ei din Bacău în revista Liceului „Regele Ferdinand I” (1928), colaborând apoi la „Bacăul”, „Vremea”, „Reporter”, „Rampa”, „Adevărul literar și artistic”, „Jurnalul literar”, „Realitatea ilustrată”, „Adam”, „Hasmonaea”, „România literară”, „Magazin istoric”, „Universul copiilor”, „Curentul pentru copii”, „Dimineața copiilor” ș.a. În Israel scrie la „Toladot”, „Revista mea”, „Revista familiei”, „Minimum”, „Facla”, „Adevărul”, „Izvoare” ș.a. A mai semnat cu numeroase pseudonime, între care Mihail Bistrițeanu (la „Națiunea”). Obține în 1951 Premiul Editurii Tineretului la secțiunea literatură pentru copii. În Israel este distins cu premiile „Jacob Groper” (1981), „A. Dominic” (1987), „Sara și Haim Janculovici” (1990, 1997), „Nicu Palty” (1996), iar în 2000 i se decernează Premiul Sion ș.a.

Prima carte a lui **M.**, culegerea *24 de ore în jurul lumii* (1932), are ca temă Expoziția Colonială de la Paris din 1931. Sunt asamblate aici „reportaje imaginare”, realizate prin prelucrarea materialului selectat din ziarele și revistele franceze care descriau cu lux de amănunte evenimentul. Întâmplărilor reale li se adaugă altele imaginare, fantezia, debordantă, inventivitatea nepermițându-i vreo dată autorului să fie un „simplu cronicar” al realității. Nu obiectivitatea reportajului reține atenția, ci interesul pentru amănuntul inedit, care duce aproape întotdeauna la nașterea unui subiect interesant. Din aceeași categorie, a reportajului în care faptul real este amalgamat cu ficțiunea, fac parte și *Văzduhul ne cheamă!* (1934), *N-am descoperit America!* (1937) – descrierea unei călătorii de o lună cu avionul prin Europa, Africa, America de Sud și de Nord –, *Atlantida* (1939), unde călătoria atinge locuri precum Corsica, Damasc, Algeria, Maroc, jungla africană, fiordurile nordice, Marsilia, Paris, Deauville. Și în *Amintirile unei studente* (1940), roman-reportaj, gen foarte la modă în epocă, autorul, încercând să-și asume o „sensibilitate feminină”, inventează „o pitorească și emoționantă spovedanie din viața studentească de la Facultatea de Drept”. Pe măsură ce înaintează în teritoriul reportajului, **M.** va pune din ce în ce mai mult accentul pe „aspectul obiectiv”, fără a renunța integral la elementele proprii de fantezie. Un exemplu ar fi *Extraordinara odisee a reporterilor* (1940), o carte despre acest „specimen” aparte care este reporterul, cu aventurile sale (cele mentale având practic aceeași valoare ca și cele reale), și unde sunt conturate câteva portrete de mari reporteri. Paginile din

Pogromul de la Iași (1944), *Pogromurile din Bucovina și din Dorohoi* (1945), *Pogromurile din Basarabia și Transnistria* (1947) se axează pe încercarea de a face în primul rând „reportaj la fața locului”, intenția fiind de a reconstitui, descriind cazuri particulare, tragedia evreilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Subiectul va fi reluat mai târziu în lucrările *Oameni de omenie în vremuri de neomenie* (1987) și în *Ce s-a întâmplat cu evreii în și din România* (I–III, 1996–1997), încadrabile mai degrabă în categoria memorialisticii și a istoriografiei. În prima sunt prezentate peste o sută de cazuri în care evreii au fost ajutați și salvați de români în timpul pogromurilor, iar cealaltă, mai complexă, adună cu minuțiozitate date privitoare la istoria evreilor, existente în presa secolelor al XIX-lea și al XX-lea, pentru a construi o imagine a minorității evreiești din România, cu modul ei de viață, atmosfera târgușorului de provincie, încercarea de a-și păstra identitatea și în același timp dorința de a se adapta și a se integra. Și aici autorul evocă diverse momente ale toleranței și intoleranței față de evrei. Sunt elogiuate nume importante ale culturii și vieții publice românești (M. Kogălniceanu, I.L. Caragiale, Al. Macedonski, C. Rădulescu-Motru, Tudor Arghezi, Gala Galaction, N. Tonitza, G. Călinescu ș.a.), care s-au aflat de partea celor prigoniți. Atracția pentru senzational sau pentru întâmplări ce pot deveni subiecte de senzație se va manifesta într-un volum precum *Trimis special* (1974), subintitulat *Din amintirile unui ziarist*, alcătuit din „relatări” spectaculoase – *Focul cel mare de la Bacău*, *A fost odată Târgul Moșilor*, *Ghicitoarea Mafalda*, *Acarul Păun*, *Banditul Coroi*, *Petrache Lupu – omul care a vorbit cu Dumnezeu*. Partea a doua a cărții este o sugestivă evocare a carierei de gazetar la „Națiunea” lui G. Călinescu. Interesul pentru biografie, pentru anumite personalități apare și mai bine conturat în *Dosarul Ana Pauker, Iosif Chișinevschi și alții...* (1991) sau în *Treizeci și șase de stâlpi ai lumii* (1994), unde se schițează interesante figuri de intelectuali și artiști evrei și români ce „și-au onorat meseria”, printre ei numărându-se, de exemplu, filologul H. Tiktin, actrița Sevilla Pastor, scriitorul M. Brociner (un „Dreyfus local”, erou în luptele de la Grivița) ș.a. Adesea reportajele la fața locului se învecinează cu eseu, în mod frecvent textul devine un incitant amestec de reportaj, ficțiune, tăieturi din presa vremii, interpretări personale, totul vorbind despre încercarea gazetarului de a-și apropia

evenimentele timpului, cum se întâmplă atunci când îi portretizează pe Hitler, Mussolini, Stalin, Roosevelt, papa Pius al XI-lea, Einstein și pe mulți alții. Literatura pentru copii a lui M. valorifică tot o experiență de reporter. În *Povestea minunată a lui Shirley Temple* (1938), continuată de *Albumul Shirley Temple* (1939), sub pretextul că povestește viața micuței artiste de cinema, autorul reface fragmente din viața unor copii pe care i-a cunoscut. Apetitul pentru exotic, inedit și fantezie, pentru o lume total diferită de cea cotidiană e pregnant în romanul *Rango, prietenul oamenilor* (1942), carte apărută, din cauza legilor antisemite ale momentului, sub numele scriitorului G.M. Vlădescu, reluată sub nume propriu cu titlul *Bingo!* (1945). Din aceeași categorie face parte și culegerea de povestiri *Rășcoala din junglă* (1947), istorisind „aventurile unui copil în pădurile Africii”. Există întotdeauna o legătură strânsă între poveste și reportaj, și aici realul se învecinează cu imaginarul, faptul divers cu fabulosul, iar textul e plin de savoare. Ca autor de schițe și povestiri – *Numai oamenii norocoși au noroc* (1989), *Șapte buclucuri de scriitor* (1993) –, M. exploatează elemente autobiografice într-un amestec de amintiri din copilărie și tinerețe, din viața „zbuciumată și amuzantă de scriitor”. În romane, spre pildă în *Peste cincizeci de ani* (1967), se poate observa aceeași tendință: sub pretextul unei povestiri științifico-fantastice care proiectează omenirea cu cincizeci de ani înainte, se imaginează cum va fi văzută și judecată lumea anilor '60 din secolul trecut. Viața comunității evreiești din perioada interbelică este avută în vedere în romanul *Croitorul din Back* (1979), unde apare ca protagonist tatăl autorului, ocazie de a surprinde viața meseriașilor evrei din Moldova, lumea târgușorului prăfuit, dar plin de umor, desprins parcă din scrierile lui Shalom Alehem. Tot un roman autobiografic este *M-am născut reporter!* (1981). M. își descrie viața din copilărie până la maturitate într-o manieră romanțată, din care nu lipsește însă predispoziția de a capta instantanee, întâmplări, locuri, figuri de oameni obișnuiți sau notabilități ale vremii. Întreaga construcție vrea să susțină ideea că orice trăire este o învățătură, adesea viața putând fi mai interesantă decât ficțiunea. Ciclul *Șapte momente din istoria evreilor din România*, inițiat în 1977 și continuat până în 1992, cuprinde monografii și evocări a numeroase instituții și portrete ale unor personalități evreiești din România.

SCRIERI: *24 de ore în jurul lumii*, București, 1932; *Văzduhul ne cheamă!*, București, 1934; *N-am descoperit America!*, București, 1937; *Paul Valéry și poezia pură*, București, 1938; *Povestea minunată a lui Shirley Temple*, București, 1938; *Să împiedicăm războiul? (Poate știința să împiedice războiul?)*, București, 1938; *Albumul Shirley Temple*, București, 1939; *Atlantinia*, București, 1939; *Să emigrăm cu toții*, București, 1939; *Amintirile unei studente*, Bacău, 1940; *Extraordinara odisee a reporterilor*, București, 1940; *Despre câțiva copii*, București, 1942; *Rango, prietenul oamenilor*, București, 1942; ed. (Bingo), București, 1945; *Pogromul de la Iași*, București, 1944; *Pogromurile din Bucovina și din Dorohoi*, pref. Lucrețiu Pătrășcanu, București, 1945; *Pogromurile din Basarabia și Transnistria*, București, 1947; *Povestea unui copil din zilele noastre*, București, 1947; *Rășcoala din junglă*, București, 1947; *Peste cincizeci de ani*, Tel Aviv, 1967; *Drama unui umorist*, Haifa, 1973; *Trimis special. Din amintirile unui ziarist*, București, 1974; *Șapte momente din istoria evreilor din România*, Haifa, 1977; *Alte șapte momente*, Haifa, 1978; *Croitorul din Back*, București, 1979; ed. Așkelon, 1988; *M-am născut reporter!*, București, 1981; ed. I–II, Bat Yam, 1998; *Încă șapte momente*, Haifa, 1981; *Tot șapte momente*, Haifa, 1983; *Din nou șapte momente*, Așkelon, 1987; *Oameni de omenie în vremuri de neomenie*, Tel Aviv, 1987; ed. București, 1996; *Iar odată șapte momente*, Bat Yam, 1988; *Ultime șapte momente*, Bat Yam, 1989; *Numai oamenii norocoși au noroc*, Bat Yam, 1989; *Dosar Ana Pauker*, îngr. Mihai Stoian, București, 1991; *Dosarul Ana Pauker, Iosif Chișinevski și alții*, Tel Aviv, 1991; ed. (Ana Pauker și epoca ei), Bat Yam, 2001; *Alte ultime șapte momente*, Bat Yam, 1992; *Șapte buclucuri de scriitor*, Rehovot, 1993; *Treizeci și șase de stâlpi ai lumii*, Tel Aviv–Bat Yam, 1994; *Ce s-a întâmplat cu evreii în și din România*, I–III, Bat Yam, 1996–1997; *Boroboafe de sărbători*, Tel Aviv, 2000; *La noi, la Bacău*, îngr. și pref. Eugen Budău, Bacău, 2000; *Strălucitul meu secol blestemat*, Bacău, 2000; *Uite-așa se petrecea atunci*, Bat Yam, 2001; *Un cimitir plin de viață: Filantropia*, Bacău, 2001; *Am visat că sunt scriitor*, Bat Yam, 2002; *Idișul cântă și încântă*, Bat Yam, 2003; *Povestea presei evreiești din România*, Bat Yam, 2003; *Cele 60 de cărți ale mele*, Bat Yam, 2005. **Traduceri:** Jules Lemaître, *Fecioarele martire*, București, [1927]; Jacob Grimm, Wilhelm Grimm, *Povestiri cu pitici și cu uriași*, București, 1938; Charles Dickens, *O noapte de Crăciun*, București, f.a.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Jurnalism și literatură*, RL, 1974, 46; Alexandra Indrieș, „*Trimis special*”, O, 1974, 52; Victor Bârlădeanu, *Itinerarul pasionat prin timp al unui trimis special*, „Presa noastră”, 1975, 3; Constantin Călin, *Jurnal de lectură*, ATN, 1979, 4; Dana Dumitriu, *Un roman demonstrativ*, RL, 1979, 42; Paul Grigore, *Secvențe critice*, AST, 1982, 2; Al. Raicu, „*M-am născut reporter!*”, RL, 1982, 35; Alex. Ștefănescu, *Geo Bogza*, RL, 1994, 28; Magda Răduță, „*M-am născut reporter!*”, OC, 2001, 72; *Dict. scriit. rom.*, III, 243–245; Cristofor, *Țara*

Sfântă, II, 77–80; Marius Mircu *văzut de...*, îngr. și introd. Ion Prelipceanu, Bat Yam – Horodnic de Jos, 2003; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, 108–114; Borbély, *Cercul*, 247–257; Budău, *Bacăul lit.*, 251–257; Popa, *Ist. lit.*, II, 969–970; Manolescu, *Enciclopedia*, 508–509. **C.Dt.**

MIRODAN, Alexandru

(pseudonim al lui Alexandru Zissu Saltman; 5.VI.1927, Budeasa, j. Argeș – 10.III.2010, Tel Aviv), dramaturg, gazetar, istoric literar.

Este fiul lui Netty (n. Thierer) și al lui Herman Saltman, expert contabil. Învăță în București la Liceul „Principele Carol” (1937–1940), Liceul Teoretic Evreiesc (1940–1944) și la Liceul „Matei Basarab”, unde ia bacalaureatul în 1945. Se înscrie în același an la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, iar un an mai târziu și la Drept, dar nu își va finaliza studiile. În schimb, va fi absolvent al unor cursuri de doi ani la Universitatea serală de marxism-leninism. Intră în gazetărie în 1945, ca redactor la „Tineretea”, „Tânărul muncitor” și „Scân-teia tineretului”. Trece secretar de redacție la „Gazeta literară” (1954–1956), redactor la „Scân-teia” (1956–1957), „Teatrul” (1957–1959) și din nou la „Gazeta literară” (1959–1960), colaborând și la alte publicații. Cofondator, alături de Radu Beligan, al Teatrului de Comedie (1961), lucrează aici în calitate de consilier artistic. În 1977 emigrează în Israel, unde va fi mai bine de zece ani angajat la Eth Hatefutsoth, muzeul diasporei, din Ramat Aviv. Din 1987 editează la Tel Aviv revista „Minimum”, al cărei director va fi. Este prezent cu însemnări, cronici, articole de atitudine socială în revistele de limbă română „Viața noastră”, „Revista mea”, „Izvoare”, „Ultima oră” ș.a. Publică prima scriere literară, piesa *Ziariștii*, în „Viața românească” (1953), reprezentată anul următor la Teatrul Național din București. Scrierile sale teatrale – *Cerul nu există* (1957), *Cineva trebuie să moară* (1958), *Celebrul 702* (1960), *Șeful sectorului suflete* (1962), *Noaptea e un sfetnic bun* (1963), *Primarul Lunii și iubita sa* (1969) ș.a. – au fost tipărite în volume sau puse în scenă la principalele teatre din România, precum și

în Italia, Grecia, URSS, Polonia, Cehoslovacia, Cuba, Ungaria, India, Cipru, Bulgaria, Turcia. A fost distins cu Premiul Ministerului Culturii (1957), cu Premiul Academiei RSR pentru comedia *Celebrul 702* (1962) și cu mai multe premii în Israel. A scris scenarii și dramatizări pentru radio, cinematografie și televiziune.

Sinteză între teatrul cu mesaj politic orientat conjunctural și teatrul bulevardier, întemeiată mai mult pe o replică scânteietoare decât pe profunzimea situației dramatice, piesa *Ziariștii* așază în prim-plan devotamentul tinerilor ridicați de jos pentru cauza celor oropsiți de reprezentanții dornici de îmbogățire ai noului regim, constituiți în bandă pentru a împiedica informarea corectă a publicului. Cercez, protagonistul piesei, inaugurează în teatrul lui **M.** un stil sentențios și neapărat spiritual, subtil cu ostentație și, bineînțeles, persuasiv, pândit însă de stereotipie, chiar dacă dă impresia că tinde să se emancipeze de șabloane. Pendulând între planul real și cel imaginar, *Șeful sectorului suflute* e o comedie duioasă, în descendența lui Mihail Sebastian. Profesorul Miroiu se numește aici Gore, este meteorolog și la fel de timid înaintea farmecului feminin. „Șeful” ar fi, la rândul-i, un alt Cercez, gata oricând să jongleze cu aforisme și paradoxuri debitate cu aplomb. Obsesia dramaturgului e de a avea replică, cât mai deșteaptă și subțire. În *Noaptea e un sfetnic bun* e vorba de dramă. Drama este a inginerului Anatol, om cu experiență vastă și de o neîndoielnică bună-credință, însă prizonier al unor convingeri orgolioase și definitive. Abia în urma unui grav accident, cuprins de remușcări, el își va înțelege greșeala, renunțând la falsele certitudini. Sensurile grave alunecă totuși pe fâgașul unei satire convenționale, condimentată cu efecte de piesă polițistă, ceea ce face ca procesul sufletească al eroului să fie artificios, neconvingător. Un miez de tragedie se află în scurta piesă, stridentă și declamatorie, *Cineva trebuie să moară*, a cărei acțiune se desfășoară în curtea Atelierelor Grivița în februarie 1933. Piesă ocazională, *Cerul nu există* se inspiră din evenimentul lansării sateliților artificiali. Lucrare preferată a lui **M.**, *Camuflaj* evocă, într-o manieră voit lipsită de rigoare istorică, premiera piesei *Steaua fără nume* din 1942. *Celebrul 702* e un pamflet dramatic, avându-și sursa într-un eveniment care a răscolot America celui de-al șaselea deceniu al secolului trecut. Ca și Cheryl Chessman, prototipul real, a cărui condamnare la moarte a fost mereu amânată timp de doisprezece ani deoarece redactarea „isprăvilor lui”

reprezenta o afacere strălucită, personajul principal al piesei lui **M.** e, după atâtea îngrozitoare spovedanii sub teroarea morții implacabile, un ins regenerat sufletește. Frământările lui rămân însă insesizabile. Șarja e aceea care primează. Inspirată de primele grefe de cord, *Transplantarea inimii necunoscute* pare, curios, dominată de blazare, de scepticism, pe un fond de melancolie, pe când *Primarul Lunii și iubita sa*, scrisă nu mult după prima aselenizare, e o încercare de meditație, în spirit umoristic, asupra rellelor de pe pământ. *Despre unele lipsuri, deficiențe și neajunsuri în domeniul dragostei*, o comedie cu un umor ca la spectacolele de revistă, uneori chiar de un gust îndoielnic, semnalează cât de mult s-a subțiat vechiul filon al înzeștrării lui **M.** La fel, compunerile intitulate „simple texte antifasciste” – *Cineva trebuie să moară*, *Pasiune plus rațiune sau Temă de luptă*, *Cărțile sunt mincinoase* –, reunite în volumul *Teatru* (1973). Așa, de pildă, pieseta *Cineva trebuie să moară* este un „simplu text”, adesea discursiv, cu o alură filosofardă, mimând procese de conștiință. Dramaturgul se lasă și aici ispitit de jocuri de cuvinte și paradoxuri facile. Ideea morală (sacrificiul, răspunderea etc.) e valorificată mai mult prin disponibilitățile ei retorice, ceea ce duce, chiar și sub vălul parabolei, la frazeologie. Succesul lui **M.** în anii realismului socialist a fost enorm. Lucrările cu adevărat importante i-au apărut însă după emigrarea în Israel. *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română* (I–III, 1986–2008) este o istorie a literaturii produse de scriitorii evrei de limbă română, contaminată de spirit călinescian. Observația morală se află și aici în prim-plan, profilul personalității unui om domină judecata estetică asupra operelor acestuia, stilul este cuceritor prin vervă, nonconformism, deschidere analogică. Și însemnările pe teme curente din *Ocolul pământului într-un surâs* (1980) îmbină scepticismul, umorul, inteligența observației cu capacitatea de a defini exact, în puține cuvinte, o situație politică. *Contract special de închiriat oameni* (1983) este cea mai izbutită producție dramatică a lui **M.**, imaginând situații exemplare pentru a deconspira prezența antisemitismului într-o „lume fără evrei”.

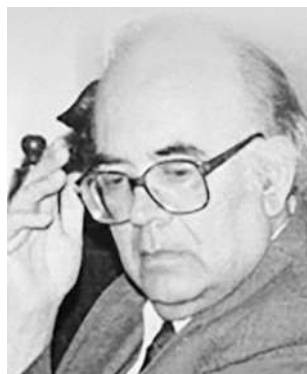
SCRIERI: *Tito, dușmanul de moarte al tineretului iugoslav*, București, 1950; *Ziariștii*, București, 1956; *Cele cinci cercuri (Despre jocurile olimpice)*, București, 1960; *Celebrul 702 sau Autorul moare azi*, București, 1962; *Într-o zi de primăvară*, București 1964; *Teatru*, București, 1965; *Seara târziu, în tipografie*, București, 1967; *Teatru școlar*.

Moș Gerilă, jocuri și jucării, București, 1967; *Lumea în inițiale*, București, 1968; *Camuflaj*, București 1969; *Replici sau De dincolo de fileu*, București, 1969; *Primarul Lunii și iubita sa*, București, 1970; *Simfonieta metalică*, București, 1970; *Pasiune plus rațiune sau Temă de luptă*, București, 1972; *Piese de teatru*, I–II, București, 1972; *Ședința*, București, 1972; *Un proces posibil*, București, 1973; *Teatru. Trei simple texte antifasciste*, București, 1973; *O întâmplare la sectorul suflute*, București, 1974; *Examenul de dinaintea examenelor*, București, 1975; *Minimum*, București, 1975; *Scene*, București, 1975; *Ziariștii*, București, 1976; *Ocolul pământului într-un surâs*, Tel Aviv, 1980; *Contract special de închiriat oameni*, Tel Aviv, 1983; *Dicționar neconvențional al scriitorilor euri de limba română*, I–III, Tel Aviv, Cfar Habad, 1986–2008. **Traduceri:** Georges Simenon, *Prima anchetă a lui Maigret*, București, 1966, *Cazul Louise Laboine*, București, 1969; Pierre Daninos, *Carnetele maiorului Thompson*, București, 1971.

Repere bibliografice: Ion D. Sîrbu, *Grandoarea și servitușile debutului*, TTR, 1956, 7; Tudor Vianu, „*Ziariștii*”, CNT, 1956, 41; D. Solomon, *Al. Mirodan*, GL, 1960, 51; M. Nedelcu, *Al. Mirodan despre literatura dramatică, judecățile și prejudecățile aferente*, CNT, 1966, 24; S. Damian, „*Replici sau De dincolo de fileu*”, RL, 1969, 21; Florin Faifer, *Dramaturgia lui Alexandru Mirodan*, CRC, 1972, 50; Z. Ornea, *Dicționarul lui Al. Mirodan*, RL, 1998, 2; Marin Diaconu, *Un dicționar neconvențional*, JL, 1998, 1–2; Dimisianu, *Lumea*, 36–38; Cristofor, *Țara Sfântă*, I, 144–150; Ghițulescu, *Istoria*, 442–444; *Dicț. scriit. rom.*, III, 245–249; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, 115–119; Popa, *Ist. lit.*, I, 943–944; B. Elvin, *Al. Mirodan – finalul. In memoriam*, OC, 2010, 260; Manolescu, *Enciclopedia*, 510–512. **FF., R.S.**

MIRON, Paul

(13.VI.1926, Giulești,
j. Suceava – 17.IV.2008,
Freiburg im
Breisgau, Germania),
poet, prozator,
dramaturg, eseist,
editor.

Este fiul Elenei (n. Danielescu) și al lui Vasile Miron, prim-grefier la Curtea de Apel din Iași. Își începe studiile la Fălticeni, oraș care îi va inspira monografia sentimentală *Fălticeni – mon amour* (1996), semnată împreună cu Grigore Ilisei. Ulterior urmează cursurile Liceului Militar din Iași. Suspectat de legionarism, în toamna lui 1941 este arestat și condamnat la cincisprezece ani de închisoare.

Reușește să evadeze și să fugă din țară. Petrece un timp în închisori din Ungaria și Austria. Trimis pe front în 1945 (voluntar într-un „război ratat”), rănit, stă din nou în lagăr, la americani, ruși și englezi. După război face studii filologice la universitățile din Bonn și Paris. În 1954 devine doctor în filologie la Universitatea din Bonn cu o teză despre structura tipologică a limbii române în comparație cu latina clasică și populară. Este fondatorul lectoratelor de limba română din Köln (1952), Bonn (1954) și din Freiburg im Breisgau (1964), unde devine profesor în 1977. Inițiază în 1964, alături de Ioan Cușa, revista „Prodromos”, iar în 1967 înființează la Freiburg Societatea „Mihai Eminescu”, în scopul susținerii relațiilor științifice și culturale cu țara din care plecase, numeroși intelectuali români fiind invitați în RF. Germania și mulți profesori germani venind în România. La inițiativa sa, apare la Freiburg și München, începând din 1973, noua serie a anuarului filologic și literar „Dacoromania”. Elaborează mai multe lucrări științifice, printre care *Aspekte der lexikalischen Kreativität im Rumänischen* (1973) și *Der Wortschatz Dimitrie Cantemirs* (1977). Coordonează reeditarea, integral revizuită, a lucrării *Rumänisch–deutsches Wörterbuch* a lui H. Tiktin (I–III, 1986–1989), iar din anul 1988 este coordonator, în cadrul seriei *Monumenta Linguae Dacoromanorum*, al unei ediții critice a *Bibliei de la București*, ambele realizate împreună cu o echipă de filologi ieșeni. Semnează numeroase articole ce au ca miză promovarea literaturii române în spațiul cultural european, în special în *Lexikon der Weltliteratur* (coordonat de Gero von Wilpert) și în *Moderne Weltliteratur*, editate la Stuttgart, traduce din scrierile unor autori români, de la I.L. Caragiale la Marin Sorescu. Este și semnatar al mai multor eseuri radiofonice și al unor piese de teatru reprezentate atât în Germania, cât și în România. De asemenea, a fost primul profesor universitar de limba și literatura română din R.F. Germania. *Doctor honoris causa* al Universității „Al. I. Cuza” din Iași, primește și Premiul Fundației Culturale Române (1977), Ordinul Meritul Cultural în grad de Comandor (2003) ș.a. „Suporta greu distanța de țară și era posedat de nevoia de a-i ajuta pe cei rămași acasă” (Andrei Pleșu). Se stinge la Freiburg, dar va fi înmormântat la Vama Veche, unde își construise o casă și ctitorise o biserică.

Activitatea literară a lui **M.**, desfășurată după 1990, cu excepția unui volum de poezii publicat în

1964, este marcată de experiența filologică, pentru că autorul reactivează în limba actuală anumite caracteristici ale limbii române vechi. Volumele de proză *Fata călăului* (1994), *Ocean* (I–II, 1996–1999), *Maipușincaperfectul* (1998), *Poștalionul din vis* (1999), *Măsura urmelor* (2000), *Târgul șaradelor* (2000) și *Moștenirea astrelor* (I, 2002) au în comun caracteristici ce îi situează scrisul într-o descendență ce poate fi plasată în zorii literaturii române. Și asta deoarece multe personaje reafirmă tradiția altora, închipuite de Ion Neculce, Ion Budai-Deleanu sau de Ion Creangă. Stilistica limbajului popular, dulcea vorbă moldovenească funcționează ca trăsătură definitorie a unei scriituri ce are drept finalitate plămuirea unei adevărate „epoei eroi-comico-satirice” (Cornel Ungureanu). Rememorarea este un principiu ordonator al prozelor, astfel încât toți cei care traversează, chiar și accidental, aria de observație a autorului devin protagoniștii unor potriviri fericite de cuvinte. De fiecare dată surprinde felul în care scriitorul știe să combine rigoarea erudiției cu umorul și ironia fină. Paginile memorialistice din *Maipușincaperfectul* sau din *Măsura urmelor* aduc numeroase crochiuri dedicate românilor din exil sau de acasă. Un excurs autobiografic se află în jurnalul *Drumul străinătății* (I–II, 2006–2007), cu însemnări din intervalul dintre Crăciunul anului 1944 și vara lui 1945, cuprinse în două caiete considerate pierdute și regăsite după șase decenii. Tânărul surprinde crâmpie dramatice, dar mai cu seamă își notează trăirile pe care le încearcă: frica, „jocul de-a moartea”, credința în Dumnezeu, toate contrapunctate de dorul de țară („Mă doare, mă usucă dorul”). Însă dramaturgia este, poate, latura cea mai rezistentă a unei opere subordonate, în mare măsură, obsedantei teme a exilului. Discursul lui **M.**, de o eleganță mereu egală sieși, îmbracă pe rând haina comediei și pe cea a unei drame necanonice, lipsită de artificii tipice. *Viața și pătimirile lui Publius Ovidius Naso* (pusă în scenă în 1994 la Naționalul ieșean) este o „comedie amară”, după cum o numește autorul. Poetul latin prezintă doar vagi asemănări cu personajul înfățișat de istorie sau de alte scrieri literare. Toate faptele sunt luate în răspăr prin numeroase trimiteri parodice la realitatea zilelor noastre. Astfel, la Tomis se decide înființarea unei edituri Humanitas în scopul culturalizării barbarilor, o măcelărie poartă numele *Metamorphoses*, mai sunt aici clubul de noapte Venus și clubul de oină Callatis etc. Ovidiu se adaptează foarte bine condiției de surghiunit, nu pare să

fie doborât de nici un cutremur metafizic, ba dimpotrivă, adoptă obiceiurile, legile locului. Ceva îl deosebește totuși de ceilalți. Simte că pe umerii săi apasă cu putere misiunea civilizării oamenilor din regiune. Încercarea de a purta discuții cu localnicii, foarte ciudată pentru cei din jur, îl transformă pe eroul lui **M.** în caricatura modelului său arhetipal. Tot despre exil, dar într-o cu totul altă manieră vorbește piesa *Idoli de lut* (1994; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova). Aici predomină tonul grav și situațiile dramatice extreme. Personajele au funcții simbolice și sunt angrenate în disputa dintre bine și rău. Inocenței studenților despărțiți de meileagurile natale i se opune perfidia unui personaj, Uriel, o falsă față bisericească, un fals idol, un idol de lut. La intersecția dintre comic și tragic ar putea fi plasată piesa radiofonică *Avem telefon*, o lucrare dramatică despre imposibilitatea de a rămâne singur până la sfârșit în fața păcatului. *Cațavencu sau O seară furtunoasă* este piesa în care se regăsesc majoritatea elementelor ce definesc înzestrarea dramaturgului. Cațavencu este un personaj reinventat, la fel ca în *Viața și pătimirile lui Publius Ovidius Naso*, și aici spectatorul/cititorul asistă la o reîntemeiere, dar situația este inversă. Dacă marele poet latin suferă un proces de vulgarizare, Cațavencu al lui **M.** devine un personaj inatacabil din punct de vedere moral. Asemănările cu modelul din *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale pot fi observate mai mult în spatele replicilor propriu-zise, fiind doar afirmate de personajul care face de mai multe ori trimitere la ilustrul său „genitore”. Vrea să devină primar și de aceea are tot interesul să se facă remarcat de „autoritățile” din ținut. Prin dialogurile pe care le poartă, Cațavencu ajunge, practic fără voia sa, în posesia unor informații ce îi incriminează pe acești interlocutori de săvârșirea unor fapte de o gravitate extremă. Cațavencu are talentul de a scoate răul din om, de a le întoarce tuturor „firea pe dos”. El nu face decât să constate imoralitatea celorlalți, care își mărturisesc singuri păcatele. **M.** își gândește scrierile ca pe niște răspunsuri date literaturii înseși. Din aproape orice autorul face un studiu de caz. Personajele îi stârnesc un interes inepuizabil de a reciti lumea prin intermediul acestor ființe de hârtie. Și astfel, literatura nu poate fi altceva decât tot un personaj.

SCRIERI: *Rodul ascuns*, Évry Petit-Bourg, 1964; *Fata călăului*, Cluj-Napoca, 1994; *Idoli de lut*, postfață Al. Andriescu, Cluj-Napoca, 1994; *Fălticeni – mon amour. O scurtă istorie aproape sentimentală* (în colaborare cu

Grigore Ilisei), pref. Ștefan S. Gorovei, cu ilustrații de Dan Hatmanu, Iași, 1996; *Ocean*, vol. I, București, 1996, vol. II, Cluj-Napoca, 1999; *Magul*, Cluj-Napoca, 1997; *Maipuținca perfectul*, Iași, 1998; *Poezii*, introd. I. Negoșescu, postfață Cornel Ungureanu, Timișoara, 1999; *Poștalionul din vis*, Timișoara, 1999; *Măsura urmelor*, pref. Mircea Angheliescu, postfață Cornel Ungureanu, Timișoara, 2000; *Târgul șaradelor*, Iași, 2000; *Moștenirea astrelor*, I, Cluj-Napoca, 2002; *O gramadă de arbori – Eine Menge Bäume*, ed. bilingvă, tr. Elsa Lüder, postfață Cornel Ungureanu, Zürich, 2003; *Drumul străinătății*, I–II, București, 2006–2007; *În corespondență cu Horia Stamatu*, București, 2007; *O lume pe dos. Convorbiri cu Ovidiu Nimigean*, pref. Nicolae Manolescu, Pitești, 2010.

Repere bibliografice: Horia Stamatu, „*Das Telephon*”, „Cuvântul în exil”, 1962, 4; George Uscătescu, „*Rodul ascuns*”, „Destin”, 1966, 15; Călin Andrei Mihăilescu, *Un dicționar necanonic*, „Curentul”, 1986, 5981; Popa, *Reîntoarcerea*, 226–235; Al. Călinescu, *Între memorie și ficțiune*, ATN, 1999, 1; Ungureanu, *La vest*, II, 45–55; Florin Faifer, [Paul Miron], JL, 2001, 21–24, CL, 2008, 5, RR, 2008, 2, DL, 2008, 81; *Dicț. scriit. rom.*, III, 249–251; Șerban Axinte, *Aspecte ale dramaturgiei lui Paul Miron*, DL, 2005, 59; Mihai Zamfir, *Eroismul discret*, RL, 2005, 36; Sorin Lavric, [Paul Miron], RL, 2006, 23, 2008, 16, 2010, 49–50; Holban, *Ist. lit.*, III, 42–48; Andrei Pleșu, *Nici așa, nici altminteri*, DM, 2008, 219; Al. Zub, [Paul Miron], CL, 2008, 6, DL, 2008, 79, 81; Eugen Munteanu, *Paul Miron – vocația generozității*, TP, 2008, 5; Manolescu, *Enciclopedia*, 512–515. **Ș.A.**

MIRONESCU, Alexandru

(10.VII.1903, Tecuci –
20.I.1973, București),
prozator, publicist.

Înregistrat oficial cu prenumele Alexandru Constantin, dar numit de familie și de cunoscuți Codin, viitorul scriitor este fiul Elenei (n. Budișteanu) și al lui Victor Mironescu, ofițer. Licențiat al Facultății de Științe și al celei de Filosofie din București (1926), obține doctoratul în științe fizice la Sorbona (1929), iar după venirea în țară și pe cel în filosofie. Este profesor de chimie la Facultatea de Științe a Universității bucureștene, disciplină pe care o va preda și la câteva licee, participând și la elaborarea unor manuale de specialitate. Debutază în publicistică la

„Cuvântul” (1931), iar editorial, cu romanul *Oamenii nimănui*, în 1937. Va susține rubrica „Cronica științifică” la „Calendarul”, extinzându-și apoi natura colaborărilor în sute de articole apărute în „Țara noastră”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Azi”, „Credința”, „Adevărul literar și artistic”, „Semnalul” (1939–1940, unde a fost și redactor), „Evenimentul zilei”, „Fapta” ș.a. Popularizarea unor aspecte din domeniul științelor exacte și al epistemologiei evoluează de la prezentări în periodice sau conferințe la încercări de sistematizare din perspectiva teoriei cunoașterii, propuse în volumele *Spiritul științific* (1938), *Certitudine și adevăr* (1945), *Limitele cunoașterii științifice* (1945). **M.** înțelege lumea ca „o ordine de semnificații”, a cărei cercetare, oricât de detaliată, de profundă, lasă fără răspuns marile întrebări. Astfel devine obligatorie și acceptarea altor niveluri de realitate, a căror cunoaștere nu e posibilă decât printr-o abordare transdisciplinară, printr-o sinteză în care intuiția și revelația să aibă un rol determinant. Intelectual la curent cu noile descoperiri experimentale și teoretizări filosofice sau sociologice, **M.** subliniază mereu rolul culturii în procesul de constituire/funcționare a personalității umane. Militând pentru libertate spirituală, el respinge înregistrarea ideologică sau politică, criticând extremismul și orice ar putea leza demnitatea individului. În numeroase cronici și comentarii literare sau teatrale semnate în presă încearcă să evidențieze idei apte să contribuie la procesul de (auto)cunoaștere și de ameliorare a existenței. Îndreptându-se în cele din urmă spre credință, în confesiunea *Calea către inima mea* (1947), apărută postum în volumul *Calea inimii* (1998), **M.** mărturisea: „Am înțeles că singura viziune de totalitate a lumii e viziunea religioasă”. Devenind unul din principalii componenți, alături de Sandu Tudor, V. Voiculescu, Dumitru Stăniloae ș.a., ai grupării Rugul Aprins, formată la mănăstirea Antim din București, grupare ce și-a continuat întâlnirile și după 1950, a fost arestat în 1958 și condamnat la douăzeci de ani de închisoare.

O neliniște specifică primelor decenii ale secolului al XX-lea își pune amprenta dramatică asupra personajului principal din prima carte a lui **M.**, romanul *Oamenii nimănui*. E un adolescent care parcurge un traseu al experiențelor, al căutărilor, în speranța găsirii unei formule care să dea autenticitate vieții. Cum lumea din jur îi apare dezagregabilă și deconcertantă, se izolează pentru a se putea

defini, pentru a avea libertatea de a alege. Deși compusă prin asamblarea de secvențe introspective cu relatarea unor întâmplări din exterior, narațiunea e unitară, subordonată ideii din titlu. Notația, frecvent spontană, lapidară, imprimă textului un ritm sacadat, un aer modern. Romanul *Destrămarea* (1939) continuă să ilustreze disoluția socială și morală a mediului urban, în special a familiei. Deși reconstituie copilăria și adolescența protagonistului, treptat acesta rămâne în fundal, în prim-plan intrând o serie de secvențe narative și portretizări satirice. Naratorul, plin de o umoare neagră, se lansează uneori în diatribe dure, într-o exprimare când familiar-vulgară, când inflamată de sarcasm, cu retorism mai degrabă specific gazetăriei decât genului epic. Tot cu substrat autobiografic, volumul postum *Ziduri între vii* (1996), „o poveste care nu e un roman, un roman care nu e o poveste”, cum își subintitulează autorul scrierea, conține tribulațiile unui student la Paris, tânărul consumându-se febril între aventurile sentimentale și aspirațiile spirituale, cuprins de stări aproape extatice, umbrite însă din ce în ce mai intens de senzația unei singurătăți fără ieșire. Fragmentarismul narațiunii, vizibil aici, caracterizează și *Serile singurătății* (1996), mai mult un demers în scopul interpretării unor sensuri religioase și filosofice prin intermediul ficțiunii literare. Operă a ultimului deceniu al vieții, publicată de asemenea postum, *Poeme filocalice* (1999) vin să vorbească despre o citire mistică a naturii și a existenței umane, închinând osanale vinului, grâului, florii, ierbii, toamnei, muntelui, mării și omului, toate ca ipostaze revelate ale sacralității, generatoare de „nedeslușite bucurii”, în versuri care uneori scapără în imagini rare. Două piese de teatru, *Ruth* și *Coborâți la prima?*, editate tot postum, în 2003, sunt construcții și dezbateri de idei în formă literar-scenică, plutind într-o „indeterminare fără efecte decisive”, care configurează „viața ca aventură inexplicabilă”, văzută de „un intelectual fascinat de profund, esențial și mister” (Marian Popa). Între textele recuperate postum se află și *Floarea de foc* (2001) – o suită de secvențe autobiografice și concomitent un jurnal de idei. „Nu vreau să fac literatură, deși o prețuiesc în cel mai înalt grad, ca pe una din cele mai valoroase îndeletniciri ale omului... Eu mă spovedesc, frate!”, afirmă M., autor al mai multor pagini memorialistice publicate după moartea sa, al volumului *Kairos* (1996), un „eseu despre teologia istoriei”, precum și,

în 2005, al unei culegeri de publicistică, editată sub titlul *Calea în adevărul vieții*.

SCRIERI: *Oamenii nimănui*, București, 1937; *Spiritul științific*, București, 1938; *Destrămarea*, București, 1939; *Certitudine și adevăr*, București, 1945; ed. îngr. Rodion Galeriu, pref. părintele Galeriu și Ion Andrei Dorobanțu, București, 1992; *Limitele cunoașterii științifice*, București, 1945; ed. îngr. Rodion Galeriu, pref. părintele Galeriu și Ion Andrei Dorobanțu, București, 1994; *Claude Bernard*, București, 1946; *Ziduri între vii*, București, 1996; *Serile singurătății*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1996; *Kairos*, București, 1996; *Calea inimii*, îngr. Răzvan Codrescu, pref. Virgil Căndea, București, 1998; *Docendo discitur – Începi învățând pe alții*, Constanța, 1999; *Poeme filocalice*, pref. Bartolomeu Valeriu Anania, Călărași, 1999; *Floarea de foc*, îngr. Lis Karian, pref. Mihai Șora, București, 2001; *Valea lui Iosafat*, pref. Ileana Mironescu, postfață Mihail Constantineanu, București, 2001; *Ruth. Coborâți la prima?*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 2003; *Calea în adevărul vieții*, îngr. Fănuș Băileșteanu, pref. Virgil Căndea, București, 2005. **Traduceri:** André Gide, *Întoarcere din Rusia*, București, 1936.

Repere bibliografice: [Corespondență], în *Scrisori către Al. Rosetti*, postfață Vasile Nicolescu, București, 1979, 336–337; Erasm [Petru Manoliu], „*Oamenii nimănui*”, „Credința”, 1937, 1028; Constantinescu, *Scrisori*, IV, 49–57; Mihail Fărcășanu, „*Destrămarea*”, „Semnalul”, 1939, 539; Perpessicius, *Opere*, VIII, 300–304; Ivașcu, *Confruntări*, II, 474–477; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 843, *Ist. lit.* (1982), 928; Al. Piru, „*Limitele cunoașterii științifice*”, VR, 1945, 11–12; Ștefan Popescu, *Critice*, I, București, 1947, 149–152; Sandu Tudor, *Taina Rugului Aprins*, îngr. și pref. Gheorghe Vasilescu, București, 1999, *passim*; *Dict. scriit. rom.*, III, 251–252; *Alexandru Mironescu. Centenarul nașterii (1903–2003)*, îngr. Ileana Mironescu Sandu, București, 2003; Popa, *Ist. lit.*, I, 1038–1042; *Alexandru Mironescu, un mărturisitor al ortodoxiei*, coordonatori Adrian Michiduță și Viorel Burlacu, Galați, 2011; Paul Aretzu, *Credința omului de știință*, VR, 2012, 1–2. **C.T.**

MIRONESCU, Doris (29.VI.1979, Roman), critic și istoric literar. Este fiul Mariei Mironescu (n. Luca), operator calculatoare, și al lui Dumitru Mironescu, inginer. Urmează cursurile Școlii Generale nr. 11 din Roman (1985–1993) și pe cele ale Liceului „Roman Vodă” din aceeași localitate (1993–1997). Devine student al Universității „Al. I. Cuza” din Iași, Facultatea de Litere, secția română-engleză, absolvită în 2001. În perioada studenției participă la întâlnirile grupării literare Club 8, alături de Dan Lungu, Lucian Dan Teodorovici, Florin Lăzărescu, Ovidiu Nimigean, Codrin Liviu Vasiliu, Livia Iacob, Bogdan Crețu, Adrian G. Romila, Șerban Axinte

ș.a. Urmează masteratul de literatură română și hermeneutică literară în cadrul aceleiași facultăți (2001–2003). Obține tot aici postul de preparator la Catedra de literatură română „G. Ibrăileanu”, în 2012 devenind lector. Primește titlul de doctor în 2010 cu teza *M. Blecher – dincolo de realism*. Debutază cu o cronică literară în revista „Timpul” din Iași (2003), publicație al cărei redactor-șef adjunct va fi în 2005 și în 2006. Mai colaborează la „Suplimentul de cultură”, „Convorbiri literare”, „Transilvania”, „Bucureștiul cultural”, „Observator cultural”, „Philologica Jassyensia” ș.a. În 2011 publică (derivată din teza de doctorat) monografia *Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei*, distinsă cu Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor.

Activitatea de cronicar literar a lui **M.** îl recomandă ca pe un comentator de finețe, „perpessician” prin eleganța necontondentă, interesat mai mult de interpretarea comprehensivă a textelor decât de judecăți tranșante. Treptat apetitul interpretativ va fi dirijat, pe de o parte, spre speculația teoretică, centrată prioritar asupra discursurilor identității și memoriei, și, pe de altă parte, spre cercetarea istorico-literară aplicată secolului al XIX-lea și interbelicului. Una din ideile directoare ale monografiei (atipice) pe care **M.** o consacră lui Blecher vizează relațiile dintre realitatea biografică și ficțiune, în linia „noului biografism” din critica occidentală mai nouă. Opera destul de restrânsă cantitativ a scriitorului monografiat pare, dintr-un anumit punct de vedere, o sumă de încercări de literaturizare a propriei existențe, dar autorul „ratează” de fiecare dată proiectul unei narațiuni (auto)biografice, ceea ce devine unul dintre principiile de generare ale unei literaturi care s-ar opune ideii de autenticitate doar pentru a o contura mai convingător. Ceva extrem de subtil transformă „ratările” lui Blecher din planul confesiunii în marile sale izbânzi în panul unei literaturi care propune, cu mijloacele ficționalizării, o autenticitate de tip nou. Pentru a stabili cât mai clar coordonatele acestei transformări, **M.** subliniază mai întâi capcanele genului biografic, amintind atât de riscul mitologizării vieții scriitorilor, ca reflex al gândirii romantice, dar și de limitările „antimonografiei”, prin filtrul căreia „artistul de geniu” devine în epoca postmodernă „un *everyman*, iar personalitatea sa unică ajunge un simptom al epocii”. Așadar, îndepărtând riscurile unei abordări improprii, exegetul evită atât deducerea abruptă

a traseului biografic din datele operei, cât și interpretarea limitativă a acesteia din perspectiva vieții, optând pentru o soluție blecheriană: scriitorul și-a scris opera ca pe un act de răscumpărare a vieții sale netrăite. Nu însă „o reconstituire punct cu punct a unei biografii care n-ar avea nici un motiv să fie socotită excepțională”, ci mai mult: „Evadând din degringolada bolii, Blecher se refugiază în spațiul «esențial» al operei. Parcursul este cel de la amorf la ordine, de la lipsa de sens la viziunea limpede”. Când scrie biografia lui Blecher concomitent cu restabilirea puzzle-ului evenimential, rezultat al unei cercetări minuțioase bibliografice și de teren, **M.** află sensul unghiului de fugă al vieții spre ficțiune și relevă cum realități precise sunt evocate în text prin „ceața” care le modifică identitatea. Sunt deconstruite tentativele de romanțare a „vârstei de aur”, se evidențiază cum alte etape, precum Parisul, „centrul lumii”, suferă în scrisul lui Blecher o modificare de substanță, de la o lume dorită și utopică la una maladivă. Informații prețioase de natură biografică și literară se găsesc în capitolele *Berck-Leysin. De la mitul suferinței la defăimarea mitului*, *Pour Marie* și *Vacanță de vară*, urmate de cele care închid biografia dramatică a unui scriitor care și-a construit opera „împotriva biografiei”. **M.** conchide, de altfel, că literatura lui Blecher își refuză autoreprezentarea, autodescrierea, autobiografia și consideră că paginile cele mai pregnante ale scriitorului mărturisesc imposibilitatea de definire a sinelui și incapacitatea de selecție și totalizare a memoriei. Căci opera lui Blecher are o componentă autobiografică aparținând unui „adversar al tuturor autobiografiilor”, iar actul scrierii s-ar suprapune celui al așteptării „unei revelații care nu ar aduce cu sine eliberarea, ci ar limpezi dramatismul existențial”. Biografia și literatura scriitorului devin astfel un fel de bandă a lui Möbius, rezultatul cărții impresionând, deopotrivă, prin reconstituirea biografică (nimeni n-a reconstituit cu atâta precizie și bogăție documentară copilăria și adolescența lui Blecher; chiar publicarea, în premieră, a actului de naștere arată o dată diferită de cea acreditată până acum) și prin complexitatea reinterpretării operei, contribuții semnificative fiind acordate unor scrieri mai puțin discutate. O adevărată revelație o constituie recuperarea critică a manuscrisului la *Inimi cicatrizate*, mult mai amplu și substanțial diferit în raport cu varianta apărută în timpul vieții. Scrisă cu talent, inovativă

metodologic, dar asimilând firesc tehnicile criticii și istoriografiei literare anterioare, monografia lui **M.** e și una „împotriva biografiei” de tip lansonian. Ea deschide șantierul unei reconstituiri complete a vieții și operei lui Blecher; tânărul exeget s-a impus deja drept principalul expert în domeniu, acreditând totodată un stil critic.

SCRIERI: *Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Paul Cernat, *M. Blecher și reinventarea biografiei*, „22”, 2012, 7; Bianca Burța-Cernat, *Pentru un nou biografism*, „Bucureștiul cultural”, 2012, 112; Bogdan Crețu, „*Împotriva biografiei*”, RL, 2012, 21; Șerban Axinte, *Împotriva canonului*, OC, 2012, 627; Simona Sora, *Antibiografice*, DM, 2012, 21; Antonio Patraș, *Cum trebuie scrisă biografia unui autor fără biografie*, CL, 2012, 8.

MIRONESCU, I.I. [Ioan I.] (13.VI.1883, Tazlău, j. Neamț–22.VII.1939, Tazlău, j. Neamț), prozator. Este fiul Sofiei (n. Honcu) și al lui Ioan Mironescu, învățător. Bunicul pe linie paternă se numea Moraru, iar fiul acestuia, Ioan, se va înscrie cu acest nume la Școala Normală din București, unde profesorii îl trec în catalog Mironescu. Reîntors pe meleagurile natale, tânărul învățător se va stabili în Tazlău. Cel de-al doilea copil, din cei șase pe care i-a avut familia Mironescu, este Ioan Eugen, viitor medic și scriitor. Omul de știință își va semna lucrările Eugen I. Mironescu, literatul, în schimb, va alege inițial primului său prenume, dublând-o cu aceea a tatălui. Face școala mai întâi în satul natal și la Piatra Neamț, continuându-și învățătura în Iași, la Liceul Național și apoi la secția clasică a Liceului Internat, absolvit în 1904. Aici îl are profesor pe G. Ibrăileanu, care îl remarcă pentru primele încercări literare. Din 1905 devine student la Facultatea de Medicină și la Facultatea de Drept din cadrul Universității ieșene. Va absolvi doar medicina și din 1910 este preparator la Clinica Dermato-Sifilitice a Spitalului „Sf. Spiridon” din Iași, unde în 1912 își susține și doctoratul; face și studii de specializare la Berlin. Profesor universitar și șef de clinică din 1921, a fost membru în mai multe societăți de științe medicale și de științe naturale. Debutează în 1901, semnând Eugen Mironescu, cu două schițe, *La priveghi* și *La praznic*, publicate în revista „C. Negruzzi” a elevilor de la Liceul Internat ieșean. Colaborează mai ales cu schițe și nuvele, dar și cu publicistică la „Viața românească” (prima scriere e *La cumătrie*, în 1906),

„Avântul”, „Însemnări literare”, „Solia Moldovei”, „Însemnări ieșene”. Cea dintâi carte de literatură este o culegere de nuvele, *Sandu Hurmuzel* (1916). Urmează *Oameni și vremuri* (1920) și *Într-un colț de rai* (1930), ambele adunând povestirile apărute în reviste, dramatizarea *Cătiheții de la Humulești* (1938) și *Tulie Radu Teacă* (1940), tipărită postum. **M.** a mai scris articole de atitudine (în 1907 a fost chiar arestat ca „instigator”), a cochetat cu teatrul, dar vocația lui este aceea de povestitor.

Fără a fi autobiografică, opera lui **M.** se reazemă, totuși, pe realitățile unei istorii trăite nemijlocit. Din cadrele ei coboară personaje ca Irimie Honcu și Tulie Radu Teacă, portretizat în nuvela care îl propune erou titular. Elevul de altădată își petrecuse o vară la stâna acestui inimitabil mucalit, mocan în Brețcu, care îi oferă prozatorului prilejul să realizeze admirabile efecte umoristice, bazate pe comicul de limbaj, pe relatarea amănunțită a unor gesturi și obiceiuri ieșite din obișnuit. Cel ce se visa actor avea, se pare, talent scenic real, dovadă felul de a fi al adolescentului evocat în *Taclale de pensionari*, în care, sentimental, autorul s-a proiectat. Renunțând la scenă, **M.** va purta mereu nostalgia acesteia. Îi plăcea să povestească și avea abilitatea de a „interpreta” o poveste dându-i o coloratură dramatică. Surprinde, ce-i drept, de cele mai multe ori în prozele sale situații și caractere prin chiar structura lor tensionate. E, între altele, și cazul revoltei din 1907, la care fostul student medicinist fusese deopotrivă martor și participant. Atitudinea deschisă în favoarea celor năpăstuiți, pentru care va fi, de altfel, condamnat și închis, se regăsește în relatarea dramei lui Furtună Veteranul. Scriitorul, definit de Mihail Sadoveanu ca un „prietin al țăranimii”, se apropie cu o caldă simpatie de o umanitate în fond tragică, proiectându-i chinurile, izvorâte din sărăcie, boală și mizerie, pe un ecran de epocă de un crud realism. Alte pagini vor tinde să complinească și să nuanțeze aria tematică predilectă, aducând în prim-plan psihologia celor sortiți să facă, neștiuți de nimeni, istorie. Semnificative rămân povestirile *Căprarul Gheorghii* sau *Unul dintre necunoscuți*, inspirate de Primul Război Mondial, în care **M.** fusese el însuși angrenat ca medic-sublocotenent. O parte a scrierilor sale se oprește, de altminteri destul de stăruitor, asupra vieții cazone, fie urmărindu-i consecințele nefaste în rândul recruților de la țară (*Sandu Hurmuzel*), fie luând act de corupția și ignoranța militarilor de carieră (*Toto-n război*), fie punând la stălpul

infamiei politicianismul, demagogia și pretinsul patriotism. Prozatorul merge de cele mai multe ori pe linia caricaturală inaugurată de Anton Bacalbașa, dar – cum s-a observat – anticipează, în multe privințe, umorul acid din proza lui Gh. Brăescu.

SCRIERI: *Sandu Hurmuzel*, București, 1916; *Oameni și vremuri*, Iași, 1920; *Într-un colț de rai*, cu desene de A. Murnu, București, 1930; *Catiheții de la Humulești*, București, 1938; *Tulie Radu Teacă*, pref. Mihail Sadoveanu, București, 1940; *Scrieri alese*, pref. Sanda Radian, București, 1953; *Oameni și vremuri*, îngr. Sanda Radian, pref. Pompiliu Marcea, București, 1959; *Scrieri*, îngr. și pref. Ilie Dan, București, 1968; *Scrieri*, îngr. Cezar Țucu, Iași, 2006.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *Literatura „Vieții românești”*, „Falanga literară și artistică”, 1910, 7; Botez, *Pe marginea cărților*, 126–130; G. Ibrăileanu, *Scritori români și străini*, Iași, 1926, 93–97; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, 125–135; Al. A. Philippide, „Într-un colț de rai”, *ADV*, 1931, 14488; 4; G. Ivașcu, *I.I. Mironescu*, *JL*, 1939, 32; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 700–701, *Ist. lit.* (1982), 785; Ciopraga, *Lit. rom.*, 535–539; Micu, *Început*, 390–391; Ilie Dan, *I.I. Mironescu*, Iași, 1982; Profira Sadoveanu, *Centenar I.I. Mironescu*, *RL*, 1983, 24; Opreș, 500 debuturi, 31–32; *Dicț. scriit. rom.*, III, 252–254; Ilie Dan, *I.I. Mironescu, om al cetății*, *CL*, 2010, 12. **T.T.**

MIRONOV, Alexandru (27.I.1942, Vertujeni–Soroca), prozator, publicist. Urmează cursurile Facultății de Matematică–Mecanică la Craiova și București, absolvind în 1966. Este profesor de matematică la Beloț, județul Dolj, apoi la Liceul „Oman Abdelaziz” din Ougda, Maroc, din nou în țară predă la Liceul Industrial de Chimie din Craiova (până în 1979). Va funcționa ulterior ca redactor la revista „Știință și tehnică” (1979–1991), redactor la Radio și Televiziune (1986–2001), consilier prezidențial (1991–1993), ministru al Tineretului și Sportului (1993–1996). Din 1995 este vicepreședinte al Societății Europene de SF. Îndeplinește și funcția de secretar general al Comisiei Naționale pentru UNESCO. Debutează în 1971 cu prozele SF *Performanță ciudată* și *Prea devreme*, în „CPSF Anticipația”. Publică în „Știință și tehnică”, „Magazin”, „Contemporanul”, „Curentul”, „Cronica română”, „Tomis”, „Dimineața”, „Ultima oră”, „Lamura” ș.a.

Profesor de matematică, autor de literatură SF, sportiv de performanță la tinerețe (căpitan al echipei naționale de spadă) și călător în peste șaptezeci de țări, **M.** pornește pe urmele enigmelor Terrei într-o aventură științifică și a cunoașterii extrem de

personală. Imboldul i-l dă cartea lui Erich von Däniken *Amintiri din viitor*, iar rezultatul peregrinărilor pe patru continente îl reprezintă *Enigmatic, Pământul* (1977). Civilizațiile aztecă și incașă, piramidele, locuri legendare precum Baalbek, Stonehenge și altele îi prilejuiesc verificări cu multiple argumente (matematice, antropologice, fizice, istorice și geografice), autorul încercând să demonstreze caracterul exclusiv pământean al acestor mistere, convins că enigmele Terrei sunt percepute ca atare deoarece omul nu le-a descoperit încă secretul. Cartea este și un pasionant jurnal de călătorie, aducând înaintea cititorului nenumărate peripeții, ca și parfumul locurilor și o umanitate diversă, colorată. Portretele sunt bine desenate, pline de umor, la fel și întâmplările. Câteodată forțarea comicului răstoarnă perspectiva istorică: astfel războaiele homerice sunt niște „găinării locale, încăierări mărunte”. Educativă și incitantă, scrisă cu suficient talent narativ, cartea *Enigmatic, Pământul* se adresează tuturor vârstelor și gusturilor. Activitatea de prozator a lui **M.** este totuși secundară în raport cu aceea de animator al mișcării SF românești din anii '80–'90. În afara a numeroase emisiuni de televiziune, a realizat, singur sau în colaborare, mai multe antologii de gen: *O planetă numită anticipație* (1985), *Nici un zeu în cosmos* (1985), *Povestiri ciberrobotice* (1986), *Povestiri despre invențiile mileniului III* (1986), *Cosmos XXI. Întâmplări dintr-un univers al păcii* (1987), *Cronici microelectronice* (1990), *Cronici metagalactice* (1990). De asemenea, a tradus și a scris articole de popularizare științifică. În anul 2004 **M.** și-a strâns interviurile pe diverse teme (de la literatură la sport, de la genetică la economie) în volumul *Dialoguri pe lobul frontal al civilizației omului*.

SCRIERI: *Enigmatic, Pământul*, Craiova, 1977; *Proiecte planetare* (în colaborare cu Alexandru Boiu), București, 1986; ed. 2, București, 2006; *Întâmplări din mileniul III*, București, 1989; *Laboratoarele lumii*, București, 1992; *Dialoguri pe lobul frontal al civilizației omului*, pref. Dragoș Șeuleanu, București, 2004; *În direct cu NASA*, București, 2006.

Repere bibliografice: Tudor Octavian, *O carte fără gen literar, o carte, totuși, bună*, *FLC*, 1978, 21; Mirela Bratu, *Dilemele literaturii de anticipație tehnico-științifică*, *SLAST*, 1981, 13; Denisa Popescu, *Viitorul văzut de Alexandru Mironov*, *ARG*, 2007, 4. **ALE**

MIRONOV, Filip (21.I.1928, Dubău–Transnistria), poet, prozator. Este fiul lui Andrei Mironov, țaran, deportat în anii regimului sovietic în Siberia. A

absolvit școala medie la Tiraspol, urmează Seminarul Teologic din Dubăsari, apoi Institutul Învățătoresc din Tiraspol, încheindu-și studiile la Institutul Pedagogic din Chișinău (1952). Lucrează ca învățător în câteva sate și la Orhei. Mutându-se la Chișinău, e redactor la „Tinerimea Moldovei”, „Tânărul leninist”, „Scânțea leninistă” și la Editura Literatura Artistică. Părăsește țara în 2000, pleacă în Statele Unite ale Americii, stabilindu-se la New York.

M. debutează editorial în 1958 cu placheta de versuri pentru copii *Doi poznași pe imaș*, urmată de peste douăzeci de cărți de același gen, în care lumea văzută prin ochii celor mici este plină de farmec și fantezie, nu o dată de umor, deși autorul face loc adesea și unui didacticism sec. Altă dată, valorificând modele folclorice, alcătuieste două culegeri de basme în versuri pentru copii: *Bostănel cu capul chel* (1960) și *Cosașii* (1986). Scriitorul publică și câteva culegeri de proză: *Fântânița comisarului* (1975), *Unul dintre noi* (1979), *Ultima rugămintă a lui Ștefan Gligor* (1981), *Clipa* (1987) ș.a., care nu mai sunt destinate în primul rând copiilor. Majoritatea textelor își fixează ca punct de plecare elemente din viața de zi cu zi, dar nu pot evita întotdeauna patosul și expresia grandilocventă. *Livada de cuvinte* (2007) reunește versuri compuse în America, poetul atât de apreciat în ceea ce a scris despre copilărie schimbându-și registrul. Acum e „un arbore cu rădăcina acasă”, rememorând nostalgic pământul, apa, cerul, oamenii locului de obârșie și exprimând astfel „atât trăirile sale, cât și ale celor mulți compatrioți pe care destinul i-a împrăștiat prin lume” (Victor Prohin). Întoarcerea în timp, amintirile, visul, ca în *Casa noastră* bunăoară, refac pe „țărmlul atlantic” imaginea unei lumi de care **M.** nu s-a desprins, pe care o simte prezentă la fiecare pas și o invocă mereu „cu o durere ciudată, cu-alean”.

SCRIERI: *Doi poznași pe imaș*, Chișinău, 1958; *Toboșarul*, Chișinău, 1959; *Bostănel cu capul chel*, Chișinău, 1960; *Copăcei cu cercei*, Chișinău, 1961; *Împărăția Cucurigu-Cotcodac*, Chișinău, 1962; *Livada din traistă*, Chișinău, 1963; *Gazda pițigoiului*, Chișinău, 1964; *Casa*, Chișinău, 1966; *Adresa primăverii*, Chișinău, 1969; *Vârtejul*, Chișinău, 1970; *Nu ne uitați, oameni*, Chișinău, 1973; *Balada cocostârcului*, Chișinău, 1974; *Fântânița comisarului*, Chișinău, 1975; *Dansul focului*, pref. Ion C. Ciobanu, Chișinău, 1977; *Luci, soare, luci*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1978; *Scrânciobul*, Chișinău, 1979; *Unul dintre noi*, Chișinău, 1979; *Isprava toboșarului*, pref. Andrei Hropotinschi, Chișinău, 1980; *Ultima*

rugămintă a lui Ștefan Gligor, Chișinău, 1981; *Țărmlul copilăriei*, Chișinău, 1983; *Erau odată trei prieteni*, Chișinău, 1984; *Cosașii*, Chișinău, 1986; *Clipa*, Chișinău, 1987; *Livada de cuvinte*, pref. Victor Prohin, Chișinău, 2007.

Repere bibliografice: Ion Șpac, *Filip Mironov*, în *Profiluri*, 444–448; Ion C. Ciobanu, *Modelări artistice*, Chișinău, 1986, 281–285; Titus Știrbu, *Un scriitor al copiilor*, LA, 1988, 28 ianuarie; Victor Prohin, *Un arbore cu rădăcina acasă: poetul Filip Mironov*, Chișinău, 2009; *Dicț. Chișinău*, 370–371.

N.BI.

MISAIL, călugărul (a doua jumătate a sec. XVII), copist interpolator. Un „ieromonah Misail” de la mănăstirea Putna iscălea un act în 1676, timp din care datează o copie după versiunea lui Simion Dascălul a cronicii lui Grigore Ureche. Manuscrisul, care conține o serie de adăugiri atribuite lui **M.**, atestă un copist conștiincios, un cărturar cu bogate cunoștințe istorice, folosite cu discernământ. Interpolările sale aduc informații importante: menționarea cuceririi Daciei de către Traian (probabil pentru prima oară într-un text românesc), relatarea domniei lui Iuga Vodă, o prețioasă completare privind organizarea Bisericii și a boierilor moldovene, trei episoade referitoare la domnia lui Ștefan cel Mare ș.a. **M.** a intervenit și în topică, lexic, ortografie, realizând una dintre cele mai corecte versiuni ale cronicii lui Ureche, care a stat la baza unei ramuri de manuscrise și a fost utilizată de Miron Costin și de Nicolae Costin.

SCRIERI: [Interpolări], în Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, îngr. și introd. P.P. Panaitescu, București, 1958, 66–67, 71, 72, 75–78, 101–103.

Repere bibliografice: Onu, *Critica*, 70–79, 409–410, 416–417, 424, 425; Dumitru Velciu, *Grigore Ureche*, București, 1979, 256–266.

C.T.

MISSIR, Ioan (17.II.1890, West Hoboken, New Jersey, SUA – 30.XI.1945, Botoșani), prozator. Tatăl, Bogdan Missir, descendent al unui cunoscut neam armenesc ce număra pe căminarul Ion Missir, pe junimistul Petru Th. Missir ori pe avocatul și omul politic (deputat și ministru) Basile Missir, s-a căsătorit cu institutoarea elvețiană Cécile Marchand și a emigrat în Statele Unite ale Americii, unde a devenit fermier. Insuccesul întreprinderii, dar și dorul de țară l-au determinat să se întoarcă pe meleagurile natale pe când al doilea născut al său, viitorul scriitor, avea patru ani. **M.** a urmat în Botoșani școala primară și cursurile Liceului „A.T. Laurian” (1897–1909). S-a înscris apoi la Facultatea de Drept

din București, pe care a absolvit-o în 1913. După ce a fost o vreme secretar al unchiului său Basile Missir, s-a înscris în Baroul botoșănean. Mobilizat, participă la campania din 1916–1917, urcând treptele ierarhiei militare până la gradul de căpitan. După război profesează avocatura, angrenându-se și în viața politică, în formațiunile conduse de N. Iorga. Ales ajutor de primar al Botoșanilor în 1919–1920, sprijină apariția ziarului „Crai nou”, unde semnează editoriale și articole pe teme ale zilei. A fost și primar în două rânduri: în 1931–1932 și în 1941–1944. La jumătatea anilor '30 și-a așternut pe hârtie amintirile de pe front, utilizând notițele făcute în campanie, inițial pentru a pleda cauza foștilor combatanți în fața guvernanților. Se pare că Petru Manoliu, care era cumnatul său, a sesizat valoarea manuscrisului, pe care l-a înaintat unei edituri. Cu un cuvânt de recomandare semnat de N. Iorga, *Fata Moartă* (1937) a înregistrat un remarcabil succes nu numai de critică, ci și de public, în următorii șapte ani tipărindu-se încă patru ediții. A fost distins cu Premiul „I. Al. Brătescu-Voinești” al Societății Scriitorilor Români (asociație în care va fi admis în 1941 cu derogare de la statut) și cu Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române. În 1942 M. declara că intenționează să dea la lumină un memorial al trăirilor din vara anului 1940, pe când, mobilizat din nou, fusese comandant al gării Cernăuți. Intenția nu a fost însă finalizată, în schimb după moartea lui prematură au rămas manuscrise, conținând versuri, epigrame și amintiri, depuse la Muzeul Literaturii Române din București.

Și „notesul” de pe front, și memoria extraordinară a lui M. au avut rolul lor, important, în redactarea memorialului *Fata Moartă*. Li s-a adăugat însă și un excelent „instinct literar” (observat de Vladimir Streinu), care stă la baza unor opțiuni fericite. Avocatul-căpitan în rezervă alege, mai întâi, soluția cea mai bună, cea de a anula timpul scurs, de a se instala ca narator-personaj chiar în timpul acțiunilor narate. Utilizarea cu precădere a timpului prezent îl face pe cititor spectatorul unei dramei în vertiginoasă desfășurare. Bine aleasă este și dicția, frazarea discursului epic, scenele de război, fie că e vorba de înaintarea sau retragerea din Transilvania, de apărarea platoului Fata Moartă sau de atacurile și contraatacurile din Valea Bucieșului ori de la Cireșoaia, totul prinzând viață prin propoziții scurte, nu o dată reduse la esență. Caracterul halucinant al scenelor nu decurge însă

doar din succesiunea extrem de rapidă a acțiunilor, ci și din multitudinea detaliilor disperate, pe care ochiul combatantului le surprinde într-un ritm alert, detalii compunând adesea tablouri apocaliptice, de o atrocitate rar întâlnită în literatura de război românească. Autorul-narator-personaj este, de asemenea, de o „sinceritate” totală, necruțându-se nici pe sine, nici pe camarazi, nici pe cititor, atitudine ce caracterizează atât privirea în exterior, cât și în interior. Ofițerul nu acționează doar automat, ci se gândește, se întreabă mereu, căutând în sine reazem în vertijul infernal. Frica animalică, abrutizarea progresivă, demența, care își au motivația în riposta înamicului, dar și în iresponsabilitatea propriilor comandanți ori a celor din spatele frontului, sunt disecate atent cu bisturiul lucidității. Tot sinceritatea face însă ca aceste tablouri să nu acapareze toată pânza. Alternarea momentelor de tensiune extremă și a celor de înduioșare ori a celor detensionate (glumele soldaților în timpul celor mai crâncene lupte, scene de bivouac, precum deparazitarea ostașilor ori „cheful de la Piscul Raței”, ironizarea jandarmilor, prezența câtorva figuri comice) asigură maximă veridicitate textului. O alegere bună a făcut M. și prin completarea jurnalului de front cu scrisorile mamei, ce servesc ca pandant și cutie de rezonanță propriului text, dar și cu episodul ce încheie cartea, *Țugui*, un recviem pentru cel care i-a fost ordonanță de-a lungul întregului război și, mai departe, pentru soldatul de rând. *Fata Moartă* rămâne astfel una din reușitele literaturii de război românești, iar autorul ei un scriitor ce își descoperă târziu talentul.

SCRIERI: *Fata Moartă*, pref. N. Iorga, București, 1937; ed. îngr. și pref. Teodor Vârgolici, București, 1967; ed. îngr. și pref. Victor Durnea, București, 2006.

Repere bibliografice: Erasm [Petru Manoliu], „*Fata Moartă*”, „Credința”, 1937, 984; Camil Petrescu, *Cărțile luptătorilor*, RFR, 1937, 5; Nicolae Roșu, *Destinul ideilor*, București, 1944, 373–381; Pamfil Șeicaru, „*Fata Moartă*”, CRE, 1937, 3373; C. Fântâneru, „*Fata Moartă*”, U, 1937, 164; Vladimir Streinu, „*Fata Moartă*”, „Gazeta”, 1937, 1003, 1010; Radu Gyr, „*Fata Moartă*”, PRV, 1937, 799; Horia Liman, „*Fata Moartă*”, „Lumea românească”, 1937, 174; [Ioan Missir], RRI, II, partea I, 502–506; Mihail Sebastian, *Cărți de război*, „Muncă și voie bună”, 1938, 16, 18; I. A. Bassarabescu, „*Fata Moartă*”, AAR, t. LVIII, partea I, dezbaterile, 1937–1938; N. Mihăescu, *Fragmente de critică literară*, București, 1939, 287–291; Vârgolici, *Comentarii*, 303–309; Gheorghe Stoica, *Din epica de război*: „*Fata Moartă*”, T, 1980, 5; Kalustian, *Simple*

note, I, 208–216; Nae Antonescu, *Idealul de unitate națională în literatura română*, ST, 1983, 12; *Dicț. scriit. rom.*, III, 254–255; Durnea, *Propuneri*, 219–238. **V.D.**

MISSIR, Petru Th. (8.X.1856, Roman – 10.VI.1929, București), critic literar, publicist. Fiu al lui Theodor Missir, negustor de origine armeană, **M.** a urmat cursurile Liceului Național din Iași, pe care l-a terminat în 1873. În toamna anului următor se înscrie la Facultatea de Drept din Viena și devine membru, apoi secretar al societății România Jună. Citește articolele lui Titu Maiorescu din „Convorbiri literare”, al cărui adept ajunge de îndată, și ia apărarea sistemului ortografiei fonetice. În 1876 pleacă la Berlin, tot ca student în drept, obținând doctoratul în științele juridice în 1879. Întors în țară în anul următor, devine membru al Junimii și unul din cei mai activi susținători ai principiilor literare și politice ale societății ieșene. Din 1884 ocupă Catedra de drept natural și al ginților la Universitatea din Iași, predând și filosofia dreptului. Ulterior a fost profesor și la Universitatea din București. Participă la Congresul de drept internațional de la Haga (1893), cu un referat bine primit. Ca membru al Junimii, s-a îngrijit, din însărcinarea lui Titu Maiorescu, de strângerea fondurilor necesare ajutorării lui M. Eminescu, a cărui găzduire în Iași a și supraviețuit-o un timp. Între 1889 și 1900 a redactat, alături de alții, săptămânalul „Era nouă”, oficios al grupării politice junimiste, iar în 1902 a fost membru în comitetul de redacție al „Revistei române”, alături de Mihail Dragomirescu, P.P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru ș.a. În 1913 trece în partidul politic al lui Take Ionescu, părăsind definitiv gruparea junimistă. În 1926 a fost ales membru onorific al Academiei Române.

M. rămâne unul din ideologii reprezentativi ai celei de-a doua generații junimiste atât prin fermitate, cât și prin sinceritatea pusă în răspândirea și apărarea principiilor societății Junimea. Influențat de Herbert Spencer și de Émile Durkheim, el susține existența unor analogii între fenomenele sociale și cele biologice, dar și a unor deosebiri fundamentale, date de existența conștiinței sociale. De aceea, a combătut pe T. R. Malthus și, de la noi, pe A. C. Cuza, care, după opinia lui, nu acordau atenția meritată factorului uman în evoluția socială. Adversar al socialismului, a polemizat cu C. Dobrogeanu-Gherea, folosind argumente împrumutate uneori din lucrările lui Eugen Dühring. În extrem

de numeroasele sale articole politice, pe care de cele mai multe ori nici nu le semna, a răspândit opiniile maioresciene despre „forma fără fond”. Afirmând că între păturile culte și popor există o mare diferență, chiar o ruptură, a susținut în același timp că aceasta nu poate fi remediată doar prin intervenția cercurilor literare, ci prin adoptarea unui complex de măsuri sociale. Deși restrânsă, activitatea de critic literar a lui **M.** se înscrie pe aceleași coordonate junimiste. A dus o campanie susținută împotriva galicismelor și a germanismelor din traduceri și din scrierile originale, condamnând, de pildă, drama *Mort fără lumânare* a lui I. C. Bacalbașa. Ascuțișul criticilor sale a fost deseori îndreptat contra a ceea ce numea și el „boala autorlăcului”, tendința de a scrie literatură cu orice preț. În această direcție, a urmărit să releve în mod constant originalitatea scriitorilor de care se ocupa, fiind necruțător față de imitatori și față de clișeele poetice, respingând, de pildă, versurile lui T.G. Djuvara. Criticul are un ideal de artă clasic, întemeiat pe noțiunea de verosimilitate. În opera literară el cerea să existe trăsături caracteristice și concizie, fiindu-i greu să accepte, spre exemplu, poezia lui Al. Macedonski. Din aceeași perspectivă condiționa reușita unei scrieri de intensitatea emoțională pusă de artist în execuția ei. Tot astfel judecă poezia patriotică, afirmând că va fi cu atât mai reușită, cu cât sentimentul care o inspiră îl privește mai îndeaproape pe autorul ei, însă cu atât mai firavă cu cât se îndepărtează de individ și se referă numai la colectivitate. Cu toate acestea, **M.** nu a neglijat relațiile dintre artist și societate. Cerea scriitorilor opere accesibile unor categorii întinse de cititori. Fără a respinge, în principiu, noutățile, le atribuia o valoare înfimă. Spirit foarte riguros și caustic, criticul a dat mai totdeauna articolelor o turnură de pamflet prin întrebuințarea frecventă, dar urbană, a ironiei. Stringența logicii și răceala judecății păstrează în argumentări influențe din Titu Maiorescu.

SCRIERI: *Scrieri literare și politice*, îngr. și introd. Liviu Papuc, Iași, 2010.

Repere bibliografice: I. L. Caragiale, *Scrisori către Petru Th. Missir. 1883–1910*, în I. L. Caragiale, *Opere*, IV, îngr. Stancu Ilin și Constantin Hârlav, București, 2002, 311–361; Iorga, *Oameni*, III, 291–292; N. Gane, *Amintiri*, Craiova, 1941, 139–145; Augustin Z.N. Pop, *Contribuții documentare la biografia lui M. Eminescu*, București, 1962, 347–349, 441; Adrian Marino, *Viața lui Al. Macedonski*,

București, 1966, 183–184; *Dicț. lit.* 1900, 581–582; Liviu Papuc, *Marginalii junimiste*, Iași, 2003, 198–223; Dan Mănuță, *Recuperări utile*, CL, 2012, 6. **D.M.**

MIȘCAREA, cotidian apărut la Iași între 1 septembrie 1909 și 15 noiembrie 1938; de la numărul 264/1930 își schimbă titlul în „Mișcarea Moldovei”. Fondator și director politic: G.G. Mârzescu. **M.**, care înlocuiește gazeta „Liberalul”, își propune să fie „un ziar de propagare a reformelor liberale bazate pe ideea ridicării culturale și economice”, elogiind, mai târziu, îndeosebi politica dusă de Gh. I. Brătianu în anii '30. Rubrica permanentă dedicată culturii este „Mișcarea literară și artistică”, transformată în „Carnet literar și artistic”, cu informații despre ultimele apariții editoriale, despre expoziții, spectacole de teatru și concerte. În primii ani multe articole au caracter polemic: *D. Ovid Densusianu plagiază* de G. Pascu, *Premiile bucureștene* de Dem. Theodorescu, *Dezmințirea d-lui C. Stere, În jurul unei chestii literare* (despre „furtuna ridicată în literatura românească de d. Duiliu Zamfirescu cu prilejul intrării d-sale în Academie”), trei scrisori deschise adresate de G. Ibrăileanu lui C. Dobrogeanu-Gherea. Sporadice, rubricile dedicate cărților sunt susținute de recenzenti diferiți: Al. Iordan, Ovidiu Constant, Sergiu Ludescu, Virgil Huzum, Eugen Radian, Petronius (Grigore Tăușan). Poeți importanți, tradiționaliști sau reprezentând noile orientări literare, intră în sumar nu doar cu versuri, ci și cu articole sau cu proză. Octavian Goga publică *Însemnările unui trecător, Ciocoismul vine la noi*, dar și *Poezii noi*, Ion Minulescu dă *Cântecul scutierilor, Citiți-le la drum, Mode, Cafeneaua boemilor, Sărutarea*, G. Coșbuc semnează poeme la rubrica „Povestiri orientale” și articolul *Sărbători fără de rost*, D. Anghel figurează cu *Un vis simbolic, Sămănătorul, Amintiri despre Ioan Adam, Reflecțiile unui poet*, iar G. Topîrceanu dă versurile intitulate *În noapte*. Sunt prezenți în paginile revistei și Mihai Codreanu, Dumitru Rareș, Horia Furtună ș.a. Este recuperat „un sonet necunoscut al poetului P. Cerna”, datat „1 ianuarie 1897”. Ion Agârbiceanu tipărește *Ceasuri de seară, Păsările nopții* și *O scrisoare*, lui Mihail Sadoveanu i se republică eseul *În amintirea lui Creangă* și *Un prieten al nostru (Wilhelm de Kotzebue)* la rubrica „Note pe marginea cărților”. În numerele din 17 și 19 aprilie 1911 apare „schiza umoristică” *Obsesiune*, iscălită M. Eminescu, deși într-o notă introductivă se

menționează că de fapt este o traducere a poetului după Mark Twain. Numărul din 1 iulie 1919, dedicat lui M. Eminescu la comemorarea a trei decenii de la dispariție, cuprinde poezia *Lui Eminescu* de D. Anghel și St. O. Iosif, *Amintiri despre Eminescu* de V.I. Botez, *Câteva amănunte necunoscute din viața lui Eminescu* de Ana Conta-Kernbach, o corespondență a poetului intitulată *Eminescu despre el însuși*. Literatura română se află, de cele mai multe ori, în atenția comentatorilor și a recenzenților: Al. Iordan, *N. Filimon, „Ciocoi vechi și noi” – roman social*, Ion Petrovici, *Ceva despre Eminescu*, Victor Eftimiu, *Poeziile lui Cincinat*, Emil Savin, *Un duel satiric* (despre I.L. Caragiale și Anton Bacalbașa), *Tudor Arghezi despre Gh. Brătianu, Iașul și maestrul George Enescu*, Sorin B. Rareș, *Note despre I.L. Caragiale*, Ștefan Popescu, *Dimitrie Cantemir. Pregătirea și cultura lui*. Fără semnătură apar articolele *Eugen Lovinescu, Eminescu și Iașul, Coșbuc epigramist* și interviul *Caragiale despre situația politică*. Enric Furtună girează rubrica „Portrete literare”, apoi „Cronica rimată” și articolul *Poeziile unui prozator (Versurile lui Mihail Sadoveanu)*. Gh. Nădejde este autorul unor *Schițe din viața țărănească*, iar Victor Papacostea al studiului *Balkanica*. Un loc aparte în paginile **M.** îl ocupă epistolarele și memorialistica. Cititorilor li se propun *Amintiri de la fondarea Universității din Iași* de Spiru C. Haret, *Correspondența politică din 1869* (între Mihail Kogălniceanu și omul politic liberal G. Mârzescu), *Schițe și amintiri* de D. D. Patrașcanu, *Impresii de la Blaj* de Petre Locusteanu, *Personalități proeminente ale României* de I.G. Duca, *Relativ la istoria gazetăriei: „Gazeta Transilvaniei”* de G. Bogdan-Duică, *Spicuind corespondența familiei Brătianu* de Marius Theodorian-Carada. În paginile revistei sunt comemorați Mihail Kogălniceanu, A.D. Xenopol, Dimitrie Zarifopol, Gh. Asachi. Literatura străină e reprezentată atât prin traduceri, în special din literatura franceză – prozatorii preferați sunt Maupassant, cu nuvelele *Moarta, Idila, Ordonanța* în transpunerea lui M. Sever, și Voltaire, cu *Memnon sau Înțelepciunea omenească*, cât și prin ample prezentări și comentarii: *Poezia lirică franceză, Dramaturgia sârbească, Portrete scandinave, Aspecte din literatura rusă, Scriitori celebri și autobiografiile lor, O incursiune în literatura bulgară* ș.a. „Cronica teatrală” (cu variantele „Teatrele bucureștene”, „Note teatrale”) e semnată de Dem. Theodorescu, Arald (C. Săteanu) ș.a. **L.Cr.**

MIȘCAREA FEMINISTĂ, periodic apărut la Chișinău, bilunar, din ianuarie 1933 până la 31 ianuarie 1934. A fost organul Ligii Culturale a Femeilor din Basarabia. Au colaborat cu versuri Magda Isanos, Elena Dobroșinschi-Malai, Iorgu Tudor, Tudor Elefterescu. Au mai semnat Elena Alistar, Speranța Tudor, Elena Dijonat, Gheorghe Bezviconi. **D.Md.**

MIȘCAREA LITERARĂ, revistă apărută la București, săptămânal, între 15 noiembrie 1924 și 17 octombrie 1925, sub direcția lui Liviu Rebreanu; de la numărul 48/1925 va figura ca director și A. Dominic. Împotriva celor ce vorbeau despre „secetă literară” și sărăcie culturală, Rebreanu opinează: „Literatura, artele, cultura românească se află [...] într-o epocă de înflorire fără pereche în scurta noastră istorie culturală”. Tocmai bogăția producției literare creează „nevoia unei călăuze selective”, rol pe care **M.L.**, publicație „de critică și informație literară, artistică și culturală”, și-l asumă, ca „verigă de unire între creatori și cititori”. Dintre numeroasele

rubrici ale acestei publicații valoroase, în ciuda efemerității, se rețin „Medalioane”, „Curierul critic”, „Mișcarea literară în străinătate”, „Mișcarea artistică”, „Mișcarea teatrală”, „Mișcarea cinematografică”, „Mișcarea științifică”, „Conferințe”, „Noutățile librăriei”, „Efemeride”, „Ecouri”, „Indiscreții”, „Revistele și ziarele românești”. Literatura inclusă în sumar illustrează, în general, rubrica de „Comentarii critice”, reprezentând fragmente din opera scriitorilor analizați în același număr al revistei. În afară de textele propuse ca „Pagini alese”, sunt tipărite și alte scrieri. Semnează versuri Ion Pillat, Perpessicius, A. Dominic, Camil Baltazar, Mihail Celarianu, Adrian Maniu, Ovid Densusianu, Zaharia Stancu, G. Bacovia, George Gregorian, V. Demetrius, Corneliu Moldovanu, Valeriu Bora, V. Cioacăteu, G. Murnu, Marcel Romanescu, Emil Isac, Emil Dorian, George Dumitrescu, Sanda Movilă, Agatha Grigorescu-Bacovia, Sandu Tudor, Dragoș Protopopescu, Emil Riegler. Proza cunoaște același tratament: selecțiuni din volumele comentate, dar și titluri noi, printre semnatori fiind N. Davidescu, Mateiu I. Caragiale, Ion Agârbiceanu, Lucia Mantu, Gh. Brăescu, Ion Minulescu, George Cornea, Henriette Yvonne Stahl, Sanda Movilă, Jean Bart, Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Dongorozi, Sărmanul Klopstock, Emanoil Bucuța, Adrian Hurmuz. Ca ilustrare a unui comentariu critic apare și un fragment din piesa lui Camil Petrescu *Suflete tari*. Criticii literare îi este acordat un spațiu generos, pe măsura remarcabilelor condeie care o slujesc: Perpessicius (*Cuvinte despre Nicolae Filimon*), E. Lovinescu (*Poporanismul și civilizația română, Poporanism sau interdependență?*), Ramiro Ortiz (*Dante și Coșbuc*), Camil Petrescu (*Eminescu*), Tudor Vianu (*Masca timpului, Personalitatea lui Eminescu*). Specificul revistei constă însă în faptul că, în afara unor articole disparate, există câteva rubrici bine structurate și, la fel cu semnatorii lor, de notorietate în literatura noastră. Astfel, chiar din primul număr, Perpessicius este inițiatorul unor „medalioane” – efigii ale unor scriitori precum Ștefan Petică, Ion Minulescu, St. O. Iosif, Elena Farago, Al. Cazaban, Ilarie Chendi, George Coșbuc, Corneliu Moldovanu, Mihail Săulescu, Cora Irineu, D. Iacobescu. După trecerea lui Perpessicius pe postul de cronicar literar, rubrica „Medalioane” va fi susținută mai întâi de Gh. Cardaș (care de la numărul 16/1925 scrie, printre alții, despre G. Ibrăileanu, Ion Agârbiceanu, I. Al. Brătescu-Voinești, G.

Topîrceanu), ca apoi, de la numărul 23, titular să devină Pompiliu Constantinescu, autor al unor portrete dedicate lui I.A. Bassarabescu, Panait Cerna, Calistrat Hogaș, Mihai Codreanu, Camil Petrescu, Mihail Dragomirescu, E. Lovinescu, Ion Trivale, O. Goga, N. Iorga, Ion Pillat, George Gregorian, Ionel Teodoreanu, Panait Istrati, Al. Davila. Sub titlul „Comentarii critice”, cronica literară este făcută la început de Scarlat Struțeanu, comentator al unor volume aparținând lui N. Davidescu, Lucian Blaga, Ion Agârbiceanu, Luciei Mantu, lui Mihail Dragomirescu, Ilarie Chendi, G. Coșbuc, Gh. Brăescu, Ion Minulescu, George Cornea. Cu începere de la numărul 14/1925 cronica literară e semnată de Ion Marin Sadoveanu și de Perpessicius. Sub genericul „Pe marginea cărților”, cel dintâi scrie despre volume de Adrian Maniu, Henriette Yvonne Stahl, Jean Bart, iar sub condeiul celui de-al doilea rubrica va fi consacrată unor autori precum Ștefan Petică, Ovid Densusianu, Camil Baltazar, Emanoil Bucuța, Ion Pillat, V. Demetrius, G.M. Zamfirescu, Mihail Sadoveanu, Corneliu Moldovanu, Camil Petrescu, Al. Iacobescu, Liviu Rebreanu, Emil Isac, Hortensia Papadat-Bengescu, E. Lovinescu, Dragoș Protopopescu, George Voevidca, Emil Gârleanu, George Vâlsan, Eugeniu Ștefănescu-Est, Al. T. Stamatiad. Alte colaborări importante: Lucian Blaga cu fragmente din *Filosofia stilului*, C. Rădulescu-Motru cu *Ideologia revoluționară în cultura română*, Ion Sân-Giorgiu cu *Expresionismul literar*, Ion Marin Sadoveanu cu *Dualismul dramei*. Sub genericul „Figurine”, Anton Holban se ocupă de Calistrat Hogaș, Camil Petrescu, Gh. Brăescu, Hortensia Papadat-Bengescu. Numărul 42–43/1925 omagiază personalitatea lui Ioan Slavici prin intermediul contribuțiilor lui Mihail Dragomirescu, Scarlat Struțeanu, Gala Galaction, Perpessicius, Pamfil Șeicaru, Vasile Savel. Semnatarii altor rubrici: cronica plastică – Tudor Vianu, Liviu Rebreanu; cronica dramatică – A. Dominic, F. Aderca; cronica muzicală – G. Breazul; cronica filmului – Gh. Adamescu; arhitectura – Marcel Iancu; cronica științifică – C.N. Negoită, Ion Biberi. De cel mai larg interes sunt interviurile apărute în paginile revistei. Sub titlul „De vorbă cu...”, F. Aderca chestionează personalități din diverse domenii ale culturii românești: C. Rădulescu-Motru, E. Lovinescu, O. Goga, Mihail Dragomirescu, Gala Galaction, Lucian Blaga, I. Al. Brătescu-Voinești, Camil Petrescu, Ion Minulescu, Ioan Slavici, N. Davidescu, Maria Ventura,

Mihail Sorbul, Hortensia Papadat-Bengescu, Cincinat Pavelescu, Elena Farago, Ion Vinea, Gh. Brăescu, G. Murnu, Gr. Tăușan, Marcu Beza, Ludovic Dauș, Corneliu Moldovanu. Literaturii străine i se acordă un spațiu mai restrâns. Sub genericul „Portrete streine” sau „Siluete streine”, A. Dominic discută despre Gerhart Hauptmann, Georg Brandes, Knut Hamsun, Romain Rolland, Blasco Ibáñez, Rainer Maria Rilke, iar F. Aderca se ocupă de *Scriitorii români în Europa*, analizează opera lui Marcel Proust, Benjamin Crémieux, Georg Kaiser, în timp ce Marya Kasterska informează cititorii despre noutățile culturale din Polonia. Alți scriitori străini comentați în paginile revistei: Ramiro Ortiz, Benedetto Croce, Luigi Pirandello, Gabriele D'Annunzio (Gh. Cardaș), Karel Čapek, Paul Claudel, Fr. de Curel (Ion Marin Sadoveanu), George Moore, Henry James (Marcu Beza), Diderot, Henri de Régnier (Anton Holban). În paralel cu portretele dialogate aparținând lui F. Aderca, sub iscălitura lui Tudor Șoimaru, rubrica „De vorbă cu...” este transmutată pe teritoriu străin. Rezultă conversații incitante cu Valéry Larbaud, Georges Duhamel, Paul Morand, Benjamin Crémieux, Joseph Delteil, François Mauriac, Luc Durtain, Charles Vildrac, André Salmon, Pierre Mac Orlan, H.R. Lenormand. În privința traducerilor, se remarcă preferința pentru clasici. Ion Foti transpune în românește fragmente din *Prometeu* de Eschil, din *Triumful lui Epicur* de Lucrețiu traduce D. Murașu, pe când I.U. Soricu tălmăcește fragmente din *Faust* de Goethe, iar D. Nanu din *Britannicus* de Racine. În versiunea lui Al. Busuioceanu apar câteva poeme de Walt Whitman. Mai semnează Elena Protopopescu (Horia Bottea), Vladimir Corbasca, A. Mihăileanu, George Baiculescu. **M.V.**

MIȘCAREA LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ, revistă editată la Iași la 15 februarie, 7 martie și 1 aprilie 1901, având ca redactor, probabil, pe C. Săteanu. De orientare eclectică, precum majoritatea publicațiilor de la începutul secolului al XX-lea, reproduce versuri de Ion Păun-Pincio, Gheorghe din Moldova, G. Coșbuc, Haralambie G. Lecca, Eugen Herovanu, epigrame de Gordon (G.V. Botez) ș.a. Proza este reprezentată de schițe și nuvele aparținând, printre alții, lui M. S. Cobuz (Mihail Sadoveanu), A. Steuerman-Rodion ș.a. Colaborează cu proză poetică Paul Celian (Spiru Prasin) și C. Săteanu, se republică însemnări de C. Șarcăleanu

(C. Stere) despre G. Coșbuc (din „Evenimentul literar”), de Traian Demetrescu despre Al. Vlahuță și de Gh. Nădejde despre N. Beldiceanu. Același Gh. Nădejde publică farsa într-un act *După roluri*, iar G.V. Botez traduce un act în versuri, reprezentat la Teatrul Național din Iași, după *Cantico dei cantici* de un F. Cavalotti. Revista manifestă interes pentru spațiul slav: C. Săteanu prezintă *Literatura polonă modernă*, în special pe H. Sienkiewicz (din care și traduce), și relatează o dispută literară între prozatorii ruși I.S. Turgheniev și I.A. Goncearov. O rubrică finală, „Literare și artistice”, oferă informații culturale (apariții editoriale, expoziții de artă, printre care cea a pictorului Octav Băncilă, reprezentării teatrale și spectacole de operetă). **G.Dn.**

MIȘCAREA SOCIALĂ, revistă politică și literară apărută la București, săptămânal, între 16 februarie și 14 decembrie 1897. Panait Mușoiu și Panaite Zosân sunt directorii și redactorii acestui săptămânal în care se făcea o publicistică socială apropiată ca mișcare a ideilor de tipul eseului modern. În **M.s.** se scrie într-un stil de bună ținută intelectuală, utilizându-se un bagaj de informații din cele mai variate domenii. P. Zosân se arată preocupat de aspecte culturale și literare, dar și politice (*Revoluția socială, Antropologia, Ioan Ghica* ș.a.), în timp ce P. Mușoiu abordează mai ales domeniul politic (*Doctorul Stâncă, Omul străzii, Neînțeleși* ș.a.). Cu titlul *Discuții sociologice* este reluat un studiu al lui Vasile Conta. Revista poate fi plasată, ca orientare politică generală, în rândurile presei socialiste. Mai colaborează Șt. Micu (probabil un pseudonim al lui C. Al. Ionescu-Caion), Mircea C. Demetriade, N. Țimiraș (cu versuri), A. Naum (cu versuri), Elena Sevastos (cu însemnări intitulate *Călătorii prin țara românească*). P. Mușoiu tălmăcește din La Bruyère și din Schopenhauer. Alte traduceri fragmentare, nesemnate, sunt făcute din Lamennais, Paolo Mantegazza, Goethe, Herbert Spencer, Claude Bernard, Jules Renard. Un D. Paltin (probabil un pseudonim) transpune în românește poezia *Tânguire* a poetului N.A. Nekrasov. Mircea C. Demetriade dă în **M.s.** articolul *Voii*, un adevărat manifest anarhist, în care poeții sunt îndemnați să participe la răsturnarea ordinii statului burghez. O importantă menire socială este atribuită poetului de P. Zosân în recenzia la volumul *Bronzes* al lui Al. Macedonski, prilej pentru a sublinia protestul social implicit conținut de literatura modernistă. **R.Z.**

MIT (MITURI FUNDAMENTALE). Una dintre posibilele definiții ale **m.** ar fi aceasta: povestire în versuri sau în proză care pune în scenă acțiuni fabuloase, evenimente reale ori imaginare situate în timpuri originare sau ancestrale, dar și eroi exemplari. „Mitul povestește o istorie sacră; el relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, timpul fabulos al «începuturilor». Altfel zis, mitul povestește cum, mulțumită isprăvilor ființelor supranaturale, o realitate s-a născut, fie că e vorba de realitatea totală, Cosmosul, sau numai de un fragment: o insulă, o specie vegetală, o comportare umană, o instituție. E așadar întotdeauna povestea unei «faceri»: ni se povestește cum ceva a fost produs, a început *să fie*” (Mircea Eliade). **M.** românesc, a cărui existență a fost consemnată începând cu Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae*, la începutul secolului al XVIII-lea, nu a trecut, multă vreme, de circuitul lui firesc, legat de forma orală de comunicare și de împrejurările vieții care îl reactivau prin corelativele lui, riturile. Un secol mai târziu, prin Ion Heliade-Rădulescu, **m.** trece în mediul literaturii, adică al cuvântului scris și multiplicat prin tipar, gestul căpătând valoare de model. După încă un secol, în capitolul *Epoca veche* din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, G. Călinescu se oprește, analitic, asupra fenomenului, selectând din multitudinea de tipuri, structuri și funcții ale **m.** un număr restrâns de ipostaze. Demersul pune accent pe constituirea unui câmp tematic al literaturii susținut de resurse interne ale culturii noastre, resurse ce țin de o zonă a experiențelor profunde, definite de sacralitate, ceea ce este de natură să sporească interesul pentru ordinea metafizică a lumii. Altfel spus, era pusă în lumină valoarea ordonatoare a **m.** care, în limbajul lui simbolic, încifrat, ascunde răspunsuri la mari probleme ale existenței: „Aceste patru mituri înfățișează patru probleme fundamentale: nașterea poporului român, situația cosmică a omului, problema creației (și am putea zice în termeni moderni: a culturii) și sexualitatea”. De fapt, numai trei teme sunt de sursă mitică, cea de-a patra, Traian și Dochia, suspectată de Călinescu a fi apocrifă, aparține lui Gh. Asachi, așa cum erau unele povestiri medievale puse în circulație de cărturari. **M.** poate fi recunoscut numai acolo unde există un corelativ al său – ritul. Dar acesta, marcă de autentificare și corelativ în ordinea practică a vieții, ținând de liturgic, confirmă faptul că **m.** este

resimțit ca un adevăr, că are valoare de adevăr. În mod obișnuit **m.** se manifestă prin rit, un complex de acte la originea cărora se află reprezentări străvechi ce ascund o anume înțelegere a omului și a lumii. Georges Dumézil (*Mythe et épopée*, 1968) crede că **m.** lumii vechi, venind din vremuri fără documente, arhive, nu pot fi cunoscute decât prin literatură. Mai mult decât atât, **m.** nu se lasă înțelese dacă sunt rupte de viața oamenilor care le povestesc. Prin rit ele sunt legate de social și cultural, de un orizont de așteptare care le cheamă. Dar când capătă expresie verbală, **m.** trec într-un teritoriu învecinat, al poeziei, devenind descântec, blestem, cântec funerar, vrajă sau, mai rar, baladă. G. Călinescu nu face imprudența să caute **m.** genuin, nici corelativul lui, ritul, ci expresia poetică a **m.**, pe care o rețin două balade din culegerea lui Vasile Alecsandri – *Miorița* și *Monastirea Argeșului*. **M.** erotic al Zburătorului, care n-a căpătat un corp baladesc cunoscut, este ilustrat printr-un text de autor, ce aparține literaturii: *Zburătorul* lui Heliade-Rădulescu. În ce privește geneza noastră etnică, raportarea, reținută și vagă, se face la Gh. Asachi, poetul și artistul plastic. Este o cale pe care, mai târziu, a încercat-o Marcel Olinescu, pictor și autor al unei *Mitologii românești*, bogat, dar nu și fericit, ilustrată. Pot fi reținute astfel trei câmpuri, supuse unor legi diferite și operând cu limbaje diferite, în care **m.** își poate articula mesajul: un câmp al actelor rituale, un câmp al actelor poetice și un câmp al actelor artistice ce se adresează văzului. Asociat cu frumosul, în poezie adevărul **m.** este filtrat, esențializat și, prin forța lucrurilor, ocultat. Așa se explică faptul că generații diferite au văzut în *Miorița* mereu altceva. Soluția poate să fie adusă, în 1946, de un studiu al lui Constantin Brăiloiu – *Sur une ballade roumaine (La Mioritza)*. Ca și Mircea Eliade în *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*, C. Brăiloiu optează pentru o lectură etnologică, implicând raportarea textului folcloric la un context mitico-ritual de natură să explice sistemul imaginilor și semnificațiile lor. Cheia dublei metafore ce transpune tema morții-nuntă și cea a substituirii ritului funerar printr-un ritual al naturii nu este oferită de textul în sine, ci de un context mai larg al riturilor funerare și, mai exact, de elementele remanente, precreștine, ale acestor rituri. Avizat cercetător al riturilor funerare românești, Brăiloiu formulează o concluzie tulburătoare: *Miorița* ascunde expresia spaimii pe care o provoca nu atât

Grafică de Marcel Chirnoagă

moartea, cât mortul. Spaima aceasta, în vechea noastră cultură tradițională, era exorcizată prin ritualul funerar, destinat să opereze obligatoria separare a planurilor, a lui „aici” de „acolo”. Intenția lui Brăiloiu era de a recupera „codul” și elementele care articulează balada. Îndepărtarea imaginilor de momentul cultural precreștin, cel care le-a dat naștere, a avut ca efect, sub acțiunea creștinismului, o „încifrare” a lor. Ceea ce se receptează astăzi ca imagine poetică nu este decât un gest magic de „îmblânzire” a mortului. Dar, dacă în *Miorița* poate fi recunoscută hieroglifa unui vechi ritual magic, trebuie acceptat că ea nu exprimă, afirmă Brăiloiu, nici „voluptatea renunțării”, nici „beția neantului”, nici „adorarea morții”, ci „exact contrariul lor, pentru că se perpetuează în ea memoria gesturilor originare de apărare a vieții”. Concluzia este că balada *Miorița* ar regropa

formule magice dezafectate, care induc în baladă înțelegeri mai vechi, ținând de un fond precreștin. Dar dislocarea vechilor formule magice dintr-un context ritual, urmată de articularea lor într-o nouă structură expresivă, nerituală, implică o resemantizare a lor, fie și în forme minimale. *Miorița*, o construcție preponderent lirică, atrage atenția asupra importanței la fel de mari pe care le-o acordă cel care se duce. Între cele două atitudini, cea tranzitivă și cea reflexivă, există însă un numitor comun, care nu este ritul, ci **m.**, unicul conotator al ambelelor situații. În logica analizei lui C. Brăiloiu, păstorul, ipotetica victimă, resimte nu amenințarea morții, ci amenințarea unei morți necontrolate prin ritual, deci de natură să dezvolte o forță malefică ce s-ar abate atât asupra celor ce rămân, cât și asupra celui care pleacă din lume. Spaima, oroarea celui ce ar putea fi ucis de a reveni între ai săi ca strigoi sunt trădate de insistența cu care este evocată îndeplinirea ritualului funerar de către natură, totul pentru a ocroti echilibrul vieții. Autoritatea **m.** se exercită astfel, în egală măsură, dar în expresie diferită, atât asupra ritului, cât și asupra baladei. Trebuie spus însă că spre deosebire de cântecele funerare, cărora le este proprie o înțelegere a lumii ca structură duală, care opune un „aici” unui „dincolo”, *Miorița* acreditează o înțelegere a lumii ca structură monadică. Vieții și morții nu le mai sunt proprii teritorii diferite, separate prin hotar de apă și printr-o trecere dificilă, păzită, și presupunând „marea călătorie” către „dincolo”. Moartea, în *Miorița*, este doar un fel de retragere din lumea văzută, dar nu și din ordinea sensibilă: „să mă îngroape/ aicea aproape/ în strunga de oi/ să fiu tot cu voi/ în dosul stânii/ să-mi aud câinii”. Această înțelegere a lumii ca structură monadică se regăsește la M. Eminescu: „Cum n-oi mai fi pribeag/ De-acum înainte/ M-or troieni cu drag/ Aduceri aminte./ Luceferi ce răsar/ Din umbră de cetini/ Fiindu-mi prietini/ O să-mi zâmbească iar” (*Mai am un singur dor*). Nu la fel stau lucrurile în *Baltagul* lui Mihail Sadoveanu, care pare să prefigureze ideea lui Brăiloiu: mortul nu are liniște atâta vreme cât ritul funerar n-a fost îndeplinit. De aici și din alte exemple se reține concluzia că **m.**, ca factor de sens, are nu numai propriul său teritoriu, ci își extinde autoritatea și în teritorii învecinate. O confirmă și legenda legată de mănăstirea Argeșului, care, către jumătatea veacului trecut, a atras atenția a doi mari cercetători: G. Călinescu și

Mircea Eliade. G. Călinescu vedea în *Meșterul Manole* „un mit estetic”: „De astă dată avem de-a face cu un mit estetic și ca atare a fost dezvoltat. El simbolizează condițiile creațiunii umane, incorporarea suferinței individuale în opera de artă”. Spre deosebire de G. Călinescu, care își conducea analiza către o ordine ideală pe care o susține textul, în *Comentarii la Legenda Meșterului Manole* Mircea Eliade, cu formație de etnolog, își orienta analiza către ordinea practică a vieții, înregistrând realitatea riturilor de sacrificiu impuse de actele de construcție. Demersul lui Eliade are la bază o lectură etnologică, ce pornește de la izolarea scenariului epic care susține întreaga construcție. Fiecărui motiv epic îi este identificată rădăcina etnografică prin situarea lui într-o corespondență cu o temă mitică sau cu un moment al scenariului ritual. Acest demers, sprijinit pe un bogat fond de exemple, dezvăluie modul în care ordinea practică a vieții este conectată la un nivel superior, care-i dă sens. Orice act de creație, observa Mircea Eliade, e profund ritualizat ca urmare a faptului că omul caută să imite un model divin, cel pe care i-l oferă **m.**; considerată expresie a unei realități

Grafică de Marcel Chirnoagă

etnografice, legenda Meșterului Manole reclamă situarea într-un context original, acela al riturilor de construcție și al **m.** care le dau sens. Punctul forte al cercetării lui Eliade, erudită și seducătoare, rămâne opera poetică, în compoziția căreia, prin re-înscrisere în vechile contexte rituale, de aici și din alte părți de lume, sunt identificate secvențele ce corespund momentelor rituale care, la rândul lor, presupun propria devenire. Nu tot așa procedase G. Călinescu. Acesta propunea o lectură literară, opera poetică reprezentând o valoare suficientă sieși. Semnificațiile pe care le dezvoltă decurg din raportul între elementele constitutive care nu mai sunt induse de un context, ci de sistemul lor de organizare ca text. În această viziune, a literatului, *Meșterul Manole* nu mai interesează ca expresie a unei realități etnografice, ci ca impresie produsă de meditația asupra unei experiențe umane fundamentale, creația. **M.** este mai ales o construcție simbolică, o imagine sau un complex de imagini, care încifrează un sens, un adevăr, este „o ficțiune hermetică”. Specificul acesteia ține de faptul că recurge la imagini, adresându-se sensibilității. Lectura literară poate face abstracție de rădăcinile etnografice ale faptelor evocate, căutând în ele dificultatea metafizică din care se naște interogația. Semnificațiile faptelor, în această perspectivă, transcend ordinea imediată a vieții. Manole capătă o dimensiune simbolică, ilustrând tipul creatorului și drama pe care o trăiește un creator. Mai mult chiar, numele are doar valoarea unui procedeu cu un anumit efect estetic, acela de a marca opoziția dintre adevăratul creator, singurul cu existență nominală, și ceilalți nouă zidari, care nu au decât existență numerică. Manole este singurul care respectă „jurământul mare/ pe pâine și sare”, o altă modalitate de a accentua opoziția dintre adevăratul și falsul creator. Nu mai puțin, finalul reia aceeași opoziție: spre deosebire de falșii creatori, care mor, adevăratul creator, deși moare, își continuă existența, devenind, prin metamorfoză, „o fântână lină/ cu apă puțină”. Manole e mai presus de destinul comun, pentru el moartea nu este un sfârșit, ci un alt început. Îi este rezervat, adică, un destin postum. Spre deosebire de rit, unde semnificațiile sunt iradiate de actele ce compun scenariul, în versiunea poetică a **m.** semnificațiile sunt efecte ale imaginilor care se organizează în rețele, iar în interiorul lor se conotează reciproc, consolidând câmpul simbolic și unitatea de sens. Astfel, urmând

sugestiile lui G. Călinescu, s-ar putea descifra mesajul considerând *Meșterul Manole* o construcție independentă și suficientă sieși. Subiectul, adică seria de întâmplări reținute, este compus prin corelarea câtorva motive fundamentale: căutarea, vechea ruină, zidul instabil, visul, jertfa ca soluție, jurământul, probele inițiatice, sacrificiul, orfanul, ispitirea și condamnarea meșterilor, zborul și metamorfoza. Primul motiv epic pare a-și explica prezența prin intenția de a figura dificultatea pe care o presupune actul creator care, înainte de toate, este o căutare. Dar căutarea are un obiect, specificat de motivul următor, al vechii ruine, al pre construcției: „Zidul părăsit/ Și neisprăvit”. Sugestia ar fi că orice act creator trebuie să se înscrie în prelungirea unei încercări anterioare, să-și asume o tradiție al cărei simbol este un zid părăsit și neisprăvit. Motivul următor, al zidului instabil – „ce ziua zidea/ noaptea se surpa”, indică o imperfecțiune a actului creator. Modalitatea de a o depăși face obiectul motivului următor: visul și revelația căpătată în vis, specificând imperativul unei jertfe. Este pregătită astfel introducerea motivului următor, al sacrificiului, dar se păstrează și motivul visului, prin raportare la secvența anterioară („Meșterii grăbea,/ Sforile-ntindea/ Locul măsura”), ce reținea doar dimensiunea rațională a actului creator, înțeles ca meșteșug. Este și o

Grafică de Marcel Chirnoagă

modalitate de a redefini creația ca revelație oferită numai unui ales, ca mod de comunicare cu un „dincolo” figurat de lumea visului. Aceeași înțelegere dată actului de creație se află în *Testamentul* lui Tudor Arghezi: „Slova de foc și slova făurită/ Împerecheate-n carte se mărită”. Motivul visului reia și pune sub accent, încă o dată, distincția dintre adevăratul și falsul creator. Motivul jertfei, dincolo de implicațiile lui mitico-rituale, pare să dezvolte și o altă semnificație simbolică, aceea că actul de creație nu este unul autentic atâta vreme cât nu se sprijină pe viață. Numai ceea ce a adunat în sine viață este sortit să dureze. Și motivul jurământului aduce, explicit, distincția dintre adevăratul și falsul creator, o opoziție semnificativă în plan moral; încălcarea jurământului este și un mod de a desemna jertfa, calitatea ei. Urmează probele, care, depășite în mod repetat, sunt de natură să pună în evidență exemplaritatea vieții ce va fi jertfită. Obstacolele ridicate în calea soției vorbesc despre drama creatorului, solicitat simultan, într-o dublă și contradictorie direcție: vocația actului creator și iubirea ce-l leagă de soție. E o dualitate a spiritului superior ce aspiră să-și împlinească vocația creatoare, dar dorind și împlinirea în ordinea imediată a vieții. Sacrificiul care i se cere creatorului este însă cu mult mai mare și mai grav. Nu numai soția îi va fi jertfită, ci și copilul nenăscut, adică tot ce-l leagă de destinul lui pământean. Atunci când, cu mijloacele romanului, G. Călinescu a preluat tema în *Bietul Ioanide*, a tratat motivul orfanului ca pe un motiv-cheie, accepția fiind aceea că, în mod dramatic, creația exclude sau ucide procreația. **M.** estetic a atras, de altfel, numeroși autori care au făcut ca tema să rămână vie și incitantă. Trebuie, totuși, acceptat un fapt: două tipuri de lectură, literară și etnologică, sunt complementare. Deși la lectura literară se poate face abstracție de implicațiile de ordin ritual ale temei, raportul operei literare cu **m.** nu este anulat. Opera literară este construită pe baza unui limbaj poetic, a unui sistem de imagini și simboluri; sarcinile semantice ale acestui limbaj, puterea conotativă a imaginilor, semnificațiile pe care le dezvoltă simbolurile sunt absorbite cu precădere din câmpul **m.** Limbajul poeziei nu este altul decât cel al **m.** și astfel opera literară rămâne legată de planul oricât de îndepărtat al acestuia. Atunci când se manifestă prin rit, el implică o angajare ontologică, iar atunci când se manifestă poetic, impune o angajare gnoseologică. Modalitatea pare

Grafică de Marcel Chirnoagă

a fi mai ușor de urmărit în cazul altei experiențe fundamentale: erosul. Credința în existența unei ființe demonice, vrăjmaș al feminității, este atestată documentar începând cu Dimitrie Cantemir, tot în *Descriptio Moldaviae*. Demonul, numindu-se Zburător, dar cunoscut și ca Zmeu, Lipitură, Crasnic sau, eufemistic, Al mai rău, este ca înfățișare destul de diferit, totuși de multe ori poate lua un chip omenesc atractiv, de „tânăr înalt și subțire”, ceea ce îi ascunde natura malefică. Dar demonul se manifestă adeseori și ca monstru – balaur sau șarpe de foc, el pătrunde prin hornul casei la fata sau la femeia bântuită. Un mare număr de descân-tece, povestiri și legende atestă autoritatea acestui **m.** al Zburătorului, care în zona oralității nu a generat o versiune poetică de valoare a *Mioriței* sau a *Meșterului Manole*. Dar, ca și acestea, el se află la originea unor opere literare ce s-au bucurat de o circulație deosebită. Situația aceasta explică de ce, atunci când s-a oprit asupra **m.**, G. Călinescu l-a ilustrat printr-o operă de autor: *Zburătorul* lui Ion Heliade-Rădulescu. Studiile consacrate **m. erotic** al Zburătorului au subliniat că aici se dezvăluie o viziune specifică asupra instinctului erotic, imaginat ca o boală provocată de o ființă fabuloasă,

invazivă, de care te poți apăra numai prin mijloace magice. **M.** este încă activ astăzi în mediile tradiționale, după cum active rămân și măsurile profilactice de natură magică. În formula poetică adoptată de Heliade-Rădulescu ceea ce atrage atenția este fidelitatea autorului față de **m.**, intenția fiind de a surprinde o mentalitate și o atitudine față de eros. Instinctul, neînțeles, tulbură și neliniștește, fiind perceput prin efectele sale, efecte cărora li se caută o cauză în ordinea exterioară, dar nu și vizibilă, a vieții, acolo de unde pândesc demonii. Aproape un secol mai târziu, **m.** Zburătorului revine în poezia lui Arghezi. Fătălăul, un deținut, „tâlhăr de drumul mare”, analizat cu ochiul pervers al altui încarcerat, are parte de o surprinzătoare portretizare din perspectiva aceluiași **m.** al Zburătorului: „O fi fost mă-ta vioară./ Trestie sau căprioară/ Și-o fi prins în pântec plod/ De strigoi de voievod?/ Că din oame-nii de rând/ Nu te-ai zămislit nicicând./ Doar anapoda și spârc,/ Cine știe din ce zmârc,/ Morfolit de o copită/ de făptură negrită/ Cu coarne de gheață,/ Cu coama de ceață,/ Cu uger de omăt –/ Iese așa fel de făt./ Din atâta împerechere și împreunare,/ Tu ai ieșit tâlhăr de drumul mare”. O ereditate încărcată, ca urmare a unui erotism aberant, cu formele sacralui malefic, care figurează o relație numită de demonologi *copula cum daemone*, ar explica imperfecțiunea destinului, anunțată printr-o înfățișare stranie, masculin-feminină. **M.**, acuzând imixtiunea sacralui murdar în destinul uman, este corelat astfel cu elemente ale antropologiei tradiționale, folclorice, care avertizează că răul ascuns în om, predispoziția pentru crimă ar fi denunțate, în primul rând, printr-o înfățișare anormală. O formă coruptă, o spune chiar deținutul-analist, ascunde un fond corupt și vinovat al generației trecute, culpa nefiind a urmașului. Inocența astfel stabilită permite un gest final, de bunăvoință și apropiere: „Na! ține o țigare”. Scenarii mitice cu semnificație erotică dezvoltă mai multe scrieri din perioada interbelică și din cea imediat următoare, precum *Noaptea de Sânziene*, romanul lui Mircea Eliade, autorul care definea literatura ca „fiică a mitologiei”.

M. continuă să-și exercite fascinația asupra literaturii contemporane, dar în forme mai subtile care uneori sunt elemente de sugestie cu rolul de a face posibilă și o altă înțelegere a faptelor. Cauzelor raționale, ținând de ordinea imediată a vieții, li se opun alte cauze, iraționale, care deschid

înțelegerea spre o altă ordine, metafizică, ideală, spre zone ale sacralui. Semnificativ devine recursul la **m.** în romanele lui Marin Preda. Primul volum din *Moromeții* este o incursiune în lumea satului, consemnând, mai mult decât s-ar crede, puterea ordonatoare/modelatoare a **m.** Declinul și destrămarea familiei Moromeților implică o dublă și contradictorie explicație. Prima își are cauzele în ordinea imediată a vieții, în conflictele și tensiunile sociale, în licențele morale la care oamenii recurg în mod voit sau constrânși de împrejurări. Cea de-a doua cauză, surprinsă discret, trimite către o ordine mitică alterată. Adevăratul declin al Moromeților începe în clipa în care este doborât și vândut vechiul și uriașul salcâm din grădină, un simbol al arborelui celest, *axis mundi*, văzut ca atare de toți locuitorii satului, chiar și de copii. Fapta lui Moromete este blamată de întreaga comunitate, acuzând astfel o formă de lezare a sacralui. Salcâmul, asupra căruia, insistent, autorul atrage atenția că stabilea adevăratele dimensiuni ale oamenilor și lucrurilor, prăbușindu-se, redimensionează lumea. Retras din ordinea metafizică, omul devine, asemenea lui Moromete, mic și nesemnificativ, „bicisnic”. Valorile oamenilor sunt acum alterate și nu întâmplător exemplele care ilustrează maladia vechilor valori se aglomerează. Motivul câinelui credincios, prezență episodică în *Miorița*, însă figură centrală în *Dolca*, dar și în *Baltagul* lui M. Sadoveanu, este întors aici, având un sens negativ: Dușulache, spre disperarea Catrinei, fură brânza de pe masa familiei. Miorița capătă în roman alt nume, Bisisica, și un alt comportament. Este oaia neună, cauză a coșmarului și violențelor lui Niculae Moromete, păstor care și-a pierdut chemarea pentru viața păstorească. Calul, care în basme intra în scenă ca o mârtoagă ce-și relua adevărata înfățișare de bidiviu îndată ce era hrănit cu jărat, este și în romanul lui Marin Preda tot o mârtoagă. Vechiul simbol totemic, ucis cu sălbăticie, are aceeași soartă ca și salcâmul uriaș. Sugestia, sistematic urmărită de autor, este că reperele se prăbușesc sau se prefac și, fără să înțeleagă de ce, omul, asemenea lui Moromete, pare a fi, într-o lume pe care n-o mai înțelege, tot mai singur și mai confuz. De fapt, poate spune că Marin Preda se folosește de ceea ce André Jolles, în *Einfache Formen* (1929), numea „modulația demonică”, o întoarcere pe negativ a **m.**, a temei, a eroului, pentru a impune un antimit, o antitemă, un antierou. Toate acestea erau cerute

de imaginea care avea să domine finalul romanului: o lume în disoluție, în care izbucnește războiul și în care timpul nu mai are răbdare. Dar **m.**, în care scriitorii au aflat un conotator al construcțiilor literare, a fost folosit și în forme contrase, cum ar fi titlurile. Exemplul, prin excelență, se află în opera unuia dintre cei mai moderni autori ai epocii interbelice – Camil Petrescu. Două lucrări, un roman și o dramă, sunt puse prin titluri sub autoritatea **m.**: *Patul lui Procust* și *Jocul ielelor*. Titlul, în aceste cazuri, e ales ca să rezume subiectul și să deschidă o comparație între realitatea observată și lumea adevărilor generale, la care, într-un mod propriu, ar participa orice adevăr particular. Cazul lui Camil Petrescu atrage atenția și asupra altui aspect referitor la modul în care literatura și-a extins teritoriul în lumea **m.** *Jocul ielelor* este o trimitere la un **m.** autohton care spune că acela care se va prinde în hora ielelor își va pierde mințile, situație ilustrată și de protagonistul dramei, Gelu Ruscanu. Celălalt titlu, *Patul lui Procust*, nu mai trimite la un **m.** autohton, ci la un **m.** din vechea cultură greacă, unul exotic. Apelul la acest tipar mitologic este mai vechi și începe cu Eminescu. *Avatarii faraonului Tlă*, manuscrisul eminescian revelat de G. Călinescu, este, poate, cel mai bun exemplu de recurs la un **m.** exotic. Înțelegerea iubirii ca o constantă ce însoțește și definește suita întrupărilor noastre succesive l-a fascinat, jumătate de secol mai târziu, și pe Liviu Rebreanu, care a dedicat temei un roman, *Adam și Eva*, la care, după cum mărturisea, ținea mai mult decât la toate celelalte. Acesta nu este un roman al cuplului primordial, ci al cuplului etern, destinat să-și caute identitatea pretutindeni și mereu. Doi autori din generația următoare, Mircea Eliade și V. Voiculescu, au trăit, mai mult decât alții, această dublă solicitare, a **m.** autohton, dar și a celui exotic. Adeseori ceea ce conotează Mircea Eliade printr-o sursă exotică în *Noaptea la Serampore*, V. Voiculescu află într-o sursă autohtonă, ca în *Lipitoarea*. La amândoi un loc anume, unde mai demult s-a întâmplat ceva, face posibilă o experiență tulburătoare, din ordinea nefirescului, provocând întâlniri cu oameni care au fost odinioară. Genul acesta de literatură, cultivând o viziune fantastică, își are strategiile lui, producătoare de incertitudini în planul cunoașterii, în care abordarea mitologică joacă un rol fundamental. Concluzia ar fi că **m.** nu este deloc o valoare obosită, ci rămâne încă un creator de sens, care își păstrează

concomitent puterea de expansiune în câmpul artelor, îndeosebi în literatură, unde întruchipările lui sunt numeroase. „În fond, mitologia este sarea oricărei culturi”, credea Romulus Vulcănescu.

Repere bibliografice: Tudor Pamfile, *Mitologie românească*, I–III, București–Leipzig–Viena, 1916–1924; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 62–65, *Ist. lit.* (1982), 57–60; Mircea Eliade, *Mitul reintegrării*, București, 1942; Mircea Eliade, *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*, București, 1943; Marcel Olinescu, *Mitologie românească*, cu desenele și xilografurile autorului, București, 1944; Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, București, 1944, 119–131, *passim*; Romulus Vulcănescu, *Două tipuri de mitologie română*, București, 1944; Constantin Brăiloiu, *Sur une ballade roumaine (La Mioritza)*, Geneva, 1946; Mircea Eliade, *Le Mythe de l'éternel retour*, Paris 1949; ed. (*Mitul eternei reîntoarceri*), tr. Maria și Cezar Ivănescu, București, 1999; Mircea Eliade, *Mythes, rêves et mystères*, Paris, 1957; ed. (*Mituri, vise și mistere*), tr. Maria și Cezar Ivănescu, București, 1998; Mircea Eliade, *Aspects du mythe*, Paris, 1963; ed. (*Aspecte ale mitului*), tr. Paul D. Dinopol, București, 1978; Mircea Eliade, *De Zalmoxis à Gengis Khan*, Paris, 1970; ed. (*De la Zalmoxis la Genghis Han*), tr. Maria și Cezar Ivănescu, București, 1980; Romulus Vulcănescu, *Les Aspects essentiels de la mythologie roumaine*, Brașov, 1976; *Mituri esențiale*, îngr. și introd. Victor Kernbach, București, 1978; Ovidia Babu, *Dacii în conștiința romanticilor noștri*, București, 1979; Gheorghe Ciompec, *Motivul creației în literatura română*, București, 1979; Mircea Martin, G. Călinescu și complexe literaturii române, București, 1981, *passim*; Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, postfață Gh. Vlăduțescu, București, 1983; ed. București, 1995; Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, 1985; Mihai Coman, *Mitologie populară românească*, I–II, București, 1986–1988; Victor Kernbach, *Universul mitic al românilor*, București, 1994; Ioan Evseev, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara, 1997; Antoaneta Olteanu, *Mitologie comparată*, București, 1998; Silviu Angelescu, *Mitul și literatura*, București, 1999; Antoaneta Olteanu, *Metamorfozele sacralului. Dicționar de mitologie populară*, București, 1999; Al. Husar, *Miorița (De la motiv la mit)*, Iași, 1999; Ion Ghinoiu, *Panteonul românesc. Dicționar*, București, 2001; Ștefania Mincu, *Miorița – o hermeneutică ontologică*, Constanța, 2002; Andrei Oișteanu, *Ordine și haos. Mit și magie în cultura tradițională românească*, Iași, 2004; Antoaneta Olteanu, *Dicționar de mitologie. Demonii, duhuri, spirite*, București, 2004; Petru Ursache, *Miorița – un dosar mitologic*, postfață Ștefan Arteni, Iași, 2010; Roberto Merlo, *Il mito dacico nella letteratura romana dell'Ottocento*, Alessandria, 2011. **S.An.**

MITROI, Florica (15.II.1944, Giurgiuța, j. Dolj – 14.V.2002, București), poetă. Este fiica Mariei (n. Doancă) și a lui Ion Mitroi, proprietar de moară. A

absoluit în 1962 Liceul „Vasile Roaită” din Râmnicu Vâlcea. În 1962 și 1963 a urmat Facultatea de Drept în cadrul Universității din București. Debutază în „Luceafărul” (1966), iar editorial cu volumul *Rugăciune către Efemera* (1969; Premiul Uniunii Scriitorilor), urmat de *Diapazon* (1973) și *Între cer și pământ* (1976; Premiul Asociației Scriitorilor din București). În anii '80 emigrează, plecând mai întâi în Israel, iar mai târziu în Canada.

M. a atras atenția criticii literare încă de la primele versuri. Dacă în cazul altor confrăți opiniile erau controversate, în ceea ce o privește se poate vorbi despre o unitate a punctelor de vedere. Toți comentatorii au remarcat tensiunea emoțională și forța liricii sale, dar au subliniat totodată imperioasa necesitate a autocontrolului, a impunerii unei rigori stilistice. Fiindcă în rama aceleiași poezii pot fi întâlnite imagini de o remarcabilă puritate: „Și tu ești un altar de borangic ușor/sub care se cunună soarele cu luna,/tu ești în fruntea mea de foișor/un uriaș copil, râzând întruna” (*Rugăciune către Efemera*), alături de incredibile asociații de vocale, care șochează nu prin insolitul lor (benefic, dacă ar fi fost urmărit efectul estetic), ci prin senzația de delir verbal, combinațiile întâmplătoare, uneori de-a dreptul incompatibile, lăsând impresia că autoarea nu cunoaște sensul cuvintelor: „cărâmbida botezului, computată”, „bătrânețea castată”, „praporii de pulberi indifferențiale” etc. Paradoxal, în pofida acestor hazardate ori disonante alăturări, atmosfera creată este de o halucinantă intensitate a implicării eului poetic. **M.** reușește să fie și de o mare candoare, dar și să braveze, frizând cinismul. În pofida efortului de disciplinare, de reducere a aluviunilor lingvistice (sesizabil în ultimele creații), lirica sa rămâne, cum remarca Mircea Iorgulescu, „agitată cu violență de impulsuri contradictorii și tulburi, epuizante”.

SCRIERI: *Rugăciune către Efemera*, București, 1969; *Diapazon*, București, 1973; *Între cer și pământ*, București, 1976.

Repere bibliografice: Grigurcu, *Teritoriu*, 249–252; Magdalena Popescu, „*Rugăciune către Efemera*”, RL, 1969, 50; Voicu Bugariu, *Un lirism al survolării*, TR, 1970, 9; Piru, *Poezia*, II, 466–468; Barbu, *O ist.*, I, 424–427; Nicolae Manolescu, *Critici și poeți*, RL, 1976, 17; Raicu, *Critica*, 383–386; Felea, *Aspecte*, I, 194–202; Nițescu, *Poeți*, 243–250; Iorgulescu, *Scriitori*, 108–109; Raicu, *Practica scrisului*, 360–363; *Dicț. scriit. rom.*, III, 256–257; Popa, *Ist. lit.*, II, 583.

D.Gr.

MITROI, Ștefan (5.V.1956, Siliștea, j. Teleorman), prozator, dramaturg, poet, jurnalist. Este fiul Ioanei Dan și al lui Vasile Mitroi, țărani. După absolvirea școlii generale din localitatea natală (1963–1971), urmează cursurile liceului „Alexandru Ioan Cuza” din Alexandria (1971–1975). Între 1976 și 1980 este student al Facultății de Drept din Iași. Din 1978 este redactor-șef al revistei „Opinia studentescă”. În 1980 lucrează ca procuror în orașul Alexandria. Se transferă, în același an, la Casa de Cultură a Studenților din București ca instructor, iar în 1983 la ziarul „Scânteia tineretului”. Ocupă, de-a lungul timpului, mai multe funcții de conducere: redactor-șef al cotidianului „Tineretul liber” (1990–1992), președinte al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România (1990–1992), redactor-șef adjunct la Televiziunea Română (1993–1996), director al cotidianului „Azi” (1996–1997), consilier la Senatul României (1999), director al cotidianului „Dimineața” (2001–2002), șef de departament și cadru didactic la Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” din București (2007–2010), unde în 2004 își ia și doctoratul. Debutază în 1972 în revista „Astra” din Brașov cu un grupaj de poezii. Mai colaborează la revistele „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Tribuna”, „Luceafărul”, „România literară”, „Argeș”, „Caligraf” ș.a. Obține diverse premii literare, între care Premiul Academiei Române (2010) și Premiul Uniunii Scriitorilor (2012).

M. debutează cu volumul de reportaje *Nimic despre singurătate* (1986), un gen la limita literaturii, dar care prefigurează prin lirismul uneori exaltat al descrierilor, prin utilizarea perspectivei cinematografice, prin adoptarea unui stil confesiv, prozatorul de mai târziu. *Războiul de după război* (1987) este o culegere de povestiri și constituie, de fapt, debutul literar al autorului. Între aceste „parabole ale singurătății și alienării” (Radu G. Țeposu) există câteva titluri valoroase, care conțin, în nuce, specificul scrisului lui **M.**: realismul magic de influență sud-americană, apetența pentru insolit sau miraculos. Nu există aici nici o încercare de revoluționare a tehnicilor narative, nici un efort de sincronizare cu textualismul sau cu alte inovații specifice prozei optzeciste. Din contră, prozele lui **M.** se desfășoară parcă la marginea timpului și, uneori, într-un spațiu în care realul își pierde caracterul apodictic și implacabil. În povestirea *Aralia*, de exemplu, deși ziua este limpede și liniștită, într-o moară părăsită bate un vânt foarte

puternic, scaunele, patul se lovesc de pereți, apoi întreg satul este luat de vânt, rotindu-se încet în cer, ca într-un tablou chagallian. Aceste texte sunt decupaje care mizează pe crearea unui efect de straniețate, în care metasensul este suspendat. Odată cu volumul de proze scurte *Somnul verde al copacilor* (1989) se remarcă o maturizare a scriiturii, o dozare mai echilibrată a efectelor epice și, cel mai important pentru evoluția ulterioară a scrisului lui M., schimbarea mai clară a decorului narativ – plasarea acțiunii în lumea satului, care aduce cu sine o serie de modificări care țin de arhaizarea lexicului, utilizarea regionalismelor etc. Atmosfera se apropie de cea specifică basmului, gesturile par ritualizate, întâmplările narate sunt enigmatice, misterioase, autorul reconfirmându-și apetența pentru straniețate, exotic, supranatural. În *Colivie pentru curcubeu* o pasăre uriașă, cu un colorit ireal, doarme săptămâni în șir pe acoperișul unei case, iar oamenii, pentru a o prinde, construiesc o colivie uriașă în care ajung tot ei, captivi, de fapt, ai propriei lor incapacități de a coexista cu miraculosul. În *Vocea*, o copilă este găsită de tatăl ei, noaptea, scriind pe perete litere cuiva de „foarte departe”. Vântul „va râcăi cu grijă varul de pe perețele acesta și-l va duce acolo unde trebuie. Dacă literele n-or să se dezlipească, vântul le va purta prin văzduh cu perete cu tot. E chiar mai bine așa. Camera mea o să fie singura din oraș și din lume cu un perete de aer. Nu ți se pare frumos?”. La sfârșitul povestirii, aceeași fată, după ce este găsită violată la marginea unui râu, începe să meargă pe ape. Sunt fragmente de autentică poezie, de imaginație debordantă în *Somnul verde al copacilor* – o carte pe nedrept ignorată de critica literară. Ca romancier, M. rămâne fidel prozei de inspirație rurală, fiind apropiat, în mod natural, de Marin Preda sau de Fănuș Neagu – o opțiune riscantă, întrucât acest fel de a concepe literatura a început să agonizeze încă din anii '70 ai secolului trecut. *Căderea în cer* (2003) este povestea unui Ion sudic, care începe odată cu momentul în care Ion își găsește tatăl mort pe câmp până când moare el însuși, dar și a lumii în care trăiește, supusă unui timp din ce în ce mai agresiv. Acțiunea se desfășoară cam într-o jumătate de secol, metatema romanului constituind-o meditația asupra trecerii implacabile a timpului. Personajele refuză să creadă în îmbătrânire și moarte chiar și atunci când îmbătrânesc și mor. Accentul este pus pe

planul faptic, personajele (multe cu o apariție episodică și care nu se justifică în ansamblul romanului) au o psihologie schițată, sunt rudimentare, agresive. Măncioacă, personajul principal, se vrea exponențial, un fel de arhetip al țăranului român, însă în afara mândriei și obstinației de care dă dovadă, nu iese cu nimic în evidență. Romanul este arborescent, construit din aglutinarea mai multor întâmplări, vieți, fără o legătură organică. Viziunea narativă de tip omniscient, axarea pe istorisire și mai puțin pe ceea ce ar putea constitui fondul abisal deconcertează un cititor actual. *Căderea în cer* este și prima parte a trilogiei *Dulce ca pelinul* (2008), care a obținut Premiul Academiei Române. Cel mai reușit roman al lui M., *Gaura sau Apă vie, apă moartă* (2004), reprezintă și o reîntoarcere la realismul magic, în care sensurile sunt mai mult sugerate, iar textul este învăluit într-un nimb atemporal-mitizant. Ritmul este alert, ponderea între real și miraculos, echilibrată, iar compoziția este ingenioasă. Fântânarul Anghel Preducel începe să sape, în curtea casei, ceea ce părea inițial o fântână. Doar că lucrează săptămâni, luni, ani, întorcându-se tot mai rar din străfundurile pământului. „Fântâna” aceasta are, se pare, kilometri întregi. Nu este povestită călătoria propriu-zisă a lui Preducel, ci efectul pe care acest gest insolit, cu potențial simbolic, îl are asupra comunității. Se crede că acesta a plecat în căutarea apei vii, care le-ar asigura tuturor tinerețe veșnică. De fapt, *Gaura...* este povestea constituirii mitului, a felului în care acesta este generat. Preducel se întoarce foarte rar pe pământ, însă devine, independent de voința lui, un fel de mesia pentru cei din sat, care, așteptându-l, refuză să mai îmbătrânească și să mai moară, ca în scrierile lui Gabriel García Márquez. Subiectul destul de straniu al romanului publicat un an mai târziu, *Viața inversă a lui Cocostel Ouatu* (2005), nu este chiar original, fiind abordat atât de F. Scott Fitzgerald în *Strania poveste a lui Benjamin Button*, cât și de Andrew S. Greer în *Confesiunile lui Max Tivoli* – adică povestea cuiva care se naște bătrân (în acest caz, la 86 de ani), pentru a întineri în același ritm în care ceilalți îmbătrânesc, totul aseasonat cu o dragoste care, până la urmă, își găsește împlinirea. *Viața inversă...* pare un bildungsroman schematic și rezumativ inversat. Textul este „turnat”, până la un punct, în formula unui roman de factură balzaciană, dar intruziunile realismului magic îl dinamizează,

conferindu-i o notă de poeticitate și prospețime. În romanele mai recente **M.** abandonează proza rurală cu inserții „suprerealiste” în favoarea fie a unui roman care surprinde în tușe groase, șarjând pe grotesc și caricatural, societatea românească actuală, cartografiindu-i tarele și viciile (*Recviem pentru Tănase*, 2010), fie în favoarea unui roman în care predomină analiza psihologică, abordarea caracterologică, unde, totuși, oamenii se sinucid pentru că nu pot zbura, iar sfinții coboară din icoane pentru a mânca și a bea (*Dacă Dumnezeu ar muri*, 2011). Un roman diferit ca miză și structură narativă este *Vieți greșite* (2012) – o autoficțiune în care personajul este însuși Ștefan Mitroi, o scriere confesivă, autobiografică, melancolică, în care eroul, nemaisuportând vidul propriei vieți, se retrage undeva în munți, aneantizându-și eul social, confundându-se cu elementarul, ca într-un ritual de abluțiune. Volumul *Jocuri de nenoroc* (2012, Premiul Asociației Publicațiilor Literare și a Editorilor Români) conține proze poetice, fermecătoare prin simplitatea și candoarea lor. Fiind de o factură aparent autobiografică, miraculosul pare mai firesc decât realitatea. Această carte continuă, prin viziunea infantilă și imaginativ-exuberantă, literatura pentru copii a lui **M.**: *Povești din Țara Arborado* (1988), *Povești aproape întâmplare* (1999) sau *Călătorie într-un pepene* (2005) și *Povestea copilului care a salvat poveștile* (2011). Piese de teatru reunite (unele și cu reprezentări scenice la Iași și București) în *Mașina de scărpinat* (I–II, 2006) oscilează între drama absurdă cu ecouri beckettienne (*Laboratorul de îmbălsămări*), trecând prin piese parabolice, metaforice, cu iz existențialist (*Plutonul de execuție*), până la comedia satirică ancorată în contemporaneitate (*Mașina de scărpinat*). În volumele de versuri publicate, deși **M.** adoptă mai multe registre – poezia de factură folclorică, poezie civică sau elegiacă –, rămân constante oralitatea, narativitatea, scenariile și ironia care amintesc de Marin Sorescu în *La Lili-eci*. Deseori, metaforizarea excesivă și transparența simbolurilor diminuează efectul estetic, dar se pot găsi poezii reușite atât în *Adio, îngere păzitor!* (2001), cât și în *Buzunare cu grâu* (2001).

SCRIERI: *Nimic despre singurătate*, București, 1986; *Războiul de după război*, București, 1987; *Povești din Țara Arborado*, București, 1988; *Somnul verde al copacilor*, București, 1989; *Bolnav de înserare*, București, 1993; *Elogiu deșertăciunii*, București, 1993; *Întoarcerea lui*

Ceaușescu, București, 1995; *Ce iei cu tine în mormânt*, București, 1996; *Colinde, triste colinde*, București, 1998; *Povești aproape întâmplare*, București, 1999; *Yugoslavia dream*, București, 1999; *Adio, îngere păzitor! – Farewell, Guardian Angel!*, ed. bilingvă, București, 2001; *Buzunare cu grâu*, postfață D.R. Popescu, București, 2001; *Căderea în cer*, București, 2003; *Gaura sau Apă vie, apă moartă*, București, 2004; *Viața inversă a lui Cocostel Ouatu*, pref. Ioan Holban, postfață Ciprian Chirvasiu, București, 2005; *Călătorie într-un pepene*, București, 2005; *Mașina de scărpinat*, I–II, București, 2006; *Sfârșitul lumii se amână*, București, 2007; *Expresul către paradis*, București, 2007; *Dulce ca pelinul*, București, 2008; *Recviem pentru Tănase*, București, 2010; *Dacă Dumnezeu ar muri*, București, 2011; *Strigăte spuse în șoaptă*, București, 2011; *Povestea copilului care a salvat poveștile*, București, 2011; *Vieți greșite*, București, 2012, *Jocuri de nenoroc*, București, 2012.

Repere bibliografice: Țeposu, *Istoria*, 251–252; Irina Petraș, *Lit. rom.*, 586–590; Emilian Marcu, *Gaura*, CL, 2004, 8; Constantin Dram, *Și totuși, romanul satului*, CL, 2004, 10; Ioan Holban, *Mierea și pelinul țaranului român*, DL, 2004, 53; Nicolae Rotaru, *Alt Moromete*, „Amurg sentimental”, 2004, 106; Holban, *Ist. lit.*, II, 299–311; Mircea Ghițulescu, *Istoria literaturii române. Dramaturgia*, București, 2008, 756–759; Ana Dobre, *Ștefan Mitroi – optzecistul fără generație*, București, 2011. **T.Dn.**

MITRU, Alexandru 16.XI.1914, Craiova–19.XII.1989, București), prozator, dramaturg. Este fiul Angelei Pârăianu, educatoare, urmașă a unei familii boierești, de cărturari și oșteni, coborâtori din spița lui Danciul Pârăianu, ispravnic al Craiovei în vremea lui Matei Basarab. Urmează gimnaziul de la Liceul „Carol” și apoi Liceul „Frații Buzzești” din Craiova (1926–1933). Întrerupe Facultatea de Științe (1933–1935) pentru satisfacerea stagiului militar la Școala de Ofițeri Artileriști din Craiova, după care se înscrie, influențat de prelegerile erudite ale unchiului său, generalul și profesorul I.C. Pârăianu, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1936–1940). După ce a debutat cu proză în 1932, în paginile revistei „Ramuri”, la recomandarea lui G. Călinescu scrie la „Națiunea” (1947–1949), apoi la „Muncitorul agricol” (1949–1954). Colaborează la „Aurora”, „Drumul femeii”, „Economist”, „Fapta”, „Femeia”, „Informația”, „Licurici”, „România liberă”, „Seara”, „Universul”, folosind pseudonimele M. Adam, Ion Cărunțu, Eugen Craioveanu, B. Mitru, Moș Mitru, M. Pârăianu. Devenind profesor de literatură română și universală, predă în cele din urmă la Liceul „Gh.

Lazăr” din București (1956), unde înființează cenaclul literar Luceafărul, consacându-se, pe parcursul a două decenii, formării și îndrumării tinerelor talente. A fost membru corespondent al Academiei Germane de Literatură pentru Copii și Tineret din Volkach și membru de onoare al Bibliotecii Internaționale pentru Copii și Tineret UNESCO. A primit numeroase distincții și premii literare, între care Premiul Uniunii Scriitorilor (1967, 1982) și Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR (1968). De asemenea, Premiul European de Literatură pentru Copii și Tineret (pentru întreaga operă, 1976), Diploma de onoare a Premiului Internațional Trento–Italia (pentru *Din marile legende ale lumii*, în 1978) ș.a.

Dacă la începuturile sale literare **M.** publică reportaje, schițe, piese de teatru într-un act, după îmbrățișarea carierei didactice se consacră literaturii destinate copiilor și tinerilor. Abordează o tematică variată, cu funcție educativă, subsumând motive de largă circulație, dar și specifice spațiului nostru cultural. Se adresează primei vârste prin poveste, înfățișând tipul uman ideal (*Inima mamei*, 1954), sau prin snoavă, ilustrând înțelepciunea și umorul popular (*Povești cu tâlc*, 1956, *Povești despre Păcală*, 1961). Nostalgia originilor îl trimite la legendă și basm. Colecțiile de legende pe care le prelucrează cuprind povestiri din fondul culturii universale, după criteriul armonizării versiunilor contradictorii într-o sinteză personală, așa cum se întâmplă în *Legendele Olimpului* (I–II, 1960–1962), *Din marile legende ale lumii* (I–II, 1963–1965). Altă dată reinterpretează în viziune proprie mituri românești inspirate din folclor și documente scrise (despre obârșia fantastică a lumii, a elementelor naturii, a locurilor sacre, a formelor stranie de relief), ca în *Copiii muntelui de aur* (1954), *În țara legendelor* (1956), *Din rădăcini de legendă și baladă* (1982). Deși respectă modelul tradițional, basmul fantastic se particularizează la **M.** prin episoade ilustrând materia unui mic tratat de mitologie, pe de o parte, a unui mic tratat de filosofie, pe de alta, ambele menite să deschidă accesul spre sensurile încifrate ale miturilor. Atât legenda, cât și basmul se dezvoltă pe obsesia „misterelor orifice”, scriitorul refăcând mitul potrivit accepțiunilor recunoscute. Orfeu e întemeietor al cântecului și totodată pelerin în căutarea absolutului, dar înfățișându-l ca păstor cu valențe războinice, **M.** îl înscrie în spațiul de cultură autohton. Extinzându-i aria, scriitorul are darul de a introduce mitul, sub forme de expresie

adaptate realităților contemporane, în romanul social pentru copii, construit pe tema călătoriei, fie „în căutarea timpului pierdut” (*Întoarcerea lui Neghiniță*, 1966), fie „în căutarea idealului vieții” (*Bastonul cu mâner de argint*, 1974), precum și în romanul de dragoste, unde „cunoașterea” implică două căi: dragostea și învățătura (*Portretul dragostei*, 1989). Pentru **M.**, mijlocul cel mai potrivit de a le trezi adolescenților sentimentul patriotic este narațiunea istorică. În povestiri imaginea orașului cu vechi tradiții se încheagă din mitul întemeierii, din umbra și fapta eroică a voievozilor și a luptătorilor pentru libertate (Gelu, Iancu de Hunedoara, Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul, Gheorghe Doja, Tudor Vladimirescu, Iancu Jianu și mulți alții), din spiritul cărturarilor (Miron Costin, Alecu Russo, Dimitrie Țichindeal, Aaron Florian, Gh. Lazăr, Nicolae Bălcescu), din valori ale artei – *Bucureștii în legende și povestiri* (1975), *Craiova în legende și povestiri* (1978), *Iași în legende și povestiri* (1979), *Aradul în legende și povestiri* (1982). În romanul istoric se reconstituie perioada cuprinsă între domniile lui Vlad Țepeș și Neagoe Basarab, acțiunea rezultând din aventurile dramatice prin care trece eroul – căpitanul Ion, personaj de ficțiune cu virtuți supradimensionate (*Vulturii de foc*, 1970, *Strălucitoarea sabie*, 1976, *Legendă valahă*, 1979). Proiectarea în mit este modalitatea prin care sunt remodelate întâmplări petrecute în timpul războiului daco-roman, ce face obiectul narațiunii cu ambiții epeice *Cântecul Columnei* (1981), inspirată din imaginile Columnei Traiane din Roma. Ca dramaturg, **M.** reia teme din proză și adaugă altele noi, ca în *Isprăvile viteazului Heracle* (1959), *Avionul de Cluj* (1970, în colaborare cu Constantin Mateescu). Compune drame, texte pentru teatrul de păpuși și marionete, teatru radiofonic, de televiziune. O parte din scrieri i-au fost traduse în limbile germană, rusă, maghiară, japoneză, albaneză.

SCRIERI: *Păpușa*, București, 1932; *Albumul de geografie*, București, 1951; *Povestea ielelor*, București, 1951; *Supărarea lui Dincă*, București, 1953; *Inima mamei*, București, 1954; *Copiii muntelui de aur*, București, 1954; ed. (*Muntele de aur*), introd. Mihai Beniuc, București, 1974; *În țara legendelor*, București, 1956; *Povești cu tâlc*, București, 1956; *Trandafirul roșu*, București, 1956; *Basmele mării*, București, 1957; *Palatul de argint*, București, 1958; *Isprăvile viteazului Heracle*, București, 1959; *Legendele Olimpului*, I–II, introd. Nicolae I. Barbu, București, 1960–1962; ed. Demostene Botez, București, 1983;

Alte povești cu tâlc, București, 1961; *Povești despre Păcală*, București, 1961; *Din marile legende ale lumii*, I–II, pref. Gheorghe Bulgăr, București, 1963–1965; *Găina cu ouăle de aur*, București, 1963; *Flori pentru Mihaela*, București, 1964; *Întoarcerea lui Neghiniță*, București, 1966; *Săgeata căpitanului Ion*, București, 1967; *Povești cu tâlc (Povești cu tâlc. Alte povești cu tâlc. Povești despre Păcală)*, București, 1967; *În țara legendelor*, București, 1968; ed. pref. Alain Guillerrou, postfață Ovidiu Papadima, București, 1973; *Sabia de foc*, București, 1969; *Avionul de Chuj* (în colaborare cu Constantin Mateescu), București, 1970; *Luceafărul de ziuă*, București, 1970; *Vulturii de foc*, București, 1970; *Domnul din Vladimiri*, București, 1971; *Bastonul cu mâner de argint*, București, 1974; *Bucureștii în legende și povestiri*, București, 1975; *Povești despre Păcală și Tândală*, București, 1975; *Acasă la Macedonski*, București, 1976; *Nemaipomenitele aventuri ale lui Pinocchio, năzdrăvanul prichindel de lemn*, Iași, 1976; *Strălucitoarea sabie*, București, 1976; *Florile acelei primăveri*, București, 1977; *Joc*, Craiova, 1977; *ABC-ul poveștilor*, fasc. I–XXX, Iași, 1978; *Craiova în legende și povestiri*, București, 1978; *Iașii în legende și povestiri*, București, 1979; *Legendă valahă*, București, 1979; *Cântecul Columnei*, pref. Radu Vulpe, București, 1981; *Dansez cu tine*, Craiova, 1981; *Aradul în legende și povestiri*, București, 1982; *Din rădăcini de legendă și baladă*, Iași, 1982; *Călătoriile lui Făt-Frumos*, Iași, 1985; *Vântul suflă liber peste câmpuri*, Craiova, 1986; *Lumini din vremuri*, Craiova, 1987; *Căciula fermecată*, Craiova, 1989; *Portretul dragostei*, Iași, 1989. **Traduceri:** Ruth Lissai, *Sol, nota fugară*, București, 1959; *Cum a ajuns lupul cântăreț. Povești populare săsești (din Transilvania)*, București, 1962 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); Waldemar Bonsels, *Albina Maia și aventurile ei*, București, 1966; Karin Michaelis, *Copiii doamnei Gormsen*, București, 1970; Hedi Hauser, *Spiridușii pădurii*, București, 1975; *Povești populare românești și săsești*, îngr. Albrecht Zweier, București, 1975.

Repere bibliografice: Ion Roman, *Vechi și nou în basme*, CNT, 1958, 7; Nicolae Balotă, [Alexandru Mitru], RL, 1971, 24, LCE, 1972, 45; Dumitru Micu, [Alexandru Mitru], CNT, 1973, 37, CNT, 1976, 36; Alexandru Mitru la 60 de ani, LCE, 1974, 45; Florea Firan, „Acasă la Macedonski”, R, 1977, 2; C.D. Papastate, „Legendele Olimpului”, R, 1979, 3; Silvan Iosifescu, *Premio Europeo – 1980*, RL, 1980, 47; Mihai Duțescu, „Iașii în legende și povestiri”, R, 1980, 12; St. Hof, „Aradul în legende și povestiri”, NL, 1983, 3; Al. Raicu, *Autografe*, București, 1983, 120–133; Gh. Bulgăr, *Un povestitor înăscut*, RL, 1984, 44; *Dicț. scriit. rom.*, III, 257–258; Firan, *Profiluri*, II, 93–97; Liviu Grăsoiu, *Ar fi împlinit 90 de ani...*, LCE, 2004, 40; Popa, *Ist. lit.*, II, 622. **L.Bz.**

MITU, Mihai (22.II.1936, Câmpulung – 24.XI.2017, București), slavist, traducător. Este fiul Ecaterinei (n. Eugeniu) și al lui Ion Mitu, contabil. După absolvirea Facultății de Filologie din București

(1959) este angajat cadru didactic la Catedra de limbi slave, devenind profesor în 1999. În 1961–1962 este bursier UNESCO la Varșovia, iar între 1969 și 1976 predă limba și literatura română la Universitatea Jagiellonă din Cracovia. Își susține în 1971 doctoratul cu teza *Opera filologică și lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu în contextul relațiilor româno-slave*. Membru al Asociației Slaviștilor din România, devine secretar (1976) și vicepreședinte (1991) al acestei asociații, fiind totodată și secretar, apoi redactor-șef adjunct al publicației „Romanoslavica”. Colaborează la „Revista de istorie și teorie literară”, „Manuscriptum”, „România literară”, „Observator cultural”, „Barok” (Varșovia) ș.a. Va fi distins cu înalte ordine poloneze (Meritul Cultural în 1974, Crucea de Cavaler al Ordinului Merite pentru Polonia în 1999). Debutează cu un articol despre Adam Mickiewicz în revista „Universitatea” (1955).

M. debutează editorial cu volumul *Cercetări lingvistice și literare româno-slave*, apărut în 1996. Precedată de numeroase studii și articole publicate în revistele de specialitate și de colaborări la volume colective – B.P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini (II, 1984), *Biblia de la București* (1988, Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR) –, cartea se înscrie în aria cercetărilor pozitive de bună tradiție nu numai universitară. Investigația la obiect combină posibilitățile oferite de critica, teoria și istoria literară, literatura universală și comparată, de lingvistică, sociologie și istorie. Consistentă îndeosebi este a doua secțiune, *Relații culturale și literare*, cercetarea trimițând aici exclusiv spre comparatismul binar, româno-polon. Demersul istorico-literar are drept scop principal completarea unor date referitoare la personalități reprezentative ale culturii și literaturii române (Gh. Asachi, M. Kogălniceanu, B.P. Hasdeu, I. Bianu ș.a.) în relație cu spațiul polonez. Nu o dată informațiile comunicate corectează fizionomia unei personalități sau a unei opere, o ierarhie statornicită sau chiar perspectiva de apreciere. În spațiul preocupărilor de literatură română veche se înscrie și culegerea *Oameni și fapte din secolul al XVIII-lea românesc* (1999). Primele trei studii de aici, segmente ale tezei de doctorat, au o structură precumpănitor comparatistă, tratând mai ales despre relația epicureului Budai-Deleanu cu stoicul M. Kuralt. Alte trei, unul intitulat *Pala-tul crailor leșești*, celelalte dedicate domnitorului

literat Alexandru Moruzi și lui Chesarie de Râmnic, abordează din același unghi „cartea de înțelepciune” și două individualități ale culturii române. Întemeiat în primul rând pe o bogată bibliografie **M.** discută cu argumente provenind din mai multe discipline o problematică interesantă, încheindu-și pledoaria cu unele contribuții inedite. Pe aceeași linie, a evidențierii unor aspecte inedite în context româno-polon, se situează și alte investigații de istorie literară, referitoare la Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Gh. Asachi, Mihai Eminescu, Adam Mickiewicz, Ignacy Krasicki, Jan Potocki, sau la Teofil Lenartowicz și poemul său *Dacja* (*Dacia*) ș.a., ca în studiile de istorie culturală din volumul *Romano-polonica* (I, 2007). Rezultatele preocupărilor lingvistice ale lui **M.** vor fi reunite în *Studii de etimologie româno-slavă* (2001) și *Cercetări etimologice și lexico-semantică* (2006). A tradus din literatura polonă îndeosebi proză modernă și contemporană.

SCRIERI: *Cercetări lingvistice și literare româno-slave*, București, 1996; *Oameni și fapte din secolul al XVIII-lea românesc*, București, 1999; *Romano-polonica*, I, 2007; **Antologii, ediții:** *Slavona românească. Studii și texte*, București, 2002; I. C. Chițimia, *Scrieri alese*, pref. edit., București, 2008; *Nu e zână mai frumoasă. Antologie de poezie slavă premodernă*, pref. Corneliu Barborică, București, 2007 (în colaborare). **Traduceri:** *Nuvela polonă contemporană*, București, 1965 (în colaborare cu Alice Gabrielescu); Zofia Posmysz, *Pasagera*, București, 1967 (în colaborare cu Alice Gabrielescu); Janusz Korczak, *Regele Macius întâiul*, București, 1969; Kazimierz Brandys, *Cărticica*, București, 1976; Stanisław Lem, *Ciberialada*, postfața trad., București, 1976, *Glasul Domnului*, pref. autorului, București, 1997, *Catarul*, București, 1998; Jan Potocki, *Manuscrisul găsit la Saragosa*, I-III, pref. trad., București, 1989; Ryszard Kapuściński, *Împăratul*, București, 1991, *Abanos*, pref. trad., Pitești, 2002, *Șahin-șahul*, București, 2009.

Repere bibliografice: Velea, *Plămada*, 377–381; *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, I, Varșovia, 2000, 430; Alexandru Ligor, *Cercetători bucureșteni de azi ai cărților vechi*, Cluj-Napoca, 2002, 79–80; Marius Chivu, *Dictatorul stupid al Iranului*, ALA, 2010, 1015.

S.V.

MIU, Florea (27.XI.1951, Vede, j. Teleorman), poet, publicist. Fiu natural al Elenei Miu, a fost crescut de bunicii din partea mamei, Grigore și Nicula Miu, agricultori. Urmează liceul în orașul Roșiori de Vede (1966–1970), apoi Facultatea de Filologie a Universității din București (1971–1975),

specialitatea română–latină. După absolvire funcționează ca profesor la Păunești-Vrancea, iar în 1977 se stabilește în Craiova, unde până în 1980 continuă să lucreze tot în învățământ, ca profesor-educator. În 1980, la recomandarea lui Marin Sorescu, este numit redactor la publicația militară „La datorie”, unde rămâne până în 1982, când trece la Editura Scrisul Românesc, la care lucrează până în 1991. Urmează câțiva ani de activitate în presa cotidiană, mai întâi la „Cuvântul libertății” (1991–1995), apoi ca secretar general de redacție și șef de departament, la „Gazeta de Sud” (1995–1997). Ulterior trece la Primăria Municipiului Craiova, ca șef al serviciului Imagine, protocol, relații internaționale, în același timp conducând ca redactor-șef săptămânalul „Curierul Primăriei”, unde se îngrijește și de publicarea unor lucrări dedicate orașului (*Monumentele Craiovei, Grădinile și parcurile Craiovei, Bisericile Craiovei* ș.a.). Din 2002 este redactor, apoi redactor-șef adjunct la revista „Ramuri”. A debutat cu versuri în „Teleormanul literar” (1969) și editorial cu volumul de poezie *Jocuri în piatră* (1972), sub girul lui Mircea Ciobanu. A semnat versuri, articole, eseuri și interviuri în „Amfiteatru”, „Argeș”, „Caligraf”, „Cuvântul libertății”, „Ex Ponto”, „Luceafărul”, „Meandre”, „Orizont”, „Ramuri”, „România literară”, „Scrisul românesc”, „Suplimentul literar-artistic al «Scân-teii tineretului»”, „Teleormanul”, „Transilvania”, „Viața românească” ș.a. I s-a acordat în câteva rânduri Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Craiova (1983, 1990, 1999, 2001, 2004).

Poezia de început a lui **M.** stă tipologic sub semnul lui Lucian Blaga cel din *Poezele luminii*. Versurile, fluente, muzicale, lipsite de orice asperitate în lexicul și textura lor sonoră, sunt expresia sentimentului de înscriere armonioasă în univers, al unei comuniuni încântate și calme, prin care fapta poetului se alcătuiește metonimic și metaforic din cer, frunze, crini, zăpezi, „pleoape de pom”, mări și izvoare. Lucrurile „cuvântă” în sângele său, iar natura înconjurătoare devine alfabet, dicționar, „literă căzută”: interferențe purificatoare și securizante. Poetul contactului direct cu sevele și miracolele firii, fantast („calc printre greșeli/ și vorbesc despre aripi”), tinzând la recucerirea și perpetuarea prin evocare a candorilor copilăriei, a satului și câmpiei natale și găsind în iubire o prelungire a miresmei lor, dovedește, odată cu volumul *Pasărea de sidef* (1990), că poate să scrie și în alte chei:

ironică, atunci când contrapune cotidianului trivial propria lume de purități eterice, elegiac-meditativă sau chiar sumbră. Versurile de acest ultim fel se resimt de atmosfera dezumanizantă a ultimilor ani de regim totalitar (simetria cu Blaga obligă la invocarea ciclului postum *Vârsta de fier*), ca și de anxietatea universală a deceniilor din urmă. Paradisiacul se întoarce într-o viziune infernală: „lumina”, „uimirea”, „cuvintele”, „privirile noastre”, „cerul” – toate acestea au „ruginit”. Perspectiva se accentuează în volumul cu titlul revelator *Negru de fum* (2003), unde un set de poeme intitulate *Viziuni* figurează prăbușirea, înstrăinarea și însingurarea generală: „Se sufocă planeta de atâtea respirații/ tumultuoase./ Cerul strălucește apăsător de aproape/ pulsează în arbori, în ape./ Cine nu a lucrat în grădinile Faraonului,/ cine nu a fugit din Egipt,/ cine nu a trăit și nu a murit îndeajuns/ nu va putea privi mai departe”. Tot mai oraculară, solemnă cu discreție, cu simplitate și naturalețe (Mircea Scarlat a remarcat devreme „limbajul poetic frapant prin simplitate”), în centrul poeziei lui M. nu stă totuși lumea, exterioritatea, ci eul cu dramele sale interioare, între care cea a identității și solipsismului nu e cea din urmă. Romanticul de la începutul mileniului 3 și-ar putea lua ca deviză versul-legitimare al lui Al. A. Phlippide: „Lumea începe și sfârșește-n mine”. Câteva secvențe din *Secunda și templul* (2011) îi sunt definitorii: năzuind să treacă înot peste „marea de stele”, „am căzut în mine însumi”, „Eu sunt propriul meu ecou”. „Înăuntru” – cuvântul tematic care atârână cel mai greu în cărțile de maturitate ale poetului – definește astfel principala sursă a acestui lirism genuin-elegiac. Punându-și sigiliul pe întreaga personalitate și comportament al poetului, „înăuntru” devine și cauză primă a eșecului în proiectul excursiei sale mundane: „toată viața ai umblat/ cu temele nefăcute/ prin cartierul uitării,/ toată viața ai întârziat la întâlnirea cu tine,/ mereu cu un pas înapoi,/ mereu cu un pas înainte,/ până când într-o zi de cenușă,/ ai trecut în rândul cocorilor...”. Din confruntarea ființei căzute parcă din alte lumi – și care își pare ei înseși stranie și uneori tragicomic de stângace prin inadecvare – cu existența comună rezultă o parte însemnată a poeziei lui M., încadrată de critici în paradigma soresciană. Transferul temelor grave în registrul anecdotiei, ironia specifică și ludicul sunt într-adevăr procedări comune ambilor poeți. Însă în vreme ce la Marin Sorescu toate acestea ocupă întregul poem,

potențând în chip paradoxal gravitatea temei, la M. ele sunt secvențiale: după paranteza anecdotică, ludică etc., urmează obligatoriu întoarcerea la lirismul fără mască al confesiunii și meditației: discursuri care, oricât de sumbru le-ar fi obiectul, sunt rostite în imperturbabilul registru al seninătății, pe care poetul o vădea dintru început. Versurile își păstrează dicțiunea elevată, pe care nimic nu o poate macula. „Poezia e un fel sublim de a rosti adevărul” și de a accede la lucrurile simple sau de a le purga pe cele comune, spusese autorul în *Semne* (1983), o carte de meditații – sub forma tabletei și (uneori) a poemului în proză – despre artă și cultură și despre câțiva creatori români cu care autorul se simte afin. „Felul sublim” al rostirii este, între altele, și ceea ce deosebește poezia lui M. de cea a poeților de după 1989, cu care se vede nevoită a fi calendaristic contemporană. Distihul „Nu sunt la modă – nici nu vreau să fiu!” (deja în mine s-a făcut târziu)” pare a exprima nu numai o realitate nenegociabilă deoarece ține de ontologic, ci și un program, așadar un normativ asumat. De altfel, în ceea ce are mai valoros, această „elegie existențială” (Paul Aretzu) are acces în zona unde încadrările pe considerente de curente, generații, școli etc. își pierd orice semnificație axiologică.

SCRIERI: *Jocuri în piatră*, București, 1972; *Rostire în gând*, București, 1974; *Numele oglinzii*, București, 1978; *Semne*, Craiova, 1983; *Lanul de grâu*, București, 1987; *Memorie*, București, 1989; *Pasărea de sidef*, Cluj-Napoca, 1990; *Urme de fluturi*, Craiova, 1993; *Grădina Soarelui*, Craiova, 1995; *Viețile apocrife*, Craiova, 1999; *Cuvinte și spațiu. Interviu cu scriitori contemporani din Oltenia*, Craiova, 2001; *Negru de fum*, Craiova, 2003; *Partea cealaltă. Somnul și cuvintele*, Craiova, 2004; *Muzeul cu nemărginiri*, Craiova, 2006; *Cerul din lacrimă*, Craiova, 2009; *Secunda și templul*, Craiova, 2011; *Cum se vede sufletul*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Aureliu Goci, *Jocuri în piatră*, RL, 1972, 33; Dorin Tudoran, *Gândul și cuvântul poetic*, LCF, 1975, 6; Fănuș Băileșteanu, *O „rostire” în „numele oglinzii”*, R, 1986, 6; Marin Beștelu, *Reflexivitate discretă*, R, 1987, 11; Valentin F. Mihăescu, *„Lanul de grâu”*, LCF, 1987, 48; Ovidiu Ghidirmic, *Profiluri literare*, LCF, 1988, 8; Constantin M. Popa, *Noaptea lui Vincent*, Craiova, 1998, 139–141; *Dicț. scriit. rom.*, III, 258–259; Firan, *Profiluri*, II, 97–99; Dan Cristea, *„Negru de fum”*, R, 2004, 2–3; Valentin Tașcu, *Poezia discreției moderate*, LCF, 2004, 12; Cristea, *Teleorman*, 283–284; Paul Aretzu, *Un trăitor al poeziei*, R, 2006, 12; Geo Vasile, *Gravitate cantabilă*, RL, 2006, 19; Horia Gârbea, *„Cerul din lacrimă”*, LCF, 2010, 5–6; Ana Dobre, *Florea Miu în templul secundeii*, LCF, 2012, 2.

N.M.

MIU COBIUL, baladă populară din ciclul baladelor de vitejie. Aparținând eposului medieval, a fost pusă în circulație, printre primii, de Vasile Alecsandri prin colecția sa din 1866. În culegerea lui G. Dem. Teodorescu varianta *Miu Cobiul* este pusă în legătură cu o legendă despre satul și pădurea Cobia, cuib al unor haiduci legendari. Acțiunea baladei evoluează în majoritatea variantelor în același sens. Tema este cea a luptei dintre doi voinici, Miu Cobiul (sau Mihai Copilul, Miul Zglobiul) și Ianoș (sau Ianoș) ungurul. În miez de noapte prin codru trece călare Miu cântând din cobuz. Cântecul său de dor se aude până în tabăra lui Ianoș, căpetenia unei vestite cete de haiduci. Presimțind o primejdie, calul se poticnește sau se abate din drum. Miu, încrezător în forța lui și în armele-i nebiruite, își continuă drumul. Ianoș își trimite voinicii după viteazul Miu. Întâlnindu-se, cei doi benchetuesc, urmând să se întreacă în luptă dreaptă pentru a alege pe cel vrednic a fi căpetenia cetei. Lupta bărbătească a celor doi viteji este sugerată de cântărețul popular și prin ecoul ei în natură: „Vântul vâjâia,/ Frunza şuiera,/ Codrul răsuna”. În unele variante, Ianoș încearcă prin viclenie să îl omoare în somn pe Miu, dar calul, credincios, îi dă de veste. Miu îl învinge în luptă pe Ianoș și haiducii acestuia i se supun. Spre a le încerca vitejia, Miu îi pune la proba ridicării armelor, ca în epopeile antice. În cele mai multe cazuri voinicii lui Ianoș se dovedesc nevrednici, prilej pentru Miu de a-i persifla, refuzând să le fie conducător: „Voi știți să hoțiți/ Nu să haiduciți/ Nu să biruiți”. Uneori reușește în această probă cel mai neînsemnat din ceată și atunci lui i se atribuie conducerea, iar Miu își continuă drumul cântând. În variantele culese la începutul secolului al XX-lea și chiar mai târziu, Miu nu mai are alura de cavaler medieval care urmărește să se impună prin vitejie. Atât personajul, cât și acțiunea pierd treptat din măreție. Dispar elementele de basm din episodul întrecerii voinicești dintre Miu și Ianoș, prezente în variantele mai vechi. Balada *Miu Cobiul* cunoaște o circulație mai mare în Muntenia, Oltenia și la românii din Serbia. Ea a circulat și în Moldova, fără a avea aceeași frecvență ca în sudul țării. Închegate ca formă, variantele reprezentative conțin imagini cu o mare putere de sugestie. Se folosesc unități sintactice cu caracter hiperbolic, cumulul de epitețe cu valoare de formulă în momentele esențiale ale acțiunii, repetiția amplificatoare în construcția frazei („Au șeaua te

apasă,/ Au iarba nu-i grasă,/ Pajiștea frumoasă?”) sau enumerări cu nuanță umoristică.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, 1866, 62–68; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885, 490–500; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folcloristice*, București, 1900, I, partea I, 187–189, 195–197, 205–206, partea II, 1228; G. Giuglea, G. Vâlsan, *De la românii din Serbia*, București, 1913, 63–69; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, îngr. Iordan Datcu, București, vol. III, 1968, 50–54, vol. IV, 1969, 205–210; Ion Diaconu, *Ținutul Vrancei*, II, București, 1969, 113–115; Al. I. Amzuлесcu, *Cântece bătrânești*, București, 1974, 301–307.

Repere bibliografice: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, îngr. și introd. Gh. Vrabie, București, 1965, II, 332–336; Lovinescu, *Critice*, VI, 91–95; N. Iorga, *Balada populară românească*, Vălenii de Munte, 1910, 21–22; Gh. Vrabie, *Balada populară română*, București, 1966, 376–389; Liviu Rusu, *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, București, 1967, 192–197; Dumitru Pop, Ion Șeulean, *Contribuții la studiul baladei populare românești*. *Balada voinicească*, SUB, Philologia, t. XII, 1967, fasc. 1; D. Caracostea, Ovidiu Bârlea, *Problemele tipologiei folclorice*, București, 1971, 283; I. C. Chițimia, *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, București, 1971, 94–95; *Dicț. lit.* 1900, 582–583. **L.Bd.**

MIU HAIDUCUL, baladă populară. Ca și balada *Corbea*, a fost creată, probabil, în perioada medievală târzie. Conflictul nu mai este de ordin etic, ca în balada de vitejie *Miu Cobiul*, ci social, caracteristic baladei haiducești. În cele mai multe variante acțiunea este localizată la „casele domnești” din București, unde un Ștefan Vodă benchetuește cu „boierii sfatului,/ Stâlpii Țarigradului,/ Stâlpii împăratului”. Domnul dezvăluie slujitorilor planul său de a simula o vânătoare pe valea Cobiului (sau în munții Crinului), urmărind, în fapt, prinderea vestitului haiduc. Se conturează astfel conflictul social al baladei: „Că de când s-a haiducit,/ Drumuri mari s-au părăsit [...] / Hasnale la Domnie n-a mai venit”. Pentru fărădelegile lui, haiducul trebuie spânzurat în „două furci ș-o cumpeoară,/ Ca să-l bată vânt de vară,/ Să-l privească multă țară”. Calea (Florica sau Ilincuța în unele variante), sora haiducului, auzind planul, se strecoară neobservată în codru spre a-și preveni fratele asupra primejdiei ce îl așteaptă. Miu nu se sperie și plănuiește, la rândul-i, atragerea domnului, prin viclenie, într-o cursă și pedepsirea lui. Îndelung comentat este episodul travestirii haiducului în cioban, motiv larg răspândit în literatura populară balcanică. Haiducul așteaptă la răspântia drumului sosirea

alaiului domnesc. Acțiunea se precipită, intervine nota senzațională, menită să stârnească interesul crescând al ascultătorilor. Întâlnirea dintre domn și Miu este un moment esențial, care evidențiază istețimea și curajul haiducului. Cu multă abilitate, Miu înlătură bănuielile lui Ștefan Vodă și reușește să îl convingă să-și lase oastea pentru a-i păzi turmele risipite. Punctul culminant este momentul judecării voievodului de către haiduc în fața ceteilor sale. Domnul se dovedește laș și fricos. Finalul reflectă atitudinea diferențiată a cântăreților populari și, implicit, evoluția variantelor acestui cântec bătrânesc. În culegerea lui V. Alecsandri domnul, muștrat de Miu, se căsătorește cu sora haiducului, codrul preamărindu-l ca pe un erou. La G. Dem. Teodorescu acțiunea evoluând mai firesc și mai aproape de gustul popular, domnul primește pedeapsa supremă: este omorât, iar trupul, sfărțec în bucăți, este trimis înapoi oastei. De groază, boierii „pe fugă se puneau/ Dunărea de nemerea/ Peste Dunăre trecea/ Vestea-n Țarigrad ducea”. În variantele culese la începutul secolului al XX-lea în *Materialuri folcloristice* ale lui Gr. G. Tocilescu și în cele de dată mai recentă din Muntenia și Oltenia, se preferă finalul cu fuga rușinoasă a domnului și umilirea acestuia. Comicul situației este prins și în imagini pitorești: „Să vezi Vodă cum fugea/ Barba grapă și-o făcea”; „Nu mi-ș fuge cum se fuge,/ Pare-i crângul tot colnice,/ De ieșea la drum bătut/ C-un car de curpeni de gât”. Cântecele bătrânesc despre Miu Haiducul s-a răspândit în Muntenia, Oltenia și la românii din Serbia, în timp ce în Moldova apare fragmentar, iar în Transilvania cu totul sporadic. Tehnica acestei balade (gradarea acțiunii, peripețiile personajelor, încordarea atenției ascultătorilor) este realizată cu mijloace proprii eposului popular: repetiția amplificatoare, cumulul de epitete, valoarea sugestivă a hiperbolei. Alături de balada *Corbea*, *Miu Haiducul* s-a impus ca una din cele mai reprezentative creații ale ciclului baladesc din care face parte.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, 1866, 206–209; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885, 500–509; Cristu S. Negoescu, *Poezii populare alese. Balade*, București, 1896, 26–44; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folcloristice*, București, 1900, I, partea I, 156–163, partea II, 1074–1078; C. N. Mateescu, *Balade*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1909, 55–60; Tudor Pamfile, *Cântece de țară*, București, 1913, 79–81; N. Georgescu-Tîstu, *Folklor din județul Buzău*,

București, 1928, 60–62; Ion Diaconu, *Folklor din Râmnicul Sărat*, II, Focșani, 1934, 51–55; C. Nicolăescu-Plopșor, *Balade oltenesti*, București, 1961, 70–79; *Folklor din Oltenia și Muntenia*, București, vol. I, 1967, 199–203, vol. II, 1968, 197–208, vol. III, îngr. Iordan Datcu, 1969, 439–448, 625–627, 800–817, vol. IV, îngr. Iordan Datcu, 1969, 211–231, 543–549; Al. I. Amzulescu, *Cântece bătrânești*, București, 1974, 307–316.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Critice*, VI, 91–95; Gh. Vrabie, *Balada populară română*, București, 1966, 376–389; Grigore Botezatu, *Folklorul haiducesc în Moldova*, Chișinău, 1967, 39–50; Liviu Rusu, *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, București, 1967, 143–148; D. Caracostea, Ovidiu Bârlea, *Problemele tipologiei folclorice*, București, 1971, 283; *Dicț. lit.* 1900, 583. **L.Bd.**

MIU-LERCA, Constantin (15. VIII. 1908, Grădinari, j. Caraș-Severin – 7.VIII.1985, Pitești), poet. Este fiul Mariei (n. Cipu) și al lui Pan Miu, țărani. Rămâne orfan de ambii părinți și trece în grija unui unchi, de la care ia numele Lerca. Frecventează liceul la Oravița și Lugoj. Are studii politehnice neterminate, mult mai târziu urmând Institutul de Perfecționare a Cadrelor Didactice. A lucrat ca profesor de matematică și fizică la Lugoj până în 1968, anul pensionării sale. A colaborat la „Azi”, „Floarea de foc”, „Gândirea”, „Viața literară”, „Vremea”, „Gând românesc”, „Societatea de mâine”, „Familia”, „Brașovul literar”, „Fruncea”, „Revista Institutului Social Banat – Crișana”, „Universul literar”, iar mai târziu la „Scrisul bănățean”, „Orizont”, „Albina” ș.a. A mai semnat Costa Oana, C. Mile ș.a. A înființat în 1933, împreună cu Zaharia Stancu, Romulus Dianu, Cicerone Theodorescu, Ion Valerian, Dragoș Vrânceanu, Ion Th. Ilea, Liviu Jurchescu ș.a., Asociația Scriitorilor Români Independenți. Din 1934, odată cu constituirea filialei bănățene a Asociației, devine președintele acesteia. A fost și secretar în comitetul de înființare a Asociației Scriitorilor Români din Banat (1933), fiind desemnat președinte în 1938. Alături de Victor Papilian, Mihai Beniuc ș.a., este membru al comitetului de inițiativă pentru crearea Asociației Scriitorilor din Ardeal (1937). Debutează în publicația „Vestul” din Timișoara (1932), pe care o va și conduce. Versurile i-au fost publicate în numeroase antologii.

Prima carte semnată de **M.-L.**, *Biblice* (1932), include versuri în linie tradițională, structurate în patru cicluri. Primul, cu titlu omonim, e alcătuit din meditații despre soarta omului, pendulând între căutare și tăgadă în confruntarea cu

divinul, al doilea, *Ai mei*, e compus din „portrete” de oameni ai gliei, *Lucrătorii* realizează o viziune de infern a Reșiței, iar ultimul ciclu, *Natură*, stă sub semnul solarității care alternează cu melancolia nopții. Preocupat de valorile folclorului bănățean, **M.-L.** alcătuiește lucrarea *Considerații asupra artei țărănești din Banat. Cusături și țesături* (1936), o micromonografie în care prezintă nu numai portul popular, ci și obiceiuri, mentalități. Cu placheta *Colinde* (1940) revine la o poezie cu tonalitate folclorică, textele fiind însoțite de muzica lui Filaret Barbu și de desenele lui A. Demian. În 1942 publică *Omul*, un oratoriu pe muzica lui Filaret Barbu, partea a doua cuprinzând tot ciclul de poezii profane din *Biblice*. Peste aproape trei decenii, în 1971 îi apare cartea *Sus stele, jos stele*, reunind versuri din perioada 1930–1970 și reconfirmând ipostaza nostalgică a unui eu liric dominat de amintirile din copilărie și adolescență, de imaginea casei părintești, a bunicilor, în tablouri ce configurează cvasiidilic lumea bănățeană. Paginile din *Unde concentrice* (1975) se opresc la mediul citadin, văzut ca fiind la fel de agresat precum cel rural. Și acesta e un volum retrospectiv, care include versuri de la debut, adică vers liber și ritmuri inegale, cerute de o anumită mișcare a gândului. Influențele folclorice sunt multiple, abundă lexicul bănățean, deși nu e vorba de poezii scrise în limbaj regional, ci de o încercare de a valoriza folclorul. *Pajura cu două capete* (1978) e o altă carte legată de sat, tradiție, legende, obiceiuri, ceea ce e vizibil și în „subiectul” ciclurilor: ocnașii, harambașii, lotrii, rășcoală, represalii. Unele versuri sunt de inspirație istorică, un filon epic fiind de asemenea ușor de depistat la **M.-L.** În *Efemerele anotimpuri* (1983) intră mai multe pasteluri și meditații asupra naturii, dar și „tablouri” din lumea satului cărășean, cu datini și expresii populare. Evoluția autorului are loc în direcția unui text marcat, pe de o parte, de formația sa de matematician, atras de tipologia poeziilor *artifex*, pe de alta, de motivele, sonurile și mai ales de vocabularul popular, chiar dialectal. Se pot întâlni la el peisajul locurilor natale, dar și neliniștea, întrebările omului modern, după cum versul liber alternează cu cel clasic. Critica l-a alăturat unor autori ca Ovid Densusianu, Elena Farago și îndeosebi lui Aron Cotruș.

SCRIERI: *Biblice*, Timișoara, 1932; *Considerații asupra artei țărănești din Banat. Cusături și țesături*, Timișoara, 1936; *Colinde*, cu desene de A. Demian, Timișoara, 1940;

Sus stele, jos stele, București, 1971; *Unde concentrice*, pref. Ovidiu Papadima, Timișoara, 1975; *Pajura cu două capete*, București, 1978; *Efemerele anotimpuri*, introd. Al. Jebeleanu, Timișoara, 1983.

Repere bibliografice: *Lit. rom. cont.*, I, 131; Ion Cruceană, *Constantin Miu-Lerca. Personalitatea și opera*, ARG, 1983, 8; Nicolae Țirioi, *Constantin Miu-Lerca*, O, 1985, 32; *Dicț. scriit. rom.*, III, 259–260; Gheorghe Luchescu, *Constantin Miu-Lerca (1908–1985)*, „Reflex” (Reșița), 2002, 7–9; Popa, *Ist. lit.*, II, 253. **A.Ct.**

MIZERABILII, periodic apărut la Turnu Severin, lunar, între 14 martie 1936 și 20 februarie 1938. Administratori: N. Oprișan și Demetrie Mihail Dascălu. De la numărul 4–5 revista primește subtitlul „Literar, artistic și informativ”, devenit ulterior „Literar, social, informativ”, când director va fi Demetrie Mihail Dascălu (8–9/1937). Revista e scrisă aproape în întregime de cei doi menționați ca administratori, care acoperă toate rubricile. Astfel, ambii semnează versuri, alături de Liviu Bratoloveanu, C. Brândușoiu-Costești, Mariana Simionescu. Sub nume propriu sau sub pseudonimul Dane H. Jepherime, N. Oprișan mai contribuie cu fragmente din romanul *Prin viață a trecut Craiova* și cu articole despre Panait Istrati, Radu Gyr, Anișoara Odeanu, Ion Biberi, scrise într-un stil familiar-teribilist, cu involuntare accente comice. Proză dau Eleonora Ionescu, Dinu Delacerna, C. Brândușoiu-Costești (fragmente dintr-un roman intitulat *Neamul Mărculeștilor*). Numerele 2–3/1936 încep publicarea unei „comunicări” a vicepreședintelui Misiunii Franceze în România, Marcel Fontaine, pe marginea *Poeziei populare franceze*. Traducerile sunt ilustrate printr-un fragment din Nietzsche (*Așa grăit-a Zarathustra*, fără menționarea traducătorului) și prin câteva secvențe din dramatizarea făcută de Gaston Baty după romanul lui Dostoievski *Crimă și pedeapsă*, în transpunerea lui Ion Argatu. **M.V.**

MIZUMSCHI, Anca (24.XI.1964, Constanța), poetă. Este fiica Elenei Mizumschi (n. Caraiani) și a lui Corneliu Mizumschi, medic. A absolvit Liceul „Ovidius” din Constanța (1983). A urmat apoi cursurile Universității de Medicină și Farmacie „Carol Davila” din București, secția medicină generală, absolvită în 1990 cu teza *Vasile Voiculescu – medicină și poezie*. Două decenii mai târziu, se înscrie la Facultatea de Psihologie și Științele Educației a Universității din București, terminată în 2009.

A profesat medicina doar doi ani, abandonând-o în favoarea publicisticii; va fi, pe rând, redactor de carte la Editura Viitorul Românesc, ziarist la rubrica de cultură a publicației „Ora”, producător și realizator de emisiuni culturale la Radio Tinerama etc., iar mai târziu lucrează ca psiholog. Încă de la treisprezece ani publică versuri în reviste pentru elevi („Cutezători”), iar în perioada liceului a participat la lucrările cenaclului „Ovidius”, unde s-a ilustrat ca prozatoare. Debutul „matur” s-a produs totuși în „Tomis” (1979), cu versuri, iar editorial în 1989 cu minivolumul de povestiri *Departé de Hemingway*, apărut în colecția „Cartea cea mai mică”, supliment al revistei studențești „Convingeri comuniste”. E prezentă și în „România literară”, „Luceafărul”, „Flacăra”, „Dilema veche”, „Orizont” ș.a. A fost membră a cenaclului studențesc Universitas, condus de Mircea Martin, unde s-au format majoritatea scriitorilor nouăzeciști, și a cenaclului de proză Junimea, condus de Ov. S. Crohmălniceanu. În 1993 publică, împreună cu Daniela Zeca, volumul de poeme *Orfeea-Est*, în care **M.** este autoarea secțiunii *Est*. Primul volum de versuri pe cont propriu, *Opera capitală* (1995) va fi urmat de treisprezece ani de absență editorială, compensată ulterior de o productivitate neobișnuită.

Anunțate de o povestire publicată de **M.** în 1984 în „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tinerețului»”, cu o prezentare de Alex. Ștefănescu, cele trei proze „cu țărani” din *Departé de Hemingway* (patruzeci de pagini „bricolate” de autoare din paginile revistei) au fost plasate de comentatori în linia Slavici–Rebreanu–primul Marin Preda și au reținut atenția prin cruzimea aspră a observației sociale. Autoarea va abandona însă proza în favoarea poeziei. Afine nouăzecismului, atât *Est*, evocând atmosfera întunecată a ultimilor ani de comunism, cât și *Opera capitală*, dominat de imaginea genezică a mamei, sunt marcate de influența lui Cristian Popescu, reformulată într-o cheie „feminină” personală. Revenirea editorială cu *Poze cu zimți* (2008), cuprinzând „poeme de dragoste și furie”, aduce cu sine o maturizare a discursului poematice. **M.** își concepe de acum cărțile ca pe niște dialoguri text–imagine sau text–imagine–metatext; *Poze cu zimți* e ilustrată de colajele foto ale lui Részegh Botond, *Anca lui Noe* (2009) conține, pe lângă ilustrațiile lui Vasile Mureșan–Murivale, „interstii critice” de Iulian Costache, iar *Versouri* (2011) beneficiază de ilustrația grafică a lui Petru Lucaci. Poemele

și prozopoemele din *Poze cu zimți* compun, încă din titlu, o imagine multiplicată a identității feminine în „alb–negru”. Autoarea elaborează scenarii care se rotesc, obsedant, în jurul unor teme grave (dragostea, moartea, nașterea, scrisul, mântuirea), decantându-și biografismul în ecuații conceptuale laborioase. Scenariile lirice amintesc, pe alocuri, de fabulele și alegoriile ironic–metafizice ale lui Marin Sorescu, iar situațiile existențiale balansează eficient între afectivitatea intensă și (auto)ironia tăioasă. Directețea tranșantă, „pe viață și pe moarte”, a poemelor – nu fără un substrat de tandrețe și pasionalitate controlată – imprimă nota specifică, din care nu lipsește o importantă doză de ludic: „poezia mă caută ca un cuțit,/ circulând prin mine până când/cineva întreabă cât mai am/ din trăit și mă spune la alții:/ nu prea/mai putem face nimic pentru ea, are o boală/ care amenință viața și o poezie/ care amenință moartea” (*Amenințări cu poezia*). Dominantă în *Anca lui Noe* este metamorfoza alienantă a propriei identități/feminități, demultiplicarea stroboscopică și la limită virtualizarea propriei imagini, regenerată de experiența erotică și recuperată printr-o experiență scripturală transfiguratoare. Esențializarea conceptuală – un fel de „verso” al biografiei, o cheie interpretativă a ei – atinge o culme în *Versouri*, pentru ca în poezia pusă sub titlul *În moalele cerului* (2012) să înregistreze un spor de concretețe lirică.

SCRIERI: *Departé de Hemingway*, București, 1989; *Est*, în *Orfeea-Est*, București, 1993; *Opera capitală*, București, 1995; *Poze cu zimți*, cu ilustrații de Részegh Botond, pref. Alex. Ștefănescu, Timișoara, 2008; *Anca lui Noe*, cu ilustrații de Vasile Mureșan–Murivale, interstii critice Iulian Costache, București, 2009; *Versouri*, cu ilustrații de Petru Lucaci, București, 2011; *În moalele cerului*, Timișoara, 2012; *Carte de citire – Cartilla de lectura*, ed. bilingvă, tr. Rafael Pisot, București, 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *Setea de fericire*, RL, 1996, 24; Cornelia Maria Savu, *Elegii pe catwalk*, CLT, 2008, 38; Simona Sora, *Dogville e viața mea*, DM, 2008, 232; Gabriela Gherghișor, *Mitologizarea poetică a Ancăi*, LCE, 2010, 9; Paul Cernat, *Poezie pe viață și pe moarte*, DMT, 2010, 2; Liviu Antonesei, *Poezii mei*, OC, 2010, 269; Ion Bogdan Lefter, *O oglindă purtată de-a lungul unui drum*, Pitești, 2010, 115.

P.C.

MÎNDRA, Vicu (5.V.1927, București – 9.II.2010, București), istoric și critic literar. Este fiul Friedei Mendelovici (n. Langhaus), educatoare, și al lui Iosif Mendelovici, tipograf. **M.** (al cărui prenume la

naștere era Lewis) învață în București, unde urmează Liceul Cultura (1940–1944) și Facultatea de Litere și Filosofie (1945–1949). Devine doctor în filologie în 1972. Este redactor la „Tineretea” (1945–1946), unde și debutează în 1946, la „Tânărul muncitor” (1947–1949) și la „Scânteia tineretului” (1949–1951), redactor-șef la Editura Tineretului (1952–1954), redactor-șef adjunct la „Gazeta literară” (1955–1962) și, în paralel, cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universității din București (din 1950 până la pensionare), trecând prin toate treptele carierei, până la gradul de profesor (1991). Colaborează la „Flacăra”, „Teatrul”, „Viața românească”, „Contemporanul”, „Luceafărul” ș.a. La „Flacăra”, încă student, afiliat dogmatismului și îndoctrinării la noua ideologie, M. dezlănțuie o campanie de presă împotriva lui G. Călinescu, considerat neconform cu idealurile marxist-leniniste, „incorigibil și irecuperabil”, demonstrând un „spirit de îngăduință nevinovată în aparență, care s-a dovedit deodată inamic literaturii desprinse din viață și îndrumător către maniera de inventariere impresionistă”, propunând totodată renunțarea la „balastul acelora dintre profesori care nu mai găsesc puterea de a se spăla de rugina trecutului”. Susținută, de asemenea, de I. Vîtner și J. Popper, campania dusă împotriva „cazului Călinescu” va culmina cu înlăturarea profesorului de la Universitate. M. a debutat editorial cu *Însemnări despre literatură și teatru* (1958).

M. s-a consacrat îndeosebi dramaturgiei, domeniul în genere puțin cercetat la noi. Chiar de la debut interesul criticului s-a fixat asupra textului dramatic, următoarele sale cărți fiind trepte pregătitoare, de natură istorică și teoretico-estetică, în elaborarea construcției critice care culminează cu *Istoria literaturii dramatice românești. De la începuturi până la 1890* (I, 1985). În viziunea autorului, două ar fi caracteristicile esențiale ale dramaturgiei noastre, expuse în *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu* (1971): lirismul, în sensul participării „ardente” a creatorului, a „neobișnuitei sale disponibilități pasionale” și polemice, și tendința spre echilibrul clasic al expresiei. *Clasicism și romantism în dramaturgia românească (1816–1918)* (1973) aduce într-un prim capitol precizări teoretice referitoare la teatralitatea clasicismului, ca expresie concentrată a mimesisului, așadar mijloacele de „a realiza la maximum universalitatea realului”, și continuă cu disocierile privind teatralitatea romantismului, unde accentul cade pe

coexistența spectaculozității operelor dramatice și a creațiilor de tipul „spectacolului din fotoliu”, prefigurând formula modernă a „teatrului total”. Criticul întrevide în realism un factor complementar și o modalitate de obiectivare a aspirației romantice. Sunt prezentate oscilațiile criticii dramatice românești între clasicism și romantism, punctându-se, în faza incipientă a dramaturgiei noastre, năzuința către marile modele clasice, apoi desconsiderarea comediei satirice, văzută ca un simptom filoromantic, și preferința pentru drama (și melodrama) istorică romantică, în epocă fiind considerată „superioară” comediei. Într-un amplu capitol este analizată dualitatea între clasicism și romantism în creația propriu-zisă dintre 1830 și 1918, cu disocieri pertinente privind persistența unor elemente clasice în drama romantică (fie în conceperea conflictului, mereu favorabil factorului etic, fie în adoptarea istorismului în manieră tipologică clasică), abordarea dramei citadine pe teme contemporane (care evoluează de la melodrama cu teză la teatrul conflictului de idei), ori, în fine, tendințele contradictorii ale comediei și dramei de inspirație rurală. În *Jocul situațiilor dramatice* (1978) M. se ocupă, pe de o parte, de chestiuni teoretice specifice genului (definirea poeziei dramatice, raportul între social și individual în structura situațiilor dramatice, condiția scenică și calitatea literară a dramei, despre dialog și monolog, feerie și teatrul de idei etc.), pe de alta, se dovedește un cunoscător avizat al fenomenului teatral românesc și al celui universal (de la Shakespeare și Goldoni la Pirandello, Brecht și Michel de Ghelderode). În preambulul lucrării sale de sinteză *Istoria literaturii dramatice românești* M. analizează relația fundamentală dintre dramă și teatru, stabilind „primatul literaturii în actul scenic”, bazat pe natura poetică a teatralității textului, relație văzută dialectic, ca o „succesiune de ciocniri între propunerile îndrăznețe ale poeziei dramatice și conservatorismul scenei”, precum și relația dintre drama poetică (ce se folosește de disponibilitățile situației dramatice) și cea ludică, fenomen epigonic care prelungește artificial structurile dramei poetice. Într-un amplu capitol sunt studiate formele dramatice în literatura populară, începând de la basm și baladă ca monodrame concepute pentru a fi interpretate în public la jocurile de copii și tineri, la teatrul arhaic cu măști până la cel popular de filiație cărturărească (misterele medievale, Vicleimul ș.a.) sau la alte forme implicând dialogul.

Se examinează apoi momentele importante ale începuturilor literaturii dramatice: încercările școlare din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea din Transilvania, compuse după modelul farsei carnavalești, apoi piesele livești de la începutul secolului al XIX-lea din Țara Românească și Moldova, aflate la confluența teatrului de salon cu cel popular de marionete, ce se definesc prin profilul caricatural al caracterelor și efortul prozodic orientat spre tiradă, piese aparținând unor boieri precum Costache Conachi, Iordache Golescu, Nicolae Dimachi. Până spre 1840 se constată înmulțirea prelucrărilor și a localizărilor de piese comice după model moliereșc și cu observație autohtonă, prefigurându-se cerința profesionalizării repertoriului. Prin Gheorghe Asachi, cel care adaptează mai întâi piese pastorale și idilice și se dedică apoi dramei istorice, al cărei fondator poate fi considerat (îndeosebi prin *Petru Rareș*, 1837), se depășește momentul vodevillesc dominant în intervalul 1820–1860 pe scena românească. Înainte de 1860 reușește să se impună un nou stil, preponderent realist-satiric, în comedia citadină, precumpănitor bucureșteană. Adevăratul dramaturg prin vocație este însă Vasile Alecsandri, la care – observă autorul – se produce fuziunea dintre vizualitatea cadrului, dinamica dialogului și autenticitatea atmosferei naționale. Un subcapitol notabil este cel referitor la avatarurile Chiriței, personaj de mare mobilitate, mai curând mască decât caracter, în timp ce dramele îi prilejuiesc exegetului fine disocieri cu privire la substanța tragismului alecsandrinian din perioada senectuții. Remarcabile sunt capitolele despre B.P. Hasdeu și I.L. Caragiale (Nicolae Manolescu îl considera pe cel despre Caragiale „cel mai solid din toate”, „meritul *Istoriei sale*”). Autorul demonstrează structura de pseudo-farsă a comediilor, bazată numai aparent pe *imbroglio*, încurcătura fiind doar pretext, ingeniozitatea construcției situațiilor dramatice jucând de fapt un rol secundar. Forța viziunii comice rezidă nu în acțiune, ci în limbajul mimetic al personajelor, în „jurnalismul locvace” care acaparează existența cotidiană, substituindu-se realității. Modernitatea lui Caragiale o întrevide criticul în spectacolul tragicomic al individului amăgit de lumea aparențelor publice și care și-a pierdut viața interioară. Structura dramatică a comediilor favorizează comicul ambiguu, farsa fiind depășită de amplitudinea caracterelor și de pregnanța dialogului. În pofida limitării sale la secolul al XIX-lea (mai erau

anunțate alte două volume), *Istoria literaturii dramatice românești* se înscrie, prin construcția critică întemeiată în egală măsură pe cercetarea istorică, pregătirea teoretică și capacitatea analitică, tinzând spre analiza integrală a textului, ca o lucrare de referință în istoriografia literară românească.

SCRIERI: *Însemnări despre literatură și teatru*, București, 1958; *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, București, 1971; *Clasicism și romantism în dramaturgia românească (1816–1918)*, București, 1973; *Victor Ion Popa*, București, 1975; *Jocul situațiilor dramatice*, București, 1978; *Istoria literaturii dramatice românești*, vol. I: *De la începuturi până la 1890*, București, 1985. **Ediții:** Mihail Sebastian, *Opere*, I–II, introd. edit., București, 1962; Victor Ion Popa, *Scrisori despre teatru*, pref. edit., București, 1974.

Repere bibliografice: Lucia Sturdza Bulandra, *Amintiri, amintiri...*, București, 1960, 226–231; Mircea Iorgulescu, *Dependența de obiect*, RL, 1973, 41; Dumitru Micu, „Clasicism și romantism în dramaturgia românească”, CNT, 1973, 49; Georgescu, *Printre cărți*, 237–244; Paul Georgescu, „Clasicism și romantism în dramaturgia românească”, LCF, 1974, 1; Ileana Berlogea, „Clasicism și romantism în dramaturgia românească”, CREL, 1978, 2; Dan C. Mihăilescu, *Între teorie și analiză*, L, 1978, 45; Marian Popescu, [Vicu Mîndra], CNT, 1985, 42, RL, 1987, 23; Nicolae Manolescu, *Caragiale și înaintașii săi*, RL, 1986, 14; *Dicț. scriit. rom.*, III, 260–262; Ana Selejan, *Trădarea intelectualilor. Reeducare și prigoană*, ed. 2, București, 2005, 406–412, 421, 491–492, 494; *Cronologia vieții literare românești. Perioada postbelică. 1948*, III, coordonator Eugen Simion, București, 2010, 30–31, 55, 293, 297; Micu, *Mileniu*, 408–409. **G.Dn.**

MLADIN, Emil

(24.VII.1949,

București), prozator,
autor dramatic.

Este fiul Georgetei (n. Voicu) și al lui Ștefan Mladin. A absolvit în 1976 Institutul de Educație Fizică și Sport din București. Lucrează ca desenator tehnic, asistent de imagine la Televiziunea Română, funcționar în administrație, muncitor necalificat, șef de bază sportivă, antrenor de înot, pedagog, supraveghetor de noapte la o școală ajutoare. Debutează

editorial în 1990 cu romanul *Yesterday*. Colaborează la „Contemporanul – Ideea europeană”, „România literară”, „Caiete critice”, „Literatorul” ș.a.

Yesterday este o pastişă stângace după romanele de consum occidentale, în speță după acelea de spionaj. Firul epic, schematic și previzibil, construit pe seama unor personaje de carton, este plasat într-un decor à l'américaine și urmărește recrutarea de către o agenție guvernamentală secretă a unei trupe de mercenari în scopul sabotării unei baze atomice de pe teritoriul unei puteri militare adverse. Finalul este pacifist-moralizator. Scris înainte de revoluția anticomunistă, romanul era compatibil cu datele unei colecții specializate în romane cu spioni înșiroate ideologic („Sfinx”, „Scorpionul” ș.a.). Mai puțin caricatural, *Anno Domini 1989* (1991) urmărește viața de cazarmă în preajma evenimentelor din decembrie 1989, în nota căroră se încheie cartea. Autorul colecționează platitudini – unii (sub)ofițeri sunt răi, alții sunt buni, viața de recrut este grea și dezumanizează – fără a reuși să inerveze cumva dialogurile, scenele, personajele. Asupra calităților de prozator ale lui M. a atras atenția abia romanul *Haimanaua* (1994), mostră de realism dur, frust, mizerabilist. Narațiunea se încheagă din confesiunea pe sărite a unui marginal, Radu Tristu, crescut într-o casă de copii și adoptat apoi în familia unui înalt demnitar comunist, în care rămâne totuși un corp străin. Ratarea pe toate planurile – socială, afectivă – a personajului, motivată de mediu, dar și de un anumit fatalism identitar foarte caracteristic personajelor autorului, este în fond un pretext de a înșira pe același fir diverse contexte purulente ale microsocialului comunist. Infernul din casa de copii funcționează metonimic-alegoric în raport cu societatea din *Haimanaua*, paginile cele mai bune ale romanului fiind acelea în care umanul apare în poziții corupte, vicioase, interlope. *Părintele Mavrodin* (1996; Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române) continuă rețeta, schimbând orfelinatul cu un azil de bătrâni și adăugând tema conversiei religioase. De data aceasta ratatul este inginerul Eustațiu Brezeanu, zis Bebe, care suferă o metamorfoză declinantă – își pierde soția, locuința, situația – sub influența fascinației mistic-obscure inspirate de un bătrân pacient al azilului. Microromanul *Pedeapsa* (1997) exersează o fișă de patologie conjugală. Farmacistul pensionar Cezar Mărcuș, individ fără însușiri, este dat

afară din casă de soția lui, rusoaica Olga Babukina, și împins lent de aceasta către dezintegrarea fizică și morală. După cum a remarcat critica, Olga reprezintă pandantul demonic al personajului lui Gib I. Mihăescu sau o variantă mai apăsător morbidă a Matildei Petrini din *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda. În rusoaica alcoolică, violentă, lascivă, abrutizată, vicleană și răzbunătoare ar putea fi citită și o alegorie a comunismului impus de sovietici. Câtă este, valoarea scrierii vine din imotivarea întregului conflict. Olga e o forță obscură, neexplicabilă și implacabilă care găsește în pasivul farmacist o plastilină ideală. Sfârșitul este rezolvat prin forțarea unei simbolistici freudiene: Mărcuș regresează compensativ către uterul matern protector, pe care îl identifică în cripta mamei decedate. Surprinzătoare nu este prezența unei astfel de soluții în proza frustă a lui M., întrucât ambițiile de a-și depăși nișa nu-i lipsesc autorului, ci constatarea că funcționează. Aspirația de a da în *Champs-Élysées* (1998) un roman cu decor și personaje franțuzești nu își găsește un corespondent în realizarea propriu-zisă a cărții. Poveste de dragoste desfășurată într-un mediu de narcomani intelectualizați, scrierea respiră aerul unui senzaționalism kitsch, prețios și lipsit de culoarea mahalalelor pentru care M. arătase anterior că are cunoștințele necesare. Parisul pare cunoscut preponderent din ilustrate. *Marea, ultima evadare* (2003) se reîntoarce în decor românesc pentru a povesti – specialitatea prozatorului – istoria descompunerii unui personaj lipsit de voință, deși nu și de aparențele ei. Lupu Molete încearcă în van să răzbată în viață și să devină acel cineva la care aspiră. Singura urmă consistentă a trecerii lui printr-o serie de slujbe efemere sunt valizele în care păstrează CV-urile, diplomele, atestatele, o întreagă hârțogăraie proliferantă. În teza romanului societatea tranziției ar fi Scyla și Caribda care împing la pieire sau nebulie pe cei insuficient de adaptați la venalitate. Dar teza este irelevantă cât timp Lupu Molete este, în pofida bunelor intenții, un sărac cu duhul care ar eșua oriunde. Romanul este slab și din alte pricini decât redescoperirea sămănătorismului: redactare precară, dialoguri puerile, ratând până și în tușa mizerabilistă, personaje de carton care cunosc de-a lungul unei singure scene rupturi inexplicabile de comportament și psihologie ș.a.m.d. În *Obsesia* (2007) profesorul de chimie Sorin Clejan, înșelat cu un medic ortoped de soția adorată (o variantă a nevastei demonice

din *Pedeapsa*), căreia îi închinase un volum de versuri, suferă un declin rapid, sfârșind în închisoare după o tentativă de omor îndreptată împotriva unui oarecare într-un moment de furie provocată *in absentia* de partenera infidelă. În pușcărie devine „Sorina”, reorientându-și obsesia pentru soție către Făt-Frumos, „un țigan mare cât casa, zdravăn, urât ca noaptea, cu dinții cariați și puțin ca dracu”, pe care sfârșește totuși prin a-l ucide. Mediile sordide și scenele tari precum aceea a unui viol colectiv la care este supus Sorin/ „Sorina” au parte de o indeterminare care proiectează totul în absurd, impresie accentuată de viteza cu care progresează conflictul. Scriitorul s-a încercat și în teatru, ceea ce era previzibil, fiindcă dialogul e de regulă principala sa unealtă. Dar conversia pare totuși parțială, întrucât volumul *Teatru* (2001) se recomandă a putea fi citit ca un roman, iar unul din texte e „doar pentru lectură”. O primă piesă și cea mai izbutită, *On Air*, are ca subiect moartea unui autor alcoolic care încearcă neconvins să se reabiliteze printr-o piesă radiofonică înregistrată în provincie. Alta, *Pedeapsa*, dramatizează romanul cu același nume, în timp ce *Candelabru* lui Ilici exploatează mărunț posibilitățile de absurd oferite de întâmplările dintr-o secție de poliție discreționară. În fine, *Epilog* reia firele și personajele pieselor anterioare, unele sucombate (fiecare text se termina cu o moarte). Recidivări în teatru se produc prin *Cașalotul* (2006), comedie neagră și zgomotoasă despre avatarurile unei familii disfuncționale aflate în prospecție matrimonială în folosul odraslelor, prin *Avenida populistă* (2007) și prin *Toate pânzele jos* (2009). **M.** e un scriitor din galeria interbelicilor Mihail Drumeș și Petre Bellu, deși fără știința sau norocul acestora de a breveta o rețetă și de a obține un public.

SCRIERI: *Yesterday*, București, 1990; *Anno Domini* 1989, București, 1991; *Haimanaua*, București, 1994; *Părintele Mavrodin*, București, 1996; *Pedeapsa*, București, 1997; *Champs-Élysées*, București, 1998; *Teatru*, București, 2001; *Marea, ultima evadare*, București, pref. Doina Uriariu, București, 2003; *Cașalotul*, București, 2006; *Avenida populistă*, pref. Mircea Ghițulescu, București, 2007; *Obsesia*, București, 2007; *Toate pânzele jos*, București, 2009.

Repere bibliografice: Bogdan Popescu, [*Emil Mladin*], CC, 1994, 12, 1996, 6–7, 2004, 1–2; Octavian Soviany, [*Emil Mladin*], CNT, 1996, 28, 1997, 43, 1999, 7; Răzvan Voncu, *Un prozator puternic și echilibrat*, L, 1997, 37–38; Vasile, *Proza, 176–181*; Voncu, *Secvențe*, I, 120–125; Ioan Lascu, *Coborârea în infern*, R, 2008, 1.

M.I.

MLĂDIȚA, revistă apărută la București, neregulat, între 1 aprilie 1933 și aprilie 1935, având subtitlul „Literatură, știință, sport”. Este redactată de un comitet de elevi din clasa a III-a B a Liceului „Spiru Haret”. Se caracterizează prin elanurile, dar și stângăciile unei publicații școlare. Semnează poezie Mariana Simionescu și Mircea Rădulescu. Proza aparține lui Traian Lalescu, Aristide Steinhart, Paul Morgenstern, Victor Stelian Popescu. Tot aceștia, secondati de Mihai Meitani și N. Pascu, susțin comentariile critice. Se remarcă două contribuții, care marchează debutul altui viitor scriitor, Dinu Pillat – *O călătorie la Constantinopol* (5/1933), și prezența lui Alexandru M. Paleologu – *Literatura condamnată* (8/1934). **M.V.**

MOCANU, Nicolae (8.VII.1946, Scărișoara, j. Alba), poet, traducător, editor. Este fiul Paraschivei (n. Petrușe) și al lui Gheorghe Mocanu, țărani. În copilărie, împreună cu familia, a fost deportat în Bărăgan, unde a făcut câteva clase primare, apoi s-a întors în comuna natală. A urmat liceul din Abrud, iar între anii 1964 și 1969 Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, secția limba și literatura română. După absolvire a devenit cercetător științific la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca, unde a funcționat până în 2011. Între 1972 și 1993 este secretar științific de redacție al revistei „Cercetări de lingvistică”, iar din 2004 redactor-șef al revistei „Dacoromania”, publicată sub egida Editurii Academiei Române. A condus, până în 2008, Editura Clusium, pe care o înființează, împreună cu alții, în 1990. În 2009 a înființat Editura Scriptor din Cluj-Napoca. Debutează cu versuri în revista „Steaua” (1969), iar în 1972 este inclus în sumarul volumului colectiv *Eu port această ființă*. Adevăratul său debut editorial îl constituie cartea de poezii *Alarhos*, apărută în 1975. Mai colaborează la „Tribuna”, „România literară”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Echinox”, „Viața românească”, „Convorbiri literare”, „Apostrof” ș.a. Este coautor al *Atlasului lingvistic român pe regiuni. Banat* (I–V, 1980–2011), precum și al mai multor ediții critice. În 1993 beneficiază de o bursă de specializare la Universitatea degli Studi, Istituto di Filologia Romanza din Udine. A fost distins cu Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române (1993), Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj (1995), Premiul „Lucian Blaga” al Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj (2009) etc.

M. posedă o acută conștiință a convenției poetice, evidentă din chiar motto-ul volumului de debut, unde patru versuri de certă filiație eminesciană formulează limpede natura neovizionarist-postromantică specifică liricii sale. Presiunea modelului blagian, firească în cazul unui poet transilvănean din generația lui Adrian Popescu și a lui Horia Bădescu, devine evidentă în organizarea simbolică a imaginarului, în sensul specific al retoricii șaptezeciste cu detentă filosofică și ontologică. **M.** propune un discurs metaforic al stării, în „caligrafie grațioasă” (Petru Poantă), care pornește de la luciferismul posteminescian – cu personaje și, mai ales, cu „poze” lirice reprezentative (*Renaștere*) – și merge până la poetica mitologizantă și antropologică și la metafizica subiectivă de tip blagian (*Lângă urma rămasă din trecerea zeului*). Erosul își face loc cu discreție în vers, axul tematic fiind, în fond, cosmosul. Viziunea pleacă de la proiecția pitagoreică a unui univers sferic, ipotază a perfecțiunii, pe care Blaga îl traduce prin geometriile îngemănate ale cupei și boltei, de regăsit la **M.** în poemul *Singurătăți din adânc*. Acarnia, lumea figurată imaginar, reprezintă o formă simbolic-mitică a Patriei celeste, un cosmoid al cărui zeu e Alarhos (*Ca două cuvinte*), a cărui „fee” este Aiena (*Șoaptă*) și al cărui subiect sensibil e personajul liric, cel ce spune povestea. Acesta din urmă, în calitatea sa de menestrel al zeilor, etalează o dublă identitate, asumând uneori masca magic-idealiste a lui Don Quijote, alteori pe cea raționalist-ironică a lui Sancho Panza, caz în care poemul pășește destul de decis către tipul de discursivizare specifică unei părți a optzecismului românesc. Câteva ecouri simboliste (*Romanță nesfârșită*), bacoviene chiar (*Seară*), aluvionează spațiul poetic, imprimându-i nuanțe noi de ironie, pe suportul unei retorici a cotidianului. Apoi, influențe argheziene (*Fragment IV*) sau barbiene (*Doar Orionul, Cântec pur*) marchează calea către o poezie a tragicului (*Ochi de carne*), dominată de „vocația ritualizării” (Mircea Muthu). Ca o constantă a perspectivei, e de notat poetica sub-fețelor, exprimată prin imagini de tipul „poeziei” care „cântă pe dedesubt”, a „mărilor de jos” etc. – expresii ale căutării nucleului de sens al lumii, care se poate descoperi prin privirea vizionară a „cântărețului”, ipostaziat într-o figură „voievodală”, hiperionică. Volumul *La marginea faptei* (2011), cuprinzând poeme dintre 1985 și 2000, propune o lirică (auto)reflexivă de

matunitate, care se întoarce asupra sieși cu o privire lucid-interogativă. Capacitatea versului de a elucida sensul ultim e o iluzie, mult diminuată acum, dar și aceasta ține până la urmă de o paradoxală revelație a expresivității – o expresivitate mai fragmentară, dar mai suplă ca gesticulație lirică.

SCRIERI: *Alarhos*, Cluj-Napoca, 1975; *Scutier al iluziei*, Cluj-Napoca, 1980; *Spuse fratele nostru*, Cluj-Napoca, 1984; *Marele dresor*, Cluj-Napoca, 1997; *Alarhos și alte poeme*, antologie și pref. Mircea Muthu, Cluj-Napoca, 2009; *Amiază târzie*, Cluj-Napoca, 2009; *La marginea faptei*, Cluj-Napoca, 2011. **Ediții:** *Poezia friulană din Renaștere până în zilele noastre – Poesie furlane de Rinascinte al Nufcent – Poesia friulana dal Rinascimento al Novecento*, ed. bilingvă, tr. Pimen Constantinescu, îngr. și pref. Domenico Zannier și Galliano Zof, Cluj-Napoca, 1993; Al. Rosetti, Alf Lombard, *Corespondență (1934–1990)*, I–IV, Cluj-Napoca, 2000–2009 (în colaborare); Traian Brăileanu, *Teoria comunității omenesti*, București – Cluj-Napoca, 2000. **Traduceri:** Domenico Zannier, *Vis de lună și luni. Poezii spaniole – Sueño de luna y lunes. Poemas españoles – Sogno di luna e lunedì. Poesie spagnole*, ed. trilingvă, Cluj-Napoca, 1995; Galliano Zof, *Plantă sălbatică – Planta salvadia – Pianta selvatica*, ed. trilingvă, Cluj-Napoca, 1995.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Poeți tineri ardeleni*, RL, 1973, 16; Laurențiu Ulici, „*Alarhos*”, RL, 1975, 39; C. Stănescu, *Un chip de a fi romantic*, LCE, 1975, 43; Ioan Moldovan, „*Alarhos*”, ECH, 1975, 9–10; Mihai Dinu Gheorghiu, *Poezia apocrifelor și poezia gestului*, CL, 1975, 12; Poantă, *Radiografii*, I, 309–311, II, 112–114; Piru, *Debuturi*, 208; Horia Bădescu, „*Scutier al iluziei*”, CNT, 1982, 12; Vasile Sav, „*Spuse fratele nostru*”, TR, 1984, 37; Tașcu, *Poezia*, 171–175; Ulici, *Lit. rom.*, I, 282–283; Poantă, *Dicț. poeți*, 127–128; *Dicț. scriiți rom.*, III, 262–263; Popa, *Ist. lit.*, II, 237, 595; Irina Petraș, *Literatura română contemporană. Prelungiri*, Cluj-Napoca, 2010, 343–346; Radu Țuculescu, *Trupul de fum al poetului*, TR, 2010, 186. **C.Tt.**

MOCANU, Titus (1.XI.1923, Brăila – 26.IV.2004, Köln), estetician. Era fiul Alexandrinei (n. Avram) și al lui Teodor Mocanu, conductor-arhitect. Face școala primară (1931–1935) și liceul (1935–1943) în orașul natal, iar studiile superioare la Facultatea de Filosofie a Universității din Cluj (1943–1947). Și-a susținut doctoratul cu teza *Despre sublim* (1969), pe care, peste un an, o va publica în volum. A studiat, de asemenea, matematicile. După absolvirea facultății e numit asistent, conducând seminarii de logică. Ca o consecință a reformei învățământului, i se desființează postul de la Universitate și e angajat cercetător la Institutul de Istorie și Filosofie al

Filialele clujene a Academiei (1948–1952). În următorii zece ani va fi, pe rând, profesor de matematică și director de studii la Școala Medie de Instalații din Cluj (1952–1954), apoi profesor la o școală similară din București (1954–1959) și, între 1960 și 1962, profesor de matematică și fizică la școala elementară din Starchiojd, județul Prahova. În 1964 revine în învățământul universitar ca lector la Institutul Politehnic din București, unde ține un curs de istoria științelor, iar din 1965 până în 1979 ca lector, apoi conferențiar și profesor (șef al Catedrei de estetică) la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu”. În 1979 se stabilește în Germania, unde va fi cercetător la Academia de Artă din Düsseldorf. A debutat în 1942, într-o revistă școlară din Brăila. Debutul editorial îl reprezintă romanul *Stăpânii* (1964), după apariția căruia se dedică studiilor de estetică generală și aplicată la fenomenul artelor vizuale. A colaborat la „Steaua”, „Revista de filosofie”, „Contemporanul”, „Arta” ș.a., precum și la Radio Europa Liberă.

Romanul *Stăpânii*, cu o acțiune ce privește colectivizarea, nu e relevant pentru orizontul intelectual al lui M.: stilul narativ e sugestiv, lipsit de emfaza declarativă a multor romane din epocă, dar schema conflictelor se arată previzibilă, conformistă. Adevărata personalitate i se va dezvălui în studiile de estetică. Începând cu teza de doctorat, el va elabora o operă construită pe o foarte bună cunoaștere a demersurilor teoretice din filosofia contemporană a artei și va plasa în centrul preocupărilor sensul relației dintre creația spirituală modernă și viața de fiecare zi, din ce în ce mai mecanicizată. Se poate desluși aici, implicit, opoziția între caracterul strict individual al operei de artă și lumea în care trăiesc receptorii, supusă unei tendințe evidente de uniformizare continuă. În *Despre sublim* M. se îndepărtează foarte hotărât de sensurile conceptului pe care, de la Edmund Burke și de la romantici încoace, le-au recunoscut mai toți esteticienii europeni. El realizează o sinteză complexă în care se pot recunoaște sugestii preluate de la Nicolai Hartmann („caracterul ontologic al lucrurilor”), Mikel Dufrenne („obiectul estetic”) și, prin ei, tinzând spre o concepție care urcă de la Edmund Husserl la Hegel. Referindu-se la „epifania lumii reale în orizontul sublimului și al structurilor”, esteticianul face aluzie la ideile lui Wilhelm Worringer și, în primul rând, la conceptul de intropatie (*Einfühlung*), atât de fecund în arta

și literatura secolului al XX-lea. Adoptarea unei asemenea perspective îi permite să se distanțeze de prejudecata „progresului artistic”, așa cum era acceptată în chip forțat, dogmatic de interpretările oficiale ale vremii, în relație cu „progresul tehnic și social”. Împlinind o semnificativă unitate între istoria filosofiei și comentariul privitor la arta modernă, *Morfologia artei moderne* (1973) va conduce demersul spre o analiză a funcției formei, în care vor interveni și implicații de factură axiologică. Consecvent cu ideile formulate anterior, M. va acorda o mare importanță psihologiei artistului și, în același timp, capacității acestuia de a descoperi și de a exprima sensurile comportamentului uman. Cu studiile de morfologie s-a impus ca unul dintre cei mai importanți comentatori români ai artei universale. Și intervențiile sale sistematice, construite cu o claritate voit didactică, din ședințele plenare ale Uniunii Artiștilor Plastici, în anii '70, când s-a opus curajos atacurilor patronate de „Scânțea” și îndreptate împotriva tinerilor pictori nonconformiști, au câștigat respectul artiștilor. Deși opera lui scrisă nu e abundentă, se remarcă prin densitatea ideilor, prin rigoarea teoretică, prin puterea argumentelor, susținute adesea de exemple preluate din arta românească a secolului al XX-lea.

SCRIERI: *Stăpânii*, București, 1964; *Despre sublim*, Cluj, 1970; *Morfologia artei moderne*, București, 1973.

Repere bibliografice: Ardeleanu, *Însemnări*, 237–243; Negoșescu, *Însemnări*, 221–231; Ov. S. Crohmălniceanu, „*Despre sublim*”, RL, 1971, 4; Mircea Muthu, „*Despre sublim*”, ST, 1971, 2; Grigore Zanc, „*Despre sublim*”, TR, 1971, 23; *Dicț. scriit. rom.*, III, 263–265; Dan Grigorescu, *La dispariția unui intelectual adevărat*, CC, 2004, 5; Marin Diaconu, *Titus Mocanu (1923–2004)*, „Revista de filosofie”, 2006, 1–2.

D. G.

MOCEANU, Ovidiu (17.II.1949, Copru, j. Cluj), prozator, istoric literar, eseist. Este fiul Mariei (n. Macavei) și al lui Simion Mocean, țaran, apoi zidar. Face școala elementară în satul natal și la Budeni, iar liceul la Lupeni (1962–1966). Va absolvi Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1971), fiind repartizat ca profesor în Brașov. Din 1990 devine consilier la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Brașov. Va mai fi redactor la revista „Interval”, secretar al Filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor (1990–1994), cadru didactic la Facultatea de Științe, secția filologie, a Universității Transilvania.

Între 1997 și 2002 este student al Facultății de Teologie din Sibiu. Este doctor în filologie din 1997 cu teza *Literatura și visul. Paradigme ale unei teme literare europene*. Debutază în revista „Tribuna” (1969), iar editorial cu volumul de proză scurtă *O privire spre Ioan*, apărut în 1983. Mai colaborează (semnând și Octavian Manard, David C. Oprean) cu proză, recenzii, eseuri la „Echinox”, „Steaua”, „Astra”, „Vatra”, „Familia”, „Contrapunct”, „Cariatide” (Hunedoara), „Contrafort”, „Limba română” (Chișinău) ș.a. Susține cronica de carte religioasă în „Vatra” (1993), cronica literară în „Gazeta de Transilvania” (1994) și publică eseuri pe teme creștine în „Renașterea” (Cluj).

Prima carte de proză a lui **M.** este urmată de romanele *Fii binevenit, călătorule!* (1986), *Ordinul Bunei Speranțe* (1989; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Brașov), de culegerea de nuvele *Împăratul Iubirii* (1994) ș.a. Profesorul și istoricul literar își concentrează interesul asupra perioadei medievale, ca și asupra începutului de secol XX – *Istoria literaturii române vechi* (1994), *Literatura română veche* (2002), *Literatura română la începutul secolului al XX-lea (1900–1918)*. *Reviste, curente și direcții literare* (2002) –, asupra literaturii creștine autohtone (*Sensuri fundamentale*, 2001), asupra relației dintre literatură și vis dintr-o perspectivă religioasă (*Visul și Împărăția*, 1998) sau a aspectelor generale ale problemei (*Visul și Literatura*, 1999). *Experiența lecturii* (1997) este o culegere de studii, cronici și eseuri referitoare la scriitori clasici și contemporani. **M.** și-a încercat disponibilitățile analitice și în chestiuni cum ar fi polemica dintre I. Heliade-Rădulescu și Andrei Șaguna în privința traducerii *Bibliei* (*Teologie și filologie*, 2003), în timp ce *Literă și duh* (2003) oferă o suită de meditații la *Evangeliiile duminicilor de peste an*. În proza din *O privire spre Ioan* **M.** experimentează echilibrat, pornind de la formele clasice, în căutarea unui unghi vizual și de reflecție capabil să configureze o poetică originală. Autorul este receptiv la tendințele moderne și exersează confruntarea realului cu ficțiunea, a povestirii cu viața. Colajul metaforizant, contrapunctul melancolic, reveria de tip magic, decuparea detaliului simbolic, autoscopia vădesc un registru epic variat. Subiectele par decupate din cotidian și se bazează pe un detaliu-cheie, care, transpus descriptiv sau analitic, în regim realist sau fantezist, devine simbolic. Starea reprezentativă a personajelor este așteptarea, căutarea

unei revelații. În schița *O fereastră* eroul, un bătrân, așteaptă ceva: el însuși a uitat ce așteaptă, lumea l-a uitat la rândul ei, iar „evenimentul” se desfășoară într-o zi de sărbătoare uitată. Amintirile, imaginile trecutului își pierd contururile și odată cu ele identitatea personajului se estompează, gândurile alunecând spre ideea morții. Tot o criză de percepție a realului aduce subiectul din *Ciudata navă a lui Einstein*: protagonistul trăiește drama de „a nu avea imagini”, căci pierderea, pentru un timp, a vederii atrage alterarea identității, alienarea. Tendința de a schița un cadru imaginar unitar – satul Colina, ținut real și livresc – prefigurează abordarea romanului. Evocat în romanul *Fii binevenit, călătorule!*, Colina reprezintă spațiul reveriei și al contemplației, reconstituit prin amintire, dar proiectat și în imaginar. În *Ordinul Bunei Speranțe* acțiunea, plasată în bună parte în mediul școlii, are drept loc de desfășurare Orașul (spațiu real și utopic în același timp), în care scriitorul (personaj în roman) reface epic un scenariu esențializat al existenței. Tema de suprafață este dublată de o temă de profunzime, realul și imaginarul se proiectează unul în altul, raportul dintre realitate și ficțiune se resoarbe în materia epică și este, simultan, obiect de autocomentariu explicativ. *Spovedania* (2012), „roman cu 30 de ferestre”, abordează – din unghiul unei conștiințe religioase – tema bolii, pe fondul bulversărilor aduse la finele secolului al XX-lea de căderea comunismului. Distins cu Premiul Academiei, *Tratatul despre vis* (2012) merge în direcția unei cercetări științifice interdisciplinare.

SCRIERI: *O privire spre Ioan*, Cluj-Napoca, 1983; *Fii binevenit, călătorule!*, Cluj-Napoca, 1986; *Ordinul Bunei Speranțe*, Cluj-Napoca, 1989; *Istoria literaturii române vechi*, Brașov, 1994; *Împăratul Iubirii*, Cluj-Napoca, 1994; *Experiența lecturii*, Brașov, 1997; *Visul și Împărăția*, București, 1998; *Visul și Literatura*, Pitești, 1999; *Sensuri fundamentale*, Pitești, 2001; *Literatura română veche*, Brașov, 2002; *Literatura română la începutul secolului al XX-lea (1900–1918)*. *Reviste, curente și direcții literare*, Brașov, 2002; *Teologie și filologie*. Andrei Șaguna vs. Ion Heliade-Rădulescu, Pitești, 2003; *Literă și duh*, Pitești, 2003; *Cu Hristos prin Babilon*, București, 2004; *Cuvinte și cărți*, Brașov, 2006; *Povestiri cu ușa deschisă*, Brașov, 2009; *Disciplina lecturii*, Brașov, 2010; *Spovedania*. Roman cu 30 de ferestre, Cluj-Napoca, 2012; *Tratatul despre vis*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, 9..., RL, 1983, 36; A.I. Brumaru, *Privire spre celălalt*, AST, 1983, 10; Mihai Zaharia, „O privire spre Ioan”, TR, 1984, 7; Ioan Holban,

[*Ovidiu Moceanu*], CRC, 1984, 12, 1986, 43; Cornel Munteanu, [*Ovidiu Moceanu*], ST, 1984, 4, 1986, 7, 1989, 7; Mircea Vasilescu, *Memoria ca discurs*, RL, 1986, 26; Ion Simuț, *Pragul romanului*, F, 1986, 10; Eugen Simion, [*Ovidiu Moceanu*], RL, 1987, 12, 1989, 16; Steinhart, *Monologul*, 17–21; Țeposu, *Istoria*, 158–159; Ioan Vlad, „Vocile” naratorului și disciplina nuvelei, TR, 1994, 25–26; Liviu Petrescu, *Exerciții parodice*, ST, 1994, 9; Moraru, *Obsesia*, 55–60; Simuț, *Critica*, 164–168; Constantin Cubleşan, *Romanul credinței*, ST, 2012, 7–8. Andrei Bodiu, *Vindecarea*, T, 2012, 10. **C.H.**

MOCUȚA, Gheorghe (5.VI.1953, Curtici–28.XI.2017, Curtici), poet, critic literar. Este fiul Elenei (n. Bulboacă) și al lui Gheorghe Mocuța, țărani. A absolvit cursurile Liceului nr. 5 din Arad (1968–1972), pentru a urma apoi Facultatea de Filologie–Istorie a Universității din Timișoara, la specialitatea română–franceză (1972–1976). A fost, succesiv, muncitor necalificat și funcționar la „Romtrans” Curtici (1972–1973), profesor de limba franceză la Bârlad (1976–1978), Sânmartin (1978–1988) și Curtici (1989). Între 1990 și 1992 a fost primar al orașului Curtici. A debutat cu recenzii în „Orizont” (1975) și editorial în volumul colectiv *Argonauții* (1986). Mai colaborează la „Caiete internaționale de poezie” (SUA), „Convorbiri literare”, „Familia”, „Luceafărul”, „Observator-München” (Germania), „Poesis”, „Reflex”, „România literară”, „Tribuna”, „Vatra”, „Viața românească” ș.a. Din 1990 este redactor-titular de rubrică la revista „Arca” din Arad. A primit Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor (1992), al Filialei Arad (1994, 1996, 1998, 2002, 2007, 2011) și Premiul de Excelență al celei de-a doua filiale (2001).

Prima carte de autor a lui **M.**, *îngerul ridică lespede* (1992), deși amânată mult după debutul publicistic, reflectă căutările unui poet care nu și-a fixat încă propria formulă. Critica a remarcat alternarea de tehnici și de registre poetice, „un soi de adaptabilitate acvatică”, care riscă „să suspende în capriciu principiul opțiunii poetice” (Al. Cistelean): intertextualitate, rescriere parodică, livresc etc. Dincolo de exercițiile de virtuozitate, poezia construiește însă un imaginar simbolic puternic impregnat de misticism și, în esența sa, modernist. E o lume care, fără să fi traversat o apocalipsă, e deja bătrână, încremenită într-un timp din afara istoriei și într-o existență vegetală. O obsesie a morții, care va filtra ulterior întreaga poezie a autorului, se transcrie

aici geologic, în sedimentări hieratice ale materiei. Vizibilă printr-o serie întreagă de „scriituri” naturale, în „ridurile adânci ale câmpului”, în „semnele dihanilor” vâdate, în cicatricile corpului uman, ea este în fapt o formă de artă și singura perfecțiune posibilă, veritabilă estetizare a sfârșitului: „moartea încolțește în fiecare din noi/ ca statuile în inima bătrânului munte/ totul este să o cultivi cu răbdare/ până îți iese perfect”. În aceste cadre dragostea și poezia nu sunt altceva decât simple ritualuri de aducere a morții „la suprafață”. Cu volumele următoare, poetica lui **M.** se cristalizează în tipar optzecist, atât prin teme, cât și prin stil. Volumul *zăpada anului unu* (1994) este o monografie a vieții cotidiene din Curtici, înainte și după Revoluția din 1989, care conservă urmele unei existențe lipsite de orizont: CAP-ul, autobuzul de navetiști, cancelaria profesorală. Proiectat într-un paralelism complex cu satul mitic blagian, spațiul desacralizat de comunism apare într-o lumină ambiguă, în același timp ca o sursă de grotesc și deriziune, și ca „topos” străbătut de energii ancestrale. Tema morții revine în *pregătiri pentru marea călătorie* (2002) și în *călătorie – exil* (2007), înscriindu-se într-un parcurs autobiografic și asociindu-se bolii. În încercarea de a intui formele de impersonalizare prin care ființele refac damnația speciei („generații de copii au luat urma părinților/ spre marea călătorie/ așa cum câinele ia urma vânatului”), poezia întrețese memorări personale ale unei vieți destinate durerii cu portrete ale unor suferinzi pe paturi de spital. Poemele „exilului”, scrise în circumstanțele tragice ale unei „amânări a morții”, conțin jurnalul liric al unui vagabondaj parizian. Marele oraș, reconstruit în jurul spitalului, ca serie de instanțanee – luate de pe un pod, din săli de așteptare, din metrou, de pe străzi, din hotelul de imigranți –, convertește memoria suferinței într-un delicat decupaj estetic al peisajului urban, transformând drama în contemplație. **M.**, care, într-o culegere de versuri (*omul de literel viața de hârtie*, 1998), a evocat „personajele” din jurul revistei „Arca” sub forma unei meditații ludice despre rosturile poeziei și ale poetului, și-a editat sistematic textele publicate în revista arădeană. Sunt cinci volume ce însumează mai mult de două decenii de activitate publicistică, cu un vădit efort de coagulare tematică. Dacă primul volum din serie, *La răspântia scriiturii* (1996), propune o reflecție

asupra epocii dogmatice a anilor '50 din secolul trecut și a scriitorilor care au traversat „purgatoriul” literaturii, următoarele sunt dedicate reprezentanților locali ai vieții literare. *Pe aceeași arcă* (2001) adună cronici la cărțile autorilor arădeni contemporani, între care nu lipsesc nici figurile minoritarilor din comunitatea slovacă, iar *Pasiuni la capătul nopții* (2008), mizând pe o altă accepție a marginalității, antologhează comentarii la scriitori „promițători”, dar uitați. Cele mai rezistente culegeri sunt însă cele dedicate optzecismului și prelungirilor lui. *Sistemul modei optzeciste* (2004) schițează portrete de poeți și romancieri din primul și al doilea val al generației '80, lansând o ipoteză asupra unei vocații „sistemice” încremenite în etapa de proiect. Volumelor de cronici li se adaugă o cercetare bine documentată a receptării teatrului lui Eugen Ionescu în România (*Întoarcerea lui Ulise*, 2007), care stabilește principalele repere ale procesului de consacrare a uneia dintre cele mai importante viziuni dramatice a secolului al XX-lea. Aici **M.** insistă asupra factorilor politici (rezistența din anii '50 datorată opoziției lui G. Călinescu, deschiderea din 1964 anunțată de N. Tertulian, interzicerea montărilor scenice între 1971 și 1989 etc.), precum și asupra importanței dezbaterilor care l-au raportat pe Eugen Ionescu la I.L. Caragiale.

SCRIERI: *îngerul ridică lespede*, Arad, 1992; *zăpada anului unu*, Arad, 1994; *La răspântia scriiturii*, Arad, 1996; *omul de litere/ viața de hârtie*, Arad, 1998; *mic tratat asupra naufragiului*, Botoșani, 2001; *Pe aceeași arcă*, Arad, 2001; *pregătiri pentru marea călătorie*, Arad, 2002; *Sistemul modei optzeciste*, București, 2004; *călătorie – exil*, Timișoara, 2007; *Întoarcerea lui Ulise (Receptarea teatrului lui Eugen Ionescu în critica românească)*, Arad, 2007; *Pasiuni la capătul nopții*, București, 2008; *istoria emoțiilor mele – histoire de mes troubles*, ed. bilingvă, Arad, 2008; *Cea mai bună dintre lumi (Jurnal și contrajurnal parizian)*, București, 2011; *balada profului de francă*, Iași, 2011; *voyage – exil*, ed. bilingvă, Paris, 2012. **Traduceri:** Paul Verlaine, *Poèmes – Poeme*, ed. bilingvă, Deva, 2004.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Miscellanea*, RL, 1986, 36; Ioan Moldovan, *La primire*, F, 1995, 1; Al. Cistelean, *Două cărți și trei poeți*, LCF, 1995, 7; Bucur, *Poeți optzeciști*, 127–128; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, II, 188–189; Dumitru Chioaru, *Developări în perspectivă*, București, 2004, 119–122; Dicț. Banat, 502–504; Iulian Boldea, *Poeți români postmoderni*, Târgu Mureș, 2006, 313–314; Olimpia Berca, *Provincia literară*, Timișoara,

2008, 132–140; George Vulturescu, *Poesis, conturul secret al literei*, Iași, 2009, 175–188; Aurelian Sârbu, *Epica nostalgiailor*, „Reflex”, 2012, 1–6. **L.Td.**

MODERNISM. Anticipat prin cuvântul latin *neotericus*, adaptat de Cicero după grecescul *neoteros* din nevoia marcării opoziției față de valorile aristocrației „clasice”, termenul „modern”, atestat în Evul Mediu creștin (secolul al V-lea), s-a format din adverbul *modo* („recent, chiar acum”). El desemnează, potrivit *Thesaurus linguae latinae* (citat de Matei Călinescu), *qui nunc, nostro tempore est, novellus, praesentus* și era opus unor termeni precum *antiquus, vetus, priscus*. În ceea ce privește termenul **m.**, el nu pare să fi fost atestat înainte de *The Battle of the Books* a lui Jonathan Swift, la începutul secolului al XVII-lea. Potrivit tot lui Matei Călinescu, sufixul „-ism” indica, în context, „adeziunea irațională la principiile unui cult” și a fost adăugat termenului „modern” „nu de către modernii înșiși, ci de către adversarii lor”, ca „expresie a disprețului intelectual” venit din partea „apărătorilor tradiției clasice”. Specializări precum *modernitas* („vremuri moderne”) sau *moderni* („contemporani”) sunt înregistrate mai târziu (noțiunea „modernitate” fiind înregistrată de *Dicționarul Oxford* cu începere din 1627). Până la „cearta dintre antici și moderni” din Franța și Anglia secolului al XVII-lea, conflictul dintre vechi și nou cunoaște o evoluție lentă. Metafora de efect a modernilor ca „pitici cățărați pe umerii unui uriaș”, utilizată de Bernard de Chartres și citată în *Metalogiconul* lui John din Salisbury (1159), indică nu doar superioritatea valorică a anticilor, ci și avantajul perspectivei modernilor, care „văd mai departe”. Opus, în parte, scolasticii Evului Mediu, umanismul Renașterii va duce însă la o reformulare a ideii de timp, prin identificarea acestuia cu o istorie liniară nu doar în planul transcendenței religioase (modelul escatologiei creștine și a timpului ireversibil), ci și într-un plan mundan, imanent. Raportarea permanentă la tradiția precreștină, reprezentată de modelul imperial, universalist al Antichității greco-latine, face astfel loc unei importanțe crescânde a adecvării omului la timpul său, vizând gestionarea optimă a prezentului și a viitorului. De fapt, raportarea la Antichitate tinde să devină mai degrabă formă de emulație într-o epocă marcată de marile descoperiri geografice și de expansiunile noilor imperii coloniale, de Reformă, Contrareformă și războaiele

religioase sau de schimbările dramatice de paradigmă în relația dintre teologie și știință. Conotațiile „modernului” rămân totuși preponderent peiorative, până când cearta dintre antici și moderni dă tonul emancipării rațiunii umane din canoanele Antichității și ale autorității teologice. O răsturnare semnificativă apare în gândirea lui Francis Bacon, care – spre deosebire de Bertrand de Chartres și de John de Salisbury – asociază anticul cu lipsa de experiență a copilăriei, iar modernul cu înțelepciunea senectuții. Mai radical, Descartes va afirma, abrupt, că „noi suntem, cu adevărat, anticii”. În *Parallèle des anciens et des modernes* Charles Perrault susținuse ideea unui progres științific al artelor prin introducerea de reguli cât mai numeroase și sofisticate care să normeze frumosul. Pentru Perrault, Fontenelle și pentru ceilalți filomoderni, frumosul este asociat verosimilității și subsumat nevoii de a plăcea, iar științificitatea – aplicată consecvent (și critic) lecturii anticilor – reprezintă argumentul forte al validării perfecțiunii artistice. Ceea ce Jürgen Habermas (1983) numea „proiectul iluminist al modernității” are în secolul al XVII-lea semnificația unui primat al emancipării rațiunii laice asupra iraționalității represive a religiei, superstițiilor și mitului; ideea de progres, asociată științei și cunoașterii, devine centrală în acest proiect antiabsolutist, umanist-emancipator și individualist-liberal. Prin Pascal (în gândirea filosofică) și Boileau (în poetică), superioritatea modernilor asupra anticilor va fi legitimată și prin argumentul adevărului creștin, pe care anticii – „păgâni” – nu-l cunoșteau; iar odată cu Jean-Jacques Rousseau și David Hume, primatul rațiunii lasă locul celui al simțirii („simt deci exist” în loc de „cuget deci sunt”). Totodată, primatul „geniului creștinismului” (în formularea lui Chateaubriand) asupra „geniului Antichității” devine, în termenii lui Stendhal, primatul „idealului modern” asupra „idealului clasic” al frumuseții. După 1800 termenul „romantic” se confundă, o vreme, cu „modernul” în opoziția față de idealul clasic al perfecțiunii (asimilat osificării academizante și rutinei). Categorii estetice precum „subiectivitatea”, „afectivitatea”, „originalitatea”, „imaginația”, „excepționalul”, „caracteristicul” sau „interesantul”, ca și alianțele dintre „grotesc” și „sublim” sau valorizarea „urâtului” (prin intermediul picturii lui Goya, la Karl Rosenkrantz ș.a.) marchează noile definiții romantice ale frumosului. Separarea

judecății artistice de judecata morală și de cunoașterea științifică, enunțată de Kant (considerat de criticul de artă american Clement Greenberg „primul modernist”), va alimenta, la rândul ei, gândirea modernă prin ideea autonomiei și specializării valorilor. Ea va duce, un secol mai târziu, la „arta pentru artă” și la purismele esențialist-abstracționiste. Totuși, noțiunea emergentă „modernitate” e asociată unei percepții ambivalente, prezentă și în interiorul mitului faustic sau, mai târziu, în tectonica romantismului (există, spre exemplu, romantisme revoluționare sau progresiste). Există o modernitate politică, definită de contractualism, parlamentarism liberal și stat național, o modernitate economică etc., desemnând pentru unii gânditori și artiști filistinismul burghez; în estetică valorizează însă noul, inovația personală. Dacă în *Le Salon de 1846* Baudelaire identifică romantismul cu arta modernă, elogiind pictura lui Delacroix ca ultimă expresie a progresului, în articolul din 1863 despre Constantin Guys (*Le Peintre de la vie moderne*) el definește modernitatea ca fiind „tranzitoriul, fugitivul, contingentul, jumătatea artei a cărei cealaltă jumătate este eternul și imuabilul”, un „element tranzitoriu, fugar, ale cărui metamorfoze sunt atât de frecvente”. Asociată exclusiv cu prezentul și cu „valorile și privilegiile impuse de circumstanțe”, originalitatea artistică este dată de „pecetea pe care timpul și-o puse pe sentimentele noastre”. Percepția lui Baudelaire va alimenta (cum afirmă Antoine Compagnon) atât „religia noului și a viitorului”, cât și reacția antimodernă din interiorul unei modernități deziluzionate, sceptică în raport cu propriile limite: atașat valorilor aristocratice și ostil standardizării burgheze, Baudelaire premiază civilizația și artificul prin respingerea ideii de „progres”, asimilată barbariei („o eroare foarte la modă, și de care vreau să mă feresc ca de dracul [...], plăsmuire a filosofismului actual, brevetat fără nici o garanție din partea naturii ori a divinității, felinarul acesta modern învâluie în întuneric toate obiectele cunoașterii; libertatea se destramă, pedeapsa dispare”). Pe de altă parte, pozitivismul științific, exprimat artistic prin intermediul „realismului burghez”, e centrat pe preeminența aceluiași „aici și acum”. Modernitatea („viața modernă”) ajunge să desemneze astfel noua condiție umană prin asocierea cu teleologia hegeliană a progresului istoric și, pe de altă parte, cu avansul postiluminist

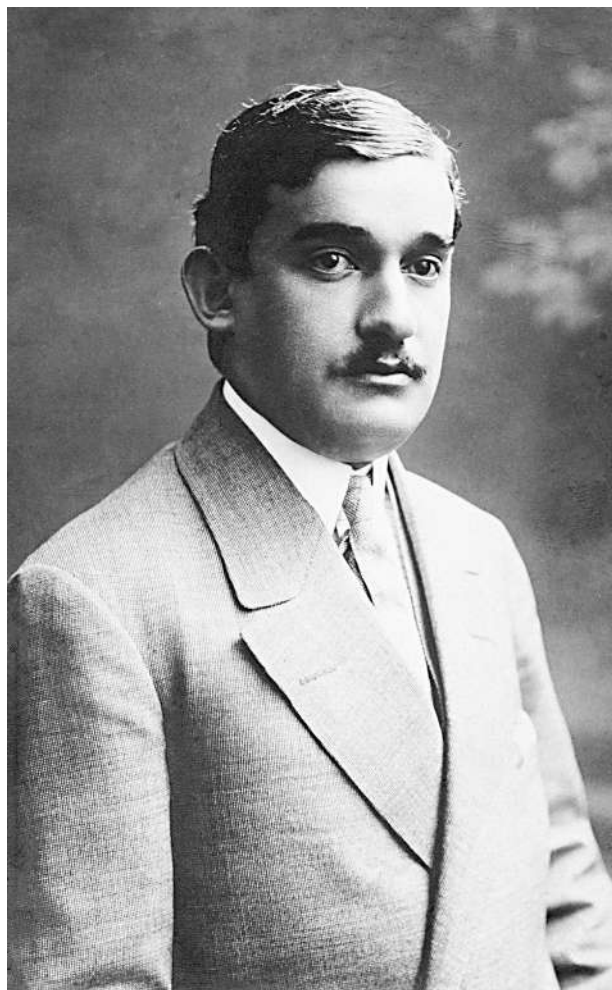
și postrevoluționar al secularizării, având drept culminație ideea – intens exploatată după 1870 de Nietzsche – a „morții lui Dumnezeu”. Criza conștiinței moderne se exprimă prin asumarea negativității, a absenței divinității, fie că se are în vedere materialismul științific și ateismul militant (de la Feuerbach la Marx), pesimismul metafizic al lui Schopenhauer, nihilismul vitalist al lui Nietzsche, disperarea agonică tematizată în filosofia existențială a lui Kierkegaard (aflată la graniță cu teologia și literatura) sau protoexistențialismul romanelor lui Dostoevski. După 1848 modernitatea socială și artistică devine asimilată unui fenomen urban (fie că e vorba de burghezie sau de proletariatul industrial). Viața modernă e, prin excelență, citadină, și presupune, între altele, modificarea prin intermediul noilor descoperiri; dar și alienarea, fragmentarea, haotizarea, pierderea rădăcinilor în favoarea unei mobilități dispersive, fluide. Refuzul, sentimentul rupturii, afirmarea independenței față de normele canonice impuse primează în conștiința artiștilor postromantici, adepți ai revoluției în și prin artă. Ideea laic-transformistă și universal-emancipatoare a progresului, independenței și evoluției, consubstanțială științei moderne, este transferată și în planul estetic al limbajelor artei, unde se combină cu un elitism aristocratic în răspăr: antiaristocratismul se convertește astfel într-un antiburghezism paradoxal, autotelic, ostil standardizării, uniformizării și aservirii unor scopuri exterioare; o suveranitate a artei, manifestată prin afirmarea identității sale autonome față de morală, politică, știință ș.a. În prozopoemul *Adieu* din volumul *Une Saison en Enfer* (1873) Rimbaud clama: „Trebuie să fii absolut modern” și, pe urmele lui Marx – care viza schimbarea lumii prin intermediul unei filosofii înțelese ca acțiune social-politică –, propovăduia schimbarea vieții prin Poezie. Pe de altă parte, modernitatea artistică are mereu un caracter ambivalent: ea își conține permanent contrareacția antimodernă, partea de umbră, nostalgică după valorile unui „ancien régime” al spiritului.

Termenul **m.**, după conotațiile peiorative din veacurile anterioare, va fi revalorizat relativ târziu, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Interesant e faptul că, spre deosebire de „modern” sau „modernitate”, el are un caracter mai curând izolat. Prima mișcare literară intitulată ca atare e considerată a fi *El modernismo*, autor fiind poetul nicaraguan Rubén Darío (1888), influențată de simbolismul francez și legată de mișcările emancipatoare ale

țărilor Americii Latine de sub tutela colonială a Spaniei. Cu alte formulări, termenul ajunge și în Spania în perioada „generației de la 1898” a lui Unamuno, Antonio Machado ș.a. Până către anii '40 ai secolului următor, nu se impune însă, cu excepția unor referiri sporadice, în alte spații de urgență ale modernului – în, bunăoară, literatura și artele din Franța, cu excepția notabilă a lui Albert Thibaudet, în *Discussion sur le moderne* ș.a., pentru care **m.** include și depășește romantismul, realismul și simbolismul; nu se impune nici în Italia, Europa Centrală sau de Est, iar în Germania, unde este întâlnit o vreme mai mult în arhitectură, e substituit adesea prin noțiunea mai generală „modern”. Școlile asociate mai târziu **m.** au alte denumiri care se consacră: simbolism, impresionism, expresionism, prerafaelism, decadentism, crepuscularism, secesionism, noul stil, futurism, cubism, ultraism, abstracționism, purism etc. O posibilă explicație o oferă preluarea termenului în vocabularul Bisericii Catolice, care denunța – prin intermediul enciclicei *Pascendi* a Papei Pius al X-lea (1907) – „erezia modernistă”, tendință reformatoare inspirată, în parte, de protestantism. Conflictul dintre morala creștină a catolicismului și curente artistice novatoare marchează ultima jumătate a secolului al XIX-lea, inclusiv prin listele de „scriitori blestemați” și procesele de imoralitate, generând – de cealaltă parte – cultivarea ostentativă a satanismului, a ereziilor ezoteric-ocultiste, a spiritualităților alternative de tot felul sau, la limită, amoralismul și imoralismul „artei pentru artă”, prin Oscar Wilde sau prin André Gide. **M.** literar-artistic rămâne oricum, multă vreme, o formulă auxiliară, vagă, rareori elaborată teoretic. Paradoxal, tocmai acest caracter secundar, nebulos, învecinat noțiunilor „modern”, „modernitate”, „modernizare” sau „modă”, însă asociabil tuturor școlilor noi, îl va impune ca termen ce poate aduce o delimitare. Era nevoie de un concept recuperator și unificator, după ce vechile „isme” se epuizaseră. Există tendința de a subsuma **m.** întreaga artă modernă și contemporană, totalitatea mișcărilor și curentelor noi sau novatoare din ultimul secol și jumătate. Este ceea ce acreditează, în lucrarea *De Baudelaire au surréalisme* (1933), și Marcel Raymond, urmărind două filiere ale lirismului **m.** – cea a „vizionarilor” (Rimbaud, suprarealiștii ș.a.) și cea a „artiștilor” (Mallarmé, Valéry ș.a.). În lumea anglofonă **m.** este mai de timpuriu circumscris conceptual. Într-un

volum din 1908 (*Modernism and Romance*) R.A. Scott-James distinge între accepția teologică și cea artistică a termenului. În 1919 apare și o revistă efemeră, mai curând politică decât literară – „The Modernist. A Monthly Magazine of Modern Art and Lettres”, cu participarea unor nume notorii: G. B. Shaw, Hart Crane, Georges Duhamel, Theodore Dreiser, iar în 1924 John Crowe Ransom, ce va fi mai târziu unul dintre fondatorii orientării New Criticism, tatonează, în „The Fugitive. A Journal of Poetry”, o definiție a **m.**, dar fără rezultate prea concludente. O elaborare mai coerentă se întâlnește în 1927, când Robert Graves și Laura Riding publică, la Londra, eseu *A Survey of Modernist Poetry*. Aici **m.** e definit prin raportare la „modern” ca artă antitraditională și dificilă, asimilată „civilizației” și „contemporaneității avansate”; o distincție utilă este operată între „modernismul autentic”, estetic și supraistoric, și „modernitate”, asimilată istoriei și civilizației materiale. În România termenul „modern” începe să fie tot mai des utilizat către finele veacului al XIX-lea, însă pentru curentele literare și artistice noi (de influență preponderent franceză) sunt căutate și alte denumiri: „arta/poezia nouă”, „noul curent”, „literatura viitorului”, „simbolism”, „estetism”, „decadentism”. Pentru Adrian Marino, „tradiția modernistă a literaturii române pornește de la Al. Macedonski și «Literatorul»”, ceea ce e în principiu adevărat; cu precizarea că, până târziu, termenul nu este decât rareori utilizat pentru a desemna o realitate literară. Marino distinge oportun între „modern”, „modernitate” și **m.**, optând însă pentru o definiție maximală (eventual transistorică) a celui din urmă, ca totalitate a mișcărilor ideologice, artistice și literare cu caracter de ruptură antitraditională, antiacademică, anticonservatoare, asociate noului sau actualității (contemporaneității). Ulterior acreditării conceptului de către E. Lovinescu, critica și istoria literară autohtonă va separa **m.** de simbolism și de curentele înrudite (privește ca o etapă de tranziție postromantică) și vor practica o separare maniheică, ideo-estetică, între **m.** și (neo)tradiționalism. Istoric vorbind, termenul **m.** apare înregistrat în textele simbolistului Ștefan Petică, admirator al prerafaeliților englezi – în *Critica artistică* (1901) de pildă, unde îl prezintă pe pictorul Gustav Klimt drept „modernist”, sau în *Arta națională* (din același an), unde pledează în favoarea unei „școli estetice moderniste” care „propagă deopotrivă cultul divin pentru tehnica măiestrită la care s-a

ajuns în străinătate și cultul pentru sufletul românesc dezbrăcat de orice valuri înșelătoare puse de cosmopoliții raționaliști”. În articolul *Poezia nouă*, publicat în „România jună” (1900), Petică apreciază că simbolismul „nu e decât o nuanță din marea școală estetică modernă” care ar începe, la noi, cu Eminescu. O accepție aparte a **m.** apare la publicistul C. Săteanu, într-un articol intitulat chiar cu acest termen, încă o dovadă a faptului că el circula frecvent în România. Autorul simte nevoia apărării **m.** artistic ca „necesitate absolută a vieții, a naturii”, el nefiind „ceva de modă, de lux” sau asociabil cu „celelalte fenomene literare, ca decadentismul, misticismul și simbolismul, adevărata parte bolnavă a artei”. Pe urmele lucrării lui Max Nordau despre „degenerescență” în artă (1890) și, eventual, a romanului *Les Déracinés* (1897) al lui Maurice Barrès (autor al formulei date ca titlu trilogiei *Le Culte du moi*), criticii ostili fenomenului asociază de regulă curentele moderniste cu o artă „bolnavă”, „negativă”, „degenerată”, „dezrădăcinată”, „cosmopolită” și „înstrăinată”, ceea ce – dincolo de conotațiile peiorativ-stigmatizante – spune multe despre identitatea fenomenului din perspectiva unui organicism postromantic dominant ruralist și etnicist. Organicismul, ca și nevoia asumării unei tradiții „clasice” definesc proiectul *Nation Building* al momentului 1900, manifestat în toate domeniile vieții culturale. De partea cealaltă, adepții „artei pentru artă” își proclamă, sfidător, desolidarizarea de valorile tradiționale dominante, insularitatea, răspărul. Dacă Ovid Densusianu, liderul revistei „Vieța nouă”, evită programatic folosirea termenului **m.** în favoarea celui de simbolism, D. Caracostea – în conferința *Poezia română de azi*, susținută în cercul revistei – consideră publicația în cauză „estetic modernistă”: „din toate punctele de vedere, direcția aceasta modernistă ne apare îndreptățită: ea corespunde unor reale nevoi literare”. Mai târziu, în polemica purtată în 1927 cu E. Lovinescu (*Un mare critic român modernist: domnul Eugeniu Lovinescu*), Caracostea își va revendica prioritatea, dacă nu și paternitatea termenului, imputându-i criticului sburătorist indiferența, dacă nu chiar ostilitatea antebelică față de termenul din care își făcuse stindard după război. În 1913 poetul Emil Isac semnează în „Noua revistă română” un articol intitulat *Modernism pe toate liniile*, dedicat lui Ovid Densusianu. Autorul se limitează la a comenta legitimitatea surselor de inspirație „noi” ale poeziei, fără

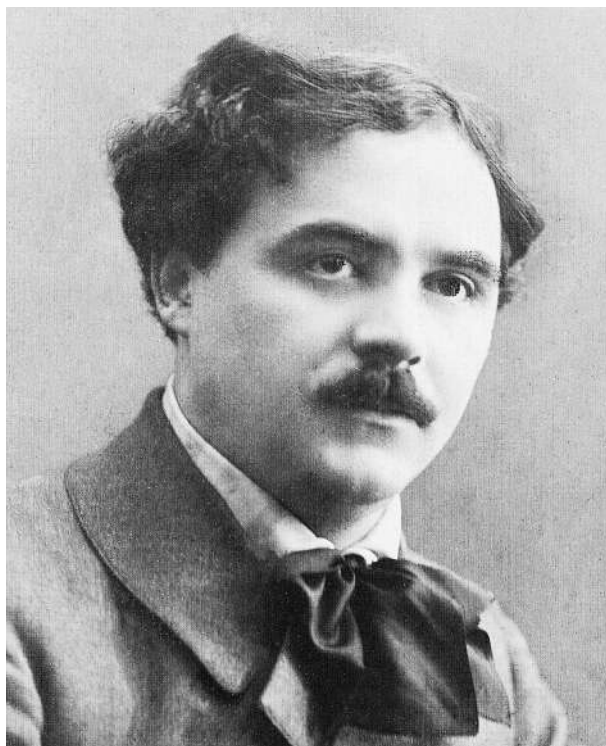

E. Lovinescu

referire la termenul enunțat în titlu. O tentativă de circumscriere a conceptului, cu multe confuzii, dar și cu observații relevante, cum ar fi aceea despre fuziunea dintre socialism și estetism întreprinsă prin intermediul lui N. D. Cocea, îi aparține minorului Gh. Savul în broșura *Despre micul curent literar decadent de la noi și îndeosebi despre poezia d-lui Minulescu* (1913), în care, după ce se războiește cu emulii minulescieni și cu adepții numeroaselor „isme” ale momentului („individualiști, singulariști, insuliști”) din publicații ca „Revista celorlalți”, „Fronța”, „Viața socială”, „Facla”, „Insula”, „Versuri și proză”, „Farul”, „Simbolul”, se întreabă: „E, oare, literatura ce studiem, modernistă? Și, mai întâi, ce să fie oare modernismul?”. Răspunsul „Decadenței” vor să spuie că ei se inspiră dintr-un mediu unde

formele civilizației – indiferent de valoarea lor, adăugăm noi – au pătruns mai mult” e apreciat, totuși, ca fiind „prea general”. Alături de „bătălia pentru simbolism” (și împotriva „țărănismului” literar), purtată în paginile mai multor reviste – simboțiști apar inclusiv în publicații cu program ruralizant, de la „Sămănătorul” la „Viața românească” –, alături de mica agitație creată în jurul nou-apărutului futurism al lui F.T. Marinetti, un moment semnificativ îl constituie, în 1909, discursul de recepție în Academia Română al lui Duiliu Zamfirescu intitulat *Poporanismul în literatură*, în care autorul pledează pentru o artă intelectualizată inspirată din mediul urban; susținută (alături de Macedonski) de E. Lovinescu, care se afla deja în conflict deschis cu gruparea lui G. Ibrăileanu, ideea va deveni una directoare în demersul critic al conducătorului ceneclului Sburătorul abia după război. Comentând volumul *Flori sacre* al lui Macedonski, Lovinescu îi impută acestuia, într-un spirit clasicizant, „modernismul exagerat, cultura franceză în ce are ea mai putred, prețiozitatea de formă, frânturile de limbă goale de înțeles, nerecunoașterea pentru tot ce e etnic și, mai ales, o lipsă desăvârșită de măsură”. La rândul său, adversar (pe atunci) al lui Lovinescu, Tudor Arghezi, ironizează, într-un articol din „Cronica”, revista „Flacăra”, pe Horia Furtună și „modernismul ca prețiozitate”. Un punct de vedere surprinzător (apropiat celui de mai târziu al lui T. S. Eliot din eseul *Tradition and the Individual Talent*, 1919) îi aparține tânărului Liviu Rebreanu (*Modernismul*, în „Ordinea”, 6 ianuarie 1910), potrivit căruia: „Adevăratul modernism este, deci, acela care întrunește aceste două modernisme. A produce valori estetice, îmbrăcate în spiritul timpului, dar cu un nivel mai înalt decât al epocilor precedente: acesta trebuie să fie idealul adevăratului scriitor și artist mare modern. El trebuie să-și însușească organiceste tot ce s-a alcătuit înaintea sa și să mai adauge de la sine ceea ce are. Acest adaos este modernismul adevărat”. Ideea urbanizării artei e susținută și de Ovid Densusianu (*Sufletul nou în poezie* ș.a.). De altfel, recapitulând curente poetice noi ale vremii, în *Poezia orașelor* (1922) Ovid Densusianu le subsumează unei „poezii eminamente moderne”, afirmând că „poezia trebuie modernizată, pusă în acord cu viața care ne înconjoară” și formulând o definiție a „poeziei noi”: „pătrunzători mai adânci ai tainelor poeziei și călăuziți de principiul că literatura trebuie să-și întindă mereu hotarele, să nu

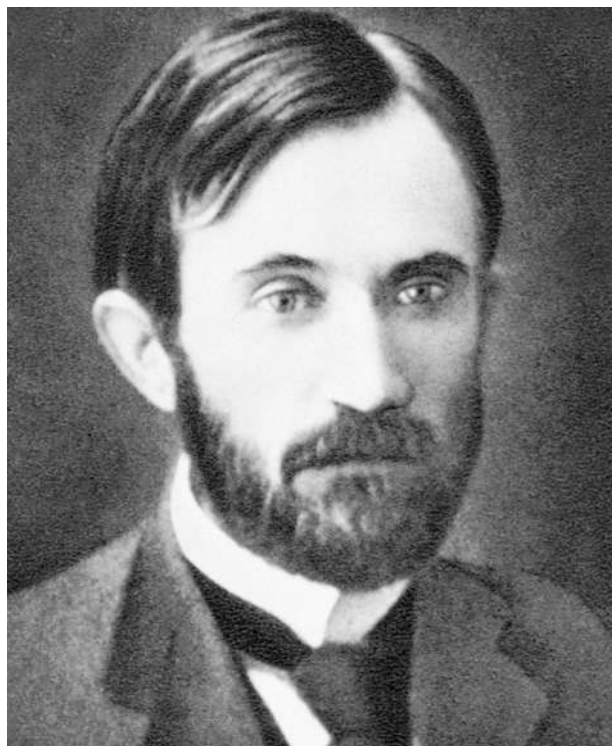
rămână străină de spiritul timpului, scriitorii de azi caută [...] să fie interpreții idealști ai vieții, să redea mai ales aspectele caracteristice ale vieții moderne. În aceste treceri de la o lume la alta, ei ni se revelează ca suflete mlădioase, capabile de a primi cât mai multe impresii din realitate și de a alege din ea tot ce poate fi transformat în emoție artistică”. Densusianu se referă acum la **m.** în treacăt, peiorativ, asociindu-l unui futurism italian „confuz, haotic”, în care – spirit francofil – vede efectul „barbariei” germanice pe filiera iraționalismului nietzschean („Modernismul din care își fac o glorie e mai mult superficial, o atitudine căutată, o poză”), apreciindu-i totuși necesitatea în vederea „modernizării” unei lirici „rămase prea mult timp departe de curente regeneratoare”. Chiar avocații simbolismului (F. Aderca, B. Fundoianu sau N. Davidescu) preferă să vorbească despre „poezia nouă”, eventual simbolistă sau modernă, și îi descrie altminteri destul de fidel trăsăturile, în vreme ce Lucian Blaga, format la școala expresionismului german, vehiculează termenul „nou stil”, ulterior impresionismului și naturalismului; spre deosebire de modernității de obediență francofilă, Blaga nu pledează în favoarea individualismului, ci a supraindividului, identificând premisele unui nou colectivism spiritual. Termenul **m.** începe să pătrundă, totuși, mai decis în critica de autoritate. Într-un bilanț literar din 1919, atunci când comentează volumul *Poeemele luminii*, Al. Busuioceanu notează că „Blaga e un modernist și prin formă, și prin fondul poeziilor sale”, aducând în sprijinul afirmației „intelectualizarea pe care de atâta vreme o căutam în poeziile maeștrilor din Apus”, „versul liber, fără rimă, adeseori și fără ritm” și „noutatea neașteptată”. În 1922 E. Lovinescu publică, în trei numere din „Sburătorul”, un studiu despre Blaga unde se oprește asupra trăsăturilor poeziei românești de după 1918, scoțând-o de sub incidența „simbolismului de decadență” și considerând că „prin legăturile mai evidente cu epoca, preferăm s-o numim modernism”. Tot în „Sburătorul” (*Critica și literatura*) Lovinescu asimilează **m.** – ca direcție complementară „liris-mului intelectualizat” al lui Ion Barbu – „poezia notației”, venită pe filieră franceză și ilustrată de Adrian Maniu și, mai nou, de Camil Petrescu. Semnificativă e reacția lui Ovid Densusianu, care – într-un articol nesemnat din „Vieța nouă”, *Modernism de parodie* – taxează producția poetică „novisimă” de la „Sburătorul” și „Gândirea”, care „dă

Tudor Arghezi

F. Aderca

George Bacovia

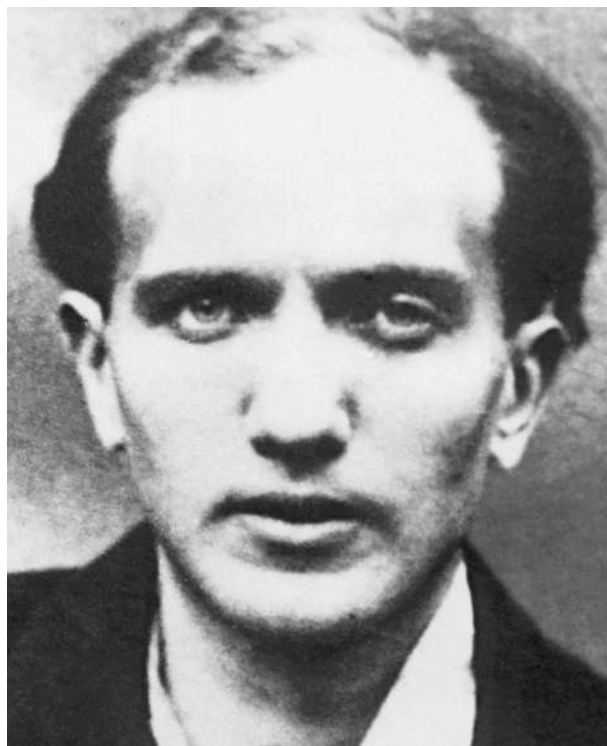
Ion Barbu

prilej unora să persifleze modernismul, în care dâșii pun la un loc simbolismul, futurismul și dadaismul”. Autorul e, vizibil, iritat de includerea simbolismului alături de dadaism și futurism sub umbrela **m.** În replică, Lovinescu atrage atenția că „Modernismul teoretic al d-lui Densusianu nu s-a manifestat prin studii estetice sau critice ce ar fi putut servi de îndreptar generațiilor noi”, iar „poezia modernistă română, în diversele ei tendințe, [...] s-a dezvoltat aiurea, sub muștrarea sau tăcerea sistematică a d-lui Ovid Densusianu”. Deja pentru Lovinescu **m.** nu mai e o „tendință”, ci un fenomen complex cu mai multe tendințe distincte. Un **m.** care e chiar „aerul timpului”. O noutate e faptul că poeți asociați ismelor avangardiste, precum Ion Vinea ș.a., încep să folosească termenul ca umbrelă pentru cele mai noi și radicale tendințe. Într-un articol intitulat *Modernism și tradiție*, din „Cuvântul liber” (1924), polemic la adresa revistei tradiționaliste „Țara noastră”, Ion Vinea plasează sub semnul **m.** întreaga „artă nouă”, în frunte cu comilitonii săi Constantin Brâncuși, Tristan Tzara și Marcel Iancu, dintr-o perspectivă care sfidează teoriile imitației. În opoziție cu adversarii care neagă orice rădăcini autohtone ale fenomenului, Vinea identifică în abstracțiunile artei populare românești un filon al noilor abstracționisme și răstoarnă planurile, distingând între un „modernism de import” (inautentic, imitativ) și un „modernism de export”: „În ceea ce privește însă modernismul afirmat mai ales de la 1917 încoace, el e [...] în contrast cu întreaga noastră literatură și artă de la 1800 încoace, un modernism de export. Pentru întâia dată am dăruit ceva străinătății care recunoaște. Azi e universal recunoscut că sculptorul Brâncuși a influențat prin elevii săi Liepschitz și Arhipenko, mult mai celebri decât maestrul însuși, întreaga plastică modernă. [...] În sfârșit, prietenul nostru Tristan Tzara [...] a stârnit apoi întregul curent literar care a dezlipit de învechitul tipic al simbolismului tineretul din Franța, Germania, Elveția și America. Orice tânără revistă din aceste țări e o mărturie a neînsemnatei isprăvi puse la cale aici, înainte de război, și care izbăvește pe moderniștii români de acuzația importului”. Vinea vede în **m.** o tradiție locală autentică, iar ideea exportului se va regăsi în deceniile următoare și la alți comentatori, inclusiv, mult mai târziu, la protocroniștii anilor '80. Un punct de vedere asemănător va dezvolta Ion Barbu într-o conferință din 1927 publicată în „Universul literar”

– *Generația nouă față de tradiție și față de modernism*. Cel care elaborează teoretic și impune, definitiv, noțiunea **m.** în România, identificând-o în cuprinsul întregii literaturi moderne a epocii, este E. Lovinescu, ostil înainte de 1918 estetismelor simboliste și decadente, dar care, în noul stat liberal, simte nevoia să se plaseze în direcția „spiritului nou” al modernității occidentale, deschizându-și porțile cenaclului și ale revistei tuturor scriitorilor „care vin”. Nu o va face însă nici în broșura *Poezia nouă* (1923), nici în cele trei volume militante din *Istoria civilizației române moderne* (1924–1925), unde stabilește totuși bazele culturale, ideologice și sociologice ale fenomenului (revoluționarism liberal de sorginte latină/occidentală, sincronism, interdependență, imitație, diferențiere etc.), ci abia în *Istoria literaturii române contemporane* (I–VI, 1926–1929). Comentând sarcastic ineficiența acțiunii critice a lui Ovid Densusianu, el identifică, în primul volum (*Evoluția ideologiei literare*), simbolismul cu **m.** („simbolismul sau, mai bine zis, modernismul” care „s-a dezvoltat [...] împotriva criticii oficiale sau [...] prin simplul determinism al sincronismului”), disociindu-l de academismul clasicizant al mentorului „Vieții noi”; într-un comentariu foarte rezervat Perpessicius, elev al lui Densusianu, identifică și el **m.** cu simbolismul. În volumul al treilea (*Evoluția poeziei lirice*) Lovinescu precizează însă că simbolismul nu e „decât una din formele” mișcării moderniste („mult mai complexă și înglobând în ea principii contradictorii și fenomene ce nu se pot nivela uniform”), definită de „contactul mai viu cu literatura franceză mai nouă, adică de după 1880” și de „disocierea esteticului de etic și etnic”, ducând, în fine, până la limita subiectivismului (individualismului) „idealismul kantian”. Arghezi e recuperat ca „sinteză a poeziei moderniste și tradiționale”, iar **m.** poetic este circumscris mai multor tendințe, între care purismul hermetic („poezia cu tendință spre hermetism”) și avangardismul („poezia extremistă”). Reviste-pilot ale „mișcării ideologice” moderniste sunt considerate a fi „Sburătorul” și „Contemporanul”. Lovinescu include, așadar, avangardele în perimetrul **m.**, distingând între „arta abstractă, pur intelectuală” a constructivismului sau a integralismului și predispoziția spre „illogic și irațional” a dadaismului și a suprarealismului: „Aceste mișcări au două note comune: caracterul revoluționar de rupere a oricăror tradiții artistice, de libertate

Lucian Blaga

M. Blecher

absolută, de panlibertate am putea spune, de violare a conceptului estetic de până acum, a limbii, a sintaxei, a punctuației, o libertate saturnalică de sclav beat, în care vedem punctul extrem al principiului individualist adus de simbolism și de modernism în genere; și, în al doilea rând, o voință fermă de a realiza o artă internațională, peste hotare, fenomen de reacțiune postbelică ce ne explică, poate, prezența atât de compactă a evreilor în sânul lui”. Diferența dintre **m.** „moderat” și cel „extremist” (avangardist) ar fi una de intensitate și atitudine. În capitolul *Evoluția ideologiei literare din compendiul Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937* Lovinescu va prezenta, la persoana a treia, **m.** său de la „Sburătorul” drept „un modernism teoretic, bazat pe o lege de psihologie socială – prin care criticul arată bunăvoință față de toate fenomenele de diferențiere literară” și care „n-a pornit dintr-o necesitate temperamentală de revoluție, înfrânat fiind și de o cultură clasică, și de inhibiția firească oricărui critic”, cu precizarea că „adevăratele revoluții nu le fac decât artiștii”. Deși observă că poeții tradiționaliști, „teoreticieni intoleranți ai caracterului specific și ai stilului autohton”, sunt, în fapt, „sămănătoriști sincronizați cu posibilitățile estetice ale artei contemporane, [...] ce au intrat în ritmul poeziei universale prin vădite influențe occidentale” (sunt invocați ca modele Rainer Maria Rilke și Francis Jammes), Lovinescu diferențiază între „imitația” sămănătoristă, considerată anacronică și epuizată, și cea modernistă, introducând criteriul sincerității: „sincer sincronizată cu formele expresiei artistice actuale și, ca atare, cu toate riscurile contemporaneității, în care intră elementele caduce ale modei, această poezie [...] este singura ce poate răspunde – principal – sensibilității noastre estetice”. Un atare punct de vedere va fi contestat de tânărul G. Călinescu, care, în articolul *Eugen Lovinescu* din „Gândirea”, contestă afirmația lovinesciană conform căreia „literatura de după război este creațiunea exclusivă a Sburătorului”. Călinescu demontează și argumentul sincronist: „tradiționalismul este osândit că nu e sincron, dar în măsura în care se afirmă că are legături cu misticismul occidental este acuzat de... nesinceritate. Un Arghezi, un Crainic, care au un contact strâns cu biserica ortodoxă, un călugăr și un teolog, învață de la Rilke să fie mistici, când drept ar fi să se spună că prin Rilke sau Jammes și-au priceput poate mai bine adâncurile sufletești”, ceea ce consună cu punctul de vedere al

lui Blaga despre influențele care modelează: imitația integrală (solicitată de cultura franceză: „fii ca mine”) și cele catalitice (cultura germană ca stimulent al specificurilor autohtone: „fii tu însuși”). Prioritatea lovinesciană în teoretizarea **m.** a fost vehement contestată și de F. Aderca (acesta revendicându-și primatul luptei pentru disocierea între etnic și estetic), în vreme ce Camil Petrescu (urmat, peste câțiva ani, de Eugen Ionescu) consideră **m.** arghezian o „recunoaștere lovinesciană de ultimă oră”, poetul *Cuvintelor potrivite* fiind, multă vreme, respins de criticul de la „Sburătorul” și acceptat relativ târziu. Dacă în ce privește „evoluția poeziei lirice” Lovinescu teoretizează o deplasare (în sens modernist, pe filonul deschis de romantism) a lirismului de la obiectiv („poezia de concepție” etc.) către subiectiv, în ce privește „evoluția poeziei epice”, anume a romanului, tendința avută în vedere e inversă – de la subiectiv (adică atitudinea afectiv-partizană a naratorului față de personaje și universul operei) spre obiectiv, urmând – ca „material de inspirație” sociologic – evoluția de la rural la urban (deși Lovinescu recunoaște că începuturile romanului românesc sunt caracterizate de inspirația urbană, „misticismul țărănesc” fiind impulsivizat de posteminescianismul lui N. Iorga). Recunoaște, de asemenea, că materialul e în principiu indiferent și evoluția spre „literatura urbană” are „o importanță relativă și mai mult socială decât estetică”, obiectivarea fiind, în schimb, un certificat de maturizare a prozei. Spre deosebire de cazul poeziei și criticii, Lovinescu taxează drastic **m.** prozastic, văzând în el – pornind de la cazul prozei poetice a lui D. Anghel și de la cea a lui Arghezi – un „principiu de dizolvare al poeziei epice”, interpretare în acord cu o concepție puristă, de factură mai degrabă clasică, asupra genurilor literare: „orcâte calități literare ar avea sub raportul fanteziei [...] sau al creației verbale [...] și oricât i-am recunoaște meritul de urbanizare și rafinare estetică, o condamnăm în totalitate ca hibridă și tinzând împotriva sensului poeziei epice”. Premiază în schimb pamfletul arghezian (ca expresie a lirismului). „Evoluția” Hortensiei Papadat-Bengescu de la „lirismul și impresionismul” începuturilor spre „creația obiectivă” ar fi fost stimulată de „superioritatea” satirei lui Gh. Brăescu (prin „caracterul ei obiectiv”) asupra celei a lui I.L. Caragiale. O excepție care confirmă regula este „evoluția inversă a d-lui F. Aderca, dictată de legea propriului talent,

de la obiectiv (*Domnișoara din strada Neptun*) la subiectiv, la autoanaliză”. Impersonalitatea, intelectualizarea, cerebralitatea construcției și (deopotrivă) a observației și analizei, individualismul sunt trăsături dominante; „evoluția” curentului a confirmat predicția lui Lovinescu în poezie, dar l-a infirmat (măcar în parte) în proză, unde obiectivarea epică lasă locul, tot mai mult, (auto)analizei și introspecției, chiar lirismului, deci subiectivității; e adevărat, este vorba despre o subiectivitate controlată, „obiectivată” cerebral la Camil Petrescu, Anton Holban, Mircea Eliade ș.a. Într-un comentariu pe marginea *Istoriei...* lovinesciene Mihail Sebastian observă judicios că în literatura franceză și, prin extensie, în cea europeană (occidentală) evoluția romanului are loc într-un sens invers celui „către obiectivare” stabilit de Lovinescu pentru cea română – anume pe linia Balzac–Proust–Joyce–Svevo ș.a. La fel de judicios distinge Sebastian și între „sentimentalismul social” – care, la Lovinescu, e asimilat „lirismului sămănătorist” – și „panlirismul modern”, definit drept „expresie extremă a personalului, a senzației, a unicului, a individualului diferențiat până la ultimul amănunt”, evoluția Hortensiei Papadat-Bengescu nefiind „de la subiect la obiect”, ci de la „adolescența unui temperament artistic” la „maturitate”, spre un „lirism” de altă factură decât cel din poemele în proză ale debutului. Comentariile pe marginea *Istoriei...* lovinesciene – carte care va reuși să impună, în perspectivă, termenul **m.** – vor fi în epocă majoritar negative. Un critic sămănătorist precum D. Tomescu îi dedică ample comentarii în dorința delegitimării estetice a curentului; moderniștii sunt, pentru el, „lipsiți de fondul viu al unei experiențe proprii”, iar **m.** nu poate fi „confiscat de un cnaclu”; autorul nu e ostil de principiu **m.**, ci caracterului livresc, de imitație mecanică pe care l-ar avea la noi („Modernismul este expresia unei lecturi, nu și expresia unei sensibilități”). Cezar Petrescu disertează, în „Gândirea”, despre „prejudecata modernistă” ca „prejudecata actualității, idolatrizarea necondiționată a noutății, înainte ca primirea exteriorului să fi statornicit și o formă exterioră”, taxând de fapt aceeași inaderență la fondul autohton: „Modernismul în religie înseamnă părăsirea dogmelor și a istoriei în dorința de a adapta cuvântul sfânt legilor actuale ale spiritului și sentimentului. Modernismul estetic pretinde a reda formele așa cum ele n-au fost niciodată întrevăzute”.

Emil Botta

Mateiu I. Caragiale

Mircea Eliade

Anton Holban

În *Sensul tradiției* (1924) Nichifor Crainic nu refuză curentele moderne (impresionismul francez, expresionismul german), ci le justifică prin necesitatea organicității spirituale, prin „fatalitatea etnică” a specificului autohton, care, „tradiție vie” fiind, „nu e numai tehnică”: „Autohtonismul, înțeles astfel, poate fi numit tot atât de justificat: tradiționalism, actualism sau viitorism”. **M.** e, așadar, respins ca mimetism mecanic și antitraditional, în numele unei legitimități organice. Mai elocvente sunt, în acest sens, respingerile venite din partea aderenților la mișcările modernisto-avangardiste. Reacția negativă a lui Ion Barbu îi mobilizează, în sprijinul său, pe G. Călinescu și pe F. Aderca, în timp ce Arghezi și Lovinescu sunt susținuți de Pompiliu Constantinescu. Și Liviu Rebreanu denunță exclusivismul criticului sburătorist, pe care îl consideră „un Mihalache Dragomirescu modernist”. Ca și G. Călinescu, pentru care **m.** e „un sincronism superficial cu Occidentul”, sustras legilor interne ale creației, F. Aderca recunoaște în sincronismul **m.** un pseudonim al occidentalizării, dar consideră valoarea estetică a poeziei un caz exclusiv de diferențiere identitară, în afara sincronismului „nivelator și stimulator de mediocrități”. Camil Petrescu contestă, la rândul-i, teoria mutației valorilor estetice, în al cărei relativism motivat științific (prin Hugo de Vries) vede un „principiu ieftin, neoriginal și caduc”, care duce critica într-un „impas” și o condamnă la toate „incoerențele”. În compendiul din 1937 „modernismul extremist” din 1927 va fi reformulat de Lovinescu drept „modernism de avangardă și experimental”, asociat din nou, sub denuminația „avangardism” literar și plastic, „Contemporanului” – lui I. Vineanu în deosebi – și revistelor conexe, care sunt privite drept „consecințe fatale ale sincronismului mișcării literaturii universale, ce au experimentat și la noi dadaismul, expresionismul, integralismul, suprarealismul – adică formele extreme ale modernismului apusean”. Tot aici **m.** e iarăși subsumat mișcării de la „Sburătorul”: „În afară de «Convorbiri literare» și «Sămănătorul» [...], nici o revistă n-a trezit atâtea energii noi, așa că o bună parte a literaturii, mai ales moderniste, de după război este o creațiune exclusivă a «Sburătorului»”. Un punct de vedere diferit asupra „criticii moderniste” formulează Șerban Cioculescu în 1933; deplângând interesul scăzut acordat „tehnicii”, el afirmă că **m.** în critică e practicat de aproape un secol, de la Baudelaire, și

consideră că trebuie căutat mai ales în interiorul așa-numitei „critici a artiștilor” (cu formula lui Thibaudet). Noțiunea devine curentă în vocabularul avangardiștilor (Geo Bogza, Ilarie Voronca, Mihail Sebastian ș.a.), care asimilează **m.** întreaga mișcare artistică novatoare și se afișează ei înșiși ca moderniști; tot mai des începe să apară și o „specializare” ideologică a termenului: „modernismul de stânga” (avangarda) versus „modernismul de dreapta” (asociat grupărilor spiritualiste sau neotraditionaliste), în vreme ce alți comentatori, în general ostili, preferă alte denumiri („nihilism” sau, în termenii lui Const. I. Emilian, „anarhism poetic”). Istoricul literar și autorul de manuale școlare Gh. Adamescu publică în 1933 broșura polemică intitulată *Curente „moderniste” în literatură*, în care **m.** funcționează tot ca umbrelă conceptuală, curente subsecvente fiind veștejite dintr-o perspectivă clasică. Și pentru ultramodernul Ion Călugăru **m.** (a cărei evoluție e discutată în paralel cu cea a mișcării socialiste) se identifică spiritului nou în literatură, în arte și în stilul de viață, curente de avangardă fiind sinonime, precum simbolismul, cu el; într-un bilanț al curentului el consideră că modernizarea s-a făcut nu datorită pionierilor „care au trăit drama ruperii de tradiție”, ci datorită epigonilor, iar „forța ofensivă a mișcării moderniste din România s-a epuizat demult”. Polaritatea **m.** versus tradiționalism se generalizează în vocabularul criticilor mai tineri, adepți ai liberalismului estetic modern (Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Mihail Sebastian ș.a.), chiar dacă opoziția e resimțită ca rigidă și insuficientă. Polemica dusă de Ion Barbu după 1927 cu Tudor Arghezi (după apariția *Cuvintelor potrivite*) și cu E. Lovinescu (după apariția volumului *Evoluția poeziei lirice*), reformulează **m.** într-o cheie antimodernă, distingând între două mari accepții: „Dacă modernismul e ancheta niciodată descurajată a condițiilor frumosului contingent, domnul Arghezi se exclude din aceste preocupări. Dacă înțelegem prin modernism satanismul post-baudelairean sau predilecția desenurilor în materie fecală (à la Huysmans), sigur, domnul Arghezi e un poet modernist cu prisosință. Poet modernist pentru uzul micilor reporteri israeliți emoționați de infinita varietate a înjurăturilor ungro-vlahe”. Barbu își asumă **m.** în termeni precum „act clar de narcisism”, „o pură direcție, un semn al minții”, „nobilă gratuitate a spiritului”, „rarefierea lirismului absolut”, egal depărtat de formele afective ale „poeziei

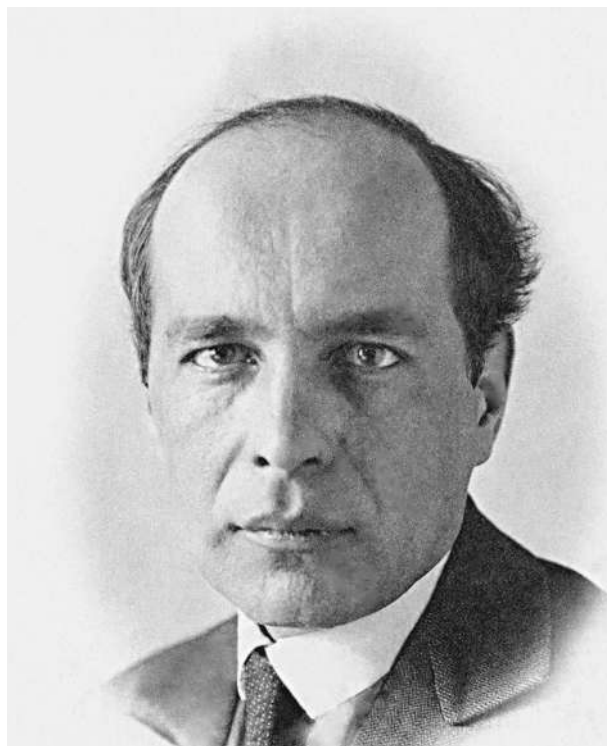
leneșe”, care „e foarte adesea o poezie vivace și coincide atunci cu stânga modernistă sau cu modernismul scurt”. Afirmând că sincronismul lovinescian ar fi „o idee democratică aplicată celei mai reacționare forme a spiritului – Lirică!”, Ion Barbu se plasează în zona unui „**m.** reacționar”; căutarea unei Grecii „esențiale”, a misterelor eleusine, consună cu dionisiacul lui Nietzsche și cu întoarcerea la sursele presocratice a filosofiei lui Heidegger. Pe de altă parte, dimensiunea sa apolinică implică o opțiune absolutistă a poeziei, sincronismul civilizațional fiind negat în favoarea unei „contemporaneități în absolut”, eminamente spirituală și regresivă. Adept al „modului intelectual al Lirei”, Barbu se delimitează de „răposata poezie simfonică a simbolismului” (deși e un admirator al lui Moréas și al lui Mallarmé), privind „lirismul cel nou” ca pe un echivalent orfic al liturghiei (al „simplității cântării bisericești”), în acord cu noul misticism și spiritualism european emulat de Tânăra Generație. Esențială rămâne asumarea dimensiunii absolute, anamnetice și epifanice a **m.** prin intermediul exemplului proustian (ca „reminiscență activă”): „Modernismul e un cuvânt impropriu, sau, aplicat poeziei, de-a dreptul ocară. El nu se referă decât la un aspect secundar al recentului proces de limpezire și concentrare presupus de poezie: recâștigarea prin cel mai recules proces de amintire a unui sens pierdut de frumusețe. Invențiunea poetică, astfel înțeleasă, se așază imediat lângă marea experiență proustiană. Între învierea prin reminiscență activă a misteriosului Combray și preocuparea lirice înalte: ridicarea unui helenism neistoric, *altfel* adevărat (prezent în gândirea geometrică a lui Eudox și Apolonius, ajuns la expansiune în oda pindarică) –, aceeași concurență făcută duratei curente se afirmă stăruitor”. Asemeni „poeziei pure”, identificată de abatele Henri Bremond (și de alții, inclusiv de Al. Macedonski) unei forme de mistică, „durată pură” bergsoniană apare aici ca o abolire a timpului liniar și a istoriei unidimensionale, în progres. Revendicat de constructiviștii abstracționiști de la „Contemporanul” lui Ion Vinea și de cenaclul Sburătorului, considerat, de numeroși teoreticieni mai noi, poetul român modernist prin excelență, Ion Barbu e, de fapt, cel mai articulat teoretician autohton din epocă al **m.** antimodern în poezie, poziție întărită și de admirația sa pentru „reacționarul” Mateiu I. Caragiale și pentru balcanism ca recuperare a unei Elade esențiale. Un punct de vedere convergent poate fi întâlnit la Camil Petrescu. Un

articol din 1928, *Modernism modern*, identifică **m.** aceluiași „clasicism substanțial”: „S-a întâmplat cu modernismul ceea ce s-a întâmplat cu orice școală literară: elementele lui creatoare [...] în ceea ce realizaseră mai bun, făcuseră, fără să știe, clasicism substanțial. S-au descoperit astfel rude cu Balzac și Stendhal. Nu mai vorbim de Proust care n-a ținut niciodată să fie altceva”. Totuși, spre deosebire de Ion Barbu, Camil Petrescu nu depreciază caracterul „revoluționar” al **m.**, în care vede „însuși principiul progresului. Cu o condiție... să fie făcut de revoluționari noi, nu de cei înăcriți. Căci mai mult decât un sens artistic, [...] modernismul, prin elementele lui – care sunt întotdeauna cele mai vii, cele mai apte și cele mai dornice de a cunoaște ale unei generații –, are un neprețuit sens moral”. Ideea va fi reformulată în articolul *Poezia pură* (despre condițiile intelectualizării și „purificării” artei postbelice, urmând mai ales filiera Mallarmé–Valéry) și în eseu *Substanțialism* (din același an 1928), unde autorul ia poziție față de „tradiționalism, modernism și generațiile postbelice”, acesta fiind unul din cele mai valoroase texte teoretice românești despre **m.** „Purismul hermetizant”, nonfigurativ, abstracționist al liniei Mallarmé–Valéry–Ungaretti–Montale–Rilke–Gottfried Benn are, el însuși, adversari și aliați moderniști. Dacă Ion Barbu pleda împotriva „tradiționalismului timid”, Camil Petrescu, adept, în forme mai radicale decât Lovinescu, al citadinismului prozastic, vede în substanțial un „prezent permanent”, în care tensiunea dintre tradiționalism și **m.** se rezolvă sub semnul unui vitalism sublimat, și consideră că atât tradiționalismul, cât și **m.** sunt forme „parazitare” de artă, fără existență organică; moderniștii sunt „tradiționaliști în devenire”, o operă „se învechește mai întâi tocmai prin ce are modernist”, iar **m.** nu constituie decât un moment din lanțul de forme menite să fie lepădate de substanțial („Proclamând că numai ceea ce e modern e acceptabil, el renunță la tot ce e substanțial, căci prin definiție substanțialul nu poate fi numai modern”). La Camil Petrescu, ilustrarea substanțialismului prin deschiderea spre epistemologie vizează identificarea – prin neovitalismul psihologic al lui Bergson și prin intuiționismul fenomenologic al lui Husserl – a unei „noi structuri”, definitorie pentru spiritul timpului (în conferința *Noua structură și opera lui Marcel Proust*). Aici persoana întâi e asumată ca vehicul al omniscienței morale („eu nu pot vorbi onest decât la persoana întâi... din mine

însumi nu pot ieși”), iar experiențele narrative ale lui James Joyce sau ale Virginiei Woolf („fluxul conștiinței” etc.) sunt refuzate din unghiul necesarei „unități de perspectivă” – din nou, idealul clasicizat este pus în slujba modernului, ca „instrument de cunoaștere metafizică”. Dialectica dintre **m.** și tradiție face și obiectul unor intervenții ale lui Al. A. Philippide, care deplânge excesul de avangardism actualist al **m.** de după Primul Război Mondial și remarcă nevoia reprezentanților săi de a-și găsi o „tradiție” (*Modernismul și tradiția*, 1937). O dificultate constantă pentru critica românească a constituit-o modernitatea – și **m.** – lui Arghezi, revendicat, prin multiplicitatea artei sale, și de tradiționaliști, și de moderniști sau de avangardiști; lectura dominantă mai nouă – prin grila „categoriilor negative” ale lui Hugo Friedrich – nu face decât să complice lucrurile, poetul sustrăgându-se (și) acestui procustianism (caracteristic, altfel, pentru spiritul **m.**). Recuperarea, în acord cu modernul, a „idealului clasic” definește, deopotrivă, atitudinea lui Tudor Vianu și a lui G. Călinescu (al cărui **m.** va fi definit de Eugen Simion drept unul „împins spre trecut”). În *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* Călinescu scoate (polemic) **m.** de sub tutela lovinesciană, pulverizându-l într-o serie de individualități (capitolul *Moderniștii*, nu **m.**), plasează, totuși, „momentul 1919” și „Sburătorul” în prim-plan, dar alături de „fenomenul arghezian”, iar lista moderniștilor amestecă autori din toate grupările: E. Lovinescu, Tudor Arghezi, Demostene Botez, Adrian Maniu, G. Topîrceanu, Mihail Sevastos, Otilia Cazimir, Claudia Millian, Aron Cotruș, Al. A. Philippide, Camil Baltazar, Virgiliu Monda ș.a. Lipsesc însă figurile-reper ale **m.** lovinescian: Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Anton Holban, Ion Barbu ș.a. Deși i se datorează una dintre cele mai importante circumscrieri teoretice ale poeziei moderne în *Curs de poezie*, afine „categoriilor negative” ale lui Hugo Friedrich, criticul evită de regulă folosirea termenului **m.** Între excepții se numără capitolul din *Istorie...*, unde, după ce încadrează, derutant, la „tradiționaliști” poeți de avangardă precum Ilarie Voronca sau B. Fundoianu, Călinescu formulează, în secvența dedicată celui din urmă, una dintre cele mai subtile definiri interbelice ale fenomenului, depășind polaritatea **m.**–tradiționalism: „tradiționalismul e tot un fel de modernism” (incitantă e și discutarea lui Adrian Maniu prin grila „primitivismului” expresionist). Ideea va fi dezvoltată de

Nicolae Manolescu în eseu *Metamorfozele poeziei*, care prefătează antologia poeziei române moderne (1968), unde tradiționalismul e privit ca un „stil al modernismului”, și în volumul *Despre poezie* (1986), unde disociază **m.** de avangardă – în opoziție cu critica interbelică – și lansează un termen de efect: „poetii pereche: modernistul și avangardistul” (postmodernismul fiind, apoi, plasat în relație cu avangardismul). Atitudinea ambivalentă a **m.** față de tehnica modernă este, la rândul ei, revelatoare pentru circumscrierea modernismelor. Prefigurat, în modernitate, de romantismul înalt (legitimist, vizionar, metafizic, idealist, nocturn) și de simbolism (muzical, evanescent, ezoteric), **m.** înalt, oracular, epifanic, purist și elitist, de exemplu, reprezintă o nouă formă de aristocratism spiritual (fie și în negativ), pentru care tehnica modernă reprezintă un agent al „dezumanizării” (în termenii lui Ortega y Gasset) și al standardizării artei. Dimpotrivă, avangardismele (futurismul îndeosebi) fetișizează mesianic progresul tehnologic, în care văd un motor al progresului și al vieții noi. Cu sau fără contribuția lui E. Lovinescu, în România interbelică **m.** e asimilat nu doar literar, ci și civilizațional, ca mimetism în raport cu formele liberalismului occidental. Adversari de cele mai diverse orientări, de la Mihai Ralea la Radu Dragnea și Mircea Vulcănescu, de la Mihail Dragomirescu la Nicolae Roșu, critică **m.** pentru inaderența lui la fondul autohton și pentru superficialitatea mimetică, constatând totodată generalizarea sa, mai ales către finele anilor '30. Există și alte accepții. Recalibrând sincronismul lovinescian pe coordonatele „revoluțiilor naționale”, tânărul Emil Cioran descrie geneza statului român, în *Schimbară la față a României* (1936), ca pe „fructul unei pasiuni moderniste”.

După 1944, pe fondul dezbaterilor ideologice despre „criza literaturii” (burgheze), contribuțiile privind conceptul **m.** devin tot mai rare. Reprezentanții Cercului Literar de la Sibiu reformulează – retrospectiv, dar paradoxal inovativ – **m.** lovinescian prin recuperarea estetizantă a unor specii literare „desuete” (balada cultă, în primul rând), iar în broșura *Introducere în modernism* (1947) Dinu Stegărescu schițează o „genealogie” a fenomenului, în care include toate curente novatoare, de la simbolism la suprarrealism. După instaurarea regimului comunist, odată cu dogmatismul realist-socialist, are loc o „înghețare” teoretică de durată, chiar dacă subteran dinamica literară continuă să

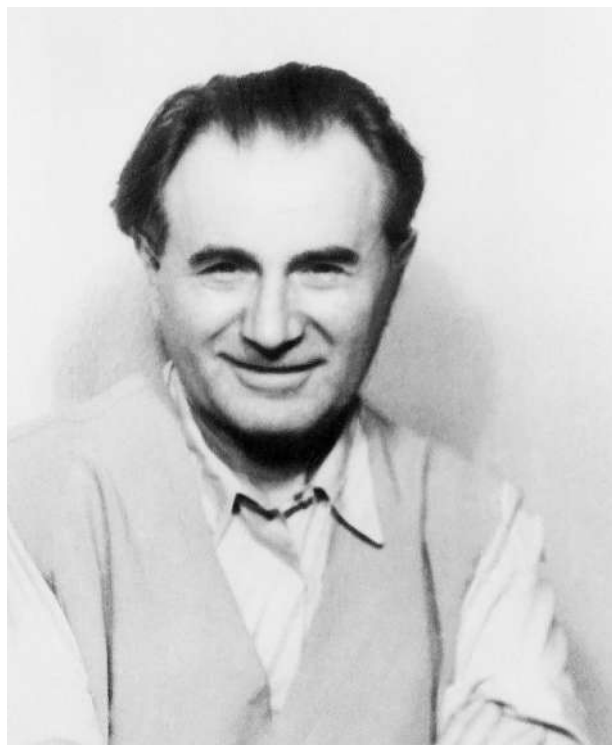
Adrian Maniu

Gib I. Mihăescu

Hortensia Papadat-Bengescu

Camil Petrescu

se manifeste. Privit ca produs al burghezo-moșierimii, **m.** – cu derivatele sale estetizante, hermetizante, puriste sau anarho-avangardiste – e stigmatizat de noua orânduire ca „dușmănos”, ca „decadență”, „formalism” sau „estetism” (tradiționalismul fiind asimilat, la rândul său, „obscurantismului” și „fascismului”). Recuperarea „moștenirii” interbelice (cu toate orientările puse anterior la index, din rațiuni ideologice) are loc în trepte, îndeosebi după 1960. Abia după 1965 discuția în jurul conceptului **m.** e reluată prin contribuțiile notabile ale lui Matei Călinescu, Adrian Marino, Nicolae Manolescu ș.a., dar și prin recuperarea complexă a lui E. Lovinescu din monografiile lui Eugen Simion, Florin Mihăilescu sau I. Negoțescu (după ce Ileana Vrancea îl recuperase pe Lovinescu în cheie progresist-raționalistă și antifascistă). O vreme **m.** (numit uneori **m.** lovinescian sau moderat) e disociat, în periodizările istorico-literare curente, de simbolism și de avangardă, dar continuă să fie opus tradiționalismului. Totuși, de la Nicolae Manolescu la Z. Ornea, polaritatea începe să fie amendată. O dominantă a definirii **m.** interbelic și a avatarurilor sale postbelice – de tipul **m.** târziu sau al neomodernismului – o constituie, în critica românească a epocii, apelul la grilele de lectură ale lui Marcel Raymond și Hugo Friedrich. Modelul elaborat astfel e caracterizat prin abstracționism, nonfigurativism, (hiper)intelectualizare, sublimare metaforică și simbolică, obscuritate, purism și hermetism, evazionism elitist, formalism; depășirea – prin (neo)avangarde și postmodernism – a acestui model echivalează cu depășirea unui „ancien régime” al literaturii și artei printr-o democratizare (dublată de o tehnocratizare liberalizantă) a acestora, printr-o desacralizare a lor, având ca efect decanonizarea lor postmodernă. O tentativă notabilă de circumscriere a conceptului și a tradiției lui (deja seculare) există la Vladimir Streinu în *Tradiția conceptului modern de poezie* (1938): „Conceptul modern de poezie, care modelează și literatura noastră poetică de azi și sub a cărui forță toate rigiditățile au devenit plastice, îmbracă astfel toată autoritatea unei tradiții centenare”. Câteva decenii mai târziu Matei Călinescu reia chestiunea în *Conceptul modern de poezie* (1972), urmărindu-i evoluția de la romantism la avangardă și identificând o deplasare de la o poetică a transcendenței și a muzicalității la una materialistă a literalității. Treptat însă, opoziția, mult vehiculată, începe să fie resimțită ca insuficientă, astfel încât un istoric al ideilor literare precum Z. Ornea, în *Tradiționalism și modernitate în*

deceniul al treilea (1980), simte nevoia să distingă între **m.** și modernitate sau între tradiționalism și „tradiționalitate”, opunând tradiționalismul modernității, nu **m.** *Modernismul românesc* (I-II, 1984-1985), amplă sinteză istorico-literară dedicată de Dumitru Micu fenomenului, tinde să acrediteze un concept integrator luând în calcul diversitatea orientărilor subsumate **m.** de E. Lovinescu. Afirmarea generației '80 și a postmodernismului militant va impune, în următoarele două decenii, altă perspectivă: ca și modernitatea, **m.** e considerat „depășit”, „încheiat”. O încercare de reconstrucție conceptuală dintr-o perspectivă asumat postmodernă (impli-când, adică, „închiderea” paradigmei moderniste) va fi propusă de Ion Bogdan Lefter într-o teză de doctorat cu un titlu derutant prin substituirea **m.** cu modernitatea: *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române* (2000). Lucrarea vizează reperiodizarea istoriei literare autohtone de la pașoptism la postmodernism unificând sub o singură titulatură aproape întreaga literatură interbelică „vie”; e de remarcat faptul că, în virtutea acestei nevoi unificatoare, **m.** lovinescian este privit, asemeni clasicismului sau romantismului, ca un „curent literar mare”, ca o paradigmă (de unde și suprapunerea sa cu modernitatea) și „corectat” retrospectiv prin raportarea la „categoriile negative” din cartea lui Hugo Friedrich despre structura liricii moderne. Lefter observă că „modernismul și tradiționalismul se defineau în epocă în planuri practic diferite”, întâiul fiind privit în „ordine formală”, din unghiul „structurii novatoare a limbajului literar”, în timp ce al doilea „își descria conservatorismul pe criterii preponderent conținutistice”. Drept urmare, deși această disimetrie și-a avut rațiunile ei strategice, ea împiedică gândirea critico-teoretică românească să sesizeze „unitatea structurală a curentului literar modernist de la noi”. Lefter tinde să confunde însă „curentul mare” cu paradigma, plasând sub „umbrela conceptuală” a **m.** toate ismele epocii, de la simbolism, parnasianism, decadentism la purism, ortodoxism, criterionism, de la „porțiunile nonreziduale” sămănătorești și poporaniste la avangarde etc. În 2008, în *Istoria critică a literaturii române*, Nicolae Manolescu preia ideea, mergând și mai departe cu „unificarea”: sub semnul **m.** sunt incluse toate fenomenele literare de după Junimea (inclusiv Dobrogeanu-Gherea sau Iorga) și până la realismul socialist; tot Ion Bogdan Lefter este cel care introduce, pentru literatura post realist-socialistă a „generației '60”, termenul

„neomodernism”; construcție conceptuală stranie având în vedere „neofilia” proprie **m.**, dar de fapt ironică, întrucât autorul privește **m.** ca pe un fenomen depășit, epuizat, readus artificial la viață în condiții totalitare impuse. În paralel cu această tendință unificatoare, chiar anterior ei, se manifestă însă, mai întâi la criticii români din diaspora, o tendință contrară: vechea opoziție interbelică dintre **m.** și tradiționalism (general resimțită inoperantă) nu mai e depășită prin unificarea conceptuală a tendințelor moderniste, ci prin circumscrierea mai multor formule sau tipuri de **m.** Dinu Pillat (1971) separă între un „concept modernist de poezie” și un „concept modern”, „derivat din romantism”, pe o linie mergând „de la figurativ la nonfigurativ”. În edițiile succesive ale lucrării sale despre „fețele modernității”, apărute în Statele Unite ale Americii, Matei Călinescu (autor, înaintea emigrării, a numeroase studii despre „scriitori moderni”) semnalează existența a „două modernisme”: un **m.** liberal-burghez și un **m.** antiburghez. Într-un eseu despre problema canonului și romanul românesc interbelic, publicat în volum în 1999, Sorin Alexandrescu distinge, în literatura epocii, între un „modernism estetic”, moderat și autonomist, indicând *mainstream*-ul canonic (Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, G. Călinescu, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga ș.a.) și un „modernism etic”, antisistem, care reunește două categorii de regulă opuse în critica și istoria noastră literară: avangarda istorică și Tânăra Generație existențialist-autenticistă a lui Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu ș.a. Propunerea conceptuală a lui Sorin Alexandrescu extinde și nuanțează distincția operată de E. Lovinescu în *Istoria literaturii române contemporane* între „modernismul moderat” (dominant) și cel „extremist” (asimilat avangardei). Ideea „mai multor modernisme” apare enunțată și de Mircea Cărtărescu în *Postmodernismul românesc* (1999). După ce identifică un **m.** interbelic prin excelență intelectualist-abstract în romanele lui Camil Petrescu și în poezia lui Ion Barbu, autorul indică existența unui „al treilea modernism”, precursor al postmodernismului, parțial asimilabil „corinticului” din trilogia *Arca lui Noe* a lui Nicolae Manolescu, dar și cu sugestii dinspre sinteza comparatistului Jacques Le Rider *Modernité viennoise et crises de l'identité*. Separarea **m.** de avangardă și discutarea lor drept fenomene distincte constituie o operațiune post-factum, întreprinsă de instituția critică după ce în anii

'20 și '30 scriitorii și artiștii avangardiști din România foloseau de multe ori termenul **m.** în locul termenului „avangardă”. O elaborare teoretică incitantă, pornind de la reexaminarea limbajelor poeziei moderne (nu doar sau nu neapărat moderniste) este cea din volumul *Aisbergul poeziei moderne* al lui Gheorghe Crăciun (2002), unde modelul „poeziei reflexive” de tip Mallarmé–Valéry–Wallace Stevens–Eugenio Montale–Ion Barbu–Nichita Stănescu, adică nonfigurativă, înalt-abstracționistă, corespunzând categoriilor lui Hugo Friedrich, e concurat de modelul poeziei „ludice și experimentale” (cultivat de experimentatorii avangardiști și postavangardiști, de la Christian Morgenstern la Șerban Foarță) și, îndeosebi, de cel al poeziei tranzitive, prezentă deja la autori ca Walt Whitman, Ezra Pound, Konstantinos Kavafis, Fernando Pessoa, Francis Ponge, ultimul Bacovia ș.a. Un capitol (*Modernismul românesc și tranzitivitatea*) amorsează agenda militantă a optzecismului, urmărind procesul de impunere autohtonă, în deceniul al nouălea, a tranzitivității poeziei, centrată pe contingență, cultivarea limbajului comun, confesiune prozaică etc., în defavoarea reflexivității aristocratizante; autorul preia termenii operaționali „reflexiv” și „tranzitiv” din *Arta prozatorilor români* a lui Tudor Vianu, și anume din capitolul *Dubla intenție a limbajului și problema stilului*. În ultimul deceniu, inclusiv sub presiunea unor concepte externe de tipul „modernism reacționar” (folosit de istoricul american Jeffrey Herf pentru a descrie **m.** artiștilor occidentali favorabili extremei drepte interbelice), al opoziției dintre **m.** „programatic” și cel „epifanic” (în studiile istoricului britanic Roger Griffin) și al influenței reabilitări a antimodernului – sau a **m.** antimodern – din sinteza lui Antoine Compagnon (*Les Antimodernes*, 2005), în spațiul intelectual românesc tinde să câștige teren o recuperare a antimodernismului (și a antimodernului) de natură să amendeze maniheismul terminologic și confuzia de planuri aferentă, propriu **m.** lovinescian militant, reeditat de militanții optzeciști în vederea susținerii postmodernismului. În interiorul generației mai noi de critici, Paul Cernat rediscută în 2009 **m.** dinspre dimensiunea „retro” a acestuia. *Modernism și antimodernism. Noi perspective interdisciplinare*, o culegere din 2008 coordonată de Sorin Antohi, cu participarea unor teoreticieni români și străini, abordează chestiunea într-o perspectivă culturalistă cu o mare deschidere. O amplă antologie panoramică în două volume realizată de

Gabriela Omăt, *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) și texte (1880–1949)* (2008), constituie cel mai complex demers de periodizare a fenomenului modernist autohton. Luând drept bornă prima apariție a „Literaturii” macedonskian și (după caz) anul 2000, culminație a acreditării postmodernismului, sau 1949, ceea ce înseamnă instaurarea realismului socialist, Gabriela Omăt oferă și ocazia urmăririi detaliate, cu o mare bogăție de documente, a procesului, dificil, de impunere a termenului în critica și istoriografia noastră literară.

Repere bibliografice: I. E. Torouțiu, *Modernismul. Simbolism – impresionism – expresionism*, București, 1926; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, 266–450; Constantin I. Emilian, *Anarhismul poetic*, București, 1932; Philippide, *Scrieri*, III, 369–371, IV, 245–251; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *passim*, *Ist. lit.* (1982), *passim*; Dinu Stegărescu, *Introducere în modernism*, București, 1947; Manolescu, *Metamorfozele*, *passim*; Pillat, *Mozaic*, 15–16; Adrian Marino, *Modern, modernism, modernitate*, București, 1969; Călinescu, *Conceptul*, 226–286; Streinu, *Pagini*, I–V, *passim*; Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, 1980; Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I–II, București, 1984–1985; Nicolae Manolescu, *Despre poezie*, București, 1987, 223–227; Ioan Mihut, *Modernismul*, București, 1992; Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, tr. Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, postfață Mircea Martin, București, 1995; Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, București, 1998; Sorin Alexandrescu, *Privind înapoi, modernitatea*, tr. Mirela Adăscăliței, Șerban Anghelescu, Mara Chirițescu și Ramona Jugureanu, București, 1999; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 75–77, *passim*; Ion Bogdan Lefter, *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române*, Pitești, 2000; Vasile Pistolea, *Generația '60 și redescoperirea modernității modernismului*, pref. Iosif Cheie-Pantea, postfață Gheorghe Glodeanu, Reșița, 2001; Gheorghe Crăciun, *Aisbergul poeziei moderne*, postfață Mircea Martin, București, 2002; Iulian Boldea, *Simbolism, modernism, tradiționalism, avangardă*, Brașov, 2002; Ioana Em. Petrescu, *Modernism/postmodernism. O ipoteză*, îngr., introd. și postfață Ioana Bot, Cluj-Napoca, 2003; *Modernism și antimodernism. Noi perspective interdisciplinare*, coordonator Sorin Antohi, București, 2008; Manolescu, *Istoria*, *passim*; *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) și texte (1880–1949)*, I–II, îngr. și pref. Gabriela Omăt, București, 2008; Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, București, 2009; Angelo Mitchievici, *Decadență și decadentism în contextul modernității românești*, București, 2011; Virgil Șopteareanu, *Modernism. Avangardă. Postmodernism*, București, 2012; Zamfir, *Panorama*, I, 483–487, *passim*. **D.Mc., P.C.**

MODOLA, Doina (7.I.1947, Cluj), teatrolog. Este fiica Doinei Modola (n. Giurgiu) și a lui Ioan Modola, avocați. Urmează Liceul „Nicolae Bălcescu” din Cluj, apoi Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai”, secția română (1964–1969). Și-a susținut doctoratul în 1981 cu teza *Modalități și forme în dramaturgia românească*. Este corector la Editura Dacia din Cluj între anii 1970 și 1974, ulterior predă ca asistent universitar la Catedra de limba română pentru studenții străini a Facultății de Filologie din Cluj-Napoca (1974–1981). Ia parte la ședințele Cercului de stilistică și poetică al Facultății de Filologie clujene (din 1978). În 1981 devine cercetător la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” al Academiei Române, colaborând la lucrări de anvergură: *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004) și *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005) ș.a. Din 1990 devine profesor asociat la Catedra de regie de teatru muzical a Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca, iar din 1991 predă în cadrul Departamentului de teatru al Facultății de Litere a Universității „Babeș-Bolyai”. Este profesor, din 1995, la Facultatea de Canto și Artă Scenică a Academiei de Muzică „Gheorghe Dima”. Din 1994 deține și calitatea de consilier artistic la Teatrul Național „Lucian Blaga” și coordonează câteva ediții ale Galei Teatrelor Naționale. Este membră a Asociației Oamenilor de Teatru (din 1977) și a Biroului secției de critică al Asociației (din 1980), iar din 1990 a Uniunii Teatrale din România și a Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, secția română. Debutează în 1971 la „Tribuna”, iar în 1983 publică prima sa carte, *Dramaturgia românească între 1900–1918*. Mai colaborează cu eseuri, cronici teatrale și recenzii la „Steaua”, „România literară”, „Transilvania”, „Orizont”, „Ramuri”, „Cronica”, „Teatrul azi” ș.a. În 1999 obține Premiul special acordat de Asociația Internațională a Criticilor de Teatru, iar în 2007 i se decernează Premiul UNITER pentru întreaga activitate. A semnat și Doina Modola-Prunea.

Atât în cronicile dramatice, cât și în lucrările ample de teatrologie pe care le publică **M.**, stilul critic se distinge prin suplețea analizei, printr-o anume naturalețe colocvială și prin precizia argumentației. Volumul *Dramaturgia românească între 1900–1918* radiografiază mutațiile estetice din teatrul românesc modern de la începutul secolului al

XX-lea, explorând modificările apărute la nivelul categoriilor și al formelor dramatice. În *Dramaturgia prozatorilor. Seducătorul și umbrele: Gib I. Mihăescu* (2003) exegeta urmărește revalorizarea teatrului scris de autorul *Rusoacei*, a fragmentelor și a pieselor complete (*Pavilionul cu umbre, Confrații și Sfârșitul*), demonstrând potențialul lor dramatic și doza de teatralitate intrinsecă, reprezentabilitatea lor scenică. Se recurge, pentru a susține actualitatea pieselor lui Gib I. Mihăescu, la o perspectivă istoricistă asupra modernizării scriiturii dramaturgice, înțelegând ca o rapidă succesiune de mode și de maniere, demodabile rând pe rând. În cazul pieselor de teatru, pentru care definitorii sunt „prospețimea de la momentul scrierii”, oportunitatea și actualitatea, riscul perimării este major, iar mutațiile spectaculoase de mentalitate ale începutului de secol XX au făcut ca piesele reprezentative pentru modernism să devină „mai prăfuite decât cele ale veacului anterior, care dobândesc în timp, compensatoriu, parfum de epocă”. Dezvăluind ambivalența comicalului, când bonom, când macabru, și „ambiguitatea funciară” a situațiilor și a tipologiilor dramatice la Gib I. Mihăescu, studiul nu este doar un exercițiu reușit de *close reading*, de lectură în filigran a paradoxurilor acestui teatru, ci și un act necesar de recuperare istorico-teatrologică. Ciclul de exegeze dedicat dramaturgiei blagiene, suprintitulat *Lucian Blaga și teatrul* (I–II, 1999–2003), analizează mai întâi, în primul tom, eseistica, memorialistica, cronicile și însemnările critice de tinerețe, care coagulează o concepție estetic-teatrală proprie, ca mai apoi să se focalizeze asupra pieselor de început ale scriitorului. Textele de critică și de dramaturgie ale lui Blaga marchează o ruptură de viziune estetică și antropologică în epocă, ele ilustrând „toate efectele contondente pe care le generează avangarda”. „Noul teatru” expresionist, de avangardă, revoluționează nu doar structurile dramatice, ci și concepția regizorală și arta actorului. Definind „ekstaza” ca situație-cheie a teatrului lui Blaga, **M.** identifică, în fond, nucleul a ceea ce dramaturgul și teoreticianul expresionist Yvan Goll numea „supradramă”, o specie reprezentativă pentru un supraunivers imaginar, al supra-senzorialului. Dincolo de intenția de a construi o perspectivă de interpretare coerentă și argumentată, de a găsi o cât mai plauzibilă cheie hermeneutică, miza exegezei este de a propune regizorilor și actorilor să redescopere și să prelucreză scenic

piesele de tinerețe ale lui Blaga. Estetica stilizării, declarat antimimetică, se grefează în textele acestuia pe o canava teatrală mitic-arhetipală, reinterpretată prin filtru psihanalitic (*Daria*), dar și prin actualizarea unor formule dramatice cum sunt misterul antic (în *Zamolxe*), misterul renascentist (*Tulburarea apelor*), pantomima mistică medievală (*Înviere*), tragedia „fondatoare”, reînviată în *Meșterul Manole*, teatrul cu măști (*Anton Pann*). Sugestia pe care **M.** le-o face viitorilor regizori, actori și scenografi interesați de dramaturgia lui Lucian Blaga este aceea de a nu se lăsa copleșiți de obsesia că autorul a fost un filosof, de a nu pune în scenă sensurile extrinseci, ci doar mecanismele intrinseci ale textului dramatic, care „vorbește prin sine, precis și deplin”. Deschis lecturii proiectante (în spiritul noțiunii „citit proiectant” a lui Radu Stanca) sau transpunerii scenice, textul dramatic autostructurant al lui Blaga devine pentru **M.** un reper simpatetic al profesiei sale pe tărâmul teatrului.

SCRIERI: *Dramaturgia românească între 1900–1918*, Cluj-Napoca, 1983; *Actori pe scena lumii*, Cluj-Napoca, 1990; *Lucian Blaga și teatrul*, vol. I: *Insurgentul: Memorii. Publicistică. Eseuri*, vol. II: *Riscurile avangardei*, București, 1999–2003; *Chipurile Traviatei. Reprezentarea lirică*, Cluj-Napoca, 2002; *Dramaturgia prozatorilor. Seducătorul și umbrele: Gib I. Mihăescu*, Cluj-Napoca, 2003. **Ediții:** Adrian Maniu, *Lupii de aramă*, introd. edit., București, 1975.

Repere bibliografice: Eugen Onu, *Argumentele dramaturgiei*, T, 1984, 3; Constantin Cubleşan, „*Dramaturgia românească între 1900–1918*”, TR, 1984, 14; Ion Istrate, *Teatrul românesc la început de secol*, ST, 1984, 4; N. Barbu, *Modernitatea literaturii*, CRC, 1984, 20; Marian Popescu, *Dramaturgia începutului de secol*, RL, 1984, 24; Corina Șuteu, „*Dramaturgia românească între 1900–1918*”, TTR, 1985, 1; Mircea Morariu, *Artiști pe scena lumii*, RL, 1990, 37; Ion Cocora, „*Actori pe scena lumii*”, TR, 1991, 16; Nicolae Balotă, „*Lucian Blaga și teatrul*”, TTR, 2001, 3–4; Elisabeta Pop, „*Lucian Blaga și teatrul*”, F, 2001, 5; *Dicț. scriit. rom.*, III, 265–266; Adrian Țion, *Lucian Blaga într-o nouă exegeză critică*, ST, 2002, 2–3; Ovidiu Pecican, *Blaga și scena*, TR, 2005, 68; Teodor Vârgolici, „*Lucian Blaga și teatrul*”, ALA, 2005, 755; Nicolae Prelipceanu, *Doina Modola și seducătorul*, TTR, 2006, 1–2; Valentin Chifor, *Teatrul lui Blaga într-o „lectură” inedită*, ST, 2006, 10–11. **L.P.**

MODREANU, Cristina (22.IX.1974, Buzău), critic de teatru, jurnalistă. Este fiica Elenei-Lucreția Modreanu (n. Nicolae), contabilă, și a lui George Modreanu, economist. Urmează la Buzău școala

gimnazială și Liceul „B.P. Hasdeu”, înscriindu-se apoi la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării a Universității din București, pe care o absolvă în 1997. Studiile universitare sunt completate de un doctorat în cadrul Universității Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică din București, cu o teză despre spațiul de joc în teatrul românesc de după 1990, și de o bursă postdoctorală Fulbright (2011–2012), în cadrul Departamentului de Performance Studies de la New York University. Lucrează încă din timpul facultății ca jurnalist la ziarul „Azi” (1994–1997), devenind ulterior redactor titular la „Adevărul” (1997–2002), redactor-șef adjunct la „Adevărul literar și artistic” (2002–2005) și la „Gândul” (2007–2008). În 2009 cofondează revista „Scena.ro”, ocupând poziția de redactor-șef. În 2012 devine lector universitar în cadrul Centrului de Excelență în Studiul Imaginii (CESI) de la Universitatea din București. Este curatorul celor mai importante festivaluri de teatru din România (Festivalul European al Artelor Spectacolului, Timișoara; Festivalul Național de Teatru; Festivalul Național al Dramaturgiei Românești), selecționar al FestCo – Festivalul Comediei Românești (2005–2006) și autoarea mai multor traduceri de referință pentru artele performative. Debutază în volum cu *Șah la regizor* (2003). În 2001 a fost distinsă cu Premiul Generația 2000, acordat de Asociația Internațională a Criticilor de Teatru, și în 2004 cu Premiul Cel mai bun critic de teatru, acordat de UNITER.

Pentru **M.**, o preocupare constantă o constituie dramaturgia românească de după 1989, cu un interes special pentru felul în care noile spații, necanonice, exploatate de regizorii contemporani, influențează reprezentarea teatrală. *Șah la regizor* grupează o serie de texte publicate anterior în „Adevărul” și în „Adevărul literar și artistic”, în care se face o pledoarie pentru noutate în materie de tehnici regizorale printr-o analiză critică a producției teatrale postdecembriste. Bilanțul e sever și, din anii '90, dominați de teatrul comercial și de reluarea vechiului repertoriu, **M.** nu reține decât câțiva regizori (Adrian Lupu, Theodor Cristian, Corneliu Dan Borcia). Accentul cade în schimb pe spectacolele următorului deceniu. Noul teatru e definit ca un teatru-acțiune, care abandonează primatul textului, privilegiind vizualul și senzațiile provocate privitorului. Inovația se exprimă prin reducerea distanței dintre sală și scenă și prin implicarea spectatorului în desfășurarea jocului actoricesc; exploatarea noilor tehnologii multimedia

(inserții video, construcție prin flash-back-uri și fragmentare prin input-uri etc.) e unul din mijloacele menite să asigure și să amplifice efectul de imersiune. E o estetică bazată pe performare și realizarea conjuncturală a spectacolului, în funcție de contextul de receptare, cu o importantă dimensiune etică ținând de educarea civică a spectatorului. Autoarea combină analizele și propunerile teoretice cu o serie de portrete regizorale, ilustrative pentru generația 2000, construite printr-un montaj savant de interviu și cronici amănunțite ale spectacolelor reprezentative: Alexandru Tocilescu, Cătălina Buzoianu, Alexandru Dabija, Felix Alexa, Tompa Gábor, Victor Ioan Frunză, Dan Puric, Horațiu Mălăele, Mihai Măniuțiu și Alexander Hausvater. Asupra ultimilor doi **M.** va reveni, consacrându-le volume de sine stătătoare: *Măștile lui Alexander Hausvater* (2005), *Mihai Măniuțiu – Spațiul cameleon* (2010). Combinația dintre scriitura jurnalistică și cea academică, dintre cronică și eseu, dintre relatarea experienței de spectator și generalizarea teoretică, practică la modul intuitiv în *Șah la regizor*, constituie o manieră specifică de construcție a ideii, ce se regăsește în toate cărțile. Este o reflecție care se face, după o formulă a autoarei, „cu harta în mână”. Caracteristicile acesteia sunt traseele nesigure, dezorientarea și rătăcirea, iar instrumentul prin care se desenează „harta” e cel al „privirii oblice”, destinată cartografierii din mers a unui teritoriu de margine, complet nou. Această critică voit orientată spre formele de avangardă se dispensează de cadre integratoare și evită să devină „sistem”: fiecare profil regizoral apare ca singular, fiind descris ca un ansamblu izolat de practici, metode și imaginar scenografic. Volumele următoare vor include și narațiunea călătoriilor propriu-zise, drumurile spre festivalurile de teatru din țară și din lume, împletind cronica teatrală cu evocări subiective ale întâlnirilor, ale oamenilor sau ale modurilor de viață locală, construind un soi de „autobiografie de spectator” (George Banu). În această formulă, *Casa dinăuntru* (2008) își propune o analiză a experiențelor de spectator, românești și internaționale, pe care **M.** le face în intervalul 2000–2005, din perspectiva spațiilor scenice neconvenționale alese pentru reprezentații, ambiționând să realizeze o tipologie. Sunt inventariate subsoluri, mici încăperi care obligă la concentrare și exclud risipa de gesticulație și de energie, baruri, săli de bal, fabrici dezafectate. Opțiunea pentru stradă ca spațiu scenic neconvențional e subliniată mai cu seamă în

analiza unor festivaluri (Festivalul Artelor de Stradă din Spania; Festivalul de Teatru de la Sibiu), ca modalitate de promovare a unui teatru-experiență și de recuperare a legăturii cu formele teatrului popular. Astfel, interesul pentru angajarea socială a artei dramatice, specific criticii practicate de **M.**, capătă o nouă valență. Comparând, de pildă, înflorirea artelor performative în România și în Rusia, autoarea regăsește posibilitatea de a gândi teatrul ca o conștiință critică a epocii contemporane, asociind conceptul de eveniment stradal cu formele civice de protest și de ocupare a spațiului public.

SCRIERI: *Șah la regizor*, pref. Cristian Tudor Popescu, București, 2003; *Măștile lui Alexander Hausvater*, București, 2005; *Casa dinăuntru*, pref. George Banu, București, 2008; *Mihai Măniuțiu – Spațiul cameleon*–*The Ever Changing Space*–*Les Métamorphoses de l'espace*, ed. trilingvă, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Mircea Ghițulescu, *Atât de fragedă*, CL, 2003, 9; Iulia Popovici, *Calitatea de martor*, OC, 2004, 215–216; Mircea Morariu, „*Șah la regizor*”, F, 2004, 2; Daniel Cristea-Enache, *Toboșarii timpurilor noi*, RL, 2006, 45; Carmen Mihalache, *Hausvater și măștile sale*, ATN, 2006, 5; Horia Gârbea, *Moartea teatrului și viața virtuală de apoi*, LCF, 2009, 2; Bogdan Romaniuc, *Spațiul interior*, SDC, 2009, 225; Matei Martin, *Ce rămâne*, DM, 2010, 353.

L.Td.

MODREANU, Simona (26.XII.1962, Iași), critic și istoric literar, traducătoare. Este fiica Alexandrinei Barbu (n. Ciopron) și a lui Neculai Barbu, profesori la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. Învață în orașul natal, devenind în 1981 studentă la Facultatea de Filologie a Universității ieșene, secția franceză–engleză, absolvită în 1985. Lucrează ca profesor de franceză și engleză la liceul din Belcești, județul Iași, apoi, între 1988 și 1990, este bibliotecar documentarist la Biblioteca Municipală „Gh. Asachi” din Iași, ulterior fiind cadru didactic la Catedra de limba și literatura franceză a Facultății de Litere ieșene. Parcurge toate treptele profesionale până la gradul de profesor (2008); din 2009 este și director al Departamentului. În 1991–1992 a făcut studii postuniversitare la Centre Européen Universitaire din Nancy, Franța. În perioada 1990–1997 a pregătit un doctorat în cotutelă între Universitatea ieșeană și Université Paris VII, încheiat cu teza *Cioran ou L'ironie comme stratégie du refus... de Dieu*, iar în 1997–2000 și în 2004 a fost bursieră New Europe College. În 2005 a urmat cursuri la École Supérieure pour Interprètes et

Traducteurs din Paris. În perioada 1999–2001 a exercitat funcția de director adjunct al Centrului Cultural Român din Paris. Din 2004 e redactor-șef și din 2008 conduce Editura Junimea din Iași, unde coordonează traducerile cărților din colecția „Les Roumains de Paris”, inițiată în Franța de Basarab Nicolescu. A participat la câteva proiecte importante, între care cel intitulat *Spațiul identitar în literatura francofonă contemporană*, al cărui director a fost. Publicistic a debutat în 1982 la revista „Dialog”, iar debutul editorial a avut loc în 2002 cu volumul *Eugène Ionesco ou L'Agonie de la signification*. Mai colaborează la „Euresis”, „Însemnări ieșene”, „Agora”, „Convorbiri literare”, „Les Cahiers Tristan Tzara” (Moinești), „ALKEMIE” (Cluj-Napoca), „Dilema veche”, „Revue roumaine d'études francophones”, „Cahiers de décomposition. Revue internationale des études de l'œuvre de Cioran” ș.a. În 2008 a fost distinsă cu Premiul Național de Istorie și Critică Literară „Petru Creția”.

În *Eugène Ionesco ou L'Agonie de la signification* M. oferă o analiză a rolului limbajului în pieșele acestui autor, premisa fiind formulată astfel: „Întreaga operă dramatică a lui Ionesco pare a fi o întrebare imensă asupra virtuților individuale sau colective ale limbajului”, un limbaj „frustrant, mutilant”, care acaparează omul, zdrobindu-l. O coordonată analizată este ironia „ca teroare verbală care se joacă cu ce este interzis”, neputința comunicării atrăgând pentru autor o unică soluție dramaturgică: „să se joace cu limbajul așa cum dadaistii au încercat cândva, cu aceeași superbă gratuitate”. Volumul *Cioran*, apărut la Paris în 2003 și tradus în 2005, este o monografie densă care abordează atât elementele biografice, cât și fațetele operei cioranice, insistându-se asupra diferențelor dintre perioada românească și cea franceză, operație fertilă mai cu seamă „în ceea ce privește evoluția stilistică a unui gânditor care a fost extrem de preocupat să acordeze forma cu fondul”. Opera românească, consideră M., este dominată de „lirismul absolut”, pe când cea franceză se caracterizează prin „stilul ca aventură”. Teme recurente la Cioran, precum Dumnezeu ca paradoxală „figură supremă”, problema imortalității în creștinism, problema răului și a libertății, mistica și extazul, voluptatea suferinței, acedia, vidul, gnoza, păcatul, cosmogonia, înțelepciunea, „Timpul și căderea în Istorie”, interogațiile eterne, singurătatea, melancolia, plictisul, hermeneutica lacrimilor, în fine „eul cioranian și arta

dedublării” sunt analizate cu acuratețe și erudiție, fiind considerate paradoxuri în care Cioran trăiește. Un documentat capitol dedicat receptării operei acestuia în România, Franța, în spațiul anglo-saxon, în Germania, Olanda, Spania etc. completează studiul propriu-zis. Alte două cărți, *Lecturi nomade. Pagini subiective despre literatura franceză... și nu numai* (2006) și *Lecturi sedentare* (2010), cuprind pagini scrise de un fin cunoscător al literaturii franceze și/ sau de limbă franceză, caracterizate de spirit critic, vervă și pasiune pentru descifrarea și stabilirea unei „tipologii literare în domeniul francofoniei” („*Duhul*” *postmodernității francofone*). Un capitol de interes în structura primului volum îl constituie cel dedicat premiilor literare franceze din intervalul 2003–2005. M. are în vedere Prix Goncourt, Grand Prix de l'Académie Française, Prix Médicis, Prix Femina, Prix Renaudot, Prix Interallié, comentând romanele cărora li s-a acordat o distincție sau alta. Autoarea nu pare să fie în permanență în consens cu cei care i-au desemnat pe câștigătorii premiilor, intră în „culisele” atribuirii lor și surprinde frenezia pe care acest fenomen îl stârnește în lumea literelor franceze: „Tensiunea crește, întreținută până la patimă, ziarele, revistele și emisiunile de specialitate supralicitează, strategiile de marketing se verifică în toiul luptei la cel mai înalt nivel, iar cititorii se simt, adesea, păcăliți sau răătăciți. Și totuși, odată cernute valorile și pasiunile în această confruntare codată, în care fiecare parte cunoaște rolul celeilalte, dar acceptă să mimeze surpriza și spontaneitatea, bucuria lecturii și, poate, a vreunui moment de grație rămâne un bun câștigat” (*A venit, a venit toamna...* 2005). Între altele, un binevenit palmares al Premiilor Goncourt întregeste comentariile, ca și o antologie de texte din romanele premiate. Din paginile cărții nu lipsesc articole dedicate lui Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, precum și unor monografii apărute în colecția „Les Roumains de Paris”. Volumul *Lecturi sedentare* păstrează, în esență, aceeași structură. Titlurile care au primit premii literare franceze în perioada 2006–2010 sunt atent prezentate, cu o nuanțată expunere a plusurilor și minusurilor fiecăruia; se adaugă o bibliografie actualizată a romanului francez contemporan și o antologie de texte. Și în acest volum M. revine cu interpretări asupra scrierilor lui Emil Cioran, Eugen Ionescu, Mircea Eliade. Notația alertă, versatilă, cu o deschidere nu numai spre literatură, ci și spre realitatea multiformă a zilelor noastre (*Roade și semne*.

2006), se regăsește și aici. În preocupările întâlnite la **M.** un sector important e acoperit de traduceri. Transpune, singură sau în colaborare, din scrierile lui Matei Călinescu, Thierry Magnin, Paul Morand, Basarab Nicolescu, Jean-Jacques Nattiez ș.a.

SCRIERI: Eugène Ionesco ou *L'Agonie de la signifiante*, Iași, 2002; *Cioran sau Rugăciunea interzisă*, Iași, 2003; *Le Dieu paradoxal de Cioran*, Monaco, 2003; *Cioran*, Paris, 2003; ed. Iași, 2005; *Lecturi nomade. Pagini subiective despre literatura franceză... și nu numai*, Iași, 2006; *Lecturi sedentare*, Iași, 2010. **Traduceri:** François Brune, *Cronovizorul*, Iași, 2005; Matei Călinescu, *Ionesco. Recherches identitaires*, Paris, 2005; Thierry Magnin, *Între știință și religie*, Iași, 2007; Jean-Jacques Nattiez, *Lupta dintre Cronos și Orfeu*, Iași, 2007 (în colaborare cu Mihaela Corduban), *Proust muzician*, Iași, 2011; Paul Morand, *Jurnal inutil*, II, Chișinău, 2009 (în colaborare cu Sorina Dănilă); Basarab Nicolescu, *Ce este realitatea?*, Iași, 2009.

Repere bibliografice: Patrice Bollon, *Cioran: une œuvre, une vie sous pavillon noir*, „Le Figaro littéraire”, 2004, 22 ianuarie; Nicolas Cavaillès, *Cioran face à ses paradoxes*, „Sitarmag”, 2004, ianuarie; Sebastian Maxim, *Emil Cioran: un maestru al îndoielii?*, „Cotidianul”, 2004, 2 februarie; Roger Dumont, „*Le Dieu paradoxal de Cioran*”, „La Nouvelle République des Pyrénées”, 2004, februarie; M.d'U., „*Le Dieu paradoxal de Cioran*”, „La Nouvelle revue d'histoire”, 2004, martie-aprilie; Marina Mureșanu Ionescu, „*Eugène Ionesco ou L'Agonie de la signifiante*”, „Euresis”, 2004, 2; Gabriel Horațiu Decuble, „*Cioran*”, „Euresis”, 2005, 2; Eugène van Itterbeek, „*Le Dieu paradoxal de Cioran*”, „Euresis”, 2005, 2; Corin Braga, *Laudatio Simona Modreanu*, CNT, 2008, 8; Marius Chivu, *Un jurnal cât lumea*, ALA, 2010, 1019.

O.I.

MOFTUL ROMÂN, revistă umoristică și literară apărută la București, prima serie bisăptămânal între 24 ianuarie și 23 iunie 1901 și de la 12 la 28 mai 1902 (ultimul număr ieșind sub titlul „Moftul”). Cu **M.r.** I.L. Caragiale își reia activitatea gazetărească pe care o întrerupsese în 1889. La prima serie Caragiale a fost director (între 24 ianuarie și 20 mai 1893, anunțat ca atare pe copertă), în timp ce Anton Bacalbașa își asuma îndatoririle de prim-redactor (tot până la 20 mai 1893). Odată cu seria a doua, răspunderile redacționale îi revin lui Caragiale (cu numărul 2 este din nou indicat pe copertă ca director), deși diversele treburi ale publicației sunt rezolvate de George Ranetti, colaborator asiduu și titular de rubrici importante. În 1902 revista nu mai este condusă de I.L. Caragiale, ci de

D. Teleor. Caragiale a editat și un calendar intitulat „Calendarul «Moftului român» pe anul 1902”, care cuprinde toate scrierile literare publicate de marele satiric în seria a doua a revistei, însoțite de reflecții, cugetări, anecdote și „sfaturi”. La prima serie a scris, alături de Caragiale și Bacalbașa, ambii într-o permanentă vervă acidă și persiflantă, Alceu Urechia, care își semna textele cu pseudonimul Iodoform. Este probabilă și participarea altor umoriști ai vremii, dar e greu de pătruns în hățișul de pseudonime și inițiale întrebuințate. Situația va fi, din acest punct de vedere, mai limpede în cazul seriei din anul 1901, la care, desigur, Caragiale este principalul autor, dar alături de el colaborează – unii cu regularitate și sub diverse semnături, alții ocazional – Alceu Urechia, George Ranetti (Tarascon, Menelic, Farmazon ș.a.), Vasile Pop, G. Gr. Caîr, V. Podeanu, Petre Liciu, Al. Cazaban, Emil Gârleanu (Emilgar), D. Teleor, I. Petrovici, I. Al. Brătescu-Voinești. Dintre caricaturiștii care au ilustrat paginile revistei cel mai statornic a fost C. Jiquid. Linia generală a publicației nu urmează o anumită orientare politică sau culturală. Totuși, se poate observa o atitudine comună, de la număr la număr,

mai puțin de la un colaborator la altul, o trăsură de unire inclusă celor mai multe texte, în afara valorii lor literare și a intenției satirice. Este vorba de ceea ce s-ar putea numi o cenzură a bunului-simț, aplicată cu detașare „teatrului social al epocii” de cetățeanul simplu, de pe stradă. Sub ochiul lui atent și pătrunzător, tarele societății apar în toată urâtenia lor, după cum insul social este dezgolit de veșminte și măști, iar râsul devine astfel un mijloc de consemnare activă, de protest. La fel sunt urmărite și scăderile vieții literare: veleitarismul (aici se află sursa ranchiunei lui C. Al. Ionescu-Caion, detractorul de mai târziu), exagerările moderniștilor (nici scrisul lui Caragiale nu este scutit de îngroșări, mai ales când săgețile vor fi îndreptate împotriva poeziei lui Al. Macedonski), relațiile necamaraderești existente între aleșii muzelor, spiritul de coterie, lipsa de responsabilitate a criticii ș.a. Procedul întrebuințat frecvent este parodia. Se parodiază poezia epocii, stilul cronicarilor dramatici și al criticilor literari, stilul publiciștilor sau al politicienilor, sunt ridiculizate mai ales ambițiile nejustificate, reputațiile nemeritate. Deseori simpla reproducere a textului unui articol, a unei poezii din gazete ca „Vocea Covurluiului”, „Vocea Botoșanilor” și chiar „Literatorul” devine un mijloc de provocare a ilariității. **M.r.** are, în mod obișnuit, pe copertă o caricatură politică de actualitate. Rubricile principale sunt dedicate unor chestiuni la ordinea zilei: un editorial (scris de I.L. Caragiale și, mai rar, la prima serie, de Anton Bacalbașa), o cronică a Camerei Deputaților, alta dramatică, articole de știință și de literatură, „mofturi”, „culmi” și, în sfârșit, o coloană de publicitate. Farmecul periodicului este dat mai ales de schițele și parodiile lui Caragiale, de bătaioasele articole scrise de Bacalbașa, de cronicile rimate și anecdotele lui G. Ranetti. În paginile acestei reviste s-au tipărit unele dintre cele mai cunoscute schițe și articole ale lui I.L. Caragiale, printre care *Lache și Mache*, *Moftangiul* și *Moftangioaica* (reluat în „Calendarul «Moftului român»” cu titlurile *Rromânul*, *Rromânca*), *Justiție* (sub titlul *Justiția română*) – în prima serie, Art. 214, *Căldură mare*, *Diplomație*, *Bubico* – în cea de-a doua serie. **R.Z.**

MOFTUL ROMÂN, publicație umoristică, șapirografiată, apărută la Paris în 1951 și 1952, în cinci numere (șase în numerotarea revistei, căci multiplicarea numărului 3 a fost intenționat omisă), fără a se indica datele realizării fiecărui număr în

parte și fără să se specifice colegiul redacțional. Formatul este identic cu cel al „României viitoare”, iar țintele polemice vizează cercurile politice ale exilului, indiferent de poziția adoptată. Pe frontispiciul primelor două numere apare înscris motto-ul caragialian „Bravos, națiune, halal să-ți fie!”, spiritul marelui scriitor fiind nu o dată prezent. Ca „precizare” a apartenenței publicației se fac false trimiteri, cu țintă umoristică: **M.r.** ar fi, organ al celei de-a treia internaționale a românilor liberi”, menționându-se drept președinte Nicolae Rădescu, și drept proprietar Nicolae Malaxa. De aici se poate trage concluzia că în spatele grupării s-ar situa binomul Al. Cretzianu – Constantin Vișoianu, cu acces la Fondul Național, cu atât mai mult cu cât în numărul 4 toți ceilalți reprezentanți politici ai exilului sunt vizați că ar vrea să obțină privilegiul posesiunii acestor resurse materiale. Tonul este surprinzător de acid, cu șarje împotriva politicianismului, a îndepărtării de combaterea activă a comunismului (se imaginează astfel o asociație ARLUS ilustrând „democratismul francez”), împotriva incapacității de a organiza un front unitar de acțiune în cadrul exilului românesc. Vorbăria goală, cuvintele patriotice uzate, lipsa de valoare estetică a producțiilor literare cultivate în presa culturală a exilului (cu referire la poezia lui Victor Buescu, publicată în „Caete de dor”, sau la proza lui N.S. Govora), preocupările fals științifice sau pseudofilosofice (vizați, abuziv, fiind Petre Sergescu, Basil Munteanu, Mircea Eliade sau Emil Cioran) sunt tot atâtea „teme” puse în discuție, scenarizate și stigmatizate. Excelente sunt caricaturile, precum cea a lui „Pamfil Șeicaru din Beci-eni (Buzău)” sau aceea definindu-l pe „Banfil Sperțaru”. Altele, la fel de reușite: *Nunta domnului Marecal invalid Ion Gheorghe* sau *Obiecțiile domnilor H. Comanicu și Em. Ghilezan*. Unul din inițiatorii **M.r.** ar putea fi Nicolae Morcovescu, potrivit spuselor lui Theodor Cazaban, probabil și el redactor al publicației, deși în numărul 2 este caricaturizat și „denunțat” ca „secretar particular” al „domnului Comanicu” – calul de bătaie al revistei. Totodată este de observat că nu de puține ori ironia și satira sunt extrem de inconsistente și vizează aspecte particulare sau iau în răspăr atitudini care ar fi trebuit susținute, nu încredinate. Dar, în cele din urmă, verva nu lipsește și rezultatul umoristic nu e de neglijat la o publicație ivită chiar din interiorul exilului. **N.F.**

MOFTUL ROMÂN, revistă de satiră și umor apărută la București, bilunar, din ianuarie 1990 până în 2000, apoi lunar din octombrie 2010. Din colectivul de redacție inițial fac parte Mihai Ispirescu (redactor-șef), Gh. D. Constantinescu (redactor-șef adjunct), Ion Tipsie (secretar general de redacție), Lucia Illes, Marius Tupan, Valentin Munteanu, Elena Drăgușin Popescu, Mihai Crișan, D.R. Popescu, Ioan Lăcustă; din 2010 director este Miron Manega. **M.r.** se dorește a fi o continuare a publicației omonime a lui I.L. Caragiale, dar este mai curând un urmaș al „Urzicii”. „Scăpărătoare de zâmbete în vremuri grele”, ea și își propune să ducă mai departe „hazul nostru născut din necaz, hazul cel de toate zilele, din care ne tragem tăria, tinerețea fără bătrânețe și viața fără de moarte”. Începând cu numărul 9/1991 apare și un supliment intitulat „Rebus–publicitate–divertisment”. Profilul precumpănitor literar al revistei se remarcă prin tendința de a reuni un număr mare de scriitori, depășind pe alocuri cadrele unei publicații strict umoristice. Astfel, sumarul include poezii de Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Anghel Dumbrăveanu, Radu Cosașu, D.R. Popescu, Viorel Cacoveanu (sonete), parodii de Mircea Micu și așa-zise „sonete homeopatice” de Tudor George. Colaborează cu proză Valentin Silvestru, Ion Băieșu (romanul în foileton *Unul dintre noi doi a ucis*), Paul Everac, D.R. Popescu, Valeriu Cristea, Sorin Holban, Vasile Băran, Mircea Horia Simionescu, Bedros Horasangian, iar Dumitru Solomon cu *Teatru foarte scurt*. În cadrul rubricii „Jurnal” **M.r.** găzduiește numeroase eseuri și comentarii literare aparținând lui Eugen Simion (despre Tudor Arghezi, Nichita Stănescu și Marin Preda). Sunt de menționat, de asemenea, și cele câteva recenzii semnate de Valentin Silvestru și Marius Stănilă, alături de articolele despre Vasile Alecsandri, Sașa Pană și Ion Pillat ale lui Aureliu Goci. Numerele 9–11/1991 sunt în parte închinat lui G. Topîrceanu, Al. O. Teodoreanu și Cincinat Pavelescu. Alte eseuri și texte publicistice, uneori cu sens polemic, oferă Ștefan Cazimir, Iosif Naghiu, Virgil Stoenescu, Mircea Horia Simionescu și Elena Drăgușin Popescu. La rândul său, Ov. S. Crohmălniceanu încredințează revistei câteva anecdote literare, iar Valeriu Cristea articolul *Două amintiri cu Marin Preda*. Rețin atenția și traduceri din Dino Buzzati, realizate de Paul B. Marian și Ileana Moldovan, sau cele din Michel de Villiers, în versiunea Rodică Lungulescu. **M.r.**

mai cuprinde informații din actualitate prezentate în manieră umoristică, aforisme de Tudor Mușatescu, caricaturi, anecdote, știri sportive și poșta redacției. Alți colaboratori: Dan Cojocaru, Adrian Socaciu, Mircea Enescu, Varujan Vosganian, Victor Pițigoi, Dumitru Dinulescu, Ion Besoiu. **M.W.**

MOHANU, Constantin (21.VIII.1933, Bumbuiești, j. Vâlcea – 16.XI.2006, București), istoric literar, editor, folclorist. Este fiul Marioarei (n. Nasture) și al lui Ionel Mohanu (Vâlceleanu), învățător. Urmează Școala Pedagogică din Sibiu (1949–1953) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1953–1958). Lucrează ca redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1958–1959), Editura pentru Literatură (1959–1970) și la Editura Minerva (1970–1973, 1981–1996), ca instructor în Consiliul Culturii și Educației Socialiste (1973–1975), lector la Centrala Editorială (1976–1981). Și-a luat doctoratul la Universitatea din București cu teza *Jean Bart. Viața și opera* (1989). Debutează la „Luceafărul” în 1962. Mai colaborează la „Academica”, „Adevărul literar și artistic”, „Almanah literar”, „Argeș”, „Astră”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Curierul românesc”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Manuscriptum”, „Revista bibliotecilor”, „Revista de etnografie și folclor”, „România literară”, „România pitorească” ș.a. În 1989 inițiază la Râmnicu Vâlcea revista „Izvorășul”. A fost distins în 1982 cu Premiul revistei „Manuscriptum”, iar în 2003 cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru ediția Ioan Slavici, *Opere*.

M. a editat, cu multă aplicație, teatrul, poezia, proza și memorialistica lui Victor Eftimiu, într-o întreprindere cu adevărat impresionantă: *Opere*, VI–XX (1975–2007). A scris și o documentată monografie *Victor Eftimiu* (1999), în care a găsit tonul potrivit pentru caracterizarea unei producții bogate și inegale. Încredințat, ca și Victor Eftimiu însuși, că scriitorul se exprimă mai convingător în teatru, exegetul examinează cele peste cincizeci de piese ale acestuia și le reține doar pe cele care l-au împus cu adevărat ca autor dramatic (*Înșir-te mărgărite*, *Cocoșul negru* și *Meșterul Manole*) și prin care el a contribuit la înnoirea teatrului românesc, utilizând substanța mitică autohtonă și făcând apel la tehnicile teatrului european (Maurice Maeterlinck, Edmond Rostand). La locul lor sunt puse numeroase piese facile, precum *Ave, Maria!*, *Napoleon I*, *Mireasa roșie*, *Marele duhovnic*, *Fantoma*

cele care va veni ș.a. Lipsește, poate, un portret al omului Eftimiu, cu trăsăturile lui pitorești. Altă operă care l-a interesat pe **M.** atât ca editor, cât și ca exeget este aceea a lui Jean Bart, abordată mai întâi în ediția *Scrieri* (I–II, 1974–1979) și studiată în monografia *Jean Bart* (Eugeniu P. Botez). *Viața și opera* (2001). Monograful se bazează pe ample cercetări arhivistice, însă nu poate fi ignorată, totodată, cum a remarcat critica, inflația de informații colaterale. Analiza, extrem de minuțioasă, este de tip factologic, tematică. În fine, editorul s-a aplecat și asupra secolului al XIX-lea, îngrijind scrisorile lui Ion Ghica destinate lui Vasile Alecsandri (2001), amintirile lui Teodor V. Stefanelli despre M. Eminescu (1983), scrierile lui Ioan Slavici (*Opere*, VII–XIV, 1973–1987, *Opere*, I–VIII, 2001–2007) ș.a. Ca folclorist, **M.** se remarcă prin culegerea *Fântâna dorului. Poezii populare din Țara Loviștei* (1975), care cuprinde colinde, cântece lirice – pastorale și naturistice –, strigături, texte culese dintr-o zonă bogată în elemente etnofolclorice și lingvistice arhaice. Intenția a fost de a epuiza repertoriul, în special pe acela al poeziei obiceiurilor, cartea fiind prevăzută cu ample note despre obiceiurile la naștere, nuntă și înmormântare. Eposului popular îi este dedicată și *Fata munților. Basmele și poveștile Loviștei* (2003). **M.** a mai îngrijit o culegere de ghicitori, *Cinel-cinel* (1964), altele de balade (1997, 1998) sau de ghicitori (2002), a reeditat în 1994 colecția de colinde din Transnistria a lui Constantin A. Ionescu, distrusă în decembrie 1944, precum și lucrarea *Dealul Mohului. Ceremonia agrară a cununii în Țara Oltului* de Ion I. Ionică (1996).

SCRIERI: Victor Eftimiu, București, 1999; *Jean Bart* (Eugeniu P. Botez). *Viața și opera*, București, 2001. **Ediții, antologii:** *Cinel-cinel*, pref. I. C. Chițimia, București, 1964; Ioan Slavici, *Opere*, VII–XIV, București, 1973–1987, *Opere*, I–VIII, pref. Eugen Simion, București, 2001–2007; Jean Bart, *Scrieri*, I–II, pref. edit., București, 1974–1979; Victor Eftimiu, *Opere*, VI–XX, București, 1975–2007; Ioan Slavici *interpretat de...*, pref. edit., București, 1977; Teodor V. Stefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, pref. edit., Iași, 1983; *Colinde din Transnistria*, ed. 2, îngr. și introd. Constantin A. Ionescu, postfața edit., Chișinău, 1994; *Bicentenal Anton Pann*, Râmnicu Vâlcea, 1996; Ion I. Ionică, *Dealul Mohului. Ceremonia agrară a cununii în Țara Oltului*, introd. edit., București, 1996; *Balade populare românești (Cântece bătrânești)*, Chișinău, 1997; *Miorița. Meșterul Manole. Balade populare românești*, București, 1998; Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*, pref. edit., București, 2001; *Dicționar de ghicitori*, Chișinău, 2002; *Anton*

Pann: între spiritul balcanic și mirajul Europei, București, 2005. **Culegeri:** *Fântâna dorului. Poezii populare din Țara Loviștei*, București, 1975; *Fata munților. Basmele și poveștile Loviștei*, București, 2003.

Repere bibliografice: Iordan Datcu, [Constantin Mohanu], O, 1964, 9, 1976, 2; Ilie Dan, *Jean Bart*, „Scrieri”, CRC, 1975, 22; Petru Ursache, „Fântâna dorului”, CRC, 1975, 52; Virgiliu Florea, „Fântâna dorului”, ST, 1976, 7; Al. Piru, „Ioan Slavici interpretat de...”, LCE, 1978, 5; Mircea Anghelescu, *Nesățios scrutător al limbii*, T, 1983, 6; Gabriel Țepelea, *Ioan Slavici, „Opere”, XIII*, RL, 1985, 27; Gh. Deaconu, *Constantin Mohanu. Documentar*, în *Izvoare. Caiete etnoculturale vâlcene*, Râmnicu Vâlcea, 1993; Z. Ornea, [Constantin Mohanu editor], RL, 1998, 34, 1999, 31; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, București, 2000, 161–162; H. Zalis, *Două contribuții de istorie literară*, CNT, 2002, 17; Dan Mănuță, *Datorii uitate*, CL, 2002, 7; Florin Mihăilescu, *Succes, situație, valoare*, VR, 2003, 5; Alex. Ștefănescu, „Fata munților”, RL, 2005, 1; Datcu, *Dicț. etnol.*, 604–606. **I.D.**

MOISE, Cilibi (1812, Focșani – 31.I.1870, București), autor popular de aforisme și reflecții. Froim Moise Schwarz va fi cunoscut drept Moise Ovreiul sau, după poreclă, Cilibi, ceea ce în limba turcă înseamnă „înțeleptul”. Se trăgea dintr-o familie cu zece copii, soarta lovindu-i crunt pe părinți, dintre toți numai el rămânând în viață. Neștiutor de carte, **M.** și-a câștigat existența cu negoțul ambulant de mărunțișuri pe Podul Calicilor de lângă Tribunalul din București sau prin târgurile muntenești, ademenindu-și clenții cu vorbe meșteșugite: „O gheată pe bani, alta de pomană” sau „Marfă ruptă gata pe un sfanț bucata”. Curând îi vine ideea să tipărească niște cărțițele cu anecdote, pe care le dicta direct zețarilor, împărțindu-le, odată cu marfa, la cine stătea să îl asculte. Așa au apărut o serie de broșurele: *Diata lui Cilibi Moise vestitul* (1858), *Viața și proverbele lui Cilibi Moise de la 1859, decembrie 5* (1859), *Visul de 48 de nopți al lui Cilibi Moise* (1861), *Anecdote și povești din reflexiile lui Cilibi Moise, vestitul din Țara Românească* (1862), *Practica și culegeri ale lui Cilibi Moise* (1863), *Practica lui Cilibi Moise, vestitul din Țara Românească* (1865), *Gândurile a 40 de nopți ale lui Cilibi Moise* (1867) ș.a. Sunt cunoscute paisprezece cărțițele, însoțite de *Voiajul lui Cilibi Moise. Caracteristica orașelor*, adunate și ordonate tematic de M. Schwarzfild și publicate sub titlul *Practica și apropourile lui Cilibi Moise, vestitul în Țara Românească* (1883). I-a încropit și o schiță biografică, ajutat și de fiul autorului, Sender Schwartz. În anul 2000 apare la

Editura Hasefer cea de-a patra ediție, sub îngrijirea lui Țicu Goldstein, care descoperă și publică într-o anexă cărticica pierdută din 1864, a cărei apariție era anunțată de B. P. Hasdeu în revista „Aghiută” ca fiind semnată de „faimosul Cilibi Moise, Mendelsonul evreilor bucureșteni”. Broșurile lui **M.** erau vândute în timpul vieții sale cu bani puțini, pe ultima copertă stând scris: „Prețul acestei cărți după inima omului și după meritul lui Cilibi Moise”. Ediția lui Schwarzfeld s-a difuzat mai bine, pitorescul autor intrând cu timpul în conștiința intelectualității române. Din banii strânși s-a pus o piatră tombală pe locul său de veci.

Pildele, maximele și apropourile lui **M.** se înscriu în așa-numita literatură sapiențială. Oglindind lumea în schimbare de la mijlocul secolului al XIX-lea, ele ironizează ticuri și moravuri, idealizând cinstea, munca și învățătura. O întreagă filosofie populară se înfățișează cititorului în zicale concentrate și spirituale. Într-o maximă sunt vituperati cei avuți: „Un om bogat nu primea în casă nici un prieten, nu lăsa să se apropie de ușa sa nici un sărac,

trăia singur; sărăciei făcându-i-se milă de dânsul că n-are cu cine să petreacă, intră într-o noapte pe coș și-i ținu de urât în toată viața sa”. Sau, în broșura din 1859: „Scumpă și frumoasă este ziua de astăzi, fiindcă ziua de ieri s-a dus și nu se mai întoarce, dar ziua de mâine nu se știe, fiindcă este viață sau moarte”. Față de prostia omenească **M.** se exprimă astfel: „Două feluri de indivizi sunt fuduli pe această lume, un slujbaş mic și un prost mare”. Cu sarcasm întâmpină lumea gazetarilor: „Minciuna negăsind unde să se găzduiască a cerut de la Dumnezeu o gazdă. Dumnezeu a găsit cu cale că la jurnale și la calendare va fi bine primită”. Alte pilde sunt auto-ironii bine ticluite: „Moise Ovreiul are un clopoțel pe masă, când sună o dată aduce singur apă, căci n-are slugă”. Se pronunță și despre învățătură: „Cilibi Moise mai mult fericește pe un om învățat decât pe un om bogat, fiindcă banii sunt rotunzi”; „Toți oamenii sunt muritori – afară de autori”. Nu este ocolită nici politica: „Omul sărac care se ține de politică este ca un ceasornic stricat, totdeauna stă la un loc”. O săgeată este aruncată și împotriva oamenilor legii: „Ce deosebire este între o roată de car și un avocat? Roata strigă ca s-o ungi, pe avocat trebuie să-l ungi ca să strige”. **M.** a fost asemuit cu Nastratin Hogeia. E în cărțile lui o întreagă paremiologie balcanică îngemănată cu înțelepciunea cârților vechi evreiești, colportată de un umorist bonom, deși nu fără înțepături vitriolante. I.L. Caragiale l-a cunoscut și apreciat, în „Epoca literară” din 1896 amintindu-și de „pildele și apropourile” lui Cilibi ca de niște „buni prieteni” ai copilăriei sale: „Cărțile acelea au făcut multă plăcere copilăriei mele; cu ele am petrecut multe seri într-adevăr încântătoare pe atunci când începusem să știu a citi și poate nu puțină influență a avut acea citire, și dânsa asupra spiritului meu”. Culegerea *Practica și apropourile...* a fost recenzată în „Convorbiri literare”, iar autorul ei a intrat în istoria literaturii române. G. Călinescu îl orânduiește printre primii umoriști și îl vede ca pe un fel de Anton Pann evreu: „Geniu oral, fără știință de carte [...]. Maximele lui sunt pătrunse de un sănătos umor bătrânesc”, criticul reținând, între alte cugetări, pe aceasta: „Într-o zi Cilibi Moise a dat de o mare rușine: l-a călcat hoții noaptea și n-a găsit nimic”. Deși **M.** a murit sărac, nu pregeta să îi ajute pe cei mai nevoiași, atât evrei cât și români, pentru că „cine deosebește om de om nu e om”. Aceasta este însăși esența aforismelor sale, care au circulat ca o adevărată literatură populară.

SCRIERI: *Diata lui Cilibi Moise vestitul*, București, 1858; *Viața și proverbele lui Cilibi Moise de la 1859, decembrie 5*, București, 1859; *Visul de 48 de nopți al lui Cilibi Moise*, București, 1861; *Anecdote și povește din reflexiile lui Cilibi Moise, vestitul din Țara Românească*, București, 1862; *Practica și culegeri ale lui Cilibi Moise*, București, 1863; *Practica lui Cilibi Moise, vestitul din Țara Românească*, București, 1865; *Gândurile a 40 de nopți ale lui Cilibi Moise*, București, 1867; *Practica lui Cilibi Moise*, București, 1868; *Anul nou 1869*, București, 1869; *Păcăliturile lui Tîlu Buh-Oglindă împreună cu o parte din testamentul lui Cilibi Moise*, București, 1883; *Practica și apropouri ale lui Cilibi Moise, vestitul în Țara Românească*, îngr. și pref. M. Schwarzfeld, Craiova, 1883; ed. București, 1936; *Apropouri*, îngr. și introd. I. Dianu, București, 1982; *Cilibi Moise, vestitul în Țara Românească. Practica și apropouri*, îngr. și postfață Țicu Goldstein, București, 2000.

Repere bibliografice: *Cilibi Moise*, CL, 1884, 2; I.L. Caragiale, *Cilibi Moise. Câteva rânduri alese*, „Epoca literară”, 1896, 5; N. Zaharia, *Cilibi Moise ca filosof popular*, București, 1915; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 214, *Ist. lit.* (1982), 225; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 377; *Dicț. lit.* 1900, 584–585; Ov. S. Crohmăniceanu, *Cilibi Moise*, RCM, 1989, 676; Victor Bărlădeanu, *Anton Pann evreu*, ALA, 2000, 516; Z. Ornea, *Un înțelept*, RL, 2000, 26; *Dicț. scriit. rom.*, III, 268–269; Țicu Goldstein, *Cilibi Moise, un filosof popular, primul autor evreu de limbă română*, pref. Carol Iancu, București, 2012.

S.I.

MOISE, Ilie (13.II.1948, Cut, j. Alba), etnolog. Este fiul Susanei (n. Hârjoc) și al lui George Moise, țărani. După studii de limba și literatura română la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj (1967–1972), devine metodist la Centrul de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă (1972–1975), inspector la Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Sibiu (1975–1978), director al Teatrului de Stat din Sibiu (1983–1988), cercetător (din 1988) și șef al sectorului de etnologie (din 1990) la Institutul de Cercetări Socio-Umane din Sibiu. Din 1991 predă și la Universitatea din același oraș și la cea din Alba Iulia. În calitate de secretar al Asociației Folcloriștilor și Etnografilor din județul Sibiu, este redactor-șef al publicației „Studii și comunicări de etnologie” (din 1978). În 1993 obține titlul doctor în etnologie al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca cu teza *Ceata de feciori la români*. Colaborează la „Revista de etnografie și folclor”, „Memoriile Comisiei de Folclor”, „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu”, „Cibinium”, „Transilvania”, „Tribuna” ș.a.

De la lucrarea *Butea junilor – obicei de iarnă din sudul Transilvaniei* (1976) la *Confrerii carpatice de tineret. Ceata de feciori* (1999), M. manifestă un interes constant pentru un obicei de iarnă întâlnit la „junii” din Transilvania. Aportul cercetătorului constă în observarea nemijlocită a fenomenului și în îmbogățirea bibliografiei cu o sumă apreciabilă de documente. Textele par „un jurnal al evenimentelor”, ca și cum „autorul a participat el însuși în fiecare localitate la fiecare amănunt al ceremonialului social, gustându-i savoarea și cunoscându-i multiple subînțelesuri” (Gh. Pavelescu). *Cutul. Eșantion de cultură și civilizație tradițională românească* (text apărut în „Studii și comunicări de etnologie”, 1990) este o monografie temeinică a unei vechi localități din județul Sibiu, cu o existență menționată într-un document de la 1291. Bogate capitole sunt consacrate graiului local, ocupațiilor tradiționale, portului popular, datinilor și obiceiurilor, literaturii populare. *Folcloristica sibiană* (1999) configurează imaginea preocupărilor de culegere și studiere a creației populare în zona Sibiu de la începuturi (1677) până în prezent. În alte lucrări recente M. analizează ipostaze actuale ale culturii populare și ale etnomuzeologiei românești.

SCRIERI: *Creatori populari sibieni* (în colaborare cu P. Dumbrăveanu), Sibiu, 1975; *Butea junilor – obicei de iarnă din sudul Transilvaniei*, pref. Gh. Pavelescu, Sibiu, 1976; *Portul popular din județul Sibiu* (în colaborare cu Horst Klusch), Sibiu, 1978; *Eternități sibieni*, Sibiu, 1998; *Confrerii carpatice de tineret. Ceata de feciori*, Sibiu, 1999; *Folcloristica sibiană*, Sibiu, 1999. *Folclor românesc*, Sibiu, 2001; *Proiecții etnografice în comerț și turism*, Sibiu, 2002; *Sibiu: repere etnologice*, Sibiu, 2004; *Quo vadis, cultura populară?*, Sibiu, 2005; *Sub semnul ceremonialului*, Cluj-Napoca, 2007; *Efigii sentimentale*, Sibiu, 2008; *Oamenii și locurile Albei*, Blaj, 2009. *Seduția muzeului*, Sibiu, 2009; *Fotografia – document etnografic* (în colaborare), Cluj-Napoca, 2009; *Astra – între identitate și aliniere europeană* (în colaborare), București, 2012; *Poveștea caselor*, Cluj-Napoca, 2012. **Ediții:** I. Macrea, *De-aș mai fi odată june*, pref. edit., Sibiu, 1995; S. Fl. Marian, *Legende despre flori, insecte și păsări*, introd. edit., Sibiu, 1996; Septimiu Albini, *Scrieri*, pref. edit., Sibiu, 1998; Elie Dăianu, *Scrieri*, îngr. și pref. edit., Alba Iulia, 2010; Ioan Dicu, *Jurnal de front: 1939–1943*, Alba Iulia, 2010 (în colaborare). **Culegeri:** *Cântecele noastre. Folclor poetic hunedorean*, Deva, 1969 (în colaborare).

Repere bibliografice: Constantin Catrina, „*Creatori populari sibieni*”, RMZ, 1976, 5; Titu Popescu, *Un fructuos bilanț editorial*, RMB, 1978, 9 februarie; A.G.[Anca Goția], „*Butea junilor*”, „Forschungen zur Volks- und

Landeskunde”, 1979; Ioan Mariș, „*Confrerii carpatice de tineret. Ceata de feciori*”, „Tribuna culturală”, 1999, 7 mai; Ana Grama, *Etnologia sibiană în contextul cercetării academice naționale*, „Rondul”, 1999, 7 mai; Petru Ursache, *Cetașii*, CL, 2001, 7; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 606; Ilie Moise *la 60 de ani*, îngr. Daniela Floroian, Alba Iulia, 2008. **I.D.**

MOLCUȚ, Zina (Eufrosina) (4.IX.1930, Toracul Mare, Serbia – 15.XII.2004, Koblenz, Germania), istoric literar, editor. Este fiica Floarei și a lui Ion Molcuț, țărani. Din cauza situației sociopolitice din preajma și din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, este nevoită să urmeze clasele primare la Harmalâc, județul Caliacra (1937–1942), iar gimnaziul și liceul la Constanța (1943–1945) și la Timișoara (1945–1951). După absolvirea Facultății de Filologie a Universității din București (1955), devine preparator la Catedra de istoria literaturii române. Interesul pentru literatura europeană modernă, evident încă din studenție, când a coordonat Cercul de literatură universală, s-a materializat prin studii dedicate poezilor simbolști și expresioniști. În siajul acestor preocupări a elaborat o teză de doctorat despre Ștefan Petică, susținută în 1972. Între 1992 și 1997 a fost conferențiar la Universitatea „Ovidius” din Constanța. A debutat în 1959 la „Analele Universității București” cu studiul *Concepția lui Delavrancea despre artă* și a colaborat sporadic cu articole de istorie literară la „Luceafărul”, „România literară”, „Tomis” ș.a.

Prezență discretă în câmpul istoriei literare postbelice, **M.** se remarcă mai ales prin îngrijirea (parțial în colaborare cu Magdalena László-Kučiuk) și prefațarea unuia dintre cele mai substanțiale proiecte editoriale din anii '80: antologia *Simbolismul european* (I–III, 1983), lucrare impunătoare, de aproape o mie opt sute de pagini. Studiul introductiv, amplu cât un volum de autor, argumentează necesitatea invalidării prejudecății că simbolismul este un fenomen de decadență. Propunându-și să-i reliefeze „caracterul prin excelență afirmativ și creator”, „forța regeneratoare” născută din „obsesia integralității și autenticității ființei”, **M.** apelează la câștigurile metodologice din psihanaliză, sociologie, tematism, semiotică și stilistică. Astfel, exegeta decelează reacțiile individuale, dar și de grup, ale poezilor simbolști împotriva „platitudinilor” raționaliste, tehniciste și pozitiviste care definesc finalul de secol XIX și primele decade ale celui următor. Angoasa nu e percepută ca o țară, ci devine, în

termenii lui Søren Kierkegaard, un „instrument de descoperire”, apt să-l elibereze pe om din impasul pasivității și limitării, după cum descompunerea, oboseala, răul, plictiseala, nevroza, declinul etc. rămân pentru „poeții blestemați” ai vremii însemne ale urgenței impunerii unor „realități secunde”, cu „spațiul vital fixat între Idealitate și Absolut”. Chiar cu riscul redundanței, **M.** urmărește avatarurile acestei concepții artistice și existențiale atât în poezia canonicilor Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Stéphane Mallarmé, Arthur Rimbaud, cât și în cea a simbolștilor (inclusiv minori) belgieni, olandezi, englezi, irlandezi, suedezi, norvegieni, danezi, finlandezi, islandezi, portughezi, italieni, spanioli, români și greci. Antiprogresismul și contracultura lor îi plasează în afara sau la marginea modernității sociale, însă le afirmă viziunea modernistă asupra poeziei. Majoritatea comentariilor au un caracter vădit didactic, dar **M.** propune și abordări inedite sau măcar formulări originale. „Până la simbolism a existat un efort susținut pentru structură – cu simbolismul începe un efort spre antistructură”, demonstrează autoarea într-un subcapitol, pentru ca, în alte secvențe, să distingă trăsăturile „regionale” ale angoasei: tragismul ei la popoarele nordice, din cauza contextului politic turbulent, ori coloratura sa terifiantă și paroxistică din țările estice, explicabilă prin impunerea târzie a orientării așa-zis decadente. Afină gloselor despre simbolismul românesc este monografia *Ștefan Petică și vremea sa* (1980). Aceeași documentare conștiințioasă, completată de o lectură aplicată până și pe cele mai neînsemnate motive literare sau variații stilistice, caracterizează cartea despre primul poet român „autentic simbolist”. Grilele de interpretare și structura lucrării sunt clasice, **M.** dedicând capitole extinse vieții și operei (lirica, poemul în proză, teatrul, critica literară, jurnalistică) lui Petică. Fascinantă se dovedește recompunerea biografiei poetului, de la prezentarea lucidă a tragismului existenței sale la inventarierea preocupărilor enciclopedice, la simpatiile sale socialiste și naționaliste sau la „propulsiunea orgolioasă spre grandoare, veleitățile aristocratice, tendința spre mistificare și grandomanie”. Boem autentic, nu în haine de aristocrat ca Al. Macedonski, Ștefan Petică e văzut ca întruchipare a decadentului simbolist român. Mai puțin inspirate rămân, în schimb, câteva secțiuni analitice. Intenționând să dovedească faptul că, „fără a fi creator de prim-plan, Ștefan Petică a făcut

însă «școală», exegeta propune adesea comentarii care degenerază în suprainterpretare și uneori în improvizații protocroniste. În viziunea sa, autorul *Fecioarei în alb* inaugurează programatic modernizarea nu doar a liricii, ci și a teatrului sau a criticii autohtone, inventează poemul în proză sau dă „cea dintâi definiție românească a ipostazei moderne a sufletului uman”. Calitatea de cercetător matur este atestată de **M.** în câteva micromonografii mai vechi, adunate în 2004 în volumul *Poeți expresioniști germani într-o viziune nouă*. Clasicii Gottfried Benn și Georg Trakl (promotori ai „infraesteticii” și ai „poemului pluriperspectivist”), „revoltatul absolut” Georg Heym, „eruditul” Ernst Stadler, „marele anticipator” Yvan Goll, „experimentalistul” August Stramm beneficiază aici de o reactualizare nuanțată, precum și de analize dacă nu preponderent inovatoare, cel puțin sintetice și integratoare.

SCRIERI: Ștefan Petică și vremea sa, București, 1980; *Poeți expresioniști germani într-o viziune nouă*, București, 2004. **Ediții:** Ștefan Petică, *Scrieri*, I–II, introd. edit., București, 1970–1974. **Antologii:** *Simbolismul european*, I–III, introd. edit., București, 1983 (vol. III în colaborare cu Magdalena László-Kučiuk).

Repere bibliografice: Paul Dugneanu, „Ștefan Petică și vremea sa”, LCF, 1981, 8; Valeriu Cristea, *O conștiință nouă*, RL, 1981, 33; Șerban Cioculescu, „Simbolismul european”, RL, 1983, 11, 12; Șerban Foarță, *Retușuri*, O, 1983, 12; Irina Mavrodin, *Simbolismul ca invariant și paradigmă*, MS, 1984, 2; Paul Cornea, *O antologie valoroasă*, MS, 1984, 2; Dumitru Micu, *O vastă panoramă a poeziei moderne*, MS, 1984, 2; Marcel Duță, *Primii șase mari poeți expresioniști*, CC, 2005, 1; Nicolae Scurtu, [*Zina Molcuț*], RL, 2005, 9, 2010, 20.

Cs.B.

MOLDAVIA, revistă apărută la Bolgrad, lunar, din iunie 1939 până în martie 1940. Director: Ioan Șt. Botez, redactor: Vladimir Cavarnali. **M.** a început să apară ca o „revistă modestă în paginile căreia plastica și muzica, literatura și știința să găsească adăpostul necesar [...], în scopul călăuzirii oamenilor către lumea idealului” (*Cuvântul nostru*). Alături de Vladimir Cavarnali, colaborează cu poezie Mihail Sorbul, Robert Cahuleanu (Andrei Ciurunga), George Meniuc, C. Aldea, I. Spulber, Octav Sargețiu, Gh. Gheorghiu, cu proză figurează Artur Gorovei, Augustin Z.N. Pop, Aurel G. Stino, Carol Ardeleanu, E. Dumitrescu, Tatiana Gălușcă, iar cu studii și cronici sunt prezenți Artur Gorovei, Paul Mihail, Aurel G. Stino, G. Ursu, Augustin Z.N. Pop, Gh. Vrabie. Se publică sau se republică

traduceri, acestea fiind selectate din limbile rusă și cehă (Vladimir Cavarnali), japoneză (Al. T. Statiad) și italiană (Pimen Constantinescu). **A.Ch.**

MOLDOV (pseudonim al lui Marcu Taingiu; 16.X.1907, Dorohoi – 20.XII.1966, Baltimore, SUA), prozator. Este fiul Friedei și al lui Herșcu Taingiu, comerciant. Provenit din mediile burgheze evreiești, absolvă în 1923 Colegiul „Grigore Ghica Voievod” din Dorohoi, apoi lucrează tot aici ca agent de asigurări la firma comercială Zimmer, fiind director din 1931. Era un familiar al angrosiștilor de vin și ulei din zonă (cărora, analfabeți fiind, le scria adesea documentele oficiale, inclusiv petițiile către autorități) și s-ar fi ocupat, potrivit unor mărturisiri, și cu măsuratul butoaielor. Înzestrat cu talent actoresc și de mim, se implică sporadic în activitatea companiei teatrale experimentale Insula (1923), întemeiată de actorul Armand Pascal și de cumnatul acestuia, B. Fundoianu. În aprilie 1928, ca urmare a unei vizite de serviciu întreprinse în mica urbe moldavă de medicul militar Alexandru Binder (viitorul Sașa Pană), acceptă să scoată împreună, la Dorohoi, revista de avangardă „unu”. În memoriile sale Sașa Pană îl va evoca pe **M.** drept „un prieten de idei literare și revolte, un entuziast al ineditului, un subtil ironist [...], autodidact, cultivat prin bogate și substanțiale lecturi”. Din 1929, odată cu mutarea tipografiei la București, **M.** abandonează treptat conducerea revistei „unu”, rămânând colaborator (cu proză, dar și cu crochiuri polemice). Sub titlul de rubrică „Linii frânte”, publică zeci de „schite paralogice”, cu modele desprinse, adesea, din realitate. Ele vor fi reluate în unicul său volum, *Repertoriu*, apărut în 1935, cu un portret în peniță de Victor Brauner, cartea, de fapt un număr special al revistei „unu”, fiind oferită autorului ei pe post de cadou de nuntă. Numele i se regăsește și în seria de colaboratori din numărul pe august 1935 al revistei germane „Der Sturm”, dedicat avangardei românești. Tot în 1935, când se stabilește la Iași cu familia, locuința îi e percheziționată la o razie a Siguranței, în căutarea unor materiale comuniste subversive. După acest moment, urma i se pierde. Moare trei decenii mai târziu în Statele Unite, unde emigrase nu de mult timp. În colaborare cu Sașa Pană, a mai publicat în „unu” (1930) fragmente dintr-un roman experimental – *Alfabet*, „lecții de vocabular dezlănțuit în libertate”, pe o formulă brevetată ulterior de gruparea franceză OuLiPo: fiecare

capitol urma să fie alcătuit din cuvinte care încep cu aceeași literă. Cei doi au definitivat, din păcate, doar capitolele A și B, fără a atinge, în interiorul lor, virtuozitatea lui Grigore Cugler (scriitor neacceptat de „uniști”) care, în schița *Drumul dragostei*, reușea performanța ca absolut toate cuvintele să înceapă cu litera d. A mai semnat cu pseudonimele M.T. Moldovanu (în „Gazeta Dorohoiului”), Sempronius și Mac Tobacco (pentru textele scrise în colaborare cu Sașa Pană).

M. a fost considerat de cvasitotalitatea comentatorilor un epigon agreabil, dar minor al lui Urmuz. E, mai curând, un metaurmuzian ludic. Modelul parodic fusese asumat de altfel explicit, *Șmaie*, prima schiță a *Repertoriului*, fiind dedicată „memoriei lui Urmuz”. Autorul preia prea fidel șabloanele urmuziene, dezvoltându-le truculent în narațiuni-portret. „Fiziologiile” sale satirice încep, fiecare, cu numele personajului central: „Șmaie e un tip compus din ochelari, boccea, calendar și trapez cu om săritor”, „Gogó este o mustață cu domiciliul permanent pe buza de sus...”, „Pmbzzi e rotund și atârnă de lanțul ceasornicului”, „Yusuf e o pată compactă de mărimea unui om, ocupând un loc în spațiu”, „Șnax avea o formă civilizată și un loc în societate, înainte de a veni în târgul cu raci” etc. Dimensiunea polemică nu lipsește, iar reacțiile au fost, uneori, în consecință. Un angrosist din Dorohoi, recunoscându-se indignat în personajul schiței *Șmaie*, ar fi intentat revistei o plângere la tribunal, silindu-l pe autor să-i plătească daune și să schimbe numele lui Șmaie în Șnax, modificând orice date recunoscutibile ale modelului. Alt text, *Kakarad*, dedicat „memoriei Institutului de Literatură”, îl vizează, transparent, pe Mihail Dragomirescu, directorul acestui institut de pe lângă Catedra de literatură a Facultății de Litere și Filosofie bucureștene. Figura universitarului detestat (veritabilă *bête noire* a avangardiștilor de la „unu”) apare caricaturizată astfel: „Kakarad e un cioc cu sfârș – atârând ca un monoclu pe sfoară – pe ceafa celui mai mare creator de statui vii pe socluri de geniu, care împiedică circulația automobilelor...”. „Repertoriul” personajelor programate să alcătuiască sumarul volumului din 1935 urma să acopere, cu inițialele lor, alfabetul; printre acestea: Bebke, Bumbi, Bock-bis, Drângă și Cirip, Hihă a lui Rumache, Katiușca, Muțunichi & Perlimpinpin, Olyk, Pulka, Rina, Richis, Vilma, Yggerke, însă autorul (delăsător) a ales să illustreze litera Z – dedicată

lui Zumbru, anagramă a lui Urmuz – printr-un singur rând: „Zăpada se dădea virgină pământului”, pus în pagină cu litere uriașe. Există și texte de altă factură, bunăoară *Citronad (o expunere automată făcută la Secol)*, exercițiu de dicteu imagistic trimițând la legendara „lăptărie” Secol a lui Enache Dinu din strada Bărăției. *Amintire alcoolizată* e un prozopoem aproape suprarealist, ca și frazările abracadabrante din *Telegrame* sau delirurile din 114. *Eu (confesiunea unui anonim)*, iar jocurile „aforistice” din *Filtru din silogisme*, *Nynu sau instituția familiei*, *Luna și salonul*, *Magi* ș.a. amintesc „exercițiile pentru mâna dreaptă” ale lui Jacques G. Costin din „Contimporanul”. Penultima piesă, *Yusuf*, se încheie cu o punere în abis a cărții: „acest breelan făcea deliciul șolticilor dintr-un târg foarte moldovenesc”. Personaj de coloratură al avangardei românești interbelice, **M.** nu lipsește din nici o antologie de profil.

SCRIERI: *Repertoriu*, cu un portret de Victor Brauner, București, 1935.

Repere bibliografice: Sașa Pană, *Sadismul adevărului*, București, 1936, 23; Constantinescu, *Scieri*, VI, 111–112; Straje, *Dicț. pseud.*, 455; Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1973, 226–227; Ov. S. Crohmălniceanu, *Figuri obscure din avangarda românească: Moldov, Dan Faur, Raul Iulian*, MS, 1990, 3–4; Pop, *Avangarda*, 290–291; Crohmălniceanu, *Evreii*, 143–145, 194–195; *Avangarda literară românească*, ed. 3, îngr. și introd. Marin Mincu, Constanța, 2006, 45, 217–224, 626; Ion Pop, *Moldov, pe urmele lui Urmuz*, TR, 2009, 11; Dorina Mandachi, Ilarion Mandachi, *Dicționarul personalităților dorohoiene*, Botoșani, 2012, 210–212. **P. C.**

MOLDOVA, gazetă politică și literară editată la Roman, săptămânal, între 15 iunie și 27 decembrie 1890. Redactor pentru partea literară și, pe cât se pare, cel care scrie în întregime acest periodic de orientare liberală este Eugen Vaian, prietenul lui G. Ibrăileanu și colegul acestuia în redacția revistei „Școala nouă”. De altfel, **M.** iese la câteva zile după ce încetase să apară „Școala nouă”. Probabil că îndatoririle pe care Vaian le avea în redacția noii gazete îl împiedicau să se mai ocupe de redactarea revistei scoase împreună cu Ibrăileanu. La **M.** se face simțită o ușoară tendință antijunimistă, de esență politică, nu și culturală. Un program literar gazeta nu are, dar Vaian continuă aici activitatea începută sub auspicii atât de favorabile la „Școala nouă”. El publică versuri erotice (*Dragoste?*, *Idila*), unele reluate din „Școala nouă”, schițe inspirate

din realitățile sociale ale vremii, o cronică satirică în versuri, traduceri din diverși scriitori francezi la modă și un ciclu de articole în chestiunea, la ordinea zilei, a naturalismului (*Pornografie sau naturalism, Iarăși naturalismul*). Mai colaborează cu nuvele (*Hotărârea lui Ion Butuc și a Bogoslovilor, Schiță din viața seminarelor*) și cu o traducere din V.M. Garșin (*Floarea roșie*) prozatorul Șt. Basarabeanu (Victor Crășescu).

R.Z.

MOLDOVA, publicație apărută la Botoșani, bilunar între 1 noiembrie 1904 și 20 noiembrie 1905, apoi între 15 noiembrie 1911 și 15 noiembrie 1912, purtând subtitlul „Organ politic, social, economic și literar”. În a doua serie gazeta, condusă de un comitet, este editată sub îngrijirea lui Alexandru Șmelț și se dorește a fi „o oglindă fidelă a vieții, sub toate aspectele ei, din Moldova de Sus”. În primii ani partea literară cuprinde câteva poezii de Artur Stavri și Al. Vlahuță și are un număr întreg (5/1905) consacrat comemorării morții lui Ion Păun-Pincio („concețeanul nostru”). În paginile gazetei este reprodus un pasaj, intitulat *Moldoveni și munteni*, dintr-un articol al lui M. Eminescu publicat în „Curierul de Iași” din octombrie 1877 și este găzduită o poezie a lui Lucien Bazin, *Un imn francez lui Eminescu*, în traducerea lui St. O. Iosif. În 1911 și în 1912 e prezent, tot mai des, Ion Sân-Giorgiu, fie ca poet, fie ca recenzent al unor volume de versuri recent apărute, semnate de D. Anghel, Cincinat Pavelescu, St. O. Iosif sau Victor Eftimiu, autori cărora li se consacră portrete nu lipsite de subtilitate și acuitate critică. Em. Ciomac publică și el poezii sau traduceri, alături de Const. Paul, Artur Enășescu și St. O. Iosif. Rubrici permanente: „Cronica bucureșteană”, „Cronica botoșeneană”, „Spicuri din reviste” ș.a. **M.** găzduiește și traduceri din Lafcadio Hearn, Anatole France, Saadi și I.S. Turgheniev.

M.Ș.

MOLDOVA, ziar apărut la București între 1 martie 1915 și 18 august 1916, sub direcția lui P.P. Carp. Consacrat aproape în întregime problemelor politice din interiorul și din afara țării, cu rubrici numeroase ce țin la curent cititorul cu evenimentele de pe diferite fronturi ale războiului, ilustrând cu fermitate ideile progermane și rusofobe ale lui P.P. Carp și ale Partidului Conservator, militând deschis pentru alipirea Basarabiei la patria-mamă, publicația nu abordează decât tangențial problemele literaturii. Scriitorii români sunt surprinși

mai ales pe latura convingerilor și a gesturilor politice. În acest sens, sunt criticate luările de atitudine ale lui Barbu Delavrancea, Octavian Goga și N. Iorga, uneori prin publicarea unor documente cu pronunțat caracter polemic: sunt reproduse scrisoarea deschisă a lui Gala Galaction, *D-sale d-lui Barbu St. Delavrancea*, ca răspuns la acuzația că semnatarul ar colabora la ziare „vândute străinilor”, și textul lui V. Sion, *Scrisoare d-lui Octavian Goga*, în legătură cu o afirmație a celui din urmă, „Cred în nimicirea Austriei”. Pe de altă parte, sunt reproduse pagini care sprijină politica ziarului, scrise, în 1915, de Constantin Stere (*Din carnetul unui solitar*, 193–205/1915, *Pentru ce sunt trădător*, discursul ținut la Cameră, „după notele stenografice”) sau de Radu Rosetti (numeroase editoriale, fragmentele *Filofranțuzism și Germanofobism* din cartea *Atitudinea României și războiul european*). Ideile politice promovate sunt sprijinite uneori de republicarea unor texte ale scriitorilor consacrați (de pildă, articolul lui M. Eminescu *Idealul istoric al Rusiei, Rusia și Europa*). De asemenea, este comemorat V. Alecsandri, la un sfert de veac de la moarte, prin publicarea poeziei *Pohod na Sibir* și prin reproducerea discursurilor funerare ținute de I.G. Duca și Caton Theodorian. Morții reginei Elisabeta (Carmen Sylva) i se consacră în 1916 trei numere, cu un conținut variat: versuri, proză, pagini memorialistice, testamentul redactat la Curtea de Argeș în 11/24 octombrie 1914. Poeziile, publicate sporadic îndeosebi în 1915, au în mare o temă comună: Basarabia și destinul ei, fiind reproduse versuri populare culese fie de Elena Sevastos, fie de D.C. Moruzi. Versurile cu acest subiect sunt selectate din Eminescu, Alecsandri, C. Stamati, G. Sion ș.a. Literatura străină este prezentă în rubrica permanentă „Foiletonul ziarului «Moldova»”, unde texte din Leonid Andreev (*Șapte spânzurați*), din Maxim Gorki (*În temniță*) și din alți scriitori ruși demonstrează că atitudinea declarat rusofobă a publicației nu se răsfrânge în evaluarea literaturii ruse. Printre scriitorii traduși mai pot fi amintiți E.A. Poe (*Povești extraordinare*), Lafcadio Hearn, E.T.A. Hoffmann. Alții, ca G.B. Shaw, Gabriele D’Annunzio, Lev Tolstoi, Pierre Loti, Rabindranath Tagore, sunt comentați în cuprinsul ziarului prin prisma ideilor și gesturilor politice. Cronicile teatrale, semnate G., H.G., L.R., apoi consecvent N.B. sau N. Boian, prezintă succint atât problema teatrului și a repertoriului în anii tulburi ai războiului,

cât și piesele jucate. L.R. înregistrează succesul piesei *Azilul de noapte* a lui Gorki, reprezentată, în traducerea lui Iosif Nădejde, la Teatrul Național din București, „dramă fără acțiune și fără subiect”, gustată, totuși, de un public „prea obișnuit cu produse dramatice din fabricațiuni pariziene”. Alți colaboratori: Alexis Nour, Ion Petrovici, Virgil Arion, Paul Arion.

MOLDOVA, revistă care apare la Iași, bilunar, între 15 ianuarie și 15 aprilie 1918. Intenția declarată a redactorilor este de a oferi „o serie de producții cari, plecând de la informația și popularizarea culturală, să tindă spre creația originală”. Fără să lase la o parte problema, la ordinea zilei, a întregirii României (Alexis Nour, *Fie-ni pe suflet*, Pan Halippa, *Chestii basarabene*), revista se remarcă printr-o tematică bogată, de la poezie (D. Iov – *Carte poștală. Aceleași femei*, Ion Ojog – *Proză, Cântec*, N.I. Bontaș – *Efect de seară*, Th. Scorțescu ș.a.) și proză (schița *Doi voinici* de Mihail Sadoveanu, *Kermesa „Minei și Pădurei”* de G. C. Stamatopol, un fragment din *Obsesiile războiului. Mutilații* de Eugen Relgis, *Din carnetul unui pesimist* de George G. Maxim) la articole și eseuri (Sever Mureșan, *Istoricul stilului bizantin în pictură, Orga, instrument muzical ortodox*). Carol Drimer semnează cu pseudonimul Charles Remird un text comemorativ despre Ion Păun-Pincio și studiul *Futurismul în literatură*, în care analizează critic *Manifestul* lui F. T. Marinetti, iar Gheorghe Savul publică articole ce vizează domeniul esteticii: *Cum vede Guyau viitorul artei, Concepții de critică artistică, Arta nouă germană în judecata franceză, Arta germană în cântarul lui Péladan*. Comentariile succinte pe marginea cărților nou-apărute, din rubrica „Claie peste grămadă”, au un pronunțat accent critic. Lui Eugen Relgis îi sunt reproșate „penuria de acțiune și idei” și „lungimea descrițiilor” din volumul *Soare Răsare*, „volumaș de schițe, legende și însemnări japoneze”, lui Ovid Densusianu i se neagă calitatea de poet, acesta rămânând „un filolog sânguincios și cu scrupule științifice”, poezia lui Mircea Dem. Rădulescu este caracterizată drept „un discurs în versuri, o simplă proză sforăitoare”. Sunt însă apreciate broșurile *Izvorul vieții* și *Lupii* ale lui Pavel Crușevanu („român basarabean de limbă rusă”) în traducerea lui Alexis Nour, care „deocamdată e poate singurul care să mai subțieze ignoranța noastră în literatura poloneză, ucraineană și chiar rusească”.

Alte note au ca subiect expozițiile de pictură Aurel Băeșu și Adam Bălțatu sau aceea intitulată *Școala de război* (St. Dimitrescu, Otto Briesse s.a.). **A.-M.B.**

MOLDOVA, periodic apărut mai întâi la Bacău, iar apoi, de la numărul 283/1944, la Deva, săptămânal, între 16 mai 1937 și 9 octombrie 1944. Este editat sub auspiciile Fundațiilor Regale. Director: Const. Sturzu. Adresându-se în primul rând „plugarilor și muncitorilor”, publicația își propune „să-i îndemne la viață și faptură nouă”, îndepărtându-se de „întreaga literatură electorală, otrăvită cu fel de fel de gânduri” (Const. Sturzu, *O credință și un program*). Cu regularitate apar rubricile „Pagina satului”, „Căminul cultural”, „Moldova literară”, „Muzeul Moldovei”, „Recenzii”. Se include în sumar poezie de N. Iorga, Agatha Grigorescu-Bacovia, George Lesnea, Sandu Russu, N. Radu, Ioan Grigorescu, N. Anghel, Apostol V. Antohi, Ion Vesprenie, G. Tutoveanu, Al. Călinescu, D. Iov. Gazeta se

[illegible]

Muzik G. Tătarceanu

[illegible][illegible]

remarcă prin interesul manifest pentru promovarea culturii locale. Astfel, proză publică D. Petrescu, Titi Cerchezeanu, Maria Sascău, iar articolele de critică literară sunt semnate de Dina Sturzu, I. Samson-Helegiu, Alex. Șandrea, I.I. Stoican, Mihail Spiridonică, Viorel Alecu, Const. Sturzu, Aurel G. Stino. Cartea străină este comentată de Jeanne Zlotescu și de Gabriela Vâlcu. **M.** mai găzduiește un articol al lui N. Iorga, intitulat *Iubite neam al meu!*, contribuții cu caracter politic, social, cultural și agrar, cugetări, epigrame, snoave. Alți colaboratori: Olga Nicolau-Stoika, Eleonora Gherasim, Dimitrie Bordea, Ion Tudorache, Eleonora Bordea, Vasile Dorneanu, Ștefan Mohor. **M.V.**

MOLDOVA, cotidian apărut la Iași în 1940–1941 și în 1943, având ca prim-redactor pe Adrian Pascu și fiind condus de un comitet format din I.Fr. Botez, Dem. Suțu, Al. Nichita. În afara unor cronici dramatice semnate de I. Fr. Botez și a unor poezii de Radu Gyr, între 26 august și 9 septembrie 1940 ziarul are săptămânal o pagină intitulată „Moldova literară și artistică”. I.Fr. Botez va publica aici câteva articole: *Conștiința scriitoricească*, *Cum devii gazetar* ș.a. Remarcabile sunt contribuțiile lui Eugeniu Coșeriu, prezent cu poezii (*Imn nocturn*), cronici literare, printre care și la *Cultură și literatură*, o ediție din G. Ibrăileanu, unde este subliniată mai vechea afirmație a criticului privitoare la faptul că „Moldova este cea care are mai pronunțat caracterul de specific național în scrieri”. O cronică semnată cu criptonimul A.B. se intitulează *Titu Maiorescu văzut de E. Lovinescu* și se referă, de asemenea, la apariții recente. **M.Ș.**

MOLDOVA, revistă care apare la Chișinău, lunar, din iulie 1966. La început a fost patronată de Comitetul Central al Partidului Comunist al RSS Moldovenească, iar din 1990 de Ministerul Culturii al Republicii Moldova. Primul redactor-șef a fost Nicolae Dorofeev, urmat de Mihail Gh. Cibotaru și de Leo Butnaru. **M.** este cel mai important magazin cultural din stânga Prutului în perioada postbelică. Înainte de 1990, alături de materiale propagandistice, ca necesară, dar nu o dată oportunistă supunere la comandamentele ideologice ale epocii, în paginile ei au fost publicate numeroase articole, studii, cronici, reportaje despre cultura și literatura autohtonă, despre problemele vieții spirituale locale, versuri și proză. Rubricile permanente sunt

„O carte pe lună”, „Dintre sute de catarge”, „Rampa”, „Foclorul și noi”, „Ramuri”, „Orbitele frumosului”, „Armonia”, „Solaris”, „Autograf pentru Moldova”, „La gura sobei” ș.a. Ponderea paginilor cu profil cultural crește în timp, astfel că începând din 1984 textele literare sunt grupate în suplimentul „Biblioteca «Moldovei»”, cuprins în corpul revistei. **A.Ch.**

MOLDOVA COPILOR, periodic apărut la Iași, săptămânal, între 8 iulie 1941 și 13 iunie 1942, sub direcția lui Adrian Pascu. Revista se adresează celor mici, publicând texte adecvate vârstei lor. Se reproduc câteva povești ale lui I. Creangă (*Pungața cu doi bani* ș.a.) sau se scriu texte speciale pentru copii, semnate de Al. Lascarov-Moldovanu, Vl. Focșa, C. Moruzan (poezii), precum și istorioare, glume, povești moralizatoare, basme semnate de C. Nonea, Vasile V. Lovinescu, Victor Munteanu, Costel Popovici, N. Mihăescu-Nigrim ș.a. **M.Pp.**

MOLDOVA DE JOS, periodic apărut la Galați, săptămânal, între 11 decembrie 1927 și 13 mai 1928, apoi anual, în 1929 și 1930. Director: Const. Calmuschi (până la 13 mai 1928), secretar de redacție: Grigore Vêja; de la 8 aprilie până la 13 mai 1928, prim-redactor este Alexandru Vlădescu. Începând cu anul al doilea de apariție, își schimbă formatul, iar direcțiunea îi revine lui I. Gherincea. Tot atunci subtitlul inițial – „Foaie de propagandă culturală a Universității Populare Galați” – devine „Revista Universității Populare din Galați”. Principalul dezerat exprimat în *Programul nostru* ar fi acesta: „să ne scoborâm în masele căutătoare de cultură”, chiar dacă aria acoperită va fi limitată: „vom fi fericiți dacă – fără vreun gând de regionalism [...] – vom putea produce roade în această parte a Dunărei de Jos, în Dobrogea nordică și în înstrăinata Bucovină”. Ca publicație de propagandă, cuprinde rezumate ale cursurilor și conferințelor ținute în cadrul Universității Populare, abordând diferite discipline. În afară de aceste texte, se publică poezie de Cornelia Buzdugan, C.Z. Buzdugan, C.I. Caranfil, Al. Crăciun Fostini, M. Stelescu și proză semnată de I. Gherincea și Ioan Lincea. Dintre contribuțiile științifice se remarcă serialul *Istoria Galaților prin călători străini* de Gh. N. Munteanu-Bârlad, articolele lui Al. Bogdan (*Din psihologia mulțimilor*, *Teatrul școlar în viața modernă*, C.Z. Buzdugan (*Ofensiva culturală*) sau N.N. Lenguceanu. Emanoil Constantinescu oferă serialul *Ofensiva indecenței*, abordând

chestiunea influenței nefaste a unui anume gen de literatură asupra tineretului. Mai semnează Ionel N. Ionescu, Grigore Mihail Cotlaru, Ovidiu Manițiu ș.a. C.Z. Buzdugan traduce primele două cânturi din *Infernul* lui Dante, precum și *Albatrosul* lui Baudelaire, iar I. Gherincea transpune din Kant (*Conșiderațiuni despre sublim și frumos*). Dintre rubrici, permanentă este „Cronica culturală”. Intermitent apare și „Cronica literară” (N.N. Lungescu, *Centenarul lui Taine* ș.a.). Revista contribuie în mod substanțial la impulsivitatea vieții culturale locale. **M.V.**

MOLDOVA DE LA NISTRU, revistă apărută la Chișinău de la 1 ianuarie 1920 până în noiembrie 1922; există și câteva numere din 1925 și 1926; până în decembrie 1921 a apărut săptămânal, apoi lunar. Din comitetul de conducere au făcut parte Leon T. Boga, Elena Alistar, Sergiu Cujbă, Teodor Inculeț, Tudor Pamfile ș.a. Director literar, pentru un timp, a fost Iorgu Tudor, iar prim-redactori Andrei Murafa, N. Dăscălescu, Vasile Semaca, Teodor Inculeț. Din ianuarie 1921 Dim. Păun devine director-proprietar al publicației. Articolul-program *Către cititori* promite o gamă amplă de informații despre Basarabia, însoțite de ilustrații. În conformitate cu programul sunt alcătuite rubricile „Instituții basarabene”, „Deputații Basarabiei”, „Figuri din Chișinău”, „Vederi din Basarabia”, „Scriitori de origine basarabească” ș.a. În plan literar-artistic revista își orientează activitatea în mai multe direcții: popularizarea clasicilor (Alecă Russo, Vasile Alecsandri, Ion Creangă, M. Eminescu), asimilarea valorilor literaturii clasice prin traduceri și prelucrări, îndeosebi din rusește (A.S. Pușkin, M.I. Lermontov, L.N. Tolstoi ș.a.), promovarea patrimoniului literar contemporan (Octavian Goga, Panait Cerna, Mihail Sadoveanu, Nuși Tulliu, Liviu Marian, Tudor Pamfile). Sunt prezenți cu versuri, proză, publicistică ori cu amintiri Elena Dobroșinschi, Pan Halippa, Elena Alistar, Iorgu Tudor, N.N. Beldiceanu, Anton Luțcan, iar Sergiu Cujbă publică în mai multe numere balada *Fuga din robie*. Au mai figurat în sumar, adesea cu texte reproduse, N. Iorga, Al. T. Stamatiad, I. I. Mironescu, G. Tutoveanu, Ion D. Dongorozi, Zaharia Stancu. O preferință a revistei a fost Alexie Mateevici: în numărul inaugural se tipăresc *Limba noastră* și *Hristos pruncul*, iar ulterior au fost inserate *Cântec de leagăn* și traducerea poemului *Păcătoasa* de A.N. Tolstoi. **S.P.**

MOLDOVA LITERARĂ, revistă apărută la Cernăuți, săptămânal între 25 septembrie și 22 noiembrie 1919, având subtitlul „Literatură, artă și știință”, iar de la numerele 3–4, bilunar. Redactată de Mihail Voinea și de I.D. Protopopescu, publicația își propune să promoveze, „în locul literaturii străine de deznăționalizare”, „literatura pur românească, creația geniului românesc”, să realizeze „un nou mediu de îndrumare pentru tineretul bucovinean” și „să deschidă fraților bucovineni comorile literare ale României” (*Cuvântul nostru*). **M. I.** are meritul de a fi mobilizat forțele locale după Marea Unire. Poezie publică G. Rotică, I.D. Protopopescu, Vladimir Nicoară. Se include în sumar proză de Mihail Sadoveanu (*Cu ochii la cer*), C. Paltin, Mihail Voinea. Revista mai conține articole reproduse – *Bucovina* de Duiliu Zamfirescu, *Literatura pentru cei mulți și dornici* de Gala Galaction –, precum și diferite contribuții pe teme muzicale și teatrale. Emil Isac semnează un articol intitulat *Teatrul român în Ardeal*. Alți colaboratori: D. Stăncescu, Victor Ghițulescu. **M.V.**

MOLDOVAN, Andrei (2.II.1949, Chiuza, j. Bistrița-Năsăud), critic literar, publicist. Este fiul Valentinei Moldovan (n. Plaian), educatoare, și al lui Vasile Moldovan, învățător. După terminarea școlii elementare, urmează la Cluj Liceul „Nicolae Bălcescu”, Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai”, absolvită în 1973, precum și cursuri postuniversitare de regie teatru la București. Lucrează ca profesor de franceză și română la mai multe școli din județul Bistrița-Năsăud, predând și ore de regie și actorie la Școala Populară de Artă din Bistrița (1981–1985). Ulterior este profesor de literatură română la Colegiul Național „Petru Rareș” din Beclean. Este, de asemenea, redactor al revistei „Mișcarea literară” din Bistrița. Debutează cu versuri în revista Liceului „Nicolae Bălcescu” (1966), iar editorial în 1997 cu volumul *Coșbuc sau Lirismul pragurilor*. Mai colaborează la „Tribuna”, „Steaua”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Limbă și literatură”, „Vatra” ș.a.

Atras îndeosebi de domeniul poeziei, **M.** debutează cu o monografie despre George Coșbuc, concepută din perspectiva zonelor de interferență a operei poetului cu ariile de cultură clasică și modernă. Prin analiza elementelor paratextuale, a principalelor surse și influențe, criticul identifică

un substrat mitic al versurilor, asociat vocației iluministe a scriitorului. Studiul pledează pentru unitatea liricii coșbuciene, aflată la convergența tendințelor clasice cu cele romantice, dar și a elementelor mitice cu cele moderne. Ca „lirism al prapurilor”, aceasta conține, în opinia criticului, atât structuri și teme mitologice, asimilate prin intermediul folclorului, cât și germeni ai postmodernismului, ilustrat prin recurs la câțiva poeți contemporani. În numeroasele articole și studii consacrate poeziei actuale, publicate inițial în periodice și ulterior reunite în volumele *Erezii lirice* (2004) și *Poeți români de azi. Alte erezii* (2011), **M.** adoptă o perspectivă comparatistă, cu frecvente trimiteri la teoriile literare moderne. Meditând asupra textului liric, criticul propune conceptul „erezie” ca marcă a limbajului poetic în genere, pornind de la definiția poeziei ca „abatere” de la modalitatea comună de expresie, formulată de Jean Cohen și comentată mai târziu de Roland Barthes. Cea mai importantă „erezie”, în această accepțiune a termenului, ar fi, în lirica română postbelică, direcția optzecistă, considerată „o manifestare literară ce a produs mutații estetice esențiale, cu semne prevestitoare încă înainte de anii '80 și cu înrâuriri importante mult după aceea”. Din aceste două perspective, a „ereziei” ca emblemă poetică distinctivă și a apartenenței la optzecismul privit într-un sens foarte larg, sunt comentați poeți precum Ana Blandiana, Ion Horea, Adrian Popescu, Mihai Ursachi, Nichita Danilov, Ion Mureșan, Dan Damaschin, Grigore Vieru, Mircea Cărtărescu, Liviu Ioan Stoiciu, Ștefan Foartă, Mircea Dinescu, Mircea Petean ș.a. Nu lipsesc comentariile referitoare la volume de versuri ale unor scriitori mai puțin cunoscuți, unii aflați la debut, pentru a da imaginea poeziei românești din ultimele două decenii într-o colecție de instanțanee critice plasate în contexte istorico-literare adecvate. Metoda critică se definește printr-o pronunțată notă eseistică, utilizând deseori textul ca pretext pentru reflecția pe marginea unor teme culturale și artistice de interes general. Preocupările lui **M.** se îndreaptă, de altfel, și spre fenomenul cultural în ansamblu. Cu acribia și curiozitatea cercetătorului pasionat de lectură, el prezintă aparițiile editoriale de versuri, proză, memorialistică, critică literară, se oprește la literatura exilului, urmărește circulația scrierilor românești în spațiul occidental, analizează idei și concepte din teoria literară actuală, dar și documente de interes istoriografic.

Consemnările reunite în *Butelia cu oxigen* (2010) acoperă o arie tematică foarte diversă, de la simple impresii de lectură și amintiri despre scriitori și grupări literare până la analiza unor studii de referință din actualitatea culturală sau la opiniile privind mari scriitori ai literaturii noastre. Volumul *Liviu Rebreanu prin el însuși* (2008; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj), alcătuit în colaborare cu Nicolae Gheran, oferă o originală biografie a romancierului, reconstituită din diverse mărturii existente în jurnalele sale, articole din presă, corespondență, interviuri, sub forma unui „dialog” cu autorii cărții, pe arii tematice.

SCRIERI: *Coșbuc sau Lirismul prapurilor*, Cluj-Napoca, 1997; *Erezii lirice*, Cluj-Napoca, 2004; *Aruncarea în haos*, Bistrița-Năsăud, 2004; *Întâmplări literare*, Cluj-Napoca, 2005; *Liviu Rebreanu prin el însuși* (în colaborare cu Nicolae Gheran), București, 2008; *Butelia cu oxigen*, Cluj-Napoca, 2010; *Măhnirile limbii române*, Cluj-Napoca, 2011; *Poeți români de azi. Alte erezii*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Ion Radu Zăgoreanu, *Lecturi simpatetice*, Târgoviște, 1999, 123–125; Ștefania Timofte, *Ora verdictului*, ECH, 2004, 7–10; Vasile Filip, *Eseuri etnologice*, Cluj-Napoca, 2008, 287–290; Elisabeta Lăscăni, „Dialog peste generații”, RL, 2009, 18; Teodora Dumitru, *Ce spune autorul*, CLT, 2009, 19; Gheorghe Grigurcu, *Rebreanu în oglindă*, RL, 2009, 36; Ovidiu Pecican, *Limba română la vaduri și strâmtori*, APF, 2011, 3; Vistian Goia, *O binevenită butelie cu oxigen*, ST, 2011, 6; Al. Cistelean, *Un critic singur pe lume (încă unul)*, CLT, 2011, 46; Melinda Crăciun, *Adnotări*, VTRA, 2011, 9–10; Olimpiu Nușfelean, *O privire asupra poeziei de azi*, CNT, 2012, 11.

M.W.

MOLDOVAN, Ioan
(20.III.1952, Mureșenii
de Câmpie, j. Cluj),
poet.

Este fiul Anei (n. Imbuzan) și al lui Ioan Moldovan, milițian, apoi șofer. Urmează în Cluj Liceul „Gh. Barițiu” (1967–1971), apoi Facultatea de Filologie, secția română–latină, a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1972–1976). Din al doilea

an de studenție devine redactor, apoi secretar general de redacție la revista „Echinox”. Funcționează ca profesor de română și latină în Maramureș, la Cavnic (1976–1979), la Baia Sprie (1979–1980) și la Baia Mare (1980–1989). Din 1989 va fi din nou redactor, iar din 1990 redactor-șef la revista „Familia” din Oradea. Consilier-șef la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Bihor (1997–2000), din 1997 e și lector la Universitatea din Oradea. După ce publică versuri în revista liceului, debutează semnificativ în 1970 cu poezii în suplimentul „Pre-ludiu” al ziarului „Scânteia tineretului”. A colaborat la *Dicționarul scriitorilor români*, coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu.

Volumul de debut *Viața fără nume* (1980) stabilește coordonatele poeziei lui M.: un neoexpresionism cu rădăcinile înfipte în imaginarul domestic (familiar, natural) și în cel livresc, integrând imagini razant-memorabile într-o serie de secvențe a căror fluiditate narativă este de regulă autosubminată. Nu „grija de a expulza o idee/ fără malformații”, evocată la un moment dat, reprezintă prioritatea poetului, ci grija de a distorsiona la nivelul sintaxei notarea familiarului: „Amintirea înlocuiește ceva/ dar rămâne bula de aer care verifică/ poziția ideală a trupului în sănătate” (*Amintirea înlocuiește ceva*). Fără să exploateze o simbolistică presetată, M. produce metafizică din felul în care juxtapune notații cu aparență banală de-a lungul mai multor planuri temporale, spațiale sau logice. Observarea prezentului este tulburată fie de cutia de rezonanță a memoriei, fie de o melancolie Zen: „printre buze îți zăresc tăblița de ceară/ a Mnemosynei/ s-au stricat mașinăriile cu imagini/ acum voi privi numai spre perete să văd/ să văd cum plouă peste filmele mute din copilărie”. Indiferent de temele ei, poezia creează atmosfera unui secret amânat sau păstrat în culise: „distanța e ghemuită între noi și-i vedem mapele/ cu documente secrete”. Însă autorul este în același timp un ironist care-și relativizează mecanismele de creare a suspansului și a opacității: „țigări răsfirate pe talgerul balanței/ vânzătoarea le-a aruncat ca pe niște bețișoare/ aștept să spună ceva ocult/ trei lei spune/ încrederea în propriile puteri spirituale mi se clatină” (*Cu tandrețe din malaxor*). În *Exerciții de transparență* (1983) rezultatele cele mai bune apar tocmai pe terenul de manevră al ironistului, care reduce natura la recuzită artificială și recuzita la natură: „Plouă afară/ în lumea de lemn vopsit/ Inima-n păsări cârâie-ncet/

Nu-i nimeni dispus/ să cedeze// Se-aude gongul/ unui spectacol antic/ Se vede spaima/ cu cren-guțe vernil” (*Allegro*). *Insomnii lângă munți* (1989) propune câteva imagini neoexpresioniste remarcabile, precum această definiție lichidă-terifiantă a poeziei: „Numai poezia fără mâini, tracasată de viciul mișcării/ schimbă chipuri-chipuri// în apa dintre cărți, cu părul vâlvoi/ smulge cu mânie cepe de apă// ghemuită pe nisip, cu ultimele memorii bătând monoton/ din pistoane// ridică ochi sângeroși, ochind prin fisura celestă/ câte-un fulger dezafectat// sărută scheletul peștelui, rămâne zile întregi/ cu solzii lipiți pe buze, pe dinți// sătulă/ a se ști pe de rost” (*Apă*). Odată cu *Arta răbdării* (1993; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj) în poezia lui M. își face apariția „mainimicul”, un cuvânt/concept pe care autorul îl va defini astfel în prefața volumului *Celălalt pește* (2005; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Arad): „*Mainimicul* este [...] rezultatul unei decompoziții pe care nu eu o orchestrez, nu eu o dirijez, ci doar o interpretez și-i caut un sens. Încerc să prind în gramatica limbajului dat o «tranzitivitate agramaticală», o tranziție a existentului”. Așadar, ar fi vorba despre jocul dintre o descriere simplă, aproape prozaică, a existentului (fie că este vorba de un decor domestic, de un peisaj, de o amintire, de un gând), tulburată/distorsionată la nivelul compoziției sintactice sau gramaticale. Mai multe poeme din *Arta răbdării* poartă titlul deceptiv *Scurtă proză*. La M., simplitatea este întotdeauna elaborată și înșelătoare. O evoluție tipică a poemului e aceea în care o descriere aparent banală sfârșește prin a căpăta un sens simbolic de regulă netransparent. Procedul (care nu se transformă în manieră) apare și în volumul *Tratat de oboseală* (1999): „Bare de metal ruginit – îndoite, pustii/ la capătul liniei/ Doamnele Muncitoare și-au sprijinit cotul/ ori fundul, ori, poate, câteodată, fruntea/ îngrețoșate de oboseală – și le-au lustruit// Vino primăvară, răsa iarbă, sporește praf/ poate-poate obținem ceva/ la capătul acestei linii comunale” (*Poate-poate*). Sau: „După atâtea exerciții de realitate/ începe să tune: va ploua/ Natura se destinde pe apucate/ va cotcodăci/ va oua/ va face/ o mărturisire. Dar ce/ crimă în copilăria ei zace?”. Din când în când sunt încercate și versurile rimate: „Aveam femei berechet aveam puține/ gânduri privitoare la ele/ îmi duceam viața printre alcaline/ coșuri de nuiele/ mereu amețit de corul/ copiilor de bloc din orașul meschin/ scăpasem cu

totul de dorul/ vreunui chin” (*Cantilenă*, în *Însemnări primitive*, 2005). Volumul *Mainimicul* (2010) oferă o sinteză a poeziei lui M.: melanj de melancolie și ironie, imagini dense și memorabile, o lipsă de ostentație care punctează la niveluri de adâncime, nu la cele al spectacolului, deși adesea rezultatele sunt spectaculoase: „O rățușcă, miere aur și cenușă/ măcăie afară-n noapte/ sub raza vânăta și inteligentă. De ce/ plângi, obiect bătrân?/ Iată-ți stăpânul, îngrășându-se-n/ lanul de hrean – e verde-negru-indigo// Și-ți taie frunze verzi și negre/ și-ți înfundă gușa cu biluțe/ și petreceți, nu?// Dar somnul și vameșii, dar firicelul/ nebun al vorbelor în vântul incestuos al/ tribului?”. Poezia optzecistului M. este perfect contemporană cu poezia care se scrie în anii 2010.

Explorator panicat al realului, un imaginativ de peisaje angoasate și angoasante, Ioan Moldovan se trage la umbra citatului când notațiile lui, duse în febră himerică de o imaginație malignă, ating maxima entropie. Poetica lui are două viteze și direcții: cea a elanului vizionar, în care descripția peisagistă se relevă ca instantaneu infernal, și cea a sedării tensiunii implozive prin retractarea peisajului în reflecție. Poetul se aruncă în hăul elementelor demonizate, dar totdeauna având la îndemână colacul salvator al unei aluzii. Referința îmblânzește viziunea; ea are funcție protectoare, salvifică, pe când spontaneitatea imaginativă duce totdeauna în spații ostile.

AL. CISTELECAN

SCRIERI: *Viața fără nume*, pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 1980; *Exerciții de transparență*, București, 1983; *Insomnii lângă munți*, București, 1989; *Arta răbdării*, Cluj-Napoca, 1993; *Avantajele insomniei*, Timișoara, 1997; *Tratat de oboseală*, Cluj-Napoca, 1999; *O uitare de texte*, Botoșani, 1999; *Interioarele nebune*, Cluj-Napoca, 2002; *Celălalt pește*, Pitești, 2005; *Însemnări primitive*, Cluj-Napoca, 2005; *Mainimicul*, București, 2010; *Poeme 1980–2010*, Iași, 2010; *Recapitulare*, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, „*Viața fără nume*”, AFT, 1981, 1; Laurențiu Ulici, *Textul și viața*, RL, 1981, 4; Dinu Flămând, *Bunăcreșterea inspirației*, VST, 1981, 5; Al. Cistelecan, [Ioan Moldovan], F, 1981, 8, 1984, 7, VTRA, 1990, 2; Florin Mugur, *Ioan Moldovan și prefațatorul său*, ST, 1981, 8; Daniel Dimitriu, *Șase schițe pentru un tablou de familie*, „Scânteia tineretului”, 1981, 9 944; Dan C. Mihăilescu, „*Exerciții de transparență*”, T, 1984, 7; Marius Lazăr, *Ioan Moldovan (Poezia '80)*, AST, 1984, 10; Tartler, *Melopoetica*, 21–23; Eugen Simion, *Poezia „ca o vertebră de aur”*, RL, 1990, 1; Mircea Mihăieș, *Turneul candidaților*, O, 1990, 10; Țeposu, *Istoria*, 72–73; Ion Simuț, *Ideograme ale mainimicului*, F, 1994, 1; Borbély, *Xenograme*, 103–105; Pop, *Pagini*, 236–239; Milea, *Sub*

semnul, 136–142; Bucur, *Poeți optzeciști*, 129–135; Cistelecan, *Top ten*, 171–174; Grigurcu, *Poezie*, II, 142–153; Mincu, *Poeticitate*, 365–367; *Dict. scriit. rom.*, III, 269–271; *Dict. analitic*, IV, 641–643; *Dict. Echinox*, 224–228; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Lungul drum al privirii spre „afară”*, ALA, 2005, 773; Bodiu, *Evadarea*, 55–64; Mircea Bârsilă, *Ioan Moldovan – un restaurator al derizoriului*, ARG, 2009, 5; Dan Cristea, *Poezia antiretoricii*, LCF, 2011, 29; Soviany, *Cinci decenii*, I, 234–237; Ioan Holban, *Plimbat de inger pe la praznice de himere*, CL, 2012, 8. **M.I.**

MOLDOVAN, Rareș (11.VI.1976, Cluj-Napoca), poet, eseist, traducător. Este fiul Petronelei Moldovan (n. Pantiș), profesoară, și al poetului Ioan Moldovan. Absolvent al Liceului „Mihai Eminescu” din Oradea (1994), a urmat cursurile Facultății de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1994–1998), ulterior obținând titlul de doctor în filologie engleză la Universitatea Națională a Irlandei din Maynooth (2004). Din 1998 este cadru didactic al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca la Departamentul de limbă și literatură engleză. Debutează cu versuri în „Luceafărul” (1991), iar editorial cu volumul *Seara artificierului* (2000). În perioada 1997–2000 este redactor-șef al revistei „Echinox” și din 2009 director al publicației. A mai colaborat cu eseuri, studii, poezii la „Vatra”, „Familia”, „Steaua”, „Interval”, „România literară”, „Observator cultural” ș.a. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Arad, pentru volumul de poezie *Skycam* (2007) și cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traducerea romanului *Curcubeul gravitației* de Thomas Pynchon (2010).

Contemporan cu valul de poezie „mizerabilistă” de la începutul anilor 2000, M. se distinge atât prin mijloacele de expresie, cât, mai ales, prin atitudinea față de literatură. Spre deosebire de scriitorii din generația sa, poetul își refuză notația „autentică” a trivialului cotidian, nu din pudoare, ci din scepticism, pentru că nu crede în posibilitatea lirică a confesiunii directe, emancipată ostentativ de „literatură”. Bun cunoscător al culturii anglo-saxone, cu un orizont teoretic neobișnuit de larg, M. suspectează orice formă de „inocență” care ignoră, în virtutea unei iluzii a naturaleții, prezența convențiilor literare. Rezultă de aici un program modernist întârziat, cu multiple trasee oblice și obscuritate calculată: „Mai ales ce e vizibil din prima/ Nu folosește la nimic”. Critica s-a grăbit să sublinieze importanța memoriei literare, acuzând recursul excesiv la erudiție. În realitate, în ciuda

multitudinii de referințe intertextuale, poezia sa nu are nimic livresc, citatele, cultura literară, voalarea figurală nu fac altceva decât să inhibe, să prevină sau să estompeze hemoragia confesivă, iar lirismul se constituie printr-o neutralizare a subiectivității. „Niciodată pervers exhibiționist nelalocumeu” este expresia condensată a acestei poezii dominate – aproape etic – de teme precum retragerea, apatia, dezimplicarea, nonșalanța. Antologând versuri scrise între 1993 și 1999, *Seara artificierului* (2000) ilustrează o serie de căutări eterogene și inegale, din care se desprind imagini disparate ale unei prezențe subiective eufemizate prin pasivitate, rutină emoțională sau prin constituirea încă indecisă a ființei. Mult mai clar articulat, *Skycam* lansează chiar în titlu o figură a descentrării perspectivei („camera din cer”), ca emblemă a unui subiect care, prin desfacerea de propria privire, își organizează impersonalizarea. Este monografia unui eu care își trăiește emoțiile în surdina, modelând „științific” bucuria și angoasa: „Sunt o statuie care ustură”, notează poetul, descriind o umanitate hieratic-înghețată, lipsită de pasiune, pentru care relieful afectiv s-a transformat într-un inconfort continuu. Orientată inevitabil spre banal, cotidian și nonevenimential, această poezie se reține mai ales prin efortul de a circumscrie stări indistincte, sustrase oricărei forme de preeminență cerebrală ori senzorială: „Frică leșie cafeină ceea ce niciodată nu poate fi numit Senzație învâlmășeli frecări în mulțime”. În afara creației lirice, **M.** este și autorul unei cărți de teorie, *Symptomatologies. A Study of the Problem of Legitimation in Late Modernity* (2011), la origine teza de doctorat din 2004. Subtitlul este înșelător, pentru că prin „legitimitate” eseul nu vizează o problemă de justificare a puterii politice și a mecanismelor prin care societatea acceptă autoritatea, ci, într-un sens mult mai general, tot ceea ce conferă „importanță” făcând posibile normele, credințele sau categoriile universale. Demonstrația propune refacerea unei „gramatici” elementare a valorii în modernitate, dincolo de contextele istorice sau sociale particulare. Este o încercare polemică de a regândi fundamentele înseși ale culturii contemporane. **M.** se folosește de deconstrucția „importantei” ca să situeze limitele acțiunii și cunoașterii umane în modernitate și să pună sub semnul întrebării posibilitatea unei depășiri, adică a unei „post”-modernități. Interogație importantă, formulată cu inteligență, însă

adresată greșit. *Symptomatologies* rămâne fără parteneri de dialog în spațiul românesc; cărții i s-a reproșat (Alexandru Matei) atât decalajul în raport cu temele pieții de idei, cât și întârzierea față de critica postmodernității de la mijlocul anilor '80 ai secolului trecut. **M.** este de asemenea traducător din engleză, cunoscut pentru transpunerea în românește a câtorva texte esențiale de teorie literară și filosofie, precum și a mai multor romane contemporane repute pentru gradul ridicat de dificultate.

SCRIERI: *Seara artificierului*, Pitești, 2000; *Skycam*, București, 2007; *Symptomatologies. A Study of the Problem of Legitimation in Late Modernity*, Cluj-Napoca, 2011. **Traduceri:** Hans Vaihinger, *Filosofia lui „ca și cum”*, București, 2002 (în colaborare cu Cristina Dumitru și Octavian More); Hari Kunzru, *Virusul*, Iași, 2005; Michael Cunningham, *Zile exemplare*, Iași, 2006, *Până la căderea nopții*, Iași, 2011; Chuck Palahniuk, *Bântuiții*, Iași, 2007; Harold Bloom, *Anxietatea influenței: o teorie a poeziei*, Pitești, 2008; Thomas Pynchon, *Curcubeul gravitației*, Iași, 2010; Leo Kessler, *Cutezători*, Miercurea Ciuc, 2012.

Repere bibliografice: Victoria Luță, *Lumea înghețată a artefactului*, OC, 2001, 47; Iulian Boldea, *Cunoscutele potriviri*, VTRA, 2001, 4–5; Viorel Mureșan, *Ziua de muncă a artificierului*, PSS, 2001, 8; Ștefan Manasia, „Oceanul ciuruit”, TR, 2003, 8; Cistelecan, *Al doilea top*, 43–45; *Dicț. Echinox*, 228–229; Pop, *Vocile poeziei*, 337–344; Alexandru Matei, *Hardcore theory (I–II)*, OC, 2012, 358, 359. **A.Td.**

MOLDOVAN, Silvestru (1861, Agârbiciu, j. Cluj – 31.V.1915, Sibiu), gazetar, prozator. Este fiul Mariei, originară dintr-o familie de români macedoneni, și al protopopului Simion Pop Moldovan. Învață mai întâi la Cluj, urmează liceul la Brașov și face studii de filosofie la Cluj și Viena, absolvind în 1884. Funcționează ca profesor supleant de geografie, istorie și limba maghiară la Brașov (1885–1887), devenind ulterior director al unei tipografii din Sibiu și redactor la publicațiile „Telegraful român”, „Tribuna”, „Foiaia poporului”. Va edita revistele „Rândunica” (1894–1895) și „Femeia și familia” (1903). În 1911 intră în redacția „Gazetei Transilvaniei”. În toate aceste periodice au apărut sub semnătura sa o serie de studii geografice (unele adunate și în volum), prelucrări de basme și anecdote. Împreună cu Nicolae Togan a publicat *Dicționarul numirilor de localități cu poporațiune română din Ungaria* (1909), o lucrare temeinică, reeditată în 1915, 1919 (cu titlul *Dicționarul numirilor de localități cu poporațiune română din Transilvania, Banat,*

Crișana și Maramureș) și actualizată în 2008. **M.** a fost membru al câtorva societăți științifice, printre care Societatea Geografică Română.

Încă din tinerețe **M.** se lasă cucerit de farmecul poveștilor și legendelor populare, pe care le va prelua și repovesti în pagini cu o mare circulație în Transilvania. Relatate într-un stil îngrijit, în tonul și cu fabulația tradițională, toate aceste basme reușesc să captiveze atenția. Dacă poveștile au fost adunate în volume de sine stătătoare, legendele sunt presărate în număr mare în cuprinsul monografiilor *Zarandul și Munții Apuseni ai Transilvaniei* (1898) și *Ardealul* (I–II, 1911–1913). Descrierea locurilor, stabilirea însemnătății lor istorice și economice, surprinderea oamenilor cu obiceiurile, portul și ocupațiile lor sunt realizate în cele două lucrări într-o manieră literară. Preocupat de exactitatea informațiilor geografice, istorice, etnografice, **M.** este însă întotdeauna sensibil și la farmecul naturii și la frumusețea legendelor.

SCRIERI: *Păcală și Tândală*, Sibiu, 1884; *Îndărătnicul*, Sibiu, 1885; *Fiica a nouă mame*, Sibiu, 1885; *Povestea lui Ignat*, Sibiu, 1885; *Lumea proștilor*, Sibiu, 1886; *Țara noastră*, Sibiu, 1894; *Zarandul și Munții Apuseni ai Transilvaniei*, Sibiu, 1898; *În Panteon. Mormintele marilor noștri bărbați de la 1848–1849*, Sibiu, 1901; ed. 2, Cluj, 1923; *Nichita Balica*, Sibiu, 1904; *Găsitul. Punga cu noroc și căciula fermecată* (în colaborare cu Emil V. Degan), Sibiu, 1904; *Ulisse, regele din Ithaca*, Sibiu, 1905; *Edip, nenorocitul rege din Teba și alte întâmplări din vechime*, Sibiu, 1906; *Șir nesfârșit... Un mic capitol din viața foilor române din Ungaria*, Sibiu, 1906; *An Împărat și fetele lui*, Sibiu, 1907; *Anecdote*, Sibiu, 1907; *Povești*, Sibiu, [1908]; *Noi – și ceilalți români*, Sibiu, 1909; *Ardealul*, vol. I: *Ținuturile de pe Olt*, vol. II: *Ținuturile de pe Murăș, Brașov*, 1911–1913.

Repere bibliografice: Andrei Bârseanu, *Istoria școalelor centrale române gr.-or. din Brașov*, Brașov, 1902, 588; Silvestru Moldovan, „Almanahul scriitorilor de la noi”, 1914, 111–118; Ion Simionescu, „*Ardealul*”, I–II, „Buletinul Societății Române de Geografie”, 1915, 1; Vasile C. Osvadă, *Un vrednic gazetar ardelean: Silvestru Moldovan*, „Almanahul presei române”, 1926; Petrea Dascălu [Ion Agârbiceanu], *Amintiri recunoscătoare*, LU, 1935, 46; Ion Breazu, *Literatura „Tribunei” (1884–1895)*, DR, 1934–1935; *Dicț. lit. 1900*, 585; *Dicț. scriit. rom.*, III, 271–272; Valentin Vișinescu, *Silvestru Moldovan, un precursor al Marii Uniri*, Cluj-Napoca, 2010. **C.Bz.**

MOLDOVAN, Vlad (9.XI.1981, Baia Mare), poet. Este fiul Petronelei Moldovan (n. Pantiș), profesoară, și al poetului Ioan Moldovan. A urmat Facultatea de

Istorie și Filosofie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” (2000–2004), apoi, tot aici, un program masteral în filosofie (2004–2005), absolvind cu o teză despre Martin Heidegger și Jean-Luc Nancy. Devine doctor în filosofie cu lucrarea *Hermeneutica la F.D.E. Schleiermacher* (2009). În 2012 intră ca redactor la revista „Steaua”. A debutat cu poeme în „Poesis” (Satu Mare) în 1997. A mai colaborat la „Familia”, „Vatra”, „Apostrof”, „Discobolul”, „Echinon”, „Poesis international” etc. I s-au decernat premii ale Uniunii Scriitorilor din partea filialelor Cluj și Arad (2008), precum și Premiul Tânărul Scriitor al anului 2012 în cadrul Galei Tinerilor Scriitori.

M. este unul dintre cei mai importanți poeți ai generației postdouămiiste, din care mai fac parte Valentina Chiriță, Gabi Eftimie, Cosmina Moroșan, Vlad Drăgoi ș.a. Stilul său este opac, mixând registre eterogene și influențe care vin din cultura *underground*, în special din muzica electronică. Volumele sunt construite în jurul câte unui concept rizomatic. Titlul volumului *Blank* (2008) trimite la spațiile albe și la indeterminările care (dez)articulează poemele, dar și la CD-urile goale pe care pot fi inscripționate informații dintre cele mai diverse: „E această lume/ și ea trebuie înțeleasă:/ pe jos au zburat pietricele și/ au umplut colțurile străzilor./ fiecare a avut și pierde acum/ din când în când ieșim în oraș/ și natura înnebunește./ Cu trei cuvinte,/ afară e bine/ am pedalat și am ajuns la lac,/ am vrut să vorbim și/ am uitat” (*Blank*). Titlul volumului următor, *Dispers* (2012), mizează pe un concept explicitat astfel de autor: „Provenind din latină (unde sensul prim e acela de «fără termen de comparație», inegal), dispersul a precipitat tot ceea ce cartea aceasta încearcă să desfășoare: un haos proaspăt și dinamic ce ne premerge și ne însoțește spațiul vital”. Poemele integrează inovativ, cu distorsiuni culturale și lingvistice asumate, imersiunea noilor limbaje *social media* în rutinele contemporane: „Am început să îi explic/ la una/ pe mess/ și realizez că ar fi nevoie de prea multe cuvinte/ și chiar de aș reuși n-ar fi nimic de capu’ meu după./ Așa că o trag pe emoticoane, mă-mbălmăjesc cu/ link-uri, admir ceea ce ea consideră că merită” (*Indulgența*). Chiar și atunci când **M.** mimează formal cuplarea la o retorică „poetică” recognoscibilă de către cineva care a frecventat istoria poeziei românești (inclusiv narativitatea douămiistă), sensul preluării stă în deturnare: „O inima mea tu vacă/ în tine păcăne popcorn/ apar lujeri și

diluează și se subție/ fără opreliști./ O inima mea tu pe mine ai știut/ cum să mă iei și m-ai trimis/ în colonie să țin contabilitate./ Fă bine inimă și unește-te cu jena asta/ cu tipul radical din apropiere/ fă rost repede de o macetă/ căci lama sa fi-va de mare folos/ în următoarele secunde” (*Cântec dezașperat*). Mixajul, tehnica prin care unități de informație artistică sunt recodificate și extrapolate într-o nouă dimensiune, de regulă aflată în raport de *non sequitur* cu sursa, este principala tactică a lui M. De altfel, cartea îi este dedicată DJ-ului *underground* Clutch Hopkins.

SCRIERI: *Blank*, București, 2008; *Dispars*, București, 2012.

Repere bibliografice: Andrei Terian, *Fill in the blanks*, CLT, 2008, 38; Adriana Stan, *Analiza curcubeului*, VTRA, 2008, 8; Alex Goldiș, *Licențiozități metafizice*, RL, 2012, 40; Ștefan Baghiu, *Sunt magician, dispari!*, CLT, 2012, 44; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Din când în când, un poet*, SDC, 2012, 380.

M.I.

MOLDOVA NOASTRĂ, revistă apărută la Chișinău, lunar, între 1 martie și mai 1921, editată de Cercul Cultural Mărăști. Scopul declarat este de a „duce graiul strămoșesc în cele mai depărtate unghiuri ale Basarabiei”. În acest scop se va publica „literatură bună, scrisă de condeie românești”, alături de „pagini din marii noștri scriitori dispăruți” și de „pagini din glorioasa istorie a neamului”. Ca secretar de redacție funcționează C.A. Ignătescu, iar în numărul inaugural se consemna că revista va fi redactată „de cele mai de seamă pene din Basarabia și de peste Prut”. Se reproduc pagini din M. Eminescu (*Veneția* cu titlul *S-a stins viața*), I. Creangă (un fragment din *Amintiri din copilărie*) și G. Coșbuc (*Cântec*). În sumar figurează Leon Donici (nuvela *Ziua nunței*, *Cartea vieții – Poeme în proză*), I. Duscian (cu adaptarea povestirii *Nume de cal* de A.P. Cehov), Liviu Marian (schița *Legătura din urmă*), Tudor Pamfile (schița *Întâiul nostru primar*). C.A. Ignătescu este autorul poeziilor *Trotușul* și *Reîntoarcerea*, în care sunt consemnate impresii de pe front. **M. n.** a publicat, de asemenea, recenzii, cronici, bibliografii, încercând astfel să oglindească viața culturală a Basarabiei. **S.P.**

MOLDOVA NOUĂ, publicație apărută la Iași și la București, trimestrial, din 1935 până în 1941, ca organ al Asociației Culturale a Transnistrenilor. Au apărut doar cinci numere, primele patru

în 1935–1936, iar cel de-al cincilea în 1941. Unele articole sunt în limbile franceză, germană și italiană. Director-fondator este avocatul și profesorul Nichita P. Smochină. În articolul-program sunt expuse principiile revistei: „Obiectivitatea, adevărul științific, ideea națională și cultura generală cu privire la locuitorii [regiunii Transnistria] și la «moldovenii» din întreaga Uniune a Rusiei Federative”. În prefața la numărul 5/1939 se menționează că „pe lângă cercetarea fenomenului transnistrean, revista se va ocupa cu alte studii privind relațiile istorice și culturale dintre românii și slavii de răsărit”. Rubricile mai importante se intitulează „Moldavica”, „Varia”, „Cronica”. Principalele contribuții îi aparțin lui Nichita P. Smochină (*Republica Moldovenească a Sovietelor, Organizarea satului la românii de peste Nistru, Jocuri de copii la românii de peste Nistru, Elemente românești în narațiunile slave asupra lui Vlad Țepeș, Trecutul și prezentul românilor de peste Nistru* ș.a.). I se alătură Alex. N. Smochină (*Influența și profeția lui Dostoievski asupra revoluției ruse, Literatura Republicii Moldovenești Sovietice – Introducere*), M. Florin (*Vechimea ucrainenilor în România*), Onisifor Ghibu și Pan Halippa. În rubrica „Moldavica” se recenzează romanul *Partidul cheamă* de N. Marcov și culegerea *Poezii* de Nistor Cabac. O cuprinzătoare privire analitică și critică, *Bibliografia publicațiilor românești din Rusia Sovietică*, are ca autor, de asemenea, pe N. P. Smochină. Se publică și texte de Teodor T. Burada. În mai multe studii sunt abordate problemele limbii române din provincie. Publicația a strâns în jurul ei forțe culturale și literare ale românilor refugiați din Transnistria. **Vs.C.**

MOLDOVANU,
Corneliu (15.VIII.1883,
Bârlad – 2.IX.1952,
București), poet,
prozator.

Este fiul Ruxandrei (n. Rășcanu), fiică de preot, și al negustorului Dimitrie Vasiliu. Urmează școala primară în Bârlad, cursul mediu la Liceul Internat din

Iași (absolvit în 1902), unde îl are profesor pe G. Ibrăileanu, și studii la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (fără trecerea licenței). Între timp e funcționar la Creditul Agricol (1901–1902), pedagog la liceul particular Lyautey (1902–1903), ulterior secretar al Conservatorului de Muzică și Artă Dramatică (1904–1911) și profesor de literatură dramatică tot aici, până în 1916; în refugiu la Iași, figurează între cei care editează ziarul „România”. După război va funcționa ca director al Teatrului Național din București și director general al teatrelor (1924–1928, 1944), succesiv ca membru în comitetul de conducere (1911–1917, 1923–1929, 1935–1940), vicepreședinte (1917–1919) și președinte al Societății Scriitorilor Români (1921–1923, 1932–1935). Din 1901 activează în presă: e corector la „Cronica”, lucrează, în 1918–19019, la „Viitorul”, este prezent în numeroase periodice, printre care „Paloda” din Bârlad (unde a debutat, în prima clasă de liceu), „Paloda literară” (este unul dintre membrii fondatori), „Noua revistă română”, „Făt-Frumos”, „Pagini alese”, „Literatură și artă română”, „Sămănătorul”, „Revista idealistă”, „Convorbiri literare”, „Convorbiri critice”, „Falanga”, „Țara nouă”, „Flacăra”, „Ilustrațiunea română”, „Tribuna”, „Românul”, „Luceafărul”, „Universul”, „Cosinzeana”, „Naționalul”, „Epoca”, „România nouă”, „Mișcarea”, „Sburătorul” ș.a. Și-a oficializat pseudonimul în 1922; mai semnează Ada Mat. Poni, Radu Stâncă, Alex. Cobuz. Editorial, debutează în 1907 cu volumul de versuri *Flăcări*. A fost distins cu Ordinul Național al Legiunii de Onoare a Franței (1927), cu Premiul Național de Poezie (1933) ș.a.

Culegere de „poezii erotice”, în realitate conținând și versuri de caracter elegiac, prima carte a lui **M.**, și în măsură sporită cele următoare, procură când și când o oarecare bucurie estetică mai ales prin proiecția iconografică. Declamațiile de orice fel, patriotice, morale, filosofice, erotice, sunt aproape comune în pofida versificației impecabile, în schimb memoria reține „tablouri” ca acela, nocturn, al cetății fără viață din *Pustietate* („În hlamida nopții, stropită cu aur și foc,/ Cetatea-și îmbracă cuprinsul sub farmec de lună;/ Străjerii dau zvoană, strigând din soroc în soroc/ În turnul de pază trist cornul pândarului sună...”), miniaturi cu figurație romantică, de genul celei din *Jupâniță*, sau spectacolul terifiant al secetei din poema *Cetatea Soarelui* (pe care Mihail Dragomirescu o aprecia), spectacol întrecut în putere

plasticizantă doar de cel din *Seceta mare* de Tudor Arghezi: „Dorm vinete lanuri, dorm văile – dorm/ Ca pete de moarte pe hoitul enorm.../ Vârtejul de flăcări se-nalță, coboară,/ Sărută și soarbe din huma amară/ Nădejdea rodirii și visul de rouă/ Și țândări de pară în locu-le plouă”. Prelucrarea lui **M.** după *Cântarea Cântărilor* (1908) e notabilă tot prin secvențele dominate de vizual: „Frumoasă ești iubita mea, frumoasă ești!/ Nu-s ochi de porumbiță, pământeste/ Ci înfloriri de stele sclipitoare/ Sunt dulcile-ți priviri mistuitoare!”. Toate imaginile există în originalul biblic, dar dobândesc o prospețime nouă prin transpunerea versetelor într-o frazare cu „o alunecare grea, uleioasă” (G. Călinescu). În general, tălmăcirile poetului sunt remarcabile, parnasianismul său structural ajungând în spațiul acestora la maxima realizare de sine, fără ca perfecțiunea prozodică să se substituie, cum se întâmplă uneori în versurile proprii, vibrației. Romanul în două volume *Purgatoriul* (1922), care a avut mai multe ediții, a produs impresie încă la apariție, mai cu seamă prin amploare și prin noutatea tematică. Nu era primul roman cu mediu citadin, și nici primul care înfățișa Capitala, dar până atunci, de la *Ciocoii vechi și noi* al lui N. Filimon la *Orașul bucuriei* al lui V. Demetrius, fusese avută în vedere mai ales periferia bucureșteană și, în orice caz, lumea de altădată a metropolei. **M.** vine cu un panoramic al existenței bucureștene contemporane lui. Romanul – specifică o amplă notă inserată în cotidianul „România” – „e cea dintâi zugrăvire în stil larg a vieții românești de după războiul Unirii”, în al cărei cuprins „se desfășoară îndeosebi toate aspectele vieții bucureștene care sintetizează oarecum însăși viața burgheziei românești”. *Purgatoriul* le-a apărut criticilor ca un pandant tematic al romanului *Ion* de Liviu Rebreanu, editat cu doi ani înainte. Materia romanească este coagulată de o acțiune alertă, incluzând istorii cu desfășurări sinuoase, incitante, cu deznodăminte imposibil de anticipat. Narrator plat, romancierul este, în schimb, un iscusit „regizor”, cu un simț deosebit al situațiilor și cu știința derulării intrigii, a gradării efectelor, a provocării suspansului, a amânării deznodământului. Dacă pe lângă acestea ar fi avut și darul de a crea dialog, nimic nu i-ar fi împiedicat afirmarea și ca scriitor de teatru (fie și numai prin eventuala dramatizare a *Purgatoriului*) la cu totul alt nivel decât prin comedia în versuri *Fluturii* (1914). Factorul dinamic, înscris în spațiul vieții afective din

tabloul de moravuri consacrat societății bucureștene, este eternul feminin. Prezent în numeroase variante, acesta e deosebit de activ prin trei dintre întrupările sale tipice din *Purgatoriul*: Lelia Balin, Cora Vogalski și Sanda Rareș. Nu fără a fi eficient și prin generăleasa văduvă Aspasia Dorin, retrasă un timp „la pensie”, „la reformă”, dar reintrată curând în „cadrele active” ale feminității. Primele trei personaje sunt femei nefericite, și tot ce se petrece pe plan sentimental și chiar, prin expansiunea acestuia, în alte planuri, pornește din tentativele lor de a-și procura fericire fără a ieși în vreun fel din condiția pe care singure și-au creat-o. Mai precis, ele caută dragoste extraconjugală. Măritate din interes, plictisindu-se alături de soți, dar nevrând să-i părăsească, fiindcă sunt bogați și aparțin „lumii bune”, toate „flirtează”. De aici, complicații de interes relativ în cazul primelor două, meritând să fie cunoscute doar pentru că relevă moduri de existență specifice unui anumit mediu social, într-un anume timp, și pentru că îndeplinesc, în textura epică, funcția de liant. În cazul al treilea însă prezintă precumpănitor și interes în sine. Deosebită prin comportament, Sanda Rareș ocupă, în virtutea funcției actanțiale, un loc central în ansamblul epic, fiind axul întregii construcții. La fel de tandră cu cei doi admiratori, nu se dăruie total nici unuia. Rece cu soțul său, un burghez mărginit, e, în compensație, mamă exemplară, iar infidelitatea ei nu merge până la adulter. Dintre personajele masculine, cel mai reliefat e arhitectul Mircea Trestian, care se definește în opoziție cu societatea metropolitană, privită nediferențiat. Dar nu într-o opoziție activă. Virtuală întrupare a creatorului ce nu se poate simți în largul său decât detașându-se de ambianța alcătuită din nesățioși de avere, ambițioși de rând, ariviști fără scrupule, escroci, mondene nevropate, juisori, cocote, Trestian cedează vocației de inadaptabil și se lasă învins. Nu știe să se realizeze, ca mai târziu Ioanide, eroul lui G. Călinescu, ci adoptă psihologia lui Dan al lui Al. Vlahuță. Protagonist al unui roman de dragoste, Mircea Trestian e, în același timp, personajul-martor, omolog, în această funcție, al lui Titu Herdelea, personajul lui Liviu Rebreanu. Romanescul, în totalitatea lui, este în *Purgatoriul* pasta din care se alcătuiesc cele mai multe figuri și care strânge la un loc diversele „scene” (cum le-ar spune Balzac) ale vieții publice din Bucureștii anilor '20 din secolul trecut. Toți prânzesc și cinează în localuri, merg

la teatru, la slujba Învierii, asistă la o cursă de cai, participă la un bal mascat – prilejuri pentru narator de a proiecta tablouri de epocă, înfățișând „lumea bună” în intimitate, nu o dată însă „cu declamații și cu observări de nivelul literaturii de magazine” (G. Călinescu). Cu merite și neîmpliniri, *Purgatoriul* preludează în literatura română romanul citadin de tip nou, diferit de cel de până la Primul Război Mondial, pregătind terenul pentru apariția cronicii românești a secolului al XX-lea pe care avea să o scrie Cezar Petrescu și prefigurând, fie și doar în componentele de suprafață, monumentală pictură a vieții urbane din romanele Hortensiei Papadat-Bengescu. Înainte de război M. publicase și proză scurtă, în bună parte poetică, de felul aceleia a lui D. Anghel și avându-și, mai vizibil decât aceasta, modele în proza artistă din epoca simbolismului (Barbey d'Aureville, Villiers de l'Isle-Adam, Oscar Wilde), tradițională totuși, mai toată, prin tematică și tipologie. Anumite situații și apariții feminine din scurtele povestiri antebelice anunță, în schiță, episoade și siluete din *Purgatoriul*. Câteva culegeri – *Majestatea morții* (1918), *Sărbătoarea pâinei* (1919) – adună, puse sub semnul dramatic al momentului, „pagini din refugiu”.

SCRIERI: *Flăcări*, București, 1907; ed. 2, București, 1910; *Cântarea Cântărilor*, București, 1908; *Poezii*, București, 1908; *Cetatea Soarelui și alte poeme*, București, 1910; *O privire asupra evoluției artei dramatice*, București, 1912; *Venus și Gioconda*, București, 1912; *Fluturii*, București, 1914; *Negușătorul de arome*, București, 1916; *Pe-aicea nu se trece* (în colaborare cu Mircea Dem. Rădulescu), Iași, 1917; *Majestatea morții*, București, 1918; *Sărbătoarea pâinei*, București, 1919; *Autori și actori*, București, 1920; ed. București, 1944; *Povestiri*, București, 1921; *Povestea visterului Statori și alte povestiri*, București, 1921; *Cădere Rinului*, București, 1922; *Purgatoriul*, I–II, București, 1922; ed. îngr. Julieta Moldovanu, pref. Dumitru Micu, București, 1983; *Poezii*, București, 1924; *Poezii*, îngr. și pref. Al. Săndulescu, București, 1966. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Mica Roc*, cu ilustrații de Francisc Șirato, București, [1912]; Corneille, *Poliect*, București, 1916 (în colaborare cu D. Nanu).

Repere bibliografice: Izabela Sadoveanu, [Corneliu Moldovanu], VR, 1907, 11, 1911, 1; Chendi, *Pagini*, 475–480; S. O. [Simion Mehedinți], „*Flăcări*”, CL, 1907, 10; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, 301–305; Claudia Millian, „*Purgatoriul*”, ALA, 1922, 107; Mihail Dragomirescu, „*Purgatoriul*”, „*Viitorul*”, 1923, 4566; Nicolae Iorga, *Trei poezi: Corneliu Moldoveanu, Volbură Poiană, Ion Pillat*, R, 1925, 3–4; I. Valerian, *De vorbă cu d-l Corneliu Moldovanu*, VL, 1926, 4; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, 74–76; Iorga, *Ist. lit. cont.*,

II (1985), 114, 142–143, 181–182; Dragomirescu, *Scrieri*, 204, 206, 254–255, 263; Perpessicius, *Opere*, II, 85–86, 147–150, XII, 267, 543–544; Constantinescu, *Scrieri*, VI, 114–116; Gh. Vrabie, *Bârladul cultural*, pref. N. Petrașcu, București, 1938, 192–205, 227–231; E. Lovinescu, *Aqua-forte*, București, 1941, 321; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 574–575, *Ist. lit.* (1982), 646–648; Ciopraga, *Lit. rom.*, 283–287; Streinu, *Pagini*, V, 188–190; Mircea Popa, „Poezii”, ST, 1966, 1; Cărianopol, *Scritori*, I, 22–36; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 139, 163; Corneliu Moldovanu în *corespondență*, îngr. Julieta Moldovanu, București, 1982; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 187–188; *Dicț. scriit. rom.*, III, 272–274; Nicola, *Valori*, I, 164–186; Angelo Mitchievici, *Crepuscularismul moldovenesc: locul unde nu s-a întâmplat nimic...*, „Ex Ponto”, 2008, 1.

D.Mc.

MOLDOVA SUVERANĂ, cotidian politic și cultural apărut la Odessa și la Tiraspol cu denumirea „Plugarul roșu” între 1 mai 1924 și 14 septembrie 1930; până la 1 august 1990 s-a intitulat „Moldova socialistă”, iar ulterior „Moldova suverană”. Între 1935 și 1938 cotidianul s-a tipărit cu grafie latină. Din septembrie 1941 și până în februarie 1944 redacția s-a refugiat la Moscova, unde colaboratori au fost publiciștii și scriitorii Bogdan Istru, Emilian Bucov, Petrea Crucienuț, Ion Canna, Petrea Darienco, Iacob Cutcovețchi, David Vetrov, iar redactor P. Tereșenko. În martie – august 1944 redacția a avut sediul la Soroca, iar din septembrie 1944 a revenit la Chișinău. Pentru o perioadă, din 1955, la conducerea gazetei s-a aflat P. Darienco. Pe parcursul întregii perioade de apariție **M.s.** a promovat scrierile autorilor din stânga Prutului. În 1924 scoate suplimentul „Foaia moldovenească”, în 1928–1929 apare suplimentul „Glasul tinerimii” (din 1930 până în 1941 numit „Comsomolistul Moldovei”), iar în anii 1929–1931 se editează suplimentul „Moldova literară” (devenit revista „Octombrie”). Textele literare și de critică literară publicate sunt selectate după un criteriu corespunzător profilului de organ oficial, precum și prevederilor normative ale realismului socialist, pe care, până prin 1990, cotidianul le-a propagat intens. Cronicle literare, articolele critice și notele polemice au căpătat adesea caracter de campanie ideologică dusă împotriva „devierilor” de la directivele ideologiei oficiale. În spiritul politicii de moment, impusă politic sau de gruparea de guvernământ, s-a conturat și programul cultural conjunctural al suplimentelor literare. La rubricile permanente, intitulate „Cărți noi”, „Critică și bibliografie”, „Din

carnetul scriitorului”, „Marginalii publicistice”, „Calendar”, „Caiet liric”, „Teatru”, „Cărți și ecouri”, „Poșta literară” etc., au semnat Al. Robot, Bogdan Istru, Emilian Bucov, Iosif Balțan, Ion Canna, Al. Cosmescu, Pavel Boțu, Ion Druță, Vasile Vasilache, Aureliu Busuioc, Dumitru Matcovschi, Gheorghe Vodă, Anatol Gujel, Mihail Cibotaru, Anatol Ciocanu, Gheorghe Ciocoi, Silvia Celac, Victor Dumbrăveanu, Petru Cărare ș.a. Au mai publicat George Meniuc, Liviu Deleanu, Liviu Damian, Petru Zadnipro, Aurel Roșca, Victor Teleucă, Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Ion Ciocanu.

A.Ch.

MOLDOVEANU, Dem. [Demetru] (1872, Mărculești, j. Ialomița – 16.XII.1943, București), poet. După ce termină cursul secundar la Liceul „Sf. Sava” din București, unde a avut printre colegii de clasă viitoare personalități ale culturii române (G. G. Mironescu, P. P. Negulescu și Ilie Bărbulescu), **M.** urmează Facultatea de Drept din București, pe care o va absolvi în 1894 cu teza *Responsabilitatea penală*, tipărită în același an. Va funcționa ca avocat în Buzău, apoi ca magistrat, iar din 1916 ca avocat și inspector general la CFR. Face parte din tribunalele arbitrale ce au pregătit tratatele de pace de la Paris, serviciile fiindu-i răsplătite cu ordinele Coroana României și Steaua României. În literatură debutează în 1891 cu o imitație publicată în „Revista Alexandri”, după care se apropie de cercul lui Al. Macedonski, în ale cărui periodice iscălește frecvent. Destul de asiduu mai colaborează cu versuri originale și traduceri, rareori și cu proză la „Lumea ilustrată”, „Revista nouă”, „Revista literară”, „Revista contemporană”, „Românul literar și politic”, „Universul ilustrat”, „Țara” ș.a. Editorial, debutează în 1894 cu traducerea piesei *Poetul* de Maurice Vaucaire. Un an mai târziu își strânge o parte din poeziile publicate în placheta *Versuri*. După intrarea în magistratură a mai dat la iveală, intermitent, poezii în „Pagini literare”, „Litere și arte”, „Flacăra” ș.a.

Apreciat de Macedonski pentru „silințele de a exprima un fond estetic”, **M.** împrumută de la maestru efuziunile în fața florilor exotice și a pietrelor prețioase. Predominante sunt însă declamațiile galante și sentimentalismul minor, de romanță. Melodramatic sunt tratate și unele teme sociale (*Cerșetorul*), dar nu lipsesc câteva acorduri mai originale, ce puteau să justifice perseverența. Acaparată de profesiune ori, poate, lucid, **M.** a

abandonat curând preocupările lirice. Traducerile, apărute în presă sau incluse în volumul de versuri, onorabile, arată un spirit eclectic: sunt selectați, în egală măsură, Longfellow, Lermontov, Petőfi, Hérédia, J.M. Guyau, Elena Văcărescu, Iulia Hasdeu, dar și o serie de poeți contemporani minori. În proză a tălmăcit câteva bucăți de Peter Rosegger, iar pentru susținerea, indirectă, a tovarășilor de idei angrenați în polemici, a transpus în românește studiul *Arta și morală* al lui Ferdinand Brunetière.

SCRIERI: *Versuri*, București, 1895. **Traduceri:** Maurice Vaucaire, *Poetul*, București, 1894.

Repere bibliografice: D'Ap. [Scarlat Ciornei D'Apollodor], *Dem. Moldoveanu*, „Independentul”, 1893, 163; [Al. Macedonski], *Bibliografie*, L, [1895], 1; Cincinat Pavelescu, „*Versuri*”, „Țara”, 1895, 553; Alex. Velescu, *Dem. Moldoveanu*, „Gazeta tribunalelor”, 1937, 8–9; Predescu, *Encicl.*, 564. **V.D.**

MOLDOVEANU, Ion (10.I.1913, Lechința, j. Bistrița-Năsăud – 17.V.1939, Săvădisla, j. Cluj), poet. Este fiul Suzanei (n. Jucan) și al lui Gheorghe Moldovan, țărani. Urmează la Cluj Școala Normală. În ultima clasă debutează cu poezii în revista „Hyperion”. După absolvire este învățător în câteva localități rurale, mai întâi în Așchileu Mare și Vișinelu, apoi în Sălcuța și Luna de Sus. Colaborează cu note, recenzii, articole și poeme la „Freamătul școlii”, „Vatra”, „Eu și Europa”, „Gând românesc”, „Naștina română”, „Symposion”. Prin 1938 unele ziare anunță ca iminentă apariția volumului *Ev pur* în editura revistei „Lanuri” din Mediaș. Evenimentul se produce însă abia în 1939, cu puțin înaintea trecerii poetului în neființă, și este datorat strădaniei prietenilor lui de la revista „Symposion”. Radu Stanca își va aminti că făcuse „ultimele corecturi” ale cărții grăbit să îl mai prindă pe poet în viață. La un ceas după ce ajunsese în posesia ei, „trubadurul se stingea încet și modest, într-un sanatoriu, departe de prietenii lui literari și neliterari”. Le lăsa acestora freamătul scurt al unei vieți ce se încheiase într-un emblematic *Zbor peste ape*.

Existența lui **M.** a fost prea scurtă ca să îi îngăduie o afirmare pe măsura talentului. Reușise în numai câțiva ani să se desprindă de sub tutela măștrilor săi – Eminescu, Goga, Aron Cotruș, Bacovia și mai cu seamă Lucian Blaga. Asemenea multor colegi de generație, oscilează și el între o lirică de esențe pure și una de factură tradițională, ale cărei semne și sonuri – cum observă Octav Șuluțiu – se lasă ușor

detectate, de la Andrei Mureșanu până la Mihai Beniuc. Preluând topoi și motive caracteristice din poezia vremii, **M.** le utilizează doar pentru a crea o atmosferă propice reveriei. Întruchipările văzduhului și ale pământului coexistă în memoria sa afectivă cu domnițele și voievozii „din legendă și cronici”, alcătuiind „țara” lui de vis, întotdeauna protectoare. Printr-o severă transformare estetică, elementele generice devin entități și simboluri prin care se face simțită „nostalgia cântecului pur”, apt a strălumi o „poveste”. Poetul iese curând din cadrele ei pentru a se adânci în alta, tragică, pe care i-o dă iminența propriului sfârșit. Cântecul se lasă atins acum de o răscolitoare tristețe, poemele vorbind tot mai insistent de o „pământească trecere”, de acea „înaltă destrămare” pe care i-o inculcă presentimentul unei prea timpurii risipiri în neant. Versul se încheie elegiac, în acorduri de recviem, făcând să se audă – remarcă unul din interpreții lui – „muzica stelară” a unui suflet năzuind la o „supremă împăcare” a vieții și a morții. Cum premonitoriu vestea, „Poetul a plecat în primăvară, / Cu tristețea toată-nchisă-n el”, împotrivindu-se totuși vremelnice printr-un cântec de tulburătoare melancolie și fervori.

SCRIERI: *Zbor peste ape*, Cluj, 1939; ed. îngr. Dimitrie Danciu, pref. V. Fanache, Cluj, 1970.

Repere bibliografice: Radu Stanca, „*Zbor peste ape*”, TIA, 1939, 114; Ion Agârbiceanu, *Ion Moldoveanu*, TIA, 1939, 116; Mihai Beniuc, „*Zbor peste ape*”. *Cartea poetului Ion Moldoveanu plecat dintre noi*, „Țara nouă”, 1939, 2; George Popa, *Poetul Ion Moldoveanu și destinul său linoșian*, Sibiu, 1942; Perpessicius, *George Popa, „Poetul Ion Moldoveanu și destinul său linoșian”*, „Acțiunea”, 1943, 821; Ion Apostol Popescu, *Literatura ardeleană nouă*, București, 1944, 49–55; George Sbârcea, *Un poet uitat: Ion Moldoveanu*, ST, 1968, 6; Fanache, *Întâlniri*, 168–180; Antonescu, *Scriitori*, 64–71; *Dicț. scriit. rom.*, III, 274; Teodor Tihan, *Un zbor peste apele uitării*, ST, 2000, 2–3. **T.T.**

MOMENT, LE, cotidian apărut la Geneva în 1933 (numerele 1–198), apoi la București între 15 octombrie 1935 și 9 iulie 1940, sub direcția ziaristului Alfred Hefter. În perioada editării în Elveția gazeta este subvenționată, la sugestia lui N. Titulescu, de Ministerul de Externe al României. Principalele rubrici sunt dedicate actualității politice și economice internaționale și din țară, iar Hefter scrie aproape zilnic la rubrica „La Boîte aux lettres”; alta, mereu vie și bine informată, se intitulează „Les Livres, les idées, les arts”. Promisiunile redactorilor sunt onorate în opt pagini dense (doar în 1939, o

perioadă, numărul acestora se înjumătățește). Informația bogată și la zi din varii domenii, ilustrațiile de bună calitate, dar mai cu seamă calitatea colaborărilor fac din această publicație un jurnal modern, dinamic, atractiv. În domeniul literar se remarcă activitatea asiduă a lui Ion Biberi (subsumată îndeobște rubricilor „Écrivains roumains” și „Les Livres, les idées, les arts”), care evaluează critic producția unui însemnat număr de autori atât din generațiile mai vechi, cât și dintre cei foarte tineri: E. Lovinescu, C. Rădulescu-Motru, N. Iorga, Paul Zarifopol, Liviu Rebreanu, G. Ibrăileanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mihail Sadoveanu, Ion Pillat, Gib I. Mihăescu, M. Blecher, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Cezar Petrescu, Șerban Cioculescu, Lucia Demetrius, F. Aderca, I. Peltz, G. Bacovia, Ion Barbu, Adrian Maniu, Tudor Arghezi, Urmuz, Ion Vinea, Mateiu I. Caragiale, Lucian Blaga, Mihail Sebastian, B. Fundoianu, Emil Botta ș.a. Aceste portrete vor forma materia volumului *Études sur la littérature roumaine contemporaine*. Tot Ion Biberi scrie și articole cu caracter general teoretic, precum și câteva epistole trimise din Paris. Sub genericul „Les Hommes et leurs œuvres”, începând din ianuarie 1940 Ana Maria Tudury încearcă să configureze aria culturală sud-est europeană, oprindu-se, în spațiul românesc, asupra unor nume ca N. Iorga, Ionel Teodoreanu, M. Sadoveanu, Tudor Arghezi, Tudor Vianu, E. Lovinescu, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, G. Călinescu, G. Bacovia, Ion Vinea, G. Murnu, Al. A. Philippide. În cadrul aceleiași rubrici Victor Filotti îi prezintă pe Ion Pillat și pe Ion Barbu, iar Marie Jacques Coulon se oprește la Otilia Cazimir. Se publică interviuri cu personalități culturale românești (George Enescu, K. Zambaccian, Lucia Sturdza și Tony Bulandra, Ion Marin Sadoveanu, M. Sadoveanu, E. Lovinescu, Dimitrie Gusti, Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Biberi), dar și franceze (Henry de Montherlant, Julien Benda). Și alte rubrici au, prin semnatarii lor și prin spațiul acordat, o ținută remarcabilă. De cronica dramatică se ocupă asiduu E. Cernătescu și, sporadic, Al. Tzigara-Samurcaș, Mărgărita Miller-Verghy, C.T. Bobeș, Ana Maria Tudury. Cronică muzicală, frecventă, îi revine Cellei Delavrancea și – în ultima perioadă – lui Mihail Andricu, iar Mihail Toneghin, I. Iliu și (începând din 1940) Ionel Jianu acoperă cronică plastică, în vreme ce Alexandru Vianu semnează cronică ideilor. Din ianuarie 1937 D.I. Suchianu începe să-și publice aici sclipitoarele cronici cinematografice. Câteva contribuții mai importante: C. Gane, *Le Bon vieux temps*, N. Iorga, *Les Minorités en*

Roumanie, Victor Ion Popa, *Quelques aspects de notre théâtre* și *Le Théâtre villageois*. Apar, sporadic, versuri de Ion Minulescu, traduse de Olga Crușevan-Florescu, și de Lucian Blaga, în transpunerea Sidoniei Tudor. Proza este ilustrată prin câteva fragmente din Gala Galaction (*Le Violon de Hugolin*, *Le Caligraphe Tertius*), Ion Creangă (*La Belle-mère et ses trois brus*, traducere de Marie Jacques Coulon), Mateiu I. Caragiale, Victor Eftimiu (aforisme). Se desfășoară în foileton partea întâi din romanul *En Tournant les pages* de Roxana Berindei-Mavrocordat, precum și un *Fragment* de Peter Neagoe. Mai semnează B. Lahovary, Georges Imann, Pierre Dorian, Madeleine V. Beldiman, Petru Comarnescu, André Rousseaux, Micaela Catargi, Jules Chancel, Guy Laborde, Alice Simionescu, Noël Sabord, A. Bertrand, Elvira Popescu, Abel Hermant, Georges Bourdon, Léo Larguier, Paul Morand, Camille Mauclair, H. Sanielevici, Emil Riegler, Elena Vacărescu, Lucia Dem. Bălăcescu. În 1940 se adaugă nume ca Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Ionel Teodoreanu, Al. O. Teodoreanu, Lucia Mantu, Tudor Vianu, Ion Petrovici, I. Simionescu, C. Manolache, Mihail Sebastian, Eugen Herovanu. **M.Pp.**

MONCIU-SUDINSKI, Alexandru (13.VII.1944, Turnu Măgurele), prozator, reporter. Este fiul Irinei Monciu (n. Marchevici) și al lui Filip Monciu, ingineri agronomi; și-a adăugat la numele de familie și numele Sudinski, aparținând unei bunici. Urmează între 1956 și 1962 Școala Medie Mixtă din Salonta și liceul la Călărași și Babadag, apoi activează ca pedagog la școli profesionale în Dragalina (1962–1963) și Piatra Albă (1964–1965) și ca redactor la revista „Argeș” (1973–1974). Un timp student la Facultatea de Filologie, secția limbi slave, a Universității din București (1963–1964), își va lua licența la Facultatea de Filosofie a aceleiași universități (1972). În semn de solidaritate cu Cezar Mititelu, un fost coleg de facultate arestat pentru anti-comunism, în 1978 intră în greva foamei. Situația lui **M.-S.** e dezbătută și la postul de radio Europa Liberă, iar autoritățile îl obligă să plece din țară. Se va stabili în același an în Suedia, unde mai târziu, în anii '90, va hotărî să se izoleze de lume. Debutează în presă în 1964. Colaborează la „Flacăra”, „Luceafărul”, „România literară”. Fragmente din cartea *Biografii comune* (1974) i-au fost publicate în revista „Les Temps modernes” a lui Jean-Paul Sartre; în exil va scrie, rar, la „Limite” (Paris).

Primul volum de schițe și povestiri al lui **M.-S.**, *Rebarbor* (1971), lipsit de ezitățile vârstei, va fi primit cu unele rezerve de critici, care îi reproșează lipsa de mesaj și de imaginație, gustul excesiv pentru cenușiu și marginal, precum și aparenta neglijare a travaliului literar. De fapt, această proză a vieții imediate, premergătoare celei optzeciste, reține mai cu seamă gesturile sadice, iresponsabile ale unor declassați, pentru a descoperi tensiunea din cotidian atunci când sunt înfățișate, fără implicare afectivă, întâmplări banale. Refuzând constant idilicul și sentimentalul și apelând la tehnici de *ciné-vérité*, **M.-S.** scrie o literatură a demitizării, a autenticității, în care reconstituie din notații rapide și exacte, centrate asupra detaliilor semnificative, un spectacol vorbind despre eșec și dezumanizare într-o lume meschină și fără orizont, sufocată de mediocritate. E chiar lumea „socialistă”, scrutată cu o privire detașată și rece, adeseori ironică. Autorul abandonează la puțin timp ficțiunea în favoarea documentarului, precum în cărțile de interviuri cu oțelarii din Galați – *Caractere* (1973; Premiul pentru reportaj al UTC) – și cu țărani din Caraș-Severin – *Biografii comune* (1974). Renunțând la formula obișnuită a reporterului care își pune în temă cititorii și își prelucreează subiectul, **M.-S.** se mulțumește să formuleze întrebări concise, seci, dar în același timp stimulatoare, și să consemneze stenografic răspunsurile, în toată naturalețea lor adeseori naivă și stângace, altfel decât în scrierile timpului. Sobrietatea, reținerea, neutralitatea și aparentul dezinteres pentru literar al publicistului aflat în căutarea adevărului declanșează imboldul confesiv al oamenilor simpli, care se acomodează treptat cu postura de „actori”. Firescul ascunde însă o artă literară rafinată: interviurile își depășesc interesul sociologic sau psihologic pur, persoane reale convinse de îndreptățirea modului lor de existență devin personaje și sunt privite de autor cu simpatie, dar și cu un discret amuzament.

SCRIERI: *Rebarbor*, București, 1971; *Caractere*, București, 1973; *Biografii comune*, București, 1974. **Traduceri:** Sf. Ignatie Briancianinov, *Cuvânt despre moarte*, Oradea, 1993.

Repere bibliografice: Sanda Ghițescu, „*Rebarbor*”, AFT, 1971, 7; Nicolae Manolescu, *Ficțiune și reportaj*, RL, 1973, 41; Valeriu Cristea, *Reportajul deliteraturizat*, RL, 1973, 45; Eugen Uricariu, „*Caractere*”, ST, 1973, 24; Laurențiu Ulici, *Viața la rând*, RL, 1974, 3; Cornel Ungureanu, „*Caractere*”, O, 1974, 32; Mihai Ungheanu, „*Biografii comune*”,

LCE, 1975, 13; Titel, *Pasiunea*, 176–178; Iorgulescu, *Scriitori*, 217–219; V.I. [Virgil Ierunca], *Un nou scriitor contestat: Alexandru Monciu-Sudinski*, „Limite” (Paris), 1979, 28–29; Ulici, *Lit. rom.*, I, 364; *Dicț. scriit. rom.*, III, 276–278; Ion Manolescu, [Alexandru Monciu-Sudinski], RL, 2003, 27, 2004, 5, OC, 2003, 182; Alexandru George, *Cea mai ciudată dispariție*, LCE, 2003, 31, 32; Popa, *Ist. lit.*, II, 957–959; Manolescu, *Enciclopedia*, 517–518. **A.C.**

MONDA, Virgiliu (22.XII.1898, Ploiești – 2.V.1991, București), prozator. Este fiul Ghizelei (n. Braunstein) și al lui Zeilic Moscovici, pictor. A absolvit Liceul „Matei Basarab” din București (1916) și, înainte de a-și începe studiile la Facultatea de Medicină, a debutat în „Literatorul” (1918) cu versuri semnate Virgiliu Moscovici, cum vor fi iscălite și poeziile apărute în „Sburătorul”, „Lumea evree”, „Adevărul literar și artistic”, „Rampa” și adunate în primul său volum, *Fântânile luminii* (1923). Între încercările din această perioadă se numără și câteva traduceri din scriitori germani, evrei, francezi, publicate în periodice, singura editată fiind cea după o piesă a lui Dario Niccodemi, *Poetul*. A scris și teatru, unele lucrări fiind apreciate, deși nici o piesă nu i-a fost jucată sau tipărită (două dintre ele se află în manuscris la Biblioteca Teatrului Național din București). După absolvire (1924) s-a specializat la Paris, apoi a revenit în țară și a practicat medicina, participând totodată la ședințele cenaclului Sburătorul și colaborând cu proză și articole la „Azi”, „Vremea”, „Adam” ș.a. A călătorit mult prin Europa, fructificându-și constatările și impresiile în primele două romane, *Testamentul domnișoarei Brebu* (1933) și *Urechea lui Dionys* (1934), care marchează trecerea definitivă la proză și la pseudonimul care îl va consacra. Vag lăudat de E. Lovinescu și categoric respins de Perpessicius ca poet, **M.** însuși pare să-și fi renegat acest început. În 1935 devine membru al Societății Scriitorilor Români. Din 1949, când ia ființă Uniunea Scriitorilor din RPR, va fi medicul ei oficial.

Hora paiațelor (1935) deschide o prezentare vehementă a „lumii bune” autohtone, continuată în alte câteva romane, cu personaje de o imoralitate agresivă, care distrug tot ce e în jur, implicit relația dintre doi tineri care ar fi avut șanse să se salveze prin iubire. În *Serile orașului* (1947) privirea lui **M.** coboară spre cei de jos, colecționând o serie de situații deprimante, dominate de boală, sărăcie, instinctualitate, toate alcătuind viața unor ființe condamnate la o agitată existență pur

Ștefan Aug. Doinaș, Geo Bogza și Virgiliu Monda

biologică. O pondere însemnată are critica socială, de data aceasta tarată ideologic, în *Statuia* (1969), unde autorul intenționează să demonstreze șubrezenia, nocivitatea societății burgheze în competiția atroce pentru dobândirea bogăției și a puterii, ceea ce își pune amprenta asupra unor destine până la autodistrugere. **M.** atinge punctul maxim al viziunii sale sumbre în *Corabia pe uscat* (1971), o carte într-un fel tulburătoare, în pofida defectelor și arti-ficiilor ei. Un fost căpitan de vas își contemplă de la o fereastră proprietatea, având vaga senzație că se află pe o corabie ai cărei călători navighează spre un sfârșit tragic: fiica sa, nevrozată, moare după o naștere grea, nepoțica, infirmă, rămâne alături de un tată monstruos, iar fiul, întors din război mutilat sufletește, nu mai are forța sau voința de a reveni la normal și se sinucide. Galer(i)a este completată de câțiva chiriași atinși de morbiditate psihică sau de alte suferințe. Animalitate, boală, demență, moarte – se creează o atmosferă unde totul e amplificat paroxistic, se rostesc monologuri sau replici care fac și mai explicită nenorocirea generală, dar sunt

exploatate și elemente de senzație. Și în mediul rural **M.** vede numai indivizi țarați, frustrați, dezumanizați, pe care îi plasează într-un spațiu descris minuțios, alcătuind o lume mai degrabă stranie, unde se desfășoară drame teribile. În romanul *Via și rodul* (1971) un medic ciudat, cu o psihologie morbidă, o împușcă pe logodnica prietenului său, bolnavă incurabil, care se zbătea între imperativul de a trăi alături de iubitul ei și dorința de a muri pentru a-l elibera, iar în *La nord de Nerej* (1975) un țăran ucide fata care urma să-i fie soție și pe iubitul acesteia, lăsând orfană o fetiță, marcată iremediabil de aceste întâmplări și incapabilă să trăiască normal la maturitate. În *Trubendal* (1946) apar doar sporadic secvențe în care sunt satirizate parvenitismul, ponderea fiind deținută de analiza unui caz de alienare din cauza unei pasiuni bolnăvicioase, excesive, pentru artele plastice, caz întruchipat de Anton van Trubendal, proprietarul unui muzeu de pictură. Devenit vulnerabil în relațiile cu ceilalți, apăsător și de o ereditate tenebroasă, el cade pradă unei psihoze care evoluează rapid,

culminând cu tentativa de a-și ucide logodnica din gelozie. Studiul felului în care psihicul este afectat și în care se instalează starea morbidă constituie miezul narativ al cărții, fiind cea mai apreciată compoziție epică a lui **M.** Deși conține ingrediente caracteristice romanelor sale (inclusiv trimiteri la experiențele din stagiile la Berlin, Paris și în alte locuri), *Tinerețea unui artist* (1966) intenționează ilustrarea unui traseu: formarea unui pictor român în ambianța europeană de la începutul secolului al XX-lea, cu accent pe explicitarea crizei provocate de dorința acută de a-și cultiva o tehnică, un drum propriu, de a se clarifica asupra sensului artei. În general, în aceste romane, pe un fundal social mai larg, sunt proiectate evoluțiile unor indivizi priviți fie din exterior, fie prin introspecții. Autorul doar observă și descrie, cea mai mare grijă a sa fiind să reconstituie în amănunt locuri, întâmplări, procese, cu o anume lejeritate în selecția și ponderea secvențelor, chiar cu o anume incapacitate de a le organiza semnificativ. Se remarcă tendința de a fixa apăsător ipostaze respingătoare, „inumanе”, precum și predilecția pentru mister, pentru suspans, pentru un mod teatral de punere în scenă. Despre proza sa critica de întâmpinare s-a pronunțat în general pozitiv, remarcând, la primele apariții, „arta de a construi o carte” atractivă prin tehnica dozării senzaționalului, prin capacitatea de analiză a stărilor sufletești, prin descrierile plastice, dar și reproșând slăbiciuni în motivarea și echilibrarea acțiunii, stilul cam încărcat. Mai târziu prozatorul a fost apreciat pentru puterea de introspecție, pentru incursiunile psihologice „rafinatе”, pentru noutatea unor subiecte sau procedee narative, el având „intuiția justă a vieții”, dar și o predilecție pentru cazurile patologice, cu particularitatea de a sugera „o undă de straniu, de halucinație”. Aparența de „dosar de existențe”, cu multe secvențe superflue și lipsit de „o filosofie a vieții și a artei”, este atenuată de abilitatea de regizor al „situațiilor tari, al efectelor spectaculare, al loviturilor de teatru”, dar mai cu seamă de imaginarea unor spații singulare, uneori „ciudate și misterioase, probă a puterii de reprezentare”, stilul fiind la rândul lui „fluent, de frumoasă acuratețe și ținută intelectuală”. În culegerile de proză scurtă *Femeia și maimuța* (1970) și *Aurul* (1991) apar personaje asemănătoare cu cele din romane, întâmplări ieșite din comun, între care relatarea (în *La Bate-drum*) a unei crime comise de o mamă îndobitocită, care își ucide, fără s-o știe,

propriul fiu, prozatorul plecând de la un fapt real, prelucrat și de Albert Camus în *Neînțelegerea*. Silit să se desfășoare pe spații mici, **M.** câștigă în concizie și efect dramatic, reușind narațiuni mai alerte, mai expresive, mai puțin parazitare de elemente străine. Firesc aproape, activitatea lui se încheie cu memoriile intitulate *Viață și vis* (1986), având deviza „Scriu – deci sunt”. Relatările se referă îndeosebi la cele dintâi încercări literare, încurajate de E. Lovinescu (al cărui elev a fost în liceu și care este al doilea personaj principal al cărții, amintirile oprindu-se, practic, la data morții criticului), la cenaclul Sburătorul și la scriitorii care l-au frecventat. Paginile aduc multe precizări privitoare la geneza propriilor scrieri, la relația dintre viață și subiectele abordate. Notabile sunt în bibliografia lui **M.** și notele de călătorie prin Europa, cu numeroase considerații despre locurile vizitate, mai frecvente fiind însemnările referitoare la pictură, monumente, la viața artistică.

SCRIERI: *Fântânile luminii*, București, 1923; *Testamentul domnișoarei Brebu*, București, 1933; *Urechea lui Dionys*, București, 1934; *Hora paiațelor*, București, 1935; *Trubendal*, București, 1946; ed. București, 1968; *Serile orașului*, București, 1947; *Tinerețea unui artist*, București, 1966; *Statuia*, București, 1969; *Femeia și maimuța*, București, 1970; *Corabia pe uscat*, București, 1971; *Via și rodul*, București, 1971; *La nord de Nerej*, București, 1975; *Viață și vis*, București, 1986; *Aurul*, București, 1991.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, II, 115–117, XI, 364–369, XII, 240; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 523–524, VI, 269; Călinescu, *Opere*, II, 590–591; [Interviuri cu Virgiliu Monda], RRI, II, partea I, 509–520; Ieronim Șerbu, „Urechea lui Dionys”, VL, 1935, 167; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 760–761, *Ist. lit.* (1982), 844–845; Octav Șuluțiu, „Trubendal”, „Apărarea”, 1947, 34; I. Negoitescu, „Trubendal”, „Fapta”, 1947, 868; Ov. S. Crohmălniceanu, „Trubendal”, CNT, 1947, 50; Al. I. Ștefănescu, „Serile orașului”, CNT, 1948, 71; Al. Săndulescu, „Tinerețea unui artist”, GL, 1966, 28; Alexandru Sever, „Tinerețea unui artist”, VR, 1966, 10; Traian Stoica, [Virgiliu Monda], VR, 1968, 9, 1970, 5; Piru, *Panorama*, 308–310; Damian, *Intrarea*, 98–102; Vlaicu Bârna, „Via și rodul”, VR, 1971, 6; Ardeleanu, *Opinii*, 146–150; Titel, *Pasiunea*, 29–34; Valeriu Cristea, [Virgiliu Monda], FLC, 1972, 31, RL, 1975, 47; Nicolae Manolescu, *Amintiri de scriitor*, RL, 1986, 47; Rica Ionescu, *O coincidență literară*, DL, 1999, 32; *Dicț. scriit. rom.*, III, 278–279; Gabriel Dimisianu, *Momentul literar 1945–1948. Un roman psihologic și de senzație*, RL, 2002, 2; *Dicț. analitic*, IV, 256–258; Popa, *Ist. lit.*, I, 251–252. **C.T.**

MONDIAL MAGAZIN, publicație apărută la București, săptămânal, între 22 septembrie 1946 și 1 ianuarie 1948. Redactor responsabil: V. Firoiu. Reportajelor gazetărești, proprii formulei publicistice definite prin titlu, li se adaugă traducerea în foileton a unor scrieri de succes, vizând îndeosebi aspecte și momente din războiul abia încheiat: *G.I. Joe merge la război* de Ernie Pyle, *Jurnalele* lui Ciano și Rommel, *Evadările mele* de generalul Giraud ș.a. Eugen Relgis publică, de asemenea în serial, o traducere după *Jucătorul de șah* de Stefan Zweig. Un anume interes literar prezintă cele mai multe dintre evocările și mărturiile tipărite sub genericul *Viața romanțată a orașelor noastre*, având ca autori pe Ionel și Al. O. Teodoreanu (*Iașii de ieri și de azi*), Tudor Teodorescu-Braniște (*Piteștii*), Tudor Mușatescu (*Suvenir din Câmpulung*), N. Carandino (*Brăila*), Gala Galaction (*Turnu Măgurele*), I.A. Bassarabescu (*Ploieștii*), V. Maximilian (*Buzăul meu de altădată*), Ioachim Botez (*Târgul Pietrei, Mizil*), H. Nicolaide (*Constanța*), Aurel Dumbrăveanu (*Botoșanii*), Cella Delavrancea (*Râmnicul Vâlcea*), George Voinescu (*Vaslui! 2 minute*), George Stroe (*Viță de Odobești*), Eugen Herovanu (*Roman*), Șerban Cioculescu (*Turnu Severin*), George Horia (*Slatina*), Marius Mircu (*Bacăul*), Sorin Carnabel (*Galații*), Vlaicu Bârna (*Brad*), Ion Mincu Lehliu (*Bărăganul și Călărașii*), Gh. Brăescu (*Huși*), Sorana Coroamă (*Alba Iulia*), Claudia Millian (*Mangalia*, cu desene ale autoarei). Reportaje pe teme social-culturale mai semnează Aurel Dumbrăveanu, Ben Corlaci, Ioan Massoff, iar J. Flavius scrutează „prin gaura cheii...” actualitatea politică internațională, reflectată și prin intermediul unor bogate decupaje ori spicuiri din presa străină (*Din patru puncte cardinale, Presa mondială în rezumat* ș.a.). Jack Berariu redactează câțva timp un „Supliment teatral”, în care se integrează și rubricile susținute constant de Mircea Șeptilici („Teatrul vieții”), Lascăr Sebastian, George Mihălache ș.a. Alte rubrici care beneficiază de o prezență continuă: „Carnet bucureștean”, susținută de V. Cristian, „Cinematograful”, la care scrie Sorin Mladoveanu, „Cronica fantezistă”, semnată de Ștefan Tita, „Din lumea tribunalului” a lui Aurel I. Ispir, „Pernița cu ace”, asigurată de ziaristul F. Lobodă. Poezia este inclusă în sumar cu totul accidental și nesemnificativ. Câteva nuvele au ca autori pe V.A. Munteanu, Alexandru Vaciu, Dan Athanasie, Ștefania Raiciu. O bogată activitate de reporter (*De-a*

lungul văii Buzăului) și îndeosebi de cronicar literar desfășoară Ion Caraion (*Manifestări poetice ardelene, Lirica feminină*). Câteva cronici publică Sorana Gurian și Camil Baltazar. Revista mai adăpostește interviuri cu actori și oameni de teatru, „filme povestite”, proză umoristică, rubrici sau chiar pagini dedicate cititorilor („Tribuna liberă”, „Cititorii între ei”, „Poșta redacției”), dar și „Detectiv Magazin”, „Pagină pentru cei mici”, „Enigmistică”, „Șah”, „Filatelie”, „Grafologie” ș.a. Alți colaboratori: Virgil Stoenescu, Leonard Paukerow. **L.B.**

MONDUL, revistă apărută într-un singur număr la București în ianuarie 1847. Redactată de I. Genilie, **M.** este o publicație cu aspect de magazin, după modele similare franceze, cu literatură adecvată gustului epocii, cu articole istorice timid orientate în direcția afirmării idealurilor naționale și cu traduceri din literatura romantică. Aici s-au tipărit versurile din „condica” lui Alecu Văcărescu, scrise între aprilie 1795 și decembrie 1796. Le publică I. Genilie, autor și al unei prezentări succinte (*Ceva despre poeziile lui Al. Văcărescu*), care îl arată bine orientat în chestiuni de literatură și de folclor. Un articol despre românii din Istria (cu exemple din poezia populară istroromână), un altul, statistic, despre populația Principatelor (*Românimea și statistica lor*) și un studiu de istorie al lui Dimitrie Gusti dedicat bătăliei de la Racova (Podul Înalt), dintre Ștefan cel Mare și armatele otomane, completează sumarul. **R.Z.**

MONICA REVUE, publicație de „literatură și modă” apărută la București între 1930 și iulie 1931 (patru numere). Director: J. Călin. Colaborează Ionel Țăranu și H. Blazian, care prin rubricile „Pagina umorului” și „Plastica feminină” încearcă o diversificare a preocupărilor. Astfel, cel din urmă se ocupă de *Toaleta femeii în artă* (mai–iunie 1931). Sunt atrași și publiciști cunoscuți precum D.I. Suchianu sau Al. A. Philippide, care scrie rândurile intitulate *Eleganță și literatură*. Sumarul mai cuprinde proze de Cezar Petrescu, Tudor Arghezi, Otilia Cazimir și Demostene Botez. Se tipăresc și traduceri în limba maghiară din I.L. Caragiale și Ion Minulescu. **M.V.**

MONORAN, Ion (18.I.1953, Petroman, j. Timiș – 2.XII.1993, Timișoara), poet, publicist. În 1978 a absolvit Liceul de Filologie–Istorie din Timișoara. A fost membru al Cenaclului „Pavel Dan” al Casei

de Cultură a Studenților din Timișoara, fondator al cotidianului „Timișoara” și al Societății Timișoara, fiind unul dintre liderii evenimentelor din decembrie 1989. Debutază în 1976 la „Forum studențesc” și colaborează ulterior și la „Orizont”, „Amfiteatru”, „Echinoc”, „Luceafărul” ș.a. Este inclus în *Caietul debutanților* 1982. E prezent, de asemenea, cu o serie de poezii traduse în limba engleză, în *Romanian Poets of the '80 and '90* (1999). Obține o serie de distincții: Premiul revistei „Orizont” (1987), Premiul „Nichita Stănescu” (1987), Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Timiș pentru volumul *Locus periucundus* (1994, post-mortem) și este declarat, post-mortem, Cetățean de Onoare al Municipiului Timișoara (1999).

Component al generației optzeciste, refuzând orice fel de compromis, M. își amână debutul editorial, apariția unei cărți intervenind dincolo de limitele vieții lui. *Locus periucundus* cuprinde, într-o selecție de autor, o serie de poeme scrise în perioada 1975–1989. Lirica impulsivă, abruptă ca și scriitura funciar contestată, întreține o permanentă stare de tensiune dând seamă de experiența unui spirit liber („sunt un băiat furtunos”), neînțeles. Etichetată ca „poezie biografică”, antologia permite depistarea principalelor trepte lirice. Prima etapă este cea a spiritului insurgent, vocația contestației constituindu-se în element definitoriu: „Nu ne vom înghiți niciodată/ sub epiderma sfâșiată a zilei/ ascunși în avanposturi înșelătoare” (*Veto!*). Urmează, firesc, conturarea propriilor motive poetice, cu invocarea orgolioasă a modelelor: „Am văzut îngerii –/ copiii teribili ai epocii noastre/ reali ca o desprindere sau un efect al tristeții/ pe trotuare/ sfidând rețetele” (*García Lorca, Brecht, Neruda și alții*). Obsesia orașului și o apăsătoare lehamite de cotidian, motive dominante, conduc către esența tragică a condiției umane într-o poezie cu certe accente bacoviene: „De câteva ceasuri prin oraș/ iubit de singur/ înfășor firele de sânge ale unei priveliști/ [...] lumina ce galbenă/ se târăște pe ziduri printre crăpături/ înghițind materia” (*De câteva ceasuri prin oraș*). E o poezie a realului în care „mirosul de gașcă al realității” (*Veto!*) devine supărător pentru sensibilitatea unui spirit prin excelență estetic, de unde și permanenta stare de dezacord dintre eul poetic și cotidian. De dincolo de suflul *underground* al unor ironii caustice răzbate o stare de disconfort, „împlinind lumea sfidătoare a ignoranței” (*Poem hieroglific*), iar spiritul este dezgustat de „porcăria devenirii” și

de „beția stridentă a lucrurilor comune” (*Spleen*). Treptat poetul se dezice de spectacolul cenușiu al realității, în timp ce descripția recuperează esențele propriiei lumi: „O neliniște misterioasă/ plină de experiențe ancestrale/ se furișează/ absorbindu-le priveliștilor/ fostele semnificații” (*Întunecatul april*). Atent de fiecare dată la „compoziție”, M. posedă o veritabilă știință a limbajului ce poartă adesea conotații încifrate: „Tovarășii tăi/ cu capete de lup sau de câine/ cu urechi monstruoase și cu ochi scăpărători/ [...] în desigurile ceva mai îndepărtate/ fără a avea totuși prea mult din aspectul/ altădată atât de negrelor păduri nibelunge” (*Vis cu Pan*). Surprinde adoptarea livresc-halucinantă a unui limbaj tehnic care, departe de a afecta claritatea imaginii, conduce textul către o expresivitate concordantă cu anticalofilia structurală a poetului: „vuietul centrifug al poemului/ în toate direcțiile basculând forțe/ [...] ființe bastarde imagini tranzistorizate/ și bineînțeles Maestrul dar ca și absent” (*Veto!*). Mult mai relevante se dovedesc versurile din volumul *Ca un vagabond într-o flanelă roșie* (1996), alcătuit de prietenii poetului, incluzând versuri din perioada 1972–1979. Se remarcă aceeași litanie/confesiune a unui exclus nostalgic și, pe lângă obsesia Banatului natal, cu ale sale *loca periucunda*, poate fi detectat alt topos, într-o poezie-reportaj evocând un timp pierdut și, totodată, iubirea: „Banat, Brabant românesc cu miriști și țărani/ care chiar dacă nu mai sunt țărani/ fac totul să-și pârlească porcul cu paie” (*Banat, Brabant românesc...*). Senzația apăsătoare a artificialului („Anesteziate/ sau niște secțiuni/ demontabile/ liberate/ cad frunzele/ și aproape false/ plonjează printre copaci” – *Anesteziate*), ca și teroarea prezentului accentuând sentimentul tragic al singurătății („Uneori pe străzi/ în absența oamenilor/ mă simt și mai singur” – *Ca orice tânăr cu plete*) definesc o tematică asumată. Nici absența titlurilor – soi de refuz de a deconspira esența poemelor – nu mai surprinde: „E destul de greu/ să fii titlul/ unui poem care de-abia începe” (*E destul de greu*). Influența bacoviană, prezentă, nu e totuși dominatoare: „Cu aripi mari și cu gheare/ deschis-am lada nopții/ și-n mica obscuritate/ cu tuse mărunte/ ce-ar fi putut fi plâns/ debarcarăm cu toții” (*De la o temă bacoviană*), în timp ce impulsivitatea neîmblânzită aduce la lumină o lirică „disidentă”, precum în această epistolă către poezie: „a cam sosit momentul să-ți schimbi puțin câte puțin concepțiile/ și să nu te mai bâlbâi prin câte-un poem

în care Ştefan cel Mare/ şi Mihai Viteazul măcelăresc turcii în frunte cu Partidul” (*Dragă poezie*). Este aleasă notaţia directă, naturală, într-un gest de categoric refuz al teatralităţii: „Cei ce-au pierit naivi/ / răzvrătiţii/ acestei lumi ne sunt eroii ” (*Cei ce-au pierit naivi...*). Spirit nonconformist, boem şi rebel „ca un vagabond într-o flanelă roşie”, M. rămâne, în multe privinţe, „modelul totemic al generaţiei '80” (Marcel Tolcea).

SCRIERI: *Locus periucundus*, Timişoara, 1994; *Ca un vagabond într-o flanelă roşie*, Timişoara, 1996; *Eu însumi*, îngr. Viorel Marineasa şi Daniel Vighi, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Marcel Tolcea, *Mono heracliticul*, O, 1994, 1; [*Ion Monoran*], O, 1994, 2 (grupaj special); Ruxandra Cesereanu, *Poezia tânără în vreme de tranziţie*, ST, 1994, 7–8; Ruja, *Parte*, I, 251–255; Ioan Moldovan, *La Marineasa*, F, 1995, 6; Cornel Ungureanu, *Boema, după 20 de ani*, O, 1996, 10; Aurel Pantea, *Fragmente dintr-o singurătate*, VTRA, 1998, 3; Simona-Grazia Dima, *Rebeliune şi ingenuitate*, CNT, 1998, 6; Daiana Felecan, „E destul de greu să fii titlul unui poem”, CNT, 1998, 10; Ulici, *Prima verba*, IV, 321; *Dict. Banat*, 511–514; Cosmin Ciotloş, *O motocicletă parcată sub piele*, RL, 2009, 4; Lucian Alexiu, *Monoran – foaie de parcurs*, O, 2009, 2; Daniel Cristea-Enache, *Vântul în plete*, RL, 2009, 15; Mircea Bârsilă, *Revoltă şi biografism*, R, 2011, 1. **D.Bd.**

MORALIŞTI ROMÂNI. Literatura română a dat, pe lângă mari poeţi, prozatori, critici literari, şi un mare număr de moralişti, începând cu Miron Costin şi Dimitrie Cantemir până la Emil Cioran. S-ar putea spune că, născut poet, românul a devenit moralist. El are vocaţie pentru acest gen de reflecţie în care concentrează experienţa sa de viaţă, spiritul lui „cârtitor” (cum zice G. Ibrăileanu) şi înţelepciunile populare sau pe acelea pe care le ia din cărţi. Faptul se vede în paremiologia românească, bogată şi originală. Iuliu Zanne a publicat, între 1895 şi 1903, zece volume de proverbe şi zicători, după ce înaintea lui, Iordache Golescu alcătuisese, în 1845, o carte în care strânsese o parte din aceste reflecţii vechi şi sănătoase, intrate în imaginarul popular românesc. Luate împreună, proverbele şi zicătorile constituie un cod de existenţă al moralei comune tradiţionale (prioritar rurală), apărut anterior culturii moderne. El îmbrăţişează toate actele esenţiale din viaţa omului, de la iubire la moarte şi, între aceste limite, judecă virtuţile şi viciile, credinţele şi necredinţele lui, precum şi raporturile cu universul. Acest puternic fond

popular, în care se manifestă, în chip evident, elementele moralei religioase (în ocurenţă: morala creştină, prezentă încă din vremea apostolilor în spaţiul carpato-danubian), a existat, la început, în literatura orală şi a pătruns apoi în literatura scrisă, religioasă sau laică. *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (scrisă în intervalul 1512–1521) este o carte de înţelepciune creştină, un tratat de morală redactat de Neagoe Basarab sau, sub îndemnul lui, de un călugăr instruit la şcoala bizantinismului. Alte scrieri parenetice, apărute în secolele următoare, continuă această tradiţie, asociind în mod mai sistematic principiile morale ale filosofilor antici. Varlaam, Dosoftei, Antim Ivireanul şi, după ei, prelaţii ardeleni din a doua parte a secolului al XVIII-lea predică, odată cu înţelepciunea divină, reguli de bună purtare a omului credincios (principalul destinat al acestor scrieri îndrumătoare) în viaţa de fiecare zi. Spirite esenţial religioase, ei recomandă morala Bisericii, dar în discursul lor pătrund şi elemente din morala laică. Ei fac, ca şi cei din secolele anterioare, o pedagogie care să ducă la formarea „omului desăvârşit şi deplin” – cum îl recomandă Neagoe Basarab –, ceea ce vrea să spună un om în bune raporturi cu divinitatea, dar şi cu regulile morale comune. Spiritul modern schimbă aceste principii şi aduce în discuţie o altă viziune despre om, văzut ca o sumă de complexe, construit din contradicţii şi bântuit de îndoieli şi anxietăţi. Acestea sunt comentate nu numai de moralişti de profesie (care apar, oricum, târziu, de-abia spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi, mai bine conturaţi, în secolul al XX-lea şi îşi revendică, la noi, statutul ca atare, despărţindu-se de filosofie), dar şi de scriitori, istorici, ideologi. Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Ion Heliade-Rădulescu şi C.A. Rosetti, după ei Titu Maiorescu şi M. Eminescu sunt, în grade diferite şi în stil diferit, veritabili moralişti. Discursul lor politic şi istoric este, în bună parte (uneori în partea lui cea mai bună), şi un discurs moral. Din el pot fi selectate (cum se întâmplă în cazul lui Kogălniceanu, Maiorescu sau Eminescu) reflecţii memorabile, „sentenţe” (cum le spune Dimitrie Cantemir, primul nostru moralist în adevăratul sens al termenului), în fine reflecţii ce merg de la viziunea asupra universului până la comportamentul individului comun, cu „norocirile” şi păcatele sale. Sunt texte care, la origine, nu-şi propun să judece omul şi să propună un

model de existență, ci să facă o cronologie a neamului, cum este cazul cronicarilor moldoveni și munteni, continuată de iluminisții veacului al XVIII-lea. Reconstituind faptele trecutului, ei le judecă și trag concluzii asupra bietului om care nu determină vremurile în care trăiește, ci stă sub ele. Odată cu acești logoteți/întemeietori, se află, în unele cazuri chiar înaintea lor, oamenii luminați ai Bisericii. Ei țin alt fel de discurs, în esență religios, în concordanță cu învățătura biblică, dar în interiorul acestor predici se află, mai totdeauna, o dimensiune morală. Astfel, *Învățăturile lui Neagoe...*, scrise în limba cancelariilor domnești și a Bisericii Ortodoxe, au fost traduse în limba română peste un secol, probabil de un călugăr din preajma lui Udriște Năsturel. Cartea este, în parte, „o oglindă a Princepelui” în variantă răsăriteană, cu un conținut preponderent ortodox. Neagoe dă sfaturi fiului Theodosie, pregătindu-l, astfel, pentru a fi un bun principe. Pedagogia lui Neagoe este în consens cu mentalitățile lumii medievale din Răsăritul european. Virtuțile eroului se apropie în mare măsură de acelea ale sfântului și ambele modele exprimă *forma mentis* a timpului. Potrivit ei, omul moral și omul religios (în limbajul din *Învățăturile lui Neagoe...* „omul adevăratei credințe”) împart aceleași virtuți și întâmpină aceleași păcate: „Fii blând și nepizmătareț și răbdătoriu, și urăște cuvintele cele grozave și scârnavе, și vei vedea pre Dumnezeu! Fie-ți drag a te ruga de-a pururea, scapi de veselii lui Dumnezeu. Iubește săracii, ca să fii miluit. Pentru aceea iubește sfinții, ca să te tragă pohta lor către bunătăți”; „Bunătatea face curăție, iar mânia cea iute face patime. Și muma bunătăților iaste mila, iar umplerea răutăților iaste semeția”; „Inima cea împietrită face mânie, iar oprirea face liniște”; „Învățătura cea cu frică păzește sufletul de toate răutățile”; „Cel ce n-are îndârjire, acela vede pre Dumnezeu”; „Și cum mănâncă carii copacii, și gândacii îi fac făr’ de frunză, așa și pizma-i piiarde sufletul călugărului”; „Iubește adevărîța, că tot mincinosul iaste urât înaintea lui Dumnezeu”; „Ferește-ți auzul, ca nu cumva să-ți câștigi sămânța rea”. *Învățăturile lui Neagoe...* constituie prima și cea mai importantă operă teologică, parenetică și morală pe care o cunoaște cultura noastră, înainte de *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul* și cu celelalte scrieri ale lui Dimitrie Cantemir. Ea ridică celui ce o studiază și încearcă să-i determine rostul

și originalitatea formală o problemă de statut, de destinație și, în ultimă instanță, de structură. Specialiștii genului atrag atenția că trebuie făcută o deosebire între un „moralist” și un spirit „moralizator”; moralistul este acela care studiază omul și morala lui, adică filosofia sa de existență, cu virtuțile și viciile lui, punându-le pe toate în discuție, pe când moralizatorul pleacă, în discursul său, de la o morală acceptată (un model moral bazat pe principii intrate deja în morala comună), incontestabilă, spunând celor ce-l citesc sau îl ascultă ce trebuie să facă și să nu facă, ce e bine și ce e rău, în fine, rolul preponderent pe care și-l asumă spiritul moralizator fiind acela de pedagog în sfera religiei (și implicit a moralei), îndrumător, luminător al individului și al nației. Din acest punct de vedere, Neagoe este nu un moralist, ci un moralizator, pentru că el nu pune în discuție termenii moralei, ci recomandă o morală deja cunoscută, sigură, verificată, morala divină propovăduită de Biserica Ortodoxă. Moralistul este, în această ecuație, un mesager, un intermediar, nu un analist și nici un creator în sferă morală. Este tipul de moralist/moralizator ce se repetă în cultura medievală românească. El se recrutează din rândul oamenilor Bisericii sau din acela al cronicarilor cu darul înțelepciunii, ca Miron Costin, Ion Neculce, stolnicul Constantin Cantacuzino. Și, totuși, chestiunea departajării lor nu-i deloc simplă, pentru că rareori un bun moralizator este și un moralist, că vrea să fie sau nu vrea. În sfaturile lui Neagoe există o înțelegere superioară a existenței și a istoriei și o capacitate de a o exprima, adăugându-i propriile reflecții morale. Așa procedează și marii cronicari și tot așa scriitorii religioși (Varlaam, Dosoftei și, mai ales, Antim Ivireanul în *Didahiile* sale). Ei sunt mesagerii Bisericii (și, deci, ai moralei divinității), dar, în interiorul predicii, pătrunde și ceea ce s-ar putea numi, cu un termen luat din literatură, fantasmеle subiectivității, care pot fi de mai multe feluri, inclusiv acela de a nuanța, particulariza o pildă biblică sau o „sentență” religioasă sau laică. Miron Costin narează tragediile istoriei Moldovei, ca și înaintașul său, Grigore Ureche, dar însușind cruzimile („netremniciile”) trecutului, el le judecă și nu uită să noteze, totodată, spaimele și vaietul său de om așezat și înțelept, crescut într-o morală bazată pe ideea de dreptate, cumsecădenie, omenie, milă, toleranță, ostile violenței, nemerniciei, feloniei, noțiuni ce aparțin, deopotrivă, moralei religioase și moralei

populare. Prin toate acestea Miron Costin este un moralist moralizator, spre deosebire de Neagoe Basarab, care poate fi numit un moralizator-moralist. Modelul din urmă este cel mai răspândit în cultura medievală românească. El urmează tiparul bizantin, reprezentat de scrierile lui Vasile Măcedoneanul, Constantin Porfirogenetul sau Manuel Teologul. Unele au circulat în spaţiul românesc în manuscris sau în traduceri. Nicolae Costin traduce, la începutul secolului al XVIII-lea, *Ceasornicul domnilor* de Antonio de Guevara, alţii, ca Nicolae Mavrocordat, alcătuiesc antologii de aforisme din *Biblie*, dar şi din filosofii antici. Literatura greco-elină, cum o numeşte Nicolae Iorga, ia locul slavonismului în spaţiul cultural românesc şi ne leagă de Occident. Dimitrie Cantemir şi, într-o oarecare măsură, stolnicul Constantin Cantacuzino vin în cultura română cu altă formaţie intelectuală şi cu un mod mai erudit şi mai personal de a medita istoria, natura şi soarta omului, subiecte repetitive în literatura morală.

Până la ei sunt de luat în seamă cronicarii şi oamenii învăţaţi ai Bisericii. **Grigore Ureche** face portretele domnitorilor şi nu uită să adauge în marginea portretelor mici comentarii, având în minte un model moral. Este cunoscut portretul oximoronic făcut lui Ştefan cel Mare: „om întreg la fire, nelenes”, hotărât, curajos („unde era nevoie însuşi se vâra”, „nu pierdea nădejdea”), dar şi impulsiv („mânios şi de grabă vărsătoriu de sânge nevinovat”) etc. Feciorul său, Bogdan Vodă, îl urmează („urma lui luasă, de lucruri vitejeşti”) şi, ca să întărească această comparaţie, cronicarul încheie portretele (căci sunt, acum, două, în asemănare şi succesiune) cu o înţelepciune populară („cum să tâmplă din pom bun roadă bună iase”). Este „vorba ceea” întâlnită mai târziu în proza lui Ion Creangă. Se pune întrebarea dacă acest mod de a judeca omul poate fi asimilat literaturii morale, mai direct spus, dacă Ureche şi ceilalţi cronicari pot fi consideraţi moralişti sau doar nişte spirite moralizatoare care folosesc portretul sau, în cazul scriitorilor religioşi, parabola, pilda, povaţa pentru a spune ceva despre moravurile timpului şi ale omului format în „adeverinţa” religiei. Ureche, Costin, Varlaam, Dosoftei nu sunt moralişti, în adevăratul sens al genului, pentru că nu trag înţelepciunea şi nemulţumirile lor faţă de „hirea” domnitorilor în propoziţii scurte, cu înţeles general, nu ştiu să construiască paradoxul şi nu cunosc tehnica

poantei. Toate acestea le vor cunoaşte şi le vor folosi moralişti moderni, profesioniştii genului. Cronicarii de dinaintea lui Cantemir nu ajung la „sentenţe” originale, dar le cunosc uneori pe cele vechi (din opera scriitorilor antici) şi le citează. Modul lor de a „certa” omul cu apucături rele şi, odată cu el, de a certa moravurile epocii este portretul moral şi comentariul în jurul lui. Morala se uneşte aici cu religia şi indirect separă omul „desăvârşit şi întreg”, cuvios, milos, bun creştin şi, dacă este domnitor, viteaz şi înţelept, de omul fără Dumnezeu, tipul negativ, destrăbălat, nedus la biserică etc. Ureche ruşinează, de pildă, pe cei aroganţi şi falnici, orbiţi de ambiţiile lor, amintindu-le că lucrurile lumeşti sunt pieritoare şi că puterea stă nu în om, ci în Dumnezeu. O meditaţie care nu-i originală, dar care sună bine în limba învăluitoare, plină de înţelepciune bătrânească a cronicarului speriat de atâtea nelegiuiri şi nedumnezeiri. **Miron Costin** este şi mai mult scârbit de „scârnavele fapte” ale domnitorilor care se schimbă des în Moldova. Le face portrete memorabile prin cruzimea şi exactitatea lor. Fiind însă un spirit meditativ mai profund decât Ureche, el împinge meditaţia morală mai departe, dincolo de individ şi de concretul istoric, spre „neştiutoarea hire omenească de lucruri”, adică spre natura generală a omului. Cronicarul, instruit la şcolile poloneze, pune reflecţiile lui în propoziţii mai scurte, concluzive, se poate spune chiar în aforisme. Certând pe Tomşa, care domneşte cu paloşul fricii – „gros la fire şi prostătec”, „vărsătoriu de sânge” –, el încheie înfricoşat şi scârbit de asemenea procedee şi zice: „unde este frica, nu încap dragoste” şi, mai departe: „că frica face urăciunia şi urăciune cât de târdzâu tot izbucneşte”. Observând, apoi, că lucrurile în lume sunt „nestătătoare şi niciodată încredinţate” şi că omul nu este sigur încotro merge şi ce-l aşteaptă, el trage o concluzie sceptică despre soarta omului: „neştiutor gândul omenesc, sigur de sine la ce merge şi la ce întâmplări apoi soseşte”. Altădată scrie despre neputinţa (sau neştiinţa?) omului de a întâmpina lucid ceea ce se poate întâmpla. Adică de fatalitatea destinului: „cu anevoie este hiecăruia a se feri de ce iaste să fie”. Nădejdea Domnului – scrie mai departe Costin – „iaste ca sâninul ceriului şi ca încetul mării; acmu iaste senin şi să face nuor, acmu iaste marea lină şi să face fortuna”. Fraza din urmă este aceea a unui om trecut prin multe în viaţă, după ce moralizatorul îşi pregăteşte cititorul

Miron Costin

etc., dându-i exemple concrete de felonie și nestatornicie omenească. *Letopisețul Țării Moldovei* și *De neamul moldovenilor* sunt pline de asemenea cugetări strecurate în cronologia evenimentelor. Citind, probabil, pe clasicii Antichității, Costin a deprins deja, într-o oarecare măsură, tehnica aforismului și a sentinței, specii esențiale în literatura morală. Cronicarul însuși este, prin natura „hirii” sale, un spirit reflexiv, cartea i-a disciplinat gândirea și imaginația și i-a trezit plăcerea de a face speculații despre om, despre putere și despre soartă. Miron Costin este, esențialmente, un spirit sceptic, vede și judecă lumea prin nesăbuințele și tragediile ei. Idealul său este omul cuviincios, statornic în nestatorniciile lumii. **Ion Neculce**, spre deosebire de cronicarii dinaintea lui, este prin excelență un spirit cârtitor, morala lui este în totalitate cea tradițională și, din unghiul ei, judecă psihologia („hirea”) moldovenilor și a altor popoare. Spiritul său critic poate fi nu numai cârtitor, tăgăduitor, umoristic (Neculce are și acest dar), dar și agresiv când este nevoie. Pe greci, pe care îi detestă sincer, îi consideră lași și fricoși (fug de primejdii). „Atâtea amestecături”, scrie el, privind lumea în care trăiește, și se plâng cam teatral: „Oh, oh, vai, vai di țară!”. Nu

exclde, în privința moralei colective, paza bună care să întâmpine primejdia rea. Boierul de la Prigorești crede că o supunere strategică în fața dușmanului violent și copleșitor este mai bună decât o moarte sigură: „Mielul blând sughe la doo maice, capul plecat nu-l prinde sabie”. Sintetizând, povățuitorul Neculce recomandă în viață prudența și buna chiverniseală, morala capului plecat în fața dușmanului puternic. Cum se poate deduce, morala resemnării și supunerii este veche la noi, la români. Dimitrie Bolintineanu și, după el, alți scriitori din secolul al XIX-lea, o pun în versuri și o duc mai departe, sugerând astfel că, decât o moarte bravă (modelul occidental de virtute medievală), e mai bună, aici, în nestatornicul Răsărit, o supraviețuire prin obediență când este vorba de soarta unui popor. O morală a compromisului și a supraviețuirii care n-a fost și nu este acceptată de toată lumea. Scepticii din toate generațiile de **m.r.** au scos de aici și continuă să scoată o idee negativă despre caracterul omului românesc și despre morala noastră colectivă, bazată, se spune adesea, pe o programatică lașitate, scuzată, înnobilită printr-o filosofie a resemnării în fața destinului. S-a creat o întreagă retorică în legătură cu această temă: popor vegetal, spirit tranzacțional, lipsă de demnitate în fața istoriei, nație fricoasă ce sabotează istoria etc. Neculce o laudă, totuși, găsind, de pildă, că Antioh Vodă dă dovadă de înțelepciune („chiverniseală”) atunci când, în loc să poarte un război dinainte pierdut cu craii și hatmanii leșilor, se roagă de ei „să nu pozvolească, să sloboedze poghiiazuri în țară să o strice, că-i păcat că sint creștini”. Dintre scriitorii noștri religioși, după Neagoe Basarab, **Antim Ivireanul** are la începutul secolului al XVIII-lea vocația cea mai pregnantă de moralist. Este, înainte de toate, un predicator și deci un moralizator, dar unul cu multe daruri, între altele cu acela de a face speculații în jurul unei idei (în cazul lui, în jurul unei pilde biblice) și de a le pune în formule ce evită de multe ori automatismele limbajului liturgic. Ce-i omul? Omul are „bunătăți îndoite” – răspunde el – iar bunătățile sunt de două feluri: „sufletești și trupești”. Cele sufletești sunt, la rândul lor, în număr de patru (vitejia, înțelepciunea, dreptatea și curățenia), iar cele trupești, tot așa, sunt patru: tăria, întregimea, fromoseția și sănătatea. Luată, toate, împreună, ele nasc „bunătățile de obște” care sunt tot patru: credința, nădejdea, dragostea și smerenia. Acestea asigură cele

Antim Ivireanul

„patru temelii nemișcate”. Și, după ce explică fiecare bunătate și temelie în parte, Antim, care se numește pe sine „doctor de suflet”, ne previne că ele duc la plenitudinea spiritului. Ca să se ferească de trufie (păcat greu la creștini), doctorul de suflete se pocăiește, se umilește, considerându-se „un rob ticălos” tulburat de „norul neștiinței”. Pocăința este, în genere, pentru acest iscusit om al Bisericii, o terapie morală. O recomandă, de aceea, în mai toate predicile lui omului credincios și necredincios, pentru a se izbăvi de păcate. Printre cronicarii/istoricii munteni, cel care are o mai mare disponibilitate pentru reflecția morală este **stolnicul Constantin Cantacuzino**. În interiorul prelegerilor sale docte despre latinitatea noastră el introduce

fragmente subiective în care își exprimă opiniile despre lume și despre firea omului. Este un moralist bine instruit de cărți și bine mobilat în spiritul său cuprinzător, comparabil din acest punct de vedere cu Dimitrie Cantemir. Mai puțin sofisticat și, poate, mai puțin erudit decât Cantemir, dar cu un limbaj ceva mai fluent și cu o gândire mai aproape de subtilitățile umanismului occidental. El nu formulează „sentențe”, ci dezvoltă, comentează și reformulează idei morale pe care le-a întâlnit în cărțile pe care le-a citit sau de care a auzit de la dascălii săi de la Padova. Unele sunt răspândite și fac parte din ceea ce se poate numi codul moral al timpului. De pildă, ideea de nestatornicie a lumii, care preocupă pe toți cronicarii noștri, o idee ce vine din *Biblie*. Ca s-o justifice, Constantin Cantacuzino o ia de departe, de la înțelepciunea comună, zicând că „nici un lucru câte sunt supt lună, stătătoriu și neschimbat nu poate fi, nici în nenumărații ani nu pot tot într-același chip sta, ci toate sunt în mutări și în stricăciuni zidite, cum s-au zis și să cunosc”, pentru a ajunge apoi la filosofi, iar de aici la politică și la caracterul și comportamentul individului. După acest șir de reflecții, se observă că tema morală s-a topit în comentariile în marginea temei biblice a deșertăciunii deșertăciunilor și în ideea ruinării imperiilor ce păreau de neclintit în istorie. Așa se întâmplă și în poema *Viața lumii* a lui Miron Costin sau în *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Ottomanicae*, tratatul lui Cantemir. Ducând mai departe ideea schimbării în sfera materială și lumească, istoricul muntean vorbește de cele trei „stepene” (trepte) prin care trece orice există pentru simplul fapt că există. Acestea sunt „urcarea, starea și pogorârea” sau, cum le spun alții, „adăogirea, starea și plecarea”. Asemenea noțiuni se află și în *Divanul...*, și în *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*, scrierile lui Cantemir, și nu lipsesc, în forme mai simple, nici în cronicile lui Ureche și Miron Costin. Nu-i o teorie originală și nici conceptele nu sunt inedite, dar ce-i de toată lauda în aceste speculații este voința, aproape disperată, a acestor spirite întemeietoare de a traduce conceptele filosofice și morale într-o limbă nepregătită încă să le primească. O silesc până la urmă să le accepte. Cel mai inventiv și cel mai bine format intelectual se arată a fi Cantemir. Stolnicul este și el suficient de instruit ca să pună ideea veșnicei și inevitabilei metamorfoze a lumii într-o

Dosoŧtei

ecuație filosofică și morală. Din ideea stricării și stingerii iremediabile a lucrurilor și faptelor de pe pământ el scoate o pildă morală, și anume că „ci numai celor drepte, celor blânde și celor mai cu înțelepciune le rămâne laudă, fericire de bună pomenire și pildă folositoare celor buni și înțelepți duple urmă și canoane, cu carii mai mult și mai slăvit pot sta și să pot otcârmi. Și de li să întâmplă și surpare, și cadere, înțelepții nu le dau atâta vină și pricină cu sudalme, căci au sosit la aceia, adică să zică că de nehibzuială și nebuniia lor au venit”. Întâiul și adevăratul nostru moralist, în concordanță cu natura genului moralistic, este însă **Dimi-trie Cantemir**. El face trecerea de la spiritul moralizator, întâlnit la cronicarii și la oamenii învățați ai Bisericii, la spiritul specific al moralistului. La Bruyère numea pe acesta din urmă om „care iubește înțelepciunea”. Reflecții morale se află în toate scrierile lui Cantemir, de la cele istorice (*Hronicul...*, *Historia incrementorum...*) până la *Istoria ieroglifică*, operă de ficțiune. Vocația de a medita face parte din natura spiritului său. Prefațatorul *Divanului...*, grecul Ieremia Cacavela, îi laudă „noblețea minții” și „cu totul princiara retorică”. Scriind *Divanul...* – operă de filosofie (teologie)

morală în totalitatea ei –, Cantemir își inventează vocabularul de care are nevoie pentru a numi în limba română conceptele filosofiei morale. Zice „istaciune” pentru știință, omul „lenitor” (leneș), „buiecie” pentru îngâmfare, „avenia” (cruzime, lipsă de omenie), „dihănesc” (sălbatic), „ceință” (pentru a defini noțiunea de cantitate din logica aristotelică), „feldeință” pentru fel („ce fel de”, *qualis*) etc. Sursa de bază a reflecțiilor sale morale este, desigur, *Biblia*. În centrul *Divanului...* se află omul, numit și „lumea mică”. Având lumina credinței (elementul fundamental al moralei omului medieval), el trebuie să ajungă la adevăr și „să împrăstie și să răschire” (adică să risipească) greșeala și întunericul din sine. Spre a trăi în dreapta socotință, omul mai trebuie să gândească mereu la trei lucruri fundamentale: moartea, învierea și dreapta judecată. Pentru aceasta, trebuie să se pocăiască și să evite „spurcatele lumești poŧte”, cum ar fi, de pildă, păcatul curviei sau lăcomia („avuția cea spurcată”). Filosoful nu recomandă, cu toate acestea, lepădarea de lume, ci numai înfrânarea desfrânării, stăpânirea de sine în fața frumuseților înșelătoare ale lumii: „Nice pentru ale lumii de urât frumusețe să te nebunești” sau: „Dragostea frumuseților multe stricăciuni aduce, că, scrie istoria, pentru frumusețea unii muieri, a Ellenii, vestita cetate s-au răzsipit Troada și cu frumusețea pomanei s-au amăgit Evva”. Citează într-un rând și pe Thales, filosoful, care recomandă ca omul virtuos să se ferească de trei răutăți, și anume „focul, muieră și marea”. Focul și muieră, se înțelege, dar de ce Cantemir, care trăiește atâta timp în mediul mediteranean, acceptă marea printre calamitățile care pândesc omul? Și, după ce-i dă omului urmărit de soartă mai multe învățături folositoare, filosoful moral îi recomandă omului pieritor prin soarta lui: „învață-te a muri” și, mai departe: „mort să viețuiești, viu îți trebuie a muri. Deprindă-te dară a nu muri, a muri”. Speculații fine în jurul unui subiect pe care rațiunea încearcă să-l înțeleagă și nu reușește. Rămâne totdeauna doar finețea meditației. Finețea moralistului se vede mai bine în *Istoria ieroglifică*, mai precis în numeroasele paranteze din interiorul discursului literar. Acestea formează un al doilea roman, s-ar putea numi un metaroman moralistic, care însoțește și în anumite locuri dublează narațiunea propriu-zisă. Tehnica este simplă și, odată fixată, autorul nu se abate de la ea pe tot cuprinsul

Stolnicul Constantin Cantacuzino

acestei lungi alegorii. Personajele țin discursuri și, comentându-le, naratorul pune în paranteză opiniile sale, numite „sentenții”. Vocabularul „zicerii” în roman cuprinde noțiuni cu precădere de ordin etic și altele din sfera retoricii, logicii și a filosofiei, cum ar fi „o aporie ipohetică”, „palinodie ritoricească” etc. Acestea sunt, în *Istoria ieroglifică*, din seria sentențelor din paranteze și chiar în textul ficțiunii și în construcții lexicale pe care prozatorul le spune într-un rând „învățăturile cuvintelor hrismosului” (oracolului). Judecata filosofului atacă și statutul omului politic, care, rău văzut de ai lui, nu poate aștepta iubire și respect de la alții: „Că cine niamului săi iaste urâcios, cum poate fi streinilor drăgăstos? Și a căruia răutăți pământul său a le suferi n-au putut, cel strein cum le va putea răbda?”. Despre efectele invidiei asupra spiritului, Cantemir folosește o comparație marină: „că precum arșița soarelui pelița mută din albă în neagră, așa pizma inimii mută gândul din bun în rău”, iar în ce privește ideea că vorba dulce mult aduce, el vede diferențiat lucrurile și, pentru a fi înțeles mai bine, ia ca punct de referință un element din câmpul medical: „că cuvântul bun și neplăcut iaste ca doftoria grețoașă, însă folositoare

în trupul bolnavului; ce la cel înțelept așa, iar la nebun iaste ca otrava în măruntaiele sănătosului”. Când vine vorba despre lingușitori și, în genere, despre sinceritatea celor care adulează puterea, Cantemir notează că aceștia din urmă spun, de frică, numai ceea ce știu că place stăpânului. Diplomatie păstrată și în timpurile moderne: „că mai toți supușii de frică obișnuiți sint nu ce adevărul, ce ce stăpânul pofteste, acela să laude și să ferească”. Morala fabulei este că omul înțelept să nu se așeze niciodată pe „scăunașul minciunii”. Vituperate sunt și „neștiința cuvintelor trebuitoare” și „împieticirea cuvintelor”, adică vorbirea fără rost, improprietatea termenilor, retorica individului fără minte. Cantemir cere ca orice discurs să nu iasă din „hotarele loghicești” și tot el zice că, precum „știința lucrurilor iaste lumina minții, așa neștiința lor iaste întunecarea cunoștinții”. O maximă ce trece de la o cultură la alta și dintr-o epocă în alta. Autorul român dă o variantă: „ce unde urechile adevărului sunt astupate, acoloa hrizmurile [profeților] să par bazne”, dar și că „experiența și ispita lucrului mai adevărat poate fi decât toată socoteala minții, și argumenturile arătării de față mai tari sint decât toate chitelile”, continuând: „căci voia slobodă obicinuită iaste mai mult spre rău și împotriva adevărului, decât spre bine și spre plăcerea adeverinții puterea sa a-și arăta”, „că zavistia iaste jiganie cu multe capete și cu toatele înghit pizmă și deodată borâsc gălciavă și vrajbă”, „că mai pre lesne iaste cuiva fără organul ochiului și fără lumina soarelui între alb și între negru a deosebi, decât fără cunoștința lucrului de vrednic sau de nevrednic a-l alege”, „că știința înțelepciunii nu în scaunele trufașe și înalte, ce în capetele plecate și învățate lăcuiește”. Multe reflecții privesc comportamentul etic al omului și situațiile de existență fundamentale. Ce este fericirea și cât ține ea, întreabă strategic Cantemir. Ce este fericirea nu spune deocamdată, dar spune ceva despre noroc și despre vechimea fericirii adevărate: „căci fericirea adevărată cu cât să vecheste, cu atâta mai mult să ferească” sau: „că niciodată norocirea și mărirea unuia, fără nenorocirea și micșorarea altuia a fi nu poate”, „că pofta lăcomiei cu puterea împreună ca pojarul în iarba uscată iaste”, „că inima neașezată, din pricina lăcomiei după cinstiri, în mai mari valuri înnoată decât corabia pe ocean”, „că sula de aur zidurile pătrunde, și lăcomia își vinde neamul și moșia”, „că mai pre lesne iaste firii la cămilă coarne să nască, decât din

Dimitrie Cantemir

inima rea cuvânt sau gând bun să izbucnească”, „că vicleșugul înțeleptului cu mult mai cumplit este decât al nebunului”.

Intrând în secolul al XIX-lea, numărul **m.r.** crește și, ceea ce este mai important, unii (scriitori sau istorici) încep să cunoască mai bine regulile și subtilitățile genului și le aplică sistematic în reflecțiile lor, vorbind, astfel, și despre psihologia și moravurile omului, nu numai dând sfaturi și reguli de înțelepciune și de bună purtare. Cu alte cuvinte, ei fac, în forme elementare, desigur, și o morală a moralei. Nu renunță, în chip radical, la rolul lor de modelatori, pedagogi, îndrumători ai neamului. Nici nu puteau să renunțe câtă vreme grija lor cea mare este să denunțe mentalitățile unei medievalități târzii și corupte (fanariotismul) și să impună „principiul naționalității” și al unei morale sociale „chibzuite”, cum zice Mihail Kogălniceanu. În aceste condiții moralistii secolului reflectează nu numai la morala omului și, în genere, la filosofia morală, dar și la ceea ce un moralist occidental numește „civilizația moravurilor” într-o epocă. O epocă întinsă la noi pe aproape un secol. Dinicu Golescu pleacă în Europa și ceea ce vede pe unde trece notează în memorialul său, inclusiv despre

înfățișarea și firea oamenilor. Gh. Asachi și Ion Heliade-Rădulescu sunt, în felul lor, judecători severi ai moralei comune. Înaintea lor, iluministul ardelean Ion Budai-Deleanu face în *Țiganiada* (operă carnavalescă) clasificare caracteriologică. Iordache Golescu adună într-un manuscris, la mijlocul secolului al XIX-lea, proverbele românilor și ele dau o idee despre înțelepciunea și principiile lor morale, verificate de istorie și intrate într-un fel de ghid al înțelepciunii populare. Reluate, completate și publicate de Iuliu Zanne, ele merită o analiză specială, legate de vechimea, oralitatea și, desigur, de filosofia de existență pe care o exprimă. Nu trebuie uitat Anton Pann, care avertizează că „de multe ori limba taie mai mult decât sabia”. *Povestea vorbii* și *Erotocritul* sunt înțesate de proverbe, ziceri, vorbe de spirit culese din folclorul mahalalei balcanice. Anton Pann este el însuși un om de spirit și un moralist în adevăratul sens al termenului. Ce este de remarcat este că în rândul **m.r.** printre cei mai buni sunt, cu mici excepții, criticii literari și istoricii cu deschidere spre meditație. Titu Maiorescu, G. Ibrăileanu, N. Iorga, G. Călinescu, Mihai Ralea, Paul Zarifopol, Tudor Vianu, E. Lovinescu și, înaintea lor, Mihail Kogălniceanu au făcut critică literară și, prin ea sau în scrieri de sine stătătoare, au cultivat genul moralistic. Ibrăileanu și-a strâns meditațiile într-o broșură intitulată *Privind viața*, iar N. Iorga a tipărit în 1911 o culegere de cugetări în număr de aproape trei mii. Fiu al vornicului Ilie Kogălniceanu și elev al istoricului Leopold von Ranke, **Mihail Kogălniceanu** – „mandatar al națiunii”, cum se numește chiar el – este un spirit moralizator chibzuit. El vrea să reformeze societatea și moravurile ei, dar nu în chip radical și cu mare grabă, pentru a nu strica tradițiile sănătoase, temeinice și, de bună seamă, pentru a nu sminti românul abia ieșit dintr-o istorie lungă și nestatornică. Predică „iscusița” și ceartă „neiscusița”, cum face într-o polemică purtată cu G. Sion. În „Calendarul pentru poporul românesc” (1845–1846), apoi în „Album istoric și literar”, prelucrează, după Balzac, câteva pagini din *Fiziologia căsătoriei* și dă la urmă *Catichisul căsătoriei*, din care lectorul moldav, om din Răsăritul ortodox al Europei, încercat de o istorie rea și de nenoroc, află câteva lucruri importante: „căsătoria este o știință” și el nu se poate însura „înainte de a învăța anatomia și a diseca cel puțin o femeie”. Primește și alte sfaturi, mai fine, cum ar fi acela că „femeia

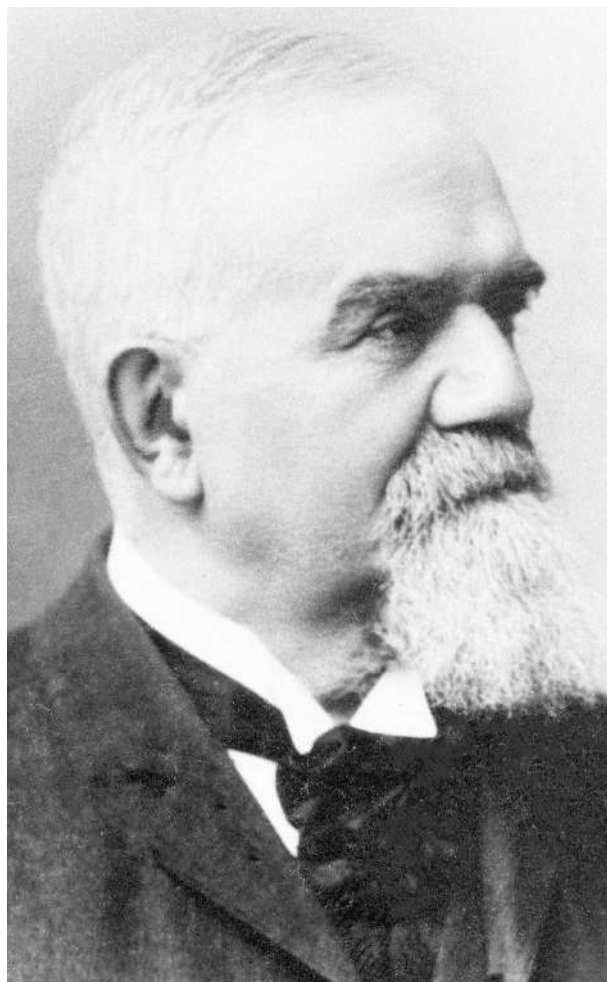
cea mai virtuoasă poate să fie şi cea mai voluptuoasă”, dar şi că „femeia cea mai virtuoasă poate să fie neruşinoasă fără să ştie”. Chiar dacă este doar un prelucrător, nu un autor original, admiratorul lui Balzac (îl numeşte pe acesta „un bărbat de geniu”, dar şi „omul cel mai gras din Franţa”) se foloseşte de o scriere celebră din Occident pentru a transmite cititorilor săi propriile vederi asupra femeii şi asupra instituţiei căsătoriei. Kogălniceanu nu e interesat numai de amor şi fiziologia căsătoriei. Omul politic este preocupat de toate domeniile – de la proprietate, agricultură şi industrie la adevăr şi progresul spiritului. Ca natură interioară şi stil de a medita, mandatarul naţiunii este, aşadar, un moralizator evadat din când în când în reveriile şi fineţile speculative ale unui moralist cultivat şi măsurat în toate. Un înţelept, în felul său, care vine de departe, din vechime şi încearcă să se adapteze timpului său, fără complexe şi fără să se grăbească. Recunoaşte dreptul creştinului de a critica guvernul şi îşi exprimă credinţa astfel: „cea dintâi dorinţă a fiecărui popor este dreptul de a fi”, apoi: „după priveliştea lumii, după minunile naturii, nimic nu este mai interesant, mai măreţ, mai vrednic de luarea noastră aminte decât Istoria”, „societatea nu are dreptul a lua aceea ce nu poate lua”, „când sabia e trasă, drepturile se dau deoparte”, „existenţa statului român depinde în parte de şcolile noastre”, dar şi: „o adunare fără femei este ca o grădină fără flori, ca un bărbat fără barbă şi musteţi, ca o zi fără soare [...], ca versuri fără poezie” etc. Moderaţia este un principiu, un stil ce trebuie aplicat şi în spaţiul plăcerilor, e de părere Kogălniceanu, om, se spune, cu mare experienţă în acest domeniu. De pildă, geniul unui bărbat constă în „a întrebuiţa cu iscusinţă nuanţele plăcerii”. Când bărbaţii se ocupă de politica ţării, să facă bine să fie înţelepţi, căci îi avertizează istoricul: „înţelepţiunea cea mai simplă cere să nu ne năţângim, ci din contră să ne folosim de experienţa altor ţări” şi „să ştim cu toţii că, spre a fi demni de libertate, trebuie mai întâi să o respectăm în alţii; că spre a putea dobândi drepturi nu trebuie mai întâi să le rădicăm altora”, în fine, revenind la plăceri: „când două fiinţe sunt unite prin plăcere, toate cuvintele sociale dorm”. Iar în ceea ce priveşte autoritatea, ordinea socială, exerciţiul puterii, Kogălniceanu mărturiseşte în 1882: „a fi autoritar nu este a fi fără inimă, fără milă pentru ţară” ori: „puterea nu stă de a lovi tare şi des, dar de a lovi drept” şi, mai departe: „moderaţiunea

Mihail Kogălniceanu

[...] nu este o dovadă de slăbiciune, din contră, este o calitate mare, o podoabă a forţei care o caracterizează şi care este temelia puterii”. În moralizatorul moralist stă însă totdeauna, treaz, ideologul, îndrumătorul naţiei. Aşa că el trece repede de la amor la politică şi, de aici, la „driturile” individului. Iată o reflecţie fină despre politică văzută în sensul dat de Napoleon lui Goethe: „politica este puternica circulaţie ce atâta gândire şi toată fapta”. Politica, altfel zis, ca destin al omului modern şi al societăţii moderne. Fiul lui Ilie Kogălniceanu este la curent şi cu această idee. Mai mult, numeşte politica o „ştiinţă a organizaţiei sociale” şi, mai zice el: „voiţi să aveţi o politică bună, faceţi finanţe bune”. Învăţătorul naţiunii nu voieşte cu nici un preţ anarhia, el este un om al ordinii în societate: „sunt om de ordine şi autoritate”, strigă el, ca să se audă. Nu-i un sincronist, dar nici un retrograd (un „ruginit”). Este un organicist, vrea reforme cu măsură, graduale, „fără pripeală” şi nu acceptă revoluţia decât dacă ea aduce „îmbunătăţiri”. Ca ministru şi prim-ministru doreşte ca ştiinţa şi învăţământul

să pătrundă în toate clasele sociale. Mai cere ceva: „la știință se cere creieri liniștiți”. Cugetările sale alcătuiesc un manual de educație națională, cu reguli în spiritul veacului său, în care principiul naționalității este esențial. **Titu Maiorescu** este un analist fin, ușor sceptic (dacă nu chiar integral sceptic) al psihologiei și al moralei individului. În reflecțiile (aforismele) sale el face ceea ce cerea Montaigne: „a reinterpreta interpretările ce au interpretat lucrurile”. Maiorescu nu merge atât de departe în acest lanț de cauzalități și determinări. El face reflecții asupra cunoașterii, citând și poziționându-se față de alții, depistează ilogismele, incongruitățile din textele contemporanilor săi, în fine, face ceea ce îl definește de regulă pe un intelectual superior înzestrat cu vocația meditației: vorbește de ideal, de moarte și nemurire, de adevăr, artă și civilizație și, mai mult decât atât, pune chiar inteligența și cunoașterea în discuție. Își meditează, altfel spus, și instrumentele de meditație. Asta dovedește că el citise bine pe moraliștii francezi și nu era deloc străin de antici și de filosofia morală germană. Dimpotrivă, manifestă un interes special și continuu pentru această temă. Publică în „Convorbiri literare” traduceri din *Faust* și, peste doi ani, începe să apară transpunerea în românește a „aforismelor asupra înțelepciunii în viață” de Arthur Schopenhauer (în volum în 1890). Preocuparea lui pentru pesimismul lui Schopenhauer era mai veche. Procesele verbale ale Junimii înregistrează că, în ședința din decembrie 1865, atunci când se discută subiectele pentru „Prelecțiunile populare”, criticul se înscrie cu *Pesimismul ideal (Schopenhauer)*, iar la 29 octombrie 1871 citește în fața publicului ieșean din aforismele filosofului. În lunile următoare criticul prezintă, în continuare, paginile despre onoare din pamfletul lui Schopenhauer (*Despre filosofia la universitate*) împotriva lui Hegel etc. Maiorescu traduce și *Cuvântarea asupra bătrâneții* de Jacob Grimm (apărută, după moartea criticului, în „Convorbiri literare” din ianuarie 1922) și publică în 1910 „excerpte” din autorii pe care, cum mărturisește într-o notă de început, i-a citit în ultimii 60 de ani. „Toți – scrie criticul – căutăm să ne întregim mărginita cugetare și experiență prin cugetarea și experiența altora. Cu știință sau pe nesimțite, ne-am însușit o parte din comoara agonisită de premergătorii noștri, și modul de a vedea lumea este pentru mulți din noi de-a dreptul format,

Titu Maiorescu

pentru unii cel puțin întărit, pentru toți întrucâtva modificat prin colaborarea tainică a autorilor cetiți”. „Excerpte” sunt din *Scrisorile Lordului Chesterfield către fiul său* și din *Memoriile Cardinalului de Retz*. Sunt de reținut câteva cugetări despre teme ce vor fi regăsite apoi în aforismele lui Maiorescu. De pildă: „lauda nemeritată e o insultă” sau „sunt două pasiuni incompatibile, care totuși merg adesea împreună ca bărbatul cu nevasta, se ceartă adeseori: ambiția și zgârcenia [...]”; „o adunare numeroasă e totdeauna plebee, ori din ce individualități ar fi compusă” ori „dacă vrei să cunoști societatea ia parte la petrecerile ei; în treburile serioase caracterul se ascunde, la petreceri se arată”, apoi o maximă ce invită la prudență: „trăiește cu dușmanii parcă ar fi să-ți devie prieteni; lucrul se întâmplă adeseori în schimbările politice”

etc. Unele maxime se potrivesc criticului legislator român, altele nu. Mefiența față de laude, de pildă, este în cugetările și în comportamentul lui Maiorescu tradusă în ideea impersonalizării, a ridicării spiritului (și a omului care îl reprezintă) deasupra contingențelor realului. Interesante sunt și alte exerciții ale inteligenței sale. Despre desăvârșire este de părere că „cel mai greu e să nimerească sănătoasa cale de mijloc”. Un precept pe care îl recomandă tot clasicii. Criticul aduce argumentele sale, zicând că nimic în lume nu-i absolut desăvârșit și că „pregătirile fără sfârșit împiedică fapta”. Așa că: „Apucă-te de lucru cu nădejde și așează o piatră, care, chiar dacă încă nu înseamnă clădire, este totuși o piatră de temelie!”. Vine apoi un aforism mai laconic și mai bine articulat: „dar a explica nu va să zică a justifica”. El amendează într-o oarecare măsură plăcerea elevului de la Theresianum de a explica ideile primite prin lecturi. În relațiile cu oamenii moralistul crede că „e bine sau este rău, dar niciodată indiferent”, iar când omul se află în momentele hotărâtoare, el trebuie să se lase condus nu de minte („care arată numai alternative”), ci de inimă. Surprinzătoare idee la Maiorescu, pentru că, în mod cert, el nu-i un om de inimă. „Direcția finală – scrie el – o dă inima.” Este și credința lui Pascal, pe urmele lui Augustin, cu privire la accesul omului credincios la divinitate (prin inimă, nu prin rațiune). Maiorescu, raționalist incoruptibil, traduce în plan existențial această idee. Și, totuși, în serviciul cunoașterii el pune înțelegerea, iar înțelegerea se bazează pe rațiune. Morala adevărată se întemeiază tot pe înțelegere care, la rândul ei, se substituie „oarbei necesități”. O știință cu totul deosebită, zice el, este „să știi ceea ce nu știi”. Și tot din sfera cunoașterii: „unde e o necesitate trebuie să fie o posibilitate” ori, vorbind despre adevăr în cunoaștere: „există tot atâtea adevăruri câte puncte de vedere există”. Nu există, carevasăzică, un singur adevăr și nici ultimul. Cugetările încearcă să pună ordine și în instrumentele înțelegerii și ale eticii înțelegerii. Mai toate maximele se învârt în jurul acestei probleme care pe Maiorescu îl preocupă în grad maxim. Repudiază constant inerția spiritului, respinge însă și excesul speculației în chestiunea desăvârșirii. Bună este, mai spune o dată, „sănătoasa cale de mijloc”. Arta vieții trebuie să se bazeze pe „rezervă, discrețiune, cumpătare, în general negațiune și în rezumat abnegațiune” sau: „păstrează-ți emoțiile pentru

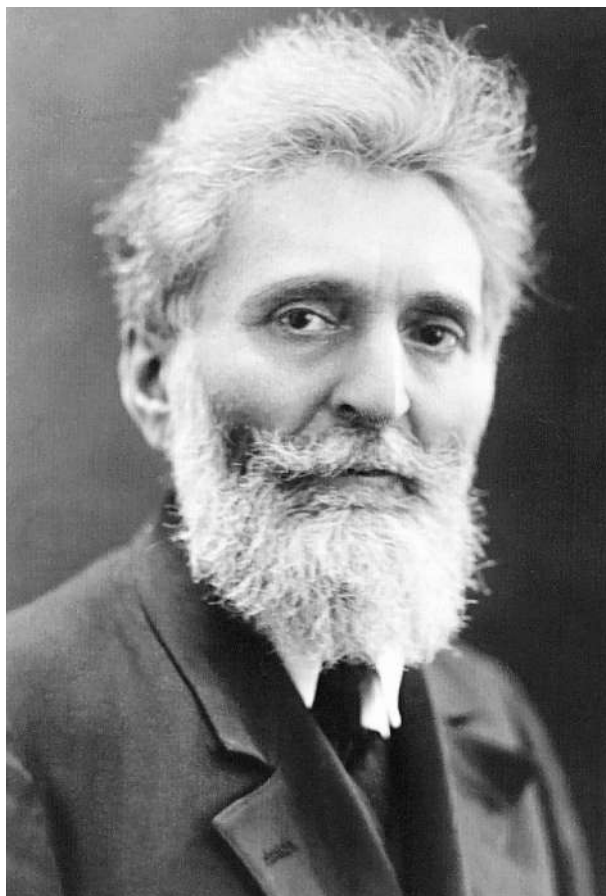
lucrurile ce le merită”. Un spirit, așadar, sceptic, cumpătat, discret și, dacă într-o propoziție laudă „fermecătoarea prospețime a spontaneității”, frazele sale sunt riguros lucrate, expresive prin adevărul și stilul lor direct, tăios, niciodată dilatat de spontaneitate sau inutil împodobit. Cât despre ce este omul și în ce relație se află el cu lucrurile din afară, scepticismul moralistului este total: „Ce jalnic e omul! Nici o existență absolută, numai relativități; iar cuvântul relație este parola nefericirii omenești”. Totuși, cel care cugetă la relativitățile omului este și el om, ceea ce înseamnă că și judecățile sale asupra relativităților omului generic rămân relative, îndoielnice. Logicianul cade, din nou, în paradox. Iese din el susținând că filosofia nu este o știință exactă, ca matematicile, în care să se adune adevăruri ireductibile. Ca moralist în sfera ideilor (spațiul prioritar de reflecție), Maiorescu își cenzurează sever pasiunile, sensibilitățile, anxietățile de ordin existențial, ceea ce nu înseamnă că nu le-a cunoscut și nu le-a trăit. Deși acceptă, ca sursă de meditație, situațiile concrete de existență, el le cercetează filosofic și nu pune aproape niciodată în aforismele sale accent pe faptele subiective. Rareori (și doar în scrisori) leagă speculațiile morale de propriile sentimente. Se detașează de **m.r.** din secolul său (mai toți ideologi, spirite mesianice, îndrumători, profeți ai națiunii), rămânând un raționalist rece și calculat, superior speculativ, sceptic din speța scepticilor cartezieni, nutrit însă de filosofia morală germană și interesat de stilul ei de a discuta problemele omului. El coboară rar în zonele agitate ale sufletului pentru a putea înregistra în aforisme cuceritoarea spontaneitate a ființei. Reflecțiile morale ale lui **Nicolae Iorga**, peste două mii cinci sute, apărute mai întâi în „Sămănătorul” sub titlul *Sfaturi ale unui om ca oricare altul* și strânse în volum sub titlul *Cugetări* în 1911, sunt, în felul lor sfântos, pline de înțelepciunea populară, niște „pilde, povățuiri, cuvinte adevărate și povești”, așa cum se află și în culegerea de proverbe alcătuită de Iordache Golescu. Deosebirea este că autorul lor nu este un creator anonim, ci un tânăr cărturar erudit cu o memorie colosală și o capacitate de cuprindere greu de egalat în epocă. El cultivă programatic tradiția populară și pe mesianicii profetici de tipul Bălcescu, Kogălniceanu, având mereu ca punct de referință idealul naționalității. Ca istoric și om de litere, a citit pe clasici și a extras din scrierile lor o mică antologie de aforisme.

A consultat, tot așa, și proverbele altor popoare și a scos din ele ceea ce i se pare esențial. Având el însuși vocație de moralist (din ramura moralizatorilor), a dorit să fie un povătuitor moral și ideologic al națiunii sale și, mai mult decât atât: un apostol. Are, în mod cert, calitățile necesare: recomandă măsura și cuviința, cumpătarea (virtuți de care vorbesc toți **m.r.**, de la cronicarii moldoveni la Kogălniceanu), laudă bunătatea și omenia, în fine, fixează în cugetările sale câteva norme de viață. Dacă este un termen care ar putea să-i definească gândirea morală și modelul de existență pe care îl predică în propoziții bine articulate, acesta ar putea fi rânduiala, buna rânduială. Ca și înțelepții din prozele lui Mihail Sadoveanu, istoricul instruit la școlile europene crede că toate câte sunt și, dacă nu sunt încă, ar putea să fie pe lume, toate trebuie să aibă un rost și să fie în bună rânduială sau după rânduială. Bunăoară, un păcătos mai puțin detestabil moral, precum chițibușarul, este cel ce își pierde timpul și răbdarea socotind „raportul între lumina chițibușului și lumina soarelui”. Dar nerușinatul „nu simte nimic atunci când altora li e rușine că-l mai văd” sau: „de ce să te miri că este nerușinat omul care s-a deprins cu rușinea?” și, pentru a individualiza mai bine speța, moralistul pornit pe omul fără rușine alege un simbol biblic: „Dracul s-a făcut negru pentru ca să nu-i mai poată fi rușine”. În acest stil luat din parimiile românești (stilul pildelor concentrate) este definit și invidiosul: „nu se simte bine nici singur: numai nenorocirea altora poate să facă bucuria lui”. Mai elocventă este repudierea păcatelor ca atare, în aceste clasificări morale. Ele sunt multe și grele în sumarul cugetărilor lui Iorga, precum mișelia, lenea, fățăriia și, în genere, lipsa de rușine și de bună cuviință etc. În ce privește viciile, istoricul este de părere că ele sunt „călăi care te omoară încet, ca o sabie nevăzută”. Și cugetarea poate deveni un viciu mai subtil atunci când se judecă singură și cu trufie, căci „orice se razimă pe cugetare singură are mai puțin merit decât ceea ce pornește de la simțirea cea mai unică”. Cugetarea dreaptă trebuie să se ferească, așadar, de vanitatea egoismului și să pornească de jos, de la starea primară a simțirii. Autorul ia ca reper pozitiv omul cinstit și, fără să facă trimitere la divinitate, cum fac moralistii medievali, îi cercețează și îi judecă, pe scurt, virtuțile și, mai totdeauna, căderile. Omul cinstit trebuie să fie un om bun și, dacă ajunge să fie, nu trebuie să mintă, să

Nicolae Iorga

trădeze, să viclenească, ci să își vadă de treburile sale etc. Este imaginea omului tradițional, păstrătorul regulilor. Iorga face și unele clasificări: omul de cuvânt, omul deștept, omul inutil, omul de merit, omul mare, omul de neînlocuit, fără a da despre ei definiții pe care poți să le ții minte. Criteriile sale de judecată sunt prioritar maniheistice. Omul este rău și atunci este plin de păcate (înainte de orice omului rău nu-i e rușine că este rău, vin, apoi, la rând toate păcatele biblice) sau este bun și atunci este cumpătat, omenos, nu spune niciodată că e bun („omul bun nu e acela care face bine, ci acela care se bucură de bine”) și se ține de cuvânt. Oamenii mari au o însușire de preț în modestia lor: „n-au înțeles să fie mai mari decât ceilalți” etc. Încă o dată, Iorga nu cercetează misterele, complexitățile și anxietățile ființei, cum fac, iarăși, moralistii mai noi, el se ține aproape de tradiție, observă omul social și moravurile lui. Amintește, într-un rând, de „taina ființei”, dar nu are curiozitatea să

deschidă uşa tainei. Este interesat mai mult de păcatele ei. În concluzie se poate spune despre el nu numai că este, poate, cel mai productiv dintre **m.r.**, dar şi că, în plină modernitate românească, el gândeşte omul în termenii tradiţiei (omul cinstit, cu rostul lui şi cu respect faţă de regulile vechi, „ruşinat” în firea lui de neruşinările vieţii, în fine, omul care întâmpină neantul fără spaimă, convins că toate au pe lume un capăt şi că, atâta cât îi este dat să trăiască, omul trebuie să trăiască cinstit şi să rămână un om bun, cumpătat, în spiritul omeniei. Sunt termeni ce se repetă în cugetările acestui doctrinar cu gândul mereu la omul tradiţional pe care vrea să-l salveze de neruşinările modernităţii. Lui **G. Ibrăileanu** îi place să despică firul în patru şi să facă clasificări morale, uneori cu rezultate surprinzătoare. Este, el însuşi, un spirit liniştit, lucrează bătrâneşte, la foc mic, caută nuanţe şi, de cele mai multe ori, le găseşte. Aforismele din *Privind viaţa* – publicate în cea mai mare parte în „Însemnări literare” şi editate în volum abia în 1930 – arată profunditatea şi fineţea acestui spirit critic pe care adversarul său bucureştean, E. Lovinescu, i le contestă. I-a citit pe moralişti francezi, îi ştie bine pe prozatorii ruşi şi, mai mult, reflecţiile sale despre iubire (tema predilectă) arată o vocaţie autentică într-un domeniu care nu-i accesibil oricui. Se zice că numai culturile bătrâne produc moralişti şi, s-ar putea adăuga: numai spiritele care observă paradoxul în spatele propoziţiilor limpezi pot să surprindă prin meditaţiile lor asupra unei idei. Ibrăileanu apare într-o cultură mai degrabă tânără (în faza ei cultă) şi nu manifestă un interes special pentru aceste noduri ale gândirii. Aforismul lui nu-i scilpitor la suprafaţa limbajului, este doar delicat şi dă impresia că autorul scrie ceea ce crede şi crede ceea ce este mai aproape de adevăr. Temele sale de reflecţie îmbrăţişează mai toate compartimentele umanului, dar mai frecvent revine tema iubirii. Ceea ce pare curios la un critic format, ca G. Ibrăileanu, într-o cultură a pudicităţii. Moralistul o tratează însă nu filosofic, ci din punct de vedere al moralei colective. Are o mare admiraţie pentru femeie şi-i dă aproape totdeauna dreptate în lupta cu animalul preistoric care, în imaginaţia lui, este bărbatul modern în expediţia lui sexuală. Iată câteva meditaţii despre acest subiect mai mult decât delicat. Nu trebuie, zice el, „să ponegrezi pe amantul unei femei în faţa ei; nu vei izbuti să capeţi decât antipatia şi dispreţul ei”. Mai departe, rezumând: fantasma

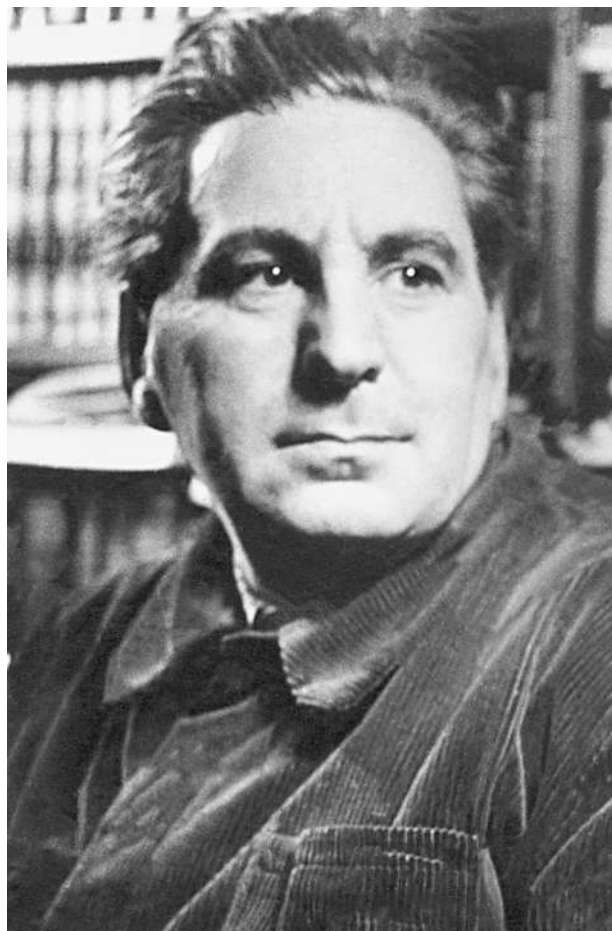
G. Ibrăileanu

iubirii, numai ea, poate înfrunta în conştiinţa noastră imaginea terifiantă a morţii etc. Meditând dacă există eternitate în dragoste, Ibrăileanu nuanţează lucrurile: „fata pe care ai iubit-o la optsprezece ani şi n-ai mai văzut-o de atunci o iubeşti toată viaţa”. Despre gelozie: „nici o durere nu e mai mare decât gelozia care nu poate găsi motive să învinuiască”. I s-ar putea replica aici că omul gelos găseşte uşor motive să fie gelos şi, când nu le află, le inventează. Culmea este că gelosul are mai totdeauna dreptate. Nu există gelozie pură. Există doar trădare încă nedescoperită. Părăsind tema amorului, se observă că moralistul ieşean pune un mare accent pe delicateţe şi inteligenţă în toate acţiunile omului. Delicateţea îi pare a fi calitatea supremă a omului şi ea presupune alte virtuţi: bunătatea, de pildă, chiar inteligenţa. Observaţie fină. Prin inteligenţă, mai spune el, domini oamenii, prin sentimente depinzi de ei. Întrebându-se dacă prietenia e mai rară între femei decât între bărbaţi, răspunde

afirmativ, fără să ezite, criticul ieşean. E mai des întâlnită şi mai puternică între bărbaţi pentru că prietenia este un sentiment „de esenţă spirituală”. O nuanţă, din nou, misogină. Toate acestea pot fi sau nu adevărate. E de văzut în ele frumuseţea speculaţiei şi, de este posibil, un portret moral indirect. Ibrăileanu este în mod sigur produsul unei culturi şi omul unei epoci. Este în egală măsură şi o natură specială în literatura noastră. Puterea lui de influenţă a fost mare şi o întreagă generaţie, de la Mihail Sadoveanu la Iorgu Iordan, a văzut în el un model intelectual. Ce surprinde în reflecţiile sale este efortul de a pune accentul, în literatură ca şi în viaţă, pe adevărul uman. Chiar critica literară nu poate trăi, crede el, în afara acestui efort. Ea supravieţuieşte numai „când conţine adevăruri asupra sufletului omenesc”. Un roman, chiar dacă-i bine scris, nu-i suficient de puternic şi nu se va impune dacă „aduce un deficit de viaţă”. Îndemnul lui este acesta: „nu te certa cu viaţa, nu face pe cimpanzeul abstract”. Bătrâneţea îi pare o ruşine (criticul ieşean se întâlneşte aici cu nihilistul Emil Cioran), iar moartea – care consfinţeşte victoria naturii asupra omului – este „suprema ruşine”. Moartea ca o ruşine supremă, iată o idee surprinzătoare. Ibrăileanu nu persiflează morala, nici n-o predică. Caută doar să înţeleagă natura umană şi, încă o dată, omul care umblă drept prin natura lui. Este un spirit al nuanţei, deci un om inteligent, după vorba lui Albert Thibaudet.

Moralişti de după Iorga, un mare cărturar, care duce mai departe, în cea mai mare parte a gândirii sale, spiritul secolului al XIX-lea, schimbă şi stilul şi temele discursului moral. Ei nu mai vor să fie sau nu mai pot să fie îndrumători, pedagogi ai naţiei, nu mai sunt doar critici (critica moravurilor rămâne un subiect viu), ci analişti, filosofi ai fiinţei (precum Constantin Noica şi, în genere, ca existenţialişti). O schimbare esenţială de optică şi de modele, atunci când este vorba de fundamentele morale şi psihologice ale omului. Mircea Eliade caută – şi află – în comportamentul omului din societăţile profane (cum sunt societăţile moderne) prelungirile omului arhetipal şi miturile ce continuă să acţioneze, sub forme ascunse, sacrul camuflat în actele banale. Psihanaliza impune şi ea un om al complexelor dominat de inconştient, structuralişti vorbesc de omul gramatical etc. Revenind în spaţiul literar românesc, se remarcă faptul că filosoful moral modern descoperă că omul nu mai este, în

exclusivitate, produsul tradiţiei şi al raţiunii, ci este determinat de factori pe care moralistul nu-i cunoaşte şi, de aceea, nu-i stăpâneşte. Sau, dacă îi cunoaşte, îi primeşte cu un scepticism radical. Paul Zarifopol intră în această categorie. **G. Călinescu** alege altă cale de acces spre complexităţile, anxietăţile omului modern şi, nemulţumit de ceea ce gândesc contemporanii săi (unii tradiţionalişti ori sincronişti, alţii obsedaţi de misterele iraţionalului sau de reaua alcătuire a existenţei în genere, precum Cioran), îşi construieşte singur un model uman, şi anume modelul omului universal. Este un model, înainte de toate, pentru sine şi un model posibil pentru cei ce se ridică deasupra contingentului. În el criticul aduce (şi reformulează) însuşirile omului clasic şi aspiraţiile spre universalitate ale omului romantic însetat de completitudine şi de absolut, cum zic filosofii romantismului. Când îi citeşti aforismele, sentinţele, judecăţile rapide şi lapidare din textele critice sau din romane, pline toate de reflecţii ce privesc natura şi condiţia omului, observi imediat că autorului îi place enorm să răstoarne ideile primite şi să contrazică legile acceptate de toţi. Într-un rând scrie că „atunci când apar geniile, toate legile cad sau tac”. Este şi poziţia lui în morală, ca şi în critica propriu-zisă. Este, programatic, un raţionalist mizantrop ce ştie să facă din mizantropia lui un mare spectacol intelectual. Un prim paradox. Un spirit anxios căruia îi place să facă, în toate situaţiile discursului, clarificări morale în spiritul clasicismului pe care îl adoptă. Unele propoziţii din faza „optimistă”, scoase din context, sunt de o banalitate descurajantă, precum: „arta este o oglindire a vieţii”. Atât. E un enunţ de manual şcolar. Sau într-un articol din 1948: „în artă şablonul nu-i recomandabil”. Criticul literar e nevoit, uneori, să repete ceea ce ştie toată lumea. Şi, în acest caz, noutatea articolului trebuie căutată nu în frazele izolate, ci în ideea demonstraţiei. Când spune că „adevărul ne umple de sănătate şi ne dă puteri noi de muncă”, stârneşte surâsul cititorului. Se poate bănui în ce ordine de idei şi în ce circumstanţe istorice a scris Călinescu această frază banală care, în plus, este şi discutabilă, pentru că nu prea se vede limpede de ce adevărul ne sporeşte puterile şi ne întăreşte sănătatea. Sunt şi altele, luate arbitrar din texte (operaţie ce s-a făcut de cei care au selectat şi publicat reflecţiile „optimistului” Călinescu într-o broşură), texte care voiau să dovedească indiscutabil ceva şi să

G. Călinescu

impună o idee. Surprinde în aceste notații mărunte absența noțiunii de suferință, pe care o reclamă de obicei creatorii atunci când vorbesc de arta lor. Călinescu nu arată însă nici un complex în fața scriiturii. Cu o vorbă de-a lui J.-J. Rousseau, el pare a fi un om care nu ratează niciodată, când scrie, prima lovitură. Are peste tot un aer de siguranță, o precizie surprinzătoare a termenilor, o notă, în fine, de jovialitate chiar și atunci când discută, de pildă, despre anatomia melancoliei sau despre moarte. Reflecțiile despre moarte au acea nepăsare a entomologului care constată decesul unei gâze. „A muri înseamnă a trece de la starea de animal sensibil la aceea de obiect rigid”. Definiție de clinician fără sentimentul tragicului. Călinescu preferă să fie, în astfel de cazuri, nu un moralist propriu-zis, ci un estetic care nu vrea să se lase terorizat de tragediile existențialului. Neantul nu-i dă frisoane, vidul poate fi analizat și clasat, dispariția individului este

un proces care intră într-o logică și, acolo unde este logică, este și puțința de a stăpâni prin rațiune. S-ar putea da o replică, spunând că rațiunea descrie, într-adevăr, răul, dar nu vindecă de el, definește fatalitatea, dar nu poate împiedica manifestarea ei. Lui Călinescu îi place să facă portrete – și le face strălucit –, punând în ele judecăți morale ce privesc omul în genere. Aici este imbatabil. Mizantropul gândește în felul lui lumea și o vede de multe ori *à rebours*. Este locul în care înflorește paradoxul călinescian care te silește să privești lucrurile (ideile) în direcția în care vrea el. „Oamenii mari în genere nu sunt exemplari; nu-i poți lua ca pildă pentru năzuinți proprii; geniul, întâmplarea stau la temelia gloriei lor; iar acestea nu se pot imita; de unde indiferența pentru om ca atare și ideea fatalității marilor personalități.” I se poate reproșa un lucru: oamenii mari trebuie să fie și modele de urmat, nu numai de contemplat. Încurcă însă, în acest reproș, ideea de geniu, geniul fiind totdeauna imprevizibil și inimitabil. Atunci trebuie acceptat paradoxul moralistului. Altădată moralistul notează în stilul proverbelor, dând povețe ce parodiază adevărul vieții în propoziții solemn livrești, nu lipsite de o ironie ascunsă: „Nu fi încremenit. Cine-i bun de gură merge la Roma”; „Îți mai spun una bună: cine nu riscă, nu strânge turme” ori dă sfaturi practice ce au hazul și maliția lor: „Fato, ferește-te de băieți când le dau tuleie”, încheind într-o notă religioasă din care n-au dispărut însă ambiguitatea și duplicitatea ironiei intelectuale: „Cine greșește și se pocăiește e bine văzut de Dumnezeu”. Prin 1957 Călinescu cedează tot mai des locul mizantropului optimist și dă o definiție pozitivă mizantropului, scuzând, astfel, pe moralistul din vechea „cronică a mizantropului”. O revalorificare la modă în epocă. Scrie acum: „Mizantropul este un iubitor de oameni, care, contrariat în nobilele lui aspirații, s-a îmbolnăvit de melancolie”. O justificare greu de spus cât e de convingătoare. Pentru a afla geniul real al lui Călinescu trebuie citită opera, de la *Viața lui Eminescu* la *Istoria literaturii române de la origini până azi* și, de aici, de mers la ediția a doua din *Opera lui Mihai Eminescu*, scrieri capitale. Aserțiunile, aforismele, jocurile de cuvinte strălucitoare exprimă numai o mică parte din geniul său critic și din puterea de cuprindere a spiritului său, care, pornind de la specificul național, ajunge la universalitate și face drumul înapoi. Ele dau o idee despre omul universal, construit din

marile concepte ale culturii, dar și despre omul impetuos, „ataraxic petulant”, stăpânit de subiectivități inflamate pe care criticul le traduce în concepte și în metafore oximoronice uluitoare. Este și el, în fond, un eseist al moralei, în sensul lui Montaigne („un moralist al moralei”), un raționalist exuberant care silește morala să treacă prin bibliotecă înainte de a ajunge la el. Un moralist mizantrop care își comentează însă exuberant mizantropia și face din ea un flamboiant spectacol intelectual. Dacă, sub raport critic, eseistul **Paul Zarifopol** este discutabil prin scepticismul lui nediferențiat față de fondul clasic și prin judecățile lui nesigure asupra literaturii contemporane, moralistul este, în schimb, de o mare finețe intelectuală și, se poate spune, un creator de stil în cultura noastră. Se știe că în literatura română eseistii se împart în două categorii: raționaliști și mesianici. Cei dintâi vin din cultura clasică și, într-o formă sau alta, sunt urmașii lui Montaigne și, în genere, ai moralistilor francezi. Ceilalți sunt vizionari, profetici, pun lumea în discuție și vor să reclădească spiritualitatea românească pe alte temeuri. Generația lui Mircea Eliade merge spre această formă de profetism și de aceea, probabil, ea judecă eseistica „domnului Paul” în termeni neașteptat de duri într-un articol din 1947. Zarifopol este, în fapt, un raționalist și, cum îi stă bine unui spirit raționalist, se arată neîncrezător față de ceea ce numește „vanitățile patetice în stil apocaliptic”. Pe acest temei respinge „mofturile intuiționiste”, „sofismul impudic și incompetența fără scrupule”. În fața invaziei de iraționalism, patetism, mesianism, el propune, cu o formulă neobișnuită, „moderatismul cel mai radical” și întoarcerea la exercițiul lucidității: „înapoi la precizie, la raționalitate consecventă și rezonabilă”. Cât de justificată este această rezistență față de curente de gândire din epocă rămâne de discutat. Nu toate disciplinele care se ocupă de manifestările inconștientului sunt condamnabile într-o cultură, și nu orice formă de patetism intelectual cade în sfera mistificației. În epoca în care Zarifopol apără prestigiul raționalității, spiritul românesc este pus în discuție de tinerii intelectuali care vor să se despartă de școala lui Titu Maiorescu și, în genere, de linia raționalistă în cultură. „Trăirismul”, pe care îl combat Mihai Ralea și alții, s-a impus în cele din urmă în gândirea românească și a dat un număr de opere remarcabile. Zarifopol rămâne consecvent în celălalt câmp de

Paul Zarifopol

concepție și, neîncrezător față de curente irrationale, respinge bergsonismul, psihanaliza, misticismele, naționalismele, mesianismele de orice fel etc. Domeniile sunt amestecate și reacția față de ele este de multe ori confuză în textele lui sceptice. Sigură este poziția inflexibil raționalistă a eseistului, cu virtuțile și injustițiile de rigoare. În câmpul moral el atacă orice temă, de la criza glumei la stilul modei. Și totdeauna cu o dezinvoltură și o sclipire, în stil, impresionant. Sub acest aspect *Din registrul ideilor gingașe* și celelalte scrieri moralistice rămân, în literatura românească, puncte de reper prin stilul lor incisiv și grația formulării. Zarifopol nu iubește paradoxul, dar nici nu-l ocolește când are prilejul de a-l valorifica. Față de moravurile și temele intelectuale ale veacului, el alege punctul de observație al unui spirit conservator și estetizant, cusurgiu, mofturos (cu oarecare prefăcătorie de om format de vechea cultură), totdeauna ironic. Iată un portret, de data aceasta lipsit de ambiguitate, al sufletului meridional văzut ca un produs al oralității neobosite: „Sociabilitatea

excesivă a omului de miazăzi se semnalează aici mai tare ca în orice alte forme de existenţă psihică. Este fapt de elementară observaţie că la noi convorbirea, adică dialogul cu substrat de efort intelectual propriu-zis, reuşeşte greu şi rar; în schimb, se discută neostenit, cu aplecarea puternică spre emanciparea absolută a sonorităţilor verbale. Hipertrofia caracteristică a vieţii verbale dezleagă cuvântul de obligaţiile lui intelectuale. Formula, calapodul simplu ritmic, ornamentul fonetic, vocabule consacrate prin mode uneori misterioase sunt exploatate cu agresivă energie, cu un fast violent”. Este reluat, aici, portretul generic al lui Mitică, eternul cal de bătaie al eseistului. Mitică vorbeşte, inventiv, buimăcit de vorbe. Moralistul îl urmăreşte peste tot, în toate mediile şi în toate profesiile. Un mic eseu (*Frivolitatea pompoasă*) examinează distrugerea economică a diletantului care-şi „înţoleşte frivolitatea incurabilă cu marafeturile unei competenţe expeditivă şi nescrupuloasă”. „A înţoli frivolitatea” şi a o însoţi cu „marafeturile competenţei” arată un talent în exces şi o plăcere enormă de a compune, frizând artificialitatea. Impresia este că „tabietliul” Zarifopol şlefuieste la infinit diamantele textului, dându-i o suspectă strălucire şi o indiscutabilă fluiditate. Orice-i cade sub condei capătă o pregnanţă îndelung lucrată şi sistematic silită să producă senzaţie. Uneori, când textul devine prea împodobit, eseistul adoptă un fel de „eleganţă a neglijenţei” sau caută cuvântul prost, de mahala, pentru a-l mărita cu un cuvânt tocmai sosit de la Paris. Efectul stilistic este notabil şi oricând pot fi reproduse din eseurile sale fragmente de înaltă clasă de stil. Nu-i cu totul un cărturar snob şi, dacă detestă mahalagismul, indiscreţia, sentimentalismul (marele duşman în literatură), naţionalismele de orice fel, nu înseamnă că acceptă complexul că românii nu sunt primiţi în salonul Europei. O declaraţie impertinentă a Annei de Noailles îi provoacă lui Zarifopol, descendent dintr-o familie de origine grecească, o reacţie patriotică promptă, de o frapantă actualitate şi azi: „Ne ţine încă foarte strâns de gât o frică peste măsură dizgraţioasă, adeseori comică, de a nu ne da de gol cu vreun păcat în faţa Europei. Europa, în vorbirea noastră publică, este un cuvânt cu fior de patos”. Sau: „Ne răsucim şi ne gudurăm ca să fim primiţi înăuntru, în salonul european, parc-am vrea să arătăm noi singuri cu degetul că stăm, altminteri, pe dinafară, abia îndrăznind să ne strecurăm până

în prag. Cu toată fanfara şi zdrăngănul diverselor leit-motive de orgoliu naţional, în fond, nu ne-am izbăvit de acele răsuciri de gât şi tremurări stângace care ne-au rămas în oase pe când eram umile anexe ale atotputerniciei turce.” Scepticul Zarifopol îşi iese uneori din fire şi atacă în stilul unui Mitică erudit şi afectat polemic.

În panoramarea **m.r.** un loc special se cuvine scriitorilor-moralişti, în special prozatorilor. Ion Creangă, de pildă, foloseşte în chip curent zicerile populare în naraţiune şi face din „vorba ceea” punctul de referinţă moral esenţial în toate situaţiile de existenţă din naraţiune. „Vorba ceea” este filtrul care întăreşte (în negaţie sau în afirmaţie) ceea ce spune naratorul în restul textului. Morala lui Creangă este, cum s-a observat, impersonală, ca toate piesele folclorice. Asocierea şi distribuţia zicerilor populare nu rămân însă până la sfârşit impersonale în naraţiunea acestui umorist jovial şi plin de cruzime. Ioan Slavici este, prin excelenţă, un spirit moralizator, un eticist greu de împăcat, consecvent şi ireductibil. I. L. Caragiale este mai productiv în acest gen lapidar şi semnificativ. Mitică al lui cultivă paradoxul (este, s-ar zice, un specialist), iubeşte poanta, este un om de vorbe şi vorbele lui au, pe lângă ironie, şi o valoare moralistică. Autorul însuşi ştie să construiască fraze care răstoarnă convingerile morale curente. Vede şi el lumea *à rebours*, ca mai târziu Eugen Ionescu, şi geniul său comic cultivă cu precădere oximoronul, figura stilistică a paradoxului. Cel mai mare moralist dintre scriitorii români este, nu înapăce vorbă, Mihail Sadoveanu. Epica lui este dominată de înţelepciuni vechi şi în ea se mişcă un personaj generic, omul tradiţiilor vechi, omul mitic, ce ţine, chiar şi în epocile noi, de reguli imuabile şi are, în existenţa lui pe pământ, un rost ce-l ţine aproape de viaţa cosmică. În *Zodia Cancerului* sau în *Fraţii Ideri*, în *Baltagul* şi în *Creanga de aur* toate personajele vorbesc de soartă, timp, de ce se cuvine şi nu se cuvine să facă omul, de fapte de demult, de scurta trecere prin viaţă şi de moartea ce vine, într-o zi, fără greş. Prozatorul notează cu fidelitate gândurile lor şi le fixează în aforisme de sine stătătoare, memorabile ca orice maximă clasică. Din ele se poate deduce un mod de existenţă şi un model uman (omul ce păstrează în el arhetipurile, miturile din vremea dacismului). Punându-le pe toate şi asociindu-le reflecţiile morale ale altor scriitori, s-ar putea alcătui un fabulos dicţionar al **m.r.**, interesant din mai

multe puncte de vedere. N-ar putea lipsi, printre argumente, acela că pentru scriitorul român, clasic sau postmodern, morala este cârja pe care și el se sprijină când trebuie să definească, în ficțiune sau în nonficțiune, situațiile de viață, firea omului și adâncimile ființei sale.

Cei care fac din filosofia morală o disciplină esențială și chiar o practică – o metodă de studiu, un exercițiu spiritual fără de care filosoful sau creatorul literar nu ajunge la ceea ce este fundamental în existență – sunt scriitorii și filosofi noștri existențialiști: Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Emil Cioran. Se cunoaște ambiția lor de a spiritualiza lumea românească, este știută și dorința lor de a extinde aria de cuprindere a spiritului românesc, prea conservator, prea mărginit, satisfăcut cu orgoliile lui și, deopotrivă, cu dezamăgirile, resemnările lui provinciale, aici, la gurile Dunării. Unii, ca Eliade, merg spre mituri și omul arhetipal, Mircea Vulcănescu încearcă să definească ființa românească (modelată de zece ispite) pornind de la gramatică, iar Noica împinge mai departe analiza limbajului pentru a reconstitui formele și adâncimile ființei românești. Toate acestea impun și un mod personal de a gândi omul și de a defini atributele ființei sale interioare prin intuiții sau, cum face Noica, reactivând spiritul geometric de care vorbește Pascal. Moralistul generației „trăiriste”, cum i se spune în epocă, este, negreșit, **Emil Cioran**. Creația lui românească este, în totalitate, o operă de filosofie morală. Cioran, care se leapădă încă din tinerețe de filosofi și de filosofie, rămâne un filosof moral, cel mai însemnat pe care l-a dat până acum cultura română. Opera lui în limba română (incluzând și scrisorile) însumează peste 6 000 de pagini. Scriitura este elaborată în așa fel (în românește, ca și în franceza lui Racine) încât răstoarnă toate schemele gândirii clasice și toate ideile morale acceptate. Moralistul se socotește, singur, un „doctor în decepții”, un „filosof privat”, „profesor de îndoieli”, pe scurt, un specialist în dezamăgiri, în anxietăți, angoase și alte negativități, dacă nu chiar specialist în toate negativitățile ce asaltează omul modern și îi fac viața de neacceptat. Straniu e un lucru: consultând și exprimând în propoziții acest imens refuz al lumii și al gândirii de până acum despre lume, Cioran creează – prin scriitura lui originală – o veritabilă mitologie a nedesăvârșirilor. Altfel spus, negativitățile pe care le exaltă filosoful-moralist lasă, la lectura aforismelor, un sentiment puternic de

creație superioară în sfera spiritului. Limbajul aforistic cioranian dezamorsează bomba plină de energie acumulată din interiorul frazelor. Așa că lectura devine o bucurie a spiritului, fermecat de aceste paradoxuri ce întorc lumea pe dos și o recompun altfel, în funcție de ierarhiile unui scepticism radical. Cioran respinge religia ortodoxă (*Lacrimi și sfînți*), deși este fiu de preot, respinge cultura și, în genere, lumea balcanică („unde până și zeii sunt destrăbălați”). Se leapădă de filosofia de școală și, în genere, de filosofie („toată filosofia este fără răspuns; față de ea sfințenia este o știință exactă”), cultivând cu obstinație inacceptatul, urâtul, oroarea, extazul naufragiului din existență sau, cum spune el, „leprele existențialului”. Nu se acceptă, întâi, pe sine și scrie o carte pentru a denunța fatalitatea nașterii sale, nenorocul (un termen esențial în vocabularul lui) de a fi pe lume. De aceea vrea de mai multe ori să-și dea demisia din omenire. Scrisul i se pare o sinucidere amânată, fără să recunoască, totuși, că scrisul dă strălucire și durată suferințelor sale. Contestă toate religiile în afara budismului. Dar tot el afirmă într-un rând că „refuzul lumii este de esență religioasă și orice tristețe este superficială, dacă nu este religioasă”. Contestă pe Dumnezeu, dar în fiecare zi caută argumente pentru a-și întări necredința. Și nu le găsește sau, dacă le găsește, acestea se dovedesc neconvingătoare. Așa că a doua zi tăgăduitorul o ia de la capăt. Reluând o distincție făcută de Pascal despre Montaigne, autorul volumului *Lacrimi și sfînți* ar putea fi considerat un necredincios-credincios, spre deosebire de prietenul său, Eugen Ionescu, care, spirit fundamental religios, are crizele sale de îndoială, și atunci este un credincios-necredincios. „Nu înțeleg cum sunt oamenii care cred în Dumnezeu, deși mă gândesc zilnic la el”, notează undeva Cioran, care, așa cum face mereu, introduce o îndoială chiar și în negațiile ferme sau în afirmațiile bazate pe o sumă de negativități ireconciliabile. Scrie de mai multe ori contra românilor, acceptând, dintre valorile lor, doar limba – creația lor cea mai bună – și pe Eminescu. Când i se reproșează lepădarea de nația și cultura originară, moralistul răspunde că trebuie citită în frazele sale negaționiste „o iubire care nu îndrăznește să se mărturisească” și că, în fapt, el îi iubește pe români cu o „ură grea”. Este, așadar, un spirit al contrastelor, „îmbătat – cum spune el într-un aforism din *Amurgul gândurilor* – de ireparabil”, un nihilist mistic „decavat, primitiv și

Emil Cioran

alexandrin". Are un puternic și constant sentiment al inutilității lumii, pe care îl trăiește în chip religios. „A trăi religios inutilitatea lumii” – lansează el una din numeroasele provocări, impecabil formulate stilistic. În primele volume (*Pe culmile disperării*, de pildă) aforismele sale sunt introduse în mici eseuri justificative, pentru a epuiza toate nuanțele ideii; în *Amurgul gândurilor* aforismele, reduse uneori la o propoziție, se eliberează de justificări, parafraze, nuanțe și comunică, scurt și elocvent, îndoielile filosofului specialist în eșecuri. După el, paradoxul este tot ce nu intră în rațiune și deschide calea spre absurdități. „De aici – cu un enunț din *Lacrimi și sfinți* – avântul rodnic al gândirii paradoxale care a introdus conținut în forme și a dat curs oficial absurdității.” Altfel zis, paradoxul recuperează ceea ce rațiunea respinge:

aporiile, nodurile gândirii, ilogismele logicii și, din sfera moralei curente, ceea ce pare iremediabil, de necrezut, inadmisibilul, ireconciliabilul etc. Rimbaud cerea poetului, pentru a deveni modern, să viziteze nevăzutul, neauzitul, nepipăitul, nemirositul și chiar neînțelesul, adică un spațiu aflat în pivnița noțiunilor și simțurilor clare. Cioran merge mai departe și reclamă ca „filosof privat”, dezlegat de obligațiile impuse de filosofie ca sistem, să cerceteze tărâmul negativității, acolo unde se află vidul și, în el, absurditățile lumii. Au și ele dreptul de a fi luate în seamă și de a fi meditate și valorizate. Ceea ce moralistul face cu strălucire formală. Negația cioraniană este productivă și atât de fermecătoare, încât spiritul, fermecat și el de paradoxurile moralistului, învinge și el îndoielile legii și acceptă ideea că, într-adevăr, absurditățile și aporiile gândirii pot deveni frumoase. Frumoase și înspăimântătoare, după o vorbă a filosofului, în răspăr totdeauna cu recile și sterpele lucidități. Astfel, o reflecție despre secretul vieții ar fi că viața nu are nici un rost, dar fiecare din noi îi găsește unul. Nu-i chiar o reflecție memorabilă, dar trebuie citită pentru a pregăti spiritul pentru ceea ce urmează: „lumea nu-i decât un *Nicăieri* universal; de aceea n-ai unde să te duci niciodată”. După lume vin, fatal, gândurile despre lume: „toate gândurile par gemetele unei râme călcate de îngeri”. *Gemete, râmă, îngeri*. Aceste cuvinte se întâlnesc și se umanizează în propoziția oximoronică din maxima cioraniană. Un alt paradox, desigur. Paradoxul ar fi făcut tocmai pentru a lumina tenebrele lucidității, normalului, logicii. Într-un fragment despre scepticism și dezabuzarea rațiunii, Cioran redefinesc paradoxul paradoxului: nu-i o simplă podoabă a frazei, dar nici nu este o soluție: „Paradoxul nu-i o soluție; căci nu rezolvă nimic. Poate fi folosit doar ca împodobire a ireparabilului. A voi să îndrepti ceva cu el este cel mai mare paradox. Fără dezabuzarea rațiunii nu mi-l pot închipui. Lipsa ei de patos o obligă să tragă cu urechea la mormurul vieții și să-și desființeze autonomia în tălmăcirea acesteia. În paradox rațiunea se anulează pe ea însăși; și-a deschis granițele și nu mai poate opri năvala erorilor palpitante, a erorilor care zvâcnesc”. Și, ca să dea un exemplu, Cioran trimite la scepticismul teologilor, care, în vederile sale, nu sunt decât „paraziți ai paradoxului”. Nu-i prima, nici ultima oară când filosoful moral privat atacă teologia (mai mult decât religia) și-i rușinează pe teologi. Fiind vorba de religie și, fatal, de Dumnezeu, de remarc

faptul că tema nu este lichidată, cum se părea, în *Lacrimi și sfinți*. Tema revine în *Amurgul gândurilor* și în volumele următoare, inclusiv în *Caietele* de mai târziu. Un subiect de care autorul nu se poate despărți, orice ar face și oricât s-ar jura că și-a pierdut credința. Contestat într-un aforism, Dumnezeu revine în altul, însoțit, bineînțeles, de scepticismul variabil al moralistului care, nehotărât, ba îl caută, ba îl repudiază. Dar vorba filosofului francez: l-ar mai repudia el, dacă nu l-ar căuta mereu, cu obstința necredinciosului-credincios? Iată o meditație dezvoltată ce pare mai degrabă o rugăciune decât o negație: „Doamne, m-am născut *sfârșit* în tine, în tine, Preasfârșitul. Și uneori ți-am jertfit atâta viață, c-am fost fântână sâritoare prin restrîștea ta. Sunt stârv sau vulcan în tine? Sau nici tu nu știi, Părăginitule?! Freamătul demiurgic când strigi: ajutor!, ca viața să nu moară de infinitul ei... Caut astrul cel mai departe de pământ; în el să-mi fac un leagăn și un sicriu, și să mă nasc din mine și să mor în mine”. Mai sunt și alte însemnări în care ideea de divinitate, odată refuzată, se întoarce în discursul cioranian. Iată o cugetare de tot sceptică față de Dumnezeu: „inima mea – prin care a trecut cerul – e punctul cel mai îndepărtat de Dumnezeu”. Și Pascal mărturisea că pe Dumnezeu îl cunoaștem nu cu mintea, ci cu inima, *doar cu inima*, sublinia el. Cioran, mai aproape aici de scepticul La Rochefoucauld decât de Pascal (cu care poate avea unele afinități), taie necruțător relația cu Dumnezeu. Revine asupra acestei relații și transformă, așa cum face des, abjurația, dacă nu într-o mărturisire de credință, într-o propunere de împăcare, maxima fiind frumoasă ca un vers dintr-un poem religios: „în fiecare clipă suspină Dumnezeu, căci timpul e rugăciunea lui”. Într-o carte anterioară Cioran scrie că Bach (și, prin el, muzica pe care filosoful negaționist o adoră) reprezintă dovada, pe pământ, că Dumnezeu există. Reia în *Amurgul gândurilor*, într-o interogație aproape retorică: „Fi-va Dumnezeu altceva decât o încercare de a-mi îndeștula nevoia infinită de Muzică?”. Revine cu un gând și mai smerit: „Doamne, eu nu spun că nu ești; eu spun că eu nu sunt” și, mai departe, „Despre «eu» n-ar trebui să vorbească decât Shakespeare și Dumnezeu”. În astfel de momente de melancolie a spiritului, obosit de luptele cu vidul și toate golurile existenței, Cioran pare a cere clemență, pare chiar a se pocăi în stilul unei orgolioase resemnări: „toate căile merg de la mine spre Dumnezeu, nici una de la El spre mine; de

aceea inima mea este un absolut – și Absolutul, un nimic”. Se poate trage o concluzie provizorie (provizorie pentru că tema rămâne recurentă în aforisme), și anume că scepticismul religios al lui Cioran este într-o continuă confruntare cu ideea de divinitate. O luptă fără sfârșit între îngerul credinței neîndestulate, interogative, și diavolul unei tari necredințe speculative, ce caută fără încetare dovezi și, fapt semnificativ, nu le găsește. Situație paradoxală, fără soluție. Efectul pozitiv, inestimabil în ordine estetică, este că situația paradoxală determină, prin scriitura cioraniană, aceste splendide aforisme și maxime valoroase în sine, ca operă de creație superioară. Trecând mai departe e de văzut și ce crede el despre om: „e mai ușor să faci biografia unui nor, decât să spui ceva despre om”. Rostul lui pe pământ este un blestem în ochii scepticului Cioran: „rostul omului este să preia suferința lui Dumnezeu; cel puțin de la creștinism încoace”. Omul – s-ar putea adăuga – are un model de urmat în această imposibilă misie: pe Iisus, fiul lui Dumnezeu, care a preluat suferințele omului. Lăsând deoparte alte sugestii, paradoxuri sublimе, aproximații, există la Cioran și subiecte mai profane. Moralist imprevizibil, el nu mitizează morala: „morală e pierdută de lipsa ei de mister; să n-ascundă binele nici o taină?”. Adevărul? „Adevărul este o eroare exilată în eternitate”; „Orice fel de luciditate este conștiința unei pierderi”. Nici cunoașterea nu are mari virtuți în ochii scepticului. Vorbește de bine, în câteva rânduri, despre iubire, iar despre femeie mai mult de rău decât de bine. În *Pe culmile disperării* pune iubirea alături de muzică și de mistică Sfintelor, mai târziu a scos iubirea din ecuația valorilor acceptate. Când, la 70 de ani, se îndrăgostește de o profesoară de filosofie, îi trimite scrisori în care face elogiul „nefericirii de a fi fericit”. Aforismele românești ale lui Cioran sunt fără egal în cultura noastră și, asociindu-le cu cele scrise în limba franceză, se poate afirma că autorul lor este un mare creator inclasabil și ireductibil. Este un existențialist radical însetat – cum mărturisește – de absolut și de absurditățile lumii. Un negaționist mistic ce aspiră spre o sfințenie a negației, reușind, în cele din urmă, să creeze o mitologie a refuzului. El este, în literatura română, cel care își asumă integral, condiția genului moralistic. Cu virtuțile, competențele și incompetențele lui filosofice. Indirect, stabilește și dă strălucire literară acestui gen care, principial, refuză convențiile literaturii, ca și diarismul modern. Refuză, mai mult decât atât, modele

de existenţă (morale, literare, filosofice, mentalităţile şi moravurile epocii etc.). Cultivă, în contrast cu toate acestea, obscurităţile gândirii şi, mai ales, cultivă contradicţia. Moralistul Cioran este – după vorba plină de haz a lui Creangă – în mai toate situaţiile „pentru contra”. Formula lui moralistică seamănă şi mai mult nu seamănă cu aceea folosită de moralişti francezi din secolul al XVII-lea, secolul de afirmare a moralismului european. Îl deosebeşte de ei nihilismul său fundamental, cultivat cu obstinaţie şi dezgust (oximoron tipic cioranian), cum singur mărturiseşte. De altfel, această comparaţie îl priveşte nu numai pe autorul *Amurgului gândurilor*, ci şi pe alţi **m.r.** Până la existenţialişti din anii '30 ai secolului trecut, ei au folosit, de regulă, „sentenţa” în interiorul discursului istoric. Scopul lor este să denunţe fărădelegile istoriei, să apere religia şi, prin ea, morala divinităţii, în fine, direct sau subsidiar, să îndrepte moravurile rele ale timpului. Ei sunt spirite moralizatoare şi numai indirect spirite morale. Aforismul nu acţionează singur, el este pus în slujba unei idei (opţiuni) generale, cu valori istorice. De aceea are, de regulă, un caracter mesianic şi îşi asumă rolul de a lumina şi îndrepta. Primul care pune „sentenţa” în legătură cu metafizica (cunoaşterea) este, în parte, Cantemir. Dar metafizica nu acţionează singură, are şi ea, în *Divanul...* şi în alte scrieri cantemireşti, funcţii morale, sociale şi istorice. De la acest punct, moralismul răsăritean (cu rădăcini în cultura Bizanţului) se desparte de moralismul occidental. Cei care cercetează în chip sistematic structura şi arta maximelor din secolul al XVII-lea francez, remarcă faptul că ele au apărut în saloane şi sunt, la origine, jocuri de societate. La Rochefoucauld îşi îndreaptă curtenitor reproşul către Mme de Sablé că i-a înfrumuseţat maximele pe care i le-a trimis, încât acestea îi aparţin mai mult ei decât lui. Maximele în discuţie circulă dintr-un salon în altul şi sunt lăudate sau contestate în scrisorile private. O „sociabilitate ludică” – spune un eseist care studiază genul şi epoca în care el înfloreste. Lui La Rochefoucauld i se reproşează obscurităţile de stil, lipsa de continuitate, libertinajul, confuziile de spirit şi de inimă, aşa cum zice Mme de Lafayette într-o scrisoare către Mme de Sablé. Este limpede că **m.r.** nu trăiesc în saloanele femeilor cultivate. Trăiesc în singurătate şi cei vechi îşi notează reflecţiile în letopiseţe, pentru a se plânge, de regulă, de vicisitudinile istoriei şi de destinul „fără norocire” al omului. Salonul, ca spaţiu de meditaţie

şi conversaţie literară, n-a apărut la noi decât în a doua parte a secolului al XIX-lea. Cenzura bunului gust n-a putut funcţiona decât târziu şi, la drept vorbind, n-a funcţionat niciodată în cercuri elitiste determinate. N-a existat la noi o Mme de Lafayette care să-l bârfească subţire pe un La Rochefoucauld local şi nici o Mme de Sablé care să primească scrisoarea ei maliţioasă. S-a discutat mult în critica şi teoria literară din Occident despre structura formală a maximei, cea mai răspândită dintre formele genului moralistic. S-a observat, cum bine se ştie, că maxima, sentinţa, aforismul se opun, întâi, retoricii vechi (lungă, autoritară şi previzibilă) şi valorifică aporiile gândirii, ilogismele şi, prin lapidaritatea şi elocvenţa lor, ele fac din literatură nu numai un joc de societate şi o conversaţie agreabilă, ci şi o armă de atac. Ceea ce este adevărat. Cele 430 de maxime ale lui La Rochefoucauld arată, adevărat, un exerciţiu al spiritului de fineţe, specific secolului său, dar, citite azi, sensibilizează cititorul mai ales prin scepticismul lor şi prin faptul că ele pun la îndoială adevărurile acceptate, încercând să dea un alt model pentru om („omul onest”). Ele cultivă, cum s-a spus, plăcerea de a contrazice şi – după vorba lui Baltasar Gracián – „să excelezi în excelenţă”. Dar moralişti vor mai mult decât atât: vor să afirme prin discursul lor concis, direct, voinţa de independenţă a spiritului eliberat de dogmele scolasticii, au, în acelaşi timp, dorinţa nedisimulată de „cunoaştere de sine”, cum notează undeva Pascal şi cum recunosc, după el, moralişti ca atare şi cei care îi comentează. Prin cunoaşterea de sine (o aspiraţie pe care Renaşterea o cultivă), ei vor să ajungă la o cunoaştere mai profundă a omului în genere. Studiază, de aceea, nu numai morala şi comportamentul omului raţional, dar şi raţiunile inimii. Literatura sapienţială, şi prin ea toate formele genului concis capătă, astfel, un sens mai larg şi devine expresia unei înţelepciuni acceptate de toţi. De aceea, multe aforisme, maxime, sentinţe circulă prin lume, azi ca şi ieri, fără a mai fi cunoscuţi autorii lor. **M.r.** îşi pun rar şi târziu, de-abia în modernitatea literaturii, chestiuni de ordin formal, dar, prin instinct bun, le folosesc uneori în discursurile lor. Proverbele populare le-au luat-o, din acest punct de vedere, înainte. În fine, moralişti noştri compun sentinţe rar (aproape deloc) din plăcere (plăcerea spiritului de a-şi pune calităţile la încercare), cât din voinţa şi credinţa de a îndruma omul şi de a da un model uman, rămas în graţia divinităţii. De-abia G. Călinescu şi Emil Cioran

fac din aforism un joc al spiritului paradoxal, o artă de a înfrunța și răsturna prejudecățile moralei comune.

E.S.

MORAR, Ioan T. (13.IV.1956, Șeitin, j. Arad), poet, prozator, publicist. Este fiul Mariei (n. Sava) și al lui Teodor Morar, zidar. A absolvit Liceul Industrial de Chimie din Arad (1975). Studiază la Facultatea de Filologie, secția română-franceză, din Timișoara, obținând licența în 1981. Este profesor de limba și literatura română la Lugoj (1981–1986), după care funcționează ca metodist la Casa Studenților „Grigore Preoteasa” din București și ca ziarist la „Viața studentescă” și „Amfiteatru” (1986–1990). După 1989 lucrează la „Cuvântul” și este redactor-șef la redacția Muzică, spectacole, varietăți din Televiziunea Română (1990–1991). A făcut parte din grupul „Divertis” (1984–1996). A realizat emisiunea *Lumea citește!* pe TVR 1. Se numără printre membrii fondatori ai revistei „Academia Cațavencu”. Între 2004 și 2009 a fost senior editor la „Cotidianul”. În 2010–2012 a activat în calitate de consul general la Marsilia. Debutează în 1976 la „Orizont”. Mai este prezent în „România literară”, „Steaua”, „Convorbiri literare” ș.a. I s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor în 1984 și 1999. Din 2011 s-a stabilit în La Ciotat, localitate din aglomerația orașului Marsilia.

Critica literară a primit cu rezerve debutul lui **M.** cu volumul *Vară indiană* (1984). Marin Mincu observa că poetul mimetizează textualismul optzecist și că „rescrie cu o candoare nedisimulată textele congenerilor săi”; ca atare, vedea în el „un poet cvasitraditionalist în maniera Petre Got”. Totuși, cu toate inegalitățile, se rețin o serie de versuri citabile, livresc-melancolice: „Doar singurătatea mai roade în noi ca o cârțiță care a înghițit/ kilometri de pământ până să se înece în ocean./ Cote mari la bursele sacrificiului: numai pentru șalul tău au murit/ mii de viermi de mătase, Maria, numai pentru tine am inventat o limbă,/ moartă acum, am scris un vers luminos ca un pumn de licurici,/ Am în tolbă harta vânătorii, două trei fructe sălbătice, un drapel./ Afară mă așteaptă calul și armele, vântul sărat care-mi va închide gura,/ pâlpâiala sărată a numelui Ariel” (*Lupta lui Eu cu Tu*). Versurile din *Fumul și spada* (1989) insistă în zona textualistă a reflecției asupra poeziei: „Atât își doreau maestrul iluziei:/ o silabă fierbinte/ care să incendieze pergamentul/ când pe gamela de aur se lăfăie doar semnele bolii/ semințe palide/ căzute într-o

altă țărână” (*Poezii n-au dreptate*). Cu timpul însă sentimentalismul poetului se acutizează, atinând cote de avarie în volumul *Paloarea* (2010) și confirmând diagnosticul inițial al lui Mincu: „Așa cum de cele mai multe ori/ vrăbiile mor nu numai pentru că sunt vrăbii/ ci și din cauza frigului/ Tu iubirea mea ești/ nu numai pentru că ești tu/ mai mult pentru că sunt eu”. **M.** a abordat și proza. Fără a fi bine scris, romanul *Lindenfeld* (2005) prezintă o temă interesantă, aceea a satelor din Transilvania părăsite de populația germană care a emigrat. Lindenfeld este un astfel de sat fără locuitori, care devine scena unui *reality show*. Profitând de faptul că un fost locuitor, emigrat după al Doilea Război Mondial și transformat între timp în miliardar, vrea să se întoarcă în locul său de baștină, apropiații acestuia înscenează repopularea satului. Lindenfeld își recapătă astfel viața, dar este o viață fictivă, creată artificial pentru a oferi o iluzie trecătoare. Prin acest joc între realitate și aparență, autorul chestionează atât istoria recentă, cât și identitățile înșelătoare pe care aceasta le-a creat. Romanul face parte dintr-o proiectată serie dedicată minorităților din România. *Cartea de la capătul lumii. Noua Caledonie – la un pas de Paradis* (2007) este un reportaj în care **M.** speculează exotismul geografic. Mijloacele sale sunt anecdotice, scopurile – comerciale, iar rezultatul banal antropologic.

SCRIERI: *Vară indiană*, București, 1984; *Fumul și spada*, București, 1989; *Șovăiala*, Timișoara, 1999; *Nerușinarea*, Timișoara, 2002; *Lindenfeld*, pref. Marius Chivu, Iași, 2005; *Cartea de la capătul lumii. Noua Caledonie – la un pas de Paradis*, Iași, 2007; *Paloarea*, Timișoara, 2010.

Repere bibliografice: Mincu, *Eseu*, 102–105; Simion, *Scriitori*, IV, 546–550; Coșovei, *Pornind*, 83–87; Țeposu, *Istoria*, 81–83; Mircea Mihăieș, [Ioan T. Morar], O, 2000, 1, 2003, 2, 2011, 1; Al. Cistelean, *Melancolia de gală*, CU, 2000, 4; Adrian Popescu, *Maturitatea unui poet*, ST, 2000, 4; Tudorel Urian, *Lindenfeld on my mind*, RL, 2005, 26; *Dicț. Banat*, 514–516.

M.I.

MORARIU, Constantin (5.X.1854, Mitocu Dragomirnei, j. Suceava – 16.III.1927, Cernăuți), poet, traducător. Era nepot de frate al mitropolitului Silvestru Morariu-Andrievici. A urmat liceul la Suceava și teologia în Cernăuți. Bun prieten cu compozitorul Ciprian Porumbescu, a activat în societatea studentescă Arborea și, din cauza atitudinii sale proromânești, a fost închis. Preot din 1878 în Toporăuți și în Cernăuți, exilat din 1896 la Pătrăuți, lângă Suceava, pe motive politice, **M.** a

fost una din figurile marcante ale vieții culturale și bisericești din Bucovina. Scria versuri și traducea din lirica germană în „Familia”, „Aurora română”, „Amicul familiei”, „Candela”, „Glasul Bucovinei”. În 1884 trimitea o transpunere din Goethe, *Herman și Dorotea*, lui V. Alecsandri, care ar fi citit-o „cu plăcere” și ar fi corectat-o. În 1887 (sub inițialele F.C. și sub pseudonimul N. Filin), publica în „Convorbiri literare” și semna Fluor Carp o traducere din Carmen Sylva. Din 1893 a scos „Deșteptarea”, gazetă destinată satului. În primii ani o redacta, aproape în întregime, singur: articolele aveau caracter instructiv (istorie, agricultură, economie), educativ și literar. După 1900, independent de voința inițiatorului ei, „Deșteptarea” a devenit ziarul Partidului Poporal Național. **M.** a fost membru în Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. După *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Rumänen der Bukowina* (1891), o culegere alcătuită din materialele apărute în „Römische Revue”, a lăsat o istorie foarte documentată a Bucovinei, *Părți din istoria românilor bucovineni* (I–II, 1893–1894), cuprinzând și prima schiță de istorie a literaturii acestei provincii. În ultima parte a vieții s-a dedicat cărții teologice; numeroasele sale broșuri de propagandă creștină din colecția „Biblioteca «Deșteptării»” ținteau ridicarea țărânului. Sentimentul național fervent, dar ferit de extremism șovin, și iubirea lui pentru oamenii din popor, persecuția suferită din partea oficialităților au făcut din **M.** o figură aproape legendară: „Sfântul de la Pătrăuți” – simbol al luptei pentru drepturile românilor. Este tatăl germanistului Victor Morariu și al lui Leca Morariu.

M. și-a strâns versurile din tinerețe, originale și tălmăciri, în volumele *Poezii germane traduse liber* (1890), *Versuri de Schiller și Goethe* (1923), *Versuri originale și traduse* (1924). Este o lorică a idealului național și creștin, conceptuală și discursivă, în ciuda autenticității sentimentului. Traducerile – din Goethe (cu o încercare, la 1927, de a da, împreună cu poetul I. U. Soricu, o versiune românească la *Faust*), Schiller, Heine – sunt dominate de grija redării exacte a textului, suferind prin ignorarea atmosferei lirice și puțină mlădiere a limbii.

SCRIERI: *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Rumänen der Bukowina*, Resicza–Viena, 1888–1891; *Părți din istoria românilor bucovineni*, I–II, Cernăuți, 1893–1894; *Câteva cuvinte despre folosul limbii românești*, Cernăuți, 1896; *Moșia și limba noastră*, Cernăuți,

1901; *Versuri originale și traduse*, Cernăuți, 1924; *Versuri (originale și traduse)*, Cernăuți, 1937; *Cursul vieții mele*, îngr. și pref. Mihai Iacobescu, București, 1998. **Traduceri:** Goethe, *Herman și Dorotea*, Gherla, 1884, [*Poezii*], în *Poezii germane traduse liber*, Gherla, 1890, în *Versuri de Schiller și Goethe*, Cernăuți, 1923; Carmen Sylva, *O rugăciune*, Cernăuți, 1887; Schiller, [*Poezii*], în *Poezii germane traduse liber*, Gherla, 1890, în *Versuri de Schiller și Goethe*, Cernăuți, 1923.

Repere bibliografice: Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 135–140; Iorga, *Oameni*, III, 232–233; Petru Iroaie, *Poezia lui Constantin Morariu*, „Junimea literară”, 1937, 1–9; V. Loichiță, *Preotul și românul Morariu*, Cernăuți, 1938; Victor Morariu, *Semicentenarul „Deșteptării” lui Constantin Morariu*, Cernăuți, 1943; *Dicț. lit.* 1900, 586–587; Elena Teodorescu Ene, *Considerații pe marginea unor traduceri în limba română aflate în patrimoniul Muzeului Literaturii Române*, RMZ, 1981, 8; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 286–287; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, 78–79; Oltea Prelucă, *Constantin Morariu*, RR, 2005, 1. **S.C.**

MORARIU, Leca [Alexandru]

(25.VII.1888, Cernăuți
– 15.XII.1963, Râmnicu
Vâlcea), filolog,
istoric literar, folclorist,
memorialist.

Familia căreia îi aparține a dat numeroși cărturari, printre care mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici. Tatăl lui **M.**, Constantin Morariu, era preot, poet și traducător. Din căsătoria acestuia cu Elena Popescu s-au născut mai mulți copii, dintre care au supraviețuit cinci, **M.** fiind al treilea. Frațele mai mare, Victor Morariu, a fost un reputat germanist și traducător, altul, Aurel Morariu, doctor în drept, s-a implicat în viața socială și politică, iar o soră, Victoria, va tipări și ea o culegere de povești. **M.** a făcut școala primară în Pătrăuți, iar ciclul secundar l-a urmat, între 1898 și 1906, la liceul german din Suceava. S-a înscris apoi la Facultatea de Litere și Filosofie din Cernăuți. La recomandarea lui N. Iorga și-a întrerupt studiile un an, pe care l-a petrecut ca preceptor al tânărului Atta Constantinescu, la Abbazia, unde ia contact prima oară cu istororomânii și totodată poate să-și completeze cultura artistică. Din 1911, când

își ia licența, funcționează ca profesor la liceul din Gura Humorului. Încă student fiind, în 1908, debutează cu o notiță în „Neamul românesc”. Ulterior mai colaborează cu note, scurte articole, cronici, recenzii, însemnări de călătorie, povești și poezii populare, semnate uneori și cu pseudonime (printre care Peregrinus, L. Mărin, Al. Lupu, Al. Drumețul, Humoreanul, M. Sandu, Al. Criță, Elena Popescu, Const. I. Popescu), la „Neamul românesc literar”, „Ion Creangă”, „Ramuri”, „Junimea literară”, „Viața nouă” (Suceava), „Românul” (Arad) ș.a. La izbucnirea Primului Război Mondial dascălul publicist este mobilizat și trimis pe frontul din Galiția, unde este rănit de două ori și decorat, apoi pe cel italian, unde e din nou rănit, și în cele din urmă în Bosnia și Herțegovina. Avea răgaz totuși să dea tiparului volumul de povești bucovinene *De la noi* (1915), iar un timp îl petrece și în București, ocazie cu care îi cunoaște pe unii cărturari rămași sub ocupație. Prizonier al comitagiilor sârbi (în Muntenegru) aproape șase luni, se întoarce abia în 1919 în capitala Bucovinei, unde i se încredințează o catedră la Liceul „Aron Pumnul”. Susținător al cercetășiei, în anul următor are prilejul să-și lărgască orizontul însoțind o delegație românească într-o croazieră până în Anglia. După ce își susține, în 1921, teza de doctorat *Morfologia verbului predicativ român*, elaborată sub îndrumarea lui Sextil Pușcariu, ocupă Catedra de literatură română modernă și folclor a Universității din Cernăuți. Ceva mai târziu, în 1924, profesorul universitar **M.** se înscria la Conservatorul cernăuțean pentru a-și perfecționa interpretarea la instrumentul preferat (violoncel). În 1927 întreprinde o călătorie de studiu la istroromâni, ce va fi repetată în 1928, în ambele drumețul prelungindu-și itinerarul, mai întâi în inima Italiei, apoi în Elveția și Franța. Își reluase și activitatea publicistică, pe care o va continua într-un ritm intens de-a lungul a peste două decenii. Frecvent scrie în „Glasul Bucovinei” și în reapăruta „Junimea literară” (unde din 1924 este secretar de redacție), la „Revista Moldovei”, „Lamura”, „Convorbiri literare”, „Gândul nostru”, „Săgetătorul”, „Flacăra”, „Șezătoarea”, „Codrul Cosminului”, „Floarea soarelui” ș.a. Ctitorște el însuși periodicele „Făt-Frumos” (1926–1944), „Buletinul «Mihai Eminescu»” (1930–1944), „Fond și formă” (1938, 1944). A fost, de asemenea, președintele Societății Muzicale Armonia și director al Teatrului Național din Cernăuți (1933–1935).

Cele mai multe articole, studii și note de drum publicate în periodice apar și sub formă de extras sau în mici volume. Raptul sovietic din 1940 îl determină pe **M.** să se refugieze din Cernăuți, unde revine în 1941, pentru a-l părăsi definitiv în 1944. Retras la Râmnicu Vâlcea, continuă să scrie și mai colaborează până în 1947, când i se interzice să mai publice, la „Gazeta Transilvaniei”, „Candela”, „Provincia”, „Altarul Banatului”. A continuat și după 1947 să acorde timp și energie preocupărilor sale, lăsând mai multe lucrări definitive, printre care se numără monografia *Iraclie și Ciprian Porumbescu* (parțial editată postum, în 1986), tratatul *Stilistica românească* și cartea de însemnări *Drumuri oltene*. Un amplu memorial intitulat *Viață*, rămas neîncheiat, a fost tipărit în 2001 de Liviu Papuc, care a mai editat sau reeditat și alte scrieri ale cărturarului bucovinean.

Format în climatul luptei pentru păstrarea identității culturale românești a provinciei ocupate de Imperiul Habsburgic, **M.** își consacră și el puterile acestei sarcini. Ca atare, la început se orientează către folclorul meleagurilor natale, mergând pe urmele trasate de I. G. Sbiera, Simion Florea Marian, Elena Niculiță-Voronca. Va pune accent pe identificarea celor mai semnificative zone și a celor mai autentice surse, precum și pe înregistrarea cât mai exactă a materialului cules, uneori inclusiv în latura lui muzicală, combătând însă și tendința de a „aservi” folclorul filologiei. Aceste principii vor fi totuși încălcate într-o măsură în cazul poveștilor din culegerea *De la noi* (ediția a treia, din 1920, a fost distinsă cu Premiul „V. Adamachi” al Academiei Române). **M.** s-a apropiat de basmul popular așa cum procedase anterior Ion Creangă, cu conștiința și cu abilitățile scriitorului experimentat, îndepărtând elementele inestetice, recompunând și valorizând anumite laturi, cu precădere umorismul. Poveștile sunt „crengiene” fără să dea impresia de pastişă, dar în același timp sunt populare, specifice Bucovinei, întocmai ca poeziile și cimiliturile tipărite mai târziu. Același farmec se întâlnește pe alocuri și în textele din *Ce-a fost odată* (1922), relatând istoria unei familii de clopotari, crâmpeie din viața „celor din urmă lăutari ai Bucovinei”, „cum a fost pe vremuri școala din Pătrăuți pe Suceava” ori călătoria la o biserică a lui Ștefan cel Mare distrusă de austrieci în 1917. Spiritul științific nu i-a lipsit lui **M.** și drept dovadă stau *Morfologia verbului predicativ român*, precum

și mai multe studii filologice dedicate unor cărți vechi, religioase ori populare: *Un nou manuscris vechi: Isopia voronețeană* (1922), *Codicele Pătrăuțean și asasinarea lui Grigore Ghica (un manuscris inedit)* (1922), *Isopia brașoveană din 1784* (1924), *Războiul Troadei. După Codicele Const. Popovici (1796)* (1924). În rădăcinată în firea lui, dar și comandament pe care și-l asumă publicistul ce se adresează unui cerc larg de cititori este însă o anumită repugnanță pentru teorii, pentru zborul prea liber al intelectului, pentru tot ce „stârvește” subiectul tratat. Acest lucru va fi respins cu o causticitate rară oriunde va fi întâlnit, inclusiv la somități precum N. Iorga, Sextil Pușcariu, Tudor Vianu, E. Lovinescu ori G. Călinescu. În mai toate scrierile sale informația exactă, găsită cu multă trudă, are drept ramă evocări vibrante, narațiuni la persoana a treia, dar și la persoana întâi, descrieri plastice, portrete etc. Năzuind să elucideze toate episoadele umbrite, nu o dată controversate, din biografia unor personalități ale culturii românești (M. Eminescu, Ion Creangă, Veronica Micle, N. Gane, Iacob Negruzzi, T. Robeanu, Iracție și Ciprian Porumbescu ș.a.) ori să reliefeze aspecte neglijate, **M.** a amânat mereu cuprinderea monografică. În consecință, adeseori lucrările sale au pus în circulație o cantitate mare de informație de care au beneficiat alți confrăți. Dacă ele și-au pierdut în acest chip aproape în întregime valoarea documentară inițială, literaritatea multor pasaje oferă o lectură plăcută. Rezistentă în întregime este însă memorialistica. Texte precum *Drumuri moldovene. Pe urmele lui Creangă* (1925; Premiul „V. Adamachi” al Academiei Române), *La Comănești* (1925), *La Voroneț*, *La Cetatea Albă*, *La bojdeuca lui Ion Creangă*, *La munte* (1941), *Drumuri cirebire* (I, 1941) ș.a. seduc prin acuitatea observației, prin pregnanța tablourilor, prin vioiciunea narațiunii, prin vivacitatea dialogurilor prinse fidel în pronunția lor, prin doza de erudiție strecurată fără emfază, cu un umor ce amintește de A.I. Odobescu și de Calistrat Hogaș, prin omniprezenta autoironie. Toate aceste calități se regăsesc și în jurnalul din perioada captivității muntenegrene, alcătuind prima parte din memorialul *Viață*.

SCRIERI: *Ce-a fost odată*, Cernăuți, 1922; *Codicele Pătrăuțean și asasinarea lui Grigore Ghica (un manuscris inedit)*, Botoșani, 1922; *Un nou manuscris vechi: Isopia voronețeană*, Cernăuți, 1922; *Isopia brașoveană din 1784*, Cernăuți, 1924; *Războiul Troadei. După Codicele Const.*

Popovici (1796), Cernăuți, 1924; *Drumuri moldovene. Pe urmele lui Creangă*, Cernăuți, 1925; *Institutorul Creangă*, Cernăuți, 1925; *La Comănești*, Cernăuți, 1925; *De vorbă cu stilistul I. Gorun*, Cernăuți, 1926; *Un cântăreț al Sucevii: T. Robeanu*, Cernăuți, 1926; *Eminescu. Note pentru o monografie*, Suceava, 1932; ed. îngr. și pref. Liviu Papuc, Iași, 2001; *Pe marginea cărților*, Cernăuți, 1932; *La semicentenarul C. Porumbescu*, Suceava, 1933; *Eminesciune*, Cernăuți, 1937; *Bucovineanul N. Gane*, Cernăuți, 1938; *Iracție Porumbescu (1823–1896)*, Cernăuți, 1938; *Precizări*, Cernăuți, 1938; *Studii*, Cernăuți, 1939; *Eminescu și Veronica Micle*, Cernăuți, 1939; *Multe și mărunte*, Cernăuți, 1940; *Eminescu*, Cernăuți, 1940; *Creangă*, Cernăuți, 1940; *Drumuri cirebire*, I, București, 1941; *La munte*, Iași, 1941; *Astra Bucovinei*, Cernăuți, 1941; *Veronica Micle*, Cernăuți, 1942; *Miron Costin*, Cernăuți, 1942; *Epaminonda Bucevschi în corespondența lui C. Porumbescu*, Cernăuți, 1943; *Bucovina turistică*, Cernăuți, 1943; *Crenogene*, Cernăuți, 1944; *Iracție și Ciprian Porumbescu*, I, îngr. Vasile D. Nicolescu și Vasile Vasile, București, 1986; *Hoinar*, îngr. și pref. Liviu Papuc, Iași, 2001; *Viață*, îngr. și pref. Liviu Papuc, Iași, 2001; *Pe urmele lui Creangă și Drumuri oltene*, îngr. și pref. Liviu Papuc, Iași, 2004; *Scrieri istorico-literare*, îngr. și pref. Liviu Papuc, Iași, 2009; *Opere*, I–III, postfață Constantin Poenaru, Iași, 2011–2012. **Culegeri:** *De la noi*, Suceava, 1915; ed. 3, București, 1920; ed. îngr. și pref. Petru Rezuș, București, 1983; *Cimilituri*, Suceava, 1930; *Lu frați noștri. Libru lu Rumeri din Istrie*, Susnevița–Jeiăn–Suceava, 1928; *Rugaț pre Domnu ă la limba lu maia nostre. Librici za lu Rumeri din Istrie*, Susnevița–Jeiăn, 1928. **Traduceri:** *Pagini germane*, I–II, Cernăuți, 1938–1939.

Repere bibliografice: N. Iorga, *O carte de povești*, „Drum drept”, 1915, 26; Sextil Pușcariu, „De la noi”, AAR, partea administrativă, t. XLI, 1920–1921; S. M. [Simion Mehedint], „Ce-a fost odată”, CL, 1922, 5; O.D. [Ovid Densusianu], „Lu frați noștri”, „Grai și suflet”, 1929, 411–412; G. Pascu, „Lu frați noștri”, „Revista critică”, 1930, 2; C. Loghin, *De la Maier Ebner la d. Leca Morariu*, „Tribuna”, 1930, 77; Călinescu, *Opere*, I, 983–986; Perpessicius, *Opere*, IV, 76–78; Cioculescu, *Aspecte*, 661–662; Traian Cantemir, [Leca Morariu], „Zori noi”, 1968, 6305, „Septentrion”, 1992–1993, 6–7; Petru Iroaie, *Realismul uman al lui Leca Morariu*, „Revista scriitorilor români” (München), 1968, 7; Sextil Pușcariu, *Memorii*, îngr. Magdalena Vulpe, pref. Ion Bulei, București, 1978, *passim*; Petru Homoceanul, „De la noi”, AST, 1984, 6; Constantin Ciopraga, *Centenar Leca Morariu*, CRC, 1988, 30; N. Corlăteanu, *Personalitatea științifică și universitară a lui Leca Morariu*, AC, 1994, 4, 5, 8; Nicolae Cârlan, *Un năpăstuit cărturar proteic*, RR, 1998, 1–2; Iulian Vesper, *Memorii*, îngr. și pref. Pavel Țugui, București, 1999, *passim*; Liviu Papuc, *Leca Morariu*, Iași, 2004; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, 79–80; Cimpoi, *Critice*, VII, 24–26. **V.D.**

MORARIU, Modest (11.VIII.1929, Cernăuți – 15.IV.1988, București), poet, prozator, eseist, traducător. Este fiul Teofilei (n. Simota) și al lui Alexandru Morariu, profesor provenit dintr-o ilustră familie de intelectuali bucovineni, între care mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici și fiul acestuia, Vasile Morariu (coleg și prieten cu Mihai Eminescu), Constantin Morariu, Victor Morariu și Leca Morariu. Învăță mai întâi în Cernăuți, la Liceul Militar „Ștefan cel Mare”, continuând cursurile secundare la Slatina, Deva și Petroșani. După absolvirea Facultății de Filologie a Universității bucureștene, secția limba și literatura franceză (1954), este, pe rând, redactor la revista „La Roumanie nouvelle”, corector la „Gazeta literară” și, din 1969, redactor-șef al Editurii Meridiane, calitate în care a avut o contribuție esențială în lansarea și susținerea colecțiilor „Biblioteca de artă” și „Curente și sinteze”, care au reprezentat în anii comunismului un punct de reper al vieții culturale și editoriale românești. Debutază în 1958 la „Steaua”. Mai colaborează la „Tribuna”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Orizont” ș.a. Prima carte de poezie, *Povestire cu fantome*, îi apare în 1968.

Făcând parte – alături de Cezar Baltag, Mircea Ivănescu și Petre Stoica – din grupul de poeți lanșați de A.E. Baconsky în anii '50 în paginile revistei „Steaua”, **M.** este unul din scriitorii a căror operă, caracterizată prin rafinament intelectual și stilistic, sfidează dogmatismul ideologic al epocii realismului socialist și contribuie în mod semnificativ la restabilirea legăturilor literaturii postbelice cu marea tradiție spirituală românească și europeană. Spirit elegiac, trăindu-și cu voluptate nostalgia, poetul conturează un univers liric dominat de o sensibilitate neoromantică, în care pasiunile și sentimentele sunt îndelung șlefuite: „Odată despărțirile noastre n-o să mai sfâșie./ Am să plec... totul o să-ți pară firesc.../ A fost o toamnă cenușie,/ o seară cu alcool într-un cadru grotesc,/ câteva scrisori, o telegramă,/ degetele tale cuprinzând ceașca de ceai,/ sarea uscată sub pleoape/ de fiecare dată când plecai,/ surâsul revederii – un joc de limpezi ape./ Și calmul amintirii ne va învălui/ ca o ploaie molcomă caldă”. Lirica de dragoste capătă în *Spectacol de pantomimă* (1970) dimensiuni mitice, îndrăgostiții regăsindu-se într-un timp fabulos al începuturilor, în care fiecare gest devine deschizător de lumi: „Eu eram Adam și tu erai Eva./ Și nimeni nu ne-a alungat cu sabie de foc./ Arhanghelul ne-a adus un ulcior de apă/ și tu ai

rânduit pe șervetul alb prima roșie din lume./ Eu am tăiat prima felie/ din prima pâine a lumii,/ iar după masă în timp ce priveam/ cum zburdă scântele pe apă/ am scris primul poem”. Seninătatea și echilibrul noii vârste de aur sunt tulburate însă de zgometele unei istorii convulsive, care induc neliniște și angoasă – trăiri ce formează substanța versurilor din *Ovăzul sălbatic* (1974): „Cine-mi va răspunde?/ Și de unde?/ Iată zilele curg,/ ca apele curg,/ ca norii se destramă timpul meu,/ și cerul parcă pregătește/ definitivul meu amurg”. Celălalt registru al creației lui **M.** este unul ludic și ironic: intelectual subtil, scriitorul cultivă atitudini și procedee stilistice specifice modernismului târziu, într-un demers de deliricizare a poeziei prin prozaism și discursivitate, în care inventarele de tot felul generează texturi cu reflexe jucăușe: „Închis între patru pereți,/ robinsonez,/ mă descopăr pe mine însumi/ cu uimirea exploratorului naiv/ care căutând drumul spre Indii/ s-a pomenit în America,/ și-mi fac inventarul:/ doi ochi, două urechi, / nasul și gura; / două mâini, două picioare,/ cu degetele anexe,/ etcetera”. Ironia definește și proza din *Întoarcerea lui Ulise* (1982; Premiul Uniunii Scriitorilor), roman antierotic, în care monotonia și banalul existenței cotidiene estompează până la dispariție ecourile luptelor – oricât de celebre – și al aventurilor – oricât de exotice – ale binecunoscutului personaj: „Iată-l în sfârșit pe Ulise ajuns acasă și asta *Odiseea* n-o povestește, lângă o Penelopă care acum își răzbună fidelitatea cu mici înțepături, ca orice nevastă acrită, căreia i se pare că nu i se arată destulă recunoștință pentru anii sacrificii. (Oare nici unul din lista de pețitori n-a stârnit o tresărire în carnea Penelopei?).” O mențiune aparte trebuie acordată activității de eseist și critic de artă a lui **M.** – laureat al Premiului de Critică al Uniunii Artiștilor Plastici pentru monografia *Rousseau Vameșul* (1975) –, care s-a dovedit a fi unul dintre cei mai lucizi și mai avizați observatori ai fenomenului plastic românesc și european. De asemenea, cultura română îi dătează unele dintre cele mai bune traduceri ale unor scrieri de referință din Stendhal, André Malraux, Julien Green, Marcel Brion, Albert Camus și Emil Cioran.

SCRIERI: *Povestire cu fantome*, București, 1968; *Spectacol de pantomimă*, București, 1970; *Ovăzul sălbatic*, București, 1974; *Rousseau Vameșul*, București, 1975; *Casa dintre portolaci* (în colaborare cu Ruxandra Berindei), București, 1976; *Între relativ și absolut*, București, 1979; *Toulouse-Lautrec*, București, 1980; *Întoarcerea lui*

Ulise, București, 1982; *Gheorghe I. Anghel*, București, 1984; *Nașterea nostalgiei*, pref. Mircea Scarlat, București, 1984; *Antoine Watteau*, București, 1985; *Itinerarii*, București, 1987; *Eseuri*, pref. Marcel Petrișor, București, 1992; *Poezii*, îngr. și postfață Marcel Petrișor, pref. Dan Grigorescu, București, 1998. **Traduceri:** Jules Renard, *Morcoveață*, București, 1958, *Jurnal*, pref. trad., București, 1979; Stendhal, *Viața lui Henri Brulard. Amintiri egotiste*, pref. trad., București, 1965, *Jurnal*, pref. trad., București, 1971, *Scrisori către Pauline*, București, 1975, *Memoriile unui turist*, I–III, pref. trad., București, 1976–1978; Julien Green, *Leviathan*, pref. trad., București, 1966, *Jurnal*, București, 1982; Eugène Fromentin, *Maeștri de odinioară*, pref. trad., București, 1969; Marcel Brion, *Arta fantastică*, pref. trad., București, 1971, *Pictura romantică*, pref. trad., București, 1973; Albert Camus, *Caiete*, pref. trad., București, 1971, *Eseuri*, pref. trad., București, 1976, *Fața și reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat. Vara*, București, 2002 (în colaborare); André Malraux, *Calea regală*, postfața trad., București, 1971, *Capul de obsidian*, București, 1977, *Omul precar și literatura*, pref. trad., București, 1980, *Ispita Occidentului*, București, 1983; Salvador de Madariaga, *Francez, englez, spaniol*, București, 1983; Jean Delumeau, *Frica în Occident*, postfața trad., București, 1986; Emil Cioran, *Eseuri*, îngr. și pref. trad., București, 1988.

Repere bibliografice: Constantin, *Despre poeți*, 120–122; Caraion, *Duelul*, 94–96; Poantă, *Modalități*, 235–236; Felea, *Aspecte*, I, 118–121; Hristu Căndroveanu, *Poeți și poezie*, București, 1980, 120–124; Moraru, *Textul*, 162–165; Marcea, *Atitudini*, 120–122; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 217–228; Simuț, *Incursiuni*, 175–180; *Dič. scriit. rom.*, III, 279–282; Simuț, *Reabilitarea*, 126–131; Irina Mavrodin, *Casa dintre portolaci*, „Scrisul românesc”, 2008, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, 532.

L.H.

MORARIU, Victor (12.II.1881, Toporăuți–Cernăuți – 1.VII.1946, Caransebeș), germanist, istoric literar, folclorist. Este fiul Elenei (n. Popescu) și al preotului Constantin Morariu; Leca Morariu este fratele său. A învățat la licee din Cernăuți și Suceava, devenind apoi student al Universității din Cernăuți (1900–1905); în 1928 avea să-și ia aici doctoratul în litere (germanistică). După un stagiu ca profesor la Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava, din 1929 până în 1940 este titularul Catedrei de limba și literatura germană a Universității cernăuțene.

M. a debutat cu traduceri în „Junimea literară” (1906), revistă la a cărei editare a participat, alături de Ion I. Nistor. La Suceava a scos și redactat „Gazeta poporului” (1918–1921). Colaborează cu studii, recenzii, eseuri la „Convorbiri literare”, „Revista germaniștilor români”, „Făt-Frumos”,

„Junimea literară”, „Buletinul «Mihai Eminescu»” ș.a., textele sale fiind „lucrări cuviincioase de difuzare a literaturii despre romantism și despre nuvela germană” (Marin Bucur). Astfel, el se ocupă de începuturile nuvelei germane (1928), de Novalis ca teoretician al romantismului (1924), dar și de traducerea *Luceafărului* eminescian în limba germană (1940). Un mai mare interes prezintă studiile sale comparatiste asupra unor texte literare și folclorice autohtone (Anton Naum și Goethe, de pildă), precum și schițele de istorie a literaturii române din Bucovina, axate pe viața muzicală și teatrală sau pe evocarea unor figuri ale locului (Vasile Bumbac, Ion Grămadă, Constantin Morariu ș.a.). Câteva texte folclorice adunate de soldați în timpul Primului Război Mondial și editate de **M.** sunt, de asemenea, semnificative pentru acest cârturar.

SCRIERI: Novalis – teoretician al romantismului, Suceava, 1924; *Amintiri despre Ion Grămadă. Crâmpie din sufletul lui*, Cernăuți, 1926; *Începuturile nuvelei germane. Premisele istorice – Teoria Goethe–Tieck*, Cernăuți, 1928; *Foaia Soțietății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina (1865–1869)*, Cernăuți, 1932; „*Povestea vulpei*” de Anton Naum și „*Reinecke Fuchs*” de Goethe, București, 1932; *Agata Bârsescu și Bucovina*, București, 1936; *Problema nuvelei în literatura germană*, Cernăuți, 1937; *Istoricul Reuniunii muzicale-dramatice „Ciprian Porumbescu” din Suceava (1903–1938). Cu o introducere despre mișcarea muzicală și teatrală din Suceava până la 1903* (în colaborare cu Ștefan Pavelescu), Suceava, 1939; *Maioresciene*, Cernăuți, 1940; *Prima traducere germană a „Luceafărului”*, Cernăuți, 1940; *Vasile Bumbac (1837–1918). Pagină din istoria literaturii bucovinene*, Cernăuți, 1940; *Semicentenarul „Deșteptării” lui Constantin Morariu*, Cernăuți, 1943. **Culegeri:** *Poezii populare de pe câmpul de luptă*, Suceava, 1916 (în colaborare cu Simion Ivanovici); Constantin Sasu, *Și vechi și noue*, Suceava, 1922; Gavril Ionescu, *Cântece și strigături din județul Suceava*, Suceava, 1932.

Repere bibliografice: Petru Iroaie, [Victor Morariu], FE, 1935, 5–6; Virgil Tempeanu, *Istoria literaturii germane*, București, 1948, 460–461; Bucur, *Istoriografia*, 293; *Știința în Bucovina*, II, Suceava, 1983, 192–195; Mircea Grigoriță, *Un mare profesor și om de știință: Victor Morariu*, Suceava, 1988; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, 83; Datcu, *Dič. etnolog.*, 620–621.

G.B.

MORARIU-ANDRIEVICI, Silvestru (14.XI.1818, Mitocu Dragomirnei, j. Suceava – 15.IV.1895, Cernăuți), cârturar, poet. Este fiul Zamfirei (n. Grigoriș) și al lui Gherasim Morariu, preot de țară. A urmat liceul și a făcut studii de teologie la Cernăuți.

Tânărul, al cărui nume de botez era Samuil, se preoțește și se stabilește ca paroh în comuna Ceahor. În 1864 episcopul diecezei, Eugeniu Hacman, îl cheamă la Cernăuți, ca predicator la catedrală. În 1871 își schimbă numele de Andrievici (care îi fusese impus în școală, după un înaintaș al său cu numele de Andrii) în acela de Morariu. În 1873 se călugărește, luându-și numele de Silvestru și este hirotonit arhimandrit. Urcă toate treptele ierarhiei bisericești – arhimandrit diecezan și vicar general al Mitropoliei, arhiepiscop al Cernăuților, mitropolit al Bucovinei și al Dalmației (din 1880). Este membru al Dietei din Bucovina și deputat în Parlamentul din Viena.

Figură centrală a vieții bisericești din Bucovina, **M.-A.** a considerat activitatea culturală o prioritate, interesat să mențină, prin ea, conștiința națională a românilor bucovineni. Scrie și editează manuale mult folosite în școlile satești (*Elementariu spre întrebuintare în școalele poporene, Carte de cetire sau Legendariu românesc* ș.a.), dă numeroase cărți de cult (în limbile română și germană), înființează o tipografie, inițiază o revistă pentru preoți („Candela”, 1882) și sprijină editarea de calendare. A fost vicepreședinte și membru de onoare al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Activitatea sa literară, nu foarte bogată, se încadrează în această acțiune mai largă de răspândire a scrisului românesc. Din 1841 până în 1859 colaborează cu versuri la „Calendariul pentru Bucovina”. Lasă fabule, încercând o actualizare a tipurilor și situațiilor universale și subliniind necesitatea păstrării limbii, portului, obiceiurilor autentice. O satiră din „Calendariul pentru Bucovina” pe anul 1848 (*Calendariul vechi către cel nou*) îi este atribuită. Patru sonete de factură clasică, în care compară anotimpurile și ciclurile vieții omenești, sunt compuneri livești, lipsite de fior liric. Lui **M.-A.** i s-a atribuit, de asemenea, localizarea unei povestiri a lui A. S. Pușkin, *Viscolul*, publicată sub titlul *Rătăcirea* în „Calendariul pentru Bucovina” pe anul 1854.

SCRIERI: [Versuri], în *Antologia scrisului bucovinean până la Unire*, I, îngr. C. Loghin, Cernăuți, 1938, 6–9; *În apărarea bisericii strămoșești*, îngr. Ioan Paul Valenciu, Cîmpulung Moldovenesc, 2007.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 219–220; Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 28–31; Liviu Marian, *Contribuțiuni la istoria literaturii românești din veacul al XIX-lea*, Chișinău, 1927, 47–50, 86–92; *Din istoria pedagogiei românești*, III,

București, 1967, 204–232; *Dicț. lit.* 1900, 587–588; Păcurariu, *Ist. Bis.*, III, 190–192; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, 82–83; Constantin Hrehor, *Silvestru Morariu Andrievici*, pref. Mihai Iacobescu, Iași, 2009; Sorina Bălănescu, *Portret de ierarh*, DL, 2010, 92.

S.C.

MORARU, Anatol (18.IX.1958, Scumpia Fălcești), prozator, critic literar. Este fiul Nadejdei (n. Țăranu), țărancă, și al lui Dumitru Moraru, muncitor. A absolvit școala medie din satul natal și Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Alecu Russo” din Bălți (1984). A urmat stagiul de doctorat la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Chișinău (1986–1989), având ca temă corelația individual-social în poezia basarabeană din anii 1970–1980 ai secolului al XX-lea. Din 1989 conduce Catedra de literatură română și universală a Universității de Stat din Bălți. Debutează în revista „Limba și literatura moldovenească” (1989), iar editorial cu volumul de nuvele *Nou tratat de igienă* (2002; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, Premiul Fundației Culturale Române). Este redactor asociat la revista „Semn” (Bălți), publicație în care susține o rubrică (1995–1998). Mai colaborează la „Basarabia”, „Limba română”, „Revista de lingvistică și știință literară”, „Contrafort”, „Literatura și arta”, „Lecturi filologice” ș.a. Este prezent cu articole de critică literară în mai multe culegeri colective: *Probleme ale literaturii moldovenești* (1990), *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări* (1998), *Orientări artistice și stilistice în literatura contemporană* (2003) ș.a.

În centrul prozei lui **M.** se află ipostaze ale vieții cotidiene, mai cu seamă din mediul universitar, care se dovedește un teren propice pentru investigațiile sale. Protagonistii – profesori, pictori, scriitori, actori, studenți – ilustrează mentalitatea basarabenilor din perioada tranziției de la regimul comunist la cel democratic. Realitățile sunt examinate din perspectiva insului integrat în viața urbană, fie și într-o urbe provincială, dar angosată de dihotomia provincie-centru. În atmosfera de „târg prăfuit” sau de oraș marginalizat, personaje „vindecate” de sentimentalism și romantism – cadre didactice universitare, judecători care mimează apărarea legii, comisari de poliție, domnișoare îndrăgostite de profesori semănând cu actori de la Hollywood, bărbați puși pe chef ș.a. – au o existență banală, urmărită de scriitor într-o

manieră neorealistă, pigmentată ironic. Este persiflată blazarea, autosuficiența, prozatorul intercalând în text trimiteri la situații reale. Acțiunile se desfășoară în sălile de curs, în căminele studențești, în cantine sau în baruri, surprinzând un nou *modus vivendi*, conform unui consumerism alienant. Atât proza scurtă din *Nou tratat de igienă* și din *Nu mă tentează* (2011), cât și romanul *Turnătorul de medalii* (2008) prilejuiesc reflecția asupra unei lumi colorate și pestrițe. Toposul geografic cuprinde cartierele periferice ale orașului Bălți, satele din jurul lui. Întâmplări legate de drumuri repetate sau de nave rutiniere subliniază „neasezarea” personajelor, totul fiind situat sub semnul unui dezechilibru cauzat de neîmpăcarea eului cu sine însuși. În prozele scurte sau în romanul lui **M.** unele episoade sfârșesc brusc, lăsând parcă în voia sorții personajul cu viața lui suspendată, din care scriitorul a desprins numai un fragment. De regulă, narațiunile sunt asamblate după criterii postmoderniste, autorul intrând în dialog cu eroii săi, recurgând și la tehnica intertextualității. Abundența aluziilor, limbajul pitoresc, citatele fac parte din arsenalul de tehnici cu ajutorul cărora personajele se dezvăluie la modul caragialesc. Stilul livresc alternând cu umorul și cu oralitatea ținută sub control nuanțează discursul narativ, dându-i farmec și savoare.

SCRIERI: *Nou tratat de igienă*, Chișinău, 2002; *Turnătorul de medalii*, pref. Nicolae Leahu, Chișinău, 2008; *Ion Druță. Opera epică și dramatică*, Chișinău, 2010; *Nu mă tentează*, Chișinău, 2011.

Repere bibliografice: Margareta Curtescu, *Nou tratat de igienă stilistică*, CF, 2002, septembrie–octombrie; Marius Chivu, *Un basarabean târgoviștean*, RL, 2002, 50; Vitalie Răileanu, *Confidență în „Nou tratat de igienă”*, LRC, 2002, 11–12; Șleahțișchi, *Cerc*, 143–145; Grigore Chiper, *Dialog, narațiune și strategii narative nonstop*, CF, 2008, 10; Vitalie Ciobanu, *„Turnătorul de medalii” sau Aventuri în casa de sticlă*, VR, 2009, 3–4. **A.Bn.**

MORARU, Cornel (12.X.1943, Schitu, azi Pietrării de Sus, j. Vâlcea), critic literar. Este fiul Iulianei (n. Nistor) și al lui Tudor Moraru, țărani. Urmează Liceul „Nicolae Bălcescu” din Râmnicu Vâlcea, absolvit în 1961, apoi cursurile Facultății de Filologie (1961–1966) și pe cele ale Facultății de Filosofie (1968–1974) la Universitatea din București. Între 1966 și 1979 funcționează ca profesor de limba română în Făgăraș, în 1979 devine redactor, iar în 1983 redactor-șef al revistei „Vatra”, stabilindu-se

în Târgu Mureș. După 1989 va fi cadru didactic la Universitatea Transilvania din Brașov. Din 1993 este, pentru o perioadă, consilier-șef al Inspectoratului pentru Cultură al Județului Mureș. Debutează în 1972, la „Vatra”, cu un eseu intitulat *Artă și alienare*. Între 1974 și 1979 ține cronica literară la revista „Flacăra”, ulterior la „Vatra”. A mai colaborat la „Viața românească”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Familia”, „România literară”, „Tomis”, „Eurexis” ș.a. Prima carte, *Semnele realului*, îi apare în 1981.

Modalitatea critică la care subscrie **M.** se poate desprinde mai degrabă din cronici decât din articolele sale programatice. Nici nu e de mirare, de vreme ce autorul se arată mefient față de tehnicizarea excesivă a criticii românești din anii '70–'80. Totuși, această mefiență nu provine din inadaptare – **M.** demonstrează în repetate rânduri că e un bun cunoscător al metodelor mai noi –, ci dintr-o incompatibilitate structurală. De pildă, în articolul *Critica de poezie*, ce deschide volumul *Semnele realului*, își declară adeviziunea la „profilul de autor”, pe care îl contrapune atât tiraniei metodelor în vogă, cât și taxinomiilor abstracte: „câți autori, atâtea formule”. Și *Textul și realitatea* (1984; Premiul Asociației Scriitorilor din Târgu Mureș) ori *Obsesia credibilității* (1996) vor fi tot culegeri de cronici care ambiționează să dea „un tablou echilibrat și complet al literaturii actuale”. Însă criticul nu își propune să sistematizeze direcțiile și formulele dominante din epocă, ci doar să semnaleze, în și prin scrierile autorilor comentați, câteva tendințe relevante pentru literatura vremii. Fidel convingerilor afirmate și ghidat de „o obiectivitate comprehensivă”, el oferă o suită de portrete ale contemporanilor, fără a institui o cenzură valorică severă și urmărind uneori o reabilitare a unor autori „considerați de plan secund”. Bunăoară, dintre prozatori sunt analizați George Bălăiță, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Marin Preda, Mircea Horia Simionescu, dar și Florin Bănescu, Mihail Diaconescu, Mihai Giugariu, Radu Mareș sau Grigore Zanc. Nu alăturarea în sine a acestor nume e nepotrivită, ci egalitatea de atitudine a interpretului, care îmbrățișează adesea fără rezerve cauza autorilor. Rezervat în elogii, ca și în reproșuri, criticul pare să ia de fiecare dată înapoi cu o mână ceea ce a dat cu alta. Riscul acestui tangaj exegetic este că judecățile de valoare se dizolvă uneori într-un discurs ambivalent; așa se

întâmplă în cronica la *Bunavestire*, unde „teribila ambiguitate, de fond, a romanului” se repercutează și asupra discursului critic. E drept că, pe de o parte, o astfel de identificare se explică prin preocuparea criticului de „a evita [...] de-naturalizarea excesivă a limbajului operei”, iar pe de altă parte, prin sarcina atribuită criticii, „să aibă aderență directă la valorile vieții – dar respectând strict un punct de vedere al literaturii asupra vieții (realității)” (*Aspecte ale criticii de azi*). De altfel, în relația binară dintre text („epifania literaturii”) și realitate („epifania realului”), care constituie tema centrală a cărților lui **M.**, autorul e ispitit, de regulă, să ia partea termenului din urmă. O arată nu numai recurența unor cuvinte ca „adevăr” sau „viață” în titlurile cronicilor, ci și frecvența semnal de alarmă pe care criticul îl trage cu privire la „pericolul livresc”. Dar, mai ales, o arată selecția și interpretarea textelor, proces în care cronicarul dovedește prea puțină simpatie pentru scriitura gratuită, artizanală, experimentală sau autoreferențială, ceea ce explică, între altele, afirmația că Adrian Păunescu ar fi „poetul cel mai pur, adică cel mai puțin livresc din literatura contemporană”. Chiar și atunci când are de-a face cu un adept înveterat al livrescului ca M. H. Simionescu, criticul încearcă să deplaseze interpretarea către latura existențială a cărții: „Problema cea mai chinuitoare în acest roman e cum se scrie un roman. Și nu din nevoia de artificiu se complică autorul, ci pentru că dilemele creației sunt mai primejdioase decât viața însăși”. O asemenea perspectivă are, neîndoielnic, meritul de a vedea în literatură mai mult decât o simplă asamblare de semnificații. Cu atât mai mult cu cât în anii '80 „o deschidere proaspătă și încordată spre lume” a criticului era aproape un imperativ deontologic. Această „deschidere” constituie, de altfel, partea cea mai rezistentă a lecturilor lui **M.**, vizibilă îndeosebi în analiza prozei „realiste”, care provoacă mult mai bine observația lui lucidă și pătrunzătoare. Însă „prețul” pe care îl plătește în schimbul unei asemenea clarviziuni se relevă într-un anume conservatorism al gustului, ca și într-o survolare cam grăbită a „discursului” operei. Micromonografiile *Constantin Noica* (2000), *Titu Maiorescu* (2003) și *Lucian Blaga* (2004) realizează o evadare din actualitatea imediată. Fără a produce o mutație radicală în receptarea celor trei scriitori, lecturile cuprind puncte de vedere originale și nu de

puține ori polemice. Ultimul autor va fi tratat mai pe larg în *Lucian Blaga. Convergențe între poet și filosof* (2005).

SCRIERI: *Semnele realului*, București, 1981; *Textul și realitatea*, București, 1984; *Obsesia credibilității*, București, 1996; *Constantin Noica*, Brașov, 2000; *Titu Maiorescu*, Brașov, 2003; *Lucian Blaga*, Brașov, 2004; *Lucian Blaga. Convergențe între poet și filosof*, Târgu Mureș, 2005.

Repere bibliografice: Petru Poantă, „*Textul și realitatea*”, TR, 1984, 37; Al. Piru, „*Textul și realitatea*” FLC, 1985, 7; Gheorghe Grigurcu, *Critica lui Cornel Moraru*, CNT, 1996, 48; Doina Curticăpeanu, *Criteriul Noica*, F, 2001, 6; *Dicț. scriit. rom.*, III, 282–284; Lefter, *Critica*, 290–293; Firan, *Profiluri*, II, 102; Boldea, *Vârstele*, 143–150; Cistelescan, *Diacritice*, I, 122–136; [Cornel Moraru], VTRA, 2009, 12 (grupaj special); Borbély, *Existența*, 207–210. **A.T.**

MORARU, Cristian (12.IX.1960, București), eseist, teoretician literar. Este fiul Silviei Moraru (n. Moțatu), educatoare, și al lui Spiru Moraru, inginer. Urmează cursurile Facultății de Filologie din București, pe care o va absolvi în 1984. În perioada studenției frecventează cenaclul Universitas, condus de Mircea Martin. Cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității din București, **M.** primește câteva burse în Germania (este bursier Humboldt în 1992–1993) și una peste ocean. În 1994 se stabilește în Statele Unite ale Americii, unde obține masteratul în literatură comparată (1995) și engleză (1996) la Indiana University (Bloomington) și doctoratul, în aceleași discipline, în 1998. Lucrează apoi ca *assistant professor* de literatură americană și teorie literară la University of North Carolina (Greensboro). A debutat în 1983 la revista „Amfiteatru” cu un eseu despre Dinu Flămând, iar editorial în 1985 cu *Ceremonia textului*. A mai colaborat, de regulă cu studii critice, în numeroase publicații, printre care „România literară”, „Caiete critice”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Contrapunct” (unde în 1990 și 1991 a susținut, alături de Ion Bogdan Lefter, cronica literară), „Dialog”, „Ateneu”, „Transilvania”, „Euphorion”, „Observator cultural”, „Adevărul literar și artistic” ș.a. După 1994 devine colaborator al mai multor periodice din SUA, editor asociat al revistei „Simploké” (Chicago) și membru al unor organizații științifice. Textele în limba engleză le-a semnat Christian Moraru.

Ceremonia textului cuprinde patru studii ample despre opera lui G. Bacovia, B. Fundoianu, Emil Botta și Nichita Stănescu, în care analiza de tip

semiotic se îmbină cu cea tematistă, pe **M.** interesându-l mai ales demontarea manierei în care un anumit tip de imaginar liric își inventează forma și stuctura textuală. Sunt prezentate mecanismele „autoreflexivității discursului bacovian”, cele ale „imaginarului agrest” al lui Fundoianu, tematica și histrionismul poeziei lui Emil Botta, iar despre originalitatea discursului liric al lui Nichita Stănescu se spune că ar fi rezultatul unei misterioase „ceremonii” a sintacticii. Definiția criticului ca „Sibylla prin gura căreia grăiește Textul” este, poate, explicația străduinței de a găsi cât mai multe „coduri” de interpretare a operei, iar obsesia originalității duce la reînveșmântarea concluziilor exegezei tradiționale în savante haine teoretice. Notabil este studiul despre opera lui Fundoianu, scindată, prin chiar motivația profundă a genezei sale (mărturisită de poetul însuși), între o „poetică a rupturii” și „animalității”, generatoare de tensiune expresionistă, și o încercare de reinventare a „realului” ultragiant prin intermediul „spectacolului memoriei”, textul funcționând, așadar, ca o utopie salvatoare a unei materii roase de morbul autodistrugerii. În *Proza lui Alexandru Ivasiuc* (1988) studiul tematist se îmbină cu analiza naratologică, comentarea „metaforei obsedante” din imaginarul scriitorului – și anume puterea – făcându-se prin apelul la psihocritică. **M.** pornește de la premisa schizoidiei narative sesizabile între diferitele vârste ale prozei lui Ivasiuc (constatare de bază a exegezei) și demonstrează, într-o manieră receptivă la ultimele tendințe ale criticii, că aceasta se mulează, de fapt, pe un același pattern tematic, chiar dacă aparențele ar putea indica contrariul. Astfel, atât în etapa „scriiturii feminine”, „reflexive”, favorabilă introspecției și romanului de analiză psihologică (care cuprinde *Vestibul* și *Interval*), cât și în aceea a revanșei epicului, a „discursului masculinizat”, caracterizată prin invazie de personaje și recursul la fabulă (*Apa*, *Păsările* și, ca treaptă superioară de realizare, *Racul*), obsesia lui Ivasiuc este inventarea aceleiași „mitologii a autorității”, motivată psiha-nalitic ca deghizare a terorii resimțite în fața figurii paterne: recognoscibilă în prima etapă prin profilul special al personajelor, prin măștile născocite de aceștia pentru a se apăra de reverberațiile proprii individualității și prin predilecția pentru discursul de „un platonism proustianizat” (descoperirea sinelui ultragiat prin comentarea îndelungă a unor „idei” obsedante), iar în cealaltă prin invazia

personajelor cu apetențe dictatoriale (Piticu din *Apa* sau tiranul din *Racul*), prin imaginarea conflictelor între principii antitetice etc. Uneori acest studiu notabil păcătuiește prin redundanță, exegetul reluând aceleași observații în alți termeni, obsesia fiind, probabil, nevoia „demistificării” integrale a operei supuse analizei. În *Poetica reflectării* (1990) **M.** întreprinde, sprijinit de concluziile noii noi critici, o cercetare a „arheologiei mimezei”, adică a textelor unor filosofi și scriitori antici ca Platon, Aristotel, Ovidiu ș.a., pentru a reface sensul inițial al noțiunii mimesis și pentru a descoperi, implicit, în arhivele ei secrete, punctul de pornire a unei „paradigme narcisiste”, autoreflexive. Structurată în trei părți, *Preliminarii la o „refutatio imitativă”, Jocul paradigmatelor și Pentru o arheologie a mimezei*, lucrarea este o apropiere lentă, minuțioasă de miezul teoretic, constând în ștergerea prejudecății privind antinomia pe care mai vechea teorie literară europeană a așezat-o între „logosul mimetic” și „logosul narcisic”. Paradigma primului se suprapune peste conceptele clasicism și romantism (în acest din urmă caz ar fi vorba despre o mimeză profund subiectivă și fundamentată metafizic), iar a celui de-al doilea presupune un sector literar întins de la postromantism la Noul (nou) Roman, atent la punerea în abis a codului propriei scriituri. Metafora teoretică centrală a scrierii o constituie mitul lui Narcis, regăsibil, în maniere diferite, în cele două tipuri de discurs. Respingând de la bun început echivalarea comodă a mimezei cu noțiuni ca „imitatio”, „copiere”, „reproducere”, „zugrăvire” etc. și recurând la un excurs în filosofia europeană (Hobbes, Pascal, Spinoza, Leibniz, Kant, Fichte, Hegel, Nietzsche, Husserl, Heidegger), **M.** propune o înțelegere lărgită a noțiunii mimesis ca „scenariu cataptropic complex”, în subteranele căruia există camuflată, uneori în manieră inconștientă, „suispecularitatea”, adică autorefectarea, detectabilă fie și numai în selectarea unei anumite fâșii de realitate, în plimbarea oglinzii pe un anumit drum. Interogarea atentă a textelor de „arheologie” a mimezei descoperă sensuri profunde ale acesteia, ca anamneza, viziunea, „realismul interior”. Între lucrările teoretice și critice publicate de **M.** după anul 2000 în Statele Unite, *Rewriting. Postmodern Narrative and Cultural Critique in the Age of Cloning* (2001) și *Memorious discourse. Reprise and Representation in Postmodernism* (2005) sunt două scrieri gemene, în

care rescrierea, asociată memoriei culturale și literare, este socotită principala caracteristică a paradigmei postmoderne. Perspectiva, care nu-i inedită în bibliografia de specialitate, necesită măcar alegerea unui corpus mai voluminos de texte, pentru asigurarea unei eventuale vizibilități pe o piață teoretică suprasaturată. În *Rewriting* este analizat modul în care proza postmodernă o „rescrie” pe cea a secolului al XIX-lea, intertextualitatea presupunând și mize sau oferte cultural-ideologice, resemantizări ale „tropilor naționalității, etnicității, rasei, standardului social, genului” sau implicații moral-religioase. Se reține îndeosebi prima parte, în care scrieri ale lui E. L. Doctorow, Robert Coover sau Paul Auster sunt privite în oglinda unor proze ale secolului al XIX-lea (Nathaniel Hawthorne, A. E. Poe, Herman Melville, Horatio Alger ș.a.). Nu sunt uitate nici literatura afro-americană (Ishmael Reed, Charles Johnson, Trey Ellis) sau cea de gen (Kathy Acker, Bharati Mukherjee), cultivând acea „cross-fertilization” dragă studiilor postcoloniale. *Memorious discourse* reia analiza în cheie dialogică a unor proze (inclusiv ficțiuni autobiografice) de mai mare sau mai mică anvergură (Vladimir Nabokov, Azar Nafisi, Eva Hoffman), adăugând perspectivei precedente o mai mare deschidere teoretică, în sialul direcției poststructuraliste (Jean Baudrillard, Jean-François Lyotard, Jacques Derrida, Emmanuel Lévinas) și aruncând punți spre mai recente teorii ale „post-umanului” (aplicate unor proze ale lui Thomas Pynchon, Don DeLillo, Mark Leyner, McElroy). Plasându-se în mod asumat pe versantul noilor tendințe teoretice globaliste, la modă în spațiul american (cu ofertele, dar și cu limitele lor interpretative), și apelând la sugestii venite din *newcomparatism*, *cultural studies*, *neocosmopolitanism* sau *world literature*, **M.** încearcă să valorifice mai vechile sale preocupări critice și teoretice, livrându-le laolaltă cu un nou concept, anume *cosmodernism*, care dă titlul unei lucrări din 2011. După toate aparențele, conceptul, acoperind imaginarul cultural al globalizării târzii (dar și al rezistenței la aceasta), nu a reușit să se impună, poate pentru că se sprijină și pe texte literare sau teoretice fără mare ecou. Reflectare, dar și refractare a codului globalist, cosmodernismul ar fi caracterizat prin acțiunea de a fi împreună („togetherness”), prin solidaritate, respect pentru eticile diferenței și problemele identității culturale și lingvistice (mai mult

decât evidente în cazul societăților multiculturale). Temele abordate în cele cinci capitole ale cărții sunt idiomatice, onomastice, imaginarul translațional și cel al lecturii, metastazele sau metamorfozele corporalității. Imaginarul onomastic este analizat în proze ca *Native Speaker* al lui Chang-Rae Lee (integrarea lingvistică a unui expatriat), imaginarul „traducerii” ca traducere de sine, a propriului eu și a diferențelor culturale, în proze ale unor scriitoare precum Suki Kim (*The Interpreter*) sau Nicole Mones (*Lost in Translation*). Nu în ultimul rând, imaginarul lecturii (ca redescoperire identitară, rescriere, dar și ca practică antiideologică) este detectat în proze de Azar Nafisi (*Reading Lolita in Teheran*), Pico Iyer (*Abandon*) sau Alice Randall (*Pushkin and the Queen of Spades*).

SCRIERI: *Ceremonia textului*, București, 1985; *Proza lui Alexandru Ivasiuc*, București, 1988; *Poetica reflectării*, București, 1990; *Rewriting. Postmodern Narrative and Cultural Critique in the Age of Cloning*, Albany (NY, SUA), 2001; *Memorious Discourse. Reprise and Representation in Postmodernism*, Madison, NJ, 2005; *Cosmodernism. American Narrative, Late Globalization, and the New Cultural Imaginary*, Michigan, 2011. **Antologii:** *Postcommunism, Postmodernism, and the Global Imagination*, introd. Aaron Chandler, New York, 2009.

Repere bibliografice: Al. Călinescu, *Critica tânără*, CRC, 1985, 36; Eugen Simion, *În laboratorul criticii*, RL, 1985, 40; Dan C. Mihăilescu, *Critica impetuoasă*, AFT, 1985, 10; Ion Pop, *În intimitatea textului*, ST, 1985, 11; Marian Papahagi, *Gramatica poeziei*, TR, 1986, 27; Nicolae Manolescu, *Critica anatomică*, RL, 1989, 16; Piru, *Critici*, 213–215; Val Condurache, *De la Criterion la Păltiniș*, RL, 1991, 30; Vasile Spiridon, *Critica rațiunii „literare”*, ATN, 1991, 11–12; Țeposu, *Istoria*, 175–176; Ierunca, *Semnul*, 91–95; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 186–187; *Dicț. scriit. rom.*, III, 284–285.

D.Mr., O.S.

MORARU, Haralambie (10.X.1950, Coștangalia–Cahul – 7.XI.2016, Râșcova–Criuleni), prozator. Este fiul Paraschivei și al lui Nicolae Moraru, țaran. Învață la Cahul, unde urmează școala medie, apoi face studii la Facultatea de Filologie, secția ziaristică, a Universității de Stat din Chișinău, absolvite în 1972. Va fi redactor la „Tinerimea Moldovei”, redactor-șef adjunct la „Literatura și arta” (din 2010) și redactor-șef la „Chișinău. Gazeta de seară”, periodică în care publică numeroase schițe, povestiri și reportaje. Este distins cu Premiul „Boris Glavan” (1983), cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2004), iar în 2010 i s-a acordat titlul

Maestru al Literaturii și a fost decorat cu Ordinul Gloria Muncii.

Prima carte a lui **M.** este *Nimeni nu rămâne singur* (1980), culegere de povestiri care are în prim-plan tineri intelectuali, în timp ce *Grâu nou* (1983) tratează în câteva nuvele chestiunea legăturii dintre generații, alte texte nuvelistice sau romanești înscriindu-se în aceeași arie tematică: viața mediilor intelectuale și a țaranului. Este o proză de factură realistă, vădit influențată de stilul gazetăresc, neutră, cu minime axări pe simbol și parabolă. Totuși, **M.** nu rămâne la modul comun de „zugrăvire” a personajelor și acțiunii acestora, ci, așa cum remarca Serafim Saka, știe să dea autenticitate narațiunii, „să creeze subiecte care compun ceva mai altfel decât ne-am deprins realitatea”, ajutat fiind și de o intuiție sigură a cuvântului potrivit și a frazării armonioase.

SCRIERI: *Nimeni nu rămâne singur*, pref. Serafim Saka, Chișinău, 1980; *Grâu nou*, Chișinău, 1983; *Pragul dinspre zi*, Chișinău, 1987; *Ploi mari în secolul douăzeci*, Chișinău, 1989; *Viața, mai târziu*, Chișinău, 2004; ed. Chișinău, 2012; *Lecția Iurie Colesnic*, Chișinău, 2005; *Scările*, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Bilețchi, *Pledoarie pentru solidaritate umană*, LA, 1980, 13 noiembrie; Nicolae Bătrânu, *Pasiunea dezbatelor etice*, „Nistru”, 1981, 1; [Haralambie Moraru], LA, 1983, 6 octombrie (grupaj special); Vasile Coroban, *Ingeniozitate sau intuiție justă*, LA, 1984, 1 martie; Andrei Hropotinschi, „*Ploi mari în secolul XX*”, „Tinerimea Moldovei”, 1989, 15 octombrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 215–216; Nicolae Dabija, *Haralambie, prietenul melcilor*, LA, 2000, 23 martie; Nicolae Rusu, *Relativitatea singurătății*, LA, 2006, 23 februarie; *Dict. Chișinău*, 373–374. **M.C.**

MORARU, Iustin (11.III.1944, Orosfaia, j. Bistrița-Năsăud), poet, prozator. Este fiul Mariei Moraru (n. Man), asistentă medicală, și al lui Iustin Moraru, preot. În 1962 a absolvit Liceul „Ady-Șincai” din Cluj, fiind apoi student la Facultatea de Filologie (1962–1964) și la Institutul Politehnic, Facultatea de Electrotehnică (1964–1969) din același oraș. Urmează și un curs de ziaristică la Academia de Științe Social-Politice „Ștefan Gheorghiu” din București (1971–1972). Redactor la „Scânteia tineretului” (1969–1976), secretar de redacție la revista „Autoturism” (1976–1982), ulterior este redactorșef adjunct la revista „România pitorească”, iar după 1989 redactor la ziarul „Dimineața”, funcționar în Ministerul Comerțului și Turismului, patron

al unei agenții imobiliare. Debutază la „Tribuna” din Cluj în 1962. Alături de Eugen Uricaru, Marian Papahagi, Dinu Flămând, Ion Mincu și Adrian Popescu, este unul dintre întemeietorii revistei clujene „Echinox”. Prima carte de versuri, *La poarta pietrelor*, îi apare în 1972. Pentru romanul *Vina* (1980) obține Premiul Uniunii Tineretului Comunist și Premiul Asociației Scriitorilor din București.

Poeziile din *La poarta pietrelor* stau sub semnul nostalgiei pricinuite de trecerea timpului, care aduce cu sine pierderea inocenței inițiale. Vocea lirică a lui **M.** este încă lipsită de consistență și personalitate, uneori imaginile sunt indecise, alteori tributare (strident) unor modele celebre (lui Ion Barbu, de pildă, în *Lasă-mi doar trecerea*). Cu toate aceste ezitări, el se așază în mod evident în linia neoexpresionismului ardelenesc, mai precis în descendența lui Lucian Blaga: „Prin lehuzele văi de prea strâmt suferind/ Sângeră-n boabe pereții prin somn/ Și clatină plânse icoanele verzi/ Când zeii-ncolțirii adorm” (*Treier cosmic*). Sunt prezente și în versurile din *Desprinderea fiului* (1976) și din *Trăind într-o rază* (1982) jaloanele specifice acestei orientări: mitul jertfei pentru creație, peisajul puternic spiritualizat, fuga din contingentul marginal în vis. Aceleași preocupări pentru o arheologie recuperatoare a unor arhetipuri o manifestă **M.** și în romanele sale. *Vina* este un Bildungsroman al transformării unui tânăr țaran, Traian Laru, într-un om hibrid, navetist pe Marele Șantier, acest traseu fiind dublat de radiografia sentimentului culpabilității pe care personajul principal, un inocent, îl simte față de moartea tânărului Sebastian, precum și față de părăsirea satului natal, loc al legăturilor ancestrale. Prozatorul dovedește o oarecare adecvare în radiografierea mediilor muncitorești, însă uneori evenimentul este tratat în manieră gazetărească, accentul căzând pe latura senzatională. În alt roman, *Părinții abstracți* (1983), sentimentul analizat până la obsesie, cu inserții în vis și chiar în patologie, este ura însoțită de dorința de răzbunare, pe care Liviu Dorda o nutrește față de medicul Petre David, presupusul ucigaș (din iresponsabilitate profesională) al tatălui său. Introspecția este ghidată de o perspectivă etică, iar finalul este deschis: Liviu Dorda pare că își atinge scopul (doctorul moare în urma unui stop cardiac provocat de acuzațiile primite), dar obsesiile sale se vor converti într-un infern al culpabilității, văzută ca o „eternă reîntoarcere”.

SCRIERI: *La poarta pietrelor*, București, 1972; *Desprinderea fiului*, București, 1976; *Vina*, București, 1980; *Trăind într-o rază*, București, 1982; *Părinții abstracți*, București, 1983; *Pasăre liberă*, București, 2004.

Repere bibliografice: M.N. Rusu, „*La poarta pietrelor*”, CRC, 1972, 23; Nicolae Manolescu, *Versuri*, RL, 1972, 26; Laurențiu Ulici, *Inocentul*, CNT, 1980, 23; Emil Manu, „*Părinții abstracți*”, LCF, 1984, 36; *Dicț. scriit. rom.*, III, 285–286. **ALF**

MORARU, Mihai (1.X.1946, Uivar, j. Timiș), istoric literar. Este fiul Olgăi Moraru (n. Bragaru) și al lui Petre Moraru, învățători refugiați din Basarabia. A urmat Liceul „Frații Buzești” din Craiova (1960–1964) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1964–1969). Și-a luat doctoratul în filologie (1991) cu lucrarea *O carte populară necunoscută: „Viteazul și moartea”*, publicată în 2005. Din 1969 este cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București. În anul universitar 1990–1991 funcționează ca lector la Universitatea „Kliment Ohridski” din Sofia, iar ulterior va fi cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității din București: lector (1991), conferențiar (2001) și profesor (2005), apoi, după pensionare (2009), conducând doctorate ca profesor emerit. În 1992 a predat cursuri, ca *visiting professor*, și la Universitatea Complutense din Madrid. Este membru al Asociației Internaționale pentru Studiul Istoriei Religiei (IAHR). Publică studii și articole în „Revista de istorie și teorie literară” (este și membru în colegiul de redacție), „Synthesis”, „Dacoromania”, „Memoriile Academiei Române”, „Limbă și literatură”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Viața românească”, „Manuscriptum”, „Academica”, „Revista de filologia română” (Madrid) ș.a. Colaborează la lucrări fundamentale, precum *Bibliografia analitică a literaturii române vechi* (I–II, 1976–1978), *Literatura română. Dicționar cronologic* (1979), *Crestomație de literatură română veche* (I–II, 1984–1989), *Arte poetice. Renașterea* (1986), *Patrimoine littéraire européen* (1995), *Literatura română. Dicționar de opere* (2003). Este coordonator împreună cu I.C. Chițimia și face parte din colectivul de redactare a *Bibliei de la București* (1988), ediție distinsă cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR. Pentru ediția Iordache Golescu, *Scrieri alese* (1990) i se acordă Premiul „Perpessicius” al Muzeului Literaturii Române.

Principalul domeniu abordat în studiile lui **M.** este cel al relațiilor pe care literatura română veche le stabilește cu literatura universală prin intermediul cărților populare. Contribuie, în 1974, la reeditarea monografiei *Cărțile populare în literatura românească* a lui N. Cartoian, însoțind-o cu o postfață în care, pe lângă aportul documentar la studiul circulației manuscrise a acestor cărți, încearcă o redefinire teoretică a domeniului. În 1976 și 1978 publică, împreună cu Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi. Cărțile populare laice*, o lucrare de referință, în care cataloghează și descrie detaliat câteva sute de manuscrise și ediții de cărți populare aflate în biblioteci din țară și din străinătate. În 2001 **M.** a editat, în colaborare cu Alexandra Moraru, *Palia istorică*, unul dintre cele mai ample și interesante texte apocrife, iar împreună cu Alin-Mihai Gherman și Alexandra Moraru – o psaltire tipărită în 1651 la Alba Iulia. Culegerea de studii *De nuptiis Mercurii et Philologiae* (1997) reunește o serie de contribuții teoretice, istorico-literare și comparatistice. În toate se remarcă rigurozitatea demersului, pentru că, așa cum afirma Virgil Cândea, „dincolo de diversitatea aparentă a temelor, volumul exprimă o concepție științifică formată prin erudiție, reflecție și severă metodă”. Cele mai importante studii privesc umanismul filologic și traducerile biblice în limba română, valorile stilistice ale diglosiei în teatrul popular românesc, manierismul formal la Dosoftei și Dimitrie Cantemir, sistemul genurilor în literatura română veche, relația dintre M. Eminescu și vechiul scris românesc, ca și receptarea de către poet a unor influențe, precum cea a lui Baltasar Gracián, prin intermediul vechilor traduceri românești. *O carte populară necunoscută: „Viteazul și moartea”* (2005) este o sinteză a competențelor lui **M.** Micul text (toate cele trei versiuni manuscrise însumează 26 pagini) este precedat de un studiu amplu (112 pagini) urmărind circulația cărții populare și a toposului *dialogus mortis cum homine* în literaturile europene și în cea română a secolelor XVIII–XIX, tipologia și compoziția – de tip dramatic – a textului, asemănările și mai ales diferențele față de dansurile macabre și piesele carnavalesci (*Fastnachtspiel*), cea mai importantă și frecventă distanțare fiind atitudinea de împăcare cu gândul morții. Un capitol special tratează despre *Artes bene moriendi* în literatura noastră din secolele XVIII–XIX și despre raportul dintre

tradiția medievală și elementele baroce în scrierile omiletice: *Divanul...* lui Dimitrie Cantemir, poemul *Viața lumii* al lui Miron Costin, precum și titluri mai puțin cunoscute, ca *Dioptra* lui Vitalie de Dubna, *Crinii țărâni*, *Sicriul de aur*, *Pilde filosoficești* sau romanul *Desiderie*. Sunt cercetate, din perspectiva toposului central al cărții, textele mähăcene (*Codex Sturdzanus*) și alte scrieri omiletice, sunt identificate reminiscențe ale scrierilor omiletice în romanele lui Mihail Sadoveanu (*Creanga de aur*) sau în alte compuneri laice, cum ar fi cea despre moartea lui Constantin Cantacuzino sau *Vâlcu-Vălean*, „singurul tip de baladă în care apare această temă”. **M.** este un erudit de riguroasă disciplină și exactitate, pe care le folosește cu maximă relevanță și eficacitate.

SCRIERI: *Bibliografia analitică a literaturii române vechi. Cărțile populare laice* (în colaborare cu Cătălina Velculescu), vol. I: *Cărțile populare laice*, partea I, București, 1976, partea II, București, 1978; *De nuptiis Mercurii et Philologiae*, București, 1997. **Ediții:** *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, coordonator I.C. Chițimia, București, 1988 (în colaborare); Iordache Golescu, *Scrieri alese*, pref. Al. Rosetti, București, 1990; *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, vol. IV: *Palia istorică*, București, 2001 (în colaborare cu Alexandra Moraru); *Psaltirea de la Alba Iulia. 1651*, Alba Iulia, 2001 (în colaborare cu Alin-Mihai Gherman și Alexandra Moraru); *Studii și texte*, vol. I: *O carte populară necunoscută: „Viteazul și moartea”*, București, 2005; *Studii și texte*, vol. II: *Vechi legende apocrife*, București, 2005; *Monumenta Linguae Daco-Romanorum: Biblia 1688*, vol. VII, Iași, 2008 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Popa, *Bibliografia analitică a cărților populare laice*, „Synthesis”, 1977, 4; Irmgard Lackner, „*Bibliografia analitică a literaturii române vechi. Cărțile populare laice*”, „Berichte im Auftrag der internationalen Arbeitsgemeinschaft für Forschung zum romanischen Volksbuch”, 1977; Irmgard Lackner, *Der germanistische Volksbuchbegriff und die Volksbuchkonzeption in der rumänischen Volksbuchforschung*, „Studien zur rumänischen Sprache und Literatur” (Salzburg), 1984, 6; Virgil Căndea, „*De nuptiis Mercurii et Philologiae*”, LL, 1997, 2; Mihai Mitu, „*De nuptiis Mercurii et Philologiae*”, RITL, 1997, 1–2; Cristina Bogdan, *O carte populară necunoscută: „Viteazul și moartea”*, „Revue des études sud-est européennes”, 2006, 1–4; Simona Vasilașche, *Urechea păcătoșului*, RL, 2006, 12. **N.M.**

MORARU, Nicolae (1.VIII.1912, Tighina, azi Bender – 18.I.1998, București), critic literar, dramaturg, prozator. Este fiul Clarei Moraru (n. Falic),

învățătoare, și al lui Simion Moraru, medic (după Vladimir Tismăneanu, prenumele la naștere al lui **M.** ar fi fost Iuli, iar numele părinților ar fi fost Șafran; tot Tismăneanu susține, fără alte precizări, că **M.** „a inventat nume pentru părinții săi”). Urmează școala primară și gimnaziul la Căușeni Noi (1919–1927), apoi liceul la Tighina (1927–1930), ani în care frecventează cenacul literar „Ion Heliade-Rădulescu”. Intră în mișcarea comunistă ilegală, activând asiduu între 1930 și 1934. Înscriș în 1930 la Facultatea de Drept a Universității din București, nu reușește să-și termine studiile, fiind arestat în 1934 și trimis în închisoare pentru activitate politică clandestină. Stă în detenție zece ani (la Iași, Doftana, București, Târgu Ocna, Târgu Jiu), aici continuând să aibă preocupări culturale: organizează seminarii pe teme literare pentru camarazii de detenție, colaborează la reviste de stânga, face traduceri (romanul *Așa s-a călit oțelul* de N.A. Ostrovski). Pus în libertate imediat după 23 august 1944, avea să fie numit în diferite funcții de oarecare importanță în special în domeniul presei, al propagandei, „îndrumării” și controlului producțiilor literar-artistice: redactor la „România liberă” (1944–1945), director al Radiodifuziunii (1945–1946), adjunct al șefului secției de propagandă a Comitetului Central al Partidului Comunist Român (1946–1948), director general al postului de radio România liberă (1946–1948), secretar al Comitetului artelor din secția centrală de educație politică a CC al PCR (1947), președinte al Uniunii Ziariștilor (1947), secretar general la Ministerul Artelor (1949–1950), redactor-șef la „Viața românească” (1950–1953) și „Veac nou” (1953), redactor-șef al Redacției publicațiilor pentru străinătate (funcție în care a rămas din 1950 până la pensionare, în 1980). Cu toate că nu avea studii superioare de specialitate, a funcționat ca profesor universitar și șef al Catedrei de estetică la institutele de arte din București (1948–1968). Competența profesională precară – în materie de literatură și artă a rămas un autodidact, nu dintre cei mai înzestrați – nu a fost un obstacol pentru a ocupa aceste poziții. În perioada 1947–1954 **M.** era pentru domeniile ideologic, cultural, literar-artistice, jurnalistic etc. un personaj important și temut, un executant energic și devotat, autoritar, supraveghetor, evaluator și păstrător al rectitudinii ideologice, și nu un ideolog propriu-zis. Era o adevărată „sperietoare” pentru scriitori în perioada dur dogmatică, stalinistă a

regimului totalitar comunist, unul dintre zbirii cei mai temuți în materie de exercitare a controlului ideologic al activităților literar-artistice. A publicat volume de critică și ideologie literară, însemnări de călătorie, proză scurtă și roman, a scris câteva piese de teatru, dintre care cea mai cunoscută este *Pentru fericirea poporului*, semnată împreună cu Aurel Baranga (1951; Premiul de Stat). A avut o masivă prezență publicistică, prin articole de ideologie și comentarii literare, jurnalistică politică etc. A colaborat – după debutul din 1936 la „Vitrina” cu articolul *Însemnătatea unor sentințe și importanța unor procese* și cu poezia *Furnale* – la „Părerii libere”, „Criza”, „Atlas” ș.a., iar după august 1944 la principalele periodice de orientare comunistă ale vremii, în primul rând la cele în redacția cărora a avut funcții („România liberă”, „Viața românească”). A mai folosit pseudonimul Andrei Vălescu. A făcut și traduceri, a semnat prefețe ori postfețe la ediții sau traduceri din scriitori ruși (cărți de Valentin Kataev, Vera Panova, poemul *Poltava* de A. S. Pușkin, *Arta și realitatea din punct de vedere estetic* de N. G. Cernișevski ș.a.), dar și la ale unor clasici din alte literaturi (*Iluzii pierdute* de Balzac ș.a.).

Textele „critice” ale lui M. sunt ilustrative în cel mai înalt grad pentru discursul ideologizat, marxist-leninist-stalinist, al primilor ani de regim comunist: un determinism grosier, fără nuanțe, manipulat pentru a servi „luptei de clasă”, o încercare abuzivă de desfigurare a literaturii anterioare, pusă fie la zid, fie forțată să anticipeze „valorile” prezentului, un calapod neiertător al realismului socialist, o fetișizare a literaturii sovietice și a influenței „benefice” asupra altor literaturi etc. Totul într-o „limbă de lemn”, impregnată de jargon stalinist, jdanovist, cu multe „considerații” rizibile. Contribuțiile așa-zis analitice și eseistice ale lui M. nu-și au, de fapt, locul în istoria criticii literare românești. Promovată propagandistic, piesa *Pentru fericirea poporului*, alcătuită în colaborare cu Aurel Baranga și republicată ulterior într-o versiune definitivă sub titlul *Anii negri*, încearcă reconstituirea unor aspecte ale societății românești de la sfârșitul anilor '30 ai secolului trecut, în special așa-numita activitate clandestină a comuniștilor și reprimarea acesteia de oficialitățile vremii. Piesa se încheie cu procesul unui grup de comuniști, eveniment văzut ca o adevărată apoteoză a acuzațiilor care se transformă în acuzatori, vituperând energic rânduilele

social-politice din epocă și prevestind răsturnări politice viitoare. „Drama” e un exemplu flagrant de artă explicit „angajată”, conformându-se prin schematism și „mesaj” tezismului ideologic al momentului. Extrem de modeste valoric, prestațiile – târzii – ale lui M. în calitate de prozator nu prezintă vreun interes. *Conștiințe curate* (1972) e un volum de nuvele compuse prin „aglomerare de fapte bizare și neverosimile ca întreg” (Mircea Iorgulescu), iar romanul *Scurtcircuit* (1983) tratează, ca și unele nuvele, un subiect cu privire la activității comuniști, dar nu în etapa activității ilegale, ci în epoca exercitării puterii Partidului Comunist ca partid unic. Autorul s-a străduit să fie „critic” și să înfățișeze lucrurile în chip „complex”, însă fără succes. Epicul e însăilat, cu dialoguri abundente, de o verbozitate în cele din urmă vulgară. Ilare sunt mai cu seamă secvențele de „ședință de partid”, desigur romanțate.

SCRIERI: *Vremuri noi – țară nouă*, București, 1946; *Iugoslavia azi*, București, 1946; *Realismul în literatură*, București, 1948; *Studii și eseuri*, București, 1950; *Pentru fericirea poporului* (în colaborare cu Aurel Baranga), București, 1951; ed. (*Anii negri*), în Aurel Baranga, *Teatru*, I, București, 1959; *Prin Republica Sovietică Socialistă Belorusă. Din țara constructorilor comunismului*, București, 1953; *Prin țara vulturilor. Note de drum*, București, 1957; *În lumea contrastelor*, București, 1958; *Conștiințe curate*, București, 1972; *Scurtcircuit*, București, 1983.

Repere bibliografice: Aurel Baranga, *Realism în artă*, „Revista literară”, 1947, 23; Mihnea Gheorghiu, „*Anii negri*”, GL, 1958, 41; Nicolae Velea, „*În lumea contrastelor*”, GL, 1958, 51; Mircea Iorgulescu, „*Conștiințe curate*”, LCE, 1972, 28; Ion Cristoiu, *Cazuri. „La scara 1/1” de Nina Cassian. Monopolul principialității*, AFT, 1981, 2; Dumitru Micu, *Timpuri zbuciumate*, București, 2001, 226, 323, 325–326; *Dicț. scriit. rom.*, III, 286–289; Bogdan Crețu, *Un castrat de comunism*, VTRA, 2006, 10; Iulian Boldea, *Călătoriile unui proletcultist în lumea contrastelor*, VTRA, 2006, 10; Vladimir Tismăneanu, Cristian Vasile, *Perfectul acrobat. Leonte Răutu, măștile răului*, București, 2008, 74, 86–87; Popa, *Ist. lit.*, I, 664–665, 669–671; Vladimir Tismăneanu, *Lumea secretă a nomenclaturii*, București, 2012, 259–263.

N.Br.

MORARU, Sergiu (10.X.1946, Obreja Veche-Bălți – 21.V.1996, Chișinău), folclorist. Este fiul lui Gheorghe Moraru, țăran. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1969). Din 1971 e aspirant la Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki” din Moscova, iar în 1974 își susține teza de doctorat, intitulată *Poetica doinelor*

populare moldovenești. Va fi, din 1973, colaborator științific la secția de folcloristică a Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a RSS Moldovenești, o vreme fiind și șef de secție la Muzeul Republican de Literatură (1986–1990). A colaborat la „Basarabia”, „Cultura”, „Demos”, „Florile dalbe”, „Limba și literatura moldovenească”, „Literatura și arta”, „Revista de etnografie și folclor”, „Revista de lingvistică și știință literară” ș.a. A fost distins cu Premiul Dacia (1990) și cu Premiul „Simion Florea Marian” al Academiei Române pentru lucrarea *Cât îi Maramureșul* (1993), realizată în colaborare cu alți cercetători.

Culegător, cercetător și editor al tezaurului etnofolcloric românesc, **M.** a efectuat îndelungate cercetări de teren în Moldova, Transilvania, Bucovina, Maramureșul de Nord, în localitățile românești de la est de Bug ș.a., rodul lor fiind trecut în câteva volume (individuale sau colective), organizate pe zone geografice. A mai publicat studiile monografice *Poetica liricii populare moldovenești* (1978), *Lumea ghicitorilor* (1981), *La izvoarele gândirii. Motive filosofice în creația poetică populară* (1988, în colaborare cu George Bobâna). De asemenea, abordează chestiuni teoretice legate de categoriile folclorice în sinteza *Creația populară* (1991). Din corpusul *Creația populară moldovenească*, a pregătit volumele *Strigături, amintiri și scrisori versificate* (1978, în colaborare cu Efim Junghietu), *Ghicitori* (1980), ambele cu ample studii introductive, note și comentarii. L-au preocupat geneza, tipologia și îndeosebi poetica cântecului liric și a ghicitorilor, s-a oprit la poezia – amintirile și scrisorile versificate –, articolele semnate de el fiind incluse de cele mai multe ori în volume colective sau rămânând în pagini de revistă. A îngrijit, singur sau în colaborare, numeroase antologii de texte folclorice și, în fine, a transpus, împreună cu Efim Junghietu, din folclorul rus și ucrainean, selecția vizând proverbele și ghicitorile.

SCRIERI: *Poetica liricii populare moldovenești*, Chișinău, 1978; *Lumea ghicitorilor*, Chișinău, 1981; *Preliminarii. Speciile folclorice și realitatea istorică* (în colaborare cu Grigore C. Botezatu), Chișinău, 1985; *La izvoarele gândirii. Motive filosofice în creația poetică populară* (în colaborare cu Gheorghe Bobâna), Chișinău, 1988; *Creația populară*, Chișinău, 1991. **Culegeri:** *Strigături, amintiri și scrisori versificate*, introd. edit., Chișinău, 1978 (în

colaborare cu Efim Junghietu); *Ghicitori*, introd. edit., Chișinău, 1980; *Folclor din Bugeac*, Chișinău, 1982 (în colaborare); *Folclor din nordul Moldovei*, Chișinău, 1983 (în colaborare); *Folclor din stepa Bălților*, Chișinău, 1984 (în colaborare); *Folclor din Țara Fagilor*, Chișinău 1993 (în colaborare); *Cât îi Maramureșul*, Chișinău, 1993 (în colaborare). **Ediții, antologii:** *Ciugur, mugur, mugurele*, introd. edit., Chișinău, 1977; *Lumea o face, lumea o desface*, introd. edit., Chișinău, 1982; *Frumos e la șezătoare*, Chișinău, 1983; *Căutătorii de perle folclorice*, introd. edit., Chișinău, 1984 (în colaborare cu Efim Junghietu); *Beția strică omenia*, Chișinău, 1987 (în colaborare cu Victor Cirimpei și Efim Junghietu); *Pom înaurit*, pref. edit., Chișinău, 1989; *Ștefan cel Mare. Legende, balade, portrete literare*, pref. edit., Chișinău, 1989; Artur Gorovei, *Folclor și folcloristică*, Chișinău, 1990; *De urat v-am mai ura*, Chișinău, 1991 (în colaborare cu Nicolae Băieșu); *Vasile Lupu în folclor și literatură*, Chișinău, 1992.

Repere bibliografice: Iordan Datcu, *Folcloristul basarabean Sergiu Moraru*, L, 1993, 14; Nicolae Băieșu, *O nouă ediție din opera lui Artur Gorovei*, AAF, 1993; Victor Cirimpei, *Sergiu Moraru*, REF, 1997, 5–6; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 290; Grigore C. Botezatu, *Sergiu Gh. Moraru*, Obreja Veche-Fălești, 1997; Chișinău. *Enciclopedie*, Chișinău, 1997, 327–328; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 622–623. **Gr.B.**

MOROGAN, Mia (17.I.1937, Oradea), prozatoare, traducătoare. Este fiica Paulei Morogan (n. Ivașcu), funcționară, și a lui Gheorghe Morogan, ofițer. A urmat școala primară și gimnaziul la Buzău, învățând apoi la Liceul Clasic din București, absolvit în 1956. Tot aici frecventează Facultatea de Filologie a Universității din București, secția limbi clasice (1956–1960). Funcționează ca asistentă la Catedra de filologie clasică a Universității bucureștene. În 1970, desființându-i-se postul ca urmare a reducerii drastice a numărului de studenți, este transferată în învățământul mediu. **M.** a fost apreciată atât de specialiști, cât și de învățăcei pentru solida pregătire lingvistică, istorico-literară și pentru tactul pedagogic. În 1989 a emigrat în Suedia. Își susține doctoratul cu o teză despre teatrul lui Eugen Ionescu la Universitatea din Stockholm, unde va și preda cursuri de literatură.

Debutul editorial, în 1980, i-a surprins pe mulți: în primul rând, pe elevii, pe foștii ei studenți și pe colegii săi clasiști, care i-au descoperit numele pe coperta unui roman polițist, *La revedere, pe curând!* Dar și pe ceilalți cititori, care au fost uimiți de îndrăzneala unor aluzii sarcastice la sumbrele realități sociale ale vremii. Un alt amănunt surprinzător era că romanul fusese

scris în colaborare cu un geolog, George Virgiliu Salomie, care nu avea nici el decât cunoștințe livești despre problemele de criminologie. Următoarele cinci romane – publicate între 1982 și 1990 – vor purta aceeași semnătură, Morogan-Salomie. Ele s-au bucurat de succes pentru că aveau vervă, o acțiune alertă, antrenantă și aveau un simț al comicului special, care mizează și pe elemente de parodie a genului. Personajele sunt tineri ofițeri de miliție, neconformiști, care rezolvă cazurile cele mai complicate cu o logică riguroasă, chiar cu fantezie și lansează din când în când câte un comentariu privind cozile la carne și frigul din apartamente. Modelele par a fi un amestec între detectivii Agathe Christie, ai lui Georges Simenon și San Antonio. În 1992 **M.** a publicat un roman „serios”, *Cacialmaua*, care îi învederează capacitatea de a construi o altfel de acțiune, dar păstrează vioiciunea dialogului din scrierile anterioare. De asemenea, este autoarea unei cărți despre mitologia nordică, ale cărei calități principale sunt claritatea stilului și raportarea sistematică a legendelor scandinave la tradițiile, mai bine cunoscute, ale vechii culturi germanice. În ultimii ani s-a consacrat traducerilor din literatura suedeză contemporană, tălmăcind din Agneta Pleijel, Göran Tunström, precum și din memorialistica regizorului Ingmar Bergman.

SCRIERI: *La revedere, pe curând!* (în colaborare cu George Virgiliu Salomie), București, 1980; *Să nu exagerăm!* (în colaborare cu George Virgiliu Salomie), București, 1981; *Scuzați deranjul!* (în colaborare cu George Virgiliu Salomie), București, 1982; *Agepsina și bătrânii* (în colaborare cu George Virgiliu Salomie), București, 1984; *Amnezii de iarnă* (în colaborare cu George Virgiliu Salomie), București, 1985; *Să nu ne enervăm!* (în colaborare cu George Virgiliu Salomie), București, 1990; *Cacialmaua*, București, 1992; *Mitologie nordică*, București, 1992; *Du Texte narratif au texte dramatique. Quatre couples symbiotiques dans l'œuvre d'Eugène Ionesco*, Stockholm, 2000. **Traduceri:** Torgny Lindgren, *Batșeba*, București, 1995; Agneta Pleijel, *Goana după vânt*, București, 1995, *O iarnă la Stockholm*, București, 1999, *Lord Nevermore*, pref. Gabriela Melinescu, Iași, 2003, *Fungi*, Pitești, 2006; Göran Tunström, *Oratoriul de Crăciun*, București, 1995, *Hoțul*, București, 1997; Ingmar Bergman, *Copil de duminică*, București, 1998, *Convorbiri particulare*, București, 2000; Richard Swartz, *O casă în Istria*, București, 2001.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Lectură de vacanță*, RL, 1980, 26; Sultana Craia, *La revedere, pe cât*

mai curând!, LCE, 1980, 33; Dana Dumitriu, *Un roman polițist*, RL, 1980, 43; Ioan T. Morar, *Consumați literatura de consum!*, O, 1985, 47; Al. Dobrescu, *Tandem*, CRC, 1985, 48.

D.G.

MOROIANU, Dinu (20.X.1920, Brăila – 3.V.1973, București), prozator, autor de versuri pentru copii. După ce urmează școala primară și o parte a ciclului secundar în orașul natal, **M.** se transferă la Liceul „Sf. Iosif” din București. În „Licăriri”, revista elevilor de aici, scoasă sub îndrumarea profesorului și criticului Pompiliu Constantinescu, debutează în 1935 cu povestiri și recenzii iscălite Renaldino (sau Rinaldin) Moor. În anul următor își începe colaborarea la „Dimineața copiilor”, continuată, din 1939, la „Curentul pentru copii și tineret” și la „Curentul magazin literar”, apoi la „Rapid”. Sporadic semnătura îi mai apare în „Curentul”, „Universul literar”, „Timpul”, „Vremea” ș.a. Povestioarelor și poeziilor pentru cei mici li se adaugă nuvele și, mai târziu, pe când este student la Facultatea de Litere, traduceri și două romane în genul Jules Verne – *Aventurile omului mecanic* și *În fundul oceanelor*. Acestea vor rămâne în periodice, fiindu-i tipărite doar cărțile pentru copii: *Oul de aur* (1942), *Brotăcelul verde* (1943), *Țândărică între chinezi* (1943), *Țândărică la pieile roșii* (1943), *Țândărică la Polul Nord* (1943) și *Călătoriile lui Țândărică* (1944). În timpul celui de-al Doilea Război Mondial **M.** participă ca translator și corespondent de front la campania din Ungaria și Cehoslovacia, iar la întoarcere intră în redacția ziarelor „Semnalul” și „Adevărul”. După ce tipărește *Romanul lui Jules Verne și al călătoriilor sale extraordinare* (1947), se consacră carierei didactice, fiind lector la Institutul „Maxim Gorki” și profesor la mai multe școli bucureștene. Ulterior, reluându-și preocupările, publică un roman și două povestiri de anticipație în colecția revistei „Știință și tehnică”, reia și reeditează cartea sa din 1947 și scrie, singur sau în colaborare, lucrări de popularizare a științei.

Povestioarele pentru cei mici ale lui **M.**, îndeosebi cele avându-l ca erou pe Țândărică, relevă îndemânare în versificare, un limbaj adecvat vârstei și oarecare inventivitate în închipuirea unor întâmplări amuzante. Scrise cam în aceeași vreme, nuvelele *Turla cu paianjeni*, *Foc la Moara Roșie* și *Minunea din moscheie* rețin atenția prin exotismul peisajului dobrogean și prin încercarea de a surprinde derapajele în ireal trăite de copii sau de

indivizi rudimentari. **M.** va abandona însă acest filon și se va mărgini să urmeze lecția lui Jules Verne, foarte obedient în *Aventurile omului mecanic* și *În fundul oceanelor*, ceva mai liber în „romanul” *Polul intangibil* (I–IV, 1958) și în povestirile *Un erou julesvernean* (1962) și în *Acasă la Edgar Poe* (1962), unde anticipația tehnico-științifică, destul de banală, este placată pe o tipologie umană fără relief și pe un epic schematic. Izbucită în genul ei este, în schimb, biografia romanțată a lui Jules Verne, iar lucrările de popularizare se disting prin pasiunea ardentă a autorului, care adesea însuflețește și colorează textul.

SCRIERI: *Oul de aur*, București, 1942; *Brotăcelul verde*, București, 1943; *Țândărică între chinezi*, București, [1943]; *Țândărică la pieile roșii*, București, [1943]; *Țândărică la Polul Nord*, București, [1943]; *Călătoriile lui Țândărică*, București, 1944; *Romanul lui Jules Verne și al călătoriilor sale extraordinare*, București, 1947; ed. (*Jules Verne și „călătoriile sale extraordinare”*), București, 1962; *Polul intangibil*, I–IV, București, 1958; *Un erou julesvernean*, București, 1962; *Acasă la Edgar Poe*, București, 1962; *Focul viu*, București, 1963; *Pasiunea științei* (în colaborare cu I. M. Ștefan), București, 1968; *Maeștrii ingeniozității românești* (în colaborare cu I. M. Ștefan), București, 1976.

Repere bibliografice: I. M. Ștefan, *Un om ales*, în Dragomir Horomnea, *O sută de ani*, București, 1973, 31–32; Buculei, *Prezențe*, 153–154. **V.D.**

MOROIANU, George (21.VII.1870, Săcele – 6.II.1945, Brașov), prozator, publicist. Este fiul Mariei și al lui Ilie Radu Moroianu. Familia, de mocani înstăriți, a dat și câțiva preoți cărturari. **M.** urmează Liceul Greco-Oriental din Brașov, după care studiază economia și științele politice la Anvers (1889–1892) și la Paris (1892–1895), doctoratul luându-l la Tübingen (1897). În timpul șederii la Paris activează în cadrul secției locale a Ligii Culturale, îndeosebi informând opinia publică internațională cu privire la procesul memorandiștilor și la situația românilor din Transilvania. Stabilit la București, este funcționar la Ministerul Domeniilor, iar între 1907 și 1917 va fi atașat economic sau consul la Londra, Viena, Odessa etc. Face parte din delegația română la Conferința de Pace de la Paris și, ca secretar la Externe, din Consiliul Dirigent. În 1922 e numit profesor la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj, unde predă până în 1939, o vreme fiind și rector. Ca prozator, **M.** debutează

în 1899, cu o povestire, la „Literatură și artă română”. Alte scrieri văd lumina zilei în „Sămănătorul”, fiind apoi republicate la intervale mari în „Controla” (Timișoara), „Deșteptarea” (Cernăuți), „Foaia interesantă”, „Cosinzeana” ș.a. Ele vor forma, împreună cu câteva inedite, volumul *Chipuri din Săcele* (1938). Traduceri, articole diverse, portrete îi mai apar în „Gazeta de Transilvania”, „Gând românesc”, „Observatorul economic” (revistă pe care o fondează), „Patria” ș.a. În „Patria” publică în foileton lucrarea *Legăturile noastre cu Anglia*, editată și în broșură (1923). Amplificată, va fi inclusă, sub titlul *Luptele de emancipare ale românilor din Ardeal în lumină europeană*, în volumul colectiv *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul* (1929), o versiune franceză fiind tipărită în 1933 la Paris.

Probabil că nostalgia locurilor natale, dar și radicala transformare la care sunt supuse acestea îl determină pe **M.**, format ca om de știință, să încerce uneltele scriitorului. Alăturat în chip firesc sămănătoriştilor, el a preluat multe din stereotipurile lor. Darul povestirii, capacitatea de a recupera fidel graiul și de a descrie locuința, portul, obiceiurile în zilele de sărbători, ocupațiile celor printre care s-a născut dau însă relief câtorva „chipuri săcelene” („moșu Vasile”, „părintele Radu”, „Călțuna”), asigurând textului și valoare documentară cu privire la etnografia zonei ș.a. Și partea memorialistică a lucrării *Luptele de emancipare ale românilor din Ardeal...*, a cărei versiune franceză se subintitulează *Épisodes et souvenirs*, este redactată cu har, având în centru câteva figuri politice de rang înalt (lordul Palmerston ș.a.) ori istorici și publiciști străini – Scotus Viator (Setton Watson), Wickham Steed – atașați cauzei românilor.

SCRIERI: *Legăturile noastre cu Anglia*, Cluj, 1923; *Les Luites des Roumains transylvains pour la liberté et l'opinion européenne. Épisodes et souvenirs*, pref. Wickham Steed, Paris, 1933; *Chipuri din Săcele*, București, 1938; ed. 2, îngr. și pref. Liviu Dârjan, Săcele, 1995; *Correspondența lui George Moroianu (1891–1920)*, I, îngr. și pref. Șerban Polverejan, Cluj-Napoca, 1981; *Correspondența George Moroianu – Alexandru Vaida Voievod: 1895–1934*, îngr. Ruxandra Nazare și Daniel Nazare, pref. Gheorghe Iancu, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, 568; [George Moroianu], în *Cumidava*, IV, Brașov, 1970, 227–280 (grupaj special); Datcu, *Dicț. etnolog.*, 623. **V.D.**

MOROȘANU, George (22.VII.1911, Bodea, j. Suceava – 6.XI.1988, Ploiești), poet, publicist, memorialist. După un „an și ceva de școală populară” la „școala din Capu-Satului” (*Punte peste ani*), frecventează cursurile Liceului „Dragoș Vodă” din Câmpulung Moldovenesc (1924–1931), având ca profesor de muzică pe filosoful Alexandru Bogza. Se remarcă în cadrul societății de lectură „Mihai Eminescu” a elevilor din liceu. După bacalaureat (iunie 1931) este student la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, unde audiază cursuri ale profesorilor A. Philippide, G. Ibrăileanu, I. Petrovici. Inițiază și editează, împreună cu Ghedeon Coca și Victor Măgură, revista „Alfa” (1933) și scrie la revista „Manifest”. După licență (1935) lucrează ca profesor de română, franceză și latină la licee din Iași, Piatra Neamț, București. Este mobilizat la intențență în ajunul războiului, iar după război este scurt timp funcționar la Ministerul Justiției. Din 1947 își continuă cariera didactică (profesor, director de liceu, inspector școlar) la Ploiești. De asemenea, îndrumă cenaclul literar al copiilor, organizat în cadrul Bibliotecii Județene „N. Iorga”. Debutază în presă la Cernăuți (1929) și editorial cu volumul de versuri *Dezacord* (1934), sub semnul mișcării bucovinene de la „Iconar”, urmat de cartea de poeme *Întoarceri în biografia mea* (1935). Colaborează cu versuri, comentarii critice și eseuri la „Glasul Bucovinei”, „Junimea literară”, „Cuget moldovenesc” (Bălți), „Glasul singurătății” (Dorohoi), „Grai moldovenesc” (Iași), „Înmuguriri” (Piatra Neamț), „Orion” (Rădăuți), „Pana literară” (Rădăuți), „Fapta” (București, 1943–1947), „Obzer” (Iugoslavia), „Die Zeit” (Viena), „Iașul literar”, „Astra”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Ateneu”, „Tribuna”, „Ramuri” ș.a.

Există două etape distincte în lirica lui **M.**, despărțite de o tăcere editorială de peste trei decenii. Debutul în cadrul grupării de la „Iconar” indică zona de sensibilitate în care gravitează poetul. Cu identitate imediat remarcată în epocă (ecouri favorabile apar în „Vremea”, „Cuget clar”, „Luceafărul”), poemele din *Dezacord* și *Întoarceri în biografia mea* – în genere, peisaje interiorizate/stilizate, notații confesive, invocații, incantații – transcriu lapidar mutațiile eului, neliniștea existențială, „slova altui timp”, chiar spațiul originar, extazul, mirarea, sentimentul dezrădăcinării. Viziunile sunt dominant retrospective,

configurând, în notații abrupte, o atmosferă de legendă și hieratism. Spațiul montan al Țării de Sus, pădurea, fantezmele medievale, copilăria circumscriu un filon autohton prezent și în scrisul altor poeți tineri (bucovineni și ardeleni) din anii '30 ai secolului trecut. **M.** cultivă ipostaza unui dezrădăcinat răzvrătit, peregrin anonim „între două lumi”, între „orașul desfigurat de cimitire multe” și „altarul unei mici biserici”, căutând „calea către Olimp”. Târzii, celelalte două culegeri de poeme, *Iarba stelelor* (1968) și *Momentele marmorei* (1976), redimensionează universul imagistic inițial în „forme de expresie tot mai sintetice” (Haralambie Țugui), reduse uneori la simpla notație, cu miza pe sugestie și pe asocierile de tip simbolist. Proza din *Vârsta neuitării* (1973) și din *Punte peste ani* (1984), marcat autobiografică, evocă lumea arhaică din zona Rarăului, unde autorul și-a petrecut copilăria și adolescența, creionează portretele părinților și ale fraților, atmosfera școlară de la Câmpulung Moldovenesc, anii studenției la Iași, cu întâmplări și eroi conturați între real și fabulos.

SCRIERI: *Dezacord*, Cernăuți, 1934; *Întoarceri în biografia mea*, pref. Octav Botez, cu un portret de N. Popa, Iași, 1935; *Iarba stelelor*, București, 1968; *Vârsta neuitării*, București, 1973; *Momentele marmorei*, București, 1976; *Punte peste ani*, pref. Ion Popescu-Sireteanu, Iași, 1984.

Repere bibliografice: Teodor Maricar, *La flacăra „Junimii literare”*, GBV, 1933, 4112; Petre Mircea, *Un poet al generației tinere: George Moroșanu*, „Opinia”, 1935, 8550; A.G. Delafântănele, „*Întoarceri în biografia mea*”, „Grai moldovenesc”, 1936, 24; Hristu Căndroveanu, *Fișă de istorie literară: G. Moroșanu*, RL, 1969, 23; Haralambie Țugui, „*Iarba stelelor*”, IL, 1969, 6; *Reviste progresiste românești interbelice*, coordonator Marin Bucur, București, 1972, 345–351; Al. Voitin, *Însemnările unui ucenic politic de odinioară*, București, 1975, 20–21, 63–64; Grațian Jucan, *Câmpulung Moldovenesc. Pagini culturale*, București, 1979, 43–45; *Lit. rom. cont.*, I, 504–505; Gheorghe Andrei, *Ținutul Sânzienelor*, București, 1984, 114–115; Căndroveanu, *Lit. rom.*, 73–76; Rachieru, *Poeți Bucovina*, 274–275; *Dicț. scriit. rom.*, III, 289–291; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, 86–87. **C.H.**

MORȚUN, Vasile G. (30.XI.1860, Roman – 30.VII.1919, Broșteni, j. Neamț), prozator, autor dramatic, gazetar. Este fiul Catincăi (n. Polizu) și al lui Gheorghe Morțun, urmașul unei vechi familii de răzeși bucovineni, stăpân al unor întinse moșii. După studii liceale la Institutul Academic din Iași,

unde în 1875 l-a avut profesor de limba germană pe M. Eminescu, și la Colegiul „Sainte-Barbe” din Paris, **M.** frecventează cursuri de litere și filosofie la Paris și Bruxelles, dar se întoarce în țară fără diplome, totuși cu un meritat renume, pe care i-l adusesese activitatea de gazetar și de militant socialist. Deputat în mai multe rânduri (1888, 1891, 1895), ca reprezentant al socialiștilor români și membru în conducerea partidului, el face parte din grupul „generoșilor”, alături de care, în anul 1899, părăsește mișcarea și se aliază liberalilor. După 1900 ajunge în cele mai înalte demnități și funcții ale statului: senator, ministru al Lucrărilor Publice (1907–1910) și ministru de Interne (1914–1916), președinte al Camerei Deputaților. În 1913 se înrolează ca voluntar și face toată campania din Bulgaria. A înființat și a condus gazetele socialiste „Dacia viitoare” (1883), împreună cu Vintilă C.A. Rosetti, C. Mille ș.a., apoi „Revista socială” (1884–1887) și „Muncitorul” (1887–1888), împreună cu Ioan Nădejde, „Ciocoiul” (1889), „Înainte!” (1891). La „Contemporanul” a fost redactor, din 1885, al părții literare. A mai colaborat la „Drepturile omului”, „Telegraful român”, „Critica socială”, „Adevărul”, „Literatură și știință”, „Evenimentul literar”, „Munca”, „Lumea nouă”, „Lumea nouă științifică și literară”, „Generația nouă”, „Rodica”, „Sămănătorul”, „Viața socială”, „Flacăra”, „Viața românească”, „Revista democrației române” ș.a. La „Dacia viitoare” a întrebuițat pseudonimul Spancioc, iar la „Ciocoiul” pe acela de Tiflă. În romanul *Dinu Milian* al lui C. Mille apare ca personaj literar sub numele Colțun.

M. făcuse la Paris și studii de artă dramatică și se pare că ar fi avut un remarcabil talent actoricesc. În „Contemporanul” a publicat dramele Ștefan Hudici (reluată în volum în 1891) și *Zulnia Hâncu* (apărută tot în 1891). În prima, recenzată favorabil la puțină vreme după apariție de C. Dobrogeanu-Gherea, încearcă, folosind procedee ale teatrului naturalist, o critică a modului în care mercantilismul influențează instituția căsătoriei. Tezismul este însă evident, iar mijloacele artistice se dovedesc insuficiente. Cea de-a doua piesă trezește oarecare interes prin descrierea mediului de provincie al anilor 1870–1880, dar construcția dramatică e ca și absentă, iar personajele sunt inconsistente. Traducerile și localizările după *Deputatul pâlmuț* de Abraham Dreyfus, *Pascal Fargeau* de Jules de Marthold, *Ministrul* de Edmond Gondinet,

cele după *Setea de bani* de A.S. Pușkin și *Dragoste*, fragment din *Rusalka* de Pușkin (ambele transpuse printr-un text intermediar francez), nu sunt mai izbutite. Schițele și poemele în proză, compuse sub influența lecturilor din I.S. Turgheniev, în versiunea franceză a lui L. Viardot, rămân simple notații de diletant, deși autorul lor pare să fie un bun observator al realității. El literaturizează stângaci, cu toate că are darul de a se exprima bine, dovadă publicistica sa politică ori nuvela *Cuconul Petrachi Sgangură* (pentru al cărui personaj titular i-a servit de model chiar tatăl său), cu o anume precizie și individualitate a stilului. A mai tradus, făcând apel la versiunile franceze care circulau în epocă, din M.I. Lermontov, L.N. Tolstoi și F.M. Dostoievski. **M.** a alcătuit și o ediție a scrierilor lui M. Eminescu, intitulată *Proză și versuri* (1890), în care, spre deosebire de ediția lui Titu Maiorescu, sunt incluse versurile apărute în „Familia” (1866–1869, 1884), poeziile *Făt-Frumos din tei*, *Foaie veștedă* ș.a., două postume, precum și basmul în proză *Făt-Frumos din lacrimă*, *Sărmanul Dionis* și studiul *Influența austriacă*. Altă ediție, a operei lui Ion Creangă, întocmită împreună cu autorul *Amintirilor din copilărie*, ar fi fost lăsată în manuscris.

SCRIERI: Ștefan Hudici, București, 1891; *Zulnia Hâncu*, București, 1891. **Ediții:** M. Eminescu, *Proză și versuri*, Iași, 1890. **Traduceri:** Abraham Dreyfus, *Deputatul pâlmuț*, Roman, 1882; Jules de Marthold, *Pascal Fargeau*, Roman, 1882.

Repere bibliografice: Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VI, 359–376, VII, 295–308; Demetrescu, *Profile*, 127–134; Al. Șerban, *D-I.V.G. Morțun și Eminescu*, FLR, 1914, 35; Moartea lui V.G. Morțun, „Viitorul”, 1919, 3415, 3417; Ibrăileanu, *Opere*, II, 286–288; Ioan Nădejde, *V.G. Morțun. Biografia lui, genealogia și albumul familiei Morțun*, București, 1924; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, 290; Tiberiu Avramescu, *Constantin Mille. Tinerețea unui socialist*, București, 1973, 25–26; *Dicț. lit.* 1900, 588–589; Brădățeanu, *Istoria*, II, 62–63; *Dicț. scriit. rom.*, III, 291–292. **R.Z.**

MORUȚAN, Iosif (9.X.1917, Feldioara, j. Cluj – 3.IV.1974, Cluj-Napoca), poet. Fiu de țărani, **M.** urmează cursurile elementare în comuna natală, apoi pe cele secundare la Liceul „Petru Maior” din Gherla. În momentul cedării Ardealului de Nord își întrerupe studiile. În toamna anului 1941 este student la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj, unde se înscrie fără bacalaureat. În 1944 primește ordin de încorporare în armata maghiară, dar se refugiază la București. Întors la Cluj, îndeplinește

diferite slujbe, în ultimii ani ai vieții fiind bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară. A colaborat la „Tribuna Ardealului”, „Calendarul «Tribuna Ardealului»”, „Viața ilustrată” (Cluj), „Săptămâna” (Bistrița) și „Almanahul «Săptămâna»” (Bistrița), „Plaiuri născudene” (București), „Abecedar literar”, „Tribuna”, „Steaua”. Debutează editorial în volumul colectiv *Versuri din Transilvania Nordică*, apărut la Cluj în 1941, sub îngrijirea lui Gh. Dăncuș.

Prima carte a lui **M.**, *Vâslind pe apele destinului* (1942), asemenea celei următoare, *Rugăciunile dorului* (1943), cultivă un lirism neosămănătorist, înveșmântat într-un stil „artificial și dulceag” (Dumitru Micu). Coleg de generație cu Francisc Păcurariu și cu Teohar Mihadaș, poetul se definește printr-o sensibilitate dominată de tristețe. Cel mai adesea trăirile sunt exprimate direct, în absența unei formule poetice suficient cristalizate: „Zidarul de poeme, prin apele destinului/ Trece cu fruntea umbrită de minuni” (*Destinul meșterului de poeme*). În câteva texte transpar vagi note argheziene: „În sânge, oricând e freamătul vremii,/ În mine e rugă de seară, tănuitele denii” (*Neîmplinire*). Versurile din *Echinocțiu liric* (1969), volum publicat la un interval de douăzeci și cinci de ani față de cel de-al treilea (*Moine*, 1944), pun în lumină o maturizare a expresiei poetice, într-o transcriere sugestivă a tablourilor de atmosferă: „Frunze galbene cad, bruma cade/ Peste umbrele toamnei mereu./ Florile-s risipite, nomade,/ Cuvintele, fermecat minereu”; „Prieten, vinul atunci era amar/ Și Ana, Maria, nu mai erau cu noi,/ Vinul în culori de chihlimbar/ Urca neînvins luminile prin ploi” (*Era o toamnă amară*). Fascinația plecării, incluzând și presimțirea mării treceri, cu reminiscențe din spiritul lui Lucian Blaga, transpare și în lirica târzie: „Pe ape se lasă lințolii de ceață./ O luntre parcă se mai vede în larg,/ În larg, în nebănuitul larg...” (*Ceas de toamnă*). Ultimul poem, cântec de lebadă, se încheagă dintr-o metaforă a călătoriei-moarte: „Ciuguliți-mă/ păsări/ și ochii/ aruncați-i în mare// Lăsați-mi doar cerul/ pe umeri/ să-l port// Încet,/ Încet/ navele mele/ ajung/ în marele port” (*Nautică*).

SCRIERI: *Vâslind pe apele destinului*, Bistrița, 1942; *Rugăciunile dorului*, Bistrița, 1943; *Moine*, București, 1944; *Echinocțiu liric*, București, 1969.

Repere bibliografice: Ion Șugariu, „*Rugăciunile dorului*”, RFR, 1943, 6; Dumitru Micu, „*Echinocțiu liric*”, RL,

1969, 27; Simion Ștefan, „*Echinocțiu liric*”, TR, 1969, 38; Ion Oarcăsu, *Iosif Morușan. In memoriam*, TR, 1974, 19; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița*, 234–235; Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, VII, Cluj-Napoca, 1993, 372–376; Poantă, *Dicț. poeți*, 129.

M.Dr.

**MORUZI,
Dumitru C.**

(2.VII.1850, Iași –
9.X.1914, Iași),

prozator, memorialist,
publicist.

Este fiul Catincăi și al lui Constantin Moruzi, descendenți ai domnitorilor Ioniță Sandu Sturdza și Constantin Moruzi. Surghiunit la cererea turcilor, tatăl lui **M.** trece Prutul împreună cu familia, la sfârșitul anului 1854 devenind, în urma jurământului depus, supus al țarului. Totodată își recapătă titlul de prinț și, prin lungi procese, o parte din moșii. Mezinul său își petrece astfel verile copilăriei la Cosăuți și Cîrîpcău, în județul Soroca, apoi la Dănuțeni, pe malul Prutului, de unde vizitează deseori orașul natal. Cu învățătura primită acasă, de la mamă, și în Iași, de la un preceptor francez, este dus în 1863 la Paris și înscris la Liceul „Saint Louis”, pe care îl va absolvi în 1869, fără a trece și bacalaureatul. Întors la Chișinău, **M.** devine în 1873 funcționar onorific, tot acum petrecând mai mult timp la Odessa, în familia mătușii Profira Cheșcu. În timpul campaniei din Bulgaria este translator la comandament și participă la câteva lupte, fiind distins cu mai multe decorații. Intrat în conflict cu superiorii, potrivit mărturisirii sale, din cauza panslavismului lor, certat și cu familia, în urma unei căsătorii „nepotrivite”, după un mai lung sejur în Italia, în care se căsătorește a doua oară, cu poloneza Tereza Gyzicka, **M.** cere în 1882 să fie recunoscut cetățean român. Deși avea rude sus-puse, e numit doar subprefect în plasele Constanța și Sulina. Demisionând în 1895, călătorește o vreme peste hotare, risipind și bruma de avere ce-i mai rămăsese. Cu ajutorul dat de regele Alexandru I al Serbiei, fiul verișoarei sale Natalia Cheșcu, trăiește un timp la București, consacrându-se pasiunilor

artistice. Scrie poezii, din care trei îi sunt găzduite în 1900 în „Revista literară”, compune romanțe și două opere – *Cetatea Neamului* și *Veta sau Pescarii din Sulina*, aceasta din urmă fiind o operă comică scrisă în colaborare cu Gh. Gr. Arghiropol, pusă în scenă la Teatrul Național din București în 1902. Anul următor altă piesă, *Între frați*, intra în repetiții la Teatrul Național din Iași, dar nu a mai fost reprezentată. În contextul mișcărilor revoluționare din Rusia, prințul își începe, în decembrie 1904, colaborarea la ziarul bucureștean „Cronica” cu o „schită din Basarabia”, urmată de două serii de „foiletoane” – *Basarabia și viitorul ei* și *Peste Prut. Poporul rus*. Îndată după încheierea primei serii, o tipărește în volum și apoi, în 1906, încă o dată, împreună cu a doua, sub titlul *Rușii și românii*, prefațator fiind N. Iorga. Stabilite la Iași prin 1909–1910, locuind singur într-o casuță modestă, bolnav, surd în urma unui tifos exantematic, **M.** colaborează totuși asiduu la „Neamul românesc literar” cu o suită de proze puse sub genericul *Din amintirile unui bătrân*, continuată în „Arhiva”, în „Drum drept” și în „Unirea femeilor române”, revistă ce-i mai dă la iveală în 1911 două piese în trei acte – *Convertirea* și *Sărutarea lui Iuda*, care ar fi fost apoi jucate pe scenele unor teatre particulare. În interval îi ies de sub tipar „studiul social în formă de roman” *Înstrăinații* (1910), placheta *Cântece basarabene* (1912) și „romanele sociale” *Pribegi în țară răpită* (1912) și *Moartea lui Cain* (1914). Concomitent, în „Universul”, „Adevărul”, „Neamul românesc”, „Evenimentul”, „Unirea” ș.a., semnează numeroase scrisori deschise, pe teme morale, sociale și îndeosebi de politică externă.

„Idealist”, „naționalist”, pasionat de trecut, deschis la frumusețile naturii, cu înclinații elegiace, cu o sensibilitate, așadar, apropiată de aceea a tinerilor de la 1848, dar fără o cultură bogată, **M.** nu se poate sustrage, în încercările sale poetice, influenței lui Vasile Alecsandri. O notă mai aparte capătă totuși, prin valorizarea folclorului, câteva „cântece basarabene”. *Basarabia și viitorul ei* și *Peste Prut. Poporul rus* se circumscriu unei publicistici militante, ele cuprinzând o serie de bune radiografii, dar și pasaje cu efuziuni declamativ patriotice ori de pamflet coroziv. Paradoxal, mai mult cele din urmă trec uneori granița și pot intra în spațiul literaturii. Așa se întâmplă în creionările unor tipuri – Nichita Ivanovici, Griciko Golubenka, „Stepan Ignatici, ruskii soldat” –, ce relevă un ochi atent, dar și un mușcător

spirit satiric. Experiența publicistică îl va fi impulsionat pe **M.** ca în pragul senectuții să-și pună pe hârtie amintirile. Pentru salvarea unor „chipuri dispărute”, el recurge mai întâi tot la registrul satiric, în portretul „rusitului” „staroste Toader de la Dănuțeni” ori al arivistului „cuconu Costache Velisariu”. În culori mai stinse, potrivite cu patina veacului apus, cu note în care înduioșarea și ironia se temperează reciproc, sunt evocați Niță surugiul, părințele Ioniță, „cucoana Elencu cămărășița” ori moș Ilie Mazălu din neamul lui Stroia, acesta din urmă amintind într-o măsură de Moș Nichifor Coțcariu. Adăugată suitei ceva mai târziu, *Curtea domnească, Ulița Mare și Podul Verde* nu ar fi doar un album al unor vechi situri ieșene, ci și o galerie a protipendadei vremii. Necunoscându-și bine resursele, autorul a subintitulat *Înstrăinații* „studiu social în formă de roman”. Fenomenul, precizat didactic în *Precuvântare...*, este „înstrăinarea”, atât cea de neam, cât, mai ales, între clasele sociale. Ea se configurează într-o dublă cronică de familie, boierească și țărănească, acoperind mai mult de jumătate din veacul al XIX-lea. Prețul plătit este simplificarea intrigii, mereu previzibilă, și un anume schematism al personajelor, care, câtă vreme aparțin epocii vechi, au totuși contur și pregnanță în povestire. Între ele se remarcă protagonistul, boiernașul Hârtoș, care face o „carieră strălucită” în timpul lui Mihail Sturdza, devenind vel aga Mihalache Stelea, căsătorit cu „mademoiselle Pulchérie de Varlaam”, copila hatmanului Agapie, de neam mare, dar în declin. Pagini de bună narațiune istorică sunt cele ce înfățișează peșitul și nunta, apoi „instalarea” noii familii, cu descrierea minuțioasă a unei „gospodării” de boier velit, toate de o plasticitate deosebită, la care contribuie multitudinea arhaismelor, a zicătorilor și proverbelor populare, precum și umorul jovial al naratorului. Inferior este ceea ce se subsumează „studiului social”, autorul având însă dibăcia de a-i da forma unor discuții în contradictoriu între reprezentanți ai unor generații succesive – Agapie Varlaam și ginearele său, Mihalache Stelea, și fiul său, Grigore – ori între primii doi, pe de-o parte, și Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu, oaspeții lor la Steleni, pe de alta. Cu valoare documentară, bogat depozit de grai vechi, *Înstrăinații* se așază lângă lucrările izbutite ale genului doar prin câteva capitole. Prezentat de autor ca „roman social basarabean”, *Pribegi în țară răpită* înfățișează un tablou larg al vieții din stânga Prutului în cel de-al treilea pătrar al

veacului al XIX-lea, cu detalii realiste, atât din societatea înaltă, în bună parte „rusită”, cât și din lumea satului. Variație și chiar o doză de exotism aduc lungile călătorii ale personajului central la Petersburg și în Apusul Europei, cu mijloacele de locomotie ale vremii („tarantasul”, poștalionul, trenul ori vaporul). Mai importantă este totuși latura psihologică, *Pribegi în țară răpită* fiind, în fond, un roman autobiografic deghizat, ce ar fi trebuit să înfățișeze „formarea” lui Titi Mavrocosta, „formare” la capătul căreia el ajunge să se reintegreze lumii în care s-a născut. Insuficienta pricepere într-o construcție epică amplă, aceeași grabă în apropierea finalului, dar și fascinația exercitată asupra autorului-personaj de tatăl său fac ca figura acestuia să domine prim-planul povestirii. „Bonjurist”, participant la mișcarea revoluționară din 1848, arestat și exilat, beizadeaua Alecu Mavrocosta revine în Moldova după ce în locul lui Mihail Sturdza e numit prietenul său Grigore Ghica și se angajează în luptele ce duc la unirea Principatelor. Urmare a unor intrigă, este acuzat de spionaj în favoarea Rusiei și surghiunit din nou. Fierbând de resentimente contra tuturor și a țării înseși, beizadeaua trece în Basarabia și, convins că și partea vestică a Moldovei va ajunge gubernie rusească, se hotărăște să devină supus al țarului și să-și pregătească fiii ca să intre în rândul înaltei nobilimi de la Petersburg. Chemat de Cuza să revină în patrie, după o lungă deliberare beizadeaua nu o face, întrucât crede că ar fi un punct vulnerabil în luptele politice. Deși preferă să-și ducă viața între țărani basarabeni, deși se teme de tendințele panslaviste ale Moscovei și, mai ales, deși vede progresele făcute de Principatele Unite, el rămâne blocat în proiectul inițial. Astfel, ajunge să-l oropsească pe fiul mai mic, Titi, care, simțindu-se străin în Imperiul Țarist îndeosebi după întoarcerea de la Paris, unde-și făcuse liceul, nutrește o tot mai mare dorință de a se întoarce între „ai săi”, iar când face pasul decisiv, tatăl îl dezmoștenește. În ochii beizadelei „declasarea” lui Titi, ajuns subprefect în Dobrogea și, mai târziu, însurat cu Elenuța, fiica unui răzeș, este cu atât mai gravă cu cât celălalt fiu al său, Andrei, pare să-i urmeze întocmai planurile. Însă cariera diplomatică a lui Andrei se sfârșește jalnic, ca și căsnicia lui cu fiica unui negustor grec care ajunge falit. Dezonoarea adusă neamului de fiul mai mare, remușcărilor pentru nedreptățirea fiului mai mic îi provoacă lui Alecu Mavrocosta un atac de apoplexie, curând și sfârșitul. Neizbutind să

dea o dezvoltare credibilă proceselor psihologice, idilizând conviețuirea dintre vechii boieri și țărani, romanul *Pribegi în țară răpită* este superior totuși *Înstrăinaților* prin intriga lui mai strânsă, prin adăosul la tabloul epocii și prin paginile pline de poezie în care este transpusă copilăria protagonistului pe meleagurile sorocene. Tema din *Înstrăinații* este reluată în *Moartea lui Cain* cu variațiuni care o apropie mai mult de tema „căderii neamurilor și ridicării noroadelor”, sugerată cu alte metafore în subtitlurile celor două părți ale sale: *Asfințitul unui mare leat* și *Răsăritul unui leat nou*. Personajul central, Costache Vultureanu, reprezentant al „leatului ce asfințește”, este, în liniile esențiale, identic cu Agapie Varlaam ori chiar cu Alecu Mavrocosta. În schimb, exponentul „leatului nou”, Ghiță Dudău, e „un înstrăinat” din țărănime, cu concursul chiar al boierului care l-a crescut și l-a școlit. Dar autorul cedează idiosincraziilor sale, făcând, schematic, din feciorul de sătean devenit agronom un adept al socialismului revoluționar, răzbușcarea împotriva binefăcătorului său mergând până la a-l asasina în timpul răscoalei din 1907. Cartea reține, cum observa A.D. Xenopol, prin limba frumoasă, prin satira la adresa „leatului nou”, de pe poziții retrograde cel mai adesea, dar și, uneori, în marginile unui sănătos bun-simț.

SCRIERI: *Basarabia și viitorul ei*, București, 1905; *Ruși și români*, pref. N. Iorga, București, 1906; ed. Chișinău, 2001; *Înstrăinații*, Vălenii de Munte, 1910; ed. 2, București, 1912; *Cântece basarabene*, Iași, 1912; *Pribegi în țară răpită*, Iași, 1912; *Problema jidovească și poporul român*, Arad, 1914; *Moartea lui Cain*, pref. A.D. Xenopol, Piatra Neamț, 1914.

Repere bibliografice: Zamfir C. Arbure, „*Basarabia*”, ADV, 1906, 5.999; N. Iorga, *În legătură cu un roman social*, NRL, 1910, 31; Eugeniu Revent, [Dumitru C. Moruzi], „Evenimentul”, 1910, 188, 191, 195, 196, „Arhiva”, 1911, 8; Spiridon Gh. Carpus, *Cetind „Înstrăinații” d-lui D.C. Moruzi*, R, 1911, 16; Radu S. Dragnea, *A doua ediție a romanului „Înstrăinații”*, „Cosinzeana”, 1912, 18; Botez, *Pe marginea cărților*, 22; [Dumitru C. Moruzi], „Unirea”, 1914, 34 (grupaj special); Iorga, *Oameni*, II, 131–133; M. [Mariana] Conta-Kernbach, *Un scriitor necunoscut*, „Mișcarea”, 1924, 38–48; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), 90, 199; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 599–600, *Ist. lit.* (1982), 676–677; Bezviconi, *Profiluri*, 241–253; Haneș, *Scriitorii*, 330–375; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 68–71; Colesnic, *Basarabia*, IV, 22–35; Leonte Ivanov, *Imaginea rusului și a Rusiei în literatura română. 1840–1948*, Chișinău, 2004, 250–271; Iurie Colesnic, *Reîntoarcerea pribeagului*, „Magazin bibliologic”, 2005, 3–4; *Dicț. Chișinău*, 375. **V.D.**

MOȘANDREI, Mihai

(29.I.1896, București –
9.III.1994, Câmpulung),
poet.

Este fiul Mariei (n. Nanu), soră a poetului Dimitrie Nanu, și al lui Mihail Tănăsescu-Moșandrei, inginer silvic. Și-a petrecut copilăria în Muscel, la Câmpulung, în „casa Nanilor”, o veche construcție de pe la 1800. Acolo a fost vecin, tovarăș de joacă și prieten, încă dinainte de anii de școală, cu Dan Barbilian, viitorul poet Ion Barbu. Învăță mai întâi la Pitești, apoi la București, la Liceul „Sf. Sava” și la Liceul „Gheorghe Lazăr” (1910–1914, bacalaureat în 1915), unde este din nou coleg de școală cu Dan Barbilian (amiciția lor va continua în anii maturității). Își ia licența în drept (1921) la Universitatea din București și obține titlul de doctor în științe politice la Paris (1926). Debutază cu versuri în „Ramuri” (1921). În Franța îl vizitează pe Francis Jammes, într-un fel modelul lui literar. Întors în țară, este numit magistrat la Ocolul de Galben din București. Frecventează cenaclul Sburătorul de la începutul anului 1927, iar poeme îi apar în revista „Sburătorul” din același an. Publică prima plachetă, *Păuni*, în 1929. Colaborează la „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic”, „Vremea”, „Universul literar”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Revista română”, „Azi” ș.a. În intervențiile publicistico-eseistice s-a arătat deopotrivă de reticent față de excesele tradiționalismului (a combătut ortodoxismul) și față de modernismul extremist (nu a agreat avangarda propriu-zisă, dar i-a prețuit pe Mallarmé, Valéry, Ion Barbu). În 1931 demisionează din magistratură, părăsește Bucureștiul și se stabilește la Câmpulung pentru tot restul vieții. A profesat avocatura, absorbit fiind totuși, în primul rând, de scris, de meditație, ca și de preocupările cinegetice. Vânător, „specialist” în câini de vânătoare, iubitor al peisajului agrest și silvestru, al atmosferei târgului patriarhal, **M.** a fost în același timp un călător care știe să „vadă” și un om de acțiune, un temerar, ca aviator slujindu-și țara în cele

două războaie mondiale și fiind decorat pentru faptele sale de arme. Sub regimul de „democrație populară” a fost la un moment dat exclus din Uniunea Scriitorilor și condamnat la doi ani de închisoare din motive politice (ca „poet mistic” etc.); ulterior, pus în libertate, a fost reprimat în Uniunea Scriitorilor, fiind sprijinit de președintele acesteia, Zaharia Stancu. Câteva cărți i-au fost distinse cu Premiul Societății Scriitorilor Români (1932) și cu Premiul revistei „Argeș” (1971, 1984).

M. cântă în versuri delicate, în ton domol, cadrul domestic, interiorul desuet provincial (elemente de recuzită: malacoafe, uniforme vechi, trandafiri, policandru, pendul), apoi peisajul grădinilor patriarhale (cu păuni și alte orătănii, cu arbori și flori, mai ales crini și trandafiri) și al împrejurimilor târgului de sub munte, cu zile ploioase sau însorite, vegetație, cai, mărunte sălbăticiuni etc. Cele mai multe poezii sunt pasteluri, iar sentimentele precumpănitoare se înscriu într-un registru moderat: nostalgia blândă și bucuria măsurată a contemplării cotidianului, a concretului, completată afectiv de visare. Apar uneori discrete, eterate sugestii erotice. Tot pasteluri, asemănătoare celor domestic-provinciale, sunt poemele-cărți poștale care evocă impresii de călătorie (Paris, Napoli ș.a.), atmosfera unor orașe, grădini cu statui marmorene ș.a. Un filon relativ distinct e reprezentat de poeziile „de adnotare mitologică” (Perpessicius), populate cu satiri, nimfe, centauri și respirând un vitalism elenizant, uneori solar, alteori neguros, niciodată violent-patetic. Longeviv, **M.** a publicat volume de versuri de-a lungul a peste cinci decenii, cu o lungă întrerupere din 1945 până în 1971, an în care îi este editat volumul antologic *Cărare printre ani*, cu doar trei piese inedite, ce avea să fie urmat de altele, într-un ritm destul de regulat. Totuși, lirica lui e surprinzător de unitară, constantă, lipsită de evoluții sensibile. Poemele publicate în anii '70 – '80 se aseamănă cu cele din tinerețe: aceleași teme, același univers poetic, aceeași manieră, același timbru. Temele noi depistabile în versurile de senectute vor fi cele firești: despărțirea de viață, trecerea universală, vanitatea vanităților, moartea privită cu seninătate. **M.** a putut fi considerat parnasian, simbolist întârziat, iar încercările lui, manifeste la un moment dat, de a adopta, după exemplul lui Ion Barbu, modalitățile ermetismului au fost socotite inautentice. Mai pot fi recunoscute la el accente sămănătoriste, ecouri din D. Anghel și

Ion Pillat, dar incontestabilă este influența „simbolistilor academici din Franța și, mai ales, a lui Francis Jammes“ (E. Lovinescu). Aprecierile și caracterizările, convergente, formulate de critica interbelică – Perpessicius, E. Lovinescu, G. Călinescu ș.a. – rămân în esență valabile pentru tot ce a scris acest „poet fără evoluție“, miniaturist discret, peisagist idilic și cântăreț al interioarelor provinciale, maestru al pastelului, foarte atent la grația formală, creator al unei poezii ușor desuete, campestră sau intimistă, descriptivă și sentimentală în ton elegiac. **M.** a dat și proză memorialistică, de notație lirică pe teme cinegetice în *Însemnările unui vânător* (1985). Eseuri și alte texte memorialistice au fost adunate în 1989 în volumul *Evocări literare*. Postum, Adrian Săvoiu i-a reeditat în 2004 versiunea rescrisă a volumului de proză poetică *Lisimah*, respinsă în 1987 de Editura Eminescu, iar în 2006 i-a publicat cartea *File regăsite*.

SCRIERI: *Păuni*, București, 1929; *Găteala ploilor*, București, 1932; *Prezența Pegasului sau Plimbări zilnice în jurul poeziei*, București, 1933; *Singurătăți*, București, 1936; *Ofrandă muzelor*, București, 1940; *Lysimac*, București, 1944; ed. (*Lisimah*), îngr. și pref. Adrian Săvoiu, București, 2004; *Cărare printre ani*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1971; *Plecarea rândunelelor*, București, 1978; *Alt cer*, București, 1983; *Depărtata amintire*, București, 1984; *Însemnările unui vânător*, București, 1985; *Evocări literare*, București, 1989; *File regăsite*, îngr. Adrian Săvoiu, București, 2006.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, 303–304, V, 270–272, VII, 298–300; Constantinescu, *Scrieri*, IV, 58–71; Octav Șuluțiu, „*Singurătăți*“, F, 1936, 9–10; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 173–174; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 761, *Ist. lit.* (1982), 845; Șerban Cioculescu, „*Lysimac*“, „*Ecoul*“, 1944, 198; Florin Manolescu, „*Cărare printre ani*“, ARG, 1971, 9; *Lit. rom. cont.*, I, 86–88; N. Scurtu, *Un poet, deci un om al adevărului*, VR, 1986, 1; Nicolae Oprea, *Mihai Moșandrei la 95 ani*, VR, 1991, 2; *Dicț. scriit. rom.*, III, 292–295; Emil Manu, *Poezia ca ceremonie parnasiană*, LCF, 2002, 44; Geo Vasile, *O restituire*, RL, 2006, 2; Nicolae Manolescu, *Vara la Câmpulung Muscel*, RL, 2006, 32; Popa, *Ist. lit.*, II, 349.

N.Br.

MOȘOIU, Alfred (8.X.1890, Galați – 10.IX.1932, București), poet, prozator, dramaturg. Este fiul lui Ion Moșoiu, magistrat și autor dramatic. După ce urmează cursul primar în Galați și Liceul „Sf. Sava” la București, face studii de drept internațional, neterminate, la Paris. Întors în țară, a fost referendar la Casa Școalelor. Debutează la „Gazeta Transilvaniei” în 1907, iar prima carte, *Sonete*, îi apare

în 1910. Mai colaborează la „Neamul românesc literar”, „Universul”, „Rampa” ș.a., iar după război la „Lectura pentru toți”, „Luceafărul”, „Flacăra”, „Sburătorul”, „Rampa”, „Adevărul literar și artistic”, „Lumea copiilor”, „Universul literar”, „Propilee literare” ș.a. Devine membru al Societății Scriitorilor Români în 1915, e ales în comitetul de conducere în 1919, apoi vicepreședinte în 1922; asociația îi acordă în 1928 Premiul Socec.

Cultivator al sonetului, **M.** nu e în volumul de debut și nici în *Sufletul grădinei* (1920) un parnasian, ci un simbolist minor, descendent din D. Anghel. El cântă „moartea florilor”, înregistrează „visul unui flutur” adormit pe o floare, „rugăciunea florilor”. Tonalitatea și figurația din a doua carte sunt cuprinse rezumativ în piesa titulară: „S-a scuturat o chiparoasă/ Și florile se-apeacă toate,/ S-o vadă cât e de frumoasă,/ Când moare fără de păcate”. În toată plinătatea lui, melosul simbolist sună elegiac, languros, în poemele fără forme fixe, unele în vers liber, ce formează, în culegerea *Pagini alese* (1923), ciclul *A fost odată*: „Cad frunzele și azi ca și-n trecut,/ Cum cade gândul în necunoscut.../ Dar parcă azi mai tristă e grădina.../ E vina toamnei sau a mea e vina?/ Cum stăm tăcuți alături amândoi,/ O altă toamnă plânge parcă-n noi....” (*Toamna*). De altfel, în poemele de după 1920 simbolismul se va vărsa tot mai mult în romantism și parnasianism. Poetul cutreieră parcul din Versailles admirând statuile, se adresează lui Jupiter, lui Satan, Regelui Soare, Mariei Antoaneta, umblă „pe drumul gândului”, înalță imn nopții, semnalează o amforă, un „vas de bronz”, un satir, o statuie a Afroditei, descrie catedrala Notre-Dame în noapte, consacră poeme „reginei Saba”, glorifică pe Aurel Vlaicu și eroii căzuți în Primul Război Mondial. Dintre scrierile în proză, cea care a reținut atenția unor critici e nuvela *Toader nebunul* (1918), povestea unui copil alcoolic, ucenic al unui preot stăpânit de un bigotism rudimentar, care îi sporește degenerarea mintală până la un grad ce face necesară internarea în ospiciu. Scrierile dramatice sunt fie hibride „comedii istorice” (*Striana*, 1926), fie improvizatii ocazionale, fie texte de revistă scrise, în anii '20 ai secolului trecut, în colaborare cu Mircea Dem. Rădulescu ș.a. (*Sus cortina!*, *Merge strună*, *Rabdă inimă și taci*, *Colac peste pupăză*, *Când își vâra dracul coada*) sau sunt compuneri inconsistente, precum *Pierde vară*, reprezentată în stagiunea 1924–1925 la Teatrul Național din

București, ș.a. **M.** a făcut câteva traduceri, unele publicate (Racine, La Fontaine), altele reprezentate pe scenă (*Mizantropul* de Molière) sau rămase în manuscris la Naționalul bucureștean.

SCRIERI: *Sonete*, București, 1910; *O toamnă*, Paris, 1912; *Toader nebunul*, București, 1918; *O noapte la Mircești* (în colaborare cu Mircea Dem. Rădulescu), București, 1920; *Sufletul grădinei*, București, 1920; *Jocul apelor*, București, 1921; *Prin jertfă, la Unire!*, București, 1921; *Marieta*, București, 1922; *Pagini alese*, îngr. Corneliu Moldovanu, București, 1923; *Striana*, București, 1926; *Poezii*, București, 1927. **Traduceri:** Racine, *Britanicus*, București, [1927]; La Fontaine, *Fabule*, București, 1929.

Repere bibliografice: [Ovid Densusianu], „*Sufletul grădinei*”, VAN, 1920, 7–8; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, 262, IV, 240; Perpessiciu, *Opere*, II, 400–402; Rebreanu, *Opere*, XIV, 144–146; Vianu, *Opere*, III, 509–510; Costin I. Murgescu, *Racine în românește*, UVR, 1939, 17; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 750, *Ist. lit.* (1982), 835; Ciopraga, *Lit. rom.*, 355–357; Brădățeanu, *Istoria*, 99; *Alfred Moșoiu*, DRI, III, 375–380; *Dict. scriit. rom.*, III, 295–296. **D.Mc.**

MOȘ TEACĂ, revistă umoristică și literară apărută la București, săptămânal, cu întreruperi, între 26 martie 1895 și 18 martie 1901. Inițiatorul acestui „jurnal țivil și cazon” a fost Anton Bacalbașa, iar modelul, în orientarea generală și în mijloacele satirei și ale umorului, este „Moftul român” al lui I.L. Caragiale. De altfel, George Ranetti, care, după moartea prematură a lui Anton Bacalbașa, continuase să redacteze **M.T.**, va opri apariția publicației pentru a trece în redacția noii serii a „Moftului român”, ce va fi inaugurată la 1 aprilie 1901. El recunoștea astfel nu numai autoritatea în materie a lui Caragiale, dar și legătura existentă între cele două reviste umoristice, alcătuite, de fapt, de aceeași echipă redacțională (A. Bacalbașa, G. Ranetti, D. Teleor), căreia i se adăugau, după împrejurări, și alți colaboratori. G. Ranetti părăsește redacția în 1895, la puțină vreme de la apariție, dar va relua colaborarea în anul următor. Cu numărul 119/1897 **M.T.** va fi condusă de un comitet de redacție compus din necunoscuții G.T. Popescu, A. Vasiliu, P.I. Teodorescu și St. Apeteanu. După mai bine de un an Bacalbașa revine la direcția publicației (începând cu numărul 188/1898), reluând totodată și vechile fâgașuri care îi aduseseră notorietate, adică atacul neîntrerupt și necruțător al „moștecismului” din toate sectoarele vieții sociale. Din mai 1899, când Bacalbașa, obligat de starea sănătății, părăsește definitiv conducerea, treburile redacționale vor

rămâne în seama unui comitet, cu excepția perioadei 17 octombrie 1899 – 20 februarie 1900, când Ranetti figurează ca director. Structural, **M.T.** se înrudește cu „Moftul român”, înscriindu-se într-o tradiție care pleacă de la gazetele satirice „Nichi-percea” sau „Bondarul”. Coperta, ocupată în întregime de o caricatură politică, indică pentru fiecare număr situarea în imediata actualitate socială și politică. Editorialul, redactat mai întotdeauna de Anton Bacalbașa, sprijină cu argumente ingenioase, într-un stil febril, incisiv, atitudinea politică adoptată, care de cele mai multe ori nu este a redacției în întregime, ci a directorului. Ceilalți redactori și colaboratori erau preocupați de latura umoristică propriu-zisă, furnizând materialul literar și satiric. Câteva rubrici alcătuiesc osatura revistei: pagina literară, variată, cu articole și note îmbibate de sarcasm; „Moș Teacă în provincie”, culegere săptămânală de știri și informații provinciale, vie și temută, care a provocat numeroase conflicte de presă; o rubrică de informații din viața societății bucureștene, în care sunt persiflate ambițiile

burgheziei române de a copia modul de viață parizian; în sfârșit, o exigentă revistă a presei, căreia nu-i scapă aproape niciodată stângăciile de stil sau inconsecvențele de atitudine ale gazetelor din epocă. Un oarecare scepticism, specific lui Anton Bacalbașa, întunecă imaginea vieții literare dintre 1895 și 1900 așa cum este reflectată în revistă. Aici se critică neobosit, dar fără subțirimea de spirit cu care era discutată literatura la „Moftul român”. Acest scepticism este și sursa lipsei de pătrundere cu care sunt ironizate, batjocorite chiar, eforturile de înnoire poetică făcute de Al. Macedonski și de emulii săi. E o adevărată campanie, preluată în liniile ei mari tot de la „Moftul român”, împotriva poeziei „mistico-simboliste”, „decadente-orientale”, „instrumentaliste” etc. Alături de poetul *Noptilor*, sunt ironizați Cincinat Pavelescu, Mircea C. Demetriade, C. Cantilli și Ion Theo (Tudor Arghezi), acesta pentru exotica poezie *Aegypt*, articolul fiind intitulat *Producțiunile d-lor Constant Cantilli, Ion Theo și Caron*. Dar mai cu seamă veleitarii și nechemății în lumea literelor constituie o țintă a săgeților. Avalanșa de versuri, proză și teatru din paginile revistelor și ale diverselor periodice este cenzurată cu vigilență. Victimele acestei campanii vehemente sunt D. Păun-Drăghicescu, D.S. Vasculescu, schimonahul Pahomie Bălănescu, Ilie Ighel-Deleanu ș.a. Alt grup de literați avut în vedere cu perseverență de criticii de la **M.T.** a fost cel al epigonilor, autori lipsiți de personalitate artistică (Ana Ciupagea, Th. M. Stoenescu), atacați individual sau în grup (cenaclul de la „Românul literar”). Nu au fost cruțați nici marii scriitori, ironizați pentru motivele cele mai neașteptate (naivitatea politică a lui I.L. Caragiale, care l-a făcut să adere la Partidul Radical, exagerările spiritiste ale lui B.P. Hasdeu, tendința spre oportunism politic la B. Delavrancea, rigiditatea autoimpusă a lui Titu Maiorescu ș.a.). Apariția revistei a însemnat, în primul rând, afirmarea unui protest de esență morală și politică îndreptat împotriva unor realități ale vieții sociale românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea. „Moștecismul”, urmărit în toate straturile sociale, în toate instituțiile, este sinonim cu incompetența arogantă, cu lipsa de cinste și de demnitate, cu brutalitatea și obtuzitatea cazonă, cu lipsa de omenie în relațiile dintre oameni. O mare parte din material – articole politice și literare, schițele cu Moș Teacă, versuri și parodii, note și recenzii – îi aparține lui Anton Bacalbașa, care redactează, sub

pseudonimul Rigo, și câteva suplimente: „Dom Paladu”, „Mitiță Scuza” (în care este ironizat omul politic D.A. Sturdza), „Oculă”, „Chefereul”. Alături de el, G. Ranetti, D. Teleor, A. Vasiliu și, desigur, sub multe pseudonime, și alți scriitori din jurul anului 1900 contribuie la redactarea revistei. **R.Z.**

MOTOC, Nicolae (1.II.1936, Fetești – 6.VI.2013, Constanța), poet, prozator, cronicar literar. Este fiul Sandei (n. Botezatu) și al lui Zaharia Motoc, marinar. Cursurile primare, gimnaziale (1941–1948) și parțial pe cele liceale le urmează în Constanța, întrerupte din 1952 până în 1954, perioadă în care frecventează Școala de Literatură „M. Eminescu” din București, unde face parte din promoția lui Nicolae Labiș; dă examenul de maturitate la Constanța. Va fi student al Facultății de Filosofie a Universității din București (1964–1970), pe care o finalizează cu teza *Personalismul energetic al lui C. Rădulescu-Motru*. Lucrează încă din 1957 în redacția ziarului „Dobrogea nouă”, reușind, între 1960 și 1966, să ocupe, oficial, un post de redactor. Lucrează apoi la revista „Tomis”, unde îndeplinește funcțiile de redactor-șef adjunct, secretar general de redacție (1966–1974), redactor de rubrică (1975–1982), secretar responsabil de redacție. Aici publică mai ales cronici despre scriitori reprezentativi ai deceniilor postbelice (Nina Cassian, Nichita Stănescu, Gellu Naum, Mircea Ivănescu, Mircea Dinescu, Gabriela Melinescu, Gheorghe Tomozei, Marius Robescu, Adrian Alui Gheorghe, Octavian Paler, Marin Preda, Ovidiu Dunăreanu ș.a.), reunite în volumul *Viviseccii* (2007; Premiul Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor). Debutează cu versuri în paginile revistei „Tânărul scriitor” (1952), iar editorial cu reportajele din *Orizonturi dobrogene* (1964), urmate, după câțiva ani, de placheta *Ceasul umbrei* (1969). Succes de public a avut însă cu romanul *Golful sălbatic* (1977). Mai colaborează cu versuri la „Luceafărul”, „Ramuri”, „România literară”, „Săptămâna”, „Viața românească”, „Vatra”, „Ex Ponto” ș.a. În perioada 1995–1996 conduce revista „Metafora”.

Versurile din *Ceasul umbrei* trasează liniile generale pentru dezvoltările lirice următoare. Într-o structură tripartită, fiecare grupaj fiind circumscris, cel puțin teoretic, câte unui citat semnificativ (*Imaginea răzbnătoare* – sub semnul unui descântec akkadian, *Dezlegarea de mare* – sub cel al unui extras din opera lui Dimitrie Cantemir,

Ceasul umbrei – cu un motto din Pascal). Se valorifică trimiteri livrești variate, adecvate cu precădere asocierii dominante dintre eros, femeie și mare. Alături de aceasta, o sferă tematică des întâlnită la **M.**, derivând dintr-o poetică a primordialității, este aducerea în prim-plan a procesului de geneză a lumii, prin jocul elementelor. Pe plan artistic preocuparea pentru combinatorica imaginilor, relevând un exercițiu stilistic baroc, determină surprinzătoare efecte ce definesc figurile anamorfotice inserate în discursul de ansamblu al cărții („Port o coadă de rechin/ cam pe ceafă ca un coif/ și drept spadă-mi bate coapsa/ un os mare de balenă” – *Casa mea*). În *Elementele* (1974) ordinea ivirii lumii actualizează, în cadru marin, atât metafora privirii – instrument al cunoașterii și al imaginației, cu tot câmpul semantic pe care îl presupune –, cât și simboluri precum ochiul, cristalul, oglinda, într-un conglomerat ce dă formă finală substanței lirice: „labirinturi de cristal,/ fulgerate/ de șerpi negri/ înhămați la harfe de aur,/ și lacuri, în șiraguri, de sunete” (*Adâncuri de mare*). Îndepărtându-se de efortul atingerii stării pure de poezie cu valențe metafizice, *Erezii marine* (1980) evidențiază relația erosului cu spațialitatea, marea ritmând, stingând elanuri și ștergând urme ori ducând spre infinit sentimentul limitării ființei. Iubirea pentru androgin (femeia cu „trupul zvelt de băiat”), cu rezonanțe amintind de miturile Antichității elenistice, diversifică modalitățile de construcție a personajelor și, implicit, tipologia afectivă. Aceeași formulă se întâlnește și în *Dimineața nuanțelor* (1989), unde decorul marin devine scena confruntărilor dintre elementul masculin și cel feminin, ale căror consecințe dramatice se traduc prin singurătate și melancolie. Dublu manierizante, mai întâi față de lirica universală, apoi față de concepția proprie, volumele *Poem scris pe suflarea pământului* (1975), *Anamorfoze* (1983), *Fragilități* (1996; Premiul Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor, Premiul revistei „Tomis”) și *Provocări imergente* (2000) reiau fără variații prea marcate registrul tematic caracteristic autorului. O ușoară schimbare se înregistrează în *Fragilități*, unde se arată interes haikuului (*Haiku în oglindă*), iar imaginile selectează, adesea, gesturi de o cruzime cu atât mai percutantă, cu cât este mai absurdă. *Erezii marine* (2009) fiind o antologie din versurile lui **M.**, ultima carte de poezie publicată e propriu-zis *Ochiul lui Orfeu* (2006), care sugerează, prin dedicația „către

doamna care – deși mă urmează/ în spațiul poemului – când vreau s-o privesc/ dispăre în infernul clipei”, o călătorie cu influențe inițiatice. Mai intră în combinația aluzivă referințe la Seneca, Wallace Stevens și Eugenio Montale. Decupajul triptic (*La mila unui divin ego viran, Epicentrul strălucirilor vagabonde, În marginea unei concreteți infinite*) propune poeme cu substanță eclectic filosofică – de la surse, figuri, simboluri antice la concepte din heideggerianism –, dar și cu mesaje care descriu fenomene ale strictei imanențe: „Totul se vinde totul se cumpără și nimic nu are sens/ Dincolo de magia profitului – de la obținerea de locuri/ Pe Marte la licitarea de locuri de cerșit în marile piețe –/ Esențială e prosperitatea la limita visătoriei și în pas/ Cu divinizarea agresiunii și a succesului obligatoriu/ Nu se sustrag acestei legi nici sentimentele mai delicate/ Cum ar fi cel al griji față de mormântul părinților”. Chiar dacă proza nu constituie pentru **M.** un gen privilegiat, *Golful sălbatic* (1977), apărut în colecția „Romanul de dragoste” și al cărui tiraj s-a epuizat rapid, după alte criterii decât literare – accesibilitatea aparentă a subiectului: un conflict între două femei ce își dispută un bărbat, sentimentalism etc. –, are totuși o calitate structurală, și anume construcția polifonică, bazată pe succesiunea vocilor narative ale personajelor: Roua Caraoglu – studentă la fără frecvență și lucrătoare într-o tipografie, Ozana Orghidan – studentă și jurnalist la revista „Universitas”, Șerban Magiru – inginer. Notabilă este și strategia regizorală, cvasiteatrală, de desfășurare a unei intrigi tradiționale (vechiul triumfi amoros): confesiunile fiecărui personaj se derulează în spațiul izolat al unui golf, într-un peisaj de amurg care, alături de dinamica sentimentală (subiectul propriu-zis al prozei), oscilând între pasiune paroxistică și gelozie maldivă, ar părea că provin din romanul interbelic (Anton Holban, Cella Serghi). Publicat peste două decenii, romanul *Dignidad* (1997) nu va avea aceeași audiență.

SCRIERI: *Orizonturi dobrogene*, Constanța, 1964; *Ceasul umbrei*, București, 1969; *Elementele*, București, 1974; *Poem scris pe suflarea pământului*, București, 1975; *Golful sălbatic*, București, 1977; *Erezii marine*, București, 1980; *Anamorfoze*, București, 1983; *Dimineața nuanțelor*, București, 1989; *Fragilități*, cu desene de Tudor Jebeleanu, Constanța, 1996; *Dignidad*, Constanța, 1997; *Provocări imergente*, Constanța, 2000; *Senzații*, Chișinău, 2002; *Ochiul lui Orfeu*, Constanța, 2006; *Viviseccii*, pref.

Corina Apostoleanu, Constanța, 2007; *Erezii marine*, Constanța, 2009. **Antologii:** *Secvențe marine*, introd. Cornel Regman, București, 1966 (în colaborare cu Marin Porumbescu); *Vânătorul de enigme*, Comstanța, 1993 (în colaborare); *Fereastra dinspre mare*, Constanța, 1995.

Repere bibliografice: Radu Cârneli, *Pro amicitia*, ATN, 1969, 12; Dan Laurențiu, „*Ceasul umbrei*”, LCF, 1969, 17; Al. Protopopescu, „*Ceasul umbrei*”, TMS, 1969, 11; Dana Dumitriu, *Peisaj marin*, RL, 1974, 8; Mircea Iorgulescu, „*Elementele*”, LCF, 1974, 14; Cornel Ungureanu, „*Elementele*”, O, 1974, 9; Lucian Raicu, [Nicolae Motoc], RL, 1975, 17, 1980, 39; Mincu, *Poezie, 193–197*; Piru, *Poezia*, II, 329–332; Poantă, *Radiografii*, I, 193–194; Sorin Titel, *Roman de analiză*, RL, 1978, 5; Alex. Ștefănescu, *Poesia omnia vincit*, TMS, 1981, 4; Eugen Simion, „*Anamorfoze*”, RL, 1983, 11; Dumitru Mureșan, *Un roman parodic*, VTRA, 1998, 4; Enache Puiu, *Utopie și realitate*, ST, 1998, 4–5; Grigurcu, *Poezie*, II, 154–158; Corina Apostoleanu, [Nicolae Motoc], LCF, 2001, 1, „Ex Ponto”, 2006, 3; Ion Roșioru, [Nicolae Motoc], CL, 2001, 2, „Poezia”, 2003, 3, LCF, 2004, 2; *Dicț. scriit. rom.*, III, 296–298; Enache Puiu, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanța, 2005, 477–485. Nicolae Rotund, „*Vivisecții*”, „Ex Ponto”, 2008, 2; Marius Manta, „*Ochiul lui Orfeu*”, ATN, 2008, 11.

C.M.B.

MOTRESCU, Ilie (18.VIII.1941, Crasna Putnei–Storjineț, azi în Ucraina – 26.VII.1969, Crasna, azi în Ucraina), poet, publicist, folclorist. Este fiul Anei (n. Pleșca) și al lui Ion Motrescu, țărani. După absolvirea școlii medii din Ciudei (1959), își continuă studiile la Institutul Pedagogic „Alecă Russo” din Bălți, pe care îl termină în 1964. Debutază publicistic studenție. În perioada 1964–1967 este profesor de limba și literatura română la o școală medie din Crasna lui Ilschi, ulterior fiind angajat la noul ziar de limba română „Zorile Bucovinei”, în calitate de redactor literar, apoi de corespondent. Mai e prezent cu poezii și articole în „Cultura”, „Tinerimea Moldovei” ș.a. Dispare în condiții misterioase în vara anului 1969, fiind ucis probabil de agenții KGB, în pădurea Crasnei, aruncat în Prut, înmormântat, ca persoană neidentificată, în cimitirul din Cernăuți.

Versurile lui **M.**, multe lăsate în manuscris, au fost incluse post mortem în diverse culegeri colective apărute în Ucraina, România și Republica Moldova, au fost reproduse în publicații periodice precum „Zorile Bucovinei”, „Plai românesc”, „Arcașul”, „Concordia”, almanahul „Țara Fagilor”, „Septentrion literar”, „Glasul Bucovinei”, „Literatura și arta”, „Cronica”, „Dunărea de jos” ș.a. Un fost coleg de redacție la „Zorile Bucovinei”, Ion Țăbuleac,

„alcătuitorul” ediției de versuri și publicistică *Hora vieții* (2001), menționa că **M.** avea propriul său nerv și modalitatea sa „de a vedea și interpreta faptele și fenomenele de viață”, adăugând că scrisul lui „este un dialog, o conversație cu cineva de alături, cu cineva din inimă... și din conștiință”. Drept dovadă pot fi citate rândurile „și am să răzbat în vreme pe de-a dreptul/ Făcându-mi loc cu fruntea și cu pieptul” sau cele dintr-un zguduitor dialog liric „– Cale bună, bărbatul voinic/ – Din darurile voastre n-am moștenit nimic./ – Să ne-auzim de bine, flăcăule frumos!/ – Vă mulțumesc de moarte, petreceți sănătoși” (*Hora vieții*) sau „Mi-e teamă? Aș! Am cutezat spre larg/ Cu-o zdreanță de credință legată de catarg/ și-un cântec cât nu-s mările de larg” (*Cântecul vâslășului*). Într-unul din cele mai substanțiale poeme, *Semn*, se întrevide cu ușurință capacitatea lui **M.** de a cuprinde în vers, vibrant, energic, demnitatea de urmaș al unei seminții nobile, învingătoare în lupta cu vremurile de cumpănă, dăinuind peste timp, asemenea munților și brazilor: „Sub muntele bătrân și-mpădurit/ molizii grei se prăbușesc în mit,/ străbunii mei se prăbușesc și ei/ cu vremile de-a valma peste zei./ Și-așa cum vin din coame de Carpați/ se-ntunecă gennua de bărbați/ scoborători din seminția dacă./ Se luptă aici cu moartea și se-mpacă./ Până aici veniră să se-nfrunte/ virtuțile romane cu cremenea de munte;/ molizii tari și brazii aici s-au prăbușit/ Peste mânia turcului pocit./ Cu brațul vlăguit de grele arme/ sub muntele acesta Ștefan doarme.../ Sub muntele acesta neamul meu/ răsare-ntre Pământ și Dumnezeu”.

SCRIERI: *Cântarea Carpaților*, Bălți, 1960; ed. Hliboca, 2002; ed. Storjineț, 2008; *Hora vieții*, îngr. Ion Țăbuleac, pref. Mihai Cimpoi, Timișoara, 2001.

Repere bibliografice: Vasile Tărășeanu, [Ilie Motrescu], „Plai românesc” (Cernăuți), 1994, 4 august, „Arcașul” (Cernăuți), 1999, 24 iulie; Dumitru Covalciuc, *Poetul și apa. Ilie Motrescu*, LA, 1996, 20 mai; Rachieru, *Poeți Bucovina*, 279–283; Nicolae Motrescu, [Ilie Motrescu], „Zorile Bucovinei” (Cernăuți), 1999, 4 septembrie, 16 octombrie; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți (1775–2000)*, Cernăuți, 2000, 452–458; *Restituiri – Ilie Motrescu*, îngr. Laurențiu Dragomir, București, 2000; Ion Beldeanu, *Ilie Motrescu sau Demnitatea tragică*, „Crai nou” (Suceava), 2001, 30 mai; George Muntean, *Ilie Motrescu și tragica lui Crasnă*, „Oglinda literară”, 2003, 21, 2005, 39, 40; *Ilie Motrescu – coborător din semeția dacă*, București, 2003; Cimpoi, *Critice*, III, 212–215; Eleonora Schipor, *De-a*

pururi logodit cu tinerețea, Hliboca, 2004; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, 200–203; Hostiuc, *Scriitori*, 29–30, 93–111; [Ilie Motrescu], în *Crasna Bucovinei*, I, Storojineț, 2006, 95–98, 99–123; Ilie Motrescu, în *Poezia Bucovinei*, îngr. Vasile Tărățeanu, Alba Iulia, 2009, 252–258. **V.Tf.**

MOTZAN, Peter (7.VII.1946, Sibiu), critic literar, editor, traducător. Este fiul Bertei Motzan (n. Krauss) și al lui Bruno Walter Motzan, funcționari. A studiat la Liceul „Gheorghe Lazăr” din Sibiu (1959–1974) și la Facultatea de Filologie, secția germană–română, a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1965–1970) și și-a susținut doctoratul în 1980 la Universitatea din București cu teza *Poezia de limbă germană din România după 1945. Privire istorică și sistematică*. Între 1970 și 1988 a fost asistent, apoi lector la Catedra de filologie germanică a Universității din Cluj. Stabilit în Germania în 1990, va fi *Gastprofessor* pentru literatura germană modernă la Universitatea din Marburg (1991), iar din 1992 cercetător al Institutului „Südostdeutsche Kulturwerk” (din 2001 Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas de pe lângă Ludwig-Maximilian-Universität din München), apoi director adjunct al Institutului (din 2001) și profesor asociat al acestei universități. Este unul din fondatorii revistei „Echinox” și redactor al paginilor în limba germană între 1968 și 1972. Debutază în 1968 cu un articol despre Rainer Maria Rilke în „Hermannstädter Zeitung”. A publicat sute de studii, eseuri, cronici pe teme de literatură germană și română în volume colective, în reviste academice, de cultură și literatură, în periodice din România, Germania, Austria, Elveția – „Neue Literatur”, „Karpathenrundschau”, „Steaua”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Transilvania”, precum și în „Südostdeutsche Vierteljahresblätter” (din 2005 „Spiegelungen. Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas”) din München, revistă pe care o editează, „Rhein-Neckar-Zeitung” din Heidelberg, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, „Die Welt” ș.a. A colaborat cu eseuri radiofonice în limba română la Radio Europa Liberă (1990–1994), va fi prezent în emisiunile de la Deutschlandfunk Köln și Hessischer Rundfunk. În 2003 i s-a decernat titlul *doctor honoris causa* din partea Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca.

M. este unul din fervenții promotori ai literaturii germane din România atât prin ediții, însoțite de comentarii, din scriitori germani ai spațiului

românesc, cât și prin studii fie incluse în volume colective, fie autonome. Bine primită de critică a fost cartea *Die rumäniendeutsche Lyrik nach 1944* (1980), în care perspectiva istorică este corelată cu cea estetică. Autorul procedează la o periodizare a liricii germane, subliniază interdependențele cu poezia românească interbelică, ajunsă la un nivel european, distinge înrâuririle exterioare și tradiția endogenă, descrie diversitatea tematică și pluralitatea formelor de expresie, stabilește liniile majore de evoluție ale liricii germane din România în perioada contemporană. Critic mereu avizat, la curent cu noutățile din teoria și critica literară, în *Lesezeichen* (1986) el își amplifică aria de cuprindere. Pe lângă studii despre Oscar Walter Cisek și Adolf Meschendörfer, își fac loc reflecții teoretice despre estetica receptării, sociologia literaturii comparate, raportul dintre poetică și realitate, cu referiri la nume cunoscute precum Hans Robert Jauss, Manfred Durzak, Klaus Schuhmann, Heinrich Vormweg. Un capitol îi este dedicat lui Rilke (receptarea istorică, scrierile sale de comentator al literaturii germane și europene, un aprofundat studiu despre sonetul *Apollo timpuriu* din *Poezii noi*). Literaturii române i se acordă un spațiu distinct, cu prilejul unor traduceri de referință în limba germană, fie din prozatori (Pavel Dan, proza scurtă contemporană de la Ovidiu Constantinescu la Mircea Nedelciu din cuprinzătoarea antologie a Evei Behring), fie din poeți ca Ion Barbu („o sărbătoare a intelectului”), Lucian Blaga (se face o fină paralelă comparatistă cu Rilke), Aurel Rău (cu o analiză a timpului în multiplele sale forme de apariție), criticul dovedindu-se un cunoscător al literaturii române nu numai pe coordonata istorică, ci și în privința subtilității interpretative. De altfel, **M.** a intenționat să-i familiarizeze pe cititorii germani și cu lirica românească, prin traduceri îndeosebi din poeții contemporani, unele rămase în publicațiile la care a colaborat, de pildă „Neue Literatur”, altele reunite în volum, pentru a crea o punte de cunoaștere între cele două culturi. Nu în ultimul rând, sunt de menționat colaborările la antologiile *Texte der rumänischen Avantgarde. 1907–1947* (Leipzig, 1988), cu traduceri din Scarlat Callimachi, Ilarie Voronca, Eugen Ionescu, Ștefan Roll, Ghe-rasim Luca, și *Gefährliche Serpentinaen. Rumänische Lyrik der Gegenwart* (Berlin, 1998), cu texte din Traian T. Coșovei, Daniela Crăsnaru, Mircea Dinescu, Dinu Flămând, Virgil Mihaiu, Nicolae

Prelipceanu, care pun în valoare lirica românească din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Un loc însemnat în biografia intelectuală a lui **M.** o deține implicarea sa editorială. De un interes deosebit a avut parte antologia *Vânt potrivit până la tare* (1982), incluzând lirica tinerei generații din jurul Grupului de Acțiune Banat, care a suscitât nu numai polemici aprinse, dar și represiuni suferite de unii poeți antologați. Cartea pune în evidență orientarea liricii acestei generații spre postmodernism, prevestindu-l prin atitudinea ironico-parodică, adeseori sarcastică, la adresa discursului sociopolitic oficial, prin caracterul prozastic al percepției realității, prin refuzul metaforizării, în favoarea oralității și a mesajului explicit, prin cultivarea experimentelor formale. Printre poeții incluși se aflau Anemone Latzina, Franz Hodjak, Johann Lippet, William Totok, Richard Wagner, Rolf Bossert. La reeditarea din 2012 au fost recuperati poeții excluși inițial pe motiv de emigrație, Klaus Hensel și Werner Söllner, ediția fiind completată cu texte programatice, mese rotunde, bilanțuri, polemici și cu un dosar de receptare aparținând mai cu seamă lunediștilor, invitați de revista „Neue Literatur” să-și exprime opiniile cu privire la diferențele și similitudinile dintre ei și poeții germani, printre care Mircea Cărtărescu, Ioan Buduca, Ion Bogdan Lefter, Elena Ștefciuc ș.a. O altă inițiativă meritorie a lui **M.** a fost aceea de a edita, împreună cu George Guțu și Stefan Sienerth, antologia lăsată în manuscris de Alfred Margul-Sperber, și anume *Die Buche. Eine Anthologie deutschsprachiger Judendichtung aus Bukowina* (2009), inserând poeți importanți ai acestui spațiu spiritual multicultural, precum Rose Ausländer, Paul Antschel (Paul Celan), Alfred Kittner, Alfred Margul-Sperber, Ulrich Birnbaum și mulți alții, de o varietate lirică extinsă între clasicismul german, melosul romantic și expresionismul austriac. Consacrându-se, după plecarea din țară, mai cu seamă „literaturii germane regionale”, **M.** a excelat ca editor (singur sau într-o fructuoasă colaborare îndeosebi cu Stefan Sienerth, o vreme director al Institutului münchenez) al unor masive volume colective de studii privitoare la acest spațiu constitutiv al celei „de-a patra literaturi germane”, cel est-european, documentând cu acribie diverse etape, tendințe sau evenimente. Este o contribuție fundamentală la cunoașterea contextului istoric-cultural-literar din secolul al XX-lea.

SCRIERI: *Interpretationen deutscher und rumänien-deutscher Lyrik* (în colaborare), Cluj, 1971; *Reflexe. Kritische Beiträge zur rumäniendeutschen Gegenwartsliteratur* (în colaborare), Cluj-Napoca, 1977; *Die rumäniendeutsche Lyrik nach 1944*, Cluj-Napoca, 1980; *Lesezeichen*, Cluj-Napoca, 1986; *Worte als Gefahr und Gefährdung* (în colaborare cu Stefan Sienerth), pref. Stefan Sienerth, München, 1993; *Die deutschen Regionalliteraturen in Rumänien. 1918–1944. Positionbestimmungen, Forschungswege, Fallstudien* (în colaborare cu Stefan Sienerth), München, 1997; *Ost-west-identitäten und -perspektiven. Deutschsprachige Literatur in und aus Rumänien im interkulturellen Dialog* (în colaborare cu George Guțu, Ioana Crăciun și Laegreid Sissel), München, 2012. **Antologii:** *Vânt potrivit până la tare*, tr. Ioan Mușlea, pref. Mircea Iorgulescu, postfața edit., București, 1982; ed. 2, tr. Ioan Mușlea și Emanuel Ulubeanu, îngr. și pref. Ioan Bogdan Lefter, București, 2012; Alfred Margul-Sperber, *Die Buche. Eine Anthologie deutschsprachiger Judendichtung aus der Bukowina*, postfața edit. și George Guțu, München, 2009 (în colaborare cu George Guțu și Stefan Sienerth). **Ediții:** *Schriftsteller zwischen (zwei) Sprachen und Kulturen*, München, 1999 (în colaborare cu Antal Mádl); *Karl Kurt Klein (1897–1971). Stationen des Lebens. Aspekte des Werkes. Spuren der Wirkung*, München, 2001 (în colaborare cu Stefan Sienerth și Anton Schwob); *Deutsche Literatur in Rumänien und das Dritte Reich*, Münster, 2003 (în colaborare cu Michael Markel); *Wahrnehmung der deutsch(sprachig)en Literatur aus Ostmittel- und Südosteuropa – ein Paradigmenwechsel? Neue Lesearten und Fallbeispiele*, München, 2009 (în colaborare cu Stefan Sienerth). **Traduceri:** Nicolae Prelipceanu, *Was tatest du in der Bartholomäus Nacht?*, Cluj-Napoca, 1985; *Texte der rumänischen Avantgarde. 1907–1947*, îngr. Eva Behring, Leipzig, 1988 (în colaborare); *Gefährliche Serpentin. Rumänische Lyrik der Gegenwart*, îngr. Dieter Schlesak, Berlin, 1998 (în colaborare).

Repere bibliografice: Werner Söllner, *Între provincialism și universalitate*, AFT, 1981, 3; Virgil Mihaiu, *Un literator al timpului nostru*, ST, 1981, 7; Klaus Schuhmann, „Die rumäniendeutsche Lyrik nach 1944”, „Weimarer Beiträge”, 1982, 9; Emmerich Reichrath, *Die fällige Synthese*, în *Reflexe*, II, îngr. Emmerich Reichrath, Cluj-Napoca, 1984, 25–30; Ute Rill, *Gehaltvoll und beispielhaft*, NL, 1987, 5; Ion Bogdan Lefter, „Lesezeichen”, RL, 1987, 15; Adrian Marino, *Studii și traduceri germane*, TR, 1987, 53; *Lexikon der Siebenbürger Sachsen*, Thaur bei Innsbruck, 1993, 346; Stefan Sienerth, *Trotz Bedeutungsverlust noch immer eine „Instanz”*, SBZ, 1996, 10; Alexander Ritter, *Deutsche Minderheitenliteraturen. Regionalliteraturische und interkulturelle Perspektiven der Kritik*, München, 2001, 32–34, 63–66; Andrei Corbea, *Conivență și complicitate*, OC, 2004, 218; Cosmin

Dragoste, *Literatura germană din România, istoria și critica sa*, „Scrișul românesc”, 2009, 5; Grete Tartler, *Poezia de limbă germană a evreilor din România*, RL, 2009, 27; Marius Chivu, *Vântul schimbării*, DM, 2012, 437; George Neagoe, *Acțiunea prin cultură*, CLT, 2012, 29; Cosmin Ciotloș, *Pact de neagresiune*, RL, 2012, 32. **G.Dn.**

MOVILĂ, Petru
(21.XII.1596, Suceava
– 22.XII.1646, Kiev),
cărturar.

M., unul dintre fiii Margaretei (n. Zólkiewska) și ai lui Simion Movilă, ce a domnit scurt timp în Țara Românească (1601, 1602) și în Moldova (1607–1608), se află după moartea tatălui său (1612) în Polonia, sub protecția unor nobili polonezi. Urmează școala Frăției Ortodoxe din Lvov, completându-și studiile, probabil, la Academia Zamoiska din Zamosk, dar poate și în Occident. Mai târziu va sprijini domniile fraților săi, Gavril și Moise Movilă, după ce, la un moment dat, dorise pentru sine tronul Moldovei. Prestigiul ascendenței voievodale, sprijinul nobilimii poloneze, solida sa cultură umanistă cu deschideri occidentale și legăturile privilegiate cu mitropolitul Iov Borețki de la Lavra Pecerska din Kiev au determinat alegerea sa, în 1627, ca arhimandrit al influentei mănăstiri kievene. Mare prelat și din 1633 mitropolit al Kievului, **M.** va trasa un vast program cultural-religios de emancipare a clerului ortodox, prin intermediul școlilor și al tipăriturilor, și de consolidare a ortodoxiei răsăritene, periclitată de ofensiva catolicismului (prin „unația” de la Brest-Litovsk) și a protestantismului. Contribuie la deschiderea, în 1631, a colegiului de la Lavra Pecerska, ce se va uni în 1632 cu școala Frăției Ortodoxe din Kiev, extinzându-și, în decursul anilor, programul de studii după model apusean. Colegiul, ce va inspira pe cel înființat după 1640 la Trei Ierarhi, în Iași, va deveni ulterior o reputată academie teologică. **M.** dezvoltă activitatea editorială de la Lavra Pecerska – traducând și corectând texte, scriind prefețe și lucrări originale, supraveghind pregătirea meșterilor tipografi și

gravori, ca și răspândirea cărților, imprimate cu litere latine, în Țările Române. Revede Moldova în 1645, când oficiază la Trei Ierarhi nunta, cu substrat politic, a fiicei lui Vasile Lupu, Maria, cu nobilul protestant lituanian Janusz Radziwill. Activitatea cultural-religioasă desfășurată de **M.** a marcat o reformă a tradiționalei culturi bizantino-slave, așezând-o în relație cu umanismul european. Acest proces de înnoire culturală slavo-ucraineană se răsfrânge favorabil în Țările Române în timpul domniilor lui Vasile Lupu și Matei Basarab. Mitropolitul Kievului trimite materiale și meșteri tipografi pentru înființarea unor tipografii românești la Câmpulung (1635), Govora (1637) și la Iași (1642), unde ajunge chiar Sofronie Poceaski, fost rector al Lavrei Pecerska. Ediții rutene stau la baza unor tipărituri românești din epocă sau inspiră lucrări lexicografice în Țara Românească. Predosloviile lui **M.** – polemice sau cu dedicație – sunt luate ca model de Udriște Năsturel sau de Teofil, mitropolitul Ugro-Vlahiei.

Personalitate umanistă, **M.** a scris în latină, slavonă și polonă mai multe prefețe, memorii și lucrări erudite de polemică teologică. Prefața slavonă la *Triod ales* (Kiev, 1631), închinată domnitorului Moise Movilă, conține idei comparabile cu cele din *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, privitoare la îndatoririle „politicești și duhovnicești” ale conducătorului țării. Prefața altui *Triod*, tot din 1631, dedicată protectorului Toma Zamoiski, aduce informații istorice despre Moveștii, situate în context polonez. *Cuvânt duhovnicesc* (Kiev, 1645) este editarea în polonă a discursului ținut la nunta domnească de la Iași. Opera memorialistică a mitropolitului, redactată în slavona culturii medievale române, oferă bogate mărturii istorice și de viață confesională. Intervenția polemică în apărarea ortodocșilor suspectați de protestantism se reflectă într-o lucrare tipărită sub pseudonimul Eusebie Pimen în 1644. Principala operă a lui **M.**, elaborată în latină, mai cunoscută sub numele de *Mărturisirea ortodoxă*, este o scriere teologică normativă pentru Biserica Răsăriteană, ce răspundea unor acuzații de erezie și decădere provocate de confesiunea ortodoxă, cu tente calvinizante, a lui Chiril Lucaris, apărută la Geneva în 1633. *Mărturisirea ortodoxă* trebuia să obțină confirmarea Patriarhiei din Constantinopol în cadrul unui sinod ecumenic, ce s-a ținut, date fiind neutralitatea poziției și prestigiul în Orient

al lui Vasile Lupu, la Iași între 15 septembrie și 27 octombrie 1642, reunind prelați kieveni, greci și moldoveni. Dezbaterele sinodului au reprezentat nu doar o limpezire de doctrină, ci și un moment al colaborării teologice greco-româno-slave. În 1645, fără a accepta modificările teologale aduse de Meletie Sirigul în versiunea sa neogreacă, **M.** își tipărește lucrarea în polonă și în slavona ucraineană (sub titlul de *Catehismul cel mic*). Operă de mare circulație, *Mărturisirea ortodoxă* a fost citată și de catolicul port-royalist Antoine Arnauld în disputele dintre catolici și protestanți. La mănăstirea Snagov s-a tipărit în 1699, sub îngrijirea lui Antim Ivireanul, o ediție grecească a lucrării. În românește ea s-a tipărit încă din 1691, la Buzău, din îndemnul lui Constantin Brâncoveanu, fiind tradusă de Radu Greceanu, cu aportul filologic al stolnicului Constantin Cantacuzino. Mult prețuită de români, *Mărturisirea ortodoxă* a lui **M.** a cunoscut numeroase ediții ce reiau traduceri făcute de Radu Greceanu, Filaret Scriban, Barbu Constantinescu, Ghenadie Enăceanu sau de Al. Elian.

SCRIERI: *Pravoslavnica mărturisire a săborniceștii și apostoleștii Bisericii Răsăritului*, tr. Radu Greceanu, Buzău, 1691; ed. (*Mărturisirea ortodoxă a apostoleștii și catoliceștii Bisericii de Răsărit*), tr. Filaret Scriban, Mănăstirea Neamț, 1844; ed. (*Mărturisirea ortodoxă*), îngr. și introd. Nicolae M. Popescu și Gh. I. Moisescu, pref. Tit Simedrea, București, 1942; *Mărturisirea ortodoxă a credinței universale și apostolice a Bisericii Orientale – Orthodoxa confessio fidei catholicae et apostolicae Ecclesiae Orientalis*, ed. bilingvă, tr. și introd. Traian Diaconescu, Iași, 2001.

Repere bibliografice: A. Philippide, *Introducere în istoria limbei și literaturii române*, Iași, 1888, 138–142; Iorga, *Ist. Bis.*, I, 290–295, 297–300, 310–313; P.P. Panaitescu, *L'Influence de l'œuvre de Pierre Mogila, archevêque de Kiev, dans les Principautés Roumaines*, Paris, 1926; T.G. Bulat, *Petru Movilă, prinț de Moldova, apărător al ortodoxismului*, Iași, 1941; Cartoian, *Ist. lit.*, II (1942), 93–96; Ciobanu, *Ist. lit.*, I (1947), 253–259; Piru, *Ist. lit.*, I, 87–88; G. Mihăilă, *Petru Movilă*, LRV, II, 260–263; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 129–132, 137, 140, 142–143; Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, 1974, 23–35, 219–221, *passim*; *Dicț. lit. 1900*, 590–592; Mazilu, *Proza*, II, 51–53, 92–97; Mazilu, *Vocația*, 190–218; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, 30–47; P. P. Panaitescu, *Petru Movilă*, îngr. și postfață Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, București, 1996; Nestor Vornicescu, *Sfântul ierarh Petru Movilă, mitropolitul Kievului, al Galiției și a toată Ucraina*, „Studii teologice”, 1997, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, III, 298–300; Petru Zugun, *Mitropolitul Petru Movilă, contemporanul nostru*, CRC, 2002, 3. **A.Sm.**

MOVILĂ, Sanda (pseudonim al Mariei Ionescu; 7.I.1900, Cerbu, j. Argeș – 13. IX.1970, București), poetă, prozatoare. Este fiica Mariei (n. Niculescu) și a lui Ion Ionescu, mic negustor. Urmează liceul la Pitești, iar după ce își ia licența în filologie modernă, specialitatea limba franceză, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1924), devine funcționară în Ministerul Instrucțiunii Publice. Începe să scrie de timpuriu; la șaisprezece ani îi apare o poezie în „Universul”, apoi colaborează, sub semnătura Chrysanthème, în „Viața studentescă”. În 1921 va fi prezentă cu versuri în „Sburătorul”, unde E. Lovinescu îi dă numele literar sub care va fi cunoscută. Mai colaborează la „Curierul artelor”, „Flacăra”, „Spre ziuă”, „Năzuința”, „Adevărul literar și artistic”, „Mișcarea literară”, „Universul literar”, „Bilete de papagal”, „Gazeta literară”, „Revista scriitoarelor”, „Cuvântul”, „Timpul”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Adevărul”, „Vremea” ș.a. Editorial, debutează în 1925 cu volumul de poeme *Crinii roșii*, premiat de Societatea Scriitorilor Români, unde fusese admisă în același an. După august 1944 colaborează la „Viața românească”, „Caiete de poezie”, „Lumina”, apoi numele pare să-i fi dispărut din presă. A fost soția lui F. Aderca.

Atrasă din copilărie de insolit, de extraordinar, **M.** obține un oarecare succes de critică la apariția primelor poeme prin sceneria exotică, cu motive japoneze, și prin miniaturalul grațios. Parnasianismul inerent modului poetic decorativ e inundat de o muzicalitate venită din simbolism, producătoare de atmosferă stranie, cele mai vizibile aspecte fiind vaporizarea imaginilor, fluidizarea versului, liber și adesea alb, sugerarea stărilor sufletești prin obsesii cromatice. În producția lirică ulterioară feericul se dezvoltă în fabulos, spațiul imaginarului se lărgeste, iar în locul figurației de evantai apar motive de baladă, legendă sau roman cavaleresc. Peisajele sunt mai ales de burg medieval, cu turnuri învăluite uneori de cețuri nordice, bătute de stafii. Cu timpul, gustul poetei pentru straniu, fantastic și exotic începe să fie concurat de un simț al realului, exprimat în versurile din volumul *Călătorii* (1946) prin visuri de cutreierare a planetei, în *Fruct nou* (1948) prin evocări ale coșmarurilor provocate de fascism și prin dorința de implicare în timpul istoric. Proza anterioară instaurării regimului comunist, îndeosebi romanele, intră în perimetrul naturalismului prin interesul pentru ceea ce este ieșit

din normalitate, pentru „cazuri” înfățișând vieți sfărâmate sau măcar traumatizate, suflete „desfigurate”. O caracterizare, gândită de Ada Udrescu, protagonista din *Desfigurații* (1935), se aplică tuturor personajelor reprezentative ale romancierii: „Unde sunt sufletele noastre drepte de odinioară? Suntem desfigurați, desfigurați pentru tot restul vieții”. Fascinată în copilărie de Ludovic al Bavariei, descoperit într-un album, Ada Udrescu iubește în adolescență, simultan, doi băieți. Înainte de a se decide în favoarea unuia sau a altuia, ambii sunt mobilizați în 1916 și unul din ei moare pe front. Pe celălalt și-l dispută, după război, două surori. Cea de-a doua și-l face soț cu forța, dar este înșelată de el cu prima și, zdruncinată psihic, se afundă în bigotism. O altă fată, prietena cea mai apropiată a Adei, își pierde și ea iubitul în război. Ca urmare, suferă o traumă, devine morfinomană, decade din ce în ce mai mult și în cele din urmă moare într-un hotel periferic din Iugoslavia, iar cadavrul ei e luat la Facultatea de Medicină ca material didactic. Ada însăși, ajunsă între timp pianistă, neacceptând măritișul plănuț de tatăl ei, fuge de acasă și se angajează, în București, profesoară de pian la o școală catolică. Evadează și de acolo, traversează un episod erotic degradant, din care reușește să iasă relativ teafără sufletește, spre a se consacra integral muzicii. Ceea ce susține romanul e descifrarea plauzibilă a proceselor sufletești, deși nu toată critica vremii l-a apreciat; e „fără valoare”, afirmă G. Călinescu. Al doilea roman, *Marele ospăț* (1947), reeditat cu titlul *Viața în oglinzi* (1970), e construit cu tehnica lui Marcel Proust. Moșier, avocat, fost ministru, Grigore Olmazu revede, la vârste diferite, propriul trecut. Resuscită în „oglinzile” amintirii secvențe, momente ale idilei din liceu și din studenția pariziană cu fosta soție, care avea să-l părăsească, situații din lagărul german de prizonieri, scene din căsnicia devenită infernală ori situații din zilele când, în drum spre Paris, cunoaște într-o gară din Iugoslavia o mirabilă rusoaică, încarnare, în mintea lui, a idealului de feminitate, în fine își amintește o aventură bucureșteană cu o celebră actriță franceză venită în turneu. Având, după ani, sentimentul că o regăsește pe rusoaică în cumnata lui, o italiancă, Grigore face pentru ea o pasiune demențială, care duce la adulter. Toate aceste amintiri se mistuie intermitent în spectacolul unui lugubru incendiu. Făcând scrum conacul, incendiul răpune și viețile celor aflați în el. Cumnata

s-a împușcat, fratele lui tocmai se spânzurase. Și aici, ca în *Desfigurații*, fluxurile vieții interioare, marcate acum de mari tensiuni, de cutremurări distrugătoare, sunt dezvăluite verosimil. Situația structurantă din roman – pasiunea a doi frați pentru aceeași femeie – este prefigurată în nuvela titulară a volumului *Nălucile* (1945) și în alte câteva narațiuni (*Episod, Cei trei*). Celelalte nuvele expun situații și mai puțin obișnuite, ciudate sau patologice. Venit să elucideze un caz, un inspector școlar îl lasă în suspensie, amintindu-și că tatăl său, moșier, îi împușcase mama, găsită în pat cu vechiul (15 minute). Un bărbat doarme pe un vârf de munte între două femei, ținându-le pe amândouă îmbrățișate (*O noapte în munți*). O studentă inteligentă, capabilă, dar extrem de săracă, adorată de o colegă din societatea înaltă, preferă fratelui acesteia, excepțional de bine situat, pe un umil funcționar, cu pleoape fără gene, sașiu (*Jocurile mele*). O minoră cu înfățișare angelică se dovedește a fi o perversă (*Logodnica iubirii*). Două nuvele, *Fetița se pregătește să moară* și *O picătură de sânge*, descriu agonii. Romanele târzii, din perioada postbelică, evocă schematic și tendențios, în spiritul vremii, realități din lumea țărănească argeșană dinaintea și din timpul Primului Război Mondial. Câteva traduceri, în colaborare, se înscriseră în linia ideologică a epocii postbelice.

SCRIERI: *Crinii roșii*, București, 1925; *Desfigurații*, București, 1935; *Nălucile*, București, 1945; *Călătorii*, București, 1946; *Marele ospăț*, București, 1947; ed. 2 (*Viața în oglinzi*), București, 1970; *Fruct nou*, pref. Octav Șuluțiu, București, 1948; *Pe văile Argeșului*, București, 1950; *O vară la Șipotul Fântânilor*, București, 1957; *Neuitatele călătorii*, București, 1958; *Câte se petrec pe mare*, București, 1962; *Versuri*, pref. D. Micu, București, 1966; *Desfigurații. Nălucile. Viața în oglinzi*, îngr. și pref. Eugenia Tudor-Anton, București, 1990. **Traduceri:** Arkadi Gaidar, *Timur și băieții săi*, București, 1950 (în colaborare cu V. Căraușu); Lev Abramovici Kassil, *Cupa gladiatorului*, București, 1965 (în colaborare cu Natalia Radovici); Gabriela Zapolska, *Imagini*, București, 1967 (în colaborare cu I. Georgian).

Repere bibliografice: Ionel Teodoreanu, „*Crinii roșii*”, VR, 1926, 1; Perpessicius, *Lecturi*, 233–241; Perpessicius, *Opere*, VII, 199–201, XII, 250–252; Streinu, *Pagini*, V, 74–76, 108–109, 235–237; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, 428–429; Mihail Sebastian, „*Desfigurații*”, RP, 1935, 5341; Octav Șuluțiu, „*Desfigurații*”, F, 1935, 9–10; Călinescu, *Opere*, II, 1154–1155; Constantinescu, *Scrieri*, IV, 77–84; Lovinescu, *Memorii*, III, 86–87; Călinescu, *Ist. lit.*

(1941), 851, *Ist. lit.* (1982), 936; Piru, *Panorama*, 61–66; Zaharia Stancu, *Pentru oamenii acestui pământ*, București, 1971, 317–319; Corbea-Florescu, *Biografii*, I, 143–150; Boris Buzilă, *Mărturii în amurg*, Cluj-Napoca, 1974, 122–127; Z. Ornea, *O restituire*, RL, 1990, 51–52; *Dict. scriit. rom.*, III, 300–302; Ana Selejan, *Drumul unei poete: Sanda Movilă (I–II)*, LCF, 2006, 40, 41; Popa, *Ist. lit.*, 201–202, I, *passim*. **D.Mc.**

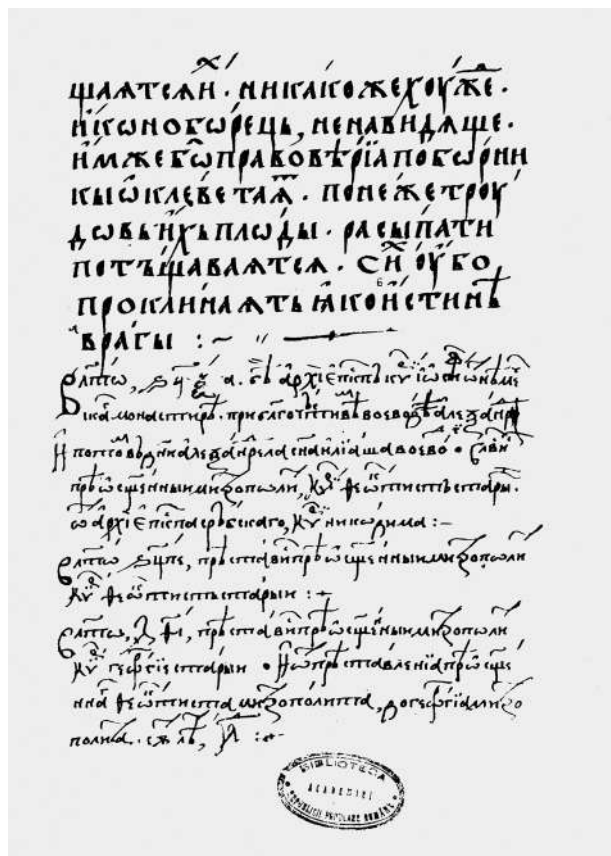
MOXA, Mihail (circa 1585 – circa 1650), cronicar. Se cunosc puține date despre viața lui M. El însuși menționează în cronica sa că este călugăr, probabil la o mănăstire din Oltenia, și că a scris din îndemnul lui Teofil, episcopul Râmnicului, servindu-se de izvoade slavonești. A folosit, pentru întocmirea cronografului său, terminat în 1620, versiunea slavă a cronicii lui Constantin Manasses (care fusese model de stil pentru cronicarii moldoveni Macarie, Eftimie și Azarie) și alte cronică bizantine, o cronică slavonă sârbească (1355–1490) și o alta bulgară. M. a prelucrat toate aceste izvoare, le-a îmbinat și le-a

dat o anumită unitate, introducând unele date și informații de istorie românească, folosind tradiția și câteva surse interne muntenești. Cronograful său este o istorie universală, prima de acest fel în limba română, care înșiră întâmplările de la „face-rea lumii” până la 1489, cuprinzând știri despre asirieni, egipteni, caldeeni, perși, romani și bizantini, despre împărații din Apus și Răsărit, până la stabilirea domniei otomane în Europa. La sfârșit se ocupă de luptele turcilor cu bulgarii, sârbii și românii, ocazie de a prezenta figuri de domni români: Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare. Legende fantastice sau narațiuni populare, legate de figurile istorice pe care le evocă, se întâlnesc în scriere mai la tot pasul. Foarte interesante sunt știrile de la sfârșitul cronografului, adăugate de M., despre luptele cu turcii la Rovine și Nicopole. Cronicarul scrie într-o limbă apropiată prin imagini de cea populară, lipsită însă de virtuți stilistice. Tot lui i se datorează și traducerea din slavonă în românește a *Pravilei de la Govora* (1640), pe care o iscălește Mihail Moxalie. Ar mai fi tradus un *Liturghier* între 1620 și 1630. O culegere alcătuită dintr-o învățătură a sfântului Vasile cel Mare către preoți, din *Tâlcul Sfintei Liturghii* a Sfântului Grigore Teologul și câteva slujbe, lăsată în manuscris, se află la British Museum din Londra.

SCRIERI: *Hronograful lui ...*, îngr. N. Simache și T. Cris-tescu, Buzău, 1942; *Cronica universală*, îngr. și introd. G. Mihăilă, București, 1989.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XVIII, II, 488–489; Margareta Ștefănescu-Serghi, *Cronica lui Manasses și literatura româno-slavă și română veche*, Iași, 1927; Pușcariu, *Ist. lit.*, 88–89; Cartoian, *Ist. lit.*, II (1942), 135–136; Emil Turdeanu, *La Littérature bulgare du XVI-e siècle et sa diffusion dans les Pays Roumains*, Paris, 1947, 159–163; Piru, *Ist. lit.*, I, 94–95; K.H. Schroeder, *Un manuscris necunoscut al cronografului lui Mihail Moxa*, IL, 1971, 5; Dennis Deletant, *Un manuscris al lui Mihail Moxa din Muzeul Britanic*, RITL, 1975, 2; *Dict. lit.* 1900, 592–593; G. Mihăilă, *Cultură și literatură română veche în context european*, București, 1979, 380–404; Dumitru S. Panaitescu [Perpessicius], *Moxa ca începător al prozei românești*, publ. Petru Creția, MS, 1992, 1–4; Păcurariu, *Dict. teolog.*, 293; *Dict. scriit. rom.*, III, 302–303; Voncu, *Secvențe*, II, 7–11; Al. Dobrescu, *Corsarii minții. Istoria ilustrată a plagiatului la români*, Iași, 2007, 13–20; Victor Petrescu, *Mihail Moxa: primul cronograf românesc*, „Biblioteca”, 2008, 7; Manuela Tănăsescu, *O istorie a literaturii române*, I, București, 2009, 282–284. **I.L.**

Cronica universală, BAR, ms. sl. 636

MOZAICUL, revistă culturală apărută la Craiova, săptămânal, între 3 octombrie 1838 și 25 septembrie 1839. Profesor de desen și caligrafie la școala publică din Craiova, Constantin Lecca, redactor și editor, fost colaborator la „Biblioteca românească” a lui Zaharia Carcalechi, intenționa să facă din această primă revistă craioveană o tribună culturală a orașului. Ecoul apariției, în gazetele vremii („România”, „Albina românească”, „Gazeta de Transilvania”), a fost favorabil. C. Lecca a tipărit în **M.** traduceri de nuvele (*Moneda – o povestire fantastică într-o întâmplare adevărată*, Dragoste fiască, Câinele cel credincios, Otrava, Omorătorul de inimi), versuri semnate Gr. Canuș (*Cântecul morții, Bătrânul amorezat*), câteva poezii și fabule reluate din „Curierul românesc” și din „Albina românească”. Nemulțumit de conținutul revistei și dorind să găsească mijloacele necesare pentru a-i schimba formatul și a-i îmbogăți conținutul, redactorul i-a oprit apariția după primul an. **R.Z.**

MOZAICUL, revistă culturală care apare la Craiova, lunar, o dată la două luni sau trimestrial, începând cu 9 octombrie 1998. Sub titlu se precizează că publicația constituie „seria nouă” a celei dintâi gazete de cultură din Oltenia, fondată de Constantin Lecca în 1838. Din primul colegiu redacțional fac parte Nicolae Marinescu (directorul Editurii Aius, principalul susținător financiar al **M.**), Ilarie Hinoveanu (cărui îi aparține ideea înființării unei reviste alternative la „Ramuri”), Constantin M. Popa și Ileana Petrescu (secretar de redacție). Odată cu al doilea număr funcțiile de conducere se stabilizează: Nicolae Marinescu (director), Constantin M. Popa (redactor-șef). În schimb, componența redacției cunoaște permutări însemnate de-a lungul timpului. Secretari sunt Ilarie Hinoveanu (1998–2001), Ion Buzera (2001–2002), Marin Budică (2002–2004), Xenia Karo-Negrea (2009–2012), în 2003 este înființat postul de redactor-șef adjunct, ocupat de Gabriel Coșoveanu, iar redactori devin majoritatea colaboratorilor constanți ai **M.**: în 2000 Ion Buzera, Gabriel Coșoveanu, Sergiu Ioanicescu, Ion Militaru, Aurelian Zisu; în 2001 Sorina Sorescu, Mihai Fifor, Horia Dulvac, Marin Budică; în 2003 Xenia Karo; în 2005 Luminița Corneanu; în 2006 Adrian Michiduță, Cornel Mihai Ungureanu, Tiberiu Neacșu; în 2007 Petrișor Militaru și Cosmin Dragoste; în 2008 Gabriela Gheorghisor, Silviu Gongonea, Mihaela Velea; în 2009 Adriana Teodorescu; în 2010 Rodica

Stovicek; în 2011 Luiza Mitu; în 2012 Gabriel Nedelea și Daniela Micu. Toate aceste modificări, vizând, pe de o parte, diversificarea ariei de preocupări și, pe de cealaltă, întinerirea continuă a echipei redacționale, sunt menite să susțină demersul „neopașoptist” al revistei. Mai precis, în articolul-program *Din nou la drum...*, Nicolae Marinescu pornește de la conceptul propus de Adrian Marino (mentorul și editorialistul **M.** în primii trei ani de apariție), argumentând că „prezentul are puternice similitudini cu perioada prepașoptistă”, așa încât proiectul „Mozaicului” lansat de Constantin Lecca („schimbarea radicală a unui popor stigmatizat de pasivitate și conservatorism”) se dovedește mai actual ca oricând. Programul publicației este liberal și modernist, îndreptat împotriva mentalităților localiste și izolaționiste, deschis eforturilor „de descoperire, de adaptare și de adeziune spirituală la un autentic «model european»” prin crearea unor dezbateri de interes național, prin redefinirea unor concepte, prin abordarea unor problematici noi sau mai puțin tratate, cum se menționează într-un articol de bilanț semnat de același Nicolae Marinescu (*Primul an*, 8–9/1999). Ideologia culturală a **M.** se reflectă mai ales în rubrica „Mișcarea ideilor”, care găzduiește de obicei contribuțiile lui Adrian Marino (*Descoperirea Europei, Pentru neopașoptism, Simple idei despre antiliteratură, Multiculturalitatea – lumini și umbre, Cenzura în România, Două Românii ideologice* ș.a.), dosare și anchete coordonate de redactori (despre oportunism, subversivitate, mitologii citadine, premii literare, exil, canon literar, spirit critic, nuditate, societate civilă, sistem editorial, M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, I.D. Sîrbu, Marin Sorescu, Eugen Negrici, Aktionsgruppe Banat etc.), precum și intervenții de la colocviile anuale organizate de revista craioveană, având tematici precum cultura medie și clasa de mijloc (8–9/1999), raportul dintre valoare și autoritate (10–11/2000), relația dintre economie și cultură (11–12/2001), spiritul sud-est european (10–12/2002), multiculturalismul și identitatea națională (11–12/2005), relativismul contemporan (10–12/2007), plăcerea lecturii (11/2009), criza (11/2010), disidența (11/2012). Cu aceste prilejuri, în paginile **M.** semnează articole substanțiale numeroși intelectuali definitorii pentru cultura română a vremii: Paul Cornea, Solomon Marcus, Mircea Martin, Sorin Alexandrescu, Mircea Angheliescu, Adrian Cioroianu, Sorin Antohi, Gabriel Andreescu, Al. Călinescu,

Livius Ciocârlie, Christian Moraru, Ion Bogdan Lefter, a cărui colaborare se extinde și prin deținerea rubricii „Însemnări nocturne” ș.a. În schimb, tocmai eseurile – uneori filosofarde sau prolixе – aparținând redactorilor Gabriel Coșoveanu, Horia Duvlac, Sergiu Ioanicescu, Aurelian Zisu reduc de obicei capacitatea publicației de a depăși relevanța strict locală ori regională. Tot astfel, nelipsite din aproape fiecare număr, paginile consacrate poeziei și prozei diluează consistența revistei. Excepții notabile rămân grupajele de versuri publicate de Nicolae Coande, Ionel Ciupureanu, Liviu Ioan Stoiciu, Vasile Baghiu, Constantin Acosmei. Propice deschiderii naționale a **M.** se dovedește și susținerea (dublată de cooptarea în redacție a) celor mai noi promoții de critici din Craiova. Microstudiile ce dezbat aspecte teoretice de actualitate și recenziile dezinhibate semnate de Sorina Sorescu sau de Ion Buzera completează o oportunitate analizele meticuloase, dar mai conservatoare, ale lui Constantin M. Popa, până în 2004, titularul „Cronicii literare”, pe urmă al rubricii „Avantext”. Când nu radiografiază literatura imediat contemporană, precum Xenia Karo, care inițiază în 2002 „Fractali”, o rubrică longevivă ce tratează în special poezia „douămiistă”, subiect care îl atrage și pe Gabriel Nedelea, criticii tineri sunt receptivi cu precădere la formele alternative ale creației literare: Luminița Corneanu dedică un serial oniricilor autohtoni, Petrișor Militaru organizează dosare (André Breton, Gherasim Luca, Victor Brauner) și scrie despre avangarda interbelică și postbelică, Gabriela Gheorghisor se preocupă de experimentele epice recente, iar Cosmin Dragoste panoramează și traduce constant formule necanonice de expresie germană (Herta Müller, Paul Celan, Franz Hodjak, Richard Wagner, Cătălin Dorian Florescu). De altfel, ultima pagină a fiecărui număr este ocupată de rubrica „Universală”, unde se disting traduceri din literatura italiană realizate de Marin Budică. Demne de reținut sunt și secțiunile „Arte”, „Vitrării”, „Serpentine” ori „Altfel despre filme”, care ocupă câteodată jumătate de număr, concretizând astfel proiectul **M.** de a oferi mai mult spațiu de manifestare subiectelor sau evenimentelor culturale ce depășesc sfera literaturii. Adrian Michiduță sistematizează, ani la rând, istoria ideilor filosofice românești, Cătălin Ghiță revizitează producții cinematografice importante, Mihaela Velea și Adriana Teodorescu întâmpină critic spectacolele teatrale și expozițiile plastice

din Craiova, iar Nicolae Marinescu dialoghează cu Silviu Purcărete, Ilie Gheorghe, Mircea Cornișteanu, Emil Boroghina, precum și cu muzicologi ori pictori aparținând unor generații diferite. **Cs.B.**

MUDURE, Mihaela (7.XI.1954, Cluj-Napoca), anglistă, traducătoare. Este fiica Elenei Țiclete (n. Popescu), profesoară, și a lui Vasile Țiclete, medic; prenumele la naștere: Michaela Cristina. Urmează Liceul „George Barițiu” din Cluj-Napoca (1969–1973) și cursurile Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din același oraș (1973–1977). În anul 2000 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Katherine Mansfield. From Realism to Impressionism*. Lucrează ca profesoară la Liceul „Petru Maior” din Gherla (1978–1990) și la Liceul Pedagogic „Gheorghe Lazăr” din Cluj-Napoca (1990–1991), apoi ca asistentă la Catedra de engleză a Facultății de Litere a Universității „Babeș-Bolyai”. Ulterior devine profesor al acestei facultăți și cercetător științific la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca. Este membră a mai multor societăți culturale naționale și internaționale, precum Societatea Română de Studiere a Secolului al XVIII-lea, British Society for Eighteenth Century Studies, Collegium of African-American Research, Centre for Transdisciplinary, Cognitive and State-system Sciences (vicepreședinte). Debutează în 1982 cu proză scurtă în revista „Steaua”, iar editorial cu volumul de eseuri *Feminine* (2000). Mai colaborează la „Echinox”, „Tribuna”, „Steaua”, „România literară”, „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”, „Convorbiri literare”, „Astra”, „Poesis” etc. Este coautor al *Dicționarului cronologic al romanului românesc. 1990–2000* (2011).

Preocupată de valorificarea literaturii feminine, analizată în context sociocultural, **M.** debutează cu o culegere postmodernă de eseuri teoretice și proze scurte, consacrate, generic, feminismului. Pe structura temei cu variațiuni, cartea reunește însemnări diaristice, schițe din viața cotidiană, meditații, reflecții pe teme istorice, psihologice, artistice, sociolingvistice, vizând o interpretare pluralistă a rolului femeii în cultură și în societate. Concise și alerte, crochiurile critice constituie, indirect, un jurnal de idei, agreabil atât prin vivacitatea expresiei, cât și prin varietatea perspectivelor. Evitând subiectivismul excesiv și ideologismul specific unor scrieri de gen, autoarea păstrează în analizele sale o viziune nuanțată, echilibrată, acestea

fiind concepute mai degrabă ca invitații deschise la reflecție. La fel ca în articolele de istorie și critică literară ori în monografia în limba engleză consacrată scriitoarei Katherine Mansfield, informația, extrem de generoasă, este trecută prin filtrul sensibilității personale. Fie că este vorba de scriitori contemporani aparținând literaturilor anglofone ori de autori consacrați ai secolelor trecute, ca, de pildă, în volumul *Istorie și literatură* (2001), reluat, cu adăugiri, în cartea *Ispitiri, trecute vremi* (2002), **M.** are în vedere îmbinarea dintre elementul estetic și cel istoric, etnic, social. Comentând poeți și prozatori ai modernității britanice timpurii a secolelor XVII și XVIII, precum Ben Jonson, John Donne, George Herbert, John Milton, Henry Fielding ș.a., comentariul urmărește interesul în contemporaneitate al operelor, privite atât în ansamblul lor, cât și sub anumite aspecte considerate semnificative. Excursul critic evoluează pe mai multe paliere, pornind de la specificul istoric, cultural al epocii până la analiza propriu-zisă de text. Demersul este similar și în studiile, redactate în limba română sau în limba engleză, despre scriitori mai puțin cunoscuți, aparținând noilor literaturi anglofone, în speță canadiene și americane. Sub forma unor profiluri literare, integrate aceleași viziuni pluraliste, volumul bilingv *Lecturi canadiene – Canadian Readings* (2009), de pildă, reunește eseuri dedicate unor autori amerindieni, scoțieni, caraibieni, indieni și români din Canada. *Ethnic America* (2008) este, la rândul său, o analiză a literaturilor etnice americane, de la sursele folclorice până la texte foarte recente ale unor prozatoare arabo-americane. Privite în ansamblu, eseurile schițează o poetică a spațiilor culturale liminale, a distincțiilor de rasă, etnie și gen din perspectiva reverberațiilor artistice specifice, în spiritul multiculturalismului modern, căruia, de altfel, autoarea îi consacră și o carte, intitulată *Coveting Multiculturalism* (2000). Modalitatea predilectă este studiul cultural, interdisciplinar, comparatist, întemeiat pe un demers teoretic bine fondat și susținut de o interpretare avizată a textelor.

SCRIERI: *Feminine*, Cluj-Napoca, 2000; *Katherine Mansfield. Plucking the Nettle of Impressions*, Cluj-Napoca, 2000; *Coveting Multiculturalism*, Cluj-Napoca, 2000; *Istorie și literatură*, Cluj-Napoca, 2001; *Ispitiri, trecute vremi*, Pitești, 2002; *Ethnic America*, Cluj-Napoca, 2008; *Still Balnibarbi? (Post-)coloniality Irish History and Culture*, Cluj-Napoca, 2008; *Lecturi canadiene – Canadian*

Readings, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2009; *Things of Beauty, Things of Joy. An Interpretative Anthology of Seventeenth and Eighteenth Century British Poetry*, Cluj-Napoca, 2009. **Traduceri:** Donald Kenrick, *Dicționar istoric al ȝiganilor (romilor)*, Cluj-Napoca, 2002; Mia Pădurean, *Thorns and Halo. The Life of the Martyr Bishop Ioan Suci*, Cluj-Napoca, 2004; Matéo Maximoff, *Prețul libertății*, Cluj-Napoca, 2005; Barbu Constantinescu, *Proverbe de limba și literatura ȝiganilor din România – Specimens from the Language and the Literature of the Gypsies in Romania*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2005; Hugo de Burgh, *Jurnalismul de investigație*, Cluj-Napoca, 2006; Marius Eppel, *Politics and Church in Transylvania. 1875- 1918*, Frankfurt am Main, 2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Ileana Galea, *Feminism și istorie culturală*, ST, 2001, 10–11; Iuliana Alexa, *Teme de literatură engleză*, RL, 2002, 24; Doina Curticăpeanu, *Referința feminină*, F, 2002, 6; Ioana Macrea, *Iluminism și feminine*, ST, 2002, 5–6; Laurențiu Malomfălean, „*Lecturi canadiene*”, ST, 2010, 4–5; Amelia Nan, *Jonathan Swift în versuri pentru cititorul român*, TR, 2011, 215. **M.W.**

MUGUR, Florin

(7.II.1934, București –
9.II.1991, București),
poet, prozator.

Este fiul Rosei (n. Thau) și al lui Leon Legrel, ziarist. Urmează studii gimnaziale și liceale la Școala „Sf. Iosif” și la fostul Colegiu „Sf. Sava” din București. Pentru doi ani își întrerupe studiile liceale, lucrând ca redactor în presa scrisă și la Radio. Între 1952 și 1954 urmează cursurile Școlii de Literatură „M. Eminescu” din București, făcând parte din promoția lui Nicolae Labiș. În toamna anului 1956 este exclus din Uniunea Tineretului Comunist, ceea ce îi atrage pentru o vreme restricții privind publicarea de volume. Urmează Facultatea de Filologie a Universității din București, absolvind-o în 1960, apoi este profesor timp de un an în două sate din județul Argeș și ulterior în București. În 1968 și 1969 lucrează ca redactor la revista „Viața românească”, iar între 1969 și 1973 este redactor-șef adjunct la revista „Argeș”. În 1973 devine redactor la Editura Cartea Românească. Debutul și-l face în

revista „Brigadierul” (1948), suplimentul ziarului „Tânărul muncitor”, cu versuri în spiritul epocii. Debutul în volum are loc în 1953 cu placheta *Cântecul lui Philipp Müller*, urmată de numeroase cărți de versuri și proză. O antologie de versuri îi apare în limba maghiară în 1984, iar una în limba germană în 1988. Traduce din Serghei Mihalkov, Jiří Wolker ș.a. A obținut Marele Premiu la Festivalul Internațional de Poezie de la Sarajevo (1968), Premiul Uniunii Scriitorilor (1973, 1977) ș.a.

În primele două volume, *Cântecul lui Philipp Müller* și *Romantism* (1956), **M.** este tributar realismului socialist al anilor '50, glorificând, în ton cu lozincile vremii, „lupta pentru pace”, tinerețea comunistă, munca activiștilor, responsabilitatea celor angajați în construirea noii lumi și scriind versuri epice, lipsite de personalitate. În câteva rânduri o notă de candoare, ca la Nicolae Labiș, se resimte în cultul camaraderiei și în pudicele înfiorări sentimentale. Al treilea volum de versuri, *Visele de dimineață* (1961), se deschide timid către poetica modernistă. Chiar dacă linia generală rămâne aceea partinică, multe texte cultivă noua poetică pe care o va impune generația '60. Arborii care „vibrează”, ploaia „fosforescentă”, ca și dramatismul împrumutat dintr-o copilărie bântuită de spectrele războiului îi sunt îndatorate lui Nichita Stănescu, noul lider al generației. Un poet original, cu un profil aparte, devine **M.** începând cu *Mituri* (1967). Limbajul poetic a evoluat până la un modernism curajos, de o mare densitate metaforică, rezultând din deschiderea limbajului către asocieră liberă de imagini. Mai toate metaforele cardinale și simbolurile obsedante ale liricii de mai târziu sunt prezente aici. Poetul își construiește o mitologie personală folosindu-se de figuri din cultura universală sau din folclorul românesc: Hamlet, Falstaff, Ioan fără de Țară, Oedip, Dionisos, calfele meșterului Manole și mai ales, mit personal, „Jumătate de om călare pe jumătate de iepure șchiop”. Unii critici au notat existența unor ecouri din Emil Botta, o notă declamatorie, teatrală, susceptibilă de artificialitate. Cu toate acestea, poemele nu par timorate de prestigiul marilor modele; poetul reinterpretază dezinvolt piesele clasice, le adaptează cu ingeniozitate temei proprii. Tema sa este, deocamdată, incertitudinea ontologică, nesiguranța existențială a individului în mijlocul unui univers fizic precar și al unei lumi de o nemărginită violență, sau, mai târziu, sentimentul de precaritate al

celui demis din propria existență, a celui sosit „întotdeauna prea târziu la locul gloriei”. Această nesiguranță este numită „frică”, exprimată prin „tremur” ca semn al umanității profunde, al nevoii de protecție; de aceea, din *Hamlet*, figura decupată este curteanul Polonius: „Aici, cu frica,/ ambasador al cenușii,/ lăsându-și umbra pe creierul meu subjugat./ Aici, slujbaş al nemuririi altora/ care nu-mi dau voie să mor” (*Elsinore*). Proveniența livrescă a miturilor îi impune o relație indirectă cu lumea reală, iar tema următoarei cărți de poezie, *Destinele intermediare* (1968), privește tocmai caracterul derivat al experienței celui lipsit de vocația eroismului. Ulterior simbolurile livești devin mai personale, o parte din aluziile shakespeariene este resorbită, iar masca, tot de proveniență livrescă, a prințului care citește o carte ascunde chipul poetului, acesta fiind omul generic, explorând soarta speciei sale; cartea sa este lumea însăși, pe care o citește cufundându-se în existență. Actul de a scrie este o metaforă pentru încercarea de a construi un sens existenței incerte, dialogând cu moartea. În *Piatra palidă* (1977) viața poetului este „arta fricii”: „O, arta fricii! Prea grăbite fapte./ El tremură-n amurg atât de tare/ de parc-ar stăpâni deodată șapte/ suflări și șapte trupuri muritoare.// Cum să-l omori de șapte ori deodată?/ Pe armele întinse din povești/ pe umbra lor în iarbă nemișcată/ se-asează moale cărăbuși regești.// E-o primăvară cu fantome. Ține/ în stăpânire șapte duhuri de poet./ Ridicați armele, țintiți-l bine/ va trebui să-l omorâți încet” (*Veche baladă despre prinț*). Figura majoră a poeziei lui **M.** rămâne Jumătate de om, căruia îi sunt dedicate numeroase poeme, dar și un remarcabil volum, *Cartea numelor* (1975), un eseu despre singurătate și înstrăinare, despre cel care se știe izolat și detestat, interpretare lirică a basmului lui Aleodor Împărat, în care apare această figură folclorică unică. Pe urmele lui G. Călinescu din *Estetica basmului*, preluând ecouri din Platon („fiecare din noi este o jumătate de om”), Shakespeare, Eschil și I.L. Caragiale, eseistul descrie „monstrul din regatul necesității”, victima predilectă, străinul, ca pe delegatul condiției umane puse sub semnul fragilității, al incertitudinii și temporalității. Începând cu *Portretul unui necunoscut* (1980), poetica lui **M.** devine, treptat, alta. Nota de autoderiziune devine mai pronunțată; o altă dezvoltare inedită este latura de protest politic, căpătând forme tot mai puțin mascate. Astfel, ciclul *Vara genială* vorbește despre

Portret de Nichita Stănescu

istorie ca loc rău, folosind formula prozodică a lui Emil Brumaru și recuzita din povestirile fantastice ale lui Bruno Schulz („acel fante de spațiu/ frumosul Bruno, scamatorul, cabotul”), scriitorul polonez ucis de naziști în 1941. Poetul apare drept victimă predilectă a istoriei (a cărei muză, Clio, „rânjește între două crize”) și totodată ca o conștiință revoltată în fața abuzurilor politice. Poemele încărcate de energia ludică și de imaginarul exuberant al lui Schulz din *Sanatoriul cu clepsidră* vin să sugereze rezistența artei în fața agresiunii. Tema este reluată în *Viața obligatorie* (1983), unde artistul este reprezentat, subversiv, prin imaginea clovnului. Clovnii sunt artiști ai subversiunii care își practică arta derizorie, parodică, pentru a denunța puterea: „vin artiștii, păzea!/ falșii ciungi, falșii schiopi, falșii regi și miniștri/ și sperietorile falselor ciori// spioni, trădători și briganzi/ pofticioși/ violându-ți grădinile june-n aprilie// mint cu marile răni/ mult căscate/ ca gurile proștilor// mint și miorlăie:/ vai, ochii mei detunați și cenușile lor/ cum în dulcile urne le port// mint și miorlăie:/ vai, brațul meu retezat de un fulger timid/ într-o vineri la cinci” (*Regii-cerșetori*). În această etapă cartea nu protejează, ci se îmbolnăvește ea însăși de bolile sociale, iar poetul, părând a rămâne la uneltele proprii,

formulează o acuzație la adresa puterii. În poemul *Semne de carte* fâșia de carton folosită drept indice evocă denunțatorii, informatorii care otrăvesc corpul social, stârnind repulsia indivizilor unii față de alții, ca și cum organele aceluiași trup s-ar respinge anarhic. Pulsivitatea etică devine mai puternică: „nelămurirea/ veche de pe când eram coleg de clasă cu frica:/ fluturii devin viermi ori viermii fluturi?” (*Viața obligatorie*). Rictusul sardonice caricatural este și el invocat, într-o formă pe care o vor relua și aprofunda poeți precum Ion Stratan: „Muzica! muzica! strigă Mitică/ plasatoarea îi dă fiecărui spectator un bacșiș/ vine Galibardi, pleacă Galibardi/ cineva aruncă în sală programe cu chenar de doliu pembé/ ne doare inima de atâta răs/ ne paște congestia/ ne paște râia caprei și ne paște capra/ și calul și paștele cailor” (*Personaj*). Ultimul volum antum, *Firea lucrurilor* (1988), merge cu autoderiziunea mai departe decât celelalte, apropiindu-se mult de confesiunea biografică, cu o umoare mai neagră și o ironie mai apropiată de sarcasm, părând astfel să vină în întâmpinarea poeziei cotidianului practică programatic în același timp de poezii optzeciști. **M.** răspunde astfel atmosferei tensionate a finalului anilor '80, dar și nefericirilor personale, morții sau suferinței celor apropiați, care rimează cu tragedia colectivă din România. O nouă figură de basm intervine acum, Scufița Roșie, al cărei sânge circulă pe străzi o dată la două zile (o aluzie la hemodializă) ca să culeagă globulele roșii pe care i le consumă lupul cel rău. Tot mai numeroase poeme intitulate *Un minut fericit* conțin imagini condensate, care nu se mai lasă toarse metaforic, căpătând o expresivitate de tip aforistic, multe cu ascuțit antitotalitar: „adevărul a murit de mult – tu, julien, îi editezi memoriile”; „de atâția ani în căutarea unui dușman leal și negăsindu-l”, „să-ți bați joc de tine însuși – da, însă cu entuziasm!”, „nici un loc pentru tine în fanfara măcelarilor”, „nu poți fi decât un războinic, dar cum să lupți împotriva unui dușman care-ți fură proviziile, îți cere bacșiș și te întâmpină câscând?”. **M.** a scris și proză, eseu și importante cărți de convorbiri, în special cele cu Marin Preda (1973) și cu Paul Georgescu (1982). Romanele sunt îndrăznețe la nivel de construcție, veritabile provocări atât naratologic, cât și prin subiect. *Aproape noiembrie* (1972) reia substanța unei cărți anterioare, *Serile din sectorul nord* (1964), topind-o și resemantizând-o. Prima parte relatează experiența rurală a unui proaspăt

profesor din anii '60 ai secolului trecut, face portretele elevilor, ale unor muncitori care vin la școala serală, ale unor săraci cu duhul etc. Partea a doua cuprinde reflecțiile redactorului de carte care primește spre lectură manuscrisul primei părți și se străduiește să-l înțeleagă mai bine pe autorul lui, explorându-i sensibilitatea bine mascată. Romanul *Ultima vară a lui Antim* (1978) este scris la persoana a doua, expunând conflictul între două generații, cea care a cunoscut stalinismul și cea a tinerilor din anii '70. Mai vârstnicul Alexandru Antim vrea să-i împărtășească, prin scrisori, tânărului Adrian Sterescu, secrete despre părinții acestuia, dar numeroasele sale digresiuni arată mai mult o conștiință luptându-se cu propriile vinovații. Volumul *Schițe despre fericire* (1987) reunește paginile diaristice ale unui creator și cititor de literatură, sugestive portrete ale unor scriitori precum Marin Preda, Nichita Stănescu, Emil Brumaru, Norman Manea ș.a. Editate postum, însemnările din *Scrisori de la capătul zilelor* (2002) înregistrează atmosfera înainte și după decembrie 1989, moartea soției și coborârea autorului într-un „gol interior”.

Din romanticul euforic iese un poet al interogațiilor, neli-niștit și sarcastic [...]. Esențial la el este, mi se pare, un simț (un sens) neobișnuit al fragilității lucrurilor. Toate imaginile care definesc raporturile cu universul din afară arată o ezitare, o teamă, o senzație de inconsistență și o suferință provocată de inconsistență. [...] Florin Mugur nu s-a specializat, totuși, în persiflarea miturilor, ca mulți dintre colegii lui de generație. O parte din semnificația gravă a mitului se salvează și această parte este cea care se vede, până la urmă, în poemele tremurate, tremurătoare...

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Cântecul lui Philipp Müller*, București, 1953; *Romantism*, cu un portret de Constantin Piliuță, București, 1956; *Casa cu ferestre argintii*, București, 1959; *Rilă Iepurilă și cărbăbușul cu aripioare de aur*, București, 1960; *Visele de dimineață*, București, 1961; *Serile din sectorul nord*, București, 1964; *Unde e orașul de argint?*, București, 1965; *Mituri*, București, 1967; *Destinele intermediare*, București, 1968; *Cartea regilor*, București, 1970; *Aproape noiembrie*, București, 1972; *Cartea prințului*, București, 1973; *Convorbiri cu Marin Preda*, București, 1973; *Cartea numelor*, București, 1975; *Roman*, București, 1975; *Piatra palidă*, București, 1977; *Ultima vară a lui Antim*, București, 1978; *Profesiunea de scriitor*, București, 1979; *Portretul unui necunoscut*, București, 1980; *Dansul cu cartea*, București, 1981; *Vârstele rațiunii. Convorbiri cu Paul Georgescu*, București, 1982; *Viața obligatorie*, București, 1983; *Spectacol amânat*, București,

1985; *Schițe despre fericire*, București, 1987; *Firea lucrurilor*, București, 1988; *Scrisori de la capătul zilelor*, îngr. și pref. Mircea Iorgulescu, București, 2002.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, X, 897; Constantin, *Despre poezi*, 123–129; Caraion, *Duelul*, 97–100; Iorgulescu, *Rondul*, 56–63; Petroveanu, *Traietorii*, 267–276; Piru, *Poezia*, II, 48–52; Laurențiu, *Eseuri*, 156–162; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 268–274; Raicu, *Critica*, 287–293; Vlad, *Lectura*, 198–203; Georgescu, *Volume*, 55–58; Poantă, *Radiografii*, I, 147–152, II, 79–81; Stănescu, *Jurnal*, I, 282–286; Raicu, *Practica scrisului*, 318–321; Grigurcu, *Poezi*, 456–463; Doinaș, *Lectura*, 203–207; Felea, *Aspecte*, II, 85–89, III, 75–86; Negoșescu, *Alte însemnări*, 151–156; Culcer, *Serii*, 29–37; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 112–117; Ciocărlie, *Eseuri*, 114–125; Pop, *Lecturi*, 73–79; Raicu, *Fragmente*, 233–242; Simion, *Scriitori*, III, 225–234; Grigurcu, *Existența*, 173–185; Călinescu, *Biblioteci*, 188–196; Cistelecan, *Poezie*, 65–75; Cristea, *A scrie*, 266–272; George, *Sfârșitul*, IV, 254–260; Negoșescu, *Scriitori contemporani*, 301–304; Constantin, *Complicitatea*, 118–121; Pop, *Pagini*, 71–75; *Dicț. analitic*, I, 265–267, IV, 384–386; Nicolae Breban, *Florin Mugur*, CNT, 2000, 26–33; Grigurcu, *Poezie*, II, 159–193; Manolescu, *Lista*, I, 141–152; *Dicț. scriit. rom.*, III, 303–306; Mihai Iovănel, *Un jurnal al cenușii*, ALA, 2003, 663; Holban, *Portrete*, I, 375–379; Lefter, *5 poezi*, 107–119; Ștefănescu, *Istoria*, 351–354; Holban, *Ist. lit.*, III, 102–105; Florin Mugur în *treizeci și șapte de lecturi critice*, îngr. Florentin Popescu, București, 2007; Dimisianu, *Oameni*, 248–251; Manolescu, *Istoria*, 1013–1018; Ileana Mălăncioiu, *Scrisori despre căderea în golul interior*, LCE, 2009, 5; Popa, *Ist. lit.*, II, 389–390; Ion Pop, *Florin Mugur, poezia ca artă a fricii*, VR, 2012, 5–6.

D.Mn.

MUGUREL, publicație apărută la Chișinău, lunar, din martie 1942 până în septembrie 1943. Continuă tradiția și programul revistei „Armonia” (1937–1938), editată de elevii Liceului „Alec Russo”, dar are ambiția de a depăși condiția de publicație școlară, fiind animată de dorința încadrării în orizontul literar basarabean și a prezentării, în acest scop, doar a scrierilor literare de reală valoare. **M.** și-a luat drept motto cuvintele lui Alecu Russo: „Creier occidental și inimă moldovenească”. Conținutul este marcat de evenimentele petrecute în Basarabia în iunie–iulie 1941. Sunt de menționat nuvelele *Părintele Gheorghe* de Octavian Rusu, *Trei morți de-un Paște* de R. Sărățeanu, povestirea *Miraj* de P. Dumitru. În **M.** A.E. Baconsky este prezent cu poezia *Liniște*. În primul număr din 1943 profesorul Ion Negrescu lansează un apel către redactorii revistelor școlare pentru a-și uni eforturile în vederea editării unei singure publicații

interșcolare, mai exigente. Rubricile „Revista revistelor” și „Vitrina cărților” dovedesc un interes constant față de viața literară din epocă. **I.Dg.**

MUGURI, almanah apărut la Arad în 1859. Subtitlul acestei publicații a elevilor de gimnaziu și a tinerilor intelectuali români era „Almanah pe anul 1859 prin conlucrarea junimei clericale și studioase a claselor gimnaziale superioare”. Redactat de Mircea V. Stănescu-Arădanul, **M.** înscrie în sumar încercările poetice ale redactorului (*Eu ca poet, Oftul meu, Spinii amoarei* ș.a.), alături de altele compuse de I. Goldiș (balada *Caiu Muciu Scevola, Orfanul contra mumei sale* ș.a.), N. Christian (*Plânsul fetei, Păcurariul și amanta* ș.a.), G. Crăciunescu, August Russu, Vincențiu Grozescu, „auditoriu classa 8-a” (*Visul meu, Mundra mea*), Iulian Grozescu, „auditoriu classa 8-a” în Seghedin (*Păcurariul, Junele român*), G. Popovici, N. Costa, M. Șerban, Paul Draga, At. M. Marienescu „rigorosant în Pesta” (*Morbul meu, Visul copilei, Vulturul și corbul* ș.a.), I. Puticiu și Moise Bota. Alt semnatar, Atanasie Șandor, e autorul unui îndemn intitulat *Încurajare spre înălțarea științelor folositoare și a limbei materne*, scris în hexametri și pentametri, iar N. Christian semnează un articol-program, *Onorați leptori*, în care susține că almanahul apare pentru a „restatornici” limba română în publicistica și printre tinerii români din Arad. Însă publicația este interesantă nu prin literatura tipărită, ci prin polemica pe care a prilejuit-o. Sărăcia inspirației, dar mai ales limba hibridă întrebuințată de tinerii ei colaboratori au stârnit protestele intelectualilor din Transilvania, dând ocazia să se discute chestiunea limbii române dintr-o nouă perspectivă, aceea de instrument al creației poetice. Această discuție va fi încheiată mult mai târziu de Titu Maiorescu, prin acerba critică făcută grupului de la **M.** în studiul *Direcția nouă în poezia și proza română*. **R.Z.**

MUGURI, revistă apărută la Turnu Măgurele, lunar, între 1 decembrie 1921 și 1 februarie 1922. Este condusă de un comitet de redacție, care va declara în editorialul inaugural: „Drumul nostru este hotărât de mai înainte: Frumosul în slujba Adevărului”. O primă poezie a lui Constantin Asiminei se intitulează, ca atare, *Muguri*. Zaharia Stancu, care debutase cu câteva luni înainte, publică în fiecare număr câte o poezie (*Plângeri de toamnă, Noapte de Crăciun și În drum*), alături de Florin Chiru-Nanov și

Al. Nițulescu. Proză semnează Ion Chiru-Nanov, iar C. Ungureanu se ocupă în ciclul „Scriitori teleormăneni” de Radu Grămăticul, cel care în secolul al XVI-lea a copiat o *Biblie* pentru Petru Cercel, și de Al. Depărățeanu. Alte rubrici: „Frângurele”, „Cronică teatrală”, „Cărți și reviste”. **M.Ș.**

MUGURI, revistă apărută la Câmpulung, lunar, între 1 august 1922 și aprilie 1923 (nouă numere, ultimul dublu), sub conducerea unui comitet. De la numărul al doilea poartă subtitlul „Organ de propagandă al Cercului Cultural Muguri”. Director administrativ este Aureliu Dancovici. Preț de un singur număr, cel din februarie 1923, A. Rudeanu figurează ca director literar; tot atunci se anunță că „Dl Tudor Mușatescu și-a dat demisia atât din Cercul Cultural cât și din conducerea revistei”. Articolul-program *Cuvânt înainte* afișează intenții tradiționalist-etniciste: „Vom căuta în marginile puterii noastre să coborâm în paginile acestei modeste reviste ceva din sufletul vremilor de azi, fără ca să uităm însă bunul fir al tradiției literare. În literatura actuală sunt tendințe de rupere de la vechiul curent intelectual și moral legat de însuși sufletul acestei nații. Aici e pericolul. O individualitate nu-și poate găsi adevărata sa putere decât în măsura în care e mai intim legată cu marele suflet colectiv, din care ea e una din gânduri. În noua epocă de cultură care începe la noi, artistul trebuie să pornească din adâncul sănătos al rasei, ca să dea posibilitate de închegare sufletului național, ca apoi el să se manifeste cu nota specifică românească în simfonia culturii universale”. Totuși, în realizarea efectivă revista va adopta un program care simpatizează cu modernismul susținut de E. Lovinescu – criticul de la „Sburătorul” este de altfel aniversat cu căldură într-un editorial semnat de Alexandru Marinescu (*Douăzeci de ani de critică*). O viaie revistă a presei este realizată de A. Bădăuță și Alexandru Marinescu. Poezii oferă Vladimir Streinu (*Terține, Toamna, Cruciații*), Tudor Mușatescu (*Balada cârților de joc, Kiralina* – ample narațiuni în versuri), D. Nanu (*Reflexuri de amurg*), Elena Farago (*Scrisoare, Iubirea mea*), Sanda Movilă (*În salonașul portocaliu*), George Dumitrescu (*Păianjenul*), I. Valerian (*Râsul clopotelor*), Eugen Constant (*Pași de fantomă*). Proză are un nivel mai scăzut (calitativ și cantitativ): Neculae Patraulea, *La hanul Joitei*, Theodor Solacolu, *Scrisoare*. Câteva cronici literare publică Vladimir Streinu (*Poetul V. Voiculescu*, dar

și despre volumele *Idei și oameni* de F. Aderca ori *Șovăiri* de Andrei Braniște, pseudonimul fiind al lui Tudor Teodorescu-Braniște), Alexandru Marinescu (despre *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu; prezent și cu schițe de studii despre St. O. Iosif ori despre Henrik Ibsen). Șerban Cioculescu apare cu articolul *Centenarul lui Renan*, Alexandru Claudiu scrie despre capitalele românești (*București-Iași*). Al. Țuțuianu, în *Feminismul*, rezumă conferința *Tâlcul moral al mișcării feministe* de Alice Steriad Voinescu. Aureliu Dancovici scrie articole de almanah (*Taina întineririi*), dar și cronici științifice (*O revoluție în știință: Einstein*). Cu un articol moralizator este prezent profesorul Dimitrie Baci (*Scoala și familia*). În numărul de Crăciun, datat ianuarie 1923, articolul *Către cititori* face câteva precizări: „Pentru a limpezi turbureala aruncată de guri veninoase în apa existenței «Mugurilor», suntem datori să spunem clar, ca să poată înțelege și cei mai grei de cap, că trăim prin mijloacele noastre, nesubvenționați de nimeni și cu nimic. [...] Am știut de la început că vom pierde bani, și pierdem”. Alt colaborator: Mihail Lungianu (*Râul Doamnei*). **M.I.**

MUGURI LITERARI, publicație apărută la Târgoviște, bilunar, între 1 martie 1938 și 30 ianuarie 1939, sub conducerea unui comitet de redacție alcătuit din M. Ștefănescu, Emil Băicoianu, Iordache Răducu. Director: Iordache Răducu, prim-redactor: Silviu Lazăr. Începând cu numărul 7/1938, este menționat ca director Iordache Răducu, colaboratori fiind N. Crevedia, Virgil Carianopol, I.O. Suceveanu, Ovid Caledoniu, Ion Calboreanu, Mihail Straje. În articolul-program *Predoslovie* sunt afirmate evaziv crezul și țelul publicației: „Vom sluji Frumosului cu neclintita convingere că cele ale Trecutului și Tradiției românești nu pot fi date la o parte ca lucruri răposate și fără preț”. Tinerii scriitori care concep revista se autodefinesc, încă din articolul-program, „curați și fără gând de câștig”, ghidați fiind nu de vreun interes mercantil, ci de dorința de „a pune pe coala albă feriga gândului și mugurii visului nostru”. Gruparea scriitoricească din jurul revistei nu ajunge să-și coaguleze un program prea clar, în afara formulării unor exigențe estetice și, câteodată, a clamării valorilor culturale naționaliste, ba chiar a unor poziționări antisemite. În articolul intitulat *Despre un concurs al „Gândirii”* Ion Gh. Bădică polemizează cu gruparea Sburătorul și cu

E. Lovinescu, susținând o viziune culturală tradiționalist-naționalistă. Într-un alt articol reprezentativ pentru concepția revistei, *Elogiul clasicismului*, Ștefan Mihai Lazăr deplânge faptul că „nefericita noastră istorie ne-a exilat în mijlocul slavismului”, apoi ironizează fenomenul „galomaniei” și pledează, totodată, pentru reabilitarea culturii clasice latine în școli și pentru necesitatea ca scriitorii contemporani să cultive, la rândul lor, un spirit al clasicismului, reactualizând canoane estetice atemporale. **M.I.** conține rubrici diverse: „Cronica literară” (semnează Iordache Răducu, Jul. Giurgea, Mihail Straje, Cuza Marinescu și Silviu Lazăr), „Cronica dramatică”, „Recenzii”, „Note”, „Însemnări”, „Cartea străină” (susținută de M. Ștefănescu), „Cartea franceză”. Se publică versuri de Ștefan Baci, Vintilă Horia, Radu Gyr, Virgil Carianopol, Ion Calboreanu, Vlaicu Bârna, Ion Th. Ilea, Ovid Caledoniu, Silviu Lazăr, Teodor Scarlat, Em. Papazissu, Ion Șugariu. Numărul 6/1938 este dedicat poetului Octavian Goga, omagiat prin articolele semnate de Iordache Răducu și Cristofor Dancu, ca și prin versurile lui George Gregorian și Zaharia G. Buruiană. Este selectată proză de Mihail Drumeș, Mihail Șerban, N. Crevedia, N. Ladmiss-Andreescu, Al. Lascarov-Moldovanu, Aurel Călinescu, Alice Gabrielescu, Șt. M. Lazăr, Eufrosina Pallă-Arion. Articolele și eseurile sunt semnate de Vintilă Horia, Traian Stoica, Mihail Lazăr și Ion Gh. Bădică. Rubrica „Cronica literară” oferă recenzii ale unor cărți semnificative și anunță apariții importante, între care *Gorila* de Liviu Rebreanu, *Maitreyi* de Mircea Eliade și *În casa bunicilor* de Ionel Teodoreanu. Cronica lui Iordache Răducu despre *În casa bunicilor* critică lirismul uneori excesiv al prozei lui Teodoreanu, argumentând că acesta ar face dificilă lectura și ar putea îndepărta cititorul de text, dar metaforele scriitorului comentat contaminatează, simptomatic, și discursul critic al cronicarului. Se rețin, din „Cronica revistelor”, însemnările despre „Gândirea” condusă de Nichifor Crainic. În „Cronica mărunță” se afirmă că poemul *Maria Doamna* de Aron Cotruș „va rămâne în istoria poeziei piatră de hotar”. La „Cronica dramatică” se analizează piesele *Sfântul a biruit legenda* de Marcu Beza și *Rudele* de N. Iorga. Mai colaborează Valeriu Cărdă, Petru M. Butucea, Viorel Șuluțiu, Coca Farago, Șerban Bascovici, Grigore Bugarin, E. Ar. Zaharia, Ioan Ursu, Ileana Busuioceanu, C. Salcia. **C.A., L.P.**

MUGURI NOI, publicație apărută la Oradea, lunar, din octombrie până în decembrie 1932 (trei numere), cu subtitlul „Revistă literară, artistică, socială”, „sub direcția unui comitet de redacție”. Destinată unui public larg, **M.n.** are drept țintă să răspândească „în straturi cât mai largi slova românească” și să procure cititorilor „o clipă de reconfortare morală și trupească”. „Informațiuni”, „Galantar literar”, „Curierul literar și artistic”, „Revista revistelor” sunt rubrici permanente. Colaborează cu versuri Horia I. Gheorghiuță, George A. Petre, Constantin Doboș, Șt. Oprișanu, Ion Th. Ilea, Petre Damaschin, cu proză – M.G. Samarineanu, Al. Olteanu, cu eseuri sunt prezenți George Bota (*Filosofia valorilor*), Al. Olteanu, D. Theodorescu, iar Mihail Gyally semnează note biografice despre Jókay Mór și Petőfi Sándor. „Curierul literar și artistic” și „Galantar literar” semnalează apariții de cărți, între care *Patul lui Procust* de Camil Petrescu, *Tablete din Țara de Kuty* de Tudor Arghezi, *Isabel și apele diavolului* de Mircea Eliade și *Calea Victoriei* de Cezar Petrescu. Este consemnată și activitatea unor reviste precum „Viața românească”, „Darul vremii” ș.a. **C.A.**

MUGURUL, revistă apărută la București, lunar, între 1 octombrie 1888 și martie 1889. Un comitet își asumă răspunderile redacționale și editarea periodicului, care se adresează tineretului în scopul de a contribui la răspândirea cunoștințelor științifice și, mai ales, a literaturii originale. Revista nu a tipărit însă articole de știință. În schimb, literatura tinerilor redactori și atitudinea plină de bunăvoință manifestată la „Poșta redacției” față de corespondenți au atras un număr relativ mare de cititori. În **M.** a publicat versuri muzicale, dovedind, în egală măsură, sensibilitate poetică și o bună cunoaștere a poeziei eminesciene, sub semnătura Ciopone, un autor al cărui pseudonim rămâne încă nedezlegat (*Poveste*, *Sonet* ș.a.). C. Dimitriu dă versuri și nuvele prin nimic memorabile. Ciopone și O. Carp traduc din Heine, se tipăresc și traduceri din Alfred de Musset (de C. Dimitriu), din L.N. Tolstoi (*Portdrapelul*) și N.V. Gogol (*Niprul*). Cu poezii populare, culese la Berevoiești, colaborează D. Nanu, care, după o susținută corespondență cu redactorii, debutase în numărul 5/1889 cu poezia *Lacrimi de toamnă*. Alt debut în **M.**, tot cu versuri, este cel al lui I.A. Bassarabescu. **R.Z.**

MUMULEANU, Barbu Paris (1794, Slatina – 21.V.1836, București), poet. Provenea dintr-o modestă familie de târgoveți; copil încă, **M.** locuia în București. Va ajunge logofăt în casa boierului Constantin Filipescu, traducător al lui Byron. Cu înclinații spre lectură, își formează o cultură de autodidact: cunoștea *Alexandria*, scrierile lui Ioan Barac, Vasile Aaron, Petru Maior, Costache Conachi, Iancu Văcărescu, vorbea despre Homer ca despre treapta cea mai înaltă a poeziei, îi cita pe Aristofan, Euripide, Hesiod, Vergiliu, Ovidiu. Surprinzător, în raport cu lecturile sale clasice definiția dată poeziei („o mișcare a simțirii, o patimă sufletească și o naștere a fandasiei”) este în esență romantică, acordând primat spontaneității (simțirii, fanteziei) față de compunerea rațională. **M.** intuiește și înrudirea dintre poezie și muzică. Chiar dacă nu sunt originale, asemenea idei sunt singulare în epocă.

Erotica din primul său volum, *Rost de poezii adevărate stihuri* (1820), îl apropie pe **M.**, prin accentele neoanacreontice și sentimentalismul lăutăresc, de

Conachi și de Văcărești. Poemele exaltă un hedonism împrumutat din Athanasie Hristopoulos, lipindu-le însă nota de senzualitate grațioasă caracteristică liricii acestuia, chiar dacă unele versuri sunt de-a dreptul traduceri. *Stihurile bachicești* au forma cântecului de lume, dar patetismul forțat al multor tânguiri și blesteme le ține departe de „truculența genială” întrevăzută de G. Călinescu în modele folclorice. *Odă râvnitoare spre învățători*, scrisă cu prilejul deschiderii la București a Școlii de la „Sf. Sava”, indică orientarea spre problemele epocii și spre ideile iluministe. Pentru *mărirea omului*, Pentru *neputința omului* amintesc discursurile lui Voltaire din *Sur l'Homme*. Filosofia sceptică a acestor versuri e înlocuită în *Caracteruri* (1825) de satira activă, cu finalitate precisă, de îndreptare. În portretizarea patimilor omenești, tributară lui Teofrast și lui La Bruyère, tendința și expresia generalizatoare, ținând către tipologia clasică a modelelor, se aliază cu înverșunarea polemică. De unde, naturalismul în limbaj, invectivele, mulțimea detaliilor ce individualizează și dau tablourilor autenticitate, culoare locală. Verva imprimă „caracterelor” mișcare, transformându-le în mici scenete (*Defăimătorul*). Obositoare lungimi, discursivitatea nu au putut fi totuși evitate. Prefața volumului e o virulentă critică, în spirit iluminist, a societății timpului. Poema *Plângerea și tânguirea Valahiei asupra nemulțemirii streinilor ce au derăpănat-o*, apărută în 1825 la Buda, fără semnătură (au existat controverse cu privire la paternitatea ei), este o elegie exprimând durerea și mânia țării în haosul provocat de Eterie. Prin alegorie și prin tonul liric de rugă și de blestem, *Plângerea și tânguirea Valahiei...* precedă *Cântarea României*. Reprodusă de Aron Pumnul în *Lepturarii rumânesc...*, a fost cunoscută de M. Eminescu, în *Epigonii M.* fiind evocat ca un „glas de durere”. Sub influența unor lecturi din Gray, Young, James Thomson, Lamartine, **M.** adoptă față cu natura și eternitatea atitudinea contemplativă a romanticului (*Poezii*, 1837). Nestatornicia vieții omenești devine motivul liricii sale (*Memoria celor trecute*, *Toamna*, *Vremea*, *Greierele*, *Clopotul*, *Mormântul*). Utilizarea stângace a mijloacelor de transpunere a sentimentului, absența fiorului și a transfigurării mențin meditația în exterioritate și cadrul în decorativ. Frecvențele aluzii mitologice atestă preromantismul poetului. Întrăurit direct de James Thomson pare a fi **M.** în evocarea anotimpurilor.

Dar aici el reușește, când nu diluează lirismul prin descrieri dilatate, să suprindă prospețimea și puritatea agrestă. Meditații precum *Adevărul*, *Prieteșugul* îl vestesc pe Grigore Alexandrescu. *Începutul omului și starea orășănească* glosează, în felul lui J.-J. Rousseau, asupra decăderii prin civilizație, iar *Omul*, construită pe antiteze și amintind de Alexander Pope, este interesantă prin reflecția asupra măreției și neputinței existenței umane trecătoare. Pesimismul și melancolia sunt notele caracteristice ale acestui volum postum, prin care, cu ecouri din lirica occidentală, **M.** deschidea drumul meditației. Tot el, prin *Caracteruri*, după Ion Budai-Deleanu și înainte de Grigore Alexandrescu, a consolidat satira, schițând, astfel, drumul urmat de lirica românească în secolul al XIX-lea.

SCRIERI: *Rost de poezii adevărate stihuri*, București, 1820; ed. 2, București, 1822; *Caracteruri*, București, 1825; *Plângerea și tânguirea Valahiei asupra nemulțemirii streinilor ce au derăpănat-o*, Buda, 1825; *Poezii*, București, 1837; Mumuleanu, Hrisoverghi, Cuciureanu, *Scieri alese*, îngr. și pref. Ilarie Chendi, București, 1909, 20–56; *Scieri*, îngr. și pref. Rodica Rotaru, București, 1972.

Repere bibliografice: *Necrologie*, „Muzeu național”, 1836, 17; Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, 40–44, 80–86; Densusianu, *Lit. rom.*, II, 75–87; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 118–122, *Ist. lit.* (1982), 117–120; Popovici, *Romant. rom.*, 110–126; Călinescu, *Opere*, VII, 31–35; *Ist. lit.*, II, 206–210; Angheliescu, *Preromant. rom.*, *passim*; Păcurariu, *Clas. rom.*, 48–54; Cornea, *Originile*, 364–386; *Dicț. lit.* 1900, 593–594; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 236–240; Tacciu, *Romant. rom.*, II, 314–315; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, 395–403; *Dicț. analitic*, I, 121–122; *Dicț. scr. rom.*, III, 306–308; Manolescu, *Istoria*, 103–104. **S.C.**

MUNCA, gazetă politică și literară apărută la București, săptămânal, între 25 februarie 1890 și 23 octombrie 1894. Cu puțin timp înainte de a ieși primul număr al cotidianului „Lumea nouă” (2 noiembrie 1894), **M.** își suspendă apariția, așa cum anunța Ioan Nădejde în editorialul *Cel din urmă număr al „Muncei”*. La început comitetul de redacție al **M.** este format din I. Nădejde, C. Mille, I. Catina, Panait Mușoiu și Al. Ionescu. Din 24 februarie 1891 conducerea periodicului revine comitetului executiv al Clubului Muncitorilor, compus din I. Nădejde, V.G. Morțun, Al. Ionescu, Al. G. Radovici, C. Mille, Al. Georgescu și Anton Bacalbașa. După ce în aprilie 1893 se constituie Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România, **M.** devine organul de presă al partidului, sub directa responsabilitate a

Consiliului general. Însărcinat cu redactarea gazetei va fi în această perioadă, așa cum rezultă dintr-un anunț inserat în paginile ei, Anton Bacalbașa. Un an mai târziu, prin august 1894, direcția era girată de I. Nădejde. Rostul gazetei a fost unul politic. Predomină luările de poziție în cele mai însemnate chestiuni sociale și politice, prin articole privind organizarea muncitorilor, activitatea cluburilor muncitorești și apoi a partidului (I. Nădejde, *Ce vor socialiștii?*, C. Mille, *Ținta noastră*, C. Dobrogeanu-Gherea, *Chestii de tactică*). Rubricile literare nu au ocupat niciodată un spațiu prea mare, iar literatură propriu-zisă s-a publicat puțină. Totuși, chiar din primul an s-a făcut loc unor comentarii, mai ales ale conducătorilor gazetei, privitoare la menirea socială a literaturii, la rolul intelectualului și al artistului în societate. Astfel, în continuarea atitudinii statuate de „Contemporanul” și de pe aceleași poziții politice, s-a militat și prin **M.**, așa cum s-a făcut și prin „Democrația socială” sau prin „Adevărul”, și înainte de „Lumea nouă științifică și literară” ori de „Evenimentul literar”, pentru o artă angajată. Promotorii acestei campanii de presă au fost C. Mille (*O literatură nouă*) și Anton Bacalbașa (*Arta populară*). Li s-au adăugat Panaite Zosân care, sub pseudonimul Șt. Sacâz, polemiza cu Al. Vlahuță (*În chestia artei, Din luptele „Vieței”* ș.a.) și cu H. Sanielevici (*Cu privire la discuția asupra artei*). Cu articole în care au dezbătut de multe ori aceleași probleme, dar și cu altele de factură socială au colaborat C. Dobrogeanu-Gherea (și sub pseudonimul I. Vasiliu; *Calomniile vădite, Apărătorii libertății publice* ș.a.), G. Ibrăileanu (sub pseudonimul Cezar Vraja; *Malthus și prostituția, Funcționarismul, În chestia iredentismului* ș.a.), Raicu Ionescu-Rion (*Ocazie fericită, Despre anarhiști* ș.a.). Scrieri literare au dat Sofia Nădejde, C. Mille, Anton Bacalbașa, Gh. Nădejde (sub pseudonimul Leon Gârbea), C.Z. Buzdugan, Eugen Vaian, I. Catina, Mihai Pastia, Traian Demetrescu (schițele *Căruțașul* și *Copilul*, articolele *Nuvelele doamnei Sofia Nădejde* și *Proletariatul din Craiova*, poezia *A fost*), A. Steuerman (și cu pseudonimele De la Iași, De la Prut), C.A. Teodoru (C. Ghindă), I.N. Roman, I. Păun-Pincio, Spiridon Popescu (N. Tofan), V. Pop, Z.C. Arbore. Într-o serie de articole cu note polemice H. Sanielevici (sub semnătura Hassan) răspunde unor observații critice făcute de Al. Vlahuță în revista „Vieța”, privitoare la problema „artei pentru artă” și a „artei cu tendință” (articolul

Sectari?), semnatarul susținând legitimitatea „tendinței în artă”. În **M.** a debutat Jean Bart (Eugeniu P. Botez), sub semnătura Gh. Rot, care polemiza de asemenea cu Al. Vlahuță, cu un articol intitulat *Să ne dumerească*, și tot în săptămânalul socialist el a mai publicat un articol iscălit Tr. (abreviere pentru Troțuș, pseudonim frecvent întrebuintat). Mai sunt incluse în sumar traduceri din I.S. Turgheniev (schița *Pragul*), F.M. Dostoievski (*Crăciunul*), S.I. Nadson (poezia *Nu dispera*), H. Heine (poezia *Maxime*) și Léon Claudel (schița *Răzbunare*). **R.Z.**

MUNCA, săptămânal politic apărut la București între 21 ianuarie și 18 februarie 1896. Un grup de social-democrați, între care C. Mille, Panaite Zosân, Panait Mușoiu, B. Brănișteanu, Gr. Mălinescu ș.a., editează **M.** în continuarea ziarului cu același titlu care apăruse între 1890 și 1894. Ei marcau astfel diferența de opinii în raport cu conducerea Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, pe care o acuzau de oportunism. Mille, Mușoiu și Zosân scriu în fiecare număr articole polemice. B. Brănișteanu trimite de la Roman un studiu politic intitulat *Poporanismul*. Zosân este și autorul unor excelente portrete ale scriitorilor Ion Păun-Pincio și Nicolae Beldiceanu, precum și al unor schițe de atmosferă, care apar sub titlul *Palatul de justiție*. Gr. Mălinescu publică poemul *Proletarii*, un I. Zane face o paralelă între Schiller și Eminescu, iar Panait Mușoiu traduce câteva fragmente din romanul lui Cernîșevski *Ce-i de făcut*. Unele colaborări ale lui Zosân sunt semnate cu pseudonimul Șt. Sacâz, ca și în gazeta omonimă anterioară. **R.Z.**

MUNCA, revistă apărută la Piatra Neamț, săptămânal, din 10 octombrie 1904 până în 1906. Editori sunt Mathilde și C.D. Gheorghiu. Publicație tradiționalistă, cultivând o tematică variată, **M.** are un caracter eclectic. Programul cultural nu este bine definit, iar criteriile valorice au prea puțină importanță în alegerea autorilor publicați. În sumar intră legende, jocuri, povești, poezii, romane, nuvele etc. de Calistrat Hogaș, N. Beldiceanu, P.V. Grigoriu, N. Țincu, V. A. Urechia, Gr. H. Grandea, Th. D. Speranția, M. Gaster, E. Lovinescu, T. T. Burada, Șt. St. Tuțescu, dar și numeroase traduceri din literatura universală, într-o gamă largă ce cuprinde teatrul ibsenian, poezia romantică și parnasiană, proza realistă și naturalistă, de anticipație și istorică, fantastică și satirică. **C.A.**

MUNCA INTELECTUALĂ, publicație apărută la Cernăuți, săptămânal, între 2 februarie și 16 martie 1930 (trei numere), având subtitlul „Solia Moldovei de Sus. Ziar literar și artistic”. Director este Eugen Liteanu. Gruparea revistei, menționată în locul colectivului redacțional, este alcătuită din reprezentanți ai noii generații bucovinene în curs de afirmare: I. Velicu-Adam, Traian Chelaru, Dragoș Vitencu, Mircea Streinul, Theodor D. Păunescu, S. Bejan, N. Roșca, Valerian D. Cudla, D. Rupeanu, Iulius Plumbeanu. Încercând să atragă bunăvoința publicului, scurtul articol inaugural *Deslășire* arată că, mai ales în „timpurile de feroce criză materială pe care le traversăm”, „o revistă literară e o întreprindere îndrăzneată” și că pentru a reuși „are nevoie de largul concurs al masei cititorilor, cât și de puțină condescendență din partea celor... intransigenți”. Tot aici este formulat un program în două puncte: „1) Încurajarea celor ce fac primii pași în literatură și 2) o strânsă conlucrare literară cu elementul minoritar”. La aceste deziderate se adaugă, în final, și o promisiune: „Ne vom sili să prezentăm întotdeauna un bogat material informativ în domeniul beletristicii, științei și artei în general”. O promisiune care, date fiind caracterul efemer al revistei și puținătatea mijloacelor, nu a putut fi onorată decât în mică măsură. Totuși, cele trei numere apărute lasă să se întrezărească tentativa tinerilor inițiatori de a realiza o publicație vie, al cărei evantai cultural și literar să fie îndeajuns de larg pentru a satisface toate exigențele. Cele câteva articole de fond fac dovada unui spirit incisiv, în care dorința de a promova valorile naționale se împletește cu nevoia ardentă de racordare la modernitate. Astfel, în numărul 3, cel ce semnează Ion Bucovineanu propune înființarea, după model francez, al unui „directorat al literelor” care să se ocupe, la nivel ministerial, de susținerea amplă, în diferite moduri, a literaturii și a creatorilor ei: fondarea unei „reviste-magazin”, activizarea editurii naționale Casa Școalelor, care ar trebui să tipărească ediții critice din clasici, acordarea unor premii literare și, în general, sprijinirea reală și „în formele cele mai demne” a scriitorilor. Complementar, ca un argument în favoarea acestei nevoi de revigorare culturală, în același număr Al. Mareș schițează „peisajul intelectual” jalnic al provinciei, în care cititul e o deprindere rară, iar scrisul o ocupație rămasă adesea fără orizont. În aceste condiții, constituirea Ateneului Popular din Cernăuți,

al cărui scop declarat era „propagarea culturii în masele largi ale poporului”, este întâmpinată ca o inițiativă dătătoare de speranță. Activitățile Ateneului, îndeosebi „șezătoarele” organizate de el, vor fi consemnate statornic de **M.i.**, care, fie și vremelnic, s-a străduit să se alăture și ea acestui efort de culturalizare. Revista face loc în paginile sale atât literaturii propriu-zise, cât și unei publicistici destul de animate și de felurite, semnatori fiind, în principal, membrii grupării. Apar, astfel, proze aparținând directorului Eugen Liteanu (*Peste ani, Timpuri grele..., Sfârșitul unui opozant. Schiță politică*) și lui Traian Chelaru (*Lala*), dar și versuri de Mircea Străinul (fragment din poemul *Drumul*), Theodor D. Păunescu, V. Fulger-Dan, A. Rudu. Nu lipsește nici dramaturgia, chiar în primul număr tipărindu-se sfârșitul actului II din comedia *Un proces de divorț* a lui At. Mitric, piesă despre care se precizează că se va juca la Teatrul Național din Cernăuți. De altfel, interesul pentru teatru e una din trăsăturile distincte ale revistei, în al cărei sumar intră nu numai cronici și note teatrale, adesea polemice, ci și articole cu bătaie mai lungă, precum cel intitulat *Concepții curente în teatru și obiectivitatea în critică* de Iulius Plumbeanu („Teatrul de azi trebuie să intervieve activ în viața activă”, spune, între altele, autorul). În **M.i.** se mai pot citi comentarii pe teme literare (*Inutilitatea criticii*), recenzii la cărți (romanul *Duhovnicul maicilor* de Damian Stănoiu) și la reviste bucureștene sau locale, însemnări despre expoziții de pictură, multe texte fiind semnate cu inițiale sau cu pseudonime. Printre colaboratori se mai numără Ion Sân-Giorgiu, M. Kososchi, E. Cotan, V. Vasiliu și Mișu Fotino, ultimii doi cu o serie de epigrame. **C.A., I.M.**

MUNCA LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ, revistă care apare, lunar sau o dată la două luni, la Buzău între 12 aprilie 1933 și ianuarie 1934, apoi la București până în aprilie 1936; începând cu al doilea număr (10 mai 1933), titlul de pe prima pagină este „Munca literară”, titulatura completă fiind menționată doar în caseta redacțională alături de subtitlul „Gazetă de critică, informație, artistică și culturală”. Redactori: N.N. Șerbănescu și Ioan Georgescu. Denumirea scurtă este asumată definitiv în 1934, când publicația rămâne cu un singur redactor, Ioan Georgescu. În lipsa unui articol-program, orientarea culturală și ideologică promovată de **M.l.a.** se conturează prin editorialele și eseurile

picioare nu numai vulgul literar. Dar și ostroave și citadele izolate. Afară deci din singurătatea turnurilor noastre; fie ele tăiate în fildeșul cel mai de preț!”. Atitudini apăsate critice vizând incapacitatea conaționalilor de a prețui marile valori spirituale caracterizează și encomioanele dedicate lui Camil Petrescu, Adrian Maniu, Liviu Rebreanu, Gib I. Mihăescu, Elena Văcărescu, G. Bogdan-Duică ș.a. Tot astfel, titularii rubricilor de recenzii literare (cărora li se consacră ultima pagină a fiecărei număr) – Lucian Boz, Dinu Roșu, Pericle Marti

număr) – Lucian Boz, Dinu Roco, Pericle Marținescu, Scarlat Preajbă, Paul I. Papadopol – apelează adeseori la o retorică didactic-moralizatoare când scriu despre cele mai recente cărți semnate, printre mulți alții, de Lucian Blaga, H. Bonciu, G. Călinescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Constantin Noica, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Ion Pillat, Liviu Rebreanu, Tudor Vianu, V. Voiculescu, Ilarie Voronca. Monotonia ideatică a revistei este contracarată doar de colaborările

...a revistei este contracarată doar de colaborările frecvente ale lui Camil Petrescu, care condamnă câteva dintre marile deficiențe de funcționare a câmpului cultural românesc din epocă. În „*Drepturi de autor*” (2/1933), pornind de la o comparație între actori și autorii de literatură, deplânge inexistența unui statut profesional bine fundamentat al scriitorilor, până și cei mai valoroși fiind gra-

colaboratorilor constanți. Textele polemice publicate de Șerban Ionescu (*Literatura ca factor de moralizare a vieții sociale, Frumosul spiritual, Tineret și educație, Modernismul... și literatura*), de Radu Gyr (*Frontul înaltei spiritualități*) ori de Dan Smântânescu (*Idealul tinerei generații*), seri-alele lui Paul I. Papadopol (*Intellectualismul în provincie, Reabilitarea provinciei*) dau seama de programul conservator al revistei. Pentru Șerban Ionescu, artistul este un „apostol, un făuritor de suflete”, un „pedagog al națiunii”, așa încât crea-ția sa ar trebui ferită de „influența freudismului, a senzualismului, ca și a materialismului nesăbuit”, pentru a fi pusă în slujba „moralizării vieții sociale, iar nu pângăririi ei”. Pericolul cel mai mare e iden-tificat în modernismul „libertin, viciat, înfumurat al unei generații ce scapă de sub control și e lipsită de busola sincerității și a asprimii vieții”. La rândul lui, Radu Gyr sancționează ermetismul „abscons” din scrierile contemporane, care ar perverti spi-ritul cititorilor în aceeași măsură ca literatura de divertisment: „Frontul comun va trebui să calce în

subevaluati. Condiția precară a creatorilor literari este justificată, apoi, fie prin expansiunea criticii de judecată („cavernă de putrefacție a literaturii române”) în detrimentul celei de analiză (*Bilanțuri „literare”,* 19/1935), fie prin absența unei culturi a lecturii (*O problemă națională: Cartea,* 21/1935): „Românul citește atât de puțin încât se poate spune că nu citește deloc... Citește numai în școală cât să ia o diplomă și pe urmă cu aceasta o slujbă la stat... După ce a luat slujba s-a isprăvit lectura (chiar când domnul funcționar e profesor)”. Idei aproape similare se regăsesc și în luarea de poziție despre criza manualelor (*Cărțile de școală*), ca și în medalionul *Liviu Rebreanu* (26/1935). Demne de remarcat sunt grupajele de versuri în care pot fi întâlnite constant nume consacrate: G. Bacovia (*Cântec, Amurg*), Adrian Maniu (*Departee – Târziu, Țara, Peste zidurile albe, Primăvara dulce, Vraje*), Vasile Voiculescu (*În sihla de imagini*), Camil Petrescu (*Parabola completă, Cercul*), Nichifor Crainic (*Scrisoare, Reculegere, Colind*). Revista acordă o atenție susținută și traducerilor, aproape fiecare număr cuprinzând versiuni aparținând lui

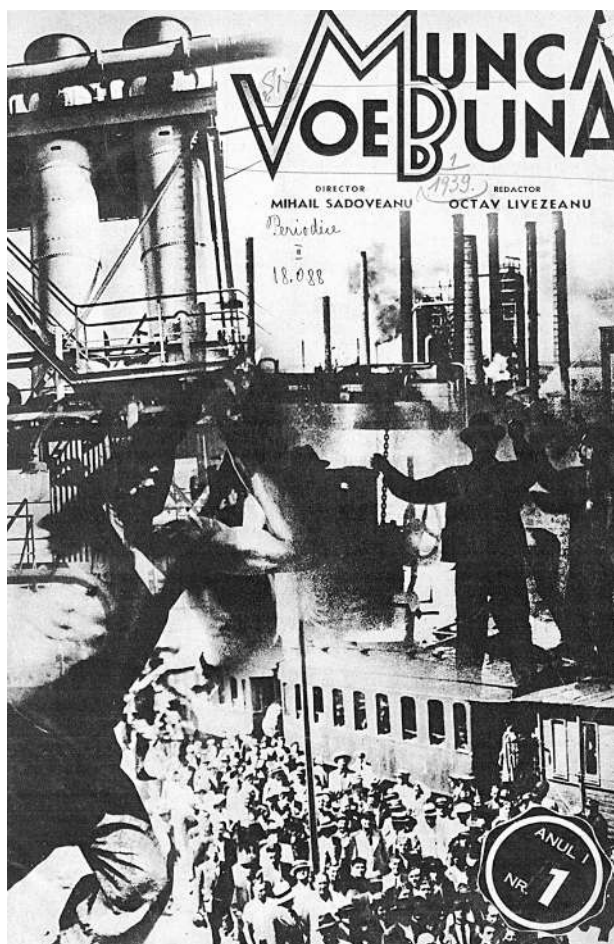
Emil Gulian, Ion A. Ghimbășanu, Panait Anghati ș.a., din scrierile lui Paul Claudel, R.M. Rilke, Goethe ș.a. ori din literatura greacă modernă. Mai puțin consistente sunt, în schimb, atât paginile de proză, unde rareori apar autori notabili (Gala Galaction, Tudor Mușatescu, Al. Cazaban), cât și rubrica „Teatru”, care conține dări de seamă conformiste scrise de Dinu Roco și de Teofil Șerban sau convorbiri cu actorii Alexandru Critico și Victor Bumbești. Colaborările ocazionale nu suscită un interes deosebit, chiar dacă printre semnatari se numără E. Lovinescu (cu o parabolă despre un copac biruitor în raport cu „paraziții” ce îl asaltează zilnic), Cezar Petrescu, Ion Minulescu, Victor Ion Popa și V. Ciocâlțeu (care răspund la o anchetă despre festivalul național Săptămâna cărții). **Cs.B.**

MUNCA ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ, publicație apărută la București, lunar, între 26 februarie și 16 octombrie 1894. Într-un articol din „Munca”, scris de C. Mille cu o săptămână înainte de a ieși de sub tipar **M.ș.I.**, se afirma că aceasta va fi un supliment al săptămânalului socialist, afirmație reluată în editorialul întâiului număr al noii gazete. Câteva săptămâni mai târziu „Munca” se delimita însă de publicația literară, anunțând că între cele două redacții, deci și între cele două periodice, nu există nici o legătură. **M.ș.I.** a fost, de fapt, redactată și subvenționată de studentul medicinist C. Popescu-Azuga, activist socialist, publicist și traducător. Articolul-program enunță ideea că muncitorii au nevoie de o publicistică științifică și culturală scrisă pe înțelesul lor. Din literatură se va publica „tot ce e de valoare”, adică foarte multe traduceri din scriitori clasici (Teofrast, Esop, Plaut, Iuvenal) sau de circulație europeană (Byron, Lenau, Frații Grimm, Heine, Bjørnson, Lev Tolstoi, Nekrasov, Turgheniev, Korolenko, Garșin, La Fontaine, Hugo, Balzac, Maupassant, Sienkiewicz). Fiecare text tradus este însoțit de o prezentare succintă a scriitorului. Unele transpuneri din Heine sunt făcute de O. Carp, care întrebuințează pseudonimul Alastor. C. Popescu-Azuga tălmăcește din Byron și Heine, iar Cornelia V. Morțun din Maupassant. Câteva poezii și poeme în proză aparțin lui I. Păun-Pincio și lui V.G. Morțun. Din fabulele lui Grigore Alexandrescu se retipăresc *Lupul moralist*, *Șarlatanul și bolnavul*, iar din poeziile lui M. Eminescu se republică *Sara pe deal*. Sumarul

cuprinde și articole de popularizare în maniera „Contemporanului”, scrise de C. Popescu-Azuga (sub pseudonimul Gregorian). **R.Z.**

MUNCĂ ȘI VOIE BUNĂ, revistă culturală editată la București de Ministerul Muncii din 15 aprilie 1939 până la 15 august 1940 și, sub titlul „Muncitorul național român”, abreviat apoi la „Muncitorul român”, din iunie 1941 până în iunie 1944. Inițial publicația este scoasă săptămânal, apoi bilunar sub direcția lui Mihail Sadoveanu, redactor fiind Octav Livezeanu. Când reappare, ca mensual, având pe frontispiciu înscris anul al IV-lea, la direcția ei se află N. Porsenna, înlocuit după două luni de Pan M. Vizirescu. Programul revistei este fixat în primul număr prin articolele ce poartă semnătura ministrului Muncii, Mihai D. Ralea, și a directorului general Stavri C. Cunescu. Prin **M.v.b.**, se voia „să se dea muncitorilor din toate categoriile posibilitatea de a se împărtăși cât mai mult din binefacerile culturii și ale artei, să le înlesnească dezvoltarea armonioasă a spiritului și a trupului și să-i ajute să se perfecționeze în meșteșugul lor”. Erau în fond obiectivele „mișcării” sau „inițiativei” Muncă și Voie Bună, înființată cu câteva luni mai înainte, după modelul unor mișcări ivite în Occident, al căror scop declarat era mai buna organizare a timpului liber aflat la dispoziția muncitorilor, lucru care, totodată, trebuia să-i sustragă curentelor politice extremiste – comunismul și fascismul. („Mișcarea” devine ulterior „oficiu” din structura ministerului de resort, căpătând și un alt nume: Muncă și Lumină.) În primele numere ale hebdomadarului, în afară de Mihail Sadoveanu, ce dă texte precum *Pașcanii*, *Armindenul*, *Nastratin Hogeia la Balcic*, mai semnează Al. Vasiliu (articole diverse, apoi altele sub genericul „Graiul neamului”), C.N. Negoită (recenzii, cronici, note diverse), Ștefan Cârstoiu (note și reportaje, scurte comentarii pe teme literare), Const. Vâlcovan (*Munca în poezia și literatura românească*, *Munca în poezia lui Tudor Arghezi* etc.), N. Cristinoiu, Mircea Florentin (*Un 1 mai acum 100 de ani*, *Într-un port dunărean*), Tache Soroceanu (cu articole relative la pictură, arhitectură sau arta grădinilor), Ioan Massoff (*George Diamandy*, apoi articole despre teatru). Aceștia par să capete statut de redactori ori de „colaboratori interni”. Curând redacția izbutește să aducă în fiecare număr câte un text al unei personalități – I. Simionescu (*Munca înaltă*),

Gala Galaction (*Înțelepți în bucurie, Nicopole*), C. I. Parhon, C. Rădulescu-Motru, Tudor Vianu (*Arta și munca, Artă și meșteșug*), Dragomir Hurmuzescu, Stanciu Stoian (*Despre educație*), Gr. Trancu-Iași (*Cartea*), Eugen Herovanu, Ion Zamfirescu ș.a. Se obțin, de asemenea, colaborări cu proze, reportaje, însemnări, note ale unor autori afirmați ori în curs de afirmare, precum Gh. Brăescu (*Găinușa*), Emanoil Bucuța (*Începuturi, Brașovul nou*), Vladimir Streinu (*Un poet al muncii* [Walt Whitman]), Dan Petrașincu (*Tristețile și bucuriile muncii de scriitor, Biblioteca vie*), George Dorul Dumitrescu (*Basarabia*), Coca Farago (*Elegie cu natură moartă*), Mihail Straje (*Întuneric*), Petre Drăgoescu (*Tot vin aș bea!*, *Nenea Mișu, Nina la mare*), N. Carandino (*Darclé*), Șerban Bascovici, N. Deleanu (*Printre mineri, O noapte pe locomotivă*), Ion Pas (*Palme bătătorite*), Gh. Dinu (*Din ce trăiesc unii oameni*), Geo Bogza (*O vizită la cantonul nr. 153, O mină*

de aramă în munții Ardealului, Americanii din satele Ardealului, *Evocare a regiunilor petrolifere*), N. Papatanasiu (*Mari călători*), Stoian G. Tudor (*Cum se face pâinea, Spoitorii*), Al. Bilciurescu, Aurel Călinescu (*Martirii muncii*), Al. Iacobescu (*Un poet al muncii*), Marin Iorda (*Accidentul*), Const. Nani (*Revelionul singuraticului*), Al. Talex (*Pana la Istrati*), Petru P. Ionescu (*Muncă și psihologie*), Emilia Șt. Milicescu (*Țigăncile florărese*). Se adaugă și colaborări numeroase de la o serie de scriitori și publiciști afectați de legile antisemite implementate începând din ianuarie 1938, precum Camil Baltazar (*Muncitorul Caragiale*), Mihail Sebastian (cronici teatrale și recenzii), [F. Brunea-] Fox, Ștefan Tita (*Aprinzătorii, Viața la 1000°*), Silviu Cernea (*Toamna în mahalaua muncitorească*), Barbu Lăzăreanu, A. Munte, Geri Spina, C. Săteanu (*Anton Bacalbașa*), Liviu Floda, V. Cristian, S. Semilian (*Samoilă Petrov – pictorul sobor*). Rubrica „Humor” e alimentată de la o vreme de Ion Vasiliad (V. Iad.). Ocazional sunt inserate și câteva traduceri (din Jérôme K. Jérôme, E. Renan, V. Heltay, B. Franck, C. Howard, Willy Scott ș.a.). După cele două numere scoase sub conducerea lui N. Porsenna, cu un sumar alcătuit mai mult la întâmplare, din care se remarcă doar contribuțiile lui Victor Ioan Popa, Gh. Brăescu, George Gregorian, Vasile Militaru și Al. Cazaban, revista recapătă o fizionomie proprie sub direcția lui Pan M. Vizirescu, în condițiile impuse de războiul la care participă România. Acum paginile preponderent propagandistice sunt completate de cele consacrate poeziei și prozei, reportajelor literare, precum și cronicilor și recenziilor. Articole care se conformează ideologiei zilei, orientate contra bolșevismului, dar și a „democrației demagogice” ori a „plutocrației iudaice”, semnează, în afară de director, Petru P. Ionescu, D. I. Cucu, Aurel Cosmoiu, Coriolan Bărbat, Horia Nițulescu, C.N. Negoită, Ovid Caledoniu, Ion Șugariu. (În câteva rânduri se dau și versiuni germane ale textelor, pentru a fi accesibile și „aliaților”.) Cu poezii – uneori, de circumstanță – colaborează Constantin Barcaroiu, Constantin Salcia, Ion Th. Ilea (*Ev nou*), Vasile Militaru, Ion Șugariu, Pan M. Vizirescu (*Avram Iancu*), Iustin Ilieșiu (*Satul meu din Munții Rodnei*), George A. Petre (*Cântec de leagăn, Ține minte*), Mircea Dem. Rădulescu (*Moara*), Octav Sargețiu, Petru P. Popescu (*Colind*), Mircea Ionescu (*Colinde*), George Păun (*Cântec pentru adormit răniții*), Sergiu Grosu (*Cântec pentru Transnistria*,

Îmi bate inima la Bug), Haralambie Țugui, Cristofor Vitencu, V. O. Spineni, Dimitrie Albotă, George Buznea, Ion Potopin, Const. Goran, Nicolae Leoveanu, Dobre Panait, Lucia Burnuz, Magda Raiu, Leonte Dumitrescu ș.a. Cu reportaje, însemnări de drum, schițe și povestiri sunt prezenți Victor Ion Popa (*Încurcătura domnului Angheliu*), Ion Marin Sadoveanu (*Insula fermecată*), Tudor Măinescu (*La frizer, În tramvai, Curățitorul de pete*), Pan M. Vizirescu (*Crăciun însângerat*), Ion Petru (*Sunt eu, frațele tău*), Ion Vasiliad (*O vânătoare de lupi, Petrecere de Crăciun*), George Acsinteanu (*Escadrila albă, Chipul Gabrielei, Legenda Sarmisegetuzei, Zaharia Matcău*), Ion Ojog (*Ce chilipir de om pe jos*), Ion Valerian (*Prin zăpezile Dobrogei, Minunea din Noaptea Învierii, Crăciunul grănicerului*), Eusebiu Camilar (*Colindătorul*), Ovid Caledoni (*Prin zăpezile și liniștile munților*), Ladmiss Andreescu (*Zburătorii Armatei a III-a*), Aurel Tita (*Românii din Transnistria*), Ion Th. Ilea (*Troița din satul îndepărtat, Un scurt popas în țara fierului*), Sm. M. Vizirescu (*Jertfa celor patru frați, Găinile Chivei*), Const. Virgil Gheorghiu (*O anchetă la Cartea Românească, Cum au trăit muncitorii basarabeni sub bolșevici*), C. Panaitescu (*Călătorie fantastică prin infernul minelor de cărbuni*), Ernest Verzea (*Străbătând Transnistria*). Paginile destinate divertismentului sunt umplute de Ion Vasiliad. În pofida abundenței sumarului și a semnăturilor cu notorietate, revista nu și-a atins obiectivele propuse în program, unele, de altfel, utopice în circumstanțele date. **V.D.**

MUNGIU-PIPPIDI, Alina (12.III.1964, Iași), eseistă, autoare dramatică, prozatoare. Este fiica Mariei Mungiu, profesoară, și a lui Ostin Mungiu, medic alergolog, profesor la Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” din Iași; e sora cineastului Cristian Mungiu; s-a căsătorit, în 1993, cu istoricul Andrei Pippidi. Între 1982 și 1988 a urmat cursurile Facultății de Medicină a Universității „Gr. T. Popa”, secția psihiatrie. În această perioadă semnează articole de critică literară și eseuri la revistele „Opinia studentască” și „Cronica”. Imediat după căderea regimului comunist, devine redactor-șef la „Opinia studentască” și colaborator permanent la revista „22”. În 1992 și 1993 a fost corespondent de presă al cotidianului francez „Le Monde”, iar în 1993 și 1994 a fost redactor-șef la săptămânalul „Expres”. În 1995 obține doctoratul în psihologie socială la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași.

În 1996 fondează Societatea Academică Română (SAR), care susține promovarea de măsuri legislative în materie de combatere a corupției, integrare europeană și libertate a presei. A fost profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative (SNSPA), consultant politic. A predat și la Harvard, Oxford, Princeton, Stanford. Din 2007 este cadru didactic la Hertie School of Governance din Berlin, unde conduce Catedra de studii de democratizare. A fost membră în mai multe ONG-uri cu finanțare externă (Freedom House) și inițiatoare a portalului online România Curată. Mai colaborează cu articole de opinie și analize politice la „Dilema veche”, „România liberă” ș.a. Occidentalismul civilizator, moralitatea clasei politice, drepturile minorităților, practica legislativă a societății deschise și a bunei guvernări sunt elemente definitorii pentru acțiunea publică a autoarei. Ca politolog și sociolog, expert în politici publice, **M.-P.** a publicat mai multe volume și studii, singură sau în colaborare. Studiile sunt centrate pe geneza și mecanismele conflictelor sociale din România comunistă și postcomunistă, cu extensie asupra statelor est-europene: *România, mod de folosire* (1994), *Românii după '89* (1996), *Transilvania subiectivă* (1999), *Secera și buldozerul. Scornicești și Nucșoara. Mecanisme de aservire a țaranului român* (2002, în colaborare cu Gérard Althabe), *Politica după comunism* (2002), *Nationalism after Communism* (2004, în colaborare cu Ivan Krastev) ș.a. Diverse tematic, articolele din volumul *De ce nu iau românii Premiul Nobel?* (2012) vădese inteligență critică, nerv polemic și virtuți portretistice.

Scrisă în 1992, inclusă în volumul *Moartea lui Ariel* (1997) și reeditată separat în 2006, piesa *Evangheliștii*, reinterpretare provocatoare până la blasfemie – denunțată ca atare inclusiv de bisericile ortodoxe și romano-catolice din România – a textului biblic, a expus-o pe **M.-P.** unor campanii de presă vehemente, dar a și atras atenția asupra calităților sale dramaturgice (Premiul UNITER). „Evangheliștii” sunt patru ucenici derizorii din Antiohia ai lui Pavel, un criminal psihopat care-i ucide la final; îndemnați de acesta, ei reformulează în variantă sexual-polemică episoadele vieții unui „obscur” profet evreu – „Povestitorul”, identificat cu Iisus. Toate episoadele gravitează în jurul unei prostituate-„preotese a zeiței Artemis”, echivalată Mariei Magdalena și cu care Povestitorul are o relație erotică perversă. Autoarea va recidiva ca

dramaturg în mai palida *Moartea lui Ariel*, piesă „detectivă” inspirată dintr-un caz real și evoluând tematic pe fondul unor probleme ale actualității precum abuzurile justiției, corupția presei, incriminarea homosexualității. Conceput, după informațiile date de **M.-P.**, la finele anilor '80 ai secolului trecut și rescris un deceniu mai târziu, romanul *Ultima cruciadă* (2001) se prezintă ca un „roman deopotrivă istoric, polițist, inițiativ, oniric, psihologic și politic”; de fapt, este un thriller politic-religios cu o intrigă dinamică, derulată pe trei paliere istorice paralele (perioada 1500, interbelic, anii '80) și având ca supratemă avaturile controversate ale identității autohtone.

SCRIERI: *România, mod de folosire*, București, 1994; *Românii după '89*, București, 1996; *Moartea lui Ariel*, București, 1997; *Transilvania subiectivă*, București, 1999; *Ultima cruciadă*, pref. Monica Lovinescu, București, 2001; *Politica după comunism*, București, 2002; *Secera și buldozerul. Scornicești și Nucșoara. Mecanisme de aservire a țaranului român* (în colaborare cu Gérard Althabe), Iași, 2002; *Nationalism after Communism* (în colaborare cu Ivan Krastev), Budapesta, 2004; *Evangheliștii*, București, 2006; *De ce nu iau românii Premiul Nobel?*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Ștefan Borbély, *Transilvania de cabinet*, APF, 2000, 4; Alex. Ștefănescu, *Un roman care modifică ierarhiile literare*, RL, 2001, 15; Mihai Iovănel, *Versiunile misterului*, ALA, 2001, 587; C. Rogozanu, *Bun, nu extraordinar*, OC, 2001, 66; Alexandru George, *O vechi problemă actuală*, ALA, 2002, 689, 690; Marian Popescu, *Despre Rațiune și Crediință: „Evangheliștii”*, OC, 2005, 299; Mircea Mihăieș, *Cenzura transcendentă*, RL, 2005, 49; Andrei Terian, *Mungiu-Pippidi Superstar*, CLT, 2006, 20; Liviu Malița, *Evangheliști, apostoli și apostafi*, TTR, 2007, 3–7; Dan C. Mihăilescu, *Lit. rom. post-ceaușism*, III, 75–80; Cristian Teodorescu, *De ce n-avem față de Premiul Nobel*, „Cațavencii”, 2012, 40. **B.B.-C.**

MUNTE, Aspazia (pseudonim al Aspaziei Munteanu; 11.V.1903, Tereblecea–Cernăuți – 1944, Focșani), poetă. Este fiica Victoriei și a lui Costan Scripcari, țărani. A absolvit Școala Normală la Cernăuți în 1922. Se căsătorește cu un funcționar de la o bancă vieneză și pleacă în capitala Austriei, lucrând, la rândul ei, ca funcționară de bancă. Rămasă curând văduvă, se întoarce în România; este învățătoare la Ipotești (Suceava) și Cozmin (Cernăuți). Împreună cu Lazăr Munteanu, noul ei soț, și cu alți intelectuali din zonă întemeiază un cnaclu literar, desființat odată cu invazia sovietică. În 1934 editează la

Plaiul Cosminului, în colaborare cu Neculai Pavel, „Plai”, publicație a Editurii Iconar.

M. a debutat cu versuri, probabil în 1928, la „Revista tinerimii” (Dorohoi). Va mai colabora la „Voința școalei”, „Orion”, „Junimea literară”, „Convorbiri literare”, „Însemnări”, „Înnoiri”, „Glasul Bucovinei” ș.a. Versurile, adunate în volumele *Învolburări* (1933), *Luminișuri* (1936) și *Diamante albe și negre* (1938), se încadrează în mișcarea iconaristă bucovineană prin fragmentarea de tip modern a imagisticii și printr-o peisagistică citadină inspirând melancolie. În colaborare cu Neculai Pavel a tipărit în 1934 o antologie intitulată *Breviar de poezie bucovineană contemporană*.

SCRIERI: *Învolburări*, Cernăuți, 1933; *Mia*, Cernăuți, 1933; *Luminișuri*, Cernăuți, 1936; *Diamante albe și negre*, București, 1938; *Pe urme cosânzene*, Cernăuți, f.a. **Antologii:** *Breviar de poezie bucovineană contemporană*, Cernăuți, 1934 (în colaborare cu Neculai Pavel).

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, [Aspazia Munte], VRA, 1933, 310, 1934, 329; George Drumur, [Aspazia Munte], GBV, 1934, 4243, 4263; Teofil Lianu, „Luminișuri”, „Voința școalei”, 1936, 12–13; Ion Biberi, „Luminișuri”, MOM, 1936, 352; Eusebiu Camilar, „Diamante albe și negre”, IIS, 1938, 3; Mircea Streinul, „Diamante albe și negre”, BVS, 1938, 285; Teodor Al. Munteanu, *O poetă din Țara Fagilor*, PRV, 1938, 969; Călinescu, *Opere*, III, 1425–1426; Perpessicius, *Opere*, VIII, 72, 79–80; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775–2000*, Cernăuți, 2000, 301–304; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, 95. **D.M.**

MUNTEAN, George (17.XI.1932, Bilca, j. Suceava – 1.VI.2004, București), critic și istoric literar, folclorist. Este fiul Varvarei (n. Tărăță) și al lui Atanasie Muntean, țărani. A făcut școala primară și gimnaziul în satul natal, o clasă la Școala Normală din Siret (1946–1947) și apoi liceul la Rădăuți (1947–1953). Admis la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București, secția regie de film, este îndepărtat după numai un an din motive dogmatice (scrisese un scurt scenariu după romanul *Bietul Ioanide* de G. Călinescu, carte brusc interzisă). Va urma Școala de Literatură „M. Eminescu” (1954–1955), după care va fi student la Facultatea de Filologie a Universității din București, secția critică literară și proză (1955–1959). Lucrează ca redactor la „Contemporanul” (1959–1968), cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române (1960–1996), redactor-șef al „Revistei de istorie și teorie literară”

(1974–1979). După 1989 a fost, între altele, președintele Partidului Pensionarilor. A editat și prefațat numeroase ediții ale unor scriitori precum A. Bădăuță, G. Călinescu, Vladimir Streinu, Al. O. Teodoreanu ș.a., a alcătuit antologii de specii folclorice (proverbe, poezii etc.), de reportaje, literatură pentru copii, iar în 2000 a pus în circulație o sută de documente inedite Eminescu. Colaborează cu articole, studii, cronici la „Analele Academiei Române”, „Cronica”, „Argeș”, „Familia”, „Steaua”, „Tribuna”, „Viața românească”, „Limbă și literatură”, „Tomis”, „Adevărul literar și artistic”, „Poesis”, „Dacia literară” ș.a. Unele contribuții le-a semnat cu pseudonimele George M. Berger, G. Bilca, M. George, Radu Mavrodin, Vasile Vasilescu. Pentru lucrarea colectivă *Arta și literatura în slujba independenței naționale* (1977) a fost distins, alături de ceilalți autori, cu Premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei RSR.

M. debutează simultan în „Cultura poporului” și în „Albina” (1954) cu folclor și articole de folcloristică. Editorial, este prezent în 1959 cu *Folclor din Suceava*, prima culegere de după război ce cuprinde, în transcriere literară, versuri inegale ca valoare (așa-numite cântece noi, contrafăcute, dar și remarcabile piese lirice), provenind de la o singură sursă, mama sa. Dubla formație, de critic literar și folclorist, se relevă în studiile din volumele *Cercetări literare* (1969) și *Interpretări și repere* (1982). Chiar în cea de-a doua carte, în care mai numeroase sunt textele despre creația populară (*Contemporaneizare și statornicie în folclor, Cântecul popular de dragoste, Doina și dorul – expresii ale spiritului românesc, Meșterul Manole – semnificații ale episoadelor finale, Homo aedificans*), sunt examinate contactele dintre literatura de autor și creația anonimă, ca în cercetarea despre această relație în epoca marilor clasici. Sunt, mai de fiecare dată, interpretări incitante, cum este aceea despre doină și dor, despre care Edgar Papu scrie: „Autorul cuprinde aci aproape exhaustiv ceea ce s-a scris mai important în privința *dorului* – inclusiv datele însumate, în ordinea comparatistă a fenomenului –, avansând și o serie de idei proprii a căror subtilitate intenționează să epuizeze toate capcanele destinate a prinde acest prețios vânat spiritual”. Sunt de menționat comentariile critice despre Mihail Sadoveanu și despre G. Călinescu. La autorul *Țării de dincolo de negură* **M.** examinează vocația acestuia pentru viața naturii, marea lui admirație pentru ceea ce el

însuși numea „zidirile creației dintâi, încă mărețe și nestricate”. Observă că la Sadoveanu reprezentările se înscriu „în direcția unei mitologii de factură populară”, spre deosebire de impresiile despre natură ale lui Lucian Blaga din *Hronicul și cântecul vârstelor*. Alte comparații, cu Emil Gârleanu și cu I. Al. Brătescu-Voinești, conduc la concluzia că autorul cărților *Olanda*, *Uvar* ș.a. „subordonează exemplarul, îl integrează ariei speciei, neamului său, mișcării și destinului totalitar al acesteia”. Notând la G. Călinescu propensiunea spre fenomenul artistic „în toate componentele lui”, **M.** afirmă că fiecare din domeniile care l-au atras pe critic (teatru, muzică, plastică, modă, urbanism, gastronomie) „era cucerit în desfășurarea lui pe verticală și pe orizontală”, în toate laturile specifice.

SCRIERI: *Cercetări literare*, București, 1969; *Bilca – o așezare din Valea Sucevei. Privire istorică* (în colaborare cu Vasile Cârdei), Suceava, 1971; *Interpretări și repere*, Iași, 1982. **Culegeri:** *Folclor din Suceava*, București, 1959. **Antologii, ediții:** *Apa trece, pietrele rămân*, pref. edit., București, 1966; *Proverbe românești*, pref. edit., București, 1967; G. Călinescu, *Scrieri despre artă*, I–II, pref. edit., București, 1968, *Însemnări de călătorie*, pref. edit., București, 1973; Ion Dongorozi, *Stea de cinema*, postfața edit., București, 1971; *Cântece de dragoste și dor*, pref. edit., București, 1972; *Pagini din istoria gândirii teatrale românești*, pref. edit., București, 1972 (în colaborare cu Ileana Berlogea); Vladimir Streinu, *Studii de literatură universală*, pref. edit., București, 1973, *Pagini de critică literară*, III–V, București, 1974–1977, *Eminescu – Argezi*, pref. edit., București, 1976, *Poezii*, pref. edit., București, 1982; *Reportajul românesc contemporan (1944–1974)*, pref. edit. București, 1974 (în colaborare cu Nicolae Mecu și Vasile Teodorescu); *5 nuvele contemporane*, pref. edit., București, 1976; Teofil Dumbrăveanu, *Țara soarelui*, postfața edit., Iași, 1976; Vasile Gherasim, *Mihail Eminescu*, pref. edit., Iași, 1977; Dinu Pillat, *Itinerarii istorico-literare*, pref. edit., București, 1978; *Eminescu. O sută de documente noi*, pref. edit., București, 2000.

Repere bibliografice: V. Adăscăliței, „*Folclor din Suceava*”, IL, 1960, 1; Radu Niculescu, „*Folclor din Suceava*”, REF, 1960, 1–2; Pillat, *Itinerarii*, 367–370; Al. Săndulescu, [George Munteanu], RL, 1982, 52, 2004, 13, 2009, 30; Papu, *Motive*, 131–132; *Dicț. scriit. rom.*, III, 308–309; Z. Ornea, *Documente inedite Eminescu*, RL, 2001, 15; Dan Mănuță, *Eminescienc*, CL, 2001, 8; Teodor Vărgolici, *Caleidoscop literar*, București, 2003, 56–61; Lucia Olaru-Nenati, *George Muntean – un avar risipitor*, „Bucovina literară”, 2006, 7; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 624–625; *A fost odată George Muntean. Remember*, îngr. Adela Popescu, București, 2008; Geo Șerban, *Încă o filă pentru George Muntean*, OC, 2009, 233.

I.D.

MUNTEANU, Aurel Dragoș (16.I.1942, Buda, j. Lăpușna – 20.V.2005, New York), prozator, eseist. A absolvit Liceul „Mihai Viteazul” din Turda și Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1964). În 1968, 1970 și în 1980 beneficiază de burse de studii în Statele Unite ale Americii, la San Paul University, Iowa, și la Columbia University. Lucrează la început ca asistent la Institutul Pedagogic din Oradea, apoi ca redactor la „Contemporanul” și „România literară” (1968–1969), „Magazin” (1971). În 1971 și 1972 este redactor-șef la „Tribuna școlii”. Ulterior, devine redactor la „Luceafărul”, de unde va fi îndepărtat în 1989 ca disident (între altele, acordase la sfârșitul lui 1988 un interviu telefonic lui Dorin Tudoran pentru postul de radio Vocea Americii). După 1989 a fost primul președinte al Televiziunii Române, demisionând la începutul lui februarie 1990. Reprezentant al României la ONU tot din februarie 1990, e numit în 1992 ambasador al României la Washington, unde s-a și stabilit definitiv. Debutează cu reportaje și articole critice în „Steaua” (1962), iar în „Viața românească” publică proză începând din 1965. A mai colaborat la „Tribuna”, „Familia”, „Cronica”, „Flacăra”. Povestirilor din prima lui carte, *După-amiază neliniștită* (1967), li se adaugă romanele *Singuri* (1968), *Scarabeul sacru* (1970) și *Marile iubiri* (1977). *Opera și destinul scriitorului* (1972), în care **M.** retipărește o parte din articolele și eseurile apărute în reviste, abordează literatura din unghiuri variate, istoria și filosofia culturii, existențialismul și psihanaliza oferind multe dintre argumentele la care recurge.

Bun cunoscător al literaturii și filosofiei moderne și contemporane, **M.** e un fin comentator al cărților și ideilor, enunțând opinii adesea pertinente, totdeauna îndrăznețe. Proza pe care o scrie este influențată de preocupările teoretice și critica a remarcat în romanele sale tendința de a ilustra varii idei filosofice. Moartea este un motiv central în romane, anunțat deja în câteva povestiri din volumul *După-amiază neliniștită*. Astfel, fotbalistul din *Victorie* visează să facă din jocul său un spectacol, dar tocmai în meciul în care urma să-și dovedească arta suferă un accident grav și moare contemplând cerul „alb și liniștitor și pur”. Personajul din povestirea titulară a cărții, o femeie, își pune întrebări directe despre moarte: „Și cum va fi?... La ce vârstă se moare în general? A muri? Să mori? Ea va muri?”. Tot în povestiri autorul exersează analiza psihologică minuțioasă. Din acest

unghi privită, proza va fi un exercițiu obstinat de a prinde „fluxul spontan”, complex al memoriei. Gândurile și senzațiile se întretaie, se întrerup, trec de la un plan la altul. În *După-amiază neliniștită* femeia, panicată de o criză de inimă, rememorează întâmplări și fapte disperate, **M.** ilustrând astfel discontinuitatea psihicului uman. La fel în *O iarnă*, unde efortul de a nota senzațiile obscure primește și o justificare teoretică, percepția dereglată a bolnavului fiind asociată cu o viziune solipsistă a lucrurilor. Aici se află germenii din care vor naște romanele *Singuri* și *Scarabeul sacru*: fluxul psihicului și viziunea asupra existenței, fiecare primind, pe rând, un accent sporit. *Singuri* este expresia îndrăzelnelor autorului în materie de proză: ambiția înnoirii construcției romanești clasice și a împământenirii orientării spre eseism, proprie prozei europene contemporane. Pe deasupra, și poate esențial, se află intenția de a transforma romanul într-un „debușeu” pentru ideile filosofico-morale ale scriitorului. **M.** gândește sincron cu existențialismul când își concepe personajele ca universuri psihologice închise, trăind fiecare din și prin sine însuși, ca niște cosmoide în stare de emanație neîntreruptă, dar fără corespondență între ele. O ordine, un sistem li se impune totuși din afară, ca o „armonie prestabilită” a monadelor, care, altfel, se consumă izolat. „Armonia” este însă fragilă, căci în cele din urmă acțiunile converg spre un incident menit să distrugă echilibrul constituit. De exemplu, protagonistul din *Singuri* moare călcat de un camion. Accidentul devine însă posibil în urma conjugării a numeroase acte aparent disperate ale mai multor personaje. Un joc interesant teoretic între determinism și întâmplare. Din alt unghi, autorul se arată un virtuoz al analizei psihologice, ce pare aproape excesivă atunci când ajunge la procedee oarecum artificioase, ineficiente în raport cu intenția: de pildă, un experiment este ruperea cuvintelor pentru a sugera discontinuitatea și scurtcircuitele gândirii. Mai elocvente sunt paginile în care comentariul autorului se îmbină cu monologul interior și cu intruziunile venite dinspre mediul exterior. Nu lipsesc nici fragmentele pur teoretice. Această îmbinare de proză și eseu creează o specie densă la nivelul ideilor, chiar dacă ambiguă din perspectivă artistică. Și faptul că se transmite un conținut, că cititorul e angajat în discutarea unei problematici nu e lipsit de însemnătate. Aceleași observații pot

fi făcute cu privire la romanul *Scarabeul sacru*. Aici personajele sunt concepute ca niște structuri psihologice în permanentă schimbare, de unde și senzația lor de inconsistență, „obsesia vidului”. Magda afirmă direct: „ceea ce se schimbă nu există”, Georges Fotiade crede inițial că efectiv există, dar când atinge ceva totul se destramă și „golul își arată fața”, astfel încât personajul se imaginează permanent pe buza prăpastiei. Romanul a fost numit de critică un „simpozion pe tema morții” sau „un tratat de tanatologie deghezată literar”. Schematic vorbind, perspectiva ideologică a autorului combină vechi idei platonice cu formulări existențialiste. Omul ar fi „aruncat în lume”, o lume cu care nu are nici o contingență, iar existența lui nu este decât o construcție solipsistă, un univers singular creat din propriile senzații. De aici trăirile personajelor, ce răătăcesc azvârlite afară dintr-o lume ce le era proprie într-una care le e străină. Postum a apărut volumul de versuri *Singurătate vie* (2006). Dincolo de eterogenitatea stilurilor, firească în cazul unor compoziții elaborate de-a lungul unei întinse perioade de timp, predomină elegiile, dar pot fi întâlnite și poeme politice în care aluziile sunt transparente: „În sfârșit crimă ideologică/ Viața lumii la colț de pădure/ Cu domn analfabet/ Din Tartaria./ A lui e porunca, bucurie-noptată,/ Moștenire doar trădarea pentru fiu./ Să cânti latinește acum,/ În graiul ancestral/ Il populo romano tresaltă pe muzică rock/ Cu fervori post-moderniste./ Libera me, Domine.../ ...Am văzut/ Pe unde-am trecut/ Un zid părăsit/ Și neisprăvit./ An unfinished wall/ Ruined, shunned by all” (*Requiem*).

SCRIERI: *După-amiază neliniștită*, București, 1967; *Singuri*, București, 1968; *Scarabeul sacru*, București, 1970; *Opera și destinul scriitorului*, București, 1972; *Marile iubiri*, București, 1977; *Singurătate vie*, îngr. Tudor B. Munteanu, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, „*După-amiază neliniștită*”, GL, 1967, 27; Nicolae Manolescu, [*Aurel Dragoș Munteanu*], CNT, 1969, 13, RL, 1973, 9; Dana Dumitru, *Autonomia intelectuală a romanului*, RL, 1970, 47; Al. Dobrescu, „*Scarabeul sacru*”, CRC, 1970, 50; Dimisianu, *Prozatori*, 116–122; Stănescu, *Cronici*, 129–138; Protopopescu, *Volumul*, 206–211; Constantin, *Prozatori-critici*, 115–119; Petrescu, *Scriitori*, 109–112; Iorgulescu, *Rondul*, 160–163; Ungheanu, *Arhipelag*, 157–161; Laurențiu Ulici, *Tensiunea lucidității*, CNT, 1977, 42; Roxana Sorescu, *Dincolo de veleitate, talentul*, VR, 1978, 11; Iorgulescu, *Scriitori*, 219–220; Ciobanu, *Însemne*, II, 110–114; Iorgulescu, *Firecul*, 205–209; Cristea, *Faptul*,

260–265; Băileșteanu, *Refracții*, 231–238; Nițescu, *Atitudini*, 301–305; Ierunca, *Dimpotrivă*, 181–185; Petrescu, *Studii transilvane*, 203–209; *Dict. scriit. rom.*, III, 309–311; Sasu, *Dict. scriit. SUA*, 187–189; Nicolae Stroeescu-Stănișoară, *A plecat autorul „Marilor iubiri”*, CL, 2006, 1; Radu Mareș, *De amicitia*, F, 2006, 4; Petre Țuțea, *Aurel-Dragoș Munteanu*, îngr. Tudor B. Munteanu, postfață Gavril Matei-Albastru, București, 2006; Marian Victor Buciu, *Proza lui Aurel Dragoș Munteanu*, RL, 2007, 15. **M.Vs.**

MUNTEANU, Basil

(9.XI.1897, Brăila –
1.VII.1972, Paris),
critic și istoric literar,
comparatist.

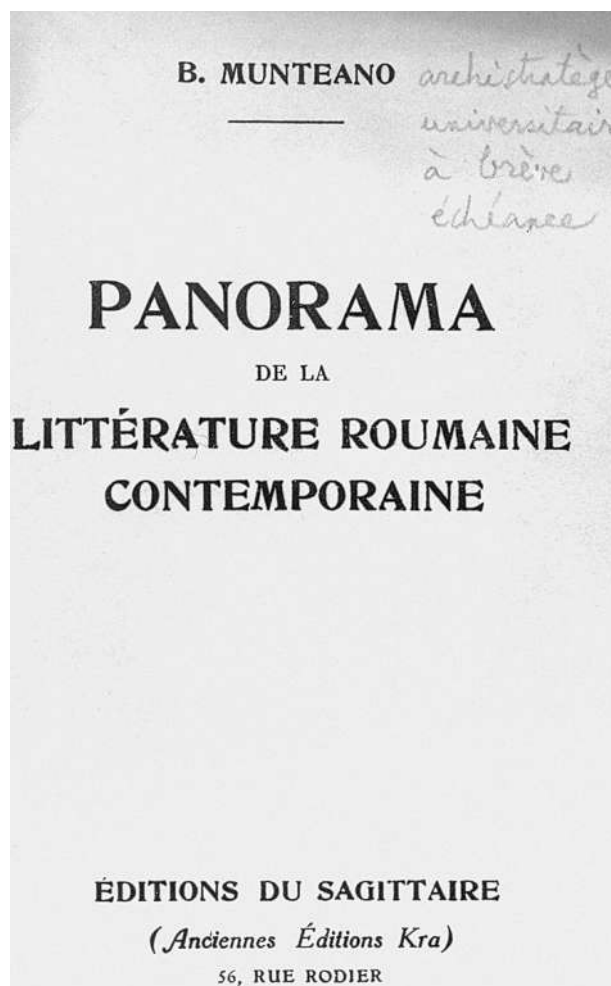
Este fiul Ștefaniei (n. Radu Stoianovici) și al lui Ion S. Munteanu, agricultor și comerciant. După absolvirea Liceului „N. Bălcescu” din Brăila, urmează Școala de Ofițeri de Rezervă în Iași (1916–1917). Va lupta pe front într-un regiment de artilerie, obținând gradul de sublocotenent. Demobilizat, se înscrie la Facultatea de Litere a Universității din București (1918–1921), pe care o va absolvi *magna cum laude*. Lucrează ca bibliotecar la Biblioteca Academiei Române, iar în 1922 obține o bursă la Școala Română de la Fontenay-aux-Roses, într-o serie din care mai fac parte Constantin C. Giurescu, Grigore Nandriș, P.P. Panaitescu, Al. Rosetti, Scarlat Lambrino. Parisul îi oferă șansa specializării în literatură comparată și a însușirii unor foarte solide cunoștințe în domeniu. La încheierea studiilor refuză să se întoarcă în țară, devenind secretar particular al scriitoarei Elena Văcărescu (din 1926). Colaborează la diferite reviste științifice și își pregătește teza de doctorat. Obține doctoratul în 1939, la București, cu o teză despre Ovid Densusianu, an în care e ales membru corespondent al Academiei Române, la recomandarea lui Lucian Blaga, care îl prețuia în mod deosebit. Charles Drouhet încercase să îi creeze o conferință de literatură comparată la București, dar se obține scoaterea la concurs a Catedrei de literatură franceză de la Universitate. Candidând alături de Șerban Coculescu (Pius Servien) și Nicolae Șerban, câștigă concursul, este

numit profesor titular în 1940, dar din cauza împrejurărilor politice schimbate (venirea la putere a legionarilor) este demis de ministrul Traian Brăileanu, care îl preferă pe Nicolae Șerban. Va fi repus în drepturi tot în 1940. Își deschisese cursul cu lecția *De la metodă la cunoașterea literară*. În 1946 obține postul de director adjunct la Școala Română din Franța, având și rolul de expert la Conferința de Pace din 1946; acum se îngrijește de apariția unui impresionant volum despre Transilvania. Rămâne definitiv în Franța, fiind cercetător la Centre National de la Recherche Scientifique (1948), secretar general la „Revue de littérature comparée” (din 1952), membru în consiliul de direcție al Institutului Universitar „Carol I” din Paris, președinte al secției de istorie literară, literatură și artă a Societății Academice Române din Roma (din 1957). **M.** a debutat în 1918 cu traducerea unor poezii (Leconte de Lisle, Alfred de Vigny) în „Letopisești”, în anii următori semnând versuri în „Viața nouă”, revista lui Ovid Densusianu. A funcționat ca secretar de redacție la „Cugetul românesc” (1920–1922) și a inaugurat rubrica „Figuri dispărute” în „Flacăra”. În Franța își continuă cariera de critic, publicând studii și articole, cronici și note în „Mélanges de l'École Roumaine en France”, „La Revue de littérature comparée”, „Les Belles Lettres”, „L'Europe Centrale”, „La Revue bleue”, impunându-se curând drept unul dintre cei mai buni comparatiști. *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, publicată la Paris în 1938, îi aduce repede recunoașterea internațională; tradusă în limbile engleză (1939), germană (1943), italiană (1947) și portugheză (1969), lucrarea a reprezentat pentru străinătate principala sursă de cunoaștere a literaturii noastre. Alte cărți vin să se adauge pe parcurs – *Permanențe franceze. De la Descartes la Giraudoux* (1946), *Constantes dialectiques en littérature et en histoire. Problèmes. Recherches. Perspectives* (1967) – la o carieră de critic, istoric literar și comparatist de talie europeană. Și-a semnat scrierile în trei feluri: Vasile Munteanu pentru perioada de tinerețe, Bazil Munteanu după plecarea în Franța pentru ceea ce a scris în românește, și Basil Munteanu pentru textele publicate în străinătate.

Poezia lui **M.** nu intră în discuție decât ca exercițiu literar și de înțelegere a universului său imaginativ, definit de elemente livrești și de nevoia unei compensații intimiste. A realizat și câteva traduceri din Francis Jammes și Leconte de Lisle și a

continuat să scrie până târziu versuri, pe care nepoata sa Ruxandra D. Shelden și Eugen Lozovan le-au adunat postum în *Ante saeculum. Fantezii panteiste* (1993), tot ei făcând posibilă apariția volumului *Permanențe românești. Discursuri și portrete* (1994), dar și a versiunii românești la *Panorama...* (1996). Anterior, soția criticului publicase o culegere revelatoare, *Correspondențe* (1979), conținând scrisori de mare importanță pentru definirea profilului intelectual al omului de cultură. Se găsesc acolo referințe la mentorii literari de acasă (Charles Drouhet) și din Franța (Abel Lefranc, Fortunat Strowski, Paul Hazard, Fernand Baldensperger, Albert Thibaudet), care i-au influențat în mod decisiv formația. „Acești oameni, aceste cărți au fost învățătorii mei. Am învățat de la ei o metodă și o disciplină. Dar, mai ales, ei mi-au întărit voința de cucerire a unei concepții personale” – mărturisește **M.** Ei l-au ținut departe de „fanatismul critic” sau de „dogmatismul istoric” și l-au făcut receptiv la o serie de discipline auxiliare cum ar fi gramatica, stilistica, filosofia: „Deci gust și pregătire pentru comparația stilistică; cunoașterea sistemelor filosofice și aptitudinea de gânditor [...]. Ce altceva vom cere exegetului literar? Îi vom cere un lucru capital: să-și însușească o concepție modernă despre viața spiritului și despre felul cum decurg procesele sufletești. Un exeget cu concepții filosofice rudimentare va fi un exeget mediocru și chiar primejdios. Pentru înțelegerea unei opere trebuie să părăsesc prejudecățile arhaice, cum ar fi aceea a stabilității și identității elementelor și proceselor psihice. Trăim în plină spontaneitate, în plin dinamism. Așa s-a creat, așa trăiește și opera literară. Opera literară e o lume, dar nu haotică, așa cum e viața sufletească, ci simfonică. A o interpreta prin turnarea în tiparele înguste ale vechii psihologii statice, logice, intelectualiste și asociaționiste înseamnă s-o anulăm”. Astfel de considerații sunt numeroase în scrisorile pe care le trimite prietenilor, dovadă că e preocupat mereu de găsirea unei metode proprii de lucru, chiar dacă una aflată sub semnul eclectismului, așa cum o va teoretiza în câteva lucrări speciale consacrate acestei probleme, precum *Metoda și personalitatea în studiul literaturii*, *Sensul și interesul cunoașterii literare*, *De la metodă la cunoașterea literară*. Odată eliberat de obsesiile metodologice, **M.** se va dedica unor cercetări de anvergură, care îl vor face să străbată sistematic perioade întregi de cultură franceză

spre a le fixa într-o dinamică atotcuprinzătoare. Lucrul la o teză de doctorat, începută la Paris, dar nefinalizată, numită mai întâi *La Critique littéraire en France sous le Consulat et l'Empire* (ulterior *La Pensée française sous le Directoire, le Consulat et l'Empire*), îi va oferi posibilitatea unui contact permanent cu valorile literaturii franceze, pe care va avea satisfacția să le pună în lumină în calitate de profesor la București, când va redacta cursuri universitare precum *Clasicismul francez* (1941–1942), *Dix-huitième siècle* (1943–1944), *Le Drame et le roman au XVIII-e siècle* (1944–1945), după ce în perioada de tinerețe publicase în revistele din Franța rezultatele preliminare ale unei cercetări cu tema *Le Problème du retour à la nature dans les premiers ouvrages de Senancour* (1924), *L'Âme sensible*, le „Génie français” et les débuts de Kotzebue en France (1929). O atracție deosebită manifestă pentru dinamica ideilor, cu privire specială asupra receptării lui Immanuel Kant în Elveția și în Franța, dar și a momentului pe care l-a reprezentat pe plan european modelul Jean-Jacques Rousseau, cu atât de difuze și fertile influențe – *La Solitude de J.-J. Rousseau* (1950), *Solitude et contradictions de Jean-Jacques Rousseau* (apărută postum, în 1975). Aceste cercetări sunt înverdate și de volumul *Permanențe franceze*, editat în țară, și care voia să atragă atenția asupra unora dintre cele mai fertile momente din literatura franceză. Lucrarea se înscrie în rândul celor mai bune întreprinderi de acest gen, dovedind nu numai o excelentă familiarizare cu literatura investigată, dar și o specială priză la obiect, o apetență sporită pentru analiză, o sugestivă punere în pagină a ideilor critice. Cu o viziune coerentă de ansamblu, **M.** pune clasicismul francez în relație cu spiritul cartezian năzuind spre claritate, echilibru și construcție riguroasă, personaje tipice fiind sesizabile în literatura lui Corneille, Racine, La Bruyère, Jean-François Regnard ș.a. Sunt luați în discuție și câțiva reprezentanți ai romantismului (Rousseau, Benjamin Constant, Alfred de Vigny) tocmai spre a se vedea mai bine diferența de metodă, ultimul scriitor avut în vedere fiind Jean Giraudoux, un fel de „vizionar al purității”, la care modernitatea e pe deplin triumfătoare. Cartea care îl reprezintă cel mai bine pe comparatistul **M.** este fără îndoială *Constantes dialectiques en littérature et en histoire*, unde își dau mâna atât teoreticianul obsedat de metodă, cât și analistul subtil al operei văzută ca entitate estetică.

În concepția sa, istoria literară este o disciplină care fixează destinul unor scrieri pe aliniamentul unor „constante dialectice”, iar acestea se vădesc (și pot fi depistate) de-a lungul unui parcurs de timp, derivând din chiar confruntările de idei, viziunile de tip ideologic, aspirațiile mentale și estetice sub care se configurează epoca. „Unul din rolurile decisive ale constantelor antinomice ale nașterii și existenței operei literare este acela de a anima tot acest complex de relații, raporturi, corespondențe și comparații care furnizează operei structura ei vitală.” Opera nu este privită, prin urmare, ca un cosmoid închis și suficient sieși, ci ca o relație dinamică, vie, ce își schimbă configurația în raport cu timpul grație unei bivalente spectaculoase, menirea ei fiind aceea de a favoriza neconținut meditația, contemplarea, spiritul de cunoaștere, competiția: „Adevărata operă

literară refuză atât spontaneitatea absolută a revărsărilor nezăgăzuite de norma comună, cât și dictatura acestei norme în dauna spontaneității. Iar valoarea ei se va judeca tocmai după cantitatea de inefabil și de spontaneitate pe care va fi reușit să o ridice la suprafața înaltei conștiințe a celor aleși”. În cadrul acestor constante dialectice funcționează cu rezultate dintre cele mai benefice antinomiile de tipul sociabilitate–solitudine, sentiment–senzualitate, individual–universal, autohtonism–europeism etc. Jocul dialectic al constanțelor are ca rezultat depistarea unor forme noi de polarizare și configurare a organismului operei, aluviuni și straturi de sensibilitate neglijate, un flux interior care animă dezbateră de idei și care permite înțelegerea și potențarea imagismului creator. Comparatist de anvergură, cu o prezență apreciată și asiduă la reviste de specialitate recunoscute, ca și la numeroase reviste românești, **M.** n-a uitat nici o clipă literatura căreia îi aparține și pe care a căutat să o introducă într-un circuit european mai larg (*La Littérature roumaine et l'Europe*, „Bulletin de l'Institut Roumain de Sofia”, 1942 ș.a.). S-a ocupat astfel de literatura lui Vasile Alecsandri, de cea a Elenei Văcărescu, a lui Ilarie Voronca, Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Mihail Sadoveanu, Vasile Pârvan, Cezar Petrescu, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Tudor Vianu ș.a. *Panorama de la littérature roumaine contemporaine* prezintă pentru prima dată scrisul literar contemporan din România prin valori certe, de talie europeană, văzute din perspectiva noutății ideatice, de construcție și de viziune, printr-o raportare permanentă la fenomenul european. Nevoia de a sistematiza efortul creator românesc, de a-i stabili liniile directoare, liniile de evoluție se îmbină în cazul lui **M.** cu vocația sintezei, a clasificărilor memorabile. Scriitorii sunt grupați pe direcții și afinități ideologice, iar opera lor este discutată (și disecată) metodic, prinsă în caracterizări pertinente și revelatoare. E o cunoaștere atentă, din interior, dar dublată de o rodnică detașare, care îi asigură un maximum de credibilitate. Ecourile partizane, coteriile ideologice sau de grup, exagerările produse de cronicile literare și de motivațiile extraestetice sunt eliminate și sancționate, ținta criticului fiind aceea de a realiza o cât mai exactă scară de valori și de a sesiza timbrul particular al operei, cel prin care aceasta se poate face auzită în lume. *Panorama...* a devenit astfel o carte de

referință, indispensabilă pentru orice cercetare serioasă care își propune să investigheze fenomenul literar românesc. **M.** este un reprezentant ales al criticii constructive pe care literatura noastră l-a oferit comparatismului european.

Viziunea criticului impresionează mai puțin prin subtilitate – el scrie pentru cititorul străin, mai puțin sau deloc familiarizat cu problemele literaturii noastre –, cât prin justete, prin intuiția remarcabilă cu care emite judecăți de sinteză care au puterea de a situa ansamblul unei opere în locul acordat, abia după mulți ani, de consensul a două sau trei generații de critici. Judecățile sale se bazează nu numai pe o largă cunoaștere a propriei literaturi, ci și a altora, el fiind unul dintre primii noștri critici capabili, ca și Călinescu în același timp, să vadă fără efort scriitorul român într-o perspectivă natural europeană.

MIRCEA ANGHELESCU

SCRIERI: *Le Problème du retour à la nature dans les premiers ouvrages de Senancour*, Paris, 1924; *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1938; ed. (*Panorama literaturii române contemporane*), tr. Vlad Alexandrescu, îngr. Eugen Lozovan și Ruxandra D. Shelden, Cleveland – București, 1996; *De la metodă la cunoaștere literară*, București, 1941; *Literatura românească în perspectivă europeană*, Sibiu, 1942; *La Littérature roumaine et l'Europe*, București, 1942; *Un vizionar al latinității. Latinitatea, Franța și sufletul autohton în concepția lui Ovid Densusianu*, București, 1945; *Permanențe franceze. De la Descartes la Giraudoux*, București, 1946; ed. București, 2005; *Constantes dialectiques en littérature et en histoire. Problèmes. Recherches. Perspectives*, Paris, 1967; *Solitude et contradictions de Jean-Jacques Rousseau*, Paris, 1975; *Correspondențe*, Paris, 1979; *Ante saeculum. Fantezii panteiste*, îngr. Eugen Lozovan și Ruxandra D. Shelden, Cleveland–Copenhaga–Paris, 1993; *Permanențe românești. Discursuri și portrete*, îngr. Eugen Lozovan și Ruxandra D. Shelden, Cleveland, 1994; *Correspondență Vasile Băncilă – Basil Munteanu*, îngr. Zamfir Bălan, Brăila, 1997; *Istoria literaturii franceze. Clasicismul, ideologia și literatura de idei*, îngr. și pref. Mihaela Spinei și Victor Spinei, București, 2004.

Repere bibliografice: Ion Breazu, *O istorie în limba franceză a literaturii române contemporane*, GR, 1939, 1–6; Mihail Sebastian, *Basil Munteanu*, RFR, 1940, 3; Perpessicius, *Opere*, XII, 150–153; Dumitru Găzdaru, *O prezență românească în cultura internațională: Basil Munteanu*, „Cuget românesc” (Buenos Aires), 1957–1958; Piru, *Panorama*, 493–495; Marcel Bataillon, *Basil Munteanu*, „Revue de littérature comparée”, 1972, 3; Bucur, *Istoriografia*, 267–272; Emil Turdeanu, *Basil Munteanu (1897–1972)*, „Revue des études roumaines”, 1974; Anghelescu, *Textul*, 196–207; Marcea, *Atitudini*, 210–214; Titu Popescu, *O ignorare nemeritată: Basil Munteanu*, „Revista scriitorilor

români" (München), 1989, 26; Poantă, *Scriitori*, 147-149; Mircea Anghelescu, *Un critic de vocație europeană: Basil Munteanu*, RL, 1995, 51-52; Ierunca, *Semnul*, 273-287; Popa, *Reîntoarcerea*, 107-116; *Dicț. esențial*, 536-537; Al. Niculescu, *Basil Munteanu – marele nostru european ignorat*, RL, 2002, 29; Cristian-Florin Popescu, *Basil Munteanu, contemporanul nostru*, București, 2003; Popa, *Ist. lit.*, I, 984-986; Manolescu, *Enciclopedia*, 521-525; Scurtu, *Contribuții*, I, 93-98.

M.Pp.

MUNTEANU, Cassian R. (12.XII.1892, Vermeș, j. Caraș- Severin – 12.I.1921, Lugoj), prozator, poet. Este fiul Brândușei (n. Lighezan) și al lui Paul Munteanu, învățător. Urmează cursul secundar la Lugoj (1901-1903, 1910-1911) și Oradea (1903-1910), dar este nevoit să-și întrerupă școala din cauza persecuțiilor declanșate de faptul că publicase proză și versuri patriotice în „Drapelul” din Lugoj (1911). Redactor al ziarului tot acum, va fi obligat să treacă munții în România. Între 1911 și 1913 lucrează la jurnalele „Drapelul” din Constanța, la „Foaia noastră” și „Lumina nouă” din București și este redactor la revista „Ramuri” din Craiova, apoi revine acasă, în redacția ziarului „Românul” din Arad. Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial e mobilizat în armata austro-ungară și trimis pe front. În 1915 va fi degradat și deferit Curții Marțiale pentru articolele și schițele expediate de pe front cotidianului „Românul”. Evadează și se stabilește în România; colaborează la „România Mare” și „Tribuna”. În 1916, la intrarea țării în război, se înrolează ca voluntar și ia parte la bătălia de la Mărășești. După demobilizare va fi redactor la „România nouă”. Editează la București gazeta „Banatul” (mutată ulterior la Lugoj). A mai iscălit Roman, C.R.M., Cassian, Bănățeanu, Pribeag. Bolnav de tuberculoză, moare la numai douăzeci și nouă de ani.

În cel dintâi volum al lui M., *Atacul. Însemnările de război ale unui soldat român din armata austro-ungară* (1915), sunt schițate întâmplări ale militarilor români pe frontul din Galiția. Spiritul juvenil dă scrierii, cu accente reportericești, o notă de prospețime și sinceritate. Schițe de război sunt prezente și în broșura *Prin Basarabia românească* (1919) sau în volumul *Bătălia de la Mărășești. Zilele de glorie ale Armatei I Română* (1919). Notele de aici sunt importante și din punctul de vedere al martorului ocular, fiind documente cu o deosebită autenticitate. Ca poet, M. s-a manifestat cu versuri scrise sub influența lui Octavian Goga, ca în placheta *Pribeag* (1919). Tematica este fie elegiacă

– dorul de locurile natale, de părinți, presentimentul morții –, fie patriotică ori naturistă. A mai scris piesa *Rai și iad* și poezie în grai bănățean.

SCRIERI: *Atacul. Însemnările de război ale unui soldat român din armata austro-ungară*, București, 1915; ed. (Martiriul cătanelor. Însemnări de război ale unui soldat român din armata austro-ungară), Lugoj, 1919; *Bătălia de la Mărășești. Zilele de glorie ale Armatei I Română*, București, 1919; *Prin Basarabia românească*, Lugoj, 1919; *Pribeag*, Lugoj, 1919; *Bătălia de la Mărășești*, îngr. și pref. Nicolae A. Roșu și Nicolae Țirioi, Timișoara, 1977.

Repere bibliografice: P. Nemoianu, *Cassian R. Munteanu. Viața și activitatea sa*, Lugoj, 1927; Suciu, *Lit. băn.*, 229-240; Virgil Birou, *Cassian R. Munteanu sau Crezul unei generații*, O, 1968, 4; Elena Preda, *Considerații asupra poeziei lui Cassian R. Munteanu*, O, 1976, 37; Mircea Șerbănescu, „Bătălia de la Mărășești”, O, 1978, 10; Bitte-Chiș-Sârbu, *Dicț. scriit. Caraș*, 181-183; Ion Căliman, *Omagiu postum*, „Coloana infinitului”, 2006, 58. **S.I.-J.**

MUNTEANU, Constantin (26.X.1945, Fedeleşeni, j. Iași), dramaturg, prozator. Înscriș în acte cu prenumele Costache, fiul Mariei (n. Munceleanu-Crășmăriuc) și al lui Neculai Munteanu, țărani, face școala primară în satul natal. Ciclul secundar îl urmează mai întâi la Târgu Frumos, unde îl are ca profesor pe Costin Merișca, iar ultimele două clase la Liceul „C. Negruzzi” din Iași. Între 1964 și 1969 frecventează cursurile Facultății de Fizică a Universității din București, la absolvire fiind repartizat la Combinatul de Fibre Sintetice Săvinești. În a doua jumătate a anului 1989 funcționează ca director al Bibliotecii Județene Neamț. Ales președinte al CPUN Piatra Neamț în ianuarie 1990, este apoi, până în iunie 1993, consilier-șef la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Neamț, ulterior reluându-și postul la Săvinești. Debutează în 1969 cu parodii în revista „Amfiteatru”, iar trei ani mai târziu piesa *lubirea mea cu zurgălăi* este distinsă cu premiul al II-lea la concursul de scenarii TV. Televiziunea îi mai include în programele sale scenariile *Scrisori apocrife* (1975), *Dincolo de munte* (1976), *Vocație* (1977), *Vremea sănzienelor* (1978), *Florile amintirii noastre* (1983). Cu *zâmbetul pe buze*, premiat în 1978, nu va primi în final girul cenzurii. În aceeași perioadă și posturile de radio Iași și București îi pun în undă o suită de piese: *Trenul din zori* (1974), *Cursa de Brașov* (1974), *Magnolii pentru un măgar* (1975), *Dosarul cu sănzien* (1975), *Oameni la cumpănă de ani* (1977), *Urgența* (1981), *Vântul de februarie* (1981), *Vina florilor*

(1983), *Vorbește-mi de tata* (1984), *Prima ninsoare* (1985), *Poeme pentru schimbul trei* (1987), *Prietenie trădată* (1994). Fragmente din textele dramatice, dar și de proză i-au fost găzduite de-a lungul timpului în revistele „Teatrul”, „România literară”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Cronica”, „Cinema” ș.a. O piesă, *Valea râsului*, vede luminile rampei în 1974 la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, iar alta, *Nimic despre sânziene* (Șerifi), în 1982 la Teatrul Dramatic din Brașov. Aceasta din urmă, împreună cu alte patru, majoritatea ne jucate, formează târziu volumul *A fluierat în timpul Evangheliei* (2003). După un scenariu al lui M. având ca subiect furtul tezelor de doctorat în chimie, s-a turnat în 1984 filmul *Sezonul pescărușilor*, interzis de cenzură, difuzat abia în 1990, când primește și Marele Premiu al Uniunii Cineaștilor. După ce câștigă concursul pentru debut al Editurii Junimea cu romanul *Zaruri de cretă* (1976), îi mai apar *Ziua magnoliilor viscolite* (1979), *Cursa rapidă* (1982), *Vremea brândușelor* (1984), *Teona* (1989), *Sfârșitul înserării* (1989). Aceștia li se adaugă, după Revoluție, *Zodia bălciului* (1995), *Maria, prințesa de Place Pigalle* (1995) și *Lacrimile tăcerii* (2010). Dintr-un ciclu, purtând un titlu ce trimite la Balzac, *Comedia contemporană*, de sub tipar iese romanul-fluviu *Cristina* (2012), în patru masive „cărți” (*Pentru o salbă de mărgele*, *Doamna în hermină albă*, *Groapa cu lei* și *Steaua polară*). Aceluiași ciclu îi aparțin și anunțatele *Viața la second hand* (în trei volume: *Femei cardinale*, *A trecut un scriitor...*, *Bufonul sorții*) și *Stăpânul licuricilor* (în două volume).

Debutul lui M. în teatrul TV a fost spectaculos, *Iubirea mea cu zurgălăi* impresionând prin firescul, cadența alertă și, uneori, causticitatea replicilor, prin tensiunea situațiilor, prin candoarea adolescenței degajată, dar și printr-o viziune critică, nonconformistă (un soi de „fluierat în biserică”), amintind multora de creațiile „tinerilor furioși”. Cu timpul, calităților native li se adaugă și pricepere atât în construcția unei intrigi complicate, cât și în folosirea tehnicilor specifice celei de-a șaptea arte, ceea ce se relevă bine în *Scrisori apocrife*, *Valea râsului* și mai ales în *Șerifi*. Experiența acumulată va fi fructificată și în romanul cu care M. s-a prezentat la concursul Editurii Junimea. În esență, *Zaruri de cretă* este „filmul” unui eveniment din viața „Combinatului din Valea Brândușelor” (Combinatul de Fibre Sintetice Săvinești), supunându-se

astfel fără constrângere clasicei reguli a celor trei unități. Evenimentul (punerea în aplicare a unei invenții) se dovedește a fi un moment al adevărului, ce dezvăluie firea profundă a personajelor. Deși se împart tranșant, maniheistic, în „pozitive” și „negative”, ele au viață, mai ales cele din urmă, animate aproape exclusiv de rapacitate, de orgoliu primitiv și de o necontrolată dorință de putere. Prin ele, beneficiindu-se de breșa făcută de romanțierii anilor '70 (Al. Ivăsiuc, Augustin Buzura, Romulus Guga ș.a.), sunt reliefate câteva tare ale sistemului social, nepunându-se, firește, frontal în discuție valabilitatea lui. Atașamentul prozatorului M. față de lumea în care trăiește, având ca rezultat o cunoaștere aprofundată a ei și constituind totodată o cauțiune a frondei față de câteva tabuuri ideologice, îl vor face să opteze pentru ipostaza de „cronicar implicat” al acestei lumi, ceea ce se traduce nu numai prin responsabilitatea prezumată încă de Miron Costin, invocat ca pildă, ci și prin autoreferențialitate. În consecință, romanul ciclic început cu *Zaruri de cretă* va fi, concomitent, al combinatului chimic (prin extensie, al orașului din apropierea lui) și al scriitorului-inginer Mihai Vlădeanu, alter ego al autorului. Acesta devine personajul central al celui de-al doilea volet al „cronicii”, *Ziua magnoliilor viscolite*. Și aici se întrevăd lesne o suită de procedee cinematografice, precum și respectarea regulii celor trei unități, acțiunea desfășurându-se de-a lungul a 24 de ore, în același combinat. Protagonistul trece printr-o avalanșă de întâmplări, axate pe „cele trei dimensiuni umane pe care individul le poate controla” – munca, iubirea și creația. Fiecare întâmplare (accident uzinal, riscantă punere în funcțiune a unei instalații, răfuiești între colegi, șantaj, matrapazlăcuri ale celor din fruntea întreprinderii și a orașului, „cuceriri” și rupturi sentimentale, violuri, sinucideri, bucurii și necazuri scriitoricești, lupta cu mereu posibilă ratare etc.) e perfect plauzibilă și necesară epic, dar multitudinea lor și, mai ales, precipitarea cursului normal, dacă augmentează interesul cititorului, nu mai puțin primejduiesc veridicitatea întregului. „Sinceritatea”, spiritul critic, dar mai ales vertiginosă succedare a scenelor și tensiunea sporită pe nesimțite până la punctul maxim fac ca *Ziua magnoliilor viscolite* să rămână totuși o construcție romanească notabilă. Și a treia piesă a ciclului epic, *Cursa rapidă*, are arhitectură dramatică, prezentând o călătorie cu autobuzul, un fel de „corabie a

nebunilor”, posibilă parabolă a vieții. Un accident survenit, înzăpezirea vehiculului, face ca o bună parte din pasageri sau din cei care îi așteaptă la sosire să-și dea jos masca obișnuită, circumstanță ce precipită și elucidarea unor întâmplări care le marcaseră în chip esențial biografia. Aici pericolul îl reprezintă numărul mare de „recunoașteri” și de „lovituri de teatru”, dar ele erodează doar în mică măsură verosimilitatea narațiunii, datorită aceleiași vivacității a dialogurilor, cu meandre surprinzătoare, și incisivității satirei. În ciuda variației introduse printr-o continuă redistribuire a rolurilor principale, romanele *Vremea brândușelor*, *Teona* și *Sfârșitul înșelării* suferă din cauza unei anume stereotipii a desfășurării luptei dintre „buni” și „răi”, ca și din cauza unor episoade erotice ne semnificative. Acestea din urmă reliefează totuși prin contrast un episod având în centru o figură memorabilă, ivită prima oară în *Ziua magnoliilor viscolite*, enigmatică Teona, acum personaj absent. Romanul ce îi are numele drept titlu, mai mult decât celelalte, este, de asemenea, dacă nu un jurnal de atelier, cel puțin o oglindă fidelă a nesfârșitelor tribulații prin care trece, din cauza editorului-cenzor, un scriitor în regimul comunist. În acest context se înscriu și intervențiile, sceptic amare ori colerice, întru apărarea de reproșurile criticii. Unul, și anume „lipsa de rădăcini a personajelor romanului-ciclu”, va fi totuși interiorizat, astfel încât *Sfârșitul înșelării* recuperează o bună parte din copilăria în cadru rural a inginerului-scriitor, precum și din tinerețea tatălui său, Neculai Vlădeanu, figură interesantă, prinsă în vârtejul unor evenimente ca rebeliunea legionară, războiul, „colectivizarea” satului. Ciclului romanesc îi aparține formal și *Zodia bălciului*, al cărui titlu caracterizează anii imediat următori evenimentelor din decembrie 1989. Centrul de greutate îl constituie totuși peripecile erotico-politice prin care trece, către sfârșitul „obsedantului deceniu”, profesorul Grigore Moraru, devenit prefect postdecembrist, peripecii cu o tentă de senzațional, îngroșată polemic-caricatural în epilog. Intenția lui M. de a da în *Maria, prințesă de Place Pigalle* un echivalent al artefactelor erotico-senzaționale de mare succes pe piață a fost în final anihilată de inerția creativității. Protagonista povestirii este vie, bine conturată, dar în defavoarea ei lucrează asemănarea cu alte personaje ale autorului, un patriotism ce poate părea prea mult reliefat („prințesa”, româncă, posedă, pe

lângă frumusețe, și alte numeroase calități la superlativ), precum și decorul, parcă zugrăvit cu ghidul turistic în mână. Mult mai elaborat, alternând perspective narative diferite (naratorul omniscient lasă uneori locul naratorului-personaj), cu o miză mai mare este romanul-fluviu din 2012. În centrul lui este povestea unei iubiri secrete între studenta Cristina, nepoata scriitorului-inginer Mihai Vlădeanu, și cvincvagenarul om de afaceri Andrei-Cătălin Păduraru, fost coleg de școală al aceleiași. Viața dublă pe care cei doi sunt siliți să o ducă se complică și mai mult ca urmare, pe de o parte, a înclinației cvasierotice a tinerei pentru unchiul ei sau pentru Dorin, fiul lui Păduraru, și, pe de altă parte, a pasiunii pe care o face protagonistul pentru doctorița Tamara, din Cherson, coborâtă parcă din galeria eroinelor lui Lev Tolstoi, Turgheniev și Cehov. Acestei intrigă i se adaugă una social-politică, întrucât cel ce debutase ca „bișnițar” nu se mărginește a evolua printre afaceriști veroși români ori străini, ci din sponsor al unui partid ajunge viceprim-ministru și, în cele din urmă, candidat la alegerile prezidențiale. Prefață și trambulină a acestui salt e publicarea unui roman intitulat *Viața la second hand* (I, 2012), coagulat în jurul unei fabuloase călătorii în Rusia la începutul anilor '90, în timpul căreia se înfiripează o iubire ideală între protagonist și doctorița Tania. Însă, de fapt, „părintele” adevărat al cărții este Mihai Vlădeanu, care i-o „dă în adopție” fostului coleg, singurul capabil atât să-i răsplătească munca la adevărata ei valoare, cât și să-i asigure succes național și internațional. Materializarea acestuia îngăduie romancierului pătrunderea în culisele scenei literaturii, cu vechile instanțe de validare, reprezentate, la lansarea cărții, de cei doi corifei ai criticii „oficiale” – profesorul Aristide și Ioachim – și de nonconformistul Matei Avram, acesta secondat de Mihai Vlădeanu însuși, ori de cele noi, ce operează prin posturile de radio și televiziune ori pe internet.

SCRIERI: *Zaruri de cretă*, Iași, 1976; *Ziua magnoliilor viscolite*, București, 1979; ed. pref. Valentin Ciucă, Iași, 2008; *Cursa rapidă*, Iași, 1982; ed. pref. Dan Radu Rușanu, Iași, 2008; *Vremea brândușelor*, București, 1984; *Teona*, Iași, 1989; ed. Iași, 2008; *Sfârșitul înșelării*, București, 1989; ed. Iași, 2008; *Zodia bălciului*, Bacău, 1995; *Maria, prințesă de Place Pigalle*, Bacău, 1995; *A fluierat în timpul Evangheliei*, București, 2003; *Lacrimile tăcerii*,

București, 2010; *Cristina*, I–IV, Iași, 2012; *Viața la second hand*, I, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Aurel Bădescu, *La TV: „Iubirea mea cu zurgălăi”*, CNT, 1973, 11; Ioana Mălin [Antoaneta Tănăsescu], *Un debut-eveniment*, RL, 1973, 11; Ecaterina Oproiu, *Concursul*, CNT, 1973, 13; Paul Tutungiu, „*Valea râsului*”, TTR, 1974, 6; Dumitru Solomon, *Evoluție*, TTR, 1975, 3; Mihai Dinu Gheorghiu, *Argumentul scriiturii*, CL, 1976, 3; Laurențiu Ulici, *Junimiștii IV*, RL, 1976, 17; Mircea Florin Șandru, *Muncă și pâine*, LCF, 1976, 37; Cristian Livescu, [*Constantin Munteanu*], ATN, 1976, 4, 1980, 2; Sultana Craia, *Între narațiuni și literatură*, LCF, 1980, 6; Sorin Pârvu, [*Constantin Munteanu*], CL, 1980, 2, CRC, 1982, 15; Constantin Radu-Maria, „*Nimic nou despre sânziene*”, TTR, 1982, 4; Tatiana Mihaș, „*Cursa rapidă*”, ATN, 1983, 3; C. Merișca, *Un roman al actualității*, CRC, 1984, 26; Laurențiu Ulici, *Promoția '70. Moldovenii (XVIII)*, RL, 1986, 8; Al. Dobrescu, *Viața și literatura*, CL, 1989, 8; Roxana Răcaru, *Tinerii furioși și planul de producție la hectar*, RL, 2003, 11; Durnea, *Propuneri*, 409–414. **V.D.**

MUNTEANU, Constantin A. (19.I.1919, Muncești-Lăpușna – 3.III.1981, București), poet, prozator. A absolvit Facultatea de Drept a Universității din București. După debutul ce s-ar fi produs în 1938, **M.** colaborează cu versuri și proză la „Cuvânt moldovenesc”, „Albina”, „Basarabia literară”, „Raza literară”, „Atelier literar”, „Cadran”, „Universul literar”, „Universul copiilor”, „Pogonici”, „Familia”, „România literară” ș.a. Prima plachetă, *Decebal la Vadul lui Vodă*, semnată A.-Diana Cortes, îi apare în 1940. Până în 1947 îi mai ies de sub tipar paisprezece plachete și volume de proză, unele iscălite cu pseudonimele A.-Diana Cortes, Antim Basarab Cortes, Azal Kamun, Tytan de Kamuty. În anii '50–'70 izbuște să mai publice câteva cărțile de versuri pentru copii. Alte manuscrise, oferite mai multor edituri, au rămas nepublicate.

Filonul principal al scrierilor lui **M.** este cel legat de istoria țării. De la primele plachete și până la publicațiile destinate copiilor și adolescenților sunt invocate figurile lui Decebal, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul ș.a. În poeme, cele mai multe ode sau balade, transpare chipul martirizat al Basarabiei („Sfântă Mare Martiră Basarabie”), se perindă cetățile ei mult încercate – Tighina, Soroca, Hotin, Ismail, Chilia –, precum și codrii seculari ai Orheiului, pământul îmbelșugat, scăldat în lacrimi și sânge: „Țară de răni, de lacrimi, de sânge, / Țară de mucenici, / Țară de iubiri netălmăcite, / Dragostea mea – Basarabie!” (*Țară de mucenici*). În culegerile de poezii, ce dezvăluie atât tragismul ocupării

Basarabiei de „deavoli cu stea în frunte” (*Țară de martiri și de profeți*, 1942), cât și dramele războiului devastator, este semnificativă frecvența în titluri a cuvântului „sânge”: *Pecetea sângelui*, *Noaptea sângelui*, *Buciumă sângele*, *Stropi de sânge* etc. Trecutul și prezentul, legenda și istoria, imaginarul și realul, soarta țării și soarta lumii se întâlnesc în ritm de colindă populară: „Colindă, colindă / Poposiră-n tihnă, / Crai înalți de-o șchioapă, / Cu obraji de ceară, / În ajun sub seară / [...] Că în umbra nopții, / Stau la pândă lupii / Slujitorii Morții / Împrejurul stânii / [...] Trădătorii lumii, / Adunați cu lașii, / Din taigaua rece / Și din Kazahstan, / Spre Muncești noștri, / Își îndreaptă pașii” (*La Muncești*). După 1945, refugiat în România, **M.** își schimbă atitudinea de tribun. Poezia, păstrând însemnul tragicului, devine contemplativă, de un lirism concentrat, metaforei revenindu-i totuși rolul preponderent. Cuvântul de referință în *Vestala neagră* (1945) este „tăcere” (*Poarta tăcerii*, *Templul tăcerii*, *Două tăceri*): „Două fulgere, ieri, / Atât am rămas? / Răstignite tăceri? / Râșnit între pietrele anilor, / Cascade de pulbere năru / [...] Alături, în cremene, / Stăruim, / Tăcere albă lângă neagră tăcere” (*Două tăceri*). Poetul își revede numai în amintiri „colțul de țară” părăsit. Vestala antică se preschimbă în „autohtona” Sfânta Vineri, care dă pribeagului posibilitatea a se găsi pretutindeni, de a trece „din loc în loc, / Din timp în timp, / Din țară în țară, / Peste nedrepte impuse hotărâ” (*Vestala*). Nostalgia pentru pământul natal e prezentă și în culegerea *În cumpăna de fiecare seară* (1947), în care sunt incluse micronele, maxime, precepte morale, poeme în proză. Versurile din *Potirul profanat* (1946) și din *Spre oază. În marmora neagră* (1947) reprezintă punctul de sus al liricii lui **M.** Rădăcinile folclorice sunt susținute de reconsiderarea propriei vieți prin prisma baladei populare *Meșterul Manole*: „Sunt eu Manole, Meșterul / Sunt eu același cutezător zidar / Care-am pornit în zadar / Cel mai mare templu lui Dumnezeu?” (*Manole, Meșterul*). Sacrificiul dragostei pare a fi și el zadarnic: „În zori, / Peste inima, fără tine rămasă, / Goală, / Se înalță trufașa catedrală, / Oare dac-aș săpa în temelie, / Ana, / Te-aș mai putea scoate la lumină, / Vie?” (*Ana*). Vazând „nemurirea ca pe-un blestem” (*Acceptând*), nu întâmplător poetul alege „marmora neagră” pentru înălțarea unui monument al „nemuririi”. Reluând într-o proiecție personală motivul Meșterului Manole, **M.** creează versuri

reușite: „Cu dalta dezbrăcată de mâna mea,/ Marmora neagră rămâne tot ea,/ Tot neagră și dură,/ Tot neagră și pură,/ Parcă mai neagră, parcă mai grea./ Discretă, lumina/ O sărută pe gură./ Pură și neagră, neagră și grea,/ Mai neagră și dură,/ Marmora neagră mereu e mai ea./ Și numai pe mine mă vrea” (*Marmora neagră*).

SCRIERI: *Decebal la Vadul lui Vodă*, Chișinău, 1940; *Porunci domnești...*, Iași, 1941; *Buciumă sângele*, [Chișinău], 1942; *Țară de martiri și de profeți*, [Chișinău], 1942; *Caravana luminelor*, Iași, 1942; *Grohotiș*, București, 1943; *Meleag străbun*, Iași, 1943; *Protiv-Verboten*, Focșani, [1943]; *Deocheatul*, Lugoj, 1944; *Ereditate*, Lugoj, 1944; *Vestala neagră*, pref. Virgil Petrovici, Lugoj, 1945; *Nu-s drumuri înapoi?*, Lugoj, 1946; *Potirul profanat*, Lugoj, 1946; *În cumpăna de fiecare seară*, Găvojdia, 1947; *Spre oază. În marmora neagră*, Găvojdia, 1947; *Ghicitori*, București, 1954; *Scrisoare către Moș Gerilă*, București, 1964; *Stele mici pentru pitici*, București, 1968; *Poezii și ghicitori pentru preșcolari*, București, 1971; *Rodia de aur*, București, 1973; *Versuri*, îngr. și pref. Constantin Ciopraga, postfață Vlad Bejan, Iași, 2005.

Repere bibliografice: Traian Chelariu, [C.A. Munteanu], UVR, 1943, 32; Andrei Ciurunga, C.A. Munteanu, RL, 1981, 14; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 151; *Mireasa de peste Prut*, îngr. Alexandru Darie, pref. Grigore Vieru, introd. Mihai Cimpoi, București, 1994, 102; *Dicț. Chișinău*, 377. **E.H.**

MUNTEANU, Cornel (9.IV.1956, Cetatea de Baltă, j. Alba), critic și istoric literar. Este fiul Eugeniei și al lui Ioan Munteanu. Absolvent al Liceului Pedagogic „Horia, Cloșca și Crișan” din Abrud, va fi apoi licențiat în filologie română-franceză la Universitatea din Suceava (1982). Își susține doctoratul cu teza *Pamfletul ca literatură* la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1997). Învățător, profesor de liceu în Satu Mare, va fi cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava (1991–1992) și la Facultatea de Litere a Universității de Nord din Baia Mare, parcurgând treptele profesionale până la gradul de profesor (2004). În 1994–1999, 2001–2007 a fost detașat la Catedra de filologie română a Universității „Eötvös Lorand” din Budapesta, iar în 2010–2012 la Universitatea Jagiellonă din Cracovia. A fost prezent în revistele „Steaua”, „Jurnalul literar”, „Tribuna”, „Poesis”, „Familia”, „Solstițiu” (e redactor), „Pleiade” (unde este de asemenea redactor) ș.a. A debutat editorial cu volumul *Marin Preda. Fascinația iubirii*, apărut în 1996.

M. este autorul câtorva monografii dedicate unor prozatori români contemporani – *Marin Preda. Fascinația iubirii*, *Romulus Guga. Polifonia unei voci* (1998) și *Laurențiu Fulga* (2001). Cartea despre Laurențiu Fulga este un comentariu asupra operei scriitorului, biografiei acordându-i-se doar câteva pagini. Capitolele *Sub zodia lui Marte* și *Fantasticul – coordonată majoră a prozei lui Fulga* sunt cele mai dense, caracterizându-se printr-un discurs clar și comentarii pertinente. O atenție deosebită se acordă prozelor fantastice, considerate și cele mai izbutite, criticul studiindu-le din perspectiva „relației metafizice dintre eros și tanatos”. Încearcă totuși să recupereze și prozele mai puțin realizate ale autorului comentat. Astfel, noutatea romanului *Steaua Bunei Speranțe* ar consta în „cultul pentru dragoste, înțeleasă în sens larg, drept apropiere între oameni, indiferent de scopurile ce i-au antrenat în război și deasupra oricăror determinări naționaliste”. *Pamfletul ca discurs literar* (1999) are intenția de a epuiza toată „problematica de esență” a pamfletului: mecanism, paradigme, procedee, variante formale, structură etc. Pornește de la ideea că „pamfletul românesc ca literatură se naște din proza jurnalistică” și comentează copios atât autori români, cât și străini. Specia e studiată de la apariția ei, ajungându-se la concluzia că „abia cu Ion Heliade-Rădulescu, Gr. Alexandrescu, Eminescu, I.L. Caragiale, Anton Bacalbașa putem vorbi de conștiința «artizanală» a unei literaturi pamfletare”. **M.** are în atenție și (re)definirea pamfletului din perspectiva celor mai actuale teorii despre text și genurile literare. În capitolul intitulat *Zonele de contact* pamfletul e studiat ca artă a elocinței, e raportat la presă, iar când e apropiat de polemica literară se conchide că „în mare parte, o istorie critică a literaturii române ar trebui să devină o istorie a polemicilor în zona literaturii; acestea dau pulsul și dinamica ideilor în contextul cultural în care se manifestă un scriitor sau altul”. Capitolul *Paradigmele pamfletului* este rezervat unei descrieri „decodificatoare” a pamfletului și unei „anatomii” date de invarianții modali (adică satira, parodia, ironia etc.). Pentru a-și susține demonstrația, autorul recurge la nume precum Roman Jakobson, Gérard Genette, Marc Angenot, Tzvetan Todorov ș.a. În căutarea valorii estetice și a literarității pamfletului se întreprinde un excurs prin toată literatura română, preferându-se, pentru exemplificări și comentarii, perioada pașoptistă și cea

interbelică. **M.** s-a ocupat și de activitatea românilor din Ungaria în a doua parte a secolului trecut și începutul secolului al XXI-lea, subiect căruia i-a consacrat o monografie bine documentată, prima sinteză de acest fel la noi – *Românii din Ungaria*, un prim volum (2006) ocupându-se de presa din intervalul 1951–2004, iar al doilea (2009) de literatura publicată de românii din țara vecină între 1950 și 2008. Anunțat de mai multe fragmente publicate în presă, în Polonia i-a apărut studiul *Eminescu: polimorfismul operei* (2012), distins cu Premiul Național „Mihai Eminescu”.

SCRIERI: Marin Preda. *Fascinația iubirii*, București, 1996; Romulus Guga. *Polifonia unei voci*, Târgu Mureș, 1998; *Pamfletul ca discurs literar*, București, 1999; Laurențiu Fulga, Cluj-Napoca, 2001; *Lecturi neconvenționale*, Cluj-Napoca, 2003; *Românii din Ungaria*, vol. I: *Presa (1951–2004)*, Gyula, 2006, vol. II: *Literatura românilor din Ungaria (1950–2008)*, Cluj-Napoca, 2009; *Monografia școlii românești din Gyula*, Gyula, 2011; *Eminescu: polimorfismul operei*, Cracovia, 2012.

Repere bibliografice: Gheorghe Glodeanu, „*Pamfletul ca discurs literar*”, *JL*, 2000, 1–2; Dan Mănucă, *Dificultățile pamfletului*, *CL*, 2000, 3; Al. Ruja, *Teoria pamfletului*, *O*, 2000, 5; Petraș, *Panorama*, 429–431; Săluc Horvath, „*Lecturi neconvenționale*”, „*Nord literar*”, 2003, 4; Iulian Boldea, *Presa românească din Ungaria*, *VTRA*, 2007, 1–2; Ioan Nistor, „*Literatura românilor din Ungaria*”, „*Poesis Internațional*”, 2010, 2.

L.Cr.

MUNTEANU, Donar (16.VI.1884, Podu Bârbierului, azi Răcari, j. Dâmbovița – 1972, București), poet. Fiu al lui Ilie Muntenu, **M.**, al cărui nume de botez ar fi fost Dimitrie, a făcut școala primară în comuna natală, unde tatăl său, originar din Munții Apuseni, era învățător. Cursul secundar l-a urmat la Colegiul „Sf. Sava” din București, după care s-a înscris la Facultatea de Drept a Universității bucureștene, pe care a absolvit-o în 1909. Intrat în magistratură, va peregrina prin Piatra Neamț, Iași, Caliacra, Muscel, Brăila, Sibiu, Odorhei, Târgu Mureș, Deva, Chișinău ș.a. În 1937 este numit director general al penitenciarelor, iar anul următor membru în Consiliul Legislativ, post pe care îl deține până la pensionare, în 1945. Încă de pe băncile școlii frecventează cercul lui Al. Macedonski, care îi publică în 1902 primele versuri, apoi și proză în „*Forța morală*”. Ulterior, deși scrie puțin, numele îi apare într-o mulțime de periodice, între care „*Tribuna literară*”, „*Cronica*”, „*Secolul*”, „*Observatorul*”, „*Analele literare și științifice*”, „*Toamna*”,

„*Românul literar*”, „*Românul din Ardeal*”, „*Revista literară*”, „*Revista celorlalți*”, „*Convorbiri critice*”. În 1904 tânărului i se încredințează editarea revistei „*Pleiada*”, dispărută după al doilea număr. Editorial, debutează cu placheta *Aripi negre* (1909), sumarul, organizat altfel, fiind reluat integral în *Aripi fantastice* (1925), alături de câteva piese noi, apărute în „*Adevărul literar și artistic*”. Alte poezii, îndeobște sonete, sunt găzduite începând din 1930 în „*Gândirea*”, „*Viața Basarabiei*”, „*Cele trei Crișuri*”, „*Revista Fundațiilor Regale*”, mai târziu constituind volumul *Simfonia vieții* (1943). După exact un sfert de veac poetul dădea în „*Iașul literar*” pagini de amintiri dintr-un volum „în pregătire”, ce trebuia să se intituleze *Despre Alexandru Macedonski, despre alți poeți și despre mine, din Bucureștii patriarhali*, dar care nu s-a mai tipărit.

Frecventarea asiduă a cercului macedonskian a făcut ca **M.** să nu se alăture sămănătoriștilor, de care îl apropiau originea, temperamentul și experiențele. Însă discipolul nu și-a urmat maestrul pe drumul ce ducea către symbolism. Stări de spirit specifice vremii, unele aproape bacoviene, sunt prinse, în poeme precum *Suflet gol*, *Sonete de iarnă*, *Clamavi in deserto*, *În parc*, *Palinodie*, *Imagini sumbre* ș.a., cu mijloace vechi, romantice, între care un loc deosebit îl ocupă culorile tari, anti-teza, hiperbola, declamația grandilocventă. Poetul este fascinat și de unele figuri romantice – marele damnat (*Cain*), titanul (*Pe Muntele Golgotha*), ori de cazurile anormale, maladive – somnambulismul în *Lunatic* „după Rollinat” sau debutul demenței în *Spre nebunie*, amintind oarecum de viziunile lui E. A. Poe. Atmosfera sumbră ar fi trebuit să prindă relief, prin contrast, și cu ajutorul unor scene bucolice, dar acestea nu ies din convențional (*În parc*) ori dintr-un idilic vag trimițând la G. Coșbuc (*Pastel*). Poeziile adăugate în volumul *Aripi fantastice*, mai ales *Între umbră și lumină*, *Fantomă*, *Albastru*, *Nici sus, nici jos*, arată doar o mai bună stăpânire a uneltelor, nu și o sincronizare cu spiritul vremii. Conștient de propriile limite, după 1930 **M.** se va întoarce la singurele sale surse lirice mai profunde, pe care încearcă să le valorizeze prin forma fixă a sonetului și printr-o anume arhitectonică a cărții *Simfonia vieții*. Astfel, primelor trei cicluri le vor corespunde vârstele eului, particular și totodată generic: copilăria fericită în orizont rural, tinerețea cu flacăra erosului și cu entuziasmul trăit în preajma geniului, maturitatea cu înțelepciunea

câștigată. Cel de-al patrulea ciclu încheie bucla prin întoarcerea la copilărie, dar o și transcende ca revelație a raporturilor cu divinitatea. Dacă în ciclul *Zile de aur* autenticitatea vocii nu poate fi pusă la îndoială, totuși impresia de repetiție, de variație pe teme sămănătoriste persistă, rareori fiind diminuată de stilizarea tablourilor. *Cântece din flăcări* conține piese ce recompun un fel de roman al iubirii, cu momente variate, unele de o galanterie cam anodină, altele acuzând ecouri epigonice (*Agonie* amintește de versurile lui D. Anghel). Notă aparte fac câteva texte în care erosul comun capătă irizații venind dinspre cel religios. În *Cântece din amurg* eul liric dă rareori glas unei angoase a sfârșitului, încrezător fiind, pe de o parte, în supraviețuirea asigurată de poezie, pe de alta, în viața de apoi. Din acest ciclu reține atenția mai ales *Templul cu șapte statui*, în care evocarea participativă a înmormântării maestrului adorat, Al. Macedonski, se împletește cu rezumate lirice ale celor mai cunoscute poeme ale sale. Ultimul ciclu, *Biseriçuța neamului*, este organizat, la rândul-i, în trei volete: cel dintâi este „liturgic-iconografic” (Nichifor Crainic), procedând la descrierea detaliată a picturii biseriçuței din satul natal, văzută prin ochii copilului de altădată, apoi a unei slujbe religioase cardinale, cea a Învierii, sfârșitul acesteia formând al doilea volet, *Misteriosul stol*, iar ultimul, *Din vremea de demult*, este repovestirea legendei populare a călătoriei făcute de Dumnezeu și Sfântul Petru pe pământ. Simplitatea mijloacelor utilizate, regăsirea stilizării populare, vibrația afectivă fac din *Biseriçuța neamului* un poem al vechii evlavii țărănești și din **M.** un poet religios de reținut.

SCRIERI: *Aripi negre*, București, 1909; *Aripi fantastice*, București, 1925; *Simfonia vieții*, București, 1943; *Biseriçuța neamului*, București, 1943.

Repere bibliografice: Gh. Dumbravă [Il. Chendi], „*Aripi negre*”, ȚA, 1909, 27; [Mihail Dragomirescu], „*Aripi negre*”, CVC, 1909, 9; [Ovid Densusianu], „*Aripi negre*”, VAN, 1909, 9; Perpessicius, *Mențiuni și medalii critice*, „Mișcarea literară”, 1925, 48; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 470–471; Const. Rîuleț, *Amintiri: Donar Munteanu*, „Pământul”, 1937, 168; Predescu, *Encicl.*, 575; Nichifor Crainic, *Donar Munteanu, poet religios*, G, 1943, 4; Octav Sargețiu, „*Biseriçuța neamului*”, VBA, 1943, 5; Traian Chelariu, „*Simfonia vieții*”, UVR, 1943, 23; D. Karnabatt, *Poetul „Simfoniei vieții”*, SE, 1943, 1693; Ion Șugariu, *Viața poeziei*, Timișoara, 1999, 190–193; Ciopraga, *Lit. rom.*, 117, 290; Micu, *Început*, 111; *Dicț. scriit. rom.*, III, 311–312; Scurtu, *Cercetări*, I, 84–103, III, 45–53.

V.D.

MUNTEANU, Eugen (18.VIII.1953, Seimenii Mari, j. Constanța), filolog, eseist, traducător. Este fiul Nicoletei (n. Cocor) și al lui Ilarion Munteanu, agricultori. Face școala generală în comuna natală, după care se înscrie la Liceul Teoretic nr. 4 din Constanța, pe care îl va absolvi în 1972. Între 1974 și 1978 frecventează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, secția limba și literatura română – limbi clasice. Inițial predă limba și literatura română la o școală generală, apoi la Liceul Pedagogic din Iași, iar în 1983 devine cercetător la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor (ulterior Institutul de Filologie Română „A. Philippide”) din Iași, în colectivul de redactare a *Dicționarului limbii române*. În 1990 obține postul de lector la Catedra de limba română a Universității ieșene, iar după susținerea, în 1993, a tezei de doctorat *Influența modelelor clasice asupra limbii traducerilor românești din secolul al XVII-lea. Lexicul*, va deveni conferențiar, iar din 1999 profesor. Între 1997 și 1999 funcționează ca lector de limba română la Universitatea Paris IV–Sorbona, între 1999 și 2001, în calitate de cercetător invitat, la Institutul de Romanistică al Universității din Jena, unde ulterior va fi profesor invitat (2005–2009, cu intermitențe), ca și la Viena (2006–2010). A fondat Școala Doctorală de Studii Filologice a Universității ieșene (2005), apoi Centrul de Studii Biblico-Filologice Monumenta Linguae Dacoromanorum al aceleiași universități, încercând să coaguleze la Iași o școală de filologie biblică. Organizează un simpozion anual internațional (*Explorări în tradiția biblică românească*), participă la numeroase întruniri științifice peste hotare. A condus, din 2009, și Institutul de Filologie Română. Debutează cu articole și comentarii în 1977 la revista „Opinia studentescă”. Studii, cronici, traduceri comentate i-au mai apărut în „Cronica”, „Caietele Eminescu”, „Tribuna”, „Anuar de lingvistică, istorie literară și folclor”, „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași” (la care în 1995–1999 este redactor responsabil), „Limba română”, „Studii și cercetări lingvistice”, „Limba română” (Chișinău), „Dacoromania” (Freiburg im Breisgau), „Contrapunct”, „Revista română”, „România literară”, „Timpul”, „Balkan-Archiv”, „Revue de linguistique romane”, „Romanische Sprachgeschichte” (Berlin–New York), „Idei în dialog”, „Convorbiri literare”, „Scriptor”, „Biblicum Jassyense” (senior editor din 2010) ș.a. A dat tiparului volumele *Studii de lexicologie*

biblică (1995; Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române) și *Aeterna Latinitas. Mică enciclopedie a gândirii europene în expresie latină* (1997, în colaborare), precum și o suită de traduceri, îndeobște în ediții bilingve, cu ample studii introductive, note și comentarii, din literatura latină antică ori medievală, dar și din literatura franceză (Jean-Jacques Rousseau, Rivarol, Ernest Renan) ori din cea germană (Jakob Grimm, Wilhelm von Humboldt) sau în limba germană (Eugeniu Coșeriu). A participat, de asemenea, la realizarea unor ediții critice monumentale: H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch* (I–III, 1985–1987; Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR), *Biblia de la București*, în seria *Monumenta Linguae Dacoromanorum* (I–III, 1988–1994, Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei Române), începând cu volumele din 2011 fiind și coordonator al lucrării.

Începându-și activitatea publicistică prin cronici literare și recenzii, eseuri și articole ce aprofundează unele aspecte ale poeziei românești clasice (M. Eminescu, G. Bacovia, Lucian Blaga, Ion Barbu), **M.** se va orienta în cele din urmă spre studii de istorie a filosofiei limbajului (preferințele mergând către Antichitatea târzie, Evul Mediu și către scolastici), dar și de filologie românească și de istorie a limbii române literare. Cercetările lui conturează câteva domenii de preocupări complementare, între care cele biblice ocupă un loc de prim-plan. Lucrarea *Studii de lexicologie biblică* propune o metodă nouă în abordarea textuală, interlingvistică, istorică și comparativă a lexicului de origine biblică al limbii române. Cunoașterea limbilor vechi (greacă, latină, slavonă, ebraică) și a câtorva limbi moderne i-au permis exegetului evidențierea unor interesante fenomene de transfer semantic și frazeologic din limbile „sacre” în limba română, produse în procesul de traducere. Comentariile ce însoțesc traducerile biblice publicate în seria *Monumenta Linguae Dacoromanorum* se caracterizează prin finețe a distincțiilor și bogăție a asociațiilor, prin rigoare și suplețe, minuție și largime de vederi, mobilitatea susținând un demers interpretativ erudit. De altfel, în mai multe intervenții programatice, **M.** invită la investigații în „istoria externă” și în „istoria internă” a textelor biblice. Admirator declarat al Evului Mediu latin și al filosofiei scolastice, el s-a înscris în pleiada de tineri exegeți care a contribuit după 1989 la trezirea interesului pentru această zonă culturală. Tălmăcirile din Sf.

Augustin (*De dialectica*, *De Magistro*, *Confessiones*), Plotin, William Ockham, Thomas de Aquino sau din Emanuel Swedenborg se remarcă prin corectitudinea transpunerii, adecvarea terminologică, acuratețea expresiei și printr-o orientare constantă către sensibilitatea stilistică a cititorului modern. Amplitudinea și rafinamentul comentariilor ies în evidență și în versiunea românească a mării antologii de poezie medievală *Carmina Burana* (1998), alcătuită împreună cu Lucia-Gabriela Munteanu. Întocmit în aceeași colaborare, volumul *Aeterna Latinitas* însumează aproape opt mii de sintagme, expresii, maxime, formulări memorabile etc. (cele mai multe puțin cunoscute), fiind socotită cea mai completă lucrare de acest tip. Ca publicist și eseist, **M.** se remarcă prin exprimarea tranșantă, uneori polemică a ideii.

SCRIERI: *Studii de lexicologie biblică*, Iași, 1995; *Aeterna Latinitas. Mică enciclopedie a gândirii europene în expresie latină* (în colaborare cu Lucia-Gabriela Munteanu), Iași, 1997; *Enciclopedia Bibliei* (în colaborare), Cluj-Napoca, 1996. **Ediții:** *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, vol. I–III, Iași, 1988–1994 (în colaborare), vol. IX–X2, XXII, 2011–2012 (în colaborare); Eugeniu Coșeriu, *Prelegeri și conferințe* (1992–1993), Iași, 1994 (în colaborare); Gh. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, ed. 2, postfața edit., Iași, 2012 (în colaborare cu Lucia-Gabriela Munteanu). **Traduceri:** Sf. Augustin, *De dialectica – Despre dialectică*, ed. bilingvă, București, 1991, *De Magistro – Despre Învățător*, ed. bilingvă, Iași, 1995, *Confessiones – Confesiuni*, ed. bilingvă, București, 2000; *Carmina Burana*, Iași, 1998 (în colaborare cu Lucia-Gabriela Munteanu); Thomas de Aquino, *De ente et essentia – Despre fiind și esență*, ed. bilingvă, introd. trad., Iași, 1998; Jean-Jacques Rousseau, *Eseu despre originea limbajului*, Iași, 1999; Emanuel Swedenborg, *Despre înțelepciunea iubirii conjugale*, Iași, 1999; Jakob Grimm, Ernest Renan, *Două tratate despre originea limbajului*, Iași, 2001; Rivarol, *Discurs despre universalitatea limbii franceze, urmat de Maxime, reflecții, anecdote, cuvinte de duh*, Iași, 2003; Wilhelm von Humboldt, *Diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra umanității*, București, 2008; Eugeniu Coșeriu, *Istoria filosofiei limbajului. De la începuturi până la Rousseau*, București, 2011 (în colaborare cu Mădălina Ungureanu).

Repere bibliografice: Lucia Wald, Alexandru Boboc, Daniel Barbu, *Trei opinii despre un eveniment editorial: Augustin, „De dialectica”, „Universul cărții”, 1991, 7; Tania Radu, Augustin, „De dialectica”, LAI, 1991, 10 august; Felicia Niță-Dumas, Augustin, „De dialectica”, ALIL, seria A, t. XXXIII, 1992–1993; Ioan Oprea, Augustin, „De dialectica”, AUI, literatură, t. XXXIX, 1993; Alexandru*

Gafton, *Un act de cultură autentică*, CRC, 1995, 10; Eduard Ferent, *Actualitatea învățării din „De Magistro” de Sfântul Augustin*, CRC, 1995, 18,19; Dan C. Mihăilescu, „Aeterna Latinitas”, „22”, 1998, 26; Adrian Papahagi, „Aeterna Latinitas”, RL, 1998, 48; Adriana-Maria Diac, Jean-Jacques Rousseau, „Eseu despre originea limbajului”, AUI, literatură, t. XLVIII, 2002; Eugeniu Coșeriu, „Istoria filosofiei limbajului...”, CF, 2003, 10–11; Rodica Zafiu, *O carte fundamentală*, RL, 2008, 10; Bogdan Crețu, *Un filolog pur sânge*, „Ziarul financiar”, 2008, 20 iunie; Antonio Patraș, „Despre diversitatea structurală a limbilor...” de Wilhelm von Humboldt, RL, 2010, 12; Sorin Lavric, *Cunabula verborum*, RL, 2012, 8.

V.D.

MUNTEANU,**Francisc**

(9.IV.1924, Vețel,

j. Hunedoara –

13.IV.1993, București),

prozator.

Este fiul Iuliei Munteanu (n. Gomboș), croitoreasă, și al lui Francisc Munteanu, funcționar. După câteva clase de liceu, își câștigă existența ca ucenic lăcătuș la Reșița (1939–1940), muncitor la o fabrică de ciocolată (1940), ajutor într-un atelier de firme la Budapesta (1940–1942), marinar pe Dunăre (1944). În război va fi luat prizonier atât de trupele germane (septembrie–decembrie 1944), cât și de cele sovietice (ianuarie–februarie 1945). Întors acasă, va fi redactor la „Orizonturi noi” (Arad, 1945), muncitor la o țesătorie din același oraș (1946–1947), redactor la „Patriotul” (Arad, 1947–1949), inspector general în Direcția Teatrelor din Ministerul Artelor și Informațiilor (1949–1951), salăhor în piața bucureșteană Obor (1951–1953), regizor, din 1954 la Studiourile Cinematografice Buftea, unde realizează, până în 1989, circa douăzeci de filme. Debutază în 1951 cu schițe, în volumul *Mecanici și alți oameni de azi*, semnat împreună cu Titus Popovici. Într-un ritm susținut, în anii ce au urmat tipărește carte după carte, fără să-și facă griji pentru perenitatea prozei pe care o scrie. În 1950 i se joacă la Teatrul Național din București o dramă, *Sabotaj*, compusă după tiparul dramaturgiei sovietice. Nuvela *Lența* și romanul *În orașul de*

pe Mureș (Premiul de Stat) sunt publicate în 1954. Alte culegeri de schițe și nuvele, mai multe romane – *Statuile nu râd niciodată* (1957), *Fericitul negustor* (1957), *Reîntoarcerea* (1967), *Încotro?* (1970), *Dacă toți copacii ar fi la fel* (1977), *Filiera Prahova* (1982) ș.a. – și memorialistica din *Oameni, fapte, amintiri* (I–II, 1981–1985) completează o bibliografie personală amplă, dar care ratează șansa de a deveni o operă. Menționabile, în afara conformismului politic, sunt scenariile filmelor *Valurile Dunării* (în colaborare cu Titus Popovici), *Pistruia-tul*, *Roșcovanul*, *Hoțul*, *Buletin de București* ș.a. A mai colaborat la „Contemporanul”, „Flacăra”, „Gazeta literară”, „Iașul literar”, „Steaua”, „Tribuna”, „Viața românească” ș.a.

Mult comentat în epoca realismului socialist, întrucât aborda teme „centrale”, „de cea mai acută actualitate”, înfățișând mediul industrial, satul în curs de transformare socialistă, conturând chipuri de muncitori și țărani, așa-numite procese de restructurare morală în climatul noii societăți, dar și de involuție sufletească prin refuzul de integrare în acest climat, **M.** este astăzi uitat, fie și parțial pe nedrept. Cu toată superficialitatea și facilitatea, cu tot senzaționalismul ieftin, literatura lui învederează câteva calități. Ceea ce conferă interes mai cu seamă prozei lui scurte nu e relevarea – convențională și schematică – a activității comuniștilor, descrierea „realizărilor socialiste”, ci pictura de medii, de climate, îndeosebi de medii periferice, înecate în mizerie, cu lume interlopă, cu figuri picarești, printre care apar exemplare ce amintesc de umanitatea gorkiană. Un volum reprezentativ rămâne *Hotel Tristețe* (1957). Titlul reproduce alterat denumirea unui hotel arădean, denumire ce tocmai prin alterare rezumă starea de spirit a populației din cartier. Prin ștergerea unei litere de pe firmă, Hotel Triest a devenit Hotel Trist, iar localnicii îi spun Hotel Tristețe. Pentru relevarea condiției multora dintre localnici, iată doar câteva situații, care se regăsesc și în alte scrieri ale lui **M.** Un cerșetor stă în fața catedralei catolice cu mâna întinsă. E dus acolo dimineața și readus acasă seara, de un copil, pentru cinci lei, prețul unei pâini negre. De frică să nu fie furat, cerșetorul scotocește buzunarele copilului și îl caută în gură. Un tinichigiu e nevoit să vândă masa și paturile din casă în contul chiriei. Ducându-și copiii la azil, unde nu sunt primiți, de vreme ce au un părinte, nenorocitul se sinucide, pentru a le crea „calitatea de orfani”.

Un sculptor în lemn, rămas șomer, încearcă într-o noapte să fure dintr-o prăvălie. Prins, e bătut și lăsat în nesimțire la marginea străzii. Un copil își câștigă existența ca hamal, altul strânge de pe jos mucuri de țigări pentru tatăl său, căruia nu îi e frică de îmbolnăvire de pe urma lor, întrucât oricum e tuberculos. O povestire dintre cele mai mișcătoare este *O felie de pâine*. Evadând, în timpul războiului, dintr-un tren horthist cu deținuți politici, un tânăr primește de la un rabin, într-o batistă, ceva ca o felie de pâine, cu povața de-a o ține înfășurată până în clipa când i se vor fi istovit, de foame, toate puterile. Rătăcind zile întregi prin pusta ungară, tânărul nu desface batista decât ajuns la Budapesta, în sânul familiei. În loc de pâinea menită a-i menține certitudinea că, la maximă nevoie, are ce mânca, el găsește înăuntru o... așchie. Detașându-se de celelalte romane ale sale, în care notația realistă acută, plecând de la propria experiență de viață, observația caracterologică mai mereu adecvată, tablourile realizate prin înfățișarea colorată, pitorească a mediilor sociale și a unor tipuri umane insolite, memorabile, este umbrită, chiar alterată de conformism politic și de locurile comune ale discursului realist-socialist, *Scrisori din Calea Lactee* (1989) încearcă să surprindă, într-o construcție romanescă mai ambițioasă, ultimele convulsii și sfârșitul regimului Ceaușescu. Și *Cont secret* (1993), de data aceasta un roman simplist, mizând pe senzațional, se oprește la Ceaușescu, cu accent pe lumea serviciilor secrete românești care administrau contururile din străinătate ale familiei. Intrând în categoria romanelor de capă și spadă, *Baladă carpatină* (2001), ecranizată în 1990 de Sergiu Nicolaescu sub titlul *Coroana de foc*, pune în pagină rețeta genului (personaje caracterizate maniheist, răsturnări de situații, suspans etc.). Câteva teme majore (puterea, binele colectiv ș.a.) sunt introduse forțat, cu o retorică emfatică.

SCRIERI: *Mecanicul și alți oameni de azi* (în colaborare cu Titus Popovici), București, 1951; *Lența*, București, 1954; *În orașul de pe Mureș*, București, 1954; *Ciocârlia*, București, 1955; *Scrisoarea*, București, 1955; *A venit un om*, București, 1956; *Statuile nu râd niciodată*, București, 1957; *Fericitul negustor*, București, 1957; *Hotel Tristețe*, București, 1957; *Cerul începe la etajul 3*, București, 1958; *Nușele*, București, 1959; *Terra di Siena*, București, 1962; *Prietenul meu Adam*, București, 1962; *Hotel Tristețe și alte povestiri*, București, 1965; *Reîntoarcerea*, București, 1967; *Profesorul de muzică*, București, 1968;

Încotro?, București, 1970; *Testamentul și alte povestiri*, București, 1972; *Strada semaforului*, Cluj, 1972; *Pistruia-tul*, București, 1976; *Dacă toți copacii ar fi la fel*, București, 1977; *Roșcovanul*, București, 1979; *Profesorul de muzică*, București, 1979; *Hoțul*, București, 1980; *Povestiri de război*, București, 1980; *Oameni, fapte, amintiri*, I-II, București, 1981–1985; *Filiera Prahova*, București, 1982; *Patru zile fierbinți*, București, 1983; *Dincolo de ziduri*, București, 1983; *Cocorii zboară fără busolă*, București, 1984; *Prințesa din Șega*, București, 1985; *Barajul*, București, 1986; *Sonata în re major*, București, 1987; *Scrisori din Calea Lactee*, București, 1989; *Cont secret*, București, 1993; *Baladă carpatină*, București, 2001.

Repere bibliografice: Al. Oprea, *Însemnări despre proza lui Francisc Munteanu*, VR, 1955, 6; Vera Călin, *Pornind de la clasici*, București, 1957, 54–74; Iosifescu, *Drumuri*, 5–31; Ion Vlad, *Francisc Munteanu*, ST, 1958, 7; Al. Andriescu, „*Cerul începe la etajul 3*”, IL, 1958, 11; Georgescu, *Încercări*, II, 68–84, 163–170; Mihail Petroveanu, „*Cerul începe la etajul 3*”, GL, 1959, 20; Micu, *Romanul*, 307–315; Damian, *Direcții*, 299–319; I. Vitner, *Prozatori contemporani*, I, București, 1961, 251–260, *passim*; Oprea, *Mișcarea*, 95–100; Marian Popa, „*Reîntoarcerea*”, LCF, 1968, 1; Liviu Petrescu, „*Strada semaforului*”, RL, 1972, 26; Ion Bălu, *Tinerețea unui prozator*, RL, 1982, 29; Petre Sălcudeanu, *Francisc Munteanu* – 60, RL, 1984, 15; Radu, *Pagini*, 70–72; Simuț, *Incursiuni*, 29–33; Micu, *Ist. lit.*, 478; *Dicț. scriit. rom.*, III, 312–314; Popa, *Ist. lit.*, I, 920–921.

D.Mc.

MUNTEANU, Gavril (1812, Vingard, j. Alba – 28.XII.1869, Brașov), cărturar, traducător. Cu tatăl său, cantor la biserica din sat, deslușește primele slove. E dat la învățătură la Alba Iulia, unde face școala normală și liceul (1823–1830), iar între 1831 și 1834 urmează la Cluj cursuri de filosofie și drept. Cum nici o perspectivă sigură nu i se deschide în Transilvania, pleacă la București (1835), unde capătă un post de prefect de studii la internatul înființat de curând la Școala de la „Sf. Sava”. Din 1836 este profesor la Seminarul de pe lângă Episcopia Buzăului; demisionează în 1844, plecând la București. În 1845 se găsea, ca inspector și profesor, la Seminarul din Râmnic, apoi la mănăstirea Bucovăț. Fiind scos din slujbă ca urmare a participării la Revoluția de la 1848, se întoarce în Transilvania. În urma intrării armatei ungare, se vede nevoit să plece iarăși, dar se înapoiază nu peste multă vreme, instalându-se la Brașov. Colaborează la publicațiile de acolo, făcând parte din comitetul de redacție al „*Gazetei Transilvaniei*” (1860–1861), unde semnează „*cronica străină*”. Prin articole și

documente, ca și prin scrieri pledează cauza românilor ardeleni, apărând totodată (cum făcuse și în ziarul „Bucovina”) mișcarea de la 1848. După înființarea Gimnaziului Greco-Oriental Român din Brașov, lucrează aici, pe parcursul a două decenii, ca profesor, din 1853 devenind director al instituției. Câteva versuri originale publică în „Telegraful român”. În 1866 este primit în Societatea Academică Română. În ultimii ani ai vieții, **M.**, fire depresivă, suspicioasă, se cufundă tot mai mult în melancolie, persecutat de obsesii mistice.

M. a fost, întâi de toate, un pedagog. În diverse programe gimnaziale i s-au tipărit lucrări pe teme de învățământ și de lingvistică. A întocmit manuale școlare, iar împreună cu George Barițiu a alcătuit un dicționar german-român. Mai multă însemnatate prezintă *Gramatica română* (1860–1861). În discursuri, disertații (unele reproduse în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”), **M.**, membru în comisia filologică transilvăneană, argumentează pe larg romanitatea limbii române, declarându-se pentru o ortografie etimologică. În articolul *Purismul în limba română*, inserat în „Revista română”, el cere înlăturarea cuvintelor de origine nelatină și înlocuirea lor prin vocabule culese din cărțile vechi sau existente în graiurile românilor din toate provinciile. Bun cunoscător al literaturii bisericești, **M.**, întovărit cu ierodiaconul Dionisie Romano, scoate la Buzău o „gazetă religioasă și morală”, „Vestitorul besericesc” (1839–1840). Scrieri morale în fond, subsumându-se concepției sale pedagogice, sunt *Meditații religioase* (I–II, 1839–1840) și *Urmare lui Iisus Hristos* (1845), o traducere corectă din Thomas a Kempis, accesibilă, deși într-o limbă latinizată. O altă tălmăcire este aceea a biografiei „fericitei Macrina”, după episcopul Grigorie al Nyssei (Sibiu, 1868). Din germană transpune, fără a o tipări, *Încurcătura* de August von Kotzebue, apoi, surprinzător în raport cu preocupările sale, *Suferințele junelui Werter* de Goethe (1842). Traduceri notabile, unele însoțite de prefețe, comentarii și note, sunt cele din Tacit (1858–1871), Suetoniu (1867) și Horațiu (1868). O cultură națională, susține **M.**, trebuie neapărat să aibă la bază clasicismul antic.

Traduceri: *Meditații religioase*, I–II, Buzău, 1839–1840; Goethe, *Suferințele junelui Werter*, București, 1842; Thomas a Kempis, *Urmare lui Iisus Hristos*, București, 1845; Tacit, *Viața lui C.J. Agricola*, Brașov, 1858, *Germania sau Situațiunea, datinele și popoarele ei*, Sibiu, 1864, *Opurile lui...*, postfață G. Barițiu, Sibiu, 1871; Suetoniu,

Viața a XII imperatori, pref. trad., Brașov, 1867; Horațiu, *Odele și epodele lui...*, pref. trad., Iași, 1868.

Repere bibliografice: Aron Pumnul, *Gavriil Munteanu*, în *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni*, IV, partea II, Viena, 1865, 40–42; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, 287–288; G. Bogdan-Duică, *Relativ la G. Munteanu*, „Țara Bârsei”, 1930, 1; Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, București, 1931, 90–96; *Cărturari brașoveni*, 150–151; Gabriel Cocora, *Peneluri și condeie*, București, 1978, 41–49; *Dicț. lit. 1900*, 595–596; Rusu, *Membrii Academiei*, 560. **FF**

MUNTEANU, George

(14.IV.1924,

Bravicea–Orhei –
8.XI.2001, București),
critic și istoric literar.

Este fiul Xeniei (n. Stratan) și al lui Simion Munteanu, țărani. Urmează cursurile primare la Bravicea, Școala Normală la Cluj (între profesori, Eugen Todoran) și în paralel Liceul „Gh. Barițiu”, ambele absolvite în 1946, apoi Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, unde îi are profesori pe I. Breazu, D. Popovici, Liviu Rusu, D. D. Roșca și Lucian Blaga. Se consacră carierei universitare: preparator, asistent (1951) și lector (1959) la Catedra de istoria literaturii române a Universității clujene. Din 1960 este transferat la Universitatea din București. Predă până la pensionare (1989) cursul *Epoca marilor clasici*. În 1973 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Hyperion (Viața lui Eminescu)*, publicată în același an. Între 1969 și 1971 funcționează ca lector de română la Universitatea din Montpellier. Din 1990 activează ca profesor la Facultatea de Filologie a Universității „Hyperion” din București. Paralel cu munca didactică, deține în primii douăzeci de ani de activitate o seamă de funcții în presa literară: cronicar (1948–1950) la „Lupta Ardealului”, unde și debutează, redactor (1949) al paginii culturale a ziarului, redactor-responsabil al secției de critică și istorie literară la „Almanahul literar” și la „Steaua” (1950–1960), redactor al paginii literare a „Contemporanului” (1960–1968). Colaborează la principalele reviste literare din țară.

Micromonografia B. P. Hasdeu (1963), cea dintâi carte a lui M., se remarcă prin câteva trăsături ce vor fi confirmate de lucrările care au urmat: bogăția și rigoarea informației, interesul pentru ideologia literară și pentru palierul teoretic al cercetării, atenția acordată metodei adecvate la text. Tinzând spre interdisciplinaritate și utilizând o paletă amplă de strategii critice mai vechi sau mai recente (istorică și pozitivistă, stilistică, structurală, psihanalitică, tematistă, sociologică, antropologică, semiotică), istoricul literar își va lărgi accesul la text, ajungând la ceea ce Edgar Papu avea să numească pansemantism. Lectura superficială, care își neglijează obiectul declanșează resortul polemic necruțător al lui M. Pentru revelarea pansemantismului, el propune trei tipuri de lectură, conjuncte și complementare: textuală („la nivelul epidermei textului”), contextuală (în vederea dezambiguizării) și subtextuală (pentru identificarea funcției aluzive și a „arheologiei” cuvintelor). Istoricul literar disociază între o biografie exterioară și una interioară, aceasta din urmă urmărind felul în care aleatoriul vieții (al biografiei exterioare) este „redimensionat [...] după cerințele creației”. Deși marcat de ideologizarea discursului critic după metoda realismului socialist (eului liric i se cere „tipicitate”, iar poeziei „eroi» care-s purtători ai moralei înaintate”), volumul *Atitudini* (1966), ce reflectă activitatea criticului de la „Steaua”, cuprinde și studii rezistente la eroziunea timpului: o sinteză erudită privind anii de formație ai lui I. Heliade-Rădulescu, pledoaria antidogmatică în favoarea subiectivității și a dramatizării (= problematizării) lirismului. *Sub semnul lui Aristarc* (1975) reprezintă o justificare a pozițiilor de principiu, teoretice și indică totodată stabilirea cvasidefinitivă și exclusivă a lui M. în perimetrul marilor clasici. Anterior, *Hyperion* (I, *Viața lui Eminescu*; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR) arată hotărât această deplasare a interesului. Venind după biografia lui G. Călinescu, noua „viață” se impune prin bogăția și acuratețea documentației. Autorul a investigat exhaustiv manuscrisele și publicistica poetului, arhiva Junimii, mărturiile din epocă, contribuțiile predecessorilor în eminescologie, lucrarea urmând riguros și amănunțit cronologia. Traiectul existențial al poetului ar fi supus dialecticii „eonilor” „htonice” și „astrale” („contemplativ”, al „nemarginilor de gândire”). Acestei perspective de sus i se subsumează o serie de (re)interpretări ale unor fapte

biografice: relația cu tatăl, pe care M. îl percepe ca pe un „romantic” (imagine opusă celei acreditate, de ins pozitiv și mărginit), experiența erotică originară (pentru copila de la Ipotești), relația formativă cu Mihail Pascaly, boala și „pariul cu existența” pe care suferința îl provoacă, stimulând eonul contemplativ, episoadele pedagogului care descoperă, catalizează și îndrumă talente („vânătoarea de oameni”) ș.a. Discutabilă este – cum au observat comentatorii cărții – interpretarea relației poetului cu Titu Maiorescu, nu o dată ironizat de biograf. Lucrarea a obținut sufragiile entuziaste ale lui Mircea Eliade („pentru întâia oară înțeleg viața lui Eminescu”, mărturisește savantul într-o scrisoare) și ale lui Edgar Papu (prima „biografie metafizică a poetului”). Seria deschisă de *Viața...* trebuia să continue cu biografia interioară. O primă aproximare a acesteia e de găsit încă în *Sub semnul lui Aristarc* și se cuvine așezată la un loc cu sintezele ulterioare din *Istoria literaturii române*, volumul I: *Epoca marilor clasici* (1980) și din *Eminescu și eminescianismul* (1987), împreună cu care alcătuiește un ansamblu. Sunt redefinite cultura poetului (rolul capital, de suprem model, al lui Shakespeare), viziunea lui tragică (nu pesimistă, cum sună clișeul încetățenit) rezultată din tensiunea ontic-antropologic (absolutul ființei – finitudinea conștiinței umane) și rațiune – afect, tensiune rezolvată de „dorul nemărginit” ce leagă, în chip reprezentativ românesc, umanitatea de univers. Opera este percepută în structuri, „sensibilul”, „inteligibilul” și „imaginarul” fuzionând în logos. Este valorizată gândirea mitică a poetului, prin apelul la logica dinamică a contradictoriului (Ștefan Lupașcu). Imaginarul subordonează sensibilul și inteligibilul, integrând și polii antinomici ontic (principiul) – antropologic („forme”). *Sub semnul lui Aristarc* anticipează *Istoria...* printr-o serie de studii cum ar fi cel despre „metafora «drumului»” la Ion Creangă, teatrul comic al lui I.L. Caragiale (o analiză structurală temperată), Ioan Slavici (abordat din perspectivă psihanalitică). Micromonografia *Introducere în opera lui Ion Creangă* (1976) uzează de conceptul „natură sintetizatoare”, folosit în cazul lui Eminescu (și apoi și al celorlalți mari clasici). „Nucleul emblematic” al sintezei înfăptuite de Creangă stă în hazul de necaz și în istețime, aflate în competiție homerică cu prostia. Alte contribuții exegetice se referă la cultura și filosofia povestitorului, la aspectul de bildungsroman al unor narațiuni, la metafora

(centrală) a drumului și la motivul lumii ca spectacol, la lirism și la romantismul subiacent al întregii opere. Unele afirmații sunt excesive și extravagante (Creangă ar fi „unul dintre ctitorii prozei de analiză”, filosofia sa e comparabilă cu a lui Kant), iar polemismul nu se justifică întotdeauna. *Istoria literaturii române* este o lucrare fundamentală, conținând binevenite schimbări de accent. La capitolul despre Titu Maiorescu se insistă asupra anilor de formare și de afirmare, este subliniată pasiunea pentru psihologie și scos în evidență, ca numitor comun al inițiativelor criticului, spiritul latin de organizare și clarificare: Maiorescu e „ființa menită să pună rânduială în toate” (acesta ar fi maiorescianismul însuși). La capitolul consacrat lui I.L. Caragiale sunt puse în valoare ignoratele proze de la „Ghimpele” și „Calendarul Claponului” și farsa *D-ale carnavalului*, iar personalitatea de scriitor a lui Ioan Slavici este văzută ca fiind atrasă de două „chemări” definitorii: a „bătrânilor” (coborârea în „psihea” colectivă) și a „muntelui” (atracția călătoriei). **M.** amendează și periodizarea epocii marilor clasici, care în opinia lui se circumscrie anilor 1866–1886, în vreme ce Junimea cunoaște epoca de început între 1863 și 1871, iar pe cea de glorie de la 1871 la 1886. Imaginea finală a marilor clasici e rezultatul unei perspective antropologice, potrivit căreia „romanticitatea” nu se rezumă la stil, ci reprezintă un mod al umanității de a se înscrie în univers. O serie de studii introductive și prefețe (la Cezar Bolliac, B.P. Hasdeu, Eminescu, Creangă) întregesc preocupările istoricului literar, iar întrucât îl privește pe eminescolog, culegerea de glose *Eminescu și antinomiile posterității* (1998) suplinește, într-o anumită măsură, unele aspecte expediate sau neabordate în sintezele lui anterioare.

SCRIERI: B.P. Hasdeu, București, 1963; *Atitudini*, București, 1966; *Hyperion*, vol. I: *Viața lui Eminescu*, București, 1973; ed. postfață Theodor Codreanu, Chișinău, 2002; *Sub semnul lui Aristarc*, București, 1975; *Introducere în opera lui Ion Creangă*, București, 1976; *Istoria literaturii române*, vol. I: *Epoca marilor clasici*, București, 1980; ed. 2, I–II, Galați, 1994; *Eminescu și eminescianismul*, București, 1987; *Eminescu și antinomiile posterității*, București, 1998.

Repere bibliografice: Felea, *Reflexii*, 170–176; Martin, *Generație*, 174–180; Nicolae Manolescu, *O biografie a lui Eminescu*, RL, 1973, 25; Virgil Ardeleanu, „*Hyperion* (I), *Viața lui Eminescu*”, ST, 1973, 23; Al. Piru, *O nouă biografie a lui Eminescu*, RL, 1973, 25; Dumitru Micu, [George Munteanu], CNT, 1973, 39, 1975, 25, 1976, 52; Cristian

Livescu, *Studii eminesciene*, ATN, 1974, 1; Eugen Todoran, *O nouă „Viață” a lui Eminescu*, O, 1974, 10; Mihai Zamfir, „*Hyperion* (I), *Viața lui Eminescu*”, LL, 1974; Liviu Leonte, *Între „vechea” și „noua critică”*, CRC, 1975, 29; Marian Barbu, *Monografii. Ion Creangă*, R, 1976, 2; Regman, *Explorări*, 204–210; Dimisianu, *Opinii*, 327–330; Ungheanu, *Lecturi*, 195–200; Mihăilescu, *Conceptul*, II, 171–176; Edgar Papu, [George Munteanu], „Scân-teia”, 1980, 11 778, LCF, 1988, 3, SLAST, 1989, 19; Pompiliu Marcea, *Dificultățile și voluptatea istoriei literare*, R, 1980, 8; Adriana Iliescu, *Monografia epocii marilor clasici*, RL, 1980, 43; V. Fanache, *O categorie literară: „marii clasici”*, ST, 1980, 12; Dobrescu, *Foiletoane*, I, 195–199; Grigurcu, *Critici*, 125–130; Al. Săndulescu, *Epoca marilor clasici la Universitate*, VR, 1981, 7; Mircea Popa, *George Munteanu*, ST, 1984, 4; Mircea Handoca, *Prezența lui Eminescu*, RL, 1984, 24; Ovidiu Ghidirmic, [George Munteanu], R, 1989, 3, „Lamura”, 2008, 7–9; Alex. Ștefănescu, *Un profesor universitar despre epoca marilor clasici*, RL, 1995, 11; *Dicț. esențial*, 533–534; Mihai Zamfir, *La dispariția lui George Munteanu. Profesorul îngândurat*, RL, 2001, 47; Nicolae Mecu, *George Munteanu. În memoriam*, LL, 2002, 1–2; Popa, *Ist. lit.*, I, 737–739, 974–975; Micu, *Mileniu*, 353–356.

N.M.

MUNTEANU, Ion Horia (pseudonim al lui Ion N. Vasilescu; 17.X.1914, Râmnicu Vâlcea – 26.IX.1950, București), poet. Este fiul Anei-Nella (n. Ionescu) și al lui Nicolae Vasilescu, functionar; poetul e frate mai mic al lui Virgil Treboniu. A urmat cursul secundar la Liceul „Matei Basarab” din București, după care s-a înscris la Facultatea de Drept. A debutat în „Revista scriitoarelor și scriitorilor români” sub numele real. Ulterior a mai colaborat la „Cruciada românismului”, „Raza literară”, „Progresul”, „Suflet și viață”, „Prepoem”, „Jurnalul literar”, „Afirmarea”, „Curentul magazin” ș.a. După ce își tipărește la Craiova placheta *Versuri* (1937), îi apar în colecția „Adonis”, între ai cărei fondatori se numără, volumele *Țărnam sacru* (1938), *Iulia Hasdeu* (1939), *Critice* (I, 1939), *Soare pe Prut* (1941), *Brățări* (1944) și *Lirica lui Virgil Treboniu* (1944). Poezii ale sale sunt incluse în antologiile *Primăvara, vara, destinul, Dumnezeu, toamna, iarna* (1938) și *Dragostea văzută de șapte poeți* (1939), ambele scoase în aceeași colecție.

Mai multe pasteluri, în genere autumnale (*Stanțe, Teama, Sfârșit, Final, Umbre*) din placheta de debut a lui **M.**, creionează destul de fad climatul apăsător al unei amărăciuni provocate de nefericiri familiale (moartea tatălui, părăsirea casei părintești), maladii fizice ori nevroze, despărțiri.

Versul clasic face loc deseori celui liber, aspirând să capteze duritatea cotidianului, însă glisând mereu în prozaic. Mai ambițios este *Țărm sacru*, poem compus în șase părți, în vers liber, pe antiteza dintre existența antică, având ca nucleu credința în sacru, și cea modernă, caracterizată de scepticismul rece. Intenția de a releva tragismul vieții în figura Iuliei Hasdeu eșuează într-un comun sentimentalism. *Soare pe Prut* marchează revenirea la versul clasic, alternând motive simboliste (*Adonis*, *Noapte faustiană*, *Simfonie de seară*, *Menuet*) cu pastelul pointillist, acumulând detalii disparate (*Toamnă pe Prut*, *Octombrie pe Prut*, *Seară în parc*, *Gravură*, *Caprele negre*). Expresia e oarecum limpezită, dar lirismul rămâne unul minor. **M.** a mai semnat și câteva texte pretins critice, în fapt laude exagerate aduse fratelui său ori prietenilor.

SCRIERI: *Versuri*, Craiova, 1937; *Țărm sacru*, București, 1938; *Iulia Hasdeu*, București, 1939; *Critice*, I, București, 1939; *Soare pe Prut*, București, 1941; *Brățări*, București, 1944; *Lirica lui Virgil Treboniu*, București, 1944.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, III, 916; N. Gr. [Camil Petrescu], *Cel dintâi volum*, „Fotbal”, 1937, 4; Leonida Secrețeanu, „*Versuri*”, „Sbucium”, 1937, 119–120; *Repertoriul nostru*: I. Horia Munteanu, JL, 1939, 30; C. Pârlea, „*Țărm sacru*”, „Prepoem”, 1939, 65; Stelian Segarcea, „*Critice*”, „Tineretea”, 1939, 6–7; Petre A. Butucea, „*Critice*”, „Drapelul”, 1940, 39; Predescu, *Encicl.*, 576; Al. Cerna-Rădulescu, *Tineri poeți olteni*, CML, 1941, 110; Petru Homoceanul, „*Brățări*”, VS, 1944, 3013; *Scrisoare de la Virgil Vasilescu* [Virgil Treboniu]. 1980, ADLTR, V-15.

V.D.

MUNTEANU, Ion (Ionel) (30.I.1909, Buștenari, j. Prahova – 1992, București), prozator, gazetar. Este fiul Tarsiței Munteanu și al lui Niță Munteanu, muncitori. Urmează Școala Comercială din Ploiești, iar între 1928 și 1932 Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Capitală. După ce debutează în 1929, cu proză, la „Bilete de papagal”, se orientează spre gazetărie, fiind redactor sau colaborând, uneori cu pseudonimele Ion Munte, Ion Manta și Ion Măgură, la „Acțiunea”, „Ordinea”, „Gazeta noastră ilustrată”, „Calendarul”, „Săptămâna CFR”, „Voința”, „Dimineața”, „Adevărul”, „Gazeta”, „Viitorul”, „Capitala”, „Universul”, „Rampă”. Ceva mai târziu, în 1935, are posibilitatea de a se perfecționa, cu o bursă oferită de Sindicatul Ziariștilor, la Roma și Paris. Fondează în 1937 ziarul „de informații generale” „Popularul”, iar între 1942 și 1944 este în comitetul de direcție al ziarului

„Bucovina” și apoi al revistei „Bucovina literară”. Între timp scoate și câteva broșuri – I. G. Duca (1934), *România de azi* (1939), piesa de teatru *Peștorii* (1934), o carte de însemnări de front – *Spitalul 2 de campanie* (1943) și romanele *La marginea orașului* (1943) și *Ne caută pământul* (1944). Și-a continuat activitatea gazetărească și după 1945, la periodice precum „Lupta CFR”, „Munca”, „Apărarea patriei”, „Flacăra”, „Contemporanul”, „Presa noastră”, „Lumea”, „Viața militară”, „Pentru Patrie”, „Tribuna României”, „România literară” ș.a. În 1985 depunea la edituri romanul *Zece străzi* și lucrarea *Istoricul Societăților Scriitorilor Români*, aceasta din urmă fiind tipărită abia în 1998.

Multă vreme **M.** face jurnalism onest, dar fără strălucire, scriind reportaje, documentare, corespondență, cronici economice și sociale etc. O bună informație și acuratețe relevă încercarea monografică I. G. Duca și îndeosebi documentarul *România de azi*. Alerte, cu o anume abilitate în prinderea unor chipuri și a unor întâmplări relevante sunt însemnările din *Spitalul 2 de campanie*. Însă meșteșugul gazetăresc este vizibil un leșt foarte greu când este abordat romanul. *La marginea orașului*, autobiografic într-o măsură, năzuind să înfățișeze anevoioasa ascensiune a unui tânăr venit la București pentru a se realiza în lumea presei, sfârșește prin a fi o colecție de experiențe erotice, banale când nu sunt sordide. Ceva mai multă substanță epică există în celălalt roman, *Ne caută pământul*. Dar povestea a două surori cu firi opuse, cea mare – realistă, acceptându-și senină destinul, cea mică – romanțioasă și aventuroasă, este grevată de un tendenționism caduc și de reminiscențe literare neasimilate. O oarecare siguranță în conturarea tabloului vieții rurale arată totuși un progres al autorului. Pe o temă de interes deosebit, *Istoricul Societăților Scriitorilor Români* se constituie ca un documentar al evoluției instituției avute în vedere, rămânând, în pofida manierei publicistice, o întreprindere utilă.

SCRIERI: I. G. Duca, București, 1934; *Peștorii*, București, 1934; *România de azi*, București, 1939; *Sub scutul Regelui*, București, 1943; *Spitalul 2 de campanie*, Cernăuți, 1943; *La marginea orașului*, Cernăuți, 1943; *Ne caută pământul*, București, 1944; *Istoricul Societăților Scriitorilor Români*, București, 1998.

Repere bibliografice: Emil Samoilă, *Ziaristica*, București, f.a., 297; Predescu, *Encicl.*, 576; *Scrisoare de la Ion Munteanu*. 1985, ADLTR, M-109.

V.D.

MUNTEANU, Luminița (13.II.1960, Sebeș), turcolog, traducătoare. Este fiica Elenei Munteanu (n. Mihăescu), farmacistă, și a lui Cornel Munteanu, medic. Urmează Liceul de Matematică-Fizică din orașul natal (1975-1979), apoi Facultatea de Limbi Străine, secția turcă-franceză, a Universității din București (licența în 1983). În 1999 susține, la aceeași Universitate, doctoratul în filosofie, sub îndrumarea lui Andrei Pleșu, cu teza *Sufismul în Turcia – experiență mistică și sinteză spirituală*. În 1983-1984 e profesoară la Chiojdu (județul Buzău), apoi arhivist la Arhivele Statului din Capitală (1984-1989), arhivist-paleograf, specializat în turcă osmană, la Direcția Generală a aceleiași instituții (1989-1990), redactor de limba turcă la Departamentul emisiunilor pentru străinătate de la Radiodifuziunea Română (1990-1991), cercetător în turcologie la Institutul de Studii Orientale „Sergiu Al-George” (1991-1994, apoi colaboratoare până în 2007. Din 1991 intră și în învățământul superior, mai întâi colaborator extern, apoi lector la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția turcă, a Universității din București, promovând toate treptele, până la cea de profesor (2008). Debutază cu poezie, în 1983, la „Amfiteatru”, iar editorial în 2001 cu *Literatura turcă de inspirație sufită*. Colaborează cu studii și articole la „Annals of the «Sergiu Al-George» Institute for Oriental Studies” (unde este coeditor între 1995 și 2006), „Analele Universității București”, „Romano-Arabica” (unde face parte din colegiu), cu traduceri la „România literară”, „Observator cultural” ș.a., precum și cu contribuții științifice la volume colective din România și Turcia. Este membră a Asociației Române de Studii Religioase (2008) și a Asociației Turcologilor din Balcani (2012). Este distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România (2007) pentru versiunea la romanul *Cartea neagră* de Orhan Pamuk.

Specializată în sufismul de expresie turcă, **M.** l-a analizat în două lucrări de referință: *Literatura turcă de inspirație sufită și Derviși sub zodia Semilunei* (2005). În primul studiu face o incursiune în doctrina spirituală esențialistă a acestei revelații care, prin multitudinea confreriilor și tehnica de însușire de la maestru la discipol, încearcă să evite osificarea religioasă, înlesnind totodată experiența personală prin stimularea propriei inițieri. Autoarea trece în revistă diversele curente de gândire cu care sufismul intră în contact în vastul areal asiatic, de la confiniile Chinei și Indiei până în podișul

anatolian, unde se înfiripă literatura turcă de inspirație sufită. Sunt tratate și cărți de învățătură cu finalitate didactică și tendință moralizatoare, lirică de tip devoțional cu marcate componente populare, hagiografii cu accente patetice, care s-au bucurat de o largă audiență mai ales în lumea rurală, contribuind la formarea unui anumit gust pentru literatură, îndeosebi prin circulația anumitor teme și motive pe spații ample, prin cultivarea miraculosului, a narațiunii în proză și în versuri, și, nu în ultimă instanță, prin folosirea literară a limbii turce, mai întâi a celei anatoliene, până la căderea Constantinopolului, apoi a celei otomane clasice, favorizând unificarea lingvistică. Exegeta se oprește la câțiva străluciți reprezentanți medievali, precum poetul Ahmed Yesevî, Yunus Emre, Kaygusûz Abdal, Hatâyî (Şâh Ismâ‘îl-I Safevî) sau Pîr Sultân Abdâl. Autoarea ia în considerație o amplă bibliografie actualizată, din toate domeniile, evidențiind nu numai particularitățile teologiei confesionale, ci și pe cele culturale și literare. În masivul tratat *Derviși sub zodia Semilunei* exegeta se preocupă de diversitatea facțiunilor ordinului Bektâşî – ordin care a marcat profund civilizația și cultura turcă otomană –, de sociologia ereziei, factorii non-teologici implicați în apariția și dezvoltarea mișcărilor contestatate din spațiul turc al islamului, de investigarea relațiilor dintre aceste facțiuni, precum și cu restul societății în diferite epoci, reliefând aspectele doctrinale și rituale inedite, într-o abordare interdisciplinară. Redutabilă traducătoare a lui Orhan Pamuk, chiar înainte de încununarea scriitorului cu Premiul Nobel în 2006, **M.** se distinge prin fluența narațiunii ce reconstituie, la toate palierele, subtilitățile textului de origine, prin plăcerea comunicării lingvistice, într-o frază bogată, plină de plasticitate și sevă, urmând meandrele unui discurs dens, adesea ambiguu nuanțat.

SCRIERI: *Literatura turcă de inspirație sufită*, București, 2001; *Derviși sub zodia Semilunei*, București-Cluj-Napoca, 2005. **Traduceri:** *Călăuza dervișului. Din mistica islamică. Texte sufite*, introd. trad., București, 2001 (în colaborare cu George Grigore); Orhan Pamuk, *Viața cea nouă*, București, 2006, *Mă numesc Roșu*, București, 2006, *Cartea neagră*, București, 2007, *Fortăreața albă*, București, 2007, *Zăpada*, București, 2008, *Muzeul inocenței*, Iași, 2010, *Istanbul, amintirile și orașul*, Iași, 2011; Ihsan Oktay Anar, *Atlasul continentelor încețoșate*, București, 2009; Nedim Gursel, *Fiicele lui Allah*, București, 2011.

Repere bibliografice: Marius Chivu, [*Traduceri de Luminița Munteanu*], CL, 2001, 4, ALA, 2008, 907, 917; Anca Manolescu, *Marginalii în centrul islamului*, DM, 2005, 94; Bogdan-Alexandru Stănescu, „Voi fi numit Uci-gașul”, SDC, 2006, 100; Cristina Manuk [Paul Cernat], *Orhan Pamuk, un nobelizat acum și în românește*, „Ararat”, 2006, 19; Claudiu Constantinescu, [*Luminița Munteanu*], DMT, 2007, 1, 4; *Profil – Luminița Munteanu*, DMT, 2007, 9; Cristina Balinte, *Uite Hoge, nu e Hoge*, CLT, 2007, 149; Rodica Grigore, *Lecturi în labirint*, Cluj-Napoca, 2007, 206–209; Grete Tartler, *Noi traduceri din Orhan Pamuk*, RL, 2012, 49; *Balkan türkoloji tarihçesi ve balkan türkologları*, coordonator Selçuk Kırbaç, Ankara, 2012, 193–194. **G.Dn.**

MUNTEANU, Mihail (? – 7.II.1944, București), poet, publicist. Înzestrat cu o voce deosebită, ce i-a adus cognomenul Mielu-Basu, **M.**, născut, se pare, pe la 1887, ar fi urmat Conservatorul din București în aceeași clasă cu basul George Folescu, precum și Schola Cantorum a lui Vincent d'Indy. S-ar fi numărat, de asemenea, printre fondatorii Operei Române și a concertat pe scena Ateneului Român, însă a cântat și în corul societății Carmen ori în câteva coruri bisericești. Cu înclinație spre aventură și boemă, atras și de poezie, și de gazetărie, având la un moment dat chiar veleități politice, **M.** a schimbat numeroase profesii. Ajutor de clown și cântăreț în turnee balcanice, dar și la Paris, notar într-un sat ardelean, subprefect în câteva rânduri, profesor la Conservatorul din Brașov etc., după Primul Război Mondial și-a potolit neastâmpărul, găsindu-și de lucru în redacțiile unor periodice precum „Cronicarul”, „Legea nouă”, „Hiena”, „Ora”, „Epoca”, „România nouă”, „Țara noastră”, „Funcționarul” și, în cele din urmă, la „Îndreptarea”, „Săptămâna CFR”, „Gluma”, pentru colegi rămânând totuși „ultimul trubadur” sau „cel din urmă din boema de altădată”. Inițierea poetică a lui **M.** are drept cadru cenaclul lui Al. Macedonski, prieten și cicerone fiindu-i Mircea C. Demetriade. Debutul, probabil destul de precoce, îi este găzduit în 1903 de „Tribuna”. Ulterior mai semnează versuri, uneori și cu pseudonimele M. Munte și Mihail Tallianu, în „Prezentul”, „Ilustrațiunea literară”, „Traian Demetrescu”, „Biblioteca modernă”, „Rodica”, „Carmen”, „Junimea”, „Românul literar și politic”, „Ilustrațiunea națională”, „Capitala”, „Contemporanul”, „Făclia”, iar după Primul Război Mondial scrie în ziarele la care a lucrat sau în reviste precum „Literatorul”, „Flacăra”, „Gloria României”, „Imagina”,

„Acțiunea” ș.a. În răstimp traduce, pare-se foarte bine, numeroase librete de operă. Relativ târziu își adună o parte din poezii în placheta *Cântecul vieții* (1926). Ar mai fi scos încă una, intitulată *Octombrie*, de negăsit în biblioteci. Anunțate în mai multe rânduri, volumul *Covoare basarabene* și romanul *Cetatea moartă* nu au mai apărut.

Versurile de început ale lui **M.** par să refacă îndeaproape evoluția liricii maestrului său, Al. Macedonski. Romantismul „decadenților” și parnasianismul se împletesc astfel în *Anacreontica* („Lângă lotusul albastru/ Poartă amforele pline,/ Astă seară beau cu tine/ Din pocale de-alabastru/ Cercuite cu argint/ Vinul negru de Corint”), în *Seară albastră*, *Noaptea amorului* sau în *Noaptea patimilor*. Cu timpul, sensibilitatea proprie, vădit modernă, simțul muzical deosebit, experiențele variate și, poate, noi lecturi ies la suprafață. Și dacă *Stanfe*, *Cântecul crinului roșu* ș.a. mai păstrează fibre vechi, alte poeme, precum *Oraș cu amăgiri deșarte*, *Nevroză*, *Vechi motiv flamand*, *Imnul funebru de Chausson* sau ciclul *Toamna* denotă apropierea de simbolism. Aflat între slujitorii acestuia, poetul face către 1910 figură distinctă, dar boema sa agitată îl împiedică să aprofundeze căutările. Tipărită târziu, lăsând deoparte câteva poeme apărute în presă, ce frapau prin lexic bogat, muzicalitate și imagini mai îndrăznețe, placheta *Cântecul vieții* dă în cele din urmă o impresie de vetust și chiar de epigonism. Un nou elan liric trăiește **M.** la mijlocul anilor '20 pe meleagurile basarabene, dar și acesta se epuizează repede, concretizându-se doar în câteva poezii epico-descriptive (*Pe limanul Nistrului*, *Akermanul*, *Nadia*, *O iarnă la Bugaz*, *Legenda covoarelor basarabene* ș.a.). Simple versificări, satisfăcând comanda organizației carliste pentru copii și tineret, „episodul ostășesc” *Sergentul Soare* (1938) și *Cântecul străjerilor* (1939) nu au valoare. În schimb rețin atenția, în destul de bogata publicistică a lui **M.**, o suită de amintiri târzii și de medaliaoane din lumea muzicienilor, precum și câteva schițe umoristice apărute în „Gluma”.

SCRIERI: *Cântecul vieții*, pref. N. Davidescu, București, 1926; *Sergentul Soare*, București, 1938; *Cântecul străjerilor*, București, 1939.

Repere bibliografice: N. Davidescu, *Un poet inedit: Mihail Munteanu*, ALA, 1925, 252; Mircea Ștefănescu, *Poetul Mihail Munteanu*, „Epoca”, 1926, 6; George Silviu, „*Cântecul vieții*”, DMN, 1926, 6998; I. Peltz, *Un poet și o carte*, „Caiete lunare”, 1926, 3–4; N. N. Șerbănescu, *Mihail*

Munteanu, „Săptămâna CFR”, 1944, 37; D. Karnabatt, *Cel din urmă din boema de altădată*, „Curentul familiei”, 1944, 24; Iulius Lazăr, *Figurine: Trei boemi au dispărut*, „Drapelul”, 1945, 50; Straje, *Dicț. pseud.*, 465; Mircea Ștefănescu, *Un dramaturg își amintește...*, I, București, 1980, 172–174; Mariana Popescu, *Tenorul Mihai Munteanu – o voce de aur*, „Ex Ponto”, 2009, 2. **V.D.**

MUNTEANU, Romul

(18.III.1926, Călanu Mic, j. Hunedoara – 17.III.2011, București), critic și istoric literar, comparatist, editor.

Este fiul Mariei (n. Uieț) și al lui Romulus Munteanu, muncitor siderurgist. După ce urmează cursurile Școlii Normale din Deva (1938–1946), își dă diferențele la Liceul „Sf. Sava” din București (1946), susținându-și bacalaureatul la Liceul „Spiru Haret”, apoi este student la Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj. În 1950 își ia licența și rămâne la Catedra de literatură română modernă, condusă de D. Popovici. Între 1953 și 1956 este preparator, apoi asistent și lector la Institutul Pedagogic din București și inspector în Ministerul Învățământului; în 1956 se transferă la Facultatea de Filologie bucureșteană. Între 1957 și 1961 este detașat la Institutul de Romanistică din Leipzig, unde, în 1960, își va susține doctoratul în litere și filosofie cu o teză despre iluminismul românesc. Din 1961 va funcționa, până la pensionare, la Catedra de literatură universală și comparată a Universității din București, în 1970 devenind profesor titular. Între 1971 și 1990 a fost directorul Editurii Univers, exercitând un rol esențial în încercarea de sincronizare cu literaturile contemporane ale lumii, prin inițierea și coordonarea unor colecții prestigioase de carte tradusă, între care se distinge cea de critică și estetică universală, intitulată „Studii”. Face parte din comitetul de conducere al revistei „Cahiers roumains d'études littéraires”. Este membru al Asociației Criticilor Europeni și al Asociației Internaționale de Literatură Comparată. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1971, 1972, 1976), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1979, 1996),

Premiul „Menelaos Ludemis” (Atena, 1980), Premiul revistei „Flacăra” (1987) ș.a., precum și cu Ordinul Steaua României în grad de Cavaler (2005).

Cartea de debut a lui **M.**, *Contribuția Școlii Ardeleni la culturalizarea maselor* (1962), este o sinteză în ansamblul căreia fenomenul iluminist transilvan se definește prin raportare la contextul european și la condițiile socioistorice autohtone. Insistând asupra acelorasi probleme, aria cercetării se va lărgi considerabil în *Literatura europeană în epoca Luminilor* (1971), la rândul ei revizuită integral și adăugită în *Cultura europeană în epoca Luminilor* (1974). Exegetul utilizează metodele comparatismului și tinde să sublinieze particularul național incluzându-l în spațiul filosofiei culturii. Literatura ocupă locul privilegiat, dar este studiată în conexiune cu gândirea filosofică, social-politică, estetică și critică. Dacă în filosofie afirmarea spiritului critic determină predominanța sistemelor practice, cu funcții educaționale, adică morala și pedagogia, în dauna celor metafizice, în estetica iluministă **M.** surprinde absența unor concepții autonome originale, aici vechile poetici clasiciste, mai stăruitor solicitate, coexistând cu cele care vestesc romantismul. Aflate sub zodia rațiunii, luându-și natura drept model suprem și echivalând frumosul artistic, binele și adevărul, artele și literele iluministe sporesc rolul ficțiunii moderne, iar viziunea raționalizatoare cedează teren în favoarea imaginației moderne. Critica literară e doar normativă în iluminism, năzuind spre unitate conceptuală, și tot acum se configurează spiritul istorist din care se va dezvolta istoria literară. Poezia parcurge o perioadă de criză, teatrul polemic metamorfozează comedia și impune drama burgheză, iar în proză domină romanul. Sistematizarea acestui material enorm, expus într-o formă densă, fluentă, numeroasele referințe comparatiste ce au în vedere nu doar culturi de circulație, ca și probitatea științifică a opiniilor, nu o dată diferite de ale cercetătorilor anteriori, plasează *Cultura europeană în epoca Luminilor* printre contribuțiile de valoare sub aspect documentar și interpretativ. Studiul *Bertolt Brecht* (1966) deschide altă direcție de preocupări pentru **M.** – literatura universală – și reprezintă totodată un punct de plecare spre teatrul absurdului, căruia îi va fi dedicată monografia *Farsa tragică* (1970) și pe care o consideră cartea sa cea mai originală, unde critica și istoria literară interferează cu teoria literară. Ideea structurantă ar

fi că, formulă de investigare a condiției umane într-o epocă de criză a valorilor, „deriziunea” scenică absurdă propune noneroul, un personaj tragic prin zodia sa existențială și comic până la grotesc din cauza zădărniceii gestului de a traversa un univers absurd. Fundamentând social-istoric reapariția farsei absurde ca efect al unui univers degradant, peste care domnesc angoase, criticul descifrează în farsa tragică anumite convenții de atelier, poetica deschisă spre a aglutina stiluri extrem de diverse, urmările firești ale acestei atitudini estetice în construcția personajului, a intrigii, replicilor etc., totul pus sub semnul parodicului, mimând incoerența realității și discontinuitatea labirintică a psihicului. Concluziile atestă metamorfoza comicalului contemporan, întrepătruns cu alte categorii estetice și alte stiluri. De la teatrul absurdului **M.** a trecut lesne la poetica Noului Roman, situat pe același palier al genezei social-filosofice. Primele delimitări teoretice, însoțite de texte ilustrative, autorul le opera încă în *Noul Roman francez* (1968), oprindu-se mai îndelung asupra „clasicilor” francezi ai antiromanului – Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute și Michel Butor. O viziune mai înche-gată conceptual, voit exhaustivă, a noii școli literare o va conține însă *Noul Roman francez. Preludii la o poetică a antiromanului* (1973). Pronunțat teoretică și pornind de la o arie mai amplă, cartea debutează cu o privire istorică, în căutarea definiției și a unei linii evolutive cu privire la arta narațiunii, comentariile referențiale și discursul narativ. Tranziția de la *roman-histoire* la *roman-recherche* s-a făcut prin relativizarea autorului obiectiv și a viziunii omnisciente, prin mijlocirea unor mutații antitraditionale la nivelul agenților epici: personaje, intrigă, timp, spațiu etc. Se aspiră spre un roman total, care să investigheze realitatea din cât mai multe unghiuri, deci spre un realism maximal, irealizabil practic, dar fertil ca tendință. Firește, noile convenții presupun un nou tip de cititor, angajat în actul creației ca partener cu viziune proprie. Contestatară și contestată, formulă românească avansată, ca și aceea a farsei tragice, aceasta e o manifestare a manierismului literar ce caracterizează epoca actuală. Studiarea și înțelegerea lor impun schimbări la nivelul instrumentelor interpretative, al criticii literare. Devenirea spectaculoasă a disciplinei, modificarea permanentă a perspectivei teoretice, a direcțiilor și criteriilor de apreciere, precum și perfecționarea investigației

vor fi analizate în *Metamorfozele criticii europene moderne* (1975, care va avea mai multe ediții, ultima în 2004), constituind o noutate în cultura românească. Diversificarea școlilor critice începuse încă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când opera era socotită un complex de sensuri criptice, a căror deslușire impunea interogarea din perspective și cu procedee multiple. Prezentarea criticii sociologice, genetice, existențialiste, psiha-nalitice, structuraliste etc. **M.** o realizează analitico-istorist, prin mijlocirea exponenților de prim rang. Calea sinuoasă străbătută de critica literară în epoca modernă răsfrânge – crede exegetul – însăși dezvoltarea literaturii contemporane. După sondajele întreprinse în zonele înnoitoare ale teatrului și prozei actuale, el va reveni la epoci anterioare cu trilogia *Clasicism și baroc în cultura europeană din secolul al XVII-lea* (1981–1985), care ambiționează o cuprindere integratoare. Demersul istorist și comparatist, cu adjuvante eseistice și teoretice, câmpul referențial acoperind nu doar culturile mari, cât și câștigurile față de contribuțiile antecesorilor îl plasează pe **M.** printre cercetătorii de prestigiu ai epocii baroce. Primul volum este consacrat problemelor teoretice suscitade de conceptele manierism, baroc și clasicism, creația literară fiind investigată doar prin poezie. Al doilea volum abordează proza, care se diversifică enorm, pornind de la realismul picaresc baroc și ajungând uneori la forme clasice, embrionar prefigurându-se acum și aproape toate formele de discurs romanesc. În sfârșit, ultimul volum cuprinde analitic fabula, poemul eroic și dramaturgia, încheindu-se cu un excurs teoretic legat de cele două sisteme estetice fundamentale care se confruntă în epocă, clasicismul și barocul. Într-un cuvânt, o vastă interpretare în care **M.** urmărește contrastele și asemănările dintre clasicism, baroc și manierism. Toate aceste sinteze, despre literatura română și cea universală, presupun cercetarea unui material vast, ce depășește mult problematica enunțată. Atelierul critic și materialul de construcție capătă determinări mai precise în *Profiluri literare* (1972), *Jurnal de cărți* (I–VII, 1973–1998), dedicat, în mare măsură, criticii de întâmpinare a scriitorilor români, *Lecturi și sisteme* (1977), *La Civilisation des livres. Littérature roumaine, littérature européenne* (1986) ș.a., conturând, s-ar putea spune, imaginea cărturarului total. Spre senectute, **M.** a inițiat un soi de memorii-jurnal intens confesive

(*O viață trăită, o viață visată*, 1996, cu o extindere în 2001, și *Viața în ceață sau Cântecul lebedei*, 2006), de o sinceritate necenzurată, împinsă până la brutalitate, lăsând o mărturie despre lumea prin care a trecut. De menționat că e vorba despre amintiri nesistematizate, notate sau dictate după ce criticul începuse să-și piardă vederea. Sunt însemnări despre familie și prieteni (cu unele portrete și evocări ce se rețin, de pildă Al. Rosetti, Mircea Sântimbreanu, Aurel Covaci, Iosif Sava, Ileana Berlogea, Irina Mavrodin ș.a.), unele consemnări, incisive și rapide, despre personalități ale vieții literare, referiri la cărți, evenimente, idei, reflecții cu caracter etic și filosofic, dar și o nereștinută elegie a omului marginalizat în ultimele decenii, supus cenușii unei existențe tot mai precară și însingurate. Stilul este de multe ori amorf, alteori animat de notații alerte, de tresăriri intelective.

Remarcabilă este și opera critică propriu-zisă a lui Romul Munteanu, mult peste nivelul a ceea ce scriu (sau a ceea ce ar scrie dacă ar mai scrie) unii critici de azi în prim-plan. Examinând lista de cărți sesizăm, printre altele, consecvența cu care autorul s-a pregătit pentru activitatea sa de editor. Ca și consecvența cu care a pregătit publicul pentru înțelegerea textelor puse în circulație la Editura Univers. [...] Un document al acestui efort de autoconstrucție, dar și o operă de sine stătătoare este lucrarea Metamorfozele criticii europene moderne. În cuprinsul ei toate orientările din critica literară occidentală de după război sunt prezentate panoramic, schițându-se și un istoric al lor. Autorul a procedat la o sistematizare a numeroaselor tendințe înregistrate, într-un răstimp în care critica literară s-a modernizat impetuos, devenind la un moment dat un spectacol în sine, mai captivant decât literatura.

ALEX. ȘTEFĂNESCU

SCRIERI: *Contribuția Școlii Ardelene la culturalizarea maselor*, București, 1962; *Bertolt Brecht*, București, 1966; *Noul Roman francez*, București, 1968; *Farsa tragică*, București, 1970; ed. 2, București, 1989; *Literatura europeană în epoca Luminilor*, București, 1971; *Profiluri literare*, București, 1972; *Jurnal de cărți*, I–VII, București, 1973–1998; *Noul Roman francez. Preludii la o poetică a antiromanului*, București, 1973; ed. 2 (*Preludii la o poetică a antiromanului. Noul Roman francez*), București, 1995; *Cultura europeană în epoca Luminilor*, București, 1974; ed. București, 1999; *Metamorfozele criticii europene moderne*, București, 1975; ed. București, 2004; *Lecturi și sisteme*, București, 1977; *Clasicism și baroc în cultura europeană din secolul al XVII-lea*, I–III, București, 1981–1985; ed. 2, I–III, București, 1998; *La Civilisation des livres. Littérature roumaine, littérature européenne*, București, 1986; *O viață trăită, o viață visată*, București,

1996; ed. (*O viață trăită, o viață visată. Memorii-jurnale 1993–2001*), București, 2001; *Introducere în literatura europeană*, București, 1996; *Școala Ardeleană*, București, 1997; *Iluminismul și romantismul european*, București, 1998; *Literatura europeană modernă*, Timișoara, 2000; *Viața în ceață sau Cântecul lebedei*, București, 2006; *Școala Ardeleană și problemele culturii*, București, 2007. **Ediții, antologii:** Ion Codru-Drăgușanu, *Peregrinul transilvan*, pref. edit., București, 1956; *Iluminismul*, I–III, introd. edit., București, 1971; *La Culture roumaine à l'époque des Lumières*, I–II, București, 1982–1985; *Le Comparatisme roumain. Histoire, problèmes, aspects*, București, 1982.

Repere bibliografice: Edgar Papu, „Bertolt Brecht”, GL, 1966, 37; Adrian Marino, *Noul Roman sub acuzație*, CRC, 1968, 32; Marian Papahagi, „Noul Roman francez”, TR, 1974, 12; Dimisianu, *Valori*, 152–156; Nicolae Balotă, „Metamorfozele criticii europene moderne”, RL, 1976, 12; Dărie Novăceanu, *Barochus maniera*, RL, 1981, 35; Mircea Martin, „Jurnal de cărți”, CNT, 1983, 13; Irina Mavrodin, *Portret la o aniversare*, RL, 1986, 12; Stan Velea, *O sinteză românească despre clasicism și baroc*, T, 1986, 12; Velea, *Universalisti*, 162–176; Ileana Berlogea, *Excursie intelectuală*, LCF, 1998, 29; *Dicț. esențial*, 534–536; Radu Voinescu, *Criticul și cărțile (I–II)*, LCF, 2000, 42–43; Cassian Maria Spiridon, *Metamorfozele criticii*, CL, 2001, 3; Octavian Soviany, *Culoarea cenușie a disperării*, LCF, 2001, 29; Voncu, *Secvențe*, I, 139–142, 166–173; George Arion, [Interviu cu Romul Munteanu], RL, 2003, 7; Simona Vasilache, [Interviu cu Romul Munteanu], RL, 2006, 13; Popa, *Ist. lit.*, II, 1061–1062; Alex. Ștefănescu, *Eroul uitat*, CLT, 2010, 12. **S.V.**

MUNTEANU, Sanda (15.VI.1928, Arad), germanistă, traducătoare. Este fiica Letiției (n. Ispravnic) și a lui Romulus Ioanovici, ofițer; a fost soția filologului Valeriu Munteanu. Face gimnaziul și liceul la Arad (1939–1947), își începe studiile universitare la Facultatea de Filologie, secția germană, a Universității din București (1947), apoi se transferă la Cluj, unde își va susține licența în 1953. Din 1955 este cadru didactic la Facultatea de Limbi Germanice a Universității bucureștene, de unde se va pensiona conferențiar în 1988. Tot aici obține în 1977 doctoratul în filologie germană cu teza *Elemente de structură în nuvela lui Conrad Ferdinand Meyer*. Debutază în 1961 în „Analele Universității București”, continuând să publice studii, articole, cronici și în „Viața românească” și „Secolul 20”, precum și traduceri, îndeosebi în „Lettre internationale”. A tradus pentru Teatrul Mic piesele lui Thomas Bernhard *Minetti* (jucată în stagiunea 1979–1980) și *Înainte pensionării* (reprezentată în stagiunea

1981–1982). De asemenea, a colaborat cu traduceri (Karl Vossler, Leo Spitzer, Roman Jakobson ș.a.) la antologia *Poetică și stilistică. Orientări moderne* (1972), întocmită de Mihail Nasta și Sorin Alexandrescu, un eveniment pentru acea vreme. A semnat și Sanda Ioanovici, Sanda Ioanovici-Munteanu.

Activitatea filologică depusă de **M.** s-a concretizat în participarea la elaborarea unor cursuri de limba germană, publicate de mai multe ori, și a unor antologii de texte literare pentru studiul acestei limbi, precum și la realizarea, în calitate de autor și revizor, a primei ediții academice a lucrării lexicografice *Dicționar german-român* (1966, coordonatori Mihai Isbășescu și Maria Iliescu). Cursul său de istoria literaturii germane (I–III, 1970–1972) prezintă întreaga evoluție a literaturilor de expresie germană până în 1945. În studii și articole (neadunate în volum) se ocupă îndeosebi de proza germană în diversitatea ei, interesul autoarei îndreptându-se fie asupra unor aspecte teoretice, fie asupra tehnicii narative a unor scriitori. Dedicându-se traducerilor, preocupările ei în această direcție sunt diverse. Va da versiuni din romanele unor clasici ai modernității ca Erich Maria Remarque și Stefan Andres, dar și din prozatori de ultimă oră, precum elvețienii Pascal Mercier sau Martin Suter, din *bestsellers* (ecranizate) ca *Șapte ani în Tibet* de Heinrich Harrer. Acordă atenție biografiilor foarte documentate istoric și cultural ale scriitoarei Brigitte Hamann despre Viena începutului de veac XX sau despre împărăteasa Sissy. Va tălmăci cărți de referință, între care scrieri de Konrad Fiedler, teoretician al artei din secolul al XIX-lea, susținător al autonomiei actului artistic și al receptării din perspectiva subiectului („vizibilitatea pură”), cu influență asupra unor pictori avangardiști (Paul Klee, Wassily Kandinski). De asemenea, s-a implicat și în transpunerea celui de-al doilea volum al tratatului filosofului Peter Sloterdijk, *Critica rațiunii cinice*. **M.** e o germanistă completă, care s-a aplecat asupra mai multor aspecte ale specialității sale, onorându-le în egală măsură.

Traduceri: Konrad Fiedler, *Scrieri despre artă*, București, 1993; Cathrine Lépront, *Viața la patru mâini*, București, 1993; Klaus Umbach, *Celibidache – celălalt maestru*, București, 1998; Brigitte Hamann, *Viena lui Hitler*, București, 2000, *Winifred Wagner sau Hitler și Festivalul de la Bayreuth*, București, 2004, *Elisabeth – împărăteasa fără voie*, București, 2006; Erich Maria Remarque, *Pământul fâgăduinței*, București, 2001, *Gam*, București, 2002,

Cuibul visurilor, București, 2002, *Obeliscul negru*, București, 2012; Heinrich Harrer, *Șapte ani în Tibet*, București, 2002; Peter Sloterdijk, *Critica rațiunii cinice*, II, Iași, 2003 (în colaborare cu Tinu Pârvulescu); Stefan Andres, *Noi suntem Utopia*, București, 2004; Traudl Junge, *Până în ultima clipă*, București, 2005; Inge și Walter Jens, *Doamna Thomas Mann*, București, 2006; Yrsa Sigurdardóttir, *Ultimul ritual*, București, 2007; Pascal Mercier, *Trenul de noapte spre Lisabona*, pref. trad., București, 2007, *Acordorul de pian*, pref. trad., București, 2008, *Tăcerea lui Perlmann*, pref. trad., București, 2009, *Lea*, București, 2010; Martin Suter, *Diavolul din Milano*, București, 2008; Kathrin Lange, *Manuscrisul ars*, București, 2009.

Repere bibliografice: Rodica Grigore, *Cărți, mistere și dincolo de ele*, CNT, 2011, 3. **G.Dn.**

MUNTEANU, Ștefan (18.IV.1920, Plaiul Cosminului–Cernăuți – 7.III.2012, Timișoara), stilistician, memorialist. Este fiul Mariei și al lui Gheorghe Munteanu, țărani. Urmează cursurile secundare la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți și la Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava, absolvit în 1941. Obține licența în litere și filosofie la secția filologie clasică a Universității din Iași (1945). Lucrează ca profesor de limba română la licee din Rădăuți (1945–1946) și Alba Iulia (1946–1960). Din 1960 este, succesiv, lector, conferențiar și profesor la Catedra de istoria limbii române și de lingvistică generală a Universității din Timișoara. Obține titlul de doctor în filologie în 1968 cu teza *Probleme ale cercetării stilului cu privire specială la expresivitatea limbii artistice*. Între 1974 și 1978 funcționează ca lector de limba română la Universitatea din Viena. Debutează la revista „Miorița” din Cernăuți în 1940. Mai colaborează la „Cercetări de lingvistică”, „Limba română”, „Analele Universității din Timișoara”, „Limbă și literatură”, „Orizont” ș.a. A îngrijit, în colaborare cu Eugen Todoran și Ionel Stan, antologia *M. Eminescu, I. Creangă. Studii* (1965), distinsă cu Premiul Ministerului Învățământului.

În lucrările *Stil și expresivitate poetică* (1972; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR), *Limba română artistică* (1981), *Introducere în stilistica operei literare* (1995), *Studii de lingvistică și stilistică* (1998), *Cuvânt și cultură* (2000), *Lingvistică și stilistică* (2005), *Limbă și cultură* (2006), **M.** se remarcă – alături de Iorgu Iordan și Ion Coteanu – prin contribuțiile în domeniul teoriei stilului și al istoriei stilisticii. Interesat cu deosebire de problema expresivității ca atribut esențial al limbii

artistice, autorul face importante precizări de natură teoretică și metodologică privitoare la cercetarea stilistică, tratează sistematic raporturile dintre stilistică și domeniile interferente, cum ar fi retorica, poetica, estetica, sociolingvistica sau critica literară, pentru a-și verifica ulterior ideile prin analiza textelor literare și a aplica metodele criticii stilistice în exegeza operei unor autori ca I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, M. Eminescu, I. Creangă, I.L. Caragiale, M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu, G. Bacovia, Tudor Arghezi, Ion Barbu sau Lucian Blaga. Cercetătorul preocupat de stilistica literaturii își dovedește înclinațiile de scriitor în memorialistica din *Scrisori vieneze* (1992; volum reeditat în variantă revizuită și adăugită sub titlul *Scrisori din Vindobona* în 2000) și din *Pagini de memorial* (2006). **M.** evocă melancolic perioada șederii la Viena și reconstituie nostalgic o imagine a orașului impregnată de propria subiectivitate. Lăsându-se călăuzit de memoria afectivă, aptă să rețină, pe lângă evenimentele semnificative, și detaliile existenței cotidiene, reface liber pașii apropiierii sale de o mare capitală a culturii, dar și de un loc în care își duc viața oameni obișnuiți. Retrăirea experienței vieneze prilejuiește, într-o subtilă orchestrare de planuri temporale, regăsirea de sine a autorului, care își dublează mereu relatarea cu reflecții asupra propriei deveniri. Omul evită cu discreție să-și dezvăluie emoțiile și trăirile intime, în timp ce cărturarul își face mereu simțită prezența în paginile acestui pseudoepistolar, pentru că din perspectiva celui pentru care cultura înseamnă modul esențial de a fi, Viena reprezintă un spațiu ideal.

SCRIERI: *Stil și expresivitate poetică*, București, 1972; *Istoria limbii române literare* (în colaborare cu Vasile Țăra), București, 1978; *Limba română artistică*, București, 1981; *Scrisori vieneze*, Timișoara, 1992; ed. (*Scrisori din Vindobona*), Timișoara, 2000; *Introducere în stilistica operei literare*, Timișoara, 1995; *Studii de lingvistică și stilistică*, Pitești, 1998; *Cuvânt și cultură*, Timișoara, 2000; *Scriseri alese*, Cluj-Napoca, 2003; *Lingvistică și stilistică*, Timișoara, 2005; *Limba și cultură*, Timișoara, 2006; *Pagini de memorial*, Timișoara, 2006. **Traduceri:** Rainer Maria Rilke, *Gedichte – Poeme*, ed. bilingvă, îngr. Simion Dănilă, Timișoara, 2009.

Repere bibliografice: Dimitrie Macrea, *Limba și lingvistică română*, București, 1973, 114–116; Titu Popescu, *Concepții și atitudini estetice*, București, 1983, 103–106; Gh. Bulgăr, „Introducere în stilistica operei literare”, LL, 1995, 3–4; George Bădăraș, *O carte de adâncă învățătură*,

CL, 1996, 6; Ileana Oancea, *Nostalgia timpului regăsit*, O, 2001, 3; Valentin Tașcu, *Studii literare*, Cluj-Napoca, 2002, 179–181; Ștefan Munteanu – 85, îngr. Doina David, Ileana Oancea și Vasile Țăra, Timișoara, 2005; Alexandru Ruja, [Ștefan Munteanu], O, 2007, 4, 2010, 4; *Studia linguistica in honorem Ștefan Munteanu*, AUT, științe filologice, t. XLVIII, 2010.

A.C.

MUNTEANU, Teodor Al. (13.X.1911, Smulți, j. Galați – 12. XII.1988, București), poet. Este fiul Sandei (n. Tacu) și al lui Alexandru Munteanu, agricultori. Face clasele primare în satul natal. Urmează Seminarul Teologic „Episcop Melchisedec” din Ismail (1924–1932) și Facultatea de Teologie din Cernăuți (1932–1936). Este secretar de redacție la „Convorbiri literare” (din ianuarie până în septembrie 1944). După instalarea comunismului **M.** este marginalizat, fiind nevoit să accepte postul de corector într-o tipografie (1945–1962) și de dispecer la Editura Didactică și Pedagogică (1962–1969). În 1969 se pensionează din cauze de sănătate. Debutează cu schița *Bolnava* în „Cultura poporului” (1930), iar editorial cu volumul de versuri *Viori de lut* (1937). Colaborează și la „Universul literar”, „Vremea”, „Săptămâna CFR”, „Acțiunea”, „Universul”, „Frontul”, „Straja Moldovei”, „Ramuri”, „Albina”, „Astra”, „Argeș” ș.a. Mai semnează cu pseudonimele Sandu Crivăț, Damian Codru, Toader de la Smulți și Talm.

Cu *Viori de lut* **M.** se înscrie încă de la început în poetica tradiționalismului, însă cu vădite ecouri moderniste dinspre lirica lui Tudor Arghezi, prin materializarea conținuturilor abstracte, și dinspre simbolismul lui G. Bacovia, prin translarea stărilor interioare în realitatea imediată. Poezia abundă în metafore, deseori suprasolicitarea lor tinzând să alunece în manierism: „ciorchini de vis”, „holdele amintirii”, „strugurii chinului”, „târâcoape de tristețe”, „lanuri de vis”, „vinul vecinicii”, „curpeni veșteji de neliniști”. Totodată, metafora marchează hotarul dintre patria rurală, atemporală, evocată prin imagini ale plenitudinii și abundenței vitaliste („miros de grăunte crud”, „rodul greu”, „Sub greutatea boabelor spicele se rup”) și omul fragil, supus erodării și efemerității. Astfel, dezrădăcinarea de matricea satului intensifică sentimentul perisabilității și dizarmoniei omului cu natura, de unde o permanentă stare de căutare, numită de poet „foame de eternitate”. În partea a doua, *Lespezi de toamnă*, în care se resimte până la pastişă influența lui Bacovia, reflecția asupra

timpului generează pustiu sufletesc și conduce la scindarea eului: „Mi-e sufletul greu ca un sfârșit de veac,/ Vânturi aspre și umede mi-l desfac;/ Aștept ceva și nu știu ce anume,/ Mă caut și mă strig pe nume”. *Meri domnești* (1940) filtrează influențele moderniste, activând un tradiționalism conformist și provincial, cu reminiscențe romantice și sămănătoriste, care trece în plan secund potențialul poeziei anterioare. Unele poeme sunt încercări de a imita, uneori abuziv, ritmul și sintaxa populară sau formele folclorice, precum doina, balada, haiduceasca sau cântecul campestru, rezultatul fiind o reducere a mijloacelor poetice. Sunt celebrate în continuare satul, ca spațiu al elanului vital, natura ocrotitoare care izbăvește neliniștile legate de mișcarea ireversibilă a timpului, locurile dragi, populate de flăcăi și fete vesele, țărani, haiduci și voievozi, patria și neamul românesc. Impresia finală este, însă, de monotonie, de oboseală, de acalmie fără nerv. *Furtuni potolite* (1972) e o antologie care reia câteva poeme reprezentative din primele volume (cu suprimări de strofe și versuri refăcute), la care sunt adăugate versuri din periodice publicate între 1940 și 1944 (nu și cele ce fac referință la Basarabia sau la al Doilea Război Mondial) și câteva inedite. Este, desigur, un volum (auto)cenzurat, spre a se conforma cerințelor ideologice ale momentului. Al. A. Philippide, prefactorul cărții, vorbește, poate numai circumstanțial, despre o „poezie sănătoasă, în forme disciplinate”, având „caracterul tradițional în fondul ei de sentimente și de gândire”. Poemele inedite păstrează linia tradiționalistă, dar sunt epurate de folclorizarea forțată sau de prozaism, mizându-se acum pe teme precum idilismul satului, armonia omului cu natura sau eternitatea poeziei. Dispar astfel pulsunile moderniste din volumul de debut. *Năzdrăvanul Mâțulache în vacanță* (1982) adună versuri pentru copii. Ultima carte publicată de M. înainte de perioada comunistă este *Scriitori căzuți pe front* (I, 1944), o antologie în care sunt cuprinse articole, amintiri, evocări etc. ale celor „cari i-au cunoscut îndeaproape” pe cei douăzeci de tineri confrați secerați pe front, de la Constantin Almăjan la Emanuel Voinescu.

SCRIERI: *Viori de lut*, București, 1937; *Meri domnești*, București, 1940; *Furtuni potolite*, pref. Al. A. Philippide, București, 1972; *Năzdrăvanul Mâțulache în vacanță*, București, 1982. **Antologii:** *Scriitori căzuți pe front*, I, București, 1944.

Repere bibliografice: I. G. Dimitriu, „*Viori de lut*”, CL, 1937, 8–10; Bogdan Istru, „*Viori de lut*”, VBA, 1939, 7–8; Dragoș Vrâncianu, „*Meri domnești*”, CML, 1940, 61; Teodor Scarlat, „*Meri domnești*”, RVS, 1940, 46; Pompiliu Constantinescu, „*Viori de lut*”, VRA, 1942, 649; Emilia Șt. Milicescu, „*Scriitori căzuți pe front*”, „Basarabia”, 1944, 792; Ovidiu Papadima, *Poezie și cunoaștere etnică*, București, 1944, 47–48; Murărașu, *Ist. lit.*, 394; Piru, *Varia*, II, 435–436; *Dict. scr. rom.*, III, 319–320; Popa, *Ist. lit.*, II, 352.

Mr.M.

MUNTEANU, Valeriu (4.X.1921, Blăjel, j. Sibiu – 20.XII.1999, București), traducător. Este fiul Inei (n. Roman) și al lui Nicolae Muntean, subofițer; a fost soțul germanistei Sanda Munteanu. După studii liceale la Odorheiu Secuiesc și Sighișoara (bacheloriat în 1940), urmează Facultatea de Drept și Litere a Universității „Regele Ferdinand I” la Sibiu și Cluj (licența în 1945). Funcționează o scurtă perioadă în Ministerul de Externe (1945–1947), iar din 1949 se angajează la Agerpres, în calitate de redactor translator la secția de documentare, frecventând în paralel Facultatea de Filologie, secția engleză-germană, la Universitatea din București, pe care o va absolvi în 1957. În anul următor intră în învățământul superior, fiind asistent (1959), apoi lector de germană (din 1962) la Catedra de limbi străine din cadrul Institutului Agronomic „Nicolae Bălcescu” din București; se transferă în 1970 la Facultatea de Limbi Germanice a Universității din București, unde va preda cursuri de lingvistică și de gramatică comparată. Între timp se specializează în limbi scandinave la Universitatea din Uppsala (Suedia) (1968–1973), beneficiind, de asemenea, de numeroase stagii în Suedia, Danemarca, Germania. Inițiază învățământul de limbă suedeză (1968) și daneză (1970) în România, mai întâi la Universitatea Cultural-Științifică „Ioan Dalles”, apoi la Universitatea din București. Pensionat inițial în 1984, va lucra până la sfârșitul vieții. Debutează editorial în 1964 cu versiunea (în colaborare cu Ticu Archip) a romanului *Primăveri irosite* a danezului Hans Scherfig. Pentru traducerea sa i s-a acordat Premiul Academiei Suedeze (1981) și Premiul Asociației Scriitorilor din București (1987). A fost distins cu Ordinul suedez Nordstjärne (1981) și cu Ordinul danez Dannebrøg (1986), ambele în grad de Cavaler, pentru promovarea relațiilor culturale între România și cele două țări, iar în 2005 Academia Regală pentru Literatură, Istorie și Antichități din Stockholm i-a conferit, post-mortem, Medalia

de Argint pentru *Dicționar suedez-român* (apărut în 2002 la Iași).

Specialist în limbi germanice, **M.** este și fondatorul învățământului universitar de limbi nordice în țara noastră, pentru care a elaborat lucrări lexicografice de amploare, precum *Dicționar danez-român* (1984, în colaborare cu Poul Høybye și Emma Kjærulf) și *Dicționar suedez-român*, dar și auxiliare (ghiduri de conversație perechi pentru suedeză și daneză, antologii de texte din cele două literaturi, însoțite de prezentări biobibliografice ale scriitorilor incluși). A scris studii despre receptarea literaturilor nordice la noi, apărute în publicații din străinătate, și despre romantismul suedez. La fel de importantă este și contribuția sa la cunoașterea literaturilor nordice prin traducerea unor scriitori de vârf și a operelor lor reprezentative. Din norvegianul Knut Hamsun, unul din cei mai influenți prozatori din prima jumătate a secolului trecut prin realismul său psihologic și prin tehnica novatoare, derulată în fluxul conștiinței și a monologului interior, scriitor cu profunde consecințe asupra modernizării romanului mondial, **M.** a dat numeroase echivalări, de la *Foamea* la *Rodul pământului*. Un gol a fost completat cu masivul volum antologic din dramaturgia lui August Strindberg (1973), cuprinzând piese din toate perioadele de creație, câteva fiind aduse pe scenă în traducerea lui până dincolo de anul 2000. Din proza daneză a tălmăcit romane ale maestrului impresionismului, Herman Bang, dar și ale unui scriitor contemporan în vogă, ca Peter Høeg, care s-a bucurat de ecranizări de succes. A preferat aprofundarea marilor personalități cu ceea ce au mai specific și mai puțin o panoramă pe orizontală, oricât de necesară ar fi aceasta într-o arie lingvistică diferită. Prin strădania sa de a iniția transpunerea după original pentru spațiul nordic, a deschis, și în această direcție, calea traducătorului profesionist, modern.

Traduceri: Hans Scherfig, *Primăveri irosite*, București, 1964 (în colaborare cu Ticu Archip); Hjalmar Bergman, *Markurell din Wadköping*, pref. trad., București, 1964 (în colaborare cu Paul Anghel); Knut Hamsun, [*Romane*], I–II, *Foamea*. *Pan. Victoria*, București, 1967, *Mistere*, București, 1997, *Visătorii*. *Cer de toamnă înstelat*, București, 1998, *Benoni. Rosa*, București, 2000, *Rodul pământului*, București, 2002; August Strindberg, *Teatru*, pref. Alexandru Sever, București, 1973; Sigrid Undset, *Vigdis și Viga-Ljot*, București, 1973; Herman Bang, *Tine. La calea ferată*, București, 1976; *Trei saga islandeze*, pref. trad.,

București, 1980; Artur Lundkvist, *Fantezie despre Goya*, București, 1982; Peter Høeg, *Cum simte domnișoara Smilla zăpada*, București, 1997, *Femeia și maimuța*, București, 1999.

Repere bibliografice: Sanda Baciuc-Tomescu, *O lucrare de referință*, RL, 2003, 11. **G.Dn.**

MUNTEANU, Vladimir (22.VIII.1951, Sibiu – 26.I.1993, Sibiu), prozator. Este fiul Vioricăi Munteanu (n. Popa), funcționară, și al lui Teofil Munteanu, profesor. Urmează Liceul „Octavian Goga” din Sibiu (1966–1970) și Facultatea de Matematică a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1970–1974). În perioada 1974–1990 lucrează ca profesor de matematică în localitățile Alțâna, Turnu Roșu și Rășinari (județul Sibiu). Debutează în „Vatra” (1981) cu proză și editorial în volumul colectiv *Doisprezece prozatori* (1988). Este unul din fondatorii revistei sibiene „Euphorion”, unde a lucrat ca redactor (1990–1992), apoi ca redactor-șef (1992–1993). A mai colaborat la revistele „Transilvania”, „Vatra”, „Viața românească”, „Contemporanul”, „Contrapunct”, „România literară” ș.a. Postum, cenaclul Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor a primit numele său.

În contrast cu tendințele textualiste din deceniul al nouălea al secolului trecut, **M.** scrie o proză parabolică, de un epic redus, cu elemente fantastice și poematice, grefată pe tipare mitice și turnată într-o scriitură artizanală, uneori prolixă. Astfel, romanul *În preajma legendei* (1989) conjugă tema creației cu erosul și cunoașterea, descriind alienarea individuală și posibilitatea transcenderii. Susținut de o metafizică spiritualistă, provenită din simbioza dintre reverberațiile arhetipale și speculațiile paraștiințifice, textul descrie autocreația personajului-narator, care parcurge o inițiere multiplă – erotică, estetică și mistică. Punctat de introspecții abisale și întrerupt de divagații eseistice, nucleul narativ se coagulează, ca în ultimele nuvele eliadesti, prin asamblarea unor mituri convergente (Faust, Orfeu, Meșterul Manole) ce compun o narațiune pluristratificată. Dominantele narative suportă o decantare superioară în *Depoziția* (I–II, 1991–1992), cel mai reușit roman al autorului. Tehnica narativă este acum mai complexă, încorporând pluriperspectivismul și variația persoanelor gramaticale, anamorfoza onirică și imaginarul teratologic. Mărturia pe care Ioan Dabija, fost deținut într-un lagăr nazist de exterminare, o depune

împotriva foștilor torționari se transformă lent într-o recapitulare a propriei existențe, suspendată între teroarea de extincție și speranța salvării (susținută de teoria „energiei a-entropice” și concretizată prin ascensiunea finală a protagonistului). De altfel, motivele apocalipsei și resurecției, proiectate pe un dublu ecran – biografic (al individului) și biologic (al speciei) –, articulează întregul univers românesc al lui **M.** Ele se prelungesc în romanul *Cartea muntelui în derivă* (apărut postum, în 1994) prin prelucrarea mitului mioritic într-un stil, de această dată, mai transparent, ce ar fi putut prefigura o nouă etapă de creație.

SCRIERI: *În preajma legendei*, Cluj-Napoca, 1989; *Depoziția*, vol. I, Cluj-Napoca, 1991, vol. II: *Aproape de țarm*, Sibiu, 1992; *Cartea muntelui în derivă*, Sibiu, 1994.

Repere bibliografice: Vasile Andru, *Alte voci, altă istorie*, CRC, 1989, 37; Mircea Ivănescu, *Un debut remarcabil*, T, 1990, 2; George Nistor, *În registru simbolic*, VR, 1990, 4; Mihai Dragolea, *Sumbra depoziție*, F, 1991, 11; Sanda Cordoș, *În căutarea „vieții fără de moarte”*, TR, 1992, 7; Ioana Pârvulescu, *Libertatea suferinței*, RL, 1993, 48; Victoria Dimitriu, *O experiență transfigurată*, JL, 1996, 13–16; Andrei Ileni, *Înfrânt de teroarea vieții în derivă*, E, 2003, 1–2. **A.T.**

MUNȚII APUSENI, revistă apărută la Alba Iulia, lunar, între septembrie 1938 și martie 1939. Director responsabil este Liviu Bica, iar redactori Ion Țolescu-Văleni și V. Oprescu-Spineni. **M.A.** își propune să fie o publicație de afirmare a tinerilor („să înălțăm talentul tânăr către culmile înveșmântate în freamătul cerului românesc”) și, pe de altă parte, să transmită doleanțele moșilor, încercând să înfățișeze „fețele problemei”. De remarcat în primul număr versurile lui V. Oprescu-Spineni închinat lui Avram Iancu. În sumar intră poezie de Virgil Carianopol, Aurel Marin, Dumitru Missir, Ovid Caledoniu, Dan Negrescu, D. Iov, Emil Zegreanu, Petre Paulescu, V. Spiridonică, Constantin Virgil Gheorghiu (*Mucenica*) ș.a. Se publică proză de C. Gane, Iordache Răducu, Ion Țolescu-Văleni, Victor Papilian (*Fotografia*). Eseuri și articole diverse scriu Ion Codrea (*Epicureism*), Petre Paulescu (*Autohtonism*), Vladimir Dogaru (*Latențele dacismului*), C. Moraru-Balș (*Singurătatea creatoare*), V. Oprescu-Spineni (*Tematica poetică a lui Sfarmă Piatră*), V. Copilu Cheatră (*Visătorii moșilor*). Ion Potopin semnează un necrolog Gib I. Mihăescu. Revista găzduiește și cronici la cărți recent apărute: Emil Botta, *Trântorul*, Ion Șugariu, *Trecere prin*

alba poartă, Vasile Băncilă, *Lucian Blaga, energie românească*. De asemenea, nu sunt neglijate cronicile muzicale și dramatice. Traducerile incluse în sumar aparțin lui Pimen Constantinescu. **M.Pp.**

MUNȚIU, Adrian (5.VIII.1936, Cărpiniș, j. Alba), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Elenei (n. Popa) și al lui Mircea Munțiu, funcționar. Între 1950 și 1954 a urmat cursurile Școlii Medii Tehnice de Mecanică din Sibiu, iar între 1954 și 1957 pe cele ale liceului teoretic din același oraș. Între 1963 și 1967 este student la Institutul Pedagogic, iar în 1971 termină Facultatea de Limba și Literatură Română din București. Funcționează ca realizator la Televiziunea Română din 1968 până în 1993, când devine consilier în Ministerul Culturii. Debutează la „Luceafărul” în 1960, iar editorial în placheta colectivă *Trei zboruri*, alături de Ion Lupu și Ștefan Stănescu.

Încă de la început se remarcă în versurile lui **M.** o înclinație aparte pentru teme cu rezonanță dramatică, pentru momentele limită din existența umană. O conștiință poetică mutilată de experiența războiului se exprimă în versuri patetice, deseori retorice, pe un ton declarativ, ce se vor ecou al cântecelor semenilor de pretutindeni: „Nu pot să uit nici morții, nici bombele, nici vina./ Eu sunt ecoul unor chemări suind din lut/ Prin mine se-ntregește din pulberi Hiroșima/ Și brațul meu e spada și brațul meu e scut” (*Cântec de pace*). Cel dintâi volum personal, *Vârsta cunoașterii* (1962), perpetuează aceeași imagine a poetului angajat, supus comandamentelor momentului, care concepe creația lirică fie ca pe un reportaj în versuri despre realitatea imediată, fie ca pe un lamento al unei generații cu o copilărie marcată de coșmarul războiului. Odată cu *Chipul cioplit* și mai ales prin *Fața a doua* (ambele apărute în 1967), expresia se decantează, glasul de trâmbiță al poetului coborând spre șoaptă. Chiar dacă obsesia ororilor războiului nu a dispărut, o tristețe gravă ia locul tumultului de blesteme. Renunțând să se mai erijeze în răzbunătorul lumii, să se considere purtătorul de cuvânt al unei generații, **M.** începe aventura căutării de sine, continuată, în alt plan, prin versurile din *Până la Iov* (1970). Acum el ambiționează sondarea universului mitic, ancestral, abandonând discursivitatea tumultuoasă și exaltată în favoarea unei concizii aproape ermetice. Autenticitatea liricii sale nu constă în muzicalitate, ci în

neliniștile și incertitudinile ce îi cenzurează fiecare avânt. Respins de cuvânt („Cuvântul niciodată nu m-a iubit supus”), poetul are intuiția de a nu mai șlefui versul, ci de a-l lăsa bolovănos și dur, mizând pe forța, și nu pe frumusețea lui. *Vârsta cunoașterii II* (1974), *Pământul din statui* (1975), *Memoria tăcerii* (1978), *Arlechiniada* (1997), *Singur între două milenii* (2003) confirmă imaginea unei voci grave, care reușește să pătrundă și să releve sensul adânc al existenței, în versuri ce tulbură prin dramatismul viziunii și prin accentele tragice ale expresiei. Ca romancier, **M.** este prezent încă din 1971 prin *Ringul*, revenind în 1984 cu *Blazonul* și în 1995 cu încă un titlu, *Caii de la bicicletă*. Dacă primele două romane puteau să pară doar capriciile unui poet ce se supune de bunăvoie rigorilor autoimpuse ale obiectivării, dorind să dovedească și alte predispoziții decât cele lirice, cel de-al treilea convinge că autorul este, cu adevărat, un remarcabil prozator. Conceput ca o lungă spovedanie a personajului narator Josua Denimic – un deținut de drept comun –, romanul reface, cu subtilitate și cu o rafinată știință a pendulării între real și imaginar, copilăria chinuită a protagonistului, adolescența sa plină de privațiuni: mama, victima unui destin nefericit, iar tatăl – „înviat din morți”, întors acasă după ani de dispariție, cu mințile grav zdruncinate. Scris la persoana întâi, din perspectiva adolescentului Deni, cartea e o pledoarie pentru respectul față de puritate și candoare, fiindcă, în pofida tuturor aparențelor, Deni, deși condamnat de două ori, este un simbol al curăției morale, pe care o maculează ceilalți. Roman al tuturor „iluziilor pierdute”, *Caii de la bicicletă* transcrie o resemnare tragică în fața unei lumi ostile și a unei societăți bolnave. **M.** este și autorul câtorva piese de teatru reprezentate – *Răscrucea* (Teatrul Național din Timișoara), *Poveste de dragoste* (Teatrul Național din Iași), *Orașul* (Teatrul de Stat din Ploiești), *Omul de catifea* (TV) – sau radiodifuzate – *Soarele alb*. Un aspect deloc neglijabil îl reprezintă versurile pentru copii: *Cercul* (1971), *Val zglobiu* (1971), *Școala jucăriilor* (1972), *Planeta copilăriei* (1977), *Cel mai mare spectacol* (1984) ș.a. A îngrijit, alături de Traian Filip și Mircea Filip, ediția *Pagini de jurnal* de Petru Comarnescu (I–III, 2003).

SCRIERI: *Vârsta cunoașterii*, pref. Savin Bratu, București, 1962; *Chipul cioplit*, București, 1967; *Fața a doua*, București, 1967; *Iepurașul Iepurilă*, București, 1968; *Până la Iov*, București, 1970; *Cercul*, Iași, 1971; *Ringul*, Cluj, 1971;

Val zglobiu, București, 1971; *Școala jucăriilor*, București, 1972; *Vârsta cunoașterii II*, București, 1974; *Pământul din statui*, București, 1975; *Planeta copilăriei*, București, 1977; *Memoria tăcerii*, București, 1978; *Stemă de țară*, Iași, 1978; *Blazonul*, Cluj-Napoca, 1984; *Cel mai mare spectacol*, București, 1984; *Caii de la bicicletă*, București, 1995; *Arlechiniada*, București, 1997; *Singur, între două milenii*, București, 2003.

Repere bibliografice: Lucian Raicu, „*Vârsta cunoașterii*”, LCF, 1962, 23; Nicolae Manolescu, „*Vârsta cunoașterii*”, CNT, 1963, 2; Nicolae Baltag, „*Fața a doua*”, GL, 1967, 32; Virgil Mazilescu, „*Chipul cioplit*”, GL, 1968, 2; Edgar Papu, „*Până la Iov*”, F, 1970, 10; Negoită Irimie, „*Val zglobiu*”, TR, 1972, 1; Alex. Ștefănescu, „*Ringul*”, LCF, 1971, 5; Virgil Mazilescu, „*Vârsta cunoașterii II*”, RL, 1975, 21; Emil Manu, *Memoria poeziei*, AST, 1978, 8; Dim. Rachici, „*Cel mai mare spectacol*”, RL, 1985, 22; Liviu Grăsoiu, [Adrian Munțiu], LCF, 1996, 21, 1998, 14, 2004, 3; *Dicț. scriit. rom.*, III, 322–323.

D.Gr.

MURĂRAȘU, Dumitru

(26.XI.1896, Botoșani –
19.X.1984, București),
istoric literar,
traducător.

Este fiul Profirei (n. Gheorghiu) și al lui Haralamb Murărașu, preot. După absolvirea liceului (1915), intră în același an la Facultatea de Litere a Universității din București, pe care o întrerupe din cauza războiului, la care participă ca sublocotenent; o va termina în 1921, când obține licența în franceză și română. Este profesor de liceu la Reghin (1921–1923), asistent universitar în cadrul seminarului condus de Mihail Dragomirescu (1923–1925), apoi primește o bursă la Școala Română de la Fontenay-aux-Roses (1925–1929). Din studiile și cercetările de aici rezultă cartea de debut, *La Poésie néo-latine et la Renaissance des lettres antiques en France (1500–1549)*, publicată la Paris în 1928. În 1932 obține titlul de doctor în litere cu lucrarea *Naționalismul lui Eminescu*, apărută în volum în același an. Activează la București ca profesor la Liceul „Aurel Vlaicu” (1931), conferențiar la Seminarul Pedagogic Universitar și profesor la Academia de Înalte Studii Comerciale. În 1941–1942 este redactor la „Revista

societății Tinerimea Română”. După reforma învățământului din 1948 lucrează, până în 1957, când e pensionat, ca funcționar la fabrica Pipera.

Esențiale pentru cariera de istoric literar a lui **M.** sunt formația de clasicist și cercetările latiniste efectuate în tinerețe. Ca și în cazul lui Petru Creția mai târziu, acestea se dovedesc hotărâtoare în dobândirea disciplinei filologice (aplicare la text, rigoare, acribie) și a unui solid fundament cultural, cu funcție de reper valoric. Lucrarea *La Poésie néo-latine...* demonstrează că literatura neolatină franceză nu e o „simplă imitație și nu e de tot mediocră”, iar unele manifestări ale ei revelează deja un „spirit francez”, reușind, înainte de Pleiadă, să arate cum „cultura antică a pătruns în poezia modernă și cum, spre a o asimila, din simplu material de erudiție, ea urma să devină, într-o bună zi, element de inspirație”. Și încă: „Pleiada pare să fi re trăit în limba franceză evoluția pe care neolatinii o trăiseră în limba latină”. În demonstrație autorul e nevoit să se bazeze aproape exclusiv pe propriile-i investigații, deoarece nu a găsit „vreun studiu sintetic asupra poeziei neolatine și nici o bibliografie completă”. Recenzând cartea, Pierre Jourda observă „omisiuni regretabile”, „lacune supărătoare” și încă altele, însă concluzia nu descurajează, de vreme ce se afirmă că **M.** „a desprins cu acuratețe caracterele generale ale poeziei neolatine” și că lucrarea merită a fi continuată. Istoricul literar va avea și alte preocupări de clasicist, traducând cu exactitate și fluentă din Lucrețiu (*Poemul naturii*) și din Vergiliu (*Eneida*, *Bucolice* și *Georgice*, ultimele două în colaborare cu Teodor A. Naum. Activitatea ulterioară are însă în centrul ei cercetarea și editarea lui M. Eminescu. Începutul îl face tot un studiu al clasicistului, *Eminescu și clasicismul greco-latin*, apărut inițial în revista „Făt-Frumos” (1932), apoi, în același an, în volum. Era, după studiul lui N. Sulică din 1930–1931, a doua încercare de a cuprinde tema în ansamblul ei și cea dintâi sondare a manuscriselor eminesciene din perspectiva preocupărilor clasiciste ale poetului și a înrăurilor clasice asupra operei lui. O atenție specială e acordată *Odei* (în *metru antic*) în procesul de trecere de la ucenicia la clasici la creația originală. *Naționalismul lui Eminescu* pornește de la premisa că „între scrierile militante și cele poetice ale lui Eminescu nu există deosebire de fond sufletesc, ci de finalitate și expresie”, totuși, cum era și firesc, materialul de bază al cărții îl formează publicistica.

Cercetarea, sistematică și descriptivă (opera jurnalistului era încă sumar editată), demonstrează că „firul conducător” al întregii creații eminesciene este „ideea națională”, care „face reductibile la unitate toate gândurile, simțirile și atitudinile ziaristului și în parte ale poetului”, exprimând totodată, în chip exponențial și integral, epoca. Lucrarea, scrisă cu exces de participare, dar și cu înțelegerea lucrurilor în contextul lor istoric, luminează aspecte particulare importante, cum ar fi genealogia unor idei eminesciene (teoria „păturii superpuse”, de pildă, nu e invenția lui, ci se întâlnește la Simion Bărnuțiu, I. Heliade-Rădulescu, B.P. Hasdeu, iar cea a „formelor fără fond” e împărtășită și de Ion Brătianu), bazele filosofice ale pesimismului eminescian (și, corelativ, caracterul reducăționist al schemei pesimism versus optimism), „dragostea temperamentală pentru trecut”. Cum observă și Mircea Anghelescu, contribuția cea mai rezistentă a eminescologului rezidă în editarea poeziilor eminesciene și în comentariile adiacente. Principalul merit al editorului este de a fi grupat la un loc antumele și postumele, reconstituind ordinea cronologică a acestora din urmă și întrețesându-le, la locul potrivit, cu antumele. Cititorul are astfel posibilitatea de a cunoaște evoluția operei poetice în întregul ei, caracterul său organic, comunicarea între antume și postume, fenomenele de „butășire”, cum le va numi Alain Guillerrou ș.a.m.d. Fără a concura ediția lui Perpessicius, **M.** aduce importante corectări și precizări de structură și lecțiuni (de exemplu, la antume ca *Împărat și proletar*, *Pe lângă plopii fără soț...* sau la postume ca *Ah, cerut-am de la zodii*, *Codru și salon*, *O, -nțelepciune, ai aripi de ceară!*), îmbogățește informația privitoare la geneză, surse, influențe, paralelisme, desfășurând un aparat de erudiție impresionant atât prin conținut, cât și prin stilul redactării, exemplar prin claritate, exactitate și impersonalitate. Chiar dacă noile abordări comparatiste vor distribui altfel accentele, materialul prezentat rămâne în continuare util. Aceeași bogăție de informații este învederată de ediția poeziilor de factură populară, de la textele culese și păstrate ca atare până la cele eminescianizate definitiv. Notele și comentariile se constituie nu o dată în micromonografii ale poemelor. De altfel, acestea au și fost izolate de editor și publicate într-un volum aparte, *Comentarii eminesciene* (1967). Specialiștii nu pot face abstracție de studiile genealogice, comparatiste și filologice de aici,

axate pe poemele *Amicului F. I., Epigonii, Mortua est!, Feciorul de împărat fără stea, Rugăciunea unui dac, Cărțile, Povestea codrului*, dar antrenând în demersul demonstrației multe alte texte (variantele *Mureșanu* sau *Demonism, Memento mori, Odă...*, *Sarmis, Gemenii* ș.a.). Nu de aceeași valoare este lucrarea *Mihai Eminescu. Viața și opera* (1983), care ar fi trebuit să încununeze activitatea de eminescolog a lui M. Cartea absoarbe, într-adevăr, cam tot ceea ce autorul achiziționase pe teren bibliografic, însă îi lipsește intuiția fundamentală care să sudeze organic și original tot acest material. În numele obiectivității, adică al fidelității față de document, biograful respinge metoda călinesciană a perspectivei epice creatoare, însă tocmai această fidelitate îl face inexpressiv. Inexpressivă este și privirea asupra operei ca modalitate de completare a documentului propriu-zis, iar analiza acesteia nu depășește nivelul didactic. De aceeași factură se dovedește și *Istoria literaturii române* (1940). Relevabilă ar fi periodizarea (*Epoca unității de neam prin ortodoxie, Epoca unității de neam prin limbă, Epoca unității de neam prin conștiință* și *Epoca formării idealului artistic*), ca și accentul pus pe opera celor patru „stâlpi ai bolții” (Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga), deasupra cărora stă Eminescu, prin care se realizează „unitatea vieții noastre spirituale”. *Istoria...* este opera unui tradiționalist, în sensul interbelic al cuvântului, pentru care sămănătorismul este cea mai importantă mișcare literară de după (și în prelungirea lui) Eminescu, urmat de curentul de la „Gândirea”. Așadar, Ion Barbu nu va fi decât un poet „obscur, căutat, recurgând la simple înșirări de cuvinte ilogice”, Mateiu I. Caragiale va ocupa un spațiu mai mic decât Al. Lascarov-Moldovanu, lui Camil Petrescu i se va acorda unul de cinci ori mai restrâns decât lui Ionel Teodoreanu, iar lui G. Călinescu se reduce la senzualismul fără de frâu și la trivialul din *Cartea nunții*. Un progres pe linia descriptivului pitoresc se constată odată cu *Enigma Otiliei*.

SCRIERI: *La Poésie néo-latine et la Renaissance des lettres antiques en France (1500–1549)*, Paris, 1928; *Eminescu și clasicismul greco-latin*, București, 1932; *Naționalismul lui Eminescu*, București, 1932; ed. București, 1994; *Eminescu și literatura populară*, Craiova, f.a.; Hasdeu. Ediția Mircea Eliade, București, 1938; *Lectura particulară și biblioteca școlară* (în colaborare cu Dan Simonescu), București, 1939; *Istoria literaturii române*,

București, 1940; ed. Madrid, 1959; *Comentarii eminesciene*, București, 1967; *Mihai Eminescu. Viața și opera*, București, 1983. **Ediții:** M. Eminescu, *Scriseri politice*, Craiova, 1931, *Scriseri literare*, Craiova, 1935, *Literatura populară*, Craiova, 1936; ed. I–II, pref. edit., București, 1979, *Sărmanul Dionis*, București, 1943, *Poezii*, București, 1969, *Poezii*, I–III, București, 1970–1972, *Scrisori*, București, 1972, *Opere*, I–II, pref. Eugen Simion, București, 1995; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, pref. edit., București, 1971. **Antologii:** *Din presa literară românească (1900–1918)*, pref. edit., București, 1970. **Traduceri:** Lucrețiu, *Poemul naturii*, introd. trad., București 1934; Vergiliu, *Eneida*, introd. H. Mihăescu, București, 1956, *Bucolice. Georgice*, pref. Gh. Guțu, București, 1967 (în colaborare cu Teodor A. Naum).

Repere bibliografice: Pierre Jourda, „*La Poésie néo-latine et la Renaissance des lettres antiques en France (1500–1549)*”, „Revue d'histoire littéraire de la France”, 1929, 2; Călinescu, *Opere*, I, 884–891, 1511–1512; Bucur, *Istoriografia*, 392–394; Mircea Anghelescu, *D. Murărașu la 85 de ani*, RL, 1981, 41; Nicolae Manolescu, *În așteptarea biografiei*, RL, 1983, 12; Victor Stoleru, *Dumitru Murărașu*, „Buletinul Societății de Științe Filologice din România”, 1985; Micu, *Ist. lit.*, 738; *Dicț. esențial*, 537–539; Octavian Păun, *M. Eminescu*, „*Literatura populară*”, ALA, 2001, 564; Scurtu, *Contribuții*, II, 106–112. **N.M.**

MURĂȘANU, Teodor (19.VII.1891, Ghiriș Sâncrai, azi în Câmpia Turzii – 2.IX.1966, Cluj), poet, prozator, publicist, traducător. Este fiul Evdochiei (n. Dan) și al lui Vasile Murășanu, cantor greco-catolic, „mai puțin aplecat spre cele gospodărești”. Urmează, cu întreruperi, până în 1904, școala primară din satul Urca, județul Cluj, unde locuia împreună cu familia. Fratele mai mare, învățător, îl susține să-și continue studiile la Gimnaziul Superior din Blaj (1904–1912), unde învățământul axat pe studiul limbii latine și pe cultivarea spiritului național își vor fi pus amprenta asupra viitorului intelectual. A fost, apoi, student-bursier al Seminarului Central Catolic din Budapesta (1912–1916). Până în 1919 este preot rural în comuna Panticeu, perioadă în care scrie romanul *Vâltoarea*, un fragment fiind publicat în revista „Pagini literare”, dar al cărui manuscris s-a pierdut; în revista „Țara noastră” îi apăreau în 1925 fragmente din romanul *Neghină și grâu*. Își completează studiile la Facultatea de Litere din Cluj. După obținerea licenței obține Catedra de limba română la Liceul „Regele Ferdinand” din Turda, unde funcționează până în august 1948, când este arestat (împreună cu fiul său, Camil), acuzat fiind de

deținere și răspândire de literatură interzisă. Este nevoit să suporte un an de închisoare la Turda și Aiud, apoi „munca de jos” (muncitor necalificat pe un șantier, funcționar în alimentația publică), iar mai târziu reprimirea, după pensionare, doar ca pedagog la liceul unde predase. Va fi din nou arestat în august 1952 și deținut în beciurile Securității fără judecată. Eliberat, are domiciliu forțat și nici un mijloc de subzistență, întrucât își pierduse și pensia de profesor, deși servise 32 de ani ca dascăl, dar nu și după 1948. Primele versuri **M.** le trimitea la ziarul „Unirea” din Blaj în 1909, debutul semnificativ producându-se în toamna aceluiași an în paginile revistei „Luceafărul” din Sibiu cu poezia *A plecat în lume*. Mai colaborează cu poezii, proză și articole la periodicele ardeleni „Răvașul”, „Tribuna”, „Cosinzeana”, „Revista politică și literară”, „Românul”, „Transilvania”, „Societatea de mâine”, „Gazeta de la Turda”, „Înfrățirea” ș.a. Își începuse munca redacțională în vara anului 1912 la „Unirea” din Blaj, ulterior fiind redactor responsabil la ziarul „Turda” (din 1919), director la „Arieșul” (din 1926) și redactor la revistele „Abecedar” (1933–1934) și „Pagini literare” (1934–1943). În editoriale, rubrici fixe, diverse alte articole, semnate și T. M., Hyperion, Ion Codrin, Silviu Bardeș, P. Pădure și T. Pădure, și-a continuat la altă scară activitatea de la catedră, popularizând cunoștințe și orientări morale, religioase, culturale, politice. În paginile celor două reviste la a căror redactare a participat, și îndeosebi în „Pagini literare”, reușește să-i promoveze în special pe tineri, contribuind astfel la ceea ce s-a numit resurrecția literară ardeleană începută la „Gând românesc” și „Abecedar”. El însuși publica număr de număr versuri, proză, traduceri și diferite intervenții la rubricile permanente „Carnet”, „Însemnări”, „Cronici (literare)”, cultivând valorile consacrate, militând pentru autenticitatea scrisului artistic, pentru înnoirea literaturii și a modului de receptare a operei literare sau difuzând opinii și informații despre evenimentele culturale curente, despre cărți și reviste. O acțiune complementară a fost și aceea de îngrijire a colecției „Biblioteca românească” a Editurii Librăria Poporală din Turda, în cadrul căreia a alcătuit broșura de popularizare *Avram Iancu* (1924). Fără a fi un intelectual de anvergură, **M.** și-a câștigat un bun renume ca animator și mentor, făcând din „Pagini literare” una din cele mai importante reviste ale Transilvaniei interbelice.

Prima plachetă a lui **M.**, *Poezii* (1920), este mai puțin semnificativă atât din cauza prea marii apropieri de modele (Coșbuc, Iosif, Goga), cât și a pronunțatului caracter ocazional. Începând cu volumul *Fum de jertfă* (1923; Premiul Academiei Române), continuând cu *Lumini suflate de vânt* (1925), *Chiot câmpenesc* (1926) și mai ales cu *Lilioară* (1938) – toate reunite postum sub acest ultim titlu –, poetul reușește să-și fixeze o voce, deși modestă și cu inflexiuni oarecum cunoscute. Dar dincolo de orice influențe, pare evident că în memoria lui afectivă dominau imagini ale naturii agreste, elemente de referință ale sensibilității sale. Spectacolul satului însumează grădini multicolore, câmpuri însozite, păduri, toate animate de siluete, voci, cântece, sunete. De aici dorința contopirii cu firea, asemenea unui „punct în lumea de culori”, în bogăția și calmul câmpiei sau chiar sentimentul identificării eului cu natura („mi-e sufletul o tainică pădure”), senzația inimii pulsând în pământ. Prea puțin s-a modificat mai târziu acest fond genuin care oferă substanță liricii. Evidentă apare doar influența, ghidată de afinități, a altor poeți ardeleni, care l-au întărit în convingerea că esența poeziei o constituie cultul pământului, al satului. Anotimpurile, ploaia, negura, ninsoarea, vântul, căldura, frigul, momentele zilei, lumina, noaptea, surprinse în panouri ample sau în simple secvențe picturale, atestă o sensibilitate mereu vie, receptând năvalnic totul. Când și când se invocă opoziția dintre tumultul veșnic al firii și singurătatea, efemeritatea individului, ca și neputința în fața misterelor lumii. Firesc, în vers se insinuează și ideea morții, uneori chiar în momente de fericită contemplare a naturii, fie ca o „adumbrire”, fie ca o revoltă că un demon „închide o omidă în tot ce-i frumos” și face ca toate să se surpe. În pofida etichetei de poet rural, satul apare în poezia lui **M.** ca o entitate doar în imagini izolate, în aluzii și referiri fugare sau ca proiecție a amintirilor de odinioară. Un elogiu direct este adus totuși în câteva poezii (*Biserișuța de la noi din sat*, *Clopotul*, *Fapta*, *Din sufletul satului*), în care sunt relevate puritatea morală, pioșenia, echilibrul, toate definind un mod de viață. Mai mult decât în asemenea vederi luate de sus, ruralismul poetului constă în vâna folclorică a inspirației, în piesele scrise în spirit și vers popular, în special cântece, balade, doine, descântece, care păstrează pretutindeni un aer de autenticitate. Deși, în general, temele au la **M.** cea mai mare

importanță, în volumul *Lilioară* se poate constata atenția dată expresiei, versurile, imaginile fiind mai elaborate, mai puțin descriptive și enunțative. Intervin sugestia, ambiguitatea, incantația (uneori în genul colindei sau al cântecului), ponderea căzând pe jocul cuvintelor, pe sonoritate, pe efectele muzicale. În mare măsură, proza lui **M.**, inițial apărută în periodice, a fost republicată în volume, cu excepția mai multor fragmente de roman. *Cioburi de oglindă* (1925) conține câteva prozopoeme și câteva mici povestiri din satul copilăriei și al adolescenței. În *Tolba cu notițe* (1942) sunt reluate unele articole pe teme istorice și literare, iar în secțiunea *Florile soarelui* sunt incluse o serie de proze lirice despre peisaje și anotimpuri, dublând, oarecum, poezia. Câteva discursuri și lecții cam emfatic conține volumul *Efemeride* (1944), care se încheie cu niște exaltate note de drum. Un jurnal publicat după mai bine de jumătate de secol, în 2009, restituie felul în care **M.** a traversat o epocă marcată, pe de o parte, de momentul eliberării Transilvaniei, în 1944, iar pe de alta, de o experiență dramatică, trăită de autor în închisorile de la Turda și Aiud în 1948–1949. Titlul *Lumină și negură*, indică, simplu, cele două realități. Mai cu seamă jurnalul ținut în închisoare, scris „cu un căpățel de creion și câteva file furate din magazie”, izbutește să prindă stări și personaje, să canalizeze revolta și ura celui privat pe nedrept de libertate, consemnând totodată încercările acestuia de a-și păstra demnitatea: compune versuri, traduce din memorie, ca mulți alți colegi de breaslă aflați după gratii. **M.** a fost și un asiduu traducător din poezia maghiară (Arany János și Ady Endre), germană (Goethe, Uhland) și greacă (Anacreon), din care a publicat în periodice. Mult din ce a scris și a tradus după 1944 a fost lăsat în manuscris.

SCRIERI: *Poezii*, Turda, 1920; *Fum de jertfă*, Cluj, 1923; ed. 2, Turda, 1940; *Avram Iancu*, Turda, 1924; ed. îngr. Valentin Vișinescu, Cluj-Napoca, 2012; *Lumini suflă de vânt*, Arad, 1925; *Cioburi de oglindă*, Arad, 1925; *Chiot câmpenesc*, Cluj, 1926; *Lilioară*, Sighișoara, 1938; *Tolba cu notițe*, Turda, 1942; *Efemeride*, Turda, 1944; *Lilioară*, îngr. Lucian Bogdan, pref. Virgil Podoabă, Cluj-Napoca, 1982; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Corespondență*, îngr. Ileana Ghemeș, pref. Mircea Popa, Alba Iulia, 2006; *Lumină și negură. Zilele eliberării Transilvaniei de Nord (file de jurnal – 1944). Însemnări din temnițe. Turda–Aiud (1948–1949)*, îngr. și introd. Gheorghe I. Bodea, postfață Camil Mureșanu, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Sebastian Bornemisa, „*Fum de jertfă*”, CZ, 1923, 10–11; Octavian Goga, „*Fum de jertfă*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XLIV, 1923–1924; Perpessicius, *Opere*, VIII, 271–272, XII, 272–273; G. Bogdan-Duică, „*Chiot câmpenesc*”, „*Națiunea*”, 1927, 101; Miron Radu Paraschivescu, „*Lilioară*”, TIL, 1938, 433; Demetrescu, *Însemnări*, 146–165; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 786–787, *Ist. lit.* (1982), 870–871; Ion Oarcăsu, Constantin Cubleşan, *Mărturii literare. De vorbă cu Teodor Murășanu*, TR, 1966, 38; Zăciu, *Glose*, 171–178; Brateș, *Oameni*, 201–204; Petru Poantă, *Recitind poezia lui Teodor Murășanu*, TR, 1977, 27; Antonescu, *Scriitori*, 183–193; *Scrisoare de la Camil Mureșanu*, 1980, ADLTR, M-15; Mircea Popa, [*Teodor Murășanu*], TR, 1991, 28, RL, 1991, 30, ALA, 1991, 76, ST, 1991, 9; *Teodor Murășanu, un poet care-a trăit demult...*, îngr. și pref. Aurel Podaru, Cluj-Napoca, 1998; Teodor Tihan, *Teodor Murășanu – linii pentru un portret*, ST, 2000, 2–3; *Dicț. scriit. rom.*, III, 325–327; Ileana Ghemeș, *Teodor Murășanu (1891–1966)*, pref. Mircea Popa, Alba Iulia, 2002; Gabriela Someșfălean, *Teodor Murășanu (1891–1966). Biobibliografie*, Turda, 2011. **C.T.**

MUREȘAN, Dumitru (21.I.1941, Bucium, j. Alba), poet. Este fiul Ecaterinei Mureșian (n. Clim) și al lui Vasile Mureșian, învățători. A absolvit Facultatea de Matematică și Fizică a Universității din Cluj. Debutează cu versuri la „Gazeta literară” în 1964, iar editorial, în 1968, cu volumul *Nebuloasa crabului*. Între 1962 și 1968 este profesor de matematică în Jurilovca, județul Tulcea, apoi funcționează ca director al Casei Creației Populare a Județului Tulcea până în 1972, când se angajează redactor la „Vatra”. Mai colaborează la „Tomis”, „România literară”, „Luceafărul”, „Tribuna” ș.a.

În *Nebuloasa crabului* **M.** propune un lirism de factură descriptiv-evocatoare. Poemele, simple ca structură și imaginar, sunt pline de locuri comune, dar câteva versuri se evidențiază prin percepția misterului sau, uneori, prin exaltarea eului liric adolescentin în fața spectacolului naturii. Trecerea timpului, marea, iubirea, amintirile sunt teme predilecte, dar poetul reușește arareori să depășească nivelul unui reportaj liric, al unei banale descrieri peisagistice sau al simplei confesiuni. *Orologiul din oglinzi* (1975) continuă linia marinelor și a eroticilor din volumul de debut, dar într-o tonalitate mai melancolică, conferită, oarecum, și de întoarcerea dinspre prezentul percepției către trecutul amintirii. Lirismul se interiorizează, în căutarea unui peisaj lăuntric semnificativ, dar adesea printr-o notă exagerat didactică și sentențioasă.

M. trece rar de bariera mediocrității, în poeme vizionare, de notație oniric-expresionistă, precum *Viziune colectivă*, *Noaptea crescută* sau *Clipa de răgaz*: „Când atingeam, în treacăt,/ trandafirii, palmele/ mi se umezeau de rouă;/ se aninau de fiecare deget/ picăturile, cu teamă/ începând să se prelingă;/ iar când cădeau, din fiecare/ izbucnea un arbore în noapte”. Proza poetică *Dixtuorul*, poate piesa cea mai reușită a cărții, este un colaj de amintiri fulgurante din copilăria eului-narator și de fragmente din *Amintirile* lui George Enescu. *Despre melancolie* (1981) aduce o schimbare vizibilă: poemele, în ansamblul lor, dar și versurile sunt mai ample, tonalitatea mai neutră, lirismul se abstractizează, iar în limbaj abundă neologismele și cuvintele din registrul științific. În unele poeme se continuă linia reportajului liric, fiind consemnate întâmplări diverse sau amintiri, câteva în nota falsă a moralei „omului nou”, altele în nota mai autentică a onirismului melancolic, definitoriu pentru această etapă. Tentația epicizării, vizibilă de la început la **M.**, este puternică, dar limbajul cade adesea în prozaic, golindu-se de emoție. *Lira meditativă* (1998) este o culegere net superioară, care îmbină fericit imagismul, notația descriptivă impresionistă, simbolismul sinestezilor sunet–imagine–miros, cu deschideri către un expresionism tragic-melancolic. Poemele sunt fine arabescuri, muzicale, cu modulații sinuoase, în care ochiul și auzul fantazează în marginea realului. În al doilea ciclu, dedicat satului și copilăriei, memoria, duioasă, joacă rolul unui organ special al percepției. Este o lirică unde natura, peisajul, rural sau citadin, sunt însuflețite, totul fiind perceput într-o continuă, incandescentă sau somnolentă mișcare, în care se amestecă regnurile, senzațiile, amintirile, iar peisajul se transformă într-un jurnal de impresii cvasidepersonalizate, opacizate, vizionare.

SCRIERI: *Nebuloasa crabului*, București, 1968; *Orologiul din oglinzi*, Cluj-Napoca, 1975; *Despre melancolie*, București, 1981; *Lira meditativă*, Târgu Mureș, 1998.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „*Nebuloasa crabului*”, GL, 1968, 26; Ion Pop, *Zodia crabului*, ST, 1968, 5; Marin Mincu, „*Nebuloasa crabului*”, TMS, 1968, 5; Petru Poantă, „*Orologiul din oglinzi*”, ST, 1976, 5; Iorgulescu, *Scriptori*, 109–110; Poantă, *Radiografii*, I, 302–304; Lucian Raicu, *Pledoarie pentru simțuri*, RL, 1981, 31; Moraru, *Textul*, 123–127; Ulici, *Lit. rom.*, I, 215–216; Cornel Moraru, *După o lungă absență*, VTRA, 1998, 10; Aurel

Pantea, *Imagini de aici și, parcă, de altunde*, VTRA, 1998, 10; Adrian Popescu, *De partea lucrurilor*, ST, 1999, 1; Florin Lazăr, „*Lira meditativă*”, ST, 1999, 7; Iulian Boldea, *Melancolie și meditație lirică*, LCE, 2000, 12; Cistelean, *Top ten*, 141–143; *Dicț. scriit. rom.*, III, 327–328. **R.D.**

MUREȘAN, Ion
(9.I.1955, Vultureni,
j. Cluj), poet, eseist.

Este fiul Mariei (n. Curt) și al lui Ilie Mureșan, țărani. Urmează școala primară în Vultureni, apoi Liceul „George Coșbuc” din Cluj, absolvit în 1974. Debutează la vârsta de paisprezece ani în revista „Cutezători”. Student la Facultatea de Istorie–Filosofie a Universității din Cluj-Napoca (1977–1981), face parte din redacțiile revistelor „Napoca universitară” (1977–1978) și „Echinox” (1979–1980). Frecventează cenaclurile literare Echinox și Napoca, Cenaclul Asociației Scriitorilor din Cluj, cenaclul Saeculum ș.a. După absolvire este profesor de istorie la o școală generală din Strâmbu, județul Cluj, iar din 1988 e redactor la „Tribuna”. În 1992 devine șef de secție la revista „Nu” (Cluj-Napoca), cu o rubrică permanentă de eseu politic („Recurs”); din 1997 este director editorial la „Transilvania jurnal”, apoi redactor responsabil al ediției clujene a ziarului „Evenimentul zilei”. Mai colaborează cu versuri, recenzii, eseuri, însemnări la „Amfiteatru”, „Vatra”, „Familia”, „Astra”, „Cronica”, „Steaua”, „Contrapunct”, „22”, „Poesis” ș.a. Debutează editorial în 1981 cu volumul *Cartea de iarnă*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Selecții din poemele sale sunt traduse în limbile maghiară, germană, italiană, franceză, în reviste și în antologii românești și străine. În timpul și după stagiul efectuat în Elveția, la Basel (1994), colaborează la publicațiile „Der Punkt” și „Basler Stadtbuch”.

Fără să fi constituit o revelație absolută în momentul debutului, **M.** s-a impus definitiv odată cu cea de-a doua sa carte și a fost așteptat vreme

de aproape douăzeci de ani să-și publice cel de-al treilea volum. Poet cu impact la public, manifestându-se mai mult în mediile boeme, apariție iconoclastă și inteligentă în ciuda contextelor cel mai adesea bahice în care se încadrează, „legendă vie” în Cluj, **M.** este unanim considerat unul dintre cei mai importanți poeți contemporani, chiar dacă lirica sa reprezintă mostra cea mai atipică de optzecism. Autor a doar trei cărți de poezie, *Cartea de iarnă*, *Poemul care nu poate fi înțeles* (1993; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Cartea Alcool* (2010), asemănător lui Virgil Mazilescu prin parcimonia editorială, **M.** este văzut ca reprezentant al optzecismului de tip expresionist și ca deschizător al unei direcții neoexpresioniste în lirica de după 1989. Poet vizionar și retoric deopotrivă, oracular și discursiv, aplecat asupra „realului”, dar cu totul altfel decât colegii de generație, neepicizant, tragic, ironic și crud, dar subminându-și mereu tragismul, ironia și cruzimea cu o gestică teatrală, el pare să iasă în afara formulelor uzitate în ultimii treizeci de ani și, în orice caz, la o privire atentă, în afara formulelor în care a fost în genere încadrat. Poeticul ține, în cazul lui, în primul rând de o retorică a incoerenței programatice, a bulversării realului sau a memoriei, refăcute în nuclee de imagini care constituie tot atâtea „viziuni”, fiind în mare măsură efectul acestei dezarticulări vizionare. Între nucleele de imagini care alcătuiesc poemul adesea nu există legături semantice, la nivel global textul construindu-se și denunțându-se ca o alcătuire destructurată semantic („poemul care nu poate fi înțeles”). Dar procedeul are forța de a reordona, de a recompune realul într-o ordine nouă, cu efect miraculos-taumaturgic: tocmai acesta este poemul care „vindecă”. La forța dezarticulării/rearticulării vizionare concurează și structura sintactică, topica și o fonetică total opusă față de structura semantică: versurile sunt extrem de muzicale, se bazează pe o oralitate specială (a discursului cotidian, dar și livresc), pe o gestică de recitativ trubaduresc, pe repetiții, paralelisme sintactice și reluări. Geometria poemului apare astfel la antipodul semanticii sale, tot așa cum muzicalitatea și uzul diminutivului se opun tragismului crud – o cruzime a „rânjetului” arlechinesc, tragic-absurd, care îndepărtează cumva estetica lui **M.** de cea a expresionismului pur. Histrionismul funciar, de nedisociat de tragism, face din expresionismul său mai mult o hibridă formulă personală

decât o pură „moștenire” literară. De altfel, acest expresionism de substanță, de tonalitate histrionică, se exprimă printr-o imagerie, dacă nu printr-un „imagism” baroc, adesea simbolic (în sens modernist), grefat însă pe limbajul discursivității postmoderne. Viziunile ar îndritui formula unei poezii fantast(ic)e și absurde, amintind de universul tablourilor lui Marc Chagall ori de cel al prozelor lui Daniil Harms. Rupturile, discontinuitățile dintre structurile semantice sau vizuale care compun (sau descompun) poemele – majoritatea picturale la modul cinematic – joacă un rol similar cu discontinuitățile din pictura sau din proza fantastică. Densitatea ireală a liricii lui **M.** se naște din aceste rupturi, dislocări, împerecheri imposibile, din destructurarea, vidarea semantică, subtilă sau violentă, a realului și recompunerea sa într-un registru dublu, incert, tragic-buf, deopotrivă cotidian și simbolic-vizionar: „Tot ceea ce am uitat, molozul, zgura, resturile/ constituie într-adevăr realitatea./ Lucruri și fapte pe care dinții nu le-au putut roade,/ cuțitele nu le-au putut înjumătăți, din aceste/ produse ale uitării pe care gheare oboșite le scot mereu/ din baia de acid a memoriei/ și le aruncă cu scârbă afară,/ numai din acestea/ se poate construi o lume cu adevărat nouă.// Șanțuri și gropi, șanțuri și gropi,/ sălbăticiune leneșă cui-bărită între fragmente/ delicate de pulpe și coapse,/ între sâni desperecheați, de diferite mărimi/ și culori, șanțuri și gropi,/ trupul meu îmbătrânit într-o neagră dantelă îl înfășor/ și uitându-l pe vecie, îl renasc” (*Constituirea realului prin uitare*). Sunt aici și unele aluzii la *Testamentul arghezian* („sălbăticiune leneșă”), iar estetica materiilor imunde, care intră în alcătuirea poeziei, amintește de programul *Florilor de mucigai*. Numai că, plasându-se în această tradiție romantică și postromantică a poeziei damnite, a poeziei ca nebulie sau ca boală (Lucian Blaga poate fi considerat alt reper tematic autohton, dar de tonalitate opusă), **M.** recontextualizează tema modernistă în decorul postmodern al unei lumi fărâmițate, desperecheate. Centrul acestei lumi este însuși Poetul, dar Poetul-ca-trup-mort, obsesia morții ca realitate corporală (și poetică) constituind poate miezul traumatic al universului său și una din temele majore. *Cartea de iarnă* este un volum în care poemele despre poem, tematica mai explicit filosofică, poemul așa-zis reflexiv, conceptual, ocupă un spațiu important, dar tematica

modernistă este abordată într-un registru jos, într-un limbaj autodemitizant, ludic autodistructiv, amestecând limbajul comun cu metafora, ironia cu viziunea: „Cu viclenie s-a năpustit frumusețea asupra mea/ ca o cățea turbată s-a năpustit frumusețea asupra mea./ Piară fiecare în averea lui – zic eu –/ și jucându-mi ochii uscați ca lemnul unui copac trăsnet/ la complicate și elegante ceremonii râd în hohote/ și recit cântecele stupide./ Cu viclenie s-a năpustit frumusețea asupra mea/ ademenitoare sunt regulile puterii/ în rest se poate vorbi de plictis./ Hei cum vom mai întinde lațul veninos/ în splendidele grădini ale aurului” (*Splendidele grădini ale aurului*). Acest gen de dicție culminează cu *Izgonirea din poezie*, un mixaj tipic de poezie filosofic-conceptuală, livrescă, lirism, expresionism și discursivitate, de registre și tonalități diferite, care par scrise de autori diferiți, dacă nu ar exista un timbru, o voce comună, grav-histrionică, cu modulații caracteristice, recognoscibilă în ciuda „măștilor” adoptate. *Poemul care nu poate fi înțeles* continuă linia din *Cartea de iarnă*, cu o mai accentuată aplecare spre „real”, în sensul deconceptualizării, al potențării materialității și visceralității poemului și cu o tușă în plus de întuneric și de grotesc: „Acum stau cu capul plecat. Sângele se scurge/ din păr în fântână./ Ea stă cu o lumânare galbenă în mână în spatele meu./ Un singur peisaj: câmpul pietros, tufe de cucută, urzicile./ Un porc alb își scoate capul din apă. Exact sub împunsătura roșie din frunte un porc alb/ își scoate capul din apă. Exact sub norul de/ piatră roșie. Astfel, lucrarea minții este lucrarea unei păsări/ de lemn./ La fel în copilărie: capul plecat sângele se scurge/ din păr în fântână, sângele coboară în fum, coboară într-o răpă/ cu paie negre sub care sunt perne de catifea și scâncetele/ nu mai conțin. Acolo e odaia mortului./ Pe sub ușă iese o dără de lumină. Iese o broscuță./ Țepene, ies trei degete” (*Odaia mortului*). Și aici există „definiții” și texte programatice definitorii pentru estetica lui M., cum ar fi cel care dă titlul volumului: „Eu lucrez la poemul care nu poate fi înțeles./ El este o piatră neagră și lucioasă/ din care brusc începe să crească părul aspru/ a treizeci și trei de sălbăticiuni;/ El este mlaștina verde ce se întinde în piața orașului–/din treștiile ei latră moale, lingușitor, o vulpe/ singuratică;/ El este mireasa de lemn (o, minunată mireasă/ de lemn!) – rochia vânătoare, gura de ierburi,/ scâncetul acoperind ca un mușchi

alb fereastră;/ El este văgăuna din cer și norul de sânge ce mârâie/ în văgăuna din cer,/ El este stolul de ciori ce se rotește cu voioșie/ în jurul frunții/ bruma neagră a frunții mele: limba în gură e rece/ ca gheața și aproape casantă,/ ca o decorație acordată de Dumnezeu/ profeților;/ El este vinul care nisip se face în gura ta”. *Cartea Alcool* (Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române, Premiul revistei „Observator cultural”), fără să se bucure de o primire deosebit de entuziastă din partea criticii, a pus pe piață poeme care circulau în mediul literar mai mult sau mai puțin *underground*, unele deja legendare, cum ar fi capodopera *Poemul alcoolizant*, a surprins și a confirmat prin calitatea de excepție a mai multor „piese de rezistență”, a dezamăgit prin prezența unor poeme mai slabe, de factură eteroclită, dând naștere mai multor ipoteze și pronosticuri critice. În genere, exceptând poemele „inegale”, posibil experimentale, cartea aduce la maturitate o formulă poetică unitară, o retorică inconfundabilă care va rămâne marca „Ion Mureșan”, mai ales în poemele lungi, vizionar-histrionice, oraculare într-un mod lucid, autosubminant și autopersiflant. *Cartea pierdută (o poetică a urmei)*, publicată în 1998 (Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, Premiul revistei „Apostrof”), conține în mare parte scurte eseuri pe marginea sensurilor metatextuale ale basmelor românești. Deși reușesc și interpretări ale specialiștilor, paginile oferă mai ales lecturi ale basmelor dintr-o perspectivă personală, simbolică și poetică, folclorul dezvăluind virtuți pierdute ale limbajului, personajului etc. Unele texte-„paranteze” sunt memorialistice (*Cărțile și frigul, Orașul din oglindă*), altele sunt proze cvasimemorialistice, cvasifantastice, precum *Jurnalul de sub Schwarzwaldbrücke*. „Poetica urmei”, ilustrată cu exemple din basme (și, câteva, din propria biografie) și teoretizată la modul poetic-filosofic, este în esență o încercare de explicare și sondare a viziunii autorului asupra limbajului și a lumii, totuși mult sub nivelul poeziei sale.

De la poezii expresioniști a deprins Ion Mureșan, nu mai încapă îndoială, acest limbaj aluziv, parabolic, deschis spre marile simboluri nedeterminate. [...] Există o anumită cruzime în poezia lui Ion Mureșan, un refuz al emoției și o fugă de limbajul oracular. Poezia nu mai este un spațiu de securitate, o caligrafie ocrotitoare, un limbaj incantatoriu, poezia este un ghem de neliniști, locul în

care spiritul întâlnește cauzalitățile obscure și se pregătește să înfrunte visceralul, informul, necunoscutul... Vorbind despre cuprinderea și sublimarea realului, care este actul poetic decisiv, Ion Mureșan folosește un limbaj fără iluzii.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Cartea de iarnă*, București, 1981; *Poemul care nu poate fi înțeles*, Târgu Mureș, 1993; *Cartea pierdută (o poetică a urmei)*, Bistrița, 1998; *Cartea Alcool*, Bistrița, 2010.

Repere bibliografice: Felea, *Aspecte*, III, 174–177; Tartler, *Melopoetica*, 171–174; Mincu, *Eseu*, 65–69; Simion, *Scriptori*, IV, 538–541; Țeposu, *Istoria*, 79–80; Octavian Soviany, *O poetică a înfrângerii*, APF, 1993, 10–12; Negoitescu, *Scriptori contemporani*, 304–306; Al. Cistelecan, *Ion Mureșan*, ECH, 1994, 1–3; Perian, *Scriptori*, 35–44; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 157–160; *Dicț. analitic*, I, 127–129, IV, 673–675; Soviany, *Textualism*, I, 165–170; Regman, *Ultime explorări*, 66–71; Lefter, *Script. rom.* '80–'90, II, 201–204; Manolescu, *Lista*, I, 356–358; *Dicț. scriit. rom.*, III, 328–330; Diaconu, *Poezia*, 159–171; *Dicț. Echinox*, 231–235; Lefter, *Flashback*, 350–359; *Ion Mureșan în oglinzi succesive*, VTRA, 2008, 1–2 (grupaj special); Manolescu, *Istoria*, 1328–1329; Popa, *Ist. lit.*, II, 569–570; Liviu Antonesei, [*Ion Mureșan*], OC, 2010, 277, 2011, 304; Paul Cernat, *Alcooluri îndoite cu apă*, „22”, 2010, 49; Daniel Cristea-Enache, *Întoarcerea poetului (I–II)*, OC, 2011, 306, 307; Mihai Iovănel, *Mureșan colonizatorul*, CLT, 2011, 8; Iulian Boldea, *O carte-eveniment*, APF, 2011, 4; Gheorghe Grigurcu, *O fenomenologie a alcoolului*, RL, 2011, 20; Soviany, *Cinci decenii*, I, 214–220; Cistelecan, *Diacritice*, II, 117–120. **C.H., R.D.**

MUREȘAN, Viorel (1.IV.1953, Vicea, j. Maramureș), poet, eseist. Este fiul Vioricăi (n. Oros) și al lui Victor Mureșan, țărani. A urmat clasele primare în satul natal (1960–1964), continuându-și învățătura la Someș-Uileac (1964–1968), apoi la liceul teoretic din Cehu Silvaniei (1968–1972). A frecventat, în 1975–1979, cursurile Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. În anii de studenție a fost membru al grupării polarizate de revista „Echinox”, fiind coleg de redacție cu Aurel Pantea, Ion Simuț și Radu G. Țeposu. După absolvire este profesor de limba și literatura română la câteva școli generale din județul Sălaj și la Liceul Industrial (redenumit după 1989 Liceul Teoretic „Ion Agârbiceanu”) din Jibou (între 1982 și 1986, din 2008). A îndeplinit, de asemenea, funcția de redactor-șef la revista „Unu” (Oradea) și de redactor-șef adjunct la „Caiete silvane” (Zalău). A debutat în 1972 la „Amfiteatru” și editorial, zece

ani mai târziu, cu volumul *Scrisori din muzeul pendulelor*. Mai este prezent cu poezii și eseuri în „Familia”, „Vatra”, „Luceafărul”, „Contrapunct”, „Poesis”, „Apostrof”, „Calende”, „Tribuna”, „Steaua”, „Transilvania”, „Euphorion”, „România literară”, „Convorbiri literare” ș.a.

Mai mult decât prin „artele poetice” răspândite în cărțile sale, **M.** își definește particularitățile în micromonografia pe care o dedică, împreună cu Traian Ștef, lui Leonid Dimov (2000). Poetul-eseist enunță veritabile profesii de credință artistică atunci când demonstrează că marea calitate a lui Leonid Dimov este de identificat în ceea ce unii exegeți au catalogat drept „infirmitate” estetică: renunțarea la reflexivitate și la lirism, mai precis absența deschiderii programatice spre existențial ori „anularea stării poetice în favoarea actului poetic”. Mai mult, respingând eticheta de „ermetism”, **M.** descoperă în versurile acestuia o „lume aflată într-o chinuitoare sete de sens”, un univers ce are ca „figură dominantă desfacerea”, iar nu desfășurarea sau descompunerea, așa încât seamănă cu un „spectacol funambulesc, caleidoscopic, în continuă mișcare, tensiune, așteptare”. La rândul lor, poeziile lui **M.**, înglobând „suite de imagini din care putem recompune realitatea cu destulă dificultate, la fel ca dintr-un set de desene abstracte” (Radu G. Țeposu), evită să postuleze o mallarmeană realitate a esențelor sau o barbiană ordine adâncă a universului, accesibilă exclusiv celor aleși. Programatic înstrăinat de congenerii optzeciști, autorul echinoxist nu aderă însă la o poetică pur (neo)modernistă. Fiorul tragic-metafizic, retorica vizionară, propensiunea metaforică ori manierismul stilistic și livresc din versurile sale sunt constant filtrate printr-o conștiință a desubstanțializării ontologice a lumii și a omului, inclusiv a creatorului. În fapt, această perspectivă dezluzionată și relativizantă e motivul perceperii fragmentare, caleidoscopice, a realității. Dematerializarea și depersonalizarea sunt poziționări reactive și retractile față de o lume vidată de metafizică, de omogenitate, de coerență, după cum abstractizarea și ermetismul se dovedesc tentative, nicidecum lipsite de o gesticulație ludică sau autoironică, de a învălui dezvăluind platitudinea existenței. La **M.** subiectul poetic se arată prea slăbit pentru a trece printr-o retortă purificatoare imaginarul bulversat de straturi osificate de simulacre („Scriu din partea de sus a unui muzeu/ în care totul se știe precis”

este confesiunea ce deschide volumul de debut, *Scrisori din muzeul pendulelor*), prin urmare se limitează la a decupa și sublima mostre de real care păstrează încă o autenticitate potențială: „Sângele nostru într-o cameră goală/ ține o piele de vulpe la geam/ secunde trec prin ea zâmbitoare/ până se rup de tavan// Vântul ne smulge părul din cap/ dunga subțire de ochi/ și/ tabloul din care fugim” (*Secol*). Salvarea e pretutindeni și nicăieri, depinzând strict de forța limbajului poetic de a capta interstițiile existentului încremenit și incasabil, asemenea unei „biblioteci de os”. Altfel spus, autorul manifestă un interes obsesiv pentru „impasul fantasmatic al realului”, dezvoltând o poezie a „himerei instalate în cotidian” (Al. Cistelean). Deloc paradoxal pentru lirica sa, cu cât decupajele existențiale sunt mai șlefuite stilistic, cu cât dau impresia de prelucrare artizanal-manieristă, cu atât crește șansa re-naturalizării lor. Nu e de mirare că primele volume includ cicluri poetice fățiș experimentale (ciclul literelor/sunetelor, al calendarului), iar următoarele cuprind grupaje de haikuuri, toate detaliind mecanismele creatoare ce poartă amprenta lui M.: scrutarea unui „moment crepuscular, de cădere și destrămare, deloc amorfă, însă, și haotică, ci ordonată ritualic” printr-o „grafie a eleganței grave” (Ion Pop). *Poem de dragoste cu litera T, Despre singurătatea literelor I, Z, M, Luni, Miercuri, Sâmbătă* se intitulează câteva poezii de această factură, iar multe altele oferă instantanee similare ale transfigurării miniaturale a apocalipsei perpetue: „memoria mea ca gunoiul proaspăt întins/ negre movile/ coborând/ colina/ după înmormântarea unui copil” (*10 zile sub cer, I*); „între ghețari: trestia/ prin care respiră/ un înecat”; „salonul: ieșim/ pe rând să hui-duim/ golul dintre oglinzi” (*Împăratul liniștii*). Nu metamorfozele registrelor stilistice sau ale viziunii îi caracterizează scrisul, sentimentul tragic al existenței impunând un set restrâns de reacții artistice posibile, ci mai degrabă intensificarea angoaselor, ceea ce amplifică filigranarea lumii. Odată cu *Pietrele Nimicului* (1995), ulterior în *Ceremonia ruinelor* (2003), dar mai ales în *Buchetul de platină* (2010), atât problematica morții, cât și ipostaza de orfevru a poetului ajung tutelare. Ba mai mult, datorită apariției lor itinerante, chiar înscenările abstractizate și așa-zis ermetice par mai tranzitive. Sugestive, în acest sens, sunt nu puține poezii care pigmentează ceremonialul desfacerii și retușării

realității cu inserturi de umor hâtru: „după aceea scriam/ tristețea tuburilor de tablă seara/ setea foițelor de staniol plutind sub lună// păianjenul/ pe coridoarele înclinate/ pune suflătele în piramide// cu stâlpii din zare nu-i chib să-ți faci semn/ pe față ai raze căzute în apă/ pe-a ochilor neagră coajă de lemn/ îți vine un ou de lumină și crapă// tu stai acum la o fereastră/ și privești orele/ umbra unui bătrân aruncă/ discuri pe o stradă pustie// sub lună tac dealurile/ ca niște clepsidre arabe// luna aceea se usucă pe crengi/ eu atunci îmi aduc aminte/ că marea poezie de dragoste/ a lui francesco petrarca/ a fost scrisă de-un mort” (*Scrubii*). Exersându-le în aproximativ aceleași cadre poetice, ingeniozitatea și energia configurativă ale poetului dau totuși semne de epuizare. Multe poeme, în special din *Ramele Nordului* (1998) și din *Lumina absentă* (2000), glisează spre proximitate sau sunt simple exerciții de virtuozitate. Ajunsă la etapa antologiilor – *Sâmbăta lucrurilor* (2006), *Soare tăiat cu o foarfecă* (2011) –, poezia lui M. nu promite mari prefaceri, însă confirmă complexitatea scrisului său. Dincolo de cotidianism și de neoexpresionism, echinoxistul retras în provincia sălăjeană dovedește că optzecismul cuprinde direcții poetice încă insuficient valorizate.

SCRIERI: *Scrisori din muzeul pendulelor*, București, 1982; *Biblioteca de os*, Cluj-Napoca, 1991; *Pietrele Nimicului*, Cluj-Napoca, 1995; *Ramele Nordului*, Cluj-Napoca, 1998; *Leonid Dimov* (în colaborare cu Traian Ștef), Brașov, 2000; *Lumina absentă*, Pitești, 2000; *Ceremonia ruinelor*, Cluj-Napoca, 2003; *Sâmbăta lucrurilor*, pref. Gheorghe Perian, Cluj-Napoca, 2006; *Buchetul de platină*, Cluj-Napoca, 2010; *Locul în care se va deschide cartea*, Cluj-Napoca, 2010; *Colecția de călimări*, I, Zalău, 2011; *Soare tăiat cu o foarfecă*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Sunetul văzut*, RL, 1982, 28; Ștefan Borbély, *Scrisori către Doamna de Ceară*, RL, 1991, 15; Mircea Petean, *Știri de pe frontul cuvintelor*, APE, 1991, 5; Ioan Moldovan, *Criptocomunicări*, F, 1991, 6; Iulian Boldea, *Ficțiune și luciditate*, VTRA, 1992, 8; Țeposu, *Istoria*, 63–64; Ruxandra Ceseanu, *Două melancolii atipice*, ST, 1995, 6; Perian, *Scritori*, 23–28; Pop, *Pagini*, 249–254; Cistelean, *Top ten*, 21–23, 152–155; Grigurcu, *Poezie*, II, 194–196; Lefter, *Scrit. rom. '80-'90*, II, 204–206; *Dict. analitic*, IV, 115–117; Bodiu, *Evadarea*, 71–78; Pop, *Vocile poeziei*, 198–206; Popa, *Ist. lit.*, II, 572; Raluca Dună, „*Buchetul de platină*”, RL, 2010, 31; Soviany, *Cinci decenii*, I, 222–224; Cistelean, *Diacritice*, II, 121–125.

Cs.B.

MUREȘANU, Andrei
(19.XI.1816, Bistrița –
23.X.1863, Brașov),
poet, publicist.

Este fiul Eftimiei (n. Serețeanu) și al lui Toader Mureșanu (Moroșanu), țăran și meșteșugar. După ce învață la școala săsească (1825–1826) și la liceul călugărilor piariști (1827–1832) din Bistrița, pleacă la Blaj, unde din 1832 urmează cursurile de filosofie și teologie, avându-i printre profesori pe Timotei Cipariu și pe Simion Bărnuțiu. Chemat de George Barițiu, coleg mai vârstnic și prieten, **M.** se duce la Brașov în 1838. Este mai întâi institutor la școala românească condusă de Barițiu, apoi profesor de gimnaziu (până în 1849), ca și vărul său, publicistul Iacob Mureșianu. Din 1838 începe să colaboreze la „Gazeta Transilvaniei” și la „Foaie pentru minte, inimă și literatură”. Alături de poezii semnate uneori Serețeanu și Urziceanu sau, mai frecvent, Eremitul din Carpați, publică articole, istorioare, fabule în versuri, unele prelucrate după Schiller, Wieland, Bürger, Herder, M.G. Saphir sau Kisfaludy, cele mai multe culese din revistele străine, fără indicarea autorului. Câteva fragmente din *Noaptea* lui Young, transpuse spre sfârșitul vieții, au apărut postum. Pentru educația copiilor a tradus din germană *Icoana creșterii rele cu mijloace de a o face și mai rea*, după C. F. Salzman și Karl Han (1848). Participant la Revoluția de la 1848 din Transilvania, trece, după înfrângerea ei, în Muntenia, împreună cu Barițiu. Întors la Sibiu, este numit funcționar și translator la buletinul oficial al guvernului. E un slujbaş conștiințios, închinând ode și imnuri reprezentanților imperiali de la Viena. Pentru a nu-și risca modesta stare dobândită, refuză propunerea lui Bărnuțiu de a ocupa o catedră la Iași. Colaborează cu articole la „Telegraful român” din Sibiu, iar în 1862 își adună versurile într-un volum, *Din poeziile lui Andrei Mureșanu*, premiat de Astra. Pensionat, se retrage la Brașov, unde moare în sărăcie, cu mintea rătăcită.

M. a debutat cu versuri în maniera alegorică a poezilor Văcărești. Sub influența poeziei romantice

franceze (Lamartine, în primul rând), dar și a poezilor de peste munți (Cezar Bolliac, Grigore Alexandrescu, Ion Heliade-Rădulescu), el a evoluat spre o lirică pesimistă, cu interogații lamentuoase către ursită și Dumnezeu și cu meditații despre nedreapta alcătuire a lumii. Și-a relevat vocația pentru poezia socială și patriotică după 1843, cu *Glasul unui român*, și mai ales la 1848, prin poezia *Un răsunet*, apărută inițial în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” cu titlul *Manifestul Țării Române*. Cunoscută îndeosebi sub titlul *Deșteaptă-te, române!* și devenită repede imn popular, „această *Marsilieză* română a distrus restul poeziei lui Mureșanu, ce însemna totuși un pas în progresul poeziei ardeleni profetice care avea să culmineze cu Octavian Goga” (G. Călinescu). Poetul se închipuie un tribun care vorbește în numele neamului oprimat, invocând vitejia străbună și vestind profetic, în cadențe ample, momentul decisiv al „deșteptării”. Imaginea bardului exponent al unui întreg popor, atitudinea gravă, tonul sumbru și răspicat, cu rezonanțe biblice, inaugurate acum în poezia ardeleană, se vor regăsi, amplificate, la George Coșbuc, la Octavian Goga și mai târziu la Aron Cotruș și Mihai Beniuc. Unele accente din poezia socială a lui M. Eminescu au fost, cu siguranță, inspirate de **M.**, devenit și „personaj” (sub chipul unui mare poet romantic și damnat) al unor ample poeme eminesciene din tinerețe, elogiat drept „preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet”, la antipodul opiniilor maioresciene, care apreciau doar *Un răsunet* („Andrei Mureșanu a scris multe versuri, dar a făcut o singură poezie: *Deșteaptă-te, române!*”). Pe lângă puținele poezii de autentică vibrație, după 1848 va fi doar autorul a numeroase versuri ocazionale, în care retorismul greoi și confuz, stângăcia expresiei sau stridența unor neologisme nu mai sunt compensate de patosul din poeziile care l-au făcut cunoscut. Articolele lui **M.**, mai ales cele din „Telegraful român”, dezvăluie o bună cunoaștere a istoriei românilor și a stărilor sociale din Transilvania (a și tradus din cronicile săsești capitole referitoare la epoca lui Mihai Viteazul). Publicistul este preocupat mereu de situația „poporului celui de rând”, de a cărui stare, ca și în viziunea socială a lui Eminescu, depinde destinul unei națiuni. Un ciclu de articole din 1853 sintetizează dezvoltarea artelor de-a lungul secolelor, văzută, sub influența lui Herder, în legătură cu evoluția istorică și socială a popoarelor,

cu o particulară atenție pentru evoluția artelor la români (*Arțile sau măiestriile cele frumoase, Românul în privința muzicei, Românul în privința picturii*). Pentru gazetar înflorirea artei este condiționată de libertatea socială, de organizarea statului după legi drepte și morale. Marii artiști nu apar decât în societățile întocmite rațional, într-o „desfășurare liberă a puterilor sufletești”. Poezia, definită, după Goethe, ca un „simțământ viu de a cuprinde lucrurile din lume după toate împrejurările lor, și puterea de a le reproduce sau răspica cu grație și suavitate”, trebuie să se afle în slujba idealurilor sociale și naționale. **M.** considera, încă de la 1844, în *Câteva reflexii asupra poeziei noastre* și în *Duplică (Asupra poeziei)*, că a sosit „minutul criticei” și, după exemplul revistelor din Principate, făcea observații (polemizând cu foarte tânărul Vincențiu Babeș) pe marginea versurilor primite la redacția „Foi pentru minte, inimă și literatură”. Urmărea mai ales respectarea regulilor de prozodie și dădea ca model lirica populară, elogiată și în articolul *Românul și poezia lui*. Prin claritatea și consecvența cu care a avut în vedere obiectivele estetice, ideile despre artă și poezie depășesc nivelul la care s-a ridicat versul său.

În peisajul poeziei ardelenne a epocii, Andrei Mureșanu – a cărui liră nu avea destule coarde prelungi, care să vibreze continuu cu mare vuiet – a fost totuși, în momentele sale de elan patriotic, cel mai conștient de puternicele accente naționale și sociale din poezia munteană și moldoveană, cel mai aproape de piscurile pe care le-au atins marii scriitori de acolo [...]. De la versurile festive exprimând în stilul tradițiilor iluministe ale noastre bucuriile și speranțele generate de progresele vieții românești, ca factor de renaștere națională prin cultură, [...] până la acel Răsunet, care a devenit, ca Deșteaptă-te, române!, marșul revoluționar al acelei epoci nu numai al transilvănenilor, e o cale străbătută cu strălucire și urmată de Andrei Mureșanu și mai târziu, însă cu aceleași mari oscilații.

OVIDIU PAPADIMA

SCRIERI: *Din poesiele lui...*, Brașov, 1862; ed. 2, Sibiu, 1881; *Poezii*, Arad, 1920; *Poezii și articole*, îngr. și pref. D. Păcurariu, 1963; *Reflexii*, îngr. și pref. Livia Grămadă, Cluj-Napoca, 1977; *Poezii, articole*, îngr. și postfață Ion Buzași, București, 1988; *Publicistică*, îngr. și pref. Ion Buzași, Iași, 2003; *Pagini regăsite*, îngr. și pref. Ion Buzași, Bistrița, 2004; *Publicistica*, I–II, îngr. și pref. Ion Buzași, Cluj-Napoca, 2006; *Poezii și articole religioase*, îngr. și pref. Ion Buzași, Târgu Lăpuș, 2007.

Repere bibliografice: Aron Densușianu, *Cercetări literare*, Iași, 1887, 121–142; Maiorescu, *Critice*, III, 90–100;

Iorga, *Ist. lit.* XIX, II, 240–241; Ioan Lupaș, *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureșanu*, București, 1925; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 237–239, *Ist. lit.* (1982), 253–255; Olimpiu Boitoș, *Poezia lui Andrei Mureșanu*, Sibiu, 1943; *Ist. lit.*, II, 566–572; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 467–469; Papadima, *Ipostaze*, 337–358; *Dicț. lit.* 1900, 596–597; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 264, 342, 344, 353, 384, 388; Ion Buzași, *Andrei Mureșanu*, București, 1988; Zamfir, *Secolul*, 198–205; Aurel Rău, *Andrei Mureșanu în răsăririle magicului*, Cluj-Napoca, 1996; Ion Buzași, *Andrei Mureșanu: biografia imnului național*, București, 1996; Sorescu, *Biblioteca*, 179–183; *Dicț. esențial*, 539–540; *Dicț. analitic*, IV, 320–322; *Viața și opera lui Andrei Mureșanu*, coordonatori Grigore Iuga, Vasile Iuga și Ion Buzași, pref. Ion Buzași, Cluj-Napoca, 2003; *Pagini vechi și pagini noi despre Andrei Mureșanu*, îngr. Ion Buzași și Vasile Iuga, Cluj-Napoca, 2006; Ion Buzași, Radu Gavrila, *Andrei Mureșanu, nemuritor*, Dej, 2009. **L.V.**

MUREȘANU, Rusalin (9.II.1932, Păiușeni, j. Arad – 4.IX.2001, București), autor de versuri. Este fiul Barbarei (n. Mihuț) și al lui Loghin Mureșan, învățător. Învăță la Liceul „Moise Nicoară” (1944–1948) și la Școala Normală din Arad (absolvită în 1952), urmează Școala de Literatură „M. Eminescu” din București (1952–1954) și este un an student la Facultatea de Filologie a Universității din București. Devine redactor la „Gazeta literară” (1954–1957), la „Viața militară” (1958–1959), la Radiodifuziunea Română (1960–1962), referent literar la Centrala Cărții (1962–1963). Ulterior este transferat la Craiova, de unde în 1967 revine în Capitală, ca redactor la publicații ale armatei. Debutează cu publicistică în ziarul „Patriotul” din Arad (1948) și cu poezie în „Scrisul bănățean” (1952), iar editorial cu volumul *Puiul de moț* (1954). A colaborat, mai ales cu versuri, și la „Tânărul scriitor”, „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „Steaua”, „Tomis” ș.a.

De la poemul epic *Puiul de moț*, prolix, încărcat cu toate lozincile anilor '50 ai secolului trecut, **M.** a trecut la poezia lirică, la un lirism „obiectiv”, în care celebrează, cu aceeași osândă de slujbaș al temelor ideologice ale momentului, tractoarele, uzina nouă și, mai ales, iarăși și iarăși, partidul unic, ca în *Coboară munții* (1955), *La marginea câmpiei* (1957), *Amiezile veacului* (1961) ș.a. Versificatorul se socotește „slobod” să cante, și în cântecul lui abundă locurile comune ale liricii epocii: 23 August, armata clasei muncitoare, Grivița '33, cu deosebire „era roșie a comunismului”, „era incandescentei”. O poezie lozincardă, grandilocventă, scrisă mai toată spre a servi „acțiunile” brigăzilor

artistice de agitație. Ceva mai mult firesc aduce **M.** în versurile pentru copii din cărțile *Niculae clop de paie* (1957), *A venit un cocostârc* (1964), *Nelu Mititelu* (1973) ș.a.

SCRIERI: *Puiul de moș*, București, 1954; *Coboară munții*, București, 1955; *La marginea câmpiei*, București, 1957; *Niculae clop de paie*, București, 1957; *Amiezile veacului*, București, 1961; *Cartea cu prieteni*, București, 1961; *Era incandescenței*, București, 1963; *A venit un cocostârc*, București, 1964; *Ionuț-Petruț în vacanță la bunici*, București, 1965; *Partid, făuritor al vieții* (în colaborare cu Mircea Micu), Timișoara, 1966; *Aventurile lui Singur-Eu*, București, 1968; *Brotăcel și Roșioara*, București, 1970; *Nelu Mititelu*, București, 1973; *Țară de doină*, București, 1976; *Bucurii de la părinți pentru cei ce sunt cuminiți*, București, 1985. **Traduceri:** Frigyes Karikás, *Un om umblat*, București, 1964; Mihály Fazekas, *Mateiaș Gâscarul*, București, 1966.

Repere bibliografice: Romulus Rusan, „*Coboară munții*”, ST, 1956, 3; Savin Bratu, „*Coboară munții*”, GL, 1956, 19; Remus Luca, *Profil de tânăr poet*, VR, 1956, 7; Al. Căprariu, *Doi poeți tineri*, TR, 1957, 21; Mihail Petroveanu, *Doi poeți tineri*, GL, 1957, 33; Mircea Moga, „*Țară de doină*”, CNT, 1976, 23; Victor Rusu, „*Țară de doină*”, O, 1976, 35; Ioan Adam, *Poeme de țară*, „Scânteia tineretului”, 1976, 8435; *Dicț. scriit. rom.*, III, 332–333; Nicolae Rotaru, *Vecinul meu*, „Amurg sentimental”, 2003, 4; Popa, *Ist. lit.*, I, 840–841. **I.D.**

MUREȘANU IONESCU, Marina (29.VII.1949, București), comparatist, critic și teoretician literar. Este fiica Ricăi-Cecilia Ionescu (n. Voisin), de origine elvețiană, și a lui Octavian Ionescu, profesori universitari. A urmat la Iași școala primară, Liceul „M. Eminescu” (1956–1967) și Facultatea de Filologie, secția franceză-română, a Universității „Al. I. Cuza”. Cadru didactic universitar din 1972, cu doctoratul luat în 1982 la Facultatea de Limbi Străine din București, **M.I.** a parcurs toate treptele, de la asistent la profesor titular (1996), fiind din 1992 șefa Catedrei de limba și literatura franceză și din 2007 conducător de doctorat. Din 1975 face stagii de specializare în Austria, Polonia, Franța, Marea Britanie, Belgia, Elveția și Spania, unde susține și conferințe de specialitate. Din 2009 este lector la Universitatea din Saint-Etienne (Franța). Este membră a Asociației de Literatură Comparată, face parte din Société d'Histoire Littéraire de la France (corespondent pentru România al revistei acesteia), Société „Gérard de Nerval” (Franța) și Association Internationale de Sémiotique. A fost distinsă cu Premiul „Lucian Blaga” al Academiei Române

(1990), Premiul revistei „Cronica” (1995) și cu titlul Chevalier de l'Ordre des Palmes Académiques al Republicii Franceze (1997). Colaborează la „Convorbiri literare”, „România literară”, „Cronica” (unde debutează în 1970), „Ramuri”, „Caiete critice”, „Synthesis”, „Cahiers roumains d'études littéraires” – „Euresis”, „Analele științifice ale Universității „Al.I. Cuza” din Iași”, „Cahiers Gérard de Nerval”, „Dialogue”, „Œuvres et critique”, „Degrés” (Belgia) și conduce, din 2009, „Revue roumaine d'études francophones”.

M.I. stăpânește principalele tehnici actuale de investigare a textului literar, cu deosebire pe acelea teoretizate în Franța. Volumele *La Littérature, un modèle triadique* (1995) și *Literatura, un discurs mediat* (1996) pornesc de la premisa că între creatorul și cititorul textului există „praguri” (sau „filtre”), a căror analiză contribuie la o înțelegere nuanțată a literaturii. În consecință, sunt urmărite diferite niveluri extra și intratextuale, precum semiologia lecturii, dimensiunea pragmatică a narațiunii sau relația dintre referință și intertextualitate. Informația bibliografică este riguros controlată și sistematizată, aplicațiile critice având în vedere, de exemplu, gradele autoreferențialității în literatura exilului (ilustrate de scrisul lui Vințilă Horia). Adeptă a unui comparatism modern, refuzând pozitivismul, autoarea reconsideră „istorismul clasic” prin prisma lui René Étiemble și propune o abordare aprofundată a „influenței”. Este, între altele, fundamentul exegezei *Eminescu și intertextul romantic* (1990), contribuție importantă la definirea caracteristicilor romantice ale operei poetului român și totodată a raporturilor acesteia cu romantismul francez. Exegeta exemplifică cele două aspecte făcând o amplă paralelă între Eminescu și Gérard de Nerval, ambii situați într-o rețea literară specific romantică. Raportarea la context și la avantext constituie unul din principiile studiului, în tentativa de a afla punctele comune între biografiile, mediile culturale frecventate de cei doi și operele lor. Paralela respectă apartenența scrierilor la genurile tradiționale (proză, poezie, dramaturgie), ca și la speciile corespunzătoare. În interiorul fiecărei diviziuni sunt discutate metodic motivele și procedeele retorice folosite. Se urmărește, în principal, motivul visului și se afirmă că la cei doi ar putea fi aflată chiar o „poetică a oniricului”. În interiorul acesteia **M.I.** analizează temeinic universurile lirice, stabilind numeroase

similitudini la nivelul caracterelor spațiale și temporale, al obiectelor onirice (cartea, tabloul, dublul ș.a.). În explorarea textului liric se au în vedere, prudent, diferențele dintre două sisteme deosebite de limbaj poetic. Figurile retorice călăuzesc alăturările, întregite de asemănările din domeniul speciilor preferate, din rândul cărora se detașează sonetul. Alături de elaborarea cărților personale, **M.I.** a participat la realizarea mai multor lucrări colective despre critica și poetica franceză, despre terminologia poetică și retorică, despre francofonie etc. De asemenea, a tradus din franceză mai multe lucrări, majoritatea de poetică și semiotică: Grupul *μ*, *Retorica poeziei* (1997), Jacques Montanero, *Vis și cogniție* (2003), Jean-Marie Klinkenberg, *Inițiere în semiotica generală* (2004), André-Comte Sponville, Jean Delumeau, Arlette Farge, *Cea mai frumoasă istorie a fericirii* (2007), dar și câteva cărți despre România semnate de Catherine Durandin (2010, 2011) ș.a.

SCRIERI: *Direcții în critica și poetica franceză contemporană* (în colaborare), Iași, 1983; *Réception de la littérature française en Roumanie* (în colaborare), Iași, 1988; *Eminescu și intertextul romantic*, Iași, 1990; ed. 2, Iași, 2004; ed. (*Eminescu et Nerval: un intertexte possible*), Iași, 2008; *Terminologie poetică și retorică* (în colaborare), Iași, 1994; *La littérature, un modèle triadique*, Iași, 1995; ed. 2 (*Pour une Sémiotique du narratif. Une lecture de Nerval*), Iași, 2007; *Literatura, un discours mediat*, Iași, 1996; *Culture et francophonie. Dictionnaire des relations franco-roumaines* (în colaborare), Cluj-Napoca, 2003; *Avatars du féminin dans l'imaginaire francophone* (în colaborare), Iași, 2008.

Repere bibliografice: Irina Mavrodin, *Eminescu într-o lectură intertextuală*, RL, 1991, 29; Al. Piru, *Eminescu și Gérard de Nerval*, L, 1991, 2; Ioan Holban, *Eminescu și Nerval*, CRC, 1992, 1; Gabriela Duda, *Prințul Moldaviei și Prințul Aquitaniei*, VR, 1992, 3–4; Mihaela Mârțu, „*Eminescu și intertextul romantic*”, AUI, literatură, t. XXXVII–XXXVIII, 1991–1992; Ioana Mărășescu, „*Eminescu și intertextul romantic*”, „Revue d'histoire littéraire de la France”, 1996, 6; Dan Mănuță, *Oglinzi paralele*, București, 2008, 174–182; Anca Popa, „*Eminescu et Nerval: un intertexte possible*”, „Revue roumaine d'études francophones”, 2009, 1; Hisachi Mizuno, „*Eminescu et Nerval: un intertexte possible*”, „Revue d'histoire littéraire de la France”, 2009, 4.

D.M.

MUREȘEANU, Marcel (28.XI.1938, Cluj), poet. Este fiul Mariei Mureșeanu (n. Bradea), învățătoare, și al lui Gheorghe Mureșeanu, preot și învățător. A urmat școala primară în Gătaia, județul Timiș, și

în Morlaca, județul Cluj, iar liceul la Huedin (1952–1955). A absolvit Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj în 1960. A fost, până în 1965, profesor la Prundu Bârgăului, apoi s-a stabilit la Suceava, unde a fost ziarist, vicepreședinte și consilier-șef al Inspectoratului pentru Cultură (1985–1989, 1990–1996), director adjunct al secției sucevene a Teatrului Național „V. Alecsandri” din Iași (1985–1989), redactor-șef la „Pagini bucovinene” și la „Bucovina literară”. În 1996 revine în Cluj-Napoca în calitate de inspector la Inspectoratul pentru Cultură al județului. Tot aici va fi director al Teatrului de Păpuși „Puck” (1997–2001), iar din 2007 senior-editor al revistei „Orașul”. Debutează în 1957, cu versuri, la „Tribuna”, continuând să publice poezii, proză, cronică literară și plastică în „România literară”, „Familia”, „Steaua”, „Orizont”, „Ateneu”, „Convorbiri literare”, „Viața românească”, „Astra”, „Luceafărul”, „Cronica” ș.a. Primele volume – *Pe adresa copilăriei* (1969), *Versuri de vacanță* (1973) – se adresează copiilor. Din 1974 va renunța la acest tip de poezie. I s-au tradus versuri în Polonia, Ungaria, Ucraina. A a fost distins de mai multe ori (1998, 2004, 2006, 2007) cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj și a primit Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004).

Versurile lui **M.** din culegerile *Cel din urmă* (1974) și *Scrisori către prieteni* (1978) marchează un intimism întors către evocare și destăinuire potolită. Poetul este atras de o atmosferă incertă, ambiguă, dar care nu incită la debusolare, ci, dimpotrivă, la meditație calmă. Predomină seara, amurgul, umbra, se mizează pe nedumerire. Se invocă „suprafața istoriei”, deși în realitate se încearcă trăirea în profunzimea timpului, în lumea esențelor, a căror latură periculoasă pare deliberat trecută cu vederea. De altfel, **M.**, care își cultivă discret înclinațiile moralizatoare, a publicat și câteva volume de aforisme, *Monede și monade* (I–IV, 2001–2012). Nonșalanța lor aparentă și ludicul contrastelor ascund, în fapt, o îngrijorare perpetuă („Nici în dimineața asta nu mi-a sunat ceasul! E semn bun!”). În poezie nostalgia este provocată uneori de imaginea rusticității fruste și e vizibilă în construirea unui peisaj care năzuiește către liniștea patriarhală, deși este bântuit de „banchetul strigoilor” (*Seara când vin prin sat...*). Înțelepciunea comunitară pare să constituie un scut a cărui ocrotire este însă ascunsă îndărătul vorbeii în doi peri, susținută de un text care oscilează între poemul în proză și

snoava cu iz sapiențial, ca în *Șarpele casei* (1998). **M.** este adeptul unui lirism eliberat de elemente livrești, cu toate că nu totdeauna și le refuză. Un rest de „înțelepciune” din cărți rămâne în subtext, ca un termen obligatoriu de comparație pentru „poezia ca o vulpe” (*Artă poetică*). Alteori o scriitură deliberat inexpressivă urmărește să impersonalizeze emoția, într-un proces pe care îl accentuează meditația asupra rosturilor artei. De această dată poetul își implică nemijlocit versul în descifrarea ascunzăturilor existenței, pe care le răscolește fără încetare, în aspirația către o „ontofanie” izbăvitoare. Poetul rămâne același „călător în insomnii”, cum se caracterizase în volumul omonim din 1991, dar cu timpul își schimbă în bună măsură formula poetică. Cuvintele sunt mai puțin supuse metaforismului de sorginte culturală și mai mult tentativei de a da un înțeles lumii. Dramatismul căutărilor este când și când atenuat de „hărțuirea textuală”, adică de îmbinări din al căror hiatus s-ar putea ivi un sens. Arhitectura poemului țintește către o fabulă absurdă: „Eu în cerc vreau să mă prind/ eu în cerc vreau să rămân.../că acolo nimeni nu mai intră/ după ora lui de închidere/ nici un duh și nici un trup de-afară” (*Mierle de lut*). Joaca lexicală nu vizează muzicalitatea, dar încearcă limitele unor îmbinări șocante, cu măsură și tact. Volumul *Cu voia corbului* (2012) aduce o accentuare a sentimentului trecerii dincolo („în canalele rușinoaselor plăceri/ ale viermilor”). Altădată izvor de jovialitate, păsările devin aici un simbol al neliniștilor tanatice (mierla neagră, corbul). Totul pare a se înveșmânta în culori sumbre. Chiar imacularea albului stârnește presentimente greu de ascuns (*În avanpost*). Dacă înainte viața părea să aibă un înțeles, acum versurile mărturisesc o împăcare stoică: „nimic nu se încheagă”.

SCRIERI: *Pe adresa copilăriei*, București, 1969; *Versuri de vacanță*, București, 1973; *Cel din urmă*, Cluj-Napoca, 1974; *Scrisori către prieteni*, Cluj-Napoca, 1978; *Amurgul furtunilor*, Cluj-Napoca, 1983; *Matineu*, București, 1985; *Viziune cu porumbei călători*, Iași, 1988; *Călător în insomnii*, Sibiu, 1991; *Am fost de față*, Turnu Severin, 1993; *Capriciile Săgetătorului*, Timișoara, 1997; *Pe mine mă caută*, pref. Irina Petraș, Cluj-Napoca, 1998; *Șarpele casei*, pref. Dumitru Cucu, Suceava, 1998; *Hărțuire textuală sau A doua față a crinului*, pref. Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2001; *Monede și monade*, I–IV, postfață Petru Poantă, Cluj-Napoca, 2001–2012; *Memoria lui Orfeu*, Timișoara, 2002; *Schimb de întuneric*, pref. Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2003; *Pregătit pentru a greși*, Suceava,

2003; *Valea Tauris*, pref. Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2004; *Orbul pământului*, Cluj-Napoca, 2005; *Octogonul*, Cluj-Napoca, 2006; *Patima recunoștinței*, Cluj-Napoca, 2006; *Totul e altfel*, Cluj-Napoca, 2007; *Poeme*, pref. Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2008; *Oracol*, Cluj-Napoca, 2010; *Cele patru triburi ale sfârșitului*, Cluj-Napoca, 2011; *Cu voia corbului*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: D.R. Popescu, *Marcel Mureșianu*, TR, 1969, 47; Mircea Braga, [*Marcel Mureșianu*], TR, 1978, 10, 1984, 2; Ruxandra Cesereanu, „*Amurgul furtunilor*”, ST, 1984, 4; Ion Cristofor, *Un citadin ironic*, TR, 1992, 6; Ulici, *Lit. rom.*, I, 285–286; Rachieru, *Poezii Bucovina*, 284–292; Victor Cubleşan, „*Capriciile Săgetătorului*”, ST, 1998, 7–8; Poantă, *Dicț. poeți*, 136–138; *Dicț. scriit. rom.*, III, 333–334; Mircea A. Diaconu, „*Hărțuire textuală*”, CL, 2002, 4; Petraș, *Cărțile*, 112–113; Adrian Țion, [*Marcel Mureșianu*], LCF, 2005, 42, 2007, 38, ST, 2006, 1–2, 2007, 3, „*Orașul*”, 2008, 10, „*Acolada*”, 2011, 7–8; Petru Poantă, *Clujul meu*, Cluj-Napoca, 2007, 164–168; Popa, *Ist. lit.*, 598; Marius Manta, *Profeția fără dimensiuni*, ATN, 2011, 7; Ovidiu Pecican, *Profeția surzătoare*, TR, 2011, 213; Popa, *Prezențe* 169–172. **D.M.**

MUREȘIANU, Iacob (28.XI.1812, Rebrîșoara, j. Bistrița-Năsăud – 29.IX.1887, Brașov), gazetar, autor de versuri. Trăgându-se, ca și vărul său, poetul Andrei Mureșianu, dintr-o veche familie maramureșeană, **M.** era al treilea copil al Anastasiei (n. Făgărășeanu) și al preotului greco-catolic Ioan Mureșianu; o tradiție preoțească există și în linie maternă. Învăță la Năsăud și la Blaj, unde îi are profesori pe Timotei Cipariu și pe Simion Bărnuțiu. Deși la Blaj urmasa și Seminarul Teologic (1833–1837), renunță la cariera ecleziastică și devine profesor de limba latină la Gimnaziul Romano-Catolic din Brașov, unde predă din 1837 până în 1875, din 1857 fiind și director. Se află de la început printre fruntașii mișcării naționale, alături de alți tineri cărturari stabiliți la Brașov. La școala unde predă și al cărei istoric îl publică în 1859, introduce ore de predare în limba română. Contribuie la apariția „*Gazetei de Transilvania*”, scrie mult aici, ca și în „*Foaie pentru minte, inimă și literatură*”, reușind, într-un moment dificil, să împiedice suprimarea definitivă a celor două foi și să preia direcția (1850). Până la retragerea din presă (1878), prudența și abilitatea lui au fost salvatoare pentru continuarea programului lui George Barițiu, întemeietorul acestor gazete. Militantismul lui **M.**, de sorginte iluministă, se definește prin moderație. Cărturarul este un adept al reformelor și acordă, firească, o atenție aparte instrucției, școlilor: sprijină deschiderea unui gimnaziu românesc

la Brașov, strânge fonduri pentru o „academie română de drept”, încearcă să organizeze o școală agronomică, contribuie la înființarea societății brașovene Reuniunea Femeilor Române, lucrează eficient în Astra. Este ales în 1877 membru onorific al Societății Academice Române.

Ca ziarist interesat în tot ceea ce scrie de propășirea românilor din Transilvania și de solidarizarea acestora cu românii din Principate, **M.** recomandă cititorilor scrieri istorice, literare și folclorice, îndeamnă la culegerea și publicarea documentelor, a tradițiilor populare, solicită sprijin pentru editarea de cărți și periodice în limba română. Versurile lui, ca și traduceri din poezia lui Schiller, apărute între 1839 și 1863 în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, dar needitate în volum, au o menire identică: mobilizarea conștiinței naționale. Se invocă aici noblețea originilor, sunt preamărite virtuțile patriotice ale înaintașilor pilduitori, se face apel la demnitate, unitate. Aproape de rigoare în epocă, imaginile ceremonios-convenționale, limbajul latinizant apar și la **M.**

Repere bibliografice: A.A. M. [Aurel A. Mureșianu], *Iacob Mureșianu*, Brașov, 1913; Iuliu Moisil, *Figuri grănițerești născuți*, [Bistrița], 1937, 211–234; *Cărturari brașoveni*, 155–156; George Em. Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardeleni din secolul al XIX-lea*, I–II, Cluj-Napoca, 1977–1978, *passim*; *Dicț. lit.* 1900, 597–598; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița*, 240–242; Ovidiu Savu, *Iacob Mureșianu, promotor al învățământului brașovean în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, „Țara Bârsei”, 2002, 1.

G.D.

MUREȘUL, revistă apărută la Târgu Mureș, săptămânal, între 1 februarie și 15 martie 1946. Prim-redactor este Ovidiu Drimba. **M.** își propune o luptă hotărâtă sub deviza „Rege, Țară și Neam”. Idealul formulat în articolele programatice este „libertatea de conștiință a omului moral, libertatea de acțiune a omului rațional”. În acest spirit, pe frontispiciu sunt înscrise valorile călăuzitoare: „Libertate. Dreptate. Prosperitate”. Într-o epocă în care începuse procesul de comunizare a României, gazeta încearcă să opună rezistență, declarându-și încrederea în monarhie și în democrație. Deși modest și cu ecou restrâns, **M.** își menține poziția până când existența sa nu mai este posibilă. Militează pentru deschiderea spre civilizația universală, îndeosebi prin contribuția eseistică a lui Ovidiu Drimba, ca și pentru valorificarea tradiției din zona Mureșului, prin articole și recenzii semnate de autori locali,

și prin folclor. Apare și o traducere din François Villon, realizată de Francisc Păcurariu. Mai colaborează Traian Dragoș, Emanuil Precup, Al. Șara, G.I. Olteanu, Const. Ciolac, Al. Munteanu. **C.A.**

MUREȘUL CULTURAL, revistă apărută la Târgu Mureș, săptămânal, între 7 noiembrie și 25 decembrie 1929 (opt numere), sub conducerea unui comitet. Director administrativ este Panait Herescu, redactor responsabil Iuliu Ghila, iar secretar de redacție Simion Kleanu. Publicația își propune să trezească „obștea către adevărata sa datorie, către iubirea de țară”, dar nu oricum, ci înlăturând „buruiana rea și dezbinătoare de frați a politicii sectare” și „pregătind terenul culturii generale pentru viitorime”: „Aici nu vom face decât cultură”, se spune în *Cuvânt înainte*, scopul fiind acela de a „propăși pe calea binelui și adevărului” și de a „coboři în sufletele fraților noștri români un pic de nădejde”. Recurgând la colaboratori locali, îndeosebi din rândul profesorilor și preoților, dar și al unor tineri dornici de afirmare (dintre care unii vor confirma ulterior chiar la nivel național), **M.c.** caută să aibă un conținut îndeajuns de bogat pentru a putea „îndruma poporul în orice domeniu”. În paginile ei pot fi citite medalioane consacrate unor personalități din trecut, ca Andrei Șaguna, și din contemporaneitate, ca N. Iorga („o stea de prima ordine, cu vâpăi nestinse și pătrunzătoare”), articole de fond pe tema nevoii de culturalizare (*Perspective culturale* de D. Mărtinaș), conferințe precum aceea ținută de V. Al. George la împlinirea a zece ani de la Marea Unire, reportaje despre locuri și monumente (*Monumentele istorice din Moldova* de J. Géoconst.), dări de seamă despre activitatea unor grupări culturale (cercul Coroncea), impresii de călătorie (cele din croaziera lui Simion Kleanu de-a lungul Dunării). Revista are și câteva rubrici mai mult sau mai puțin constante: „Curierul Clujului”, „Informațiuni”, „Cronica științifică”, „Cronica muzicală” (titular Octav Z. Vancea), în care, prin relatări și note diverse, se urmărește actualitatea culturală. Chiar dacă literatura e mai puțin prezentă, din sumar nu lipsește nici „Cronica literară”, susținută de Vasile Netea, care face, între altele, un bilanț al anului literar 1929. Tot el scrie elogios, în afara rubricii, despre Ion Gorun, „realist cu puternică intuiție” și „având viguroase posibilități de creație”, ori despre Sextil Pușcariu, „bărbat cu erudiție vastă, învățat cu alese calități”,

care, în cadrul Muzeului Limbii Române fondat de el la Cluj, s-a dedicat „grelei munci” de întocmire „a marelui dicționar al limbii române”. În revistă se publică și câteva poezii de V. Hondrilă, Theodor A. Bogdan și C. Marinescu, ca și versuri populare culese de pe meleaguri mureșene, de pildă colinde din comuna Glăjărie. Alți colaboratori: E. Câmpăneanu, A. Bogdan, E. Nicoară. **C.A., I.M.**

MURGEANU, Ion (7.VI.1940, Zorleni, j. Vaslui – 7.VIII.2016, București), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Grama) și al lui Vasile Murgeanu, țărani. Își face studiile liceale la Bârlad și Vaslui, absolvind în 1956 și urmează Facultatea de Filologie a Universității din București (1963–1969). Între 1957 și 1959 lucrează ca inspector la Întreprinderea Cinematografică Suceava. Este mai apoi învățător și profesor suplinitor în județele Vaslui, Galați și Suceava (1959–1964), activist cultural la Suceava (1965–1967), redactor la ziarul „Clopotul” din Botoșani (1968–1970), la „România liberă” (1971–1974), „Tribuna României” (1979–1989) și la „Curierul românesc” (1989–2000). Din 1997 este editor al suplimentului cultural al hebdomadarului „Meridianul românesc” (SUA). Debutează cu poezie în ziarul „Flacăra Iașului” (1959). Debut editorial cu volumul *Repaose* (1969). Mai colaborează la „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Amfiteatru”, „România literară”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Oglinda literară” ș.a. precum și la diferite publicații românești din SUA.

Debutul lui **M.** a fost întâmpinat binevoitor de G. Călinescu într-o „Cronică a optimistului”, după lectura unui mic grupaj de poeme publicat în paginile „Contemporanului”. Impresiile marelui critic, subliniind calitatea solară și exultantă a acestei poezii, nu vor fi însă confirmate de evoluția scriitorului. Nici volumul de debut, pe care **M.** îl avea în 1962 aproape de finalizare, deși îl va publica abia în 1969, nici următoarele două plachete – *Confesiunea* (1971, *Datoria* (1972) – nu reflectă vitalitatea pe care o observase Călinescu. În schimb, caracterizarea criticului îl va însoți obsesiv pe poet de-a lungul carierei sale, obligându-l la o permanentă negociere a poeticii sale și sfârșind prin a-i influența scrisul. Simptomatic rămâne felul în care **M.** își alcătuiește edițiile de autor *Turnul Onoarei* (2004) și *Metafizica practică* (2005), rescriind mare parte din poeme și inversând cronologia volumelor pentru ca opera

să intre sub semnul călinescian al exuberanței și al stărilor jubilariei (Gheorghe Grigurcu). În realitate, lirica primelor volume e bucolică, fără a fi tradiționalistă. Poemele se desfășoară amplu, digresiv, proiectând o rătăcire nesfârșită în spații vaste, ale căror coordonate nu se fixează. Temele definitorii sunt cele ale evaziunii în natură, ale cutreierării sau ale contemplării fără scop a peisajului. Tablourile, care implică vag și erosul, descriu o natură încetinită, somnolentă, leneșă („dormind sub roți cum doarme-n zbor o vrabie”), în care se lasă totuși presimțită o congestie a forțelor telurice, încă nedezlănțuite. Poezia împletește, nu fără o anume virtuozitate, descrieri ale devitalizării („flori veștezite”, „lumină bolnavă”, „sânge veșted”), cu imagini ale unei instinctualități latente („Urina câinilor înțepătoare; văzduhul o toarnă/ În cupe de alabastru”). Discursul liric se colorează politic în *Poemele europene* (1980) și în *Tratatul despre spini și alte poeme* (1982), cărți dominate de reprezentări ale absurdului, ale traumei și ale fricii, mărturisite în numele unei etici a sincerității. „Va fi învinuit că-i sincer și că-l doare carnea”, spune un vers. Alternând sarcasmul cu violența polemică și pamfletul, poemele se construiesc ca niște parabole social-politice populate de figuri odioase ale puterii (regi, soldați, ambasadori, generali, preoți), pe alocuri aluziv-subversive în contextul politic al anilor '80 („un taur și-o nimfă conduc divinul destin”). Tonalitatea se schimbă în *Turnul Onoarei* (1987) și în volumele publicate după 1989. **M.** se apropie acum de un lirism cvasimistic, desfășurat în cadențe imnice, îngânate discret de sentimentul calm al unei revolte îmblânzite. Când nu e de-a dreptul copleșită de teme religioase, substanța acestei poezii e gnostică, încheagată adesea în formule sentențioase și fragmentar-aforistice. Din această etapă datează și un volum de eseuri biblice, *Iisus* (1999), reeditat ulterior cu titlul *Viața lui Iisus* (2007). **M.** e și autorul a trei romane autobiografice: *Edenul* (1980), care evocă timpul copilăriei și al adolescenței, *Via* (1984), inspirat din perioada în care **M.** funcționase în cadrul Întreprinderii Cinematografice de la Suceava, și *Carla în decembrie* (2002), care relatează experiența implicării sale în Revoluția din decembrie 1989.

SCRIERI: *Repaose*, pref. G. Călinescu, București, 1969; *Confesiunea*, București, 1971; *Datoria*, București, 1972; *Confesiune patetică*, București, 1976; *Edenul*, București, 1980; *Poeme europene*, București, 1980; *Tratatul despre spini și alte poeme*, București, 1982; *Via*, București, 1984;

Turnul Onoarei, București, 1987; *Aur și flacără*, Timișoara, 1996; *Darul*, Oradea, 1997; *Iisus*, București, 1999; ed. (*Viața lui Iisus*), București, 2007; *Confesorul*, Oradea, 1999; *Carla în decembrie*, București, 2002; *Turnul Onoarei*, pref. Miron Blaga, București, 2004; *Metafizica practică*, postfață Gheorghe Grigurcu, București, 2005; *Himera literaturii. Dialog epistolar cu Ion Lazu*, București, 2007.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, X, 883–884; Florin Manolescu, „*Repaose*”, RL, 1970, 1; Petru Poantă, „*Repaose*”, ST, 1970, 5; Corina Popescu, „*Confesiune patetică*”, RL, 1972, 4; Nicolae Prelipceanu, „*Datoria*”, TR, 1972, 49; Georgescu, *Printre cărți*, 205–206; Marcel Petrișor, *Gnoseologia etnosului nostru poetic*, F, 1975, 10; Piru, *Poezia*, II, 339–340; Daniel Dimitriu, *Modalități ale confesiunii*, CL, 1976, 8; George Alboiu, *Ipostazele asincroniei*, VR, 1977, 5; Iorgulescu, *Scriitori*, 110–112; Ioan Holban, *Romanele poezilor*, CRC, 1980, 38; Al. Piru, „*Tratatul despre spini și alte poeme*”, TBR, 1983, 242; Adriana Iliescu, *Timpul care fuge*, RL, 1987, 45; Geo Vasile, *Carte de reculegere*, RL, 1999, 30; *Dicț. scriit. rom.*, III, 335–336; Gheorghe Istrate, [Ion Murgeanu], „Bucovina literară”, 2006, 5–6, „Oglinda literară”, 2008, 76; Popa. *Ist. lit.*, II, 395.

L.Td.

MURGU, Eftimie (28.XII.1805, Rudăria, azi Eftimie Murgu, j. Caraș-Severin – 12.V.1870, Budapesta), filolog. Este fiul Cumbriei (n. Pungilă) și al lui Simu Murgu, ofițer dintr-un regiment de graniță din Banat. A urmat cursuri de filosofie la Seghedin (1826) și la Pesta (1827), unde a absolvit și Facultatea de Drept (1830). După obținerea titlului de doctor în drept (1834), este chemat la Iași, inaugurând aici cursurile de filosofie în limba română la Academia Mihăileană. Din cauza neînțelegerilor cu Gh. Asachi și cu domnitorul Mihail Sturdza, se mută la București, ca profesor de logică și drept roman, la Colegiul „Sf. Sava” (1837–1839). În 1840, împreună cu Dimitrie Filipescu și J.A. Vaillant, pune bazele unei organizații revoluționare, din care au mai făcut parte N. Bălcescu, Cezar Bolliac ș.a. În urma arestării complotiștilor, la sugestia consulului rusesc, **M.** este expulzat în Banat, unde practică avocatura și în scurt timp devine purtătorul de cuvânt al revendicărilor naționale și sociale ale românilor. După o nouă detenție (1845–1848) pentru acțiuni revoluționare și propagarea ideii unirii Banatului cu Țara Românească, își reia activitatea politică: este ales deputat în Parlament la Pesta, convoacă și prezidează adunarea populară a românilor, la Lugoj, în 15 iunie 1848, încearcă, fără succes, să obțină aprobarea guvernului lui Lajos Kossuth pentru înființarea unei armate românești.

După înfrângerea revoluției ungare este din nou închis (1849–1853) și abia în 1861 revine în viața politică, lipsit însă de popularitatea de care se bucurase înaintea și în timpul revoluției. În scrisori, proclamații sau broșuri politice se relevă constant ca un revoluționar intransigent, cu spirit practic și tact politic, militant neobosit pentru unirea și emanciparea socială a românilor. După mai bine de șaiszeci de ani de la moartea sa osemintele i-au fost aduse în țară și reînhumate în capela cimitirului din Lugoj.

M. a fost un susținător înfocat al culturii și limbii naționale, în tradiția cărturarilor Școlii Ardelene. Încă în timpul studiilor a publicat o lucrare polemică în limba germană (1830), în care discuta pe larg, ca și prietenul său Damaschin T. Bojincă și împotriva aceluiași adversar, sârbul Sava Tököli, originea și caracterul romanic al limbii române și necesitatea înlocuirii alfabetului slav cu cel latin. Ca argument în sprijinul romanității limbii, el transcrie cântece populare românești (probabil prelucrate), împreună cu traducerea lor latină. Cu jumătate de veac înaintea lui B.P. Hasdeu vorbește despre circulația cuvintelor, despre cuvintele de „necesitate” care alcătuiesc „esența” unei limbi. În lecțiile sale de filosofie și logică **M.** se dovedește un spirit raționalist, „luminat”, situat în descendența ideologiei Școlii Ardelene, care găsește în filosofie un temei pentru ideile sale privitoare la cultura națională. Aceste lecții sunt importante și pentru formarea terminologiei filosofice românești.

SCRIERI: *Scrieri*, îngr. și introd. I.D. Suciu, București, 1969; *Curs de filosofie*, îngr. și introd. V. Țărcovnicu, Timișoara, 1986; ed. 2, Timișoara, 2005

Repere bibliografice: G. Bogdan-Duică, *Eftimie Murgu*, București, 1937; Traian Topliceanu, *Eftimie Murgu*, Timișoara, 1938; Emil Diaconescu, [Eftimie Murgu], IL, 1956, 12, 1957, 6; *Istoria gândirii sociale și filosofice în România*, București, 1964, 190–191; I.D. Suciu, Tiberiu Moț, *Eftimie Murgu*, O, 1970, 5, STD, 1970, 5; Gh. Cotoșman, *Eftimie Murgu*, BOR, 1970, 7–8; Al. Metea, *Preocupări filologice în scrierile lui Eftimie Murgu*, AUT, științe filologice, t. VIII, 1970; *Dicț. lit. 1900*, 598–599; Ioan Chindriș, *Eftimie Murgu: o sentință pentru Conachi*, MS, 1990, 1; Iosif Sava, *Eftimie Murgu și argumentele muzicale în apărarea latinității*, CNT, 1992, 34; *Dicț. scriit. rom.*, III, 336–337; Aurel Turcuș, *Pesonalitatea lui Eftimie Murgu*, „Columna 2000”, 2008, 33–34; *Eftimie Murgu (1805–1870): erudiție și faptă*, îngr. Iosif Băncilă, pref. Ion Marin Almăjan, Timișoara, 2009; *Studii și documente bănățene*, îngr. Valeriu Leu, Timișoara, 2011, 51–60.

L.V.

MURGU, Elena (7.II.1932, Iara, j. Cluj), traducătoare. Este fiica Gheorghii (n. Avram) și a lui Ioan Țoropoc, subofițer. Urmează Școala Normală nr. 2 din București (1953), absolvind apoi Facultatea de Filologie, secția limba și literatura italiană, a Universității din București (1958). A profesat ca redactor de editură, la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, la Editura pentru Literatură și la Editura Minerva.

M. face parte din acel grup de redactori care, cu devotament, promptitudine și mare putere de muncă, de-a lungul a patru decenii, a îngrijit câteva sute de volume apărute în colecția „Biblioteca pentru toți”, fiind de altfel și coordonatorul redacției între anii 1987 și 1990. Ca traducătoare, s-a specializat în literatura italiană, preferințele îndreptându-i-se spre Grazia Deledda. Versiunile sale, nu doar exacte și elegante, dovedesc și „excelente calități de scriitor-traducător” (Alexandru Balaci).

Traduceri: Grazia Deledda, *Iedera*, București, 1967 (în colaborare cu Mihai Murgu), *Comoara din Sardinia*, București, 1993, *Dragoste și speranță*, pref. Alexandru Balaci, București, 1993; Elio Vittorini, *Călătorie în Sicilia. Oameni și neoameni*, București, 1968; Michele Prisco, *O spirală de ceață*, București, 1973.

I.D.

MURGU, Mihai (13.III.1928, Hunedoara–29.IV.1985, București), traducător, gazetar. Este fiul Oliviei (n. Tatu) și al lui Ioan Murgu, funcționar. Face liceul la Deva și Petroșani și urmează Facultatea de Filologie, secția limba și literatura franceză, la Universitatea din București, absolvind în 1955. Lucrează ca ziarist la „Steagul roșu” din Petroșani (1948–1951), redactor-șef la publicațiile editate de Universitatea din București (1952–1954), redactor-șef adjunct la revistele „La Roumanie nouvelle” (1955–1958) și „România de azi”, unde este șef de secție pentru versiunea în limba franceză, redactor, apoi șef de secție la Televiziunea Română (1967–1985). A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1978).

M. compune în anii studenției *Teatru și anti-teatru pentru scene mici*, texte publicate postum în „Manuscriptum” (1996), dar cunoscute, citite încă din anii '50 unor colegi de generație (Modest Morariu, Dan Grigorescu, Petre Stoica și Florea Oprescu). Este un teatru scris de „un stilist desăvârșit”, „ale cărui personaje erau nimicurile și nimicniciile unei vremi”, pe care autorul „le deslușea cu o luciditate

ce-i îngăduia să nu se lase înșelat de cuvintele mari ale propagandei de pe atunci, dar nici să le creadă mărunte și inofensive” (Dan Grigorescu). În timpul vieții **M.** are însă o susținută activitate de traducător, în versiunile din scrieri de Gustave Flaubert (*Ispitirea sfântului Anton*), André Gide (*Falsificatorii de bani*), Edmonde Charles-Roux, Pierre Chenal ș.a. ori în transpunerea lucrării *Teorii ale simbolului* de Tzvetan Teodorov probând rafinament, subtilitate și utilizând „cu îndrăzneală o limbă românească modernă” (Irina Mavrodin).

Traduceri: Grazia Deledda, *Iedera*, București, 1967 (în colaborare cu Elena Murgu); Edmonde Charles-Roux, *Să uiți Palermo*, pref. trad., București, 1969; Louis Guilloux, *Sângele negru*, București, 1971; Pierre Lephron, *Van Gogh*, București, 1973; Las Cases, *Memorialul din Sfânta Elena*, I–III, îngr. și pref. Manole Neagoe, București, 1975 (în colaborare cu Vasile Covaci); Gustave Flaubert, *Ispitirea sfântului Anton*, pref. Irina Mavrodin, București, 1977; Pierre Chenal, *Ultima furtună*, București, 1979; André Gide, *Falsificatorii de bani*, pref. Irina Mavrodin, București, 1980; Tzvetan Todorov, *Teorii ale simbolului*, pref. Maria Carpov, București, 1983.

Repere bibliografice: Irina Mavrodin, *Despre fidelitatea traducerii*, RL, 1978, 2; Irina Mavrodin, „Teatru și antiteatru pentru scene mici”, MS, 1996, 3–4; Dan Grigorescu, *O recuperare necesară*, MS, 1996, 3–4, 1997, 1.

I.D.

MURMURUL PĂDURII, publicație apărută la Turnu Severin, lunar, din iulie până în octombrie 1933 (patru numere), sub conducerea unui colectiv redacțional, purtând subtitlul „Revistă literară, artistică-socială”. În articolul inaugural *Drum*, deplângându-i pe cei care, în „goana după modernizare”, perimează limba și obiceiurile sfinte, Em. Gojinescu face un apel la trecutul neamului și la nenumăratele sale comori. **M.p.** cultivă tradiția în linie sămănătoristă și poporanistă, valorizând iubirea de neam și păstrarea moștenirii culturale: „O literatură trebuie să-și aibă întotdeauna ramuri care să pornească din trupul gros al poporului, din gândirea, viața, spiritul și manifestațiile acestui popor” (Sava Părăianu, *Curentul poporan în literatura românească*). Se publică articole și literatură de inspirație rurală și folclorică. La rubrica „Din scriitorii români” sunt reproduse versuri de Ion Pillat (din *Satul meu*) și poezia *Limba noastră* de Alexie Mateevici. Alte rubrici permanente: „Populare”, „Cronica”, „Reviste”. Mai colaborează A. Dumbrăveanu și Dan Colboreanu.

C.A.

MURNU, George

(I.I.1868, Veria, Grecia –
17.XI.1957, București),
poet, traducător.

Este fiul Ecaterinei (n. Smiceianul) și al lui Ioan Georgiade Murnu. Profesor de latină, elină și franceză, director de liceu la Xanthi și de gimnaziu la Bitolia, paroh la biserica greco-macedoneană din Buda, tatăl său este autorul unui *Dicționar aromân-român-francez* rămas în manuscris la Biblioteca Academiei Române. **M.** urmează liceul la Xanthi și Bitolia, începe facultatea la Buda, apoi studiază istoria și filologia la Universitatea din București, sub îndrumarea lui Titu Maiorescu, Alexandru Odobescu și Ion Bogdan (1889–1892). În lucrarea de licență studiază elementul grec antefanariot în limba română. Între 1893 și 1898 va fi profesor de elină la Colegiul „Sf. Sava” din București, precum și la Seminarul „Veniamin Costache”, Liceul Național și Institutul „Humpel” din Iași. În 1901 obține doctoratul în litere la München, sub conducerea bizantinologului Karl Krumbacher, cu o teză despre împrumuturile lexicale românești în neogreacă. În urma mai multor stagii de cercetare arheologică la Atena, Roma și Berlin, publică studii de specialitate, uneori cu aspect de note de călătorie: *Monumente antice din Roma. Descriere și impresii* (1908), *Portretul elin. Studiu iconografic din arheologia clasică* (1908), *Atena și ruinele ei* (1910). Întors în țară în 1908, devine conferențiar (1908) și profesor titular (1914) la Catedra de arheologie a Universității din București, iar din 1910 director al Muzeului de Antichități. Membru corespondent al Academiei Române din 1909, este ales membru titular în 1923. Desfășoară o bogată activitate în apărarea cauzei aromânilor. Debutează în 1887 în revista „Țara nouă” cu poezia *Către Pind*, semnată Apindor Diselli, o posibilă replică la poemul *Balcanul și Carpatul* de V. Alecsandri. Mai colaborează la „Arhiva”, „Flacăra”, „Luceafărul”, „Revista Macedonia”, „Sămănătorul”, „Vatra”, „Văpaia”, „Viața românească”, „Vieța” ș.a. În „Convorbiri literare”, unde este redactor din

1902, îi apar în multe numere consecutive, între anii 1900 și 1905 și între 1911 și 1912, fragmente traduse din *Iliada* lui Homer, tipărită și în volume (1906, 1912) și pentru care i se decernează Marele Premiu „Năsturel-Herescu” al Academiei Române.

Traducător al multor scriitori antici (Eschil, Sofocle, Pindar, Isocrate, Xenofon, Safo, Catul, Lucrețiu, Vergiliu) ori moderni (Goethe, Schiller, Heine, Stefan George, Dante, Leopardi, Carducci, Shelley, Keats, Poe, Hugo, Baudelaire, Verlaine, Valéry), **M.** s-a impus în cultura română mai ales drept tălmăcitorul lui Homer. Descendent al unei familii din ținutul Pindului, cunoaște îndeaproape viața patriarhală a locuitorilor zonei, desfășurată după ritmuri străvechi, asemănătoare celor ale Eladei arhaice, astfel că se simte intim legat de universul homeric. Alegând pentru transpunerile sale, reluate și îmbunătățite în repetate rânduri, metrul cel mai adecvat fiecărui poem epic – hexametru eroic pentru *Iliada*, solemnă, amplă și avântată, endecasilabul iambic apropiat vorbirii obișnuite pentru *Odiseea*, familiară și de multe ori idilică –, el realizează în același timp o lucrare științifică și o operă de creație. Recrează, cu reală competență filologică și arheologică, dar și cu talent poetic, o umanitate plauzibilă, evidențiind surprinzătoare apropieri de mentalitate între lumea homerică și cea a țăranilor și ciobanilor români. Înzestrat cu o mare putere de invenție verbală, precum și cu darul de a reuni în deplină armonie arhaismele și provincialismele din toate regiunile țării, **M.** transpune epopeile eline într-un grai autohton savuros și succulent, plin de culoare, forță și prospețime. Primul volum de poezie personală, *Gânduri și vise* (1898), grupează versuri prea puțin expresive, scrise cu o preocupare formală exagerată, din care se rețin doar ciclul dezinvolt și exuberant de inspirație anacreontică, precum și unele piese pitorești balcanice. Mai reușite sunt volumele următoare, *Alme sol* (1925), dar mai ales *Altare* (1934) și *Ritual pentru tine* (1934), care reunește poezii mereu remaniate și sporite, spre a le fixa în versiune definitivă în *Tropare* (1940). Cu „forme în continuă, aproape neabătută ascensiune și epurație spre sinteză și simbol”, după cum precizează autorul în prefața la *Ritual pentru tine*, reluată în *Tropare*, poemele exprimă euforia vitală mediteraneeană, exuberanța vegetală, explozia de lumină, armonia cosmică. Fidel originilor și formației sale, **M.** preferă să păstreze motivele și tiparele clasice, sugerate și de titluri ca *Tanagră*, *Proteism*, *Urania*, *Epitalam*,

Tantal, Symposion, Ditiramb, Damocles, Ulise către Circe, dar lasă la vedere și destule influențe simbolice ori ecouri din operele unor poeți ca Mallarmé, Rilke și Stefan George. Înzestrate de multe ori cu o alură solemn-îmnică, versurile erotice ale lui M. se disting prin frenezia adorației mistice a femeii iubite și aspirația de a transcende realitatea prin spiritualizare. În pofida măiestriei verbale a autorului și a capacității de a crea expresii și îmbinări lingvistice novatoare, poezia lui, care mizează pe un exces de plăsmuiri bizare, este pândită de sterilitate, fiind prea îndelung cizelată, din obsesia perfecțiunii exterioare.

Apariția Iliadei în românește [...], în versiunea macedoneanului G. Murnu [...], constituie un moment fundamental în evoluția limbii literare (corespunzător Iliadei lui Gnedici în literatura rusă). Marele poem clasic era în sfârșit împământenit și putea exercita o înrâurire nemijlocită asupra conștiinței estetice. Iliada și Odiseea în interpretarea Murnu sunt niște capodopere superioare Eneidei în versiunea Annibale Caro, Iliadei lui V. Monti, Iliadei și Odiseei lui J.H. Voss. Puține literaturi se bucură de traduceri mai norocoase. Termenul de „traducere” este cu totul impropriu. Epopeile homerice sunt simple basme cu materie universal cunoscută. Interpretatorul n-a tradus, ci a creat din nou poezia lor cu ajutorul cuvântului, așa cum Caragiale a creat în Abu-Hasan și în Kir Ianulea pe marginea Halimalei și a lui Machiavel. Invenția verbală este extraordinară.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Gânduri și vise*, Iași, 1898; *Monumente antice din Roma. Descriere și impresii*, București, 1908; *Portretul elin. Studiu iconografic din arheologia clasică*, București, 1908; *Atena și ruinele ei*, București, 1910; *Istoria românilor din Pind. Vlahia Mare (980–1259). Studiu istoric după izvoare bizantine*, București, 1913; ed. îngr. și pref. Iustina Burci, Craiova, 2004; *Alme sol*, București, 1925; *Poezii*, București, 1925; *Descătușare*, București, 1928; *Bair di cântic armânescu. Ritmuri macedonene*, București, 1931; ed. 2, Syracuse, NY (SUA), 1989; *Altare*, București, 1934; ed. 2, București, 1940; *Ritual pentru tine*, București, 1934; *Tropare*, București, 1940; *Poeme*, îngr. Sanda Diamantescu și Radu Hâncu, București, 1970; *Studii istorice privitoare la trecutul românilor de peste Dunăre*, îngr. Nicolae-Șerban Tanașoca, București, 1984; *Poeme pentru templul frumuseții*, îngr. Iulia Murnu, București, 2000. **Antologii:** *Cele mai frumoase doine ale poporului român, după diferite colecțiuni*, pref. edit., București, 1922. **Traduceri:** Homer, *Iliada. Cânturile I–XII*, Budapesta, 1906, *Cânturile XIII–XXIV*, București, 1912, *Iliada*, ed. integrală, București, 1916; ed. îngr. și pref. D. M. Pippidi, București, 1967; ed. îngr. și pref. Liviu Franga, București, 1985, *Odiseea*, București, 1924;

ed. îngr. și pref. D. M. Pippidi, București, 1971; Sofocle, *Electra*, București, 1910, *Oedip rege*, București, 1943; A. Papadopoulos-Kerameus, *Scrieri și documente grecești privitoare la istoria românilor din anii 1592–1837*, București, 1914 (în colaborare cu Constantin Litzica); Socrate, *Sfaturi către Demonicos*, Xenofon, *Amintiri despre Socrate*, în *Din comoara de înțelepciune antică*, București, 1923; *Poeme străine*, București, 1928; ed. 2 (*Poeme străine antice și moderne*), București, 1943; Eschil, *Orestia*, București, 1942.

Repere bibliografice: Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, București, 1922, 265–282; Aderca, *Contribuții*, I, 157–159, 270–274, II, 22–23, 512–513; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, 330–332, III, 112–114; Th. Capidan, „*Bair di cântic armânescu*”, GR, 1933, 2; Călinescu, *Opere*, II, 607–611; Nicolae Lascu, *Horațiu în literatura română*, GR, 1935, 11–12; Vianu, *Opere*, III, 23–28; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 581–583, *Ist. lit.* (1982), 658–660; D. Marmeliuc, *O sută de ani de la nașterea lui George Murnu*, SC, 1968, 10; Al. A. Philippide, *Un pasionat al literaturii antice*, TMS, 1968, 1; Ciopraga, *Lit. rom.*, 248–252; Micu, *Început*, 538–539; Piru, *Varia*, II, 215–218; Ecaterina Murnu, Iulia Murnu, George Murnu, *poetul homerid*, București, 1979; *Dicț. esențial*, 540–542; Octavian Soviany, *Neoclasicism și instrumentalism*, CNT, 2002, 11; Nicolae-Șerban Tanașoca, *Balcanologi și bizantinologi români*, București, 2002, 19–92; Radu Comănescu, *Studiile etno-literare ale aromânului George Murnu*, VR, 2005, 12. **A.C.**

MUSCALU, Florin (13.VIII.1943, Lipnic-Hotin – 27.IX.2001, Lehliu), poet. Este fiul Virginiei Muscalu, soră medicală, și al lui Simion Muscalu, profesor. A absolvit Liceul „Al. Vlahuță” din Râmnicu Sărat, Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic din Constanța (1966) și Facultatea de Ziaristică din București (1979). Între 1969 și 1989 a funcționat ca redactor la ziarul „Milcovul”, iar din 1979 a condus cenaclul Uniunii Scriitorilor din Focșani. Începând cu 1990 este redactor-șef adjunct la „Revista V”, editată la Focșani, și director al unui post local de televiziune. *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor vrânceni*, pe care îl publică în 1999, îi confirmă atașamentul pentru zona în care s-a stabilit. A debutat în 1964 la „Luceafărul”. A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Iași pentru *Arta ceaiului* (1992) și cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova pentru *Sfântul Aer și prietenii săi* (1996).

Deși lasă să se întrevadă o vocație poetică, volumul de debut al lui M., *Țara bătrânului fotograf* (1970), derutează prin eclectismul și inegalitatea valorică a versurilor ce îl compun. Țara invocată

– tărâm bântuit de cai de fum, unde arborii visează luna și păsări nemaiauzite au lumânări în loc de aripi – este ținutul poeziei adevărate. Imaginea simbol, metafora relevantă, sugestia potențează sensurile proprii ale cuvintelor și creează impresia transcenderii obiectului. Expresia armonioasă, purificată de locuri comune, este însă deseori siluită de barbarisme sau de împerecheri forțate de sintagme, care doar eufemistic ar putea fi catalogate drept stângăcii stilistice. În plus, obstinția cu care poetul își alătură numele de al unor iluștri confrăți (M. Eminescu, Arthur Rimbaud) dovedește fie un teribilism juvenil, fie o îngrijorătoare megalomanie. Odată cu *Lupoaica albă* (1976), „Cavalerul Blândeii Figuri” își creează „o mică mitologie proprie, în care ironia își desface din candoare simbolurile: șarpele, floarea, pasărea (păunul), melcul, lira, poetul călăreț” (I. Negoitescu). În pofida unei înrudiri cu fantezismul modern românesc, de la Emil Botta la Emil Brumaru, versurile din *Jurământ pe apa vie* (1977), *În hainele scumpe-ale mierlei* (1982), *Puterea lunii* (1985), *Viața și vremea* (1987), *Cartea de argint* (1991) și *Arta ceaiului* întăresc impresia că M. și-a delimitat un teritoriu propriu. Îmbinarea grațiosului, a delicatului (concretizate în imagini ce sugerează frăgezimea, puritatea) cu melancolia provocată de gândul (nu de spaima) morții dă naștere unui efect deseori notabil. În momentele de grație poetului îi reușesc și memorabile definiții metaforice, precum mierlele văzute ca o explozie de chihlimbare, sfecla de zahăr ca o potârniche de purpură, golită de zbor, poezii „acum la sfârșitul de veac, Niagara plângând”. *Sfântul Aer și prietenii săi*, apreciată la apariție drept cea mai bună carte a autorului, impresionează prin tonul grav (fără a deveni patetic), prin pedala pusă exuberantelor confesiuni de altădată, prin infiltrarea insidioasă a semnelor morții, existent în ființe, în lucruri, în gânduri și în vise. *Elegie universală* și *Plâns universal*, piese de rezistență, sunt doar două dintre numeroasele poezii citabile în acest sens.

SCRIERI: *Țara bătrânului fotograf*, București, 1970; *Lupoaica albă*, București, 1976; *Jurământ pe apa vie*, Iași, 1977; *În hainele scumpe-ale mierlei*, Iași, 1982; *Puterea lunii*, Iași, 1985; *Viața și vremea*, București, 1987; *Cartea de argint*, Galați, 1991; *Arta ceaiului*, Galați, 1992; *Sfântul Aer și prietenii săi*, Focșani, 1996; *Chipul și asemenea*, Focșani, 1998; *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor*

vrânceni, Focșani, 1999; *Lupoaica albă*, îngr. Stela Doina Muscalu, Iași, 2003.

Repere bibliografice: Ilie Constantin, „Țara bătrânului fotograf”, RL, 1970, 30; Enache Puiu, *Un poet al viziunilor fantastice*, ST, 1982, 12; Daniel Dimitriu, *Miza stilului*, LCE, 1986, 31; Vasile Petre Fati, *Școala melancoliei*, VR, 1988, 3; Al. Piru, [Florin Muscalu], SLAST, 1988, 16 aprilie, „Dimineța”, 1992, 250; Cornel Regman, *Florin Muscalu (Profil)*, „Revista V”, 1990, 14; I. Negoitescu, *Florin Muscalu – 50*, CRC, 1993, 16; Ulici, *Lit. rom.*, I, 286–287; [Florin Muscalu], „Revista V”, 1996, 4, 2001, 4 (grupaje speciale); Constantin Ciopraga, *Un reflexiv tandru*, L, 1997, 1–2; Constantin Coroiu, *Vrancea literară într-un dicționar*, ALA, 1999, 486; Dan Mănucă, „Dicționarul scriitorilor și publiciștilor vrânceni”, „Revista V”, 2000, 4; Vlad Sorianu, *Frumusețe și credință*, ATN, 2000, 12; Octavian Soviany, *Poetul și moartea*, LCE, 2001, 37; Ion Pop, *La o întâlnire cu calendarul* (dialog cu Florin Muscalu), „Revista V”, 2001, 3; *Dicț. scriit. rom.*, III, 340–341. **D.Gr.**

MUSCELUL, revistă apărută la Câmpulug, bilunar, între 1 iulie 1907 și 1 august 1908, sub direcțiunea unui comitet până la 1 septembrie 1907, ulterior director fiind I. Ionescu-Boteni (Ion Boteni). Publicația cultivă tradiția rurală și își propune să valorifice fondul etnic local. În articolul-program *Un rost* se menționează caracterul regional al publicației și interesul particular manifestat față de folclor. Cercul colaboratorilor este stabil și format cu predilecție din poeți ai aceleiași generații, debutanți în anii începutului de secol XX în raza sămănătorismului, a micii poezii sentimentale îndatorate clișeelelor macedonskiene, poeți care încă nu-și găsiseră calea. Dintre aceștia, C.Ș. Făgețel, Ștefan Braborescu și N. Vulovici se întâlniseră anterior în paginile revistelor „Ramuri” și „Noua revistă olteană”. Versurilor semnate de ei li se adaugă cele la fel de stângace, de firave ideatic și estetic ale lui D. Nanu (*Sextin*), Al. C. Neicu-Calotescu (*Jale*), Alexandru Gherghel (*La o floare*), de care într-o măsură se distanțează cele datorate Elenei Farago și lui Lazăr Iliescu. Impresia de strădanie, de efort activist o aduc și cele câteva, la fel de puține și de stângace, sărăcăcioase texte pășuniste de D. Ionescu-Morel. Mai reușite sunt traduceri făcute de Elena Farago după Clément Marot (*Cântec*) și de D. Nanu după Paul Verlaine (*Rugăciune*) și Alfred de Vigny (*Muntele măslinilor*). Este transpus în românește de D. Nanu și un fragment din „cea mai celebră carte de explicare pe larg și pe înțelesul tuturor a divinelor precepte evanghelice”, *Imitațiunea lui Christos*,

operă a misticului german Thomas a Kempis. Tot D. Nanu, sub inițialele N. D., dă un fragment tălmăcit din *Il santo*, roman al lui Antonio Fogazzaro. În sfârșit, dezideratul inițial al valorificării fondului creației populare locale pare cu adevărat atins, **M.** reușind să își asigure câte un florilegiu de povești, colinde, doine, cântece, credințe, snoave, ghicitori, balade etc. culese din satele muscelene de Mihail Lungianu, C. Rădulescu-Codin, Șt. St. Tuțescu și de Al. C. Calotescu-Neicu. Rubricile „Din sate” și „Carnet științific” reunesc și ele informații provenind din viața satului, precum și sfaturi gospodărești ori medicale etc. Doar la „Cronica” se pot citi câteva note despre volumul *Șoapte din umbră* al Elenei Farago și despre sumarele unor numere din revistele „Ramuri” și „Luceafărul”. **R.P.**

MUSCELUL, revistă apărută la București, bilunar, între 20 februarie și 20 iunie 1916. Director este I. Ionescu-Boteni (Ion Boteni). Comitetul redacțional este alcătuit din C.I. Brătianu (președinte), Em. Kretzulescu, I.A. Dobrovitz, I. Lugoșianu. În *Cuvânt înainte* se anunță că publicația are un dublu scop. În primul rând, „educația civică”, informarea tuturor românilor despre „grelele răspunderi ale prezentului”, ca „să-i lumineze asupra împrejurărilor” în care România urma să intre în război. În al doilea rând, educația și formarea de „oameni noi”, în spiritul democrației, este considerată a fi „datoria de mâine” a revistei. Mai importante sunt rubricile „De peste munți”, „Cronica războiului”, „Cronica”, „Cărți, ziare și reviste”. În sumar intră recenzii, folclor și articole semnate de C.I. Brătianu (*Războiul și democrația*), Em. Kretzulescu (*Documente istorice muscelene*), C. Rădulescu-Codin (*Din Muscel*, prefață la o antologie de folclor), I. Lugoșianu (*C.A. Rosetti*), Al. T. Dumitrescu (*Originea Corvinilor*). **C.A.**

MUSTAȚĂ, Ion (6.XI.1936, Siliștea, j. Brăila – 10.VI.2004, Brăila), poet. Este fiul Mariei (n. Ichimescu) și al lui Pavel Mustață, muncitor. Urmează Liceul „N. Bălcescu” din Brăila și Facultatea de Filologie a Universității din Iași. Este profesor de limba română în zona rurală, iar din 1978 în Brăila. Debutează în ziarul brăilean „Înainte” (1954) și editorial într-o antologie a Editurii Albatros în 1977, cea dintâi plachetă personală, *Un fluviu cu nume sfânt*, fiindu-i publicată în 1990. Mai colaborează la „Libertatea” (Brăila), „Viața nouă” (Galați), „Tânărul scriitor”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Țara”, „Literatorul”,

„Orizont” ș.a. Este redactor-șef la gazeta „Dunărea”, devenită în 2001 „Florile Dunării”.

Poezia lui **M.** înregistrează, într-o notație simplistă, spațiul câmpiei Dunării de Jos, câteva metafore și motive aflându-se în centrul poemelor: apa ca reflex al trecerii, singurătatea ș.a. Fără mari tulburări metafizice, lirica se naște și din observarea ritmurilor naturii, a perindării anotimpurilor. Versurile sunt variațiuni pe tema tristeții lumii, poetul devenind un aed melancolic și epicureu. El aparține cetății dunărene, a cărei imagine este apropiată de cea a cetății grecești antice (*Agora*, *Triptic*). Metaforic, câmpia este asociată limbii: „E-o câmpie necuprinsă limba română/ pas cu pas o străbatem până la moarte” (*Limba română*). Ciclul *Noaptea disperării* din volumul *Corăbii pierdute* (1994) abordează lirica de dragoste, creându-se un spațiu halucinant, în care poetul, asemenea lui Orfeu, pendulează între certitudine și suferința pierderii iubitei.

SCRIERI: *Un fluviu cu nume sfânt*, Galați, 1990; *Dropii în amiază*, Galați, 1993; *Corăbii pierdute*, Galați, 1994; *Singurătatea țărmlui*, Galați, 1995; *Intrarea în singurătate*, Galați, 1996; *Viscol de toamnă*, Galați, 1997; *Sub lacrima nopții*, Brăila, 1998; *Umbra lui Terente*, Galați, 1998; *Evdare din Babilon*, București, 2000; *Melancolia cuvintelor*, Brăila, 2000; *Sărbătorile câmpiei*, București, 2001.

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, *Notații lirice*, L, 1992, 2; Lucian Chișu, *Armatorul de iluzii*, L, 1994, 45, Bucureli, *Prezențe*, 291–292. **M.Dr.**

MUȘAT, Aura (pseudonim al Rodicăi-Georgeta Șuiu; 15.IV.1947, Iași), poetă, istoric literar. Este fiica Valeriei Șuiu (n. Amanolesei), învățătoare, și a lui Ilie Șuiu, economist. Și-a făcut studiile secundare la Liceul „Mihai Eminescu” din Iași (1958–1965). După absolvirea Facultății de Filologie a Universității ieșene „Al. I. Cuza” (1970), este cercetător la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor (azi Institutul de Filologie Română „A. Philippide”), secția de istorie literară. A debutat cu versuri în „Iașul literar” (1965) și editorial cu volumul *Până la asfințit* (1972), urmat de alte cărți de poezie: *Tălcuitorul* (1977), *Puck umple cu stângăcie paharul* (1982), *Fantasma greierului* (1996). Este coautor, sub semnătura Rodica Șuiu, la *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979; Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR). În articolele ce-i aparțin cercetarea se aplică preponderent epocii vechi și premoderne, în spiritul unei elaborări caracterizate prin rigoarea investigației și elevația scriiturii. Colaborează cu

versuri, articole, eseuri și studii la „Cronica”, „Iașul literar”, „Convorbiri literare”, „Symposion”, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Arlechin”, „România literară”, „Dialog”, „Tribuna”, „Ateneu”, „Literatura și arta” (Chișinău), „New Europe” (Luxemburg) ș.a. Versuri i-au apărut în antologii publicate în Bulgaria, SUA, Polonia, Coreea de Sud etc. Deține Premiul revistei „Convorbiri literare” (1981), Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (1982), Premiul de Excelență acordat de Filiala Iași a Uniunii Scriitorilor (2012).

Intrarea în poezie M. și-o face sub irizate bolți de „poveste”: în *Până la asfințit* se lasă bănuț, în reverii eliptice și metafore țintind spre sine, ca într-un delicat filigran, conturul unui destin pe cale de a-și urzi „desenul”. Spații ale unui imaginar poetic în curs de configurare se asociază unor proiecții lirice ezitând între o varietate ludică aparte, de un livresc voit „copilăros”, și mărturisiri niciodată lăsate să se rostească deplin, repede curmate, acoperite prin întoarceri-reflex la impersonale, protectoare tipare: „obcina” și ninsorile din munți, apa Moldovei, „vama sfioasă a toamnei”, iazul „cu năluci”, „o veșnică pădure ursitoare” nu închipuie atât trăsături ale unui „decor”, cât însemne ale unei timpurii înclinări spre o mitologizare a viețuirii, a trecerii eului prin lumea pe care încearcă s-o facă, pe o astfel de cale, cel puțin să pară mai „a sa”. Modelul înalt (nu imitat, ci în a cărui matcă duc afinitățile) e Lucian Blaga, ultimul Blaga, cântărețul lumii-basm arborescent, văzută cu o sublimată nostalgie. Mișcarea proprie acestei lirici evită sistematic gestul majusculizat, spectaculosul, ostentația; discreția, surdinizarea apar cu mult mai motivante fie că este vorba de fixarea unei stări căreia detaliile-sursă îi „rezumă” unda de emoție („Întâmplările se legau între ele,/ frunzele împlineau o călătorie prin moarte”; „piatra adumbrea istorii miraculoase,/ dar cărțile rămăneau necitite”), fie de semnalizări indirecte, învăluite, ale „spaimei de cenușă”. E preferat refugiul într-o spunere mai dispersată, în pliuri relativizante, catifelând, înțețoșând peisajul și obscurizând imaginea: „Glorioase trec păsările spre vărării./ Un ochi de aur bănuie apele serii./ Ce naufragiu? – îngerii noștri târziu/ Se războiesc, presărând pe cărare cenușă”. De regulă, impulsul de dezvăluire confesivă va fi captat laconic, în notații succint rezumative, și astfel obligat a nu se discursiviza. *Tâlcuitorul* se păstrează în aceeași notă reținută, interiorizată, din „armura” căreia rareori se iese. Emoția e stăpânită, poezia respiră o liniște de suflet clasic, când ea

nu e decât lectura bemolizată a semnelor lumii. O dispoziție contemplativă e pusă în lumină, în decupaje sugerând melancolii difuze, stări crepusculare: „Apa mă strigă pe nume deodată/ Și visez că-mi așez fruntea pe umărul ei, printre frunze”. *Puck umple cu stângăcie paharul*, carte a maturității de expresie, urmează în aceleași linii dominante, de confesiune eliptică și proiecție dată sinelui, într-un imaginar poetic ce unifică lăuntric reperele, în codul asumat (metafore, simboluri-cheie). Insinuându-și foșnetul și umbra, atotprezent, timpul va însoți aici stările, gândul, jocul de ape al interiorității. Iluzia, stăpână altcândva, cedează unei lecturi care percepe violența, asprimea, agresivitatea „aproape”-lui și a „departe”-lui deopotrivă, de-construind acum o „fără-lume, reavănă”, în care străjuiește, emblematic, „șarpele-n-cerc”: „drumuri pe care nimeni nu răspunde”, „poveri migratoare” de care „începi să te miri”, cu soarele – halucinant, într-un „tablou votiv” – „duios mâncat de furnici”. Este ordinea unei percepții de vârstă interioară, a „amiezii”, când sufletul „cu frig încercuindu-se, ca de piatră, tăcut/ pe trunchi așteaptă decapitarea/ la un semn nevăzut”. Semnele timpului apar proliferante, ca într-un irepresibil asediu: „Cosași și greieri/ fac salturi de-a dreptul în moarte”. Un perisabil resimțit acut, destinul fracturat, lecția morții cu firescu-i tragic („Eram mereu atrasă de pământul/ aproape locuit, aproape tânăr/ brusc inserat crescut la loc”) se proiectează ca durate ale vegetalului. Starea de pustiire se amplifică, translând, cu urme expresioniste în limbaj, seismele din imediatul existenței într-o tendință de cosmicizare a climatului „absenței”, cu asumarea – privilegiată în final – a complementarităților spre care se aspiră („Râs și lacrimi, în adânc bolțile se-mpreună”). În teritoriul poeziei însă nu s-au pierdut ireversibil sevele, lumina, care mai rar, dar cu accent notabil, ies la iveală, pe chipul ei, spălat de „fard”. Umil în aparență, „darul”/ „tâlcul” își revelează prețul: pierderea și privirea sceptică adaugă, paradoxal, în profunzime, conferind textului, reflecției, ținută austeră, ca într-un amplu ciclu din ultima antologie publicată: „Epictet și Marc Aureliu – lumina ce-o poartă/ octombrie, împăcatul” (*Chiparosul de mâine*). Discernământul stă în consimțire, în acceptarea a ceea ce te răsplătește și „alege” („înainte, / și-n tăcerea de ambră, mărul se-oprește la mine”). Între mitologizarea lui „a fi” și o scriitură discret autoreflexivă, limitele rămân indiscernabile, „a scrie” este predicatul sublimat al existenței

înseși: „Așază-ți tu gâtul fragil/ în licărul roții,/ Scrie povești în nisip/ Nimeni nu te întreabă,/ nimeni nu te zorește,/ Nu te va ierta nimeni”. E un lirism de o gravă, totuși necrispată, luciditate, al cărui miez de tensiuni naște reveria compensatoare. Orgolios eliptică, întemeiată pe un fond de cultură care nu o artificializează, poezia scrisă de **M.** este expresia rafinată a unei sensibilități lirice autentice și distincte.

SCRIERI: *Până la asfințit*, Iași, 1972; *Tâlcuitorul*, Iași, 1977; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (în colaborare), București, 1979; *Puck umple cu stângăcie paharul*, Iași, 1982; *Fantasma greierului*, Timișoara, 1996.

Repere bibliografice: Const. Ciopraga, *Poeți ieșeni*, CRC, 1972, 6; Alexandru Lungu, [Aura Mușat], ATN, 1972, 4, VR, 1972, 8; Daniel Dimitriu, [Aura Mușat], CL, 1972, 5, CRC, 1978, 7; Nae Antonescu, „Până la asfințit”, ST, 1972, 10; Mihai Dușescu, *Solemnitate suavă*, R, 1978, 4; Corneliu Popel, *O tânără poetă*, TR, 1978, 20; Dumitru Radu Popa, *Trei poeți: Aura Mușat, Mircea Dinescu, George Alboiu*, TBR, 1978, 139; Alexandru Duțu, „Dicționarul literaturii române”, RL, 1979, 49; *Dicționarele literare și locul lor în cadrul culturii românești contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Nicolae Crețu, *Șarpele Uroboros și „iarba albastră”*, CRC, 1983, 6; Nicolae Manolescu, „Puck umple cu stângăcie paharul”, RL, 1983, 10; Andrei Corbea, „Puck umple cu stângăcie paharul”, TBR, 1983, 241; Liviu Leonte, *Discreție și fantezie*, CL, 1983, 6; Dobrescu, *Foiletoane*, III, 38–43; Tașcu, *Poezia*, 262–266; Cornea, *Semnele*, 23–28, 267, 310–311; Ulici, *Lit. rom.*, I, 217–218; Liviu Grăsoiu, *Poemul creștea încet...*, LCE, 1998, 40; Nicolae Turtureanu, *Mătrăguna dulce*, Iași, 2001, 124–126; *Dicț. scriit. rom.*, III, 341–342; Popa, *Ist. lit.*, II, 491, 1074–1075; Nicolae Turtureanu, *Aura poeziei*, CL, 2012, 11. **N.Cr.**

MUȘAT, Carmen (18.XII.1964, Buzău), critic și teoretician literar, eseistă. Este fiica Mariei Matei și a lui Paul Matei, asistenți medicali. Urmează cursurile Liceului „Ion Creangă” din București, secția filologie-istorie, apoi pe cele ale Facultății de Filologie a Universității bucureștene, secția română-engleză (1983–1987). În studenție frecventează cenaclul Universitas condus de Mircea Martin. Devine doctor în filologie în 2000, cu teza *Descriere și narațiune în proza postmodernistă românească*. Lucrează ca profesoară de limba și literatura română la o școală generală din Codlea (1987–1990), apoi, până în octombrie 1991, la Departamentul de muzică, programe și varietăți al Televiziunii Române. În martie 1991 devine cadru didactic al Facultății de Litere a Universității din București, unde predă teoria literaturii. Redactor-șef al revistei „Observator cultural” de

la înființarea ei (februarie 2000), preia conducerea publicației după plecarea, în 2005, a echipei fostului director Ion Bogdan Lefter. A publicat în „Contrapunct”, „Luceafărul”, „Interval”, „Euresis”, „Revista 22”, „Dilema” ș.a. Este membră a Asociației de Literatură Generală și Comparată din România. A semnat și cu numele Carmen Matei Mușat.

M. a debutat editorial în 1998 cu o carte didactică, *Romanul românesc interbelic*, apărută într-o colecție de profil a Editurii Humanitas. Propunerile de tipologie a romanului interbelic autohton subliniază diversificarea modernă a realismului într-un moment de maturizare și expansiune a acestui „gen burghez”, devenit, pentru prima dată, dominant și canonic. Volum hibrid, reunind studii teoretice și articole de atitudine definitorii pentru opțiunile militant-optzeciste și ideologice ale autoarei, *Perspective asupra romanului românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice* (1998) constituie o avanpremieră pentru *Strategiile subversiunii. Descriere și narațiune în proza postmodernă românească* (2002, având la bază teza de doctorat). Scrisă clar, cu apetit analitic și polemic, cartea evită perspectiva literaturocentrică în favoarea uneia deschise spre social, politic și istorie. Ea ambiționează, totodată, să schițeze o „poetică” și o „politică” a postmodernismului românesc pornind de la metamorfozele romanului, evitat inițial de optzeciști în favoarea „prozei scurte”. Premisa este dată de prezumata epuizare estetică și politică a mimesis-ului tradițional perpetuat prin propaganda realismului socialist, apoi prin așa-numitul roman politic al dezvăluirilor despre „obsedantului deceniu”. Vechiul mimesis e abordat, sistematic, la nivelul „politicilor reprezentării”, în perspectivă teoretică și comparatistă. Susținută prin intermediul hermeneuticii istorice a unui Paul Ricœur, mai puțin prin apelul la poststructuraliștii francezi sau la teoreticienii neomarxiști anglo-saxoni, narațiunea legitimatoră a optzecismului este afirmată atât pe latură „estetică”, sincronistă (indicând evoluția literaturii române spre postmodernitate), cât și pe latură etico-politică (prin subminarea codurilor specifice regimului național-comunist și promovarea implicită a unui ethos liberal); ideea „rezistenței prin cultură”, prezentă la Ricœur prin formula „dezertării în scriitură”, va fi, în consecință, respinsă ca acomodare „evazionistă” cu Sistemul; în replică, generația ’80 și precursorii săi (prozatorii din Școala de la Târgoviște etc.) ar propune

o „subversiune” ale cărei „strategii” îi definesc mizele. Ele sunt vehiculate însă prin intermediul literaturii postmoderne și a tehnicilor (anti)reprezentationale. Discutabilă, dar ilustrativă pentru tezele optzecismului militant e sugestia echivalării dintre omnisciența narativă a „realismului tradițional” și discursul unic al totalitarismului. Prin comparație, prozatorii Școlii de la Târgoviște inversează vechile raporturi dintre realitate și ficțiune, deconspirându-le artificii prin intermediul meta-ficțiunii ironice și parodice. Un alt fel de „tranziție”, de la vechiul mimesis spre „noua autenticitate” postmodernă, ar avea loc în prozele neorealiste ale lui Radu Mareș, Mihai Sin sau ale Gabrielei Adameșteanu, care „atacă” realul într-o manieră directă, spre deosebire de cea esopică, parabolică a lui Dumitru Radu Popescu, George Bălăiță sau Octavian Paler; de notat faptul că tipologia „literaturii subversive” e debitoare, între altele, clasificării extraestetice, cvadripartite propuse de Ion Simuț, la începutul anilor '90, cu privire la literatura română sub comunism: literatură oportunistă, evazionistă, subversivă și disidentă. Insuficient explicat rămâne totuși demersul unor romancieri precum Nicolae Breban, Constantin Țoiu, Augustin Buzura, ale căror raporturi cu mimesis-ul sunt mai complexe. Raportul narativ-descriptiv în proza postmodernă constituie un alt element-cheie al lucrării. Deconstruirea epicului tradițional – asociat „marii narațiuni” istoriciste moderne – implică destituirea narațiunii ca „aventură” și creșterea ponderii descriptivului; proliferantă, descripția e însă investită cu alte atribute, active, cu potențial de subminare la adresa reprezentărilor oficializate. Postmodernismul ar propune, printre altele, o descoperire a „eului” multiplu și contradictoriu, fapt care se răsfrânge asupra narațiunii. Statutul autorului, biografismul și iterabilitatea complinesc analiza, întemeiată pe „efectele” pluralității vocilor narative. În cea de-a treia secțiune a cărții se discută, într-o introducere teoretică, raportul realitate-ficțiune în interiorul romanului postmodern. O serie de capitole cu caracter micromonografic sunt dedicate unor autori ilustrativi pentru modelele postmoderne din proza românească: Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu, Costache Olăreanu, Ștefan Agopian, Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Mircea Cărtărescu și Daniel Vighi. Calitățile critico-analitice ale autoarei sunt puse cel mai bine în evidență aici. Subcapitolele *Prestigiul*

ficțiunii și „iluzia realistă”, *Teorii ale realismului literar*, *Romanul postmodernist: realitate și provocare* întăresc ideea unui nou „pact cu realul”. Dincolo de echilibrul analizelor, există un partizanat generaționist vizibil, manifestat nu atât prin supralicitarea postmodernilor, cât prin minimalizarea reprezentanților realismelor canonice. În prefața ediției a doua (2008) **M.** simte nevoia să ia distanță față de militantismul primei ediții, constatând istoricizarea postmodernismului. Publicistica angajată, civic-culturală, din volumul *Canonul și tarotul* (2006) cuprinde articole în majoritate apărute în „Observator cultural”. Ele conțin, mai ales în primele secțiuni, o *critique de combat* pe direcția liberalismului ideologic al generației '80, radiografiind vicii ale vieții publice și instituționale. Presa, învățământul, plagiatul practicat la scară națională intră în atenția autoarei. Luându-și ca aliat revizuirile est-etice ale Monicăi Lovinescu, **M.** denunță formele de perpetuare a „canonului” literar șaizecist, identificat *statu quo*-ului politic și academic. În ultima parte a cărții autoarea abandonează zona social-politică, revenind la probleme cotidiene ale literaturii. *Dincolo de literatură. O carte cu și despre Lucian Raicu* (2009) e o antologie comentată și un montaj subiectiv de texte critice.

SCRIERI: *Romanul românesc interbelic*, București, 1998; *Perspective asupra romanului românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice*, Pitești, 1998; *Strategiile subversiunii. Descriere și narațiune în proza postmodernă românească*, postfață Mircea Martin, Pitești, 2002; ed. 2, București, 2008; *Canonul și tarotul*, Pitești, 2006. **Antologii:** *Romanul românesc interbelic*, introd. edit., București, 1998; *Dincolo de literatură. O carte cu și despre Lucian Raicu*, București, 2009.

Repere bibliografice: Z. Ornea, *Bătălie câștigată*, RL, 1999, 5; Iulian Ciocan, „*Perspective asupra romanului românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice*”, CF, 1999, 1; Cornel Moraru, „*Perspective asupra romanului românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice*”, E, 2001, 1–2; Lefter, *Scrit. rom. '80–'90*, II, 206–208; Petraș, *Cărțile*, 291–294; Șerban Axinte, *Încă o carte despre postmodernism?*, TP, 2004, 5; Al. Cistelean, *Cultura de baricadă*, F, 2006, 7–8; Alex. Ștefănescu, *Dacă talent nu e...*, RL, 2008, 40; Andrei Terian, *Politica postmodernismului românesc*, CLT, 2009, 24. **P.C., Ș.A.**

MUȘAT, I.D. (pseudonim al lui Ioan Dimoftache; 7.I.1898, Podu Turcului, j. Bacău – 23.IX.1983, Cluj-Napoca), prozator. Este fiul Emiliei Dimoftache (n. Popovici), moașă, și al lui Gheorghe

Dimoftache, funcționar rural. Orfan de mic, va fi crescut de bunicul patern. Școala primară o face la Nicorești, apoi, la unsprezece ani, intră ucenic la un meșter fierar. Participând la un concurs, obține o bursă pentru Școala de Agricultură din Iași, urmând concomitent, cu sprijinul lui I. Simionescu, gimnaziul și liceul la Tecuci și Iași. Încorporat în 1916, va fi trimis pe front. După ce în 1919 termină liceul și obține bacalaureatul, își continuă studiile la Academia Agricolă din Cluj, oraș în care se va și stabili. Este inginer agronom al județului Cluj și devine membru al Partidului Social Democrat, din a cărei conducere va face parte între 1946 și 1949. În perioada 1940–1944, obligat să plece din Cluj, întemeiază la București Editura și Tipografia Omnia, la care va publica peste două sute de cărți pentru copii (*Moartea lui Siegfried*, *Simbad marinarul*, *Califul din Bagdad*, *Povestiri de Crăciun*, *Motanul încălțat*, *Prințesa bătută*, *Uriășul zgârcit* ș.a.). Prefect al județului Turda (1945–1947) și deputat (1945–1948), din 1949 se dedică activității literare. După debutul cu publicistică socială la „Adevărul” (1920), scoate la Cluj revistele „Gazeta satului” (1939) și „Manifest țărănesc” (1939), iar la București săptămânalul „Lectura copiilor și a tineretului” (1941–1946). Colaborează la „Clopotul”, „Opinia publică”, „Aurora”, „Steaua” ș.a., iar la „Țara nouă” (Cluj, 1939–1940) și la „Tribuna” este și redactor. A semnat cu pseudonimul Horia Guguianu cărțile scrise pentru copii între 1941 și 1944, între care și prelucrări după Frații Grimm, Contesa de Ségur, Oscar Wilde. Mai utilizează iscăliturile Maria Decusară, Ioana Mușat ș.a.

Romanul *Răscoala iobagilor* (1951) prezintă într-o manieră tradițională revolta țăranilor iobagi sub conducerea lui Gheorghe Doja. Critica vremii a incriminat cartea, considerând „necorespunzătoare”, „deformată”, prezentarea faptelor istorice și mai ales figura lui Gheorghe Doja, care este văzut ca un cavaler aventurier. Romanul va fi reluat, amplificat și „corectat” în conformitate cu ideologia momentului în trilogia *Războiul iobagilor* (I–III, 1956). Urmărind evenimentele anterioare izbucnirii revoltei și culminând cu supliciu conducătorului răscoalei, textul se înscrie în tipul de poveste de aventuri, cu psihologii sumare și liniare. De interes documentar sunt surprinderea spiritului epocii, imaginea orașelor medievale (Cluj, Sibiu), mediul specific alcătuit din meșteșugari, nobilime, țărani liberi. Umorul și caricatura, folosite în creionarea

unor personaje, individualizează când și când personajele, care au, cel mai frecvent, psihologii rudimentare. După aceeași formulă epică este scris și romanul *Horea, rex Daciae* (I–III, 1982–1985), care evocă răscoala din 1794. Documentat istoric, M. propune unele perspective neobișnuite sau care țin de tradiția apocrifă: Horea este adept al masoneriei, în întrevvedere pe care o are cu Horea la Viena împăratul Iosif al II-lea aprobă declanșarea revoltei ș.a.m.d. *Povestirile sergentului Negoită* (1960) este o lucrare de popularizare pe tema stingerii incendiilor, în spiritul preceptelor realismului socialist, cu „pionieri prieteni ai pompierilor”. *Microromanul doamnei Stastok* (1974) dezvoltă epic motivul incertitudinii, căci drama doamnei Stastok este declanșată de posibilitatea ca ea să fi trădat autorităților pe soțul sabotor, ofițer în armata germană. Scris sub forma confesiunii în fața unui tovarăș întâmplător de călătorie, scrierea nu are motivații psihologice consistente, de unde senzația de facilitate.

SCRIERI: *Răscoala iobagilor*, București, 1951; *S-aprind luminile în sat*, București, 1951; *Războiul iobagilor*, I–III, București, 1956; *Misiunea H.S.*, București, 1957; *Povestirile sergentului Negoită*, Cluj, 1960; *Microromanul doamnei Stastok*, București, 1974; *Horea, rex Daciae*, I–III, Cluj-Napoca, 1982–1985.

Repere bibliografice: Eugen Luca, *O imagine deformată a răscoalei iobagilor*, VR, 1952, 4; Monica Lazar, „*Războiul iobagilor*”, TR, 1957, 15; Mircea Braga, *Note despre romanul de aventuri*, TR, 1960, 3; Magda Ursache, „*Microromanul doamnei Stastok*”, CRC, 1974, 23; Tudorel Urian, *Istorie și adevăr*, O, 1984, 43; Petru M. Ardelean, *Horea, un destin literar*, O, 1985, 4; *Dicț. scriit. rom.*, III, 342–343; Negrici, *Comunism, Proza*, 162; Popa, *Ist. lit.*, I, 926. **M.Dr.**

MUȘAT, Virginia (pseudonim al Victoriei Ghinju; 17.III.1948, Craiova), poetă, prozatoare, istoric literar. Urmează Liceul „Nicolae Bălcescu” din Craiova, apoi Facultatea de Filologie, secția română-franceză, și Facultatea de Drept la Universitatea din București, devenind profesoară la Liceul nr. 36 de aici. Semnează cu numele adevărat la debutul său din 1971, produs în revista „Ramuri”, apoi din 1977 publică, tot acolo, sub pseudonim. Mai colaborează la „România literară”, „Luceafărul” și „Contemporanul”. Este laureată a concursului de debut al Editurii Eminescu pentru volumul de poezie *Orion, constelația mea*, apărut în 1976.

Într-un ciclu din *Orion, constelația mea* M. împrumută un întreg vocabular religios pentru

a descrie țara („idee absolută”, „începutul și sfârșitul luminii/ și-împărăția cerului”) cu un soi de cuminte exaltare patriotică. Oarecum în aceeași notă se trasează linia celorlalte poeme, autoarea uzând de aceleași figuri cărora nu le lipsește un anume filigran metaforic, fie că e vorba de tribulații sentimentale, fie de meditații lirice. Lirica din *Ars amandi* (1980) este una a fiorului erotic. Eul liric se întruchipează ca iederă care invadează ființa celui alt, ca o dorință de lumină (metaforă obsedantă), uneori îngemănată cu suferința. În placheta *De față cu desăvârșirea* (1983) lirismul se naște din dorințe vagi, dintr-un eros leneș și luminos, dar narcisist, de unde și conturarea inconsistentă a celui alt. Ca și în cărțile precedente, chiar presentimentul evanescent al unei surpări afective e irizat de lumină. În *Mihail Sadoveanu, povestitor și corespondent de război* (1978) M. își propune să înregistreze minuțios toate scrierile autorului referitoare la viața militară, angrenând în expunere pe memorialist, pe povestitor, pe romancier și pe corespondentul de război, cu o informație detaliată referitoare la experiența militară, stagiul și participările scriitorului la campaniile din 1913 și 1917. Același mod al criticii descriptive e prezent în monografia *C. Stere, scriitorul* (1978), ținând epuizarea informației despre subiectul tratat: sunt urmărite reperele biografice ale lui C. Stere, activitatea sa de ideolog al poporanismului, de critic și eseist, apoi „aventura românească”. Altă încercare monografică, *Vasile Cârlova* (1981), reconstituie, cu documente istorice, cadrul social în care se situează poetul, de al cărui nume se leagă o serie de controverse biografice. Autoarea a publicat ulterior câteva romane „de mistere” cu caracter detectivistic și bune pagini de atmosferă (*Secretul femeii dispărute*, 1996, *Misterul din strada Paris*, 1998). În *Neuitata iubire* (2011) intriga amoroasă din prim-plan și o meditație subsidiară despre putere se proiectează pe fundalul celui de-al Doilea Război Mondial, într-o narațiune dinamică, servită de fidelitatea reconstituirii documentare.

SCRIERI: *Orion, constelația mea*, București, 1976; *Mihail Sadoveanu, povestitor și corespondent de război*, pref. Al. Piru, București, 1978; *C. Stere, scriitorul*, București, 1978; *Ars amandi*, București, 1980; *Vasile Cârlova*, București, 1981; *De față cu desăvârșirea*, București, 1983; *Secretul femeii dispărute*, București, 1996; *Misterul din strada Paris*, București, 1998; *Judecata de apoi*, București, 2000;

Liberul arbitru, București, 2002; *Arta iubirii*, pref. Aureliu Goci, București, 2004; *Neuitata iubire*, București, 2011.

Repere bibliografice: Piru, *Poezia*, II, 518–520; Constanța Buzea, „Orion, constelația mea”, AFT, 1977, 2; Mihai Dinu Gheorghiu, *Trecere și petrecere în poezie*, CL, 1977, 9; Andrei Roman, *Documentele unei atitudini*, LCF, 1978, 25; Ulici, *Prima verba*, II, 110–112; Pompiliu Marcea, *Prima carte despre C. Stere*, CNT, 1979, 4; Mihai Ungheanu, „C. Stere, scriitorul”, LCF, 1979, 12; Elena Tacciu, „Ars amandi”, RL, 1981, 6; Nae Antonescu, „Vasile Cârlova”, ST, 1981, 10; Simion Bărbulescu, „Vasile Cârlova”, RL, 1982, 13; Aureliu Goci, „De față cu desăvârșirea”, RL, 1984, 17; *Dicț. scriit. rom.*, III, 344–345; Firan, *Profiluri*, II, 107.

E.M.

MUȘATESCU, Tudor
(22.II.1903, Câmpulung
– 4.XI.1970, București),
dramaturg, prozator,
gazetar, traducător.

Este fiul Elenei (n. Vlădescu) și al lui Alexandru Mușatescu, profesor de latină, greacă și română, director al Gimnaziului „Dinicu Golescu” din Câmpulung, primar, senator, prefect. Între 1910 și 1914 M. învață la școala primară din Câmpulung și dovedește un talent literar precoce – la nouă ani compunea feeria *Povestea violetelor* și alcătuia revista „Ghiocelul”, în care dădea epigrame, schițe și piesa *Ardealul*. Urmează liceul la Câmpulung și Iași (1914–1919), iar bacalaureatul îl susține la Liceul „Sf. Sava” din București (1919). Scrie versuri pentru copii în „Revista copiilor și a tinerimii”, povestiri și însemnări de război, cuplete pentru teatrul de revistă, pe care le publică sub pseudonim (Ion Freamăt, Mircea Boldur, Mat) în „România” și în „Scena” din Iași. Între 1919 și 1924 urmează la București Facultatea de Drept și Facultatea de Litere și Filosofie, absolvite *magna cum laude*, dar nu va profesa nici în domeniul juridic, nici ca profesor de franceză. Se dedică jurnalisticii și literaturii, colaborează la „Adevărul literar”, „Universul literar”, „Țara de Jos”, „Sburătorul”, „Sinteza”, scrie frecvent în „Rampa”, „Săptămâna muncii intelectuale și artistice” și în „Cetatea literară”,

unde semnează cu pseudonimele Lunettes Noires, Simeon Kiru, Mitică, Mouche, Don Rodrigue, Dimitrie Taiga, B. Vrăbiuță, iar în anii '40 la „Papa-galul”. Primele piese – *T.T.R.* și *Datoria* – îi sunt jucate (fără a fi vreodată tipărite) în 1925, în timpul stagiului militar, de colegii de la Școala de Ofițeri de Rezervă de Artilerie din Craiova. La București i se reprezintă în 1928 piesa *Panțarola*, care, deși premiată de Asociația Criticilor Dramatici, nu are succesul scontat de E. Lovinescu. La premiera din 21 noiembrie 1932, la Teatrul Național din București, comedia *Titanic Vals* este primită foarte bine de public, deschizând astfel un drum pe care **M.** îl va parcurge ca autor de succes. Întemeiază, împreună cu Sică Alexandrescu, Teatrul Vesel și Teatrul Nostru, cu Aurel Maican înființează Grădina Boema, iar în 1943 e director la Teatrul Colorado. Ca animator și conducător de companii teatrale, face foarte multe adaptări și localizări ale unor piese străine, unele minore, dar înregistrând succes în epocă. Este inspector general al teatrelor (1930–1940) și în 1945 intră în conducerea Societății Autorilor Dramatici Români, tot acum începându-și redactarea paginilor de jurnal. Din 1949 până în 1951 traversează o perioadă grea. Pieseile îi sunt scoase de pe afiș și, după mărturia jurnalului, familia supraviețuiește din salariul modest al soției dramaturgului, actrița Kitty Gheorghiu. Ulterior comedile lui sunt montate din nou, iar *Titanic Vals* și *Visul unei nopți de iarnă* vor fi și ecranizate.

Versurile din volumul de debut al lui **M.**, *Vitrinele toamnei*, apărut în 1926, pun în evidență un fond liric capabil să cuprindă în finețea notațiilor atât autenticitatea trăirii, din care nu lipsește o undă de autoironie, cât și farmecul orașului din anii copilăriei. În schimb, schițele din volumele *Nudul lui Gogu* (1928) și *Ale vieții valuri* (1932) se află sub semnul umorului. Opera în proză este completată de *Teatru la domiciliu* (1944), care include schițe dramatice construite pe dialoguri pline de vervă între obiecte din spațiul domestic, individualizate concis, cu acuratețe și simț al poantei, precum și de „epistolele” din *Doresc ca micili mele rândulețe...* (1945), a căror savoare rezidă în comicul de limbaj – confuzii naive, prețiozități emfactice, snobism intelectual, prin care este satirizat un mediu pecetluit într-o ridicolă suficiență. Citite de-a lungul anilor pe scenă ori la televiziune, textele și-au dovedit caracterul teatral pregnant. Judecata scăpărătoare, umorul malițios, expresia lapidară până la

aforism caracterizează stilul „mușatismelor” din celebra rubrică „10” a revistei „Contemporanul” (1965–1970), reunite în *Fiecare cu părerea lui* (1970) ș.a. Însă ceea ce l-a consacrat pe **M.** este dramaturgia. În 1932 are loc premiera spectacolului *Sosesc deseară* (reluat în 1936 cu titlul *Chestiuni de familie*), comedie ce își propune să amendeze mentalitatea provinciei și a personajelor impregnate de acest spirit, dar dornice să pară altfel de cum sunt. Un personaj, Adelaida, domnișoară bătrână, bătaioasă și autoritară o anunță pe Chiriachița din *Titanic Vals* și pe Miza Stamatescu din ...*Escu*. Comedia *Titanic Vals* va însemna unul din cele mai răsunătoare succese ale teatrului românesc. În stagiunea 1932–1933 se joacă la Teatrul Național din București de o sută de ori, este reluată la Cluj, Craiova, Iași și, în 1960, din nou la București, în regia lui Sică Alexandrescu, fiind tradusă și montată în mai multe țări. *Titanic Vals* este în primul rând o comedie de moravuri, ce vizează din nou mediul provincial într-o ipostază caracteristică: familia funcționarului mărunț, marcată deopotrivă de lipsuri materiale și de absența oricărei perspective. Dar dacă Spirache Necșulescu, om cumsecade și cu bun-simț, acceptă cu resemnare, cu placiditate chiar, neajunsurile, ceilalți membri ai clanului sunt roși de egoism, agitându-se în deșert, făcându-i lui Spirache reproș după reproș. Și deodată survine lovitura: o moștenire. Proaspăt îmbogățiții vor să-și depășească condiția, iar mijlocul este politica, astfel încât șarja piesei va avea și o țintă politică. Acțiunea se precipită, fiecare membru al familiei participă cu zel pentru a-l împinge în vârtoarea alegerilor exact pe omul cel mai puțin interesat de acestea, pe Spirache. „N-am încredere în nici un partid”, „Nu e firea mea să fac politică”, repetă el, dar, împotriva voinței sale, se trezește implicat și în final chiar câștigă lupta electorală, faptul subliniind absurditatea și caracterul absolut întâmplător al actului politic. Șarjarea arivismului politic, cât și anumite virtuți ale construcției dramatice și tipologice îl situează pe **M.** în descendența lui I.L. Caragiale, dar, spre deosebire de *O scrisoare pierdută*, în *Titanic Vals* lupta politică este înfățișată indirect. Faimosul discurs în care Spirache le spune sincer alegătorilor: „Să nu mă votați fiindcă eu nu merit să intru în Parlament, pentru că eu n-am făcut nimic pentru voi și nici n-am să pot să fac” se desfășoară în culise, spectatorul luând cunoștință de el din două relatări contradictorii: după opinia uneia dintre odraslele

lui Spirache, Traian, părere împărtășită unanim de familie, cuvântarea este un dezastru, spulberând definitiv întreaga lor strădanie, pe când agentul electoral dă un verdict de politician profesionist: „O lovitură, o bombă căzută în tabăra dușmanului tocmai la momentul oportun”. De fapt, prestația electorală a lui Spirache este în perfect acord cu structura lui. Dacă politiciii i se acordă un spațiu secundar de desfășurare, prim-planul descripției comice este acaparat de tabloul moravurilor familiale, de peripețiile legate de modificarea testamentului și de încercările disperate de a rămâne în posesia moștenirii. Raportul dintre personaje, fixat în primul act, se răstoarnă, acțiunea are ritm, replicile se încrucișează cu vervă, poanta apare când e mai puțin așteptată. Dacă unii dintre cei din jur sunt falși, Spirache disimulează și el, dar în alt sens. Docil, „molău”, modest într-o lume a impostorilor și ariviștilor, el reușește să-și ia revanșa și să impună în familie o atmosferă de împăcare, în care crede sincer. Un personaj de

referință în comedia românească, apreciat ca atare de E. Lovinescu, este Chiriachița, soacra dominatoare, în permanentă ofensivă, nesocotind cu strășnicie părerile și sentimentele celorlalți, apariție cu efect comic sigur. În *Titanic Vals* M. privește cu înțelegere și compasiune indivizi cu orizonturi strâmte, dar cu vanități mari, tonalitate ce nu se mai regăsește în ...*Escu*, cea de-a doua piesă ce urmărește destinul familiei Necșulescu, pusă în scenă în 1933. Comedia reia destinele tinerei generații de Necșulești, ajunși acum, la vârsta maturității, în pătura de sus a societății, dar la fel de goi pe dinăuntru. Ambiția parvenirii și-a asociat cinismul, iar în plan sentimental domină lipsa de moralitate. Decebal Necșulescu visează un fotoliu ministerial și, cum scopul scuză mijloacele, cameleonismul său politic este foarte eficient. Fără scrupule și demagog, cu atitudini conjuncturale, el reprezintă tipul politicianului agresiv, portretizat cu virulență satirică. Pe un ton patetic, încearcă legitimarea ascensiunii sale politice, dar pledoaria, vădind venalitatea unui Cațavencu, eșuează în ilar: „Viu dintr-o familie imensă de «Ești» [...] ținuți fără pâine de moravurile politice ale unei țări eminentemente agricole. Ei bine, azi viu să-mi revendic partea mea, să intru în pâinea după care atâtea generații de «Ești» au făcut zâmbre. Nu mă interesează mijloacele prin care am ajuns și vreau să ajung! [...] «Escu» nu se dă îndărăt de la nimic”. Față de *Titanic Vals*, personajele se încadrează în tipologii caricaturale, iar din verva cu care este atacată farsa electorală a dispărut înțelegerea pentru slăbiciunile umane sau nota sentimentală. Reprezentată pentru prima dată în 1937, *Visul unei nopți de iarnă* se înscrie în seria comedii lirice aparținând unor inspirate condeie în dramaturgia interbelică. Maria Panait, vânzătoare într-un magazin de bijuterii, personaj cu o existență cenușie, banală, își vede visul împlinit în noaptea Anului Nou: ajunge să îl cunoască pe celebrul scriitor Alexandru Manea, pe care îl admiră și îl iubește în taină. Titlul piesei nu este doar un joc de cuvinte cu trimiteri la capodopera lui Shakespeare, Maria Panait, sau mai bine zis Doruleț, reușind să transmită, aidoma îndrăgostiților din comedia shakespeariană, farmecul visătorului vrăjit de obiectul adorației sale. Alexandru Manea, obișnuit cu ipocrizia, artificialitatea și snobismul cercurilor mondene, este surprins și inițial ușor amuzat de elanul naiv al tinerei, dar puritatea sentimentelor ei îl cucerește ireversibil, într-o poveste cu final fericit. În paralel cu

acest filon de lirism, piesa relevă valențele de autoironie și parodie ale scriiturii lui **M.**, detectabile în vivacitatea critică a lui Manea, atunci când se observă pe sine, sau prin remarcile sale caustice ce demontează mitul vieții mondene, în fond o simplă combinație de frivolitate și cinism. *Coana Chirița* (pusă în scenă în 1942), compusă la sugestia lui Liviu Rebreanu, director al Teatrului Național din București, după personajul lui Vasile Alecsandri, exploatează din plin comicul de caracter și contrastul hazliu dintre realitate și pretențiile Chiriței. Fără a se îndepărta prea mult de personajele lui Alecsandri, piesa sugerează actualitatea tipurilor comice create altcândva. Aportul său cel mai evident este în planul comicului de limbaj, unde afectarea „culturală” a Chiriței este pusă în evidență de inventivitatea lingvistică inepuizabilă a lui **M.** Scriitorul a mai abordat melodrama cu accente sociale – *Țara fericirii* (1945), satira socială – *Al optulea păcat* (1946) și farsa violent satirică – *A murit Bubi* (1948). Comedia de moravuri *Burtă-verde* (1952) batjocorește carierismul politic, dar, lipsită de consistența tipologică din ...*Escu*, pare mai curând o autopastișă sub semnul schematismului tendențios al epocii în care este scrisă. De altfel, după 1944 are loc o anume reorientare a autorului spre probleme social-morale, însă cu o inspirație secătuită. Nici comedia lirică *Madona* (1947) nu mai atinge fiorul poetic din *Visul unei nopți de iarnă*. Pe lângă configurarea unor personaje cu valoare de simbol (Spirache, Chiriachița, Doruleț) și stăpânirea desăvârșită a acțiunii dramatice, **M.** rămâne în dramaturgia românească un maestru al comicului de limbaj (sunt exploatare savuros stridența neologismelor, deformarea cuvintelor, retorismul delirant ș.a.) și al comicului de situație (antologice sunt în *Titanic Vals* scena pălăriei, surpriza apariției moștenirii sau schimbarea testamentului), pe care le mănuieste ca un virtuoz, nu rareori cu strălucire.

La Mușatescu moartea se plimbă pe stradă sub înfățișarea Flașnetarului cântând valsul Titanic cu semnul său rău prevestitor. Ceea ce atrage atenția este, iarăși, ordinea matematică a surprizelor dramatice, a răsturnărilor de situații și a loviturilor de teatru, motiv pentru care lectura va fi totdeauna proaspătă și apetisantă. În acest cult al surprizei autorul pune o atitudine programatică vizând teatralitatea imediată, inclusă în text și autonomă față de orice altă sursă posibilă de teatralitate.

MIRCEA GHIȚULESCU

SCRIERI: *Vitrinele toamnei*, Câmpulung, 1926; *Nudul lui Gogu*, București, 1928; *Ale vieții valuri*, București, 1932; *Titanic Vals*, București, 1933; *Sosesc deseară*, București, 1934; *Mica publicitate*, București, 1935; ...*Escu*, București, 1939; *Licuricii*, București, 1939; *Ca în filme*, București, 1942; *Coana Chirița*, București, 1943; *Teatru la domiciliu*, București, 1944; *Doresc ca micili mele rândulețe...*, cu desene de Fred Ghenădescu, București, 1945; *Teatru*, I, București, 1945; *Cuscii Gherghinei* (în colaborare cu Ion Luca), București, 1950; *Sfântul Gogu*, București, 1950; *Burtă-verde*, București, [1952]; *Cuplete și scenete umoristice*, București, 1952; *Banii lui Celibidache*, București, 1952; *Târâie-brâu*, București, 1954; *Zvoniștii*, București, 1956; *Teatru*, postfață Mihai Vasiliu, București, 1958; *Unchiul Temistocle*, București, 1966; *Motanul încălțat*, București, 1966; *De-ale lui Păcală*, București, 1966; *Ale vieții valuri*, București, 1968; *Geamandura*, București, 1968; *Scrieri*, I–IX, îngr. Traian Radu, postfață Dumitru Solomon, București, 1969–1990; *Fiecare cu părerea lui*, București, 1970; *Doresc ca micili mele rândulețe...*, îngr. Bogdan Mușatescu, pref. Florica Ichim, București, 2003; *Domnul cu camelii*, București, f.a.; *Amoru-i un copil pribeag*, București, f.a.; *Monumentul lui Petrache*, București, f.a.; *Gâsca*, București, f.a.; *Glasul roților de tren*, București, f.a. **Traduceri:** Molière, *Căsătorie cu de-a sila*, în Molière, *Opere*, II, București, 1955; Vladimir Maiakovski, *Teatru*, București, 1957 (în colaborare); Ilf și Petrov, *Opere*, I–II, București, 1965 (în colaborare cu Ion Mihail); Karel Čapek, *Teatru*, București, 1968 (în colaborare).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, 320–322; Constantinescu, *Scrieri*, IV, 85–92; Călinescu, *Opere*, II, 359–362; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 377–378; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 836–837, *Ist. lit.* (1982), 922; N. Carandino, *Autori, piese, spectacole*, București, 1973, 110–113; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, 62–76; Brădățeanu, *Istoria*, II, 344–352; Carol Isac, *Permanențe în dramaturgie*, Iași, 1982, 87–160; Holban, *Literatura*, I, 146–152; Ionuț Niculescu, *Un spectacol de „adio”*, TTR, 1990, 4; Maria Alexandrescu, *Tudor Mușatescu și dramaturgia franceză modernă*, ATN, 1999, 5; *Diç. esențial*, 542–545; Ghițulescu, *Istoria*, 114–118; Ioan Holban, *Tudor Mușatescu și împlinirea prin jurnal*, CL, 2001, 4; Simona Vasilache, *Poetic și prozaic*, RL, 2007, 27; Popa, *Ist. lit.*, I, 277–278. **Il.C.**

MUȘATESCU, Vlad (4.V.1922, Pitești – 4.III.1999, București), prozator, traducător. Este fiul Olgăi (n. Marincu) și al lui Eftimie Mușatescu, contabil. Face studii la Liceul Militar din Craiova (1933–1936) și la Liceul Militar din Chișinău (1936–1939), dar nu își susține bacalaureatul. Este corector la mai multe gazete bucureștene, secretar al Editurii ABC (1941–1945), redactor la ziarul „Înainte”

(1945–1946), la Editura Europolis (1946–1947) și la Editura de Stat (1948–1953), tehnoredactor și machetator la „Flacăra”, „Gazeta literară”, „Magazin istoric”, „Scânteia” și redactor artistic la revista „Cinema”. Debutază la „Universul literar”, cu nuvela *Maruca Schiavoni*, în 1942 și în volum în același an, ca autor de texte umoristice pentru copii, cu *Bobby Felix Făt-Frumos și motocicleta BMW*, urmată de *Magdalena și Târțoi* (1943), o carte despre niște puști aventurieri care fug de acasă, ajungând să se angajeze la circ. În 1945 încearcă și genul senzațional în primul său roman, *La sud de lacul Nairobi*, unde se va adresa și adulților, dezvăluind tainele vieții de explorator. După o lungă perioadă de tăcere, autorul va reveni abia în anii '70 cu o bogată colecție de texte comice, în care păstrează același spirit „voios, semimemorialistic” (Marian Popa), anunțând parodia prin titluri împrumutate de la jocurile de copii: *De-a v-ați ascunselea* (1974), *De-a puia-gaia* (1975), *De-a baba oarba* (1976), *De-a baza* (1977), cărți subintitulate *Jocurile detectivului Conan*, reeditate în 1978 în două volume cu titlul *Extravagantul Conan Doi*. În 1984 **M.** face trecerea spre poezie, publicând placheta *Cerbul din oglindă*. Este și un traducător înzestrat, predilecția lui mergând tot către literatura pentru tineret, de factură polițistă ori de spionaj și aventură, dar și de călătorie

Vocația lui **M.** aparține registrului comic. În ciclul care îl are ca protagonist pe Conan Doi, autorul, sub masca neseriozității, ia peste picior toate clișeele rețetelor „clasice” ale romanului polițist, depășind limitele acestuia și inovând tehnic față de canoane, într-un fel la limita postmodernismului (intertext, pastişă). Cărțile par facile, dar nu sunt scrise deloc superficial, ci doar în răspăr față de convenții, cu strategia unei literaturi care devine astfel de succes. În parodiile „criminalistice”, personajul central este unchiul Andi Detectivul, care folosește și pseudonimul Al. Conan Doi (referința fiind evidentă la Arthur Conan Doyle, „părintele” lui Sherlock Holmes), lângă el evoluând mătușa Ralița, Penke (printr-o „coincidență” biografic-ironică acesta este numele real al soției lui **M.**), nepoții Biba, Babana și Babacu – „ostrogoții”, motanul Nea Mișu Falconetti (preluând numele personajului negativ din serialul *Om bogat, om sărac*, la modă în anii '70), „eroii” fiind reluați și în *4 ostrogoți, unu' mare și trei mici* (1992). De altfel, autorul recurge frecvent la „continuări”, pentru că are ceva nou de pus în scenă, de povestit și pare a nu

se plictisi niciodată de această familie formidabilă de încurcă-lume, în care toți se joacă de-a detectivii, iar acțiunea devine un simplu pretext pentru reușite umoristice. Când se detașează totuși de alter egoul său, corpulentul Alexandru E. Coman, dar și de trabantul Bombița al mătușii sâcâitoare și de copiii năzdrăvani din Valea cu Urși, prozatorul devine ceva mai interesat de realism, însă tot cu fond autobiografic, improvizând în altă manieră, ca în romanul *Contratimp* (I–II, 1981–1983; Premiul Uniunii Scriitorilor) sau în paginile cu inserții memorialistice din „*Aventuri*” *aproximative* (I–III, 1984–1987; ediție necenzurată, în patru volume, 2008), unde alte personaje, ca Maca-Maia, Tata-Petre, tanti Malica, sunt prezentate mai mult decât pitoresc. Scriitorul este aici un fin portretist și depășește practic genul de divertisment. Un element-cheie ar fi de remarcat (l-au semnalat critici precum Valeriu Cristea sau Teodor Vârgolici): „seducătoarea jovialitate” a autorului, un fel de copil mare care se amuză în tot ceea ce scrie, rămânând însă, în umbră, un autor serios, ce mizează mai ales pe stilul dinamic și pe dialogul colorat. Cu fantezie nesecată, păstrând o doză de autoironie care îl ferește să cadă în derizoriu, improvizând mereu jocuri pentru a submina genul de spionaj, **M.** învinge și alte stereotipii care îi pândesc narațiunile.

SCRIERI: *Bobby Felix Făt-Frumos și motocicleta BMW*, Craiova, 1942; *Magdalena și Târțoi*, Craiova, 1943; *La sud de lacul Nairobi*, București, 1945; *Apa vie*, București, 1948; *Pogonici*, București, 1949; *Aventurile lui Tuskés Dónci*, București, 1949; *De-a v-ați ascunselea*, Cluj-Napoca, 1974; *De-a puia-gaia*, București, 1975; *De-a baba oarba*, București, 1976; *De-a baza*, București, 1977; *Extravagantul Conan Doi*, I–II, București, 1978; *Contratimp*, I–II, București, 1981–1983; *Unchiul Andi „detectivul” și nepoții săi*, București, 1982; ed. (*Unchiul Andi „detectivul” și nepoții săi ostrogoții*), București, 1991; „*Aventuri*” *aproximative*, I–III, București, 1984–1987; ed. I–IV, București, 2008; *Cerbul din oglindă*, București, 1984; *Cei trei veseli năpârstoci*, București, 1984; *Expediția „Nisetru 2”*, București, 1987; *Oameni de bună credință*, București, 1989; *4 ostrogoți, unu' mare și trei mici*, București, 1992. **Traduceri:** A. J. Cronin, *Doamna cu garoafe*, București, 1943 (în colaborare cu Mircea Streinul); Rudyard Kipling, *Se lasă noaptea*, București, 1943 (în colaborare cu Al. Olaru și Mircea Streinul); Jack London, *Temnița profesorului*, București, 1943; Erskine Caldwell, *Povestiri despre albi și negri*, București, 1948 (în colaborare cu Pena Zabunov); Vsevolod Ivanov, *Trenul blindat 14–69*, București, 1950; Jules Romains, *Stăpânii apelor*, București, 1951; Gaston Leroux, *Misterul camerei galbene*, București,

1969, *Fantoma de la operă*, București, 1994; Émile Zola, *Gervaise*, I–II, pref. Georgeta Horodincă, București, 1972, *Cu inima zdrobită*, București, 1992; Émile Gaboriau, *Afacerea Boiscoran*, Cluj-Napoca, 1975, *Cu ștreangul de gât*, București, 1991; Paul Féval, *Misterele Londrei*, I–II, București, 1977 (în colaborare cu Lazăr Cassvan); Anatoli Ivankin, *Ultimul kamikadze*, București, 1984.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Un prozator jovial*, RL, 1974, 15; Sorin Titel, *Două romane polițiste*, RL, 1975, 48; Valentin F. Mihăescu, *Aventură și umor*, LCF, 1976, 5; Artur Silvestri, [*Vlad Mușatescu*], LCF, 1977, 2, 1978, 45, 1981, 43, 1985, 6; Alex. Ștefănescu, *Giumbușlucuri, boroboafe, ghidușii*, LCF, 1977, 42; Mirela Roznoveanu, *Un roman parodic și de aventuri*, RL, 1979, 12; Dumitru Dinulescu, „*Contratimp*”, RL, 1981, 31; Nicolae Georgescu, *În căutarea familiei*, LCF, 1984, 12; Voicu Bugariu, „*«Aventuri» aproximative*”, RL, 1984, 40; Teodor Vărgolici, *Avatarurile unui destin literar*, RL, 1986, 35; Nicolae Baltă, „*«Aventuri» aproximative*”, RL, 1987, 23; *Dicț. scriit. rom.*, III, 349–350; Dodo Niță, „*Extravagantul*” *Vlad Mușatescu*, Craiova, 2002; Popa, *Ist. lit.*, II, 942–943. **A.M.L.**

MUȘETEANU, Crișan V. (23.IV.1915, București – 5.XII.2006, Freiburg, Germania), memorialist, poet. Este fiul Luciei Mușeteanu (n. Codreanu), croitoreasă, și al lui Victor Mușeteanu, contabil. Urmează Liceul „V. Alecsandri” din Galați (1925–1932) și Facultatea de Medicină din București (1932–1938). Din 1940 student la Facultatea de Științe, în 1941 primește o bursă Humboldt și pleacă la Jena, unde face studii de chimie, fizică și matematică până în 1942, când vine în țară, luându-și doctoratul în medicină la facultatea bucureșteană. Mobilizat, este trimis ca medic de batalion pe Frontul de Răsărit. Profesând ca medic din 1938, cu o întrerupere în timpul războiului, va avea mai multe locuri de muncă în București. În 1969, invitat la Institutul de Boli Infecțioase „Robert Koch” din Berlinul de Vest, este împiedicat să se întoarcă în țară. Rămâne în RF Germania și activează în calitate de cercetător la institutul care îl invitase. Se pensionează în 1981 și se mută în apropiere de Freiburg, unde, din 1987 până în 2002, va lucra la Institutul „Max Planck”. Oprit să publice în țară, trimite poezie și proză la „Limite” (Paris), „Revista scriitorilor români” (München) și „Zodii în cumpănă” (Freiburg). Abia după 1989 va fi prezent atât cu volume, cât și cu intervenții în presa de acasă: „Jurnalul literar”, „Porto-Franco”, „Antares” ș.a.

Scrierile lui **M.** cuprind memorialistică, nuvele, povestiri „laviuri” (*Caniculă asupra Prusiei*, 2004) și versuri. Frescă a Galațiului și a altor orașe

dunărene în perioada interbelică, *Lumea copilăriei mele* (1998) reconstituie nu numai ambianța familială, ci și rafinamentul din mediile urbei în care greci și turci aduc, fiecare, amprenta culturii lor. Se profilează case boierești, oameni care poartă haine scumpe croite în străinătate, călătoresc la Bayreuth la festivalul Wagner, au preocupări artistice; aici se organizează prelegeri despre muzică, la care cetățenii participă cu însuflețire. Sunt evocate și obiceiurile tradiționale, și forfota vulgului, cheiul cu bordeluri, toate învăluite de un farmec ce vine din nostalgia pentru locurile copilăriei, orașul Galați devenind un fel de Arcadie pierdută. Deși caracterul memorialistic predomină, închegându-se o genealogie și o „istorie” a familiilor Mușeteanu și Codreanu, personajele reale devin aproape figuri de roman, conturate prin câteva elemente ce au plasticitate ficțională. Narațiunea se insinuează și ea atunci când se urmărește traiectul vieții protagonistului – desprinderea de copilărie, școala, atracția feminității, dar și discuțiile despre muzică, literatură și civilizație. Deși autorul mărturisește în nenumărate rânduri că și-a scris amintirile proprii („Scriu toate acestea de-a valma, așa cum îmi vin în gând, fără să încerc să transform povestirea în proză beletristică”), senzația de ficțiune stăruie peste tot. Alt volum memorialistic, *Amintiri din război. 1941–1944* (1998), păstrează același timbru discret, dar aici istorisirea este mai înnegurată. Războiul este văzut ca o nenorocire ce mutilează fizic și psihic, legând în același timp oamenii sub semnul solidarității. Autorul-narator, medic de front, comentează situația trupelor românești, al căror rol era să întârzie contraofensiva sovietică, și prezintă realitatea pe care trebuia să o înfrunte soldații deveniți „carne de tun”, mulți încercând să se întoarcă acasă după ce fuseseră trimiși în linia întâi. Figurile sunt privite dihotomic: cei plini de stoicism își îndură soarta chiar dacă înțeleg că sunt sacrificați, în timp ce alții, aflați în poziții înalte, încearcă orice stratagemă pentru a părăsi frontul. Astfel, memorialistica lui **M.** recompune traseul existenței autorului, prezentând două momente esențiale, unul plin de inocență și bucurie, iar celălalt, dominat de un suflu tragic, cu secvențe de cruzime care pun la încercare fibra morală. Repuse în circulație târziu, poeziile, și mai ales cele șaizeci de sonete din volumul *În căutarea lui Dumnezeu* (2006), scrise în anii '80, dau imaginea unui poet indiferent la tendințele momentului, la care aderă

confrații săi, dedicat însă virtuozității versului, pe urmele lui V. Voiculescu.

SCRIERI: *Lumea copilăriei mele*, București, 1998; *Amin-tiri din război. 1941–1944*, București, 1998; ed. (*Strigătul sau Proiecția unui necunoscut în secolul în care a trăit*), București, 2003; *Caniculă asupra Prusiei*, București, 2004; *Destinul geometric*, București, 2004; *În căutarea lui Dumnezeu*, Galați, 2006.

Repere bibliografice: Florin Grigoriu, *Cronici de carte*, „Revista română de versuri și proză”, 2001, 4; Cornelia Ștefănescu, *Iarna rusească* '42–'43, JL, 2003, 7–12; Paul Miron, *Crișan V. Mușețeanu și împărăția apelor*, TP, 2005, 3; Lidia Stăniloae, *O carte care trebuie citită*, JL, 2005, 11–16; Ciprian Dad, *În căutarea sensului ascuns*, JL, 2005, 11–16; Dumitru Augustin Doman, *O lecție despre sonet*, ARG, 2007, 3; Mihai Neagu Basarab, *Conferințe freiburgheze și alte scrieri*, I, Onești, 2012, 161–169. **M.Dr.**

MUȘINA, Alexandru
(1.VII.1954, Sibiu –
19.VI.2013, Brașov),
poet, eseist, editor.

Este fiul Vioricăi Mușina (n. Flucuș), vânzătoare, și al lui Alexandru Mușina, chelner. Absolvent al Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov (1973), urmează Facultatea de Filologie a Universității din București, secția română-franceză (1974–1978). Ulterior, până în 1989, va fi profesor la Liceul Industrial din Întorsura Buzăului, cultivator și vânzător de flori, apoi redactor la revista „Interval” (1990–1992) și cadru didactic la Facultatea de Litere din Brașov, unde ține cursuri de literatură comparată și folclor. În 1995 își susține doctoratul la Universitatea din București cu o teză despre poezia modernă. După 2000 activitatea de cenaclu este dublată sau substituită de aceea de profesor de „scriere creatoare” (*creative writing*), **M.** numărându-se printre promotorii introducerii acestei discipline în spațiul universitar românesc. Din 1999 a condus editura brașoveană Aula, care s-a specializat în publicarea de lecturi revizioniste ale literaturii române și în căutarea de tinere talente. Debutază publicistic în „România literară” (1978), iar editorial e prezent în

volumul colectiv *Cinci* (1982), alături de Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter și Mariana Marin. Mai colaborează la „Astra”, „Convingeri comuniste”, „Vatra”, „Familia”, „Echinox”, „Contrafort”, „Contrapunct”, „Convorbiri literare”, „Euphorion”, „Apostrof”, „Transilvania” ș.a. Începând din 2011 a fost, alături de Andrei Bodiu, editor senior al revistei „Corpul T”. A activat în cenaclurile Junimea (1974–1978), Cenaclul de Luni (1977–1983), Cercul literar 19 (1981–1985), Alternative (1987–1988) și Interval (începând din 1990), ultimele trei din Brașov. Prin activitatea din cadrul Cercului literar 19, **M.** a servit drept mentor pentru ceea ce s-a numit ulterior „Grupul de la Brașov”, pornit sub forma unui grup de tineri literați (Marius Daniel Popescu, Caius Dobrescu, Andrei Bodiu, Marius Oprea, Sorin Matei, Simona Popescu) și atingând în deceniul următor proporțiile unei veritabile „școli”. Câteva antologii, alcătuite singur sau în colaborare, privesc poezia generației '80 (1993), poezia modernă (1997), tinerii prozatori brașoveni (2003) ș.a. I s-au decernat Premiul Asociației Scriitorilor Profesioniști (1995), Premiul Uniunii Scriitorilor (1984, 2009), premiile câtorva reviste: „Poesis” (1992, 1996), „Familia” (1997), „Cuvântul” (2004), „Transilvania” (2008), „Observator cultural” (2010), Premiul Mediensis (2006) ș.a. Unele dintre poemele și articolele lui **M.** au apărut în antologii și numere tematice de reviste din SUA, Germania, Franța, Spania, Ungaria, Italia, Cehia, Belgia, Rusia, Bulgaria, Haiti etc.

Trei teme aflate într-o strânsă simbioză se degajă din eseurile reunite de **M.** în volumul *Sinapse* (2001). Mai întâi, e vorba de radiografierea moravurilor epocii (post)comuniste, descrisă pe un ton ce alternează cinismul și jovialitatea, cum se întâmplă, de pildă, în *Comunismu-i ca viagra sau Filosofia mațului plin*. A doua temă, dezvoltată cu talent epic și umor, vizează inserția biograficului, ce dezvăluie uneori nebănuite – și neconvingătoare – veleități paideice (*Să devii ceea ce ești*). În fine, al treilea compartiment privește poezia, care, pe lângă dimensiunea ei estetică, implică și conexiunea cu sinele și cu realitatea cotidiană: „Nu pot crede decât într-o poezie a vieții noastre de zi cu zi, centrată pe mine, cu corpul și fantezmele mele, aici și acum, într-un timp și un loc” (*Poezia – un mod de a fi viu*). Pe o idee similară, expusă într-o manieră axiomatică („poezia este o formă de explorare a Realității”), este construit și eseu *Paradigma poeziei moderne*

(1996), unde **M.** extrage trăsături definitorii din textele programatice ale poezilor. Deși cartea se află în bună măsură în siajul lui Hugo Friedrich, eseistul aduce o serie de corecții semnificative, referitoare la importanța poeziei americane în definirea paradigmei, caracterul dialogic al poeziei și relevanța referentului în raport cu textul. De asemenea, de reținut sunt sistematizarea formelor eului liric în poezia modernă și utilizarea modelului epistemologic al lui Thomas S. Kuhn în explicarea „revoluțiilor” poetice. Refuzând să vadă în lirica modernă un fenomen încheiat, **M.** o consideră o paradigmă aflată încă în derulare; transpare aici una din idiosincraziile autorului, care, deși a fost printre primii care au folosit la noi termenul post-modernism, a refuzat constant ralierea la această orientare. În contrapartidă, el a propus o „poezie a cotidianului”, echivalată prin formula „noului antropocentrism”, ale cărei date esențiale ar fi „centrarea pe ființa umană, în datele ei concrete, fizic-senzoriale, pe existența noastră de aici și de acum și o anume «claritate a privirii»” (*Noul antropocentrism*). O asemenea perspectivă definește și versurile lui **M.** Încă de la începuturile activității sale, autorul practică o poezie polifonică, în care pojghița realului e fisurată de clișeele discursive ale limbii de lemn și de elemente livrești. Așa se întâmplă, de pildă, în *Lecțiile deschise ale profesorului de limba franceză A.M.*, unde se conturează o atmosferă sordidă, de mitocănie generalizată, cu navetiști apatici, cu seraliști semianalfabeți și cu duhori de țuică, peste care plutește sumbru obsesia vidului și a ratării: „e cazul să ieșim și noi/ balul bobocilor deși a început/ atacul nemilos al cheliei e cazul/ să dați și voi ceva nu-i așa un început fericit/ mult succes în carieră hip hip ura/ și la gară desigur cât mai repede dar nici/ prea repede să nu conturbăm/ procesul instructiv-educativ și sălile-nalte/ ca florile dalbe ca un veșnic stai jos asseyez-vous” (*Lecția a doua. Zi de sărbătoare*). Poezia se dezvoltă astfel în jurul unui pivot biografic care apoi își întinde tentaculele în tentativa de a impresura realitatea. Însă poetul nu se oprește aici, ci – așa cum remarcă Al. Cistelean – „arta referinței” e doar un pretext pentru „arta transreferențială”. Numai că o asemenea dilatare a referentului nu se realizează prin transfigurarea realului: **M.** nu este un mistic, ci un gnostic. El tânjește să recupereze realitatea ocultată, camuflată – după caz – de mîzga ideologiei sau de poleiala „culturii”. Nu

degeaba își mărturisise poetul dorința ca prin poezie să descopere „adevărate epifanii ale banalului”. Și poate că nicăieri acest proces nu se relevă mai clar decât în *Budila-Express* – apărut în volumul *Cinci* și reluat, din cauza cenzurii, abia în *Lucrurile pe care le-am văzut* (1979–1986) din 1992 –, unul din cele mai bune poeme ale generației '80: „Budila-Express! Budila-Express! Budila-Express!/ Și noi am știut și noi am iubit,/ Și noi am avut și-am putut, am scris și-am citit!/ Budila-Express, garnitură cu bou-vagoane,/ Garnitură dublată, uneori, garnitură bondoacă,/ Iute și verde-murdară printre grămezile de cartofi/ Putrezind pe câmpuri, pe lângă peroanele/ Pline de cioburi și de capace de bere,/ Budila-Express, ruginind nevăzut/ Precum tinerețea, la încheieturi”. Ca și în restul operei lui **M.**, aventura eului liric se configurează aici ca o expediție cinegetică de înlănțuire a realului. E drept că prima lui carte personală, *Strada Castelui 104* (1984), dezvoltă o anume figurație medievală, trubadurescă, galantă, iar poetul se abandonează uneori în voia unor convenții facile; însă recuzita lirică e mereu subminată prin ironie, prin telescoparea actualității sau prin destrămarea vrajei. De fapt, există pretutindeni o pronunțată componentă antivizionară, cum se întâmplă în această revelație ratată, ce readuce subiectul liric sub zodia celui *hic et nunc* propriu poetului: „În depărtare se auzeau glasuri nedesluite/ Și prin perdelele aerului/ Păreau că se mișcă ființe fantastice/ Cu 16 labe, 3 capete și coame lănoase/ Deasupra chipurilor de om./ «O viziune a apocalipsei», își spuse,/ «Toate acestea nu sunt posibile și adevărate/ Decât când țesătura lumii/ Începe să se destrame. Or eu/ Sunt viu și uman.» Scara de oricalc/ De deasupra-i dispăru, ca o lucire întâmplătoare./ Trupul i se restrânse brusc în forma pieritoare” (*O viziune intermediară*). Însă repudierea viziunii nu conduce la cantonarea în minimalismul biografic, de vreme ce există și o anume ocultare a planului imediat, având ca supape reveria și histrionismul. Atâta doar că imaginarul nu permite, ca la Mircea Cărtărescu, instrumentarea sa ca vehicul al decolării, iar fanteziile lui **M.**, oricât de coerente, se autodenunță mereu ca „făcături”. Dacă există vreo revelație în această poezie, ea ar consta în conștientizarea imanenței ca unică formă de ființare. Astfel, în *Aleea Mimozei nr. 3* (1993), *Tomografia și alte explorări* (1994) și în *Tea* (1998), evenimentul liric central îl reprezintă tocmai constatarea opacității lumii, ca

realitate insurmontabilă și ca obiect ce se refuză oricărei „codificări”: „De-acolo, de dincolo de gară, de stâlpi și de fire,/ Din spatele aerului, cortinei,/ Ar trebui/ Să vină un semn./ Nu vine./ [...] / Mă scol de pe iarbă. -Mi privesc/ Măinile. Și plec/ În partea cealaltă, calm, nepăsător” (*Surprinderea serii. Eseu*). Dar această certitudine nu numai că nu devine pretext de lamentație, ci maschează chiar o jubilație secretă. Există aici o metafizică „naturistă”, un rousseauism latent, care constituie axul central al poeziei. Nici primitivismul, nici frustetea nu provoacă indignarea eului liric; dimpotrivă, civilizația, „tiehnica” și sofisticăria reprezintă echivalențe ale unei căderi din raiul agrest: „Nu vei fi/ Cu nimic mai frumoasă dacă mergi cu o sută la oră/ Nici dacă radioul ne ține suspendați/ În muzică și prostii. Nici măcar/ Dacă bomba va exploda sau gargaragiii/ Vor răguși.// Nu o să se schimbe nimic. Doar metabolismul bazal/ Al corpului tău, în care am investit/ Miliarde de imagini și neuroni. Doar pistriui/ De pe umărul stâng or să lunece/ În moartea termică, întocmai/ Mult mai neînsemnatului Univers” (*Tiehnica...*). Preluând un titlu lansat de Ezra Pound (față de care poetul român are un adevărat cult), *Personae* (2001) reprezintă deopotrivă o revizitare cu caracter experimental a satirei latinești. Cu toate că poemele pot fi citite și ca embleme ale unor moravuri general umane, ținta otrăvurilor o constituie în primul rând contemporanii, care transpar cu ușurință îndărătul măștilor: „Marinidas, logograful, care singur consumă/ În fiecă an recolta de papyrus/ A unei întregi nome egiptiene, e mândru/ Că a socotit, fără greșală, de câte ori/ Apare «moira» în piesele tragicilor autori” (*Marinidas*). În alianță cu tradiția poeziei „boabei și a fărâmei”, satira re apare sub formă fabulistică în *Și animalele sunt oameni!* (2002). După modelul arghezian, M. creează un bestiar benign, care se pretează la o lectură plurală datorită aluziilor biografice și intertextuale: „... domnișoara Privighetoare,/ Soprană de coloratură,/ Deși are/ O prea mignonă făptură/ Și nici nu locuiește pe lac,/ Ci într-un copac,/ Apare/ Numai în roluri de solistă.// De-aceea broasca e melancolică și tristă” (*Doamna Broscovy*). În *Hinterland* (2003) discursul poetic constituie, pe de o parte, aidoma celui din *Personae*, un exercițiu de recuperare a unor formule lirice aproape uitate, iar pe de altă parte, volumul marchează o revenire, de o virulență necenzurată, la

obsesia esențială a autorului: opoziția dintre un mod de existență „naturală” și mecanismele alieneante ale societății contemporane. De această dată răbufnirile vizează „paradisul artificial” al consumismului, fotografiat din unghiuri diferite, în ipostaza unui eden acefal, larvar și devitalizant: „Suntem mulțumiți: W.C.-urile-s curate,/ Paturile moi, mâncarea pe săturate./ Nu trebuie să facem nimic, decât/ Să zâmbim pentru următorul afiș:/ Ștreangul transparent, petrecut după gât,/ Ne ține oricum cu ochii tot timpul deschiși” (*P. C. Paradise*). Volumele de versuri din a doua jumătate a anilor 2000 continuă formulele dezvoltate anterior. Astfel, *Poeta, poetae* (2008) și *Cordilio, Bibinia & comp.* (2012) prelungesc maniera din *Personae*, pe când *Album duminical* (2008) este un *Hinterland* localizat la scara unei scări de bloc, un teritoriu bacovian indeterminat, unde „aici” este mereu blocul, iar „acum” este mereu duminică. O excepție de la acest parcurs iterativ o constituie *Regele dimineții* (2009), care se distinge prin maniera în care proiectează drama inconsistenței eului sub forma unor figurații micro- și macrocosmice: „Iarăși pe piele mi-a răsărit/ Un roșu arhipelag. Să fie arheii/ Celulelor? Nemulțumiți. Să fie daimonii/ Ficatului, splinei? Să fie micii zei/ Ai vaselor sangvine?// Port cu mine un animal uriaș./ Un continent, o galaxie. Nimeni nu știe cu-adevărat/ Ce se petrece acolo. Din când în când/ Primesc semne: un dinte găurit, o vânătaie,/ Un roșu arhipelag pe mâna mea stângă” (*Arhipelagul*). Eserile publicate de M. după antologia-bilanț *Sinapse* se caracterizează printr-o ancorare mai puternică în actualitatea imediată. Semnificative în această privință sunt volumul *Supraviețuirea prin ficțiune* (2005), o culegere de cronici neconvenționale la cărți semnate de Viktor Astafiev, Ken Kesey, Valentin Rasputin, Cinghiz Aimatov, Marguerite Yourcenar, Umberto Eco, George Steiner, Fernand Braudel, E. R. Dodds ș.a., în care valoarea textelor comentate este aproximată în primul rând pe baza gravității problemelor pe care acestea le ridică –, dar mai ales piesele diptichului *Epistolarul de la Olănești: Scrisorile unui fazan* (2006) și *Scrisorile unui geniu balnear* (2007). Cele două titluri au stârnit interesul prin formula lor insolită, o suită de zig-zaguri între anecdote, bârfe și zvonuri care pretind că dezvăluie tarele „vieții literare” românești, alăturate unui șir de reflecții cu privire la probleme „grave”, precum complexe de inferioritate ale

culturii române, dezinteresul pentru lectură (cuplat, în mod surprinzător, cu explozia veleitarismului agresiv), parohialismul și provincialismul, revizitarea trecutului literar, mizele derizorii ale bățăliilor generaționiste etc. Singurul roman al lui **M.**, *Nepotul lui Dracula* (2012), pare un rezultat al provocării de a găsi justa măsură între metaficțiunea postmodernă și literatura de consum. Florin Angelescu Dragolea („FAD” sau „Fifi”), un insipid asistent la catedra de franceză a unei universități din provincie, este nexul în care se intersectează cele trei romane cuprinse în volum: un roman „cu cheie”, al vieții academice, în care, pe lângă ironia benignă și tandră la adresa unor colegi ușor identificabili, autorul cuprinde și o serie de șarje savuroase la adresa unor „mode” metodologice din universitățile românești, precum semiotica și studiile culturale; un roman al (post)tranziției postcomuniste, unde radiografia moravurilor e făcută cu ajutorul, cel mai adesea involuntar, al studentelor Bubu și Lulu (și nu fără concursul șecului Abdalah); în sfârșit, romanul propriu-zis „cu vampiri”, o narațiune parodică și burlescă în care incursiunea în trecutul neguros al Drăculeștilor este tulburată și mai mult prin secvențele onirico-fantastice care populează cartea.

Poezia lui Alexandru Mușina, ca și a celorlalți poeți din generația lui, ascunde sub aparentul prozaism fotografic (datărită prizei la realul imediat, la cotidian) procedee artistice extrem de sofisticate. [...] [R]ealul care pare brut este în fapt modelat de clișeu verbal, de acea limbă de lemn a manualelor, stereotipă și instrumentalizantă. Dar nu e numai asta. Poezia [...] nu se referă doar la realitate și la limbajul real, ci și la alte poezii. [...] În trei atlazuri e culcușul, cum ar fi spus Ion Barbu.

NICOLAE MANOLESCU

Poezia lui, nu fără orchestrație, spune întotdeauna direct ce-l doare pe omul care-o scrie (și mai ales, firește, pe toți cei asemeni lui). E o poezie, în felul ei, abrupt confesivă; biografică și realistă, fără îndoială, dar nu atât prin însumare și montaj de secvențe, cât printr-o promovare substanțială a biograficului și prin inducerea lui într-o condiție. Căci poet al condiției e Mușina în primul rând; dar poet al condiției (și umane și poetice, dar mai cu seamă al celei dintâi) nu înseamnă poet de notații, un fel de poet-stivuitor, ci, cu necesitate, poet de reflecție subiacentă acestora. Subiacentă, dar manifestă; la Mușina, adesea, nu numai manifestă, ci și exhibată (are o coardă parenetică, de guru, deși se străduiește mereu s-o dezacordeze).

AL. CISTELECAN

SCRIERI: *Cinci* (volum colectiv), pref. Nicolae Manolescu, București, 1982; *Strada Castelului 104*, București, 1984; *Lucrurile pe care le-am văzut (1979–1986)*, București, 1992; *Aleea MIMOZEI nr. 3*, Constanța, 1993; *Tomografia și alte explorări*, Timișoara, 1994; *Budila-Express*, Paris, 1994; *Introducere în poezia modernă*, Brașov, 1995; *Unde se află poezia?*, Târgu Mureș, 1996; *Paradigma poeziei moderne*, București, 1996; ed. Brașov, 2004; *Antropologie culturală și folclor*, București, 1996; *Eseu asupra poeziei moderne*, Chișinău, 1997; *Tea*, Botoșani, 1998; *Personae*, Brașov, 2001; *Sinapse*, Brașov, 2001; *Și animalele sunt oameni!*, Brașov, 2002; *Hinterland*, Brașov, 2003; *Poeme alese (1975–2000)*, postfață Al. Cistelecan, Brașov, 2003; *Supraviețuirea prin ficțiune*, Brașov, 2005; *Scrisorile unui fazan. Epistolarul de la Olănești*, Chișinău, 2006; *Scrisorile unui geniu balnear. Epistolarul de la Olănești II*, Brașov, 2007; *Album duminical*, Brașov, 2008; *Poeta, poetae*, Brașov, 2008; *Regele dimineții*, București, 2009; *Poezia. Teze, ipoteze, explorări*, Brașov, 2008; *Cordilio, Bibinia & comp.*, București, 2012; *Nepotul lui Dracula*, Brașov, 2012. **Antologii:** *Antologia poeziei generației '80*, pref. edit., Pitești, 1993; ed. 2, Brașov, 2002; *Antologie de poezie modernă. Poeții moderni despre poezie*, București, 1997 (în colaborare cu Romulus Bucur); *Junii '03. Antologia tinerilor prozatori brașoveni*, pref. Andrei Bodiu, Brașov, 2003 (în colaborare cu Andrei Bodiu și Caius Dobrescu).

Repere bibliografice: Steinhardt, *Critică*, 253–254; Simion, *Sfidarea*, 297–301; Ion Bogdan Lefter, *În căutarea „ținuturilor boreale”*, VR, 1986, 10; Mincu, *Eseu*, 98–101; Simion, *Scriitori*, IV, 542–545; Florin Manolescu, *Dincoace și dincolo de Thule*, LCF, 1992, 22; Țeposu, *Istoria*, 54–55; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 141–148; *Dicț. analitic*, I, 101–102, IV, 583–586; Ioan Moldovan, *Poetul ca „bărbat singur și rece”*, F, 1999, 7–8; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 194–199, *passim*; Manolescu, *Lista*, I, 339–341; Pop, *Viață*, 153–157, 196–205; *Dicț. scriit. rom.*, III, 350–352; Diaconu, *Poezia*, 62–84; Nicoleta Sălcudeanu, [Alexandru Mușina], CU, 2003, 2, VR, 2008, 12; Cistelecan, *Al doilea top*, 58–60, 114–116; Mihai Iovănel, *Poezia ExMuchina (sonete în adidași)*, ALA, 2005, 762; Andrei Terian, [Alexandru Mușina], E, 2005, 11–12, 2007, 3–4; Boldea, *Vârstele*, 228–231; Cristea-Enache, *București*, 213–217; Lefter, *Flashback*, 239–257; Simona Sora, *Sfaturi pentru un tânăr critic*, DM, 2006, 138; [Alexandru Mușina], CLT, 2006, 49 (grupaj special); Delia Ungureanu, *Viețuirea prin ficțiune*, OC, 2006, 90; Teodora Dumitru, *Paradigmistica*, CLT, 2007, 56; Simion, *Fragmente*, V, 108–111; Soviany, *Apocaliptica*, 329–330; Manolescu, *Istoria*, 1321–1325; Cosmin Ciotloș, [Alexandru Mușina], RL, 2009, 48, 2012, 27; Daniel Cristea-Enache, *Ține aproape*, OC, 2010, 524; Soviany, *Cinci decenii*, I, 201–208; Claudiu Turcuș, *Un potop de parodii*, OC, 2012, 379; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Dar vie dezghețul*, OC, 2012, 397; Cistelecan, *Diacritice*, II, 126–141. **A.T.**

MUȘLEA, Ion
(29.IX.1899, Brașov
– 27.VII.1966, Cluj),
folclorist, etnolog.

Este fiul Ecaterinei (n. Pitiș) și al lui Candid Mușlea, învățător. Face liceul la Brașov și studii universitare la București și Cluj (1918–1922). Se specializează la Școala Română din Franța (1923–1925), urmând și cursurile unor mari savanți ai vremii, între care Joseph Bédier la Collège de France și Mario Roques la Sorbona. Devine doctor al Universității din Cluj cu teza *Obiceiul junilor brașoveni* (1927). Lucrează la Biblioteca Universitară clujeană, între 1925 și 1929 ca bibliotecar, între 1936 și 1947 ca director, concomitent fiind și cercetător la Muzeul Etnografic al Transilvaniei (din 1926). Întemeiază și conduce, din 1930, Arhiva de Folclor a Academiei Române și publică „Anuarul Arhivei de Folclor” (1932–1945). În 1947 e ales membru corespondent al Academiei Române. A mai fost cercetător și șef de secție la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară din Cluj. Colaborează la „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, „Arhivele Olteniei”, „Boabe de grâu”, „Convorbiri literare”, „Dacoromania”, „Făt-Frumos”, „Gazeta Transilvaniei”, unde a debutat în 1912, „Gând românesc”, „Mélanges de l'École Roumaine en France”, „Revista de folclor”, „Revue internationale des études balkaniques”, „Societatea de mâine”, „Steaua”, „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”, „Șezătoarea”, „Transilvania”, „Țara Bârsei”, „Viața românească” ș.a.

M. rămâne în istoria folcloristicii și a etnografiei românești atât prin activitatea de organizare și modernizare a cercetării științifice (Arhiva de Folclor a Academiei Române, „Anuarul Arhivei de Folclor”), cât și prin contribuțiile directe, câteva cu adevărat marcante, la studiul culturii populare. Pentru proiectele de studiu ale Arhivei de Folclor lansează apeluri către intelectualii satelor, îndemnându-i să se consacre culegerii producțiilor folclorice. Într-o altă etapă, pentru a îndruma

acțiunea corespondenților și a „stipendiaților”, concepe paisprezece chestionare care au în vedere aproape toate aspectele fundamentale ale culturii populare: calendarul, obiceiurile, credințele, povestirile etc. Materialele primite (1244 de caiete manuscrise) le-a ordonat într-un fișier tematic ce face posibilă consultarea întregului corpus de texte, arhiva devenind în timp una din cele mai complete din țară și chiar din Europa. În același cadru de preocupări vizând realizarea unor instrumente de lucru indispensabile studiului științific al culturii orale, se înscrie și *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu* (tipărită postum, în 1970, cu implicarea lui Ovidiu Bârlea), unde sunt catalogate și sistematizate 17 000 de pagini. Spiritul riguros, de o mare probitate științifică (inclusiv sub aspect filologic) răzbate și din modul în care **M.** a alcătuit câteva ediții critice: Nicolae Pauleti, *Cântări și strigături românești de cari cântă fetele și ficiorii jucând* (1962), Gheorghe Alexici, *Texte din literatura poporană română* (II, 1966), George Pitiș, *folclorist și etnograf* (1968). Studiile cu caracter monografic, de folclor comparat etc., precum și articolele mai puțin extinse au ținută științifică, reprezentând fiecare o contribuție de certă însemnătate. Dintre ele se remarcă *La Mort-mariage: une particularité du folklore balkanique* (1925), *Obiceiul junilor brașoveni* (1930), *Cercetări folclorice în Țara Oașului* (1932), *Varianțele românești ale snoavei despre femeia necredincioasă* (1933), *Cântare și vers la Constantin. Sfârșitul lui Brâncoveanu în repertoriul dramatic al minerilor români din Nordul Transilvaniei* (1964) ș.a. Prin problematică și prin ipotezele avansate, *La Mort-mariage...* a avut un ecou deosebit în rândul specialiștilor. Studiul analizează un aspect semnificativ al riturilor de trecere, această practică folclorică fiind prezentă în toată Peninsula Balcanică. Este vorba de „nunta mortului”, care se desfășoară la dispariția unui tânăr încă „nelumit”. Sunt urmărite atent originile fenomenului, căile de răspândire, elementele comune din spațiul cultural balcanic, precum și cele distinctive. Folcloristul investighează meticulos documentele etnofolclorice, constatând că, răspândită pe arii foarte largi, „nunta mortului” cunoaște numeroase ipostaze în sud-estul european nu doar ca practică folclorică, ci și ca întrupare artistică. Fenomenul ar putea avea o proveniență poligenetică, dar întemeiată pe un fond mental comun indoeuropean. Referitor la

alegoria morții mioritice, se avansează presupunerea, argumentată științific, potrivit căreia la baza ei ar sta tocmai această cutumă a nunții mortului. Adrian Fochi va remarca mai târziu că ideea lui **M.** este extrem de utilă în încercarea de a decoda setul de mesaje al baladei și al colindei mioritice. *Obiceiul junilor brașoveni*, *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, *Variantele românești ale snoavei despre femeia necredincioasă* sunt alte studii demne a fi consemnate, punând în evidență viziunea cercetătorului asupra culturii populare, ca și maniera de abordare a tot ce aparține acestei culturi. Folcloristul are în vedere un ansamblu unitar și de aceea, rămânând în afara oricărei școli sau direcții etnologice, el se afirmă ca etnopsiholog, estetician, sociolog sau filolog, indiferent dacă se ocupă de folclor, etnografie, artă populară, istoria folcloristicii sau de instituționalizarea cercetării științifice. În domeniul istoriei folcloristicii **M.** este considerat „unul dintre fondatorii acestei discipline” (Ion Taloș), un deschizător de drumuri, studiile sale fiind axate mai ales pe relevarea interesului pentru folclor în Transilvania. Cercetările consacrate preocupărilor de folclor ale lui Samuil Micu, Vasile Popp, Timotei Cipariu, Nicolae Pauleti, At. M. Marienescu, Ion Pop-Reteganul, Ovid Densușianu ș.a. demonstrează că mișcarea folcloristică din Transilvania a parcurs aceleași etape, are aceleași caracteristici și cunoaște o evoluție asemănătoare cu folcloristica de peste munți. Cercetările etnografice și de folclor, ca și cele privind arta populară ale lui **M.** (*Icoanele pe sticlă și xilogravurile țăranilor români din Transilvania*, bunăoară, apărută postum, în 1995) izbutesc să contureze profilul unei personalități care a contribuit în chip esențial la investigarea și cunoașterea în profunzime a culturii populare românești.

SCRIERI: *Învățătorii și folclorul*, Cluj, 1928; *Șcheii de la Cergău și folclorul lor*, Cluj, 1928; *Obiceiul junilor brașoveni*, Cluj, 1930; *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, Cluj, 1932; *Contribuțiuni nouă la viața și opera doctorului Vasile Popp (1789–1842)*, Cluj, 1936; *Ovid Densușianu, folclorist*, București, 1939; *Xilogravurile țăranilor români din Ardeal*, București, 1939; *Din istoria tipografiei, editurii și librăriei românești din Ardeal (1830–1918)*, Cluj, 1939; *Ioan Maiorescu despre nașterea și copilăria sa*, Cluj, 1938; *Pânea pruncilor (Bălgrad, 1702). Din istoria unei vechi cărți românești*, București, 1941; *Dr. Vasile Popp (1789–1842). La centenarul morții sale*, Sibiu, 1942; *Muzeul Astrei*, Sibiu, 1942; *Timotei Cipariu și literatura populară*, București, 1964; *La centenarul nașterii lui Artur Gorovei*, Cluj, 1966; *Noi contribuțiuni*

la studiul „Obiceiul junilor brașoveni”, Cluj, 1966; *George Pitiș, folclorist și etnograf*, București, 1968; *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu* (în colaborare cu Ovidiu Bârlea), București, 1970; ed. 2, îngr. Ioan I. Mușlea, pref. Ion Taloș, București, 2010; *Cercetări etnografice și de folclor*, I–II, îngr. și introd. Ion Taloș, București, 1971–1972; *Icoanele pe sticlă și xilogravurile țăranilor români din Transilvania*, București, 1995; *Bibliografia folclorului românesc. 1930–1955*, îngr. și pref. Iordan Datcu, București, 2003; *Arhiva de Folclor a Academiei Române*, îngr. Ion Cuceu și Maria Cuceu, pref. Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 2003; *Cercetări etnologice zonale*, îngr. Ion Cuceu și Maria Cuceu, pref. Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 2004; *Valea Gurghiului. Monografie etnologică* (în colaborare), îngr. Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 2008; *Cercetări etnologice în Țara Oașului și la minerii din nordul Transilvaniei*, îngr. Ioan I. Mușlea, Cluj-Napoca, 2011. **Ediții:** Nicolae Pauleti, *Cântări și strigături românești de cari cântă fetele și ficiorii jucând*, introd. edit., București, 1962; Gheorghe Alexici, *Texte din literatura poporană română*, II, introd. edit., București, 1966; George Pitiș, [Studii. *Texte folclorice*], în Ion Mușlea, *George Pitiș, folclorist și etnograf*, București, 1968.

Repere bibliografice: Ovidiu Bârlea, *Ion Mușlea*, „Demos” (Berlin), 1966, 2; Ion Șeuleanu, „Cercetări etnografice și de folclor”, SUB, Philologia, t. I, 1972, TR, 1973, 17; Bârlea, *Ist. folc.*, 493–497; Dumitru Pop, *Clujul, centru de cercetare a culturii populare românești*, AAE, 1991–1993; Al. Dobre, *Ion Mușlea și chestionarele Arhivei de Folclor a Academiei Române*, MCF, 1992; Al. Dobre, *Comisia de Folclor a Academiei Române (1946–1948)*, MCF, 1993; Gh. Pavelescu, „Icoanele pe sticlă și xilogravurile țăranilor români din Transilvania”, REF, 1997, 5–6; *Dicț. scriit. rom.*, III, 352–354; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 630–633; *Metode și instrumente de cercetare etnologică. Studii închinat memoriei savanților Ion Mușlea și Ovidiu Bârlea*, îngr. Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, 2011. **I.Ș.**

MUTAȘCU, Dan (22.12.1944, Slatina), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Mariei-Virginia (n. Iorga) și al lui Traian Mutașcu, ofițer. Urmează studiile secundare la liceele bucureștene „Mihai Viteazul” (1957–1960) și „G. Coșbuc” (1960–1962), după care frecventează Facultatea de Filologie din cadrul Institutului Pedagogic din București (1963–1966), absolvită în 1973, și, fără a finaliza studiile, Facultatea de Filosofie (1966–1968). Va absolvi în 1975 Facultatea de Filologie a Universității bucureștene, secția română-franceză. În 1970–1984 este redactor și șef de secție la „Săptămâna”. Debutează cu versuri la „Ramuri” în 1966, iar prima carte, *Poems*, îi apare în 1969. Cariera sa literară durează până la căderea comunismului; după aceea nu mai publică nici un volum, doar pagini sporadice în reviste. I

s-a acordat Premiul Academiei RSR pentru volumele de versuri *Leuky* și *Stema din inimi*, ambele apărute în 1973.

Predispoziția lui **M.** mergea către sentimentalismul liric lejer, înșirând naiv metaforele pe ață, după cum o arată prima sa carte în română, *Substratum* (1970): „Mi-e sete de mine și de cei fericiți în dragoste!.../ Tăcerea ține un vas din care curge mereu sângele frunzelor” (*Chipuri din lună*). Titlul anticipează doar nominal direcția ulterioară a poetului, neavând deocamdată nici un punct de legătură cu conținutul. Însă curând **M.** adoptă din mers, via Ion Gheorghe, moda tracismului, apoi, via Eugen Barbu, și pe aceea a bizantinismului. În *Oglinda lui Cagliostro* (1972), încă mărunț sentimental, deja își fac apariția elementele de recuzită caracteristice: „Și acolo, în colț, veghea în chip de Maică,/ chiar Zoroastru veghea și-n o lacrimă bizantină ucidea codobaturi,/ iar țiglele—secunde spre noapte îl zideau pe Negru-Vodă/ în chiar somnul său de mănăstire blestemat de măiastră” (*Acolo, în colț...*). Însă *Ochiul lui Zamolxe* (1972) marchează decisiv tracizarea poeziei lui **M.** Aceasta își ia seama și retoric că a trecut în altă categorie: renunță la declarațiile zaharoase, devine mai opacă, începe să vorbească încifrat (sau doar în dodii) și majusculează substantive comune transformându-le în simboluri: „Numerele de aur scriu/ o mie de ani (o, făpturi de ger!)/ și înc-o mie.../ Scriu semințiile/ și Ochiul băștinaș fiind în toate!/ Scriu trupurile întristate-n straie albe/ șirag/ spre scorbuosul Domn/ Zamolxe”. Deși mimetic, procedeul funcționează într-o oarecare măsură. *Ochiul lui Zamolxe* rămâne, alături de *Leuky*, poetizând în cheia Antichității grecești o călătorie pe mare, și de *Scrisori bizantine* (1974), volumul cel mai relevant al poetului. *Scrisori bizantine* a fost văzut ca o „addenda lirică la *Princepele*” (Laurențiu Ulici), formula cuprinzând implicit o judecată defavorabilă imitatorului: „Prea mult aur, prea multe candelă/ uneori/ simt vidul bizantin prin toți porii/ plutesc printre hărți balistice/ și-n loc să cânt cu glasul fumegos/ «Kyrre, Kyrre, Eleyson!»/ cu voce aspră număr meterezele/ și garnizoanele/ și umbra mea încoifată împinge seara în fântâni”. Însă bizantinismul și maniera arhaizantă à la Eugen Barbu rămân în bună măsură un adaos coloristic pe vechea predispoziție către sentimentalism, convertită acum la erotism direcționat către patrie. Debușeul și finalitatea poemelor se dovedesc a fi adesea doar elemente de recuzită din zona emoționalului patriotic,

tranzacționat uneori fără preliminarii: „Închinare acestui nufăr de aur:/ România,/ țară pe care istoria/ o întinde cu amândouă mâinile/ stelelor celor mai pure!”. Tipică este poezia *Stema din inimi*, care coboară în istorie pentru a culege pretexte pentru declarații de dragoste specifice; dar și într-o plachetă de versuri pentru copii, *Cerbul din oglindă* (1984), **M.** tot patria o cântă: „Aici, în țara pionierilor,/ în România,/ stejarii poartă-n vârful numai note de zece” (*Țara pionierilor*); „Și-avem un steag, și-avem o pace,/ și-avem privire de români/ căci steaua grâului se coace/ în țara noastră de stăpâni” (*Un portret al patriei*). În proza pe care a scris-o **M.** s-a interesat cu precădere de romanul istoric. Și aici teza patriotică este un ingredient constant. În unele cazuri istoria este convocată doar pentru a sluji ca scenă unor dezbateri sau antiteze moral-politice elementare, ca în *Bunul cetățean Arhimede* (1975), unde patriotismul local reprezentat de inventator se opune până la autosacrificiu internaționalismului/ imperialismului roman. În *Mirii cei triști* (1982), roman compus din monologurile protagoniștilor, tezismul implicit nu este suficient: autorul intervine direct, în monologuri distincte, cu comentarii redundante asupra semnificațiilor cărții, cât se poate de clare; plasat în timpul Primului Război Mondial, romanul tratează activitățile subversive organizate în spatele liniilor germane de un grup de patrioți din cadrul serviciilor secrete românești. O scriere vag superioară, în contextul literaturii lui **M.**, este *Dans sub spânzurătoare* (1978), roman-puzzle, compus într-o limbă arhaizantă, din materia fictivă a unor însemnări personale, scrisori, acte oficiale, rapoarte secrete ș.a., ce îl au ca figură centrală pe Iacob Eraclide Despot, aventurier ajuns domn al Moldovei. Păienjeniișul acestei documentări imaginare vrea să sugereze contradictoriul, dacă nu și complexitatea „ciudatului personaj”, combinație de șarlatan lipsit de scrupule și de „geniu științific, politic, lingvistic, strategic”, care visează să reînvie puterea Bizanțului. Alte subiecte istorice prelucrate sunt revoluția lui Tudor Vladimirescu (*Vara și iarna*, 1980) sau, oportun aniversar, Războiul pentru Independență (*Lunea cea mare*, 1977). **M.** a mai scris schițe — compuneri pe subiecte caleidoscopice, în *Ipoteca și alte povestiri* (1979) și *Căsătorie din dragoste* (1981) —, texte dramatice și librete: *Sacul* (1980), *Despot Eraclidul* (1982), *Noaptea cea mai lungă* (1983). Publicistica din *Lumea ca literatură* (1979) e alcătuită din recenzii și medalioane poetizante, cu

„propuneri pentru statui” (de la Dimitrie Cantemir la Eugen Barbu).

SCRIERI: *Poems*, tr. Mircea Bucurescu și M. Redmond, New Jersey, 1969; *Substratum*, București, 1970; *Ochiul lui Zamolxe*, pref. Emil Manu, București, 1972; *Oglinda lui Cagliostro*, pref. Eugen Barbu, Cluj-Napoca, 1972; *Călătoriile lui Sinbad marinarul*, București, 1972; *Leuky*, București, 1973; *Stema din inimi*, București, 1973; *Scriitori bizantine*, București, 1974; *Bunul cetățean Arhimede*, București, 1975; *Țara ca meditație*, București, 1975; *Lunea cea mare*, postfață Dinu C. Giurescu, București, 1977; *Dans sub spânzurătoare*, București, 1978; *Ipoteca și alte povestiri*, București, 1979; *Lumea ca literatură*, Timișoara, 1979; *Vara și iarna*, București, 1980; *Căsătorie din dragoste*, Timișoara, 1981; *Mirii cei triști*, București, 1982; *Cerbul din oglindă*, București, 1984; *Clipe și regi*, București, 1984; *Fastele oglinzilor*, București, 1987.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Un roman istoric*, RL, 1975, 35; Barbu, *O ist.*, I, 320–338; Mincu, *Poezie*, 67–69; Piru, *Poezia*, II, 477–479; Iorgulescu, *Scriitori*, 112–115; Ruja, *Valori*, 174–176; *Lit. rom. cont.*, I, 635–638; Odangiu, *Romanul*, 27–30; Ulici, *Lit. rom.*, I, 287–288; Mircea Muthu, *Literatura sudului*, JL, 1998, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, III, 354–355; Firan, *Profiluri*, II, 108–109; Popa, *Ist. lit.*, II, 619–620. **M.I.**

MUTHU, Mircea
(1.I.1944, Iernut,
j. Mureș), critic și
teoretician literar,
comparatist.

Este fiul Olimpiei Muthu (n. Lupșa), profesoară, și al lui Emil Muthu, avocat. A absolvit Liceul „Timotei Cipariu” din Dumbrăveni (1960) și Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, secția română (1967). Este doctor al aceleiași universități (1976) cu teza *Balcanismul literar românesc până în secolul XX*. Urmează o carieră universitară la Catedra de literatura română, comparată și teorie literară a Facultății de Filologie din Cluj-Napoca. Între 1976 și 1979 a fost lector de limbă și civilizație română la Universitatea din Saint-Etienne, Franța. Decan al Facultății de Litere (1992–1996), ocupă apoi funcțiile de prorector (1996–2002) și rector interimar (1999) al

Universității clujene. Din 1987 este membru în Association Internationale des Études Sud-Est Européennes. Debutază în 1967 la „Tribuna”, iar editorial în 1972 cu volumul *Orientări critice*. Alte cărți adâncesc preocupările de istorie literară ale autorului, acesta distingându-se prin atenția acordată, în context comparatist, spațiului balcanic și culturii române în Europa de Sud-Est. Versurile din *Esențe* (1994) completează o arie largă de interese culturale și literare. Mai este prezent în „Études balkaniques”, „Synthesis”, „Revue des études sud-est européennes”, „South-East Monitor”, „Byzantinoslavica” ș.a. și a ținut rubrici permanente la „Echinox”, „Tribuna”, „Jurnalul literar”. I s-au acordat Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj (1993), Premiul Uniunii Scriitorilor (2002) ș.a., a fost distins cu Ordinul Național pentru Merit în grad de Cavaler (2000) și este Chevalier d'Ordre des Palmes Académiques (2001).

Orientări critice, deși este o carte eterogenă – articole de metodologie, profiluri teoretice și „schițe de sinteză” de tipul unor rezumate academice –, anunță totuși liniile preocupărilor ulterioare ale lui M.: conceptul de balcanism, literatura balcanică, problema structurii și a formei literare, a „mentalității estetice” sau a morfologiei culturii. Volumele următoare, *Literatura română și spiritul sud-est european* (1976), *La marginea geometriei* (1979), *Permanențe literare românești din perspectivă comparată* (1986) și parțial *Alchimia mileniului* (1989), dezvoltă o teorie comparatistă a balcanismului literar românesc și sud-est european, definitivată în *Balcanismul literar românesc* (I–III, 2002), care reunește și actualizează texte mai vechi, aduce completări, recuperează fragmente cenzurate, astfel încât abia aici se configurează imaginea unui ansamblu pertinent articulat. Demersul este sistematic și are în vedere etapele istorice ale conceptului, permanențele literare sud-est europene și fixarea conceptului „în cheie estetică”, cât și definirea și descrierea unei categorii tipologice. Cu alte cuvinte, trilogia reprezintă o reorganizare a cărților dedicate anterior balcanismului, sub diverse aspecte, de la cel teoretic la cel al analizei aplicate, de la cel comparatist la cel al criticii literare, de la analiza literaturii populare la analiza literaturii culte, de la literatura veche la literatura contemporană. Este vizibilă o înclinație tot mai accentuată către cercetarea morfologică a formelor literaturii balcanice, în

direcția criticii arhetipale a lui Gilbert Durand și a criticii tipologice a lui Northrop Frye și către o filosofie a culturii sud-est europene, în linia viziunii filosofice a lui Lucian Blaga, la ai cărei termeni sau concepte autorul apelează uneori, trecând și prin idei ale lui Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu și Constantin Noica. **M.** pleacă de la distincția, nu foarte clară, dintre balcanitate, concept determinat istoric, care se referă la spiritul unei epoci, și anume secolele al XV-lea – al XVIII-lea (acoperind zona mai vechiului termen „spirit sud-est european”, înțeles ca matrice spirituală, stilistică în sensul dat de Blaga), și balcanism, înțeles ca literatură/cultură a balcanității. Ambii termeni nu mai sunt peiorativi: balcanitatea este impregnată de „sentimentul istoriei tragice”, iar balcanismul nu e „doar artificiu, decorativism și mahalagism, ci o dramă cu reversul său parodic”. Balcanismul literar interesează ca paradigmă morfologică, sub aspectul comparatist al unor „serii estetice de tipul motivelor și al temelor”, generate de condiții geografice, istorice, etnice, religioase, etice și culturale similare: substratul indoeuropean comun, romanizarea, dominația bizantină și apoi cea otomană, ortodoxia și antiislamismul, bizantinismul (modelul bizantin), orientalismul, etica supraviețuirii, filosofia lui „întru” sau a lui „ca și cum”. Etapele istorice ale balcanismului (literar) ar fi: în secolele al XVI-lea – al XVII-lea – etapa unui „bizantinism structural”, al cărui summum literar se găsește în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, apoi perioada fanariotă, a unui „Bizanț după Bizanț” (utilizând formula lui N. Iorga), numită de cercetătorul clujean și etapa unui balcanism „militant”, naționalist, deschisă de umanistul Dimitrie Cantemir și continuată, într-o a treia etapă, de romanticii pașoptiști ai secolului al XIX-lea și în fine, o a patra etapă, în literatura veacului al XX-lea, vizibilă doar în plan estetic, nu și în planul mentalității generale, fiind vorba despre un tip de sensibilitate estetică, despre teme și motive identificabile în opera unor scriitori precum Ion Barbu, Mateiu I. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Panait Istrati, Emanoil Bucuța, Eugen Barbu (*Princepele*) ș.a. Pe lângă informația de profunzime și foarte diversă, din întreaga arie culturală sud-estică (**M.** e un cunoscător al literaturilor albaneză, sârbă, croată, greacă, turcă), trilogia balcanică (re)aduce în actualitate teorii și idei interesante: dualismul de factură bizantină

și eterogenitatea structurilor mentale ale balcanității, dimensiunea eroică, continuitatea bizantină în literatură până în epoca modernă, *Istoria ieroglică* a lui Cantemir ca „trecere de la balcanitatea profund tragică la balcanismul literar-artistic”, balcanismul ca „produs al urbanismului”, ca model cultural cosmopolit, „răscumpărarea estetică a unei drame istorice” în opera literară a unor „balcanici” precum Dimitrie Cantemir, Anton Pann, Mateiu I. Caragiale, Ion Barbu. Se remarcă mai ales analizele unor texte aparținând literaturii române, în cazul căreia autorul discerne o *forma mentis* și o stilistică tipic balcanice (modelul paradigmatic ar fi cel barbian-matein), cu predilecție în proza și poezia interbelică și postbelică. Volumul al doilea al trilogiei, care corespunde cărții din 1986 (*Permanențe literare românești din perspectivă comparată*), se ocupă, într-o manieră mai pregnant comparatistă, de tipologiile și motivele balcanice: tipul tragic (eroul de tip semiantropomorf, haiducul, parvenitul, Meșterul Manole, Nastratin ș.a.), de dimensiunea istorică a creației literare (capitolul *Spre o poetică a romanului istoric sud-est european*), de laitmotive precum Bizanțul, roata, lumina, drumul ș.a. Citiitorul e purtat prin literaturile sud-estului european, vechi și contemporane: Cantemir, Konstantinos Kavafis, pașoptiștii români, baladele populare, Eminescu, Ion Barbu, Nikos Kazantzakis, Ștefan Bănulescu ș.a. *Alchimia mileniului*, poate cea mai valoroasă carte a sa, și *Călcâiul lui Delacroix* (1996) sunt consacrate cercetării comparatiste de tip iconologic, urmărind pasionanta relație dintre cuvânt și imagine. În afară de un capitol teoretic, *Alchimia mileniului* conține analize, dintr-o perspectivă „balcanică”, ale unor autori români și străini precum Ion Creangă, Mateiu I. Caragiale, Nichita Stănescu, Ion Barbu, W.B. Yeats, Mikes Kelemen, Al-Hamadani și Al-Hariri (*Șezătorile arabe*). **M.** a mai publicat două monografii importante – *Paul Zarifopol între fragment și construcție* (1982) și *Liviu Rebreanu sau Paradoxul organicului* (1993) –, a editat o antologie din scrierile lui Anton Pann (1973), volumul *Amalgam* de Liviu Rebreanu (1976), *Babel, mit viu* de Henri Jacquier (1991), câteva lucrări de estetică aparținând lui Eugeniu Sperantia, Radu Stanca și Al. Dima, a propus o reinterpretare a basmului *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* în volumul *Făt-Frumos și „vremea uitată”* (1998, în

colaborare cu Maria Muthu), a abordat eseistica în *Dinspre Sud-Est* (1999), iar *Studii de estetică românească* (2005), un prim volum dintr-un proiectat triptic dedicat problemelor de estetică, se ocupă în principal de autori precum Titu Maiorescu, Anghel Demetrescu, Eugeniu Sperantia, Tudor Vianu, Liviu Rusu, Al. Dima, Radu Stanca ș.a. În *Esențe* și în *Grafii* (2004) criticul își încearcă mâna și în poezie, dar lirica sa, imagist-abstractă, este în mare parte lipsită de relevanță.

SCRIERI: *Orientări critice*, Cluj, 1972; *Literatura română și spiritul sud-est european*, București, 1976; *La marginea geometriei*, Cluj-Napoca, 1979; *Paul Zarifopol între fragment și construcție*, București, 1982; *Permanențe literare românești din perspectivă comparată*, București, 1986; *Alchimia mileniului*, București, 1989; ed. 2, Cluj-Napoca, 2008; *Liviu Rebreanu sau Paradoxul organicului*, Cluj-Napoca, 1993; *Esențe*, Cluj-Napoca, 1994; *Cântecul lui Leonardo*, București, 1995; *Călcâiul lui Delacroix*, București, 1996; *Făt-Frumos și „vremea uitată”* (în colaborare cu Maria Muthu), București, 1998; ed. 2, București, 2008; *Dinspre Sud-Est*, București, 1999; *Lucian Blaga. Dimensiuni răsăritene*, Pitești, 2000; *Balkanismul literar românesc*, I–III, Cluj-Napoca, 2002; ed. 2, Pitești, 2008; *Balkanologie*, I–III, Cluj-Napoca, București, 2002–2007; *Grafii*, Cluj-Napoca, 2004; *Studii de estetică românească*, Cluj-Napoca, 2005; *Ochiul lui Osiris. Dialoguri*, Cluj-Napoca, 2010; *Europa de Sud-Est în memoria culturală românească (bibliografie)*, București, 2011. **Ediții:** Anton Pann, *Felurite*, introd. edit., Cluj, 1973; Liviu Rebreanu, *Amalgam*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1976; Henri Jacquier, *Babel, mit viu*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1991; Eugeniu Sperantia, *Contemplație și creație estetică*, postfață I. Maxim Danciu, Cluj-Napoca, 1997; Radu Stanca, *Problema cititului. Contribuții la estetica fenomenului literar*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1997; Al. Dima, *Gândirea românească în estetică. Aspecte contemporane*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2003.

Repere bibliografice: Mircea Angheliescu, *Ipoteză și aproximație*, LCE, 1977, 10; Al. Duțu, [Mircea Muthu], REVR, 1977, 3, RL, 1980, 3; Valentin Tașcu, [Mircea Muthu], ST, 1979, 12, CNT, 1983, 20; Cornel Ungureanu, [Mircea Muthu], O, 1986, 51, 2004, 2; Adrian Marino, *Valoarea specializării*, TR, 1987, 24; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Complicatul, aproape inextricabilul sud-est...*, RITL, 1987, 3–4; Liviu Petrescu, „Liviu Rebreanu sau Paradoxul organicului”, ST, 1994, 4–5; Borbély, *Xenogramme*, 58–60; Grigurcu, *Peisaj*, II, 150–153; Doina Curcăpeanu, *Făt-Frumos și lumea reminiscenței*, F, 1998, 12; Cornelia Ștefănescu, *Pornind de la o carte...*, JL, 2000, 9–12; Florin Mihăilescu, [Mircea Muthu], VR, 2000, 3–4, 2006, 6–7; Dan Mănuță, [Mircea Muthu], CL, 2000, 5, 2003, 10; *Dicț. esențial*, 545–548; Petraș, *Cărțile*, 320–329; Ion Vlad, *Sud-estul european. Balcanitate și balcanism*

literar, APE, 2003, 11; Ion Pop, *Obsesii vechi și preocupări statornice*, ST, 2004, 3; Cioculescu, *Lecturi*, II, 117–119; *Dicț. Echinox*, 244–262; Andrei Terian, *Aux Portes de l'Occident*, E, 2005, 9–10; Boldea, *Vârstele*, 124–128; Bodiș, *Evadarea*, 18–20; Irina Petraș, *Tinerețe fără bătrânețe*, CNT, 2009, 1; Borbély, *Existența*, 22–27. **R.D.**

MUZA ROMÂNĂ, almanah apărut la Pesta în 1865. Ioan Ioviță era „redigintele”, adică redactorul acestei culegeri de versuri, proză și articole de istorie, care se adresa „sororilor romane”. Cuvântul introductiv, scris într-un curios și aproape neinteligibil amestec de cuvinte, de altfel ca și textele literare publicate, conține câteva idei demne de consemnat cu privire la penuria de scrieri beletristice originale și la rolul educativ al literaturii naționale. I. Ioviță a avut intenția de a scoate un periodic cu același titlu, în continuarea almanahului, dar condițiile materiale nu i-au fost favorabile. La **M.r.** au colaborat cu lirică erotică și patriotică, alături de literații transilvăneni At. M. Marienescu (*Poetul, Muza română, Florile amorului*), Aron Densușianu (balada *Polixenia, Plângeai*), Carol Grama, Iulian Grozescu (*Florica, Mare ești tu, Doamne*), George Marchiș (*Fantasia*), Iosif Vulcan (*Prizonierul român, Amantei mele*), Vincențiu Babeș (*Umbra mea*), și moldoveanul Gheorghe Tăutu (*Ingratul, Remani senatosu!*) sau bucovineanul Vasile Bumbac (*Visul meu, Două roze – imitație*). Nuvele istorice și articole politice dau Vincențiu Babeș (*Meditațiuni în presera anului 1848*) și George Marchiș (*Prețul de capitulare*), iar A. Trâmbițașu-Betlen scrie un articol despre posibilitățile artistice și literare ale femeilor (*Să poetizeze damele române?*). **R.Z.**

MUZA ROMÂNĂ, revistă muzicală și literară apărută la Blaj, lunar, prima serie între 1 ianuarie și 31 decembrie 1888, seria a doua între 1 ianuarie 1894 și 6 septembrie 1895 și seria a treia de la 1 martie 1906 la 1 martie 1907. Periodic specializat în publicarea partiturilor muzicale și a textelor acestora redactat de Iacob I. Mureșianu, **M.r.** a inserat adeseori și versuri ale redactorului, ale lui Andrei Bârseanu și ale lui Traian H. Pop, care publică și multe culegeri de poezie populară. **R.Z.**

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE DIN IAȘI, instituție de conservare, expunere și cercetare a valorilor literare și culturale cu precădere din zona

Moldovei, înființată în octombrie 1990. Înglobează muzeele „Sf. Ierarh Dosoftei – Mitropolitul”, Muzeul „Ion Creangă” (Bojdeuca), Muzeul „Vasile Alecsandri” de la Mircești, Muzeul „Vasile Pogor” (Casa Pogor), Muzeul „Otilia Cazimir”, Muzeul „G. Topîrceanu”, Muzeul „Mihai Eminescu”, Muzeul „Mihail Sadoveanu”, Muzeul Teatrului, Muzeul „Mihai Codreanu”, Muzeul „Constantin Negruzzi” din satul Hermeziu, comuna Trifești, și Muzeul „N. Gane” din Iași. La acestea se adaugă Centrul de Muzeologie Literară și Biblioteca **M.L.R.I.** Colecțiile sunt alcătuite din manuscrise, corespondență, documente, cărți vechi și cărți rare, românești și străine, presă, stampe și fotografii, artă plastică și decorativă, mobilier etc., legate de viața și activitatea unor personalități ale vieții culturale românești. Din 1990, sub auspiciile Muzeului, se editează revista de reconstituiri culturale „Dacia literară” (serie nouă), iar din anul 2008 „Anuarul Muzeului Literaturii Române Iași”. Muzeul „Vasile Pogor” (Casa Pogor) este sediu central și filială muzeală, având ca obiect literatura română modernă și contemporană, îndeosebi perioada marilor clasici și a societății Junimea. Edificiul, datând din 1850, a fost locul în care se întâlneau membrii Junimii și sediul revistei

„Convorbiri literare”. Destinația actuală o are din anul 1968, când casa și atenansele au fost declarate monumente istorice, înființându-se Muzeul de Literatură al Moldovei, secție a Complexului Muzeal Iași, care a fost inaugurat în decembrie 1972. Podul Muzeului „Vasile Pogor”, amenajat și deschis pentru public în ianuarie 2003 în cadrul Galeriilor „Pod-Pogor”, găzduiește multiple activități: conferințe, cenecluri, simpozioane, aniversări și comemorări, întâlniri cu scriitori români sau străini, prezentări și lansări de cărți și reviste literare, recitaluri de muzică, spectacole de teatru, expoziții de artă. Muzeul dedicat mitropolitului Dosoftei adăpostește o expoziție reprezentativă pentru literatura română veche, ilustrând vechile centre tipografice românești. Muzeul „Ion Creangă” (Bojdeuca) este primul muzeu memorial literar din România, inaugurat în aprilie 1918. Sunt expuse aici obiecte care au aparținut scriitorului sau familiei sale. Muzeul „Vasile Alecsandri” se află în casa din Mircești a poetului, construită între 1861 și 1867 și intrată în 1914, cu toate bunurile, printre care biblioteca și manuscrise autografe, în posesia Academiei Române. Clădirea a dobândit statutul de instituție muzeală în 1955. Manuscrise, cărți, reviste, fotografii, tablouri,

obiecte personale ilustrează aspecte importante din viața scriitorului. În parcul casei se află mausoleul familiei, construit de Academia Română în 1928, după proiectul arhitectului Nicolae Ghica-Budești și pictat de Paul Molda în stilul vechilor ctitorii voievodale din Moldova. La Iași Muzeul Teatrului a fost inaugurat ca instituție de cultură în decembrie 1976, când se împlineau o sută șaizeci de ani de la prima reprezentație teatrală în limba română, în imobilul care a aparținut vornicului Vasile Alecsandri și care datează de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Expoziția organizată aici trece în revistă momente din istoria teatrului românesc, cu accent asupra spectacolelor teatrale din Moldova. Muzeul deține un patrimoniu bogat, alcătuit din colecții de afișe și programe teatrale, volume, documente, fotografii, manuscrise, corespondență, presă, partituri, obiecte de artă, piese de mobilier, costume de teatru ș.a. În anul 2008, ca urmare a retrocedării casei, Muzeul Teatrului a fost reorganizat la etajul Muzeului „Mihai Eminescu”, sub denumirea de Colecția Istoria Teatrului Românesc. Muzeul „G. Topîrceanu” este situat în clădirea care, în 1919, a fost sediul redacției revistei „Însemnări literare” și în care poetul a locuit între 1932 și 1937, expoziția cuprinzând câteva din obiectele, cărțile și revistele acestuia. Muzeul dedicat Otiliei Cazimir a fost inaugurat în iunie 1972 în casa, construită în 1858, în care poeta a locuit până la sfârșitul vieții. Aici sunt peste trei sute de exponate legate de activitatea scriitoarei: manuscrise, unele cu corecturi autografe, ediții și periodice, fotografii de familie, ale prietenilor și cunoscuților, mărturii ale prieteniei cu G. Topîrceanu și cu alți colaboratori ai „Vieții românești”, multe obiecte personale. În Muzeul „N. Gane”, inaugurat în octombrie 1993, se află un memorial închinat scriitorului și un Muzeu al Administrației Publice a Orașului Iași, aici fiind instalat și Centrul de Muzeologie Literară (Depozitul de Bunuri Culturale, Fototeca **M.L.R.I.** și Laboratorul Restaurare Carte). Exponatele referitoare la administrația ieșeană au în vedere principalele personalități care s-au aflat în fruntea orașului începând cu secolul al XIX-lea: Constantin Negruzzi, Teodor T. Burada, Dimitrie Gusti, N. Gane, Vasile Pogor, Leon C. Negruzzi, Al. O. Teodoreanu, Gh. Mârzescu, Mihai L. Negruzzi ș.a. Muzeul „N. Gane” a intrat în conservare în anul 2007 și a fost închis publicului. Muzeul „Mihai

Codreanu”, inaugurat în 1970, este situat în Vila Sonet, unde se etalează peste șapte sute de piese (unele de patrimoniu), biblioteca scriitorului rămânând în rafturi în cvasitotalitatea sa. Muzeul „Mihail Sadoveanu” își are, din 1980, sediul în Vila cu turn pătrat, construită în 1834 de Mihail Kogălniceanu în mijlocul podgoriei sale de pe Copou și dobândită în 1919 de Mihail Sadoveanu, care a locuit aici până în 1947. Muzeul „Mihai Eminescu”, inaugurat în 1989, este situat în mijlocul parcului Copou. Este compus din două săli: Sala Zodiac și Sala de Artă. Colecția de carte cuprinde numeroase volume, de la prima ediție până în contemporaneitate, studii monografice, exegeze critice și traduceri ale operei eminesciene, fiind completată de o bogată arhivă fotografică. Colecția de artă cuprinde pictură, grafică și sculptură cu referire la Eminescu și creația sa. Muzeul „Constantin Negruzzi” este situat în conacul din Hermeziu, unde, de la începutul veacului al XIX-lea și până după cel de-al Doilea Război Mondial, au locuit mai toți membrii familiei Negruzzi. În 1968, cu prilejul centenarului morții scriitorului, desfășurat sub patronajul UNESCO, s-a organizat un nucleu muzeal, în cea mai mare parte de etnografie și istorie, într-o încăpere fiind expuse obiecte personale și de mobilier ale familiei Negruzzi. Augmentat în timp, muzeul reconstituie salonul de muzică și teatru, biblioteca-birou, sufrageria și dormitorul, amenajate cât mai aproape de destinația lor inițială, aici aflându-se numeroase obiecte originale donate de membrii familiei. Muzeul „Constantin Negruzzi” a fost nominalizat în anul 1996 pentru Premiul Muzeul European al Anului – The European Museum of the Year Award (EMYA), alături de alte 65 de muzee europene. Sub auspiciile **M.L.R.I.** funcționează cenaclul literar Junimea și se organizează frecvent importante evenimente culturale: Prelecțiunile Junimii, Sărbătoarea poeziei, Simpozionul internațional „Istorie, cultură, patrimoniu”, Concursul național de creație literară „Povești”, Concursul național de proză „Mihail Sadoveanu”, Festivalul de literatură pentru copii „Ion Creangă” ș.a. **V.D..**

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE „MIHAIL KOGĂLNICEANU”, instituție de conservare, expunere și cercetare a valorilor literare și culturale din Republica Moldova. A fost înființat la Chișinău prin hotărârea Sovietului Miniștrilor al RSS

Moldovenesci din 10 februarie 1965, în ajunul Congresului al III-lea al Uniunii Scriitorilor, la care a fost abordată problema revenirii la alfabetul latin. Și-a început activitatea sub egida și în sediul Uniunii Scriitorilor. În 1983 poartă numele lui Dimitrie Cantemir, iar în 1991 este transformat în Centrul Național de Studii Literare și Muzeografie „Mihail Kogălniceanu”, din 1997 devenind Muzeul Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu”. La fondarea instituției a contribuit în mod esențial Gheorghe Cincilei, susținut de viceprim-ministrul Anatol Corobceanu. Pentru crearea fondurilor de manuscrise, carte etc. a fost inițiată o enormă muncă de depistare și de colectare, acțiune la care au participat atât angajații instituției, cât și numeroși studenți de la Chișinău, Bălți și Cernăuți. Programul de investigare a inclus satele și orașele din Basarabia, precum și cele din regiunile Cernăuți și Odessa (Ucraina), acțiune de amploare ce a contribuit la mișcarea de renaștere națională din anii '90 ai secolului trecut. Gheorghe Cincilei, primul director și principalul promotor al activităților instituției în primii patru-cinci ani, are meritul de a fi coordonat derularea acestui important proiect ce a avut ca obiectiv constituirea de fonduri. În timp, colecția muzeului s-a îmbogățit, ajungând la aproximativ 100 000 de exponate: cărți, manuscrise, fond de ziare și reviste, de afișe, documente, fotografii, obiecte de artă plastică etc. Fondul de carte cuprinde peste 22 000 de volume ce datează din secolele XVI–XXI, lucrări cu caracter laic și religios, inclusiv ediții rare din operele lui Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu, Alecu Donici, Vasile Alecsandri, Constantin Negruzzi, B. P. Hasdeu ș.a., ale unor clasici latini, ruși, francezi, ucraineni. Cea mai veche carte în limba latină din fondul muzeului datează din 1572, fiind o scriere a Sfântului Dionisie Areopagitul. Fondurile includ, de asemenea, manuscrise vechi, dar și de dată recentă, în limbile română și slavonă, zapise de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, precum și manuscrise aparținând scriitorilor contemporani Liviu Deleanu, George Meniuc, Liviu Damian, Vlad Ioviță, Nicolai Costenco, Vladimir Beșleagă, Anatol Ciocanu ș.a. Printre documentele păstrate în muzeu se află, de pildă, și un caiet cu versuri ale lui Alexie Mateevici, scrisori de pe front, fotografii, toate edițiile lui de scrieri. Dintre publicațiile mai importante din prima jumătate a secolului al XX-lea în patrimoniul muzeului se păstrează „Viața românească” din

1906, „Revista Fundațiilor Regale” din 1934, „Gândirea” din anii 1921–1931, „Convorbiri literare” din 1939, „Viața Basarabiei” (Chișinău), „Cuget moldovenesc” (Bălți), „Solidaritatea” (Soroca), „Bugeacul” (Bolgrad), „Însemnări ieșene” (Iași), „România literară” (București), „Revista Bucovinei” (Cernăuți). Colecția de artă plastică se constituie din lucrări ale pictorilor Aurel David, Igor Vieru, Mihai Grecu, Gheorghe Vrabie ș.a. Edițiile, portretele scriitorilor, ilustrațiile de carte, manuscrisele sunt prezentate în expoziții cu prilejuri aniversare sau comemorative, precum și în cadrul diverselor evenimente literare organizate de muzeu, care dau o notă specifică vieții culturale de la Chișinău. Activitatea instituției s-a făcut remarcată și prin elaborarea unor lucrări de referință: *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2006*, coordonat de Valeriu Nazar (2007), cu o ediție adăugită în 2010, aici fiind valorificate cu precădere materiale din patrimoniul propriu, *George Meniuc. Pagini de corespondență*, sub îngrijirea Elenei Țau (2010), ș.a., la acestea adăugându-se nenumăratele biobibliografii privind mai cu seamă literatura contemporană, lucrări realizate în cadrul departamentelor muzeului. Sub aceeași egidă au fost inaugurate câteva case muzeale. Deschisă în 1966, Casa-muzeu „Alexandru Donici” funcționează din 1976 în incinta conacului familiei, în satul Donici (fost Bezin), lângă Orhei. Casa „Alexie Mateevici”, situată în Căinari, locul nașterii poetului, a fost reconstruită din temelie și redeschisă la 31 august 1991; altă casă-muzeu a fost organizată în edificiul construit de tatăl poetului, preotul Mihail Mateevici, în satul Zaim. Muzeul „Constantin Stamati” a fost inaugurat în 1968 în școala din satul Ocnița, fiind transferat ulterior în conacul restaurat al familiei, care a intrat în circuitul muzeistic în octombrie 1988; din păcate, în urma unui incendiu, în 2002 casa-muzeu a fost distrusă, dar datorită efortului locuitorilor din Ocnița, a fost salvată o bună parte din patrimoniul muzeal, iar prin grija unui grup de la Muzeul Național de Istorie a fost reorganizată expoziția și restabilită atmosfera de epocă, pentru ca în octombrie 2005 casa-muzeu să fie redeschisă. **A.Bn.**

MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE, instituție culturală de promovare a literaturii române pe plan intern și internațional, prin realizarea obiectivelor sale specifice: prezervarea, conservarea, expunerea, cercetarea și valorificarea

eficientă a patrimoniului literar românesc având ca scop integrarea literaturii române în circuitul valorilor culturale europene. Muzeul a fost înființat la 1 iunie 1957, în București, prin Ordinul 121 din 21 mai 1957 emis de Ministerul Învățământului și Culturii. Prin acest ordin instituția are o strânsă colaborare cu Institutul de Istorie Literară (Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”) al Academiei RSR și cu Uniunea Scriitorilor. Din 1994 devine muzeu național, schimbându-și titulatura din Muzeul Literaturii Române în **M.N.L.R.** Începând din 2003, trece de sub autoritatea Ministerului Culturii și Cultelor, acesta păstrându-și numai autoritatea științifică și culturală asupra instituției, sub aceea a Consiliului General al Municipiului București. A fost condus, succesiv, de Perpessicius (1957–1971), Alexandru Oprea (1971–1983), Adriana Daia (1983–1985), Nicolae Ciobanu (1985–1987), Dan Petrescu (1989), Alexandru Condeescu (1991–2007), Elena Fluierașu (2007), Radu Călin Cristea (2008–2009), Lucian Chișu (din 2009). De-a lungul timpului, printre angajații acestei instituții s-au aflat poeți, prozatori, critici și istorici literari,

universitari: Laurențiu Avram, Fănuș Băileșteanu, Constandina Brezu, Oxana Busuioceanu, Aurel Ciulei, Lucian Chișu, Simona Cioculescu, Petru Creția, Diana Cristev, Ioan Cristescu, Alexandru Condeescu, Anca Costa-Foru, Traian T. Coșovei, Ștefania Coșovei, Claudia Dimiu, Aurelia Dumitrașcu, Ileana Ene, Aureliu Goci, Nicolae Florescu, Corin Grosu, Ruxandra Mihăilă, Eugenia Oprescu, Horia Oprescu, Alexandru Surdu, Manuela Tănăsescu, Eugenia Țarălungă, Ioana Vasiloiu, D. Vatamanuc, Teodor Vârgolici, Paul Vinicius, Romulus Vulpescu. Muzeul posedă un impresionant fond însumând peste 300 000 documente. Acesta este format din manuscrise (sute de colecții aparținând unor scriitori din toate generațiile literare, de la Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga la Nichita Stănescu), carte veche (Dosoftei, Varlaam, Simion Ștefan, Șerban Cantacuzino, Dimitrie Cantemir), cărți bibliofile din bibliotecile George Coșbuc, Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, Pompiliu Constantinescu ș.a, reviste și ziare, colecții epistolare, piese de mobilier, tablouri semnate de pictori de renume, precum și o

colecție de înregistrări audio-video. **M.N.L.R.** este un centru de cercetare și informare, de promovare dinamică a valorilor literaturii române, fie în expoziții permanente, fie cu prilejul unor comemorări, aniversări desfășurate în țară și în străinătate. În structura organizatorică internă, fondurile au fost repartizate în Sanctuarul cărții (cu volume reprezentative pentru perioada 1508–1830), biblioteca de carte curentă (65 000 de volume destinate consultării de către cercetători), periodice (40 000 de piese), obiecte memoriale (manuscrise, mobilier, obiecte de folosință personală ale marilor scriitori), colecția de artă plastică, ce include desene, tablouri, busturi ale marilor scriitori semuate de George Löwendal, Mișu Popp, Francisc Șirato, Camil Ressu, Jean Al. Steriadi, Theodor Pallady, Henri Catargi, Lucian Grigorescu, Nicolae Tonitza, Hans Mattis-Teutsch, Victor Brauner, Marcel Iancu, Iosif Iser, Al. Ciucurencu, Magdalena Rădulescu, M. H. Maxy, ș.a., busturi ale unor scriitori, realizate de sculptorii Romulus Ladea, Constantin Baraschi, Corneliu Medrea, Oscar Han, Ion Vlasiu, Ion Jalea, Milița Petrașcu ș.a. De asemenea, în arhivele muzeului se află numeroase manuscrise ale unor scriitori străini care reflectă legăturile lor cu cei români: Rafael Alberti, Ivo Andrić, Louis Aragon, Henri Barbusse, Henri Bergson, Carlo Bo, André Breton, Ivan Bunin, Roger Caillois, René de Chateaubriand, Paul Claudel, Rosa Del Conte, Benedetto Croce, Georges Dumézil, T. S. Eliot, Anatole France, Joseph Kessel, Nikos Kazantzakis, Roger Martin du Gard, John Galsworthy, Hermann Hesse, Aldous Huxley, A. M. de Jong, Selma Lagerlöf, Pierre Loti, Thomas Mann, Eugenio Montale, Henry de Montherlant, Axel Munthe, Eugene O'Neill, Giovanni Papini, Saint-John Perse, Vasko Popa, Marcel Proust, Sully Prudhomme, Jules Romains, Edmond Rostand, Salvatore Quasimodo, Antoine de Saint-Exupéry, G. B. Shaw, Mark Twain, Giuseppe Ungaretti, Paul Valéry, Jules Verne, Émile Zola, Stefan Zweig, ș.a. De-a lungul vremii, muzeul a avut mai multe sedii: fosta casă Toma Stelian, casa Monteoru, casa Kretzulescu (retrocedată în 2007), Casa Presei Libere (provizoriu). Vernisajul primei expoziții permanente a avut loc în 1958, expoziția fiind de mai multe ori reorganizată și actualizată, pe măsură ce fondurile s-au îmbogățit din donații sau achiziții și conform noilor exigențe. De pildă, după cutremurul din 4 martie 1977, circuitul expozițional de la sediul Kretzulescu a fost reorganizat

pe două niveluri, oferind vizitatorilor parcursul credibil al evoluției literaturii și culturii române, totuși cu multe intruziuni ale propagandei comuniste care privilegia prezența pe simeze a scriitorilor comuniști ori de orientare de stânga, precum și a presei de același profil. După 1989 expoziția permanentă a fost refăcută parțial și reactualizată, fiind adusă „la zi” prin insertarea personalităților literaturii române din țară și din diaspora care fuseseră ostracizate. În 2006 se deschide, o nouă expoziție permanentă, reconceptuată din temelii, cu accent prioritar pe etalarea pieselor originale, în care tabloul panoramic al literaturii române reflectă evoluția tuturor etapelor istorice și rolul jucat de personalități de-a lungul timpului, sarcină pe care a avut-o Alexandru Condeescu, aflat la conducerea muzeului în acest interval. Prin reorganizare, partenerul era rezervat expozițiilor permanente, vernisajelor de artă, concertelor, ședințelor de cenanu și conferințelor cu public. În 2010 a fost reorganizată componenta contemporană a Expoziției de bază. Pe lângă sediul central, **M.N.L.R.** are în subordine mai multe case memoriale: „Tudor Arghezi – Mărțișor”, „George Bacovia și Agata Grigorescu Bacovia”, „Liviu și Fani Rebreanu”, „Ion Minulescu–Claudia Milian”. Până în 2005 în Capitală a funcționat și Casa memorială „Gala Galaction”, retrocedată moștenitorilor familiei printr-o hotărâre a instanțelor judecătorești. Sediilor din București li se adaugă Expoziția memorială „Ciorănescu” din Moroieni (Dâmbovița) și Casa „Sadoveanu” de la Vânători (Neamț), preluată prin ordin al Ministerului Culturii în 1993 și retrocedată Episcopiei Neamț, în care funcționează expoziții documentare și camere cu obiecte personale ale celor nominalizați. Muzeul editează începând din 1970, la inițiativa și sub conducerea lui Perpessicius, revista „Manuscriptum”, publicație cu un format insolit în cultura română și europeană, care s-a bucurat de aprecieri elogioase în rândul specialiștilor din țară și din străinătate. „Manuscriptum” a avut până în 1989 apariție trimestrială; după 1989 publicația își pierde ritmicitatea, dar continuă să apară anual, încât a fost posibilă publicarea bibliografiei tuturor aparițiilor în indexul *Integrala „Manuscriptum” (1971–2012)*. Lui Perpessicius i-a succedat la conducere criticul și istoricul literar Al. Oprea, care a continuat linia trasată de înaintașul său, transferând colectivul de cercetători ai integralei Eminescu în structura administrativă a

muzeului, unde s-a continuat, de la volumul VII, ediția M. Eminescu, *Opere*, coordonată de un colectiv condus de Petru Creția și Dimitrie Vatamaniuc, finalizată până la volumul XVII, consacrat bibliografiei. De asemenea, sub conducerea lui Al. Oprea, au fost constituite colective restrânse de cercetători pentru literaturile populațiilor conlocuitoare (maghiară și germană). Începând din 1972, în sala ovală de la parterul clădirii Kretzulescu, a fost organizat, în a treisprezecea zi a fiecărei luni, Rotonda 13, un format cultural-literar constând în evocări și mărturisiri consacrate celor mai notorii scriitori din literatura română, născuți în luna respectivă. Prezența lui Șerban Cioculescu în calitate de spirit călăuzitor al rotondelor a revărsat asupra lor farmecul indicibil al personalității sale: erudiție filologică întinsă în domeniile istoriei și criticii literare, pasiune pentru anecdotic, umor fin, uneori caustic, dus până la vervă satirică. Urmărite cu fervoare de un public numeros, rotondele au constituit un autentic fenomen literar, transformat de Șerban Cioculescu într-un spectacol intelectual de excepție, neegalat după dispariția lui. În același an a luat ființă Teatrul Manuscriptum, cu spectacole de gen, inspirate din lucrările dramatice inedite existente în arhiva instituției. Activitatea editorială apare inițial sub denumirea „Biblioteca Manuscriptum”, în cadrul căreia sunt publicate volumele Perpessicius, *Excurs sentimental* (1972), Caragiale–Caion, *Dosarul procesului, O istorie a literaturii române în imagini* (1973), Nicolae Iorga, *Dosarul unei crime* (1974), 13 Rotonde 13 (I–II, 1976–1979), continuate după 1989 cu încă patru volume, Mateiu Caragiale – un personaj. *Dosar al existenței, Centenar Mihail Sadoveanu* (1980), *Dialoguri – Dialoge (literatura română–germană)*, Panait Istrati urmărit de Siguranță (1983), Mircea Eliade, *Romanul adolescenței miop* (1988). Din 1994 **M.N.L.R.** include în sfera preocupărilor și tipărirea de cărți la editura proprie, orientată în special către restituirea operelor scriitorilor reprezentativi, a documentelor inedite și cercetării de factură istorico-literară. Activitatea editorială a fost extinsă de la ediții critice consacrate unor scriitori precum Nichita Stănescu, *Opera Magna* (6 volume), Virgil Mazilescu, *Opere*, Nichifor Crainic, *Opere* (2 volume), Mariana Marin, *Poezii*, la colecții: „Aula Magna”, destinată tezelor de doctorat și cercetărilor postdoctorale, „Primordialia”, în scopul cultivării clasicismului

greco-latin, „Biblioteca Bucureștilor”. În cadrul seriei „Manuscriptum” (devenită „Manuscript”), din arhiva muzeului au fost editate, anastatic și bibliofil, manuscrise din operele lui Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Ion Creangă, I. L. Caragiale, Al. Macedonski, A.I. Odobescu, Panait Istrati, George Coșbuc, Mateiu I. Caragiale, Tristan Tzara, V. Voiculescu, Lucian Blaga, Ion Barbu, Constantin Noica, Ștefan Baciuc, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu. Tot după 1990 au reapărut, sporadic, ediții din „Bilete de papagal”, la Casa memorială Tudor Arghezi – „Mărțișor”. Alte publicații periodice scoase sub egida muzeului sunt „Dice (Diversité et identité culturelle en Europe)”, revistă științifică acreditată BDI, și „Caietele Avangardei”. Prima se referă la activitatea de cercetare științifică, cea de-a doua este consacrată promovării arhivei curentului avangardist. Spațiile expoziționale au fost refăcute în timp, unele formate continuând cu ajutorul noilor tehnologii, de care au beneficiat și Rotondele 13, devenind înregistrări audio-video. S-a revenit la decernarea Premiului revistei „Manuscriptum”, numit după 2008 Premiul **M.N.L.R.** În 2004 se înființează Departamentul Proiecte culturale multimedia, destinat modernizării informației muzeale în conformitate cu noile tehnologii ale comunicării și realizării de proiecte culturale de anvergură europeană, cum a fost EuroLiteratur. În ultimele două decenii au funcționat, succesiv, cenaclul La Muzeu, Clubul de lectură, Salonul literar **M.N.L.R.**, Grădina lui Polemos, cenaclul „Euridice” și alte formate culturale precum Cinemateca literaturii, Seri de literatură și muzică, TNCP (serii de recitaluri sub titlul *Tu nu citești poezie ?*), Noaptea Muzeelor. **L.C.**

MUZEUL NAȚIONAL, revistă apărută la București, ca supliment al „Curierului românesc”, de la 5 februarie 1836 până în martie 1838, condusă de Ion Heliade-Rădulescu și având ca redactor pe Florian Aaron. S-a tipărit săptămânal până la 26 ianuarie 1837, apoi lunar de la 1 aprilie 1837 până în martie 1838. Primele zece numere cuprind texte paralele, în română și franceză. **M.n.** își propune să participe la mișcarea națională pentru răspândirea culturii, pentru cultivarea unei limbi literare unitare și pentru susținerea învățământului. Publicația, subintitulată „literară și industrială”, cuprinde numeroase articole pe teme științifice, scrise la un nivel accesibil, de popularizare. O atenție deosebită este acordată învățământului: se reproduce

programa cursurilor de la Colegiul „Sf. Sava”, se publică anual lista premianților, precum și cuvântările festive ținute de Petrache Poenaru, Ion Maiorescu, Simeon Marcovici, în care, în spirit iluminist, se face elogiul înnoirilor civilizatoare și al instrucției în limba națională. **M.n.** anunța, de asemenea, că-și va „consacra” paginile „articolelor de literatură valahă și străină, cu apropieri între ele, în scopul de a ajuta dezvoltarea literaturii țării”. Interesul cititorilor a fost trezit mai ales prin tipărirea schimbului de scrisori dintre Costache Negruzzi și I. Heliade-Rădulescu (*Correspondență între doi rumâni, unul din Țara Rumânească și altul din Moldova*, 1836), expunere a ideilor acestora privitoare la istoria limbii și a poporului român, la obiectivele activității culturale și literare în provinciile românești. La 3 iunie 1836, într-un articol nesemnat, intitulat *Necrologie* și închinat lui Barbu Paris Mumuleanu, se specifica: „El din mica copilărie arătase cele mai norocite a înainta în cariera literală și cu toate că i-a lipsit mijloacele de a-și dezvolta îndestul talentele firești cu care natura îl împodobise, tot dobândise îndestul cunoștințe prin care i se luminase calea virtuții. Scrisele sale ce a publicat, și acelea ce a lăsat nepublicate, în versuri și în proză, dovedesc cele mai curate sentimente de patriotism și o dorire din adâncul inimii pentru binele obștesc”. **L.V.**

MUZICA, publicație apărută la București, neregulat, în octombrie 1908 – februarie 1910, 1 ianuarie – iunie 1916, noiembrie 1919 – septembrie 1922, apoi la Timișoara în ianuarie – iunie 1923, ianuarie – octombrie 1925. Din 1919 are subtitlul „Revistă pentru cultura muzicală”. Directori sunt, succesiv, M. Margaritescu, Maximilian Costin, Ion Nonna Otescu și G.N. Georgescu-Breazul. În deschiderea revistei George Enescu, „gloriosul stegar” al acestei arte, consemnează cu satisfacție efervescența preocupărilor în domeniu: „Compozitori, virtuozii, cântăreții se ivesc din toate părțile, asociațiuni se formează pentru popularizarea muzicii”, dar deplânge dispersia fenomenului: „fiecare vrea să joace un rol preponderent și de acolo decurg certuri, dezbinări, împărțelă într-un număr neverosimil de fragmente ale asociațiunilor”, încheind în registru dubitativ: „Nu s-ar putea oare ca amorul propriu să joace un rol mai mic la noi, iar dragostea dezinteresată pentru artă un rol mai mare?” (*O dorință*). La reapariție, în 1916, publicația confirmă intenția de a fi, pentru iubitorii

de muzică, o „călăuză credincioasă, de încredere, veghetoare neobosită la întreținerea focului sacru” (*Precuvântare*). Scopul revistei îl reprezintă cultivarea artelor, cu o atenție specială pentru muzică și literatură. Poezia este bogat reprezentată: D. Nanu, Em. Ciomac, G. Bacovia (*Nevroză*), Mircea D. Rădulescu, Alfred Moșoiu, Elena Văcărescu (*Musiques*), Const. Asiminei, Nikita Macedonski (*În catedrală*), Emanoil Bucuța (*Cântec vechi*), Al. Macedonski (*Rondelul orelor*). Cu proză este prezentă doar Bucura Dumbravă (*Lupta cu îngerul*, din volumul *Ceasuri sfinte*). Compartimentul publicisticii ocupă, în schimb, un spațiu considerabil. În 1916 Eduard Caudella se ocupă de prima reprezentație a primei opere comice românești, D. Cuclin deschide seria *Ființa creatoare în compoziția muzicală*, iar Mihail Jora analizează relația dintre muzica lui Richard Wagner și arta clasică. Despre șansonete scrie, în 1919, Nikita Macedonski, iar despre dans, în 1920, Cora Irineu. Raportul dintre muzică și poezie intră în atenția lui Al. Zirra, dar și a lui Șt. I. Nenițescu (*Dante și muzica*). În 1925 Sabin V. Drăgoi abordează elementul etnic în muzică. Teatrul este ilustrat prin câteva fragmente din *Sonata umbrelor* de A. Dominic. Nikita Macedonski onorează promisiunea pe care tatăl său o făcuse redacției, oferind două scrisori din corespondența acestuia cu muzicologul francez Jules Combarieu. În **M.**, în preambulul răspunsului pe care poetul îl dă unei misive a prietenului francez – document avansat publicului în *La Revue musicale* (1906) – se vorbește despre „omul de litere cel mai celebru din România”, autorul unui „fel de epopee în proză – *Le Calvaire de feu* [...] – care ar putea fi semnată de unul din cei mai mari scriitori naționali ai noștri”, artistul prin a cărui operă se certifică teoria privind esența muzicală, sinestezică a lumii. Într-adevăr, Macedonski mărturisește într-o epistolă, că „după mine, viața însăși – înțeleg viața organică – nu este decât o mare, o delirantă simfonie. Totul vibrează și totul cântă în noi și prin noi și în jurul nostru. [...] Mirosul, gustul, pipăitul se unesc într-o completarea acestei simfonii pe care auzul o desăvârșește într-un chip atât de energic și delicat”. Totodată, dispus să restituie în întregime adevărul, el vorbește de „accidente nervoase” responsabile de „cele dintâi și cele mai puternice senzații muzicale auditive ale mele, accidente care, survenite după mari depresiuni fizice, mă aruncau într-o stare de inconștiență momentană și

întunecau, oarecum, pentru mine realitatea, dezbrăcându-mă de personalitate și permițându-mi totuși să aud și să văd” (*Jules Combarieu și Alexandru Macedonski*, 7–8/1921). Traducerile urmăresc aceeași corelație: *Din ideile lui Rousseau asupra muzicii*, Heine și Paganini. Olimpiu Ștefanovici tălmăcește din germană *Amintiri despre Beethoven*, iar Maximilian Costin corespondența Beethoven – Goethe. De remarcat două poezii traduse din limba engleză de Petre Grimm (J. Dryden, *Imn pentru ziua Sfintei Cecilia* și *Corul cel mare*) și un fragment în tălmăcirea lui G. Niculescu (Heine, *Der Salon*). În 1916 numere speciale sunt dedicate reginei Elisabeta și compozitorului Hector Berlioz. Publicația include și materiale cu caracter documentar: scrisoarea deschisă adresată de George Georgescu, fost director general al Societății Filarmonice, lui Octavian Goga, ministru al Artelor, cu prilejul numirii în fruntea Operei Române a lui Scarlat Coccorescu, sau mărturii despre reprezentarea primei opere comice românești, *Olteanca*, în 1880. Numărul 3–4/1921 este consacrat Societății Filarmonice, publicându-se lista membrilor Consiliului de administrație și ai orchestrei de sub bagheta lui George Georgescu. În numărul ce-i este dedicat (5–6/1921) George Enescu revine cu o sumă de îndemnuri în sprijinul metafizicii muncii: „Încercați, voi acei care n-ați gustat adevărata dulceață a muncii, voi care aveți superstițiunea că munca e o povară inventată pentru a-ți plăti dreptul de a viețui pe bietul nostru pământ; încercați să munciți pentru și numai pentru plăcerea de a vă concentra forțele într-o direcțiune anumită, de a-l echilibra bine în folosul bunului și naturalului rezultat” (*Despre muncă*). Alți colaboratori: Barbu Solacolu, Al. Bilciurescu, Constantin Brăiloiu, Leon Donici, Valeriu Braniște. **C.A., D.B.**

MUZICĂ ȘI POEZIE, publicație apărută la București, lunar, din noiembrie 1935 până în aprilie 1937; de la numărul 11/1936, subtitlul „Revista Filarmonice” devine „Teatru și plastică”. Redactori sunt Adrian Maniu și Victoria Dragoș-Ursu (3–6/1937). Grafica îi aparține Rodicăi Maniu. Apariția publicației este justificată, se precizează în *Cuvânt de început*, „de lipsa în mișcarea noastră culturală a unei reviste muzicale care, între poezia muzicii și melodia unui vers, să stea în slujba bunelor intenții ce pot da strălucire artei”, adăugându-se că **M.p.** face apel la „toate talentele de muzică și poezie, toată

priceperea cărturărească a celor ce pot ajuta mai departe înfăptuirile de artă românească” (*Închinare*). Convingerea că „sufletul blajin și visător al românului a devenit cunoscut lumii” și grație muzicii, „un grai în care se oglindesc, fără posibilitatea de prefăcătorie, însușirile psihice ale omului, ale popoarelor”, o mărturisește George Enescu în articolul *Gând desprins*. Publicația își propune să întrunească valori artistice și literare de orientare tradiționalistă sau modernistă, promovând critica estetică. O mărturie sensibilă a Elenei Văcărescu (*Două femei – o operă*) este publicată în deschidere. Cu versuri figurează în sumar Tudor Arghezi (*Confidențe*), G. Bacovia (*Cântec de seară, Serenadă, Nihil*), Mateiu I. Caragiale, Emanoil Bucuța, Octavian Goga, V. Voiculescu, Ion Vinea, Zaharia Stancu, Teodor Scarlat, Al. A. Philippide, Adrian Maniu, N. Iorga, Virgil Gheorghiu, Carmen Sylva (versuri transpuse în românește de Adrian Maniu), D. Ciurezu. Se publică proză de Tudor Arghezi, Adrian Maniu, N.M. Condiescu, Gala Galaction, Leon Donici, iar eseuri propun G. Marinescu (*Audiția colorată*), Adrian Maniu (*Muzică și poezie*), Em. Ciomac (*Spiritul muzicii spaniole moderne*), Dimitrie Cuclin (*Folclorul și individualitatea creatoare*), Victoria Dragoș-Ursu, Sabin Drăgoi, Mihail Jora (*Minunea Enescu*), Virgil Gheorghiu, V.I. Popa (*Note despre muzică și teatru*), Silviu Cernea (*Iarna în poezia lui Bacovia, Destinul și poetica lui Artur Enășescu*), N. Davidescu (*Ideea de muzicalitate și poezia modernă*). Portrete ale artiștilor conturează în pagini atractive Cella Delavrancea, Virgil Gheorghiu, Ion Nonna Otescu, Al. Iordan (*Ciprian Porumbescu*), C.I. Nottara (*Camille Saint-Saëns*). Tudor Arghezi rememorează întâlnirea dintre Ștefan Luchian, bolnav, și George Enescu (*Vioara și paleta*), Gala Galaction îi scoate din negura timpului pe lăutarii din copilăria sa, iar B. Lăzăreanu evocă personalități precum Ciprian Porumbescu, George Enescu, Camille Saint-Saëns ș.a., I. Gherea readuce în atenție figura lui I.L. Caragiale, Andrei Tudor scrie despre Gustav Mahler, iar Zamfir C. Arbore oferă, din arhiva personală, date despre viața lui Pușkin la Chișinău (*Pușkin și țiganca*). „Cronica muzicală”, „Cronica literară”, „Cronica științifică”, „Știri artistice din țară” și „Cronica străinătății”, „Plastica” publică informații legate de evenimente artistice importante. Sunt dedicate cronici unor opere muzicale cu librete inspirate din scrieri clasice ale literaturii române: *O noapte furtunoasă* de

Paul Constantinescu, după piesa lui Caragiale, sau dramatizarea poemului *Strigoii* de M. Eminescu, pe muzica lui Mihai Andreescu-Skeletty. Fiecare număr are și un supliment muzical. Sunt reproduse partiturile unor cântece pe versuri de Tudor Arghezi, G. Bacovia (muzica Mihail Jora), Matilda Cugler-Poni (muzica Ciprian Porumbescu). E inserat libretul tragediei lirice *Oedip* de George Enescu, traducerea textului original al lui Edmond Fleg fiind realizată de Em. Ciomac. Se semnalează reprezentarea la Paris a operei lui Enescu, ca un eveniment cultural de rezonanță. De asemenea, sunt publicate cincisprezece scrisori ale lui Al. Vlahuță către D. Kiriac, cu un preambul de Constantin Brăiloiu. Într-o corespondență din Cernăuți Liviu Rusu deplânge caracterul refractar al fenomenului artistic muzical bucovinean la spiritul românesc modern, nutrind speranța unei resurecții sub auspiciile noului Conservator (*Cronică din Cernăuți*). Constantin Brăiloiu traduce cercetările lui Béla Bartók despre muzica populară românească, F. Dima tălmăcește din rusă *Doina* lui V. Korolenko. Victor Ion Popa glosează despre traduceri sau localizări. Alți colaboratori: Al. Theodorescu, Tudor Flondor, Alfred Alessandrescu, Ion Sân-Giorgiu, N. Crevedia, Paul Constantinescu, D.I. Cucu.

C.A., D.B.

MYLLER, Theodor A. (1848, Botoșani – 23.VI.1906, București), prozator, comediograf. Învățând la Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană), apoi la București, unde urmează un timp cursurile Școlii de Medicină și Farmacie a doctorului Carol Davila, **M.** intră în 1866 funcționar în administrația Ministerului de Finanțe și ajunge inspector general, ba chiar

director al Serviciului contribuțiilor directe și ordonanțărilor. Publică mai întâi câteva versuri fluente și banale în „Ghimpele” (1871) și în „Tranzacțiuni literare și științifice”.

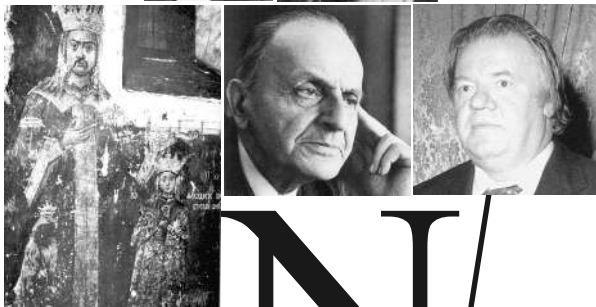
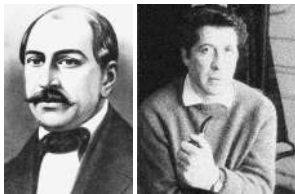
Romanul *În Iași* (1871), scris după mai vechea rețetă a romanului de mistere, împinge tehnica senzaționalului până în preajma aberației. Dar, ca și înaintașii săi, **M.** află registrul potrivit, caracterizat prin naturalețe și vervă, atunci când observă moravurile, urbea de pe Bahlui devenind obiectul unei priviri lucide, câteodată aproape cinice. Poate de aceea, îndreptându-se spre comedie, a avut și un oarecare succes. Piese *Socrul unui ginere* (1873), *1-ul aprilie stil nou* (1874), *Fata lui chir Troancă* (1874), *Gulgdachi* (tipărită în 1876 în „Revista literară și științifică” și în „Revista contemporană”, unde apăruseră inițial și celelalte) aduc în scenă mici burghezi surprinși într-un moment de ridicolă buimăceală legată de căpătarea vreunui „onor”, de o tranzacție matrimonială ori de vreo farsă pusă la cale în familie sau între amici. **M.** știe să încondeieze fumurile acestei lumi, să facă dialogul alert, succulent, să intuiască efectele comice declanșate de ticuri, clișee, verbiage, anticipând astfel, ca și alți comediografi ai epocii, tehnici exploatate de I.L. Caragiale. O dramă ocazională, *Răpirea Bucovinei*, scrisă în colaborare cu V.A. Urechia și N. Țincu și semnată X.Y.Z., e publicată în 1883 în „Literatorul” lui Al. Macedonski.

SCRIERI: *În Iași*, București, 1871; *Socrul unui ginere*, București, 1873; *1-ul aprilie stil nou*, București, 1874; *Fata lui chir Troancă*, București, 1874.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, 114–115, 205; *Dicț. lit.* 1900, 600; Barbu, *Romanul*, 100–104; Mândra, *Ist. lit. dram.*, I, 234–237.

G.D.

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE

N

NADIN, Mihai (2.II.1938, Brașov), eseist, prozator. După absolvirea liceului la Brașov (1955), urmează Facultatea de Electrotehnică a Institutului Politehnic din București (1955–1960) și Facultatea de Filosofie a Universității bucureștene, luându-și licența în 1968 și doctoratul în 1971. Lucrează doi ani ca inginer, apoi ca redactor la ziarul brașovean „Drum nou” (1962–1965), numărându-se în 1966 printre întemeietorii revistei „Astra”, al cărei redactor-șef este în 1974. Concomitent predă filosofia la Universitatea din Brașov (1969–1975), apoi se transferă la Institutul de Filosofie din București. Valorificând perspectivele deschise de tehnologia computerelor, s-a ocupat de sunetul de sinteză și a fost unul dintre primii care au generat imagini grafice pe calculator (1964). Părăsește țara la sfârșitul anilor '70 și face, în străinătate, o notabilă carieră universitară și de cercetător în domenii interdisciplinare. A fost profesor invitat și profesor titular în Germania (1977–1980), Italia (1978), SUA (1981–1991, 1999, 2002). Din 1994 ține prelegeri de proiectare pe calculator la Universitatea din Wuppertal, Germania, numărându-se printre pionierii domeniului, iar din 2004 predă la Universitatea din Dallas, SUA. A debutat precoce, în „Cravata roșie” (1950). În 1965 îi apare volumul *Brașovul anilor noștri* (semnat împreună cu Ștefan Petraru), iar în 1967 publică, în colaborare, un ghid intitulat *Drumețind pe meleaguri brașovene*. Prima carte personală, *Lawrence Olivier. Aventură în universul lui Shakespeare*, îi apare în 1968. Împreună cu A.I. Brumaru a alcătuit antologia de texte *Literatură și cunoaștere* (1975), tot acum semnând și câteva traduceri. A mai semnat N. Milea, Ana Mihai. După plecarea din România a publicat numeroase lucrări de specialitate: *Mind: Antizipation und Chaos* (1991), *Creating Effective Advertising: Using Semiotics* (1994, în colaborare cu Richard D. Zakia), *The Civilization of Illiteracy* (1997), *Zeichen und Wert. Jenseits der Schriftkultur* (1999), *Jewish: Does It Make a Difference?* (2000, în colaborare cu Elvira Nadin ș.a.), *Anticipation: The End Is Where We Start From* (2003) ș.a. Este membru în mai multe societăți de estetică și semiotică.

O zi pentru podoabe (1971) este un roman în care se regăsesc mai toate ingredientele la modă în proza epocii. În prim-plan se află lumea teatrului (protagonista e actriță), observată din interior, cu accent asupra unor elemente ce pot părea bizarerii, și utilizată ca receptacul pentru investigarea unor

chestiuni sociale și sufletești de interes general. Este prezent însă și „marele șantier din munți”, topos al literaturii și cinematografului din anii '50–'80. N. nu este lipsit de o oarecare iscusință, cultivă observația amănunțită și notația mărunță, cu încercări de a mânui tehnici de analiză psihologică, cu frecvente pasaje de comentariu asupra universului cotidian. Își îngăduie accente de maliție, chiar mici îndrăzneli, pe fondul unui cvasiomniprezent convenționalism provenit nu din tendința de a se plia comandamentelor propagandei oficiale ori unor poziții estetice conservatoare, ci, dimpotrivă, un „convenționalism” care pare izvorât din dorința de a fi modern pe toate planurile. Astfel, cartea conține și șantier, și teatru, și scene de dragoste, și imagini onirice (inclusiv cu un tramvai gol, ca la Dumitru Țepeneag sau la Leonid Dimov), și fragmente de jurnal, și un citat din scenariul filmului *Au hasard, Balthazar* de Robert Bresson etc., acumulând episoade ambigue, bizare, voit frapante, toate cu aparența bifării unor puncte dintr-o rețetă, fără coeziunea și forța de plăsmuire a prozei de calitate. Un sensibil – totuși nu decisiv – pas înainte face N. cu romanul *Pana de gravitație*, apărut în 2001, dar scris între 1970 și 1975, înainte de plecarea din România. Autorul mobilizează și de data aceasta ingrediente eterogene și pline de culoare, pe trama unui roman pseudopolitist, de fapt, un polițier psihologic cu implicații social-politice și cu o componentă erotică. Protagonistul este un ziarist care, intrat oarecum în grațiile unui membru al nomenclaturii, e martor la un suspect accident de vânătoare, devine apoi iubitul victimei accidentului (o balerină) și, pe de altă parte, un fel de neobosit investigator pe cont propriu al adevărului. Narațiunea se încheie, printr-un fel de buclă textuală, cu începutul (accidentul de vânătoare), dar prozatorul izbutește între timp să construiască tabloul destul de veridic – chiar dacă marcat de convenționalism – al unor medii sociale și al unor realități ale epocii, sub semnul eticismului și al pasiunii pentru adevăr. Studiile de critică și eseistică (în special pe teme de estetică teatrală) publicate de N. în România rămân realizări modeste, în pofida pretențiilor de a înnoi domeniul vizat. *Cămașa lui Nessus* (1973), de pildă, reunește eseuri de estetică teatrală – mai degrabă de filosofie a artei – fără mare relevanță, formulate alambicat, sufocate de gongorism terminologic și de o sintaxă distorsionată. La curent cu evoluțiile

moderne, bunăoară cu interpretarea operei lui Shakespeare întreprinsă de Jan Kott ori de regizorul Peter Brook, eseistul pare să fi încercat, fără succes, să rivalizeze cu aceștia. Contestate aspru și ironizate de unii comentatori (Mircea Iorgulescu reproșă „truismele abundente”, „frazele găunoase”, excesul de limbaj figurat), cu un succes de stimă pe lângă alții, aceste cărți au trecut în uitare. Cariera strălucită și succesul reputat ulterior de **N.** pe alte meridiane în disciplinele către care s-a îndreptat – semiotica artei, proiectarea pe calculator, sisteme de anticipare ș.a. – atestă descoperirea adevăratei vocații printr-un parcurs intelectual în care încercările beletristice și eseistice nu vor fi fost decât niște episoade tranzitorii.

SCRIERI: *Lawrence Olivier. Aventură în universul lui Shakespeare*, București, 1968; *O zi pentru podoabe*, București, 1971; *A trăi arta. Elemente de metaestetică*, București, 1972; *Reîntoarcerea la zero*, Iași, 1972; *Cămașa lui Nessus*, București, 1973; *Hans Eder*, București, 1973; *Pana de gravitație*, București, 2001.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, „*O zi pentru podoabe*”, LCE, 1971, 37; Nicolae Balotă, „*O zi pentru podoabe*”, RL, 1971, 37; Dana Dumitriu, „*O zi pentru podoabe*”, ARG, 1971, 12; A. I. Brumaru, *Estetică nepredicativă*, TR, 1973, 15; Valentin Silvestru, *Teatrul în cărți*, RL, 1973, 16; Radu Negru, „*Reîntoarcerea la zero*”, CRC, 1973, 26; Voicu Bugariu, „*Cămașa lui Nessus*”, AST, 1973, 10; Grigore Zmeu, *Estetica – o metacritică?*, CL, 1973, 12; Mircea Iorgulescu, *Critică de școală nouă?*, RL, 1974, 7; *Dicț. scriit. rom.*, III, 360–362; Popa, *Ist. lit.*, II, 870. **N.Br.**

NAGHIU, Iosif

(11.III.1932, București
– 8.XI.2003, București),
dramaturg, poet.

Este fiul Amaliei (n. Baroti) și al lui Iosif Naghiu, tâmplar. După terminarea Liceului „Sfântul Andrei” din București (1947), urmează tot aici cursurile secției de grafică de la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”, pe care le absolvă în 1959. Între 1948 și 1959 este legitimat ca baschetbalist la mai multe cluburi bucureștene. Ulterior, până în

1968, funcționează ca grafician la Întreprinderea Decorativa din Capitală. Își face debutul cu poezie și teatru scurt în paginile „Luceafărului” (1959) și editorial cu placheta *Teama de păsări* (1968). Mai colaborează la „Astra”, „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Teatrul”, „Tribuna”, „Vatra” etc. După 1996 a îndeplinit funcția de secretar al Asociației Scriitorilor din București. Primele două piese jucate pe scenă, la București, sunt *Celuloid*, la Teatrul Nottara (1968), și *Absența*, la Teatrul Giulești (1969). *Întunericul*, reprezentată începând din 1970 la Teatrul Bulandra sub titlul *Gluga pe ochi*, avea să fie interzisă un an mai târziu, în urma unui scandal provocat de apariția unui articol critic în paginile ziarului „Scânteia”. După o încercare eșuată de montare a piesei *Misterul Agamemnon* la Teatrul de Comedie (1981), **N.** va renunța un timp la reprezentarea pieselor sale. Numai câteva vor fi jucate sporadic după schimbarea de regim din 1989: *Celula poetului dispărut* și *Spitalul special* la Teatrul TV, *A treia caravelă* la Teatrul Odeon (1997), *Gluga pe ochi* la Teatrul „Maria Filotti” din Brăila (1997). Este deținătorul a numeroase premii: Premiul Consiliului Culturii și Educației Socialiste (1968, 1969), Premiul Asociației Scriitorilor din București (în 1975 pentru piesa *Într-o singură seară*), Premiul Uniunii Scriitorilor (în 1981 pentru volumul *Misterul Agamemnon* și în 1993 pentru volumul *Execuția nu va fi amânată*). A mai fost distins cu Premiul UNITER pentru cea mai bună piesă românească a anului 1993 (*Spitalul special*), iar în 1994 cu Premiul „Camil Petrescu” al Ministerului Culturii (*Celula poetului dispărut*). A scris, de asemenea, scenarii de film (*Luchian, Capul de zimbru*) și după 1989 a făcut publicistică. A semnat romanul SF *Hammet intergalactic* (1994) cu pseudonimul Ray Willbruce.

Tipologic, **N.** face parte din acea „școală” a dramaturgiei est- și central-europene influențate de Eugen Ionescu și Samuel Beckett, care a folosit limbajul absurdului pentru a transcrie experiența totalitarismului. Critica l-a apropiat de polonezul Sławomir Mrożek (Mircea Ghițulescu) sau de bulgarul Hristo Boicev (Laura Pavel), identificând aceleași teme: ștergerea identității, mecanicitatea existenței și uniformizarea umanității, intruziunea puterii în spațiul intim, relația reversibilă dintre călău și victimă etc. Această reinterpretare a absurdului în context totalitar nu a fost lipsită de o anume ambiguitate. Prin „importul” rețetei ionesciene, o

formulă teatrală cu vocație critică apărută ca o reflecție despre modernitate și despre alienarea ființei umane în condițiile urbanizării, tehnologizării și a locului tot mai important al instituțiilor statului în viața indivizilor, a fost transferată într-o societate comunistă, a cărei principală obsesie vizează limitarea libertății. În esență, teatrul absurdului s-a hrănit dintr-o critică socială mai generală, angajată intermitent în subversiunea politică, fără să devină propriu-zis o formă de disidență. Cariera dramatică a lui N. exprimă pe deplin acest echivoc, alternând episoade de interdicție și de aliniere la tematica dramaturgiei oficiale. Autorul și-a câștigat reputația unui „incomod”, fără ca opera lui să aibă caracteristicile unui teatru al rezistenței. Piesa cu care debutează, *Celuloid*, e din acest punct de vedere semnificativă: critică a societății spectacolului, cu o umanitate captivată și subjugată de imagini, ea implică în același timp o condamnare a imersiunii în ficțiune și a retragerii din viață. „Să nu ieșim afară. Afară cine știe ce ne așteaptă”, spune un personaj. Denunțând „oamenii fericiți de celuloid”, critica ionesciană a modernității se întâlnea astfel cu critica escapismului, presupusă de doctrina literaturii angajate. Prin limbajul absurdului N. putea să joace pe muchia subțire dintre contestare și conformism, oferind un alibi pentru reiterarea unei critici pe care chiar ideologia regimului totalitar o făcea societății moderne. Această ambivalență explică de ce, prin aceleași mijloace, dramaturgul a produs piese subversive și piese „pe linie” și de ce unele dintre operele lui au fost retrase de pe scenă, fără să îl transforme totuși în autor clandestin. Într-un interviu (*Exerciții de mimică*, 1984) N. distingea între două filoane ale creației sale: unul „realist” și psihologic, celălalt „poetic”. Primul e un teatru care evocă viața care trece pe nesimțite, într-o așteptare indefinită a unui eveniment care nu se petrece. Protagonistul din *Absența* descoperă, după o lungă luptă pentru corectarea unei nedreptăți care i s-a făcut, că nu mai regăsește sensul propriei existențe: „sunt ca un om căruia i s-a redat identitatea și acum stă într-o cameră mare și goală în așteptarea buletinului”. În același fel s-a irosit și protagonistul piesei *Într-o singură seară* (reprezentată în 1973 și publicată în 1975). Acesta și-a organizat întregul destin pe o orbită periferică, trăind calmul și rutina vieții provinciale, precum și armonia familiei, ca forme temporare de existență, cu speranța unei solicitări superioare, de

la „Centru”. Sunt „așteptări” beckettienne proiectate într-un univers realist, cu determinări sociale, unele chiar autohtone. Înscriindu-se într-o tradiție românească a ficționalizării vieții de provincie, de la Victor Ion Popa la Tudor Mușatescu, viziunea dramatică a lui N. transpune în decorul unei lumi așezate „pe vechiul și bunul fâgaș de altădată” o abordare existențialistă, care implică absurdul și lipsa de sens a destinului individuale, dar și o morală – conformă ideologiei oficiale – a vieții rămase netrăsite. Nu întâmplător, criticii contemporani au putut să recunoască în aceste piese un „spirit lucid și angajat”, care denunță „absența” din viață printr-un „act de prezență civică” (Călin Căliman). Cealaltă tendință a dramaturgiei lui N., teatrul „poematic”, se sprijină pe forța imaginilor și asocierea lor liberă, emancipându-se de iluzia realistă a imitării unor raporturi sociale. Legătura cu „poezia”, pe care autorul ține să o sublinieze („Primele mele încercări de dramaturgie au fost niște poeme, niște poeme care au căpătat structură dramatică”), privește placheta de versuri publicată la 36 de ani, *Teama de păsări*, care a precedat cu puțin debutul ca dramaturg. Comună atât imaginației teatrale cât și celei lirice e tema unei vieți ce a fost depozată de „artă”, adică de visare și de aspirația liberă spre ideal. Este ceea ce transcrie metafora zborului abandonat, figură recurentă a mai multor poeme: „Un om a aruncat semințe la păsări și acuma/ fuge cu capul plecat să nu-l taie un zbor de aripă,/ și-i e teamă de păsări și de prietenii păsărilor/ și de zbor și de cuibul de paie al păsărilor” (*Teama de păsări*). În jurul acestui nucleu al deziluzionării, N. construiește câteva dintre piesele sale cele mai cunoscute, care uneori au fost investite cu conotații politice subversive. *Gluga pe ochi*, intitulată inițial *Întinericul*, a generat un scandal public (devenit definitoriu pentru profilul autorului), propunând imaginea unei lumi cuprinse pe nesimțite de obscuritate, o lume din care s-au retras luminile înțelegerii și ale cunoașterii. Printr-o anecdotă banală – spargerea unei locuințe de intelectual și ocuparea ei de către hoți –, N. schițează o „parabolă austeră” (Mircea Iorgulescu) în care „orbirea” se exprimă pe mai multe paliere și sub mai multe ipostaze, de la închiderea în sine a omului de spirit la iraționalitatea agresivă a societății și până la indiferența voită a autorității. Profesorul Max, care nu realizează că locuința e invadată de străini în prezența pasivă, „cu gluga pe ochi”, a polițistului, e simbolul unei

lumi din care modelele spirituale și forța lor exemplară au dispărut sau au fost inhibitate. **N.** a continuat să urmărească aceeași temă a dezeroizării și în *Misterul Agamemnon*, considerată cea mai importantă dintre dramele sale. Concepută prin intersecția planului realității cu planul ficțiunii, piesa îl aduce în scenă pe Agamemnon, care descoperă că povestea vieții sale e jucată ca tragedie de niște simpli actori: viața se confruntă cu arta, într-o experiență a căderii în derizoriu, implicând trivializarea și banalizarea gesturilor eroice. Totuși, semnificația politică a acestor piese, faptul că, de pildă, *Gluga pe ochi* a fost denunțată de critica oficială și în cele din urmă interzisă, nu s-a datorat atât caracterului aluziv, cât efectului de receptare, proiectele dramatice ale lui **N.** bazându-se pe o reflecție generală asupra modernității, ce presupune în egală măsură o critică a instituțiilor puterii și a condiției umane. Câteva scenete și piese de mai mici dimensiuni, care asumă explicit mize subversive, evocând complacerea în teroare (*Ionescu sau O ipoteză absurdă*) sau complicitatea dintre victimă și călău (*Execuția nu va fi amânată*), nu au fost publicate în epocă, fiind reluate într-un volum editat în 1993, după căderea regimului comunist. După 1989 **N.** a încercat să adapteze formula teatrului absurd, reîncercând-o cu sensuri contestatate evidente. Tema constantă a dezeroizării se asociază indignării și vehemenței, într-un program de angajare politică schițat în *Visul românesc și omul revoluției prăbușite* (1994): „furia amânată timp de decenii părăsește mitologia, metafora și își îndreaptă tăișul ironic către omul revoluției prăbușite”. În realitate, nu e vorba atât de o schimbare de limbaj, expresia dramaturgului rămânând asociativă și metaforizantă, cât de transparența aluziilor. Abordând fie momentul revoluției (*Celula poetului dispărut, Revolta*), fie episodul tranziției (*Monstrul sau Despre efectul dăunător al economiei de piață*), **N.** proiectează viziunea pesimistă a unei lumi fără salvare, plecând uneori de la modelul distopiilor orwelliene. Astfel e *Spitalul special*, care descrie un spațiu al experimentului social menit să asigure uniformizarea existențelor, „eliberarea bolnavilor de toate complexele biografice”: prin descătușarea terapeutică a instinctelor, pacienții sunt pervertiți și puși în rând cu criminalii, umanitatea e redusă la nivelul animalității, iar comunitatea e realcătuată dincolo de morală și vină. „Nimeni nu e vinovat”, ține să sublinieze un personaj. Ca și cum abia după

prăbușirea regimului dictatorial, când dispare cenzura, dar și societatea totalitară în întregul ei, teatrul lui **N.** și-ar atinge expresia deplină, caracterul general al criticii sale vizând o boală socială mult mai profundă, pentru care utopia comunistă nu era decât una dintre ipostazele posibile. Este ceea ce asigură unitatea formulei dramaturgului și supraviețuirea ei, aproape între aceleași repere, până la începutul anilor 2000, în condiții istorice radical schimbate. Fapt semnificativ, **N.** își încheie cariera cu *Grup de orbi într-o sală de cinema* (2000), care reia, după mai bine de trei decenii, critica societății spectacolului din *Celuloid*: „Și dacă vedem și noi din ce în ce mai puțin? Dacă a venit rândul nostru?”.

SCRIERI: *Teama de păsări*, București, 1968; *Autostop*, București, 1969; *Într-o singură seară*, București, 1975; *Barajul la prima vedere*, București, 1979; *Misterul Agamemnon*, București, 1981; *Masa de la fereastră*, București, 1982; *Barca e plină*, București, 1984; *Exerciții de mimică*, București, 1984; *Mâneca vântului*, București, 1991; *Execuția nu va fi amânată*, București, 1993; *Hammet intergalactic*, București, 1994; *Spitalul special. Visul românesc și omul revoluției prăbușite*, București, 1994; *Celula poetului dispărut*, București, 1994; *A treia caravelă. Misterul A. Fereastră. Gluga pe ochi*, pref. Dan-Silviu Boerescu, București, 1997; *Armurierul Cehov*, București, 1997; *Teatru scurt*, București, 1999; *Grup de orbi într-o sală de cinema*, București, 2000; *Teatru*, I–III, postfață Mircea Ghițulescu, București, 2002–2003; *Copilul fără nume*, București, 2004.

Repere bibliografice: Călin Căliman, „Absența”, RMB, 1969, 7825; Mircea Iorgulescu, „Autostop”, RL, 1970, 39; Caraion, *Duelul*, 101–103; Cocora, *Privitor*, II, 261–263; Mancaș, *Teatrul*, 211–213; Cubleşan, *Teatrul*, 180–186; Marius Robescu, *Autori și spectacole (1970–1980)*, București, 1980, 129–132; Brădățeanu, *Istoria*, III, 271–276; Diaconescu, *Dramaturgi*, 283–288; Titel, *Cehov*, 170–173; Mihaela Ursa, „Mâneca vântului”, ST, 1994, 7; [Iosif Naghiu], DRI, III, 447–472; Dan-Silviu Boerescu, *Iosif Naghiu* – 65: „Flagrantă deformare a realității”, LCF, 1997, 9; Magdalena Boiangiu, *Elogiul întinericului*, TTR, 1998, 1–2; Ghițulescu, *Istoria*, 271–279; Alex. Ștefănescu, *Teatru scurt... și cuprinzător*, RL, 2000, 2; Mihaela Michailov, „Grup de orbi într-o sală de cinema”, OC, 2000, 35; Octavian Soviany, *Marele teatru al textului*, LCF, 2000, 8; *Dicț. scriit. rom.*, III, 362–364; Mircea Morariu, „Teatru”, F, 2003, 9; Laura Pavel, „Spitalul special”, în *Dicț. analitic*, IV, 148–150; Popa, *Ist. lit.*, II, 881–882; Veronica Plăcintescu, „Spitalul special”: depășit de 17 ani și de stațiunile care vor fi să vină, OC, 2010, 291. **A.Td.**

NANDRIȘ, Grigore
(17.I.1895,
Mahala-Cernăuți –
29.III.1968, Londra),
slavist, eseist,
memorialist.

Este fiul Mariei (n. Lazăr) și al lui Dumitru Nandriș; memorialista Anița Nandriș-Cudla este sora sa. Urmează școala primară în comuna natală, apoi cursurile gimnaziale și liceale la Cernăuți. În 1915 devine student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București. La declanșarea Primului Război Mondial se înrolează ca voluntar, luptând efectiv pe front. Participă în Transilvania la rezistența împotriva atacurilor armatei ungare (1918). După încetarea conflagrației și-a continuat studiile, absolvind, în 1919, secția clasică și modernă. Ajutat de fratele său, Ion Nandriș, urmează, la Universitatea din Viena, cursuri de specializare în filologie slavă și indoeuropeană (cu profesorii V. Vondrák și P. Kretschmer). Între 1920 și 1923 este lector de limba română la Universitatea din Cracovia, continuându-și specializarea în slavistică cu profesorii K. Nitsch, J. Rozwadowski, J. Loś, J. Chrzanowski și S. Wędkiewicz. Își ia doctoratul în filologie cu teza *Aspecte verbale în „Evangheliarul” slav de la Putna* (1922). Întors în țară, funcționează o scurtă perioadă ca profesor la Colegiul Pregătitor din Cernăuți. În toamna lui 1923 i se acordă o bursă de doi ani la Școala Română de la Fontenay-aux-Roses. Audiază cu acest prilej la École Pratique des Hautes Études și la École de Langues Orientales Vivantes din Paris cursurile profesorilor Antoine Meillet, A. Mazon și Mario Roques. În 1925 revine la Cernăuți, unde e profesor la Școala Normală, iar în 1926 este chemat profesor extraordinar la Catedra de filologie slavă de la Universitate, post pe care se va titulariza în 1929. În același an e ales președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, rămânând în această funcție până în 1942. Datorită prestigiului științific câpătat, e ales membru al Comisiei Dicționarului Academiei de Științe din Cracovia și i se acordă Medalia de Argint a Academiei Poloneze

pentru Literatură. În 1940 e deputat de Suceava. Căsătorit în 1937 cu Mabel W. Farley, fiica reverendului W. J. Farley, profesor la Colegiul Universitar din Londonderry (Irlanda), N. este trimis, în mai 1940, în misiune oficială, pentru a înființa un consulat român la Dublin. Blocat aici de război, lucrează ca profesor de limba română la o școală pentru instruirea ofițerilor englezi ce urmau să fie parașutați în România. Susține frecvent emisiuni la Radio BBC. În 1945 e titularizat profesor la Școala de Studii Slavone și Sud-Est-Europene din Londra, iar din 1946 ține prelegeri de filologie slavă la Facultatea de Limbi Medievale și Moderne de la Oxford. În 1947 devine membru al Societății Universitare Slave de la Cambridge, iar în toamna aceluiași an este chemat ca profesor titular la Catedra de filologie slavă de la Universitatea din Londra, unde va funcționa până la retragerea la pensie, în 1963. După numirea ca profesor, călătorește mult în Italia, Franța, Spania, Elveția, Belgia, SUA și la Muntele Athos. Colaborează la majoritatea revistelor de filologie, în special slavă, din țară și străinătate, la „Comparative Literature Studies”, „Annali dell’Istituto Universitario Orientale” ș.a., precum și la câteva publicații ale exilului („La Nation roumaine” ș.a.).

După primele articole de slavistică, axate pe chestiuni strict lingvistice, N. se îndreaptă spre aspectele de mai larg contur, menite, pe de o parte, să definească trăsăturile specifice ale limbilor slave (*Unitatea lingvistică a popoarelor slave*, 1927), iar pe de alta, să releve elementele de limbă și structură preluate de slavi de la români, cercetând astfel un traseu inedit, nefrecventat de alți slaviști. De la faptele de limbă va trece la compararea și aprofundarea relațiilor interetnice din perspectiva folclorului și a textelor scrise, luminând mereu rolul culturalizator al românilor în spațiul est-european, ca în lucrările *Les Rapports entre la Moldavie et l’Ukraine d’après le folklore ukrainien* (1924), *Hăis! Cea!* (1927), *Răzeș (despre cuvânt și instituție)* (1928), *The Beginning of Slavonic Culture in the Romanian Countries* (1946), dintre care multe au rămas în pagini de revistă. N. aduce o contribuție de seamă prin *Documente slavo-române din mănăstirile Muntelui Athos. 1372–1658* (1936), întreprindere de o acribie științifică ireproșabilă, în care valorizează izvoarele fundamentale ale scrisului românesc. Exemplară este și cercetarea motivului Dracula, finalizată în studiul *The Historical Dracula. The Theme of His*

Legend in the Western and in the Eastern Literatures of Europe („Comparative Literature Studies”, 1966), în cadrul căruia sunt dezavuate fanteziile lipsite de suport despre România și se reconstituie drumul transfigurării realității istorice în mit, apelându-se totodată la germenii narativi populari din răsăritul Europei, care au favorizat și au impus tema și legenda. Către sfârșitul vieții N. este atras tot mai mult de frumusețea, semnificațiile și importanța picturii murale bisericești din Bucovina. El definește traducerea lucrării lui Władysław Podlacha, *Pictura murală din Bucovina*, începută în 1938, dar publicată postum (1985, cu contribuția Ancăi Irina Ionescu). Călătorește la mănăstirile românești de la Muntele Athos spre a intra pe cât posibil în atmosfera picturilor bisericești din țară. Înflăcărat, pe de o parte, de subiect, dornic, pe de altă parte, să releve Apusului valoarea acestor monumente unice în cultura universală, elaborează poate cea mai importantă lucrare despre pictura murală românească și est-europeană, *Christian Humanism in the Neo-Byzantine Mural Painting of Eastern Europe*, ce avea să apară abia după moartea sa, în 1970. Patosul și replica tăioasă a articolelor, studiilor și lucrărilor cu caracter științific izvorăsc din talentul de prozator al lui N., rămas necunoscut în timpul vieții sale. Cele câteva nuvele și povestiri păstrate în manuscris, dar mai ales paginile de jurnal și evocările unor personalități precum Constantin Brâncuși, Lucian Blaga, Al. Busuioceanu, publicate parțial în 1999, în volumul *8 ani din viața României (1940–1948)*, fac dovada unei înzestrări reale. Descrierile de natură și mai ales surprinderea unor dezlănțuiri stihiale, căldura evocării copilăriei, a mamei și a fraților, a prietenilor de luptă și crez, creionarea imaginii îndurerate a țării, numeroasele portrete, anecdotele savuroase alternând cu momente de duioșie, autoanaliza și reflecțiile asupra vieții sau artei și literaturii dau sentimentul întâlnirii cu o personalitate tumultuoasă, angajată total în ceea ce scrie. Prin jurnal cărturarul ține o continuă și vie legătură cu limba și literatura română. Se adaugă, într-un volum de corespondență publicat tot postum (2000), imaginea celeilalte părți a vieții lui N., petrecută departe de țară.

SCRIERI: *Aspecte verbale în „Evangeliiarul” slav de la Putna*, Cernăuți, 1924; *Les Rapports entre la Moldavie et l'Ukraine d'après le folklore ukrainien*, Paris–București, 1924; *Viața mareșalului Iosif Pilsudski*, Turnu Măgurele, [1935]; *Aurel C. Popovici (1863–1917)*, pref. S. Mehedinți,

Cernăuți, 1937; *Bessarabia and Bucovina. The Trojan Horse of Russian Colonial Expansion to the Mediterranean*, Londra–Madrid, 1968; ed. (*Basarabia și Bucovina. Calul troian al expansiunii coloniale rusești spre Mediterana*), tr. Mihaela Motoca și Ioan Felea, pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 2002; *Christian Humanism in the Neo-Byzantine Mural Painting of Eastern Europe*, Wiesbaden, 1970; ed. (*Umanismul picturii post-bizantine din Estul Europei*), tr. Anca Vasiliu, introd. Al. Busuioceanu, București, 1985; *8 ani din viața României (1940–1948)*, îngr. și pref. I. Opreșan, București, 1999; *O radiografie a exilului românesc. Corespondență emisă și primită de Grigore Nandriș (1946–1967)*, îngr. și pref. I. Opreșan, București, 2000. **Ediții:** *Documente slavo-române din mănăstirile Muntelui Athos. 1372–1658 (după fotografiile și notele lui Gabriel Millet)*, București, 1936.

Repere bibliografice: *Repertorium bibliographicum in quo continentur opuscula Gregorii Nandriș*, I–II, Londra, 1961; Constantin Sporea, *Profesorul Grigore Nandriș (1895–1968)*, „Revista scriitorilor români” (München), 1967, 7; Petru Iroaie, *Grigore Nandriș, cărturarul rectitudinii*, „Revista scriitorilor români”, 1969, 8; Emil Turdeanu, *Grigore Nandriș (1895–1968)*, „Revue des études roumaines”, 1969; S.S. [Sanda Stolojan], *Umanismul creștin în picturile murale din Europa de Est*, „Ethos”, 1982, 3; Nicolae Corlăteanu, *Nandrișii. Povestea unui neam bucovinean*, Chișinău, 1998; Teodor Vârgolici, [Grigore Nandriș], ALA, 2000, 503, 2001, 558; Mircea Popa, *Grigore Nandriș – memorialist și epistolier*, ALA, 2002, 621; Manolescu, *Enciclopedia*, 526–528. **I.O.**

NANDRIȘ-CUDLA, Anița (21.III.1904, Mahala-Cernăuți – 30.VIII.1986, Mahala-Cernăuți), memorialistă. S-a născut în familia Mariei (n. Lazăr) și a lui Dumitru Nandriș, țărani cu șapte copii, din care șase au făcut studii universitare, printre care slavistul Grigore Nandriș, profesor la Londra. Din cauza Primului Război Mondial, N.C. a fost nevoită să abandoneze clasa a treia a școlii primare. În noaptea de 12 spre 13 iunie 1941, trupele sovietice o vor despărți cu forța de soțul ei, Chirică Cudla, care moare în 1942, deportat în Munții Urali. Împreună cu mai multe familii din satul Mahala, Anița este și ea deportată, în Siberia, în apropierea Cercului Polar, alături de cei trei fii de vârstă școlară. Va fi eliberată abia în februarie 1959 după mai multe petiții către autoritățile sovietice și în urma constatării unei erori judiciare. În 1961 revine în propria casă din Mahala, reușind să și-o recapete prin eforturile unuia din băieți, care își continuă încă doi ani, ca om liber, munca în Siberia pentru a putea obține banii necesari răscumpărării. Într-o scrisoare din 5 martie 1966, fratele supraviețuitor,

medic stabilit la București, o îndeamnă să-și noteze amintirile într-un caiet. Manuscrisul a fost predat în 1982 nepotului Gheorghe Nandriș, cu intenția de a fi scos din țară (ceea ce se va și întâmpla). Volumul rezultat, cu titlul *20 de ani în Siberia. Destin bucovinean*, a apărut în toamna anului 1991, fiind întâmpinat ca o revelație a memorialisticii autohtone și distins cu Premiul „Lucian Blaga” al Academiei Române. Monica Lovinescu dă tonul aprecierilor, afirmând că „după o asemenea carte, orice complex de inferioritate a noastră ca neam ar trebui să dispară”. A doua ediție (2006) va apărea cu câteva completări în *Anexe* și cu titlul schimbat – *Amintiri din viață. 20 de ani în Siberia*, păstrat și în ediția a treia, definitivă, din 2010 (titlul inițial al caietului era *Amintiri din viață*). Transcris cu minime modificări în vederea publicării, memorialul lui N.-C. e o scriere „naivă”, dar insolită prin autenticitatea, naturalețea și forța limbajului unei țărănci simple, cu o experiență umană fabuloasă. Autoarea găsește de la început tonul potrivit: „Prin câte poate triece o ființă omenească fără să-și de siama...”; cele câteva rânduri de prezentare a propriei familii, a locului și datei nașterii lasă locul unei evocări a Primului Război Mondial, condusă cu o mână de prozator experimentat. Limbajul transcrie fidel particularitățile pronunției unei țărănci din nordul Bucovinei, iar unitatea de ton și de stil rămâne până la final nedezmățită, ca și fidelitatea tacticoasă a relatării. Nimic politic sau ideologic nu răzbate în acest text, departe de orice abstracțiune intelectuală și centrat exclusiv pe experiența de viață concretă a oamenilor aflați sub vremi. Înzestrată cu o memorie aproape cinematografică, autoarea derulează „filmul” vieții sale fără redundanțe sau comentarii și cu mult simț al detaliilor; narativitatea ei e, așa-zicând, pură. Viața de familie de după 1920, climatul rural bucovinean sunt reconstituite de la „firul ierbii” și de la distanță, istoria personală captând din mers efectele istoriei mari asupra comunității; din loc în loc, apar comparații dintre vechea stare de lucruri interbelică și cea din prezentul scrierii. O singură referință culturală, dar una cheie, cu rol de punere în abis, unde biograficul și mitologicul se suprapun: balada Mănăstirii Argeșului. Întoarsă din drum de soț după intrarea „muscalilor” în Bucovina ca urmare a Pactului Ribbentrop–Molotov, Anița revine provizoriu în satul natal și își aduce aminte, citind retrospectiv semnele destinului, legenda învățată la

școală a „Meșterului Manolia”: „Eu am uitat din versuri, cum au fost alcătuite de frumos, dar de atâta durere care m-a pălit și pe mine nu o mai pot uita niciodată. Căci parcă Dumnezeu a trimis și înaintea mea, când am făcut pasul cel nenorocit și m-am întors înapoi din drumul pe care am fost pornită, ploaie așa grozavă, cu trăsnete, ca un semn parcă să-mi spuie: de ce te-ai întors la necaz și nenorocire? Mergi pe drumul drept pe care ai fost pornită”. O nouă Ană va fi sacrificată de soțul ei căci, în loc să-și găsească refugiul în România alături de fratele ei, Anița va fi ridicată de trupele sovietice și expediată, alături de copii, în Siberia; mai întâi cu trenul, apoi cu vaporul, până la estuarul fluviului Obi, în pustietățile subpolare ale tundrei. Scena invaziei satului Mahala de către „muscali”, cu sălbăticia represiunii și deportărilor, e formidabilă; la fel vor fi însă și numeroase pagini care evocă anii petrecuți în lagărele de muncă din Siberia: pescuit la gheață sau cu bărcile pe estuar, construcții de izbe și bordeie, curățări de hornuri, cosit de fân, vânători de sălbăticiuni în taiga, drumuri epuizante prin tundră în căutarea hranei de minimă subzistență, cu îmbrăcăminte confecționată din resturi peste trupurile goale, cu locuri la comun în locuințe improvizate, în ierni lungi cu friguri polare, cu inaniție și epuizare fizică extremă, dar și cu momente de solidaritate umană impresionantă între oameni de cele mai diverse etnii. Anița

se îmbolnăvește de dizenterie, apoi de tifos, dar scapă miraculos într-un spital improvizat, după o experiență onirică la limita morții; atinsă de scorbut, se vindecă hrănindu-se cu fructele mlaștinilor; ajunge la închisoare, sub acuzația că nu mai muncește (în realitate, era bolnavă și epuizată de prea multă muncă). Nenorocirile care decimează comunitatea deportaților devin, pe alocuri, copleșitoare, dar autoarea evită mereu patetismul, preferând să păstreze tăcerea despre ceea ce e prea mult sau de nepovestit („Toate amănuntele nu mai poți să le scrii”). Dacă la început limbajul era presărat de regionalisme bucovinene, acum cele rusești, specific siberiene, colorează narațiunea. O narațiune nu lipsită, pe alocuri, de umor și, pe ansamblu, de înțelepciunea vieții; nimic patetic, moralizator sau vindicativ, totul are seninătatea și firescul fenomenelor naturii, deși atrocitățile abundă, iar suferințele sunt, mai ales în timpul războiului și în primii ani după aceea, atroce. Câteva episoade au un aspect aproape fantastic: spre exemplu, drumul Aniței spre închisoare, 80 de kilometri prin tundra înzăpezită, cu sania condusă de elani a unui eschimos, cu un popas halucinant la locuințele acestor „oameni sălbatici”, cu obiceiuri stranii (cadavre atârinate în copaci, nu îngropate). Toate activitățile practice sunt descrise meticolos, ca în narațiunile cu exploratori, iar peripețiile epice ale feciorilor la pescuit pe Obi, relatările despre expedițiile femeilor prin mlaștinile tundrei în căutarea hranei sălbătice sau despre mizeria și noblețea solidară din societatea pestriță a deportaților au suflul marilor romane rusești, comprimate însă. Potrivit lui Eugen Simion, paginile pot fi citite și ca „o confesiune care, prin autenticitatea și savoarea limbajului, se impune ca un excepțional roman indirect... un destin de tragedie greacă în lumea românească din secolul al XX-lea”. De la romanul memorialistic al lui Constantin Stere, *În preajma revoluției*, nu a mai apărut în literatura română o evocare atât de puternică a universului deportării siberiene – reformulată, acum, într-un epos al Gulagului comparabil, în anumite privințe, cu *Povestiri din Kolîma* de Varlam Șalamov, mai degrabă decât cu *Arhipelagul Gulag* de Aleksandr Soljenițin. După anul 2000 au mai apărut câteva astfel de cărți-document, cum ar fi *Siberia dus-întors* a armeanului Levon Harutiunian. Ele nu au însă anvergura istoriei lui N.-C. Umanitatea triumfă aici, asemenea vieții siberiene, în condiții limită. Un cult indestructibil

al familiei o leagă pe această mamă de fiii săi (și invers). Aceeași dragoste o face pe femeia simplă, dar puternică, isteată, inepuizabilă, să învingă, ca într-un basm, cele mai aspre obstacole fizice și morale. Cultul mamei ca principiu de rezistență supremă o legase de fapt pe Anița și de mama ei, mutilată fără nici o rațiune de un alt „muscal” în timpul Primului Război Mondial; vreme de două decenii, până la separarea brutală din 1940, o îngrijise cu devotament eroic pe femeia imobilizată pe viață la pat; refugiată la Câmpulung Muscel, mama Aniței a supraviețuit războiului, dar nu va mai apuca să-și vadă fiica. Ca și mesajul din trenul spre Siberia, mesajul cărții va ajunge la destinație, însă după moartea autoarei. „Amintirile din viață” au fost reprezentate scenic și traduse în limbile engleză, germană și franceză, succesul fiind pe măsura acestei mărturii, în toate privințele exemplară.

SCRIERI: *20 de ani în Siberia. Destin bucovinean*, București, 1991; ed. 2 (*Amintiri din viață. 20 de ani în Siberia*), îngr. Gheorghe Nandriș, București, 2006; ed. 3, pref. și postfață Gheorghe Nandriș, București, 2010.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Unde*, VI, 300–305; Ștefan Hostiuc, *O țărancă din nordul Bucovinei premiată de Academia Română*, „Glasul Bucovinei”, 1994, 3; Nicolae Corlăteanu, *Nandrișii. Povestea unui neam bucovinean*, Chișinău, 1998; Simion, *Fragmente*, IV, 338–342; Viorel Marineasa, *Bucovinenii mei*, „Reflex”, 2002, 1–3; Tania Radu, *Cu zilele în mână*, „22”, 2006, 837; Valentina Butnaru, *Odă Aniței Nandriș*, CL, 2007, 8; Adrian G. Romila, *O biografie zguduitoare: Anița Nandriș-Cudla*, „Antiteze”, 2007, 6 noiembrie; Apetri, *Atitudini*, 140–142; Maria Toacă, *Anița Nandriș – simbol al reînvierii prin sacrificiu și curaj*, „Crai nou”, 2012, 20 octombrie. **P.C.**

NANU, D. [Dimitrie] (26.X.1873, Câmpulung – 16.II.1943, Câmpulung), poet, traducător. Este fiul Zoi (n. Hristodor) și al lui Gheorghe Nanu, negustor. Urmează școala primară la Câmpulung, iar din 1884 Liceul „Matei Basarab” și Liceul „Sf. Sava” la București. Licențiat în drept (1900), nu profesează. După o specializare în literatura franceză la Bruxelles, este profesor de franceză la Bacău și între 1902 și 1905, la Liceul „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad (în 1904, aici înființează și conduce revista „Paloda literară”), apoi inspector școlar în județul Tutova. Din 1905 va fi secretar, ulterior șef de cabinet în Ministerul Instrucțiunii, iar din 1907, la recomandarea lui Mihail Dragomirescu, profesor la Institutul Pompilian din București. Viața sa este însă a

D. Nanu și Corneliu Moldovanu

unui anahoret, preocupat de dimensiunea religioasă a existenței, de experiența mistică, și făcând din poezie o cale de edificare spirituală. Debutează cu poezia *Lacrimi de toamnă* în 1889 la revista „Mugurul”. Mai colaborează la „Drapelul”, „Lumea ilustrată”, „Convorbiri literare”, „Sămănătorul”, „Convorbiri critice”, „Făt-Frumos”, „Sburătorul”, „Viața românească” ș.a., semnând și D.N., Alesy, L. Lys, Mariu, Nagedum, Nicodem, Stal, Stymphal. În 1911–1912, 1915–1916, 1921–1922 face parte din în comitetul de conducere al Societății Scriitorilor Români, iar în 1937 i se acordă Premiul Național pentru Poezie.

Versurile de tinerețe ale lui N., adunate fără spirit critic în volumul *Nocturne* (1900), sunt aseruite modelelor epocii: meditația eminesciană, tradusă însă în maniera moralizatoare și didactică a lui Al. Vlahuță, perihelia macedonskiană, pastelul

neoclastic al lui Duiliu Zamfirescu, unele clișee parnasian-simboliste. Culegerea *Poezii* (1934), cuprinzând ceea ce a publicat autorul de la 1902 la 1934, e precedată de expunerea concepției sale despre poezie. Ideile prefetei, lipsite de originalitate, însă nici contestabile în sine, se dovedesc anacronice, deoarece sunt stângaci plasate polemic. Optând pentru o poezie a „simplității, clarității și adâncimilor” și a „consecințelor morale” și încercând să acrediteze conceptul unui lirism filosofic, eliberat de imagini (E. Lovinescu îl plasează în „sfera poeziei «de concepție»”), N. condamnă în bloc „modernismul” (ghilimelele au conotație peiorativă), proclamă „anarhism literar” (cam în același timp Emilian I. Constantinescu publica *Anarhismul poetic*), „intenționat abscons și confuz”, „bâlbâială” și „beție de cuvinte”. Salvarea ar consta într-un nou umanism întru susținerea căruia sunt citați E. R. Curtius și Hugo von Hofmannsthal. Poezia, concepută ca un sacerdoțiu de vreme ce își asumă o finalitate moral-spirituală, are ca obiect universul, înțeles ca lucrare a lui Dumnezeu. Drept consecință, poemele sunt grupate în cicluri cu titulatură heliadescă, vestind îmbrățișarea progresivă a totalității din perspectivă cosmic-religioasă: *Pronaos, Natura, În nostalgia unui cămin, Patria, Umanitatea, Dumnezeu*. Lui N. îi lipsește însă suflul unei imaginații pe măsura temelor propuse și harul expresiei menite să dea vibrație intenției vizionare. Din această cauză, tensiunea mistică – incontestabilă ca punct de plecare – se neutralizează, eșuând într-o poezie conceptuală, cu puține insule de lirism adevărat (G. Călinescu a reținut *Ploaia de noapte, Scafandrierii și În ceasul din urmă* – profesii de credință a unui discret, evidențiat și de Pompiliu Constantinescu), în tradiția lui Al. Vlahuță și Panait Cerna. Versurilor nu li se poate nega însă tonalitatea gravă, de oficiere înaltă, după cum sunt evidente distincția dicțiunii și oroarea de trivial, transpuse în obsesia formei. Probabil că în aceste trăsături stă și secretul bunelor traduceri din tragedia franceză clasică (Corneille, Racine), din Shakespeare, François Coppée și Alfred de Musset, apreciate de criticii vremii drept „poate cea mai interesantă parte din activitatea lui” (Pompiliu Constantinescu), dar și din Guy de Maupassant, Selma Lagerlöf ș.a. Alte traduceri din literatura dramatică, precum și o culegere din poezia franceză a secolului al XIX-lea, au fost lăsate în manuscris.

SCRIERI: *Nocturne*, București, 1900; *La focul rampei*, Bârlad, 1904; *Ispitirea de pe munte*, București, 1914; *La „Mielul Alb”* (în colaborare cu Charles Lebrun), Arad, 1925; *Poezii*, București, 1934. **Traduceri:** François Coppée, *Pentru sceptru*, București, 1898 (în colaborare cu George G. Orleanu); Racine, *Andromaca*, București, 1909, *Fedra*, București, 1929; Guy de Maupassant, *Yvetta*, București, 1911, *Între dragoste și moarte*, București, 1929, *Doi prieteni*, București, 1930; Shakespeare, *Othello*, București, 1913; Corneille, *Poliect*, București, 1916 (în colaborare cu Corneliu Moldovanu); Leonid Andreev, *Revoluționarul*, București, 1925 (în colaborare cu Alexe Ilici); Ivan Vazov, *Bulgăroaica*, București, 1925 (în colaborare cu Alexe Ilici); Selma Lagerlöf, *Păcatul Astridei*, București, 1925 (în colaborare cu Paul Valy); Villiers de l'Isle-Adam, *Misterul eșafodului*, București, 1928; Joseph Kessel, *Copilul care se întoarce*, București, 1930, *Spaima*, București, 1930; *Cântecul prea fericitului Bhagavad Gita Krishna*, București, 1943.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, I, 122–129; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 450–456; I. Valerian, *Cu scriitorii prin veac*, București, 1967, 130–135; Dragomirescu, *Scrieri*, 253; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), *passim*; Călinescu, *Opere*, IV, 1009–1018, VII, 1052–1054, X, 630–632; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 572–573, *Ist. lit.* (1982), 644–646; Constantinescu, *Scrieri*, IV, 93–95; Ștefan Baci, *D. Nanu*, UVR, 1943, 7; Ciopraga, *Lit. rom.*, 271–274; Micu, *Început*, 503–505; *Diç. scriit. rom.*, III, 364–365; Octavian Soviany, *Un mic Moréas*, CNT, 2002, 10; Adrian Săvoiu, *Correspondența lui Dimitrie Nanu cu Mihai Moșandrei*, LL, 2003, 3–4. **N.M.**

NAPOCA UNIVERSITARĂ, revistă apărută la Cluj-Napoca, lunar, din 1974 până în februarie 1990, sub conducerea lui Tudor Cățineanu (1974–1975), Octavian Știreanu (1975), Constantin Hârlav (1975–1977), Andrei Marga (1978–1979), Dorin Serghe (1980–1982), Radu Buda (1982–1984), Sorin Goia (1985–1987), Adrian Chircă (1987–1988) și Dan Pantea (1989–1990). În timp, din comitetul redacțional mai fac parte Dan Baci, Augustin Cupșa, Mircea Bălan, Ioan Buduca, Alexandru Țion, Borsos Magdi, Andrei Rusu, Eugen Crihan, Gheorghe S. Suci, Florin Ardelean, Dan Zepa Antonoaie, Constantin Hiriza, Alexandru Lele, Dorel Moțiu, Cristian Contraș, Simona Secherneș ș.a. Concepută ca sinteză a publicațiilor studențești locale, **N.u.** își propune să redea „temele de bază ale meditației și activității universitare”, devenind „un punct de convergență a energiilor, un for de dezbatere și atitudine, un cadru de manifestare a libertății și responsabilității studenților”, „un amfiteatru pentru colocviul generațiilor” (*Pentru tinerețea cuvintelor*,

1/1974). Printre rubricile mai importante se numără „Interval”, „Sensuri și accente”, „Amfiteatrele practicii”, „Opinii și confruntări”, „Cartea”, „Pantheon”, „Secvențe și deschideri”, „Eseu”, „Estudiantina” și „Actualitatea studențească”. În consens cu orientarea sa preponderent socioculturală, revista publică, în conformitate cu ideologia timpului, articole propagandistice, știri și reportaje din actualitatea politică și universitară a țării, alături de texte de interes mai larg din domeniul istoriei, geografiei, arheologiei, psihologiei, filosofiei sau al științelor exacte. Sunt consemnate și comentate succint principalele evenimente culturale, în special cele locale, precum diferite întruniri studențești, festivaluri, cenacluri, spectacole sau expoziții. Printre preocupările publicației se numără și cele literare, ilustrate în cadrul unor pagini speciale, atât în limba română, cât și în limba maghiară, unde sunt găzduite versuri, scrieri în proză, cronici, recenzii, precum și traduceri din literatura universală. Apar, astfel, poezii de Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ion Horea, Ion Brad, Mircea Ivănescu, Radu Cosașu, Mircea Cărtărescu, Adrian Popescu, Constanța Buzea, Ion Mureșan, Petre Stoica, Victor Felea, Florin Iaru, Matei Vișniec ș.a., alături stând numeroase texte ale studenților participanți la cenacluri sau la ateliere de poezie. Sunt republicate și versuri de M. Eminescu (*Când marea*), Lucian Blaga (*Brumar*) sau Tudor Arghezi (*Psalm*). Scrieri în proză, mai puține la număr, semnează Aurel Rău (*Irak*, 1976) și Eugen Uricaru (*Istoria Evului Mediu*), iar în cadrul unei rubrici nepermanente intitulate „Biblioteca SF”, ulterior transformată într-un supliment, scriu Ovidiu Pecican, Victor Martin, Tudor Ionescu, Constantin Cubleşan, Leonida Neamțu, Mircea Opriță și Miron Scorobete. De asemenea, în numărul 1/1990 sunt tipărite fragmente din romanul *Pe muntele Ebal* de Teohar Mihadaș și din memorialistica lui Panait Istrati, cu titlul *Mărturisire pentru învinși*, în intenția repunerii în circulație a scriitorilor marginalizați de regimul comunist. Dramaturgia este ilustrată de Ioan Groșan (*Seară folclorică televizată*) și Augustin Cupșa. Rubricile „Eseu” și „Cartea” sunt adesea rezervate temelor literare și, mai larg, culturale prin studii, cronici, recenzii și articole teoretice vizând fenomenul cultural al timpului, precum și unor noi interpretări date câtorva scriitori clasici. Sunt de menționat recuperarea și editarea unor scrisori ale lui Titu Maiorescu și ale câtorva texte inedite de Simion Bărnuțiu, Timotei Cipariu, M. Eminescu,

Ioan Slavici (*Viața sufletească*), încredințate publicației de Mircea Popa, Eugen S. Cucerzan și M. Ciurdariu. În numărul 1/1977 revista publică un articol jubiliar consacrat lui I.L. Caragiale (Constantin Hârlov, *I.L. Caragiale – 125 de ani de la naștere*) și un text aniversar cu ocazia centenarului lui Sextil Pușcariu, de Viorel Igna. Începând cu anul 1980, când conținutul social-informativ devine precumpănitor, publicația găzduiește, în compensație, la rubrica „Reveniri”, o serie de texte menite a readuce în atenția publicului literatura lui Eugen Ionescu (*Eugen Ionescu și... fiii*) sau opera științifică a lui Mircea Eliade (*Mircea Eliade sau Nostalgia originilor și Mircea Eliade, în context național și universal*), sub semnătura lui Marius Lazăr, Ion Oarcăsu și Ovidiu Pecican. În numărul 5/1988 sunt restituite câteva fragmente din volumul lui Emil Cioran, *Mărturisiri și anateme*, în traducerea lui Liviu Man, precum și din *Oceanografie*, cartea lui Mircea Eliade, însoțite de un articol de Tudor Cristea. Alte studii literare, istorice, filosofice și psihologice aparțin lui Tudor Cățineanu, semnat al editorialului din 1974, Ștefan Pascu, Nicolae Edroiu, Vasile Pușcaș, Andrei Marga, Nicolae Mărginean, Eugen Crihan, Mariana Vartic, Mircea Arman, Ion Maxim Danciu, Horia Munteanu, Ioan-Viorel Bădică ș.a. Discuțiile ideologico-literare pe marginea literaturii angajate și a diverselor aspecte ale realismului socialist alternează constant cu cronici de cărți din domeniul criticii sau al beletristicii. Sub semnătura lui Ioan Buduca, Paul Hărăguș, Gheorghe Perian, Radu Săplăcan, Gheorghe S. Suci, Ion Cristofor, Ovidiu Pecican sau a Ariadnei Iuhas sunt recenzate cărți de Adrian Marino, Nicolae Balotă, Marin Preda, Vasile Rebreanu, D.R. Popescu, Constantin Țoiu, Fănuș Neagu, Victor Felea, Ștefan Bănuțescu, Mircea Nedelciu și mulți alții. Încă din primii ani de apariție **N.u.** își atrage colaborarea unor personalități ale vieții culturale, depășind, astfel, problematica universitară de interes strict local. O dovadă în acest sens o constituie interviurile cu scriitori, artiști și oameni de știință de renume ca Ștefan Pascu, Mircea Zăciu, Victor Ernest Mașek, Hadrian Daicoviciu, Nicolae Manolescu, Nicolae Breban sau Al. Căprariu, realizate de Ioan Buduca, Octavian Știreanu, Gh. S. Suci ș.a. În numărul 5/1979 este reprodus un dialog cu Gabriel García Márquez, iar în numărul 3–4/1989 un interviu cu Mario Vargas Llosa, în traducerea Lilianei Șomfelean. O anchetă pe tema condiției romanului, inițiată în numărul 3–4/1984, vizează atât definirea

unui posibil specific românesc al speciei în raport cu proza scurtă și cu scrierile românești europene, cât și diferite aspecte ale laboratorului de creație, legate în special de influențele ideologiilor estetice asupra autorilor de romane. Printre cei care participă la anchetă se numără Laurențiu Cernet, Gheorghe Schwartz, Dan Rebreanu, Constantin Zărnescu, Florin Bănescu, Gheorghe Sabău și Grigore Zanc. Consistentă în traduceri, **N.u.** găzduiește versuri din lirica italiană, americană, franceză sau rusă, uneori cu o scurtă prezentare a autorilor, în versiunea lui Demostene Șofron (care își exprimă și intenția de a alcătui un prim dicționar al traducătorilor clujeni), Ștefan Damian, Virgil Stanciu, Nicolae Mocanu, a Monicăi Gheț, a Irinei Petraș sau a Ancăi Vultur. În numărul 1/1985 apare poemul lui Ilarie Voronca, *Elogiul tăcerii*, în varianta românească a lui Virgil Bulat, iar în primul număr din 1990 figurează *Despre sărăcie și moarte* de Rainer Maria Rilke, în traducerea lui Mircea Vulcănescu. Revista mai cuprinde diverse suplimente editate sporadic, știri din actualitatea plastică, cinematografică, muzicală și sportivă, un breviar juridic, dialoguri cu cititorii, anchete pe teme sociale, cugetări și rubrici de divertisment. Alți colaboratori: Alexandru Vlad, Cornel Nistorescu, Valentin Tașcu, Traian Vedinaș, Lucian Perța, Gabriel Cojocaru, Sanda-Delia Enescu. Din 1990 **N.u.** este urmată de publicația purtând titlul, cu o dublă semnificație, „Nu”, al cărei redactor-șef și apoi director este Liviu Man.

M.W.

NARLY, Constantin (30.V.1896, Tecuci – 6.VII.1956, București), poet, prozator. Este al patrulea dintre cei șase copii ai Clementinei (n. Voicu) și ai lui Ion Averin Narly, ofițer. Urmează școala primară și gimnaziul în orașul natal, iar liceul la Iași. Trece bacalaureatul la Focșani și în 1914 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, unde se apropie de profesorul Ion Găvănescul, care îi sâdește pasiunea pentru pedagogie. Fiind mobilizat și încadrat din toamna anului 1916 până în primăvara lui 1918 la o școală de ofițeri, va susține examenul de licență abia în 1919. Numit profesor la Brăila, apoi la Râmnicu Sărat și Cernăuți, funcționar o vreme în Ministerul Muncii, între 1921 și 1926 **N.** se află mai mult în concedii pentru continuarea studiilor în străinătate. Audiază cursuri de filosofie și mai ales de pedagogie la Berlin și la Göttingen, unde în 1924 obține doctoratul în filosofie cu teza *Die soziale Schichtung Rumäniens*. Întors

în țară, este asistent la Catedra de pedagogie a Universității ieșene și, în urma concursului susținut în 1927, profesor în aceeași specialitate la Universitatea din Cernăuți. În capitala Bucovinei rămâne până la ocuparea acesteia de către URSS. Va reveni acolo pe durata războiului, fiind apoi transferat la Universitatea din București, de unde va fi epurat în 1947. În cele aproape două decenii de carieră a publicat numeroase studii în reviste de specialitate și de cultură românești („Revista de pedagogie”, al cărei director este, „Analele Universității din Cernăuți”, „Buletinul Seminarului Pedagogic Universitar din Iași”, „Revista de filosofie”, „Revista generală a învățământului”, „Convorbiri literare”, „Junimea literară”, „Îndreptar”, „Preocupări literare” ș.a.) și străine („Revue internationale de sociologie” ș.a.), precum și o suită de cărți, printre care se numără *Educație și ideal* (1927), *Tolstoi educator* (1929), *Patru mari educatori* (1933), *Istoria pedagogiei* (I, 1935), *Pedagogia lui Immanuel Kant* (1936), *Pedagogie generală* (1938), *Metode de educație* (1943) ș.a. Câteva contribuții i-au fost incluse în *Istoria filosofiei moderne* (I, 1938) și în *Antologie filosofică* (1943). Desfășoară în acest timp și o relativ intensă activitate literară. După ce debutase la sfârșitul anului 1918 în „Vieța nouă” cu versuri, mai colaborează cu poezie și proză la „Orizonturi noi”, „Sburătorul”, „Năzuința”, „Cuvântul liber”, „Adevărul literar și artistic”, „Flacăra”, „Viața literară” ș.a., textele fiind adunate mai târziu în volumele *Evocări venețiene* (1928) și *Ispite și biruinți* (1930).

Colaborarea lui N. la „Vieța nouă” și la „Sburătorul” probabil nu vine dintr-o adeziune deplină la simbolism. Climatul frecvent în versurile sale este, ce-i drept, vagul sufletesc, prins în sugestii împrumutate din domeniul muzicii, obișnuite fiind „cutremurările sfioase” și „armoniile pierdute”, „cântecele de toamnă” ori „conturările fantastice”, cum se intitulează câteva din ciclurile cuprinse în placheta *Ispite și biruinți*. În fond, acest climat e produs de o sensibilitate în care dominantă este o molcomă melancolie, tipic moldovenească, colorată și individualizată de o doză discretă de intelectualitate și care exclude tot ce depășește măsura, exhibarea, disonanța, insolitul. În același sens pledează și fidelitatea față de versificația clasică, grija pentru expresie și recursul intermitent la virtuțile „cugetării”. Astfel N. putea fi revendicat și de curentele tradiționaliste, iar N. Iorga îl apreciază aproape în termenii folosiți de E. Lovinescu. Mai

modern pare a fi impresionismul poetic întâlnit în proza din *Evocări venețiene*. În *Castelana* personajul mijlocește o trăire palpabilă a trecutului, iar în *Peregrinări* voiajul continuă în lumea artelor plastice și a muzicii, la aceasta contribuind din plin și memoria involuntară. Un amurg pe lagună sau Piața San Marco toamna predispun la melancolie, în timp ce Festa Veneziana ori Zanzara stimulează reveria. Diversitatea este augmentată prin alăturarea unui eseu-meditație asupra destinului unui personaj (Casanova), a relatării unui coșmar trăit în decor venețian și a unei „nuvelete” (*Signor Canot*). Talentul nu i-a lipsit lui N., dar ecloziunea lui a fost târzie și nu a durat.

SCRIERI: *Educație și ideal*, București, 1927; *Evocări venețiene*, Cernăuți, 1928; *Tolstoi educator*, București, 1929; *Ispite și biruinți*, București, 1930; *Patru mari educatori*, București, 1933; *Istoria pedagogiei*, I, Cernăuți, 1935; *Texte pedagogice*, îngr. și pref. Viorel Nicolescu, București, 1980.

Repere bibliografice: Const. Șăineanu, „*Educație și ideal*”, ADV, 1927, 13 335; Călinescu, *Opere*, I, 178; Perpessicius, *Opere*, III, 163, XII, 363–364; Radu Boureanu, „*Evocări venețiene*”, VRA, 1928, 23; V. Horea, „*Tolstoi educator*”, VR, 1929, 9–10; I.M.R. [I.M. Rașcu], „*Ispite și biruinți*”, „Îndreptar”, 1930, 3; Gabriel Drăgan, „*Ispite și biruinți*”, CL, 1930, 5; Lovinescu, *Scrieri*, V, 524; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), 256, 293; G. Ursu, *Tecuciul literar*, Bârlad, 1943, 18, 127–128.

V.D.

NAȘINEC, JIŘÍ (20.IV.1950, Křižatka–Beroun, Cehoslovacia), românist ceh. Este fiul Karlei Našincová (n. Kozlerová), magazioneră, și al lui Václav Našinec, funcționar. După ce frecventează Liceul Economic de Comerț Exterior din Praga (1965–1969), studiază româna și franceza la Facultatea de Litere a Universității Caroline din același oraș (1969–1973). În 1970, obținând o bursă de trei luni la Universitatea din București, va urma un curs de literatură interbelică română cu Ovid S. Crohmălniceanu. Se angajează redactor-stilizator la Editura Práce. După susținerea doctoratului în litere (1983) la aceeași Universitate Carolină, se transferă în anul următor la Editura Odeon, specializată în literatură universală, lucrând mai întâi ca redactor la secția de literaturi romanice, apoi ca șef de redacție, iar între 1993 și 1995 în calitate de redactor-șef. Scurtă vreme va fi redactor-șef și la Editura „Josef Šimon”, iar din noiembrie 1995 traducător liber profesionist, până în septembrie 2001, când devine lector la Catedra de limbi romanice a Facultății de Litere

de la Universitatea Carolină, iar din 2011 la Catedra de studii sud-est europene. Debutază editorial în 1981 cu versiunea în cehă a romanului *Les Arbres pour Suleyman* de Adèle Fernandez. Colaborează cu traduceri din literatura română (din Mircea Eliade, Emil Cioran, D. Țepeneag, Ion D. Sîrbu, Nichita Danilov, Tudor Octavian, Bogdan Suceavă ș.a.) și comentarii în presa pragheză („Světová literatura”, „Lidové noviny”, „Hospodářské noviny”, „Týden”, „Labyrint”, „Literární noviny” ș.a.), dar și la „România literară”, „Vatra”, „Observator cultural” sau „Contrafort” și „Limba română” de la Chișinău. A fost distins cu Premiul Asociației Traducătorilor din Cehia (în 2000 pentru volumul de povestiri *Ghicitor în pietre* de Mircea Eliade, în 2003 pentru volumul *Pactizând cu diavolul* de Aureliu Busuioc, în 2008 pentru romanul lui Norman Manea *Întoarcerea huliganului*) și cu Marele Premiu Magnesita Litera în 2006 pentru cea mai bună traducere și cel mai bun roman (versiunea la *Simion liftnicul* de Petru Cimpoeșu). A primit Ordinul Serviciul Credincios în rang de Comandor (2003), acordat de președintele României.

Hotărâtoare pentru destinul lui N. a fost, după propria-i mărturie, întâlnirea cu opera lui Mircea Eliade încă din perioada studenției, scriitor pe care avea să-l traducă o vreme fie și pentru sertar, ca o evadare interioară, în condițiile impuse de regimul instaurat în Cehoslovacia după invazia în 1968 a armatelor Pactului de la Varșovia. Editor experimentat, în 1984 va găsi momentul de a include *Domnișoara Christina* într-un volum de nuvele românești în care va apărea, tot în transpunerea sa, și *Sakuntala* lui V. Voiculescu. Proza fantastică a lui Mircea Eliade îl fascinează prin insolitul viziunii (intruziunea sacrului în profan, amestecul de elemente orientale și occidentale, combinația dintre științific și literar) și de aceea îi va consacra mai multe culegeri. Hrănit cu studiile de istoria religiilor ale savantului, tâlmăcește, din franceză, în perioada „boom-ului eliadesc” declanșat în Cehia în ultimul deceniu al veacului trecut, când Eliade devine „cel mai tradus autor român” (Libuše Valentová), fiind totodată receptat drept „cel mai important și original exponent mondial” al exegezelor de această natură, unsprezece capitole din *Istoria credințelor și ideilor religioase*, precum și tratatul *Yoga. Nemurire și libertate*. De mare audiență (cum atestă Jiří Plocek, Petr Turecký ș.a.) s-au bucurat și memoriile lui Eliade, pe care N. le-a prevăzut nu

numai cu o concludentă prefață, intitulată *Intellectualul miop între ciumă și holeră*, ci și cu un aparat critic menit a-l introduce pe cititorul ceh în atmosfera interbelică românească (literară, culturală și politică) și a explica „simpatia” lui Eliade pentru mișcarea de extremă dreaptă. Tot din franceză tâlmăcește romanul *Le Solitaire* și culegerea de nuvele *La Photo du colonel* de Eugen Ionescu, pe care studentul de altădată îl „descoperise” pentru protestul său vehement din același nefast an 1968. Și alt reprezentant al exilului târziu, de la sfârșitul anilor '80, Norman Manea, cu romanul său *Întoarcerea huliganului*, va fi bine primit, în excelenta versiune realizată de N. Însă o adevărată deschidere către literatura română contemporană în Cehia o provoacă romanul lui Petru Cimpoeșu, *Simion liftnicul*, perceput ca parabolă filosofică, gustat deopotrivă pentru umorul său amar, apreciat de critici ca Libuše Valentová și Pavel Mandys. În ultimul deceniu N. se dedică preponderent literaturii din Republica Moldova (în 2004 inițiază la Universitatea Carolină și un curs), la care constată depășirea momentului postsămănătorist și sincronizarea atât cu literatura română, cât și cu cea europeană, printre cei traduși aflându-se prozatorii Vladimir Beșleagă, Aureliu Busuioc, Iulian Ciocan, Nicolae Rusu. Exeget dintre cei mai avizați ai literaturii române, N. a făcut parte din echipa restrânsă a cercetătorilor care a inițiat primul dicționar de scriitori români din afara țării, *Slovník rumunských spisovatelů*, apărut în două ediții (1984 și 2001), ultima amplificată și cu scriitori basarabeni. De asemenea, a elaborat articole pentru literatura română în dicționarul universal de opere (1989). Prin întreaga sa activitate, de traducător, comentator, profesor, cercetător, N. se înscrie printre cei mai cunoscuți româniști europeni de astăzi.

SCRIERI: *Slovník spisovatelů. Rumunsko* [Dicționar de scriitori. România] (în colaborare cu Libuše Valentová și Jitka Lukešová), coordonare Marie Kavková, Praga, 1984; *Slovník literárních děl* [Dicționar de opere literare] (în colaborare), Praga, 1989; *Slovník rumunských spisovatelů* [Dicționarul scriitorilor români] (în colaborare cu Vitalie Ciobanu, Vasile Gârnet), coordonare Libuše Valentová, Praga, 2001. **Traduceri:** V. Voiculescu, *Šakuntala*, în *Pět rumunských novel* [Cinci nuvele românești], Praga, 1984; Mircea Eliade, *Slěčna Kristýna* [Domnișoara Christina], în *Pět rumunských novel*, Praga, 1984, *Had* [Șarpele], postfața trad., Praga, 1986, *Svatba nebi* [Nuntă în cer], postfața trad., Praga, 1989, *Tajemství doktora Honigbergera* [Secretul doctorului Honigberger], postfața

trad., Praga, 1990, *Dějiny náboženského myšlení* [L'Histoire des idées et des croyances religieuses], I–III, Praga, 1994–1997 (în colaborare), *V hájemství snu* [Pe tărâmul visului], postfața trad., Praga, 1996, *Joga. Nesmrtelnost a svoboda* [Le Yoga. Immortalité et liberté], Praga, 1999, *Hádání z kamenů* [Ghicitor în pietre], Praga, 2000, *Paměti* [Memorii], postfața trad., Praga, 2007; Laurențiu Fulga, *Fascinace* [Fascinația], postfața trad., Praga, 1985; Vladimir Beșleagă, *Zlomená křídla* [Zbor frânt], postfața trad., Praga, 1987; Radu Tudoran, *Napněte všachny plachty!* [Toate pânzele sus!], I–II, Praga, 1988; Ion D. Sîrbu, *Myš B* [Șoarecele B și alte povestiri], postfața trad., Praga, 1990; Eugen Ionescu, *Samotář* [Le Solitaire], postfața trad., Praga, 2000, *Fotografie plukovníka* [La Photo du colonel], postfața trad., Praga, 2000; Aureliu Busuioc, *Smlouvání s ďáblem* [Pactizând cu diavolul], postfața trad., Havlíčkův Brod, 2003, *Říkej mi Johnny!* [Spune-mi Gioni!], Praga, 2012; Petru Cimpoeșu, *Simion Vytažník* [Simion liftnicul], Praga, 2006, *Christina Domestica a lovci duší* [Christina Domestica și vânătorii de suflete], Praga, 2008; Norman Manea, *Chuligánův návrat* [Întoarcerea huliganului], Praga, 2008; Iulian Ciocan, *Než zemřel Brežněv* [Înainte să moară Brejnev], Praga, 2009; Nicolae Rusu, *Silvester na vraku* [Revelion pe epavă], Praga, 2011, *Krysiáda* [Șobolaniada], Praga, 2011.

Repere bibliografice: Jiří Plocek, *Intelektuál ve víru dějin*, „Literární noviny”, 2007, 21; Pavel Mandys, *Prorok z panelákového bytu*, „Respekt”, 2007, 23; Eugenia Bojoga, *Memoriile lui Mircea Eliade în limba cehă*, OC, 2007, 385; Eugenia Bojoga, „Prin romanul său „Simion liftnicul”, Petru Cimpoeșu a deschis larg poarta literaturii române în Cehia” (interviu cu Jiří Našinec), OC, 2008, 405; Ondřej Horák, *Kdo by mě u sebe schoval?*, „Lidové noviny”, 2008, 11 octombrie; Petr Turecký, *Fantastické pod rouškou všednosti*, „Nezávislý evangelický měsíčník”, 2008, 10; Libuše Valentová, *UFO a jiné zázraky*, „Respekt”, 2009, 33.

G.Dn.

NASTA, Dan Ion (7.VII.1951, București), poet, eseist, traducător. Este fiul Paulei Gabriela Nasta (n. Popescu), montează de film, și al lui Atanasie Nasta, jurist. Absolvent al Liceului „Nicolae Bălcescu” din orașul natal (1970), licențiat al Facultății de Litere a Universității Paris IV – Sorbona (1974) și doctor în literatura franceză la aceeași universitate (1979) cu o lucrare ce stă la baza volumului de debut *Saint-John Perse ou La Découverte de l'être*, publicat în 1980, N. va fi profesor de franceză la licee din București (1976–1989) și de literatura franceză la Universitatea din Constanța. Alcătuiește, în colaborare, dicționare și istorii ale literaturii franceze, precum și numeroase manuale de limba franceză. Transpune în franceză din lirica lui Emil Botta

ori din versurile lui Ion Vinea și inițiază antologia *Jeunes poètes roumains* (1985). Debutază cu versuri în revista „Amfiteatru” (1967), colaborând cu studii și articole la „Caiete critice”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Revue roumaine” ș.a. Și-a strâns versurile în *Căderea zilei* (1985; Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR) și *Aici, nicăieri* (1987). Pentru traducerea în franceză a poeziilor din *Ora fântânilor* de Ion Vinea (1982) i s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor. Este autorul a numeroase programe și lucrări de didactica și pedagogia limbii franceze.

Volumul *Căderea zilei*, situat sub semnul lui Saint-John Perse, reunește poezii cerebrale și ceremonioase, ce supun unei cenzuri riguroase profuziunea imagistică și tind spre o dematerializare a lirismului. *Aici, nicăieri* apelează la intertextualitate, plasând totodată spațiul cultural sub semnul derizoriului: saturația livrescă pare să impună întoarcerea la real, dar demersul liric rămâne mai degrabă controlat decât spontan. Postmodernist prin gustul pentru metapoem sau ironie, N. recurge adeseori la o imagistică suprarealistă și se apropie de autorii avangardei. Jocul interferențelor livrești (Apollinaire, René Char, Saint-John Perse ș.a.) e valorizat cu abilitate, expresia fiind trecută cu o mână sigură prin filtrări succesive până la o maximă condensare. Poetul pare însă mai puțin preocupat de perfecțiunea tehnică exterioară, cât de miezul unei lirici dezvăluind precaritatea umană și cosmică. Deși amenințată uneori de ariditatea eseismului abstract, poezia sa rămâne totuși substanțială. În activitatea de traducător N. nu se mulțumește cu exactitatea echivalărilor verbale, ci caută apropierea în spirit de textul de la care pleacă.

SCRIERI: *Saint-John Perse ou La Découverte de l'être*, Paris, 1980; *Căderea zilei*, București, 1985; *Aici, nicăieri*, București, 1987. **Traduceri:** Ion Vinea, *Ora fântânilor–L'Heure des fontaines*, ed. bilingvă, București, 1982; Emil Botta, *Cavalerul cu melc de aur–Le Chevalier à l'escargot d'or*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 1985; *Jeunes poètes roumains*, București, 1985; N. Iorga, *La Vie de l'histoire et l'histoire d'une vie*, București, 1989; Bernard-Henri Lévy, *Aventurile libertății. O istorie subiectivă a intelectualității*, București, 1995.

Repere bibliografice: Eugen Simion, [Dan Ion Nasta], RL, 1983, 7, 1985, 44, 1988, 2; Dana Dumitriu, *Tineri poeți români în versiune franceză*, RL, 1985, 31; Irina Mavrodin, *Carnaval verbal*, RL, 1986, 5; Emil Manu, „Căderea zilei”, CNT, 1986, 20; Radu Enescu, „Aici, nicăieri”, F, 1988, 3; G. Popescu, *În regnul trandafirului anarhic*, R, 1988,

4; Ștefan Borbély, „Aici, nicăieri”, T, 1988, 7; Papahagi, *Cumpănă*, 314–318; *Dicț. scriit. rom.*, III, 366–367. **A.C.**

NASTA, Mihail (2.VIII.1933, București), clasicist, traducător. Este fiul Luciei (n. Băicoianu) și al medicului ftiziolog Marius Nasta, profesor universitar, academician. Urmează cursurile Liceului Francez și ale Liceului Clasic din București (1944–1951) și Facultatea de Filologie a Universității din același oraș (1951–1955), unde ulterior lucrează ca preparator, asistent și lector la Catedra de limbi clasice (1955–1983). Obține titlul de doctor în filologie cu teza *Imitație și stil în opera lui Dionis din Halicarnas* (1978). Este membru fondator al Cercului de poetică și stilistică și al Societății de Studii Clasice din România și responsabil al Cercului de poetică și analiză textuală din cadrul Universității din București. Din 1984 se stabilește la Bruxelles și activează în calitate de cercetător pe lângă Universitatea din Louvain-La-Neuve și Universitatea Liberă din Bruxelles. Predă ca profesor asociat la câteva școli superioare din Italia (la Padova, Napoli, Roma, Cosenza), iar după 1989 la Universitatea din Cluj-Napoca. A debutat la „Analele Universității «C. I. Parhon»” în 1956 cu un studiu despre miturile delfice. Mai colaborează la „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Les Études classiques” (Namur), „Revue roumaine de linguistique”, „Studii clasice”, „Studii de literatură universală” ș.a., precum și la volumele colective *Curs de istoria literaturii grecești* (1962), *Dicționar enciclopedic român* (I–IV, 1962–1964), *Scriitori greci și latini* (1978), *Manual de lingvistică romanică* (1979), *Thesaurus Pseudo-Dionysii Areopagitae* (I–II, 1993–1995). Împreună cu Sorin Alexandrescu publică antologia *Poetică și stilistică. Orientări moderne* (1972). Până la plecarea din țară traduce din Herodot, Sofocle, Plutarh, Dionis din Halicarnas și mai cu seamă din pitagoreici și alți filosofi greci de până la Platon, revizuește și asigură notele și comentariile la transpunerile altora, scrie numeroase studii introductive. Mai multe traduceri realizate de N. intră în sumarul unor cărți precum *Probleme de stilistică* (1964), *Proza istorică greacă* (1969), *Arte poetice. Antichitatea* (1970) ș.a.

Prima carte a lui N., *Le Fonctionnement des concepts dans un texte inédit de Castelvetro* (1977), este o restabilire însoțită de comentarii erudite a unui manuscris al cărturarului renașcentist, în care acesta glosează pe marginea tratatului lui Dionis

din Halicarnas, *Despre potrivirea cuvintelor*. Eseistul se impune cu *Anatomia suferinței*. *Primul pătrar* (1981), text polimorf de factură originală, asociind incursiunile în filosofia culturii, în antropologie sau psihologie cu fragmente memorialistice sau poematice. După cum arată și titlul, gândit în replică la *Anatomia melancoliei* a lui Robert Burton, lucrarea se concentrează asupra noțiunii de suferință văzută ca o dimensiune definitorie a condiției umane. În încercarea de a descifra experiențele fundamentale ale lui *homo patiens*, omul conștient de propria suferință, N. cercetează mai cu seamă mitul lui Dionysos ca paradigmă a existenței omenești. Cercetătorul identifică treizeci și una de etape ale itinerarului dionisiac, de la primele atestări legendare până la apariția tragediei grecești, și reține cu deosebire contrabalansarea, după principiul armonizării contrariilor, a elanului dionisiac, modalitate de purificare și eliberare de sine pe calea jertfei, prin soluția apolinică a stăpânirii de sine și a cunoașterii universale. Lucrare de exegeză savantă, după modelul celor ale lui J. G. Frazer, Frobenius, Oswald Spengler, Mircea Eliade sau Paul Detienne, și concepută în prelungirea studiului lui Friedrich Nietzsche despre nașterea tragediei, *Anatomia suferinței* nu este doar un tratat neutru cu privire la pătimirile omului generic, ci include și experiența personală a autorului. Demersul analitic se împletește astfel în chip firesc, în același efort de tălmăcire a ființei, cu pasajele în care suferința umană este transpusă în poeme sau în pagini de memorialistică, unde sunt reconstituite episoade dramatice, cum ar fi bombardarea casei bunicilor în timpul războiului. Înzestrat cu știința textului, dar și cu certe virtuți creatoare, N. se arată preocupat de descifrarea temeiurilor lumii în cuvintele care denumesc realitatea. „Scara cuvintelor”, alcătuită după modelul lui Dimitrie Cantemir, caută să restituie sensul primordial al termenilor prin operația de reetimologizare, care presupune și o lectură de tip poetic. Îmbinarea de erudiție și de vocație literară conferă lucrării o amprentă originală în peisajul cultural autohton.

SCRIERI: *Le Fonctionnement des concepts dans un texte inédit de Castelvetro*, Padova, 1977; *Anatomia suferinței*. *Primul pătrar*, București, 1981; *Les Êtres de paroles. Herméneutiques du langage figuré*, Bruxelles, 2001. **Antologii:** *Poetică și stilistică. Orientări moderne*, București, 1972 (în colaborare cu Sorin Alexandrescu). **Traduceri:** Aram M. Frenkian, *Apollodoros sau Despre bătrânețe*.

Dialog socratic, introd. trad., pref. Cicerone Poghirc, București, 1978; *Filosofia greacă până la Platon*, I-II, București, 1979 (în colaborare); *Despre Pythagora și pythagorei: Philolaos*, București, 2001.

Repere bibliografice: Mihai Zamfir, *Apolinic și dionisiac în exegeza clasicistă*, RL, 1982, 2; Dan C. Mihăilescu, „Anatomia suferinței”, T, 1982, 1; Alexandru Niculescu, *Reetimologizarea*, RL, 1982, 8; Smaranda Vultur, *Discursul suferinței și retorica lui*, F, 1982, 6; Andrei Ionescu, *Râvnita suferință a cunoașterii de sine*, VR, 1982, 11; Adrian Marino, *Exerciții de lectură: Mihail Nasta*, TR, 1983, 14; Ștefan Borbély, *Erudiție și tinerețe*, VTRA, 1983, 10; *Dicț. scriit. rom.*, III, 368–370; *Un hermeneut modern. In honorem Michaelis Nasta*, îngr. Elena Popescu și Vasile Rus, Cluj-Napoca, 2001. **A.C.**

NATION ROUMAINE, LA, publicație apărută la Paris de la 1 august 1948 până în 1973, ca buletin de informare al Consiliului partidelor politice românești (Partidul Național Țărănesc, Național Liberal, Social Democrat Independent). Apariție bilunară inițial, lunară din 1954 până în aprilie 1961, ulterior are o periodicitate sporadică. Responsabil: C. Arsene. Din februarie–aprilie 1969 jurnalul devine proprietatea Institutului Universitar Român „Carol I”. Scris în limba franceză pentru informarea Occidentului asupra situației României, publicația este realizată de Romulus Boilă, cu sprijinul constant al lui Theodor Cazaban, apoi de Constantin Amărieuței. Editorialul din numărul inaugural, *La Lutte pour la liberté*, nesemnat, solicită solidarizarea lumii libere cu cei care luptă pentru binele României, idee accentuată și de Mihail Fărcășanu în articolul de fond *Continuité et permanence de l'État roumain*. Jurnalul a fost – consideră după o jumătate de secol Theodor Cazaban – „principalul nostru glas într-o lume occidentală precumpănitoare de stânga, foarte puțin interesată de soarta țărilor înrobite de comunism în Est”. Sunt publicate numeroase articole de atitudine anticomunistă și antisovietică, informații despre activitatea Comitetului Național Român și despre sesiunile Adunării Națiunilor Captive, comunicate și mesaje ale Casei Regale, știri culturale și date despre Institutul Universitar Român „Carol I”, sinteze și eseuri pe teme de istorie și cultură. Numărul 186/1959 consacră aproape întregul spațiu temei *La Culture roumaine dans la communauté européenne*. Principalii publiciști sunt Theodor Cazaban (cea mai mare parte a articolelor sale apar fără semnătură), Basil Munteanu (*La Vraie Roumanie. Son quarantième anniversaire, La*

Vocation européenne et humaniste de la littérature roumaine, La Justice de l'histoire ș.a.), Grigore Nandriș, Mihail Fărcășanu (*L'Europe et ses complexes*), Constantin Vișoianu (*L'URSS impose le communisme dans un pays sans communistes*), C.V. Bianu (*Pax Sovietica*), George Ciorănescu (*L'Exploitation soviétique des richesses économiques roumaines*), Ion Rațiu (*Le Canal Danube – Mer Noire, un œuvre d'esclavage et de mort*), D.N. Ciotori (*Incapables de comprendre*), Grigore Filiti, Mihai Cismărescu, Suzanne Labine, Marcel Fontaine, Eugen Lozovan (*Une Fiction de la linguistique soviétique: la langue moldave*), Sanda Stolojan (*L'Exil... un mot?*) ș.a. Informațiile și comentariile despre situația din țară sunt grupate în rubricile „Nouvelles économiques”, „Chronique militaire” și sub genericul „Esclavage et liberté”, în rubricile permanente „Nouvelles brèves de Roumanie”, „Notes et commentaires” și „Bulletin de Roumanie”. Altă secțiune, „La Vie intellectuelle et artistique”, cuprinde știri culturale din țară și din Occident și are în vedere publicațiile scriitorilor români, spectacole teatrale, expoziții, cărți etc. și rubrica „Informations”, devenită în 1961 „Informations culturelles” (*Balcesco et Anna Pauker, Le Maquis et la littérature officielle, Petru Dumitriu, „Vânătoare de lupi”, Cénacles et cercles littéraires, Les Jeunes écrivains, Les Arts plastiques en RPR* ș.a.). În anii '60 în paginile literar-culturale apar sporadic noi rubrici: „Les Consciences enchaînées” (din 1964), „Notes de lectures” (1968), semnate C.A. (Constantin Amărieuței), Aurora Cornu, C. Cesianu, Gr. Filitti, și „La Chronique littéraire”, susținută de Constantin Amărieuței. Prezența în redacție, din 1959, a lui Constantin Amărieuței a sporit considerabil importanța paginilor consacrate vieții intelectuale și artistice printr-o suită de eseuri, cronici literare, recenzii și note de lectură abordând particularități ale spiritualității românești, curente ale gândirii contemporane, exilul și condiția exilatului, opera unor scriitori din exil (Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Vintilă Horia) și din țară (Marin Sorescu), precum și aspecte ale vieții literare din România comunistă: *L'Homme absurde et l'absurdité des héros, L'Exil et le retour au pays, La Visite des Rhinocéros, Dialogue sur la mort, Rapport sur la littérature, Le Réfugié et l'Occident, Hommage à Brâncuși, La Vraie «révolution copernicienne» de Stéphane Lupasco, Eminescu ou De l'Absolu, De l'Exil politique à l'exil littéraire* (considerații asupra romanului modern, despre Cavalerul resemnării de

Vintilă Horia în special, condiția scriitorului din exil în general), *Lucian Blaga en RPR, Bilan et perspectives de la littérature roumaine. Langage poétique et réalisme socialiste*, Emil Cioran. *La chute dans le temps*, Mircea Eliade. *Souvenirs, L'Art des surréalistes roumains*, *La Pensée interdite*, Vintilă Horia, „*Journal d'un paysan du Danube*”, *Libération de la pensée poétique?* (marginalii la două dialoguri publicate în „Contemporanul”, cu Ștefan Aug. Doinaș și N. Tertulian), *Un nouveau poète roumain* (despre Marin Sorescu, „ultimul nostru mare poet național”), *La Condition roumaine*. Au colaborat sporadic la pagina literară Virgil Ierunca (*Deux morts, un même exil. Lucian Blaga et Alexandre Busuiocanu, Le Cas Petru Dumitriu. Un dialogue révélateur sans masque et sans rideau de fer*), Theodor Cazaban (*Invitation à l'exil*), Vintilă Horia (*Un Écrivain face à son siècle*), Al. B. Ion (*Notes sur le «Journal philosophique» de Constantin Noica*) ș.a. Numărul 202/1960 este consacrat aproape în întregime „cazului” Vintilă Horia, sub titlul generic *Quand „L'Humanité” dirige l'opinion publique en France. Les Goncourt proposent... les communistes disposent* fiind analizate presiunile oficialilor români și ale presei franceze asupra Academiei Goncourt în scopul retragerii premiului atribuit lui Vintilă Horia pentru romanul *Dumnezeu s-a născut în exil*. **M.P.-C.**

NATURALISM. Ambiguitatea conceptului **n.** se datorează coexistenței unei definiții istorice înguste a curentului literar, motivată de apariția sa în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în anumite țări și în contextul unor structuri socioculturale înrădăcinate, cu o definiție mai largă, referindu-se la o constantă de ordin estetic, care sfidează înrădăcinarea locală și fixarea într-o epocă, traversând granițe și supraviețuind cu încăpățănare mult dincolo de sfârșitul secolului al XIX-lea. Cele două definiții concurente pot fi urmărite în istoriografia literară românească, unde dau ocazia unor condamnări brutale, dar și unor reevaluări spectaculoase ale **n.**, în funcție de accepția pe care o folosesc criticii. Sub raport istorico-literar, **n.** se afirmă în ultimele trei decenii ale secolului al XIX-lea în special în Franța, dar manifestându-se și în Italia, Germania și Spania și având iradiere în Rusia, Polonia, România, Marea Britanie, mai târziu în America Latină, Statele Unite ale Americii ș.a. Émile Zola este scriitorul care ilustrează abundant curentul ca romancier, fixându-i totodată și trăsăturile doctrinare într-o serie de

eseuri publicate în 1880–1881, momentul de apogeu al mișcării: *Le Roman expérimental*, *Les Romanciers naturalistes*, *Le Naturalisme au théâtre*. Marcat de scientismul epocii, de filosofia pozitivistă (Auguste Comte, Herbert Spencer), de estetica lui Hippolyte Taine (construită pe concepția triplei determinări a creației literare: prin rasă, mediu social și moment istoric), de realizările chimiei și ale medicinei, Zola se mărturisește îndatorat mai cu seamă medicului Claude Bernard. Convinși că pretutindeni în existență funcționează un strict determinism, Zola găsește că se poate „opera asupra caracterelor, asupra pasiunilor, asupra faptelor umane și sociale” întocmai cum chimistul și fizicianul operează pe corpurile brute și fiziologul pe cele vii. Personajul este „produsul aerului și al solului, ca planta” și de aceea scriitorului nu îi rămâne decât să întreprindă, fără preocupări de artă, de stil, „studiul exact al mediului”, stabilind „stările lumii exterioare care corespund stărilor lăuntrice ale personajelor”. Pe fondul avântului capitalist din a doua jumătate a secolului,

Émile Zola

I.L. Caragiale

asumându-și țeluri de critică socială care să depășească simpla compasiune, **n.** studiază universul uman pe mai multe niveluri, urmărind în fiziologie consecințele sărăciei și detectând în destinele cele mai banale consecințele marilor prefaceri sociale, economice și ecologice ale mediului. Preocuparea pentru omul banal, pentru temele non-eroice, pentru laturile umbrite, urâte, ridicole, revoltătoare moral ale existenței îi aduce alături pe scriitorii care au format grupul de la Médan (Zola, Alphonse Daudet, Guy de Maupassant, Joris-Karl Huysmans, Paul Alexis, Léon Hennique, Henri Céard), ca și pe „maestrii” invocați de aceștia (Gustave Flaubert, Jules și Edmond de Goncourt). În contemporaneitate **n.** este îmbrățișat, integral sau cu modulații personale, de scriitorii din mai multe țări: italienii Luigi Capuana, Giovanni Verga, Grazia Deledda (reprezentând școala veristă), spaniolul Blasco Ibáñez, germanii Gustav Freytag și Gerhart Hauptmann, suedezul August Strindberg, polonezii Adolf

Dygasiński și Gabryela Zapolska, englezii Thomas Hardy și Arnold Bennett, americanul Frank Norris. Uneori Feodor M. Dostoievski este și el înseriat acestui curent literar. **N.** este primul curent literar discutat sincron, încă din anii '80 ai secolului al XIX-lea, în publicațiile literare românești și asumat de C. Dobrogeanu-Gherea (care îl vede ca pe „un copil legitim al epocii noastre, strâns legat de întreaga dezvoltare socială contemporană”) în asemenea măsură încât reculul mișcării din anii '90 este considerat de critic un simptom de „debandadă” spirituală. Un apărător fervent al **n.** a fost Barbu Delavrancea, care definește destul de adecvat curentul drept „baconism literar; experiență și observație; luptă psihofiziologică: iată în două cuvinte caracterul naturalismului” și critică cu argumentele lui Zola drama romantică a lui Vasile Alecsandri *Despot Vodă*. Nuvelele sale dintre 1880 și 1894, precum *Iancu Moroi*, *Zobie*, *Milogul*, *Parazitul*, *Liniște*, *Trubadurul*, exprimă o mare curiozitate pentru observația psihofizică și pentru cazurile morale extreme: declasați, schilozi, nevrotici, somnambuli. Însă nici Delavrancea nu acceptă toate imperativele curentului, profitând de noțiunea zolistă ambiguă de „simpatie estetică” pentru a da curs înclinației sale neoromantice pentru o proză a compasiunii sentimentale. De altfel, în contextul epocii, puțini sunt comentatorii care să accepte valorizarea pozitivă a urâtului în estetica **n.**, cei mai mulți respingând-o chiar și atunci când o acceptă principial, socotind-o vulgară, pornografică. N. Iorga, bun cunoscător al doctrinei, o respinge pentru reducerea omului la statutul de „paiată fiziologică”, pentru ignorarea dimensiunii spirituale, căreia îi opune termenul de „iluzionism”, preferat și de Maupassant. În aceiași termeni vagi („iluzionarea realității”) își formulează și Duiliu Zamfirescu poziția adversă față de **n.** în prefața la *Tănase Scatiu*. Cel mai ilustru reprezentant al **n.** în literatura română, considerat de G. Călinescu „după Delavrancea, scriitorul cel mai zolist, naturalistul nostru prin excelență”, rămâne Ion Luca Caragiale. Zolismul lui Caragiale, cu atât mai surprinzător cu cât autorul era un cunoscut oponent al oricărei înregimentări estetice și al oricărei fidelități doctrinare, adept al „artei cu talent”, nu „cu tendință”, constă în focalizarea la nivelul reacțiilor fiziologice și, mai ales, în selectarea de cazuri bizare, de curiozități patologice, cu sugestia fatalității ereditare și chiar de rasă. Nuvelele *O făclie de Paște*, *Păcat...*, *În vreme*

de război, *Grand Hôtel*, „Victoria Română”, *Cănuță, om sucit, O reparație*, drama *Năpasta* și tabloul dramatic *1 Aprilie*, toate scrise în jurul anului 1890, cuprind cazuri morale și psihologice extreme, adesea marcate de o anumită condiționare patologică; în cuvintele lui G. Călinescu, comentând nuvela *În vreme de război*, „incontestabil există o tară în familia în care un frate înnebunește, iar altul se face tâlhar ca popă și delapidator ca ofițer”. Caragiale reprezintă însă unul din puținele cazuri de zolism, adică de prelucrare literară a determinismului biologic, cel mai adesea **n.** fiind reprezentat în literatura română de aplecarea scriitorilor către mediile umile, de preocupările legate de urât, de mizeria socială și morală, de fixarea atenției la nivelul fiziologiei. Elemente de **n.** vor putea fi, astfel, întâlnite la sfârșitul secolului al XIX-lea și în proza lui Al. Vlahuță, Al. Macedonski, la Sofia Nădejde, C. Mille, Traian Demetrescu, ultimii trei legați de revista „Contemporanul”. Altfel vor sta lucrurile atunci când, în context istoric diferit, în perioada interbelică, apar noi scriitori și opere ce pot fi din nou descrise drept naturaliste. Nu mai este vorba de doctrina pozitivist-deterministă care dominase intelectual sfârșitul veacului anterior; totuși numeroși scriitori cultivă fie romanul unor medii sociale predispuse la mizerie, fie ale familiilor amenințate de degenerescență, cu mijloacele anterior folosite de Zola, Maupassant și Frații Goncourt. Precedați de romancierii Ion Agârbiceanu, V. Demetrius și de dramaturgul Mihail Sorbul în anii dinaintea Primului Război Mondial, mulți romancieri interbelici scriu despre lumea apăsătoare a muncitorilor, despre „viermii pământului”, despre periferia bucurășeană ca univers închis (Carol Ardeleanu, George Mihail Zamfirescu, Sărmanul Klopstock, Aureliu Cornea), despre lumea interlopă (Tudor Gh. Stoian, Petre Bellu, Constantin Barcaroiu), despre mahalaua evreiască săracă (Ion Călugăru, I. Peltz, Ury Benador), despre dezmoșteniții de toate felurile (Al. Sahia, Geo Bogza, Mircea Damian). Dacă unii dintre acești autori pot fi socotiți „captivi” ai unui orizont literar îngust, incapabili de invenție, simpli stenografi ai unui mediu social, alții sunt scriitori reputați, creatori ai modernismului românesc, precum Liviu Rebreanu sau Hortensia Papadat-Bengescu. Acest fenomen de renaștere a **n.** în epoca interbelică nu are loc doar în România, ci și, de pildă, în Statele Unite (prin John Steinbeck sau prin John Dos Passos) și mai ales, în mod spectaculos, în

Franța, prin Louis-Ferdinand Céline. Într-un discurs ținut la Médan, în 1933, Céline apăra patetic viabilitatea **n.**, un „discurs al adevărului” devenit tot mai urgent într-o perioadă de totalitarism și manipulare. Nu mai este în discuție supraviețuirea unui fenomen istorico-literar, ci existența unei estetici naturaliste care nu se limitează la preferința superficială pentru scene brutale și pentru urât. **N.** înseamnă acum o atitudine etică, curajul de a spune adevărul necosmetizat unei societăți care se amăgește cu minciuni consolatoare. În același timp, el ridică probleme de ordinul reprezentării realității prin adecvare la viziunea personajului și la universul său intelectual și moral, astfel încât iluzia cunoașterii totale și a reflectării perfecte a acestora prin limbaj, întreținută inclusiv de naturaliștii de primă generație, nu mai rezistă la noii romancieri. Pentru Mihai Ralea, ideea naturalistă reprezintă un factor de evoluție în artă, prin provocarea la depășirea limitelor canonice ale frumosului: „Realismul în literatură atinge apogeul în lupta împotriva frumosului”. Lucian Blaga va descrie, în *Fețele unui veac* (1926), **n.** ca un stil artistic major, rezultat al unei reacții de delimitare față de clasicism și romantism prin antimetafizică, pasivitate, estetică a „realității”, „psihologia de constante”, lipsa de prestigiu a temelor tradiționale: „«Conținutul» devine în linie naturalistă din ce în ce mai irrelevant. Nu mai interesează nici mitul, nici legenda, ci tocmai acel «omenesc prea omenesc» de care se fereau romanticii și clasiicii”. Marii scriitori care ilustrează o astfel de estetică nu sunt zoliști, reușind totuși să încorporeze în operele lor elemente ale esteticii naturaliste. Astfel, E. Lovinescu apreciază în *Ion* de Liviu Rebreanu ambiția totalității, manifestată în „formula marilor construcții epice, [...] formula romanului naturalist”; un argument este și absența cazuisticii psihologice și cruzimea lumii morale din roman. La fel, Tudor Vianu vede în severitatea viziunii despre lume a romancierului român o supraviețuire a „crudului naturalism francez și rus”. În același timp, romanul *Rădăcini* al Hortensiei Papadat-Bengescu îi inspira lui Vladimir Streinu considerații de „diagnostician mai degrabă decât de critic literar”. Ov. S. Crohmălniceanu constată „raportul de înstrăinare între drama sufletească a eroilor și peisaj”, de asemenea de proveniență naturalistă. Cu toate acestea, critica resimte adesea rețineri în a folosi termenul **n.** în legătură cu operele celor doi mari scriitori interbelici, utilizând, acum și mai târziu, formule eufemistice: „realism crud”,

„realism dur”, „realism brutal”. Doar I. Negoîtescu preferă să pună cea mai mare parte a romanului interbelic sub semnul **n.**, vorbind despre două direcții majore: „de la naturalism la integrarea simbolismului și expresionismului” și „de la naturalism la analiza psihologică”. În perioada comunismului **n.** devine o prezență rară, iar autorii nu îl cultivă explicit. În anii 1940–1950 detectarea unei viziuni naturaliste într-un text literar este prilej pentru severe chemări la ordine, deoarece ea ar fi echivalentă cu morbiditatea, cu individualismul și cu lipsa unui ideal social comunist. Marin Preda întâlnește astfel de acuze în 1948, la publicarea volumului *Întâlnirea din Pământuri*; Eugen Barbu este tras la răspundere de I. Vitner pentru că scrie în romanul *Groapa* (1956) despre „acel «teren fetid» visat de Zola”. În deceniile următoare **n.** se manifestă în special în literatura „rezistentă”, cea care nu se străduia să menajeze susceptibilitățile regimului și căuta să ilustreze prin tablouri atroce falimentul politicii sociale a regimului, literatură de obicei interzisă de cenzură; astfel că abia după 1989 este descoperit „naturalismul grotesc” al prozelor lui Al. Monciu-Sudinski din *Rebarbor* (1971). O revenire a **n.** are loc în perioada postcomunistă, când se vorbește în critică de un „mizerabilism” care ar caracteriza proza autorilor din generația '90, între care în primul rând cea a lui Radu Aldulescu. Scrierile acestuia (*Amantul colivăresei*, *Istoria eroilor unui ținut de verdeață și răcoare* ș.a.) exemplifică violența, intensitatea, dar și lirismul improabil, cêlianian, al mediilor muncitorești urgisite din ultimul deceniu comunist și al dezmoșteniților epocii de după 1989.

Repere bibliografice: Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VII, 162–168; Barbu Delavrancea, *Opere*, V, îngr. Emilia Șt. Milicescu, București, 1969, 40–42; Duiliu Zamfirescu, *Opere*, II, îngr. Mihai Gafița, București, 1971, 183–185; Ibrăileanu, *Opere*, X, 4–35; Iorga, *Pagini*, II, 42–53, 59–72; Sanielevici, *Noi studii*, 137–147; Lucian Blaga, *Zări și etape*, București, 1968, 94–118; E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, II, București, 1973, 177–183, 255–269; Octav Botez, *Naturalismul în opera lui Delavrancea*, București, 1936; Ralea, *Scrieri*, II, 5–17; Călinescu, *Opere*, III, 1499–1556; Vianu, *Arta*, II, 177–196; Streinu, *Pagini*, II, 189–200; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 255–315; Ștefănescu, *Momente*, 67–111; Paleologu, *Simțul*, 31–33; H. Zalis, *Sub semnul realului. Eseu despre naturalismul european*, București, 1974; Livius Ciocârlie, *Realism și devenire poetică în literatura franceză*, Timișoara, 1974, 79–90; H. Zalis, *Estetica*

imperfecției. Contribuții la studiul naturalismului românesc, Timișoara, 1979; Petrescu, *Configurații*, 132–150; H. Zalis, *Naturalismul în literatura română. Contribuții bibliografice*, București, 1983; Negoîtescu, *Ist. lit.*, 195–197; D. Păcurariu, *Curențe literare românești și context european*, București, 1998, 164–200; Sergiu Ailenei, *Psychologism și naturalism*, CL, 2002, 5; Marina Cap-Bun, *Caragiale și naturalismul*, LL, 2003, 3–4; Ion Manolescu, *Pe urmele lui Monciu-Sudinski*, RL, 2003, 27; Nicolae Mecu, *Între fapte și sens*, București, 2004, 46–116; Rodica Ștefan, *Naturalism românesc*, București, 2005; Mihai Zamfir, *Un Céline local*, RL, 2006, 9; Dan Mănuță, *Naturalismul autohton*, CL, 2007, 3. **D.Mc., D.Mn.**

NAȚIONALUL, gazetă politică și literară apărută la București, bisăptămânal, între 5 decembrie 1857 și 11 mai 1861. Comparabil ca răspândire cu „Românul”, acest periodic de orientare liberală, dar reprezentând liberalismul moderat și critic al lui Vasile Boerescu, militant de la 1848 și ziarist cu vocație, a impus un alt stil jurnalistic și o altă judecată a evenimentelor decât gazeta lui C. A. Rosetti. La **N.** redactori responsabili au fost V. Boerescu (până la 29 mai 1860), I. Bălășescu (până la 17 iulie) și Aristide Pascal (de la 28 iulie 1860). Lipsită de exagerările de ton și de atitudine din alte publicații ale vremii, gazeta încearcă să formeze un public interesat de viața politică și culturală a țării. Ideile de bază ale programului sunt realizarea Unirii Principatelor și instaurarea unui regim democratic, apt să guverneze țara pe calea progresului. În jurul **N.** s-au strâns scriitorii legați printr-o atitudine politică asemănătoare: D. Bolintineanu (un fragment din articolul *Cântecele domnilor români și moldoveni din timpul antichității până în zilele noastre*), Cezar Bolliac (un fragment din *Călugărița*, „romant în versuri”, *Călătorie arheologică în România*, *Mozaicul social*, *Epigrame* ș.a.), C. D. Aricescu (*Moartea lui T. Vladimirescu* ș.a.) și chiar I. Heliade-Rădulescu (fragmente din *Biblice*, *Critica*, reluată din „Curierul românesc” din 1847, *La încoronarea bustului lui F. Schiller* ș.a.) dintre pașoptiști, apoi Al. Depărateanu (*Încă ceva despre instrucțiunea publică*), G. G. Meitani (*Moartea lui Mihai Viteazu* ș.a.), Șt. Sihleanu (*Un glas din popor*), G. Baronzi (*Un act de încurajare*, cu ocazia plecării la studii la Paris în 1860 a actorului Mihail Pascali), I. C. Fundescu (*24 ianuarie 1859* ș.a.) și bănățeanul At. M. Marienescu (o scrisoare adresată redacției, însoțită de mai multe poezii populare). Au mai publicat și francezii Antonin Roques, Ulysse de

Marsillac, Ange Pechméja și P. Rossi. Un colaborator statornic al gazetei a fost Nicolae Filimon, care, debutând aici, și-a publicat în continuare o parte din cronicile sale muzicale și dramatice, însemnări din călătoriile în Italia și Germania (*Trei luni în străinătate. Impresiuni și memorii de călătorie*) și mai multe încercări în proză (*O baronesă de porunceală, O cantatriță de uliță... Din memoriile unui călător, Ascanio și Eleonora*). O traducere din nuvelele lui Al. Dumas, *Istoria unui mort narată de el însuși*, îi aparține lui I. G. Valentineanu. **R.Z.**

NAȚIONALUL, cotidian politic și literar apărut la București de la 9 martie 1889 până la 1 decembrie 1896. Ca atâtea alte gazete, **N.** și-a întrerupt deseori apariția pentru perioade mai scurte sau mai lungi. Direcția politică îi aparține lui I. N. Iancovescu. Partea literară a fost redactată de Anton Bacalbașa (până la 8 noiembrie 1889), Bonifaciu Florescu (1889–1890), Al. Vlahuță (prim-redactor în 1891) și Al. Macedonski, prim-redactor puțină vreme în 1892. Însă Macedonski, excedat pe cât se pare de ceea ce numea o „cenzură internă”, renunță repede la colaborarea cu Iancovescu. Printre colaboratori s-au numărat G. Coșbuc (*Paștele, Pe lângă boi*), I. N. Roman, Cincinat Pavelescu, Matilda Cugler-Poni, Elena Niculiță-Voronca, A. C. Cuza, Gheorghe din Moldova, Iuliu Cezar Săvescu, Mircea C. Demetriade, Al. Obedenaru, Radu D. Rosetti, Duiliu Zamfirescu (*Dorința*), St. O. Iosif ș.a. Se publică, alături de literatură română, traduceri din Goethe, Schiller, Lamartine, Leopardi, E.A. Poe, Heine (în transpunerile lui St. O. Iosif), Hans Christian Andersen, Tolstoi, Balzac, Turgheniev, Korolenko, Garșin, Maupassant, Alphonse Daudet, Anatole France, Mark Twain, Jókai Mór, Henri Murger, Alphonse Allais, Georges Courteline. Cronici literare și dramatice,

recenzii și note bibliografice, știri literare, redactate de Mircea C. Demetriade, Bonifaciu Florescu, Al. Vlahuță, care semna Sandu, Caton Theodorian, Al. Macedonski, completează paginile de literatură. În mai și în iunie 1889, într-o serie de articole care îi aparțin lui Bacalbașa, se relatează mai întâi despre starea sănătății lui M. Eminescu (Bacalbașa îl vizitase la spital, unde discutase și cu doctorul Suțu), apoi se anunță moartea poetului și, în mai multe editoriale, se subliniază semnificația și valoarea operei eminesciene. **R.Z.**

NAȚIONALUL, cotidian apărut la București între 11 mai 1934 și 13 martie 1938. De la numărul 43/1934 titlul devine „Naționalul nou”, pentru ca de la numărul 1104/1938 să se revină la cel inițial. Directori sunt Vasile Șova (1–41/1934), Petre Răzvan (43–164/1934), Ion Rotaru (din 1935), I. Bărbulescu (din 1937). Publicație politică, cultivând un „naționalism creator”, **N.** repudiază „orice tendințe dictatoriale care ar încerca să instaureze în viața noastră publică practici împrumutate de aiurea; sub paravanul unui regim dictatorial înflorit cu emblema unui naționalism de ocazie, pot sălășlui cele mai grave turpitudini”, pledând pentru democrație, care, „cu toate imperfecțiunile ei, înfățișează aceste două capitale însușiri: face posibilă selecția valorilor de jos în sus” și „îngăduie criticismul în aprecierea tuturor actelor guvernanților, criticism sub semnul căruia e posibil progresul real, frânându-se în același timp înclinațiile conducătorilor efemeri către sfera turpă a domniei bunului plac” (*Naționalism și democrație*). În pofida poziționării sale clare, contextul politic intern și internațional tensionat va duce la suspendarea gazetei odată cu instaurarea dictaturii regale. Pagina literară, intitulată generic „Mișcarea literară, artistică și culturală” (restrânsă la „Litere și arte”) – cu rubricile „Săptămâna cărții”, „Fapte, note, polemici”, „Spectacole”, „Radio”, „Însemnări fugare”, „Actualități teatrale” și „Cărți” (la cea din urmă semnând Septimiu Bucur, Teodor Scarlat, Silviu Cernea, Mihail Șerban ș.a.) – este îngrijită de Zaharia Stancu. Încă din numărul inaugural, acesta imprimă un ton polemic intervențiilor. Astfel, cu prilejul deschiderii în București a Săptămânii cărții, intervine în susținerea cauzei scriitorilor tineri (*Săptămâna cărții*). Mai apoi, tot el va adresa o scrisoare deschisă lui N.M. Condiescu, președintele Consiliului de Administrație al Radiodifuziunii și secretar general al Uniunii

Fundațiilor Regale, acuzând lenea, incapacitatea și analfabetismul angajaților din radioul de stat. Va veni rândul lui Dimitrie Gusti să fie luat în vizor pentru activitatea de la Fundația „Principele Carol”, iar seria vindictelor va urma același registru acid. Mai reținut, Virgil Carianopol intervine în sprijinul lui Sașa Pană, acuzând intelectualitatea autohtonă pentru ignorarea fenomenului dadaist (*Despre extremismul nostru...*). „Cronica dramatică” este semnată de Șt. Vornicu și Gh. Soare, „Cronica teatrală” de Mihail Băișoiu, „Cronici ardelene” de Corneliu Albu, „Cronica muzicală” de Marcel Botez, iar „Cronica filosofică” de Alexandru Trifu. În 1934 rubrica „Romancieri, nuveliști, poeți” e susținută de Zaharia Stancu și cuprinde interviuri cu Anton Holban, Octav Șuluțiu (despre artă ca expresie a realității), George Mihail Zamfirescu (despre viitorul literaturii dramatice românești și soluții pentru regenerarea acesteia). Tot cu G.M. Zamfirescu realizează un interviu Silviu Cernea – „despre cărțile lui Zamfirescu, despre el și despre alții” (1935). Constantin Calotă semnează la rubrica „Recenzii”. Sunt prezenți cu versuri Simion Stolnicu, Ion Th. Ilea, Iulian Vesper, Mircea Streinul, Const. Rîuleț. Se publică proză de Neagu Rădulescu (*Sfânta foame*, fragment din *Dragostea noastră cea de toate zilele*), Gib I. Mihăescu (un fragment din *Donna Alba*) și Mircea Florentin (*Început de furtună*, fragment din romanul *Drumuri în beznă*). Numerele 26–77/1934 găzduiesc romanul foileton *Marea pasiune a ultimului Habsburg: Ecaterina Schratt*. Pentru câțiva timp N. are și un „supliment” sporadic – „«Naționalul nou» literar și artistic”, unde, la „Cronica literară”, semnează Vlaicu Bârna, Octav Șuluțiu, N. Albu. Aici Eugen Ionescu scrie articolul *Contra teatrului*: „Teatrul e o formulă de artă vulgară. Pentru că este o artă pentru mulțime și pentru că un mic spațiu trebuie să fie văzut din toate colțurile unei săli mari – nu sunt posibile subtilitățile, detaliile psihologice și discreția. [...] Nu mă interesează ceea ce este clar și facil în om. Teatrul nu poate prezenta decât ceea ce este clar și facil. [...] Teatrul nu poate înfățișa decât conflicte evidente, conflicte grosolane, și ceea ce se numește conflicte eterne. [...] La teatru – când prin cine știe ce hazard mă aflu – sunt literalmente jenat de ațele albe, de evidența lucrurilor. [...] Teatrul nu poate crea atmosfera. Atmosfera este spirituală, abstractă, și teatrul nu are la îndemână decât decoruri materiale sau gesturi care sfarmă armonia oricărei stări”. Aceluiași

tânăr autor Neagu Rădulescu îi va consacra cronica la *Nu*, conchizând: „în volumul lui Eugen Ionescu poți găsi: eseu, pamflet, jurnal intim și cafenea. Toate stând pe cel mai înalt și mai interesant plan. Și-n toate, inovator și haiduc”. Mai colaborează Camil Petrescu (*O problemă națională: cartea*), Sașa Pană (*Urmuz*), Al. Bilciurescu, Const. Barcaroiu, Antonie Străuț, Constantin Virgil Gheorghiu, Aurel George Stino, Gaby Mihăilescu, George Drumur, Petre Chiricuță, Liviu Teodoru. **C.A., D.B.**

NAȚIUNEA, publicație apărută la București, mai întâi zilnic între 10 martie și 2 aprilie 1923, apoi săptămânal între 8 aprilie și 13 mai 1923; ca hebdomad, poartă subtitlul „Foaia intelectualității” și apare sub conducerea lui Tudor Arghezi. De pe o poziție progubernamentală, prim-ministru fiind Ion I.C. Brătianu, N. își propune, într-o manieră vădit polemică, să denunțe „puii politici, melcii și mormolocii politici” care „răvnesc să tulbure seninătatea sublimă a marelui efort de reclădire națională și să contrazică natura”. „Dacă apare astăzi «Națiunea» este ca să puncteze stările, să deosebească puterile și să caracterizeze, dintr-o înaltă preocupare morală, reflectând într-însa așteptările și năzuințele națiunii, care nu primește să i se învăluiească zarea cu țânțari” (*Către cititori*, 1/1923). Printre rubricile mai importante se numără „Foițe”, „Note parlamentare”, „Ultimele informațiuni”, „Adunările naționale” și „Informații culturale”. În cadrul unor rubrici sporadice, precum „Literatura și arta plastică”, „Note literare și artistice” sau „Note literare”, N. găzduiește informații din actualitatea culturală, scurte prezentări de cărți, medalioane și texte comemorative. Apar, de asemenea, scrieri în proză de Cezar Petrescu (*Vera Arcadieva*, fragment din *Scrisorile unui răzeș*), Alexandru Macedonski (*Pomul Margaritii*), Tudor Arghezi (*Amintirile ierodiaconului Iosif*), Gheorghe Brăescu, precum și traduceri din poezia lui Charles Baudelaire (*Albatrosul*, în versiunea lui Tudor Arghezi), din scrierile lui Gérard de Nerval și ale lui Henri Murger. Orientarea polemică a publicației transpare mai cu seamă în textele lui Tudor Arghezi din cadrul rubricii „Foițe”, unde poetul surprinde, cu ironia sa caracteristică, adesea sub formă de pamflet, diferite aspecte din viața politică, socială și culturală a țării. În texte precum *Datoria guvernului*, *Epilepsia cu beția*, *Metodele ungurești*, *Jupiter Mihalache* ș.a. poetul polemizează savuros

cu reprezentanții opoziției, pledând pentru politica partidului aflat la guvernare. Nu lipsesc nici atacurile la adresa presei, polemicile purtate cu publicații ca „Aurora”, „Timpul”, „Ideea europeană”, „Cultura națională” sau „Facla”, culminând cu inițiativa creării unei asociații de represiune pentru controlul libertinajului în presă. Această organizație, concepută „pentru pedepsirea faptelor de infamie și nedemnitate, cu scopul moralizării sociale”, ar urma să militeze, prin metode fizice, împotriva calomniei, a pornografiei și a imoralității în genere. Alte texte, nu mai puțin emblematice pentru orientarea publicației, semnate tot de Tudor Arghezi, se referă la viața monastică ori la revendicările privitoare la drepturile femeii. Titularul rubricii „Foițe” critică și diferite aspecte din viața culturală și literară românească de după Primul Război Mondial, pledând pentru reforma învățământului și pentru sprijinul statului în susținerea culturii. Astfel, în articolul *Proprietatea literară*, scriitorul deplânge înmulțirea disproporționată a caselor de editură în absența unei legislații adecvate privind drepturile de autor: „În special scriitorul, cel care păstrează, subție și înăvuțește limba poporului și a civilizației lui, se bucură, pentru că așa vine vorba, de starea cea mai contradictorie cu rostul lui cultural” (1/1923). Cu prilejul înființării Editurii Cultura Națională, se remarcă legătura de „inamiciție” dintre autorul silit să-și caute o meserie pentru a supraviețui și editorul ce realizează venituri considerabile în lipsa unor legi menite a apăra proprietatea artistică, literară și științifică, mai „sacră” decât toate celelalte. Scriitorii români, afirmă publicistul, sunt „citați și chemați să mărturisească pentru cultură și pentru nație atunci când prezența lor în viață nu mai poate inoportuna pe nimeni și când posteritatea lor a pierit”. Un exemplu în acest sens ar fi relația lui Gala Galaction, „unul din stăpânii cei mai autentici ai prozei românești”, cu editura Cultura Națională, care-l invită inițial să traducă *Biblia*, pentru a-și retrace propunerea ulterior (*O editură nouă – Cultura Națională*). Și în calitate de semnatar al unor cronici plastice sau teatrale directorul publicației își exprimă dezgustul față de confuzia valorilor existentă în viața cultural-artistică a timpului. Iată, de pildă, debutul unui asemenea text, consacrat unor importante expoziții de pictură: „Trăind într-o epocă de mercantilism artistic și de virtuozitate vulgarizată, ajunsă până la o adevărată acrobație coloristică, era normal ca arta lui Iser să

rămână cu totul izolată de restul producțiilor noastre, etichetate emfatic” (*Expozițiile pictorilor Iser și Petrașcu*). Alături ironiile sale se îndreaptă împotriva unor scriitori ca Liviu Rebreanu, în calitatea acestuia de autor dramatic: „După un roman, domnul Liviu Rebreanu a ținut să aibă la tabla de materii a vieții și o piesă de teatru și a făcut *Plicul*, o penibilă nerozie dramatică. Dar programul autorului continuă: domnul Rebreanu va ieși în public, rând pe rând, cu o expoziție de acuarele, cu un bust în piatră, cu o operetă și, după o apă pentru distrugerea bătăturilor, va înfățișa cunoscătorilor o broboadă croșetată de mâinile domniei sale” (*Plicul*). Evenimentele de actualitate culturală prezentate sunt adesea prilejuri pentru exprimarea unor opinii personale pe teme dintre cele mai diverse. Bunăoară, anunțând inițiativa ziarului „Dimineața” de a oferi un premiu pentru cel mai bun roman, scriitorul observă prevalența romanului în literatura noastră de la război încoace, pentru a-și mărturisi preferința pentru acest gen în detrimentul celui dramatic. „O carte se citește acasă, în liniștea familiei sau a bibliotecii, o carte obișnuiește pe cititor cu interiorul lui, cu interiorul casnic și cu interiorul sufletesc”, în timp ce teatrul „scoate pe cititor din casă, îl așază incomod într-un jilț într-o atmosferă de parfumerii antagoniste, lângă un vecin lăudăros și în spatele unei spectatrice care trăncănește [...]. În teatru omul se risipește, se micșorează, se tocește, puritățile morale se descompun, ambianța îl îndulcește. Cartea îl concentrează” (*Un premiu literar*). **N.** mai cuprinde știri interne și externe, cronica mondenă, muzicală, sportivă și medicală, dialoguri cu oameni politici, anchete, anunțuri, caricaturi, fotografii, reclame. **M.W.**

NAȚIUNEA, cotidian apărut la Cluj de la 12 ianuarie 1927 la 31 august 1932. Director este Virgil Bărbat, iar prim-redactori Isaia Tolan și Corneliu I. Codarcea, ultimul figurând, de la numărul 254/1928, ca director politic. Din 1935 este preluat de „Națiunea română”, sub redacția lui Ioan Petruca, continuându-și apariția în intervalele 1935–1938 și 1944–1946. În articolul *Lămurire* din primul număr se arată că jurnalul „nu va cunoaște mărunte osebiri de partid în marile chestiuni ale neamului”, dar efortul principal va fi canalizat înspre „retușarea granițelor sufletești care trăiesc în umbra multor inimi românești din Ardeal”, manifestate – la opt ani de la Marea Unire – prin

„rezistența îndârjită față de tot ce vine din Vechiul Regat”. Repudiind mahalaua gazetărească, N. își propune să urmeze „conduita urbanității distinse, tinzând să filtreze în pustiul de moravuri postbelice parfumul fin al stilului și manierei intelectuale”, aducând în fața ardelenilor faptele de glorie din istoria politică a Țării Românești și făcând, în felul acesta, și „o întinsă propagandă pentru îndrăgirea cititului”. Pe plan politic, N. reprezintă opiniile Partidului Național Liberal, al cărui șef local era istoricul Al. Lapedatu. Sufletul publicației, impunându-se prin autoritate intelectuală, ca și prin activitatea deosebit de laborioasă, este G. Bogdan-Duică, profesor și rector al Universității clujene. El va fi secondat în primul an de trei tineri universitari care își fac ucenicia aici, Nicolae Mărgineanu, George Marica și Liviu Rusu, toți publicând numeroase articole. G. Marica va fi analistul politic al gazetei (*Mișcările naționaliste*), N. Mărgineanu va da articole pe teme de pedagogie și psihologie (*Valoarea naționalismului sub aspect cultural*), iar Liviu Rusu articole pe teme literare și note de călătorie (*Cărți pentru copii*). Partea forte o constituie însă politica, domeniu în care se manifestă cu articole Al. Lapedatu, C. Argetoianu, Gh. I. Brătianu, Isaia Tolan, Corneliu I. Codarcea, V. Hanu, Al. Topliceanu, Sever Stoica, Virgil Bărbat, Ion Munteanu, Jean Paleolog, Simion Măndrescu, Valeriu Roman. La rubrica „Profiluri politice” I. Mateiu trasează portretele Brătienilor, dar și pe ale lui Gh. Mărzescu, I.G. Duca, Constantin Banu, Al. Lapedatu. Tiberiu Vornic relatează despre românii din America. Un mare număr de colaboratori scriu pe teme culturale – Petru Moldoveanu, Ion Gherghel, N. Georgescu-Tistu, Sextil Pușcariu, Virgil Bogdan, Al. Ciura, Victor Papilian, Izabela Sadoveanu, Horia Stanca, Coriolan Petranu ș.a. N. se face purtătorul de cuvânt al Extensiunii universitare, acțiune lansată de Virgil Bărbat și Florian Ștefănescu-Goangă în vederea ridicării culturale a orașelor transilvănene. Sunt publicate ample relatări de la conferințele ținute în diferite orașe din Transilvania de G. Bogdan-Duică, Florian Ștefănescu-Goangă, Ioan Lupaș, Ștefan Bezdechi, N. Leon, Coriolan Petranu, Liviu Rusu, I. Gherghel, N. Drăganu, D.D. Roșca ș.a. Printre conferențieri se află Liviu Rebreanu, care vorbește despre roman, Mihail Sadoveanu, Sextil Pușcariu (*Frumusețea limbii române, Cuvinte vechi și cuvinte nouă, Lingvistica modernă și evoluția ei*), dar și

Const. Stanca (*Higienei sarcinei*), Popescu-Voitești (*Geologia și armata*) ori Petre Grimm (*Bernard Shaw*). Pe lângă cronici și prezentări de cărți, sunt găzduite însemnări de călătorie din Italia și Egipt (Coriolan Bărbat), Ungaria (Isaia Tolan, Corneliu I. Codarcea), Polonia (Iustin Ilieșiu), Serbia și Muntenegru (Corneliu I. Codarcea) etc. Despre sărbătorirea lui Octavian Goga la Universitatea din Cluj, despre festivitățile Astrei, ca și despre alte evenimente culturale, ziarul scrie pagini însuflețite, după cum de un deosebit interes documentar sunt dările de seamă și cronicile la principalele spectacole ale Teatrului Național și ale Operei clujene. Cele mai multe articole literare îi aparțin însă lui G. Bogdan-Duică, neobosit cititor și comentator de cărți la rubrica „Națiunea literară”, cu apariție bisăptămânală (marțea și duminica), până în 1928. El scrie dări de seamă despre opera lui Lucian Blaga, Tudor Arghezi, F. Aderca, Igena Floru, Carol Ardeleanu, Emanoil Bucuța, Vasile Savel, Ion Pillat, Teodor Murășanu, N.I. Herescu, George Dumitrescu, Eugeniu Sperantia, G. Talaz, Adrian Maniu, V. Teodoru, dovedind o neașteptată adeziune la literatura modernă, dar cu unele limite în înțelegerea ei. Predomină însă incursiunile în trecut (V. Alecsandri, Al. Depăreașanu, G. Barițiu ș.a.), cele mai multe referindu-se totuși la istoria culturii ardeleni. De fapt, încă din debutul publicației, în articolul *Știri literare din trecutul Ardealului* (23/1927), acesta mărturisea: „Vorbesc bucuros despre Ardeal, nu din vreun spirit regionalist, ci din convingerea că orice revistă, orice ziar publicat aici trebuie să intereseze publicul său la ceea ce s-a produs aici, la viața celor ce într-un trecut greu și-n prezent liber țesură și țes la pânza istoriei noastre culturale”. Dezamăgesc paginile consacrate teatrului lui Lucian Blaga, pe care Bogdan-Duică nu îl înțelege, numindu-l „literatură fără rost”. Astfel, scriind despre *Daria*,

condamnă absența „scheletului rezistent criticei”, opțiunea pentru patologic, o „grabă” nepermisă în cazul unui asemenea talent, acuzând inclusiv ilustrarea neinspirată a copertei. **N.** publică și versuri (Iustin Ilieșiu), proză (Ion Munteanu, Coriolan Bărbat) sau teatru (*Crina*, dramă în trei acte de D. Psatta). P. Grimm traduce din James Thomson (*Răsăritul soarelui*). Sunt oferite și tălmăciri din literatura franceză (Anatole France) ori cea bulgară (I. Vazov). Numărul 152/1927 este unul comemorativ, consacrat personalității regelui Ferdinand I al României. Alți colaboratori: Marin Dragnea, Octav Minar.

M.Pp., D.B.

NAȚIUNEA, publicație apărută la București între 20 martie 1946 și 30 septembrie 1949, cu subtitlul „Ziar de informație, atitudine și reportaj”. Director este G. Călinescu. Cu o declarată orientare social-democrată, **N.**, oficios al Partidului Național Popular (din al cărui comitet executiv făcea parte directorul), formațiune creată din inițiativa Partidului Comunist Român, își încetează apariția odată cu ieșirea din scenă a acestei formațiuni politice. Conținutul cotidianului reflectă atitudinea ambivalentă a directorului său: dacă în plan ideologic acesta își dă silința să îi convingă pe ideologii momentului de loialitatea sa față de marxism-leninism, în plan literar nu este dispus să se conformeze întru totul. Alături de tiradele sale procomuniste și prosovietice, uneori atât de ostentative încât par a fi folosite ca armă defensivă, trădând nesiguranța, criticul acceptă autori care se țin departe de politica momentului, precum G. Bacovia și Constant Tonegaru, ori scrie articole despre B.P. Shelley și E.A. Poe, despre I. Helia-de-Rădulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Tudor Arghezi, Șerban Cioculescu ș.a. În afară de paginile cu problematică social-politică și economică, periodicul are și o pagină literară care contrastează prin calitatea și sobrietatea unor materiale. Se publică versuri, proză, cronici literare, dramatice și cinematografice, recenzii și informații din viața culturală. În paginile revistei se încurajează colaborarea unor scriitori ce se manifestă în reviste cu afinități culturale tradițional democratice, ca D.I. Suchianu, Ioana Postelnicu ș.a. Cronicile dramatice și cele cinematografice sunt redactate de Al. Raicu, D.I. Suchianu și N. Saftu, rubrica numită „Caleidoscop” este asigurată o perioadă de Dan Petrașincu. Colaborează cu poeme Petru

Vintilă, Mihai Beniuc, Emil Isac, Ion Th. Ilea, Dragoș Vicol, Veronica Porumbacu, Al. Raicu, dar și Constant Tonegaru, Mircea Popovici sau Ion Caraion. Cu articole pe teme literare și culturale sunt prezenți Vera Călin, Mihail I. Dragomirescu, Ovidiu Papadima, Geo Șerban, Radu Petrescu (*Romanticul Petică*), Andrei Oțetea, dar mai ales tinerii Al. Piru și Adrian Marino. Isaiia Răcăciuni semnează traduceri din Hermann Hesse, iar Ovidiu Papadima din Lautréamont și Hölderlin. Rubrica „Destine” evocă nume celebre ale literaturii universale (Balzac, Flaubert, Montaigne). Însă **N.** interesează mai ales prin câteva semnături punctuale, ca și prin dorința de a se menține relativ departe de imperativele momentului (prin pagina sa culturală). Astfel, editorialele politice ale lui G. Călinescu reprezintă, din cauza partizanatului lor ideologic, una dintre părțile cele mai controversate ale publicisticii postbelice a criticului. Încă din articolul-program *Lupta prin rațiune*, autorul pleda pentru un altfel de ziarist, animat de „o convingere civică și un sentiment al răspunderii personale”, al cărui principal rol ar fi persuasiunea publicului prin demonstrații logice. Pe de altă parte, imaginația (din care nu lipsește apetitul autorului pentru sofisme sau deducții la Stănică Rațiu) cu care sunt epicizate schemele și sloganele ideologice și prin care este ordonată materia acestor pledoarii politice este evidentă, iar mâna romancierului, a fizionomistului balzacian sau a eseistului se face nu o dată simțită. Astfel, doar aparent paradoxal, activitatea lui G. Călinescu din paginile acestui ziar poate fi considerată una dintre cele mai interesante din acest sector ignar al publicisticii românești. Apar o seamă de portrete (*Dr. P. Groza, Iosif Vissarionovici Stalin, V.I. Lenin*, personajele fiind construite uneori în jurul unei calități fizice, precum zâmbetul în cazul celui dintâi) sau schițe de profiluri generale (*Partizanii lor*, cu două personaje reprezentative pentru susținătorii partidelor istorice). Nu lipsește, desigur, pamfletul (*Pensionarii politici*). Alteori demonstrația se bazează pe analogii (ca în *Mistinguett sau femeia istorică*, unde partidele istorice sunt persiflate prin comparația cu artista de la Moulin Rouge, acum decrepită, dar care se încăpățânează să-și ia iubiți tineri), pe creionarea de personaje ilustrative (profesorul din *Lacto-Lido*, susținător al liberalilor), pe sofisme (ca în *Mâncăm foarte mult*, unde foamea devine un motor civilizațional), pe

crochiurile de viață privată (*La mare, Un ou, Laptele, Vacanța*). Nu lipsesc nici rețetele culinare (*Salata de cartofi*), inventivitatea criticului publicist dovedindu-se, practic, inepuizabilă. Însă partizanatul ideologic este evident, pornind și de la o întreagă strategie a adaptabilității (nu doar comportamentală, ci și ideatică), în care criticul vede principalul mod rațional de acțiune în condițiile date: analogiile, portretele, pamfletele, maniheismele subliniază beneficiile noului regim politic și situația, defazată în opinia autorului, a partidelor politice tradiționale. N. mai conține, în serial, și impresiile din călătoria pe care G. Călinescu a întreprins-o în Uniunea Sovietică în 1946, împreună cu Cezar Petrescu, George Macovescu, Tudor Teodorescu-Braniște ș.a. (*Kiev–Moscova–Leningrad*). Minus tendențiozitatea, *Kiev–Moscova–Leningrad* rămâne unul dintre cele mai bune memoriale de călătorie ale acestei perioade, G. Călinescu combinând eseul de morfologie culturală cu notații despre artă (sculptură, pictură, arhitectură) sau de viață cotidiană (excelente pagini, de pildă, despre metrou, descinderea în subteran stărnindu-i criticului comparații dantești). După 1989 incriminate au fost îndeosebi articolele din perioada procesului Ion Antonescu (serialul în șase părți *Procesul a început*, 1946) și, în același an, articolele de înfierare ale unor personalități politice precum Iuliu Maniu (*Hieratismul d-lui Maniu*), Ion Mihalache sau Corneliu Coposu. Pe de altă parte, cu excepția câtorva articole, cu mize mai degrabă generale (*Intellectualii în democrație, Rostul scriitorului*), în plan literar criticul pare imun la ideologia realismului socialist, la care recurge pieziș mai ales în cazul negocierii receptării eminesciene, unde publicistica politică risca să tabuizeze opera scriitorului, deja trecut pe lista epurărilor. Temându-se de manevrarea politică a publicisticii eminesciene, trasă în interbelic „de mâneca dreaptă”, iar acum „de mâneca stângă”, criticul își orchestrează „apărarea” prin diferite scheme persuasive, Eminescu, socotit un „conservator progresist”, ca și Maiorescu, dovedindu-se „la ordinea zilei” prin vehicularea ideii că „promovarea civilizației se întemeiază pe *muncă* și că numai clasele producătoare sunt *pozitive*”. Nici în acest ziar de partid G. Călinescu nu uită să publice, mai cu seamă în primii doi ani, articole de comparatistică sau de istorie literară românească: *Al. Manzoni și romanul istoric, Exilul lui Eliade, C.*

Caragiale, Iordache Golescu, Eminescu și Müllner, Iorgu Caragiale ș.a. Nu lipsesc nici intervențiile pe teme teoretice: *Problema generației, Preambul, Fatalitatea vocației, Criticul ca umorist, Genul epistolar* etc. Dacă în unele dintre acestea sunt expuse mai vechile idei despre polivalența creatorului (*Fatalitatea vocației*), altele avansează propuneri mai mult sau mai puțin ingenioase – ficționalitatea potențială a genului epistolar, respingerea criteriului generaționist prin acela inefabil, al unui „an comun de naștere sufletească, indiferent de condițiile civile”, prin care Goethe ar fi de fapt contemporan cu Schiller, iar Arghezi mereu actual, așadar necontemporan cu Bacovia, care și-ar fi „încheiat de mult existența poetică”. Nu lipsesc intervențiile autobiografice (*Autofișă, Rememorări*) și nici cronicile literare despre tinerii scriitori ai momentului. Astfel, Călinescu scrie laudativ despre Veronica Porumbacu, mai reținut despre Geo Dumitrescu sau despre Petru Dumitriu. Unele observații au o nuanță cel puțin ambivalentă, ca în cazul lui Geo Dumitrescu, a cărui poezie, prin accentele pesimiste, ar fi „încă de mentalitate «burgheză»”, deși poetul pozează în „progresist”. Până în ultimele luni ale anului 1947 se rețin semnăturile celor doi discipoli ai lui G. Călinescu, Adrian Marino și Al. Piru, ale căror profiluri viitoare se lasă ghicite, în linii mari, încă de pe acum. Cel dintâi publică articole pe teme teoretice, manifestând scrupule antimoderniste (*Decadența hermetismului*, curentul fiind atacat de pe poziții clasiciste; *Poet „tânăr”?*, unde se contestă criteriul „tinereții” ca principiu axiologic etc.) sau are intervenții consistente de literatură universală și comparată (*Lermontov nuvelist, Sainte-Beuve și clasicismul, Clasicism și romantism după Sainte-Beuve, Eroul romantic* ș.a.). Alteori deplânge *Lipsa monografiilor* și publică mai multe inedite și materiale documentare despre Al. Macedonski. Deși se manifestă contra cronicii literare („cronicarul literar care aleargă la redacție săptămânal cu foiletonul în buzunar [...] este un biet funcționar”, *Dialog despre critică (fragment)*), Marino va deține o vreme rubricile „Cărți noi” sau „Caleidoscop”, luând uneori poziții destul de tranșante împotriva reprezentanților noii generații. Spre exemplu, poezia lui Geo Dumitrescu ar fi „cu desăvârșire [...] lipsită de orice însușiri lirice”, oferind „doar spectacolul agasant al unui adolescent care și-a făcut din impertinență un stil sufletească”. Cât despre Al. Piru, el se

manifestă drept cronicarul prin excelență, ținând încă de pe la început rubricile intitulate „Cartea românească” sau „Recenzii” și comentând cele mai semnificative apariții editoriale ale epocii (Tudor Vianu, „Figuri și forme literare”, Mircea Popovici, „Izobare”, Constant Tonegaru, „Plantații”, Geo Dumitrescu, „Libertatea de a trage cu pușca”, Petru Dumitriu, „Euridice”, 8 proze etc.). Ca și Adrian Marino, dar într-o mai mică măsură, Al. Piru manifestă o anumită reținere în privința noii generații. Petru Dumitriu, spre exemplu, ar avea „mai mult un spirit cultivat (și rafinat până la un punct) decât talent literar propriu-zis”. Corelate cu mai vechea activitate a lui G. Călinescu, intervențiile din pagina culturală trădează o poziție în siajul autonomiei esteticului, poziție imputată criticului de revista „Flacăra” (prin Nicolae Moraru, Vicu Mândra), care îl acuză de a fi contribuit la „mărirea confuziei ideologice” a intelectualității române. Astfel, în ciuda dovezilor de loialitate din publicistica politică, criticul va fi așezat alături de alte personalități culturale marcante (Titu Maiorescu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi ș.a.) în cadrul campaniei dirijate împotriva lor începând cu 1947–1948. G. Călinescu se apără publicând *Un răspuns*: ar fi asigurat „educarea poporului prin artă și crearea unei arte pentru mase” prin publicarea de creații folclorice în paginile revistei, „idealismul artistic” fiindu-i străin datorită „balzacianismului” său programatic, iar purismul, hermetismul sau dadaismul sunt tendințe modernolatre antipatizate și înainte de 1944. Criticul nu renunță nici acum la criteriul autonomiei esteticului: „Un autor poate să aibă idei progresiste, nu și talent, dar se întâmplă ca unii să nu fie progresiști și să aibă totuși talent”. Încercările de disculpăre nu sunt însă suficiente, efect nul având și declarația lui Călinescu privitoare la faptul că face „critică și literatură în baza ideologiei marxisto-leniniste” (*Spre o critică literară marxist-leninistă*), ca și câteva articole în favoarea rapoartelor lui A.A.

Jdanov. Astfel că, după primele luni ale anului 1948, tematica paginii culturale, până atunci oaza estetică a publicației, se schimbă, autorii văzându-se obligați să abordeze fie literatura sovietică, fie pe aceea a autorilor occidentali cucerțiți de marxism-leninism. Astfel, Octav Șuluțiu va scrie articole precum *Literatura muncii*, *Vladimir Maikovski*, *A. Kuprin*, „*Sulamita*”, pe când Leon Țopa se oprește la Louis Aragon, C. Macri semnează, printre altele, *În legătură cu Gorki*, iar Petru Comarnescu, proaspăt colaborator al ziarului, are și o intervenție despre Gorki, „părintele realismului socialist”. De reținut, din această perioadă relativ ingrată a publicației, cronica pozitivă a lui Octav Șuluțiu despre *Întâlnirea din Pământuri*, volumul de debut al lui Marin Preda, susceptibil și bun de acuzat, după alți cronicari ai vremii, de tendințe „naturaliste”. După Șuluțiu, nuvelele ar fi „semn al unei aptitudini creatoare certe”, reprezentând „exerciții de digitație pe care un mare maestru le încearcă pentru a-și pregăti viitoarele atacuri din plin ale creației”. Desființarea N., în toamna anului 1949, va fi motivată de director ca o acțiune benevolă, menită să faciliteze unitatea „masei muncitoare”. **C.A., O.S.**

NAȚIUNEA ROMÂNĂ, gazetă politică și literară apărută la București, de trei și de patru ori pe săptămână, între 10 mai 1867 și 24 februarie 1868. Și-a suspendat apariția pentru că directorul și fondatorul publicației, Teodor Pascal, nu mai putea face față cheltuielilor pe care le pretindea redactarea și imprimarea. **N.r.** a pus în discuție ideea organizării scriitorilor într-o societate intitulată Adunarea Generală a Autorilor Români, care ar fi trebuit să îi sprijine profesional și material. Aici și-a publicat Dimitrie Bolintineanu o parte dintre articolele politice (*Principii din 1789*, *Liberalismul*, *Școalele primare rurale* ș.a.), precum și poezii. Versuri mai dau V. Alecsandri, Zaharia Antonescu, I. Savin. O comedie de Eugène Scribe traduce, sub titlul *Independinții*, Iacov G. Manu, iar I. Răducănescu transpune, sub titlul *Șarlota Corday*, un fragment din studiul *Femeile și revoluțiunea* de Jules Michelet. În 1867, la rubrica „Încercări de poezie”, e inserat un *Imn cântat de elevii bursieri din Liceul Sf. Sava* de Gr. G. Tocilescu, pe atunci elev în clasa a cincea de liceu, iar după câteva luni, la 4 octombrie 1867, **N.r.** tipărea mai multe poezii

ale elevului V. Conta din Iași (*Căderea Istanbulului sau Viziunea unui bun otoman, Viața, Timpul*). **R.Z.**

NAȚIUNEA ROMÂNĂ, cotidian apărut la București la sfârșitul lui august și începutul lui septembrie 1877. S-a păstrat doar numărul 7 din 1 septembrie al acestui periodic redactat de Frédéric Damé, cu concursul lui I. L. Caragiale. Ziarul, după cum își va aminti mai târziu Caragiale, este scos din inițiativa lui Damé, gazetar întreprinzător, ca să cultive „entuziasmul popular pe chestiunea independenței”. Câteva articole „de entuziasm” și multe știri de pe câmpul de luptă, transcrise cele mai multe din gazetele vieneze, alcătuiesc un material publicistic de succes, datorită căruia în scurt timp gazeta ar fi ajuns la tirajul, imens pentru vremea aceea, de 1800 de exemplare. Dar o știre eronată, prin care se anunță prematur căderea Plevnei, pune capăt întreprinderii, primejduindu-i și pe redactori, atacați de „publicul” indignat. În numărul păstrat Caragiale publică articolul *O măsură urgentă*, în care cere trimiterea pe front a medicilor Gărzii Naționale, și o compilație, după surse franceze, despre omul politic L.-A. Thiers. „Ecorile de ieri și astăzi”, cu știri din război, sunt, după mărturisirea scriitorului, tot ale lui. Damé figurează cu un articol „de entuziasm”, cu o traducere din franceză dată în foileton, *Domnul de Camors* de Octave Feuillet, și cu o nuvelă. Ziarul inserează, de asemenea, știri interne, fapte diverse, noutăți economice, acte oficiale, informații de stare civilă, notițe bibliografice. Se publică și un calendar, buletinul meteorologic, lista călătorilor sosiți în București, reclame la cărți, bunăoară la varianta în limba franceză a alegoriei *Visul Dochiei* de Frédéric Damé și la *Les Roumains du Sud*, lucrare scrisă tot de el împreună cu Nicolae Densușianu, reclame comerciale ș.a. **R.Z.**

NAȚIUNEA ROMÂNĂ, cotidian economic, politic și social apărut la Cluj între 5 aprilie 1935 și 3 aprilie 1938, sub redacția lui Ioan Petruca. Continuă gazeta „Națiunea” (1927–1932); între 1944 și 1946 a apărut o a treia serie. În articolul-program, semnat de Gheorghe Stoica, se afirmă că ziarul urmărește „nivelarea asperităților unor vremuri turburate de curente periculoase vieții noastre de stat, încurajarea elementelor valoroase, care se disting prin opere pozitive”, precum și promovarea politicii Partidului Național Liberal, lupta împotriva ideilor iredentiste. În numărul inaugural se publică și scrisoarea trimisă de C.I.C. Brătianu, în care se afirmă: „Ziarul «Națiunea română» are menirea să lumineze opinia publică din Ardeal cu privire la opera din trecut a partidului, chestiunile la ordinea zilei discutate în mod obiectiv și în cadrul programului nostru”. În condiții politice instabile, pe fondul ascensiunii Germaniei hitleriste, ziarul sprijină acțiunile de solidaritate cu țările învecinate, Polonia și Cehoslovacia, discută despre problemele satului, despre constituirea unei clase mijlocii românești, afirmă latinitatea poporului român prin articole istorice, în timp ce articolele de morală și etică socială încearcă să mobilizeze conștiința apartenenței individului la societate. Cu toate că e organ al Partidului Național Liberal, **N.r.** impune și o politică temeinic elaborată în domeniul culturii. Colectivul redacției culturale strânge tineri care își fac ucenicia aici, înainte de a se grupa în jurul revistei culturale „Symposion” în toamna anului 1938: C.S. Anderco, Radu Stanca, Horia Stanca și Ion Moldoveanu. Deși pagina „Picături de cerneală”, apărută săptămânal, susține direcția propriu-zis literară, publicația se evidențiază prin includerea în programul ei a tuturor domeniilor care aparțin culturii. Din **N.r.** transpare viața culturală intensă a provinciei, iar cronică muzicală, cronică teatrală sau plastică au în vedere concomitent și educarea publicului. Se promovează deschiderea spre spații cu mentalități diferite, articolele de știință având rolul de a combate superstițiile, problemele femeii sunt tratate în numeroase articole, sunt discutate amplu chestiuni de antropologie. Pagina literară apare de la numărul 19/1936 și conține mai multe rubrici: „Încrестări”, „Scurte note” (despre reviste nou-apărute, apariții editoriale), „Comemorări”, „Poeme”, „Siluete artistice”, „Reviste”. Poezia este cel mai bine reprezentată: Ion Moldoveanu, trecut ulterior la „Symposion”, trimite în 1937 numeroase versuri, Gabriel Țepelea colaborează cu epigrame ce vor fi

incluse în volumul *Instantanee* (1937), I. Negoïtescu debutează aici cu poezia *Indiană* (65/1937). Numeroase poeme publică Radu Stanca între anii 1935 și 1937, mai sunt găzduite versuri de Iustin Ilieșiu, Emil Isac, C.S. Anderco, Florin Varduca, V. Copilu Cheatră. Eseurile, variate ca tematică, au în atenție studiul de mentalități și educarea publicului (Horia Stanca, *Practica snobismului*, *Week-end-ul estival*), conturarea unor opțiuni culturale (Ion Minulescu, *Specific românesc*, Horia Stanca, *Întoarcerea spre cultură*), peripluri filosofice (D.D. Roșca, *Existența tragică*, Ion Petrovici, *Schopenhauer*) sau poetice (Ion Moldoveanu, *Preludii la o moarte albă*). Cronica literară nu este prezentă regulat, semnatarii obișnuiți fiind Horia Stanca, cel care se oprește la volume de I. Al. Brătescu-Voinești, Sera Furpa (pseudonimul lui Alexandru D. Rădulescu), Ioan Georgescu, E. Lovinescu, G. Călinescu ș.a.), în timp ce V. Copilu Cheatră scrie despre cărți de N.M. Condiescu, Ion Minulescu, Vlaicu Bârna ș.a. Mai semnează recenzii Radu Stanca. Sunt abordate și probleme teoretice ale literaturii vremii: Horia Stanca, *Întoarcerea la nuvelă*, Leonard Divarius, *Romanul românesc* ș.a., care nu sunt analize critice propriu-zise, ci simple treceri în revistă. Transpar în paginile **N.r.** și câteva dintre polemicile epocii: *Cearta în literatură* (*Iorga vs. Arghezi*) de H. Stanca, *Împotriva literaturii imorale*, text care face trimitere la *Poema inectivă* a lui Geo Bogza și la *Bagaj* de H. Bonciu. Se publică interviuri cu Emil Isac și Ion Agârbiceanu, Karel Čapek, Sabin Drăgoi. Utilă este considerată și includerea în paginile ziarului a unor secvențe din *Moralitatea în artă*, conferință susținută de Ion Agârbiceanu în cadrul întrunirilor Astrei. „Cronica muzicală”, asigurată de Lucian Voiculescu, prezintă repertoriul Operei din Cluj, unde se pun în scenă opere de Richard Wagner, Giuseppe Verdi, Bedřich Smetana ș.a., dar și opere românești – *Oedip* de George Enescu, *Năpasta* de Sabin Drăgoi sau *O făclie de Paști* de Al. Zirra. În „Săptămâna muzicală”, rubrică ținută tot de Lucian Voiculescu, sunt comentate concertele lui George Enescu la Cluj în 1936 și în 1937. Sunt analizate câteva monografii elaborate de autori români (Emil Ciomac, *Poezii armoniei*, Jean Bobescu, *Portrete muzicale și artistice*), se prezintă festivaluri internaționale de muzică (Salzburg și Bayreuth), ducându-se astfel o binevenită activitate de promovare a domeniului. Teatrul este o altă direcție privilegiată, frecvente fiind comentariile și cronicile cu privire la spectacolele Teatrului de Vest:

Horia Stanca consemnează premiera piesei *Suflete tari* de Camil Petrescu, *Salomeea* de Oscar Wilde ș.a. Având în vedere istoricul preocupărilor legate de teatru, Ion Breazu publică studiul *Începuturile teatrului românesc în Ardeal*. Numeroase sunt și cronicile plastice, în care Horia Stanca prezintă expozițiile N. Bana și Cornel Codreanu, apar și studii precum cel aparținând lui C.S. Anderco, *Arta plastică și viața sufletească*, sunt marcate momente aniversare sau comemorative, bunăoară ca în articolul lui George Sbârcea *30 de ani de la moartea lui Paul Cézanne*. Evocarea unor personalități culturale reprezintă o constantă a **N.r.**, în sumar intrând articole de Vasile Netea (*Ion Pop-Reteganul*), At. Motogna și Horia Stanca (*In memoriam. Vasile Pârvan*). Deși este un cotidian, acordând atenție în primul rând contextului politic al momentului, prin conținutul și orientarea variată a preocupărilor și prin colaboratorii săi **N.r.** contribuie la educarea în spiritul sentimentului național și al deschiderii prin cultură. **M.Dr.**

NAUM, Alexandru A. (27.VIII.1884, Iași – 18.I.1974, București), poet, estetician, traducător. Este fiul cel mai mare al Ecaterinei (n. Pandeli) și al lui Anton

Naum, poet junimist, profesor universitar, academician. Părea la început sortit să-și egaleze părintele, dacă nu chiar să îl întrecă. Înclinația spre poezie, dragostea pentru frumosul clasic și voința de a-și însuși o cultură temeinică se manifestă clar către sfârșitul cursului secundar, urmat la Liceul Național din orașul natal. Tânărul semnează în 1903 traduceri în ziarul ieșean „Tribuna conservatoare”, apoi, adăugându-le și versuri originale, în „Foaia familiei”, „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Literatură și artă română”, „Sămănătorul”, „Făt-Frumos”, „Epoca”. Transpușerile în românește sunt strânse repede în placheta *Traduceri* (1904). Serios este N. și în studiile sale. După ce în 1906 obține licența în drept, o ia și pe cea în litere și filosofie în 1909, ambele la Universitatea din Iași. În anul următor frecventează cursul de istoria artelor la Sorbona, iar în 1912 își susține examenul de doctorat la Iași cu teza, tipărită în acest scop, *Idealismul și realismul în artele plastice*. La concursul pentru postul de conferențiar de estetică la Universitatea ieșeană, susținut în 1913, mai prezenta lucrările *Phidias și Parthenonul* (1911) și *Impresionismul și neoimpresionismul* (1912), precum și colecția revistei „Sânziana”, scoasă în 1912–1913 și scrisă în mare parte împreună cu fratele său, Teodor A. Naum. După obținerea postului, marcată prin tipărirea cursului introductiv *Însemnătatea culturii artistice*, (1912), își continuă colaborarea, cu versuri, dar și cu note, comentarii ori studii estetice, la „Convorbiri critice”, „Floarea darurilor”, „Neamul românesc literar”, „Drum drept”, „Arhiva”, „Solia” ș.a. Izbucnirea războiului pare să îl determine a încredința tiparului, în 1915, trei volume deodată: *Poezii*, *Ritmuri și rime* și *Rugăciune în codru*. Nu a putut să le adauge un al patrulea, conținând traducerea comediei în versuri *Cucuta* de Émile Augier, apărută prea târziu, în 1916, în revista „Drum drept”. În 1920 părăsește catedra universitară pentru a deveni inspector general al muzeelor, dar revine în învățământ în 1926, ca profesor la Școala de Belle-Arte din Iași, de unde se transferă în 1940 la Academia de Arte Frumoase din București. Absorbit de activitatea didactică, în cele două decenii interbelice se manifestă publicistic intermitent, de preferință în „Convorbiri literare”, cu note și studii, rareori cu poezii proprii și cu traducerea completă a poemului *Mirëio* al lui Frédéric Mistral, din care tatăl său transpusesese doar *Cântul IV*. Mai tipărea primele două volume din lucrarea *Istoria artei de la începutul creștinismului*

până în secolul al XIX-lea (1925–1937), reeditate în 1940, când se anunțau și următoarele cinci, dar care nu au mai apărut. În stadiu de proiect au mai rămas un volum de versuri – *Poezii nouă* – și cele ce ar fi cuprins tălmăcirile piesei lui Augier și a poemului lui Mistral.

Înregimentat mișcării sămănătoriste și apreciat de N. Iorga, N. este, în fond, un emul întârziat al tânărului V. Alecsandri. Dragostea pentru melea-gurile natale (zugerăvite în ciclul *Moldova*), nostalgia după gloria lor de altădată – „Când Moldova era-n floare” –, evocată într-un alt ciclu, intitulat *Din cronici*, într-un *Imn lui Ștefan cel Mare și Sfânt* ori în „tabloul” *Alecsandri în lunca din Mircești*, ca și melancolia sufletului însingurat, plăcerile molcome, cu un ușor gust amarui, ale vieții în natură, sub rotirea anotimpurilor (*Impresii și Vedenii*), ori erotica, mai mult ca minus-experiență, ca respingere a formei sale „degradate”, ce ar fi specifică vremii moderne, sunt, ca și la autorul *Mărgăritărelelor*, sincere, dar simplitatea mijloacelor de exprimare nu mai are la N. minima cautiune a „naivității” vârstei literare. Incapabil să-și lărgescă partitura, va căuta să aducă unele modulații noi, utilizând, cu rezultate mediocre, sonetul sau oda alcaică ori împrumutând din inspirația altor maeștri (Carducci, Mistral). Recursul la metrul antic este, în schimb, întrucâtva mai fericit în poemul *Rugăciunea în codru*, solemnitatea lui sugerând mai bine cutremurarea în fața iminentului ceas de cumpănă al istoriei, care va fi războiul mondial. Versiunile din volumul *Traduceri* (Victor Hugo, André Chénier, Alfred de Vigny, Leconte de Lisle, J.-M. de Hérédia, Teocrit) sunt deocamdată exerciții de școlar silitor, însă abia mai târziu experiența își spune cuvântul, încât tălmăcirea integrală a epopeii provenșale a lui Mistral este meritorie.

SCRIERI: *Phidias și Parthenonul*, Iași, 1911; *Idealismul și realismul în artele plastice*, Iași, 1912; *Impresionismul și neoimpresionismul*, Iași, 1912; *Însemnătatea culturii artistice*, Iași, 1912; *Poezii*, Iași, 1915; *Ritmuri și rime*, Iași, 1915; *Rugăciune în codru*, București, 1915; *Schiță despre pictura istorică militară*, Iași, 1916; *Istoria artei de la începutul creștinismului până în secolul al XIX-lea*, I–II, Iași, 1925–1937; ed. 2, București, 1940; ed. îngr. Rodica Pandele, pref. Ruxandra Demetrescu, București, 2000. **Traduceri:** [Victor Hugo, André Chénier, Alfred de Vigny, Leconte de Lisle, J.-M. de Hérédia, Teocrit], în *Traduceri*, Iași, 1904.

Repere bibliografice: Gr. V. Prut [Gh. Vasiliu], *Recensiune*, „Tribuna conservatoare”, 1904, 37; Ion Nistor, „Poezii”, „Ritmuri și rime”, AAR, partea administrativă, 1915–1916; N. Iorga, *Poeziile d-lui Al. Naum*, „Drum drept”, 1916, 5; Predescu, *Encicl.*, 586; Mănuță, *Scriit. jun.*, 93–116; *Scrisoare de la Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale*. 2003, ADLTR, A-185; Durnea, *Propuneri*, 321–323. **V.D.**

NAUM, Andrei (18.VIII. 1875, Ploiești – 18.VIII.1917, Mărășești), poet, traducător. Este fiul Mariei Naum (n. Călin), „economă de casă”, și al lui Constantin Naum, antreprenor, dintr-o familie macedo-română. Urmează în orașul natal școala primară, precum și ciclul secundar, la Liceul „Sf. Petru și Pavel”, pe care îl va absolvi în 1893. După efectuarea serviciului militar, a urmat o școală de ofițeri și a devenit sublocotenent, dar nu a fost ofițer activ decât un an, preferând să lucreze ca funcționar în Ministerul de Interne. Se înscriesese și la Facultatea de Drept, pe care însă nu a terminat-o. Înrolat voluntar în 1915, avansat căpitan, este rănit de două ori în toamna anului 1916, însă revine pe front, unde cade în bătălia de la Mărășești chiar în ziua în care împlinea patruzeci și doi de ani. Înainte de a-și lua bacalaureatul, **N.** debutează în 1893 cu versuri la ziarul bucureștean „Independentul”, semnând A. Naum, Ploiești; aici va publica frecvent și proză scurtă. Mai colaborează cu poezii originale și traduceri, precum și cu „nuvelele” (ale căror titluri – *Nebun din dragoste* ori *Dragoste nenorocită* – revelează tematica și modelele) la „Revista contemporană”, „Lumea ilustrată” (semnând uneori Andrei de la Zagovia ori Andrei de sub salcâmi), la „Literatură și artă română”, „Noua revistă română”, „Curierul literar”, „Generația nouă”, „Făt-Frumos”, „Conservatorul”, „Viața literară” ș.a. Deși în 1894 anunța un volum căruia zece ani mai târziu îi da și titlul (*Destăinuiri*), mai mult delăsător decât neîncrezător în sine, poetul și-a amânat mereu debutul editorial. Câțiva prieteni devotați i-au strâns o parte din stihuri în 1921 în placheta *Poezii postume*, retipărită cu adăugiri și cu o prefață semnată de Ion Petrovici în 1944. Poetul Gellu Naum este fiul lui.

De extracție rurală, **N.** caută mai întâi, ca mulți contemporani ai săi, modele în lirica lui G. Coșbuc și a lui Al. Vlahuță, pentru a se sustrage eminescismului, vizibil încă în poeme ca *Scrisori*, *Praf și vreme*, *Ruină*, *Vin-cu mine*. Tablouri de natură senină ori agitată (*Spre Vârful cu Dor*, *Pe Marea Neagră*, *Amiază de vară*), scene de șăgalnicie

juvenilă (*Stăpâni*, *Prin livadă*, *Dor*, *La coasă-n zori*) ori desfășurări epice în cadru rustic (*Drică*, *Muan*) lasă loc uneori accentelor de amărăciune și revoltă în fața nedreptății sociale (*La prașilă*, *Pomenire*). Pretutindeni apare în cele din urmă schelăria greoaie a unei cugetări ce glosează pe tema divinității, a idealului, a sensului vieții etc. Pătrunderea nu îi lipsește lui **N.** și nici cultura, destul de bogată, încât atunci când își strunește pornirile retorice și când izbutește o focalizare a gândului (ca în *Stânca*, *Pârâul*, *Marea*, *Lebăda*, *Bărăganul*) îl anticipează pe Panait Cerna. Dintre tălmăciri, reușite sunt cele, destul de numeroase, din Lenau, îndeosebi ciclul *Cântec de pădure*, de nefericitul poet german apropiindu-l o afinitate profundă.

SCRIERI: *Poezii postume*, București, 1921; *Poezii*, pref. Ion Petrovici, București, 1944.

Repere bibliografice: Ion Petrovici, *Andrei Naum*, „România”, 1917, 214; Barbu Lăzăreanu, *Andrei Naum*, „Scena”, 1918, 95; Davidescu, *Aspecte*, 185–187; Ion Petrovici, *Figuri dispărute*, București, 1937, 69–81; Ion F. Buricescu, *Pe margini de prăpastie*, București, [1939], 143–144; Predescu, *Encicl.*, 586; Streinu, *Pagini*, V, 13–15; Peressicius, *Opere*, XI, 47–48; Nicolae Tăutu, *Poetul Andrei Naum*, GL, 1967, 33; Florin Mugur, *Cei de sub marele flutur*, FLC, 1983, 48; Paul-Remus Ghircoiaș, *Poeți și compozitori în uniformă: Andrei Naum (1875–1917)*, „Răsunetul”, 1992, 544. **V.D.**

NAUM, Anton (17.I.1829, Iași – 27.VIII.1917, Iași), poet, traducător. Comerciant mărunț, apoi arendaș, tatăl lui **N.**, Theodor Naum, căsătorit cu Zamfira (n. Nactu), se stabilise în Iași venind din Macedonia. După absolvirea Academiei Mihăilene din Iași, fiul urmează la Paris, începând din 1858, Facultatea de Litere și Collège de France. Întors în țară în 1865, este numit profesor la câteva licee ieșene. Abia în 1879 i se oferă un post stabil de profesor la Școala Militară din Iași, iar din 1894 la Școala Normală Superioară de pe lângă Universitatea ieșeană. Între 1892 și 1895 l-a suplinuit pe Șt. G. Vârgolici la Catedra de istoria literaturilor moderne (neolatine) de la Facultatea de Litere din Iași. Titularizat în 1897, avea să predea până în 1907. „Pudicul Naum”, cum i se spunea, a devenit membru al Junimii în 1872, colaborând numai la „Convorbiri literare”, unde a și debutat în același an, cu traduceri. În 1887 e ales membru corespondent, iar în 1893 devine membru titular al Academiei Române. În discursul de recepție, despre poezia română (1894), aduce, între altele, un reproș Academiei de a nu-l fi cooptat în rândurile ei, la timpul potrivit, pe Mihai Eminescu.

A fost înmormântat în cimitirul satului Cândești, din județul Neamț. Poetul Alexandru A. Naum și clasicistul Teodor A. Naum au fost fiii săi.

Lirica lui N., mai ales cea cuprinsă în volumele *Aegri somnia* (1876) și *Versuri* (1890), este o continuare a poeziei meditative a lui Barbu Paris Mumuleanu, Al. Beldiman și Vasile Pogor. Motivele principale sunt „credința” și „îndoiala”, „divinitatea” și „știința”. Credința reprezintă pentru el un sprijin moral cu atât mai puternic, cu cât, în înțelesul pe care i l-a dat, religia nu are aproape nimic din spiritualizarea romantică, ci este mai degrabă rodul unui creștinism primitiv și teluric. Temperament pașnic, N. e impresionat totuși de spectacolul violenței, de unde și imaginea, frecventă în versurile sale, a lui Cain și Abel. Un refugiu totdeauna fortifiant găsește în natură, înțeasă ca manifestare a divinității, în momentele ei de liniște maiestuoasă, cu note bucolice accentuate. Având ca model opera lui Goethe *Reinecke Fuchs* și scrierea populară franceză *Le Roman de Renard*, compune poemul *Povestea vulpei* (1903). Satira sa are asemănări numeroase și cu *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir. Într-o manieră comică, adesea de parodie, poetul imaginează o dispută dusă în parlamentul animalelor pe marginea nedreptăților săvârșite de Vulpe în timpul cât fusese prim-ministru, acuzatorul fiind Lupul, dușman și adversar politic. Dar cele cincisprezece cânturi se desfășoară greoi, împiedicate atât de lungimi de prisos, cât și de dificultatea cu care e mânăuită ironia. Aluziile la evenimentele politice din timpul lungii guvernări liberale dintre 1876 și 1888 sunt mult prea străvezii, iar atitudinea autorului alunecă adesea spre sarcasm și pamflet. O foarte rodnică activitate a desfășurat N. în calitate de traducător din literatura franceză. Este cel dintâi care tâlmăcește integral în românește, în 1875, *Arta poetică* a lui Boileau, oprindu-și apoi îndelung atenția asupra autorului său preferat, André Chénier. A mai tradus din Teocrit, La Fontaine, Lamartine, Alfred de Musset, Victor Hugo, Théophile Gautier, Jean Reboul, Adolphe Belot, François Ponsard. Pentru transpunerea în românește a *Cântului IV* din poemul *Mirèio* al lui Frédéric Mistral a fost premiat în 1882, la Jocurile Florale de la Forcalquier, de mișcarea literară provençală.

SCRIERI: *Aegri somnia*, Iași, 1876; *Versuri*, Iași, 1890; *Povestea vulpei*, București, 1903. **Traduceri:** La Fontaine, *Filemon și Baucis*, Iași, 1874; Boileau, *Arta poetică*, Iași, 1875; [André Chénier, La Fontaine, Lamartine, Alfred de

Musset, Victor Hugo, Théophile Gautier], în *Traduceri*, Iași, 1875; [André Chénier, La Fontaine, Lamartine, Alfred de Musset, Victor Hugo, Jean Reboul, Théophile Gautier, Boileau, Frédéric Mistral, François Ponsard], în *Traduceri*, Iași, 1890.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, II, 56, 258–276; Gr. G. Tocilescu, „*Versuri*”, „*Traduceri*”, AAR, partea administrativă, t. XIII, 1890–1891; Negruzzi, *Junimea*, 174, 181, 205–208; Petrașcu, *Figuri*, 117–132; Maiorescu, *Critice*, III, 283–296; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 371–372, *Ist. lit.* (1982), 427–428; Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.*, 196–197; Mănuță, *Scriit. jun.*, 93–116; *Ist. lit.*, III, 35–37; *Dicț. lit.* 1900, 602–603; *Dicț. scriit. rom.*, III, 370–37; Gheorghe Manolache, *Anton Naum*, Cluj-Napoca, 2012. **D.M.**

NAUM, Gellu

(1.VIII.1915, București
– 29.IX.2001, Comana,
j. Giurgiu), poet,
prozator, dramaturg,
traducător.

Este fiul Mariei (n. Ghica) și al lui Andrei Naum, poet și traducător de origine aromână. Tatăl i-a murit în război, la Mărășești, în august 1917. Face studiile primare la Școala Tunari, apoi la Liceul „Cantemir-Vodă” din București (1926–1933). Este absolvent al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1937). În 1933 aderă la Uniunea Tineretului Comunist, participând la întâlniri clandestine; atrage atenția Siguranței, este percheziționat și chiar arestat pentru propagandă comunistă. Colaborează, din 1934, la publicația de stânga „Cuvântul liber”, iar în 1935 înființează, cu Virgil Teodorescu, revista „Tânăra generație”. În 1939 pleacă la Paris pentru pregătirea unei teze de doctorat despre scrierile lui Abélard, pe care însă n-o finalizează. Frecventează, în schimb, introdus de pictorul prieten Victor Brauner, cercurile suprarealiste pariziene, alături de un alt camarad poet, Ghe-rasim Luca. Întors în țară în 1939, va fi mobilizat pe Frontul de Est, de unde revine în 1942, pentru a fi trimis, vreme de un an, la Școala de Ofițeri de Rezervă de la Sibiu. Aflat pe punctul de a fi chemat pe Frontul de Vest (1944), se îmbolnăvește, rămânând la București. Întemeiează, între timp (1941),

Grupul suprarealist român, împreună cu Gherasim Luca, la care aderă Virgil Teodorescu, Paul Păun și Dolfi Trost, foarte activ în perioada 1945–1947, până la destrămarea în acest ultim an, sub presiunile ideologice apărute după ocupația sovietică și instalarea puterii comuniste. Se căsătorise, în 1946, cu Lygia Alexandrescu, cunoscută cu trei ani în urmă, după ce se despărțise de prima soție, Mariana, pe vremea când mai era la Paris. În anii 1950–1952 funcționează ca asistent de pedagogie, apoi conferențiar de economie politică la Institutul Agronomic din București. Până la sfârșitul vieții va trăi din traduceri (peste treizeci de autori francezi transpuși în românește) și din publicarea propriilor scrieri. În 1962 își cumpără o casă în satul Comana din județul Giurgiu, unde își petrece verile, vizitat și admirat de un grup de tineri fascinați de suprarealism (Sebastian Reichmann, Dan Stanciu, Gheorghe Rasovszky), avându-l ca prieten apropiat și pe compozitorul Ștefan Niculescu.

Debutul cu placheta de poeme *Drumețul incendiar* (1936), apărută după o prezență mai degrabă sporadică în presa literară a momentului (un poem i s-a tipărit în revista „Meridian”, în 1934) semnalează ivirea unui poet îndrăzneț, deja familiarizat cu programele și ideologia (anti)literară a suprarealismului european. Poemul care dă titlul cărții anunță cu o fermitate tăioasă un poet non-conformist de reală forță, decis să sfideze convențiile literare, bunele maniere și cuminența „burgheză”, într-un discurs cu licențe ce pot trimite spre *Poemul invectivă* al lui Geo Bogza, apărut cu trei ani mai devreme, și spre „reportajul” său accentuat polemic, angajând surprinzătoare cutezanțe expresive. Protagonistul său e modelat după tiparul poetului-„aparat înregistrator” al modernismului avangardist (Blaise Cendrars, Paul Morand, la noi Ilarie Voronca), călător prin excelență, care „ascultă toate punctele cardinale”, e un „garderob” și poartă o „geantă... cu semnele vremii”, propune o viziune caleidoscopică, de mare dinamism, a lumii, desfășurată aleatoriu, prin asociații insolite de termeni îndepărtați, după tehnica imaginii suprarealiste. E o „panoramă” profund perturbată în ordinea ei, „drumețul” simbolic mărturisindu-și la tot pasul nonconformismul sfidător-iconoclast față de o lume care „a început să pută”, face gesturi ostentativ triviale, chemate să jignească orice tip de autoritate și „administrație”, promite să-și „fluture ciorapii împuțiți lângă porțile Academiei Române”,

vorbește de „zeama puturoasă a versului dulceag”, constată scârbit că „Domnii ne aleg poemele după panglicuțe, ca pe curve...”. Prin contrast, propune scrierea de „cronici noi” cu penele smulse ale „tuturor păsărilor din Balcani”. Propozițiile de manifest se întâlnesc astfel cu înscenarea aparent „gratuită” a discursului, deschisă celor mai neobișnuite asociații verbale. Este linia urmată și în cărțile următoare – *Libertatea de a dormi pe o frunte* (1937) și *Vasco da Gama* (1938, publicată în 1940). Tentația înscenării e mare și aici, aerul ludic-parodic cunoaște amplificări importante, imagismul de tip Ilarie Voronca sau Ștefan Roll e înlocuit cu îndrăznețe „corelative obiective” ce se articulează foarte liber, prin contiguități de sunete și cuvinte, salturi asociative spectaculoase, sugerând totodată dezordinea și haosul lumii din jur, nota de „irealitate imediată” onirică, replică a unei farse existențiale regizate de un comediant sarcastic, precum în poemul *Aceste cravate mă fac inuman*. Frate cu „drumețul incendiar” este și Vasco da Gama, „un alt călător”, care „miroase apa cu ajutorul lunetei/ nările i se prelungesc până la țărni/ pentru că el mănâncă și capul cârmaciului”, într-un decor maleabil, cu deformări în genul Dalí sau Picasso, cu o anatomie și ea în perpetuă schimbare. „Automatismul psihic pur” – dicteul automat – e sesizabil peste tot în amplificarea, în virtutea aceluiași asociaționism aleatoriu, a unui discurs unde cuvintele compun până la urmă un fel de comedie a limbajului, accentuat burlescă, cu antropomorfizări grotești și reificări urmuziene, insinuând o puternică notă de senzualitate, cultivată și de viziunea „pansexuală” suprarealistă (evocată la noi de tânărul Geo Bogza). Aceasta capătă dimensiuni obsedante, generatoare de viziuni onirice încărcate de senzualitate, cu precădere în volumul *Culoarul somnului* (1944), pe care poemul *Calul erotic* îl reprezintă emblematic, cu proiecțiile sale hiperbolice ale unei forțe devoratoare, apocaliptice, simbolicul „cal erotic” fiind văzut la dimensiuni colosale de gigant goyesc, într-un spațiu în care „femei se freacă de arbori”, tentacule de meduze agresive prind oamenii și îi sugrumă, o vegetație maladiv-luxuriantă invadează totul, flori carnivore mușcă trenurile într-o revărsare sufocantă, răvășitoare, de ape marine. Micul ciclu de poeme *Oglinda oarbă*, recuperat mai târziu din acest moment al scrisului lui N., este dintre cele mai consistente și anunță concentrarea formală din volumul *Athanor* (1968), cu care poetul va reintra în

scena poeziei autentice, reluând firul viziunii de sursă suprarealistă. Până la această dată scriitorul, supus asediului realismului socialist, îi cedase în câteva cărți conformiste precum prozele din *Filoul* (1952) și *Tabăra din munți* (1953) și placheta *Poem despre tinerețea noastră* (1960), perfect alinate sloganurilor de partid, și, într-o mai mică măsură, versurile din *Soarele calm* (1961), repudiate și ele mai târziu de autor. În schimb, *Athanor* îl reabilitează deplin, marcând, sub numele cuptorului alchimic, și o importantă înnoire a discursului liric, acum mai concentrat decât oricând, până la a putea fi apropiat de ermetismul de factură barbiană, datorită stricteții expresiei și mării sale capacități de sugestie, dincolo de rupturile caracteristice tehnicii suprarealiste a dictării automate. Este cartea cea mai „austeră” a lui N., propunând, după propria expresie, o „poetică dificilă a legăturilor”, în care „trebuie să tai apa cu plămânii/ trebuie să sparg(i) lemnele cu limba/ trebuie să car(i) apa cu urechile”, adică un tip de relații stricte, tensionate, obligând la o remodelare îndrăznească a universului exterior și a expresiei stărilor de spirit. Unele poeme sunt adevărate „enigme” (*Zidul*, *Crusta*), parabole, reflecții cu o densă încărcătură plastică, uzând în continuare și de jocul aleatoriu al asociațiilor, însă controlat acum mai riguros („rostogolirea pătrată” a „zarului” ar fi metafora acestei întreprinderi combinatorii). Contează aici îndeosebi jocul sintaxei, cu scheme de construcție reluate în variațiuni semnificative, mai mult decât metafora propriu-zisă, câte un text precum *Aventura cercului* oferind o performanță de sugestivitate la limita cimiliturii și a aforismului: „Tată al somnului văr al săgeții frate al echilibrului/ aleargă aleargă prin ploaie/ vesela simetrie a începutului/ urmărește pe asfalt o linie dreaptă/ la capătul căreia așteaptă oboseala”. O narativitate insolită caracterizează alte poeme ale ciclului, aproximând peisaje onirice stranii, cu apariții de „mame obscure obscene”, de vulturi anunțând telefonic o vizită, un cal „crescut în grădină”, „sufletul lemnului”, „vânturi de fier”, „seninătăți navigabile”, „peisaje acustice”, „cuvinte hexagonale”. Evantaiul unor asemenea asociații este extrem de larg și se va desfășura în toate cărțile următoare, *Copacul-animat* (1971), *Tatăl meu obosit* (1972), *Descrierea turnului* (1975). O nouă tate – relativă – aduce acum, cu începuturi în câteva „poeme regăsite” din anii 1940–1945, apelul la discursul narativ de articulare mai amplă, soi de

„povestire” a unor „întâmplări” schițate adesea doar pe jumătate, laxe sub aspectul structurării, mici înscenări din aria oniricului burlesc, la sugestivitatea cărora contribuie și jocurile de cuvinte, evidențiind încă o dată registrul ironic-parodic prezent și în textele mai vechi. Își face tot mai mult loc în aceste versuri „Marele Derizoriu”, ca sintagmă concentrând perspectiva asupra unui univers comun, prozaic, banal, aparent anodin, înlăuntrul căruia sunt căutate „ecourile” unor „abisuri concrete”. E un mod de a spune că „minunatul” („le merveilleux”) se ascunde în cotidian și poate izbucni oricând, în virtutea unui fericit hazard. Pe acest fundal de ambiguități ale „derizoriului” și durabilului se conturează figura „pohemului” propriu, numit astfel cu o formulă autoironică a lui Jacques Vaché, prietenul „dandy”, sinucis tânăr, al lui André Breton, care vorbise despre „inutilitatea teatrală (și fără bucurie) a tuturor lucrurilor”. Ea va avea o carieră durabilă în scrisul lui N., care o va extinde spre roman, rebotezat, fals-retoric, „homan”. „Poheticele noastre stări” revin periodic ca antidot al solemnității pretențioase, produse retorice, de fabricație artizanală (într-un loc se visează „în colaborare cu Isaac Newton/ într-un pendul într-o melancolie manufacturieră”). Majusculele Tradiției, Adevărului, Înțelepciunii sunt expuse mereu săgeților ironiei, orice tentație emfatică fiind repede demascată. Variațiunile onirice pe tema relației parentale tată-fiu se apropie de proza poetică, cu concentrări de verset și de aforism – multe secvențe din *Tatăl meu obosit* sunt inserții teoretice contra... teoriei, subliniind refuzul clarității conceptuale a discursului în profitul „solicitării permanente a echivocului”, al unui „puls la fel de orb și de obscur”, al unei „asimetrii inițiale” a lucrurilor. Un fel de fragmente de discurs amoros, cu desolemnizări parodice programate și ambiguități cultivate la tot pasul propun ciclurile inedite din volumul *Poeme alese* (1974). Și aici „Maeștrii sacrilegiului se amestecă printre porumbei/ într-un fel de happening invizibil”, poemele căpătând fie un caracter comediografic-burlesc în ciclul *Purtătorul de lance*, fie o notă de gravitate contemplativă în secvențele de prozopoem, foarte concentrate, din *Focul negru*, poate sub influența lui René Char, din care N. tradusese. Astfel de coexistențe stilistice și de viziune apar și mai marcate în ampla culegere *Partea cealaltă* (1980), ce include și versurile din *Descrierea turnului*, dar cuprinde și numeroase

Vasko Popa și Gellu Naum

inedite și „recuperări”. (În ultimele sale culegeri poetul va perturba voit cronologia volumelor, sugerând unitatea de adâncime a întregii opere.) De-acum scrisul lui N. pare a se fi stabilizat în zonele de interferențe ale numitului „derizoriu” cu orizonturi ale misterului ascuns în faptul cotidian. Îndrăzelile asociative sunt mereu spectaculoase, fie în sensul destructurării convențiilor poetizante, fie în acela al surprinderii „scânteii revelatoare”: dicteu automat în bună măsură, însă și hazard supravegheat, într-un discurs cu aspect compozit. E un joc între text și metatext nu lipsit de riscuri, dar care îl individualizează puternic pe poet, desprinzându-l de dependențele suprarealismului dogmatizat și permițându-i o libertate de mișcare mai puțin evidentă la alți aderenți ai mișcării. Trecerea prin acest spațiu imaginar a Zenobiei, femeia-călăuză-vizionară (tot un motiv suprarealist) ce va reapărea în romanul omonim din 1985, este semnificativă și oferă noi luări de cuvânt „programatice”, în expresii constant insolite: „Zenobia nu știe ce-i obscuritatea”, „Zenobia îmi spune Între noi fie vorba suntem victimele imaginației celorlalți/ Nu pot să-i răspund pentru că mi-ar intra tot cerul în gură”, „Uite un triumfi spune Zenobia A venit pe lume să se adapteze”... Erosul apare asociat mereu cu Thanatosul, în întoarceri ale reveriei spre zonele originare, telurice și acvatic-materne, ale imaginarii în coexistență cu simbolurile morții și ale neantizării: proximitatea apei, ploaia, malul, barca, mîlul, noroiul, pămîntul, scîndura, oasele, semințele, cărpele-scutece, trestile, rădăcinile, peșterile, figurile maternității ocrotitoare. Volumul *Fața și suprafața* continuă jocul dintre mișcările de

dezagregare („arsenalul mut și vid al destrămării”) și reînchegările purificatoare ale viziunii, sugerând pe de o parte profunzimea vederii sub aparențe și, pe de alta, înălțarea lor ca „supra-față”. Minunatul și angoasa suprarealistă se asociază mereu, menținând și intensificând, cu fiecare text, senzația de „frumusețe convulsivă”, în poeme mai strict asamblate în care nota de narativitate, relatare de „viziuni”, e un factor important de coagulare. Niște „povestiri de vise” (cum ceruseră suprareliștii) sunt, în fond, și cele din ciclul nou, *Discurs către pietre*, din antologia *Ascet la baraca de tir* (2000), unde imaginarul funebru e dominant, propunând câteva dintre cele mai tulburătoare viziuni ale sfârșitului din poezia românească. O carieră spectaculoasă au avut și versurile pentru copii ale lui N., mai ales *Cartea cu Apolodor* (1959), *A doua carte cu Apolodor* (1964) și *Cărțile cu Apolodor* (1979). Foarte aproape de poezie, niște „prozopoeme” în care, ca la orice avangardist, ficțiunea poetică se află în osmoză cu reflecția teoretică, de program și de manifest, sunt textele din *Medium* (1945) și *Castelul orbilor* (1946), cărți fundamentale pentru înțelegerea spiritului care animă mișcarea suprarealistă și puncte de sprijin importante în interpretarea operei lui N. însuși. Adeziunea la doctrina mișcării în formularea sa bretoniană e evidentă, poetul dezvoltând multe dintre ideile-forță ale mentorului parizian. Ca toți avangardiștii, autorul acestor cărți este un nonconformist radical, sfidează convențiile literaturii, căreia îi opune poezia, supralicitând chiar poza de revoltat cu vehemențe spectaculoase ce pot trimite spre „exasperarea creatoare” a lui Geo Bogza. Tristețea de a nu fi făcut „decât literatură”, respingerea „cangrenei puturoase a poeziei” (considerată în sensul ei tradițional, convenționalizat), acompanierea actului de creație cu „râsul cel mai abject” și „urletele cele mai sinistre”, mărturisirea că e „infecat de literatură” sunt doar câteva expresii ale acestei iconoclastii. Limbajul poetic este pentru N. un „langaj al perturbațiunii”, poezia evocă un „solemn ceremonial al ereziei”, e o depărtare de „miturile osificate” și „reflexiune asupra miturilor inițiale”, „sfărâmă dogmele”, face să „delireze sistemele”. Sunt reflecții ce apar și în alte texte precum *Cerneala surdă*, din volumul *Teribilul interzis* (1945), unde e inclusă și o reacție polemică la adresa manifestului lui Gherasim Luca și D. Trost, *Dialectique de la dialectique*, în numele unui angajament social-politic mai ferm, căci poezia e văzută ca instrument de

Ioana Crăciunescu și Gellu Naum

luptă pentru „eliberarea totală a omului”. E de notat și delimitarea poetului față de avangarda românească interbelică, acuzată că s-a mărginit la cultivarea „imaginii poetice”, fără să întreprindă acțiuni cu adevărat revoluționare în materie de limbaj, ca în manifestul *Critica mizeriei*, semnat alături de Paul Păun și Virgil Teodorescu în 1945. Ca prozator, N. s-a ilustrat în povestiri de factură tipic suprarealistă – *Poetizați, poetizați...* și *Patul de crini* (din volumul *Teribilul interzis*), dar opera sa majoră rămâne în acest spațiu „homanul” *Zenobia*, a cărui protagonistă apăruse și în proza poetic eseistică din anii '45–'46 ori în poezie. Este femeia-călăuză, „voyantă”, bună conducătoare de mistere, „medium” prin excelență. Țesătura narativă a romanului e construită ca un scenariu mitico-oniric, teatru al „aparițiilor” spectral, greu de încadrat într-o ramă realistă. Un teatru al pulsionilor profunde ale eului, căci, mai mult decât niște personaje cu fizionomii precizate, el angajează niște forțe în tensiune. Spațiul ficțiunii are și el valențe simbolice – parcursul narativ se întinde între zona „mlaștinilor”, cu conotații mitic-originare, elementare, și „oraș” (străbătut și el de „coridoare” subterane), cu o revenire finală spre aceleași „mlaștini”, angajând și o simbolistică alchimică și inițiată. O lectură în cod psihanalitic e de asemenea posibilă – un personaj precum „bătrânul Dragoș” e un soi de proiecție a instanței parentale interdictive, Jason, împrumutat mitului lănei de aur, o marcă a impulsivității agresive, iraționale, Constantin e „vizitatorul

abject, mesagerul promiscuității”, întors din lumea celor morți, Doamna Gerda e o ipostază grotescă a feminității, în opoziție cu „Spiritul-femeie” reprezentat de Zenobia, Ioachim e „cârțița universitară” ș.a.m.d. Naratorul, care-și păstrează numele real, Gellu Naum, traversează un fel de trepte ale inițierii, prins între „cercuri” de impulsuri contrare și sfârșind – „frate al lui Orfeu” – într-o stare de seninătate recuperată, alături de femeia ideală. Ca dramaturg, N. a debutat cu mica piesă onirică *Exact în același timp*, cuprinsă în volumul *Teribilul interzis*, dar lucrările sale majore sunt *Insula*, *Ceasornicăria Taus* și *Poate, Eleonora...*, scrise în anii 1962–1966, reunite într-un volum în 1979. Mai aproape de universul imaginar suprarealist sunt ultimele două, cu o scenografie complicată, alternând între spațiul „realității” și cel al visului, într-o atmosferă de „pictură metafizică”, stranie și neliniștitoare, cu belșug de dedublări ale personajelor între cele două lumi și uzând de un limbaj în care se pot identifica răsfângeri ale teatrului lui Eugen Ionescu. *Insula*, cu punctul de pornire în *Robinson Crusoe*, romanul lui Daniel Defoe, e o spectaculoasă și spumoasă parodie, foarte inventivă, a literaturii de aventuri și de senzație. Convenția teatrală e și aici deconspirată la tot pasul, începând cu didascaliiile deloc „realiste”, continuând cu evidențierea clișeelelor de comportament și de limbaj ale unei mașinării teatrale în care comicul e împins spre grotesc și absurd. Aceleași trăsături pot fi regăsite în comedia *Florența sunt eu*, scrisă în 1958 în colaborare cu pictorul Jules Perahim. O scriere surprinzătoare, cu caracter ezoteric, editată postum (în 2002) sub titlul *Calea șerpelui*, redactată în anii 1947–1948, dezvăluie la N. preocupări apropiate de cele ale suprarealiștilor francezi, foarte sensibili față de „științele oculte”, cum se vede, bunăoară, în *Arcane 17* a lui André Breton, scrisă în 1944. A tradus, preponderent, texte de referință din literatura franceză, din clasici (Denis Diderot, Stendhal, Victor Hugo, Jules Verne, Alexandre Dumas, Gérard de Nerval) și din contemporani (Jacques Prévert, René Char ș.a.).

Athanor se mai numește în limbajul de specialitate și Aludel și designează o matrice în formă de ou, simbolizând deopotrivă căminul, Sfântul Graal și universul. În el se petrece Marea Operă sau crearea „pietrei filosofale”, care, încălzită până la incandescență, favorizează transformarea metalelor în aur. Dar în simbolistica alchimistilor, pe care o sugerează Gellu Naum, rostul poetului nu ține atât de această acțiune practică a realizării artificiale

a aurului (Chrisopeia verbalis), cât de aceea – intelectuală – a obținerii unei imagini edificatoare a universului, a unei cunoașteri inițiatice de tip gnostic care să asigure „căile majore ale libertății spiritului”. Pentru aceasta, poetul nu se va sfii să procedeze ca alchimistii, operând în cinci stadii: dizolvând, purificând, sublimând, divizând și recompunând realul. Rezultatul obținut va fi o supra-realitate de ordin verbal, sferă specifică poeziei, replică strict personală – și în sensul acesta, mai revelatoare pentru subiect decât pentru obiect – la realitatea din jur, pe care n-o copiază, ci căreia-i răspunde; ceea ce, în ultimă instanță, corespunde visului unui Nerval (supranaturalismul), Baudelaire (irealitatea, operă a fanteziei poetice) și Lautréamont.

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

SCRIERI: *Drumețul incendiar*, cu trei calcuri de Victor Brauner, București, 1936; *Libertatea de a dormi pe o frunte*, București, 1937; *Vasco da Gama*, București, 1940; *Culoarul somnului*, București, 1944; *Medium*, București, 1945; *Critica mizeriei* (în colaborare cu Paul Păun și Virgil Teodorescu), București, 1945; *Teribilul interzis*, București, 1945; *Castelul orbilor*, București, 1946; *Specrul longevității: 122 de cadavre* (în colaborare cu Virgil Teodorescu), București 1946; *Infra-Noir* (în colaborare cu Gherasim Luca, Paul Păun, Virgil Teodorescu și D. Trost), București, 1947; *Éloge de Malombra* (în colaborare cu Gherasim Luca, Paul Păun, Virgil Teodorescu și D. Trost), București, 1947; *Le Sable nocturne* (în colaborare cu Paul Păun, Virgil Teodorescu și D. Trost), în *Le Surréalisme en 1947. Exposition Internationale de Surréalisme, présentée par André Breton et Marcel Duchamp*, Paris, 1947; *Filonul*, București, 1952; *Tabăra din munți*, București, 1953; *Așa-i Sanda*, București, 1956; *Cel mai mare Gulliver*, București, 1958; *Cartea cu Apolodor*, București, 1959; *Poem despre tinerețea noastră*, București, 1960; *Soarele calm*, București, 1961; *A doua carte cu Apolodor*, București, 1964; *Athanor*, București, 1968; *Poeme alese*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1970; *Poetizați, poetizați...*, București, 1970; *Copacul-animă*, București, 1971; *Tatăl meu obosit*, București, 1972; *Poeme alese*, București, 1974; *Descrierea turnului*, București, 1975; *Cărțile cu Apolodor*, București, 1979; *Insula. Ceasornicăria Taus. Poate, Eleonora...*, București, 1979; *Partea cealaltă*, București, 1980; *Zenobia*, București, 1985; ed. București, 2003; *Amedeu, cel mai cumsecade leu*, București, 1988; *Apolodor, un pinguin călător*, București, 1988; *Malul albastru*, București, 1990; *Fața și suprafața. Malul albastru*, București, 1994; *Focul negru*, București, 1995; *Sora fântână*, București, 1995; *Întrebătorul*, București, 1996; *Partea cealaltă – L'Autre côté*, ed. bilingvă, tr. Annie Bentoiu și Andrée Fleury, București, 1998; *Copacul-animă. Avantajul vertebrelor*, pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 2000; *Ascet la baraca de tir*, postfață Ioana Pârvulescu, București, 2000; *Calea șarpelui*, îngr. și introd. Simona Popescu, Pitești, 2002; *Exact în același timp*, îngr. și pref. Ion Cocora,

București, 2003; *Despre interior-exterior. Gellu Naum în dialog cu Sanda Roșescu*, Pitești, 2003; *Opere*, I–II, îngr. și pref. Simona Popescu, Iași, 2011–2012. **Traduceri:** Jules Verne, *20 000 de leghe sub mări*, București, 1955 (în colaborare cu Lucia Donea-Sadoveanu), *Goana după meteor*, București 1963, *Uimitoarea aventură a misiunii Barsac*, București, 1967; Denis Diderot, *Opere alese*, I–II, introd. Valentin Lipatti, București, 1956–1957, *Călugărița. Nepotul lui Rameau. Jacques fatalistul*, București, 1963, *Scrieri despre artă*, București, 1967, *Scrieri literare*, I–II, București, 1972; Alexandre Dumas, *Contele de Monte-Cristo*, I–III, București, 1957; Stendhal, *Roșu și negru*, I–II, București, 1959, *Despre dragoste*, postfață Vera Călin, București, 1968; Victor Hugo, *Omul care râde*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1961, *Notre-Dame de Paris*, București, 1967; Franz Kafka, *Procesul*, București, 1965; Jacques Prévert, *Poeme*, București, 1965; René Char, *Poeme alese*, pref. Virgil Teodorescu, București, 1969; Samuel Beckett, *Așteptându-l pe Godot*, București, 1970; Julien Gracq, *Țărnuț Syrtelor*, pref. Nicolae Balotă, București, 1970; Gérard de Nerval, *Fiicele focului*, București, 1974.

Repere bibliografice: Virgil Teodorescu, „*Drumețul incendiar*”, „Meridian”, 1936, 10; Pericle Martinescu, „*Drumețul incendiar*”, SDM, 1936, 5; Paul Scorțescu, „*Medium*”, ORT, 1945, 8; Streinu, *Pagini*, V, 81–84; Perpessiciu, *Opere*, XI, 103–104; Papu, *Luminile*, 75–80; Piru, *Panorama*, 128–131; Doinaș, *Diogene*, 72–78; Raicu, *Structuri*, 198–203; Andriescu, *Disocieri*, 95–103; Poantă, *Modalități*, 204–208; Petroveanu, *Traietorii*, 119–126; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 433–440; Piru, *Poezia*, I, 171–175; Cristea, *Domeniul*, 85–87; Raicu, *Critica*, 177–184; Caraion, *Pălărierul*, 115–120; Raicu, *Practica scrisului*, 277–280; Regman, *Explorări*, 40–50; Grigurcu, *Poeți*, 418–422; Bucur, *Poezie*, 237–253; Simion, *Scriitori*, III, 35–58; Grigurcu, *Existența*, 15–21; Popescu, *Teatrul*, 116–125; Micu, *Limbaje*, 26–39; Pop, *Avangarda*, 304–312, 334–362; Negoitescu, *Ist. lit.*, I, 327–329; Rémy Laville, *Gellu Naum. Poète roumain prisonnier au château des aveugles*, Paris, 1994; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 202–208; Pop, *Pagini*, 47–52; *Dicț. analitic*, I, 62–64, 328–329, III, 20–22, IV, 429–430, 484–486, 556–558, 646–648; *Dicț. esențial*, 549–551; Grigurcu, *Poezie*, II, 197–208; Ghițulescu, *Istoria*, 209–213; Simona Popescu, *Salvarea speciei. Despre suprarealism și Gellu Naum*, București, 2000; [Gellu Naum], RL, 2001, 40 (grupaj special); Manolescu, *Lista*, I, 39–41; Ion Pop, *Gellu Naum. Poezia contra literaturii*, Cluj-Napoca, 2001; *Dicționar de avangardă literară românească*, coordonator Lucian Pricop, București, 2002, 111–114; Lefter, *5 poeți*, 43–65; Morar, *Avatarurile*, 245–269; Grigurcu, *De la un critic*, 273–278; Alina Ologu, *Gellu Naum: experimentul poetic*, Constanța, 2007; Dan Gulea, *Domni, tovarăși, camarazi*, Pitești, 2008, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, I, 228–233; Ion Pop, *Din avangardă spre ariergardă*, București, 2010, 134–145; Vasile, *Mărci*, 7–19. **I.Pp.**

NAUM, Jean (22.I.1883, Roman – ?), publicist, prozator. Este fiul Eufrosinei (Mariei) Naum, învățătoare, și al lui Paraschiv Naum, „dascăl”, probabil la Institutul Academic din Iași, apoi director al Institutului Israelit din Roman. Casa părintească e o vreme „sediul” Partidului Social Democrat, pragul ei trecându-l oaspeți precum frații Ioan și Gheorghe Nădejde, V.G. Morțun, C. Mille, D.A. Teodoru, dar și M. Eminescu. Familia era destul de înstărită, cei trei copii având parte de o instrucție deosebită. **N.** va fi urmat astfel cursul secundar la Iași și se va fi înscris, de asemenea, la Universitate, căci mărturisea a-l fi avut profesor pe Matei B. Cantacuzino. Se va fi transferat apoi în Capitală, fiindcă în 1901 îi apărea teza de licență, cu titlul *Novațiunea*, susținută la Școala Superioară de Științe de Stat. În același an mai tipărea „studiul juridico-filosofic” *Evoluția ideii de drept*, pe care îl semna I. Naum-Inau. În 1902 pleacă pentru studii în străinătate, unde, nedezmintindu-și capacitatea, ar fi obținut două doctorate, unul în drept la Liège, celălalt în filosofie la Leipzig. În literatură debutase devreme, în 1897, iscăind Jean Naum Paraschiv, cu o proză scurtă, în „Foaia pentru toți”, urmată de două poeme în proză în „Foaia populară”. Ceva mai târziu ar fi frecventat redacția ziarului „Epoca”, legând prietenie cu Al. Antemireanu, St. O. Iosif, Radu D. Rosetti. Întors în țară, e avocat și profesor de filosofie la Focșani, iar în 1906, voind să aprofundeze criminologia, acceptă postul de director al penitenciarului de la Ocnele Mari. Își reluase și activitatea publicistică, dând ziarului „Adevărul” câteva recenzii și un fel de reportaj din viața ocnașilor. În 1907 trimitea manuscrisul romanului *Cântec barbar* mai întâi lui G. Ibrăileanu, apoi lui C. Rădulescu-Motru și lui C. Mille, ultimul arătându-se dispus să i-l publice. Deconsiliat de tatăl său, abandonează, iscăind, în schimb, în periodice de specialitate, în „Arhiva” și în „Revista de filosofie” studii juridice, precum *Fundamentul dreptului de a pedepsi*. Între timp se apropiase de N. Filipescu și de tinerii din preajma acestuia, la a căror publicație, „Săptămâna politică și culturală”, colaborează cu note și cu o suită de incisive „păreri ale unui provincial”. Va fi ulterior avocat în București, atașat de legăție și consilier juridic în delegația ce negociază, după război, tratatele de pace. Intermitent dă la iveală în „Ilustrația”, „Parlamentul”, „Politica”, „Tribuna politică”, „Adevărul” ș.a. note și comentarii privitoare la politica internă și europeană, medalioane și însemnări de drum din epoca studenției, pe

care le adună în volumul *Cu aripile întinse. Amintiri din estompate vremuri* (1932). După o încercare în dramaturgie – piesa *Vâltoarea* (sau *Învingătorii*) este acceptată în 1934 în repertoriul Teatrului Național din București, dar nu e reprezentată – mai dă tiparului „studiul psihico-social” *Tâlcuirile bufniței albe sau Religia aristocrației intelectuale* (1937), un volum memorialistic, *Din volbura vremii. Însăilări* (1939), și romanul *Cântec în amurg* (1942). Prezent cu niște amintiri în „Convorbiri literare” și cu însemnări de călătorie în „Jurnalul de dimineață”, după 1944 scriitorul nu mai lasă nici o urmă.

Desemnat printr-o formulă prezumțioasă ce întregește titlul uneia din cărțile sale drept „religia aristocrației intelectuale”, crezul politico-literar al lui **N.** este în esență conservator, antimodernist și antidemocratic. Execrând, ca Lucrețiu, „aurul” care corupe totul, autorul propovăduiește o întoarcere la valorile cardinale (frumos, elegant și moral), singurele ce pot conduce la țelul dorit – „Țară mândră și oameni destoinici și tari”. „Coloritul literar” al lucrării *Tâlcuirile bufniței albe*, ce ar fi fost cerut de C. Rădulescu-Motru, este destul de stângaci, pueril chiar pe alocuri, încât cititorul nu e convins în privința modalităților de atingere a obiectivelor, dar o anume vervă pamfletară nu-i lipsește autorului când descrie „decăderea” contemporană din toate domeniile, inclusiv din literatură. În focul demonstrației sunt acuzați de-a valma și suprarealiștii de la „unu”, și Tudor Arghezi, și F. Aderca, și Mircea Eliade ș.a. Cu aceste idei se „justifică” în fond și volumul *Cu aripile întinse*, generației tinere dându-i-se exemplul celei de la începutul veacului, din care autorul însuși făcea parte. Grevată de leștul moralizator, precum și de numeroase ezitări stilistice și chiar de greșeli de exprimare, cartea conține totuși multe pagini de interes documentar, luminând aspecte din viața câtorva personalități ale epocii, precum și fragmente de bună proză autoreferențială, în care lirismul nostalgiei e jugulat de umor și autoironie. Și „însăilările” incluse în *Din volbura vremii* relevă aceste calități, la care se adaugă firescul povestirii, abilități de portretist (Ghiță Crișan, Ovid Densusianu, V.G. Morțun, I. Nădejde, C. Mille, Istrate Micescu, Ion Petrovici, C. Rădulescu-Motru, Radu D. Rosetti, Alfred Steed ș.a.) și un plus de îngrijire a stilului. Interesant se anunța și cel de-al doilea volum, ce ar fi cuprins, după cum se spune în prefață, amintiri despre alte figuri politice de prim rang, însă acesta nu s-a mai tipărit. Înclinația memorialistică a autorului părea biruitoare,

încât apariția romanului *Cântec în amurg* putea fi o surpriză măcar pentru un critic, Perpessicius. Titlul pare să fie o trimitere la piesa *În amurg* a lui Gerhart Hauptmann, atestând (re)cunoașterea unei posibile apropieri. În fapt, dacă nucleul intrigii – iubirea dintre doi oameni între care e o mare diferență de vârstă – e comun celor două texte, dezvoltarea ei merge pe căi diferite. Scris la persoana întâi, *Cântec în amurg* pornește, poate, de la experiența reală a autorului. În orice caz, naratorului și protagonistului, Andrei Codru, îi sunt împrumutate mai multe elemente identitare (vârstă, profesie, avere, trasee în lumea politică și financiară), ca și opinii și idiosincrasii ale lui N. față de noile manifestări din societatea românească. Expunerea detaliată a atitudinii se datorează temperamentului polemic al autorului și dăunează realizării romanului, însă ajută într-o măsură la caracterizarea personajului și motivează în cele din urmă cursul acțiunii, amenințat de idilic și de melodramatic. Nu se poate spune același lucru și despre „colocviile” dintre Andrei Codru și dublurile sale (Domnul X sau Cucoana Conștiința), acestea fiind nu numai superflue, ci și parazitare. Romanul, poate și o replică la *Adela* lui G. Ibrăileanu, înfățișează, totuși, credibil și cu finețe, înfiriparea iubirii dintre un cincantenar și o studentă, în ciuda numeroaselor obstacole exterioare sau interioare, a căror înfrângere asigură tensiune și dinamism intrigii.

SCRIERI: *Cu aripile întinse. Amintiri din estompate vremuri*, București, 1932; *Tâlcuirile bufniței albe sau Religia aristocrației intelectuale*, București, [1937]; *Din volbura vremii. Însăilări*, București, [1939]; *Cântec în amurg*, București, [1942].

Repere bibliografice: Radu Stănescu, *Unul din cei mulți*, „Neamul românesc”, 1912, 137–138; C. G.[C.V. Gerota], „Cu aripile întinse”, CL, 1932, 8–10; D. I. Suchianu, *Din amintirile unui bărbat de condiție*, VR, 1933, 1–2; C. Tomescu, „Tâlcuirile bufniței albe”, PRV, 1937, 961; S. T.-S. [Sandu Tzigara-Samurcaș], „Tâlcuirile bufniței albe”, CL, 1937, 11–12; Alex. Anestin, [Jean Naum], „Ordinea”, 1938, 1752, 1939, 2267; C. Dan Pantazescu, „Din volbura vremii”, PRV, 1939, 1464; Iosif E. Naghiu, „Din volbura vremii”, F, 1939, 10; Predescu, *Encicl.*, 587; Perpessicius, *Opere*, X, 108–113; *Scrisori – Ibrăileanu*, III, 157; Liviu Papuc, *Evocări junimiste*, CL, 2007, 2.

V.D.

NAUM, Teodor A. (1.IX.1891, Iași – 19.III.1980, Cluj-Napoca), clasicist, traducător. Exemplul părintelui său, poetul junimist Anton Naum, și al fratelui mai mare, Alexandru A. Naum, dar mai ales al lui Vasile Bogrea, profesorul pe care l-a avut în cursul

secundar, absolvit în 1910 la Liceul Internat din orașul natal, a fost decisiv pentru formația științifică a lui N. Când își începea studiile universitare, la secția de limbi clasice a Facultății de Litere din Iași, avea deja o pregătire serioasă, revelată atât de câteva traduceri din Teocrit date la iveală în 1911 în „Convorbiri literare”, la care va continua să colaboreze destul de susținut și mai târziu, cât și de o lucrare de seminar, intitulată *Despre utilitatea studiilor clasice*, apărută în același an în „Cultura română”. Student încă, își secondează fratele în redactarea revistei „Sânziana” (1912–1913), unde dădea alte tălmăciri din autori antici și moderni, precum și studiul *Clasicismul și cultura națională*, tipărit în 1913 și separat. Intrat în învățământ în 1913 la Seminarul Pedagogic al Universității ieșene, apoi la liceul din Piatra Neamț, până la intrarea țării în război mai iscălea tălmăciri, versuri originale, precum și articole polemice în „Unirea”, „Junimea literară”, „Drum drept”, „Solia”, „Steagul” ș.a. Firul întrerupt de conflagrația mondială este reluat în 1919 la „Unirea”, „Sabarul”, „Convorbiri literare” și la „Apărarea națională” (aici cu o serie de articole privitoare la opiniile unor personalități românești din secolul al XIX-lea în așa-numita „chestiune evreiască”). De sub tipar îi ieșea în 1922 tălmăcirea *Bucolicelor* lui Vergiliu, distinsă cu Premiul „Constantinide” al Academiei Române, și *Varia* (1926), cuprinzând mai vechi versiuni din creația câtorva poeți clasici și moderni (La Fontaine, Florian, Béranger, Victor Hugo, Alfred de Musset, Paul Verlaine, Giosuè Carducci, Alexander Pope, Heine, Lenau ș.a.). Își desăvârșea pregătirea, tot sub conducerea fostului său dascăl, acum profesor universitar la Cluj, pregătind teza de doctorat *Idilele rustice ale lui Teocrit* (1925), încât după decesul prematur al lui Vasile Bogrea putea fi numit în postul rămas vacant, mai întâi ca suplinitor, iar din 1929 ca titular. Va preda până în 1951, când Catedra este desființată. În interval, paralel cu activitatea didactică, fiind cooptat în colectivul Muzeului Limbii Române, colaborează la alcătuirea, sub direcția lui Sextil Pușcariu, a *Dicționarului limbii române*. Totodată dădea la lumină alte traduceri din autorii clasici în reviste de specialitate – „Favonius”, „Orpheus”, „Propilee literare”, „Revista clasică”, „Dacoromania”, „Preocupări literare”, „Anuarul Institutului de Studii Clasice” sau în reviste de cultură – „Convorbiri literare”, „Gând românesc”, „Revista română” ș.a. Cele mai multe au fost reunite în volumele *Idile* de Teocrit

(1927), *Eneida. Cartea a II-a* de Vergiliu (1941), *Germania lui Tacit* (1943). Se adaugă studiile *Sentimentul naturii în scrisorile lui Pliniu cel Tânăr* (1927), *Vergiliu și Teocrit* (în volumul colectiv *Viața și opera lui Publius Vergilius Maro*, 1930), *Horațiu* (1936). După părăsirea forțată a catedrei, N. izbuște să-și reediteze o parte din tălmăcirile anterioare și să dea câteva noi, din Ovidiu (*Scrisori din exil*, 1957), Lucrețiu (*Poemul naturii*, 1965), Catul (*Poezii*, 1969) și o versiune parțială a *Eneidei* (1979). A mai iscălit traducerea *Elegiei nobilului transilvănean Gheorghe Șincai*, a unor fragmente din opera lui Dio Cassius (în tratatul *Istoria României*, 1960), a lucrărilor *Supplex Libellus Valachorum* (1967) și *Memoriul clerului unit din 1791* (1968).

Ideile structurante din *Despre utilitatea studiilor clasice, Clasicismul și cultura națională și În jurul clasicismului* nu erau noi, le susținuseră anterior mulți alții, străini ori autohtoni, printre care și Titu Maiorescu. Mentorul Junimii, față de care tatăl lui N. manifesta respect și afecțiune, nu era însă invocat ca autoritate, tânărul înțelegând să înlăture fără larmă atât exagerările (credea în superioritatea anticilor în raport cu „modernii”), cât și jumătățile de măsură (în susținerea caracterului național al artei). În consecință, după el studiile clasice au o mare utilitate pentru români nu doar în ordinea formării morale, ci și în aceea a modelării culturii naționale. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât literatura și arta epocii sunt în criză. În fața fenomenului, partizanul clasicismului nu-și poate menține atitudinea senină, specifică unui clasic, vituperările sale contra simbolismului francez ori a futurismului italian, precum și a „literaturii «Flăcării»” (în speță cea scrisă de Tudor Arghezi, G. Bacovia, Adrian Maniu, F. Aderca, Ion Pillat ș.a.) fiind printre cele mai violente, atitudinea sa fiind însă elogiată de N. Iorga. Mai târziu N. pare să nu mai acorde contemporaneității nici o atenție; *ex cathedra*, profesorul de literatură latină se va mulțumi să le insuflă învățăceilor un adevărat cult mai ales pentru valorile liricii antice – Vergiliu, Teocrit, Horațiu, Ovidiu, Catul, Lucrețiu, iar traducătorul trudește cu pasiune ani în șir să dea echivalente românești demne de original. O singură dată va ieși din sfera interesului pentru Antichitate, în 1936, la comemorarea a zece ani de la moartea scriitorului Ioan Paul, în aprecierea acestuia punând cele mai calde cuvinte.

SCRIERI: *Despre utilitatea studiilor clasice*, Iași, 1911; *Clasicismul și cultura națională*, Iași, 1913; *Antisemitismul lui Vasile Conta*, București, f.a.; *Idilele rustice ale lui*

Theocrit, București, 1925; *Geniul latin*, Cluj, 1926; *Răspuns unei acuzațiuni de plagiat*, Cluj, 1927; *Sentimentul naturii în scrisorile lui Pliniu cel Tânăr*, București, 1927; *Viața și opera lui Publius Vergilius Maro* (volum colectiv), București, 1930; *Horațiu*, Cluj, 1936; *În amintirea lui Ioan Paul*, Cluj, 1936; *Biobibliografia lui Vasile Bogrea. 1881–1926* (în colaborare cu Iosif E. Naghiu), Cluj, 1937. **Traduceri:** Vergiliu, *Bucolice*, București, 1922, *Eneida. Cartea a II-a*, București, 1941, *Bucolice. Georgice*, pref. G. Guțu, București, 1967 (în colaborare cu D. Murărașu), *Eneida*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1979; *Varia*, București, 1926; Teocrit, *Idile*, introd. trad., București, 1927; ed. București, 1969; Tacit, *Germania lui...*, introd. trad., Sibiu, 1943; ed. (*Despre originea și țara germanilor*), pref. Nicolae Lascu, București, 1957; Ovidiu, *Scrisori din exil*, introd. Nicolae Lascu, București, 1957; ed. (*Tristețe. Ponticele*), cu ilustrații de Mircea Dumitrescu, București, 1972; Lucrețiu, *Poemul naturii*, pref. Tudor Vianu, București, 1965; *Supplex Libellus Valachorum*, cu note de D. Prodan, București, 1967; Catul, *Poezii*, introd. trad., București, 1969.

Repere bibliografice: N. Iorga, [*Teodor A. Naum traducător*], „Neamul românesc”, 1923, 5 aprilie, „Cuget clar”, 1928, 13–16; Sextil Pușcariu, *Virgil, „Bucolice”*, AAR, partea administrativă, 1922–1923, Cezar Papacostea, „*Idilele rustice ale lui Theocrit*”, „Orpheus”, 1925, 282–284; George Baiculescu, „*Idilele rustice ale lui Theocrit*”, PRL, 1926, 18; N. I. Herescu, [*Teodor A. Naum traducător*], „Favonius”, 1927, fasc. 7–10, RC, 1929; Constantin Balmuș, *Theocrit, „Idile”*, VR, 1927, 2–3; Constantin Balmuș, *D-I.T.A. Naum și „Geniul latin”*, Iași, 1927; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1986), II, 214; D. M. Pippidi, „*Germania lui Tacit*”, RC, 1943, 93–94; G. Popa-Lisseanu, „*Germania lui Tacit*”, AAR, partea administrativă, 1943–1945; Gh. Bulgăr, *Publius Ovidius Naso, „Scrisori din exil”*, VR, 1957, 9; H. Jacquier, *Publius Ovidius Naso, „Scrisori din exil”*, ST, 1957, 11; Eugeniu Sperantia, [*Teodor A. Naum traducător*], ST, 1965, 11, 1969, 10; Nicolae Lascu, [*Teodor A. Naum traducător*], TR, 1969, 42, 1970, 4; Șerban Cioculescu, *Catul, „Poezii”*, RL, 1969, 44; Iosif E. Naghiu, Nicolae Lascu, *Lucrările științifice și literare ale profesorului Teodor A. Naum*, „Acta Musei Napocensis”, 1971; Octavian Șchiau, *Teodor Naum*, TR, 1980, 14; Nicolae Lascu, *Prof. Teodor Naum și clasicismul antic*, „Acta Musei Napocensis”, 1980; G. Guțu, *Teodor Naum (1891–1980)*, SC, 1981; *Dicț. scriit. rom.*, III, 377–378; Durnea, *Propuneri*, 323–328; Magdalena Indrieș, *Patriae et scientiae sacrum*, Oradea, 2008, 110–153. **V.D.**

NAUM RÂMNICEANU (27.XI.1764, Corbi, j. Argeș – c. 1838, Cernica, j. Ilfov), cronicar, autor de versuri, traducător. Este unul dintre copiii protopopului Bucur, a cărui familie de ascendență ardeleană se strămutase în Muscel. Pentru învățătură, în limbile română și greacă, este trimis la București. Luat pe lângă sine în 1776 de arhimandritul mitropolitan

Filaret, în 1780 îl însoțește pe acesta la Episcopia Râmnicului, ca diacon. În 1784 va îmbrăca rasa monahală la mănăstirea Hurezi. În 1788, în timpul războiului austro-turc, părăsește în Transilvania, în suita episcopului Filaret. Cunoaște locul străbunilor de la Jina Sibiului, episcopi ortodocși ardeleni și cărturari iluminiști, printre care Ioan Piuariu-Molnar. Ajunge în Banat ca dascăl sau trăiește retras la mănăstirea Lipova. Întors de peste munți în 1795, slujește la Râmnic pe lângă episcopii greci Dositei Filitis și Nectarie Moraitul, dar se va devota mai mult lui Constantie, episcop de Buzău, care îl va face protosinghel în 1802. Atras de preocupările cărturărești, nu ezită, la o vârstă matură, să devină elevul Academiei Domnești, familiarizându-se și cu ideile mai noi, în spiritul veacului, profesate de dascăli renumiți: Neofit Duca, Constantin Vardalah, Lambru Fotiade ș.a. Trăiește în continuare modest, fiind în 1814 cântăreț la biserica bucureșteană Sf. Nicolae Șelari și apoi profesor la biserica Panaghia din Ploiești, unde, îmboldit de boieri locali, deschide o școală elementară și rămâne până în 1821. În anul următor va fi egumen la biserica Sfinții Apostoli din București, dar renunță, iar din 1825 va fi din nou dascăl, de data aceasta în casa boierului Scarlat Grădișteanu. Se dedică preocupărilor literare până se retrage, bolnav, la Cernica în 1833 și, urmând un gând mai vechi, se face schimonah în anul următor.

Cărturarul **N.R.**, bun cunoscător al limbilor slavonă, elină și neogrecă, știind ceva turcește și, poate, și vreo limbă modernă, a lăsat numeroase și amestecate scrieri, unele greu de identificat, cu profil istoric, filologic, literar și teologic. A întocmit planuri de reformă școlară, memorii, encomioane, discursuri patriotice sau funebre, manuale, o gramatică, versuri ocazionale și traduceri, ca *Istoria bisericească* după Meletie de Arta. Proiecta o istorie în grecește despre Țara Românească, din care au rămas un *Poemation* cu versuri despre originea românilor, o cronică a evenimentelor din perioada 1768–1810 și *Izbucnirea și urmările zăverii din Valahia* la „leatul” 1821. Pe la 1800 începe a scrie în limba română un cronograf de la „facerea lumii” continuat până la 1834, învechit ca metodă, dar influențat de idei iluministe. Folosea ca izvoare *Geografia veche și nouă* (Veneția, 1728) a lui Meletie de Arta, cronologia sârbească de la Vârșet, o alta a Transilvaniei, *Letopisețul Cantacuzinesc* și *Cronologia tabelară* a stolnicului Dumitrache. Mai

cita, cunoscându-i indirect, pe Strabo, Dio Cassius, Suidas, pe Nikephoros Gregoras, Ioan Zonaras, Antonio Bonfini, Laurențiu Toppeltin, Caesar Baronius, în disertația sa despre originea românilor, aflată la începutul cronografului și intitulată *Cuvânt înainte la Adunarea hronologiei domnilor țării noastre*. Vorbește despre neamurile și limbile Europei, venind cu o imagine plastică, antropomorfizantă a continentului, pentru a ajunge la Italia și la colonia ei, Dacia. Povestește cum, după războaiele cu romanii și decapitarea lui Decebal, li se îngăduie dacilor înrobiți să locuiască printre „râmleni”. Cu timpul, neamul dacilor s-au „rumânit”, iar limba lor, asemănătoare cu a tătarilor, „de tot s-au pierdut”. Nu îi uită pe coloniștii romanizați din sudul Dunării numindu-i „curfuziași” (cuțovlahi). În acest mod alambicat și confuz, plin de fantezii și barbarisme, tratează și chestiunea latinității și a continuității elementului roman în Dacia. Combate defăimările străine („hulele ungurenilor”) cu argumente preluate din Miron Costin sau din stolnicul Constantin Cantacuzino, susținând că „patrioții” nu și-au părăsit țara. Atenuează însă exagerările puriste ale lui Petru Maior, afirmând cu mândrie dacismul (își luase, de altfel, pseudonimul *Dac*). Cronicarul enumeră cetățile romane rămase, amintește de năvălirile barbarilor și de imperiul Asăneștilor, pentru a ajunge la descălecatul lui Radu Negru de la 1290. Următoarele două capitole ale cronicii, ce au un caracter compilativ, rămân interesante pentru modul în care sunt preluate și folosite sursele. Până la 1774 **N.R.** transcrie cu modificări și adaosuri *Istoria politică și geografică a Țării Românești* a lui Mihai Cantacuzino. Oferă unele știri în plus despre Cantacuzini, dar pe parcurs îl vor interesa mai mult soarta beizadelelor domnitorului Alexandru Ipsilanti sau tipărirea mineiilor de la Râmnic, de care fusese legat, decât refugiul vistiernicului Mihai Cantacuzino în Rusia. De la 1774, anul când se oprește cronica lui Mihai Cantacuzino, până la 1834 cronologia domnilor este cu totul lacunară, deși se strecoară și informații inedite, ca tentativa lui Nicolae Mavrogheni de a se elibera de tutela turcilor printr-o apropiere de ruși. Sunt deplânse abuzurile fanarioților, excesele dregătorilor și spoliile domnilor Constantin Hangerli, Ioan Gheorghe Caragea sau Alecu Suțu, rămași de pomină prin dăjdiile impuse. La sfârșitul cronicii se află un tezaur de date geografice, statistice și economice, preluate din condici boierești.

Cronograful are o frază sobră, cam fără relief, cu o sintaxă arhaizantă, în grai muntenesc. Despre aceeași perioadă istorică **N.R.** scrie în grecește *Cronicul de la 1768–1810 și Izbucnirea și urmările zaverii din Valahia*, lucrare ce vădește poziția autorului, temător de „anarhie” și de mișcările revoluționare. Este ostil fanarioților, dar nu acceptă nici pretențiile de conducător ale lui Tudor Vladimirescu. Mai puțin retrograd apare istoriograful într-un „tratat” din 1822, descoperit printre manuscrisele sale grecești, în care își fac loc idei iluministe și naționaliste. El vine cu un proiect de constituție pentru „patrioții” lui (amintind, ca principii, de cea a cărvunariilor), în scopul refacerii societății după eliberarea de greci. În 1829 **N.R.** traduce în românește, în versuri, *Buna obicinuiță nouă*, un manual cuprinzând sfaturi pentru corectarea moravurilor, având la bază „hris-toitia” lui A. Vizantios după Erasm.

SCRIERI: *Despre originea românilor și Cronicul protosinghelului... de la 1768–1810*, publ. Constantin Erbiceanu, în *Cronicarii greci cari au scris despre români în epoca fanariotă*, București, 1888, 235–294; *Poeziile protosinghelului... asupra zaverii*, îngr. Constantin Erbiceanu, București, 1890; *Cronica inedită de la Blaj a protosinghelului...*, partea I, îngr. și introd. Șt. Bezdechi, Cluj–Sibiu, 1944.

Repere bibliografice: Constantin Erbiceanu, *Viața și activitatea literară a protosinghelului Naum Râmnicianu*, București, 1900; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 277–284; Demostene Russo, *Studii și critice*, București, 1910, 41–46; Densusianu, *Opere*, IV, 423–425; Călinescu, *Studii*, 22–25; Piru, *Ist. lit.*, II, 176–184; *Ist. lit.*, II, 126–128; Cornea, *Originile*, 463–464; *Dicț. lit.* 1900, 603–604; *Dicț. scriit. rom.*, III, 375–377.

A.Sm.

NĂDEJDE, Ioan

(18.XII.1854, Tecuci –
29.XII.1928, București),
publicist.

Este fiul Elenei (n. Ghica) și al lui Gheorghe Nădejde, urmaș al unei vechi familii răzeșești. Urmează liceul la Botoșani și ia bacalaureatul la Iași. Este remarcat ca un tânăr cu lecturi bogate, cu bune cunoștințe de greacă, latină, franceză; devine

profesor la gimnaziul ieșean „Alexandru cel Bun” (1874), apoi, prin concurs, la Liceul Național (1876). Membru și apoi lider al cercului socialist din Iași, recunoscut pentru darul agitatoric, **N.** își transformă, împreună cu scriitoarea Sofia Nădejde, soția lui, casa din Sărărie într-un centru de propagare a unor idei care, prin nonconformism și insurgență, au fascinat, o vreme, mai cu seamă tinerii. După ce în 1879 scoate cu alții (fratele lui, Gheorghe Nădejde, printre ei) gazeta bisăptămânală „Basarabia”, i se încredințează conducerea revistei „Contemporanul” (1881–1891). Colaborează la majoritatea gazetelor socialiste din epocă, scriind articole ideologice *pro causa*. Semnează programul la „Revista socială”, activează în redacție la „Drepturile omului”, „Muncitorul”, editează cu V. G. Morțun „Critica socială”, e prezent în „Literatură și știință”, „Evenimentul literar”, „Lumea nouă științifică și literară”, „Gazeta săteanului” ș.a. A utilizat și pseudonimele Audax, Audetot, Mordax, Simbad, Vedetot, Verax, Veritas, Vindex ș.a. Poziția câștigată determină alegerea lui ca deputat, în 1888 și în 1892. Figurează în Consiliul General al Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România încă de la constituire (1893), conduce „Munca” (din 1894), oficiosul partidului, și mai târziu „Lumea nouă”. În 1894 se mutase la București, unde își susține și licența în drept (*Din dreptul vechi român*, 1898). Va părăsi mișcarea socialistă în 1899. Ulterior se înscrie în Partidul Liberal (1903) și va conduce „Voința națională”, oficiosul acestuia. Mai publică articole de istorie și drept în „Noua revistă română”, în „Viața românească” și compilații de vulgarizare a științei în „Albina”. Ieșit din viața publică, îmbătrânit și îndurerat (îi mor doi fii), **N.**, din 1918 jurisconsult pe lângă Înalta Curte de Casație, traduce lucrări de drept, face studii asupra istoriei instituțiilor juridice românești etc. Și-a încheiat viața „cu ideile cele mai burgheze și cu spaima de revoluție” (G. Călinescu).

Publicist abundent, ubicuu în presa socialistă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, **N.** s-a impus în primul rând prin prestația de la „Contemporanul”. Aici își valorizează pornirea polemică în mai multe campanii, în care temeritatea inițială se metamorfozează aproape reflex în agresivitate și exces, în rigiditate ideologică. Declarându-se adept al darwinismului și al ateismului, el receptează de fapt ideile mai noi printr-o grilă pozitivistă, frecvent empirică. Traduce, prelucrează cu zel și consacră

acestor subiecte numeroase articole, unele organizate în cicluri. Aceeași perseverență în numele umanitarismului o pune în răspândirea unor teorii sociale antiburgheze. Două lucrări, din Friedrich Engels (*Originea familiei, a proprietății private și a statului*) și din Karl Marx (*Manifestul Partidului Comunist*), pe care le traduce, sunt un fel de corolar al acestei orientări doctrinare cu o urzeală totuși eclectică. Dar în epocă au avut ecou mai ales campaniile lui N. (secondat de ceilalți redactori ai „Contemporanului”) împotriva instituțiilor burgheze (școala, armata, familia ș.a.) ori împotriva „monstruozițelor” descoperite în manuale școlare și în cursuri universitare. Deseori și aici, atitudinea suficientă, exagerarea criticii, asociate cu stilul rău dau unei acțiuni salutare, cel puțin ca intenție, aerul unei răfuiei. Preocupat, ca profesor și ca publicist, de limba și de literatura română, N. încearcă diverse căi de abordare a domeniului. Cu informația la zi, cunoscător al școlii neogramatice, desigur și prin intermediul lucrărilor lui A. Lambrior, pe care le analizează și le prelungește în încercările proprii, el are opinii în câteva chestiuni de gramatică istorică, dialectologie, limbă literară. *Istoria limbei și literaturii române* (1886), manual pentru cursul liceal superior, include și astfel de incursiuni, precum și o prezentare, sumară, uscată, cu destule inadvertențe, a cărturarilor și scriitorilor. Util, aplicat, interesul redactorului față de literatura populară face din „Contemporanul” o publicație citabilă în istoria disciplinei. De pildă, cerința culegerii fidele, riguroase a folclorului este meritorie, ca și tipărirea de literatură populară din toate provinciile românești. Ceea ce publică el însuși (*Cântece și obiceiuri la nunți, Despre strigoii, strige sau strigoaice* ș.a.) conține exemplificări interesante, dar comentariul, ideologizat, exclusivist, tinde să demonstreze doar caracterul de clasă, locul luptei sociale în folclor etc. N. este pretutindeni un susținător îndărătnic și pătimaș al pozitivismului și al determinismului social în artă (*Direcția urmată de „Contemporanul”, Baza pozitivă a artei, Menirea artei* ș.a.). Imposibilitatea gratuității în artă, imperativul angajării artistului, rolul artei în lupta de clasă, devize ale ideologiei lui C. Dobrogeanu-Gherea, sunt preluate și afirmate din nou. Deși nu era un critic literar atunci când privea spre contemporani, știa, în schimb, să-i prețuiască pe M. Eminescu („superior tuturor artiștilor literari români, trecuți și prezenți”) ori pe Ion Creangă. Îl

ataca însă pe Al. Macedonski și îl declara pe D. A. Teodoru, colaborator al „Contemporanului”, un mare talent. N. a tradus *Spartacus sau Războiul robilor contra romanilor* de Benoît Malon (1882), câteva fragmente din scrierile lui Zola, Flaubert, Turgheniev, Dickens ș.a., iar în 1882 a publicat o ediție adnotată din *Tristele* lui Ovidiu, text latin după Rudolph Merkel.

SCRIERI: *Istoria limbei și literaturii române*, Iași, 1886; *Schiță despre Miron Costin și vremea lui*, Iași, 1888; V.G. Morțun. *Biografia lui, genealogia și albumul familiei Morțun*, București, 1923.

Repere bibliografice: G. Panu, *Portrete și tipuri parlamentare*, București, 1893, 97–101; D. Anghel, *Fantome*, București, 1911, 69–80; Dafin, *Figuri*, 293–298; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 481–482, *Ist. lit.* (1982), 545–546; Sadoveanu, *Opere*, XX, 439–442; Călinescu, *Opere*, VIII, 389–394; Bucur, *Istoriografia*, 52–54; Ornea, *Contemporanul, passim*; *Dicț. lit.* 1900, 605–607. **G.D.**

NĂDEJDE, Sofia

(14.IX.1856, Botoșani – 11.VI.1946, București), publicistă, prozatoare, traducătoare, autoare dramatică.

Este fiica Pulheriei Profira (n. Neculce) și a lui Vasile Băncilă-Gheorghiu, descendent al unei familii de răzeși scăpătați, unul dintre cei patru frați ai ei fiind viitorul pictor Octav Băncilă. Învăță mai întâi la Botoșani și, după căsătoria cu Ioan Nădejde, își ia bacalaureatul la Iași. Femeie energică și capabilă să se devoteze exemplar, slujește concomitent cauza familiei (purta de grijă nu numai numeroșilor ei copii, ci și fraților sau rudelor) și ideile cercului socialist de la Iași. Debutază la publicația „Femeia română”, în 1879, cu articolul *Chestiunea femeilor*, preludiul unei campanii feministe îndelungate, a cărei campioană va fi. Colaborează la „Basarabia”, iar din 1881 la „Contemporanul”, unde pledează pentru emanciparea femeii și regenerarea vieții sociale. Adversarilor, între care la un moment dat se află și Titu Maiorescu, le răspunde cu argumente extrase dintr-o pasionată lectură a lucrărilor de referință, iar după 1885 cu trimiteri la

idei marxiste. Atee, ca și soțul ei, participă la popularizarea unor teorii științifice, combate înflăcărat superstițiile, chiar dacă, intermitent, se preocupă de altceva (*Despre viața viitoare la români, Credințele religioase la români*). În aceeași cheie scrie la „Drepturile omului”, „Muncitorul”, „Literatură și știință”, „Munca”, „Lumea nouă”, „Gazeta sateanului”, „Lumea nouă științifică și literară”, „Albina” ori la „Calendarul pozitivist”, „Almanahul social-democrat” ș.a. E directoare (1894) a revistei „Evenimentul literar”, unde publică mult, uneori sub pseudonim (Elisabeta, Eva, Sonia, Sorina, Vanda D.). Recunoscută ca o vajnică militanță în interiorul mișcării social-democrate românești, va părăsi partidul în 1899, odată cu Ioan Nădejde. Crezând în puterea de influență a scrisului, N. a făcut deseori și din literatură o prelungire a jurnalisticii militante. Debutase literar în 1885, la „Contemporanul”, cu nuvela *Două mame*, fiind prezentă apoi în mai toate publicațiile socialiste, dar și în „Universul”, „Noua revistă română”, „Adevărul”, „Dimineața”, „Arta”, „Voința națională”, „Comoara tinerimei”, „Viața românească” ș.a. Tipărește proză scurtă – *Nuvele* (1893), *Din chinurile vieții. Fiecare la rândul său* (1895), *Din lume pentru lume* (1909), romane, dintre care doar *Tragedia Obrenovicilor* rămâne în foileton („Universul”, 1903), celelalte fiind editate și în volum – *Patimi* (1903), *Robia banului* (1906), *Părinți și copii* (1907), *Irimel. Întâmplările unui tânăr român în Moldova, Rusia și Japonia* (1919), piese de teatru – *O iubire la țară* (1888), *Fără noroc* (1898), *Ghica-vodă, domnul Moldovei* (1899), *Vae victis! Vai de învinși* (1903). După o lungă perioadă de tăcere, în 1935 reapare în „Adevărul” cu *Amintiri*, o suită de însemnări cu valoare de document pentru istoria mișcării socialiste românești.

Pentru N., finalitatea instructivă și educativă a literaturii este esențială. Așa se explică inaderența la romantism, privit ca o orientare generatoare de iluzii și artificialitate, dar și admirația față de naturalism, recomandat pentru interesul, important în ordine ideologică, pe care îl acordă mediilor sociale noi (*Ce scriem!*). Opțiune destul de laxă, de vreme ce „metoda experimentală” este înlocuită de umanitarism și sentimentalism, mod structural al perspectivei din scrierile ei literare. În acest fel este filtrată și o influență venind dinspre literatura rusă, dinspre I. S. Turgheniev în special. În schițe, nuvele, piese de teatru, paradigmatic pentru tendința din

revistele socialiste, prefigurând și câte ceva din sămănătorism și poporanism, mediul predilect rămâne cel țărănesc. Autoarea colectează sânguinos „documente omenești”, cum cerea școala lui Émile Zola: oameni roși de mizerie, boală și vicii, înrăiți, fără speranță, ducând un trai chinuit și zadarnic, amenințați permanent de ciocoi și boieri care le sugrumă bucuria săracă. Cu o invenție precară, sufocată de patos demonstrativ și reflecții moralizatoare, pagina seamănă mai curând cu un text jurnalistic. Alte nuvele, piesa *Fără noroc*, dar mai cu seamă romanele cumulează, într-un rechizitoriu vehement, cu accente melodramatice, ideile publicistei cu privire la lumea orașului, văzut ca focar de necinste și compromis, loc care distruge sau pervertește sufletul, unde orice instituție e clădită pe viciu și corupție. Ici și colo pâlăie câteva bune intuiții psihologice ori calități de limbaj și se observă autenticitatea dialogului, alert, fluid, plastic. O piesă istorică, *Ghica-vodă, domnul Moldovei*, neînzestrată cu un conflict dramatic, se susține tot prin virtuțile dialogului. Meritorii sunt transpunerile în românește, multe rămase în pagini de revistă, din literaturile engleză (Charles Dickens), franceză (Émile Zola, Jules Verne, Prosper Mérimée, André Theuriet), italiană (Matilde Serao, Edmondo De Amicis), poloneză (Henryk Sienkiewicz), rusă (I. S. Turgheniev, N. A. Nekrasov, Maxim Gorki, Leonid Andreev).

SCRIERI: *O iubire la țară*, Iași, 1888; *Nuvele*, Iași, [1893]; *Din chinurile vieții. Fiecare la rândul său*, Craiova, 1895; *Fără noroc*, București, 1898; *Ghica-vodă, domnul Moldovei*, București, 1899; *Patimi*, București, 1903; *Vae victis! Vai de învinși*, București, 1903; *Robia banului*, București, 1906; *Părinți și copii*, București, 1907; *Din lume pentru lume*, București, 1909; *Irimel. Întâmplările unui tânăr român în Moldova, Rusia și Japonia*, Iași, [1919]; **SCRIERI**, îng. și introd. Victor Vișinescu, Iași, 1978. **TRADUCERI:** Henryk Sienkiewicz, *Viața la sate. Schițe cu cărbune (Natură și viață)*, București, 1908, *Fără credință*, București, 1908, *Prin foc și sabie*, I–III, București, 1909–1910; Jules Verne, *Minunile și grozăviile Indiei*, București, 1908; Camille Flammarion, *Visuri înstelate*, București, 1909; André Theuriet, *Prăvălia „La doi crapi”*, București, 1909; Ludwig Fulda, *Prostul*, București, 1910; Prosper Mérimée, *Don Juan*, București, 1911; Maxim Gorki, *Omorul*, București, 1912; Leonid Andreev, *Prăpastia*, București, 1912; Matilde Serao, *Visul unei nopți de dragoste*, București, 1915, *Idila paiaței. Ciccotto*, București, f.a., *Iubire pierdută*, București, 1921; Edmondo De Amicis, *Cuore*, București, 1916; Karl May, *Saiwa-Tjalem*, București, 1926.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, 254–255; Izabela Sadoveanu-Evan, *Impresii literare*, București, 1908, 201–212; Dimitrie Anghel, *Fantome*, București, 1911, 69–80; Dafin, *Figuri*, 293–298; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 482, *Ist. lit.* (1982), 546–547; Călinescu, *Opere*, VIII, 389–394, IX, 1073–1074, X, 614–618; Victor Vișinescu, *Sofia Nădejde*, București, 1972; *Ist. lit.*, III, 584–585; Ornea, *Contemporanul*, *passim*; Victoria Frâncu, *Un roman mai puțin cunoscut al Sofiei Nădejde: „Tragedia Obrenovicilor”*, RITL, 1978, 3; *Dicț. lit.* 1900, 607–609; Mîndra, *Ist. lit. dram.*, I, 202–204; *Dicț. scriit. rom.*, III, 379–380; Zaharia-Filipaș, *Studii*, 93–103, 105–110. **G.D.**

NĂDEJDEA, publicație apărută la Vârșeț, în Iugoslavia, săptămânal, din 24 aprilie 1927 până la sfârșitul anului 1944, sub îngrijirea unui comitet de redacție. Directori au fost Savu Butoarcă și A.S. Butoarcă, iar redactori Nicolae Roman, Adam Fiștea, Ioan Mităr, Traian Petrică, Traian Mucuceanu, Cuzman Lăpădat, Adam Bulić. Temporar, ca secretari de redacție au funcționat Nicolae Roman și Cuzman Lăpădat. De la numărul 47/1935 frontispiciul este scris în limba sârbă. Revista are o pagină culturală care propune mai cu seamă scrieri literare (culte sau populare), încercând să compenseze astfel absența unei publicații literare propriu-zise. Sunt reproduse poezii din opera lui M. Eminescu, Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Octavian Goga, St. O. Iosif, D. Anghel, Al. Vlahuță, Cincinat Pavelescu, Aron Cotruș, Ion Pillat, Victor Eftimiu, Emanoil Bucuța, Elena Farago, Al. Mateevici, iar începând cu anii '30 apar și versuri ale unor poeți de expresie românească din Iugoslavia: Teodor Șandru, Aurel Trifu, Mihai Avramescu. Proza este ilustrată cu pagini din scrierile lui B. Delavrancea, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, N. Iorga, Cezar Petrescu, Ion Agârbiceanu, I.Al. Brătescu-Voinești. Din literatura universală se dau traduceri de nuvele, schițe și fragmente de roman de Hans Christian Andersen, Selma Lagerlöf, Guy de Maupassant, L.N. Tolstoi. Creația populară (în versuri sau în proză) e recoltată din localitățile rurale din Banatul Sârbesc. În primii cinci ani sunt incluse în sumar multe texte din colecția de folclor bănățean a lui Lucian Costin. Din 24 ianuarie 1942 **N.** editează temporar un supliment cu titlul „Foaia Timocului”. În numărul inaugural al acestuia figurează un articol-program, *Scrisoare către frații timocenii*, în care se afirmă scopul noii tipărituri: acela de a cultiva la cititori, mai ales la cei din Valea Timocului, conștiința națională, dragostea față de limba și literatura

română. Textele publicate aici sunt scrise atât cu caractere latine, cât și cu caractere chirilice și reflectă strădaniile modeste, dar temerare ale inițiatorilor de a promova cultura română în regiune. ***

NĂSTUREL, Udriște (c. 1596 – c. 1658), cărturar, traducător, autor de versuri. Descendent al unei vechi familii boierești ale cărei atestări urcă în timp până la voievodul Vlad Călugăru (1482–1496), **N.** este al treilea copil al Calei (n. Calomfirescu) și al postelnicului Radu Năsturel. Se știe că a fost căsătorit de două ori: din prima căsătorie (cu Maria Corbeanu) a avut un băiat, pe Mateiaș postelnicul, ce va fi înfiat de doamna Elina, sora lui **N.** și soția voievodului Matei Basarab, iar dintr-a doua (când nevastă i-a fost Despa) pe Radu Toma, ce va deveni la rândul-i cărturar și ban al Craiovei, și pe Măriuța. În lipsa informațiilor precise asupra locului și a modalităților în care **N.** a dobândit o formație cărturărească solidă (știa latinește, slavonește și, poate, grecește), cercetătorii au avansat diferite ipoteze privind pregătirea sa într-una din școlile Ucrainei apusene (Ostrog sau Lvov), în vreun colegiu iezuit sau printre „spudeii” Academiei întemeiate la Kiev de Petru Movilă. Totuși, probabil că a studiat în țară, în casa părintească, împreună cu frații lui, cu dascăli aduși din Ucraina, cu călugării mănăstirilor locale sau cu vreunul dintre misionarii ce străbăteau Țara Românească. În predoslovla la *Carte despre urmarea lui Hristos* (1647) **N.** precizează că a învățat latinește când trecuse pragul adolescenței, acasă, cu un profesor care putea fi foarte bine unul dintre călugării catolici din Târgoviște. Aproape treizeci de ani acest boier nu și-a schimbat dregătoria – apare prima dată în acte ca „logofăt al doilea” la 13 februarie 1632, înainte de urcarea pe tron a cumnatului său Matei Basarab –, deși contextul politic i-a fost cu deosebire favorabil. Marca fundamentală a personalității logofătului este complexitatea. Curteanul, extrem de abil în manevrele politicii complicate a timpului, era un european „ce nu s-a sfiit să privească toată viața spre acea lume occidentală, nouă și nu prea agreată la noi” (N. Iorga), un aristocrat care și-a înălțat la Fierești o reședință în cel mai autentic stil al Renașterii și și-a compus un blazon cu o heraldică destul de alambicată. Urmărind crearea premiselor necesare înfăptuirii unei puternice alianțe antiotomane și consolidării autonomiei Țării Românești, scopuri majore ale programului politic

al lui Matei Basarab, el face călătorii – la Viena, la Cracovia, în Transilvania la Gheorghe Rákóczy II, la Belgrad –, duce tratative, încheie alianțe și, fără îndoială, cumpără foarte multe cărți. Sugerând sau poate doar aderând la principiile campaniei culturale desfășurate de Matei Basarab, campanie al cărei ideolog va fi, N. pornește de pe o platformă bine conturată și are obiective precise. Cunoștințele sale clasice sunt împletite cu o adâncă prețuire arătată confesiunii ortodoxe și cu o bună cunoaștere a istoriei naționale. Informațiile coboară până în Antichitate și pe baza lor cărturarul descifrează simboluri ignorate încă de contemporanii ce încercau să lumineze începuturile neamului. Idealul pe care caută să-l refacă în timp este reprezentat de anii de glorie ai lui Neagoe Basarab. Inițiază câteva tentative de definire a mitului dinastic al Basarabilor, construcție pe care o opune, ca formulă dătătoare de stabilitate, vremurilor de nesiguranță politică ce învolburau Țara Românească, iar frazele prețioase, urmând tipare baroce pe care literatura română acum le învăța, aduc din adâncul istoriei numele vechi, de profundă rezonanță, ale pământului (*Predoslovnia* la *Antologhion*, 1643). Chiar dacă nu e sigur că a scris și o cronică a domniei lui Matei Basarab, ce va fi fost intercalată în compilațiile ulterioare – ipoteză puțin probabilă –, el a făcut destul pentru nemurirea numelui acestui voievod, căruia i-a fost și consilier „tainic”, și alături de care s-a înrolat pentru realizarea unui moment de accentuată prezență culturală a românilor în Europa Răsăriteană. Având în atenție nu numai ridicarea nivelului de cultură al compatrioților săi, ci și răspândirea cărții tipărite dincolo de hotarele Țării Românești, N. a apelat la slavonă, unic instrument ce făcea realizabilă această intenție. El a controlat îndeaproape munca de tipărire a scrierilor slavonești, fiind principalul factor responsabil pentru opera de cultură care se înfăptuia în Țara Românească în prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Moștenirea literară a lui N. adună, într-un inventar ce impune mai ales prin varietate, texte originale și traduceri, scrieri în slavonă și în română. Prima categorie include „versurile la stemă” imprimate în *Molitvenicul* din 1635 (reluat în *Pravila mică* din 1640), cele din *Antologhion*, din *Carte despre urmarea lui Hristos* și din *Triod Pentecostar* (1649) și predosloviile ce însoțesc lucrările a căror apariție a supravegheat-o. Dintre acestea, *Predoslovnia către mitropolitul Varlaam* (în *Carte despre urmarea lui*

Hristos) și prefața la *Triod Pentecostar* (atribuită lui cu solide argumente) constituie veritabile breviare ale concepțiilor sale umaniste. Textele care au făcut faima de literat a lui N. au fost însă, datorită și posibilităților de circulație sporite, traducerile. Cărturarul a tălmăcit din latină în slavonă, cu deosebit talent și aplicație, scrierea ascetică *De imitatione Christi* atribuită lui Thomas a Kempis, tipărită sub titlul *Carte despre urmarea lui Hristos*. Exercițiu de durată și acțiune programatică, traducerea introducea pentru prima dată în mediul ortodox est-european o lucrare catolică a cărei popularitate a concurat la un moment dat cu cea a *Bibliei*. Lucrarea transcrisă de zeci de copişti este însă transpunerea în românește a romanului popular *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf* (1649), act exemplar sub toate aspectele, căruia i se cuvine adăugată participarea cărturarului, cel puțin în faza de inițiere, la traducerea în românește a *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* și a *Vieții patriarhului Nifon*. „Versurile la stemă” alcătuite de N., „primul stihuitor cult din literatura română” (G. Călinescu), pentru cărțile epocii lui Matei Basarab, au avut în practica tiparului din Țările Române și implicit în literatura română o descendență remarcabilă. Raportate la tradiția poetică în limba slavonă – câteva tropare, imnuri ori rugăciuni ocazionale –, aceste stihuri heraldice, alături de care trebuie amintite, spre a întregi averea „poetică” a scriitorului, epitaful pentru Mateiaș Basarab, compus, se pare, în trei versiuni: latină, slavonă și română, și, probabil, o „recapitulare” în slavonă a conținutului scrierii despre Varlaam și Ioasaf, impun prin noutate. Texte eminemment laice, alcătuit de o poezie emblematică sui-generis, ele își găsesc corespondente în toate literaturile europene și, mai aproape de noi, în scrisul baroc polon și ucrainean. Mai mult, versurile imprimate în 1647 (semnate de N.) și cele ce apar în *Triodul Pentecostar* (atribuite lui) depășesc chiar tiparele compunerilor consacrate emblemei voievodale și afișează o factură complet diferită. Anticipând compunerea din *Triod Pentecostar*, stihurile slavone din *Carte despre urmarea lui Hristos* încearcă o descifrare a numelui Elina prin aluzii sugestive („A tot binecinstitoare stăpânei noastre/ Făcătoare de bine vădită în toate lăcașele [...] care asemenea/ Cu har împărătesei aceleiași cu același nume”) și fac pași, timizi încă, spre integrarea reminiscentelor clasice („Destoinici pentru aceea de bărbătească virtute/ Cununi de mulțumire nu încetați a-i

împleți”). *Epigramma* din 1649, consacrată aceleiași doamne Elina, reprezintă o treaptă către apropierea unei maniere poetice savante – jocul etimologic. Renașterea și apoi barocul redescoperiseră și preluseră acest procedeu ingenios care îi încântase pe toți marii poeți ai Antichității. N. încearcă în versurile sale (compuse într-o slavonă cizelată) să afle sensurile numelui surorii sale, soție a voievodului și protectoare, după cum indică inscripția ce înconjoară stema, a tipăriturii. Tentativa de etimologizare este plasată într-un context nobil, *Epigramma*, deosebit de elegantă în ansamblul realizării ei și prozodic remarcabilă, fiind o subtilă reverberație a cunoscutei dispute antice cu privire la natura cuvintelor. Se face apel la autoritatea filosofiei lui Platon, potrivit căreia fixarea numelui se face în funcție de natura lucrului. Pe baza tezei din *Kratylos*, autorul încearcă

Pravila de la Govora

să derive, fantezist, desigur, dar în acord cu țelul discursului encomiastic, numele doamnei Elina din cuvântul grecesc *eleos* – „milă, milostivire”. Spune: „vezi cât de potrivit se numește Elena cu Eleos”, după ce nu mult înainte explicase cu precizie sensul lexemului elin. Versurile mai conțin cel puțin încă o trimitere interesantă la înțelepciunea anticilor în construcția care, cu ajutorul simbolismului pitagoreic al numerelor, își propune să argumenteze că *Penticostarul*, adică 50, este un component al seriei „numerelor perfecte”. Există în această alcătuire și în contextul cultural general în care ea se plasează – împreună cu celelalte texte ale cărturarului – suficiente elemente ce pot califica *Epigramma* drept prima creație poetică originală de factură pronunțat barocă din literatura română. N. a fost catalogat adesea – grăbit și cu totul nefondat – drept promotor al curentului pentru resurecția limbii slavone și opus atât mitropolitului Teofil, ce reprezenta gruparea partizanilor introducerii limbii române, cât și postelnicului Constantin Cantacuzino, înclinat în acțiunile sale să sprijine umanismul greco-latin. Dar slavona, ca și posibilitățile pe care le oferea, reprezintă o parte din preferințele omului de cultură. Ca limbă a tiparnițelor, aceasta putea asigura transferarea valorilor culturale create de români la popoarele slave ortodoxe din jur, sporind și consolidând faima Țării Românești, iar iradierea spiritualității românești păstrătoare a valorilor ortodoxe într-o epocă în care Sud-estul european trăia sub amenințarea Semilunii era un punct programatic de extremă importanță, afișat ca atare de predosloviile vremii. Cărturarul și-a ales instrumentele cele mai adecvate scopurilor sale, dar nu s-a opus niciodată folosirii limbii române ca vehicul cultural. El a făcut pentru biruința limbii române mai mult decât mulți dintre contemporani. A tradus *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf* într-o limbă ce nu este cu nimic mai prejos decât cea a *Cazaniei* lui Varlaam. Ca și romanul popular, vor rămâne netipărite în epocă versiunile românești la *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* și *Viața patriarhului Nifon*, realizate de cercul de traducători din preajma lui. Totodată, cărțile ce urmau să fie imprimate în limba poporului, codicile de legi și lucrările de edificare apar tot cu sprijinul și prin eforturile sale. Înțeleptul umanist selectează textele potrivite (*Pravila mică*, 1640), supraveghează munca de tălmăcire (*Evanghelie învățătoare*, 1642), scrie predoslovii și împodobește aceste tipărituri cu stihuri. Intellectual de

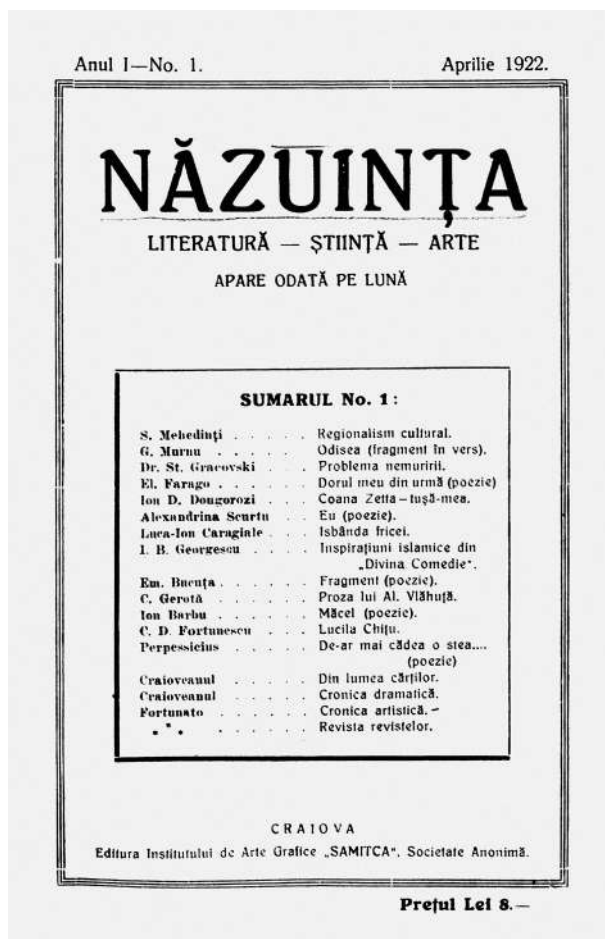
ținută, slujitor devotat al cărții, în care vedea „bogăția cea mai de preț și mai cinstită decât toate bogățiile pământești”, el compune versuri emblematice, precum cărturarii barochizanți, cultivă cu pasiune latina și se ocupă de educarea în același sens a fiilor săi, își transformă numele în Orest, dându-i o rezonanță elină, dar folosește și forma scripturistică Uriil (o altfel de „antichizare”), participă la discuțiile de subtilitate teologică organizate în casa mitropolitului Ștefan. Interesat de ideile Contrareformei și chiar de declanșarea unei contrareacții ortodoxe la presiunile reformate, traduce în slavonă *De imitatione Christi*, îi sugerează, poate, mitropolitului Varlaam ideea protejării credinței românești prin redactarea unei lucrări polemice, *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, tipărită în 1645 la Mănăstirea Dealu, ia el însuși o poziție anticalvină în prefața *Evangeliei învățătoare*. Celelalte lucrări originale ale sale sunt eminentemente laice, astfel încât „umanismul său creștin” trebuie circumscris cu multă atenție, mai cu seamă în raport cu al cărturarilor ce vor da către finele veacului traducerea românească a *Bibliei*. Fundamentul umanist, achiziționat prin lecturi și consolidat prin exerciții variate – cum ar fi „eseul” *Despre generozitate*, ce deschide *Triodul Penticostar* din 1649 și în care trimiterile la *Sfânta Scriptură* sunt concurate de referirile la o întinsă bibliotecă a Antichității păgâne, ilustrată de numele lui Aristofan și Eratostene, Platon, Aristotel, Plutarh și Strabon, Theognis din Megara și Simonide din Ceos, Diogene Laerțiu și Lucian din Samosata –, i-a relevat lui N. principalele idei ce vor sta mai târziu în atenția scriitorilor obișnuși cu reflecția umanistă. El constată asemănarea dintre limba latină („nouă vădit înrudită”) și română la numai câțiva ani după Grigore Ureche, dar cărturarul muntean își tipărește afirmația, făcând publică pentru întâia oară o asemenea constatare fundamentală aparținând unui român. Vorbind despre „țările dacice” peste care domnea Matei Basarab, el se referă, probabil, și la neînțelegerea continuitate a românilor pe pământul lor de geneză. Adept al unui umanism de limbă slavonă, dar scriind și tălmăcind pentru ai săi într-o limbă românească plină de har, afirmând consecvent marile adevăruri istorice legate de limba și ființa poporului român, N. a fost unul din primii ctitori ai spiritualității românești moderne.

SCRIERI: *La prea luminata stemă a milostivilor domni Basarabi* (în slavonă), în *Molitvenic*, 1635; reed. în *Pravila mică*, 1640; reed. și tr. în BRV, I, 109, IV, 181, tr. în LRV, II, 272–273; *Predoslovie* (în slavonă), în *Molitvenic*, Câmpulung, 1635; reed. și tr. în BRV, IV, 182–187; *Predoslovie cetitorului* (în slavonă), în *Evangelie învățătoare*, Govora, 1642; reed. în BRV, I, 120–123; *La prealuminata stemă a prealuminatei case a mărilor lor domnilor Basarabi* (în slavonă), în *Antologhion*, Câmpulung, 1643; tr. în LRV, II, 274; *Predoslovie arătând cuprinsul și închinând cartea Domnului, ctitor al mănăstirii* (în slavonă), în *Antologhion*, Câmpulung, 1643; reed. și tr. în BRV, I, 129–132, tr. în LRV, II, 275–277; *Preacuvântare către cititori* (în slavonă), în *Antologhion*, Câmpulung, 1643; reed. și tr. în BRV, I, 133–135; *Stihuri în stema domniei Țării Românești, neam casei Băsăra-bească*, în *Evangelie învățătoare*, Mănăstirea Dealu, 1644; reed. în BRV, I, 145, în LRV, II, 273; *A tot binecinstitoarei stăpânei noastre* (în slavonă), în *Carte despre urmarea lui Hristos*, Mănăstirea Dealu, 1647; reed. și tr. în BRV, IV, 195; *Predoslovie* (în slavonă), în *Carte despre urmarea lui Hristos*, Mănăstirea Dealu, 1647; reed. și tr. în BRV, IV, 195–198, tr. în LRV, II, 277–279; *Epigramma* (în slavonă), în *Triod Penticostar*, Târgoviște, 1649; reed. și tr. în BRV, I, 172–173, tr. în LRV, II, 274; *Predoslovie* (în limba slavonă) la *Triod Penticostar*, Târgoviște, 1649; tr. Virgil Cândea, în *Udriște Năsturel și începuturile umanismului românesc*, RL, 1969, 11; [„Recapitulatio” la romanul „Varlaam și Ioasaf”] (în slavonă), tr. Dan Horia Mazilu, în *Udriște Năsturel*, București, 1974; [Epitaful lui Mateias Basarab], în *Crestomație de literatură română veche*, I, coordonatori I.C. Chițimia și Stela Toma, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1984, 237. **Traduceri:** *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, îngr. și pref. P.V. Năsturel, București, 1904.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. Bis.*, I, 338; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 495; Emil Turdeanu, „Varlaam și Ioasaf”. *Istoricul și filiațiunea redacțiunilor românești*, CEL, 1934; Emil Turdeanu, „Varlaam și Ioasaf”. *Versiunile traducerii lui Udriște Năsturel*, BOR, 1934, 7–8; Aurelian Sacerdoțeanu, *Predosloviile cărților bisericești*, I, București, 1938, 68–71, 74–79, 81–86, 89–96, 101–105, 113–115; Dan Simonescu, Damian P. Bogdan, *Începuturile culturale ale domniei lui Matei Basarab*, BOR, 1938, 11–12; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 52–53, *Ist. lit.* (1982), 10–11; Cartojan, *Ist. lit.*, II (1942), 97–98, 102; Ciobanu, *Ist. lit.* (1947), 31, 234, 272–283; Piru, *Ist. lit.*, I, 105–110; *Ist. lit.*, I, 346–349; Panaitescu, *Începuturile*, 193–194; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 145–147; Virgil Cândea, *Udriște Năsturel și începuturile umanismului românesc*, RL, 1969, 11; G. Mihăilă, *Udriște Năsturel*, LRV, II, 270–272; Diomid Strugaru, *Versificația românească până la Dosoftei*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, II, București, 1971, 464–467; Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, 1974; Mazilu, *Barocul*, 90–136; Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria*

umanismului românesc, București, 1979, 33–77; *Dicț. lit.* 1900, 609–611; Dan Horia Mazilu, *Varlaam și Ioasaf. Istoria unei cărți*, București, 1981, 77–90; Mazilu, *Vocația*, 234–246; *Dicț. scriit. rom.*, III, 380–381; George Coandă, *Udriște Năsturel – spiritul renascentist din vremea lui Matei Basarab (I–II)*, „*Litere*”, 2005, 11–12, 2006, 1; Petre Gheorghe Bârlea, *Un spirit care și-a depășit veacul – Udriște Năsturel*, „*Curier*”, 2009, 2. **D.H.M.**

NĂZUINȚA, revistă apărută la Craiova, lunar, din aprilie 1922 până în mai 1929; din decembrie 1925 revista fuzionează cu „Suflet românesc”, iar titlul devine „Năzuința românească”. Subtitlul inițial „Literatură, știință, artă” va fi modificat în „Literatură, știință, artă” (3/1922), apoi în „Revistă lunară” (1/1928). Este editată sub conducerea unui comitet format din Elena Farago – care până în 1925 girează „tot ce privește redacția și administrația revistei”, George Murnu, I. Dongorozi, C.D. Fortunescu, C.V. Gerota, I.B. Georgescu, N.M. Condiescu și Al. Popescu-Telega (de la numărul 6/1922), care va prelua sarcinile Elenei Farago, Gh. Tătărescu (de la numărul 9/1924), N.I. Herescu, C.S. Nicolăescu-Plopșor și T. Păunescu-Ulmu (din decembrie 1925). Numărul din octombrie 1928 marchează revenirea la titlul inițial, menționându-l ca fondator pe I.B. Georgescu, iar ca director pe Al. Popescu-Telega. Într-un articol inaugural, Simion Mehedinți, vorbind despre regionalismul cultural ca dovadă de conștiință românească, susține dreptul ținutului oltenesc la afirmarea națională. Nuanțările vor apărea într-un *Cuvânt înainte* din mai–iunie 1925: „Literații de azi, fără să se mărginească a fi niște senili *laudatoris temporis acti*, sunt tradiționaliști dacă izbutesc să redea momentul istoric într-o limbă adecvată. În felul acesta literatura românească devine susceptibilă de adevărate asimilări și așa înțelegem noi să fim tradiționaliști, sprijinindu-ne, în drumul spre frumos, bine și adevăr, cât mai mult pe talentele ce există și se vor ivi în părțile oltenești”. Publicația își propune să împlinească „rostul unei reviste de cultură generală pusă în serviciul Patriei”, slujind „neamul românesc în toate manifestările sufletului său străbun și contemporan” (*O lămurire*, 1/1925). Ulterior aspirațiile N. primesc o tentă s-ar spune eugenică, potrivit căreia dăltuirea „noului tip de român” va trebui să se facă doar după o acerbă și susținută muncă de „perfecționare a neamului, pe dinăuntru, nu la suprafață”, prin constituirea unei elite intelectuale, model pentru întreaga națiune

(*Imperativul selecționării*, 1/1928). Din punct de vedere cultural, publicația păstrează totuși un echilibru între tradiție și modernitate, între autohton și universal, între etic și estetic. Tradiționalistă și autohtonistă prin tematica literaturii incluse în paginile sale, N. publică scriitori ce au experimentat modernismul stilistic al curentelor literare apusene, adaptat pentru a reflecta realitățile naționale. De asemenea, cultivă valorile culturale și literare universale, făcându-le cunoscute prin traduceri. Rubricile obișnuite sunt „Cronica dramatică”, „Din lumea cărților” – susținute, sub pseudonimul Craioveanu, de I. Dongorozi –, „Cronica artistică” (expoziții, șezători), purtând semnătura Fortunato (C.D. Fortunescu), „Pagina începătorilor”, „Revista revistelor” (separată la un moment dat în „Reviste străine” și „Reviste române”), sub îngrijirea lui F. Costin și I. Dongorozi. La rubrica intitulată „Critica literaturii contemporane” Al. Țuțuianu se ocupă de E. Lovinescu, iar la rubrica

„Medalioane literare” H. Blazian se oprește asupra lui Blasco Ibáñez sau scrie despre literaturile suedeze și daneze. La rubrica „Literaturi străine” semnează I. Dongorozi, F. Aderca, C.D. Fortunescu, P.N. Paulian, N.I. Herescu. Sub genericul rubricii „Străbunii”, sunt reproduse fragmente din opera lui Miron Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir. Se publică versuri de Ion Barbu (*Măcel*), Perpessicius (*De-ar mai cădea o stea, am plânge*), Emanoil Bucuța, Victor Eftimiu, N.I. Herescu, T. Păunescu-Ulmu, Camil Baltazar, Lucian Costin, Camil Petrescu (*Vis anemic*), Elena Farago, Ilarie Voronca (*Elegie, Clopote*), Tudor Mușatescu, Radu Gyr, Eugen Constant, Ion Pillat (*Morții*), V. Voiculescu (*Noapte de martie, Coboară cuvintele*), Teodor Murășanu, Marcel Romanescu, G. Bacovia (*Prietenul meu, smochinul*), Ada Umbră, George Baiculescu, D. Nanu, George Murnu, M.D. Ioanid, A. Toma. Cu proză intră în sumar Luca Ion Caragiale (*Izbânda fricii*), Al. Popescu-Telega (romanul foileton *Renunțare* și fragmente din romanul *Rătăcirea lui Ion Vancea*), Gh. Brăescu (*Glorie și decadență*), I. Dongorozi, George Mihail Zamfirescu (*Nuielușa e un copil necăjit*, fragment din romanul *Bariera*), F. Aderca și G.M. Vlădescu (*O rămășiță de soare*, fragment din romanul *Dureri fără nume*). Secvențele dramatice poartă semnătura lui B. Luca (*Soarele*), F. Aderca (*Floare de mac*), Gh. Tătărescu (*Când vine viforul*) și G.M. Zamfirescu (comedia tragică *Cuminecătura*). Reușite sunt și traduceri realizate de F. Aderca, cel care în 1924 oferă cele dintâi pagini în românește din *À la recherche du temps perdu*, romanul lui Marcel Proust. I se alătură Elena Farago transpunând din D'Annunzio și Anatole France, Perpessicius, care se apleacă asupra poeziei lui Émile Verhaeren și a lui Baudelaire, D. Nanu propunând lirică arabă, dar și George Murnu, traducător al lui Homer, Teodor A. Naum tălmăcind din Theocrit sau I.M. Marinescu, din Petronius. Numărul 6/1925 anunță publicarea în foileton a romanului lui Eça de Queiroz, *Mandarinul* în traducerea lui Al. Popescu-Telega, pe când Ion Pillat și N.I. Herescu traduc din Francis Jammes. Cu eseuri și critică literară sunt prezenți E. Lovinescu (*Poezia nouă*), I. Jordan (*Influențe culturale*), Mihail Dragomirescu (*Idealul culturii*), I. Rădulescu-Pogoneanu (*Simple însemnări pe teme de pedagogie socială*), Paul I. Papadopol (*Profesiunea de ziarist, Cum s-a introdus tendința democratică în literatura noastră?*), F. Aderca (*Marcel Proust*), Mircea Florian

(*Realitatea „lumii exterioare”, Kant și geneza criticismului*), C.V. Gerota (*Anatole France*), I. Galben (*Criza bergsonismului*), Șt. Zeletin (*Dezvoltarea burgheziei în România*), Stelian Constantin-Stelian (*Panait Cerna*), T. Păunescu-Ulmu, D. Furtună. N.M. Condiescu semnează note de călătorie (*În drum spre Indii*). În numărul 3/1926 D. Furtună publică trei scrisori inedite ale lui Ion Creangă. Mai colaborează Alice Soare, Al. Lascarov-Moldovanu, C. Narly, Alexandrina Scurtu, Sanda Movilă, Ștefan Bălcești, Nicolae Milcu, George A. Petre, George Voevidca, Ramiro Ortiz. **C.A., L.Bc.**

NĂZUINȚA, revistă apărută la Brașov între 23 mai și octombrie 1931, cu subtitlul „Literară, socială, economică”. Într-un moment marcat de o „criză de entuziasm”, coordonatorii revistei își exprimă intenția de a porni la drum „atrași de mirajul tuturor năzuințelor omeniești, călăuziți întotdeauna de tainicul spre mai bine” (*Pornim la drum*). Rubricile obișnuite sunt: „Cronica industrială”, „Cronica comercială”, „Cărți”. Se publică versuri de Ecaterina Pitiș, V. Marinaș, I. Al. Bran-Lemeny, Maria Baiulescu și proză de Ecaterina Pitiș. Revista mai cuprinde o recenzie la volumul de poezii *Drumul spre stele* de Adrian Maniu, sub semnătura lui Ion Foțșeneanu, două medalioane consacrate lui N. Iorga și lui Emanoil Bucuța, cugetări de F.-R. Chateaubriand, o cronică a revistelor, informații din actualitate. **M.W.**

NĂZUINȚA, revistă apărută la Călărași, bilunar, între 1 decembrie 1935 și 15 mai 1939, cu subtitlul „Socială, științifică, artistică, intelectuală”. Redactor-șef este Const. V.G. Grigorescu. Publicație de interes local, **N.** face apel la „cărturarii satelor și orașelor” pentru „o luminare a tuturor problemelor ce interesează opinia publică”: „Năzuim să semănăm sămânță bună pentru inimi și suflete, pentru îndrumarea de mâine a țării” (*Năzuință*). Primatul îl are comandamentul etic care „nu-și poate impune autoritatea sa salvatoare nici în ceasul al doisprezecelea. El s-ar putea foarte ușor realiza printr-o educație aleasă și o cultură temeinică și sănătoasă, din rezervorul căreia va țâșni vulcanic și neîntârziat patriotismul. [...] Se impune deci, o trezire cât mai grabnică din urgia apăsătoare a decadenței...” (*Quousque tandem*). Lipsită de un program clar, revista are un caracter eclectic: tradiționalistă, didacticistă, cultivând valorile rurale autohtone, pe de o parte, deschisă spre

universalitate și modernism, cel puțin la nivelul expresiei, în ceea ce privește procedeele stilistice, pe de altă parte. Va rămâne o publicație democratică, nefiind afectată de expansiunea dreptei și de impactul neosămănătorismului intolerant asupra culturii și literaturii. Printre rubricile permanente se numără „Politice”, „Teatrale”, „Însemnări”, „Știri”, „Caietul violet”, „Alfabetul cu mărgăritare”, „Suflete de cristal”. Semnează versuri D. Ciurezu, Cătălin Ionescu, Al.T. Stamatiad (*Despărțire*), Virgil Carianopol (*Spovedania vulturului*), Mircea Florentin, Miha Dragomir (*Orizont*) și Mircea Papadopol. Se anunță debutul poetic al lui Demostene G. Nolla. Proza poartă semnătura lui Const. V.G. Grigorescu și Dimitrie Batova (*Cheful de la Plevna*, fragment din romanul *Anteu*). Publicistica este mai bogată: N. Iorga, *Lupta Academiei Române împotriva literaturii nesănătoase*, Const. V.G. Grigorescu, *Tragedia culturii*, C. Alfred Vărnăv, *Statul cultural*, N. Batzaria, *Un nou ideal național*. Lucius Mihaescu oferă un întins studiu „filosofico-literar privit ca o problemă penală” în marginea *Portretului lui Dorian Gray* de Oscar Wilde (*Crimă și conștiință*), Al. Bătrănu sondează lirica lui Adrian Maniu și V. Voiculescu, Const. V.G. Grigorescu închină un articol lui Panait Istrati la împlinirea unui an de la moartea scriitorului, iar poetul Ioan Micu analizează tălmăcirile lui B.P. Hasdeu din opera lui Ovidiu. Sub pseudonimul George Danubia, George Dan se oprește asupra poeziei lui Edgar Poe și traduce din Paul Valéry. I se alătură acestui efort Demostene Gh. Nolla, care tălmăcește din greacă, și Al. T. Stamatiad, care propune inspirate variante din lirica chineză și japoneză. Memorialistica este prezentă prin Valentin Economu. Mai pot fi citite note de călătorie de Elena N. Pop Vaidomir și reportajul lui Al. Bătrănu *În drum spre Vălenii de Munte*. Consistență au și profilurile filosofice propuse de Virgil V. Pasăre sau articolul lui G. Arabolu-James, dedicat personalității lui Kemal Atatürk (*Un geniu fericit*). R. Victor face rezumatul conferinței lui Radu Gyr, *Boemă și poezie*. Alți colaboratori: C. Barcaroiu, Dem. Bassarabeanu, D. Iov. **C.A., L.Bc.**

NEACȘU, Iulian (14.XII.1941, Jideni, azi Podgoria, j. Buzău), prozator, poet, traducător. Este fiul Mariei Neacșu (n. Păruș) și al lui Nicolae Neacșu, funcționari. Între 1956 și 1959 frecventează liceul la București, iar între 1960 și 1964 urmează tot aici Facultatea de Filologie. Va fi profesor, apoi inspector

la Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al raionului Răcari, redactor la „Albina” (1968–1973), la „Flacăra” (1973–1977), șef de secție la Redacția publicațiilor pentru străinătate „România” (1977–1984), redactor la „Luceafărul” (1984–1989), iar din 1992 până în 1996 va lucra ca expert guvernamental la Departamentul informații publice. Debutează în „Gazeta literară” (1964) cu schița *Limpede ca bună ziua*. A făcut parte din „grupul oniric”, alături de Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, Florin Gabrea, Daniel Turcea, Dumitru Dinulescu, Vintilă Ivănceanu ș.a. Mai este prezent în „Viața studentască”, „Amfiteatru”, „Contemporanul”, „România literară”, „Viața românească”, „Orizont”, „Convorbiri literare”, „Ramuri”, „Adevărul literar și artistic” ș.a., folosind uneori pseudonimele Gelu Ruscanu, Ion Nica, Andrei Pietraru. A frecventat cenaclurile Junimea și „Nicolae Labiș”. În 1984 a fost distins cu Premiul I la Congresul Internațional de Proză de la Moscova.

Debutul editorial al lui N., cu volumul de proză *Iarna când e soare* (1966), a surprins critica mai ales prin dorința de evitare a unei maniere așazis tradiționale de a povesti. Schițele lui presupun o participare efectivă din partea receptorului, de multe ori solicitându-i-se chiar o completare a datelor expuse în text, fiindcă autorul nu este interesat de evoluția narațiunii, ci de surprinderea unui moment unic dintr-o desfășurare de fapte. Adept al maximei autenticități, el optează pentru sufletul adolescentin, sufocat de singurătate și înstrăinare. Însemnele vârstei rebele își pun pecetea pe toate actele tânărului, care nu e dispus să accepte nici înțelepciunea bătrânilor (*Un sfat pentru fiecare*), nici să se lase subjugat, fără zbateri, de conformismul unei căsnicii (*Iarna când e soare*). Modul de a percepe simultan fluxul memoriei afective și impulsurile realității imediate este reflectat în schița *O zi ca celelalte, dar pentru mine alta*, exemplară prin întrepătrunderea până la limita extremă dintre trecut și prezent. Nu este o alternare de planuri, ci o coexistență a lor. Un medic sufocat psihic de țipetele unei mame pe care o ajutase la naștere se vede brusc proiectat în real prin accidentul ce era pe punctul să îl împingă spre sufocare fizică. Reflex al unei atitudini refractare, iconoclaste față de tradiția prozei anterioare, schițele lui N. gravitează în jurul acelorași date esențiale: adolescența (ca vârstă între inconștiență și naivitate) și bătrânețea (senilitate și decrepitudine), neputința comunicării

între generații (*Plecările absurde*), toate ca leitmotive ale aceleiași teme – alienarea individului printre semenii săi. Tendința de a surprinde inefabilul unei stări sufletești este prezentă și în culegerea *Insul. Texte, semne, apocrife* (1968), din care nimic nu este diferit ca modalitate narativă de schițele din *Iarna când e soare*, în afară de nuvela eponimă, una dintre cele mai izbutite scrieri ale lui N. Pendularea între aparență și esență este împinsă aici până spre ultima ei limită, aceea dintre viață și moarte. Odată cu *Un bucureștean în trecere prin București* (1979), scriitorul apare în inedita ipostază de reporter. Observator atent și lucid, el se dovedește și un abil regizor, ce știe să își lase „personajele” să evolueze fără permanenta lui intervenție. Comentariul succint (uneori chiar laconic), entuziast sau ironic, sentimental ori sarcastic, punctează, atât cât e necesar, atitudinea omului de bun-simț. *Amintirile lui Harap Alb* (subintitulate *Confabule*, 1983) reamintesc nonconformismul afișat – aproape bătaios – din primele cărți. Reacția critică față de poncife se manifestă acum prin modul extrem de original de a reciti basme demult intrate în conștiința publică, sensul lor fiind deturnat sau, în orice caz, răstălmăcit. Înzestrarea poetică, deloc anticipată de prozele lui N., se relevă în două cărți de versuri, *Maria de zăpadă* (1987) și *Capcană pentru îngeri* (1995), unde scriitorul se deconspiră ca un iremediabil sentimental, chiar dacă „bine temperat”. A mai publicat culegerile de proză scurtă *Ora exactă* (1996) și *Un țaran trece strada* (2001), în care comunică în modul cel mai direct cu puțință drame cotidiene care se transformă uneori în adevărate tragedii. A tradus, în colaborare, mai ales din scriitori ai spațiului sovietic.

SCRIERI: *Iarna când e soare*, pref. Nicolae Manolescu, București, 1966; *Insul. Texte, semne, apocrife*, București 1968; *Un bucureștean în trecere prin București*, pref. Nicolae Dragoș, București, 1979; *Amintirile lui Harap Alb. Confabule*, București, 1983; *Maria de zăpadă*, București, 1987; *Capcană pentru îngeri*, București, 1995; *Ora exactă*, București, 1996; *Un țaran trece strada*, București, 2001. **Traduceri:** Fazil Iskander, *Zodia Kozloturului*, București, 1968 (în colaborare cu Eleonora Mircea); Vladimir Voinovici, *Doi prieteni*, București, 1971 (în colaborare cu Vladimir Vasiliev); N.S. Leskov, *Lady Macbeth în Siberia*, București, 1971 (în colaborare); Milcio Radev, *Sâmbătă seara*, București, 1972 (în colaborare cu Laura Baz-Fotiade); Günter de Bruyn, *Premiul*, București, 1979 (în colaborare cu N. Köhl); Ba Jin, *Noapți reci*, pref. Paul Mariș, București, 1985 (în colaborare cu Adriana Certejan); Hrant

Matevosian, *Noi și munții noștri*, București, 1986 (în colaborare cu Sergiu Selian și Ludmila Vidrașcu).

Repere bibliografice: Balotă, *Labirint*, 407–411; Damian, *Intrarea*, 130–134; Stănescu, *Cronici*, 139–144; Ungheanu, *Arhipelag*, 176–179; Iorgulescu, *Scriitori*, 221–223; Nicolae Ulieru, „Un bucureștean în trecere prin București”, RL, 1980, 8; Valentin F. Mihăescu, „*Maria de zăpadă*”, LCF, 1987, 19; Alexandru Horia, *Poeme de zăpadă*, LCF, 1988, 12; Lucian Chișu, *Între vis și realitate*, L, 1996, 26; *Dicț. scriit. rom.*, III, 381–382; Ștefania Coșovei, „Un țaran trece strada”, CNT, 2002, 39; Marian Victor Buciu, *Proza onirismului estetic (structural)*, „Mozaicul”, 2005, 1–2; Popa, *Ist. lit.*, II, 810.

D.Gr.

NEAGOE, Peter

(7.XI.1881, Odorheiu Secuiesc – 28.X.1960, Kingston, NY, SUA),
prozator.

Este fiul Barbarei (n. Mengel) și al lui Petre Neagoe, notar. Tatăl, înrudit cu familia memorandistului Septimiu Albini, are studii de drept, dar preferă traiul simplu și sănătos la Aciliu, lângă Sibiu, unde fiul său cunoaște toate bucuriile unei copilării fericite. Absolvind liceul german din Sibiu (1897), în toamna anului 1900 se înscrie la Școala de Arte și Meserii din București, unde e coleg cu Constantin Brâncuși, frecventând totodată cursuri la Facultatea de Litere și la cea de Drept. Colaborează la ziarul „România muncitoare” cu traduceri din Maxim Gorki, reunite în volum sub titlul *Vagabondul. Tovarășul meu de drum* (1905). Ideea plecării din țară îi este inculcată de prietena sa evreică și, cu un scurt popas la München, ia drumul Statelor Unite ale Americii, stabilindu-se la începutul anului 1906 la New York. După perioada de acomodare, în care îndeplinește tot felul de munci și învață limba engleză, devine gazetar și își continuă studiile de artă la National Academy și la Art Student League. În 1911 se căsătorește cu pictorița de origine lituaniană Anna Frankel, primește cetățenia americană în 1913 și participă la Primul Război Mondial, stabilindu-se la sfârșitul acestuia în Franța. Lucrează ca redactor la publicația internațională „The New

Review”, pentru care realizează antologii și traduceri. Debutază cu povestirea *Kaleidoscope* în 1928, la revista „Transition”, publicație a scriitorilor americani din Franța, ca apoi să mai scrie la „Story”, „L'Europe”, „Les Cahiers du Sud”, „Contact”, „The New British Weekly” ș.a. Este selectat în antologia *The Best Short Stories of 1932*, editată la New York, alături de Erskine Caldwell și William Faulkner, el însuși alcătuiind tot acum o antologie a scriitorilor americani din străinătate, *Americans Abroad* (Haga, 1932). În același an debutează editorial la Paris cu *Storm. A Book of Short Stories*, cu o versiune franceză în 1935 și alta în limba română în 1936. Notorietatea i-o aduce romanul *Easter Sun* (1934), tipărit la New York, dar repede tradus în franceză și germană, apoi și în foiletonul „Adevărului literar și artistic” (1937). Invitat în țară în 1937, participă la o serie de șezători literare, dar se face cunoscut și prin traduceri realizate de Jul. Giurgea, care transpune romanul *There Is My Heart* (1936) sub titlul *Drumuri cu popas* (1938), și de Ionel Jianu, care tâlmăcește *Easter Sun* în 1940. În țară va reveni și după al Doilea Război Mondial, spre a se documenta pentru romanul închinat lui Brâncuși, *The Saint of Montparnasse*, apărut postum (1965). Literatura lui N. este puternic ancorată în realitățile românești, acestea oferindu-i o sursă de inspirație permanentă. Cele mai bune proze ale sale își asigură tensiunea epică prin inspirația din arhăitatea rurală transilvăneană. Într-un anume fel, scriitorul reface drumul spre universalitate al lui Panait Istrati, dar înlocuind Bărgănel și ținutul pestriț-oriental al Brăilei cu acela al vieții oierilor transilvăneni, dominat de obiceiuri și tradiții coborând din străvechime. N. a oferit cititorului american șansa de a „vizita” pământul transilvănean, un ținut la fel de exotic, cu o umanitate vie și frapantă, cu legi specifice și cu realități antagonice. La N. satul este văzut ca o oază de patriarhalitate și armonie, cu o viață rostuită după legi imemorabile, cu o solidaritate de clasă și de neam precisă, cu datini de încuscrire și de familie venind din străbuni, cu o ierarhie socială bazată pe avere sau pe știința de carte. Pe lângă membrii familiei, personajele principale ale romanului autobiografic *Timp de neuitat* (*A Time to Keep*, 1949; versiunea în limba română, 1975) sunt preotul Radu, învățătorul Vlad și moș Gherasim, om isteț cu inimă mare și cel mai înstărit gospodar al satului, care îl ține pe copil o vară în sihăstria munților, spre a-l familiariza cu obiceiurile ciobănești. Alte ipostaze ale acestui tip pot fi

întâlnite în povestirile *Viscol* (Ion Baci), *Păstorul Domnului* (preotul), *Drumuri cu popas* (Ion Codreanu), în care laitmotivul constă în asigurarea bunăstării urmașilor sau în buna rânduială a căsătoriei celor tineri. Între sentimentele copiilor și calculele părinților există uneori mari discrepanțe, care generează suferință și dușmănie, marcând destine. Moment esențial în viața săteanului, căsătoria devine temă de dezbatere și în alte povestiri, precum *Spovedania lui Gavrilă*, *Suzana și cei trei moșnegi* sau *Cum se câștigă o nevastă*, din volumul *Soare de Paști*. Personaje ca Nicu Sălbatec din *Cum se câștigă o nevastă* ori Andrei Valna din *Suzana și cei trei moșnegi* trebuie să-și pună la încercare întreaga energie spre a înfrânge uneltirile celor bătrâni și a-și dobândi de soție fata pe care o iubesc. Ei nu trebuie să se înfrunte brutal și cavaleresc, ca în *Întâlnirea din Pământuri* a lui Marin Preda, ci trebuie să recurgă la tot felul de stratageme pentru a învinge prejudecățile și a restabili ordinea firească a lucrurilor. Pentru bunul mers al vieții de familie preotul satului e obligat să țină seama de imperative sociale, recurgând chiar la falsuri, ca în cazul lui Gavrilă, înșelat de nevastă, sau la așa-zisul sacrificiu personal, ca în *Sfântul satului*, unde un cioban viril asigură continuitatea cuplurilor atunci când legile firii dau greș. Nuanțele de umor și satiră îl plasează uneori pe N. în vecinătatea prozei lui Victor Papilian, cel din *Nușele oltenești*. Anumite paralelisme în valorificarea credințelor și a practicilor magice s-ar putea stabili și între romanul *În credința celor șapte sfeșnice* al lui Papilian și *Îléana la Possédée* (1934), atât prin tema epică, cât și prin câteva elemente legate de psihologia personajelor. Ileana apare în fața sătenilor dând dovadă de un comportament ciudat, care sfidează legile comunității, și pe care tatăl ei, Ion Chiorul, se simte chemat să le restabilească. De fapt, fata respectă o seamă de norme impuse de iubitul ei, Serafim Corbu, care o amăgește mereu, dovedindu-se nesincer în sentimentele lui, un mărunț donjuan de extracție rurală, un amant de ocazie, preocupat să-și joace cartea îmbogățirii prin Saveta, fiica bogătașului Filimon. Scenele duplicității sunt surprinse cu veridicitate de autor, care își depășește și îmbogățește mereu registrele narative, căci în *Îléana la Possédée* interesante de urmărit sunt mai ales isterizarea colectivă trăită de lumea din sat, modul în care „gura satului” și „moara zvonurilor” influențează mentalul colectiv, văzut în paralel cu fixația amoroasă. O astfel de fixație se întâlnește și în

romanul *Drumuri cu popas*, un fel de *Han al lui Mânjoală* schimbat, pentru că protagonistul, Ion Codreanu, este oprit din drumul său spre America de dragostea pentru Zamfira, soția cojocarului și negustorului de lână Anghel. Femeia îl farmecă într-atât, încât preferă rolul de subaltern al soțului acesteia, decât de stăpân la casa sa. Tumultul trăirilor personajelor, contradicțiile și antinomiile sufletului lor îl țin departe pe autor de rezolvări stereotipe și de banalitate narativă, proza sa oferind cititorului o incitantă galerie de personaje complexe, neliniare. În rândul lor poate fi situat și „Sfântul din Montparnasse”, Brâncuși, prietenul și colegul său de școală, pe care l-a cunoscut îndeaproape încă din țară și al cărui temperament de artist, cu întreg cortegiul de fluctuații proprii geniului nativ, face obiectul unui „studiu de caz” vizând trăirea prin artă și pentru artă, opțiunea pentru asceză și trudă individuală, împlinirea prin sacrificiu.

SCRIERI: *Storm. A Book of Short Stories*, pref. Eugène Jolas, Paris, 1932; ed. (*Tempête*), tr. Victor Llon, Paris, 1935; ed. (*Vifor*), tr. Profira și Teodora Sadoveanu, București, 1936; *What is Surrealism*, Paris, 1932; *Easter Sun*, New York, 1934; ed. (*Iléana la Possédée*), tr. Paul Genty, Paris, 1934; ed. (*Soare de Paști*), tr. Ionel Jianu, București, 1940; *Winning a Wife and Other Stories*, pref. Edward J. O'Brien, New York, 1935; *There Is My Heart*, New York, 1936; ed. (*Drumuri cu popas*), tr. Jul. Giurgea, București, [1938]; *A Time to Keep*, New York, 1949; ed. (*Timp de neuitat*), tr. și pref. Ioan A. Popa, Cluj-Napoca, 1975; *No Time for Tears*, New York, 1958; *The Saint of Montparnasse*, Philadelphia – New York, 1965; ed. (*Sfântul din Montparnasse*), tr. Sever Trifu, pref. Ioan A. Popa, Cluj-Napoca, 1977; *A Selection of Short Stories*, îngr. John S. Mayfield, Syracuse, NY, SUA, 1969; *Povestiri*, tr. și introd. Ioan A. Popa, Cluj-Napoca, 1972. **Antologii:** *Americans Abroad*, pref. edit., Haga, 1932. **Traduceri:** Maxim Gorki, *Vagabondul. Tovarășul meu de drum*, pref. trad., București, 1905.

Repere bibliografice: Izabela Sadoveanu, [*Peter Neagoe*], ALA, 1933, 650, 1934, 711; Ion Chinezu, „*Iléana la Possédée*”, GR, 1934, 9–10; D. Gherghinescu-Vania, *Gând chinuit*, GR, 1935, 11–12; Victor Eftimiu, *Peter Neagoe*, ALA, 1937, 854; Șerban Cioculescu, *Personalitatea lui Peter Neagoe*, GL, 1961, 27; Donald F. Sturtevant, *Peter Neagoe. An Essay and Some Bibliographical Notes*, Syracuse, NY, 1964; Petru Comarnescu, *Un roman despre viața lui Brâncuși*, CNT, 1965, 2 iulie; Basil Lapadat-Marcu, *Afirmări românești în America. Scriitorul Peter Neagoe*, „America”, 1969, 28; Al. Cerna-Rădulescu, „Sfântul din Montparnasse” sau *Peter Neagoe*, Modigliani și Brâncuși, RL, 1970, 24; Viorica Guy Marica, *Romanul*

lui Brâncuși, ST, 1970, 5; Ileana Verzea, *Oameni și locuri românești în romanele lui Petre Neagoe*, SLU, 1971, 249–261; Ioan A. Popa, *Peter Neagoe, scriitor român de limbă engleză*, Cluj-Napoca, 1978; Denise Claude Le Goff, *Peter Neagoe. L'Homme et l'œuvre*, New York – Berna – Frankfurt am Main – Paris, 1988; Popa, *Reîntoarcerea*, 117–133; Mircea Anghelescu, *Cămașa lui Nessus*, București, 2000, 51–74; *Dicț. scriit. rom.*, III, 382–386; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 190–194; Victoria Anghelescu, *Peter Neagoe*, ALA, 2009, 965; Manolescu, *Enciclopedia*, 528–530. **M.Pp.**

NEAGOE, Vlad (pseudonim al lui Vladimir Berlinschi; 2.III.1952, Tănătari-Tighina), poet, prozator. Este fiul Raisei (n. Osadci) și al lui Isachie Berlinschi, țărani. Urmează liceul în localitatea natală, absolvindu-l în 1969, și se înscrie la Facultatea de Filologie, secția jurnalistică, a Universității din Chișinău, obținând diploma în 1975. Între 1978 și 1980 urmează cursurile Institutului Pedagogic „Alecu Russo” din Bălți, în același timp funcționând ca profesor de limba franceză la Buda și Călărași, apoi ca inspector la Direcția Arhivelor de Stat, după care va fi redactor la publicațiile „Literatura artistică” (1980–1981) și „Direcția bibliofililor” (1981–1984). Între 1985 și 1987 e corespondent al ziarului „Învățământul public”, din 1987 până în 1989 lucrează ca redactor la revista „Pedagogul sovietic”, iar în 1990 și 1991 este corespondent la ziarul „Glasul națiunii”. Ocupă și funcția de director adjunct al Muzeului de Literatură „Dimitrie Cantemir” din Chișinău (1989–1991). În 1993 se mută în București, unde își va pregăti doctoratul la Facultatea de Litere. În 1994 își redobândește cetățenia română, stabilindu-se la București.

Scrierile lui N., care a publicat zeci de volume, majoritatea de poezie, pot fi împărțite în două mari secțiuni, prima cuprinzând cărțile apărute la Chișinău: culegerea de nuvele *Poteci răzlețe* (1987) și romanul *Mireasa Domnului sau Schimbarea la față* (1989), placheta *Memoria cuvintelor* (1990) și piesa *Loc de iernat* (pusă în scenă în 1992 la Teatrul „Mihai Eminescu” din Botoșani), în timp ce a doua secțiune include foarte numeroasele volume de poezie editate la București, de la *Vorbirea care vede*, *Puncte de sprijin pentru suflet*, *Recviem pentru inimă de zeu*, *Cartea Babilonului*, toate scoase în 1999, la *Alunecarea cometei* (2012), la care se adaugă o culegere de nuvele, *În căutarea împărăției* (2003), și romanul *Fugi, îngere, îți arde casa* (2011). La început poetul abordează într-o manieră ludică degajată diverse aspecte ale existenței, fără a reuși

să le transfigureze expresiv, după cum nici proce-deele experimentate nu izbutesc să illustreze pre-gnant conceptul postmodernist. Cărțile tipărite la sfârșitul anilor '90 cultivă o formă a poeziei onirice, proprie fiindu-i imaginația inflamată, care percepe lumea în detaliu, căutând pulsația ascunsă a lucrurilor și îndreptându-se spre arhetipuri. Imaginarul lui N. „pare o împreunare nupțială a elementelor”, afirmă Radu G. Țeposu, care formulează în continuare și o caracterizare densă: „Mag și explorator celest, poetul desfășoară o gesticulație grandilocventă, de obârșie romantică, se deghizează în instanță cosmică, veghind spectacolul terestru al umanității. Senzația de disconfort ontologic, de rătăcire nevrotică vine din interferența, aproape suprarrealistă, a simbolurilor”. Există un traseu ascendent al liricii lui N., căci, dacă în *Cartea Babilonului* se prezintă o lume declinantă, aproape în putrefacție, scrierile ulterioare duc spre euforie (în sens etimologic, ca fecunditate și abundență), trecând prin câteva „puncte de sprijin pentru suflet”. Titlul unei cărți din 2000, *Coenaesthesicon*, face trimitere la sinteza lumii sub semnul esteticului, jocul livresc al etimoanelor grecești continuând în *Aionios* (2001), care sugerează eternitatea. Titlul altei cărți, *Eudaimonia* (2001), are similitudini cu grecescul *eudaimon* („norocos”), culegerea cuprinzând poeme ce invocă personaje ale Antichității greco-latine, ca în *Către Aurora*, *Către Tais*. Îndeobște, însă, poetul cultivă tragicul existenței perceput în note expresioniste. Se simt deopotrivă și alte influențe, mai cu seamă din Lucian Blaga și din M. Eminescu. Totuși, poezia plină de fervoare a lui N. închide frecvent, în pofida unei imaginații copleșitoare și a sensibilității aparte, un text cețos, suprasaturat de metafore și imagini poetice. Versul lui „se cristalizează în viziuni bântuite de vedenii eschatologice și de prezența îngerilor malefici sau consemnează, dimpotrivă, momentele aurale ale universului, într-o succesiune de geneze și năruiri apocaliptice care reprezintă expresia unei vibrații primordiale” (Octavian Soviany). Pe de altă parte, poemele erotice, pentru care există o predilecție vizibilă, sunt pătrunse de o senzualitate oarecum mimată: „Răul de tine e mai rău ca răul de mare/ când te apropii unduioasă să stingi lampa/ miracolului râsului, șoaptele unse cu suava/ salivă, sfiala grație aștrilor traversând ochii/ de pisică și uite, acolo auzi căzând fulgi peste/ munții îndepărtați, de parcă aici nu ai fi natură,/ pulsează pașii tăi

luminoși pe orizont”. Concluzia criticii, sprijinită pe o reorganizare a particularităților acestei lirici în funcție de vârsta biologică și de cea scripturală a autorului, vine de la Al. Cistelean: „După ani, Vlad Neagoe ar trebui să țină de primele contingente optzeciste; după scris, însă, el se atașează programatic și temperamental (de nu chiar structural) unui vizionarism de descendență romantică imediată și stridentă. Vizionarismul lui are o conduită mesianică sui-generis, iar stihialul încă mai agită metafora, îndreptată deopotrivă spre cerești și lumești, vizate în sinteza oximoronului. Principiul poetic e centrat – ori chiar restrâns exclusiv – pe incantație, iar oracularul acoperă toată dicția”.

SCRIERI: *Poteci răzlețe*, pref. Vladimir Beșleagă, Chișinău, 1987; *Mireasa Domnului sau Schimbarea la față*, Chișinău, 1989; *Memoria cuvintelor*, Chișinău, 1990; *Cartea Babilonului*, pref. Nicolae Țone, București, 1999; *Puncte de sprijin pentru suflet*, pref. Radu G. Țeposu, București, 1999; *Recviem pentru inimă de zeu*, București, 1999; *Vorbirea care vede*, București, 1999; *Coenaesthesicon*, pref. Octavian Soviany, București, 2000; *Aionios. Armonii ale paradisului spiritual*, București, 2001; *Eudaimonia*, pref. Al. Balaci, București, 2001; *Ochiul luminos*, București, 2002; *În căutarea împărăției*, București, 2003; *Arcane majore*, pref. Al. Cistelean, București, 2006; *Limite și orizonturi*, București, 2006; *Tăcerea celui mai înalt Cuvânt*, București, 2006; *Zvonuri și tăceri*, pref. Val Condurache, București, 2006; *Anatomia melancoliei*, București, 2007; *Sfere precum epopeea*, pref. Adrian Dinu Rachieru, București, 2007; *Sorrento*, București, 2007; *Alchimia aleanului*, București, 2008; *Pe neașteptate, o floare fatală*, București, 2008; *Sonate*, București, 2008; *Ecuția iluziei*, București, 2009; *Urzeli ale clipei*, București, 2009; *Cărarea luminoasă*, București, 2010; *Fugi, îngere, îți arde casa*, București, 2011; *Alunecarea cometei*, pref. Alex. Ștefănescu, București, 2012.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 245; Veronica Chinde, *Poezia ca punct de sprijin pentru suflet*, ST, 2000, 4; H. Zalis, *Note despre lirismul penetrant*, VR, 2000, 5–6; Al. Balaci, *Cuvânt + Poezie*, VR, 2001, 3–4; Liviu Capșa, *Tineri poeți basarabeni*, TMS, 2001, 11; Al. Cistelean, [Vlad Neagoe], „Columna”, 2003, 5–6, CRC, 2004, 12; Val Condurache, *Un poet ermetic*, DL, 2004, 53; *Dicț. Chișinău*, 379; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 440–444.

M.Dr., N.Br.

NEAGOE BASARAB (1482 – 15.IX.1521, Curtea de Argeș), autor de literatură parenetică. Voievod al Țării Românești între 1512 și 1521, **N.B.** se școlise la mănăstirea Bistrița din Oltenia sub supravegherea lui Nifon al II-lea, fost patriarh ecumenic, și va ocupa tronul cu sprijinul puternicei familii

a boierilor Craiovești. Era – spune o tradiție – fiu nelegitim al lui Basarab cel Tânăr (Țepeluș) și al Neagăi, probabil o soră (sau soție) a lui Pârvu Craiovescu, alte izvoare contemporane prezentându-l și ca fiu bun al lui Pârvu Craiovescu, care l-a și crescut. Căsătorit cu Despina Milița, urmașă a dinastiei sârbești Brancovici, fusese mare postelnic din 1501 până în 1509 și mare comis în 1510 și 1511, iar domnia lui a însemnat culmea puterii politice a influenței familiei oltene. Adept al dominației autoritare, a avut de înfruntat opoziții interne, pe care le-a lichidat cu fermitate. A știut să întrețină relații bune cu Moldova (pe Ștefăniță al Moldovei, viitor soț al Stancăi, fiica sa mai mică, vrând să și-l facă aliat într-o proiectată campanie antiturcească), cu Transilvania (prin acorduri ce stipulau avantajul reciproc) și cu Ungaria. Aflat în raporturi echilibrate cu Înalta Poartă, a trimis emisari în Apus, la Veneția și la Roma, la papa Leon al X-lea, dorind să devină aliat al occidentalilor în expedițiile împotriva turcilor. Domnia lui este un reper fundamental și pentru mersul alcătuirilor culturale la români. A sprijinit tiparul, scriptoriile, pe cărturari. A fost unul dintre cei mai însemnați ctitori de biserici din istoria românilor și un mare protector al ortodoxiei. Domnia lui se va transforma în model și în temei pentru edificarea mitului dinastic al Basarabilor. A murit probabil de tuberculoză și a fost înmormântat în ctitoria sa de la Curtea de Argeș.

În formația de cărturar a lui **N.B.** intră mai întâi cunoașterea slavonei și faptul că nu-i era străină limba greacă. Călătorise la Constantinopol, avea relații strânse la Muntele Athos. Îi erau familiare realitățile din Transilvania, provincie unde avea câteva posesiuni pe care le vizita deseori. Legăturile cu vestul Europei sunt constante, iar trimișii lui ajung de câteva ori, cu treburi negustorești și diplomatice, în republica dogilor. La Veneția se vor duce Hieronim Matievici din Raguza, medic la Curte și diplomat al voievodului, ori vistiernicul Oprea. Căutau probabil obiecte de preț pentru domnul lor, care, iubitor de fast și făcând figură de mare stăpânitor, îi trimitea dogelui un cal ce valora două sute de ducați. Un gust artistic sigur, ce aduna „moștenirea” bizantină lângă rafinamentul vest-european, dirija opțiunile voievodului în materie de lucruri de valoare. Pe unii istorici i-a surprins solia trimisă de **N.B.** în 1519 la papa Leon al X-lea, pontiful deschis către luminile Renașterii, prin Antonio Policalas, un grec de la Curtea

Neagoe și Theodosie. Tablou votiv, Mănăstirea Snagov

voievodului, inițiativa fiind menită să confere un oarecare suport năzuințelor românilor. Aproape concomitent domnul muntean îi cerea lui Manuil din Corint, „mare ritor” al Patriarhiei din Constantinopol, un text privitor la deosebiri de dogmă dintre ortodocși și catolici, având nevoie de un înscris emis de o autoritate ecleziastică. Doveditoare pentru faima voievodului este și promptitudinea cu care au reacționat înalții prelați ai Bisericii Ortodoxe la invitația adresată cu prilejul târnosirii ctitoriei de la Curtea de Argeș, strălucirea ceremoniilor ce adunau asemenea participanți egalând

fastul obișnuit la Curtea bazileilor. Ceea ce probabil că și dorea **N.B.**, căruia Gavriil Protul îi zice „ighimon”, iar Manuil din Corint „împărat”, și care pe fresca de la mănăstirea Snagov este arătat având cusut pe straiile sale de brocart purpuriu vulturul bicefal al Bizanțului. Pe de altă parte, mai mulți oameni de carte, în fruntea cărora trebuie așezat Macarie, mitropolit al Ungrovlahiei între 1512 și 1522, au participat la îmbogățirea fondurilor de manuscrise ale mănăstirilor și la înzestrarea cu texte a noilor ctitorii ale voievodului. În biblioteca bisericii din Șcheii Brașovului s-a păstrat un minei pe luna noiembrie, scris în 1513 din porunca lui **N.B.** și dăruit de acesta în 1517 Mitropoliei din Târgoviște. Tot din ordinul lui s-a scris un *Tetraevangel*, din care a ajuns până la noi doar ferecătura, somptuos lucrată în argint. Pentru mănăstirea de la Curtea de Argeș a făcut importante achiziții de cărți, după cum probează un codex ce cuprinde omilii ale lui Ioan Hrisostom, dăruit în 1519. Un gust ales marchează produsele scriptoriilor epocii. Multe hrisoave alcătuite în cancelaria domnească s-au conservat, iar frumusețea lor face din aceste acte veritabile podoabe. Și tipograful Macarie, care își avea atelierul la mănăstirea Dealu ori, poate, la Bistrița, se străduia în chip deosebit atunci când lucra pentru voievod. Cărturarilor li se alăturau artiștii – arhitecți, sculptori, pictori, autori ai unor opere faimoase precum zidurile de la Curtea de Argeș, „minunea” pe care Gavriil Protul o descrie cu răsuflarea oprită, cele de la Snagov, Târgoviște etc. La Târgoviște se încheagă cel mai important centru artistic al epocii, aici ia naștere o veritabilă școală de pictură autohtonă căreia, în circumstanțe artistice postbizantine, nu îi sunt străine inovațiile meșterilor cretani ce împrumutaseră, la rândul-le, multe elemente caracteristice picturii italiene. Reprezentanții acelei școli vor picta mai târziu, în timpul lui Radu de la Afumați, biserica mănăstirii de la Argeș. Ei zugrăvesc acolo acea remarcabilă „galerie de portrete” ale Basarabilor, tablou genealogic și dinastic cu multiple semnificații, „cronică eroică” în imagini, semn al solidarizării ctitorului cu trecutul, ansamblu proiectat de **N.B.** însuși. Și tot ei imaginează, alături de icoanele cu două „fețe” (una privind spre „lumea dinlăuntru”, cealaltă tinzând către cea „din afară”), celebra *Coborâre de pe cruce*, care accede să îngemăneze durerea pământească cu cea divină.

În 1843 Ioan, eclesiarhul Curții, edita versiunea românească a *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, text pe care îl semnalase încă din 1838 ardeleanul Vasilie Popp în *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări de la începutul lor până în vremile noastre*, imprimând, cu numeroase defecțiuni și intervenții nemotivate, traducerea (făcută probabil în vremea lui Matei Basarab) păstrată într-un codex al voievodului Ștefan Cantacuzino, copiată înainte de anul 1716 (astăzi manuscrisul 109 din Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române). Ajungea astfel (într-o ediție de care B. P. Hasdeu s-a arătat profund nemulțumit) sub ochii cititorilor o carte ce nu încetase, în lunga ei istorie, să stârnească interesul literaților și al oamenilor politici, o carte scrisă în slavonă în intervalul 1512–1521, transpusă tot în prima jumătate a secolului al XVI-lea în grecește (se pare că de Manuil din Corint, tălmăcitorul grec fiind interesat doar de partea a doua a textului, din aceeași parte un Gheorghe din Enos, retor și el, preluând, tot în greacă, un capitol) și în fine, în românește de un cărturar din cercul lui Udriște Năsturel. *Învățăturile...* vor declanșa cea mai lungă și mai întortocheată dezbatere din exegetica noastră literară. Ca și în alte cazuri, timpul modern a descoperit în etape (versiunile în română, slavonă și greacă) această scriere, cap de serie cu o istorie îndestul de complicată. Treptele acestei cunoașteri – o lungă dispută în jurul „chestiunii homerice” a literaturii române vechi, cum o numește Dan Zamfirescu – au constituit tot atâtea prilejuri pentru configurarea și revigorarea periodică a controverselor în legătură cu drepturile de proprietate ale lui **N.B.** asupra cărții în al cărei titlu se află numele său, chestiune din care s-a ivit, firesc, problema autenticității. Între adversarii paternității voievodului asupra scrierii se află figuri ilustre ale filologiei, istoriei și istoriei literare românești sau simpli amatori, învățați români și străini: A. Philippide (care se îndoiește circumspect de soliditatea atribuirii), Teodor Codrescu (spune că „autorul mai degrabă pare a fi fost un purtător de mitră decât de coroană”), Demostene Russo (originalul *Învățăturilor...* ar fi reprezentat de versiunea grecească, teză la care învățatul va renunța mai târziu, iar autorul a fost un călugăr din secolul al XVII-lea), P. P. Panaitescu (opera, o „compilație religioasă erudită”, a fost scrisă în slavonă între zidurile mănăstirii, cândva în prima jumătate a secolului al XVII-lea).

Sprijiitorii paternității lui **N.B.** asupra *Învățăturilor...* formează și ei o echipă numeroasă: N. Bălcescu, B. P. Hasdeu (versiunea primă a cărții a fost scrisă în română de domnul muntean – un Marc Aureliu al Răsăritului european), M. Gaster (originalul a fost redactat în slavonă), P. A. Lavrov (descoperă la Sofia fragmente păstrate din textul slavon, autorul – adică voievodul – fiind un om învățat și un scriitor cu har), Spiridon Lampros (descoperă o versiune grecească), Polihronie Sârcu (textul slavon este cel primordial), A. I. Iațimirski (textul slavon era cel original, iar autor al său nu putea fi decât un „Marc Aureliu, domn-filosof”), Ioan Bogdan (voievodul a scris *Învățăturile...* în slavonă), I. G. Sbiera, A. D. Xenopol, Stoian Romanski, Aron Densușianu, Ovid Densusianu, D. Onciul, N. Iorga, Sextil Pușcariu, Al. Lapedatu, T. Gh. Bulat, Al. Procopovici, D. Popovici, Vasile Grecu, Ștefan Ciobanu, G. Călinescu, I. C. Chițimia, Emil Turdeanu ș.a. Începând de prin 1958 se depune un însemnat efort de recuperare (științifică) totală a *Învățăturilor...* pentru cultura și literatura română: cercetări (precum cea a lui Petre Ș. Năsturel, care a pus în evidență „ieșirea” concomitentă în lume a pisaniilor de la Argeș și a „cărții pentru prinț”), dezbateri (de felul celei organizate de Al. Piru la Institutul de Istorie, Teorie Literară și Folclor „G. Călinescu”, cu un „actor” – Dan Zamfirescu – ce va deveni o figură proeminentă a acestei ofensive și cu o încheiere ce va elimina capitolul redactat de P. P. Panaitescu pentru tratatul academic de istorie a literaturii române și înlocuirea lui cu un text scris de Al. Piru și revăzut de G. Mihăilă, ce proclama paternitatea lui **N.B.** asupra *Învățăturilor...*), comunicări științifice, publicații ce au găzduit dezbateri ample, studii și cărți consacrate *Învățăturilor...* sau personalității voievodului-autor, retipăriri ale textelor, reveniri ale „adversarilor” (Leandros Vranoussis a susținut că manuscrisul grecesc de la mănăstirea Dionisiu de la Muntele Athos este autograful lui Manuil din Corint și că teologul – cu care domnul Țării Românești se afla în bune relații – ar fi nu doar copist al codicelui și, eventual, cel ce a transpus textul în grecește, ci autor al scrierii), replici la replici ș.a.m.d. „Mozaic” a spus D. Russo, încercând să definească felul în care autorul *Învățăturilor...* a așezat într-un text nou fragmente împrumutate din mai multe cărți, „colaj” au zis cercetătorii vremurilor noastre, modernizând imaginea acestei alcătuirii și apropiind-o de o descriere mai exactă a manierei în care

au fost reunite secvențele împrumutate, întovărașite adesea de comentarii. Antologarea, într-o carte care își propunea să învețe, să modeleze, are un temei esențial, iar selecția trebuie să fi constituit principala temă asupra căreia s-a concentrat strategia auctorială. Nu a fost o temă prea greu de rezolvat: titlurile, autorii sunt, aproape fără excepție, nume importante dintr-o bibliografie fundamentală a oricărui literat cu pretenții din Răsăritul european. Este învederată în primul rând familiarizarea lui **N.B.** cu literatura de factură isihastă, copiată și răspândită în epocă, aflată deja în biblioteci ca achiziție temeinică a veacului anterior. Această cunoaștere trebuie să fi început în timpul „uceniciei” la mănăstirea Bistrița din Oltenia și va fi continuat în timpul stagiului petrecut pe lângă Nifon al II-lea, știutor avizat al doctrinei. Nu adunarea pasajelor ce se referă la experiențele eremiților este semnificativă, pentru că nu aceste aspecte, tangente cu doctrina, fac parte din „învelișul” textului, ci marile „teze” ce dau coerența ansamblului. Relația cu doctrina isihastă este cea dintre învățatul bine informat și sistemul de gândire pe care îl examinează în chip activ. Din paginile *Învățăturilor...* nu vorbește un monah ce face în fața colegilor de breaslă (și doar pentru ei) elogiul schimniciei, ci un laic care operează cu date aparținătoare unui sistem filosofic bine conturat, acceptându-le pe cele întemeiate. Cel ce putea da în doar câteva pagini de carte un „îndreptar” isihast aproape complet (sfârșitul primului capitol al părții a doua – *Despre cinstirea icoanelor*) urcă fără efort spre formularea unor sentințe comparabile cu cele ale unui Evagrie, Isihie Sinaitul ori Maxim Mărturisitorul. Comuniunea cu divinitatea, atingerea stării angelice, idee în jurul căreia au pivotat construcțiile marilor reprezentanți ai curentului – de la Simeon Noul Teolog până la Grigorie Sinaitul ori la Grigorie Palamas –, sunt urmarea parcurgerii unor „trepte ale desăvârșirii”, zidite cu pricepere, ce încep cu purificarea minții. Textul țese cu subtilitate momentele obligatorii ale „urcării” isihaste: „Că mai întâi de toate iaste tăcerea. Deci tăcerea face oprire, oprirea face umilință și plângere, iar plângerea face frică, și frica face smerenie. Smerenia face socoteală de cele ce vor să fie, iar cea socoteală face dragoste, și dragostea face sufletele să vorbească cu îngerii. Atunci va pricepe omul că nu iaste departe de Dumnezeu...”, iar „depărtarea de lume”, moment de maximă altitudine spirituală, nu este propusă ca soluție unică și

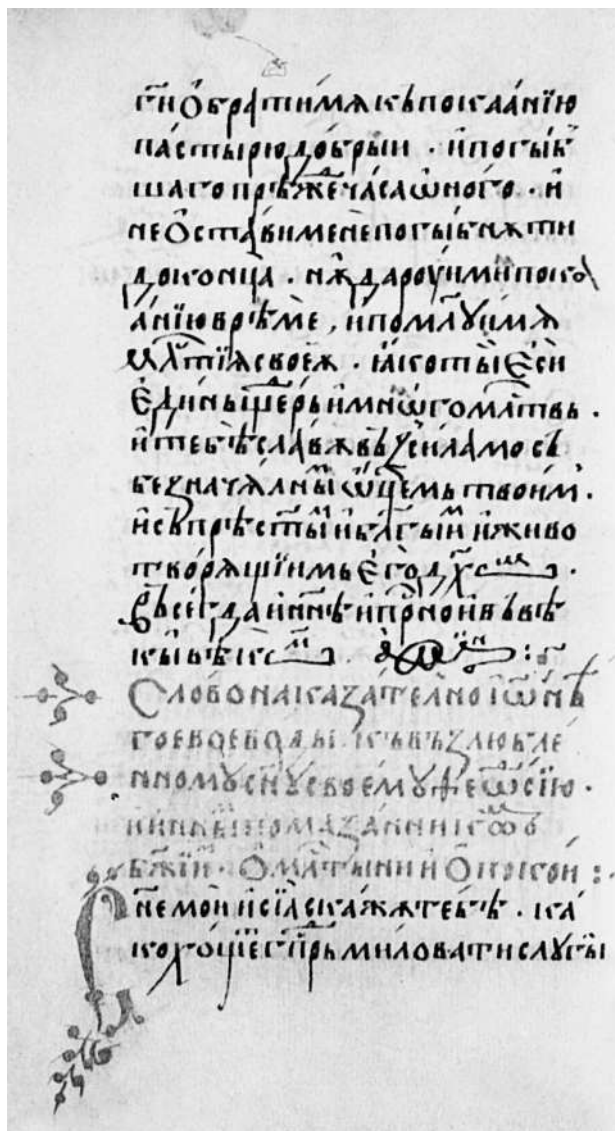
obligatorie. „Scara” care trebuia să ducă spre vederea „luminii de pe muntele Tabor” începe prin postularea opțiunii în afara oricăror presiuni: „Cine vrea la aceste virtuți să ajungă...”. Alegând traseul ghidat de măsura obișnuită a lucrurilor, străin de exaltările ascetice, dar condamnând vehement – cum face o superbă „cuvântare” intitulată *Spunere și încredințare pentru frica și dragostea lui Dumnezeu* – ipocrizia morală, isihasmul lui **N.B.** își adaugă o trăsătură ce ține – spun cercetătorii – de spiritualitatea românească. Drumul spre perfecțiune conturat de cărturarul român poartă o limpede marcă omenească și pornește de la ideea, proprie duhului ortodox, că omul e bun prin natură. Soluțiile voievodului sunt umane și „umanizate”, ele nu aleg desprinderea de lume, refugiul în asceză, nu resping concretul, temporalul, alcătuirile omenești în genere. Depășirea „stării de lume” prin ascensiune spirituală (pe drumul palamit de la *praxis* spre *theoria* etc.) nu reprezintă nicidecum respingerea spațiului populat de oameni (omul pe pământ, între oameni, este perfectibil), nu constituie o negare a lumii, ci implicarea unei noi perspective pentru înțelegerea ei. Ce încerca să îl învețe acest „manual” („oglină a principelui”) pe Theodosie, fiul care va ajunge domn al Țării Românești? În primul rând că omul este cea mai desăvârșită creație a lui Dumnezeu. În unicitatea lui, proclamată de un Ioan Hristostom (a cărui *Omilie la Psalmul 8* este folosită din plin), omul trebuie respectat, considerat cu băgare de seamă, înconjurat cu legi drepte, apărat împotriva celor ce nu sunt în stare să deslușească măsura adevărată a miracolului sublim al vieții. Cel ce trebuie să vegheze la conservarea și protejarea acestei minuni dumnezeiești este conducătorul, monarhul. Și viitorul voievod este condus pe un traseu al inițierii presărat cu pilde, ținând o șlefuire morală, teologică și, evident, politică, toate comentate spre consolidarea „învățăturilor”. Fragmente alese, cu intenții bine conturate, din *Cărțile Regilor*, din *Cuvântul de laudă* compus de Eftimie al Târnovei în cinstea împăraților bizantini Constantin și Elena, din scrierea ascetică *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, din texte ale scriitorilor epocii patristice, închipuie o antologie exemplară și – s-a zis – originală (ca structurare) în câmpul literaturii parenetice. În cea de-a doua secțiune sunt cuprinse sfaturile propriu-zise: politice, militare, diplomatice, de ceremonial etc., în capitole bine individualizate,

alcătuiind un ansamblu fără egal în literaturile din Europa Răsăriteană.

Theodosie (și, după el, ceilalți destinatari ai consiliilor) este sfătuit – în prima parte a cărții – să refacă niște comportări pilduitoare, să urmeze exemple, să imite prin urmare: „Deci, să ascultați și să înțelegeți de viața lor și vă veți înțelegeți, de veți lua aminte cu socoteală [...]. Și vă feriți fieștecarile den voi de cele rele, iar lucrurile cele bune neîncetat să vă nevoiți a face bine. Dreptu aceia ia aminte de vezi și să știi cum le-au fost începutul împărăției lor și cum le-au fost împărățiile și cum le-au fost și sfârșitul”. În orice pedagogie – iar în vremea lui **N.B.** lângă pedagogia monarhică, una de tip special, trebuie așezată pedagogia religioasă, supraordonată celei dintâi, supraveghind, în fapt, orice fel constituit de educație – imitarea era principiul capital. Era o lecție fertilă a timpului vechi, fie el păgân – Antichitatea elină și cea latină operând frecvent propunerea unor existențe exemplare, fie creștin – când personajele din *Sfânta Scriptură* își propun vocația pilduitoare. Într-o medievalitate trenantă și stăruitoare, cum a fost cea pe care au trăit-o Țările Române, creștinul nu putea fi modelat fără obligatoria referire la personaje ridicate spre o mitologie general acceptată de fapte importante puse în slujba legii lui Hristos, strânse în colecții. Pentru Occident, dar și pentru Orient, culegerile *Acta sanctorum* sau *Viețile sfinților* ocupă „raftul” unor cărți ce s-ar fi putut intitula, bunăoară, și *De viris illustribus*, cu condiția – spunea un învățat francez – ca Scipio să lase locul regelui David sau Sfântului Apostol Pavel. În chip firesc, autorul *Învățăturilor...* și-a cules exemplele din istorie, unica depozitară a pildelor, iar istoria aceasta este cea povestită de *Vechiul Testament*. În Evul Mediu îndreptarea către suita de pilde veterotestamentare nu are concurent, ba mai mult, compunerile cu rost formativ proclamă, toate, funcția proeminentă a referirilor la „eroii” acestei istorii a popoului evreu. *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* intră în acest șir. Cum ținta demersului pedagogic în cazul *Învățăturilor...* era „construirea” monarhului („om desăvârșit” și totodată politician și conducător de oști), izvoarele cercetate vor fi, cu precădere, *Cărțile Regilor*. Exemplele culese cu pricepere edifică, dar o fac în chip diferit. Nu toți monarhii selectați de **N.B.** stau și se simt bine sub lumina solară. Unii răspândesc și umbre, sunt pilde negative. Precum Ahav, conducătorul abuziv,

despotic, care îi ia moștenirea dreaptă lui Navuthei, faptă pentru care (deși regele se căiește și obține o iertare vremelnică) va fi sancționat drastic. Un Dumnezeu punitiv veghează și hotărârea lui, neștiută oamenilor, va răzbuna „până la al treilea neam” inocența violentată. Om fiind, monarhul poate cădea în culpă, dar fapta neconformă cu norma nu își pierde caracterul pilduitor, în selecția autorului asemenea situații alcătuind exemplaritatea negativă, comportarea ce trebuie evitată. A

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, pagină facsimilată după manuscrisul de la Biblioteca Națională din Sofia

greșit și Solomon (cel care va exemplifica și figura monarhului în stare să îi covârșască prin înțelepciune pe supuși și pe vecini), marele stăpânitor, regele regilor (făptuitor al celebrei „judecăți”, pe care *Învățăturile...* o rețin), îndrăgindu-i, când se apropia de senectute, pe idolii unei păgânătăți detestabile și aflate sub interdicție divină. Mânia divină (materializată prin desfacerea țării după moartea regelui) va fi, prin urmare, o reacție justificată, iar comentariului lui **N.B.**, care, ca și în celelalte cazuri, montează fragmentele selectate împreună cu secvențele ce subliniază sensurile întâmplărilor, nu îi rămâne decât să izoleze rosturile ce trebuie reținute: „Dreptul aceia nimeni să nu să amăgească și să să ție mare, măcar să fie împărat, măcar domn, măcar boiaru, măcar fieștece va fi; că acestea toate Dumnezeu le dă, Dumnezeu le ia”. Și exemplele urmează unul altuia: David, Saul, Solomon, Iezechiel, iar între ele și cel al unui om cu o existență „datată”, împăratul Constantin cel Mare. În prima parte a *Învățăturilor...*, în galeria regilor veterotestamentari, după fragmentul intitulat *Aici să războli Ezechia împărat al Iudei, către moarte...* și înaintea celui ce se cheamă *Aici s-au sculat Avesalom asupra tatâne-său, lui David*, este intercalată (o plasare ciudată totuși, greu de explicat) relatarea „aventurilor” unui stăpânitor care din istorie a trecut direct în sanctoral – *Poveste pentru marele Constandin împărat*. S-a observat de timpuriu că această *Poveste...* descinde din *Panegiricul sfinților împărați Constantin și Elena* de Eftimie al Târnovei, fiind o versiune comprimată. Că *Povestea...* a făcut parte din textura originală a *Învățăturilor...*, că ea nu este o interpolare ulterioară, operată către mijlocul veacului al XVII-lea, după ce fusese realizată tălmăcirea grecească (cum au crezut D. Russo și Emil Turdeanu), constituie azi un adevăr pe care ultimele cercetări l-au scos de sub incidența semnelor de întrebare. Chemând din depozitul (literar, politic, doctrinar și religios) bizantin faptele lui Constantin cel Mare, **N.B.** nu inova, ci consolida. Gestul voievodului cărturar se desparte însă atât în planul cauzelor, cât și în cel al țelurilor de cele făcute de copiiștii vieților de sfinți. Alcătuind prin adunarea trăsăturilor fundamentale ale personalității împăratului (stăpânitor absolut, protector al creștinismului, ziditor de sfinte lăcașe și dătător de lege, combatant în apărarea semnului sacru), o biografie parenetică, autorul urmărește impunerea unui erou

exemplar, a unui model cu virtuți validate. Prescurtând, el nu lasă totuși la o parte punctele forte ale celebrei vieți: viziunile stelare, multiplicare de șirul scriitorilor, miracolele active și cu capacitate de premoniție, vocea celestă auzită în vis, inscripția stelară transcriind un verset psalmic – „Invoca me in die tribulationis tuae, et liberabo te et glorificabis me” (traducerea românească din prima jumătate a secolului al XVII-lea sună fermecător: „Chiamă-mă în ziua grijii tale, și te voi izbăvi și mă vei proslăvi”), secvența găsirii relicvelor sacre de către împărăteasa Elena. Face ca exemplaritatea personajului să coboare dintr-un absolut creștin pe pământ și să accepte modulări către împlinirea unor țeluri particulare și naționale. Pilda este sublimată și recapitulată într-un rezumat sugestiv către sfârșit: „Vezi, iubitul meu fiu, că Costandin, marele împărat și îngăduitoriul lui Dumnezeu, bărbatul cel sfânt și slăvit, carele fu mai mare înaintea lui Dumnezeu pentru bunătățile lui decât toți împărații den veac, și pentru dreptățile lui i să arată semnul crucii lui Dumnezeu făcut pre cer de stele, în vreme de amiază-zi, și strălucea mai vârtos decât soarele, și era scris cu slove letenești, și acele slove să înțelegea așa: «Costandine, cu aceasta vei birui». Și i să întâmplă de-i fu arătată întâi când vru să să bată cu Maxentie împărat. De-acii, deaca muri și să sfârși Maxentie înecat, iar el mărturisi semnul sfintei cruci pretutindinea, și făcu cruce mare și o puse în mijlocul cetății Romei și o scrise cu slove letenești, așa zicând, adecă: «Aceasta au izbăvit cetatea noastră den muncă»”. Nu trebuie exclusă ideea că acest recurs la modelul lui Constantin cel Mare să trimită și la niște năzuințe ale voievozilor români de a afișa legătura între ei și monarhii Imperiului Bizantin. Într-un context care, substituind consistent politicul religiosului, metamorfozează marca ecumenică în marcă eroică, îi adaugă și îi subsumează toate atributele ce țin de putere și protegiere, locul marelui ocrotitor al creștinismului și al locurilor sfinte poate fi luat de un alt mare stăpânitor, glorificat în acest chip de Gavriil Protul în *Viața patriarhului Nifon*, unde era declarat „ctitor a toată Sfetagora”. Se poate afirma că sclipirea, spectaculoasă, din tema iconografică a lui Ștefan cel Mare (*Cavalcada Sfintei Cruci* pictată la Pătrăuți, reluată la Bălinești și la Arbore) și-a aflat în *Învățăături...* o extensie profundă și mai ales durabilă. Ideea cruciadei antio-mane prinde astfel substanță, în primul rând

prin alegerea făcută de cărturarul român citind *Panegiricul...* lui Eftimie al Târnovei. **N.B.** oprește pentru „îndreptarul” său pasajele ce istoriseau victorii câștigate de Constantin cel Mare sub pavăza semnului sfânt. Căci, printr-un anacronism produs probabil de Eftimie al Târnovei, împăratul luptă adesea contra turcilor. Gândul protejării patriei, a valorilor amenințate de cotropitori desemnați de zugravii din Moldova drept principali candidați la flăcărilor iadului contribuie decisiv la definirea unor sensuri pentru care exemplaritatea canonizată propusă drept model era numai un îndepărtat punct de plecare. Tot din *Panegiricul...* lui Eftimie al Târnovei (mai precis din *Rugăciunea latină* a lui Constantin și a lui Licinius) și probabil din ruga înălțată de Ezechia la împresurarea Ierusalimului de către asirieni, s-a inspirat cărturarul român în *Rugăciune pentru ridicarea armelor*: „Stăpâne, făcătoriul tuturor și Dumnezeu cel bun, noi sântem robii tăi și n-am iubit lucrul acesta. Că tu ești singur știutoriul inimilor, care vezi și cunoști toate inimile, cele bune și drepte și cele rele și hiclene. Iar noi, Doamne, nu sântem bucuroși să să facă această răzmeriță, după cum ne-ai poruncit noao, nici voim să fie vârsare de sânge, nici să să ude mâinile noastre în sânge de om. Iar ei poate că doar să potrivesc puterii tale cei mari; că noi, Doamne, Dumnezeul nostru, știm că tot cel ce va veni cătră tine cu smerenie și cu plecăciune nu-l vei goni de la tine. Deci și noi am plecat smereniia noastră lor, iar ei n-au vrut să priimească smereniia noastră, ce s-au potrivit să fie mai puternici decât tine. Că tu, Doamne, însuși mărturisești și zici: «Cel ce să va smeri să va înălța, iar cel ce să va înălța să va smeri». Pentru-aceia, Dumnezeul nostru, acum nu avem altă nădejde, fără numai singur pre tine, judecătoria cel drept, că toate bunătățile de la tine pogoară. Și acum, într-această vreme de întristăciune la tine alergăm, ca să ne fii ajutor spre vrăjmașii noștri. Nu doar pentru păcatele noastre, ci pentru mila ta cea multă, ajută noao, Dumnezeul mântuirii noastre, într-această vreme cu nevoie și grea”. Este o rugăciune-crez, o declarație de aderare la principiile păcii făcută de voievodul unui popor silit adesea să ducă războaie împotriva feluriților cotropitori. Textele parenetice clasice (bizantine, în primul rând) trudes, toate, la elaborarea modelului monarhic (coincident, în codul timpului, cu exemplaritatea). *Învățăturile...* nu exclud acest țel și

ajung să îl atingă într-un chip care seamănă cu al vechilor autori, dar învederează și deosebiri față de sugestiile antice. Diferențele constituie și impun evoluția pe care o produce textul lui **N.B.**, marchează rezultatul reelaborării în mediul românesc a propunerilor bizantine, țin de contribuția autorului, ce cunoștea în profunzime condițiile specifice societății românești. Spre exemplu, teoria stăpânitorului uns de Dumnezeu era un element de bază al doctrinei imperiale politice bizantine, de care acum era nevoie, întrucât procesul politic pe care îl traversa Țara Românească ținea instalarea unei autorități voievodale puternice, stabile. Teoria bizantină și preceptele biblice îl ajută pe voievod să-și construiască un program aflat în opoziție cu cel emis de o boierime centrifugă. El ajunge la câteva fraze definitive, ușor de așezat lângă principiile ce se cristalizau în Europa în secolul lui Machiavelli. Idei de circulație în „cărțile de învățătură”, cum ar fi îndemnul la stăpânirea de sine, cumpătare, modestie, prevedere, prudență, sunt însumate într-un model de stăpânitor ce acționează urmărind prevenirea diplomatică a conflictelor militare. Apare astfel, remarcabil formulat, principiul prudenței politice, ce sintetiza experiențe mai vechi. Theodosie, viitorul voievod în general, este „proiectat” în duhul înfăptuirii „omului desăvârșit și întreg”. Între atributele lui, mintea este izolată și plasată într-o poziție esențială, căci de prestațiile ce dovedesc înțelepciune depinde achiziționarea „numelui celui bun” și, ca urmare, înveșnicirea, realizabilă pe pământ prin succesori, prin memoria comunității. Formele de manifestare ale acestei dorite înțelepciuni politice se subordonează, toate, programului de instruire a viitorului conducător în tainele guvernării, acea *formazione alla vita civile* pe care o propuneau tratatele umaniste de pedagogie. Autorul *Învățăturilor...* știa că voievodul va fi obligat să își exerseze calitățile (sau defectele) în situații foarte concrete, produse de oameni, fie ei supuși, vecini, aliați ori inamici. Omul, ca făptură a lui Dumnezeu, capabil să se înalțe către starea angelică („Minunat iaste Dumnezeu în faptele sale, că cu mare cinste ne cinsti și ne dade minte slobodă și chibzuitoare, firea omenească cea căzută o au înălțat mai pe deasupra îngerilor, cum ziș mai sus, după cuvântul prorocului: «Ce iaste omul, că-ți aduseși aminte de dânsul, sau fiul omului, că-l cercetași?» Vezi câtă dragoste are Dumnezeu către

oameni și ce au făcut pentru dânsii? Făcu toate văzutele și nevăzutele și pentru dânsul să făcu om”), dar și ca ființă cu personalitate și responsabilități, centru către care gravitează „învățăturile” și tentativele de modelare, sau omul ca alcătuire favorizată ori oropsită este descris sub specia unei demnități aproape intangibile, proprie unei creaturi unice și privilegiate între toate componentele cosmosului. Formal, pledoaria pentru om apelează la veșmântul teologic (la fel făceau și Erasm, și Pico della Mirandola), spiritul ei este însă modern, de pură sorginte umanistă, și impune prin consecvență și elevație. Sacrificarea omului va fi condamnată („Însă iată că te învăț să nu fie adesori păharul tău plin de sânge de om, că acel sânge care vei tu să-l verși fără de milă, vei să dai seamă de dânsul”) în numele poziției deținute de suprema creație a lui Dumnezeu: „Și să nu omori pre nimeni fără de judecată dreaptă și fără de ispovedanie, ca să nu fii și tu junghiat fără de milă ca noatenii și ca mieii. Că sângele omului nu iaste ca sângele vitelor, sau ca ale altor fieri, sau ca al pasărilor, ci iaste într-alt chip”. Rezultatele, trudnic obținute în modelarea unor personalități eficiente, roade ale unor „programe” specializate și rezervate elitelor („Eu, feții miei, am o grădină, și această grădină, cu darul și cu ajutorul lui Dumnezeu între multele mele ostenințe și nevoițe, o am făcut și o am crescut frumos și bine. Grădina aceia și creștirile cele frumoase dintr-însa sânt boiarii mei cei mari și cinstiți”), trebuie conservate și protejate cu o grijă ce nu exclude purificări parțiale: „Iar acum, fătul meu, eu te las să fii gard grădinii mele și să o păzești, cum o am păzit și eu; că deaca o vei păzi și-i vei fi gardu cu zidul de piatră, cum am fost și eu, deci, ei cum cugeta să-și verse sângele și să-și puie capetele pentru mine, așa-și vor vărsa sângele și-și vor pune capetele pentru tine sau pentru fieștecă domn care va face și va păzi aceste învățăături ale mele, și niciodată nu vor da spatele vrăjmașilor voștri”. În concordanță cu preceptele Renașterii, **N.B.** îi sugerează urmașului o politică în cadrul căreia criteriul meritului personal trimite în umbră grila ce ținea cont în primul rând de apartenența la clasa dominantă. Teza că domnul trebuie să își selecteze dregătorii – adică pe cei ce urmau să înfăptuiască recomandările ce izvorau din înțelepciunea politică a voievodului: să împartă dreptatea nefățarnic, să aibă verticalitate morală și să dezarmeze arbitrariul, să discute

Chivotul cu moaștele Sfântului Nifon, donație a lui Neagoe Basarab către Mănăstirea Dionisiu de la Muntele Athos

cumpătat cu ambasadorii, să participe la protocolul plin de măsură al Curții, să conducă oștile în războaie – după valoarea lor, și nu după familia în care s-au născut, instituie, în chip ideal, pentru că este vorba de un model, un soi de egalitarism: „Și de va fi mai harnic unul din cei săraci decât unul den feciorii de boiari sau decât o rudă de ale voastre, voi să nu dați acelora cinstea și boeria, în fățarnicie; ci să o dați aceluia mai sărac, deaca iaste vrednic și harnic și-și va păzi dregătoria cu cinste. Că mai bun îți iaste săracul cu cinste decât boiarul de ocară”. Ideea este nu numai foarte curajoasă, ci și foarte modernă. Cărturarului nu i-o puteau sugera textele bizantinilor, la fel cum nu putea găsi acolo idei pentru discursul în favoarea demnității umane. Sufletul stăpânitorului trebuie să vibreze odată cu sufletul țării peste care Dumnezeu l-a așezat să stăpânească. Iubirea de țară este, într-un fel, regula de aur a conducerii înțelepte: „Nu fireți ca pasărea ceia ce să chiamă cucu – sunt sfătuiți urmașii –, care-și dă oală dă le clocescu alte păsări și-i scot pui, ci fiți ca șoimul și vă păziți cuibul vostru. Că șoimul, feții miei, are altă pildă și are inimă vitează și bărbată întru sine

și multe pasări oblăduiaște și biruiaște și nici de una nu-i iaste frică, nici să teme...”. Prudența și înțelepciunea sunt chemate să vegheze curajul și să cenzureze manifestările pripite. Aceste sfaturi nu sunt bune pentru oricine, oricând și în orice loc. Relația cu un anume pământ, cu o experiență și cu o vreme plină de neliniști se simte. Este o pecete inconfundabilă a modelului monarhic, model pe care îl va pune în aplicare, în ziua sa combatantă, Radu de la Afumați, viteazul ginere al lui Neagoe Basarab, model pe care Udriște Năsturel i-l va recomanda insistent (alături de alte pilde din *Învățăture...*) lui Matei Basarab, model de care se vor interesa, peste timp, Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino și chiar Nicolae Mavrocordat. Valorile umaniste ale gândirii lui **N.B.**, definitorii pentru înfățișarea lăuntrică a poporului român, prin care cultura românească ia parte cu drepturi de netăgăduit la ansamblul renescentist al Europei, au fost stabilite și puse în lumină cu destulă dificultate. „Falic monument de literatură, politică, filosofie și elocvență” (B.P. Hasdeu), *Învățăturele...* promovează un umanism creștin ce nu a pierdut legătura nici cu valorile impuse de Antichitate, nici cu cele caracteristice unui fond popular. Precepte de felul celor ce proclamă, indiferent de circumstanțe, necesitatea unei conduite bazate pe justiție, precum: „Domnul carele va judeca pre dreptate, acela-i domn adevărat [...]. Judecați pe dreptate și prietenilor și streinilor, și celor mari și celor mici, de nimenea să nu-ți fie rușine [...]. Iar de vei face judecată fățarnică, tu cugetă când să va lua judecata de la tine și se va da altuia”, au ca sursă și tradiția politică bizantină, dar și o anumită omenie românească. Cum se articulează acest fond cu viziunea teologică din paginile cărții? Limpezirea acestei relații este capitală pentru calificarea umanismului profesat de **N.B.** și, după el, de alți cărturari români din prima jumătate a secolului al XVI-lea și de mai târziu. Într-o lume precum cea românească, profund atașată tradiției, viețuind (paradoxal s-a zis, dar este un paradox al întregului Ev Mediu) între hieratic (hieratismul celor ce se roagă – *oratores*) și dinamic (dinamismul luptătorilor – *bellatores*), între idealul ascetic și pornirea epicureică, cărturarii români își însușeau viziunea religioasă prin lecturi și prin celelalte informații la care aveau acces, pentru că aceasta domina firesc codul și limbajul epocii, guverna toate translațiile pe palierul meditației. A

minimaliza sau a ignora această prezență ar fi o gravă eroare. Mai folositoare și mai eficientă ar fi definirea stării în care se află gândirea voievodului în raport cu principiile ideologiei dominante în epocă. El pornește de la teologie pentru a figura concretul. Desăvârșirea ființei omenești, proces la care meditează, este cu puțință de înfăptuit (au zis isihăștii) în circumstanțele pământești, concrete, chiar istoricește precizate, prin eforturi ce nu depășesc posibilitățile celui angajat. Este o concluzie de factură pur umanistă cu care teologia ortodoxă nu intră în raporturi de incompatibilitate. Cărturarul ajunge la formularea ei urmând un drum pe care umanismul românesc îl descoperă în cadrul celui răsăritean ortodox. *Învățăturile...* sunt o „operă pedagogică, prima de acest fel din cultura română” (Dan Zamfirescu). Ambiția autorului a fost mare, cutezanța lui, de asemenea. Și nu obstacolele, virtuale, ridicate de celebritatea modelelor erau cele mai de temut, ci inamovibilitatea tiparului și a structurii literare pe care le impuneau acele modele. Textul parenetic își instalase o etichetă literară specifică, un ceremonial

propriu, în care tradiția unui șir de contribuții antice, preluate de bizantini și amendate în spirit creștin, se topise în acea imobilitate în care medievalii traduceau fixitatea și invariabilitatea universului ce îi adăpostea. *Învățăturile...* se apropie prin spirit și țeluri declarate de literatura sapiențială a Renașterii apusene, ceea ce se observă în primul rând prin trimiteri la tot felul de scrieri – de la *Il libro del cortegiano* al lui Baldassare Castiglione și *Principele* lui Machiavelli până la „texte de învățătură” atribuite unor monarhi europeni (Ludovic al IX-lea, Friedrich Wilhelm al II-lea, Elisabeta, văduva lui Kazimierz al IV-lea al Poloniei) – ce dezvoltă teme din seria *Oglinda principelui* (Gottfried von Viterbo sau Giraldus Cambrensis). **N.B.** se desparte – cu deosebire în cele treisprezece „cuvinte” ale părții a doua, secțiune armonios articulată într-un „ce întreg și complet” (B.P. Hasdeu) – de atemporalismul posibilelor sale surse medievale. Deși aveau, în majoritatea cazurilor, niște destinatari bine precizați, parenezele bizantine trăiau dincolo de vreme, aproape indiferente la timpul când fuseseră create, stabilind cu cititorul relații de un tip mai special, care le recepta doar în funcție de timpul lecturii. Acest anistorism medieval (ce semnifica, în fapt, caracterul imuabil al dogmei creștine) nu putea fi compatibil cu platforma concretă, istoricește descriptibilă, de pe care voievodul își rostuiește încheierea gândurilor. Comunicând formulările privind autoritatea domnească drept rezultat al meditației pe marginea propriei experiențe politice (Dan Zamfirescu), el se identifică unui anume timp și avansează în a produce câteva schimbări. Sacralul vechilor autori bate în retragere în fața laicului, „înțelepciunea divină” se restrânge (nu mai covârșește, adică) făcând loc și celei „profane” (Al. Dușu). Demersul, în esența lui, se umanizează, iese de sub semnul eternității fixe și alunecă sub imperiul schimbării. Pandantul filosofic al acestei translații va fi tot cel recomandat de veacul de mijloc: sentimentul deșertăciunii și caracterul iluzoriu al întreprinderilor omenești. Dar ansamblul de măsuri pe care scriitorul și filosoful înțelege să le adopte în hățișul de relații cu lumea și cu ideologia ei denotă modernitate. Apelul la înțelepciunea celor vechi ține de tehnica umanistă a cercetării tradițiilor Antichității. Uzând de seriile de maxime și sentințe – așa cum face în capitolul *Cartea să începe pentru cînstea icoanelor* –, autorul se întâlnește cu modalitatea, practică

Tablou votiv, Mănăstirea Curtea de Argeș

asiduu de umaniștii italieni, datorită căreia au ajuns în timpurile moderne numeroasele liste de citate, maxime, exemple și pilde, cunoscute sub numele *loci communes*. Un arsenal variat și o strategie adecvată sunt puse în mișcare (într-o relație pentru a cărei corectă descifrare trebuie avut mereu în vedere raportul dintre idealul inculcat și idealul așteptat) pentru săvârșirea unei importante construcții pedagogice. Dacă în plan etico-filosofic scopul este edificarea „omului desăvârșit și întreg”, la nivelul finalităților practice sensurile demersului vor fi eminamente laice: „creșterea” succesorului/succesorilor și instruirea lui/lor în chestiunile fundamentale ale conducerii. În acest plan, cultivarea înțelepciunii politice, în trăsăturile ei fundamentale, domină. Monarhul trebuie să distribuie dreptatea prin proclamarea unei surprinzătoare (prin modernitatea ei) egalități în fața legii și prin eliminarea arbitrariului și a gestului abuziv (*Cuvânt pentru judecată, care au învățat Io Neagoe voievod pre fie-său Theodosie și pre alți domni, pre toți. Cum și în ce chip vor judeca*). Respectarea meritului personal, comportarea demnă față de soli (*Învățătură a lui Neagoe voievod către fie-său Theodosie voievod și către alți domni, către toți, pentru solii și pentru războaie*), rezolvarea – în spiritul nobil al dragostei de țară – a problemei păcii și a războiului fac din *Învățăături...* o carte ce promovează și un umanism politic de o extracție superioară. Lui Agapet, de pildă, iubirea de patrie îi era absolut indiferentă. Pentru **N.B.**, cel care căuta în istorie rosturile ascunse ale curgerii lumii, patriotismul nu putea veni din sursele bizantine, care ignorau, în bună măsură, simțământul, ci este propriu acestui text, cum era propriu sufletului autorului. Dragostea pentru țară devine o exigență fundamentală în programul de formare a urmașului și trăsătura capitală a modelului monarhic. Este o prezență care așază umanismul lui **N.B.** pe o platformă unde înțelepciunea, omenia și încrederea într-o dreptate eternă a celor asupra cărora cad cotropiri de aiurea îi sunt deopotrivă reazem și legătură cu fondul sufletesc al poporului căruia îi aparținea scriitorul voievod.

SCRIERI: *Învățăturile bunului și credinciosului domn al Țării Românești Neagoe Basarab vvd. către fiul său Teodosie vvd.*, îngr. Ioan Eclesiarhul, București, 1843; *Tractat despre purtarea ce trebuie să țină un domn în timpul oșpețelor; scris românește de Neagoe Basarab domnul Țării Românești în chip de povățuire către fiul său*

Teodosiu, publ. B.P. Hasdeu, „Arhiva istorică a României”, 1865, partea II, 111–116, 122–132; *Tractatul lui Neagoe Basarab despre arta militară*, publ. B.P. Hasdeu, „Buletinul Instrucțiunii Publice”, 1865, 76–80; *Slova nakazatelnâia voevodî valașskogo Ioanna Neagoia k sânu Feodosiiu*, îngr. și pref. P.A. Lavrov, Sankt Petersburg, 1904; *Învățăturile lui Neagoe-vodă (Basarab) către fiul său Teodosie*, îngr. și pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1910; *Învățăturile lui Neagoe Basarab, domnul Țării Românești (1512–1521). Versiunea grecească*, îngr. și pref. Vasile Grecu, București, 1942; *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie. Versiunea slavă*, în *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, București, 1959, 215–316; *Învățăturile lui Neagoe Basarab*, LRV, I, 117–154; *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, tr. G. Mihăilă, îngr. Florica Moisil și Dan Zamfirescu, introd. Dan Zamfirescu și G. Mihăilă, București, 1970; *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie. Versiunea originală*, tr. și introd. G. Mihăilă, pref. Dan Zamfirescu, București, 1996; *Învățăturile lui Neagoe Basarab, domnul Țării Românești (1512–1521)*, ed. bilingvă, tr. și introd. Vasile Grecu, București, 2007; *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie. Versiunea românească de la Curtea de Argeș*, ed. bilingvă, tr. G. Mihăilă, îngr. și pref. Dan Zamfirescu, București, 2010.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, II, București, 1879, 439–448; Densusianu, *Ist. lit. rom.*, 305–317; Demostene Russo, *Studii bizantino-române*, București, 1907, 31–52; Demostene Russo, *Studii și critice*, București, 1910, 1–26; Iorga, *Ist. lit.*, I, 141–150; Russo, *Studii istorice*, I, 24, 161–162, 205–226, II, 509–510, 531–532; Cartoian, *Ist. lit.*, I (1940), 42–47; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 15, *Ist. lit.* (1982), 10–11; Vasile Grecu, *Autenticitatea „Învățăturilor lui Neagoe Basarab”*, CL, 1944, 7; Panaitescu, *Contribuții*, 154–273; Piru, *Ist. lit.*, I, 41–45, 48; Chițimia, *Probleme*, 109–144; *Ist. lit.*, I, 266–270; Zamfirescu, *Studii*, 69–183; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 78–83; Manole Neagoe, *Neagoe Basarab*, București, 1971; Duțu, *Cărțile*, 65–103; Mihăilă, *Contribuții*, 327–383; Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab și „Învățăturile” către fiul său Theodosie. Problemele controversate*, București, 1973; Curticăpeanu, *Orizonturile*, 17–19, *passim*; Muthu, *Lit. rom.*, 27–54; Edgar Papu, *Barocul ca tip de existență*, II, București, 1977, 257–272; *Dicț. lit.* 1900, 470–472; Antonie Plămădeală, *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981, 37–62; Dan Zamfirescu, *Contribuții la istoria literaturii române vechi*, București, 1981, 305–323; Mazilu, *Lit. rom.*, 232–254; Mazilu, *Proza*, I, 5–20; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, 7–21; Mazilu, *Recitind*, II, 228–299, 438–443; *Dicț. analitic*, II, 274–276; Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab și umanismul „restaurării omului”*, „Argeșul ortodox”, 2008, 1; Radu Ștefan Vergatti, *Neagoe Basarab*, Curtea de Argeș, 2009; *Sfântul voievod Neagoe Basarab: ctitor de biserici și cultură românească*, București, 2012. **D.H.M.**

NEAGU, Fănuș

(5.IV.1932, Grădiștea de
Sus, j. Brăila – 24.V.2011,
București), prozator,
publicist, dramaturg.

Este fiul Paraschivei (n. Miroslav) și al lui Vasile Neagu, țărani. Face școala primară în satul natal, iar cursul secundar la liceele militare din Iași și Câmpulung (1944–1948) și la școli pedagogice din București și Galați (1948–1952). Cursant la Școala de Literatură „Mihai Eminescu” din București (1952–1953), scurt timp e profesor suplinitor la o școală generală din comuna buzoiană Largu și devine student la Facultatea de Filologie a Universității din București, secția fără frecvență (1954–1957). A fost redactor la „Scânteia tineretului” (1954–1956), redactor-șef adjunct la „Amfiteatru” (1966–1968) și „Luceafărul” (1968), secretar adjunct al Asociației Scriitorilor din București. În 1990 este director al săptămânalului „Țara”, în 1991 va figura ca director, alături de Eugen Simion, Marin Sorescu, Gheorghe Tomozei și Valeriu Cristea, al revistei „Literatură”, iar între 1993 și 1996 e director general al Teatrului Național „I.L. Caragiale” din București. Devine membru al Academiei Române, corespondent din 1993, titular din 2002. Ca prozator, debutează în 1954, la „Țânărul scriitor”, cu povestirea *Dușman cu lumea*, iar prima carte, culegerea de povestiri *Ningea în Bărăgan*, îi apare în 1959. Textele de aici și alte schițe, povestiri și nuvele strânse în *Somnul de la amiază* (1960) și în *Dincolo de nisipuri* (1962) sunt reluate în volumul *Cantonul părăsit* (1964; Premiul Uniunii Scriitorilor). Li se adaugă proza scurtă din *Vară buimacă* (1967) care, împreună cu mai multe povestiri inedite, va fi din nou tipărită, în culegerile *În văpaia lunii* (1971) și *Fântâna* (1974). *Pierdut în Balcania* (1982) include schițe și nuvele noi. Alte volume de proză scurtă sunt *Povestiri din drumul Brăilei* (1989), *Partida de pocher* (1994) și *O corabie spre Bethleem* (1997). Și-a reeditat povestirile în două antologii cu titluri emblematice, *Dincolo de nisipuri* (2007) și *Pierdut în Balcania* (2008). Seria romanelor lui N., care au

prilejuit discuții aprinse, pro și contra, începe cu *Îngerul a strigat* (1968; Premiul Uniunii Scriitorilor) și continuă cu *Frumoșii nebuni ai marilor orașe* (1976; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Scaunul singurătății* (1987), toate trei fiind publicate în ediție definitivă sub titlul generic *Țara hoților de cai* (1991). *Amantul Marii Doamne Dracula* (2001) este tot un roman, ca și *Asfințit de Europă, răsărit de Asie* (2004), acesta din urmă însoțit de un jurnal de creație, *Jurnal cu fața ascunsă* (I, 2004). N. a scris și piese de teatru (*Echipa de zgomote*, *Scoica de lemn*, *Olelie*, *Casa de la miezul nopții sau Păiața sosește la timp* (2003; Premiul Uniunii Scriitorilor) ș.a., scenarii de film și de televiziune, versuri (*Poeme răsărite-n iarbă*, 1985), cărți pentru copii (*Caii albi din orașul București*, 1967, *Casa care se leagănă*, 1971), cărți despre prietenii săi scriitori (*Cartea cu prieteni*, 1979, *A doua carte cu prieteni*, 1985) sau de publicistică, mai ales sportivă (*Cronici de carnaval*, 1972, *Cronici afurisite sau Poeme cântate aiurea*, 1977, *Rapid nu oprește în gărilă mici*, 1999).

Debutând într-o perioadă încă saturată de dogmatism, N. irită forurile de îndrumare prin cele mai individualizate caractere ale literaturii sale și în special prin atipicitatea personajelor. Deși reflectă, ca întreaga proză narativă a timpului, lupta de clasă, povestirile conțin pitoresc nefuncțional, iar unii „eroi” se disting nu prin fermitate revoluționară, prin intransigență în reprimarea dușmanului sau, dimpotrivă, prin hidoșenia morală proprie „exploatare”, ci prin felurite ciudățenii. Nimeni nu nega autenticitatea picturii de mediu, dar – se spunea – clasa muncitoare nu are nevoie de orice autenticitate. Adevărul este că, de la început, prozatorul narează întâmplări neobișnuite, stranii, multe comice până la absurd, fapte comise de inși într-o ureche, dezvăluie comportamente „buimace”, născociri ale unor minți ce funcționează anapoda, iar tot ce se petrece, în orice istorisire, e îmbibat de poezia Bărăganului, a bălților dunărene, a Deltei. O poezie de genul celei cuprinse în eposul sadovenian, dar pigmentată de țărănisme iuți, asemănătoare parțial aceloră din *Desculț* al lui Zaharia Stancu, de exotisme și senzualități vrednice de Panait Istrati, punctată de situații ce amintesc de proza rurală americană (William Faulkner, Erskine Caldwell, John Steinbeck), răscolită de freamăte ce răspund în felul lor tumultului din *Pe Donul liniștit* al lui Mihail Șolohov. Adecvat cadrului natural e climatul de spiritualitate. Perpetuat din arhaic, acesta

conservă frânturi de gândire mitică și magică, exprimate în credințe bizare, eresuri de sursă precreștină, datini pitorești, practici extravagante. Totul învederează persistența irepresibilă a unei tradiții atemporale, conținătoare de o tot atât de nedatabilă poezie. Se poate vorbi și de un adevărat panlirism. Chiar epicul îndeplinește, în acest orizont, funcții poetizante și adesea nu e decât pretext sau suport al câtorva repere indispensabile. În timpul secetei din '46 un călăreț necunoscut strigă unui țăran, uscat de foame, ca toți consătenii, că „vine gârla”. Ar fi plouat la munte. De teamă ca apa să nu fie oprită în șanțuri de morarii din satele de sus, bărbații încalecă și, înarmați cu ce le cade în mână, merg în susul apei Buzăului să împiedice nelegiuirea. Nici vorbă însă de apă în râu, niciunde. Narația e absorbită de descriția peisajului nisipos, dezolant și a verii toride. Părăsit de nevastă, Enea Lelea stă toată noaptea de Anul Nou singur. După ce bea o cană de vin, adoarme și visează. Îl trezește un strigăt de spaimă, de pe urma căruia nu se mai liniștește niciodată. În altă povestire același personaj traversează ceasuri de fericire. Tot ce vede și aude, tot ce se petrece cu el nu e menționat decât pentru a lumina, „în văpaia lunii”, stări sufletești gingașe, stârnite insului, președinte de colectivă, de o fată ce pare a-i zâmbi dintr-o stea, fata fiind colegă la crescătoria de păsări a soției pierdute. Într-o seamă de povestiri, întocmai ca în cele sado-veniene de tinerețe, sunt evocate fapte năprasnice, dar altfel decât la Mihail Sadoveanu. Și acestea par inerente existenței, par a fi provocate nu atât de ceea ce le declanșează accidental, ci de misterul unor determinisme ascunse, de o demonie a naturii locurilor în care se petrec. Un flăcău se îndrăgostește de fata cuiva la care argățise, acela îl pândește, noaptea, în barcă, vrând să-l împuște. Flăcăul Dincă e împușcat realmente de propriul tată și, doar rănit, el se spânzură de o salcie, pe care tatăl său o arde. Niște copii cad într-o fântână secată, unde sunt devorați de câini, cadavrele sunt scoase, dar coborâte din nou în adânc, pentru anchetă. Prin impulsivitate, prin aplecarea spre acte necugetate, prin nereținere, la mânie, de la crimă, oamenii lui N. seamănă mai degrabă cu cei din nuvelistica lui C. Sandu-Aldea. Unii vădesc înclinații spre cruzimea gratuită, spre perversitate. Tinerii din cutare sat, bunăoară, se amuză chinuind câinii prin „dare în jugău”. Mai numeroase decât firile violente și crude sunt cele doar „sucite”. Un sătean

își aprinde casa, apoi, de pe o movilă, strigă de trei ori: „Cocoșul roșu”. Cineva înnebunește subit văzându-l viu pe unul de care era sigur că murise. O ȝigancă ce pretinde a ghici țărcilor soarta soților aflați în război suferă o adevărată traumă când este întrebată ce e cu propriul bărbat, părăsește satul și, după un timp, vine vestea că a fost arestată pe front, unde îl căuta. O fată este violată de trei tineri, scandalul fiind mușamalizat de șeful de post. Ca să-i scape de pușcărie și în înțelegere cu părinții băieților, fetei i se propune să aleagă drept mire „p-ăl care-i place mai mult”, ceilalți urmând să plătească o „despăgubire” de câte zece mii de lei. După alegere, în toiul pregătirilor de nuntă, când părinții vinovaților aduc banii, mireasa își schimbă „alesul”, replicând în felul acesta violenței și umilinței la care fusese supusă. Cineva înnebunește, sub efect de lună plină, și începe din senin să cânte un cântec învățat în prima clasă primară – „Neaua peste tot s-a pus” – și de atunci îl repetă de câte ori vede „regina nopții”. Indiferent de conținut, povestirile, dezvăluind zăcămintele de spiritualitate arhaică, concurează la crearea unui imaginar de extracție mitică. Cititorul e atras într-un tărâm de poveste, în care flăcăii și fetele caută „inima-pământului”, păzită de „câteii pământului”, babele aduc „caii grâului”, cei cu „trup de grâu, picioare de grâu, cap de grâu” și sub ai căror pași „spicul se umflă cât coada vulpii”. *Povestiri din drumul Brăilei* rezumă esența a tot ce, prin scriitura sa, N. întrupase: pierderea în bogăția și vastitatea unui univers al revelațiilor, spirit dionisiac, limbaj artistic expresiv, fină acustică a pulsațiilor existenței, parfum liric, personaje cu vorbirea colorată, atmosferă fabulos folclorică, realism magic. Povestirile celebrează eroismul fanteziei, altoit pe o densă proză poetică grație căreia N. transfigurează hotarul dintre real și imaginar într-un topos autohton miraculos, cu întreaga lui mitologie, în care personajele călătoresc prin universul elementelor. Astfel se petrec lucrurile în *Ploaie de vară cu peștișori roșii*, unde drumul prin câmpie al tatălui cu fiul este revelator. Un condamnat la moarte insuflă celor din plutonul de execuție calm și seninătate (*În stepă*). Proze precum *Beția trandafirului*, *Albastru de ger* și *Fantezie de primăvară* sunt populate de personaje excentrice și situații neverosimile, care provoacă puternice conflicte, fiind ilustrative în ceea ce privește invenția artistică și imaginația metaforică a lui N. Și cărțile următoare, apărute editorial după

1989, conțin subiecte îmbibate de lirism metaforic, de întâmplări senzaționale, care asigură linia de continuitate a „stilului fănușian”, imprevizibil, incitant (iubirea coexistă cu ura, fidelitatea cu trădarea, înțelepciunea cu prostia, răutatea cu altruismul) și nonconformist (personajele, indiferent de extracția lor socială, vorbesc o limbă puternic metaforică). Însă efortul de a scoate cuvintele din starea lor naturală, de a le aduce într-o stare de grație nu mai este primit cu vechea admirație, unii critici literari afirmând, din ce în ce mai des, că sigiliul acestui gen prozastic este înecat în manierism baroc, că înfloriturile au devenit excesive. O schimbare de atitudine se face simțită în volumul *O corabie spre Bethleem*. Deși substanța narativă continuă să fie învolburat-metaforică și coboară nu o dată spre labirintul mitului, chiar dacă personajele nu par a-și fi diminuat energiile, fiind asemeni celor din prozele scrise în urmă cu o jumătate de secol, în atenția prozatorului intră acum eroi vârstnici, personaje cu vocație esopică în preajma cărora se insinuează însăși prezența autorului. Împovărat de vârstă, N. scrie evocator, cu sentimentul că trăiește el însuși „o poveste ce se construiește singură, cu mare grijă pentru detalii și punând preț pe ceea ce trebuie să intre în neuitare”. Personajele ies bucuroase din pridvorul amintirii spre a descinde în spațiul imaginar. În *Fusul de aur* atmosfera și peisajul sunt de pictură flamandă. Sania are „tălpicile încălțate cu șină și curbate ca gâtul lebedei”. O „dârhoarie” de copii gonesc în jurul ei „pe patine de lemn prevăzute cu câte două rânduri de sârmă” proptind șpangi pe oglinda gheții. În fruntea acestui alai, pe spinarea „unui cal cu mască de postav”, în anterior „înghețat ca tabla”, cu cizme „galbene peste genunchi”, se deslușesc doar „bulgării ochilor liliachii” ai părintelui Andrei Dabija. Tabloul continuă cu prezentarea cailor mărunți, lăsați în seama unui cumnat ce „sugea lacom rachiul dintr-o ploscă împodobită cu panglici”, în timp ce un alt participant îndrumă cu „o nuia patru crapi uriași”. Sentimentul copleșitor este că „o putere mai presus de lume încerca să țină scena în veșnicie...” și, parcă nefiind de ajuns, N. sparge convenția narativă, adăugând complice către cititor: „Cred, sunt sigur și astăzi, că un ins nevăzut ne trăgea covorul de sub picioare și nouă ne plăcea. Am fi rămas acolo o veșnicie... oricum”. Finalul cărții, un jurnal al unei vizite în Israel (*Însemnările lui Theodor Zorini [Jderul] pentru*

Malu Slobozeanu) este un microroman *in nuce*. Cumulând toate însușirile prozelor de până atunci ale lui N. – culoare, lirism, pitoresc, savoare lexicală și celelalte –, romanul *Îngerul a strigat* întocmește un tablou cuprinzător, aproape o monografie a lumii nepoților lui Terente. Micul univers gravitează în jurul unui sat de lângă Dunăre, Plătărești, de unde pleacă și unde se întoarce, de câteva ori, în anii săi de formație, personajul a cărui biografie devine liantul scrierii. Narațiunea se încheagă pe măsură ce Ion Mohreanu, ins care a parcurs o experiență gorkiană, își regăsește în amintire timpul pierdut, adolescența și tinerețea, consumate în perioada cea mai seismică a istoriei contemporane. Limitat, orizontul acestui tânăr ce nu izbuțește nimic din ce își pune în gând nu încadrează un spectacol al răsturnărilor și prefacerilor social-istorice, iar romanul nu devine o cronică sau o frescă, cu toate că dezvăluie unele consecințe ale procesului de restructurare socială. Istoria e absorbită de geografie. Discontinuu, istorisirea e o succesiune de momente, de frânturi de viață, un potpuriu de situații, un caleidoscop. Plecat din sat de copil, Ion Mohreanu, pierzându-și tatăl, își ia lumea în cap, intră la stăpân, prilej pentru scriitor de a evoca (fie lăsând personajul să rememoreze singur anumite episoade autobiografice, fie punându-l să îi asculte pe alții, pe Che Andrei în special, consăteanul ce îi este un fel de mentor, fie asumându-și funcția narativă) oameni și locuri, de a descrie medii și peisaje, rezultatul fiind câteva crâmpie de epopee sociologică. Devenirea protagonistului explicitează sugestia de destin, de predestinare tragică, din titlu. Încheindu-se astfel, romanul dă expresie metaforică sensului ce îl străbate. Căile pe care oamenii pornesc spre a se realiza în viață duc aproape toate în prăpastie, ieșirea din impas nu se întrezărește, însă potențialul lor de vitalitate este inepuizabil. *Îngerul a strigat* devine o carte a vieții explozive, oamenii par crescuți direct din pământ, țâșniți din lutul negru, mustos, din smârcul bălților. În substanța lui cea mai adâncă, *Îngerul a strigat* e un poem tribal; spațiul lui – un tărâm de baladă, unde vinul se bea, ca în Moldova, cu oala, și se vinde cu „burta”, unde fiecare țăran e „cumătrul lui Terente”, unde iubirile sunt aprige ca apele repezi, ibovnicii se întâlnesc pe clăi de iarbă, în tufe de scoruși, iar femeile (Netina, Tița, Bocu, Bișca și celelalte) sunt niște Kire Kiraline, făpturi de vâpaie arzând până la mistuire lângă și pentru omul iubit.

D. R. Popescu, Adrian Păunescu, Mihai Beniuc, Galfalvy Zsolt, Fănuș Neagu

Fără a părăsi climatul dunărean, al doilea roman, *Frumoșii nebuni ai marilor orașe*, subintitulat *Fals tratat despre iubire*, își introduce lectorii într-un cu totul alt univers, cel metropolitan. Un cântăreț se îndrăgostește fulgerător de o actriță, cunoscută întâmplător într-un sat din Dobrogea, și se însoară cu ea. Actrița este iubită și de un scriitor, prieten nedespărțit al cântărețului. Amiciția începe să se clatine, și se surpă de-a binelea, când cântărețul află de o întâlnire, în absența lui, a soției cu scriitorul. Se destramă și căsnicia. De fapt, nici nu era validă, întrucât actrița se măritase a doua oară fără să fi desfăcut în prealabil o primă căsătorie. Romanul aglutinează tablouri ce se succedă în ordine calendaristică pe cuprinsul a aproape doi ani, unele intră în planul întâi al narațiunii, pe altele le recompun (mental sau verbal) doi dintre protagoniști. Retrăindu-și aventura cu Asta Dragomirescu, cântărețul Radu Zăvoianu reface, implicit, cu minuție, cadrul și ambianța în care s-au consumat principalele momente ale acestei relații: într-un sat dobrogean, pe șantierul de la Mogoșoaia, la Pustnicul, pe Bărăgan, la o vânătoare neobișnuită (de

câini) în Balta Brăilei. Un moment colateral, derulat într-o cârciumă din Brăila, e adus în prezent de Ramițki, scriitorul. Momentele nodale ale scenariului sunt tot atâtea ceremonialuri bahice, culminând cu o petrecere orgiastică, desfășurată în noaptea de Crăciun în casa tatălui Astei Dragomirescu, un ins bizar care organizează o dată pe an la domiciliul său „spectacole fără egal în București”. Episodul generează o atmosferă asemănătoare aceleia din casa Arnotenilor. Trei, asemenea „crailor” lui Mateiu I. Caragiale, personajele centrale (Radu Zăvoianu, Ramițki și Eduard Valdara) sunt duse cu sania dintr-o cârciumă situată pe una din „străzile subțiri căzând perpendicular pe Lipscani” (adică în perimetrul ofierilor mateine), undeva la periferie, într-o zonă cu grădini, fără case, doar cu o cocioabă, într-un spațiu înconjurat cu un gard înalt de lut, ce fumegă sub viscol. Cocioaba cu pereți dărâmați se dovedește, la o privire mai atentă, a fi citadelă și, intrând în ea, oaspeții văd scânteind pe un perete, de pe care se ridică o perdea, „în lucrătură de aur, icoane vechi, inscripții slave, sfinți în mantii verzi”, toată arta Bizanțului.

Romulus Vulpescu, Fănuș Neagu și Lucian Chișu

În acest decor se va produce un soi de ritual ezoteric, barbar, precedat de un ospăț sardanapalic. Punctul de senzație îl înscrie momentul în care trei fete îndură cu voluptate, goale, o bătaie cu biciul. „Sfinți ai gunoaielor” și „voievozi ai păduchilor”, în propria lor conștiință de sine, noii „crai” se auto-proclamă „frumoșii nebuni ai marilor orașe”. Cineva îi numește „tineri contestatari”. Indiferent de sensul dat de autor cărții, nu încap discuție că este scrisă cu măiestrie și construită astfel încât se creează o suprarealitate, totul petrecându-se ca în vis. Cartea „frumoșilor nebuni” e un triumf al scriiturii artiste. În romanul *Scaunul singurătății* (al cărui titlu evocă un presupus scaun, pe care se zice că ședea eunucul-șef al sultanului, venit la Brăila, din doi în doi ani, să recruteze fete pentru harem) erup în epic lirismul, pitorescul, cromaticul de sursă orientală și balcanică, barocul lingvistic, ce corelează onomastica bizară cu metaforismul delirant, sintagma suavă cu expresia groasă, succulentă, ca și duhul folcloric local, eresul, etnograficul regional, întrecând tot ceea ce se produsese analog în opera anterioară a prozatorului. Alte ambianțe individualizează lumea unui roman publicat după

decembrie 1989, *Amantul Marii Doamne Dracula*. Apar și aici secvențe cârciumărești, aspecte și figuri din medii periferice, imagini de ținut danubian, limbajul e tot atât de colorat ca în orice altă carte a lui N. și nu lipsesc povești cu aromă orientală, vrednice de *O mie și una de nopți*, însă unicitatea scrierii o dă prezența unor specimene din sfera politicului și a puterii de stat, din aparatul de represiune. Personajele formidabile sunt cel titular, pe numele din acte Augusta, soția lui Bazileu, și mama ei, Die Goia. Prima, o femeie trecută de mulțisor de vârsta tinereții, întrupează tot ce poate fi mai abject, mai abominabil, de la răutate bestială la vulgaritate extremă. Ieșită din țișă, Marea Doamnă Dracula e o tirană arogantă, care tratează oamenii ca pe niște otrepe, le vorbește trivial, neevitând vorbele și expresiile nerușinate și înjurând ca la ușa cortului. Și mai necontrolat se exprimă maică-sa. Nonagenară cu picioarele scheletice, pline de gâlme, cu părul cărunț rar, cu obraji nărușiți, cu ochi mici de cucuvea, răspândind un miros fetid, cu toate că „se scaldă zilnic” în apă de colonie, Die Goia nu rostește nici o propoziție fără să o pigmenteze cu mășcări. Emite, fără jenă,

sonorități intestinale în prezența oricui, ba le și comentează. Protagonistă și factor coagulant al romanului, Augusta nu e doar prima „doamnă” a țării, e deținătoarea puterii supreme, absolute, sub acoperirea docilului Bazileu. Regimul instituit de neîncoronata regină Dracula e un despotism absurd, grotesc. Ca unealtă îi slujește tânărul amant, căpitanul de securitate Bob Orlando, o pușlama isteată, răsfățat al femeilor. Prin el, septuagenara își re trăiește junețea aventuroasă, punctată de momentul trecerii de la fetie la o feminitate orgiastică, partener fiindu-i un ofițer neamț, în timpul războiului, între șinele dintr-o gară rurală. Ultimul roman scris de N. se intitulează, cu o tentă de mesianism, *Asfințit de Europă, răsărit de Asie* și a apărut însoțit de jurnalul scrierii. Refăcut în timpul unor ani lungi de spitalizări și suferințe greu de imaginat, textul a fost retipărit în 2012, rezultând de fapt un nou roman. Conceput în trei secvențe – *Farmecul înfrângerii*, *Casa ivită din dorință* și *Dropia magică* –, romanul are personaje cu nume exotice (Șerban și Veturia Necșari, Grigore Toporași zis Țarul, evreica sefardă Sara Zackman, Yvonne Zapodeanu, Ford Merișoreanu, Tonino Delacruce, Toma Zodiac, Dragomir Mireasa, Didițel Mladin, Rudolf Marochinul), iar acțiunea se petrece în Brăila și la București, orașul de la Dunăre devenind personajul simbolic al acestei cărți, scrisă din fărâme narrative, plină de dialoguri ermetice, traforată de citate din lecturi proaspete. Parcurgerea *Jurnalului romanului...* infirmă prejudecata că N. aparținea exclusiv boemei „frumoșilor nebuni”, completându-i revelator profilul. În dramaturgie N. s-a revelat prin piesele-parabole *Echipa de zgomote* și *Scoica de lemn*, *Olelie*, *Casa de la miezul nopții sau Paița sosește la timp*. Prima, dezvăluind trista condiție a unei familii nevoite, spre a exista, să lucreze într-un studioul cinematografic la producerea de zgomote, la imitarea, bunăoară, a tropotelor de cai, exprimă implicit nostalgia unei presupuse origini mitice. Strămoșul arhetipal, totemic, al capului familiei ar fi fost un bizon: forță a naturii, „care îngenunchea numai în vadul apelor, niciodată în praf”. Titlul celei de-a doua piese e o metaforă a iluziei. Casa de la mare în care eroii își petrec verile devine pentru aceștia o „scoică”, în care se izolează de tot ce le maculează existența. În ea cetățenii regăsesc Dobrogea eternă, prin care umblă „zeul apelor” și sub al cărei pământ e scufundată o biserică. Altă piesă, *Olelie*, valorifică scenic obiceiul de a striga

de pe dealuri numele fetelor nemăritate, în noaptea de Lăsa Secului. *Casa de la miezul nopții sau Paița sosește la timp* este un poem dramatic despre iubire și condiția umană sub comunism. Năluca readuce pe scenă destinul scriitoricesc al lui Panait Istrati, călător prin himerele vieții și artei. Asemenea prozei narative, opera dramatică a lui N. freamătă de lirism și etalează simboluri. Lirismul funciar al scriitorului se comunică și în versuri (ciclul *Poeme răsărite-n iarbă*), inundă și publicistica, inclusiv cea sportivă, „afurisită” de obicei, pătrunde și în unele titluri de volume (*Insomniile de mătase*, 1981), nu mai puțin în scrierile pentru copii (*Caii albi din orașul București*, *Casa care se leagănă*). Sub titlul *Punți prăbușite* (2007), N. a încredințat tiparului articolele din presă, scrise după Revoluție. Precumpănitor polemice (unele de-a dreptul pamflete), acestea scot în evidență unul dintre redutabilele atuuri pe care acest floretist al stilului îl folosește cu o rară virtuozitate, metafora oximoronică. N. a dat cinematografului, singur sau în colaborare, scenarii precum *Vremea zăpezilor*, *Punga cu libelule*, *Dincolo de nisipuri*, *Lișca*, *Sania albastră*, *Sosesc păsările călătoare*, *Frumoșii marilor orașe*, *Baloane de curcubeu*, *Casa din vis*, *Apostolii*, *Terente*, *regele bălților*.

Proza lui Fănuș Neagu poate fi citită și admirată pentru calitățile ei intrinseci: o proză carnavalescă, un nesfârșit lanț de metafore în sărbătoare, un simț neobișnuit al miraculosului și un instinct sigur al limbii, o proză, pe scurt, artistică, pe care noile promoții de scriitori n-o mai cultivă.

EUGEN SIMION

Astăzi multă lume leagă numele lui Fănuș Neagu de acest stil poetic, înflorit, metaforic, ca al lui Ionel Teodoreanu înainte de război. Însă cele dintâi povestiri, scrise într-o limbă foarte îngrijită, ca și acelea ale lui Sorin Titel ori Nicolae Velea, sunt valabile epic și psihologic, și au mai mereu un miez dramatic, mascat de pitoresc și de melancolie.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Ningea în Bărăgan*, București, 1959; *Somnul de la amiază*, București, 1960; *Dincolo de nisipuri*, București, 1962; *Cantonul părăsit*, București, 1964; *Apostolii* (în colaborare cu Vintilă Ornaru), București, 1966; *Caii albi din orașul București*, București, 1967; *Vară buimacă*, București, 1967; *Îngerul a strigat*, București, 1968; *Echipa de zgomote*, București, 1971; *Casa care se leagănă*, București, 1971; *În vâpaia lunii*, pref. Nicolae Balotă, București, 1971; *Cronici de carnaval*, București, 1972; *Fântâna*, îngr. și pref. Ovidiu Ghidirmic, Craiova,

1974; *Frumoșii nebuni ai marilor orașe. Fals tratat despre iubire*, București, 1976; ed. București, 2001; *Cronici afurisite sau Poeme cântate aiurea*, București, 1977; *Cartea cu prieteni*, București, 1979; *Insomnii de mătase*, București, 1981; *Pierdut în Balcania*, București, 1982; *A doua carte cu prieteni*, București, 1985; *Poeme răsărite-n iarbă*, București, 1985; *Întâmplări aiurea și călătorii oranj*, București, 1987; *Scaunul singurătății*, București, 1987; *Povestiri din drumul Brăilei*, București, 1989; *Țara hoților de cai*, București, 1991; *Casa de la miezul nopții*, București, 1994; *Partida de pocher*, București 1994; *Dincolo de nisipuri*, postfață Eugen Simion, Galați, 1994; *O corabie spre Bethlehem*, București, 1997; *Năluca*, București, 1997; *Rapid nu oprește în gările mici*, București, 1999; *La umbra crailor de ghindă* (dialog cu Mihai Ispirescu), București, 2001; *Amantul Marii Doamne Dracula*, București, 2001; *Dincolo de nisipuri*, postfață Eugen Simion, București, 2002; *Punți prăbușite*, București, 2002; *Asfințit de Europă, răsărit de Asie*, București, 2004; ed. București, 2012; *Jurnal cu fața ascunsă*, I, București, 2004; *1001 povestiri*, vol. I: *Dincolo de nisipuri*, București, 2007, vol. II: *Pierdut în Balcania*, București, 2008. **Traduceri:** Gheorghe Markov, *Siberia*, I-II, postfață Tatiana Nicolescu, București, 1976–1984 (în colaborare cu Tatiana Nicolescu); Georges Rodenbach, *Bruges, a doua moarte*, pref. trad., București, 1980 (în colaborare cu Florica Dulceanu); Pavlo Zagrebelnii, *Vântul de seară*, postfață Valentin F. Mihăescu, București, 1986 (în colaborare cu Puiu Brăileanu); William Faulkner, *Conacul*, București, 1998 (în colaborare cu Aurora Leicand).

Repere bibliografice: Simion, *Orientări*, 282–287; Regman, *Cărți*, 63–68; Martin, *Generație*, 126–134; Balotă, *Labirint*, 397–400; Dimisianu, *Prozatori*, 73–77; Regman, *Cronicari*, 180–192; Stănescu, *Cronici*, 145–155; Constantin, *Prozatori-critici*, 52–61; Săndulescu, *Citind*, 218–230; Iorgulescu, *Rondul*, 179–187; Dimisianu, *Valori*, 72–76; Balotă, *Universul*, 144–164; Dumitru Micu, *Periplu*, București, 1976, 257–264; Ștefănescu, *Preludiu*, 174–181; Dimisianu, *Nouă prozatori*, 89–117; Pillat, *Itinerarii*, 291–297; Simion, *Scriitori*, I (1978), 582–597; Raicu, *Practica scrisului*, 246–250; Mugur, *Profesiunea*, 109–123; Munteanu, *Jurnal*, II, 253–257, IV, 291–294, 308–311; Marian Popa, *Viscolul și carnavalul. Eseu despre opera lui Fănuș Neagu*, București, 1980; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 205–210; Țeposu, *Viața*, 143–150; Cristea, *Modestie*, 161–164; Leonte, *Prozatori*, I, 158–161, II, 168–183, 273–278; Dobrescu, *Foiletoane*, III, 82–88; Ungureanu, *Proza rom.*, I, 404–436; Holban, *Profiluri*, 89–96; Ștefănescu, *Prim-plan*, 167–174; Regman, *De la imperfect*, 29–41; Stănescu, *Jurnal*, III, 72–79; Lovinescu, *Unde scurte*, I, 262–264, 361–363; Simion, *Mercuțio*, 321–323; Negoșescu, *Scriitori contemporani*, 310–313; Adrian Mateescu, *Limbajul artistic al lui Fănuș Neagu*, Craiova, 1998; *Dicț. analitic*, II, 228–231, IV, 340–342; Dimisianu, *Lumea*, 218–222; Ghițulescu, *Istoria*, 447–449; *Dicț.*

esențial, 551–554; Cristea-Enache, *Concert*, 139–144; Andrei Grigor, *Fănuș Neagu*, Brașov, 2001; Manolescu, *Lista*, II, 155–169; Mircea Micu, *Fănuș Neagu, frumosul nebun al marilor metafore*, București, 2002; *Fănuș Neagu – 70*, îngr. Cristiana Crăciun, pref. Eugen Simion, București, 2002; Lucian Chișu, *Accente*, București, 2003, 69–75; Holban, *Portrete*, I, 145–152; Ștefănescu, *Istoria*, 565–572; Cristina Popa-Mihăilă, *Filonul fantastic în nuvelistica lui Fănuș Neagu*, București, 2006; Simion, *Fragmente*, V, 284–293, VI, 211–212; Manolescu, *Istoria*, 1105–1108; Popa, *Ist. lit.*, II, 728–738; Nicoleta Florina Mincă, *O geografie a imaginarului în proza lui Fănuș Neagu*, Pitești, 2010; Viorel Coman, *Fănuș Neagu: povestirile magice*, Brăila, 2011; Mihaela Mica, *Universul prozei lui Fănuș Neagu: destine umane și tipologia narațiunii poetice*, Turnu Severin, 2011. **D.Mc., L.C.**

NEAGU, Gheorghe I. (22.X.1904, Călărașii Vechi, j. Călărași – 29.XI.1983, București), etnolog. Este fiul Leancăi și al lui Ion Neagu, țărani. Urmează liceul la Călărași și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1926–1929). Între 1927 și 1930 este și funcționar în Ministerul Educației Naționale, după care lucrează ca profesor de limba și literatura română la Călărași, Oltenița și Roșiori de Vede, unde a fost și redactor-șef al revistei „Mugurași”, publicația Liceului „N. și I. Anastasescu” (1938). Colaborează la „Școala Ialomiței”, unde își face debutul în 1934, la „Preocupări literare”, „Drum” (Roșiori de Vede), „Cum vorbim”, „Revista de etnografie și folclor”, „Teleormanul” ș.a.

Cercetător al tradițiilor, N. înțelege tradiția într-o accepțiune pe care nu o restrânge la creațiile populare, el fiind interesat și de tradiția creștină a românilor, de cartea de cult, pentru a cărei studiere și conservare pledează în *Cărți mucezite* (1938). Ca etnolog, s-a înscris încă de la început în rândul celor care au aplicat principiile formulate de Ovid Densusianu în *Folclorul. Cum trebuie înțeles* (1910). Astfel, *Antologia Bărăganului* (1935, în colaborare cu Constantin Fierăscu), include, în afara a 36 de texte, douăsprezece convorbiri cu țărani din Ialomița. Bogată în mod deosebit e culegerea *Ghițitori din Ialomița și Teleorman* (1939), care aduce, între cele 327 piese repertoriate, mai multe inedite. Culegerea *Colinde din Ialomița* (1946) a fost remarcată pentru calitatea artistică a celor 46 de texte și pentru notele bibliografice care stabilesc geografia motivelor. Cea mai amplă colecție a lui N., *Folclor din Câmpia Dunării*, inclusă în volumul IV al lucrării *Folclor din Oltenia și Muntenia*

(1969), aduce un set important de balade, colinde, cântece lirice ș.a., cele mai multe fiind „piese de antologie” (Ovidiu Bârlea). A scris și câteva studii temeinice, publicate mai cu seamă în „Revista de etnografie și folclor”: *Podul de la Tingrele*, în care a dovedit că Tingrele nu este un toponim, cum crezuse Vasile Bogrea, ci o expresie din colinde, „tini grele”, neînțeleasă de mulți culegători și transcrisă greșit; *Câteva însemnări pe marginea textelor folosite în jocurile de copii* (în *Studii de folclor și literatură*, 1967), un excurs amplu în care a demonstrat că aceste texte, cum observase B.P. Hasdeu, „răsfrâng într-un mod foarte curios diferitele epoci din istoria românilor”; *Christea N. Țapu*, care prezintă monografic activitatea principalului realizator al colecției *Materialuri folkloristice* (1900), coordonată de Gr. G. Tocilescu.

SCRIERI: *Cărți muzeizate*, Roșiori de Vede, 1938; *Studii de etnologie*, îngr. și pref. Iordan Datcu, Alexandria, 2004. **Culegeri:** *Antologia Bărăganului*, Călărași, 1935 (în colaborare cu Constantin Fierăscu); *Ghicitori din Ialomița și Teleorman*, Roșiori de Vede, 1939; *Poeme de război*, București, 1942 (în colaborare cu Floarea M. Costache); *Colinde din Ialomița*, Roșiori de Vede, 1946; *Folclor din Câmpia Dunării, în Folclor din Oltenia și Muntenia*, IV, București, 1969, 7–482; *Cântece și jocuri de copii*, îngr. și pref. edit., București, 1982.

Repere bibliografice: Dumitru Șandru, „*Colinde din Ialomița*”, CFL, 1947, 288–289; Bârlea, *Ist. folc.*, 547–549; Ion Cuceu, „*Cântece și jocuri de copii*”, ALIL, t. XXIX, seria B, 1983–1984; Argentin St. Porumbeanu, *Personalități roșiorene*, I, Alexandria, 2002, 109–111; Iordan Datcu, *Gheorghe I. Neagu, etnolog*, București, 2004; Cristea, *Teleorman*, 301–302; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 637–638. **I.D.**

NEAGU, Nicolae (18.VII.1931, Ionești, j. Dâmbovița – 17.VI.2009, Găești), poet, prozator. Este fiul Dumitrei (n. Constantin) și al lui Gheorghe Neagu, subofițer. Urmează școala primară la Doicești, în județul Dâmbovița, liceul la Târgoviște și Găești, terminându-l la Timișoara (1950), și Facultatea de Medicină Generală din București (1950–1956). Lucrează doi ani ca medic în mediul rural, apoi ca medic radiolog la București, cu un interval de câțiva ani când a fost medic la Casablanca, în Maroc. Debutează în 1962 cu versuri la „Luceafărul”, iar prima carte, placheta *De-a soarele*, îi apare în 1967. Va fi o prezență editorială regulată, cu numeroase cărți de versuri sau de proză, câteva fiind destinate copiilor, precum *În orașul Poc-în-Plic* (1985) ș.a. *Frunze sub copaci nebuni* (2002) este un volum de teatru.

Cărțile pentru copii i-au fost traduse și publicate în limbile maghiară și germană. I s-au acordat câteva premii ale Asociației Scriitorilor din București (pe anii 1979, 1985, 1995), Premiul Academiei Române (1996) ș.a. Stabilit la senectute la Găești, deosebit de activ pe plan literar, a murit în urma supliciei lui barbar la care a fost supus, în propria locuință, de niște tâlhari.

Lirica lui **N.** pare – mai ales la început – una exterioară, generată mai degrabă de o propensiune artizanală decât de vreo somație lăuntrică. Ea se desfășoară în nota conformismului din anii '60–'70, printr-un fel de mimetism susținut de o certă îndemânare tehnică și, din câte se pare, alimentat de credința că obscuritatea și bizareria ar ridica valoarea poeziei. O versificație armonioasă e compromisă frecvent de rupturi și dizarmonii, voite a fi șocant-expresive. Metaforele și construcțiile alegorice rămân însă opace, indescifrabile, iar o coerență de fond, fie ea și abil criptată, pare să nu existe. Astfel, sensul câte unui poem (sau al câte unei stanțe) e insesizabil, chiar dacă lirismul ambiționează să se înscrie în registrul meditativ, moral-filosofic, gnostic, confesiv, contemplativ sau „de notație”. În fapt, e vorba de un fel de exclamare a trăirii erotice ori a angoasei, a incertitudinii etc. De aici, un efect mai curând decorativ, de litanie monoton-frapantă, liniștitoare în fond, admirată uneori, cu măsură, de comentatori tocmai pentru aceste însușiri. Poezia, vădind o incontestabilă capacitate de a prelua plauzibil o retorică și o recuzită ideatică prestigioasă în epocă, pare în ultimă analiză autotelică, principalul ei sens fiind chiar consemnarea propriei elaborări. Ceea ce, în principiu, ar fi susceptibil să-i asigure o anumită savoare și mai ales legitimitate estetică, dacă ar lipsi insistența inadecvată a unei „măiestrii” mulțumite de sine și dorința fastidioasă de a fi „plină de înțelesuri”, când acestea se dovedesc evanescente ori chiar absente. S-a opinat totuși că obscuritatea sau afectarea acestui poet țin nu de insuficiență, ci de procedeu, el optând structural pentru „jucarea” trăirilor, pentru medierea lor, din decență, prin artificiu (bine stăpânit, de altfel). Sub alt raport, se poate admite că **N.** a dat într-adevăr ceea ce e exprimat prin titlul unui volum din 1970: *Poeme rococo*. Cu trecerea anilor tonul elegiac se accentuează, crisparea inițială, afectată doar, e abandonată în favoarea descoperirii propriei vocații, cea de artizan giumbușlucar al verbului, cu recurs la tehnici

și procedee variate: prozodie tradițională, inclusiv ilustrarea formelor fixe, vers liber, artificii grafice, cascade asociative bizare și gratuit-ludice, apropiate de cele ale avangardismului etc. Unele înlănțuiri sintagmatice amintesc de verva lui George Magheru, ca în *Și-apoi, uite-așa*, din volumul *Soarele meu, inima mea* (1986): „Mai prin nori de mai curând/ mai încet de mai aproape,/ cum arena nu-l încape/ trece timpul şuierând.// Jos în magazinul cu/ armăsari ciupind nevroze,/ ies copilele din poze/ și argintul se făcu// cel puțin cât steaua, lin/ deznodându-se din cercuri/ și-acea vineri era miercuri,/ iarba aceea caolin,// Te opui și dă din bot/ din femeie malul, briza/ mă uitam cum trece criza”. Verva lexicală și complicarea barocă a textelor pot transforma un crochiu într-o construcție agreabil-enigmatică, etalând un manierism gratuit: „gheparzi pereche azurii (sau poate eu doar cifre pare accept prin ochiuri și grătare, sau poate numai auriu percepe ochiul meu geamgiu), gheparzi boccii la colți și gheară cu reticență funerară și amurgitul vânt satrap câinește-n blana cu valtrap”. În 2005 autorul și-a antologat poezia în volumul *Mirabile dictu*. Ca prozator, N. a dat povestiri în *Întoarce-te să mă vezi* (1977), proză poetică în *Ninsoarea care ne trebuie* (1979) și romane de analiză, cu pretenții neonorate. A exploatat tehnicile narrative moderne și a încercat, bunăoară în romanul *Somnul* (1984), să desfășoare un tablou caleidoscopic, prin împletirea mai multor biografii (cu referire la tematica „obsedantului deceniu” etc.), dar cele mai caracteristice scrieri în proză rămân cele alimentate de filonul autobiografic. Viața scriitorului a fost umbră de un episod dramatic – un grav accident vascular, necesitând intervenții și tratamente îndelungate –, pe care s-a străduit să îl transpună literar. În romanul *Inima* (1989) personajul Nichita N., medic de profesie, se refugiază în amintire ca să facă față unei boli grave de inimă. Literar, analiza este convingătoare, însă reluarea temei într-o „continuare” se soldează cu rezultate mai puțin fericite, autorul cedând prețiozității și imboldului de a cultiva o vervă glumeață, în fond banală. De aceea, sub titlul poetic *Iubirea ca o mână neagră* (1995) se află un roman destul de inconsistent, confesiv, despre iubirile succesive sau simultane ale protagonistului, un om afectat de o maladie cardiacă etc., „felii de viață” narate alert, dar fără suflu, în registrul burlescului intimist, curent în mediile intelectuale de la sfârșitul secolului al XX-lea.

SCRIERI: *De-a soarele*, București, 1967; *Echilibru până în ploaia din octombrie*, București, 1969; *Erezii*, București, 1970; *Poeme rococo*, București, 1970; *Ninse colinele în amurg*, București, 1973; *Hibernale*, București, 1977; *Întoarce-te să mă vezi*, București, 1977; *Înțelesul de pierdere, seara*, București, 1979; *Ninsoarea care ne trebuie*, București, 1979; *Suvenire*, București, 1980; *Cabinet de familie*, București, 1981; *Anonimul de-aproape*, București, 1982; *Purpura și iarba*, București, 1983; *Somnul*, București, 1984; *În orașul Poc-în-Plic*, București, 1985; *Soarele meu, inima mea*, București, 1986; *Cu mâna stângă*, București, 1987; *Inima*, București, 1989; *Printre cărți, copii și cuburi*, București, 1989; *Exerciții de-a muri*, București, 1991; *99 de poeme de toată mâna*, București, 1991; *Iapa verde, mânzul Poc și băiatul fără toc*, București, 1993; *Iubirea ca o mână neagră*, București, 1995; *Trandafiri în grădina cu iarnă*, București, 1996; *Părtaș la domnie*, București, 1997; *Citiți-mă singuri*, București, 1998; *Obitus, apusul stelei*, București, 1999; *Interiorul căderii*, București, 2000; *Nouă luni cu Lelia*, București, 2000; *Doi*, București, 2001; *Harap Alb și Harap Gri. Poezii pentru copii cu, la școală, pedigri*, București 2001; *Frunze sub copaci nebuni*, București, 2002; *Plural în singurătate*, Târgoviște, 2003; *Pretutindenea femei: pseudo-roman erotic*, București, 2004; *Cărțulia cu bunici*, Târgoviște, 2005; *Mirabile dictu*, Târgoviște, 2005; *Jocuri, jocuri de copii*, București, 2006; *Scrisori neexpediate*, Târgoviște, 2007; *Apologia preludiului*, Târgoviște, 2008; *Iubirea mea-n decembrie, pe seară*, București, 2008; *Mânzul Poc! și Iapa Verde și băiatul care pierde*, Târgoviște, 2008; *Pur și simplu*, Târgoviște, 2009.

Repere bibliografice: Marieta Nicolau, „De-a soarele”, AFT, 1967, 22; Dumitru Micu, „Echilibru până în ploaia din octombrie”, RL, 1969, 22; Florin Manolescu, „Poeme rococo”, RL, 1970, 22; Adrian Popescu, „Poeme rococo”, TR, 1971, 5; Dan Laurențiu, „Erezii”, LCF, 1971, 7; Laurențiu Ulici, [Nicolae Neagu], CNT, 1971, 12, 1979, 22, 1980, 6, RL, 1977, 25, LCF, 1990, 23; M. N. Rusu, *Persoanaul numit destin*, AFT, 1977, 6; Emil Manu, *Poeme de dragoste*, SPM, 1978, 374; Doina Uricariu, „Ninsoarea care ne trebuie”, LCF, 1979, 15; Dana Dumitriu, „Înțelesul de pierdere, seara”, RL, 1980, 2; Elena Tacciu, [Nicolae Neagu], RL, 1980, 38, ST, 1982, 11; Mircea Iorgulescu, *Observație și analiză*, RL, 1982, 30; Mara Nicoară, „Anonimul de-aproape”, F, 1983, 4; Ștefan Aug. Doinaș, [Nicolae Neagu], RL, 1984, 2, 1987, 6, 20; Tania Radu, „Somnul”, RL, 1985, 15; Liviu Grăsoiu, *Sub semnul dragostei și-al morții*, LCF, 1996, 17; *Dicț. scriit. rom.*, III, 390–393; Ștefan Ion Ghilimescu, *Arcadia natală*, LCF, 2001, 4; Henri Zalis, *Seisme suferințelor la senectute*, „Litere”, 2004, 3; Mariana Criș, *Realitatea privită dintr-o perspectivă reflexivă*, LCF, 2005, 11; Tudor Cristea, *Soarta cărților*, „Litere”, 2009, 7–8; Popa, *Ist. lit.*, II, 1000. **N.Br.**

NEAGU BASARAB, Mihai (pseudonim al lui Mihai Nicolae Neagu; 3.V.1946, București), dramaturg. Este fiul Nataliei Neagu și al lui Valentin Neagu, medici. Învăță la Liceul Clasic Mixt, apoi la Liceul „Gh. Lazăr” din București (1960–1964). Urmând tradiția familiei, face Facultatea de Medicină Generală din București (1965–1971). Lucrează ca intern în spitale bucureștene și ca asistent la Catedra de istorie a medicinei și etică medicală a Facultății de Medicină Generală bucureștene. Doctor în științe medicale din 1977, profesează ca medic psihiatru la Spitalul „Gh. Marinescu” și ca medic homeopat. În 1990 se stabilește în Germania, la Freiburg, unde practică medicină homeopată, dar și psiho-somatică. Are o bogată activitate științifică – autor de studii, de manuale și capitole în diferite tratate publicate în țară și peste hotare, semnând și cărți adresate unui public mai larg. Ca scriitor, debutează în 1967 cu proză științifico-fantastică în „Preludiu”, supliment al „Scânteii tineretului”. Mai e prezent cu poezii, teatru, articole, cronici în „Luceafărul”, „Viața studentescă”, „Astra”, „Albina”, „România literară”, „Săptămâna”, „Amfiteatru”, „Jurnalul literar” și colaborează la reviste românești din străinătate: „Vatra”, „Căminul”, „Cuvântul românesc” ș.a. Prima carte, *Butoiul lui Diogene și Mica publicitate*, apărută în 1969, este urmată de câteva volume de teatru scurt: *Scurtă poveste cu un suveran zănat* (1971), *Frânghia de rufe a familiei* (1971), *Teatru* (1974), *La „Gura leului”* (1985), de o traducere din Tristan Bernard (1977), de *Paracelsus, călătorie neîntreruptă* (1981), o biografie romanțată, precum și de editarea unor pagini de jurnal ale medicilor Francisc Rainer (1979, în colaborare cu Gheorghe Brătescu) și Marta Trancu-Rainer (1982). După câteva decenii **N.B.** revine cu o culegere de texte intitulată *Conferințe freiburgheze și alte scrieri* (I–II, 2012). Activitatea de dramaturg i-a fost încununată cu Premiul Asociației Scriitorilor din București.

„Tensiunea intelectuală” semnalată de critică încă de la debut este o constantă a dramaturgiei lui **N.B.** Autor cu multe lecturi, face uz de ele la propriu, citând abundent (cu predilecție din filosofi) și practicând cu dezinvoltură tehnicile moderne ale genului. Piese, majoritatea într-un act, sunt pretexte de controverse și riposte, aprinse schimburi de replici care, chiar dacă frivole, conduc adeseori la moartea unor personaje. În *Laleaua galbenă* motto-ul „Hai să râdem de cadavrul din coșciugul acela” – cu explicația complementară: „Înțeleg prin

absurd, în primul rând, maniera «civilizată» de a prezenta grotescul” – este un avertisment. Exasperat de capriciile superficialei sale partenere, Dragul ei, personaj preocupat de „Ideea Macră”, de Platon și de Kant, o sugrumă pe Draga lui în finalul unei acțiuni de numai douăzeci și cinci de minute. **N.B.** convertește în absurd, și rezolvă în același mod, contradicțiile individ-grup. Introduși în scenă cu nume generice, Studentul atent, Studentul fricos, Studentul mincinos, Șeful de grupă elimină astfel, într-o macabră conjurație, pe Studentul însemnat. Omul, din *Scurtă poveste cu un suveran zănat*, este, poate, personajul cel mai izbutit. În piesă contradicția decurge explicit din refuzul individului de a se încadra în serie (Turma). Neacceptând ajutorul, nici ideea că „Noi toți suntem frați. Nimeni nu e mai deștept decât ceilalți. Toți suntem egali”, Omul rămâne propriul lui suveran: „Tragic când sunt văzut din afară, și om, pur și simplu, când mă privesc pe dinăuntru... Artist... Erou... Sfânt... Suveran înfășurat în nimic...”. Mai puțin fermi în opțiuni decât acest anacronic erou, Primul om și Al doilea om dintr-o parabolă a săpatului gropii altuia (*Groapa*) sunt constrânși să execute ordinele unei Serenissime Sanctități, în numele căreia se proclamă legi și precepte morale aberante, ca de pildă: „Să fii cinstit nu înseamnă să-ți vezi de treaba ta, ci să îndeplinești ordinele pe care ți le dă Sanctitatea Serenissime... Tu ești, ești în viață, atâta vreme cât vrea Sanctitatea Serenissime”. Cei doi se salvează în cele din urmă printr-un act violent, înainte de a cădea în groapa pe care singuri și-o săpaseră. Se strecoară aici, cu îndrăzneală, aluzii la o realitate trăită de autor și de contemporanii săi. Disponibilitatea de a migra dintr-o lume în alta, de a deplasa dialogul din sfera științei medievale în cea a ideilor filosofice, de a vehicula teme cunoscute și de a provoca personaje ilustre implică însă și riscul alunecării într-un anume teribilism juvenil, care îl împiedică uneori pe **N.B.** să construiască în profunzime.

SCRIERI: *Butoiul lui Diogene și Mica publicitate*, București, 1969; *Frânghia de rufe a familiei*, București, 1971; *Scurtă poveste cu un suveran zănat*, București, 1971; *Teatru*, București, 1974; *Paracelsus, călătorie neîntreruptă*, București, 1981; *La „Gura leului”*, București, 1985; *Conferințe freiburgheze și alte scrieri*, I–II, Onești, 2012.

Repere bibliografice: Negoieșcu, *Lampa*, 258, 246–266; Iorgulescu, *Scriitori*, 268–270; Adrian Popescu, *Dramaturgi români contemporani: Mihai Neagu Basarab*, TTR, 1983, 12; Voicu Bugariu, „La „Gura leului””, RL, 1986,

21; Ulici, *Lit. rom.*, I, 461–463; *Dicț. scriit. rom.*, III, 390; Popa, *Ist. lit.*, II, 885–886; Sorin Lavric, *Conștiința ultragiată*, RL, 2012, 43. **M.P.-C.**

NEAMȚZU, Ionel (27.I.1907, Făgăraș – 23.IV.1978, București), prozator. Este fiul unic al Elvirei (n. Ciutea) și al lui Ion Neamțu, avocat, mort în Primul Război Mondial. A absolvit cursurile școlii primare din Zambor (oraș în sudul Ungariei, azi în Serbia), familia fiind nevoită să se refugieze acolo când Transilvania devenise teatru de război. Tot la Zambor a început liceul, pe care l-a continuat la Făgăraș, terminându-l la Blaj. Universitatea a urmat-o la Iași, unde a făcut Facultatea de Drept, apoi la Cluj și la Sibiu, ca student al Facultății de Litere și Filosofie, absolvită *magna cum laude* (1942). Încearcă inițial să continue tradiția familiei, profesând avocatura la Sibiu până în 1938. Ocupă ulterior postul de subdirector al Oficiului de Studii din Ministerul Economiei Naționale, iar după război își continuă activitatea ca profesor de limba română la școli din Mihalț, județul Alba (1953–1960), și Florești, județul Ilfov (1960–1967), de unde s-a și pensionat. Între cele două războaie a activat în cadrul Grupării Intellectuale Thesis din Sibiu, al cărei președinte a fost Al. Dima, N. deținând funcția de secretar. În calitate de colaborator permanent, este prezent în paginile revistelor „Gând românesc”, „Pagini literare”, „Luceafărul”, iar temporar la „Acțiunea” (București), „Acțiunea” (Sibiu), „Dimineața”, „Viața” (sub direcția lui Liviu Rebreanu), „Tribuna”, „Familia”, „Viața literară”, „Gândirea” ș.a. A fost membru al Asociației Scriitorilor Români din Ardeal. A semnat uneori și cu pseudonimul Ion N. Alezan.

Debutul lui N. se produce în 1928 cu romanul *Farmecul gotic*. În centrul acțiunii se află o „saxonă”, rece, frumoasă, care atrage atenția bărbaților din Sibiu, de fapt o „colecționară” de admiratori. Deși reușit ca atmosferă, romanul păcătuiește prin lipsa de consistență a personajelor; autorul doar pare că își exersează condeiul, transpunând, probabil, o experiență personală. Mai târziu va reveni, fără succes, la roman; narațiunea de dimensiuni extinse nu e, pentru el, un avantaj. Substanța epică din *Atenție mărită* (1946) este, de asemenea, diluată, personajele nu sunt bine conturate, prietenia dintre protagoniști se curmă nejustificat, deși cei doi trecuseră împreună prin clipe dificile în timpul bombardamentelor etc. Ceva mai închegate sunt, în schimb, povestirile și schițele lui N. Textele reunite în volumul *Oameni* (1936), puse pe hârtie în

perioada studenției ieșene a autorului, polarizează acțiunea în jurul unor personaje din medii intelectuale diferite. Un judecător intransigent devine clement când se confruntă cu trădarea soției, pe care o iubește de altfel, un medic e deranjat inutil de istericalele unei femei din așa-zisa înaltă societate, un poet mediocru nu-și poate promova versurile, altul își risipește viața, deși trece drept un „fermecător”, iar un „burghez” cade pradă iubirii dinafara căsniciei, membrii unui cenacлу local se întâlnesc mai puțin din considerente artistice, cât pentru a bârfi și a-și inventa motive puerile de distracție. Preeminentă aici, ca și în *Orașul nordic* (1940), rămâne preocuparea pentru configurarea unei atmosfere de mediocritate a existenței într-un oraș de provincie, a lipsei de șanse și a sentimentului inutilității. În povestirea *Pentru o femeie* (1937) un student sărac, dar strălucit, nu poate spera la mâna unei fete frumoase și bogate. Aceasta face o partidă din interes, nu-și găsește fericirea în iubirea soțului și renunță și la amorul ideal, și la cel matrimonial. În fine, la o distanță bună de timp, N. publică o carte intitulată *Întâmplarea din pădure* (1977), unde adună amintiri nefericite din copilărie, critică nedreptăți ale „vechii orânduiri”, fără a cădea însă în obediență totală față de noua societate. Se simt influențe din I. Al. Brătescu-Voinești în *Mieluțul* (un copil orfan pierde un miel și e tratat cu atâta cruzime de stăpână, încât fuge în pădure, unde va fi răpus de sălbăticiuni), din Liviu Rebreanu în *Împărțeala* (unui țăran îi moare de sărăcie un copil și, ca să nu mai piardă unul, inițiază o revoltă în sat, în urma căreia împarte cu ceilalți cerealele boierului) și, oarecum, din ironia lui I.L. Caragiale în *Funcționar cinstit* (un slujbaș refuză să se lase corupt de un bogătaș, consecința fiind retrogradarea, dar rămâne astfel fără o sursă de venit substanțială). Fixarea în zona prozei scurte îi aduce scriitorului un beneficiu evident, el pierzându-și suflul pe spații narative ample. N. face și câteva incursiuni teoretice informate, ca în *Originea sociologică a artei* (1942), prezentată ca teză de licență, și în *Introducere în estetică*, publicată tot în anii '40.

SCRIERI: *Farmecul gotic*, Cluj, 1928; *Oameni*, Sibiu, 1936; *Pentru o femeie*, Craiova, 1937; *Orașul nordic*, Sibiu, 1940; *Originea sociologică a artei*, Blaj, 1942; *Introducere în estetică*, Sibiu, f.a.; *Atenție mărită*, București, 1946; *Întâmplarea din pădure*, pref. Nae Antonescu, București, 1977.

Repere bibliografice: Emil Isac, „*Farmecul gotic*”, „Patria”, 1929, 49; Nic. N. Munteanu, *Un nou romancier*

ardelean: Ionel Neamtzu, GR, 1937, 11–12; Costin I. Murgescu, „Orașul nordic”, „Gazeta cărților”, 1940, 19–20; Fanache, *Întâlniri*, 69–73; Nae Antonescu, *Atelier literar*, București, 1977, 14; Nae Antonescu, *Prozele lui Ionel Neamtzu*, T, 1978, 4; *Scrisoare din 7.VII.1980*, ADLTR, N-19; *Dicț. scriit. rom.*, III, 393–394.

N.Bc.

NEAMȚU, Leonida (26.VIII.1934, Soroca – 3.XI.1991, Cluj-Napoca), prozator, poet. Este fiul Ecaterinei Neamțu (n. Panov) și al lui Vladimir Neamțu, profesori, refugiați din Basarabia. Urmează școala primară la Vișeu (1941–1945) și gimnaziul la Sighet (1945–1949). Din 1951 până în 1953 frecventează Facultatea de Filologie, secția limba rusă, a Universității din Cluj. După absolvire se angajează la revista „Steaua”, beneficiind de sprijinul lui A. E. Baconsky. A primit Ordinul Meritul Cultural (1969).

N. debutează cu versuri în „Almanahul literar” din Cluj (1952), iar editorial cu volumul de versuri *Cântecul constelației* (1960). După altă plachetă, *Ochii* (1963), publică o lungă serie de romane polițiste și de aventuri. Această producție abundentă îi conturează un profil aparte printre autorii români de gen. Chiar dacă formula narativă se limitează la o stângace înregistrare a faptelor, trecându-se cu vederea cel mai adesea succesiunea logică a raționamentelor în explicarea „cazurilor”, epicul, accentuând latura de mister a situațiilor și a personajelor, se remarcă prin interesul pentru întâmplări aflate la granița dintre straniu și absurd. Cel dintâi roman, *Toporul de argint* (1964), consemnează periplul anchetelor lui Adrian Mocanu, ofițer de miliție, detectivul-tip al scrierilor lui **N.**, care încearcă să elucideze cauzele dispariției lui Valentin Leordeanu (supranumit Toporul de argint), în perioada construirii tunelului de la Viștea Mică. Elementul-cheie al reluării, după ani, a investigațiilor este reprezentat de un ceas descoperit în pădure și inscripționat cu numele victimei, fixând data de 27 iulie 1949. Fără a excela prin altceva decât prin natura și accesibilitatea conflictului, romanul impune câteva trăsături, permanentizate ulterior: cadrul general (situat în anii '60, însă trimițând către evenimente dramatice petrecute imediat după terminarea războiului), detaliul semnificativ, pus în legătură cu o crimă, prezența personajului bizar, cu un rol decisiv în rezolvarea unui caz. Treptat autorul își rafinează tehnica, renunțând la desemnarea unui obiect-martor și străduindu-se a crea contexte sugestive. În *Moartea ca o floare de „nu-mă-uita”* (1970), de pildă, umbra

proiectată pe un perete de razele soarelui capătă pe rând formă de revolver, de garioafă, conturul Americii, profilul unui nud și al unui topor. Altă categorie de povestiri se ocupă, fără a exclude filonul detectivistic, de tema adiacentă a terorismului „de culise”, concretizat în episoade cu aventuri „la cabană”, ca în *Narațiuni detective într-un tempo clasic, monoton* (1978). Incluse în colecții populare, adresate atât tinerilor – „Cutezătorii” (*Frumuseșea pietrei nevăzute*, 1965, *Aventură și contraaventură*, 1966), cât și adulților – „Scorpionul” (*Strania poveste a „Marelui Joc”*, 1982), „Aventura” (*Chirie pentru speranță*, 1968, *Înotătorul rănit*, 1969, *Speranță pentru Marele Vis*, 1975, *Speranță pentru speranță*, 1980, *Balada căpitanului Haag*, 1984), „Sfinx” (*Teroare pentru colonel*, 1971), cărțile de proză ale lui **N.**, câteodată cu o tentă parodică, dar în general cu numeroase scăderi de stil și de structură (confesiuni ale naratorului care deseori se declară incoerent, determinări temporale naiv-deictice și prezentări directe, implicând identificarea autorului cu naratorul etc.), răspund, prin ritmul alert al acțiunilor și prin tematică, așteptărilor unui public nepretențios, dornic de o lectură agreabilă în timpul liber. În volumele de versuri *Cântecul constelației* și *Ochii*, asociind poezii dedicate Partidului, comunismului, Uniunii Sovietice, detașamentelor de brigadieri etc., cu balade și pasteluri construite pe tema naturii, **N.** nu reușește să depășească nivelul de imitator sânguincios, fie al poezilor proletcultului, fie al autorilor clasici de tablouri în versuri, Vasile Alecsandri și George Coșbuc. Excesul de ideologie comandată corupe valoarea unor poezii ce transpun bucuria de a contempla imagini din realitatea înconjurătoare, transformându-le în anodine cărți poștale cu hidrocentrale, fabrici și uzine. Apărut în 1984, romanul *Legenda cavalerilor absenți* aduce în prim-plan viața culturală a Clujului din perioada anilor '50, ca materie narativă pentru un text „cu cheie”, ale cărui personaje sunt Poetul, Pictorul, Marea Actriță, dar și A.E. Baconsky, D.R. Popescu ș.a. Mai degrabă cu o valoare documentară decât literară, cartea poate oricând alcătui obiectul unor studii de critică sociologică.

SCRIERI: *Cântecul constelației*, pref. Dumitru Micu, București, 1960; *Ochii*, București, 1963; *Întoarcerea focului*, București, 1964; *Toporul de argint*, București, 1964; *Celălalt prezent*, București, 1965; *Frumuseșea pietrei nevăzute*, București, 1965; *Acolo unde vântul rostogolește norii*, I–II, București, 1966; *Aventură și contraaventură*,

București, 1966; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Febră de origine necunoscută*, București, 1967; *Chirie pentru speranță*, București, 1968; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Înotătorul rănit*, București, 1969; *Terra-Orr*, București, 1969; *Moartea ca o floare de „nu mă uita”*, București, 1970; *Știi, Lavinia, caracatițele...*, Cluj, 1970; *Jurnalul oficial al misiunii Scorbowsky*, Cluj, 1971; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Teroare pentru colonel*, București, 1971; *Acoperiș cu demoni*, București, 1973; *Blondul împotriva umbrei sale*, București, 1973; *Casa Isolda sau Cutremurul*, București, 1973; *Norii de diamant*, Cluj-Napoca, 1974; *Comoara locotenentului Balica*, București, 1975; *Speranță pentru Marele Vis*, București, 1975; *Când moare inamicul cel mai bun*, București, 1977; *O meserie de premiant*, Cluj-Napoca, 1977; *Narațiuni detectivice într-un tempo clasic, monoton*, București, 1978; *La Goulue dansează cu Chocolat*, Cluj-Napoca, 1979; *Speranță pentru speranță*, București, 1980; *Strania poveste a „Marelui Joc”*, Cluj-Napoca, 1982; *Balada căpitanului Haag*, București, 1984; *Legenda cavalerilor absenți*, Cluj-Napoca, 1984; *Orhidee pentru Marifelis*, Cluj-Napoca, 1986; *Curbura dublă a infinitului*, Iași, 1988; *Deodată, inevitabilul...*, București, 1990; *Sferele infinitului*, Cluj-Napoca, 1990.

Repere bibliografice: Al. Săndulescu, „*Toporul de argint*”, GL, 1965, 3; Constantin Cubleşan, „*Febră de origine necunoscută*”, TR, 1967, 39; Teodor Tihan, „*Chirie pentru speranță*”, ST, 1968, 11; Valentin Tașcu, [Leonida Neamțu], TR, 1969, 32, 1970, 32, ST, 1979, 9; Dana Dumitriu, „*Știi, Lavinia, caracatițele...*”, RL, 1970, 23; Mircea Iorgulescu, „*Acoperiș cu demoni*”, LCF, 1973, 23; Virgil Ardeleanu, „*Casa Isolda sau Cutremurul*”, ST, 1973, 7; Sanda Radian, „*Blondul împotriva umbrei sale*”, VR, 1974, 1; Petru Poantă, [Leonida Neamțu], ST, 1974, 11, TR, 1977, 21; Mihai Coman, „*O meserie de premiant*”, RL, 1978, 18; Mircea Tomuș, *Principiul activității absenței sau „Legenda cavalerilor absenți”*, T, 1985, 2; Dicț. scriit. rom., III, 394–396; Viorel Ștefănescu, „*Casa Isolda sau Cutremurul*”, *reloaded*, ARG, 2007, 12; Popa, *Ist. lit.*, II, 948. **C.M.B.**

NEAMUL ROMÂNESC, publicație apărută la București, bisăptămânal între 10 mai 1906 și 30 decembrie 1907, de trei ori pe săptămână între 1 ianuarie 1908 și 5 decembrie 1913, o dată pe săptămână între 13 ianuarie 1914 și septembrie 1916 (cu o întrerupere între 5 iulie și 20 august 1913, în timpul intervenției române în Balcani), zilnic între 23 septembrie 1916 și 11 octombrie 1940. **N.r.** apare la Vălenii de Munte din 13 aprilie 1908 până la 31 decembrie 1913; între 21 noiembrie 1916 și 10 decembrie 1918, în timpul ocupației militare a Capitalei de către trupele germane, se editează la Iași. Directori: N. Iorga (1906–1918; din 1919 până în 1940 e director politic), G. Tașcă (1927–1929), N.

Georgescu (1927–1940). De-a lungul timpului au făcut parte din redacție Emil Gârleanu (secretar de redacție în 1906), Nichifor Crainic (1917–1918), A. Metroniu (prim redactor în 1918), A.C. Cusin (redactor-șef din 1927) și Emil Ciuceanu. Subtitlurile succesive marchează programul politic al publicației: „Foaia naționaliștilor democrați” (ianuarie 1910–decembrie 1913), „Foaia Partidului Naționalist Democrat” (1914–1916), „Foaia conștiinței naționale luptătoare” (1916), „Organ al Uniunii Democratice Naționale” (1919), „Foaia Uniunii Democratice Naționale” (1919), „Foaia zilnică a Partidului Naționalist Democrat/ Foaia zilnică a Partidului Naționalist al Poporului” (1924–1925), „Organ oficios de seară al Partidului Național” (aprilie 1926); fără nici o precizare iese între aprilie 1926 și decembrie 1927; „Foaie culturală, economică, socială și națională” (1938–1940). Tipărește complementar „Neamul românesc literar” (1908–1912, 1925–1926), „Neamul românesc pentru popor” (1910–1916, 1920–1940) și, în corpul ziarului, „Neamul românesc de duminică” (1916). În 1923, pe lângă unele numere, se tipărește un „Supliment literar și artistic”. În Transilvania, din cauza interzicerii tipăriturilor cu substrat național, **N.r.** e introdus cu titlurile „Sfătuitorul” (1909), „De la noi” (1909), „Din țară” (1910), „Foaia Jiului” (1910) sau „Primăvara”, „Toamna” etc. În viața publicației se pot distinge patru etape, fiecare îndeobște cu alți colaboratori, deși unii autori au publicat aici de la început până la sfârșit: I. Simionescu, I.U. Soricu și alți câțiva. În prima etapă, până la Primul Război Mondial, ziarul fiind, în cea mai mare parte, scris de N. Iorga, sunt prezenți puțini colaboratori, mai toți notați cu inițiale. Cei mai importanți dintre aceștia: V. Pârvan, A.D. Xenopol, I. Slavici, S. Teodorescu-Kirileanu, G.M. Murgoci, Elena Voronca, Onisifor Ghibu, Ion Zelea Codreanu, G. Rotică, Pompiliu Păltănea, N. Dumitrașcu, I. Ionescu-Boteni, Tudor Pamfile, D. Stoica (desenator), Elena Farago, Sextil Pușcariu, Oreste (Georgescu), Leon C. Cosmovici, D. Tomescu, N.V. Hîntescu, Horia Petra-Petrescu, I. Bârlea, Apostol D. Culea, Radu Șerban, Valerian Pașcanu, Ioan Ștefănescu, I. Scriban, N. Andreescu, I. Hasnaș ș.a. Dintr-o a doua etapă (1914–1918/1919), pe lângă cei incluși anterior în revistă, mai pot fi menționați N.A. Constantinescu, I. Cioacărlan, D. Furtună, Virgil Caraivan, I. Gr. Opreșan, G. Bogdan-Duică, Ion Pillat, Regina Maria, Liviu Rebreanu, Eugeniu Revent, Gr. T. Popa, Ovidiu

Hulea, Șt. Berechet, I. Bianu, G. Vâlsan, Sebastian Bornemisa, Mihail M. Șerban, Șt. Meteș ș.a. A treia etapă, începând din 1919 până spre sfârșitul anilor '20, este epoca afirmării marilor scriitori și a personalităților cultural-literare, mulți figurând și în paginile **N.r.**: Cezar Petrescu, Ioan Paul, Victor Ion Popa, Pamfil Șeicaru, I. Al. Brătescu-Voinești, Elena Văcărescu, Leon Feraru, Henri Stahl, Al. Lascarov-Moldovanu, N. Batzaria, Gh. D. Mugur, P. V. Haneș, Barbu Salacolu, Vasile Bogrea, Victor Motogna, Victor Ianculescu, Tiberiu Crudu, G. Vlădescu-Răcoasa, Virgil Șotropa, G.M. Ivanov, Ion Buzdugan, Apostol D. Culea, Șt. Meteș, D. Pompeiu, I. Simionescu, Barbu Theodorescu, D. Furtună ș.a. În a patra etapă pot fi întâlnite și alte nume: G. Bacovia, Vintilă Horia, M. R. Paraschivescu, Cezar Petrescu, Adrian Maniu, Aron Cotruș, Stelian Popescu, Ovidiu Papadima, Șerban Cioculescu, Cezar Papacostea, Paul P. Papadopol, Aurel G. Stino, Anton Balotă, Emil Gulian, D. Marmeliuc, Petru Iroaie, Gino Lupi, Gh. Bezviconi, Th. Capidan,

Dimitrie Cuclin, Virgil Carianopol, G. G. Ursu, Vasile Netea, George Voevidca, I.C. Antonovici, D. Iov, I.E. Torouțiu, Nuși Tulliu și mulți alții. Prin **N.r.** N. Iorga intenționa realizarea unei reviste care să continue „Sămănătorul”, de la conducerea căreia va demisiona câteva luni mai târziu: o „tipăritură menită tuturor, tuturor celor buni și de ispravă, și chiar celor ce șovăiesc încă, și chiar celor care sunt în stare a se întoarce” (*Către cetitori*). Formulată de Iorga, doctrina sămănătoristă, ale cărei principii se regăsesc și aici, se întemeiază pe revalorificarea tradiției istorice, pe cultivarea specificului național și, ceea ce este caracteristic demersului său, raportarea naționalului la universal. Țelurile publicației, în care istoricul a investit o energie uriașă, sunt reafirmate încă și mai clar la împlinirea unei „jumătăți de an de muncă”: „[ziarul] e menit [...] numai destăinuirii tuturor nedreptăților, pedepsirii tuturor păcatelor, proclamării tuturor lipsurilor și sânguinței cinstite de a găsi o îndreptare care să ne asigure o viață vrednică”; ținta era „a se întemeia o viață slobodă a poporului românesc din toate clasele, unit printr-o cultură care să-l ție pe dânsul și să ajute la opera cea mare a civilizației omenești”. Precizările privind orientarea politică a revistei sunt formulate în felul acesta: „Suntem astfel și liberali și conservatori, și antisemiți și socialiști, în măsura în care *neamul* nostru, acela la care ne gândim, are nevoie de asemenea doctrine”. „După doi ani de muncă”, în mai 1908, N. Iorga continua să afirme aceleași obiective: „La 10 mai 1906 a apărut cel dintâi număr din această foaie închinată mărturisirii adevărului, dezvăluirii rănilor deschise care sângeră, înfruntării fără sfială, falsă sau meșteșugită, a celor răi strânsi în legiuni ale politicianismului orb și lacom, îndemnării și, dacă se poate, străngerii laolaltă, pentru binele acestei țări și a neamului acestuia, a tuturor celor care sunt cu adevărat oameni de cinste, oameni de muncă, oameni de credință și jertfă”. Prin orientarea naționalistă, prin autohtonismul, tradiționalismul și misionarismul său, **N.r.** reprezintă dreapta culturală ce a susținut ideea solidarității naționale a românilor, pregătind astfel Marea Unire din 1918. Publicația își păstrează direcția culturală și politică până la încetarea apariției, în 1940 (când extrema dreaptă ajunsese la putere), și anume naționalismul în viața publică, realismul și naturalismul în literatură, raționalismul în filosofie, o critică literară promovând în primul rând valorile etice și etnice. Pe cale de consecință, vin către **N.r.** în special scriitori

NEAMUL ROMÂNESC

Anul I, No. 1. București 10 Maiu 1906

Numărul 15 bani	Redacția și Administrația:
ABONAMENTE	STRAZA BUZEȘTI, BUCUREȘTI
pe un an:	Director:
în țară: 15.—	N. IORGA
în strălătară: 17.—	

CĂTRE CETITORI

Ceia ce vă dăm în aceste caiete nu-i o revistă politică. Reviste politice am mai fost la noi, amestecul cite un articol despre politica zilnică, cu poezii și cu nucele, menită să mai îndulcească lumea. Acum și acum o revistă politică, «Șăptămina», a d-lui G. Panu, care iese, precum știți, de două ori pe săptămână, și cuprinde numai lucruri pe care le spune d. Panu însuși: păreri despre oameni, cari-i cunoaște și despre oameni pe cari nu-i cunoaște, despre unele lucruri pe care le știți, și despre altele pe care nu le știți, amintiri despre ce a fost chiar așa, după părerea altora, a fost altfel. O revistă ca aceasta are fără îndoială foarte mult interes pentru lumea ce dorește să știe ce crede d. Panu despre toți oamenii și despre toate lucrurile, dar trăiesc milioane din poporul român care n'au nici-un interes să știe ce crede d. Panu, de ni nu-l știe cine este.

Tot așa sînt alții și alții Romîni, sute de mii și milioane de oameni, cari habar n'au cine este cel ce scrie aceste rânduri și scoate această foaie, așa încît, între multe lor nevoi, nu-i chinuiește de loc gîndul să știe care e

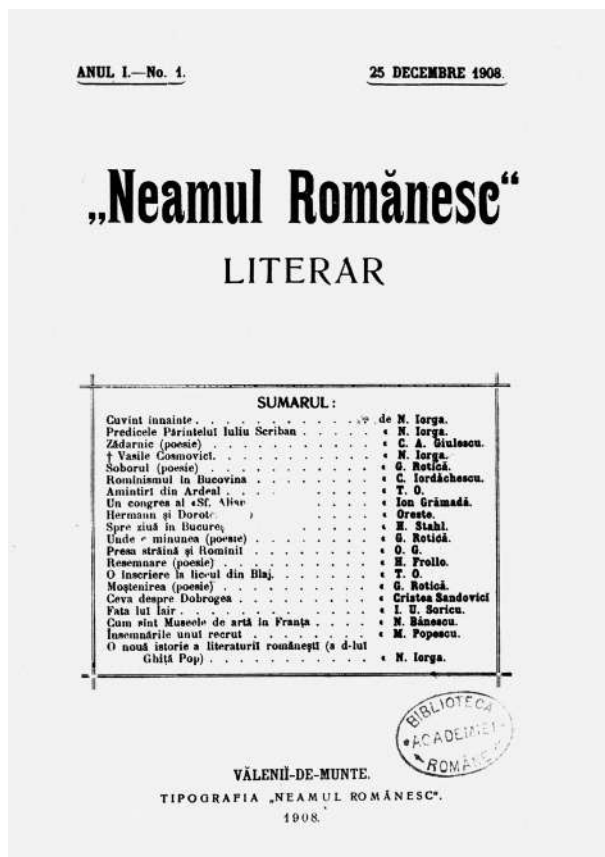
tradiționaliști, care mai sunt prezenți în paginile unor reviste precum „Sămănătorul”, „Viața românească” și „Gândirea” ș.a. Unii își vor păstra echidistanța politică, alții se vor înrola în forțele stângii sau în cele de dreapta. În privința opțiunilor politice, N. Iorga va avea o atitudine consecventă de condamnare a fascismului și comunismului. Articolele de fond, semnate de N. Iorga, Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru, Cezar Petrescu tratează probleme la zi ale vieții politice și culturale atât înainte, cât și după realizarea Marii Uniri. Pe de altă parte, absența unui program estetic face ca literatura publicată să fie reprezentativă îndeosebi pentru mesajul și ideologia gazetei și mai puțin din punct de vedere artistic. Tradiționalismul îl determină pe N. Iorga să respingă influențele moderniste în literatură. Așa, de pildă, el polemizează cu „Bilete de papagal” și cu „Adevărul literar și artistic”, atacă poezia lui Tudor Arghezi, pe care o consideră imorală, dăunătoare educației tineretului. Predomină articolele, cronicile, recenziile. După realizarea unității naționale, **N.r.** reflectă schimbările economice și sociale survenite în viața politică a țării. Receptarea literaturii și contribuția presei au un loc important în cadrul paginii „Viața culturală” (din 1924), prin câteva rubrici stabile: „Cronica literară”, „Cronica teatrală”, „Cărți noi”, „Răsfoind reviste” ș.a. „Cronica teatrală”, bunăoară, este susținută de Ion Băilă, Victor Ion Popa, Virgil Șotropa, Pamfil Șeicaru. Colaborează cu articole, recenzii și eseuri Cezar Petrescu (*Ocrotirea cărților, Generații de ieri și de azi, Literatura, expresie a societății „Astra” la București, Românii în literatura franceză*), Nichifor Crainic (*Utopice deznădejdi: Paneuropa*), Ion Sân-Giorgiu, Barbu Solacolu ș.a. Sunt oferite în foileton traduceri realizate de Cezar Petrescu din literatura rusă și sunt reproduse conferințe susținute de N. Iorga și de alte personalități cu ocazia unor manifestări culturale românești și internaționale. Din păcate, la un moment dat publicația își restrânge numărul de pagini la două, dispărând și pagina dedicată evenimentelor culturale.

I.H., C.A., I.O.

NEAMUL ROMÂNESC LITERAR, revistă apărută sub direcția lui N. Iorga, la Vălenii de Munte, lunar de la 25 decembrie 1908 până la 25 decembrie 1909 și săptămânal de la 1 ianuarie 1910 până la 25 noiembrie 1912 și de la 29 noiembrie 1925 până la 18 aprilie 1926. La seria postbelică redactor este Ion Sân-Giorgiu. În *Cuvânt înainte*, din fruntea primului număr, proprietarul și directorul revistei afirmă

că, dacă „scriitorii au ajuns zile bune”, întrucât pentru cei mai însemnați „se bat” trei partide care „au deschis trei reviste mari” („Viața românească”, „Noua revistă română” și „Convorbiri literare”), cu bogate „fonduri”, de unde i se asigură fiecăruia „bani mulți pentru orice poezie, pentru orice nuvelă, care i se cer ca să nu le dea altuia”, în schimb „publicul e nemulțumit”, fiind „asurzit de aceste nerușinate ambiții”, „orbit” de „rachetele și focurile de artificii”, „dezgustat” de „atâta trivialitate obraznică și atâta perfidie amară”. În consecință, „toată lumea” cere „un colț curat și cinstit, în care să se poată ceti”. Acest lucru i s-a cerut și celui „care [a] dus lupte literare în vremea când ele ținteau un ideal, astăzi atins”, cerere pe care a decis să nu o refuze. „Începând” **N.r.l.**, N. Iorga mai declară că acesta „n-are partid literar, n-are săgetători anonimi, n-are mandarini și bonzi și n-are Dalai-Lama”, că tipărește „pentru plăcerea și învățătura publicului [...] numai articole, poezii și nuvele care să-i poată folosi”, cu „o singură normă” – „*exprimarea sinceră a sufletului românesc în forme de adevăr*”. Formula pornește, cum se observă, de la „dulce et utile” al Antichității, mai departe pune accentul pe ultimul termen („care să-i poată folosi”), dar circumscriindu-i domeniul conștiinței naționale. Cu diferite prilejuri directorul **N.r.l.** revine la ideile sale asupra literaturii aducând lămuriri suplimentare. Astfel, în articolul *Ce-am dorit de la scriitorii români* (43–44/1911) se afirmă din nou că „literatura e artă, dar nu numai artă”, că ea „poate să aibă o misiune reformatoare” și că, întrucât „are un substrat, o inspirație și un efect” sau, altfel spus, întrucât „e un fenomen social cu obârșie și urmări sociale, deci cu răspundere socială”, ea „trebuie să fie *adevăr* și atunci va fi și o *faptă bună*”. Acel „adevăr”, care „ne trebuie”, este cel „despre noi înșine, despre ce e mai aproape de noi ca oameni, despre valoarea și originalitatea noastră națională” și el „ar avea o putere mântuitoare îmbrăcat în biruitoarea sugestie, în farmecul atotputernic al artei”. Numai în acest sens scriitorii ar fi „educatorii permanenți către moralitate și ideal, către credința în neam și, printr-însul, în omenire”. Noi precizări sunt aduse de N. Iorga în anii următori în articole relative la alți reprezentanți ai presei culturale (*Reviste literare nouă, Reviste și magazine, Ziar și cultură*) ori în cronicile consacrate unor lucrări de istorie literară, precum *Spiritul critic în cultura românească* a lui G. Ibrăileanu (*Teoriile literare ale unui nou profesor de universitate*, 3–4/1909), ca și în

cele asupra unor noi volume semnate de poeții Panait Cerna, D. Anghel, St. O. Iosif, Victor Eftimiu, Oreste, I. Bârseanu, G. Rotică ori de prozatorii I. Agârbiceanu, C. Sandu-Aldea, I. Brătescu-Voinești, Ioan Adam, Al. Ciura, Irina G. Lecca, Constanța Hodoș, N.N. Beldiceanu, I. Ciocârlan, H. Stahl, D.C. Moruzi ș.a. Ocazional, Iorga se pronunță și cu privire la scriitorii epocilor mai vechi, de la Dinicu Golescu, Costache Conachi, Ion Ghica, D. Bolintineanu la Vasile Alecsandri, M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuță. Fără îndârjirea de altădată, cu un început parcă de resemnare e lupta din 1911–1912 contra „curentelor false” și a „pretinsului” modernism (*Nouă înrâuriri apusene, O protestare „bătrânească” împotriva poeziei tinere*). În schimb, cu accente violente, N. Iorga se declară „contra pamfletelor”. Mult mai combativi se arată unii discipoli, precum D. Tomescu (*Dezorientarea în literatură*) ori mai tinerii Aurel Metroniu (*Tentative simboliste*), Tiberiu Crudu (*Protiivnicilor scrisului nostru de azi*). Articole de istorie literară mai dau Virgil Tempeanu, N. Bănescu (însemnările „unui călător rus la noi”, corespondența lui Simeon Bărnuțiu), Ștefan Berechet, I. Grămadă, I.E. Torouțiu ș.a. Remarcabil este studiul *Viața lui Alexandru Russo*, din 1912, al lui Radu S. Dragnea, abia intrat la universitate. Interesante sunt și notele lui D.N. Ciotori despre învățământul și cultura din Suedia. Decepționat de scriitorii ce se afirmaseră în pragul secolului și care sucombă în fața „setei de bani” sau a „setei de glorie”, N. Iorga își face un obiectiv din „descoperirea talentelor”, pe care „se va osteni să le îndrepte”. Inițial, însă, sunt chemați chiar în chip insistent să colaboreze cei ce îi stătuseră alături când condusesese „Sămănătorul”. Cu versuri vin G. Rotică, I.U. Soricu, N. Vulovici, Volbură Poiană, H. Frolo, C.A. Giulescu, Oreste, Mihnea Olmazu (cu basmul versificat *Pelișandru*), C. Manolache, Al. A. Naum. După un început bun, solicitați în alte direcții, G. Topîrceanu, Alfred Moșoiu, Aron Cotruș își încetează colaborarea. Mai fideli și harnici sunt traducătorii Iorgu G. Toma (din Lenau), Mihai Iorgulescu (*Oedip la Colona* de Sofocle, *Alcesta*, dar și din *Florile răului* de Charles Baudelaire), Cezar Papacostea (*Odiseea*), Ion Sân-Giorgiu (din Goethe), Oreste (din Jean Rostand), Mihail I. Pricopie (din Lenau, Schiller, Goethe, Vigny). Proză semnează I. Agârbiceanu (*Vâlva băilor, Iarna grea, Gardistul*), C. Sandu-Aldea (*Pe Mărgineanca*), H. Stahl (un fragment dintr-un roman SF, „scene bucureștene” și

portrete de oratori), Romulus Cioflec (*Rândunica, Hanul Zotti*), un enigmatic T.O. (cu „amintiri din Ardeal”), Damian Izverniceanu (povestiri bănățene), Virgil Tempeanu (note de drum în Germania). O descoperire a lui Iorga poate fi considerat Dumitru C. Moruzi, căruia i se publică *Din amintirile unui bătrân* și o suită de „chipuri dispărute” (*Niță Surugiul, Starostele Toader din Dănuțeni, Cucoana Elencu cămărășița, Moș Ilie Mazălu*). Din diverse regiuni adună povești populare Al. Morariu, N. Mateescu, C. Rădulescu-Codin, V. Caraivan ș.a. În primul an sunt găzduite și două romane în foileton: *Fetele lui Conu' Arghire* de Irina G. Lecca și *Din vremuri de mărire* de Mihail Gașpar. În 1911, pe lângă niște „privești din țară”, directorul revistei mai dădea poemele dramatice *Mihai Viteazul* (iscălit cu pseudonimul M. Vlad) și *Învierea lui Ștefan cel Mare*, iar în 1912 i se publică *Un domn pribeag*. Seria de după război a **N.r.l.** e începută îndată ce N. Iorga se retrage, împreună cu Ion Sân-Giorgiu, de la direcția „Universului literar”, pe care o preluase cu șase luni mai înainte. Din acest motiv, nici nu s-a mai simțit

nevoia unor noi declarații de intenții ori a reluării programului de acolo (*Menirea noastră*). Obiectivul principal rămâne desigur acela de „a prezenta și a explica” „literatura sufletului național”, cea care „există” dincolo de negările unora, ca și de „exagerările bufone” ale altora. Diagnosticul asupra stării momentului e mai degrabă grav: în timp ce după N. Iorga ne aflăm „în plină anarhie literară”, în prezența unei „literaturi nesugestive”, a „mai multor literaturi și a niciuneia”, după Ion Sân-Giorgiu prim-planul îl ocupă coliziunea dintre „credințe și mafii literare”. Consecința este existența unor favorizați (A. de Herz, Cezar Petrescu) și a unor „nedreptățiți” precum „povestitorul Eugen Boureanu”, semnalat de N. Iorga, ori Alice Soare, despre care scrie Ion Sân-Giorgiu. Directorul **N.r.l.** mai pledează pentru „înfrățirea prin literatură” și pentru asimilarea de către scriitorii români a „învățăturilor zilei din urmă”, iar „redactorul” revistei glosează pe marginea raportului dintre „spontaneitate și spirit critic”, schițează „originile dramei engleze burgheze” ori semnalează un nou scriitor german – Franz Werfel. Câteva articole despre folclor aduce D. Furtună, iar Petre Sergescu informează despre mișcarea teatrală din Paris. Versuri semnează câțiva din vechii colaboratori ai lui N. Iorga – Volbură Poiană, Mihail Iorgulescu, Virgil Tempeanu, Elena Farago, precum și câțiva nou-veniți: Ioan Ciorănescu, Const. Barcaroiu, Ștefan Bălcești, Agatha Grigorescu, Radu Boureanu, Al. Iacobescu, Lucian Costin, Dem Gâlmănuș, Victor Ion Popa (o traducere din Pușkin), Dragoș Protopopescu (o traducere din lirica engleză) ș.a. Cu nuvele și povestiri colaborează Eugen Boureanu, G.M. Vlădescu (*Romanul domnișoarei Mimi*), N. Batzaria, A. Lascarov-Moldovanu, V. Cârlogea. Fără puțința de a interesa un număr mai mare de cititori, revista condusă de N. Iorga își încetează existența după nici șase luni de la reparație. **V.D.**

NEAMUL ROMÂNESC PENTRU POPOR, gazetă apărută săptămânal la Vălenii de Munte din 1 ianuarie 1910 până în 21 august 1916, apoi la București din 2 februarie 1920 până în octombrie 1940; de la 1 ianuarie 1921 apare bilunar. Director fondator este N. Iorga. Pe frontispiciu este înscris motto-ul „Prin lege la dreptate. Prin lumină la fericire.” Publicația se găsește din 1932 sub auspiciile Ligii Culturale și „servește ca organ al Comitetului Central Executiv al Ligii în rapoartele sale cu secțiunile și membrii ei, precum și ca revistă pentru răspândirea culturii”.

În articolul *La drum nou* (1/1932) N. Iorga anunță: „Foaia aceasta pentru popor, care a răspândit sfaturi bune și, în zilele grele, și puțină mângâiere între acei mulți ai neamului nostru de care nu se apropie decât rareori învățătura și îndemnul folositor, ajunge de la începutul acestui an în legătură cu o mare și veche societate română, Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor [...]. La ei, tot la ei ne gândim și acum, când prefac vechea mea foaie de învățături în hrană aleasă pentru dânșii”. Alături de celelalte publicații sămănătoriste, gazeta cultivă o literatură cu substrat etic, menită să insuflă cititorilor dragostea pentru tradiție, limbă și istorie, al căror unic păstrător este considerat satul, depozitar al valorilor morale și chintesență a spiritului național. Schimbarea treptată, evolutivă și naturală a unei Românie rurale fusese întreruptă, în viziunea istoricului, de apariția orașului modern, cosmopolit și burghez, artificial și imoral. Întoarcerea la temeliiile dezvoltării organice, adică la societatea patriarhală, putea readuce țara pe linia de evoluție determinată de „spiritul național”, care s-a format de-a lungul secolelor. Totuși, N. Iorga nu putea să nu integreze dezvoltarea națională, socială și culturală a României în curentele și tendințele europene. Prin conservatorismul estetic al directorului și prin importanța acordată mesajului etic, și această publicație încurajează însă literatura minoră, cu atât mai mult cu cât nu mai beneficiază de prezența constantă a unor scriitori precum Mihail Sadoveanu, St. O. Iosif, O. Goga, care ridicaseră prestigiul „Sămănătorului”. În articolul *Prieteni și călăuze* (4/1935) Aurel G. Stino face bilanțul colaborărilor în cei douăzeci și trei de ani de existență ai gazetei. În opinia acestuia, scrierile lui N. Iorga „reprezintă toate zvâcnirile vremurilor, cu durerile și fericirile lor”. Colaborează cu articole de directivă și I.N. Longinescu, G.D. Scraba, I. Agârbiceanu. Se remarcă prin continuitate câteva rubrici: „Cronica literară”, „Cărți apărute”, „Cărți ce se pot procura prin Liga Culturală”, „Reviste”, „Mișcarea literară în străinătate”, „Mișcarea literară la noi”, „Îndrumări culturale”, „Culegeri din popor”. Numărul din 16 februarie 1929 inaugurează rubrica „Alegeri din scriitorii români” (texte de I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coșbuc, Panait Cerna, Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, Al. Mateevici, St. O. Iosif). Rubrica „Din literatura străină” înmănușează traduceri realizate de G. Coșbuc, Izabela Sadoveanu, I. Constantinescu-Delabaia. Contribuie cu articole Adrian

Maniu, Horia Petra-Petrescu, Ilie Danciu, Sever Al. Slătineanu, Vasile Netea, Dumitru Furtună. I. Agârbiceanu semnează la rubrica „Sfaturi cu priiță”. Poezia, de inspirație idilică, folclorică, religioasă și istorică, este selectată din scrierile lui B.P. Hasdeu, N. Iorga, G. Tutoveanu ș.a. I. Constantinescu-Delabaia (uneori semnând cu pseudonimul I.C. Vălenaru) intră în sumar cu numeroase fabule și pilde în versuri, la rubrica „Pilduri”. Se mai publică proză de Petre Dulfu și I. Constantinescu-Delabaia. **C.A.**

NECHIT, Irina (1.I.1962, Antonești-Cahul), poetă, dramaturg, critic de teatru. Este fiica Valentinei (n. Slobodeniuc) și a lui Nicolae Nechit. Învață la școala medie din satul natal (1969–1979), după care urmează Facultatea de Jurnalism a Universității de Stat din Chișinău (1979–1984). După încheierea studiilor, devine redactor la „Tinerimea Moldovei” și după 1990 la săptămânalul „Literatura și arta”. Colaborează la revistele „Basarabia”, „Sud-Est”, „România literară”, „Poesis”, „Vatra”, „Familia” ș.a. Debutază editorial cu volumul de versuri *Șarpele mă recunoaște* (1992; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova). În 1996 a participat la Festivalul Internațional „Est – Vest” din orașul Die (Franța). Este căsătorită cu scriitorul Nicolae Popa.

Șarpele mă recunoaște este o carte de tatonări ale formulei lirice, cu metafore căutate ce indică prea evident lecturile din poezii interbelice, din Nichita Stănescu, Ana Blandiana sau din Nicolae Popa. În *Cartea rece* (1996; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova) relația dintre poezie și cunoaștere este explorată în mod programatic. Inserțiile suprarealiste, deconspirând, pe alocuri, un automatism stilistic, schițează scenarii onirice, uneori chiar fabuloase, doar că acestea presupun o constantă supraveghere din partea rațiunii. În volumul *Un fel de liniște* (2006) N. își păstrează tonalitatea, căutând să-și rafineze mijloacele discursive. Poemele sunt impregnate de un tragism difuz, frământările consumându-se în surdină. Supliciu existențial, însingurarea, trecerea către moarte sunt mereu atenuate prin interiorizare. Cataclisme, viziunile apocaliptice, dublate de frenezia imaginilor, sunt îmblânzite de o conștiință senină, „un fel de liniște” fragilă, la granița dintre resemnare și revoltă. După plonjeurile suprarealiste și expresioniste anterioare, *Copilul din mașina galbenă* (2010) pare să asimileze experimentul douămiist. Poezia aluvionară, deși încă prezentă, este concurată de un minimalism care dă înțâietate

unor pulsioni biografice, flashbackuri din copilărie, descrieri de peisaje sau călătorii în lume. Intimismul este temperat de o predispoziție către discreție, fiind vorba, de fapt, de un pseudobiografism, de o lirică post-confesivă. În dramaturgie N. se înscrie cu mai multe texte (*Doamna-din-satul-florilor-ce-mor*, *Coridorul morții*, *Nudiștii ș.a.*), reprezentate la teatre din Chișinău și Bălți, dar se face remarcată cu *Proiectul unei tragedii* (2001), care pune în scenă viața unei boeme autohtone. Lipsită de acțiune, piesa este alcătuită din discuțiile vii ale unor prieteni artiști, suflete bovarice, care citează la fiecare pas nume mai mult sau mai puțin ilustre, de la Homer și Goethe până la Alexandru Mitru și George Murnu. *Maimuța în baie* (2006), subintitulată „farsă”, pune în valoare tema identității. Maimuța Augustin, reîncarnată în om, se confruntă cu problemele existențiale acute ale omenirii, conștientizându-și condiția efemeră. Cărțile pe care le devoră nu-l ajută în viața de zi cu zi. Este un topos comun la N. această ineficiență a lecturii înțeleasă ca inabilitate a unui intelectual de a se adapta la mediul înconjurător. În *Ametist* (2006) este explorată mecanica relațiilor dintre mamă și fiică pe fondul dezbinării produse de emigrarea celei din urmă. Însingurarea celor două protagoniste se produce treptat, iar ruptura e definitivă atunci când fiica acceptă să fie adoptată, pecetluind astfel desprinderea definitivă de țara natală. N. mai colaborează la volume colective de istorii orale și interviuri – *Femeia în labirintul istoriei* (2003), *Democrația la feminin* (2005), *Femeia ca factor de stabilitate în zonele de conflict* (2006) –, textele rezultând îndeosebi din discuțiile cu participantele la evenimentele petrecute după 1989 în stânga Prutului, un bun prilej de a reflecta asupra condiției și rolului femeii în societate.

SCRIERI: *Șarpele mă recunoaște*, Chișinău, 1992; *Cartea rece*, Chișinău, 1996; *Un viitor obosit*, Timișoara, 1999; *Godot eliberatorul*, Chișinău, 1999; *Proiectul unei tragedii*, Chișinău, 2001; *Gheara*, București, 2003; *Un fel de liniște*, București, 2006; *Maimuța în baie*, *Ametist*, Chișinău, 2006; *Copilul din mașina galbenă*, Chișinău, 2010; *Chișinău, 7 aprilie* (în colaborare), București, 2010.

Repere bibliografice: Dorin Ștefănescu, *Ideea de rod și imaginea rodirii*, VTRA, 1996, 5; Radu Lilea, *O carte cu poeme reci*, CNT, 1997, 4; Galaicu-Păun, *Poezia*, 137–141; Elisabeta Pop, *Irina Nechit față-n față cu teatrul*, F, 2000, 6; Bogdan Ulmu, *Proiectul (imperfect) al unei tragedii*, CL, 2001, 7; Șleahțișchi, *Cerc*, 138–140; Mircea Morariu, *Teatrul și cărțile lui*, Oradea, 2009, 88–92; *Dicț. Chișinău*, 381–382; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 572–580; Adina Dinițoiu, *Poemele albe ale amintirii*, OC, 2011, 312. **M.C., Mr.M.**

NECULA, Damian (14.II.1937, București – 6.IX.2009, Argentan, Franța), poet, prozator. Este fiul Anei (n. Racoviceanu) și al lui Alexandru Necula, inspector comercial. După absolvirea cursurilor liceale (1954) a lucrat ca tehnician topograf în București. Între 1960 și 1965 frecventează cursurile Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București. Funcționează ca redactor la „Viața românească” până în 1987, când se refugiază în Franța, unde obține azil politic. După ce stă un timp la Paris, se stabilește în Normandia, la Argentan. Lucrează ca bibliotecar la Universitatea din Caen. Colaborând la Radio BBC, în noiembrie 1989 lansează intelectualilor francezi un apel de solidaritate cu intelectualii din România, iar în decembrie 1989 se numără, la Paris, printre organizatorii unei manifestații de solidaritate cu revolta de la Timișoara. În 1990 revine în țară și înființează Maison de l'Europe la București. În 1993 organizează în Normandia o Săptămână culturală românească, la care au participat peste patruzeci de scriitori, pictori, muzicieni din România. Debutează în „Gazeta literară” (1962) și mai colaborează la „Luceafărul”, „România literară”, „Secolul 20” ș.a.

Debutul editorial al lui N. se produce relativ târziu, cu volumul de versuri *Bărbații acestui pământ*, apărut în 1967, urmat de placheta *Anul soarelui cald* (1969). Ceea ce îi caracterizează temperamentul este sentimentul de independență, de refuz al constrângerilor, dar și o puternică dorință de autoiluzionare. În poezia lui coexistă contrastele: pe de o parte, un vitalism debordant, pe de alta, o oboseală copleșitoare, dublată de o neli-niște băntuită de spaime, de întrebări existențiale. Cartea *Mașina timpului* (1975) este expresia altei vârste și a altei atitudini. Exuberanța și vitalismul au dispărut, lăsând loc unei noi ipostaze a poetului: aceea în care „înnnebunind de luciditate”, „nu mai vrea liniște, nu mai vrea somn, nu mai vrea vis”. În volumul de proză intitulat ostentativ *Aleargă, nu te opri* (1970), dincolo de titlu nimic nu îndreptățește încadrarea nuvelor în literatura „tinerilor furioși”. Discursive, teziste chiar (în pofida unui nonconformism afișat, bătaios), textele nu constituie decât exemplificări narrative ale unui concept. Copleșit de propriile-i „descoperiri” (tirania timpului, zbaterea ca principiu unic al vieții), autorul nu reușește să le transforme în structuri coerente, preceptul teoretic apărând doar vag ilustrat de povestirea în sine. Odată cu *Frica* (1976), N. abandonează spațiile

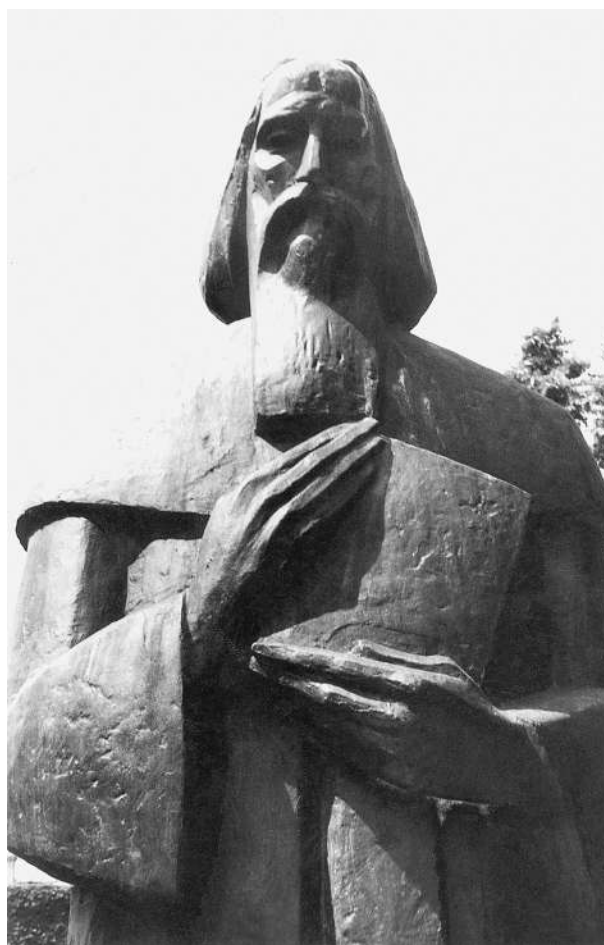
mici, în favoarea construcției ample. Romanul, inconsistent epic, vrea să fie un eseu moral pe tema incapacității individului din societatea modernă de a-și înfrânge sentimentul copleșitor al fricii. Agresat de lucruri, de întâmplări ce-i depășesc puterea de opțiune (uneori chiar și de înțelegere), insul trăiește acut și continuu sub imperiul spaimei, provocată de lipsa vreunei certitudini. Ilustrându-și „teza” cu fragmente narrative aparent dispartate, care ignoră cauzalitatea faptelor și derularea lor firească, autorul complică deliberat linia povestirii, așezând tot soiul de obstacole în fața receptorului. *Ispita într-o dimineată ploioasă* (1978; Premiul Asociației Scriitorilor din București) este povestea mai mult sau mai puțin banală a unei iubiri eșuate. În termenii prozei tradiționale, subiectul ar fi acoperit cel mult cerințele unei nuvele, în nici un caz spațiul unui roman. Dar noile tehnici narrative, ce permit (și chiar reclamă) înlocuirea personajelor cu propriile lor voci, frângerea firului cronologic al întâmplărilor și alternarea planului evenimentelor cu cel al rememorărilor afective îi facilitează prozatorului o construcție romanească axată pe această unică temă. Chiar dacă și aici unele episoade sunt parazitare, iar salturile între o atitudine și alta se petrec uneori prea brusc (de la plimbările fără speranță pe sub ferestrele iubitei la descrierile naturaliste ale aventurii protagonistului cu o femeie necunoscută), în ansamblu textul se susține prin stilul degajat, lipsit de crispări. Reușita certă a prozei lui N. o reprezintă *Sărbătoare continuă*, roman scris între 1980 și 1982, citit la Europa Liberă în aprilie și mai 1989 și tipărit în 1996. Cartea urmărește, în peste patruzeci de episoade, modul cum mizeria, deopotrivă materială și morală, pusese stăpânire pe o Românie devenită temnița unui popor. Terorizați de spaimă, umiliți la tot pasul de „băieții cu ochi albaștri”, îngroziți de amenințatoarea umbră a „Piticului”, oamenii nu mai luptă în nici un fel, preferând, din lașitate sau din resemnare, să se supună unei cumplite „sărbători continue”. Se configurează astfel imaginea unei lumi obosite fără să fi trăit, înfrânte fără să fi luptat. *Pământul făgăduinței* (1997) rămâne în aceeași zonă tematică, aducând un plus de reflexivitate în viziunea asupra comunismului. S-a vorbit despre „un univers infernal” în care doar arta poate fi un filtru protector al ființelor fragile (Dan Stanca). *I-real. O felie de pepene foarte rece* (2003) este un roman polemic cu privire la rostul artei, combativitatea

autorului fiind răsfântă în vocile unor cititori care deconstruiesc cu furie „arta” contrafăcută. Ideea se susține printr-o narațiune lucrată după toate canoanele postmoderniste, uneori excesive.

SCRIERI: *Bărbații acestui pământ*, pref. Al. A. Philippide, București, 1967; *Anul soarelui cald*, București, 1969; *Aleargă, nu te opri*, București, 1970; *Mașina timpului*, București, 1975; *Frica*, București, 1976; *Reîntoarcerea verii*, București, 1976; *Ispita într-o dimineață ploioasă*, București, 1978; ed. 2, postfață S. Damian, București, 2001; *Sărbătoare continuă*, București, 1996; *Pământul făgăduinței*, București, 1997; *I-real. O felie de pepene foarte rece*, București, 2003.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „*Aleargă, nu te opri*”, RL, 1970, 48; Nicolae Manolescu, „*Anul soarelui cald*”, VR, 1970, 12; Constantin, *A doua carte*, 216–218; Dana Dumitriu, *Atitudini poetice*, RL, 1976, 16; Eugen Simion, *Tineri romancieri*, LCF, 1976, 46; Ardeleanu, *Mențiuni*, 162–166; Sorin Titel, *Un roman de dragoste*, RL, 1979, 22; Laurențiu Ulici, *Cu cerneală simpatică*, CNT, 1979, 26; Sultana Craia, „*Ispita într-o dimineață ploioasă*”, LCF, 1979, 30; Eugenia Tudor-Anton, *Roman de atmosferă și moravuri*, VR, 1979, 8–9; Octavian Soviany, *Carnavalul apocaliptic*, CNT, 1996, 42–45; Dan Stanca, *Un prozator parcimonios*, LCF, 1998, 45; *Dicț. scriit. rom.*, III, 396–397; Manolescu, *Enciclopedia*, 530–531. **D.Gr.**

NECULCE, Ion (c. 1672–1745, Prigoreni, azi Ion Neculce, j. Iași), cronicar. Tatăl său se înrudea prin alianță cu Vasile Lupu și provenea dintr-o familie cu rădăcini grecești sau macedo-române care se stabilise în Țara Românească și se strămutase în secolul al XVII-lea în Moldova. Frate vitreg cu Stamate postelnicul, acesta primește o modestă slujbă de vistir. Documentele demonstrează că avea o stare materială relativ bună (explicabilă și prin activitatea lui negustorească), figurând în calitate de cumpărător al unor proprietăți în ținuturile Iașilor, Tecucilor și Bacăului, pe care le pierde ulterior. Mama cronicarului, Catrina Cantacuzino, era a treia fiică a lui Iordache Cantacuzino, mare vistiernic. Cum zestrea mamei a fost foarte mare, situația materială a familiei se stabilizează. E de remarcat înrudirea cronicarului cu spița atât de extinsă a Cantacuzineștilor, față de care va manifesta însă o atitudine de totală respingere. Tatăl moare când fiul avea în jur de șase ani și este înmormântat, cel mai probabil, în biserica familiei din Prigoreni, de vreme ce figurează în pomelnice și la mai bine de un secol de la deces. În scurt timp mama se recăsătorește cu Enache grămaticul, cu care mai are două fete, Maria și Sanda. Dintr-o scrisoare târzie a

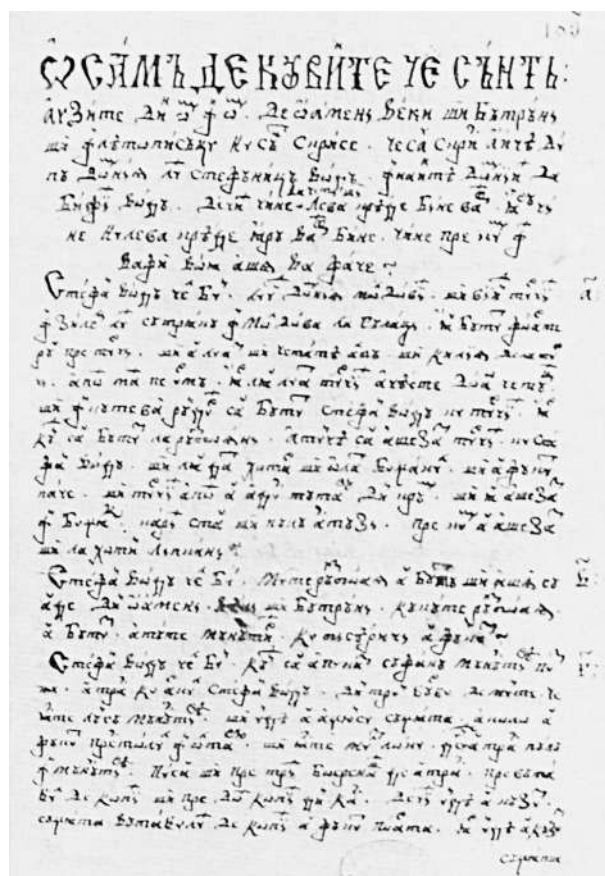

cronicarului se poate deduce că acesta a crescut în casa de la Blăgești, lângă Pașcani, a buncii dinspre mamă, Alexandrina Cantacuzino, unde se pare că își începe și instrucția pentru cariera de slujbaş pe lângă curtea domnească, având acces la o bibliotecă consistentă. Între 1686 și 1690 se află în pribegie la București, unde fuge din calea expediției lui Jan Sobieski spre Dunăre. Acum află despre moartea domniței Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu și rudă apropiată, și mai ales despre uciderea lui Enache grămaticul. Adăpostit, după toate aparențele, în casele stolnicului Constantin Cantacuzino, are prilejul de a asista la multe intrigi politice, care au dus la moartea lui Șerban Cantacuzino și la asuprirea familiei acestuia de către Constantin Brâncoveanu. Familia se întoarce în Moldova în 1690 și se stabilește la Prigoreni. În aprilie 1693 N. este numit, sub domnia lui Constantin Duca, postelnicel. În 1699, sub Antioh Cantemir, devine, după propriile însemnări din letopiseț, „vătav de aprozi”, o slujbă

cu responsabilități financiare, ceea ce înseamnă că se bucura de încrederea domnitorului. În martie 1700 este numit mare agă, comandând oștile pedestre ale domnului. În 1701 se căsătorește cu Maria, fiica hatmanului Lupu Bogdan, cumnat al Cantemireștilor, înmulțindu-și astfel proprietățile. O vreme este mazil și se ocupă de viața de familie. Nici măcar Mihail Racoviță, vărul său, nu îl aduce la Curte. În 1704 îi moare mama, Catrina. În toți acești ani numele îi apare în tot felul de acte privitoare la proprietățile sale, pe care și le disputa cu diverse neamuri. În februarie 1705 pleacă la Constantinopol, la îndemnul influentului său socru, pentru a sprijini pe lângă Înalta Poartă revenirea la domnie a lui Antioh Cantemir. În mai 1705 își primește răsplata, fiind numit mare sluger, a șasea demnitate din divan. Profită de putere și de veniturile pe care noul rang i le aduce și își extinde proprietățile. În ianuarie 1706, după moartea hatmanului Lupu Bogdan, este numit mare spătar, având atribuții judecătorești. La începutul lui 1706 participă ca delegat al domnului la nunta lui Constantin Brâncoveanu, fiul cel mai mare al domnitorului muntean, cu Anița, fiica stolnicului moldovean Ion Balș. Când Antioh pleacă, în primăvara anului 1707, la Tighina ca să controleze lucrările la cetate, cronicarul este lăsat caimacam, adică locțiitor al domnitorului, alături de Ilie Cantacuzino și Ilie Catargiul. În urma mazilirii lui Antioh Cantemir se refugiază în Polonia. Revenit din pribegie în 1708, nu mai ocupă nici o poziție privilegiată la Curte, nici sub Mihai Racoviță, nici sub Nicolae Mavrocordat. Abia în decembrie 1710, odată cu venirea pe tron a lui Dimitrie Cantemir, este numit, din nou, mare spătar, devenind omul de încredere al domnului, după cum nu ezită să consemneze: „Iar mai de credință și mai ales toate trebile domniei era după mine Ioan Niculce vel spătar”. Este numit ulterior hatman, primind astfel comanda întregii armate. În această calitate asistă la întâlnirile lui Cantemir cu țarul Petru cel Mare, care vor duce la bătălia de la Stănilești din 8–11 iulie 1711, încheiată cu victoria turcilor. N. este în miezul istoriei pe care o va relata ulterior, fiind martorul cel mai aplicat al acesteia. În urma înfrângerii este nevoit să își urmeze domnul în exil, la Kiev și apoi la Harkov. În 1712 refuză împrumutarea pe care țarul o acorda boierilor moldoveni pribegi, ceea ce a dus la o încordare a relațiilor cu Dimitrie Cantemir. Se stabilește în 1713 la Soltanov, în Polonia,

aproape de hotarul cu Moldova, unde va aștepta iertarea din partea turcilor. Acum scrie o parte a letopisețului și *O samă de cuvinte*. Își tot mută reședința, dar rămâne în apropierea hotarului până în 1720, când, la 1 iulie, reușește să revină în patrie după nouă ani de exil și pribegie. Începe demersurile pentru a-și recâștiga proprietățile, intrate în posesia unor boieri aflați în grațiile celor puternici. Întreaga sa activitate este consacrată acum recuperării averii. Treptat, se reabilitează, iar documentele indică procese repetate și dramatice, în care are pledoarii fulminante. Abia la începutul anului 1731 mai ocupă o funcție foarte importantă la Curtea lui Grigore Ghica, fiind numit vornic de Țara de Sus. Din 1733 dă însă în primire dregătoria, fiind ulterior mazil, ocupându-se de moșiile sale și mai ales redactându-și cronica – *Letopisețul Țării Moldovii de la Dabija v.v. până la domnia lui Ioan Mavrocordat v.v. (1662–1743)*, publicată sub acest titlu în 1845 de Mihail Kogălniceanu. Își trăiește ultimii ani

O samă de cuvinte, BAR, ms. rom. 253

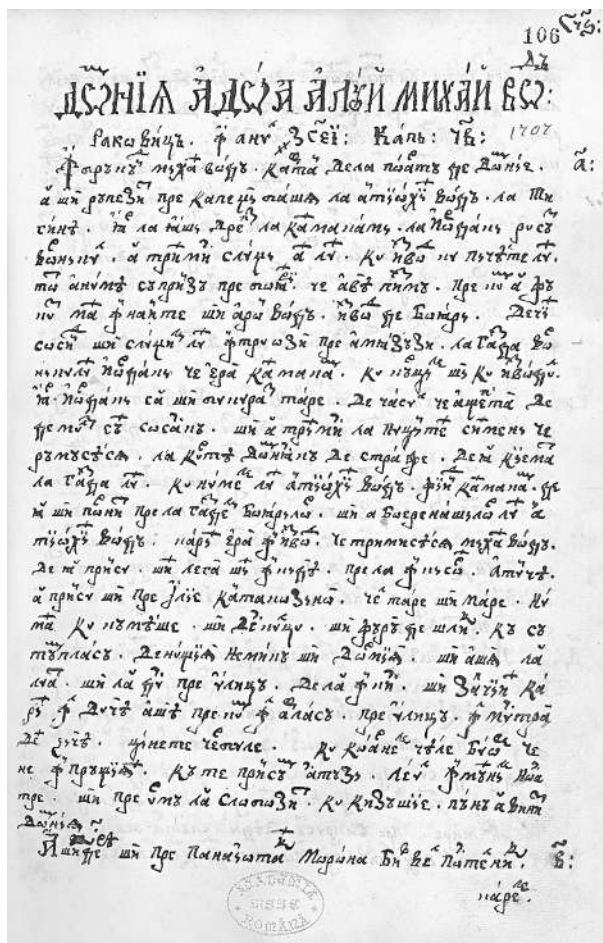

la moșia de la Prigoreni. Va fi înmormântat lângă biserica satului, alături de părinți și de soție.

În predoslovie letopiseșului său N. se referă explicit la înaintașii lui cronicari, intrând în polemică deschisă cu interpolatorii cronicii lui Grigore Ureche, pe care îi acuză că „au defăimat pre moldoveni, scriind că sunt din tâlhari”. Patriotismul va marca întregul letopiseș, dând naștere nu o dată unor răbufniri care nu sunt decât semnul frustrărilor boierului pământean care își vede drepturile și avantajele uzurpate de noua protipendadă grecească. Spre deosebire de Grigore Ureche sau de Miron Costin, cronicarul, a cărui scriere subîntinde o perioadă de aproape un secol, nu a avut nevoie pentru ultima parte a letopiseșului de nici un alt izvod, „ce au scris sângur, dintru a sa știință, cât s-au tâmplat de au fost în viața sa. Nu i-au mai trebuit istoric strein să citiască și să scrie, că au fost scrisă în inima sa”. Prin urmare, el este profund implicat în istoria pe care o narează, motivația sa este una de datorie morală față de urmași, care se vor putea cizela și orienta parcurgând faptele strămoșilor („cu cât vă viți îndemna a ceti pre acest letopisătu mai mult, cu atâta veți ști a vă feri de primejdii și veți fi în stare a da răspunsuri la sfaturi, ori de taină, ori de oștire, ori de voroave, la domni și la noroade de cinste”), dar și subiectivă, de construire a imaginii sale și a aliaților săi în fața posterității. Dintre toate cronicile moldovene, cea a lui N. este de departe cea mai impregnată de personalitatea tumultuoasă, de temperamentul surescitat, irascibil al autorului. Ceea ce, în plan literar, reprezintă un mare câștig. Înaintea cronicii autorul atașează o culegere de cincizeci de legende intitulate *O samă de cuvinte*, pe care le-a strâns la un loc pentru că, deși nelegitimate de cronici, ele par a spune adevărul despre trecutul eroic al țării. Cele mai multe au în centru figura lui Ștefan cel Mare și au alimentat literatura pașoptiștilor (cea referitoare la Dumbrava Roșie, cea despre altarul mănăstirii Putna sau aceea referitoare la „muma lui Ștefan cel Mare”), altele sunt consacrate unor domnitori precum Petru Rareș, Barnovschi vodă, Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan ș.a. Una dintre ele reprezintă cea dintâi schiță biografică dedicată lui Nicolae Milescu spătarul. I-a fost dat lui N. să traverseze o istorie sincopeată, instabilă, cu foarte multe schimbări de domni și cu o situație mereu incertă a țării pe care o iubește cu patimă. Referirile lui la „sărmana țară a Moldovii” sunt dese și rostite cu un patos netrucat. De la

un punct încolo, fiind foarte aproape de evenimente, autorul oferă multe detalii concrete, ceea ce imprimă narațiunii o forță de evocare specială. În plus, pentru istoricul vieții private, al mentalităților, letopiseșul lui N. este, prin indiscreția sa, prin gustul pentru pitoresc, pentru amănuntul ieșit din comun, o mină de aur. Autorul excelează în portretistică; figurile lui sunt vii, oamenii sunt reali, cu metehne, cu defecte și năravuri îngroșate abil de cronicar, care își atinge potențialul creator în special în registrul caricaturii și al grotescului. Memorabil este portretul lui Dumitrașco-vodă Cantacuzino, pe care autorul îl detestă vizibil, ca și ceilalți boieri pământeni. Evocarea figurii bătrânului domn nu reține nici un detaliu favorabil și nu iartă nici un păcat. Dacă narațiunea este cel mai adesea simplă, când nu simplistă, în orice caz, spontană, portretele sunt episoade studiate, montate în chip de concluzii la capitolele alocate cutărui domn trecător. „Dumitrașcu vodă era un om bătrân, grec țărigrădean de neamul lui, de Cantacozoneștii. Și mai nainte vreme fusesă visternic mare și-n Țara Muntenească, la Gligori vodă. Și era om nestătător la voroavi, tălpiz, amăgitor, geambaș de cei de la Fener din Țarigrad. Și după-acestea, după toate, era bătrân și curvar. Doamna lui era la Țarigrad, iar el aice își luasă o fată a unei rachierite de pe Podul Vechiu, anume Arhipoia, care o chema Anița, ții-toare, de o purta în vedeală între toată boierimea, de-o ține în brați, de-o săruta și o purta cu sălbi de galbeni și cu haine de șahmarand, cu șlic de sobol și cu multe odoară împodobită. Și era tânără și frumoasă și plină de suleiman, ca o fată de rachierită. Și o triimite cu carăta domnească, cu siimeni și cu vornici și cu comiși dzuoa amiadzidzea mari pe uleți, la feridui și pe la mănăstiri și pe la vii, în prinblări. Și făce și pe boieri de-ș triimite giupânesăle cu dânsa. Și după ce viniè de la primblări, triimite giupânesilor daruri, canavețe, bilacoase, căce i-au făcut cinstea de-au mârș cu dânsa în primblare. Și după ce s-au mazilit, au luat-o cu dânsul ș-au dus-o în Țarigrad cu dânsul ș-au măritat-o după o slugă a lui, după un grec.” Portretul nu se încheie după epuizarea muniției, căci N. știe că e important, în pragmatica povestirii, să plaseze morala la final. Pentru a crea un efect absolut, marchează climaxul prin detalii groșiere, care țin de intimitatea domnitorului (ceea ce trădează și mentalitatea cronicarului), urmate imediat de tonul patetic, abil dramatizat, care ar trebui să îi asigure

complicitatea cititorului: „Căutați, frați, iubiți cetitori, de vedeți ce iaste omenie și curvie grecească! Că el, de bătrân, dinți în gură n-ave. Dimineața îi înclie de-i pune în gură, iar sara îi desclie cu încrop și-i pune pe masă. Carne în toate posturile cu turcii depreună mânca. Oh! oh! oh! săracă țară a Moldovei, ce nărocire de stăpâni c-aceștia ai avut! Ce sorți de viață ț-au cădzut! Cum au mai rămas om trăitor în tine, de mare mirare este, cu atâtea spurcăciuni de obiceiuri ce să trag până astăzi în tine, Moldovă!” Construcția este însă mai amplă, iar portretul domnitorului reprezintă numai un element al ei. Boierul pământean detestă toți țari-grădenii, grecii care vin pradă tot ce se poate prăda, pun biruri noi, fac avere și apoi sunt maziliți și iar vin pe tron, fără a fi legați cu nimic de soarta țării. Adevărul este că istoria pe care o trăiește N. este una accidentată, alcătuită dintr-un șir de comploturi, trădări, intrigi la Înalta Poartă, care au ca efect o succedare rapidă a domniilor și o stare cumplită, marcată de foamete, bejenii, ciumă și de tot felul de nenorociri, pe care cronicarul nu pregetă să le detalieze și să le deplângă. Deși foarte scurtă (numai unsprezece luni), domnia lui Dimitrie Cantemir ocupă partea cea mai amplă din letopiseț, pentru că ea a reprezentat un punct de cotitură în istoria Moldovei. Dar poate și pentru că sfârșitul ei a marcat decisiv și istoria personală a autorului, obligându-l la ani buni de exil. În orice caz, este exact momentul în care influența dregătorului N. a atins cota maximă. De aceea, simte nevoia nu doar să relateze evenimentele, ci și să se justifice, să își creeze o imagine pozitivă. Cronica părăsește registrul prudent al evocării și al efortului de obiectivare și își asumă subiectivitatea accentuată, apropiindu-se de autobiografie: cronicarul reconstituie o istorie în centrul căreia se află, a cărei figură tuteleră se consideră. Câteodată curmă narațiunea într-un moment tensionat și inserează în text un discurs al dezvinovățirii: „Atunce am știut și eu c-au fost scris să vie moscalii; că eu tot gândiem că om purcede în gios spre Huși, precum sfătuisem. Iar dac-am înțeles c-au sosit moscalii, mult m-am mirat și am dzis lui vodă să scrie, să să întoarcă moscalii înapoi, și să mergem, precum scrie vezi-riul, să prindem pre Brâncovanul, să să lasă de moscali, că poate să-i bată turcii, și tătarai or robi țara. Puiu pre Dumnedzeu martur că așa i-am dzis, și tare am stătut, că doar l-oi întoarce, și n-am putut. [...] Măcar că mulți dzic că eu l-am îndemnat

Letopisețul Țării Moldovii, BAR, ms. rom. 112

să să închine la moscali, dar grăiesc cu năpaste și ca niște oameni ce nu pricep și nu știu. Că atunce era toți creștinii bucuroși moscalilor, nu numai eu, că scria alții mai-nainte de chiema pre moscali, mai-nainte de Dumitrașco-vodă: muntenii, sârbii, moldovenii, cu câți ani mai-nainte! Numai pizmașii zavistnici scorniaa asupra mea ocară, și oamenii cei proști și neprieteni și cei nepricepuți credea așa”. Orgolios, N. ține să iasă curat din întreaga afacere, neezitând, de câte ori are ocazia, să se propună drept model. Cronicarul nu se mai mulțumește să relateze evenimentele cele mai importante, ci își spune apăsător punctul de vedere. Nu are fire de moralist, precum Miron Costin, ci sancționează neajunsurile direct, tăios, nu o dată vehement, în termeni chiar brutali. Nu își ascunde malițiozitatea sau satisfacția atunci când anumiți rivali pătesc ceva („Acest fel de zeeft frumos i-au

făcut”), nu își ține în frâu ironia. Prezența sa este mereu vizibilă în modul în care regizează textul, în care își orientează cititorul, apelând nu o dată la empatia acestuia. Toate aceste trădări ale principiilor de imparțialitate presupuse de textul letopisețului fac din N. autorul cu cele mai puternice trăsături de scriitor dintre cronicari. De aceea, el va deveni, după editarea corpusului istoric al Țărilor Române, cel mai frecventat dintre cronicari. Odată cu programul „Daciei literare” din 1840, prin care Mihail Kogălniceanu orienta literatura națională către trecut, letopisețul său, care circulase anterior în numeroase variante manuscrise, a devenit una din sursele esențiale ale literaturii de secol XIX: nu numai pașoptiștii (Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu) l-au rescris ficțional, producând poeme care au stat la temelia mitologiei naționale, ci și M. Eminescu în *Umbra lui Istrate Dabija-voievod*. Tipul de povestire spontană, cu ample inserții orale, pe care îl practică Ion Creangă, își are în N. un înaintaș. Nu o dată, Mihail Sadoveanu l-a numărat pe cronicar printre modelele sale esențiale, preluând de la el nu doar subiecte, decupând scene și personaje istorice (ca în *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi Vodă*), ci și strategii narative și stilistice. În *Hronicul măscăriciului Vălătuc* Al. O. Teodoreanu pastșează respectuos cronică lui N. În plus, boierimea moldoveană s-a recunoscut adesea în textul său, de unde a cules nu numai informații despre strămoși, ci a și aderat la atitudinile tranșante ale cronicarului. În prima sa carte de memorii, *Ce am auzit de la alții* (1922), Radu Rosetti își întemeiază multe dintre reconstituirile istoriei familiei sale apelând la „Neculcea”, sursă de bază a interesului genealogic al boierimii moldave. Nu întâmplător, Buletinul Muzeului Municipal din Iași, înființat în 1922 de Gheorghe Ghibănescu și continuat până în 1933, s-a numit „Ion Neculce”. Dintre toți cronicarii români, N. pare a avea posteritatea cea mai generoasă.

Cugetarea ascuțită și puținel sceptică pe care o găsim în proverbe, expresia colorată și plastică, alternanța de zâmbet și tristeță, tot sufletul poporului, variat ca o primăvară de la noi, le găsim în cel dintâi povestitor artist al nostru, Ion Neculce – care nu e un mare cărturar, cum au fost Costineștii, și care vorbește ca un răzăș sfătos de odinioară. Năcazurile săracei Moldove Neculce le-a avut scrise în inima lui, cum spune însuși. În marginile limbii simple și înțelepte, a adunat cronică lui comori de

frumuseți artistice. Letopisețul său mi-i carte de câpătâi – și de câte ori îl deschid mi se umple sufletul de plăceri rare.

MIHAIL SADOVEANU

Când citești cronică lui Neculce, un nume îți năvălește numaidecât în minte: Creangă. Într-adevăr, dacă ne-am închipui pe Creangă trăind în veacul al XVIII-lea, el ar fi trebuit să scrie ca Neculce, precum Neculce în epoca eminesciană, nemaifiind acum boierii la cârmă, și-ar fi scris istoria vieții. În Neculce se înfăptuiește cu un veac înainte acel amestec de mică cultură de târgoveț și de înțelepciune țărănească.

G. CĂLINESCU

Neculce abdică de la maniera moralei prin parabole și dictoane, preferată de Costin. Încât muștrării subțiri îi ia locul invectiva. De altfel, cronicarul nu mai ține la didactica povestirii sale, precum predecesorii. Opinia, pretutindeni prezentă, e comunicată frust, neiertător. Nimic nu amână aflarea atitudinii naratorului, cugetarea nu e stilul gândirii sale. Faptele imorale primesc o tăioasă sancțiune ironică. Ironia de tip popular este facultatea dominantă a spiritului său și, prin urmare, nota distinctivă a stilului. Neculce înviorază seria narativă a cronicarilor cu povestirea de factură ironică.

ELVIRA SOROHAN

SCRIERI: *Letopisețul Țării Moldovii de la Dabija v.v. până la domnia lui Ioan Mavrocordat v.v. (1662–1743). Cuprinzând și o samă de cuvinte, în Letopisiștile Țării Moldovii, II, publ. M. Kogălniceanu, Iași, 1845, 193–464; Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte, îngr. și introd. Iorgu Iordan, București, 1955; Cronică lui Ion Neculce copiată de Ioasaf Luca. Manuscrisul „Mihail”, îngr. și pref. Zamfira Mihail și Paul Mihail, cuvânt înainte Ștefan Ștefănescu, București, 1980; Opere, îngr. și introd. Gabriel Ștrempel, București, 1982; Marii cronicari ai Moldovei, îngr. și pref. Gabriel Ștrempel, București, 2003, 809–1199.*

Repere bibliografice: Vasile Cireș, *Studii*, Iași, 1899, 21–123; Iorga, *Ist. lit.*, II, 269–309; Iulian Marinescu, *Documente relative la Ioan Neculce*, „Buletinul Comisiunii Istorice a României”, 1925, 1928; Sadoveanu, *Opere*, XIX, 472–498; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 28–30, *Ist. lit.* (1982), 23–26; Cartoian, *Ist. lit.*, III (1945), 189–197; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), 290–306; *Ist. lit.*, I, 596–619; Cioculescu, *Varietăți*, 70–92; Dumitru Velciu, *Ion Neculce*, București, 1968; Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.*, I, 274–302; Onu, *Critica*, 249–281, 342–363, *passim*; Valeriu Cristea, *Introducere în opera lui Ion Neculce*, București, 1974; Curticăpeanu, *Orizonturile*, 72–122; Rotaru, *Valori*, I, 193–273; *Dict. lit.* 1900, 611–614; Petrescu, *Configurații*, 74–85; Sorohan, *Introducere*, 216–255; Mazilu, *Noi*, 61–69, 193–195, 203–205; *Dict. analitic*, II, 368–370, III, 246–248; *Dict. esențial*,

554–558; Ștefan S. Gorovei, *Ion Neculce și tradițiile Putnei*, „Analele Putnei”, 2005, 2; Manolescu, *Istoria*, 66–71; Gabriel Ștrempel, *Antim Ivireanul, Ion Neculce*, Cluj-Napoca, 2011; Răzvan Voncu, *Labirintul mărturisirii. Strategii autoreferențiale în literatura română medievală*, București, 2012, 98–104. **B.C.**

NECULUȚĂ, D.T. [Dumitru Theodor] (20.IX.1859, Târgu Frumos – 17.X.1904, București), poet. Copil de țărani nevoiași, **N.** părăsea la zece ani casa părinților săi, Zamfira a Ciubotăriții și Toader Neculuță. Muncitor cizmar, el se formează ca autodidact. Citea literatură (M. Eminescu și G. Coșbuc, în primul rând), iubea muzica. Legat de mișcarea muncitorească, este alături de I. C. Frimu în lupta pentru refacerea Partidului Socialist Democrat după trădarea „generoșilor”. Debutază, sub numele D. Niculescu, în săptămânalul „Icoana vremii”. O parte din versurile apărute prin reviste („Adevărul ilustrat”, „Icoana vremii”, „România muncitoare”, „Lumea nouă literară și științifică”, „Viitorul social”, „Facla”) i-au fost adunate după moartea sa, cauzată de o boală de inimă, în volumul *Spre țărmul dreptății* (1907). A semnat și D. Azur, F. Crâng, Odin, N. Sorin (ultimul pseudonim fiind folosit și de N. Țimiraș). Post-mortem a fost ales membru de onoare al Academiei RPR (1948).

Nu originalitatea face meritul poeziei lui **N.**, îndatorată mult modelelor vremii (Eminescu, Coșbuc, Vlahuță), ci pronunțata ei notă socială, patosul revoltei și speranței. În poemul *Spre țărmul dreptății* apare viziunea revoluției triumfătoare. Energiile colective, încărcate de revoltă, vor purifica lumea (*Poporul*). Amestec de obidă și ură, de sarcasm și profeție, lirismul preia adesea tonul coșbucian din *Noi vrem pământ* (în *Moment de revoltă*) ori din *Doina* (în *Sortării*). Modelul eminescian se simte în linia poeziei satirice (*Lor* este un ecou al *Junilor corupți*). Reminiscențe evidente sunt *La steaua, Unei proletare, Cusutoreasa*. Influența lui Eminescu este receptată, în registru minor, prin Vlahuță în compunerile care retoriizează suferința (*Durere de mamă, Bordei și mormânt*). Culoarea sentimentală a versurilor sociale, ideologia sentimentalizată cerând înfrățirea cu neamurile lovite și cu categoriile năpăstuite (*Tu, Moise, Prigonitul, Țigani, Cor de rob*) dau nota specifică a primului poet-muncitor din literatura română, revitalizat, într-un exces programatic, în anii '50 ai secolului trecut.

SCRIERI: *Spre țărmul dreptății*, pref. Al. Constantinescu, București, 1907; *Spre țărmul dreptății. Poeziile unui muncitor*, pref. Nicolae I. Lazu, București, 1945; *Spre țărmul dreptății*, îngr. Mihai Dragomir, pref. Maria Banuș, București, 1954; ed. pref. V. Moghilescu, București, 1965.

Repere bibliografice: Cristian Sârbu, *Dumitru Theodor Neculuță*, București, 1940; I. Vitner, *Viața și opera lui D. Th. Neculuță*, București, 1950; Călinescu, *Opere*, VII, 939; Regman, *Confluențe*, 280–287; Ciopraga, *Lit. rom.*, 278–279; Micu, *Început*, 526–532; *Dicț. lit.* 1900, 614–615; *Dicț. scriit. rom.*, III, 404–406. **S.C.**

NEDELCEA, Tudor (23.III.1945, Valea Ursului-Tâmba, j. Mehedinți), istoric literar, editor. Este fiul Elenei (n. Tipan) și al lui Iancu Nedelcea, grefier. Învață mai întâi în satul natal, frecventează cursul liceal în Turnu Severin (1959–1963), iar la București face studii de biblioteconomie în cadrul Institutului Pedagogic (1964–1967), apoi urmează Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității (1967–1971), unde își susține, în 1983, teza de doctorat *Geneza ideilor social-politice și filosofice în literatura română veche*. Lucrează la Arhivele Statului (Filiala Dolj), funcționează ca bibliotecar la Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova, fiind aici și director (1974–1985), este redactor la Editura Scrisul Românesc, unde în 1991 va deveni redactor-șef, este cercetător la Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” și cadru didactic la Facultatea de Filologie–Istorie a Universității din Craiova. Debutază la „Ramuri”, în 1970, publicând o scrisoare inedită a lui Al. Macedonski. Colaborează și la „România literară”, „Luceafărul”, „Analele Universității din Craiova”, „Mitropolia Olteniei”, „Cronica”, „Flacăra”, „Contemporanul”, „Meridian”, „Literatorul”, „Caiete critice”, „Lamura”, „Mozaicul”, „Noul Literator” ș.a. A mai semnat N. Tudor, N. Theodor, Teofil Mehedințeanu.

N. desfășoară o merituosă activitate de identificare și ordonare a izvoarelor documentare, investigația privind deopotrivă periodice, cărți vechi, manuscrise, acte de cancelarie, cronici, discursuri etc. Astfel, alcătuiește lucrările bibliografice *Publicații periodice din Oltenia* (I–II, 1976–1979), *Manuscrise și cărți vechi* (1977) și monografia *70 de trepte* (1978), consacrată Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova. Și lucrarea *Geneza ideilor social-politice și filosofice în literatura română veche* (1987) beneficiază de pe urma

efortului documentar al autorului. Începând din 1990, N., manager cu inițiative laudabile în producția Editurii Scrisul Românesc, intră într-o zonă în care spiritul critic nu funcționează pe măsura intențiilor, având drept consecință supraevaluări cu mize naționaliste și localiste: susține caracterul literar al declarațiilor lui Tudor Vladimirescu, se străduiește să descopere frânturi de zicere artistică în relatările martorilor la evenimentele din timpul domniei lui Mihai Viteazul sau în scrisorile acestuia către soli, e convins că poate să restabilească adevărul istoric în legătură cu personalitatea lui Vlad Țepeș, transformat de o întreagă literatură în vampirul Dracula, aruncând anatema, în chip ce ține deja de tradiție, asupra contesei Elisabeta Bathory, care ar fi fost „un vampir adevărat, cu atât mai înspăimântător cu cât este o femeie”. În fine, antologând texte, insistă asupra unor chestiuni controversate din publicistica eminesciană, pe care le abordează nenuanțat, dintr-un unghi lipsit de perspectivă, ca în *Eminescu împotriva socialismului* (1991), *Eminescu – apărătorul românilor de pretutindeni* (1995), *Eminescu, istoricul* (1998), ori vorbește despre o „dogmatică personală” a poetului în *Eminescu și cugetarea sacră* (1994). N. reunește în două volume, *Vocația spiritualității* (1995) și *Interferențe spirituale* (2002), articolele publicate de-a lungul timpului în presa culturală din țară, diversitatea tematică – de la subiecte de eminescologie, literatură veche, recenzii la cărți aparținând unor autori craioveni până la pledoaria pentru canonizarea lui Mihai Viteazul – fiindu-le caracteristica definitorie.

SCRIERI: *Publicații periodice din Oltenia*, I–II, pref. Dan Simonescu, Craiova, 1976–1979; *Manuscrise și cărți vechi*, pref. Dan Simonescu, Craiova, 1977; *70 de trepte*, pref. Dan Simonescu, Craiova, 1978; „*Arhivele Olteniei*”. 1922–1946 (în colaborare), București, 1983; *Geneza ideilor social-politice și filosofice în literatura română veche*, Craiova, 1987; *Povestiri despre Mihai Viteazul*, Craiova, 1991; *Pasărea măiastră (Viața Mariei Tănase)*, Craiova, 1993; *Vlad Țepeș Dracula*, Craiova, 1994; *Vocația spiritualității*, Craiova, 1995; *Civilizația cărții*, Craiova, 1996; *Bisericile Craiovei* (în colaborare), Craiova, 1998; *Interferențe spirituale*, Craiova, 2002; *Cartea și circulația ei*, Craiova, 2005; *Carte despre carte*, Craiova, 2008; *Centenar – Biblioteca „Aman”*, Craiova, 2008; *Eminescu și realsematismul*, Craiova, 2010. **Antologii:** *Eminescu împotriva socialismului*, Craiova, 1991; *Mihai Eminescu–Veronica Micle, Corespondență*, Craiova, 1992; *Eminescu și cugetarea sacră*, Craiova, 1994; *Cărți românești vechi*.

Predoslovii, Craiova, 1994; *Eminescu – apărătorul românilor de pretutindeni*, Craiova, 1995; *Stihuri la stema țării*, Craiova, 1995; M. Eminescu, *Texte esențiale*, introd. edit., Craiova, 1997; *Eminescu, istoricul*, Craiova, 1998.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, „*Manuscrise și cărți vechi*”, LR, 1979; Grigore Traian Pop, *Entuziasm și rigoare*, SLAST, 1988, 23 aprilie; Ilie Purcaru, *Carte cu olteni*, Craiova, 1988, 94–97; I.C. Chițimia, „*Geneza ideilor social-politice și filosofice în literatura română veche*”, ARG, 1989, 8; Ion Dur, *Exerciții de recunoaștere*, Craiova, 1992, 87–92; Nicolae Bellu, *Eminescu și Oltenia*, Craiova, 1995, 138–140, 146–148; Ungheanu, *Scritorii*, 192–195; Marian Barbu, *Trăind printre cărți*, I, 235–238, II, 394–297, Petroșani, 2001–2002; Constantin Cubleşan, *Eminescu în oglinzile criticii*, Cluj-Napoca, 2001, 202–206; Fănuș Băileșteanu, *Fețele rostirii*, București, 2002, 52–54; Firan, *Profiluri*, II, 110–111; Marius Dobrin, *Vechile testamente*, „Mozaicul”, 2004, 7; Cimpoi, *Critice*, IV, 219–223; Burlacu, *Texistențe*, I, 123–127; Gabriela Nițulescu, „*Cartea și circulația ei*”, „Litere”, 2008, 3–4; Constantin Preda, „*Eminescu și realsematismul*”, R, 2011, 2. **C.M.B.**

NEDELCIU, Mircea

(12.XI.1950, Fundulea, j. Călărași – 12.VII.1999, București),
prozator, publicist.

Este fiul Marioarei (n. Ioniță) și al lui Ștefan Nedelciu, agricultor și casier CEC. După liceul urmat la Brănești (1965–1969), frecventează Facultatea de Filologie, secția română–franceză, a Universității din București, absolvind în 1973 cu teza *Valoarea de schimb și valoarea de întrebuințare în opera literară*. În timpul facultății scoate împreună cu câțiva colegi revista de perete „Noii” (1970–1973). Este pe rând ghid interpret la ONT Carpați, profesor de franceză în Gurbănești, județul Ilfov (1976–1977) și de română în Sinaia (1978), apoi, din 1982, vânzător la librăria Editurii Cartea Românească. După 1990 este redactor la revista „Contrapunct”. Ales secretar al Uniunii Scriitorilor în 1990, între octombrie 1991 și iulie 1992 este lector de limba și literatura română la Universitatea „Paul Valéry” din Montpellier. În 1992 înființează Societatea franco-română Euromedia. În 1994 se numără printre

fondatorii Asociației Scriitorilor Profesioniști din România (ASPRO). Are inițiativa înființării Târgului de Carte Gaudeamus. Debutază în 1977 în „Luceafărul” cu povestirea *Un purtător de cuvânt*, iar editorial în 1979 cu volumul de proză scurtă *Aventuri într-o curte interioară*. Membru al cenaclului Junimea, condus de Ov. S. Crohmăniceanu, intră în sumarul volumului colectiv *Desant 83*, manifest al generației '80. După 1989 a avut rubrici săptămânale în „Suplimentul literar-artistic al «Tineretului liber»”, „Contrapunct”, „Formula As”. I s-au acordat premii ale Uniunii Scriitorilor (1979, 1983, 1986, 1991), Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române (1986) etc. Moare la 49 de ani neîmpliniți în urma unor complicații ale maladiei Hodgkin, afecțiune degenerescentă a măduvei spinării ale cărei prime simptome apăruseră în 1988, anul în care începe romanul *Zodia scafandruului*, rămas neterminat și publicat postum, în 2000.

N. este în ordine cronologică primul prozator optzecist care reușește să se afirme. Alături de Mircea Cărtărescu, rămâne probabil cel mai important reprezentant al generației, deși poziția sa nu a fost lipsită de controverse. Dacă pentru Ion Bogdan Lefter N. este „un foarte mare scriitor”, lui Alex. Ștefănescu el îi apare lipsit de talent, iar lui Nicolae Manolescu drept „o mare promisiune neținută”. Oricum, s-a numărat printre strategii grupării și a fost, în anii '80–'90, unul dintre capii ei teoretici. Inițial, literatura sa a fost anexată textualismului, amănunt explicabil prin notorietatea teoriilor venite pe filiera grupului Tel Quel sau a Noului Roman; de asemenea, însuși scriitorul, alături de o parte din colegii săi de generație (aripa Gheorghe Iova – Gheorghe Crăciun), a vehiculat în diverse contexte termenul. Ulterior însă, după ce postmodernismul devine în a doua parte a anilor '80 conceptul-drapel al optzeciștilor, literatura lui N. începe să fie considerată o reprezentare caracteristică a acestei paradigme (Ion Bogdan Lefter). Mărcile literaturii sale au putut fi observate de la început, volumul de debut înfățișând deja un prozator format; totuși, formula își va atinge ipostaza clasică a maturității în volumul din 1989 *Și ieri va fi o zi*. Literatura sa are o facondă experimentală manifestată atât formal, cât și substanțial (întâia ipostază este mai vizibilă în primele cărți). Tehnicile narative se contaminatează de la tehnologia recentă (magnetofon, reportofon, video); mai multe texte poartă subtitlul *Transmisiune directă* și sugerează

o priză directă asupra realității, distinsă de priza mediată cultural a codurilor literare anterioare (a căror autenticitate N. o contestă implicit). De asemenea, apar tehnici importate din cinema: *split screen* (text/narațiune pe două coloane în *Greva de zel*), montaj rapid și nonliniar (prin care fabula este fragmentată și restructurată la nivelul discursului), supraimpresiune (fire narative sunt expuse simultan, până la confuzia planurilor), schimbarea unghiurilor (privirea acelorași întâmplări din mai multe perspective în *Zmeura de câmpie* sau în *Probleme cu identitatea (variațiuni în căutarea temei)*: acest din urmă text oferă relatarea acelorași întâmplări – călătoria unui pictor amator către București, la aflarea veștii că a murit Nichita Stănescu – în trei versiuni substanțial diferite, două aparținându-i „autorului” și a treia protagonistului întâmplărilor, „proprietarul” lor, Vasile Mureșan „Murivale”, care, spre a crește complexitatea raporturilor intra- și interficționale, este un personaj real. În plan teoretic, unei astfel de contaminări îi corespunde dorința de a introduce experimentalismul (deja acut în literatura română a anilor '60–'70) într-o nouă paradigmă, a mediaticului, care avea să devină dominantă abia din anii '90, când cea mai mare parte a literaturii lui N. fusese deja scrisă. Dacă realismul și autenticismul autorului au fost remarcate de la început de critică, s-a observat de asemenea că ele sunt abordate într-un mod autoreflexiv: astfel, realismul este dublat de indicii ale caracterului de convenție al acestuia. Autenticitatea construită de N. include autodemistificarea ei, avertizarea cititorului că are în față o construcție artificială. Numeroasele inserturi auctoriale sunt tipice pentru o operațiune de acest fel. De pildă, descrierea unui personaj care se deplasează este punctată de un comentariu apt să extragă cititorul din pactul ficțional: „Este chiar tentant să-și privească propriile picioare executând acțiunea de a merge. Este oare suspicios? Se suspectează pe sine de irealitate?” (*Curtea de aer*). În mod caracteristic, povestea se întrerupe pentru a-l înfățișa pe autor (ipostaza narativă a autorului concret) în diverse scene domestice sau creative. Dar însuși autorul aflat în această ipostază se demistifică prin indicarea caracterului în același timp discreționar și tipic al alegerilor sale narative: „Aș putea să descriu îndelung diversele persoane care se perindă spre stânga sau spre dreapta prin fața acestei vitrine și desigur că această descriere ar spune foarte multe

Ion Stratan, Mircea Nedelciu, Tudor Jebeleanu și Nicolae Iliescu

lucruri despre modul în care eu mă situez față de aceste persoane, ar releva atitudinea mea, deci, față de societatea în care trăiesc” (*Simplu progres*). Poate fi notat și nivelul metatextual al acestei fraze, care ironizează ideea determinismului social asociat literaturii în comunism. Subsolul unor asemenea texte este întotdeauna polisemantic; uneori el apare încărcat la propriu de notele autorului care-și comentează textul. Cititorul este, de altfel, atras în text printr-o serie de tactici de captare a atenției („probabil că tu nu știi în ce fel se construiește o instalație de canalizare într-un sat și nici eu, mircea nedelciu, cel din spatele paginii, nu știu prea multe despre acest subiect” – *O traversare*) și finalmente de recrutare într-o poziție activă. Scriitorul își antrenează cititorul pentru a-i decoda textele. De pildă, povestirea *O căutare în zăpadă* se înfățișează ca o piesă autobiografică în care naratorul își relatează prima amintire. Însă textul începe, deloc inocent, printr-un citat mscat din Marin Preda, iar discursul narativ este întrerupt într-un punct printr-un comentariu al „autorului” (sau, mai bine zis, al unui narator care se prezintă drept autor): „Autenticitatea unui text precum cel de mai sus

pare de necontestat. Cu toate acestea, e greu de stabilit cine este autorul tuturor propozițiilor. Sper că nu v-ați grăbit să-l identificați cu Mircea Nedelciu și să credeți că aceasta e vreo povestire autobiografică de-a lui. De altfel, mici semne ale inautenticului apar încă din prima propoziție: «Aventura conștiinței mele a început...». Altă povestire ilustrativă, *Istoria brutăriei nr. 4 (văzută cu ochii de către caporalul G.P., zis Bobocică)*, are forma așa-ziselor însemnări agramate ale unui caporal-brutar care face pâine pentru soldații români ce luptă pe Frontul de Est. La un prim nivel, textul instrumentează opoziția conformă ideologic între război și pâine. După ce își obține însă acest alibi, autorul intervine în textul lui Bobocică prin note de tipul „proprietatea asupra limbajului devine o importantă sursă a puterii politice”: notație care, stabilind o solidaritate tacită cu cititorul (aflat, ca și textul/autorul, în plin comunism târziu, etapă a regimului notorie pentru instrumentarea politică a unui limbaj golit de orice referențialitate), trece brusc din modul conformist al mesajului antirăzboinic în cel subversiv. Acest aspect subversiv, caracteristic întregii literaturi optzeciste, a fost

exploatat în luptele canonice de după 1989 de o seamă de critici pentru a distinge o „autentică” subversiune a scriitorilor optzeciști de subversiunea „cu voie de la poliție” practică de autorii șaizești. Autoreflexivitatea literaturii lui N., moștenită, pe linie românească, de la Școala de la Târgoviște – structura de dicționar a romanului din 1984 *Zmeura de câmpie* (*Roman împotriva memoriei*) îl omagiază de altfel pe Mircea Horia Simionescu – include problematizarea pe un larg portativ a ideii de granițe. Sunt chestionate granițele dintre literatură și realitate (un titlu tipic pentru inversiunea postmodernă este *O zi ca o proză scurtă*). Expresia dramatică a acesteia apare în romanul *Zodia scafandruului*. Scrierea cărții a coincis cu manifestarea bolii fatale. Textul rezultat ar fi consecința întâlnirii dintre presiunea exercitată de corpul propriu-zis al autorului și corpul social. O altă frontieră anulată este cea dintre personaje și recuzită/ obiecte: în proza *Un purtător de cuvânt* perspectiva narativă trece de la personaj la pălăria lui, analizată din punct de vedere statistic și simbolic. De asemenea, sunt aduse în discuție diferențele dintre genuri: proza narativă coexistă cu poezia și eseu; povestiri întregi sunt redactate sub formă de proză rimată (*Tânguire de mior*); în alte părți sunt recuperate convenții socotite desuete, precum proza epistolară. Mai sunt problematizate frontierele dintre literatura „înaltă” și „joasă”, prin valorificarea unor genuri populare precum literatura polițistă (*Zmeura de câmpie* are structura informă a unei anchete: trei tineri care au crescut la orfelinat își caută părinții, cu incursiuni în trecut care ajung până în perioada războiului sau a anilor '50; *Femeia în roșu*, scris în colaborare cu Adriana Babeți și Mircea Mihăieș, propune tot o investigație meta-ficțională pe urmele Anei Cumpănaș, cea care îl trădase pe gangsterul John Dillinger în America interbelică) sau SF (*Tratament fabulatoriu*, *Și ieri va fi o zi*; de asemenea, romanul *Zodia scafandruului* urma să aibă, potrivit agendelor scriitorului, o secțiune science-fiction). În mod specific postmodernismului, literatura lui N. apelează la o dublă codificare, cooptând simultan două tipuri de cititor ideal: unul genuin și unul sofisticat-metatextual. La un prim nivel, autorul utilizează diverse clișee science-fiction pentru a oferi textului un plus de atractivitate; însă, la nivelul ulterior, clișeul se dovedește un simplu instrument pentru accesarea unei perspective critice. În povestirea *Cât timp*

ești invizibil motivul invizibilității este un simplu pretext pentru a critica starea de corupție dintr-o uzină. În mod asemănător procedează *Ora spre zero*, care camuflează o fabulă a alienării sub aparența unei istorii cu iz horror (un bărbat întâlnește la miezul nopții, pe o stradă pustie, o ființă care ar putea fi un vampir; mai multe piste, inclusiv titlul care trimite la ideea de transformare ori sfârșitul eliptic, susțin acest nivel). Pretutindeni sunt subminate diferențele dintre instanțele narrative sau dintre text, intertext și metatext. O posibilă alegorie a acestor granițe cu geometrie variabilă apare în romanul *Tratament fabulatoriu* (1986), roman pus sub semnul meteorologiei (profesia protagonistului său) încă de la începutul care descrie (ca în *Omul fără însușiri* de Robert Musil, operă la care de altfel N. face trimitere în altă parte) un „front atmosferic în schimbare”. În carte, un falanster împrumutat parcă din repertoriul utopic al secolului al XIX-lea se inserează în lumea rurală, prezentată realist, a anilor '70-'80 din secolul următor. Falansterul rămâne până la sfârșit un spațiu indecizabil ontologic. O proiecție livrescă? un clișeu fantastic? o simplă năzărare a personajelor? un spațiu real? – nici una dintre aceste întrebări nu primește un răspuns categoric. Tot în *Tratament fabulatoriu* apare cel mai notoriu experiment al autorului, anume introducerea unei prefețe cu caracter teoretic, în care, valorificându-și teza de licență, dezbate în limbaj marxist problema marșandizării artei în societatea occidentală. Din această pricină, romanul a fost atacat de Monica Lovinescu, în articolul *Textualismul socialist*, pentru așa-zisul compromis al scriitorului cu regimul comunist, pentru faptul de a fi „epigon [...] al unui marxism decedat azi pe mai toate meridianele”: „realismul său «științific» aduce a realismul «socialist» de altădată. Cu alte tehnici, dar cu aceeași demisie a spiritului critic”. Însă într-o notă din ediția a doua, publicată însă postum, după căderea comunismului, N. arată că prefața a fost introdusă pentru a deruta cenzura, orientându-i atenția asupra unei piste false pentru a-și proteja romanul. Mai mult, anunțându-și intenția de a o păstra și în această ediție, N. semnalează punctele în care a fost forțat de cenzură să modifice (prin adăugiri sau eliminări) textul prefeței. Rezultă un text-palimpsest, spectaculos din punctul de vedere al caracterului său mixt, în care eseu sociologic marxizant coexistă cu inserturi autobiografice sau cu pasaje narrative care vor fi

reluat și adâncite în romanul propriu-zis. Un alt joc al perspectivelor din opera lui N. privește diferența dintre adâncimea și suprafața unui text. *Zodia scafandruului* urma să o tematizeze pe larg. Romanul începe prin pasaje contradictorii, care afirmă simultan „Acesta este un roman de profunzime” și „Acesta este [...] un roman de suprafață”. Și structura personajelor din literatura lui N. pune în discuție ideea de frontiere. Personajele sunt tot timpul în mișcare, unind prin dinamica lor spații eterogene (Capitală–provincie, metropolă–sat). O condiție consecventă a personajelor este aceea de navetiști. Se circulă cu trenul, cu avionul, cu autocarul, cu mașina. În spectrul larg de profesii intră profesori, medici, șoferi, ghizi turistici, muncitori, milițieni, moașe, cartofori. Alături de celelalte dinamici, aceste personaje aflate în mișcare construiesc o euristică a sensului care oferă literaturii lui N. actualitatea pe care o au problemele deschise.

Mircea Nedelciu are ochiul format pentru gesturi, locuri, detalii și o ureche plecată spre limbajul cotidian și spre clișeele lui. Însă realismul de fond nu mai e acela clasic. Realul are o porozitate imensă, ca și cum ar fi privit cu lupa. Metoda este aceea hiperrealistă a lui Joyce, mai ales că prozele sunt polifonice. Vocile narrative își răspund la infinit, într-o „confuzie” rodnică. Nu știm cu certitudine ce aparține naratorului și ce personajelor, ce este imaginație și ce realitate. Textul se compune din inserturi, colaje, citate, referințe livrești, tăietura fiind surprinzătoare și modernă. Autorul explorează realul [...] prin binoclu: privirea lui este în același timp serioasă și ironică, familiară și distantă. Ambiguitatea planului textual și a celui meta-textual este deplină.

NICOLAE MANOLESCU

Mircea Nedelciu (născut nu departe de Sionu, reședința „moșierului” Mateiu Caragiale) este liderul incontestabil al generației textualiste. Prestigiul lui, într-o generație în care obediința nu este deloc o lege morală, se bazează pe talentul epic ieșit din comun, pe voința și priceperea de a înnoi mijloacele prozei și, nu în ultimul rând, pe inteligența și tactul lui. E un om de idei, știe ce așteaptă de la proză și știe, în ceea ce îl privește, să-și organizeze discursul epic. Este un experiențialist în sensul pe care îl avea termenul în anii '20, un prozator, cu alte vorbe, care gândește nu numai la ceea ce spune, dar și cum spune textul epic. În termenii Noului Roman, Mircea Nedelciu face în chip deliberat, cu multă știință și, din fericire, cu tot atât de multă ironie de bună calitate, o proză a semnificantului. Dar nu numai, iarăși, din fericire. Cine-i citește cu atenție năzdrăvanele, ingenioasele lui scenarii epice, observă ce povestitor talentat este acest tânăr autor și că textualismul său este, în primul rând, un stil de a

aduce în discursul epic un număr mare de povestitori. Narațiunea lui este, în fapt, o gală a indivizilor care știu să povestească, iar personalitatea individului este dată tot de capacitatea lui de a povesti. Este, bineînțeles, o strategie a prozatorului și un stil de a reabilita epicul după o perioadă în care proza românească și-a exercitat virtuțile în sfera narațiunii autoreferențiale și a eseului epic. Cel mai talentat povestitor din această nesfârșită serie de indivizi care pun existența într-o poveste este prozatorul însuși, Mircea Nedelciu, trecut ca și eroii săi prin multe. A fost profesor navetist, ghid ONT, magazioner și, apoi, vânzător în librăria editurii „Cartea Românească”, funcționar la Uniunea Scriitorilor și cultivator, dacă informațiile mele sunt exacte, de viță de vie într-un sat din împrejurimile Capitalei.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Aventuri într-o curte interioară*, București, 1979; *Efectul de ecou controlat*, București, 1981; *Amendament la instinctul proprietății*, București, 1983; *Zmeura de câmpie (Roman împotriva memoriei)*, București, 1984; *Tratament fabulatoriu*, București, 1986; ed. 2, București, 1996; *Și ieri va fi o zi*, București, 1989; *Femeia în roșu* (în colaborare cu Adriana Babeți și Mircea Mihăieș), București, 1990; *Povestea poveștilor generației '80 – Histoire des histoires vue par la génération '80*, ed. bilingvă, București, 1998; *Aventuri într-o curte interioară*, pref. Ion Bogdan Lefter, postfață Sorin Alexandrescu, Pitești, 1999; *Zodia scafandruului*, București, 2000; *Proza scurtă*, pref. Sanda Cordoș, București, 2003.

Repere bibliografice: Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 291–293; Moraru, *Semnele*, 167–171; Iorgulescu, *Critică*, 129–134; Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu, AST, 1983, 10; Cristea, *Modestie*, 211–216; Manea, *Contur*, 228–230; Monica Spiridon, *O „figură” a discursului critic: textualismul*, CRC, 1987, 41; Cristea, *Fereastra*, 272–277; Regman, *De la imperfect*, 61–70; Simion, *Scriitori*, IV, 580–601; Papahagi, *Cumpănă*, 293–296; Țeposu, *Istoria*, 111–116; Negoțescu, *Scriitori contemporani*, 313–316; Lovinescu, *Unde scurte*, V, 101–106; *Dicț. analitic*, I, 29–31, II, 63–65, IV, 430–432; *In memoriam*. Mircea Nedelciu, RL, 1999, 30 (grupaj special); Cărtărescu, *Postmodernismul*, 412–417, 444–456; *Dicț. esențial*, 558–562; Al. Th. Ionescu, *Mircea Nedelciu*, Brașov, 2001; Manolescu, *Lista*, II, 283–290; Gheorghe Crăciun, *Doi într-o carte (fără a-l mai socoti pe autorul ei)*. *Fragmente cu Radu Petrescu și Mircea Nedelciu*, Cluj-Napoca, 2003; Simuț, *Arena*, 200–211; Oțoiu, *Proza*, I–II, *passim*; Ștefănescu, *Istoria*, 1021–1028; Holban, *Ist. lit.*, II, 217–222; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, 108–110; C. Rogozanu, *Agresiuni, digresiuni*, Iași, 2006, 93–101; Manolescu, *Istoria*, 1365–1367; Popa, *Ist. lit.*, II, 832–835, 951–952; Ion Bogdan Lefter, *7 postmoderni*, Pitești, 2010, 7–44; Adina Dinițoiu, *Proza lui Mircea Nedelciu. Puterile literaturii în fața politicului și a morții*, București, 2011. **M.I.**

NEDELCOVICI, Bujor (16.III.1936, Bârlad), prozator. Este fiul Marceliei (n. Țepeș) și al lui Grigore Nedelcoviți, ofițer. Va absolvi liceul la Ploiești (1953) și Facultatea de Științe Juridice a Universității din București (1958). În 1959, pentru o scurtă perioadă, profesează avocatura la Ploiești, dar este forțat să-și abandoneze profesia și să se reorienteze către meserii „sănătoase”, precum cea de muncitor la Întreprinderea de Construcții Hidroenergetice Bicaz (1959–1962) sau de merceolog la Brașov (1962–1965), deoarece tatăl său, fost membru al Partidului Liberal, este arestat și înțemnițat pentru delict de opinie. Între 1965 și 1971 este economist la Întreprinderea de Electricitate București, ulterior dedicându-se literaturii. În 1982 devine secretar al secției de proză a Asociației Scriitorilor din București și redactor-șef la „Almanahul literar”. Debutază cu un fragment de roman la „Gazeta literară” în 1968, iar editorial în 1970 cu romanul *Ultimii*. Colaborează cu proză, reportaje, critică de teatru și film la „Luceafărul”, „Contemporanul”, „România literară” ș.a. Romanul *Zile de nisip* (1979; Premiul Uniunii Scriitorilor) este ecranizat în 1981 de regizorul Dan Pița, filmul, intitulat *Faleze de nisip*, fiind vizionat la câteva zile după lansare de Nicolae Ceaușescu, care îl interzice, pelicula fiind trimisă la Arhiva de Filme de la Jilava. În 1982 termină alt roman cu caracter „subversiv”, *Al doilea mesager* (titlul inițial: *Ereticul îmblânzit*), pe care editurile românești îl refuză; autorul reușește să îl trimită la Paris, unde în 1985 apare la Editura Albin Michel în traducerea lui Alain Paruit și i se acordă Prix de la Liberté, oferit de PEN-Clubul francez. În țară suportă o serie de represii din partea aparatului de partid (înterogatorii, supraveghere, destituirea din funcția de la Asociația Scriitorilor, interdicția de a publica un nou volum de nuvele, *Oratoriu pentru imprudență*). În 1986 emigrează și obține azil politic în Franța. Din 1987 lucrează la revista „Esprit”, unde publică articole și eseuri, dar și ca portar la un imobil din Paris. Continuă să scrie în limba română, îi apar, tot în traducerea lui Alain Paruit, *Crime de sable* (1989, versiunea franceză a romanului *Zile de nisip*), *Le Matin d'un miracle* (1992) și *Le Dompteur de loups* (1994). În 1990 i se decernează titlul Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres. După 1989 se întoarce de mai multe ori în România, dar continuă să trăiască la Paris. În țară îi apar cărțile publicate în exil sau interzise de cenzură, în ultimii ani publicând un jurnal,

publicistică, eseuri, proză ș.a. Volumul *Aici și acum* (1996) cuprinde mărturii, eseuri, fotografii etc. despre demolările din zona Antim și cronici de film din perioada 1970–1995. În 1995, sub titlul *Somnul insulei*, regizorul Mircea Veroiu face o ecranizare după romanul *Al doilea mesager*.

Prima carte a lui N., *Ultimii*, este un roman matur, inițiind o problematică pe care autorul nu o va abandona niciodată, despre adevăr și vinovăție, dar deocamdată abordată într-un mod oarecum atipic, comparativ cu scrierile ulterioare, în sensul în care narațiunea se apropie de o proză de atmosferă, cu accente proustiene. În centru se află o poveste polițistă, o crimă ambiguă și un fascinant personaj feminin, decadent, dostoevskian și bovaric, doamna Rujinski. Protagonista este plasată într-o „casă a morților”, vizitată de un poștaş, Petran, care împlinește o justiție imanentă, dar diferită de justiția umană sau socială. Petran provoacă adevărul, face ca doamna Rujinski să destăinuie o crimă, dar nu împiedică altă crimă și sinuciderea vinovatei, astfel încât el va ispăși pedeapsa pentru toate crimele. Sfârșitul ambiguu ilustrează o teză preeminentă la N., aceea a nevinovăției vinovate, frecventă în literatura cu substrat politic din anii '70 ai secolului trecut și de mai târziu. Căutarea adevărului și împlinirea dreptății sunt strâns legate de soarta victimei (ambiguu) inocente, ideea de vinovăție și cea de adevăr având mereu conotații duble, întrucât sensul social al adevărului nu coincide cu sensul moral. Dacă tema se va menține, ca și tehnica schimbării perspectivelor narative (modelul este cel al romanului-mosaic, cum mărturisește autorul), atmosfera crepusculară, hipnotică, încărcată de o „poezie a decadenței umane” (I. Negoieșcu), specifică acestui roman al „ultimilor” descendenți ai lumii vechi („burghezo-moșierești”) este unică în proza lui N. Trilogia *Somnul vameșului* (1981), care cuprinde romane publicate anterior – *Fără vâsle* (1972), *Noaptea* (1974; Premiul Asociației Scriitorilor din București) și *Grădina Icoanei* (1977) – dezvoltă în continuare tema nevinovatului vinovat, descendent al lumii vechi și purtător al stigmatului trecutului. Scriitorul exersează mijloace stilistice total diferite, însă abandonează subtilitățile unei scriituri poetico-simbolice, de sugestie și de atmosferă, în favoarea uneia realiste, exacte, de tipul scenariului cinematografic, dar cu suplețea unui stil intelectual cu propensiuni filosofice și psihologice, însă fără mari profunzimi analitice. Autorul are ambiția romanului total, specifică epocii, vizând concomitent cronică a unei familii (Arghir), frescă socială (a

Bujor Nedelcovi, Dorin Tudoran și Dan Deșliu

burghezo-aristocrației de provincie) și mărturia unei conștiințe supuse vremilor. Personajul central al trilogiei, Iustin Arghir, are un destin în care autorul își proiectează propria dramă, în fond nu doar individuală, ci și istorică: personajul nu se poate angaja decât ca muncitor, nu își poate exercita profesia de avocat, pentru că este fiul unui fost pușcăriaș politic, victimă a schimbărilor de regim politic. Publicarea în anii '70 a unui astfel de roman e posibilă datorită incriminării regimului politic anterior, nu a orânduirii ceaușiste. Miza rezidă în căutarea adevărului personal și istoric, în descoperirea vinovăției nevinovate a personajului, prin care se relevă o întreagă lume. Istoria familiei Arghir, cu secretele și dramele ei, reface un traseu al decadenței, după cum povestea care se desfășoară în prezent, și anume încercările lui Iustin de a fi iertat și acceptat social, stă sub semnul eșecului. Înțelegerea originii, a trecutului nu aduce eliberarea protagonistului, ci conștientizarea imposibilității de a ieși curat din cercul vinovăției (dacă vrei să nu fii lovit, trebuie să lovești, iar dacă vrei să nu fii condamnat, trebuie să condamni), „vinovăție” care se reflectă nu doar în sfera relației cu propria istorie și familie (reprezentată de unchiul Trifon), dar și în sfera relației cu

istoria prezentă sau cu femeia iubită. Simbolul acestei ambivalente (ne)vinovății, asociată violenței îndreptate împotriva celui alt, este vâsla: cine ține vâsla îl poate lovi pe celălalt (care, poate, chiar dorește să fie lovit), pentru a se salva el însuși. Justițiarul Iustin Arghir caută de fapt modalitatea de a nu ține în mâini nici un fel de vâslă – metaforă a puterii, a cârmei politice, trimițând la sintagme de tristă amintire precum „la cârma țării” sau „cârmaciul”. În *Zile de nisip* problema puterii ca formă de egoism și conservare se pune în mod direct și cu acuitate. Narațiunea se concentrează, cinematografic, pe acțiunea din prezent și pe câteva personaje, implicate într-o stranie crimă petrecută pe plajă, la mare. Personajul central, Theodor Hristea, nu mai este un justițiar, ci un doctor foarte bine plasat social și profesional, un ambițios, dar nu un orgolios al adevărului, ci al puterii. Implicându-se într-o anchetă, nu o face decât pentru a-și dovedi forța, invulnerabilitatea. „Puștiul” delincvent nu are voie să îl înșele, să-i strice planurile, concediul, încrederea în sine. Hristea vrea să îl determine pe tânărul asupra căruia planează suspiciunile anchetei să-și recunoască vinovăția, oferindu-i în schimb eliberarea, numai că puștiul este un pur, asemenea lui Petran din *Ultimii*, aproape un sinucigaș în hotărârea

inflexibilă de a nu se abate de la propriul adevăr. Vioolența doctorului este răzbunată ca într-o tragedie antică: doctorul dorește să îl ajute pe băiatul tocmai ieșit din închisoare (unde ispășise crima) și care voia să se însoare, dar, scos din minți de această nouă intervenție în viața lui, puștiul îl ucide. Interesantă este construcția cărții, care, dincolo de dinamica acțiunii, de ritmul susținut, motivat și de trama polițistă, este un roman dublu: povestea propriu-zisă e dublată, în fundal, de o poveste a poveștii, scrisă de un personaj-martor neutru, Ștefan Albini, cel care scrie și care, prin aceasta, determină într-un fel povestea celorlalți, a lui Theodor Hristea, a Cristinei (amanta doctorului) și a puștiului. Chestionarea adevărului cuprinde de aceea trei aspecte: faptul real, istoric (ce s-a întâmplat/ ce se întâmplă de fapt?), aspectul psihologic (ce sunt, ce vreau cu adevărat?) și un al treilea aspect, textual sau mai degrabă metatextual (ce este de fapt această poveste, cine și de ce scrie această carte?). *Îmblânzitorul de lupi* (1991) inaugurează tema exilului, pe o tramă inițiativă amintind de *Baltagul* lui Mihail Sadoveanu: o femeie însoțită de fiul ei își caută bărbatul iubit, emigrat cu mai mulți ani în urmă la Paris. Romanul pune aceleași probleme: cine este omul de lângă tine („omul torturat de demonii săi se răzbună inconștient pe aproapele lui”), posibilitatea transformării omului într-un animal, deci într-un agresor inocent (este vinovat un animal că atacă sau că se apără?). În fond, este tot un roman despre puterea malefică a trecutului și despre imposibilitatea evadării din trecut: „îmblânzitorul de lupi” reușește să trăiască concomitent, dar cu o inumană seninătate, în prezent și în trecut. Finalul pare optimist: fiul se vindecă de surzenie prin sacrificiul tatălui, iar câinii-lupi, „îmblânziți”, sunt eliberați. O caracteristică a scriiturii de aici o constituie adoptarea unui punct de vedere feminin și a persoanei întâi narative, modalități pe care autorul le va relua într-un roman de o cu totul altă factură, *Provocatorul* (1997), text aproape comercial, cu scene de sex, care marșează pe problema cuplului (personajul masculin donjuanic, „provocatorul”, și personajul feminin, „provocat” să-și descopere feminitatea). Aceeași temă fusese abordată și în *Dimineața unui miracol* (1993; Premiul Uniunii Scriitorilor), roman-mosaic, desfășurat pe un palier realist, care cuprinde povestea de dragoste dintre Iosif și Maria, privită când în prezent, când în trecut, dar și pe un palier mitico-simbolic (Maria e zeița Ishtar, cea care coboară și se întoarce din Infern, salvându-și bărbatul și readucându-l la sine), un al treilea palier fiind

cel metatextual, care urmărește drumul inițiativ al textului. În construcția acestui roman fragmentar N. uzează de tehnici specifice: delimitează prin blancuri și paranteze fragmentele disparate, subliniază cuvinte sau fraze care aparțin altui personaj (nu naratorului feminin), unele fragmente sunt redactate direct în franceză. Două volume de nuvele, *Oratoriu pentru imprudență* (1991) și *Iarba zeilor* (1998), în mare parte identice, cuprind nuvele stranie sau (semi)fantastice în cheie parabolică („fantastice, inițiatice și metafizice”, le apreciază autorul însuși în *Prefață*), pe aceleași teme obsedante: răul, vinovăția, destinul, timpul, iubirea, exilul. Reapar personaje simbolice din primele romane, atmosfera de mister, exotica, de data aceasta în stilul prozei fantastice franțuzești. Tehnica e aceeași: alternarea planurilor narative și temporale, confuzia dintre vis și realitate, dintre trecut și prezent, mergând până la criza de realitate sau de identitate. Scriitura diferă totuși, acum fiind vorba de un fel de onirism mitico-psihologic, iar miza nuvelor se eliberează de obsesia politicului. Paginile din *Jurnal infidel* (I–III, 1998–2004) relatează istoria exilului, pornind de la întâmplări din copilărie și de la experiențe decisive de dinainte de momentul rupturii, care l-au pregătit și determinat pe N. să-și părăsească țara, până la exilul propriu-zis. E o confesiune alcătuită din fragmente disparate, scurte, unele în genul unui roman de formare (încercarea de a se construi, vocația scriitoricească), mixate cu însemnări tipice jurnalului de idei și de lecturi și împănate cu informații subiective (nemulțumire, dezamăgire, incriminări) tipice pentru exilul românesc parizian. Jurnalul, asemenea ficțiunii scriitorului, este interesat de istorie (problema comunismului de ieri și de azi, a Securității etc.) în măsura în care aceasta se raportează la sine – un jurnal din care ceilalți lipsesc cu desăvârșire –, scopul fiind nu atât înțelegerea, comunicarea, oglindirea în afară, cât oglindirea narcisică în propriul sine. În afară de *Cartea lui Ian înțeleptul, apostolul din golful îndepărtat* (2003), un roman nu prea reușit al exilului, ultimele apariții sunt reeditări (seria *Opere complete* apare între 2005 și 2008, în șapte volume) și jurnale, dar și un fals jurnal, editat în 2010 sub forma unei cărți de interviuri, *Cine sunteți, Bujor Nedelcovići?*, un „dialog” cu Sergiu Grigore (Grigore Sergiu fiind de fapt prenumele reale ale autorului). N. a mai publicat și un „mic” proces al comunismului, eseu autobiografic *Un tigru de hârtie. Eu, Nica și Securitatea* (2003, ediția 2, 2004), Nica fiind numele său ca „obiectiv” în dosarele Securității, și, în 2006, albumul

de fotografie *Lectorul de imagini. Vandalism arhitectural în București* (1980–1987).

Ca și în numeroase alte utopii, literare sau filosofice, și în cazul nostru, teritoriul geografic, locul evenimentelor de care se ocupă romanul lui Bujor Nedelcovici, este o insulă: ceea ce înseamnă accesibilitate mai dificilă, capacitate de izolare și apărare sporită. Autorul se sustrage în acest mod caracterului insular al regimurilor comuniste, constrânse a se ține cât mai izolat posibil unele de altele. Urmând apoi de asemenea modelul altor utopii, cunoscute nouă printr-un vizitator al lor, aflăm și despre această insulă tot ceea ce trebuie să aflăm, din relatarea cuiva care după mulți ani de înstrăinare se întoarce acasă. Dar dacă mă aplec cu întreaga atenție asupra romanului lui Bujor Nedelcovici, în conturul și particularitatea sa, descopăr brusc că nu fac altceva, de astă dată, decât să mă cufund în tema altor utopii.

I. NEGOIȚESCU

SCRIERI: *Ultimii*, București, 1970; *Fără vâsle*, București, 1972; *Noaptea*, București, 1974; *Grădina Icoanei*, București, 1977; *Zile de nisip*, București, 1979; ed. (*Crime de sable*), tr. Alain Paruit, Paris, 1989; *Somnul vameșului*, I–III, pref. Nicolae Manolescu, București, 1981; *Le Second messenger*, tr. Alain Paruit, Paris, 1985; ed. (*Al doilea mesager*), București, 1991; *Îmblânzitorul de lupi*, București, 1991; ed. (*Le Dompteur de loups*), tr. Alain Paruit, Paris, 1994; *Oratoriu pentru imprudentă*, București, 1991; *Le Matin d'un miracle*, tr. Alain Paruit, Paris, 1992; ed. (*Dimineața unui miracol*), București, 1993; *Aici și acum*, București, 1996; *Provocatorul*, București, 1997; *Iarba zeilor*, București, 1998; *Jurnal infidel*, vol. I: *Pagini de exil*, București, 1998, vol. II: *Ieșirea din exil*, Pitești, 2002, vol. III: *Calea și semnul*, București, 2004; 2+1 (*două scenarii + o piesă de teatru*), București, 1999; *Cochilia și melcul sau Fericirea interzisă*, București, 2002; *Cartea lui Ian înțeleptul*, apostolul din golful îndepărtat, București, 2003; *Un tigru de hârtie. Eu, Nica și Securitatea*, București, 2003; ed. 2, București, 2004; *Opere complete*, I–VII, București, 2005–2008; *Cine sunteți, Bujor Nedelcovici? Bujor Nedelcovici în dialog cu Sergiu Grigore*, București, 2010.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, „Ultimii”, RL, 1970, 26; Stănescu, *Cronici*, 156–160; Nicolae Manolescu, [Bujor Nedelcovici], RL, 1972, 45, 1974, 31, 1980, 7; Cornel Ungureanu, *Biografie și construcție*, RL, 1973, 25; Petrescu, *Scriitori*, 129–135; Iorgulescu, *Rondul*, 115–120; Cristea, *Domeniul*, 279–282; Raicu, *Critica*, 157–160; Iorgulescu, *Scriitori*, 224–225; Iorgulescu, *Firescul*, 216–219; Iorgulescu, *Critică*, 108–114; Zăciu, *Cu cărțile*, 97–101; Gheorghiu, *Reflexe*, 35–40; Simion, *Scriitori*, III, 435–445; Iorgulescu, *Prezent*, 221–224; Lovinescu, *Unde scurte*, I, 428–430, III, 145–148, IV, 183–189; Negoitescu, *Scriitori contemporani*, 316–321; Dicț. esențial, 562–564; Adrian Marino, *Et in Balcania ego*, CU, 1999, 10; Gheorghe

Grigurcu, [Bujor Nedelcovici], RL, 2001, 17, 2003, 1,2; Cristea-Enache, *Concert*, 182–185; Soviany, *Textualism*, II, 119–122; Carmen-Ligia Rădulescu, *Utopia realității și realitatea ficțiunii*, București, 2003; Bianca Burța, „Jurnal infidel”, OC, 2003, 155; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Ian, Sade, Fourier... Loyola?*, LCF, 2004, 5; Barbu Cioculescu, *Cartea lui Ian înțeleptul*, JL, 2004, 1–6; Bârna, *Prozastice*, 166–176; Simuț, *Reabilitarea*, 204–208; Eugen Simion, *Din culisele cenzurii*, CLT, 2005, 2; Ștefănescu, *Istoria*, 963–972; Nicoleta Sălcudeanu, *În acvariu*, CLT, 2006, 52; Bogdan Crețu, „Al doilea mesager”, CLT, 2006, 24; Manolescu, *Istoria*, 1178–1183; Popa, *Ist. lit.*, II, 798–801; Manolescu, *Enciclopedia*, 531–534; Constantin Cubleșan, *Drumul spre adevăr*, CL, 2011, 7, 9, 12. **R.D.**

NEDELICU, Șerban (13.II.1911, Putineiu, j. Ilfov – 5.V.1982, București), prozator. Este fiul Dumitrei și al lui Stan Nedelcu. Absolvent în 1929 al unei școli normale, funcționează ca învățător într-un sat, iar după august 1944 devine secretar al Comitetului Județean Vlaşca al Partidului Comunist Român (până în 1946). După ce editează la Giurgiu revista „Veac” (1939–1940), este redactor la „Vestea satelor”, „Frontul plugarilor”, „Scânteia satelor”, „Agricultura nouă” și redactor-șef adjunct la „Albina”. Debutează la „Cuvântul liber” în 1935, colaborând apoi și la „Azi”, „Meridian”, „Timpul”, „Fapta”. Prima carte, nuvela *Întovărașirea*, îi apare în 1949.

Reprezentant prolific al realismului socialist, N. este unul dintre condeierii care, dând tiparului și câte două romane pe an, neabătându-se nici un moment de la „linia partidului”, au contribuit la rescrierea falsificată a unor perioade din istoria interbelică și postbelică. Se găsesc în cărțile sale mai toate poncifele ideologice ale anilor '50, întreaga recuzită tematică impusă oficial, propagate și dincolo de limita cronologică a „obsedantului deceniu”. Fie că au în centrul lor personaje provenite din rândul dascălimii rurale, „progresiste”, ca în romanul *Învățătorii* (I–II, 1961–1964), sau ingineri agronomi, ca în *Moara Săracă* (1967), muncitori ori țărani, scrierile produc pe bandă rulantă tipologii convenționale, lipsite de adâncime psihologică, oameni care sunt puși să „gândească”, să vorbească și să acționeze spre a ilustra clișeistic o așa-numită dramă a înnoirii. Vasile Nisipaș (din *Învățătorii*) dezertează de pe frontul antisovietic, trecând în liniile rusești, mai târziu se întoarce în țară, iar după 1944 contribuie la construirea socialismului. În *Dudică* (1964), *Salba de aur* (1975) sau în *Apele revărsate* (1981), romane „țărănești”,

abundă scenele cu ședințe interminabile, elogiind colectivizarea și fericirea generală adusă de „viața nouă” la sate. Până și erotismul cade sub incidența ideologicului. Ion Damian, protagonistul din *Drum deschis* (1960), își face autocritica pentru abaterile sale profesionale și pentru relația platonică cu o profesoară („Sunt vinovat că am avut încredere în ea, fără să o cunosc, și m-am lăsat nițel amețit”) și este de două ori iertat de cea mai vajnică acuzatoare a sa, tovarășa Lisaveta: prima oară aceasta îl iartă pe linie de partid, menținându-l într-o funcție de conducere, pentru ca mai apoi să-l ierte și în calitate de soție, reprimindu-l acasă. Într-o altă zonă tematică, *Insurecție în cetate* (1973), o alcătuire romanească la comandă, dedicată evenimentelor din august 1944, face elogiul luptei comuniștilor în rezistența antifascistă. Și în romanul *Destin* (1981), tot o stângace compunere cu teză, se încearcă acreditarea ideii că în războiul din Spania cohorte de tineri români s-au înrolat voluntari, sub identitate falsă, pentru a lupta împotriva fasciștilor și a naziștilor. Aproape nici o pagină din scrisul lui N. nu rezistă examenului vremii, în ciuda tonului mai temperat și a câtorva inserții documentare valide din romanele istorice scrise în perioada „dezghețului” ideologic.

SCRIERI: *Întovărășirea*, București, 1949; *Credințe răătăcite*, București, 1949; *Superstițiile sunt buruieni ale întinericului și neștiinței*, București, 1949; *Danie chiburească*, București, 1950; *Îndoiala*, București, 1950; *Viață nouă*, București, 1950; *Pe marginea Dunării*, București, 1955; *Furtuna stârnește valurile*, București, 1957; *Drum deschis*, București, 1960; *Învățătorii*, I–II, București, 1961–1964; *O vizită neașteptată*, București, 1963; *Dudică*, București, 1964; *Ce-i mai de preț pe lume*, București, 1965; *Moara Săracă*, București, 1967; *Tunărul lui Avram Iancu*, București, 1968; *Inima omului*, București, 1970; *Rada, sora haiducilor*, București, 1970; *Cavalerii dreptății*, București, 1973; *Insurecție în cetate*, București, 1973; *Salba de aur*, București, 1975; *Bateria albastră*, București, 1976; *Colegii*, București, 1978; *Dan căpitan*, București, 1978; *Apele revărsate*, București, 1981; *Destin*, București, 1981; *Oamenii din Zorleni*, București, 1983; *Prietenii Mioarei*, București, 1983.

Repere bibliografice: I. Peltz, „Pe marginea Dunării”, CNT, 1956, 32; S. Damian, „Drum deschis”, GL, 1960, 29; Eugen Simion, „Învățătorii”, GL, 1962, 20; Laurențiu Ulici, „Moara Săracă”, CNT, 1968, 5; George Muntean, „Inima omului”, CNT, 1970, 31; Viola Vancea, *Literatura parazită*, RL, 1970, 33; Eugen Luca, „Cavalerii dreptății”, CNT, 1973, 28; H. Zalis, *Vocația actualității*, CNT, 1982, 9; *Dicț. scriit. rom.*, III, 413–415; Popa, *Ist. lit.*, I, 925, II, 622. **ALF.**

NEDELESCU, Vasile (29.VII.1951, Elizaveta – Bălți), poet. Urmează școala medie în satul natal. Este absolvent al Facultății de Electrofizică a Institutului Politehnic „S. Lazo” din Chișinău (1973) și, la cursuri fără frecvență, al Institutului de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1983). Lucrează la Centrul de Calcul al Institutului de Cercetări Științifice în Domeniul Planificării, la Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova (1990–1993), la Prefectura Ciocana (1993–1995), la Institutul Național de Standardizare și Metrologie din Chișinău (din 1997). Ca student, frecventează cenaclul literar Ritmuri și publică primele versuri în ziarul Institutului Politehnic, „Inginerul”. Debutează editorial cu ciclul de poezii pentru copii *Scărița ploii*, inclus în volumul *Soare-n floare* (1983), semnat împreună cu Emil Nicula și Nicolae Roșioru. A folosit și semnătura Vasile Nedelea. Participă la mișcarea de eliberare națională din Basarabia și este consilier în Sovietul Orășenesc Chișinău (1990–1994).

În poezia din volumele *Lumina salvatoare* (1987), *Treptat-treptat* (2007), *101 poeme* (2011) N. cultivă o permanentă „nevoie de suflet” (Tudor Palladi) prin revenirea la lucrurile simple, la cuvintele ingenue ale copilăriei și la mirajul naturii, văzute ca nișe de evadare din cotidianul tehnizat al omului modern. Având similitudini cu poeți precum Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Ioan Hadârcă și, în general, cu poeții din generația „ochiului al treilea”, el reînvie un cult romantic pentru starea de grație a omului, schițând frecvent tablouri sufletești: „Culori de curcubeu pe codru curg:/ E ora când se macină lumina./ Icoana zilei scade în amurg/ Și ramul își ascultă rădăcina”. Este o „poezie care nu relatează, nu anunță sau declară o stare poetică, ci chiar o plămăiește și-i dă suflare” (Nicolae Rusu). Versurile sunt limpezi, fără artificii în limbaj, scrise adesea într-o formulă aforistică, mai mereu cu patos îndurerat și râvnă didacticistă. Întoarcerea către inocența primordială, imnurile închinare florilor și luminii reprezintă un răspuns polemic față de un contingent robotizat și poluat, pe care poetul îl descrie ca pe un „timp abrupt”, „veac supraexcitat”, populat de proroci propagandiști și de „Mesia ultramoderni”. Motiv recurent, golirea țării („curând vom fi o țară de bătrâni”), este însoțit de proiecția unei stări de neliniște tensionată. În contrapondere, iubirea și speranța, întrezărirea, în rotirea ritmurilor vieții,

a „luminii salvatoare” dau un alt timbru acestei lirici. Pentru N., poetul are o miză etică, retragerea din lume, individualismul și autosuficiența fiind sancționate drept culpabilitate. El crede că poezia tinde spre un „cântec comun”, că este un îndemn de solidaritate umană în numele unei vârste de aur a omenirii.

SCRIERI: *Scărița ploii*, în *Soare-n floare* (volum colectiv), Chișinău, 1983; Chișinău, 1983; *Steaua de noroc*, Chișinău, 1986; *Lumina salvatoare*, pref. Vasile Roman-ciuc, Chișinău, 1987; *Treptat-treptat*, Chișinău, 2007; *101 poeme*, București, 2011.

Referințe bibliografice: Valeriu Senic, *Tinerețea și maturitatea versului*, LA, 1986, 44; Victor Pânzaru, *Poezii pentru fete-cosânzene și feți-viteji*, „Scân-teia leninistă”, 1987, 2; Andrei Turcanu, *Bunul simț*, Chișinău, 1996, 66–69; Nicolae Rusu, [Vasile Nedelescu], LA, 2001, 30, „Timpul”, 2011, 29 iulie, 5 august; *Dicț. Chișinău*, 382–383; Tudor Palladi, *Scara ideatică a poeziei sau Nevoia de suflet, credință și zbor*, LA, 2011, 30; Ludmila Bulat, *Ehei, sunt încă tânăr*, LA, 2011, 30. **Mr.M.**

NEGOESCU, Cristu S. (26.VIII.1858, București – 5.IX.1923, București), publicist, folclorist. A făcut școala primară la Câmpulung, unde tatăl său era institutor. În 1868 este trimis la București pentru a frecventa gimnaziul, dar după un an, murindu-i tatăl, se mută cu familia la Craiova, de unde era originară mama, și continuă aici liceul ca bursier. Încă din școală era pasionat de ziaristică și oratorie. În 1876 debutează cu versuri și cu un articol despre importanța învățământului în gazeta „Oltenia”. Între 1876 și 1879 urmează la București cursurile Facultății de Litere și pe cele ale Facultății de Drept. A inițiat societatea Unirea în 1879 și a fost membru în comitetul Ligii Culturale. A desfășurat o notabilă activitate culturală la Ploiești, unde, după ce în 1884 își ia licența în litere cu teza *Încercare asupra fabulei în genere și în parte despre fabula română*, este numit profesor. Un timp se află în Belgia ca să-și perfecționeze cunoștințele în domeniul dreptului și obține titlul de doctor în științe politice și administrative la Universitatea din Bruxelles. La Ploiești înființează Societatea Corpului Didactic, alte câteva societăți economice și populare și un ateneu popular, în care ținea conferințe duminicale – despre teatrul lui Corneille, despre literatura populară, despre dor ș.a. Se mută la București ca profesor de liceu, iar din 1891 până în 1901 ocupă diferite funcții în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, la un moment dat fiind și deputat. La

Ploiești editase periodicul „Școala română” (1882) și gazeta „Alarma” (1884–1885), la București scoate, împreună cu alții, revista enciclopedică „Renașterea” (1901) și este redactor la „Românul”. Colaborează la „Columna lui Traian”, „Jurnalul”, „Oltenia”, „Revista literară”, dar se face cunoscut mai cu seamă prin articolele politice din „Resboiul” și „Democratul” din Ploiești, unde publică de asemenea versuri și proză. La cumpăna secolelor a îngrijit editarea, în patru volume (1901–1904), a discursurilor politice ale lui Take Ionescu.

N. este autor de manuale de retorică și stilistică (ediții succesive ale unui astfel de manual fiind tipărite în 1883, 1888, 1896), precum și de antologii de literatură populară: *Poezii populare alese. Balade* (1896), *Poezii populare alese. Doine, colinde, cântece soldățești, bocete, legende* (1896), *Colinde și cântece de stea* (1911); textele sunt adunate din diverse colecții folclorice și din reviste. Literaturii populare N. i-a acordat o importanță specială, socotind-o „izvorul cel mai bogat de cultură generală pentru o națiune”. De altfel, încă din 1882 lansase în „Școala română” un apel „către inteligența satelor” pentru culegerea de literatură populară. O retrospectivă a preocupărilor sale pentru folclor, „de interes strict bibliografic” (Iordan Datcu), va fi publicată în volumul *Negru pe alb* (1922), care reunește și câteva studii, conferințe, precum și amintiri, încercări poetice, proză, cugetări. Exercițiile lui literare, grevate de tonul didactic, moralizator, au ca ținută câteva „tipuri după natură” extrase din lumea comercianților provinciali (*Gură rea, Burtă verde* ș.a.) sau, atunci când este vorba de versuri, se concentrează, stângaci, asupra unui fel de meditație pesimistă. Consacrând fabulei câteva lucrări complementare, N. se rezumă la a prelua păreri deja exprimate în legătură cu originea și evoluția speciei, în 1905 alcătuind și o amplă antologie de fabule românești, de la D. Țichindeal la Nicolae Istrati.

SCRIERI: *Retorica*, Ploiești, 1883; ed. 2, Ploiești, 1888; ed. 3 (*Retorica și stilistica*), București, 1896; *Încercare asupra fabulei în genere și în parte despre fabula română*, București, 1885; *Diverse. Conferințe publice*, Ploiești, 1887; *Studiu asupra fabulei*, București, 1898; *Fabule și fabuliști*, ed. 3, București, 1905; *Negru pe alb*, București, 1922.

Antologii: *Poezii populare alese. Balade*, București, 1896; *Poezii populare alese. Doine, colinde, cântece soldățești, bocete, legende*, București, 1896; *Colinde și cântece de stea*, București, 1911.

Repere bibliografice: *Encicl. rom.*, III, 385; D. Teleor, *Oamenii școlii*, „România ilustrată”, 1901, 2; *Candidații noștri. Din viața și activitatea d-lui Cristu Negoescu*, Ploiești, 1911; Predescu, *Encicl.*, 590; *Dicț. lit.* 1900, 615–616; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 639. **L.Bd.**

NEGOIȚĂ, Lucia (9.IX.1945, Breaza, j. Buzău), poetă, publicistă. Este fiica Elenei Negoită (n. Duca), învățătoare, și a lui Oliviu Negoită, profesor și autor de literatură pentru copii. Școala primară o urmează la Breaza, iar liceul la București (1959–1962). Urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității bucureștene, luându-și licența în 1967. După absolvire devine redactor în cadrul Departamentului emisiunilor culturale al Radiodifuziunii Române; din 1969 este realizatoarea emisiunii „Meridiane lirice”, iar din 1971 semnează săptămânal „Revista literară radio”. În 1981 se angajează ca redactor al Televiziunii Române, în 1994 devenind redactor-șef adjunct și, ulterior, redactor-șef al Redacției emisiunilor culturale. Debutul ca poetă are loc în 1966 la „Contemporanul”, ulterior publicând poeme și interviuri și în „România literară”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Tribuna”, „Cronica”, „Amfiteatru”, „Convorbiri literare”, „Literă”, „Acolada”, „Argeș” ș.a. Experiența în radio și o parte din dialogurile publicate în „Acolada” sunt captate în cărțile „*Revista literară radio*” comentată de scriitori și ascultători (1976) și *Carte cu poeți. Interviuri. Viața face parte din literatură* (2012). În 2002 a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

În primul volum publicat de N., *Poeme* (1973), se remarcă tema închiderii, tăcerii, retragerii din fața unei inevitabile înfrângeri metafizice, datorată influenței copleșitoare a poeziei lui Lucian Blaga: „fericită adunare, altcineva, în locul lui/ să vorbească; el chipul l-a împrumutat/ fără să-l ceară înapoi [...] de treizeci de ani a trecut, graiul/ i s-a făcut pumn curat de ninsoare” (*Altceineva, fericită adunare*). Titlul celui de-al doilea volum, *Roza și închipuirea* (1976), invocă un mariaj fericit al materiei și imaginației, o vârstă de aur a poeziei. Blagianismul poetei migrează spre poezia rodului, a împlinirii, invocând „primavera incinta, cu rochia rotunjită pe pântec” (*Sărbătorile primăverii*). Melancolia defetistă de mai devreme este repudiată în numele valorilor vieții, feminității, maternității: „nu ca supusă, ca învingătoare bat la ușa ta/ flacăra mea e ca roua, arsura ei e viață”. Volumul următor, *Duminică spre luni* (1980), sugerează reîntrirea în fluxul anxios al vieții,

după „duminică” exuberantă în care poezia fusese o celebrare escapistă a existenței anistorice. Poeta se îndreaptă spre un lirism mai tranzitiv; limbajul metaforic începe să fie pus sub semnul întrebării, iar poezia este asumată în nume propriu, pentru ca în *Cazemata de rouă* (1983) să se proiecteze deschis biografismul. N. scrie despre călătoriile prin țară în calitate de reporter cultural, călătoriile au episoade deloc lirice, textul fiind recontextualizat de o poetă „fără fard”, conștientă de gradul de montaj care contribuie la transformarea unor simple imagini în amintiri: „Sunt fără fard/ în vechea biserică din burg/ aflată-n reparație./ Turiști străini/ cu copii în cârcă/ mestecă gumă” (*Tocmirea lumii*). Volumul *Scenă de conversație* (1986) își propune tema confruntării între eul intim și cel public: „Tu, pronume al sfiei/ îndurătoare// voi, pronume al decorului,/ al mărturisirii”. Senzația e de maturizare, de pierdere a avântului începuturilor, iar poeta se autocitează cu distanță, asimilând textualismul epocii. Totuși, discursul este adesea alegoric, pierzând priza cu realitatea. Și *Turnul cailor albaștri* (1987) aduce aceeași circumspecție față de materia trădătoare a scrisului: „Amâni iluzia/ întinzi capcana/ te vezi/ prins/ acolo în turnul cailor/ albaștri/ printre ficțiuni” (*Turnul cailor albaștri*). Emil Botta este evocat pentru a ilustra o conștiință actoricească a realului, care face din propria viață o butaforie. După o pauză mai lungă, poeta revine în 2003 cu *Gara de Est*. Poemele cuprind acum scene de cotidian trivial, iar poezia este văzută ca o enclavă înconjurată de o realitate mediatică agresivă: „la aminte, faimosul «play-back»/ cel ce ducea la perfecțiune/ hohotul de plâns al eroului, chiar/ parfumata prostie, iată/ riscă să atingă zonele pure, sângele cald, vinul/ scurs din urechea țareviului/ [...] Unde să-ți mai așezi, Teroare/ covorul de rugă/ pentru îngenunchere și închinare?”. În fine, în *Dincolo de Barbaria* (2010) revine tema feminității ca pseudonim al condiției umane.

SCRIERI: *Poeme*, București, 1973; *Roza și închipuirea*, București, 1976; *Duminică spre luni*, București, 1980; *Cazemata de rouă*, București, 1983; *Scenă de conversație*, București, 1986; *Turnul cailor albaștri*, București, 1987; *Gara de Est*, București, 2003; *Dincolo de Barbaria*, Timișoara, 2010. **Antologii:** „*Revista literară radio*” comentată de scriitori și ascultători, București, 1976; *Carte cu poeți. Interviuri. Viața face parte din literatură*, București, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Prelipceanu, „*Poeme*”, TR, 1974, 6; Constantin Hârlav, „*Poeme*”, ST, 1974, 3; Daniel Dimitriu, „*Poeme*”, CL, 1974, 7; Cornel Ungureanu, „*Poeme*”,

O, 1974, 9; Ulici, *Prima verba*, I, 104–107; Piru, *Poezia*, II, 516–518; Virgil Mihaiu, [Lucia Negoiță], ST, 1977, 5, 1988, 10; Iorgulescu, *Scriitori*, 115; Adrian Popescu, *Cristalizări lirice*, ST, 1980, 7; *Lit. rom. cont.*, I, 741–742; Tartler, *Melopoetica*, 80–82; Micu, *Scurtă ist.*, III, 356–357; *Dicț. scriit. rom.*, III, 416–418; Popa, *Ist. lit.*, II, 518; Irina Petraș, „*Dincolo de Barbaria*”, RL, 2011, 15.

D.Mn.

NEGOIȚESCU, I. [Ion]

(10.VIII.1921, Cluj –
6.II.1993, München,
Germania), critic
și istoric literar, poet,
prozator, traducător.

Este fiul Lucreției (n. Cotuțiu) și al lui Ioan Negoițescu, ofițer și avocat. Elev încă, la Aiud – va absolvi Liceul „G. Barițiu” din Cluj în 1940 –, aderă la mișcarea legionară și mai târziu participă la rebeliune, fiind student la Sibiu, unde se mutase, după Dictatul de la Viena, Universitatea clujeană. Scrie și articole militante, de care ulterior se dezice. În 1941 face parte din redacția revistei „Curțile dorului”. Îl cunoaște pe E. Lovinescu, cunoștință care, după propriile-i mărturisiri, îi marchează definitiv destinul literar. În 1943 se publică în ziarul „Viața” manifestul Cercului Literar, sub forma unei scrisori adresate lui E. Lovinescu, intitulată *Ardealul estetic*. Între semnatori, N. figurează cu pseudonimul Damian Silvestru, dar se știe că textul a fost redactat de el. În 1945 apare „Revista Cercului Literar”, al cărei redactor unic este. Aici deține cronică literară (împreună cu Cornel Regman), afirmându-se printr-o surprinzătoare maturitate, prin siguranța judecăților de valoare și eleganța stilistică. De altfel, perioada sibiană a Cercului Literar se dovedește extrem de fertilă în planul formației intelectuale și în privința elaborării unei ideologii literare. După întoarcerea Universității la Cluj, N. revine în orașul natal, încercând să continue activitatea cerchistă. Vrea să scoată o revistă sub titlul „Euphotion”, care ar fi sugerat, în concepția sa, sinteza dintre clasicitatea arhetipală și spiritul faustic modern. Are proiecte mari, imaginând, de pildă, crearea unui clasicism românesc axat cu precădere

pe categoria tragicului. Face lecturi sistematice din filosofie și din marii mistici, îndeosebi în limba germană. Se pasionează de teatru, susținând și o cronică dramatică foarte exigentă și intrând astfel în conflict cu autoritățile locale. În 1946 va absolvi Facultatea de Litere și Filosofie. În 1947 Editura Fundațiilor Regale îi atribuie Premiul Scriitorilor Tineri Needitați. Funcționează ca bibliotecar la Institutul Medico-Farmaceutic (1948–1950), fiind apoi cercetător (1950–1952) și secretar al unei școli tehnice (1952–1954). Publică (stilizează) în acești ani, așa cum erau obligați să facă și alți confrăți, traduceri din limba rusă, toate realizate în colaborare. În 1961 e arestat, deținut politic la Jilava, eliberarea survenind în 1964. E angajat redactor la „Luceafărul” (1965–1967), apoi la „Viața românească” (1968–1971). Transpune *Mimesis* de Erich Auerbach (1967), dă, alături de alții, versiuni în românește din lirica universală (*Sunete fundamentale*, 1970) ori din versurile lui Friedrich Hölderlin (1971). Mai bine de un deceniu este extrem de activ în critica literară, scoțând mai multe volume care îi consolidează atât originalitatea, cât și autoritatea. Își șochează contemporanii în primul rând cu studiul *Poezia lui Eminescu* (1968), în care răstoarnă raportul valoric dintre antume și postume, privilegiindu-le pe cele din urmă, ca fiind mai apropiate, prin profunzime, de marele romantism european, în special de cel german. Publică totodată un aproape scandalos, pentru mentalitatea vremii, proiect de *Istorie a literaturii române*, în principiu o replică la *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu. De altminteri, articolele și cărțile apărute acum cuprind în mare parte fragmente ale viitoarei *Istории*.... Impune exclusiv criteriul estetic în evaluarea scrierilor literare, dar și un mod întrucâtva inedit de a citi literatura, adică dinspre prezent spre trecut, ajungând, bunăoară, la paradoxul unor „influențe” inverse. În 1977 se solidarizează, printr-o scrisoare deschisă transmisă de Europa Liberă, cu Paul Goma. Primește o bursă de studii în Germania de Vest, i se permite plecarea în 1980 și rămâne în exil până la sfârșitul vieții. În 1982–1983 predă literatura română la Universitatea din Münster. Lucrează intens la *Istoria literaturii române*, din care primul volum, cuprinzând intervalul 1800–1945, iese de sub tipar în țară, în 1991. Concomitent, scrie frecvent despre scriitorii români contemporani, articolele fiind difuzate la postul de radio Europa

Liberă și la Radio Londra, apoi editate postum în culegerea *Scriitori contemporani* (1994), este redactor la „Caiete de literatură” (1988–1992), supliment al revistei „Dialog”, apărută la Dietzenbach. Produce o serie de articole politice extrem de critice la adresa regimului Ceaușescu, adunate în volumul *În cunoștință de cauză* (1990), și începe elaborarea memoriilor, nereușind să ajungă decât până la întâlnirea cu E. Lovinescu.

N. debutează în presă cu poezia *Indiană*, apărută în „Națiunea română” (1937), iar editorial cu „românul” suprarrealist *Povestea tristă a lui Ramon Ocg*, publicat în 1941. Primul articol de critică literară este o recenzie la *Panorama de la littérature roumaine* a lui Basil Munteanu, semnată în „Luceafărul”, revistă a elevilor de la Liceul „G. Barițiu” din Cluj (1938). Până la apariția „Revistei Cercului Literar”, când se va dedica integral criticii literare, se exersează în proză și într-o eseistică diversă. Din martie 1937 începuse să țină un jurnal, în cea mai mare parte pierdut. Fragmentele rămase – editate postum în *Ora oglinzilor* (1997) – dezvăluie aceeași precocitate, o familiarizare uimitoare pentru un adolescent cu numele mari din literatura modernă română și străină. Lovinescianismul său de fond, manifestat din etapa Cercului Literar, poate fi dedus și din micromonografia *E. Lovinescu* (1970). N. preia de la Lovinescu teoria sincronismului, însă cu un sens modificat, conform euphorionismului său: sincronismul nu se reduce la stricta actualitate, cultura/literatura română trebuind să se sincronizeze, cumva retroactiv, cu o „Europă culturală arhetipală”, cu o „clasicitate absolută”. Pe de altă parte, criticul descinde din ceea ce el numește „simbolismul” textului lovinescian, revendicându-se și dintr-o înțelegere a actului critic ca expresie intuitivă. Și călinescian până la un punct este N. printr-o concretețe aproape senzuală a limbajului, prin imprevizibilitatea jubilantă a asociațiilor și comparațiilor ori printr-o anumită tehnică a citatului. Cu toate acestea, originalitatea sa rămâne frapantă, pe unele paliere chiar ostentativă. Cărțile tipărite până la plecarea din țară sunt în majoritate culegeri de studii și articole: *Scriitori moderni* (1966), *Însemnări critice* (1970), *Engrame* (1975), *Analize și sinteze* (1976), *Alte însemnări critice* (1980). Simptomatic rămâne faptul că, în timp ce își construia *Istoria literaturii române*, simte nevoia să facă elogiul foiletonului critic (cronica și recenzia), definit drept expresia cea mai vie, imediată, „a modalității critice în general și sarea însăși a fenomenului literar la un moment dat”. N. este adeptul unei critici

Ion Negoitescu și Radu Stanca

creatoare în măsura în care este adeptul unei critici axiologice, unde esteticul reprezintă o valoare de creație. Se poate sesiza aici un proces de adaptare, mai exact, de asumare a fenomenului literar în mișcare. Actul critic se exercită, astfel, în două sensuri: pe de o parte, prin descoperirea unor valori noi, iar pe de alta, prin identificarea în operele mai vechi a unor semnificații rezonante în sensibilitatea contemporană. Cu toate că, în fond, nu a aderat la nici una din formulele noii critici, în sensul imitării lor, N. se dovedește extrem de sensibil la sensul novator al acestora. Uneori chiar anticipându-le, așa cum se întâmplă în *Poezia lui Eminescu*, unde face critică arhetipală. Deși a apărut în 1968, cartea fusese încheiată în 1954 și rămâne, alături de *Istorie...*, opera fundamentală a autorului. Eminescu este abordat din perspectiva unui proiect vast, care constă în scrierea unei istorii a literaturii române, concomitent cu altă, necesară, tranșantă disociere a valorilor. Criticul preia și radicalizează demersul călinescian de valorificare a postumelor până la schimbarea poziției lor valorice față de antume. La apariția studiului reacția tradiționaliștilor împotriva acestui „sacrilegiu” a fost extrem de vehementă. În realitate, exegetul nu discreditează poezia eminesciană antumă, ci o disociază de cealaltă, rămasă în manuscrise, aplicând în ambele cazuri același criteriu de evaluare, care este strict estetic și vizează lirismul în esențialitatea sa. Există,

prin urmare, doi poeți distincți, unul „plutonic”, altul „neptunic”, primului corespunzându-i lirica postumă, celuiilalt cea antumă. Simplificând puțin, plutonicul este romanticul vizionar pur, comparabil cu Schelling, Novalis, Brentano, Jean Paul, Hölderlin, pe când neptunicul acoperă vârsta unei conștiințe estetice clasicizante. Diferența se măsoară prin ponderea lirismului, maximă în primul, diminuată mult în al doilea în avantajul conceptualizării și al fineții artistice. Se înțelege că vizionarismul, caracteristic zonei plutonice, izbucnește fragmentar și în spațiul neptunicului. De fapt, între cele două lumi (cu criteriile lor poetice diferite) ar exista o relație subtilă, aceea dintre dublurile unei personalități scindate. Mai mult – afirmă criticul –, poetul și-a abandonat vizionarismul abisal dintr-o „teamă ciudată”, lăsând în legalitate numai reprezentările „tangibile ale spiritului”. Poetica implicită a lui Eminescu stă sub semnul contradicției dintre viziune și filosofie, dintre imagine și concept, sensul procesului de creație evoluând înspre abstracțizare, cu triumfurile sale din *Scrisori* ori din *Glossa*. La extrema cealaltă se găsesc marile poeme vizionare *Mureșanu*, *Memento mori*, *Miradoniz*, *Povestea magului călător în stele*, *Gemenii*, *Diamantul Nordului*. Trebuie remarcat că în capitolul consacrat poetului în *Istoria literaturii române* e avut în vedere doar acest segment al operei poetice, singurul care îl îndreptățește pe autorul cărții să proclame universalitatea lui Eminescu. Traseul demonstrației critice din *Poezia lui Eminescu* pornește de la un vers revelator („De plânge Demiurgos, doar el aude plânsu-și”), al cărui son profund, cu rezonanțe existențial-vizionare, „închide” sensurile lirismului plutonic. „Fenomenul original” al tuturor proiecțiilor mitice eminesciene constă, așadar, în „plânsul lăuntric al cosmosului”, dar un cosmos nestructurat integral, rămas încă într-o stare de somnolență haotică, marcat de „paloarea mortală” a neantului. Dintr-o asemenea „demonie cosmică” se desprind niște figuri emblematice sau arhetipuri prin care se constituie mitologia poetică. Ele sunt Odin, Orfeu, cel „sălbăticit de suferință”, și regele Somn, iar la alt nivel, Călugărul, Poetul și Monarhul – acestea trei putându-se confunda sub o identitate androgină, la rândul ei configurată ca Înger al Morții. Performanța hermeneutului se realizează excepțional prin descinderile în „stratul ultim al viziunilor”, în metaforicul esențial unde se contopesc miticul, magicul, muzica și poeticul, aici fiind spațiul misterului văzut ca „liman al morții” și clipă a nupțiilor genuine dintre spirit și trup, înger și materie. Poezia

antumă, corespondentă neptunicului, cunoaște în schimb, prin conceptualizare, diminuarea, transformarea sau chiar dispariția unor categorii ale lirismului specifice zonei plutonice: mitosul, magia, melancolia, somnia ș.a. Substanța spirituală se subțiază, cedând inițiativa „trăirii subiective”, patosului, sentimentului. Viziunile demonice devin „peisaje”, mitosul se dizolvă în elegie. Dar clasicizarea nu e înțeleasă ca un defect, ci doar ca o reprimare a vizionarismului original. Deși nu a avut același impact ca studiul despre Eminescu, micromonografia *E. Lovinescu* propune o interpretare în multe privințe inedită asupra marelui critic. Pentru prima dată N. explică aici câteva dintre contradicțiile evoluției spirituale a lui E. Lovinescu, identificând în simbolism sâmburele original al criticii sale. Dar cartea cea mai spectaculoasă din deceniul al optulea al secolului trecut rămâne *Un roman epistolar* (1978), cuprinzând corespondența cu Radu Stanca și unde, pe lângă subtilele pasaje referitoare la un singular *amor intellectualis* din literatura română, abundă fragmente de o formidabilă eclatanță. Sunt evocate cele mai vii și mai pline de promisiuni momente, aparținând anilor '46-'47, când autorul se afla la Cluj și credea încă într-un reviriment al Cercului Literar, mai mult chiar – într-o revoluție structurală a literaturii române. Alături de „euphorionism”, lansează acum conceptul „axiocrație”, imaginând o lume dominată de criteriul valorilor. Tot în anii '70 N. publică proză și versuri în registru decadent și manierist-estetizant, recuperări, în bună parte, ale anilor de tinerețe. Mai târziu, cartea lui de anvergură este *Istoria literaturii române*, pe care o dorea editată și într-un al doilea volum, de vreme ce a lucrat eficient și la perioada contemporană, după cum se vede din culegerea de articole (unele de sinteză) *Scriitori contemporani*. Oricum, deși parțială, *Istoria...* se referă la epocile esențiale ale literaturii române și, ca operă de exil, e concepută cu o țință precisă: „Ce ne spune literatura română asupra ființei noastre axiologice, adică ce suntem noi românii și cum ne prezentăm noi în confruntarea istoriei?”. Nu o metodologie, ci o profesie de credință se înalță din aceste rânduri. Concepția asupra începuturilor literaturii române moderne este lovinesciană, în sensul aplicării ideilor de imitație, sincronism și adaptare din mers la un fond național original. Mai precis, literatura română începe odată cu descoperirea Occidentului, așadar după 1800. Tot ce a fost înainte cade sub semnul „culturii minore”, însemnând provizorat, absența unor creații estetice. E de precizat însă că ideea sincronismului

funcționează ca un principiu de evaluare pozitivă, istoricul literar descoperind tocmai vitalitatea mai puțin obișnuită a unei literaturi care a avut, aproape nesperat, „instinctul” sincronizării cu marile literaturi europene. Metodologic, *Istoria...* nu pune probleme deosebite. Materia e organizată cronologic și compartimentată destul de convențional, tradițional adică, pe epoci, în cadrul acestora scriitorilor consacrandu-li-se articole analitice concentrate. Un mic scandal a stârnit, mai cu seamă din cauza asumării deschise a opțiunilor homoerotice, *Straja dragonilor* (1994), gândită de N. ca o primă piesă dintr-un amplu proiect autobiografic. Deformat prin lupa estetismului, destinul autorului apare scăldat acum într-o altă lumină, pigmentată cu asociații livești, dar și cu introspecții pătrunzătoare, care sintetizează senzualitatea stridentă și confesiunea nudă. Ca o oglindă autoreflexivă, cartea revelează fața „plutonică” a lui N.

Personalitatea lui Ion Negoîtescu este, de fapt, aceea a unui poet damnat și rămâne în veci inexplicabilă strădania acestui poet, care își injecta literatura în vene ca pe un drog, de a fi critic și istoric literar. [...] Ion Negoîtescu a trăit solitar și neînțeles în societatea românească. Avea o existență estetizată, incompatibilă cu grosolănia forțată la care fuseseră condamnați românii de ocupații sovietici. Era lipsit de nerăbdarea indecentă de a se afirma, și aceasta tocmai în mijlocul vieții literare, spațiu al ambiției duse până la isterie. [...] În postura de critic literar, făcea impresia unui om căzut din Lună. Nu ținea seama de țesătura de prejudecăți și interese din cauza căreia ierarhia de valori literare părea de neclintit. Dădea verdicte care contrariau. Se lăsa condus, cel mai adesea, de dorința de a trăi un moment de beatitudine estetică.

ALEX. ȘTEFĂNESCU

SCRIERI: *Povestea tristă a lui Ramon Ocg*, Sibiu, 1941; *Despre mască și mișcare*, Sibiu, 1944; *Scriitori moderni*, București, 1966; *Poezia lui Eminescu*, București, 1968; ed. îngr. Dan Damaschin, pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 1995; *Sabașios*, București, 1968; *Poemele lui Balduin de Tyaormin*, București, 1969; *E. Lovinescu*, București, 1970; *Însemnări critice*, Cluj, 1970; *Lampa lui Aladin*, București, 1971; *Moartea unui contabil*, București, 1972; *Engrame*, București, 1975; *Analize și sinteze*, București, 1976; *Viața particulară*, București, 1977; Ion Negoîtescu – Radu Stanca, *Un roman epistolar*, București, 1978; *Alte însemnări critice*, București, 1980; *În cunoștință de cauză*, Cluj-Napoca, 1990; *Istoria literaturii române*, I, București, 1991; *Scriitori contemporani*, îngr. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1994; *Straja dragonilor*, îngr. și pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1994; *Traversarea Cortinei. Corespondența lui Ion D. Sîrbu cu Ion Negoîtescu, Virgil Nemoianu, Mariana Șora*, îngr. Virgil Nemoianu și Marius Ghica, pref. Virgil Nemoianu, Timișoara, 1994;

Scriitori moderni, I–II, îngr. Mihai Ungheanu, pref. Emil Hurezeanu, București, 1996–1997; *Ora oglinzilor*, îngr. și pref. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1997; *Dialoguri după tăcere. Scrisori către S. Damian*, București, 1998; *Despre E. Lovinescu*, îngr. Dan Damaschin, Pitești, 1999; *Însemnările unui cosmopolit*, îngr. Dan Damaschin, Pitești, 1999; *Primăvara elvețiană și alte proze*, îngr. Ioan Milea, Pitești, 1999. **Antologii:** *De la Dosoftei la Ștefan Augustin Doinaș*, îngr. și pref. Cornel Regman, Cluj-Napoca, 1997. **Traduceri:** L. N. Tolstoi, *Hagi-Murad*, București, 1955 (în colaborare cu Mihail Calmăcu); Erich Auerbach, *Mimesis*, pref. Romul Munteanu, București, 1967; Georg Christoph Lichtenberg, *Aforisme*, pref. trad., București, 1970; *Sunete fundamentale*, București, 1970 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș, Virgil Nemoianu, Toma Pavel ș.a.); Friedrich Hölderlin, *Poezii*, București, 1971 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș și Virgil Nemoianu).

Repere bibliografice: Mincu, *Critice*, I, 174–177; Manolescu, *Poezia*, 66–68, 229–235; Grigurcu, *Teritoriu*, 63–70; Piru, *Varia*, I, 285–289, II, 516–518; Doinaș, *Poezie*, 113–121; Raicu, *Structuri*, 204–208; Grigurcu, *Ideii*, 49–63; Nițescu, *Repere*, 139–157, 163–164; Vlad, *Lectura*, 57–62; Ungheanu, *Lecturi*, 275–284; Regman, *Explorări*, 73–84; Grigurcu, *Poeți*, 232–240; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 382–387; Grigurcu, *Critici*, 235–254; Vartic, *Modelul*, 140–151; Simuț, *Diferența*, 197–201; Grigurcu, *Între critici*, 115–123; Al. Piru, *O nouă istorie a literaturii române*, I, 1992, 19–21; Matei Călinescu, *Despre „Istoria literaturii române” de I. Negoîtescu*, „22”, 1992, 39; Nicolae Balotă, *Un condotier al literelor*, RL, 1993, 6; [I. Negoîtescu], VR, 1993, 2–3, APF 1993, 3–4, ST, 1993, 3–4 (grupaje speciale); Grigurcu, *Peisaj*, I, 49–52, III, 114–131, 270–293; Papahagi, *Fragmente*, 11–16; Simuț, *Incursiuni*, 89–95; Ungureanu, *La vest*, I, 185–202; Nicolae Balotă, *Cazul lui Nego*, IL, 1995, 5–12; Borbély, *Xenograme*, 13–17; Poantă, *Cercul Literar*, 116–119; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 19–32; Spiridon, *Apărarea*, 71–76, 85–87; Grigurcu, *Imposibila*, 152–165; Zăciu, *Depart*, 78–86; Faifer, *Faldurile*, 96–99; Dicț. esențial, 564–567; Virgil Nemoianu, *România și liberalismul ei*, București, 2000, 264–279; Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar, passim*; Manolescu, *Lista*, III, 119–131; Soviany, *Textualism*, II, 125–128; Dicț. analitic, IV, 168–171; Gavril, *Cercul Literar*, 59–102; Cioculescu, *Lecturi*, II, 221–224; Mihăilescu, *Lit. rom. post-ceaușism*, I, 120–124; Grigurcu, *De la un critic*, 56–61, 86–90; Ștefănescu, *Istoria*, 687–694; Manolescu, *Istoria*, 918–920, *passim*; Terian, *A cincea esență*, 557–558, 575–582, *passim*; Damaschin, *Cercul Literar, passim*; [I. Negoîtescu], în *Spiritul critic la Cercul Literar de la Sibiu*, coordonator Sanda Cordoș, Cluj-Napoca, 2009, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, I, 143, *passim*, II, 1014–1015; Manolescu, *Enciclopedia*, 536–540; Goldiș, *Critica*, 244–251.

P.P.

NEGOȘANU, Petronela (17.VI.1913, Copăcel, j. Brașov – 10.VIII.2001, București), prozatoare, traducătoare. Este fiica Mariei (n. Comșa) și a lui Ioan

Șandru, funcționar. Urmează școala generală germană la Cincu și la Sighișoara (1920–1924), liceul la Blaj (1924–1931), Facultatea de Litere și Filosofie și Facultatea de Drept la Cluj (1931–1937), luându-și doctoratul în drept cu teza *Basarabia în lumina dreptului internațional*. Între 1938 și 1940 a fost avocat pledant în cadrul Baroului Cluj, după care a îndeplinit funcția de șef de secție și șef de serviciu în Ministerul Afacerilor Străine (1944–1947). A fost condamnată de Tribunalul Militar din București pentru „agitație publică”, executând o pedeapsă de cinci ani (1950–1955). După repunerea în libertate a avut un timp domiciliu forțat. A fost căsătorită cu pictorul Grigore Negoșanu, în preajma căruia și-a desăvârșit cultura artistică. În 1990 a intrat în Asociația Foștilor Deținuți Politici din România. Debutază în revista clujeană „Symposion” (1939) și colaborează cu schițe, eseuri și traduceri la „Viața”, „Vremea”, „Tribuna”, „Universul literar”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Dacia rediviva”, „Orizont”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „România literară”, „Ramuri”, „Familia”, „Tomis” ș.a. În 1943 publică un volum de nuvele, *Am ucis albatrosul*, urmat de monografia *Destinul unui artist. Theodor Aman* (1973). Este autoarea a două piese pentru teatrul radiofonic, prin care revine la universul picturii, cu referire la Rubens și Rembrandt.

Nuvela *Am ucis albatrosul*, care dă titlul cărții de debut, dezvăluie un talent matur, N. fiind preocupată de incursiunea în psihicul feminin. Dragostea pentru același bărbat desparte două prietene, una alegând moartea. Prozatoarea sugerează cu delicatețe înfripirea sentimentului în abisul emoțional al protagonistelor, pentru ca totul să se amplifice într-un sincretism tumultuos ce surprinde – nu numai ca peisaj rezonator – marea calmă ori agitată, deopotrivă cu tensionată, dar muta dispută dintre rivale. De altfel, atmosfera vieții de la țărmul mării este recompusă în panouri ce denotă sensibilitate și forță, secvențial intrând în cadru atât peisajul în care se desfășoară vilegiatura turiștilor fideli farmecului marin, cât și mediul familial, cu ritmurile și întâmplările lui. Cartea de amintiri *Călătoria*, scrisă între 1995 și 2000, dar apărută postum, în 2004, conține o rememorare a coșmarului trăit în închisorile comuniste, acolo unde personalitățile, valorile umane deveniseră niște simple numere, iar instanțele supreme erau ura și nedreptatea. N. a împărțit aceeași celulă cu femei de notorietate în viața politică, culturală și socială românească, supuse torturii psihologice și fizice la Jilava,

Mislea sau în alte locuri de detenție. În memorial sunt evocate soțiile unor foști oameni politici ca Dinu Brătianu, Ion Mihalache, Virgil Madgearu, soția compozitorului Mihail Jora, scriitoarele Sanda Stolojan și Alice Voinescu, Mioara Cantacuzino (nepoată a prințesei Maruca Cantacuzino, soția lui George Enescu). Carte a închisorii, *Călătoria* e scrisă cu simplitate, cu o amărăciune reținută, resemnată. A fi înțemnițat ani de zile însemna a ți se ivi tot mai des în minte, după cum notează scriitoarea, „acele spații largi în care nu mă simțeam ca o ființă vie, ci ca o vietate din care se evaporaseră sentimentele, simțirea, ciudata existență în neființă”. N. a dovedit o înzestrare deosebită ca traducătoare, dând, singură sau în colaborare cu Virgil Teodorescu, mai cu seamă versiuni ale unor scrieri de limbă engleză.

SCRIERI: *Am ucis albatrosul*, București, 1943; *Destinul unui artist. Theodor Aman*, Craiova, 1973; *Călătoria*, București, 2004. **EDIȚII:** A.P. Bănuț, *Scrieri*, pref. edit., București, 1974. **TRADUCERI:** Louis Bromfield, *Delta sălbatică*, București, 1944; H.C. Andersen, *Poveștile lui Moș Ene*, București, 1948; Charles Dickens, *Poveste de Crăciun*, București, 1949; Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver*, București, 1949; Friedrich Dürrenmatt, *Făgăduiala*, București, 1966; *Macnair cel Orb. Povestiri canadiene*, București, 1970; *Întelegând zăpada (Antologie a poezilor canadieni de limbă engleză)*, îngr. și pref. trad., București, 1977 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); *Lirică americană contemporană*, îngr. și pref. trad., București, 1980 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); *Steaua Marilor Lacuri (45 poezi canadieni de limbă franceză)*, îngr. și pref. trad., București, 1981 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); *Walum Olum (Cântecele și proverbele indienilor din America de Nord)*, Cluj-Napoca, 1981 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); Marin Sorescu, *Symmetries*, Toronto, 1982 (în colaborare cu John Robert Colombo); Ezra Pound, *Cantos*, îngr. și postfața trad., pref. Vasile Nicolescu, Iași, 1983 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); D. H. Lawrence, *Apărarea Lady-ei Chatterley*, București, 1993; Joseph Jacobs, *Tom Degețel și alte basme englezești*, București, 1995; Charles Perrault, *Frumoasa din pădurea adormită*, București, 1995.

Repere bibliografice: Mihail Chirnoagă, „*Am ucis albatrosul*”, VAA, 1943, 921; Ovidiu Drimba, „*Am ucis albatrosul*”, VAA, 1943, 948; Petre Pascu, „*Am ucis albatrosul*”, „Tribuna română”, 1943, 63; George Sbârcea, *Anul literar 1943*, „Almanahul ziarului «Curentul»”, 1944; Iulian Vesper, „*Am ucis albatrosul*”, „Prietenie și luptă”, 1944, 1; *Dicț. scriit. rom.*, III, 421–423; Iordan Datcu, *Procesul de lichidare*, LCE, 2005, 22.

O.I.

NEGREA, Gelu (23.I.1945, Orodel, j. Dolj), critic literar, prozator. Este fiul Constanței Negrea (n. Mihăilescu), funcționară, și al lui Marin Negrea,

agricultor; prenumele la naștere Gheorghe. Urmează școala generală în Braniște și în Cujmir, ambele în județul Mehedinți. Liceul îl face în Pleșița, județul Dolj (1959–1961) și în Vânu Mare, județul Mehedinți (1961–1963). Absolvent al Facultății de Limba și Literatura Română la Universitatea din București (1969), va mai frecventa Facultatea de Ziaristică din cadrul Academiei „Ștefan Gheorghiu” (1981) și Facultatea de Regie Teatru, Academia Luceafărul din București (1991–1994). Este pe rând redactor și șef de secție culturală la ziarul „Viitorul” din Drobeta-Turnu Severin (1969–1971, 1978–1983), bibliotecar și instructor cultural tot aici (1972–1974), inspector la Consiliul Popular al județului Mehedinți (1975–1977, 1983–1989), director și patron al ziarului „Dimineața” din Drobeta-Turnu Severin (1990–1992), redactor-șef al ziarului „Universul românesc” din București (1992–1993), secretar general de redacție și redactor-șef adjunct la cotidianul guvernamental „Vocea României” (1993–1996), secretar general de redacție și redactor șef adjunct la „Sportul românesc” (1997–1999), redactor-șef al ziarului „Universul” din Los Angeles (1999–2001), șef de secție la „Cronica română” (2001–2002); pensionat medical, va fi redactor-șef adjunct la „Flacăra lui Adrian Păunescu” (2002–2005), secretar general de redacție și redactor-șef la „Luceafărul de dimineață” (2009–2011), redactor la Editura Academiei Române (2009–2012). A obținut Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române și Premiul Asociației Scriitorilor din București, ambele în 2009.

Primele volume ale lui N., *Anti-Caragiale* (2001) și *Cine ești dumneata, domnule Moromete?* (2003), revelă un critic specializat în vânarea clișeeilor interpretative așternute asupra unor scrieri canonice. *Anti-Caragiale* cercetează rolul de actant al textelor non-orale (ziare, scrisori, răvașe, telegrame, petiții, demisii, polițe, reclamații, procese-verbale ș.a.) în opera lui I.L. Caragiale, în particular în *O scrisoare pierdută*. N. combate o serie de locuri comune ale exegezei: astfel, în stilul G. Călinescu din *Domina bona*, Cațavencu devine un politician de calibrul „un promotor al progresului [...]”, un pătrunzător analist și chiar un vizionar”, Tipătescu e un Oblomov, Trahanache se transformă într-un potențial personaj de dramă ibseniană și într-un politician „care posedă organ pentru prizarea conceptelor mari”, Zoe aduce cu Madame

Bovary și cu Don Quijote, Cetățeanul turmențat este neonest ș.a. Mai mult, criticul sesizează câteva incoerențe provocate de Caragiale însuși sau face, prin deducție detectivistă, dezvăluiri: scrisoarea din titlu de fapt nu există, neputând fi expediată prin nici unul dintre canalele convenționale; temporalitatea internă a piesei nu poate fi tradusă verosimil într-o temporalitate reală, fiind manipulată de autor în ceea ce ar premerge logica cinematografică; votul Cetățeanului turmentat este nul. În volumul *Cine ești dumneata, domnule Moromete?*, Moromete devine un primitiv despot, suficient și violent, fără scrupule în fața legii și a familiei, în plus un spirit nepractic, inapt să descifreze corect sau în folosul său realitatea. Citierea, din unghi naratologic sau tipologic, a romanului lui Marin Preda în paralel cu scrieri de Ion Creangă, I.L. Caragiale și Liviu Rebreanu se dovedește de asemenea fertilă. Calitățile lui N. se manifestă cel mai limpede în aceste prime două cărți: inteligență deductivă, priză asupra textului, atitudine necopleșită de presiunea precedentei critice, vervă, umor. Continuarea șantierului Caragiale în *Dicționar subiectiv al personajelor lui I.L. Caragiale* (I, 2004) îl împinge însă pe critic către un pariu imprudent. Metoda lecturilor ireverențioase și în răspăr din *Anti-Caragiale* este forțată prin caracterul exhaustiv al cercetării (personaje de la A la Z) să capete proporții de sistem și, ca atare, devine repetitivă, previzibilă și tot mai inadherentă la realitatea textului. Deși *Dicționarul...* rămâne un proiect util, cu unele abordări ingenioase, construcția ca atare nu convinge. Încă mai inconsistent devine „șantierul” Caragiale în *Caragiale. Marele paradox* (2012). Canibalizând o bună parte din lucrările anterioare, cartea încearcă totuși, în partea ei originală, să arate că autorul *Momentelor* este un romantic. Dar tentativa este minată de diletantism și de alte cusururi, care aici devin patente: stilul jurnalistice, asociații forțate, citări după ureche, lipsa unui aparat bibliografic, predilecția pentru rețezarea de noduri gordiene, recursul la glumițe și la divagații peremptorii ce par că importă editoriale din presa cotidiană. Romanul *Codul lui Alexandru* (2007) încearcă să pastșeze stilul Dan Brown din *Codul lui Da Vinci* și în același timp să producă o ficțiune de consum performantă. Indecizia în regimul strategiei discursive îl împiedică să fie și una, și cealaltă. *Secretul lui Don Juan. 1001 aforisme*

(2010) valorifică umorul lui **N.**, care nu este, totuși, un Rivarol.

SCRIERI: *Anti-Caragiale*, București, 2001; ed. 3, București, 2012; *Cine ești dumneata, domnule Moromete?*, București, 2003; *Dicționar subiectiv al personajelor lui I.L. Caragiale*, vol. I: A-Z, București, 2004; ed. București, 2009; *Codul lui Alexandru*, București, 2007; *Secretul lui Don Juan. 1001 aforisme*, București, 2010; *Caragiale. Marele paradox*, București, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Celălalt Caragiale*, RL, 2004, 6; Mihai Iovănel, *Sabia cu lunetă*, CLT, 2007, 17; Manolescu, *Istoria*, 424–427; 9; Doris Mironescu, *Caragiale, fără sare și piper*, SDC, 2010, 265; Gelu Ionescu, *Cioclopedice*, APF, 2012, 4; Dan Cristea, *În jurul lui Caragiale*, LCF, 2012, 10; Ioan Adam, *Afinități selective*, Târgoviște, 2012, 259–266. **M.I.**

NEGREANU, Constantin (6.I.1942, Turnu Severin – 27.I.1991, Drobeta-Turnu Severin), folclorist. Urmează școala primară și liceul la Turnu Severin (1949–1960) și Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara (1960–1965). Funcționează ca profesor de limba și literatura română la Cerneți, azi cartier al orașului Drobeta-Turnu Severin (1968–1990). Obține titlul de doctor în filologie al Universității din Timișoara (1979). A editat între 1975 și 1986, la Turnu Severin, revista „Școala Mehedințului”. Colaborează la „Buletinul Societății de Științe Filologice”, „Limba și literatura română”, „Limbă și literatură”, „Revista de etnografie și folclor”, „Mehedințul literar și artistic”, „Revista de lingvistică și știință literară” (Chișinău), „Proverbium Dacoromania”, „Proverbium” (Helsinki) ș.a.

N. a făcut parte dintr-un grup de cercetători care i-a mai cuprins pe Dumitru Stanciu și pe Ion Bratu, grup preocupat de studiul proverbelor. Pasionat al cercetărilor în domeniu, el a impulsionează și a creat la Turnu Severin o mișcare dedicată paremiologiei, cunoscută și în cercuri de specialitate de peste hotare. *Structura proverbelor românești* (1983), inițial teză de doctorat, este o sinteză din perspectivă lingvistică și stilistică a paremiologiei românești. Autorul se dovedește un bun cunosător atât al metodelor tradiționale, cât și al celor moderne, structuralistă și semiotică, iar cartea reprezintă „o contribuție serioasă și clară a ceea ce a vrut să aprofundeze folcloristul” (I. C. Chițimia). A reeditat, în colaborare cu Ion Bratu, colecția de proverbe a lui I. C. Hîntescu.

SCRIERI: *Structura proverbelor românești*, București, 1983; *Istoria proverbului românesc*, îngr. Al. Stănciulescu-Bârda, Bârda, 1998; ed. 2, Bârda, 2012. **Ediții:** I. C. Hîntescu, *Proverbele românilor*, pref. I. C. Chițimia, Timișoara, 1985 (în colaborare cu Ion Bratu); Ștefan Odobleja, *Pagini inedite*, pref. edit., Craiova, 1986.

Repere bibliografice: Gh. Bulgăr, *Cultură și limbaj*, SPM, 1983, 35; I. C. Chițimia, „Structura proverbelor românești”, LL, 1983; Tudora Șandru-Olteanu, „Structura proverbelor românești”, LR, 1984, 3; Ion Cuceu, „Structura proverbelor românești”, ST, 1984, 7; Lucia Cireș, „Structura proverbelor românești”, ALIL, seria B, t. XXIX, 1983–1984; Al. Dobre, „Structura proverbelor românești”, REF, 1984, 2; Dumitru Stanciu, Efim Junghietu, *Constantin Negreanu*, RLST, 1991, 5; Mihail M. Robea, *Constantin C. Negreanu*, REF, 1992, 2; Virgil Tătaru, *Constantin Negreanu, un mare paremiolog pe nedrept uitat*, „Răstimp”, 2001, 1; Datcu, *Dicț. etnol.*, 640–641; Al. Stănciulescu-Bârda, *Un paremiolog de frunte: Constantin Negreanu*, „Răstimp”, 2012, 1. **I.D.**

NEGREANU, Gabriela (6.VII.1947, București – 22.X.1995, București), poetă, eseistă. Este fiica Mariei Vasilache (n. Manea Gheorghe-Belduganu), muncitoare, și a lui Constantin Vasilache, tehnician în industria confecțiilor. A urmat liceul la Botoșani și Călărași, absolvindu-l în 1965, și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, fiind licențiată în 1970. În 1971 a început să studieze și filosofia, dar se retrage de la cursuri după doi ani. Din 1970 până în 1985 lucrează ca lector la Editura Albatros, ulterior revenind ca redactor la Televiziunea Română. Debutează în 1963, cu poezia *Dunăre*, în „Luceafărul” (semnată Gabriela Vasilache; a folosit, cu alte ocazii, și semnătura Maria-Gabriela Vasilache). Prima ei carte este eseul *Paul Valéry și modelul Leonardo* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor). Vor urma opt plachete, de la *Decorul și prezența (Capricii)* la *Noaptea inițierii* (1995), romanul pentru copii *Aventurile lui Mototol-Rostogol la prima lui ieșire din ocol* (1981) și diverse traduceri, între care, în 1988, o antologie din Paulin Joachim. A mai colaborat la „Echinox”, „Ramuri”, „România literară” ș.a.

Lirica scrisă de **N.** indică o luciditate asumată cu fervoare și cu fascinația riscului, un patos fără grandilocvență, susținut prin forța și rigoarea elegantă a rostirii, legitimat de angajarea existențială puternică. Individualitatea poetei se definește prin ardență glacială, inteligență și cerebralitate. O caracterizează, de asemenea, o egolatrie „înalță”, orgoliul afirmat al persoanei libere și

active, jubilația trăirii, aspirația spre esențializare și preferința pentru abstracțiune, trăirea aproape organică a orizontului ideatic. Poeta arborează o direcție tăioasă, consemnează eșecul, deruta, marasmul, aprehensiunile, angoasele, lirica ei fiind – în pofida peisajelor geometrice, reci ori a beatitudinii existențiale – marcată de o melancolie de fond, fără încetare contracarată de elanuri controlat-inflamate, conjurând „triumful”: „Exersându-mi privirile/ până ce n-ar mai arde decât/ triumful, strălucirea demnității mele de om liber./ O, și ce aripi pot închipui/ pentru a trece zidurile-aceste”. Apropiată de generația optzecistă prin vârstă și prin perioada în care s-a manifestat literar, N. nu i-a aparținut pe plan literar. Poezia ei este mai degrabă șaptezecistă, în orice caz aparține modernismului, prezentând, între altele, afinități sensibile cu ermetismul lui Ion Barbu și cu alte formule ale modernității. Eseul *Paul Valéry și modelul Leonardo* este conceput cu o mare capacitate simpatetică față de omul Valéry, față de opera lui (chestiunea raportului om–operă e aprofundată cu subtilitate) și cu deschidere către reverberațiile în actualitate. Textul e alert, cu frecvente schimbări de unghi, dar în cadrul unui proiect de ansamblu foarte coerent. Criterii diferite – cronologic, tematic, biografic etc. – sunt convocate pe rând cu un pragmatism eficace. Valéry este considerat mai ales ca eseist și gânditor, examinat prin raportare la modelul omului complet. Studiul e organizat pe capitole, alternate cu grupaje de fragmente din textele lui Valéry, în traducerea autoarei. Cu deosebire interesante sunt interpretările ce vizează identitatea lui Paul Valéry ca precursor al abordărilor lingvistico-filosofice și semiotice promovate de stilistica modernă. Cartea propune un Valéry plauzibil, cu accente puse convingător. Stilul eseistei vădește aceeași fervoare care poate fi depistată în poezia ei.

SCRIERI: *Paul Valéry și modelul Leonardo*, București, 1978; *Decorul și prezența (Capricii)*, București, 1979; *Aventurile lui Mototol-Rostogol la prima lui ieșire din ocol*, București, 1981; *Elegii pentru sufletul înflorit*, București, 1981; *Jurnal. Eul peregrin*, București, 1984; *Partea omului*, București, 1987; *Incinte*, București, 1988; *Viziune cu logofagi*, Constanța, 1994; *Memoria unui creier*, București, 1995; *Noaptea inițiaților*, București, 1995.

Repere bibliografice: Marian Vasile, *Paul Valéry și europeanismul*, LCF, 1979, 8; Al. Piru, *Cartea de debut*, LCF, 1979, 26; Mircea Vaida, „*Elegii pentru sufletul înflorit*”,

TR, 1982, 3; Dana Dumitriu, *Patos și luciditate*, RL, 1982, 32; Radu G. Țeposu, *Ideografii lirice*, FLC, 1985, 7; Elena Tacciu, *Continutul cuvintelor*, RL, 1985, 23; Grigurcu, *Existența*, 417–420; Mihai Ungheanu, „*Partea omului*”, LCF, 1987, 45; Alex. Ștefănescu, [Gabriela Negreanu], RL, 1995, 5, CLT, 2010, 15; Edith Horvath, „*Noaptea inițiaților*”, ST, 1995, 46; C. Stănescu, *Nu vă temeți!*, ALA, 1995, 292; Iulian Boldea, *La porțile utopiei*, LCF, 1996, 5; *Dict. scriit. rom.*, III, 422–423; Claudiu Komartin, *Trei poeți de dincolo*, TMS, 2010, 1.

N.Br.

NEGRI, Costache

(1812, Iași – 28.IX.1876, Târgu Ocna), prozator.

Este al doilea dintre cei șase copii ai Smarandei, fiica lui Miron Donici, pârcălab de Soroca, și ai lui Petrache Negre (sau Negrea), vel agă. Învăță acasă, cu un dascăl grec, iar după 1823 la Curtea domnitorului Ioan Sandu Sturdza. În 1821, în timpul mișcării eteriste, familia se refugiază la Chișinău și N. își continuă acolo învățătura, la școala Mitropoliei. După moartea tatălui (1823), se înapoiază la Iași și urmează o vreme la pensionul lui Mouton. În 1828, la Odessa, înscris tot la un pension ținut de un francez, e apelat Negry, nume pe care îl și adoptă într-o formă ușor modificată. La întoarcere avea să treacă prin pensionul lui Victor Cuénim. Plecat în Apus (1832) pentru a studia medicina, se lasă subjugat de frumusețea unor orașe ca Viena, Paris, Berlin, Veneția, Napoli, Florența. În 1841 era în țară și refuza să devină cliromomul averii, impresionante, a tatălui vitreg, Costache Conachi. Din moștenirea lăsată de Petrache Negre își păstrează moșia de la Mânjina, care avea să fie un loc de întrunire al unioniștilor din cele două provincii. Amfitrion prețuit pentru tactul, modestia și chibzuința lui, pentru caracterul său ales, N. se bucură de multă autoritate. În 1845 ajunge în Anglia. La Paris, în 1848, înmânează Guvernului Provizoriu tricolorul românesc, realizat – după unele mărturii – chiar de el, prin combinarea culorilor vechilor drapеле moldovenesc și

muntenesc. Fiind în străinătate, nu participă la mișcarea revoluționară din Moldova, dar va împărtăși cu alți căzuși soarta de exilat. E ales, la Cernăuți, președinte al comitetului revoluționar restrâns. În 1849 Nicolae Bălcescu îl propune șef al emigrației române în străinătate, însă **N.** nu acceptă. Întors acasă, face propagandă pentru Unire. În 1851 este numit pârălab de Covurlui, iar în 1854 funcționează ca șef al Departamentului Lucrărilor Publice. Trimis în anul următor în fruntea unei delegații la Viena, pentru a susține cauza Principatelor și drepturile de autonomie, își inaugurează o carieră diplomatică eminentă. Agent al țării la Constantinopol, se preocupă de chestiunea mănăstirilor închinat. Revine la Iași în 1856, fiind integrat în Comitetul Unirii. În 1857 devine deputat la Galați. Vicepreședinte al Adunării Ad-hoc, pledează pentru împrăștierea țărănilor. La un moment dat (1858), erau de partea sa mari șanse să fie ales domn, dar renunță la candidatură. Va rămâne un sfetnic apropiat al prietenului său Al. I. Cuza, cu deosebire în problemele de politică externă. Din nou la Constantinopol, ca reprezentant oficial, el luptă cu dârzenie și cu înfinită răbdare pentru recunoașterea dublei investiții a lui Cuza, prin urmare a Unirii. Năzuind de mult la chietudinea sălașului său din Târgu Ocna, se retrage acolo. S-a stins de pe urma unei pneumonii.

Ca scriitor, **N.** este un diletant fin și cultivat. A colaborat în 1844 la „Propășirea” și, mai mult la insistențele unor amici (era covârșit de înrăurirea lui Vasile Alecsandri), a trimis câte ceva la „Calendar pentru poporul românesc pe anul 1845”, „Calendar pe 1853”, „România literară”, „Steaua Dunării”, „Foaia Soțietății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina”. Poet ocazional, stihurile lui de dragoste, care – pe muzică de M. A. Corradini – și-au avut răsunetul lor în epocă, nu sunt prea departe de alcătuirile poetice ale lui Costache Conachi sau ale Văcăreștilor. Mai multă vigoare au versurile de inspirație folclorică, nu însă și cele pe temă istorică, fade cu totul. Ca divertisment, a compus și câteva fabule. Inapt pentru scrierile de ficțiune, **N.** se dovedește mai convingător în proza de evocare lirică și mai ales în memorialul de călătorie. Cele trei „sări” din ciclul *Veneția*, de atmosferă romantică, povestesc patetic despre iubiri aprinse, răz bunări teribile, petrecute într-o ambianță misterioasă și lugubră.

Un fragment de nuvelă, cam neguroasă, *Mănăstirea*, are ca protagonist un proscris politic pe nume Corrad, amintind de M. A. Corradini. Tot neterminată, schița *Memoriile unei părechi de foarfici* dezvăluie resurse satirice. Poliglot (cunoștea franceza, italiana, engleza, germana, turca, greaca modernă și latina), **N.** a tradus din Byron, Schiller, poate și din André Chénier. În decursul activității lui a rostit multe discursuri, remarcabil fiind toaștul ținut la Paris (în decembrie 1848), cu prilejul comemorării lui Ștefan cel Mare. Epistolele, cu pecete oficială (adresate lui Al. I. Cuza) sau destinate unor prieteni (Vasile Alecsandri, Ion Ghica) și unor membri ai familiei, constituie partea atașantă a scrisului acestui om sensibil și dornic de echilibru. Epistolierul apare ca un moralist blajin și un înțelept, înclinat spre un trai patriarhal, în mijlocul naturii. Omul politic, ce meditează acum cu amărăciune la moravurile vremii, e o prezență tot mai discretă, imaginea care prinde contur fiind aceea a unui boier de țară, retras departe de vânzoleala din agora, dedându-se, cu o bucurie simplă și naivă, plăcerilor de numismat și horticultor. Predicând răbdarea, resemnarea, el se înfioară câteodată de singurătate și de apropierea sfârșitului. E un spirit reflexiv și sceptic, cu porniri de duioșie și alunecări spre fatalism. Umorul nu îi lipsește însă, nici autoironia. Din scrisorile lui se desprinde un cult al prieteniei și al lucrurilor frumoase. În literatura epistolară românească **N.** ocupă un loc distinct.

SCRIERI: *Versuri, proză, scrisori*, pref. Emil Gârleanu, București, 1909; *Scrieri*, I–II, îngr. și introd. Emil Boldan, București, 1966; *Scrieri social-politice*, îngr. și introd. Emil Boldan, București, 1978; Alexandru Ioan Cuza – Costache Negri, *Correspondență*, îngr. și introd. Emil Boldan, București, 1980.

Repere bibliografice: George Missail, *Constantin Negri*, București, 1877; D. Teleor, *Costachi Negri*, București, 1909; Gh. N. Munteanu-Bârlad, *Costache Negri*, București, [1911]; G.G. Burghel, *Costache Negri*, Dorohei, 1927; Petrașcu, *Icoane*, II, 61–70; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 243–245, *Ist. lit.* (1982), 259–262; Pericle Martinescu, *Costache Negri*, București, 1966; *Ist. lit.*, II, 446–451; *Dicț. lit.* 1900, 616–617; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 400–401; Paul Păltănea, *Viața lui Costache Negri*, Iași, 1985; Arthur Baligot de Beyne, *Correspondența cu Alexandru Ioan Cuza și Costache Negri*, tr., îngr. și introd. Emil Boldan, Iași, 1986; Manolescu, *Istoria*, I, 255–258; *Dicț. scriit. rom.*, III, 423–425; Gina Negruț, *Costache Negri: omul politic, scriitorul*, Tecuci, 2010.

NEGRICI, Eugen
(28.IX.1941, Râmnicu
Vâlcea), critic
și istoric literar.

Este fiul Mariei (n. Popescu) și al lui Nicolae Negrici, ofițer. Între 1948 și 1955 urmează școala elementară, iar între 1955 și 1959 Liceul „N. Bălcescu” din orașul natal. Din 1959 este student al Facultății de Filologie a Universității din București, absolvită în 1964. Din același an lucrează ca redactor la revista „Lumea” și ca preparator la Institutul Pedagogic din Craiova. În 1973 devine doctor al Universității din București. Își construiește o carieră la Universitatea din Craiova, parcurgând toate treptele ierarhiei universitare până la aceea de profesor, între 1983 și 1988 îndeplinind și funcția de decan al Facultății de Filologie. Între 1974 și 1976 este lector de limba și literatura română la Bratislava. Din 1991 devine profesor la Facultatea de Litere a Universității din București, fiind, pentru scurtă vreme, și director la Editura Eminescu (1990–1991). Debutază în 1964 la „Gazeta literară”, iar editorial în 1971 cu *Antim. Logos și personalitate*. Mai colaborează la „Ramuri”, „România literară”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Viața românească” ș.a. Este distins de mai multe ori cu Premiul Uniunii Scriitorilor și al Asociației Scriitorilor din București și deține Ordinul Național pentru Merit în grad de Ofițer.

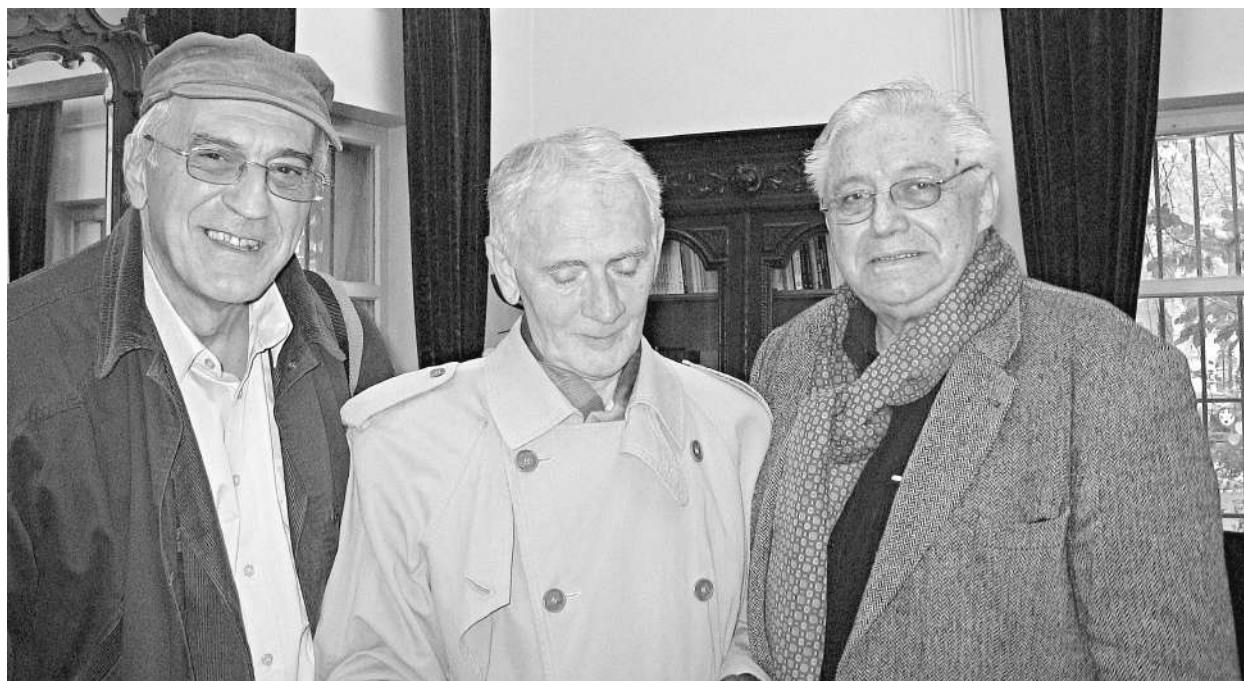
Antim. Logos și personalitate și *Narațiunea în cronicile lui Grigore Ureche și Miron Costin* (1972; Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova), la origine teză de doctorat, sunt lucrări care anunță temele de care-și va lega numele N.: „expresivitatea involuntară” a textelor vechi, importanța contextului și a receptării (publicului), apte să reinventeze o scriere etc. Astfel, se remarcă în predicile lui Antim Ivireanul atenția pentru relația dintre autorul-predicator și public, tendința mitropolitului spre literaturizarea (estetizarea) discursului teologic chiar cu riscul de a aluneca spre erezie, „plasticitatea involuntară” a *Didahiilor* etc. Lucrarea despre Ureche și Costin scoate de asemenea în evidență valorile „involuntar moderne” sau „expresive” din scrierile

celor doi cronicari, accentuând calitatea literaturii vechi de a „stârni interesul stilistic atât prin ceea ce o apropie de modalitatea narativă modernă, cât și prin ceea ce o opune acesteia”. Tatonată în lucrările despre literatura veche, tema „expresivității involuntare” va dobândi consistență în trilogia *Expresivitatea involuntară*, cuprinzând volumul omonim din 1977, *Figura spiritului creator* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor) și *Imanența literaturii* (1981). În *Expresivitatea involuntară*, inspirat de semiotică și îndeosebi de scrierile lui Umberto Eco (originalitatea ideilor proprii este însă deseori greu de cuantificat, dat fiind că nu se trimite riguros la surse), N. pledează pentru relativitatea actului critic, subliniind importanța contextului și a receptării în valorizarea produsului artistic. Teza lui Lovinescu din *Mutația valorilor estetice* este revizitată din unghiul teoriei receptării și a conceptului „semioză deschisă”: „mutația valorilor estetice” devine, ca atare, „mutațiile petrecute în conștiința estetică”, opera neputându-și pierde ipoteticul quantum estetic obiectiv delegat ei de autor, fiindcă nu posedă decât acea realitate estetică pe care i-o atribuie cititorul într-un moment sau altul al istoriei. Dacă Lovinescu semnală dificultatea progresivă a accesului la contextul original al operelor din trecut, N. alege să pună în evidență aptitudinea catalitică a prezentului și aportul receptorului la reconfigurarea obiectului estetic: operele se actualizează, se „reinventează”, se „revitalizează” cu fiecare nouă lectură sau orizont de așteptare capabile să-i atașeze o „semnificație”, deci o „valoare”. „Expresivitatea involuntară” este depistată și în scrieri cu caracter non-artistic (de la istoriografie la texte ținând de sfera juridică, științifică, publicistică etc.), care, prin imprevizibilul evoluției contextelor de receptare, pot obține valențe expresive nescontate la momentul producerii lor. Dacă *Expresivitatea involuntară* exploata ipostaza activă a receptorului, contribuția lui la (re)lansarea unei opere, *Figura spiritului creator* oferă o perspectivă dinamică asupra autorului: „imaginea spiritului creator în acțiune”, „istoria tranzacțiilor mentale” ale creatorului, „mișcarea gândirii producătoare”, „drama generării unei opere”, prin intermediul unui corpus de opere care pleacă de la *Didahiile* lui Antim Ivireanul și ajunge la poezia lui Nichita Stănescu și a lui Marin Sorescu. *Imanența literaturii* reafirmă rolul contextului și al receptării, apte să includă în aria literaturii texte de varii facturi, care pot fi recuperate ca artistice grație „polisemiei latente”. Ideea

directoare din *Figura spiritului creator* este dusă mai departe într-un studiu consacrat poeziei din anii 1960–1980, *Introducere în poezia contemporană* (1985; Premiul Uniunii Scriitorilor), o „încercare de sistematizare” a ceea ce N. numește „gândirea producătoare” a unora din poezii timpului și a tipului de poezie practicat de aceștia. Sunt distinse trei categorii sau tipuri de poezie: poezia „ca prelucrare” (Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Mircea Dinescu, Mircea Ivănescu), poezia „ca transfigurare” (Vasile Vlad, Virgil Mazilescu) și poezia „ca substituire” (Emil Brumaru, Ileana Mălăncioiu, Mircea Ciobanu). Proiectul din *Introducere...* va fi reluat în *Sistematica poeziei* (1988) – volum care, cu mici modificări nominale („prelucrarea” devine „structurare”, „substituirea” devine „metamorfozare”), extinde viziunea triadică din *Introducere...* la sfera genului liric în ansamblu, izolând trei modele generative universale ale procesului de creație. *Poezia unei religii politice. Patru decenii de agitație și propagandă* (1995) anunță un nou câmp de interes, lectura în cheie mitografică a literaturii din comunism. Este o antologie a liricii autohtone postbelice, cu o introducere care fructifică o idee lansată la începutul secolului trecut de Eric Voegelin: tiparul propagandei politice calchiază tiparul discursului religios.

După un nou studiu consacrat perioadei vechi (*Poezia medievală în limba română*, 1996; Premiul Uniunii Scriitorilor), N. publică *Literatura română sub comunism* (2002–2003; Premiul Asociației Scriitorilor din București), în două volume, primul tratând proza, celălalt poezia. Tomul despre proza postbelică este împărțit în două mari secțiuni, una expunând un „scurt istoric al raporturilor literaturii cu propaganda”, iar cealaltă „evoluția prozei” de la „etapa stalinismului integral (1948–1953)” până la „etapa naționalismului comunist”. Dacă în prima secțiune sunt urmărite metamorfozele relației dintre politic și literatură, cu accent pe lectura mitografică (tema patriei primejduite, tema Salvatorului, tema apoteotică a Cărmaciului etc.), în a doua parte materialul e distribuit conform perechii conceptuale „literatură aservită” versus „literatură tolerată”, aceasta din urmă modulată de un nou dublet – „aspirația la adevăr” versus „aspirația la literaritate”. Autorul își asumă din start postura implicată, de martor și actor al perioadei, discursul fiind populat de calificative pline de furie („minți diabolice”, „bacilul «luptei de clasă»” etc.). Raționalismul metodei sale nu exclude diatriba, incriminarea. În *Iluziile literaturii române* (2008) N. își propune să deconstruiască așa-numita mitogeneză protecționistă sau

Eugen Negrici, Livius Ciocârlie și Nicolae Breban

compensatoare a criticii literare românești, începând cu G. Călinescu, dar și o serie de concepte care au format osatura ideologică a istoriografiei autohtone, de la modernitatea și modernismul lui Lovinescu la preromantism, romantism, baroc, balcanism, onirism, protocronism, postmodernism ș.a. Toate acestea sunt interpretate ca forme fără fond prin care criticii literari ar fi căutat, de-a lungul secolului trecut, să sincronizeze producția literară autohtonă în raport cu metaliteratura occidentală, pentru a induce prestanță și organicitate literaturii autohtone. Dacă *Expresivitatea involuntară* extindea feuda literaturii până la confundarea acesteia cu limbajul în sine, *Iluziile...* este o încercare de restrângere a patrimoniului critico-literar existent printr-o filosofie a debarasării/epurării. Astfel, texte și autori canonici – începând cu literatura veche și sfârșind cu marile nume ale literaturii postbelice – sunt priviți printr-o lentilă diminuantă și măcinată de diverse inconsistențe metodologice sau de umori personale. Cu literatura veche, în sfera căreia cariera lui s-a construit în bună măsură, dar și cu cercetătorii care au încercat să inducă scrierilor vechi românești prestanță și o imagine coerentă cu modelele occidentale ale premodernității, N. este acum deosebit de sever: „Oricât m-aș strădui să-mi imaginez funcționarea organică a fenomenului artistic românesc și, chiar mai puțin decât atât, să-mi închipui linia firavă, dar neîntreruptă a tradiției culturale, nu izbutesc”. Fără tradiție și fără o structură organică, literatura română veche devine, după N., incompatibilă cu însuși conceptul de istorie literară, pe care nu îl pot susține „trei secole de apariții întâmplătoare, neorganice, izolate, ignorând, adesea, orice precedentă, o circulație precară a unor manuscrise incomplete sau viciate [...], inexistența unui mediu propice receptării, a unui număr rezonabil de știutori de slovă”. Nici epoca modernă n-ar oferi premisele unei perspective mai optimiste, câtă vreme chiar modernismul literar românesc ar fi, în realitate, „premodern”, abia printre avangardiștii celui de-al doilea val putându-se număra câțiva moderniști în accepția lui Hugo Friedrich din *Structura liricii moderne*. Când vine vorba despre moștenirea lui G. Călinescu, mare parte din ea s-ar reduce, după N., la stimularea direcției ceaușist-naționaliste, la fetișizarea tradiției și a componentei etnice, la descurajarea „scepticismului critic” și a oricărei filosofii relativiste: „Limbajul la limita vulgarității, iritările, tehnicile subestimării, ale discreditării și chiar

loviturile sub centură pe tema antiromânismului și neromânismului prezente în «luările de atitudine» ale criticilor în misiune, servind cu zel politica culturală ceaușistă, ori ale semidoctilor de astăzi și dintotdeauna, învăpăiați de mistica salvării idolilor, toate se află *in nuce* la Călinescu”. Nici canonul literar construit în comunism n-ar rezista acestei tentații de mitizare și iluzionare care, în opinia lui N., a compensat de secole lipsurile unei literaturi fără organicitate, fără un fond propriu consistent: „figurile marcante ale literaturii scrise în comunism ar fi trebuit să ne ofere destule motive de antipatie prin lipsa de atitudine, fie și în chestiuni minore și chiar prin colaboraționismul lor. Cu toate acestea, tendința generală atunci, dar și astăzi – la câțiva ani buni după Revoluție – este de a-i ținut pe vecie în ținută de gală, în fotoliile lor, și de a reacționa vehement la orice schimbare de locuri, la orice posibil cutremur”. Lucrarea a stârnit ample dezbateri în lumea literară, multe puternic dezaprobatore. Primul volum din *Literatura română sub comunism. 1948–1964* (I, 2010) reunește într-o structură compactă materiale din cele două tomuri anterioare, adăugându-le însă un capitol care decretează natura „excepțională”, anormală, a literaturii române și a tipologiei scriitorului din comunism și, prin urmare, necesitatea reformării radicale a perspectivei istoriografice asupra acestei perioade. Toposul normalității truate revine și în antologia de eseuri *Simulacrele normalității* (2011).

SCRIERI: *Antim. Logos și personalitate*, București, 1971; ed. 2, București, 1997; *Narațiunea în cronicile lui Grigore Ureche și Miron Costin*, București, 1972; *Expresivitatea involuntară*, București, 1977; *Figura spiritului creator*, București, 1978; *Imanența literaturii*, București, 1981; *Introducere în poezia contemporană*, București, 1985; *Sistematica poeziei*, București, 1988; *Poezia medievală în limba română*, Craiova, 1996; ed. Iași, 2004; *Literatura română sub comunism: Proza*, București, 2002, *Poezia*, I, București, 2003; *Iluziile literaturii române*, București, 2008; *Literatura română sub comunism. 1948–1964*, I, București, 2010; *Simulacrele normalității*, Pitești, 2011. **Antologii:** *Poezia unei religii politice. Patru decenii de agitație și propagandă*, introd. edit., București, 1995; ed. București, 2001.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, „*Antim. Logos și personalitate*”, RL, 1971, 41; Iorgulescu, *Scriitori*, 320–322; Dobrescu, *Foiletoane*, I, 186–190; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 367–371; Grigurcu, *Critici*, 230–234; Sorescu, *Ușor cu pianul*, 187–195; Călinescu, *Biblioteci*, 171–175; Piru, *Critici*, 224–226; Papahagi, *Fragmente*,

30–36, 76–90; Cornea, *Semnele*, 211–216; Ulici, *Lit. rom.*, I, 484–487; Spiridon, *Apărarea*, 55–59; Grigurcu, *Peisaj*, II, 196–207; Spiridon, *Interpretarea*, 209–214; *Dicț. esențial*, 567–568; Mihai Iovănel, [Eugen Negrici], ALA, 2003, 691, 2004, 722, CLT, 2011, 47; Andrei Terian, [Eugen Negrici], E, 2003, 12–13, CLT, 2008, 27; Nicoleta Sălcudeanu, [Eugen Negrici], CNT, 2004, 11, CU, 2004, 8, VR, 2008, 11; Cioculescu, *Lecturi*, II, 71–75; Simuț, *Reabilitarea*, 55–62; Grigurcu, *De la un critic*, 228–233; Alex Goldiș, [Eugen Negrici], CLT, 2007, 22, RL, 2012, 27; Cistelean, *Diacritice*, I, 89–95; Mihăilescu, *Lit. rom. post-ceaușism*, III, 245–251; Paul Cernat, *Puncte în minus pentru o literatură iluzionată*, OC, 2008, 441; Manolescu, *Istoria*, 1250–1257; Eugen Simion, *Iluziile literaturii și cărțile criticii (I–IV)*, CLT, 2009, 235–238; Popa, *Ist. lit.*, II, 1033–1034; Borbély, *Existența*, 44–48; Eugen Negrici 70, îngr. Ioan Es. Pop, Pitești, 2011. **T.D.**

NEGRILĂ, Iulian (19.XI.1936, Albești, azi Cungea, j. Olt), poet, istoric literar. Este fiul Alexandrinei Negrilă (n. Lică), moașă, și al lui Nicolae Negrilă, factor poștal. După școala elementară urmată în comuna natală, face liceul teoretic la Râmnicu Vâlcea, absolvit în 1954, Institutul Pedagogic de Învățători din Timișoara (1956–1958), iar între 1963 și 1968 este student la Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității din Timișoara. Funcționează în județul Arad și la Arad în învățământul secundar, iar după 1989 devine inspector școlar, din 1994 cadru didactic la Colegiul Universitar Pedagogic al Universității „Vasile Goldiș” din Arad, ajungând în 2000 profesor, deținând o perioadă și funcția de decan. În 1993 obține la București titlul de doctor în filologie cu teza *Presa literară românească arădeană (1869–1944)*, publicată în 1999 (Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Arad). Debutază în 1964 la ziarul „Flacăra roșie” cu recenzii, iar ca poet, în 1975 la „Tribuna”. Prima carte, *Păuliș '944*, îi apare în 1981. A mai colaborat, semnând și cu pseudonimul I. Cungeanu, în presa locală, dar și la „Orizont”, „Familia”, „Manuscriptum”, „Vatra”, „România literară”, „Steaua”, „Jurnalul literar”, „Arca”, „Paradox” ș.a., precum și la periodice ale românilor din Ungaria și Serbia. În 2000 i s-a acordat Premiul Filialei Arad a Uniunii Scriitorilor.

Poezia lui N. e articulată de câteva teme recurente, între care locul privilegiat îl ocupă iubirea și decorul rustic, colorat nostalgic de revenirea frecventă la „însemnele natale”. Ca limbaj și uneori ca tematică, poetul se revendică de la modele interbelice (Ion Pillat, Lucian Blaga) sau chiar mai vechi

(St. O. Iosif, Octavian Goga). Apar clișee la modă în poezia tributară patriotismului de paradă („plai mioritic”, „sfântă Țară”). Activitatea istoricului literar N. s-a axat pe explorarea și valorizarea presei și a personalităților arădene sau, mai larg, ale vestului țării, lucrările sale aducând necesare contribuții – completări documentare și interpretative la harta literară și culturală națională: „Tribuna”/„Tribuna poporului” din Arad (1897–1912) cu programul ei „activist” în politică și tradiționalist/antimodernist în literatură, reflexul Unirii de la 1 Decembrie 1918 în presa literară a Aradului, presa literară arădeană prezentată într-o suită de micromonografii etc. Și volumul *Însemnări despre scriitori* (1987) intră în acest perimetru, căci majoritatea articolelor oferă informații noi despre relațiile unor scriitori cu revistele și publicul cititor al zonei (Ion Creangă, Duiliu Zamfirescu, Octavian Goga, Ion Minulescu, Lucian Blaga, Camil Petrescu, Gib I. Mihăescu ș.a.) sau luminează aspecte inedite ori neclare din activitatea celor născuți aici (de pildă, Ioan Slavici). În volumele de mai târziu, asemenea informații particulare (continuate cu colaborarea la *Dicționarul scriitorilor arădeni*, 2009) se văd serios concurate de generalitățile și locurile comune ale istoriei literare, cum se întâmplă în culegerea *Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici* (2006), unde de real interes este doar editarea câtorva scrisori ale lui Slavici rămase în periodice obscure și o inedită „scrisoare politică” din 1889.

SCRIERI: *Păuliș '944*, București, 1981; *Ora plecării*, 1982; *Scriitori tribuniști din perioada arădeană*, Timișoara, 1983; *Revoluția europeană de la 1848 reflectată în presa arădeană*, București, 1985; *Însemnări despre scriitori*, Timișoara, 1987; *Ziarul „Românul” și Marea Unire*, postfață Ion Spălățelu, București, 1988; *Însemnele natale*, Timișoara, 1989; *Dor albastru*, Sibiu, 1991; *Viorile lumii*, pref. Gh. Bulgăr, Baia Mare, 1993; *Privighetorile timpului*, Arad, 1995; *Dicționarul scriitorilor arădeni de azi*, Arad, 1997; *Scriitori români în corespondență*, I, Arad, 1997; Tudor Arghezi. *Teme poetice*, Arad, 1998; *Presa literară românească arădeană (1869–1944)*, Arad, 1999; *Regină-n cumpănă de noapte*, pref. Marcel Crihană, București, 1999; *Versuri*, Arad, 2001; *Scriitori români în actualitate*, Arad, 2003; *Ioan Slavici, contemporanul nostru* (în colaborare cu Mădălina Lupău), Arad, 2004; *Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici*, Arad, 2006; *Dicționarul scriitorilor arădeni* (în colaborare cu Vasile Man și Bianca Negrilă), Arad, 2009; *Cerdacul amintirilor*, Arad, 2010; *Din fântâna lirei mele*, Arad, 2012.

Repere bibliografice: Domițian Cesereanu, „*Ora plecării*”, TR, 1982, 49; Gh. Bulgăr, „*Scriitori tribuniști din perioada arădeană*”, AST, 1983, 10; Eugen Todoran, *Iulian Negrilă*, O, 1983, 52; Eugen Simion, *Iulian Negrilă*, ST, 1985, 3; G. I. Tohăneanu, *Iulian Negrilă*, O, 1986, 16; Al. Piru, *Iulian Negrilă*, „*Curierul Aradului*”, 1994, 145; Dumitru Protase, „*Privighetorile timpului*”, F, 1996, 4–5; *Dicț. scriit. rom.*, III, 427–428. **N.M.**

NEGRU, Natalia (5.XII.1882, Buciumeni, j. Galați – 2.IX.1962, Tecuci), poetă, prozatoare, traducătoare. Este fiica Elenei (n. Dumitrescu) și a lui Avram Negru, învățător, proprietar al unei mici podgorii. Urmează cursul secundar la Galați, iar în 1901 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie, secția filosofie–istorie, a Universității din București, pe care o va absolvi în 1908. Ca studentă, îl cunoaște pe St. O. Iosif, custode la biblioteca Universității, de care se îndrăgostește. Episodul romantic îi inspiră primele versuri, cu care debutează în 1903 la „*Sămănătorul*”. Căsătoria din 1904, nașterea fiicei lor, Corina, studiile îi dau totuși răgaz să dea la iveală în același hebdomadar, sub semnătura Natalia Iosif-Negru, mai multe poezii, strânse în 1909 în placheta *O primăvară*. Sentimentul care le alimentase se stinge curând, cât din cauza bolii soțului, generatoare de comportamente nepotrivite, cât din cauza pasiunii nestăpânite pe care i-o însuflă lui D. Anghel, prietenul și colaboratorul lui St. O. Iosif. **N.** se va separa de primul soț în aprilie 1910, iar în noiembrie 1911 se va căsători cu fostul „dioscur”, în parte – va declara ea – forțată de acesta, în parte asumându-și consecințele faptei sale. Condamnată chiar și așa, îndeosebi după moartea lui St. O. Iosif, **N.** își intensifică activitatea literară, colaborând destul de asiduă la „*Viața românească*”, „*Minerva*”, „*Cumpăna*”, „*Flacăra*” cu articole și pagini de proză, adunate în volumul *Mărturisiri* (1913). I se tipăresc și o seamă de traduceri – *Mănunchiul de rugioare* de André Theuriet, *Colomba* de Prosper Mérimée ș.a. Tălmăcirea piesei *Gustul vișniului* de Henri Lavedan este încredințată în 1912 Teatrului Național din Craiova. Aflată între membrii fondatori ai Societății Scriitorilor Români, **N.** este aleasă în 1913 în comitetul de conducere, din care făcea parte și D. Anghel. Faptul va provoca reacții penibile, în urma cărora cei doi soți vor demisiona din societate. În noua ei familie climatul este extrem de tensionat, consumându-se în crize ce culminează, în octombrie 1914, cu folosirea de către Anghel a unui revolver, pentru a-și speria soția, care, din ricoșeul

glonțului, este ușor rănită. Realizând consecințele gestului său necugetat, Anghel se va împușca în piept. Rănit grav, a refuzat să mai trăiască, neacceptând îngrijirile medicale. Ostracizată încă o dată, **N.** se va retrage în locurile natale, continuând totuși să publice intermitent în „*Flacăra*” și în „*Cronica*”, unde iscălește un fragment din romanul confesiv *Floarea Soarelui*. Acesta va fi publicat după Primul Război Mondial, în care trăiește o nouă tragedie – moartea fiicei sale, provocată de un bombardament al avionelor germane –, sub titlul *Helianta. Două vieți stinse. Mărturisiri* (1921). Mai tipărește acum și poemul dramatic *Legenda* (1922). Recăsătorită cu Ioan Gh. Savin, profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, ulterior iscălește intermitent în „*Rampa*”, „*Adevărul literar și artistic*”, „*Universul literar*” și „*Universul copiilor*” sau în „*Revista scriitoarelor și scriitorilor români*”, dând proză memorialistică (din romanele „*inedite*” *Cicoarea*, *Liușa* și *Scrisori necitite*), eseuri feministe (ce formează broșura *Amazoana. Femeia prin veacuri*, 1925) și mai ales basme. În intervalul 1925–1939 Casa Școalelor îi tipărește o suită de traduceri, mai toate din poveștile lui Hans Christian Andersen. Spre sfârșitul vieții a vândut Muzeului Literaturii Române din București arhiva sa, ceea ce a îngăduit editarea unei substanțiale secvențe de corespondență.

O anume sensibilitate lirică, ingenuă, se întrevede în „cântecele” din *O primăvară*, nu însă în expresia, mai curând stângace, a sentimentului erotic, nici în viziunea idilizată a naturii (câteva accente mai firesc duioase se întrevăd în *Codrul*, *Un mosafir*, *Mă cheamă*), ci în recuperarea unor trăiri ale copilăriei și adolescenței (*În clas*, *Aleargă trenul*, *Străbunica*). Textul *Siretului*, care deschide volumul de „nuvele” *Mărturisiri*, cuprinde o efuziune ce ia curând înfățișarea unui pur exercițiu de retorică. Cu inflexiuni lirice sunt și *Din scrisorile unei prietene*, *Revedere*, *Mihăiță ori Mărțișorul*, care aduc tabloul, trasat cu oarecare finețe psihologică, al unor iubiri adolescente. Din același punct porcede și *O taină*, o veritabilă nuvelă, construită pe destinul unei fete de la țară, rămasă cu un „copil din flori” în urma morții năpraznice, în preajma nunții, a iubitului ei. Tendința feministă, vizibilă ici-colo, e în final dezactivată de amănuntul realist, ce denotă buna cunoaștere a lumii rurale. Alte proze (*Buni-cuța*, *Sunt lacrimae rerum*, *Umbra Mariei Antoineta*, *Prin Pădurea Fontainebleau* ș.a.) relevă, în

incipit, în scriitură, dar și în tematică, o influență măcar, dacă nu cumva o colaborare, a lui D. Anghel. După moartea „dioscurilor” N. a fost muncită de dorința de a se justifica, de a explica dramele. În ciuda multiplelor îndemnuri de a renunța, de a lăsa lucrul în grija biografilor nepărtinitori, publică *Helianta. Două vieți stinse*, carte subintitulată *Mărturisiri*, având pe copertă titlul *Destăinuirile iubitei* și structurată ca un roman. Prima parte este constituită de secvențe din jurnalul ținut de Helianta, alter ego al autoarei, în timpul studiilor secundare. Paginile sugerează ceva din atmosfera internatului de fete, cu toate că „diarista” nu are darul portretizării, nici al evocării micilor întâmplări, iar stilul e neglijent. Ultima parte, având în centru perioada celor două căsătorii nefericite, împletește relatările Heliantei cu pasaje decupate din scrisorile celor doi. Procedul, productiv în sine, dă greș aici. Textului i se refuză ficționalitatea, iar ca discurs confesiv i se impută nesinceritatea, manipularea „dovezilor”. Remarcabilă în *Helianta* este, în schimb, partea mediană, formată dintr-o serie de episoade epice care au drept protagoniste pe consătențele eroinei. Cuprinzând portretizări izbutite, în câteva tușe, mostre firești din graiul locului, relatări rapide, modulate, ale unor aparent aceleași întâmplări, aceste micronuvelor relevă adevărata înzestrare a scriitoarei. Poemul dramatic (în proză) *Legenda*, o alegorie cu tablouri vivante, unde personajele sunt Viața, Legenda, Cântul, Mitul, Cicoarea, Fluturile, figuri ale mitologiei grecești, ambiționează să înfățișeze sensul lumii și al existenței umane. În genul său, oarecum anacronic, cu stângăcii și incongruențe, poemul rămâne totuși o încercare notabilă. Numeroasele tălmăciri făcute de N., multe prin intermediar, denotă talent în adaptarea limbii la nivelul de înțelegere al cititorilor cărora li se adresează.

SCRIERI: *O primăvară*, București, 1909; *Mărturisiri*, București, 1913; *Helianta. Două vieți stinse. Mărturisiri*, Iași, 1921; *Legenda*, București, 1922; *Amazoana. Femeia prin veacuri*, București, [1925]. **Traduceri:** Prosper Mérimée, *Colomba*, București, 1909; Maurice Maeterlinck, *Steaua*, București, 1912; Henrieta Harkort, *Califul Barză*, București, 1921; Hans Christian Andersen, *Prichindel închide ochii*, București, 1925, *Privighetoarea și alte povestiri*, București, 1926, *Ionică Haplea și alte povestiri*, București, 1926, *Lebedele și alte povestiri*, București, 1927, *Grădina raiului și alte povestiri*, București, 1928, *Tovarășul călătorului*, București, 1929, *O poveste din țara dunelor*, București, 1929, *Crăiasa zăpezilor*, București,

1929, *Zâna ghețurilor*, București, 1929, *Povestea vieții mele*, București, 1939.

Repere bibliografice: I. S. [Izabela Sadoveanu], [*Natalia Negru*], VR, 1909, 2, 1913, 2; G. Bogdan-Duică, „*O primăvară*”, R, 1909, 4; Ioan Bianu, „*Mărturisiri*”, AAR, partea administrativă, t. XXV, 1912–1913; Gala Galaction, *Opinii literare*, București, 1979, 16–18; A. de Herz, „*Helianta*”, ALA, 1921, 54; C. Vraja [G. Ibrăileanu], „*Helianta*”, VR, 1922, 1; Sextil Pușcariu, „*Helianta*”, DR, 1921–1922; Constanța Hodoș, „*Legenda*”, ALA, 1923, 120; Lovinescu, *Scrieri*, II, 129–132, IV, 404–405; Romulus Dianu, [*Natalia Negru*], RP, 1928, 3276, 1929, 3309, 3314, 3316, 3322, 3324; Constantin Virgil Gheorghiu, *Tecucel, cătunul poezilor*, RML, 1939, 2; Constantin Virgil Gheorghiu, *25 de ani de la sinuciderea lui Dimitrie Anghel*, RML, 1939, 33; G. Ursu, *Tecuciul literar*, Bârlad, 1943, 129–134; *Correspondență*, îngr. și pref. Horia Oprescu, București, 1969, *passim*; Ciopraga, *Lit. rom.*, 214–215; Micu, *Început*, 238; Cioculescu, *Itinerar*, I, 154–157, II, 258–262; Leon, *Umbre*, II, 190–194; Gh. S. Ștefănescu, *Drama St. O. Iosif – D. Anghel – Natalia Negru*, CRC, 1981, 4; M. I. Dragomirescu, *D. Anghel*, București, 1988, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, III, 429–430; Al. Cistelean, *Natalia, femeia-drog (I–III)*, CLT, 2009, 224–226; Adriana Babeți, [*Natalia Negru*], SDC, 2011, 334–336. **V.D.**

NEGRU, Nicolae (14.X.1948, Ciutulești-Florești), dramaturg, jurnalist. Este fiul Domnicăi (n. Borzac) și al lui Nichita Negru, țărani a căror familie a fost deportată, în 1951, în Siberia. Urmează școala primară în regiunea siberiană Tomsk, în satele Zimovskoe și Pișniko-Troițkoe. Revenit acasă, frecventează școala medie din satul natal. După absolvirea Facultății de Economie a Institutului Politehnic din Chișinău (1970), deține mai multe funcții în diverse instituții: până în 1988 este funcționar la Institutul de Proiectări și Cercetări Științifice și la Comitetul de Stat pentru Planificare, apoi la Moldova-Film, secția scenarii (până în 1990), șef al secției de publicistică la revistele „Nistru” („Basarabia”), „Literatura și arta”, „Columna”, redactor-șef al buletinului „Massmedia în Republica Moldova”, editat de Centrul pentru Jurnalism Independent, și la portalul „Moldova azi”. Concomitent, este comentator politic la „Jurnalul de Chișinău” și la „Jurnal TV”, scenarist la Teatrul Măști TV. N. este un jurnalist militant, care se implică în dezbateri publice utilizând toate căile oferite de mass-media, în pledoariile sale ținând afirmarea unei societăți civile puternice. A debutat în 1981 la „Literatura și arta” cu o povestire umoristică și editorial în 1989 într-un volum colectiv de satiră și umor,

Cu ferestrele deschise. Mai colaborează la „Contrafort”, „Contrapunct”, „Sud-Est cultural”, susține o rubrică la revista ieșeană „Convorbiri literare”, are emisiuni radiofonice la BBC și la Europa Liberă. I s-au reprezentat pe scenă mai multe piese: comedia *Revine Marea Sarmațiană și ne întoarcem în Carpați* la Teatrul „Alexei Mateevici” (1998), *Realitatea violetă*, spectacol-lectură, la Teatrul Național „Mihai Eminescu” (2002), *Minte-mă, minte-mă...* la Teatrul Municipal Satiricus (2006), *Actorul Crap* la Teatrul Municipal al Unui Actor (2009) ș.a. Piesa *Realitatea violetă*, apărută în volum în 2001, a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

Cu punctul de plecare în cotidian, piesele lui N. aduc în prim-plan chestiuni identitare vitale, ce țin de istoria, cultura și spiritualitatea românilor din stânga Prutului. Autorul încearcă să imagineze situații, conflicte care înseamnă tot atâtea căutări în speranța găsirii unui răspuns la preocupări actuale spinoase. Cum se raportează oamenii la limba vorbită la est de Prut, la istorie este tema dominantă, expusă într-un joc tensionat al dialogului, protagoniștii fiind exponenți ai unei categorii în care intră marginalizații societății. Filtrul ce ține de literatură și cultură, știința schimbării registrelor, de la grav la ironic, savoarea limbajului susțin eșafodajul ideilor ce se vor transmite. Ulterior toate aceste teme vor fi tratate în cheie satirică în scenariile pentru spectacolele Teatrului Măști TV. Alt registru, care restrânge spectrul întrebărilor, vizând de data aceasta relația de cuplu, poate fi observat în piese precum *Minte-mă, minte-mă...*, exercițiu ludic nu lipsit de inteligență dramaturgică. Este o trecere pe care Mircea Ghițulescu o semnalează astfel: „Nicolae Negru părăsește geopoliticul pentru un teatru de cameră intens și sugestiv”.

SCRIERI: *Revine Marea Sarmațiană și ne întoarcem în Carpați*, Chișinău, 1998; *Minte-mă, minte-mă...*, Chișinău, 1999; *Realitatea violetă*, Chișinău, 2001; *Revoluția Twitter* (în colaborare), Chișinău, 2010.

Repere bibliografice: Mircea Ghițulescu, *Dramaturgi basarabeni (II)*, CNT, 1999, 47; Valentina Tăzlăuanu, [Nicolae Negru], în *Patru texte, patru autori...*, Chișinău, 2000, 26–28; Vasile Gârneț, *Realitatea violetă a teatrului basarabean*, CF, 2002, 1–3; [Nicolae Negru], în *Dramaturgie*, pref. Valentina Tăzlăuanu, Chișinău, 2004, *passim*; Constanța Popa, *Visul neîmplinit al dramaturgilor basarabeni*, OC, 2006, 329; *Dicț. Chișinău*, 386.

A.Bn.

NEGRUZZI,
Costache (Constantin)
(1808, Trifești, j. Iași –
24.VIII.1868, Iași),
prozator, poet,
dramaturg, traducător.

Este fiul Sofiei (n. Hermeziu) și al fostului răzeș Dinu Negruț, intrat nu de multă vreme în rândul micii boierimi. Leon și Iacob Negruzzi sunt fiii săi. Înainte de a deprinde slova românească, învață grecește și franțuzește. La 1821, izbucnind mișcarea eteristă, familia se refugiază la moșia Șărăuți din ținutul Hotin (unde N. face primele încercări literare), apoi la Chișinău. Aici, în 1822, după propria-i mărturie, l-ar fi cunoscut pe Pușkin. Întors la Iași în 1823, va fi numit peste doi ani diac la Vistierie și, după un timp, primește rangul de cămărar. Ca urmare a unui articol tăios, *Vandalism*, este exilat la moșia de la Trifești. Spătar, agă, postelnic, vornic, lui N. i se încredințează slujbe importante: președinte al Eforiei (primar al Iașilor) între 1840 și 1843, director al Vistieriei (1843–1849). Sub domnia lui Grigore Alexandru Ghica va fi director al Departamentului Lucrărilor Publice (1850–1851), din nou director al Vistieriei (1851–1854), iar în timpul Căimăcămiei, în două rânduri membru al Consiliului Administrativ Extraordinar al Moldovei; în 1856 revine ca director al Vistieriei, în același an lucrând împreună cu Gh. Asachi în cadrul Cenzurii, ale cărei rigori le suferise el însuși cu prilejul publicării nuvelei *Toderică* în „Propășirea” (1844). În timpul domniei lui Al. I. Cuza este numit director al Statisticii Centrale (1859) și devine ministru interimar la Finanțe (1861). Cu Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu și P. M. Câmpăneanu luase în antrepriză, fiind și codirector, Teatrul Național din Iași (1840–1842). A mai fost efor al școlilor (1848), a făcut parte din comisia pentru delimitarea frontierelor conform Tratatului de la Paris (1856), precum și din alte, nu puține, comisii. În 1855 pleacă pentru prima oară în Apus, la Berlin, apoi la băile de la Ems, să-și îngrijească sănătatea. În 1860 e ales reprezentant al marilor proprietari în Obșteasca Adunare. La mișcarea din 1848 nu a luat parte, deși

nu era un adept al regimului lui Mihail Sturdza. Rămânea însă refractar la ideea schimbărilor survenite prin violență. Transformările, după N., trebuie să se producă treptat, de aceea el și condamnă importul grăbit de civilizație. În totul, se manifestă ca un spirit moderat, omagiind eroismul femeii române de la 1848, dar totodată socotind că la acel an „politica predomină, literatura amuți”. Nu s-a agitat nici pentru Unire, fără să fie împotriva, după cum reiese din broșura *Despre capitalia României* (1861). De altfel, în 1862 va vota și el unirea definitivă a Principatelor. În 1867 este chemat ca membru în Societatea Academică Română, dar, bolnav, nu poate da curs invitației. Moare de apoplexie, după ce în ultima parte a vieții suferise mult.

Ceea ce frapază la N. este precocitatea. Nu avea mai mult de treisprezece ani când se încumeta să facă traduceri, intitulându-le, la un loc, *Zăbăvile mele din Basarabia în anii 1821, 1822, 1823 la satul Șărăuții, în raiaua Hotinului*. Nuvela *Zuma sau Descoperire scorțăsoarei tămăduitoare de friguri, adevărată a hîinii* e o scriere cu tentă moralizatoare, după M-me de Genlis, iar *Moralicești haractiruri*, trădând o înclinație timpurie pentru fiziologia literară, reprezintă tălmăcirea unor imitații ale lui Dimitrie Darvari după Teofrast. *Crispin, rival stăpână-său*, după Lesage, și o transpunere dintr-un autor necunoscut completează acest prim lot de încercări. În 1823 traduce, după un text grecesc al lui Evghenie Vulgaris, povestirea *Memnon* de Voltaire. *Pirostia Elenei* (1824) e o nuvelă de Marmontel, preluată direct din franțuzește. O „idilie”, *Satirii*, câteva fabule de La Fontaine, J.-B. Grécourt, Pessellier, P.-F. D'Erbigny, un fragment dintr-o nuvelă romanțioasă, *Duchesa Milanului*, precum și *Chelestina*, traducere din Florian, nu au ajuns să fie tipărite antum. Din anul 1828 se păstrează primele versuri originale ale lui N. – un poem burlesc purtând titlul *Distărare șlicului*. Cea dintâi operă literară publicată este melodrama *Trînzeci ani sau Viața unui jucătoriu de cărți* (1835), după Victor Ducange, J.-F. Beudin și P.-P. Goubaux (ultimii, cu pseudonimul comun Dinaux). Depășind de pe acum neoclasicismul, traducătorul se apropie, dar fără o afinitate reală, de autori preromantici și romantici. De unde în 1837, în prefața românească la *Maria Tudor* de Victor Hugo, lua apărarea romantismului, în 1838, într-o epistolă către Gh. Asachi, se desparte de romantism în favoarea clasicismului. În afara lui Victor Hugo (*Baladele*, în „Albina

românească”, și *Dervișul*, din ciclul *Orientalelor*, în „Curier de ambe sexe”), a mai tradus sau a imitat din G.-M. Legouvé, Ch.-H. Millevoye, L. Dufilhol, J. Delille. Folosindu-se de intermediare franțuzești, a tălmăcit versuri din literatura germană și engleză: S. Gessner (*Potopul*), H. von Levitschnig (*Floarea florărișă românească*), Byron (*Oscar d'Alva*), Thomas Moore (*Melodiile irlandeze*), Young (prima *Noapte*) – unele publicate, altele nu. Din rusește a transpus din Derjavin, Jukovski, Pușkin (*Șalul negru, Cârjaliul, La Maria*) și, împreună cu Alecu Donici, din Antioh Cantemir (*Satire și alte poetice compuneri*, 1844) și din A. F. Veltman (povestirea haiducească *Tunsul*, iscălită Radul Curălescu). A mai tălmăcit din Alphonse Karr și Edmond About. Într-un fragment de memorial din „Propășirea”, *Călătoria arabului patriarh Macarie de la Alep la Moscova*, e pus la contribuție un text rusesc al lui P. Saveliev, iar *Fragmente atingătoare de istoria Moldovei, trase din istoria Rosiei*, după N. M. Karamzin, apar în „Magazin istoric pentru Dacia”. Din 1835 N. e un colaborator prețuit al publicațiilor lui Gh. Asachi („Albina românească”, „Alăuta românească”, „Spicuitorul

moldo-român”) și I. Heliade-Rădulescu („Curierul românesc”, „Curier de ambe sexe”, „Gazeta Teatrului Național”, „Muzeu național”). A mai scris în „Dacia literară”, „Propășirea” – unde a fost redactor – și în presa unionistă („România literară”, „Steaua Dunării”, „Zimbrul”, „Tribuna română”). Ca redactor la foaia satească „Săptămâna” (1853–1854), atitudinea scriitorului rămâne una retrogradă. Propovăduind smerenia înaintea lui Dumnezeu și a stăpânirii, el consideră că adevărata cauză a mizeriei țăranilor ar fi lenea și beția. Structura intimă a lui N. e duală: în el sălășluiesc, după cum mărturisește singur (în *Pentru ce țiganii nu sunt români*), „românul vechi” și „românul nou”. În broșura *Elemente de dreptul politic dupre mai mulți autori de un filoromân* (1846), compilație după Montesquieu și G.-L. J. Carré, N., adept al monarhiei constituționale, întreprinde în fond, dincolo de teoriile expuse, o critică a regimului regulamentar din Moldova. Cu nostalgia vremurilor patriarhale, el vede – ca mai târziu junimiștii – civilizația noastră ca pe o imitație a celei apusene. În ultimii ani a mai semnat în „Din Moldova” și în „Convorbiri literare”. Atât prin scrierile literare, cât și prin opiniile exprimate în diferite împrejurări, el anticipează programul pașoptist conceput de Mihail Kogălniceanu în *Introducere* la „Dacia literară”, crezul său lăsând să se întrevadă însă și nuanțe prejunitiste, mai ales în chestiunea limbii literare. În *Muza de la Burdujăni* (1851) ș.a. combate exagerările latiniste sau italianizante ale lui Heliade, pe care, mai înainte, îl privise ca pe un reformator, dovadă *Correspondența între doi rumâni, unul din Țara Rumânească și altul din Moldova*, din „Muzeu național” (1836). Un diletant este N. în păreriile lui despre folclor, dar unul cu bun-simț și intuiție. Considerând laolaltă aspectul muzical, coregrafic, etnografic, literar, împarte cântecele populare în mai multe categorii – cântecul ostășesc sau istoric, religios, erotic, de nuntă, cântecul codrului sau voinicesc. Ocazional, face și critică literară. A scris, cu un evident talent portretistic, prefețe, biografii, necrologuri despre Dimitrie Cantemir, Antioh Cantemir, Daniil Scavinschi, Al. Hrisoverghi, Alecu Donici. În ceea ce privește teatrul, îl aseamăna cu o oglindă în care cată să se reflecte atât moravurile sociale, cât și faptele glorioase de odinioară. Criteriul său fiind acela al verosimilității, cere ca o piesă să fie elegantă, nu trivială, comică, nu bufonă, tragică, însă nu sângeroasă. A realizat, din necesități de repertoriu,

prelucrări și traduceri. *Doi țărani și cinci cârlani* (1849), probabil o adaptare, e o farsă fără aplomb, cu o atmosferă idilică. *Muza de la Burdujăni*, după un proverb dramatic al lui M.-Th. Leclercq, întreprinde o satiră a cosmopolitismului și a exagerărilor lingvistice, nu numai latiniste. Cucoana Caliopei, un fel de Chiriță a Burdujenilor, vorbește un jargon imposibil, franțuzist, ciunist etc. *Carantina* (1851), după Eugène Scribe și Édouard Mazères, e croită în maniera farselor clasice. N. a mai tradus din Victor Hugo (*Angelo, tiranul Padovei* și *Maria Tudor*) și Molière (patru scene din *Femeile savante*), precum și piese de D’Ennery, Eugène Cormon, Jean-François-Alfred Bayard, Philippe Dumanoir ș.a. *Două dueluri* este o prelucrare a lui Pierre Carmouche și Méllésville după *Nanine ou Les préjugés vaincus* de Voltaire. N., unul dintre cei mai buni traducători în versuri din prima jumătate a secolului al XIX-lea, nu era, el însuși, un poet. A compus versuri în spirit folcloric, iar poemul *Aprodul Purice* (1837) – care pornește de la o anecdotă consemnată de Ion Neculce în *O samă de cuvinte* – suferă de monotonie. *Potopul*, după Gessner, are o anume atmosferă și un fior de dramatism. *Gelozie*, după Millevoye – semnată Carlu Nervil –, ar fi mai mult o analiză, destul de convențională, a acestui sentiment. O elegie, *Melancolia*, după Legouvė, încearcă să sugereze corespondențele misterioase dintre natură și stările afective: ruinele sau un țințirim sărac trezesc cuvenitele reflecții. Scriitorul e un reflexiv, un contemplativ, care mimează afectele poezilor romantici. Mai conform firii sale poate fi socotit un *Apolog*, unde predică o existență cum-pătată, sub semnul rațiunii.

În volumul selectiv *Păcatele tinerețelor* (1857), trei secțiuni – *Amintiri de junețe*, *Fragmente istorice*, *Negru pe alb* – *Scrisori la un prieten* – sunt ocupate de scrieri în proză, capitolul de poezie intitulându-se, cu autoironie, *Neghină și pălămidă*. Lipsit de facultatea invenției, N. fie recurge la anecdotică, fie se bizuie pe propriile suveniruri. În *Zoe*, nuvelă melodramatică, dincolo de gesticulația exaltată, se conturează o imagine colorată și exactă a societății mondene a Iașilor. Protagonista, o femeie pierdută, dar inocentă sufletește, e în stare de pasiuni extreme; căzută pe mâna unor curtezani cinici, ea sfârșește prin a se sinucide. Elementele de psihologie sunt puse în relație cu aspectul fizic, cu fizionomia. Repovestită cu umor fin, *O alergare de cai* (*Scacica*), împletind două istorii de dragoste, una

romanțioasă și alta, galantă, a naratorului însuși, schițează cu ascuțime un tablou de epocă. Un ochi lucid, malițios scrutează în final iluziile din tinerete. Despre anii de ucenicie vorbește schița *Cum am învățat românește*, în care grotesca apariție a dascălului Socoleanu e batjocorită cu o fațetă crudă. *Au mai pățit-o și alții* relatează, cu lejeritatea unui divertisment, tribulațiile conjugale ale postelnicului Andronache Zâmbolici. În *Toderică*, de fapt o traducere mai slobodă a nuvelei *Fédérigo* de Prosper Mérimée, felul ingenios în care Toderică păcălește moartea îl prevestește parcă pe Ivan Turbincă al lui Ion Creangă. *Fragmente istorice* se înfățișează ca o secțiune neomogenă. *Regele Poloniei și Domnul Moldaviei* pare mai curând o pagină de istorie, folosind ca izvoare *Histoire de Charles XII* de Voltaire și letopisețul lui Nicolae Costin. *Sobieŭski și românii*, celebrând eroismul plăieșilor, se inspiră dintr-o lucrare a lui Dimitrie Cantemir. În *Cântec vechi* e inserat un cântec bătrânesc despre omorârea Costineștilor de către domnitorul Constantin Cantemir. Eminamente prozator, N. se afirmă pe

acest tărâm nu doar ca un deschizător de drumuri, creator al nuvelei românești, ci și ca autor al unei capodopere, *Alexandru Lăpușneanu*. Într-o narațiune densă, bine ținută sub control, figura voievozului se devoalează, treptat, în toată complexitatea ei. Alexandru Lăpușneanu e crud și sângeros ca și veacul în care trăiește, răzbunător și perfid, sadic până la monstruozitate în „dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omenești”. Despotul e însă și om politic dibaci, clarvăzător, decis să îngrădească ambițiile boierimii în folosul unei domnii centralizate. Ivirea lui, crede scriitorul în *Ochire retrospectivă*, a fost, de aceea, providențială, greșeala Lăpușneanului fiind că nu s-a sprijinit pe norod. Adevărul este că autorul se lasă fascinat de demonismul personajului, trăsătură ce denotă o fire maladivă. Nuvela are o tensiune crescândă, putând fi asemănată cu o piesă în patru acte, fiecare purtând un motto rezonant: „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...”, „Ai să dai sama, doamnă!...”, „Capul lui Moțoc vrem...”, „De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu”. Uciderea celor patruzeci și șapte de boieri într-un groaznic măcel constituie punctul culminant al scrierii, după care urmează călugărirea și, în final, moartea prin otrăvire a lui Lăpușneanu. Celelalte personaje au o siluetă discretă, însă conturată cu linii sigure: doamna Ruxanda, blândă și supusă, mitropolitul Teofan, nu atât prelat cucernic, cât abil diplomat, Moțoc, intrigant, slugarnic și laș. De-a lungul vremii nuvela a înrăurit scriitori ca Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Scurtescu, Samson Bodnărescu, Iuliu I. Roșca, pe M. Eminescu însuși, pe A. I. Odobescu și B.P. Hasdeu, G. M. Zamfirescu și, poate, pe Liviu Rebreanu. Cu *Negru pe alb – Scrisori la un prieten*, N. inaugurează un gen nou în literatura română, genul epistolar. Un mozaic de aspecte se configurează aici, de la cele lingvistice (*Critică*) până la cele de natură istorico-socială (*Ochire retrospectivă*). Moralist de esență clasică, prozatorul se exersează în crearea de „fiziologii”. *Fiziologia provincialului*, *Un poet necunoscut*, *Lumânărică* sunt încercări de caracterologie, în timp ce *Istoria unei plăcinte* tinde spre pictura de moravuri. Deplângând risipirea acelor urme ce atestă originea străveche a neamului (*Vandalism*), precum și stingerea unor deprinderi patriarhale (tipul boiernașului de țară din *Pentru ce țigăanii nu sunt români* va avea multă căutare în proza sămănătoristă), autorul stăruie în convingerea că ritmurile prezentului spulberă vechile și bunele rânduieli (*Pelerinagiu*). Dacă îi place să se refugieze

în trecut sau în spațiul de liniște al unei mănăstiri, unde îi vin în minte triste cugetări despre vremelnicia celor omenești (*Calipso*), asta nu înseamnă că nu sesizează ridicolele, acolo unde vor fi fost (*Un proșes de la 1826*). Se mai găsesc între cele treizeci și două de scrisori (emise între 1837 și 1855) pagini de critică și istorie literară, polemici pe teme filologice ș.a.m.d. În relatarea spirituală a unor voiajuri, descrierile de natură nu sunt cele mai reușite, peisajul fiind perceput prin prisma unor reminiscențe livești. Un miniatural cap de operă este *Păcală și Tândală sau Morală moldovinească*, ingenios compendiu de proverbe și sentințe, debitate cu voluptate paremiologică. Stilul epistolar, asociativ, capricios, câteodată (auto)persiflant, emană și o anume sfătoșenie calmă, bonomă. Între proze se mai află un „manual”, *Vânătorul bun sau Meșteșugul de a nu-ți fi urât* (1844), îndatorat unui E. Blaze, de care s-a servit și Odobescu în *Pseudo-cynegeticos*. În *Flora română*, original dicționar botanic pornind de la o sugestie din Alphonse Karr, florilor le sunt atribuite însușiri omenești. Pusă în seama lui Alecu Russo, n-ar fi imposibil ca scrierea *Palatul lui Ghica Vodă* să-i aparțină lui. Cu Mihail Kogălniceanu dă la iveală, în 1841, *200 rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești*. În scrisul românesc N. are titlul de merit al unui precursor. El inițiază, prin *Aprodul Purice*, poemul istoric, în scrisori îl anticipează pe memorialistul Ion Ghica, iar cu fiziologicele, devansându-i pe Mihail Kogălniceanu, Nicolae Filimon și pe Ion Ghica, impune specia. Cu echilibrul său clasic modulat de luciditate ironică, N. este primul nostru mare prozator modern.

C. Negruzzi este întâi de toate un mare prozator, fără invenție, mărginit la anecdotă și memorii, creator de valori de interpretare artistică. [...] Numele lui C. Negruzzi este legat de obicei de nuvela istorică Alexandru Lăpușneanu, care ar fi devenit o scriere celebră ca și Hamlet dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale. Nu se poate închipui o mai perfectă sinteză de gesturi patetice adânci, de cuvinte memorabile, de observație psihologică și sociologică acută, de atitudine romantice și intuiție realistă. Abstrăgând de la sensul literar, figura eroului e romantică, Lăpușneanu e genialoid, plin de contradicții, un monstru moral [...]. Nuvela ar intra în rândul narațiunilor de asasinat italiene, de nu s-ar fi dat eroului principal o semnificație superioară. Lăpușneanu e desigur un damnat, osândit de Providență să verse sânge și să năzuie după mântuire. El suferă de o melancolie sangvinară, colorată cu mizantropie. Echilibrul între convenția

romantică și realitatea individului, aceasta e minunea creației lui Negruzzi.

G. CĂLINESCU

Echilibrul în propriile-i „antiteze” care i-a fost reproșat uneori omului a fost fericit pentru scriitor. Într-o epocă de mari revărsări afective, pe o direcție sau alta, Negruzzi a știut să nu se entuziasmeze facil și a înțeles că, mai presus de jocul personal al preferințelor, stau privirea și înțelegerea realității. Intuise că istoria are un curs al ei, pe care sentimentele noastre nu-l pot schimba. Din acest echilibru și din această intuiție a ieșit Alexandru Lăpușneanu și e destul.

LIVIU LEONTE

SCRIERI: *Aprodul Purice*, Iași, 1837; *200 rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești* (în colaborare cu Mihail Kogălniceanu), Iași, 1841; ed. îngr. Titus Moraru, pref. Mircea Zăciu, Cluj, 1973; ed. (*Carte de bucate boierești*), Cluj-Napoca, 1998; ed. îngr. Liviu Leonte, Iași, 2004; ed. îngr. Lucian Vasiliu și Liviu Papuc, postfață Bogdan Ulmu, cu ilustrații de Florin Buciuileac, Iași, 2005; ed. îngr. și pref. Rodica Pandele, București, 2007; *Doi țărani și cinci cârlani*, Iași, 1849; *Muza de la Burdujani*, Iași, 1851; *Carantina*, Iași, 1851; *Păcatele tinerețelor*, Iași, 1857; *Scrierile lui...*, vol. I: *Păcatele tinerețelor*, pref. V. Alecsandri, vol. II: *Poezii*, vol. III: *Teatru*, București, 1872–1873; *Aprodul Purice. Lăpușneanu. Scrisori...*, București, 1894; *Opere complete*, I–III, îngr. și pref. E. Carcalechi și Ilarie Chendi, București, 1905–1912; *Poezii*, îngr. Petre V. Haneș, București, 1908; *Opere necunoscute ale lui...*, îngr. N. Iorga, Iași, 1918; *Fragmente istorice*, pref. E. Lovinescu, București, 1928; *Opere alese*, îngr. și pref. Al. Iordan, București, 1941; *Opere alese*, I–II, București, 1955–1957; *Păcatele tinerețelor și alte scrieri*, îngr. Liviu Leonte, pref. N. I. Popa, București, 1959; *Opere*, I–III, îngr. și introd. Liviu Leonte, București, 1974–1986; *Opere*, îngr. și introd. Liviu Leonte, București, 2009. **Traduceri:** Victor Ducange, M. Dinaux, *Triizeci ani sau Viața unui jucătoriu de cărți*, Iași, 1835; ed. Iași, 1863; Victor Hugo, *Maria Tudor*, București, 1837, *Angelo tiranul Padovei*, București, 1837, *Balade*, Iași, 1845; Antioh Cantemir, *Satire și alte poetice compuneri*, Iași, 1844 (în colaborare cu Alecu Donici); [*Traduceri*], în *Scrierile lui Constantin Negruzzi*, II–III, București, 1872–1873; *Traduceri în proză*, pref. Ilarie Chendi, București, 1908.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, 237–250, II, 39–41, 151–152; Ibrăileanu, *Opere*, I, 68–79; E. Lovinescu, *Costache Negruzzi. Viața și opera lui*, București, 1913; Iorga, *Oameni*, I, 106–111; Vianu, *Opere*, IV, 400–401, 408, 410–412, 476–477, V, 35–43; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 195–206, *Ist. lit.* (1982), 205–218; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 35–40; Popovici, *Romant. rom.*, 339–363; Călinescu, *Opere*, IX, 435–472; Al. Piru, C. Negruzzi, București, 1966; Vladimir Streinu, C. Negruzzi, *marele precursor*, LCE, 1966, 52; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, 77–107;

Ist. lit., II, 380–399; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 431–437; Ion Osadenco, *Constantin Negruzzi. Viața și opera*, Chișinău, 1969; Angheliescu, *Preromant. rom.*, 167–171; Cornea, *Originile*, 589–594; Cornea, *Oamenii*, 60–71, 294–309; Zăciu, *Lecturi*, 39–46; *Dicț. lit.* 1900, 618–623; Liviu Leonte, *Constantin Negruzzi*, București, 1980; *C. Negruzzi interpretat de...*, îngr. și pref. Ana-Maria Boariu, București, 1981; Gabriel Dimisianu, *Introducere în opera lui Constantin Negruzzi*, București, 1984; Manolescu, *Istoria*, I, 193–206; Negoitescu, *Ist. lit.*, I, 29–32; *Dicț. analitic*, I, 21–23, II, 191–192, III, 124–125, 302–304; *Dicț. esențial*, 568–571; Mihăilă, *Scriitori*, 61–68; Eugen Simion, *C. Negruzzi*, CLT, 2008, 49, 50, 2009, 2–5; Neagu Perianu, *Despre opera literară a lui Constantin Negruzzi*, Galați, 2012; Zamfir, *Panorama*, I, 168–176. **FF**

NEGRUZZI, Iacob (31.XII.1842, Iași – 6.I.1932, București), prozator, dramaturg, poet, critic literar. Este al doilea fiu al Mariei (n. Gane) și al scriitorului Costache Negruzzi. Prin mamă se înrudește cu prozatorul N. Gane. S-a bucurat de timpuriu, împreună cu fratele său, Leon Negruzzi, de o educație foarte îngrijită. La Berlin urmează, din 1853, liceul și, din 1859, cursurile Facultății de Drept. În 1863 obține, tot acolo, titlul de doctor în drept. În anul următor devine profesor de drept comercial la Universitatea din Iași, unde funcționează până în 1884, când ocupă aceeași catedră la Facultatea de Drept din București. Din anul 1870 a fost deputat, apoi senator. Este ales membru al Academiei Române în 1881, fiind ulterior, între 1888 și 1929, secretar general și de mai multe ori vicepreședinte și președinte al forului academic.

În 1863, îndată după întoarcerea în țară, la Iași, N. face cunoștință cu P. P. Carp, Titu Maiorescu, Vasile Pogor și Theodor G. Rosetti, împreună cu care înființează societatea literară Junimea. Devenit unul din membrii de bază, el îndeplinește din 1868 însărcinarea de secretar al societății. Totodată e redactor răspunzător al revistei „Convorbiri literare” chiar de la început, de la 1 martie 1867, continuând să o conducă mai târziu ca director, până în 1895. În această calitate, s-a dovedit un sprijinitor energic al literaturii române atât prin încurajarea tinerelor talente, cât și prin atragerea scriitorilor din toate provinciile locuite de români. Supraveghind îndeaproape tot ceea ce se publica în paginile revistei, el imprimă „Convorbirilor literare” o linie fermă. Are posibilitatea de a-i cunoaște bine pe toți membrii societății și strânge numeroase date despre aceștia, precum și despre desfășurarea întrunirilor junimiste, folosite

mai târziu în cartea de memorialistică *Amintiri din „Junimea”*, apărută în 1921, dar scrisă cu începuturi din 1889. Amintirile se disting prin precizia informațiilor, rămânând cea mai importantă lucrare documentară despre societatea literară ieșeană, deși în câteva locuri memorialistul s-a lăsat condus de patimă. Prin „prelecțiunile populare” la care a participat, prin articole, note redacționale sau chiar prin rubrica de corespondență din „Convorbiri literare”, N. sprijină fără rezerve toate ideile junimiste, cu o constanță pe care puțini comilitoni au avut-o. Susține astfel rolul frumosului în desăvârșirea educației și recomandă cultivarea lui pentru câștigarea unei garanții de statornicie morală și stabilitate socială. Combătând cosmopolitismul, afirmă necesitatea dezvoltării conștiinței naționale prin îngrijirea „izvorului național” în literatură și prin culegerea folclorului, prin cultivarea limbii populare și îndepărtarea neologismelor de prisos, prin combaterea latinismelor și răspândirea operei marilor scriitori din trecut. Ca scriitor, N. a debutat în 1866 la „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”. Poeziile sale

lirice, scrise sub imboldul dezamăgirilor în dragoste, sunt lipsite de valoare, iar baladele sunt tributare lui Goethe, Schiller ori lui Heine, din care, de altfel, a și tradus. Tot livrescă, dar bine construită și scrisă într-o limbă îngrijită, este idila *Miron și Florica* (1870), după cum deasupra mediocrității izbutesc să se ridice și unele satire. Mult mai consistentă este proza lui N. Aici înclinațiile sale de moralist se desfășoară în voie în așa-numitele „copii de pe natură”, strânse în volum în 1874, fiind cele care i-au stabilit reputația de scriitor. Animate de un umor abundent, textele surprind cu precizie trăsături caracteristice unor personaje aparținând de preferință, ca și la I.L. Caragiale, burgheziei mărunte. Înraurite de realism și având ca model câteva proze ale lui Costache Negruzzi, „copiile” vizează, de regulă, obiective ce au stat frecvent în atenția criticii junimiste: politicianismul (*Tachi Zâmbilă, om politic*), demagogia (*Ștefan și Mihai*), mania latinistă (*Vespasian și Papinian*), veleitarismul literar (*Poeticale*). Scrutând atent moravurile contemporane, N. realizează câteva portrete remarcabile: *Părintele Gavril, Cucoana Nastasiica, Ioniță Cocovei, Cuconul Pantazachi*. O contribuție deosebită la campania începută de Junimea pentru cultivarea limbii populare și pentru îndepărtarea neologismelor de prisos o au cinci *Scrisori*, susținute de o argumentare ce dovedește cunoașterea aprofundată a istoriei naționale și atașament față de limba vie. Tot predispoziția pentru satiră este cea care dă viață romanului *Mihai Vereanu* (1873), altfel minat de o intrigă romanțioasă neverosimilă. Scriitorul se simte îndemnat să facă un roman social și reușește în oarecare măsură, ajutat de darul său de observator, care e prezent, cu mai bune rezultate, și în însemnările de călătorie apărute mai întâi în „Convorbiri literare”, sub titlurile *Plimbări prin munți* și *Pe malul mării*. Un interes constant a arătat N. pentru teatru: traduce, în proză și în versuri, piese de Schiller și alcătuiește el însuși câteva comedii de moravuri și de situații, nepublicate, dintre care se disting *Amor și viclenie* (1870) și *O alegere la Senat* (1878). În aceasta din urmă verva satirică se dezlănțuie nestânjenită, în scene a căror maliție anticipează secvențe din piesa *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale, cu acesta colaborând în 1884 la scrierea textului pentru opera bufă *Hatmanul Baltag*, pe muzică de Eduard Caudella.

SCRIERI: *Miron și Florica*, Iași, 1870; *Poezii*, București, 1872; *Mihai Vereanu*, Iași, 1873; *Copii de pe natură*, București, 1874; *Pe malul mării*, Craiova, 1883; *Nazat!* (în colaborare cu D. R. Rosetti), București, 1886; *Eroul fără voie*,

Craiova, 1891; *Scrieri complete*, I–VI, București, 1893–1897; *Făt-Frumos și cele 12 fete de împărat*, București, 1905; *Amintiri din „Junimea”*, București, 1921; ed. îngr. și pref. Ioana Pârvulescu, București, 2011; *Un drum la Cahul*, București, [1923]; *Cuconul Pantazachi*, București, [1924]; *Scrieri alese*, I–II, pref. Cornel Simionescu, București, 1970; *Scrieri*, I–II, îngr. Andrei Nestorescu și Nicolae Mecu, pref. Nicolae Mecu, București, 1980–1983; *Jurnal*, tr. Horst Fassel, pref. Dan Mănuță, Cluj-Napoca, 1980. **Traduceri:** Schiller, *Hoții. Fiesco. Cabală și amor*, Iași, 1871; [Heine, Schiller, Hugo], în *Poezii*, București, 1872.

Repere bibliografice: Panu, *Junimea*, I–II, *passim*; Aderca, *Contribuții*, I, 422–425; Alexandru Iordan, *Iacob Negruzzi*, București, 1932; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 377–379, *Ist. lit.* (1982), 434–436; Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.*, 184–186; E. Lovinescu, *T. Maiorescu și contemporanii lui*, II, București, 1944, *passim*; *Dicț. lit.* 1900, 624–625; Anghelescu, *Lectura*, 96–109; Faifer, *Semnele*, 269, 343–346; Mănuță, *Analogii*, 53–59; *Dicț. analitic*, I, 226–228; Nicolae Mecu, *Iacob Negruzzi sau Vocația comunicării*, București, 1999; *Dicț. scriit. rom.*, III, 435–437; Liviu Papuc, *Marginalii junimiste*, Iași, 2003, 135–160, 184–187; Săndulescu, *Memorialiști*, 51–57; Dascălu, *Germanitatea*, 114–157; Ioan Holban, *Literatura română subiectivă*, Iași, 2007, 65–71.

D.M.

NEGRUZZI, Leon (5.VI.1840, Iași – 16.VII.1890, Trifești, j. Iași), prozator. Este primul fiu al Mariei (n. Gane) și al scriitorului Costache Negruzzi. A învățat la Academia Mihăileană din Iași, apoi la un pension particular din același oraș. În 1853, împreună cu fratele său, Iacob Negruzzi, pleacă la studii în străinătate. La Berlin și Viena frecventează cursuri de medicină, filosofie și drept, dar în 1864 se întoarce în țară fără să fi obținut vreo diplomă universitară. A fost judecător la Curtea de Apel, procuror general, apoi prefect și primar al orașului Iași. Figură deosebit de jovială, a avut mai mult faimă de om de societate decât de scriitor. Membru al Junimii din 1865, și-a publicat toate scrierile în „Convorbiri literare”, unde a și debutat în 1867 cu poezii.

Două dintre nuvelele lui N., *Vântul soartei* și *Osândiții*, au caracter de foileton și descind direct din specia răspândită la noi prin literatura franceză a vremii. Dominate de un romantism mediocru, ele cultivă aventura în sine și propagă o morală dulceagă prin intermediul unor personaje puse în cele mai neverosimile situații. Măsura talentului prozatorului a dat-o în alte câteva nuvele, unde personajele nu mai sunt simple pretexte pentru imaginația lui, ci, devenind caractere, determină acțiunea. Subiectul nu mai pare artificial, ci este o consecință

firească a comportamentului indivizilor, desprinși dintr-un mediu cunoscut în amănunțime: societatea ieșeană a epocii 1860–1880. Din această cauză, dialogurile sunt naturale și, făcând abstracție de unele întorsături de frază încă greoaie, au fluentă. Mai toate personajele sunt dominate de viața afectivă, ca în *Serghie Pavlovici*, unde forța sentimentului atinge un prag ce o face patologică, iar protagonistul devine un obsedat. În linii generale, comportarea personajelor e previzibilă, le dă viabilitate dialogul, care particularizează mentalitatea prin nuanțe distinctivă. În ce privește arta nuvelistică, N. se dovedește capabil să închege o intrigă folosind câteva prezențe cărora are grijă să le dea o fundamentare socială, insistent reliefată. Scopul evident este de a crea un tip, ceea ce îi reușește deseori. De altfel, în cele mai izbutite texte (*Evreica* și *țiganca*), conflictul se produce între reprezentanții a două categorii sociale diferite. Nuvelele au o compoziție asemănătoare, în primul capitol fiind expuse intențiile personajului central, sortite, de la început, eșecului. Avertizat, cititorul urmărește totuși cu interes desfășurarea propriu-zisă a conflictului, a cărui rezolvare este de obicei tragică, deși scriitorul încearcă să atenueze impresia, punând deznoământul sub specia eternității.

SCRIERI: *Serghie Pavlovici și alte nuvele*, pref. Titu Maiorescu, București, [1912].

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, III, 167–173; Negruzzi, *Junimea*, 56–59, 70–71, 173, 334–379; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, 122, 229; Constantin V. Gerota, *Nuvelele lui Leon Negruzzi*, RFR, 1942, 3; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 200; Mănuță, *Scrit. jun.*, 117–127; *Dicț. lit.* 1900, 625–626; Ionel Maftai, *Leon C. Negruzzi, un junimist de seamă*, „Evenimentul” (Iași), 2005, 1 iunie. **D.M.**

NEGULESCU, Mihai (22.I.1936, Fântânele, j. Prahova – 17.I.2006, București), poet, prozator. Este fiul Ioanei (n. Dumitrescu) și al lui Ion Negulescu, funcționar. Învăță la Liceul „I. L. Caragiale” din Ploiești, absolvit în 1955, și urmează Școala de Literatură „M. Eminescu”, apoi Facultatea de Filologie a Universității din București, luându-și licența în 1960. Lucrează ca redactor la „Viața militară”, „Luceafărul” și ca redactor-șef la „Cutezătorii”. Debutează, în 1953, la „Tânărul scriitor” și editorial în 1962 cu placheta de versuri *Noaptea albe ale orașului*.

N. se înscrie tematic și prozodic în linia tradiției, liricizând simțăminte precum iubirea de țară, nu fără a comunica și altele, generate de străbaterea

meleagurilor mai îndepărtate. Imagini din ținuturile românești, care compun, de pildă în volumul *Desfrunzirea uitării în vântul auriu de septembrie* (1979), ciclul *Ave, iarba din Transilvania*, alternează, aproape în fiecare culegere, cu priveliști europene, asiatice, africane etc. Unei emblematice „porți de pe Mara”, celebrată chiar în titlul unei culegeri din 1972, îi răspund unduiri egeene, turnuri din Nürnberg, coline din deșertul Gobi, munți din Sahara („cariatide într-un templu sur”), caravane a căror umbră „cu cerul curge-n muntele amar”, păduri de palmieri, zboruri de pescăruși. Așa cum o indică și titlurile unor volume – *Ceramică regăsită* (1967), *Pinacoteca unei lire* (1971), *Ceremonie în albastru* (1975) –, poetul e sensibil mai cu seamă la imaginea plastică și aplică nedeclarat principiul *ut pictura poesis*. Semnele distinctivă ale geografiei românești sunt celebrate, de regulă, în spirit prea ostentativ, inflammat ca retorică. Poeticul autentic se realizează rareori, de pildă când fixează pictural o cavalcadă („Arcuri de templu păgân,/ Gâturi prelungi implorând reverie –/ cavalcada fecundă, țară de fân/ spulberată de oameni”), când imaginează o coborâre în „cripta de vinuri” („Țimizi/ de-atâta aur sacru, de-atâta grea aromă,/ vom coborî în cripta de vinuri luminați –/ cezari, străini de oaste și de Roma,/ doar glasului acestor podgorii dulci dedați”) sau când, într-un sonet, omagiază, ca Ion Pillat, în *Țărm pierdută*, Helada: „Purtând celestul neodihnei chin/ în grotile submerse, visătoare/ crești taina mută dintre zei și soare,/ balans dintâi, purificat senin // pe când sămânța robilor transpare/ din cei ce-am fost, în lujerul marin/ legi valul într-o floare de măsline –/ ființa pură și nescăzătoare”. Impregnate de lirism sunt, de asemenea, mai toate repورتaje și însemnările de călătorie ale poetului.

SCRIERI: *Noaptea albe ale orașului*, pref. Radu Boureanu, București, 1962; *Jocul soarelui*, București, 1963; *Rapsodie în Oaș*, București, 1963; *Ploile au venit târziu*, București, 1965; *Orașul lui Pinte*, București, 1966; *Ceramică regăsită*, București, 1967; *Mânzul*, București, 1967; *Maramureș*, București, 1967; *Balans de zodii*, București, 1969; *Pinacoteca unei lire*, București, 1971; *Echinoc*, București, 1972; *Poarta de pe Mara*, București, 1972; *Arcul de miază-noapte*, București, 1973; *Neodihna de a fi om*, București, 1973; *Rapsodie în jad*, București, 1974; *Aeroportul alb*, București, 1975; *Ceremonie în albastru*, București, 1975; *Ține minte zăpada*, București, 1976; *Secundă în milenii*, București, 1977; *Desfrunzirea uitării în vântul auriu de septembrie*, București, 1979; *Cine ești?*, București, 1982; *Drumul spre casă*, București, 1984; *O dragoste mai întâi și*

Eu întâi, București, 1985; *Puterea acestui pământ*, București, 1986; *De unde vine dimineața*, București, 1987; *Un spațiu al iubirii*, București, 1988.

Repere bibliografice: M.N. Rusu, *Mihai Negulescu*, LCE, 1964, 25; Mircea Anghelescu, „*Ploile au venit târziu*”, GL, 1965, 26; Radu Cârnci, „*Ceramică regăsită*”, ATN, 1968, 7; Eugenia Tudor, „*Ceramică regăsită*”, VR, 1968, 12; Dumitru Micu, „*Balans de zodii*”, RL, 1969, 31; Sanda Radian, „*Balans de zodii*”, VR, 1970, 3; Adrian Popescu, „*Pinacoteca unei lire*”, ST, 1972, 7; Lucian Alexiu, „*Neodihna de a fi om*”, O, 1974, 10; Piru, *Poezia*, II, 161–162; C. Stănescu, „*Drumul spre casă*”, „Scânteia”, 1984, 13 055; H. Zalis, *Spații afective*, RL, 1989, 17; *Dicț. scriit. rom.*, III, 438–440; Popa, *Ist. lit.*, II, 244–245.

D.Mc.

NEGULICI, Ioan D. (1812, Câmpulung – 5.IV.1851, Constantinopol, azi Istanbul), traducător. Foarte dotat pentru pictură, fiul Bălașei (călugărită mai târziu sub numele Palaghia) și al preotului Ion Dumitrache Negulici, zis și Oaie, a primit primele îndrumări în atelierul Mariei Rosetti, la București, unde frecventează un timp și Școala de la „Sf. Sava”. După studii particulare de pictură la Iași, iar din 1834 la Paris, N. se întoarce în București și devine unul dintre cei mai cunoscuți pictori din Muntenia. Împrietenindu-se cu Ion Heliade-Rădulescu, este atras de activitatea publicistică și literară de la „*Curierul românesc*”, gazetă pe care a și condus-o între octombrie 1845 și decembrie 1846, în absența din țară a lui Heliade. Tânărul pictor și publicist ia parte la acțiunile cercurilor revoluționare, iar în timpul Revoluției de la 1848, numit administrator al județului Prahova, se remarcă printr-o activitate energică în sprijinul Guvernului Provizoriu. După înfrângerea Revoluției pleacă în exil, la Brusa, apoi la Constantinopol, unde moare de tuberculoză. Ultima perioadă a vieții sale e marcată de conflictul cu Heliade, căruia, într-o memorabilă scrisoare, îi reproșează, în numele cauzei comune, egolatria și inconsecvența politică.

N. a făcut parte din grupul cărturarilor care urmau să pună în aplicare vasta acțiune de traduceri din literatura universală inițiată de Ion Heliade-Rădulescu. El însuși a întocmit un *Plan de o mică bibliotecă universală* (1847), care să pregătească și să sprijine proiectul lansat anterior de Heliade, după modelul celui publicat de Aimé-Martin, literat francez foarte apreciat de intelectualii pașoptiști. Din scrierile acestuia N. a tradus, în „*Curierul românesc*”, *Despre amor, lege fizică și morală a naturei* și *Scrisori la Sofia: asupra fizicei, himiei și istoriei naturale* (1846), iar în volum dă *Educația mumelor de*

familie sau Civilizația neamului omenesc prin femei (I–II, 1844–1846), transpunere recenzată elogios de Nicolae Bălcescu. Convins de rolul educativ al literaturii (întregul plan este conceput în acest sens) și urmărind pregătirea și atragerea cititorilor prin lecturi accesibile, a tradus din franceză și câteva scrieri fără valoare ale unor autori minori, ca J.-É. Paccard sau S.-H. Berthoud, și două piese, reprezentate, dar nepăstrate: *Dreptatea lui Dumnezeu* de Anicet-Bourgeois și *Credința, Speranța, Caritatea* de B.-P. Rosier. Mai importantă este tălmăcirea romanului lui Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver în țere depărtate* (I–II, 1848). Câteva traduceri, anunțate ca fiind sub tipar, se pare că nu au mai apărut sau nu se păstrează: *Martirii* de Chateaubriand, *Zestrea Suzetei* de Joseph Fiévée și nuvela (poate originală) *Samoil neguțătorul*. Tălmăcirile lui N. sunt cursive, într-un stil deloc vetust, modern chiar, vădind preocuparea pentru cultivarea limbii române, întâlnită și în unele prefețe, ca și în *Vocabular român de toate verbele străbune*, apărut în 1848.

Traduceri: Louis Aimé-Martin, *Educația mumelor de familie sau Civilizația neamului omenesc prin femei*, I–II, pref. trad., București, 1844–1846; J.-É. Paccard, *Judita franțeză sau Clotilda și Edmond*, I–II, pref. trad., București, 1844–1846; S.-H. Berthoud, *Maria*, București, 1846; Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver în țere depărtate*, I–II, București, 1848.

Repere bibliografice: Nicolae Bălcescu, *Opere alese*, I, București, 1960, 126–131; Ion Heliade-Rădulescu, *Scrisori și acte*, îngr. George Potra, N. Simache și George G. Potra, pref. Șerban Cioculescu, București, 1972, 76–78, 83–86, 107–110; D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade-Rădulescu*, București, 1935, 167–173; Lucia Dracopol-Ispir, *Pictorul Negulici*, București, 1962; ed. 2, București, 2012; Dan Grigorescu, *Trei pictori de la 1848*, București, 1967; *Dicț. lit. 1900*, 626; Spiridon Voinescu, *Argeșeni în spiritualitatea românească*, Pitești, 1980, 66–75. **L.V.**

NELEGA, Alina (18.XII.1960, Târgu Mureș), dramaturg, prozatoare, teatrolog. Este fiica Eugeniei Nelega (n. Georgescu), profesoară, și a lui Nicolae Nelega, ofițer. Urmează Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din orașul natal, iar între 1980 și 1984 cursurile Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, secția engleză-română. Este doctor al Universității Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București cu o teză despre tragic (2004). A fost profesoară la Miercurea Ciuc (1984–1988), instructor cultural, redactor la postul de radio Târgu Mureș (1990–1995), apoi, timp de trei

luni, redactor-șef al cotidianului „24 ore mureșene”, după care se dedică în exclusivitate teatrului. Este secretar literar al Teatrului „Ariel” din Târgu Mureș (1995–1998), prilej cu care înființează un studio *underground*, dedicat experimentelor și fenomenelor teatrale alternative. Din 2009 devine conferențiar și apoi director de departament la Universitatea de Arte din Târgu Mureș. Debutază cu proză în „Echinnox” (1983), iar editorial cu piesa *www.nonstop.ro* (2000). A fost distinsă cu Premiul UNITER (2000).

Directețea scriiturii, știința construirii relației și a intrigii sunt specifice dramaturgiei și prozei lui N. Li se adaugă opțiunea autoarei pentru o tematică extrem-contemporană. O tematică ce ține cu precădere de traumele identității de gen, de fluctuațiile identității politizate din perioada comunistă, de identitatea din postcomunism (e cazul piesei *Amalia respiră adânc*) sau de identitatea cibernetizată, a generației douămiiste, pulverizată afectiv, comportamental, relațional, precum în *www.nonstop.ro*. De altfel, și atunci când se află în postura de romancieră, în *ultim@vrajitoare* (2001), autoarea găsește sursa epicului într-o „viziune comică, derizoriu-«blasfematorie», satirică a sacrului într-o lume parodică, virtualizată și globalizată” (Paul Cernat). Studiile și eseurile de critică și de teorie teatrală pe care le scrie N. au în comun inteligența analitică, verva argumentativă, precum și preocuparea continuă pentru sincronizarea cu teoriile europene asupra teatralizării și a deteatralizării. Pentru aceasta din urmă, înțeleasă deopotrivă în sensul de concept funcțional și de fenomen, autoarea pledează fervent, punând-o în legătură cu ceea ce ea numește „întoarcerea dramaturgului”, într-o epocă adesea considerată drept „postregizorală”. În volumul de teorie teatrală intitulat *Recuperarea tragicului în textul nou de teatru* (2009) N. recurge la construirea unei argumentații polemice pasionate, mizând pe un „partizanat” pentru revirimentul tragicului în dramaturgia postexpresionistă, hiperrealistă, „brutalistă” a sfârșitului de mileniu, atât britanică sau germană (Marius von Mayenburg, Thomas Jonigk, Mark Ravenhill, Sarah Kane), cât și românească. Pe de altă parte, în substanțiala lucrare *Structuri și formule de compoziție ale textului dramatic* (2010) N. își asumă postura de teoretician al dramei, dar și de critic aplicat și acid al dramaturgiei contemporane. Autoarea optează pentru o formulă de scriere dramatică mai degrabă deteatralizantă, axată pe comunicarea vie, degrevată de

manierisme stilistice, dintre dramaturg, regizor, actor și spectator. Între scrierile sale dramatice un statut privilegiat îl au monoloagele și monodramele „pentru actori și actrițe”. N. publică, pe lângă teatru și proză, literatură pentru copii. A tradus, de asemenea, din limba engleză texte dramatice ale unor autori precum Mark Medoff, Eve Ensler, Alan Ayckbourn, Saul Bellow, David Harrower, Mark Ravenhill și a mai transpus lucrarea *Ecologii teatrale* de Bonnie Marranca.

SCRIERI: *www.nonstop.ro*, București, 2000; *ultim@vrajitoare*, pref. Gheorghe Crăciun, Pitești, 2001; *Teatru și povestiri*, pref. Marian Popescu, postfață Irina Coroiu, București, 2003; *Hess*, Târgu Mureș, 2003; *Kamikaze. Monoloage și monodrame pentru actori și actrițe*, pref. Magdalena Boianu, București, 2007; *Recuperarea tragicului în textul nou de teatru*, Târgu Mureș, 2009; *Structuri și formule de compoziție ale textului dramatic*, Cluj-Napoca, 2010; *Cum și-a petrecut iedurele Audestuldebine sărbătorile de iarnă*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Eugenia Anca Rotescu, [*Alina Nelega*], TTR, 1997, OC, 2002, 112, 2003, 174, 2005, 291, 2006, 49, 57, 2008, 424, 443, 2009, 464; Paul Cernat, *Îngerași virusați... și un eșec excepțional*, OC, 2001, 71; Simona Sora, *Noua scriitură feminină*, DM, 2001, 439; Nicoleta Cliveț, *Prozacuri*, VTRA, 2001, 6–7; Catrinel Popa, *Vrăjitoarele în cyberspace*, RL, 2001, 49; C. Rogozanu, *Angelul internaut*, OC, 2002, 100; Mircea Morariu, [*Alina Nelega*], TTR, 2005, 11–12, 2009, 3–4, 2012, 12; Mihăilescu, *Lit. rom. postcomunism*, II, 321–323; Mircea Sorin Rusu, „Efectele” *Genovese*, OC, 2012, 643; Oana Cristea Grigorescu, *Teatrul dezbate sindromul spectatorului*, TR, 2012, 242. **L.P.**

NEMEȘ, Mihail

(12.XI.1944,
Siliștea Crucii, j. Dolj –
3.II.2005,
Mureni-Vânători,
j. Mureș),
traducător.

Este fiul Ioanei și al lui Gheorghe Nemeș, morar. Urmează școala generală în satul natal, apoi școala profesională a Grupului Școlar Electroputere din Craiova (1958–1962), calificându-se ca matrișter-sculer, meserie pe care a practicat-o (cu o întrerupere pentru efectuarea serviciului militar) paralel cu

frecventarea cursurilor liceale la Școala Medie nr. 3 din Craiova (1962–1964, 1966–1968). Își continuă studiile la Facultatea de Filologie, secția română–franceză, a Universității din București (1968–1972), funcționând după licență ca profesor de limba franceză la liceul din Baia de Arieș (1972–1978). Spirit nonconformist, renunță la catedră și, retras în satul natal, se dedică exclusiv tălmăcirii unor mari poeți de expresie germană și franceză. Viața îi este marcată de alternanța între activitățile neintelectuale – va fi miner la Baia Borșa (1984–1985), matrișer la Băilești (1985–1987), morar la Siliștea Crucii (1994–1999) – și încercarea de revenire la profesia sa – e bibliotecar la Întreprinderea „Nicovala” din Sighișoara (1987–1991), profesor de franceză și română la școlile generale din Albești (1991–1993) și Archita (1993–1994, din 1999 până la moarte) în județul Mureș –, preocuparea permanentă rămânând în tot acest timp activitatea de traducător. Debutază cu o versiune la o poezie de Iulia Hasdeu în „Amfiteatru” (1969), iar editorial, cu *Poezii* de Georg Heym (1986). A colaborat la „Steaua”, „Secolul 20”, „Convorbiri literare”, „Familia”, „Vatra”, „Poesis”, „Ramuri”, „Mozaicul”, „România literară”. A fost nominalizat în 2003 la Premiul pentru traducere atât de Asociația Editorilor din România (pentru versiunea din Rimbaud), cât și de Uniunea Scriitorilor (pentru traducerile din Apollinaire).

N. reprezintă un caz singular – și totodată exemplar prin dăruire – în literatura contemporană: acela de a-și consacra viața tălmăcirii unor mari valori ale literaturii universale. Exclusiv traducător de lirică, el este puțin cunoscut, în genere doar în cercurile restrânse ale editorilor și cunoscătorilor de poezie. Opera sa de traducător se distinge printr-o rară adecvare la cele mai subtile nuanțe ale textului original, printr-o familiarizare puțin obișnuită cu posibilitățile de exprimare ale versului și prin recrearea, aproape consubstanțială, în românește, a turnurii poeziei în modulațiile ei imperceptibile. Debutând relativ târziu și continuând să-și publice cu greu traducerile, într-o perioadă nereceptivă la lirică, a avut totuși șansa să-și vadă tipărite versiunile din poezia completă a lui Georg Trakl (2001), Guillaume Apollinaire (2002) și Arthur Rimbaud (2003), tălmăcirea unei bune părți din versurile lui Georg Heym (1986) și Gérard de Nerval (2000) și doar *Ceaslovul* (2000) din Rainer Maria Rilke, poetul său preferat. A lăsat în manuscris transpunerea integralei operei poetice a lui Rilke,

peste 26 000 de versuri, precum și a lui Goethe (aici intrând și cea de-a treia versiune românească de referință la *Faust*, după cele realizate de Lucian Blaga și Ștefan Aug. Doinaș), tălmăcirii din lirica de expresie germană, de la romantici la expresioniști (Eduard Mörike, Conrad Ferdinand Meyer, Ricarda Huch, Hugo von Hofmannsthal, Richard Dehmel, Ernst Stadler, Else Lasker-Schüler, Oskar Loerke, Gottfried Benn, Paul Celan) și din Paul Valéry. Publicarea postumă a versiunii sale din *Faust* (2005; Premiul revistei „Cuvântul”), considerată cea mai echilibrată din punctul de vedere al proprietății terminologice și al echivalențelor formale, apreciată și de Ștefan Aug. Doinaș în corespondența încă inedită cu N., ca și prima traducere europeană integrală (Gabriel H. Decuble) din creația lui Rilke (*Opera poetică*, 2007), unde, de asemenea, devotamentul și fidelitatea față de textul original se împlinesc în rezolvări expresive ale unei limbi românești perfect adecvate spiritului rilkean impun un traducător de lirică de primă mână. Tot postum, un masiv *Dicționar de rime și asonanțe* (2011) completează străduințele autorului de a înțelege, dinăuntru, secretele meseriei. Operă în primul rând de creator, deprins cu șlefuirea îndelungată a versului, în descendența exemplară a lui Eminescu, dicționarul s-a ivit ca o necesitate stringentă și nu doar ca aridă înregistrare lexicografică. E un instrument de lucru fundamental pentru truditul asupra versificației, în căutarea echivalențelor formale optime în decursul unei vieți.

SCRIERI: *Dicționar de rime și asonanțe*, București, 2011.
Traduceri: Georg Heym, *Poezii*, pref. Thomas Kleininger, București, 1986; Georg Trakl, *Poezii*, pref. Mihai Mangiu-lea, București, 1988, *Poeme – Dichtungen*, ed. bilingvă, București, 1991, *Opera poetică*, I–II, Chișinău–București, 2001; Rainer Maria Rilke, *Rugăciunile*, București, 1998, *Ceaslovul*, București, 2000, *Opera poetică*, îngr. și pref. Dan Flonta, Pitești, 2007; Gérard de Nerval, *Himerele*, București, 2000; Guillaume Apollinaire, *Alcooluri. Bestiarul. Vitam impendere amoris*, pref. Ioan Es. Pop, București, 2002; Arthur Rimbaud, *Opere*, pref. Livius Cio-cărlie, Iași, 2003; Johann Wolfgang Goethe, *Faust: o tragedie*, Pitești, 2005; Paul Celan, *Mac și memorie*, pref. Dan Flonta, Pitești, 2006 (în colaborare cu George State).

Repere bibliografice: Romanița Constantinescu, *Expresionismul, o cultură anexată*, RL, 1992, 5; Constantin Dumitrache, „*Rugăciunile*” lui Rilke, R, 1999, 6; Gabriel H. Decuble, *Faustiada fausta*, CU, 2006, 3; Cidli Nemeș, „*Dicționar de rime și asonanțe*”, „Litart” (Târgu Mureș), 2011, 12.

G.Dn.

NEMOIANU, Virgil
(12.III.1940, București),
comparatist, eseist,
traducător.

Este fiul Victoriei (n. Boldea) și al lui Virgil Camil Nemoianu, jurist. Școala o începe în 1946 la Caransebeș și o continuă din 1949 la București, unde urmează Liceul nr. 7 (1954–1956) și Facultatea de Filologie, secția germană-engleză (1956–1961). După absolvire este redactor la Editura Academiei (1961–1962), documentarist la revista „Contemporanul”, iar din 1964 asistent și ulterior lector de literatura engleză la Universitatea din București până în 1977, când părăsește definitiv țara. Își ia doctoratul în literatura comparată la University of California, San Diego (1971), cu o teză consacrată idilei și publicată cu titlul *Micro-Harmony. The Growth and Uses of the Idyllic Model in Literature* (1977). Funcționează ca lector de limba și literatura română la School of Slavonic and East-European Studies din Londra (1973–1974) și la University of California, Berkeley (din 1975). Se stabilește în Statele Unite ale Americii, unde este lector de literatură engleză la University of Cincinnati (1978–1979) și ulterior, din 1993, profesor de literatură la Catholic University of America, Washington DC, ocupând și alte poziții științifice: consultant al unor edituri, fundații și centre de cercetare, component al unor echipe redacționale prestigioase, coordonator de reuniuni internaționale specializate, membru în organismele de conducere ale Asociației Internaționale de Literatură Comparată.

N. debutează la revista „Teatru” în 1961, primele lui intervenții în presă fiind sau un ecou, sau o replică față de conjunctura literară a vremii. Studiile pe care le elaborează trădează rigoarea formală deprinsă în preajma lui Tudor Vianu și a cercului său de discipoli: ele apar, în 1964–1965, în „Analele Universității București” și în „Cahiers linguistiques”, tratând despre paralelisme în structura dramei shakespeareiene și despre relevanța

semantică a rimei. Simptomatic pentru orientarea sa din această perioadă este debutul în volumul colectiv al cercului, *Studii de stilistică și poetică* (1966), cu analiza poeziei *Pe o scândură cu actinii* de Mihai Beniuc. În același context, întâia carte personală, *Structuralismul* (1967), este un gest de legitimare cu semnificații mai curând sociale decât intelectuale. În anii imediat următori N. nu ocolește totuși viața literară, risipindu-se chiar între subiecte pe cât de numeroase, pe atât de diverse: eseuri pe marginea literaturii și actualității culturale românești, comentarii însoțite de traduceri din literatura străină contemporană, în special din cea așa-zis decadentă americană, articole de atitudine ș.a., care apar în special în „Secolul 20”, „Luceafărul”, „Viața românească”, „România literară”, „Familia” și în „Scânțea”, unde, pe lângă recenzii ocazionale, susține un serial cu articole de orientare, *Sfaturi către editori*. Textele formează materia a două volume intitulate *Calmul valorilor* (1971) și *Utilul și plăcutul* (1973). Printre ediții, prefețe și traduceri (Ion Pillat, W.H. Pater, Chesterton, Eliot, Hölderlin, Gottfried Benn ori textele din *Eseul englez*, I–II, 1975), N. mai compune o cărticică inedită de proză, *Simptome* (1969). Mimând canonul literar al fragmentelor, minieseurile aforistice și paradoxale de aici tratează teme absolut indiferente în sine, dincolo de care suverană rămâne norma unică, cea a jocului, dictată de un autor *magister ludi*. Funcționând ca o supapă decompresantă, spiritul ludic a născut cărți echivoce, precum *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter* a lui Matei Călinescu (comentată de N. în articolul *Morala ca stil*) sau ca textele inclasabile ale lui Mircea Horia Simionescu. Fragmente din *Simptome* au fost traduse în revistele „Antaios”, „Kenyon Review”, „Exquisite Corpse”. De la începutul decadei a opta datează prima versiune a monografiei *Surâsul abundenței. Cunoaștere lirică și modele ideologice la Ștefan Aug. Doinaș*, finisată înainte de expatriere, dar publicată abia în 1994. Cartea este un studiu clasic de caz. Poetul Doinaș ilustrează exemplar productivitatea unei mișcări de conversiune în doi timpi. În chiar termenii criticului, ar fi vorba despre „transferul în estetic al unui model social, al unei macroimagini sociale, iar apoi (ca după o binecuvântată scufundare în apele memoriei și ale frumosului) transferul esteticului spre semnale și impacturi ale prezenței istorice și cetățenești”. Demonstrația urmărește

încadrarea structurilor estetice brevetate de poet în scheme mai largi de mentalitate, identificând și canalele prin care ele pot acționa ulterior asupra formelor sociale în genere. Mecanismul poeziei analizate devine exemplar pentru ilustrarea acestui proces sinuos de transfigurare, mediere, modelare, într-o relație de circularitate real-cognitiv-estetic-ideologic-politic-real. Din perioada primului stagiou american al lui N. datează disertația doctorală despre idilă, tradusă în românește cu titlul *Micro-armonia. Dezvoltarea și utilizarea modelului idilic în literatură* (1996). Cartea a marcat un moment de mutație calitativă pe un fond de continuitate. Un subiect reputat minor, idila, devine trambulina unui salt teoretic și comparatist cu detentă speculativă. Urmărind cu metodă paradigma, destinul și eșantioanele istorice reprezentative ale idilei, autorul expune o lecție despre relația formelor literare (scheme, viziuni, topoi, imagini mai mult sau mai puțin extinse) cu contextul lor sociocultural, evaluând potențialul mediator al creației între teoretic și politic. Într-una din dimensiunile sale esențiale, studiul vizează literaturile atipice, central și est-europene, în mod special literatura română. Deosebindu-se de pastorală, cu care e în mod curent confundat, obiectul vizat nu este un gen, ci un model literar – idilicul – având o acoperire empirică eteroclită. Conform ipotezei lui N., la temelia ontologică a idilicului se află tensiunea dintre real și ideal, altfel spus, dintre un spațiu reputat ca adevărat și un spațiu poetic. Se așază sub lupă procesul prin care capitalul filosofic de valori umaniste al idilei (cu resursele în realitatea socială din perioada 1750–1850) este prelucrat în tipare estetice, convertit într-o lume poetică, în scheme, teme, imagini, stereotipii și clișee. Proiecția idilică suferă astfel un proces de osificare, pregătindu-și debușeul final în didactic, sociologic, ideologic, în fine, în doctrină și practică politică. Literatura își dezvăluie astfel virtuți asupra cărora exegetul insistă în toate cărțile sale: vocația de releu și de laborator al unor energii creatoare instrumentale. În circuitul filosofic – literar – sociopolitic, adică teoretic, literar și din nou teoretic, literatura dobândește o forță surprinzătoare pentru prejudecățile curente. Ipoteza e cu deosebire fertilă pentru literatura română, care ilustrează ceea ce N. numește „răzbușnarea idilismului”, în romantismul întârziat, necanon, și unde,

în perioada postromantică, idilismul supraviețuiește, pierzându-și semnificația estetică și primind un caracter accentuat sociologic. Printr-o serie de obsesii structurante, cartea anunță argumentul de unitate al tuturor scrierilor teoretice, comparatistice sau memorialistice viitoare, publicate de teoretician în țară sau peste ocean. Nexul lor formator este legătura ombilicală a intelectului N. cu Banatul, locul de origine al părinților săi – o veritabilă paradigmă a societății organice. Rolul ei matricial este invocat explicit în volumul publicat în 1994, *Arhipelag interior. Eșuri memorialistice (1940–1975)*. Iradiind asupra scrierilor anterioare și dezvăluindu-le supratema comună, lucrarea este revelatoare pentru luciditatea autoscopică acută a autorului, înclinat constant spre problematizarea propriei condiții intelectuale. Relevând etimonul spiritual al operei, cartea este istoria unui destin exemplar prin modul în care ilustrează dinamica unei culturi matriciale și prin vocația unei lucide construcții de sine. Casa din Borloveni a bunicilor întruchipează – în sens literal – lumea idilică și societatea de tip organicist, cele două fixații de la care i s-a constituit în cercuri concentrice opera. După ce au coagulat teza de doctorat, ele au stimulat studiile despre romantismul Biedermeier și, ulterior, despre fecunditatea creatoare a secundarului, a marginalității culturale. Aceeași sursă alimentează impulsul constant spre temperanță și măsură, spre evitarea exceselor, spre opțiunile echilibrate ale căii de mijloc. Urmărind un itinerar spiritual, eseurile oferă radiografii penetrante ale celor două lumi de adopțiune unde s-a format central-europeanul N.: mediul cultural bucureștean privat și public al anilor '50–'70 și America – o experiență a alterității. Căci stagiul american e în primul rând istoria unei reacții, exact în sensul rezervat conceptului în lucrarea consacrată teoriei secundarului. Ea consemnează răspunsul unei conștiințe transilvane în fața unui spațiu radical străin. Transferată în registrul teoretic, diferirea devine o arhitemă a scrierilor publicate după expatriere. Mai întâi în *The Taming of Romanticism. European Literature and the Age of Biedermeier* (1984). Aici paradigmele creatoare trufașe suferă o progresivă domesticire (*Taming*). Este examinată simptomatologia proceselor prin care, în estul și în centrul Europei, romantismul canonizat (*High Romanticism*) diferă în raport cu sine. Conform autorului,

romantismul și evoluția sa se bazează pe o macro-imagine, constituită progresiv de-a lungul veacului al XVIII-lea. Literatura este astfel integrată unor unități existențiale și culturale cuprinzătoare. Modelele mentale își dovedesc utilitatea și datorită dublei lor naturi: de realități speculative și în același timp empirice. Întruchipate de figuri și personaje ale discursului unei vremi, ele sunt un simptom al conștiinței de sine a unei vârste literare anume. Pentru N., în memorialistică, în corespondență, în publicistică, etalonul Biedermeier este un instrument de autoreflexivitate și de auto-evaluare. A doua carte transoceanică este *A Theory of the Secondary. Literature, Progress and Reaction* (1989), de asemenea cu deschideri spre spațiul cultural românesc, urmată de lucrări dedicate, de pe poziții conservatoare asumate, rolului jucat de estetic sau de postmodernism în contexte sociale mai largi: *Imperfection and Defeat. The Function of Aesthetic Imagination in Human Society* (2006), *The Triumph of Imperfection. The Silver Age of*

Sociocultural Moderation in Early 19th Century Europe (2006), *Postmodernism and Cultural Identities. Conflicts and Coexistence* (2010). Norme ale jocului social, politic, intelectual sunt descoperite în spatele tensiunii canonizare–reanonizare literară, aflate azi în actualitate acută și analizate într-o antologie editată împreună cu fostul său doctorand Robert Royal, *The Hospitable Canon. Essays on Literary Play, Scholarly Choice and Popular Pressures* (1991). Escortată de intervenții ale lui N. în presa literară postdecembristă, cercetarea a catalizat o direcție fertilă de investigare în istoria literaturii române, ale cărei canoane tradiționale se cer legitimate contemporan, dacă nu reformat. În sfârșit, o sinteză editată de același tandem, *Play, Literature, Religion. Essays in Cultural Intertextuality* (1992), plasează explicit ludicul în relație cu imaginarul și cu sacralitatea, cartografiază zona de interferență a literarului cu religiosul, semnalând căile bătute, petele albe, ca și itinerariile frecvent circulate și deschizând perspectiva colonizării unor noi teritorii: în special numeroasele analogii între discursul teologic și cel literar în planul substanței, ca și în acela al formei. O precizare esențială este că punctul de racord nu trebuie căutat în planul obiectului, ci la nivelul categoriilor care regizează și explică atât religiosul, cât și literarul. Eseurile din *Jocurile divinității. Gândire, libertate și religie la sfârșit de mileniu* (1997) au ca supratemă „urgența depășirii uneia dintre polaritățile definitorii ale lumii moderne”: cea dintre secular și sacralitate. N. se situează polemic față de maniheismul contemporan, care opune tranșant, de o parte, raționalitatea științifică orgolioasă, iar de cealaltă, sistemul de referință categorial și discursiv al religiei, așa cum a fost fixat în *Scripturi*, căutând în ele marile modele metanarative. În tot ce întreprinde, teoreticianul probează un simț versat al urgenței intelectuale – românești, ca și general culturale. În mod firesc, așadar, activitatea sa academică a fost în permanență dublată de una febril publicistică pe ambele maluri ale Atlanticului, după 1989 intervențiile sale în chestiuni politice, ideologice, de strategie culturală sau strict literare apărând ritmic în „România literară”, „Orizont”, „Euphorion”, „22”, „Dilema” ș.a. Dincolo de orice diferențe, ele au ca numitor comun implicarea pătrunzătoare în dezbaterea pe marginea condiției intelectualului central și est-european în lumea contemporană, o condiție asumată și în

același timp problematizată de autor. O parte din această publicistică bogată a fost culeasă în *Tradiție și libertate* (2001). Ca intelectual public, dar și ca eseist extrem de mobil, N. mai apare în volumele de convorbiri realizate de Robert Lazău – *Înțelepciunea calmă. Dialoguri în cyberspace* (2002) – și Sorin Antohi – *România noastră. Conversații berlineze* (2008). O selecție din jurnalele ținute de autor a fost inclusă în *Străin prin Europa* (2006). A tradus eseistică anglo-saxonă și, în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș, din lirica germană (Friedrich Hölderlin, Gottfried Benn).

Spirit ecumenic, el nu a știut nici să piardă ceea ce cultura română are bun de oferit lumii, nici să deprindă viciul arișt al supraadaptării la condițiile țării de adopție; dimpotrivă, reacțiile lui Nemoianu la corectitudinea politică a universității și vieții publice nord-americane au fost mereu ferme, chiar dacă adesea sastisite. Savantlăcul și prețiozitatea îl plictisesc, umorul îl prinde, politica îl pasionează și încinge; corespondența sa e spontană și încântătoare prin puterea evocării și umor. Nemoianu e unul dintre cărturarii noștri maturi de devreme și călătoriți în lumile prin care cultura română a ajuns dacă nu să se recunoască, măcar să se plimbe.

CĂLIN ANDREI MIHĂILESCU

SCRIERI: *Structuralismul*, București, 1967; *Simptome*, București, 1969; *Calmul valorilor*, Cluj, 1971; *Utilul și plăcutul*, București, 1973; *Micro-Harmony. The Growth and Uses of the Idyllic Model in Literature*, Berna-Frankfurt am Main-Las Vegas, 1977; ed. (*Micro-armonia. Dezvoltarea și utilizarea modelului idilic în literatură*), tr. Manuela Cazan și Gabriela Gavril, Iași, 1996; *The Taming of Romanticism. European Literature and the Age of Biedermeier*, Cambridge-Londra, 1984; ed. (*Îmblânzirea romantismului. Literatura europeană și epoca Biedermeier*), tr. Alina Florea și Sanda Aronescu, București, 1998; *A Theory of the Secondary. Literature, Progress and Reaction*, Baltimore-Londra, 1989; ed. (*O teorie a secundarului. Literatura, progres și reacțiune*), tr. Livia Szász Câmpeanu, București, 1997; *Arhipelag interior. Eseuri memorialistice (1940–1975)*, Timișoara, 1994; *Surâsul abundenței. Cunoaștere lirică și modele ideologice la Ștefan Aug. Doinaș*, București, 1994; *Jocurile divinității. Gândire, libertate și religie la sfârșit de mileniu*, îngr. Ioan I. Ică Jr., București, 1997; *România și liberalismele ei*, București, 2000; *Tradiție și libertate*, București, 2001; *Înțelepciunea calmă. Dialoguri în cyberspace cu Robert Lazău*, pref. Wilhelm Dancă, Iași, 2002; *Imperfection and Defeat. The Function of Aesthetic Imagination in Human Society*, Budapesta – New York, 2006; *The Triumph of Imperfection. The Silver Age of Sociocultural Moderation in Early 19th Century Europe*, Columbia, SC, 2006; *Străin prin Europa*, București, 2006; *România noastră*.

Conversații berlineze (în colaborare cu Sorin Antohi), București, 2008; ed. 2, Iași, 2009; *Postmodernism and Cultural Identities. Conflicts and Coexistence*, Washington DC, 2010; ed. (*Postmodernism și identități culturale. Conflicte și coexistență*), tr. Laura Carmen Cuțitaru, postfață Codrin Liviu Cuțitaru, Iași, 2012. **Ediții, antologii:** Ion Pillat, *Portrete lirice*, pref. edit., București, 1969; *The Hospitable Canon. Essays on Literary Play, Scholarly Choice and Popular Pressures*, Philadelphia-Amsterdam, 1991 (în colaborare cu Robert Royal); *Play, Literature, Religion. Essays in Cultural Intertextuality*, New York, 1992 (în colaborare cu Robert Royal); *Traversarea Cortinei. Corespondența lui Ion D. Sîrbu cu Ion Negoîtescu, Virgil Nemoianu, Mariana Șora*, pref. edit., Timișoara, 1994 (în colaborare cu Marius Ghica); *Nonfictional Romantic Prose. Expanding Borders*, Amsterdam, Philadelphia, 2004 (în colaborare cu Steven P. Sondrup și Gerald Gillespie). **Traduceri:** W.H. Pater, G.K. Chesterton, T.S. Eliot, *Eseuri literare*, pref. trad., București, 1966; *Sunete fundamentale*, București, 1970 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș, I. Negoîtescu, Toma Pavel ș.a.); Friedrich Hölderlin, *Poezii*, București, 1971 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș și I. Negoîtescu), [*Scrieri*], I–II, pref. Wolf von Aichelburg, București, 1977 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș); Gottfried Benn, *Poeme*, introd. trad., București, 1973 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș); Ștefan Aug. Doinaș, *Alibi and Other Poems*, Londra, 1973 (în colaborare cu Peter Jay); *Eseul englez*, I–II, pref. trad., București, 1975 (în colaborare); Thornton Wilder, *Ziua a opta*, București, 1976 (în colaborare cu Anca Nemoianu).

Repere bibliografice: Negoîtescu, *Lampa*, 211–218; Grigurcu, *Idei*, 183–187; Ungureanu, *La umbra cărților*, 103–107; Ioana Pârvulescu, *Biederman & Bummelmeier*, RL, 1994, 39; Tania Radu, *Războiul de independență*, LAI, 1994, 41, 42; Ion Pop, *Asistând la tragicomedia istoriei*, ST, 1994, 10–11; Ierunca, *Semnul*, 179–183; Borbély, *Xenograme*, 22–27; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 239–241; Spiridon, *Apărarea*, 173–177, 186–191, 201–206, 215–222; Spiridon, *Interpretarea*, 150–153, 162–166; Ungureanu, *La vest*, II, 85–94; Călin Andrei Mihăilescu, Virgil Nemoianu, în *Dicț. scriit. rom.*, III, 440–442; Manolescu, *Lista*, III, 301–305; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 200–207; Grigurcu, *De la un critic*, 215–221; Mihăilescu, *Lit. rom. post-ceaușism*, I, 318–330, III, 449–451; Ioan Stanomir, *Conștiința conservatoare*, București, 2004, 109–148; *Dicț., Banat*, 547–554; Mircea Angheliescu, [Virgil Nemoianu], CU, 2006, 9, VTRA, 2010, 5–6; Mihai Zamfir, [Virgil Nemoianu], RL, 2007, 10, 2012, 29; Cistelean, *Diacritice*, I, 51–60; Manolescu, *Istoria*, 1236–1239; Manolescu, *Enciclopedia*, 542–544; Virgil Nemoianu – 70, îngr. Iulian Boldea, Pitești, 2010; Goldiș, *Critica*, 196–200, *passim*; Adriana Stan, *Rezistența la structuralism*, E, 2012, 9–10; Andrei Terian, *Îmblânzirea postmodernismului*, E, 2012, 9–10. **M.S.**

NEMȚEANU, Barbu (pseudonim al lui Benjamin Deutsch; 1.X.1887, Galați – 29.V.1919, București), poet, traducător, gazetar. Este fiul Saniei Deutsch și al lui Iacob Deutsch, învățători. A făcut câteva clase de liceu în orașul natal. Moartea tatălui, când avea abia zece ani, îl obligă să lucreze pentru a se întreține și a-și ajuta familia. A fost practicant într-un birou, reporter, funcționar. Debutază cu versuri în săptămânalul gălățean „Înainte” (1904). Încă foarte tânăr, s-a angajat în gazetăria de orientare socialistă. Pe aceleași poziții ideologice se situează săptămânalul literar-științific „Pagini libere”, pe care l-a editat în orașul natal între 1 iulie și 1 noiembrie 1908, publicație de deschidere modernistă, dar promovând, totodată, creații având „un substrat de realitate sufletească și arta să fie artă”. În ciuda tuberculozei care i-a minat sănătatea și care îl va răpune la nici treizeci și doi de ani, N. s-a arătat permanent un condei activ. E prezent în numeroase periodice: „Neamul românesc”, „Neamul românesc literar”, „Adevărul literar”, „Vieța nouă”, „Convorbiri literare”, „Convorbiri critice”, „Floarea darurilor”, „Viața literară”, „Cosinzeana”, „Flacăra”, „Actualitatea”, „Ilustrațiunea română”, „Săptămâna ilustrată”, „Dimineața”, „Minerva literară ilustrată”, „Duminecă”, „Noua revistă română”, „Lumina”, „Steaua noastră” (New York), în publicații teatrale – „Rampa”, „Scena”, „Teatrul” (Iași) sau cu profil social – „România muncitoare”, „Facla”, „Viața socială”, „Viitorul social” ș.a. Internat în 1913 într-un sanatoriu din Elveția, așterne pe hârtie impresiile stărnite de acel mediu. După moartea lui un grup de tineri înființează o societate care îi poartă numele și scoate o revistă care se cheamă „Barbu Nemțeanu” (1920, 1922). N. a utilizat și pseudonimele B. Askenazi, Cireșeanu, Ion Crângu, Ion Corbu, Vasile Crângu, Barbu Exoticu, Germanicus Galitiensis, Tedesco, Luca Zimbru.

Primul volum al lui N., *Poezii alese* (1910), a fost elogiat de Mihail Dragomirescu, însă nu a avut un ecou deosebit în epocă, de vreme ce, în afara unor nuanțe de ironie vioaie, se înscria în minoratul sentimental posteminescian. De fapt, personalitatea poetului dobândește un anumit contur, nu foarte decis, abia în ultima plachetă antumă, *Stropi de soare* (1915). Nota fundamentală a lirismului prezent în tablourile de natură, în scenele din intimitatea căminului ori

Desen de Marcel Iancu

în proiecția orașului de provincie și a peisajelor portuare este lentoarea melancolică sobră (dizolvând orice tentație a pateticului), cu o undă de meditație, îmbinată cu blânde, dulci-amare inflexiuni ironice, chiar autoironice, care dau pe alocuri senzația unui vitalism, dacă se poate spune, resemnat. Doar rareori își fac loc accente de deznădejde sau de sarcasm. Este o poezie degajând îndeobște un aer de simplitate familiară, amalgamând tendințe clasicizante sau de notație realistă cu altele romantice și mai cu seamă simboliste – fluiditatea versului, cultivarea vagului, accentul pe atmosferă, predispoziția spre analogii –, acestea din urmă fiind cele mai pregnante. Dar N. nu e un simbolist (sentimental) propriu-zis, ci un continuator al sensibilității de acest fel, la granița cu modernismul interbelic. Se observă la el și o lipsă de substanță a reprezentărilor plastice, cât și alunecări într-un limbaj reflexiv-problematic rece. Activitatea sa de traducător, în versuri și în proză, e legată de literaturile germană (Lessing, Goethe, Schiller, Lenau, Max Nordau), franceză (Baudelaire), engleză (Oscar Wilde), daneză (Andersen) și rusă (Turgheniev, Lev Tolstoi).

Printre altele, i-a apărut în volum tălmăcirea *Melodiilor ebraice* de Heine (1919), cel care l-a influențat prin nota tristă și ironică din lirica lui.

SCRIERI: *Poezii alese*, București, 1910; *O călătorie în lumea albinelor*, București, 1911; *Povestea unei idile*, București, [1913]; *Stropi de soare*, Galați, 1915; *Poezii*, pref. Mihail Dragomirescu, București, 1926; *Stropi de soare*, îngr. și pref. I. D. Bălan, București, 1973. **Traduceri:** Goethe, Schiller, Lessing, Heine, Lenau, *Poezii alese*, București, 1910; Lev Tolstoi, *După bal*, București, 1911; H. C. Andersen, *Grădina raiului*, București, [1911]; Paul Heyse, *Mireasa lui Crist*, București, [1914]; [Schiller, Lessing, Heine, Lenau, Max Nordau, Otto Julius Bierbaum, Rudolf Presber, Baudelaire, Mickiewicz, Oscar Wilde, Kisfáludi, A.A. Feth, lirică greacă, Ibsen], în *Poezii*, Iași, f.a.; H. Heine, *Melodii ebraice*, București, 1919.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Mențiuni*, I, 176–182; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 119–120; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 630–631, *Ist. lit.* (1982), 709; D. D. Șoitu, *Un poet uitat...*, LL, 1966; Ciopraga, *Lit. rom.*, 330–332; Micu, *Început*, 473; I.D. Bălan, *Barbu Nemțeanu*, TR, 1973, 13–15; Piru, *Reflexe*, 213–217; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 201–202; *Dicț. scriit. rom.*, III, 443–444; Ada Tăbăcaru, *Barbu Nemțeanu, un poet al Galațului*, „Axis libri”, 2012, 16. **E.O.**

NENCEV, Teodor (3.III.1913, Văleni–Cahul–3.XI.1944, Lieidzeldā–Liepaia, Lituania), poet. Cu o mamă româncă și un tată bulgar, **N.** s-a mutat împreună cu familia la Bolgrad, unde în 1935 a absolvit Liceul „Regele Carol al II-lea”. Debutază în „Familia noastră”, revista elevilor de la liceul bolgrădean, pe care o înființează în 1935 și o conduce împreună cu Vladimir Cavarnali. Este unul dintre animatorii mișcării culturale române în Bugeac, unde fondează revista „Bugeacul”, fiind, un timp, prim-redactor (1935–1936). Mai colaborează la „Viața Basarabiei”, „Pagini basarabene”, „Generația nouă”, „Poetul”, „Moldavia”, „Jurnal literar” ș.a. A tipărit două volume de versuri: *Poezii* (1937), carte confiscată de autorități ca fiind subversivă, și *Poezii* (1940), apărută la Chișinău. A murit pe front. Post-mortem i s-a acordat Premiul „N. Ostrovski” (1968).

N. face parte din familia poezilor basarabeni profund marcați de versul nostalgic al lui Serghei Esenin, din care preia motive, imagini și tonalități, afinitate explicabilă, în primul rând, prin aceeași obsesie a melegurilor natale. Lirica lui evocă elegiac priveliștile Bugeacului cu stepa și orașelul de provincie, cu succesiunea anotimpurilor. Viziunea, imaginile și stările sufletești se sincronizează în linii mari cu cele ale poeziei basarabene din anii

'30 ai secolului trecut: dezrădăcinarea, singurătatea, neîmplinirile, setea de ducă, deznădejdea, alături de iubirea pentru părinți și ținutul natal, de încrederea în destinul neamului, de așteptarea unor noi orizonturi. Cultivând unele metafore și simboluri cu totul particulare, **N.** fixează stepa, salcâmi, ploile și vânturile toamnei, cocorii, păsările cerului drept componente esențiale ale universului său liric. Poetul este, așa cum se autodefineste, un „fiu al stepei”, în sufletul căruia sălășluiește „dorul cocorului” și care e atras mereu de „pânze de catarg”, chiar dacă uneori se identifică lăuntric cu „vulturii răniți”, cu niște „ghitare sfărâmate” sau cu „copaci pustii”. Spre a ține piept „ceții” și „ruginii”, cheamă „răsăritul” soarelui și „seninul” cerului, duișia cântecului de dragoste. Conjugând notația realistă, în manieră tradițională, cu sugestia metaforică, poemele lui, nu lipsite de platitudini și stângăcii, impresionează prin spontaneitate, prin stilul sobru și muzical. Din păcate, poeziile scrise după 1940 sunt străbătute de un optimism fals, de circumstanță, și se lasă dominate de o retorică găunoasă. **N.** a mai publicat schițe, fragmente de nuvele, articole și foiletoane sociale.

SCRIERI: *Poezii*, Bolgrad, 1937; *Poezii*, Chișinău, 1940; *Poezii*, pref. Simion Cibotaru, Chișinău, 1967; *Predestinare*, îngr. și postfață Gheorghe Gheorghiu, pref. George Meniuc, Chișinău, 1991.

Repere bibliografice: Simion Cibotaru, *Teodor Nencev*, în *Profiluri*, 453–457; [Teodor Nencev], LA, 1983, 17 martie (grupaj special); Simion Cibotaru, *Scrieri alese*, Chișinău, 1985, 386–392; Eliza Botezatu, *Poezia și dialectica vieții*, Chișinău, 1988, 3–22; Gheorghe Gheorghiu, [Teodor Nencev], „Nistru”, 1990, 3, „Basarabia”, 1991, 6, 1993, 3, LA, 1998, 12 martie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 128–129; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 102–103; Efimia Țopa, *Un poet al anilor '30*, LA, 2003, 27 martie, *Dicț. Chișinău*, 387–388.

M.Dg.

NENIȚESCU, Ioan S. (11.IV.1854, Galați–23.II.1901, Buzău), poet, dramaturg. Este fiul Elisabetei (n. Zaharia) și al lui Ștefan Nenițescu, manufacturier; scriitorul Ștefan I. Nenițescu este fiul său. **N.** urmează Școala Comercială „Alexandru Ioan I” din orașul natal și liceul în Iași, unde se înscrie audient la Facultatea de Litere. A luptat ca voluntar în Războiul pentru Independență și a fost rănit la Grivița. În 1878 se afla la Berlin, student al Facultății de Filosofie. Își dă doctoratul în 1887, la Leipzig, cu o teză despre Spinoza. A funcționat ca inspector școlar în București, a fost prefect al județului Tulcea și deputat de Covurlui. Debutază cu versuri în „Gardistul

civic” (Galați), colaborând apoi la „Albina”, „Revista nouă”, „Românul literar”, „Șezătoarea” ș.a. Din 1884 până în 1887 editează la București revista științifică, politică, economică și literară „Țara nouă”, unde semnează versuri, articole de sociologie și pedagogie, iar în 1888–1890 e în redacția publicației „Democrația”. În 1895 publică un studiu etnografic și statistic asupra aromânilor, *De la românii din Turcia Europeană*, răsplătit cu Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române, care în anul următor îl alege membru corespondent.

În 1878 N. semna în „Convorbiri literare” pasteluri și poezii erotice în linia lui Vasile Alecsandri, care au intrat în volumul de debut, *Flori de primăvară* (1880). Poemul *Șoimii de la Războieni* (1882) are ca model *Dumbrava Roșie*, dar și legendele istorice ale lui Dimitrie Bolintineanu. Scriitorul s-a făcut cunoscut însă mai ales cu „poeziile eroice și naționale” din *Pui de lei* (1891). Foarte răspândite prin intermediul școlii, majoritatea sunt versificări didactice ale unor episoade din istoria națională, cu utilizarea, de preferință, a versului de factură populară (*Voievodul Ștefan, Vlad Țepeș, Moartea lui Decebal*). Patriotismul autorului era real, însă convenționalismul naiv al personajelor istorice, dilatarea hiperbolică a portretelor duce, fără intenție, chiar la efecte comice. Mai interesantă ar fi drama *Radu de la Afumați* (1897), care e scrisă într-o limbă românească îngrijită, mlădioasă, în unele scene precumpănind reminiscențe din teatrul lui Shakespeare. În 1897 lui N. i s-a jucat la Teatrul Național din București comedia *Un singur amor*.

SCRIERI: *Flori de primăvară*, Berlin, [1880]; ed. 2, București, 1889; *Șoimii de la Războieni*, București, 1882; *Die Affectenlehre Spinoza's*, Leipzig, 1887; *Pui de lei*, București, 1891; *Tatăl nostru în câteva istorioare pe înțelesul tuturor*, București, 1894; *De la românii din Turcia Europeană*, București, 1895; ed. îngr. Iustina Burci și Elena Camelia Zăbavă, pref. Tudor Nedelcea, Craiova, 2003; *Radu de la Afumați*, București, 1897; *Poezii*, București, 1911.

Repere bibliografice: Luciliu [Al. Macedonski], „*Flori de primăvară*”, L, 1881, 3; Iacob C. Negruzzi, „*Șoimii de la Războieni*”, AAR, partea administrativă, t. V, 1882–1883; G. Bogdan-Duică, „*Pui de lei*”, TR, 1891, 265; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, 7–8; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 264, *Ist. lit.* (1982), 591–592; Rodica Florea, *Poeți convorbiriști din perioada 1867–1895*, SIL, 175–177; Cioculescu, *Itinerar*, I, 172–174; *Dicț. lit.* 1900, 626–627; *Dicț. scriit. rom.*, III, 444–446; Corneliu Stoica, *Restituiri Ioan Nenițescu (I – II)*, „Dunărea de Jos”, 2005, 44, 45; *Oameni în memoria Galațiului*, Galați, 2010, 201–204. S.C.

NENIȚESCU, Ștefan I.

(8.X.1897,
București – 3.X.1979,
București), poet,
estetician, traducător.

Este fiul Elenei (n. Ștefan) și al poetului Ioan S. Nenițescu. Urmează școala primară, gimnaziul și liceul în orașul natal (1904–1916), frecventează cursurile Universității La Sapienza din Roma și ale Facultății de Litere și Filosofie din București. Își susține doctoratul cu teza *Istoria artei ca filosofie a istoriei. I. Teoria critice* (1925). Docent în estetică, va fi conferențiar la Universitatea din București, apoi va intra în diplomație ca secretar de presă și consilier economic la Legația României din Haga. În 1949 este arestat, judecat pentru acțiuni anticomuniste și condamnat la închisoare pe viață. Eliberat în 1964, refuză înregimentarea care i se propune și până la sfârșitul vieții îndură nenumărate privațiuni. Debutează în „Noua revistă română” (1915), iar editorial cu volumul de versuri *Denii* (1919). Mai colaborează cu versuri și critică plastică la „Literatorul”, „Renașterea”, „Fapta”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Politica”, „Roma”, „Convorbiri literare”, „Ideea europeană”, „Gândirea”, „Adevărul literar și artistic”, „Vremea”, „Universul literar”, „Viața românească”, „Arta plastică” ș.a. În 1918 este alături de Gala Galaction și L. Algazi, care scot revista literară „Spicul”, iar între 1920 și 1922 publică frecvent în ziarul de dimineață „Luptătorul”, editat de L. Algazi. Lasă în manuscris o operă impresionantă, doar parțial recuperată editorial: peste patru sute de sonete, proză, eseuri filosofice și de estetică, monografii dedicate unor artiști plastici (Constantin Brâncuși, Theodor Pallady ș.a.) și o bogată corespondență cu Nicolae Titulescu, Virgil Madgearu, Lucian Blaga, Ion Pillat, Dinu Pillat, V. Voiculescu, Vladimir Ghika ș.a.

Versurile debutantului N. anunță un poet religios autentic – în sensul sincerității devoțiunii –, devansând poezia ortodoxistă a „Gândirii”. „Deniile” lui sunt laude și adorații de mistic medieval, străin de spiritul religios dilematic al modernilor,

în această privință distanțându-se și de poezia lui Tudor Arghezi. Febra ascensională și purificatoare, preeminența spiritului și impactul său alchimic asupra materiei îi marchează lirismul. Poemele ulterioare se nutresc din aceeași magmă incandescentă, însă universul tematic se centrează pe eul liric răsfrânt asupra sa și figurat prin bufniță, sfinx și Narcis („Eu sunt a mea robie”). Teritoriul liric se modifică în *Ode italice* (1925), obiectul adorației fiind acum peisajul natural și arhitectural-arheologic roman. Noutatea majoră se petrece la nivelul limbajului, evoluând de la tiparele versului tradițional spre logica abstrusă a unui lirism ermetic, rezultat al combinării inflexiunilor prozodice latine cu inovări morfologice și cu insolite dislocări de sintaxă și topică. Punctul cel mai înalt al acestui proces de obscurizare e atins de ciclurile *Exerciții de tăcere* (1917–1954) și *Geluturi* (1946), apărute fragmentar în antologia *Ani* (1973), drastic redusă prin intervenția cenzurii – potrivit mărturiei lui Dinu Pillat, alcătuitorul ediției. Ultima fază a liricii lui N., înscrisă în eonul manierist așa cum îl înțelege un teoretician ca Gustav René Hocke, propune o epură a spiritului într-o subtilă construcție de esențe ideale, replică la lumile „poliedrale” ale lui Ion Barbu. Această dimensiune a operei va fi cunoscută și înțeleasă numai în parte. Manuscrisele păstrează cicluri și volume inedite de versuri și – ipostază cu totul necunoscută a autorului – de proză. Autorul *Deniilor* s-a încercat și în teatru, actualizând în câteva „mistere” nașterea, patimile și învierea lui Iisus, transpuse într-un decor românesc, de mahala bucureșteană sau de așezare rustică (*Trei mistere*, 1922). Interesul pieselor (*Ieslele*, *Cântecul cocoșului*, *Nebunul*) stă în patosul aproape expresionist al trăirilor și al viziunilor extatice, halucinate ale personajelor, care poartă nume generice. Originală, o primă parte, *Teoria criticei*, a proiectului de sistem estetic propus în *Istoria artei ca filosofie a istoriei* pornește de la teza că „istoria artei este istoria personalității general omenești; este istoria omeneirii de valoare și cu valoare; este istoria universală a conștiinței în libertate”. Altfel spus, istoria artei este „și filosofie, și istorie”. În acest mod, autorul se desparte polemic de autonomismul estetic, dar și de pozitivism, recunoscându-i artei capacitatea de a integra umanul în întreaga lui complexitate și rețea de determinări. Esteticianul uzează de o logică și de un lexic conceptual proprii, dificile – acesta fiind și unul din motivele pentru care opera lui a fost puțin comentată și uneori considerată drept o creație

bizară și obscură. În tinerețe N. a tradus breviarul de estetică al lui Benedetto Croce și a mai transpus din Goethe, Machiavelli și Luigi Chiarelli.

SCRIERI: *Denii*, București, 1919; *Trei mistere*, București, 1922; *Vrajă*, București, 1923; *Ode italice*, București, 1925; *Istoria artei ca filosofie a istoriei. I. Teoria criticei*, București, 1925; ed. îngr. și introd. Dumitru Matei, București, 1985; *Ani*, îngr. Dinu Pillat, pref. Al. A. Philippide, București, 1973; *Scieri de istoria artei și de critică plastică*, îngr. Adina Nanu, postfață Florina Cruceru, București, 2008. **Traduceri:** Benedetto Croce, *Elemente de estetică*, București, 1922; Luigi Chiarelli, *Masca și obrazul*, București, 1922; Machiavelli, *Mandragora*, București, 1926; Goethe, *Versuri*, îngr. trad., București, [1932] (în colaborare), *Poezii*, îngr. trad., introd. Ion Pillat, București, [1936] (în colaborare).

Repere bibliografice: Ovid Densusianu, „*Denii*”, VAN, 1919, 5–6; Perpessicius, *Opere*, XII, 531; N.I. Herescu, *Însemnări literare (1924–1926)*, Arad, 1926, 65–68; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, 185–186; Mario Ruffini, *Roma nella poesia del poeta romeno Ștefan I. Nenițescu*, Spoleto, 1938; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 801, *Ist. lit.* (1982), 885; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 317–320; Piru, *Ist. lit.*, 360–361; Sanda Radian, *Măștile fabulei*, București, 1983, 203–205; Papu, *Scritori-filosofi*, 29–33; Ileana Constantin, *Despre zvonuri și taină*, JL, 1996, 33–38; *Dicț. esențial*, 576–577. **N.M.**

NERSESIAN, Anaïs (22.III.1938, București), poetă, prozatoare, traducătoare. Este fiica Vilmei Nersesian (n. Csiky), profesoară, și a lui Petre Nersesian, contabil. A absolvit în 1954 Liceul „Gh. Lazăr” din București și tot aici a urmat între 1957 și 1961 Facultatea de Istorie. Între 1961 și 2000 a funcționat ca redactor la Biblioteca Națională a României. A debutat în 1954, cu versuri, la „Tânărul scriitor”, colaborând apoi, și cu pseudonimele Alla, Aner, Anaïs Ner, la „Gazeta literară” (din București și din Erevan), „Contemporanul”, „Amfiteatru”, „Luceafărul”, „România literară”, „Ramuri”, „Tribuna”, „Revista muzeelor”, „Arta plastică”, „Nor Ghiank”, „Ararat” (după 1989 va fi în redacția revistei), „Ani”. În 1973 îi apare cea dintâi plachetă, *Cântărețul de sticlă*.

Voce distinctă a promoției '70, N. este apreciată la debut pentru „nervul”, „superbia” și „asprimea” tonului, pentru patosul cenzurat ludic și ironic, emisia lirică fără dulcegării și cu locuri comune inerente începutului, fără dependențe stilistice. E de adăugat mobilitatea și anvergura figurativă – imaginație mitică, fast al peisagisticii simbolice, caligrafie sigură a ambientului domestic, rustic sau citadin,

funambulie carnavalescă. Poetica sa e obsedată de metafora existențială, de praguri, esențe, trans-substanțieri. *Cântărețul de sticlă*, poemul titular al primei plachete, rezumă metoda prin care descrierea unor sinestezii – sunetele „de sticlă” ale bluesului unui jazzman virtuoz – primește reverberări magice: „și el despică arșița/ Cu pasul jaguarului/ [...] trompeta se-ntoarce spre umăr,/ vibrațiile cerului se sparg/ în mii de sunete colorate/ și oamenii aleargă desculți/ în urma picioarelor lui goale”. Dominantă într-o primă etapă este comunicarea într-un orizont epopeic, dar și cerebral încifrată – tiparul de adâncime e în barbiana *Riga Crypto și laponia Enigel*, afină fiind și „ceremonia” hibernă regizată de Gabriela Melinescu – a unei treceri inițiatice: „dezghețul” albului „boreal” al inocenței virginală, sub valul cald al mareelor din „sud”, amplificat de la susur la torent stihial de zăpezi arzătoare, năruind geografii, zeități, idoli și zăgazuri, până la ultimele „insule” din memoria primordială imaculată. Tumultul eului e impersonalizat în alegoria barocă a unei antropologii mitice: „Omul trecea/ și insulele se mutau/ după mersul lui./ Păsările se zbăteau împotmolite/ în cercuri de aur/ și idoli ieșiți din peșteri/ clipeau buimaci/ în lumină/ și se clătinău între cer și pământ”. Izvorâtă din „ultima Thule” și ancorând într-o „reîntrupare a Walhallei”, această sagă a vitalității dezlănțuite cunoaște stadiul ultim în luminiscenta eterată a ființei incendiate de ardoare. Alt registru în care N. a scris texte antologabile, devenit cu timpul precumpănitor, este lirismul măștilor în decor „dospind de metaforă”. Scherzoul arlechinesc, crochiu de gen predilect, e inițial năstrușnic, cu „piruete pe poante” în „subțioara cerului”, apoi sarcastic, drăcesc, macabru: „Se umplu de răgușeală/ clarinetele oaselor crude” și „Colombine carbonizate/ între acoperișuri de aur și ceară/ picură din streșini”. Teritoriul liric rămâne o vreme hotarul, „estuar deschis/ între două limanuri”, „împărăție dintre două lumi”; una e proiecție imaginară a eului, land alb, cu ghețari plutitori fumegând în cascade de arșiță, cealaltă e un spațiu întunecat, „de umbră” – oraș („sterp”) sau insulă („ipotetică”) de cuvinte, e un artefact discreditat și recuzat („depărtează de mine vremea cuvintelor”), o fatalitate sfidată de exaltata credință că „poeme sublime sunt gesturile simple”. Metaforismul anxios al intermundiului – limbul, laguna, ținutul „amfibiu” –, al zbaterii făpturii între contrarii ajunge la paroxism în volumul consacrat sinelui

și umbrei, *Alb și negru* (1982), unde hotarul e „un tăiș de coasă” și umbra „se dezleagă” fatidic de trup. Descinderea, care va precumpăni la maturitate, în derizoriul banalității, al dramei anonime și fără salvare, se deconspiră încă din *Singurătatea spectacolului* (1983), ca refuz al „terorii dublului” arhetipal: „Ianus refuză teroarea/ celor două fețe dintâi/ se rupe de mit și devine/ un oarecare/ ca mine/ ca tine”. *Sigiliul trecerii* (1978), carte a ritului sacrificial al transgresiei, desfășoară, într-o scenografie cu spectre, iele, năluci și aburi stihiali, motivul abolirii hotarelor prin combustie erotică. O inversare de semn a arderii se va produce începând cu *Bolta glisantă* (1986). N. abandonează brusc scenografia fantasmatică și mitizantă pentru un cadru fără aură, citadin și domestic, când nu recurge la teatru și circ, livrându-se unui dens lirism elegiac al intimității devastate de deziluzii, „învinsă” și „însângerată”. Apare acum o exasperare crescândă a preamultului luminii, care a calcinat chiar memoria. Și *Înstrăinatul solstițiu* (1987) atestă o adevărată teroare a „lavei luminii”; acum „tumoarea soarelui” cotropește creierul. O altă vârstă, de dincolo de iubire și plenitudine, s-a furișat în trup ca o înstrăinare și, sub cangrena luminii, poemul devine un „stacojiu lamento”. Ultimele volume stăruie în contratimp tot mai marcat (și discrete aluzii polemice) față de poeticile momentului, plonjând în vertijul extrem al confesiunii. Stridența luminii e pusă în surdină de pendularea spre elementul advers, apa. Elegia agoniei în „viclenia unui timp fără timp”, „cu rășina sângelui neagră”, chipul brăzdat de „năvodul” urmelor și corpul alterat din care membrele se rup, va reantrena în *Terese de apă* (1991) imagină acvatică, cu „o mutație insolită a semnificațiilor” și fără grandoarea tumultului vital de altădată. Sub alarma limitei și captivității în agonie, *Cu fața la zid* (1996) agită caleidoscopic scenografia precedentă, între seraficul atroce, coborât din Bosch sau (invocatul) Hieronymus von Aachen și capriciul goyesc sau coșmarul expresionist, recapitulând gesticulația tandreței și a ororii, a „suferinței și lăcomiei”, cu toate tonalitățile elegiei. Detașată de modele literare în curs, fără orgoliul inovației sau al deplinei originalități, poeta își asumă monologul în „singurătatea spectacolului”. În registrul asincron al modernității clasicizate, romanul *Parfumul rochiei* (1994) mixează două scriituri cu narator ubicu – un realism ironic-sordid al banalității, cu etalonul în *Dimineața pierdută*, romanul

Gabrielei Adameșteanu, și un realism magic, cu bune pagini în linia V. Voiculescu, Mircea Eliade, Ștefan Bănuțescu. Se juxtapun mutațiile situației în lume din conștiința a trei generații, la finele anilor '80, sub apogeul bolnav al ceaușismului. Cu toată amploarea acoladei în timp, narațiunea stagnează în perimetrul unor partituri individuale. *Armenii în istorie și cultură* (2003) grupează în trei secțiuni – *Armenii în istoria și cultura occidentală*, *Armenii în Țările Române* și *Personalități* – pagini sobru documentare sau pitoresc evocatoare din avatarurile fertilei vocații culturale a etniei. Cartea furnizează istoriei literare românești detalii și abordări insolite ale unor figuri precum Lazăr Asachi, căminarul Gheorghe Eminovici, membrii armeni ai Junimii, I.L. Caragiale și Petru Th. Missir, G. Ibrăileanu ș.a. Alte două cărți, *Din istoria armenilor* (2006) și *Personaje armenesti din literatura română* (2008), de asemenea bine documentate și cu o stilistică personală, se înscriu în aceeași zonă de preocupări. **N.** a mai publicat traduceri din lirica medievală armeană – *Cântece ale trubadurilor armeni* (1997).

SCRIERI: *Cântărețul de sticlă*, București, 1973; *Stampe lirice*, București, 1975; *Sigiliul trecerii*, București, 1978; *Balanța solară*, București, 1980; *Alb și negru*, București, 1982; *Singurătatea spectacolului*, București, 1983; *Bolta glisantă*, București, 1986; *Înstrăinatul solstițiu*, București, 1987; *Terase de apă*, București, 1991; *Parfumul rochiei*, București, 1994; *Cu fața la zid*, București, 1996; *Armenii în istorie și cultură*, București, 2003; *Orașe italiene*, București, 2004; *Din istoria armenilor*, București, 2006; *Personaje armenesti din literatura română*, București, 2008. **Traduceri:** *Cântece ale trubadurilor armeni*, pref. trad., București, 1997.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, [Anaïs Nersesian], LCF, 1974, 10, RL, 1980, 44; Nicolae Manolescu, [Anaïs Nersesian], RL, 1974, 12, 1976, 5, 1987, 43; Daniel Dimitriu, [Anaïs Nersesian], CL, 1974, 6, 1976, 1, 1985, 6, ALA, 1997, 355; Ulici, *Prima verba*, I, 107–109; Dumitru Micu, „*Stampe lirice*”, CNT, 1976, 24; Felea, *Aspecte*, II, 180–186, III, 112–117; Ulici, *Lit. rom.*, I, 220–222; *Dicț. scriit. rom.*, III, 447–449; Vasile, *Poezia*, 194–196; Paul Cernat, [Anaïs Nersesian], „Ararat”, 2004, 13, 2009, 9; Maseleine Karakașian, *Călătorii prin Italia*, CLT, 2005, 11; Geo Vasile, *Compendiu de personaje armenesti*, RL, 2010, 31. **G. O.**

NESTORESCU, Andrei (23.V.1943, București), istoric literar, editor. Este fiul Elisabetei (n. Dinescu) și al lui Nicolae Nestorescu, profesor universitar. După absolvirea Liceului „Nicolae Bălcescu” din București, urmează tot aici Facultatea de Filologie (1961–1966). Între 1966 și 1969 a fost cercetător la

Institutul de Lingvistică al Academiei Române, cu preocupări în studiul limbii literare. Din 1969 este cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, unde, printre altele, a condus zece ani sectorul Documente și manuscrise literare și a fost, în mai multe rânduri, redactor și redactor-șef adjunct la „Revista de istorie și teorie literară”. În 1990–1991 a condus ca redactor-coordonator revista de cultură „Paradox”. Din 1994 a organizat lunar, la Centrul de Cultură Arcuș (județul Covasna), o serie de prelegeri academice, la care participă personalități marcante ale culturii române, iar din 1998 organizează același gen de prelegeri la Vălenii de Munte. A primit Diploma de Onoare a Premiului „Perpessicius” pentru ediția *Teatru românesc inedit din secolul al XIX-lea* (1986). Debutează la revista „Tomis” în 1967. A fost prezent constant în „Revista de istorie și teorie literară”, „Limba și literatură”, „Manuscriptum”, „Litere, arte & idei”, „Limba română”, „Tribuna”, „România literară”, „Studii și cercetări de istoria artei”.

Ca editor, **N.** a realizat edițiile *Scrieri* (I–II, 1980–1983) de Iacob Negruzzi, îngrijită împreună cu Nicolae Mecu, și *Poezii nouă* de Ioan Cantacuzino (1993), aceluiași scriitor publicându-i și o valoroasă traducere, *Cercarea asupra omului*, din Alexander Pope. De asemenea, este coautor la o serie de volume de „restituiri”, precum *Scrieri literare inedite (1820–1845)* (1981), *Teatru românesc inedit din secolul al XIX-lea*, care fac parte din lucrarea colectivă *Documente și manuscrise literare*, apoi a participat la editarea unor volume grupate sub titlul *Texte uitate – texte regăsite* (I–V, 2002–2006) și a colaborat la mai multe culegeri de studii. **N.** se afirmă ca un cercetător și un editor aplicat al scrierilor literare de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului XIX-lea rămase în manuscris în bibliotecile și arhivele din București și din țară. Condus de convingerea, susținută și în intervenții teoretice, că literatura română din veacurile trecute este cu mult mai bogată și mai variată decât se crede îndeobște, pune pentru prima dată în circulație importante opere literare, fie ele anonime (pamflet versificat, poezii, piese de teatru), fie aparținând unor scriitori ca Ienăchiță Văcărescu, Gh. Asachi, Costache Negruzzi, Matei Millo, G. Sion, Iacob Negruzzi. **N.**, unul dintre puținii specialiști în literatura română premodernă, demonstrează un cert profesionalism, îndeosebi în promovarea valorilor ei ignorate.

Ediții: Iacob Negruzzi, *Scrieri*, I–II, pref. Nicolae Mecu, București, 1980–1983 (în colaborare cu Nicolae Mecu); *Documente și manuscrise literare*, vol. IV: *Scrieri literare inedite (1820–1845)*, pref. Paul Cornea, București, 1981 (în colaborare cu Paul Cornea și Petre Costinescu), vol. V: *Teatru românesc inedit din secolul al XIX-lea*, pref. Paul Cornea, București, 1986, vol. VI: Ioan Cantacuzino, *Poezii nouă*, pref. edit., București, 1993; *Texte uitate – texte regăsite*, I–V, introd. edit., București, 2002–2006 (în colaborare).

Repere bibliografice: Dan Mănuță, *Iacob Negruzzi, „Scrieri”*, MS, 1982, 1; Z. Ornea, *Editarea clasicii*, CNT, 1985, 2; Valeriu Râpeanu, „O nouă generație se ivi”, RL, 1985, 3; Mircea Anghelescu, „Poezii nouă” de acum două veacuri, L, 1994, 1; Cornelia Ștefănescu, *Vitalitatea textelor vechi*, RL, 2003, 45; Cristina Bogdan, *Și textele se convertesc...*, CLT, 2005, 1.

A.L.S.

NEȘ, Teodor (26.III.1891, Mădăraș, j. Bihor – 29.V.1975, București), publicist. Fiul de țărani, N. face gimnaziul la Școala Reformată din Salonta (1901–1906), liceul la Beiuș (1907–1910), urmează Facultatea de Matematică–Fizică și Colegiul „Eötvös József” din Budapesta (1910–1914), în 1923 specializându-se în limba și literatura română la Universitatea din Cluj. Este profesor de liceu la Oradea (1919) și Satu Mare (1920), la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov (1920–1923), la Liceul „Emanuil Gojdu” din Oradea (din 1923), unde între 1925 și 1938 funcționează și ca director. Între 1940 și 1942 este inspector general al învățământului din Ținutul Bucegi, între 1942 și 1948 inspector al învățământului din București, iar între 1951 și 1958 funcționar la Ministerul Învățământului. A colaborat la „Transilvania”, „Cele trei Crișuri”, „Societatea de mâine”, „Cele trei Crișuri pentru popor”, „Familia”, „Gazeta de Vest”, „Astra Bihariei”, „Școala românească” ș.a.

Precedată de o serie de microportrete ale unor personalități precum Aurel Lazăr, Emanuil Gojdu, Alexandru Roman, Alexandru Vlad și Partenie Cosma, pe care N. le-a tipărit atât în anuarul liceului orădean la care era profesor, cât și în „Familia”, vrând să releve astfel „care a fost nota caracteristică a Bihorului în luptele naționale ale românilor” ardeleni, lucrarea *Oameni din Bihor. 1848–1918* (1937), continuată de *A doua carte despre oameni din Bihor* (1979), editată postum, este o amplă reconstituire a istoriei propriu-zise și a istoriei culturale și literare a regiunii. O remarcabilă contribuție conține capitolul în care este prezentată cea de-a treia serie a revistei „Familia” și sunt evocați mai mulți colaboratori ai

ei, între care M. G. Samarineanu, George Bota, Tiberiu Moșoiu, George A. Petre, Gh. Tulbure.

SCRIERI: *Oameni din Bihor. 1848–1918*, Oradea, 1937; *Bihorul strajă la hotare*, Oradea, 1937; *A doua carte despre oameni din Bihor*, îngr. și pref. Stelian Vasilescu, pref. Ioan Chira, Oradea, 1979.

Repere bibliografice: Stelian Vasilescu, *Oameni din Bihor (1940–2000)*. *Dicționar sentimental*, I, Oradea, 2000, 372–380; Valentin Chifor, *Omagierea lui Teodor Neș*, F, 2007, 1; *Epistolar – Teodor Neș (I–III)*, îngr. Valentin Chifor, APF, 2007, 6–8.

I.D.

NETEA, Vasile (1.II.1912, Deda, j. Mureș – 6.III.1989, București), istoric literar, publicist. Este fiul Lucreției (n. Onigaș) și al lui Grigore Netea, țărani. Urmează școala primară în Deda (1918–1923), cursul secundar la Târgu Mureș (1923–1931) și la Blaj (1932–1933), Școala Normală Superioară din Cluj (absolvită în 1939) și, în același oraș, Academia Pedagogică (încheiată în 1940). Este licențiat al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1946). În 1948 obține la București titlul de doctor în istorie cu monografia *George Barițiu*. Martor al apărării în procesul lui Iuliu Maniu (1947), este deținut politic în 1952–1955 și 1959–1963. În răstimp a funcționat ca învățător la Târgu Mureș și profesor de liceu la București. A fost cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București (1963–1975) și secretar de redacție la „Revue roumaine d’histoire”. Debută în 1926 cu versuri la revista „Îndemnul” a Liceului „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș, iar editorial în 1933 cu volumul *Figuri mureșene* (scris în colaborare cu Eugen Nicoară). Și-a publicat numeroasele contribuții de istorie, istorie culturală sau literară în „Mureșul cultural” (unde susține și cronică literară), „Vremea”, „Universul literar”, „Ardealul”, „Viața”, „Jar și slovă”, „Transilvania”, „Credința”, „Progres și cultură”, mai târziu în „Tribuna”, „Steaua”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „România literară”, „Vatra” ș.a. A fost codirector la „Clipa” (1936–1937), redactor (1942) și apoi redactor responsabil (1943–1944) la „Dacia rediviva”. A editat culegeri de literatură populară și scrierile lui Ion Simionescu, Ilarie Chendi, Ion Gorun, George Barițiu ș.a. I s-a acordat Premiul „Gh. Asachi” al Academiei Române pentru volumul de studii și evocări istorice *De la Petru Maior la Octavian Goga* (1944).

Activitatea de istoric literar a lui N. este îngemănată cu cea a istoricului sociopolitic și cultural

și nu poate fi definită făcând abstracție de activitatea sa prodigioasă de animator, orator și popularizator de succes al istoriei. Descinzând din familia spirituală a luminătorilor transilvăneni, N. perpetuează, în plin secol XX și în vremuri potrivnice, militantismul lor național și patosul pedagogic (alimentat, în cazul său, și de formația de dascăl), ca și modelul oratorului de for public, cu virtuți exprimate deopotrivă în lucrările științifice și în cele destinate publicului larg, cum sunt broșurile despre Ion Pop-Reteganul, St. O. Iosif, Octavian Goga, G. Bogdan-Duică și alte „figuri ardeleni”, publicate în colecții de tipul „Cunoștințe folositoare” și scrise într-un limbaj accesibil și antrenant. În aceeași paradigmă a pedagogiei naționale, a resuscitării și conservării memoriei colective se înscriu profilurile lui Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu sau Take Ionescu, compuse cu talent portretistic și căldură a evocării. În centrul tuturor lucrărilor lui N. și conferindu-le omogenitate stau cercetarea istoriei transilvănene și – corelativ obligatoriu al acestei suprateme – lupta politică și culturală pentru emancipare și unitate națională. În acest ansamblu de un interes particular s-a bucurat figura lui George Barițiu, subiect al unei monografii publicate în 1966 (Premiul „N. Bălcescu” al Academiei RSR). Meritul principal al ideologului literar Barițiu e identificat în „îndreptarea scriitorilor spre perfecțiunea clasică, spre captarea izvoarelor literaturii populare și spre idealurile naționale”. Ca istoric literar, exegetul are avantajul unei pregătiri ce-i facilitează înțelegerea largă a contextului istoric și a complexei personalități a lui Barițiu (educator, ziarist, om politic, istoric, scriitor, director de conștiințe). De același avantaj beneficiază și monografia C. A. Rosetti (1970). În ceea ce îl privește strict pe scriitorul C. A. Rosetti, comentariul nu excelează în analiza interpretativă, însă realizează situații pertinente în contextul poeziei pașoptiste (jurnalul e mai puțin valorizat), stabilind filiații, paralelisme și influențe uneori neașteptate. Și aici aspectul de studiu doct, erudit, se asociază cu patosul persuasiv. Spre sfârșitul vieții N. își scrie amintirile, la îndemnul lui Romulus Guga, care i le cere pentru revista „Vatra”. Apărute postum sub titlul *Memorii* (2010), cu o înfățișare de șantier sau de primă redacție, cu încalcări ale cronologiei, întoarceri în timp, devansări, acestea oferă informații bogate despre viața culturală din efervescenta

Transilvanie din epoca Unirii și pe urmă din anii interbelici (utile informații despre presa civică și culturală), dar și din Vechiul Regat al anilor '30–'40, ca și despre personalități cunoscute îndeaproape (numeroase pagini despre Goga, dar și portrete și referiri importante și la Simion Mehedinți, Dimitrie Gusti, C. Anghelescu, Mihail Manoilescu, C. Argetoianu, Guță Tătăărăscu ș. a.), despre iridenta maghiară și reacțiile românești etc. Memoriile se opresc, poate intenționat, înainte de venirea (oficială) la putere a comuniștilor, așa încât tabloul restituit este prin excelență al epocii interbelice. Amintirile sunt completate de o serie de „însemnări ocazionale”, datând din 1939 și intitulate *Față în față cu mine însumi*.

SCRIERI: *Figuri mureșene* (în colaborare cu Eugen Nicoară), Târgu Mureș, 1933; *Ion Pop-Reteganul*, Cluj, 1938; *ed. București*, 1943; *I.P.S.S. patriarhul dr. Miron E. Cristea*, Târgu Mureș, 1938; *Sub stindardul Astei*. Două decenii de activitate culturală în despărțământul Reghinului (1919–1939), Cluj, 1939; *Gh. Bogdan-Duică*, București, 1940; *Țara Oașului*, București, 1940; *St. O. Iosif. Viața și opera*, București, 1941; *Noi contribuții la cunoașterea vieții și activității lui Visarion Roman. Corespondența sa cu Gheorghe Barițiu și Iosif Hodoș*, Sibiu, 1942; *Figuri ardeleni*, cu chipuri desenate de Aurel Jiquid, București, 1943; *De la Petru Maior la Octavian Goga*, București, 1944; *Pe urmele lui Iosif Vulcan...*, București, 1947; *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, 1966; *C. A. Rosetti*, București, 1970; *August Treboniu Laurian* (în colaborare cu Ilie Popescu-Teiușan), București, 1970; *Nicolae Iorga. 1871–1940*, București, 1971; *Take Ionescu*, pref. Mircea Malița, București, 1971; *Interviuri literare*, București, 1972; *Pe drumul unității naționale*, Cluj-Napoca, 1975; *Munții Apuseni, muzeu istoric și pantheon al poporului român*, București, 1977; *Liga Culturală și unirea Transilvaniei cu România*, Iași, 1978; *Spre unitatea statală a poporului român. Legături politice și culturale între anii 1859–1918*, București, 1979; *Folclorul și folcloriștii mureșeni*, Târgu Mureș, 1983; *Memorii*, îngr. și introd., Dimitrie Poptâmaș, pref. Florin Bengean, Târgu Mureș, 2010. **Antologii, ediții:** *Murăș, Murăș, apă lină... Literatură populară din regiunea Murășului de Sus*, I, pref. Ion Agârbiceanu, Reghin, 1936 (în colaborare cu Eugen Nicoară); *Ion Pop-Reteganul, Legende, povestiri și obiceiuri românești*, pref. edit., București, 1943, *Crăiasa zânelor. Povești ardelenesti*, pref. edit., București, 1970; *George Barițiu, Articole literare*, pref. edit., București, 1959; *Miron Pompiliu, Literatură și limbă populară*, pref. edit., București, 1967; *Ilarie Chendi, Pagini de critică*, introd. edit., București, 1969; *Ion Simionescu, Prin munții noștri*, București, 1973; *1877 în conștiința*

literară a epocii, București, 1977 (în colaborare cu Rodica Iovan și Mihaela Podocea-Constantinescu); *Carmen saeculare valachicum*, București, 1979; *Interviuri din literatura română. Mărturisirea mai multor generații*, pref. edit., Iași, 1983; Ion Gorun, *Scrieri alese*, pref. edit., București, 1983 (în colaborare cu Lidia Munteanu); *Povești ardelenesti*, București, 1986.

Repere bibliografice: Paul Cernovodeanu, „C. A. Rosetti”, „Revue roumaine d'études internationales”, 1971, 9; Bucur Țincu, „August Treboniu Laurian”, RITL, 1971, 4; Mircea Iorgulescu, „Interviuri literare”, LCE, 1972, 32; Nae Antonescu, „Interviuri literare”, TR, 1972, 37; Dumitru Micu, „Interviuri literare”, VR, 1972, 11; Dan Amedeo Lăzărescu, „Nicolae Iorga. 1871–1940”, „Revue roumaine d'histoire”, 1972, septembrie–octombrie; Al. Zub, „Nicolae Iorga. 1871–1940”, AIX, t. IX, 1972; [Vasile Netea], VTRA, 1982, 2 (grupaj special); Mihai Pop, Vasile Netea, „Buletinul Societății de Științe Filologice”, 1987; Toader Buculei, *Clio încarcerată*, Brăila, 2000, 177–196; *Dicț. scriit. rom.*, III, 449–451; Vasile Netea, *Evocări și bibliografie*, îngr. Dimitrie Poptămaș și Șerban Melinte, Târgu Mureș, 2008. **N.M.**

NICA, Sergiu Matei (20.VIII.1917, Holercani–Orhei – 17.VIII.1973, București), poet, prozator. Este fiul Anei și al lui Matvei Nicov, protopop. Urmează școala primară în satul natal, iar după absolvirea Seminarului Teologic din Chișinău (1937) se înscrie la Facultatea de Teologie din capitala Basarabiei, unde, din cauza războiului, nu va face decât doi ani. În 1933, încă elev, debutează cu versuri în „Cuvânt moldovenesc”, care îi mai tipărește și alte poezii, scurte proze și articole, semnate la început cu numele de familie rusificat Nicov, apoi Sergiu Nicu și în cele din urmă Sergiu Matei Nica. În 1934 înființează și conduce împreună cu Al. Bardieru „Limba noastră”, revistă a seminaristilor din Chișinău, și începe să colaboreze la „Raza” și „Luminătorul”, pentru ca între 1936 și 1938 să se angajeze redactor la „Tribuna tinerimii”. Își intensifică activitatea publicistică în anii studenției: este redactor la „Gazeta Basarabiei”, secretar de redacție la revista „Din trecutul nostru” și colaborează cu articole, versuri, nuvele (Șilimon Pălămariu, *Hangiul de la Cușmariica*), fragmente de roman (*Nasturii albi sau Seminaristii*), traduceri, cronici și recenzii la „Pagini basarabene”, „Itinerar”, „Bugeacul” și „Viața Basarabiei”. Se implică și în recent înființata Societate a Scriitorilor Basarabeni, fiind ales secretar. Nu peste mult timp izbutește să-și strângă o parte dintre versuri în placheta *Aluviuni*, apărută în 1940. Mobilizat în 1941, participă la campania

din Răsărit, de unde trimite gazetelor reportaje de război. Rănit într-a cincea lună de front, este evacuat în țară, iar după însănătoșire lucrează în Ministerul Propagandei Naționale și în redacția periodicelor „Basarabia” și „Basarabia literară”. Sporadic îi mai găzduiesc versuri „Curentul magazin”, „Universul literar” și „Gândirea”. Între timp îi apare volumul de poezii *Furtuni pe Nistru* (1943) și pregătește pentru tipar alte patru cărți – *Pământ de graniță* (reportaje), *Pridvorul cu duzi* (versuri), *Degetele moarte* (nuvele) și *Țara lui Dragobete* (roman). Rămas în București după ce armata sovietică ocupă Basarabia, va lucra într-o întreprindere de transporturi auto. În 1951 este arestat și condamnat la patru ani de detenție (petrecuți la Jilava, Aiud, Canalul Dunăre–Marea Neagră, Poarta Albă ș.a.), confiscarea averii și degradare civică, acuzațiile privind activitatea literară și gazetărească din timpul războiului. După 1955 își câștigă existența ca muncitor necalificat, izbutind într-un târziu să se încadreze la Institutul de Cercetări și Încercări în Construcții. A lăsat numeroase manuscrise, o parte din ele fiind donate de familie Institutului de Filologie Română „A. Philippide” din Iași. Versuri și ample fragmente de jurnal au fost publicate între 1997 și 2002 de Lucia Cireș în „Literatura și arta” (Chișinău), „Revista română”, „Dacia literară” și „Timpul”.

O seamă de aptitudini, setea de cultură și un dinamism rar au făcut ca N. să se găsească între fruntașii tinerei generații basarabene ivite către mijlocul anilor '30 ai secolului trecut. Această poziție este doar în mică măsură consolidată prin debutul editorial. Strânsă în plachetă, lirica sa își relevă mai pregnant stângăciile și reușitele parțiale în încercarea de a îmbina tradiționalismul și modernismul. Folosirea timidă a unor formule noi, aritmice ori poliritmice, adeseori în combinație cu rima și ritmul popular, precum și alăturarea vocabulelor regionaliste, neaoșe sau de-a dreptul nepoetice, cu neologismele, câteodată alese doar de dragul sonorității, dau o impresie de artificiu, amplificată și de abundența metaforelor și a comparațiilor. Experiența va contribui la diminuarea acestor neajunsuri, iar cele rămase vor avea un impact redus datorită mai cu seamă dramatismului noilor trăiri, legate de părăsirea locurilor natale după iunie 1940. În *Poeze de peste graniță*, primul ciclu din *Furtuni pe Nistru*, „crâncena tocmeală de norod” are drept urmare un „exod” ce ia

înfățișarea unor apocaliptice calamități naturale (secetă, viscol, prăbușiri de stânci uriașe). Revolta cedează locul „obidei”, disperării, pe care o traduce un țipăt universal, interminabil, ca în gravura lui Edvard Munch („A țipăt azi-noapte un pld/ [...] / Parc-ar fi țipat o țară”). Cel de-al doilea ciclu, *Versuri natale*, dă fundament mai amplu tristeții apăsătoare, vecină cu jalea doinelor, prin imagini ale „Sionului” pierdut – tablouri ale meleagurilor natale (*Odă la Basarabia, Podgoria, Salcâmii sorb*), portrete ale celor dragi (tatăl, mama, iubita), episoade ale copilăriei lui „Sârghi al lui Maței Popa al lui Profir Vasile” (*Botez*). O completare, în registrul unui lirism direct, fără mască, trimițând uneori la Serghei Esenin, aduc stihurile din secțiunea *Scrisori pentru mine*, mai ales *Copilărie, Iubire, Capușoanele* ș.a. Ultimul ciclu, *Brazde însângerate*, transpune într-o manieră precumpănitor obiectivă, cu inserții epice, experiența războiului (*Noi ne-am rugat, Fata dintre linii, Închinare pentru un teterist*). Paradoxal, când nu e îndemnat de ambiții mari, îndeosebi în ipostază de prozator, N. izbutește mai mult. Bine prinse, personajele nuvelor *Șilimon Pălămaru* și *Hangiul de la Cușmariica* au viață, ca și unii dintre colegii de seminar evocați în fragmentele publicate dintr-un roman autobiografic. Terorizat, rupt de viața literară mult timp, scriitorul și-a reluat uneltele abia în jurul anului 1968. Numeroase poezii compuse în ultimii ani de viață atestă vocația inițială, dar și dificultatea recuperării timpului pierdut. De o valoare reală sunt articolele („*Reconsiderarea*” lui C. Stere, de pildă), câteva medalioane consacrate celor cunoscuți în tinerețe, precum și paginile de jurnal.

SCRIERI: *Aluviuni*, București, 1940; *Furtuni pe Nistru*, Chișinău, 1943.

Repere bibliografice: G. Bezviconi, *Sergiu Matei Nica*, „Cetatea Moldovei”, 1941, 14; Sabin Popescu-Lupu, *Un poet basarabean*, VAA, 1942, 320; Vasile Spiridonici, *Glasuri din Basarabia*, TIA, 1943, 717; Ioanichie Olteanu, „*Furtuni pe Nistru*”, „Țara” (Sibiu), 1944, 811; Nichifor Crainic, *Cântăreți ai Basarabiei: Sergiu Matei Nica, Robert Cahuleanu*, G, 1944, 3; *Scrisoare de la Gheorghe Cunescu*, 1979, ADLTR, C-5; *Scriitori de la „Viața Basarabiei”*, îngr. Alexandru Burlacu și Alina Ciobanu, Chișinău, 1990, 93–94, 177–182, 284–292; *Mireasa de peste Prut*, îngr. Alexandru Darie, pref. Mihai Cimpoi, București, 1994, 112–119; Lucia Cireș, *Un destin tragic și exemplar*, RR, 1997, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 136–137; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 104; Colesnic, *Basarabia*, V, 284–309; *Dicț. Chișinău*, 388–389. **V.D.**

NICHIPERCEA, revistă satirică și literară apărută la București, săptămânal, între 23 iulie 1859 și mai 1879. Înființată și condusă de N.T. Orășanu, N. poate fi considerată cea mai însemnată publicație satirică românească dintre 1860 și 1880. După ce redactase „Țânțarul” (împreună cu C.A. Rosetti până la 23 mai 1859), iar de unul singur „Spiriduș” (suspendat la 14 iulie 1859), Orășanu scoate noul hebdomadar, pe al cărui frontispiciu figurează numai în calitate de administrator, pentru a ocoli astfel prevederile legii presei. În primii ani de apariție revista va fi suspendată de șase ori și va cunoaște mai multe schimbări de titlu. Prima sancțiune a autorităților survine după numai câteva săptămâni, la 19 septembrie, și va dura până la începutul lunii decembrie. Suspendată din nou în ianuarie 1860, N. apare un timp sub formă de broșuri („Coarnele lui Nichipercea”) numerotate, dar păstrând paginația periodicului. Iese iar ca revistă între 28 iulie și 30 noiembrie, apoi din nou în broșuri („Ochiul Dracului”, „Arțagul Dracului”, „Codița Dracului”, „Ghearele Dracului”) din ianuarie până în aprilie 1861. Din 5 mai își reia formatul de revistă, trei săptămâni mai târziu și numerotarea, pentru a cunoaște o perioadă de relativă liniște, care se încheie la 22 mai 1864, când este suspendată din nou. La reapariție, în 11 februarie 1865, va purta titlul „Cicala”. Odată cu noua denumire începe, de fapt, altă perioadă, în care răspunderile redacției nu-i mai revin în întregime lui Orășanu, după cum, uneori, nici orientarea politică nu va mai corespunde integral cu vederile lui. „Cicala” fiind suspendată repede, reapare într-un singur număr la 1 ianuarie 1866, apoi, cu alt titlu, „Sarsailă”, din 27 februarie până în 18 mai. La 29 mai, când se va numi „Ghimpele”, redacția publică un editorial în care se face istoricul periodicului, subliniind continuitatea dintre „Spiriduș”, „Nichipercea”, „Cicala”, „Sarsailă” și „Ghimpele”. Totuși, această continuitate era acum mai mult formală, de vreme ce după un an Orășanu încearcă să editeze, în paralel cu „Ghimpele”, un nou „Nichipercea” (31 mai–25 iunie 1867). Nereușind, revine la „Ghimpele”, dar se înstrăinează de revistă și, cu timpul, nici nu mai colaborează, ceea ce recunoaște într-o scrisoare publicată în „Românul”. N. este legat între 1859 și 1866 de numele lui N.T. Orășanu. Colaboratorii care i s-au alăturat în această perioadă, Radu Rosetti, I.V. Adrian (*Ghicitoare*, *Odă la bucoavna lui Eliad*, semnată Iașanul, ș.a.), Pantazi Ghica, I.A. Geanoglu, I.C. Fundescu (*Un*

cap mare și alte poezii), au publicat puțin, revista fiind scrisă aproape în întregime de redactor. Din versurile lui Dimitrie Bolintineanu se republică *De ce n-are ursul coadă*, iar din cele ale lui Grigore Alexandrescu *Vulpea liberală*. Caricaturile sunt făcute până în 1861 de H. Trenk. Orășanu a întrebuințat o sumedenie de pseudonime, între care Nicor, Netto, Odobașa, Iago. Înzeștrarea lui de ziarist și pamfletar dă nota dominantă a periodicului. Autor de comentarii politice pătrunzătoare, făcute cu patimă și cu o agitație a spiritului care de multe ori îl avantajează, el era întotdeauna în miezul evenimentelor și, chiar dacă sensul lor îi scapă nu o dată (mai ales în ceea ce privește înfăptuirile și politica domnitorului Al. I. Cuza și ale lui Mihail Kogălniceanu), are în schimb darul de a le relata într-o lumină particulară, cu o subiectivitate care le dă culoare: va căuta latura comică, făcând adesea haz

de necaz. Tot lui îi aparțin în majoritate cronicile literare și teatrale (apărute sub genericul *Teatrul Național*) semnate Nicor. Compune și versuri, sub tutela poetico-satirică a lui Béranger, din care traduce *Măturătorul*, *Bunica mea* ș.a., scrie parodii și fabule, schițe și reportaje parlamentare, redactează false știri politice, note polemice, anecdote. Nu își cenzurează mijloacele de expresie, buna-cuviință este adesea uitată în focul polemicii, adversarii având a se teme de ironia lui, de vorbele de duh memorabile, de portretele trasate cu o peniță muiață în venin, dar și de calambururile licențioase, de anecdotele nu rareori grosiere. Într-un fel, Orășanu e un martor al vremurilor din spița cronicarilor, iar N. este cronica lui, prin care, păstrând proporțiile, îl precedă pe I.L. Caragiale. **R.Z.**

NICHITA, George (9.V.1899, Florești, azi Poieniști, j. Vaslui – 10.XI.1968, București), poet. Este fiul lui Gheorghe Nichita, subchirurg. Urmează cursul primar, gimnaziul și liceul la Tecuci, intrând apoi la Școala Militară de Cavalerie, pe care o va absolvi în 1920, cu gradul de sublocotenent. Va părăsi curând armata, pentru un post de inspector la Casa Centrală a Asigurărilor Sociale, căutând, desigur, un cadru mai potrivit realizării velleităților sale artistice. Debutul literar îi este găzduit, în 1923, de „Universul literar”, care îi publică intermitent și alte poezii. Colaborează cu versuri, articole, medalioane și cronici plastice, iscălite uneori G. N. Florești, la „Țara de Jos”, „Adevărul literar și artistic”, „Omul liber”, „Clipa”, „Țara noastră”. După ce frecventează o vreme cenacul lui Mihail Dragomirescu, se atașează grupării lui E. Lovinescu, colaborând la „Cetatea literară” și la „Viața literară” și asumându-și secretariatul de redacție la a doua serie a „Sburătorului”. Între timp își editează plachetele *Destrămarea* (1926) și *Evadări* (1927) și participă, ca pictor, la câteva expoziții de grup. Dinamic, cu oarece relații în lumea politică, izbuteste să scoată revistele „Sinteza” (1927–1928), la care și-l asociază scurt timp pe G. Călinescu, și „Săptămâna literară, plastică, teatrală” (1928–1929), abandonată după câteva numere, se pare în urma obținerii unei burse de studii la Paris. În presă numele lui revine în „XY. Literatură și artă”, „Cristalul”, „Excelsior”, „Limba română” și, către sfârșitul deceniului al patrulea, în „Curentul” și „România literară”, pentru ca după război să se cufunde în obscuritate.

Contemplativ și elegiac, înrudit în primele versuri cu „senzitivii” și „intimiști” de la sfârșitul veacului al XIX-lea, **N.** face eforturi pentru a se integra generației sale. Notabilă în placheta de debut este depersonalizarea lirismului fie prin rotirea – pe urmele „parnasianului” Ion Barbu – în jurul unor simboluri sau alegorii (*Vulcanul, Icar, Două ape, Din fundul mării*), fie prin focalizarea asupra peisajului, afină cu modul propriu lui G. Bacovia (*Groază, Toamnă, Deznădejde*), apoi într-altul, emancipat întrucâtva, în care se mizează pe verbalizarea cât mai exactă a impresiei vizuale (*Amiază, Dimineață, Pe Bărăgan, Stanțe nocturne*). Bunei stăpâniri a unei sintaxe destul de simple și a unui lexic nu foarte bogat, precum și unei anume dexterități în versificație li se datorează câteva reușite. Procedul verbalizării elementului de percepție vizuală va fi ameliorat în cea de-a doua plachetă, *Evadări*, care include mai multe pasteluri, inspirate îndeosebi de „stepa” dunăreană. Mai înzestrat ca pictor, **N.** n-a putut fi cu adevărat poet.

SCRIERI: *Destrămare*, București, 1926; *Evadări*, București, 1927.

Repere bibliografice: Ion Pas, „*Destrămare*”, LUT, 1926, 1282; Alexandru Bilciurescu, „*Destrămare*”, CL, 1926, 4; Perpessicius, *Opere*, XII, 277–278; Constantin Șăineanu, *Recenzii*, București, f.a., 35–39; Ion Pas, „*Evadări*”, LUT, 1927, 1789; Zaharia Stancu, *Antologia poezilor tineri*, București, 1934, 163–165; Lovinescu, *Scieri*, II, 443; Predescu, *Encicl.*, 597; G. Ursu, *Tecuciul literar*, Bârlad, 1943, 139; *Dicț. scriit. rom.*, III, 451; Nicola, *Valori*, V, 290–293. **V.D.**

NICHITA, Mihai (18.I.1925, Vaslui – 4.VII.2006, București), clasicist. Este fiul Mariei și al lui Ion Nichita, funcționar. Urmează liceul la Vaslui, Cernăuți, Piatra Neamț și Iași (1940–1944) și Facultatea de Litere și Filosofie, secția filologie clasică, a Universității din București (1945–1949). Între 1949 și 1987 predă în Capitală limba și literatura latină. Publică ample cercetări și articole în „*Studii clasice*” și în „*România literară*”. Colaborează la lucrări colective precum *Istoria literaturii latine* (I–III, 1964–1986), dicționarul *Scriitori greci și latini* (1978) și la *Romano-Dacica*, volumul II: *Izvoare antice ale istoriei României* (1989).

N. alcătuiește una din primele ediții bilingve ale unui autor antic apărut în România, lucrare care reprezintă totodată și cea dintâi ediție românească integrală a operei lui Horațiu (1980). În studiul introductiv reconstituie biografia lirică a poetului latin,

urmărind devenirea interioară a unei personalități aflate mereu în căutare de sine – ca artist și cetățean –, de la contemplarea reținută a unei lumi derutante și nesigure, care transpare în epode, până la descoperirea echilibrului interior și revelarea esenței umane în epistole. Pentru a identifica elementele determinante ale viziunii poetice horațiene, cercetătorul, un erudit înzestrat și cu o mare capacitate analitică, studiază opera prin raportare la biografie, precum și la contextul cultural al epocii. Imaginea poetului latin este completată de informațiile cuprinse în tabelele cronologice sau metrice și în bogatul corpus de note care evidențiază filiațiile motivelor poetice în cadrul tradiției literare, analizează implicațiile filosofice sau semantice ale termenilor folosiți de Horațiu, oferă lămuriri privitoare la cultura și civilizația latină. Ediția dovedește precizie și rigoare în aplicarea metodelor moderne de critică și interpretare a textului clasic, ca și finețe, subtilitate și pătrundere în aprecierea poeziei.

Ediții: Horațiu, *Opera omnia*, I–II, ed. bilingvă, introd. edit., București, 1980.

Repere bibliografice: M. Alexianu, *Horatius*, „*Opera omnia*”, ATN, 1980, 2; D. Rodina, *Horatius*, „*Opera omnia*”, RL, 1980, 16; V. Mocanu, *Horatius*, „*Opera omnia*”, TR, 1980, 27; Nicolae Balotă, *Horațiu între clasic și modern*, RL, 1980, 50; Liviu Franga, *In memoriam. Profesorul Mihai Nichita*, OC, 2006, 79; Gabriela Creția, *Admirabilis Rector*, OC, 2006, 79. **A.C.**

NICOARĂ, Mara (3.XII.1948, Cozma, j. Mureș), poetă. Este fiica Eugeniei Nicoară (n. Rus), muncitoare, și a lui Vasile Nicoară, ofițer; a fost căsătorită cu scriitorul Ion Lilă. Urmează cursurile Liceului „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș (1964–1968), înscriindu-se mai apoi la secția română-franceză a Facultății de Litere din București, absolvită în 1974. Funcționează o vreme ca redactor la revista „*Contemporanul*” (1980–1989) și ca referent extern la Editura Cartea Românească. După Revoluția din decembrie 1989 își înființează propria editură, Miron, împreună cu Ion Lilă. Debutează publicistic în „*Steaua roșie*” din Târgu Mureș (1962) și editorial cu volumul *Cuvintele, frumoase flori* (1972). Colaborează cu poezie, cronici literare și teatrale, precum și cu reportaje, la „*România literară*”, „*Vatra*”, „*Alma Mater*” ș. a.

Deși relativ activă în intervalul 1972–1990, **N.** scrie o poezie ale cărei coordonate se găsesc deja în primul volum. Și registrul stilistic, și imaginarul sunt

constituite acolo, culegerile ulterioare exploatând același filon poetic, fără schimbări majore. E o lirică a freneziei vegetale, pe alocuri cu accente expresioniste. Versurile evocă o natură intens colorată, mai curând domestică decât sălbatică, cu plante, pești, păsări și flori de grădină (în special crini, trandafiri și maci), care se dezvoltă luxuriant, sub revărsări de lumină: „Grădina amurgului crește în oglinzi/ până ce pești aurii vor luneca pe acoperișurile înfrunzite”. Decorul e fie urban, al unui „vechi” oraș-cetate („în orașul/ atât de vechi încât se aude iarba viitoare./ Bătând în temelia catedralelor”), fie rural, al unei rusticități matriciale și imemorale. Tensiunea dintre nostalgia eternității și sentimentul trecerii inexorabile a timpului dă naștere câtorva dintre cele mai reușite secvențe ale acestei poezii: o sensibilitate particulară, pe care critica nu a ratat-o (Al. Piru, Laurențiu Ulici), surprinde formele de disoluție a materiei, descriindu-le nu cu revoltă sau cu resemnare, ci printr-un fel de caligrafie melancolică. Îmbătrânirea e o „boală a crinilor”, natura afectată de moarte apare ca un infern colorat („infernul meu albastru”), iar suferința se asociază unei neașteptate voluptăți a aneantizării („Dulcele meu ucigaș are cuțit de iarbă”). Sub influența – mai degrabă de atmosferă – a optzecismului, **N.** scrie și o poezie a cotidianului, proiectând, alături de spațiile anistorice cu vegetație luxuriantă și în contrast cu ele, tablouri ale orașului „nou”, pustiit și prăfuit, copleșit de „munți de gunoie”, între blocurile noi de beton și dărâmurile vechilor construcții. O viață sumbră își consumă rutina în acest spațiu, supusă de-spiritualizării („Merg pe stradă, sufletul se târaie prin praf după mine/ Și-i curg lacrimi mari cât capul pe un bot prelung de câine”) sau chiar cruzimii („Trecând prin mașina de tocat, și porcul și mielul/ tot chiftele ajung./ Noi trecând prin mașinăria acestei zile/ ajungem cu toții hrană pentru macii somnului”). În ceea ce **N.** a dat tiparului se află și o serie de poeme patriotice, cu titluri precum *Transilvania*, *Eminescu*, *Limba română*, *Patria*, *Grâul patriei*, înscrise în gama minoră a literaturii de propagandă: „Credeți-mă, cetățeni, nu se află cetate/ Mai fericită ca a noastră/ Numele ei nu se poate scrie decât cu flori: România!”. Ultimele trei volume, *Obiectele verii* (1980), *Existența poetului* (1982), *Vara pierdută* (1989) lasă impresia de epuizare, poeta clișeizându-și propriile formule. Abia după un deceniu mai alcătuiește o antologie de autor – *Mai mult pasăre decât înger* (2002).

SCRIERI: *Cuvintele, frumoase flori*, București, 1972; *Biciul albastru*, Cluj-Napoca, 1974; *Inorogul alb*, București, 1976; *Mai mult pasăre decât înger*, București, 1978; *Boala crinilor*, București, 1980; *Obiectele verii*, București, 1980; *Existența poetului*, București, 1982; *Vara pierdută*, București, 1989; *O poveste de-o zi*, București, 1990; *Mai mult pasăre decât înger*, București, 2002.

Repere bibliografice: Victor Felea, *Două debuturi poetice*, TR, 1972, 20; Nicolae Manolescu, *Versuri*, RL, 1972, 26; Eugen Barbu, „*Biciul albastru*”, LCF, 1974, 46; Dumitru Mureșan, „*Inorogul alb*”, VTRA, 1977, 1; Dan Ciachir, „*Mai mult pasăre decât înger*”, SPM, 1978, 416; Dana Dumitriu, *Un strop de viață*, RL, 1978, 51; Iorgulescu, *Scriitori*, 117–119; Victor Atanasie, „*Boala crinilor*”, RL, 1980, 32; Dimitriu, *Singurătatea*, 180–184; Al. Piru, *Exuberanță și tandrețe*, SLAST, 1981, 12; Sultana Craia, „*Obiectele verii*”, LCF, 1981, 15; Laurențiu Ulici, *Între Saphelia și Circeolopa*, RL, 1984, 50; Grigurcu, *Existența*, 457–461; Petru Poantă, *Două profiluri*, ST, 1989, 9; *Dicț. scriit. rom.*, III, 451–452; Popa, *Ist. lit.*, II, 513–514.

L.Td.

NICODIN, Dinu
(pseudonim al lui
Nicolae P. Ioanidi;
18.VI.1884, Bolintin
Deal, j. Giurgiu –
10.XII.1948 București),
prozator.

Din biografia scriitorului se cunosc puține date concrete și sigure: era fiul arendașului P. Ioanidi, cu ascendență în Moldova de Nord, dararendând moșii în varii locuri, între care Conțești, județul Teleorman. În 1898 absolvea la Iași gimnaziul la Institutele Unite, iar în 1902 clasa a VII-a a Liceului Internat (între profesori, Calistrat Hogaș și G. Ibrăileanu). Avea convingeri politice conservatoare (fiind, nu întâmplător, membru al Partidului Conservator și prieten cu Al. Marghiloman), luptă în Primul Război Mondial, apoi, priceput finanțist, e numit de guvernul Iorga–Argetoianu comisar pentru lichidarea Băncii Marmorosch-Blank, făcând de asemenea parte, ca președinte, din consiliul de administrație al Băncii Vultur și al Societății Petroliere Titan–Nădlag–Călan. Mai edificatoare pentru personalitatea lui sunt evocările cu aer de legendă lăsate de contemporani, care au conturat imaginea – mult mai suculentă și vie

decât o poate da sicitatea datelor de stare civilă – a unui tip original, impunând în lumea literară interbelică prin amestecul de aristocratism, exotism și excentricitate. Era cunoscut ca pasionat vânător și excelent trăgător, spadasin și duelist de marcă. Frecventa cenaclul Sburătorul, unde, potrivit „agendelor” lui E. Lovinescu, este prezent cu asiduitate începând din aprilie 1934. Criticul și mentorul grupării i-a plăsmuit în *Memorii* un amplu-sugestiv portret, intitulat *Un anglo-saxon autocton* (de altfel, prima consemnare din „agende” îl recomandă drept „angloman”). În tipologia lui Lovinescu N. este, pe rând, un „Des Esseintes bucureștean”, „yankee” și „dandy” wildeian. Omul era un erudit sui-generis, „purta – zice memorialistul – prin lumea largă, cultivat prin ceea ce a văzut, dar și prin ceea ce a citit, mai ales în domeniul istoriei, cu o memorie solidă, poliglot, vorbind toate limbile cu ton just, afară de limba română, unde devine anglo-saxon, trăgaci cunoscut, vânător de lei autentici din jungla africană, fastuos ca un maharajah [...], prețios până la manierism, modest și superb, înflorit de violete verbale, dar mai presus de orice: calm, flegmatic, indemontabil”. Literatura lui – proiecție a acestui mod de a fi – este firească și totodată artificială/rafinat erudită și livrescă, solemn lirică și ironică/gratuit umoristică ori sarcastic biciuitoare, dizolvând istoria în anecdotică și într-un voluptuos verbiaj, dar concomitent dezvăluindu-i rațiunea gravă și sângeroasă. Debutează cu narațiunea *O lecție de radiofonie* (fragment din romanul *Lupii*), apărută în „Viața românească” din 1933. A mai colaborat la „Adevărul”, „Arta”, „Cuvântul”, în gazeta din urmă publicând fragmente din romanul *Revoluția*, „Galeria” (cronică dramatică), „Convorbiri literare”, „Acțiunea” ș.a.

Romanul *Lupii*, cu care N. debutează editorial în 1933, are un schelet memorialistic și un pretext cinegetic. Invitat la o partidă de vânătoare și de pescuit în Maramureș, autorul-narator are parte de o primire grosier-inospitalieră. Resortul umoristic și satiric este astfel declanșat, revelându-se un pictor în tonuri dure, păstoase, cu vocația și voluptatea caricaturii, exersată începând cu descrierea ambianței, care e dominată de combinații kitsch ce invadează până și sfintele lăcașuri: „La ușa de intrare coarne de cerb deasupra, trofee. În rând și mai departe, în fața casii principale, *bisericuța!* Din lemn, îngustă și înaltă. Întrăm. Micuță, răcoroasă, lespezi de piatră albă și crengi de brad pe jos și în unghere crăci întregi. Și iar trofee. Portrete. Crucifix. Statui, flori... de hârtie,

picturi. Altar, alt crucifix și în părete un portret, o damă; nu-i nici Sfânta Fecioară, nici Magdalena, altă cucoană-i, de pe-aici, se vede. Bisericii aistea nu-i definesc nici ritul, după-nfățișare... *serbocroato-cinegeticogrecocatică* trebuie să fie!”. Majoritatea chipurilor, pe măsura ambianței, sunt zugrăvite cu pana unui Rabelais trecut prin măștile lui Goya și prin figurile agresiv-respingătoare ale lui Bosch. Venetici, gazda și soția acestuia, dar și întregul lor cerc de apropiați prilejuiesc portrete fizice și morale grotești, toate memorabile. La fel de pregnante sunt personajele concepute în cheie sobră și învăluite într-un abur mitic și magic: pădurarul Falger și copiii săi – profiluri sadoveniene și voiculesciene –, cum și unele animale vorbitoare. Ironia incisivă, șarja și umorul se văd astfel contrapunctate de registrul grav, stăruind adesea în perceperea lirică a peisajului sălbatic și a existențelor fruste, elementare. Ineditul chipurilor și al scenelor este consolidat de insolitul tehnicii narative: combinație liberă de relatare de călătorie și vânătoarească, roman satiric de moravuri și de măști, poem al naturii și al adorației franciscane (sau numai profan-„ecologiste”, bănuindu-se aici o teză antimodernistă, foarte probabilă la acest original conservator de speță englezească), scenariu mitic, epic senzațional, digresiune și disertație pe teme cinegetice, istorice, teologice, sociologice, metafizice, totul într-un *symposion* destins, în care parada policromiei lingvistice ocupă un loc proeminent. Lexicul, de o mare diversitate și culoare, (se) dă el însuși (într-)un spectacol carnavalesc, de un ambitus enorm, de la vânjos-naturalul grai maramureșean și bucovinean la hibrizi bizari, confecționați din aluviuni slave, maghiare, nemțești, evreiești etc.; de la neoașisme suculente la neologisme rarissime și de la forme savante corecte la estropieri jalnice, căci, declară cu mândrie idiolectică gazdele, „noi vorbiăm limbile toate, numai franțuzește spețel mă abțin”. Excedat și contaminat parcă, graiul naratorului se împănază cu forme vernaculare și obsolete, dintre care unele sunt pesemne creații proprii („abârglă”, „beancă”, „butdulă”, „ciupos”, „găpurele”, „gogleț”, „pirș”, „zgumți” ș.a.), așa încât excursia cinegetică pare a fi numai un pretext pentru una de arheologie și exotism lingvistic. Apariția romanului a iscat și un incident. Vladimir Streinu a demonstrat, cu textul în față, că un fragment din capitolul *Cimitirul Măcărlău* nu e altceva decât traducerea în proză a unor secvențe din poemul *Le Cimetière marin* de Paul Valéry. Obiecția nu afectează însă factura

scrierii, care propune un *pattern* stilistic original, recognoscibil și în altă narațiune cu pretext memorialistic, *O plimbare pe Olt*, din culegerea de proze scurte *Pravoslavnica ocrotire* (1941). Cel mai bun text rămâne însă povestirea *Aghan*, apărută inițial în 1938, în condiții grafice deosebite, și reeditată în 1941 sub titlul *Ursita*. Este o narațiune în care N. se dovedește perfect stăpân pe mijloacele fantasticului terifiant, valorificând motivul mâinii vrăjite și malefice, din familia în care intră *Mâna vrăjită* de Gérard de Nerval și *Nasul* de N.V. Gogol, agrementat cu sugestii locale (credința în strigoi etc.). Sinteză a artei epice și disertative proprii acestui insolit scriitor, capodoperă, totodată, a creației sale este romanul *Revoluția* (I–II, 1943), compunere masivă, însumând aproape o mie două sute de pagini. Este o cronică a Revoluției Franceze de la 1789, dar o cronică demistificatoare, cum a observat Ion Simuț, urmată, în ultimele capitole, de evocarea contrapunctică a sfârșitului epocii fanariote din Valahia. „Acest roman – una dintre cele mai temerare «construcții» epice din literatura noastră – e un haos care tinde neîncetat a deveni cosmos, și în care colecționarul de cuvinte românești Dinu Nicodin și-a putut satisface patima” (I. Negoîtescu). De altfel, în acest sens sună prima din dedicațiile romanului: „Ție, Limbă românească – limbă dumnezeiască!”. Compunerea, digresivă și mereu deschisă, prinde în tentaculele ei o erudiție fastuoasă, fantastică și asumat ostentativă, mereu vie însă, capitonând firul abstract al evenimentelor istorice cu o materie epică de o mare concretețe, diversitate și densitate. Cronologia, cu deplasări bruște înainte și înapoi, cuprinde în perimetrul ei și Europa anilor '30 ai secolului al XX-lea (cu hitlerista *furor teutonicus*) sau Rusia lui 1917, revoluția bolșevică fiind văzută ca un transplant, încă mai nociv, al celei franceze. Naratorul trece totul prin filtrul unei viziuni conservatoare (mai concret, al uneia de liberalism clasic, în linia lui Tocqueville, François Guizot și Prévost Paradol), demitizantă, meditănd la traumele cauzate de revoluție și, în subtext generalizant, la tragismul nu o dată ironic al istoriei. Descreriile, extraordinarele portrete ale ideologilor și capilor revoluției, scenele, rezumatele, dialogurile se compun din propoziții scurte, sincopate, eliptice și găfăite, ca înseși evenimentele teribile evocate, și care sunt sustrate proximității prin originalitatea orchestrației. Spectacolul lexical este neobișnuit, romanul realizând o savuroasă „promiscuitate” între neologismul nobil și îndrăzneț, citatele în mari limbi europene și vorbirea

familiară, colocvială ori cea a străzii, plebee. Desfrâul lingvistic atinge culmea în capitolele finale, dedicate epocii corespondente din Principate. Astfel, odată cu deschiderea către Occident, „începuseră să ne vină și din Francia mărfuri: scule ușoare și din ale mai scumpe. Diamantice: fulii, ghiordane. Marchitanie, ornice [...], sulimanuri, mirodenii, mobile: crivaturi, poloage, baiu-uri, brațe de tumbac – sfeșnice regești, canapele cu răsturniș [...]. Hapuri, gogoșele, prafuri de iureș. Teci de sculă, mici la măsură: gumilastice – vârști cu ploite și fără – capcane de copii [...]. Strumeneage de gumă pentru putere și pentru plăceri – rădăcină bună berechet în țară! Marfă de prisos, nu le cumpără nime [...]. Liovuri, zub, perdele, flori de cârpă și de hârtie, lucrate cu skepsis”. Sau (contrapunct valah de coloratură rustică al revoluției): „Iar la țară? – țară: Zi de vară, toți pe prispă. Iarna, toți la foc. Coc porumb – sar floricele. Tac, oftează... Plânge, țipă... « – Taci cu maica, vin tătarii!». Unul cască, altul doarme. So-o-mn și așteptare...[...] Doarme satul – doarme Țara”. N. e un prozator artist și baroc, asumându-și libertăți de mare curaj; un nedreptățit însă, puțin cunoscut și valorizat. Cu unele excepții (Perpessicius, I. Negoîtescu, Ion Simuț sau, pe linia valorificării laturii lui fantastice, Alexandru George și Sergiu Pavel Dan), criticii și istoricii literari l-au citit prin grila neadekvată a romanului realist clasic, obiectiv sau a celui psihologic interbelic, repudiind tot ce nu intra în schema canonică a acestor formule epice.

SCRIERI: *Lupii*, București, 1933; *Aghan*, București, 1938; ed. (*Ursita*), București, 1941; *Pravoslavnica ocrotire*, București, 1941; *Revoluția*, I–II, București, 1943; ed. îngr. și pref. Ion Simuț, București, 2000.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, 163–165, 181, 1227–1228, III, 957, 1663; Constantinescu, *Scieri*, IV, 96–99; Perpessicius, *Opere*, VI, 337–338, IX, 161–163, X, 224–241, XII, 36; Lovinescu, *Scieri*, II, 404–408, VI, 263–264; Streinu, *Pagini*, V, 191–194; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 838, *Ist. lit.* (1982), 924; Dan Petrașincu, *O carte mare: „Revoluția”*, VAA, 1943, 627; Negoîtescu, *Engrame*, 195–207; Piru, *Panorama*, 267–269; Dan, *Proza*, 74, 100; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 543; Negoîtescu, *Analize*, 173–179; Vlaicu Bârna, [Dinu Nicodin], ST, 1989, 11–12, 1990, I, RL, 1993, 21; Elena Zaharia-Filipaș, *Un scriitor uitat: Dinu Nicodin*, CC, 1991, 6–9; Negoîtescu, *Ist. lit.*, I, 234–237; Pericle Martinescu, *Profiluri literare – Dinu Nicodin*, RL, 1994, 21; *Dicț. esențial*, 577–578; Lovinescu, *Sburătorul*, IV–VI, *passim*; Gabriel Dimisianu, *Un mare roman ignorat*, RL, 2000, 44; *Dicț. analitic*, IV, 35–38; Popa, *Ist. lit.*, I, 253–254; Simuț, *Vămile*, 357–375. **N.M.**

NICOLAE, Emil (pseudonim al lui Emanuel Nadler; 18.III.1947, Bacău), poet, eseuist. Este fiul Julietei Nadler (n. Dolinger), funcționară, și al lui Marcu Nadler, medic. După ce urmează Liceul „Calistrat Hogaș” din Piatra Neamț (1961–1965), frecventează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al.I. Cuza” din Iași, secția română-italiană (1967–1972). În timpul studenției este redactor, apoi redactor-șef adjunct la revista „Alma Mater” (1969–1972). După absolvirea studiilor universitare se stabilește la Piatra Neamț. Lucrează ca redactor la ziarul „Ceahlăul” (1973–1974), profesor de educație fizică la Școala Generală din Negrești, județul Neamț (aprilie–septembrie 1974), și muzeograf la Complexul Muzeal Județean Neamț (1976–2004). Jurnalist pasionat, este cofondator, coeditor și secretar de redacție la săptămânalul „Acțiunea” (1990–2001), secretar de redacție al revistei de „literatură & arte & atitudini” „Antiteze” (2000–2005), redactor cultural la ziarul „Realitatea media” (2005–2012), din 2010 fiind și redactor-șef la revista „Conta”. Debutază cu poezia *Zimbrii* în „Gazeta literară” (1966), iar editorial cu un grupaj de versuri în antologia colectivă *Cerul în apă* (1970). Mai colaborează cu versuri, articole, cronici și recenzii la „Amfiteatru”, „Cafeneaua literară”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Dacia literară”, „Ateneu”, „Echinox”, „Steaua”, „Poesis”, „România literară”, „Viața românească” ș.a., precum și la câteva reviste de peste hotare – „Dichtungsring” (Germania), „Poésie & Art” (Israel) ș.a. Versurile i-au apărut și în antologii din Franța, Germania, Israel, Italia, Statele Unite. A mai folosit pseudonimele Emil N. Condeieru și N. Emanuel. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași (1999, 2005), cu Premiul de Excelență al aceleiași filiale (2012) ș.a. În 2004 i se acordă Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

Chiar și atunci când pare a da întâietate trăirilor de o puritate aspră, transcrise lucid în cele mai bune versuri din *Poetul adormit în dragoste* (1976), *Rostirea unui fluture în lumină* (1979) și *Studii. Confesiuni. Capricii* (1983), poezia de început a lui N. declină, expresionist, în pasteluri întunecate ori se contractă, orgolios, în forma „faptului divers”. Ea este altoită pe o conștiință acută a mizeriei crude, cvasigeneralizate, care din perspectiva autorului amenință inclusiv lumea culturală. Deși stăpân pe strategiile de seducție ale textului, pe care îl înțelege, în eseu *Femeia și femela. Recurs la erogenia*

textului (1997), ca pe o anagramă a corpului erotic, autorul alege să denunțe din ce în ce mai tranșant, fără menajamente ipocrite, recrudescența acestuia la toate nivelurile percepției, inclusiv cel textual. Admirator declarat și recuperator împătimit al avangardei interbelice în mai multe lucrări eseistice, scriitorul nemțean contează și în propria creație literară pe o poetică a agresiunii abil controlate. Anunțată în diferite poeme din *Omul de hârtie* (1999), un „thriller cu 16 replici grafice de Dinu Humeniuc”, sau în cele din *Mortul perfect* (2002), această poetică ambiguă, dar fecundă estetic își dezvăluie mizele, cu o asprime considerată necesară, la finalul unei secvențe din *Paranoima* (2005): „îți dai seama că mii de litere ar vrea să te mitralieze/ rezerva de infraționalitate ascunsă în cărțile pe care le-ai părăsit/ și te cuprinde ardoarea ciudată de a-ți asuma întreaga vină a orașului/ în care caprele respiră prin urechi pe spațiile verzi/ căci până la urmă ce ar putea să-ți facă mai mult/ decât să te excludă din viitoarea ediție a Who's Who/ pentru că ai refuzat să mai exersezi ecoul moral și ai decis/ că e mai important să afli ce te-așteaptă după colț/ și dacă mersul acesta pe sârmă îți va fi de folos dincolo”. Frecvențele confuzii, orbecări, rătăcirii, metaforic înțelese ca un „mers pe sârmă”, sunt, peste tot în versurile lui N., mai degrabă jucate. Prin intermediul lor scriitorul problematizează însăși reprezentarea, jonglând voit cu imposibilitatea ei în „paranoime” cu sens esențial tragic. Ceea ce explică revenirea obsesivă, în lirica lui, a unor construcții, figuri și simboluri ale indeciziei, incongruenței sau dezarticulării, proiectate ca reflexii ori simptome poetice ale unei alterități eșuate, aidoma rămășiței umanoide descrise în *Omul de hârtie*. Dar adevărata finalitate a discursului este devoalată abia în câteva arte poetice extinse, precum *Când inima nu știe ce murmură buzele*: „un poem este nimicul absolut/ și ce ar avea el de propus ca să fie luat în seamă/ poate senzaționala istorie a sentimentului fără sentimente/ adică mortul perfect care bate la ușă/ neauzit”. Căutarea acestui tip de poem continuă și în ciclurile din *Poezia nu e decât slăbiciunea artei* (2009), nouă aproximare a condiției poetului „incomod/ insolvabil/ inutil/ indecis/ insolent/ interzis/ inabil/ invocat/ ca o literă ieșită din rând”. Prin *Victor Brauner, la izvoarele operei* (2004) și prin *Patimile după Victor Brauner* (2006), N. realizează o incursiune participativă în biografia și opera

pictorului suprarealist, insistând pe rădăcinile și experiențele românești, ca și pe afinitățile care își au punctul de plecare tot aici, modelându-i opera.

SCRIERI: *Poetul adormit în dragoste*, Iași, 1976; *Rostirea unui flutur în lumină*, Iași, 1979; *Studii. Confesiuni. Capricii*, Iași, 1983; *Psihodrom*, Piatra Neamț, 1994; *Femeia și femela. Recurs la erogenia textului*, Iași, 1997; *Omul de hârtie. Thriller cu 16 replici grafice de Dinu Huminiuc*, Piatra Neamț, 1999; *Mortul perfect*, cu ilustrații de Dinu Huminiuc, Bacău, 2002; *Victor Brauner, la izvoarele operei*, pref. Amelia Pavel, București, 2004; *Paranoima*, cu ilustrații de Dinu Huminiuc, Piatra Neamț, 2005; *Patimile după Victor Brauner*, București, 2006; *Cearcăn*, Iași, 2007; *Poezia nu e decât slăbiciunea artei*, Cluj-Napoca, 2009; *Harșt se aude la marginea cimitirului*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, II, 97; Nicolae Băciut, „Rostirea unui fluture în lumină”, ECH, 1980, 8–10; Ulici, *Lit. rom.*, I, 222–223; Vasile Spiridon, [Emil Nicolae], LCF, 1995, 33, 2000, 24, 2002, 6, PSS, 2007, 1–2; Cristian Livescu, [Emil Nicolae], CL, 1997, 9, 2005, 11; Bogdan Mihai Mandache, *Seduția corpului scris*, CRC, 1998, 3; Adrian Alui Gheorghe, [Emil Nicolae], CL, 2000, 3, 2002, 4, 2012, 11; Paul Cernat, „Omul de hârtie”, OC, 2000, 28; Mircea A. Diaconu, *Emil Nicolae – Dorința de a fi o relicvă străveche aruncată pe țărnișă*, CL, 2000, 11; Roxana Răcaru, *Poezia și asfaltul*, RL, 2002, 23; Dan Bogdan Hanu, [Emil Nicolae], CL, 2003, 6, 2006, 5; Budău, *Bacăul lit.*, 616–619; Adrian G. Romila, *Esențialul despre Victor Brauner*, LCF, 2007, 22; Constantin Tomșa, *Ce mai înseamnă poetul acum?*, „Antiteze”, 2010, 3; Silvia Munteanu, „Harșt se aude la marginea cimitirului”, ATN, 2012, 4. **E.I.**

NICOLAE, Marin Iancu (28.V.1907, Constanța – 16.II.1991, București), prozator. Își pierde vederea la zece ani, din cauza exploziei unui proiectil. După o intervenție chirurgicală își recapătă parțial vederea și lucrează un timp ca ajutor de fotograf la Sulina și Medgidia, dar orbirea va veni în cele din urmă definitiv.

Autor de cărți pentru copii și tineret, N. abordează o tematică îngustă, caracteristică literaturii teziste postbelice: viața celor „umiliți și obidiți”, tratată într-o manieră schematică, apăsător ideologizată. Va trece totuși lent de la vehemența dirijată din *Focosul*, cartea lui de debut din 1958, spre o proză de observație mai obiectivă, în care comentariul auctorial, cu intenții explicativ-orientative, se află în plan secund, ca în *Flori de pădure* (1982). *Focosul* conține și o mărturisire privind începuturile literare ale autorului. Afectat de cruntul handicap, dar îmbărbătat de lectura cărții *Așa s-a călît*

oțelul a lui N.A. Ostrovski, N. va găsi în scris terapia și arma împotriva sinuciderii. Personajele din volumul de debut, construite antitetic, simplist, sunt oameni săraci, cinstiți și oropsiți, victime ale opri-mării celor avuți (primari, boieri, plutonieri grosolani, percepatori cinici sau preoți hrăpăreți). Mai interesante sunt câteva povești și legende dobrogene. Încadrate în viața cotidiană prin povestiri în ramă, după modelul sadovenian, și reluate în mai multe cărți ale prozatorului, acestea familiarizează cititorii cu viața, obiceiurile și priverile locului. Legenda lacului Techirghiol, narațiunile din *Iusuf* (1959), basme orientale, cu situații uneori previzibile sau melodramatice, au în centru oameni de condiție modestă care, datorită priceperii și vitejiei lor, obțin în final libertatea și faima, cum se întâmplă, în *Libertate și iubire*, cu robul Suleiman care ajunge sultan. În 1974 un concurs internațional de literatură destinat nevăzătorilor, organizat la New York, îi premiază nuvela *Pira*. Câteva traduceri, printre care *Norul îndrăgostit* de Nazim Hikmet (1965), îi completează activitatea.

SCRIERI: *Focosul*, București, 1958; *Iusuf*, București, 1959; *După negură, soare...*, București, 1960; *Bunicuța poveștilor*, București, 1968; *Răpirea elefantului cărn*, București, 1970; *Pegas*, București, 1978; *Flori de pădure*, București, 1982; *Azura*, București, 1983; *Făurarea basmelor în țara piticilor*, București, 1989.

Repere bibliografice: F. Oprescu, „Azura”, „Viața nouă”, 1983, 1; Alina Nour, „Azura”, CL, 1983, 9; N. Ionescu, „Azura”, „Viața nouă”, 1984, 1. **Al.F.**

NICOLAE, Mihai (17.VII.1932, Ogretin, j. Prahova – 17.I.2001, Ploiești), prozator. Este fiul Sevastiței (n. Voiculescu) și al lui Ion Mihai, țărani. La vârsta de un an rămâne orfan de mamă, iar la treisprezece ani îi moare și tatăl. Frecventează școala primară în satul natal, apoi Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești. Un an lucrează ca învățător suplinitor în comuna Berteia din județul Prahova. În 1951 intră la Facultatea de Filologie, secția română-franceză, a Universității din București, dar în 1956, în ultimul an de studii, este exmatriculat împreună cu prietenul său cel mai bun, Sorin Titel, pentru „abateri grave de la disciplina de student”. Lucrează ca profesor suplinitor la școli din județul Prahova, mai întâi la Cărbunești, stabilindu-se în cele din urmă în Berteia. Reprimit în facultate, își finalizează pregătirea universitară la cursuri fără frecvență, luându-și licența în 1965. Predă limba și literatura

română tot la Berteza până în 1993, când se pensionează. Ultimii ani ai vieții îi sunt întunecați de o boală necruțătoare. Debutează într-o antologie județeană (1974), dar adevăratul debut se produce în „România literară” (1978) cu un fragment de roman, *Călător în amurg*, iar în 1983 îi apare prima carte, romanul *Noaptea roșie*. Mai colaborează la „Luceafărul”, „Caiete critice”, „Viața românească”, „Prahova” ș.a.

Intrat în viața literară târziu, **N.** va învedera în *Noaptea roșie* că „poartă toate însemnele unei depline maturități artistice” (Sorin Titel). Axul romanului este o stranie poveste de dragoste, ivită sub semnul unei atracții misterioase între Ieronim și Maia, soția fratelui său. Este o dragoste nepermisă, care se desfășoară sub ochii îngroziți ai mamei și într-o atmosferă de damnare (tatăl, bolnav, e ținut la pat, iar un unchi e nebun), de claustrare și pasionalitate tenebroasă. Tema triunghiului conjugal se intersectează cu tema destrămării familiei, investigată cu o bună intuiție a situațiilor de criză și a psihologiilor, într-o compoziție echilibrat structurată. În al doilea roman, *Casa de lângă lună* (1988), trama epică e diferită: un adolescent orfan de mamă și cu un tată alcoolic înfruntă bărbătește obstacolele și, maturizându-se brusc, își impune proiectul lui de viață. În fine, culegerea de nuvele și povestiri *Mestecenii din vis* (1990) reține atenția prin câteva secvențe autobiografice și prin inserțiile cu privire la Sorin Titel și la sfârșitul tragic al acestuia.

SCRIERI: *Noaptea roșie*, București, 1983; *Casa de lângă lună*, București, 1988; *Mestecenii din vis*, București, 1990.

Repere bibliografice: Titel, *Cehov*, 206–208; Dan C. Mihăilescu, *Complicații afective*, CNT, 1984, 11; Valentin Dumitrescu, *Romanul unei familii*, O, 1984, 16; *Viața lui Sorin Titel povestită de Iosif Titel, tatăl scriitorului*, CC, 1984, 1–2; Vasile Băran, *Fermecătoarea natură*, RL, 1988, 41; Sebastian Vlad Popa, *Spiritul doctorului Wagner*, RL, 1991, 18; Stela Covaci, *Persecuția. Mișcarea studențească anticomunistă, București, Iași (1956–1958). Nume de cod „Frăția paleolitică”. Documente din arhiva Securității*, București, 2006, 58, 384–394, 396, 399. **C.H.**

NICOLAE, Octavian (27.IX.1943, Șerbănești, j. Olt), germanist, traducător. Este fiul Iuliei Nicolae (n. Călin) și al lui Iordache Nicolae, învățători. După frecventarea Liceului „Nicolae Bălcescu” din Craiova, începe, la București, Facultatea de Filosofie, dar în anul 1965 este exmatriculat, împreună cu alți colegi, sub acuzația de „dispreț față de marxism

și dușmănie la adresa regimului”, cu interdicția de a-și continua studiile. Totuși, în 1968, dă din nou admiterea, de data aceasta la Facultatea de Limbi și Literaturi Germanice, secția engleză-germană, din cadrul aceleiași universități, susținându-și licența în 1972 și tot aici doctoratul, în 1986, sub îndrumarea lui Mihai Isbășescu, cu teza *Erzählhaltungen im zeitgenössischen deutschen Roman*, privind ipostazele naratorului în proza lui Günter Grass, Heinrich Böll, Martin Walser, Siegfried Lenz ori Christa Wolf. Între 1972 și 1990 funcționează la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, la Catedra de limbi și literaturi germanice, apoi se stabilește în Germania, unde e profesor la școli secundare. Din 1994 revine conferențiar la Iași, unde ține cursuri de lexicologie, semantică, pragmatică, limbaje speciale pentru masteranzi, iar între 2001 și 2004 e profesor delegat la Universitatea din Priștina, în Kosovo. La Iași, în cadrul Editurii Polirom, coordonează sectorul de germanistică.

Filolog specializat în limba germană, **N.** a prelucrat mai întâi câteva lucrări pentru învățarea acestei limbi (precum *Gramatica limbii germane* de Gerhard Helbig și Joachim Buscha ori cea a lui Rudolf și Ursula Hoberg, apărute în mai multe ediții), etapă după care s-a dedicat elaborării unor lucrări proprii, de notabil interes în spațiul lingvistic de la noi: *Gramatica contrastivă a limbii germane. Vocabularul* (I–II, 2000–2001), reluare a unei cărți, scrisă în colaborare, publicată în 1993 la Institut für Deutsche Sprache din Mannheim, în care pune accent pe caracterul de sistem al limbii germane și pe capacitatea sa combinatorică, *Dicționar de gramatică a limbii germane* (2002), *Dicționar german-român* (2010), *Dicționar de verbe germane* (2012, acesta în colaborare cu Ulrich Engel) ș.a. Debutând în 1976 ca traducător (Herbert Zand), a preferat prozatori contemporani precum Martin Walser și Christa Wolf (*Model de copilărie*), prezentați în riguroase și temeinice studii introductive, dificili îndeosebi în transpunerea limbajului colocvial ori a rememorărilor conștiinței latente, confruntată cu mecanismele imprevizibile ale unei realități tensionate, de pregnantă discontinuitate. A mai dat versiuni din texte filosofice (H.G. Gadamer) și de importanță culturală și istorică. A alcătuit, în colaborare, mai multe antologii privind interferențele culturale româno-germane sau germanistica ieșeană, literatura germană postbelică ș.a.

Antologii, ediții: *Interferențe culturale româno-germane*, Iași, 1980 (în colaborare cu Andrei Corbea); *Johann Wolfgang Goethe. 1749–1832. Contribuții ale germanisticii ieșene*, Iași, 1982 (în colaborare cu Andrei Corbea); *Deutsche literarische Texte nach Gattungen und Arten*, Iași, 1982 (în colaborare); *Vorlesungen zur deutschen Literatur nach 1945*, Iași, 1988 (în colaborare cu Sorin Chițan). **Traduceri:** Herbert Zand, *Moștenitorii focului*, pref. Ion Roman, București, 1976; Martin Walser, *Dincolo de iubire. Un cal hăituit*, pref. trad., București, 1982; Christa Wolf, *Model de copilărie*, pref. trad., București, 1987; Heimito von Doderer, *Drumul lui Conrad Castiletz*, București, 1990; Hans Georg Gadamer, *Elogiul teoriei. Moștenirea Europei*, pref. Ștefan Afloroaei, Iași, 1999 (în colaborare cu Val Panaitescu); Wolfgang Schuller, *Cleopatra. Regină în trei culturi*, pref. Alexander Rubel, Iași, 2011; Eva Bettina Stumpp, *Prostituția în Antichitatea romană*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „*Model de copilărie*”, RL, 1988, 3; Gabriela Danțiș, *Model de experiență*, LCF, 1988, 25; Carmen Mușat, *Actualitatea teoriei și diversitatea Europei (I–II)*, OC, 2000, 28, 29. **G.Dn.**

NICOLAIE, Ioana (1.VI.1974, Sângeorz-Băi), poetă, prozatoare. Este fiica Anei și a lui Ion Nicolaie, muncitor. După absolvirea Liceului „George Coșbuc” din Năsăud devine studentă la Facultatea de Litere a Universității din București (secția română-franceză), pe care o termină în 1997 cu o teză de licență despre Urmuz. În 1998 va încheia cursurile de masterat ale aceleiași facultăți, cu o lucrare despre Leonid Dimov. După absolvire va fi profesoară la Liceul „Dimitrie Leonida” din București, redactor la revista „Tribuna învățămîntului”, la Editura Humanitas și la ziarul „Independent”. A mai colaborat ca redactor la editurile Casa Radio, Polirom și Paralela 45. În prezent e profesoară de română la Școala Little London din București. A fost soția poetului Gelu Vlașin, semnând cu numele Ioana Vlașin în *Ferestre 98* (1998), culegere a cenaclului Litere condus de Mircea Cărtărescu, și în volumul colectiv experimental *40238 Tescani* (2000). S-a recăsătorit cu scriitorul Mircea Cărtărescu. A debutat publicistic în revista „Contrapunct” (1991). A mai colaborat la „România literară”, „Observator cultural”, „Contemporanul”, „Timpul”, „Adevărul literar și artistic” ș.a.

Primele poeme publicate de N. vădesc o sensibilitate visătoare, compensată prin implicarea în datele unui cotidian evocat nostalgic, cu grație calofilă și torsionări „naive” ale sintaxei. O particularitate structurală a poeziei sale, emnamente

biografiste, este predilecția pentru automonografia lirică, desfășurată pe spații ample. *Poză retușată* (2000) developează, sub forma unui jurnal poemat sau a unui roman sentimental în versuri, istoria unei iubiri dificile și ilicite pentru un bărbat însingurat și vulnerabil. Realismul „fotografic” este „retușat”, desigur, artistic. Centrul de greutate al scrisului autoarei îl reprezintă însă saga rurală din volumele *Nordul* (2002) și *Credința* (2003), reeditate, ușor modificat, în dipticul *Cenotaf* (2006). Se poate vedea aici inclusiv un „Nord” al busolei interioare. Imersiunea în memoria afectivă a propriei copilării și adolescențe, dar și a „pocăiților” maramureșeni din rândul cărora provine, cu părinții și cei unsprezece frați, cu un bunic pastor neoprotestant și istoriile tulburi adiacente, mergând până în anii celui de-al Doilea Război Mondial, în cheia unui vizionarism hiperrealist. Spre deosebire de congenerii douămiiști, N. nu ezită să reabiliteze virtuți „conservatoare” sau „feminine” considerate desuete în postmodernitate: sentimentalitatea lirică, tradiția rurală, valorile familiei, credința religioasă, particularitățile dialectale. Amintirile fantasmatică din copilărie și adolescență sunt derulate filmic într-un discurs de mare mobilitate, pe alocuri cu aspect de jurnal intim, de reportaj liric sau, după caz, de monolog adresat: „și buna ta Ioana se numea,/ în loc de suflet înțețea pălălaie/ și-n loc de văz un cer neostoit,/ căci grăul copt sub veșmintele ei/ s-a măcinat încet spre un străin/ și-n veștejiri de iarnă ne-a lăsat!// doar c-o mânia sârmoasă împrejur,/ așa ne-a lăsat!//.../ iar tu pari să semeni cu ea,/ veșmintele ei aurite le porți/ cu mâniile și ocară din ele,/ cu strunirile de dealuri prinse-n foițe,/ cu vârtejuri tăind depărtarea,/ tu pari din plămada stricată în ea...” (*Spîță*). Comentatorii au făcut apropieri tipologice de poemele „rustice” ale Ilenei Mălăncioiu, de epopeile comunitare din *Eglogă* și *Triumful paparudei* de Ioana Ieronim sau din *Ieudul fără ieșire* al lui Ioan Es. Pop, pe linia inaugurată de Edgar Lee Masters în *Spoon River Anthology. Cerul din burtă* (2005) se constituie, de asemenea, într-o monografie poematică, dedicată, de această dată, gravidității și nașterii. Din nou, nu e doar o experiență individuală, ci și una „comunitară”, consemnată polifonic (sunt prinse în cadru mai multe voci feminine, din varii straturi sociale, care își spun povestea), fără idealizări, dar și fără tușe demitizante. Un experiment artistic al cărui curaj constă nu în refuzul feminității canonice, ci

în asumarea ei organică, abruptă. Ceea ce scade, totuși, nivelul „romanului” este nu atât estetizarea decorativ-metaforică a relatării, cât edulcorarea sentimentală. Pe linia aceleiași memorii biografice recuperate, N. ia distanță față de propria subiectivitate încercând, ocazional, și formula romanului propriu-zis. Roman de formare, *O pasăre pe sârmă* (2008) e o reeditare în context consumerist a micii proze cu inadaptați de la începutul de secol XXI. Protagonista – o studentă provincială inocentă, Sabina Seni, prinsă între două lumi – se luptă să supraviețuiască în labirintul Bucureștiului postcomunist; încearcă tot felul de ocupații (vânzătoare la un fast-food, crainică la un post de radio religios – „Radio Iubirea”, manechin într-o vitrină ș.a.), trăiește buimac experiența vieții de chiriașă și de căministă, căzând victimă unui escroc sentimental (misteriosul Eman) de care se vindecă prin scrierea propriei experiențe. Scrisă la persoana a treia, cartea are un aer de „telenovelă dâmbovițeană” (Daniel Cristea-Enache), minată de naivitate stilistică și de stângăcii. În cele din urmă, N. rămâne o poetă notabilă a generației 2000. A scris și literatură pentru copii (*Aventurile lui Arik*, 2008).

SCRIERI: *Poză retușată*, București, 2000; *Nordul*, Pitești, 2002; *Credința*, Pitești, 2003; *Cerul din burtă*, pref. Gabriela Adameșteanu, Pitești, 2005; *Cenotaf*, Pitești, 2006; *Aventurile lui Arik*, București, 2008; *O pasăre pe sârmă*, Iași, 2008.

Repere bibliografice: Carmen Mușat, *Traseele memoriei, popasurile identității*, OC, 2002, 123; Simona Sora, *Eliza și cei 11 frați*, DM, 2002, 490; Constantin Abăluță, „*Nordul*”: precipitare și echilibru, „*Ziarul de duminică*”, 2002, 104; Marius Chivu, *Poezia din faldurile memoriei*, „22”, 2003, 677; Marin Mincu, *Angajarea existențială în discurs*, LCF, 2002, 42; Ioana Pârvulescu, *O carte cu taină*, RL, 2003, 24; Cristea-Enache, *București*, 558–561; Adriana Stan, *Ciripeli*, CLT, 2008, 43; Bianca Burța-Cernat, „*Păcatele tinereților*”, OC, 2008, 446; Bodiu, *Evadarea*, 153–158; Daniel Cristea-Enache, *O telenovelă*, RL, 2009, 16. **P.C.**

NICOLAU, Emil (1866, Galați – 24.X.1919, București), gazetar, prozator, dramaturg. Din referirile puține asupra condeierului gălățean N. se conturează imaginea unui om cumsecade, inspirând încredere și simpatie prin afabilitatea lui surâzătoare. O vreme, contând și pe un fizic de care era mândru, a jucat teatru pe scene din provincie, experiență ce avea să-i folosească. În 1911 este primit în Societatea Scriitorilor Români. Inițial cu opțiuni conservatoare, ulterior trece la liberali, ajungând șef de cabinet în

Ministerul Instrucțiunii Publice (1912). În presă nu era privit ca un gazetar oarecare, de vreme ce în 1914 Sindicatul Ziariștilor Români îl delegează să reprezinte breasla la o reuniune desfășurată la Copenhaga. O altă deplasare în străinătate îi este fatală. Îmbolnăvindu-se pe drum, apucă să se întoarcă în țară, dar cu toate îngrijirile medicilor, se prăpădește. După primele manifestări în presa gălățeană, N. colaborează cu articole politice, cronici teatrale, recenzii literare, proză, fragmente dramatice, suveniruri din teatru, interviuri la „Evenimentul” (Iași), „Națiunea”, „Adevărul literar”, „Epoca”, „Floare-albastră”, „Pagini literare”, „Orientul” (Galați, 1900), unde a fost redactor politic, „Depeșa”, „România ilustrată”, „Gazeta”, „Vremea”, „Acțiunea” (1905, 1908, 1916), la care a fost redactor, „Îndrumarea”, „Revista ilustrată”, „Țara nouă”, „Rampa”, „Opinia publică” (1913–1914), la care a lucrat de asemenea ca redactor, „Adevărul”, „Biruința”, „Românul” (Arad), „Universul”, „L'Indépendance roumaine”, „Acțiunea română”, „Mișcarea” (Iași) ș.a. Purtat de evenimente, în 1917 editează împreună cu S. Pauker, la Odessa, un ziar în limbile rusă și română, „Vestitorul”, în care se arată ostil insurecției bolșevice. Va scoate și o broșură, *Românii în ghearele bolșevicilor* (1919), în care istorisește, parcă dintr-o suflare, tot calvarul (anchete, arestări ș.a.) îndurat în țara intrată sub teroarea roșie.

Un publicist temperamental se dovedește a fi N. în luările lui de poziție pe teme politice sau în alte felurite „chestiuni palpitate” care țin afișul, cum ar fi urgența reformei agrare și electorale. E, chiar dacă nu recunoaște, o fire pătimașă. Se aprinde repede și devine patetic sau se îndârjește, proferând vorbe tari. Evocând „scene din război”, descrie, în maniera lui agitată, impresionante fapte de bravură, dar, cum un oarecare umor nu-i lipsește, și unele întâmplări hazlii. De altfel, o rubrică a sa din „Evenimentul”, intitulată „De toate”, urmărea „să descrețească frunțile”. Nutrind aversiune pentru puterea instalată în Rusia, el relatează cu nerv și cu implicare ce s-a petrecut la Sankt Petersburg în anul fatidic al căderii Palatului de Iarnă. Câteva „siluete”, „profiluri”, „profile universitare” sau de parlamentari sunt exerciții portretistice vizând și aspectul fizic, și pe acela moral. „Notițele literare” exprimă niște convingeri (literatura trebuie să cultive nu „frumosul”, ci „adevărul și moralitatea”) pe care recenziunile le respectă cu strictețe în propriile scrieri. Știind rusește, atacă și o problemă de paternitate, silindu-se să probeze că poezia *Rugăciunea din urmă* a

lui G. Coșbuc este îndatorată poemei *Testamentul* a lui M. I. Lermontov. Câte o însemnare capătă configurația unei schițe. În comentariul teatral se pare că priceperea lui N. se vădea mai mult în aprecierile făcute prin redacții. Altfel, critica lui, care se vrea „dreaptă și nepărtinitoare”, nu aspiră la profundități analitice, fiind îndeobște amabilă și aburită de „emoțiune”. În loc să discute spectacolul, cronicarul expune subiectul piesei și doar atunci când ajunge la maniera de joc textul ia o alură mai personală, fostul slujitor al scenei cerându-le interpreților să evite „forțarea notei” și să se țină cât mai aproape de natural. O rubrică atractivă, înșirând episoade („anecdote”) vesele și triste din existența „bietilor actori” este „Din culisele teatrelor”. Sunt povestite, cu haz mărunț, farse, întâmplări „tragicomice” de prin turnee, dominantă rămânând însă compasiunea pentru destinul de „martiri” al artiștilor, împinși de nepăsarea statului într-o „restriște” fără speranță. Prins în vârtejul publicisticii, N. găsește timp și pentru confecționarea câtorva „romane sociale” (*Crime sociale*, apărut în „Acțiunea” din 1905, *Dreptate!*) sau pedalând pe senzațional („romanele originale” *Incestul din București* și *Misterele Ocnelor Mari*, publicate în „Depeșă”, 1901). Calibrate după rețete la modă, ele mizează pe afecte puternice care dau, una-două, în plânset ori se congestionează subit în răcnete sfâșietoare. Trama e pigmentată cu incesturi, violuri, leșinuri, sinucideri, cum și cu potriveli neverosimile și stridente lovituri de teatru. Personajele se supun aceluiași canon, fiind în tabăra negativilor – lași, infami, sclerați („cu ochii injectați”, cu un râs „răutăcios și bolnav”), iar în cea a inocenților – făpturi vulnerabile (fizica, orfana, inocenta), căzând ușor victime unor hărțuitori lipsiți de scrupule, care uneori se căiesc, alteori nu, și atunci își primesc pedeapsa sortită de o instanță mai presus de legile omenești. Presărat cu ingrediente de acest soi, romanul *Crime sociale* abundă în considerații pretențioase, cu persistent iz moralizator. Răul care domnește în societate, întreținut de prejudecăți, e pus pe seama mediului păcătos, care încurajează proliferarea „vițiului”; în unele cazuri vinovată ar fi ereditatea nesănătoasă sau, pur și simplu, slăbiciunea de caracter ce duce la „pierzanie” și, în anumite circumstanțe, chiar la crimă. N. s-a încercat și ca dramaturg, iar succesul nu l-a ocolit. Meseriaș dibaci, cu intuiția efectului scenic, se pricepea să provoace publicului stări de implicare emoțională. Altfel, situațiile pe care le propune

rămân insuficient motivate dramatic, când nu apar de-a dreptul trase de păr, iar personajele, împărțite net în bune și rele, nu au consistență. Dialogul, asumat melodramatic, cu formulări prețioase, de o pompă rizibilă, se canalizează în tirade care, când nu sunt indignate rechizitorii, năzuiesc să fie pledoarii samaritene. *Crima socială*, scrisă în versuri împreună cu Carol Scrob, *Puterea calomniei* (1905), *Copiii nimănui* (1907) sau *Urmările* (reprezentată în premieră de Compania Dramatică Davila în 1909, publicată în 1910), *Fiul ei...!* (1912), care îl are coautor pe Alex. Simionescu, *Actrița*, *Două lumi*, jucată și sub titlul *Sus și jos*, drama *A cui e vina?*, compusă împreună cu Mihail Mora, cu care dă la iveală și o comedie intitulată *Ghicitoarea în cafea*, cât și *Zia-riștii*, *Lacrimi luminoase* și *Femeie!...*, reprezentate în 1915, se vor a fi „piese de moravuri” și nu mai puțin „drame sociale”. Calul de bătaie, așa-zicând, al lui N. este mereu societatea care, cu „prejudițiile” ei, blochează sentimentele frumoase, tinde să anihileze „morala firească a sufletului”, preferând vinovat „morala de conveniență”. De o parte, în lumea „bună”, moravurile dubioase, desfrâul generalizat, de cealaltă, în rândul celor simpli, cinstiți și mult prea adesea loviți de soartă, valorile neîntinate, harul iubirii, capacitatea de jertfă, puterea de a ierta. „Fiul din popor”, în mintea răzbită de clișee a dramaturgului, este „aristocratul adevărat”, în timp ce – în aceeași rigidă antiteză – privilegiații se lăfăie în „mocirlă”. Autorul care incriminează și educația defectuoasă ce agravează tarele moștenite, crede în posibilitatea răscumpărării unor greșeli în cazurile când resursele profunde nu sunt viciate. Texte lozincarde, cu o brumă de referiri la evenimente istorice, sunt *Lucaci în temnița de la Seghedin*, *Inimă de soldat*, ecou al luptelor de la Plevna, *Lumină nouă 1913* (1914), unde este omagiat săteanul viteaz ca un „leu paraleu” în campania din 1913, la care participă cu „voioșie”, ca și *În vârfuri*, *De la Marna*, toate cu o croială de ocazie. N. a tradus, pentru a fi puse în scenă, drame (*Renée* de Émile Zola, *Alexandra* de Richard Voss, *În fundul minei* de Marcel Gerbidon, *Din noroi* de Pierre Wolff), comedii (*Crimele lui Berluron* de Ordonneau și Grenet Dancourt, *Amor et comp.* și *Bobinetta* de H. de Gorse și M. de Marson) și a făcut localizări (comediile *Fiul supranatural*, după Grenet Dancourt și Maurice Vaucaire, *Inimă de actriță*, după Maurice Vaucaire, *Împerecherile*, după A. Bisson). Dacă, în pofida productivității, nu a reușit să se impună ca un scriitor de ispravă, N.

a lăsat măcar amintirea unui ins agreabil, care și-a negociat cu istețime relațiile cu cei din jur, obținând o seamă de reușite de moment.

SCRIERI: *Puterea calomniei*, București, 1905; *Copiii nimănu*, București, 1907; *Urmările*, București, 1910; *Fiul ei...*! (în colaborare cu Alex. Simionescu), București, [1912]; *Lumină nouă 1913*, București, 1914; *Românii în ghearele bolșevicilor*, București, 1919.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, „*Copiii nimănu*”, CVC, 1908, 3; Cos.[C. Cosco], „*Sus și jos*”, U, 1908, 296; Emil D. Fagure, [Emil Nicolau], ADV, 1909, 7223, 1911, 7953; Argezi, *Scrisori*, XXVIII, 15–16; Lazăr Cosma, „*Fiul ei...*”, NRR, 1911, 3; Reboreanu, *Opere*, XII, 117–119; D. Karnabatt, „*Lăcrimi luminoase*”, „*Seara*”, 1915, 2085; Romulus Seisănu, „*În vârfuri*”, „*Acțiunea română*”, 1917, 193; N. Negru, „*Femeie!*...”, U, 1919, 130; Brădățeanu, *Istoria*, II, 73–74; Emil Nicolau, DRI, III, 480–493; Florin Faifer, *Agitatul*, CL, 2003, 3.

FF

NICOLAU, Irina (29.I.1946, București – 3.VIII.2002, București), etnolog, eseistă. Este fiica Angelei Șafarica (n. Patrichiș), costumieră de teatru, și a lui Pavel Șafarica, negustor. Urmează liceul la București. În 1964 se înscrie la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, absolvind în 1969. Ulterior devine cercetător la Institutul de Etnografie și Folclor (1970–1989). Își susține doctoratul în filologie în 1978 cu teza *Elemente de folclor urban. Spectacolul de folclor*. Pentru colecția națională de folclor a redactat volumele *Elemente de folclor aromân*, *Tipologia textelor ceremoniale funerare* și *Structuri și semnificații în obiceiurile de la naștere*. În 1990 fondează, împreună cu Horia Bernea, Muzeul Țăranului Român, funcționând ca director până în 2002. În cadrul acestei instituții coordonează mai multe programe, alcătuiește, în colaborare, ghiduri privind cultura populară, care vorbesc despre „rânduiala”, „rostul”, „rândul” sărbătorilor, jocului, portului, podoabelor, icoanelor, numelor etc., organizează numeroase expoziții permanente (*Ferestre*, *Ciuma*, *Instalație politică*, *Timp*) și temporare în țară și peste hotare (1991– Franța, 1997 – Belgia), expoziții pe care frecvent le și prezintă în mape-catalog sau în albume. A beneficiat de câteva stagii și burse (în 1990, 1991, 1994 în Franța, în 1994 și în Grecia). A fost membră a Societății de Antropologie Culturală Română, a făcut parte din Societatea Europeană și din Fundația „Al. Tzigara-Samurș”. A figurat în colegiile de redacție la „*Revista de istorie socială*” și „*Martor*”, colaborând

cu articole și la „*Cotidianul*”, „*Curentul*”, „*Dilema*”, „*România liberă*” ș.a.

Deși începe să profeseze în domeniul etnologiei imediat după terminarea facultății, N. alege să debuteze editorial abia după Revoluția din 1989, printr-o formulă de reflecție antropologică și etnografică originală, a cărei metodă e intuitivă și în mod esențial subiectivă. O ilustrare a felului în care i-ar fi arătat scrisul înainte de 1989 o dă volumul *Aromânii: credințe și obiceiuri* (publicată abia în 2001), sintetizând o documentare de dimensiuni mult mai mari, realizată între 1983 și 1985. Organizarea materialului, urmând structura unui tratat academic, propune o descriere a comunităților de aromâni în funcție de categoriile deja constituite ale etnologiei și folcloristicii. Cu totul altfel se construiește cincisprezece ani mai târziu cea de-a doua cercetare despre aromâni. Editată tot în 2001, sub titlul *Haide, bre! Incursiune subiectivă în lumea aromânilor*, aceasta asumă o mult mai mare libertate de prelucrare a materialului etnografic, alcătuindu-se în raport cu date ale experiențelor personale, pe firul unei evocări autobiografice, asemenea unei narațiuni literare. Aromâncă după tată, autoarea propune o cercetare a comunității din care îi provenea părintele, prin intermediul căreia să se înțeleagă pe sine, spiritul în care a fost educată și valorile sufletești care i s-au transmis. Reconstruită din „frânturi”, într-un ritm al memoriei afective și într-o tonalitate nostalgică, reflecția îi readuce aproape figura tatălui pierdut („De câte ori mă apuc să scriu despre aromâni, simt cum vine tata să ierneze în sufletul meu”). Grecoaică după mamă, N. utilizează în trama literară a demonstrației figura (inventată) a unei grecoaice (Pepo), care intervine ca un soi de personaj „non-funcție”, pentru a tulbura logica argumentației. Conduasă de o reflecție în același timp afectivă și discontinuă, atitudinea etnologului e clară: „nu descrie, nu analizează, nu interpretează și nu explică”. Astfel, informațiile despre oierit la aromâni sunt înlocuite cu o narațiune pitorească despre felul în care se stinge această practică în ultimul deceniu comunist. Tendința generală e de a evita categoriile convenționale ale descrierii etnografice sau, cu expresia autoarei, „drumurile bătute”. Nu atât ocupațiile tradiționale ale aromânilor o interesează pe N., ci formele de adaptare la condițiile sociale și la vicisitudinile istoriei: transformarea lor în hangii și hotelieri, în patroni de restaurante și de localuri de divertisment; apariția negustorilor aromâni „în rețea” sau a fotografilor și cineștilor (Frații

Manachia) etc. Aceeași metodă e utilizată și în *Talmeș balmeș de etnologie și multe altele*, carte editată în 2001 împreună cu *Haide, bre!...*, dar cu pagini de titlu și paginării diferite. De astă dată se propune ca obiect de cunoaștere etnologia însăși, după tentativa eșuată de a redacta un manual, sub formă „canonică”, în anii '80. Metoda autoarei revendică o „libertate de a rămâne deasupra fără să ratezi esențialul” și identifică o gândire etnologică elementară în chiar capacitatea omului comun de „a se mira” și de a căuta explicații pentru tot ce întâlnește. Teme ale etnologiei rurale (definiții ale „țărăniei”, producerea în casă a obiectelor, modurile ancestrale de căutare a locului de dormit, cum râd țăranii) se împletesc cu teme ale etnologiei urbane („descurcăreala” românului, cafeneaua ca mod de viață, importanța preșului din fața ușii, maniere de asumare a singurătății, moda „bascului”, construcția magaziiilor și a cotețelor la bloc, formele contemporane de turism), într-un du-te-vino temporal care amestecă epoca interbelică, viața sub comunism și deceniile post-decembriste. „Mă tulbură să văd cum din petice se compune un întreg” rămâne descrierea emblematică pe care N. o face acestui ansamblu de secvențe etnografice, voit neomogen și dezordonat. Se poate constata că încă din anii '70 cercetările ei au vizat în mod deosebit etnologia orașului, domeniu pe care îl numește „etnologie alternativă”, impunând o abordare și metode diferite de cele clasice. Bunăoară, importanța montajului e subliniată de autoare și în elaborarea (colectivă) a unor volume de istorie orală. În mod semnificativ, patru dintre ele – *Ne-a luat valul* (1990), *Vom muri și vom fi liberi* (1990), *Piața Universității* (1997) și *Povestea Elisabetei Rizea din Nucșoara, urmată de Mărturia lui Cornel Drăgoi* (1993) – sunt strâns legate de momentul revoluționar din 1989 și de procesul comunismului. Primele trei conțin înregistrări audio, interviuri, mărturisiri, jurnale, relatări, conversații spontane realizate între 23 aprilie și 17 iunie 1990 în Piața Universității, pe străzile Bucureștiului, la mitinguri și mineriade. Ultima reproduce mărturia Elisabetei Rizea (completată de depoziția lui Cornel Drăgoi) despre torturile și arestările la care au fost supuși între 1952 și 1961 luptătorii din grupul de rezistență anticomunistă Arsenescu–Arnăuțoiu. Sunt cărți-obiect, care reproduc mărturiile prin combinarea, într-un unic flux, a mai multor voci reduse la anonim. Ceea ce se obține sunt niște narațiuni colective în marginea unor traume istorice, puternic marcate afectiv,

pe care autoarea le numește „discursuri-stare”: un „vaiet prelung” în *Povestea Elisabetei Rizea...* sau o „rumoare” care încarnează starea de spirit ce a dominat primele alegeri libere din România postcomunistă. În prelungirea acestei preocupări pentru destinele umane afectate de comunism stă o monografie dedicată etnomuzicologului Harry Brauner (*Surâsul lui Harry*, 1999, în colaborare cu Carmen Hulață), bazată pe jurnalul de detenție al acestuia (arestat în 1950 în procesul Lucrețiu Pătrășcanu și condamnat în 1954 la doisprezece ani de muncă silnică) și pe scrisorile pe care i le adresase soției sale, Lena Constante. Se adaugă alte câteva volume, între care și un studiu de teren (*O stradă oarecare din București*, 1999, în colaborare cu Ioana Popescu) consacrat uneia din străzile „vechiului” București, inclusă de Ceaușescu pe lista demolărilor. Realizat prin implicarea cercetătoarei în activitatea unuia din primele ateliere franco-române de etnologie urbană (1992–1994), acesta se sprijină tot pe raportul „afectiv” cu obiectul de reflecție, ilustrat și în alte cărți ale autoarei.

SCRIERI: *The Simple Splendour of a Character. The Romanian Peasant*, București, 1996; *Ghidul sărbătorilor la români*, postfață Gérard Althabe, București, 1998; *O stradă oarecare din București* (în colaborare cu Ioana Popescu), București, 1999; *Surâsul lui Harry* (în colaborare cu Carmen Hulață), București, 1999; *Cu Octavian Ghibu despre Picu Procopie Pătruș*, București, 2000; *Experimentul Zaica*, București, 2000; *O viață, un destin, o icoană* (în colaborare cu Ioana Popescu și Raluca Alexandrescu), București, 2000; *Lecții cu povești despre facearea lumii*, București, 2000; *Aromânii: credințe și obiceiuri*, București, 2001; *Talmeș balmeș de etnologie și multe altele. Haide, bre! Incursiune subiectivă în lumea aromânilor*, București, 2001; ed. 3, București, 2012; *Anii '80 și bucureștenii*, București, 2003; *Arca lui Noe. Între neolitic și Coca-Cola* (în colaborare), București, 2003; *Vagabondages dans les Balkans. Une incursion subjective au pays des Aroumains*, La Tour-d'Aigues, 2003. **Antologii:** *Ne-a luat valul*, București, 1990 (în colaborare); *Vom muri și vom fi liberi*, București, 1990 (în colaborare); *Povestea Elisabetei Rizea din Nucșoara, urmată de Mărturia lui Cornel Drăgoi*, pref. Gabriel Liiceanu, București, 1993 (în colaborare cu Theodor Nițu); *Piața Universității*, București 1997 (în colaborare); *Credințe și superstiții românești după Artur Gorovei și Gh. F. Căușanu*, București, 2000 (în colaborare cu Carmen Hulață); *Versuri din flori*, București, 2000.

Repere bibliografice: Marina Spalas, „*Surâsul lui Harry*”, LCE, 1999, 32; Z. Ornea, *Din viața lui Harry Brauner*, RL, 1999, 42; Luminița Marcu, *Irina Nicolau, scriitoarea*, RL, 2002, 7; Elena Vlădăreanu, *Memoria petecului*, LCE, 2002,

11; Otilia Hedeșan, *Irina*, O, 2002, 8; *Recviem în petice*, DM, 2002, 535 (grupaj special); *In memoriam. Irina Nicolau*, „22”, 2002, 28 (grupaj special); Ștefan Cazimir, *Irina Nicolau. In memoriam*, ALA, 2002, 627; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 644–645; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, 136–137, 425–429, 452–454; [*Irina Nicolau*], VR, 2008, 1–2 (grupaj special); *10 ani fără Irina Nicolau*, „22”, 2012, 27 (grupaj special).

L.Td.

NICOLAU, Marieta (10.IX.1943, București), poetă, prozatoare. Este fiica Elenei (n. Radu) și a lui Mihail Nicolau, funcționar. Școala o face în București, urmând tot aici Facultatea de Filologie, pe care o va absolvi în 1966. Încadrată la Radioteleviziunea Română, ulterior se transferă la Redacția publicațiilor pentru străinătate și, mai târziu, la Editura Ion Creangă. A înființat în 1992 Editura Junior Club, pe care o conduce, cărțile scoase aici semnându-le, ca editor, Marieta Nicolau Plămădeală. Debutază în 1964 cu poezie la „Contemporanul” și cu texte publicistice în „Viața studentescă”. Scribe, de-a lungul anilor, recenzii de cărți, cronici de film și reportaje în „Amfiteatru”, „Contemporanul”, „România literară”, „Secolul 20”, „Luceafărul”. Debutul editorial se produce în 1973 cu volumul de versuri *Masculin, feminin*. Vor urma alte cărți de poezie, reportaje, povestiri, proză pentru copii.

Deși semnalate de critică cu destulă bunăvoință, poemele scrise de N. nu par menite să rețină atenția decât cu titlu documentar. Autoarea s-a străduit să traseze caligrafii delicate, să-și decanteze filonul liric, însă cu rezultate de tot modeste. Nici emoție reală, nici pregnanță a rostirii. Doar unele imagini sunt conturate cu finețe. Ceva mai consistentă, deși pândită de convenționalism, este poezia ce pivează în jurul unor simboluri etnice și care se lasă inspirată de sentimente patriotice. Interesantă ar fi proza, mai precis schițele și nuvelele din culegerea *Nodul de apă* (1981). Sunt, de fapt, mici poeme în proză, conținând scene pitorești sau bizare, puțin absurde uneori, evocator-enigmatice. Universul banal al cotidianului rutinier, cu micile sale drame, generează stări emoționale uneori ambigue, care sunt privite fără patetism, cu o anume înțelegere resemnată și înscrise cu delicatețe, fulgurant, într-o viziune mai degrabă cinematografică. *Alaska, patria totemurilor* (1973) este o carte de știință popularizată, construită cu profesionalism, prin valorificarea unei solide bibliografii.

SCRIERI: *Masculin, feminin*, București, 1973; *Alaska, patria totemurilor*, București, 1973; *Invitație la umbră*, București, 1977; *Nodul de apă*, București, 1981; *Lacrimi de curcubeu*, București, 1985; *Iarba soarelui*, București, 1986; *Colecția de pistrui*, București, 1987.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Două moduri lirice*, RL, 1973, 33; Mircea Iorgulescu, „*Masculin, feminin*”, LCF, 1973, 34; Eugen Simion, *Poezia feminină*, LCF, 1978, 12; Hristu Cândroveanu, [*Marieta Nicolau*], RL, 1978, 28, LCF, 1982, 22; Constantin Cubleşan, „*Nodul de apă*”, TR, 1982, 19; Mara Nicoară, „*Nodul de apă*”, CNT, 1982, 33; Dan Ciachir, *Medalion*, SPM, 1982, 587.

N.Br.

NICOLAU, Valentin (22.VI.1960, București – 13.I.2015, București), dramaturg, jurnalist. Urmează la București cursurile Liceului „Spiru Haret” (1975–1979). În 1985 devine licențiat al Facultății de Geologie și Geofizică din cadrul Universității bucureștene. Ulterior lucrează ca inginer geofizician în cadrul Întreprinderii de Prospekțiuni Geologice și Geofizice din Capitală. După decembrie 1989 sfera sa de preocupări se schimbă. Susține un doctorat în științele comunicării cu teza *Serviciul public în audiovizualul românesc: modele europene, realități autohtone*, pe care o va publica în 2009 sub titlul *TVR – mărire și decădere. Televiziunea publică în România și modelele europene*. De asemenea, face studii în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din București (2009–2011). În 1990 editează „Ziarul științelor și călătoriilor”. În 1991 fondează Editura Nemira, în 2007 Editura Nemi, ramură a Nemirei, dedicată literaturii pentru copii. În 2009 creează postul de radio SMART FM. În paralel, se implică în viața publică și politică: e consilier pe probleme de cultură, educație, cercetare și turism al prim-ministrului (iulie 2001–iunie 2002), președinte-director general al Societății Române de Televiziune (iulie 2002–iunie 2005) și din 2007 membru al Consiliului Național al Audiovizualului, poziție din care își va da demisia acuzând subordonarea politică a instituției. Din 2006 predă, ca profesor asociat, la mai multe facultăți de teatru și film sau de jurnalism și comunicare din țară (Sibiu, București, Brașov). Colaborează la „Jurnalul național”, „Cotidianul”, „Adevărul”, „Cațavencu” ș.a. Debutază editorial în 1994 cu volumul de literatură pentru copii *Bronto, un dinozaur încă mic*. Este distins cu Marele Premiu „Camil Petrescu” al Ministerului Culturii (2000).

România postcomunistă e o temă recurentă atât a publicisticii, cât și a dramaturgiei lui N. Articolele din „Jurnalul național” și „Cațavencu”, scrise

între 2008 și 2012 și adunate în *Dumnezeu e în sens invers* (2011) și în *România feudelor târzii. Comediografii politice* (2012), interpretează realitatea socială și politică a României prin filtrul carnavalescului. Figura lui Candiano Popescu, celebrul erou al republicii de la Ploiești, e folosită pentru a situa România sub o „zodie a Măscăriciului” și pentru a ilustra „devălmășia” în comportament și limbaj a politicianului român contemporan: „Hărmălaie mare și colorată ca aceea a unei fanfare interpretând nedeslușit perinițe și marșuri funebre. Țară veselă prin destin, dar tristă prin consecințe”. Caracterizările societății românești se concentrează în jurul unui model antropologic și cultural al lui Homo televizisticus, figură generică a individului captiv într-o industrie de divertisment, fără conținut moral și fără repere politice. Tema „vieților stricate”, dominantă în publicistică, avea să se prelungească în dramaturgia lui N. Mizând pe pitoresc și pe alegorii eroi-comico-satirice, piesele din volumele *Dacă aș fi un înger* (2000), *Lume, lume, soro lume...* (2000), *Ultimul împărat* (2001), *Mai jos de Figueras* (2006), *Dumnezeu e în sens invers* construiesc imaginea unei României a tranziției ca pe un mediu social și moral fără ieșire. Autor al unui „teatru abstract, postpsihologic și postrealist” (Nicolae Manolescu), N. dramatizează de fapt realități politice, realizând o literatură satirică pe suportul unei poetici a absurdului. Angoasa e întreținută prin reiterarea obsesivă a unor decoruri stereotipe: gara (din care nu se poate pleca sau în care se ajunge din greșeală), blocul ori camera de hotel închiriată pentru o noapte, cărciuma – care sunt, toate, spații ale unei așteptări disperate, îmblânzite uneori prin turmentarea „cetățeanului” caragialian. Gama de personaje e și ea sărăcăcioasă, alcătuită, în maniera teatrului existențialist, din personaje generice: Ea, El (*Dacă va ninge*), Bărbatul (*Room service, Joi la două*), Femeia (*Puțină rugină, Zi că-ți place*), Călătorul 1 și Călătorul 2 (*Păstrează copia și nu uita originalul*), Vecina, Eroul (*Povești din al nouălea cer*), Bătrâna borțoasă (*Puțină rugină...*), Șeful, Măscăriciul, Împăratul (*Vecinii noștri de pat, Fotografia Majestății Sale*), Bătrânul, Politicianul, Târfa, Călugărița. Ultimele patru sunt figuri recurente, marcând, ca un soi de topoi obligatorii, o viziune identitară și distopică asupra universului românesc. Critica l-a apropiat de Romulus Guga (Dan C. Mihăilescu), regăsind aceeași reprezentare sumbră a unei societăți populate de vicii ori de multiple forme ale lașității. Totuși, tabloul acestei umanități

nu e monocrom, realizat exclusiv în spectru negativ. Urmărind destinul lui Homo televizisticus, N. e atras de stările și episoadele de incertitudine, când conduitele și comportamentele sociale ies din tiparele „răului” lumii românești. Nu doar manipularea prin instrumentele mediatice a vieților îl interesează pe dramaturg, ci mai ales efectul care se produce atunci când indivizii sunt „eliberați”, lăsați să se descurce singuri, fără ajutorul vocii tutelare din televizor. „Canaliile” lui N. ilustrează în fond o lume de victime, în care până și Politicianul e un „cetățean turmentat”, împărțit între propriile ezitări și asumarea pasivă a unei vinovății care nu îi aparține. În ipostaza cea mai blândă, reflecția asupra condiției românești capătă accente lirice, evocând solidaritatea unei societăți obligate să își accepte damnarea colectivă: „Toți vindem și toți cumpărăm câte puțin din celălalt. Trece unul pe aici și pleacă cu o bucată din tinerețea mea, cu o fărâmă din sufletul tău, cu o îndurare de-a ta...” (*Dacă aș fi un înger*).

SCRIERI: Bronto, un dinozaur încă mic, București, 1994; *Dacă aș fi un înger*, postfață Nicolae Manolescu, București, 2000; *Lume, lume, soro lume...*, București, 2000; *Ultimul împărat*, postfață Dan C. Mihăilescu, Iași, 2001; *Crapă lemnul și ridică piatra*, București, 2001; *Mai jos de Figueras*, București, 2006; Bronto. *Un dinozaur neastâmpărat*, București, 2008; Zina Benzina, București, 2008; TVR – mărire și decădere. *Televiziunea publică în România și modelele europene*, pref. Mihai Coman, București, 2009; *Dumnezeu e în sens invers*, București, 2011; *România feudelor târzii. Comediografii politice*, București, 2012; *Păstrează copia și nu uita originalul*, București, 2012.

Repere bibliografice: Doru Mareș, *Țara de cartier*, OC, 2000, 26; Mihaela Michailov, *Gradul maxim al mistificării*, OC, 2000, 26; Marian Popescu, *Un dramaturg care știe să-și aleagă subiectele*, OC, 2001, 73; Iulia Popovici, *Modernii*, RL, 2002, 42; Cristina Modreanu, *Limba maternă: dragostea*, „Ultima haltă în Paradis” – teatru TV, ALA, 2003, 649; Irina Coroiu, 3 *Valentin Nicolau*, CNT, 2003, 1–4; Rodica Palade, TVR – *un pacient în convalescență*, „22”, 2004, 735; Mircea Morariu, *Teatrul și cărțile lui*, Oradea, 2009, 83–87; Costi Rogozanu, *Nu-i așa că toți ne pricepem la TVR?*, SDC, 2010, 269; Lavinia Bârlogeanu, [Valentin Nicolau], OC, 2012, 388, 396; Cristina Manole, *Lumea lui Caragiale*, OC, 2012, 393.

L.Td.

NICOLAU-GOLFIN, Marin (19.X.1914, Golfin, j. Dolj –?), poet, prozator, dramaturg, eseist. A urmat la București Facultatea de Litere și Filosofie, licența luând-o în istoria artelor. Ulterior își trece și licența în drept și susține în 1975 un doctorat în științe istorice cu tema *Războiul pentru cucerirea independenței de*

stat a României oglindit de arta plastică – grafică și pictură. Între 1939 și 1947 activează ca funcționar în Ministerul Afacerilor Externe, ajungând până la gradul de consul. Din 1949 până în 1953 este cadru didactic la Universitatea bucureșteană și, în aceeași perioadă, cercetător principal la Institutul de Istoria Artei al Academiei RPR. Între 1955 și 1957, 1966 și 1974 funcționează ca profesor la Școala de Arte Plastice din Capitală. Din 1957 până în 1961 e șef de secție la Muzeul de Istorie al Orașului București, iar între 1962 și 1968 predă limba franceză la Institutul de Științe Economice bucureștean. În anii '80 părăsește țara, stabilindu-se la Geneva. Aici fondează în 1985 Editura Drum Românesc, iar în anul următor întemeiază și conduce Institutul Liber Helveto-Român. Primele articole îi apar în „Timpul” și în „Curentul magazin” (1938–1941). După război colaborează la „Săptămâna” și „Contemporanul”, iar în exil publică la „Cuvântul românesc”, „Românul liber”, „Presa liberă română” ș.a. Primul volum, o monografie despre pictorul Barbu Iscovescu, îi este tipărit în 1940. Un manual de istoria artei, în două volume, i-a apărut în 1967, cu o ediție amplificată în 1975–1977. Se adaugă albumul *Amedeo Preziosi* (1976) și o carte intitulată *1877 în imagini* (1977).

Activitatea literară a lui N.-G. s-a concretizat inițial în câteva cărți de poezie, editate după stabilirea sa în străinătate. *Gând românesc* (1982) cuprinde versuri care au făcut parte „dintr-un volum pierdut, rămas nepublicat, nu din voia autorului”. Oricum, poeziile din această plachetă și din următoarele două – *Cântec românesc* (1983), *Drum românesc* (1985) – nu sunt ale unui începător. Autorul plasticizează ideile la flacăra dorului de țară. Patria suferindă lăsată în urmă, tragedia țaranului, evocat sub numele simbolic Ion, vicisitudinile exilului, idealurile de dreptate ale înaintașilor sunt teme recurente, de o intensă forță emoțională. Nu este vorba despre un poet metaforic, nici despre un patriotard discursiv. Versurile par prozaice, deși cultivă rima bogată, iar arta constă în a folosi cu umor sau cu sarcasm ritmuri ale cântecului de lume sau chiar sloganuri din epocă. Unele titluri sunt sugestive: *S-o spui așa, din gură-n gură, fără de patimă și ură*, *Folclor nou, pe motive din actualitate*, *Epistolă din sania fără zurgălăi*. Ciclul dedicat țaranului (*Cu bățele, Ioane, Chipul tău, Ioane, Rupe lanțul, Ioane și Ioane, încotro?*) dezvăluie alt registru, grav, în care verbul sfichiuitor și imprecizia amintesc poezia argheziană. După 1989 N.-G. publică la București câteva piese de teatru

și câteva romane proiectate a face parte din ciclul intitulat *Românii scriu istoria sau Condiția valahă*, cel mai interesant fiind *K2B3, misiune secretă în România*, 1989 (1993), o încercare de reconstituire a evenimentelor din decembrie 1989, cu inserții de roman polițist.

SCRIERI: *Gând românesc*, München, 1982; *Cântec românesc*, München, 1983; *Drum românesc*, Geneva, 1985; *Frumoasa grădinăriță*, București, 1992; *Stella Alba*, București, 1992; *Suflet românesc*, Geneva, 1992; *Fata senatorului Tiberiu*, București, 1993; *K2B3, misiune secretă în România*, 1989, București, 1993; *Fata pământului*, București, 1994; *Stele cad, stele se ridică*, București, 1995; *Ceață...*, București, 1996.

Repere bibliografice: *Români*, 265–266; Popa, *Ist. lit.*, II, 237–238. **S.I.**

NICOLEANU, Nicolae (pseudonim al lui Neagoe Tomoșoiu; 16.VI.1835, Săcele – 7.IV.1871, București), poet. Familia sa – țărani din Cernatu Săcelelor, de lângă Brașov – stabilindu-se în Buzău, N. este înscris aici, de un văr episcop, la seminar. Profesorul V. Caloianu îl aduce la colegiul din Craiova. Tânărul scria versuri și se întreținea dând lecții de franceză. Pe cheltuiala unor binevoitori bogați, este trimis în 1858 la studii în Franța. Revine în 1861, trecând – până în 1868, când înnebunește și este internat la spitalul Pantelimon – prin câteva slujbe modeste: corector și redactor la ziarul „Românul”, percepător în Roman, director al Gimnaziului Central din Iași, funcționar la Arhivele Statului din București, revizor școlar. O broșură, *Poezii*, semnată cu inițiale, îi apăruse în 1865. Versurile de aici, câteva articole și traduceri (*Secreta mea durere*, *Sonetul* lui Arvers, poeme de Alfred de Musset), colaborările la „Satyrul”, gazeta lui B. P. Hasdeu (semnate San-Huang-Ki și Tschao-Wan-Ki), cronici teatrale în „Românul” și o conferință-protest împotriva valului de imitații din roman, *Despre influința lecturii romanțelor streine*, publicată în „Atheneul român” (1867), e tot ce a publicat N. Manuscrisele conțin extrase din J. J. Winckelmann, fragmente ale unor articole despre originea, esența și decadența artei, cât și o piesă de teatru, *Van Buck*. Poetul, apreciat de Titu Maiorescu, pe care îl cunoscuse la Paris, din 1864 a fost membru al Junimii și un timp a susținut foiletonul literar la „Gazeta de Iași”.

Versurile lui N., amestecând elegia cu satira, între lamentație și sarcasm, adună și interiorizează motive caracteristice momentului de destrămare a

iluziilor ce a urmat Revoluției de la 1848. „Desperarea” de a fi, „gândirea spăimântată” de pierderea virtuților străbune (*Dor și jale, În memoria celor morți pentru patrie și libertate*), prinse în faldul romantic al fatalității și damnării („Să fii om, să ai un suflet, să-ți vezi mâna sfâșiata/ Și să nu poți nici să speri, nici să plângi, nici să vorbești”), se alătură sentimentalismului duios, lamartinian, din versurile de dragoste, dar și indignării stârnite de ipocrizia și parvenismul din societatea vremii. Abstracția și convenționalul minează o astfel de poezie, consonantă, prin unele accente, cu atitudini din lirica lui Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, B.P. Hasdeu.

SCRIERI: *Poezii*, Iași, 1865; *Poezii*, pref. Iacob Negruzzi, Iași, [1895]; N. Nicolescu, *Poezii și proză*; V. Cârlova, *Poezii*; C. Stamati, *Poezii și proză*, îngr. G. Bogdan-Duică, București, 1906. **Traduceri:** [Arvers, Alfred de Musset], în *Poezii*, Iași, 1865.

Repere bibliografice: Ștefan Vellescu, *Nicolae Nicolescu*, „Revista nouă”, 1888, 12; Ovid Densusianu, *Din viața și scrierile poetului Nicolescu*, NRR, 1900, 5; Paul I. Papadopol, *Din istoricul epigramei românești: N. Nicolescu*, ALA, 1923, 144; Iorga, *Oameni*, I, 156–162; Gh. Adamescu, *Nicolae Nicolescu*, București, 1934; Călinescu, *Opere*, III, 310–319, VI, 782–784; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 297–298, *Ist. lit.* (1982), 334–336; Perpessicius, *Mențiuni*, V, 276–283; Cornea, *Alexandrescu–Eminescu*, 288–324; *Ist. lit.*, III, 20–23; *Dicț. lit.* 1900, 628–629; Sorescu, *Biblioteca*, 133–145; *Dicț. scriit. rom.*, III, 455–456. **S.C.**

NICOLESCU, Basarab
(25.III.1942, Ploiești),
eseist.

Este fiul Anghelichiei (n. Anastasiadis) și al lui Anton Nicolescu, jurist și contabil. În interviuri sau în alte pagini autobiografice N. se va referi la originea grecească a mamei sale sau la prizonieratul tatălui în lagărele sovietice, în anii 1942–1948. După ce urmează liceul la Ploiești (1956–1960), se înscrie la Facultatea de Fizică a Universității din București, pe care o va absolvi în 1965. Devine asistent în

cadru al aceleiași facultăți, pentru ca în 1968 să plece la Paris, unde obținuse o bursă „Joliot-Curie” la Universitatea „Pierre et Marie Curie”. În 1970, după terminarea stagiului, se stabilește în Franța. În același an va fi angajat fizician teoretician în cadrul Laboratorului de Fizică Nucleară și Energii Înalte al Centrului Național de Cercetare Științifică, iar în 1972 își susține doctoratul cu profesorul Robert Vinh Man, cu o teză despre difuzarea pion-nucleon. Între 1976 și 1984 este *guest scientist* la Berkeley, la Universitatea Brown (Providence), în SUA, *senior visiting scientist* la Universitatea din Londra. În intervalul 1996–2002 este profesor la Școala de Studii Politice din Barcelona, iar din 2000–2001 și la Universitatea din Girona (Spania). În tot acest timp duce mai departe cercetările întreprinse de Ștefan Lupașcu (principalul său model), preluându-le aproape integral, dar reușind să dezvolte și o viziune personală, cum ar fi aceea despre particulele elementare sau despre „nivelurile de realitate”. Totodată, N. formulează conceptul de transdisciplinaritate și pune bazele aceleiași discipline, care propune o apropiere de cunoașterea științifică prin filosofie și care conduce, în ultimă instanță, la o nouă viziune, „cosmodernă”, asupra lumii contemporane. Același tip de preocupări îl conduc la fondarea în 1987, împreună cu Ștefan Lupașcu, a Centrului Internațional de Cercetări și Studii Transdisciplinare (CIRET). Din 2006 e profesor asociat la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, unde coordonează programe de doctorat. Colaborează cu studii științifice și eseuri la reviste din Franța, România, Marea Britanie, Italia, SUA, Japonia etc. Coordonează, la propria-i editură, Oxus, o serie de studii monografice așezate sub genericul „Les Roumains de Paris”, din care au apărut lucrări despre Gherasim Luca, Tristan Tzara, Victor Brauner, B. Fondane, Emil Cioran, Mircea Eliade, Claude Sernet. Alcătuiește, de obicei în colaborare, o serie de antologii publicate în țară sau în afara ei, dedicate fie mentorului său – *Stéphane Lupasco. L'homme et l'œuvre* (1999), *La confluente a două culturi: Lupasco astăzi* (2010), fie relației dintre știință și religie – *Știință și religie. Antagonism sau complementaritate?* (2002), *Le Sacré aujourd'hui* (2003), *Transdisciplinary Approaches of the Dialogue between Science, Art and Religion, in the Europe of Tomorrow* (2008) ș.a. În 2001 este ales membru de onoare al Academiei Române, iar în 2002 i se acordă Ordinul Serviciul Credincios în grad de Mare

Ofițer. Este *doctor honoris causa* al mai multor universități din țară (Iași, Cluj-Napoca, Bacău, Arad, Ploiești), din Mexic etc.

Dacă sunt creditate autoproponerile de personalitate pe care le face N. în cartea sa de convorbiri cu Michel Camus, *Les Racines de la liberté* (2001), sau în eseurile autobiografice din volumul *În oglinda destinului* (2009), poate fi obținut profilul spiritual al unui monoman superior care, până să formuleze o idee obsedantă, o sinteză a elementelor reveriei sale intelectuale, o încercuiește și o aproximează pe diferite căi, văzute apoi prin prisma rezultatului final ca trepte necesare ale unui proces labirintic de inițiere. În cazul lui N., transdisciplinaritatea poate fi această „blesemată chestiune insolubilă” pentru care studiul de debut, *Ion Barbu. Cosmologia „Jocului secund”* (1968), ar fi o primă treaptă de aproximare, eseu *Nous, la particule et le monde* (1985; Premiul Academiei Franceze) este o teoretizare în manieră științifică, monografia *La Science, le sens et l'évolution. Essai sur Jakob Boehme* (1988; Premiul Uniunii Scriitorilor pentru ediția în limba română, 1992) o exemplificare, *La Transdisciplinarité: manifeste* (1996) închegarea în „manifest”, iar *Ce este realitatea?* (2009) e o investigare a filosofiei lupasciene, matrice a gândirii lui N. El prelungește cercetările lui Niels Bohr, Alfred Korzybski și mai ales pe cele ale lui Ștefan Lupașcu și găsește bune sugestii în teoriile lingvistice ale lui Ch. S. Pierce (limbajul ca „fenomen cuantic”) sau în doctrina filosofică a lui Jakob Boehme pentru formularea unor legi ale „cunoașterii transdisciplinare”, opusă uneia „disciplinare”. Astfel, transdisciplinaritatea este o viziune-program a „completitudinii” umane, care nu este nici religie, nici „știință a științelor”, ci un manifest-utopie al unui savant, bun cunoscător al fizicii cuantice, dar dușman al dogmatismului științific, și care, bântuit de idealul de tip renescentist al sintezei integratoare și de convingerea existenței „terțului inclus”, proiectează o intersectare și o intercomunicare între științele exacte, umanioare, arte, mitic și religios. Ar rezulta de aici o viziune numită „cosmodernă”, opusă unilateralității științifice moderne, dar și fluidității desacralizate și parodice postmoderne. Două ar fi personalitățile obsedante pentru N.: Ion Barbu, în care vede un personaj de tip renescentist, loc de întâlnire a matematicianului cu poetul, interesat de definirea în „axiome lirice” a treptelor autocunoașterii (a „nunților necesare”), și „filosoful modern” Jakob Boehme, „ereticul gândirii creștine”, care a

avut viziunea împletirii raționalului cu iraționalul și care a intuit legea indeterminării. Că între Ion Barbu și Dan Barbilian nu există o schizoidie, ci o sinteză de personalitate se demonstrează în *Ion Barbu. Cosmologia „Jocului secund”*, o primă încercare în exegeza barbiană de a reciti creația poetului fără a ignora viziunea și structura intelectuală a matematicianului, de vreme ce poetul aspiră la unitatea contrariilor și la „elaborarea unei metode riguroase, geometrice de captare a inefabilului”. Se obține astfel o reorganizare din interior a simbolurilor și o invitare a lor de a-și arăta partea ascunsă, locul secret prin care fiecare se încatenează cu altul, aparent opus. În fapt, este vorba de una dintre cele mai originale monografii consacrate lui Ion Barbu, inițind o altă „vârstă” interpretativă. Nucleul studiului îl constituie „cosmologia” jocului secund ca reverie a ternarului, opera barbiană fiind centrată în jurul a trei mituri fundamentale: oglinda, nunta, soarele, cărora le corespund trei culori – albastru, verde, galben – și o serie de poeme-cheie. Astfel, mitul oglinzii e travestit îndeosebi în artele poetice, mitul nunții se asociază cunoașterii inițiatice în *Ritmuri pentru nunțile necesare* și „nostalgiei increatului” în *Oul dogmatic*, mitul soarelui își află una dintre cele mai bune întrupări în *Riga Crypto și lapona Enigel* ș.a.m.d. Ulterior, după elaborarea teoriei transdisciplinarității, N. revine în *Les Racines de la liberté* cu câteva nuanțări, socotind, spre exemplu, *Joc secund* „un giuvaer al transdisciplinarității”, în care ultimul termen al fiecărei triade ar reprezenta, în raport cu celelalte două, un „terț secret inclus”. Analiza fiecărui poem în parte este remarcabilă, multe idei fiind fructificate de critică (Marin Mincu, Mándics György). Interpretarea este incitantă când cele trei mituri sunt corelate între ele sau, dimpotrivă, așezate în opoziție. Astfel, *Joc secund* ar fi o îmbinare a mitului oglinzii și a mitului nunții, *Oul dogmatic* și *Riga Crypto...* o „replică baladescă” la *Ritmuri...*, în care soarele (și nu Enigel) ar fi „Luceafărul” barbian, iar râpa Uvedenrode, văzută ca Olimp grotesc al poezilor, se proiectează ca intersecție a mitului oglinzii cu simbolica îngroșată a „cercului Venerii” sau, în fine, poemul *Domnișoara Hus* este citit ca un „cântec de dragoste moartă” și ca o celebrare, nu lipsită de burlesc, dar și de sublim, a nunții cu „noul mire, soarele”. Latente ori aproximări „degradate” ale acestor mituri sunt decelabile și în viziunea hipertrofiat dionisiacă a liricii de tinerețe: poemul *Pentru Marile Eleusinii* este conceput în scenariul poetic al nunții,

soarelui și morții, în *Înecatul* simbolurile oglinzii și nunții ar fi deformate prin prisma tanaticului etc. Febrilitatea ideilor îl face pe N. să arunce în joc ipoteze interesante – unele lăsate în stadiul de fulgurații – care, reordonate, compun o perspectivă nouă asupra liricii barbiene: poetul face parte din aceeași familie spirituală cu M. Eminescu și Lucian Blaga, viziunea balcanismului purificat prin răsfrângerea în oglindă din ciclul *Isarlâk* ar fi opusă celei crepusculare a lui Mateiu I. Caragiale, consubstanțialitatea artei cu știința este demonstrată, *în extremis*, odată cu interpretarea poeziei *Grup* prin prisma simbolurilor matematice ș.a. Un punct de plecare al ideii care tutelează lucrarea *Théorèmes poétiques* (1994) poate fi găsit tot în studiul despre Ion Barbu, unde multe poeme sau nuclee lirice sunt socotite „teoreme” prin aspirația lor de a reuni simboluri contradictorii în metafore eliptice, axiomatice și în construcții rigurose geometrice. „Teoreme poetice” ar reprezenta definiția oricărui eseu științific al lui N. transpus în alt registru, acela al axiomelor / „ateoremelor” (Michel Camus) / sentințelor metaforice. Structurată în mai multe părți (*Niveaux de réalité, La Transdisciplinarité, La Poétique quantique, La Nature* ș.a.), cartea pornește de la aceeași reverie a terțului secret inclus și a unității contrariilor și poate fi considerată și un „curs practic” de poietică, o cale de aproximare a mijloacelor de „captare” a ceea ce poeți romantici precum Nerval înțelegeau prin „poezie organică” sau „poezie transcendentă” ori poeți moderni precum Rimbaud prin „imperativul vizionarismului”. Drumul de acces spre poezie ar fi tot fizica cuantică, înțelegea ca metafizică pornind de la premise științifice. Astfel, imaginarul poetic nu este altceva decât imaginarul cuantic, în care cuvintele sunt cuante etc. Publicistica românească de după 1989 a lui N. este reunită în două volume cu titlul *De la Isarlâk la Valea Uimirii* (2011), lucrare cu o compoziție eteroclită, alăturând disertațiile despre marotele transdisciplinare cu interviurile sau cu eseurile autobiografice și pe teme culturale. Se remarcă îndeosebi intervențiile despre prizonieratul tatălui și eseurile despre relațiile intelectuale și amicale dintre Ștefan Lupașcu și alți membri ai exilului parizian. În evocarea lui Mircea Ciobanu sunt reproduse și o bună parte din scrisorile schimbate cu acesta. Comentând aspirația lui N. spre revelația unității contrariilor, a legăturii poeziei cu știința, Mircea Anghelescu îl plasează pe exeget într-o

„familie” specială a esteticii românești, alături de Ion Barbu, de Pius Servien și de Matila C. Ghyka.

SCRIERI: *Ion Barbu. Cosmologia „Jocului secund”*, București, 1968; ed. 2, pref. Eugen Simion, postfață Pompiliu Crăciunescu, București, 2004; *Nous, la particule et le monde*, Paris, 1985; ed. (*Noi, particula și lumea*), tr. Vasile Sporici, Iași, 2002; *La Science, le sens et l'évolution. Essai sur Jakob Boehme*, pref. Antoine Faivre, Paris, 1988; ed. (*Știința, sensul și evoluția. Eseu asupra lui Jakob Boehme*), tr. Aurelia Batali, București, 1992; *Théorèmes poétiques*, pref. Michel Camus, Paris, 1994; ed. (*Teoreme poetice*), tr. L.M. Arcade, București, 1996; *La Transdisciplinarité: manifeste*, Paris, 1996; ed. (*Transdisciplinaritatea: manifest*), tr. Horia Mihail Vasilescu, Iași, 1999; *Les Racines de la liberté*, Paris, 2001; ed. (*Rădăcinile libertății*), tr. Carmen Lucaci, București, 2004; *Ce este realitatea? Reflecții în jurul operei lui Stéphane Lupasco*, tr. Simona Modreanu, Iași, 2009; *În oglinda destinului*, București, 2009; *De la Isarlâk la Valea Uimirii*, I–II, pref. Irina Dincă, București, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, „*Ion Barbu. Cosmologia «Jocului secund»*”, CNT, 1968, 20; Solomon Marcus, *Explicație și sugestie, ambiguitate și deschidere*, SCL, 1968, 6; Mincu, *Critice*, I, 131–142; Ion Staicu, „*Nous, la particule et le monde*”, „*Lupta*” (Paris), 1986, 60; Mircea Anghelescu, „*Teoreme poetice*”, LCF, 1995, 13; Ioana Pârvaulescu, *Philosofus teutonicus*, RL, 1997, 11; Grete Tartler, *În „valea mirării”*, RL, 1997, 18; Cassian Maria Spiridon, [Basarab Nicolescu], CL, 1997, 7, 2006, 3, 2009, 11; Magda Cârneci, *O viziune (mai) coerentă a lumii*, RL, 2000, 13; *Dicț. scriit. rom.*, III, 456–459; Pompiliu Crăciunescu, *A gândi altfel: Basarab Nicolescu*, VTRA, 2003, 4–5; Sorin Lavric, [Basarab Nicolescu], RL, 2007, 13, 2012, 6; Lucia Dărămuș, [Basarab Nicolescu], CNT, 2007, 7, CL, 2009, 11, ATN, 2010, 1; Emanuela Ilie, *Basarab Nicolescu*, Iași, 2008; Popa, *Ist. lit.*, II, 1084–1085; Eugen Simion, *Teoremele poetice ale lui Basarab Nicolescu (I–II)*, CLT, 2010, 4, 5; Manolescu, *Enciclopedia*, 546–547. **O.S.**

NICOLESCU, G.C. [Gheorghe C.] (26.V.1911, Ploiești – 24.XI.1967, București), critic și istoric literar, editor. Este fiul Paraschivei Niculescu (n. Dragomirescu), învățătoare, și al lui Constantin Niculescu, funcționar. Urmează la București Liceul „Sf. Sava”, terminat în 1928, Facultatea de Litere și Filosofie (1931), Facultatea de Drept (1932) și Seminarul Pedagogic (1932). Parcurge la Facultatea de Litere a Universității din București întreaga ierarhie didactică și administrativă, de la asistent onorific (1935) și bugetar (1938) până la profesor titular, șef de catedră și decan (1966). Și-a susținut doctoratul în 1944 cu o lucrare monografică despre Duiliu Zamfirescu. Între 1949 și 1955 a condus redacția literară a Radiodifuziunii Române. A făcut

publicistică social-politică la ziarul „Frontul plugarilor” și a colaborat cu studii și articole la „Universul literar”, „Gândul nostru”, „Chemarea vremii”, „Curentul literar”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Limbă și literatură”, „Tribuna”, „Revista de istorie și teorie literară” ș.a. Editorial a debutat cu volumul *Ideologia literară poporanistă* (1937; Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române). Ulterior i-au ieșit de sub tipar monografiile *Nicolae Bălcescu* (1945), *Mihail Kogălniceanu* (1946), *Viața lui Vasile Alecsandri* (1962; Premiul „B. P. Hasdeu” al Academiei RPR), lucrarea *Curentul literar de la „Contemporanul”* (1966), precum și un studiu de mai mici dimensiuni, *Paternitatea „Cântării României”* (1955). A scris prefete și postfețe la ediții din scrierile lui V. Alecsandri (poezie, proză, corespondență), N. Bălcescu, I.L. Caragiale, G. Coșbuc, M. Sadoveanu. A îngrijit el însuși ediții din Gh. Brăescu, C. Mille, Duiliu Zamfirescu, între acestea aflându-se contribuția la ediția academică a poeziilor lui Alecsandri, a alcătuit culegeri și antologii de poezii populare vechi și noi, a tradus din limba rusă. Tatiana Nicolescu a fost soția sa.

Ca istoric literar, N. a considerat că disciplina pe care și-a ales-o este o știință aproape exactă, care presupune „cercetare concretă, severă, metodică”. Și critica literară o socotea, de altfel, tot o știință, cu o metodă poate mai puțin riguroasă, influențată parțial de impresia de moment a lecturii, dar nicio dată atât de subiectivă încât să nu se încadreze unui sistem estetic și metodologic, cu alte cuvinte – un fel de suprastructură clădită pe temelia solidă a istoriei literare. Adept al documentării exhaustive din convingerea că acumularea de date noi contribuie decisiv la înțelegerea mai adâncă a fenomenului literar, N. a făcut din lucrările sale adevărate depozite de informații, folosite cu abilitate în susținerea unor ipoteze interpretative. *Viața lui Vasile Alecsandri*, contribuția sa esențială în domeniul istoriei literaturii române, este o „biografie științifică” structural factologică, urmărind drumul vieții scriitorului prin reconstituirea minuțioasă a formației și personalității lui în cadrul frământărilor sociale ale epocilor pe care le străbate. „Noul” Alecsandri, un „om mare”, nu numai un „scriitor mare”, este în bună măsură rezultatul analizei precise, al unei aglomerări de fapte puțin cunoscute până atunci, între care corespondența poetului. Aceeași acribie a documentării definește prima cercetare semnificativă a autorului,

Ideologia literară poporanistă, cât și monografia de tinerețe *Duiliu Zamfirescu*, editată postum (1980). Aplecarea spre concret poate să fi fost și una din căile prin care după 1945 N. se orientează către viziunea determinist-sociologică, marxistă asupra literaturii. Participă la acțiunea de „reconsiderare” a clasicilor, a curentelor și revistelor literare, a scriitorilor „realiști”, urmărind literatura română modernă nu numai ca oglindire a prefacerilor economice, politice și sociale, dar și ca produs și expresie a acestor prefaceri, ca în cursul *Literatura română în legătură cu dezvoltarea socială* (1947–1948). Agresivitatea acestei viziuni se estompează însă în anii '60, și o sintetizează precum *Curentul literar de la „Contemporanul”* se prezintă în bună măsură ca o carte de discuții, câteodată cu puncte de vedere surprinzătoare, propice polemicilor. Perseverența în susținerea unor opinii adeseori extrem de personale, care au suscitât riposte vehemente, caracterizează majoritatea contribuțiilor sale de istorie literară, consacrate în general unor probleme controversate (de eminescologie, cu privire la pașoptism, romantism, poporanism, simbolism, la romanul românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea, la paternitatea *Cântării României* etc.). Cele mai multe dintre acestea i-au fost strânse postum în volumele *Studii și articole despre Eminescu* (1968) și *Structură și continuitate* (1970). N. este și autorul unei controversate periodizări a literaturii române moderne în șase intervale (1779–1821, 1821–1863, 1863–1886, 1886–1919, 1919–1944, de la 1944 încoace), mult prea mecanic condiționată de anumite evenimente istorice, culturale și literare, toate văzute exclusiv prin prisma unei concepții sociologizante asupra literaturii.

SCRIERI: *Ideologia literară poporanistă*, București, 1937; *Subiectivismul în cercetarea literară*, București, 1939; *Nicolae Bălcescu*, București, 1945; *Mihail Kogălniceanu*, București, 1946; *Paternitatea „Cântării României”*, București, 1955; *Viața lui Vasile Alecsandri*, București, 1962; ed. București, 1965; *Curentul literar de la „Contemporanul”*, București, 1966; *Studii și articole despre Eminescu*, București, 1968; *Structură și continuitate*, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1970; *Duiliu Zamfirescu*, îngr. Georgeta Adam și Ioan Adam, București, 1980. **Ediții:** V. Alecsandri, *Opere*, I, introd. edit., București, 1965 (în colaborare cu Georgeta Rădulescu-Dulgheru), *Opere*, I–III, introd. edit., București, 1966 (în colaborare cu Georgeta Rădulescu-Dulgheru).

Repere bibliografice: Perpersicius, *Lecturi intermitente*, GL, 1966, 46; Teodor Vârgolici, „*Curentul literar de la „Contemporanul”*”, LCF, 1966, 49; Ion Buzași, „*Studii și*

articole despre Eminescu”, TMS, 1968, 5; Al. Dima, G. C. Nicolescu, RITL, 1968, 2, CRC, 1978, 17; Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiției*, Cluj-Napoca, 1976, 197–203; Bucur, *Istoriografia*, 480–483; Victor Stoleru, *Crochiuri de istorie literară*, București, 1974, 127–139; Victor Stoleru, G. C. Nicolescu (1911–1967), București, 1978; Z. Ornea, *O reevaluare, în postumitate*, RL, 1980, 31; Pompiliu Marcea, *O excelentă monografie*, FLC, 1980, 39; *Dicț. scriit. rom.*, III, 459–460; Micu, *Mileniu*, 329–331. **A.N.**

NICOLESCU, Ioan Dan (16.V.1947, Ploiești), prozator. Este fiul Corneliiei Zoe (n. Opran) și al lui Vasile Nicolescu, economist. Frecventează Liceul „N. Iorga” din Vălenii de Munte, trecându-și bacalaureatul în 1965. Din 1968 student la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, își ia licența în 1972. Participă la activitățile cenaclului revistei „Luceafărul” și face parte din colegiul de redacție al revistei „Ecoul” (Vălenii de Munte). Este profesor de română și franceză la școala din Olteni, județul Prahova, metodist și inspector cultural la Ploiești (1984–1988), director al Teatrului „Toma Caragiu” (1988–1991), editor privat. În 1990, împreună cu Ion Stratan, Florin Dochia, Constantin Hârlav, inițiază publicația „Revista nouă”. Primele scrieri îi apar în revista școlară „Ecoul”, dar debutul propriu-zis îl reprezintă versurile publicate în „Luceafărul” (1972). Mai colaborează cu poezii, proză, eseuri, articole politice la „România literară”, „Scânteia tineretului”, „Munca”, „Viața românească”, „România liberă” ș.a. Cea dintâi carte, romanul *Rana statuiilor*, îi apare în 1977. Ulterior i-au ieșit de sub tipar volumul de proză scurtă *Legătura de chei* (1980), romanele *Sărbători marțiale* (1980; Premiul Uniunii Tineretului Comunist) și *După mine, o zi...* (1983). A mai semnat Dan Nicolescu.

Romanul de debut al lui N., *Rana statuiilor*, se prezintă ca o „cronică de familie” în răspăr cu modelele consacrate în literatura română. Pentru epoca descrisă – anii premergători și cel de-al Doilea Război Mondial, instalarea comunismului, colectivizarea, procesul Pătrășcanu, mergând până la inundațiile din 1970 –, saga familiei Melkiewicz, un clan amestecat etnic, alcătuit din ființe neliniștite și bizare, adevărate „cazuri”, devine simbolică. Narațiunea este discontinuă, cu răsturnări temporale și istorii paralele, cu episoade simbolice și proiecții în fantastic, cu alternanțe între observația realistă și notația fantezistă, între reconstituirea documentară și imaginarul poetic, proiectând caleidoscopic

o lume în destrămare sub agresiunea tulbure a istoriei. Prozatorul vizează formula romanului ca desfășurare a unei metafore – parțial în *Rana statuiilor*, pregnant în celelalte construcții romanești –, lucru evident îndeosebi în tipul de construcție/articulare a universului epic, și anume acela poematic. Sunt des invocate și evocate „legile” povestirii și condiția simbolului, puterea de premoniție a imaginariului. Atât romanul simbolic *Sărbători marțiale*, cât și romanul istoric *După mine, o zi...* se întemeiază pe un asemenea mod de a vedea. Acțiunea acestuia din urmă este plasată în Moldova, în epoca fanariotă. Protagonistul romanului, domnul țării, se poartă ca un dictator. Vodă îl are alături pe Artemie, cronicarul Curții, scribul, care alcătuieste o istorie cu două fețe: una aparentă, oficială, pe placul stăpânului și ca atare mincinoasă, alta secretă, adevărată și destinată posterității. N. izbutește aici „o carte de mare virtuozitate lingvistică” (Ioan Holban), într-un registru comparabil, însă diferit de acela din *Princepele* lui Eugen Barbu.

SCRIERI: *Rana statuiilor*, București, 1977; *Legătura de chei*, București, 1980; *Sărbători marțiale*, București, 1980; *După mine, o zi...*, București, 1983.

Repere bibliografice: Eugen Simion, [Ioan Dan Nicolescu], LCF, 1977, 50, RL, 1980, 12, 1983, 49; Nicolae Ciobanu, *Tentația formelor divergente*, RL, 1978, 17; Doina Uricariu, *Oglinzile memoriei*, LCF, 1978, 31; Vasile Andru, *Viața și decantarea spirituală*, VR, 1978, 9; Sultana Craia, *Ficțiune și lirism*, LCF, 1980, 18; Mihai Dragolea, „*Legătura de chei*”, ST, 1980, 12; Piru, *Debuturi*, 109–112; Alex. Ștefănescu, *Un urmaș al Șeherezadei*, SLAST, 1986, 6; Holban, *Profiluri*, 364–368; Ulici, *Lit. rom.*, I, 405–407; Cosma, *Romanul*, II, 99–100; *Dicț. scriit. rom.*, III, 460–462; Simuț, *Reabilitarea*, 70–71. **C.H.**

NICOLESCU, Ion (10.I.1943, Buzău – 17.II.2012, Buzău), poet, prozator. Este fiul Ecaterinei (n. Zamfir) și al lui Traian Nicolescu, agronom. După absolvirea Liceului „B. P. Hasdeu” din Buzău (1961), urmează cursurile Facultății de Filosofie a Universității din București (1962–1968). Debutează în ziarul „Steagul roșu” din Bacău (1956), iar editorial, cu volumul de versuri *Indulgențe* (1969). Mai colaborează cu versuri și reportaje la „Viața Buzăului”, „Munca”, „Luceafărul”, „Scânteia tineretului”, „Contemporanul”, „Amfiteatru”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Viața românească”, „Cronica”, „Tribuna” ș.a. Devine doctorand în filosofie, dar starea sănătății îl obligă să se pensioneze la vârsta de douăzeci și cinci de ani. A scris versuri pentru

cântecele lui Nicu Alifantis, popularizate la cenaclul Flacăra, între care *Imn (Trăiască România)*.

Ținând de aripa „modernistă” a noului val al anilor '70, prin comparație cu Virgil Mazilescu N. pare de-a dreptul minor. Altminteri, într-o *Scrisoare către cititor* pusă în fruntea volumului *Vox populi, vox Dei* (1979), ține să-și asigure, ironic, cititorul că „munca poetului nu e cu nimic mai spectaculoasă decât o muncă de rând”, răspunderea morală a celui care scrie fiind însă „extraordinară”. Nonconformist, pus pe șotii, „caraghiozități” și „pezevenghături”, el este totodată împotriva lucrului poetic „sofisticat”, fatalmente „perisabil”, supus „dezavurării” publice. Poetica lui e fantezistă și parodică, dinamitând, nu întotdeauna facil, clișee, automatisme în jocuri de cuvinte ca acestea: „și totuși mă voi sinucide/ frumoasă-i viața la castel/ noi suntem căruța lumii/ nici la vale nici la deal/ folosiți cu-nverșunare trambulina ideal/ Maria Magdalena/ când vom fi noi la Viena/ ce-am avut și ce-am pierdut/ de ce nu m-aș legăna/ ca să trag pe roata roții/ catolicii hughenoti” (*Domina*). În *Retorica* (1975) sunt propuse niște „exerciții” din aceeași panoplie ludică (de „rostire”, de „gândire”, de „simțire”), iar în *Vox populi, vox Dei*, subintitulat ludic *Stilistica*, se dau mostre de stil („istoric”, „universalist”, „luciferic”, „popular”, „meditativ”, „poematic”, „eseistic”, „duios”, „naiv”, „canonic”, „parodic” etc). Și romanul *Voi de colo, de la Biarritz* (1979) mizează pe dimensiunea parodică și comică.

SCRIERI: *Indulgențe*, București, 1969; *Ironice*, București, 1970; *Mioritiada*, București, 1973; ed. Râmnicu Sărat, 2009; *Retorica*, București, 1975; *Vox populi, vox Dei. Stilistica*, București, 1979; *Voi de colo, de la Biarritz*, București, 1979; *Scrisori de serviciu*, București, 1982; *Odele pământului pârjolit de iubire*, București, 1986.

Repere bibliografice: Florența Albu, „*Indulgențe*”, VR, 1970, 2; Mircea Iorgulescu, „*Mioritiada*”, LCF, 1973, 39; Piru, *Poezia*, II, 449–455; Barbu, *O ist.*, I, 400–404; Iorgulescu, *Scritori*, 119–129; Mircea Constantinescu, „*Voi de colo, de la Biarritz*”, RL, 1979, 30; Alex. Oproescu, *Scritori buzoieni*, Buzău, 1980, 106–107; Ion Bogdan Lefter, „*Scrisori de serviciu*”, CNT, 1982, 52; Laurențiu Ulici, *Triplu salt ludic*, RL, 1984, 32; *Dict. scriit. rom.*, III, 462–463; Popa, *Ist. lit.*, II, 250; Liviu Apetroaie, *Cărți pe masă*, DL, 2010, 3; Viorel Frâncu, *Ion Nicolescu – poetul rebel*, „Fereastră” (Mizil), 2012, 2.

I.R.

NICOLESCU, Otilia (3.I.1932, Drăghici, j. Argeș – 28.IX.1993, Pitești), poetă. Este fiica Elenei Tuță (n. Neagoe) și a lui Ion Tuță, comercianți. După

absolvirea Liceului de Fete din Pitești (1951), urmează o școală de farmacie (1963) și funcționează ca asistentă de farmacie, iar ulterior ca tehnician chimist. Din 1970 până în 1973 este redactor la revista „Argeș”. În 1970, în suplimentul revistei „Argeș”, coordonat de Gheorghe Tomozei, îi apare ciclul *Lunecând în alb* și tot atunci se produce debutul editorial cu volumul *Lumea care nu moare*.

Voce lirică individualizată dintru început prin sobrietate, N. nu se lasă sedusă de retorica efuziunilor și nici de metaforismul pletoric propriu, de regulă, debutanților. Este o senzorială, care transcende însă materialitatea și efemeritatea senzațiilor, trăgându-le în trăiri spiritualizate, e și o sentimentală cenzurată prin luciditate și prin construcția riguroasă. Cu aceste mijloace creează în *Lumea care nu moare* un univers populat de „păsări de zăpadă” și de alte ipostaze simbolice pentru cristalin, translucid și aerian, plămăiește lumi ale transcendenței, ale visului și misterului, peisaje mitico-magice fulgurante, inclusiv prin resuscitarea copilăriei, apelând și la inflexiuni folclorice. În același timp, pe un versant simetric, poeta trăiește starea de pierdere a tuturor acestor aspirații și jocuri grave. Poezia stă sub semnul tensiunii dintre acești versanți, complementari în fond și revelând dualitatea eului poetic, care va pendula mereu între participare entuziast-juvenilă și luciditate. Textul care dă titlul culegerii *Sfere muzicale* (1973) poate fi socotit emblematic pentru situarea poetei între voluptatea iluziei și demonul privirii realiste, reci: „Intru în calda lumină/ genunchiul înflorește/ ape dulci îmi lunecă pe unghii – sfere muzicale plutesc/ ca niște verzi și galbene baloane,/ dar vai, plesnește sunetul/ [...] și sentimentele vor pieri/ uscate...”. La fel este ultimul poem al cărții, *În jur e lumină*, unde o primă mișcare dă impresia unei beatitudini levitaționale, pe când cea secundă instalează sentimentul singurătății și al destrămării clipei de grație. Versurile din cărțile care au urmat accentuează această a doua mișcare, evoluând în sfera gravității, cu sau fără conotații ironice, a viziunilor sumbre ori chiar grotești și absurde. Universul muzical se restrânge, sufocat de invazia tot mai agresivă a lucrurilor maculate, viața e amenințată de fantoma nopții și a morții. Corelativ, notația lapidară, fulgurantă cedează locul compunerilor descriptiv-narative ample, în chip intenționat prozaice, ca și când degradarea lucrurilor și a valorilor ar induce trivializarea discursului liric,

denobilarea dicțiunii. Este, cum a observat Victor Felea, o poezie a cotidianului „nefardat”, care o înscrie pe N. în familia lui Petre Stoica, Constantin Abăluță, Aurel Gurghianu și a Norei Iuga. Viața e acum o „sminteală”, un exil într-un teritoriu în care soarele luminează „perfid”, un „paradis al singurătății” guvernat de „logica de fier” a „exercițiilor de civilizație”. Zorile nu mai vestesc întoarcerea la un nou început, ci, ca la Lucian Blaga, un paradis în destrămare: „îngerii obosiți cu penele umede/ înnoată în văzduhul albastru”. Sau, altundeva, îngerii capătă un statut de soldați, în fața cărora a scrie poezie devine un gest absurd. *Spectacol imaginar* (1985) și *Poeme* (1987) încheagă din notații convergente o lume reificată: domnie a materiei inerte și opace, informe, infernale în ultimă instanță. Imaginile dominante sunt negative, poeta vorbește de „ruinele vârstei”, trăiește starea de „prea târziu”, își simte „sufletu-n derivă”, aerul se umple de ceață și de păsări care, în loc să zboare, cad de pe ramuri. În acest univers reificat și degradat, „un țipăt de pasăre/ amintește că nimic nu e de înțeles/ nici măcar graiul nevinovat/ al păsărilor”. În versurile din anii '80 destinul tragic personal converge cu deriva colectivă, într-o rostire sobră, accentuând dramatismul trăirii.

SCRIERI: *Lumea care nu moare*, București, 1970; *Sfere muzicale*, București, 1973; *Ora clopot*, București, 1974; *Colinele somnului*, București, 1976; *Cămășile vieții*, București, 1980; *Exerciții de civilizație*, București, 1981; *Despre Astralia*, București, 1983; *Spectacol imaginar*, București, 1985; *Poeme*, București, 1987.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „*Lunecând în alb*”, ARG, 1970, 6; Felea, *Aspecte*, II, 150–157; Romul Munteanu, [Otilia Nicolescu], RL, 1982, 2, LCF, 1997, 39; Costin Tuchilă, „*Spectacol imaginar*”, LCF, 1986, 10; Gurgu, *Existența*, 250–258; Ulici, *Lit. rom.*, I, 291–293; *Dicț. scriit. rom.*, III, 463–465; Popa, *Ist. lit.*, II, 519. **N.M.**

NICOLESCU, Tatiana (8.VII.1923, Chișinău), istoric literar, comparatistă, traducătoare. Este fiica Ninei (n. Gorișcenco) și a lui Nicolae Golim și soția lui G.C. Nicolescu. După absolvirea Liceului „Regina Maria” la București, urmează tot aici cursuri universitare, obținând licențe în filologie clasică (1945), drept (1945) și în filologie rusă (1947). Din 1947 va desfășura o îndelungată activitate didactică, mai întâi la Facultatea de Filologie, apoi în cadrul Catedrei de literatură rusă, la Institutul de Limbi și Literaturi Străine, concretizată cu

elaborarea unor cursuri de literatură rusă, a unui *Dicționar rus-român*, I–II, 1959–1960, în colaborare cu Gh. Bolocan) și a altor lucrări similare. După 1960 face parte din redacția revistei „Secolul 20”. În 1962 își susține doctoratul cu lucrarea *L.N. Tolstoi și literatura română*, iar în 1971 docența. Și-a axat cercetările pe relațiile literare româno-ruse – *Opera lui Gogol în România* (1959), *L. N. Tolstoi și literatura română* (1963) –, a studiat activitatea unor scriitori ruși – *Ivan Bunin* (1971), *A.S. Pușkin* (1978), *Leonid Andreev* (1983, în colaborare). În anii '70 a predat limba și literatura română la Universitatea din Moscova. Din 1988 trăiește (și predă) la Milano.

În lucrarea de debut, *Opera lui Gogol în România*, N. reconstituie răspândirea scrierilor gogolene între hotarele spiritualității românești. Sinuozitățile receptării sunt explicate frecvent prin prisma împrejurărilor sociale și istorice. Sprijinite pe argumente factologice, comentariile conțin judecăți, critice sau laudative, asupra tălmăcirilor și intervențiilor interpretative. Nu o dată se operează comparații, indicându-se posibile înrâuriri, transmise către M. Eminescu ori către proza marilor clasici. Materia, criteriile de organizare și finalitatea, similare, configurează și a doua carte cu profil comparatist – *L.N. Tolstoi și literatura română*. Cauze social-istorice sunt convocate pentru a explica perioadele receptării, dar tabloul sporește în complexitate din cauza abundenței faptelor istorico-literare și a implicațiilor moral-estetice ale operei tolstoiene. Și rolul contextului autohton va crește simțitor în expunere, de vreme ce asimilarea se săvârșește în strânsă legătură cu devenirea literaturii române. Mai interesante decât itinerariile răspândirii sunt incursiunile comparatiste, care conduc la concluzii relevante. Astfel, se observă că, în diferite epoci, contactul cu opera lui Lev Tolstoi a furnizat la noi argumente convingătoare în discuțiile literare, iar marii prozatori români au apreciat experiența novatoare a scriitorului rus în poetica romanului și a dramei, înclinând deliberat spre realism în construirea unor fresce cuprinzătoare ale societății. Referirile comparatiste vor intra și în alte lucrări, subordonate însă unor metodologii diferite. Menținându-se în câmpul literaturii ruse, dar avansând spre contemporaneitate, N. se oprește asupra unui poet și prozator de renume, căruia îi dedică o monografie – *Ivan Bunin*. Interpretarea se plasează acum într-un

sistem de relații istorico-literare și critice. Elaborarea operei este tratată paralel cu biografia, incongruențele dintre cei doi termeni explicând parțial dramatismul acestui destin. Îngreunat câteodată de abundența citatelor, discursul analitic este realizat într-o expresie vioaie, asezonată cu digresiuni lirice, pe alocuri având o turnură eseistică. În *Prozatori sovietici contemporani* (1968) accentele se schimbă în favoarea modalităților proprii criticii literare. Unsprezece profiluri ilustrează opțiunile tematice și „stilistica” din literatura sovietică a epocii, dominată, în proză, de ofensiva formelor scurte, în care rolul tradiției rămâne considerabil. Aprecierile și interpretările depășesc treapta popularizării, dar sunt evident grevate de imixtiunile ideologiei momentului. Densă și interesantă este cartea *La hotar de veacuri* (1981, în care doar capitolul *Tema Rusiei* îi aparține lui Vladimir Piskunov), unde N. investighează eferescența literatură rusă de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea (simbolism, decadentism, futurism, expresionism ș.a.) atât pe plan poetologic, cât și al creației propriu-zise. Prin câteva teme urmărite, autoarea încearcă să traseze unele linii directoare ale acestei epoci de mari frământări ideologice ale unei Rusii aflate între slavofilism și occidentalism, perioadă de reconsiderări radicale și în planul gândirii estetice, ferment pentru noi curente și forme literare. Constrânsă mai totdeauna de exigențe impuse ori autoimpuse, emoționalitatea autoarei va irupe în încercările memorialistice intitulate *Pe scara timpului...* (1972). Scurte însemnări despre locuri, oameni și cărți, comunicate în forme mozaicate, miniaturale, evocările rețin câteodată atenția prin prospețimea impresiei. Mai multe traduceri din literatura rusă sunt realizate de N. cu talent și acuratețe, printre care proză de Lev Tolstoi, Leonid Leonov, Mihail Bulgakov (*Ouăle fatale, Demoniadă*), memorialistica lui Ilya Ehrenburg (*Oameni, ani, viață*) ș.a. Câteva antologii sunt dedicate poeziei și prozei scurte ruse și sovietice.

SCRIERI: *Opera lui Gogol în România*, București, 1959; *L.N. Tolstoi și literatura română*, București, 1963; *Prozatori sovietici contemporani*, București, 1968; *Ivan Bunin*, București, 1971; *Pe scara timpului...*, București, 1972; *A.S. Pușkin*, București, 1978; *La hotar de veacuri* (în colaborare cu Vladimir Piskunov), Cluj-Napoca, 1981; *Leonid Andreev. Studii* (în colaborare cu Ana Maria Brezuleanu și Nina Vucolov), București, 1983. **Antologii:** *Povesti i rasskazi pisatelei Rumânii*, tr. Iuri Kojevnikov, Moscova,

1981 (în colaboare cu I. Romanenko); *Antologie de poezie rusă. Perioada clasică*, I–III, pref. edit., București, 1987. **Traduceri:** L.N. Tolstoi, *Cât pământ îi trebuie unui om*, București, [1953], *Nuvele și povestiri*, I–II, pref. trad., București, 1965; L.V. Nikulin, *Întâlniri cu Maiakovski*, București, 1957; Lao She, *Ricșa și alte povestiri*, București, 1958 (în colaborare cu Lucian Renert și Alice Gabriellelescu); A.S. Pușkin, *Despre munca literară*, București, 1958; *Pușkin în amintirea contemporanilor*, București, 1960; A.N. Tolstoi, *Despre munca literară*, București, 1961, *Versuri și proză*, pref. trad., București, 1965; *Antologia nuvelei sovietice (1945–1965)*, I–II, pref. edit., București, 1965 (în colaborare); Ilya Ehrenburg, *Oameni, ani, viață*, I–VII, București, 1967–1972; Veniamin Aleksandrovici Kaverin, *În fața oglinzii*, București, 1972; Leonid Leonov, *Vifornița*, București, 1973; Vladimir Piskunov, *Andrei Belii*, București, 1975 (în colaborare cu Madelaine Fortunesco și Leonid Dimov), *Romanul sovietic*, Iași, 1978 (în colaborare cu Alexandra Nicolescu); Gheorghe Markov, *Siberia*, I–II, postfața trad., București, 1976–1984 (în colaborare cu Fănuș Neagu); Aleksandr Vampilov, *Vara trecută la Ciulimsk*, București, 1977; *Nuvele rusești*, I–II, pref. edit., București, 1978; Mihail Bulgakov, *Ouăle fatale. Demoniadă*, București, 1991; Pavel A. Florenski, *Perspectiva inversă și alte scrieri*, pref. Nina Kautschischwili, București, 1997 (în colaborare).

Repere bibliografice: Al. Dima, *Un studiu de literatură comparată*, LCE, 1960, 10; Modest Morariu, „Opera lui Gogol în România”, GL, 1960, 22; Ana Maria Topală, „Ivan Bunin”, RITL, 1971, 4; Ilie Gyurcsic, „Ivan Bunin”, O, 1972, 8; Sorin Titel, *O carte despre Pușkin*, RL, 1978, 35; Ion Ianoși, „La hotar de veacuri”, RL, 1981, 40; Dan C. Mihăilescu, *De trei ori Leonid Andreev*, T, 1983, 10; Velea, *Universaliști*, 152–157; *Dicț. scriit. rom.*, III, 465–466. S.V.

NICOLESCU, Vasile

(I.XI.1929,
Podenii-Vechi,
j. Prahova – 31.V.1990,
București),
poet, eseist, editor,
traducător.

Este fiul Floricăi (n. Mihăilescu) și al lui Ioan I. Nicolescu, factor poștal. După absolvirea Liceului „Spiru Haret” din Ploiești (1949), a urmat Facultatea de Filosofie a Universității din București (1949–1953), luându-și licența în 1961. Activează la Direcția Presei (1953–1961), apoi este șef al secției de

poezie și critică literară la Editura pentru Literatură (1961). Face studii de specializare editorială la Paris, cu o bursă oferită de statul francez (1966), și obține diploma de studii franceze la Universitatea din Poitiers (1968). Ca director al Editurii pentru Literatură Universală (1968–1969), inițiază colecțiile „Poesis”, „Orfeu”, „Romanul secolului XX”, „Mythos”. Este în colegiul de redacție, alături de Adrian Marino și Romul Munteanu, la „Cahiers roumains d'études littéraires” (1973). Până în 1983, când se pensionează medical, e director în Consiliul Culturii și Educației Socialiste, funcție care îi incumbă sarcina de a supraveghea ideologic producția de carte. În 1946 debutează cu versuri în „Națiunea” și editorial cu placheta *Liturghii negre*. A mai colaborat cu versuri și articole la „Contemporanul”, „România literară”, „Luceafărul”, „Secolul 20” ș.a. Semnează scenarii și comentarii de film pentru scurtmetraje cu diverse teme: *Enescu*, *Eminescu*, *Luchian*, *Lumea aztecilor*. I se decernează Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Clopotul nins* (1971), a fost distins de asemenea cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1978) și cu Premiul Academiei RSR (1985).

Poemele cuprinse în placheta de debut a lui N., *Liturghii negre*, dezvăluie un temperament neoromantic eclectic, descris de unii critici drept vulcanic, de alții drept mai degrabă reținut (Victor Felea), pendulând mereu între romantism și clasicism, ba chiar și cu un barochism formal (Nicolae Manolescu). Poetul apelează la formule diverse, combină prețiozitatea livrescă, sonuri populare, glosa fastuoasă, atacă mari teme lirice, dar influențele culturale sunt mai mult sau mai puțin asimilate, poetica sa ilustrând perfect tiparul epocii, fără note originale puternice. În pofida unei retorici de circumstanță, versurile din volumul *Enescu. Suită lirică* (1958) se înscriu aproximativ între aceleași coordonate: un „clasicism latent” (H. Zalis) în filigrane confesive cu un sâmbure epic pictural. În *Poeme* (1963) predomină lirica peisagistică și de dragoste, cu explozii expresioniste, în descendența lui Lucian Blaga. Eugen Simion îl caracterizează de altfel ca poet al iubirii, observă sentimentalitatea sa funciară, dar subliniază în egală măsură cerebralitatea discursului, de sorginte barbiană, tot mai evidentă în volumele următoare. *Parabola focului* (1967) marchează modificarea modalităților lirice: emoția expresionistă este substituită de plâsmuiri livrești, de un pitagoreism vag. *Secțiunea de aur*

(1973) aduce poezia rigorii: căutarea blagiană și-a găsit limanul în întrezărirea ordinii estetice superioare, orfic-solară. Imaginarul său devine preponderent solar, iar poetica e una a transparenței. Dar lângă „părelnicul foc”, trop al iluziei transfigurate în ordine și în „joc secund” la acest *poeta artifex*, „un alexandrin” în esență (P. Poantă), stă oglinda. Volumul elocvent intitulat *Întâlnire în oglindă* (1978) aduce evadarea din sugestia panteistă spre un spiritualism răsfrânt în sine – autocunoaștere matură și semn al unei noi schimbări de viziune. Un ciclu din *Salonul olandez* (1979), cu poeme pe motive picturale (inspirate din vechi maeștri olandezi, dar și din Salvador Dalí), este metatextual: narațiunea vizuală este transcrisă pe un ton elegiac, în interpretări diafane. Este vizibilă în poezie influența preocupărilor sale din domeniul artei, N. semnând comentariul câtorva albume de artă (Turner, Monet, Constable, Whistler, Caravaggio, Vermeer). *O grădină pentru Orfeu* (1982) și *Semnătura fulgerului* (1983) sunt continuări pe aceeași linie, într-un ton elegiac în genul lui Ion Vinea, deși unii critici au remarcat caracterul mai degrabă aspru al acestei poezii „lutoase” (Eugen Simion). Începând de acum, autorul propune în secțiunea finală a cărților „interpretări” din marea lirică universală, „călătorii pe meridianele lumii, un fel de „jurnale» esențializate” (Petru Poantă). Ultimul volum antum, *Fugato* (1987) lasă tot mai pregnant impresia de presentiment al extincției, iar tonul elegiac devine mai acut. *Starea lirică* (I–II, 1975–1984), cuprinzând eseuri despre Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Federico García Lorca, Sylvia Plath ș.a., note de călătorie, studii despre dialogul artelor sau eseuri despre pictură (Vermeer, Fuseli ș.a.) sunt reprezentări ale idealurilor sale estetice: calofilia întemeiată pe claritatea clasică, amintind de G. Călinescu prin asociațiile fulgurante și prin „exaltarea” comentariului (Gheorghe Grigurcu). Complementar, N. a realizat antologii tematice din lirica mării (1964) și din poezia românească de dragoste (1966) și a tradus din câțiva importanți poeți contemporani, reunind în *Lirică universală* (1975) multe din transpunerile sale din franceză, engleză, germană etc. Nu puține sunt prefețele sau postfețele sale, îndeosebi la cărți de poezie.

SCRIERI: *Liturghii negre*, București, 1946; *Enescu. Suită lirică*, București, 1958; *Poeme*, București, 1963; *Parabola focului*, București, 1967; *Clopotul nins*, București, 1971; *Secțiunea de aur*, București, 1973; *Poeme*, București,

1974; *Starea lirică*, I-II, București, 1975–1984; *Lumea diafană*, București, 1977; *Întâlnire în oglindă*, București, 1978; *Salonul olandez*, București, 1979; *Corabia de sunete*, București, 1981; *O grădină pentru Orfeu*, București, 1982; *Semnătura fulgerului*, București, 1983; *Magnolii și fum*, pref. Eugen Simion, București, 1986; *Fugato*, București, 1987. **Ediții, antologii:** *Din lirica mării*, pref. edit., București, 1964; *Cântecul iubirii (Din lirica românească de dragoste)*, pref. edit., București, 1966; G. Călinescu, *Scriitori străini*, pref. Adrian Marino, București, 1967 (în colaborare cu Adrian Marino); *Épité Amfion [Amfion constructorul]*, îngr. și pref. edit., București, 1967. **Traduceri:** Robert Desnos, *Noaptea nopților fără iubire*, pref. trad., București, 1969 (în colaborare cu Tașcu Gheorghiu); Henri Michaux, *Spațiul dinlăuntru*, pref. trad., București, 1970; Ted Hughes, *Din cântecele lui Kra*, pref. trad., București, 1974; Max Jacob, *Cornetul de zaruri*, pref. trad., București, 1974; *Lirică universală*, pref. trad., București, 1975; *Antologia poeziei americane*, îngr. Ion Caraion, București, 1979 (în colaborare); Sylvia Plath, *Ariel și alte poeme*, pref. trad., București, 1980.

Repere bibliografice: Felea, *Dialoguri*, 175–180; Regman, *Cărți*, 35–40; Piru, *Panorama*, 50–60, 163–165; Caraion, *Duelul*, 104–107; Ciobanu, *Panoramic*, 88–91; Poantă, *Modalități*, 190–194; Felea, *Secțiuni*, 140–149; Zalis, *Tensiuni*, 265–270; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 255–258; Laurențiu, *Eseuri*, 164–174; Baltag, *Polemos*, 200–205; Dorcescu, *Embleme*, 134–138; Poantă, *Radio-grafii*, I, 126–130, II, 47–50; Grigurcu, *Poeți*, 131–133; Grigurcu, *Critici*, 562–565; Cristea, *Modestie*, 43–47; Simion, *Scriitori*, III, 321–333; *Dicț. scriit. rom.*, III, 466–469; *Dicț. analitic*, III, 9–10; Ciopraga, *Partituri*, 230–237; Valeriu Anania, *Vasile Nicolescu – 80*, „Acasă”, 2009, 3–4; Popa, *Ist. lit.*, II, 313–315.

E.M.

NICOROVICI, Vasile (27.X.1924, Moșoreni–Cernăuți – 9.XI.1992, București), reporter, prozator. Face liceul la Bacău, absolvindu-l în 1942, și urmează la București Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale, unde obține licența în 1947, apoi Facultatea de Filosofie (1949) și Școala de Literatură „M. Eminescu”. Lucrează ca redactor la „Licurici”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Uzina noastră” (Hunedoara), în cadrul Comitetului de Cultură și Educație Socialistă (1970–1975) și ca instructor cultural la Hunedoara. Din 1962 face parte din Comitetul de conducere al Uniunii Scriitorilor. Debutează la „Flacăra”, în 1948, cu o poezie ocazională, versurile pe care le va scrie ulterior aflându-se pe aceeași linie a oportunismului față de cerințele ideologice ale epocii. A mai colaborat la „Scânteia tineretului”, „România liberă”, „Familia”, „Gazeta literară”, „Jașul literar”,

„Luceafărul”, „Steaua”, „Tribuna”, „Transilvania”, „Veac nou”, „România literară” ș.a.

Începuturile, ca și bună parte din activitatea lui N., vor fi dedicate reportajului. De la primul volum, *În mina de cărbuni* (1950), și continuând cu *400 de zile în orașul flăcărilor* (1958), *Meridianul de foc* (1959), *Marele arc petrolifer* (1961; Premiul Academiei RPR), *Între Riga și Irkutsk. 30 000 de kilometri prin Uniunea Sovietică* (1964), reporterul va încerca să confere o dimensiune grandioasă realității, pornind de la premisa, curentă în epocă, privitoare la datoria de a înnobila prin literaturizare „împlinirile” noii orânduiri, atât de la noi, cât și din „marea țară prietenă” URSS. Scoaterea reportajului din domeniul gazetăriei e însă o falsă țintă, pentru că totul servește scopurilor propagandistice ale momentului. Mai mult, în articolul *Pasiunea de a descoperi. Unele probleme actuale ale reportajului* (1960) N. formulează ideea „colectivizării reportajului”, oamenii condeiului urmând a fi repartizați la principalele obiective economice. Îndemnul de a „descoperi noi regiuni de realitate” nu va avea ca rezultat decât descrierea din ce în ce mai încărcată de lirism factice și de sentimentalism dulceag a „noului” de tip comunist și a „viitorului luminos”. În aceste texte de propagandă realitatea e „zugrăvită” maniheist, tot și toate intră într-un malaxor ideologic sau, mai bine zis, sunt dintru început prefabricate, schematizate. Reportajul lui N. devine într-un fel minimal „literar”, dar nu este literatură. Cosmetizarea realității va conduce la un tip de discurs superficial, „documentarea” tipizată distrugând aproape orice urmă de verosimilitate. În cărțile de mai târziu, *Călător pe 5000 de străzi. Sinteze bucureștene* (1965) și *Porți pentru eternitate sau Sentimentul capodoperei* (1973) ori *Totul este în mișcare* (1976), N. va apela la o ficționalizare extremă, încercând să confere prozei sale un statut nou, diferit de ceea ce scrisese anterior. Pe de altă parte, în *Romeo, Julieta și lumina* (1962) – titlul parafrazând romanul *Romeo, Julieta și întunericul* al scriitorului ceh Jan Otčenášek – o suită de povestiri sunt construite sub forma confesiunii, în care personaje reale și fictive se amestecă, iar *51 prozo-poeme despre obiecte, ființe, plante și insecte, precum și despre cuvinte sublimе, terti-puri și eiusdem farinae* (1979) cuprinde, ordonate alfabetic, poeme în proză, meditații, schițe, idei notate în fugă, aforisme. Notabilă este varietatea

subiectelor abordate, adesea în spiritul prozei argheziene. Comentariul de subtext îi asigură autorului o libertate pe care reportajul, mai cu seamă cel confecționat conform unui standard ideologic, nu ar fi avut cum să i-o ofere.

SCRIERI: *În mina de cărbuni*, București, 1950; *400 de zile în orașul flăcărilor*, București, 1958; *Meridianul de foc*, București, 1959; *Marele arc petrolifer*, București, 1961; *Romeo, Julieta și lumina*, București, 1962; *Între Rîga și Irkutsk. 30 000 de kilometri prin Uniunea Sovietică*, București, 1964; *Călător pe 5000 de străzi. Sinteze bucureștene*, București, 1965; *Nebunia vitezei*, București, 1968; *Diluviul sau Apele lui Saturn* (în colaborare cu Traian Filip), București, 1971; *Porți pentru eternitate sau Sentimentul capodoperei*, București, 1973; *Tragedia „Excelsior” în patru acte, un prolog și un episod intermediar*, București, 1973; *Sufletul focului* (în colaborare), București, 1974; *Totul este în mișcare*, București, 1976; *51 prozo-poeme despre obiecte, ființe, plante și insecte, precum și despre cuvinte sublimе, tertipurі și eiusdem farinae*, București, 1979; *Startul*, București, 1980; *Descriptio Romaniae*, București, 1982; *Autentismul*, Cluj-Napoca, 1984.

Repere bibliografice: Aurel Martin, „400 de zile în orașul flăcărilor”, LCF, 1958, 8; Eugenia Tudor, „Meridianul de foc”, GL, 1959, 29; H. Zalis, Vasile Nicorovici, GL, 1960, 49; D. Ursuleanu, „Călător pe 5000 de străzi”, LCF, 1966, 8; I. Friduș, „Nebunia vitezei”, IL, 1968, 9; Al. Căprariu, „Porți pentru eternitate...”, TR, 1973, 31; Dumitru Micu, *Țara înfățișată direct*, CNT, 1976, 29; Mircea Constantinescu, [Vasile Nicorovici], RL, 1979, 36, 1984, 41; Aureliu Goci, „Descriptio Romaniae”, RL, 1982, 46; Popa, *Ist., lit.*, I, 934.

C.Dt.

NICU, Ghenadie (13.II.1963, Bălți), poet, critic literar. Este fiul Ninei (n. Șerban) și al lui Ilie Nicu. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău în 1985. Urmează doctoratul la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Republica Moldova, apoi la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. A devenit cadru didactic la Universitatea Pedagogică „Alecru Russo” din Bălți. De asemenea, a fost corespondent netitular al cotidianului „Sfaturul Țării”. Mai colaborează la „Ziarul de Iași” (cu o rubrică săptămânală) și la revistele „Viața Basarabiei”, unde scrie cronică literară, „Semn”, „Contrafort”, „Literatura și arta”, „Convorbiri literare”, „Dacia literară”, „Timpul”, „Litere”, „LiterNet.ro” ș.a. A debutat în antologia *Dintre sute de catarge*, apărută în 1990. Individual, debutează cu volumul de versuri *Calmant pentru alter ego*, apărut în 1992.

Calmant pentru alter ego, cu un incitant motto din Fernando Pessoa, poetul cu identități multiple, rămâne totuși o timidă încercare a lui N. de a versifica pe teme date. Drumul eului, în aceste poeme, se îndreaptă către o liniște absolută, vidată de gânduri. Creierul pare un pandemoniu de euri gălăgioase ce tulbură unitatea: „tot mai des recalitrantă făptură/ o iei razna pe câmpuri și-am obosit/ să te-aduc înapoi de aceea rămâi/ de mâine voi pune zăvoare la uși/ fereca-voi porțile/ și cerberi cruzi dezlega-voi/ în curte/ ca să te pot iubi sincer și neafectat/ lasă-mă singur lângă paharul cu vin...”. Acest alter ego îndărătnic și „ingrat”, un soi de *evil twin* materializat în „himere”, fisurează identitatea primordială, plasând-o față în față cu alteritatea. Proteismul înseamnă, pentru N., bruiaj, aglomerație și, mai cu seamă, lipsa vidului odihnitor: „Nimic nu poate rămâne vacant/ mai mult de-o clipă/ și nu există exil veritabil/ nu există exil veritabil/ chiar și în cupa cu vid/ stă cineva jinduind un loc”. Poezia *Pronumele Eu* imaginează un fel de geneză a acestei identități fragmentate, în care eul, „exilat în absolut”, visează alteritatea, doar că ivirea alterității creează timpul, așadar conștiința finitudinii. Limbajul, de un postmodernism naiv, ba chiar stângaci uneori, cultivă o nuanță ușor desuetă („desueta mea togă”, anunță poetul) ce pare să funcționeze ca un paliativ pentru discordiile eului. *Deșertul consoanelor* (2003), primit cu focuri de artificii de critica literară din Basarabia, contrariază prin stridența neologismelor și a încifrărilor de limbaj, uneori forțate; e o constantă la scriitorii basarabeni recursul la găselnițe lingvistice, ținând de un complex al periferiei, țara fiind vreme îndelungată sub influență rusească. Cu toate acestea, versul lui N. ilustrează o conștiință poetică matură și un lirism reflexiv, care se autopersiflează de câte ori are ocazia. În centru stă textul ca realitate, compus din imagini suprapuse, sensuri dinamitate și schimbare în viteză a cadrelor, ca într-un imens caleidoscop. Autorul preferă simultaneitatea spațială, marcată prin referințe geografice precum „șesul falangelor desperecheate”, „un teritoriu de faianță”, „zonele adipoase”, „ținut ezitant”, „chelia dealului”, „dăre de propoziții”. „Deșertul consoanelor” este o inspirată metaforă spațială pentru a reprezenta realitatea poeziei, întrucât sugerează un teritoriu liber, încă necartografiat, ce se susține oricărei sistematizări. Jonglând cu tehnica dadaistă a colajului sau cu imaginația anarhică de

esență suprarealistă, N. regândește poezia în termenii postmodernismului printr-o atitudine detașat-ironică și o prozaizare a substanței lirice: „stăteam așa ancorați într-o circumferință/ și priveam ca pe un epilog fericit procesul masticăției/ în timp ce trei pantofi străbăteau în fugă pardoseala/ și apele unei descrieri urcau lunguroase spre noi/ și falduri mari se mișcau lenevos// cât erai tu de singuratică atunci/ când eu îți galopam pleoapele în căutarea cauzalității/ câtă materie se cutremura/ de la un pol la altul/ și cum plângea în hohote debarcaderul spintecând depărtările!”. Cele mai reușite poeme sunt acelea care trec anarhismul cuvintelor într-un *story* inteligibil, resemantizând astfel dezordinea poeziei. Pe lângă această planare între *phantasia* limbajului și banalitatea realului (viața „de uz general”, spune poetul), poezia lui N. este, totodată, un metalimbaj care comunică, peste timp, cu propriile viziuni poetice. Maria Șlehtițchi observă acest dialog al autorului cu prima sa carte, prin care sunt răsturnate perspectivele, de la un „eu arhetipal” în căutare de stupefiante către un eu multifățetat. Este un joc inventiv cu identitățile poetului, care se imaginează, pe rând, drept calfă, un dandy „înalt, pomădat și distins”, „cadavru cu aripi”, „șoarec poet”, „țipar”, „pangolin” sau „pulbere de silex”. Histriion ce-și perindă măștile, el migrează dintr-o dimensiune în alta, dintr-un regn în altul și dintr-o carte în alta.

SCRIERI: *Calmant pentru alter ego*, pref. Eugen Lungu, Chișinău, 1992; *Deșertul consoanelor*, postfață Nicolae Leahu, Chișinău, 2003.

Repere bibliografice: A. Basarabeanca, *Aspirație la fuga îndărăt*, LA, 1992, 7 ianuarie; Eugen Lungu, *Portret de grup*, Chișinău, 1995, 7–9; Nicolae Leahu, *Fantezismul eclectic și ezoteric*, „Basarabia”, 1996, 1–2; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 250; Galaicu-Păun, *Poezia*, 142–144; Liviu Capșa, *Tineri poeți basarabeni*, TMS, 2001, 4; Grigore Chiper, *Deșertul percutant*, CE, 2003, 7–8; Șlehtițchi, *Cerc*, 130–133; *Dicț. Chișinău*, 390–391; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 623–625.

Mr.M.

NICULESCU, Mihai (29.IV.1909, Oltenița–4.VIII.1994, Londra), poet, prozator. Este fiul Ecaterinei Niculescu (n. Dinescu) și al lui Lazăr Niculescu, instituitori. Urmează școala primară, al cărei director era chiar tatăl său, în orașul natal, după care, familia mutându-se la București, frecventează cursurile Liceului „Mihai Viteazul”. Va fi student, în paralel, la două facultăți ale Universității bucureștene, obținând licența în drept în 1930 și licența în litere

în 1931, an în care devine elev al Școlii Militare de Ofițeri în Rezervă de Geniu de la Otopeni, pe care o va absolvi în 1932. După câteva tentative nereușite de a se acomoda cu profesiunea de avocat (se înscrie la doctorat, lucrează ca asistent al unui avocat cu experiență), renunță la cariera juridică și devine redactor responsabil la „Universul literar”. Izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial îl găsește la Isaccea, ca sublocotenent de pionieri și comandant de pluton. După o scurtă concentrare în Cadrilater trece Dunărea pe la Ismail și ia parte la luptele pentru eliberarea Basarabiei; rănit grav în august 1941, în apropiere de Odessa, este evacuat și tratat la spitalul Colțea din București. În 1943 pleacă la Paris în calitate de corespondent de război al ziarului „Universul”. Locuiește în Franța până în 1956, când este invitat să lucreze ca realizator de programe culturale la secția în limba română a BBC. În timpul șederii la Paris a activat ca membru al Fundației Regale Universitare „Carol I”, fiind coleg și prieten cu Basil Munteanu, Eugen Ionescu, Mircea Eliade și Emil Cioran. De asemenea, a participat, alături de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, la emisiunile de la Radio France Internationale. A colaborat cu cronici literare, versuri și proză la majoritatea revistelor culturale ale exilului românesc din Franța și Germania: „Ethos”, „Revista scriitorilor români”, „Caete de dor”, „Apoziția”, „Destin”, „Ființa românească”, „Limite” ș.a.

N. și-a desfășurat activitatea scriitoricească din țară la „Universul literar”, unde a debutat în 1926 și apoi a semnat, între 1938 și 1943, o rubrică permanentă dedicată cărții franceze și un foileton de critică literară. Observator avizat al peisajului literar francez din vremea sa, pe care l-a creionat cu siguranță și finețe analitică, a scris despre majoritatea autorilor de marcă ai epocii – André Gide, Paul Valéry, André Maurois, Louis-Ferdinand Céline, Roger Martin du Gard, Jean Cocteau, Jules Romains, Jean Giraudoux, Marcel Brion ș.a.. Cronicile sale, în care cunoașterea aprofundată se împletește cu verva argumentării, iar observația precisă cu empatia și sensibilitatea, se constituie în provocări la lectură, foiletoanele fiind mereu străbătute de patos cultural, moral și educativ. Idealul umanist, care îi va marca scrisul, este definit de cel aflat în postura criticului literar prin potențarea ideii de „sociabilitate”, înțeleasă ca dispoziție sufletească superioară de a intra în relație cu semenii în mod direct și dezinteresat,

depășind astfel cercul îngust al egocentrismului. Primele poeme ale lui N., publicate între 1926 și 1936 în „Universul literar” și în „Almanahul «Universul»” și strânse postum în *Abecedar* (secțiune a primului volum al ediției *Opere* din anul 2000), se înscriu, atât din perspectiva tehnicilor poetice, cât și din aceea a ariilor tematice, în climatul spiritual interbelic, în care interesul tot mai accentuat pentru tradiție al intelectualilor grupați în jurul „Gândirii” este permanent dublat și completat de tendințe moderniste, într-un proces ce reflectă complexitatea unei literaturi ajunse la deplinătatea conștiinței sale estetice. Căutările tânărului poet abordează succesiv teme romantice, simboliste, parnasiane și tradiționaliste, într-un adevărat „abecedar” al poeziei. Iar cea mai importantă lecție este, fără îndoială, lecția argheziană, pe care N. o exersează cu meticulozitate obstinată, perfect conștient de importanța ei pentru devenirea oricărui poet: „În adăpostul stânei păstorul lăncezește/ Și tot mai grea în suflet turburarea-i crește;/ Gândul îl doare, îl frământă ca un cui/ Și-l înglodește piatra pusă căpătâi./ Zile întregi și săptămâni, pe brânci,/ S-a cățarat prin bolovani și stânci,/ Prin bălării și spini a sângerat/ Până ce oaia răătăcită a aflat”. Odată cu volumul *Petrececi* (1977), care cuprinde poeme scrise începând cu 1951, scrisul lui N. se maturizează, iar versul își desfășoară întregul potențial imaginat și muzical. Temele predilecte de meditație sunt mirarea și bucuria de a fi în lume, relația viață–moarte, rostul omului pe pământ, arta ca joc și în același timp ca justificare a existenței. *Arta poetică* care deschide placheta îl înfățișează pe poet ca fiind un „pescar de vorbe”, pe care, „pândar” neobosit al cuvintelor, le cheamă: „Pescar de vorbe, le-amăgesc în mreji,/ Cercându-le sfios cu înțeleșuri”. În ordine spirituală, jocul de vorbe, „graiul nenunțit”, este singurul care poate cuprinde esența lumii (*Vorbe din flori*) – „harul nălucit”, „suferința nezăcută” care îl îndeamnă mereu să caute în aparențe ceea ce nu aparține, de fapt, mundanului: „Vorbă cu vorbă rup din neființă/ Câte-o fărâmă de lumină caldă/ În care sufletu-mi tânjind se scaldă/ Bolnav de-o nezăcută suferință”. Locul după care tânjește sufletul poetului este eternitatea, „timpul oprit”, în care cer și pământ se contopesc într-o supraînțelegere fulguranță, transpusă în versuri cu sonorități barbiene: „Amiază pură, clară amăgire!// Sloi de-ntunerice fosforos, mințit/ De

frageda luminii fulgure/ Promisă-n zori, ucisă-n asfințit, // Salut! La gândul trist, robit în țeastă,/ Mărunte roiuri dau ocol:/ Ce grai nespus va dezlega această/ Pătrată minte oarbă de sobol?...// Adânc prin timpul gol aud cum tace/ Neîncăput de vorbe un Cuvânt./ – Am fost? Mai sunt? Doar El mă știe. Pace!/ Aceeși clipă-n cer și pe pământ...”. Proza lui N., expresie a unei sensibilități capabile să surprindă în evenimente aparent neînsemnate dovezile apartenenței tuturor lucrurilor la „cântul universal” al luminii și vieții, intră, din punct de vedere expresiv-stilistic, în ceea ce se numește literatura autenticității. *Amintiri în uniformă* (1952), *Povestea vorbelor* (1959) și *Carte de vise* (1968) alcătuiesc o poetică a existenței, o partitură a trăirilor esențiale și a înțelegerii empatică a universului. Constituită într-una dintre cele mai zguduitoare mărturii ale ororilor celui de-al Doilea Război Mondial, *Amintiri în uniformă* relatează experiența lui N., în calitate de ofițer genist, la războiul din Est. Realitatea crudă a vieții militare, de la simplele aplicații la asaltul decisiv, la baionetă, sau la așteptarea îngrozită sub barajul focului de artilerie, se revelează, în chip asemănător cu viziunea din scrierile lui E.M. Remarque, drept absurdă și monstruoasă. Îngrețosat de „patriotismul trăncănitor” al generalilor și erou al unui război pe care nu l-a dorit, N. arată acuzator spre cei care, la adăpostul funcțiilor înalte, trimit pe front fără nici o remușcare oameni care ar fi trebuit să-și împlinească destinul conform propriei voințe. Din loc în loc, relatarea seacă a faptelor lasă locul prozei poetice, efuziunile lirice transfigurând până și cruzimea bombardamentelor sau chiar „ceremonia” macabră a perindării leșurilor umane luate de apele Nistrului. *Povestea vorbelor*, poem în proză, are drept temă călătoria mistică a sufletului în căutarea propriei identități, desfășurată literar ca un voiaj pe ocean la bordul unui mic vas de pescuit. Dorul mistuitor de casă al unui român exilat transformă o călătorie de plăcere într-o odisee în care evenimentele de fiecare zi sunt ridicate la rang de repere esențiale ale destinului uman. Întâmplările și discuțiile din timpul voiajului devin astfel etape ale unei meditații existențiale, în care talentul poetic al lui N. reușește să transpună treptele unei revelații: revelația sensului vieții și al morții într-o lume prea grăbită pentru a se mai opri asupra lucrurilor cu adevărat importante.

SCRIERI: *Amintiri în uniformă*, Valle Hermoso (Argentina), 1952; *Povestea vorbelor*, Paris, 1959; *Carte de vise*, Roma, 1968; *Așa a fost să fie*, München, 1975; *Petrecheri*, Londra, 1977; *Toană de har*, Londra, 1978; *Înăuntru*, Londra, 1979; *Opere*, I–II, îngr. și pref. Laurențiu Hanganu, București, 2000. **Antologii:** *Omul și pământul românesc în lumina literaturii noastre*, pref. Basil Munteanu, Paris, 1955; ed. București, 2000.

Repere bibliografice: Aristide Burilleanu, *Literatura în exil*, „România viitoare”, 1953, 9; Emilia David, *Un poet interbelic și un prozator postbelic*, OC, 2000, 40; Ileana Corbea, *Cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca despre „omul care nu s-a plâns niciodată”*, JL, 2003, 17–20; Florescu, *Menirea*, 293–295; Popa, *Ist. lit.*, I, 651–653; Manolescu, *Enciclopedia*, 550–551. **L.H.**

NICULESCU, Radu (I.I.1938, București – 9.XII.1987, București), etnolog, eseist. A urmat în Capitală școala primară și liceul, pe care l-a absolvit în 1954. În perioada studiilor la Facultatea de Filologie a Universității bucureștene (1954–1959) s-a specializat în domeniul limbilor și literaturilor române, acumulând o solidă cultură umanistă. Din 1960 cercetător la Institutul de Etnografie și Folclor din București, în 1968 s-a înscris la doctorat, sub îndrumarea lui A.-J. Greimas, la École Pratique des Hautes Études din Paris, teza, rămasă în stadiul de proiect, tratând structura baladei populare românești. În perioada 1969–1982 a făcut parte din colegiul de redacție al „Revistei de etnografie și folclor”. În 1970 devine membru în Comisia de Antropologie și Etnologie a Academiei RSR. A colaborat la „Demos”, „Revista de filologie romanică și germanică”, „Revista de istorie literară și folclor”, „Synthesis”, „Contemporanul”, „România literară” ș.a. A fost căsătorit cu Viorica Nișcov.

N. s-a implicat în cercetarea folclorică și etnologică atât în plan teoretic, cât și prin anchete și culegeri directe, înregistrând pe teren numeroase producții populare din mai multe județe, din Dolj până în Maramureș. Din păcate, din cauza unor conjuncturi nefavorabile din epoca dogmatică, o serie de lucrări i-au fost sistate și au rămas în manuscris, cum s-a întâmplat cu studiile *Obiecturile din ciclurile calendaristice și familiale* și *Istoria socială a zonei Năsăud*, care urmau să fie integrate în monografia acestei zone folclorice. Aceeași soartă a avut-o și monografia consacrată baladei *Pintea Viteazul*. Chiar dacă unele cercetări nu au putut fi finalizate, etnologul a izbutit totuși să se impună, investigând cultura populară

românească cu mijloace de pregnantă modernitate. Mai multe studii, precum și câteva prefețe, împreună cu alte texte inedite au fost reunite în volumul postum *Folclorul. Sens, valoare* (1991). Cu bune cunoștințe de filosofie și logică, de sociologie și psihologie, înzestrat cu simț estetic, abordând investigația cu tehnici tradiționale ori cu altele mai noi, proprii structuralismului și semioticii, **N.** se dovedește adeptul demersului analitic interdisciplinar. Îl preocupă definirea conceptului de folclor și a determinărilor sale, relația cu creația cultă, cele două forme de manifestare a spiritualității unui popor fiind văzute ca „modalități logic paralele, istoric succesive și totodată simultane ale aceleiași esențe: nevoia de comunicare prin artă cu ceilalți și cu sine a omului social”. Fiecare determinare e analizată cu suplețe disociativă, apelându-se la repere dintr-o serie largă a creativității. De pildă, în ceea ce privește anonimatul, se argumentează că acesta nu e din cauza uitării, ci a nememorării numelui creatorului, că în plan fenomenal „opera folclorică este simultan și nominativă, și anonimă, în proporții schimbătoare după caz [...], după cum în ordinea esenței ea este concomitent și colectivă (prin prezența tradiției și prin perpetuarea actului redacțional inițial în serii de reluări creatoare), și individuală (cel puțin prin interpretare)” (*Considerațiuni pe marginea anonimatului creației populare*). În raport direct cu anonimatul stă oralitatea (*Observații critice asupra validării euristice a conceptului de „oralitate folclorică”*), concept considerat inoperant, fiind propusă înlocuirea propoziției „folclorul este oral” cu aserțiunea „folclorul este conservat mnemonic, creat și circulat preformativ, în și prin interpretare, în condițiile unei mentalități specifice”. Tradiția este definită de asemenea în termeni conceptuali, demonstrându-se „transformarea lentă a tradiției în contrariul ei, înnoirea care, adaptată la colectivitate, redevine la rândul ei tradiție”. În viziunea lui **N.** metodologia de cercetare a culturii populare trebuie să se bazeze pe fundamentarea epistemologică a interdisciplinarității, ceea ce implică „fenomene interconexate de ordin psihologic, lingvistic, filosofic, estetic, juridic, etic, pedagogic, tehnologic, economic etc.” (*Aspecte epistemologice ale cercetărilor interdisciplinare și cultura populară*). În mod preeminent cercetătorul are în vedere problema interferenței anumitor discipline, ca etnologia și teoria comunicării, istoria și folcloristica, lingvistica și coregrafia, interferențe

care duc la stabilirea unui nou ansamblu de simboluri privitoare la obiectele culturii populare materiale ca semne destinate comunicării între om și univers (*Repere ale unei teorii structural-semiotice a culturii populare materiale, Analiza structurală a dansului popular românesc*). Prin raportare la câteva interpretări curente potrivit cărora, de exemplu, balada *Miorița* conține ideea morții ca fatalitate, el ajunge la concluzii noi. Argumentează că „prin ceea ce are elegiac, *Miorița* apare ca o dureroasă laudă a vieții și a lucrărilor ei. În sfârșit, prin ceea ce explică, *Miorița* se străduie să facă suportabilă – și rațională – moartea” (*Ovid Densusianu și actualitatea exegezei „Mioriței”*). Dintre cercetările aplicate ale lui N. se distinge analiza de text la *Cântecul Iancului*, unde este relevată funcția regală de „exelență” a eroului în plan uman și cea sacră în plan suprauman, mitic, iar în planul formelor este descoperită o construcție în „secțiune de aur”, de inegalabilă armonie și perfecțiune. De menționat și alt tip de activitate, și anume întocmirea, în anii 1967–1975, a două instrumente de lucru cerute în epocă: *Catalogul liricii populare românești cu tematică socială* și *Catalogul cântecului liric popular nou*.

SCRIERI: *Folclorul. Sens, valoare*, îngr. Viorica Nișcov, postfață Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1991. **Ediții:** *Bulgăre de aur în piele de taur*, introd. edit., București, 1975; *Ghicitori*, București, 1986.

Repere bibliografice: Iordan Datcu, *In memoriam. Radu Niculescu*, REF, 1988, 3; Ion Cuceu, *Radu Niculescu (1938–1987)*, AAF, 1991; Mircea Anghelescu, *Sensul folclorului*, LCF, 1992, 3; Cătălina Velculescu, „*Folclorul. Sens, valoare*”, RITL, 1992, 3–4; Cornelia Ștefănescu, *Tensiunea argumentului*, JL, 1992, 9–12; Nicolae Mecu, *Un exemplar spirit critic*, VR, 1993, 1; Ion Taloș, *Die Folklore. Bedeutung, Wert*, „*Fabula*” (Berlin–New York), 1992, 3–4; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 647–648.

T.V.

NICULESCU-VARONE, G.T. (15.XII.1884, București – 30.V.1984, București), etnolog. S-a născut într-o familie de intelectuali; tatăl era originar din Oltenia, iar mama din Moldova. După ce urmează la București școala primară, Liceul „Enăchiță Văcărescu” și Liceul „Matei Basarab”, face tot aici studii universitare de litere și drept, absolvite în 1908. Funcționează ca bibliotecar la Institutul Geologic al României (1905–1930). A audiat în 1927 și 1928, câte două luni pe vară, cursuri de romanistică și de istoria artei și folclor la Collège de France, unde urmărește cursurile lui Henri Focillon și Charles Diehl. Ca

membru al Societății Scriitorilor Români, a organizat o serie de șezători literare. A colaborat la „*Hunedoara noastră*”, „*Izvorașul*”, „*Informația Harghitei*”, „*Universul*” ș.a. și a desfășurat o bogată activitate de conferențiar la Ateneul Român (1933–1938).

La începutul activității N.-V. scrie nuvele, schițe, însemnări de călătorie, face traduceri, reunite într-o serie deschisă în 1913 de volumul *Printre străini*, fără mare ecou în critica vremii. Adevărata vocație se dovedește cercetarea folclorului, două din cărțile sale fiind distinse cu premii ale Academiei Române: *Jocuri românești necunoscute* (1930) – Premiul „Năsturel-Herescu”, *Monografia satului Șăulești, plasa Deva, județul Hunedoara* (1945) – Premiul „Stolojan”. Este, mai întâi, un asiduu culegător de folclor, din diferite zone ale țării, fie că este vorba despre cântece propriu-zise, strigături sau cântece de joc. De asemenea, publică sistematic studii privind portul, precum în cele două volume *Portul național românesc* (1933–1934) ș.a., și mai cu seamă coregrafia populară românească: *Jocuri românești necunoscute*, *Alte jocuri românești necunoscute* (1931), *Folclor român coregrafic* (1932), *Jocurile noastre naționale* (1933), *Les Danses populaires roumaines* (1933) ș.a., iar peste aproape o jumătate de secol, *Dicționarul jocurilor populare românești* (1980, în colaborare cu Elena Costache Găinariu-Varone), lucrare care cuprinde 5332 de jocuri, fiind un instrument de lucru „unic în literatura de specialitate” (I.C. Chițimia). Pe de altă parte, prin *Bibliografia poeziei noastre populare. Folclor român versificat cuprins în volume și broșuri. 1830–1935* (I–III, 1936), prin *Cei mai de seamă folcloriști români* (1938), ca și prin alte câteva lucrări, N.-V. se numără printre pionierii istoriei folclorului românesc.

SCRIERI: *Printre străini*, București, 1913; „*De închiriat o cameră mobilată*”, București, 1914; *În preajma artei*, București, 1914; *Elogiul frumuseții*, București, 1915; *Existența, munca, plictiseala și minciuna*, București, 1915; *Singur*, București, 1915; *Cartea inimii*, București, 1916; *Note despre artă*, București, 1916; *Spovedania unui singuratic*, București, 1917; *Povestea unui orfan*, București, 1920; *Însemnările unui singuratic*, București, 1928; *Paris*, București, 1928; *Albume cu modele de cusături și țesături naționale românești*, București, 1930; *Jocuri românești necunoscute*, București, 1930; *Alte jocuri românești necunoscute*, București, 1931; *Folclor român coregrafic*, cu desene de Ary Murnu, București, 1932; *Folclor și caracterizări etnografice. În Șcheii Brașovului. Junii și costumul de sărbătoare al femeilor române*, București, 1932; *Jocurile*

noastre naționale, București, 1933; *Les Danses populaires roumaines*, București, 1933; *Portul național românesc*, I–II, București, 1933–1934; *Bibliografia poeziei noastre populare. Folclor român versificat cuprins în volume și broșuri. 1830–1935*, I–III, București, 1936; *Le Folklore roumain versifié*, București, 1936; *Costumele naționale din România întregită*, I–II, București, 1937–1940; *Cei mai de seamă folcloriști români*, București, 1938; *Jocurile naționale românești*, București, 1938; *Monografiile orașelor, comunelor și mănăstirilor din România întregită. Bibliografie (1855–1938)*, București, 1939; *Ce trebuie să citească tineretul român*, București, 1939; *Însemnătatea educativă și literară a operei lui Anton Pann* (în colaborare cu Elena Costache Găinariu-Varone), București, 1940; *Castelul brâncovenesc de la Sâmbăta de Sus, județul Făgăraș. Căminul de odihnă pentru scriitori, ziariști și artiști români*, București, 1941; *Rolul cultural și educativ al literaturii noastre populare*, București, 1941; *Monografia satului Șăulești, plasa Deva, județul Hunedoara*, București, 1945; *Dicționarul jocurilor populare românești* (în colaborare cu Elena Costache Găinariu-Varone), București, 1980; *Vraja iubirii*, București, f.a. **Culegeri:** *Folclor românesc din Ardeal. Comuna Nadășu, plasa Huedin, județul Cluj*, București, 1935; *Folclor versificat din Moldova. Poezii populare din comuna Plopeni, plasa Bucecea, județul Botoșani*, București, 1936; *Strigături la jocurile populare românești*, București, 1936; *Strigături alese de la horă*, București, 1938; ed. 2, București, 1943. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Strigăt de alarmă*, București, 1914.

Repere bibliografice: N.I. [Nicolae Iorga], *Cronică*, RI, 1930, 10–12; Romulus Dianu, *Jocuri și folclor*, CRE, 1931, 18 martie; N.C. [Nicolae Cartoian], *Dicționarul jocurilor românești. Coregrafie populară*, RIR, 1931, 3; P.V. Ștefănuță, „*Folclor român coregrafic*”, VBA, 1932, 5; Dan Simonescu, [G.T. Niculescu-Varone], „*Epoca*”, 1932, 8 iunie, RIR, 1935–1936, 5–6; Albert Marinus, *Coutumes roumaines avec danses et chants*, „*Bulletin de recherches historiques et folkloristiques du Brabant*”, Bruxelles, 1932; D. Murărașu, „*Costumele naționale din România întregită*”, „*Tinerimea română*”, 1937, 1 septembrie; C. Pajură [C. Papacostea], „*Rolul cultural și educativ al literaturii noastre populare*”, „*Nădejdea*”, 1941, 28 octombrie; Seche, *Schiță*, II, 171–172; Valeriu Nițu, *Un folclorist uitat*, VTRA, 1972, 2; Șerban Cioculescu, *Folcloristica*, RL, 1980, 50; I. C. Chițimia, *Preocupările pentru folclor ale lui G. T. Niculescu-Varone (1884–1984)*, „*Buletinul Societății de Științe Filologice*”, 1984; Datcu, *Dicț. etnol.*, 648–650. **I.D.**

NICULIȚĂ-VORONCA, Elena (15.V.1862, Bârlad – 1939, Siret), folcloristă, autoare de versuri. Este fiica Rucsandei (n. Schipor) și a lui Iorgu Niculiță, publicist aromân. Face școala primară la Botoșani (1869–1873), iar cursurile secundare le va urma la pensiioane particulare din Iași și Botoșani (1873–1878).

A debutat cu versuri în „Familia” și a mai colaborat la „Calendarul copiilor”, „Sămănătorul”, „Neamul românesc”, „Convorbiri literare”, „Ion Creangă”, „Dreptatea”, „Ghilușul”, „Junimea literară” ș.a. A fost președintă a societății culturale România Tânără și, o perioadă scurtă, redactor la „Gazeta Bucovinei”. Primele texte populare culese le publică în „Românul” (1890), iar cele dintâi cercetări dedicate folclorului îi apar în revista „Rândunica” din Iași (1893). *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică* (I, 1903), monografie care include și o culegere de material folcloric, va fi urmată de două volume intitulate *Studii în folclor* (1908–1912) și de *Sărbătorea Moșilor în București* (1915). **N.-V.** e și autoarea plachetei *Poezii* (I, 1935), conținând în majoritate versuri patriotice, unele în stil popular. A mai semnat cu pseudonimul Veronea.

Lucrarea *Datinele și credințele poporului român...* poate fi apreciată ca una din cele mai importante monografii regionale realizate la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, zona investigată fiind Bucovina. E remarcabilă atât prin bogăția și diversitatea textelor cuprinse, cât și prin preocuparea folcloristei de a surprinde „spiritul poporului, precum și limba lui”, de a privi totul din perspectiva mitologiei poporului român, de a reproduce fidel oralitatea, adică de a nu omite ori a adăuga, chiar dacă i s-a părut „ceva naiv” în ceea ce spun cei anchetați. **N.-V.** nu a găsit însă cel mai bun criteriu de ordonare a materialului, includerea lui în cinci secțiuni – *Facerea lumii, Pământul, Aerul (Văzduhul), Apa, Focul* – întâmpinând critici întemeiate, ca și identificarea fantezistă a unor surse romane. Dincolo de aceste neajunsuri, cartea a fost adesea citată și folosită, uneori cu o frecvență foarte mare (Tudor Pamfile, în trilogia sa *Sărbătorile la români*, o citează de peste două sute de ori, iar în *Mitologia românească* de aproximativ o sută treizeci de ori). Treptat, meritele lucrării sunt recunoscute: Ovidiu Bârlea, de exemplu, o socotește ca fiind „cea mai reprezentativă pentru acest colț al Moldovei de Sus”. Aria de cercetare este destul de extinsă, numărul localităților din care a cules fiind apreciabil. Murindu-i soțul, **N.-V.** nu a mai putut să-și tipărească celelalte două volume la care face mereu referire în lucrare. Prezentate la Premiul „I. Heliade-Rădulescu” al Academiei Române, *Studii în folclor* sunt respinse, cu argumente judicioase, de Andrei Bârseanu. Mai târziu Ovidiu Bârlea avea să sublinieze că valoarea lor „stă în bogăția variantelor inedite, nu în interpretările care, de cele mai multe ori, nu sunt plauzibile”. **N.-V.**

a lăsat în manuscris o amplă lucrare intitulată *Studii de folclor (basmе, povești, superstiții, mitologie)*, însușind peste cinci sute cincizeci de pagini.

SCRIERI: *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, I, Cernăuți, 1903; ed. I-II, îngr. Victor Durnea, introd. Lucia Berdan, Iași, 1998; ed. I-II, îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 1998; *Studii în folclor*, vol. I, București, 1908, vol. II, Cernăuți, 1912; *Sărbătoarea Moșilor în București*, București, 1915; *Poezii*, I, Botoșani, 1935.

Repere bibliografice: Andrei Bârseanu, „*Studii în folclor*”, AAR, partea administrativă, t. XXXIII, 1910–1911; Miller-Săndulescu, *Evoluția*, 237–243; D. Caracostea, *Poezia tradițională română (Balada poporană și doina)*, îngr. Dumitru Șandru, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1969, I-II, *passim*; *Scrisori către Artur Gorovei*, îngr. și introd. Maria Luiza Ungureanu, București, 1970, *passim*; Bârlea, *Ist. folc.*, 332–335; *Dicț. lit.* 1900, 629; [Elena Niculiță-Voronca], în *Siretul – vatră de istorie și cultură românească*, îngr. Ion Popescu-Sireteanu, Iași, 1994, 282–296; Ion Șeuleanu, *La umbra unei tradiții protectoare*, ST, 1998, 9; Teodor Vârgolici, *Redescoperirea folcloristicii românești*, ALA, 1998, 438; Victor Durnea, *Din nou despre datinile și credințele poporului român*, CL, 1999, 5; *Dicț. scriit. rom.*, III, 469–471; Nicola, *Valori*, V, 319–322; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 650–651; Iordan Datcu, *Elena Niculiță-Voronca*, „Bucovina literară”, 2012, 3–4. **I.D.**

NICUȚĂ, Iulian (9.X.1942, Izvoare–Soroca–22.XI.2002, Chișinău), prozator. Este fiul Mariei și al lui Florea Nicuță. Absolvent al Facultății de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1965), va fi redactor la „Cultura” (1967–1977), „Învățământul public” (1977–1978), „Nistru” și „Basarabia” (1984–1990). Debutază cu povestirea *Greșeala* în 1959 la revista „Femeia Moldovei”, iar editorial cu volumul de nuvele *Aerodromuri* (1969).

Trăsătura dominantă în *Aerodromuri* este restituiră unor lucruri simple, a unor secvențe din viața de zi cu zi, precum iubirea pentru pământ, găsirea unui rost în viață, prima dragoste, trecerea examenelor din studenție sau frământările morale ale țăranilor. Personajele sunt ființe umile, scoase, de obicei, din viața satului și surprinse în momente de îndoială sau de pasiune. Autorul caută să sesizeze ce este distinct în existențele comune, dincolo de rutina zilnică. *Văpaia focului latent* (1972) continuă să exploreze realitatea imediată, cu accent pe trăirile intense ale personajelor în situații dintre cele mai obișnuite. Ceea ce caracterizează proza lui N. este secvențialul, miniaturalul, autorul interesându-se mai degrabă de ceea ce este fenomenal, secundar,

și mai puțin marile evenimente consacrate istoric. Tot aici prozatorul introduce însă tema războiului, concentrându-se asupra impactului pe care îl are istoria mare asupra omului simplu. Indiferentismul istoriei este contrabalansat de viețile fragile, zburcimate ale celor angrenați fără voia lor în mecanismul absurd al războiului. Ca un hiatus, *Lumina este dulce* (1978) păcătuiește prin atașarea în colajul de povestiri a unor nuvele de propagandă antiromânească. Sunt pagini de proslăvire a „Basarabiei roșii” și de denigrare a anilor interbelici, văzuți ca o perioadă de asuprire în istoria Basarabiei. Dincolo de astfel de derapaje de ordin etic, autorul exersează pe teme deja familiare lui, cu atenție la realitățile concrete, la accidental. *Inspectorul vine pe ploaie* (1987) este cea mai reușită culegere de povestiri a lui N. Prozatorul nu mai decupează „felii de viață” ca în cărțile precedente, miza este de a arăta că oamenii mărunți, evenimentele banale, aparent insignifiante, ascund adâncimi, că dramele autentice se pot ivi în liniaritatea vieții, fără a fi implicate cataclisme de ordin istoric. Cartea este organizată în două părți, denumite aforistic prin zicale populare: *Nu sta că-ți stă norocul și Tot paiul are umbra lui*. În prima parte tema centrală este raportul dintre om și destin. Personajele nu-și găsesc locul în lume și simt că își ratează destinul autentic. De aceea cotidianul la N. este populat de pseudoinspectori, directori cu aversiune pentru funcția lor, profesori poeți, tractoriști care construiesc avioane sau țărani care se preocupă de cântecele populare. Uneori autorul jonglează cu instanțele discursive ale textului, destinul fiind cunoscut și stăpânit de naratorul omniscient. În partea a doua, în locul imaginilor macrosociale, el valorifică din nou formele de viață vulnerabile, ratările, deriva cotidiană, boala, paradoxurile. Este vorba în subsidiar de o încercare de dinamitare a „eroismului” omului simplu, propagat de realismul socialist prin deturnarea unor microanalize ale vieții de zi cu zi. Culegerile *Povestiri despre Nelu* (1974), *Greu e să fii mare* (1979), *Start!* (1980) sunt destinate copiilor.

SCRIERI: *Aerodromuri*, Chișinău, 1969; *Văpaia focului latent*, Chișinău, 1972; *Culorile pământului*, Chișinău, 1974; *Povestiri despre Nelu*, Chișinău, 1974; *Lumina este dulce*, Chișinău, 1978; *Greu e să fii mare*, Chișinău, 1979; *Start!*, Chișinău, 1980; *Inspectorul vine pe ploaie*, Chișinău, 1987.

Repere bibliografice: Vasile Nastasiu, *Văpaia focului latent*, „Tinerimea Moldovei”, 1972, 31 iulie; Victor

Dumbrăveanu, *Izvoare ce-și așteaptă cronicarul*, „Moldova suverană”, 1992, 10 octombrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 219; *Dicț. Chișinău*, 391–392.

Mr.M.

NIJLOVEANU, Ion (27.IX.1913, Rădești, j. Olt – 23.VI.2000, Craiova), folclorist, poet, prozator. Fiul de țărani, N. urmează gimnaziul la Drăgășani (1927–1930), liceul la Slatina (1930–1934) și Facultatea de Litere și Filosofie la București (1936–1940). Activează ca profesor suplinitor la școli din Râmnicu Sărat, Târgu Jiu, Turnu Severin și București, profesor la licee din Slatina (1945–1948, 1951–1961, 1962–1974), la școlile elementare din Oprelu (1948–1951) și Ipotești (1961–1962), județul Olt. A mai fost lector la Institutul Central de Perfecționare a Personalului Didactic din Craiova (1974–1977). Și-a luat doctoratul în științe filologice la Universitatea din București cu teza *Conceptul etnofolcloric în scrierile lui Dimitrie Cantemir* (1978). I-au apărut culegeri de poezie populară, descântece, ghicitori și basme în volumele colective *Folclor din Oltenia și Muntenia* (IV, VIII, XI–XII, 1969, 1982, 1989), precum și în *Jos, pe valea Oltului. Căntece bătrânești* (1976). Este și autorul unei culegeri de povestiri (*Satul copilăriei*, 1983), al unor cărți de versuri (*Căntece de libertate*, 1994, *Epigrame*, 1995), al romanului *Satul meu* (1984), de factură neosămănătoristă, și din nou al unor povestiri adunate în *Îmblânzitorul de păsări* (1995). Colaborează la „Cadran”, „Sfarmă-Piatră”, „Universul literar”, „Oltul”, iar mai târziu la „Analele Universității din Craiova”, „Argeș”, „Revista de etnografie și folclor”, „Limbă și literatură”, „Philologica”, „Ramuri” ș.a.

Elev al lui D. Caracostea, N. are o contribuție deosebită la culegerea folclorului oltenesc și muntenesc. Pe lângă tipurile clasice de balade, colecțiile sale conțin, în special în secțiunea „haiducești”, un număr însemnat de piese noi sau mai rar atestate în alte culegeri. Publicarea variantelor locale contribuie la cunoașterea mai temeinică a zonei cercetate. În secțiunea liricii apar mai toate subdiviziunile: căntece de sărăcie și revoltă, cântece haiducești, cântece de răscoală și război, cântece de jale și de noroc, cântece ciobănești și de natură, cântece de dragoste, de dor, cântece de lume și satirice. În majoritatea cazurilor folcloristul folosește mijloace moderne de înregistrare și este preocupat de surprinderea manifestării diferențiate a formelor folclorice, de schimbările survenite în ultima jumătate de secol XX în viața

satului. Se disting și câteva interesante observații privitoare la repartizarea repertoriului pe vârste, baladele fiind cunoscute mai ales de bătrâni, iar repertoriul liric de tineri. În *Basme populare românești* (1982), culegere alcătuită la îndemnul lui D. Caracostea și adoptând ordonarea textelor după modelul din *Antologie de proză populară epică* de Ovidiu Bârlea, N. a inclus basme fantastice, basme nuvelistice, basme-snoave și snoave, legende, toate culese din județul Olt, numai câteva provenind din comuna Dimitrie Cantemir, județul Vaslui. Înregistrate, cele mai multe, pe bandă de magnetofon, de la „talentați povestitori mai vârstnici”, transcrise cu grijă pentru păstrarea specificului graiului local, selectate după criteriul estetic, piesele propun imaginea unei bogate și originale vetre folclorice.

SCRIERI: *Satul copilăriei*, București, 1983; *Satul meu*, București, 1984; *Făt-Frumos ca Soarele*, Craiova, 1987; *Căntece de libertate*, Craiova, 1994; *Epigrame*, Craiova, 1995; *Expresii populare românești și locuțiuni. Dicționar* (în colaborare cu Dorina Bărbuț), Craiova, 1995; *Îmblânzitorul de păsări*, Craiova, 1995. **Culegeri:** *Poezii populare de pe Argeș și Olt*, în *Folclor din Oltenia și Muntenia*, IV, București, 1969, 429–826; *Jos, pe valea Oltului. Căntece bătrânești*, notația muzicală de Marin Brănar, București, 1976; *Basme populare românești*, în *Folclor din Oltenia și Muntenia*, VIII, București, 1982; *Balade populare românești*, București, 1984; *Poezii populare românești. Balade, doine, colinde, descântece, ghicitori*, în *Folclor din Oltenia și Muntenia*, XI–XII, București, 1989.

Repere bibliografice: I. Opreșan, „*Jos, pe valea Oltului. Căntece bătrânești*”, RITL, 1977, 4; Silvia Ciubotaru, „*Basme populare românești*”, ALIL, t. XXIX, 1983–1984; Florin Bucescu, Viorel Bârleanu, „*Balade populare românești*”, ALIL, t. XXX–XXXI, 1985–1987; Maria Cuceu, „*Basme populare românești*”, AAF, 1987; Elena Hlinca-Drăgan, „*Balade populare românești*”, AAF, 1987; Nicolae Bellu, *Biblioteca din folclor*, R, 1991, 3; Firan, *Profiluri*, II, 121–122; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 651–653. **I.D.**

NIMIGEAN, Ovidiu (19.VII.1962, Năsăud), poet, eseist, prozator. Este fiul Mariei (n. Manoilă) și al lui Ioan Nimigean, tâmplar. Urmează primele opt clase la Ilva Mică, iar între 1977 și 1980 este elev al Liceului „George Coșbuc” din Năsăud. În 1983 devine student al Facultății de Filologie, secția română-rusă, de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. După absolvire (1988) este profesor stagiar la școala generală din Lueta, județul Harghita, apoi preparator la Catedra de limba română a Facultății de Litere din Iași (1990–1993) și cercetător

(1995–1996) în colectivul care elaborează *Dicționarul limbajului poetic eminescian*, inițiat și coordonat de Dumitru Irimia. În 2002, ca invitat al Fundației Kulturkontakt, e *writer in residence* la Viena, beneficiind și de alte burse similare. Debutază cu versuri în „Almanahul literar” al revistei „Luceafărul” (1980), coordonat de Geo Dumitrescu; primul volum, *Scrieri alese*, îi apare în 1992. În perioada studenției colaborează cu poezie, proză, critică literară la „Dialog” și „Opinia studențească”, iar după 1989 publică în „Timpul” (unde în 2000 era secretar de redacție), „Dacia literară”, „Convorbiri literare”, „Minerva”, „România literară”, „Monitorul-Arte”, „Observator cultural”, „Viața românească”, „Mișcarea literară”, „Caiete critice” ș.a., precum și la reviste din Austria, Statele Unite, Canada ș.a. Inițiator și președinte al grupării literare ieșene Club 8, coordonează mai multe antologii de poezie sau de proză. În anul 2012 se stabilește în Franța, dar urmărește atent toate vulturile societății și culturii românești.

Debutul lui N. stă sub semnul unor gesturi literare nonconformiste. Se întrevide, în majoritatea textelor, voința răsturnărilor și a mutațiilor paradigmatică. Cum realitatea este o dezamăgire continuă, poetul spune „m-aș întoarce acasă – dar unde/ peste tot atârnă portrete pancarde și funde”, în timp ce toate principiile se dovedesc și ele lipsite de orice consistență: „prețul omului – afișat la târgul de vite/ ascunde-te într-un arici/ și învață să vezi cu buricele degetelor”. Poezia nu se mai poate defini decât prin raportare la o sterilitate autodivulгатă, exasperantă, de care autorul reușește să se detașeze doar prin autoironie. Însă în acest caz autoironia nu ține de retorică, ci este un mijloc de absorbție și de interiorizare a dimensiunii tragice: „dar uite am săpat cu sapa de lemn/ câteva cuiburi în care/ în loc de cartofi am îngropat/ cele mai albe și rotunde pietre/ dar uite cu sapa de lemn/ am săpat mormântul tatei/ și mormântul mamei/ și sap în zgura din fundul grădinii/ mormântul fiului meu”. În *Week-end printre mutanți* (1993) refuzul se acutizează, devenind oglinda „părților întunecate ale existenței” (Al. Andriescu). Textelor de o încărcătură negativistă severă li se opun cele intitulate *Însemnări în proză*, care oferă autorului prilejul de a-și exersa discursul parodic: N. aplică aceeași formulă a contrastelor și în *adio adio dragi poezii* (1999). Aici, tonul grav al unor poeme precum *Celălalt, Fiara*

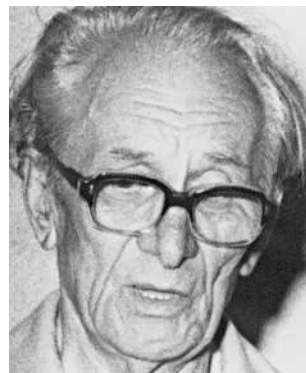
mă iubește (o veritabilă artă poetică) sau *O casă un gard un copac o pasăre* este deconstruit prin câteva „poezii în balon”: „nimigean ovidiu/ scrie poezii/ hai călcați pe vârfuri/ nu-l treziți copii/ nimigean ovidiu/ a ieșit din sine/ nu-l smintiți să-și ducă/ opera la fine/ nimigean ovidiu/ e rău și ursuz/ dacă îi ajunge/ zgomot la auz/ nimigean ovidiu/ de voi se ascunde/ pentru a vă scrie/ poezii profunde”. În *Planeta 0* (2002) dimensiunea ludică este complet eludată și autorul propune un discurs poematizat organizat după principiile jurnalului intim. Poezia ca notație zilnică, pactul cu biografia sunt simple pretexte pentru o examinare atentă a impasului existențial, căruia poetul nu reușește să i se sustragă decât printr-o dificilă și îndelung amânată resemnare. Cărțile lui N. comunică între ele, se anunță unele pe altele, așa justificându-se prezența în *Week-end printre mutanți* a unor fragmente care vor intra în romanul *Mortido* (2003), scriere perfect asimilabilă poeziei. Textul de deschidere al volumului *Nicolina blues* (2007) pare un poem al discursurilor contrarii, numai că scrierea nu sintetizează manierele poetice la care recurge autorul pe parcursul cărții, ci, mai degrabă, se realizează interpretarea propriului discurs. Trecerea în revistă a obiectelor din jur, obsesiva transcriere cvasinudă a decorului ar putea să însemne transcenderea cotidianului aluvionar prin chiar mijloacele specifice acestuia. A te citi pe tine după ce ai terminat de citit toate cărțile, o lectură a sinelui prin gesturi mărunte și defulări lirice supravegheate. N. depășește practica poetică optzecistă, asimilând-o, păstrând din ea doar disponibilitatea pentru autoreferențialitatea livrescă. El nu face comedia literaturii, nu găsește în ludic decât forma predilectă pentru evidențierea maximei gravități a lucrurilor despre care vorbește. Totuși, comedia e un soi de personaj ce-i stă în coaste poetului și-l îndeamnă, din când în când, la tertipuri poznașe. Există în carte mai multe texte ce funcționează ca arte poetice. „Foarte întortocheat, foarte greoi” pare drumul către un topos nou, nefrecventat. Dorința de a spune altceva și altfel conduce spre „un scris căzut pe gânduri, apoi scos din minți, mângăleală neputincioasă”. Dicteul automat pare a fi o soluție, dar chiar și asocierile involuntare dintre cuvinte sunt „false iluminări”. Dacă se spune că „la început a fost cuvântul”, la N. situația e pe dos. Nu cuvintele clădesc o lume, ci lumea deja existentă probează

cuvintele, le validează sau nu capacitatea de a desemna ceva. Poetul se obligă să nu facă nimic din reflex, nu se încrede în coordonatele spațio-temporale, nu le acceptă ca pe un dat: „oare timp se cuvine să numesc durata vidă a respirației mele?”. Interogația continuă îmbracă astfel haine cameleonice. În romanul *Rădăcina de bucsau* (2010; Premiul Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor) desfășurarea narativă, evoluția acțiunii din punctul A spre punctul B este sugerată și presupusă dincolo de ramele romanului. Destrămarea cuplului Liviu – Zelda are loc înainte de prima filă a cărții, iar moartea protagonistei, mama personajului-narator Liviu, nu se mai produce deloc, deși aceasta pare iminentă la tot pasul. Câteva „alveole” mentale de care tot amintește protagonistul sunt singurele ce se interpun între sine și infernul coroziv și ubicuu, în fața căruia el se simte vulnerabil, fără reacție, expus, „infestat de un morb” pentru care trebuie să găsească anticorpi. Liviu nu înțelege, nu acceptă destrămarea căsniciei sale, pentru că o știe întemeiată pe un pact insurmontabil, mai presus de iubire și ură, mai presus de crize, disoluții și reveniri la armonie. Zelda, aproape mitică în amintirile și fantezia protagonistului, este redusă în concret doar la cele câteva fraze neutre, impersonale, rostite în treacăt. Rugăciunea părintelui Cleopa, de fapt rugăciunea isihastă a minții și a inimii, este interiorizată progresiv, cum la fel de progresivă e detașarea spiritului de carne sau, mai bine zis, de mizeria cărnii. Rugăciunea însoțește personajul prin infernul său personal. Liviu este un Iov care și-a întărit credința „plin de bube pe gunoi”. N. mută accentul de pe alfabetul obișnuit al romanescului pe spectrul ontologic.

SCRIERI: *Scrieri alese*, Iași, 1992; *Week-end printre mutanți*, Iași, 1993; *adio adio dragi poezii*, Iași, 1999; *Planeta 0*, Iași, 2002; *Mortido*, postfață Liviu Antonesei, Iași, 2003; *Inerții de tranziție, altruism & bahluiuni literare*, București, 2006; *Nicolina blues*, preambul Șerban Foarță, Iași–București, 2007; *Rădăcina de bucsau*, Iași, 2010.

Repere bibliografice: Nichita Danilov, *Apocalipsa de carton*, Iași, 1993, 108–112; Al. Andriescu, „Week-end printre mutanți”, CL, 1994, 4; Mircea A. Diaconu, *Poezia insurgentă*, RL, 1994, 20; Codrin Liviu Cuțitaru, *Pledoarii în contumacie: nouăzeciști*, CNT, 1994, 43; Radu Andriescu, *Ovidiu*, TP, 2000, 2; Radu Pavel Gheo, *Poetul meu Pierrot*, O, 2000, 3; Bucur, *Poeți optzeciști*, 149–153; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, II, 226–228; Tudorel Urian, *Ucișag fără simbrerie*, RL, 2003, 32; Gabriel Horațiu Decuble, *De parazitarea muzei*, OC, 2004, 206; Cistelean, Al

doilea top, 99–101; Doris Mironescu, [Ovidiu Nimigean], TP, 2005, 1, SDC, 2007, 124, 2010, 282; Paul Cernat, *Prea multe coduri de spart*, OC, 2007, 133; Bodiu, *Evadarea*, 130–132; Bogdan Crețu, *Iov ține un jurnal*, OC, 2010, 279; Liviu Antonesei, *Poezii mei: O. Nimigean – cu preambulul reparatoriu*, OC, 2010, 271; Chioaru, *Noi dezvoltări*, 52–55; Cosmin Ciotloș, *Și ca dânsa suntem noi*, RL, 2011, 3; Radu Aldulescu, *Învățarea suferinței ca artă pentru artă*, LCF, 2011, 1; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, 198–207. **Ș.A.**

**NISIPEANU,
Constantin**

(10.X.1907, Craiova –
5.V.1999, București),
poet.

Este fiul Eugeniei (n. Dumitrescu) și al lui Alexandru Nisipeanu, funcționar. Învăță mai întâi în orașul natal, unde între 1919 și 1926 este elev la Liceul „Carol I”, la Școala Comercială (secundară și superioară), apoi urmează Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București, absolvită în 1938. Schimbă mai multe slujbe (casier, contabil, director al Muzeului Peleş în anii 1953–1957, îndrumător la Muzeul Literaturii din București în 1957–1958) și duce o viață aventuroasă. După ce debutează în 1927 cu versuri în revista „Săptămâna” (Ploiești), mai colaborează la „Bilete de papagal” (1928), „Poezia”, „unu”, „Herald”, „Meridian”, „Jurnalul” (Craiova), „Revista literară” ș.a. Redactează, la Craiova, revistele „Ostașii luminii” (1931) și „Radical” (1929–1931, împreună cu Mihail Dan), pe lângă cea din urmă funcționând și o editură, unde își va publica placheta de debut, *Cartea cu grimase* (1933). La Editura unu, de care se îngrijea Sașa Pană și unde el va fi o vreme redactor, scoate volumul următor, căruia mai vârstnicul comiliton îi schimbă titlul din *Altă planetă* în *Metamorfoze* (1934). În 1936 proiectează împreună cu Victor Brauner, Victor Valeriu Martinescu și Sașa Pană revista „Antagonism”, care însă nu mai apare. Este perioada în care pictează acuarele suprarealiste destinate ilustrației de carte. N., unul din ultimii suprarealiști români, alături de Sașa Pană și Gellu Naum,

pregătește, în 1937, cu ajutorul celui dintâi, placheta *Spre țara închisă în diamant*, care cuprinde poeme de un „suprarealism halucinant” (G. Călinescu). După 1950 este redactor la „Pentru patrie” și publică în „Viața românească”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Flacăra”, „Ramuri” ș.a.

Poezia de început a lui N., ale cărei imagini sunt în maniera lui Ilarie Voronca („Noaptea se desprind din pătulul cerului ca hulubii”, bunăoară) sau în cea a lui Stephan Roll și împrumută reflexe argheziene, este expresia trăirilor unui franciscan în spirit, cum l-a categorisit G. Călinescu („Sunt fratele plantelor”), străbătute de o umanitate generoasă („Visele mele sunt ca fructele coapte/ Pentru cei flămânziți de Liniște și Adevăr”). Un poem se cheamă chiar *Pe insulă cu Ilarie Voronca*, iar uvertura volumului de debut evocă „testamentul” arghezian („Am scris această carte/ În nopțile moarte/ Când printre perdele/ Alunecau lacrimi de stele/ Am spus aici cuvinte adevărate...”). Totuși, un întreg arsenal avangardist histrionic își găsește locul aici: umor negru, absurd, ironie parodică (*În viteză, Undeva, o călătorie*). Delirantul poem *Protozoar* ar fi fost scris, potrivit declarațiilor lui N., în timpul unei crize de malarie, „la cerearea unui medic”. Odată cu *Metamorfoze* poemele își precizează intenția și își asumă integral asocierea cu suprarealismul, acută în poemul *Umbra unei clipe* din deschidere, iar în dicteul oniric nu lipsește inserția de realitate brută, ceea ce devine și mai evident în versurile din *Spre țara închisă în diamant*, elogiat de G. Călinescu, într-o cronică de întâmpinare, pentru „purismul” său. Specială este înclinația spre asocieri imagistice insolite, cu ape-uri la strategii ludice de invenție lingvistică, ceea ce la alți avangardiști pare doar o căutare excesivă. Influențat de fantasma feminină miraculoasă glorificată de André Breton sau de Paul Éluard, imn erotic evocând, pe departe, *Cântarea Cântărilor*, lungul poem *Femeia de aer* (1943), însoțit de două desene suprarealiste ale autorului, este revelator pentru înnoirea posibilităților expresive: „Deodată brațul meu a început să cadă/ Cascade luminoase/ Pe care femeia de aer le culegea în palmă/ Și le lăsa să zboare suflet către suflet”. Aici se află un „personaj” feminin transfigurat, produs pur al imaginarului (Ranna), ce constituie centrul magnetic de atracție al vertijului imagistic. Remarcabilă e, cu deosebire, grația feerică, plutitoare a imaginilor, care se înlanțuie imponderabil într-un

joc continuu al metamorfozelor, făcând din acest poem unul dintre cele mai reprezentative produse ale suprarealismului autohton din anii '40 ai secolului trecut. După război lirica lui N. se păstrează într-o zonă a reveriei, întoarsă acum spre sentimentul iubirii și adorația trubadurescă pentru femeie, versul conservând unele irizări suprarealiste (*Să ne iubim visele*, 1967). Câteva culegeri din anii '80 – *Păsări de fum* (1982), *Arbori cu aripi de harfe* (1986), *Fata pescărușului* (1988), dar mai ales *Păduri de oglinzi* (1998) – readuc în atenție un poet substanțial. Scris în 1956, dar publicat abia în 1968, poemul dramatic în patru acte *Stăpâna viselor* se prezintă sub forma unui basm fantezist în metrică populară, populat de creaturi halucinante, de oameni deghizați în animale sau colorați în toată gama cromatică. Toate aceste făpturi sunt de fapt „visate” timp de trei ani de protagonista piesei, Smaralda, care-și „trăiește” visul cu o intensitate ce-l asimilează realului.

SCRIERI: *Cartea cu grimase*, Craiova, 1933; *Metamorfoze*, București, 1934; *Spre țara închisă în diamant*, București, 1937; *Femeia de aer*, București, 1943; *Moș Ioniță Făt-Frumos*, București, 1956; *Cartea cu oglinzi*, București, 1962; *Să ne iubim visele*, București, 1967; *Stăpâna viselor*, pref. Miron Radu Paraschivescu, cu un portret de Jules Perahim, București, 1968; *Păstorul de umbre*, București, 1971; *O lăută de frunze*, București, 1977; *Păsări de fum*, București, 1982; *Arbori cu aripi de harfe*, București, 1986; *Fata pescărușului*, București, 1988; *Păduri de oglinzi*, pref. Nicolae Țone, București, 1998; *Bună dimineața, noapte frumoasă*, București, 1998; *Tristețea firului de iarbă*, București, 1999; *Glorie tăietorului de lemne*, pref. Ion Cocora, București, 2000. **Traduceri:** Feodor A. Abramov, *Frați și surori*, București, 1964 (în colaborare cu M. Engher); Juliusz Slowacki, *Balladyna*, București, 1964; Zoltán Jékely, *Poezii*, pref. Nicolae Balotă, București, 1973.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, „*Cartea cu grimase*”, ADV, 1933, 15228; Constantinescu, *Scieri*, IV, 100–105; Călinescu, *Opere*, III, 927–928; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 820–821, *Ist. lit.* (1982), 905; Virgil Ierunca, *Constantin Nisipeanu*, TIL, 1943, 2176, 2211; Dumitru Micu, „*Stăpâna viselor*”, RL, 1968, 11; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 431–433; Grigurcu, *Poeți*, 432–435; Simion, *Scritori*, III, 62–65; Liviu Papadima, „*Păsări de fum*”, TBR, 1984, 267; H. Zalis, *Un itinerar împlinit*, CNT, 2000, 47; *Dicț. scriit. rom.*, III, 472–473; Morar, *Avatarurile*, 171–177; Ion Pop, *Introducere în avangarda literară românească*, București, 2007, 160–161; Popa, *Ist. lit.*, II, 397–398; Ion Pop, *Din avangardă spre ariergardă*, București, 2010, 118–124.

E.M.

NISTEA, Cornel (6.VIII.1939, Valea Lungă, j. Alba), prozator, publicist. Este fiul Victoriei (n. Belea) și al lui Gheorghe Nistea, țărani. Cu un parcurs școlar accidentat, urmează clasele primare în Sălciua, cursuri de zi și fără frecvență în cadrul Liceului Teoretic din Baia de Arieș, precum și cursurile serale ale unei școli silvice din Câmpeni. În paralel, lucrează la Ocolul Silvic din Aiud. În 1962 se înscrie la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, absolvind în 1967. Va fi, succesiv, profesor la Școala Generală din comuna Berghin (județul Alba) și inspector în cadrul Comitetului de Cultură și Artă Alba. După 1989 funcționează ca profesor de literatură la un liceu industrial, apoi la Seminarul Teologic Ortodox din Alba Iulia. Concomitent, este redactor la nou-înființata revistă „Discobolul”. Debutează cu proză scurtă în 1979 la „Vatra” și editorial în 1984 cu *Focuri în septembrie*, o culegere de schițe și nuvele. Colaborează cu rubrici permanente la două publicații locale: „Unirea”, între 1990 și 1991, și „Ulpia Jurnal”, între 2005 și 2006. Pentru *Papagalii mei adorați* (2004) i s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Mureș, iar pentru *Ritualul bestiei* (2008) a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Hunedoara.

Proza lui N. stă sub semnul unei stăruitoare evocări a vieții sub totalitarism, cu valențe de document și, uneori, cu accente subversive. Cunoscut multă vreme într-o variantă parțială, amputată de cenzură, volumul de debut *Focuri în septembrie* a fost restituit integral abia în 2004 sub titlul *Papagalii mei adorați*. Trei nuvele, inițial suprimate, și-au regăsit locul în sumar: *Când înflorește oleandru*, *Excomunicarea reporterului* și *Colonia de vulturi* (publicată și ca volum separat, tot în 2004). În noua configurație, miza politică a narațiunilor devine evidentă. Dacă nuvela *Colonia de vulturi* e construită alegoric, parodiind emfaza dictatorului, celelalte două texte expun direct și fără echivoc realitățile anilor '80 în România. *Când înflorește oleandru* face cronică unei agonii, sub supravegherea „milițianului de sector” și a unei infirmiere de la „Noua Terapie”, iar *Excomunicarea reporterului* încearcă o problematizare a „obsedantului deceniu”. Restul prozelor din primul volum al lui N. evocă prezența crepusculară a unei lumi „vechi”, compusă din relicve ale epocii staliniste, populată cu unchi și mătuși cu existențe marcate de abandon și de solitudine, care își consumă pasiv, în gesturi desuete, ultimele pâlâiri de viață. Văzută din perspectiva unui personaj-martor,

construit ca alter ego, această lume e configurată printr-un filtru ironic și moralizator, cu tendințe justițiare, pe un fond de intoleranță. Caracteristică prozei lui N., această postură de „martor” a protagonistului desenează un profil alcătuit din distanță critică și conformism: sarcastic, narcisist, autosuficient, egoist, parvenit, afișând o superioritate afectată, acesta e caracterizat în egală măsură de un respect scăzut de sine, de neîncredere în propria judecată și de o hiperluciditate ce amintește de eroii camilpetrescieni. Critica a văzut în această elaborată perspectivă ironică un mod de estompere a dramatismului unei epoci traumatice (Aurel Pantea) și ilustrarea unui ritual de culpabilizare individuală și colectivă (Cornel Moraru). Poziția de „martor” neconvențional, cu care naratorul se identifică biografic, va fi perpetuată în textele lui N., ca un element indispensabil al reprezentării experienței totalitare ca experiență-limită. Două ficțiuni, romanul epistolar *Inocența șarpelui* (2000) și *Ritualul bestiei. Amintiri din șezlongul albastru* (2008), conceput prin tehnica manuscrisului găsit ca un jurnal al unui transfug în Occident, revin asupra vârstei staliniste a comunismului românesc. Mărturii directe asupra unei lumi „bestializate”, guvernată de forțe oarbe și de cruzime, acestea pot fi asimilate documentului de epocă și citite în seria memorialisticii carcerale. *Întâlnirile mele cu Orlando* (2012) exploatează din nou filonul autobiografic, ipostaziind relația dintre două personalități creatoare, un scriitor și un pictor. Dincolo de complexitatea analizei, narațiunea se dezvoltă sprijinită de o sumă de evocări ale totalitarismului, automatizate și stereotipizate prin exercițiul repetat al mărturisirii, realizându-se, cum remarcă Mircea Muthu, tot ca „literatură de poziție, caustică”.

SCRIERI: *Focuri în septembrie*, București, 1984; ed. (*Papagalii mei adorați*), Cluj-Napoca, 2004; *Inocența șarpelui*, Alba Iulia, 2000; *Colonia de vulturi*, Cluj-Napoca, 2004; *Ritualul bestiei. Amintiri din șezlongul albastru*, Cluj-Napoca, 2008; *Împăratul lupilor*, Cluj-Napoca, 2009; *Caseta cu paradoxuri*, Cluj-Napoca, 2010; *Întâlnirile mele cu Orlando*, Alba Iulia, 2012.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Debut și maturitate*, RL, 1984, 44; Tudorel Urian, *Omul la răscruce*, O, 1985, 6; Cornel Moraru, [Cornel Nistea], VTRA, 2006, 3, „Discobolul”, 2009, 139–141; Mircea Muthu, [Cornel Nistea], TR, 2008, 145, „Discobolul”, 2009, 139–141; Aurel Pantea, *Cel mai recent roman al obsedantului deceniu*, „Discobolul”, 2008, 127–129; Mircea Moisa, *Individualitatea sub teroarea ideologiei totalitare*, R,

2008, 9; Constantin Cubleşan, „*Ritualul bestiei*”, „Cetea literară”, 2008, 11; Monica Grosu, *Lumea sub asaltul bestiei*, VR, 2009, 3–4; Irina Petraş, *Schimb de dame*, RL, 2012, 47; Nicolae Oprea, *Cronica întârziată. Un roman-pamflet*, ARG, 2012, 12; Dana Sala, *Cornel Nistea – granița autoficțiunii*, ST, 2012, 12.

L.Td.

NISTOR, Eugeniu (13.V.1957, Giuluş, j. Mureş), poet, eseist. Este fiul Corneliiei (n. Chelza) şi al lui Olofir Nistor, maistru sonder. Urmează Şcoala Generală din Giuluş (1964–1972), Liceul Industrial nr. 1 din Târgu Mureş (1972–1977), apoi Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1992–1997) şi cursuri postuniversitare la Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative (2009–2011). Obţine doctoratul în filosofie în 2006. Lucrează ca profesor suplinitor (1979–1981) şi funcţionar tehnic (1981–1987). Din 1995 este lector asociat şi apoi titular la Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureş, din 2004 fiind şi decan, iar din 2010 e cercetător ştiinţific asociat la Institutul de Filosofie şi Psihologie „C. Rădulescu-Motru” al Academiei Române. Are o activitate susţinută în domeniul editorial şi publicistic, fiind director al Casei de Editură Mureş (1992–1995) şi al Editurii Ardealul, redactor-şef la revistele „Alpha” (1990) şi „Izvoare filosofice” (2012), director al revistei „Târnava” (1992–2009), redactor la „Studia Universitatis «Petru Maior»”, seria Philologia. Debutază la „Vatra” cu poezia *Prin ochii mei* (1976), iar editorial cu volumul *Primăvara pe o bicicletă albastră* (1980). Mai colaborează la „România literară”, „Viaţa românească”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Steaua”, „Tribuna”, „Literatura şi arta” (Chişinău). Filiala Mureş a Uniunii Scriitorilor din România i-a acordat premii pentru eseu (1999, 2007, 2011, 2012), poezie (2000), ediţii îngrijite (2002), antologii (2003), publicistică (2006) ş.a., iar Academia Română i-a conferit Premiul „Vasile Conta” (2007) şi Premiul „Lucian Blaga” (2010).

N. este înscris în descendenţa lui George Coşbuc, Octavian Goga şi Lucian Blaga şi în proximitatea lui Ion Horea. Interiorizând percepţia asupra peisajului copilăriei, viziunea lirică se centrează pe rememorări nostalgice şi mirări iluminatoare. Amintirea înregistrează imagini evanescente şi devine agentul stărilor lirice subsecvente care, printr-o „recuzită optică” specială – ocheane, lunete, oglinzi, retine, priviri, ochi, „fântâna ochilor”, „lupa ochiului uimită”, „prisme de melancolii” sau „geamul aburit

al cofetăriei în care savurez dimineaţa cafeaua” –, favorizează o perspectivă „inversă” către un peisaj interior transfigurat: „prin lunetă inima-i adusă tot mai aproape” – *În nordul fiinţei*; „Câmpia s-a făcut imensă,/ nu mai încapă în poveşti,/ privirea mea – demult inversă – visează fluturi şi caleşti” – *Prin apa verde*; „mi se părea că ochiul zăreşte doar invers” – *Ostroave*. Asumarea condiţiei înstrăinatului nuanţează geografia lirică introspectivă, adăugându-i călătoria în zone mediteraneene şi reflecţia asupra efemerităţii spaţiului, altul decât cel natal, ca în *Golfuri şi melancolii* (2012). Diversitatea registrului discursiv, de la madrigale, elegii, imnuri, contemplări nostalgice la confesiuni neliniştite, glose filosofice sau reflecţii cu nuanţe sarcastice, contribuie la particularizarea tonalităţii lirice. **N.** a scris şi literatură pentru copii – *Cântă vara la fereastră* (1989), *Luneta de rouă* (1990), *Bătălia cu găscanii* (1991), *Insula lui Robinson* (1993). Ca eseist, este preocupat de scrierile lui Lucian Blaga, aşezându-se în linia de exegeză – deschisă de Vasile Băncilă – care situează opera lui Blaga în coordonatele spiritualităţii româneşti. *Teoria blagiană despre matricea stilistică* (1999) şi *Conceptul de spaţiu mioritic în filosofia lui Lucian Blaga* (2007) restituie traseele spirituale ale poetului-filosof şi oferă sistematizări sinoptice ale creaţiei acestuia.

SCRIERI: *Primăvara pe o bicicletă albastră*, Bucureşti, 1980; *Cântă vara la fereastră*, Bucureşti, 1989; *Luneta de rouă*, Târgu Mureş, 1990; *Bătălia cu găscanii*, Târgu Mureş, 1991; *Elegii transilvane*, pref. Alex. Ştefănescu, Târgu Mureş, 1991; *Scrisori din Transilvania*, Târgu Mureş, 1991; *Glosele râului*, Târgu Mureş, 1992; *Lacrimi şi flori*, Târgu Mureş, 1992; *Insula lui Robinson*, Târgu Mureş, 1993; *Izgonirea din rai*, pref. Virgil Podoabă, Târgu Mureş, 1993; *Nostalgia golfului*, Târgu Mureş, 1993; *Teoria blagiană despre matricea stilistică*, pref. Ioan N. Roşca, Târgu Mureş, 1999; *Îndepărtatele coline*, pref. Al. Cistelean, Târgu Mureş, 2000; *Dialoguri în Agora*, Târgu Mureş, 2006; *Conceptul de spaţiu mioritic în filosofia lui Lucian Blaga*, Târgu Mureş, 2007; *Giuluş – file de monografie*, Târgu Mureş, 2008; *Elemente de retorică şi argumentare. Din Antichitate la Şcoala din Bruxelles şi Grupul µ*, Târgu Mureş, 2011; *Introducere în filosofia comunicării şi a relaţiilor publice, cu focalizare pe aspectele de criză*, Târgu Mureş, 2011; *Prolegomenele inimii*, pref. Iulian Boldea, Cluj-Napoca, 2011; *Golfuri şi melancolii*, pref. Al. Cistelean, Târgu Mureş, 2012; *Filosofie şi comunicare*, pref. Gheorghe Vlăduţescu, Bucureşti, 2012. **Antologii, ediţii:** *Polemica Blaga–Botta*, Târgu Mureş, 2001; *Antologia poezilor ardeleni contemporani*, Târgu Mureş, 2003 (în colaborare cu Iulian Boldea); *Arcade*, Târgu Mureş, 2008

(în colaborare cu Iulian Boldea și Ileana Sandu); *Opera blagiană – filosofie și destin*, pref. edit., Târgu Mureș, 2009 (în colaborare cu Iulian Boldea); *Din lirica românească de dragoste*, Târgu Mureș, 2010 (în colaborare cu Ileana Sandu).

Repere bibliografice: Serafim Duicu, *Între Apollo și Dionis*, VTRA, 1991, 12; Vasile Spiridon, *Iarba verde de-acasă*, PSS, 1992, 4–5; Iulian Boldea, *Metamorfozele textului*, Târgu Mureș, 1996, 30–33; Al. Cistelean, *Pilla-tieni de Ardeal*, „Piața literară”, 2002, 5; Iulian Boldea, *Scriitori români contemporani*, Târgu Mureș, 2002, 305–307; Aurel Pantea, *Raiul memoriei și al senzației*, F, 2005, 6; Constantin Cubleşan, *Eminescu în comentarii critice*, Cluj-Napoca, 2008, 120–125; Iulian Boldea, *Melancolii în palimpsest*, RL, 2012, 15.

I.T.

NISTOR, Ion (1.X.1937, Panduri, azi Axintele, j. Ialomița), editor, istoric literar. Este fiul Linei (n. Olteanu) și al lui Călin Nistor, țărani, și nepot după mamă al scriitorului George Acsinteanu. A urmat primele opt clase în comuna natală, iar liceul și Facultatea de Filologie la București, trecându-și examenul de licență în 1965. A absolvit în 1976 și Academia „Ștefan Gheorghiu”. Între 1959 și 1969 a fost redactor la Editura pentru Literatură, din 1969 redactor la Editura Albatros, unde va fi mai târziu șef de redacție. Debutază în presă la „Gazeta literară” în 1964. A mai colaborat la „Iașul literar”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „România literară”, „Viața Buzăului”, „Adevărul literar și artistic”, „Universul Bucureștilor”, „Sud”. Prima prezență editorială va fi ediția G. Bacovia, *Plumb. Versuri și proză*, apărută în 1965. A semnat volumele de versuri pentru copii *Martinică la bunici* (1995) și *Martinică face sport* (1995) cu pseudonimul Grigore Storin. Ca editor, N. și-a îndreptat preocupările cu precădere asupra scriitorilor din perioada interbelică (G. Bacovia, Gib I. Mihăescu, Damian Stănoiu, Ionel Teodoreanu, George Acsinteanu). Unele din studiile sale introductive au aspect monografic, precum cel la antologia *Dramaturgia istorică română contemporană* (I–II, 1974) ori la ediția Damian Stănoiu, *Nușele și romane* (1987). Este preocupat, de asemenea, să recupereze texte necunoscute din periodice (Gib I. Mihăescu, G. Bacovia, Lucian Blaga) și ajunge să realizeze în 1998 o ediție critică G. Bacovia. Activitatea sa editorială s-a remarcat prin rigoare și acuratețe filologică. O parte din articolele și studiile ce însoțesc edițiile, precum și câteva evocări ale unor personalități din viața culturală postbelică au fost reunite în volumul *Consemnări în labirint* (2009).

SCRIERI: *Martinică la bunici*, București, 1995; *Martinică face sport*, București, 1995; *Consemnări în labirint*, București, 2009. **Ediții, antologii:** G. Bacovia, *Plumb. Versuri și proză*, pref. Nicolae Manolescu, București, 1965, *Plumb. Poezii. Proză*, pref. Mircea Angheliescu, București, 1998; Gib I. Mihăescu, *La „Grandiflora”. Noaptea focurilor*, I–II, București, 1967, *Vedenia*, postfață Laurențiu Ulici, București, 1973, *Visul*, pref. edit., București, 1991, „*La Grandiflora*”, postfața edit., București, 2003; Mihai Tican-Rumano, *Peste mări și țări*, introd. Domnica Filimon, București, 1973; Mihai Beniuc, *Poezii*, pref. V. Fanache, București, 1973; Damian Stănoiu, *Alegere de stareță. Ucenicii Sfântului Antonie*, București, 1970, *Necazurile părintelui Ghedeon. Cum petrec călugării*, I–II, pref. edit., București, 1974, *Nușele și romane*, introd. edit., București, 1987, *Furtună în iad*, București, 1991, *Cazul Maicii Varvara*, București, 1991, *O noapte cu ghinion*, București, 1993, *Ucenicii sfântului Antonie*, pref. edit., București, 2007; *Dramaturgia istorică română contemporană*, I–II, introd. edit., București, 1974; Lucian Blaga, *Poezii*, București, 1982; George Acsinteanu, *Piatra neagră. Convoiul flămânzilor*, pref. Al. Piru, București, 1990; Ionel Teodoreanu, *Arca lui Noe*, postfața edit., București, 1991, *Secretul Anei Florentin*, pref. edit., București, 1992; Tudor Vianu, *Scriitori clasici români*, pref. edit., București, 1998; Ion Pillat, Perpessicius, *Antologia poezilor de azi*, I–II, pref. Cornelia Pillat, București, 2000; Lucia Demetrius, *Memorii*, pref. G. Dimisianu și Miron Bergmann, București, 2005; *Fabule alese*, pref. edit., București, 2005.

Repere bibliografice: Mihai Drăgan, *Despre unele omisiuni și adaosuri*, ATN, 1973, 9; Martin, *Metonimii*, 291–295; Constantin Sorescu, *Teatrul identității*, SPM, 1982, 592; Ion Bogdan Lefter, *Damian Stănoiu, „Nușele și romane”*, RL, 1988, 43; Ilie Dan, „*Dramaturgia istorică română contemporană*”, CL, 1989, 14; Mircea Angheliescu, *Bacovia și bacovianismul*, LCE, 1994, 29; Teodor Vărgolici, [Ion Nistor, editor], ALA, 2000, 534, 2001, 584, 2006, 809; Vale-riu Râpeanu, *Poezia noastră așa cum era în anii '20*, „Curierul național”, 2000, 3022; Barbu Cioculescu, *Firul vremii în curentul epocii*, RL, 2001, 6; Al. Săndulescu, „*Antologia poezilor de azi*”, JL, 2001, 5–10; Florentin Popescu, *Un editor cu fler. Ion Nistor*, „Litera”, 2010, 2.

AL.S.

NISTOR, Virgil (22.IX.1922, Șomărtin, j. Sibiu – 10.VII.2017, Cluj-Napoca), poet, dramaturg. Este fiul Otiliei (n. Răduleț) și al lui Ilarion Nistor, învățător. După ce face școala primară în satul natal (1929–1933), urmează liceul la Făgăraș (1933–1936), Sighișoara (1936–1938), Sibiu (1938–1940) și la Blaj (1940–1942), unde își ia și bacalaureatul. În 1943 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie și la Facultatea de Medicină de la Universitatea clujeană, aflată în refugiu la Sibiu. După ce în 1945 părăsește medicina, va absolvi, la Cluj, literele

(1948). Este angajat ca preparator la Universitatea clujeană, la Catedra de literatură română, de unde este disponibilizat în scurt timp ca urmare a participării la grevele studențești. În 1949–1960 și 1963–1965 este profesor la mai multe școli și licee din Cluj, iar între 1960 și 1963 lucrează tot aici ca metodist la Casa Regională a Creației Populare și ca profesor la Școala Populară de Artă; între 1965 și 1969 a fost șef de producție și redactor la redacția clujeană a Editurii pentru Literatură, iar până în 1985 redactor, apoi secretar general de redacție la revista „Steaua”. N. debutează cu versuri în 1941, simultan în revista brașoveană „Claviaturi” și în gazeta „Dacia” din București, iar editorial în 1962 cu *Noapte bună, Mister Dollar!*, piesă de teatru într-un act. A mai colaborat la „Luceafărul” (Sibiu), „Pagini literare” (Turda), „Provincia” (Craiova), mai târziu la „Almanahul literar”, „Steaua”, „Tribuna”, „Orizont”, „Familia”, „Argeș”, „Cultura” ș.a., precum și la diverse ziare locale, semnând și cu pseudonimele Ramiro și Marcel Pint. Din perioada studenției la Sibiu există mărturii (în corespondența dintre Radu Stanca și I. Negoțescu) că ar fi frecventat Cercul Literar. În anii '80 a fost inițiatorul și coordonatorul almanahurilor apărute în redacția revistei „Steaua”. Câteva din piesele lui de teatru au fost incluse în repertoriile unor teatre din Cluj, Bacău, Turda și Satu Mare (în 1984 piesa *Canarul* a fost interzisă din motive ideologice).

Ambițiile teatrale ale lui N. nu s-au realizat la vremea debutului. Piesele, scrise cu oarecare profesionalism, dar practicând prea insistent metafora și simbolul scenic, au atras rar atenția regizorilor, poate și pentru că ele depășeau limitele moralei pretinse în anii '60. *Omul de la miezul nopții* (1965), cea mai izbutită din punct de vedere scenic și tehnic, tratează un caz dificil de conștiință: un medic chirurg este pus în situația de a salva viața unui prieten care fusese amantul soției sale sau de a se răzbuna, lăsându-l să moară. *Canarul* conține scene și personaje greu de acceptat de cenzura vremii: „oameni cenușii” puși să-i urmărească pe alții. Dacă două volume de teatru, cel de debut și *Cursa de șoareci* (1970), nu au avut un ecou cât de cât notabil, abia târziu, după câteva decenii, autorul a avut satisfacția de a-și vedea tipărită o antologie reprezentativă, în care intră toate scrierile sale dramatice, unele apărute în presa literară și altele inedite. N. părea că părăsise poezia în favoarea teatrului, dar, nemulțumit probabil de performanțele obținute, revine

la vers și practic redebutează în 1968 cu *Întoarcerea în anotimp*. În această carte, care ar fi trebuit să fie de maturitate, poetul se manifestă ca un june romantic, cu accente de baladist (poate sub aripa lui Radu Stanca sau a lui Ștefan Aug. Doinaș). Era, cum remarcă Nicolae Balotă, „un sentimental cu pudori”, acoperindu-se cu cuvinte („verbe-afectate”, precizează același critic). El ajunge să învăluie totul, mai ales meditația despre condiția umană, în straie neologice, dominate de o luciditate căutată. Renunțarea voită la lirism duce spre o anume uscăciune a versului, de care N. este însă mândru. Următoarele cărți de poezie din anii '70–'80 urmăresc constant o linie riscantă a sensibilității intelectualizate, cu implicații livești. Abia în *Ultimele cuvinte* (2001) scriitorul își regăsește sensibilitatea refuzată, dar pe temeiul unei nostalgii, e drept, acum senină. Dacă mai înainte își obliga poezia să intre în mit și legendă, aici o lasă liberă, primind-o în propria-i intimitate. Mai demult crea tablouri de legendă, în care personaje hieratice, eterate, se mișcau controlat („Păduri întrepătrunse de hățșuri, / pe trunchiuri verzi reptile care dorm / nutresc otrăvuri dulci sub învelișuri / și arborii exală cloroform, / se înfășoară simultan pe gleznă / din plante lipicioși miriapozi”), de data aceasta tinde să se exprime confesiv, în exclusivitate pe sine, încercând să privească un viitor apropiat și cutremurător: „Mi-e imposibil să-mi imaginez / că într-o zi nu voi mai auzi zgomotele străzii / că nu voi mai vedea iarba și arborii”. Distanța dintre cele două moduri de exprimare este mare, fără a produce totuși discrepanțe.

SCRIERI: *Noapte bună, Mister Dollar!*, București, 1962; *Puii nu zboară singuri*, Cluj, 1963; *Întoarcerea în anotimp*, București, 1968; *Spirală*, București, 1969; *Cursa de șoareci*, Bistrița, 1970; *Ispititoarea pasăre de foc*, București, 1975; *Pe-o invizibilă harfă percuții*, București, 1976; *Clipa când orele tac*, București, 1979; *Ceremonia cuvintelor*, Cluj-Napoca, 1986; *Alternativă cu Fata Morgana*, Cluj-Napoca, 2001; *Ultimele cuvinte*, Cluj-Napoca, 2001; *Teatru*, I–II, Cluj-Napoca, 2002.

Repere bibliografice: Aurel Gurghianu, „*Omul de la miezul nopții*”, ST, 1966, 5; Dumitru Micu, „*Întoarcerea în anotimp*”, RL, 1969, 6; Alexandra Indrieș, *Despre literaritate*, O, 1969, 6; Nicolae Balotă, „*Întoarcerea în anotimp*”, F, 1969, 3; Nae Antonescu, [Virgil Nistor], ST, 1969, 5, F, 1975, 6, T, 1976, 12; Virgil Mihaiu, *Muzica memorării*, ST, 1975, 9; Poantă, *Radiografii*, I, 211–213, II, 110–112; Steinhardt, *Critică*, 97–100; Felea, *Aspecte*, III, 34; Tașcu, *Poezia*, 176–179; Poantă, *Dicț. poeți*, 135–136; *Dicț. scriit. rom.*, III, 474–475.

V.T.

NISTORESCU, Cornel (15.XII.1948, Turmaș, j. Hunedoara), prozator, gazetar. Este fiul Iliei (n. Popa) și al lui Aurel Nistorescu, țărani. După absolvirea Liceului „Aurel Vlaicu” din Orăștie (1965), urmează cursurile Facultății de Filologie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, unde a făcut parte din echipele de folcloriști ale Catedrei de etnologie. Imediat după licență (1974), se angajează ca redactor la „Viața studentescă” și „Amfiteatru” (1974–1980), precum și, ulterior, la ziarul „Scântea tineretului” (1980–1984) și la revista „Flacăra” (1984–1990). După 1990, devine unul dintre cei mai importanți antreprenori din presa românească, lansând mai multe publicații de mare tiraj (revistele „Expres” și „Expres magazin”, iar împreună cu Ion Cristoiu, cotidianul „Evenimentul zilei”) și susținând în paralel o bogată activitate ca editorialist și formator de opinie. Din 1997 până în 2005 a condus „Evenimentul zilei” și din 2009 „Cotidianul”. A fost, de asemenea, fondatorul primului post național de radio privat din România postcomunistă (Europa FM). A debutat cu reportaj în paginile „Vieții studentești” în 1971, iar editorial în 1978 cu volumul *Întâmplări în liniștea unei fotografii* (Premiul Uniunii Tineretului Comunist). A colaborat la „Agora”, „Het Folk” (Belgia), „L'Événement de jeudi” (Franța), „Meridian”, „România literară”, „Steaua”, „De Steem” (Olanda), „Viața românească” ș.a.

Pentru N., reportajul nu face parte dintr-o rutină jurnalistică, ci dintr-o convenție literară cu înalte exigențe stilistice și narrative. Comparat adesea cu Geo Bogza sau cu F. Brunea-Fox, scriitorul reînnoadă tradiția interbelică a genului, prelucrând realitatea prin desfășurarea unei largi game de tehnici literare, prin înscenări lirice sau epice, prin montaje savante ale faptelor, uneori cu bătaie alegorică, precum și prin tematizări ale percepției subiective a personajului-reporter. Resituate în epoca în care au fost scrise, aceste texte ilustrează nu poetica minimalistă a optzeciștilor și interesul acestora pentru reprezentarea crudă a banalității cotidiene, ci cultul pentru literatură al modernismului târziu. Investiția „estetică” explică de altfel renunțarea la formula reportajului după 1989, în ciuda faptului că scriitorul avea să-și continue cariera de jurnalist, devenind unul dintre cei mai importanți oameni de presă din România post-decembristă. Ca și literatura pentru generația '70, reportajele sunt pentru N. simple pretexte de retragere dintr-o activitate publicistică condiționată

de constrângerile politice. Toate cele trei culegeri apărute până în 1989 ilustrează deja prin titlurile lor această funcție de „refugiu”. Astfel, volumul de debut, *Întâmplări din liniștea unei fotografii*, împrumută titlul unui text care relatează o vizită la Muzeul de Istorie, făcând în același timp elogiul contemplației tăcute a obiectelor trecutului. „Liniștea fotografiei” e o reverie a imersiunii istorice, trăită departe de agitația actualității („cei care se predau obiectelor, care trec de marginile lor și le văd prinse în hora vieții, coboară alături de ele în secolele din care au venit”). În același spirit, *Paradisul provizoriu* (1982) evocă o vacanță petrecută pe unul din brațele Dunării, într-o izolare aproape deplină de lumea exterioară în cadrul unei micro-comunități, după cum ultimul volum, *Proprietarul de iluzii* (1988) poartă titlul unui reportaj despre existența retrasă și neînțeleasă a unui inventator excentric, autor al mai multor brevete depuse în vederea construcției unei rachete autohtone. În interiorul acestui univers escapist, scriitorul migrează treptat dinspre reportajele cu temă istorică, spre cele dedicate unor subiecte contemporane, atras de explorarea pegrei sau a excepționalității sociale. Dacă în primul volum sunt mai multe texte despre personaje sau episoade din istorie, nu străine de agenda oficială a momentului (o expediție la cetățile dacice, o evocare a lui Ștefan cel Mare sau a răscoalei lui Horea), în următoarele devin dominante articolele despre realitățile marginale sau mai puțin cunoscute ale societății comuniste: prostituția practică la hotelul Intercontinental, lumea mahalalelor sau a penitenciarelor, existența studenților străini de la Facultatea de Medicină etc. Appreciate de comentatori, comparate adesea cu reportajele lui Geo Bogza despre viața petroliștilor, aceste texte sunt totuși date. În anchetele sale asupra marginalității scriitorul nu are libertatea de a reconstitui raporturile sociale din epocă, astfel încât să poată restitui credibil relația exclusivă cu autoritatea și cu puterea. În plus, tendința de eroizare, reflexul de a proiecta fapticul, oricât de mărunț, prin filtrul legendei constituie o caracteristică constantă a stilului reportericesc al lui N., introducând în textele sale accente mitologizante specifice discursului propagandistic. Una dintre cele mai reușite narațiuni, *Să bată, să bată, să bată!*, despre activitatea unui spital de boli cardiovasculare, face din medici și din pacienți eroii moderni ai unei vaste epopei a suferinței și a salvării. Ca și alte

forme ale literaturii care s-au prevalat sub regimul totalitar de neutralitatea ideologică a esteticului și de posibilitatea refugiului în artă, reportajele lui N. sunt marcate de o atitudine politică echivocă, rămânând mai degrabă ca un document de epocă, strâns condiționat de limitele de exprimare din perioada comunistă.

SCRIERI: *Întâmplări în liniștea unei fotografii*, Iași, 1978; *Paradisul provizoriu*, București, 1982; *Proprietarul de iluzii*, București, 1988.

Repere bibliografice: Nicolae Ciobanu, *Ipostaze ale reportajului*, LCE, 1978, 48; Dinu Flămând, *Un remarcabil portretist*, AFT, 1978, 12; Mihai Ungheanu, „Întâmplări în liniștea unei fotografii”, LCE, 1979, 8; Mircea Mihăieș, [Cornel Nistorescu], O, 1982, 21, CU, 2001, 4, RL, 2003, 36; Mircea Zăciu, „Paradisul provizoriu”, ST, 1982, 5; Al. Călinescu, *Viața prozei și proza vieții*, CL, 1982, 7; Cecilia Caragea, *Dialog cu Cornel Nistorescu*, Cluj-Napoca, 2000; *Dicț. scriit. rom.*, III, 475–477. Alex. Ștefănescu, *Doi publiciști antipatici*, RL, 2001, 11; Holban, *Ist. lit.*, II, 259–261.

A.Td.

NIȘCOV, Viorica (3.II.1936, Bohumin, Cehoslovacia), folcloristă, germanistă, traducătoare. Este fiica Mariei (n. Bulsup) și a lui Traian Ionescu-Nișcov, slavist. Urmează școala primară și liceul la București, luându-și examenul de absolvire în 1954. Este licențiată a Facultății de Filologie a Universității din București, secția limba și literatura germană (1959). Din 1962 până în 1998 a fost cercetătoare la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române. În 1970 și 1971 a efectuat o specializare la Universitatea din Tübingen, ca bursieră a Fundației „Alexander von Humboldt”, iar în 1991 a beneficiat de un stagiu de documentare la Universitatea din Bonn, cu o bursă oferită de Fundația „Friedrich Ebert”. În același an obține titlul de doctor cu o teză de literatură comparată. Debutază în revista „Studii și cercetări de istorie literară și folclor” (1964) cu studiul *Considerații asupra baladei „Costea Ciobanul”*. A colaborat la „Limba și literatură”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Viața nouă”, „Dacoromania”, „Manuscriptum”, „Synthesis”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Memoriile Secției de științe filologice, literatură și arte”. A fost căsătorită cu etnologul Radu Niculescu.

În 1979 N. publică antologia *Cele trei rodii aurite*, iar în 1996 tot o antologie de folclor, *A fost de unde n-a fost*, însoțită de un amplu studiu introductiv, echivalând cu o monografie, care se încheie

cu un capitol substanțial, intitulat *Basmul ca practică și reprezentare*. Întregul demers referitor la basm, alcătuit cu o largă cuprindere a fenomenului, se remarcă prin buna informație în domeniu, caracterizări și disocieri inspirate, finețea analizei și printr-o reală sensibilitate artistică. Basmul – consideră N. – poate fi abordat din mai multe unghiuri (magic, ontologic, psihologic etc.), dar el rămâne totodată sursă de primă importanță a literaturii culte românești. Folclorul e privit și din perspectivă comparatistă în studiul *Ecouri în România ale activității folcloristice a Fraților Grimm. Teoria mitologică*, prin prismă teoretică, așa cum se întâmplă în *Note privind aspectele funcționale ale colindei*, sau în legătură cu literatura cultă, ca în *Folclorul în opera lui Ion Barbu. Cultura populară ca parte constitutivă a creației literare moderne*. Preocuparea pentru basm a exegetei va fi completată, în cartea *Ești cât povestești* (2012), cu studiile privind istoricul colecțiilor și cu istoria cercetărilor referitoare la această specie în proză a creației folclorice. Temeinic documentată, lucrarea *Un elogiu al diferenței. Literatura de limbă germană în revista „Adevărul literar și artistic” (1920–1939)* (2011), deși se ocupă numai de un segment din literatura străină editată în această publicație de cultură interbelică, analizează valoarea și calitatea traducerilor, dar și comentariile critice, germane și românești, cu mult mai numeroase decât literatura inserată. Autoarea evidențiază și unele aspecte de natură sociologică (selecție, scop, adresabilitate, preferințe etc.). Ca germanistă, cercetătoarea elaborează și studii de literatură comparată în domeniul ei de specialitate (*Eminescu și Novalis, J.W. Goethe în presa românească interbelică, Ricarda Huch – poezia istoriei*), precum și în altele, mai largi, unde se evidențiază prin înzestrare teoretică (*Considérations de principe sur la littérature comparée, Observații metodologice privind „Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice”*). A participat la realizarea unor volume colective publicate în cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”: *Izvoare folclorice și creație originală* (1970), *Temelii folclorice și orizont european în literatura română* (1971), *B.P. Hasdeu și contemporanii lui români și străini* (I–III, 1982–1984), *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice (1919–1944)* (I–X, 1997–2009) ș.a. Tălmăcirile din germană ale lui N. se disting prin implicarea totală în descifrarea unor

texte dificile, fie literare, fie de cultură, cu caracter înalt specializat, precum psihanaliză (C.G. Jung, printre care *Tipuri psihologice*), religie, filosofie, basme românești în colecții străine ori critică literară (Ricarda Huch, Georg Lukács ș.a.). Și alegerea anumitor scriitori germani (Novalis, Ernst Jünger) stă sub semnul excelenței ideatice și stilistice.

SCRIERI: *Un elogiu al diferenței. Literatura de limbă germană în revista „Adevărul literar și artistic” (1920–1939)*, Brăila, 2011; *Ești cât povestești. O fenomenologie a basmului popular românesc*, București, 2012. **Antologii:** *Cele trei rodii aurite*, București, 1979; *A fost de unde n-a fost*, introd. edit., București, 1996. **Ediții:** N. Steinhardt, *Articole burgheze*, introd. Nicolae Mecu, Iași, 2008. **Traduceri:** Ricarda Huch, *Romantismul german*, pref. trad., București, 1974; Georg Lukács, *Teoria romanului*, pref. N. Tertulian, București, 1977; Novalis, *Discipolii la Sais. Heinrich von Ofterdingen*, introd. trad., București, 1980, *Între veghe și vis. Fragmente romantice*, București, 1995; ed. îngr. și pref. trad., București, 2008; C.G. Jung, *Tipuri psihologice*, București, 1997, *Cartea Roșie*, București, 2011 (în colaborare cu Simona Reghintovschi); Ernst Jünger, *Jurnale pariziene*, pref. trad., București, 1997, *Cartea ceasului de nisip*, pref. trad., Iași, 2001, *Grădini și drumuri. Însemnări caucaziene*, București, 2002, *Pagini din Kirchhorst. Ani de ocupație. Coliba din vie*, pref. trad., Iași, 2004; Gershom Scholem, *Despre chipul mistic al divinității în Cabală*, București, 1998; Richard Kunisch, *București și Sтамbul. Schițe din Ungaria, România și Turcia*, îngr. și pref. trad., București, 2000; Arthur și Albert Schott, *Basme valahe*, îngr. și pref. trad., Iași, 2003; Martin Walser, *Cal în fugă*, București, 2004.

Repere bibliografice: Felix Kleininger, „*A fost de unde n-a fost*”, „Österreichische Zeitschrift für Volkskunde” (Viena), 1996; Al. Săndulescu, *Basmul popular românesc*, RL, 1997, 13; Roxana Sorescu, *De-ar fi să fie...*, LCE, 1997, 14; Nicolae Constantinescu, „*A fost de unde n-a fost*”, LL, 1997, 3–4; Z. Ornea, *Călătoria lui Kunisch*, RL, 2001, 4; Catrinel Popa, *Timpul nisiparniței*, RL, 2001, 42; Grete Tartler, *Ernst Jünger, „Grădini și drumuri”*, RL, 2002, 24; Cornelia Ștefănescu, „*Basme valahe*”, RL, 2003, 19; Elisabeta Lăsceni, [Interviu cu Viorica Nișcov], ALA, 2004, 38; Radu Ciobanu, *În postul uitat*, 2005, 6; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 653–654; Lavinia Bârlogeanu, „*Cartea Roșie*”, *autobiografia spirituală a lui Jung (I–II)*, OC, 2012, 369, 370.

AL.S.

NIȚESCU, M. [Marin] (25.VIII.1925, Perieți, j. Olt – 24.IV.1989, Perieți, j. Olt), critic și istoric literar. Pe numele adevărat Marin Niță, este fiul Mariei (n. Ghimiș) și al lui Vasile Niță, agricultori. Urmează Liceul de Băieți nr. 12 din București, absolvit în 1951, și, ca bursier, Facultatea de Filologie a

Universității din București (1951–1955). Va fi educator la Școala Profesională „23 August” din București (1949–1950), îndrumător cultural în regiunea Pitești (1955–1956), pedagog la o școală de muzică din București (1956–1957), la Școala de Cinematografie de la Bufta (1957–1958), învățător și profesor suplinitor la Dobroești, lângă București (1958–1963), îndrumător principal la Centrala Editurilor și Difuzării Cărții din București (1964–1969). Din 1972 până în 1984, când se pensionează, lucrează ca redactor la „Viața românească”. Grav bolnav și afectat de reducerea pensiei, se retrage în comuna natală, de unde va continua să pledeze, fără succes, prin memorii înaintate lui Nicolae Ceaușescu, pentru publicarea volumului *Sub zodia proletcultismului*, redactat în 1979. Debutază în 1968, în „Viața românească”, cu articolul *Ambițiile criticii „cosmologice”*, iar editorial cu volumul *Între Scylla și Charybda. Delimitări critice* (1972). A mai colaborat la „România literară”, „Familia”, „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Argeș” ș.a.

Volumul de debut *Între Scylla și Charybda* (1972) conține, în ampla *Introducere la poezia actuală*, o replică la „cercetarea critică” a poeziei române din urmă cu un secol, Scylla și Charybda reprezentând dogmatismul realist-socialist și, respectiv, neomodernismul care-i succedă (considerat epigonic). Un text care a făcut obiectul unor contestări este G. Călinescu – *istoricul și criticul artist*, unde meritele *Istoriei...* călinesciene din 1941 sunt identificate, în descendența obiecțiilor lui Șerban Cioculescu, mai degrabă în domeniul expresivității literare decât istoriografic sau conceptual. În al doilea volum, *Rezerve critice* (1972), autorul avansează o clasificare cvadripartită a „modalităților” criticii actuale, în conformitate cu un sistem de repere orientat în sensul valorii estetice: „critica exegetică” (ilustrată de Dinu Pillat, Eugen Simion, I. Bălu, Ov. S. Crohmălniceanu, Mihai Gafița), „critica eseistică” (Al. Paleologu, Nicolae Balotă, Al. George, Paul Georgescu), „critica empirică” (Mihai Ungheanu, Cornel Regman, Valeriu Cristea) și „critica creatoare” (Nicolae Manolescu, I. Negoțescu). Însă, chiar dacă privește critica drept un „act de creație”, N. n-o și practică astfel. Volumele sale sunt fragmentariste; criticul nu a vădit mize panoramice și n-a elaborat sinteze; judecățile sale de valoare, deseori în răspăr, sunt simpliste, didactice, primitive ca limbaj. Chiar dacă indirect, N. se situează „în contra direcției” dominante din poezia contemporană, vizate fiind

câteva din figurile de prim-plan. Textele, multe dintre ele – cronicile literare, incluse în volumul *Poeți contemporani. Sinteze critice* (1978) o confirmă, deși titlurile lor sunt neutre. Lui Marin Sorescu i se reproșează „gustul plebeu al anecdotismului caricatural”, „prozaismul” și „registru minor”; lui Nichita Stănescu – „tumbe puerile”, „jocul mecanic și simplificator”, „impresia de superficialitate și de improvizație”, „absența lirismului”, lipsa „de profunzime și de substanțialitate”; la Mircea Ivănescu sunt acuzate complacerea în banalul cotidian, prozaic, „minor” și intelectualizarea artificioasă. Poezia lui Mircea Cărtărescu e redusă și ea (polemic față de N. Manolescu) la minoratul unor „parodii în fond”. Asemenea rezerve, implicând contestarea criticii de autoritate care i-a impus pe autorii în speță, se întemeiază pe criterii axiologice discutabile: „Nu e neapărat nevoie să invocăm autoritatea lui Maiorescu sau pe aceea a lui G. Călinescu pentru a susține că [...] dacă un poet cu mijloace modeste nu poate face dintr-o temă majoră o poezie mare, nici un poet excelent nu reușește aceasta cu o poezie minoră.” Linia „majoră” e dată, în concepția sa, de poezia modernismului purist interbelic și a neo-tradiționalismului (cea mai reprimată de sociologismul vulgar). Este prețuită poezia „cerchiștilor” sibieni, a lui Ion Caraion și, în alt plan, a lui Zaharia Stancu, iar din interiorul generației '60 sunt apreciați Ioan Alexandru, Ileana Mălăncioiu, Ion Gheorghe, Adrian Păunescu (ale cărui „parabole angajate” sunt primite cu simpatie). *Atitudini critice* (1983, Premiul Asociației Scriitorilor din București) reunește cronici despre poezie și proză, eseuri (inclusiv despre „clasici” ca Duiliu Zamfirescu și Camil Petrescu), răspunsuri la anchete despre evoluția genurilor literare, polemici pe diverse teme (între care o pledoarie pentru mereu amânata ediție integrală de opere M. Eminescu). Poate fi întâlnit și aici un spirit în răspăr: comentariul despre *Intrusul* de Marin Preda e rezervat (mai puțin cel despre *Marele singuratic*), ca și cel despre *Animale bolnave* de N. Breban (*Îngerul de gips* fiind, dimpotrivă, elogiat), *Frumoșii nebuni ai marilor orașe* de Fănuș Neagu sau *Vânătoare regală* de D.R. Popescu (favorabil e întâmpinată în schimb proza lui Augustin Buzura). Concepția lui N. e a unui comentator legat de valorile clasicității; admirator al lui E. Lovinescu, în care vede continuatorul modernizator al lui Titu Maiorescu, respinge teoria „mutației valorilor” în favoarea unei estetici atemporale, substanțialiste;

respinge și primatul metodelor critice, văzând în ele o fugă din estetic în favoarea unui primat al extraliterarului și al teoretizării pseudo-științifice. Apetitul polemic e prezent pretutindeni (eseul *Morala unor polemici* îl autodefineste în câmpul controverselor actualității), fiind definitoriu pentru tipul de critică predilect al lui N.: critica de atitudine. Substratul politic irumpe vehement în scrierile „de sertar”: studiul *Sub zodia proletcultismului* și „eseul politologic” *Dialectica puterii*, editate împreună postum, în 1995. Elaborat în anii '70 și nepublicabil în epocă, studiul panoramic *Sub zodia proletcultismului* este o *critique du combat* despre efectele stalinizării literaturii din „obsedantul deceniu”, comparabilă cu diatribele lui Virgil Ierunca și prefigurând unele investigații documentare de după 1989. Abuzivă rămâne punerea pe același plan a „profilurilor de epocă” ale unor scriitori ca Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, G. Călinescu ș.a. cu activiști ca I. Vitner, C.I. Gulian, Nicolae Moraru, dar și cu Al. Piru (dizgrațiat până în 1956) sau cu tinerii Eugen Simion și Nicolae Manolescu, a căror invocare cu tributuri specifice debuturilor după 1960 pare să indice acuzarea unui „compromis fondator” pe care, deducem, N. n-ar fi dorit să-l plătească în vederea afirmării. Pe de altă parte, în virtutea caracterului de „victime ale comunismului”, colaboratori notorii ai extremei drepte interbelice sunt inocentați politic; servit copios de citate, maniheismul moral-politic al grilei ratează, astfel, obiectivitatea. Elaborat în doi timpi (1975, 1988) „eseul politologic” *Dialectica puterii* ar fi fost, difuzat înainte de 1989, una dintre cele mai vehemente analize polemice ale comunismului în fază terminală; apărut după căderea regimului, și-a ratat însă ținta.

SCRIERI: *Între Scylla și Charybda. Delimitări critice*, București, 1972; *Repere critice*, București, 1974; *Poeți contemporani. Sinteze critice*, București, 1978; *Atitudini critice*, București, 1983; *Sub zodia proletcultismului. O carte cu domiciliu forțat (1979–1995). Dialectica puterii. Eseu politologic*, îngr. M. Ciurdariu, București, 1995.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, „*Între Scylla și Charybda*”, RL, 1972, 51; Nicolae Manolescu, [M. Nițescu], RL, 1973, 9, 1975, 7, 1979, 19; Culcer, *Citind*, 53–56; Gheorghe Grigurcu, *Incredulul M. Nițescu*, VR, 1979, 5; Al. Piru, „*Poeți contemporani*”, LCF, 1979, 29; Simuț, *Diferența*, 202–205; I. Negoitescu, *Criticul M. Nițescu*, VR, 1990, 6; Borbély, *Xenograme*, 53–57; Cristian Livescu, „*A sosit un revizor: M. Nițescu*”, CL, 1996, 1; Alexandru George, [M. Nițescu], LCF, 1996, 8, 2009, 34–35;

Dicț. scriit. rom., III, 477–479; Mihăilescu, *Lit. rom. post-ceaușism*, III, 171–180; Popa, *Ist. lit.*, II, 1072. **P.C.**

NIȚU, Radu (10.X.1943, Caracal), prozator. Este fiul Ilenei Nițu (n. Musceleanu) și al lui Gheorghe Nițu, profesori. Urmează liceul la Caracal (1957–1961) și Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara, secția germană (1961–1966). Funcționează ca profesor în Hălchiu, județul Brașov, apoi la Școala Comercială din Brașov (1968–1972). Scurt timp va lucra în calitate de corresponsent comercial la Întreprinderea Autotractor Dacia din Brașov, între 1973 și 1975 e referent la Întreprinderea Universal Tractor din București, iar ulterior se angajează ca translator la Întreprinderea Antrepriză Montaj Reparații Centrale Tehnice din București. Debutează cu reportaje în „Viața studențească” (1965). Din 1967 colaborează și cu articole legate de cultura veche și de folclor la „Orizont”, „Astra”, „Limba română”, „România pitorească” ș.a. Prima carte, romanul *Vâlva codrului*, îi apare în 1974. În 1985 emigrează în Suedia, unde urmează liceul, apoi Facultatea de Știința Religiiilor la Universitatea din Göteborg și Facultatea de Management la Scandinavian International University, continuându-și activitatea literară sub numele Victor Ravini.

Cartea de debut a lui N. și următoarea, *Pădurea nu doarme* (1976), sunt romane de aventuri, cu haiduci din perioada 1822–1848, palpitate mai ales la nivelul inventivității și al pitorescului de limbaj. Interesant prin construcția artistică, elaborată, și savuros prin limbaj, *Pădurea nu doarme* continuă acțiunea din *Vâlva codrului* cu aceleași personaje (Liucimir, Taure, Popa Șapcă ș.a.), din întretărirea unor destine individuale conturându-se destinul unei categorii sociale. Dacă narațiunea din primul roman era liniară, în *Pădurea nu doarme* structura este mozaică, firele narative se întrepătrund, tehnica se apropie de aceea cinematografică: narațiunea este o succesiune rapidă de scene, majoritatea scurte, reflectorul mutându-se neconținut de la un personaj sau grup de personaje la altul. Alte romane, *Dincolo* (1978) și *Ora incertă* (1982), deși bine scrise, cu o acțiune și personaje deloc liniare, sunt un reflex obedient al ideologiei comuniste: tema construcției unei țări și a unui „om nou”, luminos: în *Dincolo* apare revolta maseilor exploatare, iar *Ora incertă* e un roman al grevei muncitorilor de la Uzinele Vulcan, din 1918.

SCRIERI: *Vâlva codrului*, București, 1974; *Pădurea nu doarme*, București, 1976; *Dincolo*, București, 1978; *Ora incertă*, București, 1982; *Doldahavsrullarna*, Gråbo, 1998; *I Draculas land*, Stockholm, 2004; *Miorița: izvorul nemuririi*, Göteborg, 2012.

Repere bibliografice: C. Stănescu, *Povești cu haiduci...*, LCE, 1974, 31; Laurențiu Ulici, [Radu Nițu], RL, 1974, 42, CNT, 1976, 53; Paul Dugneanu, *Anecdotic și pitoresc*, LCE, 1977, 3; Valentin F. Mihăescu, *Epică și etică*, LCE, 1978, 15; Alexandru Țion, „Ora incertă”, AST, 1983, 4; *Dicț. scriit. rom.*, III, 478–480; Firan, *Profiluri*, II, 125–126; Popa, *Ist. lit.*, II, 936. **R.D.**

**NOAILLES, Anna,
contesă de**

(15.XI.1876, Paris –
30.IV.1933, Paris),
poetă, prozatoare,
eseistă.

Este primul dintre cei trei copii ai Ralucai/Rachel (n. Musurus), de origine cretană (tatăl ei, Constantin Musurus Pașa, fost ambasador al Porții Otomane la Londra, tradusese *Divina Comedie* a lui Dante în grecește și avea în ascendență un erudit umanist prieten cu Erasm și cu Aldo Manutius), și ai lui Grigore Bibescu, fiu al domnitorului Gheorghe Bibescu. Bunica paternă, Zoe Mavrocordat, dobândise prin adopție numele Brâncoveanu și Basarab. N. primește în casă o instrucție umanistă (tatăl îi predă istoria), rafinată în contactele cu numeroase personalități artistice și diplomatice care frecventează familia; printre acestea, Frédéric Mistral, Sully Prudhomme, Ignace Paderewsky sau viitorul rege al Angliei, Eduard VII. Mama, pianistă de virtuozitate, o pregătește pentru această carieră și, la opt-nouă ani, fetița execută furtunos piese de Beethoven, Mozart, Chopin, Mendelssohn. E însă egal înzestrată pentru desen și pictură (în 1927 va expune o suită de pasteluri, cu vernisajul patronat de Édouard Herriot). În 1885, la vârsta de nouă ani, călătorește, pentru prima și singura oară, o săptămână, în România, la înmormântarea tatălui său, decedat subit, și amintirile păstrate sunt mai ales întunecate (ceremonia funerară) sau dezolante prin spectacolul agresiv al sărăciei și înapoierii; merge apoi să-și

viziteze bunicul la Constantinopol, în palatul de la Arnăuț-Chioi. Aici un frate al mamei, Paul Musurus, poet parnasian, discipol al lui Leconte de Lisle și al lui Théophile Gautier, dar și mare admirator al lui Victor Hugo, îi imprimă cultul, nestins întreaga viață, pentru bătrânul bard vizionar, incitându-i pasiunea pentru poezie și cu lecturi din Corneille, Racine, Musset, Goethe, Shakespeare, care îi vor modela decisiv personalitatea, desăvârșită mai târziu prin descoperirea lui Nietzsche și a lui Wagner. Dintre lecturile copilăriei și adolescenței, cu amprentă în cele ce va scrie, nu pot fi omiși Pascal, Chateaubriand, Lamartine, Francis Jammes și Verlaine. La treisprezece ani se vedește total confiscată de muza poetică și compune două albume de versuri. Frédéric Mistral vede în mica autoare o viitoare scriitoare de geniu. Integrându-se, prin căsătoria cu contele Mathieu de Noailles (1897), unei străvechi familii franceze, va întreține un salon reputat prin aristocratismul de blazon și valori, dar și prin nonconformismul opiniilor și verva scăpărătoare a amfitrioanei. Avea să cultive, ca un crez moral manifest, prietenia literară; bogate afinități au legat-o de Marcel Proust; își scriu aproape zilnic între 1901 și 1919, prozatorul îi laudă scrisul cu exaltare, consolidându-i reputația literară, și, recunoscându-se el însuși excesiv dependent de stilul prietenei sale, își va distruge un volum; o prietenie pasionată a legat-o și de Maurice Barrès, care îi închină în 1905 memorialul de călătorie *Le Voyage de Sparte*, cu emblematica dedicație „coborâți de la Dunăre ca Ronsard și de la Bizanț ca Chénier”; o relație de excepție a avut cu vara ei, Elena Văcărescu, sub a cărei înrăurire va consacra un poem străbunilor valahi; i-au fost prieteni și Anatole France, Pierre Loti, Maurice Maeterlinck, Gabriele D'Annunzio, Paul Valéry, Paul Claudel, Henri Bergson, Roger Martin du Gard, Colette, Jean Cocteau. Etalând semeț o stirpe princiară multiseclară, N. apără însă, vehement hugolian, opțiuni democratice republicane și, strălucită oratoare, reprezintă decenii de-a rândul, la solemnități, regimul, cineva numind-o malițios „muză oficială a celei de-a treia Republici”. Sfidându-și mediul social, se recunoaște atee și voltairiană, îl agreează pe plebeianul Émile Zola, agită adeziuni radicale de stânga – în 1894 combate și ea de partea dreyfusarzilor, atrăgându-și ocară „Gavroche de Byzance” –, în 1914 compune poemul *Moartea lui Jaurès*, în memoria „apostolului” socialist asasinat, Léon Blum îi e prieten și, cu

toate că închină eroismului de la Verdun poeme imnice, face profesie de credință pacifistă, iar în 1925 îl însoțește pe Paul Painlevé (președinte al Consiliului de Miniștri, republican socialist) la sesiunea Ligii Națiunilor. După 1920, când, alături de Proust și Colette, primește Legiunea de Onoare, cursul onorurilor care i-au jalonat biografia se accelerează, trezind elogiile presei internaționale: în 1921 devine membră a Academiei Regale de Artă și Literatură Franceză a Belgiei și i se conferă Marele Premiu pentru Literatură al Academiei Franceze. Un deceniu mai târziu este, consacrare superlativă în premieră feminină, Comandor al Legiunii de Onoare. Dependentă de „oxigenul gloriei” și sfidând nietzschean etica modestiei, N. e o personalitate cu viața concurând opera. Eminamente prezență-spectacol, cumul de frenezii și tăceri oraculare, degaja un „farmec fizic violent”, magnetizant. Trăind narcisiac și estetic la modul saturat din *la belle époque*, exacerbând „pasiunea unicului”, s-a știut face percepută ca „o ființă nepereche”, care provoacă prin nonconformism și paradox: fragilă și dominatoare („voce de bronz și argint”), natură de „cuceritoare” (Elena Văcărescu), iradiind inextricabil aroganță și simplitate, prodigios locvace, cu o gestică vehementă, subtil afectată, intransigent justițiară, stăpânește elanul de a convinge și „reflexul de a decreta” seducător. Adorată de contemporani, mulți iluștri, și întreținând frenetic „climatul geniului” (Léon Blum, Maurice Barrès o vedeau ca întruchipare a condiției geniale), a trăit adulată, cu tot cortegiul simbolurilor excelenței: e lider informal de opinie, conduce în topurile revistelor culturale și ale istoriilor literare, suveranii participă la festivitățile ei omagiale și îi devin prieteni, pictori de aparat, dar și mari artiști ca Vuillard, Van Dongen sau Rodin îi fac portretul, îi sunt dedicate cărți, mentoratul spiritual îi este frecvent invocat („poezia ei a fost strigătul adolescenței noastre”, declara François Mauriac). Deși nu și-a asumat feminismul, a ridicat prestigiul condiției feminine și a propagat „celălalt” punct de vedere asupra erosului, stilului de viață, implicării politice, eroismului și gloriei, operând o „schimbare de sex” în modelul literar de la 1900. Trăindu-și, ca Proust, în reclusiune și suferințe nevralgice ultimul deceniu de viață, locuința ei rămâne centru de pelerinaj. La 5 mai 1933, când i se oficiază funeralii naționale, zece mii de parizieni înconjoară biserica La Madeleine, apoi e condusă pe ultimul drum către cimitirul Père Lachaise. Nu a

vorbit și nu a scris românește, declarându-se mult timp total ignorantă cu privire la țara părintească – ceea ce a aprins reacții indignate printre compatrioți (Octavian Goga, Ion Vinea, Paul Zarifopol). Se definea ca „scriitoare franceză cu mamă grecoaică”, iar în discursul de recepție de la Bruxelles a elogiat „nabila limbă franceză”, „edificatoare de națiuni și oameni”, căreia îi datora „toate șansele vieții”. Abia în amurg, câteva gesturi remarcabile dovedesc o recuperare interioară a „renegatei” apartenențe românești: va omagia filioanele latine rămase credincioase în ființa ei de fiică a Orientului, în 1931 va prefața cu empatie volumul *Contes roumains d'écrivains contemporains*, tipărit la Paris de Sarina Cassvan, și va parcurge, în poemul *Amintirea străbunilor*, dedicat Elenei Văcărescu în numărul festiv, consacrat României Mari de „Illustration”, la 1 decembrie 1928, o anamneză pioasă a „tainei obârșiiilor” în „țara aurită, cuminte, plină de candoare”, care îi va fi imprimat cel dintâi vis – un „cânt să fie, de păstori” –, și ale cărei palate, biserici, morminte au „zămislit neștiutoru-mi suflet”. În țară are un public fidel, „mii de gingașe lectrițe române” (Paul Zarifopol), iar critica o indică drept reper pentru fizionomii literare autohtone ca Hortensia Papadat-Bengescu sau Lucian Blaga. Considerată mesager al spiritului românesc, un titlu de glorie este triada feminină în care, alături de verișoarele ei, Elena Văcărescu și Martha Bibescu, a captivat lumea literară franceză antebelică și a adus notorietate României. În vasta bibliografie care i s-a consacrat, apologetic sau polemic, o temă recurentă este tocmai alchimia ineluctabilă a lirismului ei și aportul rădăcinilor românești („valahe”/„danubiene”/„balcanice”) la insolitul prin care N. s-a impus în lirica de după parnasianism și simbolism, instaurând intempestiv o resurrecție romantică aparte: astfel, la românitatea poetei au fost raportate panteismul mistic, dar și naturismul păgân, vitalismul conrescent contemplării morții, cultul înaintașilor, exaltarea deopotrivă a cosmosului și a micului univers, cu deosebire vegetal, plonjeul în intimitatea eului, toate turnate în clasicitatea solemnă a prozodiei, cu manifesta conotație a unui discurs sapiențial, de sorginte străveche. În 1925, la propunerea unui grup de personalități animat de N. Iorga, N. este primită în Academia Română ca membră de onoare, cu motivația: „Între cine cântă mediocru în românește după inspirații total străine și cine aduce genial acordurile misterioase ale sufletului nostru într-una din cele mai mari

literaturi ale lumii, este de preferat cu admirație acesta”. A debutat la 1 februarie 1898, sub numele Anne de Brancovan, în „Revue de Paris”, cu un grupaj de șapte poeme, *Litanies*. A mai colaborat la „Revue hebdomadaire”, „Revue des deux mondes”, „Renaissance latine”, „Mercure de France”, „Paris Midi”, „Nouvelle revue française”, „Le Quotidien”, „Le Figaro”, „Revue de Paris”, „Les Nouvelles littéraires”, „Les Annales”, iar în 1909 a editat cu Maurice Barrès, la Strasbourg, revista „Les Marches de l'Est”. Prima carte de poeme, *Le Cœur innombrable*, apare în 1901, cu un titlu șocant pentru uzanțele limbii franceze, înregistrat în lexicoane ca o „expresie proverbială” și proiectând volumul în prim-plan (Premiul „Archon-Despérouses” al Academiei Franceze). Au urmat, în notorietate crescândă – succes și, uneori, scandal de sfidare morală – celelalte volume, încă opt, de versuri: *L'Ombre des jours* (1902), *Les Éblouissements* (1907), *Les Vivants et les morts* (1913), *Les Forces éternelles* (1920), *Le Poème de l'amour* (1924), *L'Honneur de souffrir* (1927), *Poèmes d'enfance* (1929), *Derniers vers et Poèmes d'enfance* (1934, postum); trei romane – *La Nouvelle espérance* (1903), *Le Visage émerveillé* (1904), *La Domination* (1905); fiziologii morale – *Les Innocentes ou La Sagesse des femmes* (1923); instantanee și reflecții de călătorie – *Exactitudes* (1930); proză memorialistică – *Le Livre de ma vie* (1932).

Lirica din *Le Cœur innombrable* coboară, prin nostalgia modernilor, în clasicitatea mitică, dionisiacă, și celebrează, cu un senzualism de „cutezătoare”, „fierbinte violență”, frenezia vitală – chiar moartea e paroxism al jubilației, „ca fructul în strivire” –, punând sub semnul lui Pan și al faunului un eu poetic neînfrânat, pulsând de hedonism tragic: „Trăiți; nu vă lipsească iubirea, furia și dorința./ Biete făpturi ce viețuiți, nimic n-aveți pe lume în afara vieții”. Clasicismul îl evocă și metrul alexandrin (recuzând versul alb, la modă), însă esențial, cartea relansează, răsunător în epocă, trăirea romantică și trece drept etalon al „romantismului feminin”, contemporan cu Nietzsche și Bergson. Vocea „faunesei”, eruptivă, „nenumărată”, pendulând între „strigăt ascuțit” și torpoare extatică, pornind din „excesivu-mi suflet” – „savană cutreierată de lei” –, își revendică o „amprentă” de orgoliu pe „întristarea lumii”. *L'Ombre des jours* și *Les Éblouissements* adâncesc excursul în paradoxul numinos al uimirii orbitoare, al martiriului revelației cotidiene, cu euforia rănită de proximitatea furișă a întunericii,

iar pe pragul disoluției în neant, o rugăciune „amețitor de aprigă”, în semeață ingenucheră și îndrăzneată conversie egolatră, e înălțată soarelui, dublul cosmic al inimii adoratoare; tinerețea triumfală nu e eternă, ochii sunt „plini de strigăt”, gura „grea de umbră”, iar cenușa postumă fierbinte de trăire. *Les Vivants et les morts* e o culminație a temei definitorii pentru N.: viața gestantă de moarte. Erosul e asociat morții în toate omologiile care se potențază reciproc; dragostea pierdută deschide sufletul către misterul macabru, cei vii sunt trecut, cuprinși în viitorul morții și poeta, asemeni Isoldei, agonizează învolburat, celebrând iubirea ca moarte extatică. Lirismul târziu reorchestrează marile ei teme – la care se adaugă carnagiul războiului –, oficiind solemn, cu zvăcniri revoltate, „onoarea de a suferi”, într-o splendoare a dezolării spiritualizate amar, cu resemnare de astru crepuscular, absorbit în „forțele eterne”. Blamat ca un sacrilegiu moral, dar entuziasmându-i pe Proust și pe Barrès, romanul *Le Visage émerveillé* adoptă formula notației de jurnal, expunând, într-o proză cu tușă diafană, impresionistă, candid, dar ardent senzitivă, erosul reprimat al unei călugărițe aproape adolescente, iubind un pictor de icoane. *La Nouvelle espérance*, în a cărei protagonistă, Sabine de Fontenay, s-au detectat note autobiografice, și *La Domination*, portretizând în scriitorul Antoine Arnauld pe Maurice Barrès, prezintă ipostazele feminină și masculină ale unor ființe de excepție, cu vocație dominatoare, dar sortite chinului și morții prin forța propriei atipii. Într-o proză sensibil contemporană lui Proust și D'Annunzio, cu performanțe descriptive și evocatoare neprăfuite de vreme, e scrisă *Le Livre de ma vie*, roman autobiografic frânt brusc după nararea ieșirii din adolescență. Deși contestată și cu gloria declinând postum, N. a rămas o figură literară de referință prin complexitatea energetică a mesajului, în care marii topoi ai secolului romantic „își dădeau ultima bătălie” triumfală (Albert Thibaudet), iar cei ai secolului al XX-lea explodau provocator.

SCRIERI: *Le Cœur innombrable*, Paris, 1901; *L'Ombre des jours*, Paris, 1902; ed. (*Umbra zilelor*), tr., îngr. și pref. Virgil Bulat, Cluj-Napoca, 1982; *La Nouvelle espérance*, Paris, 1903; *Le Visage émerveillé*, Paris, 1904; *La Domination*, Paris, 1905; *Les Éblouissements*, Paris, 1907; *De la Rive d'Europe à la rive d'Asie*, Paris, 1913; *Les Vivants et les morts*, Paris, 1913; *Les Forces éternelles*, Paris, 1920; *Poésies*, Paris, 1920; *Conte triste avec une moralité*, Paris, 1921; *Les Innocentes ou La Sagesse des femmes*, Paris, 1923; *Les*

Climats, Paris, 1924; *Le Poème de l'amour*, Paris, 1924; *Pas-sions et vanités*, Paris, 1926; *L'Honneur de souffrir*, Paris, 1927; Elena Văcărescu, Anna de Noailles, *Miresme de departe*, tr. A. Pop-Marțian și Ștefan Bălcești, Câmpulung Muscel, 1927; *Poèmes d'enfance*, Paris, 1929; *Exactitudes*, Paris, 1930; *Le Livre de ma vie*, Paris, 1932; ed. (*Cartea vieții mele*), tr. Irina Izverna-Tarabac, pref. Irina Mavrodin, Pitești, 2009; *Derniers vers et Poèmes d'enfance*, Paris, 1934; Elena Văcărescu, Anna de Noailles, *Versuri*, tr. Demostene Botez și Lazăr Iliescu, introd. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1971; Anna Brâncoveanu de Noailles, *Cartea vieții mele* – Marcel Proust, *Scrisori către Anna Brâncoveanu de Noailles*, îngr. și tr. Virgil Bulat, București, 1986; *Disprețul vanității*, tr. Lazăr Iliescu, Timișoara, 1995.

Repere bibliografice: Charles Maurras, *L'Avenir de l'intelligence*, Paris, 1905, 209–220; Léon Blum, *En lisant. Réflexions critiques*, Paris, 1906, 64–83; Remy de Gourmont, *Promenades littéraires*, Paris, 1906, *passim*; Gaston Rageot, *Le Succès. Auteurs et public*, Paris, 1906, 103–111; Marcel Proust, „*Les Éblouissements*”, „*Le Figaro*”, 1907, 15 iunie; René Gillouin, *La Comtesse Mathieu de Noailles*, Paris, 1908; E. Lovinescu, *Critice*, I, București, 1909, 283–306; Jean de Gourmont, *Muses d'aujourd'hui*, Paris, 1910, 35–45; André Gide, *Jurnal. Pagini alese. 1880–1951*, tr. și pref. Savin Bratu, București, 1970, 120–121; *Madame de Noailles et les Roumains*, „*Revue roumaine*”, 1912, 4; Octavian Goga, *Din umbra zidurilor*, București, 1913, 84–86; René Lalou, *Histoire de la littérature contemporaine*, Paris, 1924, 408–414; Joseph Bédier, Paul Hazard, *Histoire de la littérature française*, II, Paris, 1924, 305–306; Iorga, *Oameni*, III, 370–371; Al. Tzigara-Samurcaș, „*Le Poème de l'amour*”, CL, 1925, iulie-august; René Benjamin, *Sous l'œil en fleur de Mme de Noailles*, Paris, 1928; Maurice Barrès, *Mes Cahiers*, II, Paris, 1930, 108, III, Paris, 1931, 96; Paul Zarifopol, *Artiști și idei literare române*, București, 1930, 3–6; Marcel Proust, *Correspondance générale*, vol. II: *Lettres à la comtesse de Noailles. 1901–1919*, îngr. Robert Proust și Paul Brach, Paris, 1931; Jean Larnac, *Comtesse de Noailles. Sa vie, son œuvre*, Paris, 1931; [Anna de Noailles], „*Les Nouvelles littéraires*”, 1933, 551 (grupaj special); Elena Văcărescu, *Memorii*, tr. Aneta și Ion Stăvăruș, pref. Ion Stăvăruș, Cluj-Napoca, 1989, 166–181; Horia Furtună, *Contesa de Noailles*, București, 1933; Louis Barral, *Anna de Noailles*, CL, 1933, septembrie; Petru Comarnescu, *Kalokagathon*, îngr. Dan Grigorescu și Florin Toma, introd. Dan Grigorescu, București, 1985, 251–252; Colette, *Discours de réception à l'Académie Royale de Langue et Littérature Françaises de Belgique*, „*Bulletin de l'Académie Royale*”, 1936; Albert Thibaudet, *Histoire de la littérature française de 1789 à nos jours*, Paris, 1936, 548; Marthe Borely, *L'Émouvante destinée d'Anna de Noailles*, Paris, 1939; Charles du Bos, *La Comtesse de Noailles et le climat du génie*, Paris, 1949; Edmée de la Rochefoucauld, *Anna de Noailles*, Paris, 1956; Jean Cocteau, *La Comtesse de Noailles. Oui et Non*, Paris, 1963; Louis Perche, *Anna de Noailles*, Paris, 1964;

Negoitescu, *Scriitori*, 489–500; George Hanganu, *Interferențe și peisaje literare franceze*, București, 1973, 70–87; Cristian Popișteanu, *Anna de Noailles*, RL, 1976, 42; Elisabeth Higonnet, *Anna de Noailles, cœur innombrable. Biographie. Correspondance*, [Paris], 1989; Gabriela Stoica, *Ultima Șeherezadă. Contesa Anna Brâncoveanu de Noailles*, București, 1991; *Dict. scriit. rom.*, III, 480–481; Maria Platon, *Anna Brâncoveanu de Noailles: poezia*, Iași, 1998; Cornelia Ștefănescu, *Destinul unei întâlniri. Marcel Proust și românii*, București, 2001, 63–93; Ștefania Viorica Rujan, *Trois cas d'intégration dans l'espace culturel français: Anna de Noailles, Marthe Bibesco, Hélène Vacaresco*, Iași, 2003, 81–237; Roxana Verona, *Parcours francophones. Anna de Noailles et sa famille culturelle*, Paris, 2011. **G.O.**

NOI, săptămânal apărut la Gyula de la 4 octombrie 1991 până în 2000, editat de Uniunea Românilor din Ungaria. De la numărul 40/1994, are titlul *Noi românii din Ungaria*, iar din 2000 își schimbă titlul în „Foaia românească”. Redactor-șef: Alexandru Hoțopan. Colectivul de redacție este alcătuit inițial din Eva Ruja Bányai, Edda Illyés, Tiberiu Juhász, Ștefan Oroian, Ana Radics Repinsky. În articolul-program *Debut*, semnat de Gheorghe Petrușan, se spune: „Noul săptămânal ar trebui să fie, după părerea noastră, o gazetă cu un pronunțat caracter românesc, o oglindă a trecutului și prezentului nostru politic și cultural, care nu se mulțumește numai cu înregistrarea evenimentelor, ci s-ar angaja să fie și un îndrumător, un mijloc de orientare și de educare în spirit românesc”. Revista reflectă înainte de toate viața românilor din Ungaria, oferind numeroase informații despre evenimente din satele românești Micherechi, Bătania, Aletea, Citighaz, Letea Mare, Bedeu, Săcal ș.a., dar și despre comunitatea românească din Gyula. Publicația reflectă și aspecte din viața școlară, relatează despre reuniuni, schimburi culturale cu românii din țară, apariții de cărți, analizează istoricul legăturilor româno-maghiare, evocă figurile unor personalități locale, se ocupă de istoria învățământului, dă informații etnografice, folclorice și religioase. Un loc important este rezervat literaturii, reproducându-se număr de număr poezii, schițe, nuvele ale unor autori români clasici sau contemporani: M. Eminescu, Al. Vlahuță, I.L. Caragiale, Lucian Blaga, V. Voiculescu, Otilia Cazimir, G. Topîrceanu, Ana Blandiana, Mircea Dinescu ș.a. Nu sunt ocoliți nici scriitorii din diaspora: Eugen Ionescu, Emil Cioran, Paul Goma, I. Negoitescu ș.a. Din grupul statornic de colaboratori sunt de amintit Florin Olteanu (*Soarta românilor*

sud-dunăreni), Eva Ruja Bányai (*Cât se mai predă românește la Jaca?*), Tiberiu Boca (*Românii din Ungaria și presa din România*), Gh. Santău (*Impresii despre Avram Iancu*), Ana Hoțopan (*Paul Goma*), Tiberiu Juhász, Edda Illyés (*La Pécs. Consfătuire pe tema învățământului și a culturalizării minorității*), Gheorghe Petrușan, Kozma Mihály. Între cercetătorii și oamenii de cultură din România, foarte activi se dovedesc Eugen Gluck (probleme de istorie și relații reciproce), Mircea Popa (legături culturale și literare), Iulian Negrilă, Gheorghe Șora, Géza Kovács, Gavril Scridon, Vasile Voia. Victor Iancu ține o „cronică a limbii”, iar Maria Berényi creionează *Portrete române din Ungaria* (Petre Mihuțiu, Ioan Popovici-Desseanu, Ilie Mișcuția, George Vasilevici ș.a.). Sunt prezenți și unii scriitori români locali, precum Șt. Oroianu, Ilie Ivănaș, Ștefan F. Olaru. Se publică o serie de comentarii la cărți recent apărute, se discută despre biblioteci, evenimente culturale (Forumul Românilor de la Neptun, Ziua minorității române din județul Bichiș, repere culturale ale românilor din Ungaria la Cluj, societăți de prietenie, consfătuiri, simpozioane, vizite reciproce). Un loc aparte se acordă dezvelirii unor plăci comemorative (M. Eminescu la Budapesta, Liviu Rebreanu la Gyula), interviurilor cu scriitori din țară (Ileana Vulpescu) sau cu diplomați (Gh. Albuț), revista dovedindu-și pe deplin utilitatea. **M.Pp.**

NOICA, Constantin

(11.VII.1909,

Vitănești,

j. Teleorman –

4.XII.1987, Sibiu),

eseist, traducător.

Este fiul Clemenței (n. Casassovici) și al lui Grigore Noica, moșier. Cursurile gimnaziale, urmate la Liceul „Dimitrie Cantemir” din București (1920–1924), sunt continuate la secția modernă a Liceului „Spiru Haret” (1924–1928). Fiind printre cei dintâi elevi ai clasei, alături de Arșavir Acterian și Barbu Brezianu, **N.** are lecturi literare bogate și dovedește înclinații spre beletristică. În decembrie 1927 debutează în „Vlăstarul”, revista elevilor de la Liceul

„Spiru Haret”, cu poemul în proză *O poveste*. Mai publică în lunile următoare câteva articole, patru poezii (dintre care una, cu titlul *Meșterul Manole*, este dedicată lui Lucian Blaga), iar la recomandarea lui Ion Barbu (care i-a fost profesor câțva timp) în „Viața literară” a lui I. Valerian i se tipărește poezia *Învierea* (dedicată unui coleg, Radu Sighioreanu). Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din București și optează pentru specializarea în filosofie. „Ariditatea” studiilor filosofice este reechilibrată de activitatea publicistică la „Ultima oră”, unde colaborează de la înființarea cotidianului (decembrie 1928) la pagina culturală, îngrijită de Petru Comarnescu. Aici studentul N. publică numeroase eseuri, cronici, note, interviuri despre viața culturală curentă, îndeosebi despre cea literară. Este momentul când începe să semneze și în „Vremea”, mai ales „notații”, dar și eseuri sau cronici. Iar dintre proiectele de publicații ale Tinerei Generații se realizează pentru început „caietele semestriale de sinteză națională în cadrul secolului XX”, intitulate „Acțiune și reacțiune” (două numere, 1929, 1930), scoase împreună cu Petru Comarnescu, Ionel Jianu ș.a. În 1931 susține examenul de licență cu teza *Problema lucrului în sine la Kant*, acesta fiind filosoful sub semnul căruia stă din 1928 până în 1940. După ce în vara anului 1931 este audient la Liga Națiunilor din Geneva, unde obține o bursă, e încorporat la o unitate de vânători de munte din Sinaia. Este o vreme de autosuspendare publicistică, între noiembrie 1931 și octombrie 1932, când face totuși un pas înspre „Revista de filosofie” cu o cronică despre Tudor Vianu și alta despre Immanuel Kant. În toamna lui 1932 va intra ca bibliotecar la Seminarul de istoria filosofiei al lui P.P. Negulescu. Concomitent, începe studii universitare de matematică și de filosofie clasică, în vederea adâncirii filosofiei științei și a istoriei filosofiei. Nu promovează decât primul an la Facultatea de Matematică, dar revine la activitatea publicistică, scriind la „Rampa” și la „Credința” (din decembrie 1933 până în decembrie 1934); participă la activitatea Asociației de Arte, Litere și Filosofie Criterion și e prezent în revista „Criterion”. La începutul lui 1934 este atras împreună cu alți tineri (Ion I. Cantacuzino, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, H.H. Stahl) în comitetul de redacție al revistei „Convorbiri literare”, în paginile căreia tipărește câteva cronici și două necrologuri; dar grupul va demisiona în bloc la sfârșitul lui iunie. Anul 1934 marchează și

debutul editorial al lui N., cu *Mathesis sau Bucuriile simple*, lucrare tipărită la propunerea Comitetului pentru premiera tinerilor scriitori needitați; este și anul când refuză un post de asistent la catedra lui P.P. Negulescu și când se orientează mai hotărât către activitatea filosofică. Retras la Sinaia, meditează la cărți filosofice, talmăcește lucrări din Descartes și din Kant, iar pentru a se întreține face traduceri literare, singur ori în colaborare cu soția sa, Wendy (n. Muston). Acum îi apar *Concepte deschise în istoria filosofiei la Descartes, Leibniz și Kant* (1936; Premiul Academiei Române), *De Caelo. Încercare în jurul cunoașterii și individului* (1937) și *Viața și filosofia lui René Descartes* (1937). În 1938 pleacă pentru studii de specializare la Paris cu o bursă oferită de Institutul Francez de Înalte Studii din România. Revenit în țară în 1939, își susține în 1940 doctoratul în filosofie la Universitatea din București cu lucrarea *Schiță pentru istoria lui „cum e cu puțință ceva nou”*. Din toamna lui 1938 până în toamna lui 1940 se avântă în activitatea politică naționalistă de dreapta și în septembrie și octombrie 1940 colaborează la „Buna Vestire” cu articole ideologice deschis în favoarea legionarilor. O experiență publicistică personală este gazeta „Adsum”, scoasă la Sinaia în august 1940, în număr unic și cu texte scrise doar de el. Spre sfârșitul anului e angajat referent la Institutul Româno-German din Berlin (director Sextil Pușcariu). Ca referent (până în 1943), mijlocește relații interculturale, ține conferințe, publică traduceri de broșuri, scrie câteva studii intitulate *Filosofia politică a Germaniei de azi* ori plănuiește o lucrare de prezentare, pentru lumea germană, a spiritualității românești, proiect din care s-au materializat *Pagini despre sufletul românesc* (1944). În anii războiului, la București, participă deosebit de activ la întemeierea Asociației Filosofice „Prietenii lui Nae Ionescu”, la îngrijirea anuarului „Izvoare de filosofie” (1942–1943) și la editarea a patru cursuri universitare predate de Nae Ionescu. Tot acum se înscrie la un concurs pentru ocuparea unei conferințe de filosofie a culturii la Universitate. Respins la examen în februarie 1944, prin jocuri de culise (fapt pentru care Lucian Blaga, singurul care preda în țară filosofia culturii, își prezintă demisia din comisie), N. se va retrage la moșia de la Chiriacu, unde va rămâne din toamna lui 1944 până în primăvara lui 1949. În 1946 cere Tribunalului Poporului să fie judecat pentru articolele scrise în toamna lui '40, dar cererea este

clasată. În 1947 publică un studiu despre Goethe – după ce în anii războiului se orientase tot mai mult spre Platon (voia să scrie o monografie despre filosoful grec) și Hegel (din care traduce și tipărește o lucrare). Întrucât în 1938 tatăl îi cedase cincizeci de hectare ca să se poată întreține, iar după moartea acestuia îl moștenește, în 1949 este arestat, expropriat și i se stabilește domiciliu obligatoriu în alt județ decât cel în care se afla moșia. Alege Câmpulung, unde se va afla până în toamna lui 1958. Aici meditează și scrie studiile *Încercare asupra filosofiei tradiționale* (1950), *Anti-Goethe* (1952) și povestește în scris *Fenomenologia spiritului* a lui Hegel (manuscris trimis clandestin în străinătate și tipărit la Paris în 1962). Se întreține din lecții particulare. Divorțează de englezoaica Wendy Muston (căsătorie din care s-au născut Dinu în 1942, viitor diacon călugăr într-o mănăstire ortodoxă din Marea Britanie și în ultimii ani în România, și Dina în 1944, care în 1955 se stabilește în Marea Britanie împreună cu mama ei). N. se recăsătorește în 1952 cu Mariana Nicolaide, cu care va rămâne până la sfârșitul vieții. Arestat în decembrie 1958 și învinuit, cum va menționa el însuși, pentru „1. ascultare de posturi de radio străine și comentarii dușmănoase; 2. răspândirea lucrărilor mele în manuscris și a cărților primite de la Emil Cioran și Mircea Eliade; 3. preconizarea unei schimbări a regimului”, este judecat și condamnat la douăzeci și cinci de ani de muncă silnică. Eliberat în august 1964, i se oferă să aleagă între expatriere și rămânerea în țară. Alege să rămână în țară și peste un an este încadrat cercetător la Centrul de Logică al Academiei, unde se ocupă cu istoria logicii, exegeza greacă a aristotelismului și traduce scrieri ale lui Teofil Coridaleu în limba franceză. Se pensionează în 1975 și se stabilește la Păltiniș, de unde revine în București cu diverse prilejuri. Perioada 1964–1987 cuprinde anii când N. își dă măsura personalității creatoare. Își formulează un sistem filosofic original, publică studii, eseuri de filosofie a culturii, se deschide spre spiritualitatea românească, îndeosebi către câteva culmi reprezentative din perspectiva sistemului de gândire, și către limbajul filosofic românesc, face traduceri din Platon și contribuie – alături de Petru Creția – la realizarea ediției *Opere* ale filosofului Ideii, militează, în scris și organizatoric, pentru tipărirea manuscriselor lui M. Eminescu, reia proiectul unei școli filosofice, încolțit încă din anii războiului, și este mentor pentru mai

mulți tineri, între care în prim-plan se află Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Sorin Vieru, Thomas Kleininger și alți câțiva, independent unul de altul, precum Alexandru Surdu, Vasile Dem. Zamfirescu ș.a. „Mi-am trăit viața în idee, *fără rest*” – se dezvăluie, adâncindu-se în sine, autorul. La 3 iulie 1990 a fost ales membru post-mortem al Academiei Române. Studiile, articolele, eseurile, comentariile și traducerile, tipărite în numeroase reviste de specialitate sau culturale, au fost semnate și A.C.I., A.C. Ion, Attius, Caelius, Cassandra Nicodim, c. n., C.N., C. Nicasiu, Nicodim, Novus.

Ideea cu care a început aventura „cărturărească” a lui N. este cea de *mathesis universalis*, iar către sfârșitul vieții el ajunge la ideea „devenirii întru ființă”. În *Mathesis sau Bucuriile simple*, pe urmele lui Blaise Pascal, care distingea între spiritul de geometrie și cel de finețe, cu alte cuvinte între spiritul științific și cel literar-artistic, autorul nuanțează distincția spre a o prelungi etic și a întemeia speculativ „teoria” „bucuriilor simple”, a simplității și a modestiei, cu corolarul excesului în puțin, pentru a înfăptui un ideal etic pe care l-a urmărit întreaga viață: „să apropiu viața de idee, s-o modific pe ea în sensul ideii”. La începutul anilor '30, N. s-a orientat spre critica culturală, îndeosebi spre cea literară, cu însemnări despre Tudor Arghezi, Eugen Goga, Cezar Petrescu, Lucian Blaga, E. Lovinescu, G. Bacovia și mulți alții – adunate mult mai târziu în *Semnele Minervei*, în *Între suflet și spirit* ș.a., cuprinse în seria *Publicistică* (I–III, 1994–2004) –, de care se delimitează prin *Mathesis...* Unui lustru al speculativului, cu *Concepte deschise...* și cu *De Caelo*, îi succedă un respiro raționalist și literar în marginea lui Descartes, apoi adâncirea într-o temă sugerată de Kant: „cum e cu puțință ceva nou”, în finalul lucrării de doctorat despărțindu-se de filosoful care îl „confiscase” în adolescență, spre a se orienta către ideile lui Platon și ale lui Hegel, pentru ca mai târziu să-și găsească *terra mirabilis* în sufletul poporului român și în „sentimentul românesc al ființei”. Terenul era pregătit prin despărțirea de ceea ce e nefilosofic în Goethe – nu de spiritul goethean, cum ar sugera titlul inițial, *Anti-Goethe* –, iar după suspendarea forțată din viața culturală din anii '60, prin deschiderea către subsolul arhaic al limbii române, pentru a scoate la suprafață și a reactualiza semnificațiile pierdute întru o nouă „rostire filosofică românească”. În ultimii doi ani de închisoare, când i se pun la îndemână câteva cărți

filosofice, hârtie și creion, N. evadează în meditație către sistemele lui Platon, Aristotel și Kant – pe care le povestește în *Douăzeci și șapte trepte ale realului* (lucrarea se va tipări în 1969). Deși fusese condamnat pentru că întreținea corespondență cu străinătatea, curând după ce se află „afară”, în noua realitate socialistă, cumintele necumințit reia corespondența cu străinătatea – de data aceasta doar cu fiica sa, Dina, căreia îi trimite, nici mai mult, nici mai puțin, tocmai „amintiri din casa morții”, intitulate *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* (publicate postum, în 1990). În paginile lor autorul transfigurează literar victoria fostului deținut asupra împrejurărilor din exterior și găsirea căii către „necesitatea lăuntrică”. Odată înțeleasă „necesitatea lăuntrică”, cărturarul începe încă o „povestire”, pe înțelesul tuturor, a hegelienei *Fenomenologii a spiritului* (în „România literară”), se deschide către straturile adânci ale câtorva cuvinte românești, se străduiește, într-un mod exemplar, să pună la îndemâna tineretului chipul lui Eminescu aflat în manuscrisele de la Biblioteca Academiei Române. Studiile se succedă într-un ritm impresionant: *Lumea culturii și Eminescu*, *Un miracol al culturii românești*, *Un simplu caiet*, *Margini și nemargini ale limbii*, *Despre geniu*, *Un uomo universale*, *Marginalii la un vers*, *Eminescu și neființa*. El vrea să probeze că „omul deplin al culturii române” – cu expresia fericită a lui N. Iorga – este și un mare pedagog al neamului și că oferă un model de cărturar pentru tineretul în formare. Dă și câteva comentarii în marginea creației eminesciene, sub exigență filosofică, despre „infini și infinire”, haos și neant, câmpurile ființei, arhei, cât și o interpretare filosofică a *Luceafărului*, prin prisma conceptelor de general și particular, conform modelului ontologic și logic I-D-G (Individual-Determinații-General). **M.Dn.**

În 1944 N. publică un jurnal de idei (*Jurnal filosofic*) în care notează un număr de reflecții despre filosofie, ca disciplină prioritară a spiritului, despre singurătatea comunitară, despre bunul simț, etica devenirii și accesul spiritului tânăr la cunoaștere. Sunt, de bună seamă, nenumărate alte teme în aceste fragmente în care două personaje se repetă: fiul risipitor și fratele fiului risipitor. Fiul risipitor este spiritul cel bun, spiritul neliniștit, cel ce caută și pune lumea în mișcare. Fratele rămas acasă este spiritul stătător, invidios, mărginit, cel care ține lumea pe loc. Noi, românii, am avea două suflete: sufletul pastoral și sufletul agrar, avertizează Noica:

„tot ce e nostalgie și libertate, tot ce e sentiment artistic, tot ce e sete de zări noi – spun unii – ține la noi de sufletul păstorului. Dar a trecut peste noi sufletul stătător al plugarului și l-a pustiit, are să-l pustiască. Suntem țara lui Cain, în care Abel n-a murit încă de tot. Dar va veni pedeapsa lui Dumnezeu, mașina, și-i va mătura pe amândoi: – pentru ca neamul lor să crească, să crească biblic, dincolo de zările țării”. E dificil de comentat textele unui filosof care spune că nu există adevăr, există numai adevăruri. Adevărul este că, odată cu lectura moralizatorilor, ești silit să cazi într-un detestabil estetism sau mai bine-zis într-un paradox al estetismului. Acest fapt se verifică prin jurnalul lui N. Nu toate propozițiile filosofului sunt acceptabile, dar trebuie recunoscut că propozițiile lui sunt frumoase, arată o extraordinară finețe a gândirii. Și, dacă sunt frumoase, sunt, cel puțin în parte, și adevărate.

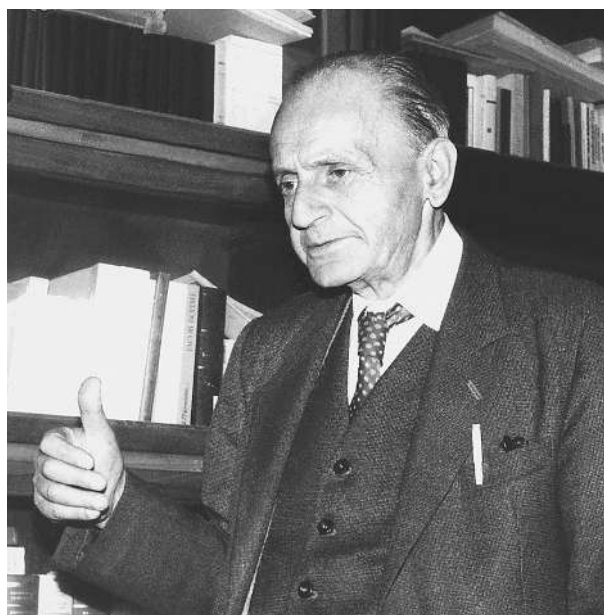
Trebuie, apoi, protestat când filosoful face elogiul ignoranței („ignoranță, câtă viață este în tine!”) sau când cade într-un evident sofism: „Ce interesant e să trăiești eticul și ce anost să-l teoretizezi!” (asta într-un jurnal care tocmai acest lucru anost face: teoretizează eticul, vorbește într-o sută de feluri despre ce e rău și ce e bine să faci în viață!). Iată dilema bietului spirit critic, ar zice N. El este condamnat să judece și ce-i place, și ce nu-i place și, nefiind de acord cu o idee, să se resemneze în fața frumuseții enunțului ei. O ieșire din paradox (s-ar putea numi paradoxul criticului) totuși există, trebuie să existe. Place frumusețea limbajului, dar bine ar fi ca frumusețea să nu stea prea mult timp departe de adevăr. Și, apoi, nu este totdeauna sigur că ceea ce contrazice adevărurile curente (adevărurile bunului simț) este, din capul locului, neadevăr, nu are, cu alte cuvinte, îndreptățirea lui. Fie numai faptul că provoacă spiritul și-l obligă să se îndoiască de sine. Iar acolo unde apare îndoiala se naște și posibilitatea cunoașterii. Cunoașterea, dovedește N., are nevoie de exercițiul incertitudinii. Fără el, devine o știință stătătoare, materia Profesorului de filosofie, tema fratelui fiului risipitor. Și tocmai împotriva acestei științe pledează *Jurnalul filosofic* cu vervă, cu inteligență, cu o mare imaginație a ideilor. N. și-a creat un scenariu, și-a luat un rol (rolul intelectualului incomod, cel care seamănă îndoiala) și propune o mică mitologie filosofică din care se reține că filosofia nu este posibilă decât la oraș, într-o rodnică singurătate comunitară (este, aici, vechea idee a lui Montaigne că omul care meditează își găsește liniștea în singurătatea creată de marea aglomerare urbană), că „e încă prea multă natură în România”, că acela care iubește muzica are șansa de a întâlni într-o zi filosofia, că școala este bună cu condiția de a nu o lua în serios, în fine, că „libertatea de a fi absurd stă la originea filosofiei” și „singura școală valabilă, singura școală creatoare de cultură, e aceea în care profesorul însuși trece examene”. N. nu iubește școala care dăscălește și bagă în mintea tânără cadavre de idei. El, filosoful experienței, vorbește tot timpul de necesitatea de a produce unele rupturi în viața spirituală românească. În afară de despărțirea de filosofie de școală (de „bietul Maiorescu”), trebuie și o despărțire de „țărănescul” nostru: „despre imposibilitatea de a prelungi *țărănescul* nostru care e incapabil să dea o filosofie, și nu numai o filosofie”. La acest punct, esențial pentru civilizația și cultura

noastră, N. este mai aproape de Cioran decât de Mircea Vulcănescu. Acesta din urmă e de părere că tot ceea ce este important în cultura noastră a ieșit de la sat sau, cel puțin, a trecut prin sat. Ar putea fi contrazis filosoful N., dar la un moment dat se contrazice singur: citează în mai multe rânduri proverbele noastre și zice că omul simplu știe mai bine, în unele privințe, decât Profesorul de filosofie. Știe, de pildă, că nu trebuie să-i dai sfaturi celui care n-are chef să te asculte. Și altele ca acestea din care filosoful care contestă țărănescul nostru scoate remarcabile reflecții. Se știe că filosofii contestă evidențele, revin asupra contestației, se contrazic și știu să fugă la timp din paradoxul în care l-au introdus pe cititor. N. o face, oricum, în chip sclipitor. Nu te poți supăra pe el din moment ce te avertizează că orgoliul este un păcat și că bunul simț e de multe ori o piedică în calea cunoașterii. Dar bunul simț e mai mult decât atât, sunt pline capodoperele omenirii de acest bun-simț. Moraliștii secolului al XVII-lea nu fac decât să laude, când este vorba de *l'honnête homme*, bunul simț, această virtute modestă și întemeietoare a omului. N. spune ceva și despre literatură: „recunosc că literatura e o mare pierdere de timp; dar e dintre marile pierderi de timp care pot fi un câștig, pe când celelalte...”. Celelalte care sau celelalte ce filosoful nu mai spune. El mărturisește că n-a putut citi niciodată până la capăt *Divina Comedie*: „e atâta monstruoasă ordine acolo”. A citit *Biblia*, l-a citit, bineînțeles, pe Kierkegaard, dar: „omul acesta a atins toate problemele valabile, dar ce anost le discută, aproape întotdeauna”, recitește și pe Racine (care, hotărât, nu-i place), pe Claudel, dar nici acesta nu i-a spus mare lucru. A frecventat în câteva rânduri seminarul lui Heidegger și ce crezi, „cititorule, cinstitorule, cârtitorule”, c-a descoperit: că și Heidegger este profesor, până și el nu poate scăpa de ticurile profesoratului, vrea răspunsuri exacte, nu-l lasă pe elev să aproximeze, așteaptă ca ucenicul să știe. Și tocmai aici este greșala spiritului, după N.: „esența profesorului e de a împiedica gândirea să fie căutare, spre a fi exactitate”. Un jurnal intim este o cronică a interiorității, o autobiografie fragmentară, pe când jurnalul filosofic al lui N. pune complet viața intimă între paranteze. Nimic despre omul care scrie jurnalul, despre iubirile, urile, înfrângerile sale. Și, totuși, poate fi aflat din aceste însemnări ceva despre „spiritul Noica” dominat de îndoieli. Rodnice îndoieli, care amintesc de caietele lui Valéry. Și

acolo se află, în mai mare dezordine și, poate, cu mai mare sinceritate, o cronică a stărilor de spirit, un jurnal al spiritului care caută o cale spre adevăr și, de cele mai multe ori, n-o află. Există, cu toate acestea, o deosebire importantă: **N.** nu caută adevărul pentru că nu crede că el există, caută numai adevărurile sale. Este o vitalitate spirituală în acest spirit relativist, o cruzime realistă, din când în când, în luciditatea spiritului fascinat de paradoxurile sofismului: „Să pui ordine în lucruri. Să desparti nepotrivitul de nepotrivit și să pui potrivit lângă potrivit. Să faci sinteze, apropiind oamenii între ei, căsătorindu-i între ei și cu lucrurile – ce adânc filosofic exercițiu!”. Sau în aceste meditații sceptice despre legătura dintre politică și filosofie: „Platon – spunea lumea – și-a pierdut timpul pe lângă tiranii Siciliei încercând zadarnic să întemeieze o cărmuire după principiile filosofiei. Ca și cum un filosof ține neapărat să reușească! Ține să învețe. Boissier arăta că filosofia a guvernat odată lumea: sunt cei cinci ani de prim-ministeriat ai lui Seneca, sub Neron. Tot mai vreți filosofi?”. Fiind vorba de biografia filosofului, trebuie amintit și jurnalul (memorialul) său – *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* – scris în detenție și tipărit după dispariția autorului. Spre stupefacția (și indignarea) prietenilor săi de exil, **N.** laudă aici condiția sa de reclusiune pe motiv că ea i-a dat posibilitatea de a-și pune ordine în idei și a medita în tihnă la condiția sa existențială. În fapt, nici *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* nu-i un jurnal intim în sensul strict al termenului. Este o meditație despre omul ajuns în pragul insuportabilului. Câteva elemente de cadru (detenție, relațiile dintre deținuți, reacțiile umane în reclusiune etc.) facilitează această confesiune. Aici se află adevăratul **N.**: un spirit care nu se simte bine în secolul său. Naratorul lui ajunge la închisoare din motive politice și trece printr-o experiență care îl preocupă și teoretic, ca filosof. Naratorul are înțelegere pentru tot ceea ce se întâmplă și încearcă să valorifice, în planul reflecției, nenorocirile prin care trece. Alec, un coleg de celulă, are 22 de ani și nu înțelege de ce trebuie să-i fie milă de torționarii săi. Filosoful, om mai în vârstă și mai cultivat, vorbește de mizeria politicii moderne și arată că „nimeni nu mai e în adecvație cu nimeni” în timpurile noastre. El are o teorie și teoria spune că lumea modernă este faustică, adică: în ea posibilul primează asupra realului. Așadar: „grație tehnicii, lumea noastră s-a mutat

din realul cel aspru sau indiferent în blândețea posibilului”. Și tot el, în dialog mental cu Alec, tânărul sportiv care habar nu are despre dialectica posibilului: „cum stăm amândoi așa, nevinovați, dar cu vina posibilă, simt tot primatul posibilului asupra realului”. Ideea ar fi că individul modern are o culpă potențială în această „stupidă primă jumătate a veacului XX”. Omul trăiește, dar, fără să știe, trăiește în eroare și naratorul se roagă pentru iertarea lui. Se roagă pentru anchetatorii lui și pentru Marx și, în genere, vede în orice individ un posibil frate Alexandru (un ofițer rus care salvase o mănăstire din Moldova și lăsase o însemnare prin care cerea ca maicile să se roage pentru sufletul lui). Nu e mila creștină, ci mila filosofului care înțelege că oamenii de azi sunt beți de luciditate, dar nu de adevăr. Iar el i-ar dori împrietenii doar cu adevărul, care, fapt reținut din jurnalul anterior, nici el nu-i posibil în stare pură, absolută. Numai adevărurile (adevărurile celui ce caută adevărul și nu-l găsește) sunt posibile. Ca să înțelegi toate acestea, spune naratorul lui **N.**, trebuie să cunoști reclusiunea: „trebuie să fii azvârlit într-un loc ca acesta ca să-ți dai seama că problemele adevărate ale cugutului nu sunt de găsit în cărți”. Cunoașterea înseamnă experiență, adică a trăi adevărul. O idee răspândită în eseistica filosofică din anii '30 ai veacului trecut. **N.** o experimentează acum, într-o situație specială. Personajul său este chiar azvârlit într-un astfel de loc. Și, apoi, cel ce spune că adevărul nu stă în cărți este un om de carte. El știe multe și se îndoiește, de aceea, de multe. Personajul lui Noica binecuvântează condiția de reclusiune pentru că ea stimulează meditația. „Cum nu se gândesc oamenii, când sunt în libertate, la asemenea situații pure? Ce stupid se încurcă ei în situații derivate. Situația de aici ar putea fi chiar ideală”. Pare o formă de masochism intelectual: detenția ca situație pură, situație ideală pentru reflecție. **N.** Steinhardt și chiar **N.** au binecuvântat experiența pușcăriei. „Acolo, argumenta **N.** Steinhardt, am descoperit pe Dumnezeu...”; „În celulă am avut timp să-mi pun ordine în gânduri” – declara **N.**, provocând toate convingerile despre reclusiunea forțată. Filosofic privind lucrurile, ideea se poate accepta (detenția silește spiritul să-și definească în chip mai acut condiția). Însă, omeneste vorbind, închisoarea este închisoare și, orice s-ar spune, nu este locul ideal pentru meditație. Naratorul lui **N.** are însă altă reprezentare a relațiilor lui cu puterea

represivă și vrea să tragă un profit pentru spirit chiar din situațiile imposibile. Este umilit de un anchetator cinic și el, filosoful, nu se supără. Scrie zile în șir despre zilele cosmice ale individului și, când este pe punctul să încheie, comandantul închisorii ia foile și le rupe fără să le citească. Credința prizonierului este că, dacă nu are nimic de spus umanității, nu merită să fie liber. Și apoi, în supărarea lui pe omul modern, îmbelșugat, lenevit în societățile de consum, se găsesc ideile filosofului existențialist din eseurile ulterioare. Iritarea sa față de lumea occidentală care a optat pentru civilizația bunăstării. Problema urâtului și a culturii (dilemă falsă, de altfel). Lumea de azi este vrăjită de urât. Cinste, omenie, cultură, creativitate, categorii fundamentale, au trecut în plan secund, lăsate să vină „de la sine sau să nu vină deloc...”. La întrebarea dacă există state ideale, naratorul lui N. răspunde: „Dacă un stat funcționează prea bine ca stat, e o pacoste pentru individ”. Și tot el: „Umanitatea a avut noroc că n-a încercat nimeni să realizeze «Republica» lui Platon: totalitarismele veacului nostru nu sunt nimic pe lângă ea. Ori de câte ori aud pe cineva plângându-se că nu capătă pașaport, îi spun că în statul lui Platon omul nu poate ieși din cetate până la 50 de ani, și chiar atunci doar cu o misiune specială. Noroc că statul va dispărea într-o zi, după câte spun comuniștii. Din păcate nu se știe când”. Cu toate acestea, prizonierul lui N. preconizează și el un stat ideal și anume „un stat al creditului nelimitat”, acela care produce și sprijină pe oamenii aleși. Adică elita unei societăți. Asta vrea să spună că trebuie selecționați 200–300 de tineri între 30 și 35 de ani și, asigurându-le toate facilitățile materiale, să fie lăsați să facă tot ceea ce vor. Morala lor de viață trebuie să se țină după vorba Sfântului Augustin: „iubește și fă ce vrei”. Tinerii selectați și lăsați de capul lor, cu cecuri nelimitate în buzunar, sunt ființe cu o dotație umană completă, „intelectuală, morală și practic creatoare”. Ele vor governa societatea de mâine. N. a încercat mai târziu, prin anii '70, să selecteze el însuși 22 de tineri geniali și să-i pregătească pentru cultura de performanță. N-a prea reușit. La drept vorbind, n-a găsit nici unul. Nu e ușor de spus cum trebuie primită confesiunea acestui filosof care, ignorând culpa criminală și culpa metafizică (în terminologia lui Karl Jaspers), recomandă mila și se roagă chiar și pentru călăul său. Este el, „desprins de toate”, cum zice la urmă? În orice caz, jurnalul

de detenție face aproape total abstracție de existența interioară a individului, arătând interes doar față de devenirea ideilor sale. Sub acest aspect, memorialul lui N. este decepționant. Nimic esențial în el despre tragedia omului silit la reclusiune. Dimensiunea umană este lăsată deoparte și tocmai această latură este importantă într-o scriere subiectivă. Rămân, desigur, ideile. Ele fac parte din ceea ce s-ar putea numi utopia lui N.: un stat condus de o echipă de aleși, „mizeria oricărui delir politic”, primatul posibilului asupra realului și de aici neliniștile societății faustice etc. Și, dacă toate acestea sunt adevărate, statul guvernat de cei aleși (cei antrenați în spirit) nu ar scăpa de „mizeria oricărui delir politic”, intrând și el, fatal, în acest delir. Ca și în alte împrejurări, filosoful sugerează la timp că rostul său nu e să găsească soluții, rostul lui este să pună întrebări și să provoace insomnii spiritelor lenevite de filosofia bunului simț. O revenire spectaculoasă în literatura și filosofia română are N. după eliberarea din detenție, cu volumele *Rostirea filosofică românească* (1970) și *Creație și frumos în rostirea românească* (1973). El fundamentează prin aceste scrieri ceea ce, în limbajul existențialismului, se cheamă filosofia ființei, prefigurată deja de Mircea Vulcănescu în eseu *Dimensiunea românească a existenței*. Spiritul tăgăduitor dinainte acceptă acum realitatea istoriei și caută să definească o etică și o spiritualitate specifică din consultarea învelișurilor semantice ale cuvintelor.

Întoarcerea la filologie o recomandase și Nietzsche, care preconiza o genealogie a spiritului din cercetarea codului lingvistic: „un ochi exersat care să știe să citească în chip hotărât trecutul în straturile suprapuse ale textului”. Filosoful trebuie să întreprindă astfel o „lectură simptomală și genealogică” (*Uman, prea uman*), rolul lui fiind mai puțin să descopere, cât să recunoască în niște concepte vechi o gramatică a spiritului. Este ceea ce face (sub influența presocraticilor și a lui Heidegger) mai întâi Mircea Vulcănescu, apoi, mai sistematic, N. Punctul de plecare este, la el, Eminescu, în manuscrisele căruia filosoful descoperă expresii vechi și pilduitoare. Însă limbajul lui Eminescu nu este suficient. N. apelează la dicționare, psaltiri, scrieri filosofice vechi (Cantemir), cuvinte uitate în și mai uitate însemnări lăsate de călugări și dieci domnești, în scopul de a întocmi o genealogie a spiritului românesc: „Am voit să pătrundem – spune el în *Cuvânt înainte* – în uitarea românească”. Filosoful merge pe urmele unor „cuvinte de răspundere”, cum ar fi *sinele* și *sinea*, *întru*, *rost* și *rostire*, *fire* și *ființă* etc. și, luând în seamă toate sensurile (unele pierdute în istorie), scoate un mod de a fi și de a gândi al poporului nostru. Sinele, ca să luăm un exemplu, exprimă după eseist trei forme (sau trei straturi) ale eului: 1) unul pasiv („familia lui spirituală, clasa, poporul, cultura, ceasul lui istoric”), 2) conștiința activă a eului („este Ordinul în care te-ai încadrat, idealul tău, conștiința ta etică mai adâncă – libertatea ta”) și, în fine, 3) expresia lucidității eului („atunci el ține de libertatea care și-a aflat necesitatea”). E de la sine înțeles că o noțiune cu asemenea deschidere încorporează totul, de la divinitate la eros. Bucuria de acum a filosofului este să treacă prin cercurile cuvântului și să recunoască în spatele lor o filosofie de existență, un mod special de a întâmpina universul. Lângă sine, el pune sinea care poate denumi „ceva întru totul dincolo de uman”. Sinea ar fi partea nocturnă, germinativă a sinelui, un fel de Evă umbroasă ieșită din coasta raționalistă a lui Adam. Un vers din Eminescu: „Tu ești o noapte, eu sunt o stea” este interpretat, în sensul dialecticii de mai sus, ca o expansiune a luminii sinelui asupra întunericului sinei. Teoria lui Blaga asupra cunoașterii poetice care adâncește misterul este aplicată la relația sinelui cu sinea și duce în mitologia lui N. spre două principii fundamentale: „Acum noaptea sinei a devenit un haos, cu bogăția lui încă nedeslușită.

O nouă trăsătură a sinei îți apare cu acest vers. Dacă lumina străpunge întunericul nopții, ea nu poate în schimb stăpâni și desluși dintr-odată haosul. Pe măsură ce sinea este dezvăluită, ea se retrage și se învâluie mai departe. Te poți gândi o clipă la acel «eu sporesc taina lumii» al lui Blaga dacă aventura cunoașterii științifice din veacul nostru n-ar fi mai lămuritoare încă”. Capacitatea lui N. de a inventa o problematică gravă din ocultarea gramaticii este excepțională. De pildă, cazul verbului și al substantivului despre care se știe că exprimă o acțiune și o însușire. Pentru N., în aceste părți de vorbire există o dramă a conștiinței. Verbul are, prin agresivitatea spiritului lui cezarcic, ceva irațional. Substantivul exprimă, dimpotrivă, rațiunea îmblânzitoare: „Verbul îți este dat de procesele lumii sau de impulsurile și înrăuirile ființei proprii; substantivul în schimb reprezintă înstăpânirea ta de om asupra lumii. În timp ce verbul pune totul în soluție, substantivul hotărăște, pune hotare, ca fiind solidar cu ideea și conceptul”. Astfel de considerații sunt gratuite până la o limită, căci un filolog de profesie nu va spune niciodată (neavând datele trebuitoare) că substantivul pune hotare, iar verbul le dă deoparte, lărgind orizontul spiritual al omului. Însă în această gratuitate (în fapt, inventivitate) trăiește puterea de creație a eseistului. Rolul lui este să împingă frontierele cunoașterii și să nască ipoteze fertile pentru gândire. Limba nu este un simplu semn convențional, limba este „însăși rostirea de sine a ființei omului și a rânduieilor lui”. Atunci care e ființa noastră, ce ne spun etica, estetica românească? N. vede într-o expresie ca „ba” motorul dialecticii; „se cade – nu se cade” reprezintă cerul nostru moral, bazat pe o blajină intransigență și pe un echilibru care, ca principiu de viață, atestă vechimea noastră clasică. Câte un cuvânt ca *vremuiește* sau *cădere* îi dă lui N. însuflețire lirică. Prefixul *în* este o sărbătoare a gândului, el are darul, în limba noastră, să înființeze, să aducă în ființă. Particula *s* reprezintă în gramatica filosofică a lui N. elementul anarhic, acela care strică, pentru a vorbi în limbajul filosofului, rânduieile rostirii: „Pui un *s* și cuvântul *s*-a deșuchiat: *mîntea* devine *smînteală* [...]”; particula *s* este așadar operatorul nostru de *smîntire*. Altă dată filosoful ființei plânge biblic pe ruinele vreunui cuvânt. Pierderea vocabulei *petrecere* îi pare tot atât de tragică precum dispariția unui mare conducător de oști: „Cine e vinovat de pierderea câte unui cuvânt

în viața societății? Să fie bătrânii, tinerii? Să fie dascălii, scriitorii, omul de pe stradă? N-o știm bine dar întreaga obște plătește pentru moartea câte unui cuvânt – și am putea-o vedea limpede în cazul cuvântului «petrecere». Cuvântul acesta ne trebuia”. Comentariile acestea de un mare răsfăț al limbii, cu suceli și sminteli ingenioase de fraze elegiace, tind să se organizeze într-un sistem coerent de gândire. Eseistul nu uită că este totuși filosof și cea dintâi virtute a filosofului este să se pună de acord cu geometria. După sinele și sinea, cuvinte-vedete, cuvinte primordiale în acest alfabet filosofic al ființei noastre spirituale, termenii sunt grupați pe cicluri (*Ciclul ființei, Ciclul devenirii, Ciclul rânduiei*), după care urmează o cercetare cu un obiect mai precis (*Viața și societatea în rostirea românească*), însă în același stil de meditație în care strălucește, ca o piatră rară, aforismul. Aforismul nu mai este un scop, ci un mijloc de a sintetiza o demonstrație. „Viața nu merită să fie trăită fără comentariul ei” – scrie într-un loc autorul, și cele

două elemente (viața și comentariul) stăpânesc spiritul eseistului hotărât să stea acum în umbră. În locul orgoliului juvenil de a da lecții și a impune o nouă tablă de valori morale apare calma dorință a spiritului matur de a înțelege morala ce guvernează viața unei colectivități. Glasul devine atunci spășit și grav, ironia tăioasă pe care o are în chip necesar orice moralist se transformă în înfiorare lirică. Minte trasează în acest timp ocoluri largi în jurul noțiunilor. Pornit de la o vocabulă (*ba da, mă paște gândul*), gândul ajunge la Helada, la dialectică și la filosofia infinitului. Nu s-ar bănu o legătură între „dracul gol” al nostru și demonia lui Goethe. N. dovedește că legătura există și ceea ce părea la început speculație exagerată a unui spirit livresc sfârșește prin a fi acceptată ca verosimil: tema din *Faust, II* („cartea gândului care și-a ieșit din țâțâni”) este aceea care stă și în spatele „dracului gol”, simbolul realității demonice, Mefisto al spiritului românesc. După ce a stabilit o filosofie de viață și o etică din „adulmecarea câtorva cuvinte”.

Gabriel Liiceanu, Constantin Noica și Alexandru Paleologu

N. încearcă în *Creație și frumos în rostirea românească* să definească și o estetică a spiritului românesc, luând ca punct de plecare sensurile unor cuvinte ca *dor*, *depărțișor*, *ispitire*, *lamură*, *lămurire*, *a făptui*, *a săvârși*, *sfârșit*, *desăvârșit* etc. O estetică este poate mult spus: o coborâre spre rădăcinile limbajului pentru a scoate la lumină un fel particular al spiritului de a concepe și a defini creația și frumosul, apare calma dorință a spiritului matur de a înțelege morala unei colectivități, ceea ce e mai în sensul cărții. Dor este un arhetip care ne însumează, ca popor, și ne exprimă refuzând să ne exprime până la capăt: „o căutare de negăsire”. Sinea (despre care filosoful vorbește pe larg în *Rostirea filosofică...*) este cuvântul de aur al limbii noastre; exprimă cununia omului cu lucrurile, poziția lui față de elemente. Dacă se traduce demonstrația lui N. în limbaj tematist, s-ar putea spune că sinea este figura spiritului românesc, aceea care exprimă mai bine direcția imaginarului și poziția față de univers. Sunt și sensuri, teme adiacente și plăcerea acestui filosof încântat de finețurile limbii române este să le urmărească în cronici, în cărți bisericești, proverbe, versuri populare. Din aceste învelișuri pierdute ale cuvântului el deduce, încă o dată, o mișcare a gândului și gândul duce totdeauna spre faptă și creație. Termenii ce exprimă această nuanță se leagă între ei ca treptele într-o ierarhie a cunoașterii, fixată în formule verbale dificile și rafinate: „Toate cuvintele – explică el – pe care le-am avut înaintea ochilor, de la *dor* și până la *lămurire*, sunt tot atâtea trepte către faptă și creație. *Dorul* lasă cugetul încă în nehotărârea dintre pasivitate și activitate, dar ispitele și ispitirea încep să pună accentul pe partea activă din om, iscodirea e și mai activă încă, până ce se trezesc în om iscusirile de un fel ori altul, care nu-l mai lasă în liniștea și astâmpărul lui. Omul trăiește câtva timp sub semnul lui «ce-ar fi să încerc», «va fi fiind și așa», «ar fi să fie», adică sub toate vrerile și trimiterile verbului, care e atât de iscoditor în limba noastră – pentru ca, în sfârșit, încercând în adâncul său în fel și chip, omul să iasă lămurit cu sine și cu lucrul”. Nu se poate spune cât de exacte sunt aceste comentarii, dar se vede cât de frumoasă, fină este rostirea filosofului. Vorbind de cuvinte, el creează un limbaj propriu, cu un vocabular bogat, tras din vechile scrieri și din graiurile populare, ignorate în mod obișnuit de limba pur neologică a presei literare. Ca la Sadoveanu și Creangă, limba lui are

farmec și farmecul nu trece dincolo de marginile cărții: încercând s-o imiți, aerul de vechime piere și subtilitatea, adâncimea devin căutare și prețiozitate. În fraza eseistului cuvintele acestea, cu parfum de candelă și moliciuni de vechi icoane bisericești, trag mintea spre teritorii necunoscute. În fond, N. ne învață să citim dincolo de cuvinte și să vedem în *a fi* sau *iscodire*, *întru*, *către*, *spre* – vorbe banale – un efort colosal al spiritului de a încorpora lucrurile în coaja fragilă a expresiei. Prepozițiile, verbele auxiliare, infinitivul lung – toate exprimă o tulburare a spiritului, un efort de cunoaștere prin aproximare. N. dă exemplul construcțiilor verbale ale lui „a fi”, în care pulsează, ca mercurul în recipiente complicate, îndoiala, posibilitatea, teama, opțiunea etc. A defini o spiritualitate prin limbă s-a încercat și altă dată. Uluiitor la N. este însă faptul că, voind să facă o genealogie a cuvântului, ajunge să scrie o genealogie a spiritului românesc, folosind elemente ce se află la îndemâna oricui. Niște biete vorbe ca „o să fie” sau „depărțișor” se dovedesc a ascunde o istorie, o dramă și o bogăție de gândire ce surprind. Ar surprinde ele dacă n-ar fi creația, rostirea, limbajul lui N. atât de bine, frumos „împelițat” (spre a-i folosi o vorbă care-i place)? Într-o notă din *Rostirea filosofică* se poate citi: „Dar în orice comentariu zace un germen de îndrăcire, și toate întrupările gândului critic sunt statornic primejduite de împelițările lui”. „Îndrăcirea” lui N. este ambiția lui de a coborî la rădăcinile limbii române pentru a descoperi „facerea omului românesc”, finețea și adâncimea spiritului său. Primejdia vine din „împelițarea” prea frumoasă a comentariului. Ca gânditor preocupat de spațiul spiritual românesc, N. nu putea să nu ajungă la Eminescu, piatră de încercare pentru toate ambițiile creatoare ale intelectualului român. Iubirea lui pentru Eminescu a luat în ultimii ani forma unui cult, provocat sau numai întărit de întâlnirea cu caietele rămase de la poet. Răsfoindu-le, el are sentimentul că se află în fața unui miracol și publică în presă mai multe articole în scopul de a atrage atenția opiniei publice asupra însemnătății lor. N. are și o idee mai practică, aceea de a reproduce cele 14 000 de pagini de manuscris într-o ediție de facsimile. Proiectul a fost preluat și realizat, după dispariția filosofului, de către Academia Română, care a publicat, în 38 de volume, cele 14 000 de pagini. Ideea lui N. exprimată în articolele și memoriile strânse în volumul postum *Introducere la miracolul eminescian* (1992)

este că în paginile rămase în manuscris se ascunde un mare spirit și că acest fapt a fost înțeles de către puțini. Doar Nicolae Iorga, văzând în Eminescu „cea mai vastă sinteză făcută de vreun suflet de român”, ar fi avut viziunea totalității, grandorii spirituale a omului ascuns în foile îngălbenite. Ceilalți le-au privit cu ochi „de alexandrini”, inclusiv G. Călinescu, care, explorând totul și înțelegând mai mult decât contemporanii săi, a sfârșit prin a pune pe cântar lucrurile. Dar Eminescu nu trebuie „judecat” – zice N. – ci „cuprins”. Cuprinderea ar arăta un lucru: ceea ce este Goethe pentru germani este Eminescu pentru noi – „conștiința noastră mai bună”. De acord că Eminescu este conștiința noastră mai bună, la acest paragraf nici un superlativ nu este suficient de puternic, dar de ce crede filosoful că este o eroare intenția de a „judeca” însemnările rămase de la un mare poet? Și, apoi, ce înțeles are verbul „a cuprinde” în critică în afara noțiunii „judecată”? A judeca înseamnă, în fapt, a „cuprinde” dimensiunile unui

fenomen și orice „cuprindere”, „încorporare” reprezintă o judecată. Suspiciunea de alexandrinism nu are, atunci, nici un rost când este vorba de G. Călinescu pe care, de altfel, N. îl prețuiește (un articol se intitulează: *Ne-am odihnit în Călinescu*). Rămâne însă nemulțumirea (și aici eseistul are întru totul dreptate) față de superficialitatea cu care alții au citit și citesc aceste manuscrise. Ele trebuie privite în totalitate, numai lectura integrală poate da o idee despre adâncimea spiritului eminescian. N. face această lectură din punct de vedere filosofic și rămâne uimit de ce află acolo. O magie, mai întâi, a „informului, a larvarului, a originalului”, o mare dorință de cultură și o cultură chiar profundă în mai multe domenii, deși nu totdeauna bine articulată. Întâlnirea cu „informul” eminescian poate fi însă „modelatoare” și N. se gândește ce s-ar produce în lirica română dacă aceste foi ar fi puse sub ochii poezilor noștri. Și tot el dă răspunsul: „Gândindu-se la Socrate, oamenilor le-a fost rușine, pur și simplu, să-și spună filosofi. Credem că la fel trebuie să te încerce sfiala în țara lui Eminescu ori în țările altor mari poeți să te numești poet”. Trebuie luate atunci rândurile lui N. ca metafora unei mari iubiri spirituale. Recitind pe Eminescu în totalitatea scrierilor sale, el pune din nou în fața poetului tânăr oglinda acestei conștiințe vaste, avertizând: „nu există poet mare care să nu fie și un mare om de cultură, unul al vredniciei, nu numai al învrednicirii”. Jocul de termeni de la sfârșit amintește că autorul lucrării *Rostirea filosofică românească* nu și-a abandonat tema. Eminescu devine un aliat spiritual, caietele constituie dovada unei pasiuni ce încearcă, la alte dimensiuni, și pe eseist. Numărul mare de cuvinte cu sensuri azi uitate, expresiile scoase din cărți vechi sau din vorbirea populară arată că Eminescu era un sămădău de cuvinte, cel care dă seama de rostul și înțelesul lor. Un citat, într-adevăr surprinzător din manuscrisul 2257, unde este vorba de „partea netraductibilă a unei limbi”, readuce în prim-plan problema limbii ca sursă a spiritualității noastre și, prin aceasta, filosoful revine la tema lui esențială. Comentariile părăsesc terenul descripției, ideile iau înălțime, meditația dă ocol conceptelor mari. La această temperatură ipotezele cele mai îndrăznețe sunt verosimile. Aceea, de pildă, despre existențialismul lui Eminescu, descifrat în versul din manuscrisul 2254: „«Ca o spaimă împietrită, ca un vis

încremenit»: ai putea vedea [aici] un întreg capitol din frământarea filosofică a omului modern, existențialismul, prin prima jumătate a versului lui Eminescu – spaima împietrită; și depășirea existențialismului, prin cealaltă jumătate – visul încremenit. Existențialismul întreg se lasă regândit, într-un sens, prin formularea unei jumătăți din versul lui Eminescu”. **N.** este, indiscutabil, cel mai bun eseist în latură filosofică pe care cultura română îl are de la Blaga încoace. Un creator de limbă și, dacă se ține seama de imaginația ideilor sale, un veritabil scriitor, un mare scriitor.

Paradoxul este că acest gânditor, al cărui demers constant pare să fie unul de separare radicală între filosofie și viață – până la un fel de reducăționism logic (nu numai ontologic) –, a încercat să trăiască această filosofie. Între filosofia lui și biografia lui există o unitate fundamentală. [...] Biografia lui este semnificativă într-adevăr, dar nu în sine, ca „simplă existență”, ca prezență a unei persoane, ci tocmai datorită acestui acord esențial cu un mod de a gândi, cu o operă. E adevărat că Noica și-a trasat de la început (cu excepția acelei rătăcirii iresponsabile de la sfârșitul deceniului al patrulea) o orbită pe care evoluția lui să nu fie tulburată de interferențele cu istoria. În reprezentarea sa, cultura și istoria nu se întâlnesc, mai bine zis, istoria îl interesează doar în măsura în care devine cultură. Chiar modul său de a problematiza identitatea românească a fost și a rămas unul atemporal.

MIRCEA MARTIN

SCRIERI: *Mathesis sau Bucuriile simple*, București, 1934; *Concepte deschise în istoria filosofiei la Descartes, Leibniz și Kant*, București, 1936; *De Caelo. Încercare în jurul cunoașterii și individului*, București, 1937; *Viața și filosofia lui René Descartes*, București, 1937; *Schiță pentru istoria lui „cum e cu puțință ceva nou”*, București, 1940; *Două introduceri și o trecere spre idealism*, București, 1943; *Jurnal filosofic*, București, 1944; *Pagini despre suflul românesc*, București, 1944; „*Fenomenologia spiritului*” de G.W.F. Hegel, istorisită de ..., Paris, 1962; *Douăzeci și șapte trepte ale realului*, București, 1969; *Eseu despre înțelesul grec al dragostei de oameni și lucruri*, în Platon, *Lysis*, București, 1969; *Rostirea filosofică românească*, București, 1970; *Creație și frumos în rostirea românească*, București, 1973; *Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii românești*, București, 1975; *Despărșirea de Goethe*, București, 1976; *Sentimentul românesc al ființei*, București, 1978; *Spiritul românesc în cumpătul vremii. Șase maladii ale spiritului contemporan*, București, 1978; *Povestiri despre om. După o carte a lui Hegel*, București, 1980; *Devenirea întru ființă*, vol. I: *Încercare asupra filosofiei tradiționale*, vol. II: *Tratat de ontologie*, București, 1981; *Trei introduceri la „Devenirea întru ființă”*, București, 1984; *Scrisori despre logica lui Hermes*,

București, 1986; *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, București, 1987; *De dignitate Europae*, București, 1988; *Istoricitate și eternitate*, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1989; *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, București, 1990; *Jurnal de idei*, îngr. Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu și Sorin Vieru, București, 1990; *Eseuri de duminică*, București, 1992; *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru*, îngr. Marin Diaconu și Gabriel Liiceanu, București, 1992; *Introducere la miracolul eminescian*, îngr. Marin Diaconu și Gabriel Liiceanu, București, 1992; *Carte de înțelepciune*, București, 1993; *Modelul cultural european*, București, 1993; *Publicistică*, I–III, îngr. Marin Diaconu, București, 1994–2004; *Poeme*, îngr. George Vulturescu, pref. Nae Antonescu, Piatra Neamț, 1995; *Manuscrisele de la Câmpulung. Reflecții despre burghezii și țărănime*, București, 1997; *Devenirea întru ființă. Scrisori despre logica lui Hermes*, introd. Sorin Lavric, București, 1998; *Echilibrul spiritual*, îngr. și pref. Marin Diaconu, București, 1998; *21 de conferințe radiofonice*, București, 2000. **Ediții:** M. Eminescu, *Lecturi kantiene. Traduceri din „Critica rațiunii pure”*, cu două fragmente de Titu Maiorescu, București, 1975 (în colaborare cu Alexandru Surdu); Platon, *Opere*, vol. I, ed. 2, vol. II–VI, introd. Ion Banu, București, 1975, 1976–1989 (în colaborare cu Petru Creția); Athanase Joja, *Istoria gândirii antice*, București, 1980 (în colaborare). **Traduceri:** H.G. Wells, *Omul invizibil*, București, 1935; René Descartes, *Regulae ad directionem ingenii*, Brașov, 1935, *Meditationes de prima philosophia*, București, 1937, *Două tratate filosofice*, București, 1992; Immanuel Kant, *Despre forma și principiile lumii sensibile și ale celei inteligibile*, București, 1936; Porphyrius, *Isagoga*, București, 1966; Platon, *Dialoguri* (după traduceri de Cezar Papacostea, revizuite și întregite cu două traduceri noi și cu *Viața lui Platon*), București, 1968, *Sofistul*, în Platon, *Opere*, VI, București, 1989; Porphyrius, Dexippus, Ammonius, *Comentarii la „Categoriile” lui Aristotel*, îngr. și introd. trad., București, 1968; Théophile Corydalée, *Œuvres philosophiques*, I–II, ed. bilingvă, text grec stabilit de Athanase Papadopoulos, București, 1970–1973; Stephanus, Ammonius, *Comentarii la tratatul „Despre interpretare” al lui Aristotel*, introd. trad., București, 1971; Aristotel, *Parva naturalia*, București, 1972 (în colaborare cu Șerban Mironescu), *Categorii*, București, 1994, *Despre interpretare*, pref. trad., București, 1998; *Fragmentele presocraticilor*, I, Iași, 1974 (în colaborare cu Simina Noica); Augustin, *De Magistro*, ed. bilingvă, introd. Lucia Wald, București, 1994 (în colaborare cu Mihai Rădulescu).

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, 431–432, 439–440, II, 1107–1113, III, 1110; Eugen Ionescu, *Constantin Noica*, „Părerii libere”, 1936, 6; Mihail Sebastian, „*De Caelo*”, „Reporter”, 1938, 1; Octav Șuluțiu, *Descartes*, E, 1938, 1–2; Vasile Băncilă, *Cărțile d-nului Constantin Noica*, GR, 1939, 1–6; Ion Frunzetti, [Constantin Noica], RFR, 1941, 2; Petru Comarnescu, *Lucrări de filosofie*

românească, RFR, 1943, 7; Cioculescu, *Aspecte*, 709–712; Simion, *Scriitori*, II, 391–403, 464–466; Paleologu, *Ipo-teze*, 7–67; Simuț, *Diferența*, 184–187; Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș*, București, 1983; Steinhardt, *Cri-tică*, 238–241; Simion, *Sfidarea*, 206–211; Sorescu, *Ușor cu pianul*, 31–38; Adrian Marino, *Logica teoriei literare*, TR, 1986, 40; Gabriel Liiceanu, *Epistolar*, București, 1987; Marin Diaconu, *Constantin Noica*, „Revista de filosofie”, 1988, 2; Lovinescu, *Unde scurte*, I, 305–307, II, 93–95, III, 40–43, IV, 228–234, V, 70–75; Andrei Pleșu, *Limba păsărilor*, București, 1994, 195–213; Zamfirescu, *Cău-tarea*, 9–155; Valentin Coșereanu, *Constantin Noica și aventura facsimilării manuscriselor eminesciene*, Bucu-rești, 1997; Stelian Tănase, *Anatomia mistificării (1944–1989)*, *Procesul Noica–Pillat*, București, 1997; Alexandra Laignel-Lavastine, *Filosofie și naționalism. Paradoxul Noica*, București, 1998; Ion Ianoși, *Constantin Noica între construcție și expresie*, București, 1998; *Dicț. esen-țial*, 578–585; Simion, *Fragmente*, IV, 124–153, VI, 92–107; Cornel Moraru, *Constantin Noica*, Brașov, 2000; Mano-lescu, *Lista*, III, 64–89; Mircea Handoca, *Eliade și Noica*, Cluj-Napoca, 2002; Mircea Martin, *Cultura română între comunism și naționalism*, „22”, 2003, 692; Sorin Lavric, *Ontologia lui Noica*, București, 2005; Sorin Lavric, *Noica și mișcarea legionară*, București, 2007; Laura Pamfil, *Noica necunoscut: de la uitarea ființei la reamintirea ei*, Cluj-Napoca, 2007; Manolescu, *Istoria*, 901–905; Radu Gabriel Pârvu, *Paradigme culturale complementare: Noica și Cioran*, Iași, 2008; Culianu, *Studii rom.* II, 224–231; Florescu, *Aristarc*, I, 190–240; Marin Diaconu, *Mode-lul cultural Noica*, I–II, pref. Eugen Simion, București, 2009; Ion Dur, *Noica: vămile gazetăriei între dandysm și mitul școlii*, pref. Gh. Vlăduțescu, Iași, 2009; Adrian Niță, *Noica: o filosofie a individualității*, București, 2009; *Con-stantin Noica în arhiva Securității*, îngr. Dora Mezdrea, pref. Gabriel Liiceanu, București, 2009; Popa, *Ist. lit.*, I, 53, *passim*, II, 989–997; *Prigoana*, ed. 2, coordonator Mihai Giugariu, București, 2010, *passim*; Marta Petreu, *De la Junimea la Noica*, Iași, 2011. **E.S.**

NOI PAGINI LITERARE, revistă apărută la Bucu-rești, bilunar, între 1 ianuarie 1913 și octombrie 1915. Director-proprietar: Constantin Ștefănescu. Comitetul de redacție este compus din Artur Zarafu, Dragomir Frunză și Dumitru Zarafu. Pe tot parcur-sul existenței sale, publicația, de orientare decla-rat modernistă, se va bucura de colaborarea lui Al. Macedonski, care tipărește poezii (*Noapte albă*, *Ura*) și articole virulente pe tema războiului de-abia înce-put sau împotriva pericolului uniformizării minților românilor din pricina profesorilor, criticilor și a scri-itorilor, considerați vinovați de perpetuarea locu-rilor comune și a falselor valori (astfel, Gheorghe Șincai ar fi un mit literar fără operă). La moartea lui

Panait Cerna, revista publică masiv versuri și proză din opera celui dispărut. Iuliu Cezar Săvescu este de asemenea comemorat, în 1914, printr-o selecție de poeme însoțită de considerații critice aparținând lui Ilarie Chendi. În numărul 1/1914 este prezent și tânărul Nichifor Crainic cu poezia *Strofe patetice*. Victor Eftimiu, autorul piesei *Cocoșul negru* și cola-borator al revistei, este apărat împotriva acuzației de plagiat după *Faust*. „Cronica dramatică”, rubrică efemeră, este susținută de Duiliu Zamfirescu și Vin-tilă Panța. Scriu regulat D. Karnabatt, Oreste, Al. T. Stamatiad, N. N. Hârjeu, Dragomir Frunză (come-dii într-un act), Radu D. Rosetti, Corneliu Mugar (autor de portrete duioase, moralizatoare, precum *Domnul Dan*), D. Iacobescu, Mircea C. Deme-triade, Mia Vlad (Mia Frollo), Cridim (Christea N. Dimitrescu), Sandu Teleajen, Claudia Millian, N. Zaharia, Șerban Bascovici. În 1915 sunt incluse în sumar cronici permanente: politică, literară, tea-trală, muzicală, artistică, rimată. Deși sporadice, nu sunt ocolite nici traducerile (Cehov, Verlaine). **ALE**

NOR, Radu (pseudonim al lui Josef Norbert Rudel; 26.X.1921, Cernăuți – 16.IV.2006, Petach Tikva, Israel), prozator. Este fiul Reginei (n. Weber-Holz-stein) și al lui Ahron Rudel. Urmează școala pri-mară și liceul la Cernăuți. Face studii de medicină la Timișoara, fără a le finaliza. În 1972 emigrează în Israel, continuându-și cariera de scriitor în limba germană. În 1975 fondează Asociația Scriitorilor Israelieni de Limbă Germană.

Scriitor pe cât de prolific, pe atât de naiv de literatură SF, polițistă și de popularizare științifică, **N.** își leagă numele de începuturile realist-socia-liste ale genului științifico-fantastic din România. Romanele *Drum printre aștri* (1954) și *Robinsoni pe planeta oceanelor* (1958), ambele scrise în cola-borare cu I. M. Ștefan, ilustrează într-o manieră de inspirație sovietică formula *space opera*: se descriu peripețiile unor astronauți civilizatori sau doar curioși, cu propensiuni pentru cartografierea galactică. Partea de divertisment propriu-zis ia pe bune porțiuni forma unui cofraj în care se toarnă betonul ideologic și cel al științei popularizate. În *Drum printre aștri* o echipă românească, îmbarcată pe un asteroid abordat cu ajutorul unei rachete de concepție și realizare autohtone, face turul siste-mului solar de-a lungul unui an, culegând infor-mații și înfruntând diverse peripeții. Informația enciclopedică se află în acord cu știința (fiind citați

la tot pasul savanți sovietici), dar mai ales cu fan-teziile vremii: Venus adăpostește gheizere cu apă clocotită, vegetație luxuriantă și animale uriașe; pe Marte, care a dezvoltat o civilizație superioară (ce a descoperit „televizorul în formă de sferă, instalația de reglare a climei artificiale, combina pentru călcarea și spălarea automată a îmbrăcămînții, dictafonul care transforma direct sunetele rostite în semne scrise sau invers, semnele scrise în sunete”), expediționarii au ghinionul de a nimeri în mijlocul unui trib de marțieni „pe jumătate sălbatici, care se ascundeau în caverne, dedându-se la idolatrie”. Partea de extrapolare științifică își are umorul său: de pildă, racheta, deși atomică, folosește drept combustibil apa, funcționând *de facto* ca o locomotivă cu aburi. Componenta lotului de călători interplanetari acoperă o caracterologie dedusă ideologic, de pildă prin antiteza dintre liderul expediției, Matei Butaru, un tânăr inventator cu spirit constructiv just ancorat partinic, și mai vârstnicul George Scarlat, savant eminent dotat însă cu spirit negativist, convenabil dumirit în cele din urmă. Piedicile, inclusiv cele tehnice, sunt înfrânte pe rând prin valorificarea unor directive partinice (problema radiației solare letale este rezolvată prompt în urma unei ședințe de partid). Simptomatică este negocierea raportului colonial dintre URSS și România, tradusă printr-o emancipare controlată a celui de-al doilea termen. Deși voiajul interplanetar românesc este unul de pionierat și relativ autonom, el se bucură non-stop de asistență și consiliere sovietice, fiind monitorizat „fratern” de o echipă aflată pe un satelit artificial al Pământului, Hepta. De asemenea, se sugerează că, deși de pionierat, inițiativa românească nu se compară cu posibilitățile sovietice. În genere, „dialogului i se imprimă un pronunțat aer de ședință” (Mircea Opriță). Ulterior unor astfel de încercări caracteristice și ilare, N. nu depășește stadiul copilăriei trăite de romanul SF și de aventuri în anii '50. În *Capcana cerului*, din *Mister în zece ipostaze* (1971), o navă extraterestră, manevrată prin telecomandă, rămâne înțepenită pe fundul mării, provocând în zonă turbulențe termice și electromagnetice cărora le cad victimă mai multe avioane. Problema este rezolvată de un scafandru care descinde în adâncuri și pătrunde pe navă, „o namilă negricioasă, de formă ovală sau poate rotundă”, având „în centrul cabinei [...] ceva ce semăna vag cu un creier electronic”. *Acțiunea Pirat* (1970)

consfințește performanțe dificil de atins în ce privește stângăcia, naivitatea și comicul involuntar. O acțiune copiată din filmele cu James Bond, plasată într-un mileniu al treilea în care toate contradicțiile ideologice vor fi fost rezolvate în favoarea păcii și a cooperării dintre popoare. Rolul lui James Bond îl joacă un grup de români (un savant, fata lui, logodnicul ei, dar și oameni ai muncii – un furnalist din Reșița, un feroviar din Pitești, un pescar de lângă Sulina, un bucătar din Constanța ș.a.), care, supraviețuind succesiunii complet neverosimile de întorsături de situație și de surprize, dejoacă în cele din urmă complotul. Modic mai reușite decât scrierile SF sunt romanele polițiste sau de spionaj ale lui N., plasate în contemporaneitatea autorului și scutite de cazna extrapolării: *Idolul de sticlă* (I–II, 1966), *Reîntoarcerea „Păianjenului”* (1971), *Tridentul de aur* (1972) etc. N. a semnat numeroase lucrări de popularizare științifică, pe teme preponderent astronomice.

SCRIERI: *Drum printre aștri* (în colaborare cu I. M. Ștefan), București, 1954; *Taina prințului Semempsis* (în colaborare cu I. M. Ștefan), București, 1957; *Robinsoni pe planeta oceanelor* (în colaborare cu I. M. Ștefan), București, 1958; *Călătorie în cer*, București, 1962; *Cei trei din Altair*, București, 1963; *Marele magnet – pământul*, București, 1963; *Bobiță și avionul de hârtie*, București, 1964; *Artificii cerești*, București, 1965; *Capitolul XXIII*, București, 1965; *Idolul de sticlă*, I–II, București, 1966; *Poftiți în parcul de distracții*, București, 1966; *Brăul albastru*, București, 1968; *Mesajul din oceanul aerian*, București, 1969; *Acțiunea Pirat*, București, 1970; *Mister în zece ipostaze*, București, 1971; *Reîntoarcerea „Păianjenului”*, București, 1971; *Tridentul de aur*, București, 1972; *Migdale dulci, stafide amare: instantanee israeliene*, Ierusalim, 1978; *Von Czernowitz bis Tel Aviv gab's immer was zum Lachen*, Tel Aviv, 1994. **Traduceri:** Alexander von Humboldt, *Cu piroga pe Orinoco*, pref. trad., București, 1970.

Repere bibliografice: Opriță, *Anticipația*, 108–110; Popa, *Ist. lit.*, I, 949. **M.I.**

NORA, A. (pseudonim al lui Aron Rosen; 28.V.1876, București – 1948, București), gazetar, prozator. A studiat un an la Facultatea de Medicină din București. Debutază în „Adevărul ilustrat”. Douăzeci de ani va fi redactor la „Adevărul”, apoi la „Universul” (până în 1914). În 1917–1918 scrie la „Gazeta Bucureștilor”, fapt pentru care intră în lotul ziariștilor judecați de Curtea Marțială pentru colaboraționism. Spre deosebire de Ioan Slavici, Tudor

Arghezi, D. Karnabatt ș.a., **N.** este achitat. După Primul Război Mondial a lucrat ca redactor la „Izbânda”, din nou la „Adevărul” și la „Universul”. Redactează împreună cu Adrian Vereea suplimentul literar „Dumineca” al ziarului „Adevărul”. La 1 ianuarie 1941, când s-a pensionat, era redactor la „Curentul”. A colaborat și la „Generația nouă”, „Revista literară”, „Adevărul literar”, „Lumea nouă literară și științifică”, „Răsăritul” (Iași), „Universul literar”. A mai semnat A. Aron, A.R. Aron, Nora R. Aron.

Cu precare mijloace artistice, **N.** scrie schițe și nuvele didacticist-moralizatoare, precum cele reunite în volumele *Fâșii din viață* (1903), *Visuri de fecioară* (1921) ș.a., ilustrând teoriile misogine pe care tot el le avansează prin mai multe broșuri, intitulate ostentativ *Femeia așa cum e* (1921), *Femeia ne e stăpână. Adulter sau nu? Ea n-are dreptul să fie geloasă* (1936) etc., și unde, pentru sprijinirea „părții teoretice”, se servește de reportaje senzaționale din presa vremii. Sub oarecare rezerve ținând de veridicitatea informației, poate fi consultat volumul *Un om uitat: Const. Mille* (1945). Traducerea unor pagini din proza lui Guy de Maupassant, Sacher Masoch, Leonid Andreev ș.a., alcătuind volumul *Inimi de femei*, completează bibliografia acestui mărunț autor.

SCRIERI: *Fâșii din viață*, București, 1903; *Clipe trăite*, București, 1906; *Fiori de dragoste*, București, [1908]; *Suflete fără noroc*, București, [1910]; *Notele unui om timid*, București, f.a.; *Un roman de dragoste. Scrisori răvășite*, București, 1917; *Căsătoria. Legende absurde*, București, 1921; *Visuri de fecioară*, București, 1921; *Femeia așa cum e*, București, [1921]; *Femeia ne e stăpână. Adulter sau nu? Ea n-are dreptul să fie geloasă*, București, [1936]; *Un om uitat: Const. Mille*, București, 1945. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Nuvele alese*, București, 1907; [Grazia Deledda, Enrico Castelnuovo, Sacher Masoch, Leonid Andreev, Guy de Maupassant], în *Inimi de femei*, București, f.a.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, 606; Straje, *Dict. pseud.*, 494–495. **G.E.**

NORD, revistă apărută la Baia Mare, la început trimestrial, apoi cu intermitențe, din 1969 până în 1972 și din 1981 până în 1984. Se reia în 1993, cu un singur număr, ultima serie fiind în 2001–2002. E subintitulată succesiv „Revistă a Asociației Studenților din Institutul Pedagogic Baia Mare”, „Revistă a C.U.A.S. din Institutul Pedagogic Baia Mare” (începând cu numărul 1/1970), „Revistă a Consiliilor

U.A.S.R. din Institutele Pedagogic și Subingineri din Baia Mare” (de la numărul 3/1972, când se trece de la formatul carte la cel de ziar), „Revistă a Consiliului U.A.S.C. din Centrul Universitar Baia Mare” (începând cu numărul 1/1981) și „Revistă a studenților din Universitatea de Nord Baia Mare” din 2001. Potrivit editorialului din numărul 1/2001, inițiatorul a fost profesorul Gabriel Georgescu, semnatarul mai multor articole și traduceri apărute în prima serie. **N.** e coordonată de cadre universitare precum Gheorghe Glodeanu, Cornel Munteanu, Constantin și Georgeta Corniță, Teodor Ardelean, Horia Ursu, Ioan Chiș-Șter, având în componența redacției studenți. Primul redactor-șef este Constantin Corniță, urmat de I. Chiș-Șter, Georgeta Căprioară, Gheorghe Grama, Ioan Pop, Delia Muntean, Radu Mircea Macrinici și Mihaela Țap. Redactori-șefi adjuncți sunt, pe rând, Dorel Todea, Eugen Sabău, Cristian Stamatoiu, Pongrácz Ludovic, Octavian Iacob, Ciprian Chirvasiu, Octavian Iacob și Larisa Tivadar, iar secretari de redacție Mihai Marinache, Georgeta Căprioară, Radu Ciprian Pop, Ileana Mihai, Cristian Stamatoiu, Nicolae Păuna, Radu Mircea Macrinici, Ciprian Chirvasiu și Andrei Achim. Printre redactori se numără Gh. Moldovan, responsabil și de prezentarea grafică, Adrian Oțoiu, Florin Sasărman, Gheorghe Roșianu, Ion Sigheartău, Valer Pașca, Kozma Szilárd, Cristian Fulaș, Bartha Noemi Alicia sau Maria Hadnagy. Semnat de Ion Moldovan, în 1969 rector al Institutului Pedagogic Baia Mare, articolul introductiv *Personalitate și perspectivă* evidențiază importanța revistei pentru formarea spirituală a viitorilor profesori și calitatea ei de mediu de exprimare și de afirmare literară pentru studenții băimăreni. Odată cu schimbarea formatului, la numărul 3/1972, se redimensionează și programul, articolul *La început de drum* precizând că, deși va păstra „tradițiile pozitive legate de ținuta elevată a numerelor anterioare, revista va părăsi totuși orientarea aproape exclusiv filologică pentru a se face ecoul opiniilor studențimii băimărene”. La rândul său, *Editorial. Nord – 2001* (1/2001), programul ultimei serii, anunță că **N.** își propune „să fie o revistă de cultură, știință, artă și viață spirituală a studenților din Universitatea de Nord din Baia Mare; să ofere imaginea unei structuri intergeneraționale, publicând în paginile sale atât creațiile de valoare ale actualilor studenți, dar și lucrări ale foștilor studenți sau ale cadrelor didactice [...], să

contribuie la strângerea, teaurizarea și valorificarea într-o formulă modernă, științifică, a valorilor culturii tradiționale românești și universale". Poezii publică Adrian Oțoiu, Dorel Todea, Ion Stepan, Iulian Ion Chivu, Alexandru Oblu, Dragomir Ignat, Ion C. Ștefan, Constantin Corniță, Aurel Rău, Ioana Trăistaru, Mihai Marinache, Romeo Ionescu, George Mureșan, George Mocanu, Al. Mărculescu, Al. Gorșcovoz, Vasile Radu Ghenceanu, Ion Bogdan, Nicolae Herțeg, T. Ardeleanu, Cristian Stamatoiu, Ioan Pop, Nicolae Scheianu, Ion Pinte, Cristian Fulaș, cărora li se adaugă prozatorii Al. Mărculescu, Radu Mircea Macrinici, Mihai Marinache, Pop Simion sau T. Ardeleanu. Revista publică, deopotrivă, cronici consacrate unor scriitori locali și texte despre romane și cărți teoretice din producția editorială națională. Astfel, Constantin Corniță comentează romanul *Șatra* de Zaharia Stancu, dar și volumele *Introducere la istoria culturii românești* de P.P. Panaitescu sau *Descoperirea operei* de Ion Vlad. Un alt cronicar literar, Romulus Turbatu, se oprește asupra unor romane scrise de D.R. Popescu și Petru Popescu, în vreme ce Mihai Marinache analizează *Princepele* lui Eugen Barbu. La rândul său, Vasile Radu Ghenceanu recenzează operele lui Titus Popovici, Laurențiu Fulga, Ștefan Bănuțescu, Nicolae Velea, Nicolae Țic și Fănuș Neagu. Pot fi citite în *N.* atât traduceri din Guillaume Apollinaire, Ady Endre, Paul Éluard, Juhász Gyula, Auguste Barbier, M.I. Lermontov, Jean Moréas, Jean Cocteau, Robert Desnos, José-Maria de Hérédia, Stéphane Mallarmé, Arthur Rimbaud, Émile Verhaeren, Max Jacob, Francis Jammes, Pablo Neruda, Petőfi Sándor, Paul Valéry, Giuseppe Marotta, cât și versiuni în alte limbi ale unor poezii de George Bacovia și Marin Sorescu. Revista alocă un spațiu generos istoriei presei maramureșene, cu precădere prin articolele publicate de către Săluc Horvat. **C.R.B.**

NORD LITERAR, revistă apărută la Baia Mare, lunar, începând cu iunie 2003, editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare, sub egida Consiliului Județean Maramureș. Director este Gheorghe Glodeanu, secondat de directorul executiv Săluc Horvat și de secretarul general de redacție Augustin Cozmuța. Colegiul de redacție este format din Mircea Bochiș, responsabil pentru prezentarea artistică a revistei, Vasile Radu Ghenceanu, Ion M. Mihai, Daniela Sitar-Tăut, Adela Naghiu, Delia Pop și Gheorghe Pârja, cărora li se adaugă redactori asociați: Florica

Bud, Ion Burnar, Victor Iancu, Nicolae Iuga, Marian Ilea, Cornel Munteanu, Adrian Oțoiu, Echim Vancea, Augustin Botiș, Tatiana Dragomir, Lucian Perța, Florian Roatiș ș.a. Articolul programatic *La început de drum* înscrie **N.L.** în tradiția publicistică locală și prefigurează o revistă animată de dorința „de a reflecta, în toată complexitatea ei, viața spirituală a unui topos încărcat cu tradiții milenare, un spațiu aflat – după cum ar spune Lucian Blaga – în «zăriștea cosmică»". Publicația își propune să reflecte valențele creative ale Maramureșului, să stimuleze viața literară locală și să contribuie la „depășirea provincialismului și integrarea cât mai rapidă în circuitul valorilor naționale”, ceea ce-l determină pe Săluc Horvat să aprecieze la ceas aniversar (100/2011) că „deși apare în «provincie», prin întregul său cuprins, prin deschiderea spre valorile perene, prin atragerea, pe lângă resursele locale, a unor colaboratori din peisajul literar național, revista băimăreană a depășit încă de la primele numere spațiul «provinciei», devenind una din revistele de primă importanță în topul revistelor de cultură din țară”. Rubricile constante sunt „Cronica literară”, unde principalul semnatar este Gheorghe Glodeanu, „Viața culturală”, consacrată știrilor culturale de interes local, „Județ al poezilor” (rubrică încorporată „Lecturilor”, realizată de Mircea Petean), „Graiul nostru”, concepută de Victor Iancu, „Cronica edițiilor”, al cărei titular este Săluc Horvat etc. Cronicile literare ale lui Gheorghe Glodeanu au în vedere atât volume ale unor autori locali, cât și cărți semnate de Nicolae Breban, Eugen Simion, Mihail Sebastian, Camil Petrescu, Ilarie Voronca, Victor Iancu, Augustin Buzura, Matei Călinescu, Cornel Ungureanu sau Mihail Avramescu. Recenzii mai oferă Daniela Sitar-Tăut sau Cornel Munteanu. Alte cronici literare, consacrate cu predilecție producției editoriale transilvane, sunt semnate de Crina Bud, Augustin Cozmuța, Adela Naghiu, Daiana Felecan, Ion M. Mihai, Cristina Scarlat, Vasile Radu Ghenceanu, Alexandru Zotta sau Delia Pop. Grație numeroaselor studii ale lui Mircea Handoca, serie de cronici și articole semnate de Gh. Glodeanu, exegezei datorate Cristinei Scarlat și interviurilor sale cu Mac Linscott Ricketts, Francisc Ion Dworschak, Dumitru Micu, Joaquín Garrigós, opera lui Mircea Eliade ocupă un spațiu predilect. Lui N. Steinhardt îi sunt dedicate studiile lui Gheorghe Ardelean și recuperarea, de către Florian Roatiș, a corespondenței inedite N. Steinhardt

– Eugen Jenney (6–7/2003 și 2, 4/2004). Numărul 9/2008 omagiază creația lui Augustin Buzura, numărul 6/2010 îl sărbătorește pe Adam Puslojić, revista publicând sistematic medalioane aniversare dedicate unor scriitori și artiști locali sau unor nume importante ale culturii române. **N.I.** rezervă spații generoase unor poeți ca Grigore Vieru, Horia Bădescu, George Vulturescu, Arcadie Suceveanu, Liviu Ioan Stoiciu, Gheorghe Grigurcu, Gaál Áron, Ioan Moldovan, Vasile Igna, Ioan S. Pop, Adrian Alui Gheorghe, Mircea Petean ș.a. Cu proză figurează Nicolae Breban, Dumitru Țepeneag, Marian Ilea, Nicolae Goja, Florica Bud, Viorica Răduță, Vlad Crăciun, Tatiana Dragomir, Olimpiu Nușfelean, Dan Grădinaru, Radu Ulmeanu, Adrian Suciu ș.a. **N.I.** nu ignoră literatura străină, publicând studii de Ileana Scipione, Ana Olos, Cristina Scarlat, Ștefan Jurcă și Delia Pop. O substanțială pagină dedicată traducerilor oferă fragmente din opera lui Rainer Maria Rilke, Luigi Pirandello, Dino Buzzati, Jorge Luis Borges, Simone de Beauvoir, Alberto Moravia, Flann O'Brian, Tadeusz Różewicz, Umberto Eco, Margaret Atwood ș.a. Ilustrată cu reproduceri după lucrările unor artiști plastici locali, **N.I.** cuprinde numeroase articole consacrate patrimoniului cultural regional, cum sunt paginile de istorie a presei maramureșene datorate lui Săluc Horvat sau studiile de etnografie și folclor. Mai semnează, ocazional, Mircea Popa, Sandu Frunză, Marian Barbu, Constantin Cubleşan, Andrei Marga. **C.R.B.**

NORD VESTUL, publicație apărută inițial la Baia Mare, săptămânal, între 22 martie și 15 august 1936, apoi la Cluj (începând cu 26 decembrie 1936), Brașov (iunie 1941) și Timișoara (1 februarie 1942 – 30 noiembrie 1945). Cel dintâi director este fondatorul Dimitrie Șeptilici, urmat de Vasile I. Frățeanu și Sever Stoica. Pentru o scurtă perioadă de timp, Vasile I. Frățeanu figurează în 1943 ca prim-redactor. În numărul 6/1937, **N.v.** apare cu subtitlul „Ziar independent”, suprimat ulterior, iar în majoritatea numerelor apărute între 1938 și 1945 este subintitulat „Organ regional pentru apărarea intereselor de la granița de Nord-Vest”. De asemenea, cele mai multe numere apărute la Timișoara titreză „Refugiat din Cluj” și au ca motto „Români cu țara sfâșiată. Faceți zilnic jurământ. Ori să fim toți laolaltă. Ori să fim toți un mormânt...”. Articolul *Prezentare* din primul număr prefigurează o publicație independentă, curajoasă și obiectivă, în paginile căreia

prioritate au problemele regionale de interes general: „În ceea ce privește obiectivitatea noastră, ea este garantată prin neatârarea «Nord vestului» față de partidele politice. Coloanele gazetei de față nu sunt puse la dispoziția corifeilor de partid. Facem cronică vieții politice ca spectatori – extra muros –, departe de luptele intestinale”. Neînregimentarea politică a publicației este reconfirmată în articolul *Câteva precizări* (5/1936): „Nu suntem gazetă-pamflet. Atacăm atunci când trebuie și pe cine trebuie. Nu o facem la întâmplare sau din ordinele ori sugestiile mai-marilor. Peste capul nostru nu este nimeni mai mare și grumazul nu ni l-a încălecat nimeni”. Rubrica „Arte și literă” prezintă lucrările pictorilor Nicolae Brana și A. Popp, iar „Pagina satului” găzduiește folclor cules de Petru Țiucra-Prubeag și de preotul I. Bârlea, ca și „Teatru sătesc”, rubrică unde, în mai multe numere din 1936, apare *Școala de menaj* de D. Dariu Pop. **N.v.** închină un număr dublu (8–9/1938) Ligii Antirevizioniste Române și publică, în 26 decembrie 1936, cuvântarea lui N. Iorga *Documentare anti-revizionistă, Fundamentele dreptății naționale*. În 1937, Dimitrie Șeptilici îi consacră lui Ioan Moța un text subintitulat *Simbolul eroismului legionar*, revenind cu articolul *Sensul naționalismului nostru*. Numerele 15–18 și 20/1936 îl omagiază pe Vasile Lucaciu, inclusiv printr-o poezie de Octavian Goga. Acestuia din urmă, **N.v.** îi dedică numărul din 10 iunie 1943, precum și numeroase articole, printre care un amplu medalion de Dimitrie Șeptilici și studiul lui Aurel Baciuc *Cultul lui Octavian Goga*. Numărul 17/1938 sărbătorește zece ani de universitate românească la Cluj și publică articolul lui Iuliu Hațieganu *Educația fizică a femeii*. Versurile din paginile publicației, multe fiind republicări, sunt semnate de Silvia Georgescu, Eugen Constant, Victor Ilieșiu, D. Hinoveanu, Vasile Militaru, Aron Cotruș, Ionel Bulboacă, Ștefan Căprariu, Iosif Moruțan, Florica Ciura Ștefănescu, Francisc Păcurariu, Teodor Boșca (debut în numărul 9/1940), în vreme ce proza aparține lui Dimitrie Șeptilici, A.E. Iordan, Gr. Retezeanu. Valentin Strava scrie despre lirica lui Ion Moldovan și a lui Victor Hortopan, Eugenia Mureșanu recenzează *Insula lui Euthanasius* de Mircea Eliade, iar Eugen Todoran comentează volumul lui Nichifor Crainic *Nostalgia Paradisului*. Alți colaboratori: Valeriu Cărdiu, Radu Boureanu, Iosif E. Naghiu, Dumitru Isac, Pavel Berariu, Vasile Netea, Al. Borza. **C.R.B.**

NOTTARA, Constantin I. (5.VI.1859, București – 16.X.1935, București), traducător. Încă elev la „Sf. Sava”, **N.** se înscrie la Conservator (1876). După o scurtă ucenicie în trupa lui Mihail Pascaly, în 1877, remarcat de Ion Ghica, este primit în Societatea Dramatică. Din 1885 va fi înaintat societar clasa I la Teatrul Național din București, iar în 1889 preia funcția de director de scenă, din care îl îndepărtează Al. Davila. S-a iscat un conflict în urma căruia **N.** își dă demisia, dar în 1907 el va reveni în trupa Naționalului. Din 1893, vreme de treizeci și trei de ani, activează ca profesor la Conservatorul de Muzică și Declamație. În 1927 este declarat societar de onoare, iar după câțiva ani societar pe viață al Teatrului Național. A avut un fiu, Constantin C. Nottara, compozitor.

De la o manieră grandilocventă, cu gesticulație fastuoasă, actorul **N.**, impresionând mereu prin măștile pe care și le compune, prin maiestrea ținutei și rostirea cantabilă, plină de virtuozități, evoluează spre un joc mai realist, mai puțin preocupat de plastica exterioară, mai interiorizat. Era, pe scenă, un adevărat creator. De altfel, în intervențiile lui asupra artei actorului (unele găzduite de „Rampa”), el susține dreptul interpretului de a crea. În afara acestor articole, care iau în discuție și chestiuni de teorie a teatrului sau de artă a interpretării, schițează – în „Rampa” sau în „Literatură și artă română” – portrete ale unor oameni de teatru: Ion Brezeanu, Tony Bulandra, I.L. Caragiale, Al. Davila, Aristide Demetriade, Paul Gusti, Grigore Manolescu, Matei Millo, Aristizza Romanescu, Maria Ventura ș.a. Tot în „Literatură și artă română”, ca și în „Ilustrația”, i s-au publicat câteva schițe. A încurajat dramaturgia originală, ceea ce nu l-a împiedicat să facă, în folosul scenei, și traduceri (de fapt, localizări) după piese de Victorien Sardou (*Amicii falși*, *Bechierii*), Al. Dumas-fiul (*Demi-monde*), Octave Feuillet (*Egoism și fățărnicie*), Auguste Vacquerie (*Jean Boudry*), Eugène Brieux (*Dezrobirea sufletească*). În volum i-au fost adunate, postum, numai suvenirurile din teatru.

SCRIERI: *Amintiri din teatru*, îngr. Tatiana Nottara și Ioan Massoff, București, 1936; *Amintiri*, îngr. și pref. Mihai Vasiliu, București, 1960.

Repere bibliografice: Virgil Brădățeanu, *Constantin I. Nottara*, București, 1966; *Ist. teatr. Rom.*, II, 328–336, *passim*; *Dicț. lit.* 1900, 629–630. **F.F.**

NOTTARA, Constantin I.A. (21.I.1872, Ariceștii Rahtivani, j. Prahova – 1923, București), prozator.

Cu o obârșie modestă, **N.** pretindea a fi un descendent al lui Hrisant Nottara, patriarh al Ierusalimului la începutul veacului al XVIII-lea. Își ia licența în drept la București, cu teza *Individul și statul* (1899), își continuă studiile ca bursier la Paris, iar la întoarcerea în țară devine magistrat.

Romanele *De vânzare* (1897) și *Suflete obosite* (1898), bună parte din nuvelele cuprinse în volumul *De dincolo de moarte* (1907) interesează ca încercări de aclimatizare, la noi, a unor orientări moderne. Dar **N.** nu este un intermediar nimerit, căci el ilustrează într-o expresie hibridă, devitalizată, artificioasă, atât câștigurile naturaliste, cât și experiențele decadente, estetizante, proprii sfârșitului de secol XIX. În zelul lui de neofit, ajunge să-și transforme paginile în simple pastişe după scrierile lui J.-K. Huysmans, Joséphin Péladan, Léon Bloy ș.a., în epocă fiind chiar acuzat de plagiat. Mai cu seamă romanul *Suflete obosite* este o astfel de mixtură. Eroul, Alexe Villara Comnean, un tânăr aristocrat apăsător de ereditate, trăindu-și cu orgoliu izolarea, cufundat în rafinament și sexualitate, apare în primul rând ca un epigon al lui Des Esseintes din *À rebours* de Huysmans.

SCRIERI: *De vânzare*, București, 1897; *Suflete obosite*, Craiova, 1898; ed. București, 1911; ed. îngr. și pref. Mircea Popa, București, 1999; *De dincolo de moarte*, București, 1907.

Repere bibliografice: D. Evolveanu, „*De vânzare*”, CL, 1897, 3–4; C. Scânteie, „*Suflete obosite*”, „*Carmen*”, 1899, 8; Caragiale, *Opere*, IV, 412–413; Pamfil Șeicaru, *Un sfârșit de an*, „*Freamătul*”, 1912, 12; D. Karnabatt, *Unul din întâii romancieri moderni: C.I.A. Nottara*, „*Evenimentul zilei*”, 1942, 1158; *Dicț. lit.* 1900, 630. **G.D.**

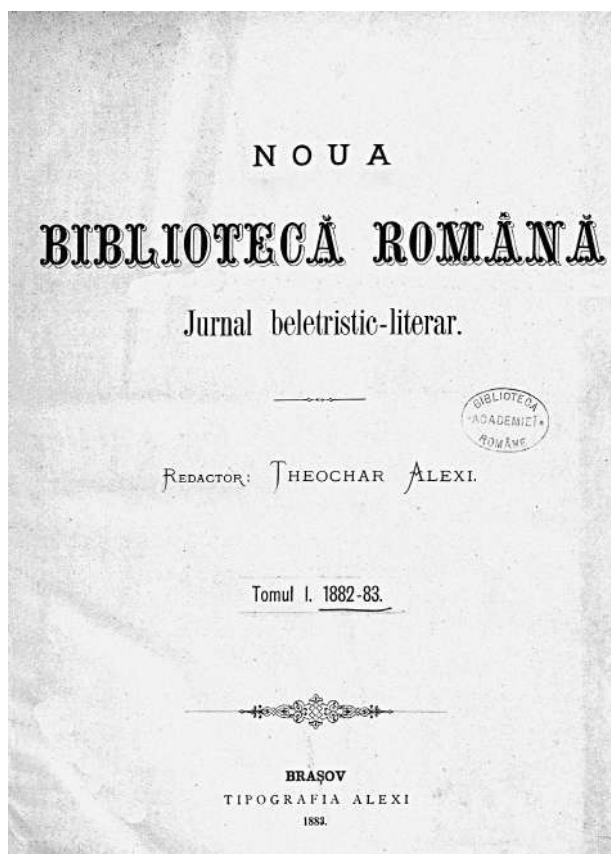
NOUA ALBINĂ ROMÂNĂ, supliment literar și cultural la „*Gazeta de Moldavia*”, apărut la Iași, bilunar, între 5 ianuarie și 7 februarie 1857. Apariția acestui periodic sub redacția lui Gh. Asachi își are explicația în dorința scriitorului de a găsi mijloacele prin care să învieze un ziar ce devenise anacronic și ca structură jurnalistică, și ca atitudine socială. **N.a.r.** păstrează însă caracteristicile „*Gazetei de Moldavia*” și nu aduce nimic nou, în măsură să atragă cititorii, încetându-și de altfel existența după trei numere, ceea ce consfințește și apusul unei orientări politice și culturale. În **N.a.r.** au publicat versuri V. Alecsandri (*Marșul ostașilor români care se duc în Basarabia*), I. Ianov (*Imnul moldovan la ocazia trecerii oștilor Moldovei în Basarabia*) și Gh.

Asachi (*Noul an 1857 în Moldova și fabula Desagii*), care redactează și toate articolele culturale sau de informație științifică (*Valul lui Traian, Dunărea, Persia, Cavaleri români în Franța la 1346*). **R.Z.**

NOUA BIBLIOTECĂ POPULARĂ, publicație apărută la București, lunar, între ianuarie 1889 și 15 martie 1891. Inițiativa pare să fi fost a lui Gr. H. Granda, care și-l asociază pe editorul D. I. Cerbureanu pentru a scoate o revistă dedicată republicării celor mai valoroase opere ale literaturii române. Fiecare număr este consacrat unui scriitor. Granda semnează studii biografice, în general bine documentate, dar minate de un anacronic entuziasm romantic și lipsite de spirit critic, care însoțesc o antologie de texte reprezentative, alese tot de el. Seria este deschisă de prezentarea vieții și operei lui Ion Heliade-Rădulescu. Sunt selectate poeziile *O noapte pe ruinele Târgoviștei, Zburătorul, La Schiller, Margarita, Viața sau Androginul*, în timp ce scrierilor în proză ale lui Heliade li se preferă un discurs din 1866 rostit în fața Adunării Constituante. Urmează selecții din scrierile lui D. Bolintineanu (*Mircea cel Mare, Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazul, Muma lui Ștefan cel Mare* ș.a.), Gr. Alexandrescu (*Toporul și pădurea, Anul 1840, Satiră spiritului meu* ș.a.), iar în aprilie 1889 se dedică un număr lui M. Eminescu, din ale cărui poezii se reiau *Venere și Madonă, Doina, Glosă, Melancolie* ș.a. Se întocmesc apoi alte antologii, din opera lui Iancu Văcărescu, Ion Ghica (*Civilizațiunea noastră, Bucureștii acum o sută de ani, Casa Dudescului* ș.a.), V. Conta, V. Alecsandri (*Legenda ciocârliei, Grozea, Iarna* ș.a.), Cezar Bolliac, N. Bălcescu, Gh. Asachi, Costache Negruzzi (*Cum am învățat românește*) și Al. Sihleanu. Câteva numere sunt închinare unor scriitori mai noi, ca N. V. Scurtescu ori Petre Ispirescu, sau pictorilor Sava Henția și Mișu Popp. În aceste cazuri prezentarea și antologarea sunt făcute de Iuliu I. Roșca. Totodată, în supliment se dau și versuri ale lui Al. Vlașcu sau ale unor autori de mai mică importanță: Th. M. Stoenescu, Veronica Micle, Al. I. Țonțu. **R.Z.**

NOUA BIBLIOTECĂ ROMÂNĂ, revistă apărută la Brașov, bilunar, între 1 mai 1882 și 1 septembrie 1883. Acest „jurnal beletristic-literar” se adresa „claselor de mijloc”, Theochar Alexi fiind redactorul responsabil al foii și autorul unei bune părți din beletristica originală și din traducerile publicate.

Deși nu era încercat de mari ambiții, Alexi avea totuși dorința de a menține periodicul la un nivel literar satisfăcător, motiv pentru care a respins propunerile unei librării de colportaj din București de a publica romane de genul *Nihilistii* sau *Mireasa ucigașului*. Se dau în fiecare număr articole biografice dedicate unor personalități culturale și literare: Racine, Molière, J.-J. Rousseau, Byron, Dickens, Vincenzo Monti, Vörösmarty Mihály. În cadrul aceleiași rubrici figurează și prezentări ale lui Kant și H. C. Andersen. V. Alecsandri a publicat în **N. b. r.** poezia *Cireșele*. Alte versuri aparțin mai puțin cunoscuților autori ardeleni I. N. Macavei, Teodor V. Păcățian, C. Băilă, precum și lui Alexi. Culegeri de folclor, realizate, ca atâtea altele în epocă, fără vreo preocupare metodică sau științifică, publică N. Petra-Petrescu și C. Băilă. În foiletonul revistei Th. Alexi e prezent cu un amplu roman istoric, *Ciocoi*, pastişă inabilă după *Ciocoi vechi și noi* al lui Nicolae Filimon; tot el mai publică *Amor în veacul crâncen*, roman de inspirație istorică, iar Virgil Onițu (*Dinaintea Griviței, O intrigă cu bun*

sfârșit ș.a.), A. Vlaicu, N. Petra-Petrescu (*Amintiri*), I. Pop-Reteganul (*Detunata*), N. Popilian, Emilia Lungu, Ion Broju și Gr. Sima al lui Ion colaborează cu nuvele, schițe și amintiri. Scriitorii străini din ale căror opere se traduce sunt Swift (fragmente din *Călătoriile lui Gulliver*), Molière (*Sgârcitul*, în versiunea profesorului lugoian Virgiliu Popescu), La Bruyère, La Rochefoucauld, August von Kotzebue, Schiller (*Parazitul*), Mérimée, Al. Dumas, Th. Körner, Ponson du Terrail, Vincenzo Monti și Ernest Legouvé, iar principalii traducători sunt I. Pop-Reteganul, Arsene Vlaicu, Virgiliu Popescu. **R.Z.**

NOUA REVISTĂ, publicație politică și culturală apărută la Iași, săptămânal și bisăptămânal, de la 13 noiembrie 1883 până la 24 noiembrie 1885 și de la 19 octombrie 1886 până la 7 iunie 1887. Directoare este Am. Netara, iar prim-redactor e Gr. C. Stamatopol. **N.r.** își propune, după cum se menționează în *Programa noastră*, să „apere drepturile și interesele femeiei române”. Colaborează cu versuri N. A. Bogdan și I. G. Holban. Se mai republică, la centenarul morții lui Horea, câteva poezii ale lui Andrei Mureșanu. Nuvele, unele cu subiecte din viața satului moldovenesc (*Garofița de la Poeni*), dă N. A. Bogdan. La rubrica „Revistă teatrală” se discută activitatea Teatrului Național din Iași, iar o „Revistă muzicală”, săptămânală, este semnată de Gavril Muzicescu. Acestor rubrici li se adaugă și altele („Revista politică”, „Informațiuni”, „Bibliografie”), într-o încercare, din păcate lipsită de succes, de a surprinde atmosfera intelectuală a orașului. În acest scop, se comentează critic și nedrept manifestările junimiștilor (*Banchetul Junimeii*) sau inițiativele culturale ale grupării socialiste ieșene condusă de Ioan Nădejde și de Theodor D. Speranția. **R.Z.**

NOUA REVISTĂ OLTEANĂ, publicație apărută la Craiova, lunar, între 1 noiembrie 1903 și 1 septembrie 1904 (nouă numere), cu subtitlul „Științifico-literară” (până la 1 martie 1904). Într-un *Cuvânt introducător* directorul N. Popescu-Gorgota motivează alegerea titlului prin respectul față de Traian Demetrescu și față de revista inițiată de poet în 1888, distanțându-se însă de atmosfera melancolică a acesteia: „de aceea n-a mers acea bună revistă mai mult de doi ani de zile, căci își plimba dezgustul și amărăciunea pe străzile unui oraș altfel dispus și plin de viață”. „Motivele dispariției «Revistei Olteniei»”, replică Petru Vulcan

într-un articol din numărul secund, „trebuie să căutate în lipsa forțelor fizice ale poetului [...], pe când știut este că, pentru a dirija un organ literar, ani îndelungați, cu succes, și chiar în lipsă de capital bănesc, trebuie să fii înzestrat cu o constituție de fier, cu răbdarea filosofului Juba și multe altele, care lipseau poetului”, punctând că „într-o mișcare literară, unde arta să strălucească în puritatea ei, în loc de program [...] e tot mai bine să se substituie de la sine avântul, iubirea de frumos și credința în vitalitatea neamului nostru – fără să ne îngrijoreze lucrul că producțiunea noastră urmează să fie înveșmântată în haina veseliei sau a melancoliei” (*Artă pură – fără niciun program*). Dorind să suplinească lipsa mișcării literare din Craiova, **N.r.o.** intenționează să publice articole de literatură și de istorie – mai ales de istorie locală. Primul număr debutează cu o inedită de Traian Demetrescu, „singura – poate ce s-a mai găsit printre manuscriptele regretatului poet”, oferită de fratele acestuia, Radu Demetrescu; două epistole ale poetului vor apărea în numărul 7/1904. Versuri publică I.C. Popescu-Polyclet (*Cucernice, Inima*), Ioan M. Russu și N. Vulovici. Ștefan Braborescu îl evocă pe același Traian Demetrescu (*Intim*), dar semnează și cronică la volumul de versuri al Lucillei Chițu, *Au Claire du rêve*, apărut la Paris. Rubricile „Cronica literară” și „Cărți apărute” sunt ținute de Ștefan Braborescu și de I. C. Popescu-Polyclet, iar „Chestii teatrale” de D.D. Stoenescu. Colaborează cu lirică de înrăurire simbolistă sau cu tematică preponderent socială N. Burlănescu-Alin, N. Vulovici (*Visul veteranului*), I.C. Popescu-Polyclet, Al. Gherghel, Florian I. Becescu, D. Karnabatt, I. Stătescu. Cu proză sunt prezenți Ștefan Braborescu (*Suflete dragi*), Orest Tafrali (*Prada*), V. Grigorescu-Elvir, Petre Danilescu, iar cu articole figurează Ștefan Braborescu, M. Galiță (*Zilot Românul din punctul de vedere al dezvoltării limbii literare românești*). Al. Anestin traduce din José-Maria de Hérédia (*Antoniou și Cleopatra*). **C.A., L.Bc.**

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ, publicație apărută la București, bilunar, apoi săptămânal și din nou bilunar, în două serii, de la 1 ianuarie 1900 la 15 ianuarie 1902 și de la 12 octombrie 1908 la 31 iulie 1916, sub conducerea lui C. Rădulescu-Motru. Subtitlul inițial – „pentru politică, literatură, știință și artă” – este modificat la începutul noii serii, devenind „politică, literatură, știință și artă”, iar de

la 9 septembrie 1912 este înlocuit cu altul – „socială, critică, științifică și literară”. În numărul inaugural C. Rădulescu-Motru declară că revista va avea „un cuprins enciclopedic” prin care „va căuta să îmbrățișeze toate chestiunile de interes general”. Scopul trebuia atins prin diversitatea rubricilor („Cronica politică și economică”, „Știință”, „Literatură și artă”, „Mișcarea științifică și literară”) și prin prezența a două suplimente, unul rezervat informațiilor culturale (ulterior se precizează că e vorba de „ notițe de tot felul asupra culturai țărilor locuite de români”), cel de-al doilea conținând „nuvele și lectură recreativă, datorată, în parte, scriitorilor români, în parte, după cei mai buni scriitori străini”. Aparent rațională, soluția implica suprapunerii, ceea ce a dus la părăsirea ei după un an, când revista devine săptămânală. În același text introductiv directorul conturează un program ce ar rezulta din starea politică și culturală a țării. Cât privește literatura, aceasta ar trece printr-o „perioadă de istovire”, întrucât „înstrăinată de aspirațiunile și interesele marelui public, ea-și cerșește existența de la așa-zisa «elită socială», ale cărei gusturi cosmopolite scriitorii noștri încearcă să le împace copiind pe întrecute modele străine”. C. Rădulescu-Motru se arată totuși încrezător în viitorul culturii, care trebuie să fie „potrivită geniului său, ferită de ademenirile falsului patriotism, bazată pe respectul adevărului și al dreptății și cu un ideal înțeles de toate straturile sociale ale neamului românesc”. În esență, programul preia atât din doctrina junimistă, cât și din aceea a lui C. Dobrogeanu-Gherea, aceasta din urmă considerată în articolul lui C. Rădulescu-Motru *Idealurile sociale și arta* mai adecvată, într-o măsură, momentului. Pledând ca scriitorii să „destăinuie lumii suferințele poporului și să devină educatori morali ai acestuia”, profesorul respinge „aservirea literaturii față de politică”, fie aceasta conservatoare, liberală, socialistă ori, mai ales, „naționalistă”. În același sens se pronunță și Ovid Densusianu în articolul *Patriotismul nostru*. Pe o linie paralelă întrucâtva se plasează o luare de poziție a lui Al. Antemireanu, *Simțul artei la români*, în care se susține că nici poezia, nici proza românească a celor cinci decenii precedente, în ce au ele mai bun, nu sunt „românești” (Eminescu „e mai mult german”, Alecsandri e „frânțuzit”, Duiliu Zamfirescu „n-are în scrierile sale mai de seamă naționalitate”, nuvelele lui B. Delavrancea și ale lui I. L. Caragiale „pot să fie

subscrise de orice scriitor străin”). Lipsa s-ar datora faptului că firea românilor dintre Carpați și Dunăre „nu e compatibilă cu calitățile necesare artistului”, lucru dovedit prin „mediocritatea literaturii noastre populare”. Singura soluție (indicată de existența poetului G. Coșbuc) ar fi „altoirea” „tulpinei stoarse de sevă a poporului român de aici” cu aceea a „provinciilor transcarpatine”. Ideea o reia, în articolul *Literatura de peste munți*, H. Sanielevici, care îndeplinește sarcina de secretar de redacție, dar acesta se apropie mai mult de opiniile lui C. Rădulescu-Motru, considerând că valoarea superioară se datorează mai marii „părți de *rein menschlich*” din scrierile ardelenilor. Poziția programatică destul de unitară a redacției nu se reflectă integral în conținut. Într-un fel, „Cronica politică și economică” rămâne o „tribună liberă”, personalități ale diverselor partide expunându-și opiniile anonim (Un conservator, Un fost ministru liberal) ori sub semnătură (C. Dobrogeanu-Gherea). Caracterul deschis este întărit și de recursul la anchetă. Astfel, în primul an sunt întreprinse două anchete cu caracter internațional, una asupra „chestiunii israelite în România”, la care răspund somități precum Émile Zola, Lombroso, Mommsen, Clémenceau, Max Nordau, H. S. Chamberlain, Wilhelm Wundt, Thomas Masaryk ș.a., alta oglindind „opinia publică din Italia față de România”. Largă deschidere are și rubrica științifică, unde semnează personalități ale lumii universitare românești, precum N. Vaschide, M.G. Cantacuzino, I. Simionescu, N. Iorga, Ovid Densusianu, Dumitru Drăghicescu ș.a. Și aici se introduce o inovație, prin lansarea, în iunie 1900, sub semnăturile lui G. Coșbuc, Anghel Demetrescu, Ovid Densusianu și C. Rădulescu-Motru, a unui *Chestionar privitor la psihologia poporului român*. Demersul nu se circumscrie strict etnopsihologiei, dat fiind că se cere și opinia asupra „celui care a scris mai bine românește” și asupra „operelor literare ce reflectă mai bine firea poporului român”. La chestionar, adresat în genere cititorilor, nespecialiștilor, răspund și câțiva scriitori (Constanța Dunca-Schiau, Jean Bart, G. Tutoveanu, Al. Macedonski). În domeniul filologiei, al criticii și istoriei literare ori al esteticii se înregistrează contribuții aparținând lui H. Sanielevici (*Eminescu și școala romantică germană*, „Înviere”, „*Quo vadis*”, „*Manasse*”, *Foiletoanele lui Caragiale*), Șt. Petică (*Esthetismul lui Ruskin*), G. Ibrăileanu (*Cu prilejul foiletoanelor lui Caragiale*, *Curentul*

eminescian), P.V. Haneș, Sextil Pușcariu, I.-A. Candrea ș.a. Uneori spiritele se încing, precum în cadrul polemicilor N. Iorga – Lazăr Șăineanu, Ovid Densusianu – A. Philippide, ca și în jurul unor acuzații de plagiat. Un spațiu generos au la dispoziție folcloriștii și etnografii Simion Florea Marian, T. Duțescu-Duțu, Th. D. Speranția, Sofia Nădejde, ca și G. Coșbuc. Și în ce privește literatura, **N.r.r.** manifestă eclectism. Proză publică, alături de mulți diletanți, Paul Bujor, Jean Bart, Em. Grigorovitz, Vasile Cosmovici, Victor Crătescu, Artur Gorovei, Izabela Sadoveanu, Ion Pop-Reteganul, acesta din urmă părând să fie preferatul redacției. G. Coșbuc dă o singură poezie (nu mai iscălește aici, de altfel, din toamna anului 1900), iar dintre poeții afirmați colaborează H.G. Lecca și Cincinat Pavelescu. În schimb, sunt prezenți numeroși tineri, precum Panait Cerna, Radu D. Rosetti, Florian Becescu, Andrei Naum, G. Tutoveanu, Nirvan (Ion Minulescu), Ion Petrovici, D. Karnabatt, Eugen Ștefănescu, Adrian Vereș. Teatru, îndeosebi liric, dau Ion Petrovici și Petre Dulfu. Redacția va încerca să mărească numărul cititorilor lansând un „concurș literar” dotat cu un premiu substanțial, strâns prin subscripție. La concurs participă mulți dintre colaboratori, alăturându-li-se Ion Agârbiceanu, Ion Scurtu, Corneliu Moldovanu (tustrei cu versuri). „Greutățile de editură”, cum va declara C. Rădulescu-Motru mai târziu, sau, mai probabil, slăbiciunile „programului”, în jurul căruia s-au raliat prea puțini scriitori de marcă ai vremii, au făcut ca hebdomadarul să-și înceteze apariția după doi ani. Inițierea celei de-a doua serii se produce însă într-un moment mai puțin favorabil. Existența „Sămănătorului”, chiar dacă intrat în declin, a „Vieții românești”, a „Convorbirilor critice”, alături de mai vechile „Convorbiri literare”, făceau mai dificilă (re)câștigarea unui public propriu. Nu erau de natură să faciliteze sarcina nici liniile expuse de C. Rădulescu-Motru într-o simplă notă (*Reapariția „Noii reviste române”*), care vorbea despre promovarea „discuțiunii de idei” civilizate, despre apărarea „în contra a două exagerațiuni deopotrivă de periculoase: servilismul față de cultura străină, pe de o parte, grandomania naționalistă, pe de altă parte”, despre „atitudinea critică față de intelectuali, sfătuiți să-și înfrâneze pornirile agitate [...] dând exemplul unei activități cumpănite, ca fond și ca formă”. Inabilă este și susținerea ideii unei completări reciproce a două periodice conduse de

Redacția „Noii reviste române” în 1912: C. Beldie, Nae Ionescu, Dem. Theodoreșcu, C. Spiru Hasnaș

C. Rădulescu-Motru: „Studii filosofice”, ca „revistă de specializare”, și **N.r.r.**, ca „revistă de popularizare”. În sfârșit, imparțialitatea politică, declarată solemn în aceeași notă, motiv de afișată superioritate față de liberala „Viața românească” ori de conservatoarea „Convorbiri literare”, va fi dezmințită curând, numeroase intervenții ale directorului (*Poporanismul politic și democrația conservatoare, Profetismul în cultura noastră națională, Naționalismul cum se înțelege și cum trebuie să se înțeleagă* ori câteva veritabile manifeste electorale), vădind implicarea ideologică de partea Partidului Conservator Democrat (takist). În aceste condiții, între compartimentele săptămânalului se manifestă mult timp un flagrant dezechilibru. Foarte bogate sunt rubricile „Politică” și „Știință”, unde se întâlnesc semnături cunoscute – A. D.

Xenopol (*Naționalismul, Naționalism și antisemitism*), C. Dimitrescu-Iași, D. Drăghicescu, I. Simionescu, N. Zaharia, I. Duscian ș.a. Numeroase sunt, de asemenea, studiile și articolele despre artă, literatură, teatru și folclor, aparținând lui Al. Tzigara-Samurcaș, Th. D. Speranția, N. Em. Teohari, P.V. Haneș, Ilarie Chendi (cu câteva articole și un text consacrat piesei *Apus de soare* a lui B. Delavrancea), Eugen Porn, acesta, secretar de redacție în primii doi ani, dând și multe cronici dramatice. În schimb, „Revista revistelor”, când nu arată spirit partizan, e cvasinerelevantă, de interes redus fiind îndeobște și rubrica „Note și discuțiuni”, iar capitolul „Literatură” se dovedește foarte sărac. Sporadic apar poezii de Radu D. Rosetti și H. G. Lecca, snoave versificate de Th. D. Speranția, câteva proze semnate, printre alții rămași necunoscuți, de Al. Cazaban, Victor Eftimiu, B. Nemțeanu, I. Chiru-Nanov (autorul cel mai fidel, care va colabora până la ultimul număr), N. Pora și o piesă, *Domnul Luca*, de C. Rădulescu-Motru. Pentru complinirea lacunei se apelează la tălmăciri, mai ales din literatura rusă (Cehov, Turgheniev, Tolstoi, Gorki) și din cea italiană (D'Annunzio, Roberto Bracco, Ugo Ojetti ș.a.). Publicarea textului *Începem!* al lui I. L. Caragiale rămâne o excepție, datorită relațiilor politice cu autorul. În fapt, poeții și prozatorii în vogă evită evident să colaboreze la **N.r.r.** Cauza se află, în principal, în atitudinea exprimată de C. Rădulescu-Motru în articolul *Scriitorii monopolizați sau Finanța literară* (din mai 1909), precum și în aprecierile negative la adresa întregii literaturi a momentului, pe care le face la sfârșitul aceluiași an Eugen Porn, opinii ce declanșează o ascutită polemică cu revistele „Cumpăna” și „Falanga”, urmată de o intervenție a recent înființatei Societăți a Scriitorilor Români la Camerele Legiuitoare, prin care se cere respingerea acordării cetățeniei criticului denigrator, de origine evreiască. Cu acest prilej C. Rădulescu-Motru lansează o așa-zisă anchetă, intitulată *Evreii și literatura*, în fond un „manifest al intelectualilor”, în genul celor din vremea „afacerii Dreyfus”. Situația se ameliorează puțin după ce rolul de secretar de redacție, rămas liber prin plecarea lui Eugen Porn în Italia, pentru doctorat, este preluat de C. Beldie. Din toamna anului 1910 paginile revistei găzduiesc proza lui Virgil Cioflec, Oreste, Mihail Cruceanu, Emil Isac. Cronici dramatice semnează Lazăr Cosma (Scarlat Froda). Progresul este evident în 1911 la toate rubricile. Încep

să colaboreze Virgil I. Bărbat, Orest Tafrali, Ion Petrovici, C. Antoniadă, N.I. Apostolescu, Marin Simionescu-Râmnicăneanu, H. Sanielevici (și sub pseudonimele V. Podriga, H. Richard, Gh. Pribeag), Ramiro Ortiz și Mihail Dragomirescu (cu studii diverse), I. Netzler (care ulterior își va iscăli cronicile literare Ion Trivale), George Duma, A. Mândru, Cincinat Pavelescu, Leon Feraru, Emil Dorian (sub pseudonimul Castor și Pollux), Wilhelm Schwefelberg (iscălind Ieronim Laurian), Mihail Sorbul, Elena Farago, Raul Teodorescu, D. Iacobescu, Cezar T. Stoika (toți cu versuri). Forțe noi aduc, în 1912, filosofii Mircea Florian, Marin Ștefănescu, I. Brucăr și Nae Ionescu (semnând N. C. Ionescu și Mihai Tonca), criticul E. Lovinescu (e prezent la intervale mari), ca și N. Davidescu, Adrian Maniu – autori proteiformi, abordând și proza, și teatrul, și critica, nu numai literară, ci și plastică și dramatică –, Ion Vineanu, Al. Iacobescu ș.a. Lor li se adaugă în 1913, debutând aici cu o poezie dedicată lui Tudor Arghezi, F. Aderca, foarte activ și combativ, intrând în polemică, pe marginea existenței simbolismului românesc, cu Ion Trivale; mai târziu, în 1914, vin la revistă Mihail Săulescu și G. Bacovia. Grupul redacțional se sudează în anii premergători Primului Război Mondial și datorită unor întâlniri săptămânale care iau aspect fie de ciclu de conferințe, fie de cenaclu deschis, ceea ce asigură **N.r.r.** o fizionomie distinctă între celelalte periodice. Redacția mai întreprinde două anchete ample, una internațională în 1913 – *Problema balcanică în fața Europei culte*, cu participări notabile: Gustave Le Bon, Félix Le Dantec, Achille Loria, Wilhelm Wundt, Émile Boutroux ș.a. – și alta restrânsă la hotarele țării în 1915 – *Universitatea și chestiunea națională*, cu puncte de vedere ale profesorilor universitari C. I. Dissescu, G. Țițeica, Constantin M. Sipsom, N. Măldărescu ș.a. Mult dezbătută este și decizia istorică în fața căreia se afla România, și anume de partea căror puteri să intre în război, atitudinea redacției fiind în genere pro Antantă. În acest sens, se publică studiile *Imperialismul culturii germane* de C. Antoniadă și *Critica culturii germane* de Virgil I. Bărbat. Notabil este și un număr special *Cervantes*, prilejuit de tricentenarul morții scriitorului spaniol. Nucleul tare al grupului redacțional se regroupează, reluându-și activitatea în toamna anului 1918 prin inițierea „Colecției cărților galbene” (în care apar broșurile *Ce vrem? Catehism pentru sufletele nehotărâte*, *Un apostol al vieții*

moderne: William James și Glossa spiritului cărturăresc. Încercare antiintelectualistă, scrise de C. Beldie și D. Ioanițescu), iar în vara lui 1919, prin editarea, în locul **N.r.r.**, a hebdomadarului „Ideea europeană”. **V.D.**

NOUĂZECISM. Termenul a fost creat spontan, după modelul celui – ceva mai vechi – de optzecism, mărturisind o intenție polemică sau, în orice caz, una de individualizare și definire programatică a unei promoții literare. Cuvânt cu sens vag, ivit inițial în sfera publicisticii, ulterior acceptat și în terminologia criticii literare, **n.** este presupus a exprima concis și sintetic particularitățile literaturii practicate de o serie de scriitori născuți, în marea lor majoritate, în jurul anului 1960 și afirmați la începutul ultimului deceniu al secolului al XX-lea. Originea fenomenului se află în anii '80, când mai mulți dintre cei mai importanți membri ai promoției frecventează cenaclul literar bucureștean Universitas, condus de Mircea Martin. Cenaclul s-a deschis în aprilie 1983 și a funcționat până în primele luni ale anului 1990, când s-a destrămat. Ședințele aveau loc de regulă vineri seara, în localul Clubului Universității din bulevardul Schitu Măgureanu nr. 9. Timp de un an Universitas a funcționat în paralel cu Cenaclul de Luni, condus de Nicolae Manolescu, cenaclu ulterior desființat. A fost vizitat la început sporadic, mai târziu destul de consecvent, de „lunedști”, de scriitori din generația optzecistă, inclusiv dintre cei trăitori în provincie (Gheorghe Crăciun, Alexandru Mușina). Din alte generații participa la lucrări poeta Angela Marinescu, ocazional fiind invitați și alți poeți consacrați – Ana Blandiana, Cezar Baltag ș.a. Cenaclul a avut și câteva ședințe în afara Capitalei (de pildă, la Reșița sau la Timișoara, cu cenaclul animat de Livius Ciocârlie) și a atras prezența unor tineri scriitori din Piatra Neamț, Brașov, Satu Mare etc. Dintre cei care își descoperă și consolidează vocația ori își definesc – sau redefinesc esențial – viziunea și maniera literară în cadrul cenaclului Universitas sunt de menționat Cristian Popescu, Radu Sergiu Ruba, Ioan Es. Pop, Cătălin Țirlea, Răzvan Petrescu, Daniel Bănuțescu. Un adevărat „stâlp” al cenaclului, activ în toate genurile literare, era Horia Gârbea. De Universitas este legată, măcar în parte, și activitatea altor scriitori mai tineri, precum Ramona Fotiade, ori membri ai Grupului de la Brașov (Simona Popescu, Caius Dobrescu, Andrei Bodiu,

Marius Oprea). Din impulsul de a-și marca specificul generaționist, și prin opoziție cu optzeciștii, apare ideea afirmării și susținerii **n.** Un nucleu cu deosebire activ îl vor forma Cristian Popescu, Cătălin Țirlea și Ioan Es. Pop – alături de ei aflându-se, constant sau cu intermitențe, Horia Gârbea, Dan-Silviu Boerescu ș.a. –, care, sub tutela lui Laurențiu Ulici, editează, din noiembrie 1990 până în octombrie 1993 (cu o întrerupere între februarie 1991 și septembrie 1992), un „supliment de direcție al revistei «Luceafărul»” intitulat „Nouăzeci”. În privința „direcției” susținute, sub titlul *Un punct de plecare*, editorialul primului număr afirmă între altele: „Generația NOUĂZECI și-a făcut ucenicia literară în perioada de radicalism etic și de reformism estetic impusă în anii '80 de generația predecesoare”, iar accentul cade pe ideea de schimbare a paradigmelor: „Vrem să stabilim un alt raport între literatură și biografie. Dacă la moderniști literatura era supraordonată biograficului, postmodernismul optzecist plasează textul și asistența sa pe același nivel axiologic și tipologic. Vom subordona întotdeauna textul literar existenței, considerându-l pe acesta doar un *produs al procesului realizării de sine*”. Expuse în registrul publicisticii literare alerte, fără excесе profesoral-dogmatice și fără pretenția de a se articula într-un „sistem” predictiv și complet, precizări sunt formulate ulterior în special de Cristian Popescu și Cătălin Țirlea. Astfel, Cristian Popescu afirma: „Nouăzeci nu este numele unei promoții literare, ci numele unei decade, al unui fragment de timp. [...] Ceea ce încercăm este să delimităm implicit un spirit literar al timpului în care trăim și scriem. Cine suntem *noi* ai acestei persoane întâi plural a încercării? Un grup de scriitori legați nu neapărat prin vârstă, ci prin diferite grade ale relațiilor normale dintre semeni – de la prietenia directă și o anume înțelegere comună a literaturii, până la, pur și simplu, afinitatea spirituală”. Într-un editorial cu titlul reluat ulterior ca generic, *Dinastia Caragiale*, sunt avansate alte considerații care încearcă o definire a **n.**: „Căutăm similitudini între coordonatele noastre interioare și direcțiile de structură ale timpului și locului în care trăim, adică vrem să aflăm ce anume ni se potrivește și poate fi generator de autenticitate literară în dialogul nostru cu lumea. În mod fatal, nu putem participa, aliniați cu toții, după criterii de vârstă biologică, la definirea unei unice mentalități literare, zisă de generație”. În același loc se mai

afirma: „Însuși spiritul timpului obligă la o percepere acută a cotidianului. Literatura, în acest context, n-o putem înțelege decât ca o *transcriere directă a realităților* (nu neapărat a Realității). În acest fel este lesne explicabilă afinitatea noastră pentru modalități literare de gen Radu Cosașu, Mircea Ivănescu sau Marin Sorescu din poemele epice, precum și lipsa de aderență la formule estetice de tip Ana Blandiana, Ion Stratan sau Nichita Stănescu”. În altă ordine de idei, o trăsătură esențială a **n.** este considerată „radicalismul moral”, asumat și explicat de corifeii orientării. Revista „Nouăzeci” nu a fost totuși una teoretică, ci una cu deschidere predilectă către cotidianul vieții literare; promovează texte publicistice literaturizate – după modelul caragialian –, dar și beletristică propriu-zisă (proză, poeme etc.). În afară de Cristian Popescu și Cătălin Țîrlea, care au o contribuție majoră în fiecare număr, semnează constant Radu Sergiu Ruba, Horia Gârbea, Ioan Es. Pop, Lucian Vasilescu. Ceva mai rar se exprimă Dan-Silviu Boerescu, Daniel Bănulescu, Vasile Petre Fati. Publică versuri Andrei Damian, Georgeta Manole, Alina Durbacă ș.a. Mircea Martin și Laurențiu Ulici sunt prezenți ca mentori discreți ai noii orientări. Relațiile cu generația optzecistă nu sunt atât de tensionate cum s-ar putea crede: colaborează frecvent Florin Iaru, Ion Stratan, iar ocazional Gheorghe Iova, Mircea Nedelciu, Liviu Ioan Stoiciu ș.a. Rolul de critic susținător „din interior” și l-a asumat – cu mare râvnă, aproape un deceniu, dar abandonându-l după anul 2000 – Dan-Silviu Boerescu, autor al mai multor volume de „ficțiuni critice” și alcătuitor al unor consistente antologii. El a condus în a doua jumătate a anilor '90 clubul profesionist de lectură al Muzeului Literaturii Române și efemera – dar consistentă – revistă „ArtPanorama”. Fără exclusivism, deschise scriitorilor din toate generațiile, atât clubul, cât și revista au fost cu precădere foruri de exprimare ale nouăzeciștilor. În general, se consideră că definitorie pentru literatura generației '90 este – prin comparație cu cea a reprezentanților canonici ai generației optzeciste, reputați ca textualiști extremiști, gratuit-ludici și evazionist-livrești – o mai mare aplecare către viață, către real, o pronunțată angajare existențială față cu o realitate odioasă. În linii mari, caracterizarea ar putea fi adecvată, însă la o examinare nuanțată lucrurile nu se mai prezintă chiar atât de simplu. Pe de o parte, nu puțini optzeciști importanți manifestau o

deschidere certă, incontestabilă către real, către biografismul derizoriu sau către cotidianul sordid, precum și o angajare puternică, o autenticitate ostentativă, deși mediată de ingineria textuării. Pe de altă parte, nouăzeciștii sunt departe de a fi străini de rafinatele cuceriri ale scriiturii textualiste, iar sporul lor de gravitate și realism este dublat uneori de o exacerbare a ludicului, dar nu pe coordonate livrești, ci mai degrabă în registrul unei fronde dezabuzate. În focul unor confruntări polemice optzeciștii i-au etichetat pe nouăzeciști drept continuatori – ori, mai bine zis, epigoni, imitatori inferiori esteticește – ai lor, în vreme ce nouăzeciștii, în replică, accentuează asupra diferențelor. În același timp, scriitori din generații – ori promoții – mai tinere, emergenții douămiiști, fie se revendică de la unele direcții nouăzeciste în calitate de continuatori radicalizați ale acestora, fie le contestă nouăzeciștilor specificitatea, considerându-i o varietate de optzeciști și, în consecință, îi repudiază și tăgăduiesc de-a valma cu aceia. Toate aceste delimitări, adeziuni ori respingeri au fost deseori exagerate, din rațiuni tactice, în vâltoarea polemicilor vizând autopromovarea ori autolegitimarea „generaționistă”, în vreme ce o examinare atentă și imparțială dezvăluie o realitate literară mult mai nuanțată, în care continuitatea și ruptura stau într-un raport mai complex decât cel „aruncat” în disputele directe. După anul 2000 s-a putut observa o relativă estompere a orientării nouăzeciste, sub raportul consistenței estetico-militante și a manifestării ca „grup literar”. Cu vremea, ies în evidență tot mai mult particularitățile fiecărei individualități scriitoricești și se atenuează caracteristicile generale ale **n.** Nu toți autorii care au debutat ori s-au afirmat în anii '90 pot fi considerați nouăzeciști, iar pe de altă parte, nu toți au trecut prin cenaclul Universitas sau pe la revista „Nouăzeci”. Numele considerate reprezentative pentru orientare sunt Cristian Popescu, Mihail Gălățanu, Cătălin Țîrlea, Radu Sergiu Ruba, Răzvan Petrescu, Horia Gârbea, Ioan Es. Pop, Lucian Vasilescu, Dan-Silviu Boerescu, Daniel Bănulescu, Simona Popescu, Caius Dobrescu, Andrei Bodiu, Marius Oprea, Radu Aldulescu. Lista este însă deschisă, adăugându-se mulți alți autori, din Capitală și din alte localități – de pildă, Paul Vinicius, Dan Bogdan Hanu, Adrian Oțoiu, Adrian Alui Gheorghe, Iustin Panța, Ioan Mihai Cochinescu, Dan Perșa ș.a., unii alcătuiind ceea ce a fost numit „aripa tânără” a **n.** În 2008, sub titlul *Universitas. A fost*

odată un *cenaclu*..., a fost editat sub coordonarea lui Mircea Martin un volum masiv care regroupează texte memorialistico-documentare (*Amintiri, mărturii*), o consistentă *Antologie literară*, un bogat dosar critic (*Ecouri critice*), un florilegiu intitulat *Ecouri literare*. În antologie sunt incluși 46 de autori. Între scriitorii și criticii care semnează textele memorialistico-evocatoare ori de comentariu critic incluse în volum se află, alături de nouăzeciști, autori din diferite generații – Mircea Martin, Constantin Abăluță, Laurențiu Ulici, Angela Marinescu, George Bălăiță, Mircea Cărtărescu, Ana Blandiana ș.a. Dedicat istoriei și ecurilor *cenacului* Universității, volumul coordonat de Mircea Martin constituie de fapt și un edificator instrument documentar pentru examinarea n.

Repere bibliografice: Dan-Silviu Boerescu, *La noapte, pe strada Toamnei*, București, 1993; Dan-Silviu Boerescu, *Doamna Ovary (dicționar antologic)*, București, 1993; *Sfârșirea lui Morfeu. Literatura generației '90*, îngr. Dan-Silviu Boerescu, București, 1994; Valeriu Bărgău, *Generația '80. Precursori & urmași*, Deva, 1999; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 458–480; *Fenomenul nouăzecist*, CC, 2000, 9–12 (număr special); Constantin Vică, *Vremea textului*, CRC, 2001, 3; Dan Perșa, *În trecere despre literatura deceniului apocaliptic*, E, 2002, 3; Octavian Soviany, *Generația artistică de după 1990*, TMS, 2003, 1; Cristian Livescu, *Nouăzecismul sau „Poezia periculoasă”*, CL, 2005, 4; Radu Aldulescu, *Optzecism versus nouăzecism*, CU, 2007, 1; Michael Haulică, *Nouăzeciștii*, OC, 2008, 157; Andreea Mironescu, „*Nouăzeciștii*” – în căutarea identității, TP, 2008, 12; *Universitas. A fost odată un cenaclu...*, coordonator Mircea Martin, București, 2008.

N.Br.

NOUL CURIER ROMÂN, gazetă politică și literară apărută la Iași între 12 decembrie 1871 și 5 iulie 1873; până la 19 februarie 1872 a ieșit de patru ori pe săptămână, iar după această dată de trei ori. Redactor a fost ardeleanul I. S. Bădescu, gazetar experimentat, coleg de redacție peste câțiva ani la „*Timpul*” cu M. Eminescu și prieten al poetului. Pentru un timp direcția și editarea gazetei vor fi asigurate de Teodor Codrescu și apoi de I. M.

Codrescu, dar un conflict cu redactorul duce la apariția a două publicații cu același nume. De la 1 ianuarie 1873 Teodor Codrescu renunță însă la editarea ziarului său și titlul rămâne în proprietatea exclusivă a lui I. S. Bădescu. În **N.c.r.** se găsește puțină literatură originală, mai ales reprodusă după publicații bucureștene sau din „*Convorbiri literare*”: *Cugetări* de Alecu Russo, versuri de Grigore Alexandrescu (*Lorelei sau Stânca Lorei, frumoasa fermecătoare*, reproducere din „*Românul*”), căruia i se republică și mai multe articole politice apărute mai întâi tot în „*Românul*”, poemul *Dumbrava Roșie* și pasteluri de V. Alecsandri, nuvele ale lui Pantazi Ghica (*Nu mă uita* ș.a.), o schiță a lui B.P. Hasdeu (*Magda lui Arbure*). Cu versuri și proză sunt prezenți I. Ianov, I. Pop-Florantin și V. Gr. Pop. Se mai publică poezia *Viața la țară* a lui Al. Depărețanu și versuri de Maria Suciuc. Redactorul I. S. Bădescu, folosind și pseudonimul Bihoreanul, e prezent cu fabule și cu o culegere de poezii populare. Se dau și câteva traduceri din Lamartine (reproduse după „*Telegraphul*”) și din Xavier de Maistre (tălmăcire de I. M. Codrescu). Colaborează și Ion Creangă, atunci diacon, cu articolele *Misiunea preotului la sate* și *Iezuitismul în România*, iar I. Pop Florantin glosează despre misiunea educativă a teatrului (*Educația, Teatrul ca institut de cultură națională*).

R.Z.

NOUL TESTAMENT DE LA BĂLGARAD, prima traducere integrală în limba română a *Noului Testament*, apărută în 20 ianuarie 1648 la Alba Iulia (Bălgrad, în toponomastica medievală), sub auspiciile mitropolitului Simion Ștefan. Demersurile pentru tălmăcirea cărții au început la scurt timp după alegerea acestuia în scaunul arhiepiscopal, în martie 1643. Într-o circulară din 5 august 1643 superintendentul calvin Ștefan Geleji Katona îi înștiința pe protopopii români despre modul în care „ne silim să traducem *Noul Testament* din limba greacă, în care au scris evangheliștii și apostolii, în limba română și să-l tipărim pentru întremarea sufletească a numeroaselor comune românești sărmene”, anunțându-i, totodată, că a găsit un „om potrivit” care cunoștea grecește și înțelegea și limba latină. Noul mitropolit s-a implicat efectiv în această acțiune, mai ales că prima condiție din diploma sa de confirmare era aceea de „a predica pretutindeni cuvântul lui Dumnezeu după Sf. Scriptură în românește”. Textul a fost transpus, într-o

primă redactare, neîncheiată, de ieromonahul Silvestru taha, adică „smeritul, nevrednicul”, trimis de Matei Basarab în capitala transilvană. Acesta fusese înainte egumen la mănăstirea Govora, unde tradusesese, sub îndrumarea lui Udriște Năsturel, *Evanghelia învățătoare* din 1642. După moartea lui Silvestru, survenită în 1646, tălmăcirea a fost revăzută și finalizată de un grup de cărturari aflați în cercul lui Simion Ștefan. Unii istorici au văzut în persoana mitropolitului ardelean principalul continuator al traducerii lui Silvestru, singurul care și-ar fi asumat sarcina de a „poslelui” versiunea inițială. În schimb, N. Iorga este convins că Simion Ștefan a realizat o mare parte dintre proiectele sale „prin alții”, având, se pare, numai rolul de „sfătuitor”. Mitropolitul ar fi patronat lucrarea, iar traducerea a fost efectuată de mai mulți colaboratori, cărora li s-au repartizat anumite porțiuni de text, eventual după cărțile evangheliștilor. Pentru o repartitie a textului la mai mulți traducători ar pleda modul diferit în care a fost glosat același cuvânt, precum și diferențele în citarea psalmilor, după cum anumite forme de limbă par să susțină că printre aceștia s-ar fi aflat cărturari originari din Banat. S-a presupus că acei „preuți cărtulari și oameni înțelepți”, menționați în cea dintâi prefață, ar fi fost ardeleni, dar, în mod sigur, alături de ei s-au aflat și cărturari veniți din Țara Românească. Printre aceștia ar fi putut fi Meletie Macedoneanul, recomandat în 1640 pentru funcția de mitropolit, sau Daniil Andrean, „monahul din Țara Panoniei”, ajuns episcop în Țara Făgărașului, care va traduce, în anii următori, *Îndreptarea legii*. Legăturile lui Daniil Andrean Panoneanul cu reședința transilvană au fost strânse, începând de la mijlocul secolului al XVII-lea, acesta fiind amintit în pomelnicul mitropoliei de la Bălgrad. Faptul că traducătorii au rămas în anonimat s-ar explica prin aceea că ei au lucrat separat, în faze diferite, iar Simion Ștefan, care a coordonat munca de colacionare cu mai multe izvoare și de revizie a textului, n-a mai precizat, în final, partea de contribuție a fiecăruia. În privința tipografiilor cărții, aceștia au fost considerați, multă vreme, necunoscuți, la fel ca traducătorii. O notiță consemnată de Vasilie Popp, în 1838, dezvăluia numele unuia dintre meșterii chemați de mitropolitul ardelean la Alba Iulia, cu patru ani înainte de apariția tipăriturii din 1648, și anume Ștefan Tipograful, care a fost identificat în persoana lui Ștefan din Ohrida, activ mai înainte în tipografiile de la Govora și Câmpulung. Sosit la

Bălgrad în toamna anului 1644, meșterul sârb a fost angrenat, la început, în operațiile pregătitoare dinaintea tipăririi, inclusiv cele ale săpării unor clișee în lemn, urmate de procurarea, la începutul anului 1646, a materialului necesar pentru turnarea garniturilor de litere. Alți doi tipografi localnici, logofătul Dumitru și Gheorghe Rusu din Sibiu, sunt atestați în diferite însemnări ale vremii. Primele indicații privind originalul traducerii *Noului Testament* sunt furnizate chiar pe foaia de titlu, unde se arată explicit că textul este izvorât „cu mare socotință” dintr-o sursă grecească și una slavonă. Cele două prefețe, prima dedicatorie către principele Transilvaniei, iar a doua adresată cititorilor, largesc paleta sursologică prin menționarea, pe lângă aceste izvoare, și a unui original latin. Afirmatia din *Prefața către cetitori*, potrivit căreia „mai vârtos ne-am ținut de izvodul grecescu”, este puțin exagerată, dar conține și un sămbure de adevăr. Cea dintâi variantă a traducerii, aparținând ieromonahului Silvestru, rămasă nefinalizată, careia i s-au imputat în aceeași prefață multe lipsuri și inadvertențe cauzate de „neînțelesul limbiei și cărții grecești”, a avut ca prototip, probabil, o ediție apoi confruntată cu una slavonă sau, eventual, cu o tălmăcire mai veche. Într-adevăr, nu au fost ignorate nici traducerile anterioare, „întorsura cea de mult”, cum se arată într-o glosă, existând indicii ale folosirii, într-o mică măsură, a *Tetraevangelului* din 1561, a unei *Psaltiri* coresiene, precum și a unei versiuni de *Apostol* asemănătoare cu cea din *Codicele Voronețean*. Ideea că ediția de la Bălgrad este tributară în cea mai mare parte acestor versiuni românești din secolul al XVI-lea a câștigat teren în istoriografie, încât N. Cartoian afirmă că nu se știe cât preț s-ar putea pune pe mărturisirea cărturarilor privind confruntarea izvoarelor grecești, latinești și slavone, întrucât se pare că ei numai „au refăcut vechea traducere coresiană”. Studiul comparativ arată că versiunea principală după care s-a efectuat traducerea propriu-zisă în română este cea latină, restul izvoarelor fiind doar versiuni de control, prin care să se verifice unele echivalențe și să se confirme canonicitatea textului. Păstrarea diviziunii slavone a textului în pericope (zaceale), în paralel cu împărțirile latinești în capitole și versete denotă un compromis de ordin formal. Pornind de la identitățile care se constată între „șumele” fiecărui capitol al tipăriturii din 1648 și textul scoliilor latine corespunzătoare, precum și de la rolul gloselor

marginale de a înregistra variante de traducere și diferențe de ordin semantico-lexical față de alte versiuni, se poate admite că traducătorii de la Alba Iulia au folosit o ediție greco-latină de tip poliglot. Textul-etalon, în consonanță cu stadiul pe care îl atinsese în acel moment criticismul biblic apusean, era *Editio Regia*, publicată de Robert Estienne (Stephanus) la Paris în 1550, care valorifica versiunea lui Erasmus. În aceeași officină va fi editată sistematic, începând din 1565, o nouă variantă în latină a traducerii lui Erasmus, prelucrată și adnotată minuțios de Théodore de Bèze (Beza). O ediție mai apropiată de data traducerii bălgrădene este *Novum Testamentum graece et latine*, tipărită la Geneva în 1611, în officina lui Samuel Crispin, cu o dispunere a textului pe trei coloane (în greacă, în versiunea nouă a lui Bèze și în versiunea veche din *Vulgata*), având la fiecare capitol câte un rezumat (*argumentum*), potrivit procedurii instituit în biblistica secolului al XVI-lea de François du Jon (Junius). Numeroasele soluții de traducere, precum și concordanțele textuale între rezumatele la capitolele *Noului Testament* și cele întâlnite în ediția geneveză (sau o ediție anterioară de același tip) sugerează o relație directă de filiație. Notele explicative amănunțite, trimiterile marginale, precum și posibilitatea confruntării a două versiuni latine cu prototipul grecesc au constituit pentru editorii de la Alba Iulia un model de critică textuală. Noua traducere din greacă a lui Bèze reprezenta una dintre sursele cele mai autorizate în epocă, urmată cu fidelitate și de traducătorii în engleză ai versiunii King James și care a stat la baza edițiilor elzeviriene, adoptate în 1633 ca „textus receptus”. Alte izvoare secundare sunt ediția *Bibliei* de la Ostrog, tipărită, în 1580–1581, în „țara Moscului”, cea a lui Károlyi Gáspár, de la Vizsoly, din 1590, reluată de către Molnár Albert în 1608, la Hanovia, și în 1612, la Oppenheim, eventual și aceea a lui Luther, fără a avea pondere egală în perfectarea traducerii din 1648. Cele două predoslovii ale cărții, prin amploarea exegezei, depășesc cadrul simplificat, schematic, în care erau concepute textele complementare din secolul anterior, reflectând o schimbare de optică în privința importanței conferite acestui element al aparatului critic. Nefiind un text de circumstanță, protocolar, redactat în termeni convenționali, *Predoslovie către Măriia Sa, craiul Ardealului* ilustrează elocvența discursului teologic printr-o tehnică a argumentației care apelează la mijloacele

uzuale ale retoricii. Sunt invocate principii filosofice și etico-politice novatoare din gândirea europeană a timpului, în special cele despre doctrina contractului social și teoria dreptului natural, provenite din scrierile unor filosofi precum Hugo Grotius sau Thomas Hobbes. Utilizarea unor fraze mai greoaie, care reeditează perioada oratorică amplă, savantă, pare să indice un model străin. Pornind de la aceste considerente, a fost declinată, în pofida semnăturii sale, paternitatea mitropolitului ardelean asupra primei predoslovii, ea fiind atribuită unuia din fruntașii calvini de la curtea princiară, Gheorghe Csulay. Este posibil ca prefața să fi fost concepută doar parțial de Simion Ștefan, împreună cu unii colaboratori apropiați, poate chiar revăzută, în unele pasaje, de către oficialii bisericii calvine, dar textul arată neîndoiește că emană de la ierarhul ortodox. Cea de-a doua prefață, intitulată *Predoslovie către cetitori*, este nesemnată, având, în multe privințe, configurația unei note

asupra ediției. Ea oferă o mărturie asupra „modului critic” (M. Gaster) pe care l-au urmat cărturarii bălgrădeni în elaborarea acestei traduceri. Redactat într-o manieră mai riguroasă, fără divagații, expozeul este structurat metodic în cinci puncte care dezbat următoarele chestiuni: persoana traducătorului inițial și izvoarele utilizate; modul de alcătuire a ediției, împărțirea în capitole și versete, precum și redactarea unei prezentări sintetice a cărților și a unui rezumat pentru toate „capetele”; necesitatea îmbogățirii limbii prin introducerea unor neologisme de origine grecească; existența unor diferențe de ordin dialectal și posibilitatea de a le depăși prin realizarea unui instrument de comunicare adecvat, care să permită o înțelegere cât mai largă; evaluarea calității traducerii de către lectori în funcție de sursele folosite. Partea cea mai însemnată a predosloviei se referă la necesitatea de a armoniza deosebirile de natură lexicală constatate în vorbirea românilor din diferite ținuturi, autorul pledând pentru constituirea unei limbi literare unitare, de o largă accesibilitate. El susține, cu multă convingere, că „ne-am silit den cât am putut să izvodim așa cum să înțeleagă toți”, întrucât „cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sânt buni carii împlă în toate țărâle, așa și cuvintele acelea sânt bune carele le înțeleg toți”. Această comparație plastică amintește de o maximă răspândită în Evul Mediu: „Verba valent sicut nummi”. Paralela se întâlnește și la un filosof, Boethius din Dacia, într-un comentariu la traducerea în latină a lucrării lui Aristotel *Peri hermeneias*. Unul din profesorii sosiți la colegiul de la Alba Iulia, J.H. Alstedius, revenea cu aceeași comparație, dar cu o nuanță diferită, în prefața unei lucrări de exegeză biblică din 1635: „Verbum Dei est veluti moneta ponderosa”. Vechile tratate de logică apelau, de asemenea, la această paralelă. Indiferent pe ce filieră a pătruns, analogia este integrată armonios în argumentația ideilor vehiculate în *Predosloviea către cetitori*, prefigurând teoria circulației cuvintelor pe care o va formula, peste mai bine de două secole, B.P. Hasdeu în *Cuvente den bătrâni*. Pe lângă cele două predoslovii propriu-zise, există încă 24 de predoslovii, de fapt introduceri la majoritatea cărților *Noului Testament*, redactări originale sau compilații după diferite comentarii în latină cu caracter isagogic. Prima traducere integrală a cărților neotestamentare în limba română a exercitat o influență covârșitoare asupra textelor religioase

elaborate în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, ca și a celui următor. Textul din 1648 a fost preluat, în special, în citatele biblice din cuprinsul cărților de cult apărute în acest răstimp la Sebeș și la Bălgrad. Un manuscris din 1650–1675 al *Tetraevangelului* ar fi, după M. Gaster, tot o copie muntenească a izvodului de la Bălgrad. Ediția tutelată de Simion Ștefan a avut o înrăurire decisivă asupra textului *Bibliei de la București*, al traducerii lui Petru Pavel Aaron din 1760–1761 și, într-o oarecare măsură, al *Bibliei de la Blaj* din 1795. Influența tipăriturii bălgrădene asupra *Bibliei de la București* a fost pusă în evidență, în mod plauzibil, atât în diferite porțiuni ale textului, cât și în reproducerea exactă a predosloviilor de la *Evangeliiile* după Marcu, Luca și Ioan. Există, de asemenea, unele corespondențe în *Predosloviea către cetitori* din *Noul Testament de la Bălgrad* și predosloviea din manuscrisul 4389, aflat, alături de alte versiuni, la baza ediției din 1688. O eventuală dependență a ediției similare publicate de Antim Ivireanul, în 1703, față de ediția din 1648 nu este confirmată de examenul textual. Unele similitudini care apar între cele două ediții pot fi explicate prin *Biblia* din 1688, pe care tipăritura lui Antim Ivireanul o urmează îndeaproape. O copie mai târzie a celor patru evanghelii va fi realizată la Bârgău, în Maramureș, în anul 1760, de către Vartolomei Volskii, edificatoare pentru posteritatea *Noului Testament de la Bălgrad*.

Ediții: *Noul Testament sau Împăcarea au Leagea Noao a lui Isus Hristos, Domnului nostru*, Bălgrad, 1648; ed. îngr. Dalila-Lucia Aramă, introd. Nicolae Neaga, Virgil Căndea, Mircea Păcurariu, Grigorie T. Marcu, Florica Dimitrescu, Eva Mârza și Iacob Mârza, Alba Iulia, 1988; reed. Alba Iulia, 1998.

Repere bibliografice: M. Gaster, *Chrestomatie română*, I, XXX; [Petre V. Haneș], *Evangeliarul românesc din 1561 în comparație cu cel slavonesc*, CL, 1913, 6–7; Iorga, *Ist. lit.*, I, 281–283; I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, I, Cluj, 1940, 227–228; Cartoian, *Ist. lit.* (1996), 171–172; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), 189–191; Țepelea, *Studii*, 7–75; G. Istrate, *Un moment important în istoria limbii române literare: Noul Testament de la Bălgrad (1648)*, MM, 1972, 9–12; Mircea Păcurariu, *325 de ani de la apariția Noului Testament de la Bălgrad*, BOR, 1973, 11–12; Pavel Binder, *Din istoria legăturilor tipografice dintre Țara Românească și Transilvania. Ștefan, tipograful Noului Testament din Alba Iulia (1644–1648)*, LR, 1974, 3; *Dicț. lit.* 1900, 631–632; Maria Rădulescu, *Noul Testament de la Bălgrad. (1648). Modele și izvoare*, SCL, 1982, 3; Mioara Avram, *Noul Testament de la Bălgrad. Începuturile stilului științific*, AC,

1990, 1; Alin-Mihai Gherman, *Tiparul bălgrădean între tradiție și modernitate*, în *Spiritualitate transilvană și istorie europeană*, Alba Iulia, 1999, 392–403; Eugen Pavel, *Carte și tipar la Bălgrad (1567–1702)*, Cluj-Napoca, 2001, 43–60, 149–154, 163–180; Dragoș Șesan, *Noul Testament de la Bălgrad (1648) – carte de limbă și simțire românească*, Brașov, 2002; Alin-Mihai Gherman, *Aspecte umaniste în cultura românească veche*, București, 2004, 42–67; Liana Lupăș, „Șuma capetelor” și sursele Noului Testament de la Bălgrad, în *In memoriam I. Fischer*, coordonatori Lucia Wald și Theodor Georgescu, București, 2004, 246–256; Istrate, *Portrete*, IV, 11–43. **E.P.**

NOUR, Alexis (1878, Chișinău – 1940, București), publicist, memorialist, prozator. Este fiul doctorei finlandeze Ulgren și al lui Vasile Nour, descendent dintr-o familie de boieri moldoveni. Un străbunic, postelnicul Anghel Nour, a fost cel dintâi primar al Chișinăului după ocuparea Basarabiei de către Imperiul Țarist, iar un unchi (Matvei C. Zozulin) a fost viceguvernator al Basarabiei, apoi președinte al zemstvei guberniale. Primii ani de învățătură N. i-a făcut în casă, sub îndrumarea părinților și a unor preceptori străini. Pentru ciclul secundar a fost înscris la Liceul nr. 2 din Chișinău, dar neacomodându-se, mai ales după ce rămâne orfan de ambii părinți, a continuat să se pregătească în particular, examenele susținându-le la liceele din Tiraspol, Kiev și Odessa. Încearcă să dea bacalaureatul la Liceul din Vladikavkaz, dar, nereușind, trebuie să se reînscrie în clasa a VIII-a la Liceul nr. 1 din capitala Basarabiei. Neîmpăcându-se cu profesorii, se retrage, mai târziu fiind înmatriculat la liceul din Kamenetș Podolsk, unde, în 1900 sau în 1901, trece și bacalaureatul. Se înscrie la Facultatea de Drept din Kiev, dar nu poate susține examenele neprimind aprobarea poliției politice, deși nu se implicase în mișcări ilegale. Adolescentul călătorește mult, atât în interiorul Imperiului Țarist (în Finlanda, în Caucaz, pe litoralul Mării Negre), dar și în Occident (în sudul Franței și în Italia, în Irlanda). Intră în gazetărie, fiind în 1905 prim-redactor la „Bessarabskaia jizni”. Pe fondul revoluției rusești se înscrie în Partidul Constituțional Democrat („cadet”) și participă la primul congres, ținut în mai 1906 la Petrograd. Se implică de asemenea în mișcarea națională moldovenească, găsindu-se în grupul ce scoate, sub îndrumarea lui C. Stere, gazeta „Basarabia”, în al cărei prim număr semnează un text programatic. În decembrie 1906 – ianuarie 1907 „Adevărul” îi găzduiește câteva „scrisori din

Basarabia”. Cu sprijin de la București, scoate în aprilie 1907 gazeta „Viața Basarabiei”, în două versiuni, cu litere latine și cu litere rusești, care însă nu rezistă decât șase numere. În anii 1907–1909 semnează „scrisori din Basarabia” în „Adevărul” și, mai frecvent, în „Viața românească”. Ulterior tipărește prima carte de literatură în Basarabia (un volumaș cuprinzând traducerea a trei povestiri de Lev Tolstoi); preia apoi postul de redactor-editor la ziarele „Bessarabeț” și „Drug”, acesta din urmă fiind un jurnal antisemit declarat căta vreme fusese condus de Pavel Crușevan (decedat în 1909). De la „Drug” este dat afară în februarie 1913, pentru un articol ce nu plăcuse Ohranei. Implicat și într-un proces, N. trece în mai 1914 Prutul și se stabilește la Iași. Își reia colaborarea la „Viața românească”, unde după declararea conflagrației mondiale dă numeroase articole în favoarea Puterilor Centrale. Mai semnează în „Adevărul”, în revistele ieșene „Cuvântul” și „Politica”, în ziarul carpist „Moldova”, iar din 1915 este redactor la „Seara”. Tot acum elaborează harta etnografică a Basarabiei utilizând numai datele oficiale, din sursele rusești. Când Bucureștiul este ocupat de armatele germane, N. se refugiază totuși la Iași. După izbucnirea revoluției în Rusia, nu poate merge la Chișinău, fiind acuzat, inclusiv de cei cu care lucrase în 1906–1907, că ar fi fost informator al Ohranei. Scoate la Iași în 1918 revista „Umanitatea” și colaborează la „Chemarea”, „Momentul”, „Însemnări literare”, „Opinia”, „Avântul”, „Lumea. Bazar săptămânal”, iar din 1924–1925 la „Cuvântul liber” și la „Adevărul literar și artistic”, unde mai târziu devine redactor. În 1928, pentru scurt timp, e prim-redactor la „Convorbiri literare”. În toate periodicele, până în 1935, semnează articole referitoare la situația din Rusia, traduceri din literatura rusă și sovietică, câteva studii asupra ideilor sociale și filosofice ale lui N.K. Mihailovski, recenzii și cronici muzicale, precum și numeroase „amintiri din Basarabia și din Rusia”, povestiri și nuvele. A mai iscălit cu inițiale și cu pseudonimul Ruon Sixela (de fapt, numele inversat). Tipărește în colaborare cu Alexandru Bilciurescu, Sărmanul Klopștock și Dr. Y așa-numitul „roman al celor patru”, intitulat *Stafile dragostei* (1929). Suferind de o boală congenitală de inimă, ultimii ani și-i petrece într-un spital, fără vreun sprijin, uitat de toată lumea, în ciuda unui patetic strigăt de ajutor al lui Tudor Arghezi.

Cu un rol important în apariția primelor periodice în limba română în teritoriul dintre Prut și

Nistru, N. este, totodată, între 1906 și 1916, cel mai harnic informator al opiniei publice din Regat asupra vieții basarabene, încât nu este deloc prezumțioasă caracterizarea pe care și-o face în 1916, spunând că este „un glas unic și nediscutabil al poporului român din Basarabia în ultimii ani în presa românească”. Reflectând fidel, obiectiv realitatea, gazetarul insistă asupra mării primejdii a deznaționalizării românilor de la răsărit de Prut. De aici vin și îndemnurile insistente adresate românilor din dreapta Prutului și mai ales oficialităților din Regat, de a acționa fără preget, precum și criticile, ironia și sarcasmul când aceste îndemnuri nu sunt ascultate. Ca și în cazul basarabenilor C. Stere, Zamfir C. Arbore, P. Cazacu, I. Costin (Gh. Dighiș) ori al publiciștilor „regățeni” Radu Rosetti, P.P. Carp, Tudor Arghezi, D. Karnabatt ș.a., aversiunea împotriva Imperiului Țarist, ideea reunirii românilor fac loc și pledoariei pentru Puterile Centrale. Spre deosebire de toți, N. atrage atenția și asupra numeroasei populații românești existente între Nistru și Bug, regiune căreia îi dă numele Transnistriana. Din ianuarie 1918 el reiterează cu ardoare îndemnurile ca armata română să intre în această regiune, fapt pentru care este criticat aspru atât de cei câștigați de ideologia socialist-revoluționară, cât și de spiritele pragmatice ori de cei ce se temeau de reacția Marilor Puteri. Ulterior N., care are posibilitatea să se informeze nemijlocit, prezintă situația din Rusia în adevărata ei înfățișare, punând în evidență genocidul ce are loc acolo. Impresionant este articolul *De hatârul viitoareii omeniri?*, din 1928, bazat pe cutremurătoare întâmplări prin care trece fiul său în Crimeea represiunilor conduse de „revoluționarul” Béla Kun. Mai târziu, în special în paginile „Adevărului literar și artistic”, publicistul abordează cu predilecție subiecte referitoare la literatura rusă mai veche sau mai nouă („decembriștii”, Tolstoi, „literatura constructivistă”). Începând din 1919, dă la lumină numeroase texte ce resuscită episoade din copilărie (*Tilincă, Mândrie de răzeș, Epoca clopotăriei*), din viața de elev (*În luptă cu un liceu, Guvernatorul von Raaben, Din ordinul guvernatorului, Frații Finn, Strugurii siberieni*) ori din cea studențească, desfășurată la Kiev (*Izida, Folclorul Crăciunului culinar, Folclorul Revelionului culinar, Drept înainte, Zâna de zăpadă*) etc. Aceștia li se vor adăuga și câteva „amintiri” despre cei cunoscuți la Iași – Axentie Frunză, V.G.

Morțun și I.G. Duca. După ce câștigă experiență scriitoricească, memorialistica face loc și prozei de ficțiune. Câteva schițe – *Păcatul, Lumina neagră, Luminile de la „Mănăstirea din stânci”* –, înfățișând, fără complezență, chipuri din tagma bisericească, denotă opțiunea pentru un realism ce nu se teme de subiectele așa-zis sensibile. În acest sens, pilduitoare este ampla nuvelă *Aierul lui Iisus*, a cărei acțiune se desfășoară în Rusia războiului civil. Pe fondul atrocităților extreme, al regresului către primitivitate, către animalitate, se înfiripă o iubire „păcătoasă” între un căpitan alb, cocainoman, și un tânăr rabin, maltratat, rănit grav într-un pogrom, care ofițerului i se pare a fi asemenea personajului central dintr-o pictură din biserica orașului său natal. Celor doi, ajunși prizonieri ai anarhistului Mahno, li se promite libertatea dacă vor arăta „cum fac când se droghează și se iubesc”, dar sunt decapitați de sabia unui cazac, „scârbit de dezmățul clasei de sus”. Interesant ca prim experiment în literatura română este și *Stațiile dragostei*, „romanul celor patru” – „o formidabilă încercare de fantezie humorescă, [...] o parodie, o glumă, o satiră amuzantă, un număr de circ, un foileton pasionant, o comedie bufă” (Izabela Sadoveanu). Inițiativa pare să fi venit din partea lui N., care releva într-un articol din 1927 experiențele făcute de un medic rus în resuscitarea celor morți cu ajutorul electricității. Este și preocuparea doctorului Ovidiu Heraclide, personajul central, înrudit cu oamenii de știință extravaganti până la demență din unele romane ale lui Jules Verne ori din cele ale lui H.G. Wells. Sigur este că Dr. Y a asigurat verosimilitate părții medicale a subiectului, dar mai departe contribuția fiecăruia din ceilalți trei colaboratori e greu de stabilit. Nu este exclus totuși ca lui N. să-i aparțină paginile în care apar câteva figuri interlope, oaspeți ai „casei bătrânei Postolea”, unde se dedau consumului de droguri.

SCRIERI: *Stațiile dragostei* (în colaborare cu Al. Bilciurescu, Dr. Y și Sărmanul Klopstock), București, 1929. **Traduceri:** Lev Tolstoi, *Stăpân și argat. Prin ce sunt oamenii vii. Doi moșnegi*, Chișinău, 1908 (în colaborare cu Theodor Inculeț); Pavel Crușevan, *Izvorul vieții. Lupii*, Iași, 1918; Mihail Arțibașev, *Răzbnătorul*, București, [1927].

Repere bibliografice: *Scrisori – Ibrăileanu*, III, 159–160; A. Frunză, *Note pe marginea unei hărți*, VR, 1916, 6; O. Ghibu, *O „Chemare” greșită*, „România nouă”, 1918, 10

februarie; Panaite Zosân, *Pregătirea și buna credință a d-lui Nour*, „Opinia”, 1920, 27 august; Isabela Sadoveanu, „Romanul celor patru”, ALA, 1929, 448; L. Leoneanu, *Profiluri și opere contemporane*, București, [1929], 77-94; Arghezi, *Scrieri*, XLI, *passim*; G. Bezviconi, *Dintr-un sfert de veac de scris moldovenesc*, „Basarabia”, 1991, 4; Vasile Levițchi, *O personalitate remarcabilă în publicistica basarabească*, „Basarabia”, 1992, 1; Colesnic, *Basarabia*, IV, 78-85; Ion Constantin, *Alexis Nour – agent al Ohranei țariste*, „Magazin istoric”, 2011, 11. **V.D.**

NOTATEA, cotidian politic și literar apărut la Iași între 22 iunie 1897 și 1 ianuarie 1898. Redactori sunt A. Steuerman(-Rodion), recent întors de la Paris, unde urmasa cursurile Facultății de Medicină, și studentul la Drept Eugen Herovanu, iar începând cu numărul 128 redactor responsabil va fi poetul Virgiliu N. Cișman. Jurnal independent, nesuștinut material de vreo grupare sau partid politic, **N.** a dat o mare atenție rubricilor literare și distractive, pentru a atrage astfel cititorii. Din echipa celor prezenți aici fac parte poeții Mihai Codreanu, Ștefan Cruceanu, G. Botez-Gordon, Adrian Millan și D. Karnabatt. Primul dintre ei este și cel mai activ, semnând, printre altele, *Oda*, poemul în proză *Poeme barbare*, satirele *Masă de maus* și *Mi-ar fi rușine*, poeziile *Anul Nou* și *Adio*, ambele intrate în volumul *Diafane*. A Steuerman-Rodion își semnează versurile cu pseudonimele Tristis și Leandru, schițele, unele puse sub titlul general *Moravuri semite*, cu inițiale sau iscăind As și la fel articolele de factură politică și socială; o serie de scrisori adresate lui Eugen Herovanu sunt iscălite de asemenea Leandru; Herovanu îi răspunde utilizând semnătura Hero (*Leandru către Hero*, *Hero către Leandru*); traducerile din Heine și din Sully Prudhomme, multe note vizând actualitatea culturală a orașului, precum și unele răspunsuri de la poșta redacției îi aparțin tot redactorului. Eugen Herovanu este autor de comentarii politice, de note și articole cu caracter cultural, de versuri (*Carnaval*, *Regele din Thule* ș.a.), de proză (nuvela *Ochii moartei* ș.a.) și de transpuneri din Goethe, Hugo și Baudelaire, recurgând și la pseudonimele Mor-Dax, Rolla, Romeo. În **N.** Ioan Adam colaborează cu schițe din seria intitulată *Poznășii țărănești*, pe care o continuă și în alte gazete și reviste. Li se alătură Ștefan Cruceanu cu versuri (*Moartea magului*, *Enigma*, *Serenada* ș.a.), proză (nuvela *Musette*), diverse comentarii (*Alphonse Daudet*), cronici dramatice (între care *Boierii și ciocoi* salută deschiderea, cu

drama lui V. Alecsandri, a stagiunii 1896-1897 a Teatrului Național din Iași), G.V. Botez, sub pseudonimul Gordon, cu versuri (*Pe stradă*, *În primăvară* ș.a.) sau încercări în proză (nuvela *Iubire*), Dimitrie Nanu (schița *Țărnuțul mării*), Valeriu Hulubei cu prezentarea dramei *John Gabriel Borkman* de Ibsen și cu mai multe note culturale sau politice, D. Karnabatt (poezia *Flori târzi*), George Murnu (versurile *Improvizație*, *Doamne...*, *Iubirea...* ș.a.), M. Fainsilber, semnând M. Rusu, cu poezia *Din flori*. Lui St. O. Iosif i se publică poezia *Amurg pe lac*, Virgiliu N. Cișman, V. Scântee, Eliza Mustea, Adrian Millan dau versuri și proză, iar Laura Vampa o serie de articole pe teme politice (*Traiul muncitorilor*, *Scrisori moderne* ș.a.), schița *Cum sfârșesc* și un fragment din drama *Un caz de adulter*. În numerele 125 din 21 noiembrie și 132 din 30 noiembrie 1896 se anunță că se va alătura gazetei și C. Vraja (G. Ibrăileanu), care își începe colaborarea la **N.**, încheiată odată cu apariția ultimului număr din 1 ianuarie 1897; recurge la pseudonimele Un sociabil (*De-a civilizația*, *Totul despre duel*, *Friedrich Nietzsche*) și Verax (seria de articole *Din carnetul unui nemulțumit*). În foileton se publică *Dubrovski* de Pușkin, sub titlul, în manieră gazetărească, *Războiul unui fiu sau Viața unui haiduc rus*. Se traduce, de asemenea, un roman al francezului Alexis Bouvier, versuri de Byron (*Unei frumoase ce-mi vorbește adesea de moarte*, în transpunerea lui Mihai Codreanu), de Verlaine (*Cântec de toamnă*, în versiunea lui G. Botez-Gordon) și o adaptare a lui G. Coșbuc după poezia *Războiul* de Carmen Sylva. **R.Z.**

NOTATEA ILUSTRATĂ, periodic apărut la Iași, mai întâi bilunar, apoi lunar, de la 1 noiembrie 1927 la 15 ianuarie 1928. Secretar de redacție: L. Paul. Într-un *Cuvânt către cititori* publicația își declară intenția „de a contribui la luminarea maselor”, și nu oricum, ci folosind ca principal mijloc de informare imaginea. Despre ideea de a scoate un magazin ilustrat, nu tocmai nouă în epocă, li se cere părerea, tot într-un articol inaugural, și câtorva scriitori, între care Demostene Botez și Ionel Teodoreanu („O revistă ilustrată se adresează ochiului; n-ar fi rău să se adreseze și creierului”). Deși nu publică aproape deloc literatură, reproducerea poeziei *Colindătorii* de George Coșbuc și traducerea unui fragment dintr-un roman de senzație al lui Gaston Leroux reprezentând excepții, **N.I.** are totuși câteva rubrici cu caracter literar: „În vitrina librăriei”, „Curier

literar”, care cuprind însemnări despre scriitori români și străini, despre opere recent apărute sau doar anunțate. Actualitatea culturală este oglindită și într-o seamă de alte rubrici: „Noutatea ecranului”, „Carnet teatral”, „Noutatea teatrală”, „Informații”. Colaboratori: Sandu Teleajen, G. Spina. **I.M.**

NOVAC, Ana (21.VI.1929, Dej – 31.III.2010, Paris), memorialistă, autoare dramatică, prozatoare. Pe numele real Zimra Harsányi, provenită dintr-o familie de evrei maghiari din Transilvania de Nord, fiica unui avocat, obligată de treacă la cetățenia maghiară de autoritățile horthyste după Dictatul de la Viena, adolescența va fi internată în vara lui 1944, împreună cu părinții și fratele ei, în lagărele de la Auschwitz și Kratzau. Va fi singurul membru al familiei care va supraviețui. În lagăr (iunie–octombrie 1944) ține însemnări intime. La întoarcere (mai 1945) își recapătă cetățenia română și e nevoită să se interneze, timp de doi ani, într-un spital psihiatric pentru recuperare. Face studii de pedagogie și de artă teatrală la Conservatorul muncitoresc, afirmându-se în anii imediat următori ca o figură semnificativă a teatrului realist-socialist autohton, în proximitatea noilor vedete Horia Lovinescu, Lucia Demetrius, Alexandru Mirodan sau Aurel Baranga. Pseudonimul Ana Novac îl primește de la Petru Dumitriu. A fost căsătorită cu scriitorul și traducătorul Paul Schuster, redactor la revista „Neue Literatur” din București.

În iunie 1954 **N.** debutează în „Viața românească” cu o piesă de moravuri teatrale „noi”, scrisă cu nerv și simț scenic (*Scene din viața unui institut*) despre un fost baron cu mentalități burgheze – poreclit „Balaurul” – care subvenționează imediat după 1945 un teatru de provincie unde soția sa isterică ține morțiș să fie actriță; o absență a acesteia din timpul unei scene va fi suplinită cu succes de o tânără învățătoare (Ana) care știe rolul. Aceasta rezistă vechilor obiceiuri ale „Balaurului”, conform cărora succesul unei actrițe e condiționat de favoruri erotice, dar apariția unei alternative comuniste, ipostaziate de activistul Adam, întemeietor al unui nou institut de teatru, schimbă fericit lucrurile, făcându-l pe „Balaurul” să evolueze în acord cu morala proletară. *Familia Kovács* (1955) e o „dramă de familie” tensionată, cu conflicte psihologice acute, plasată într-o perioadă traumatică familială autoarei: într-o Transilvanie de Nord marcată de prigoană și pogromuri (antiromânești, anticomuniste) ale regimului Horthy, medicul

Kovács este concediat de autorități pentru vina de a fi protestat împotriva îndepărtării unui coleg român. Natură slabă, cedează moral, iar familia se destramă sub ochii săi. Fiul îi alunecă pe panta fascismului, iar fiica, Eva, e sedusă de un tip dubios. Va fi salvată moral, în cele din urmă, de iubirea pentru un tânăr comunist. O nouă piesă, satirica *Preludiu* (1956), primește Premiul de Stat clasa a III-a. *Ce fel de om ești tu* (reprezentată la Teatrul Național din București în stagiunea 1957–1958) prezintă metamorfoza morală negativă a unui muncitor devenit director obtuz de întreprindere, conflictul dramatic fiind soluționat abrupt printr-un happy-end comic. După revoluția maghiară din 1956, față de care **N.** și-ar fi manifestat simpatia, va fi acuzată de „neprincipialitate” în legătură cu *Familia Kovács* și de „negativism” pentru *Ce fel de om ești tu*, fiind invocată îndeosebi ponderea redusă a personajelor comuniste. *Preludiu* va fi comparată defavorabil în presa de partid cu exemplara *Mielul turbat* a lui Aurel Baranga. Denunțurile unor apropiați (publicate după 2000) semnalează Securității intenția autoarei de a da, pe baza propriilor însemnări și amintiri, o mărturie superioară jurnalului Annei Frank, copila evreică exterminată de naziști la 14 ani în lagărul olandez de la Bergen-Belsen. Excluză din partid și din Uniunea Scriitorilor, expusă și din cauza deținerii ilegale, de către Paul Schuster, a manuscriselor unui poet transfug în Occident, Moses Rosenkranz, **N.** reușește să emigreze în Ungaria (unde se recăsătorește cu un fost activist). În pofida presiunilor politice, izbutește să-și publice aici o primă versiune a memorialului (*A téboly hétköznapijai*, 1966). Emigrează apoi în RFG (unde-l cunoaște pe Günter Grass), pentru a se stabili, în cele din urmă, la Paris (1968). Intră în cercurile existențialiste franceze – lui Simone de Beauvoir îi va înmăna manuscrisul romanului memorialistic de lagăr, tradus din maghiară în franceză în colaborare cu Ion Pârvulescu/ Jean Pârvulesco – și se apropie de exilul anticomunist românesc (Monica Lovinescu îi va fi bună prietenă). Sub titlul *Les Beaux jours de ma jeunesse*, testimonial unic al unei supraviețuitoare a Holocaustului, se regăsește un amestec derutant de document brut și autoficțiune retrospectivă. Va apărea în 1968 la editura pariziană Julliard, fiind tradusă ulterior în Olanda, Italia, Germania, Statele Unite și în 2004 în România (*Cele mai frumoase zile ale tinereții mele*). Se va impune, firesc, pe plan internațional (pe plan intern rămânând cvasiignorată), ca una dintre cele mai importante

depoziții feminine, confirmând comparația (scontată) cu Anna Frank. A frapat umorul negru, atroce și antifrastic al consemnării, prezent încă din titlu, ca în filmul *La vita è bella* al lui Roberto Benigni. Experiența va fi relatată și în numărul din octombrie 1978 al revistei „Les Temps modernes”, sub titlul *Les Mémoires d'un zombie ou Si j'étais bébé-phoque*. La Paris N. mai publică, sub numele Anna Novak, mai multe piese de teatru, unele reprezentate scenic, și câteva romane. Tradus din română de autoare în colaborare cu Luba Jurgenson și recenzat admirativ în „Familia” de Monica Lovinescu, romanul-frescă *Les Accidents de l'âme* (1991), cel mai apropiat de o autobiografie, împletește istoriile a două supraviețuitoare ale Auschwitz-ului care traversează experiența comunismului stalinist și a exilului; temperamente opuse, ele încearcă, în maniere specifice, să exorcizeze trauma prin umor, sub semnul simbolic al „clovnelui”. *Comme un Pays qui ne figure pas sur la carte* (1992) este confesiunea posttraumatică a unei femei destabilizate psihic și „dezdăcăinate”, care încearcă să-și reconstruiască viața în Franța din fragmentele identității sale anterioare. *Un Lit dans l'Hexagone* (1993), desprins probabil din perioada internării post-Auschwitz a autoarei, are în centru conflictul mentalitar dintre cea internată într-un spital psihiatric după eliberarea din lagăr și un psiholog arivist care-și pledează propria cauză și sfârșește prin a se îndrăgosti de pacientă. *Les Noces de Varenka* (1996) narează iubirea incestuos-bovarică pentru un tată „aristocratic” a unei tinere artiste ambițioase dintr-o Uniune Sovietică decadentă, aflată în pragul Perestroikăi. *Le Maître de Trésor* (2002) este, potrivit lui Florin Manolescu, „un thriller politic, cu personaje din lumea internațională a exilului postbelic european”.

SCRIERI: *Familia Kovács*, București, 1955; *Preludiu*, București, 1956; *A téboly hétköznapi* [Nebunia de zi cu zi], Budapesta 1966; ed. (*Les Beaux jours de ma jeunesse*), tr. autoarei în colaborare cu Ion Pârvulescu, Paris, 1968; ed. (*Cele mai frumoase zile ale tinereții mele*), tr. Anca-Domnica Ilea, Cluj-Napoca, 2004; *Un Peu de tendresse ou Le Complexe de la soupe*, Paris, 1969; *J'Avais quatorze ans à Auschwitz*, tr. autoarei în colaborare cu Ion Pârvulescu, Paris, 1982; *Un Nu déconcertant et autres pièces*, Paris, 1985; *Cap sur la lune (exercices littéraires)*, Paris, 1989; *Les Accidents de l'âme*, tr. autoarei în colaborare cu Luba Jurgenson, Paris, 1991; *Comme un Pays qui ne figure pas sur la carte*, Paris, 1992; *Un Lit dans l'Hexagone*, Paris, 1993; *Les Noces de Varenka*, Paris, 1996; *Le Maître de Trésor*, Monaco, 2002.

Repere bibliografice: Ecaterina Oproiu, *Însemnări despre piesele Anei Novac*, „Tânărul scriitor”, 1955, 9; ***, *Așa arată oare o piesă de teatru?*, „Scânteia”, 1958, 4165; Aurora Cornu, „*Les Beaux jours de ma jeunesse*”, „La Nation Roumaine”, 1968, 242; Monica Lovinescu, *Ana Novac și ne-bunele sentimente*, F, 1991, 4; Popa, *Ist. lit.*, I, 946; Manolescu, *Enciclopedia*, 551–552. **P.C.**

NOVAC, Constantin (15.VIII.1937, Constanța – 30.IX.2016, Constanța), prozator. Este fiul Mariei (n. Cioconea) și al lui Dumitru Novac, ceferist. Urmează cursurile Liceului de Marină din Constanța (1951–1955) și Școala Tehnică de Marină (1955–1957) din același oraș. Se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din București, absolvind-o în 1962. Își începe activitatea ca asistent universitar la Institutul Pedagogic din Constanța (1962–1966), funcționând apoi în presă, ca redactor (1966–1971, 1973–1980) și redactor-șef (1971–1972, 1981–2002) la revista „Tomis”. Între 1995 și 2005 este președintele Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor. Debutează în „Tribuna” cu povestirea *Prietenul meu, Cârniță* (1963) și editorial cu volumul de nuvele *Cheltuieli de reprezentare* (1970). Mai colaborează la „Argeș”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Ramuri”, „România literară”, „România pitorească”, „Vatra”, „Ex Ponto”, „Dacia literară”, „Viața românească” ș.a. Semnează și trei scenarii de film: *La porțile țării* (1971), *Furtună în Pacific* (1984), *Puterea calorică a lemnului de palisandru* (1985). Romanul *Punctul mort* (1996) a fost distins cu Premiul Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor.

Într-o tradiție destul de slab reprezentată în literatura română, în care numele cel mai cunoscut e acela al lui Jean Bart, N. scrie o proză inspirată de oamenii și lumea mării, reușind să aducă un timbru dobrogean al narațiunii marinărești. Primele volume – *Cheltuieli de reprezentare*, *Adio, Robert!* (1974), *Separația bunurilor* (1975), *Cocorul de pază* (1976) – ilustrează încă tatonările scriitorului în căutarea unei formule, o manieră proprie fixându-se abia odată cu romanul *Vară nebună cu bărci albastre* (1983). O întreagă populație de „somnambuli” ce se imaginează „barcagii lui D-zeu” și de „brute nesimțitoare, croite după hachițele mării” evocă pitoresc un specific local al vieții maritime, în reprezentări situate la limita dintre ridicol și abject. Scriitorul redescoperă, cum s-a spus, ceva din genul romanelor picarești, explorând existențele

mizare și solidaritățile pe care ele le constituie. Sălbațiți și singuratici, acești bărbați trăiesc alături de bărcile lor sărăcicioase și „albastre” ca alături de niște femei: „Ne sprijineam frunte în frunte, în vreme ce bărcile noastre, ca niște neveste impacientate, una la nord, alta la sud, ne vegheau aiurelile” (*Povestiri arogante*, 2002). Prozele au și un marcat substrat autobiografic, protagonistul fiind adesea un „autor”. Un fost profesor de filosofie, Macavei Benito din *Vară nebună cu bărci albastre*, își „scrie” viața în fața polițistului însărcinat cu anchetarea lui; Emil Căuțișanu, din *Plutind avan pe marea cea adâncă...* (1987), e un bibliotecar care se îmbarcă pe vaporul Arcadia ca pasager clandestin, pentru a scrie jurnalul de bord al echipajului; Ion C. Pilat din *Punctul mort* (1996), redactor la o editură, e în căutarea unui subiect de roman etc. Influența vizibilă a textualismului implică, în fundalul narațiunii marine, o meditație despre condiția scrisului și a scriiturii, despre retragerea din lume și căutarea sterilă a autenticității gestului creator, despre inevitabila rată a experienței. Prozele lui N. antrenează astfel o tensiune specifică între trăire și text, între postura de autor și lumea pe care acesta o descrie, făcând de fapt imposibilă „întâlnirea” dintre propriul destin și existența celorlalți. Drama ratării și teama în fața vieții revin în prozele de după 2000 – *Povestiri arogante*, *Văduva neagră* (2010) – sub forma unui „jurnal de călătorie” înțeles însă ca gen ambivalent, oscilând între notația exploratorie a jurnalului de bord și întoarcerea spre sine specifică jurnalului intim. Această formulă hibridă marchează în cele din urmă singularitatea prozatorului constănțean. Spre deosebire de Jean Bart sau de Lawrence Durrell, scriitorul-călător al cărui model îl invocă, N. nu vede în universul maritim nici atracția aventurii, nici tentația exotismului, marea devenind în textele sale un motiv al introspecției, mediu ideal al naturilor inhibitate, un paradoxal loc al reclusiunii și al protecției.

SCRIERI: *Cheltuieli de reprezentare*, București, 1970; *Adio, Robert!*, București, 1974; *Separația bunurilor*, București, 1975; *Cocorul de pază*, București, 1976; *Fericit cel care, ca Ulise...*, București, 1978; *Vară nebună cu bărci albastre*, București, 1983; *Oameni, furtuni, vapoare*, București, 1984 (în colaborare cu Nicolae M. Balotă); *Plutind avan pe marea cea adâncă...*, București, 1987; *Vânzătorul de enigme*, Constanța, 1993; *Punctul mort*, Constanța, 1996; *Povestiri arogante*, Constanța, 2002; *Văduva*

neagră, București, 2010. **Antologii:** *Vânzătorul de enigme*, Constanța, 1993 (în colaborare).

Repere bibliografice: Al. Protopopescu, „*Cheltuieli de reprezentare*”, TMS, 1970, 12; Nicolae Manolescu, [Constantin Novac], RL, 1975, 45, 1988, 10; Constantin M. Popa, „*Separația bunurilor*”, R, 1976, 3; Nicolae Motoc, „*Cocorul de pază*”, TMS, 1976, 4; Alex. Ștefănescu, *Peripeții povestite la persoana întâi*, „Scânteia tineretului”, 1979, 93; Sorin Titel, *Patetism și ironie*, RL, 1983, 23; Laurențiu Ulici, „*Vară nebună cu bărci albastre*”, CNT, 1983, 30; Cornel Regman, „*Vară nebună cu bărci albastre*”, VR, 1983, 10; Liviu Petrescu, *Maladii ale personajului*, TR, 1985, 45; Papahagi, *Interpretări*, 129–132; *Dicț. scriit. rom.*, III, 487–488; Ștefan Cucu, *Portrete literare*, Constanța, 2002, 158–166; *Dicț. analitic*, IV, 342–344; Enache Puiu, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanța, 2005, 504–508; Holban, *Ist. lit.*, II, 202–205; Georgiana Alexe, *Universul marin*, „Ex Ponto”, 2007, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, 815. **L.Td.**

NOVAC, Elisaveta (18.X.1943, Cernișoara, j. Vâlcea), poetă. Este fiica Linei (n. Dumitrașcu) și a lui Nicolae Niță, țărani. A absolvit Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1973) și a lucrat ca profesoară în învățământul preuniversitar. Între 1971 și 1973 face parte din redacția revistei „Argeș”, iar după 1989 conduce revista „Satul natal” din Pitești. Debutul din 1966, în revista „Luceafărul”, este urmat în 1973 de ciclul de versuri *Mona Lisa*, cu o prezentare de Gheorghe Tomozei, în suplimentul „Biblioteca «Argeș»”. În 1981 îi apare volumul de versuri pentru copii *Ochiul de basm*. A mai colaborat la publicațiile pentru copii „Cutezătorii” și „Luminița”, la „Amfiteatru”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Flacăra”, „România literară”, „Vâlcea literară” ș.a.

N. este o poetă pentru care copilăria există nu numai spre a fi evocată nostalgic sau întâmpinată cu compuneri didactice și educative, dar și ca vârstă adoptivă, cum ar fi spus Lucian Blaga. *Ochiul de basm* vestea o fină înțelegere a psihologiei infantile și totodată vocația pentru perceperea mitico-magică a universului, într-o rostire caldă, muzicală, incantatorie. Cu *Lemn de sticlă* (1982) această percepție se traduce în recuperarea purității și a candorii, a puterii de a mai crede în „himere” și, deopotrivă, în construirea unui univers cristalin și transparent, dominat de lumină. Aer, cer, zbor, aripă, ninsoare se instituie în cuvinte-cheie, metamorfozând și diafanizând teluricul: „Ninsoarea iarăși podidește cerul/ și drumul se transfigurează/ pierdut înspre real”. Acum apar mai clar

direcțiile pe care va evolua lirica sa: proiecția unei lumi solare, din ce în ce mai îndepărtată de materie, și, în paralel, amintirea satului natal tradițional și resuscitarea valorilor lui agresate de rostogolirea precipitată și brutală a istoriei; declin biologic (de unde elegia senectuții), declin sufletesc și înstrăinare a identității ancestrale (o ușoară notă subversivă nu lipsește). În pofida unor accente elegiace, dominante rămân însă, pe de o parte, solaritatea contagioasă atât la nivelul notației pasteliste, cât și la cel simbolic, al transgresării materiei, iar pe de alta, capacitatea de a privi lumea printr-un ochean care o face miraculoasă. De altfel, poeta mărturisește într-o baladă-autoportret că descinde dintr-o țară de basm. Dacă tematica ancestralului se concentrează reprezentativ în *Părinții* (1983) și în *Casa cu greieri* (1984), volumul *Grădina Salamandrei* (1987) sintetizează paradigmatic poezia extazului vital și a elanului ascensional al spiritualizării și al absolutului. Cartea, constând dintr-un singur poem, are o construcție care ea însăși induce acest sens al depășirii particularului și mundanului. *Lumină din iubire* (1997) și *Îngerii* (2002) conțin versuri religioase, într-un limbaj simplu și adesea didactic, însă reușind să creeze ambianța de intimitate și de ritual propice comunicării-comuniune. Lumea ancestrală revine în *Nostalgia* (2006), unde este evocat satul arhetipal, marcat de figurile, simbolurile și legendele lui tutelare, versurile fiind și o spovedanie lirică. Tema înstrăinării de matcă ia forma unei confesiuni dramatice, reconstituind trecerea prin vârsta de fier a totalitarismului, când satul se degradează, iar proiectul existențial al poetei se prăbușește: „nu ne-a rămas decât deșertăciunea/ unor dorințe veștejite înainte de-a-nflori/ [...] perfidul timp s-a răscuit șerpește/ ne-a ținut cu ochii goi la stele/ cu visul ca o floare retezată”. *Corbii de Piatră* (2009) continuă evocarea aceleiași lumi, care urcă aici până la arhaicul geologic. E un lung poem, construit pe secvențe coerente narativ, cu pretextul în legenda țesută în jurul lăcașului monahal rupestru al cărui nume a dat și titlul cărții.

SCRIERI: *Ochiul de basm*, pref. Gheorghe Tomozei, București, 1981; *Lemn de sticlă*, pref. Eugen Simion, București, 1982; *Părinții*, București, 1983; *Casa cu greieri*, București, 1984; *Planeta bunicilor*, București, 1985; *Grădina Salamandrei*, pref. Al. Piru, București, 1987; ed. Pitești, 1999; *Copacul cu stele*, București, 1991; *Lumină din iubire*, Pitești, 1997; *Umbra*, Pitești, 2001; *Îngerii*,

Pitești, 2002; *Copiii lui Lerui Ler*, Pitești, 2004; *Caligrafia copilăriei*, Pitești, 2006; *Nostalgia*, Pitești, 2006; *Corbii de Piatră: 7 legende*, Pitești, 2009; *Nămăiești: apostolul Andrei pe tărâmul lupilor*, Pitești, 2010; *Cavalerul trac și misterele lui Zamolxis: legende din mitologia traco-dacă*, Pitești, 2012.

Repere bibliografice: Voicu Bugariu, *Două volume de versuri*, LCE, 1981, 51; Carolina Ilica, *A vedea cu ochi de basm*, „Scânteia tineretului”, 1982, 10 217; Laurențiu Ulici, *Din demult...*, RL, 1982, 46; Gheorghe Grigurcu, *Triptic liric feminin*, VR, 1983, 5; Nicolae Oprea, *Poezia spațiului natal*, ARG, 1984, 10; Liviu Grăsoiu, *Credința în Dumnezeu*, LCE, 2003, 2; Amalia Elena Constantinescu, *La timpul unei flori*, ARG, 2005, 6. **N.M.**

NOVAC, Nicolae (pseudonim al lui Aurel D. Bugariu; 27.III.1919, Moldova Nouă – 16.III.2003), poet, prozator, traducător. Este fiul Anei (n. Gruescu) și al lui Dumitru Bugariu. Urmează școala primară în localitatea natală, iar liceul la Bozovici și Oravița, absolvindu-l în 1938. Frecventează doi ani cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București. Debutază cu versuri în revista „Carașul nou” (1935) și mai colaborează la „Fruncea”, „Reșița”, „Universul literar”, „România literară”, „Dacia rediviva”, „Ardealul”. Mobilizat pe front ca sublocotenent de cavalerie, participă la luptele din Crimeea și, după întoarcerea armelor, la cele din Ungaria. Cade prizonier în ianuarie 1945, în țară acordându-i-se în lipsă Ordinul de Cavaler cu Panglică Virtutea Militară și Frunză de Stejar pentru acte de vitejie pe frontul din Ungaria. Fiind în Germania, refuză repatrierea și își continuă studiile trei ani la Universitatea din Erlangen (istoria artei, ziaristică, istoria muzicii). În 1954 se stabilește în Statele Unite ale Americii. Lucrează ca funcționar la o fabrică din Indiana (1954–1983). Editează, mai întâi în Germania și apoi în Indiana, revista „Vers” (1951–1957), destinată să cultive valorile tradiționale românești. Va fi realizatorul programului radiofonic „Ora românească” la Gary (Indiana), ce va rezista treizeci și cinci de ani neîntrerupt. Redactor la revista „Drum” și la ziarul „America” (Cleveland), va colabora și la „Înșirte mărgărite”, „Exil”, „Căminul” (Brazilia), „Carpații” (Spania), „Cuvântul românesc” (Canada), „Liberitatea” (SUA), „Limite” (Franța), „Apoziția”, „Revista scriitorilor români” (Germania) ș.a. Debutază editorial în țară (sub numele real) cu volumul de schițe și nuvele *Încrustări în bancă* (1939), urmat în 1941 de romanul *Dragoste albă*. În exil scrie și publică în

limba română poezie – *Magul care-și caută steaua* (1951), grupajul *Catapetesme* în volumul colectiv *Poeeme fără țară* (1954, împreună cu Vasile Posteuca și N.S. Govora), *Ultimul învins* (1965) –, grupajul de nuvele *La capătul drumului* în volumul colectiv *Povești fără țară* (1957, împreună cu Faust Brădescu și N.S. Govora), volumul de proză scurtă *Cetății sfărâmate* (1973) și secvența *Încrustări în bancă* în volumul colectiv *Agape* (1982, împreună cu Florica Bațu și Dumitru Ichim). În 1981 i-a apărut o culegere de nuvele în limba germană: *Sturm und Feuer*. A tradus din lirica amerindiană (1977) și americană (1979), volumele fiind editate la München, ca și din scriitorul de origine libaneză Khalil Gibran (Madrid, 1980).

Poeemele din ciclul *Catapetesme* sau din volumul *Ultimul învins*, al căror spirit se resimte de înrăurirea lui St. O. Iosif, Octavian Goga și Aron Cotruș, îl așază pe N. în rândul dezrădăcinaților mesianici care își cântă durerea în accente patetice, cu o evidentă apetență mistică: „L-am poftit să ia loc, să șadă la masă.../ – Doamne – i-am zis – a venit ceasul întoarcerii acasă?/ M-a privit tăcut, apoi și-a întors în altă parte fața,/ și-am înțeles atunci că prin străini aveam să-mi/ sting dorul de țară și viața.../ – Nu-mi certa, Doamne, slăbiciunea – l-am rugat – nu mi-o certa,/ precum crezi, așa facă-se voia Ta.../ Mă sfâșia dorul de Țară și frați,/ dorul de Carașul meu drag și de îndurerații/ Carpați,/ aș fi vrut să-i revăd cât mai degrabă, cât mai/ curând,/ să nu-i port, ca pe-o icoană, numai în suflet și-n gând/ [...] Cu capul proptit pe umărul meu,/ a plâns împreună cu mine, aseară, Dumnezeu” (*Lacrimi*). Versurile sunt alteori îndatorate poeziei populare, asimilând rostirea, timbrul proprii doinei, bocetului, colindei sau cântecului haiducesc. Dezrădăcinarea atrage după sine pierderea sentimentului identității: „Nu știu. Mă caut. Dar nu mai sunt eu!”, declară, arghezian, poetul. Și poeziile erotice sunt influențate de Arghezi: „Ți-am căutat părul, fruntea și genele,/ Ochii tăi albaștri și sprâncenele,/ Grumazul, umerii rotunzi și mâinile care/ Știu să te-nfioare-n dezmiardare...” (*Cântec pustiu*). Nuvelele de maturitate ale lui N. sunt reunite în secțiunea *La capătul drumului* din volumul colectiv *Povești fără țară* și în *Cetății sfărâmate*. Primele sunt cinci povestiri cu tematică diversă, cu tentă nostalgic-sentimentală, întrupând personaje puternice, cum este Dora din *Strada florilor*, patroană de bordel, victima unui destin tumultuos

și nefericit, dar animată de voință și omenie, sau Annemaria din nuvela omonimă, care pe fondul traiului plin de privațiuni din Germania sfârșitului de război, îndrăgostită, se sinucide când e bănuită de infidelitate. Alteori povestea de dragoste se împletește cu lupta împotriva prigoanei instituite de dictaturile de tot felul (antonesciană în *Într-o noapte de toamnă* sau comunistă în *La capătul drumului*). Străbătute de aversiune față de regimul stalinist sunt și prozele din *Cetății sfărâmate*. Povestirea *Dubla crimă de pe strada Speranței* are în centru o vendetă îndreptată împotriva unui milițian care și-a ucis fosta soție, și o faptă eroică: aruncarea în aer a rezervelor de benzină dintr-o garnizoană sovietică. Marcate însă de maniheism în configurarea personajelor și a situațiilor, prozele nu se ridică la valoarea poeziei pe care o scrie N.

SCRIERI: *Încrustări în bancă*, pref. Grigore Bugarin, Reșița, 1939; *Mărturii din trecut*, București, 1940; *Dragoste albă*, București, 1941; *Magul care-și caută steaua*, Paris, 1951; *Catapetesme*, în *Poeeme fără țară*, pref. Aron Cotruș, cu desene de Eugen Drăguțescu, Madrid, 1954; *La capătul drumului*, în *Povești fără țară*, Madrid, 1957; *Ultimul învins*, pref. Vasile Posteuca, Cleveland, 1965; *Cetății sfărâmate*, Hamilton (Ontario, Canada), 1973; *Sturm und Feuer*, München, 1981; *Încrustări în bancă*, în *Agape*, Kitchener (Ontario, Canada), 1982. **EDIȚII:** *Poeeme din închisori*, Madrid, 1970 (în colaborare cu Vasile Posteuca și Nicholas Dima).

Repere bibliografice: Marin Sârbulescu, „*Dragoste albă*”, „Albatros”, 1941, 3–4, 6; I.G. Dimitriu, „*Magul care-și caută steaua*”, „Înșirte mărgărite”, 1952, 78; Vasile Posteuca, „*Povești fără țară*”, „America”, 1958, 53; Ovidiu Vuia, „*Catapetesme*”, „Cuvântul românesc” (Hamilton, Canada), 1982, 70; Ion Cristofor, *Nicolae Novac sau Spovedania omului învins*, ST, 1995, 1–2; Popa, *Reîntoarcerea*, 172–177; *Dicț. scriit. rom.*, III, 488–490; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 209–211; Popa, *Ist. lit.*, I, 1091–1092; Manolescu, *Enciclopedia*, 552–553. **ALF.**

NOVAC, Ruxandra (24.VI.1980, Făgăraș), poetă. Este fiica Marioarei Novac (n. Rotaru), telefonistă, și a lui Gruia Mihai Novac, avocat. A urmat Liceul Unirea din Brașov (1995–1999), apoi Facultatea de Litere a Universității din București (1999–2003), tot aici absolvind în 2004 masteratul de teoria literaturii. A lucrat la UNATC ca referent, timp de un și jumătate, activând apoi în domeniul traducerilor la Curtea de Justiție din Luxemburg.

Unicul volum publicat de N., *Ecografitti. Poeeme pedagogice. Steaguri pe turnuri* (2003), este una dintre cele mai influente cărți de poezie ale

generației 2000. Linia minimalismului mizerabilist asociată cu fracturismul lui Marius Ianuș este remixată printr-un neoexpresionism mult mai întunecat și mai dur decât acela cultivat în epocă de poeți tineri precum Dan Coman, Teodor Dună, Claudiu Komartin. Sursele lui vin din poezia scrisă de Mariana Marin sau de Angela Marinescu. Volumul valorifică ironic un motto și un titlu preluate de la pedagogul sovietic Anton Makarenko. Tema generică ar fi aceea a abandonării (de către sistem, de către părinți, de către toate instanțele purtătoare de putere) a primei generații formate în post-comunism. Este o ruptură violentă de poezia relaxată a lui Mircea Cărtărescu, începând cu felul în care se instrumentează lecția poeziei Beat (o sursă majoră pentru poemele optzeciștilor): „Sinele meu trist croșetează un pulovăr din părul lung al sinelui anilor șaizeci”. Versurile sunt tot atâtea sloganuri vorbind despre dezabuzare, sărăcie, lipsă de orizont, condiționări materiale: „oh, dacă am cunoaște/ toate odăile ascunse ale orașului/ cele pentru care nu se plătește întreținere/ odăile de cinci sute de mii pe lună care își deschid ochii însângerați când toată lumea adoarme/ acolo sunt execuții lente/ și răsete aspre dar zâmbete nu zâmbete nu”. Decorurile sunt proiecții postapocaliptice ale unei umanități în derivă, populate de droguri, de reclame capitaliste și de fantome ale comunismului: „vreau pornografie și igienă/ în mijlocul unui deșert nuclear”. Speranța este ea însăși o fantasmă: „mașinile salvării sunt pline cu oameni salvați”. Idealismul mincinos de care vorbește comunismul este înlocuit de cinismul neoliberal: „Vreau de fapt bani./ Și vreau bani. Și vreau bani”. Chiar dacă autoarea nu va mai publica nimic, *Ecograffiti*. *Poeme pedagogice*. *Steaguri pe turnuri* îi asigură un loc important în configurația mobilă a primei generații care urmează postmodernismului românesc din anii '80-'90.

SCRIERI: *Ecograffiti*. *Poeme pedagogice*. *Steaguri pe turnuri*, București, 2003; ed. (*Ecograffiti*), București, 2006.

Repere bibliografice: Dan Sociu, „*Ecograffiti*. *Poeme pedagogice*”, LCF, 2003, 31; Cristian Tudor Popescu, *Lolitele înțepate*, ALA, 2004, 699; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Despre viață, cu mânie*, LCF, 2004, 22; Andrei Terian, *Manual de morală impracticabilă*, ALA, 2004, 733; Marius Ianuș, *Generația 2000 (II)*, ALA, 2004, 737; Cistelecan, *Al doilea top*, 175–176; Cristea-Enache, *București*, 610–616; Bodiu, *Evadarea*, 162–164; Chioaru, *Noi dezvoltări*, 136–139; Soviany, *Cinci decenii*, II, 127–129. **M.I.**

NOVĂCEANU, Darie (8.V.1937, Crasna, j. Gorj – 3.IV.2018, Madrid), poet, hispanist, traducător. Este fiul Elenei (n. Roangheș) și al lui Constantin Mituțoiu, țărani; numele la naștere era Aurel Mituțoiu. A făcut clasele primare în comuna natală, o școală medie tehnică de construcții feroviare și Liceul „Nicolae Bălcescu” (1952–1955) la Craiova, iar la București a urmat Facultatea de Filologie, secția limbi romanice (1957–1962). Lucrează ca redactor la revistele „Secolul 20” (1962–1964), „Luceafărul” (1964–1966), „Gazeta literară” (1966–1968) și ca funcționar în Ministerul Afacerilor Externe (1966). În 1990, odată cu apariția noii serii a ziarului „Adevărul”, devine director, funcție pe care o deține până când este numit ambasador în Spania (decembrie 1991 – decembrie 1996). În 1999 s-a stabilit la Madrid. Debută cu versuri în antologia colectivă *Oltenia literară* (1955), iar individual, cu placheta *Autobiografie*, în 1962. Colaborează la „Tânărul scriitor”, „Lumea”, „Contemporanul”, „România literară”, „Viața românească”, „Familia”, „Steaua”, „Tribuna”, „Orizont” ș.a. A fost distins cu Orden del Mérito Civil (1999) și cu Orden Civil Alfonso X El Sabio (2003) ș.a.

Poezia din volumul *Tehnica umbrei* (1970) propune o formulă poetică modernă, marcată de o sensibilitate asociativă capabilă să surprindă viziuni esențiale în imagini atent stilizate. Vocea poetică este lucidă, tonul detașat, ceea ce duce la austeritate emoțională, în versuri ce problematizează discret, dar fără fior. Împătimit de literatură, N. apelează din plin la semnificații de sorginte livrescă, la mottouri și trimiteri, într-o dicție în care notațiile eliptice cenzurează trăirea lirică. Metaforă plurivalentă, umbra este duhul lucrurilor și al ființelor, „Scoasă-n afară, sângerează,/ Ruptă de ele, dizolvă, ucide”, sub stăpânirea ei „Trandafirii devin schelete triste, iar muzica/ Putrezește lângă cenușalor”. Umbra „crește singură, unde-i luminează/ Și poate umili lumina”, „călătorește ușor și repede, măsură a timpului, dar și a curajului inutil, a speranței vane, a tristeții unui gând” (*Poem în picioare*), o oglindă a egolatriei distrugătoare (*Narcis orb, încă o dată*). În poezia 33. *O umbră dinspre tată*, metafora câștigă un plus de căldură ce animă lirismul lucid și rezervat. În *Există nopți* (1973) se observă o modificare a registrului poetic și a rețelei imagistice. Demarând greoi, poemele transmit neliniștea autorului obsedat, la vârsta maturității, de vacuitatea cuvintelor, pe care o simte ca pe o trădare

– cuvintele „s-au sfârșit desprinse/ din coaja sune-
telor crudă/ monezi ușoare pentru schimbul/ de
necunoașteri și-ndoieli”. Salvatoare sunt racorda-
rea la matca formativă și retrăirea copilăriei, timp
de inalterabilă prezență când sintagmele, azi terne,
erau generos semnificante. Decurge de aici apari-
ția recurentă a unor imagini precum „primul țarm”,
„palisade pururi verzi/ de sarmizegetusă”, „umbre
de părinți/ stratificate ca o frunză”, din care crește
treptat „rostirea patriei” ce configurează, în ciclu-
rile volumului, diferite ipostaze, nu întotdeauna
convenționale, ale ideii de patriotism. Hispanist
apreciat, N. a publicat câteva cărți ce cuprind mai
cu seamă note de călătorie, vădind buna cunoaș-
tere a culturii din America Latină, fără ca substanța
lor să fie în primul rând documentară, ci mai
curând un percutant comentariu de istorie a civili-
zațiilor: *Ora Americii Latine* (1971), *Havana* (1974),
Precolumbia. Teritoriul miturilor astrale (1975).
Fără a fi propriu-zis o carte de memorialistică,
Saloanele de lux ale nemerniciei (2006) relatează
experiența sa diplomatică la Madrid, consemnând
totodată fapte și întâmplări neplăcute din peri-
oada de „tranziție” și mai ales degradarea relațiilor
interumane, pe care scriitorul le pune sub semnul
„nemerniciei”. Specializat în traducerea literaturii
de limbă spaniolă N. va da versiuni din opera unor
scriitori precum Jorge Luis Borges, J. M. Castillo
Narvarro, Ernesto Sábato, Juan Ramón Jiménez,
Federico García Lorca, Octavio Paz, Gabriel García
Márquez, Gonzalo Torrente Ballester ș.a. Cu totul
specială, un adevărat eveniment literar, va fi ediția
realizată din lirica lui Luis de Góngora, intitulată
Polifem și Galateea (1982), care mai cuprinde, pe
lângă acest poem și două ample *Soledad*, aproape
întreaga creație a poetului: balade, letrilii și sonete,
traducătorul vădind deopotrivă talent poetic și
erudiție. Limbajul marelui liric al barocului spa-
niol, printre cele mai inovatoare și încifrate, con-
siderat de mulți intraductibil, este convertit în
versuri pline de muzicalitate, păstrând intacte
simbolistica insolită, bogăția aluziilor, sintaxa
aparte. Urmărind echivalarea sensului și familiari-
zarea cititorului român cu universul marelui spa-
niol, volumul (distins în Spania cu Premiul Național
pentru Traduceri al Academiei Regale, 1983) include
un studiu cvasiexhaustiv despre temele și
sursele lui Góngora, despre impactul gongorismu-
lui asupra literaturii europene, precum și comen-
tarii de substanță și interpretări aplicate la fiecare

operă tălmăcită. Și volumului *Moartea și busola*,
alcătuit din traducerea unor povestiri de Jorge Luis
Borges, i s-a acordat în 1972 Premiul Asociației
Scriitorilor din București. Culegerea *Valori eterne
ale poeziei hispane* (1991) ilustrează, prin selec-
tarea și transpunerea versurilor unor autori din
douăzeci de țări, perioada modernă și contempo-
rană a liricii de limbă spaniolă. Dincolo de timbrul
propriu al fiecărui poet, N. descoperă contribuțiile
unificatoare ale modernismului: înnoirea tehnicii
poetice, revigorarea imaginilor, stimularea inter-
pretării. Traducătorul este prezent și în mai multe
antologii pe care le-a alcătuit: poezie galiciană,
braziliană, chiliană, cubaneză și din Costa Rica.
De asemenea, a tradus poezie românească în mai
multe antologii, iar în volume distincte i-au apărut
echivalențe în spaniolă din lirica lui Tudor Arghezi,
G. Bacovia, Lucian Blaga, precum și din poezia lui
Tristan Tzara, la care se adaugă pagini din Mircea
Eliade (*Bajo el signo de Zalmoxis*).

SCRIERI: *Autobiografie*, București, 1962; *Păsări de lut*,
București, 1966; *Noaptea, pe drumurile Italiei*, București,
1968; *Tehnica umbrei*, București, 1970; *Peisaj în mișcare*,
București, 1971; *Ora Americii Latine*, București, 1971;
Există nopți, București, 1973; *Federico García Lorca*,
București, 1974; *Havana*, București, 1974; *Precolumbia.
Teritoriul miturilor astrale*, București, 1975; ed. Bucu-
rești, 2001; *Insulele Canare*, București, 1981; *Hombres
en las orillas*, Ciudad de México, 1983; *Efectul oglinzii*,
București, 1983; *Întoarcerea gladiatorului*, București,
1986; *Lumina toamnei*, București, 1987; *Reporter în piața
ghilotinei*, București, 1990; *El estado del tiempo*, Madrid,
1993; *Descântec întru adormirea corupției*, București,
1997; *Saloanele de lux ale nemerniciei*, București, 2006.

Traduceri: Ernesto Sábato, *Tunelul*, pref. trad., București,
1965; *Abaddón exterminatorul*, pref. trad., București,
1986; *Antologia poeziei braziliene*, îngr. trad., București,
1970; Juan Ramón Jiménez, *Platero și eu*, îngr. și pref.
trad., București, 1966, *Poeme*, București, 1971; Lucian
Blaga, *En el gran correr – În marea trecere*, ed. bilingvă,
pref. trad., București, 1972, *Breve antología poética*,
îngr. și pref. trad., Ciudad de México, 1977, *Antología
poética general*, îngr., introd și postfață trad., Zaragoza,
2006; *Poesía rumana contemporánea – Poezia română
contemporană*, ed. bilingvă, Barcelona, 1972; Jorge Luis
Borges, *Moartea și busola*, îngr. și pref. trad., București,
1972; Federico García Lorca, *Poezii*, București, 1974,
Carte de poeme, îngr. trad., București, 1986; *Antología de
la narrativa rumana contemporánea*, îngr. trad., Madrid,
1974; George Bacovia, *Plombo – Plumb*, ed. bilingvă,
pref. Al. Piru, București, 1974; *Poezie contemporană din
Costa Rica*, îngr. și pref. trad., București, 1974; *Memoria
de las rosas floridas. Selección de poesía rumana del siglo*

veinte, îngr. trad., București, 1975; Tudor Arghezi, *Palabras adecuadas – Cuvinte potrivite*, ed. bilingvă, pref. Aurel Martin, postfața trad., București, 1977; *Breve antología*, Ciudad de México, 1978; *Antología poeziei române contemporane – Antología de la poesía rumana contemporánea*, ed. bilingvă, îngr. trad., București, 1977; *Puerta abierta (12 poetas)*, îngr. trad., Ciudad de México, 1977; Gabriel García Márquez, *Fantastica și trista istorie a candeidei Erendira și a nesăbuitei sale bunici*, București, 1978 (în colaborare cu Miruna Novăceanu), *Toamna patriarhului*, pref. trad., București, 1979, *Opere*, I–III, București, 1998–2000 (în colaborare cu Cristina Hăulică, Andrei Ionescu și Tudora Șandru Mehedințeanu); Washington Irving, *Povestiri din Alhambra*, pref. trad., București, 1979; *Antologia poeziei chilienne*, îngr. și pref. trad., București, 1980; Alvaro Mutis, *Poemele lui Maqroll El Gaviro*, pref. trad., București, 1980; Luis de Góngora y Argote, *Polifem și Galatea*, îngr. și introd. trad., București, 1982; Dario Samper, *Poeme*, pref. trad., București, 1982; George Uscătescu, *Erasmus*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1982; Octavio Paz, *Piatra soarelui*, îngr. și pref. trad., București, 1983; *O sută de ani de poezie cubaneză*, îngr. și pref. trad., București, 1988; *Valori eterne ale poeziei hispane*, îngr. și pref. trad., București, 1991; *Antología de la poesía rumana contemporánea*, București, 2000; ed. Madrid, 2004; Tristan Tzara, *Las primeros poemas – Primele poeme*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., Zaragoza, 2002; *O sută de ani de poezie galiciană*, îngr. și pref. trad., București, 2004; Mircea Eliade, *Bajo el signo de Zalmoxis*, îngr. și introd. trad., Zaragoza, 2008.

Repere bibliografice: Ilie Constantin, „*Tehnica umbrei*”, RL, 1970, 41; Victor Felea, „*Antologia poeziei braziliene*”, TR, 1971, 3; Al. Căprariu, *Darile Novăceanu*, TR, 1971, 8; Radu Mareș, „*Ora Americii Latine*”, TR, 1971, 35; George Muntean, „*Peisaj în mișcare*”, ST, 1972, 6; Eugen Dorcescu, „*Există nopți*”, O, 1974, 8; Piru, *Poezia*, II, 166–169; Firan, *Macedonski–Arghezi*, 334–338; Edgar Papu, *Un monument editorial*, FLC, 1982, 46; Dan Munteanu, *Maturitate artistică și erudiție*, FLC, 1982, 46; Lucian Alexiu, *Eterna reîntoarcere*, O, 1986, 30; Liviu Papadima, „*Întoarcerea gladiatorului*”, TBR, 1986, 326; Mircea Iorgulescu, *Centrul de greutate*, RL, 1987, 52; Gabriel Rusu, *Poeme pentru despărțire*, TMS, 1988, 3; Pia Brânzeu, *Răsfărângerile toamnei*, O, 1988, 11; Grete Tartler, *Fulgere în labirint*, RL, 1996, 29; *Dicț. scriit. rom.*, III, 490–492; Firan, *Profiluri*, II, 126–129; Rodica Grigore, *Arta traducerii*, ALA, 2007, 880; Popa, *Ist. lit.*, II, 393–394; Dumitru Velea, „*Dumnezeu nu scrie romane*”, VTRA, 2012, 8. **II.C.**

NOVĂCEȘTII, ciclu de balade populare având ca protagoniști pe Novac, Balaban, Gruia și Ioviță, din neamul Novăceștilor. Cuprinde tipuri din categoriile de balade fantastice (*Novac și Zâna*, *Însurătoarea lui Gruia cu fata sălbatică*, *Novac și Dârvij*,

Gruia și șarpele, *Gruicea*) și vitejești (*Gruia captiv în Țarigrad*, *Anița (Lidva) crâșmărița*, *Însurătoarea lui Ioviță cu fata cadiului*, *Gruia la arat*, *Gruia-femeie și turcii*, *Însurătoarea lui Gruia cu fata birtășiei din Dodrin*, *Novac vinde pe Gruia*, *Turcul și Novăceștii*, *Novac și Balaban*, *Gruia scapă pe Novac legat de turci*). Aria de răspândire este întinsă, cuprinzând și Peninsula Balcanică. Numele eroilor acestui ciclu este comun la români și la slavii de sud, mai ales la bulgari, dar acțiunile lor apar deosebite în folclorul românesc față de cel balcanic. În cronicile din secolele al XVI-lea și al XVII-lea este atestat ca personaj cu existență reală Baba Novac, sârb de origine, căpitan de oști al lui Mihai Viteazul. Plecând de la numele lui, B. P. Hasdeu a presupus că variantele românești provin din baladele sârbești, teorie susținută și de N. Iorga, iar ulterior de D. Marmeliuc, Lucian Costin, Gh. Vrabie. Alți cercetători, ca D. Caracostea, Traian Ionescu-Nișcov, Al.I. Amzulescu, Adrian Fochi, adepți ai teoriei originii autohtone a baladei populare românești, au considerat că nu trebuie să se plece de la existența istorică a lui Baba Novac. De altfel, Hasdeu însuși observase că în Baba Novac poporul a contopit mai multe personaje reale și imaginare. În tradiția populară „novaci” sunt numiți la români și primii locuitori, „uriașii”, de la care ar fi rămas nume de munți și toponimul Brazda lui Novac. Tematica ciclului novăcesc în folclorul românesc este deosebită de cea bulgară, sârbă sau croată. Faptele se desfășoară în cadrul familiei patriarhale, bătrânul Novac este personajul cel mai autoritar din familie, fiind caracterizat prin vitejie, prudență și înțelepciune. Protagonistul ciclului românesc despre Novăcești este însă Gruia, fiul lui Novac, în jurul căruia se desfășoară cel mai adesea acțiunea. E un tânăr dinamic, dar nechibzuit, care în isprăvile sale are mereu nevoie de ajutorul tatălui. Ioviță e nepotul lui Novac, iar Balaban este fratele bătrânului. Toți trăiesc la curțile lui Novac, localizate „în munții Cătrinului” ori „Pe culmița dealului,/ Dealului Ardealului” sau „Sub seninu cerului,/ La aripa norului”. Motivul tematic principal este însurătoarea lui Gruia. În baladele mai vechi, din categoria celor fantastice, eroul trebuie să-și dovedească vitejia în lupta cu fata sălbatică sau cu șarpele, să răpească o zână, să aducă mărul de argint de peste Marea Neagră, să se lupte cu viteazul Dârvij, încercări ce amintesc de basm. În cântecele bătrânești ale acestui ciclu dintr-o epocă mai târzie, Gruia

(sau Ioviță în unele variante) vrea să se însoare cu fata cadiului, nepoata împăratului din Țarigrad, pe care o răpește din grădina palatului. Lupta se dă de data aceasta între cadiu și bătrânul Novac, venit la timp pentru a-și salva fiul (sau nepotul). Un motiv foarte răspândit al ciclului se referă la plecarea lui Gruia la Țarigrad. Neascultând sfaturile bătrânului de a fi prudent, el trage la cârciuma împăratului, „la Anița crâșmărița”, care duce veste împăratului despre purtarea ciudată a drumețului. Gruia este prins de turci numai după ce, la sfatul împăratului, Anița îl îmbată, apoi e închis trei ani (în alte variante, șapte sau nouă ani), până când Novac trimite un corb să îl caute. Corbul îl află la închisoare, iar bătrânul Novac, travestit în călugăr, pleacă la Țarigrad. La refuzul turcilor de a-i da fiul, Novac recurge la șiretlicul cu galbenii aruncați pe jos la care se reped paznicii, și în acest timp el îl eliberează pe Gruia. Cei doi nimicesc o armată întreagă de turci și se întorc la curțile lor, „Către Țara Românească, / Fapta să și-o povestească”. Un subiect rar, cu caracter local, cunoscut însă și la bulgari, este *Gruia la arat*. Mama îl sfătuiește pe Gruia să renunțe la lupte și să aibă grijă de gospodărie. Gruia îi urmează sfatul și pleacă împreună cu sora lui la arat. Nu peste mult timp apar turcii, pe care Gruia îi răpune, apoi, spunându-i mamei că a terminat lucrul, o cheamă să-i arate „rodul”. Mai puțin răspândit este motivul travestirii lui Gruia în femeie pentru a-i ademeni pe turci, unul asemănător întâlnindu-se și la sârbi. Baladele românești despre Novăcești sunt realizate cu mijloace artistice din fondul tradițional autohton. În cântecele bătrânești aparținând categoriei eroico-legendare se întâlnesc elemente din basme: fabulosul, ființe monstruoase (fata sălbatică, Dârvij, balaurul) sau procedee caracteristice basmului: formule introductive și finale, întreita repetiție a acțiunii, hiperbola descriptivă (ca în portretul fetei sălbatice: „Buzele ca clișele, / Măselele ca piuăle, / Mânele ca bârnele, / [...] / Iar dinții ca lopețile”) ș.a. De asemenea, prin trăsăturile sufletești și fizice Novăceștii amintesc de personaje din basme. În baladele vitejești ale ciclului proporțiile fantasticului se diminuează. Se mai păstrează hiperbola în relatarea unor acțiuni (Gruia bate singur cinci sute de turci și ucide o armată numai cu grindeul plugului) sau în realizarea unor portrete, cum este cel al lui Gruia făcut de Anița crâșmărița: „Căutătura lui/ Seamănă cu-a lupului, / Mustățile-i ca la rac / Și le-noadă

după cap, / Face nodul cât pumnul / Și rânjește ca ursul, / De bubuie tot locul”. În privința circulației motivelor, cele mai frecvente apropieri se pot face între unele variante românești și bulgare. Subiectul din *Novac și Zâna* apare și în baladele bulgărești, unde este însă mai dezvoltat. Motivul tematic din *Anița crâșmărița* se află la bulgari într-o singură variantă, iar cel din *Gruia la arat* nu are o răspândire prea largă, în timp ce motivul corbului și cel al travestirii în haine călugărești se întâlnesc în mai toate literaturile sud-slave, unde corbul prevestește nenorociri, spre deosebire de baladele românești, în care el este solul celui întemnițat. Baladele românești despre Novăcești din categoria celor fantastice sunt răspândite în Banat și sunt cele mai vechi variante ale acestui ciclu. În Muntenia au circulat baladele *Gruia la Țarigrad*, *Ioviță și fata cadiului*, în Oltenia – *Anița (Lidva) crâșmărița și Însurătoarea lui Ioviță*, în Moldova – *Anița crâșmărița*. Ciclul *Novăceștii* a polarizat episoade și teme variate: lupta lui Gruia cu șarpele uriaș amintește balada *Iovan Iorgovan*, iar *Gruia la arat* are legătură cu balada *Tanislav*, din ciclul dunărean. În 1879, urmărind să reconstituie întreg ciclul novăcesc, At. M. Marienescu realiza epopeea *Novăceștii*, în care aranja episoadele cronologic și intercala fragmente din mai multe variante în aceeași baladă. Procedul a fost criticat de B. P. Hasdeu și de V. Alecsandri, iar Academia Română a refuzat publicarea lucrării. Au existat mai multe încercări de prelucrare cultă. Din ciclul novăcesc St. O. Iosif alege momentul petrecerii celor trei voinici la crâșma Aniței, pe care îl versifică în poezia *Anița crâșmăreasa*, urmată de balada *Gruia*. Petre Dulfu versifică douăzeci și patru de episoade în ciclul *Gruia lui Novac* (1913), într-o formă apropiată de cea populară, ceea ce a făcut ca versurile lui să se răspândească în popor. În Moldova circulă ca urătură de Anul Nou în special *Gruia la arat* și *Gruia în Țarigrad*. Astăzi baladele românești despre Novăcești se întâlnesc mai rar, chiar în Banat, zona lor de maximă frecvență în trecut, deseori fiind contaminate cu alte motive.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, 1866, 77–81, 144–147, 149–151; Simion Fl. Marian, *Poezii populare române*, Cernăuți, 1873, 71–85, 142–150, 171–180; I. Pop–Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, 1884, 57–78; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885, 614–615; Dimitrie Vulpian, *Poezia populară pusă în muzică*, București, 1886, 56–57, 78–79, 85–86; I.G. Bibicescu, *Poezii populare din*

Transilvania, București, 1893, 284–317; Gh. Cătană, *Balade populare din gura poporului bănățean*, Brașov, 1895, 108–114, 124–134; C. Rădulescu-Codin, *Din Muscel. Căntece poporane*, I, București, 1896, 263–267; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, I, Budapesta, 1899, 13–22; Avram Corcea, *Balade populare*, Caransebeș, 1899, 81–118, 125–131; Gr. G. Tocilescu, *Materiale folkloristice*, București, 1900, vol. I, partea I, 106, 261, partea II, 733–734, 1238–1240; Enea Hodoș, *Poezii populare din Banat*, vol. II: *Balade*, Sibiu, 1906, 100–138; Iosif Popovici, *Poezii populare române*, vol. I: *Balade populare din Bănat*, Oravița, 1909, 99–113; Al. Vasiliu, *Căntece, urături și bocete de ale poporului*, București, 1909, 14–16, 67–68; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, București, 1910, 255–263; Tudor Pamfile, *Căntece de țară*, București, 1913, 89–91; G. Giuglea, G. Vâlsan, *De la românii din Serbia*, București, 1913, 19–23, 155; Ovid Densusianu, *Flori alese din cântecele poporului*, București, 1915, 183–189; Ion Buzdugan, *Căntece din Basarabia*, vol. I, Chișinău, 1921, 180–186, vol. II, Craiova, 1928, 132–133; Ion Bârlea, *Literatură populară din Maramureș*, îngr. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, București, 1968, 15–22; Tache Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*, București, 1925, 87–89, 106; Gh. Cardaș, *Căntece poporane moldovenești*, Arad, 1926, 116–119; Dumitru Furtună, *Izvodiri din bătrâni*, îngr. și pref. Gheorghe Macarie, București, 1973, 314–317, 322–324; *Gruia Viteazul și tatăl său Novac*, Gherla, 1928; C. Sandu Timoc, *Poezii populare de la românii din Valea Timocului*, introd. N. Cartojan, Craiova, 1943, 75–90, 93–116; C. Sandu Timoc, *Căntece bătrânești și doine*, București, 1967, 83–87, 130–135, 146–155; C.S. Nicolăescu-Plopșor, *Balade oltenesti*, București, 1961, 53–57, 89–97; *Folclor din Moldova*, București, 1969, I, 294, II, 648–657; At. M. Marienescu, *Novăceștii*, îngr. Eugen Blăjan, București, 1970; Al. I. Amzulescu, *Căntece bătrânești*, București, 1974, 145–174; Nicolae Densusianu, *Vechi cântece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „chestionarul istoric” (1893–1897)*, îngr. și introd. I. Oprișan, București, 1975, 122–132, 247–248.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *Baba Novac*, „Columna lui Traian”, 1876, 4; D. Marmeliuc, *Figuri istorice românești în cântecul popular al românilor*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXVII, 1914–1915; Vasile Bogrea, *Cercetări de literatură populară*, DR, 1921–1922; C.S. Nicolăescu-Plopșor, *Din legendele lui Novac*, CL, 1921, 2–4, 10, 11; Traian Ionescu-Nișcov, *Lupta dintre creștini și păgâni în balada populară*, AO, 1930, 49–52; Pavel Dan, *Baladele haiducești. Ciclu Novăceștilor*, „Blajul”, 1934, 3; Lucian Costin, *Studii asupra folclorului bănățean*, vol. II: *Balada bănățeană*, Craiova, 1942, 69–115; D. Caracostea, *Poezia tradițională română (Balada poporană și doina)*, II, îngr. Dumitru Șandru, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1969, 106–107; Traian Ionescu-Nișcov, *Haiducia și cântecele haiducești*, REF,

1958, 2; Al. I. Amzulescu, *Introducere la Balade populare românești*, I, București, 1964, 40–42; G. Călinescu, *Estetica basmului*, București, 1965, 40–51; Gh. Vrabie, *Balada populară română*, București, 1966, 326–339; Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*, București, 1975, 16, 65, 74–75, 96, 97, 250; *Dicț. lit.* 1900, 632–634; Octav Păun, *Novăceștii*, București, 2003. **L.Bd.**

NOVICOV, Mihai (27.VIII.1914, Odessa – 9.XI.1992, București), critic și teoretician literar, prozator. Este fiul Varvarei (n. Dox) și al lui Maximilian Novicov, avocat. Urmează primele trei clase secundare la un liceu particular rus, apoi la Liceul de Stat din Cetatea Albă, absolvit în 1930. Frecventează secția de matematică a Facultății de Științe din Iași, terminată în 1933 fără examen de licență, fiind arestat pentru activitate de propagandă comunistă. Va petrece zece ani (1934–1944) în diferite închisori, printre care și Doftana. După război va urma cursurile Facultății de Filologie și Istorie a Universității din Iași, obținând licența în 1960 printr-o hotărâre a Ministerului Învățământului. Desfășoară o intensă activitate publicistică și de coordonare în domeniul culturii, fiind, pe rând, redactor-șef la „România liberă” (1944) și la „Moldova liberă” din Iași (1944–1947), șeful propagandei și agitației în Comitetul Regional Iași al Partidului Comunist Român (1945–1946), director în Ministerul Artelor (1948–1949), secretar al Uniunii Scriitorilor (1949–1953), redactor-șef la „Flacăra” (1950–1951), director al Școlii de Literatură „M. Eminescu” din București (1950–1951), vicepreședinte al Comitetului pentru Cinematografie (1953–1954), director general adjunct în Ministerul Culturii (1954–1955), profesor la Școala Superioară de Partid „Ștefan Gheorghiu” (1955–1962), profesor, șef al Catedrei de istoria literaturii ruse la Institutul „Maxim Gorki” (1949–1962) și rector al acestui institut (1958–1962), conferențiar (1949–1951), profesor (1951–1979) și șef al Catedrei de teoria literaturii (1952–1953), apoi al Catedrei de literatură rusă și sovietică (1954–1978) din cadrul Universității din București, director adjunct la Institutul de Istorie Literară și Folclor – ulterior Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române (1955–1973). Între 1976 și 1990 a fost președintele Asociației Slaviștilor din România și membru în Comitetul Internațional al Slaviștilor, iar din 1971 până în 1977 vicepreședinte al Asociației Internaționale „Dostoievski”. A fost, de asemenea, membru al Asociației Internaționale de Studiere și Răspândire a

Culturilor Slave de pe lângă UNESCO și membru al Asociației Internaționale de Literatură Comparată.

N. a debutat în anii '30 cu articole politice în presa studențească de stânga, după 1944 colaborând la aproape toate revistele literare, în special la „Contemporanul”, „România literară”, „Flacăra”, „Luceafărul” și la ziarele „Moldova liberă”, „Scân-teia”, „Scân-teia tineretului”. Debutază editorial în 1949 cu broșura *Câteva sfaturi pentru îmbunătățirea gazetelor de perete*. Până în 1983, data publicării în traducere românească a scrierii *Cercul de foc* de Ales Adamovici, prefătează transpuneri din Lev Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski, Pușkin, Goncearov, Dobroliubov, Taras Șevcenko, Maiakovski, Ilf și Petrov, Boris Pasternak, Vera Panova, V. Bahmetiev, I. Oleșa, V. Rasputin ș.a. La aceste prefețe se adaugă un mare număr de studii și articole publicate în reviste și volume colective românești și străine, tratând fie aspecte ale scrierilor unor autori ruși și sovietici (între care Cehov, Bielinski, Șolohov, Nekrasov, Herzen, Esenin, Maiakovski, Maxim Gorki, Ostrovski, Bulgakov), fie aspecte ale literaturii române moderne și contemporane sau ale relațiilor literare româno-ruse, un interes deosebit manifestându-l pentru I.L. Caragiale, Eminescu, Dobrogeanu-Gherea, Coșbuc, Ibrăileanu, G. Călinescu, Mihail Sadoveanu, Beniuc, Titus Popovici. A acordat o importanță specială literaturii contemporane și aspectelor de „îndrumare” corelate cu evoluția genurilor predilecte în anii '50-'60, textele fiind analizate din perspectiva doctrinară a criticismului sociologist, sub zodia realismului socialist, pe care de altfel îl teoretizează zelos, cum se poate observa în indicațiile date în *Pentru literatura vieții noi* (1953), *Chipul luptătorului comunist în proza contemporană* (1961), *Realism, realism critic, realism socialist* (1961), *Literatura și viața. Considerații sociologice pe marginea unor romane* (1965), întru totul servile ideologiei epocii. Aproape fără vreo excepție, N. rămâne tributar celei mai stricte viziuni materialist-dialectice despre fenomenul literar, pe care o promovează în câteva „îndreptare” pentru uzul scriitorilor și o susține cu obediență și cu spirit reducăționist în peisajul cultural românesc. Prin articole precum *Chipul lui Lenin în literatură* (1949), *Eroul revoluționar al literaturii sovietice din primii ani de după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie* (1963) sau *Literatura revoluției și revoluționarea literaturii* (1967), apărute în „Viața românească”, „Romanoslavica”, „Revista de istorie și teorie literară” ș.a., se încearcă

și „transplantul” modelului sovietic. Publică, sub pseudonimul Corneliu Rădulescu sau fără semnătură, materiale de propagandă, probabil solicitate, și pe care era oricând dispus să le producă: *În slujba poporului* (1955), *Avem un cârmaci încercat* (1955). Mai puțin precare sunt textele mai târzii dedicate literaturii de expresie rusă, între care se află volumul *Scriitori ruși* (1972) și monografia *Mihail Șolohov. Omul și opera* (1977). Tinerețea agitată a lui N., nu lipsită de accente dramatice și marcată de mai multe tragedii familiale (un frate, Constantin, e împușcat în 1941, la intrarea trupelor române în Basarabia, iar alt frate, Alexandru, fiind confundat cu N., va fi împușcat de sovietici în 1944 sub acuza de a fi „în slujba României”, părinții mor în timpul deportării, cel mai mic frate, Dumitru, dispăre în război, pe Frontul din Răsărit, sora, Maria, supraviețuiește cu greu unei captivități prelungite în lagărele de muncă forțată din Siberia), anii lungi de închisoare – toate au fost evocate, chiar cu oarecare talent literar, în scrieri memorialistice sau în povestiri cu pronunțat caracter subiectiv în refacerea traseului autobiografic și cu o valoare documentară parțială: *Vasca* (1950), *Povestiri despre Doftana* (1957), *Ilie Pintilie* (1958), *Din anii studenției* (1961), *Nașterea cântecului* (1964), *Trei în grotă* (1965), *Moartea lui Grigore Preoteasa. Catastrofa de pe aeroportul Vnukovo* (1957) (1998). A colaborat cu Cezar Petrescu, în 1952, la scenariul filmului *Nepoții gornistului*, distins cu Premiul de Stat. În ultimii ani de viață N. își exprima părerea critică despre regimul la a cărui consolidare culturală contribuise cu fervoare în tinerețe. Fără a merge până la o contestare fățișă, își trecea deziluziile în poezii de respirație maiakovskiană, rămase în sertare sau risipite prin publicații obscure. Ultimul său proiect, un *Dicționar cronologic al literaturii ruse*, amplă operă colectivă a căreia îi asigura coordonarea, deși terminat înainte de moartea lui, a rămas nepublicat.

SCRIERI: *Câteva sfaturi pentru îmbunătățirea gazetelor de perete*, București, 1949; *Legenda unui pustiu*, București, 1949; *Vasca*, București, 1950; „*Mitrea Cocor*” de Mihail Sadoveanu, București, 1953; *Pentru literatura vieții noi*, București, 1953; *În slujba poporului*, București, 1955; *Avem un cârmaci încercat*, București, 1955; *Principiul leninist al spiritului de partid și unele probleme ale creației literare*, București, 1956; *Povestiri despre Doftana*, București, 1957; *Ilie Pintilie*, București, 1958; *Chipul luptătorului comunist în proza contemporană*, București, 1961; *Din anii studenției*, București, 1961;

Realism, realism critic, realism socialist, București, 1961; *Nașterea cântecului*, București, 1964; *Literatura și viața. Considerații sociologice pe marginea unor romane*, București, 1965; *Trei în grotă*, București, 1965; *Scriitori ruși*, București, 1972; *Studii despre Pușkin* (în colaborare), București, 1974; *Mihail Șolohov. Omul și opera*, București, 1977; *Moartea lui Grigore Preoteasa. Catastrofa de pe aeroportul Vnukovo* (1957), București, 1998.

Repere bibliografice: Dan Costa [Cornel Regman], *Între cronică și roman*, „Almanahul literar”, 1951, 1–2; Eugen Simion, „Povestiri despre Doftana”, VR, 1958, 5; George Muntean, „Scriitori ruși”, RL, 1973, 20; Dumitru Micu, *Ipostazele biografiei*, CNT, 1977, 44; Popa, *Dicț. lit.* (1977), 391–392; Ana Maria Brezuleanu, „Mihail Șolohov. Omul și opera”, CREL, 1978, 3; Gheorghe Barbă, *Profesorul Mihai Novicov la 70 de ani*, RSL, 1984, 397–411; *Mihai Novicov (1914–1992)*, RSL, 1994, 121–126; *Dicț. scriit. rom.*, III, 492–494; Popa, *Ist. lit.*, I, 663–664. **IL.M.**

NU, publicație apărută la Cluj-Napoca, săptămânal, între 1990 și 25 noiembrie 1992, purtând subtitlul „Revistă de atitudine și cultură pentru tineret”; până la numărul 21/1990 nu se indică ziua și luna apariției. Redactor-șef este Liviu Man, redactor-șef adjunct Cristian Contraș, iar secretar responsabil de redacție Ciprian Moga. De la numărul 46/1991 Liviu Man devine director, iar Alin Fumurescu redactor-șef, secretariatul de redacție fiind asigurat de Dan Pârcălab și de Ovidiu Popa. Membrii redacției, în mare parte semnatari ai paginilor social-politice intitulate „Nu”, cuprinse în publicația studentească „Napoca universitară” (1974–1990), pe care **N.** o continuă, înțeleg să se delimiteze prin articolul-program *Destul modelelor sovietice!* de activitatea lor anterioară, afirmând tranșant: „Din momentul apariției acestui număr, revista «Nu» se declară o publicație liberă, care nu va accepta niciodată vreun compromis și nu va abdica de la adevărata datorie care este slujirea adevărului”. Din păcate, în afara unor gesturi de simpatie, cum este acela al lui Ștefan Aug. Doinaș, care le oferă în exclusivitate spre publicare poema *Cronica șobolanilor*, redactorii nu au reușit să atragă decât sporadic scriitori cunoscuți. E vorba de Ioan Alexandru, Dorin Tudoran și Teohar Mihadaș. Spre deosebire de aceștia, doar poetul Ion Mureșan s-a încumetat la o colaborare de durată, între 1991 și 1992. Interesant rămâne totuși interviul luat de Alin Fumurescu lui Marin Sorescu, ca și retipărirea, în serial, a unor fragmente antimaghiare din *Schimbarea la față a României* de Emil Cioran (începând cu numărul 15/1990), prezentate

ca inedite, gest sancționat ulterior de filosof, alături de publicarea unor texte din Aleksandr Zinoviev sau Václav Havel. Din scrisul lui Mircea Eliade se reia *Mitul generației tinere*, iar din Mircea Vulcănescu articolul *Generație*. Se republică poezia lui Radu Gyr *Ridică-te Gheorghe, ridică-te Ioane!*. Alți colaboratori: Mircea Popa, Ciprian Banciu, Adrian Coman, Cornel Buda, Codruța Muscariu, Dan Necșa, Octavian Hoandră, Cătălin Popescu. **II.**

NUȘFELEAN, Olimpiu (8.VII.1949, Șieu-Sfântu, j. Bistrița-Năsăud), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Neamțu) și al lui Oliver Nușfelean, țărani. Urmează școala primară în satul natal, următoarele clase în Șieu-Odorhei (1960–1963) și liceul la Beclean, absolvindu-l în 1967. Student al Facultății de Filologie, secția română-franceză, a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, își ia licența în 1973. Funcționează ca profesor suplinitor în câteva sate din județul Bistrița-Năsăud (1969–1971), profesor titular la Șieu-Odorhei, Telciu și Nușeni, apoi la Liceul Teoretic din Beclean (1972–1980) și ca metodist la Casa Corpului Didactic din Bistrița (1982–1986). Ulterior, până în 1989, lucrează ca redactor la ziarul județean „Răsunetul”, din 1990 e redactor la ziarul bistrițean „Ecou”, reluându-și totodată funcția de metodist la Casa Corpului Didactic. A mai predat limba și literatura română la Grupul Școlar Sanitar și la Colegiul Național „Liviu Rebreanu” din Bistrița. Membru în colectivul de redacție al revistelor „Didactica nova” și „Minerva” din același oraș, în 2002 devine, tot aici, director al publicației „Mișcarea literară”. Primele versuri îi sunt publicate în „Apărarea Patriei” (1968), în timpul stagiului militar. Debutul propriu-zis, după cum consideră autorul însuși, este cel din „Echinoc” (1971), revistă la care a scris intens în vremea studenției. După câteva participări la volume colective, este prezent editorial cu romanul *La marginea visului* (1980), care beneficiază de o recomandare semnată de D.R. Popescu. A mai colaborat cu poezie, proză, teatru, eseu, reportaj, cronică literară, recenzii, interviuri, traduceri din literatura franceză la „Steaua”, „Tribuna”, „Vatra”, „România literară”, „Luceafărul”, „Viața românească”, „Astra”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Contrapunct”, „Apostrof”, „Poesis”, „Convorbiri literare”, „Dilema”, „Flacăra”, „Timpul”, „Origini”, „Orizont”, „Cetatea culturală” ș.a., precum și la posturi de radio și televiziune din București și Cluj-Napoca. A fost distins cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor pentru

volumele de poezie *Libertate de noapte* (1995) și *Focul irevocabil* (2000), același for acordându-i Premiul „I.D. Sîrbu” pentru antologia de proză scurtă *Un om fără aripi* (2009); în 2004 primește Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

După ce se manifestă întâi în poezie, N. se afirmă prin cărți de proză, în câțiva ani publicând un volum de povestiri și două romane. Tocmai de aceea a intrat în conștiința publicului și în atenția criticii mai degrabă în această ipostază. Romanul *La marginea visului* ar fi putut fi foarte limpede, fiind vorba de viața unei familii. Numai că planul real, banal și conformist, este tot timpul oglindit într-un plan imaginar, exact cel care ar fi trebuit să semnifice. Transferul de semne și semnale dintr-o parte în cealaltă complică lucrurile, într-o construcție aproape absconșă. Motorul acestui transfer este „gândul”, cel pe care scriitorul îl va „felia” și îl va pune sub lupă și în povestirile din *Poziția ființei* (1982). El revine la aceeași analiză obsedantă și în al doilea roman, *Piatra soarelui* (1987). Și aici tema e simplă, aproape de reportajul de tip social: existența unei familii care locuiește la etajul al douăzecelea. Pe metafora „blocului turn” se sprijină, iarăși, o structură narativă complicată, cu relații indefinibile, în care și timpul, nu numai spațiul, se relativizează. Întrebarea din *Argumentul la Poziția ființei*: „De ce n-am accepta drept credibilă și utilă și o poveste inventată?” îngăduie structurarea unui univers epic care, în volumul *Câinii de vânătoare* (2004), denotă o „modernitate promițătoare”, consolidarea unei viziuni artistice prin care „se trece pe neobservate de la prozaismul vieții de fiecare zi la fantastic” (Alex. Ștefănescu). Povestea băiatului care s-a născut având în loc de ochi două margarete, din *Ochii lui Gabriel*, cuprinsă în *Poziția ființei*, dialoghează cu imaginea tânărului Alin Ispir din *Ființe zburătoare*, proza din culegerea apărută în 2004, prin neobișnuitul pe care îl propune de fiecare dată autorul asupra limitelor condiției umane. Dreptul de a fi este permanent redimensionat ca drept de a fi altfel, în interiorul unei unice aspirații ascensionale, care devine, în volumul *Un om fără aripi*, sursă a unor narațiuni de o originalitate aparte. „Gustul pentru destine ciudate, pentru manifestări bizare – spune Ion Vlad – e justificat de natura cețoasă a unei proze voit situate în clar-obscur.” Dar, la un moment dat, întoarcerea la poezie pâruse mult mai spectaculoasă, autorului publicându-i-se două culegeri de versuri, *Libertate de noapte* și *Focul irevocabil*. Aici N. practică un

lirism de factură mai degrabă romantică, în fapt o altă tentativă de includere a „gândului” propriu în ordinea universală. Dar și acum se ascunde de agresiunea cotidianului, optând pentru singurătate ca formă de libertate față de situația când solitudinea i se impusese ca soluție extremă. Citabilă este chiar poezia care dă titlul primei cărți: „E liniște, din oraș/ nu răzbate/ nici o voce politică,/ radioul, închis – nu se aude/ nici un lider de opinie;/ în schimb, citesc o carte anonimă,/ parcurg presa de scandal,/ îmi umplu un pahar/ cu vinul meu acru/ și-mi fumez țigările mele ieftine./ Apoi fac de câteva ori socoteala:/ cât mă costă laptele, fasolea/ și pâinea pentru copii”. Totul sună simplu și impresionant, confirmând ceea ce observă și critica: „poetul se exprimă cu precădere pe sine prin fanteziile sale lirice” (Rodica Mureșan). Se modifică doar dimensiunea poemului, acesta câștigând în amploare. *Focul irevocabil* conține doar șapte texte, două dintre ele fiind traduse în engleză și franceză, ceea ce denotă credința autorului că își poate depăși propriile limite, precum și pe cele ale limbii în care scrie. Absolut vizibil, nu doar ca metaforă critică, se trece de la o „libertate de noapte” la una în plină zi, poate un ideal visat și abandonat în simbolul expus și greu de găsit din *Piatra soarelui*. Urmează placheta *Eu, celălalt* (2004), conținând frumoase poeme de dragoste, de un romantism numai în aparență desuet. Un florilegiu liric cum este *Poeme pentru cei care citesc în liniște* (2009), dublat de selecția antologică *Spiritul sau strigătul* (2012), îl plasează pe autor în zona valorificării depline, sub aspect literar, a unui tip special de creativitate, bazată pe „ficcionalizarea realității”, armonizată „cu imaginarul autoreflexiv” (Viorel Mureșan). Înțeleasă ca mod de interogare a realului, dar și ca expresie a unor adevăruri lăuntrice dureroase, poezia și proza scrise de N. relevă o personalitate pentru care registrele în care se exprimă sunt întotdeauna complementare. De altfel, scriitorul a încercat să performeze și în eseu prin volumul *Tentația scrisului* (2011), de o patetică și, adesea, extrem de motivată fermitate în apărarea ideii de literatură, de carte, ca realitate materială și spirituală de sine stătătoare.

SCRIERI: *La marginea visului*, Cluj-Napoca, 1980; *Poziția ființei*, București, 1982; *Piatra soarelui*, București, 1987; *Libertate de noapte*, Cluj-Napoca, 1995; *Focul irevocabil*, Cluj-Napoca, 2000; *Câinii de vânătoare*, Cluj-Napoca, 2004; *Eu, celălalt*, Cluj-Napoca, 2004; *Iubește-mă repede și uită-mă iar*, Cluj-Napoca, 2005; *Poeme pentru*

cei care citesc în liniște, Cluj-Napoca, 2009; *Un om fără aripi*, București, 2009; *Tentația scrisului*, Cluj-Napoca, 2011; *Spiritul sau strigătul*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Starea prozei*, RL, 1981, 5; Ioan Holban, *Un prezent irepetabil*, CRC, 1981, 12; Cornel Ungureanu, *Proza – genul sărbătoresc*, CNT, 1981, 23; Alex. Ștefănescu, [*Olimpiu Nușfelean*], SLAST, 1982, 60, „Mișcarea literară” (Bistrița), 2011, 4; Mircea Muthu, *Ironie și tandrețe*, TR, 1983, 5; Gheorghe Glodeanu, *Maieutica personajului*, TR, 1988, 22; Călin Teuțișan, *Post-modernism sau neoromantism?*, TR, 1995, 48–49; Viorel Mureșan, [*Olimpiu Nușfelean*], PSS, 1995, 12, „Caiete silvane” (Zalău), 2011, 8–9; Gheorghe Grigurcu, *Poeți bistrițeni*, RL, 1999, 26; Rodica Mureșan, [*Olimpiu Nușfelean*], LCF, 2001, 31, „Bucovina literară”, 2011, 9; Lefter, *Scrit. rom. '80–'90*, II, 231–233; Ulici, *Prima verba*, IV, 35–37; Ioan Holban, *Proza română contemporană*, II, Iași, 2008, 243–245; Ion Vlad, *Zborul imaginației*, TR, 2011, 5; Mircea Popa, *Dincolo de cotidianul anost*, ST, 2012, 7–8. **VT, II.**

NUVELISTUL, cotidian politic apărut la București în 1877. S-au păstrat puține numere (20 din 6 mai, 55 din 10 iunie, 60 din 15 iunie, 67 din 22 iunie și 116

din 11 august) din această publicație redactată de Pantazi Ghica, „director politic și literar”. Au figurat cu articole politice N.R. Lăcusteanu, vechi discipol al lui I. Heliade-Rădulescu, Pantazi Ghica și Bonifaciu Florescu. O nuvelă, *Moartea lui Nicolae Bălcescu*, este semnată de Bonifaciu Florescu. Un M. Dulcețeanu traduce în foileton romanul *Banditul judecător* de Fr. Gerstäcker. Redactorii manifestă simpatie pentru Al. Macedonski, solidarizându-se cu poetul atunci când acesta, nemulțumit de o funcție oferită de C. A. Rosetti, protestează în „Vestea”. **R.Z.**

NUVELISTUL, revistă apărută la București în 1895. Un singur număr, de probă, a ieșit din această publicație a lui Iuliu Cezar Săvescu. Alături de versurile lui Săvescu, revista mai cuprinde o nuvelă, *Trâmbița Arhanghelului*, de I.S. Spartali, și proză umoristică de D. Marinescu-Marion (*Care din două?*). Pentru numerele următoare, care nu au mai fost tipărite, își anunțau colaborarea Mircea C. Demetriade, Cincinat Pavelescu, Septimiu Sever Secula, N. Carageally-Costache ș.a. **R.Z.**

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE

O

OANĂ, Ion (14.XI.1920, Cioara, azi Săliștea, j. Alba – 28.III.2011, București), istoric literar, traducător. Este fiul Rafilei și al lui Achim Oană, țărani. Urmează clasele primare în satul natal, liceul la Alba Iulia (1932–1940) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, unde în 1944 își ia licența cu o teză de estetică. Este profesor de limba și literatura română la licee din Brașov și Alba Iulia (1946–1949) și inspector în învățământul liceal din județul Alba (1949–1950). Din 1951 va fi profesor la Școala de Literatură „M. Eminescu” și la Institutul „Maxim Gorki” din București, iar din 1955 până la pensionare (1985) funcționează la Catedra de istoria literaturii române de la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, unde între 1968 și 1972 a îndeplinit și funcția de prodecan. A predat cursuri de istorie literară și în cadrul unor lectorate de limba și literatura română la Leipzig (1963–1965), Paris (1973–1975) și Grenoble (1976–1977).

O. debutează încă din vremea liceului, cu versuri, în „Universul literar” (1938). A fost membru al Cercului Literar de la Sibiu, figurând între semnatarii manifestului *Ardealul estetic*, publicat ca o scrisoare a grupării adresată lui E. Lovinescu. Colaborează cu traduceri, articole de estetică și istorie literară la „Universul literar”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Claviaturi”, „Curțile dorului”, „Luceafărul”, „Tribuna literară” (Brașov), „Curentul literar”, „Saeculum”, „Țara” (Sibiu). La Alba Iulia, în 1941, scoate revista „Răscruci”, în care publică și versuri. Face parte din comitetul de redacție de la „U. Preocupări universitare” (București, 1943–1944), alături de Adrian Marino, Alexandru Borza ș.a. Pentru versiunea românească din *Cimitirul marin* de Paul Valéry primește în 1943 Premiul „Revistei Fundațiilor Regale”. În afară de tălmăcirile din Paul Valéry, transpune poezii de Arthur Rimbaud, José-Maria de Hérédia, Stéphane Mallarmé și Maurice Maeterlinck. În perioada postbelică s-a dedicat cu precădere activității didactice, elaborând manuale de liceu, dicționare și ediții de uz școlar. A semnat numeroase prefețe și studii introductive la antologii și ediții din operele unor scriitori români din secolul al XIX-lea. Principalele sale contribuții de istorie literară, multe rămase în paginile unor reviste academice, altele incluse în primul volum din tratatul *Istoria literaturii române* (1968) publicat de Academia Română, privesc iluminismul românesc și opera lui Ion Budai-Deleanu.

SCRIERI: *Dicționar de terminologie literară* (în colaborare), București, 1970; *Eminescu și Blaga – corespondențe și consonanțe*, în *Eminescu după Eminescu*, îngr. D. Păcurariu, Iași, 1978; *Aspects de l'illuminisme roumain*, în *Libra. Études roumaines offertes à W. Noomen*, Groningen, 1983.

Repere bibliografice: : Clemente Constantin, *Ion Oană, membru al Cercului Literar de la Sibiu*, LCE, 2004, 38; Micu, *Mileniu*, 361–362. **C.P.p.**

OANCEA, Nicolae (1.III.1937, Galați – 27.XII.2007, București), poet, eseist. Este fiul Marinei (n. Stoica) și al lui Vasile Oancea, funcționar. A urmat școala generală și Școala Medie Tehnică Veterinară în orașul natal (1946–1954), apoi, la București, Facultatea de Filologie, absolvită în 1960. A funcționat ca secretar literar la Teatrul de Stat din Galați (1960–1961), ca metodist principal la Biblioteca „V. A. Urechia” (1961–1962), la Casa Regională a Creației Populare (1962–1964) din același oraș și la Casa Centrală a Creației Populare din București (1964–1966). A frecventat și a condus Cenaclul literar din Galați și tot aici a fost membru fondator al Societății literare „Costache Negri”. În 1966 devine redactor la Editura Tineretului, în 1968 la Editura pentru Literatură, iar din 1970 la Editura Eminescu, unde după 1989 este redactor-șef și director. A debutat în 1951, cu versuri, la pagina literară a ziarului „Viața nouă” din Galați, colaborând mai târziu cu poezie, critică și eseuri la „Pagini dunărene”, „Tânărul scriitor”, „Viața studentescă”, „Amfiteatru”, „Luceafărul”, „România literară”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Ateneu”, „Ramuri”, „Porto-Franco”, „Ziarul de duminică” ș.a. Debutul editorial l-a constituit volumul de poezii *Roata*, apărut în 1968. Au urmat *Întoarcerile* (1970), *În așternerea văilor* (1974), *Poeme* (1985), *Păsări apocrife* (1988), selecția de autor *Roata* (1997) și antologia *A șaptea treaptă* (2010); participă cu ciclul *Ploaia, fluviul și mandolinele* la antologia colectivă *Poemele Dunării* (1998).

Elogiat la debut de Nichita Stănescu (într-o *Planetă* pe coperta volumului *Roata*) pentru „versurile nemachiante” lansate în „ploaia de măști grave sau grotești” din lirica momentului, **O.** își particularizează prezența prin simplitatea cu care își asumă modul minor al condiției umane. Fără emfaza de a reinventa sau destructura lumea, cu o denominare nudă (rar metaforică) – în fond sceptică față de cuvânt, pe care îl potențează printr-o rostire

incantatorie –, vocea lirică relatează datul trăirii sau pe cel al imaginării și îl suie pios în mit. Rezultă un lirism cu precădere elegiac al existenței, în care sunt „toate primite în voia lor lumească”, nu fără zvâcnetul conștiinței rănite de limitări, anxietate, nedumeriri. În prozodie predilect tradițională, cu o scenografie calofilă riscând desuetudinea („Geea se scufundă în mări, reapărând/ cu insule albastre de cer și de cuvânt/ prin ochiul apei care o visează”), se articulează astenic un lamento pentru osânda „morții în care prea viu am s-ajung” și în care, „ciudat” decolorate, au căzut toate lucrurile. Un strigăt surd e ridicat „pentru însuflețirea/ lumii rămasă oarbă în cuvânt”. Dobândind prestigiu inițiativ, alveola secată a lumii și a lucrurilor va deveni emblema poeziei lui O., captată în arhetipul „roții întoarse a lumii”, care tutelează un bogat izomorfism al năzuitei palingeneze: orbita ciclopului, care își visează perechea, „galopul” astrilor în sferele galactice, hora, cercurile, cupele reversibile ale clepsidrei, melcul, șarpele încolăcit în urme uscate, dar visând „cum înconjoară grădini”. Cu un instrumentar expresiv și formal larg uzitat în deceniul al șaptelea din secolul trecut, volumul *Roata* e consemnabil prin tipul insolit de atitudine lirică a unui eu-exponent anonim, situat în orbita mitului și întărind prin varii procedee – forma folclorică de baladă, descântec sau strigătură, un ciclu de poeme intitulate alternativ *Voce*, *Cor*, *Strigăt* – marca rostitorului detașat o clipă, spre a se retopi în colectivitatea supusă aceluiasi destin. Placheta *Întoarcerile* arată eșecul imaginarului recuperator al „roții întoarse a lumii”. Moartea și măsura mărunță sunt damnațiunea ironică sub care insul se zbate: „Vai, îngerul pipernicit/ Ca și pipernicitul diavol...”. Lanțul continuității nesfârșite trece prin moartea netranzitivă a insului, și nu aceleași frunze renasc, nu aceleași păsări se întorc, îndrăgostiții se despart și se uită, iar povestitorul eternei istorii, bătrân, cu frica de moarte „intrată în nări”, claustrat în strâmtoarea implacabilă a destinului, se lamentează de „risipirea”, la moartea sa, a lumii și a Creatorului: „Doamne,/ Dacă stă în puterea mea/ Să te păstrez,/ Ce voi face cu tine/ Când lut voi fi?”. În *așternerea vailor*, volum retrospectiv în mare măsură, aduce o accentuare a singularizării insului din ce în ce mai delimitat de ceilalți („privească-mă cine e altul/ și va rămâne altul”), în ciuda captivității în generalitatea rituală a vieții, erosului, regresiei spre stingere. Dominantă e acum o lirică intimistă, cu tot

mai frecvente, în vădită descendență bacoviană, ricanări sardonice pentru degradarea în alcoolism sordid: „Și iar paharul dus, îngropat/ în peștera cu dinții mei la gură/ și brațul asudat al celui alt/ pe umerii tăi ca pe o căzătură”. Amar reflexive – dominantă e frica de moarte pendulând între paroxism și amânare – sau irigate intermitent de eros târziu, *Poeme* lasă la vedere frecventarea dependentă a manierei lui Nichita Stănescu. Prozaicul cotidian, fabulosul anodinelui, bric-à-brac-ul citadin, desacralizarea miturilor, intersectarea textelor străine în textul, devenit apocrif, al propriei memorii, toate ecouri ale contextului postmodern al deceniului al nouălea, traversează versurile din *Păsări apocrife*, dar nu renovează în substanță scrisul lui O., rămas fidel unei poetici moderne retro, cu aluzii insistente la G. Bacovia, dar și la momentul Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru.

SCRIERI: *Roata*, București, 1968; *Întoarcerile*, București, 1970; *În așternerea vailor*, București, 1974; *Poeme*, București, 1985; *Păsări apocrife*, București, 1988; *Roata*, București, 1997; *Brâncuși, artist-filosof*, București, 2001; *A șaptea treaptă*, îngr. Dorina Oancea și Dumitru Matală, pref. Gabriel Dimisianu, București, 2010.

Repere bibliografice: Paul Georgescu, *Două debuturi poetice*, „Informația Bucureștilui”, 1968, 8 august; M.N. Rusu, *Despre necuvinte*, VST, 1968, 43; Magda Ursache, „*Roata*”, CRC, 1968, 47; Dorin Tudoran, *Un poet credincios prozodiei clasice*, LCF, 1974, 43; Eugen Barbu, „*În așternerea vailor*”, LCF, 1975, 19; Al. Piru, [Nicolae Oancea], RL, 1975, 34, SLAST, 1988, 32; Mincu, *Poezie*, 154–155; Iorgulescu, *Scriptori*, 120–121; *Lit. rom. cont.*, I, 680–682; Gabriela Omăt, *Viața eoșansă*, CNT, 1986, 14; Romul Munteanu, *Despre stele, concret și eroare*, FLC, 1986, 24; Sultana Craia, *Pierdut în vise*, LCF, 1986, 35; Valentin F. Mihăescu, „*Păsări apocrife*”, LCF, 1988, 33; Ulici, *Lit. rom.*, I, 294–295; *Dicț. scriit. rom.*, III, 495–496; Popa, *Ist. lit.*, II, 394; Luminița Corneanu, „*A șaptea treaptă*”, RL, 2011, 3. **G.O.**

OANCEA, Stelian (25.VI.1938, Blejești, j. Teleorman), poet. Este fiul Niculinei (n. Stanciu) și al lui Dumitru Oancea, lăcătuș mecanic. Urmează liceul în București, absolvindu-l în 1956, apoi Facultatea de Matematică și Fizică, secția fizică a Universității din București (1962), după care frecventează un curs postuniversitar de relații internaționale, din 1964 fiind angajat în Ministerul Afacerilor Externe. Este asistent la Facultatea de Matematică și Fizică (1957–1962), iar mai târziu, între 1969 și 1971, la Institutul Politehnic din București, în paralel cu activitatea de la MAE. Este trimis la

Ambasada României din Franța, unde avansează până la rangul de secretar I (1971–1982). Suspendat din funcție, între 1984 și 1990 e profesor la Serviciul de învățământ al Ministerului Minelor. După 1989 revine în diplomatie, inițial conducând Direcția culturală a ministerului, ulterior ca ambasador în Argentina (1992–1997) și Paraguay (1993–1997), apoi în Spania (1997–2006). Pentru câteva luni, între mai 2000 și ianuarie 2001, deține funcția de secretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe. Își încheie activitatea în 2009. Debutează la revista „Luceafărul” în 1968, iar editorial în 1973 cu volumul *Timpul știut*. Mai colaborează la „România literară”, „Steaua”, „Tribuna”, „Contemporanul”, „Tomis”, „Piața literară”, „Cultura” ș.a. A fost distins cu Ordinul Serviciul Credincios în grad de Ofițer (2000).

Lirica de certă înrăurire blagiană a lui O. are în centru încercarea de definire poetică a timpului. Vârstele timpului, ciclicitatea lui, dimensiunea temporală reflectată în propria existență constituie esența meditațiilor propuse de poemele din volumul *Timpul știut*. Timpul înseamnă momentele importante ale vieții, copilăria (*Anotimpul copilăriei*), dragostea (*Grădinile de dragoste*), moartea tatălui (*O singură apă*), dar și un simplu moment de așteptare în care secunde se fac „șalupe lungi”. Alteori, personificat, timpul „își pierde memoria”, „se prăbușește orb”, „răscolește, se-ntoarce/ Și caută,/ Caută/ Înapoi, înapoi...” (*Ce o fi văzut dincolo?*). *Împărăția soriilor* (1978) este construit tot pe ideea ciclicității (nivelul vital, cosmic, al civilizațiilor): cartea se deschide cu proiecția începutului în *Atlantida*, „peisajul” imaginat trecând apoi prin creștere, maturizare, intrarea în declin, epuizare și reîntoarcerea în haos (*Atlantida* 1,3,5...). O legătură osmotică vede O. între timp și pietre în volumul *Semințe de timp* (1982): „Timpul se întoarce în pietre/ În stâncile coborâte în munți// Vine, duh, de se întrupează/ Acolo/ În frigul din care se nasc/ Clipele, clipele...”. Versurile din volumul *Litera imperfectă* (1985) tind spre o rafinare a conceptualizării. Plasticitatea imaginilor aduce sugestia unor scenografii suprarealiste: „Unsprezece ceasuri/ Ca tot atâtea păsări/ Falfăiră deasupra-mi [...]// Întunericul se lățea [...]// Și se tăia în felii/ După spuza de stele/ Spânzurate în ceruri” (*Unsprezece ceasuri*). Antologia *Exerciții de melancolie* (2002) cuprinde, în proporții egale,

poeme publicate de O. în volumele anterioare și poeme inedite.

SCRIERI: *Timpul știut*, București, 1973; *Împărăția soriilor*, București, 1978; *Semințe de timp*, București, 1982; *Litera imperfectă*, București, 1985; *Exerciții de melancolie*, pref. Basarab Nicolescu, București, 2002. **Traduceri:** Jean-Louis Étienne, *Pe jos spre Pol*, București, 1988; Georges Duby, *Evul Mediu masculin. Despre dragoste și alte eseuri*, București, 1992 (în colaborare cu Constanța Oancea).

Repere bibliografice: Adrian Popescu, „*Timpul știut*”, ST, 1973, 20; Laurențiu Ulici, *Violon d'Ingres*, RL, 1973, 32; Eugen Dorcescu, „*Timpul știut*”, O, 1973, 40; Piru, *Poezia*, II, 350; V. Fanache, „*Timpul știut*”, ST, 1976, 9; Valentin F. Mihăiescu, *Alb-negru*, LCF, 1978, 44; Ion Pop, „*Semințe de timp*”, ST, 1983, 12; *Dicț. scriit. rom.*, III, 496–497; Corina Sandu, *Între pasăre și pasere, melancolicul domn Stelian Oancea*, LCF, 2003, 33; Cristea, *Teleorman*, 326. **S.G.**

OARCĂSU, Ion (22.VI.1925, Josenii Bârgăului, j. Bistrița-Năsăud – 9.III.2000, Cluj-Napoca), critic literar. Este fiul Ravecăi (n. Moldovan) și al lui Valer Oarcăsu, țărani. După ce face clasele primare în satul natal (1933–1937) și Liceul „George Coșbuc” din Năsăud, absolvit în 1945, urmează cursurile Facultății de Drept a Universității „Victor Babeș” din Cluj (1945–1949). A lucrat ca funcționar al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (1949–1957), ca redactor la Editura pentru Literatură, Filiala Cluj, și, în același timp, ca redactor la revista „Tribuna” (1957–1988). Debutează cu poezie în „Tribuna Ardealului” (1942) și editorial cu volumul *Opinii despre poezie* (1965). Activitatea cea mai intensă a depus-o în paginile „Tribunei”, fiind ani de zile cronicarul ei literar și responsabilul sectorului de critică literară. A mai colaborat la „Steaua”, „Utunk”, „Korunk”, la periodice clujene îndeosebi, fiind rareori întâlnit în alte reviste, față de care avea o atitudine adesea polemică, generată de un excesiv orgoliu local (într-o vreme în care „Tribuna” era o revistă de prestigiu național).

Intenția declarată a lui O. în anii '70 ai secolului trecut a fost de a crea la Cluj, pe lângă revista „Tribuna”, o școală de critică literară. În consecință, a condus un cenaclu, frecventat de câțiva tineri (Mircea Vaida, Constantin Cubleşan, Mircea Popa, Aurel Sasu, Valentin Tașcu). Tentativa a eșuat însă din două motive: deoarece, prea sigur de el însuși, a intrat în conflict cu importanți critici de la București, atacându-i deseori pe Nicolae Manolescu, Matei Călinescu și pe alții, și pentru că modelul pe

care îl oferea era destul de fragil, fără consistență ideatică, fără o fundamentare teoretică validă. În *Opinii despre poezie*, o culegere de articole de întâmpinare, **O.** încearcă să contureze mai multe portrete prin comasarea unor cronici literare. Își expune principiile într-o postfață cu tentă metaforică, intitulată *Colocviu imaginar*, considerând că intuiția este esențială pentru un comentator de literatură. Ideea și-o susține și în celelalte cărți, în *Oglinzi paralele* (1967), *Prezențe poetice* (1968) și mai ales în *Destine și valori* (1974). Această perspectivă nu este lipsită de îndreptățire, dar în momentul în care lasă loc unei atenții exagerate pentru unele elemente de tehnică literară sau chiar cedează comenzii social-politice, dominantă în epocă, se dovedește prea versatilă. **O.** a scris mai ales despre poeți, stăruind asupra unora dintre ei: Mihai Beniuc, Mihu Dragomir, Marcel Breslașu, Maria Banuș, Nina Cassian, Dan Deșliu, Tiberiu Utan, Gellu Naum, Aurel Rău. Când formulează „opinii despre creația tinerilor” poeți, criticul devine aproape circumspect și arborează un aer de superioritate. Așa se face că aprecierile sale sunt neutre în ceea ce îi privește pe Anghel Dumbrăveanu, Ilie Constantin, Leonida Neamțu sau Florența Albu și de o prudență nejustificată față de debutul neobișnuit al lui Nichita Stănescu, cu versurile din *Sensul iubirii*. În volumul *Destine și valori* criticul își adună din nou producția publicistică, de data aceasta selectând valori clasice. Consecvent cu sine în a nu pronunța verdicte riscante, comentatorul (care nu aspiră să fie și un istoric literar) se ocupă de Ion Budai-Deleanu, Titu Maiorescu, Ioan Slavici (în mai multe articole), G. Ibrăileanu, Liviu Reboreanu, Ion Barbu, Tudor Arghezi, Radu Stanca. Un studiu menționabil este *Petofi în două imagini românești*, de fapt o însumare de analize ale traducerilor apărute sub semnăturile lui St. O. Iosif și Octavian Goga. Cunoscător al limbii maghiare, **O.** analizează cu atenție și înțelegere opera poetului maghiar. De altfel, a și tradus sau a prefăcut scrieri ale unor poeți maghiari. Câteva ediții din versurile lui Emil Isac ori din ale Anișoarei Odeanu (o preferință a criticului), cât și numeroase prefețe întregesc o activitate notabilă în deceniile al șaptelea și al optulea din veacul trecut, dar inaptă să se impună în posteritate.

SCRIERI: *Opinii despre poezie*, București, 1965; *Oglinzi paralele*, București, 1967; *Prezențe poetice*, București, 1968; *Destine și valori*, Cluj-Napoca, 1974. **Ediții:** Anișoara Odeanu, *Noaptea creației*, pref. edit., București, 1969; *Ciudata viață a poetului*, pref. edit., Timișoara, 1975; Emil Isac, *110 poezii*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1981, *Poezii*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1986.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, „*Oglinzi paralele*”, CNT, 1967, 43; Victor Felea, „*Prezențe poetice*”, ST, 1968, 1; Ov. S. Crohmălniceanu, „*Oglinzi paralele*”, RL, 1969, 4; Mihai Drăgan, „*Prezențe poetice*”, IL, 1969, 4; Mioara Apolzan, „*Prezențe poetice*”, RITL, 1969, 3; Gabriel Dimisianu, *A opta pentru clasici*, RL, 1974, 22; Domițian Ceseoreanu, „*Destine și valori*”, TR, 1974, 22; Teodor Tihan, „*Destine și valori*”, ST, 1974, 8; Beke György, *Emil Isac, „110 poezii”*, UTK, 1981, 34; Mircea Vaida, *Criticul care își cunoaște locul*, TR, 1985, 25; Domițian Ceseoreanu, *Ion Oarcăsu*, ST, 1995, 6; Aurel Rău, *Un om al cărților*, ST, 2000, 2–3; *Dicț. scriit. rom.*, III, 497–498. **V.T.**

OBEDENARU, Alexandru (13.VII.1865, București – 13.I.1945, București), poet. În afară de ceea ce menționează cu zgârcenie el însuși în *Amintiri* („Adevărul”, 1933) sau cu ocazia unei sărbătoriri („Dimineața”, 1934), se cunosc puține lucruri din viața lui **O.** Născut în mahalaua bucureșteană Dobroteasa, a copilărit la conacul moșiei Obedeni din Ilfov. Ceea ce explică în cazul său semnătura Obedenaru, ca și în cazul unui unchi, Mihail Georgiade (1839–1885), medic și diplomat cu studii lingvistice, care a lucrat la legațiile României din Roma, Constantinopol, Atena și a colaborat la „*Revue des langues romanes*” din Montpellier, a fost membru al Societății Academice Române, din 1859 adăugându-și numelui moștenit și pe acela de Obedenaru, tot după moșia Obedeni, cumpărată de tatăl lui, originar din Macedonia. **O.** publica primele versuri în 1884, în „*Opinca*” (unde apărea ca Al. S. Georgiad-Obedenaru) și în „*Ciulinul*”. A lucrat la Biblioteca Centrală din București și, după preluarea acesteia de Academia Română, a fost funcționar aici, între 1901 și 1933. Figură cunoscută a boemei bucureștene, bun cozeur și rafinat meloman, participa la ședințele cenaclului de la „*Literatorul*” (din 1888), conferența la Ateneul Român despre „*poezia decadentă*” (1890), era prezent cu versuri la revista lui Al. Macedonski (unde în 1890 figura ca redactor) și la toate publicațiile de orientare modernă ale timpului: „*Generația nouă*”, „*Românul literar*”, „*Liga literară*”, „*Revista literară*”, „*Vieața nouă*”, „*Ilustrațiunea română*”. În

1891 îi succedea lui Mircea C. Demetriade ca director la „Revista poporului”. Colaborează și la „Convorbiri literare”, „Epoca”, „Luceafărul”, „Masca”, „Evenimentul”, iar după Primul Război Mondial la „Universul” și „Propilee literare”. Este autorul volumelor *Spleen* (1891), *Rondele* (1892), *Sonete. 1888–1916* (1916), *Dacia noastră* (1919), *Himere* (1927) și *Pantheea* (1927). În 1932 este decorat cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

Îns jovial și de o robustețe remarcabilă, **O.** cultivă în poezie un decadentism programatic. Imaginația sa se complăce în scene de un fantastic macabru și bizar. Pe urmele lui Maurice Rollinat, el asociază plăcerea, moartea și descompunerea (*Cadavrul și scheletul, Sodoma*). Neajungând la vibrația mai adâncă a poeziei abisului, rămâne un imitator conștiincios, dar superficial. Mai personal este în poezia de alură parnasiană, transpunere în viziune clasicizant-mitologică a unor frământări lăuntrice. Soldat roman „surprins pe Istru de sciți și sloi de gheață”, epicureu înălțând imnuri lui Joe ori „proscrisul” resemnat așteptând-o pe „funesta nimfă cu-mbrățișarea ei de fier”, poetul apare pe deplin integrat universului antic și un străin printre contemporani: „La Tibru m-ai trimis să gem/ Cu lut aprins de o minune”. El caută „aticul fior, sunet divin”, „himerica splendoare” a mitului. Figurația antichizantă sau mitologică, ezoterismul imprimă un aer livresc poemelor. Imagistica sculpturală, cultul formelor fixe, versificația sonoră, impecabilă, trimit la parnasianism, de care **O.** se distanțează totuși prin accentul liric imprimat versului, expresie a eului „avid de reurcare”, dar și printr-un „danț pe-abise”: „Tu vei danța în negrul șir/ Pe drumul spre metamorfoze” (*Flori de sânge*). Visare, spleen, arome producând extazul, simboluri, analogii atestă și influența simbolistă (*Vibrațiuni, Yahtul negru*). Printr-o discretă notă parodică la adresa propriei figurații simboliste, **O.** îl anunță pe Ion Minulescu. A cultivat cu insistență sonetul și rondelul, „poème exquis”, cum îl numea Théodore de Banville. *Pantheea* este o amplă invocație, cu reflexe venind din macedonskiana *Noaptea de mai*, adresată zeiței iubirii și a morții, Isis-Pantheea, patroană a evoluției sufletului în timp și în spațiile sale interioare, alegorizate de „Dacia hibernală”, de Veneția, Roma și „Byzanțiu”. **O.** a mai scris un poem dramatic, *Astrela*, și a lăsat libretul unei „opere feerice”, *Sabaru*, precum și pagini memorialistice, sub titlul *Amintirile*

unui poet decadent (2010). Puse pe hârtie începând din 1932, rememorările tind să restituie o atmosferă culturală diferită de aceea configurată de junimiștii Iacob Negruzzi și G. Panu. Scriitori, pictori, actori, muzicieni se perindă pe dinaintea cititorului, observația caracterologică, prospețimea și culoarea evocării asociindu-se cu umorul. Și în cafenelele și restaurantele vestite ale Bucureștiului, de asemenea evocate, **O.** are șansa de a cunoaște câțiva mari scriitori, tot aici întâlnindu-se cu poeții din generația sa, asupra cărora se oprește cu deosebire.

SCRIERI: *Spleen*, București, 1891; *Rondele*, București, 1892; *Sonete. 1888–1916*, București, 1916; *Dacia noastră*, București, 1919; *Himere*, București, 1927; *Pantheea*, București, 1927; *Amintirile unui poet decadent*, îngr. Margareta Perian, pref. Gheorghe Perian, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Polit [Ștefan Orășanu], *Alexandru Obedenaru*, București, 1891; Chendi, *Pagini*, 576–580; G. M., *Sărbătorirea poetului Alexandru Obedenaru*, DMN, 1934, 10 027; *Alexandru Obedenaru*, în *Din poezia noastră parnasiană*, îngr. N. Davidescu, București, 1943, 67–71; Ciorănescu, *Lit. comp.*, 240–243; Bote, *Symbolismul, passim*; Vladimir Streinu, *Doi poeți macedonskieni*, AFT, 1970, 5; *Dicț. lit.* 1900, 635; Iliescu, *Poezia, passim*; *Alexandru Obedenaru*, în *Climat poetic simbolist*, îngr. și introd. Mircea Scarlat, București, 1987, 113–116; *Alexandru Obedenaru*, în *Poezia simbolistă românească*, îngr. și introd. Rodica Zafiu, București, 1996, 133–142; *Dicț. scriit. rom.*, III, 498–499; Gheorghe Perian, *Despre amintirile unui poet decadent*, VTRA, 2010, 2. **S.C.**

OBSERVATOR CULTURAL, revistă apărută la București, săptămânal, din 29 februarie 2000. În prima serie publicația este condusă de Ion Bogdan Lefter (director), Carmen Mușat (redactor-șef) și Gheorghe Crăciun (redactor-șef adjunct până la numărul 83); din echipa redacțională fac parte Raluca Alexandrescu, Paul Cernat, Victoria Luță, Cristian Munteanu și Ana Maria Sandu; din 2001 în redacție figurează numai Paul Cernat și Victoria Luță, Ana Maria Sandu fiind secretar de redacție. În ianuarie 2005 o parte din redacție – Ion Bogdan Lefter, Paul Cernat, Mihaela Michailov, Ana Maria

Sandu – își anunță retragerea. A doua serie este inițiată în martie 2005. Carmen Mușat este redactor-șef, Ovidiu Șimonca redactor-șef adjunct, Doina Ioanid secretar general de redacție, redactori fiind Adina Dinițoiu, Alexandru Matei, Iulia Popovici și Ana Maria Popescu. Echipa de redactori va fi completată ulterior prin Florina Pîrjol, Bianca Burța-Cernat, Alina Purcaru, Silvia Dumitrache, Cezar Gheorghe; cu timpul, Alexandru Matei și Florina Pîrjol vor părăsi revista. Prima serie este cea mai importantă. Conform articolului-program *Pentru refacerea coerenței culturale naționale*, semnat de Ion Bogdan Lefter, **O.c.** își propune să ofere „cât mai multe informații”, să aibă „o bună reactivitate la evenimentele actualității culturale” și disponibilitate pentru „noile medii”. Pledând pentru „dezbateră culturală” „cu deschidere spre viitor”, directorul revistei indică drept „strategie generală” „o «ideologie» culturală în sensul cel mai larg al cuvântului”, care ar putea fi configurată „prin termeni precum postmodernism, poststructuralism și studii culturale, europeanism și proamericanism, antinaționalism, antifundamentalism și antiortodoxism, liberalism și multiculturalism, prodemocrație și corectitudine politică”. În spațiul acestei autodefiniri poate fi identificat modelul stângii culturale nord-americane, remarcându-se în acest sens interesul constant pentru studiile de gen, pentru feminism, ideologiile minorităților – sexuale, etnice etc. –, pentru dialogul intercultural. Ideologia locală a publicației e derivată din strategiile de (auto)omologare, sub umbrelă postmodernă, a fenomenului optzecist, valorizat în opoziție explicită sau implicită cu generațiile anterioare (cu unele excepții, printre care sunt de amintit reprezentanții Școlii de la Târgoviște, acceptați ca precursori, sau personalități singulare, precum Gellu Naum). Din această perspectivă, **O.c.** joacă într-o primă fază rolul de oficios al Editurii Paralela 45, specializată în mare măsură în publicarea literaturii optzeciste. Ca structură, revista intră în polemică cu rubricarea fixă în funcție de criterii exterioare („literatură română”, „literatură străină” etc.), proprie revistelor românești. O bună parte a materialelor este dispusă de regulă în „dosare” privind o temă, o personalitate, un eveniment sociocultural, o comemorare, un moment de ebuliție a unui gen anume ș.a.m.d. Astfel de dosare sunt dedicate, bunăoară, dispariției lui Ov. S. Crohmălniceanu

(scriu Ioana Pârvulescu, Mircea Nedelciu, Gheorghe Ene, Gheorghe Iova, Mircea Cărtărescu), lui Gellu Naum la împlinirea vârstei de optzeci și cinci de ani (texte de Paul Cernat, Simona Popescu, Iulian Băicuș, C. Rogozanu), un dosar e intitulat *Dimensiunea iudaică a culturii române* (colaborează Andrei Oișteanu și Amelia Pavel), altele sunt consacrate corespondenței inedite dintre Eminescu și Veronica Micle (semnează Paul Cornea, Liviu Papadima, George Gană, Mircea Anghelescu), lui Nicolae Manolescu (scriu Sorin Alexandrescu, Viorel Padina, Bedros Horasangian, Cristina Ionică ș.a.), feminismului (texte de Cosana Nicolae, Codrin Liviu Cuțitaru, Mihaela Miroiu), lui Ioan Petru Culianu (scriu Tereza Petrescu-Culianu, Andrei Pleșu), interviului, turbulențelor de dreapta din tinerețea lui Cioran (colaborează Valentin Protopopescu și William Totok), perspectivelor asupra literaturii române în manualele alternative ș.a.m.d. Un dosar care a provocat ample ecouri în presa culturală a fost cel dedicat în 2002, sub genericul *O carte cu probleme*, volumului *Omul recent* al lui Horia-Roman Patapievici. Criticile, formulate – de altfel previzibil, dată fiind orientarea afișată a revistei – din direcția progresismului nord-american (al „corectitudinii politice”), au născut prin caracterul lor neechivoc și compact acuzații de „stalinism”. O reacție semnificativă este aceea a lui Alex. Ștefănescu (*Poliția culturală*, în „România literară”). Controversele stărnite cu acest prilej vor determina, pe de o parte, izolarea treptată a **O.c.** în peisajul publicistic românesc, dar pe de altă parte vor despărți apele în spațiul intelectual, acționând ca turnesol pentru disputa din ce în ce mai acută dintre neoconservatorii din așa-zisa „școală de la Păltiniș” și (neo)liberalii progresiști, cele două tabere apărând până atunci ca relativ omogene (de pildă în cadrul Grupului pentru Dialog Social). Dintre anchetele de succes pe care revista le-a lansat trebuie amintită în primul rând aceea privind *Romanul românesc al secolului XX*, în cadrul căreia peste o sută de critici și istorici literari din generații diferite au fost solicitați să alcătuiască un top al celor mai valoroase/influente zece romane românești ale secolului al XX-lea. Printre punctele de interes din agenda redacției s-a numărat și dezbateră pe marginea canonului, eseuri percutante publicând Mircea Martin (*Canonizare și decanonizare*) sau Gheorghe Crăciun (*Valoare și canon*). Dintre

rubrici, pot fi amintite „Tehno”, asigurată de Ion Manolescu (în care sunt urmărite aspecte ale culturii spațiului virtual-cibernetice), sau „Cuvintelnice fără frontiere”, susținută de Andrei Cornea. În fiecare număr apare câte un interviu cu personalități ale culturii române. Odată cu cea de a doua serie, **O.c.** renunță parțial la programul ideologic fixat de I.B. Lefter (transplantat între timp la revista „A(l)itudini”), deși o parte din datele acestuia (de pildă, caracterul de portdrapel al optzecismului românesc) rămân implicite. Revista capătă un aspect mai degrabă informativ. Ovidiu Șimonca publică interviuri incisive, Carmen Mușat semnează editoriale preponderent politice. Cronici literare semnează Paul Cernat (revenit la bordul **O.c.**), Bianca-Burța Cernat, Daniel Cristea-Enache, Adina Dinițoiu ș.a. Iulia Popovici se ocupă de artele performative, Mihai Fulger scrie despre film. Crește rolul rubricilor în spațiul revistei, printre cele mai relevante numărându-se „Bifurcații” a lui Liviu Ornea. Din 2007 s-a acordat anual Premiul „Observatorului cultural”.

M.I.

OBSERVATORIUL, foaie politică și literară apărută la Sibiu, bisăptămânal, între 1 ianuarie 1878 și 15 iunie 1885. În *Anunț de prenumerațiune*, publicat în ultimele zile ale anului 1877, proprietarul, editorul și redactorul responsabil al gazetei, G. Barițiu, după ce analizează situația presei ardelenice subliniind puținătatea ei și erorile orientării politice și culturale ale unor periodice, expune un bine argumentat program redacțional. Potrivit acestui program, **O.** trebuia să urmărească realizarea unei coordonări a mișcării naționale și culturale, păstrându-și independența în raport cu diversele grupări politice ale românilor transilvăneni. Țelurile gazetei sunt acelea de a sprijini și îndruma învățământul românesc și eforturile de culturalizare a poporului și de a oferi o informare obiectivă și promptă asupra evenimentelor politice din Europa, cu precădere asupra celor din Imperiul Austro-Ungar și din România. În afara rubricilor obișnuite („Conversațiuni literare”, „Revista politică”, „Știri din România și din

Imperiul Austro-Ungar”, „Informații diverse” ș.a.), G. Barițiu scrie aproape în fiecare număr articole referitoare la actualitatea culturală sau socială transilvăneană (*Despre emanciparea femeilor, Material pentru biografia lui Andrei Mureșianu, Din corespondența lui Andrei Mureșianu* ș.a.). Cu pagini de popularizare a științei sau cu însemnări culturale au colaborat Ieronim G. Barițiu, N. Petra-Petrescu, I. Pop-Reteganul (*Tipul abecedarelor sau Elementarele române din Imperiul Austro-Ungar*), G. Garbinu (G. O. Gârbea), S. Fl. Marian. Consecvența cu care se publică scrierile literare ale unui grup restrâns de autori (Grigore M. Jipescu, Ieronim G. Barițiu, N. Petra-Petrescu) semnalează încercarea redacției de a constitui un cerc literar și de a sprijini literatura inspirată din realitățile naționale. N. Petra-Petrescu publică versuri (*Curgeți lacrimi, Către rândunele, Am jurat* ș.a.), Grigore M. Jipescu dă mai multe fragmente din *Cum petrec țărani când se află la drum (Schife din viața poporului)*, iar Ieronim G. Barițiu figurează cu *Poezii populare culese din Orăștie și Hunedoara*, în vreme ce I. Sterca Șuluțiu publică pagini intitulate *Memorii*. Cu *Un apel literar și Tradițiuni populare române* colaborează Simion Florea Marian. Prin rubrica „Bibliografie” **O.** ține la curent cititorii cu evenimentele vieții culturale de peste munți. De regulă se reiau din gazetele bucureștene și ieșene acele scrieri pe care G. Barițiu le socotea utile acțiunii proprii: fragmente din drama *Ovidiu* de V. Alecsandri, versuri închinete eroilor din Războiul pentru Independență, proză de N. Istrati ș.a. Ieronim G. Barițiu, N. Petra-Petrescu, D. Petrescu și I. Marcheș traduc din operele lui J.-J. Rousseau, Al. Dumas, Victor Hugo, Rudolf von Gottschall, Paul Féval, Théophile Gautier, Al. Dumas-fiul. Se dau, de asemenea, traduceri din diverse reviste literare germane și austriece („Die Gartenlaube”, „Die Neue Freie Presse”), precum și din scriitori francezi și germani mai puțin cunoscuți. O oarecare uscăciune a stilului, revenirea, uneori obositoare, la aceleași idei, argumente și evenimente, fără încercarea de a face din gazetă și o oglindă a vieții politice transilvănene în continuă evoluție, ca și lipsa de preocupare pentru organizarea mai variată, mai atractivă a paginilor, explicabile, poate, istoricește, sunt principalele cauze pentru care **O.** nu a devenit un periodic cu o răspândire mai mare. **R.Z.**

OCCISIO GREGORII IN MOLDAVIA VODAE TRAGEDICE EXPRESSA, cea mai veche piesă românească de teatru cunoscută. Compusă între 1778 și 1780, scrierea despre „uciderea lui Grigore Vodă în Moldova, expusă în formă tragică” este o curioasă alcătuire în proză și versuri, cu indicații scenice în latinește și replici în mai multe limbi. Piesa a fost atribuită lui Samuil Vulcan, unui profesor din Blaj sau din Oradea ori lui Ion Budai-Deleanu (singur sau în colaborare). Se pare că autorul este totuși Samuil Vulcan, pe atunci elev la Blaj, în ultima clasă a Gimnaziului Teologic. Oricum, textul a fost înrăuit de dramele școlare maghiare, în care anumite întâmplări grave din istorie erau parodiate – pretext pentru spectacole de divertisment, organizate cu ocazia unor serbări sau carnavali. În manieră de farsă, momente cu rezonanță dramatică alternând cu interludii groțști (cântece, scamatorii, dansuri), este evocată uciderea domnului moldovean Grigore III Ghica de către turci, în anul 1777. După un *Praeambulum* ce anunță subiectul, acțiunea începe cu o scenă în care domnul plănuiește împreună cu sfetnicii săi o alianță cu puterile creștine (Rusia și Austria) împotriva împărăției otomane. Dar sfetnicii îl trădează sultanului, care poruncește vizirului să îl suprima pe principele moldav. Ghica e asasinat prin vicleșug turcesc. Soția îi deplânge moartea în versuri ungurești și nemțești, un țigan ține o predică urmată de un cântec pe limba lui. Într-o scenă pastorală, fostul secretar al domnului își cântă, în latinește, românește și ungurește, fericirea simplă, în mijlocul naturii, oricând de preferat măririlor lumești. În fine, se intonează un cântec bahic și apoi, în românește, un *Testamentum Bacchi*. După o scenă de un spectaculos naiv, în care sfetnicii uneltitori sunt luați de un demon înveșmântat în flăcări, în încheiere se face o urare împărătesei Maria Tereza, împăratului Iosif al II-lea și episcopului Grigore Maior. Așadar, piesa e mai mult o improvizație de carnaval, precum în *commedia dell'arte*, după inspirația interpreților, probabil studenți ai școlilor înalte din Blaj. Expresiile licențioase, care apar și într-o orăție de nuntă din scena peștelui (se remarcă apelul la folclor, la obiceiurile populare), erau menite a spori efectul comic, și așa destul de gros. *Occisio...*, cu toată întâmplarea sângeroasă din care se inspiră, nu e deloc o tragedie, ci o compoziție burlescă. Ea a prilejuit primul spectacol de teatru atestat în limba română.

Ediții: *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*, îngr. și introd. Lucian Drimba, Cluj-Napoca, 1983.

Repere bibliografice: Al. Ciorănescu, „*Occisio Gregorii Vodae*” – cea mai veche piesă de teatru în românește, RFR, 1937, 8; Lucian Drimba, „*Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*” – cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută, LL, 1963; Eugen Onu, „*Occisio Gregorii in Moldavia Vodae...*”, T, 1977, 10; *Dicț. lit.* 1900, 636–637; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, 320–333; Cinzia Franchi, „*Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*”, Miercurea Ciuc, 1997; Ion Istrate, *Primul Occident. Începuturile poeziei și teatrului în cultura română*, Pitești, 2001, 79–105. **FF**

OCHINCIUC, Ion (20.VIII.1927, Sculeni, j. Iași – 4.X.2016, București), prozator, dramaturg. Este fiul Olimpiadei (n. Vasilică) și al lui Constantin Ioan Ochinciuc, țărani. Începe cursurile secundare la Iași, le continuă la Liceul „Gheorghe Lazăr” din București, absolvind în 1946. După ce frecventează doi ani Facultatea de Construcții din București, urmează tot aici Facultatea de Filologie, luându-și licența în 1953. Lucrează ca documentarist la Consiliul General ARLUS (1950–1952), redactor la „Veac nou” (1952–1955), unde și debutează cu reportaje în 1952, șef de secție la Redacția publicațiilor românești pentru străinătate (1956–1967) și ulterior ca șef de secție la Radioteleviziune, unde realizează în perioada 1967–1987 emisiunea duminicală „De toate pentru toți”. Prima carte, romanul polițist *Răzbunarea Ofeliei*, îi apare în 1967.

Cărțile lui **O.** ilustrează, în epoca în care apar, genul literaturii de consum. Ținând de codul narațiunii polițiste – *Îngerul negru* (1969), *Egreta violetă* (1972) – sau istorice – *Masca burgundă* (1971), *Spada de Toledo* (1976), *Eroul necunoscut* (1977) –, romanele duc la capăt, cu mijloace modeste, încropirea și deslușirea unor enigme. Date fiind personajele principale (milițieni, ofițeri de securitate, dar și figuri istorice precum Vlad Țepeș), ale căror acțiuni sunt consemnate sub inventarul pozitivului, literatura lui **O.** este în același timp un almanah de valori ale eticii socialiste. Caracteristic pentru această ipostază, *Noaptea colonelului Bârsan* (1973) este o prezentare romanțată a luptei duse de Securitate împotriva „bandiților” care opun rezistență armată în munți. „Bandiții” ilustrează trăsătura opresivă a societății de dinainte de comunism, făcând contrast cu ofițerii de securitate, exemplar pozitivi. Un interes relativ

prezintă, în peisajul prozei polițiste românești, romanul *Îngerul negru* (pe baza căruia a fost realizat în 1980 filmul *Cântec pentru fiul meu*, în regia lui Constantin Dicu), prin aceea că asasinul nu acționează direct, ci prin interpuși manipulați sub hipnoză. **O.** este stimulat și de figurile justițiare ale Drăculeștilor (Vlad al II-lea Dracul și fiul său, Vlad Țepeș), care apar în narațiunile de spionaj și aventuri *Masca burgundă* și *Spada de Toledo*. În schimb, protagonistul din *Eroul necunoscut* evoluează în decorul anilor 1876–1877, înainte de începutul Războiului pentru Independență. Un căpitan, patriot român care luptase și sub comanda lui Garibaldi, organizează, la sfatul lui C.A. Rosetti, un „detașament invizibil”, menit să combată, neoficial dar eficient, acțiunile din umbră ale spionilor Imperiului Otoman. Un roman apărut în 1994, *Capcana din Bulevardul Primăverii*, oferă un thriller detectivist și de spionaj cu ițe internaționale înnodate pe fondul evenimentelor din decembrie 1989, intriga fiind oferită de căutarea unei colecții inestimabile de timbre. Este înfierat tardiv și oportunist regimul comunist, laolaltă cu sistemul represiv al Securității. **O.** a avut și o modestă activitate de dramaturg. Piesa *Stânca Miresei*, semnată cu pseudonimul Ion Dragomir (utilizat și în presă), a fost jucată în 1960 la Teatrul Armatei din București. Piesa pentru copii *Acțiunea „Codalbul”* a fost pusă în scenă în 1977 la Teatrul „Ion Creangă” din Capitală. O culegere de trei lucrări dramatice este *Bastardul* (2008). Compunerea titulară prelucrează în context românesc postcomunist *Contele de Monte-Cristo*, fiind ulterior transformată în romanul *Secrete în alb și negru* (2011): un bărbat care crescuse într-un orfelinat din România, auto-realizat ulterior ca milionar american, deschide o afacere în țara de origine pentru a se răzbuna pe un fost politruc comunist, prosper *businessman* în „tranziție”. **O.** și-a valorificat proza stângace și în genul memorialistic. *Jurnal anapoda* (2012) reprezintă o întinsă colecție de mărunțișuri private valorificând copilăria și varii episoade ale experienței profesionale, presărată cu anecdote notorii repovestite greoi; amintirilor, dramatizate de-a lungul unor secvențe prin dialogul imaginar cu „spiridușul”/ „drăcușorul” Asmodeos/ Asmodică, li se atașează un jurnal ținut intermitent între 1994 și 2007, martor al dezorientării scriitorului în noul context, dar și al unor trivialități casnice relatate cu sârg.

SCRIERI: *Răzbunarea Ofeliei*, București, 1967; *Îngerul negru*, București, 1969; *Acasă, fugarule!*, București, 1970; *Masca burgundă*, București, 1971; *Egreta violetă*, București, 1972; *Noaptea colonelului Bârsan*, București, 1973; *O noapte în „Venus”*, București, 1974; *Spada de Toledo*, București, 1976; *Eroul necunoscut*, București, 1977; *Fotografia de nuntă*, București, 1981; *Norocul era schiop*, București, 1982; *Capcana din Bulevardul Primăverii*, București, 1994; *Bastardul*, pref. Cristiana Gavrila, București, 2008; *Secrete în alb și negru*, București, 2011; *Jurnal anapoda*, pref. Christian Crăciun, București, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „*Acasă, fugarule!*”, RL, 1970, 27; Viola Vancea, *Literatura parazită*, RL, 1970, 33; George Pruteanu, „*Egreta violetă*”, CL, 1972, 15; Cornel Ungureanu, *Romanul polițist*, ATN, 1973, 5; Popa, *Dict. lit.* (1977), 394; Emil Manu, „*Eroul necunoscut*”, „Pentru patrie”, 1978, 4; Constantin Ciopraga, „*Norocul era schiop*”, CRC, 1983, 15; Popa, *Ist. lit.*, II, 942. **M.I.**

ODANGIU, Marian (16.V.1954, Turda), critic literar, poet. Este fiul Lucreției (n. Popa) și al lui Emil Odangiu, ofițer. Face școala elementară la Cluj, iar la Timișoara urmează liceul (1969–1973) și Facultatea de Filologie, secția română–latină, pe care o va absolvi în 1977. Funcționează ca profesor, referent la Filiala din Timișoara a Uniunii Scriitorilor (din 1981), director la Televiziunea Liberă Timișoara (1991–1992), director de programe la Radio Vest Timișoara (din 1992). Predă cursuri de jurnalism la facultăți de profil din Timișoara, activitate convertită în studii despre mass-media. Debutază cu o cronică literară în 1977, la revista „Orizont”, după ce în 1974 îi fuseseră incluse câteva versuri într-o antologie a elevilor timișoreni, *Vârste de lumină*. Mai colaborează cu eseuri, versuri și studii critice la „Luceafărul”, „România literară”, „Tribuna”, „Convorbiri literare” ș.a. I s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Timișoara (2002). În anii '80 începe să colaboreze, în postură de textier, cu o seamă de formații rock (Pro Musica, Gramofon, Sfinx). Alături de Pro Musica, a scris libretul operelor rock *Introducere într-un concert baroc* (1984) și *Timișoara 20.0*, versurile albumului *Rockul baroc* (1988) etc.

Afirmarea lui **O.** în domeniul criticii literare se face cu volumul *Romanul politic* (1984), compus într-o manieră mai degrabă clișeizantă decât analitică, prin comentarii precumpănitor eseistice. Cu eseu *Alternativa labirintului* (1989) el își reorientează discursul critic spre poezie, subtitlul *Repere pentru un dialog cu poezia lui Slavco Almăjan* fiind,

în fond, o aut prezentare a volumului. Monografia dezvoltă exegeza scriitorului român din Iugoslavia din perspectiva „imaginilor dinamice” și a „imaginilor matriciale”. *Norul sau Despre iubire* (2002), subintitulat *Introducere într-un concert baroc*, este un volum care trece în revistă teme și formule lirice verificate în general de autorii cu vizibilitate în peisajul literar autohton. Versurile lui **O.** sunt fraze sentențios-speculative despre iubită, poezie sau despre criza de identitate a insului agresat de toate relele civilizației: „mă veghează o interminabilă bibliotecă/ de gări pustii/ prin ferestrele trenurilor de noapte/ incert văruite/ cu cerneala tipografică/ din plămânii ființelor de hârtie/ de atâtea ori înecate în sângele meu/ în arterele mele/ încât/ am uitat cum e să-ți aparții/ pe-de-a-ntregul”.

SCRIERI: *Romanul politic*, Timișoara, 1984; *Alternativa labirintului. Repere pentru un dialog cu poezia lui Slavco Almăjan*, Pancevo, 1989; *Norul sau Despre iubire. Introducere într-un concert baroc*, Timișoara, 2002.

Repere bibliografice: Mircea Mihăieș, *Critica actualității*, O, 1984, 42; Cristian Livescu, „*Romanul politic*”, ATN, 1984, 11; Cornel Ungureanu, [Marian Odangiu], O, 1986, 23, 1990, 47; Cosma, *Romanul*, I, 308; Țeposu, *Istoria*, 190–191; Berca, *Dicț. scriit. bănățeni*, 106–107; *Dicț. scriit. rom.*, III, 499–501. **L.P.B., L.A.**

ODEANU, Anișoara
(pseudonim al Doinei
Stella Grațiana Peteanu;
28.V.1912, Pădureni,
j. Timiș – 1.IX.1972,
Lugoj), poetă,
prozatoare, publicistă.

Este fiica Vioricăi (n. Bujigan) și a lui Aurel Peteanu, profesor de română și latină, publicist, animator cultural, în perioada interbelică, al Lugojului. **O.** face cursul primar și pe cel secundar în localitatea natală și în Timișoara, luându-și licența în drept la Universitatea din București (1936), după ce urmasă și Facultatea de Litere, fără să o încheie. A studiat, în 1930 și 1931, la Dijon și Grenoble. Scrie versuri de foarte timpuriu, și în 1922, la doar zece ani, îi apar primele în „*Lumea copiilor*”. Alte poezii îi sunt publicate în „*Primăvara Banatului*”, „*Semenicul*”,

„*Banatul*”. Eleva scrie și proză, o primă nuvelă, semnată cu pseudonimul ce avea să-i devină numele de scriitoare, fiindu-i publicată de „*Adevărul literar și artistic*” în 1929. Obține premii numeroase, cele mai multe acordate de societatea Tinerimea Română. Tot acum, venită la București, se angajează ca redactor la „*Adevărul literar și artistic*”, unde ține rubrica intitulată „*Cronica feminină*”, apoi la „*Universul literar*” și la începutul anilor '40 la „*Viața*”, condusă de Liviu Rebreanu. Colaborează la „*Revista Fundațiilor Regale*”, „*Vremea*”, „*Gând românesc*”, „*Litoral*”, „*Viața românească*”, „*România literară*” ș.a. Debutează editorial în 1934 cu romanul *Într-un cămin de domnișoare*, elogios întâmpinat de G. Călinescu, nu mai puțin de Camil Petrescu, acesta devenind și mentorul ei literar. În 1946 se căsătorește cu medicul Dan Crivetz. În 1972, la o zi după moartea lui, se sinucide.

Aproape toate poeziile publicate de **O.** compun o singură „cântare”, un poem unic, variantă transfigurată a unui roman de iubire. În *Fata lui Codru-Împărat* (1939), poeta e o Sulamita valahă care unește *Cântarea Cântărilor* cu folclorul autohton. Iubitul e un rege și un zeu căruia poeta îi compune imnuri sacre, oficiind ca o preoteasă a soarelui. Ca eroina biblică, fata codrilor bănățeni își destăinuie fericirea, extatic, prietenelor, fetelor „fluturate”: „Voi, tinere, fluturate fete,/ De răsul căroră nu mai pot codrii să doarmă,/ Nici iepurii câmpului să-și asculte/ Cântecul solitar al inimii,/ Voi, nebune, tinere, fluturate fete,/ Nici una din voi nu știe/ Cât e de frumos iubitul meu,/ Cât de calde îi sunt brațele/ În care mi-am înecat drumurile,/ Cât de adânci îi sunt ochii/ În care zările mi le-am stins”. Menită a nu se înfăptui pe pământ, ci în cer, nunta devine o însoțire de felul celei din balada *Miorița* și epitalamurile se preschimbă în bocete. Volumul *Moartea în cetate* (1943) e un lung lamento: „Suntem față în față și, totuși, între noi/ E-o punte pe care nici pasul viilor, nici pasul morților n-o poate trece,/ Ci numai pasul îngerilor./ Dă-mi mâinile, te rog, iubitul meu./ Îmi răspunzi:/ Mâinile mele sunt înghețate,/ Nici o dragoste nu le poate încălzi,/ Mâinile mele nu-s înghețate ca mâinile vii...”. Este vizibilă afinitatea cu poezia Magdei Isanos: aceeași spiritualizare prin diafania a reprezentărilor, aceeași orientare spre fraged, spre pur, aceeași deschidere candidă a sufletului spre elementar, același mod ingenu al

frazării („Ci dă-mi, Doamne, brâul de clopoței/ Ce vestește pădurii trecerea îngerilor tăi,/ Să-l duc în peștera celui mai tânăr vânt/ Și slava ta și bucuria mea/ Cu el să descânt neconținut și să le cânt”). A stabili un raport de influență e totuși dificil, întrucât cele două poete și-au publicat volumele în același interval de timp. Nota deosebită a poetei **O.** este o preferință vag poezică pentru halucinant și fantastic, ce o apropie întrucâtva de Emil Botta. O apropiere, dar mai mult o desparte, căci, spre deosebire de autorul *Întunecatului April*, „fata lui Codru-Împărat” nu dezvoltă elementul terifiant, ci adesea îi substituie feericul, practică o exprimare poetică spontană, lipsită de teatralitate, un ton de confesiune și rugăciune, iar pentru plasticizări apelează de obicei la icoane de basm, senine chiar și când sunt triste. Ca prozatoare, **O.** cultivă în primele două romane elementul manifest autobiografic. *Într-un cămin de domnișoare* e jurnalul unei studente în litere, Dany Penzza, care își notează fluxurile și refluxurile sufletești zilnice din aproximativ ultimele luni ale anului universitar. Puțin preocupată de pregătirea examenelor, ea e obsedată în schimb de un coleg, Dinu, a cărui apariție în orizontul interior estompează imaginea, recurentă intermitent, a fostului iubit, germanul Peter Kraus. Îndrăgostita își înregistrează fluctuațiile de temperatură psihică fără „talent”, adică fără literaturizare, cu luciditate, cu putere de obiectivare, de introspecție imparțială, și nu fără integrarea vieții personale în ambianța dată: o ambianță juvenilă, ștergăresc idilică, inocent și decent boemă. În romanul următor, arbitrar intitulat *Călător din noaptea de Ajun* (1936; reeditat în 1971 sub titlul *Anotimpul pierdut*), faptele relatate sunt anterioare celor din *Într-un cămin de domnișoare*. Participantă, în 1931, la cursurile de vară de la Grenoble, naratoarea, una și aceeași cu protagonista, face o pasiune devastatoare și devine obiectul unei pasiuni de aceeași intensitate a colegului german prezent în romanul anterior, Peter. Ei ar vrea să se căsătorească, dar familia acestuia se opune. Relațiile se complică și în cuplu, prin supralicitarea de către fată a unor comportamente ale partenerului, mai ales a celor cu tentă erotică. Asemenea personajului feminin din romanul anterior, Olga e o natură dificilă: anxioasă, inconsecventă, capricioasă. Expansivă uneori până la pierderea autocontrolului, deși hiperlucidă, pe de altă parte, ea este reticentă, retractilă, de neînțeles în

manifestările față de iubit. Scrierea devine în felul acesta un document pentru psihologia instabilității feminine: lunga confesiune, obositoare prin repetiție, a unor apropieri și îndepărtări, a unor întâlniri și despărțiri, a unor elanuri epistolare exprimând dorințe exasperante, cenzurate când îndrăgostiții sunt împreună de susceptibilități cu aspect morbid. Comentatorii romanului au apreciat autenticitatea psihologică a trăirilor protagonistei (G. Călinescu și mai ales Pompiliu Constantinescu), dar au reproșat tocmai excesul autoarei într-o proiecție personală a feminității, de unde provine impresia de incapacitate de a se ridica de la general la simbol. Al treilea roman, publicat după decenii, *Legile jocului* (1972), e o confesiune la persoana a treia, foarte puțin deosebit de romanele precedente, și exploatează elemente autobiografice din perioada celui de-al Doilea Război Mondial, când **O.** a trăit în București. Intriga, având în centru aceleași personaje dizarmonice, surprinde implicit scene de viață burgheză, mic-burgheză și mai ales de boemă bucureșteană (artiști, jurnaliști), pe fundalul social alterat de război. Un roman propriu-zis, cel puțin în prima parte, este *Acele lucruri mari* (1973), deși sămburele epic pare a fi tot de proveniență autobiografică. În timpul Primului Război Mondial, Andra, soția unui preot de țară bănățean, dezamăgită și neglijată, se întoarce în oraș, la mama ei. În tren face cunoștință cu un grof ofițer, pe care îl fascinează și de care e fascinată. Ajunse la destinație, Andra și fetița ei nu sunt primite cu brațele deschise, mama (bunica) lor fiind o văduvă strâmtorată, ursuză din fire. Primind o scrisoare de la contele care o invită la moșie, femeia fuge iar, însă nenorocirea face să aibă un accident stupid în oraș, poate autoprovocat, în care își pierde viața. Narațiunea suscită interes, pe de o parte prin consemnarea reacțiilor unui copil precoce, isteț și cam afurisit, pe de altă parte, prin abilitatea compoziției, prin iscusința naratoarei de a provoca suspansuri și de a soluționa imprevizibil situații încordate, ca și prin relevanța detaliilor realiste. A doua parte a cărții, singura corespunzătoare titlului, se leagă de prima tot atât de puțin ca în romanul lui Camil Petrescu, „întâia noapte de război” de „ultima noapte de dragoste”. Partea aceasta înregistrează fapte petrecute în satul preotului bănățean după prăbușirea Imperiului Austro-Ungar, descriind în final întâmpinarea entuziastă a armatei române eliberatoare,

care intră în orașul cel mai apropiat. În fine, alt roman, *Simina și istoria*, e lăsat în manuscris. De-a dreptul opusă principiului autenticității e poetica prozei scurte a scriitoarei. Semnele literarului sunt aici etalate ostentativ. Nuvela eponimă a volumului, *Ciudata viață a poetului* (1942), începe cu formula de basm „A fost odată”. Alta, *Paco și Petro*, „poveste spaniolă”, cu „Povestea de față, pentru unii, e, poate, de necrezut. Asta nu înseamnă că nu e adevărată”. Multe narațiuni sunt scrise în notă ironică, incluzând parodie, grotesc, insolit, absurd, fabulos, mister, simbol. Mai evident parodică e *Paco și Petro*, nuvelă având ca personaj central o femeie frumoasă inspiratoare de pictură și literatură nemuritoare, preschimbată, după zece ani, în opusul ei: o muiere grasă și cu început de mustăți. De aceeași factură sunt majoritatea textelor din volum. *Nedumeririle lui Duduță* (1969) însumează povestiri cu scene de familie, mai ales amuzante, al căror erou e „un derbedeu de nouă ani, blond și pistruiat”, „cu imaginație”.

SCRIERI: *Într-un cămin de domnișoare*, București, 1934; *Călător din noaptea de Ajun*, București, 1936; ed. (*Anotimpul pierdut*), București, 1971; *Fata lui Codru-Împărat*, București, 1939; *Ciudata viață a poetului*, București, 1942; *Moartea în cetate*, București, 1943; *Noaptea creației*, București, 1943; *Sub lumina verii*, București, 1967; *Nedumeririle lui Duduță*, București, 1969; *Noaptea creației*, îngr. și pref. Ion Oarcăsu, București, 1969; *Legile jocului*, București, 1972; *Acele lucruri mari*, București, 1973; *Ciudata viață a poetului*, îngr. și pref. Ion Oarcăsu, Timișoara, 1975; *Într-un cămin de domnișoare. Călător din noaptea de Ajun*, îngr. și introd. Cornel Ungureanu, Timișoara, 1983; *Domnișoara Lou și trandafirul galben*, îngr. și pref. Cornel Ungureanu, Timișoara, 1985; *Publicistică la „Viața”*, îngr. Eugen Beltechi și Gheorghe Luchescu, pref. Cornel Ungureanu, Timișoara, 2009; *Ora fără chip*, București, 2012.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, 718–722; Constantinescu, *Scieri*, IV, 106–107; C. P. [Camil Petrescu], *Notă despre romanul feminin*, RFR, 1937, 2; C. Fântâneru, „*Fata lui Codru-Împărat*”, UVR, 1939, 13; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 879, *Ist. lit.* (1982), 965–966; Perpessicius, *Opere*, X, 268–272; Ion Oarcăsu, *Prezențe poetice*, București, 1968, 58–65; Val Condurache, „*Legile jocului*”, CRC, 1972, 41; Oarcăsu, *Destine*, 100–107; Ilea, *Mărturisirile*, 137–143; Titel, *Pasiunea*, 35–36; Țirioi, *Premise*, 78–79, 87–89, 112, 114–119, 192–193; Ungureanu, *Imediata*, I, 109–170; Lovinescu, *Unde scurte*, II, 25–29; Ruja, *Parte*, I, 18–27; *Dicț. scriit. rom.*, III, 501–503; Gheorghe Luchescu, *Anișoara Odeanu*, pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 2001; *Dicț. Banat*, 555–559; Ungureanu,

Geografia lit., IV, 111–117; Popa, *Ist. lit.*, II, 860–861; Bianca Burța-Cernat, *Un episod din aventura legionară*, OC, 2010, 267; Elena Jebelean, *Anișoara Odeanu – mesaje din lumea de dincolo*, O, 2012, 7; Grafiela Benga, *Anișoara Odeanu și generația '27*, VR, 2012, 7–8. **D.Mc.**

**ODOBESCU,
Alexandru I.**

(23.VI.1834, București –
10.XI.1895, București),
prozator, eseist.

Fiu al Catincăi (n. Caracaș) și al generalului Ioan Odobescu, **O.** își începe învățătura în casă, intrând în 1844 la Colegiul „Sf. Sava” din București, unde urmează „umanioarele”. Din această perioadă datează cele dintâi exerciții literare, toate redactate în limba franceză. Aflat din 1850 la Paris pentru a-și continua studiile, vine în contact cu grupul revoluționarilor români exilați aici și, entuziasmat, se străduiește să aducă servicii cauzei Principatelor Române. De altfel, intrase în grija lui A. Ubicini, francez care slujise revoluția română, și are între profesori pe Alfred Dumesnil, ginerele lui Jules Michelet, în casa căruia și locuiește o vreme. Acum traduce în limba franceză părți din poemul *Cântarea României* și tot în această vreme se află printre inițiatorii societății și revistei „Junimea română”, unde debutează cu articolul *Muncitorul român* (1851). Spre sfârșitul anului 1851 se înscrie la Collège de France, își ia bacalaureatul în 1853 și urmează apoi cursuri la Sorbona. Este remarcat îndeosebi de profesorul E. Egger, elenist, epigrafist, arheolog. Își alcătuiește, cu cheltuială mare, o bibliotecă în care figurează ediții bune din clasicii greci și latini, dar și din scriitorii moderni, istorii literare, studii filologice, lucrări de estetică, arte poetice, volume de critică literară, de istorie antică, medievală și modernă. Își procură din țară cărți și periodice și ține să-și completeze mereu colecțiile. De pe acum pare a trăi mai intens și mai real în spațiul cărților decât în realitatea propriu-zisă. Ca și alți „copii teribili” ai veacului, ca B. P. Hasdeu în primul rând, **O.** își exersează de timpuriu condeiul,

întrucât știe că rostul său în lume va fi acela de om de cultură. O puzderie de încercări – versuri, piese de teatru, traduceri din Homer, Vergiliu, Horațiu, articole, conferințe –, neîncredințate tiparului, sunt semne ale căutării de sine. Avea obiceiul scrisului zilnic și încerca să-și aproprie lumea prin lecturi și prin călătorii: călătorii în lumea cărții și călătorii în lume pe urmele cărților. „Jurnalul” celor două moduri de peregrinare va fi ținut în epistole către cei apropiați. Acest tip de comunicare, cultivat până la capătul vieții, câteodată abia vag disimulat și în discreta diversitate a operei, îl exprimă fidel și complet. Când revine la București, în 1854, fără licență, de vreme ce studiasse cu pasiune, dar fără pragmatism, i se dau mărunte funcții administrative: șef al Biroului francez la Secretariatul de Stat (1857), procuror la secția a doua a Curții de Apel (1859) ș.a., doar în 1860 ocupând un post mai important, ca membru al Comisiei Documentale. Se căsătorește, în 1858, cu Sașa Prejbeanu, fiica naturală a generalului P. D. Kiseleff, înrudită după mamă cu familia princiară rusă Bagration. Duce aceeași existență de boem aristocrat, scandalizând cu deosebire pe rigidul său tată. După ce i se publicaseră câteva scrieri (fragmentul *Fecioara din Orléans* în „Calendarul popular pe anul 1852”, poeziile *Odă României*, *Întoarcerea în țară pe Dunăre* și studiul *Despre satira latină* în 1855, în „România literară” a lui V. Alecsandri), îi apar în „Românul” (1857) și, respectiv, în „Revista Carpaților” (1860) nuvelele istorice *Mihnea-Vodă cel Rău* și *Doamna Chiajna*, tipărite împreună în 1860, sub titlul *Scene istorice din cronicile românești*. Scoate, între 1861 și 1863, „Revista română”, în care publică și cercetări proprii despre mănăstiri, tipărituri și manuscrise inedite, studii de istorie literară și folclor, memorialul de călătorie *Câteva ore la Snagov*. Primește în acești ani funcții înalte: director (1862), apoi ministru al Cultelor (1863) și ministru ad-interim la Externe. Se implică în problema secularizării averilor mănăstirești, interesat de posibilitatea folosirii veniturilor pentru propășirea culturală; are o atitudine potrivnică guvernului, ceea ce îl determină să-și dea demisia din minister. Își argumentează poziția în broșura *Étude sur les droits et obligations des monastères roumains dédiés aux Saints-Lieux d'Orient* (1863, sub pseudonimul Agathon Otmenedec). Tot acum propune un program de reorganizare și modernizare a învățământului secundar. Ca delegat permanent și apoi în

calitate de comisar al pavilionului românesc la Expoziția Universală de la Paris (1867), pregătește minuțios prezentarea exponatelor, preocupat de imaginea țării (*Notice sur la Roumanie principalement au point de vue de son économie rurale, industrielle et commerciale*, scrisă în colaborare cu P. S. Aurelian, *Notice sur les antiquités de la Roumanie*). Călătorește în Rusia, Danemarca, Turcia, Grecia, Elveția, Italia, irepresibil atras de istorie și de artă. Devine, în septembrie 1870, membru al Societății Academice Române, în 1879 fiind desemnat secretar general al forului. Fără a-și părăsi cercetările arheologice și istorice, ale căror rezultate le publică în „Trompeta Carpaților”, „Românul”, „Columna lui Traian”, răspunde solicitărilor Academiei mai cu seamă în chestiunile filologice: traduceri din greacă și latină (*Despre condițiunile unei bune traducțiuni a autorilor clasici în limba română*, 1874), revizuirea dicționarului latinizant al lui I. C. Massim și A. T. Laurian, editarea de texte vechi ș.a. În spiritul modernizării culturale se înscrie și activitatea lui O. ca director, numit în 1875, al Teatrului Național din București. Chiar dacă a înnobilat misiunile publice pe care le-a primit cu distincția și competența ce îi erau caracteristice, O. nu avea nici prea mult simț practic, nici energia lui Ion Heliade-Rădulescu, nici puterea de muncă a lui B. P. Hasdeu sau disciplina lui Titu Maiorescu. Fire aristocrată, se lasă în voia „colindei” neîntrerupte într-ale culturii, în epocă el părând mai curând o „grădină suspendată”. De altfel, l-au impus câteva lucrări de erudiție surâzătoare: *Pseudo-cynegeticos. Epistolă scrisă cu gând să fie Precuvântare la cartea „Manualul vânzătorului”* (1874), *Istoria arheologiei* (I, 1877), unde sunt reunite cursuri ținute la Facultatea de Litere din București, monografia în trei volume *Le Trésor de Pétrossa* (1889 și, postum, 1896, 1900). După mai bine de un deceniu de preumblări între București și Paris, unde locuiau soția și fiica lui și unde între 1881 și 1885 a funcționat ca secretar de legație, reușește să-și readune familia în țară în 1890. Predă la Liceul „Sf. Gheorghe” al lui Anghel Demetrescu, este membru în Consiliul General al Învățământului, conduce, în 1891, Școala Normală Superioară din București. Bolnav, incapabil să-și pună ordine în viață, împovărat de încurcături bănești și de o nefericită legătură sentimentală, O. se sinucide.

Ca vlăstar altoit pe trunchiul generației pașoptiste, ținând să continue efortul înaintașilor, O. a

crezut și el că trebuie impulsionată „formarea unei literaturi și unor arte naționale” (*Viitorul artelor în România, Bazele unei literaturi naționale*). Ceea ce îl deosebește de antecesorii este aspirația către o cultură durabilă care să-și afle modelul în clasicismul antic. Antichitatea înseamnă pentru el un echilibru interior și un peisaj estetic, a cărui perfecțiune formală poate fi transmisă inteligenței, sensibilității creatorului modern. În idealul clasic al lui **O.** intră, alături de eunitia estetică a Antichității, și armonia, frumusețea spiritului popular, civilizației românești fiindu-i proprii „instinctul artistic” și „stilul artistic” (*Artele în România în periodul preistoric, Priviri asupra stilului în arte*). Autorul detașează ideea cea mai dragă lui: această tradiție, preluată, poate individualiza arta națională. Ca arheolog, **O.** are o contribuție de seamă la descoperirea și cercetarea, din perspectivă estetică, a vestigiilor de cultură materială veche și medievală românească. Studiile sale, monografia *Le Trésor de Pétroussa*, elaborări savante, cu o informație prodigioasă, exercită o seducție specială prin aptitudinea autorului de a transforma un obiect, un vestigiu într-un centru al lumii, luminat prin ocoluri succesive și conexiuni neașteptate, reînviat, recreat. Se exprimă aici „vechea libertate a curiozității sale rătăcitoare, nesățioasă să cunoască și să se bucure de descoperirile ei” (Tudor Vianu). Și în *Istoria arheologiei*, lucrare modernă, unică în literatura de specialitate de la noi, **O.**, înrăuit de J. J. Winckelmann, face un periplu prin arta universală, în Antichitate și Renaștere, ghidat de intuiții sigure, bun gust și rafinament. În demersul său, întotdeauna un discurs îndrăgostit, se conturează lucruri scoase din încatenarea lor temporală și spațială, pentru a fi așezate într-o simultaneitate justificată originară, prin apartenența lor la tărâmul artei. Aflat la interferența mai multor școli literare, scriitorul a fost văzut deseori ca o efigie, ca „personalitatea-tip secolul al XIX-lea” (Vladimir Streinu), tocmai prin conjuncția unor orientări altfel dispuse succesiv și divergent. **O.** se situează între romanticismul civic al generației anterioare și exigența estetică manifestată, în ceea ce-l privește, firesc, netensionat, având un resort înăscut. Frumosul preexistă, înscris în fibra ființei lui, primatul esteticului căpătând ulterior o legitimitate aparte prin cultul clasicismului. Se stabilește astfel, în cultura română, o punte între Mihail Kogălniceanu și Titu Maiorescu, între pașoptism și junimism. Fără a fi

teoretician sau critic literar propriu-zis, **O.** face de multe ori dovada unui spirit critic apt să țină cum-pănă între însuflețire și severitate. În ideile despre limbă, artistul, dar și filologul minuțios și competent, evitând orice tip de exagerare, îndreaptă privirea contemporanilor spre „izvoarele naționale”, spre îmbogățirea cu împrumuturi ce pot fi adaptate firii limbii române. Ca și Maiorescu, respinge „frazologia nomoloasă și încâlcită”, cerând traducătorului, de pildă, să fie „limpede, corect, elegant, cumpănit și mai cu seamă inteligibil în limba sa”. Referindu-se la creația populară, **O.** preia ideea herderiene și vorbește despre valoarea de document istoric și psihologic a literaturii orale. Tinde însă, cel dintâi la noi, către cercetarea folclorului, făcând analize de text și utilizând metoda comparativă, ca posibilitate de omologare a originii și durabilității creațiilor folclorice (*Cânticele poporane ale Europei răsăritene, mai cu seamă în raport cu țara, istoria și datinile românilor*). Astfel, cercetările lui indică

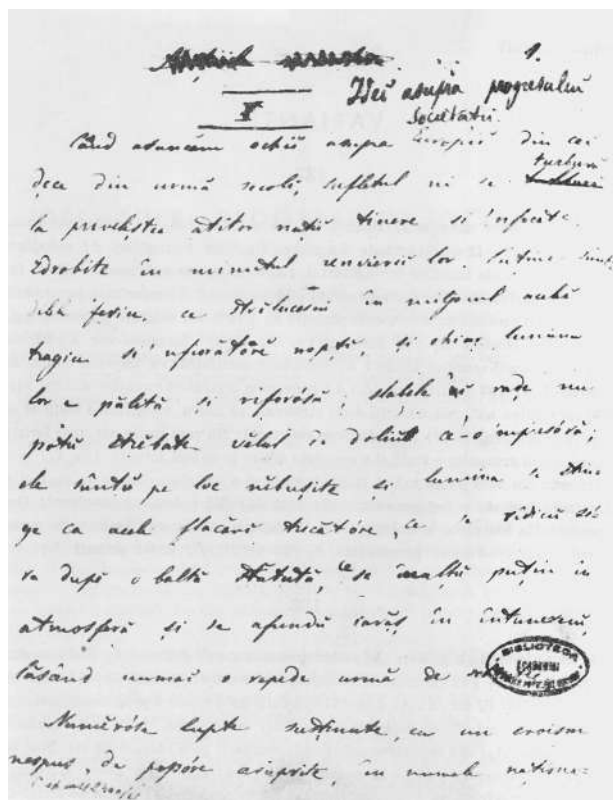
Cu soția și fiica

un făgaș nou în folcloristica românească, pe care merge și un alt erudit al timpului, B.P. Hasdeu. **O.** încurajează, în același timp, culegerea literaturii populare și apreciază contribuțiile, distincte, aduse de Petre Ispirescu și de G. Dem. Teodorescu. El însuși face câteva adaptări literare (*Jupân Rănică vulpoiul*, *Tigrul păcălit*) ori prelucrează, după G. W. Cox, *Zece basme mitologice*. Din pasiunea conjugată pentru istorie, filologie și literatura propriu-zisă pleacă studiile de istorie literară și culturală ale lui **O.** A cercetat manuscrise și tipărituri vechi, a scris despre *Psaltirea* diaconului Coresi, a contribuit la editarea scrierilor lui Dimitrie Cantemir, a elogiat efortul lui Timotei Cipariu de a scoate la lumină texte vechi românești. În *Mișcarea literară din Țara Românească în secolul al XVIII-lea* reînvie figuri de cărturari demne să stea alături de Samuil Micu, Gh. Șincai și Petru Maior, după cum mai înainte, în monografia *Poezii Văcărești*, afla meritele unei familii de literați în tendința „nobilă și demnă” de a modela limba română, edificând „o cultură începândă”. Din aceeași prețuire pentru înaintași publică în „Revista română” postume ale lui Alecu Russo, republică din poeziile lui Vasile Cârlova, editează *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, reluată, alături de alte lucrări ale lui N. Bălcescu, și în volum (1878).

Un voluptuos al ideilor, dar și al erudiției, asupra cărora arcuiește întotdeauna un nimb de poezie, este **O.** și în paginile literare. Având structura unui umanist, el crede că „una dintre cele mai fericite însușiri” ale omului este aceea „de a poetiza orice lucru, după placul său”. A lăsat mult mai multe pagini decât cele încredințate tiparului în timpul vieții; scria zi de zi, pentru că astfel își regăsea echilibrul lăuntric. Jurnalele de călătorie, adesea sub forma unor epistole, o întinsă corespondență, gândită probabil și spre a fi citită de urmași, sunt moduri de intensificare a existenței, câteodată poate mai importante decât întâmplările care le-au generat. În plăcerea rafinată a comunicării discrete, colocviale, se cristalizează o neistovită – și dramatică – sete de armonie și bun gust. Nu în ficțiunea literară poate fi întâlnit **O.** cel adevărat, imaginația lui nu poate zămisli sub astfel de stele, ci în paginile izvodite cu o desăvârșită libertate a spiritului, în acea „stare de reverie a inteligenței” (Vladimir Streinu), condiție într-adevăr fericită, așteptată, întâmpinată, cultivată și fixată în scris. Desigur, proiectele literare i-au

fost, la începuturi, grandioase. A încercat să dramatizeze sub înrăurirea romantismului subiecte legendare foarte diferite, schițând tragedia în versuri *Mihai Viteazul* (1848), o dramatizare a cărții despre Ruth din *Biblie*, dramele *Urban Grandier*, *Ioanițiu, craiul românilor*, *Decebal* ș.a. Din visurile de dramaturg ale lui **O.** nu s-a născut nici o piesă terminată, iar localizările de mai târziu – *Radiclele* (1881) după Eugène Labiche, *Nea Frățilă* după Erckmann–Chatrian (1882, în colaborare cu G. I. Ionnescu-Gion și semnată Aliod) – sunt divertismente fără relevanță. Întâile lui reușite rămân „scenele istorice” *Mihnea-Vodă cel Rău* și *Doamna Chiajna*. Compunându-le, avea în vedere maniera romantică a evocărilor istorice ilustre din literatura europeană (Walter Scott, Prosper Mérimée, Victor Hugo), dar ținea să se integreze mai ales unei tradiții românești, oprindu-se la paradigma nuvelei istorice a lui C. Negruzzi. Autorul își prezintă, de altfel, scrierile ca pe niște imitații și își definește contribuția cu modestie: păstrarea limbii cronicești, culoarea locală și virtuțile documentare. În cele două nuvele **O.** evocă remarcabil, cu ingeniozitate narativă și descriptivă, domniile a doi despoți din secolul al XVI-lea, înrâncenata și nelegiuita lor încercare de a-și păstra tronul. Cu toate că apelează uneori la înscenări convenționale, bine cunoscute în arsenalul romantic, portretele celor două personaje au relief dramatic, creat prin acumulări gradate și chiar cu un anume halou reflexiv, născut din sugestia forței care împinge eroii de la mărirea iluzorie, nestatornică spre moartea violentă, cuvenită oricărui uzurpator. Sunt reconstituite în detaliu, cu luxurianță cromatică, tablouri de epocă, sunt descrise case boierești, Curtea domnească, obiceiuri, ceremonii, vestimentație. Stilistica nuvelor dezvăluie cu adevărat un maestru. Bogăția lexicală, irizările cuvântului arhaic, fluența, muzicalitatea frazei, când maiestuoasă, când simplă, se întâlniseră arareori la prozatorii anteriori. Aristocrat și estetic, **O.** are mereu tendința de a se delecta dând viață, aproape cu senzualitate, impresiilor și emoțiilor. O face întotdeauna dintr-o mare plăcere a comunicării intelectuale. În nomadismul acestui voluptuos al digresiunii există întotdeauna o premisă, un pretext care îl declanșează. În *Câteva ore la Snagov* pretextul este un pelerinaj istoric. Rătăcind pe urmele celor ce au fost, autorul alătură informației, referinței istorice savante reveria, fantazarea, interesat cu deosebire de sugestii

Pagină de manuscris

venind dinspre figuri și scene dramatice, dinspre duhurile istoriei. Pe o altă treaptă se situează *Pseudo-cynegeticos*, efigie a umanismului estetic al lui O. Și aici există un pretext, opera fiind „scrisă cu gând să fie *Precuvântare*” la *Manualul vânătorului*, cartea prietenului C.C. Cornescu. Călătoria este acum imaginară. Scriitorul adună în jurul ideii de vânătoare o serie de *difficiles nugae*, care compun un mozaic strălucitor, lucrat cu o migală disimulată sub detașarea grațioasă și umorul discret. Recunoscându-și, dintru început, puțina pricepere într-ale vânătorii, scoate totuși din tăcere amintiri despre timpul de odinioară, când, copil fiind, văzuse vestitele locuri ale acestei îndeletniciri, în Bărăgan, împărăția dropiilor. În substanța fluidă a rememorării intră spectacolul unei lumi fascinante: mișcarea surdă a imensității toropite de arșiță, colinda căruțelor cu tămădăieni, vânătorii de dropii (*Et in Arcadia ego*). Monolog în mende, debitat nostalgic, împodobit cu digresiuni despre păsări, reverii livrești, anecdote vânătoarești. Peregrinarea propriu-zisă, pe tărâmul artei, are ca punct de plecare lucrarea *Laokoon* a lui Lessing,

care i-ar fi sugerat posibilitatea unei scrieri despre reprezentările artistice ale unui subiect. Trei imagini, statuia antică a Diane, sculptura *Diana de Poitiers*, aparținând lui Jean Goujon, și o gravură a lui Albrecht Dürer, *Miraculoasa vocațiune a Sfântului Hubert*, considerate întruchipări emblematice ale motivului vânătorii în arta plastică, deschid galeriile muzeului imaginar al lui O. Sunt reunite într-o dezordine căutată, cu asociații capricioase, surprinzătoare, descrieri de sculpturi și picturi antice și moderne, aprecieri fine asupra muzicii, comentarii și citate din literatură, de la Horațiu la Turgheniev, referiri la poezia românească, aluzii la disputele filologice și literare ale vremii, istorioare subtil ironice sau autoironice, snoave și anecdote spuse cu zâmbet subțire. Povestind o excursie în munții Buzăului, autorul află cadrul adecvat pentru a înscena un dialog cu un om al locului, de la care aude basmul despre „feciorul de împărat cel cu noroc la vânat”. Basmul bisoceanului filtrează expresia populară, întâlnită des în *Pseudo-cynegeticos*, și imaginația specifică poveștii într-o compoziție ușor convențională, apropiată de luxurianța barocă. O. este un spirit cultivat, erudit fără trufie, un hermeneut mobil și carismatic, om de gust și rafinament, care se delectează întreținând un dialog, mereu seducător, cu cititorul; pe acesta îl măgulește inducându-i ideea că jocul este deschis, că perspectivele și ipotezele pot fi multiplicare la infinit. Văzut și ca „un avar în domeniul artistic, care se desparte de ceea ce posedă în imaginație la fel de greu ca orice harpagon de ceea ce posedă în realitate” (Nicolae Manolescu), O. este totuși un epicureu, care trăiește autentic doar în și prin text. O poezie difuză, un abur de ușoară melancolie, ce ține de sentimentul vremelniceii, învâluie pagina. În echilibrul clasicului, aparent mai senin ca oricând, străfulgeră uneori accente dramatice, amintind de neliniștea romanticilor. Alcătuirea operei, cel dintâi eseu din literatura română, revelează structura acestei personalități de tip estete, creator de stil în integralitatea manifestărilor sale. Aici conțenează înainte de toate modul rostirii, iar acesta este singular în epocă: o scriitură dezinhbită, unde se trece cu eleganță de la registrul grav la badinerie, de la solemnitate la familiaritate, unde, în locul unei severități profesionale, sunt preferate tonul bonom, gluma, persiflarea și autopersiflarea. Valorificând modele livrești și populare în ingenioase alternări lexice, O. realizează, prin cizelarea relației dintre

cuvinte (arhaice, populare, neologice), efecte neașteptate, de un pitoresc aristocratic. Imagist care refuză expresia cenușie, el este deopotrivă un muzician ce frazează armonios, utilizând fie perioada cu arborescența ei solemnă, fie enunțul oral, brevilocvent, cu o euritmie cristalină. **G.D.**

Un loc deloc neglijabil ocupă în opera lui **O.** proza științifică. Arheolog și profesor de arheologie la Universitatea din București, el a străbătut, cum zice, „cu o plăcere nespusă [...] țărâmul patriei, cercetând peste tot locul umbrelor și amintirile strămoșilor noștri”, a inițiat săpături arheologice și a scris în limba franceză, cu mari pauze, o lucrare fundamentală despre tezaurul de la Pietroasa. Nu este unica scriere de acest gen. *O călătorie la Snagov, Istoria arheologiei* și numeroase alte studii de arheologie preistorică și istorică, dar mai ales opera lui capitală în acest domeniu, *Le Trésor de Pétrossa*, arată nu numai o erudiție ușor exagerată prin parantezele, fugile prezente din tema centrală a discursului, dar și plăcerea de a înflori fraza și de a divaga și rătăci în mai multe culturi și de a da expresivitate epică ideilor sale. **O.** este, și aici, un erudit „surâzător”, cum i-a zis, inspirat, Tudor Vianu, un vizionar romantic anxios, iubitor de reverii clasicizante. Când îi citești cursul de istoria arheologiei, te surprinde ușurința de a trece de la o problemă la alta și de a rupe discursul, fiind vorba de o știință aspră și severă, cum este arheologia. Și încă arheologia preistorică, o știință înconjurată de mari și grele necunoscute, spre care s-a îndreptat, la noi, după **O.**, un alt mare vizionar cu vocație literară, Vasile Pârvan (în *Getica*, 1927). Este motivul pentru care arheologul surâzător sau, cum se poate spune, arheologul din fotoliu, n-a prea fost luat în serios de specialiștii propriu-ziși, socotindu-l „un arheolog beletrist”. O suspiciune și o denumire minimalizantă pe care o primesc de regulă, în lumea intelectuală românească (țeapănă și puțin deschisă față de tot ceea ce iese din tipic), toți cei care intră, cu altă pregătire intelectuală, în alt domeniu de activitate. Așa s-a întâmplat cu E. Lovinescu, când a publicat *Istoria civilizației române moderne*, și cu Lucian Blaga, când a tipărit eseurile sale filosofice. Au fost taxați, numaidecât, de a fi „beletriști”, oameni fără sistem, adică literați aventurați în discipline în care nu sunt specialiști. Studiile de arheologie ale lui **O.** n-au, poate, un sistem ușor depistabil la lectură, dar au, în mod sigur, idei și informații bogate, care, uneori, cad ca o grindină

în pagină și inundă parantezele, comparațiile, analogiile, iar ideile și referințele, detaliile sunt puse, toate, într-o epică în care auzim „glasurile de farmec ale lui Dante și Petrarca” și dintre ierburi sălbatice se ivesc ruinele maiestose. Spiritul arheologului aleargă pe o hartă întinsă, ridicând mereu probleme adiacente la care tot el răspunde prin lungi considerații despre „antropologia”, „fiziologia” și chiar despre „etica timpului”. Așa procedează când vorbește, de pildă, despre *Laocoon*. Arheologul deschide larg turbinca imaginației sale și în ea năvălesc, ca într-o fabuloasă proză romantică, personaje terifiante: „În adevăr, ce senină și cu toate acestea ce pătrunzătoare e durerea care stă răspândită pe fețele lui Laocoon și ale fiilor săi, în admirabila grupă de marmură! Doi șerpi lungi și mlădioși i-au încolăcit de toate părțile; unul strivind sub vârtoase împleticiri un picior și un braț

ale copilului din stânga, care încearcă spăimântat a se desprinde, și-a înfipt colții în șoldul bătrânului, al cărui pânțe se sumet, formând un deșert spasmodic până sub coaste. Copilul din dreapta, mușcat sub braț de celălalt șarpe, pare a cădea sleit de puteri pe altarul de piatră, unde se rezemă și muncitul său părinte. Totul formează o piramidă în care musculatura cumpătată a trupurilor goale și expresiunea de adâncă durere a frumoaselor chipuri răsare cu un efect armonios și impunător din plectoasele și năclăioasele încolăciri ale fiarelor târătoare. Firea omenească se vede suferind strașnic, dar suferința n-o face să piardă nimic din frumusețea formelor ei. Laocoon și fiii lui cu amarnică jale rabdă pedeapsa cerească ce i-a ajuns. Cine din d-voastră ar vedea, în marmură, grupa Laocoonului, nu și-ar putea opri gândul de a se repurta îndată către admirabilele versuri din cartea a II-a a *Eneidei* lui Virgiliu, versurile în care vedem cum fiul lui Priam, preotul lui Apollon, cel care, în înțeleapta-i prevedere se temea de greci și când veneau cu daruri – *Timeo Danaos et dona ferentes* – își plătește cu o groaznică moarte întemeiatele sale presimțiri. Dați-mi voie, domnilor, a vi le rememora, ca o plăcută și clasică amintire de care arheologia niciodată nu se ferește. În *Le Trésor...* geniul epic (în sensul franțuzesc al termenului) se desfășoară pe spații largi și trece, cu o ușurință aproape frivolă, de la o epocă la alta și de la un subiect la altul. Ispita detaliului se transformă într-o ispită a totalității. Mai precis: obiectul concret aflat sub lupa arheologului este pus mereu în context, comparat cu altele asemănătoare, din alte civilizații și alte culturi, unele foarte îndepărtate în timp și spațiu. **O.** face, dar la 1874–1875, un comparatism erudit, aproximativ în ceea ce privește posibilitatea vreunei înruderii (cauzalități). Un comparatism digresiv, i s-ar putea spune, pentru că de la o referință autorul trece la alta din alt mediu și din altă sferă a artei. Partea profitabilă este că prin aceste digresii în lanț obiectul prim (piesele ce formează *Cloșca cu puî*) capătă, astfel, o noblețe universală, intră într-o rețea. Când discută, de pildă, despre „vesel” de la „onomastica” lui Julius Pollux, pe care o ia ca punct de referință, **O.** merge la cartea lui Athenaios, *Deipnosophistai*, acolo unde este descrisă o masă a sofștilor și un festin dat, în Macedonia, de un oarecare Caranos de ziua nunții sale. Arheologul român preia de acolo lista băuturilor, a felurilor de mâncare și a dansurilor, neuitând să prezinte totodată

seria de platouri mari și platouri mici sau să noteze faptul că tinerii sclavi au adus, la începutul festinului, un mare platou de bronz de Corint plin „des pains avec tout un régal de vollailles, [...] de canards, pigeons et oies”, după care sunt puse pe masă farfurii de argint pentru fiecare musafir cu „d’autres pains plus grands avec du gibier de poil et de plume, lièvres, chevreaux, tourterelles, perdrix etc”. La al treilea rând, se folosește „un plat en riche vermeil” și pe el se află un porc întreg umplut „de tout sorte de fricassées, mélange de cailles, de petits oiseaux, de vulves, de jaunes d’œuf, d’huîtres et de coquillages, plongeant dans des sauces variées”. Ce legătură poate să existe între acest savuros meniu macedonean cu sosuri variate și piesele din tezaurul de la Pietroasa? Evident, nici una, în afară de pura plăcere a eseistului de a divaga cu multă și fastidioasă erudiție în jurul unui subiect. Eseistul conștientizează, după ce descrie amănunțit platourile și elementele culinare de la banchetul de nuntă al lui Caranos, faptul că poate a mers prea departe cu erudiția sa, dar nu abandonează digresiunea și, schimbând locul, secolul și genul artei, citează opt versuri din Boileau pe temă culinară: „En lisant cela – adaugă el – nous ne sommes vraiment pas loin, malgré la distance des siècles, du fameux rôt de Boileau: „Sur un lièvre flanqué de six poulets étiqués/ S’élevaient trois lapins, animaux domestiques,/ Qui, dès leur tendre enfance élevés dans Paris,/ Sentaient encore le chou dont ils furent nourris./ Autour de cet amas de viandes entassées/ Régnait un long cordon d’alouettes pressées,/ Et sur les bords du plat six pigeons étalés/ Présentaient pour renfort leurs squelettes brûllés”. Trecând peste alte exemple, se poate conchide: Odobescu este un excelent prozator într-o știință care cere multe cunoștințe și multă disciplină spirituală. Reușește pentru că, în tot ceea ce scrie, are simț epic și are capacitatea de a fantaza inteligent în jurul unei teme oricât de aridă ar fi. Este un prozator impresionist cu imaginație și un „discursionist” care rupe mereu discursul academic, pe care ar fi obligat, prin tradiție, să-l țină în limitele științei arheologice. Nu are însă răbdare să stea deoparte, intră în subiect, deschide paranteze și face speculații, analogii de multe ori încântătoare. Comentariile lui au un epicism interior de bună calitate, în omul de știință care vrea să fie și este, cu adevărat, pânđește tot timpul un eseist – prozator inteligent, cultivat și inventiv, adică un

creator veritabil. Cele mai bune pagini de proză (sub formă fragmentară) se află aici, în scrierile arheologice, în notele pe care le-a luat în timpul excursiilor sale științifice prin țară și, de bună seamă, în *Pseudo-cynegeticos*, nucleul creației sale.

De la **O.** a rămas un număr mare de scrisori (în jur de trei mii) dintre care au fost adunate până acum 2693 în ultimele șase volume din seria *Opere* (1979–1996); alte câteva sute de scrisori așteaptă să fie tipărite. Cele mai multe (cu precădere cele adresate Sașei – soția scriitorului – și mamei – Catinca Odobescu) sunt scrise în franțuzește. O limbă pe care **O.** o cunoaște bine și în care scrie în chip fluent. Prietenilor din țară (V.A. Urechia, Ioan Bianu, Grigore G. Tocilescu, G. Barițiu) le scrie în românește, fără preocupare de stil frumos, dar cu o frumusețe a frazei care vine din demnitatea și complexitatea limbajului. **O.** scrie mult, ca Voltaire (despre care se spune că scria zece scrisori pe zi), ani de-a rândul (1880–1887) scrie aproape zilnic Sașei (confidentul principal, confidentul ideal) și

așteaptă, cu anxietate, răspunsul. Are, nu mai încapă discuție, vocație epistolară. Din ceea ce s-a păstrat se vede că energiile lui creatoare cele mai importante sunt îngropate în această corespondență agitată, disperată deseori, scrisă mai mereu într-un stil care ar trebui numit stil al urgenței. Epistolierul are mereu de comunicat ceva urgent, cere ceva de care are numaidecât nevoie, dă relații, se vaită, solicită informații, propune soluții de salvare, în fine, scrisorile – redactate de regulă dimineața – arată un spirit anxios și întreprinzător (în sfera lui de acțiune), care caută tot timpul ceva ce nu găsește. Impresia pe care o dă este că spiritul său doarme pe un pat de spini și că existența lui este un supliciu: așteaptă mereu ceva (o sumă de bani, de regulă) ce nu vine, trebuie să se vadă cu cineva pe care îl detestă, scrie unei autorități academice sau ministeriale și autoritatea în chestiune întârzie să-i răspundă și, când îi răspunde, răspunsul este negativ, în fine, totdeauna are ceva de rezolvat și – în eternă panică – nu ajunge să rezolve. Comunică toate acestea Sașei, terapeutul lui, revine a doua zi, în fine, **O.** este, la Paris sau la București, într-o continuă alarmă. Puse la un loc, aceste epistole alcătuiesc un jurnal intim voluminos, pe alocuri (mai ales spre sfârșit) dramatic. O mare corespondență, cea mai importantă – probabil – din literatura noastră, cu toate că, în aceste mesaje zilnice, nu vine aproape deloc vorba de literatură. Ceea ce este curios la un spirit scormonitor ca **O.** Citește în chip curent studii de istorie (arheologie) și, când află din reviste că s-a descoperit ceva în Crimeea sau în altă parte, cere numaidecât informații de la prieteni. *Istoria arheologiei* dovedește cât de vastă și cât de serioasă este informația sa în acest domeniu, iar corespondența sugerează faptul că literatura de ficțiune nu se află printre prioritățile sale. Citește într-un rând un roman de Émile Zola (*Pot-Bouille*) și este oripilat: „quelle lourde pâtée de saloperies”. Nu sunt alte trimiteri în lungă lui activitate epistolară la cărți de literatură. **O.**, care cunoaște stilurile mari ale culturilor vechi și le definește bine în studiile de arheologie, nu este preocupat de teoriile privitoare la epică și nu are idei originale, cum are contemporanul său mai tânăr, Duiliu Zamfirescu, despre roman, un gen la modă. Curiozitatea lui merge spre istorie și preistorie, mai puțin după 1860 (când își publică în volum *Scenele istorice...*), spre literatura propriu-zisă. Pe scurt: în acest amplu jurnal intim care

este corespondența lui **O.** nu trebuie căutate opinii despre literatură, căci nu se află; se poate afla, în schimb, un meticolos, vast roman de familie al cărui personaj principal se luptă zilnic, ca un personaj balzacian, cu creditorii și scrie, tot zilnic, mesaje pline de combinațiuni himerice. G. Călinescu, criticul care-i acordă mai multă atenție decât alții, îi reconstituie (în ediția a doua din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*) biografia după datele din scrisori și face reflecții, în genuri juste, despre acest destin neobișnuit în cultura noastră. Corespondența lui este, într-adevăr, un monument – cum s-a spus – în cultura noastră și ea așteaptă istorici literari și filologi pricepuți și devotați pentru ca monumentul să fie întregit și, acolo unde este cazul, tradus în limba română. Cele câteva mii de scrisori (nu toate interesante) constituie, în fond, partea cea mai originală a creației sale, cu mult – ca valoare culturală și estetică – peste literatura epistolară românească a secolului său. Acest vast jurnal intim (prin corespondență) vorbește de toate, de la luptele lui **O.** cu „huissierii” care-i ridică mobila din casă din pricina datoriilor neachitate până la drama sentimentală care l-a determinat să-și pună capăt zilelor în toamna anului 1895. Cele mai multe epistole le adresează soției, Sașa, alcătuind un roman conjugal atipic. G. Călinescu s-a inspirat din el și a creat în *Bietul Ioanide* un personaj memorabil, Elvira, soția înțeleghătoare a arhitectului. Elvira, din fidelitate și admirație pentru soțul ei îndrăgostit de o femeie tânără, se duce și cere, în numele lui, mâna excentricei Cucly. Romanul sentimental al lui **O.** se încheie prost. Personajul central se sinucide, nu înainte de a lăsa trei scrisori, dintre care, una, sublimei Sașa. Scrie, de asemenea, amicului Anghel Demetriescu și lui Petru Poni, ministrul Învățământului. Se plânge în ele de reaua lui soartă și de felonia femeii care l-a trădat (Hortensia Racoviță, cu 30 de ani mai tânără decât el, fosta soție a lui Alexandru Davila). Mesajul către Anghel Demetriescu dezvăluie mai multe din secretele acestei tragedii. **O.** pledează, în continuare, culpabil. Dar culpabilizează și pe infama femeie fără inimă și fără conștiință, „prăpastia”, „mormântul” vieții lui. Se teme de posibilele ei clevetiri murdare. Werther bucureștean nu mai este atât de sigur că dispariția sa aduce mângâiere și liniște. Nici că Hortensia este o „zână inspiratoare”. **O.** vrea să-și curme zilele nu dintr-o mare iubire imposibilă, ca eroul lui

Goethe, ci cu sentimentul că a căzut pradă unei pasiuni nenorocite pentru o femeie vulgară și trădătoare. Scenariul romantic coboară din sfera miturilor sublime ale erosului în lumea periferiei balcanice: „Amice Anghele, fără ca să fiu un om rău, nu știu cum s-a întâmplat de am avut mulți, foarte mulți vrăjmași și detractori pe lumea aceasta. Puțini, din contra, au fost aceia care mi-au arătat întotdeauna o vădită simpatie. Printre aceștia ai fost și d-ta. Poate chiar de aceea împrejurări cu totul nechibzuite te-au făcut să aibi asupra ultimilor ani ai vieții mele – și în mod cu totul indirect – o influență așa de mare, așa de hotărâtoare, încât o credință ca și superstițioasă mă îndeamnă astăzi, când ar trebui, după convențiunile sociale, să-ți urez veselie, a veni prin aceste rânduri să-ți zic un rămas bun pe vecinicie. Fericitul chip ce ai de a prețui ale vieții nu s-a potrivit cu violența și cu idealurile patimilor mele. Într-o zi, ca în glumă, m-ai împins d-ta spre o cale, pe care eu, din nefericire, apucând-o orbește, ea m-a adus, peste patru ani și jumătate, la prăpastia în care mă afund acum și din care nu am putut scăpa, căci inima mi-era ferecată. Când uneori te vei mai gândi la mine cugetă, te rog, și spune tuturor că nebun n-am fost, dar că, cu inima mea peste fire simțitoare, am căzut pradă ușurinții și vulgarității simțirilor unei ființe fără inimă, fără conștiință, lipsită chiar de acea pătrundere de minte ce ar fi făcut dintr-însa o zână inspiratoare a mult-pușinelor mele facultăți intelectuale. Mi s-a întâmplat să iubesc și alte femei în viața mea și câteva din acelea au fost pentru mine îndemnătoare la cele mai bune și mai alese ale mele lucrări. Aceasta însă, pe care am iubit-o mai mult decât pe oricare, a fost adevăratul mormânt al inteligenței, al iluziilor, ba chiar și al vieții mele. De ce n-am judecat-o și eu așa precum o judecaseși d-ta? Aș mai fi trăit poate ani mulți încă, lucrând cu folos pentru toți. Acum m-am dus! Arhanghelul Mihail cel răpitor de suflete a fost astăzi *dânsa* pentru mine. Să n-aibi însă d-ta mustrare! Dar iar, să nu lași ca dânsa să-și bată joc de memoria mea prin tot felul de murdare clevetiri, precum și-a bătut joc de ultima parte a vieții mele. Acestea, amice Anghele, ți le spun rândurile de față cu prietenească limbă de moarte de la mine”. **O.** n-a lăsat o operă de ficțiune care să-i justifice viața febrilă pe care a dus-o, a lăsat, în schimb, o corespondență uriașă care salvează totul: și biografia (de la uitare) și opera (de la puținătatea ei literară). Corespondența în sine este o operă fără

egal până acum în literatura română și este, indiscutabil, creația lui cea mai bună. G. Călinescu vorbește de „viața aproape ascetică a lui Odobescu”. Scrisorile nu lasă această impresie, decât atunci când este vorba de preocupările lui științifice. Dar despre acestea, ca și despre literatură, O. notează foarte rar, s-ar spune aproape deloc, în această lungă cronică a banalităților cotidiene care ipotechează spiritul unui umanist romantic cu reverii clasicizante.

E.S.

Odobescu bate câmpii cu grație pe simpla firmă verbală a vânătoarei. Pseudo-kinegheticos e un pot-pourri bine armonizat, un magazin de bric-à-brac literar, cuprinzând orice obiect artistic, de la descripția exactă de amator a unui tablou până la cuplet. Farmecul stă în scandalul de a surprinde pe un om atât de serios schițând cancanul pe scara rulantă a bibliotecii lui înșesate cu autori greci sau de a ascunde litografii libertine în sala cu marii maeștri ai picturii.

G. CĂLINESCU

Disponând de o gândire complexă și nuanțată, scriitorul și-a creat un instrument sintactic adecvat în hipotaxele sale cu multe determinări, a căror armonioasă simetrie, perfect stăpânită, răspundea simțului său muzical. Odobescu este un scriitor care se ascultă când scrie. Deși nu este orator ca Bălcescu, el este un om care vorbește chiar atunci când așterne o pagină pe hârtie. Faptul acesta explică mulțimea locuțiunilor, a proverbelor, a formelor de adresare, a digresiunilor, a efectelor de umor din scriul său. Operele sale sunt ale unui vorbitor sfătos care narează, își amintește, glumește și transmite cunoștințele adunate în bogata comoară a științei sale. Atitudinea aceasta se vedește nu numai în operele beletristice, dar și în cele de știință, care posedă din această pricină o netăgduită valoare literară.

TUDOR VIANU

Odobescu are spiritul fin al unui gourmet împătimit de obiecte artistice, descoperite cu strădanie și colecționate cu grijă. El nu ne evocă numai pe personajul balzacian asediat de creditori, asupra căruia atrăgea atenția Călinescu la lectura scrisorilor, dar și pe Des Esseintes, care-și inventează ambianța imediată cu prețul unor mari cheltuieli și deopotrivă cu dorința de a trăi aristocratic, în mijlocul unor lucruri frumoase. Dandy-ul revelat de corespondența din tinerețe devine cu vârsta un homo aestheticus. [...] Paradoxul lui Odobescu este de a nu realiza viața decât în iluzia artei și invers: el este un senzual în percepțiile estetice și un estet în percepția realului.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Scene istorice din cronicile Țării Românești. Mihnea-Vodă cel Rău (1508–1510)*, București, 1857; *Scene istorice din cronicile românești. Mihnea-Vodă cel*

Rău. Doamna Chiajna, București, 1860; ed. pref. E. Lovinescu, București, f.a.; ed. îngr. și pref. Al. Dima, București, 1935; ed. îngr. și pref. N. N. Condeescu, București, 1942; *Pseudo-cynegeticos. Epistolă scrisă cu gând să fie Precuvântare la cartea „Manualul vânătorului”*, București, 1874; ed. îngr. și introd. Al. Busuioceanu, Craiova, 1932; ed. îngr. și pref. Șt. Bezdechi, București, 1935; ed. îngr. Ion Pillat, București, 1941; ed. îngr. J. Byck, București, 1947; ed. îngr. G. Pienescu, București, 1971; *Istoria arheologiei. Studiu introductiv la această știință*, I, București, 1877; ed. îngr. și introd. D. Tudor, București, 1961; *Moșii și Curcanii. 1785–1877*, București, 1878; *Nea Frățilă* (în colaborare cu G. I. Ionescu-Gion), București, 1882; *Petre Ispirescu*, București, 1887; *Scrieri literare și istorice*, I–III, București, 1887; *Petrache Poenaru*, București, 1889; *Le Trésor de Pétroussa*, I–III, Paris, 1889–1900; *Opere complete*, I–IV, pref. Ilarie Chendi, E. Carcalechi, București, 1906–1919; *Opere literare*, îngr. și introd. Scarlat Struțeanu, București, 1938; *Opere alese*, I–II, introd. Al. Iordan, București, 1941; *Scrieri alese*, I–II, îngr. și pref. N. Mihăescu, București, 1943; *Opere*, I–II, îngr. și introd. Tudor Vianu, București, 1955; *Pagini regăsite*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 1965; *Opere*, vol. I, îngr. G. Pienescu, Tudor Vianu și Virgil Cândea, pref. Tudor Vianu, vol. II, îngr. Marta Anineanu și Virgil Cândea, pref. Al. Dima, vol. IV, îngr. și introd. Mircea Babeș, studii arheologice Radu Harhoiu și Gh. Diaconu, vol. V, partea I, îngr. Marian Ciucă și Alexandru Avram, introd. Alexandru Avram, vol. VIII–XIII, îngr. Nadia Lovinescu, Filofteia Mihai și Rodica Bichis, introd. Al. Dima, București, 1965–1996.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, *passim*; Iorga, *Oameni*, I, 49–58; Ibrăileanu, *Opere*, I, 137–143, VIII, 279–313; Iorga, *Ist. lit.* XIX, III, 195, 290–296, 304–307; Lovinescu, *Scrieri*, I, 80–82; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, 214–218; Constantinescu, *Scrieri*, IV, 108–111, VI, 205–206, 493–495; Al. Dima, *Al. Odobescu (Privire sintetică asupra operei și personalității)*, Sibiu, 1935; Al. Iordan, *Contribuții la cunoașterea operei lui Alexandru Odobescu. Bibliografia completă a scrierilor lui Alexandru Odobescu*, I–II, București, 1936; Călinescu, *Opere*, III, 972–975, VI, 1020–1028, VII, 216–217, 752–760, 802–803, 931–932, VIII, 376–381; Perpessicius, *Opere*, VII, 377–386; Streinu, *Clasicii*, 5–39; Munteanu, *Panorama*, 66–67; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 303–309, *Ist. lit.* (1982), 343–358; Vianu, *Arta*, I, 196–205; N.N. Condeescu, *Al. Odobescu și „scenele” sale „istorice”*, Craiova, 1943; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 116–123; Scarlat Froda, *Odobescu și teatrul*, București, 1957; Tudor Vianu, *Alexandru Odobescu*, București, 1960; D. Păcurariu, *Al. I. Odobescu*, București, 1966; Șerban, *Exegeze*, 56–112; *Ist. lit.*, II, 705–739; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 504–511; Săndulescu, *Lit. epistolară*, 103–112; Gafița, *Fața lunii*, 401–429; Nicolae Manolescu, *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu*, București, 1976; Al. Odobescu interpretat de..., îngr. și pref. Rodica Pandeale,

București, 1976; Cristea, *Arcadia*, 5–14; *Dicț. lit.* 1900, 637–643; Șerban, *Ispita*, 44–50; Piru, *Ist. lit.*, 107–112; Doina Curticăpeanu, *Odobescu sau Lectura formelor simbolice*, București, 1982; *Alexandru Odobescu și corespondenții săi*, îngr. Filofteia Mihai și Rodica Bichis, București, 1984; Cioculescu, *Itinerar*, V, 189–202; Manolescu, *Istoria*, I, 275–294; Negoîtescu, *Ist. lit.*, I, 98–102; Faifer, *Semnele*, 126–128, 236–241, *passim*; Paul Cornea, *Adevăratul Odobescu*, RITL, 1995, 3–4; *Dicț. analitic*, I, 308–310, III, 57–60, 431–436; *Dicț. esențial*, 586–590; Mihăilă, *Scriitori*, 83–131; Zamfir, *Panorama*, I, 276–284. **G.D.**

OECONOMU, Ciru (1848, Lungulețu, j. Dâmbovița – 20.II.1910, București), prozator, poet. Este fiul Mitanei și al lui Gheorghe Economu. A urmat liceul la București și a făcut studii juridice la Paris, de unde s-a întors doctor în drept (1872). Procuror la Tribunalul Ilfov (1873–1875), apoi la Curtea de Casație din București (1876), în 1879 ajunge secretar general la Ministerul de Justiție, în 1882 procuror general la Curtea de Apel, iar în 1884 revine la Înalta Curte de Casație.

Ca scriitor, **O.** a debutat în 1870, cu versuri, la „Columna lui Traian”. Ulterior a mai colaborat la „Revista contemporană”, „Convorbiri literare”, „Literatură și artă română”, „Convorbiri critice” ș.a. Poeziile sale, patriotice sau de dragoste, nu reușesc să depășească nivelul mediocrității. Este printre cei care au făcut cunoscută cititorului român lirica lui Charles Baudelaire, combinând *Bénédiction* și *L'Albatros* sub titlul *Poetul* (1874). A tradus, de asemenea, din versurile lui Byron, Victor Hugo, Théodore de Banville. La legende istorice în versuri, imitate fără aplicație după D. Bolintineanu, se adaugă și prelucrările din Paul Déroulède (poezia *Le Clairon*, sub titlul *Cimpoierul*) și din Eugène Manuel (*La Chanteuse*, sub titlul *Cerșetoarea*). Amplul poem *Babel*, publicat în „Revista contemporană” (1874), atestă totuși disponibilități lirice. Alt poem, scris în franceză și editat la Paris în 1871, *Bene merentibus*, este dedicat ostașilor francezi căzuți în războiul din 1870–1871. **O.** și-a încercat talentul și ca romancier, scriind *Răzbunarea lui Anastase* (1896) și *Fiica lui Sejan* (1899), primul cu subiect din lumea Imperiului Bizantin, al doilea din lumea Imperiului Roman. Scriitorul e un bun și minuțios cunoscător al epocilor descrise, mișcându-se cu ușurință printre personaje, moravuri și intrigi de Curte. Interesul său principal se îndreaptă către viața socială, subiectul dovedindu-se un simplu pretext. Obiceiuri, tradiții, organizare politică, forme de guvernământ – toate

sunt urmărite din dorința evidentă de a cuprinde fapte cât mai numeroase. Informațiile istorice sunt introduse fără ostentație, la fel și descrierile de monumente, împrumutate adesea din tratate de istorie a arhitecturii. Ambele scrieri au în centru două tipuri de ariviști ca, de altfel, și ultimul său roman, *Din Rucăr (Scene văzute)* (1905).

SCRIERI: *Bene merentibus*, Paris, 1871; *Cronici și legende*, București, 1890; *Răzbunarea lui Anastase. Linda. Un jubileu literar*, București, 1896; *Fiica lui Sejan*, București, 1899; *Din Rucăr (Scene văzute)*, pref. B. Delavrancea, București, 1905.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, 184–185; D. Evolceanu, „*Răzbunarea lui Anastase*”, CL, 1896, 4; Caragiale, *Opere*, IV, 421–422; V.A. Urechia, „*Răzbunarea lui Anastase. Linda. Un jubileu literar*”, AAR, partea administrativă, t. XIX, 1896–1897; D.C. Ollănescu, „*Fiica lui Sejan*”, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899–1900; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, 112–113; Cornea, *Alecsandrescu-Eminescu*, 288–324; *Dicț. lit.* 1900, 643; Barbu, *Romanul*, 199–200; *Dicț. scriit. rom.*, III, 509–510. **D.M.**

OGLINDA LITERARĂ, revistă care apare la Focșani, lunar, din ianuarie 2002, editată de Asociația Culturală „Duiliu Zamfirescu”, sub egida Uniunii Scriitorilor din România. Primul număr menționează în caseta redacțională pe Florin Paraschiv (redactor-șef) și pe Gabriel Funica (redactor-șef adjunct). Din iulie 2002 componența redacției se schimbă, în casetă figurând o echipă alcătuită din Gheorghe Neagu (redactor-șef), Virgil Panait (redactor-șef adjunct) și Magda Ursache (consilier editorial). Articolul intitulat *Tendințe* schițează în linii mari programul publicației: „Să reușim să fim o grupare literară. Să reușim să ne exprimăm într-un context european. [...] Să reușim să nu pierim sufocați de magma subculturii și a vulgului cultivat în clanuri și caste mânate de interese obscure, dezumanizante”. Încercând să răspundă acestor obiective, exagerate în raport cu posibilitățile ei, **O.I.** strânge în jurul său atât scriitori și critici cunoscuți, cât și începători într-ale literaturii. Încă din primul număr Magda Ursache semnează rubrica de pamflet literar „Mânie liberă” (*Dihonia, Vergangenheitsbewältigung* ș.a.). Sunt prezenți cu studii de istorie literară, cronici, comentarii vizând actualitatea culturală, versuri proză, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Const. Ciopraga, Al. Săndulescu (*Pe urmele diplomatului Duiliu Zamfirescu. Jurnal italian, Jurnal polonez, Duiliu Zamfirescu. Scriitori inedite către fiul său*), Emil Manu (*Scriitorii*

români în comentariul lui Mircea Eliade), Ioan Adam (*Caragiale. De la „Discursul îndrăgostit la Victimele istoriei”*), Petru Ursache (*Armaghedonul lui Cezar*, comentariu privind personalitatea poetică a lui Cezar Ivănescu), Liviu Grăsoiu (*Apariție accidentală?*, Ștefan Augustin Doinaș și alte contribuții la rubrica „Varia”), Mircea Dinutz (*Sub semnul lui Hermes* ș.a.), Paul Goma (*Săptămâna roșie. 28 iunie – 3 iulie 1940 sau Basarabia și evreii*), Nicolae Georgescu (numeroase contribuții vizând personalitatea și opera lui M. Eminescu), Victor Sterom (*Lamentația lui Leo Butnaru*), Grigore Vieru, Stelian Baboi, Theodor Codreanu, Tudor Ghideanu, Vasile Andru, Florentin Popescu, Gheorghe Istrate, Mircea Radu Iacoban, Adrian Dinu Rachieru, George Muntean, Mihai Cimpoi, Bogdan Ulmu ș.a., contribuțiile (și numele autorilor) fiind inegale valoric. Un aport meritoriu au scriitorii vrânceni, între care Gh. Neagu, Ștefania Oproescu, Virginia Paraschiv ș.a. Radu Comănescu este prezent cu studiile *Personajul pozitiv în literatura sumero-akkadiană*, *Avatarurile unui personaj – picarul* ș.a. Aristide Butunoiu, Constantin Miu, Mariana Vârtoșu, Gabriel Berceanu, Dorina Costan dau note, recenzii, cronici literare, ca și Florin Paraschiv, care asigură și rubrica „Revista presei”. Prin materialul cultural, literar și de publicistică socială **O.I.** se înscrie, astfel, cel puțin în rândul celor mai active reviste focșănene, alături de „Milcovia”, „Ethnos” a lui Ion Diaconu sau de „Pro Saeculum”. **R.Z.**

OGLINDA LUMII – WELTSPIEGEL – LE MIROIR DU MONDE – VILÁG TÜKRE, revistă apărută la București, săptămânal, între 14 octombrie 1922 și 28 mai 1934. Publicația e interesată strict de dimensiunea senzațională a cotidianului românesc și internațional, pe care îl prezintă preponderent prin imagini fotografice și foarte puțin prin articole de analiză. Dintre rubrici se rețin: „Săptămâna”, „Moda”, „Actualitatea în caricatură”, „Jocuri”, „Sporturile”, „Pagina femeii”, „Pagina cinematografică”, „Notițe științifice”. Interes literar prezintă traduceri din prozatori străini, cea mai mare parte nesemnate. Totuși, câteva nume de traducători pot fi identificate. Unul dintre ei este Const. A.I. Ghica, tâlmăcitor în 1923 și 1924 din Zola, Maupassant, Théodore de Banville, Knut Hamsun, Georges Courteline, Arthur Conan Doyle, Tristan Bernard, Selma Lagerlöf, Walter Scott, Jack London ș.a. În 1924 Marcel Tiberiu oferă cititorilor

nuvela lui Paul Bourget *Accidentul*. Alexandru Iosif traduce din Andersen *Regi, dame și valeți*, iar Rud. A. Knapp se oprește asupra lui Maxim Gorki (*Mizeria unui copil*) și A.P. Cehov (*Kolchas*). Din 1928 sub semnătura Lilly A. apar numeroase pagini din H.G. Wells, Martin Andersen Nexø, Alberto Casella, Clement Wood, Vladimir Korolenko ș.a. Miron Grindea traduce *Marșul nupțial* al Selmei Lagerlöf, optând, sub pseudonimul M.M. Geron, și pentru Ernest Hemingway (*Satul indian*). G. Rădulescu tâlmăcește din portughezul Eça de Queirós (*Comoara*), iar din Luigi Capuana, Luciano Zuccoli și Mihail Zoșcenko traduce Liviu Andrei. În fine, Carol Drimer transpune din germană o piesă de Carmen Sylva (*Constantin Brâncoveanu*), un lung serial intitulat *A treia dragoste (Din viața pictorilor)* de H. Sienkiewicz, precum și din Ilya Ehrenburg. Alți traducători sunt C. Cristobald și A. Nora. Printre autorii tâlmăciți se mai numără Blasco Ibáñez, Karel Čapek, Italo Svevo, E.A. Poe, Oscar Wilde. Numărul 7/1931 include însemnări sub titlul *În intimitate cu Gabriele D'Annunzio*, numărul 13/1932 conține pagini dedicate centenarului Goethe, iar din Pirandello e tradusă nuvela *Râzi...* Numărul 44/1931 reproduce din ziarul brăilean „Ancheta” un articol al lui Panait Istrati, *De ce m-am retras la Brăila*. **D.B.**

OIȘTEANU, Andrei (18.IX.1948, București), etnolog, antropolog al culturii, prozator. Este fiul Bellei Oișteanu (n. Iosovici), traducătoare, ziaristă la Agerpres, și al lui Mihail Oișteanu, profesor de istorie (numele inițial: Mihail Oigenstein); poetul Valeriu Oișteanu este fratele său. A făcut școala elementară (1955–1962) și liceul (1962–1966) la București. După absolvirea Facultății de Energetică a Institutului Politehnic din Capitală (1971), urmează cursurile de filosofie și cultură indiană ținute de Sergiu Al-George și de Amita Bhose la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București și mai târziu cursuri de istoria și civilizația evreilor din Europa Centrală și de Est, ținute de Moshe Idel și de Michael Silber la Central European University din Budapesta. Beneficiază și de o bursă de studii la University of Jerusalem (1997–2000), de alta în Germania, oferită de Institutul Goethe (2002), iar în 2005–2006 New Europe College îi acordă o bursă de cercetare în istoria religiilor din România. Din 2000 este profesor asociat la Centrul de Studii Ebraice din cadrul Facultății de Litere a Universității din București, iar din 2003 cercetător

la Muzeul Național al Literaturii Române. În 2009 își susține doctoratul la Facultatea de Litere bucureșteană cu teza *Evreul imaginar*. Este membru fondator și cercetător la Institutul de Istorie a Religiilor din cadrul Academiei Române (din 2008), președinte al Asociației Române de Istorie a Religiilor, membru al Comisiei de Folclor a Academiei Române, al Asociației de Studii Orientale, face parte din International Union of Anthropological and Ethnological Sciences (Londra) ș.a. Debutează în 1970 la revista „Amfion”. Mai colaborează la „Contrafort”, „Ethnologica”, „Études et documents balkaniques et méditerranéens” (Paris), „International Journal for Romanian Studies” (Amsterdam), „Archaeus. Études d'histoire des religions”, „Asclepius” (Bruxelles), „Lumea liberă” (New York), „New Observation” (New York), „Minimum” (Tel Aviv), „Revista de etnografie și folclor”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Jurnalul literar”, „România literară”, „Dilema”, „22”, „Steaua”, „Folclor literar”, „Secolul 20”, „Vatra”, „Viața românească”, „Ateneu”, „Plural”, „Observator cultural”, „Orizont” ș.a. Volumul de debut, *Grădina de dincolo. Zoosophia*, îi apare în 1980. A semnat și cu pseudonimul Andrei Ieremia. Câteva cărți i-au fost traduse în engleză, germană, italiană, franceză ș.a. I-au fost conferite mai multe distincții, între care Ordinul Național Steaua României în grad de Cavaler (2006).

Prima carte a lui O., *Grădina de dincolo. Zoosophia*, reunește două eseuri de antropologie culturală: *Harap Alb*, un comentariu mitologic bazat pe lucrări ale lui Mircea Eliade, J. G. Frazer și V.I. Propp, care propune o nouă lectură a basmului ca alegorie a unor rituri inițiatice, și *Zoosophia*, un „dicționar-eseu” în care se examinează câteva animale fabuloase (unicornul, salamandra, aspidă, vasiliscul, pasărea Phoenix) asociate unor concepții morale, filosofice sau religioase. Altă lucrare, *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească* (1989), pornește de la motive mito-folclorice autohtone pentru a defini un model de gândire arhetipală centrat pe înfruntarea dintre Cosmos și Haos. În studiile și eseurile din *Mythos & Logos* (1997) precizia informațiilor și reticența în fața speculațiilor hazardate se aliază cu o reală mobilitate a spiritului. Volumul include pagini de istoria religiilor de factură diferită, de la cele de antropologie culturală referitoare la practici magico-religioase sau la imaginea evreului în folclorul românesc la analiza sensurilor magico-rituale ale

„dreptei” și „stângii” sau la dialogul din 1984 cu Ioan Petru Culianu despre gnosticism, bogomilism și nihilism. Revenind în amplul studiu *Cosmos vs. Chaos. Myth and Magic in Romanian Traditional Culture* (1999) – reluat ulterior în altă dispunere și în formă revizuită în *Ordine și haos. Mit și magie în cultura tradițională românească* (2004) – asupra unor subiecte care l-au preocupat mai demult, O. abordează în perspectivă comparativă mai multe teme magico-rituale și motive mitologico-religioase românești situate în context european (furtul astrului de către demon, potopul, dendromitologia – cazul paltinului, balaurul și solomonarul ca termeni ai unei ecuații mitice arhetipale –, magia erotică, fecioara legând fiara, labirintul, limba adamică, locuirea tradițională), pentru a evidenția importanța confruntării permanente dintre haos și cosmos ca elemente de semn contrar, coexistente în imaginarul popular românesc. În *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european* (2001; Premiul Asociației Scriitorilor din București, Marele Premiu al ASPRO ș.a.) O. urmărește modul în care s-au născut, au evoluat și au supraviețuit (sau au dispărut) stereotipurile referitoare la evrei. Traseul acestei evoluții începe cu felul în care este perceput evreul la nivelul culturii arhaice și tradiționale (legende, basme, balade, colinde, snoave, superstiții, reprezentări iconografice) și se încheie cu imaginea evreului la nivelul culturii „înalte” (literatură cultă, eseistică, publicistică, literatură sociopolitică în secolele al XIX-lea și al XX-lea), fiind avută în vedere migrarea motivelor specifice „antisemitismului popular” în planul „antisemitismului intelectual”. Perspectiva comparată este mereu prezentă, fie că este vorba de cercetarea diacronică a clișeelelor, fie de contextualizarea lor zonală, perspectivă anunțată chiar de subtitlu. Altă analiză din perspectivă comparată evidențiază în ce măsură imaginea evreului în cultura română diferă sau nu de imaginea altor „străini” cu care poporul român a conlocuit de-a lungul secolelor (maghiari, nemți, romi, turci, armeni, greci). O. desenează portretul robot al așa-numitului „evreu imaginar”, format de-a lungul timpului din clișee, legende, superstiții, spaime și informații greșit asimilate. Măsurarea distanței dintre portretul „evreului imaginar” și cel al „evreului real” (distanță variabilă în timp și spațiu) este una din metodele de antropologie culturală folosite de autor. Stereotipurile – negative sau aparent

pozitive – din care se compune „evreul generic”, „abstract” și „virtual” sunt urmărite exhaustiv, de la portretul fizic și profesional la cel moral și intelectual, de la portretul magico-mitologic la cel religios, fiecare dintre aceste portrete fiind dezvoltat în câte o secțiune separată. Studiul de imagologie etnică este dublat de unul de antropologie vizuală, aproximativ două sute de ilustrații susținând demersul științific. După decenii de tabuizare a subiectului, această lucrare a declanșat o dezbatere vie. Și în *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură* (2010; Premiul Special al Uniunii Scriitorilor), **O.** abordează doct, dar și dezinvolt o temă multă vreme trecută sub tăcere în mediul românesc și o studiază din perspectivă interdisciplinară, îmbinând antropologia culturală și istoria mentalităților, etnologia și istoria literaturii, lingvistica și sociologia, filosofia și istoria religiilor. Pe urmele cercetărilor de etnologie botanică ale lui Simion Florea Marian și ale celor de mitologie comparată întreprinse de Mircea Eliade, el reconstituie în prima secvență a cărții inventarul plantelor psihotrope din spațiul autohton, evidențiind utilizarea lor religioasă sau magică. În a doua parte a lucrării se investighează experiența narcozei la savanții și artiștii români, îndeosebi la scriitori, din epoca veche la cea romantică sau simbolistă până la perioada postmodernă, precum și la personajele create de aceștia. Propunând noi interpretări ale unor texte scrise de Ion Barbu sau de Mateiu I. Caragiale, autorul urmărește răsfrângerea literară a faptelor de viață și asociază fenomenul consumului de narcotice formulelor estetice evazioniste și subversive, de depășire a granițelor realului. Micro-romanele parabolice publicate de **O.** în *Cutia cu bătrâni* (1995) îi continuă firesc lucrările științifice, transpunând în ficțiune problematica sinuciderii din eseistica lui Albert Camus (*Comisionarul*) sau reconstituind misterul unor individualități prin colajul baroc al amintirilor și al viziunilor trezite de colecția mateină de obiecte stranie (*Arhivarul*). Prozele trădează o anumită ariditate livrescă, dar și ușurința asociativă și familiaritatea cu simbolul, proprii specialistului în mitologie comparată.

SCRIERI: *Grădina de dincolo. Zoosophia*, Cluj-Napoca, 1980; ed. 2, Iași, 2012; *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească*, București, 1989; *Cutia cu bătrâni*, pref. Dan C. Mihăilescu, București, 1995; ed. 3, Iași, 2012; *Mythos & Logos*, București, 1997; ed. 2, București, 1998; *Cosmos vs. Chaos. Myth*

and Magic in Romanian Traditional Culture, București, 1999; ed. (*Ordine și haos. Mit și magie în cultura tradițională românească*), Iași, 2004; *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european*, București, 2001; ed. 3, Iași, 2012; *Religie, politică și mit. Texte despre Mircea Eliade și Ioan Petru Culianu*, Iași, 2007; *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură*, Iași, 2010; ed. 2, Iași, 2011. **Traduceri:** Ioan Petru Culianu, *Călătorii în lumea de dincolo*, postfața edit., București, 1994 (în colaborare cu Gabriela Oișteanu).

Repere bibliografice: Dan C. Mihăilescu, [*Andrei Oișteanu*], LCE, 1980, 9, CNP, 1990, 25, „22”, 1999, 22; Mircea Muthu, „*Grădina de dincolo*”, ST, 1980, 9; Cezar Ivănescu, *Andrei Oișteanu*, LCE, 1982, 36; Paul P. Drogeanu, *Cosmos și Haos*, LCE, 1990, 30; Paul H. Stahl, *Motifs et significations mytho-symboliques*, „*Études et documents balkaniques et méditerranéens*”, 1993, 17; Ioana Părvulescu, *Un obiect straniu*, RL, 1995, 24, 25; Barbu Cioculescu, *Andrei Oișteanu și cutia cu bătrâni*, JL, 1995, 37–40; Ioan Stanomir, „*Mythos & Logos*”, LCE, 1997, 29; Victor Neumann, *Studii de antropologie culturală*, RL, 1997, 35; Andrei Cornea, [*Andrei Oișteanu*], „22”, 1998, 5, 2001, 477, „*Realitatea evreiască*”, 2001, 151–152, ALA, 2006, 836; Alexandru Paleologu, *O carte de antropologie culturală și politică*, „*Sfera politiciii*”, 1998, 62; Z. Ornea, *Prejudecăți antisemite*, RL, 2000, 33; Sorin Antohi, „*Imaginea evreului în cultura română*”, „22”, 2001, 21; *Dicț. scriit. rom.*, III, 510–511; Nicu Gavriluță, *Imagologia lui Andrei Oișteanu*, OC, 2002, 107; Ion Bogdan Lefter, *Teme „fierbinți”*, OC, 2002, 121; Paul Goma, *Basarabia și evreii*, JL, 2002, 11–12; Boris Marian, *O dezbatere despre antisemitism*, „*Ultima oră*” (Tel Aviv), 2003, 2443; Borbély, *Cercul*, 67–75; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 663–665; Cosmin Ciotloș, *Iluziile literaturii române*, RL, 2010, 30; Angelo Mitchievici, *Nocturnele psihedelice ale lui Andrei Oișteanu*, „22”, 2010, 31. **A.C.**

OIȘTEANU, Valeriu (3.IX.1943, Karaganda, Kazahstan), poet. Este fiul Bellei Oișteanu (n. Iosovici), translatore, ziaristă la Agerpres, și al lui Mihail Oișteanu, profesor de istorie (numele inițial: Mihail Oigenstein); antropologul cultural Andrei Oișteanu este fratele său. A urmat la București liceul (1956–1961) și Facultatea de Chimie Industrială a Institutului Politehnic (1961–1966). Din 1967 până în 1972 a lucrat ca redactor al emisiunii „De toate pentru toți” la Radiodifuziunea Română. În 1972 părăsește țara, peregrinează prin Italia, Franța, Israel, India, Nepal, iar în 1973 se stabilește în Statele Unite ale Americii, la New York. Debutează în 1964, la „*Luceafărul*”, cu versuri. Poemul în trei părți *Peisaj spaniol* este tipărit în „*Povestea vorbii*”, suplimentul literar al revistei „*Ramuri*” (1966), inițiat și girat

de Miron Radu Paraschivescu. Poeziile și le strânge în mai multe volume, publicate în țară și în SUA, în română și engleză, seria fiind deschisă de *Proteze* (1970).

Versurile lui **O.**, îndeajuns de provocatoare, au reținut atenția lui Miron Radu Paraschivescu. Fixate în „peisaj spaniol”, secvențe dure până la macabru (cimitire ce „fac naveta între ele și închisoare”, „plutonul de execuție plecat în vacanță”, „corul de copii debili și pușcăriași”) ori festivități-șablon puteau fi identificate și în spațiul românesc al anilor de comunism: „Pentru cetățenii de onoare ai acestui ciudad/ Înșuși primarul croșetează copii premiați/ Fiecare se prezintă cu partea sa de animale/ Cine vrea să facă prezentările cu eroul național/ să-n-tindă mâna prin ghișeul din stânga statuii”. Dar curajul constă în primul rând, cum se va vedea în volumul *Proteze*, în sfidarea canoanelor estetice și a logicii curente, în asociațiile năstrușnice de noțiuni și de idei prin care **O.** se înscrie deliberat în descendența avangardiștilor români, invocați și evocați ulterior în propria creație. Poeziile (majoritatea fără titlu) dezvăluie apetitul unui observator care înregistrează o realitate deformată de bizarerie și caricatural. Uneori, cu aparentă nevinovăție, sunt strecurate aluzii precum: „Armatele secrete decimează/ Litera mașinii de scris/ Acordul vamal corodează panglica indigoului/ Degetele se uzează până la umăr/ Numai semne de punctuație/ Instaurarea tremei e o cauză comună/ Peste această răzvrătire a clapelor” (*Mâinile cresc pe zidul terasei*). Plecând din țară, publică sub o semnătură ușor adaptată, Valery Oisteanu, iar în 1977 întemeiază Poets & Artists Surreal Society. El propune un concept pe care îl numește „jazzoetry” sau „comuniune poetico-șamanistă”, definit ca îmbinare artistică multimedia. Între 1973 și 1995 organizează expoziții de artă și literatură dadaistă și suprarealistă, între care și The Romanian Contribution to Dadaism and Surrealism în 1981, o amplă expoziție artistică și documentară la Franklin Furnace Gallery. Între 1986 și 1995 este redactor la „COVER. Arts New York”, magazin lunar independent, în care publică el însuși poezii și traduceri, susținând și rubrica de artă avangardistă „Wall Patrol” (semnată Valery Gallery). Îi apar aici, precum și în alte reviste americane, traduceri din scrierile lui Urmuz, Tristan Tzara, D. Trost, Gherasim Luca, Gellu Naum ș.a., în timp ce în „Mele”, „Micron” ș.a. figurează cu versuri în limba română. În 1996, cu prilejul

centenarului Tristan Tzara, prezintă mai multe spectacole dadaiste la Centrul Cultural Român din New York, la Praga, München și București. Preocupat și de culturile primitive orientale, realizează filme documentare în Indonezia, India, China, Thailanda. După 1989 a revenit în spațiul cultural românesc, colaborând cu versuri la „Contrapunct”, „România literară”, „Luceafărul”, „Jurnalul literar”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Viața românească”, „Observator cultural” ș.a., unde uneori mai sunt incluse, în traducere, comentarii despre actualitatea literară sau larg artistică, americană îndeosebi. Pe de altă parte, reflexivitatea camuflată sub teribilisme juvenile în volumul de debut trece în prim-planul liricii de maturitate a lui **O.**, unde accentul cade pe problemele existențiale, soarta poezilor și a poeziei, a artei în general, nu o dată discursul său căpătând tonalități profetice: „Tuturor, vă spun, sufletul s-a dus/ Sufletul artei trebuie reînviat/ Reîncarnat, recapturat, recirculat/ Restaurat și renăscut/ Trezit apoi din somnul fără vis/ Din somnul adânc!” (*Statutul artei și arta statutului*).

SCRIERI: *Proteze*, București, 1970; *Underground Shadows*, New York, 1977; *Underwater Temples*, New York, 1979; *Do Not Defuse*, New York, 1982; *Vis-à-vis Bali*, New York, 1985; *Passport to Eternal Life*, New York, 1990; *Moons of Venus*, New York, 1992; *Temporary Immortality*, New York, 1995; *Zen Dada. Meditations on the Third Millennium*, New York, 1999; *Poeme din exil*, Pitești, 2000.

Repere bibliografice: Ilie Constantin, „*Proteze*”, RL, 1970, 38; Ion Pop, „*Proteze*”, TR, 1970, 42; Laurențiu Ulici, „*Proteze*”, CNT, 1970, 46; [Valeriu Oisteanu], CNP, 1990, 32 (grupaj special); Adrian Mihalache, [Valeriu Oisteanu], DM, 1996, 191, CNT, 2001, 5, OC, 2010, 288; Luminița Marcu, *Dada for ever*, RL, 1999, 32; *Dicț. scriit. rom.*, III, 511–512; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 212–214; Ovidiu Morar, *Un ultim mohican al Poeziei*, CNT, 2004, 8; Popa, *Ist. lit.*, II, 399–400; Manolescu, *Enciclopedia*, 555; Iolanda Malamen, *Lumea ca sens și cuvânt*, LCE, 2011, 30. **M.P.-C.**

OJOG, Ion (24.VII.1896, Dorohoi – 12.III.1961, București), poet. Este fiul Cleopatrei (n. Săraru) și al lui Constantin Ojog, jurist; e unchiul scriitoarei Rodica Ojog-Brașoveanu. A fost elev al Liceului Internat din Iași, pe care l-a absolvit în 1914. Mobilizat, participă la Primul Război Mondial și pe front se îmbolnăvește de tuberculoză. Urmează, în primii ani postbelici, Facultatea de Drept a Universității din Iași. După încheierea studiilor e magistrat (substituit de procuror, procuror), avocat (până

în 1946, când i se interzice practicarea avocaturii în urma epurării politice a barourilor). A trăit la Dorohoi până în 1940, mutându-se apoi la București, unde frecventează ocazional cenaclul Sburătorul. **O.** era apreciat ca fermecător partener de conversație și cultiva cu talent „comerțul” epistolar, dar existența lui s-a plasat sub semnul discreției. A debutat cu poezie în 1918 la „Noui orizonturi” (Dorohoi), iar editorial în 1929 cu volumul de poezii *Pridvoare*. Colaborează mai ales cu versuri la „Gazeta Dorohoiului” (1919), „Convorbiri literare”, „Adevărul literar și artistic”, „Cugetul românesc”, „Flacăra”, „Luceafărul”, „Basarabia literară”, „Cetatea Moldovei”, „Curentul magazin”, „Floarea soarelui”, „Dacia rediviva” ș.a., semnând și I. Citta; e prim-redactor la revista „Transilvania” (1942). După 1947 continuă să scrie, dar nu mai publică nimic.

La debut **O.** se înfățișează publicului „cu versuri de aleasă și nobilă factură parnasiană”, cum spunea Perpessicius. Producția lui din anii '40 a suscitât însă și rezerve din partea aceluiași critic, care, referindu-se la volumul *Stema din vâltoare* (1943), observa: „Fără să putem vorbi de afectare și nici chiar de un anume gongorism, nu e mai puțin adevărat, totuși, că stăruie în poemele de astăzi ale d-lui Ojog oarecare manierisme și oarecare prețiozitate, ce se reflectă și în imaginile de tot atâtea ori artificioase”. Evoluția liricii lui **O.** a tins către o domolire a accentelor de dinamism, către întunecarea vitalismului inițial. Se regăsesc filoane, formule și modalități comune poeziei românești din epocă, ecouri din George Bacovia, Lucian Blaga, Ion Barbu. Nu originalitatea e prima însușire, ci preocuparea vădită pentru perfecțiunea formală. Este o poezie de notație, de consemnare a unei stări, de meditație subtilă, ferită de retorism. Eleganța versificației atestă îndelunga șlefuire. Sunt utilizate cu grație formele fixe, **O.** fiind un virtuoz al catrenului și un meșteșugar al terținei; el cultivă puritatea formală și tradiția madrigalescă. Pe rând și cu egală participare poetul dă glas melancoliei nocturn-autumnale într-un peisaj urban sumbru și ostil; se poate recunoaște o melancolie bacoviană (fără tragismul lui Bacovia), contemplativă. Trăiește însă și stări de jubilație în peisaj marin și însorit, stăruind în descripția, de un erotism rafinat, estetizant, a nudului feminin. Peisajul rustic, silvestru sau montan e valorizat liric fără idilizări convenționale, fiind corelat uneori cu evocări paseiste, menținute

la nivelul sugestiei; destule poeme amintesc de Blaga, cel din *În marea trecere* (un poem e intitulat chiar *Despre Trecerea-cea-mare*). Notabile sunt câteva crochiuri discret exotice, cu recuzită orientală: *Zugrăveli dintr-un chioșc (ceramică chineză)*, *Panopticul pisicii mele*. Varietatea prozodică și tematică a versurilor acestui poet sumbru și luminos, tensionat și calm, nocturn și solar, contemplativ și „activ” e cumpănită de omniprezența unificatoare a unei stări de nostalgie fără accente acute.

SCRIERI: *Pridvoare*, București, 1929; *Amiezi târzii*, București, 1940; *Stema din vâltoare*, București, 1943; *Amurguri vechi*, București, 1947.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, 301–303, IX, 100–102, X, 213–215; A.N., „*Pridvoare*”, ALA, 1929, 437; M.P. [Mihai Popescu], „*Pridvoare*”, CL, 1930, 1; Ion Șugariu, „*Stema din vâltoare*”, RFR, 1943, 8; *Dicț. scriit. rom.*, III, 512–513; Nae Antonescu, *Ion Ojog (1896–1961)*, PSS, 2001, 8.

N.Br.

OJOG-BRAȘOVEANU, Rodica (28.VIII.1939, București – 2.IX.2002, București), prozatoare. Este fiica Anei Ojog, profesoară, și a lui Victor Ojog, avocat; poetul Ion Ojog îi era unchi. Copilăria e pentru **O.-B.** una tulbure, tatăl său fiind de mai multe ori arestat și întemnițat, ca fost deputat liberal. La București urmează primele clase la Maison des Français, apoi liceul (1948–1955), iar la absolvire se înscrie la Facultatea de Drept. În 1956 este exmatriculată și arestată sub acuzația de solidarizare cu susținătorii revoltei anticomuniste din Budapesta. În 1962, reabilitată politic după un an petrecut ca muncitoare într-o fabrică de medicamente, intră, la Iași, la Facultatea de Științe Juridice, pe care o va absolvi însă în 1967 la Universitatea din București. Profesează doar șapte ani, renunțând definitiv la avocatură și dedicându-se scrisului.

O.-B. debutează în literatura (de consum) cu un scenariu de televiziune *Crima din Cișmigiu* (1969), publicând și romanul *Moartea semnează indescifrabil* în 1971, inițial apărut sub formă de foileton într-un supliment literar vâlcean. Modelele preferate sunt Edgar Wallace, Georges Simenon, Conan Doyle, iar dintre autorii români se apropie de Theodor Constantin și de Haralamb Zincă. A fost supranumită, în paginile revistei „Săptămâna”, „Agatha Christie a României”, romanciera engleză fiind de altfel etalonul cel mai evident în cărțile ei, care înainte de 1989 se vindeau în tiraje fabuloase. Personajul notabil este Melania Lupu (inspirat dintr-o

eroină secundară a filmului *Aeroportul*), căreia romanciera îi dă și un confident – pe motanul Mirciulică, după cum altă protagonistă, comisarul Minerva Tutovan (personaj inspirat de propria profesoare de matematică), îl va primi drept partener pe canișul Spiridon. Fascinată de faimoasa Căcelarie Neagră a lui Constantin Cantacuzino, **O.-B.** va lansa un ciclu de cinci romane despre domnia de douăzeci și cinci de ani a lui Constantin Brâncoveanu, făcând trecerea de la *policier* la genul istoric à la Dumas; personajul central este „logofătul de taină” Radu Andronic, care, după ce moare în primul volum, este „reînviat” la cererea cititorilor. Alt roman, *Întâlnire la „Elizeu”* (1983), se inspiră din fapte reale din vremea Primului Război Mondial. Autoarea, care stăpânește la fel de bine și arhaismele, și argoul, scrie și o piesă de teatru, *Cursa de Viena* (după romanul *Plan diabolic*, 1974), pusă în scenă în 1984 la Teatrul Giulești din București. Realizează și o serie de scenarii TV: *Șantaj* (1981, după romanul *Omul de la capătul firului*, 1973), *A doua variantă* (1984), *Enigma* (1995–1996), *Poveste imorală* (1998). Cea mai reușită carte rămâne însă *Cianură pentru un surâs* (1975), unde, ca și în *Bună seara, Melania!* (1975), se articulează întâmplări senzaționale pornind de la furtul a două tablouri: *Vânătorul* lui Rembrandt și *Femeia cu evantai* de Goya. Schema eliminării pe rând a vecinilor (prin plasarea cianurii în plombe) este preluată din *Zece negri mititei* de Agatha Christie, iar Melania Lupu se joacă simultan de-a detectivul și de-a infractoarea. Posibilitățile de improvizație ale autoarei par nesfârșite: în *Spionaj la mănăstire* (1972), de exemplu, având în centrul intrigii pe maiorul Minerva Tutovan, o „doamnă de fier”, ajutată de naivul și docilul căpitan Dobrescu, s-ar putea spune că **O.-B.** folosește intertextul și ironia postmodernă. Procedeele sunt reluate în ciclul dedicat agentului secret al lui Altân-Bey, unde printr-o decupare secvențială se începe cu sfârșitul, întâmplările primei cărți fiind cele ale finalului de domnie a lui Brâncoveanu, iar celelalte romane narând peripeții anterioare. După ce schimbă registrul de la romanul polițist la cel de capă și spadă, scriitoarea ia în răspăr gustul publicului pentru senzațional și paranormal în *Coșmar* (1992), cu o falsă intrigă SF-horror. De la genul thriller trece și la romanul erotic, ceva mai siropos, dar și el pigmentat cu spionaj, ca în *Să nu ne uităm la ceas* (1989), observându-se predilecția autoarei pentru întâmplări din timpul celui de-al

Doilea Război Mondial. După 1989 prolifica prozatoare încearcă să-și adapteze registrul narativ la ordinea zilei, ca în *Crimă prin Mica publicitate* (1991), bunăoară, dar o face cu mai puțin aplomb, ultimele cărți nemaatingând succesul din comunism. Va reveni și la personajul favorit, Melania, în ultimul roman din serie, *O toaletă à la Liz Taylor* (1992). Un roman al soțului său, actorul Cosma Brașoveanu, *Fiara*, rămas neterminat la moartea lui fulgerătoare, este finisat de **O.-B.**

SCRIERI: *Moartea semnează indescifrabil*, București, 1971; *Enigmă la mansardă*, București, 1971; *Spionaj la mănăstire*, București, 1972; *Cocoșatul are alibi*, Cluj, 1973; *Omul de la capătul firului*, București, 1973; *Minerva se dezlănțuie*, București, 1974; *Plan diabolic*, București, 1974; *Cianură pentru un surâs*, Cluj-Napoca, 1975; *Bună seara, Melania!*, Cluj-Napoca, 1975; *Agentul secret al lui Altân-Bey*, București, 1976; *Panică la căsuța cu zorele*, București, 1977; ed. (*Un stilet cu șampanie*), București, 1999; *Anchetă în infern*, București, 1977; *Al cincilea as*, București, 1978; *Logofătul de taină*, București, 1978; *320 de pisici negre*, Cluj-Napoca, 1979; *Ochii jupâniței*, București, 1980; *Ștafeta*, București, 1981; ed. (*O bombă pentru Revelion*), București, 1999; *Letopisețul de argint*, București, 1981; *Nopți albe pentru Minerva*, București, 1982; *Întâlnire la „Elizeu”*, București, 1983; *Anonima de miercuri*, București, 1984; *Cursa de Viena*, București, 1984; *Apel din necunoscut*, București, 1985; *Violeta din safe*, București, 1986; *Dispariția statuii din parc*, București, 1987; *Vulturul de dincolo de cornul lunii*, București, 1988; *Să nu ne uităm la ceas*, București, 1989; *A înflorit liliacul*, București, 1990; *Crimă prin Mica publicitate*, București, 1991; *Coșmar*, București, 1992; *Melania și misterul din parc*, Iași, 1992; *O toaletă à la Liz Taylor*, București, 1992; *Cutia cu nasturi*, București, 1994; *Poveste imorală*, București, 1998; *Un blestem cu domiciliu stabil*, București, 1998; *Telefonul din bikini*, București, 1999; *Bărbații sunt niște porci*, București, 2000; *Grasă și proastă*, București, 2000; *Răzbunarea slușilor*, București, 2000; *Necunoscuta din congelator*, București, 2002.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „*Spionaj la mănăstire*”, RL, 1973, 17; Magda Ursache, „*Cocoșatul are alibi*”, CRC, 1973, 36; Val Condurache, „*Omul de la capătul firului*”, „*Plan diabolic*”, CL, 1974, 4; Romul Munteanu, *Rodica Ojog-Brașoveanu*, „Flacăra pentru minte, inimă și literatură”, 1974, 10; Valentin Tașcu, *Arheologia spiritului sau Proza istorică*, ST, 1977, 1; Emil Manu, „*Anchetă în infern*”, „*Pentru patrie*”, 1977, 12; Irina Petraș, *Secțiuni în proza feminină contemporană*, T, 1984, 7; Mădălina Ojog-Pascu, *A fost Agatha Christie a României – Rodica Ojog-Brașoveanu*, pref. Florentina Chivu, București, 2003; Popa, *Ist. lit.*, II, 942. **A.M.I.**

OLAHUS, Nicolaus (10.I.1493, Sibiu – 15.I.1568, Bratislava), cărturar, istoriograf, poet. Descendent al unei vechi familii voievodale românești, origine des invocată de umanistul european de mai târziu, **O.** este al doilea din cei patru copii ai sibienței Barbara Hunsar și ai argeșanului Stoian (Ștefan), fiul unui boier Mânzilă; se înrudea cu Vlad Țepeș, Mihnea cel Rău și Iancu de Hunedoara. Refugiat în Transilvania, Ștefan respinge la un moment dat sprijinul vărului său Matei Corvin pentru a dobândi tronul Țării Românești, preferând viața liniștită de jude crăiesc în Orăștie. **O.** își începe învățătura la școlile săsești din Sibiu și Orăștie, pentru a-și continua studiile, între 1505 și 1512, la școala capitulară din Oradea, modelată după profilul umanist apusean, incluzând, în două cicluri, gramatica, retorica, dialectica, aritmetica, geometria, astronomia și muzica. Din 1510 va fi paj la Curtea din Buda a regelui Vladislav II până la moartea acestuia, în 1516. Urmează un deceniu dedicat studiului și vieții ecleziastice: secretar episcopal și canonic de Pécs (1518), arhidiacon de Komáron (1522) și canonic-lector (director de studii) la Strigoni (Esztergom). Calitățile dobândite îl recomandă în 1526, într-un moment de restriște pentru soarta Ungariei, pentru funcția de secretar și consilier al regelui Ludovic al II-lea, iar după moartea acestuia în dezastrul de la Mohács va îndeplini cu fidelitate aceleași îndatoriri pe lângă regina văduvă, Maria de Habsburg, însoțind-o în exil. Cinci ani pribegște prin Europa, pe la Bratislava, Viena, Linz, Innsbruck, rămânând un timp la Augsburg, unde, ca mandatar regal în Dieta Imperială, va pleda, zadarnic, pentru o coaliție antiotomană. În 1531 asistă la instalarea suveranei sale ca regentă în Țările de Jos. Se acomodează noii situații, locuind în mai multe orașe: Gand, Bruges, Mons, Louvain, pentru a se fixa pentru următorii zece ani la Bruxelles. Este perioada de maximă europenizare a umanistului **O.** Prin poziția de politician și diplomat la Curtea regentei, propovăduiește concordia între state, neuitând interesele patriei adoptive. Stabilește relații cu personalități princiere (Ferdinand I de Habsburg, împăratul Carol Quintul, frații regentei), ecleziastice (papa Clement al VII-lea, cardinali, episcopi), cu scriitori și filosofi umaniști (o prietenie epistolară privilegiată îl leagă de Erasim din Rotterdam), regăsindu-se, alături de savanți, erudiți, profesori clasiști, într-o veritabilă „republică a literelor”. Își scrie în Țările de Jos majoritatea operei

– lucrări istorice, corespondență, poezii, după ce, mai tânăr fiind, produsese un tratat de alchimie sub pseudonimul Nicolaus Melchior. Revine la Buda în 1542, pentru a îndeplini noi misiuni politice, și la conducerea Bisericii Catolice, fiind considerat timp de un sfert de veac omul providențial pentru regatul ungar. Este consilier și cancelar aulic, episcop de Zagreb din 1543, episcop de Agria (Eger) în 1548, arhiepiscop de Strigoni (1553) și – supremă recunoaștere a meritelor sale excepționale puse în serviciul Casei de Habsburg – este numit regent al Ungariei (1562). Prinț al Bisericii, **O.** îl încoronează pe Maximilian ca rege al Ungariei și tot el rostește discursul funebru la moartea lui Ferdinand I. Diploma de reînnoțire ca baron imperial, în 1548, îi va reaminti originea și genealogia ilustră ce îl legau de vechi familii domnitoare românești. Detractorii și invidioșii nu au lipsit să se manifeste în fața acestei personalități proeminente. Din cauza războaielor religioase dintre catolici și luterani, **O.** se află pe câmpul de luptă de la Mühlberg (1547) și mai târziu la asediul cetății

Ovár (1566). Ofensiva religioasă pe care o susține **O.** împotriva Reformei s-a orientat spre o renaștere a catolicismului prin dezbateri doctrinare în sinoadele diecezane pe care le-a organizat. A lansat el însuși cărți de ritual catolic și pastorale pentru preoți. În același timp are merite incontestabile în restructurarea învățământului de toate gradele, până la cel universitar, la Tyrnavia (Trnava) (1566), inițiativele sale abordând și studiile clasice, și educația estetică (muzica, declamația). Reformele profunde pe care le face se vor extinde în centrul Europei, ajungând până în Transilvania. După el au rămas și edificii culturale în stil renascentist baroc la Viena și la Tyrnavia, unde a și fost înmormântat.

Opera lui **O.** pare să fi fost mai cunoscută contemporanilor – circulând în manuscris, prin vehiculul universal al limbii latine – decât posterității, care o primește în ediții bilingve incomplete și în traduceri lacunare. Două lucrări istorice, *Hungaria* și *Atila*, finalizate în 1536, la cererea regentei Maria, reprezintă o monografie și un capitol de etnogeneză dintr-un proiect mai vast, nerealizat. *Hungaria* este o bogată monografie istorică, geografică, economică și etnografică, cuprinsă în nouăsprezece capitole, dintre care opt sunt dedicate Țărilor Române. Autorul dă importante amănunte biografice legate de neamul său din Țara Românească, „patria mea paternă”, dar și date precise despre organizarea statală și militară a muntenilor și moldovenilor, despre relațiile lor cu vecinii unguri, poloni, turci, detalii despre obiceiurile, portul și limba lor de origine latină. În cele două capitole despre Transilvania vorbește despre frumusețea și bogăția legendară a provinciei, despre cetățile și orașele ei și despre existența celor patru națiuni (valahii fiind, conform vestigiilor arheologice, urmașii romanilor). **O.** este, se pare, primul român care afirmă în scris unitatea de neam, de origine și de limbă a românilor din Țara Românească, Moldova și Transilvania. Pentru ideile sale va fi citat de stolnicul Constantin Cantacuzino, de Samuil Micu și Timotei Cipariu. În *Atila*, lucrare de erudiție, specifică istoriografiei umaniste, se exaltă virtuțile războinice, cu scopul de a revigora curajul ungarilor, copleșiți de jugul otoman. Cărturarul îmbină componenta documentară și calitatea oratorică a discursului, vivacitatea portretelor și dinamismul scenelor de luptă. Altă lucrare, *Chronicon*, poate fi considerată un fragment de istorie contemporană, consemnând cele mai importante evenimente ale

unui secol, de la 1464 (încoronarea regelui Matei Corvin) până la 1558 (investirea ca împărat a lui Ferdinand I de Habsburg). Pe de altă parte, decretat de contemporani *poeta ornatissimus*, **O.** nu face decât să se supună convențiilor epocii, versificând cu dexteritate în latină câteva duzini de *Carmina*. Sunt reunite, astfel, epitafuri – celebre rămân „elegiile” compuse în 1536 la moartea prietenului Erasm din Rotterdam și a fratelui Matei, influențate, ca ton, de *Tristele* lui Ovidiu –, compoziții ocazionale, distihuri către amici, câteva satire și epigrame. O vastă corespondență (de peste șase sute de epistole), purtată cu personalități politice, diplomatice, ecleziastice și culturale din epocă, este spațiul de comunicare, într-o latină concisă, elegantă, a noutăților științifice și a problemelor din viața publică. Prețioase sunt, mai ales, cele 29 de scrisori adresate lui Erasm între 1530 și 1536.

SCRIERI: *Carmina*, îngr. I. Fogel și L. Juhász, Leipzig, 1934; *Carmina*, în Șt. Bezdechi, *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*, pref. Ioan Lupaș, Aninoasa-Gorj, 1939; *Texte alese*, îngr. și introd. I. S. Firu și Corneliu Albu, București, 1968; *Correspondență cu umaniști batavi și flamanzi*, tr. Maria Capoiianu, îngr. și introd. Corneliu Albu, București, 1974; *Ungaria. Atila*, ed. bilingvă, tr., îngr. și introd. Antal Gyöngyvér, Iași, 1999; ed. București, 2011; *Opere*, vol. I: *Hungaria. Chronicon*, ed. bilingvă, tr., îngr. și pref. Maria Capoiianu, București, 2002; *Versuri*, ed. bilingvă, tr., îngr. și pref. Antal Gyöngyvér, București, 2011.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Renegați în trecutul țării noastre și al neamului românesc*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXVI, 1914; Ioan Lupaș, *Doi umaniști români în secolul al XVI-lea*, București, 1928; Șt. Bezdechi, *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*, pref. Ioan Lupaș, Aninoasa-Gorj, 1939; Piru, *Ist. lit.*, I, 48–51; Corneliu Albu, [*Nicolaus Olahus*], AST, 1968, 1, RL, 1968, 5; Emil Domocoș, *Idei pedagogice înaintate în opera și activitatea umanistului român Nicolae Olahus (1493–1568)*, „Revista de pedagogie”, 1968, 6; Maria Holban, *Nicolaus Olahus et la description de la Transylvanie*, „Revue roumaine d'histoire”, 1968, 4; Al. Tonik, *Diplomele de înnobilitare ale lui Nicolaus Olahus*, RA, 1969, 1; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 58–62; G. Mihăilă, *Nicolaus Olahus*, LRV, I, 250–255; *Dicț. lit.* 1900, 643–644; Ștefan Pascu, *De la umanism la luminism*, ST, 1993, 3–4; Popa, *Convergențe*, 7–12; Maria Capoiianu, *Nicolaus Olahus europeanul*, București, 2000; *Dicț. scriit. rom.*, III, 513–514; Dan Horia Mazilu, *Un „Dracula” pe care Occidentul l-a ratat*, București, 2001, 60, 99–105; Antal Gyöngyvér, *Nicolaus Olahus*, Iași, 2003; Mihăilă, *Scriitori*, 17–31; Antal Gyöngyvér, *Nicolaus Olahus: permanențe umaniste*, București, 2011.

A.Sm.

OLARIU, Constantin (22.X.1927, Zăbala, j. Covasna – 30.III.1998, București), poet, prozator, traducător. Este fiul Irinei (n. Kádár) și al lui Aron Olariu, funcționar. După ce termină la Târgu Secuiesc clasele primare și gimnaziul, urmează Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov (1940–1946) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1947–1951). A lucrat ca redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, Editura pentru Literatura Universală și Editura Univers din 1952 până în 1975, când devine lector la Centrala Editorială. Debutează în 1952 cu traduceri din literatura maghiară, la „Viața românească”, iar primele poezii proprii îi apar în 1966, în „Luceafărul”. Mai colaborează cu versuri, proză, însemnări critice și traduceri la „România literară”, „Astra”, „Ateneu”, „Orizont”, „Transilvania”, „Secolul 20”, „Utunk” ș.a. Cărțile de versuri proprii, *Apa iubirii* (1978), *Melicondra* (1983), *Drumurile din noi* (1985), și culegerea de „alegorii și întâmplări diurne” *Vânzătorul de sunete* (1985) sunt însoțite de numeroase traduceri din poeți, prozatori și dramaturgi maghiari.

Lirica lui **O.** din *Apa iubirii* și *Melicondra*, cu propensiune spre versul calofil, e dominată de eros și tanatos. Cel mai îndelungat și consecvent demers al lui **O.** a fost însă cel de traducător din literatura maghiară clasică și contemporană. S-a ilustrat ca un prezentator al literaturii maghiare din România, făcând, prin cele peste patruzeci de volume traduse, o „elocventă demonstrație de activitate intensă în domeniul raporturilor culturale între cele două popoare, maghiar și român” (Alexandru Balaci).

SCRIERI: *Apa iubirii*, București, 1978; *Melicondra*, București, 1983; *Drumurile din noi*, Cluj-Napoca, 1985; *Vânzătorul de sunete. Alegorii și întâmplări diurne*, București, 1985; *Mic dicționar biblic* (în colaborare cu Magdalena Timar), București, 1992. **Traduceri:** Ady Endre, *Nuvele*, pref. Méliusz József, București, 1961, *Baronul și cumanii*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1977; István Katona Szabó, *Borika*, București, 1964; Papp Ferenc, *Sub rădăcini și încă o povestire*, București, 1966; Szakonyi Károly, *Până și în clipele cele mai frumoase*, București, 1966; Karinthy Frigyes, *Alo? Cine-i acolo?*, București, 1972; Örkény István, *Nuvele-minut*, București, 1973, *Nuvele-minut. Expoziția de trandafiri*, pref. Alexandru Balaci, București, 1982; Illés Endre, *Cel ce e laș în dragoste (Străinul)*, București, 1974; Méliusz József, *Orașul pierdut în ceață*, pref. Adrian Marino, București, 1974; Babits Mihály, *Poeme*, pref. Szász János, București, 1977; Illyés Gyula, *Poetul și porumbelul*, pref. Szemlér

Ferenc, București, 1977; Szilágyi Domokos, *Poeme*, pref. Nichita Stănescu, București, 1979; Tamási Áron, *Obșteasca înviere*, pref. Francisc Păcurariu, București, 1979, *Abel în codru*, București, 1987; Déry Tibor, *Excomunicatorul*, pref. Ion Ianoși, București, 1981; *Dincolo de formă*, introd. Kántor Lajos, București, 1981 (în colaborare); Moldova György, *Pavilionul singuratic*, București, 1983; Munkácsi Miklós, *Sfidarea*, București, 1985; Krúdy Gyula, *Ultima țigară la Calul Bălan*, București, 1987; Füst Milán, *Tava de aur*, București, 1990 (în colaborare cu Victoria Olariu); P. Howard (Rejtő Jenő), *Freg-Jeg, căpitănelul*, București, 1991 (în colaborare cu Victoria Olariu); Lucian Magdu, *Confesiune*, Budapesta, 1991.

Repere bibliografice: Beke, *Fără interpret*, 455–464; H. Adrian, „*Apa iubirii*”, AST, 1978, 3; Alexandru Balaci, *Studii și note literare*, București, 1979, 251–257; Ion Ianoși, *Convergențele poeziei*, CNT, 1979, 23; Mircea Zăciu, *Tamási Áron, „Obșteasca înviere”*, RL, 1980, 6; *Dicț. scriit. rom.*, III, 514–517. **I.D.**

OLARU NENATI, Lucia (20.II.1949, Rădăuți), poetă, prozatoare, istoric literar. Este fiica Aspaziei Nenati (n. Rușindelar) și a lui Traian Nenati, refugiat din Bucovina de Nord, ambii funcționari. Face școala elementară și liceul în orașul natal, absolvind în 1967. Se înscrie la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, unde urmează cursurile Facultății de Filologie, secția română–latină–engleză, iar în 1972 obține diploma de licență. Primește prin repartitie postul de muzeograf la Casa Memorială „Mihai Eminescu” din Ipotești, fiind angajată până în 1977, când, la Botoșani, devine secretar literar și director al Teatrului de Păpuși „Vasilache”, apoi, între 1986 și 1990, este director al Teatrului „Mihai Eminescu”. În 1995 face un stagiu de specializare în domeniul mass-media la Universitatea din Chico (California, SUA). În 2002 își susține doctoratul la Universitatea ieșeană cu teza *Reviste literare, focare de cultură și conștiință națională în nordul țării întregite. 1919–1930*. A fost redactor, director, publicist-comentator la „Gazeta de Botoșani”. A avut un timp și activitate didactică, mai ales în cadrul Colegiului Universitar din Botoșani. A debutat cu poezia *Lui Eminescu* în revista „Lumina” a Liceului nr. 2 din Rădăuți (1967). Debutul editorial se înregistrează în 1975 cu placheta *Cea mai tânără Ecaterină*, apărută în urma unui concurs organizat de Editura Junimea. A mai colaborat la „România literară”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Steaua”, „Contemporanul”, „Bucovina literară”, „Hyperion”, „Cronica”, „Tribuna”, „Dacia literară”,

„Caiete botoșănene” ș.a. În 2007 i s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași.

Poezia publicată de **O.N.** a fost primită cu moderație de critică, fiindu-i remarcate, clișeistic, „echilibrul intim al afectivității feminine” (Al. Piru), „registru liric delicat” (Constanța Buzea), „fiorul meditativ, zborul înalt și, mai ales, adevărul simplu din care se nutrește” (Laurențiu Ulici). De la tendințele baladești, în tradiție bucovineană, ale cărții de debut (*Cea mai tânără Ecaterină*), stilul autoarei a evoluat înspre o poezie de reflecție, cu accente melodice și tendințe ireprimabile, încercând apropierea de filosofie prin insistentele meditații asupra stării de sine. Fiecare volum – *Drumuri* (1977), *Nesfârșitele vămi* (1979), *Cochilii cântătoare* (1982) – marchează câte un pas pe calea clarificării formulei poetice potrivite. În proza scurtă – *Serpentine* (1989), *Coridorul dintre ceasuri* (2000) – **O.N.** adoptă modelul narațiunilor având ca subiect conflictele citadine, focalizându-se pe inadaptabilitatea, însingurarea, nefericirile femeii pierdute în lumea orașului. Cele mai reprezentative contribuții aduse de **O.N.** sunt totuși studiile de istorie literară, în care prevalează documentul și materialul inedit. Pasionată de istoria insuficient cunoscută a Bucovinei, de muzică și de personalitatea eminesciană, situată în paradigma *genius loci*, scriitoarea reușește să intre pe un filon de cercetare marginal: „interesul lui Eminescu pentru muzică”, după cum îl sintetizează D. Vatamaniuc, prefăcător al lucrării *Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii* (2000) și încurajator al acestui „demers inedit”, care „face legătura între un număr de texte din colecția de literatură din manuscrisele lui Eminescu și un număr de texte din culegerea de texte muzicale a lui Alexandru Voevidca, colaboratorul apropiat al lui Matthias Friedwagner, profesorul de romanistică de la Universitatea din Cernăuți”. Amplificare a tezei de doctorat, *Arcade septentrionale* (2007) armonizează studii istorice (*O epocă de răscolire sufletească profundă*, despre acțiunea unionistă din Bucovina), biografii ale unor bucovineni (preotul Toma Chiricuță, Constantin Iordăchescu, Tiberiu Crudu, George Voevidca), monografii ale unor reviste interbelice înființate imediat după Marea Unire, precum „Junimea Moldovei de Nord” (1919–1921), „Revista Moldovei” (1921–1927), elemente de eminescologie. Sunt valorificate microfilme și documente din fondurile Bibliotecii Academiei Române, de la Direcția Județeană Botoșani

a Arhivelor Naționale, din fondul Leca Morariu de la Muzeul Județean Suceava, o serie de colecții private ș.a.

SCRIERI: *Cea mai tânără Ecaterină*, Iași, 1975; *Drumuri*, București, 1977; *Floarea-ntr-o piatră*, Botoșani, 1979; *Nesfârșitele vămi*, București, 1979; *Cochilii cântătoare*, București, 1982; *Umbra Casandrei*, Iași, 1983; *Ucenicia de aur și purpură*, București, 1985; *Când adoarme o buburuză*, Iași, 1986; ed. 3, Botoșani, 2003; *Serpentine*, București, 1989; *Băieței, clopoței și fetițe, luminițe*, Iași, 1991; *Singur, sinele meu*, Iași, 1996; *Coridorul dintre ceasuri*, Timișoara, 2000; *Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii*, pref. D. Vatamaniuc, Botoșani, 2000; *Arca de frunze*, Timișoara, 2003; *George Voevidca, Câmpulung Moldovenesc*, 2007; *Arcade septentrionale*, București, 2007; *Academia Nordului – 150*, Botoșani, 2012; *Sentimentul spiralei*, Iași, 2012. **Traduceri:** Svetlana Paleologu-Matta, *Existența poetică a lui Bacovia*, Bacău, 2012.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, *Lucia Olaru Nenati. Debuturi*, AFT, 1978, 1; Vlad Sorianu, „*Drumuri*”, ATN, 1978, 1; Ulici, *Prima verba*, II, 35; Al. Piru, *Spontaneitate și rigoare*, LCE, 1978, 8; Constantin Călin, „*Nesfârșitele vămi*”, ATN, 1980, 1; George Muntean, „*Cochilii cântătoare*”, RL, 1982, 33; Florin Faifer, *Esența de banal*, CRC, 1990, 28; Rachieru, *Poezii Bucovina*, 303–304; Dan Mănuță, *Eminescu și muzica*, DL, 2001, 3; Vasile Sporici, „*Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii*”, ATN, 2001, 6; Dicț. scriit. rom., III, 517–518; Svetlana Paleologu-Matta, *Ontologia verdelui (I–II)*, PSS, 2004; Alex. Ștefănescu, *Oameni de valoare uitati*, RL, 2008, 41; Liviu Papuc, *Valori periferice ignorate*, CL, 2009, 3; Cimpoi, *Critice*, VIII, 128–131. **C.M.B.**

OLĂREANU, Costache

(1.VII.1929, Huși –
23.IX.2000, Iași),
prozator, poet.

Este fiul Mariei (n. Ciocârlan) și al lui Gheorghe Olăreanu, avocat. Primele trei clase le urmează la Școala nr. 2 din orașul natal. În 1939 familia se mută la Târgoviște, unde **O.** urmează clasa a patra. În 1940 se înscrie la Liceul „Ienăchiță Văcărescu”, unde va absolvi cinci clase și îi cunoaște pe Mircea Horia Simionescu și pe Radu Petrescu, de care îl va

lega o lungă prietenie, ulterior ei formând grupul cunoscut sub numele Școala de la Târgoviște. Printre preocupările literare ale adolescenților figurează alcătuirea unor reviste-manuscris într-un singur exemplar („Apollo”, „Cântece noi”, „Carnet literar”, „Orașe de nikel”, „Spada”). În 1948 termină liceul la Huși și se înscrie la Facultatea de Pedagogie–Psihologie a Universității din București, unde se apropie de Tudor Țopa, Petru Creția și Tudor George. Frecventează prelegerile lui G. Călinescu, experiență marcantă consemnată pe larg în jurnalul din *Ucenic la clasici* (1979; Premiul Uniunii Scriitorilor). În 1951, din cauza dosarului tatălui său (fruntaș țărănist, închis în 1947 la Pitești), se transferă, la intervenția lui Mihai Ralea, vechi prieten al familiei, la Cluj. Totuși, la terminarea anului al IV-lea, în 1952, este exmatriculat din toate universitățile din țară. De aici înainte va trece printr-un lung șir de slujbe: ajutor de caloriferist, funcționar la Biblioteca Centrală de Stat (1956–1965), metodist în Ministerul Învățământului, profesor la o școală postliceală (1967–1971), cercetător la Institutul de Cercetări Psihologice și Pedagogice – până în 1982, când, în urma scandalului provocat de „meditația transcendentă”, institutul este desființat –, muncitor necalificat la Uzinele Timpuri Noi (1982), documentarist (1982–1989), consilier-șef la Inspectoratul pentru Cultură și Artă al Municipiului București (1990–1991), unde inițiază Festivalul de Teatru „I. L. Caragiale” – al cărui director este la primele două ediții –, director general în Ministerul Culturii și director al Editurii Fundației Culturale Române. Practic, O. a debutat în presă de două ori: în 1946, la „Glasul armatei”, cu poezie, și în 1966, la „Luceafărul”, cu schița *Un cer atât de aproape*. Debutul editorial s-a produs în 1971 cu volumul de schițe și crochiuri *Vedere din balcon*. Începând cu 1998 ține în „Adevărul literar și artistic” o rubrică săptămânală intitulată „Ferestre”, acoperind o paletă variată de subiecte. Articolele publicate aici sunt strânse în volumele *Merci pour les covrigi* (1999) și *Cum poți să fii persan* (2001).

Literatura lui O. respiră aerul de familie al reprezentanților Școlii de la Târgoviște. Ceea ce o apropie de scrierile lui Mircea Horia Simionescu sau de ale lui Radu Petrescu sunt, în primul rând, caracterul ei de proză intelectualistă, caligrafică și caligrafiată, rafinată stilistic și sofisticată narativ, clasicismul temperamental și experimentalismul efektiv, recursul continuu la resursele livrescului și ale

autobiograficului. O diferențiază priza mai directă la realitate, inclusiv în ceea ce privește simțul limbii vorbite, precum și un gust al umorului sensibil mai apropiat de cel al lumii lui Caragiale. Biografia scriitorului reprezintă, cu toate distorsiunile inerente oricărei autoficționalizări, solul cel mai ferm la care se raportează această proză. Cuvântul de ordine nu mai este însă, ca la Radu Petrescu, jurnalul, ci autobiografia, în chiar sensul perversit impus în anii '50, de versiune mobilă, corectabilă la nesfârșit, a propriei vieți. Formula autobiografiei favorizează romanescul, supunându-se unui principiu sintactic, spre deosebire de jurnal, care ține de unul morfologic, al „fotogramei”, și nu al „peliculei”. O. a publicat în câteva rânduri secvențe diaristice autonome – în *Ucenic la clasici*, jurnal al perioadei 1949–1953, sau în *Poezie și autobiografie. Micul Paris* (1994), pentru 1991–1992 –, dar de regulă a folosit jurnalul ca materie primă topită în romanele autoficționale *Confesiuni paralele* (1978), *Cvintetul melancoliei* (1984) și *Dragoste cu vorbe și copaci* (1987). Consecvența cu care referința biografică este contextualizată în versiuni autobiografice are două consecințe de principiu. Prima privește nucleul anecdotic care asigură comunicarea mai mult sau mai puțin secretă între cărțile autorului. Cea de-a doua califică mecanismul narativ prin care este înscenată anecdota: unul relativizant, care favorizează incertitudinea și scepticismul, care transmite și date neesențiale, de umplutură, care plusează în dreptul „versiunilor”, subminând „povestea unică”. „Întâmplările mele sunt ca acele cutii care ascund alte cutii mai mici”, scrie într-un loc O., oferind în treacăt formula literaturii pe care o practică. Cărțile lui de vârf sunt *Ficțiune și infanterie* (1980) și *Cu cărțile pe iarbă* (1986). Prima este un metaroman având ca pretext pierderea unui manuscris și ca subiect imposibilitatea autorului de a-l reconstitui. Romancierul Victor Testiban asistă la fărâmițarea, în ceea ce ține de convenție și artificiu, a ficțiunii pe care o imaginează, concomitent cu trecerea ei în actele de stare civilă, adică în realitate. Un proces care inversează ironic, epuizându-l, visul lui Balzac de a concura starea civilă. *Cu cărțile pe iarbă* reprezintă o variantă mult amplificată a textului *Sancho Panza al doilea*, din *Fals manual de petrecere a călătoriei* (1982). Subiectul romanului este o iscusită formă care dezvoltă o schemă reductibilă la prelucrarea parodică a unui text de referință (*Don Quijote*)

într-un spațiu al realului autohton din anii '70-'80. Un șofer, Anghelache Gh. Sotir, ins cât se poate de frust la prima vedere, se alătură unui personaj mai în vârstă, bizar și erudit, într-o călătorie aiuritoare – „nu așa, o călătorie până ici-colea, ci ceva cam pe tot globul și care să dureze ani de zile”. Vehiculul acestei curajoase întreprinderi este o vechitură de aproape un secol, cu o marcă incertă. Tipurile lui Sancho Panza și Don Quijote sunt transferate sub chipurile lui Anghelache și al mai vârstnicului său însoțitor; mașina Felicia Imaculata reprezintă nechezatul peste timpuri al Rocinantei, gloaba Cavalerului Tristei Figuri. Narațiunea principală este dublată de numeroase narațiuni secundare. Rama devine adesea, în cel mai curat stil picaresc, o simplă rampă de lansare a noi fire epice – diverse povestiri ale unor personaje care într-un chip sau altul intersectează traseul celor doi. Construcția romanului este, tehnic vorbind, ingenioasă. Funcția naratorului este dispusă pe trei voci, iar textul e „creat” prin coroborarea a trei identități narrative. Anghelache, recurgând continuu, prin citare, la caietele însoțitorului său, povestește (de aici oralitatea romanului, marcat de individualitatea frustă a „vorbitorului”) întâmplările, după mai mulți ani, ale unui „scrib”. Acesta – sugerează romanul – manifestă, concomitent cu rolul de redactor al spuselor lui Anghelache, o funcție creatoare, intervenind în text: „Dar văd că ați scris ceva ! Multe sunt din ce v-am povestit eu, alte chestii le-ați pus de la dumneavoastră. Mă rog, poate știți mai bine ce trebuie și ce nu”. De altfel, în persoana scribului devenit scriitor pe ultimele pagini, identitatea autorului **O.** este pusă în abis. Finalul punctează fervoarea cotropirii planului real de cel fictiv: țicneala fostului său companion îl va contamina în cele din urmă pe Anghelache, care la final se pregătește pentru o nouă călătorie, de data aceasta în compania scribului. Temperamentul clasic al lui **O.** (sugestii în acest sens pot fi desprinse din lecturile inventariate în *Ucenic la clasici*) l-a îndemnat să reviziteze și să recicleze, adesea parodic, convenții literare ieșite din uz. De pildă, reactualizări ale convenției literaturii epistolare pot fi găsite în *Avionul de hârtie* (1983), *Dragoste cu vorbe și copaci* sau în *Scrisoare despre insule* (1999). Într-o pagină de jurnal reprodusă în *Cvintetul melancoliei* poate fi găsit un rezumat aproximativ al romanului *Avionul de hârtie*, datând din faza de proiect: „Pe drumul de întoarcere mă gândesc la subiectul unui roman de

dragoste. Eroul vine la iubita lui, o scoală din somn, ea îl repede (îl anunțase cu puțin timp înainte că nu vrea să-l mai vadă) și readoarme. Atunci, el ia o bucată de hârtie și-i scrie: «Iubita mea, ai adormit cum nu se poate mai frumos». Iar tot romanul să nu fie decât această scrisoare, o scrisoare de 200 de pagini”. Finalmente, cartea va fi compusă de fapt din mai multe epistole. Discursul îndrăgostit al profesorului care iubește o femeie ce îi răspunde prin indiferență glisează dinspre sentimental către o ironie care uită cu bună-știință să se mai ia în serios. Altă formulă „vetustă” reciclată este aceea a portretului, antologat într-o secțiune complementară jurnalului în *Ucenic la clasici* ori revelat postum, în versiuni surprinzătoare de corozive, în *De la Abulius la Zotta. Portrete contemporane* (2000); sau aceea eterogenă, digresivă și fragmentară a manualului în *Fals manual de petrecere a călătoriei*. **O.** a scris în adolescență și poezie, experiență despre care a dat seama, inclusiv printr-o miniselecție lirică, în prima parte din *Poezie și autobiografie. Micul Paris*. Volumul *Caiete vechi și sentimentale* (1995) cuprinde toate versurile compuse „până pe la 18 ani”, grupate în trei secțiuni corespunzând caietelor originare: *Turpitudini* (1945), *Caietul albastru* (1946), *Secolul sirenelor* (1947–1948). Sunt poeme joviale, ironice, ușor frivole, colportând – într-un discurs cu accente intenționat retro – referințe erotice, exotice, mitologice, literare. Un soi de elegie adresată uneltelor scrisului este reprezentativă pentru caligraful propriei vieți care a fost **O.**: „Voi, neobositorul penițe Klaps/ și voi, prea dulci sticlute Pelikan!/ Cine să mai aibă grija sufletelor noastre/ înmuiate în acreala/ altui veac barbar?// Voi, estompe, radiere, ascuțitoare,/ tocure,/ și tu, vin vechi de Kores,/ cine să ne mai învețe/ ronda scriere sau finul duct/ al genialelor creioane Hardtmuth?/ Cine să mai plângă cu cerneală/ pe degetele noastre tremurătoare,/ uscate și reci, bolnave de lânzezeală/ și-atât de singure, de necaligrafice,/ de pieritoare?”.

Costache Olăreanu e un prozator rafinat și cult, a cărui principală preocupare nu e proza robust realistă sau psihologică a contemporanilor săi, ci narațiunea discret cizelată și încadrată unei convenționalități literare diferite, având însă drept de cetate cât celelalte. Mai mult decât unui public, el se adresează unui cerc de fideli care îi recunosc ingeniozitatea procedeelelor compozitive și ținuta stilistică. Și vorbind de stil avem în minte o bine cumpănită „mediocritas”, o modicitate decurgând din absența rupturilor. O

astfel de literatură nu refuză însă maniera, ba chiar face din ea cel mai constant dintre recursuri.

MARIAN PAPAHAĞI

În proza sa fascinația imaginarului cel mai pur și a inteligenței care gândește posibilul caută punctul autobiografic de sprijin. Autenticitatea e înțeleasă de proza intelectualistă căreia i se raliază Costache Olăreanu ca oglindă a inteligenței, fidelitate față de ipotezele și capacitatea ei combinatorie și imaginativă. Relevanța stilistică a unui text de Costache Olăreanu o dă idealul clasic de concizie, limpezime și eleganță. Umorul și fantezia adaugă epicului noi dimensiuni și tonalități.

ION SIMUȚ

SCRIERI: *Vedere din balcon*, București, 1971; ed. București, 1998; *Confesiuni paralele*, București, 1978; *Ucenic la clasici*, București, 1979; ed. pref. Ioana Pârvulescu, București, 1997; *Ficțiune și infanterie*, București, 1980; ed. pref. C. Stănescu, București, 2005; *Fals manual de petrecere a călătoriei*, București, 1982; ed. Târgoviște, 2004; *Avionul de hârtie*, București, 1983; *Cvintetul melancoliei*, București, 1984; *Cu cărțile pe iarbă*, București, 1986; ed. (*Sancho Panza al II-lea*), București, 2000; *Dragoste cu vorbe și copaci*, București, 1987; *Poezie și autobiografie. Micul Paris*, București, 1994; *Caiete vechi și sentimentale*, București, 1995; *Lupul și chitanța și alte încercări*, București, 1995; *Vedere din balcon*, București, 1998; *Merci pour les covrigi*, București, 1999; *Scrisoare despre insule*, pref. Luca Pițu, Iași, 1999; *De la Abulius la Zotta. Portrete contemporane*, îngr. Constantin D. Donose, postfață Theodor Codreanu, Iași, 2000; *Cum poți să fii persan*, București, 2001; *Frica*, Pitești, 2002. **Antologii:** *Genul scurt: nuvele, schițe, povestiri, reportaje, publicistică literară*, București, 1966.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, [*Costache Olăreanu*], RL, 1978, 35, 1983, 3; Manolescu, *Arca*, III, 221–222; Manea, *Contur*, 56–59; Călinescu, *Biblioteci*, 211–221; Holban, *Profiluri*, 310–321; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 122–129; Simion, *Scriitori*, IV, 327–350; Papahagi, *Cumpănă*, 127–130; Lovinescu, *Unde scurte*, III, 121–124; Negoîtescu, *Scriitori contemporani*, 323–326; Mihai Dragolea, *În exercițiul ficțiunii. Eseu despre Școala de la Târgoviște*, Cluj-Napoca, 1992, 40–44, *passim*; Simuț, *Incursiuni*, 171–174; Valeriu Cristea, *Ucenic la clasici în vremea lui Giuseppe cel Cumplit*, ALA, 1998, 424; Zaciu, *Departee*, 92–95; *Dicț. analitic*, I, 247–249, IV, 275–277, 492–494; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 351–356; Ioan Stanomir, [*Costache Olăreanu*], RL, 1999, 3, LCE, 1999, 26; *Dicț. esențial*, 590–592; Dimisianu, *Lumea*, 228–232; Manolescu, *Lista*, II, 139–141; Mușat, *Strategiile*, 227–231; Lefter, *Primii postmoderni*, *passim*; Holban, *Ist. lit.*, II, 74–79; Manolescu, *Istoria*, 1172–1174; Popa, *Ist. lit.*, II, 910–911; Cristea-Enache, *Țimpuri noi*, 56–59. **M.I.**

OLINESCU, Marcel (4.IX.1896, Dorohoi – 15.II.1992, București), folclorist, poet. Este fiul Terezei (n. Chernbach) și al lui Teofil Olinescu, profesor de germană. După ce urmează gimnaziul la Pomârla (1907–1911) și Liceul „A.T. Laurian” din Botoșani (1911–1915), este student la Academia de Arte Frumoase din Iași (1919–1921) și București (1921–1923), devenind profesor de desen și calligrafie la licee din Brad (1923–1926), Botoșani (1926–1927), Arad (1927–1937) și București (1937–1958). Debutează publicistic în 1918, la Huși, iar cu poezie în revista „Hyperion” din Cluj (1932). La Arad este secretar de redacție la „Hotarul” (1933–1940), publicație pe care o și ilustrează cu xilografuri proprii. Împreună cu Al. Constantinescu și Tiberiu Borneas-Maier conduce revista „Duh” (1934–1935), în același oraș fiind și redactor la ziarul „Știrea” (1933–1937). A colaborat la „Decalogul”, „Fruncea”, „Înnoirea”, „Pământul”, „Societatea de mâine”, „Artă și tehnică grafică”, „Sociologie românească”, „Tinerimea română”, „Plastică”, „Universul literar”, „Adevărul literar și artistic”, „Cuvântul liber”, „Viața literară”, „Datina”, „Zărand”. A folosit pseudonimele Bătrânul Stradivarius, M. Moldoveanu și Ion Păgănu.

Dacă în cercetarea unor aspecte ale civilizației populare tradiționale, precum portul popular, O. a pornit de la observații făcute nemijlocit, pe teren, cu prilejul participării sale la echipele Școlii Sociologice de la București, condusă de Dimitrie Gusti, atunci când în *Mitologie românească* (1944) abordează creația literară, recurge exclusiv la surse livrești – lucrările Elenei Niculiță-Voronca, ale lui Tudor Pamfile, S. Fl. Marian și Artur Gorovei. Își propunea să îi îndemne pe creatorii culți să se inspire din miturile autohtone, convins că mitologia românească „e tot așa de încântătoare ca și mitologia scandinavă sau greco-romană și [...] are aceeași savoare poetică și artistică”. Expunerii din lucrările altora, el i-a preferat prezentarea „cursivă și logică a miturilor despre facerea lumii, oameni vechi, Dumnezeu, diavol, crearea omului, Iisus Hristos, viața omului, timp, duhuri nevăzute, fapte de basm și a doua viață”. Receptarea contribuției lui O. a fost contradictorie: dacă Romulus Vulcănescu o situează între încercările eșuate de alcătuire a unei mitologii românești, I. Oprișan opinează că folcloristul „surprinde, în linii mari, cu justețe coordonatele de bază ale mitologiei românești și susține o structură coerentă”. O. însuși, ca

artist plastic, a realizat desene și gravuri inspirate de *Miorița* și de *Meșterul Manole*, și-a ilustrat cărțile și a publicat mai multe albume: *Din Țara Moșilor* (1925), *Botoșanii care se duc* (1927), *15 gravuri pe lemn* (1929), *Arabescurile șubelor din Criș* (1937), *Târgoviștea de ieri și de azi* (1976) ș.a. În versurile din volumele *Părerii de rău* (1934), *Eu. Poeme în versuri și linii* (1935) și *Nimfă și sclavă* (1938) cultivă o lirică reflexivă, cu o neistovită interogare a eului în căutarea, lucidă și în același timp dramatică, a identității.

SCRIERI: *Părerii de rău*, Arad, 1934; *Eu. Poeme în versuri și linii*, Arad, 1935; *Nimfă și sclavă*, f.l., 1938; *Mitologie românească*, cu desenele și xilografurile autorului, București, 1944; ed. îngr. și pref. I. Opreșan, București, 2003; *Peisaje*, București, 1983.

Repere bibliografice: Ion Frunzetti, *Grupul Grafic*, UVR, 1940, 40; Alexandru C. Ionescu, *Poezia lirică românească contemporană*, București, 1941, 260–262; Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, 1985, 6; Dan Gîrgorescu, *Un artist al sufletului românesc: Marcel Ollănescu*, „Viața nouă”, 1992, 1; Ileana Turușancu, *În memoriam*, „Gazeta de Botoșani”, 1992, 23–24 mai; *Dicț. scriit. rom.*, III, 521–522; Adina Ciubotariu, „Mitologie românească”, *ALIL*, t. XLII–XLIII, 2002–2003; Adrian Majuru, *Manual de mitologie românească*, CLT, 2005, 9; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 666–667; I. Opreșan, *La hotarul dintre lumi*, București, 2006, 336–342.

I.D.

OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru C.
(21.III.1849, Focșani –
20.I.1908, București),
poet, prozator, drama-
turg, publicist.

Este fiul Mariei (n. Caloian) și al lui Constantin Olănescu, proprietari în Focșani. Studiază la colegiul bucureștean „Sf. Sava” și la Institutul Academic din Iași (absolvit în 1868), iar între 1870 și 1873 urmează dreptul la Paris și la Bruxelles, obținând aici și titlul de doctor în drept și în științe politice și administrative. Magistrat, primar al Tecuciului, a intrat în 1876 funcționar la Ministerul de Externe, inaugurând o întinsă carieră diplomatică: secretar general al ministerului, secretar de legăție și ministru al

României la Istanbul, Viena și Atena. În 1893 a fost ales membru al Academiei Române și, mai târziu, vicepreședinte al secției literare. Membru al Junimii din 1878, colaborează constant la „Convorbiri literare” până în 1895. Relațiile cu Junimea, căreia îi reproșa cosmopolitismul, răcindu-se, **O.-A.** inițiază, împreună cu Nicolae Petrașcu, o nouă grupare artistică, *Amicii Literaturii și Artei Române*, al cărei președinte a fost. Debutază cu versuri în 1870 la „Foaia societății Românismul” a lui B.P. Hasdeu. Mai este prezent în „Convorbiri literare”, „România liberă”, „Voința națională”, „Literatură și artă română” ș.a. Și-a strâns producția poetică în volumele *Satire* (1896) și *Poezii* (1901), iar piesele de teatru – comedii originale și prelucrări – sunt adunate în *Teatru* (1893), după ce publicase, în 1879, încercarea dramatică *Pe malul gârlei*. Scrierile în proză, nuvele și schițe, rămân în periodice.

Fără să fi desfășurat o prea întinsă activitate de prozator, **O.-A.** este unul dintre nuveliștii meritori de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Majoritatea nuvelor sale își plasează acțiunea în Țara Românească, între 1800 și 1850, iar altele în Grecia. Personajele cunosc o viață aventuroasă, cu ridicări și căderi neprevăzute. Din apele tulburi ale obârșiei, **O.-A.** alege trăsături care să confere figurilor nu numai originalitate, ci și dramatism (*Fata spânzuratului*, *Fecior de bani gata*, *Burdumba*). Ca poet, a debutat cu un ciclu de doine în care brodează motive culte pe o canava populară. Versurile de mai târziu se disting prin aceeași acuratețe a limbii ca și scrierile în proză. Imaginile sunt simple și limpezi, iar coloritul poeziilor luminos, cu tonalități calme, aproape idilice. Atitudinea față de viață e, în esență, horațiană. Realizate sunt și satirile, scrise de pe pozițiile junimismului și vizând îndeosebi înstrăinarea, renunțarea la obiceiurile strămoșești. În 1878 i s-a jucat piesa-proverb *Lupul și barza*, urmată, după puțină vreme, de comedia *Pe malul gârlei* și de *Pribeagul*. Toate trei conțin aluzii la evenimente politice ale epocii, ceea ce și explică succesul lor. Se disting prin stilul savuros, împânzit de expresii populare, dar păcătuiesc printr-o excesivă tendință moralizatoare. Alte trei piese, *După război*, *Fanny*, *Primul bal*, sunt comedii de situație, compuse cu grijă, dar lipsite de nerv dramatic. În 1878 și în 1879 **O.-A.** a susținut, sub pseudonimul Ascanio, cronica dramatică la ziarul „România liberă”, iar în 1884 și în 1885 la „Voința națională”, unde a semnat și câteva cronici literare.

În cronicile teatrale s-a preocupat mai mult de spectacol, insistând asupra regiei, scenografiei și a jocului actorilor. În calitate de critic literar a combătut pesimismul posteminescian. L-a prețuit în mod deosebit pe I.L. Caragiale, scriind una dintre cele mai bune cronici dramatice despre *O scrisoare pierdută* și un raport academic în favoarea premiei volumului *Momente*. Este și autorul unui amplu studiu monografic intitulat *Teatrul la români* (I–II, 1897–1898), unde, folosindu-se de o bibliografie extrem de bogată și apelând la amintirile unora dintre întemeietorii și sprijinatorii teatrului românesc cult, alcătuiește cea dintâi istorie sistematică a spectacolului românesc. **O.-A.** a realizat și reușite traduceri din Horațiu, modernizând prozodia antică, adoptând versul, ritmul modern și chiar rima. A proiectat să tălmăcească în întregime opera scriitorului latin, dar nu a reușit să transpună decât epistolele, odele și epodele, două satire și, integral, pentru întâia oară în România, *Arta poetică* (1891). Din franceză transpune în 1878 drama *Ruy Blas* de Victor Hugo, text care s-a jucat aproape trei decenii la Teatrul Național din București. A mai tradus din Catul, François Coppée, Ada Negri, I.S. Turgheniev, Multatuli, Maxim Gorki, versiuni rămase în presa vremii, iar în colaborare cu Theodor Șerbănescu a dat o versiune în limba română, *Visul Dochei*, după Frédéric Damé.

SCRIERI: *Pe malul gârlei*, București, 1879; *Teatru*, București, 1893; *Vasile Alecsandri*, București, 1894; *Satire*, București, 1896; *Teatrul la români*, I–II, București, 1897–1898; ed. îngr. și pref. Cristina Dumitrescu, București, 1981; *Poezii*, București, 1901; *Satire. Pe malul gârlei*, București, 1908; *Poezii. Teatru. Proză*, îngr. și pref. Florin Berindeanu, București, 1988. **Traduceri:** Horațiu, *Ode, epode, Carmen Saeculare*, I, București, 1891, *Ad Pisones (Ars poetica)*, București, 1891; Frédéric Damé, *Visul Dochei*, București, 1894 (în colaborare cu Theodor Șerbănescu).

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, III, 275–282; Caragiale, *Opere*, III, 313–314; Iacob Negruzzi, *Dimitrie C. Ollănescu*, CL, 1908, 2; Nicolae Petrașcu, *Dimitrie C. Ollănescu (Ascanio)*, București, 1926; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, 246–247; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 372, *Ist. lit.* (1982), 428–429; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 150–153; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 197–198, 203–204; *Ist. lit.*, III, 69–70; Brădățeanu, *Istoria*, II, 26–27; *Dicț. lit. 1900*, 644–646; *Dicț. scriit. rom.*, III, 522–524; Mircea Ghițulescu, *Un admirator al lui Alecsandri: D. C. Ollănescu-Ascanio*, CL, 2007, 6, 2008, 3.

D.M.

OLTEANU, Antoaneta (22.I.1968, București), etnolog, slavistă, editoare, traducătoare. Este fiica Georgetei Olteanu (n. Buzea), funcționară, și a lui Radu Olteanu, ofițer. A absolvit Liceul „Gheorghe Șincai” din București (1986) și Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția rusă–română, a Universității bucureștene (1990), devenind în 1991 cadru didactic la Catedra de limba și literatura rusă; profesor din 2008, director al Departamentului de filologie rusă și slavă din 2011, va fi prodecan al Facultății de Limbi și Literaturi Străine între 2001 și 2004. Este doctor în filologie cu teza *Personaje mitologice malefice la popoarele romanice și slave* (1995). Membră a mai multor organizații internaționale (European Association of Social Anthropologists, International Society for Folk Narrative Research, Slavic and Est European Folklore Association), a fost recompensată cu numeroase distincții și premii. A mai semnat Antoaneta-Liliana Olteanu.

Un amplu demers în domeniul cercetării magiei și a mitologiei este întreprins de **O.** în *Ipostaze ale maleficului în medicina magică* (1998) și în *Școala de solomonie. Divinație și vrăjitorie în context comparat* (1999). Cele două lucrări impun prin vastitatea câmpului cercetat, prin amploarea problematizării dezbătute și prin demersul comparatist, cvasi-absent în studii similare. Vrăjitoria trebuie să stea în atenția cercetătorului, consideră **O.**, fiindcă este un fenomen viu: „Magia contemporană cunoaște și astăzi, ca și odinioară, forme surprinzător de bine conservate, ancorate într-un sistem de credințe care găsește încă explicații pentru multe din neliiniștile noastre”. O bibliografie întinsă este convocată în *Școala de solomonie* pentru a evoca formele magiei în istoria umanității, de la *Biblie*, cu influențele ei covârșitoare în condamnarea magiei și a vrăjitoriei, la Evul Mediu, la Renaștere, la alte momente din istorie. Autoarea apreciază drept cea mai importantă contribuție a Bisericii constituirea în mentalul popular a imaginii lui Solomon, ceea ce a condus la apariția solomonarilor. Informații documentate evocă importanța manticii în Antichitatea greacă și romană atât în domeniul vieții religioase, cât și în opera unor filosofi. Actele de magie oficiate au fost, susține autoarea, de o mare diversitate: practici cu caracter oracular, practici de magie meteorologică, trimiterea bolilor, provocarea morții, uciderea simbolică (uciderea prin *defixio*, prin „învăluire”; directă, înjunghiere-necromanție), farmece de despărțire, luarea manei,

metamorfozele, iluzionarea simțurilor, atacarea/mutilarea morților. Cartea este, totodată, un istoric al magiei și vrăjitoriei la asiro-babilonieni, unde această practică ocupa, în cadrul religiei, o poziție specială, la akkadieni, egipteni, greci, mesopotamieni. Examinarea este nuanțată, fiind consemnate oscilațiile de la o epocă la alta, de la o personalitate la alta. Cadrul analizat se lărgeste mult atât spre vestul, cât și spre estul Europei. Sunt înregistrate, în epoca de după creștinare, actele de pedepsire a persoanelor care se ocupau de magie. Ample capitole prezintă apariția vrăjitorilor, inițierea lor, bestiarul demonic, plantele și ingredientele magice, instrumentarul casnic, principalele forme de magie și de farmece. **O.** este preocupată și de cercetarea mitologiei, ca în *Mitologie comparată* (1998), *Metamorfozele sacrului. Dicționar de mitologie populară* (1998) sau în *Dicționar de mitologie. Demoni, duhuri, spirite* (2004). Primul studiu înfățișează „câteva noțiuni fundamentale ce caracterizează sistemul de reprezentări propriu modului de gândire tradițional, și anume pe acelea legate de personajele demonice”. E o abordare comparatistă, în care au pondere mitologia română și cea slavă, cercetătoarea fiind preocupată să releve similitudini între anumite componente ale unor culturi. Examenul critic este restrâns la mitologia inferioară, adică la demonologie, mai precis la imaginile legate de personajele demonice. Autoarea nu caută neapărat specificități, pentru că, preluând o opinie a lui Ovidiu Papadima, știe că „nu e unică substanța – ce poate fi universală –, ci nuanțele ei și, mai ales, echilibrul în care se îmbină aceste nuanțe, aspectul sub care trăiesc toate organic”. Chiar restrânsă la expresia sa inferioară, mitologia studiată se arată foarte bogată, astfel că și dicționarul cuprinde o mare varietate de termeni. *Calendarele poporului român* (2001) reprezintă o încercare inedită de a reuni, într-un tablou complet al mentalității populare asupra reprezentărilor temporale, tipuri variate de așa-numite calendare populare. În cadrul fiecărui tip de calendar constituit – al sărbătorilor fixe, al sărbătorilor mobile, lunar, săptămânal etc. – sunt reconstituite toate manifestările spirituale legate de reprezentările generale ale fiecărei zile. *Homo balcanicus. Trăsături ale mentalității balcanice* (2004), mai mult o introducere în problematica abordată, examinează vechile moșteniri spirituale ale acestui spațiu geografic, mitologia, mentalitățile, fără să-și propună o mai extinsă considerație

a balcanismului literar românesc, asupra căruia s-au exprimat o serie de critici și istorici literari. În domeniul slavisticii **O.** a prezentat în mai multe studii coordonate istorice și estetice ale literaturii ruse în context cultural slav și s-a remarcat, după 2000, printr-o bogată activitate în aceeași arie și prin transpunerea în limba română atât a unor autori ruși clasici (Dostoievski, Cehov, Bulgakov ș.a.), cât și a unora mai puțin cunoscuți cititorului român, îndeosebi contemporani (Andrei Kurkov, Iuri Mamleev, Vladimir Sorokin, Mihail Șişkin ș.a.), mai toate textele traduse fiind însoțite de documentate și utile note și comentarii.

SCRIERI: *Mitologie comparată*, București, 1998; *Civilizația rusă. Perioada veche și modernă*, București, 1998; *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*, București, 1998; *Metamorfozele sacrului. Dicționar de mitologie populară*, București, 1998; *Școala de solomonie. Divinație și vrăjitorie în context comparat*, București, 1999; ed. 2, București, 2007; *Calendarele poporului român*, București, 2001; ed. 4, București, 2009; *Homo balcanicus. Trăsături ale mentalității balcanice*, București, 2004; ed. 2, București, 2009; *Dicționar de mitologie. Demoni, duhuri, spirite*, București, 2004; *Miturile Rusiei clasice*, București, 2004; *Literatura rusă contemporană: direcții de evoluție a prozei*, București, 2005; ed. (*Proza rusă contemporană*), București, 2008; *Zile și demoni. Calendar și mitologie bulgară*, Cluj-Napoca, 2008; *Zile și demoni. Calendar și mitologie populară rusă*, Cluj-Napoca, 2008; *Reprezentări ale spațiului în credințele populare românești*, București, 2009; *Rusia imperială: o istorie culturală a secolului al XIX-lea*, București, 2011. **Ediții:** Simion Florea Marian, *Botanică românească*, pref. edit., București, 2000; *Mitologie populară*, pref. edit., București, 2000; Artur Gorovei, *Ouăle de Paști*, București, 2001; Tudor Pamfile, *Văzduhul*, pref. edit., București, 2001; *Cerul și podoabele lui*, București, 2001; *Diavolul învrăjbitor al lumii*, București, 2001; *Povestea lumii de demult. Pământul. Sfârșitul lumii*, pref. edit., București, 2002; I.-A. Candrea, *Lumea basmelor*, pref. Al. Dobre, București, 2001; George Bujorean, *Boli, leacuri și plante de leac cunoscute de țărănimea română*, București, 2001; Traian Gherman, *Meteorologia populară*, București, 2002; Ion Otescu, *Credințele țaranului român despre cer și stele*, pref. edit., București, 2002. **Traduceri:** Victor Erofeev, *Frumoasa rusoaică*, postfața trad., Pitești, 2006; Andrei Kurkov, *Legea melcului*, îngr. trad., București, 2007, *Ultima iubire a președintelui*, îngr. și postfața trad., București, 2009, *Prieten drag, tovarăș al răposatului*, îngr. trad., București, 2012; Iuri Mamleev, *Ceilați*, îngr. și postfața trad., București, 2008; Vladimir Sorokin, *Kremlinul de zahăr*, îngr. și postfața trad., București, 2009, *Viscolul*, București, 2012; F. M. Dostoievski, *Crimă și pedeapsă*, I-II, București, 2010–2011,

Adolescentul, București, 2011, *Amintiri din casa morților. Jucătorul*, îngr. trad., București, 2011, *Demonii*, I-II, îngr. trad., București, 2011, *Dublul: poem petersburghez. Oameni sărmani*, îngr. trad., București, 2011, *Umiliți și obidiți*, îngr. trad., București, 2011, *Însemnări din subterană. Eternul soț*, îngr. trad., București, 2011; Mihail Bulgakov, *Maestrul și Margareta*, îngr. trad., București, 2011; Sașa Sokolov, *Școală pentru proști*, București, 2011; A. P. Cehov, *O mică glumă*, îngr. și postfața trad., București, 2012; Iuri Dombrovski, *Facultatea lucrurilor de prisos*, îngr. și postfața trad., București, 2012; Mihail Șişkin, *Scrisoror*, îngr. trad., București, 2012; Sofia Tolstaia, *Viața mea: fragmente de jurnal*, îngr. și pref. trad., București, 2012; Andrei Platonov, *Cevengur*, îngr. și postfața trad., București, 2012; I.S. Turgheniev, *Prima iubire*, București, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Constantinescu, [*Antoaneta Olteanu*], ALA, 1999, 466, „Datina”, 1999, 15; Ecaterina Căpățână, [*Antoaneta Olteanu*], „Filologie rusă”, 1999, 2001; Adriana Cristian, „Civilizația rusă. Perioada veche și modernă”, „Studii de limbă, literatură și metodică” (Cluj-Napoca), 2000; Camelia Burgele, *În numele magiei terapeutice*, Zalău, 2000, 62–63; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 667–668; Petru Ursache, *Antropologia, o știință neocolonială*, Iași, 2006, 46–49; Nicolae Constantinescu, *Citite de mine. Folclor, etnologie, antropologie. Repere ale cercetării (1967–2007)*, București, 2008, 294–297. **I.D., I.R.P.**

OLTEANU, Aurică Gh. (9.VI.1939, Mireș, j. Prahova), folclorist. Este fiul Anei (n. Leescu) și al lui Gheorghe Olteanu, funcționar. După studii universitare de limba și literatura română la București (1961–1966), devine profesor la Liceul „Dimitrie Cantemir” din același oraș. Și-a susținut doctoratul cu teza *Retorica liricii orale românești* (1977). Colaborează la „Folclor literar”, „Limbă și literatură”, „Limba și literatura română”, „România literară”, „Tribuna învățământului”, „Cultura”, „Răstimp” ș.a.

Cartea de debut a lui O., *Structurile retorice ale liricii orale românești* (1985), este o atentă cercetare a figurilor de retorică orală, vizând funcțiile și combinațiile cu alte elemente poetice. *Folclor și literatură cultă* (1994) abordează cealaltă componentă a folclorului, cântecele epico-lirice, și are ca obiect mituri românești fundamentale – *Miorița*, *Meșterul Manole*, *Soarele și Luna* –, examinate nu doar în sine, ci și cu reflexele lor în creația cultă. Autorul propune un model de analiză didactică, și prin compararea textelor relevă variabilele și invariabilele în funcție de timp și de stil individual. Un caracter didactic au și antologiile *Cronicarii* (1995), *Reflexe folclorice în literatura scrisă* (2000)

și *Perenitatea textului literar* (2003); autorul mai contribuie la elaborarea unor manuale școlare de limba și literatura română. Propunându-și să faciliteze înțelegerea fenomenului de absorbție a valorilor etice și estetice folclorice de literatura de autor, în *Reflexe...* O. analizează relația dintre folclor și literatura cultă, punctele de contact, sensul interferențelor și al evoluției lor. Cartea este alcătuită dintr-un „dosar critic” în care sunt selectate opinii ale lui B. Delavrancea, G. Ibrăileanu, G. Călinescu, Ovidiu Papadima, Perpessicius, Romulus Vulcănescu, Mihail Sadoveanu și Tudor Vianu, la care e adăugată o antologie de fragmente ilustrative alese din poezia riturilor de trecere, din epica în versuri (balade), epica în proză (basmе), din lirică și din paremiologie, precedate de analize pertinente. În volumul *Școala și literatura. Studii didactice dar nu numai* (2011) O. și-a adunat articole în care a pledat pentru reformarea studierii limbii și literaturii române în școală, a denunțat nu doar greșelile de limbă din școală, ci și agramatismele din emisiunile posturilor de radio și televiziune, incoerența anunțurilor, incorecta folosire a conceptelor, a unor categorii estetice și și-a extins comentariul critic asupra neglijențelor lingvistice din unele cărți, tot mai multe odată cu împușinarea redactorilor de carte profesioniști.

SCRIERI: *Structurile retorice ale liricii orale românești*, Craiova, 1985; *Folclor și literatură cultă*, pref. Eugen Simion, Brașov, 1994; *Școala și literatura. Studii didactice dar nu numai*, București, 2011. **Ediții, antologii:** Mihail Sadoveanu, *Baltagul*, pref. edit., București, 1994; *Cronicarii*, introd. edit., București, 1995; Ion Budai-Deleanu, *Țiganiada*, pref. edit., București, 1995; *Reflexe folclorice în literatura cultă*, introd. edit., București, 2000; *Perenitatea textului literar*, introd. edit., București, 2003; M. Eminescu, *Poezii*, I-II, pref. George Gană, București, 2005; *Poezii-Proză literară*, București, 2007; *Basmе populare românești*, I-II, introd. Nicolae Constantinescu, București, 2008 (în colaborare cu Iordan Datcu și Nicolae Constantinescu); *Poezie simbolistă românească*, București, 2010.

Repere bibliografice: Constantin Negreanu, *O nouă carte consacrată liricii populare: „Structurile retorice ale liricii orale românești”*, O, 1986, 17; Mihai Coman, *Un nou val în etnologia românească*, SLAST, 1986, 29; Nicolae Constantinescu, *Aspecte actuale ale cercetării liricii populare*, T, 1987, 6; Liviu Malița, *Lirica populară în actualitate*, AAF, 1991; Maria Cuceu, „Structurile retorice ale liricii orale românești”, AAF, 1991; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 668–669; Datcu, *Pagini*, 152–156; George Mirea, *Semn[al] de carte*, „Forum” (Râmnicu Vâlcea), 2011, 1; Adrian

Costache, *Cartea ca pretext*, „Tribuna învățământului”, 2011, 1121; Mihai Floarea, „*Basmе populare românești*”, LL, 2011, 1–2; Constantin Eretescu, *Antologia basmelor populare românești*, CLT, 2012, 17.

I.D.

OLTEANU, Ioanichie

(13.IX.1923, Vaideiu,
j. Mureș – 29.III.1997,
București), poet,
traducător, gazetar.

Este fiul Zamfirei (n. Horgoș) și al lui Ioan Olteanu, țărani. Urmează la Târgu Mureș Liceul „Alexandru Papiu-Ilarian” (1933–1940), de la care trece la Liceul „Titu Maiorescu” din Aiud, absolvit în 1941. Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj – aflată în refugiu la Sibiu –, dar o abandonează în anul al patrulea (1945). În răstimp debutează cu *Poem* în „Claviaturi” (Brașov, 1941); mai târziu devine membru al Cercului Literar de la Sibiu, în a cărui revistă publică, în 1945, două dintre cele mai reprezentative poeme, *Balada sofului înșelat* și *Pățania teologului cu arborele*. Având convingeri de stânga și atras de doctrina comunistă de foarte tânăr, intră în redacția ziarelor „România viitoare” (condusă de Pavel Apostol), „Tribuna nouă” (Cluj, 1945–1948), „Ardealul nou” (1946) și „Lupta Ardealului” (1946–1949). Are un rol important în înființarea, pe lângă acest din urmă jurnal, în 1948, a unui supliment literar care va deveni „Almanahul literar” în 1949, apoi „Steaua” în 1954, revistă la a cărei fondare joacă de asemenea un rol determinant. În 1957 participă la înființarea la Cluj a săptămânalului de cultură „Tribuna”, dar în același an demisionează din redacție în semn de protest față de centralismul ideologic. Lucrează ca redactor la „Viața românească” (1960–1961), secretar al Uniunii Scriitorilor (1965–1968) și președinte al Fondului Literar (1965–1980), redactor-șef al revistei „Tomis” (1965–1969), director al Editurii Eminescu (1970–1972), de unde – sancționat administrativ din motive politice pentru publicarea volumului *Engrame* de I. Negoieșcu și a altor cărți considerate indezirabile, ca și

pentru tentativa de a edita romanul *Ostinato* de Paul Goma – este mutat ca redactor-șef adjunct (1972–1974) și ulterior redactor-șef (1974–1986) la „Viața românească”; pentru „lipsă de principialitate” (în realitate pentru că se opusese „rentabilizării” revistei) este eliminat și de aici.

O. a fost cunoscut și apreciat în primul rând ca om de presă, animator și creator de climat literar. Intelectual cultivat și cu simțul valorii, personalitate puternică și echilibrată, înzestrat cu simț moral și justițiar, el a jucat în epocă un rol meritoriu, uneori salutar, în fondarea și orientarea unor reviste importante, reușind – împotriva injoncțiilor puterii – să le imprime o direcție cât mai puțin înregimentată ideologic. Exemplul cel mai caracteristic: sub conducerea sa, „Viața românească” a menținut un spirit benefic pentru atmosfera literară în anii ceaușști, de recrudescență agresivă a ideologizării. Opțiunea pentru gândirea independentă e ilustrată de apariția în revistă a unor texte de C. Noica, N. Steinhardt, Ileana Mălăncioiu, Andrei Pleșu ș.a., de prezența unor cronici literare neconcesive semnate de Cornel Regman și de alții. Consecvent susținător al valorilor autentice, **O.** rămâne legat de lansarea și impunerea multor scriitori importanți, de la generația ’60 până la cea optzecistă. Meritele sale de factor de echilibru, de promotor și sprijinitor al creației altora au pus în umbră creația proprie. Poezia sa cea mai reprezentativă – operă de tinerețe – a rămas în reviste („Vremea”, „Universul literar”, „Revista Cercului Literar”). În 1946 o adună în vederea publicării în volum. Manuscrisul, care poartă titlul *Turnul*, este acceptat de Fundațiile Regale în același an, dar editura fiind desființată în 1947, cartea nu mai apare. Încercând un *modus vivendi* între formula originară a lirismului său cu normele ideologice impuse de noul regim, o vreme poetul continuă să scrie și să publice în periodice, dar nu se mai gândește la tipărirea cărții. Aceasta va apărea postum, prin grija lui Ioan Milea, în 2012, sub un titlu identic cu cel propus de poet în 1946. Subtitlul „și alte poeme” îngăduie și explică includerea de către editor a altor compuneri, dintre cele marcate de noua ideologie. În ceea ce-l caracterizează genuin, poetul conturează figura unui spirit avid de puritate și de absolut, însă cenzurat de luciditate și de o conștiință ironică secundă. Asociate cu scrupulul moral al neperversității vocației prin compromis, acestea din urmă par a fi constituit rațiunea

profundă a renunțării la poezie. Într-o scrisoare din august 1947 către Ion Horea – vărul și discipolul său –, citată de I. Milea în prefața la volum, **O.** apasă pe ideea că poezia sa „e în realitate o frână, o piedecă pe care mi-am pus-o mie însumi pentru a-mi stăvili tendința irezistibilă de «a face poezie»”, pe „luciditatea mușcătoare care omoară poezia”, conștient fiind că „poezia mare n-a fost niciodată fructul cenzurei intelectuale, ci al orgiei pasiunii, al emoției sălbatice și libere”. Așa s-a făcut că – după bine găsită formulă a lui Nicolae Balotă – „poezia și-a înghițit poetul”. Din ceea ce a reușit să compună, el apare ca un fantast condamnat la starea de veghe și la recunoașterea diferenței dintre aspirație și realizare/realitate: un inadapabil de fibră romantică, marcat însă de experiența umană și artistică specifică „generației pierdute”, a războiului. De altfel, el este singurul din Cercul Literar apropiat (programatic) de grupul de scriitori din preajma revistei bucureștene „Albatros”. Poet original totuși, grație dozării personale a lirismului astral (sau, mai rar, bucolic) cu notația existenței comune și comentariul ironic-sarcastic necrutător ori numai cu umorul sec și sadic, „de spânzurătoare” („*Galgenhumor*, ca la Morgenstern”, propune Ov. S. Crohmălniceanu). Figura lui este a unui izolat de bună voie, emblema sa este „camera fără ferestre, suspendată în aer ca o nacelă” sau turnul din poemul ce urma să dea titlul cărții („*Stau singur lângă vânturi într-un pustiu de turn, / Amețit de fantome, bântuit de furtuni*”, sună definitoriu începutul acestui text), un turn „degradat/ de atâtea mistere care l-au cercetat” și care urmează a fi asaltat și demolat de „oameni cu târnăcoape și sape”. Urmărindu-i traiectoria lirică, I. Negoieșcu i-a izolat tema-pivot: eșecul. La Cercul Literar baladistul (pe lângă cele două poeme amintite, o antologie a genului ar mai include *Balada insucceselor*, *Balada sinucigașului* și *Balada înecașilor*) face figură aparte printre heralzii sibieni ai acestei originale sinteze moderne de epic, dramatic și liric, distingându-se prin „luciditatea ironic-amuzată” (Ștefan Aug. Doinaș). Pe lângă asemenea reușite certe, ediția lui Milea reproduce și o serie de versuri scrise după rețeta realismului socialist în forma ei drastică din primii ani ai regimului comunist. Trebuie remarcat totuși că în câteva poeme din 2012 de această orientare se află și insule de poezie autentică, de tip maiakovskian sau, pe teren românesc, cotrușian, verbul acestui cerchist deținând în

chip natural o forță similară aceleia a autorului lui *Pătru Opincă* (*Despre om, Floarea soarelui, Poem agrar și An de luptă*). Poetul a tradus cu talent din literatura rusă, performanța sa în acest domeniu rămânând versiunea românească a poeziei lui Serghei Esenin, idolul său încă din adolescență. Ediția *Ceaslovul satelor* (1981; Premiul Uniunii Scriitorilor) este până astăzi cea mai cuprinzătoare selecție în românește din lirica poetului rus. Mult mai exactă decât tălmăcirile anterioare, transpunerea lui **O.** evită tot ce era infidelitate la George Lesnea și imprecizie la Zaharia Stancu, emanând totodată aerul de autenticitate al unei poezii scrise parcă dintru început în românește.

SCRIERI: [Versuri], în *Sburătorul. Balade culte românești*, îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 1973, 414–420; *Turnul și alte poeme*, îngr. și pref. Ioan Milea, Cluj-Napoca, 2012. **Traduceri:** Dimos Rendis, *Argonauții*, București, 1956, *Copiii Atenei*, București, 1958, *Legenda lacului*, București, 1963 (în colaborare cu Gheorghe Tomozei și Nina Cassian); Alișer Navoi, *Versuri alese*, pref. trad., București, 1958; Menelaos Ludemis, *Cântece sugrumate*, București, 1972 (în colaborare cu Dorina Talaz); Nikolai Rubțov, *Steaua câmpului*, București, 1980; Serghei Esenin, *Ceaslovul satelor*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1981, *Spovedania unui huligan*, București, 1999 (în colaborare); Varlam Șalamov, *Povestiri din Kolîma*, pref. Ion Ianoși, București, 1993; Țara cireșilor în floare. *Poezia Japoniei*, pref. Vasile Nicolescu, București, 1995 (în colaborare cu Ion Acsan și Dan Constantinescu);

Repere bibliografice: I. Negoieșcu, *Curente noi în poezia din Ardeal*, VRA, 1943, 706; Negoieșcu, *Scriitori*, 378–379; Regman, *Cărți*, 147–151; Balotă, *Labirint*, 318–341, *passim*; Negoieșcu, *Lampa*, 51–62; Negoieșcu, *Engrame*, 72–80; Manu, *Eseu*, 307–310; Gelu Ionescu, *Oriзонul traducerii*, București, 1981, 205–207; *O nouă etapă în asimilarea lui Esenin: versiunea Ioanichie Olteanu*, SXX, 1982, 1–3 (grupaj special); Steinhardt, *Critică*, 222–228; Nicolae Balotă, *Un poet al tăcerilor*, LCF, 1997, 13; Petru Poantă, *Ioanichie Olteanu, baladistul*, APF, 1997, 4; Aurel Rău, *Ioanichie*, ST, 1997, 4–6; Negoieșcu, *Plecare baladistului*, TR, 1997, 28–29; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 84–85; Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar*, 152–166; Doinaș, *Scriit. rom.*, 131–138; *Dicț. scriit. rom.*, III, 524–526; Vasile Andru, *Puterea discretă a lui Ioanichie Olteanu*, VR, 2005, 8–9; Popa, *Ist. lit.*, I, 237–238; Iulian Boldea, *Ioanichie Olteanu în volum*, APF, 2012, 10; Virgil Nemoianu, *Ioanichie Olteanu*, CL, 2012, 12. **N.M.**

OLTEANU, Lucia (16.V.1925, București – 17.VI.2015, București), poetă, prozatoare. Este fiica Victoriei (n. Andreescu) și a lui Petre Olteanu, cofetar. A urmat Școala Normală „Elena Doamna” (1936–1944) și

Facultatea de Filosofie, secția psihologie-pedagogie, a Universității din București. Lucrează ca operatoare la Telefoane (1947–1949), apoi intră la Școala de Literatură „M. Eminescu” din București (1951–1952), unde rămâne asistentă (1952–1954). Debutază cu scenariul de film *Într-o zi, un tânăr. O zi din viața tineretului* (1950), premiat de Studioul de Filme „Al. Sahia” (juriul fiind prezidat de Geo Bogza). Redactor la „Contemporanul” (1952–1958) și la revistele pentru copii „Luminița” și „Cravata roșie”, redactor-șef la „Arici-Pogonici” (1958–1969), va fi ulterior directoare a Studioului Cinematografic București (1969–1971) și a Studioului Animafilm (1971–1983). Deține Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru volumul *Lumea într-un degetar* (1981). A fost soția poetului Tiberiu Utan.

Prozele ritmate compuse de O., „spuse” pentru copii de o voce caldă, cu inflexiuni jucăușe, au fost așezate în descendența lirismului sorescian. „Prozo-poemele”, mici piese în versuri sau prozastic-ritmate, sunt conduse de un fel de logică magic infantilă, lăsând impresia că sunt rostite chiar de copii. Unele cărți sunt însoțite de ilustrații grațioase, viu colorate – un fel de bandă desenată –, care narează imagistic episoadele descoperirii și înțelegerii lumii, într-o manieră fabulatorie copilărească. Urmând aventurilor echipei animaliere din povestirile ce alcătuiesc volumul *Hai în lună!* (1978) și instantaneelor din *Arhitectul firelor de iarbă* (1980), proza poetică din *Lumea într-un degetar* poate fi apropiată, prin grația fanteziei miniaturiste, de *Ocolul infinitului mic* de Marin Sorescu. Mai târziu O. s-a înfățișat cititorilor și ca memorialistă, cu *Declarație de avere* (2002), volum care, fără să revoluționeze în vreun fel tehnicile și miza autoficțiunii, este unul de amintiri în sensul curent al termenului, selectiv, autentic, cu o dozare echilibrată între informație, afectivitate și comentariu, fără exces de literaturizare. Autoarea, fostă cursantă a „școlii de poeți”, cu un stagiu în presa culturală și cu însărcinări manageriale în cinematografie, a trăit și a observat nemijlocit împrejurări și evenimente, a cunoscut atmosfera vieții culturale din deceniile postbelice, a întâlnit numeroase personalități, precum G. Bacovia, Tudor Arghezi, Nichifor Crainic, Petru Dumitriu, Paul Anghel, Marin Preda, Marin Sorescu ori ca Maria Tănase, Malvina Urșianu, Lucian Pintilie ș.a. Memorialista și-a constituit o „avere” launtrică, pe care înțelege să o mărturisească, de unde și titlul

cărții. Caracteristice îi sunt darul de a selecta din sfera banalului ceea ce contează și, pe de altă parte, percepția, viziunea morală (de regulă nu și fastidios moralizatoare), care predomină în raport cu hedonismul autocontemplării nostalgice. Volumul de „fantezii” *Viața ca o glumă* (2011) este o colecție de schițe rimate despre dulciuri, insecte, personaje animate sau inanimate, în care meditația despre artă se insinuează subtil în perspectiva „copilă-roasă”, magică asupra lumii.

SCRIERI: *Aventurile lui Mac*, București, 1970; *Zâmbiți, vă rog!*, București, 1973; *Bilete pe adresa prietenilor mei*, București, 1974; *Bună seara, Dorli*, București, 1977; *Hai în lună!*, București, 1978; *Arhitectul firelor de iarbă*, București, 1980; *Lumea într-un degetar*, București, 1981; *Liniștea cri*, București, 1983; *Cine a găsit vise frumoase*, București, 1987; *Câte mai trec prin mîntea frunzelor*, București, 1990; *Povești neastâmpărate*, București, 1993; *Bilete pe adresa prietenilor mei*, București, 1997; *Declarație de avere*, București, 2002; *Pentru mama mea frumoasă*, București, 2004; *Viața ca o glumă*, București, 2011.

Repere bibliografice: Andrei Roman, *Exerciții de sensibilitate*, LCE, 1979, 22; Mircea Sântimbreanu, „*Lumea într-un degetar*”, RL, 1981, 47; Constantin Crișan, „*Lumea într-un degetar*”, CNT, 1981, 50; Virgil Nistor, *În lumea celor mici*, CL, 1982, 9; Dimitrie Rachici, „*Liniștea cri*”, RL, 1983, 32; Marton Lili, *Négy új gyermekkönyv*, „Igazság”, 1985, 10; *Dicț. scriit. rom.*, III, 526–527; Nicolae Bârna, *Memoria ca avere*, CC, 2003, 12; Teodor Vârgolici, *Întoarcerea în timp*, ALA, 2004, 732. **E.M.**

OLTEANU, Pandelescu (5.IX.1908, Bascov, j. Argeș – 18.XII.1995, București), slavist. S-a născut într-o familie de țărani cu unsprezece copii. După absolvirea în 1935 a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, s-a specializat în slavistică prin stagii în Bulgaria, Polonia (1932–1935) și mai târziu în Cehoslovacia (1942–1949), când predă limba și literatura română, întâi ca lector, apoi ca profesor invitat, la Universitatea „J. A. Comenius” din Bratislava. Aici și-a susținut teza de doctorat – *Raporturi lingvistice între limba română și limbile slave de apus: slovaca și ceha* – și a participat, împreună cu alți slaviști din România și Cehoslovacia, la editarea unei publicații intitulate „Românoslavica” (1948). A fost profesor de liceu în București (1935–1938), la Seminarul Pedagogic din Iași (1938–1942) și la Facultatea de Filologie a Universității din București (1949–1974), în cadrul Catedrei de limbi slave, pe care a condus-o din 1968. După

1974 a activat ca profesor consultant la Facultatea de Limbi Slave a Universității bucureștene. În 1965 obținuse titlul de doctor docent. Membru al Societății și al Cercului de Lingvistică de la Bratislava, al Societății de Romanistică, al Asociației Slaviștilor din România (membru fondator), **O.** a făcut parte și din Comisia Textologică a Comitetului Internațional al Slaviștilor.

Lingvistica slavă, lingvistica și filologia slavo-română și istoria literaturii române vechi au avut în **O.** un cercetător pasionat și informat. Semnând contribuții importante în domeniul relațiilor culturale româno-ceho-slovace, redactând manuale și cursuri universitare de limba slovacă și de istoria limbii slovace, participând la alcătuirea corpusului de documente slavo-române editat de Academia Română (a tradus hrisoave slavone pentru Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”), elaborând sau coordonând – pentru uzul studenților, al școlilor minorității slovace din România și al cercetătorilor – lucrări consacrate studierii limbii slave vechi, slavonei și gramaticii comparate a limbilor slave, **O.** a probat cunoștințe temeinice, deschideri apreciable în interpretarea fenomenelor lingvistice și culturale, puțința de a mânui instrumente și metodologii moderne. Chiar dacă unele concluzii la care a ajuns pot suferi amendări, cercetările lui, vizând chestiuni complicate de filologie slavo-română, de identificare a surselor și versiunilor unor texte importante ale scrisului vechi, poartă pecetea investigației de detaliu făcute cu acribie. A abordat probleme controversate ale literaturii române medievale, ca în *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș* (1961; Premiul Ministerului Învățământului), cu o interesantă încheiere privind slava carpatică în care au fost scrise aceste narațiuni, a operat distingeri însemnate și demonstrații de erudiție filologică. După părerea sa de eminent cunoscător al vechii literaturi omiletice, prima *Cazanie* a lui Coresi (din 1567) este o tălmăcire a *Postillei de Neagovo*, culegere de cazanii puternic înrăuită de dogma calvină, alcătuită pe la 1550 în slavona ucraino-carpatică, iar a doua *Cazanie* coresiană aduce în românește textul *Cazaniei* tipărite în 1569 la Zabludovo, în Lituania, de Ivan Feodorov; în fine, *Carte românească de învățătură*, imprimată de mitropolitul Varlaam în 1643, se sprijină în bună măsură pe omiliile adunate în *Tisavros (Comoara)* de grecul Damaschin Studitul. **O.** a încercat, în studiile răspândite prin „Romanoslavica” și în alte

publicații, să dovedească maniera particulară în care românii s-au manifestat în ansamblul literar est și sud-est-european. Edițiile de texte vechi pe care le-a pregătit au confirmat ideile profesate de-a lungul unei îndelungate activități științifice.

SCRIERI: *Povestiri prelucrate din limbile slave*, Iași, 1940; *Povestiri de Crăciun*, București, 1942; *Povestiri de Paști*, București, 1943; *Rumunská kultura a slavonsvo*, Bratislava, 1947; *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș*, București, 1961; *Criterii stilistice în studiul comparat al literaturii omiletico-parenetice*, București, 1970; *Slava veche și slavona românească*, București, 1975; *Studii de filologie slavă*, îngr. Dagmar Maria Anoca, pref. Mihai Mitu, București, 2008. **Ediții:** Nichifor Crainic, *Curs de istoria literaturii bisericești și religioase moderne*, București, 1933 (în colaborare cu Ion V. Georgescu); Nicolae Milescu, *Aritmologia, Etica și originalele lor latine*, tr. și introd. edit., București, 1982; *Floarea Darurilor sau Fiore di Virtù*, tr. și introd. edit., Timișoara, 1992; *Biblia adecă Dumnezeiască Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, coordonator I.C. Chițimia, București, 1988 (în colaborare).

Repere bibliografice: Balacciu-Chiriacescu, *Dicționar*, 189–190; Silvia Niță-Armaș, [*Pandele Olteanu*], RSL, 1984, 1995. **D.H.M.**

OLTEANU, Tudor (16.XII.1943, Timișoara), comparatist, teoretician literar. A absolvit la București Liceul „Mihai Viteazul” (1961) și Facultatea de Limba și Literatura Română, devenind, după licență (1966), asistent la Catedra de literatură universală și comparată. Debutază în „Gazeta literară” (1964), iar editorial cu volumul *Morfologia romanului european în secolul al XVIII-lea* (1974). A mai publicat lucrarea *Morfologia romanului european în secolul al XIX-lea* (1977). Este autorul unor studii introductive la traduceri din beletristica universală (la *René, Atala și Aventurile ultimului Abencérage* de Chateaubriand, la *Domnișoara de Maupin* de Théophile Gautier, *Romane și nuvele* de Stendhal ș.a.) și la lucrări de istorie și teorie literară (Fritz Martini, *Istoria literaturii germane*, Oscar Walzel, *Conținut și formă în opera poetică*), el însuși transpunând, în colaborare cu Bucur Stănescu, *Plimbarea* de Robert Walser (1972), o culegere de povestiri. Din 1977 a fost lector de limba și literatura română la Universitatea din Amsterdam, unde, după ce s-a stabilit în Olanda, în 1983 devine profesor asociat la Catedra de literatură comparată și în 1987 profesor la Facultatea de Știința Comunicării. În 1998 traduce în românește lucrarea *Știința*

comunicării de J.J. van Cuillenburg, O. Scholten și G.W. Noomen.

Cele două sinteze despre romanul european publicate de **O.** sunt reprezentative pentru studiile de literatură comparată de factură academică modernă. Autorul se manifestă ca participant la o mișcare de înnoire, materializată la sfârșitul anilor '60 și în anii '70 ai secolului trecut prin apariția unor lucrări de Dan Grigorescu, Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Romul Munteanu ș.a., în continuarea drumului deschis de Tudor Vianu. Abordarea subiectului e cuprinzătoare și consistentă, exegetul examinând toate formulele de roman dezvoltate în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea prin situare istorică și prin recursul substanțial la instrumentarul teoretic al studiului literaturii. El apelează la o vastă bibliografie critică, selectată din patrimoniul diferitelor școli de cercetare ori spații culturale (francez, german, anglo-saxon etc.), evoluția acestui gen literar prin definiție proteic fiind observată la toate nivelurile: origini, ideologie, intertextualitate, naratologie, tematism, convenții de lectură, stilistică, estetică etc., într-o sinteză eseistică bogată în asocieri și disocieri, ce promovează puncte de vedere, ipoteze ori concluzii personale. Studiile nu sunt nicidecum niște istorii convențional descriptive, alcătuite prin enumerare de date de istorie literară și de rezumate comentate, ci analize preponderent teoretice, animate de bogăția și relevanța referirilor concrete și de ingeniozitatea unghiurilor de examinare și a conexiunilor stabilite. Romanului îi este reafirmat caracterul proteic, îi sunt relevate elasticitatea și fluiditatea poeziei, iar aceste însușiri sunt analizate în diacronie, cu ilustrări proeminente sau cu deosebire pertinente tocmai în ce privește reformularea canonului. Pluralitatea și mobilitatea formelor romanului nu îl descurajează pe autor de la strădania de a le demonstra unitatea, pe care diversitatea de forme nu o estompează. Pe fundalul acestei unități se profilează – remarcă eseistul – „atât înnoirile impuse sistemului epic de către un creator, cât și gradul de coincidență dintre resursele care îi determină ficțiunea și tipurile de integrare a realității, specifice unei epoci anume”. Autodefinirea și redefinirea periodică a romanului ca gen literar, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, e surprinsă, urmărită, învederată și explicitată la mai multe niveluri: categorii naratologice și poetice, ideologie și viziune, tehnici și convenții definitorii (convenția de oralitate și convenția scripturii), estetica și practica

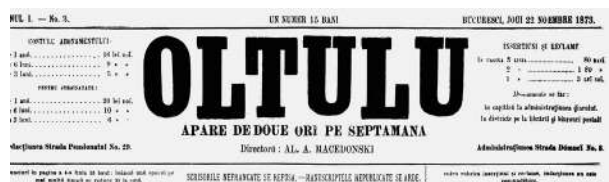
scripturală implicită. În cadrul tratării analitice se fac referiri la un mare număr de autori din toate literaturile europene importante, iar când contextul o permite, și din literatura română, pagini interesante fiind consacrate lui N. Filimon. Dar despre marii scriitori sunt inserțiate adevărate microeseuri critice. Se rețin, cu deosebire, capitolele sau pasajele ample despre Richardson, Diderot, Flaubert, Lev Tolstoi, demne de interes și dacă sunt considerate independent de context. Oportun eclectică, arborescentă uneori până la marginea prolixității spre a nu lăsa neexploatate asociații, analogii și sugestii provenind din toate zonele exegezei de specialitate și, în general, din științele omului și științele limbii, cercetarea comparatistă promovată de **O.** se distinge ca o realizare notabilă.

SCRIERI: *Morfologia romanului european în secolul al XVIII-lea*, București, 1974; *Morfologia romanului european în secolul al XIX-lea*, București, 1977.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Romanul unui secol*, RL, 1975, 6; Aurel Sasu, *Un secol al romanului*, TR, 1975, 16; Mircea Iorgulescu, [*Tudor Olteanu*], RL, 1975, 44, FLC, 1978, 7; Adriana Babeți, „*Morfologia romanului european în secolul al XIX-lea*”, O, 1978, 7; Paul Dugneanu, *Un studiu istoric și tipologic al romanului*, LCE, 1978, 10; Dana Dumitriu, *Fețele romanului*, RL, 1978, 11; Călinescu, *Perspective*, 209–212; *Dicț. scriit. rom.*, III, 527–529; Manolescu, *Enciclopedia*, 555–556. **N.Br.**

OLTENIA LITERARĂ, publicație anuală apărută la Craiova în 1956 și în 1958, editată de filiala locală a Uniunii Scriitorilor. Publică versificări conforme cu orientarea ideologică a acestor ani, multe folclorizante, Marin Ancuțescu (*La cules de vii în colectivă*), Petre Dragu (*Când era Mărin haiduc*), Ilie Tudor, Dumitru Matală (*Amănuntul principal*), Mihail Cruceanu (*De mii de milenii*), Emil Manu (*Sub farmecul iernii*), Adrian Petringenaru (*Groază în pustiu*), George Sorescu (*Severin*), Sina Dănculescu (*În turnătorie*). Proza este de aceeași factură: Horia Pătrașcu (*Umbre vechi*), Radu Tudor (*Fata cantonierului*). Colaborează cu studii Mihnea Radovan (*La 60 de ani de la moartea lui Traian Demetrescu, „1907” de Tudor Arghezi, Topîrceanu și Craiova*), Mihnea Gheorghiu (*Literatura românească în limbi străine*), C. Vălimăreanu (*Schiță de studiu asupra operei lui Eusebiu Camilar*), Ștefan Bossun (*Un poet popular al răscoadelor din 1907: Radu de la Giubega*), Ion Schintee (*O revistă socialistă din Craiova cu preocupări literare*), Despina Teodorescu (*Recitind pe Camil*

Petrescu), Ion Marinca (*Un manuscris necunoscut al lui Alexandru Sahia: „Măgarii lui Bică Lamba”*), Elisabeta Lalier și Al. Oprea (*Actualitatea unor principii din estetica lui Stasov*). Apar și câteva traduceri din A.S. Pușkin (fragmente din *Evgheni Oneghin*), Rafael Alberti, Nazim Hikmet. N.S.

OLTUL, gazetă apărută la București, bisăptămânal, între 14 noiembrie 1873 și 22 decembrie 1874; ar fi apărut până la sfârșitul lui iulie 1875. A fost editată de Partidul Liberal în timpul unei campanii de înlăturare a guvernului Lascăr Catargi. Conducerea i-a fost încredințată tânărului Al. Macedonski. *Profesiune de credință*, cu care acesta își deschide publicistica din **O.**, este socială, umanitară, insistentă. Poetul transformă **O.** într-o publicație antimonarhică. Pentru că a reprodus aici o insinuantă *Respectuoasă cerere guvernului* (în care se solicita publicarea genealogiei Casei Regale, necesară pentru a se evita situația de lezmaiestate), lui Macedonski i s-a intentat un proces de presă. Poetul i se datorează orientarea polemică a ziarului, în duel cu întreaga presă guvernamentală și chiar cu propriul partid, cum și spațiul larg acordat literaturii. În paginile **O.** se află o mare parte a încercărilor lui de tinerețe, încercări ce nu se disting prea mult de poezia epocii. Macedonski reia teme lirice în circulație cu o juvenilită și deplină încredere în sine (*La patria, Un tânăr poet murind, Reîntoarcerea, Chemarea la arme a lui Tudor Vladimirescu, Fericirea vieții câmpenești, Meditațiune, La condeiul meu, Melancolia, Desperarea, Fatalitatea, Secolul*). Totuși, accente mai personale, interesând evoluția sa ulterioară, se conturează chiar în aceste începuturi. Unele motive vor reapărea într-o desăvârșită execuție poetică: *Umbrei amicului meu Ricardo Bergamasco* este schița excelentei *O umbră de dincolo de Styx*. Alți colaboratori literari sunt N. Țincu, N. Scurtu, T. G. Djuvara, B. P. Rădulescu, Șt. I. Slăvescu, Const. I. Cornățeanu, D. N. Saphir, I. N. Polychroniade, ca și Theodor Șerbănescu, Veronica Micle, ambii din cercul Junimii. Se reproduc versuri din poezii pașoptiști, cultivați și mai târziu de Macedonski la „Literatorul” (Gr. Alexandrescu,

D. Bolintineanu, M. Zamfirescu). Macedonski publică, în traducere, o suită de portrete române: *Lucreția, Jana d'Arc, Cleopatra, regina Egiptului* (de Al. Dumas), *Jana Grey* (de G. Dufayre), precum și o versiune a poemului *Lacul* de Lamartine. S.C.

OLTUL, periodic apărut la Slatina, săptămânal, între 17 ianuarie și 10 mai 1928 și între 3 mai și 4 octombrie 1931, cu subtitlul „Gazetă și propagandă culturală”. Director: Mihail S. Vergulescu; din comitetul de redacție face parte și D. Popovici. În primul număr, într-o notă a redacției este enunțat cu modestie principiul călăuzitor al publicației, acela de a cultiva „comorile sufletești moștenite de la părinți”. Orientarea tradiționalistă transpare și din câteva articole pe teme generale (*Problema culturii, Spirit suflet*), ca și, într-o oarecare măsură, din sumarul literar al gazetei. Se publică frecvent versuri populare, se retipăresc două scrieri ale lui G. Coșbuc (un fragment din basmul în versuri

Tulnic și Lioara și poemul *Atque nos*). D. Popovici semnează un mic studiu intitulat *Câteva răsunete ale Unirii Principatelor în literatura română*, iar N. Iorga contribuie cu cercetarea *De unde vine județul Olt*. Remarcabile sunt, de asemenea, două proze reproduse în **O.**: schița *În ascensor* de Tudor Arghezi și povestirea *Fără permis de export* de Jean Bart. Versiunea românească a trei poezii de Goethe (în traducerea lui Nic. Jingoiu) completează cuprinsul acestei publicații efemere. **I.M.**

OMĂȚ, Gabriela (12.V.1947, Turnu Măgurele–I.VIII.2019, București), editor, istoric literar. Este fiica Angelei Omăt (n. Alexandrescu), funcționară, și a lui Vasile Omăt, expert contabil. A absolvit Liceul „I.L. Caragiale” din București (1965) și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității bucureștene (1970). După încheierea studiilor funcționează ca lector la Editura Minerva, iar din 2002 este angajată cercetător științific la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române, participând la elaborarea *Dicționarului general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009). Debutază în 1969 la „România literară”, colaborând în continuare și la „Echinox”, „Viața românească”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Caiete critice”, „Familia”, „Observator cultural” ș.a.

Cea dintâi prezență editorială este volumul *Versuri* de Ion Minulescu (1972), îngrijit și postfațat de **O.** cu un studiu în care poetul simbolist e recitit din unghiul lărgit al impresionismului. Și postfața ediției D. Bolintineanu, *Poezii* (1977) a fost apreciată pentru repertorierea integrală a motivelor poeziei antologate. Consemnabile mai sunt analiza prozei lui Al. Ivăsiuc, centrată pe romanul *Cunoaștere de noapte* și – în texte neadunate în volum, ca *Realismul lui Nicolae Iorga* și *Trăind spre a ajunge la carte* – relevarea *pattern*-elor clasice care constrâng viziunea romantică a istoricului sau reedificarea de sine a lui E. Lovinescu. Deși vădește aptitudini pentru comentariul de critică și istorie literară, **O.** se dedică în cele din urmă, aproape exclusiv, activității de editor. După o restituire a *Jurnalului* lui Mihail Sebastian (1996; Premiul Uniunii Scriitorilor), ediție a cărei acuratețe a fost remarcată, se impune definitiv cu E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare* (I–VI, 1993–2002; Premiul pentru Excelență al Asociației Editorilor, Premiul Uniunii Scriitorilor), recuperare laborioasă, realizată în colaborare cu Monica Lovinescu, Alexandru George și Margareta Feraru, sub un titlu dat de Monica

Lovinescu. Critica a considerat apariția „jurnalului” lui E. Lovinescu un eveniment, un reper indispensabil de-acum înainte pentru orice abordare a literaturii române interbelice. La valoarea textelor restituite se adaugă complicatul și extrem de utilul aparat de note și comentarii, la a cărui realizare **O.** are un aport decisiv. Partea de comentarii, covârșitoare la ultimul volum, concurează adesea cu esul monografic. O contribuție notabilă pentru repunerea în circulație a memorialisticii lovinesciene este și E. Lovinescu, *Memorii. Aqua forte* (1998), prima reeditare integrală a textului, cu o substanțială *Addenda*, unde se recompose, din periodice, sumarul proiectatului volum al cincilea. **O.** a mai coordonat o ediție în trei volume a romanelor Hortensiei Papadat-Bengescu, redactând notele și comentariile în colaborare cu Eugenia Tudor Anton. Dacă primele două volume reiau, printr-o nouă coroborare cu manuscrisele, textele stabilite în ediția de la Editura Minerva (I–IV, 1972–1988), cel de-al treilea volum este dedicat editării în premieră a romanului *Străina*. Textul, considerat multă vreme pierdut, este reconstruit sisific de **O.**, sub titlul „ipoteză de reconstituire”, din molozul labirintic al unor manuscrise de etapă completate cu fragmente apărute în periodice; ediția a fost răsplătită cu Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române. În fine, fără a fi o monografie propriu-zisă, cele două volume din *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) și texte (1880–1949)* (2008) oferă, prin cronologia cuprinzătoare și prin antologia avizată și generoasă, cel mai solid instrument de lucru pe care-l are la dispoziție cercetătorul modernismului literar românesc.

Ediții: Ion Minulescu, *Versuri*, postfața edit., București, 1972; Dimitrie Bolintineanu, *Poezii*, postfața edit., București, 1977; E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, I–VI, pref. Alexandru George, București, 1993–2002 (în colaborare cu Monica Lovinescu, Alexandru George și, de la vol. III, Margareta Feraru), *Memorii. Aqua forte*, București, 1998; Mihail Sebastian, *Jurnal*, pref. L. Volovici, București, 1996; *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) și texte (1880–1949)*, I–II, București, 2008; Hortensia Papadat-Bengescu, *Opere*, I–III, pref. Eugen Simion, București, 2012.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, *Ion Minulescu, poet al marilor tiraje*, RL, 1975, 36; Cornea, *Aproapele*, 226; Alexandru George, [Gabriela Omăt], LCF, 1998, 26, 30; Nicolae Manolescu, [Gabriela Omăt], RL, 1998, 29, 2002, 41, 2003, 7; Săndulescu, *Constelații*, 169–175; Z. Ornea, *Un eveniment editorial*, RL, 1999, 32; Paul Cornea, *Enigma marelui critic*, OC, 2000, 1; Eugen Simion, *Multă melancolie și solitudine*, „Curentul”, 2001, 571; Cornelia Ștefănescu, *Monumentalitatea epică*, RL, 2002, 11; Al.

Săndulescu, *Agendele literare ale lui E. Lovinescu*, JL, 2002, 7–12; Gabriel Liiceanu, *Ușa interzisă*, București, 2002, 267; Monica Lovinescu, *Jurnal. 1990–1993*, București, 2003, 138, *passim*; Marta Petreu, „Agendele” lui Lovinescu, APF, 2004, 4; Paul Cernat, *Pentru o nouă istorie a modernismului literar românesc (I–II)*, OC, 2009, 474, 475; Florin Mihăilescu, *Modernitate și ideologie*, ST, 2010, 6. **A.L.S.**

OMESCU, Corneliu (24.IX.1936, Ineu – 12.V.2001, București), prozator. Este fiul Margaretei Omescu și al lui Pavel Omescu, funcționari. După ce a absolvit Școala Medie Tehnică de Drumuri și Poduri, apoi Școala de Ofițeri Chimisti, a urmat cursuri de actorie. A avut ocupații foarte diverse: muncitor necalificat la un sfat popular, dulgher, magazioner la o fabrică de cărămizi, topograf, casier la o cantină, achizitor de fructe, redactor de televiziune, meto-dist la o casă de cultură, proiectant și tehnician pe diferite șantiere ș.a. Odată cu stabilirea în București, a devenit scriitor liber-profesionist. A debutat cu o schiță în 1957 la revista militară „Înainte”, iar editorial în 1965 cu volumul de proză *Între două trenuri*. Între 1972 și 1974 a coordonat, alături de Liviu Ioan Stoiciu, cenaclul „3,14 (Pi)”.

Scriitor cu „biografie de prozator american” (Gabriel Dimisianu), **O.** practică o literatură de consum tipică epocii comuniste. Nonconformismul tematic și, uneori, discursiv al prozelor sale este mai mereu filtrat sau de-a dreptul cenzurat de o perspectivă (naratorală) umanist-conservatoare. Tinerii care îi populează nuvelele și romanele, „furi-oși”, boemi, chiar libertini, adepți ai amorului liber și ai plairismului, sfârșesc mereu prin a-și asuma o identitate conformă conveniențelor sociale și morale ale vremii. Vitalismul și agresivitatea revoluționară a noilor „huligani” din cărțile lui **O.** se manifestă exclusiv în cadrele sistemului macrosocial dat. Excesele lor comportamentale rămân un antidot pentru abuzurile și greșelile legate de impunerea noii ordini sociale, după cum individualismul și egoismul acestor marginali se dovedesc soluții pe cât de salutare, pe atât de provizorii pentru reglarea disfuncționalităților vieții comunitare. Orice revoltă e atent controlată pentru a servi binelui comun, fiecare furie e bine temperată de necesitatea împlinirii unui dezi-derat general uman. Această dialectică schematizată omogenizează scenariile epice ale lui **O.**, în ciuda varietății lor tipologice: nuvele erotice, psihologizante, melodramatice, romane sociale, de dragoste, de aventuri, polițiste, proze SF, umoristice, satirice,

parodice etc. Chiar din volumul de debut, conținând multe texte ce par simple eboșe, se afirmă clasică ten-siune – soluționată pozitiv – dintre utopia trăirii ple-nare a tuturor experiențelor și obstacolele alienante ale existenței propriu-zise. Un băiat orfan, aventurier și contrabandist de nevoie, refuză dur orice înseriere socială, dar descoperă într-un ceferist, recalificat ca jurnalist, afecțiunea paternă atât de necesară for-mării sale ca om (*Visul cu bătaie lungă*). Un geolog, obsedat de meseria sa și de evadările periodice pe care i le prilejuiește, își ratează căsnicia, însă o colegă care-i devine amantă îi oferă alternativa împlinirii sentimentale fără a renunța la carieră (*Între două trenuri*). Tot astfel, dipticul *Două povești de dragoste* (1973), compus din *Puștoiața* (roman publicat mai întâi în 1966) și *Poveste de dragoste*, inclus inițial, cu titlul *Invidia*, în volumul *Adam evadează...* (1967), sau trilogia „timidului” Andrei Murgu, alcătuită din *Aventurile unui timid* (1968), *Aventurile unui casca-dor* (1971) și *Povestea unui debut* (1986), aglutinează narațiuni alerte, senzaționaliste și panerotice, orga-nizate în jurul unor cupluri de tineri energici, non-conformiști (așa-zise „elemente antisociale și deca-dente”), avizi de libertate, de autenticitate și de aceea veșnic amenințați de conveniențe, de comunitatea obtuză. Pe de altă parte, având în fundal tragediile cauzate de cutremurul din 1977, *Impas* (1979) pre-zintă tentativele patetice ale unui fost aventurier de a-și ispăși greșelile trecutului și de a se metamorfoza în „omul nou” moral, demn de a fi tată pentru fiica eliberată de sub dominația unei mame abuzive. Mai incitantă putea fi trama din *Toți pentru unul* (1982), roman urmărind setea de răzbunare și destinele unor foști elevi ai școlii militare, arestați în urma unui denunț calomnios. Participând, în 1978, la banchet-ul de douăzeci de ani de la încheierea studiilor, ei recompun, caleidoscopic, un trecut traumatic, care ar fi putut contura o frescă satirică a României post-belice. Deznodământul este însă dezamăgitor, dând seamă de autocenzura și de limitele autorului, foarte vizibile, de altfel, și în *Clopote sub apă* (1984) ori în *Munții nu cad* (1989): delatorul e chiar unul dintre tovarășii arestați, anume cel mai înrăit dintre ei, ulte-rior transfug, detractor al patriei în presa occiden-tală, un drogat abulic etc. Nici *Planeta fără memorie* (1978), subintitulat *Jurnalul unei adolescente născute în Cosmos*, nu scapă îngrădirilor ideologice. Deși acți-unea se petrece pe Lostany, o planetă colonizată cu secole în urmă, cu polii magnetici inversați în urma unui cataclism cosmic și populată de ființe amnezice,

acest roman SF dezvoltă tezăst o problematică falsă, în intenție umanistă. Alături de Belami, „sălbaticul” cu care se inițiază erotic, protagonistul coordonează eroic procesul de salvare a speciei și de reeducare a ei în spirit socialist. Abordând adeseori subiecte licențioase, într-un stil narativ colorat de folosirea limbajului regional sau argotic, cu un ritm epic alert, care facilitează lectura rapidă, prozele lui **O.** se caracterizează, totuși, printr-o vădită inhibiție ideologică, de nu cumva e vorba mai curând de oportunism ideologic. Iar discrepanța dintre nonconformismul personajelor și conformismul auctorial le dă o puternică notă de artificialitate, diminuându-le calitatea artistică și plasându-le pe treapta de jos a literaturii de consum.

SCRIERI: *Între două trenuri*, pref. Gabriel Dimisianu, București, 1965; *Puștoaica*, București, 1966; *Adam evadează...*, București, 1967; *Aventurile unui timid*, București, 1968; *Enigma*, București, 1970; *Aventurile unui cascadeur*, București, 1971; *Două povești de dragoste*, București, 1973; *Întâmplări de necrezut*, București, 1975; *Noaptea, printre mașini*, București, 1977; *Planeta fără memorie*, București, 1978; *Impas*, București, 1979; *Toți pentru unul*, București, 1982; *Clopote sub apă*, București, 1984; *Povestea unui debut*, București, 1986; *Moștenirea*, București, 1987; *Munții nu cad*, București, 1989.

Repere bibliografice: Șerban Foarță, „*Între două trenuri*”, *O*, 1965, 26; Sânziana Pop, „*Puștoaica*”, *LCF*, 1967, 3; Laurențiu Ulici, „*Adam evadează...*”, *CNT*, 1968, 1; Magdalena Popescu, „*Aventurile unui timid*”, *RL*, 1969, 8; Dana Dumitriu, „*Enigma*”, *RL*, 1970, 23; Caraion, *Duelul*, 213–215; Virgil Nistor, „*Noaptea, printre mașini*”, *ST*, 1977, 9; Iorgulescu, *Scriptori*, 226; Mircea Constantinescu, „*Planeta fără memorie*”, *RL*, 1979, 9; *Dicț. scriit. rom.*, III, 529–530; Popa, *Ist. lit.*, II, 858.

Cs.B.

OMESCU, Ion

(26.XI.1925, Arad –
14.VIII.2000, Paris),
dramaturg, eseist, poet.

Este fiul Auricăi Omescu (n. Știrbulescu) și al lui Cornel Omescu, farmaciști. A urmat, în urbea natală, școala primară (1932–1936) și Liceul „Moise

Nicoară” (1936–1944), situându-se în fruntea promoției. L-a ispitit ideea de a fi student în litere și drept, însă atracția pentru teatru dovedindu-se mai puternică, în 1944 se înscrie la Conservatorul de Artă Dramatică din Capitală. Imediat după absolvire e angajat la Teatrul Comedia, urcând apoi pe scena Teatrului Național din București. O carieră întru totul promițătoare i se deschidea înainte, când, printr-o decizie plină de riscuri, **O.**, împreună cu viitorul scenograf Mircea Marosin, lasă totul și fuge, în 1947, în străinătate. Prins nu departe de Viena, în sectorul sovietic de ocupație, e încătușat și trimis în țară, unde se alege cu o condamnare de șase ani. Ieșit din detenție în 1953, pleacă la Iași, fiind cooptat în trupa Naționalului. Impresionează de la început prin calitățile de actor (Romeo, Franz Moor) și de director de scenă (un recital Shakespeare, în cadrul căruia îl întruhipa pe Hamlet, visul lui de o viață, a rămas în amintirea celor care au asistat la spectacol). Dar, iarăși, destinul lui **O.** suferă o fractură, tânărul fiind arestat în 1957 pentru un manuscris lăsat, imprudent, unui prieten. Aruncat în pușcărie, are, după cum reiese din mărturiile tovarășilor de suferință, o conduită impresionantă, el susținând moralul celor din jur prin gesturi ce denotau tărie de caracter – dimensiune remarcabilă a personalității sale. Pus în libertate în 1964, hotărăște să-și continue profesiunea de interpret scenic tot la Iași, unde dă relief, prin creațiile pe care le șlefuieste (Nero, din tragedia *Britannicus* a lui Racine, pe care o și traduce, Oreste, Thomas Becket, Bălcescu), câtorva stagii. Actor rasat, de tip cerebral, a lăsat un gol prin transferul, în 1968, la București. În 1972, profitând de o invitație la o reuniune de shakespeareologi din Marea Britanie, cere azil politic în Franța. O vreme o duce greu, chiar dacă își găsește, la Academia de Teatru din Maastricht (Olanda), o catedră la care, între 1975 și 1985, predă arta dramatică. În 1974 își luase doctoratul în studii engleze. În 1981 întemeiază în capitala Franței o trupă, La Compagnie de Théâtre Ion Omescu. La Paris și în orașe belgiene montează piese de Shakespeare, Sławomir Mrożek ș.a. În ultimii ani se retrăsese la Aix-en-Provence, unde scria cărți de prețioasă substanță eseistică. Academia Franceză însăși îi recunoaște performanțele, acordându-i o înaltă distincție pentru cartea *Hamlet ou la Tentation du possible* (1987). Și-a ales singur ieșirea din scena vieții.

Versuri, îndeosebi (semnate și cu pseudonimul Oniga), eseuri, piese de teatru a publicat **O.** în „Gazeta literară”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „România literară”, „Cronica”, „Teatrul”, „Ateneu”, „Secolul 20”, „Argeș”, „Convorbiri literare”. Un patos secret cutreieră poemele cu o aură de indisipabilă tristețe din primul lui volum, *Filtru* (1968). În versuri de cizelură neoclasică freamătă neliniști („ne’nțelese”), melancolii, deziluzii, spaime („auzi cum sună-n sânge târziul unsprezece”), stări depressive bătute de fiorul plumburii al transcendentului. Iubirile, de vor fi fost cândva, s-au destrămat, și dacă poetul le invocă e pentru că singurătatea („Murim atât de singuri și o dată” – *Moartea calei*) face ca spectrul „trecerii” să fie încă mai închietant sub orizontul unei insuportabile zădărnicii. Din pudoare, trăirile mărturisite în acest monolog elegiac sunt prefirate printr-un filtru livresc, prin care se străvăd și plâsmui de mitologie sau din literatură, ce colindă reveriile contemplativului: Ulise, Oedip, Prometeu, Icar, Don Juan, Romeo, Don Quijote. Și Hamlet, de bună seamă. Frapantă în rafinatul eseu *Hamlet sau Ispita posibilului* (1971; cu o versiune franceză mult amplificată în 1987) este pasiunea lucidă a tâlcuitorului, arcuindu-se într-un discurs îndrăgostit. Enigma nefericitului prinț al Danemarcei, înfășurat într-o incitantă ambiguitate, îl fascinează pe hermeneut, care, între incertitudini și revelații, năzuiește a se apropia de „inima misterului”. Pendulând „între gândul neînfăptuit și fapta negândită”, șovăitorul (pseudo) danez își amână împlinirea proiectului „din deznădejde în fața posibilului”. Comentariul, deopotrivă elevat și seducător, atingând o întreagă claviatură (în gamă simbolică, filosofică, psihanalitică, politică), șerpuiește în modulații fine. De un pedantism cochet în aria informației, autorul cultivă formularea de efect, cu o slăbiciune pentru mânuirea paradoxurilor. Dramaturgul și poetul intră, în *Hamlet sau Ispita posibilului*, într-o fericită alianță. Tot astfel în *Semnul ironiei* (1972), unde sunt analizate, cu o priză mai strânsă la text, piesele shakespeariane *Măsură pentru măsură* și *Coriolan*. O punte leagă cele două reliefuri interpretative – ideea de absolut. Și fanaticul Angelo, și impulsivul Coriolan tind spre această himeră ce se boltește cu infinite reverberări și peste povestea lui Hamlet, „cel mai lucid și cel mai tragic dintre eroii shakespearieni”. Și în *Othello, chef d'œuvre en sursis* (1990), cu un *avant-propos* de Jan Kott, **O.**, confruntat cu

„ambiguitatea” unor personaje „indefinabile”, își probează astuția abordând „poetica incertitudinii” din această „tragedie a incomprehensiunii”. Ca și Hamlet („Hamletul meu”, „mon Hamlet”), și Prospero din *Furtuna*, „ultimul melancolic shakespearean”, e pentru exeget „mon Prospéro”, și el camuflează o triplă identitate: „Dumnezeu, magician și dramaturg” (*Shakespeare, son art et sa „Tempête”*, 1993). Temerara cercetare *La Métamorphose de la tragédie* (1978), atacând o pretențioasă temă – „splendoarea și decadența tragediei” –, urmărește să deceleze categoriile și formele străvechiului gen în zilele noastre. Concluzia se cristalizează într-un dens pasaj sintetic. Tragedia contemporană „se îndepărtează de excepție, sub orice formă, de spectacular, înlocuiește sublimul prin umor, nu recunoaște transcendentul, refuză eroul ca și intriga, reconsideră spațiul, descalifică timpul, ca să ne introducă într-un univers insignifiant, dar cu atât mai teribil, în care discursul și moartea, singurele evenimente, se întâlnesc potrivit normelor unei vechi retorici”.

Eseistul cu gustul „înscenării” de finețe îl conține, într-un fel, pe dramaturg. Teatrul lui **O.** se înfiripă sub semnul „marelui Will” și ar putea fi chiar numit un teatru shakespeareizant. Ceea ce distinge trilogia istorică alcătuită din *Veac de iarnă*, *Vlad Anonimul* și *Săgetătorul*, publicată în volumul *Dramele puterii* (1968), este excelența scriiturii. Chiar pândit pe alocuri de riscul de a cădea în virtuoziitate calofilă, stilul imprimă, cu unele grații manieriste, o tușă deosebită unor scrieri în care o sensibilitate cu cifru complicat e strunită printr-o, patetică uneori, voință de echilibru. Formula pieselor nici nu putea fi alta: „pretexte istorice”. „Dramele puterii” sunt, în adâncul lor, drame ale existenței, ipostaze ale condiției umane, proiectate într-o ambianță de sugestivă concretețe, cu învălmășiri de lumini și umbre. E un dialog febril, anxios al omului cu propriul destin. Un „joc” de stranii accente, primejdios și provocant, cu soarta. Acceptând o identitate simbolică, vocea unui personaj cum este Domnul, din *Veac de iarnă*, își amplifică rezonanța. În fizionomia nenumitului voievod se deslușesc trăsături ale unor domnitori desprinși din letopiseț, îmbinând prudența lui Brâncoveanu cu diplomația dibace a lui Vlaicu Vodă. El este purtătorul de aspirații al unui neam neiertat de restrîște, trecând prin vremuri de urgie ca printr-un „veac de iarnă”, răbdând povara umilinței, dar

răzvrătindu-se atunci când ajunge la capătul răbdării. Ce poate să însemne pentru greu încercatul domn puterea în împrejurări mereu neprielnice, dacă nu renunțare, jertfă (laimotiv la **O.**): „Domnia nu e privilegiu. E jertfă de sine. Datorie”. Legenda Meșterului Manole vâlurește peste aceste gânduri cu sonorități retorice. Drama în care se zbućiumă exponențialul domn nu exprimă impasul unui eu repliat în solitudine, ci angajează soarta unei colectivități („Eu nu-mi apăr numele, îmi apăr țara”). Alegoria de înfiorate respirații din *Veac de iarnă* se împlinește sub o zare poetică. În *Vlad Anonimul*, drama lui Petru Cercel și relația lui cu tânărul Vlad, care primește surguciul de domnie, cunoaște alte dimensionări. Pentru fostul cârmuitor – din familia aventurierilor de rasă de soiul lui Despot Heraclidul –, puterea, prerogativă ducând la excesul discreționar, și omenia, evghenie a inimii, stau să intre într-un ca și ireconciliabil divorț. Dar sacrificiul lui Vlad (cărui îi este sortit să rămână Vlad Anonimul pentru că, printr-un paradox aparent, tocmai calitățile lui îl fac inapt să domnească) zguduie conștiința ușuraticului Petru Cercel, silindu-l să-și reconsidere mănunchiul de valori după care se călăuzise până atunci. Sunt, în scrierile dramatice ale lui **O.**, câteva personaje-cheie. Fie prin încărcătura lor psihică, fie prin histrionismul lor cu tâlc. Insinuându-se printre eroii reflexivi ori muncii de patimi, Hamlet – figură tutelară – lasă în urmă-i o dără fosforescentă. Un personaj care hamletizează este, în *Veac de iarnă*, Radu, capriciosul moștenitor al tronului, cu juvenilitatea-i teribilă și cu umoarea primejdului instabilă. Poza nu lipsește din alura acestui june cu alură gânditoare (și el citește dintr-o cărțuie plină de „vorbe” cu temei, și el monologhează despre cele văzute și cele nevăzute), sentențios în glăsuiri, lansând replici de efect, când mai abrupte, de un eliptism ce se vrea epatant, când înflorite meșteșugit. Din aceeași „familie” face parte și nefericitul, neiuibitul Dan, din *Rebelul* (*Fratele meu cu solzi de aur*, 1970). Scena, de tandrețe și bruschețe, dintre Radu și Ana (*Veac de iarnă*) amintește izbitor confruntarea, clasic psihanalizabilă, dintre Hamlet și regina Gertrud. La fel, momentul încordat care îi implică pe Vlad și pe Velica (*Vlad Anonimul*). Cu o întârâtare crescândă, Timuș o agrează verbal pe Maria, soția tatălui său, Bogdan Hmielnicki: „Și pe tata-l urăsc că ți-e soț. Și pe mine că-i sunt fiu. Pleacă”. Pradă aceluiași nebunesc vertij, scos din minți de nălucile ce-l

răvășesc, pățimașul o ucide, ascunzând-o după o draperie. Își va suprima, astfel, una din împăienjenitoare obsesii (*Dincolo de praguri*, din volumul *Iadul și pasărea*, 1972). Modelul nu e reperabil doar în planul raporturilor sentimentale, al disponibilităților erotice. Ci și în acela de detentă filosofică. Bogdan Hmielnicki: „Dacă lumea nu se potrivește cu mintea mea, lumea nu-i oglinda minții”. Iar Polonia, ca o altă Danemarcă, „Polonia e putredă”. Piesa *Iadul și pasărea* – din volumul eponim – se nutrește din același nucleu tematic din care își trage sevele trilogia *Dramele puterii*. La fel ca acolo, obsesiile răzbat dinspre zona de penumbra a subconștientului, împletindu-se cu aleanurile – „nevoia de dragoste”, jindul după o „clipă de fericire”. Ca în întreg teatrul lui **O.**, mintea și inima sunt într-un continuu turnir, cu pronostic sever. „Vânduți” artei, sculptorița Simina și fiul ei, actorul Damian, au de plătit un costisitor tribut în schimbul reușitei într-o sferă unde nu au acces toți muritorii. Ca într-un pact cu diavolul, ei primesc harul, dar și pierd dreptul de a cunoaște bucuriile ori tristețile celor din jur. E o însingurare ce retează multe punți. O cale de comunicare rămâne totuși, și aceea este creația. Teatrul pentru actorul Damian, modelarea pietrei pentru sculptorița Simina se conturează ca un tărâm izbăvitor. Însă e o izbăvire părelnică, de fapt, sorginea unei damnațiuni fără apel. Dacă nu se pot „vindeca” de singurătate, acestor bărbați și acestor femei cu intimitatea confiscată nu le este hărăzită nici mângâierea unei „singurătăți în doi”. Soluțiile sunt extreme: sau asumarea până la capăt a dictatului sorții (cazul Siminei), sau suprema evadare. Damian își ia viața, recitând ca un ieșit din minți monologul lui Nero. Despărțirea de viață coincide cu reîntâlnirea, de o clipită, cu sine. „Pretextul biblic” *Lui et l'Autre* (1992; versiunea în limba română în același an) etalează, cu subțirimi de gând, dar și cu, pe alocuri, mici stridențe, o manieră postmodernistă. Cuprins de oboeală și, parcă, încercat de teamă, Ișus e pe punctul de a renunța să-și ducă la capăt misiunea despre care stă scris în „scenariu”. Trădarea lui Iuda, văzut ca un alter ego fără aureolă al profetului, survine din disperarea declanșată de acest inconceptibil abandon și se produce în urma unei înțelegeri între cei doi, care sunt legați printr-o tulburătoare afecțiune. E, prin urmare, un sacrificiu, ce face ca istoria sfântă să-și urmeze cursul. Presărată cu anacronisme, piesa configurează o imagine necanonică a

Mântuitorului, văzut, fără cutremur mistic, ca o făptură de o neobișnuită carismă, ca un stilist capatoriu, ale cărui rostiri cu falduri alegorice sunt sorbite cu încântare de cei ce îl ascultă și memorate cu o sfințenie picată în caricatural de viitorul evanghelist Ioan. „Anacronisme”, recunoscute ca atare și incluse cu rost, se ȋtesc și în piesa *L'Homme qui se dit Lénine* (1998). O privire cu scăpărări sarcastice asupra mitului „revoluției”, care duce, în orice timp și în orice loc, la aberații monstruoase. La fel, în *Confectionner un demi-dieu* (inclusă în volumul din 1998), unde sunt depliate, cu eficiență dramatică, efectele nefaste („azi, ieri sau mâine”) ale dictaturii. Cel ce schițează o împotrăvire este anihilat în acest distrugător angrenaj care – temă recurentă – oprimă și izgonește iubirea. Dacă „tragedia într-un act” *Cântul 35* („România literară”, 1968) era un exercițiu de teatru absurd, în turnură beckettiană, în *Comme des cafards sur un plafond laqué* (în același volum din 1998) precumpănesc înrăuirile din teatrul ionescian. Sugerat de mecnica schimbului de replici purgate de sensuri, „vidul” se încercănează de angoasă. Un episod aparte în scrisul de autor dramatic al lui O. a fost montajul *Împărăția Ozanei*, după Ion Creangă, „spectacol de cuvânt, sunet și imagine”. Demarând într-un tempo poetic, o scriere precum romanul *L'Homme à la balafre* (1999) avansează într-un continuu balans între trecut, într-o înfrigorată căutare a „timpului pierdut” („redécouvrir le temps perdu”), și un prezent în care, pe neașteptate, pătrund „fantasme” din anii negri ai detenției. Momente fugare din drastica reclusiune se întrețale cu scene din viața frământată, măcinată de suspiciuni și îngrijorări a exilului românesc din capitala Franței. Autorul, care își investește în epicul atent condus propriile, bătutoare, amintiri, respinge soluția vindictei, a răfuiei cu uneltele mărunte ale marilor tartori, de la noi și de oriunde. El semnalează sfidătoarea impostură a „oficinilor care rescriu istoria țărilor din Est în anii '50-'60”, a căror imundă strategie este aceea de a „machia minciuna”, ferind de judecata ce li s-ar cuveni pe sclerații „care ne surâd în Larousse”. E mărturia unui spirit care, inițiat în secretele captivante ale teatrului, aruncă o penetrantă căutătură și asupra jocurilor, lipsite de sublim, ale politicii.

SCRIERI: *Filtru*, București, 1968; *Dramele puterii*, București, 1968; *Fratele meu cu solzi de aur*, București, 1970; *Hamlet sau Ispita posibilului*, București, 1971; *Hamlet*

ou La Tentation du possible, Paris, 1987; ed. (*Hamlet sau Ispita posibilului*), tr. Maria Ivănescu, București, 1999; ed. tr. Maria Ivănescu, postfață Florea Firan, Craiova, 2010; *Iadul și pasărea*, București, 1972; *Semnul ironiei*, București, 1972; *La Métamorphose de la tragédie*, Paris, 1978; *Othello, chef d'œuvre en sursis*, pref. Jan Kott, Paris, 1990; *Lui et l'Autre*, Amiens, 1992; ed. (*El și Celălalt*), București, 1992; *Shakespeare, son art et sa „Tempête”*, Paris, 1993; *Le Fumet de la chimère*, Paris, 1997; *L'Homme qui se dit Lénine*, Paris, 1998; *L'Homme à la balafre*, Paris, 1999.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „*Filtru*”, RL, 1968, 4; Al. Andriescu, *Între livresc și sensibilitate*, CRC, 1968, 20; Nicolae Manolescu, „*Dramele puterii*”, CNT, 1969, 6; Al. Călinescu, „*Dramele puterii*”, RL, 1969, 12; Florin Faifer, [*Ion Omescu*], IL, 1969, 6, CRC, 1972, 22, DL, 1995, 16, RR, 2000, 4, „Scena”, 2001, 1, CL, 2004, 11, 2006, 10; Liviu Leonte, „*Hamlet sau Ispita posibilului*”, CRC, 1972, 3; Viola Vancea, „*Iadul și pasărea*”, RL, 1972, 19; Matei Călinescu, „*Hamlet sau Ispita posibilului*”, ARG, 1972, 6; Cornel Ungureanu, *Spațiul scenic*, O, 1972, 7; Lovinescu, *Unde scurte*, II, 14–17; Sorin Titel, „*Semnul ironiei*”, RL, 1973, 5; George Banu, „*Semnul ironiei*”, „Scînteia tineretului”, 1973, 7414; Ioana Părvulescu, *Ispita posibilului*, RL, 1994, 41; Alain Paruit, *Ion Omescu. In memoriam*, CNT, 2000, 42; Ghițulescu, *Istoria*, 247–251; Luca Pițu, *Ion Omescu, iară nu Jan Kott*, F, 2001, 4; *Dicț. scriit. rom.*, III, 530–532; Al. Zub, *Ion Omescu*, CL, 2002, 8; Petru Comarnescu, *Jurnal*, I, îngr. Traian Filip, Mircea Filip și Adrian Munțiu, pref. Dan Grigorescu, București, 2003, 252–253, 255, 259, II, 11, 14, 19, 22, 28, 31; Popa, *Ist. lit.*, II, 877–878; Manolescu, *Enciclopedia*, 556–557. **EE**

OMUL LIBER, cotidian apărut la Iași între 28 aprilie și 18 iunie 1918. Directori: N.D. Cocea, M. Mircea. Subtitlul „Ziar socialist-revoluționar” devine „Ziar socialist (cenzurat)”. În articolul-program N.D. Cocea își exprimă nădejdea că deși gazeta, pe care o înscrie în „tradiția revoluționară a «Faclei»”, poate fi suprimată de cenzură, glasul ei „va merge cu atât mai profund în sufletul mulțimilor”: „ceva misterios s-a născut totuși din chinurile războiului, o conștiință mai limpede, un sentiment mai larg de dreptate socială, o înțelegere mai profundă a marilor legi ale vieții. Soldatul întors de pe front, intelectualul care în tranșee a văzut zilnic moartea cu ochii sunt de fapt încă de pe acum, și fără vot universal, cetățenii liberi ai unui popor care va fi democratic sau va pieri. [...] Pe dânsii îi chemăm [...] la marea victorie de mâine care va trebui să fie opera lor. Lor le spunem: ascultați cu atenție glasul vremii. Priviți cum se prăbușesc în țărână imperiile reacționare. Pretutindeni în lume lanțurile

cad. Fiți înainte de toate oameni liberi”. În articolul *Chemare M. Mircea* evidențiază dificultățile pe care le întâmpină redacția: „În alte împrejurări [...] programul nostru ar fi bătut, în marș de atac liberator, ritmul tumultuos al unui manifest. Dar astăzi, la pâlpăitul zgârcit și intermitent al mucurilor primitive, instinctul vital ne impune adoptarea surdinei prescrisă de cenzură”. Autorul recunoaște că, din păcate, „capacitatea noastră de rezonanță” se află „în oarecare disproporție cu amploarea titlului nostru: el însuși un întreg și complet program”. Publicația are o viață scurtă, fiind cenzurată încă din primul număr, ale cărui pagini sunt presărate cu pete albe, „albul paginilor castrate” de care va vorbi M. Mircea în articolul *Imn cenzurii*. **O.I.** este dominată de redutabilul spirit polemic al lui N.D. Cocea, antimonarhist (acuzat chiar de lezmaiestate) și antibrătienist notoriu. Cocea publică foiletonul *Lenin. Întâia viziune* și, semnând Ioan Nicoară, traduce fragmente din romanul *Zeilor li-e sete* de Anatole France. Articolul *Chestia evreiască*, asumat de redacție, salută revizuirea iminentă a articolului 7 din Constituție și „abolirea regimului nedrept sub care erau ținuti 300 000 de oameni, care n-au precupețit Țării viața lor”: „Salutăm intrarea lor în viața cetățenească, cu credința că din rândurile lor se vor recruta pentru viitoarea armată socialistă elemente hotărâtoare și energice”. M. Mircea îl atacă pe Barbu Delavrancea, reproșându-i că a devenit „conservator, reacționar”. Mai semnează B. Fundoianu (*O manifestare de artă. Foiletând „Scena”* și recenzia unei piese de Mircea Rădulescu, *Serenadă din trecut*). George Enescu publică o scrisoare cu privire la reprezentarea operei *Faust* de Gounod.

N.S., M.I.

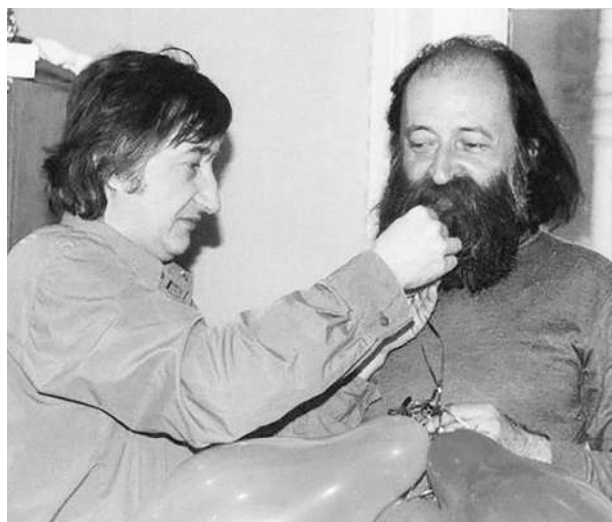
OMUL LIBER, revistă apărută la București, bilunar, între 1 noiembrie 1923 și mai-iunie 1925, sub conducerea lui Petre Georgescu-Delafras și a lui Ion Pas (de la 1 mai 1924 rămâne doar I. Pas). Programul acestei publicații de coloratură social-democrată va fi continuat de ultimul în paginile revistei „Șantier” (1933–1937). În primul număr, la rubrica „De două ori pe lună” se schițează câteva intenții generale: „Ne displac programele elaborate cu pedanterie și sortite mai totdeauna unei lamentabile eșuări. Cu tinerețea noastră pe care asprimă viații a avut grijă să o călească la vatra tuturor încercărilor și cu independența sărăciei care ne-a fost fidelă, dușmănim tot ce e convențional,

emfatic și uscat. [...] În pustiu moral al vremurilor noastre vom zvârli sămânța ideilor generoase, fecunde”. În articolul *În ce situație ne găsim* Georgescu-Delafras precizează principala atitudine ce va anima preocupările redacției: veștejirea politicianismului „gol în concepții morale, dar foarte fructuos în favoruri variate pentru nesfârșirii lui aderenți”, „politicianismul imoral”. Într-un text cu caracter de bilanț, *În marginea anului literar*, Ion Pas dezaprobă tendința preponderent tradiționalistă din literatura română, considerând-o vetustă și prăfuită. Autorul pledează pentru racordarea literaturii la „fizionomia vieții sociale”, care „e cu totul alta decât cea de dinaintea războiului”, afirmând că „literatura noastră de până acum, cu miros de sulcină și de opinci, și-a avut rostul său”, devenit revolut. Încă din primul număr este inițiată o anchetă cu tema *Renașterea culturală a Europei*; la întrebări precum „Se mai poate vorbi azi de supremația culturală a Europei?” răspund personalități din lumea întreagă: Heinrich Mann, Upton Sinclair, F.T. Marinetti ș.a. Poezia aparține mai multor registre estetice, de la tradiționalism la modernism. Colaborează cu versuri Leon Feraru (*Trecutul mort*), Eugen Relgis (*Litani*), G. Bacovia (*Serenada muncitorului*), Camil Baltazar (*Reculegeri în nemurirea ta*), Agatha Grigorescu-Bacovia, Mihail Celarianu, Sergiu Dan, C. Pajură (C. Papacostea), Emil Dorian (*Calul medicului rezervist...*), Ilarie Voronca (*Început de toamnă*). Publică proză Ion Călugăru (*Mortul în concediu*, *Balul mistic din expres*), I. Peltz (*Stradă de război*), F. Aderca (*Moartea unei republici roșii*), G.M. Zamfirescu (*Bariera*), Ioan Slavici (*Robia omului*), Ion Pas. Studii și articole semnează Eugen Relgis (*Idei și pseudo-idei*), I. Tedescu (*Tendențele noi în teatrul modern*), N. Porsenna (*Criza intelectualității*), Lotar Rădăceanu (*Pentru reînvierea criticii*, *Spre cultura nouă*, *Junimismul redivivus*), Ioan Slavici (*Robia omului*), Tudor Teodorescu-Braniște (*O naivitate: sindicalizarea intelectualilor*), P. Constantinescu-Iași (*Simbolismul: spre o nouă viață*), Panait Istrati (*Întru pomenire. Zece ani de la moartea lui Ștefan Gheorghiu*), C. Pajură (*Revolta în literatura română*), Emanuel Cerbu (*Desființarea muzicii în România*), I. Neagu-Negulescu (*Lipsa culturii sociologice*). În articolele *Moravuri intelectuale* și *Cum poți deveni scriitor „tradiționalist”*? F. Aderca îl acuză pe Cezar Petrescu de plagiat în *Unchiul din America* după *Mon oncle Jules* de

Guy de Maupassant și răspunde apărării schițate de G. Ibrăileanu sau recenzează *Poezia nouă* de E. Lovinescu. Se mai publică un interviu cu Emil Isac. Panait Istrati, altfel o prezență relativ constantă în paginile **O.L.**, se află în centrul mai multor polemici. Într-o scrisoare deschisă Ion Pas îi reproșează „confuzia ideologică” în care se complăce și nerespectarea unor promisiuni mai vechi: „Panait Istrati a înșelat așteptările multora. Cu ce-a contribuit la îmbunătățirea stărilor de lucruri de la noi? Muncitorii sunt terorizați, sunt schingiuiți în beciuri, sunt opriți să se organizeze. Cel mai respingător fascism tronează ca într-un imens codru al Vlăsiei. Siguranța vieții a dispărut. Politicianismul se lăfăie obraznic. Panait Istrati stăpânește limba franceză. [...] Denunțarea de către el a tragediei în care poporul român se zbate ar fi zguduit lumea. Denunțarea în ziarele străine, cu autoritatea ce are acum. [...] Ce-ai făcut d-ta? Nimic. Ai publicat în presa noastră articole de polemică personală, cu emfatică și confuze declarații umanitariste și anarhiste. Ai făgăduit deschiderea procesului oligarhiei românești în fața tribunalului din Apus. Nu te-ai ținut de vorbă”. Tot despre Istrati scrie o lungă notă Lotar Rădăceanu, apărându-l de acuzația de tradiționalism. Tonul periodicului este plin de vervă, ofensiv, cu accente polemice. În numărul din iunie 1924 se reproduc ilustrații de George Grosz. Numărul din noiembrie 1924 îi este dedicat lui Anatole France. Mai colaborează B. Luca (*Omul* – fragment dintr-o lucrare dramatică), Victor Eftimiu (fragment din *Thebaida*). **N.S., M.I.**

ONIRISM. În dicționare termenul **o.** (al cărui etimon grec este *oneiros* – „vis”) figurează cu două sensuri principale: unul interesând domeniul medical („delir, halucinație asemănătoare visului, care definește unele stări psihopatologice”), celălalt e din sfera creației literar-artistice („structură estetică rezultată din fluxul spontan al conștiinței și opusă celei realiste”). În comentarea literaturii termeni ca **o.**, oniric, onirist etc. au fost și sunt folosiți destul de frecvent, dat fiind că visul și raportarea, în variate feluri, la vis au alimentat, în diferite epoci și în felurite chipuri, literatura, în mod deosebit romantismul și suprarealismul „utilizând” consistent visul, de pe platforme estetice și „tehnice” diferite. În sens larg, onirică este o creație literară inspirată de sau asemănătoare cu visul. În literatura română însă termenul a dobândit un

înțeles precis, desemnând o formulă literară – considerată uneori a fi una de neoavangardă – propusă către mijlocul anilor '60 ai secolului trecut (în urma unei gestații teoretice de mai mulți ani) de Dumitru Țepeneag și Leonid Dimov și însușită de alți câțiva scriitori tineri (Virgil Mazilescu, Vintilă Ivăncescu, Iulian Neacșu), care în 1965 constituie în cadrul cenaclului Luceafărul grupul oniric. Refuzați la început de toate periodicele, din 1964 oniriștii reușesc să publice texte în reviste. În 1966 colaborează la „Povestea vorbii”, supliment literar al revistei craiovene „Ramuri”, redactat de M. R. Paraschivescu, sprijinitor și promotor, în epocă, al inițiativelor literare alternative radical înnoitoare, propuse de tineri. După câteva luni suplimentul e interzis. Leonid Dimov, „stălpul grupului”, și Dumitru Țepeneag își văd, în schimb, editate primele volume: *Versuri* și, respectiv, *Exerciții*. Grupul crește prin ralierea altor tineri poeți și prozatori, printre care Sorin Titel, Virgil Tănase, Emil Brumaru, Daniel Turcea, Florin Gabrea. Profitând de o ușoară relaxare a cenzurii după invadarea Cehoslovaciei, din 1968 componenții lui se manifestă tot mai curajos, chiar agresiv, își expun vederile fără eufemisme în ședințele Uniunii Scriitorilor, pe cât posibil și în publicații. La un moment dat, chiar în vara lui 1968 li se promite înființarea unui supliment al revistei „Luceafărul” care ar fi urmat să le fie încredințat, ceea ce nu s-a întâmplat. Altă tentativă de a avea o revistă – măcar în parte onirică – eșuase în 1967, odată cu abandonarea de către autorități a inițiativei editării la Ploiești a unei publicații culturale care ar fi urmat să se intituleze „Lumea nouă” și în a cărei redacție (coordonată de Ștefan Bănuțescu) oniricii ar fi fost puternic reprezentate. Lider al grupului – autoînstituit și recunoscut tacit de ceilalți, care câteodată îi ironizează cordial accesele de autoritarism prin apelativul „caid” – e Dumitru Țepeneag, alături de Leonid Dimov, mai puțin combativ, însă înzestrat cu prestigiul conferit de vârstă, de talent și de erudiție. Cei doi se manifestă ca principali teoreticieni ai curentului pe care se străduiesc să îl acrediteze – numit, pentru evitarea oricăror confuzii cu alte formule literare care au recurs la vis, **o.** structural sau **o.** estetic –, exprimându-se în texte „strecurate” în revistele literare și culturale ale vremii, în atmosfera de relativă îmblânzire a controlului politico-ideologic exercitat de regimul totalitar. O mare parte din acestea, alături de altele, ulterioare,

Dumitru Țepeneag și Leonid Dimov

au fost adunate de Corin Braga în volumul *Momentul oniric* (1997), fiind astfel repuse în circulație, spre edificarea celor interesați de un episod multă vreme ocultat al istoriei literaturii române postbelice. Revista „Amfiteatru” organizează o masă rotundă cu Leonid Dimov, Daniel Turcea, Laurențiu Ulici și Dumitru Țepeneag, moderată din partea redacției de Paul Cornel Chitic, ale cărei discuții, publicate, constituie manifestul indirect al grupului. **O.** tinde să devină (după opinia inițiatorilor și a simpatizanților chiar devine) un curent literar, și anume unul care – precizează D. Țepeneag – „se opunea radical realismului socialist”. Momentul era favorabil pentru afirmarea unor asemenea „erezii” literare, însă agitația întreținută de grupul oniric pe planul vieții publice scriitoricești în vederea cuceririi unei cât mai mari libertăți de creație și de exprimare irită suplimentar autoritățile. Riposta acestora nu întârzie. Tolerând în anumite limite apariția de producții literare onirice, oficialii resping categoric vederile formulate direct, și chiar cuvântul ce definește orientarea devine tabu. „Persecuția care urmează – avea să explice Țepeneag – trebuie pusă în legătură și cu invadarea Cehoslovaciei de trupele sovietice. Se strânge șurubul, ca să nu vină alții să-l strângă.” Prin așa-zisele „teze din iulie” (1971), curentului oniric i se dă – scrie tot Țepeneag – lovitură de grație. Grupul se dezagregă progresiv. Unii părăsesc țara, alții renunță, Țepeneag este obligat la exil prin retragerea cetățeniei române. Estetica **o.**

nu rămâne însă fără urmă, ea continuă să fie ilustrată în grade și în modalități diferite, în funcție de personalitatea fiecăruia dintre scriitorii în chestiune. Nici în epoca de maximă coeziune a grupului și de cristalizare a orientării **o.** estetic nu a fost o formulă rigidă și nediferențiată, presupunând o tehnică unică și procedări de scriitură obligatorii la nivelul detaliilor. Ca și în cazul altor curente sau mișcări, scriitorii afiliați și-au păstrat particularitățile chiar dacă împărtășeau o platformă teoretică în linii mari comună. După destrămarea grupului, oniricii au evoluat în chip diferit (până și doctrinarul **o.**, D. Țepeneag, îl depășește, începând să cultive o modalitate derivată, textualismul), chiar dacă apartenența onirică rămâne depistabilă în scrierile lor. Perfect consecvent rămâne doar Leonid Dimov, unanim recunoscut drept „cel mai oniric” dintre toți. Un bilanț aproximativ al mișcării e schițat de Țepeneag într-un interviu din 1993: „Mișcarea onirică ne poate apărea acum ca o mișcare literară ușor ambiguă. În primul rând, spațiul ei teoretic formează o elipsă, adică are două focare. Apoi, istoria ei a fost retezată, mișcarea a încetat înainte de a-și fi atins apogeul. În acest sens, nu se poate vorbi de o bătălie câștigată. Dar nici de o bătălie pierdută. A fost [...] o bătălie întreruptă. E aici și un mare avantaj, în această indeterminare. Potențial vorbind, mișcarea onirică pare să conțină dezvoltarea ulterioară a literaturii române, adică și textualismul, și postmodernismul”. În anii 1990 și 2000 această pretenție de a prezenta **o.** drept anticipator al evoluțiilor textualiste și postmoderniste i-a iritat pe unii optzeciști, care au refuzat sau omis să-și recunoască în oniriști precursorii, fie și parțiali, iar unii critici au ironizat tentativa ex-„caidului” oniric de a afirma retrospectiv importanța **o.** De pildă, Alex. Ștefănescu nota, cu oarecare maliție (într-un articol publicat la sfârșitul lui 2003): „Pe Dumitru Țepeneag îl preocupă – și chiar îl obsedează – să readucă în memoria contemporanilor onirismul, curent literar pe care îl consideră important, iar lui să i se recunoască rolul de ideolog al onirismului. [...] Revine de nenumărate ori asupra subiectului, manifestându-se ca un infatigabil propagandist al onirismului. În plus, anexează la onirism tot ce mișcă-n țara asta. El ne câștigă simpatia și ne înduioșează, astfel încât suntem gata să recunoaștem că toată literatura de azi derivă din onirism, numai ca să-l vedem, în sfârșit, mulțumit”. Criticul

opina că **o.** „prezintă interes pentru istoricii literari, chiar dacă mișcarea n-a determinat mari schimbări în literatura română”, afirmație în care a doua propoziție e discutabilă: scrierile celor emigrați sau exilați – Vintilă Ivănceanu, Virgil Tănase, D. Țepeneag – au fost interzise și au ieșit din circulație, însă în configurarea peisajului literar românesc al anilor '70–'80 ai secolului al XX-lea importanța activității foștilor membri ai grupului oniric rămași în țară – Leonid Dimov, Sorin Titel, Virgil Mazilescu, Emil Brumaru – nu mai trebuie demonstrată. Teoreticienii și exegeții – subiectivi, militanți, implicați – ai **o.** au fost cei doi inițiatori, Dumitru Țepeneag și Leonid Dimov, exegeza profesionistă neputându-se exprima aproximativ două decenii asupra chestiunii. Conținutul **o.** e indicat de însăși denumirea lui. Însă poetul oniric, precizează Dimov, „nu descrie visul, el nu se lasă stăpânit de halucinații, ci, folosind legile visului, creează o operă de artă lucidă”. Visul nu este, pentru corifeii **o.**, ceva care trebuie memorizat ori transcris, un rezervor de imagini sau evenimente utilizabile ca atare, ci un „îndreptar legislativ”. Explicații convergente furnizează și D. Țepeneag: „Literatura onirică e o literatură a spațiului și timpului infinit, e o încercare de a crea o lume paralelă, nu omoloagă, ci analoagă lumii obișnuite. E o literatură perfect rațională în modalitatea și mijloacele ei, chiar dacă își alege drept criteriu un fenomen irațional. Și, în orice caz, literatura onirică nu e o literatură a delirului, nici a somnului, ci a deplinei lucidități”. Diferențele specifice față de alte formule literare care au exploatat visul sunt afirmate răspicat: „În opoziție cu suprarealismul, onirismul refuză dicteul automat, sclavia inconștientului și a incoerenței, cultivând totuși ambiguitatea – dar lucid și riguros calculată. Ambiția literaturii onirice este o dublă negare: o negare structurată și de metodă a suprarealismului, și una formală, de scriitură, dar nu mai puțin categorică, a fantasticului romantic. Onirismul estetic, văzut categorial (deci în mod ideal), se opune liricului metaforizant, dar și epicului bazat pe simplă cauzalitate, pe logica formală, aristotelică”. Textele teoretice și publicistice ale lui Dimov și Țepeneag abundă în asemenea explicații, declarații-program de estetică onirică redactate cu precizie și, deopotrivă, cu plasticitate: „Onirismul structural e estetic. El mizează pe a face și a construi, acte caracteristice artistului. Nu are pretenția vană de a

Virgil Tănase

cunoaște, de a descoperi ce există deja. Ambiția sa e să producă un obiect autonom, grație unei sinteze al cărei model se află în vis. Adică să facă în așa fel, încât imaginile, care în general sunt percepute în succesiunea lor, să se organizeze într-o simultaneitate. Un fel de muzică pictată, de timp fără încetare convertit în spațiu” (D. Țepeneag); „Creația literară onirică, la fel cu cea picturală, nu este decalcul, filmarea unui vis (ne-am afla atunci în fața unui naturalism *à rebours*), ci, dimpotrivă, investigarea imaginii reale cu acea forță reactivă visului, pentru a fi folosită ca unealtă de investigare până în clipa așezării potrivit – am spus – unei legislații la cheremul autorului, într-un grup sintagmatic menit a genera aievea o stare de vis în cititor” (Leonid Dimov). Așadar, oniricii nu descriu visuri reale, nu divulgă reminiscențe ale acestora, ci produc visuri. Imaginează situații care se desfășoară după o logică aparte, stranie, inerentă funcționării mecanismelor inconștiente. Identificând acele mecanisme, oniricii le pun în funcțiune în mod conștient. Principiul acestei poetici nu e

spontaneitatea, ci elaborarea lucidă, cu recurgere la artificiu. Respingând dicteul automat al supra-realismului literar, oniricii recunosc existența unor similitudini și afinități între demersul lor și cele ale unor reprezentanți ai picturii suprarealiste (Dalí, De Chirico, Yves Tanguy, Victor Brauner și mai ales Magritte). Năzuința, recunoscută, a tentativei onirice românești din anii '60–'70 ai secolului al XX-lea a fost „să-i împace pe Breton și Valéry”. Deși tentativa celor reuniți în grupul care promova **O.** estetic sau structural a fost o bătălie întreruptă, **O.**, în sens larg, nu a sucombat ca modalitate viabilă de creație. Oniriștii „istorici” au, în anii 1990 și 2000, continuatori – nu epigoni sau imitatori, ci succesori originali și legitimi –, cum ar fi Corin Braga și Octavian Soviany.

Repere bibliografice: Simion, *Scriitori*, III, 260–264; Corin Braga, *Onirism estetic și onirism halucinatoriu*, RL, 1992, 21; Dumitru Țepeneag, *Reîntoarcerea fiului la sânul mamei răătăcite*, Iași, 1993, *passim*; Octavian Soviany, [Onirism], CNT, 1994, 7, CC, 1998, 1–4; Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, *Momentul oniric*, îngr. Corin Braga, București, 1997; Dumitru Țepeneag, *Un român la Paris*, București, 1997, *passim*; Ion Simuț, *Dumitru Țepeneag și rebeliunea onirică*, F, 1997, 4; Nicolae Bârna, *Țepeneag. Introducere într-o lume de hârtie*, București, 1998; Marian Victor Buciu, *Țepeneag între onirism, textualism, postmodernism*, Craiova, 1998; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *passim*; *Deliruri și delire. O antologie a poeziei onirice românești*, îngr. și pref. Ruxandra Cesereanu, Pitești, 2000; Dumitru Țepeneag, *Războiul literaturii încă nu s-a încheiat*, îngr. Nicolae Bârna, București, 2000, *passim*; Dieter Schlesak, *Dumitru Țepeneag și grupul oniricilor*, VR, 2001, 12; Ovidiu Morar, „Onirismul structural” (I–II), „Poezia”, 2002, 1, 2; Ovidiu Moceanu, *Visul și literatură*, București, 2002, 180–209, *passim*; Alex. Ștefănescu, *Zoom critic*, RL, 2003, 51–52; Dumitru Țepeneag, *Clepsidra răsturnată. Convorbiri cu Ion Simuț*, Pitești, 2003, 99–145; Morar, *Avatarurile*, 270–284; *Le Groupe onirique*, „Seine et Danube” (Paris), 2005, 6 (grupaj special); Gabriel Dimisianu, *Dosarul onirismului*, RL, 2005, 30; Eugen Simion, *Grupul oniric*, „Ziua”, 2005, 30 iulie; Corin Braga, *Despre onirism, strategii culturale și literatură română în străinătate* (interviu cu Dumitru Țepeneag), ST, 2005, 9; Ion Pop, *Note despre „onirismul estetic”*, VR, 2005, 10–11; Laura Pavel, *Onirismul – între istoria literară și istoria politică*, VTRA, 2007, 9–10; Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, *Onirismul estetic*, îngr. și pref. Marian Victor Buciu, București, 2007. **D.Mc., N.Br.**

ONIȚIU, Virgil (21.II.1864, Reghin – 21.X.1915, Brașov), prozator. Este fiul Terezei (n. Cătană) și al lui Alexandru Onițiu, magistrat. Face clasele

primare la Reghin și Caransebeș, liceul la Seghedin, în Ungaria, și Seminarul Teologic la Sibiu. Din 1886 frecventează, la Viena, cursurile Facultății de Litere și Filosofie, dar își termină studiile la Budapesta. Președinte al societății România Jună din Viena (1888), membru în societatea „Petru Maior” din Budapesta, este totodată redactor al revistei „Roza cu ghimpi” (1888). Din 1890 e profesor de latină și română în Brașov, iar din 1894 până la sfârșitul vieții deține, în calitate de director al Gimnaziului Greco-Oriental Român, și conducerea Școlilor Române Centrale din Brașov. Bun pedagog, organizator preocupat de modernizarea școlii, **O.** publică mai multe manuale școlare și înființează în 1896 Fondul Coresi, destinat să ajute profesorii în misiuni de studiu și în editarea manualelor didactice. A mai fost vicepreședinte al Societății pentru Fond de Teatru Român, inițiator al colecției „Biblioteca teatrală”, vicepreședinte, ulterior președinte al secției literare în cadrul Astrei. În 1902 este ales membru corespondent al Academiei Române.

Fără să fie deosebit de rodnic, scrisul lui **O.** ilustrează o anumită etapă a literaturii din Transilvania. După ce debutase în „Musa”, revista-manuscris a Seminarului Teologic din Sibiu, colaborează la „Telegraful român”, „Noua bibliotecă română”, „Familia”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Foaia ilustrată”, „Transilvania”, „Gazeta Transilvaniei”, „Vatra”, „Drapelul” (Lugoj), „Românul” (Arad) ș.a. Sub semnătura Gil, a publicat, mai cu seamă în „Tribuna”, traduceri din Jules Verne, F.M. Dostoievski, L.N. Tolstoi, precum și nuvele, schițe umoristice, foiletoane, unele iscălite Ile Borg. Își adună proza în volumele *De toate* (1897) și *Clipe de repaus* (I–II, 1901–1903, sub pseudonimul Sorcovă), o piesă „pentru teatrul de la țară”, *În sat la Tânguiești*, apărându-i în 1912. Înzestrat ca povestitor umorist, **O.** părăsește proza romantică, de tentă psihologică, spre care se îndreptase datorită lecturilor din scriitori ruși, dar care la el e artificioasă, nereușită. Sub influența lui Ioan Slavici, scrie povestiri de observație realistă inspirate din viața satului ardelean, iar una, *Sărmanul Fekete Jóska*, pare chiar a anticipa drama eroului din *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu. Jovialului **O.** îi conving însă schițele umoristice, unde își pune în valoare spiritul ludic, verva critică. Ținta – tipuri din „intelighenția” ardeleană, atitudinile patriotarde, ignoranța de sub formulele sacrosancte (*Epistola ad Corobetium sive De arte corespondentica, O serată*

literară-muzicală-declamatorică în Șunturug ș.a.). În *Notarul Scurtu*, ca și în *Tanda și Manda*, se trece nuanțat de la duioșie la ironie. Aurel P. Bănuț va fi avut un model în această proză, după cum D. D. Patrașcanu este prefigurat în *Linda Raia*, o schiță amuzantă despre o obsesie nevinovată. Genul de umor trimite la o posibilă înrâurire a lui Mark Twain, scriitor din care la sfârșitul secolului al XIX-lea se traducea mult în România. Cu vremea, scrisul lui O. își pierde degajarea, firescul. Din preocupări didactice s-au născut câteva cercetări de istorie literară și folclor, caracterizate prin seriozitatea informației și rigoarea analizei (articolele *Ceva despre epica lui Vasile Alecsandri*, *Straturi în poezia noastră poporană*, cursurile de istoria limbii și a literaturii române). Culegerea *100 istorioare morale pentru tinerime* (1892), alcătuită din prelucrări din limba germană iscălite Un prieten al copiilor, o ediție „pe înțeles întocmită” din *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu (1900) ori *Din cele trecute vremi...* (1912), „însemnări despre începuturile graiului, culturii și literaturii neamului românesc”, servesc același domeniu.

SCRIERI: *100 istorioare morale pentru tinerime*, Brașov, 1892; *De toate*, Brașov, 1897; *Istoria literaturii române*, Brașov, 1900; *Clipe de repaus*, I–II, Brașov, 1901–1903; *În sat la Tânguiești*, Sibiu, 1912; *Din cele trecute vremi...*, Arad, 1912; *Clipe de repaus*, îngr. și pref. Mircea Manta, Cluj-Napoca, 1985. **Ediții:** Ion Budai-Deleanu, *Țiganiada*, Brașov, 1900.

Repere bibliografice: Chendi, *Foiletoane*, 116–121; Iosif Blaga, *Directorul Virgil Onițu. Sufletul și activitatea lui*, Brașov, 1916; Axente Banciu, *Virgil Onițu*, Brașov, 1926; Breazu, *Studii*, I, 245–246; Horia Teculescu, *V. Onițu, un educator, deschizător de suflute și ziditor de idealuri*, pref. Ioan Bratu, București, 1937; Chiorean – Kocziány – Nițu – Ploșteanu, *Profiluri*, 233–243; *Dicț. lit.* 1900, 646–647; *Dicț. scriit. rom.*, III, 532–533; Mircea Manta, *Virgil Onițu în cultura românească*, Brașov, 2006. **G.D.**

ONU, Eugen (5.XII.1936, Sibiu – 1.III.2000, Sibiu), critic și istoric literar, dramaturg. Este fiul Eugeniei Onu (n. Buceșan), profesoară, și al lui Constantin Onu, ofițer. Beneficiază de o solidă instrucție umanistă în familie, completată la Liceul „Gh. Lazăr” din Sibiu și la Facultatea de Filologie din Cluj. După absolvire (1959) este profesor de limba și literatura română în Zagăr, județul Mureș (1959–1960), apoi se stabilește la Sibiu, unde va fi muzeograf la Muzeul Brukenthal (1960–1964), director al Teatrului „Radu Stanca” (1965–1968) și,

din 1969, cercetător științific la Institutul de Cercetări Socio-Umane al Academiei Române. Se află între cei care au colaborat la *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009). Un timp a condus, ca redactor-șef, revista Institutului. Și-a luat doctoratul în filologie în 1988. A semnat uneori și E. Buceșan.

O. debutează încă din studenție în revista „Steaua” (1957) cu o recenzie, iar în teatru, cu drama *Aceste anotimpuri și cărări*, a cărei premieră are loc la Teatrul de Stat din Sibiu, în stagiunea 1976–1977. Ancorată în actualitate, piesa se bucură de o primire favorabilă, fiind preluată de Radiodifuziunea Română și montată în stagiunea următoare la Satu Mare. Prezent în mișcarea literară sibiană, O. colaborează cu studii de istorie și critică literară la „Astra”, „Contemporanul”, „Tribuna”, „Forschungen zur Volks- und Landeskunde” și îndeosebi la revista „Transilvania”, care îi publică, de altfel, și majoritatea pieselor de teatru: *Aceste anotimpuri și cărări* (1975), *Minunata istorie a unui Ioan* (1976), *Cine ucide pescăruși?* (1983). În contextul preocupărilor sale privind istoria teatrului românesc, se remarcă un interes aparte pentru dramaturgia primei jumătăți a secolului al XX-lea, căreia îi dedică una dintre cele mai dense sinteze în domeniu: *Dramaturgia română între 1900–1944. Sensuri ale evoluției* (1999). Structurată pe mai multe capitole – *Drumul comediei, Continuitate și „alterări”, Între document și ficțiune, Teatrul cu subiecte istorice și „pseudoistorice”, Spre esențe și atitudini, Teatrul mitic-poetic, Drama intimității mecanismelor psihologice, Teatrul fantast, Teatrul politic* –, lucrarea evidențiază un mod personal de tratare a temei. Fără a avea pretenția de exhaustivitate, O. propune o serie de abordări și de reevaluări incitante, cum sunt cele ale pieselor *Molima* de Ion Marin Sadoveanu, *Sam* de G. M. Zamfirescu, *Constantin Brâncoveanu* de N. Iorga ș.a. Rigoarea analizelor, sobrietatea stilului și cunoașterea deplină a subiectului fac din acest studiu un instrument de lucru indispensabil.

SCRIERI: *Dramaturgia română între 1900–1944. Sensuri ale evoluției*, Sibiu, 1999.

Repere bibliografice: Bogdan Ulmu, [Eugen Onu], LCF, 1976, 42, RL, 1976, 43; Dumitru Chirilă, „*Aceste anotimpuri și cărări*”, F, 1976, 11; Rareș Cornea, „*Aceste anotimpuri și cărări*”, T, 1976, 11; V. Munteanu, „*Aceste anotimpuri și cărări*”, *Teatrul de Stat din Sibiu*, TTR, 1976, 11; Mihai Nadin, *Debutanți și maeștri*, CRC, 1977, 6; N.I. Cocora, „*Aceste anotimpuri și cărări*”, *Teatrul*

Național din Cluj-Napoca, TR, 1977, 14; Mircea Ghițulescu, „Acele anotimpuri și cărări”, ST, 1977, 5; Rareș Cornea, *Carnet teatral*, T, 1979, 1; Cocora, *Privitor*, II, 183–184; Titu Popescu, *La a treia piesă*, T, 1983, 9; N.I. Dobra, *Semnal editorial*, TR, 1999, 2630; Andrei Ileni, *Interviu cu scriitorul E. Onu. „Generația mea nu mai are nici o șansă”*, TR, 1999, 2652. **I.Ms.**

ONU, Liviu (27.V.1917, Lipova – 17.X.2002, București), filolog. A absolvit în 1939 Facultatea de Litere a Universității din Cluj, dar încă student, fusese numit preparator la Muzeul Limbii Române (1936–1941). Ulterior a lucrat ca asistent (1941–1944), apoi ca șef de lucrări la Facultatea de Litere (Filologie) din Cluj (1945–1956). Anul universitar 1956–1957 l-a petrecut la Facultatea de Filologie din Timișoara. Munca de cercetător științific, începută în 1957 la Institutul de Lingvistică din București, a fost întreruptă un an mai târziu din motive politice și **O.** se adăpostește la Biblioteca Academiei Române. De atunci a fost nelipsit din Cabinetul de manuscrise și carte veche al bibliotecii bucureștene. Va fi reprimat la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București și avansat conferențiar în 1969. În 1968 obținuse titlul de doctor în filologie cu teza *Probleme de critică textuală în editarea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin*. A predat limba română în străinătate, la Universitatea din Leipzig (1967–1969) și la Universitatea „M.V. Lomonosov” din Moscova (1971). „Umbrele” politice l-au împiedicat să ajungă profesor universitar.

O. a fost un specialist eminent în istoria limbii române și în complicatele chestiuni de editare a textelor vechi. Lucrarea *Critică textuală și editarea literaturii române vechi. Cu aplicație la cronicarii moldoveni* (1973) a reprezentat un îndrumar pentru toți textologii prin rigurozitatea cu care sunt expuse metodele de cercetare potrivite pentru stabilirea versiunilor, pentru relațiile dintre copii și pentru transcrierea textelor. În *Anexe O.* editează cronica lui Grigore Ureche și *De neamul moldovenilor*, scrierea lui Miron Costin. Aceeași acribie în critica de text o va aplica și în alte ediții: Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei* (1967), Miron Costin, *Opere alese (Letopiseșul Țării Moldovei, De neamul moldovenilor, Viața lumii, 1967)*, *Cronicari munteni* (1970), ca și în editarea, în colaborare cu Lucia Șapcaliu, a *Istoriilor* lui Herodot (1984) ori în punerea în

circulație a corespondenței lui Ovid Densusianu (I–IV, 1979–1989, în colaborare cu Ileana Vîrtosu și Maria Rafailă). Manuscrisele în succesiune, cu diferențele (capabile să identifice niște versiuni cu statutul și particularitățile lor) și cu relațiile dintre ele, sunt urmărite și în lucrarea *Tradiția manuscrisă a unei sinteze europene la români în secolele al XVII-lea – al XIX-lea. „Mântuirea păcătoșilor” („Amartolon Sotiria”)* (2002), exemplară în privința abordării tălmăcirilor românești (făcute după prima ediție, după prefaceri în neogreacă ori în slavă) ale cărții călugărului Agapie Landos din Creta. Principiile interpretării textelor, cât și metodele cercetării lingvistice a încercat să le transmită profesorul **O.** și studenților, publicând în 1972, în colaborare cu Elena Barborică și Mirela Teodorescu, *Introducere în filologia română. Orientări în tehnica cercetării științifice a limbii române*. Împreună cu Al. Rosetti și Boris Cazacu, a publicat în 1961 (fără ca numele să-i fie menționat pe copertă) primul volum din *Istoria limbii române literare*, intitulat *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea* (ediția a doua, mult îmbogățită, poartă și semnătura lui **O.** și a apărut în 1971), privire fundamentală asupra izbornicilor lingvistice cu valoare expresivă din textele românești de la începuturi până în pragul timpurilor moderne.

SCRIERI: *Istoria limbii române literare*, vol. I: *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea* (în colaborare cu Al. Rosetti și Boris Cazacu), București, 1961; ed. 2, București, 1971; *Introducere în filologia română. Orientări în tehnica cercetării științifice a limbii române* (în colaborare cu Elena Barborică și Mirela Teodorescu), București, 1972; *Critică textuală și editarea literaturii române vechi. Cu aplicație la cronicarii moldoveni*, București, 1973; *Tradiția manuscrisă a unei sinteze europene la români în secolele al XVII-lea – al XIX-lea. „Mântuirea păcătoșilor” („Amartolon Sotiria”)*, București, 2002. **Ediții:** Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, pref. edit., București, 1967; Miron Costin, *Opere alese*, pref. edit., București, 1967; ed. (*Letopiseșul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor. Viața lumii*), București, 1996; *Cronicari munteni*, pref. edit., București, 1970; *Scrisori către Ovid Densusianu*, I–IV, București, 1979–1989 (în colaborare cu Ileana Vîrtosu și Maria Rafailă); Herodot, *Istории*, pref. edit., București, 1984 (în colaborare cu Lucia Șapcaliu).

Repere bibliografice: Balacciu–Chiriacescu, *Dicționar*, 190; Șerban Cioculescu, „*Scrisori către Ovid Densusianu*”, RL, 1979, 18; Florica Dimitrescu, *Corespondența*

cărturarului, CNT, 1979, 23; Ion Gheție, *Profesorul Liviu Onu la 80 de ani*, LR, 1997, 1–3; *Lucrările profesorului Liviu Onu*, LR, 1997, 1–3; Alexandru Niculescu, *Un gând pios*, RL, 2002, 43; Rodica Zafiu, *Câteva amintiri*, RL, 2002, 43; Gh. Chivu, *In memoriam – Liviu Onu (1917–2002)*, LL, 2003.

D.H.M.

OPAIȚ, Arcadie (28.II.1948, Cireș – Cernăuți), poet. Este fiul Elenei (n. Muhă) și al lui Silvestru Opaiț, agricultori. După absolvirea școlii medii din sat studiază la Facultatea de Filologie a Universității din Cernăuți. În 1973 este exmatriculat pe motive politice, pentru difuzare de carte românească interzisă, apoi acuzat și judecat pentru diverse nereguli în gestiunea organizației artiștilor plastici cernăuțeni. După eliberarea din detenție urmează Facultatea de Drept a Universității din Odessa, secția fără frecvență. În perioada anilor 1994–1995 și 1997–2009 va fi președinte al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”. Este fondator și senior editor al publicației lunare româno-ucrainene „Clopotul Bucovinei – Dzvin Bucovini” (2005–2012) și președinte al Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului – Minorități Naționale (Cernăuți). Debutază târziu, în 1997, cu volumul de versuri *Ora de prânz a vulcanului Etna*. A fost distins cu titlul Om Emerit al Culturii din Ucraina, decorat cu Ordinul pentru Merite Culturale, gradul III, iar în 2000 președintele Republicii Moldova i-a acordat Medalia „Mihai Eminescu”. A mai obținut Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Premiul „George Bacovia” al revistei „Ateneu” ș.a.

În *Ora de prânz a vulcanului Etna* **O.** meditează asupra rostului pe care îl are poetul în lume în ipostaza sa de creator. Autorul fructifică o metafizică sensibilizată prin alegorie, simbol și parabolă, căutând să participe la o nouă religie fondatoare. Cuvântul poetic este logos, gestul poetului confundându-se cu gestul demiurgic al facerii lumii: „Când mi-a fost dat/ să-mi aud numele/ de mare mirare/ mi-au plesnit ochii/ și s-au făcut cer albastru/ peștilor le-au crescut aripi/ și s-au făcut nori/ iar liniștea/ a strigat spre cer «chiraleisa»”. Poezia este substanță, literele, silabele, ritmul sau măsura versului resemantizează o lume ce azi este golită de însemnele divinului. Numele poetului, prezent uneori iconic în vers, devine putere creatoare, făcând concurență deja-creatului, fiind „țipăt de cucuvea”, „șoapte otrăvitoare”, „cimitirul

literei «O»”, „piramidă” între cer și pământ sau „rana deschisă-a cuvântului”. În concordanță cu ceea ce crede **O.** despre poezie, tema Bucovinei sfârtecate ocolește militantismul, fiind racordată la anumite cerințe estetice: geografiile „forfecate”, „glasul sângelui”, vămile dintre cele două țări sunt citite la nivel simbolic ca destin, pătimire ontologică. În *Roma fără mine* (1998) și în *Văduva neagră* (2000), în evident progres față de volumul de debut, **O.**, unul dintre cei mai buni poeți bucovineni, aprofundează câteva nuclee tematice precedente, precum transcendența vidată, damnarea în cuvânt, imposibilitatea ieșirii din timp sau moartea ca viață. Versurile eliptice, sincopate și fragmentare se întâlnesc cu o viziune cosmogonică a poeziei de factură modernistă, pe coordonatele unui lirism plurisemantic, ambiguu, cu inflexiuni romantice, în sensul unei perspective orifice despre poezie. Poetul devine concurrent al dumnezeirii, pendulează între întemeierea unei religii personale și apofatism religios, imaginându-se în ipostaza de piroman al paradisului, delinvent ce se îmbată cu „imagini tari”, sau în aceea de vameș care cere tribut divinității. Dumnezeu, „o ființă pentru ceremonii/ ce durează doar șapte secunde”, corupe esența cuvântului prin repetiție, în timp ce poetul, reprezentat în poezia lui **O.** ca omul cu chip de Dumnezeu, creează noi sensuri, visând la o carte „fără pereți și cuvinte”. Astfel, poetul nu mai este un meșteșugar, un *poeta artifex* ce jonglează cu fraze existente, ci un creator „condamnat pe viață la poezie”, un instrument prin care vorbește cuvântul absolut: „Celorlalte/ urmează să le pui/ mâna ocrotitoare pe creștet/ și să juri/ că locul ACELA ANUME/ va fi o carte/ legată în piele de om”. Alteori poezia devine destin asumat până la ultimele consecințe: „Cartea mea –/ ghilotină în creștere/ smerit îmi pun capul/ sub tăișul tău”.

SCRIERI: *Ora de prânz a vulcanului Etna*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1997; *Roma fără mine*, postfață Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 1998; *Văduva neagră*, Iași, 2000; *Unu și pluralul*, Cernăuți, 2009.

Repere bibliografice: Adrian Dinu Rachieru, *Un poet din Bucovina*, LCF, 1997, 37; Cristina Scarlat, *Despre poezia (mereu) tânără*, CL, 1998, 7; Grigore Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775–2000*, Cernăuți, 2000, 566–579; Ion Cozmei, *Dulcea povară poetică a lui Arcadie Opaiț*, CRC, 2004, 7; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, 163–164; Hostiuc,

Scriitori, 195–200; Gheorghe Moldoveanu, *Creație și naționalism*, RR, 2006, 2; Alexandru Ovidiu Vintilă, *Arcadie Opaiț, sub semnul nihilismului nietzschean*, „Scriptum”, 2009, 3–4; Vasile Tărățeanu, *Poezia Bucovinei*, Alba Iulia, 2009, 217–320; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, 364–365; *Arcadie Opaiț*, în *Sol omnibus lucet*, îngr. Ștefan Alexandru Băișteanu, Carmen Veronica Steiciuc și Alis Niculică, Suceava, 2012, 413–417. **V.Tț., Mr.M.**

OPINCA, foaie politică și literară apărută la București, bisăptămânal, între 20 mai 1884 și 24 martie 1885; din decembrie 1884 devine organ al societății Dacia Traiană. Trăsătura caracteristică pe plan politic a acestei gazete este ardoarea cu care militează în favoarea românilor din Transilvania, precum și în probleme de politică internă, atacând neobosit monarhia și guvernarea liberală. Cu epigrame susține partea literară Al. Macedonski. Este posibil ca și unele articole politice seminate cu pseudonimul Jupiter să fie scrise tot de poetul *Noptilor* (*Cucerirea României sub domnia lui I. Brătianu* ș.a.). În **O.** au mai publicat versuri Bonifaciu Florescu (*Ștefan – poezie istorică*), N. G. Rădulescu-Niger și Al. Obedenaru, care a debutat aici în 1884, semnând Al. S. Georgiad-Obedenaru (cu poezia *Vai sângele țării* și parodia *Un prefect românețean pe patul morții*). Într-un articol intitulat *Poetul și poezia* N. Gr. Rădulescu-Niger pune în discuție menirea socială a poeziei, iar Nicolae Densușianu este autorul articolului *Revoluția lui Horia*. **R.Z.**

OPINCA, gazetă apărută la Reșița, săptămânal, între 1 mai și 27 octombrie 1885. Scoală de S. Pocreanu, **O.** este unul dintre puținele periodice culturale care se adresează țăranilor, cu scopul de a le trezi interesul pentru lectură și pentru literatura națională (*Redacțiunea, Să ne înțelegem*). Totodată, publicația încearcă să atragă atenția asupra valorii literaturii populare și, mai ales, îndeamnă cititorii să culegă folclor, organizând și un concurs. S-a republicat și literatură de dincolo de Carpați, inițiativele literare având la bază o atitudine politică și națională: versuri de D. Bolintineanu și G. Sion, proză de C. D. Aricescu, Petre Ispirescu (*Bărbatul cel harnic, Sufletul, Măzăreț Împărat* ș.a.), D. Stăncescu (*Înșir-te mărgărite*), Ion Creangă (*Moș Ion Roată și boierul*). Dintre transilvăneni, au colaborat cu scrieri inspirate de aceleași idei politice I. Pop-Reteganul (o scrisoare, *Onor Redacția „Opinca”!*, în care își

prezintă programul privind culegerea literaturii populare), Iosif Vulcan (nuvela *Marți seara* ș.a.), At. M. Marienescu, Ștefan Ștefurea (povestirea *Sfânta Vineri*), P. Broșteanu. **R.Z.**

OPINIA, cotidian politic apărut la Iași, cu întreruperi, între 1 mai 1897 și 23 ianuarie 1900 – când se unește cu „Evenimentul”, cotidian conservator –, apoi între 15 noiembrie 1906 și 5 noiembrie 1940, 17 septembrie 1946 și 31 iulie 1951. Reprezentând inițial punctele de vedere politice ale conservatorilor ieșeni, mai târziu **O.** va sprijini Partidul Conservator Democrat condus de Take Ionescu. După Primul Război Mondial va deveni purtător de cuvânt al „centrului” democratic, păstrând unele nuanțe conservatoare, pentru a se transforma apoi într-un ziar de informații sau într-un „cotidian popular”. Prima serie este condusă de un comitet din care fac parte D.A. Greceanu (autorul articolului *Primul cuvânt*), Al. A. Bădărău, Gr. C. Buțureanu, Gh. Ghibănescu (autorul întâiului articol de fond), Gr. Kogălniceanu și are între redactori pe scriitorii Eugen Herovanu și A. Steuerman-Rodion. Din 1906 directori sunt Gr. C. Buțureanu (până în iulie 1907) și Lascăr Antoniu; lui Antoniu i se va alătura Gh. Ghibănescu; în februarie 1908 direcția revine din nou unui comitet, iar la începutul anului 1910 este numit director Vespasian I. Pella. Printre redactori, până la război, s-au aflat Panaite Zosân, Șt. Antim, I. Duscian, A. Steuerman-Rodion (responsabil al rubricilor literare). Începând cu septembrie 1917, devine director profesorul V. I. Radu, iar în corpul redacțional intră Șt. Vlădescu, C. R. Ghiulea, Stejar Ionescu, G. Spina, M. Săveanu, Mihail Sevastos, Adrian Pascu. După 1925 direcția va fi luată de C. R. Ghiulea (până la sfârșitul lui 1948). Printre numeroșii redactori din perioada interbelică la **O.** s-au aflat Virgil Gheorghiu, Aurel Leon, I. Berg, iar după război George Dem. Loghin, N. Barbu ș.a. De la primele numere interesul pentru viața culturală și, mai ales, literară a fost evident. În perioada 1897–1900, exceptând foiletonul propriu-zis, ocupat întotdeauna de un nesfârșit roman de aventuri tradus din franceză, apar rubricile „Tribuna literară”, care include proză și versuri originale, „Teatru. Muzică. Arte”, o cronică a vieții artistice, alta de informații bibliografice și recenzii. Între orientarea politică și partea literară nu există nici o corespondență. Cu sensibile pagini de

[illegible]

amintiri, cu evocări ale vieții patriarhale de provincie, cu nuvele (*Mezinii*, *Timircăneasa*, *Sfeșnicaru* ș.a.) și bine documentate articole de istorie sau de explicare a unor particularități și expresii ale limbii populare este prezent profesorul și istoricul Gh. Ghibănescu. Din volumul *Schițe* al lui I. L. Caragiale se reproduce, în 1897, *Un om cu noroc*. D. Nanu (*Scrisori intime* ș.a.), A. Steuerman-Rodion (sub pseudonimul Tristis), Eugen Herovanu, Ioan Adam (autor al unor spirituale *Poznășii țărănești*) semnează nuvele, amintiri de călătorie, schițe satirice. Eugen Herovanu, C. Săteanu ș.a. tălmăcesc din proza lui Herder, Byron, Schubart, Chateaubriand, L.N. Tolstoi, I.S. Turgheniev, Al. Dumas, Zola, François Coppée și Maupassant. În **O.** A. Steuerman-Rodion, Ștefan Cruceanu, Gh. D. Mugur și G. Botez-Gordon sunt autori de versuri, alături de consacratul D. Nanu (*Homo sum*, *Poveste* ș.a.) și de începătorul Mihai Codreanu (*Adio!*, *Nostalgie* ș.a.). În **O.** se face loc și unor traduceri din lirica lui Ronsard, Millevoye, Lamartine, Schiller, Goethe, Petöfi, Baudelaire și Verlaine. Teatrului i

se consacră un spațiu însemnat. Cronică dramatică are, de multe ori, observații ascuțite, vizând, în general, menirea unei instituții teatrale și, în special, situația Teatrului Național din Iași, dar cronicarii, Gh. Ghibănescu sau Steuerman-Rodion, se referă în primul rând la spectacole. Există și articole dedicate unor mari poeți (Blaga, *Poezia întinericului*, despre Mallarmé) și dramaturgi europeni (H. Ibsen, A. Strindberg, G. Hauptmann, D'Annunzio ș.a.). La O. colaborează și Mihail Sadoveanu, semnând cu inițiale, M. S. Cobuz și Mihail S. Aici, la 4 iulie 1899, el tipărește primul episod dintr-o cronică a vieții de provincie intitulată „*Opinia*” la Pașcani, pe care o va alterna, până la 29 august, cu *Povestiri vânătoarești*, versuri și traducerea *Sonetului* lui Arvers. Interesul acordat actualității artistice și literare caracterizează de asemenea O. între 1906 și 1940. Dar și partea politică se va bucura, mereu, de contribuțiile unor scriitori și oameni de cultură. Astfel, în 1907 I. L. Caragiale, pentru care gazeta întreține un adevărat cult, vizitează redacția și are, de la Berlin, un schimb de scrisori cu A. Steuerman-Rodion și cu C. Blumenfeld. Scrisorile dau naștere unei discuții cu ecou în mediile intelectuale, când amicală, când polemică, referitoare la fabulele cu sensuri politice ale lui Caragiale. Spre sfârșitul anului el va mai colabora cu două „cronici”, iar în martie 1911 cu articolele *Diplomație subțire* și *Sărbători mahnite*. La începutul anului următor, când scriitorul împlinea șazeci de ani, O. îi consacră un număr aniversar, la care participă Mihail Dragomirescu, Cincinat Pavelescu, M. Sadoveanu, G. Topîrceanu, Gh. Ghibănescu ș.a. Comentarii privitoare la situația politică sau economică dau Gh. Ghibănescu, C. Blumenfeld (cu pseudonimele C. Fleuer, Flory, Scrutator), Panaite Zosân, V. I. Pella, August Scriban, Th. D. Speranția, Corneliu Moldovanu, M. Sevastos, Alexis Nour, Th. Rășcanu, Demostene Botez, I. Peltz, Gr. T. Popa, Osvald A. Teodoreanu. Articole cu un caracter mai special, dintre care multe reprezintă contribuții științifice, memorialistice sau de istorie culturală și literară, semnează, de-a lungul timpului, Gh. Ghibănescu (considerații de semantică *Impresii și note din Basarabia*, 1912, ș.a.), I. Duscian, Eugen Herovanu, A. D. Xenopol, Maria C. Buțureanu, Ana Conta Kernbach, August Scriban, Iulian Scriban, V. Cireș, Rudolf Suțu, C. Săteanu, N. V. Hodoroabă, N. I. Popa, C. Argeșanu ș.a. Câteva rubrici miscelane

apărute ani la rând, dar în perioade diferite, au constituit de asemenea unul dintre punctele de atracție ale ziarului. Între acestea, „Oameni și lucruri” a lui Rodion (A. Steuerman), „Însemnări”, ținută de Renovatus (C. R. Ghiulea), iar după 1930 de Al. Pogonat, sau „Aspecte”, aparținând lui G. Spina. Demne de semnalat sunt și notele, inteligente, spirituale, intitulate *Scrisori din Paris*, avându-l ca autor pe D. Carabulea (semna și Aleb). La fel, polemica în legătură cu limba română în care s-au implicat G. Topîrceanu, Val. Buțureanu și August Scriban. Mișcarea teatrală ieșeană este urmărită îndeaproape de C. B. Penel, A. Steuerman-Rodion, M. Sevastos, I. Peretz, Wratislavius, Stejar Ionescu (care semna și I. Luchian), Al. Pogonat ș.a. Atenție se acordă, între 1910 și 1914, activității lui M. Sadoveanu ca director al Teatrului Național. Este un prilej de analiză, adesea critică, a rolului instituției, a repertoriului și a componenței trupei. Spațiul dedicat literaturii propriu-zise este redus. Pot fi găsite totuși versuri de A. Steuerman-Rodion, Cincinat Pavelescu, Mihai Codreanu, Enric Furtună, I. M. Rașcu, Ludovic Dauș, B. Luca, A. G. Delafântânele, D. Florea-Rariște ș.a. Proza e mai bine reprezentată cantitativ, uneori ca foileton (*Crăița Mihorenilor* de G. C. Lecca), prin Radu Baltag (pseudonimul lui Rudolf Bernhardt), Emil Gârleanu, Maria C. Buțureanu (însemnări de călătorie), Eugen Relgis, G. Topîrceanu, C. B. Penel (*Amintiri din viața teatrală*) ș.a. Între ianuarie și mai 1920 M. Sadoveanu revine, câteodată sub genericul *Note și impresii*, cu schițe și însemnări (*Literatură „populară”, Manole și cucul, Melancolie*). Sub semnătura Evandru, în cronică *Un cântăreț al toamnei*, din 1910, I.M. Rașcu analizează, cu observații subtile, poezia *Litanii* a lui Tudor Arghezi și versurile lui G. Bacovia, ocupându-se și de lirica franceză. Mai fac critică literară A. Steuerman-Rodion, Eugen Herovanu, M. Sevastos, Octav Minar, iar după 1920 C. R. Ghiulea, Dinu Răutu, C. Săteanu, Val. Gr. Chelaru, Virgil Gheorghiu, Al. Pogonat, Al. Dimitriu-Păușești, I. Fr. Botez. Se traduce, mai ales pentru foileton, din operele lui L. N. Tolstoi, Maupassant, Daudet, Baudelaire, Verlaine, Pierre Delcourt, Edmondo De Amicis, Hermann Losch ș.a. Ultima serie a **O.** (1946–1951) numără între colaboratori pe Mihai Codreanu, Otilia Cazimir, George Lesnea, Aurel G. Stino, G. Stati, C. Spiridonescu, Ion Istrati, Alecu Ivan Ghilia, Darie Magheru. Cronicarii

teatrali sunt acum G. Dem. Loghin și N. Barbu (cu pseudonimele Radu Noveanu, Radu Naumescu), în timp ce note și recenzii referitoare la literatura vremii publică Gh. Agavriloaie, Jacob Popper, Traian Țanea. Din Pușkin și din S.I. Marșak tălmăcește George Lesnea, iar numai din Pușkin transpune Titus Hotnog.

R.Z.

OPINIA LIBERĂ, publicație apărută la Ploiești, lunar, între noiembrie 1944 și iulie 1947, cu subtitlul „Revistă de atitudine democratică”. Continuă o primă serie din 1930. Redactor: Nicolae Dinu (ulterior director); din aprilie 1947, P.N. Zaharia figurează ca secretar de redacție, iar Constantin Pascu în calitate de administrator general. „Ne-am propus să înlesnim afirmarea scrisului provincial, care se cuvine luat în seamă și stimat”, se spune în articolul *După un an*, publicat în noiembrie 1945. Programul efectiv este mai curând politic decât literar, revista chemând la „lichidarea resturilor fasciste” și la sancționarea îmbogățirilor de război. Astfel, Petre Bellu cere pedepsirea severă a speculanților (*Despre viața noastră de zi cu zi*), dar emite și reflecții „progresiste” despre „femeia de azi” („Locul ei de luptă este alături de palmele noduroase ale acestui muncitor care reprezintă viitorul adevărat”). H. Fulga teoretizează dictatura proletariatului, iar George Brănescu lupta de clasă. Publică poezie Dimitrie Stelaru (*Romola*), Ben Corlaci (*Prăbușire*), Ion Caraion (*Psalm cu penitență*), Traian Chelariu (*Suave vânturi*), Emil Manu (*Cântec polar*), Simion Stolnicu, Constantin Barcaroiu, Șerban Bascovici și este inclusă în sumar proză de I.A. Bassarabescu, Petre Bellu, Ionel Teodoreanu (*Cina cea de taină*) ș.a. Scriu articole și studii de istorie literară Vasile Nicolescu (*G. Bacovia: precursor al poeziei sociale, Jean M. Guyau și estetica socială*), I.V. Tomescu, Ion G. Marin (*Despre poezii rezistenței franceze*), Mihnea Gheorghiu (*Jean-Paul Sartre și misiunea doamnei Stowe*). Titus Ștefănescu-Priboi analizează poezia lui Ion Caraion, „un poet plus o conștiință”. Arhitectul T.T. Socolescu e prezent cu articolele *Refac orașul Ploiești, Discuțiuni urbanistice*. I.V. Tomescu traduce din *Cuvintele unui luptător* de Henri Barbusse, însoțind tălmăcirea de o prefață a autorului pentru români, iar I.A. Bassarabescu din Thomas Hardy. Numărul din februarie 1947 anunță înființarea cenaclului

Lectura și participarea primarului Gh. Vidrașcu. În iulie 1947 Ion Petrovici îi ridiculizează pe „cei care astăzi varsă lacrimi de maimuță după tre-cutele vremi de «fericită și autentică democra-ție»” și arată că libertatea presei este în Occident doar o vorbă în vânt, cu implicația că situația din țară este, chiar și prin comparație, rezona-bilă (*Libertatea cuvântului sau Despre autocrații presei*).
N.S., M.I.

OPINIA PUBLICĂ, revistă apărută la București la 15 mai și în iunie 1929 (două numere), cu subtitlul „reportaj, informație, critică” și adoptând mot-toul „Fiindcă opinia publică lipsește, o suplinim noi”. Director: Ion Călugăru. Programul afișat este succint: „Luptăm pentru impunerea câtorva valori și pentru demascarea falșilor profeți: poli-ticieni, literați, savanți. Atât”. Numele directorului și ale colaboratorilor sugerează o acțiune în siajul suprealismului, dar conținutul o ilustrează doar parțial, inclusiv din cauza duratei efemere. Cola-borează cu poezie Ștefan Roll (*Semn*), B. Fundo-ianu (*Parada*). Ion Călugăru publică fragmente din *Omul de după ușă*. Nae Ionescu contribuie la primul număr cu articolul *Tot despre tineret*, pole-mizând cu Iuliu Maniu, iar Octav Onicescu, în *Autonomie*, deplânge „actualele forme ale demo-crației raționaliste” (în speță parlamentarismul) și proclamă „nevoia unei autonomii spirituale”. Sașa Pană oferă bizererii de tipul *Phalus dublu* la rubrica „Fapte diverse medicale”. M.H. Maxy semnează articolul *Politica plastică*, despre situa-ția modernismului în România. I. Sternberg scrie despre I.I. Caragiale, „un precursor al gândirii tea-trale moderne” și autorul unui teatru politic care „se apropie de dramaturgia tânără revoluționară europeană”. Gh. Dinu (Ștefan Roll) oferă o pano-ramă sarcastică a peisajului cultural: „Intelec-tualul român infatuit și atoateștiitor crește fără mușchi, la practica unei corvezi de vită împru-mutată când e pasionat și activist”. În articolul *Salonul oficial*, Victor Brauner deploră virtuozita-tea, „cea mai mare nenorocire”, care „îmbracă tabloul și îl ține într-un aspect acrobatic, de unde emoțiunea devine sinonimă cu epatarea pe care o simți în fața jonglerului, de unde autorul devine saltimbanc – cabotin”; în sinteză: „În aceste două aspecte se află astăzi salonul oficial: 1. sala din stânga – acrobați, cabotini; 2. sala din dreapta – muncitori inutili”.
N.S., M.I.

OPINIA STUDENȚEASCĂ, revistă politică, socială și culturală apărută la Iași, neregulat (în funcție de calendarul anului universitar), din aprilie 1974 până în 1990, editată de Consiliul UASC din cen-trul universitar. Între 1990 și 1993 înregistrează o serie nouă ca hebdomadar subintitulat „gazetă independentă studențească”. Este relansată în 1998, ca „revistă săptămânală de reportaj, infor-mație și atitudine studențească”, editată de stu-denții Departamentului de jurnalism și științe ale comunicării de la Universitatea „Al. I. Cuza”. Din toamna lui 2006 poartă titlul „Opinia”, iar din toamna lui 2008 se numește „Opinia veche”, pentru a reveni, apoi, la titulatura inițială. Din 1999 apare și în ediție online. Redactor-șef a fost inițial Valeriu Rusu, urmat apoi de Dumitru Con-stantin (1974–1975), Ioan Petru (din 1975), Petre Dumitrescu (președinte din 1980), Cătălin Enică (din 1978), Dumitru Pană (din 1982), Ștefan Ber-bece (1984), Florea Ioncioaia (din 1986), Dan Radu (din 1988), Cezar Caluschi (din 1989), Daniel Con-durache (1991–1993). Seria din 1998 îl are ca director pe Daniel Condurache, iar ca redac-tori-șefi pe Cătălin Chirilă, Bogdan Lupescu, Daniel Șandru, Anca Simina, Cătălin Hopulele, Ana Maria Bucur, Aryna Creangă. Colectivul de redacție este format din studenți ieșeni, proveniți din domenii diverse, iar din 1998 cu precădere din Facultatea de Jurnalism. Între 1999 și 2000 funcți-onează o subredacție în Cluj-Napoca. Revista conține un supliment literar – „Biblioteca «Opinia»” – care găzduiește literatură contempo-rană (placheta de debut a lui Liviu Antonesei sau antologii ale altor poeți tineri), dar și o fotocopie a ediției princeps din 1883 a poeziilor lui M. Emi-nescu. Apar, de asemenea, numere având secțiuni tematice consacrate poeziei (3–4/1981, 3, 5/1982), prozei scurte (7–8/1981), eseului (7–8/1982), scri-iturii fragmentare (5, 6–7/1988) și corespondenței literare (4 și 5/1989), un număr dedicat centena-rului Independenței (1/1977), o ediție specială consacrată anului Marii Uniri (8/1988). O ediție omagială e închinată lui M. Eminescu în iunie 1989, după ce, în luna ianuarie a aceluiași an, numărul dedicat poetului a fost topit în urma unei decizii politice. Reprezentativă pentru presa stu-dențească a epocii, al cărei obiectiv este reflecta-rea vieții universitare, **O.s.** atacă și subiecte sociale și politice, evidențiindu-se, în esență, printr-o ati-tudine incisivă și printr-un stil jurnalistic expresiv.

Urmărind în mod programatic susținerea „spiritualității universitare ieșene” și a unui „profil cultural specific” (*Profesiune de credință*, 1/1974), **O.s.** își asumă – la ediția cu numărul 100 – existența unui „model «Opinia»”, edificat în „spiritul cel mai pur al tradiției gazetărești de dinainte și de după război” (*Aveți încredere în noi!*, 3/1987). Diferite articole retrospective au consolidat ulterior acest model. De-a lungul existenței sale, revista pune în valoare potențialul cultural al vieții studentești, pe care o radiografiază ca atare, transgresând, prin atitudine critică și opțiune estetică, anumite constrângeri dogmatice din epocă. Paginile ei găzduiesc opinii, dezbateri, intervenții critice, eseuri și studii, poezie și proză, evitând publicarea excesivă a articolelor de propagandă. În vreme ce editorialele, orientate în mod constant spre misiunea socială a tinerilor, sunt semnate de redacție, partea literară este susținută de nume care au confirmat în presa culturală, precum Ștefan Afloroaei, Liviu Antonesei, Ștefan Lemny, Mihai Leoveanu ș.a., beneficiind și de

aportul unui cerc mai larg de colaboratori, în care se înscriu Ioan Alexandru, Gheorghe Grigurcu, Ioan Holban, Ion Bogdan Lefter, Radu G. Țeposu ș.a. Cronologic, revista a parcurs etape distincte, păstrând constante însă anumite preocupări, ca, de pildă, interesul pentru universul eminescian, pentru spiritualitatea și istoria românească, dar și pentru promovarea literaturii tinere, oglindită în grupaje substanțiale. În primii ani dominantă o reprezintă colaborarea istoricilor, a filologilor și a filosofilor și realizarea unor articole de opinie, într-o ecuație editorială ce contrabalansează, de o manieră aproape aluzivă, dogmaticul prin estetic, alăturând, spre exemplu, un text dedicat lui Nicolae Ceaușescu și unul aparținându-i lui M. Eminescu. Ulterior această formulă devine o soluție editorială sugestivă. Se publică acum texte din Constantin Noica, poezie de Mihai Ursachi, Ioan Alexandru, o cronică la romanul *Delirul* de Marin Preda, comentarii la proza lui V. Voiculescu etc. La finele anilor '70 se conturează mai pregnant un program de jurnalism social orientat spre subiecte din viața de zi cu zi a studenților, surprinsă în reportaje de actualitate. Interesul pentru publicarea literaturii tinere rămâne însă constant. Semnează acum Luca Pițu, Sorin Antohi, Mircea Nedelciu, Radu I. Petrescu, Călin Vlasie, Dan Petrescu, Ion Stratan ș.a. În 1983 revista trăiește un moment critic, în urma unei anchete a Securității care acuză „Grupul de la Iași” – constituit, în jurul revistelor studentești **O.s.** și „Dialog”, din Al. Călinescu, Luca Pițu, Liviu Antonesei, Dan Petrescu, Sorin Antohi ș.a. – de atitudine nepartinică și de gesturi de frondă la adresa sistemului. În același timp, în cadrul emisiunii „Revista revistelor culturale” de la Radio Europa Liberă, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca discută articolele publicate de **O.s.**, considerându-le o formă de rezistență la regimul comunist. În 1984 poziția de redactor-șef este ocupată, pentru prima dată în presa de gen, de un student. Tot acum, conținutul editorial este împărțit în două, o parte publicistică, pe care o gestionează Daniel Condurache, și o parte culturală, îngrijită de Valeriu Gherghel. Între 1984 și 1989 revista încearcă să diminueze compromisul politic și cultivă o formă de răzvrătire tăcută, evitând să publice fotografia lui N. Ceaușescu pe prima pagină sau să-i dedice acestuia numere omagiale, pe de o parte, iar, pe de altă parte, promovând în

continuare literatura noului val sau publicând autori puși la index de presa oficială. În acest sens, este de remarcat prezența unui text de Mircea Vulcănescu, inclus în rubrica „Restituiri”. Un alt moment critic în istoria publicației îl constituie revolta studenților din Iași, din iarna anului 1987, când presa studențească este considerată una din sursele mișcării. În timpul evenimentelor din decembrie 1989 **O.s.** înregistrează apariții mai frecvente și găzduiește articole de opinie cu caracter anticomunist, editorialele fiind semnate de Alina Mungiu, Alexandru Lăzescu, Florea Ioncioaia sau Radu Eugeniu Stan. În anii '90 revista, situată împotriva regimului politic proaspăt instaurat, își păstrează agenda de publicație studențească, dar interesul pentru literatură este redus, în favoarea problematicii sociale și politice. Se publică interviuri cu Al. Paleologu, Petru Creția, Mircea Iorgulescu, Dorin Tudoran ș.a., poeme de Nichita Danilov și Emil Brumaru. După 1998 publicația se dorește școală de presă și loc de practică pentru studenții de la Departamentul de jurnalism și științe ale comunicării. Ca formulă jurnalistică, **O.s.** cultivă genuri și specii variate, păstrând un echilibru între paginile de cultură și cele consacrate evenimentului sau faptului divers. Rubricile sunt relativ constante: „Agenda politică”, „Actualitatea universitară”, „Cronica literară”, „Cărți în dezbatere”, „Cronica filosofică”, „Revista revistelor”, „Sport”. Alte rubrici: „Seminar în aer liber” și „Am fost martor la...” (tablete, pamflete literare), „Paralela 45 taie bătrânul continent” și „Oameni pe care îi iubim” (reportaje), „Semnal” (eseuri literare), „Univers” (traduceri din autori străini), „Biblioteca” și „Raftul din mijloc” (literatură contemporană), „Anchetă literară”, „Eveniment”. Interviurile cu profesori și studenți, dar și cu personalități din domenii culturale și științifice, reportajele consacrate unor fenomene sociale sau unor evenimente culturale specifice mediului studentesc, precum festivaluri, gale, cercuri, colocvii, cenacluri sau concursuri, grupajele de informații, opiniile și comentariile conturează, în tonuri variate, relieful vieții universitare din epocă. De succes sunt și anchetele din campusuri, din săli de examene sau din taberele studențești. Prezentarea cenaclurilor literare „Eminescu”, „Nicolae Labiș”, „Gh. Asachi”, Cenaclul de Luni, Quasar ș.a., unele frecventate chiar de către colaboratorii revistei,

se bucură de un spațiu larg. Sunt înregistrate astfel potențiale nuclee ale literaturii generației optzeciste, pe care **O.s.** o promovează în mod susținut, dar și forme de comunitate literară semnificative pentru epocă. Eseurile, adesea erudite, cronicile și dezbaterile, orientate preponderent spre probleme de istorie, filosofie, literatură și artă, dovedesc interesul revistei pentru viața ideilor și a cărții, din România și din Occident. Colaborează nume consacrate în epocă, dar mai ales pe cale de confirmare, precum Luca Pițu, Dan Petrescu, Mihai Dinu Gheorghiu, Matei Vișniec, Radu Călin Cristea, Ștefan Lemny, Petru Creția, Dan Ciachir, Al. Călinescu, Liviu Antonesei, Ștefan Afloroaei, Noemi Bomher, Ioan Holban, Cristian Moraru ș.a. Poezia găzduită de **O.s.** acoperă, în principal, trei registre constante. Primul este alcătuit din poeziile lui M. Eminescu, tratate pe larg în eseuri și comentarii. Versurile eminesciene apar pe prima pagină și, prinse într-o formulă redacțională consecventă, funcționează drept replică la editorialul alăturat. Același rol par să-l joace și versurile lui Nichita Stănescu. Al doilea registru, tot masiv, îl constituie poezia contemporană, revista oferind selecții ample și relevante din această zonă. Se publică poeme de Nichita Danilov, Liviu Antonesei, Ioanid Romanescu, Călin Vlasie, Mihai Ursachi, Nicolae Sava, Ștefan Mitroi, Nicolae Băciut, Daniela Crăsnaru, Ion Stratan ș.a. Al treilea registru cuprinde poezie străină tradusă în limba română, ei fiindu-i destinată rubrica de pe ultima pagină. Interesul pentru proză se reduce la literatura contemporană, din care sunt reținute fragmente inedite aparținându-i lui Radu Petrescu sau pagini semnate de Th. Parapiru, Ioan Groșan, Mircea Nedelciu, Romulus Nicolae, Ioan Voicu, Paul Balahur, Constantin Parascan. Apare, de asemenea, proză străină în transpunere românească. Traducerile favorizează, din punct de vedere cantitativ, poezia și marchează, în ce privește selecția, interesul pentru un peisaj cultural variat. În ansamblu, valoarea culturală a publicației o dă seria apărută între 1974 și 1990, simptomatică pentru statutul presei studențești și pentru anumite aspecte ale vieții literare din epocă. Apreciată în mediile intelectuale ale vremii, **O.s.** s-a remarcat, în primul rând, prin promovarea unei generații de tineri poeți, prozatori, esești și traducători, precum și prin practicarea unei forme de rezistență culturală.

I.T.

OPINIUNEA CONSTITUȚIONALĂ, gazetă politică și literară apărută la București, bisăptămânal, între 27 aprilie 1869 și 28 februarie 1870. Redactată de Pantazi Ghica, publicația este expresia punctelor de vedere și a convingerilor fratelui său, Ion Ghica, aflat la o răscruce de drumuri politice și hotărât să-și organizeze o grupare proprie. Pantazi Ghica alcătuiește gazeta cu ferroarea pe care o pune în toate acțiunile sale și care s-a transmis, într-un fel, și periodicului. Multe dintre articolele politice, susținând o politică liberală deosebită sensibil de aceea a lui I. C. Brătianu sau de aceea a lui C. A. Rosetti, îi aparțin, probabil, lui Ion Ghica, iar altele, cele mai multe semnate, lui D. Bolintineanu (*Corupțiunea, Dreptatea* ș.a.) și lui Pantazi Ghica. Acesta era preocupat și de partea literară. Scrierile originale sunt eterogene și ca valoare, și tematic. Nu lipsesc dintre scriitorii cărora li s-au publicat versurile în **O.c.** V. Alecsandri, vechiul prieten al lui I. Ghica, cu mai multe poezii reluate din „Convorbiri literare” (*Lunca din Mircești, Coasa* ș.a.), Grigore Alexandrescu (*Nuntă. Cântec alegoric, Doamna românilor*), Alecu Donici și G. Crețeanu. Un G. Ionescu traducea, monocord și neinspirat, din Heine. Grigore Alexandrescu e și autorul unor scrieri moralizatoare și patriotice la limita dintre publicistică și nuvelistică, în care se referă la rolul educativ al oștirii sau la faptele de arme ale lui Mihai Viteazul (nuvela *Datoria împlinită*, schițele istorice așezate sub titlul generic *Amintiri mărețe* ș.a.); tot el tălmăcește din Edouard Laboulaye câteva basme (seria acestor transpuneri o începuse în „Pressa”). Celelalte încercări în proză îi aparțin lui Pantazi Ghica: schițe, nuvele, mici eseuri despre literatură și artă, precum și un fragment de roman social, cu subiectul luat din viața societății românești (*Cugetări literare*), relevant și pentru că unul dintre personaje este N. Bălcescu, lui Alecu Donici (fabula *Carul cu oale*), George Crețeanu (fabula *Jurământul lupului* ș.a.), Iacob Negruzzi (fragment din *Copii de pe natură*). **O.c.** a sprijinit „noua direcție” inițiată de Titu Maiorescu și de „Convorbiri literare” prin articole în care se încearcă realizarea unui acord între ideile politice și culturale junimiste și cele ale fraților Ghica. În două numere din noiembrie 1869 Anghel Demetrescu dă un amplu studiu critic referitor la poezia populară, pornind de la cartea *Légendes et doines roumaines* din 1864 a lui Antonin Roques. În numărul următor, semnând A.

Rocărescu, Roques îi mulțumește și îl felicită pe cel care „i-a fost elev și acum este profesor”. **R.Z.**

OPINIUNEA NAȚIONALĂ, gazetă politică și literară apărută la București, bisăptămânal, între 16 martie și 2 iulie 1865. Suspendată, **O.n.** este înlocuită de „Epoca” (23 iulie – 27 august 1865), care îi preia numerotarea și abonații. Obişnuit să înfrunte rigorile legii presei, redactorul, N.T. Orăşanu, în articolul de fond intitulat *Programma ziarului*, din primul număr, și la rubrica „Revista interioară”, atacă îndrăzneț și cu vervă politica oficială, ceea ce nu era în măsură să atragă prea mulți colaboratori. I. Heliade-Rădulescu tipărește aici câteva scrisori cu caracter politic și autobiografic, precum și o cronică a festivităților organizate la Ravenna pentru cinstirea memoriei lui Dante (*Centenarul lui Dante*). În mai multe numere B.P. Hasdeu dă fragmente dintr-o istorie a lui Ștefan cel Mare

(*Domnița Elena*), iar G. Sion, Em. Kretzulescu și V.A. Urechia colaborează cu articole dedicate unor aspecte ale vieții sociale și artistice contemporane. În paginile gazetei se mai găsesc informații referitoare la procesul de imoralitate intentat lui Titu Maiorescu, precum și o scrisoare de susținere (*Desmințire*) semnată de prietenii criticului, Iacob Negruzzi, P.P. Carp și Vasile Pogor. Cu versuri și proză e prezent N.T. Orășanu, autor prolific, dar neinspirat și fără spirit critic (poeziile *La o floare*, *Ultimul cânt*, *Avânturi* ș.a., schițele *Înainte de nuntă*, *Ceea ce se vede pe toate zilele* ș.a.). Totuși, amintirile sale din copilărie conservă un nucleu emotiv care le face interesante (*O suvenir* între suveniruri). Se republică și versuri de Dimitrie Petrino (*Am spus florilor*) și Nicolae Nicolescu (*O iluziune pierdută*, *Adevărații aleși*). Într-un articol de critică, *Studie literare. Heinrich Heine*, Th. Văcărescu abordează chestiunea rolului social al literaturii și relațiile dintre literaturile naționale. **R.Z.**

OPREA, AL. [Alexandru] (5.VII.1931, Gorunești, azi Bălcești, j. Vâlcea – 4.XII.1983, București), critic și istoric literar, editor. Este fiul Elenei și al lui Gheorghe Oprea, țărani. După absolvirea liceului la Craiova (1950), lucrează câteva luni ca reporter la ziarul „Înainte” din același oraș; de aici este trimis la Școala de Literatură „M. Eminescu” din București, ale cărei cursuri le urmează între 1950 și 1952. Este repartizat în redacția revistei „Viața românească”, la secția de teorie și critică literară. Între 1952 și 1955 frecventează Institutul „Maxim Gorki” din Moscova. Revenit în țară, se înscrie la Facultatea de Filosofie, secția ziaristică, a Universității din București, pe care o termină în 1959. În 1956 este numit șef al secției de teorie și critică literară la „Viața românească”; de aici trece redactor-șef adjunct la „Luceafărul” (1961–1966) și redactor-șef adjunct al revistei „Gazeta literară” (1966–1968). În 1968 devine adjunctul lui Perpessicius la conducerea Muzeului Literaturii Române, iar după moartea acestuia, din 1971 până la sfârșitul vieții, va funcționa ca director al instituției, fiind și redactor-șef adjunct (1970–1971) și redactor-șef (1971–1983) al revistei „Manuscriptum”. Doctor în filologie (1971), conferențiar universitar, **O.** este numit șef al Catedrei de limba și literatura română a Academiei de Științe Social-Politice „Ștefan Gheorghiu” (1971–1983). A debutat editorial cu monografia *Panait Istrati* (1964; Premiul Uniunii Scriitorilor). A mai

colaborat la „Tânărul scriitor”, „Contemporanul”, „Secolul 20”, „Ramuri”, „Steaua”, „Cronica”.

Biograf, documentarist și critic al surselor literare, **O.** își fundamentează demersul pe frecvența asiduă a manuscrisului operei și pe definirea climatului cultural și social în care aceasta a apărut. În concepția sa, „arheologia literară” nu este o simplă descoperire și comunicare de documente, ci un demers interpretativ specific: cel „de laborator”. „Diferența dintre acest din urmă demers și primele operații este tot atât de mare ca și cea dintre săpăturile efectuate pe un șantier arheologic și folosirea lor de către specialiștii care știu, din câteva vestigii disparate, să recompună și să reînvie o întreagă lume dispărută.” Scriitorul a cărui operă a devenit șantierul experimental al „arheologiei literare” practicate de **O.** este Panait Istrati, în condițiile în care documentaristul, format la școala realismului socialist, face din simpatiile bolșevice ale lui Istrati și din peregrinările acestuia prin URSS-ul anilor '20 ai secolului trecut unul dintre pilonii de rezistență ai primei monografii românești dedicate celui care a scris *Chira Chiralina*. În ceea ce privește opera lui Istrati, analiza vehiculează clișee structuraliste, procedând la identificarea de „structuri textuale” și „extratextuale” – operații în urma cărora este identificat „nucleul problematic” al prozelor istratiene: inadaptarea. Fie că este vorba de Moș Anghel, fie de personajele din ciclul haiducilor, eroii lui Panait Istrati sunt niște învinși, scrie **O.**, lucru care apropie literatura sa de povestirile de tinerețe ale lui Mihail Sadoveanu, dar și – în viziunea sa – de literatura europeană a absurdului: „Opera istratiană pune problema absurdului, fără a se încadra într-o literatură a absurdului”. „Arheologia literară” este ideea care guvernează și antologiile *Mitul*, *faurului aburit*. *Excurs în atelierul de creație al prozatorilor români moderni* (1974) și *Mateiu I. Caragiale – un personaj. Dosar al existenței* (1979, în colaborare), a căror ambiție declarată este de a reconstitui, prin prisma mărturiilor autorilor și a apropiaților lor, geneza unor opere precum *Răscoala*, *La Medeleni*, *Rusoica* sau *Craii de Curtea-Veche*. Parcurgând considerațiile și mărturisirile scriitorilor cu privire la actul creației, Rebreanu îi apare lui **O.** ca fiind un „faur nocturn” cu „sensibilități și curiozități de poet”, Camil Petrescu drept un creator „pasional” și „demoniac”, iar Ionel Teodoreanu ca un romancier „aventurier”. Fără a excela prin finețe analitică ori viziune critică, demersul lui **O.** este unul deosebit

de util, *Mateiu I. Caragiale – un personaj...*, de pildă, fiind o lucrare indispensabilă oricărui cercetător al creației mateine. Rod al efortului de editare a publicisticii eminesciene din cadrul monументalei ediții inițiate de Perpessicius, *În căutarea lui Eminescu gazetarul* (1983) reunește studiile introductive ale volumelor IX (1980) și XIV (1983), în care disciplina documentaristică este umbrită de viziunea tezistă impusă de climatul ideologic de la sfârșitul anilor '70. Astfel, conservatorismul politic al poetului este interpretat, prin prisma ideilor lui Marx și C. Dobrogeanu-Gherea (citați copios), drept socialism incipient, în vreme ce naționalismul eminescian este văzut ca nefiind altceva decât o formă a patosului romantic. Numele lui **O.** se leagă, de altfel, de ediția integrală Eminescu, el fiind cel care a coordonat pregătirea pentru tipar a volumelor XI–XIV. A îngrijit și seria Panait Istrati, *Opere* (I–VII, 1966–1983).

SCRIERI: *Panait Istrati*, București, 1964; *Mișcarea prozei*, București, 1967; *5 prozatori iluștri, 5 procese literare*, București, 1971; *Panait Istrati. Un chevalier errant moderne (Dossier de la vie et de l'œuvre)*, București, 1973; *Mitul „faurului aburit”. Excurs în atelierul de creație al prozatorilor români moderni*, București, 1974; *Incidențe critice*, București, 1975; *Panait Istrati. Dosar al vieții și al operei*, București, 1976; *J.-J. Rousseau și L.N. Tolstoi. În căutarea vârstei de aur* (în colaborare cu Galina Oprea), București, 1978; *Fața nevăzută a literaturii*, București, 1980; *În căutarea lui Eminescu gazetarul*, București, 1983. **Ediții:** Panait Istrati, *Opere alese – Œvres choisies*, I–VII, ed. bilingvă, tr. Eugen Barbu, pref. edit., București, 1966–1983; *Mateiu I. Caragiale – un personaj. Dosar al existenței*, pref. edit., București, 1979 (în colaborare).

Repere bibliografice: Lucian Raicu, „*Panait Istrati*”, VR, 1964, 8; Baconsky, *Marginalii*, 217–226; Perpessicius, *Lecturi*, 432–439; Constantin Coroiu, *Elogiu și negație*, CRC, 1972, 21; Șerban Cioculescu, *În laboratorul scriitorului*, RL, 1974, 45; Piru, *Reflexe*, 306–310; Alexandru George, „*Mateiu I. Caragiale – un personaj*”, VR, 1980, 1; Mihai Ungheanu, „*Fața nevăzută a literaturii*”, L, 1981, 10; Pompiliu Marcea, „*În căutarea lui Eminescu gazetarul*”, RL, 1983, 38; *Dicț. scriit. rom.*, III, 534–536; Firan, *Profiluri*, II, 133–135.

L.H.

OPREA, Marius (22.V.1964, Târgoviște), poet, prozator, gazetar. Este fiul Corneliiei Oprea (n. Mihăilă), muncitoare, și al lui Toma Oprea, ofițer. Urmează Liceul Unirea din Brașov și Facultatea de Istorie a Universității din București, absolvită în 1988. Frecventează Cercul literar 19 condus de Alexandru Mușina, fiind unul din membrii „Grupului de

la Brașov”. Lucrează ca profesor la Școala Generală din Vulcan (1988–1990), apoi ca redactor la „Interval” (1990–1991). În 2004 devine doctor în istorie al Universității din București cu teza *Rolul și evoluția Securității. 1948–1964*. A fost președinte al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului din România (IICCR, 2005–2010). Ca istoric, s-a dedicat studierii perioadei comuniste și îndeosebi publicării de documente, studii de caz etc. privitoare la Securitate – *Banalitatea răului* (2002), *Bastionul cruzimii* (2008), și la „moștenitorii” instituției, activi încă. Sunt, în același timp, pagini în care comentariile autorului sunt scrise cu implicare afectivă, asociind, fără excese, și unele procedee literare. **O.** a mai coordonat câteva lucrări colective, două în 1998, referitoare la istoria unei organizații anticomuniste brașovene, completată de recuperarea unor memorii legate de acțiunile din acea perioadă, altele, editate în 2002, documentând însemnătatea zilei de 15 noiembrie 1987 la Brașov (*Ziua care nu se uită*) sau un studiu de caz având ca temă securității PCR ca poliție politică. **O.** debutează ca poet în 1984 în revista „Dialog” (Iași) și editorial în volumul colectiv *Pauză de respirație* (1991; Premiul Asociației Scriitorilor din Brașov), alături de Andrei Bodiu, Caius Dobrescu și Simona Popescu. A mai colaborat la „Viața studentescă”, „Cuvântul”, „Dilema”, „Observator cultural”, „Ziarul de duminică” ș.a. A fost distins cu Ordinul Serviciul Credincios în rang de Comandor (2000) ș.a.

În primele două volume de poezie, *Pauză de respirație* și *Solo de tamburină* (1999; Premiul ASPRO), textul lui **O.** se naște din împletirea tipic optzecistă între prozaism și livresc. Nota distinctivă o constituie însă o anume sensibilitate retro, atmosfera generală de melancolie, precum și atracția pentru unele specii lirice aparent desuete. Dimensiunea relativ redusă a producției poetice este întrucâtva compensată de spațiul cultural în care se deplasează poetul, lirismul său desfășurându-se într-un perimetru delimitat de tradiția poeziei „obiective” (greco-latină, orientală și poundiană), cu discrete reverberații romantice: „E o lumină rece/ și inima-i încă/ străpunsă de vise./ În acest timp/ e din ce în ce mai frig/ o vrabie se așază pe o creangă/ înalți fruntea udă/ și o privești./ Din cer acum/ ninge./ Poți numi această liniște fericire./ Poți numi această lumină?” (*Anii '80*). Aceste procedee, ce caracterizează gruparea brașoveană „mașcristă”, se grefează la **O.** pe un orfism histrionic prelucrat

după tiparele unui baladesc de sorginte romantic-barbiană, eufemizat prin metrică și discursivitate: „Hai! Cântă odată, hoinarule zănatec! Potrivește-ți glasul. Găsește cuvântul. Să-mi întorci/iubirea, să îmi dai puterea șarpelui lunatec,/ De ce nu cânti tu, menestrel? Dulce să cânti și-ncet,/ doar pentru mine. Hai, nu cânti? De ce nu ai lăuta?” (*Solo de tamburină*). În următoarele volume – inedite din *America! America!* (2008) și *Întâlnire cu Apostol* (2012) – poetul amplifică însă excesiv această dimensiune retro a textelor, care se abstractizează și marchează astfel o regresie către modernism, adeseori sub forma meditațiilor „lingvistice” sau „existențiale”. Caracteristica imediat sesizabilă a prozei lui O. este aspectul ei docuficțional, indiferent dacă documentul e compus din acte istorice, dovezi arheologice, memorie nemijlocită, sistem filosofic sau atitudine jurnalistică. În cele 59 de „povestiri de la frontieră” ce compun volumul *Zorba și catedrala* (2006), al cărui titlu personifică opoziția Orient–Occident, ochiul naratorului pendulează între scrutarea trecutului național și explorarea arealului balcanic. Chiar dacă povestirile suferă în ansamblu de ideologizare – opoziția dintre cele două zone părându-i-se autorului atât de netă, încât e convins că „integrarea acestei părți de lume în Europa nu va lua sfârșit niciodată” –, această matrice stereotipă e parțial descentrată de diversitatea de situații și pretexte epice: de la șantiere arheologice neolitice la evocarea „cărătașului” („meșter de calești”) și de la antropologia bătei la evocarea unei întregi galerii de securiști. Un procedeu deloc neglijabil al lui O. este exploatarea expresivității involuntare a factualului anacronic, care face ca, de pildă, *Carte de conversațiune și vocabulariu româno-german* apărută la Sibiu în 1852 să pară scrisă de I.L. Caragiale. Mai concentrat sub raport tematic este volumul *Șase feluri de a muri* (2009), care relatează alternativ viețile și morțile unor victime, dar și crimele unor torționari ai regimului comunist. De la Alexandru Nikolski până la cvasinecunoscutul Mugur Călinescu (un licean din Botoșani care în 1981 scrisese cu creta pe un zid „Vrem libertate”), O. prezintă o succesiune de „biografii neretușate”, dar care, prin însăși evoluția lor, par a avea adeseori un caracter ficțional. De exemplu, încă de pe prima pagină din *Spionii care au intrat în frig*, ce evocă un roman al lui John Le Carré, autorul își explică alegerea titlului povestirii prin aceea că „cele cinci personaje ale ei par

mai degrabă personajele unei scrieri de ficțiune”. E vorba despre un mic grup de români racolați de CIA și trimiși în 1951 într-o misiune de spionaj împotriva Republicii Populare Române, operațiune care se sfârșește însă lamentabil. Dintre lucrările istoriografice ale lui O., de un interes literar sporit este *Adevărata călătorie a lui Zahei* (2008), care documentează persecuțiile suferite în perioada comunistă de membrii grupării Rugul Aprins, cu accent pe figura lui V. Voiculescu, care a fost obligat în ultimii ani de viață la o „tulburătoare și crudă trăire a propriei ficțiuni”.

SCRIERI: *Pauză de respirație* (în colaborare cu Andrei Bodiu, Caius Dobrescu și Simona Popescu), București, 1991; *Plimbare pe Ulița Tipografiei*, București, 1996; *Solo de tamburină*, Pitești, 1999; *Chipul morții: dialog cu Vladimir Bukovski despre natura comunismului*, Iași, 2006; *Zorba și catedrala. 59 de povestiri de la frontieră*, București, 2006; *Adevărata călătorie a lui Zahei. Vasile Voiculescu și taina Rugului Aprins*, pref. Andrei Pleșu, București, 2008; *America! America!*, București, 2008; *Șase feluri de a muri*, pref. Zoe Petre, Iași, 2009; *Întâlnire cu Apostol*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Alexandru Mușina, Brașov, „Cercul literar 19”, TR, 1982, 28; Sanda Cordoș, *Ritmul respirației*, TR, 1991, 37; Sebastian Vlad Popa, 1+3, CC, 1991, 10–12; Al. Cistelean, *Poezia de mâine. Facțiunea brașoveană*, VTRA, 1991, 12; Traian T. Coșovei, „Pauză de respirație”, CNT, 1993, 28–29; Gheorghe Grigurcu, *Poeți nouăzeciști*, VR, 1993, 6–7; Simona Popescu, *Despre cum frumusețea e anevoioasă*, OC, 2000, 2; Bogdan Ciubuc, *Promisiune îndeplinită*, OC, 2000, 15; Lefter, *Scrit. rom. '80-'90*, II, 239–240; *Intelctuali hărțuiți de serviciile secrete. Cazul istoricului Marius Oprea* (dezbateri), OC, 2005, 19; Luminița Marcu, *România de azi și subteranele ei (I–II)*, OC, 2006, 66, 67; Caius Dobrescu, *Follow the money track*, OC, 2006, 69; Mircea Morariu, „Chipul morții”, F, 2006, 11–12; Iulia Iarca, *America nu crede în lacrimi*, RL, 2008, 29; Serenela Ghițeanu, *Patimile lui Zahei*, „22”, 2008, 35; Loredana Opăriuc, *Marius Oprea – un autor al timpului nostru*, CL, 2009, 9; Adrian G. Romila, *Șase istorii și tot atâtea ficțiuni*, LCF, 2010, 1–2. **A.T.**

OPREA, Nicolae (3.VII.1950, Braniște, j. Olt), critic și istoric literar, eseist. Este fiul Floarei (n. Popa) și al lui Ilie Oprea, funcționar. După absolvirea școlii generale din satul natal (1957–1965) își continuă studiile la Liceul „Al. Odobescu” din Pitești (1965–1968) și la Liceul „G. Barițiu” (1968–1969) din Cluj, apoi urmează cursurile Facultății de Filologie (1969–1973) și ale Facultății de Istorie–Filosofie (1978–1983) la Universitatea „Babeș–Bolyai”. În

1999 devine doctor în filologie cu teza *I. D. Sîrbu (1919–1989)*. În timpul studenției este redactor la „Echinox”, unde debutează în 1972 cu un articol intitulat *Interviul artistic*. După absolvire lucrează ca metodist cultural la Palatul Culturii din Pitești și la Casa de Cultură din Costești (1975–1977), profesor în diverse localități din județul Mehedinți (1977–1981), cadru didactic la Institutul Pedagogic din Pitești (1981–1984), muzeograf la Muzeul Județean Argeș (1984–1989), redactor-șef al revistei „Argeș” (1990), redactor-șef al revistei și al Editurii Calende (1991–1995). Din 1995 este cadru didactic al Facultății de Litere a Universității din Pitești, profesor din 2004, iar din 2005 președinte al Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor. A debutat editorial cu volumul *Provinciile imaginare*, apărut în 1993. Mai e prezent cu cronici literare și eseuri în „Viața românească”, „Vatra”, „Ateneu”, „Familia”, „Tribuna”, „Apostrof”, „Poesis” ș.a., unde poate fi întâlnit și sub pseudonimele Florin Nicolescu, Nicolae Orfea, N. Braniște. A obținut Premiul Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor pentru volumele *Ion D. Sîrbu și timpul romanului* (2000) și *Opera și autorul* (2001), precum și Premiul Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor pentru *Literatura „Echinoxului”* (I, 2003), *Noaptea de insomnie* (2005), *Sinteze critice* (2009) și *Poetul trivalent* (2011).

Format în ambianța riguroasă și echidistantă a grupării clujene de la „Echinox”, O. debutează editorial târziu, la mai bine de două decenii de la prima semnătură în revista clujeană. *Provinciile imaginare* este și cel mai ambițios proiect al lui O., întrucât vizează stabilirea unui inventar al imaginarului românesc postbelic din unghiul reflecției asupra spațiului. Sinteza anunțată în prefață prin apelul la contribuțiile lui Wolfgang Kayser asupra teoriei romanului se fragmentează într-o serie de analize nuanțate, care combină examenul tematic cu observațiile formale în tradiția școlii critice de la Geneva. „Dicomesia” lui Ștefan Bănulescu, „Balcania” lui Fănuș Neagu, „Vladia” lui Eugen Uricaru sau, în poezie, „continentul sertarelor” lui Petre Stoica, teritoriul exotic al lui Leonid Dimov sau „Umbria” lui Adrian Popescu sunt tot atâtea prilejuri de a glosa cu privire la modul în care originalitatea scriiturii derivă din particularitățile geografiei ficționale. Structura personajelor, formulele narative și opțiunile stilistice devin, astfel, „relații funcționale” ale diverselor provincii imaginare. În calitate de monograf, O., se apleacă asupra unor scriitori insuficient explorați (I.

D. Sîrbu) sau a căror cotă critică a scăzut îndeosebi prin supralicitarea școlară (Al. Macedonski, V. Voiculescu). În *Ion D. Sîrbu și timpul romanului* premisa e cea a existenței unui „mare decalaj între timpul creației și timpul lecturii”. O. reduce distanța dintre cele două dimensiuni printr-o relectură integrală în care inventarul tematic, menit să familiarizeze cititorul cu proza acestui autor, primează asupra excursului analitic și axiologic. Printr-o succesiune de contextualizări succinte, monografia delocalizează experiența scriitorului prin desprinderea de climatul ideologic al anilor '60–'80 din secolul trecut și afilierea compensativă la experimentalismul antitotalitar al prozei latino-americane. Ambițiile didactice subminează demersul hermeneutic în alte două monografii ale lui O. *Magicul în proza lui V. Voiculescu* (2003) – text reluat parțial în micromonografia *Vasile Voiculescu* (2006) –, speculează raportul dintre magic și mitic, clarificând în același timp aspecte legate de compoziție: pe urmele unor observații ale lui Émile Benveniste și ale lui Gérard Genette, modernitatea nuvelor voiculesciene ar fi de regăsit în „transferul de responsabilitate” dinspre povestea arhaică spre vocea narativă modernă. Cartea *Alexandru Macedonski între romantism și simbolism* (1999), revizuită în 2011 cu titlul *Poetul trivalent*, dobândește fizionomia unui „conspect” critic (Gheorghe Grigurcu) unde O. recapitulează dileme macedonskiene discutate de critica anterioară: filopașoptismul paradoxal, raportul dintre teoriile înnoitoare și formula poetică anacronică, coexistența registrului dublu al confesiunii poetice. Cealaltă dimensiune a prestației critice a lui O., comentariul actualității, e manifestă în încercarea de a identifica „unghiul ideal de observație asupra orizontului literar privit cu luneta”. Dintre culegerile cu aspect fragmentar dedicate literaturii contemporane, cea mai apropiată de formularea unei viziuni de ansamblu e *Timpul lecturii* (2002), o retrospectivă a cronicilor și a eseurilor publicate de la debutul în „Echinox”. Absența construcției unitare e suplinită de caracterul exhaustiv și pedant al comentariilor consacrate fiecărui autor, organizarea fiind făcută conform criteriului generaționist. În cazul scriitorilor importanți (Marin Preda, Ana Blandiana, Leonid Dimov sau Mircea Dinescu), în relieful cronicilor se ghicește tentația totalizării. Predispoziția monografică subiacentă, vizibilă în nevoia de a cartografia întregul teritoriu al operei, depersonalizează, micșorează expresivitatea cronicii. Judecățile de valoare sunt exprimate indirect,

prin intermediul afinităților electivă și doar în urma unui demers analitic laborios. De aceea, diferența de abordare dintre volumele care reunesc cronici și cele care cuprind eseuri de istorie literară, precum *Opera și autorul, Sinteze critice*, devine puțin sesizabilă. Simptomatică pentru aderența la text a criticului e mai cu seamă cartea *Literatura „Echinouxului”*, care pledează pentru înțelegerea fenomenului ca „școală deschisă” prin evitarea clasificărilor și a tipologizărilor în favoarea analizelor individualizatoare.

SCRIERI: *Provinciile imaginare*, Pitești, 1993; *Alexandru Macedonski între romantism și simbolism*, Cluj-Napoca, 1999; ed. (*Poetul trivalent*), București, 2011; *Ion D. Sîrbu și timpul romanului*, Pitești, 2000; *Literatura română postbelică între impostură și adevăr* (în colaborare cu Călin Vlasie), Pitești, 2000; *Opera și autorul*, Pitești, 2001; *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002; *Magicul în proza lui V. Voiculescu*, Pitești, 2003; *Literatura „Echinouxului”*, I, Cluj-Napoca, 2003; *Noaptea de insomnie*, Pitești, 2005; *Vasile Voiculescu*, Brașov, 2006; *Sinteze critice*, Pitești, 2009. **Ediții:** Iraclie Porumbescu, *Amintiri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1978.

Repere bibliografice: Cornel Moraru, *Criticul la prima sa carte*, VTRA, 1993, 8; Al. Cistelean, [*Nicolae Oprea*], CU, 1993, 48, F, 2010, 6; Octavian Soviany, *Cronotopul provinciei*, APE, 1994, 1–2; Gheorghe Grigurcu, [*Nicolae Oprea*], CNT, 1994, 47, RL, 2001, 18; Lefter, *Scrit. rom. '80–'90*, II, 241–242; Mircea Bârsilă, *Avantajele unei cărți mixte*, F, 2002, 6; Ion Bogdan Lefter, *Alt critic echinoxist: Nicolae Oprea*, OC, 2002, 131; Petru Poantă, *Efectul „Echinoux” sau Despre echilibru*, Cluj-Napoca, 2003, 161–162; *Dict. Echinox*, 267–270; Boldea, *Vârstele*, 208–215; Al. Cistelean, *Gheorghe Grigurcu, Nicolae Oprea, Mircea A. Diaconu*, F, 2007, 4; Paul Aretzu, *Un nou Macedonski*, R, 2011, 8. **ALG.**

OPREA, Ștefan (26.IX.1932, Coarnele Caprei, j. Iași – 9.VIII.2018, Iași), prozator, dramaturg, critic de teatru. Este fiul Anetei (n. Grigoraș) și al lui Vasile Oprea, funcționar. Urmează școala primară în comuna natală, din 1945 învață la Liceul Internat din Iași, transferându-se în 1948 la Școala Normală „Vasile Lupu”. Student, între 1952 și 1956, la Facultatea de Filologie a Universității din Iași, primește după absolvire un post de redactor cultural la ziarul „Flacăra Iașului”. Lucrează aici până în 1966, după care, angajat în redacția revistei „Cronica”, îndeplinește, succesiv, funcțiile de redactor, secretar general de redacție, redactor-șef adjunct (1979–1993) și publicist-comentator, iar apoi e consilier-șef al Inspectoratului Județean de Cultură Iași (1993–1996). Conferențiar în perioada 1992–2006 la Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași, din 1996 până în 2005

este și redactor-șef al revistei „Dacia literară”. Și-a luat doctoratul în filologie cu teza *Eminescu, omul de teatru* (2000). A debutat cu versuri în „Flacăra Iașului” (1957), colaborând în continuare la „Iașul literar”, „Cronica”, „Convorbiri literare”, „România literară”, „Ateneu”, „Contemporanul”, „Astra”, „Tribuna”, „Teatrul” („Teatrul azi”), „Cinema”, „Arlechin”, „Scena”, „Timpul”, „Symposion”, „Scena și lumea”, „Lumina” (Pančevo), „Literatura și arta” (Chișinău), „Limba română” (Chișinău). A mai semnat cu pseudonimele Șt. O. Muguș și Ștefan Pintilie. I s-au acordat numeroase premii, între care Premiul UNITER și Premiul de Excelență al Uniunii Scriitorilor și a fost decorat cu Ordinul Național Pentru Merit în grad de Cavaler.

La începuturile carierei **O.** pare atras de literatura polițistă, dar într-o accepție mai cuprinzătoare. Romanele lui, *Procesul manechinelor* (1974) și *Plus sau minus infinitul* (1978), de reală abilitate tehnică, împletesc firul anchetei proprii genului cu șerpuirile investigației psihologice, miza ce se conturează prin „jocul ipotezelor” fiind de esență morală. Detectivistica pe care o propune scriitorul nu e doar un sport al inteligenței, cât mai ales o insistență incursiune printre și dincolo de aparențe. Interesantă este teatralitatea acestor scrieri. În *Procesul manechinelor* se desfășoară o „înscenare”, un „joc de-a tribunalul”, în care participanții interpretează cu talent al disimulării „roluri” mai mult sau mai puțin apropiate de adevărul întâmplărilor din realitate. Sub masca romancierului se simte omul de teatru atent la modulațiile vocii, la gesturi și fizionomii. În piesele lui **O.** lirismul generează fie fantasmaticul alegoric (ilustrat prin personaje simbolice lunecând, cu un mister căutat, dinspre tărâmul supraréalului), fie patetismul bine temperat al somației etice, care, asimilând sugestia livrescă – J.B. Priestley, Friedrich Dürrenmatt –, îmbracă veșmântul piesei polițiste, ca în *Dubla dispariție a Marthei N...* și în *Suspiciunea (Plus sau minus viața)*. Din pulsațiile lui se întrupează personajul predilect al acestei dramaturgii, tânărul dedicat până la uitarea de sine unor idealuri. El se numește Radu (în *Constelația Ursului*, din volumul *Balansoar pentru maimuțe*, 1972), Ștef (în *Viața și dragostea într-o vilă stil*, 2001) sau Laura (în *Cenușa*) și e un himeric, năzuind, cu elanuri în care intransigența se împreună cu naivitatea, spre absolut, însetat de un adevăr, cam abstract, pentru care s-ar bate oricând cu morile de vânt. Nu s-ar putea

adapta niciodată unor circumstanțe împăienjite de falsitate și impostură. Dar nici nu găsește soluția fericită a izbăvirii din criza la declanșarea căreia concură un angrenaj de obtuzități, fanatisme, lașități. Însingurarea duce la un impas în absența iubirii, fără de care viața își pierde noima. Momentele satirice presărate pe alocuri constituie un contrapunct binevenit pentru echilibrul dramelor, cu balansul lor între mai multe planuri: real-parabolic, real-închipuit, prezent-trecut. Dacă prezentul se lasă descifrat ca un „trecut deghizat” (*Căderea păsării de seară*, 1981), trecutul e scrutat prin lentilele unui prezent în care se produc decisive revelații. Așa cum realitatea, în strategia acestor texte dramatice, imită „jocul”, jocul, la rândul-i, poate oferi soluții vieții înseși, soldându-se cu edificatoare dezvăluiri. Și în *Suspiciunea (Plus sau minus viața)*, care întreprinde o incursiune în „obsedantul deceniu”, înțesat de culpe de neiertat și de erori traumatizante, și în *Viața și dragostea într-o vilă stil*, politicul, miză secundă, capătă înfățișări sumbre sau sinistru-caricaturale. Tema vinovăției, manifestată prin convulsii de conștiință ce pot duce la suicid, vizează și responsabilitatea omului de știință, ale cărui descoperiri nu trebuie să ignore componenta morală, fără de care prețul plătit poate fi dezastruos (*Cenușa, Recviem pentru domnișoara Amélie*). În teatrul lui O. parabola se nutrește din substanța etică, ancorând în tragic (*Treizeci de arginți*) sau în grotesc. În farsa *Sentim...* pustiirea lăuntrică, mecanizarea gândirii, pervertirea ireversibilă a esenței sufletești sunt sugerate prin dialogul absurd, cu ilare dezarticulări de logică și cu un schimb de vorbe fără sens. O „versiune liberă”, cu nervuri de parodie și ingeniozități de limbaj, după *Un yankeu la Curtea regelui Arthur*, romanul lui Mark Twain, este piesa *Regele și yankeul*. Aventura imaginativului „yankeu” într-un ev de demult – aceeași predilecție pentru balansul timpurilor – exhibă un aer carnavalesc, secvențele de bufonadă fiind colorate de un haz frust, cu seve folclorice. Adaptări – unele puse în scenă la mai multe teatre din țară – sunt și *Print și cerșetor*, tot o versiune liberă după Mark Twain, *Un boț cu ochi din Humulești* și *Harap Alb*, după Ion Creangă. Sentimental în fond, O. își reprimă afectele atunci când are de operat cu instrumentele criticii și ale istoriei teatrului, ca în comentariile adunate în *Martor al Thaliei* (1979), *Din fotoliul 13* (1986), *Chipuri și măști* (1996), *Căruța lui Thespis* (2005), *Prin teatre*

și prin ani (2011) ș.a. Cronicar de cursă lungă, ocupantul inconfortabilului „fotoliu 13” – care în 1996 și în 2000 va fi distins cu Premiul Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, în 2002 și în 2007 cu Premiul de Excelență al Asociației Scriitorilor Iași, iar în 2012 cu Premiul UNITER – surprinde cu discernământ „cheia” unor montări și „coeficientul de creativitate” investit într-un spectacol. Comentator exact și prob, cu percepții de finețe, criticul, căruia nu i-ar fi stricat mai mult aplomb, nu lasă impresia că ar avea vreun parti-pris. Consemnările sale inspiră încredere prin echilibrul și decența argumentării, ca și prin franchețea atitudinii. Tranșant, dar politicos, calm (în aparență) și numai câteodată ironic, impulsivul bine temperat nu face din cronicile lui un show de teribilisme, nici nu se pierde în frivole grațiozități. O incoruptibilă seriozitate îi guvernează demersul. Dacă de „măști” O. se apropie cu euforii chibzuit filtrate, succintele profiluri (scriitori, interpreți, critici), la fel ca interviurile îi reușesc atunci când nu cedează ispitei de a literaturiza. Un pariu ambițios al „martorului Thaliei”, în ipostază de cercetător, este monografia *Eminescu, omul de teatru*. Explorând cu minuție încercările dramatice eminesciene, el emite, în spirit polemic, afirmația îndrăzneată că acestea nu sunt confiscate de lirism, ci denotă o viziune de dramaturg, activă în întreaga creație a poetului. Exercițiul comparatist, semnalând „congenialități” cu mari scriitori ai lumii, caută, fără a evita supralicitările, să pună în lumină originalitatea scrierilor pentru teatru ale lui Eminescu, socotit a fi „inițiatorul teatrului mitopoetic” la noi și un precursor al dramei moderne, de idei. Pledoaria își menține turnura și în capitolele consacrate traducătorului și criticului teatral („cel dintâi critic teatral profesionist” în spațiul românesc). Un generos montaj de citate sprijină o demonstrație în care însuflețirea își dă mâna cu rigoarea. Una din pasiunile lui O., în afară de teatru, este filmul. O probează volumele *Statui de celuloid* (1972), *Filmul. Vocație și rutină* (1974), *Diorame cinematografice* (1983), *Stelele Oscarului* (I–III, 1996–2004), ultimul scris în colaborare cu fiica sa, Anca-Maria Rusu, *Scriitorii și filmul* (2004), în care, axându-se pe criteriul tematic, întreprinde o meticuloasă și pertinentă analiză a unor pelicule românești și străine. Măsurat în aprecieri, limpede și precis în formulări, analistul, care nu se laudă cu înclinația spre teoretizare, e mai întotdeauna

convingător, fără să recurgă la artificii stilistice sau la speculații care iau ochii.

SCRIERI: *Balansoar pentru maimuțe*, București, 1972; *Statui de celuloid*, Iași, 1972; *Filmul. Vocație și rutină*, Iași, 1974; *Procesul manechinelor*, Iași, 1974; *Plus sau minus infinitul*, Iași, 1978; *Martor al Thaliei*, Iași, 1979; *Căderea păsării de seară*, Iași, 1981; *Diorame cinematografice*, Iași, 1983; *Din fotoliul 13*, Iași, 1986; *Chipuri și măști*, Iași, 1996; *Stelele Oscarului* (în colaborare cu Anca-Maria Rusu), I–III, Iași, 1996–2004; ed. (*Cartea premiilor Oscar*), Iași, 2012; *Eminescu, omul de teatru*, Iași, 2000; *Viața și dragostea într-o vilă stil*, Botoșani, 2001; *Harap Alb și alții*, Iași, 2002; *Scriptorii și filmul*, Iași, 2004; *Scoala ieșeană de teatru* (în colaborare), coordonator Anca-Maria Rusu, Iași, 2005; *Căruța lui Thespis*, Iași, 2005; *Măria Sa Teofil Vâlcu*, Iași, 2007; *Pas la pas prin festivaluri*, Iași, 2011; *Prin teatre și prin ani*, Iași, 2011; *Clipa și durata*, Iași, 2012; *Intersecții teatrale*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: D.I. Suchianu, „*Statui de celuloid*”, RL, 1972, 39; Al. Andriescu, „*Balansoar pentru maimuțe*”, CRC, 1973, 13; Brădățeanu, Viziune, 379–381; Cocora, Privitor, II, 104–106; Paul Tutungiu, *Dialoguri despre teatru*, Iași, 1980, 50–55; Andrei Corbea, *Binele și răul*, CRC, 1981, 21; Diaconescu, *Dramaturgi*, 299–301; Teodor Pracsu, *Orgoliul simplității*, Iași, 1985, 107–110; Nicolae Busuioc, *Oglinzile cetății*, II, Chișinău, 1994, 201–216; Valentin Silvestru, *Chipurile și măștile lui Ștefan Oprea*, ATN, 1996, 7; Florin Faifer, [Ștefan Oprea], TTR, 1996, 10–12, CL, 2000, 9; Dan Mănuță, „*Eminescu, omul de teatru*”, LL, 2000; Ghițulescu, *Istoria*, 451–452; Antonio Patraș, *Persistența memoriei*, CL, 2002, 3; Constantin Paiu, *Dintele vremii*, Iași, 2003, 173–176, 199–202; Elvira Sorohan, *Regalitatea teatrului*, CL, 2007, 12; Mircea Morariu, *Criticul în spațiul excelenței*, TTR, 2012, 10–11; Ștefan Oprea, *față și profil în 80 de fărâme*, îngr. Alina Ilașcu-Paraschiv, Iași, 2012. **FF**

OPRESCU, Horia

(16.II.1904, București
– 23.II.1974, București),
prozator, istoric literar.

Este fiul Anei și al lui Costin Oprescu, funcționar. Urmează Liceul „Gh. Șincai” din București, luându-și bacalaureatul în 1921. Se înscrie tot atunci la secția diplomatică a Academiei de Înalte Studii

Comerciale, pe care o va absolvi în 1925. Mai mult de două decenii lucrează în cadrul Primăriei Capitalei, mai întâi la secția financiară, apoi la cea culturală, al cărei director ajunge, calitate în care organizează expoziția Luna Bucureștilor (1936) și o seamă de comemorări (Vasile Alecsandri, M. Eminescu). Între 1942 și 1947 este director al Teatrului Municipal din București. Funcționar la Uniunea Scriitorilor (1949–1951), cercetător științific la Institutul de Istorie Literară și Folclor (1951–1955), contribuie la înființarea Muzeului Literaturii Române, unde activează ca muzeograf din 1957 până la pensionare, în 1968. Debutează în 1923, la „Cuvântul studentesc”, cu versuri, reluate imediat în „Universul”. În 1931 ziarele „Epoca” și „Lupta” îi găzduiau fragmente din volumul *Carnet de drum*, tipărit câteva luni mai târziu. De acum înainte colaborează sporadic, semnând uneori și Hop, la „Facla”, „Părerii libere”, „Brașovul literar”, „Adevărul literar și artistic”, „România literară”, „Vremea” (până în 1944), „Universul”, „Orașul” („Comuna”), „Gazeta municipală” și conduce revista „București” (1947). A ținut, începând din 1929, numeroase conferințe la radio. De sub tipar îi ies romanul *Floare neagră* (1932) și volumul de note *Arena cu un singur spectator* (1935), altul, anunțat cu titlul *Croazieră pe Mediterană*, nemaipărând. Editează *Începuturi edilitare (1830–1832)*, volumul I: *Documente pentru istoria Bucureștilor* (1936, în colaborare cu Emil Vîrtosu și Ion Vîrtosu) și, tot în colaborare, albumul *Bucureștii vechi* (1936). Piesa pentru copii *Zări albastre*, scrisă împreună cu George Chirvănuță, este pusă în scenă în 1943 la Teatrul Municipal. După război o vreme are o situație incertă, câștigându-și existența, ca mulți alți confrăți, cu traduceri din literatura sovietică. Semna și o nuvelă conjuncturală *O poveste adevărată* (1950). Mai târziu numele îi apare în „Scânteia”, „Flacăra”, „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Viața românească”, „Tribuna”, „Ramuri”, „Cronica”, „Magazin” ș.a. De asemenea, tâlmăcește ori adaptează pentru radio numeroase piese din dramaturgia universală. În 1963 și 1964 susține un ciclu de emisiuni literare, textele acestora fiind reunite, împreună cu altele din același registru, în volumul *Scriitori în lumina documentelor* (1968). A mai editat în 1969 un florilegiu ce pune în circulație un mare număr de epistole ale unor scriitori importanți.

Cu toate că stilul năzuind la calofilie, nu fără unele constructe imposibile, și aerul ușor anemic

al notelor din *Carnet de drum* au umbrit întrucâtva o seamă de reflecții și mărturisiri interesante ori de observații juste, cartea nu a trecut neobservată. Romanul *Floare neagră* a avut parte însă de o primire de-a dreptul entuziastă. Totuși, a părut unora o demonstrație, forțată în fond, dar nu mai puțin atașantă, a falsității și nocivității unei credințe inoculate în școala primară, după care succesul în viață este asigurat de cinste și corectitudine. Tezismul e contrazis de faptul că protagonistul, Traian Mirea, ajunge să conștientizeze apartenența sa la o categorie rară, a indivizilor „anormali”, făcuți dintr-un „material ce nu rezistă la o rectificare”, la o adaptare la realitate, atunci când iluziile copilăriei și ale adolescenței sunt spulberate. Dar anormalitatea personajului nu este susținută decât de un final paroxistic, dacă nu chiar melodramatic: Traian Mirea înnebunește. Deziuziile trăite de el, precum cea școlară (pierderea locului de premiant în urma unor malversațiuni ale profesorilor) ori cele erotice, sunt, îndeobște, în marginile faptului comun. Dacă nu motivează suficient deznodământul, au totuși un contur realist și pregnant, ce se datorează, probabil, traversării unor momente similare de autorul însuși. Grundului autobiografic i s-a adăugat și plasticitatea decorului – viața citadină specifică anilor '30 ai secolului trecut –, bine sugerat de spectacolul oferit de străzi, baruri și cârciumi de la periferie, săli de concert, gale de box, locuri turistice (din București, Sinaia, Constanța, dar și din Elveția sau din Paris). Deși conștient de preponderența înclinației sale spre analiză, O. nu va persevera pe calea care îi adusesese un oarecare succes. Departe de a fi vreo revenire târzie, nuvela *O poveste adevărată* reprezintă mai degrabă încercarea disperată a scriitorului de a intra în voia noului regim. Volumul *Arena cu un singur spectator* reunește impresii de călătorie (în Franța, Danemarca), un reportaj (asupra Expoziției Coloniale de la Paris) și patru profiluri (Jules Verne, Pierre Loti, „omul cu masca de fier” și uitatul Sebastian Locatelli), aproape totul furnizând pretexte pentru rememorare și reflecție de moralist. Rostite la microfon pentru un public larg, textele din *Scriitori în lumina documentelor* relevă calități (stil oral îngrijit, caracterizări sintetice, uneori închegate în formule bine găsite), dar și îngrădiri intrinseci textului radiofonic (neaprofundarea unor chestiuni și o informație nu întotdeauna adusă la zi).

SCRIERI: *Carnet de drum*, București, 1931; *Floare neagră*, București, 1932; *Arena cu un singur spectator*, București, [1935]; *O poveste adevărată*, București, 1950; *Scriitori în lumina documentelor*, București, 1968. **Antologii:** *Începuturi edilitare (1830–1832)*, vol. I: *Documente pentru istoria Bucureștilor*, București, 1936 (în colaborare cu Emil Vîrtosu și Ion Vîrtosu); *Bucureștii vechi*, București, 1936 (în colaborare); *Corespondență*, București, 1969.

Repere bibliografice: Mihail Sevastos, [*Horia Oprescu*], ALA, 1931, 573, DMN, 1933, 9443; Cicerone Theodorescu, *Romancierul Horia Oprescu*, „România literară”, 1932, 45; Matei Alexandrescu, „*Floare neagră*”, FCL, 1933, 578; Nicolae Roșu, „*Floare neagră*”, CRE, 1933, 1775; Ovidiu Papadima, „*Floare neagră*”, „Calendarul”, 1933, 288; Perpessicius, *Opere*, VI, 99–102, VII, 92–93; Al. Robot, „*Floare neagră*”, RP, 1933, 4512; Zaharia Stancu, [*Horia Oprescu*], „Azi”, 1933, 1, „Credința”, 1935, 393; Sărmanul Klopstock, *Horia Oprescu*, RP, 1934, 4934; C. Panaiteanu, „*Arena cu un singur spectator*”, FCL, 1935, 1267; Mircea Ștefănescu, „*Arena cu un singur spectator*”, „Gazeta”, 1935, 245; George Demetru Pan, *Croazieră pe Mediterana*, „Gazeta”, 1936, 681; Lovinescu, *Scrieri*, VI, 270; Ion Cruceană, „*Scriitori în lumina documentelor*”, F, 1969, 2; Cioculescu, *Itinerar*, II, 258–265; Doru Scărlatescu, *Despre editarea corespondenței scriitorilor*, RL, 1969, 37; G. Pienescu, *Documentări*, RL, 1969, 43; Al. Raicu, *Horia Oprescu*, RL, 1974, 9. **V.D.**

OPRIȘ, Tudor (26.XI.1926, București – 23.I.2015, București), poet, eseist, istoric literar. Este fiul Florinei (n. Marinescu) și al lui Ștefan Opriș, general. Urmează gimnaziul la Liceul „Gh. Șincai” din București, apoi învață la Liceul „Dinicu Golescu” din Câmpulung (1939–1941) și la Liceul Național Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu (1941–1945). În perioada 1945–1949 este student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, iar între 1945 și 1947 frecventează cursuri la Facultatea de Drept. Încă din timpul studiilor își începe cariera de profesor de română și franceză în învățământul secundar bucureștean (1948–1999), dintre care paisprezece ani la Liceul „Mihai Eminescu” și douăzeci și șase de ani la Liceul „Gh. Lazăr”. Activitatea sa didactică este întreruptă doar în 1950–1951 de opt luni petrecute în detașamente de muncă „voluntară” (pe șantierul Reghin și la cariera de piatră Săndulești), în urma reținerii sale de către Securitate pentru atitudine antisovietică. Își susține doctoratul în 1976 cu teza *Istoria revistelor școlare din România (1834–1974) și debutul literar al scriitorilor români în perioada școlarității*. Subiectul era în concordanță cu preocuparea sa

statornică, de inițiere și îndrumare a unor cenacluri literare pentru tineret: Poesis (1941–1945), Cenaclul studenților liberi (1946–1948), „Mihail Sadoveanu”, Cenaclul cadrelor didactice din România (1949), primul cenaclu al copiilor (la Palatul Pionierilor, 1950), „G. Bacovia”, pe lângă Casa de Cultură a sectorului IV (1957), Săgetătorul (1967), devenit în 2002 Cenaclul Național Junior al Uniunii Scriitorilor, ș.a. În 1967 a inițiat concursul național anual pentru elevi „Tinere condeie”, apoi concursul revistelor școlare (împreună cu Augustin Z. N. Pop), din 1969 fiind fără întrerupere președintele juriului și îndrumătorul taberelor școlare de creație pentru laureați. A creat și a coordonat suplimente literare pentru elevi pe lângă publicațiile „Scânteia tineretului”, „Fețele culturii”, „ABC”, „Adevărul”, „Luceafărul”, „Amfiteatru”, „Tribuna învățământului”, „Examene”, „Viața școlii”. Este unul dintre fondatorii revistei „Limba și literatură română pentru elevi”. Din 1967 a promovat poezia tânără prin zeci de antologii și volume colective, editate în seriile „Excelsior”, „Săgetătorul”, „Cântecele arcașului”. A editat și prefătat cărțile a peste o sută cincizeci de tineri autori. Și-a creat o specialitate din literatura enciclopedică de popularizare pentru copii și tineret, fiind coautor al lucrărilor *Enciclopedia practică a copiilor* (I–VIII, 1984–1986), *Enciclopedia marilor personalități din istoria, știința, cultura românească de-a lungul timpului* (I–VI, 2001–2003) și autor a numeroase lucrări personale. Este interesat îndeosebi de discipline noi, de graniță (bionică, ecosofie, fito și zoosemiotica), unele cărți fiindu-i traduse în franceză, germană, maghiară, rusă, spaniolă, italiană. A colaborat la reviste – românești și străine – literare („Flacăra”, „Ramuri”, „România literară”, „Luceafărul”, „Cahiers du Sud”, „Nouvelle revue française”) și științifice („Natură”, „Ocrotirea naturii”, „Science et vie”, „Science et avenir”). Scrierile sale au fost încununate de numeroase premii, între care Premiul pentru cea mai frumoasă carte pentru copii (*Copii-poeți*, 1969), Premiul Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist (1977), Premiul Consiliului Național al Pionierilor (1980), Premiul „Lomonosov” (Moscova, 1987), Premiul European (Roma, 1988), Premiul Kalinga (UNESCO, 1993) pentru Opera Omnia, Premiul Asociației Scriitorilor din București.

Ca poet, O. debutează în 1942 la revista „Poesis” a Liceului Militar „Nicolae Filipescu”, publicând reportaje, articole de critică, versuri, și în „Presa” din Câmpulung. Primul volum, *Popas printre frunze și*

flori, îi apare în 1962, iar prima culegere de poeme, *Omul, cu iubirile*, în 1985. În 1993 tipărește *Versuri alese*, urmat de *Poeme marine* (1995), *De dragoste* (1997), *Zborul cărăbușului* (1997), *Inedite* (I–II, 1998–1999), *Cântece ameline* (2001), *Sonetele iubirii* (I–II, 2002), *Sonetele iubirii fără moarte* (2007) ș.a., culegeri ce evidențiază propensiunea unui romantic incurabil, dar de o eleganță clasică. Poetul e preocupat de perfecțiunea formală, reliefată de cultivarea sonetului și de o tematică ce exclude tentațiile unei racordări prea accentuate la avatarurile modernității. Ca editor, O. s-a aplecat asupra câtorva poeți de care îl legau certe „afinități electivă”: G. Bacovia (care îi prefăta în 1946 prima culegere de versuri, netipărită, *Cântecul Săgetătorului*), St. O. Iosif, D. Anghel, G. Topîrceanu, I. Minulescu; două antologii publicate în 2002, *Poezia de dragoste* (I–II) și *Neostenita mare*, au în atenție tot lirica. În completarea cercetărilor sale dedicate revistelor școlare se situează studiile asupra istoriei învățământului românesc, concretizate în monografiile *Liceul „Gheorghe Lazăr”. 1860–1995* (1995), *Monografia Liceului „Mihai Eminescu”. 1926–1999* (1999), *Sub semnul lui Lazăr* (2000, în colaborare). O interesantă memorialistică este adunată în *Pietre la templul adevărului* (1995), *Întâmplări și oameni* (2001) și în *Chipuri în bronz* (I–II, 2004–2005).

SCRIERI: *Popas printre frunze și flori*, București, 1962; *Minuni ce nu mai sunt minuni*, București, 1962; *Meșterii naturii*, București, 1962; *Printre pitici și uriași*, București, 1971; *Reviste literare ale elevilor. 1834–1974. Istoria presei școlare românești*, București, 1977; *Uzina Flora*, pref. I. Tarnavski, București, 1980; *Omul, cu iubirile*, pref. Vladimir Streinu, București, 1985; *500 debuturi literare*, Galați, 1991; *Versuri alese*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1993; *Pietre la templul adevărului*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1995; *Poeme marine*, București, 1995; *Versuri pentru sufletul naturii*, București, 1996; *De dragoste*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1997; *Zborul cărăbușului*, pref. Romulus Vulcănescu, București, 1997; *Cântecul Săgetătorului*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1997; *Inedite*, I–II, pref. Romulus Vulcănescu, București, 1998–1999; *Sonete*, București, 2000; *Cântece ameline*, București, 2001; *Întâmplări și oameni*, București, 2001; *Istoria debutului literar al scriitorilor români în timpul școlii (1820–2000)*, București, 2002; *Sonetele iubirii*, I–II, București, 2002; *Drama învățământului românesc*, București, 2004; *Chipuri în bronz*, I–II, București, 2004–2005; *Sonetele iubirii fără moarte*, pref. Cleopatra Lorințiu, București, 2007.

Repere bibliografice: Dan Simonescu, „*Reviste literare ale elevilor. 1834–1974*”, RL, 1978, 16; Mircea Popa, „*Reviste*

literare ale elevilor. 1834–1974”, LL, 1978, 1; Nae Antonescu, *Omagiu. Tudor Opriș – 50 de ani de activitate didactică și scriitoricească. Regăsiri*, București, 1999; *Dicț. scriit. rom.*, III, 536–537; Iuliu Rațiu, *O istorie a literaturii pentru copii și adolescenți*, București, 2003, *passim*. **IL.M.**

OPRIȘAN, I. [Ionel]

(17.IV.1940, Vădeni, j. Galați), prozator, folclorist, critic și istoric literar, editor.

Este fiul Smarandei (n. Dabija) și al lui Ioan Oprișan, țărani. A urmat școala primară în comuna natală, liceul la Pechea și Facultatea de Filologie a Universității din București (1958–1963). Devine cercetător științific la Institutul de Istorie Literară și Folclor al Academiei Române, unde se formează sub îndrumarea lui G. Călinescu. Ca bursier Humboldt al Universității din Bonn (1974–1975), întreprinde cercetări pentru realizarea lucrării *Relații și similitudini între revistele literare germane de familie (tip „Gartenlaube”) și presa literară românească din secolul al XIX-lea*. În 1981 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Natură – om – civilizație în opera lui Mihail Sadoveanu*. Între 1980 și 1990 îndeplinește funcția de secretar științific al Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, iar între 1984 și 1990 și pe aceea de secretar științific al Secției de științe filologice, literatură și artă a Academiei Române. În perioada 1986–2000 este secretar al Comisiei de Folclor a Academiei Române. După 1989 înființează și conduce editurile Saeculum I.O., Vestala și Saeculum Vizual. A colaborat la mai multe lucrări colective, între care *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009). I se acordă în 1985 Premiul „Perpessicius” al Muzeului Literaturii Române pentru ediția *Scrieri* (I–VIII) de Ion Marin Sadoveanu, iar pentru lucrarea *Opera lui Mihail Sadoveanu* (1986) Premiul Academiei.

O. s-a afirmat ca istoric literar prin exegezele *Opera lui Mihail Sadoveanu* și *Romanul vieții lui Bogdan Petriceicu Hasdeu* (1990). În cartea despre

Sadoveanu, viziunea acestuia asupra lumii este explicată prin vechimea, originalitatea, rafinamentul și viabilitatea – cel puțin sub latura valorilor moral-spirituale – civilizației de la Carpați. Considerându-l pe Sadoveanu succesor al lui M. Eminescu și precursor al lui Lucian Blaga, autorul monografiei evidențiază în opera prozatorului raporturile dintre om și natură, dintre natură și istorie, dintre civilizația umană în general și cea autohtonă în special. În cercetarea periplului existențial al lui B.P. Hasdeu **O.** începe prin a reconstitui genealogia familiei, lămurind fantazările heraldice ale cărturarului legate de ascendența sa princiară. Preocuparea majoră este de a dovedi că formația enciclopedică a lui B.P. Hasdeu, amploarea și diversitatea creativității sale își au sorginea în strădaniile literare ale bunicului, Tadeu Hâjdeu, și îndeosebi ale tatălui său, Alexandru Hâjdeu. B.P. Hasdeu este prezentat în imensul său laborator de creație, în confruntările politice, în izbucnirile pamfletare și satirice, ca acuzat de pornografie în procesul de presă provocat de apariția nuvelei *Duduca Mamuca*, ca publicist și conducător de reviste și ziare. Un accent deosebit cade pe publicistica politică din „Traian” și „Columna lui Traian”. Se relevă, între altele, și rolul important pe care cărturarul l-a avut ca director al Arhivelor Statului în fundamentarea științifică a cercetărilor arhivistice românești. Lucrarea conturează un portret de amplitudine al lui B.P. Hasdeu. Cercetările asupra savantului sunt continuate în volumul al doilea al monografiei, *Opera literară a lui B.P. Hasdeu* (2007), unde capătă relief originalitatea scriitorului, îndeosebi în domeniul prozei și al teatrului, precum și calitatea de premergător în numeroase direcții pentru generațiile următoare de scriitori, de la M. Eminescu și I.L. Caragiale la M. Sadoveanu, G. Călinescu ș.a. *Cariatide literare* (2006) conține studii despre M. Eminescu, M. Sadoveanu, Panait Cerna, Octavian Goga, Lucian Blaga, Pamfil Șeicaru, G. Călinescu. Pentru a defini personalitatea unor creatori români de seamă, **O.** a apelat și la metoda interviurilor comentate și a culegerilor de mărturii și amintiri. Volumul *Lucian Blaga printre contemporani* (1987), cu o dublă structură – memorialistică și istorico-literară –, reconstituie profilul scriitorului filosof din perspectiva celor care l-au cunoscut în diferite ipostaze: Al. Balaci, Vasile Băncilă, Dorli Blaga, Șerban Cioculescu, Ștefan Aug. Doinaș, Ovidiu Drimba, D. Micu, Eugen Todoran ș.a. Structura se păstrează și în *G. Călinescu. Spectacolul personalității* (1999), carte

conținând „dialoguri adnotate” cu cei ce l-au cunoscut îndeaproape pe marele critic, îndeosebi colaboratori ai săi din cadrul Institutului de Istorie Literară și Folclor: Geo Bogza, I.C. Chițimia, G. Ivașcu, D. Micu, George Muntean, Ovidiu Papadima, Al. Rosetti, D.I. Suchianu, Cornelia Ștefănescu, Ștefana Velisar Teodoreanu, D. Vatamaniuc, Teodor Vârgolici ș.a. Istoricul literar **O.**, dublat de un aplicat cercetător al creației populare românești, s-a preocupat și de editarea arhivei folclorice a lui B.P. Hasdeu. În 1997 publică *Omul de flori*, o masivă antologie de basme și legende populare din textele primite de B.P. Hasdeu în urma chestionarelor pe care le-a alcătuit și difuzat. Alt filon folcloric hasdeian de o impresionantă varietate este relevat în *Soarele și Luna* (2002), două tomuri pornind de la manuscrise la chestionare. Primul tom cuprinde *Folclor tradițional în versuri*, al doilea fiind destinat notelor, comentariilor, variantelor și indicilor. De asemenea, singur sau împreună cu Stancu Ilin, a editat opera literară, științifică și publicistică a lui B.P. Hasdeu. A mai îngrijit ediția critică Ion Marin Sadoveanu (I–VIII, 1969–1985). O amplă ediție, în peste 35 de volume, a tot ce s-a scris despre Eminescu (în presă, volume și manuscrise) a alcătuit **O.** sub titlul *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu* (2003–2012). Prin cercetări întreprinse în biblioteci din Germania, ca și în revistele românești ale exilului, istoricul literar a identificat scrieri, documente literare și fonduri epistolare aparținând lui Grigore Nandriș, Pamfil Șeicaru, Alexandru I. Philippide, N. Iorga ș.a., fructificate în ediții de mare interes politic și cultural. Li se adaugă un număr mare de reeditări, mai cu seamă ale unor scrieri din prima jumătate a secolului trecut, autorul asupra căruia editorul s-a concentrat cu deosebire fiind N. Iorga. În ipostaza de folclorist, în afara reluării și îngrijirii celor mai importante colecții apărute începând din secolul al XIX-lea, precum și a unor cărți de referință dedicate etnografiei și folclorului, **O.**, interesat în special de proza populară, a făcut el însuși înregistrări pe teren, pe tot cuprinsul spațiului etnic românesc, inclusiv în afara granițelor actuale ale țării, concretizate în antologia tematică *Basme fantastice românești* (I–XI, 2002–2009). Noutatea metodei aplicate aici constă în dialogul post-narativ cu subiecții despre semnificația basmului, despre lumea fantastică și mitologică descrisă sau despre pătrunderea unor elemente de cultură și civilizație modernă în limbajul acestora. Cercetările folclorice și etnografice l-au condus și la realizarea albumului

Troițe românești. O tipologie (2003), primul de acest fel în cultura română. O parte substanțială a cercetărilor teoretice, a analizelor practice de teme și motive populare, precum și a activității unor mari personalități ale istoriei folcloristicii sunt reunite în volumul *La hotarul dintre lumi. Studii de etnologie românească* (2006). În ultimii ani **O.** s-a manifestat și ca prozator, prin *Flori de cer albastru* (2009) – literatură „pseudo-fantastică”, pe linia prozei lui V. Voiculescu. Romanul *În umbra morții* (2010) stăruie în zona pendulării între real și fabulos, urmărind destinul unui tânăr și al dublului său, antrenat în lupta pentru prelungirea vieții. Ca și în prozele scurte, realitatea e receptată în bună măsură prin ochii unui copil care coagulează acțiunile și apropie personajele.

SCRIERI: *Opera lui Mihail Sadoveanu*, București, 1986; *Lucian Blaga printre contemporani*, București, 1987; *Romanul vieții lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, București, 1990; ed. (B.P. Hasdeu sau Setea de absolut), București, 2001; G. Călinescu. *Spectacolul personalității*, București, 1999; *Istoria literaturii române în evocări*, București, 2001; *Vădeni (pe Prut), străveche vatră de cultură* (în colaborare cu Stelian Spânu), București, 2002; *Troițe românești. O tipologie*, București, 2003; *La hotarul dintre lumi. Studii de etnologie românească*, București, 2006; *Cariatide literare*, București, 2006; *Opera literară a lui B.P. Hasdeu*, București, 2007; *Redescoperirea culturii populare. O perspectivă asupra literaturii române din perioada 1944–1970*, București, 2008; *Flori de cer albastru*, București, 2009; *În umbra morții*, București, 2010; *Lumea văzută de o artistă: Iulia Hasdeu*, București, 2012. **EDIȚII:** Ion Marin Sadoveanu, *Scrieri*, I–VIII, pref. edit., București, 1969–1985, *Istoria universală a dramei și teatrului*, I–II, pref. edit., București, 1973; Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii, I–II, București, 1986; B.P. Hasdeu, *Opere*, vol. II–IV, pref. edit., București, 1996–2003 (în colaborare cu Stancu Ilin), vol. V, VII 1–3, București, 1997–2002, *Scrieri*, I–XVI, introd. edit., Chișinău, 1993–2012 (în colaborare cu Stancu Ilin), *Corespondență inedită*, pref. edit., București, 2005, *Opere*, I–IV, introd. Eugen Simion, București, 2006–2007 (în colaborare cu Stancu Ilin); Grigore Nandriș, *8 ani din viața României. 1940–1948*, București, 2000; *O radiografie a exilului românesc. Corespondența emisă și primită de Grigore Nandriș. 1946–1967*, București, 2000; Pamfil Șeicaru, *Scrieri din exil*, I–II, pref. edit., București, 2002; *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu. Secolul XIX*, I–III, București, 2003 (în colaborare cu Teodor Vârgolici); *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu. Secolul XX*, I–XXXIII, București, 2004–2012; *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc*, IV–VI, pref. edit., București, 2004–2006. **Culegeri:** *Folclor din Moldova de Jos*, București, 1969; *Basme fantastice românești*, I–XI, București, 2002–2009.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, *Ion Marin Sadoveanu*, RL, 1970, 4; Constantin Ciopraga, *O exegeză sado-veniană*, CL, 1986, 34; Mihai Ungheanu, „Opera lui Mihail Sadoveanu”, LCF, 1986, 37; Șerban Cioculescu, *Portretul lui Lucian Blaga*, RL, 1988, 6, 7; Florin Faifer, *Hasdeu sau Setea de absolut*, CRC, 1991, 8; Cristea-Enache, *Concert*, 528–539; Constantin Trandafir, [I. Oprișan], „Pagini literare”, 2002, 12, „Axioma”, 2005, 7, 2008, 6; Dan Mănuță, *Jurnalismul politic al lui B.P. Hasdeu*, CL, 2003, 5; Iordan Datcu, [I. Oprișan], LCF, 2005, 38, 2006, 44, „Pro Saeculum”, 2009, 4; Teodor Vărgolici, *I. Oprișan sau Pasiunea cărții*, București, 2005; Ion Simuț, *Mersul ediției Hasdeu*, RL, 2006, 4; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 672–675; Nicolae Constantinescu, *Dintre sute de traduceri*, „Sud”, 2008, 4; Micu, *Critici prozatori*, 393–402; Datcu, *Pagini*, 66–71. **T.V.**

OPRIȚĂ, Doina (25.V.1948, Dăbâca, j. Cluj), traducătoare. Este fiica Mariei (n. Muntean) și a lui Ioan Mureșan, țărani. Urmează școala elementară în comuna natală (1955–1962), Liceul „Petru Maior” din Gherla (1962–1966) și Facultatea de Filologie, secția română-italiană, a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1967–1972). După absolvirea facultății, funcționează ca profesoară în învățământul secundar, ulterior devenind cadru didactic la Catedra de limba română pentru studenții străini din cadrul Facultății de Litere a Universității clujene (1990–2006). Debutază la revista „Vatra”, în 1980, cu traducerea din italiană a povestirii *Canis sapiens* de Lino Aldani. Mai colaborează cu traduceri la „Steaua”, „Tribuna”, „Napoca universitară”, „Convorbiri literare” și la almanahurile „Anticipația”, „România literară”, „Clujul literar și artistic”, „Domus” ș.a. Publică primul volum de traduceri, *Noapte bună, Sofia* de Lino Aldani, în 1982. Urmează transpuneri din scrierile lui Enzo Siciliano, Luigi Malerba ș.a. Activitatea traducătoare a fost încununată cu Premiile „Karel”, decernat la Congresul European de Science Fiction de la Fanano, Italia (1985) și „Val di Comino”, acordat la Alvita, Italia (2011). Este căsătorită cu scriitorul Mircea Opriță.

Bună cunosătoare a limbilor italiană și franceză, **O.** manifestă, la începutul activității sale, preferințe pentru literatura de aventuri, polițistă, SF, reușind să redea în mod convingător dinamismul și tensiunea tramei, specifice acestor genuri. După 2009 este atrasă de lirica italiană contemporană, publicând sensibile echivalențe din poezia lui Gerardo Vacana și Libero De Libero. Transpunerile impresionează prin «subtilități stilistice și scilipiri poetice de o forță aparte» (Adrian Țion).

Traduceri: Lino Aldani, *Noapte bună, Sofia*, Cluj-Napoca, 1982, *Eclipsă 2000*, București, 1992, *Crucea de gheață*, pref. Mircea Opriță, București, 1996; Enzo Siciliano, *Prințesa și anticarul*, introd. Mircea Opriță, București, 1985; Jules Verne, *Un oraș plutitor. Spărgătorii blocadei. Invazia mării*, București, 1985; Arthur Conan Doyle, *Aventurile brigadierului Gérard*, București, 1987; Jules Verne, *César Cascabel*, București, 1988, *O călătorie spre centrul Pământului*, în Jules Verne, *O călătorie spre centrul Pământului. Goana după meteor*, București, 2009; Luigi Malerba, *Casa jaguarului*, Cluj-Napoca, 1991; Donald Keene, *Literatura japoneză*, introd. Sumiya Haruya, București, 1991 (în colaborare cu Mircea Opriță); Gerardo Vacana, *Variațiuni despre real*, îngr. și pref. Mircea Opriță, Cluj-Napoca, 2009, *L'Orto – Grădina*, ed. bilingvă, pref. Giorgio Bárberi Squarotti, Florești, 2012; Libero de Libero, *Ascolta la Ciociaria. Creatura celeste – Ascultă Ciociaria. Creatura celestă*, ed. bilingvă, pref. Gerardo Vacana, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Voicu Bugariu, *SF italian*, LCF, 1982, 30; Virgil Bulat, *Lino Aldani, „Noapte bună, Sofia”*, TR, 1982, 31; Cornel Robu, *Lino Aldani și anticipația pe termen scurt*, ST, 1984, 2; Horia Bădescu, *Enzo Siciliano, „Prințesa și anticarul”*, ST, 1986, 1; Angela Tudorii, *Pregnanța iluzoriului*, AST, 1986, 2; Adrian Țion, *Enzo Siciliano, „Prințesa și anticarul”*, TR, 1996, 16. **Ct.C., M.Md.**

OPRIȚĂ, Mircea
(25.X.1943, Timișoara),
prozator, critic și istoric
literar, traducător, poet.

Este fiul Marioarei Opriță (n. Șerb) și al lui Remus Opriță, muncitori. Urmează școala elementară la Cluj (1950–1957), apoi Liceul Militar „Dimitrie Cantemir” din Breaza și Liceul Militar „Ștefan cel Mare” din Câmpulung Moldovenesc, absolvind la Liceul „Emil Racoviță” din Cluj în 1961. Studiază la Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1961–1966). Este pe rând profesor în comuna Dăbâca (1966–1968), ghid la Muzeul „Octavian Goga” din Ciucea (1968–1969), inspector cu probleme de teatru la Comitetul pentru Cultură și Educație Socialistă al Județului Cluj (1970–1972),

lector la Editura Dacia (1972–1994), director al filialei din Cluj-Napoca a Editurii Paralela 45 (1998–1999). Este director al Centrului Cultural Român din Budapesta între 1996 și 1998, apoi între 2002 și 2006. Devine doctor în filologie la Universitatea „Babeș-Bolyai” cu teza *Discursul utopic* (1999), publicată în volum în 2000 și răsplătită cu Premiul Academiei Române. Debutază ca elev cu poezia *Cântec pentru rachetă* la ziarul „Făclia” (1961). Prima carte, volumul de povestiri SF *Întâlnire cu meduza*, îi apare în 1966. Mai colaborează la „Echinoc”, „Steaua”, „Colecția «Povestiri științifico-fantastice»”, „Contemporanul”, „Tribuna”, „România literară”, „Luceafărul”, „Viața studențească”, „Cetatea culturală”, „Adevărul de Cluj” ș.a. A ținut de-a lungul timpului rubricile „Efigiile anticipației” la Radio Cluj (1979–1983), „Discoteca din Alexandria” (2004–2006) și „Orizonturi în expansiune” (2006–2009) la „Ziarul de duminică”, „Știință și violoncel” la „Tribuna” (din 2009), „Cronica de familie” la „Helion Online” (din 2010), „Orizont SF” la „Curtea de la Argeș” (din 2010), „Clubul nemuritorilor” la „Știință și tehnică” (din 2011), „Sinteze” la „Helion” (din 2011) etc. O parte din această publicistică, dedicată de regulă SF-ului și științei popularizate, dar și societății de tranziție în general, a fost valorificată în volumele *Mic tratat de concordie națională sau Cartea tranziției* (2005), *Discoteca din Alexandria sau Cartea științelor* (2007), *Zodia manipulării. Orizonturi în expansiune* (2010), *Știință și violoncel. Orizonturi în expansiune* (2011). În 2010 i s-a decernat Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler. Este căsătorit cu traducătoarea Doina Opriță.

Deși a manifestat o versatilitate ilustrată în mai toate genurile și speciile literare, O. este legat înainte de toate de literatura științifico-fantastică. Faptul că preferă conceptul de literatură de anticipație celui de SF este semnificativ. Referințele sale sunt în primul rând H.G. Wells (cărui a i-a dedicat o primă monografie românească în 1983), dar și Jonathan Swift, al cărui roman, *Călătoriile lui Gulliver*, l-a continuat în distopia *Călătorie în Capricia. Cu adevărat ultima aventură a lui Gulliver* (2011; Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor). Autorul se raportează la un concept umanist de SF, gravitând în jurul unor întrebări esențiale cu privire la viitorul umanității din perspectiva interacțiunii omului cu tehnologia, dar și cu monștrii interiori. El este mai puțin interesat de recuzita paraliterară a genului,

deși o poate întrebuința la nevoie în calitate de prozator. În general, critica și proza lui O. insistă asupra literarității textelor. Altfel spus, validitatea estetică a textului SF precedă valoarea lui speculativă, anticipativă sau senzațională. Volumele sale de povestiri – *Întâlnire cu meduza*, *Noptile memoriei* (1973; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Adevărul despre himere* (1976), *Figurine de ceară* (1978), *Semnul licornului* (1980), strânse într-o colecție integrală în *Figurine de ceară* (2004) și antologate foarte selectiv în *Povestiri de duminică* (2010) și în *Așteaptă vremea ta* (2012) – sunt caracteristice pentru o astfel de perspectivă. Nuvela *Semnul licornului* oferă, de pildă, o meditație pe tema nemuririi (valorificată în trecere și de Swift ori de J.L. Borges): un savant bizar și autodidact, George Biriș Delafrata, descoperă accidental la bătrânețe secretul vieții veșnice, dar nu și pe cel al tinereții eterne, autocondamnându-se astfel la o decrepitudine etern declinantă. *Figurine de ceară* pleacă de la conceptul lui Stanisław Lem din *Solaris*, al planetei care poate replica ființele și obiectele, pentru a problematiza interacțiunea omului cu Cosmosul, care poate căpăta accente coșmarești. Paginile de aici capătă episodic accente horror à la H.P. Lovecraft, autor pe care O. l-a tradus și comentat. O temă asemănătoare apare în povestirea *O floare pentru căpitan*, în care creierul unui pilot interstelar este transplatat în trupul (hidos din punct de vedere antropic) al unui alien. Ideea centrală privește oroarea alienării prin separarea de ceea ce omul percepe a fi esența sa: este o idee chestionabilă și conservatoare, dar felul în care autorul o pune în dispozitiv este memorabil. O. obține rezultate de vârf și în zona subgenului *steampunk*; o ucronie situată în această zonă, *Alchimistul*, explorează cu acute efecte de umor o Românie alternativă a anilor 2000 în care tehnologia modernă este înlocuită de alchimie. De altfel, ironia, umorul și sarcasmul sunt arme firești în dotarea unui scriitor care-l prețuiește pe Swift, dar și în aceea a criticului obligat de fișa postului să reducă orice narațiune la clișeu și schematic. Astfel, o povestire timpurie, *Androidul și prințesa*, obține efecte parodice superioare înlocuind prințul din basmele clasice cu un android și confruntarea dintre prinț și balaur printr-o reprezentare teatrală. Însă principala scriere de factură parodică a prozatorului este romanul *Argonautica* (1970, reeditat într-o versiune amplificată în 1980). Obiectul satirei este literatura SF de factură realist-socialistă

din anii '50-'60 ai secolului trecut, precum *Drum printre aștri* (1954) de Radu Nor și I.M. Ștefan. Sunt deconstruite clișee ca romantismul revoluționar naiv, schematismul tipologic, tipicitatea personajelor și acțiunii, preeminența ideologică, recuzita de carton, ritmul butaforic al evoluției evenimentelor și descoperirilor etc. Inteligența critică vădită de roman va fi valorificată în ampla sinteză *Anticipația românească* (1994; Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor), una dintre cele mai valoroase lucrări de istorie și critică literară publicate după 1989. Comparativ cu Florin Manolescu și Cornel Robu, de asemenea autori ai unor lucrări esențiale despre SF, apetența teoretică a lui O. este minimă. El este în primul rând un minuțios istoric și un rafinat critic literar, teoria acționând de obicei în fundal. Acope-rind aproape un secol și jumătate de SF românesc, de la începuturile din secolul al XIX-lea până la generația cyberpunk a anilor '90, *Anticipația românească* este o operă de sinteză și analiză de nedepășit în aria ei de referință. O aducere la zi a materiei, sub formă de cronici, realizează volumul *Cronici de familie. SF-ul românesc după anul 2000* (2008). O. a scris și proză *mainstream*. *Pasărea de lut. Baladă cu fotografii mișcate* (1976), roman de epocă plasat în vremea Primului Război Mondial, urmărește peri-pețiile a doi ardeleni care se înrolează de partea României, detaliind apoi și evenimente sociale postbelice. Nu întâmplător, cartea a lăsat comentatorilor impresia că autorul de SF și-a amestecat cerneala cu autorul realist, compunând împreună „un roman despre timp” (Anton Cosma). Însă *Cina cea mai lungă* (1983; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj-Napoca) este „doar” un roman realist-satiric cu cheie despre atmosfera literar-culturală din Clujul anilor '70-'80. O. a mai scris teatru de păpuși – *Planeta părăsită* (1971), *Viața într-o floare* (1972) – și versuri pentru copii – *Călătoriile din balansoar* (2012). De asemenea, a îngrijit antologii dedicate anticipației românești publicate în maghiară (*Az átlépett látóhatár*, 1975) și germană (*Die beste aller Welten*, 1979, *SF aus Rumänien*, 1983).

SCRIERI: *Întâlnire cu meduza*, București, 1966; *Argonautica*, București, 1970; ed. Cluj-Napoca, 1980; ed. 3, Satu Mare, 2011; *Planeta părăsită*, Cluj, 1971; *Viața într-o floare*, Cluj, 1972; *Jocul cu vipere*, Cluj, 1972; *Nopțile memoriei*, București, 1973; *Adevărul despre himere*, București, 1976; *Pasărea de lut. Baladă cu fotografii mișcate*, Cluj-Napoca, 1976; *Figurine de ceară*, introd. Ion Hobana, Cluj-Napoca, 1978; *Semnul licornului*,

București, 1980; ed. București, 2011; *Cina cea mai lungă*, Cluj-Napoca, 1983; *H.G. Wells. Utopia modernă*, București, 1983; ed. Satu Mare, 2011; *Anticipația românească*, Cluj-Napoca, 1994; ed. 2, București, 2003; ed. 3 (*Istoria anticipației românești*), Iași, 2007; *Discursul utopic*, București, 2000; *Figurine de ceară. Integrala povestirilor SF*, pref. Cornel Robu, București, 2004; *Mic tratat de concordie națională sau Cartea tranziției*, Cluj-Napoca, 2005; *Discoteca din Alexandria sau Cartea științelor*, Cluj-Napoca, 2007; *Cronici de familie. SF-ul românesc după anul 2000*, Cluj-Napoca, 2008; *Povestiri de duminică*, Satu Mare, 2010; *Zodia manipulării. Orizonturi în expansiune*, Cluj-Napoca, 2010; *Știință și violoncel. Orizonturi în expansiune*, Cluj-Napoca, 2011; *Călătorie în Capricia. Cu adevărat ultima aventură a lui Gulliver*, București, 2011; *Așteaptă vremea ta*, Iași, 2012; *Călătoriile din balansoar*, Florești-Cluj, 2012. **Traduceri:** Donald Keene, *Literatura japoneză*, introd. Sumiya Haruya, București, 1991 (în colaborare cu Doina Oprea); H.P. Lovecraft, *Dagon*, Cluj-Napoca, 1993, *Hypnos*, Cluj-Napoca, 1993; John Brunner, *Să prinzi o stea căzătoare*, București, 1998; Du Fu, *Balada carelor de luptă*, Cluj-Napoca, 2004; H.G. Wells, *Lumea eliberată*, București, 2007.

Repere bibliografice: Constantin Cubleşan, „*Argonautica*”, TR, 1971, 4; Petru Poantă, „*Jocul cu vipere*”, ST, 1972, 13; Valentin Tașcu, „*Jocul cu vipere*”, F, 1973, 1; Val Condurache, [Mircea Oprea], CL, 1974, 7, 1976, 4; Cristea, *Domeniul*, 330–335; Voicu Bugariu, [Mircea Oprea], LCF, 1976, 13, 1978, 18, 1984, 39; Valeriu Cristea, [Mircea Oprea], RL, 1976, 13, 1984, 21; Dana Dumitriu, *Banalul și fantasticul*, RL, 1977, 13; C. Vernescu, „*Adevărul despre himere*”, CL, 1977, 10; Iorgulescu, *Scriitori*, 227–229; Leonida Neamțu, *Marginalii la „Figurine de ceară”*, ST, 1978, 10; Sorin Titel, *Anticipație și parodie*, RL, 1980, 22; Virgil Stanciu, *Registrele utopiei*, ST, 1984, 5; Sorin Antohi, *Utopia alive and Wells*, „Almanah «Anticipația» 1985”, 1984; Eugen Simion, *Tema utopiei în roman*, RL, 1986, 30; Florin Manolescu, *Medalion: Mircea Oprea*, „Almanah «Anticipația» 1987”, 1986; Steinhardt, *Monologul*, 193–197; Poantă, *Dicț. poeți*, 146–147; Cosma, *Romanul*, II, 267–270; *Dicț. scriit. rom.*, III, 537–541; *Dicț. analitic*, IV, 477–479, 517–522; Gabriela Toma, *Literatura SF*, RL, 2006, 28; Michael Haulică, *Și clasic, și modern, și bun*, DMT, 2010, 51; Radu Voinescu, *Anticipația românească sau Legitimarea unui gen literar*, „Hyperion”, 2011, 10–12. **M.I.**

OPROESCU, Alex. [Alexandru] (8.V.1940, Nehoiu – 26.V.2017, Buzău), istoric literar, bibliograf. Este fiul Alexandrei (n. Caraileanu) și al lui Constantin Oproescu, negustor. Urmează clasele primare și gimnaziale la Nehoiu. Absolvent al Liceului Teoretic din Pătârlagele (1957), al Școlii de Biblioteconomie din București (1960) și al Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1971),

își începe activitatea ca șef al Bibliotecii Raionale Râmnicu Sărat (1960–1968). În 1970 este numit director al Bibliotecii „V. Voiculescu” din Buzău, pe care o va conduce treizeci și trei de ani și căreia i-a donat peste o mie de cărți. Debutul absolut datează din iulie 1954, când îi apare o poezie în „Scânteia pionierului”. Colaborează la „Viața Buzăului”, „România literară”, „Contemporanul”, „Biblioteca”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Almanahul „Luceafărul”, „Opinia”, „Muntenia”, „Buzăul”, „Mesager cultural”, „Vestala”, „Opinia literară” ș.a. Coordonează publicațiile „Buzăul literar”, „Penteleu” și „Albatros”. În cadrul activităților Bibliotecii „V. Voiculescu” inițiază un salon literar (1970) și cenaclul omonim (1987–1989, 1992–1994), precum și colecția de poezie Autograf. Debutează în 1974 ca editor și coordonator al culegerii *V. Voiculescu. Articole, comunicări, documente*, în care este prezent și ca autor al unor studii de istorie literară. A mai semnat O. Alex.

Primul articol de istorie literară al lui O., publicat în 1972, este dedicat lui V. Voiculescu, „magul de la Pârscov”. Doi ani mai târziu energicul director al bibliotecii buzoiene începe să editeze seria *V. Voiculescu. Articole, comunicări, documente* (I–IV, 1974–1994), reunind contribuții de istorie literară, evocări și interpretări critice semnate de cercetători din toată țara. Materialul cu cea mai mare pondere constă în texte inedite, corespondență, iconografie, documente de arhivă și mărturii privind biografia scriitorului, familia, activitatea literară și extraliterară etc. Volumele tipărite după 1989 mai conțin date și mărturii zguduitoare despre anii de detenție ai lui V. Voiculescu. Explorările întreprinse de O. în domeniul istoriei literare și culturale dau substanța lucrărilor *Scriitori buzoieni. Fișier istorico-literar* (1980) și *Presa buzoiană și râmniceană. Dicționar bibliografic* (I–III, 1995–2009). Autorul, specialist în biblioteconomie, se dovedește și un istoric literar riguros. În prima lucrare sunt sintetizate date biobibliografice, note, bibliografie, texte inedite sau rare, controversate biografice, iconografie despre scriitorii și oamenii de cultură născuți în zona Buzăului, începând din secolul al XVII-lea până în contemporaneitate. În cea de-a doua sunt descrise succint și sistematic peste cinci sute de publicații editate cu începere din 1839, pentru fiecare fiind consemnate datele tehnice, istorice și ideologice necesare. *Nimic despre Hamlet!* (2006) conține „note dintr-o vizită culturală în

Danemarca”, iar *Din Buzăul literar* (2009) este o culegere de articole de istorie literară, istoria presei etc., de extrase „de prin ziare și reviste”.

SCRIERI: *Scriitori buzoieni. Fișier istorico-literar*, Buzău, 1980; ed. 2, îngr. și pref. Mioara Neagu, Buzău, 2010; *Salonul literar – o revistă vorbită*, Buzău, 1993; *Presa buzoiană și râmniceană. Dicționar bibliografic*, I–III, pref. Laurențiu Ulici, Buzău, 1995–2009; ed. (*Dicționarul presei buzoiene și râmnicene. 1839–1949*), Buzău, 2011; *Marin Sorescu la Buzău* (în colaborare cu Marcela Chiriță), Buzău, 1996; *Soroca – cetate a cărții*, Buzău, 2003; *Agora în bibliotecă* (în colaborare cu Mioara Neagu), Buzău, 2004; *Nimic despre Hamlet!*, îngr. și pref. Alexandru Deșliu, Focșani, 2006; *Din Buzăul literar*, pref. Eugenia Gavrilu, Buzău, 2009. **EDIȚII, antologii:** *V. Voiculescu. Articole, comunicări, documente*, I–IV, pref. edit., Buzău, 1974–1994; *V. Voiculescu. Contribuții buzoiene*, Buzău, 1993; Dumitru Șerbescu-Lopătari, *Penteleu. Povestiri și legende*, ed. 2, Buzău, 1996; *De dor... de drag. Scrisori din America – With Homesickness... with Yearning. Letters from America*, ed. bilingvă, tr. Eugenia Gavrilu, Buzău, 2007; *Ion Aristotel – bibliotecar și publicist (1859–1919)*, Buzău, 2007; *Despre V. Voiculescu în scrisori*, Buzău, 2008; *250 de scrisori*, Buzău, 2011; *V. Voiculescu. Mărturii și documente*, Buzău, 2012.

Repere bibliografice: Emil Manu, „V. Voiculescu. Articole, comunicări, documente” (I), RITL, 1975, 3; Laurențiu Ulici, „Agora în bibliotecă”, CNT, 1976, 52; Mircea Iorgulescu, *Despre V. Voiculescu*, RL, 1980, 17; Nicolae Scurtu, *O nouă revistă – „Albatros”*, „Dimineața”, 1992, 56; Ioana Lupu, *Verba volant, scripta manent*, „Biblioteca”, 1993, 11–12; Eugenia Gavrilu, *O carte cu 350 de personaje*, „Muntenia”, 1994, 408; Alex. Ștefănescu, *V. Voiculescu – repere biografice*, RL, 1994, 36; Ion Apeiroaie, *Literatură și reflexivitate*, Iași, 1996, 223–224, 235–237; Alexandru Deșliu, Mioara Neagu, *Un nume sinonim cu Biblioteca: Alex. Oproescu*, Focșani, 2005; Gheorghe Buluță, Victor Petrescu, *Bibliologie românească*, Târgoviște, 2008, 105–107; Mioara Neagu, *Bibliofilie la Buzău. Cărți cu dedicații lui Alex. Oproescu*, Buzău, 2010. **C.H.**

OPROIU, Ecaterina (13.IX.1929, Vulcana, j. Dâmbovița), autoare dramatică. Este fiica Domnicăi și a lui Ioan Oproiu, comerciant. În 1952 a absolvit Facultatea de Drept a Universității din București. A debutat în 1948 la „România liberă”, iar editorial în 1970 cu volumul de critică de film *Un idol pentru fiecare*. A semnat (uneori cu pseudonimele Y și Ileana Costin) cronică TV și cinematografică în „Contemporanul” (1963–1983) și în „România liberă” (1976–1986). Între 1965 și 1989 a fost redactor-șef al revistei „Cinema”. Sute și sute de filme românești și străine au trecut prin cronicile

cinematografice semnate de **O.** Scrisul ei impune un stil inconfundabil, analizele și interpretările sale sunt profunde, originale, nervoase, inventive, viu colorate. După 1990 a editat revista „Lumea femeilor”. Din 1992 până în 2002 a făcut parte din Consiliul Național al Audiovizualului. A primit Premiul Academiei RSR pentru dramaturgie (1978) și Premiul ACIN pentru critică de film (1977, 1982). A fost căsătorită cu economistul Costin Murgescu.

Piesa *Nu sunt Turnul Eiffel* (1978), „pseudocomedie în două părți”, a avut premiera în 1964 la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț. Ulterior a fost jucată la București și pe scene din țară și din străinătate. Piesa este o parabolă despre alegerea drumului în viață, dar nu individual, ci prin simbolicul cuplu El și Ea, aflat pe un traseu plin de hățișuri, în căutarea fericirii. El, arhitect în devenire, Ea, doctoriță la țară pierd ultimul autobuz și sunt nevoiți să pornească spre șoseaua națională pe jos, bâjbâind în întunericul nopții. Din acest moment, într-o formulă compozițională care, în secvențe scurte, suprapune planul real și cel imaginar, prezentul și viitorul, personajele – conduse de o logică absurdă – trăiesc secvențe din viitoarea lor existență în cuplu. Faptul că piesa a avut o frumoasă carieră teatrală se explică prin modernitatea discursului dramatic (autoarea este o bună cunoscătoare a tehnicilor de montaj din cinematograful suprarealist), prin caracterul polemic (uneori prea demonstrativ) cu care sunt atacate inerția și șabloanele epocii, prin dialogul alert și ironic. Piesa *Interviu* (titlul inițial, *Handicap*, a fost schimbat de cenzură) s-a reprezentat în 1976, cu o distribuție de primă mărime, la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” din București. Reapar El și Ea, dar de data aceasta iubirea nu mai este atotînvingătoare, cei doi disecând cu ascutimea privirii lor de reporteri profesioniști cuplul pe care l-au format sau pe care l-ar fi putut forma. Piesa este și modern feministă, locul central ocupându-l femeia nonconformistă, simpatic agresivă, preocupată de realizarea profesională, personaj pe care autoarea îl privește cu ironie binevoitoare. În *Cerul înstelat deasupra noastră* (1986) cuplul – altul, dar în esență același – este surprins în ceea ce pare a fi o criză de comunicare, ilustrând sentimentul iremediabilei singurătăți în doi. El – profesionist al unei misiuni economice a României în străinătate, Ea – soția lui, cândva o promițătoare tânără actriță; cei doi se sfâșie într-un dialog încrâncenat, care dezvăluie

abisul dintre ei, dar și accente nebanuit de tragice, existente în banalitatea cotidiană.

SCRIERI: *Un idol pentru fiecare*, București, 1970; *Greta Garbo* (în colaborare), București, 1972; *3x8 plus infinitul*, București, 1975; *Nu sunt Turnul Eiffel*, București, 1978; *Cerul înstelat deasupra noastră*, București, 1986; *Parlez moi d'amour*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Valeriu Râpeanu, „*Nu sunt Turnul Eiffel*”, TTR, 1965, 6; Valentin Silvestru, [*Ecaterina Oproiu*], CNT, 1965, 26, FLC, 1978, 29, RL, 1985, 2; Dumitru Chirilă, „*Nu sunt Turnul Eiffel*”, F, 1974, 12; Carol Isac, „*3x8 plus infinitul*”, CRC, 1976, 3; Margareta Bărbuță, „*Condiția femeii în ipostază scenică*”, CNT, 1977, 1; Florian Potra, *Interviu cu Ecaterina Oproiu*, TTR, 1978, 2; Radu Popescu, *De la scenă la tipar*, RMB, 1978, 10 434; Bogár András, *A riporter minősége*, HT, 1980, 24; Dayana Frățilă, *Piese românești contemporane*, ECH, 1982, 3–4; Faifer, *Dramaturgia*, 88–93; Ileana Lucaci, [*Ecaterina Oproiu*], SPM, 1984, 29, 1985, 2; Ion Cocora, „*Cerul înstelat deasupra noastră*”, TR, 1985, 3; Dumitru Solomon, *Sensibilitatea în sprijinul inteligenței*, „Spectator”, 1985, 10; *Ecaterina Oproiu*, DRI, IV, 13–19; Ghițulescu, *Istoria*, 452–454. **IL.C.**

OPTZECISM. Termenul **o.** este menit să desemneze ansamblul caracteristicilor (estetice, tematice, stilistice, „tehnice”, ținând de obiectivele, viziunea și ideologia literară etc.) aparținând generației '80, adică acelor scriitori care au debutat și au început să se afirme în anii '80 ai secolului al XX-lea. Ivit inițial în sfera conversațiilor informale, acceptat ulterior de critica și istoria literară vizând literatura contemporană, **o.** păstrează o oarecare doză de vag, la fel ca orice concept dorit atotcuprinzător pentru o realitate diversă și consistentă. Problema definirii generației '80 rămâne spinoasă, cum se întâmplă când e vorba de circumscrierea cu precizie a unei generații sau promoții literare. Opțiunile terminologice sunt diverse, motivate adeseori subiectiv. Există, în demersul de periodizare a istoriei literare, distincția între generație și promoție. Se consideră că o nouă generație literară apare o dată la treizeci de ani, în vreme ce promoțiile pot fi decenale. Astfel, Laurențiu Ulici, în anii '90, într-un text de susținere a generației sau a promoției nouăzeciste, opina că „promoția '90 este prima promoție a unei generații noi (admițând că șaizeciștii, șaptezeciștii și optzeciștii fac împreună o singură generație, iar cincizeciștii sunt ultima promoție a generației zise «a războiului»”. Totuși, sintagma „generația '80” s-a impus în panoplia conceptuală a exegezei și a istoriei literare consacrate perioadei contemporane,

existând convingerea că promoția de scriitori afirmați în deceniul al nouălea al secolului trecut este – prin numărul și prin valoarea componentilor ei și mai ales prin caracterul radical novator al demersului acestora, definit de caracteristici comune dincolo de fireasca diversitate a scrierilor – cu totul excepțională, învederând apariția unei noi generații literare. Denumirea a fost promovată în primul rând de optzeciști înșiși, conștienți de statutul lor de generație insurgentă și neconformistă. Fundamentarea identității inconfundabile a **o.** nu s-a redus la criterii strict literare și e elocvent că un optzecist marcant, Mircea Cărtărescu, opina retrospectiv în 1999 – în postură de istoric și teoretician literar – că „așa cum apare astăzi optzecismul, el pare să nu fi fost doar un grup artistic sau o școală literară, ci un fel de generație biologică, națională, diferită de cele dinainte nu numai artistic, ci și ca mod de viață, de percepere a realității. Nu întâmplător această generație a purtat o vreme gloriosul titlu (firește, atribuit ei, inițial, cu un sens peiorativ) de «generația în blugi», definindu-se prin acest obiect vestimentar o întreagă *brave new world*. Optzecismul pare a fi, într-adevăr, '68-ul întârziat al românilor, momentul în care, la fel ca în Occident cu vreo 10–15 ani în urmă, o întreagă generație și-a afirmat *diferența* față de cele anterioare și care nu poate fi redusă la banalul conflict între generații”. **O.** literar s-a coagulat și s-a manifestat inițial prin intermediul cenaclurilor și al revistelor studențești. Au existat mai multe nuclee de coagulare, în diferite zone ale țării, cele mai importante fiind legate însă de Universitatea bucureșteană, și anume de Facultatea de Limba și Literatura Română. Aici au funcționat cenaclurile devenite între timp faimoase, mitologizate chiar ca leagăn incontestabil al **o.**: cenaclul studențesc de proză Junimea, coordonat de Ov. S. Crohmălniceanu (din 1971 până în 1984, când a fost desființat din ordin superior), Cenaclul de Luni, condus de Nicolae Manolescu (care a funcționat în perioada 1977–1983), Cenaclul de critică îndrumat de Eugen Simion, apoi, din 1983 și până în 1990, Cenaclul Universitas (legat însă cu precădere de afirmarea a ceea ce ulterior avea să se numească nouăzecism), condus de Mircea Martin. În aceeași vreme la Cluj-Napoca se desfășura activitatea grupării de tineri studenți-scriitori de la revista „Echinoc”, iar din rândul generațiilor (ceva) mai mature de critici își exercitau rolul de „descoperitori” și îndrumători

Ion Pop, Marian Papahagi și Ion Vartic. Au existat și alte nuclee sau cadre de manifestare propice pentru literatura înnoitoare a tinerilor din epocă – cenaclul „Pavel Dan” de la Timișoara, cu grupul de tineri scriitori care îl au ca mentor pe Livius Ciocârlie, revistele „Dialog” și „Opinia studențească” de la Iași, colocviile de poezie de la Piatra Neamț ș.a. –, dar **o.** nu este reductibil la ele, constituindu-se, într-adevăr, ca un fenomen observabil pe scară națională. Importante în revelarea și impunerea lui au fost câteva volume colective de debut, unele tipărite pe cheltuiala autorilor, dată fiind reticenta instituțiilor culturale oficiale față de promovarea unor noutăți dinamitarde, în plină perioadă de paroxism a ceașismului, altele publicate la Editura Cartea Românească, cu sprijinul unor redactori devotați valorii literare. Astfel, în 1981 apare, cu o prefață de Nicolae Manolescu, volumul de poezie *Aer cu diamante*, grupându-i pe Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Florin Iaru și Ion Stratan, în 1982 apare alt volum colectiv, *Cinci*, cu poeme de Alexandru Mușina, Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter și Mariana Marin, prefațat tot de Nicolae Manolescu, iar în 1983, cu titlul *Desant '83* și o prefață de Ov. S. Crohmălniceanu, iese o antologie de proză scurtă unde figurează Mircea Nedelciu, Sorin Preda, Nicolae Iliescu, Cristian Teodorescu, George Cușnarencu, Ioan Lăcustă, Constantin Stan, Marius Bădișescu, Emil Paraschivoiu, Hanibal Stănculescu, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Iova, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Ene, Mihai Rogobete, Valentin Petculescu, Maria Holmeia, Mircea Cărtărescu; Editura Albatros scoate în 1985 *Caietele debutanților. 1983–1984*, iar în 1988, sub titlul *Debut '86*, e editată altă culegere de proză scurtă a peste treizeci de tineri scriitori, postfațată de Mircea Ciobanu etc. Încă de la începutul anilor '80 – în unele cazuri chiar mai înainte, de vreme ce Traian T. Coșovei a debutat în 1979 cu volumul *Ninsoarea electrică* – mai mulți autori debutează cu volume personale. Alții vor debuta editorial abia după 1989, fiind socotiți „optzeciști cu debut întârziat”, diferiți de nouăzeciști. Pe de altă parte, există și opinia – susținută de corifeii ai nucleului dur al **o.**, între care Mircea Cărtărescu – că **o.** a strălucit cu adevărat în intervalul 1980–1985, tot ce a urmat fiind mai degrabă raliere la o modă, imitație întârziată și în cele din urmă conformistă, epuizare rapidă și istoricizare accelerată a fenomenului. Nu lipsite de doza lor de adevăr, asemenea constatări

se cuvine a fi considerate cu prudență, ele resimțindu-se inevitabil de optica maximalistă a celor direct implicați. Susținuți în presa literară de critici din generațiile mai vârstnice – în primul rând de mentorii cenaclurilor care au contat în afirmarea lor, dar și de alți critici consacrați –, optzeciștii s-au străduit să-și promoveze ei înșiși literatura prin texte teoretice sau de poziție ori prin texte critice, publicate – în limita posibilităților din epocă – în revistele studențești, în cele literare, dar și în alte periodice. Astfel, Radu G. Țeposu și Tania Radu, care răspundeau de rubrica literară la „Flacăra pentru minte, inimă și literatură”, supliment cultural al revistei „Flacăra”, publică asiduu cronici despre cărțile optzeciștilor în plină afirmare. Se cuvine relevat faptul că, în perioada de „preistorie” a o., adică în vremea studenției unor viitori protagoniști ai acestei școli literare (1970–1973), un grup format din Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu, Ioan Lăcustă, Gheorghe Iova, Ioan Flora, Gheorghe Ene, Constantin Stan și Sorin Preda a scos o revistă murală într-un singur exemplar, intitulată „Noii”. După 1989 au apărut

volume antologice propunând o încercare de canonizare a literaturii optzeciste și vizând afirmarea ideologiei scriitorilor optzeciști. Notorii sunt *Antologia poeziei generației '80*, întocmită de Alexandru Mușina și apărută în 1993 (reunind texte de Liviu Antonesei, Andrei Bodiș, Romulus Bucur, Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Nichita Danilov, Caius Dobrescu, Aurel Dumitrașcu, Bogdan Ghiu, Paul Grigore, Florin Iaru, Mariana Marin, Ioan Moldovan, Ion Mureșan, Viorel Mureșan, Alexandru Mușina, Viorel Padina, Aurel Pantea, Marta Petreu, Daniel Pișcu, Cristian Popescu, Simona Popescu, Petru Romoșan, Dan Stanciu, Liviu Ioan Stoiciu, Ion Stratan, Marcel Tolcea, Matei Vișniec, Călin Vlasie), și antologia *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, întocmită de Gheorghe Crăciun și publicată în 1994 (cu texte de Liviu Antonesei, Vasile Andru, Ștefan Agopian, Ioan Buduca, Ștefan Borbély, Romulus Bucur, Mircea Cărtărescu, Dumitru Chioaru, Magda Cârneci, Radu Călin Cristea, Al. Cistelean, Gheorghe Crăciun, George Cușnarencu, Nichita Danilov, Valeriu Gherghel, Vasile Gogea,

Alexandru Mușina, Mariana Marin, Mircea Cărtărescu, Ion Bogdan Lefter și Bogdan Ghiu

Mihai Dinu Gheorghiu, Bogdan Ghiu, Ioan Groșan, Emil Hurezeanu, Bedros Horasangian, Florin Iaru, Al. Th. Ionescu, Nicolae Iliescu, Gheorghe Iova, Ion Bogdan Lefter, Dan C. Mihăilescu, Mircea Mihăieș, Cristian Moraru, Virgil Mihaiu, Ion Mureșan, Alexandru Mușina, Mircea Nedelciu, Nicolae Oprea, Marta Petreu, Gheorghe Perian, Virgil Podoabă, Simona Popescu, Aurel Pantea, Sorin Preda, Liviu Ioan Stoiciu, Ion Simuș, Eugen Suciu, Mircea Scarlat, Radu G. Țeposu, Cristian Teodorescu, Stelian Tănase, Matei Vișniec, Călin Vlasie, Alexandru Vlad, Daniel Vighi).

Ca și alte concepte asemănătoare, **o.** rămâne oarecum imprecis: utilizat cu sensuri mai înguste sau mai largi, desemnând fie o grupare sau o școală literară, fie literatura caracteristică unei întregi epoci sau chiar un fenomen social, deja însoțit de o „mitologie” și un „folclor” proprii, el este imposibil de fixat consensual, deși, tot consensual, legitimitatea lui apare ca necesară. Între extremele posibile – lărgirea lui până la irelevanță prin considerarea ca aparținători ai **o.** a tuturor scriitorilor născuți în anii '50 (mai precis între 1948 și 1958) și care au debutat în anii '80, de unde concluzia unui **o.** „nețărnut” sau, dimpotrivă, reducerea lui la câteva nuclee restrânse, la o pleiadă limitată, adică la elita generației literare și, mai ales, circumscrierea lui la o estetică unitară, asociată cu o tehnică de scriitură precis definită – soluția convenabilă este cea a căii de mijloc. Generația '80 e numeroasă și prezintă diversitatea firească pentru scriitori care depășesc cercul limitat al unei școli literare organizate. Pe de altă parte, sunt incontestabile cristalizarea și promovarea unei estetici aplicate, a unei viziuni și a unei practici literare caracteristice. Această generație de scriitori are un traseu biografic specific: adolescența și prima tinerețe a optzeciștilor au coincis cu liberalizarea politico-ideologică a regimului comunist, formarea lor intelectuală s-a făcut într-un moment de relativă deschidere către modelele și patrimoniul literaturii universale, iar anii următori au înregistrat rîgîdizarea sistemului comunist, însoțită de aberante privațiuni materiale și disfuncții sociale. Generație într-adevăr „în blugi”, este în bună parte cultivată și animată de imboldul înnoirii radicale, însă marginalizată social și oprîmată sau blocată profesional, „infantilizată”, după cum s-a remarcat, până în pragul senectuții, fără intenții neapărat vinovate, de generațiile anterioare („Eticheta de «tânără generație»

care însoțește de douăzeci de ani grupul optzecist a făcut ca el să fie permanent minimalizat și privit cu condescendență, ca un fel de «grupă mică» a lumii literare, mentalitate de care s-au impregnat și optzeciștii înșiși, care, în majoritate, au rămas niște eterni copii, cu avantajele și dezavantajele acestei situații” – Mircea Cărtărescu). Generația este mar-toră și, într-un fel, victimă principală a atmosferei de marasm și dezamăgire generală care a afectat societatea românească în anii '80 și are și trăsături specifice la nivelul exprimării ei literare. Simplificând întrucâtva lucrurile, se obișnuiește să se spună că aportul particular al **o.** constă în ralierea deplină a literaturii române actuale la postmodernism. Corectă în esență, etichetarea reclamă câteva observații menite să o nuanțeze: **o.** nu se suprapune perfect cu postmodernismul, există o parte care nu se lasă afiliată postmodernismului (ci, de pildă, tardomodernismului, poststructuralismului, neoexpresionismului etc.) și, pe de altă parte, se consideră că manifestarea deplină a postmodernismului literar românesc e identificabilă în scrierile unor optzeciști apărute către sfârșitul anilor '80 și mai ales în anii '90, precum și în contribuția unor promoții mai noi. Caracteristice **o.** în poezie sunt considerate: renunțarea la gravitatea modernistă, refuzul înfiorării patetice sau a tonului înalt, de vaticinație pe teme ontice; respingerea exprimării măiestrite și promovarea tonului familiar, colocvial, ironic și autoironic; biografismul truculent și colorat, dublat de magnificarea hătră a derizoriului, sordidului sau a insignifiantului prin recuperare manierist-cărturărească, de fapt ironică; mitologizarea burlescă a cotidianului prin recurs la procedeele culturii populare; caracterul narativ al poemelor, recursul la listă sau la panoptic, la acumulări descriptive. Totul dublat de o aplecare spre ceea ce s-a numit comedia literaturii, de autoreferențialitatea textului ori de implicarea conștiinței teoretice a autorului. Acestea ar fi „ingredientele” **o.** poetic canonic, însă există viguroase filoane optzeciste de nuanțe sensibil diferite: autenticiste, neoexpresioniste, minimaliste ș.a. Pentru unii, formula clasică a poeziei optzeciste este cea manifestă în volumul colectiv *Aer cu diamante*, orientare poetică – opi-nează Mircea Cărtărescu – ce „nu trebuie nici fetișizată, nici subestimată”. Există, neîndoios, mai multe **o.** Numele de poeți cel mai des citate sunt Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Florin Iaru, Ion Stratan, Alexandru Mușina, Romulus Bucur, Bogdan

Ghiu, Ion Bogdan Lefter, Mariana Marin, Liviu Ioan Stoiciu, Marta Petreu, Matei Vișniec, Ion Mureșan, Magda Cârneci, Nichita Danilov, Denisa Comănescu. Și în ce privește proza sunt identificabile mai multe aripi ale **o.**: orientarea radical textualistă, așa-zis tardomodernistă, concentrată pe „ingineria textuală” și pe „textuare” (Gheorghe Iova), un **o.** prozastic propriu-zis, care combină echilibrat textualismul și autoreferențialitatea cu un realism mărunț și fragmentar, preocupat să valorizeze cotidianul frust, derizoriul, grotescul ori tragismul nespectaculos, provocat de distorsiunile sociale din perioada comunismului și să promoveze un autenticism rafinat, mediat intelectual, prin textualizare, și există, în sfârșit, ficțiunea carnavalesc apocaliptică, flamboaiant postmodernă (în maniera lui Thomas R. Pynchon), marcată de truculență fantasmagorică, propunând lumi alternative, ficțiuni istorice, operând cu fantasticul și fabulosul ș.a.m.d. Reprezentanți pentru prima formulă ar fi Gheorghe Iova și Gheorghe Ene, pentru a doua Mircea Nedelciu și Gheorghe Crăciun, iar pentru a treia Mircea Cărtărescu, George Cușnarencu, dar și Gheorghe Crăciun și Mircea Nedelciu (prin scrierile lor mai noi), ca și, probabil, Petru Cimpoeșu, Ioan Mihai Cochinescu ș.a. (nu puțini nouăzeciști, precum Daniel Bănuțescu, Dan Perșa ș.a., s-au raliat din mers acestei formule, radicalizând-o și ilustrând-o strălucit). Comode pentru creionarea unui tablou de ansamblu, asemenea delimitări și clasări sunt destul de imprecise, fiindcă în practică formulele se întâlnesc rareori în stare pură, iar majoritatea prozatorilor optzeciști învederează cazuri mixte, intermediare, de ilustrare a lor. Numele de prozatori optzeciști cel mai des vehiculate sunt Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Iova, Mircea Cărtărescu, Sorin Preda, Nicolae Iliescu, Cristian Teodorescu, George Cușnarencu, Ioan Lăcustă, Constantin Stan, Petru Cimpoeșu, Ioan Mihai Cochinescu, Hanibal Stănciulescu, Alexandru Vlad, Daniel Vighi, Ioan Groșan, Ștefan Agopian, Bedros Horasangian. În critică și în eseistică generația '80 nu a produs o revoluție la fel de clar perceptibilă și de radicală precum cea din literatura propriu-zisă. Spiritul teoretic și modernizarea uneltelor au fost preluate de la elita înaintașilor imediați, cu o tendință de continuitate și de emulație, iar nu de ruptură polemică. Dintre criticii aparținând, prin vârstă biologică, generației '80 s-au ilustrat Ion Simuț, Vasile

Popovici, Radu G. Țeposu, Monica Spiridon, Gheorghe Perian, Al. Cistelean, Dan C. Mihăilescu, Ștefan Borbély, Nicolae Oprea, Adrian Dinu Rachieru, Mihai Dragolea ș.a. Ca esești, s-au distins, între alții, Ioan Buduca și Liviu Antonesei. Ei nu au acționat totuși în calitate de critici de direcție (dată fiind și împrejurarea că în critică debutul și câștigarea autorității sunt, de regulă, mai târzii decât în poezie și în proză), mentorii și promotorii **o.** fiind critici din generațiile anterioare. În anii '80 criticii debutau de regulă cu volume despre clasici ori cu eseuri de istorie sau de teorie literară, în vreme ce beletristica optzecistă emergentă era descoperită, comentată, recomandată și validată de critici consacrați, precum Nicolae Manolescu, Eugen Simion ș.a. Prima exegeză panoramică nu numai a **o.**, ci a întregii literaturi a tinerilor din deceniul al nouălea din secolul trecut aparține totuși unui critic optzecist, Radu G. Țeposu, în *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă* (1993). Trebuie însă subliniat faptul că poeții și prozatorii optzeciști au, în majoritatea lor, competență și vocație teoretică, fiind de regulă – chiar dacă în subsidiar – și esești sau critici literari. Textele critice, teoretice și programatice cele mai importante – și cele mai autorizate – au fost date de scriitori percepuți în primul rând ca poeți sau prozatori: Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Alexandru Mușina, Gheorghe Iova, Mircea Cărtărescu ș.a. Începând din anii '90, Ion Bogdan Lefter, „retras” din activitatea poetică, încearcă să-și asume postura de critic al generației optzeciste. După 1995, și mai ales după 2000, reprezentanți ai generației literare optzeciste s-au identificat tot mai mult cu ceea ce se numește *establishment*-ul vieții literare și culturale a țării: ei se află la conducerea unor instituții culturale, ocupă catedre universitare, sunt directori de publicații culturale ori de edituri, uneori acționează în calitate de analiști politici sau de formatori de opinie. La această situație – cu totul diferită de marginalitatea socială din perioada debutului – se adaugă o campanie de autopromovare exclusivistă, prin care generația '80 e prezentată drept singura generație literară importantă după cea interbelică, predecesorii ei imediați fiind contestați pentru colaboraționism cu regimul de dictatură și pentru cantonarea în modernismul întârziat, iar succesorii imediați fiind de asemenea contestați ca imitatori lipsiți de originalitate și aderenți anacronici ai unor estetici literare perimate. **O.** e glorificat cu accente

similimilenariste – de propriii corifei sau de susținătorii pătimiși ai acestuia – ca izbăvitor al literaturii naționale prin conectarea ei la postmodernismul decretat punct terminus al istoriei de orice fel, deci și al istoriei literaturii, ceea ce provoacă iritarea reprezentanților altor generații sau promoții literare, care, ca ripostă, tind să conteste valoarea și importanța generației optzeciste. Confrații mai vârstnici, moderniști și șaizeciști, par să nu se împace cu ieșirea optzeciștilor din starea lor de „infantilizare” și continuă să-i considere generația tânără, refuzându-le excelența valorică, în vreme ce vârful de lance militant al generațiilor cu adevărat mai tinere îi contestă ca retrograzi, ca evaziونيști esteți și tehniciști, lipsiți de autenticitate, plâsmuitori ai unui „univers de carton”. „Excepționalismul” generației '80 este astfel pus în chestiune. Contestările vehemente, reciproce ori încrucișate, par să fie un lucru normal, poate chiar banal în viața literară de la noi și, probabil, și de aiurea. Dincolo de supraevaluările ori de subestimările

partizane, o. rămâne în cele din urmă unul dintre cele mai importante episoade ale dinamicii literaturii române contemporane.

Repere bibliografice: Desant '83, București, 1983; Simion, *Scriitori*, IV, 466–723; *Antologia poeziei generației '80*, îngr. și pref. Alexandru Mușina, Pitești, 1993; Radu G. Țeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, București, 1993; Emilia Parpală Afana, *Poezia semiotică: promoția '80*, Craiova, 1994; *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, îngr. Gheorghe Crăciun, București, 1994; Eugen Lungu, *Portret de grup*, Chișinău, 1995; *Dezbateri. Generația '80: o „generație pierdută”?*, CC, 1996, 2 (grupaj special); Marcel Corniș-Pop, *The Unfinished Battles. Romanian Postmodernism Before and After 1989*, Iași, 1997, *passim*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 105–208; *Generația '80 în proza scurtă*, îngr. Gheorghe Crăciun și Viorel Marineasa, Pitești, 1998; Valeriu Bârgău, *Generația '80. Precursori și urmași*, Deva, 1999; Adrian Dinu Rachieru, *Elitism și postmodernism*, Iași, 1999, 27–167; Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfață Paul Cornea, București, 1999, 142–165, 364–457; Gheorghe Iova, *Acțiunea textuală. Bunul simț vizionar*, Pitești, 1999; Mihaela Ursa, *Optzecismul și promisiunile postmodernismului*, Pitești, 1999; Andrei Bodi, *Direcția optzeci în poezia română*, I, Pitești, 2000; Romulus Bucur, *Poeți optzeciști (și nu numai) în anii '90*, Pitești, 2000; Daniel Corbu, *Generația poetică '80*, Iași, 2000; Nicolae Leahu, *Poezia generației '80*, Chișinău, 2000; Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii '80–'90. Dicționar biobibliografic*, I–III, Pitești, 2000–2001; Adrian Oțoiu, *Proza generației '80. Strategii transgresive*, I–II, Pitești, 2000–2003; Alexandru Mușina, *Sinapse*, Brașov, 2001, 61–72, 99–128; Gheorghe Grigurcu, *În răspăr*, București, 2001, 114–121; Mușat, *Strategiile*, 179–208, *passim*; Negrici, *Comunism*, I–II, *passim*; Buciu, *Panorama*, I, 152–206; Mircea Dinutz, *De la optzecism la postmodernism sau invers*, „Oglinda literară”, 2002, 12; Andrei Terian, *Un desant conceptual*, CLT, 2004, 4; Dan Perșa, *Scurtă incursiune prin optzecism*, TMS, 2005, 4; Radu Aldulescu, *Optzecism versus nouăzecism*, CU, 2007, 1; Ovidiu Pecican, *80-ismul*, APF, 2007, 8; Virgil Diaconu, „Optzecism e prostia câtorva...” (interviu cu Gheorghe Iova), „Cafeneaua literară”, 2007, 11; *Optzecismul*, E, 2008, 1–2 (grupaj special); Alex Goldiș, *Elegie pentru optzecism*, CLT, 2008, 32; Manolescu, *Istoria*, 1303–1390; Popa, *Ist. lit.*, II, 545–603; Radu Vancu, *Optzecismul – biedermeierul douămiismului?*, T, 2010, 4; Cosmin Ciotloș, *Scriitorii români de ieri*, RL, 2010, 47; Mihai Vakulovski, *Portret de grup cu „generația optzeci” (Poezia)*, București, 2010; Dumitru Augustin Doman, *Generația 80 văzută din interior. O istorie a grupării în interviuri*, București, 2010; Soviany, *Cinci decenii*, I, 183–268, *passim*; Mihai Vakulovski, *Portret de grup cu „generația '80 (interviuri)*, București, 2011. **N.Br.**

ORA, cotidian apărut la București între 5 aprilie și 4 septembrie 1921, sub direcția lui Pamfil Șeicaru (până la 3 iulie 1921). Ziarul conține și rubrici cu profil cultural: „Cronica literară”, „Culisele”, „Cartea cântecelor” (rubrică de poezie). Se disting alertețea și spiritul polemic al cronicii literare susținute de N. Davidescu (despre centenarul lui Charles Baudelaire, despre Mihail Codreanu, Mihail Sadoveanu ș.a.) și D. Karnabatt. Colaborează cu poezie D. Karnabatt, N. Davidescu, I.U. Soricu, Camil Petrescu (*Alchimie, Melopee*), George Voevidca, Mihail Munteanu ș.a., iar cu proză Victor Ion Popa (*Paștele pe front* (1917)), N. Davidescu (*Maria din Magdala*), D. Karnabatt (*Ouăle roșii*). Paginile **O.** adăpostesc sporadic articole și documente de istorie literară: *Trei scrisori ale lui Gheorghe Barițiu*, *Spiritul critic în România*, *Iacob Negruzzi: „Amintiri din Junimea”*. În numărul 65 este reprodus interviul acordat de Elena Văcărescu unui ziarist elvețian. Se publică traduceri din A.P. Cehov. Comentarii de natură socială sau literară mai dau Camil Petrescu și Al. Tzigara-Samurçaș. **N.S.**

ORAȚIE, specie folclorică în versuri ce se rostește la nuntă, de obicei pe un ton ceremonios, și care stăruie asupra principalelor momente ale desfășurării ritualului, subliniind totodată importanța acestora. În limba română există o variantă destul de veche a acestui termen. Latinescul *oratio* a dat în românește „urăciune”. Cât despre formele „orație”, „urație”, întâlnite în secolul al XVIII-lea în scrierile cronicarilor, acestea derivă din polonezul *oracya*. Neologismul polonez a fost concurat în epoca influenței grecești de cuvântul *encomion*. De aici și cumulul de înțelesuri pe care îl capătă noțiunea, însemnând nu numai **o.** de nuntă, ci și **o.** de înmormântare. Sensul de bază, aflat și în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, rămâne acela de „cuvântare”. În ceremonialul nunții **o.** este semnalată la români din secolul al XVIII-lea. Cel mai vechi text al unei **o.** de nuntă este cel reprodus de Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae*. **O.** care se rostea la nunțile boierești și domnești nu se deosebea de aceea întâlnită la nunțile țărănești. De cele mai multe ori lungimea textului făcea dificilă memorarea lui spontană, încât pentru a nu fi uitată, **o.** era transcrisă uneori de dascăli bisericești, de călugări și chiar de preoți. Așa se explică prezența elementelor apocrife și mai ales a citatelor biblice în **o.** de nuntă, ceea ce i-a determinat pe

unii cercetători să atribuie acestei specii o origine cultă, religioasă. Investigații amănunțite au arătat însă că, de fapt, toți autorii indicați de manuscritele ce păstrează **o.** de nuntă, precum Grigore Lehaci din nordul Moldovei, transilvăneanul Ilie Șerban, ca și Iosif Popovici, Ilie Logofăt ș.a., nu au făcut decât să noteze pe hârtie **o.** care circulau în popor în vremea lor. Cele mai importante sunt **o.** schimburilor, rostită de vornicei cu prilejul schimbării darurilor (straielor) între mire și mireasă, **o.** de iertăciune, prin care starostele sau unul dintre vornicei se adresează socrilor rugându-i să-i binecuvânteze pe miri, **o.** mare de colăcărie (conăcărie sau colăcășie), spusă de unul dintre vornici la poarta părinților miresei în momentul în care sosește alaiul mirelui, și **o.** la masa cea mare sau de dezlegare a mesei, declamată de vornic înaintea bucatelor. **O.** de nuntă cuprinde o adevărată aglomerare de motive și simboluri specifice, în variate exprimări metaforice. Mirele este un „tânăr împărat”, mireasa este „o floare crăiasă”, vorniceii sunt „feți-frumoși din ceea lume”, constituiți în „armata mirelui” și „armata miresei”. Invocate, pâinea, sarea, apa, grâul semnifică vigoarea, frumusețea castă, belșugul și norocul care trebuie să-i însoțească în viață pe tinerii căsătoriți. **O.** de colăcărie configurează un cadru de basm, în care nunta este prezentată alegoric. Un tânăr împărat împreună cu mai mulți însoțitori pleacă la vânătoare. În cale ei întâlnesc o urmă misterioasă, care îi pune în încercătură. Tinerii din alaiul mirelui-împărat pornesc în căutarea ființei necunoscute, identificată în cele din urmă cu mireasa. Narațiunea poetică se încheie cu o parte umoristică. Vorniceii intervin cu o avalanșă de glume la adresa nuntașilor, amplificând astfel atmosfera de petrecere. Motivul mirelui-împărat plecat la vânătoare pe o urmă de căprioară se găsește și în folclorul albanezilor, sârbilor, rușilor și al altor popoare. **O.** de colăcărie are un caracter conservator; cel care o recită nu-și permite să improvizeze decât foarte rar și totdeauna în partea finală, unde nota șăgalnică poate fi mai mult sau mai puțin accentuată. **O.** de iertăciune aduce în contextul nunții o notă solemnă, gravă. Iertăciunea este compusă din două părți. Prima cuprinde legenda biblică privitoare la zidirea omului, iar partea a doua alcătuiește iertăciunea propriu-zisă, prilej de exprimare a înțelepciunii în fața momentelor cruciale ale vieții. **O.** de iertăciune este cunoscută la toate popoarele romanice. Mai mici ca

întindere, celelalte **o.** de nuntă fac loc în mai mare măsură improvizațiilor de moment. Predominantă rămâne nota de umor și de bună dispoziție pe care acestea le degajă. Sub influența creațiilor populare, la Curțile domnești și boierești a luat naștere **o.** domnească, creație retorică alcătuită într-un mediu cărturăresc pe canavaua unor vechi obiceiuri populare. Acest tip de **o.** este influențat de epistolele grecești, în special de epistolele lui Teofil Coridaleu, și a servit drept model **o.** protocolare rostite la sărbători. Un creator de **o.** ocazionale a fost marele ban Văcărescu, tatăl poetului Ienăchiță Văcărescu. Spre deosebire de **o.** festivă, obișnuită la curțile domnești și boierești, **o.** de nuntă conservă numeroase elemente poetice de o rară frumusețe.

Surse: I. Păunescu, *Orații populare, care în unele state obișnuiesc a se zice la nunți*, II, București, 1848; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, 1866, 363–364; I. C. Fundescu, *Basme, orații, păcălituri și ghițitori*, București, 1875, 143–156; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885, 161–184; I. G. Sbiera, *Povești și poezii populare românești*, îngr. și pref. Pavel Țugu, București, 1971, 455–470; Elena Sevastos, *Nunta la români*, București, 1889, 92–216, 283–404; Simion Florea Marian, *Nunta la români*, 1890, 275–849; *Orațiuni ținute la nunțile țărănești sau Binecuvântarea tinerilor ce se însor*, București, 1893, 5–24; G. Fira, *Nunta în județul Vâlcea*, București, 1928, 1–54; Axentie Bilețchi-Oprișanu, *Din comorile neamului nostru. Datini, orațiuni, cântece și strigături de nuntă*, Cernăuți, 1930, 3–39; N.I. Dumitrașcu, *Orații sau Carte de vornicit*, București, 1937; Gh. Pop, *Orații și strigături de nuntă din regiunea Maramureș*, București, 1967; Ion Meitoiu, *Spectacolul nunților*, București, 1969, 51–438; *Nunta la români*, îngr. Ion Moanță, pref. Mihai Beniuc, București, 1977; A. S. Hâncu, V. S. Zelenciuc, *Folclorul obiceiurilor de familie*, Chișinău, 1979, 85–182; *Antologie de folclor din județul Maramureș*, vol. I: *Poezia*, Baia Mare, 1980, 152–193; *Folclor vechi românesc*, îngr. și pref. C. Ciuchin-del, București, 1990, 135–210; Ion H. Ciubotaru, *Valea Șomuzului Mare*, II, cu un capitol de etnomuzicologie de Florin Bucescu și Viorel Bârleanu, Iași, 1991, 51–97; Silvia Ciubotaru, *Nunta în Moldova*, Iași, 2000, 209–301; Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova*, III, Iași, 2005, 225–301; Silvia Ciubotaru, *Obiceiuri nupțiale din Moldova*, Iași, 2009, 386–544.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, 487–489; Cartojan, *Cărțile pop.*, II, 224–232; Dan Simonescu, *Orațiile domnești în sărbători și la nunți*, CEL, 1941; Gh. Vrabie, *Contribuții la studiul orațiilor populare*, REF, 1947; Ion Șeuleanu, *Orația de colăcărie*, SUB, Philologia, t. XIV, 1969, fasc. 1; Gheorghe Cardaș, *Cele mai vechi orații de nuntă tipărite*, REF, 1971, 4; Mihai Pop, Pavel Ruxândoiu,

Folclor literar românesc, București, 1976, 179–192; *Dicț. lit.* 1900, 649; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, București, 1981, 442–446; Ion Șeuleanu, *Poezia populară la nuntă*, București, 1985; ed. (*Nunta în Transilvania în contextul ceremonialului nupțial românesc*), București, 2000; Andrei Hâncu, *Reflecții generale asupra genezei, dezvoltării istorice și stării actuale a speciei orației rituale*, în *Probleme de geneză a creației poetice populare moldovenești*, Chișinău, 1991, 128–151; Pavel Ruxândoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare românești*, București, 2001, 282–291; Silvia Ciubotaru, *Obiceiuri nupțiale din Moldova*, Iași, 2009, 141–166. **I.H.C.**

ORĂȘANU, N.T.

[Nicolae T.]

(1833, Craiova – 7.VIII.1890, Negreni, j. Olt), gazetar, prozator, autor de versuri.

Era fiul Mariței (n. Chițescu) și al lui T. Orășanu, proprietar de pământ. Venit de timpuriu cu familia la București, **O.** învață la Școala de la „Sf. Sava”. S-a agitat, în 1859, pentru alegerea lui Al. I. Cuza, dar în timpul domniei acestuia suportă cinci detențiuni. Fire turbulentă, cu agresivități necontrolate, el irită autoritățile și delictul de presă e numai una din pricinile pentru care va avea necazuri. E un veșnic opozant, așa cum singur mărturisește, cu semeție de „martir”. Îl inspiră, neîndoelnic, „iubirea de patrie și de adevăr”, dar îl întărește, poate, și gândul neîmplinirii unei vocații politice care în zilele Unirii pâruse că se manifestă sub promițătoare auspicii. Satira va fi deci pentru el o revanșă, trădând și nevoia de popularitate. Altfel, funcțiile pe care le-a avut de îndeplinit de-a lungul vremii sunt mai puțin importante: inspector în Regia Monopolului Tutunurilor (1872–1875), director al „Monitorului Oficial” (1876), inspector în Serviciul impozitelor asupra spirtoaselor (1880), inspector financiar (1882), director al Imprimeriei Statului. Către sfârșitul vieții starea lui materială era precară. Un gazetar prolific a fost **O.**, înființând mereu publicații satirice, pe care, odată suprimate de oficialități, le făcea să reapară sub titlu schimbat. În 1859, împreună cu C. A. Rosetti, e redactor la „Țânțarul”. Mai mult de unul

singur susține foile „Spiriduș”, „Nichipercea”, „Cicala”, „Opiniunea națională”, „Sarsailă”, „Ghimpele”, „Daracul”, „Urzicătorul”, „Asmodeu”, „Farfara”, „Cucu”. În anii 1860 și 1861 scoate o serie de broșuri: „Coarnele lui Nichipercea”, „Coadă lui Nichipercea”, „Ochiul Dracului”, „Artașul Dracului”, „Codița Dracului”, „Ghearele Dracului”, încercând să înșele vigilența cenzurii, care suspendase „Nichipercea”. A folosit pseudonimele Iago, Ioana lui Vișan Văduvă, Netto, Nicor, Odobașa, Orășenescu, N. T. Cetățenescu, G. Palicariopol ș.a.

O., satiricul aprig de mai târziu, aduna în 1854, într-un volum cu titlu gingaș, *Floricele de primăvară*, versuri naive, în care poza meditativă sau suspinătoare nu prinde contur, dispoziția fiind una evident senină, nonșalantă. Alte poezii (unele de inspirație patriotică), fabule, epigrame îi apar în „România”, „Revista contemporană”, „Dâmbovița”, „Resboiul” ș.a. În stihuri serbede, alternând cu proza, **O.** confecționează un șir de broșuri, *Misterele mahalalelor* (I–IX, 1857–1858). E, în fapt, „cronica scandaloasă a orașului”, îndeosebi a cartierelor mărginașe din București, unde la tot pasul se iscă certuri, bârfe, intrigi. O lume pestriță se perindă, pândită de cârcotașul reporter cu malicie și cu o mare poftă de a batjocori, grosolan, mai rar cu spirit. În aceeași manieră sunt concepute și cele nouă cărți din ciclul *Târgul cu idei sau Buletinul Cișmegiului* (1857), unde inși fel de fel (granguri politici, paraponisiți, cochete ș.a.) sunt văzuți cu ochi de caricaturist. Într-un mic „roman nichipercean” în versuri, *Trefleac voivod*, sunt diseminate aluzii de un umor căznit și adeseori inept la adresa domnitorului Al. I. Cuza. **O.** ține să lanseze și un personaj popular, Fâl-fâl-son: *Trei feți logofeți sau Povestea lui Fâl-fâl-son, Botezul lui Fâl-fâl-son în balta Cișmegiului, Căința lui Fâl-fâl-son* (toate tipărite în 1857). Dar anecdotică lui e cu totul nesărată. Ca umorist, **O.** are un haz forțat, grosier și chiar imund uneori. Satirele lui – incluse și în cele trei volume de *Opere satirice* (1875) – impun prin alura teribilă, prin temeritate, șocând prin violențele de limbaj. Cu firea lui pătimașă, gazetarul nu e deloc străin de plăcerea de a ofensa și de a inspira teamă. Dezgustat peste măsură de relele din jur, el se inflamează cu ușurință, luând la refec orice, pe oricine, combătând „gangrenele societății”, ironizând sângeros „tombaterile”, lovind în „albi” (conservatorii), dar necruțând nici pe „roșii” (liberalii). Calambururi, porecle (unele de gust îndoielnic),

sarcasme coborând câteodată până la invectivă aglomerează pamfletele lui **O.**, care nu vede decât trădări, duplicități, lichele, poltroni și moftangii, indivizi gata oricând să-și vândă conștiința. Aceștia ar fi „ilustrii contemporani”, pe care îi și fixează în 1861 într-un volumaș cu acest titlu. În *Dicționar politic sau Epoca pruso-ciocoiască*, atacând justiția, clerul ș.a.m.d., el se dezlanțuie mai ales în diatribe antidinastice. În proză, când nu cade în retorică sau în răfuieli mărunte, **O.** dezvăluie anumite resurse. O evocare vie, colorată este *O pagină a vieții mele sau 22, 23 și 24 ianuarie 1859* (1861), momentul cel mai fast al existenței lui. *Întemnițările mele politice* (1861), amintind prin titlu de opera lui Silvio Pellico, *Le mie priggioni*, este o carte revelatoare pentru psihologia omului colțos și intratabil care este **O.** A mai lăsat nostalgice amintiri din adolescență, note de călătorie și a tradus din Florian, Béranger, Paul de Kock, precum și *Istoria Moldaviei și a României* de J.-L. Carra.

SCRIERI: *Floricele de primăvară*, București, 1854; *Târgul cu idei sau Buletinul Cișmegiului*, I–IX, București, 1857; *Trei feți logofeți sau Povestea lui Fâl-fâl-son*, București, 1857; *Botezul lui Fâl-fâl-son în balta Cișmegiului*, București, 1857; *Căința lui Fâl-fâl-son*, București, 1857; *Misterele mahalalelor sau Cronica scandaloasă a orașului*, I–IX, București, 1857–1858; *O fată de măritat*, București, 1858; *Iane Halvagiopol*, București, 1858; ed. Râmnicu Vâlcea, 1872; *Panorama sau Mineiele lui Nikipercea*, I–II, București, 1860; *O pagină a vieții mele sau 22, 23 și 24 ianuarie 1859*, București, 1861; *Ilustrii contemporani*, București, 1861; *Întemnițările mele politice*, București, 1861; *Talmeș-balmeș de la nașu-meu Nikipercea*, I–II, București, 1861–1863; *Farfara*, București, 1865; *Opere satirice*, I–III, București, 1875; *Armatorilor române*, [București, 1877]. **Traduceri:** Paul de Kock, *Sora Ana*, I–II, București, 1856; J.-L. Carra, *Istoria Moldoviei și a României*, București, 1857; Florian, *Gonzalv de Cordova*, București, 1858; Béranger, *Bunul Dumnezeu*, în *Opere satirice*, I, București, 1875.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, 141–143; Iorga, *Ist. lit.* XIX, III, 269–277; Chendi, *Pagini*, 567–569; Sergiu Milorian, *Bunicii răsului românesc. „Nichipercea”*, ALA, 1923, 117, 118; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 302, *Ist. lit.* (1982), 340–341; I. Verbină [Iosif Pervain], *Contribuții la soarta lui Silvio Pellico în România*, SL, 1944; *Ist. lit.*, II, 753–757; N. Vătămanu, *Istorie bucureșteană*, București, 1973, 18–24, 124–132; Trifu, *Presa*, I, *passim*; *Dicț. lit.* 1900, 650–651; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 393; *Dicț. scriit. rom.*, III, 541–543; Firan, *Profiluri*, II, 135–137. **FF**

ORĂȘANU, Ștefan (7.I.1869, București–12.XI.1903, București), istoric și critic literar, poet. Era înrudit, așa cum arată și numele, cu scriitorul satiric N. T. Orășanu. Fiu de preot, **O.** și-a făcut studiile, începând cu cele elementare și terminând cu universitatea, la București. În 1901 își ia licența în litere și filosofie, iar în 1902 obține prin concurs o bursă pentru a studia în Germania istoria modernă și contemporană, dar, bolnav fiind, se întoarce în țară. Îl interesa în primul rând istoria Orientului, însă aria preocupărilor sale cuprinde și literatura, teatrul, muzica și arta plastică, etnografia, economia, filosofia. Studiile *Bibliografia cestiunii Orientului* (1899), *Cronicarii moldoveni din secolul al XVII-lea* (1899), *Botanica populară* (1900), *Istoria României contemporane* (1900), *Filosofia lui La Fontaine după d. Pompiliu Eliade* (1901) sunt dovada unei erudiții care i-a adus prețuirea lui Titu Maiorescu și a lui N. Iorga. Funcționar, din 1895, la Biblioteca Academiei Române, este cooptat în 1900, împreună cu D. Onciul și I. Bogdan, în comitetul de redacție al revistei „Convorbiri literare”. În anul următor îl suplinește la Catedra de istorie a Universității din București pe N. Iorga. A colaborat cu versuri, studii, recenzii, cronici literare, dramatice și plastice la „Revista independentă”, „România literară”, „Literatorul”, „Convorbiri literare”, „Revista poporului”, „Liga literară”, „Românul literar”, „Epoca”, „Revista societății Tinerimea Română”, „Economia națională”, „Noua revistă română”. Folosea pseudonimele Polit, pentru a-și semna recenziile, și Z. Miron pentru poezii.

O. vede în critică un instrument de acțiune socială, necesar în egală măsură domeniului științific și celui artistic (*Critica științifică*). Pentru cultura noastră, afirmă el, critica trebuie să aibă un rol explicativ și normativ. Cunoscând principalele doctrine literare ale timpului (Hippolyte Taine, Ferdinand Brunetiere), **O.** este adeptul unei metode critice care să îmbine analiza operei cu studiul datelor biografice și psihice ale scriitorului. În studiul *Filosofia lui La Fontaine după d. Pompiliu Eliade* supune ideile comparatistului român unui examen pătrunzător, deși nu întotdeauna obiectiv, reliefând tendințele dogmatice sau rigiditatea sistemului estetic teoretizat de acesta. Criticul a fost și un activ și bine orientat cronicar teatral. Aprecia reprezentarea dramatică în ansamblul ei, ca spectacol, dar nu neglija nici textul literar. Jocul actorilor, elementele tehnice ale interpretării, corespondența

dintre personalitatea interpretului și rolul interpretat sunt cercetate cu minuție și competență. Accentul cade pe menirea socială, educativă a scenei, pe necesitatea de a se alcătui un repertoriu de calitate. De aceea a protestat împotriva reprezentării unor piese frivole, preluate din repertoriul teatrului francez de boulevard, și a criticat piesele unor dramaturgi reputați, români sau străini, pentru slăbiciuni de construcție, pentru lipsa adâncimii psihologice, pentru neconcordanța cu adevărul istoric. O atenție deosebită acordă teatrului istoric. Influențate de poezia lui Maurice Rollinat, versurile lui **O.** oscilează între parnasianism și simbolism. Este o poezie echilibrată, tinzând către exactitate prozodică, în care nostalgia plecărilor, a depărtărilor, a necunoscutului se îmbină cu vagi presimțiri și cu misterioase elanuri erotice.

SCRIERI: *Alexandru Obedenaru*, București, 1891; *Bibliografia cestiunii Orientului*, București, 1899; *Cronicarii moldoveni din secolul al XVII-lea*, București, 1899; *Botanica populară*, București, 1900; *Istoria României contemporane*, București, 1900; *Filosofia lui La Fontaine după d. Pompiliu Eliade*, București, 1901.

Repere bibliografice: Titu Maiorescu, [Scrisoare către A. Philippide și S. Mehedinți], SDL, IX, 259–260; N. Iorga, Ștefan Orășanu, „Sămănătorul”, 1903, 47; Al. Sadi Ionescu, Ștefan Orășanu, IB, 278–303; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, 337, II, 31, 89–90; *Dicț. lit.* 1900, 651–652; Bucur, *Istoriografia*, 57–59; *Dicț. scriit. rom.*, III, 543–544. **R.Z.**

ORDINEA, gazetă politică și literară apărută la București, de trei ori pe săptămână, între 18 august 1866 și 2 februarie 1867. Redactor, pentru o scurtă perioadă, este Constantin Răceanu, iar secretar de redacție Dimitrie D. Racoviță. La acest ziar colaborează B. P. Hasdeu, autor și al unei scrisori către redacție, adevărată profesiune de credință politică și culturală cu nuanțe conservatoare, cu mai multe cronici dramatice, în care discută spectacole cu piese străine și românești (*Concina* de V. Alecsandri și comedii traduse din limba franceză *Cum se învață minte bărbații*, *Femeia trebuie să urmeze bărbatul*, *Corabia Salamandra*), remarcând prestația trupei Constantin Dimitriade și mai ales jocul „excelent” al lui Matei Millo. O poezie, *Rugăciunea studenților la intrarea în noul gimnaziu „Petru și Paul” din Ploiești, la 1-iu septembrie 1866*, îi aparține „institutorului” Zaharia Antinescu. Ulysse de Marsillac redactează un supliment literar în limba franceză. **O.** are și rubrici de știri culturale, bibliografie ș.a.

R.Z.

ORDINEA, cotidian apărut la București între 23 noiembrie 1907 și 30 ianuarie 1913. A fost fondat de Take Ionescu și inițial avea subtitlul „Organ conservator”. Începând cu 27 ianuarie 1908 va deveni „Organ conservator democrat”, ca urmare a demisiei lui Take Ionescu din Partidul Conservator, urmată de întemeierea Partidului Conservator Democratic. Doctrina acestei noi formațiuni politice este prezentată în numărul din 30 decembrie 1910. Multe texte programatice îi aparțin lui Take Ionescu, căruia i se iau, de asemenea, numeroase interviuri și i se reproduc alocuțiunile din Parlament. În articolul de fond intitulat *Ordinea*, din primul număr, se spune: „De un lung șir de ani trăim într-o adevărată dezordine politică și socială. [...] Partidului Conservator îi revine misiunea de a reorganiza administrațiunea transformând-o într-un instrument de cultură, de progres, de ordine. [...] România va fi o țară de ordine sau nu va fi”. Actualitatea politică este comentată de Th. D. Speranția și Duiliu Zamfirescu, iar Sebastian Moruzi combate propaganda antisemită, recomandând tânărului stat românesc un multiculturalism *avant la lettre*. Periodicul are mai multe rubrici, unele cu profil cultural: „Note și impresii” (susținută de Donar Munteanu), „Oameni și fapte” („Scrisori din Iași”, „Scrisori din Slănic” (semnată Archibald Rodion, pseudonimul lui A. Steuerma-Rodion), „Glose”, „Însemnări artistice și literare”, „Telegrama”, „Informații”, „Foileton”, „Litere-Arte-Științe”, „Foița ziarului Ordinea” (începând cu 11 august 1911). Printre cei incluși în sumar (deseori cu texte reproduse din alte publicații) se află oameni de cultură, scriitori și critici literari: D. Anghel („*Viața românească*” și *scriitorii români*), A.D. Xenopol (*Istoria creștinismului daco-roman*), Nicolae Xenopol (*Confederațiunea statelor balcanice*), Ioan Rațiu (*Blajul*), Romulus Cioflec (*În jurul Peninsulei Balcanice*), Șt. Antim (*Poporanism sau social-democratism, Reformele lui Kogălniceanu*), Alexandru Ciura (*Gazetarul*), Octavian Goga (*Triumful ideii*), Lia Hârsu (*Din viața lui Dostoievski*), I. Duscian (*Sfârșitul modernismului în Germania. Impresionism, simbolism și neoromantism*), Nicolae Densușianu (*Characterul revoluției de la 1784*), Mihail Dragomirescu (*Literatura de azi și cea de ieri*), Liviu Rebreanu (*Modernismul, Ultima lucrare a lui Gorki*), Zaharia Bârsan (*Ceva despre mișcarea literară din Ardeal*), Emil Gârleanu (*Cum citea Ion Creangă*), Constantin Rădulescu-Motru

(*Ce înseamnă Eminescu pentru cultura românească*), V. V. Haneș (*București în secolul al XIX-lea*), Marcu Beza (*Călători englezi despre români*), M.G. Băileanu (*Încercări asupra civilizațiunei chinezești*). Printre poeții publicați sau republicați în **O.** se numără D. Anghel și St. O. Iosif (*Prolog, Mesagiul, În Cișmigiul* ș.a.), Al. Davila, Al. Vlahuță, Florian I. Becescu, iar dintre prozatori pot fi amintiți I.L. Caragiale (*Sărbători mahnite*), Mihail Sadoveanu (*Poveste de sărbători*), Victor Eftimiu (*Spovedania unui clown, Portretul*), D. Anghel (*În pragul morții*), Ion Agârbiceanu (*Bănuitorii*), Gala Galaction (*Biserica din răzoare*), Maria Buțureanu (*Zări de lumină*, fragmente de roman). Teatrul este reprezentat printr-un fragment din drama în versuri *Sutașul troian* de Al. Davila. Apar traduceri, în foileton sau individual, din Heinrich Heine (*Noapți florentine*), Rudyard Kipling (*Săgețile lui Cupidon*), Guy de Maupassant (*Un fiu*), A. P. Cehov (*O mireasă fără prejudecăți*, tălmăcită de I. Botez), Al. Dumas-fiul (*Strigoii Carpaților*, în versiunea lui D. Anghel și St.O. Iosif), N.V. Gogol (*Portretul, Nasul*), Maxim Gorki (*Hanul și fiul său*, reluată din „Noua revistă română”, *În stepă*), Gabriele D'Annunzio (*Lada*), Henryk Sienkiewicz (*Hania*), Gérard de Nerval (*Aurelia, Emilia*), proză și poezie de Charles Baudelaire (transpuse în românește de Al. T. Stamatiad), cugetările lui John Ruskin, scrisorile norvegianului Bjørnstjerne Bjørnson, poeme în proză de Oscar Wilde, I.S. Turgheniev, M.E. Saltikov-Șchedrin, Marcel Prévost, Lev Tolstoi, Leonid Andreev. Se dau informații culturale de actualitate: o vizită la Caragiale la Berlin, aniversarea lui Schopenhauer, comemorarea lui Giordano Bruno, moartea lui Tolstoi, ridicarea unui bust lui Brunetièrre și altul lui Vasile Conta, mesajul de grațitudine al evreilor sefarzi cu ocazia dezvelirii statuii lui Kogălniceanu la Iași, descoperirea unui manuscris inedit de Goethe, apariția în limba franceză a jurnalului lui Byron, comunicarea de la Academia Română a lui Duiliu Zamfirescu, cuvântarea lui Octavian Goga la serbările de la Blaj, din vara lui 1911. Se conturează profilurile unor personalități (Badea Cârțan, Porfirio Diaz), se oferă note de drum de la Veneția (Rodion) sau din Scoția (Octavian Goga). Arta plastică este urmărită de Rodion (expoziția Iser), Th. Cornel (*Expoziția Tinerimea Artistică*), Lazăr Cosma (*Salonul de primăvară al Tinerimii Artistice*) și de Th. D. Speranția. Mihail Sorbul face cronica teatrală. Se recenzează *Învierea* lui Tolstoi

și există un constant interes pentru literatura comparată și universală: Rodion, *Heine și Musset*, *Eminescu în limba franceză*, *Maupassant despre sine*, Ilie Bărbulescu face o prezentare a literaturii bulgare contemporane. Nu lipsesc inedite: o scrisoare a lui C.A. Rosetti trimisă lui Mihail Kogălniceanu în 1858, corespondență a lui Vasile Alecsandri. Se republică materiale considerate a fi de interes pentru cauza națională și situația românilor care trăiau în afara fruntariilor României, luate din „Gazeta Transilvaniei” (Petru Span, *Cultura română*; o scrisoare a lui Mihail Kogălniceanu adresată lui Andrei Mureșanu), din „Noua revistă română” (Dem. I. Theodorescu, *Un luptător al culturii noi în Ardeal. Emil Isac*) sau din „Românul” de la Arad (o scrisoare a lui Caragiale despre românii ardeleni, despre care el crede că trebuie să rămână loiali monarhiei austro-ungare; informarea nesemnăată *Vlaicu a zburat pe vânt*; G. Murgescu, *De la frații macedoneni*). C. Rădulescu-Motru polemizează cu Spiru Haret, iar D. Anghel cu Nicolae Iorga. Th. D. Speranția și Artur Gorovei încearcă să descifreze cauzele răscoalelor din 1907 și consecințele lor. Se urmăresc eforturile de coagulare a unei mișcări de emancipare a femeii în România care să lupte pentru dreptul la vot și pentru necesitatea instruirii acestora. Alți colaboratori: Eugenia de Reus Ianculescu, Octav Minar, Mircea Cosăcescu, Ioan Țimiraș, Gh. Ghibănescu, Virgil Caraivan, B. Nemțeanu, Panait Macri. **M.Md.**

ORDINEA, cotidian ce apare la București între 11 decembrie 1928 și 31 decembrie 1931, apoi, sub titlul „Ordinea nouă”, între 12 februarie și 13 noiembrie 1932 și, revenind la titlul inițial, dar cu subtitlul „Unicul ziar ilustrat de informații”/„Ziar ilustrat de informațiuni”, din 17 noiembrie 1932 până în 30 iunie 1944. Fondatorul și primul său director este Mihail Burillianu, fost redactor la „Epoca”, apoi, după Primul Război Mondial, la oficiul liberal „Viitorul” și la cel averescan „Îndreptarea”. În textul ce deschide primul număr, *De ce apare „Ordinea”?*, se amintește ziarul cu același titlu, scos de conservatori în urmă cu două decenii, titlu care nu ar fi avut atunci vreun rost deosebit, neînglobând propriu-zis un program, cum se întâmplă la zece ani după război, „când siguranța României întregite nu stă decât în ideea de ordine”. Sensul acesteia este circumscris printr-un fel de anchetă în rândul oamenilor politici, cel dintâi

interogat fiind N. Iorga. Deși pare să-și clameze independența, noul cotidian face opoziție acerbă guvernanților, anume Partidului Național Țărănesc, veștejind într-un mod acut pamfletar ceea ce se consideră derapaje sectarist-regionaliste, maltratare a adversarilor, delapidări, afaceri oneroase, mari scandaluri financiar-politice. Agresivitatea extremă a ziarului îl singularizează în presa epocii, aducându-i și numeroase, repetate suspendări, precum cele din ianuarie-februarie 1931. Din echipa adunată în jurul lui Burillianu în primul an fac parte Alexandru Anestin (secretar de redacție, autor de editoriale, cronici de spectacole, recenzii, medalioane ale „celor ce se duc” etc.), N. Constantinescu (Nicon), ce contribuie cu interviuri (unul acordat de André Maurois) și cronici teatrale, I. Constantinescu și G. M. Ivanov. Acesta din urmă este și cel mai activ, comentând cu aplomb, dar și competent evenimentele politice din lume și din țară, subiecte legate de ortodoxie (în spiritul textelor pe care le publica în revista „Gândirea”) ori de teatru, muzică, literatură. Spații ample ocupă, de asemenea, numeroasele sale traduceri din scriitori ruși clasici (Anton Cehov, N.V. Gogol, F.M. Dostoievski, Al. Kuprin) ori contemporani (Mihail Zoșcenko, Panteleimon Romanov, Valentin Kataev), din scriitori bulgari, cehi și sârbi, dar și din persanul Omar Khayyam, din Joseph de Maistre, Azorin ori din Alfredo Panzini și Grazia Deledda. Ziarul își deschide coloanele și unor colaboratori mai mult sau mai puțin ocazionali. Astfel, Mihail Steriade recenzează cărți de Lucian Blaga, Ticu Arhip ș.a., iar de sărbători se dau texte de N. Vlădoianu (*Paștele cazon*), I. Minulescu (*Seară rurală*), Adrian Maniu (tableta *Teatru sfânt*). Se publică în foileton memoriile lui Vasile Th. Cancicov, intitulate *Războiul neamului* (*Mobilizarea, Bucureștii după mobilizare, Bucureștii sub ocupație*). Rar sunt prezenți Nuși Tulliu, I. Costin, pictorul C. Vlădescu, Alfred Moșoiu (cu o scrisoare deschisă despre situația din Societatea Autorilor Dramatici Români), Ion Foti (cu articole despre macedoromânii din Dobrogea), Soare Z. Soare (cu o anchetă în rândul actorilor), Dimitrie Antohi (cu un interviu luat lui Panait Istrati, semnat Dinu Aldea), C. Orăscu, V. Lohan (despre literatura engleză), Ștefan Bezdechi ș.a. În primăvara anului 1930 G.M. Ivanov părăsește redacția, lăsând locul lui Ion Foti, care, în afară de domeniul politicii externe, se ocupă de subiecte cultural-literare, mai ales sub pseudonimul Simeon Rufu. I. Constantinescu preia

cronica teatrală, din când în când recenzând și cărți de literatură (*Memoriile* lui E. Lovinescu). În „suplimentul literar și artistic”, scos de Paști ori de Crăciun, apar Victor Eftimiu (*Suveranii și artele, Învierea artelor*), Camil Petrescu (articolul *Autori bine născuți și plebei*, fragmentul de roman *Spre Verdea în 1917*), G.M. Zamfirescu, Radu Gyr (*Leagăn mic*), I. C. Vissarion (*Consfătuire*), George Dumitrescu (*Evlavie*), Al. Al. Leontescu, Cicerone Theodorescu (*Vitrine*), Andrei Tudor (*Basm*). Anton Scarpia prezintă mai multe mănăstiri, apoi alimentează „galeria oamenilor celebri” (din țară și de peste hotare, din toate domeniile). Un lung și amănunțit documentar (*Măcelul de la Beiliș în 1918*) aduce A. Gociman. Sporadic mai semnează I. Pomescu-Gilly, D. Marmeliuc, D. Tomescu, Mihai Tican. Victor Ion Popa dă la lumină, în douăzeci de numere consecutive în iulie 1931, un studiu privitor la teatrele din provincie și la problemele cu care se confruntă. Moartea prematură a lui Mihail Burillianu, la 10 septembrie 1931, bulversează existența ziarului. La 11 noiembrie 1931 pe frontispiciu apare ca director Mihail Dragomirescu, acesta iscăind, pe lângă editoriale politice sau articole privitoare la învățământ (*Fără cărți, Bacalaureatul, De-a bușile*), și câteva comentarii la rubrica *Bibliografie critică*. Pe fondul crizei economice ajunse la apogeu, el nu izbutește să mențină în viață ziarul și acesta își încetează apariția la sfârșitul anului. Redactorii săi nu se vor resemna și în februarie 1932 îl scot din nou. Director este Alexandru Anestin. În genere, contribuția lui, ca și aceea a colegilor săi Ion Foti și I. Constantinescu rămâne în vechile registre tematice. Se aduc și câteva inovații – „chestia zilei” (grafică satirică) de Ion Anestin, rubricile „Ieri, azi, mâine”, „Sport, literatură și artă” și „Viața literară și artistică” (pagina a doua), „Răsfoind ziarele”. După opt luni ziarul cunoaște o nouă transformare: conducerea e preluată de Virgil Kerčiu, postul de „subdirector” revenindu-i lui Alexandru Anestin. Mai târziu, tatăl directorului, profesorul Gheorghe Kerčiu, devine director administrativ și se adaugă un al doilea „subdirector” – inginerul I. Scutaru. Revenind la vechiul titlu, ziarul își schimbă totuși profilul, devenind acum unul „ilustrat de informațiuni”. Inițial pornește ca o publicație nouă, dar patru luni mai târziu marchează „împlinirea unui an de activitate”. În februarie 1935, când se sărbătorește intrarea în al patrulea an de activitate, în numerotare se ține seamă și de cele 222 de numere apărute cu titlul „Ordinea

nouă”. Propunându-și „să stimuleze energiile și să încurajeze inițiativa cinstită” și, în același timp, să „nu tolereze învrăjbirea claselor sociale pe armonia cărora se bazează progresul”, O. dispune de la început de forțe considerabile: în afară de directori și subdirectori, la ziar lucrează Victor Ion Popa și Lucrezia Karnabatt (Karr) ca „redactori literari, I. Peltz ca redactor politic, numeroși reporteri, între care D.I. Atanasiu (reporter parlamentar) ori I. Vițișanu (reporter special la Paris), doi secretari de redacție (Benone Negrețu și Joseph de Saxa) ș.a. Acestora, nu peste mult timp, li se alătură Al. Popovici (reporter, ce semnează, probabil, și Trepăduș) și Mircea Ștefănescu (cronicar teatral). Către sfârșitul anului 1933 o parte din redactorii inițiali părăsește ziarul, acesta alocând un spațiu tot mai mare ilustrațiilor fotografice. Cronicile pe teme culturale (datorate lui Alexandru Anestin, Mircea Ștefănescu, I. Constantinescu) sunt totuși substanțiale, mai ales când cotidianul e scos în șase și în opt pagini. Pentru câștigarea cititorilor se introduc banda desenată și foiletonul polițist (*Crime celebre*) și se dau incitante însemnări de călătorie, precum, în 1935, *Hoinărind prin țările calde* de Virgil Kerčiu sau *O vizită în Rusia sovietică* de un enigmatic R. Tourly. Se publică și reportaje în genul ilustrat de Geo Bogza ori F. Brunea-Fox: Al. Popovici se ocupă de „cafenelele bucureștene” („a cincea putere în stat”) și de lumea și întâmplările de pe traseul „de la tribunal la Văcărești”, iar I. Marius-Mircu de „viața de lipsuri și mizerii a Capitalei”. Sunt inițiate și „numere speciale”, în 20 sau chiar 40 de pagini, precum cele închinete Franței (la 11 mai 1935) și Belgiei (la 24 decembrie 1936) ori lui Carol II (la cinci ani de la încoronare). Mai semnează C. Nicolau-Stroești, C. Nani (care preia în 1936 secretariatul de redacție), Gh. Dragomirescu (un glosar la *Luceafărul* lui M. Eminescu), Zoe Gârbea-Tomellini (scrisori din Italia), Ștefan Marinescu. În toamna anului 1939 în redacție intră și Const. Cristobald, Manole Rădulescu, I. Cireșeanu, Eugenia N. Petrescu (cu un „carnet feminin”), N.T. Leontescu (biografii de celebrități). În paginile intitulate „Mozaic cotidian” și „În zigzag”, pe lângă cronicile vechilor redactori se dau și pagini de proză, traduceri și originale. Acestea din urmă sunt semnate de D. I. Atanasiu (fragment de roman), Ludovic Dauș (dintr-un volum aflat sub tipar), Sergiu Dumitrescu, F.M. Petre, Const. Cristobald, N. Scarlat, Victor Negoescu, Const. Galitza,

R.E. Morel, Al. Iacobescu ș.a. Înfrângerea Franței, urmată de dramaticele evenimente din iunie–august 1940, dar și moartea lui Virgil Kerčiu într-un accident de avion pun sub semnul întrebării existența ziarului. Acesta supraviețuiește sub conducerea lui Gheorghe Kerčiu și cu osândă ziaristilor Alexandru Anestin (autor, în afară de articole de politică externă, a numeroase și substanțiale cronici literare și muzicale), D.I. Atanasiu (reportaje, însemnări diverse, medalioane), Dinu Dumbravă (reportaje), Mircea Ștefănescu (cronici teatrale) și Lucrezia Karnabatt, revenită aici în 1942. Ca reporter e promovat și Eugen Frunză (anterior fusese corector). Fără să poată concura marile cotidiene ale vremii, **O.** face totuși figură onorabilă, menținându-se până la sfârșitul lunii iunie 1944. E posibil să fi apărut până în ajunul intrării trupelor sovietice în Capitală, fără ca numerele să se fi păstrat în colecțiile marilor biblioteci. Nu se știe dacă s-au făcut încercări de a-l scoate și după 23 august 1944; oricum, nu ar fi avut sorți de izbândă în condițiile în care, în 1945, „subdirectorul” său, Alexandru Anestin, este suspendat din presă pe o perioadă de cinci ani „pentru atitudinea antisovietică”. **V.D.**

ORENDI-HOMMENAU, Viktor (13.VI.1870, Dumbrăveni, j. Bistrița-Năsăud – 24.II.1954, București), publicist, traducător. Este fiul Jeanettei Farkas, care provenea din familia von Hommenau, și al profesorului de pian Wilhelm Orendi. Crescut la Târgu Mureș de un unchi, a absolvit un colegiu pedagogic pregătindu-se în particular, ceea ce l-a calificat pentru profesia de învățător. În 1894 fondează „foaia social-beletristică” „Das kleine Universum”, apoi conduce un an (1895–1896) săptămânalul „Szász Réener Wochenblatt” și se afirmă ca publicist independent. Stabilindu-se la Timișoara în 1901, se va pronunța împotriva naționalismului maghiar în paginile ziarului „Deutsches Tagblatt für Ungarn” (1902), atitudine afirmată și în „Deutsch-ungarischer Volksfreund”, pe care îl redactează între 1903 și 1907, precum și în revista „Von der Heide”, pe care o conduce în două etape (1909–1919, 1922–1927), apoi, sporadic, o coordonează și la București (1937), unde locuiește din 1934. Este singura publicație a germanilor bănățeni unde sunt promovați autori ca Josef Gabriel, Otto Alscher, Nikolaus Schmidt, Franz Xaver Kappus, Adam Müller-Guttenbrunn ș.a. După 1922 revista va publica și literatură română: cântece populare, versuri de M.

Eminescu, Octavian Goga, Ion Minulescu, Victor Eftimiu ș.a., traduse frecvent chiar de **M.**, el însuși poet, cum atestă și primul său volum, *Blätter und Blüten* (1896), amplificat în ediția a doua (1902), sau selecția *Aus Licht und Lied* (1922). S-a pronunțat pentru înființarea unei societăți culturale a germanilor bănățeni, a fost, de asemenea, inițiatorul Uniunii Culturale Germane Șvăbești (1919) și a funcționat ca inspector pentru școlile din regiune (numit în 1922), colaborând și cu oameni de cultură aparținând altor minorități din Banat. A fost însă mai cu seamă un bun mijlocitor al relațiilor culturale româno-germane, ceea ce i-a atras cognomenul Orendi-Romenau. În 1928 prezenta un proiect intitulat *Literatur und Volkskunst der Rumänen*, pe care însă nu a reușit să-l finalizeze. Ca traducător, își adună în 1932 versiunile în germană într-o ediție de opere alese din poeziile lui M. Eminescu. Sunt transpuneri „lipsite de pretenții”, „fără rafinamentul artistic” eminescian (Horst Fassel), destinate în primul rând să facă accesibilă cunoașterea poetului român.

SCRIERI: *Literatur und Volkskunst der Rumänen*, Timișoara, 1928. **Traduceri:** M. Eminescu, *Ausgewählte Gedichte in deutsche Übersetzung*, Timișoara, 1932, *Müde Vöglein*, București, 1954.

Repere bibliografice: Sever Bocu, *Sărbătoarea publicistului german Viktor Orendi-Hommenau*, VS, 1930, 27 octombrie; Adolf Heltmann, *Viktor Orendi-Hommenau. Übersetzung von Gedichten Eminescus*, „Klingsor”, 1932, 8; *Marksteine. Literaturschaffende des Banats*, îngr. Heinz Stănescu, București, 1974, 113–143; „*Von der Heide*”, îngr. Walter Engel, București, 1978, *passim*; Walter Engel, *Deutsche Literatur im Banat (1840–1939)*, Heidelberg, 1982, 111–139; Horst Fassel, *Viktor Orendi-Hommenau*, în *Dicț. Banat*, 561–566.

N.Bc.

ORESTE (pseudonim al lui Oreste Georgescu; 25.X.1891, Zimnicea – 6.I.1918, București), poet. Este fiul Elenei (n. Costovici), femeie cultă, care cunoștea foarte bine germana și franceza și era o meritorie pianistă, și al lui Ghica Georgescu, intendent la Spitalul de Copii din București. În Capitală **O.** absolvă în 1902 Școala Primară „Gh. Șincai”, apoi urmează patru clase la Gimnaziul „D. Cantemir”, pentru ca în 1910 să termine cursurile Liceului „Sf. Sava”, secția clasică. S-a înscris la Facultatea de Drept, dar nu a terminat-o. A fost membru al Societății Scriitorilor Români (din 1911), pentru volumele sale acordându-i-se un premiu în 1912. În 1914 devine redactor-șef la săptămânalul liberal „Tribuna

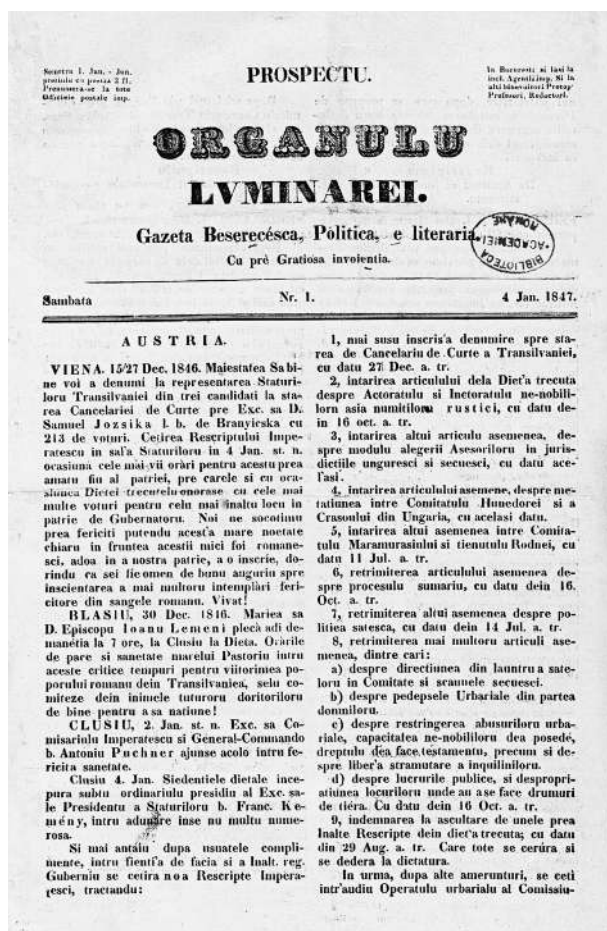
Oltului". A frecventat atât cenaclul lui Al. Macedonski, cât și pe cel al lui Ovid Densusianu. Debutează în adolescență (probabil în 1907), colaborând apoi cu poezii, articole și traduceri la numeroase periodice: „Floarea darurilor”, „Convorbiri critice”, „Frăția românească”, „Sămănătorul”, „Neamul românesc”, „Voința națională”, „Noi pagini literare”, „Minerva literară ilustrată”, „Ramuri”, „Revista copiilor și tinerimii”, „Neamul românesc literar”, „Vieața nouă”, „Solia”, „Lumina literară”, „Arta”, „Rampa”, „Flacăra”, „Căminul nostru”, „Scena”, „Viitorul” ș.a. În 1909 publică primul volum de versuri, *În umbra iubirii*, urmat de *Poezii* (1911), *Himera* (1914), *Cireșul înflorit* (1916). A murit de tuberculoză în Bucureștiul ocupat de Puterile Centrale.

În poezia lui O. se identifică tatonările specifice unui moment de trecere de la tradiționalism la un așa-zis modernism ponderat, rezonanțe eminesciene, macedonskiene și vag bacoviene întâlnindu-se într-o producție abundentă, specifică vârstei adolescentine, dar cu mari inegalități valorice. Astfel, în prima carte apar felurite motive literare: țara cu palmieri și trandafiri, cu gazele și flori de lotus, cum e imaginată țara poeziei, ori încăperea în care îngeri și serafimi din paradis dănuie în sunetele clapelor clavirului sau lacul cu zâne, care trezește reveria îndrăgostitului, cât și peisajul ruinelor unei cetăți de odinioară, prin care vântul plânge, căci apasă „vremuri grele de urgie”. Ecouri eminesciene vibrează în mai multe poeme: „Gândind în anii ce-or să vină/Acum când pleci să nu mai vii,/ Mi-asămăn viața cu-o pădure/ În urma unei vijelii” (*Ruinele sufletului*). O. a încercat să abordeze și teatrul, publicând în periodice textele *Bal mascat* și *Moise* (scrise în colaborare cu N. N. Hârjeu) și poemul într-un act *Zile de purpură*, în colaborare cu Ion I. Pavelescu, editat în volum probabil în 1916. Totodată a realizat traduceri, în mare parte risipite în revistele vremii, ambiționând să talmăcească în românește fragmente din operele unor clasici ai literaturii universale: Ovidiu, Ronsard, Goethe, Schiller, Byron, Lamartine, Heine, Baudelaire, Edmond Rostand ș.a. În volum a publicat, în 1912, doar versiunea la *Hermann și Dorothea* de Goethe.

SCRIERI: *În umbra iubirii*, București, 1909; *Poezii*, București, 1911; *Himera*, București, 1914; *Cireșul înflorit*, București, 1916; *Zile de purpură* (în colaborare cu Ion I. Pavelescu), București, [1916]. **TRADUCERI:** Goethe, *Hermann și Dorothea*, București, 1912.

Repere bibliografice: Chendi, *Schițe*, 101–105; Ion Scurtu, *Talent și modestie – un poet rar: d. Oreste*, „Seara”, 1911, 512; G. Bogdan-Duică, „Poezii”, „Românul”, 1912, 88; A. Naum, „Poezii”, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXIV, 1911–1912; Mihail Săulescu, „Cireșul înflorit”, RP, 1916, 209; Dragoș Protopopescu, „Cireșul înflorit”, „Naționalul”, 1916, 149; Al. T. Stamatiad, *Poetul Oreste*, „România”, 1918, 319; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 517–518; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, 225–227; George I. Stratulat, *Morminte părăsite și cărți uitate*, RP, 1928, 3103; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, 228; Virgil Treboniu, *Poezia lui Oreste*, „Raza literară”, 1938, 47; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 578–579, *Ist. lit.* (1982), 652–653; Ciopraga, *Lit. rom.*, 353–355; Micu, *Inceput*, 489–490; Leon Baconsky, *Oreste*, ST, 1971, 11; Zăciu, *Departa*, 14–16; *Dicț. scriit. rom.*, III, 544–545; Cristea, *Teleorman*, 201–202. **O.I.**

ORGANUL LUMINĂREI, săptămânal politic și literar apărut la Blaj între 4 ianuarie 1847 și 28 aprilie 1848; de la 12 mai până la 29 septembrie 1848 este editat cu titlul „Organul național”. Scopul pentru care Timotei Cipariu, prim-redactor, și redactorii I. I. Mani și Aron Pumnul au editat gazeta era de a contribui la „luminarea” culturală și politică a românilor din Transilvania, fără a fi uitate Principatele. **O.I.** se adresează în primul rând intelectualității transilvănene. Timotei Cipariu dezbate chestiuni de filologie, care interesau un număr mic de cititori. Apar articole despre cele mai vechi cărți tipărite în limba română, glosare cu denumirile plantelor din Transilvania, discuții în jurul folosirii alfabetului latin și fragmente din ciclul de studii intitulat *Principia de limbă și de scriptură*. Redactorii și alți colaboratori (Th. Aaron, G. Pop, Al. Gavra) publică articole, documente și informații istorice, diverse încercări de prezentare, la un nivel accesibil, a unor probleme de filosofie, educație, geografie, științele naturii, precum și modeste încercări de prelucrare a unor poezii populare. **O.I.** este prima gazetă transilvăneană care, prin scrisul lui Cipariu, pune în discuție, folosind o bogată argumentație filologică și istorică, chestiunea limbii române literare, susținând direcția latinistă și etimologistă. În același scop adoptase și tipărirea cu litere latine a tuturor materialelor. Cipariu a încredințat **O.I.** și încercările sale de versificație, pe cele ale lui I. I. Mani (*Deprinderile muselor*, *La recruți*, imitație după un „cântec poporan”), P. Kerekes (*Către români*) și ale altor autori transilvăneni. Aproape toate aceste producții poetice, modeste ca valoare, au ca punct de plecare realitatea socială a epocii. Gazeta a cunoscut o

bună difuzare prin abonamente și avea un număr important de cititori în Țara Românească și în Moldova. Printre abonați figurau Cezar Bolliac, Teodor Codrescu, George Baronzi, Ion Ghica, Florian Aaron, G. Sion, Iancu Văcărescu, Petrache Poenaru, Costache Negruzzi, precum și redacțiile gazetelor „Albina românească” și „Curierul românesc”. **R.Z.**

ORIENTĂRI, revistă apărută la București în 1930 (un singur număr), cu subtitlul „Literare – sociale – politice”, sub îngrijirea lui G.M. Vlădescu. Un scurt articol inaugural dă la iveală, pe un ton polemic, tendința antimodernistă a publicației, care s-ar vrea un „gest de împotrivire” la haosul contemporan, o încercare de a risipi „fumul atâtor mirodenii cosmopolite arse la picioarele mediocrităților”, care împreună cu „încrucișarea multicoloră a atâtor reflectoare, trâmbițarea atâtor genii improvizate și prăbușirea atâtor zei adevărați împrumută

societății românești o înfățișare trivială, caracteristică doar balurilor mascate”. Gata să-și asume riscul de a fi considerată reacționară, **O.** nu a apucat decât să-și anunțe orientarea și să publice câteva texte meritorii. În articolul *Setea de autoritate*, Octavian Goga descrie criza socială și morală a epocii, iar într-altul Simion Mehedinți analizează însușirile omului de stat și face un portret al adevăratului conducător. La „Caleidoscop”, ascuns sub pseudonimul Odo Basca, G.M. Vlădescu lansează un atac la adresa lui Liviu Rebreanu, acuzându-l de duplicitate, trădare și chiar de furt. Unicul număr apărut mai cuprinde versuri de George Lesnea și I. Pajură (Ion N. Popescu), o schiță de G.M. Vlădescu (*Vedenia de aur*), un eseu pe teme de estetică generală al lui Mihail Cruceanu (*Este eternă opera de artă ?*), cronici literare de Al. Al. Leontescu, Paul I. Papadopol și I. Naum, o traducere din opera prozatorului grec Gregorios Xenopoulos (*Cântece-nterupte*). **I.M.**

ORIENTĂRI, revistă apărută la Moinești, lunar, între februarie 1932 și martie 1938, sub egida asociației culturale omonime. Director: Const. R. Crișan; redactori: I.I. Alexandrescu, B. Jordan, Octav Sargețiu. Inițial, programul enunțat de directorul publicației se menține între limitele unui tradiționalism estetic tolerant: „Suntem tradiționaliști, nu însă miopi și obtuți față de frumos, oricum ni s-ar înfățișa ca atare”. Treptat, criteriile estetice sunt tot mai neglijate în favoarea ideologicului. Orientarea se radicalizează mai ales prin articolele cu subiecte politice, glisând între cele două extreme, dreapta și stânga, și reconstituind și la scară redusă imaginea unei societăți scindate. Colaborează cu versuri Const. R. Crișan (sub pseudonimul Radu Nour), Arthur Strobel, Mircea Streinul, E. Ar. Zaharia, Emil Maur, Octav Sargețiu ș.a. Proză semnează B. Jordan, Ștefan Alexiu. Publică teatru Const. R. Crișan și V. Dobrescu. Majoritatea cronicilor literare și a analizelor politice aparțin lui V. Spiridonici și lui Const. R. Crișan (sub pseudonimul Paul Popescu). Publicația, adresată în special cadrelor didactice, nu depășește – prin ton și problematică – un anume provincialism, preferința pentru specificul preocupărilor de breaslă imprimând o îngustare a perspectivei. **N.S.**

ORIENT-OCCIDENT. Au trecut aproape două secole de când Johann Wolfgang von Goethe scria vestitul său *West-östlicher Divan*, unde cântarea

iubirii se hrănea din poezia lui Hafiz și din întreaga lirică arabă, încununând aievea interesul apusenilor pentru un Orient fabulos, început cumva cu traducerea celor *O mie și una de nopți* de către Galland, continuat cu veacul Luminilor prin Montesquieu și Mozart, prin Schlegel și Tieck, prin Novalis și Herder, precedând evadările în exotice ale romantismului, de la Hugo și Hölderlin la Gérard de Nerval și Lamartine. Orientul și Occidentul dăruiesc lucruri prețioase, civilizația europeană neputându-se lipsi de fundamentalul aport răsăritean. Aflată la răscrucea **Or.-Oc.**, aparținând unei latinități orientale care este o insulă într-un univers slav și fino-ugric, aparținând de asemenea singurei ortodoxii latine și singurei latinități ortodoxe din lume, cultura românilor a înregistrat o reflecție permanentă asupra identificării sale cu una sau cu alta din cele două mari spații de civilizație continentală. G. Călinescu remarcă în 1941, în capitolul final din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, capitol dedicat specificului național: „Noi am luat întocmai clasificarea occidental-oriental în alb-negru și zicem despre un bărbat de ispravă că e un om «occidental», despre o carte bună că e o operă «occidentală»”. Așadar, în aceste cuvinte poate fi descifrată o constantă a culturii noastre: cărturari aparținând unui Orient european istoric, mai exact spus unui sud-est cu moșteniri bizantine și otomane grefate pe un fond latin ancestral, își mărturisesc dorința de a descoperi, de a întrezări Apusul. Vasile Pârvan, magistrul lui Călinescu, a fost cel care, în anii '20 și '30 ai veacului trecut, afirma apăsător orientarea occidentală a protoistoriei noastre. Acolo unde, în ultimii ani ai secolului al XIX-lea, A.D. Xenopol putuse să considere că „în cucerirea lui Traian stă zămislirea naționalității noastre”, autorul *Getice* și al *Daciei* sugera atracția treptată a lumii carpato-danubiene spre Apus încă din prima epocă a fierului, socotind că romanitatea nu făcea decât să continue acest fenomen: „Începută în secolul IV î.e.n. prin celți, intensificată din secolul II î.e.n. chiar de romani, occidentalizarea geților din Carpați nu putea duce decât la un singur rezultat: în momentul când romanii luau definitiv la Dunăre rolul civilizator al celților, supunându-i și pe aceștia, din Galia până la gurile Dunării, formelor de viață romane, Dacia era perfect pregătită să devie și ea romană”. Dacia romană, „această prelungire a Italiei către Orient”, îi apărea lui Pârvan continuatoarea directă a

Biserica Domnească din Curtea de Argeș

spațiului geto-dacic în ceea ce privește orientarea culturală occidentală: „Romanismul actual, păstrat mai bine tocmai în Dacia lui Decebal și tocmai în frontierele ei, n-ar putea să fie de origine balcanică pentru bunul motiv că Balcanii nu au fost romanizați”. Iar Nicolae Iorga, pe aceeași linie de gândire cu Pârvan, va scrie că în privința civilizației getice „Apusul adânc străbătut de romanismul panonian, iliric, moesic i-a dat forma latină.” Dacă orientarea apuseană a protoistoriei noastre era astfel postulată, descoperirile din biserica Sf. Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș, necropolă a Basarabilor munteni de secol XIV, au adus revelația existenței, într-un mediu marcat de Bizanț, a unui orizont apusean aparținând goticului, mărturisit de sculpturi funerare și de bijuterii, iar cercetările de la biserica Sf. Nicolae din Rădăuți, necropolă a Bogdăneștilor moldoveni, indicau corecțiile liturgice orientale la o bazilică gotică; totul într-o epocă în care existau personaje princiare catolice în dinastiile ortodoxe din Țara Românească (doamna Clara, prezentă și ca „eroină” a piesei lui Al. Davila) și din Moldova (Lațcu voievod), dar și epocă pentru care Nicolae Iorga făcea credibilă ipoteza unor legături aulice în lumea migratorilor asiatici cumani. Istoricii români ai secolului al XX-lea au privit constant către parteneriatul medieval occidental, fie el cu caracter neguțătoresc prin genovezi, fie confesional prin misionarismul catolic, fie politic prin legăturile de vasalitate cu Ungaria angevină și cu Polonia

Iagellonilor; aceasta, după ce primii istorici moderni, cei ai veacului al XVIII-lea – Dimitrie Cantemir sau istoricii Școlii Ardelene – se opriseră asupra episodului (evident inventat, cu punctul de plecare la cronicari) al „slovelor lătinești” abandonate, pasămite, sub Alexandru cel Bun, în favoarea celor slavone. Bunăoară, Petru Maior afirma că voievodul moldav a fost înșelat de clerul ortodox balcanic, după ce învinsul de la Stănilești tratase chestiunea în capitolul intitulat *De litteris moldavorum* din *Descriptio Moldaviae*. La sfârșitul Evului Mediu și în prima epocă modernă orientările aulice către Apusul catolic nu sunt puține și pot fi deslușite în arhitectura moldavă, cu atâtea sugestii de pietrărie gotică în mănăstiri pravoslavnice sau în curți princiare cu aură paleologă; nu întâmplător același N. Iorga socotea epoca lui Ștefan cel Mare „un nou Bizanț cu influențe gotice”. În același sens pot fi interpretate contactele italo-franceze ale aventurierului Despot Vodă, ale Mihneștilor coborâtori din Țepeș sau ale lui Petru Cercel. Odată cu veacul al XVII-lea, cel al unui baroc ortodox postbizantin, poate fi întâlnită, sub Vasile Lupu, modenatura de Renaștere italo-polonă a bisericii mănăstirii ieșene Golia, tot acum fiind timpul educației nobiliare leșești a cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin. Cel dintâi – spune și Călinescu – „intelectual, vorbind [...] e un om cu învățătură de izvor occidental, iar prin școlile iezuite era atins de atmosfera Contrareforme ce predica atotputernicia unei „Roma triumphans”, celebra sa sintagmă „de la Râm ne tragem” făcând parte din repertoriul ideilor catolice de după Conciliul de la Trento. Rămânând un bine-credincios oriental, ortodoxia îl face pe Grigore Ureche să judece cumpănit un moment crucial al întâlnirilor confesionale **Or.–Oc.**, anume „săborul” de la „Florenția” din anii '30 ai veacului al XV-lea: „atâta oțărătură stătu într-amândoa bisericele, de nu să pot vedea cu dragoste, ci una pă alta hulește și defaimă și una pre alta vrea să pogoare și să o calce. Răsăritul iaste începător, Apusul va să se înalțe și așa una altia nu va să dea cale, cum răsăritul cu apusul n-ar fi fostu logodna lui Hristos”. Un punct de vedere ecumenic, pe care nu puțini cărturari români din vechime l-au împărțit. Pe urma sa, „polonizantul” Miron Costin, cel cu fraza de topică latină, cum semnala Călinescu, era elev al ieziților din colegiul de la Bar. El va nota lapidar în *De neamul moldovenilor* că poporul său e „român, deci râmlean de la Roma”, ceea ce știa

când spunea „suntem adevărați romani și aleși romani în credință și în bărbăție” și occidentalofilul stolnic Constantin Cantacuzino, cărturar cu studii la Padova, unchi, sfătuitor și apoi năpăstuiitor al nepotului său încoronat, Constantin Brâncoveanu; al „prințului aurului”, cel ce ctitoria la Mogoșoaia primul palat din arhitectura noastră veche, cu loggia de inspirație venețiană, comparabilă cu patrimoniul rezidențial european al clasicismului și barocului, găsit la Potsdam și la Caserta sau la Peterhof. Epoca brâncovenească deschidea secolul al XVIII-lea printr-un stil valah ce sintetiza tradiția locală cu ecouri ale stilului otoman „lalé” și cu elemente ale barocului apusean, dar era contemporană și cu momentul Dimitrie Cantemir, o autentică sinteză culturală **Or.–Oc.** „Este, în timpul lui, primul european din Răsărit” scria, cu o ușoară exagerare, Constantin Noica despre acest prinț care și-a petrecut mai bine de două decenii de viață într-un Stambul tot mai deschis către Apus și care a dedicat un op celebru – *Incrementa atque decrementa Aulae Othomanicae* – decăderii inexorabile a imperiului sultanilor; op cunoscut prin traducerile succesive, între 1734 și 1745, ale lui Tindal, Jonquières și Schmidt, într-un Orient tot mai fermecat de Occident, unde Bossuet vorbea despre „înțeleptul egiptean”, iar ieziuitul Kircher despre „Oedipus aegyptiacus”. Devenit membru al Academiei de la Berlin ca învățatul cel mai prestigios al Rusiei lui Petru cel Mare, Dimitrie Cantemir – care aparține și unui Apus în care nu a călcat niciodată – se alinia, prin a sa *Descriptio Moldaviae*, acelui impuls cărturăresc al barocului occidental întru cunoașterea Orientului mai apropiat sau mai îndepărtat. Urmași spirituali ai lui Cantemir, dar cunosători direcți ai Apusului catolic, reprezentanții uniți ai Școlii Ardelene – Samuel Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai – și-au afirmat limpede dubla apartenență la românităte și la Occident, chiar dacă, spre a-l cita iarăși pe G. Călinescu, „artele, literatura Italiei n-au ispitit din păcate pe acești austeri teologi”. Și pentru a continua ceea ce enunță Călinescu, trebuie amintit că, scriind despre sfârșitul de veac XVIII și începutul de secol XIX, el pune epoca sub semnul „descoperirii Occidentului cultural”, cu o precizare esențială: „nu era de ajuns ca puțini să meargă în Apus, ci ca acest Apus să descindă aici”. Epoca fanariotă, reabilitată de N. Iorga într-o conferință memorabilă intitulată *Cultura română supt fanarioți* și ținută la Ateneul

Român în februarie 1898 (an în care, la Paris, Pompiliu Eliade își publica cercetarea asupra influenței franceze în Principate), ca și urmașa sa, epoca Regulamentului Organic, aduceau în spațiul românesc acest Apus: erau emigranți francezi, unii deveniți preceptori și secretari domnești, consuli și militari străini, în timp ce contemporanii lor români scriau, deopotrivă, despre Orientul turcesc, precum Ienăchiță Văcărescu cu *Istoria prea puternicilor împărați otomani*, redactată în exil la Nicopole și în Rodos, în ultimii ani ai veacului al XVIII-lea, dar și despre Occidentul pe care, de pildă, îl descoperea cu candoare Dinicu Golescu în *Însemnare a călătoriei mele...* din 1826. După deceniile „bonjouristiilor” de la 1848, esențiale pentru deschiderea spre Occident, modernizarea progresivă a României, odată cu „Unirea cea mică” a lui Al. I. Cuza și cu independența dobândită sub principele Carol I, a făcut – cel puțin la nivelul mentalului elitelor – ca echilibrul binomului **Or.–Oc.** să se rupă semnificativ în favoarea celui din urmă la nivelul instituțiilor, al instrucțiunii, al urbanismului. Este vremea nașterii „micului Paris” bucureștean, a industriei și, într-un mod remarcabil, de orientare a culturii spre Occident. Ceea ce este nou într-o dispută politică, și nu numai, a conservatorilor Junimii ieșene cu liberalii bucureșteni ai lui I. C. Brătianu, ai lui Eugeniu Carada și ai lui C. A. Rosetti este încercarea ideologică de a lega Moldova de Occident și Muntenia de Balcanii aplecați spre Orient: „... suflarea cucecitoare a Miezinoapții” [...] e mai tare spre Moldova”, nota M. Eminescu în „Timpul”, veștejind „rămășițele haimanalelor de sub steagurile lui Pasvanoglu și Ypsilant și resturile numeroase ale cavalierilor de industrie din Fanar”. Deosebiri dintre o Moldovă descrisă de călători ca „Burgundia Orientului”, unde se citeau scrierile lui Rousseau și cele ale lui Kant, unde se puneau pisanii cu stihuri pravoslavnice însoțite de versuri franțuzești, și o Muntenie pe unde trecea Anton Pann, unde Dimitrie Bolintineanu avea să scrie *Florile Bosforului* și unde „balcanismele” marcau pe Mateiu I. Caragiale, al cărui Pantazi din *Craii de Curtea-Vechi* era o „stranie amestecătură de Orient și Occident” (cum îl definea Călinescu), justificau, la 1909, teza lui G. Ibrăileanu din *Spiritul critic în cultura românească*. Criticul, inițiator al „Vieții românești”, credea, cu un radicalism greu de acceptat, că istoria culturii române, din secolul al XVI-lea începând, „nu e decât istoria introducerii culturii apusene în țările

române și a asimilării ei de către români – cu mici împiedicări în epoca fanariotismului și a rusismului”; era, oricum, o nuanță față de opinia tranșantă de la 1868 a lui Titu Maiorescu, potrivit căreia cultura română fusese „cufundată până la începutul secolului XIX în barbaria orientală”. Perspectiva junimistă și chiar poporanistă asupra rolului salutar al Occidentului în cultura română avea să fie continuată, la alt nivel și cu altă deschidere, de E. Lovinescu în 1924–1925, în cele trei volume din *Istoria civilizației române moderne*. În primul volum, tratând despre „forțele revoluționare”, elementele răsăritene și ortodoxe ale trecutului nostru sunt socotite o „tragedie”, în timp ce posibila prozelitism catolic îi apărea autorului ca o salvare ce a fost ratată: „De ar fi izbutit încercările [...] catolicismului, soarta poporului nostru ar fi fost alta”; „catolicismul [...] ne-ar fi introdus, de timpuriu, în sfera de influență a culturii latine și, deci, în ritmul unei vieți aproape universale”. Pentru Lovinescu, „Răsăritul ne poate lega istoricește, nu ne poate însă impune și condițiile actuale ale vieții sufletești”, concluzia fiind limpede: „În veacul și de la locul nostru, lumina vine din apus: *ex occidente lux!*”. Ecoul acestor ultime idei, care se refereau la contemporaneitate, dar nu aveau suportul documentar privind istoria vechii noastre culturi (măcar atât cât exista el în anii '20 ai secolului trecut), vor fi regăsite după un deceniu și jumătate la Emil Cioran în *Schimbarea la față a României*. Pentru fiul de preot din Rășinari „ortodoxia noastră este circumstanțială, atenuată și neprimejdioasă. Stilul nostru religios este labil și gelatinos”, iar „plaga mare a Rusiei – ca și a noastră – a fost tradiția bizantină”. Cu o surprinzătoare lipsă de instrumentar critic, egalată doar de subiectivism, viitorul moralist de la Paris, după ce afirmă că „obsesia Occidentului a fost marea noastră fericire”, reluând ideea că orientarea spre Răsărit „este păcatul nostru [...], este plaga noastră seculară”, ajunge la o încheiere care ar putea fi catalogată drept enormitate ori cel puțin un exces: „Este greu de conceput și greu de înțeles cum au existat unii ideologi care au găsit o originalitate valabilă așa-zisului Orient al nostru. Nu s-a putut observa că sud-estul Europei are o tradiție spirituală dintre cele mai nesemnificative?”. Asemenea „ideologi” incriminați erau, în România interbelică și în anii domniei lui Carol al II-lea – epocă a unor derapaje politice ultranaționaliste cu aură ortodoxistă –, scriitori și gânditori notorii

Mănăstirea Golia din Iași

pentru care moștenirea spirituală răsăriteană era dominantă noastră culturală. În 1936 *Spațiul mioritic* al lui Lucian Blaga sublinia specificul ortodox românesc, vorbea de „transcendentul care coboară” și de „perspectiva sofianică” a unei culturi în care – precizează poetul-filosof – se întâlnesc „înrâuriri apusene crezute salutare”; pentru ca, în 1938, Nichifor Crainic să afirme peremptoriu în studiul *Ortodoxie și etnocrație*: „Spiritul ortodox e formula solidarității românești”. Polemizând de fapt cu C. Rădulescu-Motru, pentru care românismul nu echivala cu ortodoxia, Crainic, ideolog al etnicismului și al „Gândirii”, revine în 1940 cu stăruitoare incursiuni în rosturile ortodoxiei și în tradiția Bizanțului. Într-o Europă a crizei postbelice, unde nostalgiile medievale de tip Nikolai Berdiaev se însoțeau cu admirația pentru un Orient în care se născuse creștinismul, clamându-se căderea Occidentului, precum într-o scriere a lui Oswald Spengler, intelectualii români se înscriau cu ușurință. Era vorba despre un „Orient multiplu”, cel al islamului turcesc și arab, propriu Persiei ori, mai ales, Indiei, de unde venea Rabindranath Tagore și către al cărei hinduism privea părintele ezoterismului, René Guénon,

cel care făcea prozelitism în cultura română prin Vasile Lovinescu, de pildă; era acel Geticus care publica în 1936–1937 *La Dacie hyperboréenne*, lectură ezoterică, având urme de dacism și ortodoxie, interpretări semantice, de pildă, ale numelui Zamolxes, erou al unui „mister păgân” datorat lui Lucian Blaga, același care scrisese despre „sufletul nostru nelatin” înainte de a crede într-o revigorare a Europei prin Bizanț. Era un amestec de dacism și ortodoxie care reprezenta materia romanului din 1933 al lui Mihail Sadoveanu *Creanga de aur*, unde stau alături „magii Daciei” și monahii fastuosului Bizanț, cultura românească a timpului prezent – în consonanță cu gustul european – mărturisindu-și în preajma celui de-al Doilea Război Mondial atracția pentru Răsăritul Balcanilor și al Asiei. Gustul acesta pentru Orient, fie el și micul nostru Orient dobrogean, este cel care a condus la fenomenul interbelic al coloniei de pictură de pe Coasta de Argint a Balcicului, care i-a cuprins pe Nicolae Petrașcu și pe Ion Theodorescu-Sion, pe Jean Alexandru Steriadi și pe Marius Bunescu, pe Ștefan Popescu și pe Iser, cam tot pe atunci când tot Mihail Sadoveanu își scria povestea orientală

Catedrala episcopală greco-catolică din Blaj

Divanul persian sau *Ostrovul lupilor*, roman dedicat Dobrogei, „țara vechimii”, după ce Gala Galaction celebrase în *Papucii lui Mahmud* prietenia dintre un român și un turc prin părțile meridionale ale Teleormanului. Într-o perioadă marcată de numeroase dispute ideologice, între care și cea despre Orient versus Occident, cu siguranță emblema interesului cultural românesc pentru Orient rămâne Mircea Eliade. Yoga și originile misticii indiene, alchimia asiatică, elementele preariene în hinduism și cosmologia babiloniană fac parte din producția științifică a tânărului savant care a călătorit în India înainte de a scrie romanul *Maitreyi*. Pilduitor în ceea ce-l privește pare un text din 1937 al colegului său de generație Constantin Noica: „Toate studiile d-sale, oricât de amănunțite și de erudite, nu năzuiesc totuși decât să dea viziunea unui întreg, Orientul, și că acest întreg nu poate fi determinat decât prin punerea alături cu un alt întreg, Occidentul”. Asociația de Arte, Litere și Filosofie Criterion, o grupare a Tinerii Generații, a lansat la începutul anilor '30 un program și numeroase acțiuni de promovare și susținere a acestei sinteze, pe care Petru Comarnescu o numea „completitudine”. Cu adevărat

relația **Or.–Oc.** din protoistorie încă avea să-l preo- cupe constant pe Mircea Eliade, criterionist de frunte, care, în 1952, vorbea despre „exotismul danubiano–levantin”, despre „solidaritatea cultu- rală a Europei occidentale cu Orientul Apropiat și cu Grecia”. Moștenirea unui secol de dezbateră în spațiul românesc a acestui binom l-a condus pe filosoful Anton Dumitriu la scrierea, în 1943, a cărții *Orient și Occident*, carte marcată de scepti- cism pentru viitorul culturii europene în vâltoarea evenimentelor timpului, dar și la o lucrare despre un Orient static al culturilor eleate și un Occident dinamic, propriu culturilor heracleitice (*Culturi eleate și culturi heracleitice*). Întrebarea pe care și-o pune acum șapte decenii Anton Dumitriu, ca și concluzia de atunci rămân în picioare și astăzi: „Care poate fi [...] omul ideal, speranța și viitorul nostru? Occidentul nu-și pune problema. Orien- tul, în genere, a eliminat-o, preferând [...] tipul ascetic. Unde este omul? Acest tip de om, arheti- pul, dacă pot spune așa, pe care să urmărim a-l realiza în fiecare din noi, pe cât putem, prin toate eforturile noastre? Europa n-are încă un astfel de ideal”. Deceniile totalitare comuniste, când Româ- nia era arondată unui spațiu oriental european dominat de Moscova și când o mare parte a popu- lației în frunte cu elitele intelectuale doar năzuiau la lumea Occidentului european, ca și perioada postcomunistă, în care s-a vehiculat ideea geopo- litică a apartenenței la Europa Centrală, când de fapt locul nostru istoric este Europa de Sud-Est, nu au tratat subiectul ca atare. Istoricii literaturii și ai artei s-au rostit cu pertinență nu o dată asupra chestiunii numai în unele detalii ale sale. O oare- care anvergură a avut în anii '70 dezbateră legată de protocronism, concept controversat, atingând într-o măsură și relația **Or.–Oc.** Astăzi, latini ata- șați Occidentului cultural, românii vor privi tot mai mult și către alte valori ale spațiului apusean.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice I*, 153–164, III, 7–48; Pompiliu Eliade, *De l'Influence française sur l'es- prit public en Roumanie*, Paris, 1898; ed. (*Influența franceză asupra spiritului public în România*), tr. Aurelia Creția, îngr. și pref. Alexandru Duțu, București, 1982; Nicolae Iorga, *Cultura română supt fanarioți*, București, 1898; Dumitru Drăghicescu, *Din psihologia poporului român*, București, 1907; G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, București, 1909; Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, București, 1920; Lucian Blaga, *Revolta fondului nostru nelatin*, G, 1921, 10; E. Lovinescu, *Istoria*

civilizației române moderne, I–III, București, 1924–1925; Mihai Ralea, *Fenomenul românesc*, București, [1927]; ed. îngr. și introd. Constantin Schifirneț, București, 1997; Mircea Eliade, *Itinerariu spiritual*, îngr. Mircea Handoca, București, 2003; Mircea Eliade, *Profetism românesc*, I–II, îngr. Alexandru V. Diță și Nicolae Georgescu, pref. Dan Zamfirescu și Nicolae Georgescu, București, 1990; Lucian Blaga, *Spațiul mioritic*, București, 1936; Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, București, 1936; ed. București, 1990; Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, București, 1936; C. Rădulescu-Motru, *Românismul. Catehismul unei noi spiritualități*, București, 1936; Nae Ionescu, *Roza vânturilor. 1926–1933*, îngr. și post-față Mircea Eliade, 1937; Nichifor Crainic, *Ortodoxie și etnocratie*, București, [1938]; Nichifor Crainic, *Nostalgia paradisului*, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 885–888, *passim*, *Ist. lit.* (1982), 973–976, *passim*; Anton Dumitriu, *Orient și Occident*, București, 1943; Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței*, I–III, îngr. Marin Diaconu și Zaharia Balinca, pref. Constantin Noica, București, 1992–1996; Mircea Eliade, *L'Europe et les rideaux*, „La Revue de culture européenne”, 1952, 2; Papu, *Clasicii*, *passim*; Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, București, 1978; *Aesthesis carpato-dunărean*, îngr. și pref. Florin Mihăilescu, București, 1981; Anton Dumitriu, *Culturi eleate și culturi heracleitice*, București, 1987; Răzvan Theodorescu, *Civilizația românilor între medieval și modern. Orizontul imaginii (1550–1800)*, I, București, 1987; Constantin Noica, *Istoricitate și eternitate*, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1989, *passim*; Constantin Noica, *Modelul cultural european*, București, 1993; Mazilu, *Recitind*, I–III, *passim*; Daniel Vighi, *Tentația Orientului*, Pitești, 1998; G. Mihăilă, *Între Orient și Occident*, pref. Dan Zamfirescu, București, 1999; Răzvan Theodorescu, *Roumains et Balkaniques dans la civilisation sud-est européenne*, București, 1999; Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident*, tr. Maria Carpov, București, 2002; Mircea Muthu, *Balkanismul literar românesc*, I–II, Cluj-Napoca, 2002; Marius Chelariu, *Cartea între Orient și Occident*, I–III, Iași, 2004–2006. **R.T.**

ORIENTUL, societate literară înființată în București la 1 aprilie 1869, inițiator și președinte fiind Grigore H. Granda, iar secretari V. Gr. Pop și I. S. Bădescu. În jurul lui Granda, literat entuziast, ambițios, redactor al revistei „Albina Pindului”, s-au adunat câțiva poeți tineri, unii veniți din Transilvania. Din acest grup, patronat de Dimitrie Bolintineanu, a făcut parte și Mihai Eminescu, în acea vreme sufleur la Teatrul Național din București. **O.** se definește în esență ca un cerc de studiu, ținând „cultura literară prin discuții, lecturi, comunicări intime și publicații”. La întâlnirile săptămânale și apoi bisăptămânale, Granda

vorbea despre frumos în poezie, despre versificație, despre lirica românească și universală, încerca analize „din punct de vedere estetic”. Tot aici conferențiau, mai puțin spectaculos, și alți participanți – V.D. Păun, N. Droc-Barcianu, I. S. Bădescu. În ambianța de cenaclu creată, tinerii poeți, mai toți în formare, au beneficiat de discuțiile iscate de lectura producțiilor proprii. În program intra și culegerea sistematică a literaturii populare din toate provinciile românești, inițiativă remarcabilă în epocă, explicabilă și prin preocupări anterioare ale membrilor **O.**, care mai adunaseră și publicaseră folclor. Astfel, așa cum se propune în ședința din 29 iunie, de altfel ultima, șapte comisii ar fi trebuit să străbată în timpul verii „toate părțile Daciei” pentru a strânge „tot ce vor putea din ceea ce se atinge de literatura poporană”: Miron Pompiliu, I. S. Bădescu și N. Droc-Barcianu (Transilvania), A. Minescu și Gr. Columbeanu (Oltenia), Granda, C. Cârlova, N. V. Scurtescu și Iliescu (Muntenia), V. Gr. Pop (Bucovina). În comisia pentru Moldova intrau M. Eminescu, V. Dimițescu (V. D. Păun) și Basarab, iar Granda urma să aducă și folclor din Macedonia. Cu toate că tinerii nu se mai reunesc în toamna lui 1869 pentru a-și comunica rezultatele cercetărilor (mulți pleacă la studii altundeva decât la București și în felul acesta cercul nu mai poate ființa), culegerile au fost în bună măsură realizate și unele vor fi publicate ulterior (Miron Pompiliu, V. Gr. Pop, I. S. Bădescu ș.a.). Între manuscrisele lui Eminescu, drept mărturie a aceleiași preocupări, se află așa-numitul *Caiet anonim*, cuprinzând literatură populară din Moldova.

Repere bibliografice: *Cercul literar „Orientul”*, „Albina Pindului”, 1869, 16–30 iunie; Perpessicius, *Introducere* la M. Eminescu, *Opere*, VI, București, 1963, 12–13; Pavel Țugu, *Grigore H. Granda*, Craiova, 1977, 95–99; *Dicț. lit.* 1900, 652–653. **G.D.**

ORIENTUL LATIN, publicație de politică, literatură și cultură apărută la Brașov, bisăptămânal, între 23 februarie 1874 și 13 septembrie 1875; dispariția gazetei se datorează intervenției brutale a autorităților, dar se pare că a mai ieșit un număr la 30 septembrie. Ca atâtea alte reviste și gazete românești din Transilvania, **O.L.** a trebuit să înfrunte atitudinea obstrucționistă, ostilă a oficialităților austro-ungare. Ingerințele au mers până acolo, încât în martie 1875, amenințat să-și

ORIENTUL LATINU.
Ziar politic, literar, social și economic.

Nr. 1. Brașov, 23. Februarie 1874 st. v. Anul I.

PROGRAMUL.

Nu alina dorințele și interesele rezonanței și nu redă decât realitatea, fapt al obșteului, dorința reală. Din resurse în timpurile noastre de-a valma, se pot găsi toate cele necesare pentru adevărul și progresul. Dar, în timpurile noastre, se pot găsi toate cele necesare pentru adevărul și progresul. Dar, în timpurile noastre, se pot găsi toate cele necesare pentru adevărul și progresul.

Abonamente:

La loc în Iași	La loc în Iași	La loc în Iași
pe 6 luni 10 lei	pe 6 luni 10 lei	pe 6 luni 10 lei
pe 12 luni 20 lei	pe 12 luni 20 lei	pe 12 luni 20 lei
pe 18 luni 30 lei	pe 18 luni 30 lei	pe 18 luni 30 lei
pe 24 luni 40 lei	pe 24 luni 40 lei	pe 24 luni 40 lei

Abonamentul se plătește în avans. Pentru schimbarea adresei se cere o nouă adresă. Pentru retragerea abonamentului se cere o nouă adresă.

Redacția: Brașov, strada Franceză nr. 112.

piardă catedra de profesor, I. Al. Lapedatu s-a văzut nevoit să demisioneze din redacție. Redactor responsabil e Teofil Frâncu, dar cel de la care a plecat inițiativa editării și care a formulat un program politic și cultural, ilustrat consecvent în paginile gazetei, este Aron Densușianu, profesor la Făgăraș. În raport cu presa periodică transilvăneană de până la 1875, **O.I.** a adus puncte de vedere politice și culturale noi. E vorba, mai întâi, de curajoasă afirmare a ideii naționale într-o perioadă în care efectele dualismului se răsfrângeau negativ asupra vieții sociale și naționale românești din Transilvania. Relevabilă este și încercarea de încadrare a poporului român în contextul mai larg al vieții politice din Balcani și din Europa Centrală, prilej de afirmare a unității naționale și culturale a românilor. În continuarea ideologiei culturale pașoptiste, redactorii încearcă să pună bazele unei politici de culturalizare, cultura fiind, în concepția lor, principala condiție a progresului național și social (*O literatură pentru popor*). Ideea directoare e aceea că poporului trebuie să i se dea o literatură

științifică și beletristică accesibilă: cărți de popularizare despre agricultură, administrație etc., scrieri de istorie universală și națională, culegeri de versuri și proză (de Anton Pann, I. Barac, Iosif Vulcan, Alecu Donici, Gr. Alexandrescu). **O.I.** își propune și un program literar echilibrat. Secțiunea literară conține întotdeauna versuri, proză și încercări de critică literară. Cu versuri și nuvele au figurat sporadic în revistă V. Alecsandri (*Oda statuei lui Mihai Viteazu*, *Răzbunarea lui Statu-Palmă*, *Dan, căpitan de plai ș.a.*), Iosif Vulcan (nuvela *Portretul școlii*), Olimpia Locusteanu, N. Barbu. Este republicată *Cântarea României*, atribuită lui Alecu Russo, însoțită de o prezentare a semnificației politice și estetice a scrierii, făcută de Radu Năsturaș (Nicolae Densușianu). Aron Densușianu dă versuri originale și tălmăcirii din Leopardi și Petrarca, nuvele istorice și articole de critică literară. El continuă aici și controversa cu Titu Maiorescu (articolul *Regenerarea literaturii române*), care îl va împinge spre atitudinea antijunimistă și antieminesciană de mai târziu. În paginile **O.I.** s-a afirmat ca o personalitate culturală și literară cu mari disponibilități tânărul profesor brașovean I. Al. Lapedatu. Autor de înflăcărate și argumentate articole politice, poet încă neexperimentat, dar deseori inspirat, prozator cu variate resurse, comentator literar pertinent, Lapedatu a scris cu însuflețire număr de număr, semnând cu numele său și cu pseudonimele Narcis și Nourăș (*O vizită la preafericitul D. Bolintineanu ș.a.*). Un colaborator permanent, cu contribuții de istorie și critică literară, va fi Nicolae Densușianu. Există și o bună rubrică de știri, sunt găzduite articole cu privire la viața științifică și culturală a Transilvaniei și a României de dincolo de Carpați. **R.Z.**

ORIENTUL ROMÂN, revistă apărută la Cluj, lunar, între 1 ianuarie și august 1913, sub egida Partidului Național din Transilvania. Fondator: Vasile E. Moldovan, redactor responsabil: Augustin S. Deac, redactor: Eugen Bianu. În numărul 4-5 se precizează că „V. E. Moldovan a predat direcțiunea unui grup de bărbați mai ales tineri, în frunte cu redactorul dr. Eugen Bianu”. Strategia publicației vizează deșteptarea conștiinței naționale prin cultură, contrapunând soluții pragmatice efectelor politicii de deznaționalizare: concentrarea forțelor intelectuale asupra edificării instituțiilor culturale și educaționale, necesare emancipării populației

românești. **O.r.** preferă tactica pașilor mărunți, cu rezultate pe termen lung, și își declară loialitatea față de dinastia de Habsburg-Lotharingia. În articolul-program *Desfășurăm steagul* este exprimată dorința de a se întreține spiritul românesc în ciuda tuturor greutăților întâmpinate: „Nu avem universitate românească, nici prilej să ne stămpărăm setea la izvoarele culturii românești. Nădăjdum că învățații noștri de pretutindeni vor veni cu sprijinul lor, ca să umplem cât de cât un gol”. Rubrici: „Glosse”, „Accente”, „Momente”, „Cronica veselă”. Publică Aron Cotruș (poeziile *Ce-mi pasă de Fata-litate*, *E-un drum divin*, *Pădure, dragă pădure* ș.a.), V.E. Moldovan (*Din lumea nouă*, impresii de călătorie), I. Ursu. Ideea de solidaritate națională nu exclude, în plan literar, săgețile critice la adresa modalităților moderne de expresie. De altfel, la „Cronica veselă”, sub semnătura Tănase Kapuținăr, apar parodii de felul *Sonatei pentru clavierul vieții mele* (*Imitație după simboliztii autohtoni*), cel mai atacat autor fiind Emil Isac. Astfel, același Kapuținăr promite: „Voi scrie cronici peste cronici/ Să fie tuturor pe plac.../ Să s-aboneze pe viață/ Chiar și macabru E. Isac”. Nici V.E. Moldovan nu îl cruță pe poet, atacându-l că „scrie un vers prost și isteric”, „ține să fie recunoscut de unguri”, e un „minus-literat” și „fanfaron ridicol”. Se dau traduceri din Alphonse Daudet (Valentin Drăganu) și Camille Flammarion (Gh. Brănescu). **N.S.**

ORIGINEA, foaie politică și literară apărută la Iași la 1 iulie și la 1 septembrie 1867; primul număr nu s-a păstrat. George Pavlov redacta această publicație cu ambiția de a însuflă viața literară națională și de a grupa intelectualii capabili să participe la dezvoltarea „muvementului literar”. **O.** cuprinde versuri de V. Pogor, Leon Negruzzi (*Durere*), N. Pruncu (*Fantasia*, *Sonet*, *Suvenirul*), G. Crețeanu (*În biserică*) și de colonelul Nicolae Ceaur Aslan (*Amorașul*). Ultimul traduce actul I din tragedia *Fedra* a lui Racine, încercare pe care o prezintă călduros G. Pavlov, care crede că prin „eleganța stilului” versiunea lui Ceaur Aslan „va face o mare revoluțiune în parchetul literar”. Se tipărește și tălmăcirea unui sonet de Musset. **R.Z.**

ORION, revistă apărută la Rădăuți, bilunar, între 1 mai și 1 august 1933, la București pe 18 decembrie 1933, apoi din nou la Rădăuți între 1 mai și 15 iunie 1935. Redactori sunt inițial Aurel Putneanu și E. Ar.

Zaharia. Numărul 8/1933 se editează la București sub redacția lui Emil Gorescu cu subtitlul „Revista ultimei generații”. În 1935 reappare, continuând de la numărul 9, în formatul îngust al „Biletelor de papagal”, adăugându-l ca redactor, pe lângă Putneanu și Zaharia, și pe Mircea Streinul. Redactorii, de orientare tradiționalistă, cu simpatii în zona dreptei radicale, își delimitează spațiul de interes „alături de trecut, încadrați în paranteza prezentului”, fiindcă „iubim trecutul și ne plac bătrânele povești de la țară”; totuși, sunt admiși, alături de cronicari și de Eminescu, și „hirotoniții muzei (Crainic, Pillat, Blaga, Bacovia, Botta) și diriginți de proză (Ionel [Teodoreanu] și Rebreanu)” (*Câmp sideral*). Al doilea articol-program, *Literatură moartă*, semnat de Aurel Putneanu și tipărit alături de primul, combate literatura „așa-zisă socialistă, fără Dumnezeu, cu un substrat care se bazează pe minciună, pe umanitarismul sec, lipsit de seriozitate. O literatură cu moravuri stricate, streină de sufletul nostru! [...] De aceea vrem o literatură pur românească, streină de orice influențe efemere, în care să vibreze sufletul viguros al poporului; o literatură în care el să-și recunoască entitatea sa. [...] Literatura trebuie purificată de ce e putred și strein firii noastre”. „Dorindu-se o publicație „fără tendințe, dar etică și etnică”, **O.** este o tribună a mișcării iconariste, după cum rezultă dintr-un articol publicat de Mircea Streinul în „Iconar”: „În 1932 am pus bazele împreună cu George Drumur, Gh. Antonovici și Neculai Pavel unui grup literar Iconar [...] am început în revistele «Orion», «Pana literară», «Crai nou», «Plai» și «Flanc» o campanie vehementă împotriva adercilor de orice fel”. Pre-dispoziția polemică alunecă nu de puține ori spre poziții xenofobe. Intoleranța e îndreptată împotriva „tuturor străinilor suspecti cari vor să ne dea un anume fel de literatură departe de sufletul și flacăra aspirațiilor noastre” și cărora li se adresează ocară „să vă mănânce câinii” (E. Ar. Zaharia, *Invecitivă*). De altfel, nici numărul scos la București nu se arată mai tolerant. Articolul *Greva studentescă*, semnat de Emil Gorescu, „student în drept și filosofie”, conține și un *Post-scriptum* legionaroid în care autorul avertizează: „Permisul de portarmă îl am în buzunarul paltonului. Aviz celor în drept.” Același număr conține un interviu cu Ionel Teodoreanu. Atacurile antimoderniste continuă și în seria apărută la Rădăuți. În articolul *Cioclii cărților*, nesemnat, autorul se întreabă retoric: „oricât succes

de librării ar avea, ce rol pot îndeplini în evoluția spiritului românesc cărțile unor domni ca I. Peltz, Mihail Sebastian, Felix Aderca, Ion Călugăru, Camil Baltazar, Isaiia Răcăciuni, Ury Benador, Tudor Teodorescu-Braniște, Damian Stănoiu”, catalogați drept „glorii efemere, chipuri de lut, paiețe hărăzite de destin Târgului Moșilor”. Mihail Sebastian, se adaugă, „scrie *Femei*, un itinerariu pornografic, *De două mii de ani*, carte cu greșeli de limbă în care pledează pentru cauza tovarășilor iubiți, și *Cum am devenit huligan*, exemplu cât de departe duce lipsa de bun simț a unui om”. Apreciat în schimb este Zaharia Stancu, „un poet foarte neastâmpărat, cu intenții minunate”. Publică poezie Tudor Ulmanu, Mircea Streinu (*Preludiu*), Aurel Putneanu (*Psalm*), Ghedeon Coca, Iulian Vesper (*Elegie fără lumini*), George Drumur, Neculai Roșca (*Neutral*), George Nimigeanu, Vasile Posteuca (*Primăvară moartă*), Ovid Caledoniu, George Demetru Pan (*Libido*), Teodor Constantin, Al. Raicu (*Împletire*). Semnează articole Iulian Vesper (*Luceafărul poeziei bucovinene: Mihai Horodnic*), Traian Chelariu (*Fragment de scrisoare*), Arșavir Acterian (*Moștenirea lui Annie Besant*). Alexandru Baiculescu recenzează romanul *Băiatul Popii* de T. Teodorescu-Braniște. N.S.

ORIZONT, revistă apărută la Cernăuți, lunar, în intervalul martie 1939 – martie 1940, având subtitlul „Literatură, artă, cultură națională”. Director și proprietar: Octav Rusu; secretar de redacție: Virgiliu Ioan Ionescu. Argumentele înființării publicației sunt expuse în articolul-program *Început*, semnat de Octav Rusu: „Nevoia de a închina începătorilor o tribună care să fie cât mai aproape de inima lor și exclusiv pentru a lansa adevărata literatură nouă”. O. își propune să încurajeze creativitatea tinerimii bucovinene și să reprezinte expresia efervescenței culturale a acesteia: „Sunt, în Bucovina aceasta de biruinți voievodale, atâtea talente necunoscute, atâtea tineri merituosi care, înmănușeați, ar da o bogată efflorescență. Totdeauna au fost începători și publicațiuni care să-i încurajeze”. Patronul spiritual este Mircea Streinu, căruia i se dedică o pagină chiar în primul număr și care salută nașterea noii publicații dând povețe redactorilor: „Evitând violențele polemice, cultivând poezia înaltelor noastre ceruri și luptând pentru un primat cultural, d. Octav Rusu își va îndeplini cu prisosință rolul pe care și l-a asumat”. Conducerea revistei face eforturi să evite excesele extremiste pe fondul

unei conjuncturi politice defavorabile (interzicerea, cu un an în urmă, prin decret regal, a mișcării legionare, soldată cu arestări). Cu toate acestea, atitudinea naționalistă a unor colaboratori capătă adesea accente xenofobe. Aceștia provin din diferite zone politice, de la extremismul lui Leon Țopa la liberalismul lui Traian Chelariu. Diversitatea ideologică poate fi corelată cu străduința scriitorilor bucovineni de a depăși barierele politice în vederea resuscitării tradiției culturale a provinciei, apariția O. coincidând cu reluarea activității Societății Scriitorilor Bucovineni. Rubrici mai importante: „Cronica literară”, „Gânduri”, „Însemnări”, „Reviste”, „Mozaic”. Înscriindu-se în perimetrul specificului literaturii bucovinene tinere, poezia îmbină exultanța de sorginte trăiristă, vitalismul și elanurile mistice cu cel mai cuminte tradiționalism. Semnează versuri Nicolae Tăutu, George Ionașcu, Dragoș Vicol, Neculai Roșca, Victor Săhleanu ș.a. Sunt prezenți cu proză Mircea Streinu, Mihail Ghiga ș.a. În numărul 4/1939 se lansează ancheta

Scriitorii ținutului Suceava ne vorbesc, la care răspund Mircea Streinu, George Drumur, Neculai Pavel, Dragoș Vitencu, Leon Țopa, George Ionașcu. Mai colaborează Șt. Liveanu, E. Ar. Zaharia. N.S.

ORIZONT, revistă apărută la București, bilunar între 1 noiembrie 1944 și septembrie 1946, apoi lunar din octombrie 1946 până în martie 1947, având subtitlul „Literatură, artă, cultură, gândire socială”. Redactor-șef: Sașa Pană. La sfârșitul lui 1945 este specificată componența comitetului de redacție: Aurel Baranga, Scarlat Callimachi, Barbu Florian, Sergiu Lezea, Ligia Macovei, Constantin Nisipeanu, Perpessicius, Ștefan Popescu, Ștefan Roll, G. Talaz (George Antonescu), I. Vitner ș.a. În paginile **O.** fuzionează estetica suprarealistă și expresia de tip realist-socialist – acesta este de altfel principalul punct de interes al publicației. Articolul-program *Manifest către cititori și colaboratori* afișează o atitudine antifascistă fermă și salută „Proiectul de Platformă propus de către Frontul Unic Muncitoresc realizat de PCR și PSD”, adăugând: „Scriitorii trebuie să fie, susține Mareșalul Stalin, inginerii sufletului omenesc. Creația lor, arta, naște din constrângere și trăiește din libertate. Sunt cuvintele unui romancier care a luptat și cu arma când libertatea unor popoare era amenințată: André Malraux. Să luptăm pentru libertatea și demnitatea vieții, evocând în scrisul nostru lanțul de constrângeri și nelegiuii la care am fost supuși în anii de teroare fascistă”. Tot în primul număr Sașa Pană publică poemul *23 August 1944*: „Zvârl la gunoi cuvintele mătăsoase/ Parfumurile și moli-ciunile cotidiene/ În care m-am bălăcit douăzeci de ani/ Și dezghioc verb zgrunțuros precum faptele,/ Precum gândul de cremene al pionierilor”. O notiță face referire la „Kalende”, „revista căldică a d-lui Vladimir Streinu”, iar criticul e sfătuit să nu aibă „deziluzii și îngreunare pe chestia turnului de fildeș”. Ion Caraion face portretul vitriolant al unui cenzor antonescian, Teodor Scarlat (*O secătură de cenzor*). La 1 decembrie 1944 se anunță deja că din numărul următor „o pagină din revistă va fi scrisă de muncitori. Le așteptăm colaborarea cu versuri, schițe, desene, amintiri din ilegalitate”. Materiale ajutătoare în sens agitatoric publică Maria și Sașa Pană – sceneta instructivă *Hai să pregătim o șezătoare!*. Rubrici: „Cronica literară” (susținută de Miron Radu Paraschivescu), „Semne la orizont” (Ovid S. Crohmălniceanu), „Calendar” (Aurel

Baranga), „Cronica ideilor”, „Cronica socială”, „Probleme de literatură contemporană”. Esteticile sunt într-o primă fază destul de amestecate. Se întâlnesc în paginile **O.** Nina Cassian, influențată încă de avangardă, iconoclastul Geo Dumitrescu, Miron Radu Paraschivescu, autorul prompt al poemului *Iosif Vissarionovici Stalin* („steaua vestitoare de la răsărit/ călăuzind prin bezna preistoriei,/ toate noroadele lumii”), versificația tinerei Veronica Porumbacu, grandilocvența lui Mișu Dragomir, tonul sentențios-vindicativ al lui Eugen Jebeleanu, dar și un Eusebiu Camilar ce abandonează nostalgia satului bucovinean exprimată cu mijloacele expresionismului pentru o poezie mai la zi. Publică poezii și Constantin Nisipeanu (*Poem de toate zilele*), Ion Călugăru (*Jijia*), Ștefan Roll (*Manifestație*), I. Vitner (*Poemul marelui oraș – fragmente*). Radu Petrescu debutează în 1945, folosind pseudonimul Henri Donville, cu poemele *Noaptea orașului* (numărul 20) și *Cuceritorii sau Cântec pentru secolul XXI* (numărul 22); ulterior va mai publica, sub numele său real, *Drumul robilor și Tăcută era acea noapte și luna cenușă*. Ion Vitner are studii precum *De la Hegel la Karl Marx* sau *Constituția staliniană, expresie a humanismului sovietic*, Scarlat Callimachi îl omagiază pe Lenin, Lucrețiu Pătrășcanu descrie „esența guvernării legionare”, Athanase Joja vorbește despre legătura dintre economie și ideologie (*Ciclu economic și ciclu ideologic*). Gheorghe Gheorghiu-Dej acordă un interviu pe tema naționalizării și despre „ridicarea nivelului cultural al muncitorimii”. Textele pe teme literare sunt amestecate: Geo Dumitrescu scrie despre Ion Caraion (*La prima carte a lui Ion Caraion*), Virgil Ierunca comentează un articol de Paul Valéry, dar sunt prezente și articole despre „precursori” ca poetul proletar D. Th. Neculuță. Camil Baltazar îl evocă pe Mihai Sebastian, Sașa Pană pe Mihail Cosma (*De la Mihail Cosma la Claude Sernet*). În articolul *Problema Eminescu* (mai 1945) Athanase Joja polemizează cu Ion Vitner, care vorbise de „apartenența sa ideologică la o lume care se vedea amenințată de creșterea din ce în ce mai simțită a conștiinței maselor populare”. „Eminescu a luat poziție împotriva tehnicii capitaliste, împotriva formelor de viață politică și socială ale societății capitaliste. A căzut – în scrierile sale politice – chiar în absurditatea rasistă. Și totuși, a fost cel mai expresiv poet al nostru. [...] Procesul Eminescu ar trebui deschis și rezolvat, fiindcă

interesează într-un grad înalt cultura noastră”. În 1946 **O.** dedică două numere lui Ilarie Voronca (evocări de Aurel Baranga, Ștefan Roll, Sașa Pană, Al. Șerban, urmate de o miniantologie din opera poetului care se sinucisese în aprilie) și lui Tristan Tzara, care vizitează la sfârșitul anului România (este reprodușă conferința *Dialectica poeziei*: „faimosul turn de fildeș în care poetul se retrăgea, suveran, pentru a-și pregăti, în singurătatea lui, cine știe ce rețete magice, s-a prăbușit ca un castel de cărți de joc”). Mai semnează Eugen Frunză, Al. Jar, Vladimir Colin, Petre Constantinescu-Iași, Magda Isanos, Mihail Cruceanu, Agatha Grigorescu-Bacovia, N.D. Cocea, Petre Solomon ș.a. Sunt publicate pagini inedite de M. Blecher. Grafica este asigurată de Ioana Grigorescu. **N.S., M.I.**

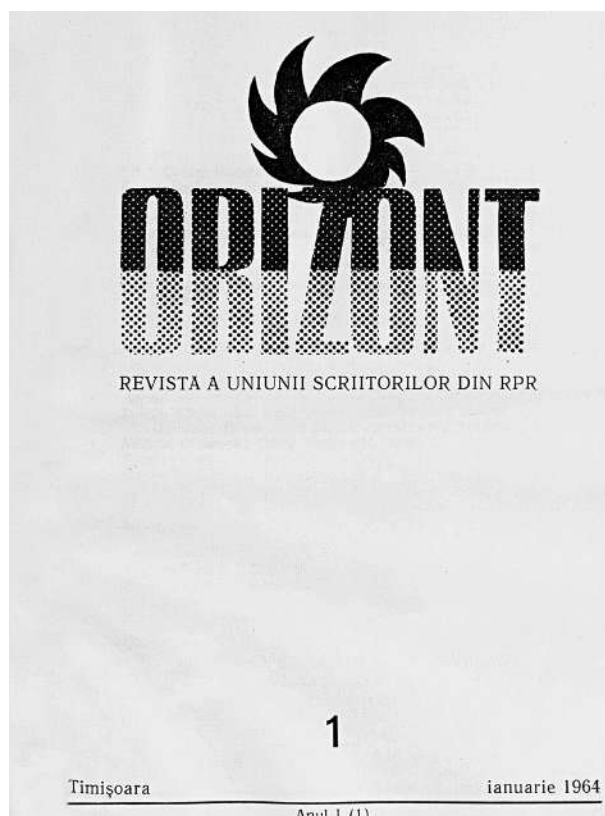
ORIZONT, revistă a Uniunii Scriitorilor care apare la Timișoara în ianuarie 1964, în continuarea publicației „Scrișul bănățean” (1949–1963). Este lunară în intervalul ianuarie 1964 – mai 1972,

săptămânală între 4 mai 1972 și octombrie 1992, bilunară între 8 octombrie 1992 și 14 iulie 1993 și iarăși lunară din 28 iulie 1993. Redactori-șefi: Al. Jebeleanu (1964–1971), Ion Arieșanu (1972–1989), Mircea Mihaieș (din 1990). Primul colegiu de redacție este alcătuit din Anghel Dumbrăveanu (secretar general de redacție, apoi redactor-șef adjunct), Nicolae Ciobanu, Andrei A. Lillin, Damian Ureche, Paul Eugen Banciu, Ignat Bocior, Cornel Ungureanu ș.a. Evoluția revistei în comunism oglindește fidel presiunile politice ce au afectat viața literară românească, de la dezghețul ideologic la rigorile greu de evitat din perioada de după „tezele din iulie”. Poezia din **O.** se întinde pe un registru amplu, de la versurile „angajate”, aservite unei tematici ocazionale, până la poemele semnate de Ion Caraion, Gabriela Melinescu, Constanța Buzea, Petre Stoica, Nichita Stănescu, Ștefan Aug. Doinaș, Leonid Dimov, Ilie Constantin, Șerban Foarță, Virgil Mazilescu ș.a. Aceeași diversitate se manifestă și în genul scurt sau în fragmentele de roman care sunt tipărite aici: Sorin Titel (*Mi-am amintit de zăpadă, Fața mirată a copilului*), Ion Arieșanu, Radu Cosașu (*Penultime pudori*), Victor Eftimiu, Anișoara Odeanu, Laurențiu Cerneț, Al. Ivasiuc (*Oraș*), Nicolae Breban (din *Animale bolnave*), Henriette Yvonne Stahl (din *Lena*), Dumitru Țepeneag (*Fuga*), Radu Petrescu (*Prin caleidoscop*), Costache Olăreanu (*Tablourile ferice*), Andrei Oișteanu (din *Gornistul cu vertebră de delfin*), Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Gheorghe Schwartz, Maria-Luiza Cristescu, I.D. Sîrbu, Petru Popescu, D.R. Popescu, Romulus Guga. În ce privește teatrul, în numărul 4/1970 apare *Cameleonul ciobanului* de Eugen Ionescu, în traducerea Marianei Șora. Se publică studii substanțiale, ce vor constitui capitoare ale unor lucrări mai ample (Eugen Todoran, Adrian Marino), eseistică incitantă: Ovidiu Cotruș, *Lucian Blaga. Elemente pentru un portret interior*, Șerban Foarță, *Dedicații minulesciene*, Livius Ciocârlie, *Problema reflexivității fără finalitate în literatura franceză contemporană*, M. Cazacu, *Ilie Moromete și cauzele autodemistificării*, Nicolae Balotă, *Marginalii la o istorie a romanului modern*, Eugen Simion, „*Comedia erorilor*” critice, Dana Dumitriu, *O tendință a prozei feminine – autodizolvarea*, Cornel Ungureanu, *Criterii ale nonconformismului în proza scurtă*. Comentarii demne de interes scriu și Mircea Iorgulescu, Mircea Mihaieș, Marcel Corniș-Pop, Aurel Sasu, Radu Călin

Cristea. Se valorifică în mod constant documente inedite (I.L. Caragiale, Pompiliu Constantinescu, D. Caracostea, Tudor Arghezi). Cronicile literare sunt susținute de Cornel Ungureanu, Șerban Foarță, Alexandra Indrieș, Nicolae Ciobanu, Lucian Alexiu, Alexandru Ruja, Adriana Babeți, Vasile Popovici, Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Mircea Mihăieș, Corina Ciocârlie ș.a. Se organizează anchete literare, dialoguri. În numărul 2/1967, la colocolviul *Specificul național și exigențele expresiei artistice* participă Andrei A. Lillin, Sorin Titel, Ovidiu Cotruș, Crișu Dascălu, Șerban Foarță, Nicolae Ciobanu, fiind vizibilă o tendință de emancipare de sub poncifele epocii. Alte anchete: *Ce se întâmplă cu cronica literară?* (opinii de Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Al. Piru, Emil Manu, Mihai Ungheanu, Mircea Iorgulescu, Mirela Roznoveanu, Laurențiu Ulici), *Critica literară și receptarea poeziei de azi* (răspund Dinu Flămând, Mircea Martin, Ioan Buduca). Se fac interviuri cu Marin Preda, D.R. Popescu, Ion Vlasiu, se consemnează convorbiri cu Șerban Cioculescu, Marin Sorescu, Gabriela Melinescu, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Nicolae Balotă, I. Negoitescu, Michael Ricciardelli, Alvin Töffler. Se oferă spațiu și scriitorilor din Iugoslavia (numărul 7/1968 este dedicat literaturii muntene-grene). Mai sunt de semnalat contribuțiile lui N. Steinhardt, Nina Cassian, Hertha Perez, Edgar Papu, Marin Mincu, Titu Popescu, Arșavir Acterian, Cornel Moraru, Paul Miclău, Radu G. Țeposu, Al. Cistelean, Monica Spiridon, Ion Bogdan Lefter, Adam Puslojić, Vasko Popa. Începând din 1984, **O.** conține suplimentele „Orizont arădean” și „Danubius”, cărora în 1985 li se adaugă „Semenicul”, editate – cu mici întreruperi – până în 1989. O serie nouă, inaugurată în 27 decembrie 1989, purtând mențiunea „Ediție specială”, conține o declarație a scriitorilor bănățeni: „În numele scriitorilor români care au aderat la principiile exprimate prin declarația Consiliului de Salvare Națională, aducem la cunoștință formarea Societății Scriitorilor Români din Banat [...]. Câmpul de exprimare al Societății Scriitorilor Români din Banat este revista «Orizont»”. Aceasta este urmată de o altă declarație, în numărul 1/1990: „Asociația Scriitorilor din Banat constituită la Timișoara în 26 decembrie a.c. aduce la cunoștință vechii conduceri a Asociației Scriitorilor că nu ne mai reprezintă în nici un fel și, mai ales, din punct de vedere moral”.

Comitetul de coordonare interimar, constituit din Adriana Babeți, Antoaneta C. Iordache, Mircea Mihăieș, Cornel Ungureanu (numărul 1/1990), este urmat de un nou colegiu de redacție format din redactorul-șef Mircea Mihăieș, redactorul-șef adjunct Cornel Ungureanu, secretarul general de redacție Adriana Babeți, redactorii Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Iosif Costinaș (până în 1994), Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Marcel Tolcea, cărora li se vor adăuga mai târziu Corina Victoria Sein (pseudonimul Corinei Victoriei Bădulescu) și Dorian Branea. După 1994 Bădulescu părăsește și ea redacția, care se completează cu Șerban Foarță, Ciprian Vâlcă, Cristina Chevereșan, Alina Radu, Robert Șerban, Marius Lazurca și Radu Pavel Gheo. Noul program vizează schimbări de esență, menționate în articolul lui Cornel Ungureanu din numărul 5/1990: „Încă nu ne dăm seama de toate direcțiile pe care noua cultură românească poate și trebuie să și le integreze. Istoria rezistenței și a revoluției, cultura diasporei, ideile religioase...”. Există un interes clar pentru a intervieva personalitățile momentului: Nicolae Manolescu, Nicolae Breban, Dorin Tudoran, Marian Papahagi, Solomon Marcus, Gerda Barbilian, Marta Petreu, Ioan Alexandru, Vintilă Mihăilescu, Irina Mavrodin. Ion Hobana, Andrei Șerban, Gheorghe Schwartz, Vladimir Tismăneanu, Silviu Purcărete, Radu Paraschivescu, Alexandru Hausvater, Jacques Le Rider, David Crystal, Bruno Mazzoni, Lorenzo Renzi, Petre Stoica, Philip O’Ceallaigh, Dan Lungu ș.a. Discuțiile lui Robert Șerban cu Andrei Pleșu, Herta Müller, Șerban Foarță, Ruxandra Cesereanu, Andrei Terian, Filip Florian, Florin Iaru, Sorin Dumitrescu, Vasile Șirli, Marius Chivu, Ovidiu Pecican, ale lui Constantin Pătrășconiu cu Lucian Boia, Adrian Oțoiu, Cristian Teodorescu, Andrei Cornea, Vitalie Ciobanu, ale lui Robert Lazurca cu Andrei Codrescu, sau ale Adrianei Babeți cu Mihai Șora se transformă în adevărate „seminarii” pe teme literare, culturale, sociopolitice. Gabriel Liiceanu discută cu Mario Varga Llosa, Ilinca Ilian cu Andrés Neuman și Félix Palma, Adriana Babeți și Mircea Mihăieș cu Cornel Ungureanu, Adriana Babeți și Cornel Ungureanu cu Virgil Nemoianu, Dan Petroi cu Paul Barbăneagră, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, Barbu Brezianu și Arșavir Acterian, Mircea Handoca. Sunt recuperați autorii din exil: Paul Goma cu un fragment din *Patimile după Pitești* în numărul 11/1990, dedicat în întregime universului carceral, Dumitru

Țepeneag (*Pont des Arts*) ș.a. Secvențele de roman, schițele sau nuvelele conturează o perspectivă elocventă asupra scrisului românesc de după 1989. Printre autori se numără Filip Florian (*Zilele regelui*), Daniel Vighi (*Aubade, Expediția goeletei Remény, Autoportret: Ilie Sfeic c'est moi*), Andrei Mocuța (*Tom & Jerry*), Silviu Genescu (*O blondă, un contabil, un soldat și o roșcată dau să intre într-un local*), Mircea Liviu Goga (*Noapte cu vampiri și steag*), Viorel Marineasa (*Schimb de experiență*), Pia Brânzeu (evocări de familie reunite la rubrica „Jurnal de familie”), Dumitru Crudu (*Cum am mâncat eu trandafiri proaspeți la Codlea*), Alina Radu (*Camera de chibzuință*). Livius Ciocârlie oferă ample fragmente de jurnal, impregnate de verva unei autoironii sceptice. Studii, eseuri, conferințe, evocări dau Cornel Ungureanu (*Provincia cărturarilor, Despre geografia literaturii, azi, un proiect în desfășurare*), Horia-Roman Patapievici (*Eminescu și viziunea paradisiacă*), Grațela Benga (*Condiția umană a poeziei*), Adriana Babeți (*Vârstele amazoanelor*), Smaranda Vultur (*Memoria revoluției la Timișoara, Un autoportret în mișcare*), Viorel Marineasa (*Bătălia pentru o presă adevărată*), Livius Ciocârlie (*Un discurs îndrăgostit, Un aventurier nemișcat*), Cristina Chevereșan (*Citiri și scrieri creative*), Cornel Robu (*O panoramă a SF-ului românesc*), Adam Michnik (*Problemele democrațiilor tinere*), Paul Eugen Banciu (*Fragil de câmpie*), Marcel Tolcea (*La tolce vita, BOR, un infailibil sistem de comunicare în mase*), Mircea Mihăieș (*Tratat despre linșaj*), Iulian Boldea (*Demonstrație și analogie*), Alexandru Budac (*Scepticul tandru*), Ciprian Vâlcă (*Leibniz și câinele vorbitor*), Radu Pavel Gheo (*Republica Banat, În Est, dar mai la Vest*), Daniel Vighi (*Povești cu frontiere și rockeri*), Elena Crașovan (*Hedonismul hermeneutic, Pe ici pe colo în punctele esențiale*), Rodica Binder (*Șarm intelectual și plusvaloare cognitivă*) ș.a. Alte condeie prezente în **O.**: Alexandru Ruja (*Liviu Rebreanu și Banatul*), Victor Neumann (*Istoria conceptuală și deconstrucția limbajelor politice românești*), Victor Cărcu (*Din vremea basmului roșu*), Octavian Paler (*A spera, a-ți aminti*), Angelo Mitchievici (*Scurtă retrospectivă a filmului românesc în 2012*), Radu Ciobanu (*Povestea unei doamne*), Tudor Crețu (*Digresiuni la agresiuni*), G. I. Tohăneanu (chestiuni filologice) ș.a. Daniela Magiaru face cronică teatrală, Adina Baya și Cora Manole comentează peliculele cinematografice

recente, iar Ileana Pintilie fenomenul plastic de ultimă oră. Dintre universitarii și scriitorii originari din România, dar care trăiesc în străinătate, se remarcă eseurile lui Vladimir Tismăneanu (*Dilema asimilării, Marele vagabond al unei metafizici îmbătrânite, Cum a fost posibil Ceaușescu?*), Moshe Idel (*Hasidismul și isihasmul*) sau interviurile cu Andrei Codrescu, Călin Andrei Mihăilescu, Marcel Corniș-Pop, George Banu. Deschiderea spre alte meridiane a **O.** se produce nu doar prin numeroase traduceri, ci și prin notele de călătorie ale lui Marius Lazurcă din Iran, ale lui Vasile Popovici din Maroc, ale lui Radu Ciobanu din Spania sau ale Adrianei Cărcu de la New York ori Singapore. Semnificativă este tendința colectivului redacțional de a alcătui numere tematice, menite să acopere zone de interes estetic sau politic (douăzeci de ani de la Revoluția din 1989, 12/2009; *Cioran 100*, 4/2011; *SF românesc*, 8/2012). În aceeași măsură se abordează subiecte de interes regional, care să aducă un plus de culoare locală în definirea spațiului cultural bănățean. Alți colaboratori: Laura Mircea, Sorin Tomuța, Eugen Dorcescu, Eugen Bunaru, Ileana Oancea, Dana Crăciun, Ioana Cistelecan, Luiza

Maria Caraivan, Anamaria Pop, Lavinia Ionoaia,
Monica Rohan, Vasile Docea. *N.S., M.Md.*

ORIZONTUL, revistă pentru știință și literatură apărută la Cluj, lunar, din 1 ianuarie până în decembrie 1906. Proprietar, editor și redactor responsabil este Vasile E. Moldovan. Articolul inaugural, *Pagina întâi*, în pofida accentelor antisocialiste și antisemite („apele puțin cristaline ale ovreilor cari dau poporului un socialism primejdios neamului nost”), nu articulează un program propriu-zis: „N-am avut de gând să ne încorsetăm libertatea de acțiune prin stabilirea unor granițe strâmte, a unui program”, preferând să plutească în vag: „Programul nost e scurt, dar cuprinzător: «Noi vrem binele!»”. Orientarea naționalistă este subînțeleasă, însă justificată în contextul lipsei drepturilor de afirmare a elitei culturale românești. Revista preferă să așeze articularea conștiinței naționale de sine mai presus de orice ideologie restrictivă. Rubrici: „Mărunte”, „Literatura”, „Momente”. V. E. Moldovan publică o poezie patetic-siropoasă, cu influențe baladești. Proză scriu Alexandru Ciura, V. E. Moldovan, V. Nițescu, G. Crăciunaș, iar I. Lupaș dă un fragment dintr-un studiu amplu, intitulat *Cultul eroilor și dreptatea istoriei*. Mai colaborează Șt. Pop, Aurel Ciato. Predomină articolele politice, literatura fiind slab reprezentată: „În chestii de literatură ne mărginim la recenzarea operelor ce ni se trimit la redacție”. În sumar figurează și traduceri din Maxim Gorki și L.N. Tolstoi. *N.S.*

ORIZONTUL, publicație apărută la București, săptămânal, între 3 februarie 1921 și 24 mai 1928, având subtitlul „Revistă enciclopedică ilustrată”. În articolul-program **O.** își propune să fie pentru conștiința vremii „un far luminos de cultură populară”. Redactor-șef este A.A.-Luca (pseudonim al lui A. Axelrad), mențiune care dispare începând cu numărul 8/1924. Având un sumar tipic de publicație alcătuită pe gustul marelui public al începutului de veac, **O.** nu a reușit să depășească această condiție, în pofida câtorva eforturi de „reorganizare” și convertire la noul „ritm” al epocii, menționate în notița redacțională *Către cititori* din ultimul număr, ce anunță suspendarea apariției „până la toamnă” (în fapt definitivă). Se traduce și mai ales se adaptează copios (și adesea anonim) din clasici, ca și din unii contemporani de succes, se compilează fără rețineri din presa străină, punându-se

în general accentul pe nevoia de informare și pe setea de „curiozități” a publicului larg. Cititorii sunt familiarizați cu nume ca F. M. Dostoievski, L. N. Tolstoi, A. P. Cehov, A. I. Kuprin, V. G. Korolenko, Maxim Gorki, Leonid Andreev, Victor Hugo, Honoré de Balzac, Charles Baudelaire, Théophile Gautier, Anatole France, Ernest Renan, Paul Verlaine, François Coppée, Albert Samain, Camille Flammarion, Maurice Barrès, Tristan Bernard, Francis Carco, Jean Cassou, Shakespeare, Rudyard Kipling, Arthur Conan Doyle, Mark Twain, Giacomo Leopardi, Giovanni Papini, Goethe, Lenau, Selma Lagerlöf, Rabindranath Tagore, Krishnamurti ș.a. La rubrica „Poezii uitate” se reproduc versuri de Barbu Nemțeanu, A. Steuerman, H. G. Lecca, St. O. Iosif, D. Anghel, Oreste, D. Iacobescu, Mihail Săulescu, G. Bacovia. Zeci de texte clasice din secolul al XIX-lea umplu ample spații tipografice. Contribuțiile originale, chiar dacă adesea în minoritate, nu sunt lipsite de interes. În acest sens, principalul merit al revistei rezidă în încurajarea inițiativelor publicistice ambițioase, dar inegale, ale tânărului Mircea Eliade: primele însemnări ale acestuia, intitulate *Din viața minunată a furnicilor* (24/1924), se vor menține pe terenul entomologiei vreme de vreun an, pentru a se fixa apoi în lumea unor mituri și legende orientale, căreia îi va dedica aproape treizeci de comentarii (ultimul, *India și budismul*, în numărul 9/1927). În 1924 se lansează un concurs „rezervat exclusiv elevilor de liceu”, cărora li se solicită „note și impresiuni din timpul petrecut în vacanță”. Rezultatele sunt doar parțial satisfăcătoare, iar redacția blochează acordarea premiilor mari, de o mie și cinci sute de lei. Printre premianții din categoriile următoare figurează elevii Mircea Eliade (două sute de lei), Al. Dima (o sută) și Gr. Popescu-Băjenaru (o sută), iar printre beneficiarii unor mențiuni se află Dragoș N. Vrânceanu. Un *Sonet tomnatec...* reprezintă debutul nemărturisit al altui elev, Eugen Jebeleanu (47/1927). Textul va intra doi ani mai târziu în volumul *Schituri cu soare* cu titlul *Sonet rustic*. Alte titluri ale aceluiași poet: *Schiță în lumina toamnei*, *Troița*, *Crinii*, *Suferință*, *Agonie* (cu mențiunea „Din volumul *Gânduri ruinate*, care va apare în curând”), *Cântec de primăvară*, *Sonet provincial*. Autorul participă, ca „elev clasa VI, Brașov”, și la o anchetă a revistei, deschisă pe tema competiției dintre teatru și roman, genuri preferate în epocă, concluzia aflându-se chiar în titlul răspunsului – „*Convenționalismul*” a dărmămat

teatrul. La vremea începuturilor se aflau și tinerii poeți Mihail Avramescu (sub pseudonimul Mark Abrams), Pavel Nedelcu și Em. Ungheru. Activ aproape număr de număr, în perioada mai 1924 – mai 1928, este prolificul poet ortodoxist Constantin Goran, alternând tonalitatea imnică sau baladescă cu ritmurile poemului în proză. Alți poeți atașați grupării – ori atrași temporar de perspectiva afirmării – sunt Const. Z. Buzdugan, Ioan I. Ciorănescu, Miron Grindea (mai ales ca traducător). Sunt prezenți sporadic Victor Eftimiu, I. Gr. Perișeanu, C. Dimitrescu-Iași, Leon Feraru, Al. Iacobescu, I. Pas (cu pseudonimul Th. Constant). **L.B.**

ORIZONTURI, revistă apărută la Galați, lunar, din februarie 1938 până în martie 1942, sub conducerea lui Ioan Șt. Botez, Gheorghe Hagiu, Gheorghe Popescu și Al. Popovici. Din aprilie 1939 acestora li se alătură E. Caraman, I. Argintescu, Gh. Bujoreanu, Gh. Dimofte, M. Rășcanu și C. Velichi. Intenția **O.**, publicație a Asociației Profesorilor Secundari din Galați, vag și parcimonios exprimată în articolul-program, este să contribuie la ridicarea conștiinței civice prin cultură, urmând „drumul curat al gândurilor sănatoase, fără nici o tendință” (I. Hanganu, *Gânduri de început*). Eforturile sunt parțial răsplătite, datorită unor colaborări nu de puține ori valoroase. Cu timpul, revista își precizează tot mai limpede poziția, fiind de partea „unui modernism sănătos altoit pe firul natural al tradiționalismului” (Ioan Șt. Botez, *Sfârșit de an*). Rubrici: „Cronica literară”, „Revista revistelor”, „Cronica Asociației Profesorilor Secundari din Galați” și „Idei, oameni, fapte”. Poezia, preluată de la autori precum G. Tutoveanu, Al. T. Stamatiad, Alice Soare, Vladimir Cavarnali, Coca Farago, I. Pajură (C. Papacostea), Octav Sargețiu, V. Hondrilă, Emil Maur ș.a., nu depășește limitele minorului agreabil, intimist. În numărul 4–5/1939 sunt tipărite și versuri de M. Eminescu (*Dintre sute de catarge*) și Veronica Micle (*Lui Eminescu*). Cu proză figurează Dan Petrașincu (modernism distilat prin retortele senzualității), I.A. Bassarabescu (realism comportamentist), Gh. Popescu, Artur Gorovei ș.a., iar cu dramaturgie Ion Borvizeanu. Contribuie cu eseuri și studii de istorie literară Augustin Z. N. Pop (*Contribuții eminesciene*, 8–9/1938), Artur Gorovei, Ovidiu Papadima, Gh. Vrabie, Gh. Ursu ș.a. Alături de numeroasele medalioane, din ce în ce mai consistente, consacrate unor scriitori români și străini, apar și texte

teoretice, programatice ori polemice, prin care **O.** își precizează orientarea în contextul ideologiei literare a vremii, depășind cadrele unei simple gazete a învățământului secundar provincial. Aprecierea sa de către alte publicații, precum „Universul literar”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Neamul românesc”, „Vremea” sau „Însemnări ieșene”, este semnificativă în acest sens. În consens cu orientarea sa tradiționalistă, **O.** deplânge, într-un text semnat de Gh. Popescu, „virusul decadenței, al descompunerii” din literatura română, precum și lipsa de discernământ a criticilor și a editorilor, tot mai orientați către comercializarea creațiilor artistice (*În literatură...*, 11–12/1938). Criza nuvelei și proliferarea romanului mediocru ori a literaturii pornografice constituie de asemenea subiecte de actualitate în viziunea lui Gh. Popescu (*Criza nuvelei*) și I. Argintescu (*Artă și pornografie*), deși în privința acuzei de pornografie aduse lui Geo Bogza ori lui Mircea Eliade revista adopta o poziție temperată. Faptul că tradiționalismul adoptat de **O.** păstrează, cel mai adesea, un caracter moderat, în ciuda afinităților sale declarate cu revista „Gândirea”, este confirmat și de deschiderea față de fenomenul avangardei, apreciat în unele aspecte (Fernando Capecchi, *Note asupra futurismului*). Totuși, în genere nu sunt agreate manifestările moderniste în artă, asociate imoralității, impreciziei și expresiei „într-o limbă pășărească, cu tot felul de cuvinte împrumutate din alte limbi” (Ioan Lincea, *Menirea unei reviste*). Cronica literară, lipsită de vervă, dar interesantă pe alocuri, este susținută de Gh. Hagiu, I. Argintescu, Aurel G. Stino, Ioan Șt. Botez, Mircea Rășcanu ș.a. Din nou în acord cu estetica revistei, sunt întâmpinate elogios romane de Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu și Ionel Teodoreanu, considerat, prin *Golia*, superior lui G. Călinescu cu *Enigma Otiliei*, etichetată drept roman „complet fals”, „o vastă și tristă alambicare și pisălogeală de vieți cenușii, plăsmuite din vârf de peniță ostenită”, într-un stil ce n-ar depăși „articolele gazetărești de mână a doua” (Gh. Hagiu, 4/1938). De menționat sunt, de asemenea, o scrisoare a lui Mihail Dragomirescu către Ioan Șt. Botez, ca răspuns la o cronică a acestuia din „Revista vremii” pe marginea „Convorbirilor critice”, (numărul 1/1938), precum și o scrisoare inedită a Veronicăi Micle către M. Eminescu, publicată de Augustin Z.N. Pop (numărul 3/1938). Traducerile din Giacomo Leopardi, Gabriele D’Annunzio, Stéphane Mallarmé, Paul Verlaine, Alfred de Musset sau August Strindberg sunt semnate de

Pimen Constantinescu, Ion M. Gane și Emil Maur. Publicația mai cuprinde articole și studii despre lingvistică, folclor, arte plastice, știință, muzică, istorie, geografie, sociologie, religie, precum și conferințe, documente de interes local și producții literare ale elevilor. Alți colaboratori: Anton Dumitriu, Paul I. Papadopol, Mihail Ilovici, A.C. Hogaș. **N.S., M.W.**

ORIZONTURI, revistă apărută la Stuttgart, ca lunar, din iunie 1949 până în iunie 1953, editată de Cercul de Studii și Cercetări Științifice al Românilor din Germania. Director și fondator: Constantin I. Ghidel; din comitetul de redacție inițial mai fac parte Anghel Rugină și Ștefan Teodorescu; în 1951 acesta se lărgeste considerabil, în noua sa alcătuire (menționată la 13 noiembrie), alături de cei indicați inițial, intrând Vintilă Horia, Leontin Jean Constantinescu, Nicoară Beldiceanu, Victor Buescu ș.a. De altfel, structura oscilează permanent între statutul de buletin („pentru informație și documentare proprie”) și cel de publicație cu o deschidere reprezentativă în surprinderea activității culturale a exilului. Acest aspect se impune mai ales în ultima perioadă de existență a revistei, când susținerea materială a eforturilor lui Constantin I. Ghidel de către Liga Românilor Liberi a generalului Nicolae Rădescu devine mai vizibilă. „Am pornit la drum în singurătatea apăsătoare a exilului”, arăta directorul, schițând proiectul în *Drumul „Orizonturilor”* (36/1950) și insistând asupra faptului că această inițiativă publicistică va continua „oricât de aspre, dure și nemiloase vor fi momentele create în viața exilului”. La rândul lui, George Uscătescu preciza în același număr că periodicul „a abordat cele mai diverse probleme ale comunității românești și ale noilor sale posibilități de încadrare în peisajul cultural european”. Colaborările reflectă deschidere și varietate în abordarea fenomenului cultural românesc, de la Pamfil Șeicaru (*Scrisoare deschisă adresată cercului „Orizonturi”*), Nicolae Novacovschi (*Spațiul mioritic sau Drumul doinei în ceramica română*), Radu Cernea (*Goethe și germanismul*) sau Basil Munteanu (*Cinci ani de la moartea lui Ion Pillat*) până la Victor Buescu (*Limba română și caracterul național român*), Alexandru Busuioceanu (*Daci și romani în Carpați*), Petre Sergescu (*Cursuri universitare românești în exil*) și Leontin Jean Constantinescu (*Perspectiva gândirii politice eminesciene, Poziția economică a Europei în lume*). În 1951 **O.** propune o anchetă

în jurul ideii de polemică în publicistica emigrației. Răspunsul lui Mircea Eliade, *Rolul polemicii și limitele ei organice*, determină replica violentă a lui Pamfil Șeicaru, care se simte indirect vizat. **N.F.**

ORIZONTURI NOI, revistă apărută la Bacău, lunar, din mai până în iulie 1915. Publicația este condusă de George Bacovia și se adresează în mod special scriitorilor tineri, „luptători de mai nou, de mai bine, de mai omenesc”, cei care, într-o vreme „de medievală expansiune europeană”, sunt căutători de „orizonturi noi imaginative”. Bacovia publică poeziile *Dialog de iarnă*, *Monosilab de toamnă* și *Cuptor*. I se alătură Ion Iordăchescu (care semnează și I. Irion; cu poeziile *Vae victis*, *Delir*, *Nimic nu s-a stins*, *Poemă – Unei fecioare* ș.a.), C. Vasiliu-Langa (sub pseudonimul C. Vaer; schițele *Impresii de stradă*, *Hamalul* ș.a.), K. Semil (pseudonimul lui Emil Kraus; poeziile *Epitaf*, *Înainte*, *În vis*). În numărul 2, sub semnătura Geovas, Bacovia prezintă volumul de poezii *Flori sacre* al lui Al. Macedonski, „superbul poet, de o eleganță suavă, unită cu o putere masivă de marmoră și bronz”. În numărul următor, la invitația directorului revistei, Macedonski trimite câteva pagini din prefața romanului *Thalassa* (apărut la Paris cu titlul *Le Calvaire de feu*), împreună cu o scrisoare de apreciere a liricii lui Bacovia, pe care îl sfătuiește să se ferească de a căuta originalitatea cu orice preț. **M.Ș.**

ANUL I No. 1

Iunie 1929

Orizonturi noi

ORIZONTURI NOI, revistă apărută la București, lunar, din iunie 1929 până în mai 1930, sub conducerea unui comitet. Director: G. Bacovia (de la numărul 6–7/1929); redactori: Petre Cazacu, Traian Popp, Pan M. Vizirescu. În primul număr, în articolul *Păstrați lumina!*, Octavian Goga salută cu entuziasm noua apariție: „D-voastră, un mănunchi de studenți universitari, rupându-vă de la gură obolul ca să vă înjghebați o revistă literară, veniți să-mi cereți contribuția de scriitor pentru primul număr”, amintindu-și cu nostalgie de propriile începuturi. Poezia din paginile **O.n.** este de regulă modernistă, cu rădăcini simboliste, nelipsind însă abordarea tradiționalistă a temelor poetice. Astfel, sunt prezenți G. Bacovia (*Imn*, *Baladă*, *Liceu*, *Vobiscum*) ori N. Davidescu

(*Leagăn de cântece*), dar publicația se arată ospitalieră și cu Radu Gyr (*Corabia fantomă*) ori Ilariu Dobridor, cu George Dumitrescu (*Duplex*), G. Murnu (*Să trăim, o, Lesbie...*) și George Antonescu, sub pseudonimul G. Talaz (*Pătrunderi*), cu versificația simplistă, stângace, a lui V. Demetrius (*Visuri*) sau cu sămănătorismul schematic, idilic, al Mariei Cunțan. Proză publică G. Bacovia (*Amăgire*), Agatha Grigorescu-Bacovia (*Terase albe*), Pan M. Vizirescu, George Acsinteanu. N. Davidescu scrie despre Bacovia (autorul unei opere care „a intrat în cadrul literaturii noastre clasice”), Paul I. Papadopol deplânge moravurile criticilor (*Între hotarele criticii, Prea multă critică!*) și scrie în general despre autori mediocri (Ioan Pogan, *Liniști și comori*), Pan M. Vizirescu îl omagiază pe Mihail Dragomirescu la 60 de ani sau recenzează romanul *Duhovnicul maicilor* de Damian Stănoiu, Bacovia îl evocă pe Alexandru Macedonski (*Un poet al frumosului*), Ilariu Dobridor dă seama despre Mircea Florian, *Cosmologia elenă*, iar Agatha Grigorescu-Bacovia își comunică impresiile despre *Crăișorul* lui Liviu Rebreanu și despre *Aranca, știma lacurilor* de Cezar Petrescu. Coperta și interiorul revistei sunt ilustrate cu reproduceri după Cecilia Cuțescu-Storck, Oscar Han, Corneliu Medrea. Alți colaboratori: N. Batzaria, Al. Cazaban, N. Pora, Dem. Bassarabeanu. N.S.

ORLEA, Oana

(pseudonim al
Mariei-Ioana
Cantacuzino;

21.IV.1936, București –

23.VII.2014,

Maignelay-Montigny,

Franța), prozatoare.

Este fiica Ancăi (n. Diamandi) și a lui Constantin (Băzu) Cantacuzino, aviator; George Enescu i-a fost bunic prin alianță, Maruca Cantacuzino, soția muzicianului, fiind bunica ei paternă. Face școala primară particulară Tunari, începe să frecventeze la București Școala Centrală de Fete, dar în 1947–1948 trece la Școala „Ion Heliade-Rădulescu”, de unde în 1949 se mută la liceul care va purta mai târziu numele lui I. L. Caragiale, terminând cursurile abia în 1965, la secția serală. În 1952, pe când

era elevă în clasa a X-a, e arestată sub acuzația de complot împotriva statului (răspândise manifeste anticomuniste) și până în 1954 trece prin închisorile de la Văcărești, Jilava, Târgșor, Mislea ș.a. După eliberarea din detenție, deși George Enescu făcuse o intervenție, nu i se acceptă să-și continue studiile. Va fi, pe rând, figurantă la Cinematografie, asistentă medicală, sudoriță pe șantier (1955–1956), taxatoare la Întreprinderea Regională a Transporturilor Auto (1959–1960), șamponează într-un salon al Cooperativei Higiena (1962–1965). În 1960 survine a doua arestare, cauzată de suspiciunea că ar fi participat la atacul asupra unui furgon al Băncii Naționale, dar după două luni de arest la Miliția Capitalei, va fi eliberată. Spre sfârșitul acestei perioade, începe să scrie literatură. În 1965 face o călătorie în Franța, la invitația unei mătuși, dar se întoarce în România. În 1980 se stabilește în Franța, unde cere azil politic, iar în 1989 i se acordă cetățenia franceză. Se stabilește în Picardia, la Sains-Morainvillers. Debutează cu o schiță în „Cronica” (1966). Mai colaborează la „Viața românească”, „România literară” ș.a. Prima ei prezență editorială este volumul de proze scurte *Calul de duminică*, apărut în 1968. Publică în continuare romane – *Țestoasa portocalie* (1969), *Pietre la țarm* (1972), *Competiția* (1974), *Cerc de dragoste* (1977), *Un bărbat în rândul lumii* (1980) și povestiri – *Numele cu care strigi* (1970). Romanul *Un Sosie en cavale*, apărut în 1986 la Paris, este întâmpinat favorabil de cronicarii literari francezi, iar Bernard Pivot îi consacră una din emisiunile sale de televiziune. Perspectiva neorealistă necruțătoare și ironică se întâlnește cu cea fantastică și absurdă, având ca obiect al observației societatea românească din deceniile postbelice.

Schițele cu care **O.** își începe activitatea literară anunță o scriere maturizată, mânuind cu precizie și suplețe tehnici ale prozei scurte. Punctul lor de plecare este faptul cotidian, adesea anodin. Persistența obiectivului prin care acesta e privit deplasează de la un moment înainte logica realului, împingând percepția în fantastic, bizar și absurd. Remarca lui Nicolae Manolescu – criticul care a revelat înzestrarea reală a prozatoarei –, făcută mai târziu, în legătură cu romanul *Un bărbat în rândul lumii*, este valabilă pentru întreaga operă a autoarei: „Totul este descris exact, fiecare amănunt, impresia de ansamblu este însă halucinantă”. Este vorba aici de felurite mijloace de insolitare.

Insistenței priviri reci și ironice i se adaugă trecerea instantanee de la un aspect la altul, de la un timp narativ la altul, de la persoana a treia a naratorului transcendent la persoana întâi a naratorului-personaj etc. Dinamismul și pluriperspectivismul cinematografic, vizând percepția holistică și sincronică, subliniază reitatea și disparitatea referentului acestor proze comportamentiste în care predomină tema insecurizării, indiferenței, a incomunicării. Romanele nu vor diferi decât prin amploare și prin complexitatea problematicii, viziunea existențială care le stă la bază fiind aceeași. Mediile socioprofesionale (profesori, artiști, ingineri ș.a.m.d.) din *Testoasa portocalie* alcătuiesc un caleidoscop uman apăsător de rutină, convenții și clișee – aceasta este prima ipostază tematică a romanului subversiv scris de O. „Vorbe. Aceleași, repetându-se mereu. Vorbe”, comentează un personaj. A doua (de fapt altă fațetă a celei dintâi) ar fi încapsularea alienantă. În *Pietre la țarm*, una dintre cele mai bune cărți ale prozatoarei, locul faptului banal este luat de situația limită. Într-o colectivitate constituită cvasialeatoriu (localnicii dintr-un sat de pe malul mării și „sezonisții” estivali) se petrec două crime misterioase: pretext pentru romancieră de a pune sub lupă comportamentele tuturor și de a le demasca lașitatea, suspiciunea reciprocă, indiferența. Existența neautentică, mediocritatea morală sunt vizate și de romanul ironic *Competiția*. Pretextul îl reprezintă un concurs de schi, în care valoarea morală stă de partea perdanților (un mic grup de retardatari, deci *hors-concours*, care salvează un alpinist de la îngheț). În *Cerc de dragoste* câțiva nonconformiști încearcă să spargă zidul convențiilor (ingineră Daria, pictorița Mariana, chitaristul cu numele simbolic Zen), dar nici aceștia nu reușesc să-și salveze independența, intimitatea și capacitatea de a comunica autentic. Clausturarea și înstrăinarea plutesc ca un spectru peste această lume, în care o banală coadă la curățătoria chimică ia aspecte halucinante și grotești. *Un bărbat în rândul lumii*, ultimul roman publicat de O. în țară, dezvoltă tocmai această temă a încarcerării așa-zicând civile. Libertatea individuală a protagonistului – un geolog în convalescență – este confiscată, sub pretextul protecției, al securizării, de către familie și, în genere, de către ceilalți. De altfel, autoarea ar fi putut subscrie sartrienei formule „Infernul înseamnă Ceilalți”. Geologul evadează pentru un timp într-un sat de munte, dar

această Arcadie se dovedește la rândul ei iluzorie. Chemat la centru și avansat director, este adus în situația de a accepta „regulamentul” unei societăți rutinate, golite de sens. Ultima secvență, cu geologul completând careurile rebusiste alături de membrii familiei, este semnul ironic al readucerii lui „în rândul lumii”. Deși nu folosește numele reale ale cuplului Ceaușescu (cei doi apar sub denumirile Kouty și Bien-Aimée), romanul politic *Un Sosie en cavale* este o necruțătoare radiografie și denunțare a regimului comunist din România anilor 1945–1989, și cu deosebire a ultimei perioade ceaușiste (apar demolările etc.), o monografie deopotrivă realistă și mitico-fantastică, vorbind despre teroarea totalitară, suspiciune generalizată și frică, Gulag. Dublul ia proporții fantasmagorice, fiindcă el nu înseamnă o singură persoană, ci un șir nesfârșit, urcând în timp „până la non existență”, până la origini. Imagine verosimilă a terorii comuniste în România, *Un Sosie en cavale* este în același timp un roman parabolic și fantastic, valorizând toate mijloacele complexe proze scrise anterior de O. Alt roman, *Alexandra iubirilor* (scris și publicat în franceză în 2000, apărut în traducere și în România în 2005), folosește pretextul numeroaselor „iubiri” ale protagonistei – relatate la persoana întâi – pentru a continua radiografia regimului totalitar, polițienesc, și a mizeriei lui morale și materiale. Eroina descrie retrospectiv (timpul relatării este plasat după 1989) experiența ei carcerală, grefată pe imaginea închisorii din afară, a întregii societăți românești. O altă relatare, a naratorului omniscient care se exprimă la persoana a treia, făcută din perspectiva prezentului, are un rol de contrapunct și de relație. Imaginea – recurentă pe tot parcursul narațiunii – a „șargului” care însoțește trenul în care călătorește Alexandra e o metaforă a libertății, dincolo de coordonatele spațio-temporale sau de regimurile politice. *Întâlniri pe muchie de cuțit* (2011), editat mai întâi în franceză la Gallimard (2007), reunește un număr de patruzeci și șapte de proze scurte ce continuă tema Gulagului într-o formulă epică în care realul cotidian, alături de anodinitate și derizoriu, ia înfățișări halucinante, de absurd amenințător, agresiv. Lungul interviu pus sub titlul *Ia-ți boarfele și mișcă!* (1991), pe care poeta Mariana Marin îl ia scriitoarei în Franța, „traduce” în limbaj tranzitiv o bună parte din istoriile apărute în ficțiunile romancierei, devoalând cu limpezime forța morală – auctorială – care le

animă nervurile. Sunt evocate, fără patetism și senzaționalism, ci în felul autenticismului lui Camil Petrescu, momentele dramatice, cum și cele de exaltație vitalistă și exuberantă ale unei existențe pentru care idealul a fost întruchipat de absoluta, perfectă necapitulare în fața înjosirii și mizeriei morale. Replicile celei intervievate au, apoi, puternice valențe epice, refăcând caleidoscopic mediile sociale, cu multe personaje memorabile. Formal gazetăresc, volumul e în fond un roman existențial vorbit, un „audiobook” s-ar zice, dacă n-ar fi – tot formal – scris pe hârtie, având în miezul său perindarea printr-un număr de peste zece penitenciare, unde deținuta e urmărită fatidic de fraza „Cantacuzino, ia-ți boarfele și mișcă!”, auzită „de zeci de ori pe toate tonurile: neutru, nerăbdător, disprețuitor. Alte dați, lătrată și întărită cu un pumn în coaste”. Fraza rezumă total, adunând în ea ca într-o efigie, sensurile acestei excepționale mărturii. Ediția a doua a cărții în limba română (2008) conține în plus inserții operate de O. înaintea trimiterii la tipar: explicații, contextualizări, amplificări – totul scris în ținuta de onestitate și demnitate caracteristice întregii ei opere.

SCRIERI: *Calul de duminică*, București, 1968; *Țestoasa portocalie*, București, 1969; *Numele cu care strigi*, Iași, 1970; *Pietre la țarm*, București, 1972; *Competiția*, București, 1974; *Cerc de dragoste*, București, 1977; *Un bărbat în rândul lumii*, București, 1980; *Un Sosie en cavale*, Paris, 1986; ed. (*Perimetrul zero*), tr. Ioana Triculescu, București, 1991; *Ia-ți boarfele și mișcă! Interviu realizat de Mariana Marin*, București, 1991; ed. 2 (*Cantacuzino, ia-ți boarfele și mișcă!*), București, 2008; ed. (*Les Années volées. Dans le Goulag roumain à seize ans*), Paris, 1992; *Le Pourvoyeur*, Compiègne, 2000; ed. (*Alexandra iubitor*), tr. Elena-Brândușa Steiciuc, București, 2005; *Rencontres sur le fil du rasoir*, Paris, 2007; ed. (*Întâlniri pe muchie de cuțit*), tr. Elena Bulai, București, 2011.

Repere bibliografice: Gabriel Dimisianu, „*Calul de duminică*”, GL, 1968, 14; Magda Ursache, „*Țestoasa portocalie*”, CRC, 1969, 28; Mircea Iorgulescu, „*Numele cu care strigi*”, RL, 1970, 48; Dana Dumitriu, „*Pietre la țarm*”, RL, 1973, 13; Nicolae Manolescu, [*Oana Orlea*], RL, 1975, 5, 1980, 47; Alex. Ștefănescu, [*Oana Orlea*], RL, 1977, 49, 2011, 42; Constantin Pricop, „*Cerc de dragoste*”, CRC, 1978, 12; Radu Enescu, *Profesiune sau vocație?*, F, 1978, 4; Sanda Stolojan, „*Un Sosie en cavale*”, CNP, 1986, 3–4; Monica Lovinescu, *Alice în țara sârmei ghimpate*, „22”, 1991, 21; Ov. S. Crohmălniceanu, *Între parabolă și descripție realistă*, RL, 1992, 11; Faifer, *Faldurile*, 87–90; *Dict. scriit. rom.*, III, 545–547; Mircea Iorgulescu, „*În exil unii au rămas parcă înțepeniți într-un aspic al amintirilor*”

(interviu cu Oana Orlea), „*Lettre internationale*”, 2005, 54; Liana Cozea, *Confesiuni ale eului feminin*, Pitești, 2005, 84–101; Elena-Brândușa Steiciuc, *La Francophonie au féminin*, pref. Liliane Ramaroso, Iași, 2007, *passim*; Bogdan Crețu, *Orchestrarea friicii*, VR, 2008, 3–4; Popa, *Ist. lit.*, II, 806–807; Manolescu, *Enciclopedia*, 558–561. **N.M.**

ORLEANU, Ada (2.XII.1915, Români, j. Vâlcea – 23.VII.1990, București), prozatoare, traducătoare. Este fiica Leliei (n. Orleanu) și a lui Constantin Marinescu, inginer silvic. Urmează școala primară și primele clase de liceu la Râmnicu Vâlcea, apoi la Constanța, unde susține bacalaureatul în 1933. După absolvirea Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1938), este secretar de redacție la „*Revista scriitoarelor și scriitorilor români*” (1943–1944) și din 1947 până în 1958 profesoară de istorie și franceză în județele Argeș (la Șuici) și Hunedoara (la Călan). După 1958 se dedică în exclusivitate scrisului. A colaborat la „*Fapta*”, „*Dacia rediviva*”, „*Vremea*”, „*Revista Fundațiilor Regale*”, „*Femeia și căminul*”, „*Dorul românesc*”, „*Viața românească*”, „*Luceafărul*” ș.a. Debutază cu nuvela *Revedere* în „*Revista scriitoarelor și scriitorilor români*” (1942) și editorial cu romanul pentru copii și tineret *E pace noaptea asta-n codru* (1958). La începutul anilor '40 frecventează cenaclul Sburătorul, iar în 1947 un comitet format din F. Aderca, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Camil Petrescu, Perpessicius și I. Negoiescu îi acordă Premiul Asociației „E. Lovinescu” pentru nuvelă. Manuscrisul premiat, *Caii dracului*, nu va fi tipărit; în schimb, după douăzeci de ani, câteva nuvele se vor regăsi în volumul *Boarii* (1968). Publică, în continuare, romane inspirate din evenimente istorice, *Cavalerul libertății* (I–II, 1968), *Atunci au tras toate clopotele* (1970), *Evadare în timp* (1984), altul bazat pe elemente ale propriei biografii, *Bun rămas, crânguri de alun* (apărut în 1973, dar terminat încă din 1946), și cărțile pentru copii *Urechea năzdrăvană* (1973), *Însemnați cu stea în frunte* (1977), *Doi ani de cutezanță* (1981). În 1942–1944 a tradus cărți de Mary Webb și George Meredith, iar de la sfârșitul anilor '60, în colaborare, altele de Marietta Șaghinian, Alexandros Papadiamantis, Jan Parandowski ș.a. A mai semnat Zoe Marinescu și Ada Boicescu-Orleanu. În 1981 i s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor.

În nuvela *Boarii* O. înfățișează drumul spre masivul Parâng al unei cirezi mari mânate de

bătrânul baci Aron Muntean și de câțiva ciobani tineri. Îndată după intrarea în defileu vremea se schimbă, ceața deasă, zăpada viscolită ca iarna, vântul care treptat ajunge la furia unui uragan pun în pericol întreaga cireadă. Boarii încearcă să împiedice răzlețirea cirezii sau prăbușirea în prăpastie. După câteva ore stihiiile încep să se liniștească, câteva vite sunt totuși pierdute, iar bătrânul baci este aproape înghețat. Ritmul alert al narațiunii sugerează disperarea încleștării cu natura impasibilă în sălbăticia ei și grandoarea rezistenței umane. În altă nuvelă, *Haitele*, o țărancă bătrână este surprinsă în coliba sa din mijlocul pădurii de o iarnă cumplită. Curând, haite de lupi înfomețați dau târcoale, apoi atacă coliba unde femeia se închisese cu cele câteva vite pe care nu apucase să le ducă în sat. În timp ce sătenii nu pot ajunge la ea din cauza troienelor, bătrâna se apără cu înverșunare, reușind o lungă perioadă să facă față lupilor. Cărțile ulterioare publicate de **O.** vor demonstra atracția pentru astfel de evenimente dramatice, ce fac ca existența să se consume sub semnul excepționalului. Un asemenea moment este războiul, subiect care îi prilejuiește romane frescă, de mare densitate și tensiune, din care nu lipsește notația psihologică. Plasat în vremea primei conflagrații mondiale, romanul *Atunci au tras toate clopotele* începe în ziua de 15 august 1916, când se anunță mobilizarea armatei și declanșarea acțiunilor militare. Momentul surprinde familiile celor două personaje principale, Casandra și Anton State, reunite în casa acestora de la Români, serbând hramul mănăstirii Hurezi, aflată în vecinătatea satului. Războiul îi desparte pe cei doi soți – Casandra rămâne cu copiii în sat, în vreme ce Anton, ofițer în rezervă, se retrage cu unitatea sa în Moldova – și se instalează cu duritate în viața fiecăruia. Casandra preia conducerea gospodăriei și are de rezolvat cea mai grea problemă, asigurarea hranei, în situația în care cote tot mai mari de alimente trebuie preluate ocupanților străini. Ajuns în Moldova, Anton State, inginer de profesie, nu participă direct la lupte, fiind repartizat la o școală de perfecționare a ofițerilor combatanți. Cum sediul școlii se află într-un centru de refacere și reechipare a trupelor, el află din relatările camarazilor sosiți de pe front de atrocitățile războiului, de dramaticele momente ale luptelor de la Oituz, Mărăști și Mărășești. În același timp este martor al dificultăților din spațiile frontului: epidemia de tifos exantematic, lipsa

de medicamente, hrana insuficientă, organizarea defectuoasă. Romanul se sfârșește odată cu încheierea armistițiului și a păcii provizorii din 1918. Acoperind întreaga perioadă a războiului, narațiunea angrenează o gamă largă de personaje din rândul combatanților și al populației civile, în special din mediul rural. Fără nici o descriere a luptelor propriu-zise, autoarea reușește să ofere un tablou dramatic al situației, surprinzând mutațiile în conștiința individuală și în psihologia colectivă, eroismul populației civile. Tot un amplu roman de război, bine construit, este *Evadare în timp*, care aduce în centrul acțiunii Războiul pentru Independență. Din nou evenimentele determină un stil obiectiv, sobru, convingător în observațiile de detaliu. Și aici firescul vieții obișnuite are tendința de a împinge existențele mai departe, dar de data aceasta nu este accentuată adaptabilitatea umană, ci tocmai transformarea vieții sub presiunea unui eveniment crucial. **O.** creează cu mână sigură scene de masă, „dovedind mai multă robustețe masculină decât finețe feminină” (Valeriu Cristea). Inspirat din Primul Război Mondial sunt și nuvelele din volumul *Hoții în templu* (1986), titlul fiind semnificativ pentru insinuarea tragicului și a violenței în existența individului.

SCRIERI: *E pace noaptea asta-n codru*, București, 1958; *Boarii*, București, 1968; *Cavalerul libertății*, I–II, București, 1968; *Atunci au tras toate clopotele*, București, 1970; *Bun rămas, crânguri de alun*, București, 1973; *Urechea năzdrăvană*, București, 1973; *Însemnați cu stea în frunte*, București, 1977; *Doi ani de cutezanță*, București, 1981; *Evadare în timp*, București, 1984; *Lumea prietenilor*, București, 1985; *Hoții în templu*, București, 1986; *Rotirea anotimpurilor*, București, 1987; *De veghe la Dunăre și mare*, București, 1987.

Repere bibliografice: Marian Popa, „*Boarii*”, LCF, 1968, 20; Valeriu Cristea, „*Boarii*”, GL, 1968, 22; Laurențiu Ulici, „*Atunci au tras toate clopotele*”, CNT, 1970, 23; Mircea Iorgulescu, „*Atunci au tras toate clopotele*”, O, 1970, 7; Marcel Corniș-Pop, „*Atunci au tras toate clopotele*”, O, 1970, 7; Sorin Titel, [Ada Orleanu], RL, 1982, 5, 1984, 19; Ioan Holban, „*Hoții în templu*”, CRC, 1987, 7; Grete Tartler, *Clipa lovită*, RL, 1987, 20; Ovidiu Constantinescu, *Ada Orleanu*, JL, 1992, 23–26; Dicț. scriit. rom., III, 547–549; Firan, *Profiluri*, II, 137–138; Popa, *Ist. lit.*, II, 861. **ILC.**

ORLEANU, George G. (1873, Focșani – 25.II.1911, Bruxelles), poet, autor dramatic. **O.**, care a fost magistrat, procuror și judecător la Focșani și Galați, a debutat în literatură în 1889, când, aflat la studii

în străinătate – și-a luat licența în drept în Franța, dar a trăit câțiva ani la Bruxelles–, trimitea, semnând Gheorghe de la Odobasca (familia Orleanu deținea, în ținutul Focșanilor, moșia Odobasca), încercări nuvelistice ziarului „Adevărul” și versuri revistei „Contemporanul”. Apoi, sporadic, poeziile sale au mai apărut în „Literaturul”, „Floare-albastră”, „Forța morală”, „Litere și arte”, „Generația nouă”, „Paloda literară”, „Spre ideal”, „Sămănătorul”, „Vieața nouă”, „Convorbiri critice”, „Dunărea de Jos”, semnate uneori Orlandi sau G. Cinariu. Cele mai multe au fost strânse pentru un volum intitulat *Din alte vremuri* și încredințat spre tipărire lui Mihail Dragomirescu, dar manuscrisul s-a pierdut. **O.** a scris și teatru: *Pâinea păcatului* (1905), parabolă în versuri, și „poema scenică” *Sărmanul Dionis* (1909), adaptare după Mihai Eminescu (în colaborare cu Jean Bart și Const. Calmuschi). Fragmente dintr-o dramă istorică închinată lui Ștefan cel Mare, la comemorarea din 1904 a domnitorului, au apărut în „Calendarul Ligii Culturale” (1907). Altă dramă, *Voichița*, este publicată, tot fragmentar, de „Almanahul Ligii Culturale” pe 1909. „Cu învoirea autorului”, a tradus împreună cu D. Nanu o piesă a lui François Coppée, *Pour la Couronne* (*Pentru sceptru*, 1898). Tot împreună cu D. Nanu a tălmăcit tragedia lui Corneille, *Cidul*. Din 1909 este membru fondator al Societății Scriitorilor Români.

Înainte de Mateiu I. Caragiale, imaginația lui **O.**, romantic cernit, se închide într-o zonă a tainei și a visului, în care se perindă avatarurile unui trecut aristocratic și sumbru („E mult de-atunci; în vremuri luptat-am pentru cruce,/ Un templier cu fruntea scăldată în lumină”). Bun cunoscător al poeziei parnasienne și simboliste, aflat sub amenințarea unei necruțătoare boli, **O.** dă, în „estampele” în care își transformă poezia, peisaje interioare în felul celor din Georges Rodenbach. Scenerie gotică, imagini heraldice, aluzii hermetice („Pe masă-n roase pagini «Cornelius Agripa»”) intră în atmosfera de „legendă nordică” prin care sufletul înstrăinat, pândit de moarte își trăiește „exilul nostalgic” („O albă lebedă sub lună și-n urmă, iată, Lohengrin./ [...] Sunt mort deși mă simt în viață. Trăiam odată-n vechiul burg !” – *Anamnis*). Nici vetustețea acestor fresce „desprinse din stemă parcă”, nici chingile formei fixe (sonetul) nu întunecă înfiorarea, uneori muzicalizată simbolist, în fața timpului („În umbră–Umbră – el stă viu” – *Pendula veche de stejar*), temă ce-i domină versurile.

Încă amintindu-i pe Hérédia și pe Al. Macedonski în hieratismul de blazon al versurilor, poetul este totuși interesant prin eleganța cu care își transcrie himerele. În teatru, adaptând *Pâinea păcatului* a provensalului Théodore Aubadel, ce-și avea izvorul într-o superstiție, și nuvela fantastică *Sărmanul Dionis* a lui Eminescu, **O.** reface aceeași scenerie în jurul unei taine ce înfioară: puterea blestemului în prima, „mistice sisteme”, metempsihoza în a doua. Frazarea este curată, aici ca și în traduceri, dar autorul este copleșit de model.

SCRIERI: *Pâinea păcatului*, București, 1905; *Sărmanul Dionis* (în colaborare cu Jean Bart și Const. Calmuschi), București, 1909. **Traduceri:** François Coppée, *Pentru sceptru*, București, 1898 (în colaborare cu D. Nanu).

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *Gh. Orleanu*, „Calendar literar și artistic pe 1909 al revistei «Biblioteca românească enciclopedică Socec””, 168–169; Iorga, *Oameni*, I, 442–444; Emil Gârleanu, *Priveliști din țară*, București, 1915, 67–70; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, 154–155; George G. Orleanu, în *Din poezia noastră parnasiană*, îngr. N. Davidescu, București, 1943, 89–90; Ciopraga, *Lit. rom.*, 360–361; Micu, *Început*, 428–429; George G. Orleanu, în *Antologia poeziei simboliste românești*, îngr. și pref. Lidia Bote, București, 1972, 113–114; George G. Orleanu, în *Climat poetic simbolist*, îngr. și pref. Mircea Scarlat, București, 1987, 125–126; Muscalu, *Dicț. scriit. vrânceni*, 112–113; Mircea Dinutz, *Un poet uitat – George G. Orleanu*, „Negru pe alb”, 2007, 4. **S.C.**

ORNARU, Vintilă (pseudonim al lui Mihai Hristea Lomotescu; 14.II.1927, Folești, j. Vâlcea – 5.VI.2013, Paris), poet, dramaturg, prozator. Este fiul Elenei Lomotescu (n. Triculescu), telegrafistă, și al lui Mihail Mihalache Lomotescu, moșier. Urmează școala la liceele „Gh. Lazăr” și „Gh. Șincai” din București. Ca tânăr poet captivat de idealurile comuniste, este primit cursant al Școlii de Literatură „M. Eminescu” din București, fiind exmatriculat în 1952, înainte de a-și susține examenele finale. Ulterior publică poeme și piese de teatru, uneori în colaborare cu alți scriitori. Participă la realizarea unor scenarii de film: *Ciocolata cu alune* (cu Gheorghe Naghi), apoi *Lumină de iulie*, *Lișca*, *Punga cu libelule*, *Baloane de curcubeu*, *Sania albastră* (cu Fănuș Neagu). Susținându-se material o vreme cu ajutorul prietenilor, este angajat la Asociația Scriitorilor din București de la înființarea instituției, în 1973. La un moment dat, pasionat de cursele de cai, este titular de rubrică (cronica hipică) la revista „Săptămâna”, sub pseudonimul Talion. În 1986 pleacă din țară, stabilindu-se

la Paris; devine cetățean francez după zece ani, prin naturalizare, adoptând numele Michel Lamotte. Debutază în „Contemporanul” (1947), cu poemul *14 000 000*. A mai colaborat la „Tânărul muncitor”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „Flacăra”, „Literaturul”, „Caietul cultural CGM”, „Arici-Pogonici” ș.a.

După începuturi lirice în câteva plachete colective (*Zări noi*, 1949, *Zece poeți tineri*, 1950, *În satul meu*, 1955), tributare „militantismului” dirijat de noii ideologi ai literaturii, O. se manifestă ca dramaturg. În anii '60 publică comedii conformiste tematice, utilizând mecanismele dramatice ale lui Georges Feydeau pentru a ilustra zelul zootehnicienilor din comunele din Bărăgan (*Academicianul*, 1963, pus în scenă în același an la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț) sau pentru a satiriza „obscurantismul” religios al călugărilor (*Întoarcerea din pustie*, 1967). În 1966 piesa *Apostolii*, scrisă în colaborare cu Fănuș Neagu, se ocupă de „dilema” stabilirii în orașe de provincie a tinerilor profesori cu aspirații literare, rezolvată, desigur, prin motivarea ideologică a sacrificiului de sine după model partinic. Începând din 1968, dramaturgul scrie piese istorice în care sunt reciclate, în spiritul cerințelor acelor ani și cel mai adesea textele fiind destinate teatrului de amatori, figuri eroice precum aceea a lui Ștefan cel Mare (*Două amurguri*, 1968) sau Mihai Viteazul (*Umbra și fulgerul*, 1975) și piese de revoltă socială despre haiducul bănățean Mantu (*Murgul lui Mantu*, 1969) sau despre răscoala de la 1907 (*Căpetenia...*, 1977), ultima fiind totuși mai solid articulată. În 1979 O. publică volumul *Sonete*, cuprinzând poeme despre cai, despre iubire, despre istorie, despre vin („Măi, vinule, mi-ai fost prieten, frate,/ poate mai mult decât atât: părinte!/ Când mut eram mi-ai dăruit cuvinte,/ fără-adăpost fiind, mi-ai dat palate...”), dar și un ciclu dedicat Parisului, cu priveliști din Place du Tertre sau de pe Pont Neuf. Ca prozator, O. semnează în 1980 un roman cu subiect hipic, *Cursa cu obstacole*, despre o participare românească la un mare derby. După plecarea la Paris, revine cu *Poeme* în 1998, iar în 2002 cu un roman, *Mahalaua colosală*, puternic influențat de Fănuș Neagu, mentorul și protectorul lui cât se aflase în țară. Până la un punct, romanul vorbește despre isprăvile lui Bubu Lamot, elev de liceu în București, și ale trupei sale de tineri amatori de teatru, boemi prin cafenelele celebre ale anilor '40 din secolul trecut. Tema ar fi traversarea unei istorii confuze și salvarea prin arta poveștii și a petrecerii, printr-o existență în răspăr.

Început bine, romanul se deșiră spre sfârșit, când abundența isprăvilor pitorești nu mai poate fi ținută laolaltă de o singură narațiune, autorul recurgând la improvizarea unei colecții de fragmente (despre ultimatumul sovietic din 1940, despre momentul august 1944, despre stările de lucruri din Bucureștiul anilor '50), adunate sub diferite pretexte.

SCRIERI: *Academicianul*, București, 1963; *Apostolii* (în colaborare cu Fănuș Neagu), București, 1966; *Întoarcerea din pustie*, București, 1967; *Două amurguri...*, Suceava, 1968; *Murgul lui Mantu*, Timișoara, 1969; *Mareșalii aerului. Expediția*, București, 1973; *Umbra și fulgerul*, București, 1975; *Sonete*, București, 1979; *Cursa cu obstacole*, București, 1980; *Poeme*, București, 1998; *Mahalaua colosală*, București, 2002.

Repere bibliografice: Radu Anton Roman, „Sonete”, LCE, 1979, 42; Eugen Dorcescu, „Sonete”, O, 1980, 11; Nicolae Iliescu, *Viața la sticlă cu dop de singurătate*, CC, 1998, 8; Lucian Chișu, „Poeme”, L, 1998, 15–20; Gabriel Dimisianu, *Amințiri cu Fănuș Neagu*, RL, 2002, 13; Popa, *Ist. lit.*, II, 415–416.

D.Mn.

ORNEA, Z. [Zigu] (27.VIII.1930, Frumușica, j. Botoșani – 15.XI.2001, București), critic și istoric literar, editor. Este fiul Cheilei (n. Mendelovici) și al lui Marcu Orenstein, negustor. Liceul îl urmează la Botoșani (1941–1949), lucrând apoi o vreme ca funcționar. Studiază la Facultatea de Filosofie a Universității din București (1951–1955). În 1973 devine doctor în filosofie. Activează ca redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1955–1959), ca funcționar la Centrul de Librării și Difuzarea Cărții (1959–1962), bibliotecar la Institutul de Științe Economice (până în 1966), redactor la Editura Meridiane (1966–1969) și ulterior la Editura Minerva, la aceasta din urmă devenind director în 1991. După 1992 este director la Fundația Culturală Română și la Editura Hasefer. Debutază în presă în 1956. A avut rubrici longevive la „România literară”, unde a ținut o prestigioasă cronică a edițiilor începând din 1982, și în „Dilema”.

O. este cel mai important istoric al ideologiilor politice și literare din România. Dată fiind perioada comunistă în care și-a desfășurat majoritatea cercetărilor, activitatea sa a comportat și anumite riscuri. Astfel, istoricul trebuia să avanseze pe culoarul îngust și sinuos dintre rigorile cenzurii, care impuneau păstrarea viziunii oficiale (din documentele de partid) asupra istoriei naționale, și rigorile propriei discipline, care cereau o perspectivă cât mai complexă. Subiectele lui O., fie

că e vorba de monografii ale unor curente politice-culturale, fie că e vorba de biografii ale unor personalități, selectează nu doar actorii socialiști/progresiști din a doua parte a secolului al XIX-lea și prima parte a secolului următor (C. Dobrogeanu-Gherea, C. Stere, revista „Contemporanul”), dar și ample secvențe din tabăra „reacționarilor” (Titu Maiorescu și Junimea, sămănătorismul, țărănismul, gândirismul etc.). Însă, indiferent de care parte se plasează punctul de plecare, investigația este întotdeauna exhaustivă informațional, acoperind tot spectrul politic, ideologic, social și cultural. Doar modularea interpretativă a informației este uneori limitată de intersecția dintre metoda marxistă a autorului și evoluția agendei cenzurii în comunism. Există o legătură directă între gradul de periculozitate al subiectelor lui O. (nu doar „reacționarii” puneau probleme cenzurii comuniste, ci și părinții fondatori) și lipsa de flexibilitate care atinge sporadic cercetarea. De pildă, rolul în epocă al mișcării socialiste și apoi al celei comuniste sunt exagerate. În *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea* (1980) structurarea tabloului de epocă se face, simplist, prin invocarea a două

„forțe exponențiale”: „vechiul și înnoirea”; dialectica anilor '20 ai secolului al XX-lea s-ar reduce la coliziunea dintre tradiționalism („forțele frenatorii care doreau menținerea vechilor stări de fapt într-un deceniu sau altul”) și modernitate („forțele aspirând spre înnoirea structurilor”). De notat totuși că, deși schema generală poate fi criticată în interiorul lucrării criticul își păstrează subtilitatea speculativ-disociativă, relevând de pildă modernitatea (cuvânt pe care-l preferă celui de modernism al lui E. Lovinescu) poezilor de la „Gândirea”. În linii mari, cu toate scăderile punctuale ce pot fi observate ici și colo, monografiile rămân fundamentale și actuale. Activitatea lui O. poate fi împărțită în trei etape, corespunzând evoluțiilor ideologice de după al Doilea Război Mondial. Prima perioadă este realist-socialistă, fiind reprezentată de monografia *Junimismul. Contribuții la studierea curentului* (1966), primul volum individual al autorului, scris, potrivit mărturiei acestuia, între 1959 și 1962. Grila de interpretare este reducăționist-manicheistă, junimiștii și Maiorescu fiind demascați ca exploatare folosindu-se concepte simpliste caracteristice anilor '50. Cea de-a doua etapă, inițiată prin

Eugen Simion, Gabriel Dimisianu și Z. Ornea

Sămănătorismul (1970) și ajungând până la *Viața lui C. Stere* (I–II, 1989–1991), cuprinde majoritatea scrierilor lui O. Ea se caracterizează printr-un marxism prob, comprehensiv și ortodox, de școală veche, necontaminat de evoluția marxismelor occidentale în materie de istorie literară (structuralism, poststructuralism, New Historicism). Abordând un curent oarecare, O. procedează printr-o circumscriere exhaustivă modulată dialectic. Astfel, *Junimea și junimismul* (1975), regândire din temelii a lucrării de tinerețe, este compusă din următorii pași care aspiră să reconstruiască totalitatea dinamică a fenomenului: expunerea factologică a istoriei Junimii, descrierea ideologiei junimiste, apoi a concretizării acesteia în viața politică; detalierea ideologiei estetice a lui Maiorescu, principalul teoretician al grupării, urmată de cercetări monografice asupra activității lui M. Eminescu, I.L. Caragiale, Ion Creangă, Ioan Slavici, Duiliu Zamfirescu; capitolele finale urmăresc dialectic atitudinile polemicietrezite de Junimea și sinteza asupra mișcării operată de posteritate. În spirit marxist, O. respinge reducăționismul estetist curent în istoria literară românească: „a considera marile curente din epoca modernă a culturii românești drept realități exclusiv literar-estetice apare drept o opțiune metodologică puerilă, care nu se verifică defel”. Idealul său vizează redarea unei „fizionomii mozaicate” a fenomenelor, „în sfera acestora intrând, în proporții necesare, valori varii și distincte: ideologice, politice, sociologice, estetice, culturale”. Fără a respinge relevanța esteticului, istoricul îi ajustează relevanța în funcție de ceilalți factori: „esteticul a funcționat [...] împreună cu alte valori cel puțin egale ca însemnătate, iar autonomia artei s-a supus condiției ei, întotdeauna relativă”. Poate nu întâmplător, analizele literare propriu-zise alcătuiesc partea cea mai friabilă a operei lui O., cea mai supusă clișeelelor și impreciziilor. În critica ideologică însă, istoricul se simte ca peștele în apă. În cele trei ample biografii dedicate lui Dobrogeanu-Gherea, Maiorescu și Stere se manifestă aceeași omnișcență totalizatoare. Ca un prozator realist din secolul al XIX-lea, biograful își urmărește personajele la firul ierbii, reconstituindu-le cele mai mărunte mișcări, pe care le proiectează simultan pe marea pânză a epocii lor. Deși pare să manifeste mai multă simpatie pentru Dobrogeanu-Gherea decât pentru Maiorescu, O. își privește comprehensiv – dar nu fără fermitate – toate personajele.

El este nu atât un fin psiholog, cât un psiholog-dialectician, care întoarce pe toate fețele ipotezele și enigmele din viețile cercetate. În fine, în cea de-a treia perioadă, care începe după 1989, O. încetează să se raporteze explicit la metoda marxistă, îndreptându-se asupra unor referințe mai digerabile de-a lungul anilor '90, precum liberalismul lui E. Lovinescu, căruia în 1997 îi prefațează amplu și competent cea dintâi ediție postbelică necenzurată din *Istoria civilizației române moderne* (singura ediție publicată în comunism, cu croșete, fusese îngrijită și prefațată tot de O.). Scrierea de rezistență din această perioadă este *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească* (1995), prima și cea mai substanțială cercetare asupra cotiturii fasciste a Tinerei Generații. Recurgând la ample citate și la comentarii ponderate, istoricul oferă o panoramă echilibrată și fermă a fascizării intelectualilor români în al patrulea deceniu al secolului trecut. Editor scrupulos, O. a fost, după Șerban Cioculescu, și cel mai important critic al edițiilor. Vreme de aproape două decenii, cronicile din „România literară” au măsurat echilibrat și profesionist fluctuațiile istoriei literare din România.

Destinul intelectual al lui Z. Ornea [...] seamănă destul de mult cu acela al lui Gherea, celebrul critic și ideolog al socialismului naiv de la sfârșitul secolului al XIX-lea: prin poziția sa proeminentă în domeniul cercetării literare pe care o datora exclusiv publicațiilor sale și nicidecum unei situații publice, pe care n-a avut-o decât după 1989 – și aceea modestă –, prin interesul pentru aspectul sociologic al literaturii, prin probitatea și generozitatea sa, prin aspectul și vorba de bătrân înțelept pe care le-a asumat cu umor încă din tinerețe (o colegă l-a și întrebat, într-un interviu, dacă a fost vreodată copil) și, desigur, prin fervoarea cu care urmărea ideile, dublată de dezinteresul pentru aspectul stilistic al scrisului său, atât de important pentru mulți dintre confrații săi. Nu e de mirare că prima cercetare monografică pe care Z. Ornea o dedică unui autor român – după monografiile solide consacrate junimismului, sămănătorismului și poporanismului – este cartea despre viața lui Gherea, apărută în 1982, prima parte a monografiei sale despre viața și opera celui care i-a ținut piept lui Titu Maiorescu într-un moment în care regalitatea acestuia în domeniul cultural – ca să nu vorbim doar de acela al criticii literare – nu fusese contestată încă de nimeni.

MIRCEA ANGHELESCU

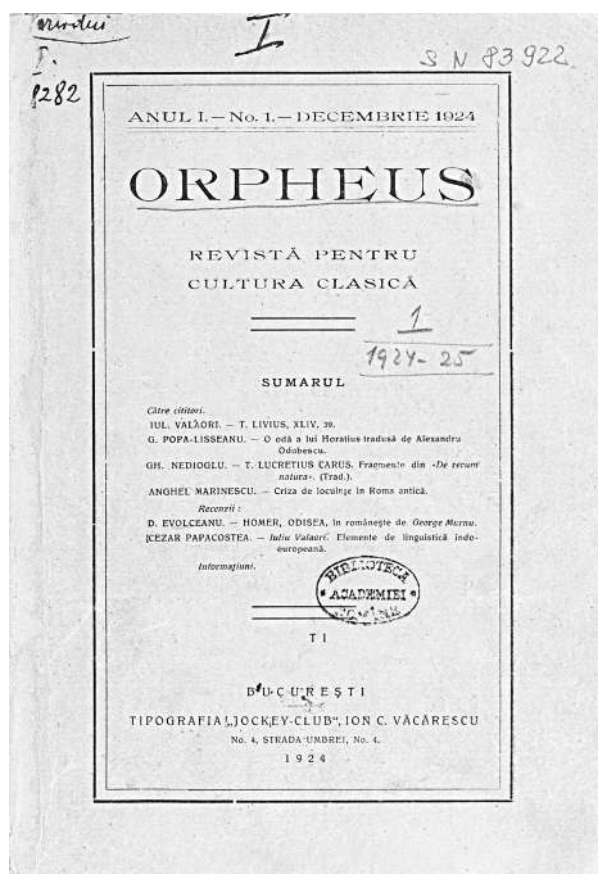
SCRIERI: A.D. Xenopol. *Concepția socială și filosofică* (în colaborare cu N. Gogoneață), București, 1965; *Junimismul. Contribuții la studierea curentului*, București, 1966;

Falansterul de la Scăieni (în colaborare cu I. Cojocaru), București, 1966; *Trei esteticieni* (M. Dragomirescu, H. Sanielevici, P.P. Negulescu), București, 1968; *Țărănismul*, București, 1969; *Sămănătorismul*, București, 1970; ed. 3, București, 1998; *Poporanismul*, București, 1972; *Studii și cercetări*, București, 1972; *Junimea și junimismul*, București, 1975; ed. București, 1978; *Confluente*, București, 1976; *Curentul cultural de la „Contemporanul”*, București, 1977; *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, 1980; *Comentarii*, București, 1981; *Viața lui C. Dobrogeanu-Gherea*, București, 1982; ed. pref. Mircea Anghelescu, București, 2006; *Opera lui C. Dobrogeanu-Gherea*, București, 1983; *Actualitatea clasicilor*, București, 1985; *Viața lui Titu Maiorescu*, I-II, București, 1986-1987; ed. 2, I-II, București, 1997; *Interpretări*, București, 1988; *Atitudini*, București, 1988; *Viața lui C. Stere*, I-II, București, 1989-1991; *Înțelesuri*, București, 1994; *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, 1995; *Fizionomii*, București, 1997; *Medalioane*, Iași, 1997; *Portrete*, București, 1999; *Glose despre altădată*, pref. Dan-Silviu Boerescu, București, 1999; *Polifonii*, Iași, 2001; *Medalioane de istorie literară (1999-2001)*, îngr. Tiberiu Avramescu, București, 2004. **Ediții:** A.D. Xenopol, *Scrieri sociale și filosofice*, introd. edit., București, 1967 (în colaborare cu N. Gogoneață); H. Sanielevici, *Cercetări critice și filosofice*, introd. edit., București, 1968; Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice și estetice*, introd. edit., București, 1969 (în colaborare cu Gheorghe Stroia); George Panu, *Amintiri de la „Junimea” din Iași*, I-II, pref. edit., București, 1971; E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, pref. edit., București, 1972; ed. introd. edit., București, 1997; T. Maiorescu și contemporanii lui, I-II, pref. edit., București, 1974 (în colaborare cu Maria Simionescu); C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, I-II, pref. edit., București, 1976; T. Maiorescu și prima generație de maioreșcieni. *Corespondență*, pref. edit., București, 1978 (în colaborare cu Filofteia Mihai și Rodica Bichis); C. Stere, *Scrieri*, pref. edit., București, 1979; P.P. Negulescu, *Geneza formelor culturii*, pref. edit., București, 1984.

Repere bibliografice: Tomuș, *Carnet*, 98-110; Georgescu, *Printre cărți*, 39-43; Anghelescu, *Creație*, 337-344; Dimisianu, *Opinii*, 309-313; Georgescu, *Volume*, 114-118; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 329-332; Iorgulescu, *Critică*, 205-209; Martin, *Paranteze*, 154-160; Iorgulescu, *Ceara*, 58-61; Regman, *Noi explorări*, 123-135; Iorgulescu, *Prezent*, 279-287; Dimisianu, *Subiecte*, 217-224; Grigurcu, *Peisaj*, I, 177-202, III, 217-228; Negoîtescu, *Scriitori contemporani*, 328-333; Adrian Marino, *O carte dificilă și foarte utilă*, APT, 1996, 1-2; Micu, *Scurtă ist.*, IV, 171-172; Grigurcu, *Amurgul*, 213-220; *Diç. esențial*, 592-594; Dimisianu, *Lumea*, 81-86; Grigurcu, *În răspăr*, 107-109; Manolescu, *Lista*, III, 210-214; Zigu Ornea – *permanența cărturarului*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 2002; Holban, *Portrete*, I, 319-329; Mircea

Anghelescu, *Ultimul Ornea*, OC, 2005, 256; Ștefănescu, *Istoria*, 721-726; Holban, *Ist. lit.*, III, 12-25; Manolescu, *Istoria*, 1224-1225; Popa, *Ist. lit.*, II, 1021-1022. **M.I.**

ORPHEUS, revistă apărută la București, o dată la două luni, între decembrie 1924 și decembrie 1928, sub egida Societății Amicii Culturii Clasice. Întemeiată pe convingerea că dezvoltarea spirituală a popoarelor moderne a fost favorizată de contactul cu Antichitatea, publicația – din al cărei comitet redacțional fac parte G. Alexandrescu (secretar de redacție), D. Evolceanu, Cezar Papacostea, G. Popa-Lisseanu, I. Ștefănescu și Iuliu Valaori – are ca scop să stimuleze interesul pentru cunoașterea lumii clasice, spre a înlesni „înălțarea tineretului” și „întărirea neamului”. O. se remarcă mai degrabă prin diversitate decât printr-un program teoretic limpede formulat. Cuprinde articole din domenii variate ale studiilor clasice: lingvistică (Iorgu Iordan, D. Evolceanu), filosofie (Cezar Papacostea), arheologie (Vasile Pârvan, Petre Drăgoescu), istoria religiei (T. Sauciuc-Săveanu), sociologie (A.

Marinescu), economie (G. Pamfil). În ce privește studiul literaturii, sunt publicate atât sinteze, cum e cea a lui Dimitrie Marmeliuc despre originea tragediei eline sau a lui G. Popa-Lisseanu despre alexandrinismul latin, cât și analize ale operei unui autor clasic, cum sunt articolele consacrate lui Plaut de E. Constantinescu, lui Anacreon și Catul de Iuliu Valaori, lui Seneca de Paul I. Papadopol, lui Tacit de D.M. Pippidi și M. Mihăilescu. Articole care pun în legătură literatura română și cea clasică semnează Cezar Papacostea („*Convorbiri literare*” și *clasicismul*), Gh. Guțu (*Asachi și traduceri din latinește*), Paul I. Papadopol (*Heliade și clasicismul*). Traducerile ocupă un loc important. Cezar Papacostea îi transpune în românește pe Homer și Platon, Teofil Simenschy pe Musaeus, Teodor A. Naum pe Teocrit, Catul și Horațiu, E. Constantinescu pe Plaut, D. Murărașu și Gh. Nedioglu pe Lucrețiu, N.I. Herescu și C. Niculescu pe Horațiu, Gh. Guțu și Șt. Bezdechi pe Ovidiu. În prelungirea preocupărilor didactice ale colaboratorilor, prezente și în contribuții privitoare la studiul limbilor clasice în România (semnate de Paul I. Papadopol și Dimitrie Marmeliuc), **O.** oferă o rubrică specială cu texte clasice propuse spre traducere în școală. Dacă recenziile care semnalează ultimele apariții editoriale în domeniu susțin ținuta științifică a revistei, o coloratură mai puțin sobră au paginile distractive și anecdotice semnate de G. Popa-Lisseanu. **O.** și revista „Favonius” își încetează simultan apariția, pentru a lăsa locul unei noi publicații de specialitate, „Revista clasică”, apărută la începutul anului 1929. **A.C.**

ORTIZ, Ramiro

(1.VII.1879, Chieti, Italia
– 25.VII.1947, Padova,
Italia), comparatist,
românist italian.

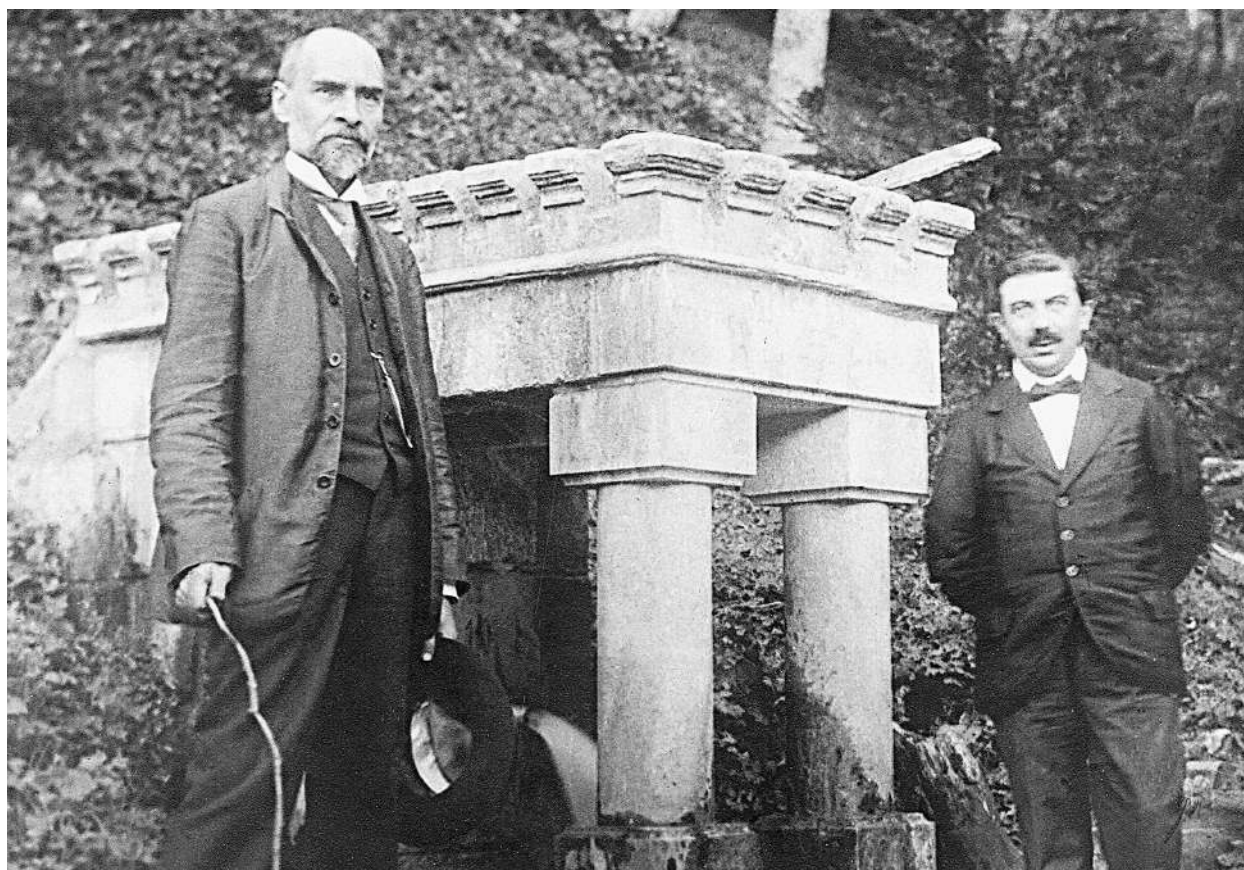
Este fiul Filomenei (n. Ruzzi) și al lui Giusto Ortiz, profesor. Va învăța la Liceul „Antonio Genovesi” din orașul natal, apoi la Liceul „Vittorio Emanuele II” din Napoli, unde va urma și Facultatea de Litere și Filosofie, susținându-și licența cu o teză

despre imitațiile după Dante. Beneficiază de un stagiul postuniversitar la Florența, unde va fi îndrumat de romanistul Pio Rajna. Student, fondează revista „Flegrea”, în care debutează cu proză. Editorial, va debuta în 1900, când publică *Sulle poesie CCLXI–CCLXVII del Codice Vaticano 3793 attribuite a Ciacco dell'Anguillara*, continuând cu studii de istorie literară italiană, franceză și provençală sau de arheologie clasică. Între 1903 și 1907 este profesor la Lucera, Salerno și Napoli. Recomandat de Pio Rajna lui Ioan Bianu, începe să predea în 1909 cursuri de italiană la Universitatea din București, în calitate de conferențiar, devenind profesor titular în 1913, când înființează și Seminarul de literatură italiană ca secție autonomă (o vreme va funcționa și la Liceul „Matei Basarab”). Obținând cetățenia română, dorește să se înroleze voluntar în 1916, dar, pentru a fi cruțat, i se refuză cererea. Un timp se află la Iași, atașat la Serviciul supravegherii știrilor. Pornind spre Italia, cu un popas prin Rusia, unde îl surprinde revoluția la Petrograd, va ajunge cu greu la Napoli, după un periplu odisean, pe care îl va relata în 1919 în „Idea europeană”, sub titlul *În ciuda submarinelor. Ziarul unui pribeag român de la Arhanghelsk la Montrose* (relatare apărută în volum în anul următor). Din 1920 își reia activitatea la București, afirmându-se ca un adevărat ctitor: creează, în 1921, revista de cultură „Roma”, printre redactori numărându-se Alexandru Marcu (1927–1930) și G. Călinescu (1930–1933); în 1924 fondează Institutul de Cultură Italiană, care abia în 1933 va fi susținut oficial de statul italian, iar în 1929 este director al societății Cultura Italo–Rumena; datorită eforturilor sale, italiana este introdusă în 1931 în liceele românești ca limbă modernă secundară. Numit profesor la Catedra de limbi și literaturi neolatine a Universității din Padova, se repatriază, nu înainte de a fi fost sărbătorit în țară, unde va fi ales și membru de onoare al Academiei Române (1934), după ce, în 1920, devenise membru corespondent. La Padova va înființa lectoratul de limba română (1937), unde o cheamă ca asistentă pe Nina Façon, apreciată studentă la București. În perioada cât a funcționat în România (dar și după aceea), colaborează la numeroase periodice („Convorbiri literare”, „Noua revistă română”, „Vieața nouă”, „Flacăra”, „Sburătorul”, „Viața românească”, „Gândirea”, „Transilvania”, „Neamul românesc”, „Rampa”, „Universul literar”, „Revista clasică”, „Revista de filosofie” ș.a.), conferențiază la Universitatea Populară de la Vălenii de

Munte și la Radiodifuziune, continuând să publice studii și în reviste din străinătate și din Italia („Zeitschrift für romanische Philologie”, „Giornale storico della letteratura italiana”, „La cultura”, „Giornale di politica e di letteratura”, „Archivium romanicum”, „La nuova Italia”, „Studi medievali” ș.a.).

Ctitor al italianisticii românești, **O.** este una din personalitățile învățământului și o figură de prim-plan integrată total în viața culturală în sfertul de veac petrecut în România. Se află printre modelele urmate, după cum va mărturisi, de pildă, G. Călinescu la plecarea definitivă din țară a magistrului său: „Tot ce am învățat în universitate, de la d. Ortiz am învățat. Cu el m-am deprins a scrie cărți, cu el am prins meșteșugul informației literare și al construcției critice pe substrat istoric, de la el știu tot ce știu”. Vasta lui activitate desfășurată pe tărâmul romanisticii și românisticii se întemeiază pe principiile comparatismului: „orice istorie literară nu poate și nu trebuie să fie decât comparată” afirmă **O.** în studiul dedicat motivului *fortuna labilis*, urmărit de la Ovidiu la Leopardi într-un curs ținut la Universitatea bucureșteană, și implică nu numai comparația izvoarelor, ci și a motivelor și temelor, și chiar a mijloacelor de realizare artistică, inclusiv sistemul metric. Erudiția de sorginte desanctisiană este pusă în slujba luminării unor aspecte mai puțin clare sau deloc elucidate de pe cuprinsul romanisticii, mergând de la antici la contemporani, cel de-al doilea principiu major după care s-a călăuzit fiind cel al criticii ca act subiectiv, inspirat de filosofia lui Giovanni Gentile. Pregătite îndelung și minuțios de studii publicate mai întâi în reviste de specialitate, cărțile lui **O.** sunt valoroase contribuții comparatiste. Lucrare masivă, de construcție riguroasă, enciclopedică, *Per la storia della cultura italiana in Rumania* (1916) reprezintă un exemplu de studiere a unei influențe. Constatând de la început că influența italiană e mai mică decât cea franceză, deși preponderentă la primii scriitori până la Gheorghe Asachi și Ion Heliade-Rădulescu, autorul analizează sistematic, aducând argumente de natură istorică, filologică, socială, economică, artistică, relațiile dintre italieni și români. Studiază căile multiple de pătrundere a culturii italiene în țările române, fie prin contacte directe, fie mediate. După acest amplu tablou general, foarte dens, **O.** reia studii anterioare despre Metastasio și poezii Văcărești (1914) și despre destinul dramaturgiei lui

Vittorio Alfieri la noi (1911), ceea ce îi prilejuiește comparatistului reconstituirea în amănunt a situației teatrului românesc, ca instituție, la începuturile sale. Informat la sursă, cercetează presa vremii, mărturii de epocă, aprecieri ale criticii teatrolgice, versiunile românești, inclusiv în manuscrisele păstrate în biblioteci, punând la punct inadvertențele. Prețuiește „meritul exclusiv” al lui Ion Heliade-Rădulescu în ctitorirea unui teatru național, precum și pe discipolii săi (generația pașoptistă), „oameni extraordinari, care în orice domeniu au știut să lupte și să învingă și cărora România le datorează totul: literatură, teatru, școli, patrie, libertate”, deplângând totodată acea „*suffisance* cu care se vorbește astăzi” despre el. În *Medioevo rumeno* (apărut mai întâi în revista „Studi rumeni” în 1927–1928 la Roma, iar în volum în 1942), pune pe seama separării Bisericii Orientale de cultura latină întârzierea în medievalitate, prelungită până în epoca fanariotă, în absența Renașterii, pe care o crede „esențial latină”. Într-un interesant capitol din lucrarea *Un grande erudito rumeno a Padova: lo stolnic Constantin Cantacuzino* (1943), publicată împreună cu Nicolae Cartojan, se ocupă de studiile universitare ale stolnicului, în special de cele de logică, întreprinse cu unicul său profesor, Albanio Albanese, de biblioteca pe care și-o alcătuieste și de cultura însușită, de viața liberă pe care o duce, schițându-i și un concis portret peste veacuri: „Spiritu reflexiv, inteligență rece și calculată, s-a dedicat operelor de erudiție și s-a delectat mai ales cu manevrele unei politici de sfărâș și intrigi mai mult decât bizantine”. Concepută ca o panoramă, *Letteratura romena* (1941) trece în revistă întregul parcurs, de la cea populară la contemporani, în capitole succinte, însoțite și de exemplificări, oprindu-se la principalele momente și personalități. În genere, caracterizările sunt cele consacrate de istoriografia românească de până la el, bazate pe surse de prima mână, cu unele accente și opinii proprii. E o lucrare esențială, întrucât statuează într-un fel imaginea literaturii române în spațiul italic. După un scurt capitol, în care inventariază speciile folclorice, apreciind mai cu seamă poezia lirică a doinelor și balada *Miorița*, urmărește literatura veche bisericească până la *Biblia* lui Șerban Cantacuzino, moment de referință în evoluția limbii literare, și la Antim Ivireanul, „unul din cei mai culti ecleziaști români, ba chiar din întreg ortodoxismul”, a cărui contribuție majoră, prin programul de tipărituri și

G. Coșbuc și Ramiro Ortiz la Tismana

prin scrierile sale, îndeosebi *Didahiile*, a dus la înlocuirea slavonei cu româna. Fără a insista, schițează apoi istoriografia, de la analele mănăstirești la cronicari și la Dimitrie Cantemir. Un loc mai amplu e dedicat contactelor cu Occidentul, în intervalul dintre 1700 și Junimea, unde momentele importante sunt Școala Ardeleană, ctitorirea instituțiilor culturale din Principate de către Ion Heliade-Rădulescu și Gheorghe Asachi, urmate de „uimitoarea” perioadă politică și literară dintre 1830 și 1850, asupra căreia influența franceză joacă un rol esențial, reprezentând, în absența culturii clasice – crede O. –, „cultura latină vie în forma sa cea mai asimilabilă”. E o perioadă de fundamentare a statului național și de făurire a destinului său modern, datorat în mare măsură conștiințelor și acțiunilor unor scriitori precum Vasile Alecsandri, Costache Negri sau Mihail Kogălniceanu („întrucâtva, un Cavour al României”). Eterogen și discutabil prin desincronizare cronologică este capitolul dedicat

Junimii, unde sunt incluși, pe lângă junimiștii consacrați, și unii colaboratori temporari. Dintre reprezentanții marcanți, îi reconstituie un portret viabil lui Titu Maiorescu, „unul din capii cei mai importanți ai României moderne”, politician reformator și profesor „admirat până la idolatrie”, critic ilustru, „logic, rece, precis, goethean olimpic”, de un „echilibru aristocratic, deși cam distant, aferat și academic”, al cărui stil se distingea prin „cristalina claritate a expunerii”. În gustul epocii, biografia lui Eminescu subliniază inadaptabilitatea poetului, fatalitatea geniului, constrâns la o existență de „adevărat salahor intelectual”, viziunea pesimistă, distingându-se totuși profund de familia romanticilor, parțial afini, Leopardi, Musset, Vigny, Heine, Lenau, Petőfi, prin „viul simț al naturii” și interpretarea peisajului autohton cu o melancolie discretă, recreând „poezia infinit de dulce și sugestivă, delicată, aeriană, a cărei fascinație constă în sentimentul pe care îl sugerează versul incredibil

de armonios și muzical". Întrevede în proza eminesciană tendința modernă de includere a digresiunii (estetice, filosofice, științifice), o „noutate pe vremea” aceea. Articolele politice ale ziaristului Eminescu i se par „adevărate capodopere de bun-simț, de viziune exactă a realității, de intuiție istorică și socială”, prefigurându-l pe Nicolae Iorga. Dintre prozatori, relevă amintirile lui Creangă, finețea analitică la Ioan Slavici, nuvelistica lui I.L. Caragiale, „spirit subtil și caustic”, dar comicul acestuia îi apare „cam prea sceptic și neîndurător”, iar în piese „nu există nici un personaj onest, moral, pasionat”, toate tipurile societății fiind comice, ridiculizate, lipsite de idealitate, totuși *O scrisoare pierdută* ar rămâne o capodoperă. Prețuire acordă balaadelor lui Coșbuc și liricii sale erotice, superioare uneori – consideră O. – lui Eminescu prin tehnica și culoare locală, și, bineînțeles, versiunii, „în magnifice terține”, a *Divinei Comedii* dantești, de a cărei editare postumă s-a ocupat el însuși, însoțind-o de un bogat aparat critic. Apreciază stilul digresiv și livresc al lui A.I. Odobescu din *Pseudo-cynegetikos*, dar și eleganța nuvelei sale istorice, pe Ion Ghica din *Scrisori către Vasile Alecsandri*, pe Duiliu Zamfirescu pentru poezia vieții de la țară și subtilitatea analizei psihologice a primului său roman, pe Hogaș ca precursor al lui Damian Stănoiu. Lui Nicolae Iorga îi consacră de asemenea un memorabil portret: „Spirit romantic și bătaios, foarte versatil, înzestrat cu o cultură extraordinară în cele mai diverse domenii, își integrează pe rând activitatea de istoric și pe cea de om politic, care fac din el o figură europeană, având astfel ceva în comun cu Unamuno, ale cărui calități și defecte le are”. Momentului „Sămănătorul” îi sunt afiliați I. Al. Brătescu-Voinești (de fapt, convorbirist la început, apoi ținând de grupul „Vieții românești”, dar astfel de neconcordanțe și inadvertențe în situarea scriitorilor, amendabile, mai există la O.), Mihail Sadoveanu, „tipul patriarhului primitiv”, interesant prin „grandoarea care atinge solemnitatea austeră a epicii”, „în interpretarea sentimentală a peisajului românesc”, Octavian Goga, „local până la regionalism” ș.a. Ultimul capitol oferă o panoramă cuprinzătoare asupra primelor decenii din veacul XX. Fixând cadrul înfruntării dintre tradiționalism și modernism, schițează succinte caracterizări, nu lipsite de intuiții și formulări inspirate, chiar dacă prea marea apropiere de epocă nu-i lasă suficientă distanțare pentru justetea aprecierilor în toate

cazurile. În linii mari, însă, tabloul este pertinent. Situează romanul *Ion* al lui Liviu Rebreanu printre cele mai bune romane ale literaturii universale din acea vreme și consideră *Pădurea spânzuraților* „poate superior ca viziune organică și ca tehnică” acestuia, iar *Ciuleandra* îl impresionează prin analiza psihologică a unei pasiuni, în pagini demne de antologie, conduse cu o adevărată maestru. La Hortensia Papadat-Bengescu întrevede un proustianism *avant la lettre*, ca și la Italo Svevo (de altfel, pe întregul parcurs al cărții se fac, de câte ori este posibil, raportări la literatura italiană și la cea universală), e o „prozatoare puternică, deși un temperament artistic cam artificial și cerebral”, specialistă în „stări de suflet în penumbră”. În lirică marele maestru al epocii este Tudor Arghezi, a cărui „tehnică perfectă și temerară” e urmată de generația tânără, O. considerând *Cuvinte potrivite* și *Flori de mucigai* „evenimentele poetice din ultimii ani”. Pe Bacovia îl vede ca precursor al liricii „crepusculare” prin monotonia tristă, dar foarte original, Al. A. Philippide e un „poet magnific, sonor, interesant mai ales în expresia verbală decât în concepție”, Ilarie Voronca e definit „cel mai imaginativ”, Lucian Blaga e amintit în fugă, fără a i se surprinde specificul, la Ion Barbu prețuiește „poezia geologică de gust parnasian”, dar i se pare dificil de interpretat „ermetismul matematic” fără temeinice cunoștințe științifice și e încântat de „ritmul de cantilenă populară” al unor poeme ca *Riga Crypto...* și *Uvedenrode*. Panoramic sunt trecute în revistă dramaturgia și critica interbelică. Secțiunea dedicată literaturii române din masiva culegere *Varia romanica* (1932), cuprinzând studii publicate în intervalul 1902–1932 în reviste de prestigiu, reunește contribuții comparatiste, stabilește paralele posibile între spațiile occidentale și cel românesc, de pildă, între lăutarii și *giullari* medievali, actualizând opinii din Joseph Bédier și Edmond Faral privitoare la creația individuală (nu numai colectivă) a acestor interpreți populari, emite supoziții ale unor filiații posibile, ca în cazul lui Costache Negruzzi, inspirat de Gessner printr-un intermediar francez, cercetează influența franceză asupra poeziei române, polemizând cu N.I. Apostolescu, și pune pe seama locurilor comune în romantism preținsele influențe atribuite de acesta, studiază petrarchismul lui Gheorghe Asachi, mergând până la comparație de text și vehiculând o erudiție impresionantă, agreabilă însă, ca și în celelalte secțiuni ale cărții (Provence, Franța, Spania). Profesor de română la Universitatea

din Padova, **O.** își creează instrumentele de lucru, *Manualetto rumeno* (1936) fiind unul dintre ele. E o introducere complexă (istorie, limbă, literatură) în civilizația românească, fondată pe surse de autoritate din varii domenii (Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Ovid Densusianu, Sextil Pușcariu, Nicolae Cartojan, P.P. Panaitescu ș.a.). Este demonstrată romanitatea poporului și a limbii române, discutându-se toate argumentele istorice și lingvistice și fiind combătute teoriile contrare formulate de-a lungul vremii. Alte capitole sunt consacrate formării limbii române, evoluției fonetice și istoriei limbii, urmate de un scurt compendiu de literatură română. O antologie de texte, de la creații folclorice la poeți contemporani, nu prea extinsă, cu un glosar alcătuit de Nina Façon (cu care, de altfel, va purta și o corespondență pentru editarea manualului), publicată abia în 2007, pune la îndemâna studioșilor mostrele necesare. Traducător al lui Eminescu și al numeroaselor texte exemplificatoare din *Letteratura romana*, **O.** este conștient că „a-i traduce pe poeți e o întreprindere disperată”, că rareori poate fi redată armonia versului, „care nu e doar ritm, ci adesea și colorit muzical al cuvintelor înseși”, că doar o mică parte din frumusețea originalului poate supraviețui în aceste „aproximări” și „parafraze”, iar în cazul lui Eminescu, ar trebui „smuls secretul tehnic al muzicalității lui atât de sugestive”, la care „doar un De Sanctis” s-ar fi putut încumeta. El preferă mica poezie a antumelor, pe „poetul pădurii și al izvorului” (de altfel, e primul care intuiește specificul păduros, profund autohton al liricii sale, care îi sugerează în pictură peisajele lui Nicolae Grigorescu). Meritul lui **O.**, transpunând majoritatea antumelor (exceptând *Egipetul*, *Strigoi*, care nu i-au izbutit, precum și *Împărat și proletar* și *Epigonii*, care ar fi neinteresante pentru cititorul italian), apărute în cea mai reprezentativă colecție italiană de literatură universală a vremii (la Sansoni), în proză ritmică, este de a fi menținut „armonia internă, acel inefabil al oricărui poet, de păstrarea căruia depinde valoarea unei traduceri”, „chiar dacă sonoritatea se pierde pe ici, pe colo, cum e și firesc” (G. Călinescu). Scurtul jurnal, publicat în românește, al voiajului de întoarcere în Italia, prin Petrogradul revoluționar, Ribinsk, Samara, Nijni Novgorod, Volga, Arhanghelsk, apoi prin Marea Nordului, printre fiordurile norvegiene spre insula Shetland, până în Scoția, *În ciuda submarinelor. Ziarul unui pribeag român de la Arhanghelsk la*

Montrose, datat între 19 octombrie și 26 noiembrie 1917, cuprinde impresii despre ținuturile străbătute, notații și însemnări telegrafice despre actualitatea cotidiană, întrerupte de reflecțiile intelectualelui privat temporar de „viciul” lecturii, cu numeroase trăiri livești și tot atâtea meditații despre sensul vieții în momente de cumpănă.

Nu poate prețui oricine valoarea unui învățământ ca al lui, așa de iubitor, de atent, capabil de a crea oameni de știință și de conștiință. Cărțile sale, în care așa de adeseori e trecutul și scrisul nostru, prețuirea părții pe care am adus-o în mersul general al lumii, nu sunt la nivelul comun. Dar pe omul de onoare și pe omul de inimă, pe acela atâția l-au putut cunoaște și admira...

NICOLAE IORGA

Fără să aibă înfățișarea, necum să voiască să pară, d. Ramiro Ortiz a realizat totuși o adevărată operă de misi-onar al italianității, cu atât mai temeinică și mai prețioasă cu cât, modestă și afabilă în relațiile cu societatea românească, ea n-a fost mai puțin tenace, nici mai puțin fecundă.

PERPESSICIUS

SCRIERI: *Sulle poesie CCLXI–CCLXVII del Codice Vaticano 3793 attribuite a Ciacco dell'Anguillara*, Napoli, 1900; *L'ideale muliebre negli epigrammi greci del Poliziano*, Napoli, 1901; „*Don Quijote enamorado de oidas*”, Roma, 1909; *Per la fortuna del teatro alfieriano in Rumania*, Torino, 1911; *Il „Dolce stil novo”*, București, 1913; *Primi contatti fra Italia e Rumania. Appunti sulla lingua e letteratura (Metastasio – Văcărești)*, Torino, 1914; *Per la storia della cultura italiana in Romania*, București, 1916; *În ciuda submarinelor. Ziarul unui pribeag român de la Arhanghelsk la Montrose*, București, 1920; *Cronici italiene*, București, 1921; *La Fronda delle penne d'oca nei giardini d'Astrea*, Napoli, 1921; *Renașterea la Florența în timpul lui Lorenzo dei Medici și Poliziano*, București, 1922; *Viaggio ai Regni di Madonna Poesia*, Foligno, 1923; *Leopardi e la Spagna*, I–II, București, 1923–1924; *Studi sul Canzoniere di Dante. Le ballate primaverili e il servizio d'amore di Dante*, București, 1923; *Italia modernă*, București, 1925; *Fortuna labilis. Storia di un motivo poetico da Ovidio al Leopardi*, București, 1927; *Capodoperele lirice italiene*, I–IV, București, 1926–1930; *Introducere în literatura italiană*, București, 1931; *Varia romanica*, Florența, 1932; *Istoria literaturii italiene. Origini*, București, 1932; *Manualetto rumeno*, București, 1936; *Breve storia della letteratura rumena*, Padova, 1936; *Lope de Vega e i suoi tempi*, Padova, 1936; *La letteratura rumena contemporanea*, Padova, 1937; *Poesia neolatina moderna*, Padova, 1938; *Problemi di poesia popolare neolatina e balcanica*, Padova, 1938; *Nuovi studi di letteratura popolare neolatina e balcanica*, Padova, 1938; *Letteratura*

romena, îngr. Claudiu Isopescu, Roma, 1941; *Un grande erudito romeno a Padova: lo stolnic Cantacuzino* (în colaborare cu N. Cartoian), București, 1942; *Medioevo rumeno*, Padova, 1942; *Per la storia della cultura italiana*, Roma, 1943; *Le origini della lirica trobadorica e dell'amor cortese*, Padova, 1945; *Banchetti tragici nelle letterature romanze*, Genova, 1947; *Francesco da Barberino e la letteratura didattica neolatina*, Roma, 1948; *Carteggio – Corresponzență. Ramiro Ortiz – Nina Façon*, ed. bilingvă, tr., îngr. și introd. Doina Condrea Derer, prezentare Alberto Castaldini, București, 2007. **Ediții:** Dante Alighieri, *Divina Comedia*, I–III, tr. George Coșbuc, introd. edit., București, 1925–1932. **Traduceri:** M. Eminescu, *Poesie*, introd. edit., Florența, 1927.

Repere bibliografice: Al. Dan [G. Ibrăileanu], „În ciuda submarinelor”, VR, 1920,4; Cora Irineu, „Cronici italiene”, VR, 1921, 9; Călinescu, *Opere*, I, 178, 223–229, 249–253, 327–329, 539–543, 839–845, II, 36–37, 356–359, III, 380–385; *Omagiu lui Ramiro Ortiz cu prilejul a 20 de ani de învățământ în România*, București, 1929; Perpessicius, *Opere*, III, 15–19, VI, 271–278; Carmen Burcea, *Ramiro Ortiz*, București, 2003; Adrian Majuru, *Un om și faptele sale*, CLT, 2004, 30; Eleonora Cărcăleanu, *Ramiro Ortiz și italianistica românească*, CL, 2004, 9; Geo Vasile, *Indimenticabilul Ortiz*, OC, 2007, 126; *Un secol de italianistică la București*, coordonatori Doina Condrea Derer și Hanibal Stănculescu, vol. I: *Ctitorii*, București, 2009, 11–107, vol. II: *O catedră centenară*, București, 2011, 41–76, 83–92. **G.Dn.**

OSADCENCO, Ion (4.XII.1927, Cahul – 17.XI.1994, Chișinău), istoric literar. Este fiul Mariei și al lui Efim Osadcenco. A urmat cursul gimnazial la Cahul, pe cel liceal la Bârlad și a absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1951). A fost, ani în șir, profesor la Catedra de literatură română a aceleiași Universități, o vreme fiind și decan (1962–1967). Prestația lui la catedră a fost apreciată deopotrivă de colegi și de studenți. Și-a luat doctoratul cu teza *Costache Negruzzi și nuvelele sale*, iar titlul doctor habilitat l-a obținut cu teza *Relații literare moldo-ruso-ucrainene în secolul XIX*.

Dedicându-se studierii literaturii române din secolul al XIX-lea, **O.** a publicat îndeosebi studii despre Costache Negruzzi căruia i-a consacrat chiar o monografie (1969), structurată după modelul tradițional: viața și opera, concomitent îngrijind câteva ediții din opera scriitorului, apărute la Chișinău în limbile română și rusă. În studiul *Relații literare moldo-ruso-ucrainene în secolul XIX* (1977) el relevă rolul lui C. Negruzzi, Vasile

Alecsandri, Alecu Donici, Alexandru Hâjdeu, Boleslav Hâjdeu, B. P. Hasdeu și M. Eminescu în legăturile literare și culturale româno-ruse și româno-ucrainene. Lucrarea lui **O.** conține nu o dată puncte de vedere noi privind prezența scriitorilor români în presa rusă, precum și diverse materiale utilizate în argumentarea analizei, valoroase sub raport documentar, acestea fiind preluate din publicații puțin accesibile.

SCRIERI: *Constantin Negruzzi. Viața și opera*, Chișinău, 1969; *Pagini din istoria literaturii și culturii moldovenești* (în colaborare), Chișinău, 1971; *De la cronografie la literatură modernă* (în colaborare), Chișinău, 1974; *Relații literare moldo-ruso-ucrainene în secolul XIX*, Chișinău, 1977; *Eu doina cânt... Omagiu lui Vasile Alecsandri*, Chișinău, 1978; *Costache Negruzzi*, Chișinău, 1981.

Repere bibliografice: Vasile Ciocanu, *Prestigiul cercetării*, „Nistru”, 1978, 3; Gheorghe Mazilu, *Pedagog exemplar, om de omenie*, LA, 1987, 3 decembrie; *Profesorului universitar Ion Osadcenco (In memoriam)*, LRC, 1995, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 274; Constantin Reabțov, *Cahul. Istorie, personalități, cultură*, Chișinău, 1997, 166–167; *Istrate, Portrete*, I, 155–158; *Dicț. Chișinău*, 395–396. **Vs.C.**

OTESCU, Ion (9.IX.1859, Buzău – 10.III.1932, București), folclorist. Este fiul Profirei (n. Hrisoscoleu-Buzoianu) și al lui Dumitrache Otescu. După absolvirea ciclului secundar la Buzău și la Liceul „Matei Basarab” din București (1884), face tot în Capitală studii universitare de matematică, luându-și licența în 1887. A fost profesor la Școala Normală și la Seminarul Teologic din Galați și, până în 1927, la Liceul „Mihai Viteazul” din București, unde este și director (1889–1901). A fost membru în Consiliul Permanent al Instrucțiunii (din 1912) și inspector general pentru învățământul secundar. Este autorul mai multor manuale de matematică pentru liceu și al unui *Curs de cosmografie* (1909), care se adresează elevilor de clasa a VIII-a liceală. A făcut parte din comitetul de redacție al revistei enciclopedice populare „Albina”, fondată în 1897.

Înainte să apară, în colecția „Din viața popoului român” a Academiei Române, lucrarea lui Tudor Pamfile *Cerul și podoabele lui* (1915), subiectul a fost abordat, în aceeași colecție, de matematicianul **O.** în studiul *Credințele țaranului român despre cer și stele* (1907). Recunoscând că atacă un domeniu „care nu se atinge decât printr-un mic clin cu al specialității” sale, el explică

abordarea acestui subiect prin faptul că i-a ascultat pe țărani, tatăl său având moșii în Ilfov, Vlașca și Buzău. Informațiilor directe le alătură răspunsurile la un chestionar propriu, primite de la învățători din Mehedinți, Muscel, Dâmbovița, Buzău, Râmnicu Sărat, Brăila, Putna, Bacău, Botoșani, Vâlcea, Olt, Ialomița, Neamț, Dorohoi, Prahova. Pentru constelații precum cele două Urse, Dragon, Hercule, Lira, Lebăda sau Crucea, Delfinul, Vulturul, Cefeu, Perseu, Cassiope, Andromeda, Pegas ș.a. dă denumirile populare și sumare informații despre credințele vechilor greci și romani asupra corpurilor cerești, reproducând scurte legende. **O.** observă că poporul cunoaște treizeci și nouă de constelații și argumentează că faptul se explică prin originea romană a românilor, creștinismul neștergând „cu totul în gândul românului toate vechile credințe și legende în legătură cu acele credințe ale romanului păgân”. Piese folclorice pe care le studiază le socotește utile pentru istoria credințelor românești, ele fiind „date categorice” ale „cărții de aur a originii noastre”.

SCRIERI: *Credințele țaranului român despre cer și stele*, București, 1907; ed. îngr. și pref. Antoaneta Olteanu, București, 2002.

Repere bibliografice: Ioan Bianu, „*Credințele țaranului român despre cer și stele*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIX, 1907; G. P. [Giorge Pascu], „*Credințele țaranului român despre cer și stele*”, VR, 1908, 4; Constantin Ottescu, *Profesorul Ion Ottescu*, „Gazeta matematică”, 1968, 9; Nicolescu, *Buzău-Râmnicu Sărat*, I, 350–352; Datcu, *Dicț. etnol.*, 677.

I.D.

OTTESCU, Nicolae I. (1.V.1885, Galați – 11.II.1950, București), prozator, dramaturg. Este fiul Rozaliei (n. Negrescu) și al lui Ion Ottescu, profesor de matematică și folclorist; compozitorul Ion Nonna Ottescu este fratele său. Prin soție se înrudește cu Constantin Noica; tatăl filosofului apare, într-o versiune ficționalizată, ca personaj în nuvela *Un om întreprinzător*. Urmează Liceul „Sf. Sava” din Capitală (1896–1904), iar în 1908 absolvă tot aici Facultatea de Drept. După ce pledează ca avocat din oficiu al apărării în procesul anarhistului Gh. Stoenescu Jelea, autorul unei atentat împotriva lui Ionel Brătianu, ajunge, la recomandarea lui Take Ionescu, secretar particular al lui Nicolae Titulescu, intrând astfel în politică. Va fi secretar general la Ministerul de Finanțe (1920–1921), subsecretar de stat la Domenii și Interne (1931–1932),

rezident regal al Ținutului Marea (1938–1939) și ministru la Interne (1939). A editat revista „Pontice” (1939), semnând cu pseudonimul Nicot; alt pseudonim folosit a fost Delabrates. În 1940 se retrage din politică. A primit Premiul „I. Al. Brătescu-Voinești” al Societății Scriitorilor Români pentru culegerea *Zece nuvele* (1940). A fost președinte al Societății Autorilor Dramatici. A lăsat în manuscris o dramă în cinci acte, în proză, *Don Juan*, în care eroul este, pe de o parte, victima femeilor, iar pe de alta, a Inchiziției și a franciscanilor.

În *Coppelia*, „fantezie în versuri” reprezentată în 1927 la Teatrul Național din București și editată în 1928, un păpușar descoperă metoda de a transfera sufletul uman în păpuși de ceară: „Lucrez de jumătate/ De secol la problema vieții transferate/ Din corpuri vii în lucruri. Voiam să dovedesc/ Că sufletele noastre sunt libere, trăiesc/ Independent de corpul de care par legate,/ Că ele pot prea bine să fie permutate/ Oriunde, chiar în lucruri”. Eliberate în lume, păpușile nu-și pot afla însă fericirea, întrucât nu pot iubi. Prin urmare, Coppelia, una din păpuși, alege să renunțe la acest surogat de viață inautentică prin contrafacere, lipsită de substanță și elan vital. Mitul care stă la baza concepției piesei lui **O.** va apărea și în nuvela *Galathea*, încheiată de asemenea tragic. Sculptorul Pygmalion va fi înșelat în dragoste de statuia căreia îi dăduse viață cu concursul Afroditei, împlinindu-se astfel blestemul zeiței ofensate de artist. Vocația de clasicist a autorului capătă forma cea mai amplă în romanul *Homer* (1943), repovestire a evenimentelor din *Iliada* și *Odiseea* plecând de la ipoteza că Homer ar fi fost martor al întâmplărilor. Narațiunea își permite o serie de licențe în raport cu originalul; de pildă, Penelopa nu i-ar fi fost credincioasă lui Odiseu. Reinterpretarea repertoriului clasic se face așadar într-o cheie sceptică. Însă nu remăke-urile clasiciste dau nota caracteristică a literaturii lui **O.** Superior este *Nunta de aur* (1941), roman plasat la începutul secolului al XX-lea, care propune o enigmă polițistă (moartea neelucidată a unui bătrân boier), urmărind-o după tot tipicul procedural propriu codului detectivist (detectivi, suspecti, proces, dezbateri), pentru a o dizolva în cele din urmă într-o poveste de dragoste cu sfârșit nefericit: boierul murise accidental în timp ce încerca să recreeze – în spiritul, nutrit din lecturi

romantice în franțuzește, în care cuplul își trăise viața în Belle Époque – scena de la balcon dintre Romeo și Julieta. Pista falsă a romanului polițist translează subtil într-un omagiu adus unei lumi patriarhale dispărute. Remarcabile sunt și povestirile sau nuvelele cuprinse în *Zece nuvele* și *Hotel Rex* (1942), republicate de fiul scriitorului, alături de o secțiune de inedite având consistența unui nou volum, în antologia *Nuvele* (2012). Unele texte nu trec de nivelul anecdotelor sau al farseilor, trăind din comicul de situație, fără complicații narrative. Un întreprinzător deschide o crescătorie de canari, inițiindu-se în subtilitățile afacerii până când descoperă că este înșelat de cel care se ocupă de educația muzicală a canarilor (*Un om întreprinzător*). După o vânatoare un grup de petrecăreți deapănă povești bahice (*Câțiva bețivi*). Mediile preferate de autor aparțin unei clase de mijloc formate din magistrați, militari, proprietari și negustori din provincie, iar personajele aparțin îndeobște lumii vechi, manierate și ceremonioase, de dinainte de 1916, conservată încă în interbelic. Un alt nucleu de interes privește interacțiunea erotică în medii mondene sau patriarhale, uneori cu complicații de psihologie sau în sens fantastic. În *O femeie care își iubește soțul* apare o relație de putere cu rezonanțe nietzscheene: femeia menține dominația asupra partenerului de viață înșelându-l și provocându-l să o înșele, pretinzând că astfel ferește de rutină relația. În *Budism* un bărbat are revelația – tot de natură nietzscheană, o referință curentă de altfel – eternei reîntoarceri. O tânără servitoare, fată de la țară, îl seduce pe un profesor de latină, care se resemnează teoretizând asupra elementului *fatum* (*Fatum*), în timp ce *Din dosarele unui psihiatru* valorifică, într-o linie și cu o recuzită fantastică de tip Guy de Maupassant, o versiune a motivului dublului: un tânăr și o tânără, ce par a fi fiecare reflectarea celuilalt, relatează în paralel circumstanțele misterioase în care s-au întâlnit la un bal. Același motiv al dublului, mai puțin recuzita romantică, apare în *Scrisoarea lui V.Z.*, în care un matur în pragul senectuții leagă o relație cu fiica primei lui iubiri, imaginându-și că o împușcă atunci când tânăra îl părăsește. Una dintre cele mai bune povestiri este *O călătorie în Orient*: un arheolog întâlnește în trenul care îl poartă către Constanța, unde se va imbarcă pentru Orient, o ispititoare femeie care îl invită să i se alăture într-o expediție de vânatoare

la moșia ei. Scindat între dorința de a-și continua călătoria și de a o întrerupe, eul arheologului se scindează la propriu, participând simultan la ambele scenarii. **O.** a lăsat și memorii, editate postum, privindu-l pe Nicolae Titulescu, bogate factologic și consistente literar-portretistic; altă secvență memorialistică, inclusă de asemenea în *Nicolae Titulescu – o statuie fără pedestal* (1997), evocă faimoasele cafelele din preajma Primului Război Mondial sau include anecdote cu Camil Ressu, A. de Herz, Mircea Rădulescu ș.a. (*Cafeneaua Imperial*).

SCRIERI: *Coppelia*, Craiova, 1928; *Zece nuvele*, București, 1940; *Nunta de aur*, București, 1941; *Hotel Rex*, București, 1942; *Homer*, București, 1943; *Nicolae Titulescu – o statuie fără pedestal*, îngr. Sorin Popescu, introd. Constantin Ottescu, București, 1997; ed. Brăila, 2009; *Nuvele*, Constantin Ottescu, Brăila, 2012.

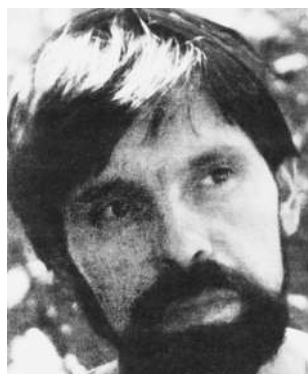
Repere bibliografice: Victor Rodan, „*Coppelia*”, „*Comedia*”, 1927, 88; V. Chiriac Dimancea, „*Zece nuvele*”, „*Gazeta cărților*”, 1941, 3–4; C. Postelnicu, „*Nunta de aur*”, UVR, 1941, 26; R. Brateș, „*Homer*”, VAA, 1943, 794; Traian Chelariu, „*Homer*”, UVR, 1943, 19; Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, îngr. Stelian Neagoe, vol. II, București, 1999, 59–60, vol. VII, București, 2003, 169, 194; Nicolescu, *Buzău-Râmnicu Sărat*, I, 352–353; *Dicț. scriit. rom.*, III, 552–553; Constantin Ottescu, *Un om din vremuri aproape uitate*, Brăila, 2007. **M.I.**

OȚELEA, Nicolae (a doua jumătate a sec. XVIII), fabulist. Apărut în 1784, la Beci (Viena), dar descoperit abia în 1976, opusculul lui **O.**, *Alese fabule*, devansează cu trei decenii cartea de fabule tălmăcite și prelucrate de Dimitrie Țichindeal după Dositei Obradovici. Bănățeanul, „practicant crăieștilor de cămară venituri” din Deta, este, așadar, primul fabulist român. Deși informațiile biografice lipsesc, se poate presupune că era un om citit, știutor de limbi străine și umblat, poate chiar la studii, prin străinătate. Cele aproape nouăzeci de texte sunt fie selectate din diferite surse (grecești sau apusene), fie că, mai probabil, reproduc întocmai un model, posibil german, în orice caz o culegere contemporană încă neidentificată. Important este că ele sunt „înturnate” în românește („în rumânie”) într-o vreme în care asemenea inițiative erau, la noi, cu totul răzlețe. Receptiv la tendințele iluministe ale epocii, **O.** nu se mărginește la fabuliști din vechime (Esop, Fedru, Avian ș.a.) sau la istorioare mitologice, ci include și o seamă de parabole de rezonanță și cu tâlcuri strict contemporane.

Strădania lui nu a fost numai una de tălmăcire literală. Căci, precizează el, „la fieștecare fabulă din jos o învățătură scurtă am adăugat”. Ar fi vorba deci și de o încercare de adaptare a acestor fabule.

SCRIERI: *Alese fabule*, Beci [Viena], 1784; ed. îngr. și pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 1985.

Repere bibliografice: Mircea Popa, *O carte veche necunoscută*, ST, 1976, 6; *Dicț. lit.* 1900, 654; Popa, *Tectonica*, 75–86; *Dicț. Banat*, 572–573. **EE**

OȚOIU, Adrian

(30.IV.1958,
Râmnicu Sărat), poet,
prozator, eseist.

Este fiul Adrianei-Maria Oțoiu, dispecer de spațiu aerian, și al lui Simion Oțoiu, pilot de aviație. Urmează Liceul de Artă din Baia Mare (1973–1977) și Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic din același oraș, secția română-engleză (1977–1981). Predă în învățământul secundar din Oradea (1981–1987) și Baia Mare (1987–1992). După 1989 beneficiază de câteva burse de specializare în SUA, Irlanda, Germania și Italia. Din 1992 este cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității de Nord din Baia Mare, unde ține cursuri de literatură engleză și americană și de teorie literară. A mai predat la universități din Franța, Ungaria, Irlanda și SUA. În 2001 obține doctoratul în filologie la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Debutează cu poezie în „Steaua” (1979), iar editorial cu romanul *Coaja lucrurilor sau Dansând cu Jupuita* (1996; Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează la „Luceafărul”, „Tribuna”, „Apostrof”, „România literară”, „Observator cultural”, „Tomis”, „Calende” ș.a. Între 1992 și 1995 a contribuit la editarea „Buletinului științific al Universității de Nord Baia Mare”. Este membru al unor asociații internaționale de anglistică. Selecții din proza sa au fost traduse în limbile engleză, franceză și maghiară. În perioada 1979–1985 a mai semnat și Adrian Sehelbe.

Optzecist întârziat, „recuperat” ca prozator doar în deceniul următor, **O.** este totodată un

aplicat analist al propriei generații. Astfel, cele două volume ale studiului *Proza generației '80. Strategii transgresive* (2000–2003) constituie o cercetare nuanțată a prozei românești din intervalul 1980–1995. Utilizând metodele puse la dispoziție de naratologie și de teoria textului, autorul face numeroase observații pertinente cu privire la rolul obiectelor, al personajelor și al stărilor liminale, la metalepsă, reciclarea postmodernă a unor specii desuete sau a unor formule paraliterare (în primul volum, *Trafic de frontieră*), precum și la „meta-ficțiunea istoriografică”, principiul enciclopedic, absorbția textelor nonliterare în discursul narativ, pasișă, polifonie și transgresările de perspectivă narativă (în al doilea volum, *Ochiul bifurcat, limba sașie*). Rezistă din această întreprindere mai ales paginile de analiză (unele configurând minuțioase studii de caz) și de cartografiere a macrostructurilor epice. Dar, suspendând raportarea la contextul istorico-literar, **O.** ratează în mare măsură șansa de a da prima sinteză de anvergură asupra prozei optzeciste. Justă în esență, ideea de a circumscrie proza generației sale cu ajutorul conceptelor liminalitate și transgresiune este în același timp insuficientă pentru a identifica specificul paradigmei, de vreme ce contururile formulei se pierd în tabloul general al postmodernismului. Dar numele lui **O.** se asociază mai ales romanului *Coaja lucrurilor sau Dansând cu Jupuita*, care a cunoscut o receptare critică entuziastă. Ca și *Orbitor* al lui Mircea Cărtărescu, *Coaja lucrurilor...* este o veritabilă bibliotecă a postmodernismului literar, în care transpar toate trucerile curentului: de la babilonia narației la pitorescul scientist, de la livrescul debordant la experimentul lingvistic, de la deconstrucția topoilor epici la resemantizarea locurilor comune sau de la omniprezentul kitsch la revrăjirea lumii. Spre deosebire de Cărtărescu, **O.** mizează mai puțin pe arsenalul mitico-simbolic, cât pe resursele textualismului și pe virtualitățile satiriconului. Cu o structură polifonică și mozaică, *Coaja lucrurilor...* prezintă, într-o manieră joyceană, o zi din viața arhitectului Ștefan Gliga, folosită ca pretext epic pentru revivificarea unor forme literare aparent clasate, dar și pentru șarjarea situației din România de la finele regimului comunist. Pornindu-se de la o formulă a autorului (*cannonball world processor*), romanul a fost perceput ca o mașinărie sofisticată de prelucrare a informației textuale din labirintul literaturii. La fel de adevărată e și cealaltă analogie

pe care o folosește **O.** în prefața la ediția a doua: „*Coaja lucrurilor* a fost un fel de gaură neagră. [...] A absorbit cam tot ce a întâlnit în cale: ocultism, etimologie, hidrodinamică, speologie, arhitectură, oenologie, aerofotogrametrie, istoria elenismului, chimia pigmentilor, mecanica motoarelor, botanică ruderală, jurisprudență, teoria conspirațiilor, arta vitrinierilor, tarotul divinatoriu, meșteșugul sculpturii în scârț”. Cadrul epic se schimbă în diplicul subintitulat *Carte de calculatoare pentru spirite literatoare*, compus din *Chei fierbinți pentru ferestre moi* (1998) și *Stângăcii și enormități* (1999), atenția prozatorului deplasându-se acum asupra realităților postdecembriste. Nu însă și maniera narativă, bazată pe aceeași reciclare postmodernă a convențiilor narative și legitimată tot de un pretext ciberneutic: în localitatea Straja, o triadă de afaceriști veroși deschid o firmă de computere, iar narațiunile se ordonează după un algoritm al comenzilor virtuale. În rest, povestirile figurează un hinterland provincial în care distopicul se insinuează progresiv într-o atmosferă cehoviană. De pildă, în *Preview/Pre-viziune*, lui Lori i se descoperă în clasa a șasea o miopie gravă, și băiatul e nevoit să poarte ochelari. Nu faptul în sine e spectaculos, ci consecința lui: ochelarii îl împiedică pe Lori să-și mai exercite harul divinatoriu de care dispunea, iar întreaga sa existență se va desfășura ca o alternanță de *view* (cu ochelari) și *preview* (fără ochelari). De altfel, specificul acestor proze îl constituie tocmai fractura epică prin care un eveniment neprevăzut orientează desfășurarea textului către un sens centrifug.

SCRIERI: *Coaja lucrurilor sau Dansând cu Jupuita*, București, 1996; ed. 2, pref. Paul Cernat, Pitești, 2002; *Chei fierbinți pentru ferestre moi (Carte de calculatoare pentru spirite literatoare)*, Pitești, 1998; *Stângăcii și enormități (Carte de calculatoare pentru spirite literatoare)*, Pitești, 1999; *Proza generației '80. Strategii transgresive*, vol. I: *Trafic de frontieră*, Pitești, 2000, vol. II: *Ochiul bifurcat, limba sașie*, Pitești, 2003; *Under Eastern Eyes. Cross-cultural Refractions*, Timișoara, 2003. **Antologii:** *Canadian History X. Migration, Absence, Inscription*, Iași, 2012. **Traduceri:** Flann O'Brien, *La doi lebedoi*, Pitești, 2005.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *Debut strălucit*, RL, 1996, 13; Daniel Cristea-Enache, *Arca lui Oțoiu*, CC, 1996, 8–9; Ruxandra Cesereanu, „*Coaja lucrurilor sau Dansând cu Jupuita*”, ECH, 1997, 10; Cornel Moraru, *Un roman „mediatic”*, VTRA, 1999, 11; Sorescu, *Lumea*, 158–160; Cornel Ungureanu, *Adrian Oțoiu – un adevărat*

Cărtărescu al prozatorilor, O, 2001, 7; Paul Cernat, *Avantajele frontierei*, OC, 2001, 67; Lefter, *Scrit. rom. '80–'90*, II, 247–249; Sanda Cordoș, *Țară de mână a doua*, ALA, 2003, 693; *Dicț. analitic*, IV, 480–482; Andrei Terian, *Un desant conceptual*, CLT, 2004, 4; Ștefănescu, *Istoria*, 1114–1115; Simona Sora, *Regăsirea intimității. Corpul în proza românească interbelică și postdecembristă*, București, 2008, 225–234; Alexandru Budac, *Byron în rețea sau Cum a rămas liberă canapeaua doctorului Freud*, București, 2009, 229–245; Simona Sora, *Gustul pierdut al (mecanismelor) literaturii*, DM, 2010, 343; Adrian G. Romila, *Dans post-modern, cu manechinul decojit*, LCF, 2010, 18. **A.T.**

OVIDIU, revistă apărută la Constanța, bilunar, prima serie între 15 septembrie 1898 și 1 februarie 1900, seria a doua între 1 martie 1902 și septembrie 1906, seria a treia între 15 mai și 1 iulie 1910. Director: Petru Vulcan. În *Cuvântul de acasă* – titlu ce amintea *Vorba de acasă*, articolul-program din primul număr al revistei, „*Vatra*”, semnat de I. Slavici, I.L. Caragiale și G. Coșbuc – directorul își declară intenția de a face din **O.** o tribună de „înălțare a artelor și literaturii”, alături de comerț și industrie, o publicație care să cultive dragostea de țară în rândul intelectualilor, profesori și învățători din mediul urban și rural al Dobrogei, scrisă în amintirea marelui poet latin exilat la Tomis și contribuind astfel la „înălțarea edificiului culturii naționale”. Revista se deschide cu un documentat studiu al lui Gr. G. Tocilescu, *Monumentul de la Adam-Klisi*. Primul număr conține textul unei cuvântări a lui Petru Vulcan, *Viața, operele și exilul poetului Ovidiu*, ținută la inaugurarea Bibliotecii Universale a Cercului Cultural „Ovidiu” din Constanța. În numărul 4/1898 apare scrisoarea trimisă de I.L. Caragiale aceluiași cerc. P. Vulcan rezumă conținutul conferinței susținute de Caragiale în octombrie 1898 la Constanța, precum și pe cel al unei conferințe a lui N. Iorga. Se publică mici medalioane, unele semnate de director: Theodor Șerbănescu, Traian Demetrescu, M. Strajan. Sunt prezenți cu versuri Petru Vulcan, D. Nanu, Nuși Tulliu (*Pescărița, Vântului ș.a.*), G. Tutoveanu (*Din vremuri, Se-ntunecă ș.a.*), George Murnu (*Mika*, în aromână și română), N.G. Rădulescu-Niger (*Groparul, Călugărenii ș.a.*), Ion Petrovici (*Chemare, Alea, După luptă*), Corneliu Moldovanu (*Romanță*), Leontin Iliescu (*Divine Anys*), acesta fiind prezentat ca „unul dintre marii poeți ai viitorului”, D. Teleor (parodia *Legenda lui Chendi*), Ion N. Roman (*La Tervueren, Viața-i luptă! Epure, Spre tine*), Florian I. Becescu (*Somnul*

leului ș.a.). Se adaugă multe traduceri, între care versuri de Ossian, Horațiu, Juvenal, Schiller (*Plân-sul fetei*), Victor Hugo (*Un cântec, Dumnezeu*), Béranger (*Rândunelele*, tălmăcită de I. Ghițun), H. Heine (*Mathildei*, versiune de M.A. Rennert), Byron (*Întunericul*, tradusă de Dim. C. Zavalide), Catulle Mendès, Alfred de Vigny, Uhland. Prozatorii revistei sunt Petru Vulcan (nuvelele *După zece ani*, *Baba Sanda*, *Turnibura*, „nuvelă macedo-română”, *Emil*, dedicată amintirii lui Traian Demetrescu ș.a.), N. Batzaria, care trimite încercările sale literare de la Salonic (*La Pugunic. Din viața românilor macedoneni*, *Amintiri de la un botez*, *Grecul de la Crușova* ș.a.), I. Duscian (fragmente din romanul *Emil Arbore*), Șt. St. Tuțescu (multe povestiri populare și snoave), N.G. Rădulescu-Niger, G.T. Niculescu-Varone, Constantin Cihan. Este tradusă și proză de Vladimir Korolenko (*Bătrânul clopotar*), Maxim Gorki (*În fața vieții*), R.L. Stevenson (*Tezaurul din Franchard*). Rubrica de cronici, recenzii și note privitoare la actualitatea culturală este susținută de Petru Vulcan, M.A. Rennert și Petru Danilescu. Mai multe comentarii critice sunt îndreptate

împotriva orientării de la „Sămănătorul”, împotriva lui N. Iorga și a lui Ilarie Chendi, dar argumentele utilizate nu se susțin decât parțial. De altfel, scrierile literare care apar în **O.** ar fi putut la fel de bine să fie tipărite și în publicațiile sămănătoriste. P. Vulcan recenzează cărți de N.G. Rădulescu-Niger (*Din valurile vieții*), P. Danilescu (*Album de flori*), Oreste Tafrali, (*Scene din viața dobrogeană*), scrie despre versurile lui G. Tutoveanu, despre *Legionarii Crucei* de C. A. Ionescu-Caion și, în *Patriotism artificial. Apropo de Crușoveni*, glosează în jurul relațiilor nu foarte prietenoase dintre aromâni și greci. M.A. Rennert este autorul unor încercări de istorie literară (*Vasile Alecsandri, Literatura la noi*), se ocupă de scriitorii români din Franța (*Elena Văcărescu, Al. A. Sturdza, Ch.-A. Cantacuzino*), în vreme ce P. Danilescu prezintă autori și opere din alte literaturi (Henrik Ibsen, romanul *Quo vadis?* de Henryk Sienkiewicz). Într-un editorial din mai 1910, Petru Vulcan reamintește țelurile pe care și le-au propus redactorii de la **O.** și subliniază îndreptățit faptul că ei, în mare măsură, au contribuit la „ridicarea nivelului cultural al românilor din Dobrogea”. **I.H., R.Z.**